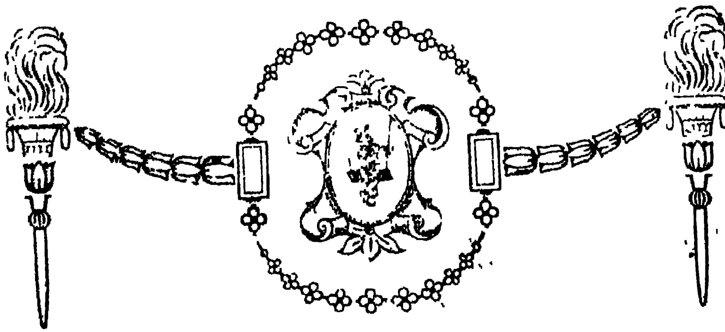
శ్రీ

ఆంధ్రవాచస్పత్యము.

నాలుగవ సంపుటము.

'య' మొదలు 'హ' గర్భ

వఱకు

ఇది

కొట్ర శ్యామల కామశాస్త్రిచే

వ్రాయఁబడి

ప్రకటింపఁబడినది.

కరప, కాకినాడ.

శ్రీ లక్ష్మీ ముద్రాక్షరశాల

కాకినాడ.

1940

నాలుగవ సంపుటము వెల రు 10-0-0

మొత్తము వెల రు 25-0-0 లు

ఆశీస్సు.

శ్రీ సత్యనోలు రాధామాధవరాయకవి-సంగీత సాహిత్య విద్వాన్.
కొత్తపల్లి-పిఠాపురము.

గీ॥ శ్రీమహిత, కోటి శ్యామల-కామశాస్త్రి
యాంధ్ర గీర్వాణభాషా సు-ధాబ్ధిఁ దరచి
కూర్చె నాంధ్రవాచస్పత్య-గురు నిఘంటు
వమృతఘటముగ విబుధుల-హ్లాద మొంద
నదియు నాచంద్ర తారార్క-మలరుఁ గాత॥

శ్రీ నోముల అప్పారావుగారు, పండిత-సాహిత్య శిరోమణి
పార్వతీపురము.

క. అర్థాధిక పదచయముతో
నత్యుత్తమమగుచు విద్య దమర-దుర్గమమై
యత్యంత "మాంధ్ర వాచ
స్పత్యము" విలసిల్లు నహహా! శాస్త్రివరేణ్యా.

శ్రీ రస్తు — శుభమస్తు.

శ్రీ ఆంధ్ర వాచస్పత్యము.

కృతిసమర్పణము.

సీ. శ్రీగౌతమీగంగా◆తీరమండలంబున కరపపురంబు దాఁ◆బరఁగు నందు
వేదవేదాంగాది◆విద్యావిశారదులై సుగుణపుంజంబుచే◆శోభఁ గాంచు
కౌశికగోత్రపా◆వన కోట్రివంశాబ్ధి చంద్రుఁడై వెంకటే◆శ్వరబుధుండు
జనియించెఁ; బత్నికి◆జన్మించె వెంకటేశ్వరుఁడు వేదాభ్యాస◆సాధుశీలుఁ

గీ. డామహాత్ముఁడు తెలికిచె◆ర్లాన్వయాబ్ధి చంద్రుఁడౌ బుధవెంకటా◆చలవరేణ్యు
బిడ్డయౌ సర్వమాంబను◆పెండ్లియాడి విమలయజ్ఞాదు లెన్నొని◆వెలయఁజేసె.

గీ. వాంఛి రా పుణ్యదంపతుల్◆ఘనగుణాఢ్యులై సుతులను శ్రీవెంక◆టాచల, జగ
న్నాథ, వెంకటరత్నా◆మాధికులను; వారిలో శ్రీజగన్నాథ◆వర్యుఁ డెలమి,

సీ. శ్రీవేదవేదాంగ◆శిక్షాసమర్థ శ్రీవత్సగోత్రి రాం◆పల్లివంశ
వర్ధనుండై యజ్ఞ◆వరతంత్రకీర్తి బ్రహ్మీభూత సుభగవా◆ణీశ్వరునకు
సుతుఁ డగు కామేశు◆నూనఁ దచ్చన్న దీక్షితునకు బాలిక◆సుతయునైన,
సుగుణాలవాలయౌ సుబ్బమాంబను పెండ్లియాడి సత్కీర్తిఁ దా◆నందగల్గె

గీ. అట్టిభర్తకు ననుకూల◆యై చరించి సీత, సావిత్రి, యనసూయ◆శీలమూను
నేర్పు యారీతి వర్తించు◆నేర్పుగట్టి మాతృదేవత యగు సుబ్బ◆మాంబ కె.మి.

క. తల్లికి, సద్గుణగరిమా, తల్లజ జనవంద్యమాన◆తైర్థిక సేవా
సల్లలిత మానినీగణ, హల్లీసవిలాసహాస◆రేఖాముఖికిన్.

క. అమ్మకు సాధ్వీలీలా, సమ్మోదవదాస్యమాన్య◆సంపత్శీలా
సమ్మతగుణగౌరిత సు, బ్బమ్మకుఁ బతిపాదసేవఁ◆బరఁగెడుసతికిన్.

గీ. అంకితము సేయుచున్నాఁడ◆"నాంధ్రవాచస్పత్యకోశంబు"మాతృదేవ◆తకు నేఁడు
విబుధకవివరగణముతో◆వెలయుచున్న హైందవస్త్రీసమాజస◆న్మందిరమున.

ఇట్లు,
ఆంధ్రసారస్వతోపాసకుఁడు,
ఆంధ్రవిద్యావాచస్పతి,
కోట్రి శ్యామలకామశాస్త్రి,
ఆంధ్రవాచస్పత్యకర్త.

కరప, కాకినాడ,
విక్రమ నాగులచవితి,
3—11—40.

N. B:- శ్రీ సుజనరంజనీ ముద్రాక్షరశాలాధికారులగు మ. పోతాప్రగడ కనకరాజాపం తులుగారికిని, శ్రీ లక్ష్మీముద్రాక్షరశాలకు మొదట అధికారిగనున్న జోగా అప్పలస్వామిగారికిని, పిదప నాపెన్ను అర్ధభాగమును స్వీకరించిన మ. వొల్లాబాదా గోపాలకృష్ణారావు పంతులుగా రికిని శ్రీ ఆంధ్రవాచస్పత్యమును అచ్చువూర్తిచేయు భాగ్యము లభించినది. కావున వీరియెడల నే నెంతయు కృతజ్ఞుఁడను. వీరిని పరమేశ్వరుఁడు సదా రక్షించుఁగాక !!!

శ్రీ ఆంధ్ర వాచస్పత్యము.

అకారాది హకారాంతము వఱకు పదముల పట్టిక.

[illegible]	శబ్దరత్నాకరము 33,572		ఆంధ్రవాచస్పత్యము 62,980								లక్ష్మీనారాయణీయము
	సం	తె	సం	తె	అంకితములు	ప్రాంత భాషిక	జాతీయములు	ఆంగ్ల పదములు	వాడుక	లోకోక్తులు	అచ్చ తెలుగుపదములు 25,714
అకారాది హకారాంతము వఱకు	10705	14659	10737	23491	2729	2170	300	295	512	102	22,798
య	203	4	249	—	45	2	1	—	10	1	య — 7
ర	293	826	468	497	130	11	1	10	108	6	ర — 485
ఱ	—	174	—	98	—	—	1	—	11	—	ఱ — 91
ల	198	278	156	195	18	2	2	—	46	1	ల — 359
వ	1339	2312	2078	1303	450	6	15	10	165	15	వ — 741
శ	643	1	1041	—	238	9	4	—	4	4	శ — 0
ష	28	—	38	—	45	—	—	—	25	—	ష — 0
స	1328	778	1708	1178	572	10	10	10	338	10	స — 1100
హ	224	83	338	157	102		3	—	55	1	హ — 133
మొత్తము	14957	15515	26834	27525	4335	2210	337	325	1274	140	25,714

శ్రీ

ఆంధ్ర వాచస్పత్యము

శ్రీ పితృభ్యోనమః

లక్ష్మీనారాయణీయమునకు కర్తయును
ఆంధ్రవాచస్పత్య కర్తకు జనకతండ్రి
గారును అగు
కీ। శే। కొట్ర లక్ష్మీనారాయణ
శాస్త్రిగారు.

లక్ష్మీనారాయణీయమునకు లేఖరియును,
ఆంధ్రవాచస్పత్యకర్తయును నగు
బ్ర॥ కొట్ర శ్యామలకామశాస్త్రి
గారు.

శ్రీ లక్ష్మీనారాయణీయము అచ్చు అగుచున్నతటిని 1906 సం॥రములో తీయఁబడిన ఛాయాపటము.

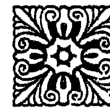
శ్రీ

ఆంధ్ర వాచస్పత్యము

భాషోద్ధారకులు

ఆంధ్రవాచస్పత్యకర్త,
ఆంధ్రవిద్యా వాచస్పతి,
శ్రీ కొట్ర శ్యామలకామశాస్త్రి
గారు.

ఆంధ్రవాచస్పత్యకర్తకు ధర్మపత్నియును, ఆంధ్రమాత కనుంగుబిడ్డయును,
మహాభక్తురాలును అగు
శ్రీమతి కొట్ర వేంకరమణమ్మ
గారు.

"(గ్రం)" నిఘంటువు వ్రాయమొదలిడిన 1910 సం॥రమున తీయఁబడిన ఛాయాపటము.

శ్రీ విజయేశ్వర స్వామినే నమః

శ్రీ ఆంధ్ర వాచస్పత్యము.

మహారాజపోషకులు.

శ్లో॥ మాతా బ్రహ్మాఽ స్యేశ్వరీనః

పితాఽపి విజయేశ్వరః ।

శ్లో॥ వందే మాతర మాన్యా ।

ప్రత్యక్ష్యా పితర మాన్తరే జగతః

పండితభూషణ, శతావధాని బ్ర॥ వేమూరి శ్రీరామశాస్త్రిగారు, గురుకులాశ్రమము, బెజవాడ.

శ్రీ

ఆంధ్రవాచస్పత్యము.

పండితాభిప్రాయము.

ఉభయభాషా ప్రవీణ,
బ్ర|| కొట్ర రామచంద్రమూర్తిగారు,
కరప, కాకినాడ.

కరప బోర్డు హయ్యర్ ఎలిమెంటరీ
పాఠశాలోపాధ్యాయుఁడు,
(తెలుఁగు పండితుఁడు)
విక్రమ శ్రీరామనవమి.

ఇంతకుమున్న శబ్దరత్నాకరాది నిఘంటువు లనేకములున్నను నవ్యాని యసమగ్రంబులగుటచే సమగ్రకోశము నపేక్షించుచున్న యీయాంధ్రలోకంబునకుఁ బూర్వము గీర్వాణభాషకు 'తర్కవాచస్పతి' యను మహాపండితుఁడు 'వాచస్పత్యము' అను మహాకోశమును రచించి చరితార్థుఁడై యుత్కృష్టకీర్తి నందినట్లుగా నాంధ్రవాచస్పతీత్యాది బిరుదాంకితులును, మా బావయ్యగారును నగు శ్రీ కొట్ర శ్యామలకామశాస్త్రి గారు 'ఆంధ్రవాచస్పత్యము' అను నీయసమాన బృహత్కోశమును రచించియున్నారు.

వీరు బాల్యమున తండ్రిగారగు లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారితోఁ గూడి వారికిఁ జేఁదోడు వాఁదోడుగా నుండి రచించిన 'శుద్ధాంధ్ర త్రిలింగపదార్థ పర్యాయపదనిఘంటు' వసామాన్యకీర్తిని గడించుచున్నను, నయ్యది కేవలమచ్చ తెలుంగగుటచే నీయాంధ్రభాషాంతర్గతము నగు నొకభాగమును మాత్రమే తెలియఁజేయుచున్నదనియు, నంతమాత్రమున నాంధ్రభాషామతల్లి ఋణంబు నీఁగ సమర్థంబుఁ గాదనియు నుభయభాషలతోఁగూడి యుండునట్లుగా రచించుట యావశ్యకమనియు మొదలగు విషయములను 'లక్ష్మీనారాయణీయ' రచనాకాలమునుండియు నూహించుచు నీ వాఙ్మయము నెల్ల విస్పష్టముగా నట్లు రచించు విధంబెట్టులా? యని తదేక దృష్టితో రాత్రింబవళ్లు దదీయాలోచనా నిమగ్నమానసవృత్తులై యెట్టకేల కమోఘముగాఁ దలంచి యందులకు భాషామతల్లినే వరదాత్రిగా విశ్వసించుకొని 'ఉభయభాషామతల్లి' యను నష్టోత్తరశతజపంబు జపించి "యథాహ్యేకేన చక్రేణ న రథస్య గతిర్భవేత్ । తథా పురుషకారేణ వినా దైవం న సిద్ధ్యతి" "ఉద్యోగినం పురుషసింహముపైతి లక్ష్మీః" అను నీ మొదలగు శాస్త్రోక్తుల చొప్పున యత్నించి యత్నించి తత్ఫలంబుఁగా నాయుత్కృష్ట కార్యంబునకుం దగు శక్తిని పంథ నెఱింగి త్రికరణ-సోమయాజిద్వయ భారతరచనకుం గడంగినవిధంబున నుమ్మడిగా 'నాంధ్రవిద్యా వాచస్పతి' త్యాది బిరుదాళిచేఁ దగు నద్భుత సంపాదంబగు నిఘంటు ముద్రణాదులకై యార్థిక పరిస్థితిం బూర్తి యాలోచించి వెనుకంజ వేయక "నాస్తి వాఁడు నీరోయకుండఁడను" లోకోక్తిం దలంచి తమకీమార్గముం జూపిన వరప్రసాదినియగు భాషామతల్లియే తోడ్పాటు నొసంగింపఁ గలదనియుఁ, "కాళిదాసువంటి కవి యున్నచో భోజరాజువంటి విద్యత్ప్రోత్సాహకుఁ డుండక పోఁడ"న్న రీతినిబట్టి భాషాభిమానులు లేకుండరనియు వారల చేయూఁత త్వరలో నందఁగలమనియు దృఢమగు ధైర్యముతో నీ మహానిఘంటు రచనకుం బూనుకొని, తత్ఫలంబు సద్యఃఫలంబుఁగా నెల్లరకాపాదరోగ్యంబుఁ జేయు నీ నిఘంటువు నెప్పటికప్పటికి మాసపత్రికవలె నచ్చొత్తింపించుచు వెంటనే భాషాభిమానుల కందఁజేసి వారల ప్రోత్సాహంబులచే ద్విగుణీకృతోత్సాహముతో 'లక్ష్మీనారాయణీయ' రచనాకాల

మున నాంధ్రలోకమునం బాదుకొల్పిన స్వీయకీర్తివల్లికకు నీతద్గ్రంథరచనచే నవనవోన్మేషద్య
వంతాగమంబును బ్రసూనగుచ్ఛంబులను నావహింపఁజేయుచుఁ బునశ్శోభివృద్ధి నాపాదించుచు
బ్రహ్మలిఖితమువలె శ్రీ బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి పీఠికాదులఁ జక్కఁగా లిఖింపఁజేయుచుఁ బండిత
భాషాభిమానుల యాశీర్వాదాభినందనామృతవృష్టిచే నమ్లానామరత్వంబుల నందఁజేయుచు,
'అతిదివ్యతేనుజన్మ్యాకశ్చిల్లోకే స్వతేజసా జనకాత్' త్తన్న సూక్తి నన్వర్థంబుఁ గావించుచు
జనకునికంటె నెన్నియేని మడుంగుల మిన్నయై యొప్పుచున్న యిట్టి భాషాసేవకుం గన్న యీయాం
ధ్రదేశము ధన్యముగదా! ఇట్టి సుపుత్త్రుం బడసిన జననీజనకులు ధన్యాత్ములుగదా!! స్వా
భావికముగా భాషాసేవకై పాటుపడు మహనీయుని జీవితము మహోన్నతముగదా!!!

ఇఁక నీనిఘంటువన్నచో, అమరకోశాదులవలెఁ దత్తదర్థపదములఁ దెలుపు పర్యా
య్యమాత్రమే గాక, నానార్థరత్నమాలాదులవలె నానార్థబోధకమాత్రమే గాక, శబ్దా
విజ్ఞాన సర్వస్వంబువలె నతిదీర్ఘతమంబునుం గాక, యాంగ్లభాషయందు వ్రాయంబడియున్న కోశ
జాలంబునకెల్ల భాషాభాగ విభజనము, తత్సమములకు వ్యుత్పత్తి విచారణము, అర్థాంతర సూచనా
న్తర వివరణము, గూఢపద ప్రయోగప్రదర్శనము, పర్యాయపదముల నానార్థములు, ప్రత్యర్థ
మునకు నుభయభాషలలోని పర్యాయపదములు, సందర్భానుసారముగా వ్యాకరణవిశేష ప్రశ
శ్నము, చిత్రపట ప్రదర్శనము మొదలగు విషయములు తన్నియోగించి వ్యాకరణములు గ్ర
హించియున్న వేదవేదాంగ వైదాన్తిక మీమాంసా వైద్య వాస్తు ధర్మశాస్త్ర పౌరాణిక తార్కిక
శార్థిక రాజకీయాది పదజాలంబునెల్లఁ దత్తద్గ్రంథ విషయానుసారముగా నిరూపణముగా గ
ణించి నిర్దుష్టముగను, నిష్కళంకముగను రచింపఁబడుచున్నదయ్యు దుర్గ్రాహ్యభాగ గ్రంథంబు
గాఁగాక సూక్ష్మబుద్ధిని విశేషప్రదర్శినియగు మాకు సర్వంబున గణనీయ గ్రంథంబై
యక్షరాన్వయఁడగు ప్రతియాంధ్రుఁడును సులభముగా బోధపడునట్లుండి తనకుఁ గావలసిన నైపుణ్య
నవనవోన్మేషంబున నొప్పుచు నఖిల నిఘంటుయుగమునకు నిఘంటువిన్యాసంబగుటకుఁ దోడ్పడ
జేయుచు పండితులకుం బహుమానంబై, విద్యార్థులకు నభ్యుదయాభివృద్ధిప్రదాయకంబై, సం
తంబై, కళాశాలలకుం గల్పతరువై, పుస్తకభాండాగారములకు నిస్తులనిధానంబై, గ్రంథకర్త
లకుం ఘనచింతామణియై, నిఘంటువులకెల్ల శిరోమణియై, ఆంధ్రభాషా
కమాల్యాభరణంబై, భాషాయోషకు శ్రీహారాయమానంబై యొప్పుచున్న నతిశయో
క్తి గాకుండునని నాయభిప్రాయము.

ఏవం విధోత్కృష్ట కోశమతి నిర్దుష్టముగా రచింపఁబడుచున్నదైనను నచ్చుపనులు
ములంతగా నుండమింజేసి యేవేని యచ్చుపొరపాటులుగాని, 'ప్రమాదో ధీమతామపి' అను
ప్రమాదపతితములుగాని యుండినను ఉండవచ్చును. "ఏకతిరిచియుండిలేని సముకాళ ప్రశంసలు మ
చ్చేరేగదా!" అని చేమకూర వేంకటకవి చెప్పినట్లు కాళిదాసువంటి వారికిం గూడ నానా
చార్యులవారివంటి ప్రతిభావంతులుండక పోలేదు. అట్టివారు రంధ్రాన్వేషకులై గోరంతలు కొం
డంతలుగా నెంచి వెల్లడింపక మానరు. అంతమాత్రమున గ్రంథోత్కృష్టతకుఁ గొంతవాటి
ల్లనేరదుగదా! మఱియు నట్టి పొరబాటుల గ్రంథావసానంబునఁ దిద్దుపాటుల పట్టిక సూచి
యుంచు. కావున కాలప్రవాహవేగమును బాటించి యచిరకాలముననే పరిపూర్ణ గ్రంథములచే
యాంధ్రుల హస్తంబుల నలంకరింపఁజేసి సంపూర్ణమనోరథులై యాంధ్రమాత గర్భంబు ఫల
వంతంబుఁ గావించెదరు గాక! యని శ్రీ యాంధ్రవిద్యా వాచస్పతి గారిం బ్రార్థించుచు,
ప్రియమిత్రులచే నీనిఘంటు రాజమునకును నీనిఘంటు రాజముచే స్వీయమిత్రులకును నన్యోన్య
శోభ నాపాదించుచున్న శ్రీ శ్రీ శ్రీ రావు శ్యామలకామకా శాస్త్రి గారికిఁ జిరాయురారోగ్యై
శ్వర్యాదులొసంగి కాపాడుచు నితోధికోత్కృష్ట గ్రంథరత్నంగాఁ జేయుఁగాక!
యని యీశ్వరమేశ్వరుని మిక్కిలి ప్రార్థించుచున్నవాఁడను. ఓంతత్సత్. ౯ ౯ ౯.

య

య. ఒకయక్షరము. అం. 1: చూ, తాలవ్యములు; 2: చూ, అంతస్థములు, యణ్ణాలు; 3. యకారము కడపటఁ గల ధాతువుల క్త్వడంతో రూపంబులందలి తవర్ణరంబునకు ముందరనున్నయుండును. (చూ, అగనున్న) ఉదా.—అఁయు-అలఁత, కూయు-కూఁత, కోయు-కోఁత, గీయు-గీఁత మొ.

యంత. సం. వి. ఋ. పుం. 1: చూ, సారథి; 2: చూ, హస్త్యారోహుఁడు.

యంత్రణము. సం. వి. అ. న, ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, బంధనము. 1; 2. రక్షణము: చూ, సంరక్షణము; 3. నియమనము: చూ, సత్యము. 1.

యంత్రపాత్రికము. సం. వి. అ. న.—జంతిక. యంత్రిక: చూ, హోళిగ (గృత్యము. 1—౨౬.)

యంత్రము. సం. వి. అ. న. 1.—జంతరము. కీలుపనిముట్టు. సులభముగ చేయఁదగినసాధనము (మిషన్), (తె).—బిస, జంతరము-జంత్రము; 2. బీజాక్షరచక్రము; 3. జంతికలుచేయు గొట్టము; 4: ఘురట్టము, చక్రికాయంత్రము. (తె).-తిరగలి-తిరుగలి-తిలుగల్లు, తిరికి; 5.—ఏతము—ఏతాము: (చూ. తలము (2)); పుం. 6. ఎండ్రి, పీత: చూ, హరిలాంఛనము; వా. 7. మంత్ర తంత్ర యంత్రములు మూఁడింటిలోనొకటి. (యంత్రము—యుక్తి, తంత్రము—పని, మంత్రము—మంతరము, మంతు); 8. కంటికి చూపకయే చేయుదగా; 9. కంటికిచూపునే చేయుదగా; 10. జంతరము-జంత్రము. తిరుగుడుచీలలోనగుపనిముట్లుగుంపు; చూ, హిండనము. 2.

యంత్రించు. సం. స. క్రి. యంత్రణముచేయు.

యంత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—జంతిక: చూ, యంత్రపాత్రికము.

యంత్రికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—జెడ్డిగము. పెడతకు మూఁడుగొట్టములు పెట్టియున్నది: (తె). జెడ్డిగము, జెత్తిగె. [సితము. 4.

యంత్రితము. సం. విశ. కట్టఁబడినది: చూ,

యక్కృత్తు. సం. వి. త్, న: కాలఖంజనము, కాలఖండము, కాలేయము. (తె).—కారిజము-కార్జము, మక్క.

యక్షకర్దమము. సం. వి. అ. పుం. కర్పూరము అగరు చందనము కస్తూరి తక్కోలము కుంకుమపువ్వు వీనితో చేయఁబడినకలపము.

యక్షధూపము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సర్జరసము.

యక్షరాట్టు. సం. వి. జ్. పుం.—జక్కులఱేఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు.

యక్షసత్త్వ. అం: చూ, ద్వాదశసత్త్వాలు.

యక్షాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గచ్ఛే*: చూ, సోమరాజి.

యక్షిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—జక్కిని. 1. మాయము, గతించిన వృత్తాంతములను దెలిపెడి యొకవిద్య: చూ, వేడబము. 5; 2. కుబేరుని భార్య: చూ, సహధర్మిణి (భార్య. 1-౧౦); 3. యక్షునిభార్య: చూ, సహధర్మిణి (భార్య. 1.); వా. 4. తమాషా; 5. యుక్తి.

యక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (బ. యక్షులు.) 1. పుణ్యజనుఁడు: చూ, దేవతాభేదము; 2. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు.

యక్ష్మము. సం. వి. అ. న్. పుం. క్షయము, శోషము, క్షయరోగము: చూ, రోగము. 1. (దగ్గు).

యగణము. అం. ఒకలఘువు + రెండుగురువులు. "మురారి": చూ, అష్టగణలక్షణము.

యజనము. సం. వి. అ. న. 1. రూ-యజనము. యజించుట; అం. 2: చూ, కర్మములు.

యజమానుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గృహపతి, గృహమేధి, గృహయాళ్వుఁడు, గృ[illegible]

స్థు, గృహస్థుఁడు, గృహాధిపుఁడు, గృహనాయకుఁడు, గృహి, గేహి, ఋజూరిఁడు. (తె) .— ఇంటికాఁపు, ఇంటివాఁడు, ఇలుదొర, ఇలుఱేఁడు, కాఁపు, గేస్తు-గేస్తుఁడు-గరిస్తు, మనికిఱేఁడు. (మిగతవానికి "చూ, స్వామి.1."); 2: చూ, యజ్ఞకర్త; వా. విణ. 3: పెత్తరు, మేస్త్రి; 4. అధికారి: చూ, స్వామి. 3.

యజించే. సం. అ. క్రి. రూ-యజియించే. 1. యజ్ఞముచేయు; స. క్రి. 2. అర్చించే, పూజించే: చూ, సమర్చించే.

యజియించే. సం. అ. క్రి.—పై.—(అర్చించుటకు. కాశీ. 3, ఆ. 81.)

యజుర్వేదము. అం. (చూ, వేదము, బ్రాహ్మణములు, ఉపనిషద్యలు, తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణము, తైత్తిరీయసంహిత.) యజుర్వేదమునకు మొట్టమొదట 27 శాఖలు ఏర్పడినవి. అందు 12 కృష్ణయజుశ్శాఖలు, 15 శుక్లయజుశ్శాఖలు. కృష్ణయజుశ్శాఖలు ఉపశాఖలతోఁగలిసి క్రమముగా ౮౬ అయినవి. అందుచే యజుశ్శాఖల మొత్తము ౧౦౧ అగుచున్నవి. కృష్ణయజుశ్శాఖాప్రవర్తకులు చరకులు. వారివలన నేర్పడిన శాఖాభేదములు 12.—చరక, ఆహ్వరక, కఠ, ప్రాచ్యకఠ, కపిష్ఠలకఠ, చారాయణీయ, వారాయణీయ, వార్తాన్తవీయ, శ్వేతాశ్వతర, ఔపమన్యవ, పాతాండనీయ, మైత్రాయణీయ అనునవి. శుక్లయజుశ్శాఖాప్రవర్తకులు వాజసనేయులు. ప్రాచ్యోదీచ్య నైరృత్యులయిన వారివల్ల నేర్పడిన శాఖాభేదములు 15.—వాజసనేయ, జాబాల, బౌద్ధాయన, కాణ్వ, మాధ్యందిన, శాపేయ, తాపనీయ, కపోల, [illegible], ఆవటిక, పరమావటిక, పారాశరీయ, [illegible], బౌధేయ అనునవి. [illegible] శ్వేదమునకు సంబంధించినప్రధానశాఖలు. ఇత్యాది: యా[illegible]- యాజ్య.

[[illegible]

యజుస్సు. అం. రూ-యజుస్సు: చూ, [illegible]

యజ్ఞకర్త. అం: ఆదేష్ట-ఆదేష్టృఁడు, ఋ[illegible]డు, ఋత్విజుఁడు, యజమానుఁడు, [illegible], యాజకుఁడు, వ్రతి. (తె).—[illegible] టొజ్జె. ("చూ, వ్రతి. 2.")

యజ్ఞపురుషుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, [illegible].1

యజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]: [illegible]రము, అధ్వరము, అగ్న్యాగము, అభి[illegible]ము, ఆహాగనము, ఆహవము, ఇష్టి, ఇష్టకము, [illegible] ఉదుంబరావతి, కుండపాయ్యము, క్ర[illegible]తువు, [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]ము, ధృతి, ప్రయాగము, [illegible], మన్యువు, మేధము, [illegible], [illegible], సప్తతంతువు, సవము, స్వ[illegible], [illegible], హోమము. (తె).—[illegible]ము, [illegible]. వేల్మి-వేల్మి. తద్విశేషములు.—౧. [illegible]ష్టోమము, [illegible], సోమ[illegible]; ౨: అతిరాత్రము; ౩. అశ్వమేధము, ఆ[illegible]ము; ౪. ఏకరాత్రము; ౫: క్రతు[illegible]. క్రతూత్తమము; ౬: [illegible]; ౭: గోమేధము, గోసవము; ౮: [illegible]స్యము; ౯: (చూ, తర్పణము); ౧౦: [illegible]ము; ౧౧: పానము, బ్రహ్మయజ్ఞము. (తె): వేదువు; ౧౨: పుత్రకామేష్టి; ౧౩: ప్రవర్గ్యము; ౧౪: ప్రాజాపత్యము; ౧౫: చూ, రాజసూయము; ౧౬: (చూ, మహాయజ్ఞములు.); ౧౭: (చూ, క్రతుచతుష్టయము. ("చూ, హోమము. 8.")

యజ్ఞములు. అం: (చూ, మహాయజ్ఞములు.) వాదుకయందు.—వేదపఠనము, వైశ్వదేవము, అతిథిపూజ, పితృతర్పణము, భూతబలి (కె.)

యజ్ఞసూత్రము. సం. వి. అ. న: ఉత్తరీయము, ఉపవీతము, పవిత్రము, బ్రహ్మసూత్రము, యజ్ఞోపవీతము. (తె).—[illegible]—[illegible] [illegible], [illegible]; తద్వి.—౧. [illegible]

సడంపవలె వ్రేలాడు నుండియున్నది.—కంఠలంబితము, నివీతము, సంవీతము; 2. కుడిభుజము మీఁదుగా యెడమపార్శ్వమున వ్రేలాడునట్లుంచినది.—ప్రాచీనావీతము; 3. ఎడమ భుజము మీఁదుగా కుడిపార్శ్వమున వ్రేలాడునట్లుంచినది.—ఉపవీతము; 4. పెండ్లిజందెమునను.—నెండిజందెము. (ఈ త్రిగుణజందెము అని వాడుక.) ("చూ, సూత్రము. 1.")

యజ్ఞవహ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. ఉద్భుసము, యజ్ఞాగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.

యజ్ఞాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం.—పై.—

యజ్ఞాంగము. సం. వి. అ. పుం: చూ, మేడి*.

యజ్ఞియము. సం. వి. అ. పుం. 1.=జెన్నియశీన్ని. ముంజదర్భ* : చూ, హరిత (తృణము. 1.); 2. ద్వాపరయుగము: చూ, యుగములు; 3: చూ, గంగి. 3; 4.=జెన్నియజీన్ని. యజ్ఞమునకు హితమైనది, దేవతార్చితము.

యజ్ఞోపవీతము. సం. వి. అ. న.=జందియము=జందెము=జెన్నిదము. 1: చూ, యజ్ఞసూత్రము; అం. 2: చూ, ఉపచారములు. 1.

యజ్వ. సం. వి. న్. పుం. విధ్యుక్తముగా యజ్ఞము చేసినవాఁడు. ("అంధ్రవాచస్పత్య కర్తయొక్క పితామహుని కగ్రజుఁడు కొండు యజ్వ=కొండుసోమయాజులు."): చూ, సోమయాజి.

యణాదేశము. వ్యా. సవర్ణముగాని యచ్చుపరమగుచోఁ నిక్కులకు యణాదేశంబగు. ఉదా.—ప్రతి+అర్థి=ప్రత్యర్థి ఇత్యాది.

యణ్ణులు. అం: య ర ల వ (అంతస్థములు)

యత. సం. అవ్య. (యతః) 1: చూ, ఇంక. 2; 2. పాలనము: చూ, రక్షణము; 3. ఏర్పాటు: చూ, సత్యము; 4. పిమ్మట: చూ, వెనుక. 1; 5: చూ, యత్ర. (యత్=హేతువునందు వర్తించును.)

యతనము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-యత్నము.

యతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పద్యవిశ్రమస్థానము. (యతి ప్రతిపద్యమందలి ప్రతిపాదములోని మొదటియక్షరము. 'వళిరాద్య' మని నన్నయసూత్రము యతికి విరతి, విశ్రాంతి, విరామము, విరమణము, వళి, వడి యని నామాంతరములు. దీనికి విరిగినచోట సరియైన వర్ణము మైత్రినొందును. విరుగుట పద్యమును బట్టి 5 మొదలు 16 అక్షరములవఱకుండును. యతికి స్వరము ప్రధానము, సమాన వర్ణమయ్యును మిత్రములైన యచ్చులతోఁగూడనియెడల యతి వేయరాదు. కాన గీ యతి సేయవచ్చునాయన్న కకార గకారములు మిత్రములైనను వానిపైనున్న అ ఈ లు మిత్రములు కావు. గావున సేయరాదు. ఇత్యాది (చూ, యతిమైత్రి)); పుం. 2. నియతి: చూ, సత్యము. 1; 3. తాళప్రాణకళావిశేషము: చూ, యతిప్రాణములు; ఇ. న్. పుం. 4: చూ, సన్యాసి. (వైష్ణవయతికి బ్రహ్మసూత్రము, త్రిదండము, చర్మవస్త్రము, శిక్యము, బ్రిసి, కౌపీనము, కటివేష్టనమును ఉండును.); అం. 5: చూ, జన్యతాళములు.

యతిప్రాణములు. అం. (యతి): సమము, స్రోతోవహము, గోపుచ్ఛము, యవమధ్యము, వేదిమధ్యము, విషమము (6), మఱియు పిపీలికాయతితో (7): చూ, తాళప్రాణములు. (వీని వివరములకు 'సభారంజని' యను పొత్తముఁజూడనగు.)

యతిమైత్రి. అం: "అ ఆ ఐ ఔ, హ, య; ఇ ఈ ఋ ౠ ఎ ఏ; ఉ ఊ ఒ ఓ; క ఖ గ ఘ; చ ఛ జ ఝ శ ష స; ట ఠ డ ఢ, త థ ద ధ; ప ఫ బ భ వ; ల ళ; ఋ ౠ రి రీ ఱ ర. ఏ హల్లయినను వాని వత్తులతో మైత్రినొందును. వర్గాంత్యమందలి యనునాసికములకుఁ బూర్వపునా

త్తురములును ముందు బిందువుగలవర్ణ్యో నేని మైత్రిగలవి. అనఁగా ంట, ంత, ండ, ంథ లను (ణ) ంత, ంధ, ంద, ంధ లను (న) ంప, ంఫ, ంబ, ంభ లను (మ) మిత్రములనుట. ట త, వర్గములు ముందు నున్నగల్గి మిత్రములు. ఉ ఊ ఒ ఓ లంగూడిన ప ఫ బ భ మిత్రములు. సంయుక్తాక్షరము లున్నచో నొచ్చేవచ్చినట్టి వర్ణమునకు యతివేయవచ్చును. క్ష్మా దీనిలో క, ష, మ గలవు గావున 'కా' ను బట్టి క ఖ గ ఘ లు 'షా'ను బట్టి శ ష స చ ఛే ఛ జ జే ఝ లు 'మానుడి'నిబట్టి మ యును జెల్లును. యతి ప్రతిపద్యమునకుం గావలయు. భీమన ౧౦, అనంతుఁడు ౨౦,మఱో కృ_రు 27 ననిరి. తుదకప్పకవియతులు 4 విధములు. స్వర, వ్యంజన,ఉభయ, ప్రాస యతులనని. స్వర 7, వ్యంజన 21, ఉభయ 12, ప్రాస 1. మొత్తము 41 యనిరొ. వీనికి వేర్వేరఁబేరులున్నవి." (చూ, యతి. 1.)

యతులు. అం. 1.(చూ, యతి 1, యతిమైత్రి); 2: చూ, యతిప్రాణములు.

యత్నము. సం. వి. అ. పుం. 1.—జేతనము,రూ—యతనము, ప్రయత్నము: చూ, సన్నాహము. 2; అం. 2. (నాటకలక్షణమున) ఫలార్థము పనిచేయుట.

యత్నించే. సం. అ. క్రి: చూ, సమకట్టు. 2.

యత్ర. సం. అవ్య: యత, కుత్ర, కృ, కృ. (తె).—ఎందు, ఎక్కడ, ఎగ్గడ—ఎగ్గడ, ఎచేట—ఎచేటు – ఎచోట—ఎచోటు—ఎచో టు—ఎచ్చేట—ఎచ్చేటు—ఎచ్చోట—ఎచ్చోటు—ఎచ్చో—ఎచ్చోట—ఎచ్చోటు— ఎట—ఎటు, ఎటులు, ఎయ్యెడ— ఏకడ, ఏడ, ఏచోట; తద్వి.—ఎచ్చోటికి అనుటకు.—(తె). ఎందులకు, ఎచ్చోటికి, ఏల—ఏలా.

యథా. సం. అవ్య. పోలికయందు వర్తించును. "తసాద్ద్రష్టవ్యయథాపధం" (వత్, వా, యథా, తథా, ఇవ, ఏసం ఈ ఓ ను సోలిక యందు వర్తించును) (చూ, సమానము. 2)

యథాకామి. సం. వి. ఇ. పుం. రూ—యాథాకామి—యథాకామ్యము— యాథాకామ్యము; స్వేచ్ఛావృత్తి.

యథాకామ్యము. సం. వి. అ. స. —పై.—

యథాక్రమము. సం. అవ్య. క్రి. విణ. క్రమము నతిక్రమింపక. (ఇట్లు యథాశబ్దపూర్వకము గా మఱియుఁ గొన్ని గలవు.)

యథాజాతుఁడు. సం. విణ. 1. ఏలుక నేనివాఁడు; వా. 2. మూర్ఖుఁడు: చూ, స్త్రైణుఁడు.

యథాతథమ్. సం. అవ్య. సత్యమందు వర్తించును: యథార్థమ్.

యథాయథమ్. సం. అవ్య. తమవస్తువు లను వర్థమందును, తామతామను నర్థమందును వర్తించును. "యథాయథంపలాయంత:": యథాస్వమ్. [దరు. ౖఙై. 7, ఆ. 103.

యథాయథలు. సం.అవ్య.బ: చెల్లా చెదరు—చెల్లా చ

యథారాజా తథాప్రజాః. లో. రాజెట్లుండు నో ప్రజలట్లుందురు. "ఈదా:—భీమసాధుండు సాధుచరిత్రుండయ్యెనేఁ బ్రకృతి వర్గంబట్లగు.యథారాజాతథాప్రజాయని సీతి కోవిదులు వక్కాణింతురు." (నీతిచంద్రిక.)

యథారాజన్యాయము.అం.ఒకానొక న్యాయము.

యథార్థమ్. సం. అవ్య: చూ, యథాతథమ్.

యథార్థము. సం. విణ. ఉన్నరూపు: చూ, సత్యము. 1. [చూ, వేగువాఁడు.

యథార్థవర్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చారుఁడు:

యథార్హవర్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

యథాసంఖ్యన్యాయము. అం. ఏకసంఖ్యగల రెండువస్తువుల సముదాయమున్నప్పుడు మొదటిదానికి మొదటిభాగముతోను, రెండవదానికి రెండవదానితోను ఇట్లు సంబంధము కలిగి యుండుటవనురీతి.

యథాసంఖ్యము. అం: (చూ, యథాసంభవము): చూ, అలంకారము. 3. ("చెప్పిన వరుసఁ దప్పక యన్వయించుట. ఉదా.—శత్రు మిత్రుల భంజించి రంజించితివి.")

యథాసంభవము. అం.—పై.—

యథాస్వమ్. సం. అవ్య: చూ, యథాయథమ్.

యథేచ్ఛత. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఇచ్ఛచొప్పు: చూ, స్వైరిత. (చూ, స్వేచ్ఛ.)

యథేచ్ఛము. సం. క్రి. విశే. అ. న. ఇచ్ఛవచ్చినట్లు. యథేష్టము: చూ, స్వేచ్ఛ.

యథేష్టము. సం క్రి. విశే.—పై.— [స్వేచ్ఛ.

యథేప్సితము. సం. విశే. యథేష్టమైనది: చూ,

యదార్థకము. సం. అవ్య: ఎపుడు-ఎప్పుడు-ఎప్డు, ఎప్పుడు.

యది. సం. అవ్య: చేత్, ఇటుపత్తైన అనునర్థమందు వర్తించును. "శుచిమనో యద్యస్తి తీర్థేనకిమ్" (చేత్ నకు.—"సత్యం చేత్తపసా కిమ్."): చూ, చేత్.

యదివ. సం. అవ్య: చూ, యద్వా.

యదృచ్ఛ. సం. వి. అ. స్త్రీ. విచ్చలవిడి వర్తించుట: చూ, యథేచ్ఛ.

యదృచ్ఛాభిజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దబ్బాటుసాకిరి: చూ, సాక్షి.

యద్భవిష్యుఁడు. సం. విశే. స్వప్రయత్నము లేక అగునది యగునని యుండువాఁడు.

యద్వా. సం. అవ్య. యదివ: చూ, అహో. 2.

యద్వర్థకము. అం: ఏని, ఒండె, అయినను అనునవి.

యమకము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, యమకము; పుం. 2: చూ, సంయమము. 1; అం. 3: చూ, శబ్దాలంకారములు. (అర్థభేదముగల శబ్దపునరావృత్తి. ఇందు పదయమకము, పాదయమకము, ముక్తపదగ్రస్తము, సింహావలోకనము లోనగు భేదములున్నవి. ౧. పదయమకము.—"మాధవుండు ధీరోద్ధాన మాధవుఁడు."; ౨. పాదయమకము.— "జౌరామాధవయజ్వకు। మారామను మదన సమర మాధుర్యుఁడవై । ధీరావిటార్య యేలితి । మారామను మదన సమర మాధుర్యుఁడవై"; 3. ముక్తపదగ్రస్తము.—విడిచిన పదమును గ్రహించుట. అనఁగా విడిచిన పదమే మరల యవ్యవధానముగా మరల మరలవచ్చుట. "మేరుధరాధరధీరా । ధీరాశ్యానందకర." "వానికీర్తి లోకమాక్రమించు, మించును మించు తేజంబు, జంబు నదీజంబాలంబుం బోలుఁదనుకాంతి చే నాతఁడురంజిల్లు, జిల్లులువడఁజేయు మదనుని గర్వంబుమాపు, మాపుమాపు శత్రుయశంబుల నాతనిశక్తి."; ర. సింహావలోకనము.— (పద్యము మొదలిమాట తుదనుగూడ వచ్చుట) "మనవేల గైకొనవుర । మ్మనవే పాత్రింతు లేదొ మతిసేరనును । మ్మనవే యొంతయుఁజెప్పిన । వినవేటికి నాదుమొఱ్ఱవిని పొమ్మనవే."; చూ, అలంకారము. 3.)

యమకింకరుఁడు. సం. విశే: చూ, బేతాళుఁడు.

యమకీటము. సం. వి. అ. పుం. కుమ్మరపురుగు: చూ, పురుగు.

యమధాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—జేముదాడి—జంబాళి. కటారి: చూ, రిష్టి. 2.

యమధారము. సం. వి. అ. పుం. ఇరుప్రక్కల వాదరగలకత్తి: చూ, రిష్టి. 2.

యమపత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఐరావతి. యముని భార్య: చూ, సహధర్మిణి (భార్య. 1.)

యమము. అం. రూ—యామము: చూ, యోగాంగములు (అంగము. 9).

యమరాట్టు. సం. వి. ట్. పుం: చూ, యముఁడు.

యమస్వస. సం. వి. ఋ. స్త్రీ: చూ, పార్వతి.

యమళచ్ఛదము. సం. వి. అ. న. ఏఱుజొఱ్ఱి*: చూ, సుభిక్షు.

యమళము. సం. వి. అ. న. 1.=జెమిలి, జంట: రూ-యామళము: చూ, యుగళము; పుం. 2.=యామము. చాలించుట. హింసాదుల వలన నడుగుట; అం. 3: చూ, యోగాంగములు. (శరీరమునే సాధనముగా గలిగినది.)

యమళములు. అం. 1: చూ, శుభావర్తములు; 2: చూ, ఆగంతుకములు.

యమళశిశువులు. వా. సం. వి. అ. పుం. బ: చూ, యుగళశిశువులు. [తంత్రములు.

యమళాష్టక భైరవతంత్రము. అం: చూ,

యమళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=జెమళిక-జెమలిక. చర్మవాద్యవిశేషము: చూ, వీణె.

యమి. సం. వి. న్. పుం. 1. ముని: చూ, సన్యాసి; 2. అంచే: చూ, హంస. 1.

యమించే. సం. స. క్రి. 1. అణచే: చూ, సమ్మర్దించే. (పిసుకు. 3); 2. పీడించే: చూ, సమ్మర్దించే.

యముడు. సం. వి. అ. పుం. 1.=జెముడు. రూ-యాముడు-యమరాట్టు: (యమునికిని తద్విశేషాదులకునుగల పర్యాయపదములకు "చూ, హరి. 5."); 2. శని: చూ, రాహువు. 2 (చూ, గ్రహములు.)

యమున. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=జెమున. యమునానది. (యమునితోఁగూడఁ బుట్టినది): చూ, నది; 2: చూ, పార్వతి.

యమునాభ్రాత. సం. వి. ఋ. పుం. జెమునసైఁదోడు: చూ, హరి. 5.

యయువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. అశ్వమేధయాగ దీక్షితునిచే విడువఁబడిన గుఱ్ఱము: చూ, హయము; 2. గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

యవకము. సం. వి. అ. పుం. రూ-యావకము.

1. బ. అలసందెలు: చూ, ధాన్యము; 2. కొఱ్ఱ మినుము: చూ, మినుము.

యవక్యము. సం. విశే. యవలు పండునది (పొలము) యవ్యము, షష్టిక్యము: చూ, హరిప్రియ. 2 (భూమి. 1.) [ఔషధములు.)

యవక్రాంతము. అం: చూ, ఔషధములు (నవీన

యవక్షారము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-యవాక్షారము, యవాగ్రజము, పాక్యము, యవల వలనఁ గలిగినఉప్పు: చూ, లవణము. 1; అం. 2: చూ, క్షారములు (శుద్ధి —కీలితో మర్దించి యెండించినశుద్ధి.)

యవనము. సం. వి. అ. పుం. తురుష్కులదేశము: చూ, సీమ. (1) (దేశములు.)

యవనిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. అడ్డుతెర: చూ, స్థగనము (ఇదివిచార్యము);2.=జవనిక, సీను, తెరచీర: చూ, వస్త్రము; 3. తెర, మఱుఁగుచీర: చూ, వస్త్రము.

యవనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యవనదేశీయుఁడు; 2: తురుష్కుఁడు, మ్లేచ్ఛుఁడు, మహమ్మదీయుఁడు. (తె).— తురక, తులక, సాయెబు.

యవఫలము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొడిసెపాల: చూ, వత్సకము; 2: చూ, వెదురు.

యవమధ్యము. అం: చూ, యతిప్రాసము.

యవలు. సం. వి. అ. పుం. బ.=జేవలు: చూ, ధాన్యము. 3½.

యవసరాహన్యాయము. అం. [illegible] మేయఁగానూరఁబంది చెవులఁగో [illegible].

యవసము. సం. వి. అ. పుం. రూ-యావసము. ఘాసము, బాలతృణము: చూ, తృణము. 1. (గడ్డిపాము అనికొందఱు.)

యవాగువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ.=జావ, నూకల గంజి (అని కొందఱు): చూ, పాదము. (1)

యవాగూగర్తప్లవనన్యాయము. అం. గంజిగుంట దాఁటుటనినరీతి.

యవాగ్రజము. సం. వి. అ. పుం: చూ, యవ క్షారము. [ద్వివిధము.

యవానీద్వయము. అం. నల్లావాలు, తెల్లావాలు అని

యవాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: రూ—యవానిక, అజమోద, ఉగ్రగంధ, గంధదళ, బ్రహ్మదర్భ. (తె).—వరాసాని ఓమము. తద్వి శేషము.—ఓమమనను —కారవి, ఖరాశ్వ, బ్రాహ్మణ్యము, గంధదళ, గంధపత్త్రి—గంధపత్త్రిక, తీక్ష్ణగంధ, దీప్యగంధ, దీప కము—దీప్యకము—దీప్యము, భూతీకము—భూ తీకము, మయూరాగము, యవాని—యవానిక. (తె) ఓమము - వాము. ("చూ, వాము.2.") (వీర్యరసోత్పత్తిని వృద్ధిచేసి ప్రాణాపహాపదా ర్థముగాను, ఆకలి పుట్టించునదిగాను, క్రి మిని చంపునదిగాను ఉపయోగపడును); విశే. 2. వడిగలది: చూ, వేగము. 3.

యవానిక. సం.వి.ఆ.స్త్రీ: చూ, రూ—యవాని.1. (మరియు వివరములునకును: చూ, రూ— యవాని. 1.)

యవాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. తీఁటకసింద*: చూ, సమాలింప; 2. సన్న తిగటిపులు*: చూ, స్వల్పదురాలభ.

యవీయసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చెల్లెలు: చూ, సహోదర; 2. కొమ్మపొట్ల, కన్యాసజ్జము*: చూ, పిషగ్రీ (పొట్ల.)

యవీయసుఁడు. సం. వి. స. పుం. 1. తమ్ముఁడు: చూ, సహోదరుఁడు; విశే. 2. చిన్నవాఁడు: చూ, శిశువు (చిన్నవయసువాఁడనియర్థము); 3. ప్రాయపువాఁడు: చూ, యౌవనుఁడు.

యవ్యము. సం. విశే: చూ, యవక్యము.

యశఃపటహము. సం. వి. అ. పుం. ఢక్కా: చూ, భేరి. [సము, కీర్తి: చూ, సమాఖ్య. 1.

యశము. సం. వి. స. న. రూ—యశస్సు—అ

యశస్కరము. సం. విశే. కీర్తిని కలుగఁజేయునది.

యశస్వి. సం. విశే. (స. ఈ. స) కీర్తిగల వాఁడు: చూ, సురవ 14. [యశము.

యశస్సు. సం. వి. స. న—అసము: చూ, రూ—

యష్ట్ర. సం. వి. ఋ. పుం: చూ, యజ్ఞకర్త.

యష్టి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. హారము పేట, పేట: చూ, భూషణము. 2-హార; 2: చూ, యష్టిమధుకము*; పుం. 3. చేతికఱ్ఱ: చూ, చేతఱ్ఱము. 1; 4. తెక్కుపుకాము; అం. 5: చూ, ముప్పది రెండాయుధములు.

యష్టిక. సం. వి. ఆ స్త్రీ. నాలుపేటల హార ము: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2.).

యష్టికము. అం: చూ, అసంయుతహస్తములు.

యష్టిగ్రహుఁడు. సం. వి. అ. పుం: దష్టిపుఁడు.

యష్టిమధుకము. సం. వి. అ. న. రూ—యష్టి, యష్టిమధువు, మధుకము - మధుయష్టిక, అతి మధురము, కంఠశోధని—కంఠశోభిని, క్లీత కము - క్లీతకము.

యా

యాగము. సం. వి. అ. పుం: చూ, యజ్ఞము; అం. 2: చూ, దినాంగములు. [వహ్ని.

యాగాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, యజ్ఞ

యాచకుఁడు సం. వి. అ. పుం: అంచకుఁడు, అర్థి, పటిలవుఁడు, ప్రార్థకుఁడు, భిక్షుకుఁ డు, మస్కరి, మార్గణుఁడు, యాచనకుఁడు, వనీపకుఁడు. (తె).—వేఁడువాఁడు. ("చూ, వేఁడువాఁడు"). తద్వి.—1. ఊరజోగికి.— కర్పటధారి, కర్పటికుఁడు. (తె). ఊరజోగి, జోగి, తలక్రిందుజోగి, తిరిపగాఁడు, తిరి పెగాఁడు, తిరిపరి - తిరిపె, పిచ్చెగుంటి వాఁడు, బిచ్చగాఁడు, బిచ్చపుజోగి; 2. కవ్మువారి యాచకునకు.— (తె). పిచ్చె గుంటివాఁడు; 3. విడువనిబిచ్చగానికి.— (తె). తిరిపగొట్టు—తిరిపెగొట్టు, తిరిగొట్టు- తిత్తిగొట్టు, తిత్తి - తిత్తై, బికారి, బికాసి,

బికిరాలమారి, లొల్లైగాఁడు. తద్వి.—— రోగాభ్యాసము చేయు పురుషునకు.——(సం).-యుక్తుఁడు,యోగి. ("చూ,వేఁడువాఁడు").

యాచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: రూ-యాచ్ఞ. అభిశస్తి. అర్దన-అర్థన, నిష్ఠ, ప్రార్థన-ప్రార్థనము, భిక్ష-భిక్షము, మార్గణ-మార్గణము-మృగణ, యాయావరము, లాలస. (అవ్య).——అయి, ఊసు. (తె).——అడుగుకోలు, అడుగుట, ఆటువారము,ఆయవారము-ఆయివారము, జోగ్గు-జోగు, తిరిపము-తిరిపెము-తిరిపము-తిరిపెము, బికిరము, బిచ్చె-బిచ్చము, ముష్టి, వేఁడికోలు-వేఁడుకోలు; తద్వి.——ం. ప్రార్థనకు.——ప్రార్థన-ప్రార్థనము. (అవ్య).——అ, (తె).——అడుగుకోలు ("చూ, స్తోత్రము"); 2. దైన్యముతో యాచించుటకు.-(తె).——మండాటము; 3. వేఁడఁదగినది అనుటకు.——విణ. అర్థనీయము, అర్థ్యము, ప్రార్థనీయము. (మిగతవానికి "చూ, స్తోత్రము")

యాచనకుఁడు. సం. విణ: చూ, యాచకుఁడు.

యాచించు. సం. సం క్రి.అడుగు:చూ,వేఁడు. 2.

యాచితకము. సం. వి. అ. న. 1. అడిగి తెచ్చుకొనిన వస్తువు (లేక) ఎగవు వస్తువును, ఎరవు, బాకి: చూ, శేషము. 1; 2: చూ, మొక్కుబడి. 2.

యాచితము. సం. వి. అ. న. మరణమునకు సమమైన దుఃఖముగలది గనుక యాచ్ఞావృత్తి. మృతము: చూ, మృతము. 2.

యాచ్ఞ. సం. వి. ఆ.స్త్రీ: చూ, రూ-యాచన.

యాజకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ,యాజ్ఞికుఁడు; 2. ఋత్విక్కు (వసంతాది ఋతువులయందు యాగము చేయించును అగ్నిధ్రుఁడు మొదలగు పదియాఱుగురు ఋత్విజులు యాజకులనంబడుదురు.): చూ, ఋత్విజుఁడు. 1. [లు; అం. 2: చూ, కర్మములు.

యాజనము. సం. వి. అ. న. 1. యజింపఁజేయు

యాజుషము. సం.విణ.యజుర్వేదసంబంధమైనది.

యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి. అం: చూ, స్మృతులు (మూలస్మృతులు.) [గలు.

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు. అం: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు.

యాజ్ఞికవాలురను బ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఘూర్జరబ్రాహ్మణులు. 2118 పుట. (ఋగ్వేదులును యజుర్వేదులును కలరు. సంగీతములో నీతెగలవారు ప్రసిద్ధులు.): చూ, బ్రాహ్మణులు.

యాజ్ఞికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యజ్ఞము నడపువాఁడు: చూ, పురోహితుఁడు; 2. పురోహితుఁడు: చూ, పురోహితుఁడు.

యాజ్య. అం: చూ, ఋక్కు.

యాజ్యము. సం. విణ. యజింపఁదగినది.

యాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. తోడికోడలు. చూ, సవతి; విణ. 2. గంటి, పోవువాఁడు: చూ, వాటచారి.

యాతన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాఁక,తీవ్రమైన, కాతియ, తినుసు, తీపు: చూ, వేదన. 1.

యాతము. సం. విణ. 1. పోయినది: చూ, గతము. 2; అం. 2: చూ, సృష్టిభేదములు.

యాతయామము. సం. విణ. 1. ఉపయోగింపబడినది: జగ్గగము-జగ్ఘగము; 2. విడువఁబడినది: చూ, హీనము. 3; 3. అనుభవించి విడువఁబడినది: చూ,హీనము. 3.

యాతుధానుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నిరృతి: చూ, సోఁకులఱేఁడు; 2. రక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

యాతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1: చూ, యాతుధానుఁడు. 2; 2. బాటసారి: చూ, సమీరణుఁడు. 2; 3: చూ, యముఁడు;

యాదృచ్ఛికము. సం. విశే. యదృచ్ఛముగాఁ గలిగినది. [ఎటువంటిది.

యాదృశ. సం. విశే. రూ-యాదృశము.

యాదృశము. సం. విశే.—పై.—

యాదోనాథుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, యాదఃపతి. 1—2. [పల్లకి.

యాదోమాత్రి. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ). చిల్ల *: చూ,

యానపంచకము. అం: చూ, యానము. 2.

యానపాత్రము. సం. వి. అ.న. జనులెక్కి పోవుడి యోడ, తోగు: చూ, పడవము.

యానము. సం. వి. అ. న. 1. పోవుట: చూ, సంచారము; అం. 2: చూ, షడ్గుణములు(తనకు వృద్ధి గలిగినప్పుడైనను, పరునికి క్షయము కలిగినప్పుడైనను దండెత్తిపోవుట.) [(షడ్గుణములలో నొకటి. ఇది పంచవిధము. ఇదె యానపంచకము.—౧. సంధాయయానము (పరునిఁ దనకు పశపఱచికొని దుర్గాదులను గ్రహింపవలయునని కదలిపోవుట); ౨. పరిసంగయానము (ఒక దిక్కునకుఁగదలిపోయి పోపఁగుడు పడినచో మఱియొక దిక్కునకుఁ గదలిపోవుట; ౩. విగృహ్యయానము (శత్రువును సంహరింపవలయునని యేకదలిపోవుటకు; ౪. సంభూయయానము (శత్రువును గెలువ శక్యముగానిచో సరిరాజులను గూర్చుకొని కదలిపోవుట); ౫. ఉపేక్ష్యయానము (నేనే శత్రువులను సంహరింపఁగలనను తలంపుతో దేశకాలాదులను పరికింపక కదలిపోవుట) అని]: చూ, యానములు.(చూ, ఆసనము. 4.); 3. గజాది వాహనము: చూ, వాహనము.

యానములు. అం: సంధాయకము, పరిసంగయానము, విగృహ్యయానము, సంభూయయానము,ఉపేక్ష్యయానము(5): చూ, యానము.2.

యానవిధి. అం: చూ, ప్రకరణములు.

యాపనము. సం. వి. అ. న. 1. కాలక్షేపము, కాలయాపనము: చూ, విలంబము; 2. తిరస్కారము: చూ, పహేళనము; 3: చూ, వర్తనము. 1.

యాపిల్ పండు. వా. వి. అప్పుతాహ్వము:చూ, సీమరేఁగుపండు.(రక్తమును వృద్ధిచేయును)

యాప్యము. సం. విశే. 1. యాపనముచేయఁదగినది; 2. నికృష్టమైనది: చూ, హీనము. 1.

యాప్యయానము. సం. వి. అ. న. పల్లకి: చూ, సవారి. [చూ, హీనుఁడు.

యాప్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అధముఁడు:

యామము. సం. వి. అ. పుం. 1.జాము. 3 గంటలకాలము, జాలు. (సం).—ప్రహరము: చూ, సంజజాము; 2. శరీరముచే సాధనముగాఁగలిగిన యొక యోగాంగము: చూ, రూ-యమము; 3: చూ, సంయమము. 1.

యామవతి. సం. వి. ఈ. (స్త్రీ). యామిని: చూ, రాత్రి. [శము.

యామళము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-యమ

యామి. సం. వి. ఇ. (స్త్రీ). 1. కులస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 2. తోడఁబుట్టినది: చూ, సహోదరి.

యామికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తలారి: చూ, సంరక్షకుఁడు.

యామిని. సం. వి. ఈ. (స్త్రీ). 1: చూ, యామవతి; 2. పసుపు: చూ, వర్ణము. 6.

యామునము. సం. వి. అ. న. (యమునయందుఁ బుట్టినది) నీలాంజనము: చూ, సౌవీరము.2.

యామ్య. సం. వి. అ. (స్త్రీ). 1. దక్షిణపుదిక్కు: చూ, హరిత్తు. 1; 2. భరణీనక్షత్రము: చూ, రిక్క; 3 చూ, యామవతి; పుం. 4. చందనవృక్షము: చూ, సుగంధము; విశే. 5. యమసంబంధమయినది. [చూ, సన్యాసి.

యామ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగస్త్యుఁడు:

యాయజూకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పలుమారు యజ్ఞము చేయు స్వభావము గలవాఁడు: ఇజ్యాశీలుఁడు.

యాయావరము. సం. వి. అ. పుం. 1.=ఆయవారము-అయివారము: చూ, వేడికోలు; 2. అశ్వమేధపు గుఱ్ఱము: చూ, హయము; వా. 3.=ఆయవారము-అయివారము: చూ, యాచన. [డు: చూ, వాటచారి.

యాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్) పోవువాఁ

యావ. వా. అవ్య. 1. ధ్యానము. "నీమీఁదయావ పోతేనది."; 2. దృష్టి. (ఏవఅనుశబ్దమునుఇట్లు వాడుచేస్తారు.) (ఇది ప్రయోగానర్హము.)

యావకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, యా-యావకము. 1—2.

యావత్. సం. అవ్య. 1. తావత్, అంతయు; 'యావత్కార్యంతావత్కురు'; 2. వేగ. 'యావత్సవస్యం క్షేత్రం తావత్కంటకివృక్షైః పరివృతమ్'; 3. పరిమాణము. 'యావద్దత్తం తావద్భుక్తమ్.'; 4. పరిమాణనిశ్చయము. 'యావదమత్రం తావద్బ్రాహ్మణానామంత్రయస్వ' 'భవిమదర్థం సాంతత్యం యాదవప్రీతియుగ్వదే.' దితిశేషః 'తావచ్ఛబ్దాసహచరితః శేవలోయావచ్ఛబ్దః భవిష్యదర్థం సాంతత్యం చాభిదధాతి.'

యావనము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిల్లమడ్డి*: చూ, సల్లకి; విణ. 2. యవనసంబంధమైనది.

యావనాళము. సం. వి. అ. పుం. జొన్న*: చూ, సస్యము. 1.

యావము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, లత్తుక; 2: చూ, లక్క. [యవసము.

యావసము. సం. వి. అ. పుం. గడ్డివామి: చూ, యా-

యాశోదేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యశోదకొడుకు, కృష్ణుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

యాష్టీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దుడ్డుగఱ్ఱ ఆయుధముగాఁగలవాఁడు; ద్వి.—గండ్రగొడ్డలి యాయుధముగాఁగలవాఁడు.—పారశ్వధికుఁడు—పారశ్వధుఁడు. [యవాసము.

యాసము. సం. వి. అ. పుం: చూ, యా-

యాసుక. సం. వి. అ. స్త్రీ.—వై.—

యి

యియక్షువు. సం. విణ. (ఉ). యజింప నిచ్ఛగలవాఁడు.

యియాసువు. సం. విణ. (ఉ). పోవనిచ్ఛగలవాఁడు.

యు

యు. దే. అవ. ఉకారాంతగ శబ్దములమీఁద సముచ్చయాద్యర్థములయందు వచ్చెడు నుగాగమమునకు ముందువచ్చునది. ('చూ, ను.'); 2. నువర్ణపరకమై భావార్థమువీఁద వచ్చునప్పుడు ఆనంతర్యమును దెలుపునది. "వ. అనుటయు మహేంద్రుఁడిట్లనియె".

యుక్తమగు. మి. అ. క్రి. కూడు: చూ, సంపసు. 2.

యుక్తము. సం. వి. అ. న. 1. బారః చూ, వ్యామము. 1; విణ 2.=యుక్తము. కూడుకొన్నది, పొందిన: చూ, సహితము. 1; 3. న్యాయ్యముతోఁ గూడుకొన్నది. (యుక్తము, ఔపయికము, లభ్యము, భజమానము, అభినీతము, న్యాయము. ఇవి ఆరు త్రిలింగములు): చూ, యోగ్యము. 2; 4. కలియకూడినది, యుతము: చూ, సంకలనము: 5.=ఒగిరము. తగినది: చూ, సమీచీనము. 4.

యుక్తరస. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, సన్నరాస్నము. *.

యుక్తాయుక్తలు. సం. వి. అ. న. బ: న్యాయాన్యాయములు. (తె).—అవుగాములు.—కాగాములు.

యుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కూడిక: చూ, సంయోగము; 2. న్యాయము: చూ, సత్యము. 1; 3.=యుక్తి—ఎత్తు-జిత్తు, ఉపాయము: చూ, వెరవు; అం. 4: చూ, అలంకారము. 3. (క్రియచే మర్మగోపనమొనర్చుట. "ఉదా.—చెలియనీరూపు వ్రాయుచుఁ జెవ్వరో రాఁగ హస్తమున విల్లువ్రాసె.")

యుక్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, యోగి; విణ. 2.=ఉక్తుఁడు. తగినవాఁడు: చూ, సమర్థుఁడు.

యుగంధరము. సం. వి. అ. పుం: కుబరము-కూబరము. (తె).—నొగ, పోలుకఱ్ఱ-పోలుగఱ్ఱ. తద్వి.— రథకూబరమునకు.—పరము.

యుగకీలకము. సం. వి. అ. పుం, న. కాఁడియందలి-చీల: చూ, శమ్య.

యుగచతుష్టయము. అం: చూ, యుగము. 1.

యుగపత్. సం. అవ్య.=ఉవ్వెత్తు: యుగపదర్థకము, ఏకకాలమున. (తె).—ఉమ్మడి, ఉఱక, ఉవ్వెత్తు, ఒకపెట్టు-ఒకపెట్టున-ఒక్కపెట్టు, ఒకమొగి-ఒక్కమొగి, ఒక్కంతగా, ఒకయూక-ఒక్కయూక, ఒక్కుమ్మడి, ఒక్కూక, ఒక్కెత్తు, ఒక్కొట, ఒక్కొలనము, ఒక్కొలు, ధురీన-ధురీణన (ఇవి అన్నియు గ్రితాంతావ్యయములు.)

యుగపత్త్రికము. సం. వి. అ. పుం: చమరిక-చమరికము, దేవకాంచనము. (తె).—ఎఱ్ఱకాంచనము*; తద్విశేషములు.—కాంచనమునకు.—ఆస్ఫోతము, కనకము, కనకారకము, కర్బుదారము, కాంచనకము, కాంచనము, కాంచనారము, కాంచనాలము, కాంతపుష్పము, కుండలి, కుద్దాలము — కూద్దాలము, కులి, కోవిదారము, గండారి. (తె).—కాంచెనము, పయిఁడియుమ్మెత్త-పైఁడియుమ్మెత్త*: ("చూ, వృక్షము")

యుగపదము. అం : చూ, స్థితకరణబంధములు.

యుగపరిమాణము. అం. కృత 17,28,000 + త్రేత 12,96,000 + ద్వాపర 8,64,000 + కలి 4,32,000=మొత్తము43,20,000; 43,20,000 సం=1మహాయుగము లేక దేవయుగము, 71 మహాయుగము=1 మన్వంతరము, 14 మన్వంతరములు=1 బ్రహ్మ పగలు లేక 1 మనుష్యకల్పము. మఱిన్ని 1 మనుష్యమాసము=పితృదేవతలకు ఒక అహోరాత్రము, (అందు శుక్లపక్షము పగలు, కృష్ణపక్షము రాత్రి), 1 మనుష్యవత్సరము=దేవతలకు ఒక అహోరాత్రము (అందు ఉత్తరాయణము పగలు, దక్షిణాయనము రాత్రి), 320 అహోరాత్రములు=ఒక దేవవత్సరము, 12,000 దేవవత్సరములు=ఒక దేవయుగము లేక మనుష్యమహాయుగము, 2,000 దేవయుగములు=బ్రహ్మకు ఒక అహోరాత్రము, 1 బ్రహ్మ అహోరాత్రము=2 మనుష్య కల్పములు. (అందు పగలు ఉదయకల్పము, రాత్రి క్షయకల్పము). (చూ, యుగము. 1)

యుగపార్శ్వకము. సం. వి. అ. పుం. మరపుటకు కాఁడిమోసెడి యెద్దు: చూ, వృషభము. 1.

యుగము. సం. వి. అ. న. 1.=ఊగము. ఒక పరిమాణకాలము, కృతాది.—కృతము (సత్యము), త్రేత, ద్వాపరము (యజ్ఞియము), కలి (కర్మజము, కర్త్రయుగము, ఝుర్ఝరకము, ఝుర్ఝగము, కలియుగము, తిష్యము, పుష్యము, : చూ, యుగపరిమాణము; 2. జత: చూ, యుగ్మము; 3. బార: చూ, యుక్తము. 1; 4. బుద్ధియను గ్రంథద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము; పుం. 5. బండిలోనగువాని కాఁడి: (తె). కాఁడి. తద్వి.—కాఁడికి ముందటి కాఁడికి.—ప్రాసంగము. (తె). తలకాఁడి.

యుగములు. అం: చూ, యుగము. 1; చూ, యుగపరిమాణము.

యుగళము. సం. వి. అ. న. జంట: చూ, సంగడి. 5.

యుగళశిశువులు. సం. వి. అ. పుం. బ: యమళశిశువులు, జకుటము, సారంగము, (తె).—అమడలు, కవలవారు, కవలు, జంటలు; తద్వి.—1. శ్రీరాముని కొమాళ్ళు.—(తె) కవలు; 2. నకులసహదేవులు.—(తె). కవలు; 3. అంటిపెట్టుకొని పుట్టినబిడ్డలు.—(తె). అమడబిడ్డలు, జంటలు.

యుగళి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ: చూ, రూ-యుగళము.

యుగాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. మహాప్రళయము: చూ, సంవర్తము. 1; 2. ప్రళయము: చూ, సంవర్తము. 1. [త్సరము.

యుగాంశకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సంవ

యుగ్మఫలి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. జోట్టువు* చూ, విషాణి

యుగ్మము. సం. వి. అ. న: చూ, యుగళము.

యుగ్యము. సం.వి.అ. న. 1. గజాదివాహనము: చూ, వాహనము; 2: చూ, యుగపార్శ్వకము.

యుతకము. సం. వి. అ. న. 1. రూ-యౌతకము. అరణపుసొమ్ము: చూ, హరణము. 2; 2. జత: చూ, సంగడి. 5; 3. కూడిక: చూ, సంయోగము; 4. అంచుదానికొక చెఱఁగు: చూ, మైజోలు; 5. చేల్లడపుచివర; 6: చూ, సంశయము.

యుతము. సం. వి. అ. న. 1. బార: చూ, వ్యామము. 1; విణ. 2. కూడుకొన్నది: చూ, సహితము. 1; 3: చూ, యుక్తము. 4.

యుధిష్ఠిరశకము. అం: చూ, శకములు.

యుధిష్ఠిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అజమీఢుఁడు, అజాతశత్రువు, కర్ణానుజుఁడు, ధర్మపుత్రుఁడు, ధర్మరాజు. తద్వి.—అజ్ఞాతవాసమందలిపేరు. కంకుభట్టు-కంకుభట్టుఁడు.

యుద్ధఘట్టతాళము. అం. (ఈశానముఖమునఁబుట్టినది): చూ, ముఖ్యకళాప్రాణములు.

యుద్ధకాల మెదురుమోచేట. అం: చూ, గుణములు.

యుద్ధము. సం. వి. అ. న. (పోరుట).(యుద్ధము త్రివిధము.—ప్రకాశయుద్ధము, కూటయుద్ధము, పార్ష్ణియుద్ధము): అ, అస్, అంకము, అంబరీషము, అనీకము, అభిమరము—అభీమరము, అభిమర్దము, అభిసంపాతము, అభ్యాగమము, అభ్యామర్దము, అరివీర్యము, అవగీతము, అహవము-ఆహవము-అహోవము, ఆక్రందనము, ఆక్రందము, ఆజి, ఆనర్తము. ఆయోధనము, ఆస్కందనము, ఉత్థానము, ఉదరము, ఋతి, కండశము, కదనము, కలహము, కలి, కౌరుజము, గాలీనము, గర్జాఫలము, ఘాతము, జ, డ, జన్యము, [illegible]టము, తీక్ష్ణము, న, పణము, పరి[illegible]ణము, పరిధనము, ప్రవిదారణము, ప్రహారము, భండనము, మృ[illegible]ము-మృధము, రణము, విగ్రహము, వి[illegible]గణము, వివాదము, వ్యవహారము, సంఖ్యము, సంగరము, సంగ్రామము, సంపరాయికము-సాంపరాయికము-సంపరాయము-సాంపరాయము, సంప్రహారము, సంయత్తు, సంసత్తు, సంయుగము, సంస్ఫోటము, సమరము, సమాఘాతము, సమితి-సమిత్తు, సమీకము, సముదయము-సముదాయము, సమ్మర్దము, స్కంగము, స్పశము, హవము. (తె. ప)——అని, అరివేగము-అరివేగము-అర్వేగము, ఆలము, అనము, ఏ[illegible], [illegible], కచ్చియ-కచ్చె, కజ్జీ-గజ్జీ, కయ్యము, కలఁకు, కలన-కలను, గోట్టులాట-గోట్లాట, క్రిందుకయ్యము, గోడవ, గోడవాటము, చిదగోద, చివ్వ, జగడము, జిగ్గు, తంట-తంటా, తంపి-త్రింపి, తగవు-తగువు, తవాయి, దండడి, దురము, దొమ్మి, పడప, పెనఁకువ-పెనుఁకువ, పోటు, పోట్లాట, పోరాట, పోరితము, పోరు, బరిగో, బలువిడి-బల్విడి, బవరము, బండి-బండీ, మల్లట-మల్లాట, మారాటము-మారాట-మారాటము, మేదము, రచ్చ, లడాయి; తద్విశేషములు.——గ: అంకము, కచాకచము, దోర్మధ్యము, ముష్టాముష్టి. (తె) గుద్దు-గుద్దు, గుద్దులాట-గుద్దులాట, గమ్మత్తు, పెనఁకువ-పెనుఁకువ, పెనఁగులాట-పెనుఁగులాట-పెనఁగులాటము-పెనుఁగులాటము, మల్లడి; వి: అత్య

ద్యూతికము; ౩: అత్రము. (తె). గొడవ; ౪: అధ్యాఖ్యానము, అభ్యాఖ్యానము, మిథ్యాభియోగము. (తె). కల్ల జగడము; ౫: అధ్వము, అభియోగము, అభిహారము, దండయాత్ర, ధాటి. (తె). దాడు; పగకెదురు, బలువిడి; ౬. జయమునకు ఎదురుకొనిపోవుటకు.— అభిగమనము–అభిగమము, అభియానము, అభిషేణనము, అభ్యమిత్రీణము, అభ్యమిత్రీయము, క్రమము, ప్రతిరోధము. (తె). అలుముట, ఎదిరి, ఎదిరించుట, ఎదిరికొనుట–ఎదుర్కొనుట, ఎదిరికోలు–ఎదురుకోలు–ఎదుర్కోలు. ఎదురేగుట, ఎదురుపాటు–ఎదుర్పాటు, ఎదురుబడి, ఎదురుమోప్రిల, ఢీకోలు–ఢీకోలు, తలపాటు, లూటి–లూటీ; ౭. ఎదురుకొనిపోయియాక్రమించుటకు.— అభియోగము, అభ్యవస్కందనము, అభ్యాపదనము–అభ్యాసాదనము, అభ్యాసాధనము, క్షోభము. (తె). కొల్ల, కోలు, చోలు, చోలుకోలు, చెనకు, దొడ్డ, దోపిడి–దోపు–దోపుడు, పగకెదురు, ముట్టడము–ముట్టణము–ముట్టడి, ముట్టుకోలు, వీటి; ౮: అవస్కంధము; ౯: (తె). ఆణిగోటు, కుమ్ము–కుమ్ముడు, పొడుపు, పోటు; ౧౦: (తె). ఎక్కటిబవరము, ఒంటిపోట్లాట; ౧౧: కంకారము; ౧౨: (తె). కన్నెకయ్యము; ౧౩: కేళాకేళి; ౧౪: కాలీనము; ౧౫: కేల; ౧౬: (తె). కోలుతల–కోల్తల; ౧౭: (తె). కోలుతల–కోల్తల; ౧౮: గ్రామముద్గరిక; ౧౯: తుములము, సంకులరణము. (తె). ఆరుపోరు, ఎసలు, క్రిందుకయ్యము; ౨౦:(తె); తాకుదల; ౨౧: (తె). దండ; ౨౨: ద్వంద్వము. (తె). ఎక్కటికయ్యము, దంటపోరు–బండపోరు; ౨౩: నియుద్ధము; ౨౪: (తె). పితూరి; ౨౫: (తె). మల్లు; ౨౬: (తె). ముచ్చిలిపోటు. (మిగతవానికి "చూ, హారము. 2.")(చూ, మల్లబంధములు).

యుద్ధమునకుబోవుట. అం: చూ, గుణములు.

యుద్ధసన్నాహవిధి. అం: చూ, ప్రకరణములు.

యుధ్యత్కుక్కుటన్యాయము. అం. ఒకానొక న్యాయము.

యువ. సం. వి. న్.పుం.1: చూ, సంవత్సరములు; విణ. 2: చూ, వయసువాడు; 3. సహజమైన బలముగలవాడు: చూ, శక్తుడు; 4: చూ, శ్రేష్ఠుడు. 2.

యువగండము. సం. వి. అ.పుం. మొటిమ: చూ, స్థూలోచ్ఛ్రయము. 2.

యువతి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1.=జవరాలు. రూ–యువని. ప్రాయముగల ఆడుది, వయస్థ: చూ, స్త్రీ; 2.=ఉవిద. రూ–యువని. ఆడుది: చూ, స్త్రీ; 3. మునగ*: చూ, శిగ్రువు.

యువని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, యువతి.1_2.

యువరాజు. సం. వి. అ. పుం. 1. చిన్నరాజో: చూ, రాజో. 1; 2. భర్తృదారకుడు: చూ, రాజో.1;3.కర్ణుడు: చూ, సూతపుత్రుడు.

యూ

యూకము. సం. వి. అ. పుం, అ. స్త్రీ: అండమసి, ఇంద్రలుప్తము, ఓకణము, ఓకణి, కిటిభము, కేశకీటము, షాళి. (తె).— పేను; తద్విశేషములు.— ౧: అంగవస్త్రాదము, కంబవము, ధేనుకము, శ్వేతయూకము. (తె) చీరపిల్ల, చీరపేను, చీరపోతు; ౨: లిక్ష. (తె). అంటుపేను, అంటులు–అంట్లు, ఈపి, ఈరు, పేనుగుడ్డు, పేనుపిల్ల. ("చూ, శ్వేతయూకము.")

యూకలిప్టసుఆయిలు. వా. వి. గర్భకోశమును బాగుచేయు మందు.

యూధనాథము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు మూఁకలో ముఖ్యమైనయేనుఁగు. యూథప ము, సరికాఁడు: చూ, హస్తి.

యూథపము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

యూథము. సం. వి. అ. న. 1. సజాతీయపశు సమూహము: చూ, సమూహము; 2. పశు పక్షి సమూహము: చూ, సమూహము.

యూథిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడవిమొల్ల*: చూ, హారిణి. 5; 2. పెద్దగోరఁట*: చూ, సహ. 2.

యూపపశున్యాయము. అం. యూపస్తంభము నకుఁ గట్టిన పశువునకుఁ జావుసిద్ధమనినరీతి.

యూపము. సం. వి. అ. పుం. 1. యజ్ఞమునందు పశుబంధనార్థము నాటిన పైపట్టలేనికొయ్య, పాలకొయ్య, పాలగుంజె: చూ, స్తంభము. 1; 2. గంగరావి*: చూ, శ్యామలము. 2.

యూషము. సం. వి. అ. పుం: (తె).—కట్టు, కట్టుచారు, చారు, చేరు, పడిదెము, పప్పు కట్టు. ("చూ, సూపము.")

యొ

యొక్క. దే. అవ. శేషషష్ఠియందు వచ్చెడు ప్రత్యయము. "రాజుయొక్క, వనముయొ క్క" మొ. (సంబంధంబువ షష్ఠిని యొక్క కు లగు. "ఉ. మాయొక్క యిష్టదైవము రాములు. మాకు నిష్టదైవము రాములు; బా లురయొక్క చేదువు; ఇట్టిచోట్ల 'కు' వర్ణ కంబురాదు. ఈ యొక్క' కు లోపంబు పై కల్పికంబు. మాయిలువేల్పు వెంకటేశ్వరు లు."): చూ, విభక్తులు.

యో

యోక్త. సం. విశే. (బు. ఈ. బు)యోగకర్త.

యోక్త్రము. సం. వి. అ. న. పశువుల మెడ పలుపు, యోత్రము: చూ, సూత్రము. 1.

యోగచతుష్టయము. అం: మంత్ర, లయ, హఠ, రాజయోగములు. (4.)

యోగచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆంజనేయుఁ డు: చూ, వానరము.

యోగపట్టము. సం. వి. అ. పుం.— యోగపట్టె. జోగపట్టియ: చూ, సూత్రము. 1.

యోగపట్టె. తె. వి. =యోగపట్టము. హర. 1, ఆ. 60: ఒడ్డాణము, యోగపట్టము—యోగప ట్టె—జోగిపట్టియ — జోగిపట్టె. (సం).— పరికరము, పర్యంకము, పర్యస్తిక, పల్యం కము, యోగపట్టము. ("చూ, సూత్రము. 1.")

యోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. యోగము. ప్రాప్తియోగమాదికము; 2. సంబంధము. "నీ యోగమిట్లున్నది"; 3. ఉపాయము: చూ, వెరవు; 4. కూడిక: చూ, సంయోగము; 5. కూర్పు: చూ, సంధానము. 1; 6. కవచము: చూ, వారవాణము; 7. ప్రయోగము: చూ, సన్నాహము. 2; 8. ద్రవ్యము: చూ, హిరణ్యము. 3; 9. వ్యాకరణాదిసూత్రము; 10. ఔషధము: చూ, మందు; 11. మాగి కలచేత చేసెడి యుచ్చాటనాదికర్మము; అం. 12: చూ, ఆగమములు; 13: చూ, యోగచతుష్టయము; 14: చూ, పంచాంగము. 1; 15: చూ, యోగములు; 16. ధ్యానము: చూ, యోగాంగ ములు; 17. యోగవిశేషము: చూ, సాంఖ్యము.

యోగములు. అం: విష్కంభాది.—విష్కంభము, ప్రీతి, ఆయుష్మంతుఁడు, (ఆయుష్మాన్, ఆయుష్మం తము), సౌభాగ్యము, శోభనము, అతిగండము, సుకర్మము, ధృతి, శూలము, గండము, వృద్ధి, ధ్రు వము, వ్యాఘాతము, హర్షణము, వజ్రము, సిద్ధి, వ్యతీపాతము, వరీయస్సు, పరిఘము, శివము, సిద్ధము, సాధ్యము, శుభము, శుభ్రము, బ్రాహ్మము, ఐంద్రము, వైధృతి (27).

యోగయమాంగములు. అం: సత్యము, దయ, క్షమ, ధృతి, మితాహారము, ఆర్జవము, బ్రహ్మచర్యము, అస్తేయము, అహింస, శౌచము (10) (అంగము. 9.)

యోగవాగములు. దై. వి. బ. రూ—యోగవాగలు. అంతరిక్షమార్గమున పోయెడు యోగసిద్ధులు మెట్టెడు పావకోళ్ళు: చూ, సమ్మెళిగలు.

యోగవాగలు. దై. వి. బ.—దై.—

యోగశాస్త్రము. అం. ఇందు నాలుగు యోగములు కలవు. ౧. సచ్చిదానందంబులు మూఁడు ఇవిమంత్రయోగసాధనములు; ౨.యమనియమాసన ప్రాణాయామ ప్రత్యాహారధ్యానధారణసమాధు లెనిమిది హఠ యోగసాధనంబులు; 3.సాంఖ్యతారకామనస్కంబులుమూఁడును రాజయోగసాధనంబులు; ౪. నాదబిందుకళలుమూఁడును లయయోగసాధనములు.

యోగాంగములు. అం: (అంగయోగములు) యమము, నియమము, ఆసనము, ప్రాణాయామము, ప్రత్యాహారము, ధ్యానము (యోగము), ధారణ, సమాధి (8) (చూ, అంగము.9.)

యోగాభ్యాసము. పా. జీవాత్మ పరమాత్మ సంయోగమును పొందుటకుఁజేయుఅభ్యాసము.

యోగి. సం. వి. న్. పుం.—జోగి, యోగాభ్యాసముచేయు పురుషుఁడు, యుక్తుఁడు: చూ, యాచకుఁడు.

యోగితము. సం. వి. అ. పుం. అలర్కము, పిచ్చికుక్క, వెఱ్ఱికుక్క: చూ, కుక్కము.

యోగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—జోగిణి. 1. దైవజ్ఞ: చూ, సోదకత్తె; 2. యోగాభ్యాసముచేయు ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

యోగినీజాలశంబరము. అం: చూ, తంత్రములు.

యోగినీభైరవతంత్రము. అం: చూ, తంత్రములు.

యోగేష్టము. సం. వి. అ. న. సీసము: చూ, లోహము. 1.

యోగ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱగలిజేరు: చూ, పర్ణకేతువు. [మర్ధ్యము. 2.

యోగ్యత. సం. వి. అ. న. అర్హత: చూ, సా

యోగ్యము. సం. వి. అ. న. 1. బుద్ధియనేఁడు గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము; విశ. 2.తగినది:అనుగుణము-అనుగుణ్యము,అనురూపము, అభినీతము, అర్హము, ఉచితము, ఉత్తమము, ఔచితి, ఔచిత్యము,ఔపపత్తికము, ఔపయికము, క్షమము, న్యాయ్యము, భజమానము, భాజనము, భూతము, యుక్తము, లభ్యము, సదృశము, సమీచీనము. (అవ్య).— సాంప్రతము. (తె.ప).— అనువు, ఇమ్ము, ఊరవు-ఊఱవు, ఒడికము, ఒఱపు, ఓగితము,చెందు, జోక,తగవు,తిన్న, దొనరు, నెరవు-నెఱవు, మంచి, మేపడి, లెస్స, వలను, వెరవు-వెఱవు, సరి. ("చూ, సమీచీనము. 4."); ("చూ, శ్రేష్ఠము."); 3. ఉపాయముగలది (మాట). కల్యము,హితవచనము: చూ, శబ్దము. 2; 4. నేర్పుగలది: ఉష్ణము, చోక్షము:చూ,సమర్థము.3;5. శక్తిగలది:చూ, స్థాల్యము.తద్వి.—మిక్కిలి బలముకలది అనుటకు.—("చూ, స్థాల్యము.")

యోగ్యుఁడు. సం. విశ. మంచివాఁడు, పాత్రుఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు.

యోచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: అపోహము, ఆలోచన, ఊహ - ఊహము, బుద్ధి, గాథ, ధ్రువము, భావన, విచారము, శంక, సంకల్పము. (అవ్య).—ఆ, అజ్, అహో, ఓ, కిమ్, కింస్విత్తు, ను. (తె. ప).—అఱ, అఱమఱ-అఱమఱిక, ఊఁ, ఏకతము, తలఁపు, తలపోఁత, మంతనము, వగ, సలహా. తద్వి.—౧. పెద్దఆలోచనకు.—(తె). గడిత్తు; ౨. చెడుఆలోచనకు.—(మి). దుస్సలహా; 3. చక్కగాఆలోచించుటకు.—పర్యా

యూధనాథము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు మూఁకలో ముఖ్యమైనయేనుఁగు. యూధపము, సరికాఁడు: చూ, హస్తి.

యూధపము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

యూథము. సం. వి. అ. న. 1. సజాతీయపశు సమూహము: చూ, సమూహము; 2. పశు పక్షి సమూహము: చూ, సమూహము.

యూథిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడవిమొల్ల*: చూ, హారిణి. 5; 2. పెద్దగోరంట*: చూ, సహ. 2.

యూపపశున్యాయము. అం. యూపస్తంభమునకుఁ గట్టిన పశువునకుఁ జావుసిద్ధమనినరీతి.

యూపము. సం. వి. అ. పుం. 1. యజ్ఞమునందు పశుబంధనార్థము నాటిన పైపట్టెలేనికొయ్య, పాలకొయ్య, పాలగుంజె: చూ, స్తంభము. 1; 2. గంగరావి*: చూ, శ్యామలము. 2.

యూషము. సం. వి. అ. పుం: (తె).—కట్టు, కట్టుచారు, చారు, చేరు, పడిదెము, పప్పుకట్టు. ("చూ, సూపము.")

యొ

యొక్క. దే. అవ్య. శేషషష్ఠియందు వచ్చెడు ప్రత్యయము. "రాజుయొక్క, వనముయొక్క" మొ. (సంబంధంబున షష్ఠిని యొక్క కు లగు. "ఉ. మాయొక్క యిష్టదైవము రాములు. మాకు నిష్టదైవము రాములు; బాలురయొక్క చేదువు; ఇట్టిచోట్ల 'కు' వర్ణకంబురాదు. ఈ యొక్క కు లోపంబు పై కల్పికంబు. మాయిలువేల్పు వెంకటేశ్వరులు."): చూ, విభక్తులు.

యో

యోక్త. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ) యోగకర్త.

యోక్త్రము. సం. వి. అ. న. పశువుల మెడపలుపు, యోత్రము: చూ, సూత్రము. 1.

యోగచతుష్టయము. అం: మంత్ర, లయ, హఠ, రాజయోగములు. (4.)

యోగచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆంజనేయుఁడు: చూ, వానరము.

యోగపట్టము. సం. వి. అ. పుం.—యోగపట్టె, జోగపట్టియ: చూ, సూత్రము. 1.

యోగపట్టె. సై. వి.—యోగపట్టము. స్వా. 1, ఆ. 60: ఒడ్డాణము, జోగపట్టిక—యోగపట్టె—జోగిపట్టియ—యోగిపట్టె. (సం).—పరికరము, పర్యంకము, పర్యస్తిక, పల్యంకము, యోగపట్టము ("చూ, సూత్రము 1.")

యోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. యోగము. ప్రాణాయామాదికము; 2. ముక్తిసాధనము. "... యోగమిట్లున్నది"; 3. ఉపాయము: చూ, వెరవు; 4. కూడిక: చూ, సంయోగము; 5. కూర్పు: చూ, సంధానము. 1; 6. కవచము: చూ, వారవాణము; 7. ప్రయోగము: చూ, సన్నాహము. 2; 8. ద్రవ్యము: చూ, హిరణ్యము. 3; 9. వ్యాకరణాదిసూత్రము; 10. ఔషధము: చూ, మందు; 11. మాయాకలచేత చేసెడి యుచ్చాటనాదిక్రియ; అం. 12: చూ, ఆగమములు; 13: చూ, యోగచతుష్టయము; 14: చూ, పంచాంగము. 1; 15: చూ, యోగములు; 16. ధ్యానము: చూ, యోగాంగములు; 17. యోగవిశేషము: చూ, సాంఖ్యము.

యోగములు. అం: విష్కంభాది.—విష్కంభము, ప్రీతి, ఆయుష్మంతు, (ఆయుష్మాన్, ఆయుష్మతము), సౌభాగ్యము, శోభనము, అతిగండము, సుకర్మము, ధృతి, శూలము, గండము, వృద్ధి, ధ్రువము, వ్యాఘాతము, హర్షణము, వజ్రము, సిద్ధి, వ్యతీపాతము, వరీయాన్, పరిఘము, శివము, సిద్ధము, సాధ్యము, శుభము, శుక్రము, బ్రహ్మము, ఐంద్రము, వైధృతి (27).

యోగయమాంగములు. అం: సత్యము, దయ, క్షమ, ధృతి, మితాహారము, ఆర్జవము, బ్రహ్మచర్యము, అస్తేయము, అహింస, శౌచము (10) (అంగము. 9.)

యోగవాగములు. వై. వి. బ. రూ_యోగవాగలు. అంతరిక్షమార్గమున పోయెడు యోగసిద్ధులు మెట్టెడు పావకోళ్ళు: చూ, సమ్మాళిగలు.

యోగవాగలు. వై. వి. బ.—వై.—

యోగశాస్త్రము. అం. ఇందు నాలుగు యోగములు కలవు. ౧. సచ్చిదానందంబులు మూఁడు ఇవి మంత్రయోగసాధనములు; ౨. యమనియమాసన ప్రాణాయామ ప్రత్యాహారధ్యానధారణసమాధులను ఎనిమిది హఠయోగసాధనంబులు; 3. సాంఖ్యతారకామనస్కంబులు మూఁడును రాజయోగసాధనంబులు; ౪. నాదబిందుకళలు మూఁడును లయయోగసాధనములు.

యోగాంగములు. అం: (అంగయోగములు) యమము, నియమము, ఆసనము, ప్రాణాయామము, ప్రత్యాహారము, ధ్యానము (యోగము), ధారణ, సమాధి (8) (చూ, అంగము. 8.)

యోగాభ్యాసము. పా. జీవాత్మ పరమాత్మ సంయోగమును పొందుటకుఁ జేయు నభ్యాసము.

యోగి. సం. వి. న్. పుం._జోగి, యోగాభ్యాసము చేయు పురుషుఁడు, యతిస్తుఁడు: చూ, యాచకుఁడు.

యోగితము. సం. వి. అ. పుం. అలర్కము, పిచ్చికుక్క, వెఱ్ఱికుక్క: చూ, శునకము.

యోగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ._జోగిణి. 1. దైవజ్ఞ: చూ, సోదెకత్తె; 2. యోగాభ్యాసము చేయు ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

యోగినీజాలశంబరము. అం: చూ, తంత్రములు.

యోగినీభైరవతంత్రము. అం: చూ, తంత్రములు.

యోగేష్టము. సం. వి. అ. న. సీసము: చూ, లోహము. 1.

యోగ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱగలిజేరు: చూ, వర్షకేతువు. [మత్స్యము. 2.

యోగ్యత. సం. వి. అ. న. అర్హత: చూ, సా

యోగ్యము. సం. వి. అ. న. 1. బుద్ధియనెడు గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము; విణ. 2. తగినది: అనుగుణము-అనుగుణ్యము, అనురూపము, అభినీతము, అర్హము, ఉచితము, ఉత్తమము, ఔచితి, ఔచిత్యము, ఔపపత్తికము, ఔపయికము, క్షమము, న్యాయ్యము, భజమానము, భాజనము, భూతము, యుక్తము, లభ్యము, సదృశము, సమీచీనము. (అవ్య).— సాంప్రతము. (తె.ప).— అనువు, ఇమ్ము, ఊరవు-ఊఱవు, ఒడికము, ఒఱపు, ఓగితము, చేందు, జోక, తగవు, తిన్న, దొనరు, నెరవు-నెఱవు, మంచి, మేపడి, లెస్స, వలను, వెగవు-వెరవు, సరి. ("చూ, సమీచీనము. 4."); ("చూ, శ్రైష్ఠ్యము."); 3. ఉపాయముగలది (మాట). కల్యము, హితవచనము: చూ, శబ్దము. 2; 4. నేర్పుగలది: ఉష్ణము, చోక్షము: చూ, సమర్థము. 3; 5. శక్తిగలది: చూ, స్థౌల్యము. తద్వ.— మిక్కిలి బలముకలది అనుటకు.— ("చూ, స్థౌల్యము.")

యోగ్యుఁడు. సం. విణ. మంచివాఁడు, పాత్రుఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు.

యోచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: అపోహము, ఆలోచన, ఊహ-ఊహము, బు, గాథ, ధ్రువము, భావన, విచారము, శంక, సంకల్పము. (అవ్య).— అ, అథ, అహో, ఓ, కిమ్, కింస్విత్తు, ను. (తె. ప).— అఱమఱ-అఱమఱిక, ఊఁ, ఏకతము, తలఁపు, తలపోఁత, మంతనము, వగ, సలహా. తద్వి.— ౧. పెద్దఆలోచనకు.— (తె). గడితు; ౨. చెడుఆలోచనకు.— (మి). దుస్సలహా; 3. చక్కగాఆలోచించుటకు.— పర్యా

లోచనము; ౪. ఊహాయందువర్తించుటకు.—ఊహం; ౫.రహస్యాలోచనకు.—రహస్యము, మంత్రణ— మంత్రణము. (తె).—మంతనము; ౬. చేయునని తలంపునకు.—పరిత్రాణము. ("చూ, హుం. 1.")

యోచించు. సం. స. క్రి. ఆలోచించు, ఊహించు, ఎంచు, తలఁచు: చూ, సంకల్పించు.

యోజన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ—యోజనము. కూర్పు: చూ, సంధానము. 1.

యోజనగంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శంతనుని భార్య: చూ, భార్య. 1—౫౮.

యోజనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, రూ. యోజన; 2: చూ, ఆమడ; పుం. 3. సూదిగొంటువక్క: చూ, వక్క.

యోజనవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మంజిష్ఠ*: చూ, సమంగ. 1.

యోజించు. సం. స. క్రి. యోజనముచేయు, కూర్చు: చూ, సంధించు. 2.

యోజితము. సం. వి. అ. న. లెక్కకలియఁగూడుట, అన్వితము: చూ, సంకలనము.

యోత్రము. సం. వి. అ. న: చూ, యోక్త్రము.

యోధ. సం. వి. అ. పుం.=జోదు. రూ—యోద్ధ. యుద్ధముచేయువాఁడు: చూ, హంవీరుఁడు. 2.

యోధవరుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

యోధుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

యోద్ధ. సం. వి. ఋ. పుం —పై.—

యోని. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. ఆఁడుగుఱి: చూ, భగము. 12; 2. కారణము: చూ, హేతువు. 1; 3. గని: చూ, హరిప్రియ (భూమి. 1—౧౨.); అం. 4: చూ, తాడి తొంగములు.

యోనిమూలము. పా: ఉపభృత్తు, ఉపస్థమూలము.

యోన్యర్శము. సం. వి. స్. న. కందసంజ్ఞము (చూ, రోగము. 1.)

యోష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.—

యోషిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.—

యోషిత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. —పై.—

యౌ

యౌకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, [illegible]

యౌగంధరము. అం: చూ, [illegible]

యౌగపద్యము. సం. వి. అ. న. యుగపద్భావము.

యౌగికము. సం. విణ. యోగమువలనఁగలిగినది.

యౌతకము. సం. వి. అ. న. అరణము: చూ, హరణము. 2.

యౌతవము. సం. వి. అ. న. [illegible] కొలతలలోనగునది: చూ, [illegible]. 1.

యౌతపము. సం. వి. అ. న. —పై.—

యౌధికము. అం: చూ, ప్రహరణములు.

యౌవతము. సం. వి. అ. న. యువతీజనసమూహము: చూ, సమూహము.

యౌవనభేదములు. అం: ౧. 7వ సం. మొదలు 8వ సం. వఱకు మొలకజవ్వనము ([illegible]); ౨. 9వ సం. లేఁగజవ్వనము (గౌరి); 3. 12వ సం. నెఱజవ్వనము (బాల); ౪. 20వ సం. నిండుజవ్వనము (ముగ్ధ); ౫. 30వ సం. మించుజవ్వనము (విదగ్ధ); ౬. 40వ సం. బలుజవ్వనము (ప్రగల్భ); ౭. 50వ సం. [illegible]జవ్వనము. (ఇచ్ఛాముఖి); మతాంతరమున.— ౧. 16వ సం. వఱకు (బాల); ౨. 30వ సం. వఱకు (యౌవని); 3. 50వ సం. వఱకు (ప్రౌఢ); ౪. 100వ సం. వఱకు (లోల.)

యౌవనమదము. సం. వి. అ. పుం: చూ, మద ములు. 1—౨౯—౭.

యౌవనము. సం. వి. అ. న. 1. జవ్వనము. ప్రాయము (16వ సం. మొదలు 50వ సం. వఱకు): చూ, వయస్సు; అం. 2: చూ, అవస్థలు.

యౌవని. అం: చూ, యౌవనభేదములు.

యౌవనుఁడు. సం. వి: చూ, యువ. 2.

యౌవరాజ్యము. సం. వి. అ. న. యువరాజు యొక్క యధికారము.

ర

ర. ఇది తెనుఁగు వర్ణమాల యందలి ముప్పదియాఱవ యక్షరము. దే. అవ. (రూ-రా.)
1. సీసమితో బ్రశ్నార్థకములయందు ఈ ప్రశ్నావాచకమునకు ఏకత్వాంబున అంతాగమంబగును; అన్య. 2. ప్రశంసార్థక శబ్దములకు అనుప్రయుక్తమగును. "ఔర, బళిర" ము; అం. 3: చూ, మూర్ధన్యములు. 4: చూ, అంతస్థములు.
రంకు. వై. వి: చూ, రూ-అంకు.
రంకుటాలు. వ్యా. వి. (రంకు + ఆలు): చూ, రూ-అంకుటాలు. [రాట్నము.
రంకులరాట్నము. వా. వై. వి: చూ, రూ-అంకుల
రంకులాఁడి. వ్యా. వి: చూ, రూ-అంకులాఁడి.
రంకువు. సం. వి. ఉ. పుం. తెల్లని వెండ్రుకలును, మెత్తనితోలునుగలయిఱ్ఱి; చూ, హరిణము. 1.
రంకె. దే. వి: చూ, రూ-అంకె.
రంకెత. వ్యా. వి: చూ, రూ-అంకెత.
రంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉసిరిక*: చూ, శ్రీఫలి. 1. [శ్రీరంగఁడు.
రంగఁడు. వై. వి.-రంగ. నంబెరుమాళ్లు: చూ,
రంగతాళము. అం: చూ, జన్యతాళములు.
రంగదము. సం. వి. అ. న. కవిరియుండ: చూ, పోఁక.
రంగద్యోతము. అం: చూ, జన్యతాళములు.
రంగప్రదీపకము. అం.—వై.—
రంగప్రవేశ లక్షణనిర్దేశము. అం: చూ, ప్రమేయములు.
రంగము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. రూ-వంగము. తగరము: చూ, లోహము. 1; పుం. 2. యుద్ధభూమి: చూ, హరిప్రియ (భూమి. 1.); 3. నాట్యస్థానము: శ్లో. సపద్యము — వై పద్యము. (అంకములోనికథ రంగములుగ భాగింపఁబడును. రంగస్థలము శూన్యమయి యుండరాదు. రంగము మాఱునపుడు మధ్యకాల వ్యవధిలో విదూషకుఁడుగాని విష్కంభకుఁడుగాని వచ్చి వినోదములచేతనో ప్రస్తావనములచేతనో సభ్యుల చిత్తము రంజింపఁజేయవలయును. విష్కంభకుఁడంకములో నాది మధ్యాంతముల నెప్పుడేని రావచ్చును. ప్రవేశకుఁడు మాత్రము ప్రథమాంకమునందు రాఁగూడదు. అంకాంతమందుఁ బాత్రలన్నియు తెరలోనికిఁ బోవును. అంకమునఁ గథానాయకునితోఁగూడ విదూషకనటాది పాత్రలు ముగ్గురో నల్గురో ఉండకతప్పదు: చూ, నాటకము. 1); 4. రంగు: చూ, వర్ణము. 6; 5: చూ, శ్రీరంగము; వా. వి. 6. రంగూన్ అనెడి యొకానొక పట్టణము; దే వి. (1) ఎఱుక: చూ, సోఁగ.

రంగరంగవైభవములు. వా. శ్రీరంగములోని రంగనాయకస్వామి వైభవములు. (చూ, అంగ రంగవైభవము)
రంగరి. వ్యా. వి. (రంగు + అరి) రూ-రంగారి. రంగు వేయువాఁడు: రంగిరేజ్. (సం). రంజకుఁడు.
రంగరించు. దే. స. క్రి. ఔషధచూర్ణములో తేనె లోనగునది చేర్చికలుపు: రూ-రంగలించు.
రంగలక్ష్మీవిలాసము. అం: చూ, భరతశాస్త్ర గ్రంథములు.
రంగలించు. వా. స. క్రి: చూ, రూ-రంగరించు.
రంగవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రచించినముగ్గు: రూ-రంగవల్లిక, కృత్య, వర్ణకారిక. (తె).— ఊరుంగులు, పరిక, ముగ్గు-ముగ్గు. తద్వి.— ఇల్లుఅలికి పెట్టిన ముగ్గునకు —(తె). పరికి వా 2. నాగవల్లి పట్టు: రూ-రంగవల్లిక.
రంగవల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—వై.—
రంగాజీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ,

ముచ్చి. 1; ("చూ, శిల్పులు".); 2. నట్టువుఁడు: చూ, శైలూషుఁడు.

రంగాభరణము. అం: చూ, జన్యతాళిములు.

రంగాయించే. దే. స. క్రి. రంగువేయు.

రంగారి. ద్వ. వి: చూ, రూ-రంగరి.

రంగిరీజో. వా. వి: చూ, రంగరి.

రంగు. వై.వి.=రంగ. 1. చాయ:చూ,వర్ణము.6; 2. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 3 రంజించుట: (సం). రహి,రాణ. తద్వి.-రంజనము.

రంగులు. వై. వి. బ: చూ, వర్ణము. 6. (ఇందుకుసంబంధించిన శాస్త్ర పరిభాషాపదములు.--ముదురుచాయరంగులు, ద్రావకపురంగులు, సోపాధికమగురంగులు, వాయువర్ణ చిత్రపు అద్దకములు, క్షారపురంగులు, దోహదపురంగులు, పక్కారంగులు, కచ్చారంగులు, ఖనిజపురంగులు, కనటుగంగులు, నిరుపాధికమగు రంగులు, ఉద్భిజ్జపు రంగులు ఇత్యాది.) [గోఁటుగా.

రంగుగా. వై. క్రి. విణ. సొంపుగా, నీటుగా,

రంగుపంటలు. వా. వి. బ. నీలి-జొబరా-వీటి వేరు పే. [ఉనుచే.

రంగువేయు. దే. స. క్రి: అద్దించే, ఉద్దు,

రంజకము. సం. వి. అ. న. ఇంగిలీకము: చూ, హింగుళము.

రంజకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రంజించే వాఁడు; 2: చూ, రంగరి.

రంజనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, రంజకము; 2. ఎఱ్ఱచందనము: చూ, వాసన. 1; పుం. 3: చూ, రంగు. 3; అం. 4: చూ,శ్రుతులు.

రంజని. సం. వి. ఈ స్త్రీ. 1. నీలి, రజని*: చూ, శ్రీఫలి. 2; తద్వి.—చండాలిక. (తె). పిన్నసీలి;అం.2:చూ, భాషాంగములు.

రంజి. వా. వి. రంజింపఁజేసెడి స్త్రీ:చూ,వేశ్య. (అం, పదా, పర. 63.)

రంజించే. సం. ప్రే. రంజిల్లఁజేయు.

రంజితము. అం: చూ, సంచారివర్ణ గతాలంకారములు (అలంకారము. 3.)

రంజిల్లు. సం. అ. క్రి: రాగించే, రాగిల్లు. (తె): ఇగిరించే-ఇదిరించు, ఎఱ్ఱనాఱు, కావిగొను, చిగురుచే—చిగుర్చు, చొక్కా వాఱు, జేగురించే-జేవురించే, జొత్తిలు-జొత్తిల్లు, తొగరుకొను, నోరగిలు-నోరగిల్లు, నెత్తురువాఱు, పల్లటిలు—పల్లటిల్లు.

రంజకము. దే. వి. తుపాకి చవినికాల్చుటకు పెట్టెడుమందు.

రంజేణ. దే. వి. రూ—రంజేణి. గాదనంటికాఁగు: చూ, హరివాణము (పాత్రము.6—౧.)

రంజేణి. దే. వి.—వై.—

రండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, విధవ; 2. ఎలుకజీడి*: చూ, సుశ్రేణి.

రండావివాహన్యాయము. అం. ఒకానొక న్యాయము. [నాఁడు.

రంత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ) క్రీడించే

రంతిదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం:చూ,విష్ణువు. 1.

రంతు. వై. వి. 1: చూ, రవ. 6; 2. ధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 3. క్రీడ: చూ, విలాసము. 1; 4.=రతి: చూ, సంయోగము.

రంతుకాఁడు. ద్వ. విణ. క్రీడాపరుఁడు, ద్యూతక్రీడాపరుఁడు (అని కొందఱు.)

రంధి. వా. సం. వి. సూచి. "రంధి పెరిఁగినది."

రంధ్రబభ్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఎలుక: చూ, మూషకము.

రంధ్రము. సం. వి. అ. న. 1. కన్నము. (వాఁడిగల వుచేత పొడ్వఁబడినది.): అంతరము, అవటు, ఇరివిలి, ఋ, కందరము, కర్ణము, కుహరము, కూపము, ఖ, గర్త, ఛిద్రము, నిమ్నము, నిర్వ్యథనము, ప్రాంతరము, బిలము, భూకము, రోకము, వట, వివరము,

శ్వభ్రము, సంధి, సుషి, సుషిరము, స్వాంతము. (అన్య).——అంతరము. (తె).——ఒడపి, ఓడు, కనుము, కన్నము, కలుఁగు, క్రింత-గంతి-గ్రంత, గండి-గండిక, గని, గుండగ్గ, చిల్లి, చీఁపిఱి, చోంగు, తూఁటు, తూంపరము, తూము, తొండి, తొలి-తొలిక-తొల్లి, గుంకము, గవాక్షము, నొండి, బడిత, బ్జ్రియ, బెలము, బొంది, బొక్క, బొ్త్త, బొరి, బొరియ-బొఱియ-బొఱ్ఱియ-బొఱ్ఱ, గుంకము. లాఁగ, లొటూగము, లొ్త్త, విలము, సంగు, సరియ-సరి, సుగంగ-సుగంగము, సొరంగ-సొరంగము. తద్విశేషములు.—— ౧: అగాధము, అవఘట్టము, అపటము, అపటువు, కంబిలము, కస్తూరి, కుహరము, కూలము, క్షితివ్యాదానము, ఖల్లి, గర్తము, గవి, గహ్వరము, గుహ, దరము. (తె). గుంటకము, కలుఁగు, గుంట, గుక్క, గుంట, గుండము, గుంత, గొయ్యి-గోయి, నపుస, పఱ్ఱ-పఱ్ఱ, పల్లము, పల్లు-పల్లము, పెక్కి, బావి, బొంప, బొక్క, బొరియ-బొఱియ-బొఱ్ఱియ-బొఱ్ఱ, లాఁగ, లొట్ట, లొత్త, వగఁత-వ్రింత, సందు; ౨: అనూపము, ఈఱ, కందర-కందరము, కుహరము, గహనము, గహ్వరము, గుహ, డర, దరి, బిలము. (తె).——కలుఁగు, గొబ, పఱఁప-పఱఁప. బొరియ-బొఱియ, బొఱ్ఱియ-బొఱ్ఱ; ౩: అవగ్రహణ, కీలాలము, కుహరము, కోటరము, ఖగఖాసము, నిష్కుటము-నిష్కూటము, నిష్కుహము, నిష్కుహము-నిష్కూహము. (తె). తొంగు-దొంగు, తొట్ట-తొట్రి-తొట్రి, తొఱ్ఱ-తొఱ్ఱట-తొఱ్ఱ-దొఱట-దొఱ్ఱట, తొలి; ౪: ఊపశయము. (తె). అనుపు, మాటు; ౫: (తె) కన్నము;౬:దుసుందరము, గర్తము;(తె).గుంతి; ౭: కష్కుంధి-కిష్కింధ్య; ౮: (తె) కొలి; ౯: కోట్టారము; ౧౦: (తె) కోడు;౧౧:(తె). గండి-గండిక; ౧౨: ఖిల్లము, గంభీరము-గభీరము,గుప్తి,నిమ్నము. (తె)అవ, గొల్లము. (చూ,భూమి.1-౫౦); ౧౩.గజపుటము; ౧౪: గమకము; ౧౫: (తె). గాఁడి; ౧౬: శ్రీవత్సము; ౧౭: గోష్పదము, ౧౮. (తె) జేపుఱు గండ్లు; ౧౯: తండసము. (తె) కొలిమి; ౨౦:(తె).పంపి, త్రింపి,దాలిగుంట;౨౧:రుంటిక, సిండిక. (తె). తూము, తొలి; ౨౨: సూదిచెవిక.——(తె). తూము; ౨౩: నగల మోపునందలి రంధ్రమునకు.——(తె) తూము; ౨౪. నాళి; (తె).గొన-దొని; ౨౫:(తె). నొక్కు-నొక్కుడు; ౨౬: (తె). పరంజో సూఁడు; ౨౭: (తె). బంది; ౨౮: ప్రవణము, శ్లవము; ౨౯: (తె) ముష్టకొలిమి.(సంగతవానికి "చూ,సారంగము."):2 అత్యల్పమార్గము: చూ, సందు. 5; 3. దూఱు: చూ, రంధ్రంపు.

రంధ్రములు. అం: చూ, ఇంద్రియములు.

రంధ్రాన్వేషణము. జా. తప్పులు వెదకుట.

రంపకాఁడు. దే. వి: చూ, రూ—ఱంపకాఁడు.

రంపము. దే. వి: చూ, రూ—ఱంపము.

రంపి. దే. వి. రూ—రంపు. అతి దారుణముగ చెప్పుడు: చూ, స్వరము. 2.

రంపియ. దే. వి. (రూ—రంపె—ఱంపియ—ఱంపె.) 1. మానినగవాఁడు తోలుకోసెడు సాధనము; 2. తాటాకులు మట్టగించి కోసెడు సాధనము.

రంపు. దే. వి: చూ, రూ—రంపి.

రంపె. దే. వి: చూ, రూ—రంపియ.

రంపేఁడి. దే. విశే. రాక్షసకృత్యముగల ఆఁడుది. పంచ. వేం. 3, ఆ. 163: చూ, స్త్రీ.

రంభారావుప్పు. వా. వి. బ: మాఁరాముల్లు, చిక్కులు, పుష్పాకులు.

ముచ్చు. 1; ("చూ, శిల్పులు".); 2. నట్టువుఁడు: చూ, శైలూషుఁడు.

రంగాభరణము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

రంగాయించే. దే. స. క్రి. రంగువేయు.

రంగారి. వ్య. వి: చూ, రూ-రంగరి.

రంగిరేజ్. వా. వి: చూ, రంగరి.

రంగు. వై.వి.=రంగ. 1. చాయ:చూ,వర్ణము.6; 2. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 3 రంజించేది: (సం). రహి,రాణ. తద్వి.-రంజనము.

రంగులు. వై. వి. బ: చూ, వర్ణము. 6. (ఇందుకుసంబంధించిన శాస్త్ర పరిభాషాపదములు —ముదురుచాయరంగులు, దాసకపు రంగులు, సోపాధికమగురంగులు, వాయువర్ణ చిత్రపు అద్దకములు, క్షారపురంగులు, దోహదపురంగులు, పక్కారంగులు, కచ్చారంగులు, ఖనిజపురంగులు, కసటురంగులు, నిరుపాధికమగు రంగులు, ఉద్భిజ్జపు రంగులు ఇత్యాది.) [గోఁటుగా.

రంగుగా. వై. క్రి. విశే. సొంపుగా. నీటుగా,

రంగుపంటలు. వా. వి. బ. నీలి-జాబరా-చిఱువేరు మొ. [ఉనుచే.

రంగువేయు. దే. స. క్రి: అద్దించే, అద్దు,

రంజకము. సం. వి. అ. న. ఇంగిలీకము: చూ, హింగుళము.

రంజకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రంజించేవాఁడు; 2: చూ, రంగరి.

రంజనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, రంజకము; 2. ఎఱ్ఱచందనము: చూ, వాసన. 1; పుం. 3: చూ, రంగు. 3; అం. 4: చూ,శ్రుతులు.

రంజని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నీలి, రజని*: చూ, శ్రీఫలి. 2; తద్వి.—చండాలిక. (తె). పిన్న నీలి;అం.2:చూ, భాషాంగములు.

రంజి. వా. వి. రంజింపఁజేసెడి స్త్రీ:చూ, వేశ్య. (ఆం. పదా. సర. 83.)

రంజించే. సం. ప్రే. రంజిల్లఁజేయు.

రంజితము. అం: చూ, సంచారివర్ణగతాలంకారములు (అలంకారము 3.)

రంజిల్లు. సం. అ. క్రి. రాగించే, రాగిల్లు. (తె): ఇగిరించే-ఇవిరించు, ఎఱ్ఱవాఱు, కావిగొను, చిగురుచే-చిగురుచ్చు, జాజువాఱు, జేగురించే-జేవురించే, జొత్తిలు-జొత్తిల్లు, తొగరుకొను, దొరగిలు-దొరగిల్లు, నెత్తురువాఱు, పల్లటిలు-పల్లటిల్లు.

రంజేకము. దే. వి. తుపాకి చెవినికాల్చుటకు పెట్టెడుమందు.

రంజేణ. దే. వి. రూ-రంజేణి. గాడెనంటికాఁగు: చూ, హరివాణము (పాత్రము.6—౧.)

రంజేణి. దే. వి.—పై.—

రండ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1: చూ, విధవ; 2. ఎలుకజీడి*: చూ, సుషశ్రేణి.

రండావివాహన్యాయము. అం. 2,లోకన్యాయము. [వాఁడు.

రంత. సం. విశే. (బు. పౌ. బు) క్రీడించే

రంతిదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం:చూ,విష్ణువు. 1.

రంతు. వై. వి. 1: చూ, రవ. 6; 2. ధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 3. క్రీడ: చూ, విలాసము. 1; 4.=రతి: చూ, సంయోగము.

రంతుకాఁడు. వ్య. విశే. క్రీడాపరుఁడు,దుర్వ్యాపారక్రీడాపరుఁడు (అని కొందఱు.)

రంధి. వా. సం. వి. పేచీ. "రంధి పెరిఁగినది."

రంధ్రబభ్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఎలుక:చూ, మూషకము.

రంధ్రము. సం. వి. అ. న. 1.=క్రంత. (వాయువుచేత పోయునది.): అంతరము, అవధి, ఇరివిలి, బు, కందరము, కర్ణము, కుహరము, కూపము, ఖమ్, గుప్తి, ఛిద్రము, నిమ్నము, నిర్వ్యధనము, ప్రాంతరము, బిలము, భూకము, రోకము, వపు, వివరము,

శ్వభ్రము, సంధి, సుషి, సుషిరము, స్వాంతము. (అవ్య).—అంతరము. (తె).—ఒడపి, ఓడు, కనుమ, కన్నము, కలుఁగు, క్రింత-గంత-గ్రంత, గండి-గండిక, గని, చిందఱ, చిల్లి, చీఁదఱ, డొంగు, తూఁటు, తూపరము, తూము, తొండి, తొలి-తొలిక-తొల్లి, దుంకము, దువాణము, దొండి, బడిలి, బెజ్జము, బెలము, బొంద, బొక్క, బొత్త, బొరి, బొరియ-బొఱియ-బొఱ్ఱియ-బొఱ్ఱె, రుంకము, లొఁగ, లొటారము, లొత్త, విలము, సందు, సరియ-సరె, సురంగ-సురంగము, సొరంగ-సొరంగము. తద్విశేషములు.— ౧: అగాధము, అవఘట్టము, అవటము, అవటువు, కంబిలము, కన్తూరి, కుహరము, కూలము, క్షితివ్యదాసము, ఖల్లి, గర్తము, గవి, గహ్వరము, గుహ, దరము. (తె). ఒఱకము, కలుఁగు, కుంట, కుక్క, గుంట, గుండము, గుంత, గొయ్యి-గోయి, నవుకు, పఱ్ఱె-పఱ్ఱె, పల్లము, పల్లు-పల్లుడు, సొక్కిలి, బావి, బొంద, బొక్క, బొరియ-బొఱియ-బొఱ్ఱియ-బొఱ్ఱె, లొఁగ, లొట్ట, లొత్త, వరఁత-వ్రంత, సందు; ౨: అనూపము, ఈ, కందర-కందరము, కుహరము, గహనము, గహ్వరము, గుహ, డ, దరి, బిలము. (తె).—కలుఁగు, గొబ, పడఁకు-పణఁకు. బొరియ-బొఱియ, బొఱ్ఱియ-బొఱ్ఱె; ౩: ఆవ్రశ్చన, కులాలము, కుహరము, కోటరము, ఖగఖాసము, నిష్కుటము-నిష్కూటము, నిష్కుహము, నిష్కుహము-నిష్కూహము. (తె). డొంగు-దొంగు, తొఱ్ఱ-తొఱ్ఱి-తొఱ్ఱు, తొఱ-తొఱట-తొఱ్ఱి-దొఱట-వొఱ్ఱట, తొలి; ౪: ఉపశయము. (తె). అనుపు, మాటు; ౫: (తె) కన్ను; ౬: కుకుందరము, గర్తము; (తె). గుంతి; ౭: కిష్కింధి-కిష్కింధ్య; ౮: (తె) కొలి; ౯: కోట్టారము; ౧౦: (తె) కోడు; ౧౧: (తె). గండి-గండిక; ౧౨: ఖల్లము, గంభీరము-గభీరము, సుప్తి, నిమ్నము. (తె) ఆవ, గొల్లము. (చూ, భూమి. 1-౫౦); ౧౩: గజపుటము; ౧౪: గమకము; ౧౫: (తె). గాఁడి; ౧౬: గ్రీవత్సము; ౧౭: గోష్పదము, ౧౮. (తె) జేవుఱు గండ్లు; ౧౯: తండసము. (తె) కొలిమి; ౨౦: (తె). తంపి, త్రింపి, దాలిగుంట; ౨౧: తుంబిక, పిండిక. (తె). తూము, తొలి; ౨౨: సూదిచెవికి.—(తె). తూము; ౨౩: నగలమోపునంపలి రంధ్రమునకు.—(తె). తూము; ౨౪. ద్రోణి; (తె). దొన-దోని; ౨౫: (తె). నొక్కు-నొక్కుడు; ౨౬: (తె). పరంజో గూఁడు; ౨౭: (తె). బంద; ౨౮: ప్రవణము, ప్లవము; ౨౯: (తె) ముద్దకొలిమి. (ఏఁగతవానికి "చూ, సారంగము."): 2. అత్యల్పమార్గము: చూ, సందు. 5; 3. మాఱు: చూ, సెగ్గింపు.

రంధ్రములు. అం: చూ, ఇంద్రియములు.

రంధ్రాన్వేషణము. జా. తప్పులువెదకుట.

రంపకాఁడు. దే. వి: చూ, రూ—అంపకాఁడు.

రంపము. దే. వి: చూ, రూ-అంపము.

రంపి. దే. వి. రూ-రంపు. అతిదారుణముగు చేష్టడు: చూ, స్వరము. 2.

రంపియ. దే. వి. (రూ-రంపె-అంపియ-అంపె.) 1. మాదిగవాఁడు తోలుకోసెడు సాధనము; 2 తాటాకులు మట్టగించి కోసెడు సాధనము.

రంపు. దే. వి: చూ, రూ-రంపి.

రంపె. దే. వి: చూ, రూ-రంపియ.

రంపెలాఁడి. దే. విణ. రాక్షసకృత్యముగల ఆఁడుది. పంచ. వేం. ౩, ఆ. 183: చూ, స్త్రీ.

రంబారావుస్ఫు. వా. వి. బ: మారామూర్ణు, చిక్కులు, పుణ్యాకులు.

రంబు. దే. వి. పెంజె: చూ, పీకె.

రంభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకానొక అప్సరస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 2. అరఁటి* (దీనియందు రమింతురు.): అంశుమత్ఫల, అవిషాణి, ఊరుస్తంభ, కంపరుహా, కందలి, కదళకము-కదళకము-కదళి, కర్ణి, కానలి-కావలి, కాష్ఠీల, గుచ్ఛదంతిక, గుచ్ఛఫల, చర్మణ్వతి, జయ, తృణసార, దీర్ఘపత్త్రిక, నిస్సార, పిచ్ఛ, ప్రసువు, మృత్యుఫల, మోచ, మోచకము, మోచ, వారణబుస-వారణవృష, వృత్తపుష్ప, సుకుమార. (తె) —అంటి— అనంటి-అనఁటి-అరఁటి-అఁటి. ("చూ, సువర్ణకదళి."); తద్విశేషములు.—౧: అమృతపాణి (చూ, అనుబంధములో.); ౨: కనకరంభ, కాంచనకదళి, చంపకరంభ, చంపకము, మహారంభ, సువర్ణకదళి. (తె) పచ్చయరఁటి, బంగారుఅరఁటి; ౩: కాష్ఠకదళి, కోలనాసిక, రసదాళిక. (తె). కొమ్మనఁటి—కొమ్మరఁటి; ౪: రసదాళిక. (తె). రసదాడి-రసదాళి; ౫: కీశ. (తె). కీసబత్తీస, చెక్కెరకేళీ; ౬: కుస్తిష్కము, ౭: గజవల్లభ. గిరికదళి; ౮: గుచ్ఛకుసుమము, ఛత్త్రిపర్ణము, సప్తపర్ణము. (తె). ఏడాకులనఁటి—ఏడాకులరఁటి; ౯: ఘనసారతరువు. (తె) కప్పురపుటనఁటి—కప్పురపుటనఁటి; ౧౦: చోచము; ౧౧: (తె). తేనెయరఁటి; ౧౨: (తె). నల్లయరఁటి; ౧౩: (తె). బత్తీస; ౧౪: మహేంద్రి. (తె). బొంతరఁటి— ("చూ, సువర్ణకదళి.")

రంభము. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మచారిధరించెడు వెదురుకోల: (తె).—వెదురుకోల.

రంహస్సు. సం. వి. స. న. (రూ-రంహము) 1. వడి: చూ, వేగము. 3; విణ. 2. వడిగలది: చూ, వేగము. 2.

రకము. దే. వి. 1: చూ, రంగు. 3; 2. వస్తువు: చూ, సరకు. 2; వా. 3. రీతి: చూ, విధము. 1; 4. జాతి; విణ. 5: చూ, శ్రైష్ఠ్యము; 6: చూ, సౌందర్యము.

రక్కసి. వై. వి. 1.=రాక్షసి. రూ-రక్కస-రాకాసి: చూ, రాక్షసి. 1; 2.=రాక్షస. రూ-రాకాసి: చూ, రాక్షసుఁడు. 1; 3. నిర్ఋతి. చూ, సోఁకులఱేఁడు.

రక్కసీఁడు ద్వ.వి. (రక్కసి + ఈఁడు): చూ. రాక్షసుఁడు. 1. (వై-అనికొంటెలు).

రక్కసుఁడు. వై. వి.=రాక్షస. 1. దనుజుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1; 2. నిర్ఋతి. సీలా. 2, ఆ. 119: చూ, సోఁకులఱేఁడు.

రక్కసులగొంగ. ద్వ. వి. దైత్యారి: చూ, విష్ణువు. 1.

రక్కెస. వై. వి 1=రాక్షసి: చూ, రూ-రక్కసి. 1; విణ. 2. అయుక్తము; దే. వి. 3. రక్కెసచెట్టు. (దీనిపాలు కండ్లజబ్బులఁ దగ్గించును.): చూ, స్వర్ణక్షీరి. 2.

రక్కొను. దే. అ. క్రి. రూ-రెక్కొను. 1: చూ, వర్ధిల్లు; 2. స్వస్థమగు. విజ. 3, ఆ. 54: చూ, నేగదేరు; 3. కలుగు: చూ, సంభవించు.

రక్తకము. సం. వి. అ. పుం. 1. పెద్దగోరఁట*: చూ, సహ.2; 2. తోఁపుచీర: చూ, వస్త్రము; 3: అర్యమను, జప, నీపము, బంధుకము, బంధుజీవకము, బంధురము, బంధువు, బంధూకము. (తె).-మంకెన.* ("చూ, నృత్యము"); 4. అశోకము*: చూ, హేమపుష్పము.

రక్తకాంచనము. సం. వి. అ. పుం: కామాశువు*: చూ, యుగపత్త్రికము.

రక్తకాంతి. సం.వి.ఇ.స్త్రీ: అరుణాభము.(తె).—ఎఱ్ఱనికాంతి, ఎఱ్ఱనిజిగి: చూ, వెలుతురు. 1.

రక్తకార్పాసము. సం. వి. అ. పుం, న. ఎఱ్ఱప్రత్తి*: చూ, సముద్రాంత. 3.

రక్తకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అనురాగముగల వాఁడు.
రక్తగాంధారి. అం: చూ, అంశములు.
రక్తఘూర్ణము. సం. వి. అ. పుం. ఉద్దాలకము, జొన్నలలో భేదము: చూ, ధాన్యము.
రక్తచందనము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎఱ్ఱచందనము: చూ, వాసన. 1; 2. పతాంగము, భూర్జము (అనికొందఱు): చూ, లేఖనము. 3. (ఆకులు అవయవములందుగలది.)
రక్తనాళము. సం. వి. అ. పుం. తోఁటకూర*: చూ, మారిషము.
రక్తప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జెలగ: చూ, వేణి వేధిని (బుడ్డపిడుఁదు.); 2. డాకిని: చూ, సోఁకుడు. 1.
రక్తపాటలము. అం: చూ, అనువర్ణములు.
రక్తపిపీలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱచీమ: చూ, పిపీలిక. [చూ, వరగోఁగు.
రక్తపిలువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఎఱ్ఱగోఁగు*:
రక్తపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నిర్బతి: చూ, సోఁకులఱేఁడు. [చూ, సర్పము.
రక్తపుచ్ఛిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వలికండ్లపాము:
రక్తపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, మోదుగు*; 2. ఒకానొకమామిడి*: చూ, మామిడి. [చూ, సుభిక్షు.
రక్తపుష్పిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏఱుజోజి*:
రక్తపూరకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రక్త బీజకము*.
రక్తఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దొండ*: ఆర్తగళము, కదళి, కర్మకరి, తుండకేరి, పీలుపర్ణి, బింబిక. (తె).—దొండ. తద్విశేషములు.—౧. అడవిదొండకు.—కాండము, కాక, కాకజంఘ, కాకతుండఫల, కాకనాస, కాకనాసిక, కాంకాగ-కాకాంగి, కాకాంచి, కాలింది—కాళింది, కులపర్ణ, కృషీవలము, ఘనడిండిమము, చపేటార్యము, జడశ్రీ, తస్కరము, తామ్రపుష్పిక, దాసి, పటి. (తె).—అడవిదొండ, ఎఱ్ఱతెగడ, కాకిదొండ; ౨. అరుదొండకు.—ఆర్తగళము, కర్కశము, జాలద్రుమము, జాలవృక్షము, తుజాలకము, స్వాదుపుష్పము, స్వాదుఫలము, హుంకారము. (తె).- అరుదొండ; ౩: డింబిక; ర: (తె) —చేఁదిదొండ; ౪: తుర్యతుండి.(తె) -పిండిదొండ;౫:ఆకాశగరుడ.(తె).-పాముదొండ* (నాగదొండ అని వాడుక.); ౬. దొండపండునకు.- ఓష్ఠి, బింబము. ("చూ, స్వాదుపుష్పము.")
రక్తబాహ్వము. సం. వి. అ. పుం: చూ, దొగ్గలి*. తద్వి.—(తె).—తురకదొగ్గలి.
రక్తబీజకము. సం. వి. అ. పుం: కరకము, కల్కఫలము, కుచఫలము, దాడిమము, నీరసము, ఫలషాడబము, మధురామ్లఫలము, రక్తపూరకము, రక్తబీజము, సుపుష్పము. (తె).—దాడింబ, దాడినిమ్మ-దాడిమ్మ-దానిమ్మ-దాళింబ-దాళిమ్మ.*; తద్విశేషములు.—౧. చెండుదానిమ్మ;౨:తియ్యదానిమ్మ, తేనెదానిమ్మ;౩:పుల్లదానిమ్మ.(చూ,సుపుష్పము.)
రక్తబీజము సం. వి. అ. పుం.—పై.—
రక్తభిది. సం. వి. ఇ. పుం. ఎఱ్ఱకుత్తరేణి*: చూ, శైఖరికము.
రక్తము. సం. వి. అ. న. 1: (ఎఱ్ఱనివన్నెగలది): అంకురము, అంగజము, అసృక్కు, అస్రము—ఆస్రము, అసృవు, కీంకర, కీలాలము, క్షతజము, చమ్, రుధిరము, రోహితము—లోహితము, శోణితము, (తె).—ఎఱ్ఱ, నల్ల, నెత్తురు—నెత్రు; తద్వి.—౧: (తె) జొత్తు;౨: (తె). దొబ్బ-దొబ్బు; ౩: (తె). పచ్చినెత్తురు*

ర: ప్రాయము, రసము. (తె). చీము, రసి-రసిక; 14. నెత్తురు విడిగినరసికి.-ప్రాయము, రసము. (తె) చీము, రసి_రసిక: ("చూ, శోణితము. 1"); 2. కుంకుమ: చూ, సింధూరము. 1; 3. కుంకుమపువ్వు: చూ, వహ్నిశిఖము. 1; 4.=రాగి. తామ్రము: చూ, లోహము. 1; పుం. 5. ఎఱుపు: చూ, వర్ణము. 6; విశే. 6. ఎఱ్ఱనిది: చూ, వర్ణము. 6; 7. అనురాగముగలది: చూ, వల్లభము; 8. రంగువేయఁబడినది; అం. 9: చూ, శోణితము. 2; 10: చూ, శోణితము. 3.

రక్తవచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇంద్రాణి, ఎఱ్ఱవస*: చూ, వస.

రక్తసంధ్యకము. సం. వి. అ. న. హల్లకము, చెంగలువ*: చూ, సహస్రపత్రము.

రక్తసరోరుహము. సం. వి. అ. న. 1. ఎఱ్ఱతామర*: చూ, సహస్రపత్రము; 2 కుంకుమపువ్వు: చూ, వహ్నిశిఖము.1. [చూ, సేమంతి.

రక్తసేవంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱచేమంతి*:

రక్తా. అం: చూ, శ్రుతులు. (రక్త అనికొందఱు.)

రక్తాంగము. సం. వి. అ. న. 1. కుంకుమ: చూ, సింధూరము. 1; 2. పగడము: చూ, రత్నము. 1; పుం. 3. కంపిల్లము*: చూ, రోచని. 2; 4. ఉకుణము, ఉద్దంశము, చుద్దంశము, మత్కుణము. (తె). గోడపురుగు, నల్లి, మొగిటి, మొగిటిపురువు. [చూ, రాహువు 2

రక్తాంగుఁడు. సం. వి. అ. న. అంగారకుఁడు:

రక్తాంబుజము. సం. వి. అ. న. ఎఱ్ఱతామర*: చూ, సహస్రపత్రము.

రక్తాక్షి. అం: చూ, సంవత్సరములు.

రక్తాగ్రికర్ణి. అం: చూ, చిత్రవర్ణములు.

రక్తాశ్మము. సం. వి. న్. పుం. కావితాయి: చూ, రాయి. [చూ, స్నేహము. 1.

రక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనురాగము, రాగము:

రక్తిక. అం: చూ, శ్రుతులు.

రక్తిమ. సం. వి. న్. పుం. రూ-రక్తిమము. ఎఱుపు: చూ, వర్ణము. 6.

రక్తిమము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

రక్తైరండము. సం. వి. అ. పుం. పేరాముదము*: చూ, వ్యాడంబకము.

రక్తోత్పలము. సం. వి. అ. న. 1. ఎఱ్ఱతామర*: చూ, సహస్రపత్రము; 2. ఎఱ్ఱగలువ*: చూ, సహస్రపత్రము.

రక్ష. సం. వి.ఆ. స్త్రీ.1: చూ, రక్షణము; 2. రక్షణమునకై బిడ్డలు మొదలైనవారికి కట్టెడు తావేజో, కంచుపిలక, మువ్వలోపలుసగునది: అంగరక్ష. (తె) అంగరేకు-అంగరేకు, తాయిత-తాయిత్తు_తాయెత_తాయెతు_ తాయెత్తు_తాయెదు_తావీజో_తావేజో; 3. రక్షణమునకై నొసటఁబెట్టుకొను హోమభస్మము: చూ, సిగరి.1; 4. రూ-రాక్ష: చూ, లక్క.

రక్షకుఁడు. సం. విశే: చూ, సంరక్షకుఁడు.

రక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. రక్షించుట: చూ, సంరక్షణము; అం. 2: చూ, హస్తక్రియలు.

రక్షము. సం. వి. అ. న: చూ, రక్షణము.1.

రక్షస్సు. సం. వి. స్. న. 1: చూ, రాక్షసుఁడు. 1; 2. నిరృతి: చూ, సోఁకులఱేఁడు.

రక్షి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్): చూ, రక్షకుఁడు.

రక్షించు. సం. స.క్రి. కాపాడు: చూ, సంరక్షించు.

రక్షితము. సం. విశే. రక్షింపఁబడినది: అవిత, గుప్తము, గోపాయితము, త్రాణము, త్రాతము, పరిపాలితము, పాతము, పాసీయము, పాలితము, పుషితము, పుష్టము. తద్వి.—ణి: త్రాయంతి; —ఇ: పాలిని.

రక్షితవ్యము. సం. విశే. రక్షింపఁదగినది: గోప్యము, పోష్యము, రక్ష్యము.

రక్షివర్గము. సం. వి. అ. పుం. అంగరక్షకసమూహము: చూ, సమూహము.

రక్షోగణాంశము. అం: చూ, షష్ట్యంశములు.

రక్షోఘ్నము. సం. వి. అ. న. జీడి*: చూ, స్ఫోటకోఫ.

రక్ష్యము. సం. విణ: చూ, రక్షితవ్యము.

రగంతి. అం: చూ, కకుజభాషలు.

రగడ. అల: చూ, వృత్తము. 1. (చూ, మహాకావ్యము) (ఇది 8 విధములు.—హయప్రచారము, తురగవల్గనము, విజయమంగళము, ద్విరదగతి, విజయభద్రము, మధురగతి, హరిగతి, హరిణగతి, వృషభగతి.)

రగణము. అం. ఒకగురువు+ఒకలఘువు+ఒకగురువు. "శ్రీధరా.": చూ, అష్టగణలక్షణము

రగము. అం. ర + గ. "పద్మనాభా": చూ, ఉపగణములు.

రగులు. దే. అ. క్రి. రూ-రవులు. మంటయెత్తు: చూ, రూ-రాలు. [రవులుచే

రగులుచే. దే. ప్రే. రగులఁజేయు: చూ, రూ-

రగ్గు. వా. వి: చూ, రజాయి. [ముఁడు. 1.

రఘురాముఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రా

రఘువంశము. అం. (ఈగ్రంథమును కాళిదాసు వ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

రచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-రచనము. మాల్యాది నిర్మాణము: చూ, విన్యాసము. 2.

రచనము. సం. వి. అ. న. 1.—పై.—;2. గ్రంథముయొక్క పడికట్టు:చూ, విషయసూచిక. (చూ, సంగ్రహము.); వా. 3.నిర్మితి, నిర్మాణము. [సృజించే.

రచించే. సం. స. క్రి. రూ-రచియించే: చూ,

రచియించే. సం. స. క్రి.—పై.—

రచితము. సం. విణ. కల్పితము:చూ,విరచితము.

రచ్చ. పై. వి. 1. కలకలధ్వని:చూ,స్వరము. 2; 2. గోష్ఠి, కొలువు: చూ, సభ. 2;3.=రథ్యా. ఘంటాపథము. పంచ. నా. 1, ఆ. 558: చూ,మార్గము.౧-౧౫; 4. వేదిక,మండపము: చూ, సదనము. 1; 5. కలహము: చూ, యుద్ధము; 6. సమితి:చూ,సభ.2(చూ,రచ్చ.2.); 7. రచ్చసేయుచోట నీడకై పెట్టిన మ్రాను: రచ్చమ్రాను.*. (సం). ఆయతనము, ఉద్దేశపాదపము, కరిభము,కుంజరము, చైత్యము, దేవతరువు, దేవావాసము

రచ్చకొట్టము. పై. వి.=రాజకూటము: చూ, రచ్చ. 4. [పుగూడు:చూ,సంతనకట్టు.1.

రచ్చగొను. ద్వ. అ. క్రి. (రచ్చ + కొను) గుం

రచ్చపట్టు. ద్వ. వి: చూ, రచ్చకొట్టము.

రచ్చబంతి. ద్వ. వి. రచ్చచేయుకాలమందు పదిమందికూర్చుండెడుబల్ల: చూ, సింహాసనము.

రచ్చబల్ల. ద్వ. వి.—పై.—

రచ్చమ్రాను. ద్వ. వి: చూ, రచ్చ. 7 *.

రజఃపుష్పము. సం. వి. అ. పుం:చూ,మొగలి*.

రజకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ:(తె).—చాకలత, చాకలది, చాకలి, చాకి—చాకిత—చాక—చాకత, మడియాలు—మడేలు, మెడవాలు.

రజకుఁడు. సం. వి. అ. పుం:నిర్ణేజకుఁడు.(తె).-చాకలవాఁడు,చాకలి,చాకి,జావడి,మడివాలు-మడేలు,మెడవాఁలు, రేవఁడు,రేవువాఁడు.

రజతప్రస్థము. సం. వి. అ. పుఁ:చూ,రజతాద్రి.

రజతము. సం వి.అ.న.1.వెండి:చూ,లోహము.1; 2. హారము: చూ, హావణిక. 2(భూషణము. 2-32.); 3. ఏనుఁగుకొమ్ము: చూ, హస్తి (శృంగము, 1); విణ. 4. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6.

రజతాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. రూ-రజితాద్రి. వెండికొండ, కైలాసము: చూ, పర్వతము.

రజని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, రాత్రి; 2.పసుపు:చూ,వర్ణము.6; 3:చూ, కోరింద*; 4. నీలి*: చూ, రంజని. 1.*; అం. 5:చూ, షడ్జగ్రామ గతమూర్ఛనలు. [హిమము.

రజనీజలము. సం. వి. అ. పుం. మంచు: చూ,

రజనీముఖము. సం. వి. అ. న. మునిమాపు:చూ, సంధ్యాకాలము.

రజము. అం: చూ, రజస్సు. 1.
రజవాలురను బ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఘూర్జర బ్రాహ్మణులు,(యజుర్వేదులు. ఖేడా జిల్లాలోఁ గానంబడియెదరు) (చూ, బ్రాహ్మణులు.) [స్త్రీ.
రజస్వల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముట్టుది: చూ,
రజస్వలము. సం. వి. అ. పుం.దున్నపోతు:చూ, మహిషము.
రజస్వలయగు. వా. మి. అ.క్రి:చూ, సమర్తాడు.
రజస్సు. సం. వి. స్. న. రూ-రజము. 1.రజోగుణము: చూ, గుణములు; 2. దుమ్ము,ధూళి: చూ,సురుము; 3. స్త్రీరజస్సు: ఆర్తవము, ఋతువు, కల-కళ, తమస్సు, తీర్థము,పుష్పము.రేతస్సు.(తె).-అంటు,కుసుమ-కుసుము, కెళ గు, ముట్టు, ముట్టునెత్తురు: ("చూ, రేతస్సు."). తద్వి.—ం. పశుఋతువునకు.—(తె). ఎద; ౨. ముట్టునెత్తురు: చూ, రేతస్సు. 1; 3. పుష్పోడి: చూ, సుమనోరజము.
రజితభస్మము. అం: చూ, భస్మములు.
రజితాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, రూ-రజతాద్రి.
రజ్జువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. త్రాడు: చూ, సూత్రము. 1; 2. ఆఁడుదానిజడ: చూ, వేనలి. [(దే. అని శ. ర.)
రచన. వై.వి.=అర్జన. గడన: చూ,సంపాదనము.
రజా. వా. వి. అజ్ఞ: చూ, సెలవు.
రజాయి. దే. వి. చేలికి కప్పుకొనెడు మేలుదుప్పటి: చూ, వస్త్రము. [త్రము.
రజ్జన. దే. వి. రూ-రజ్జ. ఆత్మస్తుతి: చూ, స్తో
రజ్జ. దే వి. 1.—పై.—; 2. పదరు: చూ, శబ్దము. 2; అ. క్రి. 3. పేలు. స్వా. 3, ఆ. 84; చూ, పదరు. 5.
రజ్జోలాఁడి. దే. విశ. (రజ్జోలు+ఆఁడి) 1. వ్యర్థభాషణురాలు: చూ, స్త్రీ; 2. ఆత్మస్తుతిపరురాలు: చూ, స్త్రీ.
రజ్జోలాఁడు. సం. విశ.1.వ్యర్థభాషణుఁడు:చూ, వక్త. 1; 2. ఆత్మస్తుతిపరుఁడు:చూ,వక్త. 1; 3 అసత్యుఁడు: చూ, ముఖరుఁడు.
రటనము. సం. వి. అ. న. మ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2.
రటితము. సం. వి.అ.న.రెపరెప:చూ,స్వరము.2.
రట్టడి. దే. విశ. రూ-రట్టు- అట్టడి- అట్టు. 1.నింద్యము: చూ, హీనము. 2; 2 అఘోషణము: చూ, రవ. 6; వై. వి.3.=రాష్ట్రిమ్. ఈపద్రవము: చూ, విపత్తు.
రట్టు. దే. విశ, వై. వి.—పై.—
రడి. దే. వి. 1. కాఁపుబిరుదు. రూ-రడ్డి-రెడి-రెడ్డి; వా. వి. 2. సిద్ధము, తయారు.
రడ్డి. దే వి: చూ, రడి. 1. [భూమి. 1.
రణఖలము. సం. వి. అ. న. యుద్ధభూమి: చూ,
రణగృహము. సం. వి. అ. న. అట్టడి: చూ, సదనము. 1.
రణనము. సం. వి అ. న.ధ్వని:చూ,స్వరము.2.
రణపాలాకు. వా. వి. పత్రిబీజము*: చూ, హేమసాగర. ["పెంకి."
రణపెంకి. వా. వి: చూ, దిట్టఁడు. "వీఁడు రణ
రణపెండ్లికొడుకులు. ద్వ. వి. బ: చూ,ధాన్యము.
రణబేరు. దే. వి. 1. పందెపుకోడిపుంజు: చూ, పుంజు; 2. శునకవిశేషము: చూ,శునకము.
రణము. సం. వి. అ. పుం, న. 1: చూ,యుద్ధము; పుం. 2. మ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2; వా. 3.పెద్దకుఱుపు: చూ, వ్రణము. [ధుఁడు.
రణరణకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, మన్మ
రణరణము. సం. వి. అ. న: చూ, వివాహము.
రణితము. సం. వి. అ. న. 1. మ్రోఁత: చూ, రణనము; విశ. 2. మ్రోసినది: చూ, స్వరము. 2.
రణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కొడుకు: చూ, సూనుఁడు. 1. [కంభళి.
రతతాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుట్టెని: చూ

రతనఖగని. వై. వి.=రత్నఖని: చూ, సముద్రము.

రతనపువిల్లు. ద్వ. వి. ఇంద్రధనుస్సు: చూ, బాణము. 1.

రతనము. వై. వి.=రత్న. మణి: చూ, రత్నము.1.

రతనాలపంట. ద్వ. వి: చూ, రతనఖగని.

రతనిలిట్టు. సం. వి. హ్. పుం: చూ, రతవ్రణము.

రతము. సం. వి. అ. న. 1. సురతము: చూ, సంయోగము; 2. ఆఁడుగుఱి: చూ, భగము. 12; విశే. 3. కూడియున్నది: చూ, సహితము. 1.

రతవ్రణము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క: చూ, శునకము.

రతామోదము. అం: చూ, సంయుతహస్తములు.

రతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=రంతు. సురతము: చూ, రూ-రతము. 1; 2. మన్మథునిభార్య: చూ, భార్య. 1-౮౭; 3. అనురాగము: చూ, స్నేహము; 4. ఆఁడుగుఱి: చూ, భగము. 12(రతి అనఁగా సమరతులు=లోరతి, వెలిరతిఅనియు మఱియుఉపరతి=పురుషాయితము); అం. 5: చూ, రసస్థాయీభావములు; 6: చూ, జన్యతాళములు; 7: చూ, పదునెనిమిదివర్ణనములు; డే.వి. (1). పచ్చేలతూనికయందొకయెత్తు. విజ. 1, ఆ. 82; (2). మణుగునందు 25వ భాగము.

రతికూజితము. సం. వి. అ. న: చూ, మణితము.1.

రతిధ్వనులు. అం: హుంకృతి, సీత్కృతి, ఊత్కృతి, ఫూ(ఫూ)త్కృతి, కృశితము, రోదనము, స్తనితము, మణితము, భూత్కృతి.(9)(చూ, స్వరము. 2)

రతిపతి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, మన్మథుఁడు

రతిప్రవేశముగలది. అం: చూ, దూతీచతుష్టయము.

రతిప్రియము. అం: చూ, వృత్తము. 1. (13 వదగు అతిజగతీఛందస్సునందలి ప్రహర్షణీవృత్తచ్ఛాయను జేసిపాదములున్న, రుచిరవృత్తచ్ఛాయను సరిపాదములున్నపడమేను.)

రతిబంధము. అం: చూ, రతిబంధములు.

రతిబంధములు. అం: ౧ ఉత్తానకరణబంధములు ౪౧, ౨ తిర్యక్కరణ బంధములు ౯, ౩ స్థితకరణబంధములు ౯,౪ ఉద్ధితకరణబంధములు.౬, ౫వ్యానకరణబంధములు.౨౧ (అనూషితములు ౧౦ + భావదూషితములు11.)=అన్నియుఁగూడి 84 బంధములు; మఱియు నాఱవదియగు విపరీతకరణబంధములు ౪; మఱియు.—చిత్రబంధములు ౨, నఖక్షతములు ౬, చుంబనములు ౧౫, చుంబనస్థానములు ౯, దంతక్షతములు ౭, దశనస్థలు ౧౦, రతిఅనఁగా సమరతులు బంధములకు సంబంధించియున్నవి. ఈబంధములలోని అంతర్భాగపు బంధములాయా శబ్దములకడఁ జూచుకొనవలయును; మఱియు.—రతిధ్వనులు ౯, చిహ్నములు ౯, పలుకులు (కూజితములు) ౫, తాడనములు ౨, తాడితాంగములు ౫, ప్రేమపంచకము (౫), ఆలింగనములు ౨ (అజాతస్మరాలింగనము ౨-జాతస్మరాలింగనము ౯), కళలు ౬౪, కళలుండు స్థలములు ౧౬ మొదలగునవి బంధములలోని యంతర్భాగములకుఁ జెందినవి. వీని వివరము లాయా శబ్దములకడఁ జూచికొనవలయును; మఱికొన్ని బంధములు — అంగార్ధపీడితము-అంగార్ధనిపీడితము; అత్యంతయుక్తి; అర్ధాంబుజాసనము;అవలంబితము;అశ్వికము; ఇంద్రాణి.ఉత్తానము;ఉత్ఫుల్లకము-ఉత్ఫుల్లము;ఉద్ఘటితము; ఉద్భుద్ధిత్రము; ఉపఘాటకము; ఊరస్ఫుటనము, ఊరుఘట్టనము; ఊరుపీడితము; ఊరువేష్టితము; ఏకపదము; ఐంద్రాణికము; ఐణేయము;కందర్పశృంఖలము; కటినాభివిమర్దనము; కరణము; కరకరక్రీక —కరికరక్రీడనము; కర్కటము; కాకము; కాకపదము; కామవర్ధనము; కార్కటము; కుచమర్దనము; కులిశనాయకము; కేయూరము; [గా

మ్యము; గ్రామ్యము; ఘటచక్రము; ఘల్లరీముఖము; చారితము; చేష్టకము; జృంభితము; పాంచాలి; వేణువిదారితము ఇత్యాది; (తె).—కలియికలాగులు, మఱియు ౧. బాహ్యరతికి.—కరికరక్రీడ-కరికరక్రీడనము; ౨. బాహ్యరతిప్రయోగమునకు.—అపహస్తము; ౩. సంభోగభేదములకు.—ఉద్భగ్నము; కరిపదము; కృత్రిమము; కౌర్మము; నాగపాశము; నాగము; ౪. బాహ్యసంభోగాలింగనమునకు.—తిలతండులము; ౫. మహాసుఖమునిచ్చే సంభోగమునకు.—క్రీడారత్నము, రతి ఇత్యాది. (చూ, సంయోగము.)(చూ, కామము. 3.) (చూ, ఉపవిద్యలు.) [థుఁడు.

రతిరమణుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, మన్మ

రతిరహస్యము. అం: చూ, కామము 816పొరట.

రతిలీలము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

రతులు. అం: స్థితము, తిర్యక్, అముక్తాన్వితము, నాభిసితము. (4).

రత్నగర్భ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, భూమి. 1.

రత్నగర్భుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, రతనపుగని; 2. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు.

రత్నతాటంకము. సం. వి. అ. పుం. పంజోలకమ్మ: చూ, భూషణము. 2.

రత్నపరీక్షాసమయము. అం. (ధనప్రాప్తి): చూ, గ్రహసమయములు.

రత్నపురుష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకచెట్టు: చూ, వృక్షము. (రత్నపురుషలేహ్యము రక్తమును వృద్ధిచేయును.)

రత్నము. సం. వి. అ. న.=రతనము. మణి. (దీనియందుమనస్సు రమించును)(మరకతాద్యశ్మజాతియు మౌక్తికాద్యనశ్మజాతియు): చూ, రత్నములు ౧౦; 2. స్వజాతియందు శ్రేష్ఠమైనది.

రత్నములు. అం: ౧. మౌక్తికము, ౨. పద్మరాగము, ౩. వజ్రము, ౪. ప్రవాళము, ౫. మరకతము, ౬. నీలము, ౭. గోమేధికము, ౮. పుష్యరాగము, ౯. వైడూర్యము; ౧. మౌక్తికమునకు.—కటశర్కర, కువలము, క్షీరాబ్ధిజము, గాంగేష్టి, ఘౌతికము, ముక్త, మౌక్తికము. (తె).—ఆణి-ఆణే, ఆణిపూస, ఆణిముత్తియము, చినుకుఁబూస, ముత్తియము-ముత్తెము_ముత్యము, హురుముంజి. తద్విశేషములు.—(౧): (తె).-అంటుపూస, చిప్పముత్తెము; (౨): ఇక్షుజము; (౩): (తె).—కట్టాణి; (౪): (తె).— కయ్యెర; (౫): కరికుంభజము; (౬): కాకపాణి; (౭): (తె).-కూటిముత్యము; (౮): (తె).-కొలికిపూస, మొగపుముత్తెము; (౯): శుద్ధమౌక్తికము. (తె).-ఊమ్మాయముత్తియము; (౧౦): (తె)—గొగ్గి, సెరడు; (౧౧): (తె)-తారము; (౧౨): నీరజము; (౧౩). రంధ్రము గల ముత్యమునకు: (తె).- పూస; (౧౪): మంజరి; (౧౫). ముత్యములోనగు జాతికి.—మణి; (౧౬). ముత్తెపు కాంతికి.—(తె). చేవులు-చాలు; (౧౭). మౌక్తికాదిభారమునకు.—(తె) చేవి; (౧౮): శౌక్తికేయము. (తె).—మంచిముత్తెము; (౧౯): (తె). సుప్పాణి; (౨౦). మౌక్తికదోషమునకు.— అతిరక్తము, కాకపాణి, త్రాసము. (తె). ప్రిప్పి; ౨. పద్మరాగమునకు.—కీలాలము, కురుబిల్వము, కురువిందము, కురువిల్లము, కుల్మాషము-కుల్మాసము, నీలగంధి, పద్మరాగము, మాణిక్యము, లోహితకము, సౌగంధికము. (తె).—కెంపు, తమ్మికెంపు, తమ్మిడాయి, తామరకెంపు, తామరడాయి, మానికము. తద్వి.-(౧). వర్ణహీనమైన పద్మరాగమునకు.—౧. (తె): కరపక్క; (౨): (తె). పనికుచ్చు; (౩): జలరాగము; ౩. వజ్రమునకు.—కుంతము, కులిశము, గిరికంటు(క)కము, గిరిజ్వరము, ఛిదకము,

నిర్ఘాతము, పులకము, వజ్రము, హీరము. (తె).-గురుజో, మగమానికము, మగజాయి, మూలజా-మూలజాయి, రవ-రవ్వ- అవ, వజ్జిరము. తద్వి.—(౧). వజ్రసదృశమణికి.- కువ్రజకము, క్షుద్రకులిశము, గోనసము-గోనాసము, వైక్రాంతము; (౨).వజ్రప్రతినిధికి.- (తె) తఱుపు; (౩): కాకపదము, ఝర్ఝరము, పులకము; ౪. ప్రవాళమునకు..అంగారకమణి, అబ్ధిపల్లవము (అభివల్లవము అని కొందఱు.), కుజప్రియము, ప్రవాళము, రక్తాంగము, విద్రుమము. (తె).—గసిరా, పగడము-పవడము, మెఱుఁగురిక్క, సిరాజి. తద్వి. (౧): మట్టిపగడము; (౨). విద్రుమదోషమునకు:— కర్కశము, కోమలము; ౫. మరకతమునకు:—అశ్మగర్భము, గరలారి, గరుడాంకితము, గరుడాశ్మము, గరుడోత్తీర్ణము, గారుడము, గారుత్మతము, తృణగ్రాహి, మరకతము, హరిన్మణి. (తె).—గరుడపచ్చ, పచ్చ, పచ్చజాయి, ఘులుఁగుజాయి.తద్వి.-(౧): పేరోజము.(తె) పేరోజము, పేరోదనము, పేరోడము. (౨): (తె). మాందాళి, రవా-రవాయి; (౩).మరకతదోషమునకు.—కర్కశము; ౬.నీలమునకు.-అశ్మసారము, ఇంద్రనీలము, ఇంద్రము, ఔదకము, గల్వర్కము, జర్జరము, తృణమణి, నీలమణి, మసారము-మాసారము, సుసారము. తద్వి.—(౧): మహానీలము; (౨). నీలమణి దోషమునకు.—కిరంజి, కుక్షి, భిన్నము; (౩) నీలమణివిశేషమునకు.(తె).- గౌతుపు; ౭. గోమేధికమునకు.-గోమేదకము-గోమేదము-గోమేధము- గోమేధికము. (తె)-గోమేదికము; ౮. పుష్యరాగమునకు.- గురుప్రియము, గురురత్నము, పుష్యము, పుష్యరాగము; ౯. వైడూర్యమునకు.- ఏకసూత్రము, కేతుప్రియము, కేతురత్నము, కైతవము, ఖరాబ్దాంకురకము, వైదూర్యము-వైడూర్యము.(తె).-పిల్లికన్రతనము. తద్వి.- త్రిసూత్రము; ౧౦. రత్నమునకు.—అర్భకము, ఇ, ఉపలము, ఖ, ప్రస్తరము, మణి, రత్నము. (అవ్య).-ఇ. (తె). - పూస, మానికము-మానికె, మిన్న, రతనము. తద్వి.—(౧) ఉద్దాలకము;(౨).(తె).కుళుపు (౩). రత్నముల యిరుపదింటి సంజ్ఞకు.—(తె). కోడీ: (౪): చూడామణి (తె).తలమానికము; (౫.):(తె).చొక్కము; (౬). రత్నదోషమునకు.—ఖండము, పటలము. (తె). గాగ, జెజ్జె, పులు, సున్న; (౭). సూర్యకాంతమణికి.— అగ్నిమణి, అర్కాహ్వము, ఖస్ఫాటికము, తపనమణి. (తె). పొద్దుఁగల్లు, పొద్దుజాయి; (౮). హార మధ్యరత్నమునకు.— తరలము-తరళము (చూ, భూషణము. 2.); (౯): శమంతకము;(౧౦): జీవరత్నము; (౧౧). రంధ్రము గలరత్నమునకు (తె).-పూస;(౧౨). పచ్చ: (౧౩) జాయిలోనగుజాతికి.—మణి; (౧౪) ముకుందము; ౧౧. చింతామణికి:—చింతామణి, త్యాగరత్నము. (తె).—ఈవులరతనము, చాగరతనము, జేజెలమానికము, తలఁపుమిన్న, పుడుకుఁగల్లు, వినువారలమానికము, వేలుపుమానికము; ౧౨. శిలలు, వానివిశేషములకు:— (౧): (తె). అగ్గిటిక, చెకముకి-చెకుముకి, చెకుముకిజాయి; (౨): (తె).అచ్చెనగండ్లు; (౩): అచ్ఛము, అరక్కము, భాసురము, స్ఫటికము. (తె). పటికపుజాయి, పటికము, పలుగు; (౪): (తె). అడిగండ్లు; (౫): అద్రి, అశ్మము, ఆపవారుకము, ఉపలము, కాంతము, కాతము, గ్రావము, దృశత్తు-దృషత్తు, పాషాణము, ప్రస్తరము, మృన్మరువు, శిల. (తె).-కల-

కల్లు, చేట్టా, చేలువ, పదును, రాయి-ఱా-ఱాయి, ఱప్ప; (౬). అయఃకాంతము-అయస్కాంతము, ఆకర్షకము, ఆకర్షణము, కాంతము, కాంతలోహము, కాంతాయసము. (తె). అంటుఱాయి,సూదంటుఱాయి — సూదిఱాయి; (౭): ఇష్టకము, ఇష్టిక, ఝామకము. (తె). ఇటక—ఇటిక-ఇటికె_ఇటుక- ఇట్టిక-ఇట్టికె-ఇట్టుక; (౮): (తె). ఉజ్జినకల్లు; (౯): (తె). ఔటుగుండు, వడిగల్లు, పిరంగిగుండు;(౧౦): ఉపల-ఉపలము, గండము, ఘర్షణాలము, దృషత్పుత్రి, శిలాపుత్రము. (తె). గుండు, గుండ్రాయి, పొత్తరము-పొత్రము, పెంటియ. (ఇదెకల్వపుగుండు అనికొందఱు); (౧౧): కటంభర, కణచీర, కల్యాణిక, కుంభకారి, కునటి, కులటి, గోల, నైపాలి, మనశ్శిల, మనోగుప్త. (తె). మణిసిల; (౧౨): కఠినిక, గిరిమృత్తు, గైరికము, ధాతురక్తాశ్మము, ధాతూపలము, రక్తకాంతికృత్తు, రక్తాశ్మము. (తె). కావిఱాయి, జేగురుఱాయి; (౧౩): కరవీర; (౧౪): (తె). కరసాన, సాన (చూ, సాన.); (౧౫): కర్కశము, చూర్ణఖండము. (తె). కంకర, కంకరఱాయి; (౧౬): (తె). కలువము-కల్వము; (౧౭): కుండము. (తె).— కట్టియ_కట్టె, గుండు, వడికట్టు; (౧౮): కుధ్రము, ఖస్ఫాటికము, చంద్రకాంతము. (తె). చెందురా - చెందురాలు, చెలువఱాయి, జోబిలిఱాయి, నెలఱా-నెలఱాయి; (౧౯): కునటి, నైపాలి; (౨౦): (తె). కులుపుఱాయి; (౨౧): (తె). కూడలిఱాయి (ఇదె ఎల్లఱాయి); (౨౨): కౌస్తుభము, దేవమణి. (తె). నీటియిక్కు, నీటిపుట్టుగు. (ఇది విష్ణువక్షస్థలము నందలి మణి); (౨౩): క్షీరతరము, (తె). పాలఱాయి; (౨౪): గండకము, గండశైలము; (౨౫): గంధకము, గంధపాషాణము, గంధమాదనము. గంధమోదనము, గంధాశ్మము, గంధికము(చూ, సౌవీరము. 2.); (౨౬) కపిలెగుండునకు.—(తె): గుండు; (౨౭): (తె). గులక, గోడిగ; (౨౮): గ్రాహకచ్ఛపము, గృహాశ్మ, దృషత్తు_దృశత్తు, పట్టము, పేషణి, పేషాకము. (తె). నూఱుఱాయి, సనె-సన్నె, సనెకల్లు-సన్నికల్లు— సన్నెకల్లు; (౨౯): గోమేధసన్నిభము,ఘుటిక;(౩౦):చపలము.;(౩౧):(తె.). చేట్టు,చేటాయి,చేలువ,చాఁపఱాయి; ౩౨: (తె).చేట్టు;(౩౩):(తె). చేదలుకెంపుఱాయి; (౩౪):(తె).చేంచేఱాయి;(౩౫):(తె).జేల్లి; (౩౬): తర్కశానము, సామకము; (౩౭): (తె). తురకఱాయి, బొంతఱాయి; (౩౮): దంతము; (౩౯): ద్రావకము; (౪౦): (తె). నాపఱాయి; (౪౧): నికషము, కషము, కషిక, కషోపలము, శాణము. (తె). ఒరగల్లు-ఒఱగల్లు, టీకము, సాన. (చూ, సాన); (౪౨): నికషము, కుందము. (చూ, సాన); (౪౩): (తె). నిటాయి; (౪౪): (తె). నూఱుఱాయి; (౪౫): (తె). పతిక; (౪౬): (తె). పలుకుఱాయి-పలుగుఱాయి; (౪౭): (తె).బొట్టడి;(౪౮):(తె).బొడ్డుఱాయి;(౪౯):(తె) .బొమ్మఱాయి;(౫౦): భ్రామరము; (౫౧): (తె). మద్దు; (౫౨):(తె). మలిగండ్లు;(౫౩):(తె). మిడుగు, మిసుగుఱాయి;(౫౪):(తె).—మెఱుఁగుఱాయి,ఱాయి; (౫౫): (తె). మొరప, మొరసు, మొరమ్ము; (౫౬): నికషము, కుందము (చూ, సాన.); (౫౭). రత్నాలదండకు;— (చూ, సేసడము);

(౨౫): పాలగాఢ్రిమము; (౨౯): స్థూలో చ్ఛ్రయము. (తె). బండ, బలపము. (మిగత వానికి "చూ, స్థూలోచ్ఛ్రయము. 1")

రత్నసరులు. అం: చూ, ధాన్యము.

రత్నసానువు. సం. వి. ఉ. పుం. మేరుపర్వతము: చూ, హిమాలయము(చూ,పర్వతము. ౨౨.)

రత్నాకరము. సం. వి. అ. పుం:చూ,రతనపుగని.

రత్నావళి. అం. 1: చూ, అలంకారము. 3. (ప్రకృతార్థపదంబుల వరుసగఁ జెప్పుట. "ఉదా.—చతురాననుండుశ్రీపతి సర్వజ్ఞుఁడితండు."); 2.ఇదియొక నాటకము. (శ్రీహర్షుఁడువ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

రత్ని. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ.పిడికెలితిమూర. (చిటికెనచేఁచిన పిడిమూరఅరత్ని.): చూ, పిడికిమూర (హాస్తము).

రథకట్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-రథకడ్య. తేరులగుంపు, రథ్య: చూ, శకటము. 1.

రథకడ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.—

రథకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తేరుచేయువాఁడు. (వైశ్యస్త్రీకిని క్షత్రియునికిఁబుట్టినవాఁడు మాహిష్యుఁడు. శూద్రస్త్రీకిని వైశ్యునికిఁబుట్టినవాఁడు కరణుఁడు. ఇట్టి కరణస్త్రీకిని మాహిష్యునికిఁ బుట్టినవాఁడు రథకారుఁడు.); 2. వడ్లవాఁడు: చూ, స్వర్ణకారుఁడు.

రథగమనమనోహరము. అం: చూ, వృత్తము. 1. (1—3—4 పాదంబుల న-న-ర-జ-గగములు. 2వ పాదమున న-జ-జ-ర-యగణములున్నూ గలిగినది. 2వ పాదమున 10యతి, 1—3—4 పాదంబుల 9 యతి.)

రథగుప్తి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. చక్రరంధ్రములఁజొప్పించెడు సెమ్ములు; 2. పులితోలులోనగువానిచే నేర్పఱచిన రథము మీఁదికప్పు.

రథదుమ్రము. సం. వి. అ. పుం. ఇనుమద్ది*: చూ, సాలము. 3.

రథద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. తినాసము*:చూ, స్యందనము. [పరిజ్ఞానము.

రథబోధనామృతము. సా: చూ, అశ్వాశ్వాదయ

రథబంధము. అం: చూ, శబ్దాలంకారములు.

రథము. సం. వి. అ. పుం. 1.=అరదము (బృహస్పతి రథమునీతిఘోషము, అర్జునునిరథము నందిఘోషము, విష్ణురథము శతానందము.): చూ, శకటము. 1; 2: చూ, శరీరము; 3.తినిశము*: చూ, స్యందనము; 4:చూ,వేతసము*; అం. 5: చూ, సేనాంగములు (అంగము. 9.); 6: చూ, చతురంగములు.

రథాంగము. సం. వి. అ. న. 1. రథచక్రము: చూ, బండికన్ను; పుం. 2. చక్రవాకము (చూ, బటువుగువ్వ): చూ, శకుంతి.

రథాంగాహ్వయము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రథాంగము. 2. [చూ, ప్రమేయములు.

రథారోహణశరాభ్యాసవిశేషభావనము. అం:

రథాస్యము. అం: చూ, దండవ్యూహములు.

రథి. సం. వి. న్. పుం. 1. రూ-రథికుఁడు-రథిరుఁడు, రథముసెక్కువాఁడు: చూ, స్యందనారోహుఁడు; 2. రథముసెక్కి యుద్ధము చేయువాఁడు. ప్రతి, రూ-రథికుఁడు-రథిరుఁడు (తె). జెగిలెకాఁడు: చూ,స్యందనారోహుఁడు; 3. తేలికగాఁబోవురథము:చూ, శకటము. 1.

రథికచతుష్టయము. అం: అతిరథ, మహారథ, సమరథ, అర్ధరథులు (4). (చూ, హంపీరుఁడు.) [రాజు: చూ, రథి. 1—2.

రథికుఁడు. సం. వి. అ.పుం. రథముమీఁదనుండు

రథిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

రథీతర. అం: చూ, గోత్రము. 13.

రథోద్ధతము. అం: చూ, వృత్తము. 1. (ర-న-ర-వ. 7, యతి."మాధవుంగొలుతు-మాన్య-

వైభవున్.", 2.(భ—భ—భ—గగములు. 7. యతి. 11 వ ఛందస్సు.) (అనికొందఱు)

రథ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రథసమూహము.1; రథకట్యా-రథకడ్యా: చూ, శకటము. 1; 2.=రచ్చ. రాజమార్గము: చూ,మార్గము1; 3.=రచ్చ. దారి: చూ, మార్గము. 1.

రథ్యము. సం. వి. అ. పుం. రథమునీడ్చెడుగుఱ్ఱములోనగునది.

రథ్యములు. అం: కృష్ణునిరథ్యములు.—సైన్యము, సుగ్రీవము, మేఘపుష్పము, వలాహకము. (4)

రథ్యాప్రవాహన్యాయము. అం. వీధులలోనుండి వచ్చే పిల్లకాల్వలు ఏఱులై పాఱునసురీతి.

రదక్షతములు.అం.దంతక్షతములుఅనుపదము కడనున్న ఏడుశబ్దములును ఈక్రిందివిధముగా వాడుచేన్నారు. (చూ,దంతక్షతములు.)— ఆ వే వ న.—క్షతరధోచ్ఛ్వూనము, అభ్రికము, ఖండము, ప్రవాళము,మణికము,మూఢకము, రుచిబిందువు, గుణకబిందువు, మాలికాగోళము,చర్చితము(10).(ఇవియేరదక్షతములని కొందఱు.) (దంతము=రదము=పల్లు.)

రదనచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. పెదవి: చూ, వాతెఱ.

రదనచ్ఛదస్సు. సం. వి. స్. పుం.—పై.—

రదనము. సం. వి. అ. పుం. రూ-రదము, దంతము, దశనము: చూ, పల్లు. 2. [రమ. 2.

రదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అభ్రి: చూ, మద్ద

రదము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-రదనము

రద్ది. దే. వి. 1. అల్లరి. భాగ. 2, స్కం. 179: చూ, రూ-రద్దు.2; 2. గొప్పధ్వని:చూ,స్వరము. 2; 3. అఘోషణము: చూ, రవ్వ. 1.

రద్దు. దే. వి. 1. తీసివేత: చూ, వ్యవకలనము; 2. దోషముయొక్క ప్రకటనము: రూ-రద్ది, అల్లరి, అరుమాఱు, గందరగోళము-గందరగోళము, గగ్గోలు, గత్తర, బెడద, రవ్వ, రవ్వ. తద్వి.— విశ. దోషమువలన ప్రకటితమైనది: రూ-రద్ది. అల్లరి, అరుమాఱు, గత్తర, రవ్వ; 3: చూ, రవ్వ. 1.

రపణము. దే. వి. గొప్ప: చూ, సుర. (3)

రపము. దే. వి. 1: చెల్లుబడి, నెగ్గుట, నెఱవేఱుట, చేనవు, పారుపత్తెము-పార్పత్తెము, పిట్టపిడుగు, పెత్తనము, మణిగము-మణివము, హోదా. (సం).—అధికారము, అధిక్రియ, పరిపాలనము, ప్రక్రియ, ప్రాజాపత్యము. (అవ్య)-అధ, అధో; ("చూ,సమాప్తి.1."); విశ. 2. సిద్ధిఁబొందినది, రూ-రపసు: చూ, సమాప్తి. 1. [రావించు.

రప్పించు. దే. ప్రే. రాఁజేయు(వచ్చుధాతువు);

రప్ప. వా. వి. 1. పోగుఁదీయుట. "దర్జీవాఁడు రప్పతీసెను."; 2. అల్లరి: చూ, రద్దు. 2, వా. 3. అప్రతిష్ఠ: రవ్వ.

రభసము. సం. వి. అ. పుం. 1. వడి: చూ, వేగము. 3; 2: చూ, సంతోషము; అం. 3:చూ, శస్త్రములు. [చూ, లక్ష్మి. 1.

రమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-మా. లక్ష్మి:

రమణ. సం. విశ. 1.=రాణ. రూ-రవణ. మనోజ్ఞము: చూ, హృద్యము; పై. వి. (1) ప్రేమము: చూ, స్నేహము; (2) రీతి: చూ, విధము. 1; (3)=రమ్య. ఒప్పిదము: చూ, సౌందర్యము.

రమణకము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("9 నగణములు ఒక వగణము. 9-17 యతులు")

రమణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. నాయకుని రమింపఁజేయునట్టి ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

రమణించు. పై. అ. క్రి: చూ, రూ-రవణించు.

రమణీయము. సం. విశ. ఒప్పిదమైనది: చూ, హృద్యము.

రమణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మగఁడు: చూ, సామి. 2, 2: చూ, మన్మథుఁడు; 3. అనూరుఁడు: చూ, సూరసూతుఁడు; విణ. 4. మనోజ్ఞుఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు. [హేమపుష్పము.

రమము. సం. వి. అ. పుం. రక్తాశోకము*: చూ,

రమరమి. దే. అవ్య. క్రి. విణ. రూ-రమారమి. ఇంచుమించు: చూ, సుమారు.

రమారమి. దే. అవ్య. క్రి. విణ.—పై.—

రమించు. సం. అ. క్రి. రూ-రమియించు. 1. క్రీడించు. (చూ, చెరలాడు.); 2: చూ, సంభోగించు.

రమియించు. సం. అ. క్రి.—పై.—

రమ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రాత్రి.

రమ్యమగు. మి. అ. క్రి: (తె).—అందగించు, అందపడు, అందపఱచు, ఇంచు, ఒప్పువాఱు, పట్టు, బెడఁకు, బెడగారు-బెడఁగు, సొంపిలు-సొంపిల్లు. ("చూ, సొంపిలు.")

రమ్యము. సం. వి. అ. న. 1. పొట్లవేరు; పుం. 2: చూ, సంపంగి *; విణ. 3.=రమణ-రవణము. ఒప్పిదమైనది: చూ, హృద్యము.

రమ్యకము. అం: చూ, వర్షములు.

రమ్యా. అం: చూ, ఛ్రితులు.

రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అతివేగము: చూ, వేగము. 3; 2. ప్రవాహము: చూ, వెల్లువ. 2.

రయితు. వా. వి. రూ-రైతు. పంటకాఁపు: చూ, వ్యవసాయి. [ఉపగణములు.

రలము. అం. ర + ల. "విష్ణుమూర్తి.": చూ,

రల్లకము. సం. వి. అ. పుం: ఊర్ణాయువు, కంబళము-కంబళి, కుటారము-కుట్టారము, కుటీరము, గోలకము-గోళకము, ఘోరపటము, ప్రావారము, సాశూకము. (తె). కంబడి-కంబళి, గొంగడి-గొంగళి, గోరుపడము. తద్విశేషములు.—౧: ఆస్తరణము, ఆస్తరము. (తె). ఎఱ్ఱకంబళి; ౨. ఏనుఁగు మీఁదఁబఱచెడి రత్నకంబళికి:—ఆస్తరణము, ఆస్తరము, కంబళము, కకుప్పు, కుథము, పరిస్తోమము, ప్రఖరము, ప్రవేణి, వర్ణము. (తె).—జోటు, జోలు, పక్కెర, పడము, మొగపడము; 3. కుంజేటితుప్పడు కంబళికి:- శశోర్ణము; ౪, జోదమాడుకంబళికి:— పర్వరీణము; ౫. పెద్దగొంగళికి:- ఝూటరి; ౬. మెత్తనికంబళికి.—(తె): బూరినీను-బూర్నీను; ౭. మేఁకతుప్పడు కంబళికి.—కుతపము; ౮. మేలైన చిత్రాసనమునకు.— చిత్రాసనము. (తె). తివాసి-తివాసీ. ("చూ, సాశూకము.")

రవ. వై. వి. రూ-రవ్వ. 1. తునుక: చూ, శకలము. 4; 2. రవగాలు-రవాలు. అశ్వగతి: చూ, ధారలు (చూ, హయము.); 3.=లవ. అణువు. "పుప్పొడిరవ" (ఇదెలోహశకలము): చూ, శకలము. 4; 4. వజ్రము: చూ, రత్నములు. 3; 5. నూక: చూ, శంబుకము. 2; 6. ఓర్వలేనితనమున ఆడిపోసికొనుట, అఘోషణము, పెద్దమ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2; విణ. 7.=లవ. లేశము, అల్పము. "రవగాడ్పు-రవదువ్వ.": చూ, స్వల్పము.

రవంత. వా. అవ్య. రూ-రవ్వంత: చూ, స్వల్పము. [చూ, సమాలంభము.

రవకారము. దే. వి. ఫలుచేనైన గచ్చుపూఁత:

రవగాలు. ద్వ. వి. రూ-రవాలు: చూ, రవ. 2.

రవడి. దే. వి. 1.=రవ. రూ-రవలి-రవళి-రవాళి-అవలి-అవళి, చేప్పుడు: చూ, స్వరము. 2; 2. అప్పు: చూ, వారకము (1).

రవణ. వై. వి. 1: చూ, రూ-రమణ, 2.=రమ్య: చూ, రూ-రవణము. (1).

రవణము. సం. విణ. 1. మ్రోఁగునది: ధ్వనితము, ముఖరము; వై. వి. (1)=రమ్య. నగ: చూ, భూషణము. 2; (2): రూ-రవము. ధాణి,

సొగసు; చూ, సౌందర్యము.

రవణించే. వై. అ. క్రి: రూ-రమణించే. అగు, అగుపించే, అవు-ఔ, ఒప్పు, కలుగు-కల్గు-కలువు, కాఁబడు, గులకరించే, నిగ్గు, నెగ్గు, పొనరారు-పొనరు, పోవు. (సం).-నిర్వర్తిల్లు.

రవణుఁడు. సం. విణ. 1. మ్రోయువాఁడు: చూ, శబ్దనుఁడు; 2. మ్రోయుస్వభావము గలవాఁడు: చూ, శబ్దనుఁడు.

రవపలుకు. ద్వ. వి. మణితము: చూ, స్వరము.2.

రవపాళెము. ద్వ. విణ. మిక్కిలిసన్నబట్ట: చూ, వస్త్రము. [చూ, శయ్య. 1.

రవమంచము. సం. వి. అ. పుం. సకినలమంచేము:

రవము. సం వి. అ. పుం. రూ-రావము. 1.=రవడి: చూ, రవడి. 1; 2. కంఠధ్వని: చూ, స్వరము. 2; దే. వి. (1). మంజులము: చూ, హృద్యము; విణ. (2): చూ, రూ-రవము. 2.

రవరవ. దే. వి. 1. వడి: చూ, వేగము. 3; 2. ఉఱనిరోసము: చూ, రోషము; 3. పంతము. విజ. 1, ఆ 151: చూ, స్పర్ధ. 4; 4. కాంతివిశేషము. స్వా. 6, ఆ. 4: చూ, వెలుతురు. 1; 5. మెరయుట యందగు ధ్వన్యనుకరణము. స్వా. 4, ఆ. 118: చూ, హాహాహూ. [చూ, స్వరము. 2.

రవలి. వై. వి.=రవ. రూ-రవళి-రవాళి. ధ్వని:

రవళి. వై. వి.=—వై.—

రవళించే. వై. అ. క్రి. రూ-రవాళించే. ధ్వనించే. (ధ్వనించే=సకిలించే): చూ, శబ్దించే.

రవసెల్లా. ద్వ. విణ: చూ, రవపాళెము.

రవా. వై. వి. రూ-రవాయి. మాందాళి: చూ, రత్నము. 1.

రవాణము. దే. వి. పాయాపోరము. ఆం, భా. ద్వి. 199. (దాణ, కాణము, ఖాణము, (సం).—ఖాదనము): చూ, సాదము (1).

రవాణా. వా. వి. రూ-రవానా. జోబుపోఁదగిన గ్రామము.

రవానా. వా. వి.—వై.—

రవాయి. దే. వి: చూ, రూ-రవా.

రవాలు. ద్వ. వి: చూ, రూ-రవగాలు.

రవాళి. వై. వి.=రవ: చూ, రూ-రవళి.

రవాళించే. వై. అ. క్రి: చూ, రూ-రవళించే.

రవి. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చూ, సూర్యుఁడు. (చూ, రాహువు. 2) (చూ, 1136-1137 పొరటలు); న్. పుం. 2. జీవుఁడు: చూ, హంసుఁడు; అం. 3: చూ, పదునెనిమిదివర్ణనములు.

రవిక. దే. వి: చూ, రూ-అవిక.

రవిచంద్రిక. అం: చూ, టక్కజభావలు.

రవిభక్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సూర్యావవర్తిని*.

రవీషురుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, మన్మథుఁడు.

రవీసు. వా. వి: చూ, రూ-రవేసు.

రవుతు. దే. అ. క్రి.=రాహుత్త. (రూ-రావుతు-రావు-రావుత-రావుత్తు-రాహుతు-రాత-రాతు) గుఱ్ఱమునెక్కువాఁడు: చూ, సాది. 1. [చూ, రూ-కొలు.

రవులు. దే. అ. క్రి. రూ-రగులు. మంటయెత్తు:

రవులుకోలు. దే. వి. కొలుకొనుట: చూ, రూ-కొలుకోలు. [బట్టు, ముట్టించే.

రవులుచే. దే. ప్రే: రూ-రగులుచే-గొలుచే,

రవేసు. వా. వి. రూ-రవీసు. 1: లంచేము, రుసుము; 2. ఫీజు: రుసుము; 3. కమీషను: రుసుము; 4. బ్రోకరేజీ: రుసుము. (చూ, తఱుగు. 1.) [తములపాకు.)

రవేపాకులు. వా. వి. బ. లేఁతతములపాకులు. (చూ,

రవ్వ. వై. వి: చూ, రూ-రవ. 1-2-3-4-5-6-7; వా. 8. అల్లరి: చూ, రద్దు. 2; 9. అపకీర్తి: చూ, సడి. 3.

రవ్వంత. వా. అవ్య: చూ, రూ-రవంత.

రళన. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. రూ-రసన. పదియాఱు పేటలుగల ఆఁడుదాని మొలనూలు: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము 2—2.)

రశ్మి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కిరణము: చూ, హాయనము. 2; 2. వెలుఁగు, కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 3 పగ్గము: చూ, సూత్రము. 1; 4: చూ, ఱెప్ప; 5. ఒకగుఱ్ఱము: చూ, హయము.

రస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పుడమి: చూ, భూమి. 1; 2: చూ, రసాతలము; 3. నాలుక: చూ, రసన. 1; 4. అందుగు*: చూ, సల్లకి; 5. చిఱుబొద్ది*: చూ, విద్ధకర్ణి; బ. 6. కొఱ్ఱలు: చూ, ధాన్యము. ౧౦; అం.7: చూ, భస్మములు.

రసంగులు. దే. వి. బ: చూ, ధాన్యము.

రసకర్పూరము. సం. వి. అ. పుం, న. కర్పూరరసము: చూ, సిరము (2).

రసకలిక. అం: చూ, రూపకములు.

రసగర్భము. సం. వి.అ. న. 1· అంజనవిశేషము: చూ, రసాంజనము; 2. ఇంగిలీకము: చూ, హింగుళము. [రపు వస్తువు.

రసగుండు. మి. వా. వి. రసముపూసినగోళాకా

రసజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రస. 3.

రసజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పండితుఁడు: చూ, విద్వాంసుఁడు; వి॰. 2. రసికుఁడు: చూ, సరస్వంతుఁడు. 2.

రసతరంగిణి. అం. (ఈగ్రంథము భానుకర మిశ్రుఁడు వ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

రసదాడి. వై. వి.=రసధారి. 1. ఒకగకము చెఱుకు*: చూ, రసాలము. 3; 2. ఒకరకము అరఁటి*: చూ, రంభ. 1—3.

రసదాళి. వై. వి.=—పై.—

రసదాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=రసదాడి.-పై.-

రసదృష్టులు. అం: శాంత, కరుణ, హాస్య, రౌద్ర, వీర, భయానక, భీభత్స, అద్భుతదృష్టులు. (8).

రసన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: ఈ, కకుత్తు, జిహ్వా, రసజ్ఞ, రసన, రసాల, లోల, సుధాద్రవము.(తె).—జిహ్మ, నాలిక - నాలుక - నాల్క - నాలువు. తద్వి.—కొండనాలుక కు.—(సం). సూన. (తె).—కొండనాలుక. ("చూ, సుధాద్రవము. 1"); 2: చూ, రూ-రళన.

రసనామలము. సం. వి. అ. న. నాలుకపై పాఁచి: కులకము-కులుకము, సుధాద్రవము. ("చూ, సుధాద్రవము. 2.")

రసపదఘుటిక. అం: చూ, రూపకములు.

రసభావపరిజ్ఞానము. అం: చూ, సుగుణములు.

రసమంజరి. అం. (ఈ గ్రంథమును భానుకర మిశ్రుఁడు వ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

రసమాలిక. అం: చూ, రూపకములు.

రసము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాదరసము: చూ, సూతము. 2. బోళము: చూ, సౌరభము. 3; 3. నీరు: చూ, సలిలము; 4: చేవి—చేవురు—చారు; 5: పర్యాసము. (తె).—అసరు, ఆకుపసరు, పసరు; 6. అనురాగము: చూ, స్నేహము. 1; 7. వీర్యము: చూ, రేతస్సు 1; 8. దేహధాతువిశేషము; 9. ద్రవము, తడి: చూ, స్తేమము, 10. విషము: చూ, సంగరము. 6; 11.=రసి. పుంటిచీము: చూ, రసి; 12.=రసి. నెత్తురువిఱిగినరసి: చూ, రసి; 13. (పండ్ల) రసము: పానకము; అం. 14. ఇంద్రియార్థము: చూ, విషయము 3. (చూ, ఇంద్రియవిషయములు) (చూ, ఇంద్రియార్థము); 15: చూ, రసములు; 16: చూ, రసవదలంకారములు; 17: చూ, కావ్యస్వరూపము; 18: చూ, కషాయము. 1 (కషాయములు.—కషాయము, మధురము, లవణము, కటువు, తిక్తము, ఆమ్లము: వీనినే ఒగరు, తీపు, ఉప్పు, కారము, చేఁదు, పులుపు అందురు.)

రసములు. అం: ౧ శృంగారము దీనికిరతి; ౨ వీరము దీనికి యత్నము లేక ఉత్సాహము; ౩ కరుణము దీనికి శోకము; ౪ అద్భుతము దీనికి విస్మయము; ౫ హాస్యము దీనికి హాసము; ౬ భయానకము దీనికి భయము; ౭ భీభత్సము దీనికి జుగుప్స; ౮. రౌద్రము దీనికి క్రోధము; ౯ శాంతము దీనికి శమమును స్థాయీభావములు అవఁగా ఉనికిపట్లు. (మతాంతరములఁబట్టియీసంఖ్య హెచ్చుతగ్గు కలదియగును. శృంగారతిలకము, రసకలిక, రసమాలిక, రసపద ఘుటిక మొదలగు గ్రంథములలో రసభావాదుల భేదములు లక్షణములు వివరింపఁబడియున్నవి. భోజరాజు మొదలగు కొందఱు శృంగారమొకటి పరాహ్లాదకరమగుటచే రసమనిపించుకొనునుగాని తక్కినవి రసములే కావనుచున్నారు. శృంగారరసప్రధానములుకాని యితర రసములుకానిఁగలిగినగ్రంథములురూపకములు, కావ్యములుఅని ద్వివిధము.)

రసవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వంటయిల్లు: చూ, సదనము. 1.

రసవదలంకారములు. అం: రసము, ప్రేయస్సు, ఊర్జస్వి, సమాహితము, భావోదయము, భావసంధి, భావశాంతి, భావశబలత, ప్రత్యక్షము, అనుమానము, ఉపమానము, శబ్దము (స్మృతి, ఆచారము, ఆత్మతుష్టి, శ్రుతి, లింగము.), అర్థాపత్తి, అనుపలబ్ధి, సంభవము, ఐతిహ్యము, సంసృష్టి, సంకరము (18).

రసవాదము. సం. వి. అ. పుం. పాదరసమునుకట్టి బంగారుచేసెడివిద్య: (చూ, విద్యలు.)

రసవాది. సం. వి. న్. పుం: కారంధమి, ధాతువాది. [దృష్టులు.

రసస్థాయీభావమునఁబుట్టిన దృష్టులు. అం: చూ,

రసస్థాయీభావములు. అం: రతి, ఘతిహాసము (హాసము), శోకము, క్రోధము, ఉత్సాహము, భయము, జుగుప్స, విస్మయము, (ఆశ్చర్యము), శాంతము (శమమము) (9): (చూ, రసములు.)

రసాంజనము. సం. వి. అ. న. అంజనము, కృత్రిమము, చక్షుష్యము, దార్వికా, శైలము. తద్వి.–౧. అక్షము, ఖర్పరి, ఖర్పరము, ఖర్పరీతుత్థము, కాసీసము, తుత్థము, తుత్థాంజనము, మయూరకము, మయూరతుత్థము, వితున్నము, శిఖిగ్రీవము. (తె.ప).– తుతినాగము–తుత్తనాగము, తుత్తము, (చూ, లోహము. 1.), పాలతుత్తము, మయిలుతుత్తము–మైలతుత్తము–మైలుతుత్తము; ౨: కాంస్యనీలము; ౩: కుంభకారి, కులత్థిక–కులుత్థిక–కుళుత్థిక, కుసుంభాంజనము, కులాలి, చక్షుష్యము. (తె).–కనుపాలవిత్తులు; ౪: కుసుమాంజనము, పుష్పకము, పుష్పకేతువు, పౌష్పకము, రీతిక–రీతికము, రీతిపుష్పము; ౫: క్వాథోద్భవము; ౬: తార్క్ష్యశైలము; ౭: రసగర్భము. ("చూ, శైలము.").

రసాంతరము. అం: చూ, ఉపాయములు. (నాయకుఁడు నాయికయొక్క రోషము పోఁగొట్టునపుడు ఉపయోగించెడు ఉపాయములాఱింటిలో నొకటి.) [(చూ, లోకములు).

రసాతలము. అం: చూ, అధోలోకములు.

రసాభాసు. వా. వి. చెడుట, విఘ్నము.

రసాయనము. సం. వి. అ. న. 1. జరావ్యాధిని పోఁగొట్టెడిమందు: చూ, సంగరము. 6. (మందు); 2. మజ్జిగ: చూ, స్తన్యము. (మజ్జిగ); 3. విషము: చూ, సంగరము. 6; పుం. 4: చూ, విడంగము. 1. *.

రసాయనములు. అం. నారికేళరసాయనము, గుడనాగాది, శిగ్రుపుష్పాది, చూతఫల, సుకుమార, భల్లాతకీ, సుదర్శన, వారాహీ, విశంగాది, అమృత, లోహరసాయనాదులు.

రసాయనశాస్త్రము. వా. (Chemistry) ఇందుకు సంబంధించిన శాస్త్రపరిభాషాపద

ములు.—రసాయన, రాసాయనిక;రసాయనానురాగము; రసాయనాకర్షణము; రసాయనిక వికారము; రాసాయనిక సంయోగము, రాసాయనికసమ్మేళనము, రసాయన వియోగము; రసాయనికతుల్యశక్తి.ఇత్యాది.
రసాయనశాస్త్రజ్ఞుడు. వా. వి. (Chemist) రసాయనశాస్త్రము తెలిసినవాడు.
రసాయనుడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతుడు: చూ, హరివాహనుడు.
రసాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, సిగరి. 1; 2. చెక్కెర: చూ, శర్కర. 1; 3 నాలుక: చూ,రసన. 1; 4 గరిక*: చూ, తృణము 1; 5. తెల్లనేలగుమ్మడు, విదారి*: చూ, సర్వతోభద్ర.
రసాలపాకము. అం: చూ, పాకములు.
రసాలము. సం. వి. అ. న. 1. చిల్లమడ్డి*:చూ, సల్లకి; 2. బోళము: చూ, సౌరభము. 3; పుం. 3. చెఱకు *. (చెఱకునకును చెఱకుల లోని భేదములకును: చూ, సుకుమారము.1); 4: చూ, మామిడి. *.
రసాలి. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("ర-న-ర-గురువులు. 7 యతి. 10వ ఛందస్సు.".)
రసి. వై. వి.=రస. (దే. అని శ. ర) పుంటిచీము;రూ-రసిక,చీము:చూ,రక్తము.1—ర.
రసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చెఱకుపాలు; 2: చూ, సిగరి; విశ. 3. రసికురాలు: చూ, స్త్రీ; వై. వి. (1).=రస:చూ,రూ-రసి.
రసికుడు. సం. విశ: చూ, రసజ్ఞుడు. 2.
రసితము. సం. వి. అ. న. 1. ఉఱుము: చూ, స్తనితము; 2. ధ్వని: చూ, స్వరము.2; విశ. 3. మొలాము చేయబడినది; 4. ధ్వనించినది.
రసీదు. వా. వి. రసీదు (రు 0-1-0) బిళ్ల అంటించి సొమ్ములోనగునవి ముట్టినట్లు వ్రాసి యిచ్చెడుపత్రము.
రసీదుబిళ్ళ. వా. వి.పాత్రిమిస్సరీనోట్లపైనను రసీదులపైనను అంటించెడు అణాబిళ్ల. (ఇదిపత్రితపాలాపేసువందును అమ్మెదరు.)
రసోనకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వెల్లుల్లి*.
రస్తా. వా. వి. దారి: చూ, మార్గము. 1.
రస్తు. దే. వి. 1. వస్తుసంభారము; వా. వి. 2. రమ్ము-రారమ్ము, పిలుపు.
రస్కి. వా. వి: చూ, వచ్చేబడి.
రహటము. సం. వి. అ. పుం.=రాట్నము. నూలువడకుయంత్రము: చూ, రాట్నము.
రహటు. వై. వి. రట్టు: చూ, రట్టడి. 3.
రహదారి. వా. వి. 1. తెట్టితెన్ను: చూ, మార్గము. 1; 2. నిరాటంకముగా పోవుట కిచ్చెడుచీటి. [చూ, హాడము.
రహదారీపడవ. వా. వి. ప్రయాణీకులపడవ:
రహము. సం. అవ్య: చూ, రహస్యము.
రహస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకయేఱు: చూ, హ్రాదిని (నది.)
రహస్యము. సం. వి. అ. న. (ఇద్దఱికంటెనెక్కువమంది లేనిది.): అనురహసము, అప్రసిద్ధి, ఉపనిషత్తు, ఏకాంతము, కాండము, కైవల్యము, గాయకము, గుహ్యము, గూఢము, ఛన్నము, ద్వంద్వము, నిశ్శలాకము, మంత్రము, మర్మము, మిథము, రహము-రహస్సు, విజనము, వివిక్తము, సంకేతము. (లె. ప).—ఎగ్గతము, ఒంటరిపాటు-ఒంటిపాటు, కందువ, గుట్టు, బాస, మంతనము, సయిగ-సైగ; ("చూ, సైగ. 2."); 2. చేయిలోనగువానిసంజ్ఞ: చూ, సైగ. 1; 3: చూ, యోచన; విశ. 4. దాచేదగినది: ఉపగూఢము, గుప్తము,గుహ్యము,గూఢము.
రహస్సు. సం. వి. స్. న. 1: చూ, రహస్యము; 2: చూ, సురతము.
రహి. దే. వి. 1: చూ, సంతోషము; 2. జ్ఞానము: చూ, ప్రజ్ఞము. 2; 3. రక్తి: చూ,

స్నేహము; 4. ఆసక్తి: చూ, వాంఛ; 5. చూ, రంగు. 3; 6: చూ, విధము. 1; 7: చూ, సౌందర్యము.

రహించే. సే. అ. క్రి. రూ-రహియించే. 1. ఒప్పు: చూ, సమ్మతించే; 2: చూ, వర్ధిల్లు

రహియించే. దే. అ. క్రి —పై.—

రహితము. సం. విణ. 1. ఒక లెక్కలో మఱియొక లెక్క తీసివేయఁబడినది: ఊనము, ఋణము; 2. విడువఁబడినది: చూ, సముజ్ఝితము: వా. 3. నిశ్చయింపఁబడినది. "పెండ్లి రహితమైనది" "పంచకరహితము." (రహితము=సహితము అనికొందఱు) (ఉత్తరసర్కారులలో కొన్నిచోట్ల వాడుక.)

రహితు. వా. వి: చూ, రూ-రయితు.

రహీనతానములు. అం: చూ, తానములు. 3.

రా

రా. దే. అవ: చూ, రూ-ర. 1-2; వి. 3. రా యిశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము; 4: చూ, అష్టాక్షరి: చూ, మంత్రము. 1 (651 పొరట చూడుము); వై. విణ. 5.=రాట్. రాచేశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము; 6.=రాట్. రాయఁడు, ఏకిమీఁడు: చూ, రాజా. 1.

రాంకవము. సం. విణ: చూ, మృగరోమజము.

రాంకిలము. సం. వి. అ. పుం. ముల్లు: చూ, సితాగ్రము. [వ్యతిరేకము).

రాంగు. వా. విణ. తప్పు, అక్రమము (రైటునకు

రాంభము. సం. వి. అ. పుం. వ్రతమందలి వెదురుకోల.

రాంభాళము. సం. వి. అ. న: రామాఫలము*.

రాఁజో. దే. అ. క్రి. నిప్పుఅంటుకొను: చూ, రగులు.

రాఁబట్టు. దే. స. క్రి. (రాన్ + పట్టు) 1. ఇచ్చినదానిమరలఁదీయు; 2: చూ, సేకరించే. 2.

రాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. (సుఖమునిచ్చేనది) సంపూర్ణ కళలుగల చంద్రునితోఁగూడిన పున్నమ: చూ, హరివాసరము (పున్నమ.); 2. ఒకయేఱు: చూ, ప్రోదిని (నది); 3. తీఁట: చూ, విదర్భిక; 5. సమర్తాడినది (ఆఁడుది): చూ, స్త్రీ; దే. వి. (1): రూ-రాకడ. (సం).—ఆగమనము, ఆగమము.

రాకట్టు. వా. వి. రాజబంధనము.

రాకడ. అం. 1: చూ, ఉపవీతములు; దే. వి. 2: చూ, రాక. (1).

రాకాసి. వై. వి.=: చూ, రూ-రక్కసి. 1-2.

రాకించే దే. స. క్రి. మోఁదు: చూ, వ్రేయు. 1.

రాకిడి. దే. వి. రూ-రాగిడి. జేడబిల్ల: చూ, భూషణము. 2.

రాకొట్టు. దే. అ. క్రి. 1. రారాపోరాయని యేకవచనాంతముగా నుచ్చరించే; స. క్రి. 2: చూ, హేళనముచేయు. విజ. 1, ఆ. 131.

రాక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-రక్ష-లాక్ష: చూ, లక్క.

రాక్షశాంశము. అం: చూ, షష్ట్యంశములు.

రాక్షస. అం: చూ, సంవత్సరములు.

రాక్షసము. అం: చూ, వివాహములు (బలాత్కారమున కన్యనపహరించుకొని పచ్చి చేసికొనినపెండ్లి).

రాక్షససత్వ. అం: చూ, ద్వాదశసత్వాలు.

రాక్షసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=రక్కసి-రక్కస-రాకాసి. గరాసు, రేద్రిమ్మరి. (సం).—దానవి, నిశాచరి; తద్వి.—ం: మేప్పనాక, చేటగోళ్ళబోటి. (సం).— శూర్పణఖ; 2: పొలుటసుర, బమ్మరక్కసి-బొమ్మరక్కసి-బొమ్మరాకాసి, బ్రాఁపనదయ్యము; 3; కావ్య; ర: పూతన; ("చూ, సోఁకుడు. 4."); 2. బలురక్కస*: చూ, స్వర్ణక్షీరి; 3. నల్లకచోరము*: చూ, రాజార్హము.

రాక్షసుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=రక్కసుఁడు. 1: అసుర - అసురుఁడు, ఆశరుఁడు—ఆసురుఁడు, ఇంద్రారి, ఊర్దరుఁడు, కటప్రువు, కలుషుఁడు, కాలాపుఁడు, కీనాశుఁడు, కీలాలపుఁడు, క్రవ్యదుఁడు, క్రవ్యాత్తు, క్రవ్యాదుఁడు, క్రవ్యాశి, క్షపాచరుఁడు, క్షపాటుఁడు, ఖచరుఁడు, ఖసాత్మజుఁడు, చుకుఁడు, దందశూకుఁడు, దనుజుఁడు, దానవుఁడు, దితిసుతుఁడు, దుర్ముఖుఁడు, దూషణుఁడు, దైతేయుఁడు, దైత్యుఁడు, దోషాచరుఁడు, నక్తంచరుఁడు, నరకుఁడు, నిశాచరుఁడు, నిశాటుఁడు, పలలుఁడు, పలాశి, పలాశుఁడు, పుణ్యజనుఁడు, పూర్వదేవుఁడు, ఫేరవుఁడు, బకుఁడు, బలి, బలుఁడు, మనుజాసనుఁడు, మాయుఁడు, యాతుధానుఁడు, యాతువు, రక్షస్సు, రాత్రించరుఁడు, రాత్రిచరుఁడు, శుక్రశిష్యుఁడు, సురద్విషుఁడు, సురారి. (అన్య).—ఊ. (తె. ప).—అసర, ఎఱచిదిండు, తోలివేలుపు-తోలువేలుపు, నంజోడు దిండి, నల్లద్రావుడు, నెత్తురుద్రావుడు, పాలసుఁడు, పొలదిండి- పొలసుదిండి, ప్రావేలుపు-ప్రావేల్పు, మానిసిదిండి, రక్కసి-రక్కస—రాకాసి, రక్కసుఁడు, రేఁద్రిమ్మరి, రేద్రిమ్మరీఁడు, వేగంటిగొంగ, వేలుపుదాయ, సుకురుసిసువు-సుక్కురాసారిసిసువు, సోఁకు-సోఁకుడు. తద్విశేషములు.—౧. రాక్షసికి: చూ, రాక్షసి. 1; ౨. బ్రహ్మరాక్షసునకు.—(తె) పాఱుటసుర; ౩. రావణునకు.—కృతికరుఁడు, క్రూరాకృతి, దశకంఠుఁడు, పంక్తికంఠుఁడు, పంక్తికంధరుఁడు, పౌలస్త్యుఁడు, రావణుఁడు. (తె). చోల్పుకుత్తుకవాఁడు; ౪. రాక్షసభేదములు.—అంధకుఁడు; అక్షుఁడు; అఘుఁడు; అతికాయుఁడు; ఇల్వలుఁడు; ఐంద్రుఁడు; కంపనుఁడు; కబంధుఁడు; కరవీరుఁడు; కాకాసురుఁడు; కాతేయుఁడు; కిమ్మీరుఁడు- కిర్మీరుఁడు; కీచకుఁడు; కుముదుఁడు; కేశి; కైటభుఁడు; ఖరుఁడు; గయుఁడు; చండుఁడు; చర్మి; చార్వాకుఁడు; జంభాసురుఁడు—జంభుఁడు; జానకి; జీవాంతకుఁడు; తారకుఁడు; త్రిశిఖుఁడు; దుందుభి; ధేనుకుఁడు; నారాయణుఁడు; మహాదైత్యుఁడు. (తె).- పెద్దతోలువేలుపు; పింగళాక్షుఁడు. (తె).- పచ్చకన్నులవేల్పునూఁడు; పిచువు; ప్రలంబుఁడు; బకాసురుఁడు. (తె). కొక్కెరతోలివేల్పు; బలి; బాణాసురుఁడు—బాణుఁడు; ముండుఁడు; మురుఁడు; మూకుఁడు; మేఘవాహనుఁడు, రురువు, శంబరుఁడు-శంబుఁడు—శంబూకుఁడు, సారణుఁడు.(మిగతవానికి "చూ,సురారి"); 2. నైరృతి: చూ, సోఁకులఱేఁడు.

రాఁగలతఱి. వా. వి. భవిష్యత్కాలము: చూ, సాంపరాయము. 3.

రాఁగలది. వా. విశే. భవిష్యత్తు.

రాఁగలపంట. దే. వి. రాగలపండు, రాఁగలపని. (సం):—ఉదర్కము, భవిష్యత్ఫలము.

రాఁగలపండు. వా. వి.—పై.—

రాఁగలపని. వా. వి.—పై.—

రాగద్రవ్యము. సం. వి. అ. న: గవ్యము: చూ, శకలము. 3.

రాగద్వేషరాహిత్యము. అం: చూ, సుగుణములు.

రాగమంజూష. అం: చూ, భరతశాస్త్రగ్రంథములు. [అఱువది.)

రాగమాలికలు. అం: చూ, స్వరము. 2. (ఇది

రాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాటలోనగునది: చూ, స్వరము. 2; 2. అనురాగము, రక్తి: చూ, స్నేహము. 1; 3. రంగు: చూ, వర్ణము. 6; 4. మాత్సర్యము: చూ, హింస.

5. క్లేశములోనగునది; 6. గీతము: చూ, స్వరము. 2: వా. 7. ఏడుపు: చూ, శోకము; అం. 8: చూ, అష్టాదశపదార్థములు; బ. 9: చూ, రాగములు.

రాగములు. అం: చూ, స్వరము. 2. ("శిశుర్వేత్తి పశుర్వేత్తి వేత్తి గానరసం ఫణీ." "పదపదంబును విభజించి పూదయు మొదలు। నేరుపడ శబ్దభావంబు గౌళ(?)గిరాగ । సమితి నైనను శ్రీరాగ సరణినైన । సభనుతింపఁ బురాణముల్ చదువవలయు." "ఏవం వాచ్యం పురాణాని శబ్దభావసమన్వితం । పదం పదం సంవిభజ్య పూర్వాపర విమిశ్రితం ॥ సువ్యక్తం మధురంరాజన్ గంభీరం శాస్త్రగర్భితం । అఘఘ్నం రాగసంయుక్తం శ్రీరాగమథవాన్నృప ॥ మంద్రమధ్యమతారైశ్చ స్వరైభిస్సమ్మిశ్రితం వదేత్ । ఏవంవదన్ ద్విజో వక్షశ్రోతృణామఘనాశనం ॥ అథవాసర్వరాగైశ్చవదన్ స్వర్గేమహీయతే ॥" ఇత్యాది): సప్తస్వరయుక్తరాగములు (సంపూర్ణములు), షట్స్వరయుక్తరాగములు (షాడవములు), పంచస్వరయుక్తరాగములు (ఔడవములు), చతుస్స్వరయుక్తరాగములు (స్వరాంతములు), త్రిస్వరయుక్తరాగములు (సామికములు), ద్విస్వరయుక్తరాగములు (గాథికములు); ఏకస్వరయుక్తరాగములు (ఆర్చికములు): మిశ్రితులు ఇత్యాది. (చూ, సంగీతము, నాటకము, తానములు, జనకరాగములు, ఉచ్చ్రితము, గమకములు): చూ, ఉపవిద్యలు 417-418-419-420 పొరటలోని వివరములు, వానియందుగల శబ్దముల శిష్టిశాస్త్రానములను చూచుకొన వలయును. ఇచట నుదాహరింపఁదలచిన విశేషంబులపారంబుగ మన్నందున గ్రంథవిస్తరభీతిచే వదలివేయఁబడినవి.)

రాగరజ్జువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, మన్మథుఁడు.

రాగలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రతి, మన్మథుని భార్య: చూ, భార్య. 1—౮౭.

రాగవర్ధనము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

రాగవుఁడు. వై. వి =రాఘవ: చూ, శ్రీరాముఁడు.

రాగసూత్రము. సం. వి. అ. న. 1. త్రాసుత్రాడు. చూ, సూత్రము 1; 2. పట్టుపుఁదారము: చూ, సూత్రము. 1.

రాగాంగములు. అం. 1: చూ, అష్టాదశ పదార్థములు; 2: (చూ, అంగము. 9.) ఇవి ౧౩.— మధ్యమాది, మాళవశ్రీ, తోడి, బంగాళము, భైరవము, వరాటి, ఘూర్జరి, గౌడము, కోలాహలము, వసంతము, ధన్యాసి, దేశి, దేశము.

రాగాధ్యాయము. అం: చూ, రాగాంగములు.

రాగాలపెట్టె. వా. వి. 1. హార్మోనియము: చూ, వీణె; 2. గ్రామఫోను: చూ, వీణె.

రాగాలాపము. అం. (ఇదిరెండవది): చూ, స్వరము. 2.

రాగాశని. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

రాగి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్) 1. అనురాగముఁగలది: చూ, వల్లభము; 2. ఎఱుపుగలది: చూ, వర్ణము. 6; దే. వి. (1) తమిఁదపైరు: చూ, తమిఁద. 1; బ. (2). తమిఁదలు, చోళ్లు: చూ, ధాన్యము. ౪౮; (3): చూ, రావి*; వై. వి. (4). =రక్త. తామ్రము: చూ, లోహము. 1.

రాగించు. సం. అ. క్రి: చూ, రంజిల్లు.

రాగిడి. వా. వి: చూ, రూ- రాకిడి.

రాగిల్లు. సం. అ. క్రి: చూ, రూ- రాగించు.

రాగుత్తి. వా. వి: చూ, స్తబకము (పూగుత్తి.)

రాగోపాంగములు. అం. (చూ, అంగము. 9.) ఇవి. 4.—ద్రావిడి, ఘూర్జరి, వరాటి, మలహరి.

[చూ, శ్రీరాముఁడు.

రాఘవుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=రాగవుఁడు:

రాచిలుక. వా. వి. రాజకీరము: చూ, శుకము. 2.
రాచిల్కనెక్కురౌతు. ద్వ. వి: చూ, మన్మథుఁడు.
రాచే. వై. విశ.=రాజ. 1 రాజసంబంధి; 2: చూ, రాజో. 1; "రాచేవాఁడు, రాచేది, రాచేకార్యము."; అం. 3: చూ, వర్ణములు. 2. [వర్ణము. 1.
రాచేసులువు. ద్వ. వి. రాచేపుండు: చూ,
రాచేజిల్లేడు. ద్వ. వి. రాజార్కము*: చూ, వికీరణము. 2. [ఉ, రాజపుత్రుఁడు.
రాచేకొమరుఁడు. వై. వి: రాచేబిడ్డ. (సం).
రాచేకొలము. వై. వి=రాజకుల. రెండవకొలము, క్షత్రియవంశము: చూ, సంతతి. 1.
రాచేపుండు. ద్వ. వి. ప్రాణమునుతీయుటకైవీఁపునలేచెడు మహావ్రణము: చూ, వ్రణము. 1.
రాచేపుట్టువు. ద్వ. వి. క్షత్రియుఁడు: చూ, రాజు. 1.
రాచేబిడ్డ. ద్వ. వి: చూ, రాచేకొమరుఁడు.
రాచేమామిడి. ద్వ. వి. రాజామ్రము*: చూ, మామిడి. [శ్రీఫలి. 1.
రాచేయుసిరిక. ద్వ. వి. పెద్దయుసిరిక*: చూ,
రాచేఱికము. ద్వ. వి. రాజభావము: రాయఱికము.
రాచేవాఁడు. ద్వ. వి: చూ, రాచేపుట్టువు.
రాచేవీడు. ద్వ. వి: చూ, రాజధాని.
రాచు. దే. అ. క్రి. 1. ఒరసికొను: చూ, రుద్దు; స. క్రి. 2. ఒరయు: చూ, రుద్దు; 3: చూ, చెఱచు; 4. తోము: చూ, రుద్దు.
రాజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుంటగలగర*: చూ, భృంగరాజము. 1.
రాజకము. సం. వి. అ. న. 1. రాజన్యకము, ప్రజలనేలెడి రాజుల సమూహము: చూ, రాజు; 2. రాజన్యకము, క్షత్రియజాతివారి సమూహము: చూ, రాజు.
రాజకర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దదోస*: చూ, వారివాలుకము.
రాజకశేరుక. సం. వి. అ. స్త్రీ. నిడుముస్తె*: చూ, ముస్తకము. 2.
రాజకోశాతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దబీఱ*: చూ, ఘ్రస్వగవేధుక.
రాజగృహము. సం. వి. అ. పుం. నగరు: చూ, సదనము. 1.
రాజచూడామణి. అం: చూ, జన్యతాళములు.
రాజజంబువు. సం. వి. ఉ. పుం: సురభిపత్ర*.
రాజతాళము. అం: చూ, జన్యతాళములు.
రాజదంతము. సం. వి. అ. పుం. ముందటిపల్లు: చూ, కోసువు (పల్లు. 1.)
రాజధాని. అం. రాజు నివసించునట్టి ప్రధాన నగరము, రాచేవీడు: చూ, దేశము. 1516 పొరట. ౬.
రాజనారాయణము. అం: చూ, జన్యతాళములు.
రాజన్యకము. సం. వి. అ. న: చూ, రాజకము. 1-2.
రాజన్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రాచేవాఁడు.
రాజన్వంతము. సం. విశ. (త్. ఈ. త్) మంచిరాజుగలది (దేశము.): చూ, దేశములు.
రాజన్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. క్షత్రియుఁడు: చూ, రాజో. 1.
రాజపటోలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, పొట్ల*.
రాజపుత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, రాచేకొమరుఁడు; 2: చూ, బుధుఁడు.
రాజబంగాళము. అం: చూ, జన్యతాళములు.
రాజబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గొంతెమగోరు*: చూ, లంజెసవరము.
రాజబీజి. సం. వి. న్. పుం. రాచేకులమునఁ బుట్టినవాఁడు: రాజవంశ్యుఁడు (చూ, రాజు.)
రాజభూయము. సం. వి. అ. న. రాజత్వము.
రాజమండలము. అం: చూ, అసంయుతహస్తములు.
రాజమందిరము. వా. వి. 1. మహలు: చూ, సదనము. 1; 2. గోదావరీమండలములోనియొక గొప్ప పట్టణము: రాజమహేంద్రవరము. (దీనిగుండాపాఱు గోదావరీనదిజిల్లాయందంతటను ప్రవహించిమద్రాసురాజధానియందలి జిల్లాలలోనినదులన్నిటికంటెను అగ్రస్థానము లంకరించి రక్షించుచున్నది.) (చూ, ఏల (2).)

రాజమల్లుఁడు. సం. విణ. పొగరుఁబోతు: చూ, హేరంబుఁడు. 2. [మందిరము. 2.
రాజమహేంద్రవరము. వా. వి: చూ, రాజ
రాజమార్గము. సం. వి. అ.పుం. రథములు మొద లగునవి పోఁదగిన పెద్దత్రోవ, మహాపథము: చూ, సృతి. 1 (మార్గము. 1-౨౮.)
రాజమాషము. అం: అలసాంద్రము, కల్మాష ము-కుల్మాషము-కుల్మాసము, యవకము-యావకము. (తె).—అలచందలు-అలసంది యలు-అలసందెలు, బొబ్బరలు (చూ, ధాన్యము.)
రాజముకుటము. అం: చూ, కావ్యనాటకములు.
రాజముఖ్యగుణములు. అం. (స్వభార్యయందే) కామము, (శత్రువులయందే) క్షాత్రము, (విద్వాంసులయందే) దానము. (3)
రాజమూషకము. సం. వి. అ. పుం. ఎల్లెలుక: చూ, మూషకము. 3.
రాజమేఘము. సం. వి. అ. పుం. మబ్బుమీఁది మబ్బు: చూ, మేఘము. 1.
రాజయక్ష్మము. సం. వి. న్. పుం. క్షయరోగ ము: చూ, రోగము 1 (దగ్గు).
రాజయోగము. అం: చూ, యోగచతుష్టయము.
రాజరాజు. సం. వి. అ. పుం. 1=రారాజు. ప్రభుప్రభువు, చక్రవర్తి: చూ, సార్వభౌ ముఁడు; 2.=రాజరాజు. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు; 3. దుర్యోధనుఁడు, గాంధారే యుఁడు: చూ, సుయోధనుఁడు; 4. చం ద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు.
రాజలక్షణములు. అం: మంచితెలివి, పెద్దలతోడి పొంగళ్యము, హరిభక్తి, హరినామకీర్తనము, అహింస, నిజేముపలుకుట, దొంగిలింప కుం డుట. (7)
రాజవంతము. సం. విణ. (త్. ఈ. త్) రాజు గలది (దేశము): చూ, సీమ(1) (దేశములు).
రాజవంశ్యుఁడు. సం. విణ: చూ, రాజబీజి.
రాజవిద్యలు. అం: అన్వీక్షకి, త్రయీ, వార్త, దండనీతి (4) (చూ, విద్యలు.)
రాజవిద్యాధరము. అం: చూ, జన్యతాళములు.
రాజవిలాసస్థితసమయము. అం. (జయము గలుగును): చూ, గ్రహసమయములు.
రాజవృక్షము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రేల*.
రాజవ్యసనభేదము. అం: చూ, ప్రకిగణములు (ఇవి అర్థభేదములోనివి.) [ఫుండు.
రాజశ్రీణము. సం. వి. అ. న: చూ, రాచే
రాజశఫరము. సం. వి. అ. పుం. ఇల్లిశమనుచేఁప: చూ, మత్స్యము. [సదనము. 1.
రాజసదనము. సం. వి. అ. న. మేడ: చూ,
రాజసభాజిష్ణుత్వము. అం: చూ, సుగుణములు.
రాజసము. సం. విణ. రజోగుణమువలనఁ గలిగి నది: రాయసము.
రాజసర్షపము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దఆవాలు*: చూ, సర్షపము.
రాజసూయము. సం. వి.అ.న. ఒకరాజుతక్కిన రాజులను జయించి చేసెడి యజ్ఞము: చూ, యజ్ఞము.
రాజసేవాన్యాయము.అం. ఒకానొకన్యాయము.
రాజస్కంధము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱము: చూ, హయము.
రాజహంస. సం. వి. అ. పుం.=రాయంచే. మేటిహంస. 1. ఎఱ్ఱని ముక్కు-కాళ్లుగల హంస: చూ, హంస; 2. ధూమ్రవర్ణములగు ముక్కు కాళ్లు రెక్కలుగలహంస: చూ, హంస: 3. మధురము గాఁబలికెడుహంస: చూ, హంస; 4. కమనీయ కలహంస నాటి కయందు నాయకుఁడై చెప్పఁబడ్డ రాజు: చూ, రాజు. 1.
రాజాదనము. సం. వి. అ. న. 1. పాల*: చూ, సుమంగళి; 2. మోదుగు*: చూ, సమిత. (మోదుగు); 3. మోరటి*: చూ, సన్నకో

దుర్వు; 4. కొండగోనుగు*: చూ, వరగోఁగు.

రాజాన్నము. సం. వి. అ. న. 1. = రాజనాలు, రాజనము: చూ, స్తంబకరి (ధాన్యము.); 2. రాజులు భుజింపఁదగినయన్నము: చూ, సాదము. (1). [మామిడి*.

రాజామ్రము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రాచ

రాజార్కము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వెల్లజిల్లేడు*.

రాజార్హము. సం. వి. అ. న. 1. (రాజులకు యోగ్యమైనది): అగరు-అగరువు-అగురు-అగురువు, కటుమోదము, కాకతుండము, కాష్ఠకము, కృమిజగ్ధము, కృమిజము, కృష్ణశీర్షకము, కేశ్యము, క్రిమిజము-క్రిమిజము, క్షతహరము, జోంగకము, ప్రకరము, లోహము, వంశకము-వంశికము, వరచందనము, శీతశమనము, సుగంధద్రవ్యము. (తె).—అంబరు, అగలు—అగరు, అగలుసత్తు. తద్విశేషములు.—౧. అంటుగుబంకతోఁ జేసిన ధూపద్రవ్యము:—కపినామము, క్లుప్తధూపము, పావనము, సిల్హము, సిహ్లకము, సిహ్లము: (చూ, సల్లకి.); ౨. ఉత్తరదేశమునఁబుట్టిన సుగంధ ద్రవ్యమునకు.—కృష్ణ, పర్పటి; 3. బుద్ధియను గంధద్రవ్యమునకు.— బుద్ధి, కల్యాణము, ప్రియము, యుగము, యోగ్యము, లక్ష్మి, వృద్ధి, సిద్ధి, హృద్య. (తె).—మందు; ౪: కాకపుష్పము, కాలపుష్పము; ౫: కర్బురము, కుందకము, కుందము, కుందువు, పాలంక్య-పాలుక్య, ముకుందము; ౬: క్షీరజము; ౭: కాంపీలకము-కాంపీలము-కాంపిల్యము—కాంపిల్లక-కాంపిల్లము; ౮. గువ్వగుత్తికి.—అంజనకేశి, కపోతచరణ, కపోతబాణ, కపోతాంఘ్రి, కాన్యజ, కింథర, కోలదళము, చారటిక, ధమని, నటి, నర్తకి, నలి, విద్రుమలత, శుషిర-సుషిర. (తె).—గుత్తికగువ్వ, గువ్వగుత్తి-గువ్వగుత్తుక; ౯. ఘ్రాణతర్పణమను గంధద్రవ్యమునకు.—(చూ, వాసన.1); మంచివాసనగలది:—క్షిపణ్యువు, సురభి:—(చూ, వాసన.1.); ౧౦. చండయనుగంధద్రవ్యమునకు.—కితవము, కునహము, క్షేమము, గణహాసకము, చండ, చపలము. (చోరకమనికొందఱు); ౧౧. చవ్యమనుగ్రంథ్యమునకు.—కశేరుముస్త, కృకరము, కోల, కోలవల్లి-కోలవల్లిక, గంధనాకులి, చవి-చవిక-చవికము-చవ్య-చవ్యకము-చవ్యము; ౧౨. చీడాయను గంధద్రవ్యమునకు.—కపటిని, గంధమాదని, గంధవధువు, చీడ; ౧౩. చోరమను గ్రంథ్యమునకు.—కోపనకము, కోరకము, క్రోధమూర్ఛితము, క్షేమకము, క్షేమము, క్షౌమకము, ఖడ్గము, గణహాసకము, గణహాసము, గుచ్ఛకము, గుచ్ఛము, చండ, చపలము, చోరము, చౌరము, దుష్పత్రము, ధనహారి, రాక్షసి. (తె).—నల్లకచోరము. (చూ, షడ్గ్రంథి.); ౧౪. జీవాజికి.—కృత్రిమము, గంధరాజము, గంధాఢ్యము; ౧౫. జాపకమునకు.—కనకము, కాలాగురువు, కాలికము, కాలీయకము, కాలీయము, కాలేయకము, కాలేయము, కాలానుసార్యకము, కాలానుసార్యము, కృష్ణము, కృష్ణకాష్ఠము, కృష్ణాగురువు, కేశ్యము, జంతుదుగ్ధము, జాపకము, లఘువు, లోహనామము, వనద్రుమము, సువర్ణము. (తె).—నల్లఅగలు; ౧౬: కిరీటిక, కుందురము, కుందురుకము, కుందురువు, కూర్చశీర్షము, జీవకము, దీర్ఘాయువు, మధుకరము, శృంగము, హ్రస్వాంగము; ౧౭: ఖింఖిరము, వారివాలుకము, హ్రీవేరము; ౧౮: ఖదిరోత్పత్రము, తిల్వకము; ౧౯: కపి, కపిజము, కపితైలము, కరేబరము, కృత్రిమము, తురుష్కము; ౨౦: కాలా

నుసారి, క్షీరజము, క్ష్వేడము, గంధరసాంగకము, గోరసము, దధి, పాయసము, వాయసము, వృక్షధూపము, శ్రీవాసము, శ్రీవేష్టము, సరళద్రవము; ౨౧: ధాతకి; ౨౨: గంధము, శబరము, ౨౩: కూటస్థము, కోలదళము, ఖురము, గంధరాజి, చక్రకారము, ధమని, నఖము, శుక్తి, శంఖము, పట్టువిలాసిని, హనువు. (తె). శేఁగాకు; ౨౪: కరంజము, కరజము, కరజాఖ్యము, ఘృతపూర్ణకము, చక్రకారము, వ్యాఘ్రనఖము, వ్యాడాయుధము, వ్యాళనఖము, వ్యాళాయుధము. (చూ, వ్యాఘ్రనఖము); ౨౫: పుండరీకము, పుండర్యము, పౌండర్యము, ప్రపౌండరీకము; ౨౬. పురానామగంధద్రవ్యము. — గంధమాదిని; ౨౭. పూఁతపూసికొనెడు చందనాది.— విలేపనము; ౨౮: మల్లెపూవాసన అగలు:— మంగళ్యము; ౨౯: గంధబిడాలిక, జాలిక, పూతికోశి, బిడాలకము. (తె).— పునుఁగు, పూతిగడ్డ; ౩౦: కుటి, ఖలిని, ఖళ, గంధకుటి, గంధవతి, గంధాఢ్య, గంధిని, గంధమాలిని, తాలపర్ణి, మురః (చూ, సల్లకి); ౩౧: మురాంబ్రము, ౩౨: కపిల, కాంతి, కుంతి, కృతాంత, కాంతి, ఖరనాదిని, ద్విజ, భస్మగంధిని, రేణుక, హరేణువు, హరారేణువు, ౩౩. రోచన అను గంధద్రవ్యమునకు.-(చూ, రోచన.—గోరోజనము); ౩౪: సాంబ్రాణి. తద్వి.—(మి) గవ్యసాంబ్రాణి; ౩౫: జీవకము, మధుకరము, సర్జకము; ౩౬: క్రిధనకము; పితాగురువు; ౩౭: కోటివర్ష, జేవి, పిశున, మరుత్తు, మరున్మాల, మాల, లత, లఘువు, లంకాపిక- లంకోయిక-లంకోపిక-లంకోపిక; వధువు, సముద్రాంత, స్పృక్క. (తె).— పిక్క-పిక్క; ౩౮: క్షీరజము; ౩౯: కీరవర్ణకము, కుకురము-కుక్కురము-కుర్కురము, కుశవృష్పము, గ్రంథి, గ్రంథికము, గ్రంథిపర్ణకము, గ్రంథిపర్ణము, గుచ్ఛకము, గుత్థకము, చాగటి-చాగటిక, పుష్పము, బర్హపుష్పము, బర్హము, బర్హిపుష్పము, వర్హిచూడము, శీర్ణరోమము, శుకము, స్థౌణేయము. (తె).—గండివనము; ౪౦: గంధధూమజము, స్వాదువు; ౪౧: మురామాంసికి.— అసురాహ్వాయము; ౪౨: మరువకము, సురభి. (తె).- మరువము (చూ, వాసనమొలక); ౪౩: సుగంధద్రవ్యములు.—(౧). జవాది, సంకుమదము. (తె).—జేవాజి, జేవాది, జేవ్వాజి, జేవ్వాది, జేవ్వాదు, జిబువాయి; (౨). కళ (మాంసరోహిణి అనికొండఱు); (౩). గంధకోకిల, గంధమాలతి; (౪). డాల్చిని; (౫). దివ్యచక్షువు; (౬). కుంకుమపువ్వునకు.—(చూ, వహ్నిశిఖము. 1.): (౭). గంధమునకు.— (చూ, వాసన. 1.); (మిగతవానికి "చూ, సౌగంధ్యము."); విణ. 2. రాజసేవకు తగినది. [రాజాదనము. 4.

రాజాహ్వాయము. సం. వి. అ. పుం: చూ,

రాజి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నడుమసందులుగల పంక్తి: చూ, శ్రేణి. 1; 2. క్రిక్కిఱిసిన పంక్తి: చూ, శ్రేణి. 1; వా. 3. సమ్మతించివ్రాసినవ్రాఁత, ఉభయవాదులసమ్మతి: రూ—రాజీ, రాజీనామా, ఒడఁబడిక, ఒప్పారము, పలుకుబడి—పల్కుబడి, పిడివాటు, (ముచ్చిలకా—ముచ్చిలికా.)

రాజిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నల్లావలు: చూ, సర్షపము; 2. వరిమడి: చూ, హారిప్రియ. 2. (భూమి. 1-౪౨.); 3. వరుస: చూ, శ్రేణి. 1. [వెలంతురు. 1.

రాజితము. సం. విణ. ప్రకాశితము: చూ,

రాజిరాజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: పానీయవల్లికః: చూ, సుషవికా ఫల,

రాజిలము. సం. వి. అ. పుం. ఇరుపదలపాము: చూ, సర్పము. [జిల్లు.

రాజిల్లు. సం. అ. క్రి: ప్రకాశించు: చూ, ప్రజ్వ

రాజీ. వా. వి: చూ, రూ-రాజి. 3.

రాజీనామా. వా. వి. 1.—పై.—; 2. హో దాను ఇష్టముమీఁదవిడుచుట; 3: చూ, సమ్మతి. 1.

రాజీవము. సం. వి. అ. న. 1. తామర: చూ, సహస్రపత్రము; పుం. 2. ఒకానొక చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1; 3. ఒకానొకమృగము: చూ, సింహము. 1 (మృగము. 1.); విశే. 4. రాజును అనుసరించి జీవించునది.

రాజు. సం. వి. న్. పుం. 1.=రాజో, రాయఁడు, రావు, ఱేఁడు: చూ, రాజో. 1; 2.=రాజో, రాయఁడు, రావు, పుడమిఱేఁడు: చూ, రాజో. 1; 3.=రాచ, రాచవాఁడు, రాజో, క్షత్రియుఁడు: చూ, రాజో. 1; తద్వి.— ౧ ప్రజలనేలెడు రాజుల సమూహమునకు.—(సం). రాజకము, రాజన్యకము; ౨. క్షత్రియజాతి సమూహమునకు.—(సం.).- రాజకము, రాజన్యకము; 4.=రాజో. యక్షుఁడు: చూ, రాజో. 4; 5.=రాజో. ఇంద్రుఁడు: చూ, రాజో. 5; 6.=రాజో. చంద్రుఁడు: చూ, రాజు. 6. [చూ, స్వామిని.

రాజుభార్య. అం. 1: చూ, మాతలు; 2. రాజ్ఞి:

రాజ్ఞి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.= రాణి. 1. పట్టపుదేవి: చూ, స్వామిని; 2: చూ, భార్య; 3. సూర్యునిభార్య: చూ, భార్య.

రాజ్యము. సం. వి. అ. న. 1. దొరతనము: చూ, స్వారాజ్యము; 2. దొరతనమునకు లోఁబడినదేశము: చూ, సీమ (1) (దేశములు); అం. 3: చూ, విశంతివిగ్రహములు.

రాజ్యసప్తాంగములు. అం: చూ, రాజ్యాంగములు.

రాజ్యాంగములు. అం: (అంగము. 9.) స్వామి (రాజు), అమాత్యుఁడు (మంత్రి), సుహృదులు (చెలికాండ్రు), కోశము (భండారము), రాష్ట్రము (తిరస్తు=దేశములతోఁ గూడిన పట్టణము), దుర్గము (పర్వతోదక వృక్షముల చేతఁబోవశక్యముగాని పట్టణము=కోట), బలము (సైన్యము) (ఈసప్తాంగములే ప్రకృతులనఁబడును: చూ, ప్రకృతులు. 2; పౌరశ్రేణులుఁగూడ ప్రకృతులనఁబడును.)

రాజ్యాంతేనరకం ధ్రువమ్. లో. రాజ్యాంతమున నరకమువచ్చుటనిజము. "ఉదా.— పుడమిపైనిట్టి రాజోత్తము లుండఁబట్టియే కదా? "రాజ్యాంతే నరకంధ్రువ" మ్మను పండితోక్తి యొల్లెడలను బెల్లుగవిలసిల్లె." (నీతిచంద్రిక-విగ్రహము.)

రాజ్యాభిషేకము. అం: చూ, అభిషేకము. 1.

రాజనములు. వై. వి. బ.=రాజాన్న. 1. రూ-రాజనాలు: చూ, ధాన్యము; 2. రాజాన్నమనుసస్యము: చూ, సస్యము. 1.

రాజరాజ వై.వి.=రాజరాజ. 1. కుబేరుఁడు. అం, పదా. సుర. 36: చూ, శ్రీదుఁడు; 2. చక్రవర్తి, సార్వభౌముఁడు: చూ, రాజో. 1.

రాజో. వై. వి.=రాజ: చూ, రాజు. 1-2-3. అర్థములకును వానివిశేషములకును.— ౧.క్షత్రియునకు— ఉ, కంఠి, క్రోష్టుఁడు, క్ష, క్షత్రియుఁడు-క్షత్తుఁడు, క్షితిపతి, నాభి, బాహుజుఁడు, మంతువు, మూర్ధాభిషిక్తుఁడు, రాజన్యుఁడు, రాజు, విరాట్టు, హంవీరుఁడు. (తె.ప).— అరసు, ఏలిక, పాదుషా-పాదుశా-పాదుసాహి, బుజేము పుట్టువు, రాచపుట్టువు, రాచ, రాచవాఁడు, రాజో, రెండవవంగడంపు పబువు: ౨. (క్షత్రియుఁడైనను కాకపోయినను) జనులను భూమిని రక్షించువానికి.—క్ష్మాభృత్

స్తు, గురువు, ధరణీధరుఁడు,ధరణీశ్వరుఁడు, పార్థివుఁడు, పార్థుఁడు, భూజాని, భూపతి, భూపుఁడు, భూభృత్తు, మనుజేంద్రుఁడు, మహీక్షితుఁడు,రాజు, రాట్టు. (తె. ప.).—నేలతాలుపు, నేలఱేఁడు, పుడమితాలుపు, పుడమిఱేఁడు, పుడమిరాఁడు, మానిసి ఱేఁడు, రాజో, ఱేఁడు; ౩. తనచుట్టుపట్ల రాజులనువశము చేసికొనినరాజునకు- సామంతుఁడు; ౪. కొంత భూఖండము నేలువానికి.- నరపాలుఁడు,నరేంద్రుఁడు, నృపతి,నృపాలుఁడు,నృపుఁడు;౫. రాజసూయయాగము చేసినవాఁడును, ద్వాదశరాజమండలమునకు నీశ్వరుఁడైనవాఁడును, హిమవత్సేతుమధ్యమండలి రాజులను దనయాజ్ఞచేత వశపఱచుకొనువాఁడును.—సమ్రాట్టు; ౬. అధీశ్వర సార్వభౌమలకంటెనన్యుఁడైనరాజునకు.—ఏకజన్ముఁడు, భయాపహుఁడు, మండలి, మండలేశుఁడు- మండలేశ్వరుఁడు; ౭. సార్వభౌమునకు.—కలహంస-కలహంసము, చక్రధరుఁడు, చక్రవర్తి, చక్రి, నాభి, మహారాజు, రాజహంస, సార్వభౌముఁడు. (తె) చెక్కురపతి, రారాజో, రాఱేఁడు; ౮. సార్వభౌమురాలు.— చక్రవర్తిని: (చూ, భార్య. 1—౫౧.); ౯. సామంతరాజుచేరువ నున్నరాజు.— ఉత్తరుఁడు; ౧౦. కమనీయకలహంసనాయకుఁడై చెప్పఁబడ్డరాజు.—కలహంస-కలహంసము; ౧౧. లోభగుణములేని రాజు.—హంసుఁడు; ౧౨: అంగరాజు, కుమారయువు, కుమారుఁడు, ధర్మదారకుఁడు, యువరాజు. (తె).-పెగడ-పెగ్గడ- పెగ్గడ-పెవడ; ౧౩: అంగారుఁడు; ౧౪: అంబికేయుఁడు, ధృతరాష్ట్రుఁడు; ౧౫: అంశుమంతుఁడు; ౧౬: అత్రవిశారదుఁడు; ౧౭: అగ్నిమిత్రుఁడు, శూద్రుఁడు; ౧౮: అజుఁడు; ౧౯: అనూపుఁడు; ౨౦: అలర్కుఁడు; ౨౧: అశితసుతుఁడు-అసితసంతుఁడు, సగరుఁడు; ౨౨: ఆదిరాజు, పృథువు, వైన్యుఁడు; ౨౩: ఇక్ష్వాకువు, కల్మాషపాదుఁడు, సౌదాసుఁడు; ౨౪: (తె).—ఇజారాదారు-ఇజారాదారుఁడు, గుత్తకాఁడు, పాళెగాఁడు, మొఖాసాదారు;౨౫:ఇనుఁడు; ౨౬: ఇలావతి, ఇలేశుఁడు; ౨౭: ఈశుఁడు; ౨౮: ఉదయనుఁడు; ౨౯: ఊర్వశీవల్లభుఁడు,ఐలబిలుఁడు,ఐలేయుఁడు, ఐలుఁడు, ఐళుఁడు-పురూరవుఁడు- పురూరవసువు, పురువు; ౩౦: (తె).—ఒడ్డేఁడు; ౩౧: ఔత్తరేయుఁడు, పరీక్షిత్తు; ౩౨: ఔశీనరుఁడు-ఔసీనరుఁడు, శిబి; ౩౩: కరూశుఁడు; ౩౪: కవేరుఁడు; ౩౫: కాలింగుఁడు; ౩౬: కాశీరాజు, గణపతిసుతుఁడు; ౩౭: కుకరుఁడు- కుకురుఁడు; ౩౮: కుంతీభోజుఁడు; ౩౯: కుంభువు; ౪౦: శాలివాహనరాజు; ౪౧: కురురాజు, కురువు, గాంధారేయుఁడు, దుర్యోధనుఁడు, ప్రతీపుఁడు, సుయోధనుఁడు; ౪౨: కుహరుఁడు; ౪౩: కేకయుఁడు; ౪౪: కౌసల్యుఁడు; ౪౫: క్రోధుఁడు; ౪౬: క్షత్రబంధువు; ౪౭:క్షితిపుత్రుఁడు;౪౮: ఖట్వాంగుఁడు; ౪౯: గంగాపిత; ౫౦: గోపతి, గోపాలుఁడు; ౫౧: గోవిందుఁడు; ౫౨: చేదిరాజు- చేదిరాట్టు, చైద్యుఁడు, శిశుపాలకుఁడు, శిశుపాలుఁడు; ౫౩: చైత్రరథుఁడు; ౫౪: జనకుఁడు; ౫౫: జనమేజయసంజ్ఞికుఁడు, జనమేజయుఁడు, రాజర్షి; ౫౬: జరత్కారుఁడు, యయాయాపరుఁడు, ౫౭:త్రిశంకుజుఁడు, త్రిశంకువు. ౫౮: దండధరుఁడు; ౫౯: దండధరుఁడు (చూ, యముఁడు); ౬౦: దత్తుఁడు; ౬౧: దశరథుఁడు; ౬౨: దేవుఁడు,

భట్టారకుఁడు; ౧౩: ద్విజుఁడు, ద్విజన్ముఁడు; ౧౪: ధవుఁడు; ౧౫: నలుఁడు; ౧౬: పాండువు. (తె).—పాండీఁడు; ౧౭: పార్థివుఁడు, పార్థుఁడు; ౧౮: పుష్కరుఁడు; ౧౯: ప్రాచీనబర్హి; ౨౦: బాహ్లీకుఁడు; ౨౧: భీముఁడు; ౨౨: భోగి; ౨౩: (చూ, మహారాజులు. 16); ౨౪: మిత్రుఁడు; ౨౫: వత్సరాజు; ౨౬: వసువు; ౨౭: శకుఁడు; ౨౮: శల్యుఁడు; ౨౯: శ్రీమంతుఁడు; ౩౦: హంసుఁడు ఇత్యాది. (మిగతవానికి "చూ, హంసుఁడు. 5. "); 4: యక్షుఁడు, పుణ్యజనుఁడు, రాజు. (తె).—రాజో (చూ, దేవతా భేదము.); 5. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు; 6. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు.

రాజోఁగోట్లఁగా మొగసాలకు మొఱలువెట్టుట. లో. "ఉదా.—మగువ వినురాజోఁగోట్లఁగ, మొగసాలకు మొఱలువెట్టుమూఢులుఁగలరే." (కుచేలోపాఖ్యానము.)

రాజోను జోచిన కండ్లతో మగనిఁజోచిన మొట్టబుద్ధియగును. లో. "ఉదా.-"యతివ లో రాజుమోముగనినట్టి యొయ్యారమెసంగఁగన్నులన్ మెతక మొగంబుగల్గు మగనిం గనినంతనె మొట్టబుద్ధియో." (శ్రీనివాసవిలాసము.)

రాట. వా. వి. రాడు: చూ, స్తంభము. 1.

రాటణము. వై. వి.=గహాటః: 1. నూలువడికెడియంత్రము లోనగునది: రూ-రాటనము-రాటము-రాట్టము-రాట్నము; వా. వి. 2: రూ—రాటనము-రాటము—రాట్టము-రాట్నము, కప్పి, గిరక, గిలక. (సం).—రహాటము. తద్వి.— కపిలెరాట్నము, బిల్ల-బిళ్ల.

రాటనము. వై. వి: చూ, రాటణము. 1—2.

రాటము. వై. వి.=: చూ, రూ—రాటణము. 1—2; 3. రాటు, జనసమ్మర్దము: చూ, సందడి. 1; అం. 4: చూ, విన్నాణములు.

రాటు. వై. వి.=రాష్ట్రిమ్. రూ-రహాటు-రట్టు-రట్టడి—రాయిడి—రావడి. 1. ఉపద్రవము: చూ, విపత్తు; 2: చూ, రాటము. 3. "రాటుపోటులకు ఆగితిని." [ద్రవపడు.

రాటుపడు. వై. అ. క్రి. రూ—రాట్పడు. ఉప

రాట్టము. వై. వి.=: చూ, రూ-రాటణము. 1-2.

రాట్టు. సం. వి. జ్. పుం.=రా-జేఁడు: చూ, రాజు. 1—2—3.

రాట్నపాకు. ద్వ. వి. రాట్నమునకమర్చెడు పలక. [ణము, 1—2.

రాట్నము. వై. వి.=రహాట: చూ, రూ—రాట

రాట్పడు. వై. అ. క్రి: చూ, రూ-రాటుపడు.

రాడు. దే. వి. గుంజె: చూ, స్తంభము. 1; క్రి. 2. వచ్చే ధాతువుయొక్క వ్యతిరేకరూపము.

రాణ. వై. వి: చూ, రూ-రమణ. (1), (2), (3); 4. ప్రకాశము: చూ, వెలుతురు. 1; 5. రంజనము: చూ, రంగు. 3; 6.=రమణ. సుందరము: చూ, హృద్యము.

రాణి. వై. వి.=రాజ్ఞి: చూ, రాజ్ఞి. 1-2-3.

రాణించే. వై. అ. క్రి. 1. ఒప్పు: చూ, సమ్మతించే; 2. ప్రకాశించే: చూ, హవణిల్లు.

రాణివాసము. వై. వి. 1.=రాజ్ఞీవాసః. అంతిపురము: చూ, సదనము. 1; 2. అంతఃపుర స్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 3. పెండ్లాము: చూ, భార్య.

రాణువ. దే. వి. 1. దండు: చూ, సేన. 1; 2. పరివారము: చూ, సంగడము. 5.

రాతిగొరక. ద్వ. వి. (రాయి + గొరక) ఒకానొకచేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

రాతిత్రాలుభరిగారాపుమాను. ద్వ. వి: చూ, సముద్రము. వేం, ఆం. 16.

రాతియుప్పు. దే. వి. (రాయి + ఉప్పు) సముద్రపుఉప్పు: చూ, లవణము. 1.

రాతిరి. వై. వి.=రాత్రి. రూ-రాత్తిరి: చూ, రాత్రి. [కులభ్రష్టుఁడు.

రాతిరితిరుగుమేటి. ద్వ. వి. నిర్ఋతి: చూ, సోఁ

రాత్తిరి. వై. వి.=రాత్రి: చూ, రూ-రాతిరి.

రాత్రము. సం. వి. అ. పుం.=రాతిరి-రాత్తిరి: చూ, రూ-రాత్రి.

రాత్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=రాతిరి-రాత్తిరి (సుఖమునిచ్చేనది.): అధివిన్న, అసుర, ఉష, ఏ, కలాపిని, క్షణద, క్షణిని, క్షప, క్షమ, క్షిప, క్షిప్త, గౌరి, ఘోర, చక్రభేదిని, తమ, తమస్సు, తమస్విని, తమి, తుంగి, త్రియామ, దోష, నక్తము, నిశ, నిశి, నిశీథము, నిశీథిని, నిషద్వర, పక్షిణి, యామవతి, యామిని, యామ్య, రజని, రమ్య, విభావరి, శర్వరి-శార్వరి. (తె).—నిసి, మాపు, రాతిరి-రాత్తిరి, రెయి-రే-రేయి, రేతిరి. తద్విశేషములు.—౧: అపరరాత్రము, అర్ధరాత్రము, ఉచ్చందము, నిశీథము, నిస్సంపాతము, మహారాత్రము, వసతి, సర్వావసగము.(తె). అద్దమరేయి, అపరాతిరి, కాందారి-కాందారి మాందారి-కాందారి మాందారిపొద్దు-కాఁదారి-కాఁదారిమాఁదారి, కాఁదారిమాఁదారి పొద్దు, నడికిరేయి-నడిరేయి, నడురాతిరి, నడురే-నడురేయి, నిసి, మ్రిచ్చుపొద్దు, సందరాతిరి, సరిప్రొద్దు, సవరాతిరి; ౨: అసోము; ౩: కాలరాత్రి; ౪: గణరాత్రము, చిరరాత్రము; ౫: చైత్రి, జ్యోత్స్న, జ్యోతిస్న, జ్యోత్స్ని; ౬: తమిస్ర; ౭: తామసి; ౮: త్రిరాత్రము; ౯: పక్షిణి; ౧౦: పూర్వరాత్రము; ౧౧: మహానిశ. (మిగతవానికి "చూ, శర్వరి.1.")

రాత్రించరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రూ-రాత్రిచరుఁడు. 1. నిర్ఋతి: చూ, సోఁకులఱేఁడు; 2: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

రాత్రిచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చూ, రూ-రాత్రించరుఁడు.

రాత్రిమణి. సం. వి. ఇ. పుం. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు. [హీనతానములు.)

రాత్రిసత్రము. అం: చూ, తానములు. (స-మ-

రాధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకగొల్లస్త్రీ: చూ, వ్రేత; 2. కర్ణునిపెంపుడుతల్లి: చూ, మహాలక్ష్మి. 2; 3. విశాఖానక్షత్రము: చూ, రిక్క-; 4. మెఱుపు: చూ, విద్యుత్తు; 5: చూ, విష్ణుక్రాంత*; 6. ఉసిరిక*: చూ, శ్రీఫలి. 1.

రాధము. సం. వి. అ. పుం. వైశాఖమాసము, మాధవము: చూ, మాసములు. [పుత్త్రుఁడు.

రాధేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సూత

రాద్ధాంతము. సం. వి. అ. పుం. (దీనియందు నిశ్చయముండును.): చూ, సిద్ధాంతము. 1.

రాపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. (రాడు + పడు): చూ, స్తంభించే; 2. (రాయి + పడు) రాయియగు; 3. ధృఢపడు: గట్టిపడు, గడితపడు.

రాపాడు. దే. స. క్రి. (రాపు + ఆడు) రాయు. భాగ. 3, స్కం. 415: చూ, సమ్మర్దించే.

రాపిడి. దే. వి. ఒరయిక: చూ, సమ్మర్దము.

రాపిడిచేయు. ద్వ. స. క్రి. కరిసించే: చూ, రాపాడు.

రాపు. దే. వి: చూ, రాపిడి. హరి. పూ. 8, ఆ. 44.

రాపుడు. దే. వి. రాపేట: చూ, రాపిడి.

రాపుడుకాయి. దే. వి. గోడలు లోనగునవి నునుపగుటకై రాచెడుకాయి: చూ, స్థూలోచ్చయము (రత్నములు).

రాపులుఁగు. ద్వ. వి. (రాచే + పులుఁగు) రాబందు, కంకము: చూ, లోహపృష్ఠము.

రాపువ్వు. ద్వ. వి. (రాయి + పువ్వు) రూ-రాపువ్వు-రాతిపువ్వు: చూ, శైలేయము.

రాపాడి. దే. వి. (రాపు + పాడి) ఆకుకాయి

తో రాచినపాడి: చూ, సురము.
రాబందు. సై. వి.=రామబంధు. (ద్వ. అ ని శ. ర.). చూ, రాపులుఁగు. (చూ, పక్షి.)
రాబడి. దే. వి: చూ, వచ్చుబడి.
రాబోఁడి. దే. వి. రాజుస్త్రీ: చూ, స్త్రీ.
రామ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=లేమ. 1. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. గీతకళాదులు నేర్చి రమించే నట్టి ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; దే. వి. (1) రామ అనుచేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.
రామందాడి. వా. వి: చూ, రూ-రామునిదాడి.
రామకర్పూరము. సం. వి అ.న: చూ, నరము.1.
రామఠకరండన్యాయము. అం. ఇంగువ పెట్టె లోని యింగువను తీసివైచినను వాసన పోదనురీతి. [హింగువు.
రామఠము. సం. వి. అ. న. ఇంగువ: చూ,
రామతమ్మ. దే. వి. చిలుక: చూ, శుకము.
రామతాడు. దే. వి. పెద్దతాడి*: చూ, శ్రీతాళము. [దూతి*.
రామతులసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రామ
రామదాసు. దే. వి. 1. ఒకపిట్ట: చూ, శకుంతి (పక్షి); వా. వి. 2. రామునిబంటు; 3: చూ, హరిభక్తుఁడు. [చూ, వానరము.
రామదూత. సం. వి. అ. పుం. హనుమంతుఁడు:
రామదూతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రామతులసి*: చూ, హరిప్రియ. 3.
రామన్నాట. వా. వి: చూ, బాలక్రీడ.
రామపూగము. సం. వి. అ. పుం. నిడుపుతోడి మ గల పోఁక.*: చూ, సప్రింసి. 1. (పోఁక.)
రామబంధువు. సం. వి. ఉ. పుం.=రామబందు-రాబందు: చూ, రాపులుఁగు.
రామబాణము. సం. వి.అ.పుం. 1. తాటాకులలో నగుపుస్తకములనుతొలిచెడు క్రిమివిశేషము: చూ, పురుగు; 2. పుష్పవిశేషము: చూ, సుమము; 3. ఒ.కానొక ఘుటికౌషధము; 4. శ్రీరాముని అమోఘమయినబాణము: చూ, బాణము. 1; 5. అచ్చేము ఉనుపబాణము: చూ, బాణము. 1; బ. 6. రామబాణాలను వడ్లు: చూ, ధాన్యము; అం. 7: చూ, కాయమానములు. [బుడమ. 1—౨.
రామబుడమ. వా. వి. పెద్దబుడమ*: చూ,
రామము. సం. వి. అ. న. 1. కుష్ఠము: చూ, సితము. 1; 2: చూ, వాస్తుకము; పుం. 3. చమూరువు: చూ, హరిణము; విశే. 4. ఒప్పిదమైనది: చూ, హృద్యము; 5. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6; 6. నల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6. [చూ, లోహము. 1.
రామమాడ. మి. వి.వరహాల బంగారు నాణెము:
రామరాజ్యము. జా. సుఖమైనరాజ్యము. "జనులకు మీరాజ్యము రామరాజ్యముగనున్నదె." (ధర్మజరాజనూయము.); "ఈతిరహితమగు నటుల భూమి రామరాజ్యముగ నేలుచుండె." (సారంగధరచరిత్ర.) [చూ, ధాన్యము.
రామసాగరములు. దే. వి. బ. శాలిధాన్యము:
రామానుజకూటము. మి. వి. వైష్ణవుల రాకపోకలకేర్పడిన యిల్లు: చూ, సదనము. 1.
రామాఫలము. సం.వి. అ. న. 1; రాంభాళము*; 2. రాంభాళపుపండు.
రామాయణచంపు. అం. (భోజుఁడువ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.
రామాయణము. అం. (వాల్మీకివ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.
రాముఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రఘురాముఁడు: చూ, సీతాపతి; 2: చూ, బలరాముఁడు; 3: చూ, పరశురాముఁడు.
రామునిదాడి. వా. మి. వి. రూ-రామందాడి: చూ, సమ్మర్దము.
రాములు. అం: ౧ శ్రీరాముఁడు, ౨ పరశురాముఁడు, 3 బలరాముఁడు. (3)
రాములుక. దే. వి. నేలములక*: చూ, స్పృక్.
రామేశ్వరము. అం. దక్షిణ దిశనున్న యొకానొక గొప్ప పుణ్యక్షేత్రము. :చూ, సీమ. (1) (దేశములు.)

రాయంచే. వై. వి. (రాచే + అంచే)=రాజహంస, మేటిహంస: చూ, రాజహంస. 1-2-3

రాయఁడు. వై. వి.=రాజ (బ. రాయలు.): చూ, రాజో. 1—2—3.

రాయబారము. వై. వి.=రాజభార, సంధికర్మము: (సం).—దౌత్యము-దూత్యము.

రాయబారి. ద్వ. వి. (రాయబారము + ఇ.) (పంచ. నా. 3, ఆ. 35): కాబరి. (సం). దూత-దూతుఁడు.

రాయబ్రాహ్మణులు. అం. మైథిలులలో నొక తెగవారు (వీరు సామవేదులు, ద్రాహ్యాయనులునై యున్నారు): చూ, మైథిలులు.

రాయచీకము. ద్వ. వి: చూ, రూ_రాచేచీకము.

రాయసకాఁడు. వా. వి. జాబులువ్రాయు నుద్యోగి: చూ, వ్రాఁతకాఁడు.

రాయసము. దే. వి. 1. కార్యదర్శిపని; 2. రాజలేఖ: చూ, లేఖ. 4; 3.=రాజస. రజోగుణము: రాజసము.

రాయి. దే. వి. రూ-ఱాయి. శిల: చూ, రత్నములు. ౧౦ (రాయికి సంబంధించిన విశేషములన్నియు రత్నములు అనుపదముకడఁ జూచుకొనవలయును.)

రాయిగుద్దుట. జా. దృఢముగాఁజెప్పుట. "నీవు బుద్ధిమాలినవాఁడవుగావున రాయి గ్రుద్దిబూటకములపాటించితి." (ధర్మజరాజనూయము.)

రాయిగుద్ద నేల ? చేయినొవ్వ నేల ? జా. అనవసరపుకార్యములకుఁబోవుట. (అడుసుద్రొక్క నేల ? కాలుకడుగ నేల?వంటిది.)

రాయిడి. దే. వి. 1. రూ-రాపిడి-రాపుడు-రాపు-ఱాపు-ఱాపుడు, ఒరయిక: చూ, సమ్మర్దము; 2. రూ-రావడి-హోవడి, ఉపద్రవము: చూ, విపత్తు.

రాయిడించే. దే. అ. క్రి. అల్లరిచేయు.

రాయిడికత్తె ద్వ.విణ.ఉపద్రవము చేయునది(ఆఁడుది): చూ, స్త్రీ. [డు: చూ, హానికరుఁడు.

రాయిడికాఁడు. దే. విణ. ఉపద్రవము చేయువాఁ

రాయిడిగిడిగిడి. దే. వి. డమామి: చూ, వీణె.

రాయిడిచేయు. దే. స. క్రి: చూ, రాపిడిచేయు.

రాయిణీబ్రాహ్మణులు. అం. సారస్వతులలో రెండవ తెగవారు: చూ, అచార్యే అను బ్రాహ్మణులు (బ్రాహ్మణులు).

రాయితి. వా. వి. రాక: చూ, వెల. 1.

రాయు. దే. అ. క్రి. 1. (గొంతు) కమ్ము; 2. ఒరయు: చూ, గుద్దు; 3. ఎదిరించు: చూ, పక్కలించు; 4. కాటులాడు: చూ, వాటులాడు; వా. 5. (అక్షరాదులు) వ్రాయు: చూ, లిఖించే.

రారాజో. వై. వి.=రాజరాజ. 1. కుబేరుఁడు. చూ, శ్రీదుఁడు; 2. చక్రవర్తి: చూ, రాజు. 1-2-3; 3. దుర్యోధనుఁడు: చూ, సుయోధనుఁడు. [రాపిడి.

రారాపిడి. దే. వి. మిక్కిలిరాపిడి: చూ,

రారాపు. దే. వి.—పై.—

రారేక. ద్వ. వి. రూ-రావిరేక-రావ్రేక. 1. బిడ్డలకు కొండెయందుఁగట్టెడు రావాకువంటి పతకము: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2.); 2. చిన్నవాండ్రు నుదుటనుంచు నగ: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2.); 3. చెవినగ: చూ, భూషణము. 2.

రారేఁడు. వై.వి.=రాజరాజ: చూ, రారాజో. 3. (ద్వ. అని శ. ర.)

రాలఁగొట్టు. దే. ప్రే. (రాలన్ + కొట్టు.) రాలఁజేయు: చూ, ఓదలించే.

రాలచేలకు గుంటుక తోలుట. జా. కష్టసాధ్యమైనపనినిఁజేయుట.

రాలరువ్వినవారినిఁబూలరువ్వరు. లో. "ఊజా-ఎవ్వరును రాలరువ్వినవానిఁబూలరువ్వరు." (నీతిచంద్రిక—విగ్రహము.) [రము

రాలిపాటు. ద్వ. వి. గర్వము: చూ, హంకా

రాలు. దే. అ. క్రి. గళితముగు: చూ, సడలు. 4

రాలుగాయ. దే విణ. 1. తుంటరి: చూ, వ్యాఘ్రుఁడు. 2; వా. 2. చెట్టునుండి రాలిన కాయ; 3. ఎండదెబ్బకు చెట్టునుండి రాలిన పచ్చికాయ. [ళించే.

రాలుచే. దే. ప్రే: రూ-రాల్చు: చూ, విద

రాలుపడు. ద్వ. అ. క్రి.రూ-రాల్పడు. (ఎలుఁగు) కంపించు: చూ, వడఁకు. 2.

రాలుపాటు. ద్వ. వి. కంపనము:చూ, లోలము.

రాలుపు. దే. వి. రాలుట: పడుట, పాటు. (సం).—అపభ్రంశము, అపాతము, నిపాతనము, పతనము.

రాల్చు. దే. ప్రే: చూ, రూ-రాలుచే.

రాల్పడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, రూ-రాలుపడు.

రావడి. దే. వి. హోవడి: చూ, విపత్తు.

రావడు. ద్వ. అ. క్రి. (రాయి + పడు) రాయియగు, జడుఁడగు.

రావణహస్తము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

రావణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దశకంఠుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1; అం. 2: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు.

రావము. సం. వి. అ.(స్త్రీ): చూ, రూ-రవము.

రావి. దే. వి. రూ-రాగి*: చూ,శ్యామలము.2.

రావించే. దే. ప్రే: చూ, రూ-రప్పించే.

రావిరేక. ద్వ. వి: చూ, రూ-రారేక. 1-2-3.

రావివండు. దే. వి. అశ్వత్థము:చూ, ఫలములు.

రావు. వై. వి. 1.=రాజ. అధిపతి: చూ, స్వామి. 1; 2.=రాహుత్తుఁడు. గుఱ్ఱము నెక్కువాఁడు: చూ, సాది. 1. (గుఱ్ఱపు సవారు అనికొందఱు.)

రావుత. వై. వి.=రాహుత్త.—వై.—

రావుతు. వై. వి.=—వై.—

రావుత్తు. వై. వి.=—వై.—

రావ్రేక. ద్వ. వి: చూ, రూ-రారేక-రావిరేక, 1—2—3.

రాశి. సం. వి. ఇ. పుం. 1.=రాసి. ప్రోగు: ఉత్కరము, కూటము, నికాయము, పుంజము, సంచయము. (తె).— ఉద్ద- ఉద్దా, కుప్ప, కుఱుకు, కువ-కువ్వ,కూటువ-కూటువు, కొణిఁగె, గుట్ట, తిట్ట, తిప్ప, తెట్ట, తెప్ప, దిబ్బ, దిమ్మ, నోర, పడ్డ, పుంజి, పుట్ట,పోగు-(ప్రోగు-ప్రోవు,ప్రోక, రాసి, లప్ప, లిబ్బి, లొద్ద,వాని. తద్వి.— ౧. తూర్పెత్తిన (ఎగరబోసిన) వడ్లరాసి. (తె).—మేలురాసి. (మిగతవానికి "చూ, సంచయము.1."); అం. 2.=రాసి. మేషాది: చూ, రాసులు.

రాశికములు. అం: త్రైరాశికము, పాంచరాశికము, వ్యస్తత్రైరాశికము.

రాశిచక్రము. అం. (దీనినే కోటి, జాతకము, జాతకచక్రము అనివాడెదరు): చూ, చక్రములు. 2.

రాశ్యుదయము. సం. వి. అ.న: చూ,లగ్నము.1.

రాష్ట్రము. సం. వి. అ. న. 1. దేశముతోఁగూడిన పట్టణము: చూ, దేశము; పుం, న.2.= రాటు, ఉపద్రవము: చూ, విపత్తు; అం. 3: చూ, రాజ్యాంగములు. [స్యాళి.

రాష్ట్రిక. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ). వాఁకుడు*: చూ,

రాష్ట్రియుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (నాట్యపరిభాషయందు) రాజుపెండ్లాముతోఁ డఁబుట్టిన వాఁడు.

రాసకము. అం: చూ, నాటికలు (ఒకంకము, హాస్యరసము, నాయికయోగ్యరాలు, నాయకుఁడు మోహితుఁడు.)

రాసక్రీడ. అం: చూ, ఉద్ధతము(వ్యంజకము.1.)

రాసభము. సం. వి. అ. పుం. (జెట్టుగా మొఱపెట్టునది.): కరభము, కుటీచకము, కోలంతము, ఖరము, గర్దభము-గార్దభము, ఘోషారము, చక్రీవంతము, చక్రి,

చిరమేహి, ధూసరము, బాలేయము. (తె).—గాడిద-గాడిదె, గాలిగాఁడు, చేలుపగుజ్జు ము, లేఁపుజెక్క. తద్విశేషములు —కంచెర గాడిదకు.—అశ్వఖరజము, అశ్వతరము-అశ్వేతరము, ఖరము, గోకర్ణము, పృఖరము, మయము. (తె).—కంకర గాడిద-కంచెరగాడిద, చిలకముట్టు, వేసడము-వేసరము ("చూ, హయము. 1.")

రాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. గోపకులక్రీడ (ఇది రాసక్రీడ): చూ, విలాసము. 1; 2. రసము: చూ, సూతము; 3. పరిహాసము: చూ, హేళి.5; 4. గుసగుస: చూ, సల్లాపము; 5. కలకలధ్వని: చూ, స్వరము.2;6. మ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2.

రాసి. వై. వి. 1.=రాశి.కుప్ప.1:చూ, రాశి. 1; అం. 2.=రాశి. మేషాది: చూ, రాసులు.

రాసిపడు. ద్వ. వి: కుప్పతిలు, కుప్పవడు, పోగుపడు.

రాసులు అం. ౧ మేషము (అజా, క్రియా, ఛాగబస్తా, ఆద్యా); ౨ వృషభము (ఊరుః, గౌః, వృషః, ఉక్షా); ౩ మిథునము. (యమళము, యుగ్మము, యుగం, ద్వంద్వము)(తె). జంటరాసి; ౪ కర్కాటకము-కర్కాటము, (కుళీరః, కర్కి, కటకః, కర్కిణీ, నిచళీ); ౫ సింహము (మృగారి, మృగరాట్, మృగేంద్రః, హరిః, కంఠీరవః, పంచాననః); ౬ కన్య (అంగనా, వధూ, పార్షేయము, అబలా, కన్యకా); ౭ తుల (తౌళి, వణిక్, జూకః, తులాభృత్, ఘటః); ౮ వృశ్చికము, అళము, కౌర్ప్యము (సరీసృపః, కౌర్పి, కీటకం) (తె).—తేలురాసి; ౯ ధనువు-ధనుస్సు(శరాసనం, శార్ఙ్గము, తౌక్షికము, చాపము, తూణీరము, బాణము, కోదండము, కార్ముకము); ౧౦ మకరము (మృగః, నక్రః, ఆకోకేరః); ౧౧ కుంభము (ఘటః, జలధరః, హృద్రోగః, కలశః) (తె).—కడవరాసి - కడువరాసి, కుండరాసి; ౧౨ మీనము, అండజము, అంత్యము, వారిజము, శబరము: (చూ, మత్స్యము. 1.). తద్విశేషములు.— ఐమూలరాశికి.—కరణి.

రాస్తా. వా. వి: చూ, రూ-రస్తా.

రాస్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రూ-రస్యా. పిరంగిచెక్క (అని కొందఱు): చూ, సన్నరాష్ట్రము; 2. కారేలకి*: చూ, సన్నరాష్ట్రము; 3: చూ, స్వరాక్షి*. [చూ, సూన్యము. 1.

రాహిత్యము. సం. వి. అ. న. రహితభావము:

రాహుతు. వై. వి.=రాహుత్త. రూ-రవుతు. గుఱ్ఱపురౌతు: చూ, సాది. 1.

రాహుతుఁడు. వై. వి.=రాహుత్త.—వై.—

రాహుత్తి. వై. వి. 1. పంచపుఁగోడిపుంజు: చూ, పుంజు; 2. వేఁటకుక్క: చూ, సివఁగి.2.

రాహుత్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=రావుత-రౌతు: చూ, రాహుతు.

రాహుమూర్ధభిదుఁడు. సం. వి. ద. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

రాహువు. అం. (చూ, గ్రహములు.) 1. రాహుగ్రహమునకు: అభ్రపిశాచుఁడు, అశిరస్కము, ఉపప్లవము, కలాదుఁడు, కృష్ణవర్త్మ, ఖండపరశువు, గ్రహకల్లోలము, గ్రహము, తమము, పాతము, భయానకము, ముండుఁడు, రాహువు, విధుంతుదుఁడు, సైంహికేయుఁడు, స్వర్భానువు. (తె).—చీఁకటిగాము, జోబిలిమ్రింగరి, తలగాము, నెలమ్రింగరి, పెండెపుగాము: ("చూ, స్వర్భానువు."); 2: అరుఁడు, గ్రహము, నాగము. (తె).—గాము; తద్వి.— గ్రహనిఘంటువు:—౧. రవికి:—చూ, సూర్యుఁడు; ౨. చంద్రునకు.—చూ, హిమాంశువు; ౩. కుజునకు—

అంగారకుఁడు - అంగారుఁడు, కుజుఁడు, క్రూరదృష్టి, ఖోల్ముకుఁడు. గగనోత్సుకుఁడు, గగనోల్ముకుఁడు, చరుఁడు, నవార్చి, భూమిజుఁడు, భౌముఁడు, మంగళుఁడు, రక్తాంగుఁడు, రుధిరుఁడు, మహీసుతుఁడు, లోహితాంగుఁడు, లోహితుఁడు, వక్రుఁడు. (తె).—కెంపుగాదు, కెంపుగాము, నేలపట్టి, పుడమిపట్టి; ౪. రాహువునకు:- చూ, రాహువు. 1; ౫. గురునకు:- చూ, సురాచార్యుఁడు. (మంత్రిః, ఆర్యః మొ.); ౬. శనికి:—అచ్యుతుఁడు, అర్కజుఁడు, అర్కనందనుఁడు, అసితుఁడు, కాలానుజుఁడు, కాలుఁడు, కోణుఁడు, క్రూరదృక్కు, క్రూరలోచనుఁడు, క్రోడుఁడు, ఛాయాత్మజుఁడు, ఛాయాపుత్రుఁడు, నీలాంబరుఁడు, పంగువు, ఖదిలుఁడు, బ్రహ్మణ్యుఁడు, మందుఁడు, యముఁడు, వైవస్వతుఁడు, శని, శనైశ్చరుఁడు, సౌరి, స్థిరుఁడు (పాతాంగి, కృష్ణదేహి మొ.); (తె).— కప్పుమేనిగాము, కుంటిగాము, చాయకొడుకు, చాయపట్టి, పొద్దుఁగొడుకు, పొద్దుబట్టి, పొద్దుకూన, పొద్దుచూలి, సని; ౭. బుధునకు:—ఇలాపతి, ఏకదేహుఁడు, ఏకాంగి-ఏకాంగుఁడు, ఔషధీశుఁడు, జ్ఞః, పంచార్చి, ప్రహర్షణుఁడు, బుధుఁడు, రాజపుత్రుఁడు, రోధనుఁడు, శ్రవిష్ఠాజుఁడు, శ్యామాంగుఁడు, సోముఁడు, సౌమ్యుఁడు, హేముఁడు. (తారాసుతః, ఇందుజః, బోధనః, విట్ మొ). (తె).— నెలచూలి, నెలపట్టి, బుదుఁడు; ౮. కేతువునకు.—ఆశ్లేషాభవము, ఆహికము, ఉపప్లవము, కబంధుఁడు, కలాదుఁడు, కేతువు, శిఖి, శిఖిధ్వజము, సుకేతనము. (తె).- తెక్కెపుగాము, మిత్తిచూలు; ౯. శుక్రునకు.—అనేహస్సు, అస్ఫుజితుఁడు, ఉశనుఁడు, ఏకదృక్కు, ఏకాక్షుఁడు, కవి, కావ్యుఁడు, దైత్యగురువు, భ, భార్గవుఁడు, మఘాభువు, శితుఁడు-సితుఁడు, శుక్రుఁడు, శ్వేతుఁడు, షోడశార్చి. (తె).—ఒంటికంటిగాము, ఒంటిగాము, చుక్క, తెలిగాము, వాలుచుక్క, వేఁగుఁజుక్క, వేఁగురిక్క, వేగుఁజుక్క, సుక్కురుఁడు, సోఁకుటొజ్జ. (మిగతవానికి "చూ, స్వర్భానువు.") [సజ్జరసము.

రాళము. సం. వి. అ. పుం. అరాళము: చూ,

రాళ్లరాసిగాఁడు. ద్వ. వి. 1. రాజమూషకము: వేం, ఆం. 94: చూ, మూషకము; 2. ఎలుక: చూ, మూషకము.

రి

రి. అం. (ఋ (రి) వర్ణము. దీనికి వరాఁడుపుత్రులు.): చూ, సప్తస్వరములు.

రింఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గుఱ్ఱపుడెక్క: చూ, రింఖము; 2. అశ్వగతివిశేషము: చూ, హాయము; 3. నృత్యము: చూ, వ్యంజకము. 1; 4. దురదగొండి*: చూ, శూకశింబి.

రింఖణము. సం. వి. అ. న. రూ-రింగణము. స్వధర్మమును వదలుట, జాఱుట: చూ, స్ఖలనము. 2.

రింగణము. సం. వి. అ. న.—పై —

రింగు. దే. వి. 1. రూ-ఱింగు. ఱెక్కలగాలి చేప్పుడు: చూ, స్వరము. 2; 2. వేగము: చూ, స్యదము; బ. 3. వస్త్రపుఁగుచ్చె: సా. 2, ఆ. 218: చూ, వలి. 2; వా. 4. రూ-ఱింగు ఉంగరము: చూ, హావణిక. 2. (భూషణము. 2.)

రింఛోళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చూ, సమూహము.

రింజె. దే. వి. 1. కాలుపట్టుకొనుటకుఁజొచ్చి నచో కాలుతప్పించి సందిట మెడఁబొదివి పట్టెడుపట్టు: సందిలిదండ; అం. 2. మల్ల బంధవిశేషము: చూ, విన్నాణములు.

రింబ. దే. వి. రూ—రిబ్బ—రిమ్మ, పిచ్చి: చూ, నీసము. (2).

రికము. దే. అప. రూ—లీకము. భావమునందు వచ్చెడు ప్రత్యయము. ప్రభా. 3, ఆ. 88.

రికామీగా వా. అవ్య. పనిపాటులు లేకుండఁగ, కాళీగా, వృథాగా.

రికాము. వా. వి: చూ, కోమటియొక్క యేకాంతపు లెక్క.

రిక్క. వై. వి.—ఋక్ష: (చూ, నక్షత్రము.) చుక్క. (సం. ప).—ఉడువు, ఋక్షము—రిక్షము, ఖమ్, గగనేచరము, జ్యోతి, జ్యోతి, తారకము, తారము, ధిష్ణ్యము, భం, భంబు, సత్తు, తద్విశేషములు.—దక్ష ప్రజాపతి కొమార్తెలగు ౨౭ నక్షత్రములకును, తద్విశేషములకును.—౧. అశ్వినికి.—గుఱ్ఱపుఁజుక్క. (సం).— అశ్వయుక్కు, అశ్విని, ఛాయాపుత్రిక, హయ, హరి. (అశ్వి, ఆద్యః, తురగ, తురంగమ, దస్రః మొ.); ౨. భరణికి.—బరణిచుక్క—బరిణెచుక్క. (సం).—అంతకుఁడు, భరణి, యామ్య; 3. కృత్తికకు.—కార్తె, మంగలకత్తి రూపు. (సం).—ఆగ్నేయి, కృత్తిక, బహుళ. వహ్నిసంజ్ఞిక, షట్తారక, హుతభుక్కు. (జ్వలన, పావక, అనల మొ), ౪. రోహిణికి.— బండిరిక్క, రోయిని. (సం).—దాక్షాయణి, విధాత, విధి. (ఆత్మభూః, చతుర్ముఖః, పంకజాసనః, ప్రజాపత్యః, బ్రహ్మనామః మొ); ౫. మృగశిరకు.—జోబిలిరిక్క, జింకతలచుక్క. (సం).—అగ్రహాయణి, ఇందుభము, గోకర్ణము, చాంద్రమసము, మృగము, మృగశిర, మృగశిరము, మృగశీర్షము, హిమదీధితి, (ఐందవః, చంద్రః, నిశాకరః, శశిభం, సౌమ్యః మొ.); ౬. ఆర్ద్రకు.— పగడఁపురిక్క—పగడంపు రిక్క. (సం).—ఆర్ద్ర, కాలిని. (పురజిత్, భవః, స్థాణుః, హరః మొ.); ౭. పునర్వసుకు.—పొదరిండ్లచుక్క.(సం).—అదితి, అదితిభము, పునర్వసు. (అదితి, ఆదిత్యం, దేవమాత); ౮. పుష్యమికి.—తొండరూపురిక్క, పొట్లసూపురిక్క. (సం).—ఆంగీరస, గురుదైవతము, తిష్యము, పుష్యమి, పుష్యము, సిద్ధము, సిధ్యము. (పురోహితః, వాగీశః, జీవః, అమరేజ్య, ఆద్యః, గురునామకః, పూజితః మొ.); ౯. ఆశ్లేషకు.—అసిలేరు, సప్పుఁజుక్క. (సం).— ఆశ్లేష—ఆశ్లేషము, ఔరగము. (ఉరగః, సార్పః, అహిః, భుజంగః, వ్యాళసంజ్ఞికః మొ); ౧౦. మఘకు.—జన్నపుఁజుక్క, పాలకీబొంగుచుక్క, పితరులచుక్క—పెతరులచుక్క. (సం).—మఘ (పితా, పైత్రః, మేఖలా, పితృభమ్ మొ.); ౧౧. పుబ్బకు.—పుబ్బ, సొముకంటిచుక్క, (సం).—పూర్వఫల్గునీ. (భగాఖ్యం, భాగ్యం. మొ); ౧౨. ఉత్తరకు —ప్రొద్దురిక్క. (సం).—అర్యమ్ణి, ఉత్తర, ఉత్తరఫల్గుని. (అర్యం, అర్యమణం, అర్యమ్ణం మొ.); ౧౩. హస్తకు.—కయిసాటిచుక్క—కైసాటిచుక్క .(సం).—హస్త, సవిత. (అర్క, సూర్యః మొ.); ౧౪. చిత్తకు.—చిత్త, ముత్తెపుసవతు. (సం)—కాగవి, చిత్ర, చిత్రిణి (త్వాష్ట్రం, ఉద్రః, సురవర్ధకం); ౧౫. స్వాతికి.—కెంపుసవతు, కరువలిరిక్క. (సం). మారుతి, స్వాతి. (అనిలః, వాయుః, సమీరణః. మొ); ౧౬. విశాఖకు.—కుమ్మరసారె చుక్క, చేఁటరిక్క, చేఁటసవతురిక్క, జోడువేల్పురిక్క. (సం).—రాధ, విశాఖ. (ఇంద్రాగ్ని, ద్విదైవత్యం, శూర్పం మొ.); ౧౭. అనూరాధకు.—చెలిమిచుక్క, దోరణపుసాటిరిక్క. (సం).—అనూరాధ, మైత్రి.

(మిత్రం మొ.); ౧౮. జ్యేష్ఠకు.—తాటిరిక్క, తాటిసవతురిక్క, వేల్పురాచుక్క. (సం).—జ్యేష్ఠ. (ఇంద్రః, జ్యేష్ఠేంద్రః, పురుహూతః, శతమఖః మొ.); ౧౯. మూలకు.—అంకుసంబుమాద్రి. (సం).—ఆసురి, మూల. (కోణపము, నిశాచరము, పిశితాశనము, రాక్షసము మొ.); ౨౦. పూర్వాషాఢకు.—తొలునీటిరిక్క, నీటిరిక్క-నీరురిక్క. (సం).—పూర్వాషాఢ, ఆషాఢము, జలాఖ్య. (జలం, తోయం, ఉదకం, ఆపః మొ.); ౨౧. ఉత్తరాషాఢకు.—ఏచేకంకటిచుక్క. (సం).—ఆషాఢము, ఉత్తరాషాఢ (అప్రకాశం, అభిజిట్, విశ్వం); ౨౨. శ్రవణమునకు.—తూపురిక్క, కతిచేల్పురిక్క, తూపురూపురిక్క. (సం).—శ్రవణము. (వైష్ణవం, శ్రీశం, శ్రీకాంతం, మురజిత్, హరిం మొ.); ౨౩. ధనిష్ఠకు—మద్దెలరూపురిక్క. (సం).—ధనిష్ఠ, మర్దళరూపర్క్ష, శ్రవిష్ఠ, (వసుః, వాసవః మొ.); ౨౪. శతభిషమునకు.—నీటితేనిరిక్క—నీళ్లతేనిరిక్క, నూఱుచుక్కలప్రోవు. (సం).—శతభిషము. (ప్రాచేతః, జలనిధిః, వారుణః మొ); ౨౫. అభిజిత్తునకు.—కానరానిచుక్క, బొమ్మచుక్క, బొమ్మరిక్క. (సం).—అప్రకాశము, అభిజిత్తు; ౨౬. పూర్వాభాద్రకు.—ఎనిమిదికాళ్లచుక్క.(సం).—అజైకపాత్తు, అష్టాపదము, పూర్వభద్రపదము, పూర్వాభాద్ర, ప్రోష్ఠపద, ప్రోష్ఠపద;౨౭. ఉత్తరాభాద్రకు.— ముక్కంటిచుక్క. (సం).—ఉత్తరభద్రపద— ఉత్తరాభాద్ర, భాద్రపద. (నిశాముఖం, అహిర్బుధ్న్య మొ.); ౨౮. రేవతికి.—కడచుక్క, మీనురూపుచుక్క. (సం).—అంత్యము, సీవ్రము, పూష, పౌష్ణము, మీనరూపర్క్ష, రేవ—రేవంతి-రేవతి. (పూషా, పౌష్ణః.); మఱియు తద్విశేషములు. (చూ, నక్షత్రము.) ౧ అశ్విన్యాదినక్షత్రము.—(సం). దాక్షాయణి; ౨ తోఁకచుక్కకు.— తోఁకచుక్క, దుమగతికేతు. (సం). అంజన్యము — అజన్యము, అగ్న్యుత్పాతము, అద్భుతము, అవశకునము, ఉత్పాతము, ఉపప్లవము, ఉపసర్గము, ఉపాహితము, ఉల్క, ఉల్కాగ్ని, కులుక్కగుంజ, ధూమకేతువు; ౩ మృగశీర్షపైనుండు చిన్నచుక్కలకు.—(సం). ఇన్వక, ఇల్వక, ఇల్వల; ౪ అరుంధతికి.—అరంజోతి. (సం). అక్షమాల,అరుంధతి; ౫ ధ్రువునకు.—ఉత్తానపాదజుఁడు,ఔత్తానపాది, గ్రహాధారుఁడు, ధృవుఁడు- ధ్రువుఁడు; ౬ కృత్తికకార్తెకు.—కార్తె. (సం).కాంతి ;౭ చిత్తకార్తెకు.-చిత్త; ౮. కాంతిగలరిక్కకు.- మెఱుఁగురిక్క. ఇత్యాది; ౯. (1). ఆకాశమునందలి రాశిచక్రమున కుత్తరమున నున్న నక్షత్రసమూహము 25 రాసులుగా విభజింపఁబడినది:— (వీనిని శీర్షికాపదములలో చేర్చలేదు.) 1 అశ్వముఖము; 2 ఉచ్చైశ్రవము; 3 ఉత్తరముకుటము; 4 కరభము; 5 కాలీయము; 6 గరుడుఁడు; 7 జంబుకము; 8 త్రిభుజము; 9 దేవయాని; 10 బృహదక్షము; 11 భుజగధారి; 12 భూతపము; 13 యయాతి; 14 రాజహంస; 15 లఘుఋక్షము; 16 విశ్వకద్రువు; 17 వృషపర్వుఁడు; 18 శరము; 19 శర్మిష్ఠ; 20 శార్ఙ్గపాణి; 21 శౌరి, 22 సర్పము; 23 సారథి, 24 స్వరమండలము; 25 హృదయము; (2) దక్షిణముననున్న నక్షత్రసమూహము 18రాసులుగా విభజింపఁబడినది:—1తిమింగిలము, 2 మృగశీర్షము, 3 యమున, 4 బృహల్లుబ్ధ

కము, 5 లఘులుబ్ధకము, 6 నాక, 7 వానుకి, 8 చషకము, 9 ధ్వాంక్షము,10 నరాశ్వము, 11 వృకము, 12 పీఠము, 13 శశము, 14 దక్షిణముకుటము, 15 దక్షిణమత్స్యము, 16శృంగాశ్వము, 17 పారావతము, 18 స్వస్తికము; ౧౦. అహియనురిక్కకు.—(సం).—అహి. ఇత్యాది. (మిగిలినవానికి "చూ, సత్తు.1.")

రిక్కడారి. దే. వి.ఆకాశము:చూ,సురవర్త్మము

రిక్కరక్కసులమిత్తి. వై. వి. కుమారస్వామి: చూ, స్కందుఁడు. [హిమాంశువు.

రిక్కలనంటు. ద్వ. వి. చందురుఁడు: చూ,

రిక్కలు. వై. వి. బ: చూ, వేల్పుహస్తుఁడు.

రిక్కు. దే. వి. తోఁకతిప్పుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.హరిశ్చ 2,ఆ. 49: చూ,హూహూ.

రిక్త. అం. ఒకానొకతిథి: చూ, తిథి. 1.

రిక్తకము. సం. విణ: చూ, రిక్తము. 2.

రిక్తము. సం. వి. అ. న. 1. అడవి: చూ, విపినము;విణ.2.=ఱిచ్చ.దత్త:చూ,శూన్యము. 1.

రిక్తిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.=రిత్తిక. మఱఁదలు, తమ్మునిభార్య: చూ, రిత్తిక.

రిక్థము. సం. వి. అ. న. రూ-ఋక్థము. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3. [చూ, రిక్క.

రిక్షము. సం. వి. అ. పుం. రూ-ఋక్షము:

రిక్షా. వా. వి. మనుష్యుఁడులాగెడు బండి:చూ, బండి. [రిత్త. 1.

రిచ్చ. వై. వి.=రిక్త, (దే. అని శ. ర): చూ,

రిచ్చపాటు. వై. వి.—వై.—

రిపోలబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, నేపాళదేశపుబ్రాహ్మణులు. [2. పనిలేమి.

రిజోలా. వా. వి. 1: చూ, వ్యభిచారము;

రిత్త. వై. విణ. 1.=రిక్త: చూ, రిక్తము. 2; 2. కల్ల; చూ, వితథము; 3. ఊరక, కారణములేనిది.

రిత్తకత్తె.వై.విణ.=రిక్త.లేక త్తియు: చూ,స్త్రీ.

రిత్తకాఁడు. ద్వ. విణ. అన్యుఁడు. నిర్వ. 3, ఆ. 92: చూ, వేఱయినవాఁడు.

రిత్తవోవు. ద్వ. అ. క్రి. 1: చూ, వ్యర్థమగు; 2: చూ, శూన్యమగు.

రిత్తిక వై. వి.=రిక్తిక. తమ్మునిభార్య: మఱఁదలు. (సం).—రిక్తిక.

రి-ధ-హీనతానములు. అం: చూ, తానములు.

రిపువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, శత్రుఁవు.

రిప్ప. దే. వి. పీసర-పీసరము, తొట్టి. య.3, ఆ. 64: చూ, చెలితి. 2.

రిబ్బ. దే. వి: చూ, రూ-రింబ.

రిమిషను. వా. వి. పన్నుతగ్గించేట.

రిమ్మ. దే. వి: చూ, రూ-రిబ్బ. భాగ. 5, స్కం. 2, ఆ. 155. [వాంఛ.

రిరంస. సం. వి. అ. స్త్రీ. రమింపనిచ్ఛ: చూ,

రిరంసువు.సం.విణ.(ఉ) రమింపనిచ్ఛగలవాఁడు.

రిరక్ష.సం వి.ఆ.స్త్రీ.రక్షింపనిచ్ఛ:చూ, వాంఛ.

రిరక్షువు.సం.విణ.(ఉ). రక్షింపనిచ్ఛగలవాఁడు.

రిరిపువు. అం: చూ, గమకములు.

రిల్లు. వా. వి. ఇలకోడి-ఈలకోడి, ఈలపురుగు, చిమట-చిమ్మట-చిమ్మిట-చిమ్మెట. (సం). కచ్ఛ, కరీర-కరీరి-కరీరిక, చీరి, చీరుక, ఝిల్లి-ఝిల్లిక, ఝీరుక, భృంగారి.

రివట. దే. వి రూ-రివ్వ. రెమ్మ. భో. 4, ఆ. 23: చూ, శాఖ. 1.

రివాజో. వా. విణ. మామూలు.

రివిన్యూ. వా. వి. దొరతనమునకిచ్చెడుపన్ను.

రివ్వ. దే. వి: చూ, రూ-రివట.

రివ్వు. దే. వి. 1. శీఘ్రము: చూ, సత్వరము; 2:చూ,రూ-జివ్వు. 1;3:చూ,రూ-జివ్వు. 2.

రివ్వున. దే. దక్రి. ఝడిత్యర్థకము: చూ,సత్వరము.

రిష్టము. సం. వి. అ. న. 1. క్షేమము: చూ, శుభము. 1; 2. అశుభము: చూ, హాని. 2; 3. అభావము: చూ, శూన్యము. 1; పుం. 4. కత్తి: చూ, రూ-రిష్టి. 2; 5. కుంకుడుచెట్టు: చూ, ఫేనిలము.2; 6.నాశము: చూ,రుత్త.2.

రిష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అశుభము: చూ, హాని. 2; పుం. 2. (దీనిచేత హింసింపఁబడును.) (చూ, బాణము. 1.) పెద్దకత్తి: అఘాయుఁవు, అసి, అసితాంగము, అసిధేనుక, అసిపుత్రి, అస్త్రము, ఇష్టి, ఈవి-ఈవిల, ఈళి-ఈళిక, ఋష్టి, ఏకవాళి, కత్యృ, కరారము, కడితులము, కరండము, కరచ్ఛురిక, కరపాలము-కరవాలము-కరాపాలము, కరవాళి, కరవాళిక, కరహీరము, కర్కశము, కర్త్రి, కాకేతువు, కుబ్జము, కృపాణకము-కృపాణము, కృపాణి, కాక్షేయకము, ఖ, ఖడ్గము, చంద్రహాసము, ఛిత్వరము, ఛిదిరము, ఛురి-ఛురిక, ఛురి, టంకము-టంగము, తరవరి-తరవారి-తరువారి, తమాలము, తలిమము, ధారాధరము, నిస్త్రింశము, న్యుబ్జఖడ్గము, పట్టిసము, పత్రలత, భద్రసురము, మండలాగ్రము, రిష్టము, విశసనము, శస్త్రము, శస్త్రీ, సాయకము. (తె. ప).—అడిదము, అలుఁగు-అల్గు, కగ్గ-కగ్గము, కటారి-కటారు-కఠారి, కత్తి, కరవాలు, కరాచేరకత్తి, కరాచేరి-కరాచూరి, కైదువ-కైదువు, ఖండా, చిప్పకత్తి, చేర-చేరి-చేరియ-చేర, చేరకత్తి-చేరకత్తి, చేరి-చేరి, తరవరి-తరవలి-తరవళి, తేగాకత్తి, నరాజి-నరాజీ-నారాజి-నారాజీ, పట్టెయము-పట్టెము, పట్టెస, పిడియము-పిడెము, పిరంగి-పీరంగి-పేరంగు, (చూ, బాణము. 1.) బాఁకు, వాలు, సురియ-సురె, సూరకత్తి; తద్విశేషములు.—౧. బ్రహ్మఖడ్గమునకు.—ఖచితము; ౨. విష్ణుఖడ్గమునకు.—ఖడ్గము, నందకము; 3. రావణఖడ్గమునకు.—చంద్రహాసము; ౪. కుబేరఖడ్గమునకు.—కంఠి, కమఠము, చంద్రహాసము; ౫. మంగలివానికత్తికి.—క్షురము, క్షురిక. (తె).—కత్తి-కత్తియ-కత్తె, మంగలకత్తి; ౬. కన్నగానికత్తికి.—కుడ్యచ్ఛేద్యము, ఖానికము. (తె). కన్నఁగత్తి-కన్నపుఁగత్తి; ౭. మాదిగవానికత్తికి.—భిండిపాలము-భిందిపాలము- భిందివాలము, శస్త్రీ. (తె).—కొంగవాలు, చిల్లగోలు, మాదిగకత్తి, విడిచివాలుగుదియ, విడిబాటుగుదియ, సాగు; ౮. నిడుపుపదుఁజొగలకత్తికి.— యమధాటి. (తె).— జంజాడి-జంజాళి-జముదళము, జముదాఁడి; ౯. సాదనకత్తికి.—(తె). తగుకత్తి; ౧౦. చిన్నకత్తికి.—ధేనుక. (తె).—చాకు, బాఁకుదార-బాగుదార; ౧౧. (తె). బొందకోల. సానకత్తి; ౧౨: (తె). చిలుమువాలు; ౧౩: (తె). బుఱ్ఱకత్తి, మన్నుకత్తి, మోటుకత్తి; ౧౪: (తె). తులువకత్తి; ౧౫: కర్తృక, క్షుద్రకము. (తె).—కప్పెకోల; ౧౬: (తె). ములుకత్తి; ౧౭: ఈవి, కరవాళిక. (తె).—చేకత్తి, నిమిచౌకత్తి; ౧౮: కిర్చి; ౧౯: (తె).—కీలుకత్తి, మరకత్తి; ౨౦: (తె). పోటుకత్తి; ౨౧. ఇరుప్రక్కల వాదరఁగలిగివాటమైనకత్తికి.—పాటకము, యమధారము. (తె). కిరుసు, దోదమ్మి-దోదుసుం-దోదుమ్మి, పట్టా, పట్టాకత్తి, సైబు; ౨౨. కత్తిపిడికి.—తలము, త్సరువు. పరంజము, ముష్టి, సుగ్రాహము. (తె).—జేర, పదుఁజో, పిడి, గాజోపదుఁజో, సెమ్మలిపదుఁజో-సెమ్మిలిపదుఁజో; ౨౩: (తె). గద్దగోరు-గద్దగోరు, తలముళ్లు, ములుబంతి, బలపము; ౨౪: ఈళిక, కరవాళిక. (తె).—కత్తిపీఁట; ౨౫: దాత్రము, లవిత్రము. (తె).—కొడవలి, గిద్ద, లిక్కి; ౨౬: లవిత్రమూలమునకు.—(తె) కూలు; ౨౭. చేరకత్తి యలుఁగునకు.— పరంజము (మిగతవానికి "చూ, హేతి. 4.")

రిష్యాలబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, నేపాళదేశపు బ్రాహ్మణులు.
రిహీనతానములు. అం: చూ, తానములు. 3.

రీ

రీజను. వా. వి. సబబు: చూ, హేతువు. 1.
రీఢాకరజము. సం. వి. అ. పుం. *: రూ—రీఢాకరజము, అమృతపత్రము, కలింగము-కళింగము, కలికారకము-కలికారము, కలిమారకము, కరిమాలకము-కలిమాల్యము, కుండలి, కేకిశిఖ, కైడర్యము, ఖరాశ్వ, క్షుద్రశీర్షము, గర్భపాతనము, గౌరము, ఘృతపత్రికము, పత్తూరము, పూతికము-పూతీకము, పూతికరజము, ప్రకీర్యము, బర్హిచూడము, బర్హిపర్ణి, మయూరశిఖ (తె. ప)—నెనలి- నెమలు- నెమ్మిలి- నెవిలి, నెమలియడుగు- తద్వి.—గుత్తినెమిలడుగు మ్రానునకు.—కుంభబీజకము, గర్భపాతనము, గుచ్ఛపుష్పకము, రీఢాకరజము-రీఘాకరజము. (తె).—గుత్తినెమిలడుగు మ్రాను. ("చూ, వృక్షము.")
రీఢ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, హేళనము.
రీఘాకరజము. సం. వి. అ. పుం; చూ, రూ—రీఢాకరజము; తద్వి:—చూ, రూ—రీఢాకరజము.
రీణము. సం. విణ. కారినది: చూ, స్రుతము.
రీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తెఱఁగు: చూ, విధము. 1; 2. మేర: చూ, సీమ. 1; 3. ఇత్తడి: చూ, లోహము. 1; 4. ఇనుపచిట్టెము: చూ, సింఘాణము; 5. కారుట: చూ, స్రవము; అం. 8. వైదర్భ్యాది: చూ, రీతులు.
రీతిపుష్పము. సం. వి. అ. న: చూ, రసాంజనము.
రీతులు. అం. 1. (రీతిత్రయము) ౧ వైదర్భి (మృదుపదములు హ్రస్వసమాసములుంగలది.); ౨ గౌడి (కఠినపదములు దీర్ఘసమాసములు గలది); ౩ పాంచాలి (పైరెండు రీతులును గలది.); ౪. లాటి (అనిమతియొకటి.); 2: చూ, కావ్యస్వరూపము; 3: చూ, గుణములు. 2.
రీము. వా. వి. ఇరువదిదస్తాలకట్ట: చూ, పటపత్రము.

రు

రు. దే. అ. ప. వాఁడు, నీవు మొదలగువారిబహువచనమునందును వర్తమానాద్యర్థక ప్రథమపురుషాది బహువచనములందును వచ్చెడు ప్రత్యయము. (ఉదా.—వారు, మీరు, కొట్టుచున్నారు, కొట్టఁగలరు, కొట్టుదురు, కొట్టిరి మొ); 2. ఆచ్ఛికపదంబులందుత్తమంబులగు రు—లు—డు ముందటి యేత్వంబునకు హ్రస్వంబునను విభాషనగు "గన్నెరు—గన్నేరు" మొ.
రుంకము. వై. వి.=గోక: చూ, రంధ్రము. 1.
రుంజె. దే. వి. 1.=రౌంధ. చర్మవాద్యవిశేషము. రంబు, డంగురము: చూ, వీణె; 2: ముంజె—ముంజియ—ముంజె. [వాఁడు.
రుంజెవాఁడు. దే. విణ. అనర్ఘము వాయించు
రుండము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెగినతల: చూ, మొండెము; దే. వి. (1). క్షుద్రజలచరము: చూ, మత్స్యము. 1.
రుంద్రము. సం. విణ. ఎడముగలది: చూ, నుం(3).
రుకాయిబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, నేపాళదేశపు బ్రాహ్మణులు. [తపు లెక్క.
రుకారు. వా. వి: చూ, కోమటియొక్క యేకాం
రుక్కా. వా. వి. 1. రహస్యపుచీటి; 2. సంగతులుండియు విలాసములేని రహస్యపుజాబు.
రుక్కు. సం. వి. చ్. స్త్రీ. రూ—రుచ—రుచి—రోచి. 1. సూర్యకిరణము: చూ, హోయనము. 2; 2. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 3. ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ; 4. రూ—రుజ—వ్యాధి: చూ, హానువు. 4.

రుక్మకారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగసాలె వాఁడు: చూ, స్వర్ణకారుఁడు.

రుక్మపట్టము. వా. వి. బంగారపుపట్టా.

రుక్మము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు: చూ, లోహము. 1; 2.=యాక. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3. (బంగారులోనగునది ఇది లోహము): చూ, లోహము. 1.

రుక్మిదారి. సం. వి. న్. పుం. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు. 1. [చూ, వృక్ణము.

రుగ్ణము. సం. విణ. రూ-రుగ్నము. విఱిగినది:

రుగ్నము. సం. విణ.—పై.—

రుగ్మత. వా. సం. వి. రోగము: చూ, హనువు. 4.

రుగ్మవతి. అం: చూ, వృత్తము. 1. (భ-మ-స-గ. 6. యతి. 10వ ఛందస్సు. "సారస, నేత్రా-చా, లనుతిం, తున్").

రుచక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇల్లింద*: చూ, సుప్రారము.

రుచకము. సం. వి. అ. న. 1. సౌవర్చలవణము: చూ, లవణము. 1; 2. సర్జికాక్షారము: చూ, లవణము. 1; 3. గుజ్జుపుసగ: చూ, హపణిక. 2 (భూషణము. 2—౧.); 4. మాల్యము: చూ, వెల. 1; 5. మంగళద్రవ్యము: చూ, సరకు. 2; 6. దంతము: చూ, హనువు (పల్లు. 1.); 7. లవంగపుఁబట్ట: చూ, వరాంగకము. 1; పుం. 8. రాజగృహవిశేషము: చూ, సదనము. 1; 9. రూ-రుబుకము. ఆముదపుఁజెట్టు: చూ, వ్యడంబకము; 10. మాతులుంగము *: చూ, సుప్రారము.

రుచి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: ఆస్వాదనము-ఆస్వాదనము. (తె).—చేవి; 2. ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ; 3. సూర్యకిరణము: చూ, హాయనము. 2; 4. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 5. వాసనగలమూలిక*: దిమనము. (తె).—దవనము. తద్వి:—మహాదమనము; వా. 6. మాధుర్యము: చూ, సురసము. 2.

రుచించే. సం. అ. క్రి. ఇష్టమగు, ప్రియపడు: చూ, సంధించే. 2.

రుచిఁగాయ. మి. వి. లవణ భావిత శలాటువు: ఆవకాయ; ఉప్పుఁగాయ; ఊరుఁగాయ. (సం).—అవదంశము, ఉపదంశము. తద్వి.—౧ మాఁగాయ; ౨: నంజే-నంజో, పచ్చడి. (౧. ఊరుఁగాయలు.—కారపుఁగాయ; మెంతికాయ మొ; ౨. ఇతరజాతి ఊరుఁగాయలు.—నిమ్మ, పుల్లదబ్బ, నారదబ్బ, ఉసిరిక, చింత మొదలగునవి.)

రుచిరము. సం. విణ. 1. ఒప్పిదమైనది: చూ, హృద్యము; అం. 2: చూ, శస్త్రములు; 3: చూ, వృత్తము. 1. ("జ-భ-స-జ గురువులు. 9 యతి. 13వ ఛందస్సు.")

రుచిరాసుతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కరేణు ముని: చూ, సన్యాసి.

రుచీషము. సం. వి. అ. న. రూ-ఋచీషము-ఋజీషము. బూరెలమూఁకుడు: చూ, పాత్రము. 6—౨౯.

రుచ్యము. సం. విణ: చూ, రుచిరము. 1.

రుజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రోగము: చూ, హనువు. 4; 2. చేటు: చూ, రుత్తు.

రుజోవు. వా. వి. తారకాణ: చూ, సాక్ష్యము.

రుజోవుపఱుచే. వా. ప్రే. తారకాణించే-తార్కాణించే. (సం).—ఉదాహరించే, దృష్టాంతీకరించే.

రుటము. హై. విణ. 1.=రూఢ. నిజమయినది. శశాం. 2, ఆ. 68: చూ, సత్యము. 5; 2.=దృఢ. గట్టిది: చూ, స్థైర్యము. 1.

రుట్టు. సం. వి. ష్. స్త్రీ. కోపము: చూ, రోషము.

రుతము. సం. వి. అ. న.=రొద. రుతి, మృగపక్ష్యాదులధ్వని: చూ, స్వరము. 2.

రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=రొద.—పై.—

రుత్త. వై. వి.=రిక్త (దే. అని శ.ర) నాశము. "వానిరూపురుత్తాయెనుపో": చూ, సంస్థ. 3.

రుత్తు. దే. స. క్రి. కొట్టు: చూ, వ్రేయు. 1.

రుదంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అసంశ్రయ*: చూ, స్రవంతి. 2.

రుదితము. సం. వి. అ. న: చూ, రోదనము. 1.

రుదురక్కు. వై. వి.=రుద్రాక్ష. (రూ_రుదురాక_రుదురాచే-రుదురాచ్చె.) శివభక్తుల తావళపుఁబూస. అచ్చ. యు, కాం. 410: చూ, రుద్రాక్షము. 1.

రుదురాక. వై. వి.=—పై.—

రుదురాచే. వై. వి =—పై.—

రుదురాచ్చె. వై. వి.=—పై.—

రుద్దు. దే. స. క్రి: అంటు, అఱుగఁదీయు, ఒరగొను, ఒరపెట్టు, ఒరయు, కలుకు, కసుగు, చేమురు, చేరము, చోఁదు, తన్ను, తోము, నెరము, పాము-ప్రాము, పులుము, బెళుకు-బెళుకు, వెలచే. తద్విశేషములు.— ౧ఉతుకుటకు.-ఊతుకు-ఉదుకు, ఉసుము, గుంజు, పులుము; 2: చేలునఁజేయు; 3. అ.క్రి: రాయు, రాచే_తాచే; (స.క్రి): — రాచే.

రుద్దుడు. దే. వి: తుడుపు_తుడ్పు, తోమకము, తోముడు_త్రోముడు, పులుముడు, ప్రాముడు. (సం).— పరిమార్జనము, మార్జనము, మృజ, మార్ష్టి_మార్ష్ణి, శుద్ధి, సమ్మార్జనము. ("చూ, సమ్మార్జనము.")

రుద్రజట. సం. వి. అ. స్త్రీ:=రుద్రజడ, ఘన, జటావల్లి*. (వీర్యస్తంభనచేయును.)

రుద్రజడ. వై. వి.=రుద్రజట.—పై.—

రుద్రభూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, శ్మశానము.

రుద్రవీణ. అం: చూ, తతవాద్యములు (ఒకానొకవీణె.): చూ, వీణ. [మాల.

రుద్రాక్షమాల. సం. వి. అ. స్త్రీ: అక్షమాల,

రుద్రాక్షము. సం. వి. అ. న. 1.=రుదురక్కు—రుదురాక-రుదురాచే-రుదురాచ్చె. (సం). అక్షము; పుం. 2. రుద్రాక్ష*: అక్షము, పావకము; 3. పారేవతము*: చూ, శర్కరాంకము. [మల్లియ.*.

రుద్రాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, సంపె

రుద్రాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, పార్వతి.

రుద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శివుఁడు; అం. బ. 2: చూ, రుద్రులు.

రుద్రులు. అం: అజుఁడు, ఏకపాదుఁడు, అహిర్బుధ్న్యుఁడు, త్వష్ట, రుద్రుఁడు, హరుఁడు, శంభుఁడు, త్ర్యంబకుఁడు, అపరాజితుఁడు, ఈశానుఁడు, త్రిభువనుఁడు. (౧౧) (చూ, శివుఁడు)

రుధిరము. సం. వి. అ. న. 1. నెత్తురు: చూ, రక్తము. 1; 2. చెందిరము: చూ, సిందూరము. 1.

రుధిరాంధము. అం: చూ, నరకములు.

రుధిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంగారకుఁడు: చూ, రాహువు. 2.

రుధిరోద్గారి. అం: చూ, సంవత్సరములు.

రుద్ధము. సం. విశే. 1. అడ్డగింపఁబడినది: అవరుద్ధము, అవస్థితము, ఆవారితము, ఆసిద్ధము, ఆసేధ్యము, ఉపరుద్ధము, నిరుద్ధము, ప్రతిష్టబ్ధము, ప్రార్థితము. (తె).— అడ్డు; 2. చుట్టఁబడినది: చూ, సంవృతము.

రుబుకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రుచకము. 9*

రుబ్బు. దే. స. క్రి. పప్పు లోనగునానిని ఱోటిలోఁబోసి రుబ్బుగుండుతో మెదుపు.

రుబ్బుగుంట. వా. వి: రుబ్బుఱోలు: చూ, స్థూలోచ్చయము. 1. (రత్నములు.)

రుబ్బుగుండు. ద్వ. వి. రుబ్బుపొత్రము: చూ, స్థూలోచ్చయము. 1 (రత్నములు.)

రుబ్బుపొత్రము. ద్వ. వి.—పై.—

రుబ్బుఱోలు. దే. వి: చూ, రుబ్బుగుంట.

రుమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఉప్పుపండఁదగిన నేల: చూ, భూమి. 1; 2. ఉప్పురాసులుండుచోటు: చూ, భూమి. 1; 3. సుగ్రీ

వుని పెండ్లాము: చూ, భార్య; 4: చూ, మోదుగు*.
రుమాలు. దే. వి. రూ-రుమాలువు: చూ, వస్త్రము.
రుమాలువు. దే. వి.—పై.—
రురువు. సం. వి. ఉ. పుం. నల్లచారలుగలదుప్పి: చూ, హరిణము; 2. ఒకరక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.
రువాణము. దే. వి. 1. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; వా. 2. ఆకారము. "ఇంతపటికు దాని రువాణము చెడలేదు.": చూ, స్వరూపము; 3. అందము: చూ, సౌందర్యము [సకు. 1.
రువారము. దే. వి. విలాసవిశేషము: చూ, విలా
రువ్వ. దే. వి. 1. అయిదుకానులనాణెము: దమ్మిడి, పయిస—పైన; వా. 2. రెండుకానుల నాణెము: దమ్మిడి; 3. చేతిబెత్తము, జోవ్వ, జోఁక, బరికె. చూ, వేత్రము. 1.
రువ్వపులుఁగు. దే. వి. రూ-ఉవ్వపులుఁగు. మంచపిచ్చుక: చూ, పిచ్చుక.
రువ్వము. వై. వి.=రూప. రువ్వు, తడవ, ఆవృత్తి, చెప్పినదే మరలఁజెప్పుట: చూ, వెండియు.
రువ్వు. వై. వి. 1.=రూప. రూ-రువ్వము. —పై.— కళా. 4, ఆ. 41; వా. 2. పల్లించేట. "పాతము రువ్వువేయుచున్నాఁడు.": చూ, పల్లవ; దే. వి. 3. విసరివైచేట. పాండు. 8, ఆ. 66; స. క్రి. 4. విసరివైచే.
రుశతి. సం. విణ. (త్. ఈ. త్) అశుభమైనది (వాక్కు). ఉశతి—రుశతి, ఉర్వ: చూ, శబ్దము. 2.
రుష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోపము: చూ, కోపము.
రుషితము. సం. విణ. చెక్కఁబడినది: కరంబితము, కపరము, ఖచితము, గుగుగుండితము, త్వష్ట.
రుసి. వై. వి.=ఋషి: చూ, సన్యాసి.
రుసుము. వా. వి: చూ, రవేసు.

రుహా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-ఆరుహా. 1. గతిక*: చూ, తృణము. 1; 2. మహామంజిష్ఠ*: చూ, సమంగ. 1.

రూ

రూక. వై. వి. 1.=రుక్మమ్. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3; 2. చిన్న మెత్తు వెండిబంగారముల నాణెము: చూ, లోహము. 1.
రూక్షము. సం. విణ. 1. కఱకైనది: (తె).—బరక, బరుసు, బిరుసు, మొఱుక. లవ్వి.— మిక్కిలి కఱకైనది.—పరుషము; 2. ప్రేమలేనిది.
రూఢి. వై. వి.=రూఢి, నిక్కము. అప్ప. సం, కాం. 57: చూ, సత్యము. 1.
రూఢము. సం. విణ. 1. మొలకయెత్తినది: చూ, సంభూతము; 2. ప్రసిద్ధికెక్కినది: చూ, సంభావన. 3; 3.=రుటము. నిశ్చయింపఁబడినది: చూ, స్థాపితము. 2.
రూఢి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1.=రూఢి. మొలకయెత్తుట: చూ, సంభూతము; 2. ప్రసిద్ధి: చూ, సంభావన. 3; 3. నిశ్చయము: చూ, సత్యము. 1. [బంధించే.
రూణించే. దే. స. క్రి. మల్లులు ఒకవిధముగా
రూణింపు. అం: చూ, విన్నాణములు.
రూపకము. సం. వి. అ. న. 1. నాటకము, (ఎట్లుజరిగినదని నిరూపించేది) అంకము: చూ, నాటకము. 1; 2. రూపము: చూ, స్వరూపము; 3. తాళభేదము (ఆఱక్షరముల కాలముగలది); 4: చూ, రూపకాలంకారము; 5: చూ, సూడకము (సూళాదిసప్తతాళములు); 6: చూ, రూపకములు.
రూపకములు. అం: చూ, దశరూపకముల లక్షణములు. (చూ, ఉపవిద్యలు 418 పొరటః చూ, గుణములు. 2.)

రూపకాలంకారము. అం: చూ, అలంకారము. 3. (వస్తువునందు వస్త్వంతరారోపణ మొనర్చుట. ఇది మొత్తముమీఁద నాలువిధములయ్యె. అభేదతాద్రూప్యములు న్యూన అధిక అనుభయ భేదములతోఁ గలసియగుచున్నది. "ఉదా.- పురాణాబ్ధి మథింపమోక్షలక్ష్మిగన్గా.")

రూపగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: (తె).-మూరుకొంపు-మూర్కొండ*.

రూపగు. ద్వ అ. క్రి: చూ, వర్ధిల్లు.

రూపచింతామణి. అం. ఒకానొక కావ్యము: చూ, కావ్యనాటకములు.

రూపడఁగు. ద్వ. అ. క్రి. 1. చేచ్చు: చూ, సమయు. 1; 2. నశించు: చూ, సమయు. 3; ప్రే. 3. రూపడఁచు. ఉ. హరి. 2, ఆ. 64.

రూపభేదము. అం: చూ, తంత్రములు.

రూపమదము. అం: చూ, మదములు. 2.-ఓ.

రూపము. సం. వి. అ. న. 1.=రూపు. ఆకారము: చూ, స్వరూపము; 2: చూ, రూపకము. 1, 3. శుక్లపీతాదివర్ణము: చూ, వర్ణము. 6; 4: చూ, సౌందర్యము; 5. అగ్నిగుణము; 6. చక్షురింద్రియగోచరము: చూ. రసము. 14; 7.=రువ్వము. చెప్పినదే మరలఁ జెప్పుట: చూ, వెండియు; 8: చూ, స్వభావము; అం. 9: చూ, ఆదానము. 3.

రూపరి. ద్వ. విశే. 1: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు; 2. అందకత్తియ: చూ, స్త్రీ.

రూపఱు. ద్వ. అ. క్రి. 1. అంగహీనమగు; 2. చేచ్చు: చూ, సమయు. 1; 3. నశించు: చూ, సమయు. 3.

రూపవంతుఁడు. సం. విశే: చూ, రూపరి. 1.

రూపాజీవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వేశ్య.

రూపాధ్యక్షుఁడు. సం. విశే. టంకసాలయధికారి: చూ, నైష్కికుఁడు.

రూపాయ. వై. వి.=రూప్య. రూ-రూపాయి. వుకారు, పదునారు అణాలనాణెము: రూప్యము-రౌప్యము. తద్వి.--- చివుక, దుగలము, దుగులము, పావలా-పావులా-ఇత్యాదిరకము వారీ నాణెములుకలవు.

రూపాయి. వై వి.=రూప్య: చూ, రూ-రూపాయ.

రూపాస్త్రుఁడు. సం. వి. అ. పు: చూ, మన్మథుఁడు.

రూపించు. వై. స. క్రి.=రూపణ. నిరూపించు (సం. అనికొందఱు): చూ, వీక్షించు.

రూపు. వై. వి. 1. రీతి: చూ, విధము. 1; 2.= రూప: చూ, సౌందర్యము; 3.=రూప, ఆకృతి: చూ, స్వరూపము.

రూపుమాపు. ద్వ. ప్రే. రూపుమాయఁజేయు.

రూపుమాయు. ద్వ. అ. క్రి. 1. చేచ్చు: చూ, సమయు. 1; 2. నశించు: చూ, సమయు. 3.

రూపురూపున. వై. క్రి. సమ్ముఖమున. "అసంగతిరూపురూపున (ముఖాముఖీని) మాట్లాడిన తెలియును." [సమయు. 3.

రూపుసెడు. ద్వ. అ. క్రి. నశించు: చూ,

రూప్యము. సం. వి. అ. న. రూ-రౌప్యము. 1. బంగారు వెండిలోనగువాని నాణెము: చూ, హరువు. 4; 2: చూ, వెండి. 1; 3.= రూపాయ-రూపాయి: చూ, రూపాయ; వా. విశే. 4. సుందరము: చూ, హృద్యము. 2.

రూమరు. వా. వి. గాలిమాట, పుకారు, గుమాను, వదంతి: చూ, శబ్దము. 2. [గీఁత.

రూలు. వా. వి. 1. పద్ధతి, చట్టము; 2. సమమగు

రూలుకఱ్ఱ. వా. వి. రూళ్లుగీయుకఱ్ఱ.

రూషితము. సం. విశే. ధూళి మొదలగువానిచేఁ గప్పఁబడినది, గుంఠితము: చూ, సంవృతము.

రె

రె. దే. అవ్య. ప్రశంసనార్థకశబ్దములకనుప్రయుక్తమగునది. "బళిరె-బాపురె" మొ: రూ-రే: చూ, సెబాసు. [డు. 2.

రెంచే. దే. స.వి.(జోదమునందు రెండు): చూ, గా ్యం

రెంట. దే. వి. 1. రెండగుట. ద్వైధము: చూ, రెండు. 2; అం. 2. ద్వైధము (భేదము): చూ, గుణములు. 3.

రెంటత్రాగుడు. దే. వి. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి.

రెంటత్రాగుడుతిండి. దే. వి: చూ, సింహము.

రెంటత్రాగుడుమెకము. ద్వ. వి: చూ, రెంటత్రాగుడు. రామా. 5, ఆ. 51.

రెంటనాల్కలుగలాఁడు. ద్వ. వి: చూ, సర్పము.

రెంటపంజోలు. దే. వి: లాయిడి.

రెంటము. దే. వి. రూ-రెంటెము-రేఁటెము, గింటెము-గెంటెము. జేంటనేఁతబట్ట: చూ, వస్త్రము.

రెంటికి. వా. వి. మలవిసర్జనమునకు పంపుమనె డుగుఋతు. (వ. వి). "బడిబాలుఁడు రెంటికిపంపుఁడని రెండువేళ్లుచూఁపెను."

రెంటెము. దే. వి: చూ, రూ-రెంటము.

రెండయిదులు. వా. స: చూ, పది.

రెండవకోలము. ద్వ. వి: చూ, రాచేకోలము.

రెండవపంట. దే. వి: ఎడకారు, దాళవా-దాళువా-దాళ్వా, పిక్కారు.

రెండవవంగడంపుపబువు. ద్వ. వి. క్షత్రియుఁడు: చూ, రాజు. 1.

రెండవవారము. వా. వి. సోమవారము: చూ, వారము. 2.

రెండాఱులు. వా. స: చూ, ముచ్చొకము. [(2 × 6=12.)

రెండు. దే. వి. 1. భేదము: చూ, వేఱుపాటు. 1; స. 2: ఇరు-ఈరు, రెంచే, రెంట. (సం).—అంఘ్రి, ద్వికము. తద్వి.—గ. ద్వంద్వము, ద్వయము, ద్వితయము, ఐ. మిథునము; 3. (జోదమునందు) రెండునకు.—రెంచే; ఠ. రెండగుటకు.—రెంట. (ఇదెద్వైధము.) (వీనికిసంధిని వర్ణవికారము రెణ్ణాళ్లు, రెన్నెల్లు.)

రెండుజన్మములుగలవారు. అం: చూ, ద్విజులు.

రెండుతడవలు వా. వి. బ: చూ, ఇనుమాఱు.

రెండుతలలపాము. దే. వి: చూ, రాజిలము.

రెండునాలుకలుగలది. అం. పాము: చూ, సర్పము.

రెండునాలుకలవాఁడు. గా. వి. ఆడినమాటతప్పిపోయిమఱియొకరీతిగామాట్లాడువాఁడు.

రెండునూఱులు. వా. స. బ: చూ, ఇన్నూఱు.

రెండునొకటి. వా. స. బ: చూ, రూ-రెండొకటి.

రెండుమాఱులు. వా. వి. బ: చూ, ఇనుమాఱు.

రెండుముఖములుగలవాఁడు. అం. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.

రెండువందలు. వా. స. బ: చూ, రెండునూఱులు.

రెండువీసెలు. వా. వి. బ: చూ, ఎత్తు. 8. (½ మణుగు.)

రెండుసార్లు. వా. వి. బ: చూ, రెండుతడవలు.

రెండైదులు. వా. స. బ: చూ, రూ-రెండయిదులు.

రెండొకటి. వా. దే. స: తిగ-తివ-తీ, ముచ్చే-ముచ్చే, మూఁడు-మూడు. (సం).—త్రికము.

రెంబ. దే. వి. రూ-రెబ్బ-రెమ్మ. ఉపశాఖ: చూ, శాఖ. 1.

రెక్క. దే. వి. రూ-ఱెక్క. పక్షిఱెక. పత్రిభా. 4, ఆ. 86: చూ, ఱెక్క. 1.

రెక్కొను. దే. అ. క్రి. (రేకు+కొను) 1. రూ-రక్కొను, రేకెత్తు: చూ, వర్ధిల్లు; 2. తేఱకొను: చూ, స్వస్థమగు; ప్రే. క్రి. రెక్కొలుపు.

రెక్కొలు. దే. వి. రెక్కొనుట.

రెచ్చెల. దే. విశ: చూ, లడాయిగాఁడు.

రెచ్చు. జే. అ. క్రి: చూ, విజృంభించు. నీలా. 2, ఆ. 104.

రెట్ట. దే. వి. 1. పక్షిమలము: చూ, శమలము; 2. పక్షము: చూ, ఱెక్క. 2; 3. భుజము: చూ, స్కంధము. 1.

రెట్టి. దే. వి. 1: చూ, రెట్టింపు; 2. గొనము, మడుఁగు-మడువు-మడ్డు-మణుఁగు-మణువు. (సం). గుణము.

రెట్టించే. దే. స. క్రి: ఇనుమడించే-ఇన్మడించే, ఇబ్బడించే-ఇమ్మడించే, జేమలించే.

రెట్టింపు. వా. వి. అంత, ఇనుమడి-ఇన్మడి, ఇబ్బడి-ఇమ్మడి, జేంట, జేత, జేమిడి-జేమిలి, వంట, దుగ-ముప, దుగుణము, దొంతు, రెట్టి, (సం).—వంచము, ద్విగుణము.

రెట్టు. దే. వి: చూ, రెంటము.

రెడి. దే. వి. 1: చూ, రూ-రెడ్డి; వా. 2. సిద్ధము.

రెడ్డి. దే. వి. 1. గౌరవ కుటుంబమునకుఁ జెందిన శూద్రజాతి. రూ-రెడి-రడి-రడ్డి (తద్వి.— కమ్మరెడ్లు, పంటరెడ్లు పాకనాటిరెడ్లు, పెడకంటరెడ్లు-పెడగటిరెడ్లు, భూమంచిరెడ్లు, మోటపాటిరెడ్లు-మోటాటిరెడ్లు మొదలగు జాతులు 14 గలవు.); 2: చూ, శూద్రుఁడు.

రెడ్డికము. వా. వి: రూ-రెడ్డిగము. ముడుచుకొన్న యొక కాలితొడమీఁద మోఁకాలు మీఁదుగా ముడుచుకొన్న మఱియొక కాలి పాదము మోపి ఆకాలిని వీఁపును అంగవస్త్రముతో నీడ్చి కట్టుకొని కూర్చుండుట.

రెడ్డిగము. దే. వి.—పై.—

రెడ్డిపాలవంకెలు. ద్వి. వి. బ: చూ, ధాన్యము.

రెడ్డివారినానఁబాలు. దే. వి. పటువర్ణి *: చూ, స్వర్ణక్షీరి.

రెపరెప. దే. వి. 1: చూ, రటితము; 2. గాలి వీచుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ. [2. గర్వించే.

రెపరెపమను. దే. అ. క్రి. 1. అఁకరెత్తు; వా.

రెప్ప. దే. వి: చూ, రూ-ఱెప్ప. కళా. 7, ఆ. 144. [195: చూ, సంపూర్ణము.

రెప్పము. దే. విశ. పూర్ణము. ఉ, హరి. 4, ఆ.

రెబ్బ. దే. వి: చూ, రెంబ.

రెమ్మ. దే. వి.—పై.—

రెమ్ము. దే. స. క్రి. 1. ఒడిసితిగుచే. విజ. 1, ఆ. 72; 2. ఒడియు. సా. 1, ఆ. 71: (చూ, స్ఫోటించే) ఈడుచే-ఈడ్చు, ఈరుచే-ఈర్చు, ఒడియు, కేఁదు, తిగియు-తివియు, తిగుచే-తివుచే, తొడుకు, నిమురు, నుసుము, పీఁకు, లాగు. (సం).—ఆకర్షించు, ఆక్షేపించే, అపహరించు. తద్వి.—పాలుపితుకుటకు.—ఈను, పిండు, పిడుచే, పితుకు-పిదుకు.

రెయి. వై. వి.=రాత్రి: చూ, రూ-రేయి.

రెయ్య. దే. వి. చిఱుచేఁప: చూ, మత్స్యము.1.

రెలుచే. వా. స. క్రి. ఆసలుపువ్వులు లోనగు వానిఁగోయు. రూ-రెల్చు. కోయు, గిల్లు, చిదుము. (సం).—అవచయించే.

రెల్చు. వా. స. క్రి.—పై.—

రెల్ల. దే. వి. 1. కణి కైక దేశము: గెల్లు; 2: చూ, మెతుకు. 2. [వర్వాతము.

రెల్లుకానుపుతాత. దే. వి. హేమాద్రి: చూ,

రే

రే. వై. వి. 1.=రాత్రి: చూ, రాత్రి; 2.=రే. ఓరీ. రూ-రె. (దేశ్యమనిశ.ర): చూ, రూ-రె.

రేఁగాకు. దే. వి. 1. నఖమను గంధద్రవ్యము: చూ, రాజావ్రమము; వా. 2: గేఁగు చెట్టుఆకు.

రేఁగు. దే. వి. 1: రూ-రేను-రేవు-ఱేఁగు, గొట్టియ-గొట్టె. *. (సం. వ).—కందుకము, కర్కంధు-కర్కంధువు, కువలము, కువలి, కుకోలము, కోల-కోలి, కోశాతకి-ఘోషాతకి, గూఢఫలము, గోపి, ఘుంట, ఘోంటి, ఘోంటాఘుటి, ఘోటజటి, బదరి, స్వాదుఫల. తద్విశేషములు.—ం: అడవిరేఁగు-అడవిఱేఁగు. (సం).—కర్కటిక, వనకోలి, వనజబదరి; ౨: కమ్మరేఁగు-కమ్మరేను, నక్కరేఁగు-నక్కరేను-నక్కలు. (సం.)—ఐరావతము, కశేరుకము, ఖగవక్త్రము, లకుచము-లికుచము; 3. నేలరేఁగు. (సం).—క్షితి

బదరి, క్షుద్రఘోలి, చివిల్లికా, క్షుపము, భూబదరి; ౪: చిటిగొట్టె; ౫· ఱేఁగుపండు, ఱేఁగుపండు. (సం).—కర్కంధువు, కులము-కోలము, కోకిలము, కువలము, గుట, ఘోంట, బదరము, సౌవీరము.(మిగతవానికి "చూ, స్వాదుఫల. 3."); అ. క్రి. 2. పైకిలేచు. రామా. 7, ఆ. 279: ఎగయు, కొదరు, గొరించు, నెగయు-నెవయు, నెగయుదెంచు, పుటమెగయు, లేచు. (సం).—ఉద్గమించు, 3. రూ-ఱేయు-ఱేయు-ఱెచ్చు: చూ, విజృంభించు; 4 ఉద్రేకించు. చూ, హుంకరించు.

ఱేఁగుడు. దే. వి. సిధ్రికి.*: చూ, పొట్లు.

ఱేఁగుపండు. వా. వి. బదరీఫలము: చూ, ఱేఁగు.1-౪.

ఱేఁచు. దే. ప్రే. 1. ఱేఁగఁజేయు. రూ—ఱేఁపు; స. క్రి. 2: ఎక్కొడు, ఎక్కులు పెట్టు, ఎత్తుపెట్టు, ఎసకొలుపు, ఎసపెట్టు, కెల్లగించు, కొలుపు, పురికొలుపు, పెరఱేఁచు-పెరఱేపు- ప్రేచు- ప్రేరేపించు-ప్రేఱేఁచు-ప్రేఱేపు, ప్రోలుగుడుపు-ప్రోల్గుడుపు. (సం).—ప్రేరించు.

ఱేఁటెము. దే వి: చూ, రూ—ఱెంటము.

ఱేఁపు. దే. ప్రే: చూ, రూ—ఱేఁచు.

ఱేఁబగలు. ద్వ. వి. రోజు, అహోరాత్రము: చూ, హోర. 1.

ఱేక. దే. వి. 1. తాటాకు మట్టతో కట్టిన దొప్ప; వై. వి. 2.—రేఖా. గీఱ; చూ, రేఖ. 3; 3.—రేఖా-లేఖా. జాబు: చూ, లేఖ. 3; 4. పంక్తి: చూ, శ్రేణి. 1; వా. 5: చూ, ఱేకు. 1.

ఱేకంటు. ద్వ. వి: చూ, సూర్యుఁడు.

ఱేకచీరణము. ద్వ. వి. రేఖలుతీర్చెడు చిన్నయులి: చూ, వృక్షాదనము.

ఱేకు. దే. వి. రూ—ఱేకు. 1. పుష్పదళము: చూ, సంవర్తిక; 2. జలతారు: చూ, సరిగ.2; 3. ఈఁక: చూ, ఱెక్క. 1: 4. అంచు కమ్ములుతేనిబట్ట, సయిను: చూ, వస్త్రము; 5. దుప్పటిలోసగము: చూ, వస్త్రము.

ఱేకుముడఁచు. దే. స. క్రి. రూ—ఱేకుముడఁచు. అణఁగఁద్రొక్కు. విజ 3, ఆ. 167.

ఱేకెత్తు. దే. అ. క్రి: చూ, వర్ధిల్లు.

రేఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ—లేఖ. 1. ఎడము లేక దగ్గఱయగు వృక్షాదులపంక్తి: చూ, శ్రేణి. 1; 2. పాణిపాదతలముల యందలి గీఱ; 3.—ఱేక: చీరము, కాంతి. (తె.వ.).—గీఁత, గీటు, గీఱ, గెఱ, గోఁటు, చాఱ, జీర, బరి, ఱేక, అక్కు, వ్రాయి. తద్వి.—౧. గుండ్రని రేఖకు.— (తె).—గిఱి, గుడి; ౨. వడ్లగాసిచుట్టుగీఁచెడు గిఱికి.—(తె). పొతుకు; 4.—లేక. జాబు: చూ, లేఖ. [1—3౦.

రేగటినేల. దే. వి. నల్లనేల: చూ, భూమి.

రేగడ. దే. వి.—వై.—(రూ-రేవడ.)

రేగడి. దే.వి.రూ-రేవడి: చూ, భూమి.1—౫౫.

రేగడిమూల. దే. వి. తీఁటకసింద *: చూ, సముద్రాంత. 1.

రేచకనికృష్టము. అం: చూ, కరణములు.

రేచకము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, కుంభకాదిత్రయము; 2. ఏనుఁగుచెవివంటి పాదకంచుకము: చూ, వారవారణము.

రేచకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కరక*: చూ, హరీతకి.

రేచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, రూ—రోచని. 1. *; 2. దంతి*: చూ, విశల్య.5.

రేచిక్క. వా వి. 1. తలతిక్క; 2: చూ, విసుపు.

రేచితము. సం. వి. అ. న. 1. వంకరలేక వేగముగాఁబోయెడి గుఱ్ఱపునడ: చూ, ధారలు; అం. 2: చూ, భ్రూక్రియలు; 3: చూ, నృత్తహస్తములు; 4: చూ, కటిక్రియలు.

రేచీఁకటి. ద్వ. వి. రాత్రికన్నులు తెలియమి, నిశాంధ్యము.

రేచీఁకు. ద్వ. వి: అవిటి-అవిడి, కన్నవిటి, కానని వాఁడు, కానరాని వాఁడు, గుడ్డి-గ్రుడ్డి, చీఁకు-చీకు. (సం. వ).—అంధకుఁడు, అంధుఁడు, అదృక్కు, అనేడమూకుఁడు, దివ్యచక్షువు. తద్వి.— ౧. పుట్టుగ్రుడ్డి, పుట్టుచీఁకు. (సం).—జనుషాంధుఁడు; ౨. మెల్లకంటివాఁడు. (సం).—కేకరుఁడు, గోకులికుఁడు, ఒగరుఁడు, వలిరుఁడు-వళిరుఁడు-వళీరుఁడు. ("చూ, వళీరుఁడు.")

రేచెల్వ. ద్వ. వి. భోగముది: చూ, వేశ్య.

రేజేవరాలిమగఁడు. ద్వ. వి. చేందమామ: చూ, హిమాంశువు.

రేజోతి. వై. వి.—వై.—

రేడియో.వా. వి.(Wireless and Radio) తంతువిరహితతారాప్రేషణము. (ఇందుకు సంబంధించిన పరిభాషా పదములు — ౧ Wireless Telegraphy=తీగ లేని టపా; తంతు విరహిత తారాప్రేషణము; ౨. Wireless Amplifier=ధ్వనిస్ఫుటీకరణసాధనము; పరివర్తన యంత్రము; ౩. Broad Sasting= పరిప్రేషణము; భూమార్గ టెలిఫోను తంతులద్వారా (శబ్ద) ధ్వనివ్యాపనము; సంగీతము ఉపన్యాసము వర్తసలక్షంపుట;౪. Wireless Loud Speaker= శబ్దపరిస్ఫుటన యంత్రము; తారస్వరయంత్రము; ధ్వనియథాతథముగా వినఁబడునట్లు చేయునది; ౫. Wireless Microphone=శబ్దోత్పాదన యంత్రము; సూక్ష్మశబ్దగ్రాహి యంత్రము, వాయుతరంగములందలి ధ్వనిని విద్యుత్ప్రవాహ తరంగములందునకలిగించునది; ౬. Wireless Radio Set=విద్యుత్తరంగముల ద్వారా వ్యాపింపఁజేయఁబడు ధ్వనులను మరల రూపములో వినుటకుపయోగించు ప యంత్రము; ౭. Wireless Receiv గ్రాహక యంత్రము; ౮. Wirel Short Wave=చిన్నఅల, హ్రస్వతర ము;౯. Wireless Trans Forme పరిణామక యంత్రము. విద్యుత్ పరివ యంత్రము; ఒకవోల్టుపట్టుబడి విద్యుత్తు కొకవోల్టుపట్టుబడికి మార్చునది; Wireless Transmitting= విద్యు ప్రావణ; ప్రేషణ; ౧౧. Wirel Trans Mitier=విద్యుత్ ప్రేషణ (... పణ)యంత్రము; ౧౨Wireless Tra mitter Areal=అంతరిక్ష మార్గవిద్యు ప్రాపణశంతులు; ఎత్తుశిఖరములపై వే బడు సమాంతరతంతులు; ౧౩. Wirel Beam Areal=హ్రస్వతరంగ ప్రా తంతువులు ఇత్యాది. [మనుము (పిడ

రేణము. దే. వి. దూడపేడ: చూ, శుష్క

రేణికిపచ్చే. వా. అ. క్రి: నేటుసేయు.

రేణుక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. రేణుకం గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము; 2. దగ్ని భార్య: చూ, సహధర్మిణి (భార బ 3. (రేణుకలు=నూగుదోస అనికొంద

రేణునాసము. సం. వి. అ. పుం తుమ్మెద: పట్పదము.

రేణువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. కణిక, కలుషము, క్షితికణము. గుండక చూర్ణము, తమస్సు, ధూపరాగము, పాంశువు-పాంసు వాతకేతువు. (తె. వ).—తుము తువ్వర, తప్పు-తుప్పి దవ, దుమారము, దుమ-దుమ్ము, దూలి-దూళి, నలఁక,

పలుసంత, పలుసు, నెరసు, పదటి (పడదు)-పదడు,బుగ్గి.తద్వి.గ.-క్షణము,పరమాణువు, పీలువు; ౨. గవుండ్లవాఁడు కత్తులు నూరెడుపొడికి:(తె).—నెరసు. (చూ,సురుము) (చూ, స్వల్పము.); 2. లవము: చూ, స్వల్పము. [చూ, సిరము.

రేణుసారము. సం. వి. అ. న. కర్పూరము.

రేతము. సం. వి. స్. న: చూ, రూ—రేతస్సు.

రేతలి. దే. వి: చూ, రేణునాసము.

రేతస్సు.సం.వి.స్.న. 1.పురుషుని రేతస్సునకు:- అక్షము, ఇంద్రియము. కల-కళ, కలము, కామము, కిట్టవర్జితము, ఛర్ది, తేజము-తేజస్సు, బిందువు, బీజము, భగము, మదము, వీర్యము, సుక్రము, శుక్లము, శుచి, హిరణ్యము. (తె).—సాఁడు. తద్వి.—గ. ఆఁడుదాని రజస్సు.-ముట్టునెత్తురు-రజస్సునకు:- (చూ, రజస్సు. 3); ౨. ఆఁడుదాని రక్తమును మగవాని రేతస్సును కలిసినముద్దకు:-కలిలము, కులపలము; 3. ఏనుఁగు రేతస్సునకు:—మదము; ర. స్త్రీ ప్రథమార్తవమునకు:-(తె).తొలిముట్టు,ముట్టు, సనుగతి-సమర్త.("చూ, హిరణ్యము. 5."); 2. పాదరసము: చూ, సూతము.

రేతిరి. వై. వి.=రాత్రి: చూ, రాత్రి.

రేత్తిరి. వై. వి.=—పై.—

రేత్రి. వై. వి.=—పై.—

రేదొర. ద్వ. వి. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు.

రేద్రిమ్మరి. ద్వ. వి. (రే + త్రిమ్మరి) రాత్రించరుఁడు. ఉ, రా. ౫, ఆ. 43: చూ, రాక్షసుఁడు. 1; 2. దొంగ: చూ, హారకుఁడు.

రేద్రిమ్మరీఁడు. ద్వ. వి. 1. దొంగ: చూ, హారకుఁడు; 2. నిర్ఋతి: చూ, సోఁకులఱేఁడు.

రేనాఁడు. దే.వి. దేశవిశేషము, రేవు: చూ, సీమ(1).

రేను. దే. వి: చూ, రూ-రేఁగు.*.

రేపకడ. ద్వ. వి. (రేపు + కడ) రూ—రేపాడి ఎల్లి, రేపు-ఱేపు.

రేపాడి. దే. వి.—పై.—కాశీ. 7, ఆ. 259. (రేపాడియనుచో ఆడియనునది ఆది వంటిదని యెఱుంగునది) (చూ, ఏఁడాది.)

రేపు. దే. వి.—పై.—

రేఫుఁడు. వా. విణ రేఫ్ఫుఁడు. మాఱుఁబడినవాఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2. [హిమాంశువు.

రేపాలఁతిమగఁడు. ద్వ వి. చేందమామ: చూ,

రేఫము. సం. వి. అ. పుం. 1. రవర్ణము: చూ, వర్ణము 1. విణ. 2.అధమము: చూ,హీనము.2.

రేఫసుఁడు. సం. విణ: చూ, రేఫుఁడు.

రేఫ్ఫుఁడు సం. విణ.—పై.—

రేబ. దే. వి. శయ్యపైపఱపు, రేపు: చూ, శయ్య. 1. [రాత్రి.

రేయి. వై. వి.=రాత్రి. రూ-రే-రెయి: చూ,

రేయింతిమామ. ద్వ. వి: చూ, సముద్రము.

రేయినెల్లు. ద్వ. వి: చూ, రేపాలఁతిమగఁడు.

రేయు. దే. అ. క్రి. 1: చూ, విజృంభించు; స. క్రి. 2. ఖండించు రాఘ. 4, ఆ. 148: చూ, నెలగు.

రేయెండ. ద్వ. వి: చూ, వెన్నెల. 1.

రేఱేఁడు. ద్వ. వి: చూ, రేపాలఁతిమగఁడు.

రేల. వా. వి: చూ, రూ—ఱేల*.

రేవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నర్మదానది: చూ, నది; 2. నీలి*: చూ, గంజని. [విశేషము.

రేవంతముష్టు. వా. వి. వస్త్రము ధరించుటలోని

రేవంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అశ్వశిక్షకుఁడు, కళాంకరుఁడు.

రేవఁడు. దే. వి. (రేవు + అఁడు) చాకలవాఁడు. స్వా. 3, ఆ. 104: చూ, రజకుఁడు.

రేవగలు. ద్వ. వి. (రే + పగలు) అహోరాత్రము: చూ, హోర, 1.

రేవడ. దే. వి: చూ, రూ—రేగడ.వర. 2,ఆ.12.

రేవడి. దే. వి: చూ, రూ-రేగడి.

రేవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రూ-రేవంతి-రేవ: చూ, రిక్క; 2. బలరాముని భార్య: చూ, సహధర్మిణి (భార్య.)

రేవతీరమణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు. 1.

రేవతిచిన్ని. దే. వి. రూ-రేవల్చిన్ని* (మల మూత్రములు జారీ చేయును.)

రేవల్చిన్ని. దే. వి.—పై.—

రేవు. దే. వి. 1. నద్యాదులయందు మనుష్యులు దిగుట కనువుగా నేర్పఱచిన దారి: నీరాటరేవు-నీలాటిరేవు-నీళ్ళాట రేవు, రేవు. (సం).—అవతారము, ఘట్టము, తీర్థము: చూ, సరస్సు. 1. తద్వి.—నడచిపోఁదగిన రేవునకు.—పాటిరేవు; 2. సముద్రమునందు సరకులు ఎగుమతిదిగుమతి చేయుచోటునకు:- (సం).—అవతారము, ఘట్టము, తీర్థము: చూ, సరస్సు. 1; 3. రేవాడు, కరవాఁక పట్టణము: చూ, దేశములు. ౧౭.; 4: చూ, రేఁగు*. య. 2, అ. 47; 5. చౌకలవాని చౌకిరేవుల లెక్క. "ఎన్ని రేవులు ఉతికెను"

రేవుజెక్కి. దే. వి. గాడిద: చూ, రాసభము.

రేవుబోయ. దే. వి: చూ, సరంగు.

రేవువాఁడు. దే. వి: చూ, రేవఁడు.

రేవెలుఁగు. ద్వ. వి: చూ, రేపాలఁతిమగఁడు.

రేవెల్గు. ద్వ. వి.—పై.—

రేవెల్గుజోడు. ద్వ. వి: చూ, సూర్యుఁడు.

రేసు. దే. వి. 1. చేలుకన: చూ, లాఘవము. 1; వా. 2. ఒకానొకమృక్క: చూ, రూ-రేఁచే. (రేచే అని కొందరు); విశే. 3. చేలుకనిది: చూ, లాఘవము.1.

రేసుగుడ్డ. దే. వి. చేతిగుడ్డ: చూ, వస్త్రము.

రేసొద. వై. వి. కంకరి: చూ, లేపము.

రై

రై. సం. వి. ఐ. పుం. రాః. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3. [కంచెలః చూ, వస్త్రము.

రైక. దే. వి. రూ-రవిక-రైక-ఱయిక-అవిక,

రైటరు. వా. వి. గుమాస్తా (క్లర్కు.)

రైటు. వా. వి. ఒప్పు, క్రమము. (రాంగునకు వ్యతిరేకము.)

రైతు. దే. వి. రూ-రయితు: చూ, సేద్యకాఁడు. తద్వి.—౧. భూస్వాతంత్ర్యము లేని రైతునకు.—పాయకారి; ౨. పొలము కాఁపునకు.—పొలమరి. (మిగతవానికి "చూ, సేద్యకాఁడు.")

రైలు. వా. వి. 1. ఇనుపపట్టు; 2. పొగబండి: (ట్రైన్) :చూ, శకటము.1. (చూ, బండి.)

రైవతకము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, కొండ*; 2. ఎఱ్ఱకిత్తలి*: చూ, శర్కరాంకము.

రైవతుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

రో

రో. దే. అవ్య. 1. సంబుద్ధియందు స్త్రీవాచకంబులకను ప్రయుక్తమగునది. (ఉదా. —అక్కరో, ఇంతిరో, రమణిరో మొ.) రూ-రో; 2. ప్రశంసార్థకమునందు తద్వాచక శబ్దంబులకను ప్రయుక్తంబగునది. "అమ్మరో.": రూ-రో. [శబ్దము. 1.

రోంజేడు. దే. వి. ప్రలాపము, పదరు: చూ,

రోండి. దే. వి. 1: తుంటి, మలుగు; 2. నడుము యొక్క పార్శ్వభాగము: చూ, పిఁగు. 1.

రోండివేట్రు. అం: చూ, విన్నాణములు.

రోండు. దే. వి. రూ-రొడ్డు, రొప్పు, రోఁజు, శ్వాసరోగము: చూ, వగరుపు.

రోండుడు. దే. వి: చూ, రూ-రోంజేడు.

రోంప. దే. వి: పడిసెము. (సం)—పీనశము-పీనసము. తద్వి.—(సం).-ప్రతిశ్యాయము-ప్రతిశ్రాయము- ప్రతిశ్రయము-పీనశము-పీనసము.(వైద్యశాస్త్రమునందు ప్రతిశ్యాయ పీనసశబ్దములు ప్రత్యేకములు.)

రోంపి. దే. వి: చూ, సుబ్బలి.

రొంపదుక్కి. దే.వి. నీళ్లుగట్టి అడుసు గాదున్నుట (మఱియొకటి వెలిదుక్కి): (చూ, కుదప. 1.): చూ, సేద్యము.

రొంపిమాను. దే. వి. రొంపిఁబున్నినపిమ్మట మిట్టపల్లములు సరిపఱచుటకు మీఁద పాఱించెడు మాను: పోకమాను.

రొక్కపుదొర. ద్వ. వి. కుబేరుఁడు; చూ, [శ్రీదుఁడు.

రొక్కపుపూఁట. ద్వ. వి: అరువుఁబూఁట.

రొక్కము. వై. వి. 1 =రోక. ఛేతివెల, నగదు (చూ, విత్తము. 1.); 2.=ఋక్థ. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3; 3: చూ, సమూహము.

రొక్కములకోఁడు. ద్వ వి: చూ, రొక్కపుదొర.

రొక్కారొక్కములు. వై. విశే. బ. బహువిధములుగలవి: (సం).— ఉచ్చావచము, నైకభేదము.

రొక్కించు. వై. స. క్రి. 1. రొక్కపఱచు; వా. 2. నొక్కినొక్కియడుగు.

రొచ్చు. దే. వి. 1. అపవాదము: చూ, నెగ్గింపు, 2. అడుసు. రూ-ఱొచ్చు: చూ, సుబ్బలి; 3: చూ, నుచ్చు. 1; 4. మాలిన్యము: చూ, మలినము. 1; వా. 5. రూ-ఱొచ్చు, తూముకాల్వలవెంటఁ బాఱెడు మురికిబంద: చూ, సుబ్బలి.

రొట్ట. దే. వి. 1. ఉపశాఖ: చూ, శాఖ. 1; వా. 2. ఆకులప్రోవు.

రొట్టియ. దే. వి. రూ-రొట్టె: చూ, భక్ష్యము.

రొట్టె. దే. వి.—పై.—

రొడ్డు. దే. వి. 1: చూ, రూ-రొండు; వా. 2. పులుపు, పుల్లన. "చల్లరొడ్డుగానున్నది"

రొడ్డుడు. దే. వి: చూ, రూ-రొండుడు.

రొద. వై. వి.=రత. రూ-రొదాళము. 1. ధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 2. కలకలధ్వని: చూ, స్వరము. 2.

రొదాళము. వై. వి.=రత.—పై.—

రొదాళించు. వై. అ. క్రి. ధ్వనించు: చూ, శబ్దించు.

రొప్పు. దే. అ. క్రి. 1. కూయు: చూ, శబ్దించు, 2. (పులి) కూయు: చూ, శబ్దించు; స. క్రి. 3. కోపించు: చూ, రోషించు; 4. తఱుము: చూ, వెంబడించి పరుగెత్తించు; 5. ఉచ్చాటనముచేయు.

రొమ్ము. వై. వి.=ఉర. రూ-ఱొమ్ము. 1: చూ, వక్షము. 1; అం. 2: చూ, తాడితాంగములు; 3: చూ, నఖక్షతస్థానములు.

రొయి. దే. వి. 1. నింద: చూ, నెగ్గింపు; 2. రూ-రొయ్యి, రోఁతబూడిద, కట్టెనిప్పుమీఁదినిగుఱు: చూ, సిగరి. 1 (భస్మము.)

రొయ్య. దే. వి. చిఱుచేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

రొయ్యి. దే. వి: చూ, రూ-రొయి. 2.

రొల్లు. దే. వి. 1 ప్రలాపము: చూ, శబ్దము. 2; అ. క్రి. 2: కలవరించు, వదవు, పలవించు, పలవు, పలుము, పలవరించు-పల్వరించు. (సం).—ప్రలాపించు. ("చూ, శబ్దించు".)

రొష్ఠు(ష్టు). వా. వి.1. నిష్ఠురము; 2. అప్రతిష్ఠ.

రౌ

రౌ. సం. వి. ఐ. పుం. 1. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3; వై. వి. (1). రూ-రోయి. లంచెవిల: చూ, శుల్కము. 3; (2) పందెము: చూ, వ్యవహారము. 4; (3) కుదువ, తాకట్టు: చూ, వారకము (1); (4) ఎరవు, చేబదులు: చూ, వారకము (1); (5): చూ, విక్రయము; (6)=రై. ధనము: చూ, రౌ. 1; అవ్య. (7): చూ, రూ-రో. 1; (8): చూ, రూ-రో. 2.

రౌంత. వా. వి. (రవ్వ + అంత) రూ-రవ్వంత.

రోఁకటిబండ. దే. వి. 1. శతపది: చూ, సర్పము; 2. పొన్నులేనిపొట్టిరోఁకలి, బండ: చూ, రోఁకలి; 3. క్రోష్టుపుచ్ఛిక*: చూ, సింహపుచ్ఛి.

రోఁకటిలోఁదలఁదూర్చి రోఁకలిపోటులకు వెరపవచ్చునా? లో. కార్యశూరత్వమందు వెనుకంజవేయఁగూడదు. "ఉదా.—కాకున్నది కాకమానదు. రోఁటిలోఁదలఁదూర్చి రోఁకటిపోటునకు వెరవఁదీరునా?" (నీతిచంద్రిక—మిత్రలాభము)

రోఁకలి. వై. వి.=గోకిల: (సం).—గోకిల్లము, పేశలము, ముసలము-ముశలము. తద్వి.—౧ పొట్టిరోఁకలికి.—బండ, రోఁకటిబండ; ౨.బలరాముని రోఁకలికి:-(సం)సౌనందము. ("చూ, సౌనందము.")

రోఁకలితాల్పు. ద్వ. వి. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు. 1.

రోఁకలిపోటు. వా. వి: దంపు-దంపుడు,కొట్నము. (సం).—అవహననము.

రోఁజు. దే. వి. 1: చూ, వగరుపు; వా. 2. రేఁబగలు: చూ,రూ— రోజు;అ.క్రి.3: చూ, వగరుచు.

రోఁజుడు. దే. వి.(రూ—రొంజుడు_రొండుడు-రొజ్జుడు—రొల్లుడు) ప్రలాపము: చూ, శబ్దము. 2.

రోఁత. దే. వి. 1. నింద: చూ, సెగ్గింపు; 2.(విణ). ఉల్లటము, ఏవ-ఏవము,ఎంబెటికము-ఎంబెటికి- ఎబ్బెరికము- ఎబ్బెటికము, ఎబెట్టు-ఎబ్బెట్టు, ఎఱబటికము,ఏవ—ఏవము, ఓకర, ఓకరింత, ఓకిలి-ఓకిలింత, కింకిరిపాటు, కికింకిరి, చీఁదఱ, నవ్వు, రోఁత, విసవు-విసుగు-విసుపు-విసువు. (సం. వ).—అనిష్టము, అప్రీతి, అసహ్యత, అసహ్యము, అనర్హము, బుతీయ, ఏహ్యము, ఘృణ, జుగుప్స, హ్రిణీయ-హృణీయ. తద్వి.— మిక్కిలిరోఁతకు.—ఎబ్బెట్టు, ఏకు—(వా)(యాక్కు)("చూ, హృణీయ.")

రోఁతకాఁడు. దే. వి: ఏవకాఁడు, రోఁతగొట్టు, రోసుబడి. (సం).—అసహ్యుఁడు.

రోఁతగొట్టు. వా. వి.—పై.—

రోఁతగించు. దే. అ. క్రి: చూ, రోఁతపడు.

రోఁతపడు. దే. అ. క్రి: ఈసడించు,ఏవగించు, ఏవపడు, ఓకరించు—ఓకలించు, గోరపడు, రోఁతగించు, రోయు. (సం).—అసహ్యపడు, అసహ్యించు. [సెలివాఁడు.

రోఁతలమారి. దే. విణ. నిందితుఁడు: చూ,

రోఁతిబూడిద. దే. వి: చూ, రొయి. 2.

రోక. దే వి. మూల: చూ, హరిత్తు. 1.

రోకము. సం. వి. అ. న. 1. ఓడ: చూ, హోడము; 2.=రుంకము. బెజ్జము: చూ, రంధ్రము. 1; 3. కదలిక: చూ, లోలము; పుం. 4. వెలుఁగు: చూ, వెలుతురు. 1; 5.రొక్కపమ్మకము: చూ, విక్రియము; 6.=రొక్కము. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3

రోకు. దే. వి. లలి: చూ, వికాసము.

రోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. (దీనిచేత తపింపఁజేయఁబడుదురు.): అంహతి, ఆతంకము, ఆమము, ఆమయము, ఆమోగము, ఉపతాపము, కాసువు, కిల్బిషము, క్షిదిము, గదము, గుడము, భంగము, రుక్కు—రుజ, రుగ్ణత, వికారము, వ్యాధి, స్పర్శము, హానువు. (అవ్య).—అతి, కచ్చిత్. (తె).—జబ్బు, తెగులు—తెవులు, నలఁక-నలఁకువ-నలి-నలకువ, నొవ్వి-నొవ్వు-నోవి-నోవు, నుస్తి, ("చూ, హానువు. 4."). తద్విశేషములు.— ౧. రోగవిశేషములు.—అక్కి; అతిమూత్రము; అనిషి; ఊరుస్తంభము, ఔదుంబరము; ఔపసర్గికము; కదరము; కురము; గదము;

గరము; గర్దభగదము; గుల్మము, ఛర్దువు; ధ; దుర్నామము; పక్షవాతము; పాకలము; పుష్కరము; ప్రదరము; మశకము; మహోదరము; లూత; విదారి; శర్కర; సికత; (తె).— ఎండుతెవులు; (తె).- ఎదురుకుత్తుక; (తె).— చీడ; (తె).— చేండు; (తె).— దొందము; (తె).— నత్తి: (తె).— మలిమిడి ఇత్యాది; ౨: అంతర్వమి, అజీర్ణము, అజీర్తి, అనుబంధము, చపలతాశయము, వాయుగండము. (తె).— అఱకము, అఱగమి, అఱకువ-అఱువన, అత్తియము-అత్తెము, ఉబ్బరము, ఉబ్బు, కడుపుబ్బు, పొంగరము, పొంగరింపు, పొంగు, మత్తి-మత్తెయ; ౩: ఆక్షేపకము, ఆధ్మాతము, అష్ఠీవము, ఖల్లి; ౪: ఉత్పాదిక, ఉద్దేహిక, ఉపజిహ్వక, కంఠశాలూకము, గలశుండిక- గళశుండిక, గళాంకురము, ఓ.వి, రోహిణి, పట. (తె).— అంగిటిముల్లు, అరిమి, కొండనాలుక, కోవ, చిఱునాలుక. (చూ, రసన. 1.); ౫: ఉపతప్త, ఉపతాపము, ఖిద్యమానము, స్పర్శము, స్పృష్ట; ౬: ఉపదంశము. (తె)- కొఱుకు, కొఱుకుపుండు, సవాయి; (తె).- అడ్డకజ్జి; పచ్చసెగ; సెక-సెగ; ౭: ఉచ్ఛ్వాసనిరోధనము, ఉచ్ఛ్వాసావరోధము, యశావకము. (తె).- ఊపిరికట్టు, గురుకు; ౮: కందసంజ్ఞము, యోన్యర్శము; ౯: కాంతిదము, పిత్తము, పైత్తము, పైత్యము, మాయువు; ౧౦: కాశము-కాసము, క్షయథువు, క్షవథువు, క్షవకము, క్షయము, గదాగ్రణి, యక్ష్మము. (తె).— అఱుగుఁదెవులు-అఱువుఁదెవులు, ఉక్కిస, ఉబ్బరము, ఉబ్బసము, కక్కువాయి, కుముటు, గస, దగ్గు-దగ్గు, నవఁత. తద్వి.—(౧) (తె).— పొడిదగ్గు; (౨) రాజయక్ష్మము; ౧౧: క్షౌద్రమేహము, ప్రమేహము, మేహము. (తె).— చెలది, తెలుపు; ౧౨: గృధ్రసి. (తె).— కిరుదెస; ౧౩. గ్రహణికి:— అతిభేదము, అతిసారము, అన్నగంధ, ఆమము, ఉత్థానము, ఉపరామయము, గ్రహణి, పాచనము, ప్రవాహిక, రక్షు, సారణము. (తె).— దోము, పాచేరుము, పారుడు, పాసనము, బంక, బేది. తద్వి.—(౧): నెత్తురుబంక; (౨): సీతభేది; ౧౪: సర్పి. (తె).— చేప్పి-రూ-పప్పి; ౧౫: (తె)—చెవ్వ, చెవ్వకాయలు; ౧౬: (తె):— చెలది-చెలిది-చెల్ది; ౧౭. జ్వరభేదములు —(౧): అభిఘాతము; (౨): ఆహీకము. (తె).— పాళి, పాలి; (౩): అనుతాపము, ఓజోశనము. (తె):— గాలివేఁత; (౪) కూటపాకలము, పిత్తజ్వరము; (౫). కూటపూర్వము, త్రిదోషజము, పాకలము; (౬) జ్వరము, జూర్తి. (తె).— కాఁక-కాఁక, పులకరము, పులపరము, వెక్క, వెచ్చ, వేఁకి; (౭) (తె).— తాఁకుడు. ఇత్యాది; ౧౮: (తె).— తెగులుగొంటు-తెవులుగొంటు-తెవ్లగొంటు; ౧౯. నజ్జానకు.— (చూ, శైత్యము. 1.); ౨౦. తెమడకు— (చూ, శ్లేష్మము.); ౨౧: మరిడీవ్యాధి, విషూచిక. (తె):— కలరా; ౨౨: మూర్ఛకు.(చూ, సొమ్మ.); ౨౩. జెన్నికి.— (చూ, సన్నిపాతము); ౨౪. కంటితెవులునకు.—(చూ, హర్షణము); ౨౫. కంతికి.— (చూ, దద్రువు.); ౨౬. పాండురోగమునకు.— పాండువు. (తె).— పాలుఁడు; ౨౭. వ్యాధినిర్ణయమునకు:— సముత్థానము; ౨౮. కుష్ఠువునకు.— (చూ, సితము. 1.); ౨౯. తలనొప్పికి.— (చూ, శిరోభారము);

3౦. వాంతికి.-(చూ,వాంతి); 3౧.మశూచకమునకు.-(చూ, స్ఫోటకము.);3౨.వెక్కిళ్ళకు.-(చూ, హిక్క. 1) 33: లక్క తెవులు; 3౪: అంకుతెవులు. ఇత్యాది. ("చూ, హనువు. 4.)2. కుష్ఠౌషధము: చూ,మందు. 1-3.

రోగహారి. సం. వి. న. పుం. 1. జోమ*: చిత్రకము, చిత్రకేతువు, జాము, జామి. (తె).' జేమి, జోము-జోమి; 2. బూడిదగుమ్మడి: చూ, సర్వతోభద్ర;విణ.3. చూ,వైద్యుఁడు.

రోగి. సం. విణ. (న. ఈ. న.): చూ, వ్యాధితుఁడు. తద్వి.—అతిసారకి. ఇత్యాది.

రోచన. సం.వి.ఆ.స్త్రీ.1.గోరోజనము,మంగళ్య, క్షితి: చూ,రాజార్హము;2.ఉత్తమస్త్రీ:చూ, స్త్రీ;3. ఎఱ్ఱగలువ*:చూ, సహస్రపత్రము.

రోచనము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండబూరుగు*: చూ, వారిజేము. 2; విణ. 2. ప్రకాశించేనది: చూ, శుభ్రము. 5.

రోచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రూ_రేచని. తెల్ల తెగడ*: చూ, సర్వానుభూతి; 2: కంపిలము- కంపిల్లకము-కాంపిల్యము, కరంబము, కర్కశము, చంద్రము, జాతి, రక్తాంగము. (తె).—కంపిల్లము.* ((సం) రంజకము అని కొందఱు.)

రోచమానము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱపుమెడసుడి: చూ, హయము; అం. 2: చూ, ఆగంతుకములు. 653. పొరట.

రోచిష్ణువు. సం. విణ. (ఉ): చూ, విభ్రాట్టు.

రోచిస్సు. సం. వి. స. న. 1. సూర్యకిరణము: చూ, హాయనము. 2; 2. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1.

రోజు. పా. వి. 24 గంటల (60 గడియల) కాలము: ఓర, తారీఖు, తేది, దివి, నాఁడు, విచ్చే, పూఁట, పొద్దు-ప్రొద్దు, రేఁబగలు-రేపగలు, రోఁజు (అని కొందఱు). (సం).-అహోరాత్రము, కల_కళ, కేరలి, దినము, దివసము, వాసరము, హోర. తద్వి.—౧. ముప్పదికొన్నలకాలము, 580 అెప్పపాటులకాలమునకు:(సం)._కల_కళ; ౨. ప్రతిదినమునకు.— నాఁడునాఁడు, నానాఁడు. (సం).—అనుదినము, దినదినము, ప్రతిదినము, ప్రత్యహము; (చూ,వాసరము);3. పుణ్యదినమునకు.-(సం) పుణ్యాహము; (పగలునున్న గువిశేషములకు" చూ,వాసరము." "చూ, హోర.1.")

రోటు. దే. వి: చూ, వక్రము. 1.

రోటువోవు. దే. అ. క్రి: చూ, వంకగవోవు.

రోడ్డు. పా. వి. కంకరపోసినబాట "ట్రంకురోడ్డు": చూ, సృతి. 1. (మార్గము. 1.)

రోదనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, శోకము. 2: అశ్రము-అస్రము-అస్రము, అశ్రువు-అస్రువు,ఆరామశాకము,ఊష్మము, నేత్రాంబువు. (తె).—కన్నీరు-కన్నునీరు, నీరు. ("చూ,సలిలము."); అం.3: చూ,రతిధ్వనులు.

రోదము. సం. వి. అ.న. భూమ్యాకాశమధ్యము: రూ-రోదసి- రోదస్సు, ద్యావాపృథ్వులు. ద్యావాభూములు. (తె)—మన్నుమిన్ను. తద్వి.—రెండు దరులనడుమనకు:— పాత్రము, వంకము.

రోదసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మన్ను: చూ, హరిప్రియ. 2 (భూమి. 1.);2. మిన్ను: చూ, సురవర్త్మము; 3: చూ, రూ-రోదము.

రోదస్సు. సం. వి. స. న: చూ,రూ_రోదము.

రోదించే. సం. అ. క్రి: చూ, శోకించే. 2.

రోధనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుధుఁడు: చూ, రాహువు. 2.

రోధస్సు. సం. వి. స. న: కచ్ఛము,కూలకము, కూలము, ఘట్టము, జటము, తటి,తీరము, ప్రతీరము, త్రిప్రటము, నితంబము, పాట

కము, ప్రాంతము, మర్యాద, వారణ, వేల, శంబలము. (తె. ప). - ఎడగడ్డ, ఒడ్డు, ఓర, కర, గట్టు, చెలియకట్ట - చెలియలికట్ట - చెల్లెలికట్ట, తట్టు, దరి, పొంత. తద్వి.—౧. సముద్రతీర మునను.—కూలదిక్కు. (తె) - ఏనాసము; ౨. ఈవలావలిదరులకు.— పారావారము.

రోధించే. సం. స. క్రి. అడ్డగించే: చూ, సంరోధించే.

రోన్ని. వా. వి. (రవ్వ + అన్ని) కొసిన్ని, రోసిన్ని.

రోధవక్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, నది.

రోపట్టు. దే. వి. రోయి: చూ, కుల్కుము. 3.

రోపణము. సం. వి. అ. న. 1. మోపుట: అధిష్ఠానము, ఆరోపణము, ఆరోపము, రోపము, (అవ్య). — అతి; 2. పైరుచేయుట: రోపము.

రోపము. సం వి. అ. పుం. 1: చూ, బాణము. 1; 2: చూ, రోపణము. 1; 3: చూ, రోపణము. 2.

రోబంటరి. వా. వి. అడవిపంది: చూ, సూకరము.

రోమంథము. సం. వి. అ. పుం. పశువులచర్విత చర్వణము: (తె). — నెమరు.

రోమగుత్సము. సం. వి. అ. న. చామరము: చూ, సురఁటి.

రోమము. సం. వి. న్. న. రూ—లోమము. తనూరుహము. ముఖము శిరముతక్కఁ దక్కిన దేహమునందుఁగల వెండ్రుక, బొచ్చు: చూ, వెండ్రుక; 2. కుప్పడు: చూ, ఉన్ని; అం. 3: చూ, దేవరోమము. 1—2.

రోమరాజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, శిఖరిణి. 4.

రోమవిక్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, రోమాంచము.

రోమశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తోఁటకూర*: చూ, మారిషము.

రోమశము. సం. వి. అ. పుం. 1. పంది: చూ, సూకరము; 2. గొఱ్ఱె: చూ, మేషము. 1; 3: ఆమలకీదళము, గోమేధికము. (తె)— ఆకుపత్రి, లవంగపత్రి; విశ. 4. వెండ్రుకలు గలది. [చూ, హరివాలుకము.

రోమశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ములుదోస*: రోమశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శరీరమునందు ఎలుఁగునకువలె నిడు వెండ్రుకలుగలవాఁడు.

రోమహర్షణము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, రోమాంచము; పుం. 2. తాండ్ర*: చూ, సంవర్తము. 3.

రోమహర్షణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక సూతుఁడు.

రోమాంచము. సం. వి. అ. పుం. (రోమములు గగ్గురుపొడుచుట): అవకుధారిక, ఆకసనము, ఉద్ధర్షితము, ఉన్నపరిగు, కంటకము, కూపాంగము, ణ, త్వక్పుష్పము, త్వగంకురము, పులకము, పులకాంకురము, పులము, రోమవిక్రియ, రోమోద్భేదము. (తె. ప).—గగురు - గగ్గురు, గగురుపు - గగుర్పు, గగురుపాటు - గగుర్పాటు, గగురుపొడుపు - గగుర్పొడుపు, గరు, గరువాల్పు, గరుపాటు, గరుపాలు, నిడువెండ్రుక, పులకరము - పుల్కరము, పులకము - పుల్కము, పులకలు - పుల్కలు, పులు, మైమోజో. (చూ, సంభ్రమము.)

రోమావళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ 1: చూ, రోమరాజి; అం. 2. (సూగారు): చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు. (బొడ్డులోనుండి బొమ్మనడుములకు నడుమచీమల చాలువలెనున్న సుఖవతియు భాగ్యవతియు నగును.)

రోయి. వై. వి. 1. నింద: చూ, సెగ్గింపు; 2: చూ, రూ—రో. (4); 3: చూ, రూ—రో. (5); 4: చూ, రూ—రో. (1); 5: చూ, రూ—రో. (2); 6: చూ, రూ—రో. (3)

రోయిని. వై. వి.=రోహిణి. బండిరిక్క: చూ, రిక్క.

రోయివి. దే. వి. ధనదానము: చూ, స్పర్శము. 3.

రోయు. దే. అ. క్రి: చూ, రోఁతపడు; స. క్రి. 2: చూ, వెదకు; 3. నిందించే: చూ, సెగ్గింపు; 4. విడుచే: చూ, విసర్జించే.

రోయుట. దే. వి: చూ, వెదకుట.

రౌరవము. వై. వి.=రౌరవము. నరకము: చూ, సంహారము. 2. (చూ, నరకములు).

రోలంబము. సం. వి. అ. పుం. రూ—లోలంబము. తుమ్మెద: చూ, షట్పదము.

రోలు. దే. వి. 1: చూ, రూ—ఱోలు; వా. స. క్రి. 2. కొట్టు; 3. విలపించు.

రోలుమ్రాను. దే. వి: చూ, ఱోలుమ్రాను.

రోవి. దే. వి. ఒకచెట్టు: చూ, వృక్షము.

రోవెల. ద్వ. వి. లంజెకు ఇచ్చెదనని ఒప్పుకొనినవెల: చూ, రోయి. 4.

రోవెలఁది. ద్వ. వి: చూ, వేశ్య.

రోషణుఁడు. సం. విణ: అతిఘి, అభిసీతుఁడు, అమర్షణుఁడు, ఆయస్తుఁడు, ఉచ్చింగటుఁడు, కుపితుఁడు, కృత్యుఁడు, కోపి, కోపితుఁడు, క్రుద్ధుఁడు, క్రూరుఁడు, క్రోధనుఁడు, క్రోధసముష్టుఁడు, క్రోధి, గాతువు, తామసి. (తె. వ).—అక్కసి, అక్కసుకాఁడు, కినుకకాఁడు, కోపకాఁడు, చుచ్చిరి. తద్వి.—అత్యంతకోపనుఁడు, క్రోధమూర్ఛితుఁడు, చండుఁడు. (తె).—చిట్లకట్టియ. చిట్లకట్టియ-చిట్లుకట్టె-చెట్లకట్టియ-చెట్లకట్టె.

రోషము. సం. వి. అ. పుం. (దీనిచేత హింసింపఁబడును)=రోసము: రూ—రుష, అమరము, అసూయ, ఆగ్రహము, ఆవేగము, ఉత్క్రోశము, ఉత్సవము, కలుషము, కల్మషము, కోపము, క్రుధ, క్రోధము, క్లేశము, శిపుష్పము, గర్జనము, టంకము, త, తమిస్రము, ప్రతిఘము, భామము, మత్సరము, మన్యువు, రుట్టు, విప్రతీహారము. (అవ్య)—అయో, ఆ, ఈ, ఉ, ఏ, కచ్చిత్, హుం. (తె. వ).—అంకపొంకములు-అంకపొంకాలు-అంకాపొంకములు-అంకాపొంకాలు, అంగద, అంచేటము—అచ్చెలము, అక్కసు, అలక-అలుక-అలుకువ-అల్క, ఆకరము, ఈరస-ఈరసము, ఈసు, కనరు, కనలు, కరకరి, కలుచే, కసరు-కసుకు, కసి, కాంతాళము-కాతాళము, కాఁక-కాఁక, కింక—కింకిరి, కింకిరిపాటు, కినుక-కిన్క—కినుకము, కినుపు, గంటు, గుల్లు, గొడ్డ, గొద, చిందఱ, చిందు, చిటచిట, చిటపాట, చిడిముడి, చిరాకు, చిఱ్ఱ-చిఱ్ఱు, చెరచెర, జిద్దు, తుకతుక, నేవ, పిసాళము, పుస్సు, పెలుచన-పెల్చ-పెల్చన, ప్రిల్లఁదనము, ప్రిల్లదము, పైడాలము, బయిఁడాలము-బైడాలము, మంట, రోసము, విషి, సిడిముడి, సీసము, హుక్కుస్సు. తద్విశేషములు.—౧: (తె)—ముంగోపము-ముక్కోపము; ౨: ఉత్క్రోశము, ప్రణయకోపము. (తె).—ఉక్కుగోసము, ఉఱకనిగోసము, నెయ్యపుటలుక, పొలయలుక-పొలయల్క, రవరవ; ౩: (తె).—చిఱచిఱ; ౪. కోపభేదమునకు.—(అవ్య). ౫; ౬. కోపభావమునకు:-కుంతము; ౭. బ్రహ్మకోపమునకు.—కకోపము; ౮. స్త్రీలకు పురుషులయెడఁగల కోపమునకు.—మానము; ౯. ఖిన్న. కోపము నొందినది అనుటకు.—ఆయస్తము, ఉచ్చండము, మత్సరము; ౧౦. 2. చూ, సంచారీభావములు. ("అగుమాగు మెక్కుడిఁబోయెదవు. మేము రామభటులమని రొలుంగవో! ఈపరుగు యమపురంబునకేఁజేమీ.")

రోషించు సం. అ. క్రి: ఆగ్రహించు, కోపించు, క్రోధించు, గర్జించు. (తె).—అచ్చెలించు, అలుగు—అల్గు-అలువు, ఈరసించు, ఈసడించు, ఎఱగొను, ఎఱ్ఱవాఱు, కటకటఁబడు, కనలు, కనారిలు, కసరు-కసురు, కాఁగు—కాఁగు, కింకిరిపడు, కినియు, కినుపడు-కిన్వడు, కెరలు, కొఱకొఱలాడు, కోపగించు, కోపగిల్లు, గాసిలు—గాసిల్లు, చిటులు-చిట్లు, తివురు,

పదరు, పనుకు, పిసాళించే, రొప్పు, రోసించే. (స. క్రి).—కసరు, కోపగిల్లు.
రోసము. నై. వి.=రోషః: చూ, రోషము.
రోసించే. నై. అ. క్రి: చూ, రోషించే.
రోసిన్ని. వా అప సుంత. (కాసిన్ని వంటిది.)
రోసుబడి. దే. విశే. రోఁతగొట్టు: చూ, రోఁతికాఁడు.
రోహణము సం. వి. అ. న. 1. ఎక్కుట: చూ, పాక్రుకుడు. 1; పుం. 2. ఒకకొండ: చూ, హిమాలయము (పర్వతము.)
రోహము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, రోహణము. 1; 2. మొలక: చూ, మొక్క. 1.
రోహి. సం. వి. ఇ. న్. పుం. 1 మఱ్ఱి*: చూ, వటము. 3; 2: దాడిమపుష్పము, ప్లీహశత్రువు, రోహితకము-రోహితము. (తె).—ములువోదుగు *; 3: చూ, రావి. *.
రోహిణము. సం. వి. అ. పుం. బాడిదము* చూ, వారిదము. (1).
రోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=రోయిని. బండిరిక్క: చూ, రిక్క; 2. అంగిటిముల్లు: చూ, రోగము. 1—ర; 3. ఆవు: చూ, ధేనువు; 4. తొమ్మిదేండ్లకన్యక, గౌరి (చూ, యౌవనభేదములు); 5. బలరాముని తల్లి: చూ, సవిత్రి. 1; 6. రూ-కటుకరోహిణి*: చూ, కటులాదని. 1; 7 తెల్లచేండ్రి*: చూ, వెలిచేండ్రి: అం. 8: చూ, స్త్రీతులు.
రోహిణీద్వయము. అం: కటుకరోహిణి, పీతరోహిణి *.(2) [చూ, హిమాంశువు.
రోహిణీశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు:
రోహితకము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, రోహి. 2.*; 2. కెంపు: చూ, రత్నములు.
రోహితము. సం. వి. అ. న. 1. చేక్కనియింద్రధనుస్సు: చూ, బాణము. 1; 2, కుంకుమపువ్వు: చూ, వహ్నిశిఖము; 3. నెత్తురు: చూ, రక్తము. 1; పుం. 4. ఎఱుపు: చూ, వర్ణము. 6; 5. ఎఱ్ఱచేఁప: చూ, మత్స్యము.1; 6. కెసరిమృగము: చూ, సింహము; 7 ములువోదుగు*: చూ, రోహి. 2; విశే. 8. ఎఱుపుఁగలది. చూ, వర్ణము. 6.
రోహితాశ్వుఁడు. సం వి. అ. పుం: చూ, రూ-రోహితాశ్వుఁడు 2. (వాడుక).
రోహితాశ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం.1. అగ్ని: చూ, వహ్ని.1, వా. 2 హరిశ్చంద్రునికొమారుఁడు: రూ-లోహితాశ్వుఁడు—రోహితాశ్వుఁడు.
రోహిషము. సం. వి. అ. పుం. రూ—రోహిషము. కొండగొఱ్ఱె (రోహిషమని పకారాదిగాకొండదు): చూ, హుండువు (మేషము.1)

రౌ

రౌంధము. సం వి. అ. న. రుంజెయను వాద్యము, రుంజె: చూ, వీణె.
రౌచికుఁడు. అం. మృదుమధురముగఁగవిత్వచెప్పించేవాఁడు: చూ, కృతికర్త.
రౌత. నై. వి.= రాహుత్త: చూ, రూ—రాహుతు. (గుర్రపు అను పదముకడ (అ. క్రి) కొట్టివేసి 'వి' అనివ్రాయుము.)
రౌతు. నై. వి.=—పై.—
రౌద్రము. సం వి. అ. పుం. 1. ఎండ: చూ, వెలుఁగు. 3; 2. దినముయొక్క మొదటిభాగము: చూ, వాసరము. (చూ, దినభాగములు); విశే. 3. భయంకరము: చూ, భైరవము. 2; 4. తీక్ష్ణము: చూ, వేఁడిమి. 2; అం. 5: చూ, రసములు—రసదృష్టులు; 6: చూ, తానములు. 8 (వి—శి—హీనతానములు.) [శ్రుతులు.
రౌద్రి. అం. 1: చూ, సంవత్సరములు; 2: చూ,
రౌను. వా. వి. 1. గుండ్రిన; 2. ప్రయాణము.

రౌప్యకము. సం. వి. అ. పుం. తగరము: చూ, లోహము. 1. [ము. 1-2-3.

రౌప్యము. సం. వి. అ. న: చూ. రూ-రూప్య

రౌమకము. సం. వి. అ. న. సంభరిదేశమునరుమ యనెడు గనియందుఁ బుట్టినయుప్పు: చూ, లవణము. 1.

రౌరవము. సం. వి. అ. పుం. 1.=రోరవము, బిద్ద: చూ, నరకములు; విశే 2: ఆభీలము, ఉగ్రము, ఉదగ్రము, క్రూరము, భయంకరము, భీకరము, రౌద్రము, భేరుండము. (తె).—అంకపొంకములు-అంకపొంకాలు-అంకాపొంకములు-అంకాపొంకాలు, ఒక్కళి, చెడగరము, చెడుగు, ప్రామిడి. తద్వి.—౧. రౌద్రరసమునకు.—ఉగ్రము, రౌద్రము; ౨. భయానకరసమునకు.—ఘోరము, దారుణము, ప్రతిభయము, భయంకరము, భయానకము, భీషణము, భీష్మము, భైరవము: చూ, రసములు; 3. భయంకరత్వమునకు.—(తె).—గోరగింత; ౪. భయమునొందినది అనుటకు.—(చూ, సాధ్వసము.); ౫. భయమునకు.—(చూ, సాధ్వసము.); అం. 3: చూ, ఆగమములు (చూ, ఉపవిద్యలు 418 పుట.)

రౌలు. దే. అ. క్రి: రూ-గగులు-రవులు, రాఁజే, అంటుకొను, తగులుకొను-తవులుకొను-తౌలుకొను. (చూ, వెలుఁగు. 5.)

రౌలుకోలు. దే. వి: చూ, రూ-రవులుకోలు.

రౌలుచే. దే. ప్రే: చూ, రూ-రవులుచే.

రౌహిణేయము. సం. వి. అ. పుం. 1. దినముయొక్క తొమ్మిదవభాగము: చూ, వాసరము (చూ, దినభాగములు); విశే. 2. ఆవునకుఁబుట్టినది (దూడ): చూ, సౌరభేయి (ధేనువు).

రౌహిణేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు. 1; 2. బుధుఁడు: చూ, రాహువు. 2.

రౌహిషము. సం. వి. అ. న. కామంచి* (గొడుగుగడ్డి అనికొందఱు): చూ, తృణము. 1; పుం. 2. కొండగొఱ్ఱె: చూ, రూ-రోహిషము.

ఱ

ఱ. ఒకయక్షరము. (శకటరేఫము, బండిరేఫము) (౧. ద్విత్వముతోఁ గూడుకొనిన వన్నియును వాని రూపాంతరములును శకటరేఫములే. ఉదా.—మిఱ్ఱు-మిఱుత, కొఱ్ఱు-కొఱుత, పఱ్ఱు-పఱుత, మొఱ్ఱు-మొఱ, అఱ్ఱు-అఱుత, చిఱ్ఱు-చిఱచిఱ, తొఱ్ఱి-తొఱట, బొఱ్ఱె-బొఱియ, పఱ్ఱె- పఱియ, మొఱ్ఱ-మొఱట, చేఱ్ఱు-చేఱచేఱ, కఱ్ఱు, కఱకోల, ముఱ్ఱు-ముఱుగు, కుఱ్ఱ—కుఱువెండ్రుకలు, పఱ్ఱ-పఱకట, ఎఱ్ఱ-ఎఱుపు, గుఱ్ఱు-గుఱక, చొఱ్ఱ-చొఱచొ, చిఱ్ఱికూర—చిఱుతలబొడ్డుతీఁగ, అఱ్ఱు—అఱుగు, జేఱ్ఱు-జేఱజేఱ, పఱ్ఱు-పఱపఱ, బిఱ్ఱు-బిఱబిఱ, జోఱ్ఱు—జోఱజోఱ, గొఱ్ఱు—గొఱగొఱ, గుఱ్ఱు-గుఱగుఱ, జిఱ్ఱు-జిఱజిఱ, పుఱ్ఱె-పుఱియ, గొఱ్ఱె-గొఱియ, కఱ్ఱె—కఱియ, పఱ్ఱె-పఱియ, గిఱ్ఱు-గిఱగిఱ, కఱ్ఱు-కఱకఱ, గఱ్ఱు-గఱగఱ, ఎఱ్ఱు-ఎఱఎఱ, తఱ్ఱు—తఱతఱ, తుఱ్ఱు-తుఱతుఱ, బఱ్ఱు-బఱబఱ, బుఱ్ఱు-బుఱబుఱ, కిఱ్ఱు-కిఱకిఱ, మఱ్ఱి, ఇఱ్ఱి, జెఱ్ఱి, బఱ్ఱె, జొఱ్ఱ, వెఱ్ఱి, పఱ్ఱ, గుఱ్ఱలు, తొఱ్ఱపళ్లు, విఱ్ఱవీఁగి, జిఱ్ఱునజాఱి, పఱ్ఱునఁబాఱి, చిఱ్ఱునఁజీఱి, సిఱ్ఱసీలిగి, ఉఱ్ఱింక, పుఱ్ఱె, కుఱ్ఱ, కఱ్ఱ, బుఱ్ఱ, బఱ్ఱ, తిఱ్ఱ, తొఱ్ఱ, ఉఱ్ఱూటలు మొ; ౨. ఏవిఅన్యవర్ణములతో సంయుక్తములై యుండునో యవి రేఫములుగాని శకటరేఫములుకావు. ఉదా.—తనర్చు, పొనర్చు,

ఒసర్చె మొ; 2.శకటములుసంయుక్తములు కావు. ఉదా.—అఱచె, అఱిమి, అన్నమఱిగ, క్రిక్కిఱిసె, ఉఱికె, ఉఱిమె, ఎఱిగె, ఎఱగె, ఒఱగె, ఒఱలె, ఒఱసె, కఱచె, కిఱిచె, కొఱలె, కొఱికె, గొఱిగె, చేఱచె, చిఱిగె, చెఱచె, జేఱిగె మొ; 3. ఆము, ఉము, ఉపు అంతమందుఁగల శబ్దములు శకటరేఫములు. ఉదా.—కొఱడు, కఱడు, పెఱడు, బెఱడు, ఒఱపు, మొఱడు, నఱుము, నుఱుము, ఉఱుము, మెఱుము, కఱుపు, చేఱుపు, వఱుపు, మఱుపు, ఒఱుపు, చెఱుపు, పఱుపు, మఱుపు, విఱుపు, వెఱుపు, అఱుపు, —ఱుపుఱు, మఱు, పోఱఁడు, పోఱి మొ.) (ఉపన్యాసవర్ణనము)

ఱంకాట. ద్వా. వి. 1: చూ, వ్యభిచారము. 2; వా. 2. ఒకరకము చీట్లాట.

ఱంకాడు. ద్వా. అ. క్రి: చూ, వ్యభిచరించు. 2.

ఱంకియ. దే. వి. రూ—ఱంకె-రంకె. అఱపు, ఎద్దుఅఱపు: చూ, స్వరము 2.

ఱంకు. వై. వి.=రంకు. 1: చూ, ఱంకాట. 1; వా. 2. తంటా "ఱంకు తెచ్చి పెట్టితివి."

ఱంకుఁబోతు. ద్వా. వి. 1: చూ, విటుఁడు; 2: చూ, ఱంకులాఁడి.

ఱంకుటాలు. ద్వా. వి. (రూ—రంకుటాలి-రంకులాఁడి-ఱంకులాఁడి-ఱంకుఁబోతు—ఱంకెత) చూ, ఱంకులాఁడి. [రోగము.1.

ఱంకుతెవులు. ద్వా. వి. మేహరోగము: చూ,

ఱంకుమగఁడు. ద్వా. వి: చూ, విటుఁడు.

ఱంకులరాట్నము.వై.వి. బాలురెక్కెడు వలయాకారపుయంత్రము: చకరిడోల. [రిణి.

ఱంకులాఁడి.ద్వా.వి. రూ-రంకులాఁడి: చూ, స్వై

ఱంకులాఁడికొడుకు. ద్వా. వి; (సం).—అసతీసుతుఁడు, కొలటినేయుఁడు-కొలటేయుఁడు-కొలటేరుఁడు, బాంధకినేయుఁడు: చూ, సూనుఁడు. 1.

ఱంకుపోవు. ద్వా. అ. క్రి: చూ, ఱంకాడు.

ఱంకె. దే. వి. రూ-రంకె. 1. వృషభధ్వని: చూ, రూ-ఱంకియ; 2. ధ్వని: చూ, స్వగము. 2; 3. కేక: చూ, స్వరము. 2.

ఱంకెత. ద్వా. వి. రూ—రంకెత: చూ, ఱంకులాఁడి. [వృషభము. 1.

ఱంకెలిడుమెకము. ద్వా. వి. అచ్చొత్తెద్దు: చూ,

ఱండ. వా. వి. ముండ, లంజె: చూ, ఱంకెత.

ఱంతిలు. దే. అ. క్రి. రూ-ఱంతిల్లు.కలకల ధ్వనిచేయు: చూ, శబ్దించు.

ఱంతిల్లు. దే అ. క్రి.—పై —

ఱంతు. దే. వి. 1. కలకలధ్వని. వసు. 2, ఆ. 142: చూ, స్వగము. 2; 2. రూ-ఱంపు-ఱంపె. అతిదారుణధ్వని. ఆం,భా. ప్ర.121: చూ, స్వరము. 2, 3: చూ, సంబరము; 4.=రతి.కేళి: చూ, రూ—రంతు. 4.

ఱంతె. దే. వి: చూ, ఱంతు. 2.

ఱంపకాఁడు. దే. వి. (ఱంపము + కాఁడు) ఱంపముతో పలకలులోనగునవి కోయువాఁడు: రూ-రంపకాఁడు-ఱంపకారి.

ఱంపకారి. వా. వి.—పై.—

ఱంపము. దే వి: రూ-రంపము. కరగసము. (సం).—కదరము, క్రకచము. తద్వి.—తరగంపియ-తరగంపె.

ఱంపియ. దే. వి: చూ, రూ-ఱంపె.

ఱంపిలు. దే. అ. క్రి. రూ-ఱంపిల్లు. 1: చూ, వ్యాపించు; 2: చూ, వర్ధిల్లు; 3: చూ, విజృంభించు; 4: చూ, సందడించు; వా. 5. కూయు.ఆం, భా. త్రి. 111: చూ, శబ్దించు.

ఱంపిల్లు. దే. అ. క్రి.—పై.—(వ్యాపించెటకు.—అచ్చ. సుం, కాం. 3.)

ఱంపు. దే. వి. 1: చూ, ఱంతు. 2. ఆం, భా. ప్రి.121; 2.అదుముడు .ఆం, భా. ద్వి. 223: చూ, సమ్మర్దము; 3 (దూడలులోనగువానికిని, బాలారిష్టదోషము కలిగిన చేంటిబిడ్డలకును

సూచుబంగాల్చి వేయు) ఱచ్చ: ఱచ్చ (చేఱ క.). (సం). —రక్ష; 4. కలకలము: చూ, స్వరము. 2.

ఱంపె. దే. వి. (రూ-ఱంపియ-రంపియ-రంపె.) 1. మాదిగవాఁడు తోలుకోసెడు సాధనము; 2. తాటాకులు మట్టగించి కోసెడు సాధనము; వా. 3: చూ, ఱంపు. 1.

ఱక్కు. దే. వి. 1. గీఱు, గీటు. రాజ. 2, ఆ. 118: చూ, రేఖ. 3; స. క్రి. 2: గివ్వుఱు-గీఱు, గోఁకు, చీఱు, జీఱు, బరకు-బరుకు-బఱకు-బఱుకు, బఱటు, మక్కు.

ఱచ్చ. వై. వి.=రక్ష: చూ, ఱంపు. 3.

ఱట్టడి. దే. వి. 1. దూఱు: చూ, సెగ్గింపు: విణ. 2: చూ, రూ-రట్టడి. 1; 3: చూ, రూ-రట్టడి. 2; వై. వి. 4: చూ, రూ-రట్టడి. 3. [హరి ఽ, ఆ. 117.)

ఱట్టు. దే. వి —వై.—(దూఱునకు.—ఉ,

ఱప్ప. దే. వి. చిన్నఱాయి: చూ, రత్నములు. ౧౨-(౫)

ఱయిక. దే. వి. కంచెల. (రూ-రయిక-రైక-ఱైక-రవిక-ఱవిక:) చూ, వస్త్రము.

ఱవ. దే. వి. 1. వజ్రము: చూ, రత్నములు; 2. దూగర, తవుదుకలసినచిట్టు: చూ, కంబూకము. 3. [58: చూ, రోషము.

ఱవఱవ. దే. వి. చిఱచిఱ. అచ్చ. సుం, కాం.

ఱవలి. దే. వి: చూ, రూ-రవడి.

ఱవళి. దే. వి.—వై.—

ఱవిక. దే. వి: చూ, రూ-ఱయిక.

ఱవ్వ. దే. వి. నింద: చూ, సెగ్గింపు.

ఱవ్వాడు. దే. స. క్రి. నిందించు: చూ, సెగ్గించు.

ఱా

ఱా. దే. వి. 1. ఱాయిశబ్దమునకు వృత్తియందు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. "ఱాపువ్వు" వెం; 2. రూ-ఱాయి-ఱప్ప-రా: చూ, రూ-ఱప్ప.

ఱాఁగ. వై. వి. 1. ధూర్తస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 2. ధూర్తుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2; 3. ఉద్ధతుఁడు: చూ, పోఁగంబుఁడు. 2; 4.=లంకా. జారిణి. సా. 2, ఆ. 84: చూ, స్వైరిణి. [తృణము. 1.

ఱాఁగతుంగ. ద్వ. వి. భద్రముస్తకము*: చూ,

ఱాకట్టు. ద్వ. వి. 1. రత్నస్థాపనము; 2: ఱాతికట్టు.

ఱాచు. దే. స. క్రి. 1. రాపుడుచేయు: చెఱుచు; అ. క్రి. 2. రూ-రాచు: చూ, రుద్దు.

ఱాతియుప్పు. దే. వి: చూ, రూ-రాతియుప్పు.

ఱాతికట్టు. నా. వి: చూ, ఱాకట్టు. 2.

ఱాతిగానుగ. దే. వి: కలుగానుగ. (చూ, పరంజము. 1.)

ఱాతిగుండె. దే. వి. (ఱాయి + గుండె) కఠిన హృదయము: చూ, హృదయము. 2.

ఱాతినార. దే. వి. (ఱాయి + నార) ఱాతిపాఁచి: చూ, వృక్షము.

ఱాతిపనివాఁడు. దే. వి: కాసియ-కాసె-కాసీఁడు, కాసెవాఁడు, గ్రావకారుఁడు. (సం. వ).—కుటుఁడు-కూటుఁడు, పాషాణదారకుఁడు, శిలాకుట్టకుఁడు. ("చూ, శిలాకుట్టకుఁడు.")

ఱాతిపాఁచి. ద్వ. వి. (ఱాయి + పాఁచి) ఱాతినార: చూ, వృక్షము. [శైలేయము.

ఱాతిపూవు. ద్వ. వి. రూ-రాపువ్వు*: చూ,

ఱాతిబదనిక. దే. వి. శిలయందుఁబుట్టినబదనిక*: చూ, వృక్షాదని. [లి: చూ, వృక్షాదనము. 1.

ఱాతియులి. ద్వ. వి. (ఱాయి + ఉలి) కాసెయు

ఱాతివాలు. ద్వ. వి. (ఱాయి + వాలు) వజ్రాయుధము. అచ్చ. యు, కాం. 457: చూ, బాణము. 1-౭౨.

ఱాపిడి. వా. వి. (రూ-రాపిడి-రాయిడి-రారా

పిడి-రారాపు-ఱాపు-ఱాయిడి.) అగుసుడు: చూ, సమ్మర్దము.

ఱాపు. వా. వి.—సై.—

ఱాపువ్వు. ద్వ. వి: చూ, రూ-ఱాతిపూవు.

ఱాయి. దే. వి. రూ-రాయి. శిల: చూ, రత్నములు. ౧౨—(౫)

ఱాళ్లపన్ను. వా. వి: చూ, ఔపలము. 3.

ఱి

ఱింగు. దే. వి. 1: చూ, రూ-రింగు. 1; వా. 2: చూ, రూ-రింగు. 4.

ఱికము. దే. అవ. రూ-రికము. తనము. భావము నందువచ్చెడు ప్రత్యయము. "పేదఱికము".

ఱిక్క. దే. వి. పశువులఁబోలునప్పుడు నాలుకను అంగిట నొక్కఁగావచ్చెడు ధ్వని: చూ, స్వరము. 2.

ఱిక్కించే. దే. స. క్రి: నిక్కించే, బిక్కిరించే. (నై. 2, ఆ. 5.)

ఱిచ్చ. వై. వి.=రిక్త. (దే. అని శ. ర.) నిశ్చేష్టత: చూ, వెఱవెఱపాటు.

ఱిచ్చవడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, వెఱఁగుపడు. ఎర. 3, ఆ. 115.

ఱిచ్చవాటు. ద్వ. వి. ఱిచ్చవడుట. [కాం. 5.

ఱిప్ప. దే. వి: చూ, రూ-ఱివ్వు. అచ్చ. ఆర,

ఱిమ్మ. దే. స. క్రి. 1. చిమ్మనఁగ్రోవితో జలాదికముఁజిమ్ము; 2. నేయు: చూ, విసరు. 8.

ఱివ్వు. దే. వి. (రూ-రివ్వు-ఱివ్వ) 1. ఎగయుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. పను. 4, ఆ. 59: చూ, హుహూహూ; 2. పక్షి ఱెక్కలచేసప్పుడు: చూ, స్వరము. 2.

ఱివ్వన. దే. క్రి. ఝుడిత్యర్థకము: చూ, స్యదము.

ఱు

ఱు. దే. అవ. ఒకానొక బహువచన ప్రత్యయము. "ఉదా.—విలుకాఱు, వేఁటకాఱు.

ఱువ్వు. దే. స. క్రి: చూ, ఱువ్వు. 3.

ఱువ్వపులుఁగు. దే. వి: చూ, రూ-రువ్వపులుఁగు.

ఱువ్వు. దే. వి 1. ఱెక్కలగాలిచేసప్పుడు: చూ, స్వరము. 2; 2. వీచుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ; స. క్రి. 3. రూ-ఱూవు గిరాటువేయు: చూ, వైచే. 1.

ఱూ

ఱూవు. దే. స. క్రి: చూ, రూ-ఱువ్వు 3.

ఱె

ఱెక్క. దే. వి. 1. రూ-రెక్క-ఱేకు-ఱేకు, ఈఁక-ఈఁకె, ఎఱక, గఱి, గొటావన, చేట్టుప-చెట్టుప, డాక, నెఱి, లాఁక. (సం. వ).—గరుత్తు, తూలి, తూలిక, పక్షము, పతత్రము, పత్రము. తద్విశేషములు.—౧. కొంగతల యీఁకకు.—కలికి: ౨. పక్షి ఱెక్కకు.—(సం) తనురుహము-తనూరుహము; 3. బాణము ఱెక్కకు.—గఱి; 2: ఱెక్కమొదలు, లకాటి, లావు. (సం. వ).—పక్షతి; 3. రూ-ఱెట్ట. ప్రక్క: చూ, సూత్రలు (పార్శ్వము. 2.)

ఱెక్కచౌపు. దే. వి. కొన్నిమూకలుగల ఱేకు: చూ, బారచౌపు.

ఱెక్కపాయలు. దే. వి బ: చూ, ధాన్యము.

ఱెక్కమొదలు. వా. వి: చూ, ఱెక్క. 2.

ఱెట్ట. వా. వి: చూ, ఱెక్క. 3.

ఱెప్ప. దే వి. రూ-రెప్ప, కంటెఱ, కనుపొట్ట, కను ఱెప్ప. (సం).—రశ్మి. తద్వి.—తొంగలిఱెప్ప. (సం).— ఘనపక్ష్మము.

ఱెప్పపాటు. ద్వ. వి. 1: చూ, నిముసము; వా. 2: చూ, సెకను. (నిమిషము=60 సెకనులు)

ఱెప్పవేయని మెప్పు కేళాకూళి. ద్వ. వి. దేవగంగ. వేం, ఆం. 17: చూ, నవి.

ఱెమ్మ. వా. వి. రూ-రెంబ. ఉపశాఖ: చూ, శాఖ. 1.

ఱెల్లు. దే. వి. రూ-రెల్లు. 1. శరము*: చూ, తృణము. 1; 2.కసపుపులు*: చూ,తృణము.1.

ఱెల్లుమోలి. దే. వి. శరజన్ముఁడు, కుమారస్వామి: చూ, స్కందుఁడు.

ఱెల్లుదీవి. ద్వ. వి. కుశద్వీపము: చూ,లంక.(1).

ఱే

ఱే. వా. వి. రూ-ఱేఁడు: చూ, రాజు 1.

ఱేఁగు. దే. వి: చూ, రూ-రేఁగు *.

ఱేఁగుపండు. దే. వి: చూ, రూ-రేఁగుపండు.

ఱేఁచు. దే.వి.రూ-రేఁచు-రేసు.ఒకకుక్క? "ఱేఁచువలె మొఱుగుచున్నాఁడు": చూ,శునకము.

ఱేఁడు. సై. వి.=రాట్. (దే. అని శ. ర) 1.భర్త: చూ, సామి 2; 2. దొర, అధిపతి: చూ, స్వామి. 1.

ఱేసు. దే. వి: చూ, రూ-రేసు. (పుష్పవిశేషము నకు.—సై. 6, ఆ. 22.)

ఱేకుమడఁచుట. జా. కొట్టుట, అణఁగఁదొక్కుట. "వానితం డ్రేదురమం దెదిర్చినను ఱేకుమడంతు నను మాటలేటికిన్." (విజయవిలాసము.)

ఱేపు. దే. వి: చూ, రూ-రేపు. 1—2.

ఱేయి. దే. అ. క్రి. 1: చూ, సందడించు; 2: చూ, విజృంభించు.

ఱేల. దే. వి: చూ, సువర్ణకము*. (ఱేలజిగురు సుఖవిరేచనము చేయును.)

ఱై

ఱైక. దే. వి: చూ, రూ-రైక.

ఱొ

ఱొచ్చె. దే. వి. 1. సందడి: చూ, స్వరము. 2; 2: చూ, హేళనము; 3: చూ, రూ-రొచ్చె. 2; 4: చూ, సెగ్గింపు; వా 5: చూ, రొచ్చె. 5. [సవ్యము. 1.

ఱొడ్డ. దే.విణ. ఎడమ. "ఱొడ్డచేయి": చూ,

ఱొడ్డు. దే. విణ. అధికము: చూ, పేరాళము.

ఱొమ్ము. సై. వి.=ఉరస్. రూ-రొమ్ము.అచ్చ. కిష్కిం, కాం. 46: చూ, వక్షము.

ఱొమ్మునొప్పి. ద్వ. వి: చూ, ఉరోబాధ.

ఱో

ఱోఁత. వా. వి. నింద: చూ, రూ-రోఁత.

ఱోయి. వా. వి.—సై.—

ఱోలగుంట. వా. వి: చూ, రూ-ఱోలుగుంట.

ఱోలు. దే. వి. రూ-రోలు 1. ఉలూఖలము: చూ, స్థూలోచ్చయము. 1; అ. క్రి. 2: చూ, విలపించు; వా.3.కొట్టు.

ఱోలుగుంట. దే. వి: రూ-ఱోలగుంట,కుంటెన.

ఱోలుమాను. దే. వి: రూ-రోలుమాను, ఉతక-ఉతుక-ఉదక.

ల

ల. ఒకయక్షరము. దే. అవ్య. 1. ద్వితీయాబహువచనమునందు వచ్చెడు ప్రత్యయము. "ఉదా.— రాములన్, వనితలన్, వనములన్.; 2.తృతీయాదిబహువచనము పరమగుచుండఁగావచ్చెడుఆగమము. "ఉదా.— రాములచేతన్. వనితలకొఱకున్, వనములకున్ మొ; అం. 3: చూ, అంతస్థములు (చూ, లఘువులు); 4: చూ, దంత్యములు.

లంక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1.=లంక.నీటి నడిమి దిబ్బ: అంతరీపము, ద్వీపము, శల్మలి-

శాల్మలి.(తె).—గడ్డ, దీవి, నడిమిదిన్నె-నడు దిన్నె, నెట్టెము,లంక.తద్విశేషములు(చూ,ద్వీపములు.)-౧:జంబువు,కుమారి;౨:ప్లక్షము.(తె) జువ్విదీవి; ౩: కుశము. (తె) తెల్లుదీవి; ౪: క్రౌంచము. (తె) కొంచెదీవి;౫:శాకము. (తె) టేకుదీవి; ౬: శల్మలి-శాల్మలి; ౭:పుష్కరము. (తె) తమ్మిదీవి; ౮: మఘము; ౯: కటాహము; ౧౦: శ్వేతద్వీపము, శ్వేతము. (తె) తెల్లదీవి. ("చూ, శ్వేతద్వీపము. 2."); 2. రావణుని పట్టణము: చూ, సీమ (1) (దేశములు); 3.ఒకానొక రాక్షసి: చూ, సోఁకుడు (రాక్షసి.1.);4.=జాఁగ: చూ,అంకులాఁడి;5.=లంకలు. కలాయము: చూ, సెనగలు;6 =లంకె.లంగ.రెండుపసులఁ గలిపికట్టుట: చూ,లంగ.2;దే.వి.(1).=లంకా. దీవి:చూ, లంక. 1; (2). కంచియ:చూ,విపీతము ; (3). తలవాకిటి పక్కగది,ఉలంకు: చూ, సదనము. 1;వా. (4). పొగాకు పర్తి లోనగునవిపండెడుభూమి:చూ,హరిప్రియ.2 (భూమి.1.);(5).ఇసుకతోఁగూడిన కరవాఁక: చూ, హరిప్రియ.2 (చూ, భూమి. 1.); బ. (6).=లంక: చూ, లంక. 5.

లంకణము. వై. వి.=లంఘనమ్. రోగమున నుపవాసము: రూ-లంకనము, ఇల్లి, నంకు, పత్తు-పస్తు, పస్తిల్లి. (సం) —లంఘనము. తద్విశేషములు.-౧. పక్షోపవాసమునకు.-ఉపాసము.(సం).—అనశనము,అభోజనము, ఉపవస్తము,ఉపవాసము,ఉపోషణము,ఔపవస్తము, ఔపవాస్యము; ౨. కుపక్షపవాసమునకు.—నిట్ట-నిట్టు-నిట్రి- నిట్రిము — నిటుప్రి, నిట్టుపాసము-నిటుప్రిపాసము, నిప్పస్తు; 3: (సం).—పార్రియము.

లంకనము. వై. వి.=—వై.—

లంకనముండు. వా. అ. క్రి: ఉపవసించు. (తె).—ఎడపడు, పస్తుండు.

లంకనవళ్లు. వా. వి. బ. ఏఱువిడిచినపొలము, కండిక: చూ, భూమి. 1-౪౯.

లంకపొలము. దే. వి.—వై.— [కోపిక*.

లంకాసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-లం

లంకాకు. వా. వి. లంకలలోపండిన పొగాకు. (పాటాకు అని మఱియొకటికలదు): చూ, పొగాకు.

లంకించు. వై. అ. క్రి. 1: కీలుకొను, తవులఁబడు, తగులు-తవులు-తొలు, దొరయు, పట్టు; స. క్రి. 2. పెనవేయు; 3. అవమానపెట్టు: చూ, హేళనముచేయు.

లంకింపు. వై. వి. చౌర్యము: చూ,హరణము.1.

లంకిణి. వా. వి. ఒకరక్కసి: చూ, సోఁకుడు.4 (రాక్షసి.1.)

లంకియ. వై. వి.=లంకః. రూ-లంకె. 1. సంగమము: చూ, సంయోగము; 2. బంధము: చూ, లంకెపాటు; 3. రూ-లంకె. చిక్కు, జిలుగు, తాలిక, తిరిక, తిత్తి, పిరి, పురి, పుస్తెముడుపు, పెన, మెలి, మెలిక, మెలుసు; 4. లంకెవేసెడుపలుపు: చూ, సూత్రిము. 1; 5. రెండుపశువులనుఁజేర్చి కట్టెడు బంధము; వా. 6. (ఆలుమగల) కౌఁగిలింత: చూ, సంశ్లేషము.

లంకె. వై. వి.=లంకః.—వై.—

లంకెపలుపు. వా. వి: చూ, లంకియ. 4.

లంకెపాటు. వై. వి: తగులుకోలు, తగులుడు, తగులుడల, తగులుపాటు, లంకియ-లంకె. (చూ, బంధము. 1.)

లంకెపీఁట. వై. వి. పెనవేర్చిసెడిమ్రానిపలక.

లంకెమానిసి. వై.వి.దాసుఁడు:చూ,సేవకుఁడు.

లంకెవెట్టు. ద్వి. స. క్రి. 1. తగులుపఱుచు; 2. పెనవేయు: చూ, పడివేయు.

లంకోపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: రూ-లంకాసిక-లంకోయిక.లంకోసిక, స్పృక్క.*: చూ, రాజార్హము. 1—32.

లంగ. వై. వి.=లంఘన. 1: చూ, లంఘ; 2.=లంక: చూ, లంక. 8.

లంగగొను. ద్వ. స. క్రి: చూ, లంఘించు.

లంగము. సం. వి. అ. పుం. సంగము: చూ, సంయోగము.

లంగరు. వై. వి.=లాంగలమ్. జేను, ఓడనిలుపు ఇనుపసాధనము: చూ, లాంగలము. 8.

లంగరుకా(ఖా)నా. వా.వి. పనిచేయలేని బీదల అన్నసత్త్రము: చూ, సదనము. 1.

లంగా. వా. వి. అంగవట్టము: చూ, వస్త్రము.

లంగుడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విటుడు

లంగోటి. వా. వి: బలమునిచ్చెడియొక కౌపీనము. తద్వి.—౧: అల్లకము, కచ్చె, కచ్చెడము, గోచి, గోణము-గోణాము-గోవణము, తడుపు, పొట్టము-బొట్ట ము.(సం. ప.)—కక్ష-కచ్ఛటిక-కచ్ఛాటిక, కచ్ఛ-కచ్ఛము, కోణము, కౌపీనము, ఖండకము, చీరము, ఛటి; 2: పుట్టుగోచి, పెద్ద గోచి, పోటుముంజి; 3: ఓరగచ్చె, ప్రక్క గోచి, వారగోచి. ("చూ, వారగోచి")

లంఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=లంఘ: అవతరణము, ఉత్తరణము, చంక్రమణము, తరణము, తరణి, తరము, నిస్తరణము, నిస్తారము, ప్లవము, లంఘనము. (అవ్య).—అతి. (తె).—ఉంకింపు, కుప్పింపు, గంతు, చేవుకళింత-వాకళింత, చెంగనలు-చెంగనాలు, జెంగ, దాటు, దుముకు, పరిసెనము, పింపిళ్లు, లంగ, లగువు, లాగు. తద్వి.—(తె).—ఇట్టలు; దాటులు; పేరెములు. తన్వి.—౧ (తె)—చేవుపుటము-చౌపుటము; 2. విణ. దాటబడినది.—అవతీర్ణము, ఉత్తీర్ణము, తీర్ణము; 3. విణ. దాటదగినది.—ఉత్క్రమ్యము.

లంఘనము. సం. వి. అ. న. 1.=దాటు: చూ, లంఘ; 2: ఎగుడుదిగుడు, దూకుడు, లాకు. (చూ, అపంగతము. 2.); 3. గుఱ్ఱపు దూకుడు: చూ, హయము; 4.=లంకణము. రోగమందుపవాసము: చూ, లంకణము

లంఘించు. సం. అ. క్రి. 1. ఉత్పతనముగు, ఉద్ఘమించు, నిస్తరించు. (తె. ప)—ఉంకు, ఉఱుకు, ఎగయు-ఎఱయు-ఎగయు-నెవయు, ఎగసిపడు, ఎగసిల్లు, ఎగుడు, ఎగురులాడు, కుప్పిగంతుకొను, క్రొళ్లుదాటు, క్రొళ్లుఱుకు, క్రొళ్లువాఱు, గంతుకొను, గోరించు, జెంగగొను, జీగు-జీరుగు, తుప్రిళ్లగించు, తుప్రిళ్లిపారు, తుప్రిళ్లు, దాటు, దాటుకొను, దుముకు, దుముకులాడు, దూకు, దూటుకొను, పల్లటీల్గొను, పల్లటీల్దాటు, పల్లటీలేర్చు, పుటమెగయు, మిట్టించు, మిట్టిపడు, మిట్టు, మిడియు, మిడిసిపడు, మిడుకు, మిడుకుమాలు, లంగగొను, లాగించు. తద్వి.—(తె). చేవుకళించు-వాకళించు. ("చూ, విలంఘించు"); స. క్రి. 2. దాటు (చూ, లంఘించు. 1.); తరించు, ఉత్తరించు. (తె. ప)—ఈదు, ఒడ్డు, కడచేను, కడచు, కడనెళ్లు, జెంగగొను, తఱియు, దాటు. (ఇట్లు పరిలంఘించు, పరివిలంఘించు, విలంఘించు) ("చూ, విలంఘించు.")

లంచము. సం. వి. అ. పుం.=లంచము: కార్యార్థమిచ్చుసొమ్ము: చూ, లంచము.

లంచగొండి. ద్వ. వి. (లంచము + గొండి) లంచము తీయువాడు: చూ, సుంకరి.

లంచము. వై. వి.=లంచః: చూ, సూడిద.

లంజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=లంజియ-లంజె-లంజెత. 1: చూ, వేశ్య; 2: చూ, జారులాడి.

లంజి. వై. వి.=లంజికా.—పై.—

లంజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=లంజి.—పై.—

లంజియ. వై. వి.=లంజికా—పై.—(వేశ్య

ష.—ఉ, హరి. 1, ఆ. 72.)

లంజె. వై. వి.=లంజికా, —పై.— (రూ-లంజియ.)

లంజెకాఁడు. ద్వ. వి: చూ, విటుఁడు.

లంజెకొడుకు. వా. వి. పలువిత్తు: చూ, సూనుఁడు. 1.

లంజెత. ద్వ. వి: చూ, లంజ. (వై. అని కొందఱు) (స్వార్థమున తప్రత్యయము.)

లంజె బేడిస. ద్వ. వి. ఒక చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

లంజెఱికము. ద్వ. వి. వేశ్యాసంభోగము: చూ, సంయోగము.

లంజెసవరము. వై. వి. గొంతెమగోరు*: చూ, సారణ.

లంటఁడు. వా. వి. గుండువలెనుండువాఁడు.

లండి. దే. విశే. (రూ-లండీ-లండు-లండుఁబోతు) 1. కుత్సితుఁడు: చూ, వ్యాఘుఁడు. 2: 2. కుత్సితురాలు, చెడుగు: చూ, స్త్రీ.

లండీ. దే. విశే.—పై.—

లండు. దే. విశే.—పై.—

లండుఁబోతు. దే. విశే. —పై.—(స్వార్థమున పోతు)

లంద. దే. విశే: తొంద-తొందు, దొడ్డు, పెద్దకడుపువాఁడు, పొట్టవాఁడు, పొసఁగ, బొంద, బొజ్జవాఁడు, బొఱ్ఱవాఁడు, బొనుక, వ్రేఁకటివాఁడు. (సం. వ).—ఉరూదరుఁడు, తుంది, తుందిభుఁడు, తుండిలుఁడు, తుందికుఁడు, పిచండిలుఁడు, బృహత్కుక్షి. ("చూ, వ్రేఁకటివాఁడు.")

లంపట. దే. వి. రూ-లంపటము. 1. అలసట: చూ, శ్రమము. 1; 2. ఆపద: చూ, విపత్తు; వా. 3. కలియఁబడుట, కొట్టుకొనుటకు సిద్ధపడుట.

లంపటము. దే. వి. —పై.—

లంపటపడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, వేసరు. 2.

లంపటుఁడు. సం. విశే. అత్యాసక్తుఁడు: చూ, లుబ్ధుఁడు. 2.

లంపతా. వై. వి.=లంపట. (దేశ్యమని శ. ర) దాసీపుత్రుఁడు: చూ, సూనుఁడు. 1.

లంపతావాఁడు. ద్వ. వి. —పై.—

లంపాకము. సం. వి. అ. పుం. .చూ, దేశములు. ౨3.

లంపు. దే. వి. 1: చూ, సమూహము; 2. దొంగమేఁత: చూ, సాదము. (1).

లంపులమారి. దే. విశే. దొంగమేఁత మేయునది.

లంబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చూ, పార్వతి.

లంబకర్ణము. సం. వి. అ. న. మేఁకపోతు: చూ, మేషము. 1.

లంబనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వ్రేలుడు; 2.=లంబెస, లలంతిక, రూ-లంబమానము, మెడను వ్రేలెడు హారము: చూ, భూషణము. 2.

లంబమానము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, లంబనము. 2; విశే. 2. వ్రేలాడునది: అవలగ్నము, లంబము.

లంబము. సం. వి. అ.పుం.1:చూ, లంబనము. 1. విశే. 2. వ్రేలాడునది: లంబమానము. 2.

లంబాడి. వా. వి. ఒకానొక జాతి.

లంబాడీతండా. దే వి: చేసువ, బిడారు.

లంబి. దే. వి. రూ-లంబీ-లెంబి, కుటుంబము: చూ, సంసారము. 1.

లంబిడి. వా. వి. రూ-లంబి: చూ, రూ-లమిడి.

లంబిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొండనాలుక: చూ, రసన. 1.

లంబితము. సం. విశే: చూ, వ్రేలుడు.

లంబీ. దే. వి: చూ, రూ-లంబి.

లంబు. వై. వి. 1.=లంబ. స్థౌల్యము: చూ, స్థూలము. 2; 2. గొప్పతనము: చూ, సన్మానము.

లంబుషము. సం. వి. అ. పుం. ఏడుపేటల ముత్యాలహారము: చూ, హాపణిక. 2. (భూషణము. 2.)

లంబెస. దే. వి. గొంతుకయందు వ్రేలుచున్న హారము. రూ-లాంబ్బెస: చూ, భూషణము 2-౫౬. [యుకుఁడు. 1.

లంబోదరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వినా

లంబ్డి. వా. విశే. :చూ, రూ-లంబడి.

లంఘనము. సం. వి. అ న. 1. తిట్టుట: చూ, శాపము. 1; 2. దూషించుట: చూ, సెగ్గింపు.

లంఘించు. సం. స. క్రి. 1. తిట్టు: చూ, శపించు; 2. దూషించు: చూ, సెగ్గించు.

లంపాలబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, నేపాళదేశపు బ్రాహ్మణులు. [పుత్త్రాకులు.

లకలుకలు. వా. వి: చిక్కులు, మారాముళ్లు,

లకుచము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-లికుచము.

లకుముకి. దే. వి. 1: (సం).—అండుకము, ఉత్క్రోశము, ఉత్పాదశయనము, కటుక్వణము-కటుక్వాణము, కురరము-కురలము, ఖరశబ్దము, టిట్టిభము. తద్వి.—ఆఁడులకుముకికి.—(సం) కురరి. ("చూ, శకుంతి."); అం. 2: చూ, కూజితములు (లేక) పలుకులు.

లకోటా. వా.వి.1. ఉత్తరమునుఉంచు కాకితపు సంచి; 2. ఉత్తరమును అతికించుట.

లకోరి. దే. వి. 1. క్రూరబాణము: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1.); 2. శరము: చూ, బాణము. 1. [పావురము: చూ, సురఁటీ.

లకోకి. దే. వి. 1: చూ, రూ-లకోరి. 1; 2.

లక్క. వై. వి.= లాక్షా: (సం. వ):— అనంగమాత, అలక్తకము- అలక్తము, కర్బురసుహృత్తు, కలమము, కార్పటము, కీటజ, కుసుంభము, కృమి, కృమిజ, క్రమిజ, క్రిమి, క్రిమిజ, క్షతఘ్నము, క్షతఘ్ని, ఖదిరిక, గంధమాదని, గరాధిక, గవాషిక, గుడద్రవము, జతుకము-జతూకము, జతువు, ద్రిప్యము, ద్రుమామయము, నిర్భర్త్సనము, యావము, రక్ష - రాక్ష - లాక్ష, రజని, పరపక్షిణి. తద్వి.—లాక్షారసమునకు:—లత్తుక. (సం).- క్షతఘ్నము. (తేనెతోకలిపి యిచ్చిన రక్తవాంతి తగ్గును.) (లక్కపూసిన కొయ్యసామానులు (లక్కబొమ్మలు) లెక్కలేనన్ని కలవు.) [గోగము. 1.

లక్క తెవులు. ద్వ. వి. ఒకానొక చీడ: చూ,

లక్కనము. వై. వి.=లక్షణ. 1. చిహ్నము: చూ, లక్షణము. 1; 2.=లక్షణమ్, వ్యాకరణాదిశాస్త్రము: చూ, శాస్త్రములు.

లక్కపిడత. వా.వి. లక్కపూసిన కొయ్యపిడత.

లక్కపెట్టియ. వై. వి.=లాక్షాపేటీ. రూ-లక్కపెట్టె: చూ, సందుకా.

లక్కపెట్టె. వై. వి.= —పై.— [బొ్రిలు.

లక్కపొడి. ద్వ. వి. లక్కబియ్యము: చూ, సేసఁ

లక్కబియ్యము. ద్వ. వి. —పై.—

లక్కబొమ్మ. వా. వి. బ: చూ, లక్కసామాను.

లక్కమనుఁడు. వై. వి.=లక్ష్మణ. (రూ-లక్కుమనుఁడు- లక్కుముఁడు, లచ్చనుఁడు- లచ్చుముఁడు) లక్ష్మణుఁడు, రామానుజుఁడు: చూ, సౌమిత్రి.

లక్కసామాను. వా. వి: లక్కబొమ్మ.

లక్కాకు. ద్వ. వి. లక్కపూసిన చెవినగ: చూ, భూషణము. 2_౩౧.

లక్కి. వా. వి. పేచి:లిక్కి."లక్కియనినలిక్కిలిక్కియనిన లక్కియని పెట్టుచేస్న పేచీలకంతులేదు." (అవునని కాదనియు కాదని అవుననియు.)

లక్కిమి. వై. వి.=లక్ష్మీ: చూ, లక్ష్మి. 1.

లక్కుమనుఁడు. వై. వి.= లక్ష్మణ: చూ, రూ-లక్కమనుఁడు.

లక్కుముఁడు. వై. వి.=—పై.—

లక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ, అ. పుం. నూఱువేలు, నియుతము:చూ, సంఖ్య. 1. [పెడి యర్థము.

లక్షకము. సం. వి. అ. పుం. లక్ష్యార్థమును తెలి

లక్షణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒక శబ్దవృత్తి:

చూ, అభిధ. (చూ, వృత్తి); 2. హూ-లక్షణ, ఆఁడుబెగ్గురు: చూ, సారసము. 2.

లక్షణజ్ఞుఁడు. సం. విణ: లాక్షణికుఁడు.

లక్షణము. సం. వి. అ. న.=లక్కణము-లచ్చెనము. 1. (పదార్థము దీనిచేతఁజూడఁబడును.): అంకము, అనీకస్థము, అభిజ్ఞానము, ఆకారము, ఈతి, కలంకము-కళంకము, కలనము, కాయము, కేతనము, కేతువు, గండకము, గండము, చిహ్నము, ధ్వజము, నిమిత్తము, పదము, పాళి, ప్రజ్ఞానము, లక్ష్మణము, లక్ష్మము, లలామము, లాంఛనము, లింగము. వ్యంజనము, శృంగము (అన్య.).—అను, అభి. (తె. ప.):—అంకనము, అంగమచ్చెము, అడియాలము-అడియాళము, అపదేశము, ఆవి, ఆనవాలు-ఆనాలు, ఇంపవ, ఎఱుక, ఐమచ్చె, కతము, కలంక-కలంకు-కళంకు, గురుతు-గుర్తు-గుఱుతు-గుఱి, చేలివాలు, చిన్న, చిన్నియ-చిన్నె, డాగు, నెరసు, పులుగు, పొక్కు, మచ్చె-మచ్చెము-మచ్చెము, మేపచ్చెన, లక్కణము-లచ్చెనము. తద్విశేషములు.- (ప్రతి విశేషము తుదను లక్షణము అను అక్షరములు చేర్చి చేదువవలయును):— ౧. అత్తమామలఁజంపుదానికి.- ఉదరావర్తము, ఉదానము; ౨. అదృష్టస్త్రీకి.- అశ్వత్థ పత్రాభభగము; ౩. అదృష్టశాలికి.- ఉన్నత బాహుమూలము; ౪. అపుత్ర విధవా.-ఖరపుంస్వరము; ౫. అవమాన.-(తె). బొమ్మ; ౬. అష్టపుత్రవతీ.— కలకంఠీ వీణా హంసస్వరము; ౭. ఉత్తమనారీ.-అల్పభోజనము; కపోలావర్తము; కుటిలకేశము; చుబుకావర్తము; ౮. ఉత్తమ స్త్రీపురుష.— అల్పనిద్ర; ౯. గండసంజ్ఞ.— అంగుష్ఠ తర్జనీ రేఖ; ౧౦. గర్భిణీస్త్రీ.-కందూరేఖలు. (తె).—చిట్టుములు; ౧౧. గోడ్రి.— ఊష్ట్రజిహ్వా, చుబుకమచ్చము; ౧౨. చంచలకళంక.— (తె) మచ్చె-మచ్చెము: ౧౩. చేవు.— అశుభము, అరిష్టము. (తె) —కీడు, కీడుపాటు-కీడ్పాటు, చేవ్రగుఱుతు;౧౪. జారిణీ.—కటివామావర్తము; ౧౫. దారిద్ర్యవతీ.—కృష్ణతాలువు; చక్రవక్త్రము; జంఘావర్తము; ౧౬. దాసీ.—ఊర్ధ్వనఖము, ఊర్ధ్వనాసిక; ౧౭ దాస్య.-కృష్ణరేఖ; ౧౮ దీర్ఘశరీరముబలముగలవాని.-ఆజానుబాహువు.౧౯ దీర్ఘాయువుగలవాని -అవిచ్ఛిన్నరేఖ; ఆయురేఖ; ఆయుర్లక్షణము; ౨౦. ధార్మిక.—కర్ణమచ్చము; ౨౧. నపుంసక.— కంఠమచ్చము; ౨౨. నాశ —అతికృష్ణమచ్చము; అపలక్షణము; ఓష్ఠమచ్చము; ఘుటోదరము; జంఘామచ్చము; (తె).—కొఱగామి; ౨౩. పతిహంత్రి — భ్రామధ్యరోమాణి; ౨౪. పశుసంఖ్యా.—అంగుష్ఠపార్శ్వరేఖ; ౨౫. పాతివ్రత్య.— కటిపరిదక్షిణావర్తము; ౨౬. పాదచిహ్నము.—పదము. (తె).—జోడ; ౨౭ పుట్టుమచ్చె.—కాలకము, తిలకము, తిలకాలకము, జటులము-జడులము,పిప్పవు. (తె).—పుట్టుమచ్చె, మచ్చె- మఱువు. తద్వి.—విష్ణువుయొక్క ఱొమ్మునందలి మచ్చెకు.—శ్రీవత్సము,లాంఛనము; ౨౮. పుత్రనాశ.—ఊరోమచ్చము; భ్రూమచ్చము, ౨౯.బిడ్డలుగలుగనిపడఁతి.-చిత్రపాదము; ౩౦. బిరుదు:—(తె)బొమ్మ; ౩౧. భయ.—ధ; ౩౨. భర్తృహంత్రి (ఎనిమిది మనువులుపోవు మనువ).— ఘూకమార్జాలలోచనము; ౩౩. భాగ్యవతీ.—కోమలపాణితలే (ద్వి.); ౩౪. భాగ్యసూచకదేహ.-సాముద్రికము;౩౫.భ్రాతృసంఖ్యా.-అంగుష్ఠాదిరేఖ; ౩౬. మహాపురుష.—ఊర్ణ; ౩౭. యతిసంప్రదాయజ్ఞానార్థ.- ఆనందము; గిరి; ౩౮. యతిసంప్రదాయ భేదజ్ఞానార్థ.-

అరణ్యము; ఆశ్రమము: ౩౯. రాజచిహ్న.—కకుత్తు-కకుదము; ౪౦. రాజపత్ని.—అష్టమీచంద్రనిటలము; గజహంసగతి; చక్రరేఖ; రక్తపాదతలము; ౪౧. రాజమాతృ.—అంకుశరేఖలు; ౪౨. రాజుభార్యయయ్యెడుమగువ.—త్రిరేఖాన్వితగ్రీవ; ౪౩. రాజ్య — అకర్మకఠినకరము; ౪౪. విద్యా.—అనామికాదిరేఖ; ౪౫. విధవా.—అతిదీర్ఘాతిహ్రస్వాంగము; అతి స్థూలమహాకృశాంగము; ఊర్ధ్వకేశము; ఓష్ఠరోమాణి; జంఘపరికృష్టరోమాణి; ౪౬. వృద్ధిప్రద.— కటిమచ్ఛము; ౪౭. శుభ.—కక్షమచ్ఛము; ౪౮. సంతానవృద్ధి స్త్రీ.— అంసదక్షిణావర్తము; ౪౯. సంపత్తు దీర్ఘాయుస్సు గలవాని.—ఆజానుబాహువు; ౫౦. సామాన్య.—(తె) కొండగుబుతు; ౫౧. స్త్రీపూజ్య.—గంభీరనాభి; ౫౨. స్త్రీ సౌభాగ్యలక్షణము.—ఉన్నతబాహుమూలము; కంఠావర్తము; కపిలమచ్ఛము; కర్ణమూలావర్తము; ౫౩. ముండమోయుగుబుతుకు:-పరోక్షమాణి. ఇత్యాది వివరంబు లపారంబుగ గలవు. ("చూ, సాముద్రికము. 1."); 2. గురి:చూ, లక్ష్యము. 1; 3. చూపు: చూ, సూచన. 4; 4. వ్యాకరణాది శాస్త్రము: చూ, శాస్త్రములు; 5. పేరు: చూ, సంకేతము. 1; పుం. 6. బెగ్గురు: చూ, సారసము. 2; అం. 7. పురాణమునకుఁగల పంచలక్షములు:చూ, పురాణము. 6.

లక్షణములకుఁ గలిగెడు త్రిదోషములు. అం: అతివ్యాప్తి, అవ్యాప్తి, అసంభవము (3): చూ, త్రిదోషములు.

లక్షణామూలాధ్వని. అం: అవివక్షితవాచ్యము, అర్థాంతరసంక్రమితవాచ్యము. (2).

లక్షణాంగములు. అం. (ఇవి పురుషలక్షణాంగములు ౫౮:—౧ పాదతలరేఖలు, ౨ పాదతలములు, ౩ పాదనఖములు, ౪ పాదాంగుళ్యములు, ౫ ప్రపదములు, ౬ పార్ష్ణులు, ౭ గుల్ఫములు, ౮ గతి, ౯ జంఘలు, ౧౦ దేహరోమము (రోమము), ౧౧ జానువులు, ౧౨ ఊరులు, ౧౩ అండములు, ౧౪ లింగము, ౧౫ మూత్రము, ౧౬ శుక్లము, ౧౭ శోణితము, ౧౮ కటి, ౧౯ నాభి, ౨౦ కుక్షి, ౨౧ మధ్యము, ౨౨ వళులు, ౨౩ స్తనములు, ౨౪ చూచుకములు, ౨౫ వక్షము, ౨౬ జత్రులు, ౨౭ స్కంధములు, ౨౮ భుజములు, ౨౯ కక్షములు, ౩౦ మణిబంధములు, ౩౧ హస్తపృష్ఠములు, ౩౨ హస్తతలములు, ౩౩ హస్తాంగుళములు, ౩౪ హస్తనఖములు, ౩౫ హస్తరేఖలు, ౩౬ పృష్ఠము, ౩౭ కంఠము, ౩౮ ముఖము, ౩౯ చిబుకము, ౪౦ అధరోష్ఠము, ౪౧ దంతములు, ౪౨ తాలువులు, ౪౩ జిహ్వ, ౪౪ స్వరము, ౪౫ హసితము, ౪౬ ఉత్తరోష్ఠము, ౪౭ శ్మశ్రువులు, ౪౮ నాసికము, ౪౯ శ్వాస, ౫౦ కపోలములు, ౫౧ నేత్రములు, ౫౨ తారలు, ౫౩ భ్రువులు, ౫౪ కర్ణములు, ౫౫ లలాటము, ౫౬ శిరము, ౫౭ శిరోరుహములు, ౫౮ దేహము (శరీరము): చూ, లక్షణము. 1; సాముద్రికము. 1. (పూర్వము నారద, ప్రహ్లాద, సముద్ర, కాత్యాయన, వరాహమిహిర, వరరుచి, మున్నగువారిచేఁ జేయఁబడిన గ్రంథములను, బ్రహ్మాండపురాణ, బ్రహ్మపురాణ, స్కాంధపురాణాదులయందుఁ గొన్నిచోట్ల నీవిషయములును జెప్పఁబడియున్నవి. ఈశాస్త్రమందు స్త్రీపురుషులకుఁ గలుగు సుఖదుఃఖాద్యనుభవములఁ దెలియఁదగు చిహ్నములుఁ దెలుపఁబడియె. పురుషునకు దక్షిణభాగ, స్త్రీకి వామభాగ లక్షణములు ప్రశస్తములు.): చూ, స్త్రీ లక్షణాంగములు.

లక్షణాతీతంబులు. పా. నామబిరుదంబులు లక్షణా తీతంబులు. [చూ, రూ-లక్ష్మణుఁడు.

లక్షణుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=లచ్చేనుఁడు:

లక్షము. సం. వి. అ. న. 1. గుఱి: చూ, రూ-లక్ష్యము. 1; 2. నెపము: చూ, వ్యాజము. 1.

లక్షవర్తివర్తిత్తము. సం. వి. అ. పుం. వ్రతముల యందుత్తమవ్రతము: చూ, వ్రతము. 1.

లక్షాక్షవిషమము. అం: చూ, శస్త్రములు.

లక్షించు. సం. స. క్రి 1. గుఱిచేయు: చూ, లెక్కసేయు; 2. చూచు: చూ, వీక్షించు. (అలక్షించు అనియు.)

లక్ష్మణ. సం. వి. ఆ స్త్రీ: చూ, రూ-లక్షణ. 2.

లక్ష్మణము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, రూ-లక్షణము. 1; 2: చూ, రూ-లక్షణము. 5.

లక్ష్మణుఁడు. సం. వి. అ. పుం 1.=లక్కుమనుఁడు-లచ్చేనుఁడు, రామునితమ్ముఁడు: చూ, సౌమిత్రి; విశే. 2. శ్రీమంతుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు.

లక్ష్మము. సం. వి. న్. న. 1. చిహ్నము: చూ, లక్షణము. 1; 2. ముఖ్యము: చూ, శ్రేష్ఠము.

లక్ష్మి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=లక్కుమి-లచ్చి. (ఈమెచేత సర్వము చూడఁబడును.): అబ్జ, అబ్ధిజ, అరవిందాలయ, ఇందిర, ఇందిర, ఈ, కభార్య, కమ, కమల, కలశాబ్ధిజ, క్షీరాబ్ధిజ, క్షీరాబ్ధితనయ, క్షీరసాగరకన్యక, క్షీరసాగరసుత, చంచల, చపల, చల, జలజ, జలధిజ, నారాయణి, పద్మ, పద్మాలయ, పద్మిని, భార్గవి, మంగళదేవత, మహాలక్ష్మి, మా, మాత, మాధవి, రమ, లోకజనని, లోకమాత, లోల, విష్వక్సేన ప్రియ, వృషాకపాయి, శ్రీ, శ్రీదేవి, హరిప్రియ, హీర. (తె. ప).-కడలి కూఁతురు, కలిమిచెలి-కలుముల చెలి, కలువలచేదని జేదని, తోఁడు, జగముతల్లి, జిడ్డుకడలిబిడ్డ, తమ్మి బిడారంపు గరితమిన్న, తమ్మియింటిగరిత, తల్లితల్లి, తాతతల్లి, నెలచెలియలు, పంటవలంతి తోఁడికోడలు, పయిఁడినెలఁత-పైఁడి నెలఁత, పల్కులచెలియత్త, పాలమున్నీటి కూఁతురు, మగని పేరెవమన్నచగలాఁడి, మున్నీటిమేలి, లక్కుమి-లచ్చి, లిబ్బపడఁతి, వలరాజుతల్లి, వెన్నునెవకొమ్మ, సత్తినెచ్చెలి, సిరి. తద్వి శేషములు.—విష్ణుభార్య లలో నొకతె:—సీత. ("చూ,హీః. 2."): 2. సంపద: చూ, సంపత్తి. 1; 3. శస్త్రభూషణాదుల శోభ, భాగ్యము: చూ, సంపత్తి. 1; 4. మెట్టదామర *: చూ, సహస్రపత్రము; 5. బుద్ధియను గంధద్రవ్యము, వృద్ధి, సిద్ధి: చూ, రాజార్హము; 6. గొల్లజిడ్డు *: చూ, శాలిని; 7. పేంకణము *: చూ, సన్నకదుర్వు. [చూ,సహస్రపత్రము.

లక్ష్మీగృహము. సం. వి. అ. న. ఎఱ్ఱగలువ *:

లక్ష్మీనారాయణ. సం. వి. అ. పుం. 1. విష మంగలము*: చూ, సుఖదర్శనము; అం. 2: చూ, శైలములు; బ. 3. లక్ష్మీవిష్ణువులు; వి. అ. పుం. 4: చూ, విష్ణువు. 1.

లక్ష్మీనారాయణీయము. పా. ఇదియొక పద్యాంధ్ర పత్రిప్రదార్థ పర్యాయపద నిఘంటువు. (ఇది ఆంధ్రవాచస్పత్య కర్తకు జనకతండ్రి కీ.శే.బ్ర.కొట్ర లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారి విరచితము. దీనికి ఆంధ్రవాచస్పత్య కర్త లేఖకుఁడును, ముద్రాలయమున నక్షరసంధానోద్యోగియునై పూర్తిఁగావించెను.) [పతి.1.

లక్ష్మీనారాయణుఁడు. సం వి.అ.పుం: చూ, లక్ష్మీ

లక్ష్మీపతి. సం. వి. అ. పుం. 1. లచ్చిమగఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 2. ప్రభువు: చూ, స్వామి. 1.

లక్ష్మీవంతుఁడు. సం. విశే. (తా. ఈ. తా) 1. శ్రీమంతుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు; 2. ఒప్పిదము గలవాఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

లక్ష్మీశము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

లక్ష్మీశాంశము. అం: చూ, షష్ట్యంశములు.

లక్ష్యపెట్టు. మి. స. క్రి.: చూ, లెక్కసేయు.

లక్ష్యము. సం. వి. అ. న. 1.=లెక్క. (బాణముచేఁత గప్పఁబడునది.) రూ-లక్షము-లక్ష్మము-లక్షణము-లక్ష్మణము, గోవు, నికాయము, నిమిత్తము, శరవ్యము. (తె).—గణుతి, గుఱి, తిన్న, దెప్పము, నిగా (నిగహ్), లెక్క, లెప్ప-లెప్పము, సూటి. ("చూ, సూటి. 1."): పుం. 2. రూ-లక్షము. లక్షణచేఁ దెలియఁదగినయర్థము: చూ, వ్యాజము. 1.

లగడ. దే. వి. రూ-లగుడు. 1. చిమిడిక: చూ, సాదము (1); 2. డేగ: చూ, శ్యేనము. 1.

లగడపిండము. మి. వి: చూ, పిండిపోక.

లగడు. దే. వి: చూ, రూ-లగడ. 1-2.

లగనము. వై. వి.=లగ్న. రూ-లగ్గము, శుభముహూర్తము: చూ, లగ్నము. 1.

లగము. అం. లఘువు గురువు. "హరి" (ఇదే వగణము): చూ, ఉపగణములు.

లగాము. వా. వి. కళ్లెము: చూ, వాగె.

లగాయతు. వా. వి. మొదలు: చూ, లోను. 2.

లగాలగా. వా. వి. డోలులోనగునవి వడిగావాయించుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ. [వ్రేయు. 1.

లగాయించే. వా. స. క్రి. కొట్టు: చూ,

లగుడము. సం. వి. అ. పుం.=లాటీ-లోడీ-లవుడి-లౌడి, దుడ్డుకఱ్ఱ: చూ, వేత్రము. 1.

లగుడు. దే. వి: చూ, రూ-లగడ.1-2.

లగువు. వై. వి. 1.=లఘు. గంతు: చూ, లంఘు; 2.=లాఘవ: చేలుకవ: లాఘవము. 1; 3. తేలిక: చూ, సులభము; విశ. 4. చేలుక: చూ, సులభము. [కుట: సురతాణిలగ్గ.

లగ్గ. వై. వి.=లంఘ. (ముట్టడించి) కోటను బ్రాఁ

లగ్గడింపు. ద్వ. వి. కోటమీఁదనుండిశత్రులపయి దొర్లించెడు ఱాతిబండలోనగునది.

లగ్గపట్టు. ద్వ. స. క్రి. (ముట్టడివేసి) కోటనెక్కు.

లగ్గము. వై. వి.=లగ్న, రూ-లగనము: చూ, లగ్నము. 1.

లగ్గు. దే. వి. 1. మేలు: చూ, శుభము. 1; 2. అపరక్రియ, ఉత్తరక్రియ, అంత్యకర్మము.

లగ్నకారకత్వములు. అం: జన్మ(తను), ద్వితీయ (ధనము), తృతీయ (భ్రాతృ), చతుర్థ (వాహనము), పంచమ(సంతాన), షష్ఠ(శత్రు), సప్తమ (కళత్ర), అష్టమ (ఆయువు), నవమ (భాగ్య), దశమ (రాజ్య), ఏకాదశ(లాభ), ద్వాదశ (వ్యయ) స్థానములు. (12)

లగ్నకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకఁడు చేయవలసినపనిని నేను చేసెదనని పూనుకొనినవాఁడు: ఋణమక్కుణుఁడు, గోరంకువు, ప్రతిభువు. (తె. స.).-అడ్డము, జామీదారుఁడు, పూఁట, పూఁటకాఁపు, పూచీదారు, హామీదారు. ("చూ, హామీదారు"); 2. జూదములో జమానతు ఇచ్చువాని పేరు: త్ర్యణమత్కుణుఁడు.

లగ్ననిఘంటు. వా. వి: చూ, రాశి. 2.

లగ్నపత్రిక. వా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: శుభలేఖ.

లగ్నము. సం. వి. అ. న. 1.=లగనము-లగ్గము. రూ-వలగ్నము- అవలగ్నము, కేంద్రము, హోర, మేషాదిరాసులయొక్క యుదయము. (గ్రహములకు సంబంధించినది-దీనికే రాశి, హోరయనిఁగూడఁ బిలుతురు): చూ, రాశ్యుదయము; పుం. 2. మదపుటేనుఁగు: చూ, హస్తి; విశ. 3. తగులుకొన్నది: చూ, సహితము; 4. సిగ్గుఁ బొందినది: చూ, హ్రీణము; అం. 5: చూ, వర్గములు.

లగ్నసంధి. అం. ప్రతిలగ్నమందును, లగ్నాదియందరగడియయును, లగ్నాంతమందరగడియయు గలిసినకాలమునకులగ్నసంధియని పేరు.

లగ్న సంబంధ విషయ వివరణముల పట్టిక.

లగ్నములు	అధిపతులు	స్వభావములు	జాతులు	లింగములు	వర్ణములు	దిక్కులు	శీర్షోదయ పృష్ఠోదయ రాసులు	రూపములు	పరిమాణములు	జలభేదములు	బలాబలములు
మే	కు	చర	క్ష	పు	ఎఱు	తూ	పృ	మేక	4-0=4-20	పాదజల	రాత్రి
వృ	శు	స్థిర	శూ	స్త్రీ	తెలు	తూ	పృ	ఎద్దు	4-30=4-56	అర్ధజల	రా
మి	బు	ద్విస్వభావ	వై	పు	నలు	తూ	శీ	స్త్రీ-పు	5-15=5-26	నిర్జల	రా
కర్కా	చం	చర	బ్రా	స్త్రీ	తెలు	ద	పృ	ఎండ్రి	5-30=5-31	పూర్ణ	రా
సిం	ర	స్థిర	క్ష	పు	ఎఱు	ద	శీ	సింహ	5-20=5-20	నిర్జల	పగలు
కన్య	బు	ద్విస్వ	శూ	స్త్రీ	నలు	ద	శీ	కన్యక	5-15=5-15	నిర్జల	ప
తు	శు	చర	వై	పు	తెలు	ప	శీ	త్రాసు	5-15=5-24	పాద	ప
వృశ్చి	కు	స్థిర	బ్రా	స్త్రీ	పసు	ప	శీ	తేలు	5-30=5-33	పాద	ప
ధ	గు	ద్విస్వ	క్ష	పు	ఎఱు	ప	పృ	విల్లు	5-30=5-19	అర్ధ	రా
మ	శ	చర	శూ	స్త్రీ	నలు	ఉ	పృ	మొసలి	5-15=4-43	పూర్ణ	రా
కుం	శ	స్థిర	వై	పు	పసు	ఉ	శీ	కడవ	4-30=4-11	అర్ధ	ప
మీ	గు	ద్విస్వ	బ్రా	స్త్రీ	పసు	ఉ	ఉభయో	మత్స్యద్వ	4-0=4-2	పూర్ణ	ప

లగ్నారూఢము. అం.(దీనికే పదమని పేరు): చూ, ఆరూఢము.

లఘిమ. సం. వి. న్. పుం. రూ-లఘిమము. 1.లఘుత్వము: చూ, లాఘవము. 1; 2. ఒక విభూతి: చూ,సిద్ధులు.

లఘిమము. సం. వి. న్. పుం.—పై.—

లఘిష్ఠము. సం. విశ. 1. మిక్కిలి చులుకనైనది: చూ,లాఘవము. 1; 2. మిక్కిలితక్కువైనది: పరిక్షీణము.

లఘుకము. సం. వి. అ. పుం. తోఁటపోఁక*: చూ,క్రంసి. 1 (పోఁక. 3.) [మేషము. 1.

లఘుకాయము. సం. వి.అ.న. మేఁకపోతు: చూ,

లఘుకోణము. వా. వి. క్లుప్తకోణము: చూ,కోణము. 1(చూ,ఏంగిలు). [చూ, వేత్రము.1.

లఘుడము. సం. వి. అ.న.=లగుడము.ఇనుపదుడ్డు:

లఘుపంచమూలము. అం: చిన్నములక, పెద్దములక,కోలపొన్న,నేలపొన్న,పల్లేరు వేళ్లు (5).

లఘుబ్రాహ్మి. సం. వి.ఈ. స్త్రీ:జలోద్భవ*.

లఘుమేరునష్టము. అం: చూ, ప్రస్తారప్రత్యయ ప్రాణములు.

లఘుమేరువు. అం. —పై.—

లఘుమేరూద్దిష్టము. అం. —పై.—

లఘులయము. సం.వి.అ.న.1.వట్టివేరు*: చూ,సేవ్యము. 1; 2. నీరు వట్టివేరు*: చూ,సేవ్యము. 2.

లఘువల్లభి. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. అతివిష*: చూ,విష.

లఘువు. సం. వి. ఉ.స్త్రీ.1. పిక్క,స్పృక్క*: చూ,రాజార్హము. 1-౩౭; న. 2.నల్లఅగలు: చూ,రాజార్హము. 1-౧౫; క్రి. విశ. 3. శీఘ్రము: చూ,స్యదము; విశ. 4. వడిగలది: చూ,స్యదము; 5.=లఘువు. చులుకనిది: చూ, లఘ్వీ. 2.; 6. చేవలేనిది; 7. ఒప్పిదమైనది: చూ, హృద్యము; అం. 8. చూ,తాళాంగములు; 9: చూ,మాత్ర. 1. (బాణాకృతిగలది సిరుఖ్ఖు- లఘువేమాత్ర.మాత్రయనవళ్ళ చిటి కాలము పలుకఁబడునది.); 10: చూ,కాలప్రాణములు; 11: చూ,అంగప్రాణము; బ. 12. పొట్టి అచ్చులు పూర్వాక్షరమును గురువుగాఁజేసిన ద్విత్వ సంయుక్తములును,పదాది సంయుక్తములును లఘువులు. "ఉదా:—అ, అన్న, శక్తి, ధ్వని." (చూ,గణము.); 13. అంతిస్థ (యరలవ)లు లఘువులు అలఘువులు అని ద్వివిధము. అందు:—(య) ౧. మాటల లోని యకారము అలఘువు. "ఉ.పాయము, సాయము."; ౨ సాధ్య (ఆగమ) యకారములఘువు. "ఉ.మాయూరు.";(ర)౩.సాధు రేఫములఘువు. "ఉ.వరి, చీర, నీరు,కోరు." మొ; ౪. శకటరేఫము (బండిరా)అలఘువు. "ఉ.కఱి, కాఱు." మొ;(ల)౫. ల కారము లఘువు. "ఉ.కాలు, ఆలము, లచ్చి." మొ; ౬. సాధ్య (ఆదేశ) లకారములఘువు. "ఉ. వీళ్లు, కోళ్లు, పాళ్లు." మొ; (వ) ౭. సాధ్య వకారము లఘువు. "ఉ. అకేఁడువల్క,నీరు వోసె." మొ; ౮. మాటలలోని వకారము లఘువు. "ఉ.పవ్వె, కవ." మొ. (చూ,అలఘువు, అంతస్థములు.)

లఘుశంక. వా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మూత్రము; 2. కొద్దిఅనుమానము.

లఘుశేఖరము. అం: చూ, జవ్యతాళములు.

లఘ్వీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తేలికగాఁబోవు రథము, బండి: చూ, శకటము. 1; విశ. 2.చులుకనైనది: లఘిష్ఠము, లఘువు.(తె).-పలుచే,రేను: చూ, లాఘవము. 1; 3. కుఱుచే యైనది: చూ, హ్రస్వము. 1.

లఘ్వీ. అం: చూ, ధారలలో భేదములు.

లచ్చి. వై. వి=లక్ష్మి. 1: చూ, లక్ష్మి. 1; 2: చూ, సంపత్తి. 1; వా. 3. నిందార్థమందు లచ్చమ్మ-లక్ష్మమ్మయను పేర్లఁబరగువారిని లచ్చియనిఁ బిలుతురు. [(యూపము)

లచ్చించోరు. వా. వి: చూ, కడుగుచోరు.

లచ్చికమ్మి. వా. వి: అడ్డకమ్మి, దోరణపుఁగమ్మి, లచ్చిపట్టె, సిరికమ్మి. (సం).—ఉత్తరంగము, సక్రియు, నాన. (చూ, వాకిలి)

లచ్చికోడలు. ద్వ. వి: చూ, సరస్వతి.

లచ్చితండ్రి. ద్వ. వి: చూ, సముద్రము. [సంకు. 1.

లచ్చిదోర బూరఁగొమ్ము. ద్వ. వి శంఖము: చూ,

లచ్చినెచ్చెలి. ద్వ. వి: చూ, పార్వతి.

లచ్చిపట్టె. వా. వి: చూ, లచ్చికమ్మి.

లచ్చిమగఁడు. ద్వ. వి: చూ, విష్ణువు. 1.

లచ్చియన్న. ద్వ. వి. చేంద్రుఁడు. సాంబ. దే. 10: చూ, హిమాంశువు.

లచ్చితోఁబెడమకన్ను. ద్వ. వి.—పై.—అం, భా. పరి. 177. [వారము. 2

లచ్చివారము. మి. వి. గురువారము: చూ,

లచ్చిసవతి నై. వి: చూ, భూమి 1. అం, వ. 6-3.

లచ్చెనము. వై. వి.=లక్షణమ్. రూ—లక్కనము. : చూ, లక్షణము. 1; అం. 2. వ్యాకరణశాస్త్రము: చూ, శాస్త్రములు. [మనుఁడు.

లచ్చెనుఁడు. వై. వి.=లక్ష్మణ: చూ, రూ-లక్కు—

లచ్చ్మెముఁడు. వై. వి.=—పై.—

లజ్జ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=లజ్జే. 1: చూ, సిగ్గు; అం. 2: చూ, సంచారిభావమునఁ బుట్టిన దృష్టులు.

లజ్జాత్యాగము. అం: చూ, ద్వాదశావస్థలు.

లజ్జాభాసము. సం. వి. అ. పుం: చూ, బెళగువ్వ.

లజ్జామోహము. అం: చూ, మోహచతుష్టయము.

లజ్జాశీలుఁడు. సం. విణ: చూ, సిగ్గరి.

లజ్జాలువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. క్షుప. పొట్టికొమ్మ లూడలుగలచెట్టు, శిఫ: చూ, హ్రిస్వశాఖాశిఫము.

లజ్జించే. సం. అ. క్రి: చూ, సిగ్గుపడు.

లజ్జితము. సం. విణ. సిగ్గుపడినది: చూ, హ్రీతము.

లజ్జే. వై. వి.=లజ్జా: చూ, సిగ్గు.

లటక్కు—. దే. వి. రూ-లటుక్కు—. (మింగుటలో నగు వానియందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ.

లటపటము. వా. వి. (కొట్టుకొనుటకు) కలియఁబడడము: చూ, తొడపటము.

లటుక్కు—. దే. వి: చూ, రూ-లటక్కు—.

లట్టము. సం. వి. అ. పుం.=లడ్డిగ. కప్పెర, చిన్న మూతిగల పాత్రి: చూ, హరివాణము (పాత్రిము. 6-౧౫.)

లట్టాభట్టీయము. జా. (లొట్టాభట్టీయమనియు) అసంబద్ధ ప్రలాపము "నీలట్టాభట్టీయము లేల యేకరువెట్టెదవు." (ధర్మజరాజవిజయము.)

లట్టు. దే. వి. 1. తొట్టి, నీళ్లగాఁడి, నీళ్లతొట్టి, గాఁడి. (సం).-ఆహావము- ఆహావము, గోష్ఠము, గోపద్ధము, ఘురి, జలద్రోణి, త్రీగము, నిపానము; 2. పడియ చూ, సరస్సు. 1; అం. 3. వర్తమానార్థకము. ఉద్వి —లిట్టు (భూతకాల), లృట్టు (భవిష్య), లొట్టు (తర్కార్మాద్యర్థ), లూట్టు (ఆశీరాద్యర్థకము).

లట్టువ. నై. వి.=లట్వ. చిటితాళము: చూ. లట్వ.

లట్వ సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=: చూ, వీణ. 1.

లట్వము. సం. వి. అ. పుం.=లడ్డు-లడ్డువు: చూ, భక్ష్యము.

లడాయి. వా. వి: కచ్చెపోతు, కజ్జాకోరు, కలవసగంటు, కయ్యాలకచ్చే, చిల్లగొండి, జగడగొండి, జగడాలమారి, తంటలమారి, తంటాలమారి, పెనకరి, పేచీకోరు, రచ్చెల. (సం) —కలహశీలుఁడు; 2. దెబ్బలాటలో కలియఁబడుట, దూఁకుట.

లడి. దే. వి. నిడుపుగాఁనిట్టిన సరిగలోనగువాని చుట్టు: చూ, సరిగ. 2. [లట్టము.

లడ్డిగ. వై. వి.=లట్టు. రూ-లడ్డిగము: చూ,

లడ్డిగము. వై. వి.=—పై —

లడ్డు. వై. వి.=లట్వ: చూ, లట్వము.

లడ్డుకము. సం. వి. అ. పుం, న.=లడ్డు-లడ్డువము-లడ్వము.—పై.—

లడ్డువము. వై. వి.=లడ్డుక. —పై.—

లడ్వము. వై. వి.= —పై.—

లత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రూ-లతిక. తీఁగె: చూ, వృక్షము; 2. రూ-లతిక. ఎక్కుడుఁదీఁగె: చూ, వృక్షము; 3. రూ-లతిక. చెట్టు చెట్టుకొని ఎదిగెడు తీఁగె: చూ, వృక్షము; 4. గతిక*: చూ, తృణము. 1; 5. పూలగురి వెంది*: చూ, శ్వేతపాకి; 6. ముత్యాలహారపు పేట: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము 2); 7. కొమ్మ: చూ, శాఖ. 1; 8. పిక్క*: చూ, రాజాగ్నము; 9. పేరింకణము*: చూ, సన్నకదురివు; 10. చీమ: చూ, హీర. 1 (పిపీలిక.); 11: చూ, సాలెపురుగు; 12. కస్తూరి: చూ, శ్వేతమృగాండజము (మృగమదము); 13. మానేరు*: చూ, స్వర్ణవల్లి; అం. 14: చూ, నృత్యహస్తములు.

లతకూన. మి. వి. లేఁతతీఁగవంటి ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

లతాంతము. సం. వి. అ. న. పూవు: చూ, సుమము.

లతాకరంజము. సం. వి. అ. పుం. తీఁగెకానుఁగు*: చూ, శాదఘ్నము. [చూ, సుబ్బలి.

లతాడు. వా. వి. (వానవల్లకలిగెడు) బుగద:

లతాప్రతానని. సం.వి.ఈ.స్త్రీ.ఒకటితోనొకటి పెనఁగొన్న తీఁగ: చూ, వృక్షము.

లతార్కము. సం. వి. అ. పుం. దుర్ద్రుమము, పచ్చేనీరుల్లి*: చూ, సుకందకము. 1.

లతావృశ్చికము. అం: చూ, కరణములు.

లతావేష్టితము. అం: చూ, జాతస్మరాలింగనములు (ఆలింగనములు)

లతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, రూ-లత. 1-2-3; 4. నూఱుపేటలహారము: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2.) [చూ, విపత్తు.

లత్త. దే. వి. 1. దెబ్బ: చూ, హతి; 2. ఆపద:

లత్తిక. దే. వి. బలుపును చేప్పడునుగల యొకానొక గచ్చకాయ: చూ, సోమరాజి.

లత్తిచేఁప. దే. వి. ఒకచేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

లత్తుక. వై. వి.=అలక్తక. లాక్షారసము: చూ, లక్క.

లత్తుకబొత్తులు. ద్వి. వి. బ: చూ, ధాన్యము.

లద్ది. దే. వి. గుఱ్ఱములోనగువాని మలము: చూ, శమలము. 1. [సంహారి.

లద్దిపిప్పి. దే. వి. ఒక చీడపురుగు: చూ, సస్య

లద్దిపురుగు. ద్వి. వి. తెల్లని క్రిమి విశేషము: చూ, సస్యసంహారి.

లద్దియ. దే. వి. (నేయువాఁడు వస్త్రముచిపగ నిడిచెడి) కచ్చె: రూ-లద్దె.

లద్దె. దే. వి. —పై.—

లపక. దే. వి. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3.

లపనము. సం. వి. అ. న. 1. ముఖము: చూ, వదనము. 2; 2. నోరు: చూ, వదనము. 1; 3. మాట: చూ, శబ్దము. 2.

లపితము. సం. వి.అ. న. 1. మాట: చూ, శబ్దము. 2; విణ. 2. మాటలాడఁబడినది: చూ, శబ్దము. 2.

లప్ప. దే. విణ. 1; చూ, రాశి. 1; 2. ఎడముగా వంపఁబడినవెల్లిగల చేర. అం, భా. ద్వి. 141: కమి, కమికిలి, కుప్ప, పట్టిలి: (చూ, హస్తము. 1.)

లప్పము. వై. వి.=లేప్య. రూ-లెప్పము. ప్రాని పెట్టెలోనగువాని సందుగొందులను మెత్తెడు సున్నపుముద్దలోనగునది: సమాలంభము.

లబ్బీలు. వా. వి.బ. ఒకానొక తురకజాతివారు.

లబ్ధము. సం. వి.అ.న. 1. భాగహారము చేయఁగా నేర్పడు సంఖ్య: చూ, సంఖ్యాభేదములు; విణ. 2. పొందఁబడినది: చూ, వ్యాప్తము. 3.

లబ్ధవర్ణుఁడు. సం.వి.అ.పుం: చూ, విద్వాంసుఁడు.

లబ్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, లాభము.

లభించు. సం. అ. క్రి. కలుగు: చూ, సంభవించు.

లభ్యము. సం. విణ. 1. లభింపఁదగినది; అభిగమ్యము, గంతవ్యము, ప్రాపణీయము, ప్రాప్యము: చూ, సమాసాద్యము; 2. యుక్తము: చూ, యోగ్యము. 2.

లమ. దే. వి. ఒకానొక తీఁగ: చూ, వృక్షము.

లమిడి. వా. వి. రూ—లమ్డి-లంబిడి-లంబ్డి. 1: చూ, స్వైరిణి; 2. తిట్టు: చూ, శాపము.

లమ్డి. వా. వి: చూ, రూ-లమిడి.

లయ. సం. వి. అ. పుం. 1 తౌర్యత్రికసామ్యము, నృత్తగీత వాద్యములు సమముగా నుండుట: చూ,స్వరము.2; అం. 2: చూ, యోగచతుష్టయము; 3: చూ,లయప్రాణలక్షణము; దే. వి. (1): చూ,వంచన.

లయకాఁడు వా. విణ: చూ,సీకారి.

లయకారి. దే. విణ: చూ,వంచకుఁడు.

లయగ్రాహి. అం: చూ,వృత్తము. 1. (మాలికా వృత్తములలో నొకటి."భ-జ-స.న-భ-య. 2. 10. 18. 26 అక్షరములు ప్రాసయతులు నలువూఱు. "నెన్నె మదినమ్మికొని నన్ను దయఁజూడుమని, విన్నపము సేయుదు విపన్న జనపాలా.")

లయతాళకళాజ్ఞానములు.అం: చూ,సుగుణములు.

లయప్రాణము. అం: చూ,లయప్రాణలక్షణము.

లయప్రాణలక్షణము. అం: ౧ ద్రుతలయ(పాటకు నెంత త్వరగా తాళము వేసికొని పాడఁదగునో అట్లు తాళము వేసికొని పాడుట); ౨ మధ్యలయ(అంతకు రెట్టివిలంబము చేయుట); 3 విలంబితము (ఆమధ్యలయకంటె రెట్టింపు విలంబము చేయుట)(మఱియు "గీతతాళాదీన మేకత్రవిరామోలయః" అనియు "ప్రతిర్థా తాపితాలయః" అనియు జెప్పియుండుటచేత లయముఖ్యము. తాళాక్షర కాలములలో వ్యత్యస్తమైనను గ్రహాప్రాణము వ్యత్యస్తమైనను అనుద్రుతలయ మాత్రము తప్పకుండవలయును. అవియుండియు లయచెడితే ప్రాణము చెడును గావున అవలయయనంబడును.)

లయము. సం. వి. అ. న. 1. నీరు వట్టివేరు: చూ, సేవ్యము. 2; 2. వట్టివేరు*: చూ,సేవ్యము.1; పుం. 3.నాశము: చూ,వ్యత్త. 4 ఆలింగనము: చూ,సంశ్లేషము; అం. 5. సృష్టిస్థితిలయకారణములలో నిదియొకటి.

లయవిభాతి. అం: చూ,వృత్తము. 1. (మాలికా వృత్తములైనింటిలో నొకటి. "న-స-న-న-స-న-స-గ; 4. 7. 10 గణముల రెండవ యక్షరములు ప్రాసయతులు" "కరుణఁ, గనుమా,యనుచే,-శరణు,వినుమా, యనుచే, నిరత,మనువే,డెదను-బరమ, కరుణా.ళూ.")

లయవిహారి. అం: చూ, వృత్తము. 1. (మాలికా వృత్తములైదింటిలో నొకటి. పదునొకండు నగణములు, స, గ; 2-12-22-32 అక్షరములు ప్రాసయతులు."జలద తనువలరఁబయిఁ, బొలుపలరు మెఱుపువలె, నెలసెడి పసిఁడి వలువ, గలుగు దొరఁగొల్తున్.")

లయహారి. అం: చూ, వృత్తము. 1. (మాలికా వృత్తములలో నొకటి. ఒక్కొక్కపాదము నందు పదునొకండు నగణములును, సగణ, గురువులును గలిగి 11-21-31 ప్రాసయతులు గలవృత్తము.)

లయించు. సం.అ.క్రి.1. నశించు: చూ,నమియు. 3; 2: చూ,సక్తమగు. [మృగ్యము)

లయ్యా.వై. వి.=లంజా: చూ, వేశ్య.(ప్రయోగము

లలంతిక. సం వి. అ. స్త్రీ మెడహారము:చూ, భూషణము. 2-౫౩.

లలన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. విరసనశీలయైన యాఁడుది: చూ,స్త్రీ; 2. ఆఁడుది; చూ, స్త్రీ;3. నాలుక:చూ,సుధాద్రవము(రసన.1.)

లలము. అం. రెండులఘువులు. "లల"; చూ, ఉపగణములు.

లలాటతిలకము. అం: చూ, కరణములు.

లలాటము. సం. వి.అ. న. 1: రూ-లలాటి. అలికము-ఆలికము-ఆలీకము-అళికము-అళీకము, కశేరువు, గండశైలము, గోధి, నిటలము-నిటాలము-నిటిలము-నిటీలము-నీటిలము, పట్టి-పట్టిక, ఫలకము, ఫాలము, మహాశంఖము. (తె. ప).— నుదురు, నెన్నుదురు, నొసలు, నెన్నొసలు, నెన్నొసలు, పట్టియ-

పట్టె, పలక, (వా).—కొట్టు-నొష్ట. తద్వి.- స్త్రీ లలాటము.— కస్తూరి; అం. 2: చూ, చుంబన స్థానములు; 3. (నుదురు): చూ, లక్షణాంగములు. (అర్ధచంద్ర సమమైన రాజగు, విపులమై ననంతమైన ధనికుఁడగు, అల్పమైన నల్పాయువగు, అయిదు రేఖలున్న వైభవముగలిగి నూరేండ్లు మనును, శుభావహుఁడగును, నాలుగు రేఖలున్న కీర్తిభాగ్యములుగలిగి యెనుబదేండ్లు బ్రదుకును. మూఁడు రేఖలున్న నఱువదేండ్లు బ్రదుకును. రెండు రేఖలున్న నలుబదేండ్లగు. ఒక రేఖయున్నను లేకున్నను నిరువదేండ్లు మనును. సుళ్లుగలిగిన దరిద్రుఁడగు. త్రిశూలరేఖ కులిశరేఖలున్న నీశ్వరుండగు. మండలేశ్వరుండునగున, మచ్చ గలిగిన స్థానభ్రష్టుండగు) ; 4. (నుదురు): చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు. (అష్టమచంద్రు నిఁబోలిన రాజపత్నియగు, తిలకసమమగు మచ్చయున్న మొదటఁ గుమారునిఁగనును. నడుమనుడియున్న విధవయగు, వెడల్పైన మగనిని మామను మఱఁదినిఁజంపును. చినగనుడియున్న విధయు, అంకులాఁడియునగు, వెంట్రుకలుఁగనిపించేచే నడుమ నుడియున్న జారిణియగు.); 5: చూ, హస్తక్షేత్రములు.

లలాటి.సం.వి.ఈ.స్త్రీ: చూ, రూ-లలాటము.1.

లలాటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. నొసటఁగట్టెడు ముత్యపు బాసికము: చూ, బొట్టు. 1.

లలామకము. సం. వి. అ. న. బాసికము: చూ, పావణిక. 2 (భూషణము 2-౧౦-(౧౪).) తద్వి.—రాజ్యాభిషేకమున నొసటఁగట్టెడు పట్టకు.— (సం).—పట్టము, పట్టి: చూ,పావణిక. 2 (భూషణము. 2-౧౦-(౧౪).)

లలామము. సం. వి. న్. న. 1. గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1; 2. టెక్కెము: చూ,సిడము. 1; 3. తొడవు: చూ, భూషణము. 2; 4. నొసటనుంచేకొనెడు బొట్టు: చూ,విశేషకము. 1 (బొట్టు. 1.); 5. గుఱ్ఱము నొసటి చెక్క: చూ, విశేషకము. 1; 6. తోఁక: చూ, వాలము. 1; 7. కొమ్ము: చూ, శృంగము. 1; 8. ప్రభావము, బలిమి:చూ,శక్తి. 1; 9. గుఱ్ఱము: చూ,హయము; 10. (ఉత్తరపదమైనచో) శ్రేష్ఠము: చూ, శ్రైష్ఠ్యము.

లలి. దే. వి. 1. ప్రేమము: చూ, స్నేహము. 1; 2. ఉత్సాహము: చూ, సన్నాహము. 2; 3 ఒయారము: చూ, విలాసము. 2; 4. క్రమము:చూ,విధము. 1; 5. ఉపాయి: చూ, వికాసము.

లలిత.అం. 1:చూ, పంచమషాడవజాంతర భాషలు; 2. సుకుమారత్వముచేతనగు అంగవిన్యాస రూపమైన స్త్రీలయొక్క శృంగారచేష్టా విశేషము: చూ, సంచారీ భావమునఁబుట్టిన దృష్టులు; 3: చూ, జన్యతాళములు; 6: చూ, ఆగమములు (ఉపవిద్యలు 416 పొరట); 7: చూ,శృంగారచేష్టలు; 8: చూ,అలంకారము. 3. (ప్రస్తుతార్థద్యోతకమగు ప్రతిబింబ వర్ణనము. "ఉదా. గతజలసేతుబంధనము.")

లలితప్రియము. అం: చూ, జన్యతాళములు

లలితము. అం. 1: చూ,లలిత; సం.విశ.2. ఈప్సితము: చూ, వాంఛితము; 3. మనోజ్ఞము: చూ, హృద్యము. 2. [కారములు.

లలితస్వరము. అం: చూ, సంచారివర్ణగతాలం

లవంగపత్రి. వా. వి. లవంగచెట్టుయొక్క ఆకు: చూ, రోమశము (ఆకుపత్రి అని కొందఱు)

లవంగపుట్ట. వా. మి. వి: చూ, వరాంగకము.

లవంగము. సం. వి అ. న: ఉత్కటము, కపిశృంగము, గీర్వాణకుసుమము, దివ్యము, దేవకుసుమము, శ్రీసంజ్ఞము.(తె).—కరావువు. (కడుపులోని క్రిమినిఁజంపును. అజీర్తినిపోఁగొట్టును. లవంగపు నూనెలో 'యూజెనిక్ ఆసిడ్'అను ద్రావకముండును. ఇది క్రిమిసంహారకశక్తిలో 'కార్బాలిక్ ఆసిడ్' కంటె కొన్నిరెట్లు గొప్పది.) ("చూ,శ్రీసంజ్ఞము").

౹లవణము, సం. వి. అ. న. 1. (వాయువును గాని జాడ్యమును గాని పోఁగొట్టునది.): అబ్ధము, అబ్ధిజము, క్షారము, జలరసము. (తె).— ఉప్పు, ఉప్పన, నీళ్లవరుగు. తద్విశేషములు.- ౧. సముద్రపు ఉప్పునకు.—అక్షీబము-అక్షీబము, కలకము, క్షారాచ్ఛము, క్షీరాబ్ధిజము; (తె).-రాతియుప్పు- తాతియుప్పు, ౨. ఆసురము, ఉపాక్షారము, ఊపక్షారము, ఊపరము, ఔపరము. (తె) — చేవుటుప్పు-చౌటుప్పు; ౩. ఊషంజరము, క్షైత్రము. (తె).- పట్టుఉప్పు; ౪. అక్షము-అక్ష్యము, ఐరిణము, ఔద్భిజ్యము, ఔర్వము, ఔషరము, కాద్రిలికము, కృష్ణలవణము, జరణము, జీర్ణము, తిలకము, రుచకము, పాంశవలవణము, సౌవర్చలము - సౌవర్చలవణము; ౫: కనకక్షారము, క్షారము, టంకణక్షారము, టంకణము, టంకము, టగరము, సౌభాగ్యము. (తె).— గవ్వచౌకము, పటిక, పటికారము, వెలిగారము; ౬: కాచజము, కాచము, కాచమలము, కాచలవణము, కాచసంభవము, కురువిందము, కృష్ణలవణము, క్షారము, తీక్ష్ణము. (తె).— గాజు-గాజుప్పు; ౭: రుచకము, సజ్జిక, సుఖవర్చకము, సువర్చలము, స్తోత్రఘ్న. (తె).—సజ్జాకారము; ౮: కృతకము, కృష్ణ నామకము, క్షితిసంభూతము, ఖండలవణము, పాక్యము, బస్తకము-బాస్తకము, బిడము, బిడలవణము, సుగంధము, సుపాక్యము. (తె).— అంటుప్పు - అట్టుప్పు; ౯: క్షారత్రయము, ౧౦. క్షారదశకము; ౧౧: క్షారము, పాక్యము, యవక్షారము, యవశూకము, యవాగ్రజము; ౧౨: క్షారమేలకము, సర్వక్షారము; ౧౩: క్షారశ్రేష్ఠము, వజ్రక్షారము; ౧౪: క్షారషట్కము; ౧౫. క్షారాష్టకము; ౧౬: (చూ, క్షారములు.); ౧౭: గడదేశజము, గడలవణము, గడోత్థము, రోమకము, సాంబరము. (తె).—దొనయుప్పు; ౧౮: ఉప్పుకుప్పకు. — (తె). గెల్లి; ౧౯: తీపుతోఁగలిసిన యించుక ఉప్పునకు. —(తె). చేవురు- చౌరు; ౨౦: త్రికూటము, తీక్ష్ణము, పటువు, మాణిబంధము-మాణిమంథము- వశిగము-వసిరము, శ్యామము, సైంధవము, సైంధవలవణము. (తె).—ఇందుప్పు, చెందుప్పు; ౨౧ :నవక్షారము. (తె).—నవాసాగరము_నవాసారము; ౨౨ కటువు, లవణము, లావణ్యము. (తె).— ఉప్పుఁదనము, ఉప్పన; ౨౩: సురక్షారము. (తె).— పెట్లుప్పు, సురుప్పు; ౨౪: సురేకారము- సూరేకారము; ౨౫. లవణభేదములు:-అన్నభేది; కడకము; కృత్రిమము; ధూర్తము; (తె).—ఆకుప్పు; (మిగతవానికి "చూ, సౌవర్చలము."); పుం. 2. ఉప్పన: చూ, లవణము. 1-౨౨; 3: చూ, లవణాకరము. 1; విణ. 4 ఉప్పునిది; 5. లావణ్యముగలది; అం. బ. 6: చూ, లవణములు. [సముద్ర, కాచలవణములు. (5)

లవణములు. అం: సైంధవ, సౌవర్చ, బిడా,

లవణాకరము. సం. వి అ. పుం. 1. ఉప్పు సముద్రము: చూ, లవణోదము. 2. ఉప్పు శము: చూ, భూమి. 1.

లవణామలకీన్యాయము. అం. సముద్రపు ఉప్పు అడవి ఉసిరికె కాయ కలసెననురీతి. [దము.

లవణార్ణము. సం. వి. అ. పుం: చూ, లవణో

లవణి. దే. వి. 1: కచ్చింపు, గుత్తము, బింకము, బిగి, బిగువు, బిఱ్ఱు, మోడి, సున్నితము. (విణ.) కచ్చితము ("చూ, సున్నితము"); 2: ఉప్పి. (సం. వ.).-రూ-లావణి, కంటకిని, కుండలి, గృధ్రనఖు, గృధ్రఫల, గృధ్రవక్త్ర, గృధ్రనఖి, గృధ్రపాల, చతుష్కంటకిని, తీక్ష్ణపత్రి, శీతపిత్తహార. తద్వి.—

తెల్లయుప్పి. (సం).—మా_క్తికఫల, నల్లయుప్పికి.—జోలారి, నల్లయుప్పి. (సం).—కాకాదని, కాచహారిణి, కుండలి, క్షుద్రి, గుల్మి, ఖరళ, హింస్రి, హీరలి*. ("చూ, హీరలి.")

లవణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకరక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

లవణోదము. సం. వి. అ. పుం. ఉప్పుసముద్రము: చూ, సముద్రము.

లవనము. సం. వి. అ.న. పైరులోనగువానికోఁత: రూ-లావనము—లవము, అభిలావము, లుపు_. (తె).—కోఁత.

లవనసు. వా. వి. జీవనార్థముయి ఇచ్చేసొమ్ము.

లవబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, కపూరియోబ్రాహ్మణులు. (బ్రాహ్మణులు.)

లవము. సం. వి. అ. పుం. 1.= రవ-రవ్వ. లేశము: చూ, స్వల్పము; 2. చేటు: చూ, రుత్త; 3: చూ, రూ_లవనము; అం 4: చూ, కాలప్రమాణము; విణ. 5.భిన్నాంకములోని పైఅంకె: చూ, హారము. 3.

లవలవ. దే. విణ. భేదిల్లినది: చూ, విచ్ఛిన్నము. 3.

లవలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొకతీఁగ*: చూ, వృక్షము. [కొద్దిపన్ను: చూ, సిస్తు. 1.

లవాజేమా. దే. వి. గ్రామసేవకుల జీతములపై

లవించు. సం. స. క్రి: (తె).—కోయు.

లవిటి. దే. వి. పక్షుతి, రెక్క_మొదలు: చూ, రెక్క_. 2; 2. చెవిటి: చూ, బధిరుఁడు; 3. తోఁక: చూ, వాలము.1; 4: గుఱ్ఱపుతోఁక. (సం).— అశ్వవాలము: చూ, హయము. (చూ, వాలము. 1.)

లవిత్రము. సం. వి. అ. న: దాత్రము. (తె).— కొడవలి, గిద్ద, లిక్కి_: చూ, కత్తి. 2—౧౫.

లవుఁడు. సం. వి. అ. పుం: రాముని రెండవకొడుకు: చూ, సూనుఁడు. (కుశుని సోదరుడు.)

లవుటి. దే.వి.లావు, పక్షితోఁక: చూ, వాలము. 1.

లవుడి. వై. వి.=లగుడ. (దేశ్యమని శ. ర.) (చూ, ముద్గరము.1-ర.); రూ-లవుణి-లౌడి-లౌణి-లాటీ, బడిత_బడితి, బరిస. (సం).— పరిఘాతనము. ("చూ, స్వధితి ")

లవుణి. వై. వి.=—పై.— (దే అని శ. ర)

లశునభక్షున్యాయము. అం. ఒకానొకన్యాయము.

లశునము. సం. వి అ. న. 1 : చూ, వెల్లుల్లి *; 2. కెంపునందలి దోషము. (అనఁగా పాలుపైఁబూసినట్లుండెడు తెల్లని డాలు): చూ, స్థూలోచ్చయము. 1 (రత్నములు)

లష్కరు. వా. వి. దండు: చూ, సేన. 1.

లసితము. అం: చూ, జన్యతాళములు. [ట్టు. 1.

లసుకు. దే. స క్రి. నాశనముచేయు: చూ, సరి

లసుక్కు_. వా. పి: చూ, పుసుక్కు_.

లస్తకము. సం. వి. అ. పుం: (తె):—పిడికట్టు-పిడికిటి కట్టు, వింటినడుము. (చూ, బాణము. 1.)

లహరి. సం.వి.ఇ,ఈ. స్త్రీ. పెద్దఅల: చూ, వీచి. 1.

లహొరి బ్రాహ్మణులు. అం: చూ, నేపాళదేశపు బ్రాహ్మణులు.

లా

లా. వా. వి. అక్షు, చేట్టము, శాసనము: చూ, శాస్త్రము. 1. [చూ, లాంగలము.

లాంగలదండము. వా.సం. వి. అ. న. ఏఁడికోల:

లాంగలపద్ధతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నాఁగేటిచాలు, సీత: చూ, లాంగలము. 1—౧ర.

లాంగలము. సం. వి. అ. న. 1=నాఁగలి: కృంతత్రము, గోకిలము—గోకీలము, గోదారణము, సీరము, హాలము, హాలి. (తె. వ).— అరక, ఏరు, కొండ్రికైదువు, దుక్కి_వాలు, నాఁగలి—నాఁగేరు_నాఁగేలు, మడక. తద్విశేషములు.—౧. అడుసుదున్ను నాఁగలికి.— (తె). దంపకఱ్ఱు, దంపనాఁగలి; 3. అటిసిన

నాఁగలికి.—(తె). గొనప, గొనము; ౩.ఏఁడికోలకు.— ఈశ-ఈష. లాంగల దండము (తె).-ఏఁడికోల, మేఁడికోల; ౪. ఏఁడికోలలేని నాఁగలిదుంపకు.—అధోహలము, అఫలము, కూటకము, నిరీశము—నిరీషము, శీరాంగము (తె). ఊరు, కలప, గొడగ-గొణగ, దుంప; ౫. జేడిగమునకు-యంత్రికి. (తె).-జేడిగము, జోత్తిగె; ౬. దుంపమీఁదుగా కాఁడికి తగిలించిన నాఁగలికి.—(తె). కోటేరు; ౭. నాఁగటిదుంపమొనకు - పోత్రము; ౮. నాఁగటిదుంప వెనుక నిలిపిన కొయ్యకు.-(తె). మేఁడి, మేఁడికఱ్ఱ, మేఁడికొయ్య; ౯. నాఁగళ్ల సమూహమునకు.-(సం). హాల్య; ౧౦: (తె).- మేఁడిచీల; ౧౧: (తె) —మేఁడితోఁక, మేఁడిసోగ; ౧౨. మేఁడిపొలికిదున్నెడు మడకకు -(తె)—పొలేరు; ౧౩. మొదటికొండ్రకు.-(తె). తల్లికొండ్ర; ౧౪: లాంగల పద్ధతి. (తె). నాఁగేటిచాలు, సీత; ౧౫. లాంగలప్పష్టమునకు.-(తె).- నాఁగటిచిప్ప, నాఁగటిదుంప, నాఁగటిపడత, నాఁగటియూరు, పడత_పణత; ౧౬. సీతానివృత్తికి.- కొండ్ర, గుంట, గొంట్ర; ౧౭. కొన్నిరకముల నాఁగళ్లు.—ఆవిరినాఁగలి, ఇనుపనాఁగలి, కోయఁబుత్తూరునాఁగలి, క్లైమాక్సునాఁగలి, దంపనాఁగలి, దక్షిణకన్నడపు నాఁగలి, మెట్టనాఁగలి మొదలగునవి (మిగత వానికి "చూ, హలము."); 2. తాడు*: చూ, శ్రీతాళము; 3. ఒక పువ్వు: చూ, సుమము; 4. గృహదారు విశేషము; 5. మగగుఱి: చూ, శిశ్నము; 6.=లంగరు: చూ, లంగరు, జీను.

లాంగలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తఱిగొఱ్ఱు, రూ-లాంగలికి*: చూ, హాలిని; 2. నీరుపిప్పలి*: చూ, శకులాదని. 2; న్. పుం. 3. నాఁగటిజోదు: చూ, హలాయుధుఁడు; 4.నారికడము*: చూ, స్కంధఫలము; 5.పాము: చూ, సర్పము.

లాంగలికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ-లాం[గలి. 1.*.

లాంగూలతరణన్యాయము. అం. కుక్కతోఁక పట్టుకొని గోదావరి యీఁదెననురీతి.

లాంగూలము. సం. వి. అ. న. 1. తోఁక; చూ, వాలము. 1; 2: చూ, లాంగలము. 5; పుం. 3. అభినయహస్తవిశేషము (ఉంగరపువ్రేలిని వంచి చిటికెనవ్రేలిని పైకెత్తి కడమ మూఁడు వ్రేళ్లు నూర్ధ్వాకారముగా త్రేతాగ్నులవలె పట్టినది.): చూ, వ్యంజకము. 1; అం. 4: చూ, అసంయుతహస్తములు.

లాంఛనము. సం. వి. అ. న. గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1; 2. నామము: చూ, పేరు. 1; 3.శ్రీవత్సము: చూ, లక్షణము. 1—౨౭.

లాంతరు. వా. వి. అద్దములనడుమ వెలుఁగుదీపపు గూఁడు. (లాంట్రిన్.) (ఇందుఁ జేరునవి.- లాంపు, బెడ్ లైటు, లైటు, హరికేన్ లాంతరు; మఱియు డూంలైటు, గ్యాస్ లైటు, ఎలెక్ట్రిక్ లైటు మొదలగునవి.)

లాంపట్యము. సం. వి. అ. న. లంపటభావము.

లాంపు. వా. వి. లోపల వెలుఁగుదీపపు గూఁడు. (చూ, లాంతరు)

లాశ. దే వి. పక్షియీఁక: చూ, ఱెక్క. 1.

లాఁకకట్టు. దే. వి. విఱిచికట్టిన పెడచేతులకట్టు.

లాఁగ. దే. వి. 1. గర్తము: చూ, రంధ్రము. 1-౧; 2. బొఱియ: చూ, రంధ్రము. 1.

లాఁగడాఁగుడు. దే. వి. పాము: చూ, సర్పము.

లాఁగరి. దే. వి. (లాగ+అరి) చెవి: చూ, శ్రోత్రము. [విచార్యము.)

లాఁగించే. వై. ఆ. క్రి: చూ, లంఘించే (ఇది

లాఁగు. వై. వి. 1. చల్లడము: చూ, వస్త్రము; 2.=లంఘన: చూ, లంఘనము. 2; అం. 3. చూ, విన్నాణములు; బ. 4: చూ, మల్లబంధములు.

లాఁచు. దే. అ. క్రి. 1: చూ, వ్యాపించు; 2: ఇఱుముకొను, ఓలమాసగొను, చోటుపడు, జోడుఁగు-జోఁడుఁగు, డాఁకొను-దాఁకొను-దాఁగుకొను, డాఁగు-దాఁగు, డుక్కు, డొంగు-దొంగు, తాఁచు, దండసిలు - దండసిల్లు, పొంచు, పొంచువేయు, పొగయు, బ్రుంగు, బ్రుంగుడువడు, మఱుఁగు, మఱుఁగుపడు, మఱుపడు, మాటుపడు, మునుఁగు - మున్గు, మొఱఁగు, వస్మృవోవు. ("చూ, నుఱుఁగు.1.")

లాఁత. దే. వి. లాయుట.

లాఁతసేయు. ద్వ. అ. క్రి. (లాఁత + చేయు). చూ, విజృంభించు.

లాఁతి. దే. స. ఇతరము: చూ, వేఱు. 3.

లాఁతు. దే. విశ. అధికము: చూ, హేరాళము.

లాఁపరా. దే. వి. (లాఁపు + రాయి) జలదారి మొగినుండుగండ్లఱాయి: రూ-లాఁపఱాయి.

లాఁపఱాయి. దే. వి. —పై.—

లాఁపు. దే. వి. లాఁచుట. [మగ్గము. ౧౦.

లాక. వా. వి. లాకచెయి, లాకబద్ద: చూ,

లాక కట్టు. దే. వి. లాకలతోఁడ మెట్టిరుంచిన పని మగ్గియని పడుగు (చూ, మగ్గము).

లాకచేయి. వా. వి: చూ, లాక.

లాకబద్ద. వా. వి. —పై.—

లాకలూకాయ. వా. వి. అనామకుఁడు, నీతినియమములు లేనివాఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

లాకు. వా. వి. కాలువ యందిటు అటు వచ్చెడి ప్రవాహమును ఆపుచు వెలువరించుచు నుండెడి అడ్డుతలుపుల కట్ట. "ధవళేశ్వరపు లాకు": చూ, సేతువు. 1.

లాక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=లక్క, రూ-రాక్ష: చూ, లక్క.

లాక్షణీవృత్తము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("భ, స, న, వ, న, భ, న, స, సగణములు. 18 యతి.")

లాక్షణికుఁడు. సం. విశ: లక్షణజ్ఞుఁడు.

లాక్షాపేటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=లక్కపెట్టె: చూ, సందుకా.

లాక్షాది. అం: చూ, తైలములు.

లాక్షాప్రసాదనము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱ లొద్దుగు*: చూ, లొద్దుగు.

లాగము. వై. వి.=లాఘవ. 1: చూ, లాఘవము. 1; 2: చూ, లాఘవము. 2.

లాగి ద్వ. విశ. (లాగము + ఇ) —పై.—

లాగించు దే. స. క్రి: కొంపోవు- కొనిపోవు, తీసికొనిపోవు.

లాగు. దే. వి. 1: ఈడుపు-ఈడ్పు, తెగ. (సం. వ) -అనుకర్షణము, అనుకర్షము, అపకృష్టి, ఆకర్షకము, ఆకర్షము, ఆకృష్టి, ఆక్షేపము, ఆవర్జనము, ("చూ, స్వీకారము.2."); 2: చూ, విధము. 1; 3: చూ, సమ్మతి. 1; స. క్రి. 4. ఆకర్షించు: చూ, రెమ్ము. 2.

లాగుకొను దే. అ. క్రి. అపహరించుకొను: చూ, సడపు.

లాగులాడు. దే. అ. క్రి: చూ, పెంటిగొను.

లాఘవము. సం. వి. అ,న. 1.=లగువు-లాగము. లఘుత్వము: అపాతము-అపాతము, అవలీల, లఘిమ-లఘిమము, లఘువు. (తె. వ).— అలఁతి, ఈసడింపు, ఉలక, ఉలకన, చులకన-చుల్కన, చులకపాటు-చుల్కపాటు, చౌచాయ, తేలిక, నుసులు, పలుచన, పైపొక, రేను, లగువు, లాగము, లాగి, లివ, లేఁత, లేను, తద్విశేషములు.—౧ చులకనైనది: (చూ, లఘ్వి. 2.); ౨ (విశ) మిక్కిలి చులకనైనది:—లఘిష్ఠము; 3. లాఘవముగా:— (తె.) చేవుక-చాక-చులక; 2. ఆరోగ్యము: చూ, సద్యము. 1; 3.=లాగము: చూ, సులభము.

లాచోరిమాట. వా. వి. నిజముతప్పినమాట: చూ, శబ్దము. 2.

లాచౌరు. వా. విణ. నిరాధారముగాఁజేసినది; 2. సిగ్గును పొందఁజేసినది. "లాచౌరుమాట"

లాచి. దే. వి. రూ—లాచీ. 1. గుఱ్ఱముమీఁదను గాడిదమీఁదను వేసెడు గోనె. 2. తట్టుపై వేసెడు గోనె. 3. చిన్న బండిమీఁద తెచ్చే భారము (బరువు.)

లాచీ. దే. వి. —పై.—

లాజ. సం. వి. ఆ.స్త్రీ,అ. పుం. బ:ఉత్తుషము, భ్రాజికము. (తె). పేలలు—పేలాలు—పేఁబాలు—పేలలు, బొరుగులు—బొరువులు. (చూ, సాదము. (1).)

లాజము. సం. వి. అ. న. 1. వట్టివేరు: చూ, సేవ్యము. 1; పుం. 2. నానబియ్యము: చూ, బియ్యము. [జేయు హోమము.

లాజహోమము. పా. వివాహమందు పేలాలతోఁ

లాటదేశస్త్రీ. అం. ఒకానొకస్త్రీ:చూ, స్త్రీ.

లాటము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిలుక; చూ, శుకము; 2: చూ, సామర్థ్యము; అం. 3: చూ, దేశములు.

లాటరీ. వా. వి. చీట్లుకలిపి వస్తువులనమ్ముట.

లాటానుప్రాసము అం: చూ, శబ్దాలంకారములు. (తాత్పర్యభేదముగల శబ్దపునరావృత్తి. "ఉదా.—విష్ణు కథల్విను వీనులు వీనులు" "పత్క్రథలచే నడచిన దినము దినము." "భగవంతుని గుణముఁజెందిన కథ కథ." దయ దాక్షిణ్యాది గుణములు గుణములు." "దీనులపైఁజూపిన దయ దయ." (చూ, అనుప్రాసము.)

లాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇంద్రినిశంఖము: చూ, సంకు. 1; అం. 2: చూ, రీతులు; జే. వి. (1). ఒకపక్షి:చూ, పక్షి. 1.

లాటీ. వా. పై. వి.=లగుడ. రూ—లౌడి. దుడ్డుకఱ్ఱ. "లాటీదెబ్బలు.":చూ, లవుడి.

లాటీలిటము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("స-స-స-స-మ-త-యగణములు. 13 యతి. 21 ఛందస్సు.")

లాటు. వా. వి. 1. పంచకమునఁనొక భాగము; 2. పేఁములోని యొకభాగము; 3. గుట్ట, గుంపు: చూ, సమూహము.

లాట్టు. అం. తద్ధర్మాద్యర్థకము: (చూ, లట్టు.3)

లాడము. దే. వి. రూ—లాళము—నాళము. గుఱ్ఱపుగొరిజెలకు కొట్టెడు ఇనుప తగటిబిల్ల: నాలము—నాళము, కోని. (లాడమని మద్రాసుప్రాంతమున వాడెదరు.)

లాడి. దే. వి. 1. పెద్దపుంజు: చూ, వర్ణము.2; 2: ఎర, గావు, పొరి, పొలి. (సం).—బలి. (పాండు. 5, ఆ. 240.)

లాడియ. దే. వి. బరువుమోసెడి యెద్దువీఁపున బరువెక్కించుట: రూ—లాడె.

లాడీబేడీ. వా. వి: మూట ముల్లె.

లాడువాఁడు. దే. వి:చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

లాడె. దే. వి: చూ, రూ—లాడియ.

లాడ్డుకికము. సం. వి. అ.న. లడ్డుముద్దలపోవు.

లాతము. జే. వి. రూ—లాతాము. 1. చేతిబెత్తము: చూ, వేత్రము. 1; 2. సన్యాసుల చేతిదండము. విక్ర.2,ఆ.7: చూ, వేత్రము.1.

లాదు. వా. వి. కట్టడములలో వంపులు కట్టునపుడు వానికాధారముగా కట్టుకట్టడము.

లాపము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శోకము; 2: చూ, సల్లాపము.

లాబము.పై.వి=లాభ:చూ, లాభము.

లాబించే. పై. అ. క్రి.=లాభ: చూ,లాభించే.

లాభము. సం. వి. అ. పుం.=లాబము. 1. అధికముగా పొందఁ బడునది, క్రయవిక్రయముల వలన వచ్చిన విశేషధనము: అధికము, అధిగమము, అవాప్తి, ఆదాయము, ఆమిషము, ఆరాధనము, ఆసత్తి, ఆసాదనము, ఉపగతి, కలాంతరము, ప్రతిపత్తి, ప్రాపణము, ప్రాప్తి, ఫలము, లబ్ధి. (తె. ప). —ఒడుపు, కసరు — కసురు,

కూడుదల, దాపురము—దాపరము—దాపురము, వయము, పొందు, పాలి, పొసగుడు, వాయము, ఫలము, మిగత- మిగితి-మిగులు- మిపులు, మేలు, లాభము, వాసి; 2. (తె).—కిట్టుబడి, కిట్టింపు-గిట్టింపు; 3. సాందృష్టికము; 4. పరప్రాప్తికి.—ప్రతిపత్తి. ("చూ, సాందృష్టికము."); 2. ఆదాయము: చూ, వచ్చేబడి; 3. ఆడనము: చూ, హెచ్చు. 3; 4. వడ్డి: చూ, వృద్ధి. 4.

లాభించే. వా. సం. అ. క్రి. 1. కలుగు: చూ, సంభవించే; 2.= లాబించే, క్రయవిక్రయాదులవలన హెచ్చుగావొరకు· చూ, సిద్ధించే.

లామజ్జకము. సం. వి. అ. న. 1. నీరువట్టివేరు: చూ, సేవ్యము. 1; 2. వట్టివేరు: చూ, సేవ్యము. 1.

లాయకు. వా. విశే. తగినది: రూ—లాయఖు.

లాయఖు. వా. విశే.—పై.—

లాయము. వై. వి.=ఆలాయ: చూ, వాజిశాల.

లాయరు. వా .వి. ప్లీడరు, వకీలు, న్యాయవాది, అడ్వొకేటు.

లాయిడి. వా. వి: చూ, రెంటపంజోలు.

లాయిలాసా. వా. వి: చూ, శ్రమము. 1.

లాయు. దే. అ. క్రి: చూ, విజృంభించే. హరి. ఉ. 7, ఆ. 262.

లాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చొంగ: చూ, స్యందిని.

లాలనము. సం. వి. అ. న. బుజ్జగము: చూ, సమరసము. 2 (చూ, శబ్దము. 2)

లాలవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱగిసె*: చూ, శుకనాసము. 1. [జెంపు) 1.

లాలము. దే. వి. ఉల్లారుక్రిందిజోలరు (చూ,

లాలస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ, అ. పుం. రూ—లాలసము. 1. అధికేచ్ఛ (మనస్సుయొక్క కూడుటరైనను క్రీడరైనను లాలసము): చూ, వాంఛ; 2: ఉత్సుకత్వము, ఔత్సుక్యము, వాణిని. (తె. ప).——అ;3: చూ, యాచన; విశే. 4. విషయాసక్తురాలు: చూ, స్త్రీ.

లాలసము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

లాలసరి. ద్వ. వి. (లాలము + సరి) గుజ్జుపుపల్లము మీఁది యుల్లారు క్రిందవ్రేలెడు జిల్లుల దండ. స్వా. 4, ఆ. 115. [శుకనాసము. 1.

లాలసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱగిసె*: చూ,

లాలాటకము. అం: చూ, జాతస్మరాలింగనములు (ఆలింగనములు.)

లాలాటికుఁడు. సం. విశే. 1. ప్రభుహృదయమును కనిపెట్టువాఁడు; 2. కార్యమందు నేర్పు చాలనివాఁడు.

లాలాభక్ష్యము. అం: చూ, నరకములు.

లాలి. దే. వి. 1. ఉయ్యేల. సా. 1, ఆ. 46. చూ, సవారి; 2. లాలిపాట: చూ, స్వరము. 2.

లాలించే సం. స. క్రి: చూ, బుజ్జగించే.

లాలికము. సం. వి. అ. పుం. దున్నపోతు. చూ, సైరిభము (మహిషము.)

లాలిత్యము. సం. వి. అ. న. లలితభావము.

లాలిపాట. వా. వి: చూ, లాలి. 2.

లాలు. దే. విశే. ఎఱుపు: చూ, వర్ణము. 6.

లాలుకుంచెలు. దే. వి. 1. ఎఱ్ఱనికుచ్చెలు; 2. గంగిరెడ్లవాండ్రుకట్టుకొనుసవరపుకుచ్చెలు.

లాలూచి. వా. వి. 1. అత్యాశ: చూ, వాంఛ; 2. నైచ్యము: చూ, హీనము. 1; 3: చూ, లాలోచీ.

లాలోచీ. వా. వి. లోపాయకారి, నామకహా: చూ, రూ—లాలూచి. 3. [లావుక.

లావకము. సం. వి. అ. పుం.=లావుక: చూ,

లావణము. దే. వి. సేవకుఁడు కొలువునందు చేరినకాలమును వ్రాసికొనుట. (సేవకునిపని నుండి తొలఁగియుట పీలితము, సలితము.)

లావణి. దే.వి.1: చూ, పుల్లరి; 2: చూ, రూ-లవణి*

లావణ్యము. సం. వి. అ. న. 1. ముఖకాంతి

విశేషము: చూ, పగటు. 2; 2. ఉప్పన: చూ, లవణము. 1.

లావనము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-లవనము.

లావరి. దే. విణ. (లావు+అరి) 1. బలవంతుఁడు: చూ, శక్తుఁడు; 2. లావుగనున్నవాఁడు, బలహీనుఁడు.

లావాదేవీలు. వా. వి. బ. 1. వ్యాపారపు చిక్కులు; 2. ఇచ్చిపుచ్చుకొనుసంబంధము; 3: మారామత్లు, పుట్టాకులు, చిక్కులు.

లావిల. దే. వి. ఒకపక్షి: చూ, పక్షి.

లావు. దే వి. 1. బలము: చూ, శక్తి. 1; 2: చూ, సామర్థ్యము. 1; 3. ఆధిక్యము. ఉ, హరి. 3, ఆ. 131: చూ, హెచ్చు. 2; 4. పక్షతి: చూ, రెక్క. 2; 5. పక్షితోఁక, లవుటి: చూ, వాలము. 1; విణ. 6: చూ, స్థూలము. 2; 7. శక్యముకానిది:అక్కజేము, అరిది, కడఁది, డెప్పరము-దెప్పర-దెప్పరము, తొక్కు. (సం).—అశక్యము; 8. ముదుగు:చూ, స్థూలము. 4.

లావుక. వై. వి.=లావక. (ఇదిచతుర్విధము.—గౌరికము, పాంసులము, పౌండ్రము, కర్బురము.): క్షుద్రము, చిత్రయోని, లావకము: చూ, పక్షి. [శిఖి. 2.

లాసకము. సం. వి. అ. పుం. నెమలి: చూ,

లాసకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆటకత్తె: చూ, లాసిక.

లాసకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆటకాఁడు: చూ, శైలూషుఁడు.

లాసము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-లాస్యము.

లాసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, శైలూషి (చూ, స్త్రీ.) [టని: చూ, వైధనిక.

లాస్ఫోటని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ-ఆస్ఫో

లాస్యము. సం. వి. అ. న. 1. నృత్యము: చూ, వ్యంజకము. 1; 2: చూ, తౌర్యత్రికము (చూ, వ్యంజకము. 1.) [హామిక.

లాహిరి. దే. వి. రూ-లాహిరీ. మత్తు: చూ,

లాహిరీ. దే. వి: చూ, రూ-లాహిరి.

లాహిరీమోదము. దే వి. గంజాయిపీల్చుపాత్రము: చూ, హరివాణము (పాత్రము. 6.) (ఇదివిచార్యము.) [దేశమున వాడుక.)

లాళము. దే. వి: చూ, రూ-లాడము. (దక్షిణ

లి

లింగఁడు. వై. వి.=లింగడు. జంగమయ్య, శివభక్తుఁడు: చూ, జంగముఁడు.

లింగకాయ. మి. వి. (లింగము + కాయ) లింగము గల లింగధారులసజ్జికాయ: చూ, సజ్జికాయ.

లింగదొండ. మి వి. (లింగము + దొండ) లింగాకారపు దొండ*: అయస్తంభిని, ఈశ్వరవల్లరి, కటుఫల, క్షేమ, చండ, లింగిని, శివవల్లి, శ్రీవల్లి: (చూ, దొండ, రక్తఫల.)

లింగనాడి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉపస్థలోనిలింగనాడి: చూ, స్మరాంగారము (భగము. 12.)

లింగపీఠము సం. వి. అ. పుం: పానవట్టము.

లింగపొట్ల. మి. వి. (లింగము+పొట్ల) సిధ్రికి, లింగబీజ: చూ, పొట్ల. 1-క.

లింగబలిజెలు. మి. వి. (లింగము+బలిజెలు) లింగధారులయిన బలిజెలు.

లింగబీజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, లింగపొట్ల.*.

లింగమణులు. అం: చూ, శుభావర్తములు. (చూ, ఆగంతుకములు. 853 పారట.)

లింగము. సం. వి. అ. న. 1. పానవట్టుమీఁది శివమూర్తి: చూ, శివుఁడు; 2. గురుతు: చూ, లక్షణము. 1; 3. మగగుఱి: చూ, శిశ్నము; 4. అనుమానము: చూ, సందేహము; 5. పంచవింశతి తత్త్వములయందు ఆదియగు ప్రకృతి (శివస్వరూపము); అం. 6. (మగగుఱి): చూ, లక్షణాంగములు. (వలపల్లవాలిన లక్ష్మీవంతుఁడును పుత్రవంతుఁడును నగు, డాపలవ్రాలిన పుత్రీవంతుఁడును నిర్ధ

సుఁడునగు, నీలవర్ణముఁగలిగి స్థూలమైన ముఖి, దీర్ఘమైన దరిద్రుఁడు, కృశమైన భాగ్యవంతుఁడు, సూక్ష్మమైనను రక్తవర్ణమైనను రాజగు.); 7: చూ, రసవదలంకారములు; బ. 8: చూ, లింగములు.

లింగములు. అం. 1: పుంలింగ, స్త్రీలింగ, నపుంసక లింగములు; (3) 2: శ్రీశైల, భీమశాశేశ, మహేంద్రగిరులు; 3: చూ, జ్యోతిర్లింగములు మఱియు సౌరాష్ట్రే- సోమనాథంచ, శ్రీశైలే- మల్లికార్జునమ్, ఉజ్జయిన్యాం- మహాకాళం, ఓంకారమమలేశ్వరమ్, ప్రజ్వల్యాం- వైద్యనాథంచ, ఢాకిన్యాం- భీమశంకరమ్, సేతుబంధేతు- రామేశమ్, త్ర్యంబకం- గౌతమీతటే, హిమాలయేతు- కేదారమ్, నాగేశం- దారుకావనే, వారణస్యాంతు- విశ్వేశమ్, ఘృష్ణేశంతు- శివాలయే. ఇత్యాది.

లింగరాజు. మి.వి. (లింగము+రాజు) గూకఁటి మూఁగ: చూ, భృంగరాజము.

లింగవృత్తి. సం. వి. ఇ. పుం. ధర్మధ్వజి, లింగి, (తె).—కాఁటదమ్ముఁడు: చూ, సన్న్యాసి.

లింగస్కంధము. అం: చూ, ఔషధస్కంధము (స్కంధములు.)

లింగి. సం. వి. న్. పుం: చూ, లింగవృత్తి.

లింగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, లింగదొండ*: అం. 2. లింగిని సన్న్యాసిది: చూ, దూతీచతుష్టయము (నాయికలు.)

లింపాకము. సం. వి. అ. పుం. పండు: చూ, ఫలము. 1. [చూ, స్తబ్ధుఁడు.

లింపాకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మూర్ఖుఁడు:

లికుచము. సం. వి. అ. పుం. రూ- లకుచము. 1. కమ్మరేఁగు*: చూ, రేఁగు; 2: కర్కంధువు, కోలి, వహువు. (తె).—గంగరేఁగు- గంగరేను, గజనిమ్మ, పెద్దరేఁగు, బదరి. ("చూ, స్వాదుఫల"); 3. కాకి నేరేడు*: చూ, సురభిపత్ర. [చూ, లక్క.

లిక్క. దే. వి. 1: చూ, లవిత్రము; వా. వి. 2:

లిక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ- లేక్ష. ఈరుఁ చూ, యూకము. [వ్రాయు.

లిఖించే. సం. స. క్రి. రూ- లిఖియించే: చూ,

లిఖితపత్రసంపుటము. సం. వి. అ. పుం. వ్రాఁతప్రతి: చూ, సంపుటము. 3.

లిఖితము. సం. వి. అ. న. 1. లిపి: చూ, వ్రాఁత; 2. అక్షరము: చూ, వర్ణము. 1; విణ. 3. వ్రాయఁబడినది: లేఖితము.

లిఖితవ్యము. సం. విణ. వ్రాయఁదగినది: లేఖనీయము, లేఖ్యము, లౌఖ్యము.

లిఖితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పత్రము వ్రాసికొనువానిచే రప్పింపఁబడి పత్రమునందు సంతకము చేసిన సాక్షి, వ్రాఁతసాకిరి: చూ, సాక్షి; 2. ఒకముని: చూ, సన్న్యాసి.

లిఖియించే. సం. స. క్రి: చూ, రూ- లిఖించే:

లిగాడు. వా. వి. 1. తక్కువ: చూ, స్వల్పము; 2. బీద: చూ, సీదరము. 1; 3. అగౌరవము: చూ, సడి. 3.

లిగువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. జింక: చూ, హరిణము. 1; 2. నేల: చూ, హరిప్రియ. 2 (భూమి. 1.): దే. వి. (1) మృగి, లేటి, లేడి: చూ, హరిణము. 1.

లిట్టు. అం. భూతార్థకము (చూ, లట్టు. 3)

లిద్ది. దే.వి.1. పడిసెముచేత ఊపిరిరాక ముక్కు డఁచేకొనుట; 2. లోఁతుపడిన ఓటిలోఁ గొట్టెడు గూటము. [లేఁనము. 1.

లిపము. సం. వి. అ. పుం. ఇల్లలుకుట: చూ,

లిపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ- లిపీ- లిభి: చూ, వ్రాఁత. [సకాఁడు.

లిపింకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వ్రాయ

లిపికరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

లిపికారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

లిపీకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

లిప్తకము. సం. వి. అ. పుం. 1. విషము పూసిన బాణము: చూ, బాణము. 1; విణ.

2. పూయఁబడినది. దిగ్ధము, లి ప్తము: చూ, బాణము. 2.

లి ప్తగాతు్రఁడు. వా.సం.వి.అ.పుం: చూ, గ్రా. 7.

లి ప్తము. సం. విణ. 1: చూ, లి ప్తకము. 2; 2. భుజింపఁబడినది: చూ, లీఢము.

లిప్స. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ

లిబ్బి. దే. వి. 1: పాఁతఱ, పాతు, పూడుపు. (సం.).—ఆతంచనము, ఆళయము, మండము; ఘనాభి, గుప్తి, నికరము, నిక్షేపము, నిధానము, నిధి, పింగళము, శేవధి–సేవధి. (చూ, నిధులు). తద్వి.—౧ కుబేరునినిధికి.–(సం). ఖర్వము.("చూ, సేవధి.");2.(ధాన్యాదుల) పాఁతఱ: చూ, పంటసాల; (చూ, లిబ్బి. 1); 3. పోగు: చూ, రాశి. 1; 4. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3.

లిబ్బిదొర. దే.వి. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు.

లిబ్బిదొరచెలి. దే. వి: చూ, శివుఁడు.

లిబ్బిపడఁతి. దే. వి: చూ, లక్ష్మి. 1.

లిబ్బులమేటి. దే. వి: చూ, లిబ్బిదొర. వేం. ఆం.15.

లిభి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ–లిపి.

లిమ్మ. దే. వి. ఈఁగలను దోలెడు రెమ్మ.

లియ్యము. వై. వి.=లీవ. ఒద్దిక: చూ, స్నేహము; విణ. 2. లయించినది: (సం). లీనము.

లివ. దే.వి: చూ, లాఘవము. 1. కళా. 3,ఆ.79.

లివలివ. దే. వి. దంతములు కదలుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ.

లిస్టు. వా. వి: చూ, రూ–లీస్టు.

లీ

లీక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ–లిక్ష.

లీఢము. సం. విణ. తినఁబడినది: అన్నము, అభ్యవహృతము, ఆశితము–ఆశితము, ఖాదితము, గళితము–గ్రస్తము, గ్లస్తము, చర్వితము, జక్షితము, జగ్ధము, ప్రత్యవసితము, ప్రాశితము, ప్సాతము, భక్షితము, భుక్తము, లి ప్తము. తద్వి.–౧. అనుభవింపఁబడినది:— అనుభుక్తము, అనుభూతము, ఆస్వాదితము, ఉపభుక్తము; ౨. మ్రింగఁబడినది.–గిలితము—గిలికము, గ్రస్తము; 3. నమలఁబడినది: చర్వితము; ర. తినఁదగినది: ఖాద్యము, ప్సాతము. భక్షణీయము, భక్ష్యము. ౫. త్రాగఁబడినది: ఆపీతము, పీతము, ప్రాశితము, స్వాదితము. ("చూ, స్వాదితము.") (చూ, సాపాటు.)

లీనము. సం. విణ. 1. లయించినది: (తె).—లియ్యము; 2. కరఁగినది: ద్రుతము. తద్వి.–౧. కరఁగఁబడినది: విద్రుతము; ౨. కరగింపఁ బడినది: అవదీర్ణము; అం. 3: చూ, కరణములు; 4: చూ, గమకములు.

లీపువత్సరము. అం. ఫిబ్రవరినెలకు 29 తేదులు వచ్చెడి వత్సరము. అనఁగా నాలుగుచే శేషములేకుండఁగ భాగింపఁబడు వత్సరము: చూ, సంవత్సరములు.

లీయె. దే. వి. పూగఖండము, వక్క. ఆం. పదా. 6–68: చూ, పీయె.

లీల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. క్రీడ: చూ, వోళి. 5; 2. శృంగారచేష్ట: చూ, విలాసము. 2; 3. క్రియ: చూ, వ్యాపారము. 1; 4: చూ, సయాట; అం. 5. ప్రేమాధిక్యమున వేషభాషణాదులచేత ప్రియుని అనుకరించెడి స్త్రీ శృంగారచేష్టావిశేషము (సంశ్లేషము లీల అనఁబడును): చూ, శృంగారచేష్టలు; దే. వి. (1). రీతి: చూ, విధము. 1.

లీలావిలోకితము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

లీస్టు. వా.వి.రూ–లిస్టు. జాబితా, పట్టిక–పట్టీ.

లు

లు. అవ. 1. ప్రథమా బహువచనప్రత్యయము; 2: చూ, రు.2. "ఆడేలు–ఆడెలు, కుందేలు–కుందెలు, తోఁడేలు–తోఁడెలు." మొ.

లుంగ. వా.వి. 1.బట్టల చేట్టు,2. వస్త్రభారము.
లుంగము. సం. వి. అ. పుం. పుల్లమాదిఫలము*. రామా. 5, ఆ. 239: చూ, సుపూరము.
లుంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మాదిఫలము చూ, సుపూరము; దే. వి. (1) కుల్లాయు కుప్పసములు చేర్చికుట్టిన పావడ, రూ-లుంగీ: చూ, వస్త్రము.
లుంగీ. దే. వి: చూ, రూ- లుంగి. (1).
లుంటాకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దొంగ: చూ, చోరకుఁడు. 1; విశే. 2. దోఁచుకొను వాఁడు: చూ, చోరకుఁడు. 1.
లుంఠనమగు. మి. అ. క్రి: రూ-లుఠనమగు. (తె.ప): ఉరలఁబడు-ఉర్లఁబడు, ఉరలు-ఉర్లు, దుల్లు-డొల్లు, దొరలు-దొర్లు, పొరలఁబడు_పొరలాడు_పొరలియాడు- పొర్లాడు-పొరలు_పొర్లు-పొరలువెట్టు.
లుంఠనము. సం. వి. అ. న. 1. భూమిమీఁది పొర్లిక: రూ-లుఠనము, అవలుంఠనము. (అవ్య).-తు. (తె).—పొరటు, పొరలాట, పొరలిక-పొర్లిక; 2. గుఱ్ఱపుపొర్లిక: రూ-లుఠనము.
లుక. దే. వి. అక్కసీచగతి: చూ, హాయము.
లుకలుక.దే.వి.పరుగెత్తుట, పురుగులు తొలుచుట లోనగు వాని యందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హాహాహూ. [చూ, సంభ్రమించు.
లుకలుకలాడు. దే.అ.క్రి. (లుకలుకలు+ఆడు):
లుక్కు. సం. వి. చ్. పుం. 1. వెలితి: చూ, లోపము. 2; 2. కోఁత: చూ, లవనము.
లుక్సమాసము. అం. (చూ, అలుక్సమాసము.) విభక్తిలోపముగలది లుక్సమాసము. అది ద్వితీయాది విభక్తులతో సమసించును. (ఉదా:౧. ద్వి-త.-గజారూఢుఁడు, దుఃఖాతీతుఁడు; ౨. తృ-త.- మానపూర్వుఁడు, పితృసదృశుఁడు; 3. చ-త.- జనసుఖము, గోహితము; ౪. పం-త.- చోరభీతి, రాజభయము; ౫. ష-త.-తరుశాఖ, జనపదవ ౬. స-త.-దైవాధీనము.): చూ, సమాసము
లుగచెడు. దే. అ. క్రి. బాగుతప్పు, బీసయు
లుగసాను. వా. వి. రూ-లుగ్సాను, నష్టవ చూ, నేగి. 4.
లుగ్సాను. వా. వి. — పై.—
లుచ్ఛా.వా.వి. తుచ్ఛుఁడు: చూ, వ్యాఘుఁడు
లుఠనమగు. మి అ. క్రి: చూ, రూ-లుంఠనము
లుఠనము. సం. వి. అ. న: చూ,రూ—లుంఠనవ
లుఠితము సం. విశే. భూమిమీఁద పొర్లాడి (గుఱ్ఱము): అవలుంఠితము, ఉపావృత్తవ (చూ, హయము).
లుఠితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కణి: చూ,వస్తా
లుడుగు. దే. వి. ఎద్దుమెడనుగట్టు నొకగక గంట: చూ, వీణ. 1.
లుప్తము. సం. వి. అ. న. 1. దొంగసొమ్ము చూ, హిరణ్యము. 3; విశే.2. లోపించిన చూ, హీనము. 1; 3. కోయఁబడినది: చు వృక్ణము. 2.
లుప్తోపమాలంకారము. అం: చూ, అలంకారమ 3. ("ఉదా:—నీమోము సోమునింబోలు. (చూ, పూర్ణోపమాలంకారము.)
లుబ్ధకము. సం. వి. అ. పుం. ఆర్ద్రానక్షత్రము చూ, సత్తు. 1 (రిక్కా. ౬.)
లుబ్ధకుఁడు. సం.వి. అ. పుం. 1. బోయవాఁడు చూ, వ్యాధుఁడు. 1; 2: చూ, లోభి.
లుబ్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బోయవాఁడు చూ, వ్యాధుఁడు. 1; విశే. 2. (ఏవిషయమందైనను తెంపులేని) ఆసగలవాఁడు: ముక్తుఁడు, అభియుక్తుఁడు, అభిలాషకుఁడు అభిలాషి,అభ్యాగారికుఁడు,ఆసక్తుఁడు,ఉ ద్ధి, గర్ధనుఁడు (గర్ధనము),గృధువు-గృధ్ను చికీర్షువు,తత్పరుఁడు,తృషితుఁడు, తృష్ణకు పరాయణుఁడు, ప్రవణుఁడు, ప్రసితుఁడు

లంపటుఁడు. (తె. ప).—ఆసగలాఁడు; 3. పిసినిగొట్టు: చూ, లోభి.

లుబ్బ. వా. వి. 1. కండ(చూ, కండరములు); 2. ముద్ద.

లుబ్బలుబ్బలు. వా. వి. బ. 1. కండకండలు; 2. ముద్దముద్దలు. [మహిషము, 1.

లులాయము. సం. వి. అ. పుం. మన్న: చూ,

లులి. దే. వి. తక్కువ: చూ, సొడ్డు. 1.

లులితము. సం. విణ. చలించినది: చూ, పలితము. 3.

లులిపడు ద్వ. అ. క్రి: (మి).-హీనమగు (తె).- అలుగుడువడు. సా. 4, ఆ 16.

లుల్లిగాఁడు. దే. విణ: చూ, హీనుఁడు.

లూ

లూటి. దే. వి. రూ-లూటీ. 1. ఉపద్రవము. రామా. 7, ఆ. 9: చూ, విపత్తు; 2. దొడ యందలి వ్రణము: చూ, వ్రణము. 2; 3: వ్రణ రంధ్రము: చూ, వ్రణము. 2; వా. 4. కొల్లఁగొనుట: చూ, యుద్ధము. ౬.

లూటీ. దే. వి. —పై.—

లూట్టు. అం. ఆశీరాద్యర్థకము. (చూ, లట్టు. 3.)

లూడుపులు. దే. వి. బ. పాదరక్షలు: చూ, సమ్మాళిగలు.

లూత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, సాలెపురుగు; 2. చీమ: చూ, పీర (పిపీలిక); 3. ఒకానొకరోగము: చూ, పానువు. 4.

లూనము. సం. విణ. కోయఁబడినది: చూ, వృక్ణము. 2.

లూమము. సం. వి. అ. న్. న. (గుజ్జములోనగు వాని) తోఁక: చూ, వాలము. 1.

లూలామాలము. దే. వి: చూ, వంచన.

లూలి. వా. వి. కుట్టని: చూ, కంథళి.

లూషిక. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, సాలెపురుగు.

లృ

లృట్టు. అం. భవిష్యదర్థకము. (చూ, లట్టు. 3.)

లె

లెంక. దే. వి. రూ-లేఁక: చూ, సేవకుఁడు. రామా. 2, ఆ. 9.

లెంటు. దే. వి. పటికము. (అప్రి): చూ, స్థూలోచ్చయము. 1. (రత్నములు12-(3).)

లెంప. దే. వి. 1. ప్రక్క: చూ, పార్శ్వము. 2; 2. రూ-చెంప, గదవు, గదద-గవుద-గౌద, చెంక-చెక్క-చెక్కిలి-చెక్కు, చెరవ, చెలిపి, పుక్క-బుగ్గ. (సం).—కపోలము. తద్వి.—పాలబుగ్గలు.

లెంపకాయ. దే. వి: చూ, రూ-చెంపకాయ.

లెంబి. దే. వి: చూ, రూ-లంబి.

లెక్క. వై. వి. 1.=లక్ష్యమ్: చూ, లక్ష్యము. 1; 2.=లక్ష్య: చూ, సంఖ్య.

లెక్కగొను. ద్వ. స. క్రి. లెక్కించు: చూ, లెక్కసేయు.

లెక్కపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1.—వై.—; 2. ఎన్నికచేయు: చూ, లెక్కించు. 2.

లెక్కలగుఱుతులు. వా. వి. బ: ౧. + ప్లస్=కూడిక; ౨. — మైనస్=తీసివేత; 3. × ఇంటు=గుణకారము; ౪. ÷ డివైడెడ్బై=భాగహారము; ౫. ∴ దేర్‌ఫోర్=కాఁబట్టి; ౬. ∵ బికాజ్=ఎందుచేతననఁగా; ౭. % పెరసెంటు=నూటికియింతఅని; ౮.= ఈక్వెల్‌టు=సమానము; ౯. ( ) స్మాల్‌బ్రాకెట్టు=చిన్నబ్రాకెట్టు; ౧౦. { } లార్జిబ్రాకెట్టు=మధ్యబ్రాకెట్టు; ౧౧. [ ] స్క్వేర్ బ్రాకెట్టు=చేదరపు బ్రాకెట్టు. మొదలగునవి.

లెక్కవాఁడు. వా. వి. కరణము: చూ, సంప్రతి.

లెక్కసేయు. వై. స. క్రి. 1. (కాశీ. 6, ఆ. 293): ఉఱు, కయికొను-కైకొను, కొను,

గణుతించు, గుర్తించు, గుఱించు, గుఱికొను, లెక్కగొను, లెక్కపెట్టు, లెక్కించు, సడ్డ చేయు, సరకుగొను, సరకుసేయు. (సం.ప.)- లక్ష్యపెట్టు,లక్షించు ("చూ,సరకుసేయు"); 2: ఎంచు. ఎన్నికచేయు, ఎన్నికపెట్టు, ఎన్నికయిడు, ఎన్ను, గణుతించు, గణుతి చేయు, లెక్కపెట్టు, లెక్కించు. (సం.ప.)- గణించు, పరిగణించు.("చూ,సరకుసేయు.")

లెక్కించు వై. స. క్రి.—పై.—

లెటరు. వా. వి. జాబు: చూ, లేఖ. 3.

లెప్ప. దే. వి. రూ—లెప్పము-రెప్పము. గుణి. (భో. 3, ఆ. 240): చూ, లక్ష్యము. 1.

లెప్పము. దే.వి.1.—పై.—;వై.వి. 2.=లేప్య. సున్నపుగచ్చులోనగునది, లేపము: చూ,సోద.

లెమ్మ. వా. అవ్య: చూ, రూ-లే. 4.

లెస్స దే. వి. 1. క్షేమము: చూ, శుభము. 1; విశే. 2 క్షేమయుక్తము. స్వా. 5, ఆ. 4: ఆరఁగూరుట; 3: చూ, యోగ్యము. 1; 4. శ్రేష్ఠము. నిర్వ. 8, ఆ. 81: చూ, శ్రేష్ఠ్యము; 5. మంజులము: చూ, హృద్య ము; అవ్య. 6. సాధూక్తి. [సజ్జనుఁడు.

లెస్సవాఁడు. దే. విశే. యోగ్యుఁడు; చూ,

లే

లే. దే. విశే. రూ-లేఁత. 1. అల్పము: చూ, స్వల్పము; 2. వృత్తియందు లేఁతశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన రూప ము. (దీనికి పరుషములు పరమగుచో నుగా గమంబగు. ఉదా.—లేఁగప్పు, లేఁగరువలి, లేఁగొడుకు, లేఁగొన, లేఁగొమ్మ, లేఁగొను, లేఁజెందురుఁడు, లేఁజివ్వాడు, లేఁజోను, లేఁజిగురు, లేఁజీఁకటి, లేఁజొంపు, లేఁజూ లు, లేఁదెక్కు, లేఁదెమట, లేఁడగిరిస, లేఁదడి, లేఁదరఁగ, లేఁదాఁకు, లేఁదూఁడు, లేఁదెర, లేఁదేఁటి, లేఁబట్టి, లేఁబాపఁడు, లేఁబాయము, లేఁబొవ,లేఁబొన్న, లేఁబొర, లేగాడ్పు, లేజేవరాలు, లేజోటి, లేవగవు, లేనడుము, లేనెల, లేబిత్తరి, లేబుడుత, లేమావి, లేమోక, లేయనఁటి మొదలగునవి; అవ్య. 3. నిశ్చయార్థకము. "ఔలే, దాని కంటె ఇదివిశేషములే."); వా. 4 లెమ్మ. "శీఘ్రముగాలే. రైలుకుఁబొమ్మ." "నిద్ర నుండిలే. బడికిపొమ్మ." (అప్ర.)

లేఁక. దే. వి: చూ, రూ—లెంక. అచ్చ. యు, కాం. 227.

లేఁగ. దే. వి. (లేఁత+కానుపు) 1.క్రొత్తగా పుట్టినదూడ, తర్ణకము: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు. 3ఒ.), 2. దూడ, వత్సము: చూ, ధేనువు. [మా, ధేనువు.

లేఁగటియావు. దే. వి. లేఁతదూడగలఆవు:

లేఁగసవు. ద్వ. వి. బాలతృణము, ఘాసము: చూ, హరిత. 1 (తృణము. 1.)

లేఁగొను. దే. వి. కవును. సాంబ. మాన. ౧౫: చూ, వీఁగు. 1.

లేఁత. దే. విశే. 1. బాలకుఁడు. అం, భా. ద్వి. 118: చూ, శిశువు; 2. అల్పము: చూ, స్వల్పము, 3. లేఁతది: (తఱపి అనుపదము కడ "లేఁత. 1" అనుదానిని "లేఁత. 3." అని దిద్దుకొనవలయును):తఱపి, లేమ. (సం. ప).—అపక్వము. (చూ, అపక్వము. 1-2); 4. చులుకన. స్వా. 3, ఆ.33: చూ, లాఘ వము. 1; 5. గోము: చూ,సుకుమారము. 2; (మఱియు దీనికి వృత్తియందు కొంచెము, చిన్న, తిన్న, తేలిక, పలుచ, మెత్త, సన్న మొదలగు అనేకార్థములుగలవు. చూ, లే.)

లేఁతకాయ. దే. వి. పచ్చికాయ: చూ, శలా టువు. 2.

లేఁతమొగ్గ. వా. వి.పసరుమొగ్గ:చూ,మొగ్గ. 1.

లేఁతయొఱపు. దే. వి. పర్యా:చూ,వర్ణము. 6.

లేఁతసారకాయనఅనుట. జా. (సారకాయకోఁతలు) దంభములుపలుకుట, కార్యనిర్వహణశక్తిలేనిమాటలు చెప్పుట. "మీరు లేఁతసారకాయలుననుకుహారు" (ధర్మజరాజసూయము.)

లేఁబగలు. దే.వి.(లేఁత+పగలు) 1. పూర్వాహ్ణము. పాండు. 5, ఆ. 283: చూ, వాసరము; వా. 2. అపరాహ్ణము: చూ, వాసరము. (చూ, మధ్యాహ్నము.)

లేఁబరువు. వా. విశ. లేఁతపరువుగలది(కాయ)

లేఁబోక. దే. వి. (లేఁత+పోక) మందగమనము: చూ, సంచారము.

లేఁబొద్దు. ద్వ. వి. (లేఁత + పొద్దు) అపరాహ్ణము: చూ, వాసరము. (సందెజాము.)

లేక. వై. వి. 1 =లేఖ.జాబు. ప్రభా. 4, ఆ. 43: చూ, లేఖ. 3; 2.=రేఖా. ఎడము లేక మిక్కిలి చేరికయగు వృక్షాదుల వరుస: చూ, శ్రేణి. 1; 3: చూ, సమూహము.

లేకరి. ద్వ. వి. (లేక +అరి): చూ, లేఖకుఁడు. (వైకృతిలేఖిక అని పురుషోత్తమకవీయము.)

లేకి. దే. వి. 1. రాలిన ధాన్యపుగింజలు; విశ. 2. లేకివాఁడు: చూ, వ్రిజె.

లేకిబ్రదుకు. దే. వి. లేకిగింజలేఱికొని బ్రతికెడు బ్రదుకు: పరిగెబ్రదుకు_పఱిగబ్రదుకు. (సం.ప.)—ఉంఛము, ఋతము.(చూ,స్థితి.4)

లేకివాఁడు. దే. విశ. 1. లేకిగింజలేఱికొని బ్రదికెడువాఁడు; 2: చూ, లేకి. 2.

లేఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=రేక. రేఖ, రాజి: చూ, శ్రేణి. 1; 2. లిపి: చూ, వ్రాఁత; ఆ. స్త్రీ, అ. పుం. 3.=లేక. కర్మ, రేఖ, పత్రి, స్వస్తిముఖము. (తె. ప).— ఆకు, కమ్మ, చీటి, జాబు, రేక, లెటరు, లేక. వ్రాయసము (రాయసము). తద్వి.— ౧. చిన్న యుత్తరమునకు.— ఖండపత్రిక. (తె).—ఆకు, పుకోణి; ౨ ఉల్లాసనకు.— (తె).—ఉల్లాకు- ఉళ్ళాకు, కిల్లాకు-కిళ్ళాకుచీటి-కిళ్ళాకుచీటి; 3 రాజలేఖకు.— (తె).— రాయసము ("చూ, స్వస్తిముఖము"); అ. పుం. 4. ఇచ్చిపుచ్చే కోలుపత్రము. (తె).—ఉత్తరము. తద్వి.— అధికారపత్రమునకు.—చీరకము.

లేఖకుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=లేకరి. 1: చూ, వ్రాఁతకాఁడు; 2: చూ, సంపత్రి.

లేఖగము. సం. వి. అ. న. ఆకసము: చూ, సురవర్త్మము.

లేఖనము. సం.వి.అ న. 1. లిపి: చూ, లేఖ. 2; (లేఖనభేదములు — రేఖాలేఖనము, రేఖాచిత్రము; చిత్రఫలకము: యంత్రగత రేఖాలేఖనము; ప్రతిమాలేఖన-నమూనా చిత్రలేఖనము; ప్రమాణరేఖలేఖనము మొ). 2: చూ, వాంతి; 3: కవచపత్రము,కుచందనము, కృత్తి, చర్మ, పత్రాంగము, భుజపత్రము, భూర్జపత్రము, భూర్జము, మృదుత్వక్కు, రక్తచందనము. (తె.ప).-బుజేపత్రి-బుజేపత్రి; అం. 4: చూ, ఉపవిద్యలు. 2.

లేఖని. సం వి. ఈ. స్త్రీ చూ, రూ_లేఖిని.

లేఖనికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. జాబుకొనిపోవువాఁడు; 2. తనకుఱుతిడ నొకరిచే వ్రాయించువాఁడు. [తవ్యము, లేఖ్యము.

లేఖనీయము. సం. విశ. వ్రాయఁదగినది: లిఖి

లేఖర్షభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు: చూ,సహస్రాక్షుఁడు.

లేఖశాటము. సం. వి. అ. పుం:చూ,విరిగి. 2. *:

లేఖహారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జాబుకొనిపోయియిచ్చేవాఁడు.(చూ, లేఖనికుఁడు.1.)

లేఖితము. సం. విశ: చూ, లిఖితము. 3.

లేఖిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చిత్తరువువ్రాసెడు తూలిక: రూ-లేఖని, ఆలేఖని, ఇషీక-ఈషిక, కంఖటి, కలని, వర్ణరేఖ. (తె).—కుంచియ-కుంచె; 2. పలకమీఁద

వ్రాయు సాధనము: రూ-లేఖని, ఖటిక-ఖటిని, ఘటిక, (తె).—కడ్డీ-కడ్డీ, కోపు, పలకపుల్ల, బలపము: 3. వ్రాయు సీసపుపోఁతపుల్ల: రూ-లేఖని, ఇషీక-ఈషిక, కలమము, కూచిక-కూర్చిక, తూలిక. (తె) —ఇముకలము, కలపకట్టియ-కలపకట్టె, కలము, పెనసలు-పెన్సలు-పెనిసిలు-పెన్సిలు, కలము, పేనా; 4. అయోలేఖిని, తాటాకుమీఁదవ్రాయు సాధనము: రూ-లేఖని, ఇషీక-ఈషిక, గంటము; 5. వ్రాసెడియినుపకలముయొక్క మొన: రూ-లేఖని. (తె):—పాళి-పాళీ; 6. గొట్టములో సిరాపోసి పాళీమీఁద జాఱునట్లు వ్రాయుపుల్ల. (ఊటకలమని కొందఱు. ఇది ఫౌంటెన్ పెన్.) ఇత్యాది.

లేఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వేలుపు.

లేఖ్యపత్రికము. సం. వి. అ. పుం. తాటిచెట్టు: చూ, శ్రీతాళము.

లేఖ్యము. సం. వి. అ. న. 1. వ్యవహారవిషయమైన వ్రాఁత: చూ, వ్రాఁత; విణ. 2: లిఖితవ్యము, లేఖనీయము.

లేచినవాఁడు. దే. విణ: (సం.)—ఊర్ధ్వజ్ఞుఁడు.

లేచే. దే. అ. క్రి. 1. ఉత్థితమగు: చూ, లేఁగు 1; 2. నిద్రతెలియు: తెలియు, మేలుకాంచే, మేలుకను-మేలుకొను—మేల్కను—మేల్కొను; 3: ఉబ్బు, పొటమరించే, పొటమరిలు—పొటమరిల్లు.

లేచేట. వా. వి: బింకము—బింకేము, లేవడము. (సం.వి.)—ఆక్రంతకము. తద్వి:—ఉత్థానము.

లేట. దే. వి. కొమ్మ. అచ్చ. బాల, కాం. 138: చూ, శాఖ. 1. [1. నిర్వ. 4, ఆ. 48.

లేటమొగమువడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, మడవు.

లేటి. దే. వి. రూ. లేడి. 1. జింక. య. 1, అ 110: చూ, హరిణము. 1; 2. ఆఁడుజింక, మృగి. య. 2, అ. 17: చూ హరిణము. 1; 3. మగజింక: చూ,హరిణము. 1.

లేటిమొగ్గలమేటి. దే. వి. చేండమామ. వేం, అం. 11: చూ, హిమాంశువు. [గతించిన.

లేటు. వా. విణ 1. ఆలస్యము.; 2. వెనుకటి,

లేడి. దే. వి: చూ, రూ—లేటి.

లేడికంటి. దే. వి. లేడి కన్నులవంటి కన్నులుఁగలఆఁడువి, మృగాక్షి: చూ, స్త్రీ.

లేదు. దే. వి. 1: చూ, వెలుఁగుబంటి. భో. 4, ఆ. 242. (ఇది అపూర్వపదము); అవ్య. 2. నఞర్థకము: చూ, ఞానప్యము.

లేదుబంతి. ద్వ. వి: రూ—లేదుబంతీ. బొంక; పా. 3, ఆ. 219: చూ, వితథము.

లేదుబంతీ. ద్వ. వి.—పై—

లేనగవు. దే. వి. స్మితము: చూ, హాస్యము. 1.

లేనిమాట. దే. వి. 1. కల్ల జగడము: చూ, పోరము. 2 (యుద్ధము. ర.); 2. పట్టిమాట: చూ, నింద. 1. [చూ, నూనరి. 3.

లేపకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఉప్పరవాఁడు:

లేపనము. సం. వి. అ. న. 1. అలుకుట, మెత్తు, (సం.)-ఉపలేపనము, గోముఖము, లిపము, (చూ, సమాలంభము. 1); 2.=లేపు. పూఁత: చూ, సమాలంభము. 1; 3: చూ, సాపాటు; అం. 4: చూ, తారాక్రియలు.

లేపనముచేయు. మి. స క్రి: (తె).—అలఁదు, అలుకు—అల్కు, కలుకు, గునియు, గునిసాదు, చేమురు, పంకించే, పట్టించే, పులుపు, పూయు, ప్రాము, మెత్తు, మేఁగు-మ్రేఁగు-మ్రేవు, తద్వి.—౧. అ. క్రి: ఓరవీయు; ౨. స. క్రి: అప్పళించే, పూయు.

లేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. పూఁత: చూ, సమాలంభము. 1; 2. రూ-లేపము: చూ, సాపాటు; 3. సున్నములోనగునది: చూ, సోద.

లేపు. దే. వి. 1: చూ, లేబ; 2 జాలు: చూ, వెండ్రుక. 1; పే. 3 లేవఁజేయు; పై. వి. 4.=లేపన. పూఁత: చూ, సమాలంభము. 1.

లేప్యము. సం. వి. అ. న. 1 పూఁత: చూ, సమాలంభము. 1. విణ. 2. =లప్యము-లెప్యము. పూయఁదగినది.

లేబరము. దే. విణ. 1: చూ, శూన్యము. 1. కాశీ. 1. అ. 137; 2. వమ్ము: చూ, వ్యర్థము.

లేబరు. వా వి. 1. శరీరకష్టము. 2. వ్యర్థము.

లేమ. వై. స్త్రీ. 1. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; విణ. 2: చూ, లేఁత. 3.

లేమరి. దే. వి. ఉన్మాదుఁడు. ఆం, భా. త్ర. 7: చూ, వెఱ్ఱివాఁడు.

లేమావి లాయపు రేజి రౌతు. ద్వ. వి: చూ, మన్మథుఁడు. వేం, ఆం. 8.

లేమి. దే. వి. రూ—లేమిడి-లేవడి. 1. కలుగమి. రాహిత్యము: చూ, శూన్యము. 1; 2. ఉండమి; 3. దారిద్ర్యము. విక్ర. 2, అ. 138: చూ, సీదరము. 1.

లేమిడి. దే వి (లేమి + ఇడి): చూ, రూ-లేమి. 3

లేలిహానము సం. వి. అ. పుం. 1. రూ— లేలీహానము: చూ, సర్పము; విణ. 2. మాటిమాటికి లేహనము చేయునది.

లేలీహానము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

లేలేదు. దే. అవ్య. నఞర్థకము, కాకాదు: చూ, శూన్యము. 1.

లేవ. దే. వి. 1. గుఱ్ఱపుఁకలాటము: చూ, భూషణము. 2, 2. ఏనుఁగు మీఁదఁబఱచెడి యెఱ్ఱని కంబళి: చూ, సాశూకము (రల్లకము. ౨.); వా. 3. బలిమి, చేవ. "నీ లేవ నే నెఱుఁగుదును.": చూ, శక్తి. 1. [వికలాంగుఁడు.

లేవజోలని వాఁడు. దే. వి. ఖంజోఁడు: చూ,

లేవడము. దే. వి. 1: చూ, లేచేట; వా. వి. 2. నిద్రనుండి లేచేట:

లేవడి. దే. వి: చూ, రూ-లేమి. 1—2—3; విణ. 4. దరిద్రము. నై. 2, అ. 11; పాండు. 4, అ. 77: చూ, సీదరము. 1. [లియు. 2.

లేవలేకపడు. వా. అ. క్రి. ఎత్తువడు: చూ, వ

లేవిడి. వా. వి. రూ-లేవుడి. 1. అవమానపఱచేట. "వాఁడు నన్ను మోచి లేవిడీలు కొట్టుచేస్నాఁడు"; చూ, హేళనము; 2. సంకెళ్లువైచి దొంగను వీధివీధికి త్రిప్పుట.

లేవుడి. వా. వి.—పై.—

లేశము. సం. వి. అ. పుం.=లేసు. 1. కొంచెపుఁదనము: చూ, స్వల్పము; విణ. 2. కొంచెము: చూ, స్వల్పము; అం. 3: చూ, అలంకారము. 3. (దోషగుణములు గుణదోషములు గాఁ జెప్పుట. "ఉదా.—చిలుక నీకుఁబంజరబంధము నీమధురవాక్కుల ఫలమేకదా!")

లేష్ట (ష్టు) వు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, లోష్టము.

లేసు. వై. విణ.=లేశ. 1. చులుకన: చూ, లాఘవము. 1; 2: చూ, సులభము; వా. 3. ఒకరకము అల్లికపని.

లేహనము. సం. వి. అ. న. అవలేహనము. (తె).—నాకుట.

లేహము. సం. వి. అ. పుం. 1; చూ, సాపాటు; వా. 2: చూ, లేహ్యము. 1.

లేహ్యము. సం. వి. అ. న. 1. నాకిభుజింపఁదగినమందు: రూ-లేహము; 2. నాకిభుజింపఁదగిన వ్యంజనవిశేషము: చూ, వ్యంజనము. 1; 3. అమృతము: చూ, సుధ. 1; విణ. 4. నాకఁబడినది; అం. 5: చూ, భక్ష్యములు; బ. 6: చూ, లేహ్యములు.

లేహ్యములు. అం: కుండల్యాది, కుసుమార్ద్రాది, క్షుద్రభయాది, ఖండార్జిత, చతుష్షష్టి మరీచ్యాది, పిరంగ్యాది, పిప్పల్యాది, బింబార్ద్రిక, బిల్వాది, భల్లాతకి, మహేశ్వర లేహ్య ప్రభృతులు.

లై

లైంగము. ఆం. (ఇది ౧౧౦౦౦ శ్లోకములు) నందికేశ్వరప్రణీతము): చూ, పురాణములు.

లైటు. వా. వి. చిమ్నీఁబెట్టి వెలిఁగించెడి దీపపుగూఁడు (చూ, లాంతరు.)

లైను. వా. వి. వరుస, క్రమము, మార్గము.

లైసెను. వా. వి. సెలవుచీటి. (లైసెన్సు.)

లొ

లొంక. దే. వి. కోన, అడవి: చూ, విపినము.

లొంగు. దే. అ. క్రి. రూ—లోఁగు—లోవు. 1. లోఁకువగు: చూ, లోఁబడు; 2. వెనుదీయు: చూ, సుక్కు. 7.

లొండు. దే. వి. లోటు, నీరుటెంకి: చూ, సరస్సు. 1. [చూ, సదనము 1.

లొంప. దే. వి. చిన్నఇల్లు, టొంప, కొంప:

లొంపు. దే. వి. ఒకతెగ: చూ, సమూహము.

లొక్కు. వా. వి. లోఁకువ. "భర్తకు భార్య లొక్కు." :చూ, వశము. 1.

లొగ్గడి. దే. వి. 1. క్షోభము: చూ, సంతాపము; వా. 2. కలగలపువని. [క్షోభించే

లొగ్గడిల్లు. దే. అ. క్రి. క్షోభించే: చూ, సం

లొచ్చ. దే. వి. రూ—లొజ్జె. 1. తక్కువ: చూ, సొడ్డు. 1; విశే. 2. నీచము: చూ, హీనము. 1.

లొజ్జె. దే. వి. విశే.—శై.— (తక్కువకు.- అచ్చ. బాల, కాం. 177.)

లొట. దే. విశే: చూ, రూ-లొట్ట. 5.

లొటకజిట్ట. దే. వి: చూ, లొట్టకన్నుజిట్ట.

లొటలొట. దే. వి. కాఱుట, పోవుట, అంగిటఁ జేర్చిపుట్టించెడు ధ్వనిలోనగు వానియందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హలాహలా.

లొటలొటమను. దే. అ. క్రి. లొటలొటయని ధ్వనించే: చూ, శబ్దించే.

లొటారము. దే. వి. 1. తొఱ్ఱ: చూ, రంధ్రము. 1; 2. బెజ్జము: చూ, రంధ్రము. 1; 3. లొట్టి, లొత్త, సుషిరము: చూ, రంధ్రము. 1; 4. రిక్తత: చూ, శూన్యము. 1.

లొటిపిట. ద్వ. వి: చూ, రూ—లొట్టిపిట్ట.

లొటిపిట శూలరోఁకండ్లఁగానిపోదు. లో.—"ఉదా.—కఠినతరవాక్యములచేతఁగాని చక్కఁగాదు లొటిపిటశూలరోఁకండ్లఁగాని." (నిరంకుశో పాఖ్యానము.)

లొటిపిట్ట. ద్వ. వి: చూ, రూ-లొట్టిపిట్ట.

లొట్ట. దే. వి. మగగుఱి: చూ, శిశ్నము; 2. రుచిగల పదార్థములఁ దినునపుడు నాలుకను అంగిటఁజేర్చి పుట్టించెడు చప్పుడు. "లొట్టలు వేయుచు తినుచున్నాఁడు."; 3. రూ-లొత్త-లొటారము, పల్లము: చూ, రంధ్రము. 1. (ఆముదపులొట్ట=ఎండిన యాముదపుకాయ); 4: చూ, లొటారము. 3; విశే. 5. అణఁగినది. "లొట్టకన్ను.": రూ-లొట.

లొట్టకంటివాఁడు. దే. వి. క్లిన్నాక్షుఁడు, దించుకొనిపోయిన కన్నులు గలవాఁడు.

లొట్టకన్ను. దే. వి. దించుకొనిపోయినకన్ను: చూ, లోచనము. [పక్షి: చూ, పక్షి.

లొట్టకన్నుజిట్ట. దే. వి. లొటకజిట్ట, ఒకానొక

లొట్టకాయ. దే వి: చూ, లొట్ట. 1.

లొట్టపోవు. దే. అ. క్రి. అణఁగు: చూ, లోపించే.

లొట్టవేయు. దే. అ. క్రి. నాలుకను అంగిటఁ జేర్చి ధ్వనిపుట్టించే: చూ, శబ్దించే.

లొట్టాభట్టీయము. జా: చూ, రూ-లట్టాభట్టీయము. [ము. 3—౧౬.

లొట్టి. దే. వి. కల్లుదిసెడిముంత: చూ, భాండ-

లొట్టిపిట. ద్వ. వి: చూ, రూ—లొట్టిపిట్ట.

లొట్టిపిట్ట. ద్వ. వి. (లొట్టియ+పిట్ట): రూ—లొటిపిట—లొటిపిట్ట-లొట్టిపిట, లొట్టియ-లొట్టె, లొట్టెనుఁగు, ఒంటియ - ఒంటె. (సం. వ).—అధ్వగ, ఉరఃకిణము, ఉష్ట్రము, కంటకేచ్ఛువు, కంఠకాశనము, కులనాశము, కువాహలము, కేలికీర్ణము, క్రమేలకము-క్రమేలము, గ్రంథిపాత్రు, ధూమ్ర-

ఘూకము, బహుకరము, భోలి, మయము, మరుద్విపము, మహాంగము, లంబొష్టము, వక్రగ్రీవము, వగణము, వాసంతము, శృంఖలకము. తద్విశేషములు.—౧ ఒంటెపిల్లకు—ఒంటెపిల్ల, కడంతి-కడఁతి-కణఁతి, కటకరము.(సం).-కరభము; ౨. కాళ్లకు బొండకొయ్యవేసిన ఒంటెపిల్లకు.—(సం).—శృంఖలకము; 3: ఆఁడుఒంటె. (సం).—ఉష్ట్రి, ఉష్ట్రిక, కరభి; ౪. మహోష్ట్రమునకు.-(తె).-లొట్టెనుఁగు. ("చూ, శృంఖలకము.")

లొట్టిముచ్చే. దే. విణ. తాగుఁబోతు: చూ, శౌండుఁడు.

లొట్టియ. వై. వి.=ఉష్ట్ర రూ-లొట్టె (దే. అని శ. ర.): చూ, లొట్టిపిట్ట.

లొట్టె. వై. వి =—పై.—

లొట్టెనుఁగు. దే. వి. 1.—పై.—; 2. మహోష్ట్రము: చూ, లొట్టిపిట్ట.(ఆం,భా.ద్వి.265).

లొడపెట్టు. దే. స. క్రి. ద్రవద్రవ్యమును చేత కలపెట్టు.

లొడలొడ. దే. వి. 1. కాఱుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ; విణ. 3. బిగుతుకానిది: వదులు.

లొడారివాఁడు. వా. విణ. అంబేద: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

లొడితి. దే. వి: చూ, రూ-లొడితిలి.

లొడితిలి. దే. వి. రూ-లొడిత. ప్రదేశము, పాదేశము: చూ, హస్తము. 1.

లొడుగు. దే. వి. ఆవుమెడగంట: చూ, వీణ.

లొడ్డ. దే. విణ: చూ, రూ-బొడ్డ.

లొడ్డు. దే. విణ: చూ, రూ-బొడ్డు.

లొడ్డులొసుగు. జా. యావదాస్తి. మూటముల్లె.

లొత్త. దే. వి: చూ, లొట్ట. 3—4.

లొద్ద. దే. వి: చూ, రాశి. 1.

లొద్ది. దే. వి: చూ, లోయ. 1—2.

లొద్దిగ. వై. వి.=లోధ్ర*: చూ, రూ-లొద్దుగు.

లొద్దుగ. వై. వి.=: చూ, రూ-లొద్దుగు.

లొద్దుగు. వై. వి.=లోధ్ర*: రూ-లొద్దిగ-లొద్దుగ-లొద్దువు. (సం. వ) —అక్షివి, అమరమంజరి, ఉచ్ఛాదనము, ఉత్తాలకము, ఉత్సాదనము, కాండకీలకము, కాండనీలము, కాలహీనము, కేందుకము, క్షారదళి, ఘనత్వక్కు,—ఘనము, చిల్లి, చోరాపధము, తిరీటకము, తిరీటము, పట్టికాహ్వయము, మార్జనము, లోధ్రకము-లోధ్రము, వల్కలము, శళము, హేమపుష్పకము. తద్విశేషములు—౧ ఎఱ్ఱలొద్దుగు. (సం).-కషాయకృత్తు, క్రముకము, తిల్వకము-తిల్వము-తిల్వము, పట్టి, పట్టికాఖ్యము, పట్టికాలోధ్రము, రక్తలోధ్రము, లాక్షాప్రసాదనము; ౨: తెల్లలొద్దుగ. (సం).-అక్షిభేషజము, గాలవము, జీర్ణవృంతము, శాబరము-సాబరము, శ్వేతము: ("చూ, హేమపుష్పకము. 2".)

లొబ్బెస. దే. వి. లంబెస. లలంతికా విశేషము: చూ, భూషణము. 2-౫౬.

లొల్ల. దే. వి. దున్నిననేల సరుదునట్టిబల్ల.

లొల్లాపొత్తు. వా. వి. మిక్కిలి మైత్రి: చూ, స్నేహము. 1.

లొల్లి. దే. విణ. తఱచే: చూ, హేరాళము.

లొల్లెగాఁడు. వా. విణ: చూ, బీదవాఁడు. (సం).—ముష్టింపచుఁడు.

లొసుకు. వా. వి. వెలితి: చూ, సొడ్డు. 1.

లో

లో. దే. అవ. 1. నిర్ధారణ షష్ఠియందు వచ్చెడు లోపలవర్ణమునకు మాఱుగా వచ్చునది. "దేవతలలో నిందుఁడుముఖ్యుఁడు"; వి. 2. లోనుశబ్దమునొక్క సప్తమీవిభక్తియందు నాక్షరములోపింపఁగా మిగిలిన రూపము, "నాలో నేమియుఁ గపటములేదు." (ఇది చోటుశబ్దమువంటిది.); 3. వృత్తి

యందు లోను లోపలశబ్దములకు మీఁదివర్ణములు లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము. "లోఁబడు-లోఁచూపు" మొ; 4. దే. ద్రి: లో-లోను-లోపల.

లోఁకువ. దే. విణ. 1. లొంగి..., అధీనము: చూ, వశము. 1; 2 తక్కువ: చూ, సొడ్డు. 1.

లోఁగడ. దే వి. (లోను+కడ) 1. అంతరాళము: చూ, వఱదగుడి; 2. గతకాలము, ఇదివఱకు.

లోఁగిలి. ద్వ. వి. రూ-లోఁగిలి. (లోను + కలను) 1. గృహాంతర్భాగము; 2. ఇల్లు. చూ, సదనము. 1. (సంధిని వర్ణలోప వర్ణ వికారములు.)

లోఁగా. వా. అవ్య. ఈలోపల, క్రిందట.

లోఁగిలి. ద్వ. వి: చూ, రూ-లోఁగిలి. 1-2; 3. వాస్తువు, ఇల్లు మొదలైనవి యేర్పఱుపఁదగినభూమి: చూ, హరిప్రియ.2 (భూమి. 1.)

లోఁగు. దే. అ. క్రి. 1: చూ, రూ-లొంగు. 1; 2: చూ, రూ-లొంగు. 2; 3. అడఁగారు. రూ-లోవు: చూ, సుక్కు... 4; 4. చొచ్చు. పంచ. నా. 1, ఆ. 331: చూ, సోఁకు. 4.

లోఁగొను. దే. స. క్రి. (లోను + కొను) లోపల నడఁచుకొను.

లోఁచే. దే. ప్రే. లోఁగఁజేయు. [కల్లగించే.

లోఁడు. దే. స. క్రి. వేఁటులోనగువానితో

లోఁతిడి. దే. విణ. లోఁతులేనిది: (సం).—ఉత్తానము.

లోఁతు. దే. వి. 1. మిక్కిలిపల్లము: చూ, రంధ్రము. 1; విణ. 2. మిక్కిలిపల్లమైనది: కుక్కి... (సం).—గంభీరము-గభీరము.

లోఁదప్పు. వా. వి: చూ, వ్యభిచారము.

లోఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. అధీనమగు: అగపడు-అబ్బు, అలవడు, చిక్కు, చేపడు, డొక్కారమునచొచ్చు, తగులు-తవులు-తొలు, తగులఁబడు-తగులుపడు-తవులుపడు - తొలుపడు, పట్టుపడు, పాలుపడు-పొల్పడు, లొంగు-లోఁగు-లోవు, లోనగు. (సం).—అధీనమగు, స్వవశమగు. ("చూ, స్వవశమగు.") (చూ, సంయుక్తమగు.)

లోకజనని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. జగముతల్లి: చూ, లక్ష్మి.1; 2. గంగ: చూ, నది. [బుద్ధుఁడు. 1.

లోకజిత్తు. సం. వి. త్. పుం. జినుఁడు: చూ,

లోకనము. సం. వి. అ. న. అవలోకనము: చూ, వీక్షణము. [చూ, బుద్ధుఁడు.

లోకనాథుఁడు సం. వి అ. పుం. ఒకబుద్ధుఁడు:

లోకపావనము. సం. వి. అ. న. సుదర్శనచక్రము, విష్ణుచక్రము: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1.) [చుట్టము: చూ, సూర్యుఁడు.

లోకబాంధవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జగము

లోకమాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. 1. జగముతల్లి: చూ, లక్ష్మి. 1; 2. గంగ: చూ, నది; ఋ. పుం. 2: చూ, వరుణుఁడు.

లోకము. సం. వి. అ. పుం. 1: చరాచరము, జగత్తు-జగతి-జగము, భువనము, విష్టపము-(తె. వ.)—జేగము, జాగా; 2. జనము, ప్రజ: చూ, సంతతి. 1; 3. కుటుంబము: చూ, సంసారము. 1; అం. బ. 4: చూ, లోకములు.

లోకములు. అం: స్వర్గ, మర్త్య, పాతాళములు; తద్వి —౧. ఊర్ధ్వలోకములు.— భూలోక, భువర్లోక, సువర్లోక, మహర్లోక, జనలోక (జన-జనర్లోక), తపోలోక (తపస్సు-తమము), సత్యలోకములు; ౨. అధోలోకములు.- అతల, వితల, సుతల, రసాతల (రస-కుండిక), మహాతల, తలాతల, పాతాళములు; 3: ఇహలోక పరలోకములు అని రెండు; ౪: (చూ, నరకములు); ౫. అగ్నిలోకమునకు.—జ్వాలామాలము; ౬. అసురీయమను లోకమునకు —అసురీయము; ౭. పాతాళలోకమునకు.—తలము, పాతాళము. (తె.-

వ).—నేలయడుగు. తద్వి. (౧) అంధకారము, అంధకము, (౨) అధోభువనము, (3) ఉత్పలము, (ర) చైత్యాలయము, (౫) జలలోకము, (౬) నాగలోకము, నాగవాసము, (౭) పాతాళము, (౮) బలిసద్మము, (౯) భోగవతి, (౧౦) రసాతలము; ౭. భూలోకమునకు.—ప్రపంచము, భూలోకము మధ్యలోకము; ౯. వాయులోకమునకు.—కుండహితము, కుముదాధారము; ౧౦. సూర్యలోకమునకు — ఛాయాపతి, ౧౧. పితృదేవతల లోకమునకు.— పరమాధిపి, ౧౨. (చూ, దేశములు). మొ. ("చూ, స్వర్గము.")

లోకసమ్మతము. సం. వి. అ. న చంద్రుని గొడుగు: చూ, వారిత. [విశేషాంశములు.

లోకాభిరామాయణము. వా. వి. లోకములోని

లోకాయతనము. సం. వి. అ. న. స్వభావమునకుఁ గర్తృత్వము చెప్పునట్టి మతము (చార్వాకమత శాస్త్రము.)

లోకాయతికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. లోకాయతమతస్థుఁడు (చార్వాక శాస్త్రమును జదివినవాఁడు.)

లోకాలోకము. సం. వి. అ. పుం. చక్రవాళము, భూమిని చుట్టుకొనియుండు కొండ: చూ, పర్వతము. [మెడ. 1—౧.

లోకుత్తుక. వా. వి. అంతర్గళము, అంగిలి: చూ,

లోకేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నలువ: చూ. బ్రహ్మ. 1; 2. ఒకబుద్ధుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు;

లోకేశ్వరాత్మజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బౌద్ధదేవి: చూ, భార్య. 1—ర౧. [లోకేశుఁడు. 2.

లోకేశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ,

లోకోక్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వాడుకమాట, పుకారు: చూ, శబ్దము. 2; అం. 2: చూ, లోకోక్త్యలంకారము.

లోకోక్త్యలంకారము. అం: చూ, అలంకారము. 3. (వాడుకమాట లెట్లో యట్లె చెప్పుట. "ఉదా.— చెలియకొన్నాళ్లు కన్నులు మూసికొనియుండు.") [సహనము. 1.

లోగది. వా. వి. కాఁపురగుంకుగది: చూ,

లోచకము. సం. వి. అ. న. 1. దీపపుఁగొనపురుగు; 2: చూ, లోచనము; 3 మాంసపిండము; 4. బొట్టు: చూ, విశేషకము. 1; (బొట్టు. 1.); 5 అరఁటిచెట్టు: చూ, సువర్ణకదళి (రంభ 2.); 6. ఎఱ్ఱగుడ్డ: చూ, వస్త్రము; 7. వింటియల్లెత్రాడు: చూ, స్థాపనము. 1; 8. చెవిపగ: చూ, పాపణిక. 2 (భూషణము. 2.)

లోచకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. క్షీరావార ప్రతుఁడు: చూ, వ్రతి. 2, అం. 2: చూ, వ్రతిభేదములు. [రాత్మజ.

లోచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, లోకేశ్వ

లోచనము. సం. వి. అ. న. (దీనిచేత చూడఁబడును): అంజకము-అంజికము, అంబకము, అక్షి, ఈక్షణము, ఉ, ఝా, కోశకారము, గోవు, చక్షువు, జ్యోతి, ణ, తారకము, దర్శనము, దృక్కు, దృష్టి, నయనము, నేత్రము, ప్రేక్షణము, లోచకము, వప్నము. (తె. ప).—కను-కన్ను-కల్లు (గుడ్డు. తద్విశేషములు.—౧. కడకన్నునకు.— అపాంగము, కటాక్షము, కర్కరాటువు, కాక్షము, కేకరము. (తె. ప):—కంటితుద, కడకన్ను, కడగన్ను; కేరఁగన్ను, గిల్లకన్ను, మెల్లకన్ను; (ఇదె మెల్లకన్ను అని కొందఱు); ౨. (తె).—కాయకన్ను; ౩. (తె).—అరఁగన్ను; ర. శివుని ఫాలనేత్రమునకు.— మిక్కిలికను-మిక్కిలికన్ను. (సం).—కికి; ౫. అగ్నిపుట్టిన శివుని ఫాలనేత్రమునకు.— (తె).— పొంగకన్ను; ౬: (తె). మ్రాఁగన్ను; ౭: (తె). లొట్టకన్ను; ౮. తడికన్నునకు.— చిల్లము, చుల్లము, పిల్లము; ౯. ముక్కువైపు కంటిమూలకు —గోనర్దము; ౧౦. కంటిగుడ్డుచుట్టునుండెడి తెల్లని భాగమునకు.—

కుముదము; ౧౧. కంటినల్లగుడ్డునకు.— కనీనిక, కామనిక, గోలము—గోళము, తారకము, తారము, బిడాలము. (తె. వ).— అబ్బ, కంటిపాప, కనుపాప, నల్లగుడ్డు, పాప, పూప, సింగనాదము; ౧౨. నేత్రభేదమునకు.— క్రోధము.("చూ,సింగనాదము.")

లోచమస్తకము. సం. వి. అ. పుం. ఓమము: చూ, వాము. 2 (యవాని.)

లోచెయి. ద్వ.వి.రూ—లోచెయ్యి. (లోపల+చెయి.) 1. అఱచేయి: చూ, హస్తము; 2: చూ, మర్మము; విణ. 3. మర్మము తెలిసినవాఁడు. ("వాఁడువీనికి లోచెయిగానుండి యీ కార్యమును చేసెను.")

లోచెయ్యి. ద్వ. వి.—పై.—

లోచూపు. ద్వ. వి. (లోపల+చూపు) జ్ఞానదృష్టి: చూ, వీక్షణము.

లోట. దే. వి. 1. లొందు, నీరుటెంకి: చూ, సరస్సు. 1; 2. చిన్నపాత్రము: చూ, పారివాణము (పాత్రము. 6.) [చూ, సొడ్డు. 1.

లోటు. దే. వి. 1.నష్టి: చూ, నేగి;2.లోపము:

లోటుపోవు. దే. అ. క్రి. 1. లోపమగు; 2. నష్టియగు: చూ, సురుగు. 1.

లోడి. వై. వి.=లగుడ. రూ-లోడీ-లోడు, మల్లులు సాదనకు త్రిప్పెడు సాధనము:చూ, మల్లబంధములు.

లోడింగు. వా. వి. క్రిక్కిఱిసియుట.

లోడీ. వై. వి.=చూ, రూ-లోడి.

లోడు. దే. వి. 1. —పై.—; 2; ఆనుడుబిల్ల, ఒగగు-ఒఱగు-ఒఱుగు – ఒరగుబిల్ల-ఒఱగుబిళ్ల, తలగడ, తలయంపి, తలాటి-తలాడ-తలాఁడు-తల్లడ,తలాఁపి-తలాఁపు-తల్లఁపి, దురాడము, బాలీసు, బిల్ల, బిల్లతలగడ. (సం).—అపాశ్రియము, ఉపధి, ఉపధానము, ఉపబర్హము, కల్యాణబీటము, ఖురాలికము, గండువు, గభోళి, ప్రగ్రీవము, బాలిశము, మత్తవారణము, మసూరము. తద్విశేషములు.—౧. అర్ధచంద్రాకారపు తలగడకు.-(సం). అపతల్పకము, గండకము, గర్భోణి-గగ్భోని, గల్లచాతురి; ౨. కీఁచు తలగడ, కీఁచుబిళ్ల, కీఁచుబుఱ్ఱ; 3. విడుపాటి గుండ్రపుతలగడకు.— దిండు-ద్రిండు, బటువు, బటువుబిల్ల, సురమాలి; ౪. రాజోలచేతిక్రింది తలగడకు: (సం).-మూతము. ("చూ, సురమాలి.")

లోతక్కువ. దే. విణ. (లోపల+తక్కువ) మిగులు: చూ, శేషము. 1.

లోతబిసీలు. వా. విణ. మిక్కిలి లోపలివిషయము: చూ, లోపయినము. 1-2.

లోధ్రపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. ఇప్ప*: చూ, వానప్రస్థము. 2. [: చూ, లొద్దుగు.

లోధ్రకము. సం. వి. అ. పుం.=లొద్దుగు*

లోన. దే. ద్రి: చూ, లో. 4.

లోనగు. దే. అ. క్రి: చూ, లోఁబడు.

లోనవ్వు. దే. వి. అంతర్హాసము, ఉద్వర్ధనము: చూ, హాస్యము. 1.

లొను. దే. వి. 1: లో—లోన—లోపల; 2: అమొగు, ఆను, ఆరంబము - ఆరబము, ఎత్తనగోలు, ఎలగోలు, తల, తొంటి-తొంటె, తొలి-తొలు-తొలుత-తొలుతొలుత-తొల్త-తొల్లి, బుడము, మొంగడ-మొంగల, ముంగోలు, ముందర-ముందఱ, ముందు, మును-మున్ను, మునుపు-మున్ను, మొదటిది, మొదలు, మొన, లగాయతు, లోవిడి, వెనుక-వెనక. (సం. వ).-అగ్రము, ఆది, ఆదిమము, ఆద్యము, ఆరంభము, పూర్వము, పౌరస్త్యము, ప్రథమము. (అవ్య).—ఇతి; ౧. మొదటపుట్టినది. (సం).—పూర్వజ; ౨. ముందటి కాలముది. (సం).-పూర్వము; 3.

మొనటిచోటుది. (సం).-పూర్వము; వా. 3.అప్పు, ఋణము:చూ, వాచకము(1); విణ. లోఁకువ: చూ, వశము. 1.

లోపడు. దే. అ. క్రి: చూ, లోపించే.

లోపము. సం. వి. అ.పుం. 1. మఱుఁగుపాటు: చూ, స్థగనము; 2. తక్కువ: చూ, సొద్దు. 1.

లోపల. దే. అవ. 1. నిర్ధారణ షష్ఠియందు వచ్చెడు ప్రత్యయము; వి. 2. లో-లోన-లోను. ఉ, హరి. 4, అ. 147.

లోపాయికారి. దే. విణ. రహస్యముగా నొకరి పక్షముననున్నవాఁడు. [చూ, భార్య.

లోపాముద్ర. సం.వి.అ.స్త్రీ.అగస్త్యముని భార్య:

లోపించే. సం. అ. క్రి 1. (తె. ప) —అడఁగు—అణఁగు, తక్కువపడు, మఱుఁగుపడు, లొట్టపోవు, లోపడు. (చూ, సుక్కు. 9); 2. తగ్గు: చూ, సుక్కు. 9.

లోప్తము. సం. వి. అ. న. దొంగిలించినసొత్తు, రూ-లోప్త్రము: చూ, హిరణ్యము. 3.

లోప్త్రము. సం. వి. అ. న. —పై.—

లోబంటరి. ద్వ. వి: చూ, రూ-రోబంటరి. పాంబ. తిర్య. 5.

లోబిత్తరి. అం: చూ, కాయమానములు.

లోభము. సం. వి. అ. పుం. 1: (తె.ప).—కక్కురితి-కక్కుర్తి-కక్కుతితి-కక్కుత్తి-కక్కూరితి-కక్కూర్తి-కక్కూతితి-కక్కూత్తి, పిచ్చెపట్టు, పితలాటకము-పితలాటము, పిసినితనము. తద్వి.—మిక్కిలి లోభమునకు.—ప్రలోభము; అం. 2: చూ, అరిషడ్వర్గములు.

లోభి. సం. విణ. (న్.ఈ.న్): అకించనుఁడు, కదర్యుఁడు, కార్యకూటుఁడు, కింపచుఁడు-కింపచానుఁడు-కింపచాన్నుఁడు, కుమాత్రు, కృపణుఁడు,గర్ధనము(గర్ధనుఁడు),గాఢముష్టి, గృధువు-గృధ్నువు, గృధ్రిసు, మితంపచుఁడు, లుబ్ధకుఁడు-లుబ్ధుఁడు. (తె. ప).-అడియరి, ఈలగద్ద, ఎంగిలివాఁడు, కక్కుతితికాఁడు, కొటిక, పినుఁగు, పిసిడి, పిసినారి, పిసిని, పిసినిగొట్టు, బంకముచ్చు, వలిపిరిగొట్టు, వాపిరిగొట్టు. తద్వి.—మిగుల లుబ్ధునకు.— అతిలుబ్ధుఁడు, అల్పంపచుఁడు, అలుబ్ధుఁడు,కదర్యుఁడు, కింపచుఁడు-కింపచానుఁడు-కింపచాన్నుఁడు, కీకటము, కీనాశుఁడు,కృపణుఁడు, క్షుద్రుఁడు,

లోమము. సం. వి. న్. న. తనూరుహము: చూ, రూ-రోమము.

లోమశ. సం వి. అ. స్త్రీ. 1 జటామాంసి*: చూ, మాంసి. 1; 2. దూలగొండి*: చూ, శూకశింబి; 3. వస*: చూ, విష; 4. కాకజంఘ*: చూ, వెలమపంది.

లోమశము. సం వి. అ. పుం. 1. గొఱ్ఱె: చూ, మేషము. 1; 2. పూతిమార్జాలము: చూ, సూచకము.5. (మార్జాలము.) (లోమశమను మృగమదము=పుట్టుపునుఁగు) [రోమశుఁడు.

లోమశుఁడు. సం. వి అ పుం: చూ, రూ-

లోమెడ. వా వి: చూ, వసుటము. 1.

లోమొన. అం: చూ, మొనలు.

లోయ. దే. వి. 1. (స్వా. 2, ఆ. 21): కొండపగులు, లొద్ది, లోవ. (సం).-అఘాతము; 2. పర్వతశిలల మధ్యభాగము: లొద్ది, లోవ. (సం).—చొండాదికము.

లోరతి. అం: చూ, సమరతులు (రతి. 4.)

లోల. సం. వి. అ. స్త్రీ. నాలిక-నాలుక, జిహ్వ, రసజ్ఞ, రసన: చూ, సుధాద్రవము (రసన. 1.); 2: చూ, లక్ష్మి. 1; విణ. 3.మిక్కిలియిచ్ఛగలది,ముప్పదియాఱెండ్లది: నిరతము (చూ, యౌవనభేదములు.); 4. కదలునది, చరము, కంప్రము:చూ, వలితము.3; అం. 5: చూ, వృత్తము. 1. (ఒక్కొక్క పాదమునకు రెండుయగణములు ఒక గురువునుగలది. 7వ ఛందస్సు.)

లోలంబము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మెద: చూ, షట్పదము.

లోలము. సం. వి. అ. న. 1. కదలుట: రూ-ఆలోలము, ఉత్సారణము, ఉన్మంథనము, ఉల్లలము, కంపనము, కాపీనము, చలనము, చలము, తరళము, ధట, భ్రింళము, భ్రేషము, రేకము, స్ఫారము. (అవ్య).—అప. (తె.ప):—అదరు-అదురు, ఇసితింతలు, ఉలివు, కదలిక, కదలు, గెంటు, తడబాటు, తలకు-తొలకు, తల్లడపాటు, తల్లడము, తల్లడింపు, తుంపెసలు, నుక్కాట, పటికిరింత, పదిరు, పల్లట, బెడకు-బెణకు-బెళకు-బెళుకు, వెగడు, సలనము. ఈద్వి.-ం. కంపమునకు-భీతి. (తె.ప).— కులుకు, జేలదరము, దడ, నడుకు, నణకు, వలి, వలిపిరి, రాలుపాటు-రాల్పాటు, వడకు-వణకు: చూ, వేపథువు; ౨. మిక్కిలి చలనమునకు-నిస్పందము; (తె.ప). వడవడకు; 3. విణ. చలించునది అనుటకు.—(చూ,చలితము 3.) ("చూ, స్ఫారము. 1."); అం. 2: చూ, చిబుకక్రియలు.

లోలాయపడు. దే. అ. క్రి: చూ, శ్రమపడు.

లోలితము. సం. విణ. 1. ఊచబడినది; అం. 2: చూ, శిరఃక్రియలు; 3: చూ, కరణములు.

లోలుపుడు. సం. విణ. రూ-లోలుభుడు, మిక్కిలి ఆశగలవాడు: చూ, వాంఛితుడు.

లోలుభుడు. సం. విణ. —పై.—

లోలోంక. దే. వి: చూ, విజ్ఞాణములు.

లోవ. దే. వి. 1: చూ, లోయ. 1; 2: చూ, లోయ.2; 3.ఇంటిచూరు: చూ, సదనము.1; 4. రథపీఠముమీది చేట్టపు అంచు. వసు. 1, ఆ. 144; 5. కొణిగయందలి గువ్వగూడు: వలబిటూకు. (సం):-విటంకము.

లోవయినము. ద్వ. విణ. 1. కడచినది: రూ-లోవైనము, లోతలిసీలు; 2: రూ-లోవైనము, తలిసీలు-తలీస్లు, లోతలిసీలు, వివరము.

లోవరి. దే. వి. (లోవ+అరి) తొట్టికట్టు: చూ, ముంగిలి. 2 (చూ, సదనము. 1.)

లోవాకిలి. ద్వ. వి. అంతర్ద్వారము: చూ, వాకిలి.

లోవాడికాడు. ద్వ. వి. చోరుడు: చూ, పాగకుడు. 1.

లోవి. దే. వి. 1. వంటకుండ, స్థాలి. భాగ. 1, స్కం. 364: చూ, భాండము. 3-3; 2. పచనపాత్రము, వసల: చూ, పాత్రము. 6-ంా; 3. నీళ్లుతెచ్చుకొనెడుపాత్రము, లోహండి: చూ, హరివాణము (పాత్రము. 6.)

లోవిడి. వా. వి. పూర్వము: చూ, లోను. 2.

లోవెలినఱుకు. అం: చూ, నఱుకులు.

లోవు. దే. అ. క్రి. లొంగు: చూ, రూ-లోగు.

లోవైనము. ద్వ. విణ: చూ, రూ-లోవయినము.

లోష్టము. సం. వి. అ. న. (రూ-లోష్టువు-లేష్టువు-లోష్ఠము.) మంటిగడ్డ: చూ, భూమి. 1.

లోష్టువు. సం. వి. ఉ. పుం.—పై.—

లోసబురు. వా. వి. ఒడ్డునకుమూరమున సముద్రయానము చేయుట (వెలిసబురు కానిది.)

లోహండి. దే. వి: చూ, లోవి. 1-2-3.

లోహకటాహము సం. వి. అ. న. అండీ: చూ, పాత్రము. 6. [యము.

లోహకపాలన్యాయము. అం. ఒకానొక న్యా

లోహకారకుడు. సం. వి. అ. పుం. కమ్మరి: చూ, స్వర్ణకారుడు. [జాతితెద్దుఅను రీతి.

లోహఘటన్యాయము. అం. ఇనుప కుండకు

లోహజిత్తు. సం. వి. త్. పుం. వజ్రము: చూ, స్థూలోచ్చయము (రత్నములు 1. 3.)

లోహనాళము. సం. వి.అ. పుం. ఇనుపఊచలబాణము: చూ, బాణము. 1.

లోహపాత్రము. సం. వి. అ. న. లోహిక: చూ, పాత్రము. 6-ఌ.

లోహపృష్ఠము. సం వి. అ. పుం: అరిష్టము, కంకము, కమనచ్ఛదము, కమలచ్ఛదము, కర్కటము, కాలపృష్ఠము, కింశారువు, కూరి రము, కోలపుచ్ఛము, ఘంటారవము, ఘన రవము, జలాటనము. (తె. వ).—మల్లెకే గులు, రాపులుఁగు, రాబందు. (చూ, పక్షి).

లోహభస్మము. అం: చూ, భస్మములు.

లోహమారకము. సం. వి. అ. పుం. పొన్న గంటి *: చూ, శీతసారము.

లోహము. సం. వి అ. పుం, న. 1. బంగారు లోనగునది: గిరిజము, గిరిసారము, రుక్మము. తద్విశేషములు.- ౧. ఇనుమునకు.— అయస్సారము, అయస్సు, అశ్మసారము, ఆయసము, కాంతము, కాలకాహము, కాలాయసము, కృష్ణము, కృష్ణలోహము, కృష్ణామిషము, కృష్ణాయసము, గిరిజము, గిరిసారము, తీక్ష్ణము, పిండము, బాష్పము, మలీమసము, రుక్మము, లోహము, శస్త్రకము, శస్త్రము, శిలోద్భవము. (తె. వ).—ఇనుము-ఇన్ము, ఉక్కు, ఉళి. తద్వి.-మట్టమైన యినుమునకు.-(తె) బీడు; ౨. ఇత్తడికి:- ఆరకూటము, కపిలోహము, దర్విష్యము, పిత్తలము, రీతి. (తె).—ఇత్తడి-ఇత్తళి-పిత్తడి-పిత్తళి. తద్వి.— కపిల, కాకతుండి. (తె).-హొన్నిత్తడి; ౩. కంచునకు.— అసురాహ్వయము, కంసము, కంసాస్థి, కాంసీయము, కాంస్యము, తామ్రార్థము. (తె).-కంచు; ౪. వెండికి.- ఇందుకాంతము, కలధౌతము, ఖనిజ, ఖర్జూరము, చంద్రబీజము, చంద్రహాసకము, తప్తరూపకము, తప్తరూపము, తారము, త్రిపుభి, దుర్వర్ణము, నిష్కము, మణిచకము, రజతము, రుధిరము, రుధిరాహ్వయము, రూప్యకము,-రూప్యము,- రౌప్యము, శుక్లము, శ్వేతము. (తె).— మడికాసు, వెండి. తద్వి.- (౧). రెండు ధరణముల యెత్తు వెండినాణెమునకు.-గద్యాణము. టంకము, నిష్కము; (౨): (తె).- ఊఁదువెండి, చోటివెండి; (౩). రసనాదపు వెండికి.— కృత్రిమ; (౪). మూఁడుయవల యెత్తువెండికి — కృష్ణలము, గుడపము. నేతిక; (౫). వెండిబంగారముల ముద్దకు:—కలధౌతము, కోశము, హరువు (తె) — నాడెము - నాణెము; (౬). గనియందుఁబుట్టిన వెండికి.- ఖనిజ; (౭). ఫలపరిమితమైన వెండికి.-శతమానము; (౮). వెండిబంగారముల కమ్ములకు.— (తె).-మచ్చులు; (౯). వెండినాణెములకు.- (తె) రూపాయ మొ; (౧౦). వెండి బంగారముల మచ్చుముక్కకు.— మచ్చు, మచ్చుముక్క; (౧౧) చిన్నమెత్తు వెండి బంగారముల నాణెమునకు... (తె). రూక; (౧౨). నాణెమునకు.-ఆహతము, నాణకము. (తె).— నాఁడెము- నాణియము- నాణెము; ౫. బంగారమునకు —అగ్నిబీజము, అభ్రము, అర్జునము, అవష్టంభము, అష్టాపదము, ఋక్థము, ఋూ, ఔజసము, కంచళము, కతము, కనకము, కర్బూరము, కర్బురము-కర్బూరము-కార్బురము, కలధౌతము, కశేరువు, కాంచనము, కాచిఘము, కార్తస్వరము, కుసుంభము, ఖ, ఖనిజము, గంధశాకము, గరుత్తు, గారుడము, గైరికము, చందిరము, చామీకరము, చాంపేయము, జాంబవము, జాంబూనదము, జాతరూపము, తపనీయకము, తామగసము, దక్షిణము, నిష్కము, పింజరము, పరిగ్రహము, భదరము, భర్మకర్బురము, భర్మము, భూరి, భృంగారము, మనోహరము, మహాధనము, మహారజతము, మహారజనము, రుక్మము, వర్ణము, వసువు, శాతకుంభము, సర్వయోతము, సురభి, సువర్ణము, స్వర్ణము, హాటకము, హిరణ్యము,

హేమము. (తె. ప).—చిన్నిదము, చీనము, పయిఁడి-పైఁడి, పసిఁడి, పుత్తడి, పొన్ను, బంగరము - బంగారము-బంగారు-బంగరు-బంగరువు, సంచేము, సొన్న-సొన్నా-సొన్నము, హొన్ను. తద్విశేషములు.—(౧). మేలిమి బంగారునకు.— అహార్యకృతము, కుమాగము, తప్తకాంచనము. (తె).—అచ్చబంగారు, అపరంజి, ఊదిరి, కడాని, కుందనము, చొక్కపు బంగారు, జాలువా-జాళువ-జాళువా-జాళ్వా, పుత్తడి-పుత్తళి-పుత్తళిక, మేలిమి; (౨). పైఁడినాణెమునకు:- గద్యాణము, దీనారము, వరాహము (తె). ఎఁబెట్టు-ఎడఁబెట్టు, ఎరుసు, గద్దియ-గద్దె, దినారి, నాఁడెము-నాణియము-నాణెము, బారిమడ్రి, వరహా — వరా; (౩). పలమెత్తు బంగారునకు.— కురుబిస్తము- కురువిస్తము; (౪). బంగారు నందలి దోషమునకు.— కాలిక-కాళిక; (౫). కోరాబంగారు, మట్టపు బంగారు; (౬). వరహాల బంగారునాణెమునకు. (తె).— రామమాడ; (౭). ముప్పది రెండుగురిగింజెలయెత్తుబంగారు నాణెమునకు: చక్రాటము; (౮). చిన్న నాణెమునకు: చక్రము; (౯). నాలుగు గురిగింజెలయెత్తు బంగారు నాణెమునకు. (తె).—చిన్నము; (౧౦). కొంచెపాటి నాణెమునకు. (తె).— చిల్లర, చిలుకు; (౧౧). బంగారుమయమునకు.- హిరణ్మయము; (౧౨). పదియాఱు డబ్బుల యెత్తు బంగారునాణెము.- టంకము, దీనారము; (౧౩). బంగారు పట్టుకు.-(తె) హొంబట్టు; (౧౪). చిన్నబంగారునాణెమునకు.-(తె). మినుకు; (౧౫). ఒకరకము బంగారు నాణెమునకు.—(తె).—టంకవాటు, టంకపాలవాటు; (౧౬). బంగారులోని ధాతు విశేషమునకు.- తైజసము; (౧౭). కర్షమెత్తు బంగారునకు.- బిస్తము-విస్తము, సువర్ణము. (తె).- మాడ; (౧౮). పుట్టబంగారు-మొలకబంగారు; (౧౯). లోహవికారమైనది అనుటకు.—లౌహము; ౬. సీసమునకు.- కువంగము, కుష్ఠకము, చీరము, చీరపట్టము, త్రిపులము, త్రిపుపు, నాగము, పిచ్చటము, పిష్టము, బీజము, మహాబలము, యోగేష్టము, వంగము, వప్రము, శ్వేతము, సీసకము, సీసపత్రకము, సీసము. (తె).—సత్తు; ౭. తగరమునకు.- ఉపధీగము, కాలానుశారిబ, కురూప్యము, గురుపత్రము, చక్రిసంజ్ఞము, తగరపాదికము, తమరకము-తమరము. తీరము, త్రిపులము. త్రిపుపు, నాగము, పిచ్చటము, ప్రలంబము, గంగము, రౌప్యకము, వంగము. (తె). - తగరము-తవరము. తద్వి.—౧. తెల్లతగరమునకు.— ఖురకము; ౨. గ్రంథితగరమునకు.-కుంచితము; ౮. రాగికి.-అర్కము, ఉదుంబరము-ఔడుంబరము-ఔదుంబరము, కనీయసము, కసులము, తామరసము, తామ్రికము, తామ్రము, ద్వ్యష్టము, పవిత్రము, పింజరము, మ్లేచ్ఛముఖము, మ్లేచ్ఛాశ్వము, రక్తము, వరిష్టము, శుల్వము-శుల్బము. (తె).—రాగి. తద్వి.-కర్షమెత్తు రాగిటంకమునకు.-పణము; ౯. తుత్తమునకు.—తైజసము. (తె).— తుతినాగము—తుత్తనాగము, తుత్తము; ౧౦. వెండి బంగారుఁదక్కుతక్కిన లోహమునకు. (తె).-కుప్పము; ౧౧. తేగడకు.—(తె). తేగడు; ౧౨. ఖడ్గలోహమునకు.- ఖడ్గము; ౧౩. లోహదళమునకు.-(తె) దడము; ౧౪. తప్తలోహమునకు.— (తె). - జేసి; ౧౫. లోహమలమునకు.-కలంకము, కళంకము, కిట్టాలము, కృష్ణచూర్ణకము, కృష్ణలోహమయము, గిరిజము, మండూరము, శింఘాణము,

సింహాణము. (తె).-చిట్టము-చిట్టియము-చిట్టె ము,చిలుము,తుప్పు-తుప్పు,రీతి.తద్వి.-ఇను ప చిట్టెముతోఁజేసిన సిందూరమునకు.-మం డూరము; ౧౬. వర్తకమనులోహామునకు.-
వర్తకము, (మిగతదానికి "చూ,హరాన్న"); 2. అగలు: చూ, రాజార్హము.
లోహరసాయనము. అం: చూ, రసాయనములు.
లోహలుఁడు. సం. విణ: అస్ఫుటవాచ్యుఁడు, ఆక్షేపకుఁడు. (తె).—నత్తివాఁడు.
లోహళంకువు. అం: చూ, నరకములు.
లోహశర్కటి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ,సమ్మెట. 1.
లోహాభిసారము. సం. వి. అ. పుం. రూ-లోహాభీసాగము. యుద్ధసన్నద్ధుఁడైన ప్రభునకిచ్చే హారతి: చూ, హారతి.
లోహాభీసారము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—
లోహిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లోహపాత్రము: చూ, పాత్రము. 6—౨౧.
లోహితకము. సం. వి. అ. పుం. రూ-లోహితకము. కెంపు: చూ, స్థా లో చ్చ య ము (రత్నములు.) [చూ, వహ్నిశిఖము. 1.
లోహితచందనము. సం. వి. అ. న.కుంకుమపువ్వు:
లోహితము. సం. వి. అ. న. 1. రక్తచందనము: చూ, వాసన. 1; 2. పరిమళచందనము. చూ, వాసన. 1; 3. చెందిరము: చూ, సిందూరము. 1; 4.నెత్తురు: చూ, రక్తము. 1;పుం. 5. కుంకుమపువ్వు: చూ, వహ్నిశిఖము. 1; పుం. 6. ఎఱుపు: చూ, వర్ణము. 6; 7. నద విశేషము:చూ,లౌహిత్యము 2;విణ.8.ఎఱ్ఱనిది: చూ, వర్ణము. 6.
లోహితసగోత్రము. అం: చూ, గోత్రము. 13.
లోహితాంగుఁడు. అం. అంగారకుఁడు: చూ, రాహువు. 2.
లోహితుఁడు. అం. — పై.—
లోహితాశ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రోహితాశ్వుఁడు (లోహితాశ్వుఁడు-రోహితాశ్వుఁడు అనికొందఱు)
లోహితోదయము. అం: చూ, నరకములు.

లౌ

లౌకికము.సం. విణ.1.లోకవ్యవహార సిద్ధమైనది: లౌక్యము; వా. వి. 2· చూ, పంచన
లౌకికుఁడు. సం. విణ. 1. లోకవ్యవహారములయందనుభవము గలవాఁడు; 2 లోకవ్యవహారముల యందనుభవము గలిగిన యుద్యోగి.
లౌక్యము. వా. సం. విణ, వి: చూ, లౌకికము.
లౌడి. వై. వి.=లగుడ. రూ-లవుడి, దుడ్డుకఱ్ఱ. జై. 6, ఆ. 173: చూ, వేత్రము. 2.
లౌణి. వై. వి.=-పై.-(రూ-లవుణి.)
లౌనను. వా. వి: రూ-లవనను (లౌనను.)
లౌల్యము. సం. వి. అ. న. లోలత్వము.
లౌహము. సం. విణ. లోహవికారమైనది: చూ, లోహము. 1—(౧౯.)
లౌహితము. సం. వి. అ. పుం. శివుని ముమ్మొనవాలు: చూ, హేతి. 4 (బాణము.1-౩౪.)
లౌహిత్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఎఱ్ఱన: చూ, వర్ణము. 6; పుం. 2: చూ, లోహితము. 7.

వ

వ. ఒకయక్షరము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సాత్వికుఁడు; 2. గాలి: చూ, వాయువు; 3.చోలించుట: చూ, సమాప్తి; 4: చూ,వరుణుఁడు. 1; 5: చూ, స్వాదుధన్వుఁడు(మన్మథుఁడు); 6 భయనిస్సారుఁడు; 7.పూజింపఁదగినవాఁడు; 8. ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ; విణ. 9 దాఁటించువాఁడు; అవ్య. 10. చింతించుట; 11. వచ్చేని ద్రవ్యము మొదలగువాని నెఱుఁగుట; స్. అవ్య. 12: చూ, వివాదము; అం. 13: చూ, అంతస్థములు; 14. దంతోష్ఠములఁ బుట్టినది.

వంక. వై. వి. 1.=వక్రి. వంకర. నీలా. 3, ఆ. 21: చూ, వేల్లితము. 3; 2.=వక్రి. వంపు: చూ, వేల్లితము. 3; 3. రూ-వాఁక. వాఁగు: చూ, నది; 4: చూ, నేరము; దే. వి. 5.దిక్కు. హరి,పూ.8, ఆ. 44: చూ, హరిత్తు; 6. పక్షము: చూ, ప్రక్క. 2.

వంకదారి. వై. వి.=వక్రిద్వార. కోటవాకిటి ముందటి వంకరదారి. రా, వి. 5, ఆ. 17; రామా. 8, ఆ. 69: చూ, మార్గము. 1.

వంకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏటిరెండుదరుల నడుము: చూ, పాత్రము. 1; 2. గుఱ్ఱమునకు పల్లముపెట్టుచోటు (గుఱ్ఱము ముందటివైపు అని కొందఱు); 3. వంకర: చూ, వేల్లితము 3; వై. వి. (1).=వక్రి, వంక్యా.నుఱుచేనపుడు కనపును క్రిందుమీఁదుగాత్రిప్పి వేసెడు వంకరకొయ్య. రూ-వంకాము, బొబ్బము-బొబ్బాము; (2)=వంక్య: చూ, వంక్యము.

వంకర. వై. వి. 1.=వక్రి. వక్రత్వము: చూ, వేల్లితము.3;విశే.2.వక్రము: చూ, వేల్లితము.3.

వంకరచేతులవాఁడు. వా.వి.ఈచచేతులవాఁడు, ఊఁచే చేతుల వాఁడు. (సం).-కుకరుఁడు, కుణి-కూణి-కోణి. [చూ, వేల్లితము. 3.

వంకరటింకర. ద్వ. విశే. నానావిధవక్రము:

వంకరతొండంబువాఁడు. ద్వ. వి: చూ, వినాయకుఁడు. 1. [చూ, వల. 1.

వంకరబోను. ద్వ. వి. మృగాదులఁబట్టు వల:

వంకర వోవు. ద్వ. అ. క్రి: ఈచేవడు, ఈచఁ బోవు, కొంకరలు వోవు, కొంకు వోవు, కోర వోవు, గోడివడు, చొక్కుళ్లువోవు, ముల్గగు, కోటువోవు. (మి).—వక్రిమగు. తద్వి.-వంకరచేయుఅనుటకు.— కేరడించే.

వంకసన్నములు. అం. శాలిధాన్యము: చూ, ధాన్యము.

వంకాము. వై. వి.=వార్తాక (వంగ + కాయ): చూ, వంగకాయ.

వంకి. వై. వి.=వక్ర. రూ-వంకిణి, హంస. ఉ, రా. 7, ఆ. 335; య. 5, ఆ. 74: చూ, బాణము. 1. [రామా. 6, ఆ 149.

వంకిణి. వై. వి =—వై.—శశాం. 2, ఆ 17;

వంకియ. దే. వి: రూ-వంకె: చూ, సస్యము. 1.

వంకిలము. సం. వి. అ. పుం ముల్లు: చూ, సితాగ్రము. 1. [చూ, భూషణము 2.

వంకీ. వై. వి. స్త్రీలు సందిట ధరించేనగ:

వంకె. దే. వి: చూ, రూ-వంకియ.

వంక్యము. సం. వి. అ. న.=వంకము (తె) — ఒంకియ-ఒంకె, కొంకికఱ్ఱ. చిలుకగొయ్య, పడియ-పడె, వంకము.

వంక్షణము. సం. వి. అ. పుం. పొత్తికడుపునకును తొడకును మధ్యసందు: (తె).-గజ్జ.

వంగ. వై. వి. 1.=వంగమ్: చూ, వార్తాకము* (కుండ వనస శబ్దములవలె స్త్రీ సమమూఢ మాత్రము చేతనే వైకృతత్వసిద్ధి.);2. రూ-వంగము, బంగాళాదేశము: చూ, దేశములు.

వంగఁడీయు. దే. స. క్రి: చూ, వంచు. 2.

వంగకాయ. ద్వి. వి: చూ, రూ-వంకాయ.

వంగడము. వై. వి.=వంశ. 1. రూ-వంగసము. వై. 5, ఆ. 171: చూ, సంతతి, 1; 2. బ్రాహ్మణ వర్ణము: (సం).— కపిలము.

వంగపండు.ద్వ.వి.1.ఒకరకము పక్షి.య.2,ఆ.24: చూ,పక్షి; వా.2.ముదిగిపచ్చఁబడినవంగకాయ.

వంగభస్మము. అం: చూ, భస్మములు.

వంగము. సం. వి. అ. న. 1. తగరము: చూ, లోహము. 1; 2=వంగ*: చూ, వార్తాకము; 3. సత్తు: చూ, లోహము. 1;4. నూలు-చీర: చూ, వస్త్రము; 5. కోయిల: చూ, సొఁకుడు పులుఁగు; పుం. 6. వాయఁడు: చూ, స్పృశి; అం. పుం. 7: చూ, రూ-వంగ. 2; అం. 8: చూ, వంగభస్మము.

వంగవరుగు. వా. వి.ఎండినవంగపండుముక్కలు.

వంగసము. వై. వి.=వంశ:; చూ,రూ-వంగడము.

వంగసేనకము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లయగసి*: చూ, శుకనాసము. 1.
వంగస్త్రీ. అం. వంగదేశస్త్రీ: చూ, స్త్రీ.
వంగాకుబుడమలు. అం' చూ, ధాన్యము.
వంగించే నై. స. క్రి: చూ, వంచు. 2.
వంగు. నై. అ. క్రి.=వక్. ముంపటికి వాలు: వాలు. తద్వి—గా అడంగు-అణంగు, మడంగు—మడుంగు—మడువు-మడ్గు-మణంగు-మణుంగు—మణువు, మెత్తంబడు. (ని).—నమ్రిమగు: చూ, నమ్రిక్కు. (4) (9): 2. మొగ్గవాలు; 3: చూ, మోంకరించే.
వంగుట వా. వి. నమ్రిత: చూ, మేపడి.
వంగుడు. దే. వి. బీంట, బీటిక: చూ, స్ఫోటము.
వంగుళ్లు. దే. వి. బ. (వంగుడు+లు): అట్టొట్లు—నట్టొట్లు, బొట్టులు.
వంచకము. సం. వి. అ. పుం. 1. నక్క: చూ, సృగాలము; 2. ఊరముంగిస: చూ, ముంగిస; విణ 3. మోసము చేయునది.
వంచకుండు. సం. విణ. 1: ఏడమాకుండు, కితవుండు, కూహకుండు, కైతవుండు, క్షారుండు, చక్రిటుండు, జగలుండు, జాలికుండు, ద్రావకము, ద్రావకుండు, ధూర్తకుండు, ధూర్తు—ధూర్తుండు, నికృతుండు, ప్రతారకుండు, మాయావి, మాయి—మాయికుండు. (తె.వ): —అటమటకాండు-అటమటీండు, కఱటి, కల్లరి—కల్లరీడు, జేజ్జెరకాండు—జోజెరకాండు, జిత్తులమారి, జిత్తులవాండు, జోటా, జోటాకోరు, టక్కరి, టక్కరికాండు, టాటోటుకాండు, తక్కుండు, తపళికాండు, లెక్కరి, తక్కిడికాండు, తాటోటు, తెక్కలికాండు, దబ్బఱ-దబ్బఱ-దబ్బతి, దబ్బఱకాండు, దగాకోరు, ఫుండాకోరు, బూటకీండు—బూటకుండు, బెల్లి, బేలరి, మాయకాండు, మాయదారి, మాయపోతు, మాయలమారి, మాయలాండు, మొఱంగు, మోసగాండు, లయకారి, వెడ్డరి. ("చూ, వెడ్డరి"); 2. చెడ్డవాండు: చూ, వ్యాధుండు. 2;3. బొంకరి: చూ, ముఖరుండు.

వంచన. సం.వి.ఆ.స్త్రీ,అ.న.=వంచేన: పూ—వంచనము, అభిసంధానము, కుహకము, కూర్చము, ఛద్మము, తప్పరము, దండకము, నికారము, నికృతి, పరితారణము, ప్రలంభము, మాయ, లౌకికము—లౌక్యము, వ్యళీకము. (అవ్య).—అతి, అక్. (తె. వ).—అటమట, అటమటింపు, అఱ, ఉక్కిడము, ఉక్కినము, ఎకసకియము—ఎకసకెము—ఎకసక్కియము—ఎకసక్కెము—ఎకసెకియము—ఎకసెకెము-ఎకసెక్కియము-ఎకసెక్కెము—ఎక్కసకియము—ఎక్కసకెము- ఎక్కసక్కియము- ఎక్కసక్కెము- ఎక్కసెకియము—ఎక్కసెకెము—ఎక్కసెక్కియము- ఎక్కసెక్కెము, కఱము, కల్ల, కల్లతనము, కవుడు—కాడు, కిసుకింత—కిసుకింపు, కిసుసు—కిసుకించే-కిసుకురు-కిఱుకు, కుట్ర, కుదుకనగోలు, కుదువ, క్రిక్కు—పక్కి, గారడము, గిసుము, జేజ్జెర-జోజెర, జోమంగు, జోముంగు—జోణుంగుడు, జోజెము, జోటు, జోటుదనము, టక్కు, టాటోటు, డబ్బఱ-దబ్బఱ, టోపె, తంట—తంటా, తక్కిడి, తక్కు, తటమట—తటపట, తనుంకు, తాంట, తాటోటు, తెక్కలి, త్రిక్కు, దగా, దొంగ, నాలి, పిక్కు, బూటకము, బూమియ—బూమె, బెల్లి, బెల్లింపు, మాయము, మిల్లి, మిల్లింతలు, మొఱంగు-మొఱంగుడు, మోసు—మోసము, లయ, లూలామూలము, వంచేన, వాలకము, వెడ్డు, వేడబము. ("చూ, వేడబము.")
వంచనాతంత్రము. అం: చూ, పంచతంత్రములు.
వంచి. దే. స: ఎక్కటి, ఎక్కము, ఒండు, ఒకటి—ఒక్కటి-ఒకొటి-ఒకొట్టి, ఒకండు—ఒకొండు, ఒక్కము, పగడ-పగడము, పంచే-పంచేము. (సం).—ఏకము, కేవలము. ("చూ, సంఖ్య.")

వంచించు. సం. స. క్రి: వరితారించు.(తె.వ).— అటమటించు, అడకించు, ఆలిగొను, ఊటించు, కనుఁద్రావు, కనుమాయు, కనుమొఱఁగు-కన్నుమొఱఁగు, కన్మొఱఁగు, కిసరించు, కిక్కురించు, కిసురువెట్టు—కిక్కురువెట్టు, కిసురువోడుచు—కిక్కురువోడుచు, గినుమాడు, చేవుకనేయు—చౌకనేయు, చిక్కుఁజేయు, చొక్కిడు, చొక్కుపెట్టు, జోటాడు, తక్కు, తటమటించు, తటపటచేయు, దాఁగురించు, దండించు, పిక్కు, బెల్లించు, బేలువెట్టు, బొంకించు, మొఱఁగు, మోసపుచ్చు, మ్రిచ్చిలు, వెడ్డువెట్టు. తద్వ — దొంగటక్కరివేయు అనుటకు.—(తె). పిసాళించు. ("చూ, వెడ్డువెట్టు.")

వంచింపఁబడు. మి. అ. క్రి. అలుగు—అల్గు—అలవు: చూ, మోసపోవు. 2.

వంచితుఁడు. సం. విణ. వంచింపఁబడినవాఁడు: చూ, విప్రలబ్ధుఁడు.

వంచియ. దే, వై. వి: చూ, రూ—వంచె.

వంచె. దే. వి.1. కసవులోనగునవి కోయువారు వానినుంచుకొనుటకై వెనుక పిఱుఁదుల మీఁద జోఱఁగట్టుకొనెడి రొండి: చూ, సంచి; 2. తూ మెడుగింజేలుపట్టెడుగోనె: చూ, సంచి; వై. వి.3=వర్ణన. రూ—వన్నియ-వన్నె. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1.

వంచే. దే. విణ. రూ—వంచేము. 1. ముఖ్యము: చూ, శ్రేష్ఠ్యము; స. 2. ఒకటి. రూ—వంచేము: చూ, వంచి; వి. 3. చీట్లలోని ఆసు. రూ—వంచేము. [వంచన.

వంచేన. వై. వి.=వంచన. పా. 4, అ. 16: చూ,

వంచేము. దే. స, వి, విణ: చూ, రూ—వంచే.

వంచేదివియ. ద్వ. వి. ఒకగడ్డి: చూ, తృణము.1.

వంచోడించు. దే. అ. క్రి. రూ— వంచోళించు. చెదరు. పా. 3, అ. 208: చూ, స్రుక్కు. 8.

వంచోళించు. దే. అ. క్రి. —పై.—

వంచు. వై, స. క్రి. 1. నమ్రముగాఁజేయు: గోడివెట్టు, వంగించు, వంగదీయు; ప్రే. 2. వంగఁజేయు: వంగఁదీయు, వాంచు.

వంజులము. సం. వి. అ. పుం. 1. అశోకము*: చూ, హేమపుష్పము; 2. తినిశము*: చూ, స్యందనము; 3. ప్రిబ్బ*: చూ, సహస్రవేధి. 2.

వంజెఱఁగు. దే.వి. (వంక+చెఱఁగు) స్త్రీపార్శ్వచేలాంచలము: చూ, వస్త్రము.

వంజె. వై. వి. 1.=వంధ్యా. గొడ్రాలు: చూ, స్త్రీ; 2=వంధ్యా. గొడ్డుటావు: చూ, ధేనువు; దే. వి. 3. గొడుగులోపలి శలాకలకాసరాగా నేర్పఱచినకమ్ములు: చూ, వారిత్ర.

వంజెరము. దే.వి. ఒకచేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

వంజో. దే. వి. —పై —

వంట. దే. వి. 1. పాకము: చూ, సూపకారము; వా. వి. బ. 2: చూ, పిడక. [వంటచెఱకు.

వంటకట్టియ. ద్వ. వి. రూ—వంటకట్టె: చూ,

వంటకట్టె. ద్వ. వి. —పై.— [వంటకత్తె.)

వంటకత్తియ. ద్వ. వి: చూ, వంటలక్క. (రూ—

వంటకత్తె. ద్వ. వి. —పై.—

వంటకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏకాంశము, ఒకయంశము: చూ, భాగము. 1; దే. వి. (1) అన్నము: చూ, సాదము. (1).

వంటకొట్టము. ద్వ. వి: చూ, వంటయిల్లు.

వంటచెఱకు. దే. వి. 1: కట్టియ—కట్టె, కఱ్ఱ, కొయ్య, కోల, పుల్ల, మడకఱ్ఱ, ముటారి, వంటకట్టియ—వంటకట్టె, సరుగుడుకఱ్ఱ.(సం.వ)—అట్టము, అలాత్యము, ఇంధనము, ఇధ్మము, ఏధము—ఏధస్సు, కాష్ఠము, దారువు, సమిధ. ("చూ, సమిధ. 2.") (తద్వ.—చిదుగునకు: చూ, సమిధ. 2.); 2. ఇంధనసమూహము: చూ, వంటసరకు; 3. సుడిపాక యోగ్యమైన యిక్షువు: చూ, సుకుమారము. 1.

వంటచేముగు. దే. వి. పిండివంటలు తేర్చి మిగిలిన నూనె: చూ, స్నేహము. 2.

వంటపుట్టి. దే. వి. వంటచేసిపెట్టి జీవించేనది: చూ, వంటలక్క.

వంటపూఁటివాఁడు. దే. వి. 1: చూ, సూపకారుఁడు. అం, భా. ద్వి. కాం. 285; వా. 2: చూ, పూఁటకూళ్లవాఁడు.

వంటపూఁటియిల్లు. వా. వి. పూఁటకూళ్ల యిల్లు: చూ, సదనము. 1. (పూటి అని కొండఱు)

వంట యింటి కుందేలు. జా. స్వాధీనమైనది "వంటయింటి కుందేలిది యెందుఁ బోఁగలదు" (విజయవిలాసము.)

వంటయిల్లు. దే. వి. రూ-వంటిల్లు: చూ, సదనము. 1.

వంటయుప్పు. దే. వి. వండినయుప్పు, విడంగము: చూ, లవణము. 1.

వంటరాయి. దే. వి. మన్ను వండి చేసిన మణివిశేషము: చూ, స్థూలోచ్చయము (రత్నములు)

వంటరి. దే. వి. (వంట+అరి) 1. వంటవాఁడు: చూ, సూపకారుఁడు; 2. పాచకురాలు: చూ, వంటలక్క; వా. బ. 3: చూ, వంటరులు.

వంటరులు. వా. వి: చూ, రూ-ఒంటరులు. 2.

వంటలక్క. ద్వ. వి. (వంటలు + అక్క) 1. అన్నము వండెడుఆఁడుది: అక-అక్క, అడబాల, బోనకత్తియ-బోనకత్తె-బోనముకత్తె, వంటకత్తియ-వంటకత్తె, వంటపుట్టి, వంటరి. (సం).—పాచకి; వా. 2. గృహస్థుల యిండ్లలో జీతముతీసికొని వేళవేళకు అన్నము వండిపెట్టెడు ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 3. పూఁటకూళ్లమ్మ: చూ, స్త్రీ.

వంటలవాఁడు. దే. వి: చూ, వంటరి. 1.

వంటవాఁడు. దే. వి. —పై.—

వంటసరకు. దే. వి: ఇంధనసమూహము: చూ, సమిధ. 2. [5, ఆ. 46.

వంటసాల. ద్వ. వి: చూ, వంటయిల్లు. పర.

వంటి. దే. విశే. 1: చూ, బోటి. 1. స్వా. 1, ఆ. 65; 2: బోటు, బోటి, సాటి: చూ, సమానము 2; అవ్య. 3: చూ, పోని. 2. ఆం, భా. తృ. 72.

వంటియము. దే. వి. రూ-వంటెము-వణితము, తాలూకా, పరగణా. ఒకని క్రిందిరాజ్యమునందు కొంతభాగము: చూ, సీమ. (1) (దేశములు).

వంటిల్లు. దే. వి: చూ, రూ-వంటయిల్లు.

వంటివాఁడు. వా. విశే: చూ, వంటి. 2.

వంటు. దే. వి. అనుకూల్యము: చూ, స్నేహము.

వంటెత్తు. వా. వి. ఏకాకిలక్షణము.

వంటెద్దు. వా. వి. ఒక్కటేఎద్దు (ఒంటెద్దు

వంటెద్దుబండి. వా. వి. ఒక్కయెద్దు లాగెడు బండి, ఒంటెద్దుబండి: చూ, బండి.

వంటెము. దే. వి: చూ, రూ-వంటియము.

వంట్రము. దే. వి. మందులసంచి: చూ, సంచి.

వంఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రహ్మచారి: చూ, వటువు; 2: చూ, సేవకుఁడు; విశే. 3. పొట్టివాఁడు: చూ, వామనుఁడు.

వండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అంకుటాలు: చూ, స్వైరిణి; విశే. 2. మొండి: చూ, స్తబ్ధుఁడు; దే. వి. (1) అపద: చూ, విపత్తు; (2) రూ-వండలి-వండు, చెఱువు లోనగు వానియడుగున నిలిచెడు ఎండుబురద, కుళ్ళు పంకము: చూ, సుబ్బలి.

వండఁడు. దే. వి. పంకము: చూ, సుబ్బలి.

వండఁబాటు. దే. వి. వండుటకువీలు.

వండలి. దే. వి: చూ, రూ-వండ. (2)

వండు. దే. వి. 1. —పై.—; 2: చూ, వండ. (2). హరి. ఉ. 2, ఆ. 123; స. క్రి. 3. వంటచేయు: చూ, సంస్కరించు. 2.

వంత. దే. వి. 1: చూ, సంతాపము; 2. వ్యథ: చూ, శోకము; 3. ఏడ్పు. హరిశ్చం. 5, ఆ. 114: చూ, శోకము; 4. ఏఱు. అచ్చం. బాల,

శాం. 40: చూ, నది; 5. మనోవ్యథ: చూ, శోకము. [86: చూ, శంభళి.

వంతకత్తియ. దే. వి. కట్టరి అం, పదా. నర.

వంతు. దే. వి. 1. వాటా: చూ, భాగము. 1; 2. వరుస, పంక్తి: చూ, శ్రేణి. 1; 3. సామ్యము. పా. 1, ఆ. 94: చూ, సమానము.2; 4. పోటి. ఉ, రా. 3, ఆ. 201: చూ, స్పర్ధ. 4; 5: పాలు, వరుస. (సం).—అంశము-అంసము, భాగము, విభాగము.

వంతెన. దే. వి. ఏటిపైకట్టు: అట్టెడ. (సం).-పిండిలము, వరణము, వారధి: చూ, సేతువు.1.

వంద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. బదనిక*: చూ, వదనిక; 2. కొండజెండ*: చూ, పద్గ్రంథ; దే. వి. (1) తృణ తతి విశేషము: రూ-వందియ-వండె, వన్నియ-వన్నె, రేవంద: చూ, హరిత (తృణము.1.); స. (2)నూఱు, శతము: చూ, సంఖ్య. 1. [హంజిక.

వందకము. సం. వి. అ. పుం. చిఱుతేఁకు*: చూ,

వందకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం.వందకమతస్థుఁడు.

వందనము. సం. వి. అ. న. 1. నమస్కారము: చూ, హణిగలు; 2: చూ, స్తుతి; అం. 3: చూ, వింశతివిగ్రహములు; 4: చూ, భక్తిలక్షణములు. [శబ్దముతో చేరినప్రయోగమేకలదు.)

వందఱ. దే. వి: చూ, శకలము. 4. (చిందఱ

వందఱలాడు. దే.స.క్రి. ఖండించు: చూ, సెలగు.

వందారువు. సం. విశే. (ఉ). గోత్రనామములు చెప్పి పాదములుసోఁక మొక్కువాఁడు: అభివాదకుఁడు. (తె).—మ్రొక్కువాఁడు.

వంది. సం. వి. న్. పుం. స్తుతిచేసి జీవించువాఁడు: కేళపాళి, నగ్నుఁడు, పాఠకుఁడు, భట్టుఁడు, వర్ణకుఁడు, వైదేహకుఁడు, సూతుఁడు. (తె).—కిన్నెర్క, బట్టు, బట్టువాఁడు, బటాచ్రజో. ("చూ, సూతుఁడు. 2.") తద్వి.-వంశావళి చేదివెడువానికి:— మగధుఁడు—మాగధుఁడు, మధుకుఁడు.

వందించు. సం. స. క్రి: చూ, స్తుతించు.

వందితుఁడు. సం. విశే. 1. నమస్కరింపఁ బడినవాఁడు; 2. స్తుతింపఁబడినవాఁడు.

వందియ. దే. వి: చూ, రూ—వంద (1).

వందిలీకము. వా. వి: చూ, వినయము.

వందు. దే. అ క్రి: చూ, సంతాపించు.

వందుర. దే. వి. 1: చూ, శోకము; అ. క్రి... 2. క్లేశపడు; 3: చూ, శోకించు.

వండె. దే. వి: చూ, రూ-వందియ.

వందొందు. దే. వి ఒకచేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

వంద్యుఁడు. సం విశే. 1. నమస్కరింపఁ దగిన వాఁడు; 2. స్తుతింపఁ దగినవాఁడు.

వంధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.—పంజె గొడ్రాలు: చూ, స్త్రీ; 2. గొడ్డుటావు, వశ: చూ, ధేనువు; విశే 3. ఫలింపనిది (చెట్టు లోనగునది): అఫలము, అవకేశి. (తె).—గొడ్డుమ్రాను.

వంధ్యలు. అం: కదలీ, కాక, అంగ్య, స్త్రీ ప్రజా, స్రవద్గర్భ, రజోవంధ్యలు. (6)

వంధ్యాకర్కోటకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చేఁదబీఱ*: చూ, హ్రస్వగవేధుక. [అనురీతి.

వంధ్యాపుత్రన్యాయము. అం. ఏమియులేనిది

వంపు. వై. వి. 1. వంగుట, చూ, వేల్లితము. 3; 2. వక్రము: చూ, వేల్లితము. 3; విశే. 3. వంగినది: చూ, వేల్లితము. 3; 4. వంకరైనది: చూ, వేల్లితము. 3.

వంశకము. సం. వి. అ. న. రూ-వంశిక. అగరుగంధము: చూ, రాజార్హము(అగరుచెక్క అని కొందఱు)

వంశక్షయాంశము. అం: చూ, షష్ట్యంశములు.

వంశజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తవాక్షీరి*: చూ, వంశరోచన; 2. వెదురువంటి చెఱకు*: చూ, సుకుమారము. 1.

వంశనర్తి. సం. వి. ఇ. పుం: అఖుభుక్కు, కోహాటకుఁడు, కోహాటికుఁడు. (తె. వ).—

దొమ్మరవాఁడు, దొమ్మరి. తద్వి.— దొమ్మ
రిది.— (సం. వ.) —క్షుద్రి.
-వంశపత్రపతితము. అం: చూ, వృత్తము. 1.
("భ-ర-న-భ-న-వ గణములు. 11 యతి
17 ఛందస్సు.")
వంశము. సం వి. అ. న. 1. ఒక పురాణలక్ష
ణము: చూ, పురాణము. 6; పుం. 2.=వంగ
డము, కులము: చూ, సంతతి. 1; 3.=వాస
ము. వెదురు*: చూ, వేణువు. 1; 4. పిల్లం
గ్రోవి, మురళి (ఇది అల్లోజా): చూ, వీణె;
5: చూ, వెన్నెముక; 6. వెన్నుగాఁడి;
7: చూ, సమూహము; 8: చూ, గోత్రము.
13; అం. 9: చూ, పేత్రము: 10: చూ,
సుషిరవాద్యములు.
-వంశరోచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: త్వక్షీర-త్వ
క్షీరము-త్వక్షీరి-తుకాక్షీరి-తుగాక్షీరి-తవా
క్షీరి-తవక్షీరి, వంశజ*
వంశస్థము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("జ-త-
జ-ర. 8 యతి. 12 ఛందస్సు.")
-వంశాకువు. సం. వి. ఉ. పుం. పులుఁగు: చూ,
శకుంతి (పక్షి.)
వంశానుచరితము. అం: చూ, పురాణము. 6.
వంశశేము. అం: చూ, అసంయుతహస్తములు.
వంశి. సం. వి. ఈ స్త్రీ: చూ, వంశము. 4.
వంశిక. సం వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వంశకము.
వంశికము. సం. వి. అ. న.—పై.—
వకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-బకము
వకవకలు. దే. వి. బ. 1. రూ-వకావకలు:
చూ, వికావికలు; 2 బ్రద్దలు: చూ, శక
లము. 4.
వకావకలు. దే. వి. బ.—పై.—
వకీలు. వా. వి: ప్లీడరు, న్యాయవాది, అడ్వొ
కేటు, బారిష్టరు, పరార్థవాది, పక్షవాది.
-వకుళము. సం. వి. అ. పుం.=పొగడ*: రూ-
వకులము, అమరము, కాలస్కంధము, కేశ
రము-కేసరము, గూఢపుష్పము, చిరపుష్ప
ము, మకురము-ముకురము. (తె).—పొగ
డ-పొవడ. (దీనికి దోహదక్రియ ముఖ
సీధువు)
వక్క. వై. వి.=వల్క: చూ, వీరె. (తద్వి.—
నూదిగొంటు వక్కకు:— యోజనము.):
చూ, స్రంసి. 1.
వక్కణ. వై. వి.=వ్యాఖ్యానమ్. (రూ-ఒక్క
ణ-వక్కణము-వక్కన-వక్కాణ-వక్కా
ణము.) 1. వివరము, నైనము: చూ, వ్యా
ఖ్యానము; 2 జాబునందు మొదట వ్రాయు
గౌరవబిరుదముల పద్ధతి.
వక్కణము. వై. వి =—పై.—
వక్కణించు. వై. స. క్రి. వచించు. రూ-
వక్కాణించు. పాండు. 4, ఆ. 92: చూ,
శబ్దించు.
వక్కన. వై. వి.=: చూ, రూ-వక్కణ.
వక్కరము. వై. వి. ? =వక్రమ్. రూ-వంకర-
వంక-వాఁకి: చూ, వేల్లితము. 3; విణ.
2. వంకరైనది: చూ, వేల్లితము. 3.
వక్కరాలు వై. విణ. (వక్కరము + ఆలు)
కుటిలస్త్రీ. జై 2, ఆ. 115: చూ, స్త్రీ.
వక్కరించు. వై. అ. క్రి. రూ-వక్కళించు.
విక్రి. 8, ఆ 44: చూ, రూ-వక్కళించు.
వక్కళించు. వై. అ క్రి. (ఉ, హరి. 6, ఆ.
60): వక్కరించు, ఈడాడు, ఎది
రించు, ఎదురు, ఎదురుకొను, ఎదురుచు-ఎ
దుర్పు-ఎదుర్చు. ఎదురుపడు-ఎదుర్పడు,
ఒడ్డారించు చెనకు, చెనయు, డీకొను-దీకొ
ను, తలపడు, తాఁకు, తిరుగఁబడు, తొడరు,
దాడియాడు, దొరలు, పదురుచు-పదుర్చు,
పెనఁగు, మార్కొను-మాఱుకొను, మార్పె
ట్టు-మాఱుపెట్టు, మాఱొడ్డు, మొదలకించు-
మొదలించు, మెండొడ్డు, మొహరించు-మో
హరించు, రాయు. (సం. వ).—ప్రతిఘటించు

చే. తద్వి.—౧. ఎదుర్కొనిపోవు అనుటకు.— (సం. ప).— ప్రత్యుద్గమించే; ౨. వచించేటకు: (చూ, శబ్దించే.)

వక్కలాకులు. ద్వ. వి. బ. పోఁకచెక్కలు లోనగువానితోఁగూడిన తాంబూలము: చూ, విడెము.

వక్కాకు. ద్వ. వి. (వక్క + ఆకు.)—పై.—

వక్కాణ. వై. వి.=: చూ, రూ—వక్కణ.1-2.

వక్కాణము. వై. వి.=వృత్తాంతము. జై. 8, ఆ. 83: చూ, సమాచారము. 2.

వక్కాణించే. వై. స. క్రి. 1. వ్యాఖ్యానము చేయు; 2. వాకుృచ్చే: చూ, శబ్దించే.

వక్కి. వై. వి. 1.=బక. రూ—వక్కు, వక్కుపులుఁగు, కొంగ: చూ, బకము; దే. విణ. 2. బక్క: చూ, సారవు.

వక్కికట్టియ. ద్వ.విణ. రూ-వక్కికట్టె. బక్కవాఁడు: చూ, కాతుఁడు.

వక్కికట్టె. ద్వ. విణ.—పై—

వక్కు. వై. వి. 1.=బక: చూ, రూ—వక్కి. 1; దే. అ. క్రి. 2. బక్కటిల్లు, కృశించే; చూ, సొటసొటవోవు; 3. అడుగంటు: చూ, శోషించే.

వక్కుపులుఁగు. ద్వ. వి: చూ, వక్కు. 1.

వక్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ) 1. విశేషముగా మాటలాడువాఁడు: వాచాటుఁడు, వాచాలుఁడు, వావదూకుఁడు. (తె. ప).— గట్టివ, చెప్పువాఁడు, నుడువరి, నోడికాఁడు—నోడికారి, బాతాఖాని, మాటకాఁడు-మాటకారి, మాటలమారి, ప్రేలరి, ప్రేలువాఁడు, రజ్జోలాఁడు, వదర, వదరుఁబోతు, వాతరట్టు. తద్వి.—౧. అసహ్యముగా మాటలాడువానికి.—(సం).—గదయిత్నుత్న, గాయముఁడు, జల్పాకుఁడు, బహుగర్హ్యవాక్కు; ౨. ఇంటిలోనుండిప్రగల్భోక్తులుపలికెడివానికి:—గేహేనర్ది, గేహేశూరుఁడు; ౩. చక్కఁగా మాటలాడువానికి:—ప్రవక్త, వచక్నువు, వదావదుఁడు—వదుఁడు, వాగ్మి: (చూ, సుధి.); ౪ ఆత్మస్తుతిపరునకు.—(తె). రజ్జోలాఁడు; ౫. మనోజ్ఞముగా మాటలాడువానికి.— వదన్యుఁడు—వదాన్యుఁడు; 2. పండితుఁడు: చూ, సుధి.

వక్తవ్యము. సం. వి. అ. న. 1. మాట: చూ, శబ్దము. 2; విణ. 2. మాటలాడఁదగినది, భాష్యము: చూ, సంభాష్యము. తద్వి.— చక్కఁగా మాటలాడఁదగినది: ప్రవచనీయము; 3. నిందింపఁదగినది: చూ, హీనము. 1.

వక్త్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాత్రా*: చూ, విద్ధకర్ణి.

వక్రగ్రీవము. సం. వి. అ. న: చూ, లొట్టిపిట్ట.

వక్రతములు. అం: "ఐ ఔ" లు.

వక్రద్వారము. సం. వి. అ. న.=వంకదారి-వంకరదారి.

వక్రపుచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క: చూ, శునకము.

వక్రమగు. మి. అ. క్రి: చూ, వంకరవోవు.

వక్రము. సం. వి. అ. న. 1.=వంక. ఏటివంకర: చూ, వేల్లితము. 3; 2.=వంకి. కొంకికత్తి: చూ, హేతి. 4 (రిష్టి. 2.); వా. 3.=వాఁక. చక్రము; విణ. 4.=వక్కరము, వంకరైనది: చూ, వేల్లితము. 3; 5. క్రూరమైనది: చూ, సాధ్వసము; అం. 6: చూ, చిబుకక్రియలు.

వక్రములు. అం: "ఎ ఏ ఒ ఓ" లు. (వంకరగానుండునవి.)

వక్రశృంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వంకర కొమ్ములుగల యావు: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు.)

వక్రాంగము. సం. వి. అ. పుం: చూ, శకుంతి (బటువుగువ్వ.)

వక్రాంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కటుకరోహిణి*: చూ, శకులాదని; విణ. 2. వంకరైన దేహముగలది.

వక్రించే. సం. అ క్రి. మగలు, మరలఁబడు: చూ, వటిగ్రిలు. 1.

వక్రిమ. సం. వి. న్. పుం. 1. రూ-వక్రిమము: వంకర: చూ, వేల్లితము. 3; వి॰. 2. వంగి నది: చూ, రూ_వక్రిమము.

వక్రిమము. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, రూ-వక్రిమ. 1; విశ. 2. వంగినది: రూ-వక్రిమ, అననతము-ఆనతము-నతము, ఉన్నతానతము, అవాగ్రము, నమితము, నమ్రము, ప్రహ్వము. బంధురము-బంధూరము, భుగ్నము, వినత. (తె).—ఓర, దిగుడు-దిగ్గుడు, దిగువాయి, వాటము.తద్వి.-మిక్కిలి వంగినది:వినమితము, వినమ్రము.(వంకటకు: చూ,వినయము. 1.)

వక్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కుజుఁడు: చూ, రాహువు. 2; 2. శని: చూ, రాహువు. 2.

వక్రోక్తి. అం: చూ, అలంకారము. 3. (శ్లేష కాకువులచే నన్యార్థ కల్పన మొనర్చుట. "ఉదా.— నాతివకన్నె నరింపు మానంది గాంగ-నంది గానొనర నాతర మే.")

వక్త్రము. సం. వి. అ. న. 1. నోరు: చూ, వదనము. 1; 2. మొగము: చూ, వదనము. 2; 3. ఒకబట్ట: చూ, వస్త్రము.

వక్త్రశోధనము. సం. వి అ. పుం: చూ,నిమ్మ*.

వక్షఃక్రియలు. అం: సమము, ఉద్వాహితము, నిభుగ్నము, అభుగ్నము, ప్రకంపితము.(5).

వక్షము. సం. వి. స్. న: రూ-వక్షస్సు. 1. అంకము, ఉరము, ఉరస్సు, కవచము, క్రోడ, భుజాంతరము, వత్సము, హృదయము, హృది. (తె).—అక్కు, ఉరవు, ఎడఁద-ఎడ్డ_ఎడ్డ-ఎద, చేనుమట్టి, బోర, రొమ్ము-ఱొమ్ము. తద్వి.—౧. ఱొమ్మునడిమిభాగమునకు.—(తె) ఎదురుఱొమ్ము; ౨. మాంసముగల ఱొమ్మునకు.—(తె) నానుబోర; అం. 2: చూ, గురుమతమున వ్యూహాంగములు; 3: చూ, శుక్రమతమున వ్యూహాంగములు; 4. (పురుషుని ఱొమ్ము): చూ, లక్షణాంగములు. (వృషభమై విశాలమైన ధనధాన్య సంపన్నుఁడగు. సమమైన సేనాధిపతియగు. నరములు గనిపించుచో గుంతలైన దుఃఖకరము.); 5.(స్త్రీ ఱొమ్ము): చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు. (రోమమువున్న విధవయగు. మిట్టయున్నఁబుత్రనాశనమగు. రోమంహీనమైన యోగ్యరాలగు); 6: చూ, నాట్యోపయోగాంగములు (అంగము 3); 7: చూ, హస్తక్షేత్రములు.(రూ—వక్షస్సు.)

వక్షశ్చిత్రి అం: చూ, చిత్రవర్ణములు.

వక్షస్థలము. పా. దీనికి ఉపమానములు:-కవాటము, మన్మథుని పుట్టినిల్లు మొ.

వక్షస్సు: చూ, రూ-వక్షము.

వక్షస్స్వస్తికము. అం: చూ, కరణములు.

వక్షోరుహము. సం. వి. అ. పుం. బ. పాలిండ్లు, గుబ్బలు: చూ, స్తనము.

వగ. దే వి. 1: చూ, సంతాపము; 2. చింత: చూ, విప్రతీసారము; 3. వ్యాస. అని. 2, అ. 78 చూ, శోకము; 4. సొమ్పు: చూ, విలాసము. 2; 5. రీతి: చూ, విధము. 1; 6. ఏడుపు: చూ, శోకము; 7.ఊహ: రామా. 5, అ. 43: చూ, యోచన; 8. గతి, వర్తనము: చూ,సమయము. 2; 9. రూ-వగపు_వనట. తిహతిహ: చూ, సంభ్రమము. 1.

వగకత్తె. ద్వ. విణ. విలాసవతి: చూ, స్త్రీ.

వగకాఁడు. దే. విణ. విలాసవంతుఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

వగచే. దే. అ. క్రి. 1. అడలు:చూ, శోకించే; 2. నొచ్చుకొను; చూ, నుర్కు. 11: 3. ఏడ్చు: చూ, శోకించే; 4. దుఃఖించే: చూ, శోకించే; స. క్రి. 5. విచారించే: చూ, విమర్శించే; 6. ఆలోచించే, యోచించే: చూ, సంకల్పించే; 7. తలఁచే, అనుమానించే: చూ, సంకల్పించే.

వగడెంచే. దే. పే్రి. వగడగఁజేయు. ఉ, రా. 6, ఆ. 211: చూ, సవరించే 2

వగడెగు. దే. అ. క్రి. పరిష్కృతమగు: చూ, సవరించే. 2. (వగఁడెగు అని కొందఱు)

వగపు. దే. వి. 1. ఏడ్పు: చూ, శోకము; 2. చింత: చూ, సత్రీసారము (సందర్భా నుసారముగ వగచే ధాతువునకుఁ గల యిత రార్థములు దీనికిఁ జెప్పవచ్చును.)

వగయిరా. వా. వి: చూ, రూ-వగైరా.

వగరము. దే. వి: చూ, రూ-వగరుపు. విక్రి. 2, ఆ. 155.

వగరు. దే. వి: చూ, రూ-వగరుపు.

వగరుచే. దే. అ. క్రి. రూ-వగర్చు, నిట్టూరు చే-నిట్టూర్చు, బుసకొట్టు, రోఁజే.(సం).—నిశ్వసించే-నిశ్వాసించే.

వగరుపు. దే. వి. రూ-వగరము-వగరు-వగర్పు, నిట్టూరుపు-నిట్టూర్పు,రొండు-రొడ్డు-రొప్పు, రోఁజే. (సం).—నిశ్వసనము-నిశ్వాసము (చూ, రోగము 1—౧౦.)(చూ,వాయువు.)

వగర్చు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-వగరుచే.

వగర్పు. దే. వి: చూ, రూ-వగరుపు.

వగలాఁడి. దే. విశ. (వగలు + ఆఁడి): చూ, వగకత్తె. శకాం. 3, ఆ. 75.

వగలాఁడు. దే. విశ (వగలు + ఆఁడు): చూ, వగకాఁడు.

వగైరా. వా. వి మొదలగునవి: రూ-వగయిరా. (సం).—ఆదులు;తద్వి.-(సం) —ఇత్యాది.

వగ్గటము. దే. వి: చూ, వక్కి. 1.

వగ్గు. వై. వి. 1: చూ, రూ-వక్కి. 1; దే. అ. క్రి. 2: చూ, వక్కు. 1. "ముసలివగ్గు, వగ్గు తపసి" [వఱపు.

వగ్రిహము. సం. వి. అ. పుం. కఱవు: చూ,

వచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.—వస, ఉగ్ర, ఉగ్ర గంధ, లోమశ. (తె).—వల్లవస, వజే, వస: చూ, విష; 2. గోరువంక: చూ, శారిక. 1; 3. చిలుక: చూ, శుకము.

వచక్నువు. సం. వి. ఈ. పుం. 1. నిర్భయముగా సభలో మాటలాడువాఁడు: చూ, వక్త; 2. బ్రాహ్మణుఁడు:చూ, స్వస్తిముఖుఁడు. 1.

వచనప్రికారకర్తరి. సం.విశ:చూ, విధేయుఁడు.

వచనము సం. వి. అ. న. రూ-వచస్సు-వాచ-వాక్కు. మాట: చూ, శబ్దము. 2. (వాక్యము అని కొందఱు.)

వచనములు. అం. 1: ఏకవచనము, ద్వివచనము, బహువచనము (3); 2: ఏకవచనము, బహువచనము (2). [కర్త 8.

వచస్థితుఁడు. సం. విశ: చూ, వచనప్రికార

వచము. సం. వి. అ. పుం. చిలుక: చూ, శుకము. 2

వచసాంపతి. సం. వి. ఇ. పుం. బృహస్పతి గ్రహము: చూ, రాహువు. 2.

వచస్సు. సం. వి. స్. న: చూ, రూ-వచనము.

వచించే సం స. క్రి. రూ-వాచించే. మాటాడు, భాషించే: చూ, శబ్దించే.

వచ్చే. వై వి. 1 —వాంఛ: చూ,వాంఛ; దే వి. 2. చెట్టుకుఁబట్టి నాశనముచేయు నొకచీడ: చూ, సస్యసంహారి (పురుగు.)

వచ్చే. దే. అ. క్రి. 1. దూరమునుండి దగ్గఱకు నడచే 2: అరుగుదెంచే-అరుదెంచే, ఏగుదెంచే-ఏతెంచే, చేనుదెంచే, విచ్చేయు, విజయంచేయు-విజయము చేయు, వేంచేయు. (మి).—ఆగతమగు; 3. కూడు: చూ, సరిపడు. 2

వచ్చేబడి. దే. వి: రూ-ఒచ్చేబడి, రస్మి, రాబడి, లాభము, వరుమానము. (సం).—ఆదాయము, ఆయతి, ఆయము, లాభము.

వచ్చేరాములు. దే. వి. బ. (వచ్చేట+రాము.) శాకయు రామియు. పాండు, 4, ఆ.88.

వజీరు. వా. వి. (రూ—వజీరుఁడు—వజ్జీరు—వజ్జీరుఁడు—వజీ్రఁడు.) 1. మంత్రి: చూ, సచివుఁడు; 2. జోదు. శూరుఁడు. పా. 1. ఆ. 62: చూ, వాంవీరుఁడు.

వజీరుఁడు. వా. వి. —పై.—

వజ్జిరము. దే. వి. 1. సముద్రపుఁజేఁప: చూ, మత్స్యము. 1; వై. వి. 2.=వజ్రము. రవ: చూ, రత్నములు. 3.

వజ్జీరు. వా. వి: చూ, రూ-వజీరు.

వజ్జీరుఁడు. దే. వి: చూ, రూ—వజీరుఁడు. య. 1, ఆ 3.

వజ్రంపుఁదళుకులు. అం: చూ, ధాన్యము.

వజ్రకంటక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గొలిమిడి*: చూ, స్థూలకంటకము (మొంగబీర); పుం. 2. బొమ్మజెముడు*: చూ, స్నుహి.

వజ్రకము. సం. వి. అ. న. 1. తామరకాయ: చూ, సహస్రపత్రము.

వజ్రకీటము. సం. వి. అ. పుం. సాలగ్రామములోనుండి తొలిచెడుపురుగు: చూ, సస్యసంహారి (పురుగు.)

వజ్రగార. మి. వి. కాంతికొఱకు వజ్రములునూఱివేసినగార: చూ, సమాలంభము. 1.

వజ్రతుండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుడుఁడు: చూ, హరివాహనుఁడు.

వజ్రదంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వినాయకుఁడు. [చూ, సువిరేచని.

వజ్రద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఆకుజెముడు*:

వజ్రధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

వజ్రనిర్ఘోషము. సం. వి. అ. పుం. వజ్రముట్టినవలనఁ గలిగిన ధ్వని. రూ—వజ్రనిష్పేషము: చూ, స్వరము. 2. [చూ, శ్రీమాన్.

వజ్రపుష్పము. సం. వి. అ. న. నువ్వుపువ్వు:

వజ్రభిదువు. సం. వి. ఉ. పుం. నల్లి: చూ, రక్తాంగము. 1. [చూ, శాదఘ్నము.

వజ్రబీజకము. సం. వి. అ. పుం. తీఁగకానుఁగు*:

వజ్రము. సం. వి. అ. పుం.న.1=వజ్జిరము. రవ: చూ, రత్నములు. 3; 2. రాముని విల్లు, కులిశము, వజ్రాశని, వజ్రాయుధము: చూ, బాణము. 1; 3. కట్టులులోనగువాని నతికించుబంక: చూ, సరేసు; అం. 4: చూ, యోగములు; 5: చూ, ముక్కుడిరెంటాయుధములు (ఇదె వజ్రాయుధము); 6: చూ, ప్రస్థానవ్యూహములు; 7: చూ, తావను (ముహీనతానములు); 8: చూ, దిక్పాలాయుధములు.

వజ్రలేపనన్యాయము. అం. ఒకచోట నొకవస్తువయందుంచి దానిపైన గచ్చుచేసినయెడల నెన్నటికి నది కదలదనురీతి.

వజ్రవల్లి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లేరు*: చూ, హాస్తి. [చూ, స్కంధజము.

వజ్రవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. నల్లమట్టి*:

వజ్రసూర్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

వజ్రహోపము. సం. వి. అ. పుం. శివునిక త్తి: చూ, హేతి. + (రిష్టి. 2; బాణము. 1. రా3.)

వజ్రహేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. కొండచీమ: చూ, పిపీలిక. [చూ, వారవారణము.

వజ్రాంగి. సం. వి. న్. పుం. వజ్రమయకవచము:

వజ్రాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తుమ్మ*: చూ, విట్టదిరము; 2. నల్లేరు*: చూ, హాస్తికుండి.

వజ్రాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. ఇరమ్మదము, మేఘజ్యోతి: చూ, వహ్ని. 1.

వజ్రాభ్రకము. సం. వి. అ. న. అభ్రకభేదము.

వజ్రాయుధము. అం. రాముని విల్లు: చూ, వజ్రము. 2.

వజ్రాలయము. సం. వి. అ. పుం. వెండికొండ: చూ, హిమాలయము (పర్వతము)

వజ్రాశని. అం: చూ, వజ్రాయుధము.

వజ్రాసనము. అం: చూ, ఆసనములు.

వజ్రాస్త్రము. అం: చూ, అస్త్రములు: (చూ, వజ్రము. 2.)

వజ్రి. సం. వి. న్. పుం. 1. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు; 2. జినుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు; 3. ఆకుజెముడు*: చూ, సువిరేచని.

వజ్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: అలంబుషము, త్రికంటకము. (తె). — ములు జెముడు*: (చూ, స్నుహి); అం 2: చూ, క్రతులు.

వజ్రికంఫలము. సం. వి. అ. న. కర్కోటకి*: చూ, సహస్రపత్రము.

వజీరుఁడు. దే. వి: చూ, రూ-వజీరు.

వజే. వై. వి.=వచ. రూ-వస*: చూ, వచ. 1.

వజ్జ. దే. వి. ఉపాయము: చూ, వెరవు. 1.

వట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొండనాలుక, లంబిక, సూన: చూ, సుధాస్రవము: (చూ, రసన. 1; చూ, రోగము. 1-ర.)

వటకము. సం. వి. అ. పుం. 1.=వడియము-వడుకము-వడెము: చూ, వడియము; 2. అంకుశము: చూ, సృణి; 3. నల్లమద్ది*: చూ, వటము. 3.

వటగ. వై. విశే.=పటు. రూ-వటారి-వతర-వతారి. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు.

వటపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుక్కపాల*: చూ, విశల్య. [పెద్దచెట్టిమిడియున్న రీతి.

వటబీజన్యాయము. అం. చిన్న మఱ్ఱిగింజయందు

వటము. సం. వి. అ. పుం, న. 1.=వడము. త్రాడు: చూ, సూత్రము. 1; 2. దండ: చూ, హావణిక. 2(భూషణము. 2.); పుం. 3. మఱ్ఱి*: చూ, స్కంధజము; 4: వరాటకము, వరాటిక. (తె). — గవ్వ: చూ, సంకు. 1.

వటమూలగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దక్షిణామూర్తి రూపుఁడగు శివుఁడు: చూ, శివుఁడు.

వటవట. వా. వి. వాఁగుట యందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హాహాహా. [సదనము. 1.

వటారము. దే. వి. నగరు. రూ-వటారు: చూ,

వటారి. వై. వి. రూ-వతారి. 1. బిరుదము, బిరుదు. ఉ, హరి. 6, అ. 129: చూ, సమర్థము. 3; 2: చూ, సమర్థుఁడు; 3. శూరుఁడు: చూ, హంవీరుఁడు (దే. అని శ. ర.) [ఆ. 112

వటారు. దే. వి: చూ, రూ-వటారము. హరిశ్చ. 5,

వటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, వటము. 1. (నల్లమద్ది అని కొందఱు), 2. వర్తి: చూ, వత్తి. 2.

వటించు. దే. అ. క్రి: ఎడపడు, పస్తుండు, లంకనముండు. (సం) ఉపవసించు (ఇది ద్వివిధము.- రోగమందుపవాసము, వ్రతమందుపవాసము అని.) [వట్టివేరు.

వటివేరు. దే. వి. అవురుగంటవేరు*: చూ, రూ-

వటుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1=వడుగుఁడు. బ్రహ్మచారి: చూ, వటువు; 2. భైరవుఁడు: చూ, శివుఁడు; 3. బాలకుఁడు: చూ, శిశువు.

వటులులను బ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఘూర్జర బ్రాహ్మణులు. 2118 పుట. (వీరు ఋగ్వేదులు. క్షత్రియవాడ అంప్రేలియందుఁగాననగు.)

వటువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1=వడుగు (ఎనిమిదేండ్ల బాలుఁడు): ఉపవీతుఁడు, బ్రహ్మచారి, భిక్షువు, వంతుఁడు, వర్ణి, వేదాంతి. (తె. ప). — ఒంటిజెందెపు వాఁడు, గోఁచికట్టు, గోఁచికాఁడు, గోఁచి బాఁపఁడు, తడవుదాల్పు, తడుపుదాలుపు, బమ్మచారి-బమ్మాచారి-బమ్మసారి-బొమ్మచారి-బొమ్మసారి-బొమ్మాసారి-బొమ్మసారె (అని కొందఱు), ముంజికాఁడు, మెణకరి, వడుగఁడు, వడుగు-వడువు తద్వి.—ం. పుట్టుక మొదలు బ్రహ్మచారికి. (తె) - పుట్టువడుగు; ఇ: (చూ, బ్రహ్మచారులు. గాయత్రిబ్రహ్మచారి=ఉపకుర్వాణుఁడు.); 2.=బటువు. వడుగుంగరము: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2.); 3: చూ, విష్ణువు. 1.

వట్ట. దే. వి. 1. చెఱకుగానుగకు వేసెడి అడ్డమ్రాను; బ. 2: చూ, వృషణము.

వట్టకాయ. వా. వి. బ: చూ, వృషణము.

వట్టము. వై. వి.=వృద్ధ. (దే. అని శ. ర) చూ.

మారకము. 1 (తఱుగు 1.); వా. వి. 2.దండుగ. "చేతివట్టము."

వట్టవాఁపు. వా. వి: ఒఱిబీజము - ఒఱుబీజము, బుడ్డ, వరిబీజము. (సం).— అండవాయువు, కురండము, బృహాత్తు, బృహద్బీజము.

వట్టి. దే. విశ. 1. రిక్తము: చూ, శూన్యము. 1; 2. ఉపయోగములేనిది; 3. అసత్యము: చూ, వితథము. [హాజ్జే.

వట్టికాలు. దే. వి. పిక్కవెలుపటికాలు: చూ,

వట్టిగడ్డి. వా.వి: ఎందుకసవు, నల.

వట్టిగొడ్డుతాఁకట్టు. జా. వ్యర్థమైనచేష్ట. "వట్టిగొడ్డుతాఁకట్టితేఁ జెంతయున్న. కళా. ౪, ఆ 74.

వట్టిచేఁప. దే. వి. శుష్కమత్స్యము: చూ, మత్స్యము. 1. [సెగ్గింపు.

వట్టిమాట. దే. వి. లేనిమాట, నిరాపనింద: చూ,

వట్టియావు. దే.వి.పాలులేనియావు: చూ, ధేనువు.

వట్టిపడియము. ద్వ. వి. మినుములోనగు పిండి పడియము: చూ, పడియము.

వట్టివరి. దే. వి. ఒక సస్యము: చూ, సస్యము.

వట్టివేరు. దే. వి. రూ - వటివేరు. *. రామా. 1, ఆ. 148 (ఇది తెల్ల వట్టివేరు, నీరు వట్టివేరు అని ద్వివిధము): చూ, నేవ్యము. 1-2-3.

వట్టిసరులు. దే. కా. బ: చూ, ధాన్యము.

వట్టు. దే. వి. 1. ఎండవేసిన కాయదినుసు; వత్తి, వరుగు; 2. ఎండినపక్షి; 3. దూలములోనగువానికి బలముకయి వేసెడుకట్టు; వా. 4. ఒట్టు: చూ, శపథము; అ. క్రి 5. ఇంకు: చూ, శోషించు. 1; 6. ఎండు: చూ, శోషించు. 2; 7. కృశించు. మార్క. 8, ఆ. 139: చూ, సొటసొటవోవు.

వట్నము. దే. వి. బస్తా, జెడక: చూ, సంచి. (దీన్నిని మోసికొనిపోయెడుకట్టవట్నాలకట్టి.)

వటు్రి. వై. విశ.=వృత్త. రూ - వటు్రిన-వట్రువ. గుండ్రము: చూ, వృత్తము. 5.

వటు్రిన. వై. వి.=వర్తుల: చూ, వటు్రి.

వటు్రిపడు. వై. అ. క్రి. తగ్గు. హరి. ఉ. 10, ఆ. 182: చూ, సుడిక్కు. 9.

వటు్రిపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1. తక్కువపఱుచు; తగ్గించు, అతకరించు, తీసివేయు; 2. లక్క్యపెట్టు.

వటు్రిము. వై. విశ. 1.=వర్తన. కుఱుచు: చూ, హ్రస్వము; శే. వి. 2. వకార్కృతి: చూ, హడపము; వా. 3: బనితెమ.

వటి్రించు. వై. అ. క్రి. 1. పెడమోముపడు, మాఱుమొగముపడు, వటి్రిలు-వ ట్రిల్లు: చూ, వెనుదీయు. 1; 2. గుండ్రముగా చెక్కు; 3. వంపుగాచేయు.

వటి్రిలు. వై. అ. క్రి.=వృత్. రూ - వటి్రిల్లు: చూ, వటి్రించు. 1—2; 3. పరివర్తిల్లు. విజ. 2, ఆ. 45: చూ, వర్తించు; 4. కలుగు: చూ, సంభవించు. [6, ఆ. 55.)

వటి్రిల్లు. వై. అ. క్రి.—వై.— (హరి. ఉ.

వటు్రివ. వై. వి.=వర్తులమ్. 1. గుండ్రము, వర్తులము: చూ, వృత్తము. 5; 2. బుడకారము, వటు్రివసుడి: చూ, సుడి.

వటు్రివపుస్త. వై. వి. చక్రిలః: చూ, పుస్తకము. [సుడిపుసి వాడుక.)

వటు్రివసుడి. ద్వ. వి: చూ, వటు్రివ. 2. (వట్రి

వఠర. దే. విశ.=వటారి: చూ, సమర్థుఁడు. (శూరుఁడు అని కొందఱు.)

వఠారి. దే. విశ: చూ, రూ—వటారి. 1_2_3. (ఉ, హరి. 2, ఆ. 194.)

వడ. దే వి. 1. తాపము. హరి. పూ. 8, ఆ. 33: చూ, సంతాపము; 2. వెచ్చన. రామా. 1, ఆ. 151: చూ, వేఁడిమి. 2; 3. గారె. అని. 1, ఆ. 41: చూ, భక్ష్యము. 1. (కారపువడ, పెరుఁగులోవడ లోనగునవికలవు.); 4. అలసట: చూ, శ్రమము. 1.

వడఁకాడు. దే. అ. క్రి. (వడఁకి + ఆడు) వడఁకు: చూ, వణఁకు. 2.

వడఁకు. దే. వి. 1. రూ-వణఁకు. కంపము. పా. 5, ఆ. 46: చూ, లోలము; అ. క్రి. 2. (వై. 6, ఆ. 102): రూ-వదుఁకు-వణఁకు, గడగడలాడు, గిటగిటమను, జలదరించు-జలపరించు, దడియఁబడు, దడియు, వడఁకాడు, వడుకొను, వలికొను, రాలుపడు-రాల్పడు. (సం).—ఆకంపించు, ఉత్కంపించు, కంపించు. తద్వి.— ఆకస్మికముగా కంపించు.—అదిరిపడు, ఉదరిపడు, ఉలికిపడు; ("చూ, సలించు."); 3. చలించు: చూ, సలించు. [పర్వతము.

వడఁకుగుబ్బలి. ద్వ. వి. హిమాలయము: చూ,

వడఁకుఁగొండ. ద్వి. వి.—వై.—(రామా. 1, ఆ. 26.) [అయనము.2.

వడఁకుత్రోవ. ద్వ. వి. ఉత్తరాయణము: చూ,

వడఁగొట్టు. వా. అ. క్రి: చూ, వడగొను.

వడఁబోఁత. వా. వి. వడఁబోయుట. తద్వి.— విశ. వడకట్టఁబడినది. (సం):-పూతము.

వడఁబోయు. దే. స. క్రి. పాత్రిమునోటికి గుడ్డకట్టి నీళ్లు లోనగువాని వడియఁగట్టు. రసి. 1, ఆ. 16: వడగట్టు, వడిఁబెట్టు,వడియఁబెట్టు, వడియఁబోయు. తద్వి.- జలాదులంబట్టికదేలించు.—వలచు,వానించు.

వడగట్టు. వా. వి.—వై.—

వడగరులు. వా. వి. బ: చూ, బడగులు.

వడగల్లు. దే. వి.(వడఁకు + కల్లు): వానరాయి. (సం).—ఇరాచరము, కరక-కరకము-కరము, గోఘృతము, ఘనకఫము, ఘనోపలము, ట్ట, తోయడింభము, వరామృతము, బీజోదకము, మేఘాస్థి, వర్షణము, వర్షోపలము.

వడగవ్వ. దే. వి. ఒకచేఁప: చూ, మత్స్యము.1.

వడగాలి. దే. వి. వేసఁగిలోని నిప్పుగాలి. చారవాయువు: చూ, వాయువు. (ఇట్లు వడగాడుపు-వడగాడ్పు.)

వడగొను. దే. అ. క్రి. ఎండచే తపించు: చూ, సంతాపించు.(వడఁగొనుఅనికొందరు.);

వడచు. దే. స. క్రి. గ్రా-వడుచు. 1: కాచుచు-కార్చు-కాచుచు, ఒలుకు; 2. విడుచు: చూ, విసర్జించు; 3. నూనె లోనగువాని దించు.

వడజక్కులిక. ద్వ. వి. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు. [హారిత్తు. 1.

వడదెస. దే. వి. ఉత్తరపుదిక్కు, దాకడ: చూ,

వడదోలు. దే. వి. (వడము + తోలు) 1. వేఁటకాఁడు కప్పుకొనెడు నిడుపుతోలు: చూ, శకలము. 1 (బెరడు. 1.); 2. గవుండ్లవాని మొల నిడుపుతోలు: చూ, శకలము. 1. (బెరడు. 1.)

వడపప్పు. దే. వి. నానఁబెట్టిన పెసరపప్పు: చూ, సూపము. [కాశీ. 4, ఆ. 114.

వడపిందె. దే. వి. బ. ఊరవేసిన మామిడిపిందె.

వడమబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ద్రావిడులు. (బ్రాహ్మణులు.) (కృష్ణయజుర్వేదీయులును కౌండిన్యసూత్రముగలవారు.కౌషీతక సూత్రజ్ఞులను ఋగ్వేద సామవేదములు గలవారును గూడఁ గలరు.)

వడము. వై. వి. 1. దండ: చూ, భూషణము. 2—(32);2.=వట. మోకు:చూ,సూత్రము.1.

వడముడి. దే. వి: చూ, వృకోదరుఁడు.

వడలు. దే. అ. క్రి. వాడు: చూ, స్రుక్కు.14.

వడవ. సం. వి. అ. స్త్రీ.=బడబా. కుంటెనకత్తె: చూ, శంభళి.

వడవడ. దే. వి. వడఁకుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ.

వడవడఁకు. దే. వి. అధిక కంపము: చూ, లోలము. 1. [చూ, బొత్తిగా.

వడారము. దే. ద్రి. క్రి. విశ. మొదలంటు:

వడి. వై. వి. 1.=వలి.పద్యయతి: చూ, యతి. 1; దే. వి. 2. వేగము: చూ, స్యదము; 3: చూ, కార్యము.1; 4. కాలము: చూ, సమయము.2;

-వా. 5. మెలి. "వెంటి వడి(త్రిప్పు.": చూ, లంకియ. 3; 6. దారముపిరి: చూ, లంకెయ. 8; 7. పురిబిగువు; 8. పురిబిగువునఁబడు చిక్కు.

వడిఁగట్టు. దే. వి. 1: చూ, శోధనము. 1; స. క్రి. 2: చూ, వడఁబోయు. (సంధినివర్ణలోపము.)

వడిఁబెట్టు. దే. స. క్రి. 1: చూ, వడఁబోయు భో. 3, ఆ. 185; 2: చూ, శోధించు. 1. ఆము. 2, ఆ; వా. 3. పిరిత్రిప్పు; 4. నడకయందు వేగముకలిగించు.

వడికాఁడు. దే. విణ. 1: చూ, వేగిరకాఁడు; 2. శూరుఁడు: చూ, హంవీరుఁడు.

వడిగలతనము. ద్వ. వి. వడితనము. కవిక. 1,ఆ: చూ, శౌర్యము. 1.

వడిగలవాఁడు. దే. విణ: చూ, వడికాఁడు.1-2.

వడిగొను. దే. అ. క్రి. 1. మెలిపడు. "వడిగొన్న సరులతో" క్షేత్రియ: చూ, వెంటిగొను; 2. వేగముగలుగు. భార. ఆది. 6, ఆ; ప్రే. 3. వడిగొల్పు. శశాం. 2, ఆ. 65.

వడిమేట్టు. వా. వి. 1. అకాత్తుగవచ్చెడి ఆపద: చూ, విపత్తు; అ. క్రి. 2. గొప్పచిక్కు. "వడిమేట్టులోఁబడితి."; 3. వేగముగామెట్టుకొను." "అగ్నిజ్వాల నుడిగాలివలన వడిమెట్టెను."; 4. మెలిమెట్టు. "అన్నమఱుగక పేగులఁవడిమేట్టెను.";5.పిరియెక్కు."దారము పేనినకొలఁది వడియెక్కును."; 6. పిరియెక్కునట్లు పేను.

వడితనము. వా. వి: చూ, వడిగలతనము.

వడిపెట్టు. దే. స. క్రి 1. మెలిపెట్టు. విక్రి. 8, ఆ: చూ,వడివేయు; 2. నులుము. హంస. 3, ఆ: చూ, సంహారించు.

వడియ: చూ, వంక్యము. [గట్టు. 2.

వడియఁగట్టు. దే. స. క్రి: చూ, రూ-వడిఁ

వడియఁబోఁత. దే.వి. వడియఁబోయుట.

వడియఁబోయు. దే. స. క్రి. బియ్యము కడిగినీళ్లు వడియనుంచు: చూ,వడఁబోయు.

వడియము. వై. వి.=వటకః. రూ-వడుకము-వడెము. (సం).—వటకము. తద్వి.—౧.ఉట్ట వడియము; ౨. వట్టివడియము. (గుమ్మడి, బూడిదగుమ్మడి, నల్లేరు, పిండి, పేలాలు లోనగువానితో వడియములు పెట్టెదరు. నల్లేరువడియము ఆరోగ్యము. విరేచనకారి.)

వడియు. దే. అ. క్రి. 1. కాఱు: చూ, స్రవించు; 2. ఇంకు: చూ, శోషించు; 3. బక్కటిల్లు: చూ, సాటసాటవోవు. [2-31.

వడివాఁడు. దే. విణ: చూ, పసికాఁడు. సాం.

వడివేయు. దే. స. క్రి. 1: నులుము, పిరిగొను, పెనవెట్టు- పెనవేయు, మెలిపెట్టు- మెలివెట్టు, మెలివేయు, లంకించు, లంకెవెట్టు, వడిపెట్టు. "మీసములు వడివేయుచున్నాఁడు."; 2: నులుము: చూ, సంహరించు.

వడిసీసము. అం: చూ, వృత్తము. 1. (సీసపద్యభేదము. అంతటను యతియే గాని ప్రాస ము లేనిది.) [4-87.

వడుకము. వై. వి: చూ,వడియము. అం, వహా.

వడుకు. దే. స. క్రి.1. కదురులోనగువానిత్రిప్పి దూదిని నూలుగానీడ్చు. "యజ్ఞోపవీతములు వడుకుచున్నాఁడు."; వా. 2. మోసముచేసి సొమ్ము సంగ్రహించు.

వడుకుడు. దే. వి. వడుకుట.

వడుగఁడు. వై. వి.=వటుక. రూ-వడుగు: చూ, వటువు.

వడుగు. వై. వి. 1.—పై.— విజ్ఞా, అచా. కాం; 2: రూ-వడువు. (సం).—ఉపనయనము-ఉపనయము-ఉపనాయము; దే.వి. 3. రూ-వడువు. చంద్రా. 1, ఆ: చూ, విధము. 1. [దానార్హులు.

వడుగుచేయించినవాఁడు. అం: చూ,గయాపిండ

వడుగుచేసినవాఁడు. అం: చూ, పితలు.

వడుచే. దే. క్రి: చూ, రూ-వడచే. 1-2-3.
వడుపు. దే. వి. 1. వడియుట. పాండు. 3, ఆ; వా. 2. నిగిడించిచేయుమేట. "పిల్లివడుపు".
వడువు. వై. వి.=వటుక: చూ, రూ-వడుగు. (బ్రహ్మచారికి.-పాండు. 4, ఆ. 174; విధమునకు.-భార. స్త్రీ. 1, ఆ.)
వడుసు. దే. వి. బట్టచేలువచేయుటలో వడుగు పేకలు సందిచ్చి వంకరగా తొలఁగుట.
వడుసుడి. దే. వి. (వడుసు+సుడి.) 1. రాజు ధనవంతుని బలాత్కారము చేసి పుచ్చుకొనెడు ధనము: దండుగ-దండుగు-దండువ-దండువు; 2. అధికారి యపరాధివలన పుచ్చుకొనెడు ధనము: జేరిమానా-జోలుమానా-జోల్మానా, దండుగ-దండుగు-దండువ-దండువు; 3. నష్టము: చూ, నేగి. 4. [కలదియగు.
వడుసుపోవు. దే. అ. క్రి. వస్త్రము వడుసు
వడెః. దే. వి. రూ-వడియ: చూ, వంక్యము.
వడెము. వై. వి.=: చూ, రూ-వడియము.
వడ్డన. దే. వి. వడ్డించుట: రూ-వడ్డెన.
వడ్డి. వై. వి.=వృద్ధి: చూ, వృద్ధి. 4.
వడ్డించే. దే.స. క్రి: చూ, మార్చు.1. [స్వామి.
వడ్డికాసులవాఁడు. వా. వి.తిరుపతి వెంకటేశ్వర
వడ్డికివడ్డి. వా. వై. వి.=వృద్ధివృద్ధి. వడ్డికిఁగలిగిన వడ్డి, చక్రవృద్ధి: చూ, వృద్ధి. 4.
వడ్డిబ్రతుకు. ద్వ. వి: చూ, వృద్ధజీవిక.
వడ్డిమేపరి. ద్వ. వి. వడ్డిచే జీవించువాఁడు.
వడ్డీ. వై. వి.=వృద్ధి: చూ, రూ-వడ్డి.
వడ్డెన. దే. వి: చూ, రూ-వడ్డన. [ము.
వడ్రంగము. వై. వి. వడ్రంగికర్మ: చూ, వడ్ర
వడ్రంగి. వై. వి.=వర్ధకి. రూ-వడ్ల-వడ్లంగి, వడ్రవాఁడు-వడ్లవాఁడు, రథకారుఁడు: చూ, స్వర్ణకారుఁడు. [శతపత్రము. 1.
వడ్రంగిపిట్ట. వై. వి. రూ-వడ్లంగిపిట్ట: చూ,
వడ్రము. వై. వి: చూ, రూ-వడ్రంగము.
వడ్రవాఁడు. వై. వి: చూ, రూ-వడ్రంగి.

వడ్ల. వై. వి: చూ, వడ్లంగి. (వడ్లవాఁడు, వడ్లది.)
వడ్లంగి. వై. వి.=వర్ధకి. 1: చూ, రూ-వడ్రంగి; అం. 2: చూ, శిల్పులు.
వడ్లంగిపిట్ట. వై. వి: చూ, రూ-వడ్రంగిపిట్ట.
వడ్లకంకణము. వై. వి. ఒకకొంగ: చూ, రకుంతి (బకము)
వడ్లచిలుక. వై. వి. చిలుకపిట్ట: చూ, పురుగు
వడ్లత. ద్వ. వి: చూ, వడ్లది.
వడ్లది. ద్వ. వి.—వై.—
వడ్లబత్తుఁడు. వా. వి: చూ, వడ్రంగి.
వడ్లు. వై. వి. బ. (ఏ. వరి): చూ, ధాన్యము.
వణఁకు. దే. వి, అ. క్రి: చూ, రూ-వడఁకు. (కంపమునకు.- వీర. 4, ఆ.)
వణజి. అం. వణజియను కరణము; చూ, రూ-వణిక్కు. 2.
వణము. సం. వి. అ. న. 1. గన్వ: చూ. వరాటకము. 1; 2. తోఁట: చూ, వనము. 2; 3. అడవి: చూ, విపినము; 4. బయలు వెడలుట, నిర్గమనము: చూ, వెడలఁబాటు.
వణిక్కు. సం. వి. జ్. స్త్రీ. 1: చూ, వర్తకము. 1; పుం. 2: చూ, కరణము. 14; 3. వర్తకుఁడు. రూ-వణిజుఁడు-వాణిజుఁడు: చూ, సార్థవాహుఁడు; 4.=వాణె. కోమటి: చూ, వైశ్యుఁడు. [వణిక్కు. 3.
వణిజుఁడు. సం. వి. జ్. పుం; చూ, రూ-
వణిజ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, వణిక్కు. 1.
వణితము. దే. వి: చూ, వంటియము.
వతంసము. సం. వి. అ. పుం. 1:చూ, సిగదండ; 2. పూఁగమ్మ: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2.) [పరిపాటి, వాళీ.
వతను. వా. వి: వాడుక, మామూలు, రివాజ్,
వత్త. దే. వి: చూ, వట్టు. 1. స్వా. 2, ఆ. 57; రసి. 4, ఆ. 115; విష్ణు. ఉ. 5, ఆ.
వత్తి. వై. వి. 1: చూ, వత్తె. అం, భా. ద్వి. 158; 2.=వర్తి. దీపమువర్తి: దశ, దీపవల్లి,

వటి, వ_ర్తి. (తె).—వ_త్తియ-వ_త్తె. తద్వి.—౧. కొవ్వొ_త్తి-క్రొవ్వొ_త్తి; ౨. తిటి.

వ_త్తియ. నై. వి. 1: చూ, రూ-వ_త్తి. 1; 2: చూ, రూ-వ_త్తె. 1-2.

వ_త్తె. నై. వి. 1.—పై.—; 2: చూ, రూ-వ_త్తియ—చేరకము, బద్దియ—బద్దె. (సం).—దశ, వ_ర్తి.

వత్సఁడు. సం. విశే. బాలుఁడు: చూ, శిశువు.

వత్సకము. సం. వి. అ. పుం: అతిసారనుత్తు, కలింగము—కళింగము, కాహి, కుటచము—కుటజము-కూటజము, కైటజము, కోట్టారము, కౌటజము, క్రిముకము, క్షుపకము, గిరిజము, గిరిమల్లిక, ప్రావృషేణ్యము, యవఫలము,వనతి_క్తకము,శక్రివృక్షము.(తె.వ).—కొండమల్లె, కొడస——కొడిస—కొడిసె*. తద్వి.—౧: శ్వేతకుటజము (తె) —పాలకొడిస*; ౨. కొడిసెకాయకు.— ఇంద్రయవము, కలింగకము-కళింగకము-కలింగము-కళింగము, కలింగి, భద్రియము. (తె. వ).—కొడిసెకాయ, కొడిసెపాల, కొడిసెప్రాలు; 3.కొడిసెపండునకు.—కొడిసెపండు. ("చూ, శక్రివృక్షము.")

వత్సతరము. సం. వి. అ. పుం. మోయుటకును దున్నుటకును పని పట్టఁదగిన వయసుగల కోడె, దమ్యము: చూ, వృషభము. 1.

వత్సదంతము. సం. వి. అ. పుం. అమ్ము: చూ, పేరి. 4 (బాణము. 1.)

వత్సదూతము. అం: చూ, బాణాగ్రములు.

వత్సనాభము.సం.వి.అ.పుం.విష భేదము:చూ,విష.

వత్సనాభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.= వసనాభి. ఒక విషవస్తువు. పాండు. 5, అ. 240: చూ, విషము. 1; 2. మృగములకు వత్సనాభి వంటి దగుటచేత కుక్కఁకియ్యఁబడిన పేరు. ప్రా. 4, ఆ: చూ, సివఁగి.

వత్సము. సం. వి. అ. న. 1. రొమ్ము: చూ, వక్షము. 1; పుం. 2. ఏఁడాది: చూ. సంవత్సరము; 3. ఏఁడాదిలోపుదూడ: చూ, ధేనువు. 32. [శివుడు.

వత్సముఁడు. సం. వి. అ. పుం. బాలకుఁడు:చూ,

వత్సరము. సం. వి. అ పుం. ఏఁడాది: చూ, సంవత్సరము. [రాజు:చూ, రాజు. 1.

వత్సరాజు. సం. వి. న్. పుం. ఉదయనుఁడను

వత్సలము. సం. వి. అ. పుం. తృణాగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.

వత్సలుఁడు. సం. విశే. వాత్సల్యముఁగలవాఁడు.

వత్సాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తిప్పతీఁగ*: చూ, సోమవల్లి; 2: ఉదబంధని, కూర్చపర్ణిక, నాగుడి, వకాంగి, పాతాళగరుడ. (తె. వ).—దుస్సరి—దుస్సిర-దూయుతీఁగ-దూసర.*

వత్సుఁడు. సం. వి. అ.పుం.చూ,రూ-వత్సఁడు.

వదంతి. వా. సం. వి. ఇ. న. గాలిమాట, సమాను, పుకారు, రూమరు: చూ, శబ్దము. 2.

వదడు దే.వి.మాళి.ఆం.వ.౨-౬1:చూ,రేణువు.1.

వదనఖుర్జువు. సం. వి. ఉ. న: చూ, మొటిమ.1.

వదనము. సం. వి. అ. న. 1. నోరు: ఆననము. ఆస్యము, చర్వణము, తుండము, ముఖము, లపనము, వక్త్రము. (తె. వ).— నోరు, మూతి, వా-వాయి. తద్వి.—౧. ముందటి పండ్లులేని నోరునకు.- (తె).— బొొ_ఱ్ఱి; ౨. వంకరనోరునకు.- (తె).—సొలునోరు; 3. నోటి పైభాగమునకు. (తె).— మూతి; 2. మొగము: ఆననము, ఆస్యము, కుహరము, తుండము, తుండి, చుక్రము, చ్యావము, ముఖము, లపనము, వక్త్రము. (తె).—ముగము-మొగ-మొగము-మోము, మూతి, మొకము, వా-వాయి.తద్వి.—౧.కళాహీనపు మొగమునకు.- (తె).-చిప్పమూతి; ౨. గడ్డము మీసము లేని మొగమునకు.—

(తె) —పేడెమూతి; 3. కోపముగల మొగము నకు.— (తె).—ముసురుమూతి; 4. నింద యందు మనుష్య ముఖమునకు.— (తె).— మొర—మొరను—మోర; 5. పశ్వాదులదీర్ఘ ముఖమునకు.— (తె).— మొర— మొరను— మోర; 6. పెడమొగమునకు.— పరాఙ్ముఖ ము—పరాఙ్ముఖత్వము, పరాచీనము, పరి వర్తనము—పరివర్తము— పరీవర్తము, విముఖ త్వము, వైముఖ్యము. (తె. వ).—అరగలి, అలకువ, కొదుకు—కొదుగు, జోడుఁగు—జోణుఁ గు, పెడము — పెడమొగము— పెడమోము, మోరతోఁపు, మాఱుమొగము; 7. ముక్కు— నకు.— (చూ, ముక్కు. 1.)

వదనిక. వై. వి.=వృక్షాదని. రూ—బదనిక—బద నిక*: చూ, వృక్షాదని.

వదన్యుఁడు. సం. విణ: చూ, రూ—వదాన్యుఁడు.

వదర. వై. విణ.=వద. పేలరి. లక్ష్మీ. 4, ఆ. 37; ఉ, హరి. 2, ఆ: చూ, వక్త. 1.

వదరు. దే. వి, 1. చేఁతిసొర*: చూ, సొర; 2. ఇంద్రావ్యాయము; 3. ఆనపకాయ: చూ, సొరకాయ; 4: చూ, వదర; వై. అ. క్రి. 5. ఊరకమాటాడు: పేలు—ప్రేలు, కజ్జో, వాఁగు; దే. అ. క్రి. 6: చూ, వదరు. 5. ఉ, హరి. 5, ఆ. 276. [హరి. 12.

వదరుఁగప్ప. ద్వ. వి. ఒకానొక కప్ప: చూ,

వదరుఁబోతు. ద్వ. విణ: చూ, వదర.

వదలు. దే. వి. 1. రూ—వదులు. విసర్జనము: చూ, విమోచనము; అ. క్రి. 2. రూ—వదు లు. వీడు: చూ, సడలు; స. క్రి. 3. విడు చే: చూ, విసర్జించే.

వదలుట. దే. వి: చూ, వదలు. 1.

వదాన్యుఁడు. సం. విణ. రూ— వదన్యుఁడు. 1. మిక్కిలి యిచ్చే వాఁడు: ఘనాఘనుఁ డు, దానశౌండుఁడు, బహుప్రదుఁడు, స్థూల లక్షుఁడు. తద్వి.—దాతకు.—ఉదాత్తుఁడు, ఉదారుఁడు, త్యాగి, దాత, దాయి, ధన దుఁడు. (తె. వ).—ఇచ్చువాఁడు, ఇడు వాఁడు, ఈగికాఁడు—ఈవికాఁడు, ఈవరి, చేఁగకాఁడు, చేఁగి, చేగలవాఁడు, తెగుదారి, విడువరి. ("చూ, స్థూలలక్షుఁడు."); 2. మ నోజ్ఞముగా మాటలాడువాఁడు: చూ, వక్త. 1—5. [సుడి. 4.

వదాలము. సం. వి. అ. పుం. నీటిసుడి: చూ,

వదావదుఁడు. సం. విణ. రూ—వదుఁడు. మాట నేర్పరి: చూ, వక్త. 1.

వదావళి. ద్వ. వి. (వదర+అవళి) 1. ప్రేలాప ము: చూ, శోకము; 2. వదరుఁబోతుతనము.

వది. దే. వి. ఏనుఁగు లోనగువానిఁబట్టుటకై త్రవ్వఁబడియుండ్లులోనగువానిచే కప్పఁబడిన పల్లము. రా, వి. 3, ఆ. 46.

వదిన. వై. వి.=వధూనీ. రూ—వదినియ—వదినె— వన్నె. (సం).—వధూని—వధూనిక. 1. అన్న భార్య: చూ, భార్య; 2. భార్యకు అక్క; 3. తనకంటె పెద్దదియగు మేనత్త మేన మామల కూఁతురు; వా. 4. మగని తోఁబు ట్టువు: చూ, ఆఁడుబిడ్డ. 2.

వదినియ. వై. వి.=—పై.—

వదినె. వై. వి.=—పై.—

వదియ. దే. వి: రూ—వడె. బదనిక*: చూ, వృక్షాదని. (తృణతతివిశేషముఅనికొందఱు.)

వదుఁడు. సం. విణ: చూ, రూ—వదావదుఁడు.

వదులు. దే. విణ. 1. బిగుతుకానిది: లొడలొడ; వి. 2: చూ, రూ—వదలు. 1; అ. క్రి. 3. బిగువు తప్పు: చూ, సడలు. భార. ఆది. 3, ఆ.

వదులుడి. దే. వి. (వదలు+లూటి) బీటిక: చూ, స్ఫోటము. 1. (సంధినివర్ణ వికారము.)

వదె. దే. వి: చూ, రూ—వదియ. *

వద్ద. దే. వి: చూ, రూ—ఒద్ద. [బస్తాం(ధ్రి), వర్తిక.*—

వద్ది. వా: వి. రూ—ఒద్ది. (సం.)—అజశృంగి,

వద్దు. వా. అవ్య: చూ, రూ—వలదు.

*వధదండము. అం: చూ, వధము. 2.
వధము. సం. వి. అ. పుం. 1. చంపుట: చూ, హింస. 1; అం. 2: చూ, దండత్రయము. (దండార్థ్యాని కొట్టుట:చూ,త్రయము.= అర్థహరణము, పరిక్లేశము, వధదండముఅనునవి.)
వధస్థానము. సం. వి. అ. పుం. చంపుడుగట్టు, అఘాతకిము, అఘాతము: చూ, స్థానము.1.
వధించే. సం. స. క్రి. చంపు: చూ, సంహరించే.
వధుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.
వధువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1.—పై.—; 2, పెండ్లాము: చూ, భార్య; 3:(తె). పెండ్లికూఁతురు—పెళ్ళికూఁతురు; 4. కోడలు: చూ, స్నుష; 5. గంట్లకచోరము*: చూ, షడ్గ్రంధ; 6. పిక్క*: చూ, స్పృక్క; 7. ప్రేంకణము*: చూ, సన్నదుంపు; 8. మామెన*: చూ, శారిబ.
వధూటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, వధుక; 2: చూ, వధువు. 4; 3. కన్యక, పెండ్లికాని పడుచే: చూ, స్త్రీ. [వదిన. 1.
వధూని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=వదినె: చూ,
వధూనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.— [పతులు.)
*వధూవరులు. అం. పెండ్లిదంపతులు. (చూ, దం
వధ్యుఁడు. సం. విణ. చంపఁదగినవాఁడు.
వధ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ; చూ, రూ—వర్ధ్రి.
వనకాగవేల్లము. సం. వి. అ. పుం. అడవికాఁకర*: చూ, సుషవి. 1.
వనకుక్కుటము. సం. వి. అ. పుం. అడవికోడి: చూ, పుంజో. ౧. [చూ, రేఁగు. 1—౧.
వనకోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడవిరేఁగు*:
వనక్షుద్రశింబి. సం. వి. ఇ. పుం: అడవిచిక్కుడు*. తద్వి.—(చూ, చిక్కుడు; మొక్కచిక్కుడు. ఇందు తీఁగ—మొక్క లోనగు జాతులుకలవు.)(చూ, చిక్కుడుకుటుంబము.)
వనగుప్తము. సం. వి. అ. పుం. చోఱ*: చూ, స్రవ. [వెన్నెల యనురీతి.
*వనచంద్రికా న్యాయము. అం. అడవిఁగాచిన
వనచరము. సం. వి. అ. పుం. రూ—వనేచరము. అడవితిరుగుడు, కోఁతి: చూ, వానరము.
వనచూలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దాసన*: చూ, వాయజీవనమారకము. [చూ, మేషము.1—౭.
వనచ్ఛాగము. సం. వి. అ. పుం. అడవిమేఁక;
వనజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిల్లపెసర*: చూ, స్తంబకరి (పెసర.) [చూ, నిమ్మ.
వనజంబీరము. సం. వి. అ. పుం. అడవినిమ్మ*:
వనజబదరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, వనకోలి*.
వనజము. సం. వి. అ. న. 1. తామర: చూ, సహస్రపత్రము; పుం. 2. మృగముపెడి దేనుఁగు: చూ, హస్తి; 3. తుంగముస్తె*: చూ, హరిత. (ముస్తకము. 1—2.)
వనట. దే. వి. 1: చూ, శోకము. భార. శాం. 3, ఆ; 2. పరిదేవనము. అం, భా. 1, ఆ. 16: చూ, వాచేగడము.
వనతిక్తక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, విద్ధకర్ణి*.
వనతిక్తకము. సం.వి.అ. పుం: చూ, పత్సకము*.
వనతువరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడవికంద, సర్పనాళము*: చూ, సూరణము.
వనదీపము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సంపఁగి*.
వనదేశస్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దేశస్త్రీలలోని నొకతె: చూ, స్త్రీ.
వనధి. సం. వి. ఇ. పుం. కడలి: చూ, సముద్రము.
వనపాలుఁడు. సం. విణ: కబ్బావేక్షుఁడు. (తె. ప).—తోఁటకాఁపు, తోఁటవాఁడు, తోఁటీఁడు, మాలి. [పిప్పలి. 1.
వనపిప్పలి. సం. ఈ. స్త్రీ. అడవిపిప్పలి*: చూ,
వనవు. దే. వి: చూ, వనట. 2.
వనప్రియము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోయిల: చూ, సాఁకుడుపులుఁగు; 2. చోఱ*: చూ, స్రవ. [సరస్సు. 1.
వనబంధము. సం. వి. అ. పుం. కోనేరు: చూ,
వనమంజరి. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("న-జ-

జ-జ-జ-భ-రగగణములు. 14 యతి. 21 ఛందస్సు.") [మక్షిక. ౧.

వనమక్షిక. సం. వి.ఆ. స్త్రీ. అడవియీఁగ: చూ, వనమయూరము. అం: చూ,వృత్తము. 1. ("భ-జ-స-న-గగములు. 9 యతి. 14 ఛందస్సు.")

వనమహిషము. సం. వి. అ. పుం. అడవిదున్న: చూ, సైరిభము (మహిషము.)

వనమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకులు పువ్వులు చేర్చి కట్టిన తోమాలె: (తె):-తోఁటమాలియ-తోఁటమాలె- తోమాలియ-తోమాలె: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2.)

వనమాలి. సం. వి. న్. పుం.1: చూ, విష్ణువు.1; అం. 2: చూ, జన్యతాళములు.

వనమాలిని.అం. (వారాహి): చూ, మాతృకలు.

వనము. సం. వి. అ. న. రూ-వణము. 1. అడవి: చూ, విపినము; 2. తోఁపు: ఉపవనము, ఆక్రీడము, ఆరామము, ఉద్యానము, ఉపవనము, కచ్ఛము, కాననము, కుటపము, గృహారామము, గోత్రము, తేపనము, నందనవనము, నందనము, నిష్కుటము, ప్రమదవనము-ప్రమదావనము, మలయము, వణము, వనిక, వాటము. (తె).—ఆటతోఁట, ఆరాము-ఆరియము-ఆరెము, ఎలదోఁట, తోఁట, తోఁపు, హాసుతోఁట. తద్వి.—౧. అంతఃపుర స్త్రీలతోఁటకు-ఉద్యానము, ప్రమదవనము-ప్రమదావనము. (తె).-ఆటతోఁట, హాసుతోఁట; ౨. కుబేరుని వనమునకు.— చైత్రరథము; ౩. తమలపాకుల తోఁటకు - (తె) ఆకుతోఁట; ౪. దేవోద్యానమునకు.— మిశ్రకము, వైభ్రాజము, సిధ్రకారణము; ౫. పశ్చిమసముద్రవరుణోద్యానమునకు.—అరవిందము; ౬. పూఁదోఁటకు.—కచ్ఛము. (తె).— పూఁదోట-పూలతోఁట్ట్య,మంత్రులతోఁటకు.-ఉపవాటిక, వృక్షవాటిక; ౮. మనోజ్ఞవనమునకు.- కామూరణ్యము;౯. వేశ్యాగృహారామమునకు.- ఉపవాటిక, వృక్షవాటిక; ౧౦. ఇంద్రోద్యానవనమునకు.-కందసారము, నందనవనము,నందనము; ౧౧. కూరలోనగువాని తోఁటకు.— (తె).- వాటము-వాటి;౧౨ అడవికి: (చూ, విపినము);("చూ,హాసుతోఁట."); 3 నీరు: చూ, సలిలము;4: చూ,సెలయూట;5. పరదేశమునందలియునికి: చూ, స్థానము 1;6.ఇల్లు: చూ, సదనము.1;7: చూ,సమూహము. భార. ఆది. 1, ఆ; 8. పువ్వు: చూ, సుమము; 9. ఎఱుపు: చూ, వర్ణము. 6; 10. ప్రవాహము: చూ, వెల్లువ; స. 11 ఏడు: చూ, సప్తకము; అం. 12: చూ, సంతానములు; 13: చూ, తంత్రములు; 14: చూ, చేతనరత్నములు. [చూ, పెసర.

వనముద్గము. సం. వి. అ. పుం. అడవిపెసర*:

వనములు. అం: చూ, దివ్యవనములు.

వనమూతము. సం. వి. అ. పుం. మబ్బు: చూ, స్తనయిత్నువు (మేఘము. 1.)

వనయగస్తి. సం. వి. ఇ. పుం. అడవియగిసె*: చూ, శుకనాసము. 1.

వనయూథిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అడవిమొల్ల*: చూ, హారిణి. 5.

వనరేరండము. సం. వి. అ. పుం. అడవియాముదపుఁజెట్టు: చూ, వ్యాడంబకము.

వనరు. దే. వి. 1: చూ, రూ—వనట. 2; 2. జలాధారము;అ.క్రి. 3: చూ, శోకించు. భార. స్త్రీ. 1, ఆ; 4. దీనాలాపము. భార. సభా. 2, ఆ; పాండు. 4, ఆ. 159; 5: చూ, విలపించు. వసు. 3, ఆ. 76.

వనవాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడవికాఁపురము; అం. 2: చూ, దేశములు. [శిగ్రువు.

వనశిగ్రువు. సం. వి. అ. న.అడవిమునగ*:చూ, వనశృంగాటము. సం. వి. అ. పుం. పల్లేరు* చూ, స్వాదుకంటకము.

వనసూకరము. సం. వి. అ. పుం. అడవిపంది: చూ, సూకరము.

వనస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కరక*: చూ, హరీతకి; 2. పుల్లబచ్చలి*: చూ, హీలమోచి (బచ్చలి ౨); 3. రావి*: చూ. శ్యామలము. 2.

వనస్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పూయక కాచెడుచెట్టు. (పూచి కాచెడుచెట్టు వానస్పత్యము.); 2. చెట్టు: చూ, వృక్షము; 3. మఱ్ఱి*: చూ, స్కంధజము; 4. పూయక కాచెడు పనస*: చూ, వేరుపనస (అని కొందఱు.)

వనస్పత్యాదిసర్గము అం: చూ, సృష్టిసర్గములు.

వనాగ్నిమంథము. సం. వి. అ. పుం. అడవినెల్లి*: చూ, శ్రీపర్ణము. 1.

వనాటము. సం. వి. అ. పుం. వనమునందుతిరుగు జంతువు. భాగ. 8, స్కం.

వనావాసము. అం: చూ, అష్టవర్గము.

వనాయుజము. సం వి. అ. పుం. రూ-వానాయుజము. వనాయుదేశపుగుఱ్ఱము: చూ, హయము.

వనార్చకుఁడు సం వి. అ. పుం. పూలచెండ లమ్మెడు వాఁడు: చూ, మాలకరి. [కుండి

వనాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లేరు*: చూ, హస్తి

వని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ 1: చూ, వనము. 1, న్. పుం. 2: చూ, వానప్రస్థుఁడు.

వనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వనము. 1—2.

వనిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=వెలఁది — వెలఁదుక. 1. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. మిక్కిలియనురాగముగల యాఁడుది: చూ, స్త్రీ; 3. నల్లదింటెన*: చూ, విష్ణుకాంత; విశే. 4. యాచింపఁబడినది; 5. సేవింపఁబడినది: చూ, సేవితము.

వనిష్ఠువు. సం. వి. ఉ. పుం. యజ్ఞపశువు యొక్క పెద్ద ప్రేగు.

వనీపకుఁడు. సం. విశే. రూ-వనీయకుఁడు. తనకు లేక యడిగెడువాఁడు: చూ, యాచకుఁడు.

వనీయకుఁడు. సం. విశే. —పై.—

వనీరము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వన పిప్పలి*.

వనుకము. సం. వి. అ. పుం. జిల్లేడు*: చూ. వికీరణము.

వనేచరము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వనచరము.

వనోత్సాహము. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గమృగము: చూ, శరభము. 1. [చూ, బచ్చలి. ౧.

వనోపోదకి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అడవి బచ్చలి*:

వనౌకసము. సం. వి. స్. పుం. అడవిపట్టు: చూ, వానరము. [చూ, శిపశారము.

వనౌషధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ముండపాకపర్ణి*:

వన్నియ. వై. వి. రూ-వన్నె=వర్ణక 1. కాంతి. భాను. 2, ఆ: చూ, వెలుగు. 1; 2 రంగు: చూ, వర్ణము 6; 3. =వర్ణన వంచె కవిక. 1, ఆ: చూ, వన్నియ. 1; 4 తెలుపులోనగు రంగు, యు. 1, ఆ: చూ, వన్నియ. 1; 5 బంగారు యొక్క మేలిమి. గీటురాయిమీఁది గీఱు; 6. వర్ణప్రపూంత: చూ, సమాలంభము. 1; 7. వర్ణ్యము 8. వైసేఁత: చూ, సింగారము. 2; 9: చూ, సౌందర్యము. ...కి. 2, ఆ; 10. రంగుచీర: చూ, వస్త్రము; 11. ప్రసిద్ధి: చూ, సంభావన. 3; 12 రీతి: చూ, విధము. 1; 13: చూ, అంకవన్నియ; 14 వర్ణపుష్పము*: చూ, మొగలి.*

వన్నెయులకిట్ట. ద్వ. వి: చూ, వెన్నెలపులుఁగు.

వన్నె వై వి.=వర్ణక: చూ, రూ-వన్నియ. (కైసేఁతను.-వై. 3, ఆ. 34; బంగారు యొక్క మేలిమికి.-ఉ, హరి. 5, ఆ. 11; రంగుచీరకు -విజ. 3, ఆ. 13; ప్రసిద్ధికి.-పాండు. 4, ఆ; రీతికి.-సీలా. 1, ఆ. 106; అంకవన్నియకు.-సా. 1, ఆ. 82.)

వన్నెకత్తియ. వై. విశే. రూ- వన్నెకత్తె. 1. సౌందర్యవతి: చూ, స్త్రీ; 2. విలాసవతి: చూ, స్త్రీ.

వన్నెకత్తె. వై. విశే.—పై.—

వన్నెకాఁడు. ద్వ. విశే. 1: చూ, సౌందర్యవం

తుఁడు; 2. విలాసవంతుఁడు. ఉ, గ్రా. 4, ఆ: చూ, విలాసి. 6.

వన్నెచీర. వై. వి: చూ, వన్నియ. 10.

వన్నెపులుఁగు. ద్వ. వి. జీవంజీవము: చూ, వన్నెలపులుఁగు.

వన్నెవూలు. వై. వి. బ. శాలిధాన్యము: చూ, [ధాన్యము.

వన్నెలాఁడి. ద్వ. విణ: చూ, వన్నెకత్తియ. 1-2.

వన్నెలాఁడు. ద్వ. విణ: చూ, వన్నెకాఁడు. 1-2. (విలాసవంతుఁడు -పరీక్షి. 5, ఆ. 35)

వన్నెవెదురు. వై. వి: చూ, వృత్తపత్రము *.

వన్య. సం. వి. ఆ స్త్రీ. 1. వనసమూహము. (వనము=అడవి, నీళ్లు); విణ. 2. అడవియందుఁ బుట్టినది. [దాప*: చూ, సదాప.

వన్యశతపత్రసూన. సం. వి ఆ. స్త్రీ. పిన్నస

వన్యశింబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బ. అమ్మమల్లికయను వడ్లు: చూ, ధాన్యము.

వప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కడుపులో బొడ్డు క్రిందనుండెడి యుల్లిపొరవంటి క్రొవ్వు, మెదడు (అని కొందఱు.), వస; 2. బెజ్జము: చూ, రంధ్రము. 1.

వపనము. సం. వి. అ. న. 1: ఆయుష్కర్మము, ఆవాపము, క్షురము-క్షౌరము, క్షురకర్మ, పరివాపనము, భద్రాకరణము, ముండనము, వాపము. (తె). -కోఁగట-కోఁగుట-గోఁగుట, గొఱుగుట, మంగలిపని; 2. విత్తుట: చూ, వెద. 2.

వపువు. సం. వి. స్. న. 1: చూ, శరీరము; 2. చక్కని రూపము. పర్ష్త్రము: చూ, సౌందర్యము; 3.=వంపు. మారణకర్మము: చూ, హింస. 1.

వప్త. సం. వి. ఋ. పుం. 1. తండ్రి: చూ, సవిత. 2; 2. మగఁడు: చూ, సామి. 2; విణ. 2. విత్తెడువాఁడు: చూ, సేద్యకాఁడు.

వప్రక్రీడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏనుఁగులోనగు నవి దంతములు లోనగువానితో భూమిని క్రోరాడెడియాట: చూ, విలాసము. 1.

వప్రము. సం. వి. అ. న 1 సీసము: చూ, లోహము. 1-ఒ; పుం, న. 2: చయము. (తె).- అలంగము- అలఁగము, అలవరి, ఆడువరి-ఆకువరి, కోటకొగడు- కోటకొఱడు; 3. కోట: చూ, ప్రాకారము; 4. వరిమడి: చూ, భూమి. 1; 5. తీరము: చూ, రోధస్సు; 6. కొండచెఱ్ఱము: చూ, హిమాలయము (పర్వతము. ౧3)

వమథువు. సం వి. ఉ. పుం. 1. ఏనుఁగు తొండపు తుంపురు: చూ, హస్తి (శీకరము. 1.); 2. వమనము: చూ, వాంతి. 1.

వమనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వాంతి. 1; 2. పీడనము: చూ, సమ్మర్దము. 1.

వమని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రత్తి*: చూ, సముద్రాంత. 3.

వమి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, వాంతి. 1; ఇ. పుం. 2. నిప్పు: చూ, వహ్ని. 1.

వమ్మ. వై. వి. 1. నాశము. భార. ఉద్యో. 2, ఆ; భార. విరా. 3, ఆ: చూ, సంస్థ. 3; విణ. 2.=వ్యర్థము: చూ, వ్యర్థము.

వమ్మవోవు. ద్వ. అ. క్రి. 1: చూ, వ్యర్థమగు; 2. కనఁబడకపోవు: చూ, సురుగు. 1; 3. నష్టమగు, ఉ, హరి. 5, ఆ. 92: చూ, సురుగు. 1; 4. దాఁగుకొను: చూ, లాఁచు. 2.

వమ్రము. సం. వి. అ. పుం. వమ్రి-వమ్రిక. తెల్లచెదలు నల్లచీమ: చూ, పిపీలిక.

వమ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. —పై.—

వమ్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. —పై.—

వయనము. సం. వి. అ. న. నేఁత: చూ, వ్యూతి.

వయసు. సం. వి. స్. న: చూ, రూ-వయస్సు. 1. 2.

వయసువాఁడు. మి. వి. పదియారేండ్లు మొదలు ముప్పది యేండ్లవఱకుఁగల వయసువాఁడు. (ఆం, భా. ద్వి. 118.): తరుణుఁడు-తలసుఁడు,

యవీయసుఁడు, యువ, యౌవనుఁడు, వయస్థుఁడు, వసీయుఁడు. (తె).-పడుచువాఁడు.

వయస్తంభనము. అం: చూ, కళలు.

వయస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉసిరిక*: చూ, శ్రీఫలి. 1; 2. కరక*: చూ, హరీతకి; 3: చూ, వాయసోలి*; 4. చిట్టేలకి*: చూ, సూక్ష్మైల (సతిల); 5. తిప్పతీఁగ*: చూ, సోమవల్లి; 6. బూరుగు* చూ, శాల్మలి; 7 మత్స్యాక్షి. (తె)-సోమిదకూర*; 8. పొన్నగంటి* చూ, శీతసారము; విణ.9 జవరాలు: చూ, స్త్రీ.

వయస్థుఁడు. సం. విణ: చూ, వయసువాఁడు.

వయస్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చెలికత్తె: చూ, స్త్రీ; 2. కోలపాల*: చూ, శృంగబేరి.

వయస్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చెలికాఁడు: చూ, స్నేహితుఁడు; 2. క్రొత్తచెలికాఁడు: చూ, స్నేహితుఁడు.

వయస్సు. సం. వి. స్. న: రూ-వయసు. ఆయువు-ఆయుస్సు, ఆయుష్యము, జీవితకాలము. (తె).-ఉగము, ఉసురు, మనన. లవ్వి.— ౧. బాల్యదశకు.-గతి; ౨. పల్లుమొలవడము మొదలు మూఁడేండ్లవఱకు.-కైశోరము; 3. మూఁడుమొదలు ఎనిమిది యేండ్లవఱకు - కౌమారము, టకము; ౪. యౌవనమునకు.- తరుణిమ, తారుణ్యము, ప్రాయము, యౌవనము. (తె).-ఈడు, ఈడుప్రాయము, కొమరుఁదనము, కొమరుఁబ్రాయము, గోవ, జీవ్వనము, తలిపి, నీరుప్రాయము, పడుచుతనము, పరువము, పర్వు, ప్రాయము; ౫. పూర్ణయౌవనమునకు.— (తె).నిండుజవ్వనము, నెలజవ్వనము (స్త్రీలకు చూ, యౌవనభేదములు.)

వయాళి. వై. వి.=వాహ్యాళి. రూ-వయ్యాళి: చూ, విహారము. 1. వసు. 3, ఆ. 112.

వయిచు. దే. స. క్రి. రూ-వైచు. 1. గిరాటువేయు: చూ, రూ-వైచు. 1; 2. విక్షేపించు: చూ, రూ-వైచు. 2; 3. పడవేయు: చూ, వైచు. 3. [కోమటిజాతి: చూ, వైశ్యుఁడు.

వయిజాతి. వై. వి. రూ-వైజాతి. ఒకానొక

వయిజాతితొండ. ద్వ. వి రూ-వైజాతితొండ. ఊసరవెల్లి. పంచ. వేం. 1, ఆ: చూ, సరటము.

వయినము. వై. వి. 1.=వ్యాఖ్యాన. రూ-వైనము. వివరణము: చూ, వ్యాఖ్యానము; 2. ఉపాయము: చూ, వెరవు. 1; 3. కారణము: చూ, హేతువు. 1; 4. క్రమము: చూ, విధము. 1.

వయిపు. వై. వి. రూ-వైపు. 1. ప్రక్క: చూ, పార్శ్వము. 2; 2. ఒడుపు: చూ, లక్ష్యము. 1; 3: చూ, వయినము. 2.

వయిపుకాఁడు. దే. విణ. రూ-వైపుకాఁడు. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు.

వయిమూలము. దే. విణ. రూ-వైమూలము. అధికము: చూ, హెరాళము.

వయిరవులు. దే. వి. రూ-వైరవులు-వైరాలు-వయిరాలు. కట్టెవిప్పు: చూ, వహ్ని. 1.

వయిరాలు. దే. వి 1.-పై.—; వా. బ. 2: చూ, వైరము, "వయిరాలు పెరుఁగు చున్నవి." [శ్యేనము. 1.

వయిల. దే. వి. రూ-వైల. ఒకజాతిడేగ: చూ,

వయిసిక. వై. వి. రూ-వైసిక. కపటము: చూ, వ్యాజము. 1.

వయిళము. దే. క్రి. విణ. రూ-వైళము-వైడము, వేగగ: చూ, స్వదము.

వయోవస్థ. అం.1: చూ, అవస్థలు; అం.2: చూ, వృద్ధులు, వయోవృద్ధులు.

వయ్యంది. దే. వి. కుంపటి: చూ, హసంతి.

వయ్యము. వై. విణ. నిష్ఫలము. భో. 4, ఆ. 272. (దే. అని శ. ర.): చూ, వ్యర్థము.

వయ్యాళి. వై. వి.=: చూ, రూ-వయాళి, ఉ. రా. 7, ఆ. 332. [3, ఆ: చూ, సస్యము

వర. దే. వి. 1. ఒకరకముసస్యము. విష్ణు. పూ

వరండకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వరండము. 1.

వరండము. సం. వి. అ. పుం. 1. నోరడికెడు తెవులు, (ముఖమువందలి) బొబ్బలు: చూ, స్థూలోచ్చయము. 2; 2. లోపలితిన్నె: చూ, వేదిక; 3. గడ్డికుప్ప: చూ, వామి (1); 4: చూ, సమూహము; 5. చేపలనుబట్టు గాలపుత్రాడు: చూ, సూత్రము. 1; 6. బట్ట: చూ, వస్త్రము; 7. యజ్ఞమున వేదికమధ్యము: చూ, వేదిక; 8. కట్టెవస్తువు.

వరంధకము. సం. వి. అ. పుం. 1. గాలి: చూ, వాయువు; 2. కుంచె: చూ, హనుము.

వరంధముడు. సం. వి. అ. పుం. యముడు: చూ, హరి. 5. [సుగ్రీవ్కు. 3

వరంకు. దే. వి. చిక్కు. రా. బాల, కాం: చూ, వరంగలించే. దే. అ. క్రి. భ్రికాశించే: చూ, పాపటిల్లు. [2. పల్లము: చూ, రంధ్రము. 1.

వరంత. దే. వి. రూ-వ్రంత. 1. ఏటు: చూ, నగి; 2. పల్లము: చూ, రంధ్రము. 1.

వరకము. సం. వి. అ. పుం. 1.=వరగ-వరిగ. వరగ లను సస్యము: చూ, వరగలు; 2. వరక యను పక్షి: చూ, శకుంతి (పక్షి); 3. తాం బేటిచిప్ప, చిప్ప, బొరుసు: చూ, సంకు. 1; 4. కంకణపుచీల, తిఱుగాణి; వా. వి. (1) కఠినశిక్ష: చూ, శిక్ష. 2; 2. నీటియందచ్చే టచ్చేట పడెడు గోతులభాగము: చూ, సుడి; 3. శాటలనడుమ అరాత్తు గాగలిగెడి గోతుల భాగము: చూ, సుడి.

వరకు. దే. వి. 1. రూ-వరను. బంగారులోనగు వాని రేకు: చూ, సరిగ. 2; అవ్య. 2. పర్యంతార్థము: చూ, రూ-వఱకు.

వరగ. శై. వి.=వరక. పెద్దారుగపైరు. విష్ణు. పూ. 3, అ: చూ, రూ-వరకము.

వరగలు. శై. వి. బ. పెద్దారుగధాన్యము, రూ-వరిగలు: చూ, ధాన్యము.

వరగోగు. వా. వి: పెద్దవరగోగు. (సం).—బృహత్పీలువు; తద్విశేషములు.— ౧. పిన్న వరగోగునకు.- గొనుగు-గొరుగు-గొలుగు.. పిన్నవరగోగు, పుండిపూర, వరగోగు. (సం).—ఉష్ట్రారోము, కమలపల్లవ, కలభవల్లభము, కలము, గుడఫలము, గుల్మకినాళనము, దాసి, పీలువు; ౨. కొండగోగునకు.- కొండగొనుగు- కొండగోగు- కొండగోను. (సం).- అవిఘటము, ఉమావృతము, కంపరాలము. కర్ణికము, కర్ణేరువు, కనకపుష్పకము, కరేణువు, కరేష్టము, కర్ణికారము, కర్పరాలము, కాకము, కింకిరాతము, కిరష్టువు, కుశేశయము, కోకము, కోపఫల, క్షీరి, క్షీరేక్షువు, గణేయవు, గుహాశ్రయము, గుహాశయము, పరివ్యాధము, పార్వతీయము, ఫలాభ్రిము, రాజాదనము. (ఉద్దాలకము=కొండగోగు పువ్వు.); ౩. గోగునకు.— ఊరగోగు, గోగు-గోను. (సం.— కందరాలము, కరేష్టము, కర్ణికారము, కర్పరాలము, కింకిరాతము, కోకము, తీక్ష్ణ, పీతఘోషము, పీతపుష్పము, పీతభద్రము, మృదుద్రుమము, స్వాదుమజ్జాఫలము; ౪: ఎఱ్ఱగోగు. (సం).— రక్తపీలువు. ("చూ, స్వాదుమజ్జాఫలము.")

వరచందనము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగరు: చూ, రాజార్హము; 2. మ్రానిపసుపు: చూ, హరిద్రువు; 3. దేవదారి*: చూ, సూక్ష్మదారువు.

వరజో. వా. వి. చోలు: చూ, సీత. 2.

వరట. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. రూ-వారట. ఆడుహంస: చూ, హంస. 1; పుం, స్త్రీ. 2. రూ-వరటము. కడుదురీగ: చూ, మ

క్షిక. త్రి; దే. వి. (1) పేడయెండినచెక్క: చూ, పిడక.

వరటము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, రూ-వరట. 2; 2. హంసము. (శ. ర.)

వరణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాశీకి నుత్తరపుటెల్లయైన యొకయేఱు: చూ, నది.

వరణము. సం. వి. అ. న. 1. వరించుట: చూ, వృతి. 1; 2. చుట్టుకొనుట. చూ, వేష్టనము 1; 3. ఒంటె: చూ, లొట్టిపిట్ట; పుం. 4. ప్రాకారి: చూ, ప్రాకారము; 5 వంతెన: చూ, సేతువు. 1; 6. రూ-వరుణము. ఉస్తిమిరి*. చూ, శ్వేతపుష్పము; న. 7. కనుగ్రుడ్డు త్రిప్పుట: చూ, రూ-వలనము 1; 8. సంక్రమము, చేలకట్టు: చూ, సేతువు. 1; 9. గిండి: చూ, వారివాణము (పాత్రము. 8-౧౪); అం. 10: చూ, శస్త్రములు.

వరణసాలకాగ్రహ్యణులు. అం: చూ, ఆంధ్రులు. 8వతె ఫుట (పేరు యుగ్వేదులు, అశ్వలాయన సూత్రమువారు).

వరత్రి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 = వాఱు తోలుచీలిక: కత్క్య, వధ్రి. వధ్రి-వర్ధ్రి. (తె).-టంగు- తంగు, టంగువాఱు- తంగువాఱు, తట్టము, పొట్టపట్టెడ, వారు-వాఱు. తద్వి.- చెక్కుటకు.—(తె)— చిప్పు, చెక్కు: 2. ఏనుఁగు నడిమితోలుమోకు: చూ, నూత్రము. 1. (హ స్తి.)

వరద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పెండ్లికానిపడుచు: చూ, స్త్రీ; దే. వి. (1) రూ-వఱద-వఱిద-వఱద-వఱప-వఱ్ఱు: చూ, వెల్లువ.

వరదాభయము. అం: చూ, హస్తముద్రలు.

వరదారువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, శాకోటము*.

వరదుఁడు. సం. విణ. 1. కొడుకులకు నిండుభాగము నిచ్చెడువాఁడు: చూ, సమర్థకుఁడు. 2; 2. మిగుల దయాళువు: చూ, సురతుఁడు; 3: చూ, సహాసుఁడు.

వరను. దే. వి: చూ, రూ-వరుస. 1.

వరపట. దే. క్రి: చూ, వెలపట.

వరపు. దే. వి. వానలేమి: చూ, రూ-వఱపు.

వరబడి. దే. వి. కఱవు: చూ, కఱవు.

వరము. సం. వి. అ. న. 1. కుంకుమపువ్వు: చూ, వహ్నిశిఖము 1; 2. ఇంచుకప్రియమైనది: (అప్య. ఇచ్ఛకొంచెము): పుం. 3 కోరిక: చూ, వాంఛ: 4. వరించుట: చూ, వరణము. 1: 5: చూ, వరుడు; 6. వల్లకర్త*: చూ, శతమూలి; విణ. 7. రూ-వర్యము-వరేణ్యము. శ్రేష్ఠమైనది: చూ, శ్రేష్ఠము.

వరయితా. సం. వి. ఋ. పుం. 1 పెండ్లి. చూ, వరుడు. 2; 2. మగఁడు: చూ, స్వామి. 2.

వరలు. వా. వి. 1: చూ, ధాన్యము; అ. క్రి. 2. ఒప్పు, ఒక్కువగును, ప్రకాశించు.

వరవ. దే. వి. నీటికాలువ. పా. 2, ఆ: చూ, వాహనము. 2 (చూ, నది.) [వర్ణిని. 1

వరవర్ణిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చూ, రూ—వర

వరవర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుంకుమవంటి గంధ్యము: చూ, సౌగంధ్యము (రాజార్హము. 1.)

వరవర్ణిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఉత్తమస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 2. పసుపు: చూ, వర్ణము. 6; 3. గోరోజనము: చూ, సౌగంధ్యము (రాజార్హము, రోచన. 1-33); 4: చూ, లక్క; 5. ప్రేంకణము*: చూ, సన్నకరవు; 6. ఫలవృక్షము: చూ, వృక్షము.

వరవు. వై. వి. రూ- వరవుఁడు.= భరట 1. దాసుఁడు: చూ, సేవకుఁడు; 2. దాసి. ద్విపారిశ్చ. 2, భా: చూ, దాసిని.

వరవుఁడు. వై. వి.=భరట: చూ, వరవు. 1.

వరవుడము. వై. వి.= : చూ, వరవు. 1—2.

వరవృద్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు

వరహా. వై. వి.=వరాహము. రూ-వరా. వరహాముద్రగల బంగారు నాణెము. య. 1, ఆ. 2

28: చూ, లోహము. 1- 2(_(౨). తద్వి.- పూలవరహాకు.- పూలవరహా- పూలవరా, పూలి. (కఱుకువరహా=4 రూ; పూలవరహా= 3½ రూ.)

వరహావతారము. అం: చూ, అవతారములు. (పూర్వము హిరణ్యాక్షుఁడను రాజు గోవులను స్త్రీలను బ్రాహ్మణులను మునులను హింసించుచుండఁగా దేవతలందఱు నాక్రూరుని బాధకోర్వలేక దేవదేవునిఁ బ్రార్థింప శ్రీవిష్ణుమూర్తి పెద్దపందిరూపమును దాల్చి సముయముకని పెట్టి హిరణ్యాక్షుని చంపెను. ఇదియే వరహావతారము.)

వరా. వై. వి.=వరాహః: చూ, రూ-వరహా.

వరాంగకము. సం. వి. అ. న. 1: ఉత్కటము గంధవల్కలము, గుడత్వక్కు-గుడత్వచము, చోచము-చోచము, త్వక్పత్రము, త్వచము, త్వక్కు, పత్రము, భృంగము, రుచకము, వరాంగము,వల్కలము.(తె).-లవంగపుపట్ట *: (చూ, బెరడు); విణ. 2. శ్రేష్ఠమైన అంగములు గలది.

వరాంగన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, శ్రీతాశము*; 2. ఉత్తమస్త్రీ: చూ, స్త్రీ.

వరాంగము. సం.వి. అ.న. 1.తల: చూ శిరము; 2. ఆలుమగలగుఱి: చూ, భగము. 12; 3. గుద్ద: చూ, ముడ్డి; 4. మగగుఱి: చూ, శిశ్నము; 5: చూ, వరాంగకము. 1.*; 6: చూ, హస్తి.

వరాంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పసుపు: చూ, వర్ణము. 6.

వరాకము. సం. వి. అ. న. పెద్దకత్తి: చూ, హేతి. 4 (రిష్టి. 2.)

వరాకుఁడు. సం. విణ. పేరులేనివాఁడు.

వరాటకము. సం. వి. అ. పుం. 1: రూ-వరాటిక-వరాటము, పణము, శ్వేత, కపర్దము. (తె) గవ్వ:(చూ, సంఖ. 1.); 2. రూ-వరాటిక. తామరదుద్దు: చూ, సహస్రపత్రము; 3. మోకు: చూ, సూత్రము. 1.

వరాటము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వరాటకము. 1, అం. 2: చూ, దేశములు.

వరాటి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ముతకబట్ట: చూ, వస్త్రము; అం. 2: చూ, రాగాంగములు. (ఉపాంగము), (అంగము. 9.), (చూ, స్వరము. 2.) [1—2—3.

వరాటిక. సం. వి. అ. పుం: చూ, వరాటకము,

వరాట్యుపాంగములు. అం: చూ, అంగము. 9.

వరాడి. అం: చూ, భిన్నపంచమజభాషలు.

వరాడె బ్రాహ్మణులు. అం: చూ, కపూరిరెయి బ్రాహ్మణులు.

వరాననుఁడు. సం విణ. శ్రేష్ఠమైన ముఖము గలవాఁడు: చూ, ఉత్తమాంగుఁడు.

వరాపర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తీఁగెచిత్తికూర *: చూ, వృక్షము (భండీరము. 2.)

వరారోహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.ఉత్తమస్త్రీ. చూ, స్త్రీ; 2. పెద్దపిఱుఁదులుగల ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 3. ఉపరతియందాసక్తిగల యాఁడుది: చూ, స్త్రీ; 4. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ,

వరారోహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కొబ్బరి*: చూ, స్కంధఫలము.

వరారోహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మావటీవాఁడు: చూ, హస్త్యారోహుఁడు; 2. గుఱ్ఱపురౌతు: చూ, సాది. 1.

వరాశి. సం. వి. ఇ. పుం.1. రూ-వరాసి: చూ, వరాటి.1, 2. శ్రేష్ఠమైనకత్తి: చూ, హేతి. 4. (రిష్టి. 2.)

వరాశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. పూలగురివెం [ద*: చూ, శ్వేతపాకి.

వరాసవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గురివెంద*: చూ, శ్వేతపాకి.

వరాసి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, వరాశి. 1—2.

వరాహకర్ణి. అం: చూ, రూ-వారాహకర్ణి.

వరాహఘాతకము. అం: చూ, వ్యాసకరణబంధములు. [త్రోఁక: చూ, వాలము. 1.

వరాహపుచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం, న. పంది

వరాహపుటము. అం. అరగజమువెడల్పు లోఁతు పొడవుగల గుంటనుద్రవ్వి యౌషధమును మూఁకుడులోఁబెట్టి విధిప్రకారముపుటము వేయుట: చూ, పుట(ం)ములు.

వరాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. పంది: చూ, సూకరము; 2 =వరాహ-వరా: చూ, వరహా; 3. ముస్తె*: చూ, హరిత (ముస్తకము 1); 4. కొండ: చూ, పర్వతము; 5. కోఁతి: చూ, వానరము; అం. 6: చూ, వృత్తము. 1. ("మ,న, న, న, న, న, న, స;గగములు.10-16 యతులు. 26 ఛందస్సు."); 7: చూ, వరహావతారము; 8: చూ, ఆసనములు.

వరాహవర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెన్నేరు*: చూ, వారాహకర్ణి.

వరాహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడు ఊరఁబిచ్చుక: చూ, శకుంతి (పిచ్చుక. ౨.); 2. ఆఁడుపంది: చూ, సూకరము.

వరాహుఁడు. సం. వి.అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

వరాళకము. సం.వి. అ. పుం. 1. కలివి*: చూ, సామ్ల పుష్పఫల; న. 2. లవంగపు చెట్టు.*: చూ, శ్రీ సంజ్ఞము (లవంగము.)

వరాలి(ళి). సం. వి. ఇ. పుం.1 చేందమామ: చూ, హిమాంశువు; అం. 2: చూ, వరాటి;3: చూ, స్త్రీ రాగములు.

వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పిల్లి పీఁచెర*: చూ, శతావరి; వై. వి. (1).=బలి. పన్ను: చూ, సిస్తు. 1; బ. (2) శాలిధాన్యము: చూ, ధాన్యము; (3) శాలియను సస్యము. రసి.1. అ. 48 (నిలువునగల వరి): చూ, సస్యము; వా. (4) వన, వనమీఁదనున్న భాగము; (5) రాసి. వడ్లగింజెలసమూహము;(6)మండె, ఎగురఁబోయని భాగము; (7) కేలురాసి, ఎగురఁబోసిన వడ్లగింజెల సమూహము: చూ, ధాన్యము. [చూ, వాంఛించు.

వరించు. సం. స. క్రి. కోరు. రూ-వరియించు:

వరిక. దే. వి. ఒకపిట్ట: చూ, పక్షి.

వరిగ. వై. వి =వరిక: చూ, రూ-వరగ.

వరిగలు. వై. వి. బ.=వరక: చూ, రూ-వరిగలు.

వరిగుండము వై. వి. సీటిబూరను. (సీటిపిల్లి అని కొందఱు).

వరిపట్టు. వా. వి: చూ, పాటకఱ.

వరిబీజము. దే. వి: చూ, పట్టునాఁపు.

వరిమడి. వా. వి: చూ, భూమి. 1-౫౨.

వరిముల్లు వా. వి. శూకము: చూ, సితాగ్రము.

వరియ. వా. వి. ముల్లుకోల. ఆం, పవా. 5-5: చూ, పిల్లు.

వరియించు. వా. స. క్రి: చూ, రూ-వరించు.

వరివసితుఁడు. సం. విణ. రూ-వరివస్యితుఁడు-వరివస్సితుఁడు: చూ, సేవితుఁడు.

వరివస్య. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, సేవ. 1.

వరివస్యితుఁడు. సం. విణ: చూ, రూ-వరివసితుఁడు.

వరివస్సితుఁడు. సం. విణ. —వై.—

వరిష్ఠము. సం. వి. అ. న. 1. మిరియము: చూ, శ్యామము. 2; 2. రాగి: చూ, లోహము. 1; 3. కురువేరు*: చూ, హ్రీబేరము; పుం.4: చూ, తితువు; విణ. 5. మిక్కిలి యురుపైనది. అర్ఘ్యము: చూ, శ్రేష్ఠ్యము; 6. మిక్కిలి వరమైనది; 7. ఎగయునది.

వరిష్ఠుఁడు. సం. విణ. 1. మిక్కిలి గొప్పవాఁడైన వాఁడు: చూ, హేమాహేమీలు; 2.మిక్కిలి శ్రేష్ఠుఁడు: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు. [రము. 1.

వరిష్ణువు. సం. విణ. (ఉ). కదలనిది: చూ, స్థావ

వరీయస్సు. అం: చూ, యోగములు.(వరీయాన్.)

వరీయుఁడు. సం. విణ. (న్. ఈ. స్). 1: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు; 2. మిక్కిలిశ్రేష్ఠుఁడు: చూ,

శ్రేష్ఠుఁడు; 3. మిక్కిలి ప్రియపువాఁడు: చూ, వయసువాఁడు.

వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: (తె).- పెండ్లి కొడుకు- పెల్లికొడుకు; 2. మగఁడు' చూ, సామి. 2; 3. ఱేఁడు: చూ, స్వామి. 1; విణ. 4: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు.

వరుగు. దే. వి. 1. ఎండవేసిన ఉసిరిక వంగ దోస కాసర బుడుము ఉప్పులోనగునవి: వట్టు, వత్త. తద్వి - పులియఁబెట్టినవరుగువకు - పులిపరుగు; 2. ఒకానొక గ్రద్ద. ఆము. ౬, ఆ: చూ, హరివాహనుఁడు.

వరుగుఁజేఁప. దే. వి. కగవాడు: చూ, మత్స్యము.1. ౨౮. (ఉప్పుఁజేఁప అని కొందఱు.)

వరుజే. దే. వి. మడిగనిమ:చూ, సేతువు. 1.

వరుటము. సం. వి. అ. పుం. 1. లోమెడ:చూ, శిరము.1;2 తలుపుగడియ' చూ, విష్కంభము.2.

వరుణపాశకము. సం. వి.అ. పుం. తంతునాగము: చూ, సొరంగి (మత్స్యము. 1-౨.)

వరుణపాశము.అం: చూ, అస్త్రములు.

వరుణము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-వరణము. ఉలిమిరి*: చూ, శ్వేతపుష్పము; 2: చూ, విరజాజి*; 3. నీరు: చూ, సలిలము; 4.దినమునొక్క పదునాలవ భాగము: చూ, వాసరము (దినభాగములు).5.వరుణపర్వతము: చూ, హిమాలయము (పర్వతము.); అం. 6: చూ, మేఘములు

వరుణశిఖ. అం: చూ, శిఖులు.

వరుణసుత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యమునిభార్య: చూ, స్వాతి. 1 (భార్య. 1.)

వరుణసూరణ. సం.వి. ఆ. స్త్రీ పుల్లబచ్చలి*: చూ, హీలమోచి (బచ్చలి.). (వరుణసూరణము అనికొందఱు.)

వరుణాత్మజ. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. కల్లు: చూ, సుర.2.

వరుణాత్మజుఁడు. సం. వి. అ. ఇంద్రునిసారథి: చూ, సారథి.

వరుణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: అంబుభూషణుఁడు, అప్పతి, అబ్ధిలుఁడు, ఉదపుఁడు, ఉద్దాముఁడు, కార్గమి కార్గముఁడు, కాలీశుఁడు, కుండలి, కేశి, కేసుఁడు, జంబుకుఁడు, జలేంద్రుఁడు, జలేశుఁడు, దుందుభి, పాశి, పాశ్చాత్యుఁడు, ప్రచేతసుఁడు- ప్రాచేతసుఁడు- ప్రచేతుఁడు, మేఘనాథుఁడు, యాదఃపతి, యాదసాంపతి, యాదోనాథుఁడు, లోకమాత, వ. (తె) - ఏటిబోటి మగల రేకిమీఁడు, కడలిఱేఁడు, జేడిసామి, త్రిపుదాలుపు, నీటిఱేఁడు- నీళ్లఱేఁడు, పడమటిగొర, పడమటివంకఱేఁడు. మేటినీరుమేలిమొయిదాలుపులసామి, మేనుతాలుపులసామి, మొయిలుఱేఁడు, ముసలిగుఱ్ఱపుకాపు, వల్లెలాలుపు-వల్లెతాల్పు, వల్లెత్రాడు గలాఁడు, వాననెచ్చెలి; అం. 2: చూ, దిగధిపతులు; 3: చూ, ఆదిత్యులు; 4: చూ, వసువులు.

వరుమానము. వా. వి: చూ, వచ్చుబడి.

వరువడి. దే. వి: చూ, విధము. 1. ఆం, భా. ద్వి. 174. [పఱువాత.

వరువాత. వై. ద్రి.= చూ, రూ-పఱువాత-

వరుస దే. వి. 1. పఙ్క్తి: చూ, శ్రేణి 1; 2.పంపర: చూ, వెల్లి.4; 3:చూ, విధము.1. జై. 7, ఆ. 142; 4. పాలు. పంచ. నా. 1, ఆ: చూ, వంతు. 5; 5. బంధుత, క్రమము. ఉ, రా. 4, ఆ.216; 6. సామ్యము. రాఘ. 1, ఆ: చూ, సమానము. 2; 7. క్రమము. భార. అశ్వ. 1, ఆ: చూ, వరుస.3.

వరుసముగ్గరము. అం. దండవ్యూహము: చూ, వ్యూహము.

వరూధము. సం. వి. అ. న. 1, కవచము: చూ, వారవాణము; 2. ఇల్లు: చూ, సదనము.1; పుం. 3. చక్రరంధ్రములఁ జొప్పించెడు

సెమ్మెలు; 4. రథముమీఁది పులితోలులో నగువాని కప్పు.

వరూధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దండు: చూ, సేన. 1; 2. మనుచరిత్రమునందు దహరించిన వరూధిని యను దేవతాస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 3. పితృదేవతలలోకము: చూ, లోకములు. ౧౧.

వరేణ్యము. సం. విణ. ముఖ్యము: చూ, శ్రేష్ఠము.

వరేణ్యుఁడు. సం. విణ. ముఖ్యుఁడు: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు.

వరోక్షమాణి. సం. వి. న్. న. ముండమోయు టకు గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1.

వరోలము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వరట 2.

వర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. అధ్యాయము: చూ, సర్గము. 1. (సంపుటము. 3.), 2. తెగ, వర్గు వు, సజాతీయ సమూహము: చూ, సమూహ ము; (తద్వి.— అరిషడ్వర్గములకు.— చూ, చూ, అరివర్గములు.)

వర్గములు. అం. 1: చూ, షోడశవర్గు; 2: క్షయము, స్థానము, వృద్ధి (తగ్గు, నిల్కడ, పెరుఁగుట)

వర్గయుక్కులు. అం: "ఖ, ఘ, ఛ, ఝ, ఠ, ఢ, థ, ధ, ఫ, భ." లు [మార్పు.

వర్గావర్గి. వా. సం. వి. రెండు వస్తువులయొక్క

వర్గించు. సం. స. క్రి. వర్గుచేయు.

వర్గు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. పేరువరుసగా వ్రా సినలెక్క: రూ—వర్గువు; 2. క్షేత్రములపరిమి తిలోనగువానికిఁగట్టెడులెక్క: రూ—వర్గువు, వర్గుమూలము; 3. కొన్నిరకముల జంత్రీలు: రూ—వర్గువు.

వర్గువు. సం. వి. ఉ. పుం.—వై.—; 4: చూ, వర్గము. 2. అం, భా. ద్వి. 100.

వర్గోత్తమాంశము. అం. రాశిచక్రనవాంశచక్ర ములయందు నొక్క గృహంబున నేగ్రహం బుండునో నాగ్రహము వర్గోత్తమాంశ మనఁబడును.

వర్చటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వ్రీహిధాన్యము: చూ, స్తంబకరి (ధాన్యము); 2. వణ్యాస్త్రీ: చూ, స్త్రీ. [చూ, విష్టి.

వర్చస్కము. సం. వి. అ. పుం, న. మలము:

వర్చస్సు. సం. వి. స్. న. 1. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 2. మంట: చూ, వహ్ని. 1; 3. రూపము: చూ, సౌందర్యము; 4: చూ, వర్చస్కము; పుం. 5. చంద్రునికొడుకు: చూ, సూనుఁడు.

వర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. విడుపు: చూ, విమోచనము; 2. ఈవి: చూ, స్పర్శము. 3; 3. చంపుట: చూ, హింస. 1.

వర్జనీయము. సం. విణ. వర్జింపఁదగినది: చూ, హీనము. 3. [ర్జించు.

వర్జించు. సం. స. క్రి. (పరివర్జించు): చూ, విస

వర్జితము. సం. విణ. వర్జింపఁబడినది: చూ, హీనము. 3.

వర్జితములు. అం: పరాన్నము, పరశయ్య, పర వస్త్రము, పరదార. (4).

వర్జు. వా. వి: పాయ్యము, యాతనము, యాత వము: చూ, మానము. 1.

వర్జ్యము. సం. వి. అ. న. 1. విడువఁదగిన నోమ యుక్తకాలము; విణ. 2. విడువఁదగినది: చూ, హీనము. 3.

వర్ణకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. చందనము: చూ, వాసన. 1; 2. చందనము లోనగువాని పూఁత: చూ, సమాలంభము. 1; పుం. 3. తెలుపులోనగువన్నె: చూ, వర్ణము. 6; 4. (ఆంధ్రవ్యాకరణమునందు) ప్రత్యయము: చూ, వర్ణకములు; పుం. 5. తిలక: చూ, శ్రీమాన్ (నువ్వులు.)

వర్ణకములు. అం. విశేష్యములకు విభక్తులనుఁ గ్రియకుఁ బురుషలనుఁ దెల్పునవి ప్రత్యయ ములు. వర్ణకములనిఁ బేరు. ఉదా.- "డు, ము, వు, దు, ది, రు" లు.

వర్ణకాణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రంగవల్లి.
వర్ణకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బట్టువాఁడు: చూ, వంది.
వర్ణచతుష్కము. అం: స్థాయీవర్ణము, ఆరోహివర్ణము, అవరోహివర్ణము, సంచారివర్ణము (4)
వర్ణ చతుష్టయము. అం: (చూ, మనుష్యవర్ణములు) బ్రాహ్మ, క్షత్రియ (రాచ), వైశ్య, శూద్రులు (౪). (శూద్రి=కృష్ణము.)
వర్ణచిత్రిత. సం. వి. ఇ. పుం. ఏనుఁగుమీఁది చిత్రకంబళి: చూ, సాంకూశము (రల్లకము. ౨.)
వర్ణతాళము. అం: చూ, జన్యతాళములు.
వర్ణదము. సం. వి. అ. న. మలయ పర్వతమునందుఁబుట్టిన పీత చందనము: చూ, వాసన. 1.
వర్ణనము. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్తోత్రము.
వర్ణపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. వన్నె*: చూ, మొగలి.
వర్ణభిన్నము. అం: చూ, జన్యతాళములు.
వర్ణపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ వర్ణపుష్పము*.
వర్ణమర్దిక. అం: చూ, జన్యతాళములు.
వర్ణమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అచ్చులు హల్లులు వీని క్రమము: చూ, మాతృక. ౪.
వర్ణమాలనభ్యాసము చేసినవారు. అం: చూ, ఉపదేశకులు.
వర్ణము. సం. వి. అ. పుం, న. 1: అ, అక్షరము. (తె).- అక్కరము, వ్రాయి. తద్వి.- ౧. రవర్ణమునకు.— రేఫము. (తె).— వలపలగిలుక; ౨. (చూ, తలకట్టు. 5.); ౩. ముక్కుతోఁ బలుకఁబడు అక్షరమునకు.- అనునాసికము, జిహ్వోష్ఠి; ౪. ప్రకృతి ప్రత్యయాదులతోఁ జెడెడి యక్షరము.— అనుబంధము; ౫. అకారము, అత్తు; ౬. లఘ్వక్షరము.- అగురువు; ౭. ప్రాణాక్షరము. (తె).— అచ్చులు. (ఇత్యాది); 2. బంగారు: చూ, లోహము. 1; 3. రూపము: చూ, సౌందర్యము; 4. చందనాదులపూఁత: చూ, సమాలంభము. 1. తద్వి.- వస్త్రమునకు వేయు రంగునకు.-(తె) అద్దకము; 5. భేదము; చూ, వేఱుపాటు; పుం. 6.= వన్నియ—వన్నె. (సం).. ఛాయ, రంగము, రాగము, రూపము. (తె).- చాయ, జిగి, డాల్—డాలు, బచ్చెన, రంగు. వన్నియ- వన్నె. తద్విశేషములు.— ౧. వర్ణములు.— హరితము (ఆకుపచ్చని), రక్తము (ఎఱుపు), శుక్లము (తెలుపు), కృష్ణము (నలుపు), పీతము (పసుపు); ౨. అయిదురంగులకు.-(తె) పంచవన్నియ- పంచవన్నె; 3. ఆకుపచ్చనికి.— పలాశము- పాలాశము, హరితము-హరిత్తు. (తె).—ఆకుపచ్చ-ఆకుపచ్చని, పసిమి, పసుపు; (విశే.) (౧). పలాశము- పాలాశము, హరిణి, హరితము—హరిత్తు. (తె).- ఆకుపచ్చ- ఆకుపచ్చని; ౪. ఎఱుపునకు -అరుణము, అరుణిమ, కోకనదచ్ఛవి, కోపీనము, గౌరము, తామ్రము, ధాతువు, రక్తము, రక్తిమ-రక్తిమము, రోహితము- లోహితము, రౌహిత్యము, వసము, శోణము, శోణిమ- శోణిమము. (తె).— ఎఱుపు-ఎఱ్ఱ- ఎఱ్ఱన, కావి, కెంజాయ, కెంపు, గవరన, చౌషి, చోదు, జేగుఱు- జేవుఱు, జొత్తు, తొగరు-తొవరు, తోఁపు, బొమ్మంచే; (౧). ఎఱ్ఱనిది. -(విశే.) కషాయము, కోకనదచ్ఛవి, గౌరము, తామ్రము, రక్తము, రాగి, రోహితము- లోహితము, శోణము. (తె).- ఎఱ-ఎఱ్ఱ-ఎఱ్ఱన, కెంపు, జేగుఱు- జేవుఱు, తొగరు- తొవరు, బొమ్మంచే, లాలు, వడి; (౨). (తె).- ఊదా, ఊదారంగు; (౩). తెలుపుమించిన యెఱుపునకు.— అరుణము, అవ్యక్తరాగము, ఉపసర్గము, పాటలము. (తె).- ఇంచుకయెఱుపు, పయ్య— పయ్యో, పల్ల, పస్సె, పాల, పాలవన్నె, లేఁత యెఱుపు. (విశే.) పాటలము. (తె).- పయ్య—

ధూమ్యా;(౪) నలుపు మించఁగలసిన ఎఱుపు.– కృష్ణలోహితము, ధూమలము, ధూమ్రము; (విశే.)–కృష్ణలోహితము, ధూమలము, ధూమ్రము; (౫). పసుపుమీఱిన యెఱుపునకు.– అరుణము, కడారము, కద్రువు, కపిలము, కపిశము, కపిలము, కపిల, కాంచనీయ, గౌరము, పింగము, పింగళము, పిశంగము, (తె).–గోరచేనము–గోరజనము– గోరజము– గోఅజము. పల్ల, పల్లకమ్మ, పసిమి, పసి. మాదవర్ణము–మావర్ణము–మాదానసము– మావా వర్ణి;(విశే.)అరుణము, కడారము, కద్రువు, కపిలము, కపిశము, పింగము– పింగళము, పిశంగము; (౬). మిక్కిలి యెఱుపు.– ముం జిష్ఠ.(తె).– వెంకి; (౭)(విశే.)–కాషాయము– కాషాయి;(౮)(విశే).–కౌసుంభము–కౌసుంభి. (తె). —చెందిరిక– చెందిరిక; ౯. (తె).—చెంగావి; (౧౦)లత్తుకచే ఎఱ్ఱనైనది– పల్లవితము. (౧౧) పల్లవము; (౧౨).–(తె)నీరు కావి–నీర్కావి; (౧౩). (తె).– జేగురా– జేబురా;(౧౪).(తె).–లోఁపు;(౧౫).(తె).– చేందురకావి– చేందురకావి– చేంద్రికావి;

౫. తెలుపునకు.–అమలినము, అర్జునము, అవదాతము, ఉజ్జ్వలము, క, గౌరము, ధవళము– ధవళిమ–ధవళిమము, పాండరము–పాండురము, పాండిమ–పాండిమము–పాండువు, రూపము, వర్ణము, వర్ణిక, వలక్షము–వళక్షము, విశదము, శుక్లము, శుచి, శుద్ధము, శుభ్రము, శ్యేనము, శ్వేతము, సితము, స్వచ్ఛము, హరిణము. (తె.వ).–తెల్లన, తెల్లి– తెలివి, తెలుపు, తెల్లఁదనము, పలుక– పలుకన– పల్కన, వెలరు– వెలి, వెలిక, వెలువెల్ల, వెల్లన, వెల్లి, సఫేదు. (౧) తెల్లనిది. (విశే).— అర్జునము, అచ్ఛము, అవదాతము, కర్కము, ఖరువు, ధవళము, పాండురము, పాండువు, రజతము, వలక్షము–వళక్షము, గౌరము, శుక్లము, శుచి, శుద్ధము, శుభ్రము, హరిణము. (తె).–అచ్చెము తెల– తెల్ల– తెల్లన– తెలి– తెలుపు, బొల్లి, వలిపము–వల్లము–వెలిపము, వెలి–వెల్లి; (౨). నలుపుతోఁ గూడినగాఁగల తెలుపు.— వి. కల్మాషము;(విశే).కల్మాషము; (౩)ఎఱుపుతోఁ గూడినగాఁగల తెలుపు.—పాటలము; (౪) పసుపుపొందిన తెలుపు —(తె) (వి.) పుల–పల్లి. (తె) (విశే) పల్లి; (౫) తెలుపు లోనగునవన్నె.—వర్ణకము, వర్ణిక; (౬) పసుపుతోఁ గూడిన తెలుపు.–హరిణము; (౭) (వి.) [illegible] ధూమలము. (తె). [illegible] రంగు, మసక.(విశే). ధూమలము (తె) — [illegible]

౬. నలుపునకు.–అసితము, కల్మషము– కల్మాషము, కార్ష్ణ్యము, కాలము, కాళిక, కృష్ణము, ధ్యామము, నీలము, నీలిమ–నీలిమము, నైల్యము, మేచకము, శ్యామము, శ్యామలము, శ్యామిక. (తె).–కందు, కప్పు, కఱ–కఱుము–కఱ్ఱ, కఱి–కఱ్ఱి. కిట్టము, కసుఁగందు కారియ–కార్మియ–కారు. కావిరి, కుమ్మరు, కోసు, కోసుకోసు, కోసు నము, నల–నల్ల–నల్లన, నల్లఁదనము, నలుపు, మకిల, మయిల–మైల, మసి, మాఁగుడు, మాయి. (౧)నల్లనిది.— అసితము, కల్మషము– కల్మాషము, కాలము, కృష్ణము, ధ, నీలి, మలినము, మేచకము, రామ, శితి, శ్యామము, శ్యామలము. (తె).—కఱి–కఱుపు, కసి సము, నలుపు, నల్ల; (౨) ఎఱుపుతోఁ గూడిన గాఁగలనలుపు.— జోనళము– జోనాళము. (విశే).—జోనళము–జోనాళము;(౩)మిక్కిలి నల్లనిది.—(తె). మురమాయి; (౪) ఇంచుక నలుపునకు.—(తె). మసక– మసకవు

౭. పసుపునకు.—అవదాతము, ఉమ, క, కంబరము, కటంకటేరి, కల్లము, కాంచనము, కాంచని, కాదరి, కావేరి, కృమిఘ్న, క్షణద, క్షప, ఖలజ, గౌరము, గౌరి, ఘర్షణి, తమ

వర్ణకారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రంగవల్లి.

వర్ణకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బట్టువాఁడు: చూ, వంది.

వర్ణ చతుష్కము. అం: స్థాయీవర్ణము, ఆరోహివర్ణము, అవరోహివర్ణము, సంచారివర్ణము (4)

వర్ణ చతుష్టయము. అం: (చూ, మనుష్యవర్ణములు) బ్రాహ్మ, క్షత్రియ (రాచే), వైశ్య, శూద్రులు (4). (శూద్ర=కృష్ణము.)

వర్ణచిత్రి. సం. వి. ఇ. పుం. ఏనుఁగుమీఁది చిత్రకంబళి: చూ, సాశూకము (రల్లకము. ౨.)

వర్ణతాళము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

వర్ణదము. సం. వి. అ. న. మలయ పర్వతమునందుఁబుట్టిన పీత చందనము: చూ, వాసన. 1.

వర్ణనము. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్తోత్రము.

వర్ణ పుష్పము. సం. వి. అ. పుం. వన్నె*: చూ, మొగలి.

వర్ణభిన్నము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

వర్ణపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ వర్ణపుష్పము*.

వర్ణమత్థిక. అం: చూ, జన్యతాళములు.

వర్ణమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అచ్చులు హల్లులు వీని క్రమము: చూ, మాతృక. 4.

వర్ణమాల నభ్యాసము చేసినవారు. అం: చూ, ఉపదేశకులు.

వర్ణము. సం. వి. అ. పుం, న. 1: అ, అక్షరము. (తె).- అక్కరము, వ్రాయి. తద్వి.- ౧. రవర్ణమునకు.— రేఫము. (తె).— వలవలగిలుక; ౨. (చూ, తలకట్టు. 5.); ౩. ముక్కుతోఁ బలుకఁబడు అక్షరమునకు.- అనునాసికము, జిహ్వాస్థి; ౪. ప్రకృతి ప్రత్యయాదులతోఁ జెడెడి యక్షరము.— అనుబంధము; ౫. అకారము, అత్తు; ౬. లఘ్వక్షరము.- అసురువు; ౭. ప్రాణాక్షరము. (తె).— అచ్చులు. (ఇత్యాది.); 2. బంగారు: చూ, లోహము. 1; 3. రూపము: చూ, సౌందర్యము; 4. చందనాదులపూఁత: చూ, సమాలంభము. 1. తద్వి.-వస్త్రమునకువేయు రంగునకు.-(తె) అద్దకము; 5. భేదము; చూ, వేలుపాటు; పుం. 6.= వన్నియ-వన్నె. (సం). ఛాయ, రంగము, రాగము, రూపము. (తె).- చాయ, జిగి, డాల్-డాలు, బచ్చెన, రంగు; వన్నియ- వన్నె. తద్విశేషములు.— ౧. వర్ణములు.— హరితము (ఆకుపచ్చన), రక్తము (ఎఱుపు), శుక్లము (తెలుపు), కృష్ణము (నలుపు), పీతము (పసుపు); ౨. అయిదురంగులకు.-(తె) పంచేవన్నియ- పంచవన్నె; 3. ఆకుపచ్చనకు.— పలాశము- పాలాశము, హరితము-హరిత్తు. (తె).—ఆకుపచ్చ-ఆకుపచ్చన, పసిమి, పసుపు; (విశ.) (౧). పలాశము- పాలాశము, హారిణి, హరితము—హరిత్తు. (తె).-ఆకుపచ్చ-ఆకుపచ్చన; ౪. ఎఱుపునకు.-అరుణము, అరుణిమ, కోకనదచ్ఛవి, కౌపీనము, గౌరము, తామ్రము, ధాతువు, రక్తము, రక్తిమ-రక్తిమము, రోహితము- లోహితము, లౌహిత్యము, వనము, శోణము, శోణిమ- శోణిమము. (తె).— ఎఱుపు-ఎఱ్ఱ- ఎఱ్ఱన, కావి, కెంజాయ, కెంపు, గవరన, జాజు, జేగురు, జేగుఱు- జేవుఱు, జొత్తు, తొగరు-తొవరు, తోఁపు, బొమ్మంచు; (౧). ఎఱ్ఱనిది.-(విశ.) కషాయము, కోకనదచ్ఛవి, గౌరము, తామ్రము, రక్తము, రాగి, రోహితము- లోహితము, శోణము. (తె).-ఎఱ-ఎఱ్ఱ-ఎఱ్ఱన, కెంపు, జేగుఱు- జేవుఱు, తొగరు- తొవరు, బొమ్మంచు, లాలు, పడి; (౨). (తె).-ఊదా, ఊదారంగు; (3). తెలుపుమించిన యెఱుపునకు.— అరుణము, అవ్యక్తరాగము, ఉపసర్గము, పాటలము. (తె).-ఇంచుకయెఱుపు, పయ్య— పయ్యె, పల్ల, పస్సె, పాల, పాలవన్నె, లేతయెఱుపు. (విశ.) పాటలము. (తె).-పయ్య—

కుయ్యోఁ;(౪) నలుపు మించఁగలసిన ఎఱుపు.- కృష్ణలోహితము, ధూమలము, ధూమ్రము; (విశే.)-కృష్ణలోహితము, ధూమలము, ధూమ్రము; (౫). పసుపుమీఱిన యెఱుపునకు.- అరుణము, కడారము, కద్రువు, కపిలము, కపిశము, కబిలము, కవిల, కాంచనీయ. గౌరము, పింగము, పింగళము, పిశంగము, (తె).-గోరచేనము-గోరజేనము-గోరజేము-గోఱజేము, పల్ల, పల్లకమ్మ, పసిమి, పస్సె, మాడవళము-మాదళము-మాడావళము-మాడావళి;(విశే.)అరుణము, కడారము, కద్రువు, కపిలము, కపిశము, పింగము-పింగళము, పిశంగము; (౬). మిక్కిలి యెఱుపు.- మంజిష్ఠ.(తె).-ఎంకి; (౭)(విశే.)-కాషాయము-కాషాయి;(౮)(విశే).-కౌసుంభము-కౌసుంభి. (తె). —చెందిరిక- చెంద్రిక; ౯. (తె).—చెంగావి; (౧౦)లత్తుకచే ఎఱ్ఱనైనది.- పల్లవితము. (వి) పల్లవము; (౧౧).-(తె)నీరుకావి-నీర్కావి; (౧౨). (తె).- జాఫరా- జాబరా;(౧౩).(తె).—తోఁపు;(౧౪).(తె).- చేందురకావి- చేందురుకావి- చేంద్రికావి; ౫. తెలుపునకు.-అమలినము, అర్జునము, అవదాతము, ఉజ్జ్వలము, క, గౌరము, ధవళము- ధవళిమ-ధవళిమము, పాండరము-పాండురము, పాండిమ-పాండిమము—పాండువు, రూపము, వర్ణము, వర్ణిక, వలక్షము-వళక్షము, విశదము, శుక్లము, శుచి, శుద్ధము, శుభ్రము, శ్యేనము, శ్వేతము, సితము, స్వచ్ఛము, హరిణము. (తె.వ).-తెల్లన, తెల్లి- తెలివి, తెలుపు, తెల్లఁదనము, వలుక- వలుకన- వల్కన, వెలరు- వెలి, వెలిక, వెలువెల్ల, వెల్లన, వెల్లి, సఫేదు. (౧) తెల్లనిది. (విశే).— అర్జునము, అచ్ఛము, అవదాతము, కర్కము, ఖురువు, ధవళము, పాండురము, పాండువు, రజతము, వలక్షము-వళక్షము, గౌరము, శుక్లము, శుచి, శుద్ధము, శుభ్రము, హరిణము.(తె).-అచ్చేము, తెల— తెల్ల— తెల్లన— తెలి— తెలుపు, బొల్లి, వలిపము-వల్పము-వెలిపము, వెలి-వెల్ల; (౨). నలుపుయొక్క వగఁగల తెలుపు:— వి. కల్మాషము;(విశే).కల్మాషము; (౩)ఎఱుపుయొక్క వగఁగల తెలుపు.—కషాయము; (౪) పసుపుమించిన తెలుపు.—(తె) (వి.) పుల-పుల్ల; (తె) (విశే) పుల్ల; (౫) తెలుపులోనగు వన్నె.—వర్ణకము, వర్ణిక; (౬) పసుపుతోఁగూడిన తెలుపు.-హరిణము; (౭) (వి.) ఊదుపాండుపు, ధూసరము. (తె). ఊదాజీద రంగు, మసక.(విశే). ధూసరము (తె) — మసక; ౬. నలుపునకు.-అసితము, కల్మాషము-కల్మాషము, కార్ష్ణ్యము, కాలము, కాళిక, కృష్ణము, ధ్యామము, నీలము, నీలిమ—నీలిమము, నైల్యము, మేచకము, శ్యామము, శ్యామలము, శ్యామిక. (తె).—కఱు-కప్పు, కఱ-కఱియ-కఱ్ఱ, కఱి-కిఱ్ఱి, కిసిపము, కసుఁగందు, కారియ—కాఱియ-కాఱు, కావిరి, కుప్మక. చామ, చామనచాయ, చామనము, నల-నల్ల-నల్లన, నల్లఁదనము, నలుపు, మకిలి, మయిల—మైల, మసి, మాఁగుడు, మాయి. (౧)నల్లనిది.— అసితము, కల్మషము-కల్మాషము, కాలము, కృష్ణము, ధ, నీలి, మలినము, మేచకము, రామ, శితి, శ్యామము, శ్యామలము. (తె).—కఱి-కఱియ, కసీసము, నలుపు, నల్ల; (౨) ఎఱుపుయొక్క వగఁగల నలుపు.— జోనళము- జోనాళము. (విశే).—జోనళము—జోనాళము;(౩)మిక్కిలి నల్లనిది.—(తె). నురమాయి; (౪) ఇంచుక నలుపునకు.—(తె). మసక- మసక నల్ల. ౭. పసుపునకు.—అవదాతము, ఉమ, క, కంబరము, కటంకటేరి, కల్లము, కాంచనము, కాంచని, కాదరి, కావేరి, కృమిఘ్నము, క్షణదా, క్షుప, ఖురజ, గౌరము, గౌరి, ఘర్షణి, తమ

స్విని, త్రియామ, నిశ, నిశాఖ్య (హ్వ), పింజ, పీత-పీతము, వరాంగి, బాల, రజని, వరవర్ణిని, హరిద్ర, హరిద్రాభము, హారిద్రము, హేమరాగిణి.(తె).—అడఁది-అలఁది-అళఁది-హళది-అలిది-అళిది-హళిది, చికిలిసము, పచ్చ, పచ్చఁదనము, పచ్చన, పస, పసపు-పసుపు, పసపుంజాయ, పసరు, పసరుచాయ, పసిమి-పసిమిడి, పసిరిక. (౧) పసుపువర్ణముఁ గలది.—అవదాతము, గౌగము, పీతము, బభ్రువు, హరి, హరిద్రాభము,హారిద్రము.(తె).-తోకత్రము,పసపు-పసుపు, పసిరిక.(ఇందుఁగొన్ని పసుపునకును పసుపురంగునకును గూడఁజెల్లును.); (౨) కాముకప్రియము, గంధహరిద్రాభము.(తె). కస్తూరిపసుపు; (౩) ఎఱుపుమించిన పసుపువన్నెకు.—పింజరము, మాంజిష్ఠము. (తె).—పసఋ, పసిమి. (౪) ఎఱుపుమించినపసుపువన్నెకలది.—పింజరము, మాంజిష్ఠము. (తె).—పసను; (౫) దాచిపూచికొను పసుపునకు.—(తె).- ఓలగందము, చిఱుబంతి పసుపు, పసపు-పసుపు, పూఁతపసుపు, బండారు; (౬) (తె).—కూరపసుపు; (౭) తెలుపుమించిన పచ్చనిది.—పాండరము-పాండురము—పాండువు; (౮) బంగారువర్ణము గలది.—వి. వర్ణక.(విణ).హరి; (౯)ఇంచుక పసుపురంగునకు—కులాహము;(౧౦) పీతవర్ణమైనది.—ఆపీతము; (౧౧) పులిరంగునకు.-(తె). చౌ ఱ— చౌ తి క— చౌ తి క; (౧౨) గోరోచనపువన్నెకు.—పసిమి; (౧౩) మిక్కిలి పచ్చనకు.—(తె) పచ్చపచ్చన-పచ్చపచ్చన; ౭.చిత్రవర్ణమునకు.—ఏతము, కంబరము, కర్బురము, కల్మాషము, కిమ్మీరము-కిర్మీరము, చిత్రము, పరుషము, విచిత్రము, శబలము. (తె).—కంబరము, కత్తెరి, కప్పగము, బవంతి; (౧) చిత్రవర్ణము కలది.—ఏతము, కర్బురము, కలుషము, కల్మాషము,కిమ్మీరము- కిర్మీరము,చిత్రము, విచిత్రము, శబలము. (౨) వస్త్రమందలి చిత్రవర్ణము. (తె).-పప్పళి; ౯. చెడ్డవర్ణముకలది.—దుర్వర్ణము, ౧౦. వర్ణలేశమునకు.— (తె)-నిగ్గు; ౧౧. కోఁతివన్నెకు.— శ్యావము; (౧) కోఁతివన్నెకలది.—శ్యావము; ౧౨. వర్ణాధిక్యమునకు.— (తె).– కవురు—కౌరు; ౧౩: (చూ, రంగులు) (మిగతవానికి "చూ, వారితము. 1."); బ. 7: చూ, వర్ణచతుష్టయము; 8: చూ, స్తుతి; 9. యశము: చూ, సమాఖ్య. 1; 10. గుణము: చూ, స్వభావము; 11. ఏనుఁగుమీఁదఁబఱచెడు కంబళము: చూ, రల్లకము; 12. మూఁత: చూ, స్థగనము; 13. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 14. సంగీతమందలి రాగము (గీత): చూ, స్వరము. 2; 15. కులము: చూ, సంతతి. 1; అం. 16: చూ, వర్ణములు. 3; 17: చూ, అష్టాదశపదార్థములు; స. 18. నాలుగు: చూ, మూఁడునొకటి.

వర్ణములు. అం. 1: చూ, వర్ణము, ౬—౧; 2:చూ, వర్ణచతుష్టయము; 3: వర్ణము, అనువర్ణము, చిత్రవర్ణము (3.); 4: చూ, వర్ణము. 14.

వర్ణయతి. అం: చూ, జన్యతాళములు.

వర్ణలేఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: లేఖిని.

వర్ణలోపము. వా. వి. (ఉదా.- భోజనమ్=బోనము.ఇటజకారమునకులోపము.తామరసమ్=తామర. సకారమునకులోపము. కాళహస్తి=కాళాస్తి. ఉజ్జయిని=ఉజ్జేని. జయ=జో-జే. ఇత్యాది.) [వర్ణము. ౬—౭.

వర్ణవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పసుపు: చూ.

వర్ణవాస్తుకము. సం. వి. అ. పుం. కొయ్యతోఁట

కూర*: చూ, శాకిని. 2 (మారిషము. 3.)

వర్ణవిభాగము. అం: చూ, కవర్గము.

వర్ణవుఁడు. సం. విశ. వంటవాఁడు: చూ, సూప కారుఁడు. [కక్షః=చేంక ఇత్యాది.)

వర్ణవ్యత్యయము. వా. వి.(ఉదా.-శుచిః=చిచ్చే,

వర్ణాగమము. వా. వి. (ఉదా.-రధః= అరదము, ఇచేట 'అ' యాగమము. దేవః-దేవర. ఇట 'ర' యాగమము ఇత్యాది)

వర్ణాటము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంగీతము: చూ, స్వరము. 2; 2. ఆఁడుఁదాని బ్రతుకు: చూ, స్థితి. 5.

వర్ణాటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గాయకుఁడు: చూ, సీకారి; 2. చిత్రకరుఁడు: చూ, శిల్పులు (ముచ్చి, రంగాజీవుఁడు.); 3 ఆఁడుదానివలన బ్రదుకువాఁడు.

వర్ణి. సం. వి. న్. పుం. 1. బ్రహ్మచారి: చూ, వటువు; 2: చూ, వర్ణాటుఁడు. 2; 3: చూ, వ్రాఁతకాఁడు; 4. దండకాషాయ కమండల జడలు ధరించి బ్రదికెడు వాఁడు: చూ, సన్యాసి; 5. మూర్ఖుఁడు: చూ, స్తబ్ధుఁడు; 6. రమ్యము: చూ, సౌందర్యము; ఈ. స్త్రీ. 7. కందులు: చూ, సురాష్ట్రజము, స్తంబకరి (ధాన్యము. ౨౭. ౩౦.)

వర్ణించే. సం. స. క్రి. పొగడు: చూ, స్తుతించే.

వర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.= వన్నియ- వన్నె. 1. తెలఁపులోనగువన్నె. రూ-వర్ణకము: చూ, వర్ణము-౬-౫-(ర); 2. బంగారువన్నె: చూ, వర్ణము. ౬-౭-(ల). [సాలము. 3.

వర్ణికర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మద్ది*: చూ,

వర్ణితము. సం. విశ. స్తుతింపఁబడినది: చూ, స్తుతము.

వర్ణిలింగి. సం. వి. న్. పుం. తాఁటదమ్మఁడు: చూ, సన్యాసి. [సూనుఁడు. 1.

వర్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కౌమారుఁడు: చూ,

వర్తకము. సం. వి.అ.పుం. 1. (వి, పు. 7, అ.): కలాయనము, వణిక్కు-వణిజ్య, వాణిజ్యము, వ్యవహారము, వ్యాపారము, సార్థవాహము. (తె).-బెహారము-బేహారము- బేహారము- బేరము-బేవరము. తద్వి.-౧. చిల్లరబేరము నకు.-(తె)-మాఱుబేరము; ౨. (తె).-అడిసాటా, తఱుగు బేరము. ("చూ, సార్థవాహము."); 2. మిానవల్లంకి; చూ, వర్తిక. 1; 3. గుజ్జుపుగొరిసె: చూ, వింఖము; 4. ఒకానొకలోహము: చూ, లోహము. 1-౧౬.

వర్తకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సార్థవాహుఁడు. 1; 2. వ్రివర్తకుఁడు. (తె).-నడపువాఁడు.

వర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రవర్తనము, నడవడి: చూ, సమయము. 2; 2. జీవనము: చూ, వృత్తి. 2; 3.=వట్రము. కుఱుచే: చూ, హ్రస్వము. 1.

వర్తని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రూ-వర్త్మని-వర్త్మము. త్రోవ: చూ, మార్గము. 1; 2. కాలిజోడ: చూ, సూచన. 1; 3. కదురుబిళ్ల: (చూ, తర్కువు); 4. కను ఱెప్ప: చూ, ఱెప్ప.

వర్తనుఁడు. సం. విశ. 1. పొట్టివాఁడు: చూ, వామనుఁడు. 2; 2. వర్తించువాఁడు: వర్తి.

వర్తమానకాలము. అం. 1. (నడచేతటి): చూ, కాలత్రియము; 2. శతృర్థంబుపై నుండు ధాతువు వర్తమానకాల రూపంబుచేరి వర్తమానకాలంబగు. ఉదా.-వండుచున్నానువెం.

వర్తమానము. సం. వి. అ. పుం. 1. వృత్తాంతము: చూ, సమాచారము. 2; విశ. 2. జరుగుచున్నది వర్తమానకాలము. (దీనికి ధాతువు చివర(చున్న)యుండును.); వా. 3: చూ, విద్యమానము; అం. 4: చూ, క్రియాకాలములు.

వర్తమానార్థకము. అం. (లట్టు) జరుగుచున్న కాలమును తెలుపునది.

వర్తరూకము. సం. వి. అ. పుం. 1. వర్తనీ నది: చూ, హ్రదిని (నది); 2. కాకిగూఁడు: చూ, సదనము. 1; 3. నీటియూట పాఱురంధ్రము-

చూ, వాహానము. 2.

వర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1.=వత్తి. దీపపు వత్తి: అన్వాసనము, దశ, వర్తిక. (తె).- చేమురు వత్తి, తిజె, వత్తి. తద్వి.-౧. వర్తిధూపము, (తె).-ఊఁదువత్తి, సాంబ్రాణివత్తి; ౨. పెద్ద యూఁదువత్తికి. (తె).-వాసన కోడుపు. ౩. పాయిసపువత్తి-మైనపువత్తి, 2. దీపమునకు: చూ, స్నేహాశము; 3: చూ, గాత్రానులేపని; 4 ఆర్తియశెల్ల: చూ, వాసన. 1; (పూసెడు వాగర అని కొందఱు.); 5. కంటికాటుక: చూ, చోఁదు. 3;6. మంజుచేయుట; 7. పరుస: చూ, శ్రేణి. 1; 8. బట్ట మొదటిబద్దె: చూ, వత్తె. 2; 9. గాయములకువేయు కాకపు వత్తి; 10. జోబు: చూ, లేఖ. 3; విశే. (న్. ఈ. న్) 11: చూ, వర్తనుఁడు. 2.

వర్తించు. సం. అ. క్రి. రూ-వర్తిల్లు, నటించు, ప్రవర్తించు-ప్రవర్తిల్లు, ప్రవర్ధిల్లు, ప్రయోగించు. (తె).-అగు, ఉండు, కలుగు-కల్గు-కలువు, కాలు, చోఁగు, జేరగు-జేరుగు, తవిల్లు, నడచు-నడుచు, పచేరించు-పచారించు-పసరించు, పరఁగు, పరిఢవిల్లు, పొదలు, ప్రబ్బు, మను, మాను, వర్తిలు-వర్తిల్లు, వఱలు, సాగు. తద్వి.-౧. స. క్రి -అనుష్ఠించు, ఆచరించు (తె).-నడపు-నడుపు; ౨. కపటముగా ప్రవర్తించుటకు- నటించు. (తె). -అనిపించు, టక్కు-చేయు; 3. జాగరూకతతో వర్తించుటకు.- మెలఁగు, మెలయు.

వర్తిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1; గాంజికాయము, మీనవల్లిక, రూ-వర్తకము-వర్తికము, వలనక్రియము. (తె).-మీనవల్లంకి, మీనుల్లంకి, మీలదొంగ, మీలముచ్చు, మీలవల్లంకి, వెలిచియ-వెలిచె-వెల్చె; 2: చూ, వర్ది*; పుం. 3: చూ, వర్తి. 1. [వర్తిక. 1.

వర్తికము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, రూ—

వర్తితము. అం: చూ, కరణములు.

వర్తిధూపము. సం. వి. అ. పుం. ఊఁదువ చూ, వర్తి. 1-౧.

వర్తిల్లు. సం. అ. క్రి: చూ, వర్తించు.

వర్తిష్ణువు. సం. విశే. (ఉ) కాలమెఱఁగి వర్తించు వాఁడు: రూ-వర్తనుఁడు. (తె)..ఉండువాఁడు.

వర్తులము. సం. విశే.= నటు్రి-నటు్రివ- వట్రువ గుండ్రని: చూ, వృత్తము. 5.

వర్తులాభరణము. సం. వి. అ. న: చూ, బఃవసు.5,ఆ: చూ, భూషణము. 2-౮-(౨.

వర్త్మము. సం. వి. న్. న. 1. దారి: చ మార్గము. 1; 2. కనురెప్ప: చూ, రెం.

వర్త్మఁడు. సం. వి. న్. న. 1. తెరువరి: చ వాటచారి. [హాంజ

వర్ధకము. సం. వి. అ. పుం. చిఱుతేఁకు*: చ

వర్ధకి. సం. వి. ఇ. పుం.=వడ్ల-వడ్లంగి: చూ, వ్రడ

వర్ధతే. అం: చూ, భావవికారములు.

వర్ధనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వృద్ధి. 2. నఱుకుడు: విదరము. (తె).- వ్రక్కలి వ్రచ్చుట: చూ, హాతి;విశే. 3. పెరుఁగు చూ, వర్ధి; అం. 4: చూ, జన్యతాళవ

వర్ధని. సం. వి. ఇ. న. 1. రూ-వార్ధని. పిడత: వారిధాన్య; ఈ. స్త్రీ. 2. చీఁకట్ట: చూ, సమ్మార్జని. [పాత్రము. 6-

వర్ధమానకము. సం. వి. అ. పుం. మూఁకుడు:

వర్ధమానము. సం. వి. అ. పుం. 1. ___పై. 2. ఆముదపుఁజెట్టు: చూ, వ్యాడంబక 3. దక్షిణపువైపు తప్ప మిగతమూఁడువైపుల వడకవాకిళ్లుగలయిల్లు: చూ, సదనము. 4. నగ: చూ, హావణిక. 2(భూషణము. 5. అభినయసంయుత హస్తవిశేషము: వ్యంజకము, 1; అం. 6: చూ, సంయుత హస్తములు; 7: చూ, ఏకవింశతిస్థానక వ

వర్ధమానుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

వర్ధి. సం. విణ. వృద్ధిఁబొందునది: రూ-వర్ధ్రి-వార్ధ్రి, వర్ధనము.

వర్ధించే. సం. ప్రే. పెంచే-పెనుచే: చూ, సంవర్ధించే. భార. ఆర. 1, అ: నివిద్ధము, పాలితము.

వర్ధితము. సం. విణ. 1. పెంచఁబడినది. (గుణకారము అనికొందఱు): చూ, హెచ్చవేఁత; 2 నఱుకఁబడినది: చూ, విచ్ఛిన్నము. 3; 3. కప్పఁబడినది: చూ, స్థగితము; 4. నిండినది: చూ, సంపూర్ణము.

వర్ధిల్లు. సం. అ. క్రి: పూరించే, ప్రవర్ధిల్లు. (తె).—అడరు, అడరుదెంచే, ఈడుమాఱు, ఈడేఱు, ఎచ్చరిలు-ఎచ్చిర్లు-ఎచ్చిఱు, ఎదుగు, ఏచే, ఏరుపడు-ఏర్పడు, ఒసలు-బొదలు, కెరలుకొడుచే, కొనలిడు, కొనలిడు, కొనలొత్తు, కొనసాగు, కోలుకొను-కోల్కొను, తలయెత్తు, తీఁగసాగు, తొంగలించే, నిక్కు, నెగడు-నెవడు, పిక్కటిలు-పిక్కటిల్లు, పురడించే-పురణించే-పురాయించే, పెంపగు, పెనుపను, పెరుఁగు-పెర్గు, పెరువు-పెర్వు, పొంపిరివోవు, పొటకరించే, పొడుగు, పొదలాడు, పొదలుకొను, ప్రబలు, ప్రబ్బు, మించే, మీఱు, ముదురు, మూరిఁబోవు, రక్కొను-రెక్కొను, రహించే, రూపగు, రేకెత్తు, అంపిలు-అంపిల్లు, వీడు, సరగు, హెచ్చరించే-హెచ్చిరిలు-హెచ్చిరిల్లు-హెచ్చిలు-హెచ్చిల్లు. తద్వి.—మిక్కిలి వర్ధిల్లుటకు.—(తె).—పెచ్చుపెరుగు. ("చూ, హెచ్చిరిలు.")

వర్ధిష్ణుత. అం: చూ, నఖక్షతములు.

వర్ధిష్ణువు. సం. విణ. (ఉ). వృద్ధిఁబొందువాఁడు.

వర్ధ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రూ-వధ్రి: చూ, వరత్ర; విణ. 2: చూ, వర్ధి.

వర్మము. సం. వి. న్. న. రూ-వర్మ్రవు. కవచము: చూ, వారవాణము.

వర్మితుఁడు. సం. విణ. కవచముతొడిగినవాఁడు: (తె).-కత్తళీఁడు-బొందడీఁడు-బొందలీఁడు.

వర్మ్రవు. సం. వి. ఉ. న: చూ, రూ-వర్మము.

వర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 పతింవర, స్వయంవర: చూ. స్త్రీ; విణ. 2. ముఖ్యురాలు: చూ, స్త్రీ.

వర్యము. సం. విణ. ముఖ్యము: చూ, శ్రేష్ఠము.

వర్యుఁడు. సం. విణ: చూ, వరేణ్యుఁడు.

వర్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ: చూ, వానచేఁత.

వర్షకేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఎఱ్ఱగలిజేరు, రోహిణ్యా, విటాలిక.*: చూ, శోఫఘ్ని.

వర్షణము. సం. వి. అ. పుం. 1. చూ, వసెగల్లు: 2: రూ-వర్షము. 2.

వర్షధరుఁడు. సం. విణ. (రూ-వర్షధర్షుఁడు-వర్షవరుఁడు-వర్షవరుఁడు-షర్షుఁడు) షండుఁడు. చూ, పేడి. 2.

వర్షపర్షుఁడు. సం. విణ. —పై.—

వర్షపర్వతములు. అం. 1: చూ, పర్వతము. ...; 2: హిమాచలము, హేమకూటము, నిషధము, గంధమాదనము, నీలము, శ్వేతము, శృంగి, మాల్యవంతము. (8).

వర్షపాకి. సం. వి. న్. పుం. 1. నల్లమామిడి*: చూ, సహకారము (మామిడి. 2); 2 మారేడు*: చూ, శ్రీఫలము.

వర్షబిందున్యాయము. అం. ఒకానొక న్యాయము.

వర్షము. సం. వి. అ. న. 1. పేడితనము: చూ, షండత్వము; పుం. న. 2: చూ, వాన. 1; 3: చూ, సంవత్సరము; 4. జంబూద్వీపము (మంచుమలమొదలు సేతు పర్యంత దేశము): చూ, ద్వీపము. (శ్వేత ద్వీపము. 2; లంక. 1.); 5. మబ్బు: చూ, మేఘము. 1; న. 6: ఖండము, వవకము. (తె).—తొమ్మిది, ముమ్మాఁడు-ముమ్మాడు,

ము త్తిగ; అం. 7: చూ, కాలములు; 8: చూ, ఋతువులు.

వర్షములు.అం.భారతాది.- (చూ, ఇలావృతము) (భారతము, రమ్యకము, కింపురుషము, హరి, భద్రాశ్వము, కురువు, హిరణ్మయము, ఇలావృతము, కేతుమాలము. వీనినే "చూ, నవఖండములు.- భరత, హేమకూట, నైషధ, ఇలావృత, నీల, శ్వేత, కురు, భద్రాశ్వ, కేతుమాల అని చెప్పుచున్నారు.)

వర్షరూపిణి.సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ,సరస్వతి.1.

వర్షర్తువు. అం: చూ, వర్షము. 8.

వర్షవరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-వర్షధరుఁడు.

వర్షాంగము. సం. వి.అ. పుం: చూ, మాసము. 1.

వర్షాంశకము. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

వర్షాభువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుకప్ప: చూ, హరి,12; 2. గలిజేరు*: చూ,శోథఘ్ని; పుం. స్త్రీ. 3. కప్ప: చూ, హరి. 12; పుం. 4. ఎల్లి: చూ, సర్పము. (చూ,మత్స్యము.1.); 5. పట్టుపురుగు: చూ, సస్యసంహారి (పురుగు. 2.); 6. తెప్ప: చూ, హోడము; విణ. 7. వర్షాకాలమునందుఁబుట్టినది.

వర్షాభ్వీ. సం.వి.ఈ. స్త్రీ: చూ, వర్షాభువు. 1.

వర్షారంభః ప్రారిజావ్రితము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వానకోయిల. 2.

వర్షాశనము. సం. వి. అ. న. రాజోలులోనగువారు విద్వాంసులులోనగువారికి సంవత్సరమునకొకతూరి యిచ్చెడు సంవత్సరగ్రాసద్రవ్యము: వార్షికము. (తె).-వడితరము.

వర్షించు. సం. అ. క్రి. (ప్రవర్షించు): (తె) — కురియు, గుప్పించు, తొలకు- తొలకరించు. తద్వి.-(తె).-తొలకరించు.

వర్షిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. దర్భకట్ట, బద్ధ బర్బజాలము. [అగరు చెక్క.

వర్షితము. సం. వి.అ. న: అవాయము. (తె).-

వర్షీయుఁడు. సం. విణ. (న్. ఈ. న్) మిక్కిలి యేండ్లు చెల్లినవాఁడు: చూ, స్థవిరుఁడు.

వర్షోపలము. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, వడగల్లు.

వర్ష్మము. సం. వి. న్. న. 1: చూ, శరీరము; 2. మిక్కిలి చక్కనిరూపము: చూ, సౌందర్యము; 3. కొలత: చూ, పరిమితి.

వఱ. దే. వి. మేర. (దనుక-దాఁక శబ్దములతోఁ జేరినపుడు "నీ, కీవఱదనుక." శకుం. 5, ఆ. 61.): చూ, సీమ. 1.

వఱకు. దే. అవ్య. రూ-వరకు, దనుక- దాఁక, వఱదాఁక. మట్టు. (సం). (వి.) పర్యంతము.

వఱగొడ్డము. ద్వ. వి (వఱ + గొడ్డగము.) వంకర మాట. భల్లా. 4, ఆ: చూ, శబ్దము. 2.

వఱడు. దే. వి.1. పెద్దజాతినక్క: చూ, సృగాలము; 2. ముదినక్క: చూ, సృగాలము; 3.నక్క.భార.సభా. 2, ఆ:చూ,సృగాలము.

వఱత. దే. వి. రూ-వఱతి - వఱద-వఱ- వఱ్ఱు ప్రవాహము: చూ, వెల్లువ;2. ఏఱు:చూ,నది.

వఱతి. దే. వి. —పై.—

వఱద. దే. వి. —పై.— (ప్రవాహమునకు— జై. 5, ఆ. 28; భార. అర. 7, ఆ); 3. వర్షాధిక్యముచే నియమమును దాఁటిపారెడు ప్రవాహము, ముంపు, మునుగుడు: చూ, వెల్లువ. 1.

వఱదగుడి. దే. వి. సూర్యాది పరివేషము: గాలిగుడి, గుడి, గుడిచుట్టు, గుడుసు, పరిది. (సం).-ఉపసూర్యకము, చక్రము, పరిధి, పరివేషము-పరివేశము- పరివేష్టము, మండలము. తద్వి.—గి. ఎల్లగక్కులకు నడిమచోటువకు— అఱ, కుండకము, డొంకారము, నడి, నడిమి, నడు, లోఁగడ, లోను. (సం).— అంతరాళము, అభ్యంతరము, చక్రవాళము, మండలము; ౨. నడిమచోటువకు.— (చూ, మండలము. 1.) [10, స్కాం. పూ.

వఱదవాఱు. దే. అ. క్రి: చూ, వెల్లిగొను.భాగ.

వఱదాఁక. వా. అవ్య: చూ, వఱకు.
వఱపు. దే. వి. రూ—వరపు. పంచ. నా. 2, ఆ. 144: అడిత్రాగుడు, కఱవు, కాటకము, నిట్టు, సెవ్వ, వాఁబడి. (సం).— అనావృష్టి, అవగ్రహము. అవగ్రాహము, వగ్రహము, క్షామము, దుర్భిక్షము.
వఱల. దే.వి.వృద్ధ తపస్వి (అప్ర): చూ, సన్యాసి.
వఱలు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించే. భార. ద్రో. 4, ఆ: చూ, హవణిల్లు; 2. ఒప్పు: చూ, సమ్మతించే; 3: చూ, వ్యాపించే. పాండు. 3, ఆ. 138.
వఱవాత. వై. వి. =: చూ, రూ-వఱువాత-వరువాత
వఱుపట్లు. దే. వి. బ. (వట్టులు + పట్టులు) మిక్కిలి వట్టులు.
వఱుపట్లుగొను. దే. అ. క్రి. మిక్కిలి యెండు. కళా. 6, ఆ. 252: చూ, శుష్కించే.
వఱువాత. వై. ద్రి. రూ- వఱవాత - వరువాత ప్రాతఃకాలమున. హరి, ఘ్రా 5, ఆ.
వఱువాయి. వై. వి: చూ, వేఁగుజాము. [స్ఫోటము.
వఱ్ఱియ. దే. వి. రూ- వఱ్ఱె. బీఁటిక: చూ,
వఱ్ఱు. దే.వి.1. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2; 2: చూ, వెల్లువ. రామా. 8, ఆ. 163.
వఱ్ఱె. దే. వి: చూ, రూ—వఱ్ఱియ. [విరా 2, ఆ.
వఱ్ఱొడ్డు. దే. అ. క్రి: చూ, వెల్లిగొను. 1. భార.
వల. వై. వి. 1. చేఁపలఁబట్టు జాలము: ఊఁత- ఊఁతు-ఊఁదు, జోల. (సం).—అనుగుణ్యము, ఆనాయము, కురంబము, కులపాలకము, కోమాసిక, జాలకము, జాలము, జాలిక. తద్భేదములు.—౧. చేఁపలఁబట్టువలలు:- అనుకువల; ఎడవల, ఎత్తెల; కుండెవల; కొండెవల, గత్తె, గూడ; చేఁప, డొంక వల; తోప్రుడువల; దాఁటుడువల; దొడ్డివల; మకరివల; మావు; మింటముక్కిడివల; ములుతారు; మొడవల; వెడలు; సంగీతమనుకువల; సన్నపువల-సన్నవల. (సం).— అనున్యాతము, క్షేవణి; మత్స్య తిత్తియనువలకు.— అడ్డకొడమ, కొడమ, గత్తె, తిత్తి; మత్స్య చేఁపలఁబట్టివేయు బుట్టకు.— చేఁపలబుట్ట, కొడిమె-కొడివె, బుట్ట. (సం).—కువేణి, ఘోరకము, మత్స్యధాని; మఱియు.— ఉంట గాలము; గాలము-గాలాము, గోరుగాలము. (సం).— బడిశము, మత్స్యబంధనము; ౨. మృగములు పక్షులు మున్నగువానిఁబట్టెడువాగురలు.—(ఎలికవల, ఏఁదువల, కుందేటివల, దొడ్డివల, పందివల, లేటివల, వంకరబోను, సపడంచువల మొ: చూ, వాగుర.); 2. కామము. సై.7,ఆ. 120: చూ, వలపు 2. (చూ, కామము6-7-8-9); విణ 3.వృత్తియందు వలను శబ్దమునకు మీఁదివర్ణములోపించఁగా మిగిలిన రూపము. "వలకన్ను, వలకేలు." చెం.
వలఁకు. దే. వి. రూ-వలను, దిక్కు. హరి. ఉ. 3, ఆ. 149: చూ, హరిత్తు.
వలఁకువు, దే. వి.—వై.—(కొలఁకువువంటిది.)
వలఁతి. దే. వి. 1. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; విశే. 2: చూ, సమర్థుఁడు. భార. ఉద్యో. 3, ఆ; 3. అధీనము. భీష్మ. 3, ఆ: చూ, వశము. 1; 4. అనుకూలము. పా. 5, ఆ. 12: చూ, స్నేహము. 1.
వలఁదోఁట. వా. వి: చూ, వనము. 2.
వలకట్టు. దే. స. క్రి. (వలను + కట్టు)అనుకూలపఱచే. కళా.6, ఆ. 158: చూ సరిపఱచే.
వలకడ. ద్వ. వి. (వలను + కడ) దక్షిణదిక్కు: చూ, హరిత్తు. [తాపము. 2
వలకాఁక. ద్వ. వి. మన్మథతాపము: చూ, సం
వలకాఁడు. ద్వ.వి: చూ, వలపుకాఁడు. వసు.4,ఆ.
వలకారి. ద్వ. విశే. వలపించువాఁడు, వలపించునది. పాండు. 3, ఆ. 43.
వలక్ష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాలకీకూర*: చూ, సుమంగళి. [చూ, హిమాంశువు.
వలక్షుగుఁడు: సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు:

వలక్షము. సం. వి. అ. న, విశే. రూ—వళక్షము-:చూ, వర్ణము. 6-౫; 6-౫-(౧).

వలగొను. దే. స. క్రి. (వలను + కొను): డావలించే-దాపలించే, తిరిగివచ్చే, తిరుగ్గుమ్మరు, వలచేట్టు,వలపలించే. (సం).-ప్రదక్షిణించే. (చూ, వేష్టించే) [నడుము: చూ, వీఁగు. 1.

వలగ్నము. సం. వి. అ. పుం, న: అవలగ్నము,

వలచే. దే. అ. క్రి. 1. వాసనఁగొట్టు. స్వా. 2, ఆ. 55: గుబాళించే, గుబులుకొను, బుగులుకొను; వై. స. క్రి. 2. కోరు. భార. ఆది. 3, ఆ: చూ, వాంఛించే; 3.=వల్. అభిలష్. కామించే: చూ,సంభోగించే; 4. జలాదులంబై కిఁదేలించే, దానించే:చూ, వడఁబోయు.

వలచేట్టు. దే. వి. (వలను+చేట్టు) 1. వలగొనుట. వసు. 5, ఆ. 26: చూ, వేష్టనము. 1; 2: చూ, వలగొను. వసు. 5, ఆ. 26.

వలజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చేక్కనిచూపుగల ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. పుడమి: చూ,వారిప్రియ. 2 (భూమి. 1.)

వలజము. సం. వి. అ. న. 1. వరిమడి: చూ, వారిప్రియ. 2 (భూమి. 1-క౨.);2. పైరు:చూ, సస్యము. 1; 3. ధాన్యపురాశి, మేలురాశి: చూ, సంచయము. 1 (రాశి. 2); 4. పురద్వారము: చూ, వాకిలి; 5. పోట్లాట: చూ, పోరము. 2 (యుద్ధము.); 6. గానుగ: చూ, వరరాజము; 7. సన్ననిచూపు: చూ, వీక్షణము (చిన్నచూపు=దయలేనిచూపు.)

వలతి. దే. వి. చోటు. య. 2, ఆ. 98: చూ, స్థానము. 1; 2. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1.

వలదు. దే. వి. 1. అధిక్యము: చూ,హెచ్చు. 2; విశే. 2. అధికము. సా. 1, ఆ. 11: చూ, పేరాళము; వా. అవ్య. 3: రూ- వద్దు. (సం).— (అవ్య): వి. "నీవురావలదు."

వలదొర. ద్వ. వి:చూ,మన్మథుఁడు. అని. 2, ఆ. (ఇట్లువలరాయఁడు నెం.)

వలన. దే. అవ. పంచమీ విభక్తియందు వచ్చెడి యొకానొక ప్రత్యయము. [చూ,వర్తిక. 1.

వలనక్రమము. సం. వి. అ. పుం. వెలిచెపిట్ట:

వలనము. సం. వి.అ.న. 1. కంటిపాప తిరుగుడు: చూ, వరజము. 7; 2. తిరుగుడు: చూ, సంచారము; పుం. 3. ఇత్తి: చూ, హరిణము. 1.

వలను. దే. వి. 1: చూ, రూ- వలఁకు. భార. అర. 2, ఆ; 2: చూ, శకునము. 1. య. 2, ఆ. 3; 3: చూ, పార్శ్వము. 2. భార. ఆది. 2, ఆ; 4: చూ, వెరవు. 1. ద్వి. రా. యు, కాం; 5: చూ, సామర్థ్యము. భార. అర. 2, ఆ; 6. ప్రదక్షిణము. రా. బాల, కాం: చూ, సంస్కృతము; 7: చూ, విధము. 1. భాగ. 4, స్కం; 8. ఒప్పిదము. భార. ద్రో. 4, ఆ: చూ, సౌందర్యము; 9. ఉచితము. మార్క. 3, ఆ. 228; 10. అనుకూల్యము: చూ, స్నేహము. 1; విశే. 11. కుడి, దక్షిణము. భద్రా. 1, ఆ: చూ, హరిత్తు. 1; 12. యుక్తము. రా. కిష్కిం. కాం: చూ, యోగ్యము. 2.

వలపక్షము. వా. మి.వి. న్యాయము ఎఱిఁగియు వ్యతిరేకమగుట: పక్షపాతము.

వలపల. దే. వి. (వలను + వల) దక్షిణభాగము. విజ్ఞా. అచా, కాం: చూ, వలను. 1.

వలపలగిలుక. దే. వి. రేఫము: చూ, వర్ణము. 1.

వలపలించు. దే. స. క్రి: చూ, వలగొను.

వలపు. వై. వి. 1. మదము: చూ, పామిక; 2. యువ యువతి సంభృతప్రేమ: చొక్కు, తగులము, తమకము, తమి, మచ్చిక-మచ్చిక- మచ్చిగ, మరులు, మేలు, విరాళము—విరాళి. (సం).— అకల్పకము, మోహము,విమోహము; 3. కోరిక. భార.విరా.2,ఆ: చూ,వాంఛ; దే. వి.4.పసి. రామా.3,అ:చూ, వాసన. 1; 5. గంధము.౫,భా. ప్ర.106:

చూ, వాసన. 1; వా. 6. దేవురింపు: చూ, వాచేగడము.

వలపుఁగొను. వా. అ. క్రి. 1. మోహమునొందు: చూ, మేలుపడు- మేల్పడు; తద్వి.—విమోహించు; 2. దేవురించు: చూ, వాచౌరు.

వలపుకత్తియ. వై. విశ. రూ-వలపుకత్తె. కాముకి: చూ, స్త్రీ.

వలపుకత్తె. వై. విశ. —పై.—

వలపుకాఁడు. ద్వ. విశ: రూ—వలకాఁడు. ఇచ్ఛగలవాఁడు, తమకి, మత్తికాఁడు, మేలువాఁడు. (సం).— అనుకుఁడు, అభికుఁడు—అభీకుఁడు, ఆలిప్సుఁడు, ఆలోలుఁడు, కటారుఁడు, కమనుఁడు, కమరుఁడు, కమిత-కమితృఁడు-కమ్రుఁడు, కరుఁడు, కాంతారుఁడు, కామచారి, కామనుఁడు, కామయిత, కామలుఁడు, కామి, కాముకుఁడు, గర్ధనము (గర్ధనుఁడు), గృధ్నువు, చంచలుఁడు, చపలుఁడు, చుంబకుఁడు, మోహితుఁడు. తద్వి.— 1. కామపీడితునకు (సం).—కామపీడితుఁడు, కామాతురుఁడు-కామార్తుఁడు, కోమలుఁడు, కాళేయకుఁడు, గదయిత్నువు; 2. దాసినికామించువానికి (సం).— కుండకీటుఁడు; 3.పరస్త్రీ రతునకు. (సం).—క్షేత్రియుఁడు;4: విమోహితుఁడు.

వలపుకీలు. వై. వి (వై. 7, ఆ. 175): గనయము, పోఁకముడి. (సం).— ఉచ్ఛ్రయము, కూర్చిక, నీవి, నీవీబంధము, వస్త్రగ్రంథి.

వలపుమోపరి. దే. వి. గంధవహుఁడు. అచ్చ. బాల, కాం. 8: చూ, వాయువు.

వలపురాయఁడు. వై. వి: చూ, మన్మథుఁడు.

వలపురుగు. దే. వి. తేలు: చూ, వృశ్చికము. 1.

వలపులాడు. వా. అ. క్రి. (బాగుపడుటకై) దేవురించు: చూ, వాచౌరు.

వలబిటాకు. దే. వి: చూ, లోవ. 5.

వలభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (రూ- వలభీ) 1. కొణిగ, ముంజూరు: చూ, సదనము. 1; 2.చంద్రకాల: చూ, సదనము. 1.

వలభిత్తు.అం: చూ, తానములు (గహీనతానములు)

వలమానము. సం. విశ.1. తిరుగుచున్నది. తద్వి.— తిరుగునది అనుటకు.— ఇంగము, చరము, చరాచరము, చరిష్ణువు, జంగమము, జగత్తు, త్రసము; 2. చరించుచున్నది: చూ, వలితము. 1—౬.

వలము. దే. వి. 1. విస్తారము: చూ, హేరాళము; 2: చూ, స్థౌల్యము; విశ. 3: చూ, స్థూలము. 4. శివ. ఉ. 2, ఆ.

వలమురి. దే. వి. (వలను + మురి) 1. దక్షిణావర్తశంఖము, విష్ణుశంఖము: చూ, సంకు. 1; 2. శంఖము: చూ, సంకు. 1.

వలమురితాలుపు. దే. వి. శంఖపాణి. పాండు.5, ఆ. 135: చూ, విష్ణువు. 1.

వలయము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కడియము: చూ, భూషణము. 2-3, ర; పుం. 2. కుండలాకారము: చూ, వృత్తము. 5; 3. కంఠమాల, మెడపండ: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2); వా. 4. గండమాల: చూ, వ్రణము; 5. ఒకానొక రోగము: చూ, శల్యము.1; విశ. 6. గుండ్రనిది: చూ, వృత్తము. 5; అం. 7: చూ, దండవ్యూహములు. [వృతము.

వలయితము. సం. విశ. చుట్టఁబడినది: చూ, సం

వలయు. వై. అ. క్రి. 1. వలయితమగు. పంచ. నా. 2, ఆ. 235; దే. అ. క్రి. 2. ఇష్టమగు. భార.అశ్వ 4, ఆ.: "ఇదివలయునా? వలవదు." చూ, సమ్మతించు; 3. కోరు: చూ, వాంఛించు; 4. ఆవశ్యకమగు. స్వా. 4, ఆ. 20; 5. యుక్తమగు: చూ, సరిపడు. 2; 6. విహితమగు. (ఈయర్థమందిది విధ్యాద్యర్థకమయి విధినిషేధములను దెలుపును.); వా. 7. ప్రార్థించు. స్వా. 3, ఆ. 140: చూ-

స్తుతించు; వా. 8. శాసించు: చూ, సెలవిచ్చు. ("కావలయు, రా వ ల యు, పోవలయు, మానవలయు, మసలవలయు, వేడుకొనవలయు, తినవలయు, పెట్టవలయు, కొట్టవలయు, తిట్టవలయు" ఇత్యాది.)

వలరాచేపని. ద్వ. వి. గ్రామ్యధర్మము. నీలా. 1, ఆ: చూ, సంయోగము. [రం. 4, ఆ. 220.

వలరాజు. వై. వి: చూ, వలపురాయఁడు. ఉ,

వలరాజుతల్లి. ద్వ. వి: చూ, లక్ష్మి. 1.

వలరాజునూఁడు ద్వ. వి: చూ, శివుఁడు.

వలకాఁడు. వై. వి. 1: గాలకాఁడు, జాలకాఁడు, జాలరి, తీవరుఁడు, తూలి, తూలికాఁడు, పట్టపువాఁడు, పెనుమీనువేఁటరి, బోయ, మాలికాఁడు. (సం). – కుపిని, కైవర్తుఁడు, ధ్రోటి, జాలికుఁడు, తీవరుఁడు, దాసుఁడు, ధీవరుఁడు; 2: చూ, వలరాజు.

వలవంత. ద్వ. వి. మన్మథవ్యథ. ఉ, హరి. 7, ఆ. 193: చూ, సంతాపము.

వలవమి. వా. వి: ఒల్లఁబాటు, ఒల్లమి. (సం). – నిరపేక్షము, నిరాశము, నిస్పృహము, నైరాశ్యము, నైస్పృహ్యము.

వలవల. దే. వి. 1. ఏడ్చుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. అని. 2, ఆ. 86: చూ, హూహూ; 2. వ్రాలుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ.

వలవలన. దే. విణ. వదలినది: (సం). – విశీర్ణము.

వలవాఁడు. దే. వి. 1: చూ, వాగురికుఁడు; 2: చూ, వేఁటకాఁడు.

వలస. వై. వి.=పరదేశ. 1. రాజోపద్రవాదులచే దేశము విడిచి పరదేశమునకుఁబోవుట; వా. 2. చిన్న ఊరు: చూ, సీమ. (1) (దేశములు.)

వలసతీయు. ద్వ. అ. క్రి: వలసపోవు.

వలసపోవు. ద్వ. అ. క్రి. —వై.—

వలసినది. దే. విణ. కోరఁబడినది, ప్రియము: అం, భా. శ్ర. 94: చూ, వాంఛ.

వలాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ—బలాక.

వలాసకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోయిల: చూ, సాఁకుడుపులుఁగు; 2. కప్ప: చూ, హరి. 12; 3. ఇప్ప*: చూ, సుమంగళి; 4. కింజల్కము. తామరపూల దారము: చూ, సహస్రపత్రము.

వలాహకము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, రూ—బలాహకము. 1; 2: చూ, రూ—బలాహకము. 2; 3. కొండ: చూ, పర్వతము; అం. 4: చూ, రథ్యములు. [చూ, సురారి(రాక్షసుఁడు 1.)

వలాహకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రక్కసుఁడు:

వలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, రూ—వళి. 1; 2: చూ, రూ—వళి. 2; దే. వి. (1) జలుబు, అచ్చ. సుం, కాం. 28: చూ, శైత్యము. 1; (2). రూ—వలిమిరి. కంపము: చూ, లోలము. 1-౧; (3). గాలి: చూ, వాయువు; విణ. (4). శీతము. వసు. 3, ఆ: చూ, శైత్యము. 2.

వలికి. దే. వి. 1. బెగ్గురు: చూ, సారసము; 2. రూ—ఒలికి: చూ, శ్మశానము.

వలికిరి. దే. వి. మాట: చూ, శబ్దము. 2.

వలిగొను. దే. అ. క్రి. 1. చలిగొను: చూ, శైత్యించు; 2: చూ, వణఁకు. 2.

వలితండ్రి. దే. వి. ఆకసము: చూ, సురవర్త్మము.

వలితము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, రూ—వల్గితము; విణ. 2. చుట్టఁబడినది: చూ, సంవృతము; 3. చలనము నొందినది. (చూ, వి. లోలము. 1.): లులితము—(తె. వ). —బిత్తరము; తద్వి.—౧. కదలునది అనుటకు.—కంపనము—కంప్రము, కలుషము, చంచలము, చటులము, చపలము, చరము, చలనము, చలాచలము, చికురము, తరళము, నిస్తులము, పరిప్లవము—పారిప్లవము, లోల; (చూ, జేవధువు, లోలము. 1.); ౨. కదలినది.—ఉత్ప్లుతము. (తె).—చిందిలి; 3. కదలింపఁబడినది.— (చూ, చల్లి

తము. 1.); ౪. కదలిపోయినది.— పరిగణితము; ౫. వణఁకునది._ (చూ, వేపథువు.); ౬. చలించుచున్నది. (చూ, వలమానము, 2): అం. 4: చూ, ఊరూక్రియలు; 5: చూ, కరణములు; 6: చూ, ఆకాశమండలములు.

వలితసంచరము. అం: చూ, ఆకాశమండలములు

వలినుఁడు. సం. విణ. రూ—వలిభుఁడు. ముదిమిచే ముడుతలుగల శరీరమువాఁడు.

వలిపని. దే. వి. శైత్యోపచారము. నీలా. 3, ఆ.

వలిపము. దే. వి. రూ-వల్పము. వెలిపము. 1. సన్నని తెలుపుబట్ట పా. 2, ఆ. 51: చూ, వస్త్రము; 2. మడుఁగుబట్ట. విక్రి 1, ఆ 136: చూ, వస్త్రము; విణ. 3. పరిశుద్ధమైనది. లక్ష్మీ. 3, ఆ. 68. రూ_వల్పము-వెలిపము: చూ, సమీచీనము. 3; 4. తెల్లనైనది. పా. 2, ఆ. 47. రూ-వల్పము-వెలిపము: చూ, వర్ణము. 6-౫. (గ). (వృత్తియందు అంత్యవర్ణము వికల్పముగలోపము. "వలిప వెన్నెల లోన" పా. 2, ఆ. 48; "వలిప చెంగావి పావడ." శశాం. 3, ఆ.)

వలిపిరి. దే. వి: చూ, వలి. (1)-(2).

వలిపిరిగొట్టు. దే. విణ. 1. వడఁకువాఁడు (చూ, కంపనుఁడు-కంప్రుఁడు); వా. 2: చూ, వాపిరిగొట్టు.

వలిపె. దే. వి: చూ, వలిపము. 1.

వలిభము. సం. వి. అ. పుం. ఆఁడుదాని కోక కుచ్చెళ్లు: చూ, వళి. 2.

వలిభుఁడు. సం. విణ. వలులుగలవాఁడు.

వలిమల. ద్వ. వి. మంచుకొండ. య. 4, ఆ. 43: చూ, పర్వతము.

వలిమలకూఁతురు. ద్వ. వి: చూ, పార్వతి. ఆంధ్రి, పదా. సు. 11.

వలిమల్లుఁడు. ద్వ. వి: చూ, శివుఁడు.

వలిమిడి. దే. వి. పశువులకాలిమడమలరోగము: చూ, పశురోగములు.

వలిమిరి. వా. వి: చూ, రూ-వలి. 2.

వలిమొలక. దే. వి. భీముఁడు: చూ, వృకోదరుఁడు.

వలియు. దే. అ. క్రి 1: చూ, సన్నగిలు. హరి. పూ. 7, ఆ; 2. బలహీనమగు. హరి. పూ. 6, ఆ. 126; ఎత్తుపడు-ఎత్తువడు, కుంటివాలు, చీకాకుపడు, జీర్ణోకొను, దయ్యు-దయ్యు, నలియు, ఓటుపోవు, పెండుపడు, ముట్టఁబడు, లేవలేకపడు: ("చూ, సన్నగిలు.")

వలిరుఁడు. సం విణ. రూ-వళిరుఁడు-వలీరుఁడు, మెల్లకంటివాఁడు: చూ, కేచీఁకు.

వలివెలుఁగు. దే. వి. రూ-వలివెల్గు. చంద్రుఁడు. వసు. 4 ఆ: చూ, హిమాంశువు.

వలివెల్గు. దే. వి. —పై.—

వలీకము. సం. వి. అ. న. ఇంటిచూరు: చూ, సవనము. 1.

వలీనకము సం. వి. అ. పుం. కేతకి*: చూ, సూచీ పుష్పము (మొగలి.)

వలీనము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వలపురుగు.

వలీముఖనారికేళన్యాయము. అం. కోఁతి కొబ్బరికాయపైనుండి పడఁద్రోయుటయేగాని తిన లేదనురీతి.

వలీముఖము. సం. వి. అ. పుం. వళుల మోర మెకము: చూ, వానరము.

వలీసంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. కళాగ్రము, కొరడాచివర; 2. కోఁతి సంగమము: చూ, సంయోగము; 3. పుట్ట మూల: చూ, వల్మీకము. 1. (వరీసంగమము అనియు.)

వలుద. దే. విణ. లావు: చూ, స్థూలము. 4.

వలుకు. దే. వి. రూ-వళుకు. శుభకార్యాదుల యందిచ్చెడు ఫలాదుల బహుమానము: తగవు.

వలువ. దే. వి. (రూ-వలువము-వలువు-వలిపము-వలిపె- వల్పము-వల్వ- వల్వము) 1. సన్న వస్త్రము: చూ, వస్త్రము; 2. బట్ట: చూ, వస్త్రము.

వలువము. దే. వి. —పై.—

వలువు. దే. వి: చూ, వలువ. 1.కళా. 8,ఆ. 228.

వలె. దే. క్రి.1. వలయున్ అనుదానికాదేశము; 2.ఉపమావాచకము: పోలె. రుక్మి.2,ఆ. 83.

వలెవాటు. దే.వి. (రూ-వల్లెవాటు-ఒలెవాటు-ఒల్లెవాటు) 1. వల్లెయొక్క వాటువంటి వాటు;2.వల్లెవాటుగా మెలి బెట్టి పై వేసికొనిన ఉత్తరీయము. పాండు. 1, ఆ. 198: చూ, వస్త్రము.

వల్కము. సం. వి. అ. న. రూ- వల్కలము, 1.చెట్టు మీఁది పట్ట: చూ, శకలము. 1 (బెరడు. 1.); 2. పట్ట నార: చూ, వల్కలము. 1; 3. లవంగపుఁబట్ట: చూ, వరాంగకము; 4. తునియ: చూ, శకలము. 4; 5.=వక్క: చూ, పీఁచు.

వల్కలము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. చెట్టుమీఁదిపట్టనార: రూ-వల్కము, శకలము. (తె).-పీసె, నారలు, పొత్తి: (చూ, శకలము. 1; బెరడు. 1); పుం. 2: చూ, లొద్దుగు*; 3. నారచీరె: చూ, వస్త్రము.

వల్గ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=వాగె: చూ, వాగియ.

వల్గనము. సం. వి. అ. న: చూ, వల్గితము.

వల్గితము. సం. వి. అ. న. రూ-వలితము. 1: చూ, ధారలు (చూ, హయము); అం. 2: చూ, పరిచారములు; 3: చూ, అశ్వధారలు.

వల్గువు. సం. వి. ఉ. న. 1. ఉప్పమీఁది వెండ్రుక: చూ, వెండ్రుక. 1; పుం. 2. మేఁకపోతు: చూ, మేషము. 1; 3. మార్దవము, మృదువు, మెత్తన: చూ, సుకుమారము. 2; విశే. 4. చక్కనిది: చూ, హృద్యము.

వల్చు. వై. స. క్రి: చూ, రూ-వలచు. 1-2; దే. అ. క్రి. 3: చూ, రూ-వలచు. 1.

వల్ద. దే. విశే: చూ, రూ-వలుద.

వల్పము. దే. వి, విశే: చూ, రూ-వలపము.

వల్పు. వై. వి: చూ, రూ- వలపు. 1-2; దే. వి. 3: చూ, రూ-వలపు. 3.

వల్మికము. సం.వి. అ. పుం,న: చూ, రూ-వల్మీకము. 1.

వల్మీకపాదుఁడు. సం. విశే: (తె).—పుట్టకాలివాఁడు, బోదకాలివాఁడు.

వల్మీకమక్షిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఈఁగ: చూ, మక్షిక.

వల్మీకపునస్సంభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సుకలోకమునకుండు వాచ్యాయనముని: చూ, సన్యాసి.

వల్మీకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1: రూ- వల్మికము, ఇంద్రమూర్ధము, కారుజము, కులకము, కూటము, కృమిశైలకము, కోలకము-ఖోలకము, క్రిమిశైలము, ఖేలకము, నాకువు, వామలూరము, వామలూరువు. (తె).- చిలువ టెంకి, నేలబువి, పాములబిలాయు, పుట్ట, పురమిచెలి, మదుఁగు-మదువు. తద్వి.—పుట్టమూలకు- వలీసంగమము; 2. యోని పుట్ట-లింగపుట్ట మొదలగు వ్యాధి: చూ, మానువు. 4 (రోగము. 1).

వల్మీకశింబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుట్టచెమ్మ, పుట్టతమ్మ*: చూ, శింబి.

వల్మీకసంభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వాల్మీకఋషి: చూ, సన్యాసి.

వల్ల. దే. అవ. 1: చూ,రూ-వలన. స్వా. 2,ఆ. 10; విశే. 2. అనుకూలము. పా. 1, ఆ. 78: చూ, స్నేహము. 1.

వల్లకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-వల్లకి.

వల్లకాడు. ద్వ. వి. (వల్లడి + కాడు) 1: చూ, శ్మశానము. కాశీ. 7, ఆ. 139; వా. విశే. 2. నానావిధముల పాడుచేయఁ బడినది.

వల్లకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ-వల్లకము- 1. విపంచి: చూ, వీణె; 2. అందుగు*: చూ, సల్లకి.

వల్లడి. దే. వి. 1.అకారణమైన ఆపద: చూ, విపత్తు; 2. కొల్ల: చూ, హరణము. 1.

వల్లడికాఁడు. దే. విణ. 1. అకారణమైన ఆపద చేయువాఁడు: చూ, హింసకుఁడు; 2. కొల్ల పెట్టువాఁడు: చూ, హారకుడు. 1.

వల్లన. వా. వి. (వేదములోనగువాని) వల్లించుట: చూ, రువ్వు. 2. [పరి: చూ, సాహిణి.

వల్లభపాలకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱపుగ్రా

వల్లభము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేలుజాతిగుఱ్ఱము: చూ, హయము; విణ. 2. అనురాగము గలది: అనురక్తము, ఇష్టము, లరళము, ప్రియము, ప్రేష్ఠము, మనసు, మనస్సు, రక్తము. (తె).—బాఁతి-బ్రాఁతి; 3. కోరబడినది, అభీప్సితము: చూ, వాంఛ.

వల్లభాయితము. అం: చూ, సంయుతహస్తములు.

వల్లభుఁడు. సం. విణ. 1. ప్రియుఁడు: చూ, సామి. 2; 2. అధిపతి: చూ, స్వామి. 2.

వల్లము. దే. వి. వరహాలజోలె. రూ-వల్లువము. హంస. 1, ఆ: చూ, సంచి (జాలియ).

వల్లరము. సం. వి. అ. న. 1. ఈరము: చూ, వీరుధము. 1; 2: చూ, శాద్వలము. 1.

వల్లరసి. దే. వి. ఒకచెట్టు: చూ, వృక్షము.

వల్లరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చిగిరించిన లేఁత కొమ్మ: చూ, శాఖ. 1; 2. మంజరి: చూ, స్తబకము (పూగుత్తి); 3. తీఁగ: చూ, వృక్షము; 4. చెంచువాండ్ర క్షేత్రము; 5. వేఁపుడు పిండి: చూ, సాదము. (1)

వల్లవిభావ. అం: చూ, పంచమసాడవజవిభావ.

వల్లవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గొల్లవాఁడు: చూ, వ్రేఁడు; 2. రూ-వర్ణవుఁడు: చూ, సూపకారుఁడు; 3: చూ, వృకోదరుఁడు.

వల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తీఁగ: చూ, వల్లరి. 3; 2. పుల్లబచ్చలి*: చూ, పీలపొంచి (బచ్చలి.); 3. కైవర్తిక*: చూ, హరిత (ముస్తకము. 1); 4. ఓమము: చూ, వాము. 2 (యవాని. 1); 5. వల్లియను పువ్వు; 6.=వల్లె. వల్లిదేవసేనయను పేళ్లుగల సుబ్రహ్మణ్యేశ్వరునిభార్యలిద్దఱిలో నొకతె: చూ, సహధర్మిణి (భార్య); అం. 7: చూ, గమకములు.

వల్లించు. దే. స క్రి. 1. వల్లెవేయు; అం. ప్రే. 2. వల్లెవేయించు: చేపివించు.

వల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, శ్రీవల్లి.*

వల్లికము. సం. వి. అ. న. పగడము. :చూ, స్థూలోచ్చయము (రత్నములు. ర)

వల్లికరజము. సం. వి. అ. పుం. కోఁతివెన్నెకాయనుగు*: చూ, కాదస్నము.

వల్లిగము. దే వి. జొన్కెనమీఁదియినుపపలయము.

వల్లియ. దే. వి. రూ-వల్లె. ఖంటెనారి: చూ, స్థావరము. 1. [చూ, బచ్చలి.

వల్లిసూరణము. సం. వి. అ. పుం పుల్లబచ్చలి*:

వల్లీజము. సం. వి. అ. న. మిర్యాల చెట్టు*: చూ, శ్యామము. 2.

వల్లువము. దే. వి: చూ, వల్లము. ఆము, 6. ఆ.

వల్లూరము సం. వి. ఆ. స్త్రీ., అ. పుం, న. 1. ఎండిన మాంసము: చూ, శుక్తము. 1; న. 2. పంది మాంసము: చూ, శుక్తము. 2; 3. శివుని హస్తము: చూ, హస్తము. 1; పుం. 4. అడవినేల: చూ, హరిప్రియ. 2(భూమి.1.); 5. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1; 6. మందు: చూ, విషము. 6 (మందు.)

వల్లె. దే. వి. 1. తగులు. హరి. 4, ఆ. 308: చూ, సూత్రము. 1; 2. వరుణుని పాశము; 3. చెప్పినది మరలఁజెప్పుట: చూ, వెండియు; అవ్య. 4. అంగీకారార్థకము: చూ, సమ్మతి. 1; వై. వి. 5.=వల్లి: చూ, వల్లి. 6.

వల్లెకోక. వా. వి. నాగులుకోక: చూ, వస్త్రము.

వల్లెతాలుపు. దే. వి. రూ-వల్లెతాల్పు: చూ, వరుణుఁడు.

వల్లెతాల్పు. దే. వి. —పై.—

వల్లెవాటు. దే. వి: చూ, రూ—వలెవాటు— ఒలెవాటు—ఒల్లెవాటు. కళా. 8, ఆ. 156.

వల్వ. దే. వి: చూ, రూ-వలువ. (సుగ్న బట్టకు-య. 2, అ. 98.)

వల్వము. దే. వి. —పై.—

వశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆఁడేనుఁగు: చూ, హస్తి; 2. గొడ్డుటావు: చూ, ధేనువు; 3. ఆవు: చూ, ధేనువు; 4. కూఁతురు: చూ, సూన. 1; 5. పెండ్లాము: చూ, భార్య; 6. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; విశ. 7 లోఁకువైనది: చూ, వశము. 5. [లాడువాఁడు.

వశంవదుఁడు. సం. విశ. లోఁకువైనట్లు మాట

వశక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వశముచేసికొనెడు మంత్రతంత్రాదికర్మము, వశీకరణయంత్రము.

వశత్వము. అం: చూ, సిద్ధులు.

వశపఱుచు. మి. స. క్రి: (మి) అధీనముచేయు, స్వాధీనముచేయు. (తె.).— అప్పగించు, అప్పనచేయు, అలవరించు-అల్వరించు, ఒప్పగించు, ఒప్పనచేయు, ఒప్పించు. ("చూ, స్వాధీనము చేయు.")

వశము. సం. వి. అ. పుం. 1.=వసము. లోఁకువ: చూ, స్వాధీనము. తద్వి.—మారీభత్తు - మారీబత్తు; 5. కోరిక: చూ, వాంఛ; 3. ప్రభుత్వము: చూ, స్వారాజ్యము; 4. శక్యము: చూ, సాధ్యము. 2; విశ. 5. లోఁకువైనది, వశ: చూ, స్వాధీనము.

వశవర్తి. సం. విశ: చూ, విధేయుఁడు.

వశారోహము. సం. వి. అ. న: చూ, పుట్టగొడుగు.

వశి. సం. విశ (న్. ఈ. న్) 1. లోఁకువైనవాఁడు: చూ, స్వాధీనుఁడు; 3. ఇంద్రియ నిగ్రహము గలవాఁడు.

వశికము. సం. విశ: చూ, శూన్యము. 1.

వశిత్వము. అం: చూ, సిద్ధులు.

వశిరము. సం. వి. అ. న. రూ-వసిరము. 1. ఇందుప్పు: చూ, లవణము. 1; 2. గినియ, కిణియ*: చూ, శిరీషపత్ర; 3. నీటిబొట్టు: చూ, బొట్టు. 6; పుం. 4. ఉత్తరేను*: చూ, శైఖరికము; 5. గజపిప్పలి*: చూ, పిప్పలి. 1-౨.

వశిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సూర్యుఁడు.

వశిష్ఠసంహిత. అం: చూ, సంహితలు.

వశిష్ఠసగోత్రము. అం: చూ, గోత్రము- 13.

వశిష్ఠస్మృతి. అం: చూ, మూలస్మృతులు

వశిష్ఠుఁడు. అం: చూ, మహర్షులు.

వశీకము. సం. విశ. ఏనుఁగుఁ దిన్న వెలఁగపండువలె శూన్యవస్తువు: చూ, వస్తువు. 1.

వశీకరణము. సం. వి. అ. న. 1. మందుమాఁకులచేత లోఁకువగాఁజేసికొనుట; అం. 2: చూ, తానములు (స-రి—హీనతానములు); 3. ఒకానొక మంత్రప్రయోగము: చూ, ఉపవిద్యలు.

వశీకరించు. సం. స. క్రి. మందుమాఁకులచేత లోఁకువగాఁజేయు. [పైనది; ప్రణీయము.

వశ్యము. సం. విశ. మందుమాఁకులచేత లోఁకు

వశ్యుఁడు. సం.విశ: ఆశ్రితుఁడు, ప్రణేయుఁడు, వచనేస్థితుఁడు, విధేయుఁడు, వినయుఁడు.

వశ్యౌషధము. సం.వి. అ.న: (తె).-పెట్టుమందు.

వషట్కర్త. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక హోత: చూ, హోత; 2: చూ, సంపాదకుఁడు; 3. ఒకానొక వాద్యము: చూ, స్వరము. 2.

వషట్కారము. అం: చూ, తానములు (ని-గ-హీనతానములు.)

వషట్కృతము. సం. విశ. అగ్నియందు వేల్వఁబడిన హవిస్సు: చూ, సాదము. (1)

వస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కడుపులో బొడ్డుక్రిందనుండెడి యుల్లిపొరవంటి క్రొవ్వు: చూ, వప. 1; పై. వి. (1).=వచా. రూ-వజ. (సం).-మార్వి, లోసుళ: చూ, విష.*.

వసంతఋతువు. అం: చూ, వసంతము. 5.

వసంతకడిమి. ద్వ. వి. ధూళికదంబము*: చూ, హలిప్రియము. [(అంగము. 9.)

వసంతకము. అం: చూ, రాగాంగములు

వసంతకుసుమము. సం. వి. అ. పుం. విరిగి*: చూ, శ్లేష్మాతకము.
వసంతకుసుమాకరము. అం: ఒకానొక దివ్యౌషధము. [సాఁకుడుపులుఁగు.
వసంతఘోషి. సం. వి. న్. పుం. కోయిల: చూ,
వసంత తిలక. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("త-భ-జ-జ గగములు.8 యతి.ఒరఛందస్సు") (దీనినే సింహోన్నతము, ఔద్ధర్షణము, శోభావతి, మధుమాధవి యనికూడనందురు.) ("శ్రీరామ, సూర్యకు, ల-సింధు, సుధాంశు-సామ్యా.")
వసంత తిలక భాణము. అం. (ఈ భాణము వరదాచార్యుఁడు వ్రాసెను): చూ, కావ్య నాటకములు.
వసంతదూతము. సం. వి. అ. పుం. 1. సురతము: చూ, సంయోగము; 2. పంచమస్వర ధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 3. కోయిల: చూ, సాఁకుడు పులుఁగు; పుం. 4. చూతము*: చూ, సహకారము (మామిడి.)
వసంతదూతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాదిరి*: చూ, స్థాలి. 2; 2. గచ్చే*. చూ, సోమరాజి; 3: చూ, వసంతమల్లిక*; 4. పాటల*: చూ, సరివ; 5. పూలగురివెంద: చూ, శ్వేతపాకి.
వసంతద్రుమము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వసంతదూతము. 4.
వసంతమల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వసంతదూతి, ఒక రకముమల్లె*: చూ, వాసంతి. 3.
వసంతము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, ఋతువులు. (చైత్రి, వైశాఖమాసములు): చూ, మాస ద్వయము; 2. ఒకానొక రాగము: చూ, స్వరము. 2. (చూ, అంగము 9=వసంతకము); 3. పల్లపెసర*. చూ, పెసర; అం. 4: చూ, జన్యతాళములు; దే. వి. (1) పసుపు సున్నము కలిపిన రొట్టిని నీళ్లు. చూ, సలిలము.
వసతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1; 2. ఉనికి: చూ, స్థానము. 1; 3. రేయి: చూ, రాత్రి; 4. యిద్ధాలయము: చూ, సదనము. 1, 5. పుట్టువు: చూ, సంభవము; దే. వి. (1) సౌఖ్యము: చూ, సంతోషము; విశ. (2) సౌఖ్యకరము.
వసనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వసతి. 2; 2: చూ, వస్త్రము.
వసనాభి. వా. వై. వి.=వత్సనాభ: చూ, నాభి.
వసపడు. వై. అ. క్రి. (వసము+పడు.): చూ, వసపోవు.
వసపోవు. ద్వ. అ. క్రి. (వసము + పోవు) (పాం. చా. 2, ఆ.) శక్యమగు: చెల్లు, తీరు, పోలు, వసపడు.
వసము. వై. వి.=వశః. 1. స్వాధీనత. భార. విరా. 3, ఆ; హరి. ఉ. 8, ఆ. 127: చూ, స్వాధీనము; విశ. 2. అధీనము. హరి. పూ. 5, ఆ: చూ, వసము. 1; 3. శక్యము. హరి. పూ 3, ఆ: చూ, సాధ్యము. [వేసెడు కొయ్య.
వసల. దే. వి. రూ-వసలా. కొయ్యకు అడుగు
వసలా. దే. వి —వై.— [చూ, సదనము. 1.
వసార. దే. వి. రూ-వసారా. పంచోరి, పంచే:
వసారా. దే వి. —వై —
వసి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ఉనికి: చూ, స్థానము. 1; వై. వి. (1) కొన చెక్కిన కొయ్య: (2) మోఁదు మొనగా నాటిన మేకు: చూ, శూలము. 4; (3) ముల్లు (ఇదే కొట్టు). అం, భా. ద్వి. 218: చూ, సితాగ్రము; దే. ఉప. (4) మిక్కిలి. (క్రియకుముందు వసి మాలు వసివాడు వసివాలు. విశేష్యమునకు ముందు వసితాఁకు మె)
వసించే. సం. అ. క్రి. వాసము చేయు: రూ-వాసించే, అధివసించే, నివసించే. (తె)—ఇమ్ముకొను, ఉండు, కాఁపురించే, కొలువు, నడగొట్టు, నిలుచే-నిల్చు, వేంచేయు.
వసిగొను. దే. అ. క్రి. పూను: చూ, సమకట్టు. 2.
వసిరము. సం వి. అ. న: చూ, రూ-వశిరము.

వసివాళ్లు. దే. వి. బ. (వసివాడు+లు) మిక్కిలి వాడుటలు: కసుగందులు.

వసిష్ఠసంహిత. అం: చూ, తంత్రములు.

వసిష్ఠసగోత్రము. అం:చూ, గోత్రము. 3.

వసిష్ఠుఁడు. అం. 1: చూ, గోత్రము. 13, 2: చూ, సన్న్యాసి; 3: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు; 4: చూ, బ్రహ్మలు.

వసుంధర. సం. వి.ఆ. స్త్రీ. నేల:చూ,భూమి.1.

వసుకము. సం. వి. అ. న. 1. చేవుటుప్పు: చూ, లవణము. 1; పుం. 2. జిల్లేడు. *: చూ, వికిరణము. 2;3. తెల్ల జిల్లేడు*: చూ,వికిరణము.2; 4. బకపుష్పము*: చూ, శ్రీవల్లి; 5. ఒకానొకతీఁగ*: చూ, వృశ్చికము.

వసుఖేటము. సం. వి. అ. న. ఒకరకము డాలు: చూ, హరిగ. [చూ, శ్వానబర్బర.

వసుగంధిక. సం. వి.ఆ.స్త్రీ. కుక్కవాయింట*:

వసుగర్భ. సం.వి. ఆ.స్త్రీ. పైఁడిమోలాలు:చూ, భూమి. 1. [మహాదేవ, ఆసుధారిణి.*.

వసుచ్ఛిద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: మహామిద,

వసుద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ,రూ-వసుధ. 1.

వసుదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కృష్ణుని తండ్రి: ఆనక దుందుభి.

వసుధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రూ-వసుద. నేల: చూ, భూమి. 1; అం. 2: చూ,వృత్తము.1. (ఒక్కొకపాదమునకు రెండు సగణములు. 6వ ఛందస్సు.)

వసుధర్మిక. సం.వి. ఆ. స్త్రీ.లెంట, స్ఫటికము: చూ,స్థాలోచ్చయము.1 (రత్నములు.12-3.)

వసుధానగరము. అం. పశ్చిమ సముద్రమున నుండు వరుణునిపోలు. [చూ,భార్య. 80.

వసుధార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బుద్ధుని పెండ్లాము:

వసునామకము. సం. వి. అ. పుం.రాచజిల్లేడు *; చూ, వికిరణము. 2. [చూ, శ్రీవల్లి.

వసుపట్టము. సం. వి. అ. పుం. బకపుష్పము*:

వసుబంధులు. అం: చూ, విశ్వేదేవులు.

వసుభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పునర్వసునక్షత్రము: చూ, సత్తు. 1 (రిక్క. 2.)

వసుమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1:చూ,వసుధార; అం. 2: చూ, వృత్తము. 1. (ఒక్కొక్కపాదమున ఒకతగణము, ఒకసగణము. 6వ ఛందస్సు.)

వసుల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వేశ్య.

వసులపాంతఅ. దే. వి. ఒకానొక పందెపు కోడి పుంజో. సా. 2, ఆ. 126: చూ, పుంజో.

వసులు. దే. అ. క్రి. తోలఁగు: చూ,విరియు. 5.

వసువు. సం. వి. ఉ. న. 1. బంగరు: చూ, లోహము. 1; 2. రత్నము: చూ, స్థూలోచ్చయము. 1 (రత్నములు.); 3.ధనము:చూ,హిరణ్యము. 3; 4. బుద్ధి*: చూ, సౌగంధ్యము (రాజార్హము 1-3.); 5. నీరు: చూ, సలిలము; 6. జీవుఁడు: చూ, హంసుఁడు. 2; 7: చూ, వసుపట్టము. *; 8. పలుపు: చూ, సూత్రము. 1; 9. కిరణము: చూ, హాయనము. 2; 10 అగ్ని: చూ,వహ్ని.1; 11. వసువను రాజో: చూ, రాజో. 1; 12. విశ్వేదేవులలో నొకఁడు: చూ, విశ్వేదేవుఁడు; 13.కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు; 14. ఉచ్చింత*: చూ, కుండ. 5; 15. మధురరసము; స్త్రీ. 16. ఆవు: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు.)

వసువులు. అం. గణాధిదేవతలు,అష్టవసువులు:- ఆపుఁడు (అప్పము), ధ్రువుఁడు, సోముఁడు, అధ్వరుఁడు, అనిలుఁడు, ప్రత్యూషుఁడు, అనలుఁడు, ప్రభాసుఁడు. (ఇవే మఱియొకవిధము:-వరుణుఁడు, పృథుఁడు, నహుషుఁడు, జయుఁడు,అనిలుఁడు, విష్ణువు, ప్రభాసుఁడు, ప్రత్యూషుఁడు. (8). [సూతపుత్రకుఁడు.

వసుషేణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కర్ణుఁడు:చూ,

వసూలు. వా. వి. ఆదాయము, జమ, రాఁబడిన ద్రవ్యము.

వస్త సం. వి. ఋ. పుం. తండ్రి: చూ, సవిత.2.

వస్తము. సం. వి. అ. న: చూ, వస్త్యము.

వస్తాదు. వా. వి. 1. ఉపాధ్యాయుఁడు: చూ, సురాచార్యుఁడు (వంతులు); 2. కసరతు నేర్పువాఁడు: వయిరుమాను- పైరుమాను, వయిలుమాను- పైలుమాను. (సం).-కణి, లుతితుఁడు (చూ, సాదనకాఁడు.);3.ఖాణా కత్తి త్రిప్పుటలోనగు పనులయందు నేర్పరి. చూ, సమర్థుఁడు.

వస్తి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1.=బద్దె. (గుడ్డ పీలిక అని కొందఱు): చూ, వస్త్రము; 2. క్రిఁగడుపు, పొత్తికడుపు:చూ, వే్ౖరఁకటి.

వస్తువు. సం. వి. ఉ. న. 1. పదార్థము: చూ, సరకు. 2. తద్వి.-శూన్య వస్తువనకు.-వశికము; అం. 2. నాటకలక్షణమందు.-వస్తువనఁగా కథ. దీనికే ఇతివృత్తమని పేరు. ఇది ఆధారక, ప్రాసంగిక భేదముచే ద్వివిధమైనది. అధికారముచేఁగాని అధికారిచేఁగాని నివృత్తమగునది. అధికారికము ఇది అప్రధానము. అధికారిఫలమందువాఁడు. ప్రసంగవశమునవచ్చినది ప్రాసంగికము.పతాకప్రకరీభేదముచే ప్రాసంగికము ద్వివిధము, దూరవ్యాపి కథ పతాక. స్వల్పకాల నివృత్తమవు కథ ప్రకరి, ముత్తముమీఁద వస్తువు ప్రఖ్యాత, ఉత్పాద్య, మిశ్రమనను ముత్తెఱంగుల నొప్పుచున్నది. పురాణ ప్రసిద్ధము ప్రఖ్యాతము. కవికల్పితముత్పాద్యము, ప్రసిద్ధకథకుఁ గొంత కల్పితము చేర్చుట మిశ్రమము ఇత్యాది.

వస్త్యము. సం. వి. అ.న. ఇల్లు: చూ, సదనము.1.

వస్త్రిగ్రంథి. సం. వి. అ. న, ఈ. స్త్రీ: చూ, వలపుకీలు.

వస్త్రచ్ఛేదకుఁడు. అం: చూ, జాతులు.

వస్త్రధారణ సమయము. అం. (ప్రభుత్వముగలుగును): చూ, గ్రహసమయములు.

వస్త్రనామాని. సం. వి. ఇ. పుం. ప్రవృత్తి*: చూ, సముద్రాంత. 3.

వస్త్రభేదకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బట్టలుకుట్టువాఁడు: చూ, సౌచికుఁడు.

వస్త్రము. సం. వి. అ. న. 1.=పాఁత: అంశుకము, కశిపువు- కసిపువు, కోకము, సహీవము, మాస్యము, నకకము, పోతము- పోత్రము-ప్రోతము, వరండము, వసనము- వస్నము-వాసనము- వాసము-వాసస్సు,సిచయము. (తె)- కోక, గుండ-గుడ్డ, పాఁత, బట్ట, ఎలువ. తద్వి.-ఖర్పరము,ఖల్లము,ఖల్లి,-చీరము; తద్వి.-౧. కోకకు:-అంబరము, అంశుకము, ఆచ్ఛాదనము, కర్పటము, కార్పాసము, కోకము, చీర, చేల-చేలము, చేలిక, ఫాలము, బావరము,వంగము, వసనము-వస్నము- వాసము- వాసస్సు, సంవ్యానము. (తె. వ).-ఒలె-ఒల్లియ-ఒల్లె, కట్టనము, కప్పడము, కోక, గుడ్డ, గుత్త, చీర-చీఱ, చేల, జీబు, జేబు, తోఁపు, పచ్చడము, పడము, పాఁత-ప్రాఁత, పావడ, పుట్టము, ౘట్ట, వాసెన, సేల; ౨. కట్టుఁగోకకు:- అంతరీయము, అధోంశుకము, అపినద్ధము. ఆముక్తము, ఉపసంవ్యానము, పరిధానము. (అవ్య).-అంతరము. (తె).-కట్టుఁగోక, కట్టుబట్ట, మొలకట్టు, సమ్మకరలచీర; 3. క్రొత్తచీరకు:-అనాహతము, అహతము- అహతము, తంత్రకము, నవాంబరము, నిష్ప్రవాణి. (తె).- కారికము, కోరా; ౪. మీఁగాలిదనుక నుండు కోకకు.- అప్రపదీనము, ప్రావారము. తద్వి.-అంగటట్టము, అరచేట్టు, గాగరా, తాబందు,దట్టము,పరికిణీ,పావడ,లంగ.లంగా, లుంగి-లుంగీ; ౫. పాడవు బట్టకు.-

ఆయామము. (తె).— ఉడుగర, కంగోరు, కంగోరుపావడ, చోఁపు, నిడుప్పు, నిడుప్పుకాసె, సోగ. (ఇది పొడవునకును వర్తించును.); ౬. ఎనుబగికిఁ గొన్నబట్టకు.— అసీతికము— అసీత్యము; ౭. పాదములదాఁకనుండు అంగీకి.—అంగిక, ఉన్మృక్తకము, శిరస్త్రాతము. (తె).—అంగి- అంగీ; ౮. అవికకు.—అంగిక—అంగిక, కంచుకము, కంచులిక – కుంచులిక, కింశుకము, కుర్పాసకము-కుర్పాసము – కూర్పాసకము- కూర్పాసము, చోలము. (తె) — కంచెల, కుపసము—కుప్పసము, చేనుఁగప్పు— చేన్నుఁగప్పు, చేనుకట్టు-చేన్కట్టు, చేనుమఱువు, పంజే, రవిక–రైక—అయిక — రైక—అవిక; ౯. చొక్కాకు.—అంగరఖు, అంగిక—అంగిక, అర్ధచోలకము, కుర్పాసకము-కుర్పాసము-కూర్పాసకము-కూర్పాసము, చోడము, చోలము, జామ, నిర్మోకము. (తె).—అంగరక—అంగరకా, అంగరేకు—అంగరేకు, అంగి-అంగీ, అరచేట్టు, కబాయి—కబాయీ, కమీజు, కుపసము—కుప్పసము, కుబుసము, చేట్టు, చొకా— చొకాయ— చొకాయి— చొక్కా— చొక్కాయ— చొక్కాయి— చొగా, చొలా—చోలా, జొబ్బ, దుత్తాయి, వగ, పేరణి—పేరణము— పేరిణి. తద్వి.— (౧): కోటు; (౨) దూదిబొంతచొక్కాకు:— కూర్పాసము, చోలకము; (౩.):(తె).— బనియను; (౪.): ఖేలకము— ఖోలకము; (౫.): (తె).—చిందియ— చిందె;(౬): (తె) టెక్కి; (౭.): కోలకము, మూర్ధత్రాణము; (౮.) (తె).— వర్జు; ౯. బాలురదట్టికి—: అర్ధోరుకము, చండాతకము, చలనము, ఛటి, ప్రముత్తరీయము. (తె).—ఇజారు—షిజారు, ఉడుప్పు, కచ్చె, కాస-కాసియ-కాసె-కుబుసే, గుడిగి, చెడీ-చెడ్డి—చెడ్డీ, చేల్లడము – చేల్లాడము, జీనపటము, దట్టి-దట్టీ, దిండు-దిండు, పేటి-పేటీ, మొలదట్టి, లాగు, షరాయి. (ఇజారులోనగునవి చీలమండలవఱకును, లాగు (పంట్లాము) లోనగునవి మోకాలువఱకును ఉండును); ౧౦. నడికట్టుకు.— అధికాంగము, పరికరము, సారసనము. (తె).— కాసెకోక, దట్టి- దట్టీ, నడికట్టు, పేటి— పేటే; ౧౧. అంగవస్త్రమునకు.—అంగవస్త్రము, అంశుకము, ఉత్తరవాసము, ఉత్తరాసంగము, ఉత్తరీయము, ఉపవీతము, కంబళము, కత్త్య, కర్పటము, చోడము, దీపము, పరిధానము, పరిచ్ఛాదనము, పారిసరణము, ప్రావారము, బృహతి—బృహతిక, వస్త్రిము, సంవ్యానము. (తె).— ఉత్తరిగము, ఒలె— ఒల్లియ— ఒల్లె, ఓణి—ఓణీ, కండువ— కండువా— ఖండువా, పంచియ— పంచె, బట్ట, బయిరవాసము— బైరవాసము; తద్వి.— (తె). కొల్లాయపంచె, గావంచే; ౧౨. మగవానిబట్టకు.— ఉపసంవ్యానము. (తె).—గోపతి, పంచియ- పంచె, పచ్చడము, వేష్టువ; ౧౩. మడిబట్టకు.— (తె).— నారమడి, మడిపంచే, మడిబట్ట, మడుఁగు-మడువు—మడ్గు— మణుఁగు- మణువు, ముకుటము— ముక్కుటము; ౧౪. బాలురకట్టుబట్టకు.— ఊరస్కటము, పంచావటము, వాలోపరీతము; ౧౫. ఉన్నిబట్టకు.— ఉన్నిబట్ట. తద్వి.— ప్లానెలు, బనాతు; ౧౬. కంబళికి.— అవి: (చూ. రల్లకము); ౧౭. ఉదికినబట్టకు — (తె).—చేలువ, చేలువబట్ట, పావడ, మడత, మడి, మడుఁగు-మడువు-మడ్గు-మడువు- మణుఁగు-మణువు, వలిపము—వల్పము—వెలిపము; ౧౮. వెండిసరిగబట్టకు -(తె)-జరబాజో, తగటి— తగటీ, సేరాజో, మాతాబి, సరిగ—సరిగె, సిరాజి; ౧౯. క్రొత్తబట్టకు.-(తె).—జేవళి; ౨౦. ఎఱ్ఱగుడ్డకు.—ఖోచకము;

౨౧. శాలువకు.- మృగరోమజము, రాంకవము, శాలువ. (తె).- జోమారు, పోరువ, సాలు-సాలువ, సెల్లా-సేలు; ౨౨. సన్నచారచేఁపునకు.- (తె).-నేఁత; ౨౩. వెడల్పుబట్టకు -పరిణాహము. (ఇది పాడవునకును వర్తించునని కొందఱు); ౨౪. వితంతువుబట్టకు.- జోమారు, సయినుపంచె; ౨౫. కండువా పంచెకలిసినబట్టకు - (తె).-జోమారు; ౨౬. ముతకగుడ్డకు - (తె.) జిమటపాఁత; ౨౭. తడిసినబట్టకు.- ఆర్ద్రవస్త్రము, జలార్ద్రము. (తె).- తడిబట్ట, తడుపంచె-తడుపంచె, తడుపు, పిడప, పొత్తియ-పొత్తు-పొత్తె, పాడుంగు-పాడువు; ౨౮. తడితుడుచుకొనుబట్టకు.- కర్పటము, గాత్రమార్జని, ఝిల్లి-ఝిల్లిక, నక్తకము. (తె).-తడియొత్తు; ౨౯. చిన్నగుడ్డకు.- (చూ, తడిసినబట్ట; వస్త్రము.1-౨౭.);౩౦. చేతిగుడ్డకు -(తె).-తువాలు-తువ్వాలు, రుమాలు- రుమాలువు; ౩౧. తెరచాఁపకు:-కాండపటము, జవనిక-యవనిక, తిరస్కరణి, ప్రతిసీర, వీరకము. (తె)- చాఁప, డమాను, తెరచాఁప; ౩౨. ప్రావరణవస్త్రమునకు.-(తె) పరవా; ౩౩. మధుపర్కమునకు.-ఆనందపటము,నవోఢావస్త్రము, మధుపర్కము; ౩౪. ముతకబట్టకు.- వరాటి,వరాశి-వరాసి; ౩౫. చారచేఁపునకు.-(తె).- చారచేఁపు- చారుచేఁపు, చారకోక, ఎక్కచేఁపు; ౩౬.అంచుకమ్ములులేనిబట్టకు.- మల్లు, మల్లుతాను,ముడిబట్ట, లేకు--లేకు, సయిను-సైను; ౩౭. గొప్పవెలగలబట్ట. (సం).-మహాధనము; ౩౮. సన్నపుబట్టకు.-అంశుకము,దుకూలము, పటము, వసనము, వస్నము, సుచేలకము, సూక్ష్మవస్త్రము. (తె).— నేఁత, రవపాళము, రవసెల్లా, పలువ-పలువము-పలువు-పల్వా- పల్వము, సన్నపుబట్ట; ౩౯. గొప్పబట్టకు.-పులసము. (తె).— పెద్దబట్ట; ౪౦. మైనపుబట్టకు.—సిక్థవస్త్రము. (తె).— అత్తు-హత్తు, అత్తెము, మైనపుగుడ్డ, మైనపుజిడ్డు; ౪౧. పైఁటపావడకు.- (తె). నెటిక; ౪౨. సరిగతో నేసినపట్టెకు.—(తె). పేటు; ౪౩. జుంటనేఁతబట్టకు.- (తె).-గింటెము-గింటెము, గెంటము- గెంటెము — గేఁటెము, గెట్టు; ౪౪. గుడారమునకు.—సూష్యము (చూ, పదనము. 1.); ౪౫. టోపీలలోని భేదమునకు.- (చూ, సీసకము. 1.); ౪౬. కిరీటమునకు - (చూ, సీసకము. 1.); ౪౭. ఉతికిన క్రొత్తకోకకు.- ఉద్గమనీయము; ౪౮. ఉదికిన పట్టు-చీరకు.— పత్రోర్ణము. తద్భ.- పట్టుచీర, పట్టుపంచె, జలిని (చూ, వస్త్రము. 1-౫౨.); ౪౯. వస్త్రపుటిక.- (తె) ఒడి; ౫౦. వస్త్రపుకట్టుకు.— ఒరగట్టు; ౫౧. కుచ్చెయిడినబట్టకు- (తె).-కుంచియ-కుంచె, నెఱి-నెఱిక; ౫౨: (తె).- అలుకటొట్టె, పిడచేపాఁత- పిడుచేపాఁత; ౫౩. దోమతెరకు:- చతుష్కి, జాలిక, మశహరి. (తె).-దోమతెర; ౫౪. చేదరపుగుడ్డకు.-(తె)చేవుకము-చౌకము; ౫౫. మోటుగుడ్డకు.-(తె) జిడ్డి;౫౬. తెల్లని నాజూకుగుడ్డకు-(తె) పరకాళాగుడ్డ; ౫౭: (తె).— బరకము; ౫౮: (తె).— రేనుగుడ్డ; ౫౯. వరుసగడ్డలపైనుంచెడి యొంటి గుడ్డకు. (తె).-కట్లంక;౬౦. పటకాలగుడ్డకు.- (తె). గోనెపణము; ౬౧. బొంతకు.-కంథ, కందాడిక-కదాడిక, ప్రోతము. (తె).-అంటెలు, గంత, జేడక, పప్పళిపచ్చేడము, బొంత; ౬౨. చింపిగుడ్డకు:-కంధ, కర్పటము, కుచేలము, చైత్రగంధ, నక్తకము, పటచ్చరము, ప్రోధము, సిచయము. (తె).— అంపియ-అంపె, అఱ, కప్పడము, కుళ్ళేలి

గంత, కుచ్చెలిబొంత, గుంజ-గుడ్డ, చింపి, చింపిగుడ్డ, చీరిక, పాఁత-ప్రాఁత, పీలిక-పేలిక-పేలికె-ప్రేలిక, మెదుగుడు; ౧౩. మాసినబట్టకు.- ఆహతము, కర్పటము, నక్తకము. (తె).- కప్పడము; ౧౪. కవచమునకు.— (చూ, వారవాణము); ౧౫: (తె).- జేబుతువ్వాలు-జేబురుమాలు; ౧౬: (తె).- జేంబుకానా- జేముకాణము; ౧౭. నల్లబట్టకు - చగలము. (తె) — నీలి, మంజిడి; ౧౮. తలకుఁజుట్టుకొను బట్టకు.- పరివేష్టనము. (తె).- పరివట్టము. (చూ, సేసకము. 1.); ౧౯. (చూ, వస్త్రము. 1-౫౧): తెరకు.-అపటి, కాండపటము, జవనిక-యవనిక, తిరస్కర (రి)ణి, ప్రతిసీర. (తె) - గండపడము, జేవనిక, తెర, పరదా-సీను; ౨౦. వ్రాఁతపనిబట్టకు.— (తె).— కలంకారి; ౨౧. నీలకలధౌతవస్త్రమునకు: (తె).—కసీసము; ౨౨. కాషాయవస్త్రమునకు.—కాషాయము. (తె).—కావి, కావిచీర, చేందుగు, తోఁపు; ౨౩:—కాశేయము- కాషేయము, చీవము. (తె).— తాపిత — తాపితా. (చూ, వస్త్రము. 1-౪౮); ౨౪. నారబట్టకు - క్షౌమము, వల్కలము.— వాల్కము; ౨౫. నారచీరకు.-చత్వరము, చీరము, ప్రుత్రిక, వల్కలము — వాల్కము. (తె).—నారమడి, నారచీర, బొత్తిచీరె, ముంగాముచీర, ముకుటము—ముక్కుటము; ౨౬. నూనెయగిసె నారచీరకు.-క్షౌమము; ౨౭. కుంజేటిత్రుప్పటి చీరకు:—క్షౌమము; ౨౮. బిచ్చగాని బట్టకు:—చీవరము; ౨౯. చైత్రకునిబొంతకు.— చైత్రగంధ; ౩౦. సన్యాసులబొంతకు.—కుచేలము. (తె)— కుచ్చెలిగంత, కుచ్చెలిబొంత; ౩౧. చటరచితముకుటమునకు.— (తె).— కుళాయి-కుళాయి-కుళ్ళా-కుళ్ళాయి-కుళ్ళాయి,

తాజో, తపాగము-తపారు; ౩౨. నెలిపట్టుచీరకు,— క్షోమము-క్షౌమము, ఖర్మము, దుకూలము- నేత్రము. (1). తద్వి.— (౧.) నేలైనపట్టుచీరకు.— (తె).-తాపిత-తాపితా. (౨.) పచ్చపట్టుచీరకు.- (తె).— మాందాళి. (చూ, వస్త్రము. 1-౪౩.); ౩౩. వెలిచలువకు.-కంచుకము.(తె).-తెల్లనిబట్ట, తెల్లనిచీర; ౩౪:—ఉల్లోచనము, వితానము. (తె).— చేందువ, మేలుకట్టు; ౩౫. వస్త్రముకొనకు:-(చూ, వత్తి. 1-2); ౩౬. సాంద్రవస్త్రమునకు.— (తె).— గడితము, సుగ్గడితము; ౩౭. సన్యాసులకాటికి.— కర్పటము, చివరము, చీరము, చీవము, చీవరము, చీరఖండకము, కాటి. (తె).— కప్పడము, కావులు. (చూ, వస్త్రము. 1-౩౦); ౩౮. ముసుఁగుచీరకు — యవనిక. (తె) - తెర; ౩౯. శృంగారోత్తరీయమునకు.— (చూ, వస్త్రము. 1-౧౧). (తె).— ఒలెవాటు-ఒల్లెవాటు- వలెవాటు- వల్లెవాటు, పయఁట- పయిఁట-పయ్యఁట- పయ్యెఁట-పైఁట, పయ్యఁద— పయ్యెఁద; ౪౦. ప్రత్యుత్తరికోకకు -(తె).-ఒలె-ఒల్లియ-ఒల్లె, ఒల్లెచీర, వల్లెకోక. (నాగులచీర, గళ్లచీర అనియు వాడుక.); ౪౧. చిత్రవర్ణపుకోకకు.-(తె).- ఓరవలి, కలికంచుచీర, కస్తురిమల్లెచీర, వన్నెచీర; ౪౨. ఎఱుపుమించిన పసుపువన్నెచీరెకు.- మాంజిష్ఠము; ౪౩. రక్తకము.(తె)-తోఁపు; ౪౪. పొడవన్నెకోకకు.-(తె).-హేరవళి-హేరావళి, హారవలి- హారవలి; ౪౫. చిత్రవర్ణవస్త్రములు.- (తె).—కడుతచౌర, ఏనుఁగడుగు, పట్టెమాలుపు, పప్పళి, బవంతి, బొమ్మంచు, మంజిడి, వన్నియ— వన్నె— వన్నెచీర;

౯౬: (తె).- పాత్తి- పాత్తిక- పాత్తియ, పొత్తు, బొమ్మచీర; ౯౭. కపిలవర్ణముగల చీరకు.- (తె).— మాదవళము- మాదళము- మాదావళము- మాదావళి; ౯౮: (తె).- మయిల-మైల, మయిలకోక- మైలకోక; ౯౯: (తె).- మేలుకమ్మిచీర; ౧౦౦. ముసుగుకోకకు.- వరాశి, స్థూలశాటకము; ౧౦౧. పలుపుచీరకు.- నిచోళము, ప్రచ్ఛదపటము; ౧౦౨. కప్పుకొనుకోకకు.-నివీతము; ౧౦౩. పఱచెడుబట్టకు.- ప్రచ్ఛదపటము. (తె).- పచ్చేడము. (చూ, వస్త్రము.1—౧౦౧.); ౧౦౪. మంచికోకకు.— పటము, సుచేలకము. (చూ, వస్త్రము. 1-౩౯.); ౧౦౫. నూలుబట్టకు.- కార్పాసము, ఫాలము, వంగము. తద్వి.- కౌశేయము; ౧౦౬. దుప్పటికి.-కంబ, చరకము, చోటి-జోటి, ద్విపటము-ద్విపటి, నిచోళము, నిశారము-నీశారము, పరిచ్ఛదనము, శాటి, స్థూలశాటకము. (తె).— తోడుగు- తోడువు- తోడ్గు, దుప్పటము— దుప్పటి— దుప్పటీ— దువ్వటము, దూవలువ- దూవల్వ, పచ్చేడము, వీణము— వీణాము, హంసావళి. (చూ, వస్త్రము. 1-౧౦౦). తద్వి.—(౧.)(తె).-రగ్గు, రజాయి; (౨.) దుప్పటీలోసగమునకు.- (తె).-రేకు- ఱేకు; ౧౦౭. వీణెలోనగువానియొఱకు-.నిచోళము, పంజరము, ప్రచ్ఛదపటము. (తె).— గవిసెన (చూ, నిచోళము. 1.). తద్వి.-ఖడ్గాదుల యొఱకు.— ప్రత్యాకారము; ౧౦౮. (తె).- జిలిబిలిచీర; ౧౦౯. చిత్తరువువ్రాయు వస్త్రాదికమునకు.— పటము; ౧౧౦. స్త్రీపార్శ్వచేలాంచలమునకు.-(తె).- పంజెఱఁగు; ("చూ, స్థూలశాటకము."); 2. కోక: చూ, వస్త్రము. 1—౧; అం. 3: చూ, ఉపచారములు; 4: చూ, ఐశ్వర్యములు; 5: చూ, అష్టభోగములు, భోగములు; 6: చూ, అలంకారములు.

వస్నస. సం వి. ఆ. స్త్రీ. సన్నపునరము: చూ, స్నాయువు.

వస్నము. సం. వి. అ. న. 1: చూ,వస్త్రము.1; 2. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3; 3. కూలి. (జీతము అనియు): చూ, సంబళిక. 2; 4. వెల: చూ, విలువ; 5. కన్ను: చూ,లోచనము; 6 బరిణె: చూ, హరివాణము: (చూ, పాత్రము. 6-3.) [వ్యవధానము. 3.

వస్త్రాచ్ఛాదనము. సం.వి.అ. న. ముసుఁగు:చూ,

వస్త్రాదికృతచ్ఛత్రము. సం. వి. అ. న. గుడ్డలోనగువాని గొడుగు: చూ, వారిత్ర.

వస్వోకసార. అం. 1. కుబేరునిపట్టణము; చూ, సీమ. (1) (దేశములు); 2. అమరావతీ పట్టణము: చూ, సీమ. (1) (దేశములు)

వహతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1; ఈ. స్త్రీ.2.నది: చూ, హ్రాదిని.2 (నది.)

వహతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1; 2. పథికుఁడు:చూ,వాటచారి.

వహతేబ్రాహ్మణులు.అం: చూ,వక్తారీబ్రాహ్మణులు.

వహనము. సం. వి. అ. న. 1. వహించుట:చూ, సంశ్రుతి. 2; 2. ఓడ: చూ, వహోడము.

వహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎద్దుమూఁపురము: చూ, స్కంధము. 1; 2. రూ- వాహము. గుఱ్ఱము: చూ, హయము, 3. పదియూలుతూములు; 4. ఆవులయూపిరి: చూ, వాయువు; 5. గాలి: చూ, వాయువు.

వహోరువు. సం. వి. ఉ. పుం. నరము: చూ, స్నాయువు.

వహి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్) 1. వహించువాఁడు: చూ, స్వీకర్త; 2. పీత: చూ, హారిలాంఛనము; దే. వి. (1) లెక్కలపుస్తకము: చూ, సంపుటము. 3; (2) పుస్తకము: చూ,

సంపుటము. 3; (3): చూ, విధము. 1. పాండు. 4, ఆ. 184.

వహించే. సం. స.క్రి. తాల్చు: చూ, స్వీకరించే.3.

వహిత్రము. సం. వి. అ. న. దోనె: చూ, ప్లోడము.

వహేలనము. సం. వి. అ. న. తిరస్కారము: చూ, హేళనము. తద్విశేషములకు:- చూ, హేళనము.

వహేలనుఁడు. సం. విణ. 1. తిరస్కరింపఁబడినవాఁడు: అవగణితుఁడు, అవజ్ఞుఁడు, అవమతుఁడు, అవమానితుఁడు, అవరీణుఁడు, ఏకతరుఁడు, పరాజితుఁడు, పరాభూతుఁడు, పరిభూతుఁడు. (తె).— తెగడికమానిసి; 2. ఓడినవాఁడు:—పరాభూతుఁడు.

వహ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. (హవ్యమును దేవతలకుఁబొందించేవాఁడు) తద్వి..౧. అగ్నులు:- గార్హపత్యము, ఆహవనీయము, దక్షిణము, నిర్మంథ్యము, వైద్యుతము, శూరము, సంవర్తము, లౌకికము, జాఠరము, విషకము, క్రవ్యాత్తు, క్షేమవంతము, వైష్ణవము, దస్యుమంతము, బలదము, శాంతము, పుష్టము, విభావసువు, జ్యోతిష్మంతము, భరతము, భద్రము, స్విష్టకృత్తు, వసుమంతము, క్రతువు, సోమము, పితృమంతము, అంగిరస్సు (27); ౨. ఆయుర్వేదౌషధములు వండుటకు వలసిన అగ్నులు.-దీపాగ్ని, కమలాగ్ని, మందాగ్ని, గాఢాగ్ని; 3. అగ్నిపంచకము.— బుద్ధి, ఉదానము, చక్షువు, రూపము, పాతము(5); ౪. అగ్నిహోత్రుని జిహ్వలు.- కాళి, కరాళి, మనోజవ, ధూమవర్ణ, స్ఫులింగిని, విశ్వపద. (6); (౧—౨—౩—౪ ఇందుల పదములను శీర్షికాపదములుగ చేర్చలేదు); అగ్నికి:- అంకతి, అంగారకము, అంగారము- అంగారము, అంచతి, అగ్ని, అగ్నిహోత్రము, అగ్నిహోత్రుఁడు, అనలము, అనలుఁడు, అప్పిత్తము, అభిప్రియము, అయఃపచి, అర్కత్విడు, అసితార్చి, అరము, అశము, అశిరుఁడు, ఆశిరము, ఆశుశుక్షణి, ఆశ్రయాశి (సి), ఆశ్రయాశుఁడు, ఈషిరుఁడు, ఉదర్చి, ఉద్బుధము, ఉల్క, ఉషర్బుధుఁడు, ఉష్ణము, ఊర్ధ్వశోచిషము, ఏధతుఁడు, క, కతమాలము, కపిలుఁడు, కర్కము, కపాకుఁడు, కాష్ఠేంధనప్రియము, కీలకము, కీలి, కుతపము, కుధాకువు, కుశాకరము, కుపాకువు, కృత్తిక, కృపీటయోని, కృశానువు, కృపాణువు, కృష్ణవర్త్మ, కృష్ణార్చి, కృష్ణుఁడు, కేతువు, కోసలము, ఘాసి, ఘృతదీధితి, ఘృతదిధీచి, గర్భము, గుల్మి, గోపతి, చకుశృంగము, చిత్యము, చిత్రభానువు, ఛాగరథము, ఛాగవాహనుఁడు, ఛిదగము, జగన్ను (న్ను) వు, జన్యువు, జసురి, జాతవేదుఁడు, జుహూవాణుఁడు, జ్వలనము, జ్వాలాజిహ్వుఁడు, జ్యోతి, త, తనూనపాత్తు, తపువు, తమోఘ్నుఁడు, తమోపహుఁడు, తరము, తుత్థము, తుషాగ్రహుఁడు, త్రిధాముఁడు, దమునసుఁడు, దహనుఁడు, ధనంజయుఁడు, ధమనుఁడు, ధూమకేతువు, ధూమధ్వజుఁడు, నాచికేతుఁడు, నారాయణుఁడు, పచి, పర్ష్రికుఁడు, పవనతనయుఁడు, పాంచజన్యుఁడు, పాచకుఁడు, పావకుఁడు, పింగళుఁడు, పీథువు, పృథువు, ప్రజ్వలనము, ప్రభాకరుఁడు, బభ్రువు, బర్హి, బర్హిష్మశ్ము, బర్హిస్సు, బహులుఁడు, బృహద్భానువు, భాస్కరుఁడు, భుజి, మ, మంత్రదీధితి, మలిమ్లుచుఁడు, రోహితాశ్వుఁడు, వమి, వల్లూరము, వసువు, వాయుసఖుఁడు, విభాకరుఁడు, విభావసుఁడు (వు), విరోచనుఁడు, విశ్వపుఁడు, వీతిహోత్రుఁడు, వైశ్వానరుఁడు, శమీగర్భము, శిఖావంతుఁడు, శిఖి, శుక్రుఁడు, శుచి, శుష్క, శుష్కము,

శోచిష్కేశుఁడు, శోణము, సధి, సప్తజిహ్వుఁడు, సప్తదీధితి, సప్తహస్తుఁడు, సప్తార్చి, సమంతభుక్కు, సమిధుఁడు, సర్వభక్షకుఁడు, సృదాకువు, స్వర్ణదీధితి, హరి, హవ్యవాహుఁడు, హవ్యవాహనుఁడు, హసనీమణి, హిరణ్యరేతసుఁడు, హిరణ్యరేతుఁడు, హుతభుక్కు, హుతవహుఁడు, హుతాశనుఁడు. (తె. వ).- అంటనిజేజె (అంటరానివేల్పు), అగిని, అగ్గి, అన్నితిండికాఁడు, అన్నిఁదినువాఁడు, ఇంగలము - ఇంగిలము, ఎఱుపులు, ఎఱ్ఱనివేలుపు, ఏడికవజీరు, ఐదార, అయిరుపు-ఐరుపు, కణఁకు, కప్పుఁదెరువుజోడ, కప్పుఁదెరువుదారి, కప్పుతోవరి, కప్పుఁదెరువరి, కరువలివిందు, కిత్తు, గాడుపుసంగడీఁడు, గాలిచూలి, గాలినెచ్చెలి, చేవుగంటి-చాగంటి, చిచ్చు, జంటమోములవేలుపు, డిగ్గి, తగరుబాబాసామి, తగరుగవుతు-తగరుకొతు, తిగకాళ్లదేవర, తెమ్మెరచెలి, తెఱ - తెఱ్ఱ, దంటమోములదేవర, దుగమోములవేల్పు, దుగమోములయ్య, దుగమోరపాదుసా, నాల్గుకన్నులవేల్పు, నిప్పు, నిప్పుక, నీటికానుపు, నీటిచూలి, నీటిబిడ్డఁడు, నీరుపాప, నీరుపుట్టువు, మబ్బుపూనినువు, వయిరవులు - వయిరాలు - వైరవులు - వైరాలు, వినుమనుమఁడు, వేఁడివేలుపు, వేల్పుల మొగము, సతనాలుకల దనీఁడు, సతనాల్కలజేజే, సతనాల్కలపాదుసా, సెగకాఁడు. ("చూ, హుతాశనుఁడు."); తద్వ్యాక్షేపములు.— ౧: (చూ, త్రేతాగ్నులు). (తె).— ముచ్చిచ్చు, ముయ్యగ్గి; ౨. యజ్ఞాగ్నికి.— ఉద్ధవము, క్రతుపావకము, యజ్ఞవహ్ని, యజ్ఞాగ్ని, యాగాగ్ని; ఉపచాయ్యము, పరిచాయ్యము, సమూహ్యము; ౩. గార్హపత్యాగ్నిలోనుండి యెత్తిదక్షిణాగ్నియందుంచిన అగ్నికి.- ఆనాయ్యము; ౪. చయనాగ్నికి.— చయనము, చేయము. (తె. వ).— కరువడము; ౫. వేదప్రణిధానాగ్నికి.- జామదగ్ని; ౬. జంతువుయొక్క యాకారముగల తిన్నెలోని అగ్నికి:-చయనము; ౭. యజ్ఞమునందు వేదికకుఁబడమట గుండ్రని గుండమునందు అగ్నికి— గార్హపత్యము; ౮. శవముతోమ్తుపై నుంచెడు అగ్నికి.- (తె). తలకొఱవి; ౯. విచ్ఛిన్నాగ్నిని మరలఁగూర్చుటకు —పునస్సంధానము; ౧౦. అగ్నిసంకాశమునకు:— సంకృతి; ౧౧. హోమరహితాగ్నికి:- సభ్యము; ౧౨. మంత్రాగ్నికి:— ప్రణీతము; ౧౩. అగ్నిమయమునకు.-అంగారము. (తె). చిగుర్చు, చిచ్చెఱ-చిచ్చెఱ, నిప్పులగుంపు; ౧౪: అగ్నికణము, కుక్కుటము, విస్ఫులింగము, షణ్ముఖి, స్ఫులింగము. (తె).— అవరులు, నిప్పు, నిప్పుకలు, నిప్పులు, మిడుఁగు - మిడుఁగుఱులు— మిణుఁగుఱులు—మినుఁగుఱులు - మిడుఁగులు—మిఱుఁగులు; తద్వి.- (తె) — తుట్టు; ౧౫. మేఘాగ్నికి.—ఇరమ్మదము, నిర్ఘాతాగ్ని, మేఘజ్యోతి, వజ్రాగ్ని; ౧౬: అనలము, జఠరాగ్ని; ౧౭. కాలాగ్ని; ౧౮. పర్యగ్నికరణాది పశు సంస్కారమునకు:— వ్యంజనము; ౧౯. నీరుపోసిననిప్పునకు:—(తె). కుమ్ము; ౨౦. జ్వాలలేని నిప్పునకు:— (తె). కుమ్ము. (సం).—ఉల్క, కంతసీలకము; ౨౧. తృణాగ్నికి:-వత్సలము; ౨౨. ఉల్కాగ్నికి.—(చూ, రిక్క.౨. 2171పొరట); ౨౩. కార్చిచ్చుకు.— ఖ, దవము—దావము. (తె).-ఎగగలి—ఎరవలి, కారగ్గి, కారుచిచ్చు-కార్చిచ్చు-కాఱుచిచ్చు-కాఱ్చిచ్చు; ౨౪. కొఱవికి.—అలాతము, ఉల్ముకము, జ్వలదంగారము. (తె).—కడకొఱవి, కొఱకచ్చు, కొఱవి; ౨౫: ఇంగలము, క్రమము, కరీషాగ్ని, భగలము, భాగణము.(తె).— పిడకనిప్పు; ౨౬. మంటకు.- అగ్నిజారము,

అగ్నిజ్వాల, అగ్నిసకశ్రిజరాయువు, అగ్ని నిర్యాసము, అగ్నిశిఖ, అర్చి, ఇ, కాఘృణి, కీలము, కేల, జ్వలనము, జ్వాల, జ్వాలము, జ్యోతి, త్రేట్టు, ప్రజ్వలనము, మయూఖము, వర్చస్సు, వహ్నిజాతము, హేతి. (తె).— ఏర్పు, కనలు, తమట, సెగడి, మంట, సెక-సెగ-సెవ; ౨౭: అంగార్య. (తె).- బొగ్గులకుప్ప; ౨౮. బడబాగ్నికి.- ఔర్వము, కాకధ్వజము, కాష్ఠధృక్కు, కోశాతకి, ఘోరధ్వని, తృణధృక్కు, పాతాళము, బడబాగ్ని, బడబానలము, బాడబము, వడవాముఖము, వాణిజము, సలిలేంధనము, స్కంధాగ్ని. (తె) —నీరుచిచ్చు-నీర్చిచ్చు, మున్నీటియగ్గి, వార్వఘుటగ్గి; ౨౯. బొగ్గుకు.— (చూ, బొగ్గు.); ౩౦. అగ్నిభేదములు.—అవలము, కుకూలము, ఛగలము, వత్సలము; ౩౧. భస్మమునకు.— (చూ, భస్మము, చూ, నిగరి. 1.); ౩౨. ఉముకనిప్పునకు.— కుకూలము, కులాలము, కుశూలము, తుషానలము, ముర్మురము. (తె).— ఉముకనిప్పు, కుమ్మ, కుమ్ము; ౩౩. హోమకుండమునకు.- కుండము. (తె).—కొండము-గుండము; (త్రేతాగ్నులు= ఆహవనీయము, దక్షిణాగ్ని, గార్హపత్యము ఇవి క్రమముగా వేదికిఁబూర్వ దక్షిణ పశ్చిమ దిక్కులయందుండును. పంచాగ్నులు= పైమూఁడును సభ్యము, అపసధ్యము. సభ్యాపసధ్యములు ఈశాన్యదిక్కునందుండును. సామాన్యాగ్నుల భేదములు.—అనలము, కుకూలము, ఛగలము, వత్సలము. అనలము మొదలగువాని కర్థములను ఆయాపదములకడఁజూచి తెలిసికొనవలెను.(చూ, అగ్నులు).అగ్నిచటాత్కారము సంకాగిము.); ("చూ, హుంతాశనుఁడు."); 2. చిత్రమూలము*: చూ, వహ్నిసంజ్ఞికము; 3. గుజ్జము: చూ, మాయము.

వహ్నిగర్భ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జమ్మి*: చూ, శమి;

వహ్నిగర్భకము. సం. వి. అ. పుం. రావి*: చూ, శ్యామలము. 2. [వహ్ని. 1-౨౬.

వహ్నిజాతము. సం. వి. అ. పుం. మంట: చూ,

వహ్నిజ్వాలము. అం: చూ, నరకములు.

వహ్నిదేవత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రతిపత్తు. (తె). పాడ్యమి: చూ, హరివాసరము.

వహ్నిశిఖము. సం. వి. అ. న. 1: అగ్నిశిఖము, కాంతరజము, కాలేయకము, కాలేయము, కావేరము, కశ్మీరజన్మ- కాశ్మీరజన్మము- కాశ్మీరజము, కాశ్మీరము, కుంకుమము, కుచందనము, కుబేరము, కుసుంభము, కుసుమాత్మకము, కేసరవరము, గణేశభూషణము, గాంధారము, గుడము, గోనసము, ఘుస్రము, ఘుస్రము, ఘుసృణము, చందనము, చంద్రిక, చారువు, జాగుడము. ధీరము, నాగజము, నాగసంభవము, పిశునము, పీతనము, ప్రియంగువు, రక్తము, రక్తాంగము, రక్తసరోరుహము, రుధిరము, రోహితము, లోహితచందనము, లోహితము, వరము, వీరము, సంకోచపిశునము, సంకోచము, సిందూరము, సీమంతమండనము, సూర్యరక్తసంజ్ఞము, సైమంతికము, సౌరభము. (తె. ప).-కుంకుమ పువ్వు—కుంకుమపూవు, కుంకుము, చేందురము, చేంద్రము, చెందిరము- చెంద్రము, చెందిరము-చెంద్రిమము,దీరము, సిందురము- సిందూరము. (చూ, రాజార్హము. 1-౪౩-(౬.); 2: అగ్నిశిఖము,కమలోత్తరము,కరటము, కుసుంభము, పిణ్యాకము, బాహ్లికము- బాహ్లీకము, మహారజనము. (తె. ప)..కుసుంబపువ్వు—కుసుంబా - కుసుమ—కుసుమపూవు, చేందురపూవు, చెందిరిక - చెంద్రిక. తద్వి.- అడవికుసుంబపువ్వునకు.-కౌసుంభము. [రక్త.

వహ్నిసంజ్ఞిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కృత్తిక: చూ,

వహ్నిసంజ్ఞికము. సం. వి. అ. పుం: అగ్ని, అగ్నిజారము, అగ్నిమాత, కృమికంటకము, క్రిమికంటకము, చిత్రిచరణము, చిత్రము, చిత్రిమూలము, చిత్రాంగము, జ్యోతిష్యము, దహనము, ద్వీపినామాపచనము, పాకి, పాక కము, వహ్ని. *తద్వి:-అగ్ని, కాలము, కాల మూలము, చిత్రాంగము, క్రిమికంటకము. (మి. వ.).— ఎఱ్ఱచిత్రిమూలము. *.

వళక్షము. సం. వి. అ. పుం, విణ: చూ, రూ-వలక్షము. (రూ-బలక్షము అనికొందఱు.)

వళవు. దే. వి. 1: చూ, విధము. 1; 2: చూ, వెరవు. 1.

వళాంధ్రిబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఘూర్జర బ్రాహ్మణులు. 2118 పొరట.

వళాగ్రిము. దే. వి. క్రిముకభేదము: చూ, స్రింపి. 1 (పోఁక).

వళావళి. దే. వి 1. కుతూహలము. ప్రిభా. 2, ఆ. 70: చూ, వ్యసనము.8; 2: చూ, విజృంభణ ము. భాను. 3, ఆ; వసు. 3, ఆ. 132;

వళావళికాఁడు. దే. వి: చూ, వ్యర్థభాషణుఁడు: అం, భా. తృ. 12.

వళావళికాయ. దే. వి. కుతూహలముతో [నుండు వాఁడు.

వళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రూ-వలి. 1. కడుపు మీఁది ముడుత: (తె). ఉగ్గులు, తరులు-తఱులు, నెత్తలులు, నొక్కులు, స్రుక్కులు. ("చూ, సుక్కులు."). తద్వి.— కడుపుమీఁది త్రివళులు: (తె)— ముత్తరంగలు; 2. బట్టనెఱి: ఊర్మి-ఊర్మిక, కక్ష-కక్షము, కచ్ఛము, కుచ్ఛి. (తె).— ఉగ్గు, కచ్చె, కుచ్చె— కుచ్చెల- కుచ్చిళ్లు- కుచ్చెళ్లు, చింగు— చెంగు, నెఱి- నెఱిక, నొక్కు, పింజె, ముడుత, రింగులు. (తద్వి.—౧. వెనుకప్రిక్క జేఱ్రిలాడు కొంగునకు.—కక్షము; ౨. అంగ వస్త్రపు కొంగునకు.— కక్షము; ౩. కొత్త బట్ట మడత లోనున్న తక్కువచెంగునకు.-(తె). పిక్కు; ౪. కోక యొక్క కట్టుకొను చెఱఁగునకు.- (తె).— కట్టుఁగొంగు("చూ, పైజాఱు."); ౫. ఆఁడుదానికోక కుచ్చెళ్లకు.-వలిభము; ("చూ, పింజె. 1-2-3-4.")

వళితకోశము. సం. వి. అ. పుం. ముగ్గ్రవాలిన యుపస్థ: చూ, స్మరాంగారకము(భగము.12.)

వళిరుఁడు. సం. విణ: చూ, రూ- వలిరుఁడు— వళీరుఁడు.

వళీరుఁడు. సం. విణ. —పై.—

వళుకు. దే. వి. 1. తగవు: చూ, రూ-వలుకు. రా, వి. 4, ఆ. 90; 2. అపదేశము. ఆం, పదా. నర. 65: చూ, వ్యాజము. 1.

వళులు. పా. 1. దీనికిఁ ఉపమానములు.- తరంగ ములు, నిచ్చెనమెట్లు, మేడమెట్లు, ఇసుక తరంగములు; అం. 2. (పురుషుని కడుపుపై ముడుతలు): చూ, లక్షణాంగములు. (ఒకటి గలిగిన శస్త్రహతుఁడగు. రెండు గలిగిన స్త్రీల గెలుచును. మూఁడుగలవాఁడు యోని సుఖమునొందును. నాలుగుగలిగిన సుపుత్రి వంతుఁడై పరాక్రిమశాలి యగును. పార్శ్వ ముల వంకలైయున్న సంతసము గలుగును.); 3. (ఆఁడుదాని కడుపుపైముడుతలు.): చూ, స్త్రీ లక్షణాంగములు. (జలతరంగములవలె మూఁడు కనుపించియున్న యుత్తమురాలగు.)

వా

వా. సం. అవ్య. 1. ఇవార్థము, వలెను; 2. ఇతర వ్యవచ్ఛేదార్థకము: అయ్యావే, 3. అట్లైన నిట్లై నను: చూ, వికల్పార్థకములు; 4. నూతనకల్ప ము; 5. నిశ్చయార్థకము: చూ, సత్యము. 1; 6. మఱియొకటియు: చూ, సముచ్చయము. 1;

7. తిరుగులాడుట, విహారము: చూ, సంచారము; 8. మంచికల్పము: చూ, సుకల్పము; వై. వి.—వాక్. రూ-వాయి. (1) నోరు: చూ, వదనము. 1; (2): చూ, వాదర. జై 2, ఆ. 79; (3) మొగము: చూ, వదనము. 2.

వాంకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సముద్రము.

వాంచే. వై. పే్రి. వంగఁజేయు: చూ, రూ-వంచే. 2.

వాంఛ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—ఇచ్ఛ: అనుతర్షము, అనుషంగము, అనుస్మరణము, అపేక్ష, అభిరతి, అభిలాష, అభీప్సితము, అభీష్టము, అర్థి, ఆకలనము, ఆకాంక్ష, ఆగ్రహము, ఆదిత్స, ఆమిషము, ఆశ, ఆశంసనము, ఆశాస్తి, ఆశిత, ఆశీస్సు, ఆసక్తి, ఇచ్ఛ, ఇషణము, ఇష్టి, ఈప్స, ఈహ, ఉత్థానము, ఉదాసము, ఏషణము, కాంక్ష, కాంతి, కామన, కామము, కామి, కౌతుకము, గమనము, గాధము, గార్ధ్యము, జ, చికీర్ష, ఛందస్సు, జృంభితము, తర్కము, తర్షము, త్వట్టు, తృష, తృష్ణ, దయితము, దోహదము, పరాయణము, ప్రతియత్నము, ప్రియము, భగము, మతి, మనోరథము, రుచి, లిప్స, వ, వరము, వల్లభము, వశము, వ్యసనము, శంస, శంసనము, శోభ, సమ్మతి, స్పృహ, హృద్యము. (అవ్య).—అజ్. (తె. వ).—అక్కఱ, అరుసము, అర్మిలి, ఆస, ఆసత్తి, ఆసపాటు, ఇంపు-ఇంబు, ఇచ్చ, ఇయ్య-ఈయ, ఏఁకట, కచ్చ, కసి, కాయువు-కాయ్వు, కెలసము, కొసరు, కోరిక-కోరికి-కోరిక-కోర్కి, క్రచ్చ-క్రమ్మ, జేవవు, జెంజాటము, జేడ్డు, జేడ్డుతనము, తగులము, తగులు-తౌలు, తమి, తరితీపు, తలఁపు, తివుట, తీపి, తోఁపిక, తోఁపు, నర్మిలి, పట్టింపు, పట్టు, బాళి, మచ్చిక-మచ్చిక-మచ్చిగ, మాఁటు, ముచ్చట, మోజు, రహి, వచ్చ, వలపు, వాఁపిరి, వేడుక-వేడ్క, సడ్డ, సోము, హాళి. ("చూ, హాళి.") తద్విశేషములు.- ౧. అత్యాశకు.—అత్యపేక్ష, అభిరుచి, అభిష్వంగము, ఆశ, ఉత్కృష్ణ. (తె).—ఆస, ఉబలాటము, ఏఁకట, పేరాస, వాఁపు; ౨. దురాశకు.—అర్థాశ, అధి, దురాశ, పర్యాశ, వాసన. (తె).—అడియాస; 3. పరద్రవ్యాపేక్షకు.—అభిధ్య; ౪. కుత్సితమైన యాశకు.—కదీహ; ౫. ఎఱుఁగనిచ్చయించేటకు. (అవ్య)—ఖలు; ౬. అధికేచ్ఛకు.—లాలస-లాలసము-లాలూచి; ౭. కొలువనిచ్చకు:—దిధక్షు; ౮. గెలువనిచ్ఛకు:—జిగీష, దేవశము, దేవనము. తద్వి.—విజిగీష; ౯. గ్రహింపనిచ్ఛకు:—జిఘృక్షు; ౧౦. చంపనిచ్ఛకు.—జిఘాంస, ద్రోహము; ౧౧. చావనిచ్ఛకు:—ముమూర్ష; ౧౨. చూడనిచ్ఛకు:—దిదృక్షు; ౧3. తెలియనిచ్ఛకు.—జిజ్ఞాస; ౧౪. నిర్మింపనిచ్చకు:—నిర్మిమీష; ౧౫. పోవనిచ్ఛకు.—జిగమిష, సిసృప్స; ౧౬. బోధగొననిచ్చకు:—బుభుత్స. ౧౭. మిక్కిలి యిచ్చకు:—నిరతి; ౧౮. రక్షింపనిచ్ఛకు:—రిరక్షు; ౧౯. రమింపనిచ్ఛకు:—రిరంస; ౨౦. విడువనిచ్చకు.—జిహాస; ౨౧. విననిచ్చకు.—శుశ్రూష; ౨౨. సంధింపనిచ్చకు:—సంధిత్స; ౨3. సంభోగేచ్ఛకు:—(తె.) దూల, మసకము; ౨౪. సృజింపనిచ్చకు:—సిసృక్షు; ౨౫. హరింపనిచ్చకు:—జిహీర్ష; ౨౬. అనుభవింపనివస్తువునందుగలయిచ్చకు.—కుతుకము, కుతూహలము, కౌతుకము, కౌతూహలము, తమి; ౨౭. అంతటరమింపవలయుననిచ్చకు:—అరిరంస; ౨౮. అన్నముమీఁదియిచ్చకు:— (తె).— చొరవ; ౨౯. చెప్పనిచ్చకు.—వివక్షు; 3౦. ఒకటివెనుక నొకటి వ్యాపింపనిచ్చకు.—వీప్స;

(విణ). ౩౧. ఇచ్ఛగలఅదినుటకు.–కమనము, క్రమము, కామనము, కాముకము; ౩౨ కోరఁదగినది అనుటకు.— ఆపేక్షణీయము, ఆపేక్ష్యము, కామ్యము, చికీర్షితము, వాంఛనీయము; ౩౩. కోరఁబడినది అనుటకు.— ఆపేక్షితము, అభీప్సితము, అభీష్టము, అర్దితము– అర్థితము, ఆకాంక్షితము, ఆశంసితము, ఆసేచనము, ఇష్టము, ఈప్సితము, ఈహితము, కాంక్షితము, దయితము, స్పృష్టము, ప్రార్థితము, ప్రియము, లలితము, వల్లభము, వాంఛితము, సమీహితము, హృద్యము. (తె).–కోరిక, బాఁతి–బ్రాఁతి, వలసినది. ("చూ, హాళి.")

వాంఛనీయము. సం. విణ. ఆపేక్షణీయము: చూ, వాంఛ. ౩౨.

వాంఛించు. సం. స. క్రి: ఆపేక్షించు, అభిలషించు, అభ్యర్థించు, అర్థించు, ఆకాంక్షించు, ఆశించు, ఇచ్ఛించు, కాంక్షించు, ప్రార్థించు, వరించు–వరియించు; అ. క్రి:–(మి). అపేక్షపడు, ఆశపడు. (తె).— అక్కఱగొను, అక్కఱపడు, ఆసపడు, ఎలయు, పనివడు, మరగు, తమికొను, పురపురలాడు; స. క్రి:— ఆసచేయు, ఆసించు, ఇంచు, ఇచ్ఛగించు, కచ్చికొను, కోరు, గుక్కిలుమ్రింగు–గుక్కిళ్లుమ్రింగు, గుక్కుమిక్కుమను, తివురు, నోరూరు, మరగు, వలచు, వేడు, వేడుకపడు, వేడుకసేయు. తద్వి.–వివక్షించు.

వాంఛితము. సం. విణ. కోరఁబడినది: చూ, వాంఛ. ౩౩.

వాంఛితుఁడు. సం. విణ. ప్రియవస్తువును కోరువాఁడు: ఆశంపిత– ఆశంసిత– ఆశంసువు. (తె).—కోరువాఁడు. తద్వి.—౧. మిక్కిలి ఆశగలవానికి.–లోలుపుఁడు– లోలుభుఁడు; ౨. చెప్ప నిచ్ఛించువానికి.—వివక్షువు.

వాంఛిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, వ్యభిచారిణి.

వాంతము. సం. విణ.= వాఁతి. 1. వాంతియెత్తఁబడినది; 2. వెడలఁగ్రక్కఁబడినది: ఉద్గీర్ణము, ఉద్వాంతము, నిరస్తము, నిర్గతము, నిర్గళితము. తద్వి.—వెడలఁబడినది అనుటకు.–నిర్యాతము. [శునకము.

వాంతాదము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క: చూ,

వాంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.= వాంతి. 1: అలంబుషము, ఉద్గరణము, ఛర్దనము– ఛర్దము– ఛర్ది, ప్రచ్ఛర్దిక, లేఖనము, వమథువు, వమనము, వమి– వమీ. (తె. వ.)— ఓకర, ఓకరింత–ఓకలింత–ఓకిలింత– ఓకిలి, కక్కు– కక్కుడు– క్రక్కు– క్రక్కుడు, కక్కుఁదెవులు, కుమటు, గ్రక్కుర, వేలది, డోఁకు, వాంతి–వాఁతి. తద్వి.–పిల్లివాంతికి. కాశికి; వై. వి. (1).= వాంతి: చూ, వాంతి. 1. [యుఁడువాఁడు.

వాంశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పిల్లంగ్రోవి

వాఁక. వై. వి. 1. ఏఱు: చూ, నది; 2: చూ, రూ–వాగు. 1; విణ. 3.= వక్రి. వంకర. పర. 4, ఆ. 205: చూ, వేల్లితము. 3; దే. వి. 4. కరవాఁక: చూ, భూమి. 1.

వాఁకతాలుపు. ద్వ.వి. గంగాధరుఁడు. పాండు. 1, ఆ: చూ, శివుఁడు.

వాఁకుడు. వై. వి.=వ్యాఘ్రి. *: చూ, స్పృశీ (దగ్గు, ఉబ్బసము తగ్గించును.)

వాఁగడుపు. దే. వి. (వాఁపు + కడుపు) వాఁపుగల కడుపు. శుక. 3, ఆ: చూ, వ్రేఁకటి (భ్రూణము. 1.)

వాఁగరత. వై. వి. (వాఁగులు + అరత) రూ– వాగర్త. సముద్రతీరము. (వృత్తియందేకవచనాంతము.) ఏనాదము. (సం). కూలడి కుక్క: చూ, రోధస్సు.

వాఁగర్త. వై. వి. —వై.—

వాఁగు. వై. వి. 1. సెలయేఱు: చూ, నది. ౯; 2. దండు. భాగ. విరా.3, అ: చూ, సేన.1; ఆ. క్రి. 3. పేలు: చూ, వదరు 5; 4.=వాక్. మ్రోఁగు. విజ.1, అ: చూ, శబ్దించే.

వాఁగుడు. వై. వి. మ్రోఁగుడు. మ్రోఁత: చూ, స్వరము. 3.

వాఁగులు. వై. వి. బ. అలలు: చూ, వీచి. 1.

వాఁచే. వై.అ. క్రి. 1.=వాఘ్. ఏఁకరు-ఏఁకారు. వి, పు. 6, అ; 2: ఊఁచు.

వాఁడి. దే. వి. 1. నైశిత్యము. భార. సౌ. 1, అ; విజ. 3, అ. 8: రూ—వాఁడిమి, కూచి, పదను, వాని, వాలు, వాలురమ్ము. (సం).—ఖరిమము—ఖరువు; 2. రూ—వాఁడిమి. భార. ఉద్యో. 4, అ: చూ, శౌర్యము; 3. ప్రతాపము. ఆం, భా. ద్వి. 190: చూ, రూ—వాఁడిమి. 1; విణ. 4. పదనైనది: (సం). క్ష్ణుతము, తేజితము, నిశితము, నిశాతము: చూ, శాతము. 2; 5. తీక్ష్ణము: చూ, సంజ్వరము. 2; 6. క్రూరము. నిర్వ. 10, అ. 129: చూ, రౌరవము. 2; అం. 7: చూ, జేతనము. 4 (త్రియము.)

వాఁడిగలాఁడు. దే. విణ: చూ, శూరుఁడు.

వాఁడిచేయు. దే. స. క్రి. నూఱు, పదనుపెట్టు.

వాఁడిచేయుట. వా. వి: (సం).—ఉత్తేజనకము.

వాఁడిమగఁడు. దే. విణ: చూ, వాఁడిగలాఁడు.

వాఁడిమి. దే. వి. 1: తీండ్రి, వాఁడి, వాలు, విడి, వేఁడి, వేఁడిమి. (సం).— తేజము, ప్రతాపము; 2: చూ, శౌర్యము; 3. పదను: చూ, వాఁడి. 1.

వాఁడిముక్కువాఁడు. వా. వి: గద్దముక్కువాఁడు—గ్రద్దముక్కువాఁడు, డొల్లముక్కువాఁడు, బుఱ్ఱముక్కువాఁడు. (సం):— ఖరణసుఁడు— ఖురణసుఁడు.

వాఁడు, దే. స. అప్రథమపుఁడు. (ఆ శబ్దమునకు మహద్దర్శక ప్రథమైక వచనరూపము. మహాత్తు.) (ఇట్లు ఈశబ్దమువీఁడు.)

వాఁత. వై. వి. తెవులుగొంటులైన పశ్వాదులకు వేసెడుమోఁదు: డాగు, రచ్చె-అచ్చె, ఆంపు. (సం).—రక్షు. [(రూ—వాంతి.)

వాఁతి. వై. వి.=వాంతి: చూ, వాంతి. 1.

వాఁపి. వై. విణ.(వాపు+ఇ.): చూ, శోఫరోగి.

వాఁపిరి. ద్వ. వి.(వాఁపు + ఇరి.) ఏఁకట: చూ, వాంఛ. [అపేక్ష: చూ, వాఁపిరి.

వాఁపు వై. వి. 1: చూ, శోఫ; 2. మిక్కిలి

వాకట్టు. ద్వ. వి 1. (మూలికా మంత్రములచేత చేసెడు) వాగ్బంధనక్రియ. విష్ణు. పూ. 2, అ; విణ. 2. వాగ్బంధనము చేయఁబడినది. కళా. 2, అ. 171; కళా. 3, అ. 79; వా. 3. నియమితకాలము దాఁటినది, నిరుపయోగమైనది, అడుగుటకు వాక్కు లేనిది. "శాకట్టు వాకట్టు అయినది."

వాకబు. వా. దరియాప్తు-దర్యాప్తు, విచారణ: చూ, సంఖ్య. 3.

వాకము. దే. విణ: చూ, వాటము. (1).

వాకాటు. ద్వ. వి. వాగ్వాదము: రూ—వాగాయిత్తము.

వాకిటిలెంకలు. వా. వి. బ. ద్వారపాలకులు.

వాకిలి. ద్వ. వి. (వా + ఇల్లు.) దుర్గమపురద్వారము. (వాను, ఇల్లు అనువాని మూలపదములనుగానుంచి మిశ్రపదముగాఁ జేసినయెడల నచ్చె తెనుఁగు ప్రయోగములకు విరోధమగుచున్నది): గవఁక— గవఁకు— గవ్వఁకు, పెద్దవాకిలి. (సం).— కూటము, గోపురము, పరిఘము, వళజము, వారము. (మా, సదనము. 1.). తద్విశేషములు.— ౧. గడపకు.— కడప — గడప. (సం).— ఉదుంబరము, కుతుపము, గృహావగ్రహణి, గేహళి, దేహళి; ౨. తలుపుతగిలించిన చట్రమునకు.—గుంబము-గుమ్మము, దారబందము-ద్వారము—దువారము—దర్వాజా, మొకము,

మొగ, మోము, మొగము, సరబడి. (సం).- గోపురము, ఘర్ఘరము, ద్వారబంధము, ద్వారము, నిర్యూహము, వారము; ౩. దొడ్డి గుమ్మమునకు.— దొడ్డివాకిలి, పెరటిగుమ్మము; ౪. లోపలివాకిలికి — లోవాకిలి. (సం) -అంతర్ద్వారము, ప్రచ్ఛన్నము; ౫. పెద్దతలుపునకు.— బోరతలుపు—బోర్తలుపు; ౬. పసులదొడ్డి తలుపునకు.—పలుఁగాడి, పెండియము—పెండెము; ౭. తలుపునకు — తలుపు—తల్పు. (సం).— అరరము, అగళము, కపాటము- కవాటము, కవటి—కవాటి, ఘనాఘనము, ద్వారకంటకము, నిష్కుటము, ప్రతీహారము, సంభావన; ౮. తడికకు.—అంతిక-అంతికె, తడక-తడిక-తడికె-తడుక, దడి;౯:-(చూ, లచ్చికమ్మి). (మిగతవానికి "చూ, సదనము 1."); వా. 2.ఇంటినిగాని దొడ్డినిగాని చేరియున్న నాలుగుగోడలనడిమిభాగము."పిల్లలు వాకిట ఆడుకొనుచున్నారు;""చనికత్తెవాకిలిఊడ్చినది"; 3.ఇంటియందు మొదటిద్వారము దాఁటఁగానే కాన్పించేనాలుగుగోడల నడిమి భాగము, నడవ, "పెద్దలు వాకిటఁగూర్చుండి మాట్లాడుచున్నారు."; చూ, హజారము.

వాకు. సం. వి. చ్. (స్త్రీ). 1.=పలుకు. రూ—వాక్కు: చూ, శబ్దము. 2; 2. రూ-వాక్కు. పలుకుఁజెలి: చూ, సరస్వతి; వై. వి. (1). పంతము: చూ, స్పర్థ. 4; (2).=వాక్కు. మాట, పలుకు: చూ, శబ్దము. 2.

వాకూచి. సం. వి. అ. (స్త్రీ). రూ-వాగుజి-వ్యాకోచి. కారుగచ్చే*: చూ, సోమరాజి.

వాకొను. దే. అ. క్రి. 1.=వాగు. ద్వి. రా. కిష్కిం, కాం: చూ, శబ్దించు; 2. అఱచు. అచ్చ. యు, కాం. 226; ప్రే. 3. వాకొలుపు—వాకొల్పు. సై. 7, ఆ. 61.

వాకొనుట. ద్వి. వి. వచనము. ఆం, భా. ప్రి. 11: చూ, వచనము.

వాక్కు. సం. వి. చ్. (స్త్రీ). 1: చూ, రూ-వాకు. 1; 2: చూ, రూ-వాకు. 2; ఆం. 3: చూ, హృషీకము; 4: చూ, కరణములు; 5: చూ, కర్మేంద్రియములు (ఇంద్రియములు); 6: చూ, మానసిక పూజాకుసుమములు.

వాక్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. నలువ: చూ. బ్రహ్మ. 1; 2. బృహస్పతి: చూ, సురాచార్యుఁడు; 3. కవీశ్వరుఁడు: చూ, మాటలల్లువాఁడు; విశే. 4. మిక్కిలి చతురముగ మాటలాడువాఁడు.

వాక్పరుషము. అం: చూ, క్రోధజములు.

వాక్పారుష్యము. అం. 1: చూ, క్రోధజములు; 2: చూ, వ్యవహారపదములు; 3. (కఠినముగఁ బలుకుట): చూ, సప్తవ్యసనములు.

వాక్యగతదోషములు. అం. (కావ్యదోషములు పద అర్థగతములై దోషములుండును. పదగతములు వాక్యగతములుఅని పదదోషములు ద్వివిధము. అందు పదదోషములు ౧౭:— (చూ, కావ్య దోషములు); వాక్యదోషములు:—౧. అక్రమము (క్రమముతప్పుట), ౨. విసంధి (సంధితప్పు), 3. ప్రక్రమభంగము (మొదటి నియమము తుదకుఁజెడుట), ౪. పునరుక్తి (చెప్పినదే చెప్పుట), ౫. అపూర్ణము (క్రియాన్వయము లేనిది), ౬. వాక్యసంకీర్ణము (వాక్యముల కూడిక), ౭. వ్యాకీర్ణము (భ్రాంతికరాన్వయము), ౮. అధికపదము(లేనిపోని మాటలు చెప్పుట), ౯. వాచ్య వివర్జితము (చెప్పఁదలఁచినది మానుట), ౧౦. అరీతి (రసమునకుచితముకాని పదరచన), ౧౧. న్యూనోపమ (తక్కువను బోల్చుట), ౧౨. అధికోపమ (ఎక్కువను బోల్చుట), ౧3. సమాప్తపునరాత్తము (వాక్యార్థముఁ బూర్తిచేసియు

మరలఁజెప్పుట), ౧౪. అస్థాన సమాసము (అపదసమాసము), ౧౫. ఛందోభంగము (ఛందస్సు తప్పుట), ౧౬. యతిభంగము (యతి తప్పుట), ౧౭. పరిపక్ర్తప్రకర్షము (అతిశయముతప్పి చెప్పుట), ౧౮. భిన్నలింగము (లింగభేదము), ౧౯. భిన్నవచనము (వచనభేదము), ౨౦. అక్రియ లేక అశరీరము (క్రియలేకుండుట), ౨౧ సంబంధ వర్జితము (సంబంధము లేకుండఁజెప్పుట), ౨౨ వాక్యగర్భితము (చెప్పఁబోవు దాని నడుమ మఱియొక వాక్యమిముడ్చుట.); మఱికొందఱు: శబ్దహీనము, క్రమభ్రష్టము, విసంధి, పునరుక్తియుతము, వ్యాకీర్ణము, వాక్యసంకీర్ణము, అపూర్ణము, వాక్యగర్భితము, భిన్నలింగము, భిన్నవచనము, న్యూనోపమము, అధికోపమము, భగ్నచ్ఛందము, యతిభ్రష్టము, అశరీరము, అరీరతశము, విసర్గలుప్తము, అస్థానసమాసము, వాచ్యవర్జితము, సమాప్తపునరాత్తము, సంబంధవర్జితము, పతత్ప్రకర్షము, అధికపదము, ప్రక్రమభంగము అని ౨౪ గాను; మఱికొందఱు:— అక్రమము, పునరుక్తి, అరీతి, భిన్నలింగము (భిన్నవచనము), పరుషము, విరుద్ధము, విరసము, అతిమాత్రము, హేతుశూన్యము, నిరలంకృతి అని పదియును; మఱికొందఱు:—అక్రియము, పునరుక్తి, అపూర్ణము, కర్తృపదము క్రియాపదము భిన్నవచనముల నుండుట, ఏకదేశాన్వయము, వ్యాకీర్ణము, వాచ్యవివర్జితము, అరీతి, న్యూనోపమము, అధికోపమము, సమాప్తపునరాత్తము, న్యూనపదము, అశరీరము, అధికపదము, ప్రక్రమభంగము, పతత్ప్రకర్షము, భిన్నలింగము అని ౧౭ గాను భిన్నాభిప్రాయములం జూపియున్నారు; (అర్థదోషములకు=చూ, అర్థదోషములు. అర్థదోషములు అను శీర్షికాపదముకడఁజూపిన రీతిని ౧౮ కలవు. కాని మఱికొందఱు:— హీనోపమ, అధికోపమ, అసమోపమ, అప్రసిద్ధోపమ, పరుషము, వ్యర్థము, ఏకార్థము, ససంశయము, విరుద్ధము, విరసము, అప్రయోజనము, అతిమాత్రము (లోకాతీతము), హేతురహితము, నిరలంకృతి (జాతిశూన్యము), అశ్లీలము (లజ్జాకరము), సహచరచ్యుతము (సరిగానిదిఁగూర్చుట), భిన్నము (సంబంధములేనిది) ౧౭ అనియు; మఱికొందఱు:—వ్యర్థము, హీనోపమము, అధికోపమము, అసమోపమము, అఖ్యాతోపమము, పరుషము, విరుద్ధము, విరసము, హేతుశూన్యము, సహచరచ్యుతము ౧౦ అనియు: (చూ, కావ్యదోషములు, కావ్యగుణములు.)

వాక్యగతము. అం. 1: చూ, అత్యంత తిరస్కృతవాచ్యము (రెండవది పదగతము); 2: చూ, అర్థాంతర సంక్రమిత వాచ్యము (రెండవది పదగతము.)

వాక్యగర్భితము అం: చూ, వాక్యగతదోషములు.

వాక్యదోషములు. అం: చూ, వాక్యగతదోషములు.

వాక్యము. సం. వి. అ. న. 1. పదపదార్థముయొక్క పరస్పరసంబంధము చెడక యేకార్థత్వముగలిగి క్రియతోఁగాని తదితరముతోఁగాని ముగిసెడి పదసముదాయము; (౧. కర్తృ కర్మ క్రియగలది వాక్యము; ౨. వాక్యము సంపూర్ణ వాక్యము, అసంపూర్ణవాక్యము అని ద్వివిధము; క్రియాసహితము రహితము అని సంపూర్ణ వాక్యము ద్వివిధము. సమాపక క్రియతోఁగూడినది క్రియాసహితము. అసమాపక క్రియతో నంత్యమగునది యసంపూర్ణవాక్యము, క్రియలేనిది క్రియారహితవాక్యము; 3. వాక్యములు.—

సామాన్య వాక్యము, సంబంధ వాక్యము, ఉపవాక్యము, సముదాయవాక్యము, మహా వాక్యము అని వాక్యమైదువిధములు. (సమాపకక్రియతోఁగూడినది సామాన్యవాక్యము, సంబంధ సర్వనామములతోఁగూడినది సంబంధవాక్యము, కర్తగాఁగాని కర్మగాఁగాని వాడఁబడు వాక్యముపవాక్యము, అసంపూర్ణ వాక్యముతోఁగాని యుప వాక్యముతోఁగాని కూడిన సముదాయ వాక్యము, రెండు సామాన్యవాక్యముల సంబంధముగలది మహా వాక్యము ఇత్యాది); 2. వాక్యములకుపమానములు — శేషుఁడు, బృహస్పతి, బ్రహ్మ మొ; 3. మాట: చూ, శబ్దము. 2.

వాక్యసంకీర్ణము. అం: చూ, వాక్యదోషములు.

వాకృచ్చు. ద్వ. స. క్రి. (వా + కూర్చు.) 1. పేరుచెప్పు. కళా 1, ఆ.7: చూ, శబ్దించు; 2. చెప్పు. వి.క. 5, ఆ.120: చూ, శబ్దించు (సంధిని వికారము.)

వాకృచ్చుట. ద్వ. వి: చూ, వాకొనుట.

వాక్శుద్ధి. అం: చూ, శుద్ధులు.

వాగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.= వాగె: చూ, వాగియ.

వాగఱ. దే. వి. (వ్రాయు+కఱ్ఱ) ముచ్చెవాఁడు చిత్తరువు వ్రాయుతూలిక. (సంధిని వర్ణలోపము): జాలిని, తూలిక, దూషిక.

వాగలము. వై. వి రూ_వాగళము-వాగల్లము. కళ్లెపుమొంగి, ఖలమునుఖము.

వాగళము. వై. వి. —పై.—

వాగల్లము. వై. వి —పై.— [వాకాటు.

వాగాయిత్తము. వై. వి. వాగ్వివాదము:

వాగియ. వై. వి.=పగ్గ. రూ-వాగె, లగాము, కళ్లెము. (సం).—అవక్షోణిక, పగ్గ, వాగ, (చూ, ముఖరజ్జువులు.)

వాగీశాంశము. అం: చూ, షష్ట్యంశములు.

వాగీశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1; 2. బృహస్పతి: చూ, సురాచార్యుఁడు; 3. కవీశ్వరుఁడు: చూ, వాక్పతి.3.

వాగీశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వారికొట్టు.

వాగుజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ = బావంచి*: చూ, వాకూచి.

వాగుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (మృగములను పక్షులను పట్టెడి) ఉరి: (తె).— ఉచ్చు, ఉరి, గుచ్చిక, జిగురుఁగండె— జీగురుఁగండె, జోవ్వ, వల. తద్విశేషములు.— ఉరి; ఉరిగోల; ఒడిత్రాడు; కరకణి; కాలుచ్చులు; చిక్కము; జిగురుఁగండె— జీగురుఁగండె; తలముల్లు; తీపుఁద్రాడు, చోను. (చూ, వల.1.)

వాగురికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జాలికుఁడు, వలవాఁడు: చూ, వేఁటకాఁడు.

వాగె. వై. వి.= వాగా: చూ, రూ-వాగియ.

వాగ్గలికుఁడు సం. వి. అ. పుం: (తె):— అడపకాఁడు.

వాగ్దండము. అం: చూ, త్రిదండము. 1-2.

వాగ్దానము. అం: చూ, కన్యాదానాంగములు.

వాగ్మి. సం. వి. న్. పుం. 1. చిలుక: చూ, శుకము; 2. బృహస్పతి: చూ, సురాచార్యుఁడు; విణ. 3. యుక్తి యుక్తముగా మాటలాడువాఁడు: చూ, వక్త. 1.

వాఙ్మీబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, పంచద్రావిడబ్రాహ్మణులు.

వాఙ్మయము. సం. వి. అ. న. (చూ, వేదము, ఉపవిద్యలు.) వాఙ్మయము:— ౧ వైదిక విజ్ఞానము, ౨ భాష, ౩ వాఙ్మయ విభాగము, ౪ ఋక్సంహిత, ౫ సామసంహిత, ౬ బ్రాహ్మణములు, ౭ వేదాంగములు, ౮ గృహ్యసూత్రములు, ౯ స్మృతులు, ౧౦ భాష్యములు; (౧. వైదిక విజ్ఞానము:— (౧) వేదనిత్యత్వా పౌరుషేయత్వ విచారము, (౨) ఋగ్వేద వాక్య విచారణ, (౩) అపౌరుషేయత్వవిచారపర్యవసానము, (౪) వేదకాలము, (౫) అదితియనాది నిర్ణ

యము; ౨. భాష:— (౧) సంస్కృత, (౨) లాటిన్, (౩) గ్రీకు, (౪) జర్మనీ, (౫) ఇంగ్లీషు, (౬) ఆర్యలిపి, (౭) జ్యోతిర్విజ్ఞానము లిపి, (౮) ఆర్యభాష, వ్యావహారిక భాష, స్థితి, (౯) సంస్కృత ప్రాకృతములు, (౧౦) ప్రాకృతములు దేశభాషలు, (౧౧) సంస్కృతభాష మొ; ౩. వాఙ్మయ విభాగము:—(౧) వేదములు, (౨) సంహితల పౌర్వాపర్యము, (౩) త్రయి-అధర్వణము, (౪) వేదప్రశంసాదులు; ౪. ఋక్సంహిత:— (౧) మండలక్రమమున ననువాక విభాగము, (౨) మండలక్రమమున సూక్త విభాగము, (౩) ఋక్సంఖ్యానిర్ణయము, (౪) సూత్రద్రష్టలు— సూక్తములు, (౫) మండలద్రష్టలు— మండలములు, (౬) మండలములు— ఏర్పాట్లు, (౭) ఋషుల ఇతిహాసములు, (౮) ఋగ్వేద దేవతలు, (౯) ఋగ్వేద శాఖలు, (౧౦) ఋక్సంహిత లోని వర్ణనలు; ౫. సామసంహిత:— (౧) సామసంహిత విభాగము, (౨) సామవేదసంప్రదాయము, (౩) సామగాచార్య పరంపర, (౪) సామగానప్రవచన కర్తృపరంపర, (౫) యజుర్వేదము, (౬) యజుశ్శాఖలు, (౭) యజుశ్శాఖలపౌర్వాపర్యాది విచారణ, (౮) తైత్తిరీయసంహితవిభాగము, (౯) తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణ విభాగము, (౧౦) కాండములు—ఋషులు, (౧౧) సంహితా విషయము, (౧౨) పశుమేధము— నరమేధము, (౧౩) దేవతాఛందస్సులు, (౧౪) సంహితలోని వర్ణనలు, (౧౫) రుద్రప్రశ్న (చమక)ప్రశస్తి, (౧౬) వాజసనేయసంహిత, (౧౭) అధర్వసంహిత, (౧౮) అధర్వణశాఖలు, (౧౯) శౌనకీయాధర్వసంహిత, (౨౦) సంహితావిషయవిచారము, (౨౧) పైప్పలాద సంహితా చరిత్ర, (౨౨) అధర్వసంహిత— మంత్రద్రష్టలు, (౨౩) అర్థవిచారణ— ఛందో దేవతాదులు, (౨౪) అధర్వమంత్ర విశేషములు, (౨౫) ఆభిచారిక పిశాచోచ్చాటనాది మంత్ర తంత్రములు, (౨౬) సాంఘిక లక్షణములు, (౨౭) కతిపయకాండ విశేషములు; ౬. బ్రాహ్మణములు:— చూ, బ్రాహ్మణములు 1930 పుట; ౭. వేదాంగములు:— చూ, ఉపవిద్యలు; ౮. గృహ్యసూత్రములు: చూ, కల్పము; ౯. స్మృతులు:— చూ, స్మృతులు; ౧౦. భాష్యములు:— (౧) ఋగ్భాష్యము, (౨) సాయనభాష్యము (మాధవభాష్యము), (౩) సామవేద ఋగ్భాష్యము, (౪) కృష్ణ యజుర్వేద భాష్యము, (౫) ఉపనిషద్భాష్యము, (౬) బృహదారణ్యక భాష్యము, (౭) శంకరభాష్యము, (౮) తైత్తిరీయోపనిషద్భాష్యము) ఇత్యాది (ఈ విషయమపారము. సంస్కృత వాఙ్మయ చరిత్రచూడుము)

వాఙ్ముఖము. సం. వి. అ. న: 1. ఉపన్యాసము, ఉపోద్ఘాతము, ఉ. (తె).— వావాదు; 2. ఉదాహరణము: చూ, వృత్తాంతము. 7; 3. వాక్యారంభము: ఉపోద్ఘాతము.

వాచ. సం. వి. చ్. (స్త్రీ): చూ, రూ-వాకు.

వాచంయముఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, మౌని.

వాచకము. సం. వి. అ. పుం. వాచ్యార్థమును తెలిపెడి శబ్దము: చూ, శబ్దము. 2.

వాచకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అనుప్రాసబంధ నియమాదుల నెఱింగి చెప్పువాఁడు: చూ, కృతికర్త.

వాచస్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. వేలుపుటొజ్జ. లక్ష్మీ. 2, ఆ. 43: చూ, సురాచార్యుఁడు.

వాచస్పత్యము. సం. వి. అ. పుం. తారానాథ తర్క వాచస్పతిచే వ్రాయఁబడిన బృహన్నిఘంటువు.

వాచాటుఁడు. సం. విణ. రూ-వాచాలుఁడు: చూ, వక్త. 1.

వాచాలుఁడు. సం. విణ. —పై.—

వాచించు. సం. స. క్రి. 1. చెప్పు. చంద్రా. 1, అ: చూ, రూ-వచించు; 2. చదువు. చంద్రా. 3, అ: చూ, పఠించు.

వాచికము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వర్ణనము; 2. మాటలచేతఁబుట్టిన శృంగారభావము; అం. 3. వాక్కుచేత కలిగినది. (కావ్యనాటకములను రసోచితముగ నుచ్చరించుట చూ, వ్యంజకము. 1; 4: చూ, కర్మములు; 5: చూ, స్వాధ్యాయము; 6: చూ, అభినయములు.

వాచోయుక్తిపటుఁడు. సం. విణ. పండితుఁడు [చూ, సుధి.

వాచ్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. అభిధచేఁ దెలియఁదగిన యర్థము; విణ. 2. చెప్పఁదగినది: ఆఖ్యేయము. తద్వి.— చెప్పనిచ్ఛించినది:— వివక్షితము (చూ, శబ్దము. 2.); 3. నిందింపఁదగినది: చూ, హీనము. 2.

వాచ్యవర్జితము. అం: చూ, వాక్యగతదోషములు.

వాచేగడము. ద్వ. వి. రూ-వాచేరడము—వాచేగము—వాచోరడము—వాచోరపము, దేవరింపు-దేవురింపు, దేవురు, ఒతిమాలడము— బ్రతిమాలడము, బతిమాలిక-బ్రతిమాలిక, వసటు, వసపు, వలపు. (సం).— దైన్యము, పరిదేవనము, మనువు, విలపనము- విలాపము. (మి).—దైన్యపాటు.

వాచేరడము. ద్వ. వి. —పై—

వాచేరము. ద్వ. వి. —పై—

వాచోరడము. ద్వ. వి. —పై.—

వాచోరపము. ద్వ. వి. —పై.—

వాచేచ్చు. వా. అ. క్రి. (వెచ్చఁజేసిన అప్పడములులోనగునవి) మెత్తఁబడు.

వాచేడి. వా. వి. నోటిధ్వని.

వాచేఱచు. దే. అ. క్రి. నొఱసెట్టు: చూ, శ్లోకించు. (గట్టిగా అఱచుటయని యర్థము.)

వాచేవి. వి. రుచిచూచుట.

వాచోరు. ద్వ. అ. క్రి. పరిదేవనముచేయు: ఏకులాడుచు, దేవురించు, వలపుగొను, వలపులాడు. (మి).—దైన్యపడు.

వాచోరు. దే.వి: ముంజోరు: చూ, సదనము.1.

వాజపేయము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. ఒకానొక యాగము: చూ, హోమము. 3. (యజ్ఞము): అం 2: చూ, ఆసనములు (సహాసనాసనములు).

వాజము. సం. వి. అ. న. 1. నెయ్యి: చూ, హవిస్సు. 2; 2. నీరు: చూ, సలిలము; 3 సాన్నాయ్యము: చూ, హవిస్సు. 1; పుంక్త్రి 4. బాణము రెక్క: చూ, రెక్క. 1; 5 రెక్క: చూ, రెక్క. 1; 6.=వెస. వేగము: చూ, స్యదము.

వాజసనేయ బ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఆంధ్రులు. 653 పుట. (వీరుశుక్లయజుర్వేదులు. ప్రథమశాఖీయులను నామాంతరముగలవారు. కాత్యాయన సూత్రము. వీరిలో వైదిక లౌకికవృత్తులవారు కలరు. మీసములుంచి విష్ణు చిహ్నముల ధరింతురు.)

వాజి. సం. వి. న్. పుం. 1. గుఱ్ఱము: చూ, హయము; 2. పిట్ట: చూ, పక్షి; 3. అమ్ము: చూ, బాణము. 1. [కర్ణి. 1.

వాజికరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, వారాహి.

వాజిగంధక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అడ్డసరము కః చూ, సింహాస్యము.

వాజిదంతకము. సం. వి. అ పుం.—పై.—

వాజపేయము. అం: చూ, సోమయజ్ఞములు.

వాజిబీ. వా. విణ. న్యాయమైనది, సరియైనది.

వాజిశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుఱ్ఱపుసాల: చూ, సదనము. 1.

వాజే. దే. వి. 1. రోఁత: హరిశ్చ. 4, ఆ. 103: చూ, సెగ్గింపు; 2. ఉపశాల. అం, భా.ద్వి.

12: చూ, సదనము 1; విశే. 3. గోంతగలది, గోరము: చూ, వికృతము. 3.

వాజెము. దే. వి. ఒకానొక పక్షి. చూ, పక్షి.

వాజెమ్మ. వా. వి. దద్దమ్మ, అంబేద: చూ, వ్యాఘ్రుండు. 2. [చూ, స్వరము. 2.

వాజ్జెము. వై. వి.=వాద్య. మృదంగాదివాద్యము:

వాటధాని. సం. వి. ఇ. పుం.=బాటసారి: చూ, సమీరణుండు. 2.

వాటపడు. ప్ర.అ. క్రి. అనుకూలపడు. కవిక.2, ఆ: చూ, పరిపడు. 1.

వాటపద్యము. వా. వి. ఆట విడుపుపద్యము.

వాటము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. రూ-వాటి. కూరలోనగు వానితోంట: చూ, వనము. 2—౧౧; అ. పుం. 2.=వాడ. రూ-వాటి. త్రోవ: చూ, మార్గము. 1; 3. రూ-వాటి. చెట్టునెలుగు వేసినచోటు; 4. రూ-వాటి. కంచె: చూ, వెలుగు; 5. ఇండ్లవరుస, వాటిక: చూ, శ్రేణి 1; 6. భాగము: చూ, విభాగము. 2; దే. విశే. (1) జోలుపుగానుండునది: వాకము; (2) అనుకూలమైనది. య. 1, ఆ. 121: చూ, సంగతము. 3; (3) సక్తమైనది. మార్క. 6, ఆ: చూ, సహితము; (4) పొందికయినది. జై. 2, ఆ 86: చూ, సంసక్తము; (5): చూ, వక్రిమము. 2. వి, పు. 7, ఆ.

వాటా. వై. వి.=వాటము: చూ, వాటము. 6.

వాటాలజోపితా. వా. వి: చూ, విభాగపత్రము.

వాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.: చూ, రూ—వాటము. 1*—2—3—4.

వాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తోంట: చూ, వనము. 2; 2. పెండ్లియందు నవధాన్యములు వేసి మొలపించుట కాధారమగు పాత్రము. అనఁగా పాలిక; 3. (ఊరినడుమనుండు) రచ్చచెట్టు: చూ, రచ్చ. 7; 4. ఇండ్లవరుస: చూ, వాటము.5;5.దిరిసెన*:చూ, శిరీషము.

వాటినధూని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=వాడవదిన: చూ, వేశ్య.

వాటు. దే. వి. 1. వైచేట; 2. దెబ్బ. పంచ నా. 1, ఆ. 205_206: చూ, హతి.

వాటుఁగాలు. దే. వి. నడచునపుడు పక్క—వాటుగా పోయెడుకాలు. ద్వి. హరిశ్చ 2, భా: చూ, హజ్జి. [హరివాలుకము.

వాటిక. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సక్క—దోస* చూ,

వాటుపడు. వా. అ. క్రి: ఒడ్డగెడపడు, దోరగలుపడు-దోరగల్లుపడు. [దోరగల్లు.

వాటుపడుట. వా. వి: ఒడ్డగెడవు, దోరగలు_

వాటురాయి. దే. వి. దొంగలు వైచేటకు అనువుగా ఏటితీసికొనిపోయెడు రాయి. ద్వి. భాగ. 5, స్క—ం: చూ, స్థూలోచ్చయము.1 (రత్నములు.)

వాటులాడు. దే. అ. క్రి. (నై. 3, ఆ. 95.): ఏటులాడు, కాటులాడు, కీఁచేట్లాడు, కొట్టులాడు, జగడమాడు, జగడించు, తార్పులాడు, పెనఁగు, పాడుచే, పోటులాడు-పోట్లాడు, పోరాడు, పోరు, మేడము, మొత్తులాడు, రాయు. (సగ).—కలహించు, విగ్రహించు. తద్వి.—మాఱుమసలు.

వాట్యాలకము. సం. వి. అ. పుం. ముత్తవపులగము*: చూ, సహదేవ.

వాట్లేఁడు. దే. విశే. (వాట్లు+ఈఁడు) కొట్లాడువాఁడు. ఉ, హరి.3,ఆ.112:వాదులాఁడు.

వాడ. వై. వి. 1.=వాటీ. వాట. వీధి. నై. 3, ఆ. 82: చూ, మార్గము. 1; 2. ఇండ్లవరుస:చూ, శ్రేణి. 1; దే. వి. 3. వాడగాలి.పసుపుతాడి (అని కొండఱు): చూ, వాసన. 1 (చూ, వాయువు.); వా. 4. ఓడ: చూ,పోడము.

వాడఁబాఱు. దే. అ. క్రి. వాడు: చూ, వడలు.

వాడకట్టు. ద్వ. వి: చూ, వాడ. 1.

వాడకము. వా. వి. 1: చూ, జెచ్చెము. 2:

2: చూ, వ్యయము. "ఇంటివాడకము."
వాడగన్నేరు. దే. వి. ఒకరకము గన్నేరు. పచ్చగన్నేరు (అని కొందఱు)*: చూ, హాయమారకము. [వాయుప్ర.
వాడగాలి. దే. వి. మలయమారుతము: చూ,
వాడనిపువ్వులమాని. ద్వ. వి. కల్పవృక్షము. అం, పదా. సుర. 41: చూ, వేలుపుఁజెట్టు.
వాడపల్లి. వా. వి: చూ, రూ-ఓడపల్లి
వాడపదినె. వై. వి. 1. కులట: చూ, స్వైరిణి; 2 = వాటి వధూటి: చూ, వేశ్య.
వాడిక. దే. వి. చెప్పక చూపకయుంచిన యిల్లడ: ఇల్లడ-ఇల్లడము, కుదవ- కుదువ. (సం).— ఉపనిధి, నిక్షేపము, నివేశము, న్యాసము.
వాడిపత్తలగుట. జా. మిక్కిలి కృశించుట "అల జెడి వాడి వత్తలయి." (కవికర్ణరసాయనము); "ఇక్షుశరాసనసాయకవ్యథా, ఖిన్నత వాడివత్తలయి." (మనుచరిత్ర); "కమల నాళములు వాడివత్తలై." (రసికజనమనోరంజనము); "ద్వి. వాడివత్తలయి యేమి వాంఛచేసితివి." (విష్ణుమాయావిలాసము.)
వాడివాఱు. దే. అ. క్రి: చూ, సోలు.
వాడు. దే. వి. 1. వాడుట. సా. 2, ఆ. 197: చూ, సొగటు; అ. క్రి. 2: చూ, విన్నవోవు.ఆం.నా.శే.26; 3. వడలు: చూ, సుక్కు. 14; స. క్రి. 4. ఉపయోగపఱచు: (సం).— వినియోగించు.
వాడుక. దే. వి. 1. ఉపయోగము; 2. అభ్యాసము: చూ, స్వభావము; 3. పాడి: చూ, వ్యవహారము. 3; వా. 4. రివాజో, మామూలు; 5. లోక వ్యవహారసిద్ధము. "వాడుక మాటలు."
వాడుకపడు.ద్వ.వి. పనుపడు: చూ, సరిపడు.2.
వాడుకొను, దే. స. క్రి. 1. జనులు పరివాదముగా చెప్పుకొను; 2. ఉపయోగపఱచుకొను.
వాడుచు. దే. స్రి. వాడఁజేయు, వాడించు.
వాడుదల. దే. వి: చూ, వాడుక. 2.
వాడుపెంచు. దే. అ. క్రి. (అని. 3, ఆ. 122): వాడుపడు, వాడుపాటు
వాడుపడు ద్వ. అ క్రి.—పై.— (ప్రే. వాడు పఱచు.- ఉ, రా. 4 ఆ. 227.)
వాడుపాటు. దే. అ. క్రి. —పై.— ఉ, రా. 4, ఆ 227. [ఉపకరణములు.
వాడుముట్లు. వా. వి బ. వాడుకొనెడు
వాడెవవ. దే. వి. చెఱకుచివర: చూ, సుకుమారము. 1.
వాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పలుకు:చూ, కల్గుము. 2: 2: చూ, సరస్వతి; ఇ, ఈ. స్త్రీ. 3. నేత; చూ, వ్యూతి; అం. 4: చూ, ఆడికత్తెలు. [హంసము. 1.
వాణిజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చూ, సార్థవా
వాణిజ్యము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వర్తకము; అం. 2: చూ, వైశ్యవృత్తి; 3: చూ, అష్టవర్గము; 4: చూ, ఉపవిద్యలు; 5: చూ, వృత్తులు (మనుజవృత్తులు.) (వ్యవహారముఁజేయునప్పుడు ధాన్యాదులఁ గొనుకాలము, విక్రయకాలము, లాభవిధి, విక్రయనిషేధవస్తు వివరణములఁ దెలుపునది.)
వాణిద్వారము. అం: చూ, ద్వారములు.
వాణిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆటకత్తె: చూ, లాసిక; 2. కుంటెనకత్తె: చూ, శంభళి; 3. ముగ్ధ: చూ, స్వీయ (చూ, యౌవనభేదములు.); 4: చూ, విదగ్ధ.
వాతంగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: కాంభోజి, వాతఘ్ని. (తె) పులిసరి, పులుగుడు: తద్వి.— ౧. తెల్లపులుగుడు, ౨. నల్ల పులుగుడు*.
వాతకము. సం. వి. అ. పుం. రూ-వాతకి*: చూ, సోమిదము.
వాతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.—పై.—;విణ. 2. (పు. ఈ. న) వాతరోగముగలవాఁడు.

వాతకుంభము. సం. వి. అ. పుం: చూ, పిన్న నుదురు.

వాతగానివాఁడు. దే. వి. బట్టలకు రంగువేయు వాఁడు: రంగ-రంగారి-రంగిరీజో. (సం) రంజకుఁడు. [చూ, వ్యాడంబకము.

వాతఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదము*;

వాతఘ్ని. సం.వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, వాతంగిని.*

వాతనాడి. వా. వి. శ్లేష్మపైత్యవాతనాడులను ప్రధాననాడులలో నొకటి: చూ, నాడులు. 3. (చూ, వాతప్రకృతి.)

వాతపోనము. సం.వి అ. పుం: చూ, మోదుగు.*

వాతప్పు. వా. వి. (వాయి+తప్పు) నోటవెలువడిన తప్పుమాట: చూ, వితథము.

వాతప్రకృతి. అం: చూ, ప్రకృతిత్రయము.

వాతప్రమి. సం.వి. ఇ.పుం: చూ, వాతమృగము.

వాతమండలి. సం. వి. ఇ స్త్రీ సుడిగాలి: చూ, వాయువు.

వాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. గాలి: చూ, వాయువు; వా. 2. వాతము అధికమై వాతనాడి నీరసించిన రోగము.

వాతమృగము. సం. వి. అ. పుం. గాలికెదురు నడిచెడి యిఱ్ఱింటి మృగము, జవి, వాతప్రమి, వాతాయువు: చూ, హరిణము. 1.

వాతరట్టు. ద్వ. విణ: చూ, వక్త. 1.

వాతరథము. సం.వి. అ. పుం: చూ, మేఘము.1.

వాతవాఁడి. ద్వ. విణ. అప్రియంవదుఁడు.

వాతాంతకతైలము. అం: చూ, తైలములు.

వాతాటము. సం. వి. అ. న. సూర్యుని గుఱ్ఱము: చూ, హయము. [చూ, సన్యాసి.

వాతాశిసూనుఁడు. సం. విణ. అవస్త్రుఁడు:

వాతాయనము. సం. వి. అ. న. 1: గవాక్షము, గృహాక్షము, జాలకము, వధూటిశయనము. (తె).—కిటికి —కిటికీ, జోల, జోలకట్టు. తద్వి.—గవ్రగీవము; 2: చూ, వాతాశ్వము.

వాతాయువు. సం. వి. అ. పుం. 1. జింక: చూ, హరిణము. 1; 2: చూ, వాతమృగము.

వాతారి. సం.వి. ఇ. పుం: (తె).—వాలుడు*.

వాతాలి. సం. వి.ఇ. స్త్రీ: చూ, వాతమండలి.

వాతాశ్వము. సం.వి. అ. పుం. ఉత్తమాశ్వము: చూ, హయము. [చూ, సితము. 1.

వాతికము. సం. వి. అ. న. ఒకానొక పులుసు:

వాతికాను. వై. వి. (వాయి + కాను) లంచేము: చూ, నూడిద. (పామరులవాడుకమాట)

వాతిబియ్యము. ద్వ. వి. (వాయి + బియ్యము.) దహనము చేయునపుడు బంధువులు పీనుగు నోటవేసెడు బియ్యము: చూ, సేసఁబ్రాలు (బియ్యము)

వాతూలము. సం. వి. అ. పుం. 1. గాలి: చూ, వాయువు; 2. సుడిగాలి: చూ, వాయువు; విణ. 3. గాలిసయిఁచేనిది; 4. పత్రొత్తినది; అం. 5: చూ, ఆగమములు (ఉపవిద్యలు); 6: చూ, తంత్రములు.

వాతూలోత్తరము. అం: చూ, తంత్రములు.

వాతెర. ద్వ వి: చూ, రూ—వాతెఱ.

వాతెఱ. ద్వ. వి. (వా+తెఱపి): రూ—వాతెర. అదరము, కెమ్మోవి, పలుకప్పు-పల్కప్పు, పలుదెర— పలుదెఱ, పలువలువ- పల్వల్వ, పెదవి, మోవి. (సం).—అధరము, ఓష్ఠము, దశనవాసస్సు, రదనచ్ఛదము— రదనచ్ఛదస్సు. తద్వి.— ౧. దవడ— దవుడ- దౌడ, దారువ. (సం) — కాకుదము, తాలువు; ౨. అంకిలి—అంకు. (సం).— తాలుమూలము; ౩. పెదవి మూలకు.— సెలవి. (సం).— సృక్వము, సృక్వి. ("చూ, సెలవి.")

వాతెఱకెంపు. ద్వ.వి: (చూ, దంతక్షతములు.2) కప్పు, కెమ్మోవిగుఱి, పలుకెంపు-పల్కెంపు, పలుగంటి— పలుగంటు- పల్గంటి- పల్గంటు, పలునొక్కు—పల్నొక్కు, పల్లొత్తు, పెదవికెంపు, పెదవిగంటు. తద్వి.—౧. దంతక్షత

స్థానవిశేషము. (సం).-కంఠము; ౨. అధర మందలి దంతక్షతమునకు.—(తె) - కెంపు. చూ, కామము 8.)

వాతోర్మి. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("మ. భ, త, వగణములు. 7 యతి. 11 ఛందస్సు.)

వాత్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. సుడిగాలి: చూ, వాయువు (వాయువులు.)

వాత్సకము. సం.వి.అ. న. దూడలగుంపు. (వత్స ము=దూడ): చూ, సౌరభేయి (ధేనువు.)

వాత్సల్యము. సం. వి. అ. న: (తె).—అరులు-అర్లు-ఆయర్లు, అర్మిలి, మాలిమి. (అవ్య). (సం).—అహో, ఆక్. (చూ, స్నేహము. 1.)

వాత్స్యాయనవ్యాకరణము. అం: చూ, వ్యాకరణములు.

వాత్స్యాయనుఁడు. సం. విణ: చాణక్యుఁడు.

వాధూలసగోత్రము. అం. (వాధ్వస-వాశ్రేయస): చూ, గోత్రము. 13.

వాదడుచే. ద్వ. అ. క్రి. రూ-వాదాడు. కాశీ. 5, ఆ. 89: చూ, వాదించే. 1.

వాదనము. సం. వి. అ, న.=వాదు. వీణాది చతుర్విధ వాద్యధ్వని: చూ, స్వరము. 2.

వాదము. సం వి. అ. పుం. 1.=వాదు. వాగ్వివాదము: చూ, సంవాదము; 2. రసవాదము: చూ, విద్యలు; 3. తగవు: చూ, యుద్ధము.

వాదర. వై. వి. (వాఁడి+దార) (ఖడ్గాది) తీక్ష్ణధార. వా-వాయి, దార-దారి. (సం).—ధార: చూ, బాణము, 1-౧౪.

వాదాడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, వాదడుచే

వాది. సం. వి. న్. పుం. 1. తగవునకుపోయిన వాఁడు (ప్లయింటిఫ్); విణ. 2. వాదించే వాఁడు. [డు; 2. తగవాడు.

వాదించే. సం. అ. క్రి. 1: వాదడుచే, వాదా

వాదికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జైనశాస్త్రజ్ఞుఁడు: చూ, శాస్త్రవిదుఁడు.

వాదిత్రము. సం. వి. అ. న. 1. తతము, ఆనద్ధము, సుషిరము, ఘనముఆనెడి వాద్యచతుష్టయము: చూ,ఆతోద్యము; 2. వాద్యధ్వని: చూ, స్వరము. 2.

వాదు. వై. వి.=వాద. 1. వాదము: చూ,సంవాదము. 2; 2. ధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 3 దావా: చూ, వ్యాజ్యము; 4 నింద:చూ, నిగ్గింపు.

వాదులాట. వా. వి. మల్లగుల్లము:చూ,వాదు 1.

వాదులాఁడు. ద్వ. విణ: చూ, వాట్లేఁడు.

వాదోడు. ద్వ. విణ. (వా+తోడు) 1. మాటకు సహాయము. విజ. 2, ఆ. 115; 2. పసులకు నాటకచేయులలోను గాఁగల తెప్పర్లను పరిశీలింప నోటఁజొప్పించి నోరు తెఱపించుటకై యేర్పఱచిన దార్వాయస రూపయంత్ర విశేషము (చూ, ముకుబంతి).

వాద్దెము. వై. వి.=వాద్య. రూ-వాయిదము: చూ, వాద్యము. 1-2-3.

వాద్యము. సం. వి. అ. న.=వాయిదము-వాద్దెము-వాజ్జెము. 1. వీణలోనగునది: చూ,వీణ; 2. చెప్పుడు: చూ,స్వరము 2; అం. 3: చూ, తతవాద్యములు; 4: చూ, శోధనములు.

వాద్యభేదములు. అం. 1. (వాద్యములు). డమరుగము (డమరు), గుమ్మెట (మడ్డువు), రాయిడిగిడిగిల్లు (డిండిమము), కైమల్లు (ఝర్ఝరము), మద్దెల (మర్దలము), ఉడుక (పణవము) (6); 2: చూ, వాద్యములు.

వాద్యములు. అం. 1. (వాద్యచతుష్టయము) ౧ వీణాదులు తతములు; ౨ మర్దలాదులానద్ధములు; 3 మురళ్యాదులు సుషిరములు; ౪ కాంస్యతాళాదులు ఘనములు (4): (చూ,స్వరము. 2.): 2.చూ,వాద్యభేదములు.

వాద్రోణవాయసము. సం. వి. అ. పుం. కొండకాకి: చూ,సత్త్రసూజము.[కల్పసూత్రములు.

వాధూలము (మా) వాధూలము. అం: చూ,

వాధ్రాణసము. సం. వి. అ. పుం. రూ-వార్ధ్రీణసము, ఖడ్గమృగము: చూ, శరభము.

వార్ధ్రీణసము. సం. వి. అ. పుం.—పై—

వాన. దే. వి. 1: చిత్తడి—చిత్తతి, జడి, జల్లి, జల్లు, తొలకరి, దల్లు, ముసురు, సోన. (సం).— అంబకీషము, అవసరము, మారి, మేఘపుష్పము, వర్షము. తద్వి.— ౧. అల్పవర్షమునకు.— చినుకు— చిన్కు, సోన: ౨ తొలకరి వానకు.— తొలకరి — తొలుకరి — తొల్కరి, తొలుకారు— తొల్కారు; 3. తుపానుకు.— గాలివాన, తుపాను, కసరు. (సం).— అతిబల్వఝ, ఝంఝు, మహావాతము, సవృష్టికము. తద్వి.— ఉప్పెన, ఉబుకు, పొంగు, పోటు. (సం) ఉల్బణము (చూ, సముద్రము; ౪. ధారావర్షమునకు:— జడి, జల్లు, దల్లు, తుంపిల్లు, తూరజల్లు, వానతూర. (సం).— ఆసారము, ధారాసంపాతము, పిండాభ్రము; ౫. సానుడు వానకు.— సానుడువాన, పసపస, ముపాబు, ముసురు; ౬. పటపటమని వచ్చేవానకు— ఎలగోలు, ఎలగోలుజల్లు; ౭. మంచువంటివానకు —తుట్ర, తుత్తు; ౮. మట్టివానకు.—(సం).— పినాకము; ౯. వర్షబిందువునకు.— చినుకు—చిన్కు; ౧౦. వర్షధారలకు — వానకాల్లు, దార. (సం) —ధార; ౧౧. పెచ్చువానకు.— దెబ్బాటు. (సం).— అతివృష్టి, మహావాతము; ("చూ, సోన. 1—2."); 2. వర్షర్తువు. శ్రావణభాద్రపద మాసములు: చూ, మాసద్వయము (ఋతువులు).

వానకాళ్లు. దే. వి. బ. దార. (సం). ధారలు. వర్షధారలు. భా. 4, ఆ. 267. చూ, వాన. 1—౧౦.

వానకోయిల. ద్వ. వి. 1. ఒకానొక పాము: చూ, సర్పము; 2. వానసెచ్చెలి: చూ, ప్తోకము. 2.

వానజోలిపులుగు. దే. వి: చూ, హంస.

వానతతి. దే. వి: చూ, వాన. 2.

వానతూర. వా. వి. పిండాభ్రము: చూ, వాన. 1—౪.

వానసెచ్చెలి. దే. వి: చూ, వానకోయిల. 2.

వానపాము. దే. వి. ఎఱ్ఱి, మహీలత: చూ, సర్పము.

వానపేము. దే. వి. —పై.—

వానప్రస్థము సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సమిత* (మోదుగ); 2. ఇప్ప*: అలిమకము—అళిమకము, అవష్టబ్దము, గుడపుష్పము, దోలాఫలము, తీక్ష్ణసారము, మధుకము—మధూకము—మధూలకము, మధుద్రుమము, మధుపుష్పము, మధుష్ఠీలము, మధుష్ఠీవము, మృదుద్రుమము, లోధ్రపుష్పము. (తె).—ఇప్ప. తద్వి.— ౧. నీరిప్పకు.—కీరేష్టము, గిరికాఖ్యము, గిరిజము, గైరికాక్షము, గౌరశాకము, జలమధూకము. (తె).— నీరిప్ప; ౨. పిన్నయిప్పకు:— గౌరీవాసము, మధుశ్రేణి, మధుష్ఠీల, మధూళిక, హ్రస్వపుష్పము. (తె).— పిన్నయిప్ప.* ("చూ, హ్రస్వపుష్పము."); అం. 3: చూ, ఆశ్రమము. 2. తద్వి.—విఘానసము. [వర్జ్యములు.

వానప్రస్థ సన్యాసములు. అం: చూ, కలియుగ

వానప్రస్థుఁడు. సం. విశే. వని: చూ, సన్యాసి.

వానము. సం. వి. అ. న. 1. కుట్టుపని: చూ, స్యూతి. 1; 2. చోఁప: చూ, చాఁప 1; 3. గతి: చూ, సమయము. 2; 4: చూ, వాసన. 1; 5: చూ, సారంగము (గంధ్రము. 1.); విశే. 6. ఎండిన కాయలోనగునది: విశిష్టము, విశీర్ణము. (తె).— చొక్కు, పొడి; 7. అడవిది.

వానరము. సం. వి. అ. పుం. (నరుని వలె నుండునది): అగచరము, అధిపికము, ఉక్షాలము, కపి, కరి, కరేయువు, కలిప్రియుఁడు, కిఖి—ఖిఖి, కీశము, కుధాతువు, కుధాకువు, కురంగము, కుశాక్షము,

కుమాకువు, కృష్ణవక్త్రుఁడు, కేసరి, కేసరిజుఁడు, గోపుచ్ఛము, గోమి, గోలాంగులము_గోలాంగూలము, చపలము, పింగళము, ప్లవంగమము-ప్లవంగము- ప్లవగము- ప్లవము, భల్లూకము, మర్కటకము-మర్కటము, వనచరము-వనేచరము, వనౌకసము, వరాహము, వలీముఖము, శాఖామృగము, సాలావృకము, హరి (తె. వ).— అడవి తిరుగుడు, అడవినట్టు, అడవిసెలవరి, అడవిసెలవు, అడవిమనికి, అనుమఁడు-హనుమ-హనుమఁడు, ఎక్కిరింత మెకము, కొండతిమ్మరి, కొమ్మ మెంకి మెకము, కొమ్మతిమ్మరి, కొమ్మదాఁటు మెకము, కొమ్మ మెకము, కోఁతి-క్రోఁతి, కోనతిమ్మరి, కోనమనికి, గట్టుఁదిమ్మరి, గాడుపుకొడుకు (గాడుపుచూలి, గాడుపుపట్టి), గాలిచూలి, చెట్టుద్రిమ్మరి, చెట్టునట్టు, తఱుల మెకము, తఱులపొర మెకము, తిప్పతిమ్మరి, తిమ్మఁడు, నేలపట్టిమగనిబంటు, మలమనికి_మలమన్కి, మల్లు, మ్రానుదిమ్మరి_ మ్రాన్దిమ్మరి, మ్రాను మనికి_ మ్రాన్మనికి, వెకిరింత. తద్విశేషములు.— ౧: అంగదుఁడు, తారేయుఁడు; ౨: అనిలజుఁడు, అర్జునధ్వజుఁడు, ఆంజనేయుఁడు, అనిలి, కపీంద్రుఁడు, పవనతనయుఁడు, పావని, యోగచరుఁడు, రామదూత, సామీరి, హనుమంతుఁడు-హనూమంతుఁడు-హిడింబారమణుఁడు. (తె.వ).— అనుమఁడు-హనుమ- హనుమఁడు, కరువలిపట్టి (గాడుపుచూలి), నేలపట్టిమగనిబంటు, వినువనుమఁడు; 3. ఎఱ్ఱని మూతిగల కోఁతికి.—అనిలజుఁడు, క్షీపము, క్ష్వేంకము. (తె. వ).—చింకలిక్క; ౪. ఎఱ్ఱని మూతిగల ఆఁడుకోఁతికి.—క్ష్వేంక; ౫. కొండముచ్చునకు—అసితాననము, గోలాంగూలము, నీలకము. (తె).—కుండేఁగి-కొండంగి-కొండెంగ, కొండముచ్చు- కొండముచ్చు, కొండమునువ, మసికోఁతి; ౬: సింశుమారము-శిశుమారము-మారకము. (తె).— నీరు కోఁతి; ౭: సుగ్రీవుఁడు, కిష్కింధాధిపుఁడు; ౮: ఋషభుఁడు; ౯: కపిత్థస్యుఁడు; ౧౦: కుముదుఁడు; ౧౧: గంధమాదనము (గంధమాదనుఁడు); ౧౨: గయుఁడు; ౧౩: గవాక్షుఁడు; ౧౪: చందనుఁడు; ౧౫: జలుఁడు; ౧౬: నీలుఁడు; ౧౭: శరభుఁడు; ౧౮: సోముఁడు; ౧౯. (తె)—వాలఋకుడు, వాలిఁడి.("చూ, హనుమంతుఁడు")

వానరసత్వ. అం: చూ, ద్వాదశసత్వాలు.

వానతాయి. దే. వి: చూ, వడగల్లు.

వానవుఁడు. సం.వి.న్.పుం: చూ, వినాయకుఁడు.

వానస్పత్యము. సం. వి. అ. పుం. పూచికాచెడు చెట్టు (పూవక కాచెడు చెట్టు వనస్పతి.)

వానాయుజము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-వనాయుజము.

వాని. దే. వి, విణ: చూ, రూ-వాఁడి. (నైశత్యమునకు.- నై.4, ఆ. 52.)

వానించే. దే. స. క్రి: చూ, నలచే. 4. ఆం, భా. త్య. 134. (చూ, వడఁబోయు.)

వానీఁడు ద్వ. వి. (వానె + ఈఁడు) 1. వానెకులమువాఁడు; 2. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు.

వానీరము. సం. వి. అ. పుం. ప్రబ్బ*: చూ, సహస్రవేధి. 2.

వాను. దే. స. క్రి. (కుండలు) చేయు.

వానె. వై. వి.=వణిక్. వైశ్యకుల విశేషము.- కాశీ. 5, ఆ. 63: చూ, వైశ్యుఁడు.

వానెత. వై.వి.వానెకులమువాఁడుది: చూ, స్త్రీ.

వానేయము. సం. వి. అ. న. కైవడిముస్తె*: చూ, ముస్తకము.

వాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. గొఱుగుట: చూ, వపనము. 1; 2. విత్తుట: చూ, వెద. 2; 3. నేయుట: చూ, స్యూతి.

వావసు. గ్రా. వి. 1. మరల నిచ్చివేయుట;

2. అంగీకారములేమి; 3. అక్కఱలేదు; 4. తిరస్కారము: చూ, హేళనము.

వాపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=బావి. నడబావి, దీర్ఘిక: చూ, సరస్సు. 1.

వాపితము. సం. విణ. 1. గొఱుగఁబడినది: పరివాపితము, ముండితము. (తె).— బోడి; 2. విత్తఁబడినది: ఉప్తము. [లోభి.

వాపిరిగొట్టు. వా. వి కక్కుఱితికాఁడు: చూ,

వాపు. వై. వి: చూ, రూ.—వాయింపు.

వాపుచ్చు. ద్వ. స. క్రి. 1. నోరుతెఱచు; 2: చూ, పచించు. కవిక. 6, ఆ.

వాపోక. ద్వ. వి. 1. అఱచుట: చూ, శబ్దము. 2; 2. ఏడ్చుట: చూ, శోకము.

వాపోవు. ద్వ. అ. క్రి. 1. ఏడ్చు. కళా. 6, ఆ. 178: చూ, శోకించు; 2. అఱచు. భాగ. 1, స్కం. 337: చూ, శబ్దించు.

వాప్యము. సం. వి. అ. స. రూ.— వ్యాప్యము, చెంగల్వకోష్టు*: చూ, వాలుకము.

వామ. సం. వి.ఆ. స్త్రీ. ఉత్తమమైన ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

వామకర్ణాగ్రశ్రుతి. అం: చూ, చిత్రవర్ణములు.

వామజుష్టతంత్రము. అం: చూ, తంత్రములు.

వామదేవ ముఖమునఁబుట్టిన చర్చపుటతాళము. అం: చూ, ముఖ్యకళా ప్రాణము.

వామదేవస గోత్రము. అం: చూ, గోత్రము. 13.

వామదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శివుఁడు; అం. 2: చూ, బ్రహ్మలు; 3: చూ, శివాననములు.

వామన. దే. వి. 1. వామనపాతుగాఁడు: చూ, పక్షి; వా. విణ. 2. లేఁతది. [లేఁతకాయ.

వామనగాయ. దే. వి. లేఁత చింతకాయ; 2.

వామనగొమ్మ. దే. వి. (వామనము+కొమ్మ) ఊరవేసిన వామనగాయముక్క.

వామనపాతుగాఁడు. దే. వి: చూ, వామన. 1.

వామనము. సం. వి.అ. పుం. 1. దక్షిణపుదిక్కునందలి యాఁడేనుఁగు: చూ, హస్తిని; 2. మానమునకు రెండు రత్నులకంటె మీఁద గొఱవడిన యేనుఁగు (ఇది నింద్యము): చూ, హస్తి; 3. ఊడుగు*: అంకోఠము, అంకోలము, అతామ్రఫలము, కోఠరము, కోలక—కోలకము, గంధపుష్పము, గిరికోలం, గుప్తస్నేహము, గూఢపల్లిక, నికోచకము, పీతసారము, మహాయమళపత్రిక. (తె).— ఊడుగు*; వా. విణ. 4. పొట్టి: చూ, హ్రస్వము; అం. 5: చూ, వామనావతారము; 6. (౧౪౦౧౦ శ్లో. బ్రహ్మదేవుఁడు కర్త): చూ, పురాణములు; 7: చూ, దిగ్గజములు.

వామనములు. దే. వి. బ. వామనగాయలు.

వామనాయనమః. అం. (వామనః=వామైర్మంగళ రూపైర్వేదాది భిర్నీయతే గీయతఇతి.): చూ, ఓమ్. (వామనుఁడు.)

వామనావతారము. అం (వామనము): చూ, అవతారములు. (బలిచక్రవర్తి మహాదాత. వానివలన రాక్షసులు చెలరేఁగి మానులను, మంచివారలను బాధించుచుండిరి. అదివిని విష్ణువు పొట్టి బ్రాహ్మణుఁడై మూఁడడుగులస్థలమును బలిని యాచించెను. బలిచక్రవర్తి యిచ్చెను. పొట్టివాఁడు పెరిఁగి యొకపాదమున నాకాశమును, రెండవ పాదమున సమస్తభూమినిఁ గప్పెను. మూఁడవ యడుగునకు రాజా తన తలనే యీయఁగా వానినిఁ బాతాళమునకు నడఁగఁ ద్రొక్కెను. ఇదియె వామనావతారము.)

వామనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విష్ణువు. 1; విణ. 2: అపోగండఁడు, ఖర్వేరకుఁడు, ఖర్వుఁడు, నీచుఁడు, వంతుఁడు, వర్తనుఁడు, హ్రస్వుఁడు. (తె).— అఱపొఱఁడు, కురుఁజె, కుఱుచ, కుసులి,

కొటిక, కొట్రి, గిటక, గిడ్డ-గిడ్డి, గిఱిక, గున్న, గుజ్జె, గునిసె, గొనను, గొనప-గొనబ, గొనిసె, టింగ—టింగణా, రంగన—రింగణా, పొట్టి, పొదలు, పొదను, పొదిటి, పొనుఁగు, బుడుత, బురక - బురికి - బుఱుక - బురకఁడు, మట్ట, మట్టసి, మట్టు, మొట్టి. తద్వి.—గి. పొట్టిది.-ఠంగన; వా. కుబ్జుఁడు, గడురుఁడు—గడులుఁడు, గదువు. (తె).--గూనివాఁడు, మఱుగుజ్జె-మఱుగుజ్జు ("చూ, హ్రస్వుఁడు.")

వామనేత్రము. అం: చూ, నేత్రములు.

వామపాదము. అం: చూ, పాదములు.

వామము. సం. వి. అ. న. 1 ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3; 2. అవుపొదుఁగు: చూ, స్తనము; విశే. 3. ఎడమ: చూ, సవ్యము. 1; 4. సుందరము: చూ, హృద్యము; 5. వక్రము: చూ, వేల్లితము. 3; 6. పొట్టి: చూ, హ్రస్వము; 7. ప్రతికూలము: చూ, సవ్యము. 3.

వామలూరము. సం. వి. అ. పుం. రూ-వామలూరువు. పుట్ట: చూ, వల్మీకము.

వామలూరువు. సం. వి. ఉ. పుం.—వై.—

వామలోచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చేక్కని కన్నులుగల యాఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

వామావర్త. సం. వి. అ. స్త్రీ: అగ్నిమేషి, తిందుకిని, పీతకి. (తె).—అగ్గిమేడి*.

వామహనురేఖ. అం: చూ, చిత్రవర్ణములు.

వామహస్తము. అం: చూ, హస్తములు.

వామావిద్ధము. అం: చూ, ఆకాశమండలములు.

వామి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుగుఱ్ఱము: చూ, హయము; 2. ఆఁడుగాడిద: చూ, హయము (రాసభము. 1.); 3. ఆఁడులొట్టియ: చూ, శృంఖలకము (లొట్టిపిట్ట.); 4. ఆఁడునక్క: చూ, సృగాలము; దే. వి. (1) గడ్డిమేటి, కుప్ప: చూ, వెంటి; (2) ప్రా. ప్రయ. 1, ఆ. 119: చూ, రాశి. 1.

వాము. దే. వి. 1. బంధుత్వము: చూ, నావి; వా. 2. ఓమము: (సం) లోచమస్తకము, వల్లి (చూ, యవాని. 1.); దే. స. క్రి. 3. చేతులఁగుప్పఁజేసి యెత్తు: జెవ్రుచు-కొను.

వాముఁడు. సం. వి. అ. పుం. (రూ-వామను, డు-వామదేవుఁడు) 1: చూ, శివుఁడుఁ 2: చూ, మన్మథుఁడు.

వాయ. వై. వి. 1.=భాగ. ఱోటిలోనొకతడవ వంతు, ఱోటిలో నొక్కతూరి పోసి దంచెడు ధాన్యాదులవంతు: చూ, భాగము. 4; 2: చూ, ధాన్యము; 3. కొండసందిచ్చిన నేల: చూ, భూమి. 1.

వాయఁగొట్టు. వా. అ. క్రి. వలఁగఁగొట్టు.

వాయదండము. సం. వి. అ. పుం. సాలెవాఁడు నేఁతనరితట్టెడు పలక: చూ, సరి 2 (మగ్గము.)

వాయనము. సం. వి. అ. న. 1. వ్రతోద్యాపన కాలమందు ఉపాయనముగా నిచ్చెడు పొపకము; వై. వి. (1)=ఉపాయన. వ్రతాదుల యందు స్త్రీలు ముత్తయిదువులకిచ్చే కానుక, నోములందిచ్చే కానుక.

వాయము. వై. విశే.=వ్యర్థము. (దేశ్యమని శ ర) మార్క. 4, ఆ; భార. అర. 6, ఆ: చూ, వ్యర్థము.

వాయవ్యము. సం. విశే. 1. వాయుసంబంధమైనది; 2. వాయవ్యమూల: చూ, హరిత్తు. 1; అం. 3: చూ, దిక్కులు. [సంధిభేదము.

వాయసతుండకము. సం. వి. అ. పుం. ఎమ్ముల

వాయసము. సం. వి అ. పుం. 1. కాకి: చూ, సకృత్ప్రజము; 2. అగలుమ్రాను*: చూ, సుగంధము; 3. నరళమను ధూపద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము.

వాయసారాతి. సం. వి. ఇ. పుం. గుడ్లగూబ: చూ, సకినంపుఁబులుఁగు.

వాయసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. (కాకులసంబంధమైనది): కరట, కాకమాచి - కాకమాచిక, కాకమాత, కాకి, గుచ్ఛఫల, గుడఫల, ఫుకము, సర్పమాచికాకళి. (తె).-ఉడుసర, కాంచి, కామంచి. నల్లబుడుసర*: (చూ, "సర్పమాచికాకళి.") (చూ, తృణము, 1. రెండవకాలములో: చూ, కామంచి.); 2. బమ్మమేడి*: చూ, బెట్టిమేడి; 3. పొట్టికాఁకర*: చూ, నుసవి. 1.

వాయసోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (కాకివలె చేలించేనది.) కారుకొల్లి*: చూ, స్వాదురస.

వాయి. వై. వి.=వాక్. 1.నోరు. భార. సభా. 1, అ: చూ, వదనము. 1; 2. వాయుగోకము: వాయుగండము; 3. ఖడ్గాదిధార: చూ, వా. (2); 4. ముఖము: చూ, వదనము. 2.

వాయించే. వై. స. క్రి. 1. వీణాది వాద్యము లను వాదనము చేయు; వా.2. (చెంపమీఁద) కొట్టు: చూ, వేయు. 1.

వాయింట. దే. వి: రూ—వావింట*. (సం):—అజగంధిక, అజగంధిని, అమరసర్షప, కబర, కబరి, కవర, ఖరపుష్ప, చక్రింద, టుంగి, బర్బర. తద్వి.—కుక్కవాయింట- కుక్కవావింట. (సం).- వసుగంధిక, శ్వానబర్బర. (చూ, "శ్వానబర్బర.")

వాయింపు. వై. వి.= వాద్య. వీణాదివాదనము, వాయించేట. (ఇంపువ్యంతము ప్రాచీనకవి సమ్మతము గాదు): చూ, స్వరము. 2.

వాయిదము. వై. వి.=వాద్య. రూ—వాద్దెము. —వై.—య. 4, ఆ. 84.

వాయిదా. వా. వి. 1. గడువు: చూ, మితి; 2. గడువునకు చెల్లించే పైకము; 3. న్యాయాధిపతి విమర్శనకై నియమించిన దినము: హీరింగు. [ద్వి: చూ, రిస్టి. 2.

వాయిదార. వై. వి. వంకలుగలకత్తి. అం, భా.

వాయివిళంగము. వై. వి. రూ—వాయువిళంగిము: చూ, విడంగము. 1.*

వాయుగండము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వాయి. 2. (ముండవాయి, కోరవాయి ఇందుఁజేరును.) (అజీర్తి అని కొందఱు)

వాయుగుల్మము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సుడి.1.

వాయుదారువు. సం.వి.ఉ.పుం: చూ, మేఘము.1.

వాయుధాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాయువేగము, అపరాజము: చూ, స్యందము.

వాయుపంచకము. అం: మనస్సు, ధ్యానము, త్వక్కు, స్పర్శము, పాణి. (5)

వాయులింగము. సం. వి. అ. పుం. శ్రీకాళహస్తీశుఁడు: కలింగుఁడు. [విళంగము.*

వాయువిళంగము. వై. వి: చూ, రూ—వాయి

వాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. (వా తీతి వాయుః. ఉ. పుం. వాగతిగంధనయోః. విసిరెడువాఁడు):1: అ, అంకతి, అగ్నిమిత్రము, అజిరము, అర్భకము, అవి, ఆత్మ, అధ్వాతము, ఆశుగము, క, కంపలక్ష్మ, కంపాకము, కంబు, కలుషము, కుముదము, కృపీటపాలము, కేతుధరము, క్షితివ్యంతుఁడు, క్షిత్యా, క్షిపణువు, క్షేపణ్యువు, ఖగము, ఖచరము, ఖరువు, ఖశ్వాసము, గంధవహుఁడు-గంధవాహుఁడు, గమిష్ణువు, చంచలము-చంచలుఁడు, చణకము, చరణ్యువు, చరయువు, ఘనము, జగద్బలుఁడు (జగద్బలము), జగత్తు, జగత్ప్రాణుఁడు, జూహూరాణము-జూహవారాణము, ఝు, ఝుంఝానిలము, తతగము, తతము, ధారావని, ధూలిధ్వజుఁడు-ధూళిధ్వజుఁడు, నభప్రాణుఁడు (నభప్రాణము), నభస్వంతుఁడు, నాగము, వ, పవనము, పవమానుఁడు, పృషదశ్వుఁడు, ప్రకంపనుఁడు, ప్రభంజనుఁడు, ప్రాణము, ప్రాణవాయువు, బలదేవుఁడు, భోగికాంతుఁడు, మరుతము-మరుత్తు-మరుత్వంతము, మహాబలుఁడు, మాతరిశ్వుఁడు,

మారుతము, మృగవాహనుఁడు, వ. వరంధకము, వాతము, వాతూలము, వాహము, వి. శరణ్యుఁడు, శారము, శ్వసనము, శ్వాసము, స. సంఘర్షము, సదాగతి, సమీరణుఁడు, సమీరము, సగయుఁడు, సోముఁడు, స్పర్శనము, హరి. (తె. వ).—ఈఁదు, ఎదమోలి, ఒంటిమ్రాఁకుల పెనుముప్పు, కరువలి-కర్వలి, గందపుఁగొండ టెంకి, గాడుపు-గాడ్పు, గాలి, చేలిసట్టు. చేలియిక్క, చిలువమేఁత, జింకగుఱ్ఱమువలంతి, జింకరవుతు, తావిమోపరి, తెమ్మెర, దుస్సఁగావించే జోణ, నింగిమోలి, నీటితాత, నెత్తమ్మికోలని కాఁపు, పయర-పయిర-పయ్యర-పయ్యెర-పైర, పాముమేఁత, బీదల పెనుబాధ, మబ్బుపగ, మబ్బుమేపరి, మబ్బువిప్పు, మరుతేరు, మింటిమోలి-మినుమోలు, వలపువోపరి, వలి, వినుమోలి-విన్నుమోలి, వీవలి, సుడిగొట్టు, సుడిగొట్టుజోగి, సుర, సురఁటి వీవనులఁబుట్టు, సోఁకు, సోఁకుడయ్యము. తద్విశేషములు.—౧. పంచవాయువులు.—(౧) ప్రాణము (ఇది హృదయమున నుండి నాసికనుండి వెడలు వాయువు): అసవు-అసువు, ఆత్మజని, ఉచ్ఛ్వాసము, గిత్వము, ప్రాణము. (తె).—ఉసులు, గుండెగాలి, పానము, మందల; (౨): అపానము (తె).—ముడిగాలి-మూడిగాలి (ఇదిపొత్తికడుపునకు దిగువనుండి మలమూత్రాదులను బయలువెడలింపఁజేయువాయువు);(౩): వ్యానము, ఉద్ధిము. (తె).—ఒడలుగాలి. (శరీరమునం దంతటను వ్యాపించిన వాయువు); (౪): ఉదానము. (ఇది గొంతుగాలి. కంఠముననుండి మాటలాడ వీలుకలుగఁజేయును); (౫): సమానము. (తె).-బొడ్డుగాలి. (నాభియందుండు వాయువు. అన్నాశయమున జఠరాగ్నికిసమీపమునను ండును); ౨. పంచోపవాయువులు. (౧): కూర్మము (దర్శన పరివర్తమాన వాయువు);(౨): క్రృకిరము (క్షుత పరివర్తమాన వాయువు;) (౩): దేవదత్తము. (జృంభపరివర్తమాన వాయువు); (౪): ధనంజయము (శవశరీర పరివర్తమాన వాయువు); (౫): నాగము (ఉద్గారపరివర్తమాన వాయువు); 3. సప్త వాయువులు.— ప్రవహము, ఆవహము, ఉద్వహము, సంవహము, వివహము, పరివహము,పరావహము (7); ౪. ఎనిమిది(అష్ట) వాయువులు.—(౧): గోగంధనము, పురోవాయువు. (తె).-ఎదురుగాలి; (౨): వాసంతము. (తె).—చిఱుగాలి, తెమ్మెర, నాలిగాలి, పయ్యెర, సన్నగాలి; (౩): చరవాయువు—చారవాయువు-చారము. (తె).—పడమటిగాలి, వడగాలి, వేసఁగి గాలి; (౪): కించులికము-కించులుకము. (తె).-మీఁదిగాలి; (౫): ఇరింగణము, చండవాయువు. (తె)—పడిగాలి; (౬): ఝుంఝు, ఝుంఝానిలము, ఝుంఝావాతము. (తె).—కసరు-కసురు, గాలివాన, వానగాలి (ఇది గొప్పగాలి); (౭): చూషకము. (తె).—సరిగాలి; (౮): వాత్యా-వాతూలము, వాతమండలి, ఆవంగిని, కథాప్రసంగము, తరుతూలిక, సానువు. (తె).—మడియుగాలి, మప్పు, సుడి, సుడిగాలి, సుర, సురగాలి; ౫: అనిలము-అనిలుఁడు (49 వాయువులలో నిదియొకటి. మిగతవి లభింపవయ్యె); ౬: ఉచ్ఛ్వాసము-ఉచ్ఛ్వసనము-ఉచ్ఛ్వసితము,ఊర్ధ్వము, ఆవము.(తె).-ఎగయూపిరి;౭:నిశ్వసనము-నిశ్వాసము,అపానము, అవానము.(తె).—ఎగరొప్పు, ఎగరోజు, నిట్టూరుపు—నిట్టూర్పు.

బుస; ౮: అవశిష్టవాయువు; ౯: హంస; ౧౦: ప్రవహము, ఆవహము; ౧౧: మలయమారుతము. (తె).— కమ్మగాడుపు—కమ్మగాడ్పు; ౧౨: (తె).— మండవాయి; ౧౩: ప్రకంపనుఁడు. (తె).— ఓరుగాలి; ౧౪: శీతము, శీతలము, శీతవాయువు. (తె).— అల్లిగాలి, అల్లితెమ్మెర, ఈఁద, ఈఁదురు—ఈఁదురుగాలి, చేలిగాలి, చేల్లగాలి, తుపానుగాలి; ౧౫: ఉదజని; ౧౬: వత్రజని; ౧౭: ముక్కగాలి; ౧౮: ఈశాన్య వర్షవాయువు; ౧౯: (తె) — కోరవాయి; ౨౦. తూర్పుగాలికి:—(తె).— తూరుపాలి— తూర్పాలి, తూర్పిడి; ౨౧. దక్షిణపుగాలికి:—(తె).— పయర— పయిర—పయ్యర—పర్యొర—పైర; ౨౨:(తె)అమ్మోనియా; ౨౩. చలింపనిగాలికి:— నిర్వాతము; ౨౪. పశ్వాదులమీఁదిగాలికి:— (తె).— పసి; ౨౫. పువ్వులమీఁదిగాలికి:—(తె).— పసి; ౨౬. వాయుభేదము:— ఝ; ౨౭. వాయులక్ష్మికి:— గాధ; ౨౮. వాయుభార్యకు:—అంజన: చూ, సహధర్మిణి (భార్య. 1—౫౫.); ౨౯. వాయుసమూహమునకు:— కరఘట, కునాభి; ౩౦. చామరపుగాలికి:—కప్తేపువు, మంధరువు.(తె).—విసనకఱ్ఱగాలి; ౩౧. చేటగాలికి:—నిష్పావము.(మఱియు బొగ్గుపులుసువాయువు, గంధకజలవాయువు, నవాచారవాయువు మొదలగునవి కలవు.) (“చూ, హరి. 10.”); అం. 2: చూ, దిగధిపతులు; 3: చూ, మేఘములు; 4: చూ, భూతములు; 5: చూ, కర్మేంద్రియములు; 6: చూ, మూర్తులు; 7: చూ, ద్రవ్యములు.

వాయువులు. అం: చూ, వాయువు. 1.

వాయువేగి. సం. వి. స. పుం. వాయువుయొక్క వేగమువంటి వేగముగలిగినదగుటచేతకుక్కకియ్యఁబడిన పేరు. స్వా. 4, అ. 32: చూ, సివంగి. 2.

వాయువ్యాస్త్రము. అం: చూ, అస్త్రములు.

వాయుసఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వానచెచ్చెలి: చూ, వహ్ని. 1.

వాయుస్కంధన్యాయము. అం. ఒకన్యాయము.

వారోడు. వ్య. అ. క్రి. (వా + ఓడు) మాటపెటికియగు. భార. ఉద్యో. 1, ఆ.

వార. దే. వి. 1. ఎనిమిది పుంజెములనూలు; 2. (లెక్కలయందలి) ఎక్కువతక్కువలు, వై. వి. 3.=వారణ. నివారణ.

వారంకము. సం. వి. అ. న. పిట్ట: చూ, పక్షి.

వారంటు. వా. వి. 1. (ఒకనిని పట్టుకొనుటకు) అధికారపత్రిక (హాజరువారంటు); 2. (ఒకని ఆస్తిని జప్తుచేయుటకు) అధికార పత్రిక; 3. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు; 4. తొందరపని.

వారఁడు. వై. వి.=వారణ. చౌలింపఁడు.

వారఁబట్టు. వ్య.స. క్రి. (వా+ రాన్ + పట్టు.) ఆపోశించే. జై. 1, అ. 100; జై. 5, అ.3.

వారఁబోఁత. వా. వి: పారఁబోఁక—పోరఁబోఁత.

వారఁబోయు. వా. స. క్రి. 1. పారఁబోయు; 2. ఉపయోగముగ పారఁబోయు. [త్రి.68.

వారక. దే. అవ్య. నిరంతరార్థకము. ఆం, భా.

వారకము. సం. వి అ. పుం. 1. గుఱ్ఱపునడ: చూ, హయము; 2. కష్టస్థానము: చూ, స్థానము. 1; 3. తగదనుట; విణ. 4. వారించునది; దే. వి. (1) తాకట్టు: ఆధి, ఆహకము, బంధకము, బంధనము, బంధము, వినిమయము. (తె. వ).—ఆగావు, అడ్డము, ఆయకము, ఈడు, ఉద్దనవు, ఉద్దర—ఉద్దరువు, ఎగుదల, ఏపు, కుదువ, కోరు, గిరవు, గీవు, తనకా—తనఖా, తాకట్టు, తేగడ, బండకము, మారకము, మార్పు—మాఱుపు, రో—రోయి. తద్వి.—౧. అప్పునకు.— ఉద్ధారము, ఋణము, ధారమల, పర్యుదంచనము, ప్రామిత్యము. (తె).—

అచ్చేదల, అప్పు, అగవడి, తంట-తెంటా, బదులు, బాకి-బాకీ,రవది, లోను; ౨: చేబదులు,పొరచి, బదులు;3:ఎరవు-ఎరువు, రో-రోయి; ౪: (చూ,ఋణత్రియము); ౫. వస్తువులమాఱుపునకు.— (చూ, వినిమయము); ౬. ధాన్యాదుల ఋణమునకు:— (తె) ఎరవు-ఎరువు; 2. లేనికాలమందు వృద్ధ్యాదులులేక యుపయోగార్థ మొకరికిచ్చి కలిగిన కాలమునందు మరలఁ బుచ్చుకొనెడి ధనాదికము.భార.ఆది. 3, ఆ;విక్ర. 7, ఆ. 62. (ఎరవు-ఎరువు అని కొందఱు.)

వారకాంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వేశ్య.

వారట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆఁడుహంస. రూ-వరట: చూ, హంస. 1.

వారడ. దే. వి. తాటాకువారిన చివ్వ.

వారడి. దే. వి. తేడా,నష్టి. "ఆవారడి యిందుఁ గలసివచ్చెను" "బడేవారడి": చూ, సేగి.

వారడు. వై. స. క్రి: చూ, చౌలించే. 1-2. (అప్రి.) [రోధన్ను.

వారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెలియలికట్ట: చూ,

వారణబుస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-వారణవృష. అరఁటి*: చూ, రంభ. 2.

వారణమాల. అం: చూ, మహాకావ్యము.

వారణము. సం. వి. అ. న. 1. నిరోధము:చూ, సంరోధము; 2. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి; 3.= వార. వారింపేట, నివారణము (ఇందుఁగల 1వ అర్థమునకిది వర్తించునని కొందఱు.); దే. వి. (1) ఒకరకము డేగ: చూ, శ్యేనము.

వారణవృష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ—వారణబుస*.

వారణాసి. సం. వి. ఇ. పుం. (రూ-వారణసి-వారాణసి- వారాణాసి- వరణసి- వరణాసి-వరాణసి- వరాణాసి): చూ, కాశి. 1-2-3 (దేశములు.)

వారధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చూ, సంద్రము; 2. అడ్డకట్ట: చూ, సేతువు.

వారము. సం. వి. అ. న. 1. మద్యపాత్రము: చూ, పాత్రము. 6; పుం. 2. సూర్యాదివాసరము (ఉదయాద్యుదయము. ఉదయమున కుండు హోరాధిపతులను బట్టియే ఆయా వారములకట్టి నామములు కలుగును.): చూ, వారములు; 3. తడవ: చూ, పెండియు; ౪: చూ, సమూహము; ౫: చూ, వాకిలి; 6: చూ, క్షణము. 1; 7. కుబ్జ, పొట్ల*: చూ, కొన్రికి, 8.= వారు. వరుస: చూ, శ్రేణి. 1;అఁ (బ) 9: చూ, దినాంగములు; దే. వి. (1) గుఱ్ఱము. అచ్చ. యు, కాం. 382: చూ, హయము.

వారములు. అం. ౧: ఆది, ఆదిత్య, సూర్య. (తె).-తొలివారము;౨: ఇందు,సోమ. (తె): సెలవారము, మలివారము, రెండవవారము; 3: అంగారక. కుజ, జయ,భౌమ, మంగళ; ౪: బుధ, సౌమ్య.(తె).-పెద్దవానము,బుధవారము;౫: గురు, బృహస్పతి,లక్ష్మి.(తె).—బేస్తవారము, లచ్చివారము; ౬. శుక్రి, భృగు; ౭: శని, మంద. (తె).—సనివారము. తద్వ.- మూఁడు తిథులుఁగూడిన వారమునకు:—అవమము, తిద్యుస్పృక్కు.

వారముఖ్య. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. యోగ్యతంబట్టిజనులచేతసత్కరింపఁబడినభోగముది: చూ,వేశ్య.

వారయాత్రికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పెండ్లిచేట్టము. వై. 6, ఆ. 126: చూ,సంబంధి. 1.

వారవాణము. సం. వి. అ. పుం, న: చూ, రూ-వారవారణము.

వారవారణము. సం. వి. అ. పుం, న: రూ-వారివారణము- వారవాణము, అయోగము, ఆముక్తము, ఉరచ్ఛదము-ఉరశ్ఛదము,కంకటము, కంచుకము, కకటిక, కదళి, కవచము-కవసము,కాయబలనము-కాయవలనము, కాలబలనము - కాలవలనము, కింశుకము, కుశూలము, కూర్పాసము, జగరము-జాగర్థ

ము, తనుత్రము, తనుత్రాణము, దంశనము-దంసనము-దశనము, భండనము, యోగము, వరూథము, వర్మము-వర్మువు, సజ్జ, సన్నాహనము, సన్నాహము. (తె).--కత్తళము, చేట్ట, జిరా-జిరాయి-జీరా, జోడు, తొడుగు-తొడ్గు, తొడుపు-తొడువు, దగళా, దుప్పటము, పక్కెర, పేరణము-పేరణి-పేరిణి, బొందడము-బొందళము, మఱువు, మయిమఱువు - మెయిమఱుగు-మెయిమరువు-మెయిమర్వు-మెయిమఱువు-మేమఱుగు-మేమరువు - మేమర్వు-మేమఱువు-మైమఱువు, సమకట్టు, తద్వి.—౧. (శిరస్త్రాణము-శిరస్కము-శిరస్త్రము, ముఖత్రాణము దలపము, ఉదరత్రాణము నాగోదము, జంఘాత్రాణము మంఖణము, బహుత్రాణము బాహులము, అంగుళిత్రము-అంగళిత్రాణము-అంగులీత్రాణము గోధ, ఉరస్త్రాణము, తనుత్రాణము, తలము. హస్తకవచము-హస్తత్రాణము. (తె) అత్తెము ఇత్యాది); ౨. ఇనుపకవచమునకు.-జాలిక; 3. ఏనుఁగు పక్కెరకు.- గుడము, ప్రఖరము (చూ, కల్లకము. ౨; చూ, హస్తి); ౪. గుఱ్ఱములో నగువాని కవచమునకు.— కంబళము, జయపము, ప్రఖరము. (తె):కురాళము, పక్కెర: (చూ, వస్త్రము; చూ, హయము); ౫. వాహనాదులగవుసెనకు.-(తె).- కువాళము, గవుసెన, బురకా(చూ, వస్త్రము, నిచోళము.1.); ౬.తొడుగఁబడినకవచమునకు-అపినద్ధము, పినద్ధము, ప్రతిముక్తము; ౭. ఏనుఁగు చెవివంటి పాదకంచుకమునకు.— రేచకము; ౮. వజ్రమయ కవచమునకు.— వజ్రాంగి; ౯. కవచముల గుంపునకు.— వార్మణము; ("చూ, హస్తత్రాణము")(చూ, వస్త్రము)

వారసత్వము. వా. వి. వక్రమముగ సంక్రమించెడియాస్తి.

వారసు. వా. వి. వంశపరంపరలో మిగిలిన ఆస్తికి కర్త

వారస్త్రీ. సం. వి.ఈ.స్త్రీ: చూ, వారకాంత.

వారాంగన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. —పై.—

వారాంగి. అం: చూ, వృత్తము. 1. (ఇంద్రవజ్రచ్ఛాయను మొదటిచరణమున్ను, ఉపేంద్రవజ్రచ్ఛాయను రెండవచరణమున్ను, కలితాంత వృత్తచ్ఛాయను మూఁడవ చరణమున్ను, వాతోర్మి వృత్తచ్ఛాయను నాల్గవ చరణమున్ను నడచును.)

వారాలిక. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, సముద్రము. వి, పు. 7, ఆ.

వారాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, పార్వతి.

వారాశి. సం. వి. ఇ. పుం. రూ—వారిరాశి. సటికుప్ప. స్వా.3, ఆ. 23: చూ, సముద్రము.

వారాహకర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ—వరాహకర్ణి - వరాహపర్ణి, అశ్వ, అశ్వగంధ, అశ్వారోహ, కంజిక, కంబుక- కాంబుక, కామరూపిణి, కుష్ఠగంధ, గంధపత్రి, తురగి, బల్య, వాజికరి. (తె).— దొమ్మడోలు, పెన్నేరు- పెన్నేరు, పెన్నేరుగడ్డ- పెన్నేరుగడ్డ. తద్వి.—మహాశ్వగంధ. (తె).— పెద్దపెన్నేరు*.

వారాహము. అం.(౨౪౦౦౦ శ్లో. భూదేవికివరాహమూర్త్యుపదేశము): చూ, పురాణములు.

వారాహి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, మాతృకలు; 2. రూ— వరాహి. అడవియాఁడుపంది: చూ, సూకరము; 3. పాఁచితీఁగ*: చూ, శైవలము; 4. నేలతాడు*: చూ, శిలీంధ్రకము; 5: బ్రహ్మదండి, అవాక్పుష్పి, కంటకపత్రఫల, గుచ్ఛకంటకము. (తె).-బమ్మదండి*; 6. పొట్టిగుమ్మడి*: చూ, సర్వతోభద్ర; అం. 7: చూ, రసాయనములు.

వారాహీభైరవతంత్రము. అం: చూ, తంత్రములు.

వారి. సం. వి.ఇ.న.నీరు: చూ, సలిలము; 2. కురువేరు*: చూ, హ్రీబేరము; ౩. స్త్రీ. 3: చూ, సరస్వతి. 1; ఈ. స్త్రీ. 4. కుండ: చూ.

వారివాణము (ఖాండము. 3.); ౪. ఈ. స్త్రీ. ౫. ఏనుఁగుఁబట్టెడు చోటు: చూ, హాస్తి; ౬. ఏనుఁగుఁబట్టెడు పల్లము: అవపాతము, శ్వభ్రము. (తె. ప).— ఒగ్గము, ఓదము, పంగిడి— పంగిడీ— పంగిణీ— పంగెన. (చూ, హాస్తి.)

వారించే. సం. స. క్రి. నివారించే: చూ, సంరోధించే.

వారికర్పూరము. సం. వి. అ. పుం. ఇల్లీశమను చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

వారిజము. సం. వి. అ. న. 1. తామర: చూ, సహస్రపత్రము; 2. ఉప్పు: చూ, సౌవర్చలము (లవణము. 1.); 3. శంఖము: చూ, సంకు. 1; 4. శంబూకము: చూ, సంకు. 1; 5. బాడిద*: చూ, సూక్ష్మదారువు.

వారిజీము. వై. వి. 1.=పారిజాతః. రూ-వారిదము*. ఆం, భా. ద్వి. వనా. 43: చూ, సూక్ష్మదారువు; 2: కొండబూరుగు* (సం).— కూటశాల్మలి, రోచన: చూ, శాల్మలి.

వారిణ. దే. వి. చిన్నచేఁపలఁబట్టు వల: చూ, వల.1.

వారిత్రి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: ఆతపత్రము, ఆతపవారణము, ఉత్కూటము, ఉష్ణవారణము, ఖర్పరము, గోత్రము, చక్రాంగము, ఛత్రము, ఛాయామిత్రము, పత్రపిశాచిక, పుటోటజము, ప్రోతోత్సాదనము, మూర్ధఖోలము, లోకసమ్మతము. (తె. ప).—ఎండచేటు పుట్టువు, ఎండమఱువు, ఎల్లి, గొడుగు-గొడువు, చేట్టువు. తద్వి.— ౧. ఆకుల (మొగలియాకులలోనగునవి) గొడుగునకు.- కావారి, జంగమకుటి, జలత్రి, భ్రమత్కుటి, మూర్ధకర్పరి; ౨: వస్త్రకుట్టిమము. (తె).— ఆలవట్టము, గుడ్డగొడుగు; ౩. చిన్నగొడుగునకు.—ఛత్రి; ౪: జలతాలము. (తె).— గూడ, గూడచేఁప, తెంబుగూడ- జెమ్మగూడ; ౫. తెల్లగొడుగునకు.- పుండరీకము; ౬. రాజోనకుఁబట్టెడు తెల్లగొడుగునకు.-కనకదండము, నృపలక్ష్మము, రాజలింగము. (ఇది బంగారుకఱ్ఱలుగల గొడుగు); ౭. శ్వేతచ్ఛత్రాది రాజార్హవస్తువునకు.- పరిబర్హము, పరివాహము- పరీవాహము; ౮. వరుణునిఛత్రమునకు.- ఆభోగము; ౯. కామకేని గొడుగునకు.-(తె).—గొడుగు, జొన్నగొడుగు; ౧౦: (చూ, పంజె. 3)

వారిదము. సం. వి. అ. పుం. 1. మబ్బు: చూ, స్తనయిత్నువు (మేఘము. 1.); 2. ముస్త*: చూ, హరిత (తృణము. 1, ముస్తకము); వై. వి. (1).=: చూ, రూ-వారిజీము. 5. ఆచ్చ. యు, కాం. 505.

వారిధాన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, పక్షి. 1.

వారిధాపయంత. అం: చూ, గోత్రము. 13.

వారిధి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, వారాశి.

వారిపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, శైవలము*.

వారిభవ్యము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-పారిభావ్యము*.

వారిమసి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, మేఘము.1.

వారిరాట్టు. సం. వి. జ్. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

వారిరాశి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, రూ-వారాశి.

వారివారణము. సం. వి. అ. పుం, న: చూ, రూ-వారవారణము.

వారివాహము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వారిమసి.

వారు. వై. వి. 1.=వరత్రా. రూ-వాఱు. తోలుచీలిక: చూ, వరత్ర. తద్వి.—చివ్వ, చిక్కు; వై. అ. క్రి. 2. ఉడుగు, అడఁగు. భార. ఆది. 6, ఆ; భార. శాం. 6, ఆ (దీనికి వ్యతిరేకక్త్వార్థకమందును వ్యతిరేకార్థకవిశేషణమునందును మాత్రము ప్రయోగము కానఁబడెడి.): చూ, సుక్కు. 4; 3: చూ, సహించే. "గంజివారెను"; దే.స.క్రి. 4. రెండుచేతులతో తాటాకు ఓరచివ్వు; స. 5.తత్సమ ధుమంతంబులకుఁ గొన్నింటికి ద్వితీయా

బహువచనంబు మీఁదఁ బూజ్యతయందు వారగు. "శ్రీరాముల వారు" మొ. అర్థవిశేషంబున నేకవచనములమీఁదను గొన్నిరొడలఁ గాననగు. "అయ్యవారు, అమ్మవారు, దేవరవారు, (చూ, గారు.)"

వారుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

వారుచు. వై. ప్రే.1.రూ-వార్చు. వారఁజేయు; దే. అ. క్రి. 2. ఆచమించు. రూ-వార్చు; స. క్రి. 3. రూ-వార్చు: చూ, పరీక్షించు.

వారుతము. సం. వి. అ. న. ఖట్వి: చూ, శవయానము.

వారుణము. అం: చూ, ఉపపురాణములు.

వారుణాస్త్రము. అం: చూ, అస్త్రములు.

వారుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పడమటిదిక్కు: చూ,దిక్కు. 1; 2. సారాయి:చూ,సుర.2; 3. శతభిషము: చూ,రిక్క; 4. ఒకగడ్డి*: చూ,తృణము. 1; ఇ. పుం. 5. అగస్త్యుఁడు: చూ, సన్యాసి.

వారుపు. వై. వి. రూ-వారుపుడు-వార్పు:చూ, పాదము (1). (మెతుకులుగల గంజికిన్ని.)

వారుపుడు. వై. వి. —పై.—

వారువపుజేన్నము. ద్వ. వి. అశ్వమేధయాగము. అచ్చ. బాల, కాం. 58:చూ, హోమము.3 (యజ్ఞము. 3).

వారువము. దే. వి. (రూ-వార్వము-వావురము) గుఱ్ఱము: చూ, హయము. భీ. 4,అ.

వార్చు. వై. ప్రే. 1: చూ,రూ-వార్చు; దే. అ. క్రి. 2:చూ, రూ-వారుచు. 2. ప్యా. 2,అ. 78; స. క్రి. 3: చూ, రూ-వారుచు. 3.

వార్డరు. వా. వి. చెఱసాలఁగావరి.

వార్డు. వా. వి. కొన్ని యిండ్లయొక్కయుకొన్ని వీధులయొక్కయు కలిసిన భాగము.

వార్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వృత్తాంతము: చూ, సమాచారము. 1; 2. నడవడి: చూ, సమయము. 2; 3. జీవనోపాయము: చూ, స్థితి. 5; 4. అర్థానర్థముల తెలుపు శాస్త్రము (ఇదియొకవిద్య): చూ, విద్యలు; 5. వంగ*: చూ, వార్తాకము; అం.6:చూ, రాజవిద్యలు.

వార్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొల్లు: చూ, స్తంబకరి (ధాన్యము ౧౩);2: అనామయము, ఆరోగ్యము,కల్యత్వము: చూ,సంతోషము ;వి-ణ.3.రోగముతీఱినది;4.జీవనోపాయముగలది

వార్తాకము. సం.వి. అ. పుం. 1.=వంగ:కర్షవృ, వంగము, వార్త,వార్తాకువు, శాకబిల్వకము, (తె).— వంగ*.తద్వి.—౧.(సం). వృంతాకము, నల్లవంగ, నీరువంగ, నీరెత్తువంగ; ౨: అమ్లగంధకృత్తు, ఉపదంశము, కాకామరిము, కోకాగరిము, గండీరము, సమష్ఠిల- సమష్ఠిల. (తె).— ఏఱువంగ; 3: (సం). కర్తారి. (తె).— కత్తెరవంగ, పెద్దవంగ, మెట్టవంగ; ర: కంటకఫలము. (తె).— ముళ్లవంగ; ౫: కూటవార్తాకి. (తె).— కప్పురపువంగ, కపరిములక; ౬:(తె).—సీమవంగ:(టొమేటో)("చూ,సీమవంగ."); 2: చూ, వార్తికము. 2.

వార్తాకి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ములక*: చూ, సింహి. 2. [వర్తిని*.

వార్తార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సూర్యాను.

వార్తావహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కావడి మోసెడివాఁడు: చూ, భారవాహుఁడు; 2. వృత్తాంతములను తెలిసికొనిపోయి చెప్పువాఁడు: చూ, సందేశహరుఁడు.

వార్తికము. సం. వి. అ. న. 1. ఉక్తానుక్త దురుక్తార్థములను వ్యక్తము చేసెడు గ్రంథము. (వ్యాకరణమునందు వరరుచిచేసిన వార్తిక సూత్రములు.): చూ, సంపుటము. 3; పుం. 2. వార్తాకపక్షి: వార్తాకము, వార్దాకము; అం. 3: చూ,తాళమార్గములు(మార్గప్రాణములు.) [వహుఁడు.2.

వార్తికుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వార్తా

వార్తుఁడు. సం. విణ. 1. రోగము తీఱినవాఁడు: అరోగి, ఉల్లాఘుఁడు, కల్యుఁడు, నిరామయుఁడు; 2. రోగములేనివాఁడు: అరోగి, కల్యుఁడు. [చూ, సుభద్రికుఁడు.

వార్త్రఘ్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అర్జునుఁడు:

వార్దాకము. సం. వి.అ. పుం: చూ, వార్తికము.2.

వార్ధకము. సం. వి. అ. న. 1. ముదిమి (50 ఏండ్లకు పైఁబడిన యీడు): చూ, స్థావిరము; 2. ముదుసలులగుంపు: చూ, సమూహము.

వార్ధక్యము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వార్ధకము. 1; అం. 2: చూ, అవస్థలు.

వార్ధని. సం. వి. ఇ. న: చూ, రూ—వర్ధని. 1.

వార్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చూ, రూ—వారిధి; 2: చూ, సముద్రము.

వార్ధుషి. సం. విణ: చూ, రూ—వార్ధుషికుఁడు.

వార్ధుషికుఁడు. సం. విణ. వడ్డికిచ్చి జీవనము చేయువాఁడు: కుసీదుఁడు, వృద్ధ్యాజీవి-వృద్ధ్యాజీవుఁడు.

వార్ధ్రి. సం. విణ: చూ, రూ—వర్ధి-వర్ధ్రి.

వార్నిషు. వా. వి: చూ, మెఱుఁగునూనె.

వార్పు. వై. వి: చూ, రూ—వారపు.

వార్మణము. సం.వి.అ.న. వర్మములసమూహము. (వర్మము=కవచము): చూ, వారవారణము.

వార్వపుటగ్గి. ద్వ. వి. (వార్వము+అగ్గి) బడబాగ్ని. య. 1,ఆ.95: చూ,వహ్ని.1-అా.

వార్వము. దే. వి: చూ,రూ-వారువము. కళా. 3, ఆ. 62. [చూ, హసంతి. 2.

వార్షిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వానాకాలపుమల్లె*:

వార్షికము. సం. వి. అ. న. 1: కారుజము, కృతత్రాణ, గిరిజానుజ, త్రాణము, త్రాయంతి, త్రాయమాణ, దేవబల, బలభద్రిక, భయనాశని, మంగళ్యము, వార్షికి. (తె): —కలుఁగానుగు-కలుఁగానుగు,కలుక్రాంత.తద్వి.-జత్తిలము.(తె).-కారుమావు-కాఱునువ్వు- కాఱునూవు. (చూ,నువ్వులు.)*; 2. పండితులు లోనగువారికి యేఁటేఁట దాత లొసంగెడి సన్మానము:వర్షాశనము.(తె).-పడితరము; విణ.3. వానకాలమున బుట్టినది; 4.సంవత్సరకాలపరిమితి గలది: చూ, వార్షికము. 2.

వార్షికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, వార్షికము. 1.

వాఱంటువిల్లు. దే. వి. (వాఱు+అంటువిల్లు.) జాళ్లపనివారి వాఱుగట్టిన వింటికోల.

వాఱు. వై. వి.=వర్ర(తా. రూ.వారు. సన్నగాఁ గోసినతోలు:చూ,వరత్ర. (దే. అని శ. ర.)

వాఱెన. దే. వి. (వాఱు+ఎన.) 1. నొగతో కాఁడినిఁజేర్చి కట్టెడు వాఱులోనగునది. ఉ, హరి. 3, ఆ. 99: చూ, సూత్రము. 1; 2. ఏఁడికోలతో కాఁడినిచేర్చి కట్టెడు వాఱులోనగునది. శేష.4, ఆ: చూ,సూత్రము.1; 3. ముంగిసమ్రానుతో గడనుచేర్చి కట్టెడు మ్రానులోనగునది: చూ, సూత్రము. 1.

వాఱెనపీఁట. ద్వ. వి. ఏఁడికోలకును కాఁడికిని నడుమ చేరకగానుండెడు కొయ్య.

వాలకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1.ఉంగరము: చూ, హవణిక. 2 (భూషణము. 2-౧౭-(౨)); 2. సూడిగము:చూ,హవణిక. 2 (భూషణము. 2-౧౭—(3) (ర).); దే. వి. (1): చూ,వంచన. రామా. 7, ఆ; (2):చూ, వేషము. ప్రభా. 1, ఆ. 51. (నిందయందు వాడుకయని కొందఱు.); వా. (3).రూపు. "వాని వాలకము చూడుము."

వాలకర్కటక న్యాయము. అం. నక్క తన తోఁక పీతకన్నములోఁబెట్టి అదిపట్టుకొనఁగా నీవలకులాగి తినునను రీతి.

వాలధి. సం. వి. ఇ. పుం. ఏనుఁగు గుఱ్ఱములోనగువాని తోఁక: చూ, వాలము. 1.

వాలపాశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జడబిళ్ల, పాపిటబొట్టు: చూ, హవణిక. 2 (భూషణము. 2-౧౧-(౧).)

వాలము. సం. వి. అ. పుం. 1.=వాలు: పిచ్ఛము-పుచ్ఛము, లలామము, లాంగూలము, లూమము. (తె).—తోంక-తోఁక, మట్ట, లవిటి, వాలు. తద్వి.—౧ ఏనుఁగు గుఱ్ఱములోనగు వాని తోఁకకు.-(సం): వాలధి; ౨. కేశయుక్తమైన తోఁకకు.— (సం): వాలహస్తము; ౩. గుఱ్ఱపుతోఁకకు.-(తె): లవిటి; ౪. పందితోఁకకు.-(సం): ఋషభము, వరాహపుచ్ఛము. (తె): పందితోఁక; ౫. అడవిపంది తోఁకకు.- ఋషభము; ౬. పక్షితోఁకకు.-(తె): లక్రుటి, లావు; ౭. తేలుతోఁకకు.-(తె) కొండియ-కొండె; ౮. యజ్ఞపశువుతోఁకకు.— జాఘని; 2. తలవెండ్రుకకు: చూ, వెండ్రుక; 3.=వాలు. కత్తి: చూ, రిష్టి. 2; వై. వి. (1).=వ్యాళి. రూ-వాలాము. బెబ్బులి. సా. 1, ఆ. 102: చూ, వ్యాఘ్రము.

వాలమృగము. సం. వి. అ. న.=వాలుమెకము. అడవిపంది: చూ, సూకరము.

వాలయించు. దే. అం. క్రి. రూ-వాలాయించు, నిర్బంధించు. భో. 5, ఆ: చూ, సంధించు.

వాలఱుగుడు. ద్వ. వి. (వాలు + అఱుగుడు) చూ, వాలిఁడి.

వాలవామభాగరేఖ. అం: చూ, చిత్రవర్ణములు.

వాలహస్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెండ్రుకలుగల తోఁక: చూ, వాలము. 1-౨; 2. వెండ్రుకలగుంపు: చూ, వెండ్రుక. 1.

వాలాము. వై. వి.= వ్యాళి: చూ, రూ-వాలము. (1)

వాలాయము. దే. వి. రూ-వాలెము. 1. నిర్బంధము. పా. 3, ఆ, 94: చూ, హఠము. 2; విశ. రూ-వాలెము. 2. తప్పనిసరి. భాగ. 10, స్కం. పూ: భద్రా. 2, ఆ: రూ-వాలెము, పట్టపిడుసు. (సం).-అనివార్యము; 3. నిరంతరము: పాండు. 5, ఆ. 67: చూ, సతతము. 2; క్రి. విశ. 4. అవశ్యము. రామా. 3, ఆ. 67: నెట్టన-నెట్టనము. (సం): అగత్యము, అవశ్యము, భృశము.

వాలాయించు. దే. అ. క్రి. 1. నిర్బంధపడు, చెఱపోవు: చూ, సంధించు; అం. క్రి. 2: చూ, రూ-వాలయించు. భో. 7, ఆ. 352.

వాలారు. ద్వ. విశ. (వాలు + ఆరు) వాలిక, వాడియైనది. పా. 5, ఆ. 46; రామా. 4, ఆ: చూ, శితము. 1.

వాలార్చు. ద్వ. స. క్రి. వేయు: చూ, వైచు. 3.

వాలిఁడి. ద్వ. వి. (వాలు + ఇఁడి) 1. వాలఱుగుడు, తోఁకలేని కోఁతి: చూ, వానరము; విశ. 2. తోఁకలేనిది.

వాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అంగిటిగుంట: చూ, వావిక; దే. విశ. (1). దీర్ఘము. రామా. 1, ఆ: చూ, సోగ. 3; (2): చూ, వాలారు.

వాలికతూఁపు. దే. వి. వాఁడిబాణము: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1.)

వాలిశుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

వాలు. వై. వి. 1.=వాల. కత్తి: చూ, రిష్టి. 2; 2: చూ, వాలిక. (1); 3: చూ, వాఁడిమి. 1; 4: చూ, వాలము. 1; విశ. 5: చూ, వాలిక (1). రామా. 1, ఆ. 122; 6: చూ, వాఁడి. 1. భార. భీష్మ. 2, ఆ; 7. క్రూరము: చూ, సాధ్వసము (రౌరవము. 2.); అ. క్రి. 8. అతిశయించు: చూ, సందడించు; 9. క్రిందికిదిగు; 10. ఒఱగు: చూ, రూ-వ్రాలు. 8; 11: చూ, వంగు; స. క్రి. 12. అతిక్రమించు. భార. శాం. 3, ఆ: మట్టుమిగులు, మట్టుమీఱు, మించు, మిగులు- మివులు (దాఁటు. 6-9.)

వాలుఁగంటి. దే. వి. రూ-వాలుగకంటి-వాల్గంటి. 1. విశాలాక్షి, దీర్ఘములయిన కన్నులుగల యాఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. ఆఁడుది- హరిశ్చ. 3, ఆ. 164: చూ, స్త్రీ.

వాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-బాలుఁడు.

వాలుక. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఇసుక: చూ, సికత. 4; వా. 2. వాలుకాయంత్రము (కుండయందిసుకఁబోసి సదుమ మందుంచి వండుట.)

వాలుకము. సం. వి. అ. న. 1. వాలుకమను విషము: చూ, సంగరము. 6; 2. కూఁతురు బుడతు*: చూ, కూరివాలుకము; 3: చెంగలి కోష్టు-చెంగల్వకోష్టు, పారిభాష్యము, వాప్యము-వ్యాప్యము, వారిభవ్యము, వ్యాధి.*

వాలుకాన్యాయము. అం. ఓకానొక న్యాయము.

వాలుకొంగ. ద్వ. వి: చూ, బకము.

వాలుగ. దే. వి. రూ- వాలువ-వాలుగు. ఒక చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1; (బ. వాలుగలు.)

వాలుగకంటి. దే. వి: చూ, రూ-వాలుఁగంటి.

వాలుగటెంకి. దే. వి: చూ, వాలుగ.

వాలుగడాలు. దే. వి. మీనకేతనుఁడు: చూ, మన్మథుఁడు. [బొజ్జ.

వాలుగడుపు. ద్వ. వి. రూ-వాల్గడుపు: చూ,

వాలుగసొము. దే. వి: చూ, వాలుగ.

వాలుగు. దే. వి: చూ, రూ-వాలుగ.

వాలుచే. దే. క్రి. రూ-వాల్చు. వాలఁజేయు.

వాలుచేక్కు. ద్వ. వి: చూ, రాహువు. 2.

వాలుచూపు. ద్వ.వి.ఓరచూపు: చూ,వీక్షణము.

వాలుదు. దే. వి: చూ, వాతారి.* పంచ. వేం. 1, ఆ. 888.

వాలుపు. దే. వి. రూ-వాల్పు- వాల్చుట.

వాలుబొద్దు. ద్వ. వి: చూ, లేఁబొద్దు.

వాలుమగఁడు. ద్వ. విణ: చూ, శూరుఁడు. పంచ. వేం. 3, ఆ. 38.

వాలుమెకము. వై. వి.=వాలమృగ, అడవిపంది. అం, భా. ద్వి, కాం. 82: చూ, సూకరము.

వాలుమెఱ్గ. వా. వి: పిల్లమిరియము, పిల్లమెఱము, పిల్లేరుగంతు, మెఱము, మెఱ్గ, లాఁగు. (సం).— లంఘనము.

వాలురమ్మ. వై. వి: చూ, రూ-వాఁడి. 1.

వాలువ. దే. వి: చూ, రూ- వాలుగ. పంచ. వేం. 4, ఆ. 133. [రంచే. 3.

వాలూరు. దే. అ. క్రి. ఆలస్యమగు: చూ, విచ

వాలెము. దే. వి,విణ: చూ, రూ-వాలాయము. (నిరంతరమునకు.- అచ్చ యు, కాం. 259; అవశ్యమునకు.- అచ్చ. కిష్కిం, కాం.83.)

వాలోపచీతము. సం. వి అ. పుం. పంచావటము: చూ, ఉరస్కటము (చూ, వస్త్రము.)

వాల్కము. సం. విణ. నారచీర: చూ,వస్త్రము.

వాల్గంటి. ద్వ. వి: చూ, రూ-వాలుఁగంటి.

వాల్గడుపు. ద్వ. వి: చూ, రూ-వాలుగడుపు.

వాల్చు. దే. క్రి: చూ, రూ-వాలుచే.

వాల్పు. దే. క్రి: చూ, రూ-వాలుపు.

వాల్మికము. సం. వి. అ. న.ఇంద్రధనుస్సు: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1.)

వాల్మికి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, రూ-వాల్మీకి.

వాల్మికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

వాల్మీకి. సం. వి. ఇ. పుం. సంస్కృత రామాయణమును రచించిన మహర్షి: ప్రాచేతసి, వాల్మికి-వాల్మీకి-వాల్మీకుఁడు.

వాల్మీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

వాల్మీకిబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఘూర్జర బ్రాహ్మణులు 2118 పుట. (ఋగ్వేదులును యజుర్వేదులును కలరు): చూ, బ్రాహ్మణులు.

వాల్లభ్యము. సం. వి. అ. న. దొరతనము: చూ, స్వారాజ్యము.

వావదూకుఁడు. సం. విణ. పిరికితనము లేక యుక్తియుక్తముగా మాటలాడువాఁడు: చూ, వక్త. 1.

వావాదు. వై. వి: (సం).— ఉపన్యాసము, ఉపోద్ఘాతము, ఊ, వాఙ్ముఖము.

వావి. దే. వి. బంధుత్వము. భాగ. 10, స్కం.- పూ: చూ, సంబంధము.

వావింట. దే. వి: చూ, రూ-వాయింట*.

వావిక. దే. వి. కస్తూరి మొదటగలగుంట: అంగి టి గుంట- అంగిలిగుంట, అంగిటిముల్లు, కామగుంట. (సం).—గళగర్తము, వాలిక. (చూ, మెడ.)

వావిరి. దే. వి. 1, క్రమము: చూ, విధము.1; 2. అనుగతి. భో. 5, ఆ. 240: చూ, వెంబ డి; 3. ఉత్కర్షము:చూ,హెచ్చు. 2; విశే. 4. అధికము: చూ, హేరాళము; 5. అను గతము: చూ, వెంబడి; 6. ఉత్కృష్టము. నిర్వ. 4, ఆ. 10: చూ, శ్రేష్ఠ్యము.

వావిలి. దే. వి. (వాతమునుహరించునది.): (సం).- ఇంద్రసురసము, ఇంద్రాణి- ఇంద్రాణిక, నిర్గుండి, సింధుకము, సిందువారము. తద్వి.- ఁ: నల్లవావిలి. (సం).— కపిక, నిర్గుండి, నీలిక, శేఫాలిక, సువహ; ౨: తెల్లవావిలి, ఫుల్లవావిలి.(సం).—భూతవేశి, శ్వేతసురస. ("చూ, సువహ. 4.")

వావురము. దే. వి.(రూ-వాయువము- వార్వము- వారము.)గుఱ్ఱము. రా, వి. 1, ఆ. 71:చూ, హయము. (దీనికి సరియైన ప్రయోగము చిక్కినది గాదు.)

వావృత్తము. సం. విశే. వరింపఁబడినది.

వాశకము,సం.వి.అ.పుం. (రూ-వాసకము-వాస ము-వాశము)అడ్డసరము*:చూ,వైద్యమాత.

వాశము. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

వాశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: రూ-వాసి. బాడా సువు, తక్షణి. (తె).— బాడిత-బాడిద- బాడిస- బాడిసె. తద్వి.— (తె).— పెద్ద బాడిసె.

వాశిత. సం.వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-వాసిత. 1.ఆఁడే నుఁగు: చూ, హస్తి; 2. ఆఁడుది:చూ,స్త్రీ.

వాశితము. సం. వి. అ. న. రూ-వాసితము. 1. మృగపక్షిధ్వని: చూ, స్వరము. 2; విశే. రూ-వాసితము. 2. వాసన కట్టఁబడినది; 3. వాసనకట్టినది. [వెదుర

వాస. దే.వి.రూ-వాసము. అని. 1,ఆ. 48:చూ

వాసంతము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, లొట్ట పిట్ట; 2. కోయిల: చూ, సాఁకుడుపులుఁగు 3. తెమ్మెర: చూ, వాయువు. 1-ర-(౨) విశే. 4. ఉంచఁబడినది: చూ,వ్యాఘము. 2 5. వసంత సంబంధమైనది.

వాసంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అడవిమొల్ల* చూ, వసంతి. 2; 2. పువ్వులగురివెంద* చూ, స్యందనము; 3. బట్టకడిమి*: చూ హలిప్రియము.

వాసంతికుఁడు. సం. విశే: చూ, హాస్యగాఁడు

వాసకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇల్లు: చూ సదనము. 1; 2: చూ, రూ-వాశకము* 3: కసవోత్పాటనము*.

వాసకసజ్జిక. అం. (రూ-వాసవసజ్జిక.) ("క్లో ప్రియాగమన వేళాయాం మండయంతీవ హుర్ముహుః। కేళీ గృహం తథాత్మాన పాస్యాద్వాసక సజ్జికా") పతివచ్చువేళ తయుసాదులలంకరించునది:చూ, నాయికల

వాసగృహము. సం. వి. అ. న. 1. పడకిల్లు భోగగృహము: చూ, సదనము. 1; వ 2.కాఁపురముండెడి యిల్లు:చూ, సదనము.

వాసన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: ఆమోదము, గ ధము, చందనము, పరిమళము- పరిమళవ బలము, మలయజము, శ్రీఖండము, శ్రీగం ము, సువాసన, సౌగంధ్యము, సౌరభవ (తె).—కడి,కమ్మన, గుమగుమ, తావి, ప పొలపము,మలాక,వలపు, పిరిగందము.తద్వి షములు.-ఁ.(తె):-కమరు; ౨: కాలసారవ తైలపర్ణి,పీతచందనము,వర్ణకము;3: కుచంద ము,కుకిదము,క్షుద్రచందనము,తిలపర్ణి,పత్ర గము,రంజనము,రక్తచందనము, లోహితవ (తె).—ఎఱ్ఱగందము (చూ, కాష్ఠార్ద్రము

౪: కుణపము- కుణపి, దుర్గంధము, పూతిగంధము. (తె).— కంపు, కలము, గదురు, గబ్బు, గవులు-గౌలు, చెడుకంపు, పుస్తు, బూజో, విస్తు, వేదు; ౫: కుష్ఠము, లోహితము; ౬: కృష్ణతామ్రము, గోశీర్షము, హరిచందనము; ౭: కృత్రిమధూపకము, వృకధూపము; ౮: కైరాతము, గంధకాష్ఠము, శంబరచందనము; ౯:(తె):-గత్తు-గొత్తు; ౧౦: (తె):- గాలి; ౧౧. ఘ్రాణతర్పణమను గంధ ద్రవ్యమునకు.- (చూ, రాజార్హము.); ౧౨: పరిమళము; ౧౩. (తె):-పొల; ౧౪: ముఖవాసన; ౧౫: వికటగంధము. (తె):-కనరు, చేఁదు, వెగటు, వేము; ౧౬: (చూ, వర్తి. 4); ౧౭: (చూ,సుగంధము. 4); (విణ.) ౧౮: ఆఘ్రాతము, ఘ్రాణము, ఘ్రాతము; ౧౯: ఇష్టగంధము, క్షీవణ్యావు, ఘ్రాణతర్పణము, సుగంధి, సురభి; ౨౦: కటువు, కషాయము, గంధిలము ("చూ, సుగంధము. 5.); 2. రూ-వాసనము. ముందనుభవించెదానిఁదలఁచుట; 3. ప్రత్యా: చూ, వాంఛ. [వర్తి. 1-౨.

వాసనకొడుపు. మి.వి. పెద్దయూఁదువర్తి: చూ,

వాసనము. సం. వి. అ. న. 1. వాసనకట్టుట; 2: చూ, వస్త్రము; 3: చూ, వీరాసనము. 1; విణ. 4. వసన సంబంధమైనది.

వాసనమొలక. వా. వి. మరువము. (సం). ఇంద్రిమరువకము: చూ, రాజార్హము. 2-3౦.

వాసనరాజనాలు. అం: చూ, ధాన్యము.

వాసనలు. అం: దేహము,శాస్త్రము, తీర్థనలు(3)

వాసపుచ్చు. వా. అ. క్రి. వాసాలుపటుత్రు: వాసపోయు. [3, ఆ. 40.

వాసపోయు. దే. అ. క్రి. —పై.— రా, వి.

వాసము. సం. వి. స్. న. రూ-వసనము- వాసన్ను. 1: చూ, వస్త్రము; 2. శోక: చూ, వస్త్రము; అ. పుం. 3.—జన. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1; 4. అష్టపగము*: చూ, వైద్యమాత; 5. కాఁపురము: చూ, స్థానము. 1; 6. చోటు: చూ, స్థానము. 1; అం. 7: చూ, సుషిరవాద్యములు; దే. వి. (1): చూ, రూ-వాస. రా, వి. 3, ఆ. 40.

వాసయోగము. సం. వి. అ. పుం. గంధపొడి: చూ, సురము (బుక్కా.)

వాసయోగ్యము.సం.విణ.కాఁపురమునకుఁదగినది.

వాసరము. సం. వి. అ. పుం, న: అహము-అహస్సు, అయత్తి, ఘస్రము, దినము-దివము- దివసము. (తె).- పగలు, పొద్దు. (చూ, రోజు.). తద్విశేషములు.- ౧. పగలునకు.- దినము. (తె).- నిచ్చ- నిచ్చలు, పగలు-పవలు; ౨. నడిచే పగలుకు.-అద్య; 3. పట్టుపగలుకు.- ఉద్దినము, కుతపము, మధ్యాహ్నము. (తె).-పగలు-పవలు, పట్టపగలు, మిడసరలగ్గము, (మి) మట్టమధ్యాహ్నము, మిట్టమధ్యాహ్నము; ౪: అపరేద్యువు. (తె):-నిన్న; ౫: (తె):-మొన్న; ౬: దినదినము, ప్రతిదినము, ప్రత్యహము; ౭. పగలు రాత్రి కలిసినకాలము:-దినము; ౮. ఇంగ్లీషుతారీఖునకు.- దినము (డేటు); ౯. సౌరమాసపు దినమునకు.- తేది, దినము; ౧౦: తద్దినము, దినము, ప్రత్యాబ్దికము. ("చూ, రోజు."); ౧౧: (చూ, రేపకడ); ౧౨: (చూ, ఎల్లుండి.); ౧౩: (చూ, అవలినాఁడు); ౧౪: (చూ, అటుమొన్న); ౧౫: (చూ, కాలములు); ౧౬: (చూ, సంధ్యోపాసన); (౧) దినముయొక్క భాగములు:-

౧: రౌద్రము; ౨: శ్వేతము; 3: మైత్రము; ౪: శారభటము; ౫: సావిత్రము; ౬: విజయ-విజయము; ౭: గాంధర్వము; ౮: కుతపము; ౯: రౌహిణేయము; ౧౦: విరించము;

౧౧: సోమము; ౧౨: నిర్పృతి; ౧౩: మాహేంద్రము; ౧౪: వరుణము; ౧౫: భటము; ౧౬: ఉత్తమాహము,సుదినము; ౧౭: పూర్వాహ్ణము. (తె) లేఁబగలు; ౧౮. త్రికాలములు:- ప్రాహ్ణము, అపరాహ్ణము, పూర్వాహ్ణము; ౧౯. దినము మూఁడుభాగములైనపుడు కడపటిభాగము:-అపరాహ్ణము; ౨౦. ఉదయాదిపది గంటలవఱకు.-ప్రాహ్ణము. (తె). లేఁబగలు; ("చూ, హరివాసరము.")

వాసవదత్త. అం. (ఈ గ్రంథము సుబంధుఁడు వ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

వాసవసజ్జిక. అం: చూ, రూ-వాసకసజ్జిక.

వాసవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు: చూ,సహస్రాక్షుఁడు.

వాసస్థానము. సం. వి. అ. న:చూ,వీడుపట్టు.3.

వాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, రూ-వాశి; దే. వి. (1) తారతమ్యము: చూ, వేఱుపాటు. 1; (2) భేదము. కళా. 5, అ. 54: చూ, వేఱుపాటు. 1; (3) ఆధిక్యము: చూ, హెచ్చు. 2; (4): చూ, లాభము. 1; (5) ప్రసిద్ధి. భాగ. 2, స్కం. 123: చూ, సంభావన. 3; (6) మితి: మాత్ర-మాత్రము: చూ, పరిమితి; విశ. (7): చూ, పొడగరి; (8) దీర్ఘము: చూ, పొడవు.2; (9)ఉత్కృష్టము:చూ, పేరాళము; (10): చూ,స్వస్థము;(11)క్షేమము:చూ,శుభము.1; (12) ఆరోగ్యము: చూ, సవ్యము. 1; (13) బాగు: చూ, సౌందర్యము.

వాసించే. సం. అ. క్రి. 1: చూ, రూ-వసించే, స. క్రి. 2. వాసనకట్టు. కళా. 7, అ. 80: పరిగొను, పసిబట్టు.

వాసిక. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, వాశకము *.

వాసికెక్కినవాఁడు. వా. విశ: చూ, వాసైన వాఁడు.

వాసిగోత్రిలు. వై. వి.=వంశి. రూ-వాసెగోత్రిలు. (ద్వ అని శ.ర) మురళి: చూ, వీణ. 1.

వాసిత. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, రూ-వాశిత.

వాసితము. సం. వి. అ. న, విశ: చూ, రూ-వాశితము. [(రూ-వాసె.)

వాసియ. వై. వి.=వంశి: చూ, వాసిగోత్రిలు.

వాసుకము. సం. వి. అ. న: చూ, వైకుంఠము.

వాసుకి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకసర్పరాజు: చూ, సర్పము.

వాసుదేవాయనమః. అం: చూ, ఓమ్. (వాసుదేవః=సర్వత్రాసౌ వసత్యాత్మ రూపేణ, విశ్వంభరత్వాదితి.)

వాసుదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వసుదేవుని కొడుకు, కృష్ణుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

వాసువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. నాట్యపరిభాషయందు బాలిక; ఉ. పుం. 2: చూ, వాసుదేవుఁడు.

వాసె. వై. వి. 1.=వంశి: చూ, రూ-వాసియ. య. 4, ఆ. 12; 2.=వైశ్య. కోమటి: చూ, వైశ్యుఁడు. [వాసిగోత్రిలు.

వాసెగోత్రిలు. వై. వి.=వంశి: చూ, రూ-

వాసెత. వై. వి.=వైశ్య. కోమటిది: చూ, వైశ్య. 1 (భార్య.)

వాసెన. వై. వి.=వాసన్. వాసిన. అవిరిపోక యొసటి కుండమూతి మూసికట్టినగుడ్డ: చూ, వస్త్రము. [పా. 1, ఆ. 89.

వాసెనకట్టు. ద్వ. వి. వాసెనగుడ్డకట్టువంటికట్టు.

వాసెనకుడుము. ద్వ. వి. 1: చూ, భక్ష్యము; వా. 2. పిట్టు: చూ, సాదము. (1)

వాసెనపోలె. వా. వి.—పై — [వాఁడు.

వాసైనవాఁడు. వా. విశ: చూ, వాసికెక్కిన

వాస్తగాయిబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, నేపాళదేశపుబ్రాహ్మణులు.

వాస్తవము. సం. వి. అ. న: చూ, సత్యము. 1.

వాస్తవికము. సం. విణ: చూ, సమంజసము. 2.

వాస్తవ్యము. సం. విణ. 1. వసింపఁదగినది; వా. 2: చూ, వాస్తవికము.

వాస్తవ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గృహస్థుఁడు. స్వా. 1, అ. 66: చూ, స్వామి. 1. (యజమానుఁడు. 1.); వా. 2. కాఁపురమున్నవాఁడు. "కరపవాస్తవ్యుఁడు"

వాస్తుకము. సం. వి. అ. న. 1: రూ-వాస్తూకము, చక్రవర్త-చక్రవర్తము-చక్రవర్తిని, రామము*; పుం. 2. చేల్లుట: చూ, సంప్రోక్షణము. 1; 3. పొర్లాడుట: చూ, విలుంఠనము (చూ, లుంఠనము. 1)

వాస్తుకుఁడు. సం. వి.అ.పుం. వాస్తుపురుషుఁడు.

వాస్తుపతి. సం. వి. ఇ. పుం. రూ-వాస్తోష్పతి. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

వాస్తువు. సం. వి. ఉ. పుం, న. 1. ఇండ్లు మొదలైనవి యేర్పఱుపఁదగిన నేల: చూ, హరిప్రియ. 1 (భూమి. 1.); 2. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1; 3: చూ, వాస్తుశాస్త్రము.

వాస్తుశాస్త్రము. అం. 1: చూ, శాస్త్రములు. (గృహములు, సౌధములు, దేవాలయములు నిర్మించుటకు యుక్తాయుక్తములఁ దెలియఁజేయునది. అవాంతరము శల్యవాస్తు ఇంటిలో నేదిక్కున నేశల్యములుగలిగినది తెలియఁజేయునది); 2: చూ, ఏకాదశ వర్గగణితము; 3: చూ, కళలు.

వాస్తైనవాఁడు. మి. వి: చూ, విశ్రుతుఁడు.

వాస్తోష్పతి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, రూ— వాస్తుపతి.

వాస్త్రము. సం. విణ. 1. వస్త్రముచేతఁ గప్పఁబడినది (రథము); 2. వస్త్రసంబంధమైనది.

వాహకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సాది. 1.

వాహద్విషము. సం. వి. ష్. పుం. ఎనుపోతు: చూ, మహిషము.

వాహనపదము. అం: చూ, ఆరూఢము.

వాహనము. సం. వి. అ. న. 1. ఎక్కఁదగినదై యేనుఁగులోనగునది: ధోరణము, పత్రము, యానము, యుగ్యము, వాహ్యము. (తె).— ఎకిరింత-ఎక్కిరింత-ఎక్కుడు; అం. 2: చూ, భావములు: (జ) 3. చూ, ఐశ్వర్యములు, (అష్టైశ్వర్యములు)

వాహనములు. అం: చూ, ఐశ్వర్యములు.

వాహము. సం. వి. అ. పుం. 1 గుఱ్ఱము: చూ, హయము; 2. ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1: 3. భుజము: చూ, స్కంధము. 1; 4: చూ, వాయువు; 5: (తె) ఇరప-ఇరుస; ఇరుసదిప్పుట్లు (అని కొందఱు) (చూ, ప్రస్థము.)

వాహసము. సం. వి. అ. పుం. 1. పెనుఁబాము: చూ, సర్పము; 2. తూముకాలువ: ఉచ్ఛ్వాసము, ఉపవాహము, కుల్య, జలనిర్గమము, జలాంచలము, జలోచ్ఛ్వాసము, పరీవాహము, ప్రణాళి-ప్రణాళిక-ప్రణాళము, భ్రమము, వర్తరూకము. (తె).— అలుగ—అలుగు-అల్గు-అలువు, ఒప్పరము, ఓపిక, కలుఁజో, జేలదారి, జోలారి, తూపరాణ—తూపరాణి—తూప్రరాణి, తూము, తూర, దొన, దొరుగండి, దోని, నీరుగండి, మరిగొమ్మ, వరవ. (చూ, నది. (౧౧) (౧౨); చూ, శౌరిదివి.); 3. నీరుచెంపేలిక: చూ, సునిషణ్ణకము. [సంసక్తము.

వాహితము. సం. విణ. వహింపఁబడినది: చూ,

వాహిత్థము. సం. వి. అ. న. ఏనుఁగుయొక్క వాతకుంభము క్రిందిచోటు: చూ, హస్తి.

వాహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకనది: చూ, శౌరిదివి. 2 (నది.); 2: చూ, సేన. 1; 3. సేనావిశేషము (ఎనుబదియొక్క రథము అన్ని యేనుఁగులు ఇన్నూటనలుబదిమూఁడు గుఱ్ఱములు నన్నూట యేవురుకాల్బంట్లును

గలది): చూ, సేన. 1; వై. వి. (1)=వాక్.
వాగ్ధోరణి: చూ, శబ్దము. 2.

వాహినీపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సేనానాయకుఁడు: చూ, సైనికుఁడు; 2: చూ, సముద్రుఁడు.

వాహ్యము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వాహనము. 1; విణ. 2. వహింపఁదగినది. [స్వారి.

వాహ్యాళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=వయాళి: చూ,

వాళి. దే. వి. 1. పసులుపోవుదారి: చూ, మార్గము. 1-౭; 2. వాడుక. రూ-వాళీ. "ఈ దారినిపోవుట వాళియైనది.": చూ, పతను; వా. 3. క్రమము: చూ, విధము. 1.

వాళీ. వా. వి: చూ, రూ-వాళి. 2.

వి

వి. ఉప. 1. (౧. వికచము.=ఇచేట 'వి' అనునది ధాత్వర్థమును వికసించే అను నర్థమునకు మార్చినది; ౨. వికాలము, విశంకటము.=ఈరెండుచోటుల 'వి' అనునది కాల, శంకట అను తద్ధిత ప్రత్యయములతోఁగూడినది; ౩. వికత్థనము.=ఇచేటనిరర్థకము; ౪. వికాచము. ఇచేటధాత్వర్థమును వికృతి అను నర్థమునకు మార్చినది; ౫. వికిరము.=ఇచేట ధాత్వర్థమును గజకుంభాద్యర్థము కలదిగా మార్చినది. ఇత్యాది.); సం. వి. ఇ. పుం. 2. ఒకపక్షి: చూ, విహంగము; 3. కన్ను: చూ, సింగనాదము (లోచనము.); 4: చూ, సురవర్త్మము; 5: చూ, వాయువు; 6: చూ, హంసుఁడు; అవ్య. 7. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2; 8: వలదు; 9. వేఱుగాసెంచుట; 10: కదలుట: చూ, చలనము; దే. అవ. (1). 'ది' అనుదానికి బహువచనము: చూ, ది.

వింఖము. సం. వి. అ. న: ఖురము, పుటము, రింఖ, వర్తకము, శఫము. (తె)— గిట్ట, గొరిజె, గొరిజయ-గొరిజె-గొరిసె, డెక్క. తద్విశే—౧. ఆవుడెక్క.- గోకంటకము; ౨. గుఱ్ఱపుడెక్క.- (తె) గెట్టె.

వింగడము. వై. విణ. 1: చూ, విస్తీరము. 1; 2. సుందరము: చూ, సౌందర్యము; 3.=వ్యంగ్య: చూ, వ్యత్యయము. విజ. 2, ఆ. 71. 4: చూ, వేఱుపాటు.

వింగడించే. వై. స. క్రి: చూ, విభజించే.

వింజామర. వై. వి.=వింధ్య. రూ-వింజామరము. (వెల్ల + చామర) తెల్లనిచామరము, వీచోపు. ప్రకీర్ణము: చూ, సురఁటి (మిశ్రమనిశ.ర.)

వింజామరము. వై. వి.=-పై.-(మిశ్రమనిశ.ర)

వింజిలి. దే. వి: చూ, మత్స్యము. 1.

వింజేము. వై. వి.=వింధ్య. వింధ్యపర్వతము: చూ, హిమాలయము (పర్వతము.)

వింట. దే. వి. వినుట: చూ, శ్రవణము. 2.

వింటాలము. అం: (రూ-వింటేశము): చూ, విన్నాణములు.

వింటికోల. దే. వి. (విల్లు + కోల) తాళ్లపని వానియొక్క ధనురాకారమైన పనిముట్టు.

వింటినడుము. వా. వి: చూ, లస్తకము.

వింటిపట్టు. దే. వి. (విల్లు + పట్టు): అమ్ము వేటు నేల. (సం).—ధన్వంతరము.

వింటిబద్ద. వా. వి. 1. గిలకలబద్ద; 2. పిట్టలఁగొట్టు బద్ద; 3. విల్లు.

వింటిపసి. దే. వి. కామధేనువు: చూ, ధేనువు.

వింటిరాసి. ద్వ. వి. (విల్లు + రాసి) ధనూరాశి: చూ, రాసులు. ౯.

వింటివాఁడు. దే. విణ: చూ, విలుకాఁడు.

వింటేశము. అం: చూ, రూ-వింటాలము.

వింత. దే. వి. 1: అక్కజము, అచ్చెరియము-అచ్చెరువు-అచ్చెరుపాటు-అచ్చెరువుపాటు, అబ్బురపాటు-అబ్రపాటు-అబ్బురము-అబ్బురము-అబ్రము, అరిది-అరుదు, చిట్ర, చిత్తరువు, చోద్యము, టంకారము, తటకాపాటు-తటుకుపాటు, నివ్వెర-నివ్వెఱ-నివ్వెఱఁగు-నివ్వెఱపాటు, విస్మయము, వెగడు, వెరఁ

ఘ-వెఱ-వెఱఁగు, సోదము - సోద్దము. (సం.ప.).—అద్భుతము, ఆశ్చర్యము, ఇంగము, క, కుతూహలము, చిత్రము, టంకారము, విచిత్రము, విస్మయము, వీక్ష్యము, వ్యళీకము, స్మయము. (అవ్య.) - అహో, కినము, ఆ, ఇ, హీ. (విశే.) ఆశ్చర్యకరమైనది.-అద్భుతము, చిత్రము, విచిత్రము, వీక్ష్యము, శోభ్యము, చోద్యము. (తె) - విసుమానము, సోదము-సోద్దము. (అవ్య).- ఆశ్చర్యార్థకమునందు.-(తె. ప):—అక్కు, అగుఁగదె-అగుఁగదే- అవుఁగదె-అవుఁగదే, ఔఁగదె-ఔఁగదే, అగుర-అగురా - అవుర-అవురా-ఔర-ఔరా, అటె- అటే- అటో - అటో - అట్టె - అట్టే, అదిర - అదిరా - అద్దిర - అద్దిరా- అన్నన్న-అన్నా, అప్ప-అప్పా, అమ్మ- అమ్మకచెల్ల-అమ్మచెల్ల, అమ్మక్కు, అమ్మరో-అమ్మరో, అయారె- అయారే-అయ్యారె-అయ్యరే- అయ్యారె- అయ్యారే, అహహ-అహహా- అహో- అహోరె- అహోరే- ఆహాహ- ఆహాహా-ఆహోహ- ఆహోహో- ఆహో, ఆ,ఓహో-ఓహోహో-హో. (మిగతవానికి "చూ,హో. 2.;); విశే. 2: చూ, క్రొత్త 2; 3. అవ్యము: చూ, వేఱు. 2.

వింతరాలు. దే. విశే. (వింత+ఆలు) అన్యురాలు. భాగ. 6, స్కం. 255: చూ, స్త్రీ.

వింతవాడు. దే. విశే: చూ, వేఱయినవాఁడు. కాశీ. 2, ఆ. 80.

వింతోక్తి. అం: చూ, అలంకారము. 3.

విందు. దే. వి. 1. మనుష్య యజ్ఞము; 2: ఆమెత, పబ్బము. (సం).— అతిథిక్రియ, అతిథిపూజ, అతిథి సత్కారము, ఆతిథేయము, ఆతిథ్యము. తద్వి.— అల్లియము- అల్లెము, మనుఁగుడుపు; 3. చేట్టములు లోనగువారికి పెట్టెడు భోజనము. జై. 8, ఆ. 197: చూ, సాపాటు; 4 విందునకు పిలువఁబడినవాఁడు: (సం) —అతిథి, ఆతిథ్యుఁడు, ఆవేశికుఁడు, కుతపుఁడు, గృహాగతుఁడు, గోఘ్నుఁడు. తద్వి.- పరదేశమునుండి వచ్చినవానికి.-అరదేసి-అరిదేసి, పరిదేసి. (సం)..ఆగంతుకుఁడు- ఆగంతువు, అభ్యాగతి-అభ్యాగతుఁడు, పరదేశి; హి. 6: మేజోవాణి-మేజోవాని.

విందుపురుగు. ద్వ. వి. ఒకానొక సాలెపురుగు. చూ, సాలెపురుగు.

విందువు. సం. విశే. (ఈ. ఊ. ఉ.) తెలియువాఁడు: చూ, విద్వాంసుఁడు.

విన్ధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. లవలి*: చూ. వృక్షము; 2=వింజేము. రూ_ విన్ధ్యము: చూ, వింజేము. [డు: చూ, సన్యాసి.

విన్ధ్యకూటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగస్త్యు

విన్ధ్యము. సం. వి. అ. పుం.=వింజేము. 1: చూ, వింజేము; అం. 2: చూ, కులపర్వతములు. (పర్వతము.)

విన్ధ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బోయ. చూ, వ్యాధుఁడు. 1. [ఇరువది సంఖ్యగలవి.

వింశతి. సం. స. 1: చూ, ఇరువది; విశే. 2.

వింశతి విగ్రహములు. అం. (విగ్రహములు): రాజ్యము, స్త్రీ, స్థానము, దేశము, జ్ఞాపము, ధనాపహారము, పంచనము, మానము, విషయపీడ, జ్ఞానార్థము, ప్రభుశక్తి, మంత్రశక్తి, ఉత్సాహశక్తి, దైవము, మిత్రుఁడు, అవమానము, బంధువినాశము, భూతానుగ్రహ విచ్ఛేదము, మండల దూషణము, ఏకార్థాభినివేశము (20) (ఈ చెప్పిన పదార్థములన్నియు మొదట నొక్క సమూహమునకు సాధారణలక్షణమును, తరువాత విశేషలక్షణమును, అవాంతరభేదములును, ఏమిట దేనివలన నేదిపుట్టినదో అట్టి కార్యకారణభావములను, వాని వినియోగక్రమములను సాంగముగ బోధించేదేన్నవి.)

వింశము. సం. విశే. ఇరువదవది.

వింశాంశ. అం: చూ, షోడశవర్గ. (లగ్నమును ఇరువది సమభాగములు చేయుటకే వింశాంశ యని పేరు. వింశాంశ కనుఁగొనవలసిన గ్రహ మే రాశి యం దెన్నవభాగమందున్నదో కనుఁగొనవలెను. అట్టి గ్రహమున్న రాశి చర రాశియైనయెడల మేషాదిగను, స్థిర రాశియైన యెడల ధనురాదిగను, ద్విస్వభావరాశియైన యెడల సింహాదిగను బయినఁజెప్పినవిధమున నాగ్రహ మెన్నవభాగమందున్నదనిఁ గనుఁగొనఁబడెనో యన్నవరాసి వింశాంశ యనఁబడును. ఆరాశ్యధిపతి వింశాంశాధిపతి యగును.)

వికంకతము. సం. వి. అ. పుం. 1: అగ్నివృక్షము, కంటపత్రము, కంటపాదము, కాకనాసము, కాకపాదము, కింకిణి, కింకిరి, గోపకంటకము, వికంటకము. (తె) కానరేఁగు, ములువెలమ*. (చూ, రేఁగు. 1.) (చూ, స్వాదుఫల. 8.); 2. పుల్లవెలఁగ*: చూ, ములువెలఁగ.

వికంటకము. సం. వి. అ. పుం. 1-2. పై.-; 3. తీఁటకసింద*: చూ, సముదాంత.

వికచము. సం. వి. అ. పుం. 1. కేతువు: చూ, స్వర్భానువు (రాహువు 2); విశే. 2. వికసించినది: చూ, వ్యాకోచము; 3. వెండ్రుకలు లేనిది.

వికట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వజ్రవారాహియను దేవత; విశే. 2. మిక్కిలి వంకరైనది: చూ, వేల్లితము. 3; 3 వికృతియైనది: చూ, వికృతి. 3; 4: చూ, సౌందర్యము; 5, పెక్కైనది: వికటము.

వికటకవి. సం. వి. ఇ. పుం: హాస్యకరుఁడు.

వికటము. సం. విశే. 1: చూ, వికట. 2; 2: చూ, వికట. 3; 3: చూ, వ్యత్యయము; 4: చూ, వికట. 5. [వికటించెను."

వికటించె. సం. అ. క్రి. ఎదురుతిరుగు. "మందు

వికత్థనము. సం. వి. అ. న: చూ, స్తోత్రము.

వికము. సం. వి. అ. పుం. 1. కాకి: చూ, సకృత్ప్రజము; 2. వికసించుట.

వికర్తనుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సూర్యుఁడు.

వికర్మికుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, హట్టాధ్యక్షుఁడు.

వికర్షణము. అం: చూ, హస్తక్రియలు.

వికర్షము సం. వి. అ. న: చూ, బాణము. 1.

వికలమగు. మి. అ. క్రి: చూ, వైకల్యమగు.

వికలము. సం. విశే: చూ, వైకల్యము.

వికలాంగుఁడు. సం. విశే: అంగహీనుఁడు, అంగవికలుఁడు, అపోగండఁడు-అపోగండుఁడు, పోగండుఁడు. (తె).- అవిటి, అవిడి, లేవఁజాలనివాఁడు: (చూ, నూరసనూతుఁడు)

వికలావస్థ. అం: చూ, అవస్థలు. 5 (అస్తంగతుఁడైన గ్రహము వికలావస్థనుబొందును = రోగము, శత్రువృద్ధి కలుగును.)

వికల్పము. సం. వి. అ. పుం. 1. భ్రాంతి: చూ, విభ్రమము. 1; 2. మాఱుదల: చూ, వ్యత్యయము; 3 అవాంతరకల్పము: చూ, కల్పము. 6; అం. 4: చూ, అలంకారము. 3. (సమానబలములకు విరోధము గలిగించుట.)

వికల్పార్థకములు. అం: "ఉన్నా, బలె" అనునవి. తద్వి.—వికల్పార్థమునకు.- వా.

వికవిక. దే. వి. రూ-వికావిక. నవ్వుట, కేరుట లోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హహాహహా.

వికవికలు. దే. విశే. బ: చూ, రూ-వికావికలు.

వికస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంజిష్ఠ*: చూ, సమంగ. 1.

వికసనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వికాసము. 1; వా. 2: (తె) పూచి, పూత. [క్రోదఘ్న.

వికసము. సం. వి. అ. న. ఎఱ్ఱగలిజేరు*: చూ,

వికసించు. సం. అ. క్రి. ఉల్లసిల్లు, పుష్పించు, విజృంభించు. (తె) —అలరు, ఎలరుచు-ఎలర్చు, చెలఁగు, తొంగలించు, ననయు, నవ్వు, పూచు, పూయు, పొదుగు, పిప్పిదులు, ముదురు, విడుగు, విరియఁబాఱు, విరియు. (చూ, పల్లవించు) [ల్లము.

వికసితము. సం. విణ. వికసించినది: చూ, సంప్రు

వికసుఁడు. సం. వి.అ. పుం. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు.

వికస్వరము. సం. విణ. 1. వికసించునది: చూ, సంఫుల్లము; అం. 2: చూ, అలంకారము 3. (విశేష సామాన్యముల విశేషము చెప్పుట. "ఉదా.—అతఁడజేయుఁడు. అల్లైకా ధీరులబ్ధి గంభీరులు.")

వికారము. సం. వి. అ. పుం. 1: అభివ్యక్తి, ఆభాసము, ఛాయ, పరిణామము, ప్రతిఫలనము, ప్రతిబింబము. (తె): అచ్చు, చాటు, నీడ, మాఱురూపు, వెడఁగు; తద్వి.–విణ: ప్రతిబింబించినది.– ప్రతిఫలితము, బింబితము, విస్మృతి; 2. తెవులు: చూ, రోగము 1; 3. పరిణామము, ప్రతిబింబము, మాఱురూపు, వెడఁగు: చూ, విస్మృతి; అం. బ. 4: చూ, వికారములు.

వికారములు. అం: ఏకాదశేంద్రియములు, పంచభూతములు, (జ్ఞానేంద్రియములు, కర్మేంద్రియములు, ప్రాణవాయువులు, చిత్తము (16).)

వికారి. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, సంవత్సరములు; విణ. 2. వికారముగలది: వికృతము. (తె) - ఓఱవ, వెక్కురు, వెడ.

వికావిక. దే. వి: చూ, రూ–వికివిక.

వికావికలు. దే. విణ. బ: రూ–వికవికలు, కకవికలు– కకావికలు, చెల్లచెదరు– చెల్లాచెదరు, పటాపంచేలు, పికపికలు, వకవకలు– వకావకలు. విచ్చి విచ్చేలు. (వి). కచ్చు మొగ్గ. (సం).– యథాయథలు.

వికాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెలివి: చూ, ప్రహ్లాదము. 2; 2: చూ, విజృంభణము; 3 పుష్పాదివికాసము: ఉత్కోచము– ఉత్కోశము, ఉద్బోధము, ఉన్మీలనము, ఉన్మేషము. (తె).— ఉవ్వాయి, ఎలమి, ఎలను, గెలివి, తెలివి, నవ్వు, పిసాళము. పూఁత, రేకు, లలి, విప్పు, విరియుట; అం. 4: చూ, సంచారీభావమునఁబుట్టిన దృష్టులు.

వికాసవంతుఁడు. సం. విణ: ఉన్మేషకుఁడు. (తె).–ఎలమికాఁడు.

వికాసి. సం. విణ.(న్. ఈ. న్.)వికాసముగలది.

వికిరము. సం. వి. అ. న. 1. గజకుంభస్థలమధ్యము: చూ, హస్తి; పుం. 2. రూ–విష్కిరము: చూ, పక్షి; 3. ఖండము: చూ, శకలము. 4; 4. శ్రాద్ధకాలమందు నిమంత్రితులు భుజించినపిమ్మట విస్తరకు ముందఱవేసెడు అన్నాదికము: చూ, పాదము. (1); 5. నూయి: చూ, సరస్సు. 1.

వికీరణము. సం. వి.అ. న. 1. వెదచల్లుట: చూ, వెద. 2; పుం. 2: అర్కపర్ణము, అర్కము– అర్కాహ్వయము, ఆసారము, ఆస్ఫోటము, ఆస్ఫోతము, కంపూఘ్నము, కల్యాణగోత్రము, క్రిమిచ్ఛదము, క్షవకము, క్షీరకాండకము, క్షీరదళము, క్షీరపర్ణి, క్షీరి, క్షీరిణి, గజాఖ్యము, గణరూపకము– గణరూపము, చక్రిమర్దము, మందారము, వసుకము– వసుకము, శిఖరికము, సదాపుష్పి. (తె).– జిల్లెను–జిల్లేడు. తద్వి.—ు: క్ష్వేడము, రక్తార్కము. (తె).–ఎఱ్ఱజిల్లేడు; ౨: అర్కరాజము, అలకము, అలర్కము, ఏకాష్ఠీల, గణరూపి, ప్రతాపసము, వసుకము, శివమల్లిక. (తె).–తెల్లజిల్లేడు; 3: అత్యర్కము, కాష్ఠీ

లము, గణరూపకము, రాజార్కము, వసు
నామకము. (తె).- రాచజిల్లేడు, వెల్లి జిల్లే
డు; ౨. ఎట్టి జిల్లేడుకాయకు.- క్ష్వేడము;
౩: చూ, ఏకవిదారణ పుటక ఫలము.
("చూ, సదాపుష్పి."); 3. ఉచింత*: చూ,
కుండ. 5. [దరినది.
వికీర్ణము. సం. విణ. 1. వెదజల్లఁబడినది; 2. చె
వికుంఠీశ్వరము. అం: చూ, తంత్రములు.
వికుర్వాణుఁడు. సం. విణ. సంతోషమునొందిన
మనస్సు గలవాఁడు: చూ, హృష్టుఁడు.
వికృతము. సం. విణ. 1. వికారమునొందినది:
చూ, వికారి. 2; 2. తెవులునొందినది;
3 రోఁతయయినది: (తె).—గోరము, వాజి;
అం. 4: చూ, పరిచారములు.
వికృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, విస్మృతి;
అం. 2: చూ, ఛందస్సులు; 3: చూ, సంవ
త్సరములు; విణ.4. ఆద్యద్వితీయప్రకృతుల
వికారరూపమగుటచే ప్రాంధ్రము వికృతి
యనఁబడును: చూ, వైకృతము.
వికృతుఁడు. సం. విణ: చూ, వ్యాధితుఁడు.
వికృష్టము. అం: చూ, నాసికాక్రియలు.
విక్కము. సం. వి. అ. పుం. ఇరువదేండ్ల వయ
స్సుగల యేనుఁగు: చూ, హస్తి.
విక్కవిరియు. దే. అ. క్రి. (విరియు+విరియు)
మిక్కిలివిరియు.
విక్కు. దే. అ. క్రి. 1: చూ, విజృంభించు.
అచ్చ. కిష్కిం, కాం. 90; 2. గర్వించు.
(చంద్రరేఖావిలాసము. 2, ఆ. 3): చూ,
హంకరించు.
విక్రమ. అం: చూ, సంవత్సరములు.
విక్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. విక్రాంతి,
అధికబలము: చూ, శక్తి. 1; 2. ఆక్రమణ
ము: చూ, పురి. (4); 3: చూ, శౌర్యము;
4: చరణము.

విక్రమార్కశకము. అం: చూ, శకములు.
విక్రమించు. సం. అ. క్రి. 1. వీర్యముచూపు;
2. శౌర్యముచూపు.
విక్రముఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విష్ణు
వు. 1; 2. విక్రమార్కరాజు, విక్రమా
ర్కుఁడు.
విక్రమోర్వశీత్రోటకము. అం. (కాళిదాసు
వ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.
విక్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. విపణము:
చూ, వెల. 1. తద్వి.-(తె) రోకము; అం.
2: చూ, సౌమ్యములు. [పదములు.
విక్రయాసంప్రదానము అం: చూ, వ్యవహార
విక్రయి. సం. వి. న్. పుం: చూ, విక్రయికుఁడు.
విక్రయించు. సం. స క్రి: (తె).- అమ్ము,
జట్టియుచ్చు, నెట్టియుడు, పోకడపెట్టు, విలు
చే-విల్చు. [వాఁడు: విక్రయి, విక్రేత.
విక్రయికుఁడు. సం. వి అ. పుం. అమ్మెడు
విక్రాంతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, విక్రమ
ము. 1; 2. అశ్వగతి: చూ, హయము; అం.
3: చూ, అశ్వోత్పత్తులు.
విక్రాంతుఁడు. సం విణ. 1. విక్రమించినవాఁ
డు; 2: చూ, శూరుఁడు. [విస్మృతి.
విక్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. వికారము: చూ,
విక్రీడితము. సం. విణ. మిక్కిలి ఆడఁబడినది.
విక్రీతము. సం. విణ. విక్రయింపఁబడ్డది.
విక్రేత. సం వి. ఋ. పుం: చూ, విక్రయికుఁడు.
విక్రేయము. సం. విణ. విక్రయింపఁదగినది.
విక్లబుఁడు. సం. విణ. భయశోకాదులచేత చేతు
లు కాళ్లు విలవిలపోవువాఁడు: చూ, వెఱపరి.
విక్షావము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, దగ్గు 1;
2: చూ, తుమ్ము. 1.
విక్షిప్తము. సం. విణ. 1. ఎగురవేయుట. తద్వి.-
అసనము, క్షేపము-విక్షేపణము-విక్షేపము.
(తె). చిమ్మనము, చిమ్ముడు; 2. విసరివేయు
ట: విక్షేపణము-విక్షేపము; 3. విక్షేపము

విక్షేపణము, అంగవిక్షేపము: చూ, నలనము (లోలము); 4. చిమ్ముట: చూ, విక్షిప్తము.1; అం. 5: చూ, కరణములు; 6: చూ, వైశేషిక క్రియలు. [రజ్జువులు.

విక్షిప్తైకకరము. అం. వాఁగ్, వల్గ: చూ, ముఖ

విక్షేపణము. సం. విణ: చూ, విక్షిప్తము. 1-4.

విక్షేపము. సం. విణ: చూ, విక్షిప్తము. 1-2-3-4; అం. 5: చూ, హస్తక్రియలు; 6: చూ, నిశ్శబ్దక్రియలు.

విక్షేపించు. సం. స. క్రి. 1. ఎగురవేయు: చూ, వైచు. 1; 2: విసరివేయు: చూ, వైచు. 2. 3. పడవేయు. చూ, వైచు. 3.

విఖుఁడు. సం. విణ: చూ, రూ—విఖ్యుఁడు.

విఖ్యాతము. సం. విణ. విఖ్యాతిఁ జెందినది.

విఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి ప్రసిద్ధి: చూ, సంభావన. 3.

విఖ్యుఁడు. సం. విణ. ముక్కుపోయినవాఁడు: రూ— విఖుఁడు — విఖ్రుఁడు — విగ్రుఁడు. (తె):—ముక్కిఁడి. తద్వి.—౦. ముక్కులేనివానికి.— అనాసికుఁడు; ౨: చిపిటము. (తె).— చేప్పట ముక్కువాఁడు, చిదక ముక్కువాఁడు, నడ్డిముక్కుగలాఁడు— నడ్డిముక్కువాఁడు. (చూ, నాసిక. 1. 4)

విఖ్రుఁడు. సం. విణ. —పై.—

విగడియ. వై. వి.=విఘటికా. 1⁄60 గడియ, 24 సెకనులు, మూఁడుకళల కాలము. తద్వి.—ఘటిక, నాడి, నాడిక. (తె).— గడియ-గడి. (చూ, గడియ. 1.)

విగణనము. సం. వి. అ. న: ఋణమోక్షము, ఋణవిముక్తి. (తె) అప్పువిడుదల.

విగతము. సం. విణ. 1. బొత్తిగాపోయినది, ప్రగతము: చూ, హీతము. 8; 2. వెలుఁగు లేనిది: అలోకము, నిష్ప్రభము, విరతము.

విగతాలోకము. సం. విణ. కాంతిలేని దివాచం ద్రాదులు. [సంస్థ. 3; 2: చూ, విభజనము.

విగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాశము: చూ,

విగళనము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలిజారుట, విష్ఖలనము: చూ, స్ఖలనము. [తము. 1.

విగళితము. సం. విణ. మిక్కిలిజారినది: స్ఖలి

విగాఢము. సం. విణ: చూ, విగాహితము.

విగాహనము. సం. వి. అ. పుం. రూ— విగాహము, మునుఁగుట: చూ, స్నానము. 1.

విగాహము. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

విగాహించు. సం. అ. క్రి: చూ, స్నానమాడు.

విగాహితము. సం. విణ. మునిఁగినది, గాహితము, విగాఢము, మగ్నము. (తె).— బ్రుంగుడు: చూ, స్నానము. 1.

విగిరి. దే. వి. స్ఫోటభూమి: విరిగి-విఱిగి, విరివి: చూ, భూమి. 1.

విగుణము. సం. విణ. విభిన్నగుణముగలది.

విగుర్వించు. దే. స. క్రి. (విఱుచు + విఱుచు) చేక్కఁగా విఱుచు. భార. ఆది. 6, ఆ: చూ, విఱుచు. [యానము. 2.

విగృహ్యము. అం. (విగృహ్యయానము): చూ,

విగృహ్యాసనము. అం: చూ, ఆసనము. 4.

విగ్రహము. సం.వి.అ. పుం. 1: చూ, శరీరము; 2: చూ, విభాగము.2; 3: చూ, విస్తారము. 1; పుం, న. 4: చూ, యుద్ధము; 5. రూ— విగ్రాహము: చూ, నఱుకు; 6. బొమ్మ: చూ, హారిణి. 8; 7. మూర్తి: చూ, హారిణి. 3; 8. బింబము: చూ, హారిణి. 3; అం. 9: చూ, షడ్గుణములు (గుణములు.)

విగ్రహములు. అం: చూ, వింశతి విగ్రహములు.

విగ్రహ వికల్పము. అం: చూ, ప్రకరణములు.

విగ్రహించు. సం. అ. క్రి. పోరు: చూ, పాటులాడు.

విగ్రుఁడు. సం. విణ: చూ, రూ—విఖ్యుఁడు.

విఘటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ=విగడియ: చూ, విగడియ.

విఘటితము. అం: చూ, చుంబనములు.

విఘసము. సం. వి. అ. పుం. దేవతాతిథుల

భుక్తశేషము, యజ్ఞశేషము (అనికొందఱు): అమృతము.

విఘాతము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. అడ్డంకి: చూ, సంరోధము; 2. పెద్దదెబ్బ: చూ, హతి; 3. చెఱుపు: చూ, సవ్యము.

విఘాతించే. సం. స. క్రి. 1: చూ, చెఱచే; 2. చేంపు: చూ, సంహారించే.

విఘ్నచ్ఛేదము. అం: చూ, తంత్రిములు.

విఘ్ననాశకుఁడు సం. వి. అ. పుం: చూ, వినాయకుఁడు. 1. [వినాయకుఁడు. 1.

విఘ్ననాశనుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ,

విఘ్నపడు. మి. అ. క్రి. (విఘ్నము + పడు) అడ్డిపడు: చూ, పట్టుపడు.

విఘ్నము. సం. వి. అ. పుం: అంతరాయము, గండకము, గడము, ప్రత్యూహము, వ్యాఘాతము. (తె).—పనిచెఱుపు, దొసఁగు-దొసవు ("చూ, సంరోధము.")

విఘ్నరాజు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వినాయకుఁడు. 1.

విఘ్నవినాయకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

విఘ్నశాకము. సం. వి. అ. న. కొయ్యతోఁట కూర*: చూ, శాకిని. 2 (మారిషము.)

విఘ్నహారి. సం. వి.ఇ. పుం: చూ, విఘ్నరాజు.

విఘ్నేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వినాయకుఁడు. 1.

విచకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఖర్జూర*: చూ, హింతాలము; 2. పొగడ*: చూ, వకుళము; 3. పుట్టకొననున్న పాము: చూ, సర్పము.

విచకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, లోభి.

విచక్షణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విద్వాంసుఁడు; విణ. 2. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు. [సమీక్షణము. 2.

విచయనము. సం. వి. అ. న. వెదకుడు: చూ,

విచర్చిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1: చూ, విచర్చిక;

2. లక్ష్మీదేవి: చూ, హీర. 2 (లక్ష్మి. 1.)

విచారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ప్రమాణముల చేత విషయమును పరిశీలించుట, చర్చ, విమర్శనము: చూ, సంఖ్య. 8. 2: చూ, సంతాపము.

విచారణీయము. సం. విణ. విచారణ చేయఁదగినది.

విచారపడు. సం. అ. క్రి: చూ, సంతాపించే.

విచారము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, యోచన; 2: చూ, సంతాపము; అవ్య. 3: ఉతాపహో; పుం. 4. వగ: చూ, శోకము; 5. వంత: చూ, శోకము.

విచారించే. సం. అ. క్రి. 1. అరయు: చూ, విమర్శించే; 2. చర్చించే: చూ, విమర్శించే; 3. మనస్సునందు ఆలోచించే: చూ, విమర్శించే; 4: చూ, సంతాపించే. కళా. 5, అ. 83; 5: చూ, వెదకు; 6: చూ, శోకించే.

విచారితము. సం. విణ. విచారింపఁబడినది: విత్తము, విన్నము.

విచార్యము. సం. విణ. విచారింపఁదగినది.

విచికిత్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సంశయము.

విచికిలము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక మల్లె*: చూ, వాసంతి. 2; 2. మల్లె*: చూ, వాసంతి. 2; 3. దవనము*: చూ, రుచి. 5.

విచికిలిత. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("ఏడునగణములు, ఒకగురువు. 13 యతి. 22 ఛందస్సు" ఇది సులక్షణసారమందు తరళవృత్తమని కలదు.)

విచిత్రకము. సం. వి. అ. న. 1. ఆశ్చర్యరసము (చూ, రసములు); విణ. 2. అద్భుతరసము గలది.

విచిత్రము. సం. వి. అ. న. 1. ఆశ్చర్యము: చూ, వింత. 1; పుం. 2. చిత్రవర్ణము: చూ, వర్ణము. 8; విణ. 3. ఆశ్చర్యకరము: చూ, వింత. 1; 4. చిత్రవర్ణములు గలది: చూ, వర్ణము. 8; అం. 5: చూ, అలంకారము. 3; 6: చూ, ఆకాశమండలములు.

విచిత్రవీర్యునువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. శంతనుని భార్య: చూ, భార్య.

విచిన్వత్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. పరామర్శ ము: చూ, విమర్శనము; 2. దేవతలగుంపు చూ, వేలుపు.

విచిన్వత్కుఁడు. సం. వి.అ.పుం: చూ, శూరుఁడు.

విచిల్లిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పావలి*.

విచేష్టించే. సం. అ. క్రి. మిక్కిలిచేష్టించే.

విచ్చేయు. మి. అ. క్రి. 1. వచ్చే. పారి. ఉ. 5, ఆ. 156; 2. వెళ్లు. భాగ. 1, స్కం. 253: చూ, సాగు. 2; 3. కూర్చుండు. భాగ. 1, స్కం. 372: చూ, విజయంచేయు

విచ్చే. దే. వి. నాలుగు వేళ్లకు చుట్టితీసిన నూలు చుట్ట: చూ, సూత్రము. 1.

విచ్చలవిడి. దే. వి. 1: చూ, స్వాతంత్ర్యము; విశే. 2: చూ, స్వతంత్రము. 1; క్రి. విశే. 3. యథేచ్ఛము. అచ్చ. బాల, కాం. 189: చూ, స్వేచ్ఛ.

విచ్చేవిచ్చేలు. దే. అవ్య: చూ, వికావికలు.

విచ్ఛాయ. వై. వి.=విచ్ఛాయ. రత్నదోష విశే షము: చూ, స్థూలోచ్ఛ్రయము.1 (రత్నములు. ౧౦-(౬.))

విచ్చే. దే. అ. క్రి. 1: చూ, విరియు; 2. చీలు, విదారించే: చూ, స్ఫోటించే; అం. ప్రే.3.విరియఁజేయు, ప్రే. 4: విడఁజేయు, విమోచనము చేయు, విడుచే- విడ్చు- వీడుచే, విప్పు. [రిష్టి. 2.

విచ్చేకత్తి. వ్య. వి. ఒఱదూసినకత్తి: చూ,

విచ్చేటాకు. దే. వి. (విచ్చే+ఆకు): చూ, చెవి యాకు. 1-2.

విచ్చెమెంగము. వా. విశే: కంచుమించే, చటా పంచే- చటాపంచేము, మాయము. (సం):- అగోచరము, అతీంద్రియము, అత్యధ్యక్షము, అదృశ్యము, అదృష్టము, అస్తము, దురాలోకము.

విచ్చెమొగ్గ. వ్య. వి. 1. విరియుమొగ్గ: చూ, మొగ్గ. 1; 2. చెల్లాచెదరగుట: చూ, వికావిక లు; విశే. 3. చెల్లాచెదరైనది; 4 చెల్లా చెదరు చేయునది.

విచ్ఛాయము.సం వి అ.పుం 1.=విచ్ఛాయ. రత్న దోషవిశేషము: చూ, స్థూలోచ్ఛ్రయము.1(రత్న ములు ౧౦-(౬).); విశే.2.చాయపోయినది.

విచ్ఛిత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఎడఁబాటు: చూ, విరహము; 2. పూఁత: చూ, సమాలం భము. 1; 3. నఱకుట: చూ, హతి; వా.4. బొద్దలగుట; అం. 5. వస్త్రభూషణాద్యలం కారము కొలఁదిగానుండినను మిక్కిలి రూపు ష్టముగాఁ జేసెడు స్త్రీలయొక్క శృం గార చేష్టావిశేషము: చూ, శృంగారచేష్టలు.

విచ్ఛిన్నము. సం. విశే. 1. ఎడఁబడినది; 2.పూ యఁబడినది: లిప్తకము, లిప్తము, వసితము. ("చూ, సమాలంభము. 1"); 3. నఱకఁబడి నది: ఖండితము, నికృత్తము, మూషితము, వర్ధితము. తెన్వ.—౧. చీల్చఁబడినది:-ఆస్ఫో టితము, దారితము, విదారితము, దీర్ణము, పాటితము, విదీర్ణము; ౨. భేదింపఁబడినది:- ఉద్ఘాటితము, కృత్తము, దళితము, భేదిత ము, భేదితము; ౩. చీలినది:- అవదీర్ణము, దురితము, భిన్నము. (తె).— సారపు; ౪. చెక్కఁగా భేదింపఁబడినది:-నిర్దళితము- నిర్దారితము, నిర్భిన్నము; ౫. భేదిల్లినది- (తె):—లవలవ; ౬. కోయఁబడినది:-(చూ, వృక్ణము. 2); ౭. చినిఁగినది:- జీర్ణము. (తె):—చింపి. ("చూ, సారపు"); ౮. వంకే రైనది: చూ, వేల్లితము. 6.

విచ్ఛేదనము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎడఁబాటు: చూ, విరహము; 2. నఱకుడు: చూ, హతి-

విజనము. సం.విశే.జనులు లేనిది: చూ, రహస్యము.

విజయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జయతిథి: చూ, హరివాసరము; 2. గౌరి: చూ, హైమవతి

(శార్వరి); అం. 3: చూ, సంవత్సరములు; 4. దినముయొక్క ఆఱవభాగము: చూ, వాసరము (విజయము).

విజయంచేయు. మి. అ. క్రి. (రూ-విజయము చేయు- విచ్చేయు- వేంచేయు.) 1: చూ, వచ్చు. 2; 2: చూ, వెళ్లు.3. నిర్వ. 7, ఆ.134.

విజయక్రియ. అం: చూ, క్రియాంగములు.

విజయచ్ఛందము. సం. వి. అ. పుం. ఏనూఱుపేటలుగల హారము: చూ, హారము. (భూషణము. 2.)

విజయదశమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆయుధములలోనగువానిం బూజించెడు ఆశ్వయుజ శుద్ధమునందలి పదవ తిథి: చూ, వారివాసరము (తిథి.)

విజయభద్రము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("నవవిధరగడలలో నొకటి. ద్విరదగతి రెండు పాదములుకలసి యొక పాదమగును: చూ, రగడ")

విజయమంగళము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("నవవిధరగడలలో నొకటి. తురగవల్గనరగడయొక్క రెండు పాదములు కలిసి యొక పాదమగును: చూ, రగడ.")

విజయము. సం. వి. అ. పుం. 1. =విచ్చేము. రూ- జయము- జయనము, దండయాత్ర; 2: చూ, విజయ. 4; అం. 3: చూ, దండవ్యూహములు; 4: చూ, ఆగమములు.

విజయముచేయు. మి. అ. క్రి: చూ, రూ-విజయంచేయు. 1-2. (పూజ్యులయొక్క రాకపోకలయందే ప్రయోగింపఁబడెడి.); 3: చూ, జన్యరాగములు.

విజయానందము. అం: చూ, జన్యరాగములు.

విజయాభినందనశకము. అం: చూ, శకములు.

విజయి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) మేలుచేయు: చూ, సమర్థుఁడు.

విజయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అర్జునుఁడు: చూ, సుభద్రేశుఁడు; 2. కృష్ణద్వార పాలకులలో నొకఁడు. (చూ, ప్రతిహారుఁడు.) (చూ, జయుఁడు. 3.)

విజాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. విభిన్నజాతి; 2. విశేషజాతి. (చూ, వైజాత్యము)

విజాతీయము. సం. విణ. విజాతిసంబంధమైనది.

విజిగీష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మిక్కిలి జయింప నిచ్ఛ: చూ, వాంఛ. ౮.

విజిగీషువు. సం. విణ. (ఉ). 1. మిక్కిలిజయింప నిచ్ఛగలవాఁడు; అం. 2: చూ, ద్వాదశరాజమండలము.

విజితుఁడు. సం. విణ. జయింపఁబడినవాఁడు.

విజనము. సం. వి. అ. న: చూ, రహస్యము. 1.

విజలము. సం. విణ. మీఁగడగట్టినది: పిచ్ఛిల.

విజృంభణము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలిజృంభణము: ఉద్రేకము, జృంభ, జృంభణము, జృంభము, డంబము, వికాసము. (తె).— ఉంకింపు, ఉప్పెన, ఎగసిపాటు, ఎసకము, ఏర్పాటు, ఏపు, ఏన, ఒడి, ఒడికారము, ఒత్తరము, కడంక, కయిపు- కైపు, కేడపు, కొవ్వరము, గుంపెన, గోటాపన- చిందట- చీఁదట, డంబము, డాక, త్రుళ్లగింత, తుళ్లి(ళ్ళి)ల్లింత, తుళ్లుమింత- తుళ్లుమింత, తుళ్లు, మీటు, ముమ్మరము, మెఱపడి, వళావళి, వీఁక.

విజృంభించు. సం. అ. క్రి. 1. మిక్కిలిచెలరేఁగు: ఉద్రేకించు, జృంభించు, పూరించు. (తె).— అడరు, అడరుకొంచు, ఉప్పొంగు, ఉరణించు- ఉరడించు- ఉరవడించు- ఉరవణించు, ఎసఁగు, ఎసకేఁగు- ఏసకేఁగు, ఏచు, ఏపారు, ఒదరు, కదురు, కవిమసఁగు, కెరలి యాడు, కెరలు, కెరలుకొడుచు, కెలయు, కేరించు, కేరు, కొవ్వరించు, కొసరు, గుబ్బతిలు- గుబ్బతిల్లు, గొదకొను, చిందులగొను-

చిమ్మిరేఁగు, చిఱుఁగు, చెంగలించు, చెలరేఁగు, చెలరేఁగు, జోవ్వరించు, తనరు-తనరు చు-తనర్చు, నిగుడు-నివుడు, నిట్టగ్రిమ్మ, నిట్టవొడుచు, పురడించు- పురణించు-పురాణించు, పురాయించు, పెఱుగు, పేరుచు-పేర్చు, పొంగారు, పొంపిరివోవు, బుగులుకొను, మలయు, మిటారించు, మీఁరిఁబోవు, మెండుకొను, రెచ్చు, రేఁగు, రేయు-రేయు, అంపిలు- అంపిల్లు, లాఁతసేయు, లాయు, విక్కు, విరియు, సెలయు, సోఁకించు, హవణిల్లు. ("చూ, హవణిల్లు. 2"); 2: చూ, వికసించు.

విజృంభితము. సం. విణ. 1. వికసించినది: చూ, సంఫుల్లము; 2. ఆవులించినది; అం. 3: చూ, ఉత్తాన కరణబంధములు [సంజ్ఞపనము. 2

విజ్ఞప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విజ్ఞాపనము: చూ,

విజ్ఞాతము. సం. విణ. ప్రసిద్ధికెక్కినది: అభిపన్నము: చూ, సంభావన. 3.

విజ్ఞాతుఁడు. సం. విణ. 1. ప్రసిద్ధకులుఁడైన తండ్రివలనఁ బుట్టినవాఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు; 2: చూ, విశ్రుతుఁడు.

విజ్ఞానమయము. అం: చూ, కోశములు.

విజ్ఞానము. సం. వి. అ. న.=విన్ననువు. 1. శాస్త్రాదులయందలి జ్ఞానము: చూ, హృల్లేఖము. 2, 2. విశేషజ్ఞానము: చూ, హృల్లేఖము. 2; 3. చాతుర్యము: చూ, సామర్థ్యము. 1; 4. కార్యము: చూ, వ్యాపారము. 1; అం. 5: చూ, బౌద్ధశాస్త్రస్కంధములు.

విజ్ఞాపనము. సం. వి. అ. న.=విన్నపము: చూ, విజ్ఞప్తి. [విన్నవించు.

విజ్ఞాపించు సం. స. క్రి. మందలించు: చూ,

విజ్ఞుఁడు. సం విణ: చూ, సమర్థుఁడు.

విజ్ఞె. దే. వి. 1. తన్నుకొనుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము, జై. 5, ఆ. 192: చూ, హాహా; అ. క్రి. 2: చూ, వ్యాకించు. ఉ, హరి. ఫూ, ఆ. 50. (ఆమే్రడితమందు విజ్ఞెవిజ్ఞె. స్కాం. 4, ఆ. 58.)

విజ్జోడు. ద్వ. విణ. (వీసు+జోడు) సరిజోడుకానిది, సరికానిది. వైజ.1, ఆ. 108: చూ-వీసు జోడు. [ఆ. 79: చూ, వేఱుపడు.

విజ్జోడుపడు. ద్వ. అ. క్రి. భేదపడు. కళా. 5,

విటంకము. సం. వి. అ పుం, న: చూ, కపోతపాలి. 1—2: (చూ, లోన, వలభి-కు.)

విటకత్తె. మి. వి. విటుకులాఁడి: చూ, విటి. (వైకృతిఅని పురుషోత్తము కవీయము.)

విటకాఁడు. మి. వి: చూ, విటుఁడు (వైకృతి అని పురుషోత్తమ కవీయము.)

విటతటము. దే.వి. (రూ-విటతాటము-విటతాటనము- వీటతటము- వీటతాటనము- వీటతాటము), తాఱుమాఱు: చూ, వ్యత్యయము.

విటతాటము దే. వి.-పై-భాగ.3, స్కం.805.

విటతాటనము దే. వి. —పై.— [మాతుఁడు.

విటమాత. సం. విణ. బడవ-బడవా: చూ,

విటపము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. చిగిరించిన కొమ్మ: చూ, శాఖ. 1; 2. కొమ్మ: చూ, శాఖ. 1; 3. చిగురు: చూ, విస్రిమము; 4. బోదజేనిచెట్టు: చూ, వృక్షము.

విటపి. సం. వి. న్. పుం 1. చెట్టు: చూ, వృక్షము; 2. మఱ్ఱి*: చూ, స్కంధజము.

విటప్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విటశ్రేష్ఠుఁడు: చూ, విటుఁడు.

విటరాయుఁడు. వై. వి. —పై.—

విటాలిక. సం వి. అ. స్త్రీ. చిళిగలిశేరు, దీక్షపత్రము.*: చూ, వక్షకేతువు. [స్వైరిణి.

విటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.= విటుకులాఁడి: చూ,

విటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విటకాఁడు, అశిపకుఁడు, అభీకుఁడు, ఉపపతి,

ఉపపతుఁడు, ఉపుఁడు, కంచుకి, కక్షావేక్షకుఁడు, కామకేళి, కాములుఁడు, కామి, కుమారుఁడు, ఖర్పరుఁడు, చంచలుఁడు, చుంబకుఁడు, ఛిత్వరుఁడు, ఛిదురుఁడు, జారుఁడు, టారుఁడు, ణ,తరలుఁడు, నారంగుఁడు, పల్లవుఁడు, పీఠకేళి, పీఠమర్దుఁడు, భవిలుఁడు, భృంగుఁడు, మింతుఁడు, ముదిరుఁడు, లంగుఁడు, విదూషకుఁడు, వ్యాళీకుఁడు, శృంగారి, షట్ప్రిజ్ఞుఁడు, షిడ్గుఁడు-షిద్గుఁడు. (తె. ప).-అంటుగాఁడు. ఎంగిలివాఁడు, కోడె, కోడెకాఁడు, గోవాల్లు, చెలువుఁడు, జోమ్మకాఁడు- జోమ్మికాఁడు- జోమ్మఁడు, తిరుగుఁబోతు, వనుపుకాఁడు- నన్పుకాఁడు, పెఱమగఁడు, బోజేఁగు, మిండగాఁడు- మిండగీఁడు- మిండఁడు, మేలువాఁడు, ఱంకుఁబోతు, ఱంకుమగఁడు, లంజెకాఁడు, వెచ్చెకాఁడు, వేడుకకాఁడు- వేడ్కకాఁడు, సొగసుకాఁడు, సొబగుఁడు, హావుసుకాఁడు-హౌసుకాఁడు. తద్వి:-చూ, వైశికుఁడు. 1; అం. 2: చూ, నాయకసఖులు; 3: చూ, నాయకులు. [(ద్వ.అనికర)

విటుకులాఁడి. వై. వి=విటి: చూ, స్వైరిణి.

విట్ఖదిరము. సం. వి. అ. పుం. 1. తుమ్మ*: అజభక్షము, అపామారకము, అరిమేదము, అశ్వదుగ్రివు, అహిమారకము, కఫాంతకము, కింకిరాలము, కుష్ఠారి, కేదరము, క్షేమము, గోశృంగము, చతురశ్రి, బర్బురము-బర్భూరము, వజ్రాక్షి. (తె).-తుమ్మ, నల్లతుమ్మ, బొబ్బలి: (చూ, తుమ్మకుటుంబము) ("చూ, సోమవల్కము"); 2: చూ, వెలివేండ్రి; తద్వి.-(తె)వెట్టితుమ్మ.

విట్చరము. సం. వి. అ. పుం. ఊరఁబంది: చూ, సూకరము. [చూ, శారిక. 1.

విట్సారిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పీతిగోరువంక:

విట్టము. దే. వి. పీరుపాటు: చూ, సత్యము. 1.

విట్టాలయము. అం: చూ, విన్నాణములు.

విట్టీ. వా. వి. 1. తమాషా; 2. యుక్తి.

విట్టు. సం. వి. శ. పుం. 1. కోమటి: చూ, వైశ్యుఁడు;వ. స్త్రీ.2: చూ, విష్ఠ.[వైశ్య.1.

విడంగ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కోమటిది: చూ,

విడంగము. సం. వి. అ. పుం, న. 1: అమోఘ, కుష్ఠఘ్ని, కృమికంటకము-క్రిమికంటకము-క్రిమికంటకము, కృమిఘ్ని, క్రమిఘ్నము-క్రిమిఘ్నము, కృమిరిపువు, క్రిమిశత్రువు, క్రిమిజిత్తు, కేరలము, కైరాతతము, కైరాతతండులము, కైరాలము, కైవలము, గర్దభము, చిత్రతండుల- చిత్రతండులము, జంతుహృద్రోగఘ్నంకులము, తండులము, రసాయనము, వేల్లము. (తె) వాయివిళంగము- వాయువిళంగము*; 2. వంటయుప్పు: చూ, సౌవర్చలము (లవణము. 1.); విణ. 3. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు.

విడంబన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. అనుకరించేట; 2.=వేడబము: చూ, వేడబము (వంచన).

విడంబనము. సం. వి. అ. న.—పై.—

విడంబించే. సం. స. క్రి. 1: అనుకరించే; 2. మోసపుచ్చే: చూ, వంచించే.

విడఁద్రొక్కు. దే. స. క్రి. విడుచే: చూ, విసర్జించే. [వడు. 4.

విడఁబడు. వా. అ. క్రి. బరిదెగు: చూ, విడి

విడనాడు. దే. స. క్రి: చూ, విడఁద్రొక్కు.

విడవలి. దే. వి. ఇండ్లకుకప్పెడుగడ్డి:వంజో. (విడవలిలోనగువానికట్టు; విడవలిలోనగు వానిగంటు.) [వ్రాసికొనిన పత్రము.

విడాకు. వా. వి: భార్యాభర్తలఎడఁబాటునకై

విడి. దే. వి. 1: చూ, విసర్జనము; 2. కృత్రిమపద్మరాగకాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 3.అరుణకాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 4. వ్రీతావము: చూ, వాఁడిమి; 5. క్రోధము: భాగ.

1, స్కా. 471: చూ, రోషము; 6. పరా క్రమము: చూ, శౌర్యము; 7. ప్రత్తికాయ లోనిపీచు. కళా. 8, అ. 12; విశే. 8. అరు ణము. స్వా. 3, అ. 110: చూ, వర్ణము.6; 9. ప్రత్యేకమైనది. "విడాకు, విడివాస, ఒకరొద్దు విడిగామేయుచున్నది."; 10. విడు వఁదగినది. "విడికథ:": చూ, విసర్జనీయ ము. 2; 11. పనినుండి విడిచినది. "విడి కోడె."; క్రి. విశే. 12. ఒంటరి. "విడిమట్టు.".

విడిగోలు. దే. వి. 1. మాఱుపు: చూ, వినిమ యము; విశే. 2. పనిలేనిది.

విడిచివాటుగుదియ. ద్వ. వి. సాఁగు, భిండిపాల ము: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు (బాణ ము. 1.)

విడిదల. ద్వ.వి. (విడిది+తల) (రూ-విడిది-విడి పట్టు- విడిమట్టు- వీడు- వీడుపట్టు) విడియు చోటు (దండువిడియుచోటు స్కంధావార ము,దండునందొక్కొక్కఁడు విడిసినచోటు శిబిరము): చూ, స్కంధావారము. 1.

విడిది. దే. వి. 1.—పై—1; 2. పెండ్లికి తర లివచ్చిన పెండ్లివారు విడిసినచోటు: వీడుప ట్టు; 3. విడియుట. [ల. రుక్మి.3, అ. 145.

విడిపట్టు. దే. వి (విడిది+పట్టు): చూ, విడిద

విడిమట్టు. దే. వి. 1: చూ, వీడుపట్టు. 3. య. 2, అ. 36; 2. కాఁపురము: చూ, సంసార ము. 1; 3: చూ,విడిదల;వా.4.ప్రత్యేకము: చూ, వేఱు. [50: చూ, హిరణ్యము. 3.

విడిముడి. దే. వి. ధనము. అప్ప, బాల, కాం.

విడిముడిగలవాఁడు. దే. వి. ఆఢ్యుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు.

విడియ. వై.వి.=వీటికా. (రూ-విడియము-విడె ము- విడ్యము- వీడియము- వీడెము- వీడ్య ము) తాంబూలపు బీడి: చూ, విడెము.

విడియము. వై. వి.= —పై.—

విడియు. దే. అ.క్రి. 1. బాటసారులు దారిలో నొకచోటవిడుచు. తవ్వి.- పాళెంబువిడు; 2. పీడు: చూ, సడలు. 6; 3. జాఱు: చూ, సర్లు. 2.

విడివడు. ద్వ. అ. క్రి. రూ- విడువడు. 1.జాఱు. పంచ. నా. 3, అ. 250: చూ, సుర్లు. 2; 2. పీడు. శశాం. 4, అ. 74: చూ, సడలు. 6; 3. తెగనుండి వేఱుపడు; 4. నిర్బంధమునుండి తొలఁగు: రూ- విడుప డు-విడఁబడు, బరిగెను.

విడివాటుబడియ. దే. వి: చూ, విడిచి వాటుగుదియ. కవిక. 4, అ.

విడివేఁట. దే. వి. దేగవేఁట. య. 2, అ. 28: చూ, వేఁట. 3. (చూ, విడి, వేఁట)

విడివోవు. దే. అ. క్రి. వదలు: చూ, సడలు.6.

విడు. దే. అ. క్రి. 1. —పై.—; అం. ప్రే. 2: విడుచు, విప్పు. పాండు. 2, అ. 6.

విడుగడ. దే. వి: చూ,విసర్జనము.నిర్వ.7,అ.12.

విడుగర. దే. వి. —పై.—

విడుగు. దే. అ. క్రి: చూ, వికసించు.

విడుచు. దే. ప్రే. 1: రూ- విప్పు, విడు- వీడుచు; స. క్రి.2. విడ్చు: చూ, విసర్జించు, 3: చూ, పెట్టు. 9.

విడుట. దే. వి. అఱుట: చూ, విసర్జనము.

విడుత. దే. వి. తడవ: చూ, పెండియు.

విడుదల. దే. విశే. రూ-విడుమర- విడుగడ: చూ, విడుట.

విడుపరి. దే. విశే. (విడుపు+అరి) 1.పరిత్యాగ శీలుఁడు: చూ,వదాన్యుఁడు; 2. దాత: చూ, వదాన్యుఁడు.

విడుపు. దే. వి. రూ-విడ్పు. 1. దానము. య. 1, అ. 95: చూ, వితరణము; 2: చూ, విస ర్జనము.

విడుమర. దే. వి: చూ, విడుట.

విదుపడు. ద్వ. అ. క్రి. (విదుపు+పడు): చూ, రూ-విడిపడు. 1-2-3-4. భాగ.7, స్కం.253.
విదువు. అం: చూ, చిహ్నములు.
విదూరము. అం. రూ-విదూరము. వైదూర్య మణిపుట్టెడు దేశము: చూ, సీమ (1) దేశములు.
విడెము. వై. వి.=వీటికా. రూ-విడియ-విడియము-విడెము-విద్యము- వీడియము-వీడెము-వీద్యము, తములము- తమ్మలము, తమ్మ, వక్కలాకులు, వక్కాకు. (సం) — తాంబూలము, వీటి. (చూ, కారపుకిల్లి- కారాకిల్లి, కిల్లి-కిల్లీ. మొ.)
విద్చు. దే. క్రి: చూ, రూ-విడుచు. 1-2-3
విద్దూరము. వై. వి.1: చూ, మూర్ఖ్యము; 2.=విద్వర. ఉపద్రవము: చూ, విపత్తు; విశ. 3: చూ, మూర్ఖ్యము.
విద్పు. దే. వి: చూ, రూ-విడుపు. 1-2.
విద్యము. వై. వి.=వీటికా: చూ, రూ-విడెము. పాండు. 3, ఆ. 74. [విపత్తు.
విద్వరము. సం. వి. అ. న.=విద్దూరము: చూ,
విత. వై. విశ.= వృథా. రూ- వితా- వెడ. శశాం. 3, ఆ. 73: చూ, వ్యర్థము.
వితండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. (వితండవాదము) అవు ననునది కాదని వాదించెడు వాదము; విశ. 2. వేఱయినది.
వితండము. సం. వి. అ. పుం. తలుపునకువేసెడు తాళము (చూ, బీగము.)
వితంతువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ: చూ, విధవ.
వితంసము. సం. వి. అ. పుం. రూ- వీతంసము. మృగములను పక్షులనుబట్టెడు ఉరితాళ్లు: చూ, సూత్రము. 1.
వితతము. సం. విశ. 1. విరివిచేయఁబడినది; అం. 2: చూ, తతవాద్యములు.
విత తహోషితము. అం: చూ, శిక్షాకాలములు.
వితతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, విరివి. 2; 2: చూ, సమూహము.
వితథము. సం. విశ. అసత్యమైనది: అనర్థకము అనృతము, అబద్ధము, అవాస్తవము, అసత్యము, అలీకము, అహతము, కల్లము, కూటము, టక్కరి, మిథ్య, వ్యలీకము. (అన్య). ఆశాత్, కిల, మృష. (తె). -అటమట-అటమటము, కల్ల, కాఱులు, కొడిమె- కొడిమజెల్లి, జాడ, జోకు, టక్కు, టవటవ, టవలి టవళి, తవరవ, డబ్బ, డబ్బఱ- దబ్బఱ డబ్బు-దబ్బు, తక్కు, తటపట, తపళి, తనకు, తాటోటు, దుద్దు, ననుకు, నీటిప్రాలు పలువ, పలువతిట్టు, పిక్కలి(ని), పొల్ల-పొల్లుబద్దు-బద్దుర, బిత్తిరి, బురడా-బురుడు, బూటకము, బూమియ- బూమె, బొంకు బొల్లు, మసి, రిత్త, లేదుబంతి- లేదుబంటిబట్టి, వెడబము-వేడబము, సట, సబ్బండ హుళక్కి- హుళికి- హుళిక్కి. ("చూ హుళక్కి. 3.") [హార్త.
వితమరి. ద్వ. విశ. (వితము + అరి): చూ, వ్య
వితము. వై. వి.=విధ: చూ, విధము. 1.
వితరణము. సం.వి.అ.న. ఈవి: చూ, స్పర్శము.
వితరణి. సం. వి. ఇ. పుం. దాత. విక్ర. 2, 187: చూ, స్థూల లక్షణము.
వితర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊహ: చూ హం. 1 (యోచన.); 2: చూ, సంశయము 3. తర్కించుట; అం. 4: చూ, సంచారి భావములు. ("నాకిమ్మడిక్కనుమ్మలికంగ్రమ్మకొనఁ బ్రాణసఖులకుఁ దెలుపుదమా మనము వెనుదీయును. తెలుపకున్న మఱుదు కమ్మచ్చుగంబట్టి సాగఁనీయదు. ఏ చేయంగలదాన.")
వితర్కించు. సం. అ. క్రి. ఊహించు: చూ సంకల్పించు; 2: చూ, సంశయించు.
వితర్కితము. అం: చూ, సంచారిభావము బుట్టిన దృష్టులు.

వితర్ది. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అరుఁగు: చూ, వేదిక.

వితర్దిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. —పై.—

వితర్దితము. అం: చూ, స్థితకరణబంధములు.

వితర్దితకము. అం: చూ, సంభోగబంధనభేదము.

వితలము. అం: చూ, లోకములు (అధోలోకములు.)

వితస్తి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ: చూ, జేన. (చూ, హస్తము) [అవ్య. 2. వ్యర్థార్థకము.

వితా. పై. విణ.=వృథా. 1: చూ, రూ-విత;

వితాకు. దే. వి. 1: చూ, వెఱవెఱపాటు; 2. పార వశ్యము. శకాం. 2, ఆ. 78: చూ, విస్మృతి; 3. పరాకు. య. 5, ఆ. 22: చూ, స్థాకీత్యము; విణ. 4: రూ-వితాకుఁడు (వం).- నిశ్చేష్టితుఁడు; 5. నిశ్చేష్టితురాలు: చూ, స్త్రీ; 6: పరవశుఁడు. విజ. 1, ఆ. 138

వితాకుఁడు. దే. విణ: చూ, రూ- వితాక. 4. రామా. 8, ఆ. 121; పంచ. వేం. 3, ఆ 103.

వితాకుపడు. ద్వ. అ. క్రి. నిశ్చేష్టితుఁడగు.

వితానము. సం. వి. అ. పుం, న. 1: ఉల్లాభము, ఉల్లోచము, కత్షకము, కదకము, చంద్రికము, చందాప్రము. (తె).- ఉల్లడ- ఉల్లెడ, ఉల్లబము, ఎల్లడ, కలువడము, చేందువ- చేందువా, తలిమము, మేలుకట్టు; 2: చూ, యజ్ఞము; 3. విస్తృతి: చూ, విరివి. 2; పుం. 4: చూ, సమూహము; 5. అవసరము, అదను (అనికొందఱు): చూ, సమయము. 1; విణ. 6: చొరవలేనిది: చూ, మంథరము. 2; 7. మెల్లగాఁబోవునది: చూ, మ ం థ ర ము. 3; 8: చూ, శూన్యము. 1; అం. 9. (వితాన) చూ, వృత్తము. 1: (జ, మ, గగ, 8 వఛందస్సు.")

వితావిత. పై. విణ.=వృథావృథా. మిక్కిలి వ్యర్థము. శకాం. 2, ఆ. 20: చూ, వ్యర్థము.

వితాళచతుష్పద. అం: చూ, వృత్తము. 1. "భాను యుగముపై-పయినవలనిం, పూనమణివిరతి-నొందిధరలో, జాకలయఁజను-ష్పదవితాళా, ఖ్యానమున వినా-యక తురంగా.")

వితాళితము. అం: చూ, పుటక్రియలు.

వితీర్ణము. సం. విణ. 1. దాఁటఁబడినది: అవతీర్ణము, ఉత్తీర్ణము, తీర్ణము: చూ, లంఘా. 3; 2. ఇయ్యఁబడినది: ఉచితము, ఉత్సృష్టము, దత్తము.

వితీర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, వితరణము.

వితున్నకము. సం. వి. అ. న. 1: కుస్తుంబరి- కుస్తుంబురువు, ధన్యాకము- ధాన్యాకము. (తె) - కొతిమిరి- కొతిమెర- కొతిమెరి- కొత్తమిరి- కొత్తిమెరి, దనియము.*; 2: చూ, మయిలుతుత్తము: చూ, రసాంజనము; పుం. 3. నేలయుసిరిక*: చూ, శివ. 4.

వితున్నము. సం. వి. అ. న. 1. నీరుచెంచేలి*: చూ, సునిషణ్ణకము; 2. పాఁచి*: చూ, శైవలము; 3: చూ, వితున్నకము. 2.

విత్తి. దే. వి. మిక్కిలి సన్నగోనె: చూ, సంచి.

విత్తనము. దే. వి: రూ-విత్తు, గింజే, (బ) గింజలు, పిక్క, పిలక-పిల్క. (సం).-పిల్లాకము, బీజము. తద్వి.-౧: టెంక; ౨: డొక్క- బుఱ్ఱ, బుఱ్ఱ; 3: పిచ్చె-పిచ్చె.

విత్తనాలకట్ట. వా. వి. గడ్డివెంటియందిమిడ్చిన విత్తనములకట్ట: ముడికట్ట.

విత్తము. సం. వి. అ. న. 1. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3. తద్వి.-ప్రీతిపత్తము: (చూ, లబ్ధి. 1-2.); విణ. 2. తెలియఁబడినది: చూ, వ్యక్తము. 2; 3. పొందఁబడినది: చూ, సంసక్తము; 4. ప్రసిద్ధికొండినది: సంభావన. 3; 5. విచారింపఁబడినది: చూ, విచారితము.

విత్తు. దే. వి. 1: చూ, విత్తనము; స. క్రి. 2. (విత్తనములు) చల్లు: చూ, సంప్రోక్షించే.

విత్తుఁడు. సం. విణ: చూ, విశ్రుతుఁడు.

విత్తెడువాఁడు. వా. విణ: చూ, వప్త. 2.

విత్తైషణము. అం. (ధనేషణము.): చూ, ఈషణత్రయము.

విదగ్ధ. అం. (వాణిని) మున్నది సం॥ల మింమే జీవ్వనముగలఅఁడుది: చూ, యౌవనభేదములు.

విదగ్ధుఁడు. సం. విణ. 1. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు; 2. చోరవకాఁడు: చూ, సాహసికుఁడు

విదరము. సం. వి. అ. న. చీల్చుట: చూ, స్ఫోటము.

విదర్చిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-విచర్చిక, కండువు, కండూతి, కండూయ, కండూయనము, కచ్ఛువు, ఖర్జువు, ఖసము, పాము, పామము, వ్రణము. (తె).— కండు, కసి, కసిమిరి, గజ్జి, గురగుర-గుఱగుఱ, గుల, గులగుల, చిడుము, జిల, తీఁట, తీంట్రము, తీవిరము, దురద, దూల, నవ, నస, నుస, బులుపు, రాక. (చూ, వ్రణము.)

విదర్భ. అం: చూ, దేశములు. (విదర్భము)

విదలించే. వా. సం. స.క్రి: చూ, రూ-విదళించే.

విదశలకు సూక్ష్మదశలుకట్టు పద్ధతి. అం. ఎవని దశలో నెవనిసూక్ష్మదశను కనుఁగొనవలెనో యట్టివాని విదశాపరిమాణమును సూక్ష్మదశానాథుని మహాదశాసంవత్సరసంఖ్యచే గుణించవలెను. అట్లుగుణించిన మొత్తమును 120 చే భాగించినయెడల సూక్ష్మదశా పరిమాణము తెలియును.

విదళనము. సం. వి. అ. న. కందులులోనగువాని పప్పు: చూ, సూపము.

విదళించే. సం. స. క్రి. 1. మిక్కిలిఖండించే: చూ, సెలగు; 2. మిక్కిలిభేదించే: చూ, స్ఫోటించే; 3: (తె).—దులుపు, రాలఁగొట్టు, రాలుచే, విదలించే, విసరు. తద్వి.— పోడించే- పోపలించే.

విదళింపు విలకడ. అం: చూ, ఉపవీతములు.

విదాకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెలమ: చూ, సరస్సు. 1; 2. పిల్లనూయి: చూ, సరస్సు. 1; విణ. 3. చీల్చునది.

విదారకుఁడు. సం. విణ: దారకుఁడు.

విదారణము. సం. వి. అ. న. 1. చీల్చుట: చూ, స్ఫోటము; 2. చంపుట: చూ, హింస. 1; 3: చూ, యుద్ధము. (ప్రవిదారణముఅనియు.)

విదారి. సం.వి. ఈ. స్త్రీ.1. తెల్లనేలగుమ్మడి*: చూ, సర్వతోభద్ర; 2.ముయ్యాకుఁబొన్న*: చూ, సాలపర్ణి; 3: చూ, రోగము. 1.

విదారించు సం. స. క్రి. చీల్చు, వ్రచ్చు: చూ, స్ఫోటించే.

విదారిగంధ. సం. వి. అ.స్త్రీ: చూ, విదారి.2*.

విదారితమగు.మి. స. క్రి.చీలు: చూ,స్ఫోటించే.

విదారితము. సం. విణ: చూ, విచ్ఛిన్నము. 3.

విదాహము. వా. సం. వి. అ. పుం: మిక్కిలిదప్పిక: చూ, వెక్కిలి.

విదిక్కు. సం. వి. శ్. స్త్రీ. రెండుదిక్కులనడుము: (సం)అపదిశము, అస్రము, ఉపాంతము, కోణము, సంబాధము. (తె).—ఇఱుకు, కోన, గొంది, గొతి, గొబ, అయిమూల-ఐమూల, మూల,మూలవాటు, రోక. తద్వి.— ౧. పర్వతముయొక్క అత్యల్పకోణమునకు.—(తె).—గొంది, మూల; ౨. నాలుగు మూలలకు. (తె).—చేపు పదము —చొపదము. ("చూ, హరిత్తు. 1.")

విదితమగు. మి. స. క్రి: వికదమఁగుచే, అధిగమించే, గ్రహించే-గ్రహియించే. (తె).— ఎఱుకఁబడు, తెలియు, పట్టువడు.

విదితము. సం. విణ. 1. తెలియఁబడినది: చూ, వ్యక్తము. 2; 2. అంగీకరింపఁబడినది: చూ, స్వీకృతము.

విదియ. వై. వి.=ద్వితీయ. పక్షమందు రెండవతిథి: చూ,తిథి-తిథులు.(చూ,హరివాసరము.)

విదీర్ణము. సం. విణ. చీల్పఁబడినది: చూ, విచ్ఛిన్నము. 3. [చూ, సడలు. 4.

విదుర. దే. అ. క్రి. రూ—విదులు. గళితమగు:

విదురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ధృతరాష్ట్రుని

తమ్ముఁడు; విణ. 2. తెలియునట్టివాఁడు; 3. తెలిసినవాఁడు: చూ, సుధి.

విదురుచు. దే. క్రి. రూ-విదుర్చు-విదులుచు-విదుల్చు-విదుర్చు, విదిలించు, విదురఁజేయు.

విదురుపు. దే. వి. విదురుచుట: రూ-విదుర్పు, విదులుపు-విదుల్పు.

విదుర్చు. దే. క్రి: చూ, రూ-విదురుచు.

విదుర్పు. దే. వి: చూ, రూ-విదురుపు.

విదులము. సం. వి. అ. పుం. (రూ-విచులము-విదులము) 1. ప్రబ్బ*: చూ, సహస్రవేధి 2; 2. నీరుప్రబ్బ*: చూ, పవాసవేధి. 2.

విదులు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-విదురు.

విదులుచు. దే. క్రి: చూ, రూ-విదురుచు.

విదులుపు. దే. వి: చూ, రూ-విదురుపు.

విదుల్చు. దే. క్రి: చూ, రూ-విదులుచు.

విదుల్పు. దే. వి: చూ, రూ-విదులుపు.

విదువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఏనుఁగు కుంభస్థల మధ్యము: చూ, హస్తి.

విదుషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విద్వాంసురాలు: చూ, స్త్రీ. [విదూరకము.

విదూరము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-

విదూషకుఁడు. సం. విణ. 1. పరులను దూఱు వాఁడు; 2: చూ, విటుఁడు; అం. 3. (ఆత్మవీరుఁడు): చూ, నాయకసఖులు; 4: చూ, నాయకులు. [చూ, సువవి. 1.

విదూషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: పొట్టికాఁకర*.

విదేశము. సం. వి. అ. పుం. ఇతరదేశము.

విదేశీయుఁడు. సం. విణ. ఇతరదేశస్థుఁడు.

విదేహము. సం. విణ. 1. దేహములేనిది; అం. 2: చూ, సీమ (1) (దేశములు); 3: చూ, తంత్రములు.

విద్దియ. వై. వి.=విద్యా. రూ-విద్దె: చూ, విద్య.

విద్దె. వై. వి.= —వై.— [క్రీడ

విద్దియము. వై. వి.=వేద్య, విద్యా: చూ, బాల

విద్దెము. వై. వి.= : చూ, రూ-విద్దియము.

విద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=విద్దె-విద్దియ. 1. ఆగమము, ఆమ్నాయము, నిపఠము-నిపాఠము, పఠనము-పాఠము. (తె) —చదువు, విద్దియ-విద్దె. తద్వి.—౧. పాఠము; ౨: అనుసంధానము; 3: అనుగవచనము, తురాయణము; ర. (తె):—నెఱవిద్దె, ౫: పఠనము, విద్య. (తె).—సంత, 2. జ్ఞానము: చూ, [illegible]ఖము 2; పా 3 ఉపమానము:— [illegible]భావ సరస్వతి; అం. 4: చూ, మదములు; 5: చూ, దానములు; ట 6: చూ, విద్యలు.

విద్యచెప్పినవాఁడు. అం: చూ, పితలు.

విద్యమానము. సం. విణ: వర్తమానము.

విద్యలు. అం. 1. చతుర్విద్యలు.- ఆన్వీక్షికి (ఇందు విజ్ఞానము తెలుపఁబడును), త్రయి (ఇందు ధర్మాధర్మములు తెలుపఁబడును), వార్త (ఇందు అర్థానర్థములు తెలుపఁబడును), దండనీతి (ఇందు నయానయములు తెలుపఁబడును); 2. షడ్విద్యలు - ఆకర్షణము, స్తంభనము, మారణము, విద్వేషణము, ఉచ్చాటనము, మోహనము: (చూ, శాస్త్రములు); 3. చతుర్దశవిద్యలు.- చతుర్వేదములు (ఋగ్యజుస్సామాథర్వణ వేదములు), షడంగములు (శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందస్సు, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము), మీమాంస, న్యాయశాస్త్రము, పురాణములు, ధర్మశాస్త్రము; 4. అష్టాదశ విద్యలు.— చతుర్దశ విద్యలు, ఆయుర్వేదము, ధనుర్వేదము, నీతిశాస్త్రము, అర్థశాస్త్రము, 5. అఱువదినాలుగు విద్యలు:- చూ, తంత్రములు; తద్విశేషములు.-౧: బల; ౨. [illegible]వాదము, వాచము. ("చూ, శాస్త్రములు"); పా 6. ఉపమానము.- బృహస్పతి.

విద్యాధరశాస్త్రము. అం: చూ, అస్త్రములు.

విద్యాధరుఁడు. అం: చూ, దేవతాభేదము.

విద్యాప్రిభావసూచకము. అం: చూ, ప్రిమేయములు.

విద్యాప్రిసంగసమయము. అం. (పండితుఁడగు వు): చూ, గ్రిహసమయములు.

విద్యామదము. అం: చూ, మదములు.

విద్యార్థి. సం. వి న్. పుం. చేసువుకోరువాఁడు, చేసువువాఁడు. [చూ, సుధి.

విద్యావంతుఁడు. సం. విశ. (త్. ఈ. త్):

విద్యావర్తి అం: చూ, అను భావర్తములు.

విద్యాసముద్దేశము. అం: చూ, ప్రికరణములు.

విద్యుత. అం: చూ, విద్యుత్తులు.

విద్యుత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. 1: చూ, విద్యుత్తులు; 2: చూ, సంధ్య; 3: ఐరావతి. (తె) కోలమెఱుపు; విశ. 4. మెఱుఁగు లేనిది.

విద్యుత్తులు. అం. 1: తటిత్తు, సౌదామిని, విద్యుత్తు, పీణ, చంచలము, చపలము, నిశ్చలము, అచలము (7); విద్యుత్తునకు.— అక్షణప్రిభ, అచిరద్యుతి, అచిరాభ, అణుభావము,అశనిసౌదామిని, అకాలికి,ఐరావతి,కంతి, కంకిక, క్షు,క్షణప్రిభ,క్షణిక,ఖర్జువు,ఘనరసము, ఘనవల్లిక,చంచల,చపల,చిలనీలిక, చిలిమోలిక, ఛటాభ,ఛటాంబి,తటిత్తు,రాధ,విద్యుత-విద్యుత్తు,శంప_సంప,శతహ్రిద, సంధ్య, సౌదామని-సౌదామిని, హ్రాదిని. (తె).-మించు, మిఱిమిఱి, మెఱుఁగు-మెఱుఁగు, మెఱపు-మెఱుపు-మెఱుము, మొగుల్పుట్టువు తద్వి.—౧: (తె).—తీఁగమెఱుఁగు; ౨: (తె).—తోలకరిమెఱుపు-తొలకరిమెఱుపు; 3: వీణ. (తె).—మలఁకమెఱుపు; (ఇందుకు సంబంధించిన శాస్త్రపరిభాషా పదములు.—విద్యుచ్ఛక్తి-విద్యుచ్ఛక్తిశాస్త్రము, విద్యుత్ప్రవాహము, విద్యుత్ప్రేరణ, విద్యుద్యంత్రిము, విద్యుద్ఘాత కంపము, విద్యుత్ చణుకు, విద్యుత్కారణము, విద్యుత్ప్రమాణువు-విద్యుత్కణము, విద్యుజ్జనకము, విద్యుత్ సూచకము; మఱియు.— విద్యుద్ఘటమాల-విద్యున్మాల, విద్యుద్రజ్జు, విద్యుత్ గడియారము, విద్యుత్ప్రవాహము, విద్యుదగ్రిము, విద్యుత్ ప్రిణము, విద్యుద్దీపము— విద్యుత్త్రికాశము, విద్యుద్యంత్రిము, విద్యుచ్ఛాలక-విద్యుత్ ప్రవాహ జనకోపకరణము, విద్యుల్లేఖిని, విద్యుత్ రైలు, విద్యుత్కిరణము, విద్యుత్ తారా ప్రేషణయంత్రము, వోల్టు-విద్యుచ్చలనశక్తిమాత్రి, విద్యుద్వేత్త, విద్యుచ్ఛాస్త్రజ్ఞుఁడు; మఱియు. వాతావరణజన్యవిద్యుత్తు- ఆకాశస్థవిద్యుత్తు, చలవిద్యుత్తు-గతివిశిష్టవిద్యుత్తు, ఘర్షణజన్యవిద్యుత్తు-ఘర్షణ విద్యుత్తు, చుంబకీయ విద్యుత్తు-చుంబన జన్య విద్యుత్తు, ఋణవిద్యుత్తు, ధనవిద్యుత్తు, లాక్షవిద్యుత్తు, స్థిరవిద్యుత్తు, వాల్టేయిక విద్యుత్తు, కాచవిద్యుత్తు; మఱియు.— విద్యుత్ప్రేరణము- విద్యుద్ఘటనము, విద్యుద్గతిశాస్త్రము, విద్యుత్ చుంబకము, విద్యుజ్జీవన శాస్త్రము, విద్యుత్ శోషకత-విద్యుత్ కోశాకర్షకత, విద్యుత్ సూక్ష్మకాలదర్శకము, విద్యున్మార్గము, విద్యుత్ప్రవాహమాపణయంత్రిము, విద్యుత్ మలామా-విద్యుద్ధాత్వారోహణము,విద్యుద్గతిస్థితిశాస్త్రము, విద్యుద్విచ్ఛేదనము, విద్యుద్వికారము, విద్యుచ్చుంబనీయ, విద్యుద్ధాత్వారోహణవిద్య, విద్యున్మాపకము, విద్యున్మితి, విద్యుచ్చలనము, విద్యుచ్చాలక, విద్యుచ్చాలకశక్తి, విద్యుచ్చాలక, విద్యుత్పరమాణువు- (ఋణ) విద్యుత్కణము-అణీయము, ఋణాత్మక విద్యుత్తు, విద్యుత్స్వరయంత్రిము, విద్యుత్ స్ఫురక, విద్యుదింద్రియ విజ్ఞానశాస్త్రము, విద్యుత్ మలామా, విద్యుత్ ధ్రువీయ, ధనాత్మక విద్యుత్తు, విద్యుద్దర్శకము— విద్యు

ద్దర్శని, విద్యుత్ స్థితిశాస్త్రము, విద్యుత్ వైద్యము-చికిత్స, విద్యుత్తుతో రంగువేయు పద్ధతి, విద్యుత్ మూర్ఛనము, విద్యుద్దీపములు, ఇత్యాది.(శృంగార నైషధము.7, ఆ. 183)

విద్యుద్వాహింతము. అం. 1: చూ, ఆకాశచారులు; 2: చూ, కరణములు.

విద్యున్మనోతరంగిణి. అం. (భట్టాచార్యకృతము): చూ, కావ్యనాటకములు.

విద్యున్మాల. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("మ, మ, గగ. 5 యతి. 8వ గణనస్సు. "విద్యున్మాలా, లావృత్తం. బయ్యోన్.")

విద్యోతించు. సం. అ. క్రి. వెలుఁగు: చూ, హవణిల్లు. [చూ, హవుప. 4.

విద్రధి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కనుపులోనిబల్ల

విద్రవము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-విద్రావము-ద్రవము. యుద్ధమువలనఁ బారిపోవుట: చూ, సంద్రావము; 2. బుద్ధి: చూ, హృల్లేఖము. 2; 3. నింద: చూ, నిగ్గింపు; 4. కాఱుట: చూ, స్రవము. [వము. 1.

విద్రావము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-విద్రవ

విద్రావితుఁడు. సం. విశే. యుద్ధమువలనఁ బారిపోయినవాఁడు పలాయితుఁడు. (తె) — గగ్గులుకాఁడు. [ము. 4, ఆ 220

విదుర్చు తె. క్రి: చూ, రూ-విదురుచు. పాం

విద్రుతము. సం. విశే. ద్రుతము. కరఁగఁబడినది: చూ, లీనము. 2.

విద్రుమము. సం. వి. అ పుం. 1. పగడము: చూ, రత్నములు; 2. పగడపుఁజెట్టు చూ, వృక్షము, 3: ఉపసర్గము, కిసము, కిశలము-కిసలము, కిశలయము-కిసలయము, కిసాలము-కిసాలయము, తరురాగము, పల్లవము, ప్రబలము, ప్రవాళము, లతాయావకము, విటపము, శృంగము. (తె).— ఇగురు-ఇవురు, ఈరిక, చిగురాకు, చిగురు-చివురు, -చిదుము, తలిరు, నన.

విద్రుమలత. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible] చూ, రాజాన్నము.

విద్వాంసుఁడు. సం. వి. స్. పుం. 1. చదువరి: చూ, సుధీ; విశే.2. ఎఱుకగలవాఁడు: చూ, సుధి. [(అంగము 4.

విద్వాంసులు. అం: చూ, సంభాగములు

విద్వాంసులతోసభ. అం: చూ, [illegible]

విద్వాన్ సర్వత్రపూజ్యతే. లో. విద్వాంసుఁడంతటం బూజింపఁబడును. "విద్వాన్. [illegible] పూజ్యతేయన, [illegible] ఘనుఁడు సభలన్." (పంచతంత్రము)

విద్విషుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శత్రువు.

విద్వేషణము. సం. వి. అ. న 1: చూ, ద్వేషము; అం 2: చూ, విద్యలు, 3: చూ, కళలు.

విద్వేషము. సం. వి. అ. పుం: చూ, ద్వేషము.

విద్వేషి. సం. విశే (న్. శ. ప్): చూ, శత్రువు. [నూనములు.

విద్వేషించు. సం. అ. క్రి. ద్వేషించు: చూ,

విధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. రూ-వీధ: చూ, సమృద్ధి; 2. [illegible]. చూ, వ్యాపారము. 1.

విధత. సం. వి. ఋ. పుం: చూ, రూ-విధాత-

విధము. సం. వి. ఆ స్త్రీ, అ. పుం. 1 —రీతి: అర్థము, అనుపూర్వము- అనుపూర్వి, అనుపూర్వకము, ఆవృత్తి, క్రమము. గతి, శ్రేణి, పద్ధతి, పరిపాటి, పర్యాయము, ప్రకారము, ప్రక్రమము, ప్రకృతి, ప్రక్రియ, భక్తి, భంగి, భాతి, మార్గము, విధి, వినయము, శయ్య. (అవ్య).- అపి అను, ఉప, ఏవమ్. (తె. వి).- అంగము, అంగు, అంచు, అచ్చు, అనువు, అనుదిక. ఉద్దవిడి- ఉద్దవిడి, ఎసకము, ఒప్పిదము, ఓలి, కట్టడ, కయిపు- కైపు, కయివడి-కైవడి, కరణి, కుదిరిక-కుదురు, కోవ, క్రియ, గమనిక, చందము, చొప్పు- చొప్పు, చెన్ను, చొవ్వు, జాడ, జోక, జోలి, తేప, డంబు,

వ వు లు-డా లు, త మ కు, తీ రు-
తీఋ, తెగ, తెన్నడి, తెఱఁగు-తెఱవు,
తోగ, తోయము, దారి, దినుసు-దినుస్సు,
నెవ్వ, నెఱి, పంతము, పక్కి, పగిది, పదిది,
పదకను, పముసు, పరుసడి, పసరు, పత్తి,
పాట, పాటి, పాటు, పాళము, పొలను.
పొలువు-పొల్పు, పోఁడిమి-పోణిమి, పోపి
డి, ప్రోిన, బడి, బలువిడి-బల్విడి, బాగు,
మంచల, మయి-మెయి, మయిపడి-మెయి
పడి-మైపడి, మరియాద, మాడికి-మాడ్కి,
మాదిరి-మాద్రి, మే-మై, మేర, మొగి,
మోయిను, రకము, రమణ-రవణ, రహి,
రాణ, రీతి, రూపు, లలి, లాగు, లీల,వగ,వడు
గు-వడువు, వన్నియ-వన్నె, వయినము-
వైనము, వగుపడి, వరుస, వలను, వళవు,
వహి, వావిరి, వాళి, విధము, విన్నువు,
వీఁక, వెంట, వెరవు-వెరువు,సంగడి, సంచే,
సరవి, సవురు-సౌరు, సూటి, సొరిది,
సోివి, హంగు. ("చూ, హంగు.");
2. చేయుట: చూ,విధి.2; 3. వేతనము: చూ,
సంబళిక. 2; 4: చూ, విధానము. 4.

విధవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెనిమిటిలేనిది: చూ,
స్త్రీ. తద్వి.—దిక్కులేనిది.— అనాథ,
విధవ. (తె) ఆనద, అలకి.

విధాత. సం. వి. ఋ. పుం. (రూ-విధాతృఁ
డు-ధత-ధాత-విధత.) 1: చూ, బ్రహ్మ.1;
2. రూ-విధాతృఁడు: చూ, మన్మథుఁడు;
ఆ. స్త్రీ. 3. రోహిణీనక్షత్రము: చూ,
రిక్క; అం. 4: చూ, దూతీచతుష్టయము.

విధాతృఁడు. సం. వి. ఋ. పుం: చూ, రూ-
విధాత. 1-2. [చూ, సన్న్యాసి.

విధాతృభువు. సం. వి. ఉ. పుం. నారదుఁడు:

విధానము. సం. వి. అ. న. 1.చేయుట, విధము,
విధి: చూ, వ్యాపారము. 1; 2. ఆజ్ఞ: చూ,
సెలవు; 3. పూజ: చూ, సపర్య; 4. ఏనుఁ
గున కిచ్చే ఆహారపుముద్ద, కరికవలము, పుల
కము, విధము: చూ, సాదము. (1); 5. ఉ
పాయము: చూ, వెరవు; 6. ధనము: చూ,
హిరణ్యము. 3.

విధాయకము. సం. వి. అ. న. ఆజ్ఞ:చూ,సెలవు.

విధాయకుఁడు సం. విశే. విధించువాఁడు:
విధాయి.

విధాయి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్)—వై.—

విధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చూ, విధాత. 1;
2. చేయుట: చూ, వ్యాపారము. 1;
3. కాలము: చూ, సమయము. 1; 4. భాగ్య
ము: చూ, సంపత్తి. 1; 5. ఏర్పాటు (ఇది
త్రివిధము.— అపూర్వవిధి, నియమవిధి,
పరిసంఖ్యావిధి);స్త్రీ. 6. రోహిణి: చూ,
రిక్క; 7: చూ, విధము. 1; అం. 8: చూ,
అలంకారము. 3. ("సిద్ధవిషయమును చెప్పు
ట. ఉదా.—పంచమం బెత్తుగడ సేయు
నపుడె కోయిలయని తెలియఁబడు.");
9: చూ, విధులు. (ఇది వేదాంగమైనవిధి).

విధించు. సం. స. క్రి. 1. కట్టడచేయు; వా.
2: చూ, సృజించు.

విధుంతుదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాహు
గ్రహము: చూ, రాహువు. 1.

విధుతము. సం. విశే. రూ-ధుతము. 1. విడువఁ
బడినది: చూ, సముజ్ఝితము; 2. కదలింపఁ
బడినది: చూ, వేల్లితము. 2; అం. 3: చూ,
శిరఃక్రియలు; 4: చూ, ముఖక్రియలు.

విధురము. సం. వి. అ. న. 1. ఎడఁబాటు:చూ,
విరహము; 2:చూ,వైకల్యము; విశే.3. ఎడఁ
బాటునొందినది; 4. వైకల్యమునొందినది.

విధురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భార్యావియోగ
మైనవాఁడు: అయోగుఁడు.

విధులు. అం: అపూర్వవిధి, నియమవిధి, పరి
సంఖ్యావిధి (3.) (చూ, విధి, 5-9.)

విధువనము. సం. వి. అ. న. (రూ-విధూవనము. విధువము-విధవనము- విధూన్యము-విధూయము-విధన్యము- విధాన్యము) కదలించుట చూ, స్ఫారము. 1 (లోలము. 1)

విధువము. సం. వి. అ. పుం —పై.—

విధువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. చంద్రుఁడు చూ, హిమాంశువు; 2. విష్ణుఁడు: చూ, విష్ణువు 1; 3. కర్పూరము: చూ, సితము. (2)

విధూతము. సం. విణ. 1: చూ, విధుతము. 2; 2. విడువఁబడినది: చూ, హీనము. 3; అం. 3: చూ, శస్త్రములు.

విధూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చూ, విధువనము.

విధూవనము. సం. వి. అ. న. —పై.—

విధేయుఁడు. సం. విణ. వినయముగలవాఁడు: అనూచానుఁడు, ఆశ్రవుఁడు, వచనప్రకారకర్త, వచనేస్థితుఁడు, వశవర్తి, వినయగ్రాహి, వినయశీలుఁడు, వినీతుఁడు, శిష్టుఁడు. (తె).—మాటదాఁటనివాఁడు, మేపడికాఁడు. (చూ, సేవకుఁడు.)

విద్ధకము. అం: చూ, అజాతస్మరాలింగనములు.

విద్ధకర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: రూ-విద్ధకర్ణిక-విద్ధపర్ణి, అంబష్ఠ, ఏకాష్ఠీల, కుచేల-కుచేలి, పాఠ, పాపచేలి, ప్రాచీన, రస, వక్త్రి, వనతిక్తక, వృకి, శివ, శ్రేయసి, స్థాపని. (తె).—అగలుసొంటి, చిఱుబొద్ది, పాటతద్వి.— (తె) విసబొంది-విసబొద్ది*.

విద్ధకర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. —పై.—

విద్ధపర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కానుగు*: చూ, శాదఘ్నము.

విద్ధపర్ణి. సం. వి. ఈ స్త్రీ: చూ, రూ-విద్ధకర్ణి*.

విద్ధము. సం. విణ. 1. తొలువఁబడినది: ఛిద్రితము; 2. త్రోయఁబడినది: అస్తము, ఈరితము, క్షిప్తము, నికృతము, నిరస్తము, పర్యుదస్తము, ప్రణీతము. (తె).—పొల్లు; 3. బాధింపఁబడినది: చూ, వేధితము. 2; 4. సమానమైనది: చూ, సుషమ. 2.

విధ్యర్థకము. అం. ధాతువు చివర (అవి) చేరిన విధ్యర్థకమగును. "చేయునది."

విధ్వంసము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి ధ్వంసము: చూ, సంస్థ. 3

వినఁబడు వా. అ. క్రి: వినిపించు.

వినకపోవు. వ్యా. స. క్రి: చూ, పెడచెవిఁబెట్టు.

వినత. సం వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గరుత్మంతునితల్లి: చూ, సవిత్రి 1;2 వంపుపెట్టె: చూ, సందుకా.

వినతము. సం విణ. 1. వంకరైనది: చూ, వేల్లితము. 3; 2. వంగినది: చూ, వక్రము; 3 గురుశిక్షితమైనది.

వినతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, వినయము 1; 2. నమస్కారము: చూ, మాణిగలు.

వినతుఁడు. సం. విణ: చూ, ప్రణతుఁడు. 2.

వినతేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రూ-వైనతేయుఁడు. గరుత్మంతుఁడు: చూ, హరివాహనుఁడు.

విననివాఁడు. దే. విణ: చూ, బధిరుఁడు.

వినమితము. సం. విణ. మిక్కిలివంగినది: చూ, వక్రము. [యము. 1.

వినమ్రిత. వా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, విన

వినమ్రము. సం. వి. అ. న. 1. తగరము: చూ, పూన్న (లోహము. 1-౭.); విణ. 2. మిక్కిలి వంగినది: చూ, వక్రము.

వినమ్రుఁడు. సం. విణ. మిక్కిలివంగినవాఁడు: నమ్రుఁడు, ప్రణతుఁడు, ప్రవణుఁడు. (తె).—వంగినవాఁడు.

వినయ అం: చూ, వృత్తము. 1. ("ఒక్కొక్క పాదమునకు ఒకసగణము. శివ ఛందస్సు.")

వినయగ్రాహి. సం. విణ: చూ, విధేయుఁడు.

వినయము. సం. వి. అ. పుం. 1: ప్రణయము, ప్రణతి, ప్రసరము, మానన, వినతి, వినమ్రత. (అన్య).— అ. (తె).— అడఁకువ-అణఁకువ-అణుఁకువ, డింగు, మందట, మడుఁ

గు-మడువు-మడ్గు-మణుఁగు-మణువు, మే
వడి, వందిలీకము; 2. గురుశిక్ష.

వినయశీలుఁడు. సం. విణ: చూ, విధేయుఁడు.

వినశ్యతి. అం: చూ, భావవికారములు.

వినాత. అం: చూ, భిన్నపంచమజభాషలు.

వినాముఖము. సం. వి. అ. పుం. బౌద్ధాలయము: చూ, సదనము. 1.

వినాయకుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=వెనకయ్య. (స్వతంత్రుఁడౌటవలనఁ దనపయిపెర ప్రభువు లేనివాఁడు, దుష్టులనువిఘ్నములను శిక్షించే వాఁడు.): అనేకపముఖస్వామి, ఆఖువాహనుఁడు, ఇభుఁడు, ఉమాసుతుఁడు, ఉమో ద్భవుఁడు, ఏకదంతుఁడు, ఐశుఁడు, కరిముఖుఁడు. గ, గజాననుఁడు, గణపతి, గణాధిపతి, గణాధిపుఁడు, గణాగ్రణి, ఢుండి, త్రిధాముఁడు, ద్విదేహుఁడు, ద్వైమాతురుఁడు, న, పృశ్నిశృంగుఁడు, మూషికాంచనుఁడు, లంబోదరుఁడు, వజ్రదంతుఁడు, వానవుఁడు, విఘ్ననాయకుఁడు, విఘ్ననాశకుఁడు, విఘ్ననాశనుఁడు, విఘ్నరాజు, విఘ్నవినాయకుఁడు, విఘ్నహారి, విఘ్నుఁడు, విఘ్నేశుఁడు, వృషాంకుఁడు, సుముఖుఁడు, హేరంబుఁడు. (తె.):—ఇద్దఱుతల్లుల ముద్దుబిడ్డఁడు, ఏనుఁగు మోముసామి, ఒంటికొమ్ము వేలుపు, కుడుముల తిండికాఁడు, కొక్కురవుతు- కొక్కురౌతు, కోడెపెక్కుమువానన్న, గఱి(రి)కజేఁ మెచ్చేగబ్బి వేల్పు, గుంజిళ్లుపెట్టించే కొమవేల్పు, గుజ్జువేలుపు, గొప్పబొజ్జగలాఁడు, గొప్ప మెయిపోడ, చేటచెవుల వేలుపు, చేటవీనులసామి, జేజితల్లులబిడ్డ, టింగణాసామి, పగడపంటికొర, పనిచెఱుచే వాఁడు, పనిచెఱుపువేల్పు, పాఁపజేందెములమేటి, పాఁపజేన్నిగట్టు, పిళ్లారి, పెద్ద కడుపువేల్పు, బిబ్బికడుపువేల్పు, బొజ్జదేవర, మూక్కంటి తొలిపట్టి, ముక్కంటిపండుల మెక్కెడు దిండిఁడు, మొదటివేల్పు, మొట్టికాయలమెప్పు, మ్రొక్కువారల పను లోఁ జెక్కఁజేసెడుసామి, వంకరతొండంబువాఁడు, వెనకయ్య. ("మా, హేరంబుఁడు."); 2. చూ, బుద్ధుఁడు; 3. చూ, హరివాహనుఁడు; 4. గురువు: చూ, సురాచార్యుఁడు (పంతులు. 1); అం. 5: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు.

వినాయకుపిరి. మి. వి: చూ, బాలక్రీడ.

వినార్థకములు. అం: కాక, తప్ప, తక్క. (3)

వినాశకాలే విపరీతబుద్ధిః. లో. నశించిపోవు కాలమున వ్యతిరేకపు బుద్ధులు కలుగును. ("వినాశకాలే విపరీతబుద్ధిః" అను వచనం బేల తప్పు.") (నీతిచంద్రిక).

వినాశము. సం. వి. అ పుం. 1. చేటు: చూ, సంస్థ. 3; 2. చోడము: అదర్శనము.

వినికి. దే. వి. (రూ-వినికిడి, వినుకలి-విన్కలి-విన్కి.): చూ, శ్రవణము. 2. [ర్థమున ఇడి.]

వినికిడి. దే. వి. (వినికి + ఇడి).—పై.—(స్వా

వినిగూహితము. అం: చూ, అధరము. 6.

వినినిందించే. మి. స క్రి. మిక్కిలినిందించే.

వినిపాతప్రతీకారము. అం: చూ, అంగపంచకము.

వినిపించే. వా. అ. క్రి: వినఁబడు, వినుచే.

వినిమయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వస్తువుల మాఱుపు: ఆపమిత్యకము, నిమయము—నిమేయము- నైమేయము, పరిదానము, పరివర్తనము-పరివర్తము-పరీవర్తము, ప్రతిదానము, బంధకము. (తె).—కుండమార్పు, సిరాయింపు (షిరాయింపు), బదలాయింపు, మారుగడ, మారకము-మాఱకము-మార్కము, మాఱుపు-మార్పు, విడిగోలు, వినిగోలు, వీడు; 2. కుదువ: చూ, వారకము (1); అం. 3: చూ, స్వామ్యములు.

వినియుక్తము. సం. విణ. వినియోగింపఁబడినది. (నియోగింపఁబడినది=ప్రతిసరము)

వినియోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉపయోగము: చూ, సమృద్ధి; 2. ఉపయోగించుట: 3. నియమనము: చూ, సత్యము 1.

వినియోగించు. సం. స. క్రి. ఉపయోగపఱచు: (తె). వాడు, వీలు. [విపాగ్రింతము.

వినిర్గతము. సం. విణ. బయలువెడలినది:

వినివర్తితము. అం: చూ, పార్శ్వక్రియలు.

వినివృత్తము. అం. 1: చూ, ముఖక్రియలు; 2: చూ కరణములు

వినీతబాహువు. అం. చూ, పరిచారములు.

వినీతము. సం వి. అ. పుం. 1. చేకట్టఁగా మోసెడి గుఱ్ఱము: చూ, హయము; 2: చూ. నిభృతము.

వినీతుఁడు. సం. వి. అ పుం. 1. వర్తకుఁడు: చూ, సార్థవాహుఁడు. 1; విణ. 2. జితేంద్రియుఁడు: చూ, హంసుఁడు. 3; 3. గురువుచేత శిక్షింపఁబడినవాఁడు; 4. గురువుచేత శిక్షింపఁబడనివాఁడు; 5. వినయముగలవాఁడు: చూ, విధేయుఁడు; 6: చూ, ప్రశ్రితుఁడు.

విను. దే. వి. 1. రూ-విన్ను, మిను-మిన్ను. ఆకసము: చూ, సురవర్త్మము; స. క్రి. 2: ఆలకించు-ఆలించు, ఊఁకొట్టు, ఊఁకొను, చెవిదోరఁబెట్టు, చెవియొగ్గు, చెవివాలఁబెట్టు, వీనిచ్చు. (సం).—ఆకర్ణించు, శ్రుతమగు; వా. 3. చనివిను. [వినికి.

వినుకలి. దే. వి. రూ-విన్కలి: చూ, రూ-

వినుకలికంటి. దే. వి. (వినుకలి+కన్ను) పాము, చక్షుశ్శ్రవము: చూ, సర్పము.

వినుకెంపు. దే. వి. ద్యుమణి. ఉ, రా. 1, ఆ. 48: చూ, సూర్యుఁడు. (ఇట్లు వినుమానికము, వినురతనము).

వినుచు. దే. అ. క్రి. 1. వినవచ్చు. భో. 5, ఆ. 73: 2. వినఁబడు. అం, భా. త్వ. 115; శే°. 3. వినఁజేయు: చూ, వినిపించు. భార. ఆది. 4, ఆ.

వినుచోఱి. దే. వి రూ-విన్నుచోఱి. నభస్వంతుఁడు: చూ, వాయువు. [సాం. దే. 3.

వినుజొట్టువేల్పు. దే. వి: చూ, శివుఁడు.

వినుదివ్వె. దే. వి. ఖచరుఁడు. అచ్చ. అ. కాం. 13: చూ, వేలుపు

వినుప్రోలు. ద్వ. వి రూ-విన్నుప్రోలు-విన్నోలు: చూ, స్వర్గము. [సాంక్రుఁడు.

వినుప్రోల్దొర. ద్వ. వి. ఇంద్రుఁడు: చూ. సహా

వినుమనుమఁడు. దే. వి. 1. భీముఁడు. అం. పదా. 2-6: చూ, వృకోదరుఁడు; 2. హనుమంతుఁడు. అచ్చ. యు, కాం. 407: చూ, వానరము. [సాం. దే. 18.

వినుమిటారులు. దే వి. బ: చూ, వేలుపు.

వినుము. వా. వి: (సం)—అనధారణము—అవధారము—అవధారు, మాత్రి.

వినుమ్రాను. దే. వి. కల్పవృక్షము. అచ్చ. సుం. కాం. 34: చూ, వేలుపుఁజెట్టు.

వినురతనము. ద్వ. వి: చూ, వినుకెంపు. [అం 20.

వినులంజెలు. ద్వ. వి. బ: చూ, వినుమిటారులు. వేం.

వినుపలను. దే. వి. రూ-విన్పలను: చూ. వినుప్రోలు.

వినువాఁక. ద్వ వి. స్వర్నది. గంగ. రామా. 1. ఆ, 122: చూ, నది.

వినువాఁకతోవరి. ద్వ వి: చూ, శివుఁడు.

వినువాఁడు. వా. వి: (సం) శ్రోత.

వినువారలమానికము. ద్వ. వి. చింతామణి. అం. పదా, సుర. 27: చూ, రత్నములు.

వినుసిగదేవర. ద్వ. వి. వ్యోమకేశుఁడు. రామా. 1, ఆ. 7: చూ, శివుఁడు.

వినోక్త్యలంకారము. అం: చూ, అలంకారము. 3. ("కొంచెమును బాసినచము, కొంచెమును బాసి రమ్యమునయ్యేనేని యిట్లు ద్వివిధము. ఉదా.—గ. వినయమును బాసి విద్యయవిద్య

యయ్యో. ఆ ఖులులతోఁ బాసి నీసభ ఘనత కెక్కు.")

వినోదము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రీడాదులచేత పొద్దుపుచ్చుట: (తె) వేడుక-వేడ్క; 2. క్రీడ: చూ, విలాసము. 1.

వినోదించు. సం. అ. క్రి. 1. క్రీడాదులచేత పొద్దుపుచ్చు; 2. క్రీడించు: చూ, చేరలాడు.

వినుకలి. దే. వి: చూ, రూ-వినుకలి.

వినికి. దే. వి. —పై.— (రూ—వినికి)

విన్న. వై. విణ =ఖిన్న. వివర్ణమైనది.

విన్నఁబడు వై. అ. క్రి (విన్న + పడు) వివర్ణమగు-పా. 4, ఆ.61: చూ, వెలవెలఁబాఱు.

విన్నఁబాటు. వై. వి. విన్నఁబడుట. హరి. ఉ. 8, ఆ. 144: చూ, వైవర్ణ్యము. 1.

విన్నఁబోవు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, విన్నఁబడు. సా. 2, ఆ. 99.

విన్నన. వై. వి. 1.=ఖిన్న: చూ, విన్నఁబాటు; 2. న్యూనత: చూ, సొడ్డు. 1.

విన్ననువు. వై. వి.=విజ్ఞానమ్. 1. నేర్పు: చూ, సామర్థ్యము. 1; 2: చూ, విధము. 1.

విన్నపత్రిక. వా. మి. వి. (విన్నపము + పత్రిక) విజ్ఞాపన పత్రిక. భల్లా. 4, ఆ.

విన్నము. సం. విణ. 1. పొందఁబడినది: చూ, సంసక్తము; 2. తెలియఁబడినది: చూ, వ్యక్తము. 2; 3: చూ, విచారితము.

విన్నవించు. వై. స. క్రి =విజ్ఞాపన: మందలించు. (సం).—విజ్ఞాపించు.

విన్నవోవు. ద్వ. అ. క్రి. (అం. శే. 26): ఒల్లఁబోవు, చిన్నఁబోవు-చిన్నవోవు, తూలపోవు, పుయిలోడు, బుచ్చివాఱు, వాఁకు. (సం).—ఖిన్నుఁడగు.

విన్నాణము. వై. వి.1.= విజ్ఞానమ్: చూ, సామర్థ్యము. 1; 2: చూ, విన్ననువు; విణ. 3. ఒప్పిదమైనది. వసు. 2, ఆ. 137; శశాం. 4, ఆ. 1: చూ, హృద్యము; అం. (బ.) 4: చూ, విన్నాణములు.

విన్నాణములు. అం: కక్కు, కొక్కుస, డొక్కుస (డొక్కుర-డొక్కురము-డొక్కురము), ముత్తెర, కుమ్మరింపు, జోడింపు, సందుసీసకము, గొంతుమూరు (ఉ), సమసీసము, సురాటము, చేవ, కరదనము (కందణము), కల్లము, తొట్టి, కిర్లి, బకిపోటు, గొండివేటు, పణము, కర్ణాతు, సుభారము, చొంగణము, పెట్లాగు, రూణింపు, సరిచిత్తరము, వింటిశము (వింటాలము), లాగు, సింగిణి, పాదవాగణము, పదగళాస్తి, గళకత్తెర, నృసింహము, కానెనిల్కడ. (3౨); తద్వి.—(తె) లోలాంక; విసరాకడ; విసరువెంన; (చూ, మొసలు-మల్లబంధములు)

విన్నాణి. వై. వి =విజ్ఞాని-వైజ్ఞానిక. (విన్నాణము + ఇ) 1: చూ, సన్యాసి; విణ. 2. నేర్పరి. భాగ. 2, స్కం.9: చూ, సమర్థుఁడు.

విన్ను. దే. వి: చూ, రూ-విను. 1.

విన్నుచూలి. దే. వి: చూ, రూ-వినుచూలి.

విన్నుపొ్రలు. దే. వి: చూ, రూ-వినుపొ్రలు.

విన్ప్రోలు. దే. వి. —పై.—

విన్యసించు. సం. స. క్రి. ఉంచు. కాశీ 3, ఆ. 240: చూ, హసణించు. 4.

విన్యస్తము. సం విణ. రూ-న్యస్తము. ఉంచఁబడినది: చూ, ప్ర్యూఢము. 2.

విన్యార్థకము. అం. "ఏస్." అనునది.

విన్యాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉనుచుట, పెట్టుకోలు: చూ, సంభృతి. 2; 2. మాల్యాదినిర్మాణము: ఆకల్పము, కల్పన-కల్పనము, న్యాసము, పరిస్పందము, ప్రపంచము, రచన-రచనము. (తె).-పన్నకము-పన్నిక-పన్నికము-పన్నుగడ. తద్వి.—ప్ర్యూహము.

విన్వలను. దే. వి: చూ, రూ-వినువలను.

విపంచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ-విపంచిక. 1: చూ, వీణె; 2. క్రీడ: చూ, విలాసము. 1.

విపంచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—వై.—

విపక్షుఁడు. సం. వి అ. పుం. 1: చూ, శత్రువు; విశే. 2. పక్షములేనివాఁడు.

విపణము. సం. వి అ. పుం: చూ, విక్రయము. 1.

విపణి. సం. వి. ఇ.ఈ, స్త్రీ, ఇ. పుం. 1. రూ-విపణ. అంగడి: చూ, సదనము. 1; 2. అంగడివీధి: చూ, మార్గము. 1-౧౨; 3. అంగడియందు అమ్ముడుసరకు: చూ, సరకు, 4. యాతన: చూ, వేదన; న. పుం. 5. వర్తకుఁడు: చూ, సార్థవాహుఁడు.

విపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, రూ-విపత్తు; 2. యాతన: చూ, వేదన. 1.

విపత్తు. సం. వి. ద. స్త్రీ. 1. (దీనికివిరుద్ధార్థకపదము సంపత్తు): రూ-విపత్తి. అనయము, ఆపద-ఆపత్తి, ఈతి, ఉత్సర్గము, ఉద్వర్తనము, ఉపత్తు, ఉపద్రవము, ఉపప్లవము, ఉపలింగము. ఉపసర్గము, ఉపహతి, ఉపాకృతము, కదనము, కషాయము, డమరము, డింబము, రాష్ట్రము, విద్వరము, విప్లవము, వ్యతికరము, వ్యసనము, సంగరము, సంపరాయము-సాంపరాయము. (తె)—అంకిలి, అంగద, అగచాట్లు, అలజడి, అల్లడి, అఱ్ఱు, అవాంతరము, ఆపడి-ఆవిడి-వాపడి, ఆపలి-అపలి-వాపల, ఇడుమ, ఉప్పలి, ఎడరు, ఎడ్డమి. కందు, కడిఁది, కస్తి, కీడు, క్రంపు, కత్తర, గొడవ-గొడివి, గొవారు, గోగము, చీఁటిఱి, చెట్ట, చెడిది-చేడిది, చెడ్డ, చేటు, డబ్బఱ-దబ్బఱ, డెప్పరము-దెప్పరము, తెక్కలిపాటు, త్రిమ్మరు, త్రొక్కుడు, దాయము, దొసఁగు-దొసవు, నస, నెవ్వ, నొప్పి, పాటు, పులుగాకు, బడవ, బన్నము, బెడఁది, ముద్ది, మువ్వ, రట్టడి-అట్టడి, రట్టు-అట్టు, రపాటు-రాటు, రాయిడి-రావడి, లంపటు, లత్త, లాటి-లాటీ, వంత, వడిమెట్టు, విగ్రాహము, వెపనము, వేఁకరము, సిలుగు, సెగ, సేగి. తద్వి.— ౧. (తె): గొప్పదెబ్బ; ౨: కాంతారము. (తె).—వల్లడి; 3. ఆపదావమునకు.—చూ, నడి. ౮; ౪. అపజయమునకు.—చూ, ఓఁక 7; ౫: ప్రతివాదము, అం. 2: చూ, తారుఁ.

విపథము. సం. వి. అ. పుం. చెడుత్రోవ: చూ, మార్గము. 1-౫. (కాపథ అని కొందఱు.)

విపన్నము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సర్పము; విశే. 2. విపత్తునొందినది.

విపరీతకరణబంధము. అం: పురుషాయితము, ప్రముసము, ఉద్గతము, వేణ్ంఖాదతి (4) (ఇదియాఱవది): చూ, రతిబంధములు.

విపరీతబుద్ధిప్రదము. (విపరీతకైప్రదము). అం. (విరుద్ధార్థముఁదోపించునది.) (ఉదా.— అంబికాప్రియుఁడు=సాంబమూర్తి అని ప్రయోగించిన వాని యభిప్రాయము. తల్లికి విటుఁడని యర్థము స్ఫురించుచున్నది): చూ, కావ్యదోషములు. [చూ, స్థానము. 2.

విపరీతధ్వని. సం. వి. ఇ. పుం. మొత్తుకోళ్లు.

విపరీతము. సం. విశే. 1: విపర్యస్తము: చూ, వ్యత్యస్తము; అం.2: చూ, భావమూర్తితములు.

విపర్యయము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వ్యత్యయము.

విపర్యస్తము. సం. విశే: చూ, విపరీతము.

విపర్యాసము. సం. వి. అ. పుం: చూ, విపర్యయము. [సుఁడు.

విపశ్చితుఁడు. సం. వి. త. పుం: చూ, విద్వాంసుఁడు.

విపాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చేతులుపగిలెడు కుష్ఠువు, సిధ్మల్లిక, విపాదిక: చూ, సిధ్మము. 1.

విపాకము. సం. వి. అ. పుం. 1. దుష్పాకము; 2. పండుట: చూ, పరువు (5); 3. పరిణామము, మాఱుమాఱు: చూ, విస్మృతి; 4. వండుట: చూ, సూపకారము; 5. భాగ్యము: చూ, సంపత్తి. 1; 6. తీపి: చూ, సుతి

నము. 2; 7. దుర్గతి (ఒకానొక నరకము వంటిది); 8. చెమట: చూ, స్వేదము. 1; 9. దుష్ఫలము, దుష్టఫలము; విశ. 10. పాకము చెడినది.

విపాఠము. సం. వి. అ. న: చూ, బాణము. 1.

విపాదిక. సం. వి.ఆ.(స్త్రీ):చూ, రూ-విపాటిక.

విపాశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జంబూద్వీపము లోని నది: చూ,నది; విశ. 2.విడిచిపోయిన పాశములుగలది.

విపినము. సం. వి. అ. న. (భయముచేత దీని యందు వడఁకుదురు): అటవి, అరణ్యము, అశ్వాతరము, ఆశ్రమము, క, కచ్ఛము, కష్టము, కాంతారము, కాటిక, కాననము, కుబ్రము, కృపీటము, గహనము, గహ్వరము, గుహీనము,గోత్రము, ఝుషము, తలము, దవము-దావము, ద్వైతము,నీవ్రము, ప్రాంతరము, రిక్తము, వనము-వనము, వని-వనిక, వార్క్షము, సత్రము, సమజము, సాంద్రము. (తె).—అడవి, ఎడారి-ఎడారు, కాడు, కాన, కారు, కోన, చేను, జేబు, డొంక, పొలము, లొంక, సానువు. తద్వి.—౧. అరణ్యమధ్యమునకు.—(తె) నట్టడవి;౨. ఇంద్రునివనమునకు-ఖాండవము; ౩. ఎండినయడవికి.—కక్షము- కక్ష్యము; ౪: ఝాటము. (తె).-కారడవి (కాఱడవి), చిట్టడవి; ౫: దండకము; ౬. పాడడవికి.-భృష్టి; ౭. పెరడవికి.—అరణ్యాని, కాంతారము, మహారణ్యము. (తె). దొడ్డయడవి, పేరడవి; ౮. మాయచేత చేయఁబడిన యడవి: ఆశ్రితము; ౯: లీలోద్యానము, దేవనము; ౧౦. వృక్షాదులతో నిండినయడవి: కుటంగకము-కుటుంగకము. ("చూ, సాంద్రము. 1.") (చూ, వనము. 2.)

విపుల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నేల: చూ,భూమి. 1; అం. 2:చూ,వృత్తము. 1. (కందపద్యభేదములాఱింటిలో నొకటి. "క్షమజేసికాలఁ సమపా, దములోఁజొరశబ్దమొకటి-తనరింపన్, సమధిక పథ్యాకందము, గమనిక విపుల యన నలరు-కందమగున్.": చూ, కందము.).

విపులము. సం. విశ. విరివియైనది: చూ.సుర. 3.

విప్పు. దే. వి. 1: చూ, వైశాల్యము; 2: (సం). బాహుళ్యము, ప్రాయము; 3: చూ, వికాసము. 3; 4. విరిసిపోవుట; పే. 5: రూ-విడుచు, విడి.

విప్పుఱెప్పలఱేఁడు. దే. వి. ఇంద్రుఁడు సాం. దే. 11: చూ, సహస్రనేత్రుఁడు.

విప్రకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. తిరస్కారము: చూ, హేళనము; 2. అపకారము, కీడు: చూ, హాని. 2; 3: చూ,నికారము.5.

విప్రకీర్ణము అం: చూ, నృత్తహస్తములు.

విప్రకులము. సం. వి. అ. న. బ్రాహ్మణకులము: చూ, సంతతి. 1. (చూ, వర్ణములు.) (చూ, బ్రాహ్మణులు.)

విప్రకృతుఁడు. సం. విశ. 1.తిరస్కరింపఁబడినవాఁడు; 2. అపకారము చేయఁబడినవాఁడు.

విప్రకృష్టము. సం. విశ: దూరము, పరము. (తె).—ఎడ, ఎడవు, కడ, కెళవు, దవు-దవ్వు-దొ-దొవు. తద్వి.—౧: దవిష్ఠము, దవీయము, సుదూరము. (తె).—ఎడదవ్వు. ౨: చూ, పరువు. (1)

విప్రతిపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కలఁత: చూ, సంతాపము; 2: చూ, వైరము.

విప్రతిషేధన్యాయము. అం. రెండుకార్యములకుఁ దుల్యబలవిరోధము వచ్చినపుడు వెంబటి దానిని విడిచి రెండవదానినిఁ జేయుట యనురీతి. [చూ, సవ్యము.

విప్రతీపము. సం. విశ. మిక్కిలి ప్రతికూలము.

విప్రతీసారము. సం. వి. అ. పుం. 1: అంబరీషము, అనుతాపము, అనుశయము, కౌకృత్యము-కౌకృత్యము, చింత, చర్చ, పశ్చా

త్తాపము. (తె).—అడలు, అదవద, అలక, అలమట, అలుక-అల్క, కలవరము, తలఁపు, తలపోఁత, వగ-వగపు, నొవ్వు, కోలు; 2. కోపము: చూ, కోపము; 3. అకృత్యము.

విప్రపురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: అగ్రహారము (తె) నల్లింట్లు. (చూ, దేశములు. 3. 1516 పొరట). [చూ, సంవాదము.

విప్రయాణము. సం. వి. అ. న. పలాయనము:

విప్రయోగము సం. వి. అ. పుం. 1. స్త్రీపురుషులయెడఁబాటు, విప్రలంభము: చూ, వ్యాళ్లేఖము. 1; 2: చూ, విసంవాదము; 3. మిక్కిలివంచనము: విప్రలంభము.

విప్రలంభము. సం. వి. అ. పుం. —వై.—; అం.4: అభిలాష, ఈర్ష్య, విరహము, ప్రవాసము (4.)

విప్రలబ్ధ సం. విశే. 1. వంచింపఁబడినది; అం. 2. సంకేతస్థలమునందుఁ బ్రియునిఁ గానక మోసపోయి వ్యాకులతఁబొందునట్టినాయిక: చూ, నాయికలు.

విప్రలబ్ధుఁడు. సం. విశే: చూ, వంచితుఁడు.

విప్రలాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. పరస్పర విరుద్ధమైనమాట: చూ, శబ్దము. 2; 2. అపార్థమైనమాట: చూ, శబ్దము. 2.

విప్రశ్నిక. సం వి ఆ. స్త్రీ: చూ, సోదకత్తె.

విప్రుఁడు. సం. వి అ. పుం.=బాపఁడు: చూ, స్వస్తిముఖుఁడు. 1.

విప్రుషము. సం. వి. ష్. స్త్రీ. పృషతము-పృషత్తు, బిందువు, వశిరము-వసిగము. (తె) నీటిబొట్టు: చూ, బొట్టు. 8.

విప్లవము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొల్లమొదలగు దేశోపద్రవము: చూ, విపత్తు; 2. ముష్టిప్రహారాది. [దృష్టులు.

విప్లుతము. అం: చూ, సంచారిభావమునఁ బుట్టిన

విఫలము. సం. విశే: చూ, అఫలము.

విబంధము. సం. వి. అ. పుం. విబంధము: చూ, మూత్రకృచ్ఛ్రము.

విబుధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విద్వాంసుఁడు. 1; 2: చూ, వేలుపు; 3: చూ, హిమాంశువు.

విబూది. వై. వి.=విభూతి: చూ, భస్మము.

విబూదిపండు. వా. వి: బూడిదపండు.

విభక్త. అం: చూ, ముగ్జ్ఞాపులు.

విభక్తము. సం. విశే. విభాగింపఁబడినది. భక్తము.

విభక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, విభాగము. 2; 2. శబ్దముల పరస్పర సంబంధముల తెలియఁజేయునది: చూ, విభక్తులు (ప్రథమాది).

విభక్తులు అం. ప్రథమ=డు, ము, వు, లు; ద్వితీ=ని, ను, ల, కూర్చి, గుఱించి; తృ=చేత, చే, తోడ, తో; చ=కొఱకు, కై; పం=వలన, కంటె; ష=కి, కు, యొక్క, లో, లోపల; స=అందు, ఇందు, న. సం=ఓ, ఓయి, ఓరి, ఓసి.

విభజనము. సం. వి. అ. న. విభాగించుట: విగమము, విభాగము, భజన-భజనము.

విభజించు. సం. స. క్రి: చూ, విభాగించు.

విభవ. అం: చూ, సంవత్సరములు.

విభవప్రీతి. అం: చూ, చతుర్విధప్రీతులు.

విభవము. సం. వి అ. పుం. 1. సంపద: చూ, సంపత్తి. 1; 2. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3.

విభవమోహము. అం: చూ, మోహచతుష్టయము.

విభాకరుఁడు. సం. వి అ. పుం. 1: చూ, సూర్యుఁడు; 2. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.

విభాగపత్రము. వా. వాటాలజాబితా.

విభాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాలు: చూ, వంతు. 5; 2: విభక్తి, భాగము, అంశము, వాటము, విగ్రహము. (తె).—వాటా, వంపకము; 3: చూ, విభజనము. [విభాగించు.

విభాగించు. సం. స. క్రి. భాగించు: చూ, పంచు.

విభాజకము. సం. విశే. విభజించునది. విభజనము.

విభాజితము. సం. విణ. విభజింపఁబడినది: న, పరిచ్ఛిన్నము, భిన్నము, విభిన్నము. తద్వి.— వ్యతిరిక్తము. [వ్యము, భాగ్యము.

విభాజ్యము. సం. విణ. విభజింపఁదగినది: భజి

విభాతము. సం. వి. అ. న: చూ, వేకువ.

విభావన. అం: చూ, అలంకారము. 3. (కారణము లేక కార్యముచెప్పుట. "ఉదా.—లత్తుకపూయకయ తన్వి నీ చరణములరుణములయ్యె; రాజా! నీ కీర్తులు చంద్రుఁడులేని వెన్నెలలై వెలుంగుచున్నవి." ఇది విభావనాలంకారము.)

విభావని. అం: చూ, మాళవ పంచమిజభాషలు.

విభావము. సం. వి. అ. పుం. 1. రసోత్పాదన కారణము. (ఇది ద్వివిధము.—ఆలంబన విభావము, ఉద్దీపన విభావము అందు స్త్రీ పురుషాదు లాలంబన విభావము. అనఁగా రసాధారమనుట.వయసు అలంకారము మొదలగునది యుద్దీపనవిభావము. అనఁగారసమును ద్వేగింపఁజేయునది. ఉదా —రతిమన్మథులంబోలె వా సీతారాములుకలసిపరస్పరశోభాహేతువులైరి. ఇది యాలంబన విభావము. ఉదా.—ఆహా! ఆ మేను, ఆ వయసు, ఆ పెక్కు, ఆ టెక్కు, ఎవ్వనిమనసుం గరంచేదు! ఇ ది యు ద్దీ ప న వి భా వ ము ఉద్దీపనమువందు మన్మథచంద్రమలయానిలాదులు తటస్థములని మఱియొక సంజ్ఞను బొందియుండును. ఉదా.—ఓమరుఁడా యగ్నికి గాలి తోడైనట్లు నీకు నీచంద్రవసంత శుకపికాదులెట్లు తోడయ్యెను!"): చూ, భావములు; 2. పరిచయము: చూ, సంస్తవము.

విభావరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, రాత్రి; 2. పసుపు: చూ, నర్మ.రు.8;3: చూ, కంభళి.

విభావసుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. 1: చూ, విభాకరుఁడు. 1-2.

విభాషలు. అం. (ఇవిఇరువది):-కకుజభాషలు. 3, టక్కజవిభాషలు ౮, పంచమిజవిభాషలు ౨, భిన్నపంచమిజభాష. ౧, ఉత్కళకైశికిజవిభాష ౧, మాళవకైశికిజవిభాషలు ౨, భిన్నషడ్జజవిభాషలు ౪, వేసరషాడవజవిభాషలు ౨, పంచమషాడవజవిభాష. ౧. (చూ, ఉపవిద్యలు)

విభిన్నము. సం. విణ: వివిక్తము.

విభీషణము. సం. వి. అ. పుం. 1. కిక్కసకసవు సూన్యమధ్యము: చూ, హారిత. 1 (తృణము. 1.); విణ. 2. మిక్కిలిభయంకరమైనది. (చూ, రౌరవము. 2)

విభీషణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రావణునితమ్ముఁడు: చిరజీవి (చూ, రాక్షసుఁడు. 1) (విభీషణునిసోదరులు.- రావణకుంభకర్ణులు.)

విభుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ప్రభువు: చూ, స్వామి. 1; 2: చూ, శివుఁడు; 3: చూ, బ్రహ్మ. 1; 4. సర్వవ్యాపకుఁడు. (నారాయణుఁడు.)

విభూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=విబూది. 1. తిర్యక్పుండ్రధారులు ధరించెడు భస్మము: చూ, భస్మము; అం. 2. ఒకఐశ్వర్యము: చూ, సిద్ధులు. (చూ, విభూతులు); 3: చూ, వృత్తము.1("ర-జ-గురువులు.7ఛందస్సు".)

విభూతిపండు. మి. వి: విబూదిపండు, బూడిదపండు.

విభూతులు. అం. అణిమాదిసిద్ధులు: చూ,సిద్ధులు.

విభూషణము. సం. వి. అ. న. తొడవు: చూ, భూషణము. 2.

విభూషణుఁడు. సం. వి. అ.పుం:చూ,బుద్ధుఁడు.

విభ్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1: భ్రమ-భ్రమము, భ్రాంతి, మిథ్యామతి, వికల్పము, విపరీతము. (తె).-దిమ్మ-దిమ్మ,నివ్వెర-నివ్వెఱ, నివ్వెఱఁగు, నివ్వెఱపాటు, బమ, బేసిమ్మర.

బమ్మెరపోక, బవిరి, భ్రాంతి-బ్రాంతి, బొమ్మెర, భ్రామిక; 2: భ్రమణము, భ్రమి. (తె) తిరుగుడు, బొమ్మెర. (చూ, జాఱుపాటు); 3. వస్త్రభూషణాది ప్రయుక్తమైన కాంతివిశేషము; అం. 4. వచన భూషణవిపర్యాస రూపమైన స్త్రీలయొక్క శృంగార చేష్టావిశేషము: చూ, శృంగార చేష్టలు.

విభ్రాంతము. అం: చూ, సంచారిభావములం బుట్టిన దృష్టులు.

విభ్రాట్టు. సం. విణ. (జ్) (భూషణాదులచేత) ప్రకాశించువాడు: భ్రాజిష్ణువు, రోచిష్ణువు.

విమతుడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శత్రువు; విణ. 2. విరుద్ధమైన మతముగలవాడు.

విమనుడు. సం. విణ. (స్): అంతర్మనస్కుడు, అంతర్మనుడు, అఘుడు, అన్వితుడు, ఆర్తుడు, క్లిష్టుడు, క్లేశితుడు, ఖిన్నుడు, దుఃఖాన్వితుడు, దుఃఖితుడు. (తె).—ఒంజిలి-ఒందిలి, కన్నాజి, ముచ్చిరి.

విమర్దనము. సం. వి. అ. న. 1. చందనములో నగువాని పూయుట, పరిమళము: చూ, సమాలంభము. 1; 2 కస్తూరిలోనగువానినూఱుట.

విమర్శనము. సం. వి. అ. న: అవలోడనము, పరామర్శము, విచిన్వత్కము. (తె).—తడవుడు, పరామరిక-పరామరిస. (చూ, సంఖ్య. 3.); 2: చూ, విచారణ. 1; వా. 3. యోచన.

విమర్శము. అం. (సావమర్శము): చూ, నాటక సంధులు (చూ, ఉపసంహృతి.): (నియతాప్తిప్రకరులచే విమర్శసంధి)

విమర్శసంధి. అం: చూ, విమర్శము (సావమర్శము).

విమర్శించు. సం. అ. క్రి. 1. ఆలోచించు, చర్చించు, పరామర్శించు, పరిశీలించు, పరిశోధించు, పర్యాలోచించు, విచారించు, వివేకించు, వివేచించు, శీలించు, శోధించు (తె).—అరయు-అరయు, ఒరయు, గాలించు, తడవు, పరామరిసించు, పరికించు, పరికించు. పాటించు, వగచు, విచారించు; 2. పరామర్శచేయు.

విమల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, సంబరేణు*; విణ. 2. నిర్మలమైనది: చూ, సమీచీనము. 2; 3. ఒప్పిదమైనది: చూ, హృద్యము. 2; అం. 4: చూ, సస్మములు.

విమలము. సం. వి. అ. న. 1. పెగడ: చూ, స్ఫటికము. 1; అం. 2: చూ, శాస్త్రములు; 3: చూ, ఆగమములు; 4: చూ, తంత్రములు.

విమలోత్థము. అం: చూ, తంత్రములు.

విమాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. సవతితల్లి: చూ, సవతి. 1

విమానము. సం. వి. అ. న. 1. (చూ, జ్యో. 4). సై. 6, ఆ. 23: చూ, శకటము. 1. తద్వి-: వ్యోమయానము; 2. కుబేరుని విమానమునకు.—పుష్పకము; 2. చక్రవర్తియొక్క మేడ: చూ, సదనము. 1; 3: చూ, హయము: 4. నీళ్లమీద జను లెక్కిపోయెడు కలము: చూ, పోడము; అం. 5: చూ, వృత్తము. 1. ("జ-త-గగ-. 8 ఛందస్సు")

విమార్గగమనము. అం: చూ, శిష్టాకాలములు.

విముక్తుడు. సం. విణ: విముఖుడు, పరాఙ్ముఖుడు

విముఖత్వము. సం. వి. అ. న: చూ, వైముఖ్యము.

విముఖుడు. సం. విణ: చూ, విముక్తుడు.

విమోచనము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలి విడుపు: అంహతి, అపధ్వంసము, అపనయము, అపనోదము, అపవర్జనము, అపసరణము, అపసరము, అపసారము, అవధ్వంసము, ఉజ్ఝనము, ఉత్సర్గము, ఉద్వాసనము, కంపనము, క్షిప, క్షిపక, క్షిపము, క్షేపణము, క్షేపము, నిర్మోకము, పరివర్జనము, పరిహానము, పరివ్యాప్తి, ప్రక్షేపణము, ముక్తి, వర్జనము, విసర్గము, విసర్జనము, శోధనము. (తె).—అఱుట, ఉజ్జగము, ఉజ్జగింపు, ఉజ్జన-ఉజ్జనము, ఏమనం, ఒదుగుపాటు, ఒరలుట, తలగుడు-తొలగుడు, తొలగుట, దవిలి, బగళము, బెడగ

కు-వేఁక, మాను, వదలు-వదులు, వదలుట, విడి, విడుగడ-విడుగర, విడుట, విడుదల, విడుపు-విడ్పు, విడుమర, విరి, వీడుకోలు-వీడ్కోలు (ఇందుఁ గొన్ని విడుపునకును మిక్కిలి విడుపునకునుగూడఁ జెల్లును) తద్వి.- ౧. తొలఁగినది - అపేతము; ౨. మిక్కిలి తొలఁగినది: వ్యపేతము; 3:(విణ)- (చూ, హీనము. 2.)

విమోహము. సం. వి. అ. పుం. 1. మిక్కిలిమోహము: చూ, వలపు. 2; అం. 2: చూ, నరకములు. [చూ, వలపుగొను.

విమోహించు. సం. అ. క్రి. మిక్కిలిమోహించు:

విమోహితుఁడు. సం. విణ. మిక్కిలిమోహితుఁడు: చూ, వలపుకాఁడు. [చూ, వేలుపు.

వియచ్చరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఖచరుఁడు:

వియత్తు. సం. వి. త్. న: చూ, విను. 1.

వియద్గంగ. సం. వి.ఆ.స్త్రీ. మిన్నేఱు: చూ, నది.

వియద్గమనాగమన వ్యూహాది లక్షణ మైన బుద్ధి. అం: చూ, అభిజ్ఞలు.

వియన్మణి. సం. వి.ఇ. పుం: చూ, సూర్యుఁడు

వియమము. సం. వి. అ. పుం. రూ-వియామము. 1. హింసాదులవలన నుడుగుట; 2. బాధ, దుఃఖము: చూ, శోకము.

వియాతుఁడు. సం. విణ. దిట్టతనముగలవాఁడు: చూ, వాఁడీరుడు. 2 (దిట్టరి) [వియమము.

వియామము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-

వియుక్తము. సం. విణ. వియోగముగలది.

వియోగము. సం. వి. అ. పుం: చూ, విరహము (దీనికి విరుద్ధార్థక పదము సంయోగము.)

వియోగిని. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("బేసిపాదంబుల స-స-జ-గురువులును, సరిపాదంబుల స-భ-ర-వగణములున్నె, బేసిపాదంబుల ఆఱింట, సరిపాదంబుల యేడింట యతి.")

వియోగోత్కర్షణము. అం: చూ, హస్తక్రియలు.

వియ్యంకుఁడు. దే. వి. (వియ్యము+అంకుఁడు) వియ్యమందినవాఁడు, బావగారు. (పెండ్లికూఁతురు తండ్రియు, పెండ్లికొడుకు తండ్రియు పరస్పరము వియ్యంకులు): వియ్యము-వీయము, వీరకాఁడు.

వియ్యంకురాలు. దే. వి. (వియ్యంకులు+ఆలు) వియ్యమందిన యాఁడుది, వదినగారు. పెండ్లికూఁతురు తల్లియు, పెండ్లికొడుకు తల్లియు పరస్పరము వియ్యంకురాండ్రు): వియ్యంపురాలు-వియ్యపురాలు- వియ్యపుసాని, వీరకత్తియ-వీరకత్తె: చూ, స్త్రీ. [ద్వి. 114.

వియ్యంపురాలు. దే. వి. —పై.— అం, భా.

వియ్యపురాలు. దే వి.-పై.-(వియ్యము + ఆలు.)

వియ్యపుసాని. ద్వ. వి. —పై —

వియ్యమందు. దే. అ. క్రి. సంబంధముచేయు.

వియ్యము. దే. వి. రూ-వీయము. 1. వైవాహిక సంబంధము; 2: చూ, వియ్యంకుఁడు.

విరక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రాగము లేమి: ద, విరాగము.

విరక్తుఁడు. సం. విణ. 1. విరక్తిగలవాఁడు; 2. అనురాగములేనివాఁడు.

విరగఁబాటు. ద్వ. వి. గర్వము: చూ, హంకారము.

విరచనుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, యుద్ధమున గర్వించువాఁడు: రూ-విరోచనుఁడు.

విరచించు. సం. స. క్రి: విశేషముగా రచించు: చూ, సృజించు.

విరచితము. సం. విణ. విశేషముగా రచింపఁబడినది: కల్పితము, రచితము.

విరజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వైకుంఠమందలి యొకానొక నది: చూ, హ్రేదిని (నది.)

విరజస్తమసుఁడు. సం. వి. స్. పుం: చూ, వ.1

విరజాజి. ద్వ. వి: ఆస్ఫోతము, కంటకాఖ్య కరుణామల్లి, కుబ్జపుష్పి, కుబ్జక, కుమారి, గంధవిలయ, గ్రీష్మభవ, గ్రీష్మ, గ్రీష్మోద్భవ

గ్రైస్త్రి, నవమల్లిక, నవమాలిక, మాలిక, వరుణము, వృత్తకంటకము, సప్తల. (తె) - విరజాజి-విరజాది- విరవాజి- విరవాది-విరి వాది.* (వీని పుష్పము తరుణము.) ("చూ, సప్తల.")

విరజాజి. ద్వ. వి. —పై.—

విరటుఁడు. వై. వి.=విరాటు. విరాటరాజు: చూ, విరాట్టు. 1-2.

విరతము. సం. విణ. 1. మిక్కిలి విరతిఁబొందినది; 2. వెలుఁగులేనిది: చూ, విగతము. 2.

విరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, విరామము; అం. 2: చూ, యతి.

విరతిశీలుఁడు. సం. విణ: చూ, నూతుకాఁడు.2.

విరమణము. అం: చూ, యతి.

విరమించే సం. అ. క్రి. విశ్రాంతిఁబొందు.

విరవాజి. ద్వ. వి. -పై.- స్వా. 3, ఆ. 94.

విరవిర. దే. వి. 1. విరియుటయందగు ధ్వన్యను కరణము. పా. 3, ఆ. 197: చూ, హూహూ; 2. గ్రిల్లుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. నిర్వ. 4, ఆ. 93: చూ, హూహూ; పై. వి. 3. తన్నుకొనుటయందగు ధ్వన్యను కరణము: చూ, హూహూ; 4: చూ,రూ- విలవిల. 2.

విరవిరవాఱు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, విహ్వాలించే.

విరవిరవోవు. ద్వ. అ. క్రి. రూ-విలవిలవోవు. భార. భీష్మ. 1, ఆ. 181:చూ,విహ్వాలించే.

విరసము. 1. అం: చూ, వాక్యగతదోషములు. (అనుచితరసముగలది. ఉదా.—ఓరాజా, నీ శత్రుస్త్రీలు గుహలయందు దుఃఖించే చోండ శబరులు సరసమాడుచుండిరి. (చూ, అర్థదోషములు.); విణ. 2. రసములేనిది: పెటుకు, పెలుచే, మొగచోటు, వెగటు; 3. విరుద్ధరసముగలది.

విరసించే. సం. అ. క్రి. 1. విరసత్వము నొందు; 2. ద్వేషించే. కై 6, ఆ. 131: చూ, విరోధించే. [చూ, శబ్దము. 2.

విరసోక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పరుషోక్తి:

విరహము. సం. వి. అ. పుం. 1.=విరాళి: చూ, హృల్లేఖము. 1; అం. 2: చూ,విప్రలంభము.

విరహి. సం వి. న్. పుం. విరహముగలవాఁడు.

విరహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ విరహముగలది.

విరహితము. సం. విణ. 1. విడువఁబడినది: చూ, హీనము. 3; 2. లేనిది.

విరహోత్కంఠిత. అం. వేళకునాయకుఁడు రాక తడయఁగా విరహముచేత పరితపించు నాయిక: చూ, నాయికలు. [లవణి. 2.

విరళి. సం. వి. అ. స్త్రీ. నల్లయుప్పు: చూ,

విరళము. సం. వి. అ. న. 1. పెరుఁగు: చూ, సోగ. 2; 2: చూ, వికృతి. 1; విణ. 3. ఎడమయినది; 4. పలుచేనిది: చూ, పిదపిద. 2; అం. 5: చూ, అసంయుతహస్తములు; దే. వి. రూ-విరాళము. (1). ఒకరకముపన్ను: చూ, సిస్తు. 1; వా. (2). పారితోషికము, ఒక ఘనకార్యమునకు సంతోషపూర్వకముగ నిచ్చెడు ద్రవ్యాదికము; (3). ఈవి: చూ, స్పర్శము. 3. [చూ, వస్త్రము.

విరళవస్త్రము. సం. వి. అ. న. విశాలమైనబట్ట:

విరళి. వై. విణ. విశాలమైనది: చూ, మర.(3).

విరాగము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, విరక్తి; అం. 2: చూ, సాధనచతుష్టయము.

విరాగి. సం. విణ.=బైరాగి. చూ, సన్యాసి.

విరాగుఁడు. సం. విణ.—పై.—

విరాజమానము. సం. విణ. 1. మిక్కిలిప్రకాశితము, ఉదర్కి: చూ, శోభితము; వా. 2. ఒకానొకబిరుదము.

విరాటపర్వము. అం: చూ, పర్వతములు.

విరాట్టు. సం. వి. జ్. పుం.=విరటుఁడు. 1.ఆదిదేవుఁడు; 2. విరటుఁడు,క్షత్రియుఁడు:

చూ, రాజే. 1; 3: చూ, హరివాహనుఁడు.

విరామము. సం. వి. అ. పుం. 1. విశ్రాంతి; విరతి, విరామము-విశ్రమము. (తె).— అరతి, ఉడుకువ, నిలకడ-నిలుకడ-నిల్కడ, పాటు, విఱుగడ; అం. 2: చూ, తాళాంగములు (ఇదెఅనుద్రుతము); 3: చూ, అంగప్రాణములు; 4: చూ, యతి.

విరాలము. సం. విణ. వలపుఁ బుట్టించునది.

విరావము. సం. వి. అ. పుం. మ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2.

విరాళము. దే.వి.1: చూ, రూ-విరళము(1)(2)(3); వై. 4: చూ, వలపు. నీలా. 2, ఆ. 36.

విరాళి. వై. వి.=విరహ. 1: చూ, వలపు. పర 3, ఆ. 134; 2: భక్తి. (తె).— బత్తి; వా. 2. దయ: చూ, మార్దవము. 2.

విరి. దే. వి. 1. పువ్వు: చూ, సుమము; 2. వికసించినది, వ్యాకోచము: చూ, సురద (3); 3. వీడినది: చూ, సముజ్ఝితము; 4. తొలఁగినది: చూ, విమోచనము.

విరింగిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తేలు: చూ, స్థగనము.

విరించనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1.

విరించము. సం. వి. అ. పుం. దినముయొక్క పదవభాగము: చూ, వాసరమ (దినభాగములు)

విరించి. సం. వి. ఇ. పుం.(రూ-విరించనుఁడు-విరించినుఁడు-విరించుఁడు-విరిచనుఁడు-విరిచినుఁడు) 1: చూ, బ్రహ్మ. 1; 2: చూ, విష్ణువు 1; 3: చూ, శివుఁడు.

విరించుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—వై.—

విరిగి. దే. వి. (రూ-విరిగె-విరివి-విగిరి-విఱిగి-విఱివి) 1. స్ఫోటభూమి, బహువారకము: చూ, రూ-విగిరి; 2.విరిగె*: చూ, శ్లేష్మాతకము.

విరిగె. దే. వి.—వై.—

విరిఁబోఁడి. దే. వి. 1. పువ్వువలె మనోజ్ఞురాలైన ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

విరితేనెత్రావుడు. దే. వి: చూ, షట్పదము.

విరిదట్టు. దే. విణ. ఎడఁబాటునొందినది: వియుక్తము.

విరిపోటు. దే. వి. భేదము: చూ, వేఱుపాటు.

విరిపోటునేయు. ద్వి. స. క్రి: చూ, వేఱుపడు.

విరియఁబడు. ద్వి. అ. క్రి. చ్యుతమగు: చూ, సడలు. 6.

విరియఁబాఱు. దే. అ. క్రి. 1.—వై.— కళా. 3, ఆ. 156; 2: చూ, వికసించు. ఆము. 5, ఆ. 121; 3: చూ, వ్యాపించు; 4. పగులు: చూ, స్ఫోటించు.

విరియఁబోయు. దే. స. క్రి తలకెండ్రుకల దుయు ముడిఁదీసి వ్రేలాడవిడుచు.

విరియు దే. అ. క్రి 1: చూ, వికసించు; 2.రూ-విఱియు, పగులు. హరి. పూ. 5, ఆ. 199: చూ, స్ఫోటించు; 3. వీడు. హరి. పూ. 5, ఆ. 199: చూ, సడలు. 6; 4. చెదరు: చూ, చెల్లివిరియు; 5: ఉజ్జగిలు-ఉజ్జగిల్లు, ఉడివోవు, ఊడనిఁబాడు, ఎడగిలు-ఎడగిల్లు, ఎడయు, ఒత్తుకొను, ఒదుఁగఁబాఱు, ఒదుగు, ఒదుకువడు, ఓరగిలు-ఓరగిల్లు, ఓగసిల్లు, ఓసరిలు-ఓసరిల్లు-ఓసరు, కేడించు-క్రేడించు, గెంటు, చెంగు, జెడియు, జీరువాఱు, తలఁగు-తల్గు-తలవు, తీయు, తూలఁబాఱు, తూలు, తీరు-తీఱు, తెగలఁబాఱు, తెరలు, తేలిపోవు, తొలఁగఁబాఱు, తొలఁగు, పాయగిలు-పాయగిల్లు, పాయపడు, పాయవాఱు, పాయు, పేడెత్తు, ప్రిదులు, బెడఁకు-బెణఁకు, మిడివోవు, వసులు. తద్వి.-(మి)-కృతపడు. (సం).-అపసరిల్లు; 2. ఉప్పొంగు. పాండు. 5, ఆ. 185: చూ, విజృంభించు.

విరియుట. దే. వి. విప్పు: చూ, వికాసము. 3.

విరివాది. దే. వి: చూ, విరజాజి*.

-పరివాయు. దే. అ. క్రి. -సీలు. సభ. 2, ఆ. 73: చూ, స్ఫోటించు.

విరివి. దే. వి. 1: చూ, విగిరి; 2. రూ-విరివిడి: చూ, పేరాళము; విణ. 3. విస్తృతము: చూ, సుర (3); 4: చూ, వెడలుపు.

విరివిడి. దే. వి. (విరివి+ఇడి) 1: చూ, రూ-విరివి. 2; విణ. 2: చూ, రూ-విరివి. 3.

విరివిలుకాడు. దే. వి. పుష్పధన్వుడు: చూ, మన్మథుడు.

విరివిలుతుడు. దే. వి. —పై—

విరిశవిలుకాడు. దే వి. —పై—

విరుచి. అం: చూ, శస్త్రములు.

విరుద్ధము. సం. విణ. 1. కంటకము. (తె).— పీడాకోడము-పీడాగోపము; అం. 2: చూ, వాక్యగత దోషములు ("దేశకాల పాత్రాను గుణముగాని యర్థము. ఉదా.— సమదవి లోలభ్రమరము చంపకవనము, సముదంచిత కైతకంబు చైత్రంబునఁగన్") (చూ, అర్థ దోషములు); 3: చూ, సంధిదోషములు. ("కువలయ వికాసము చెలఁగమిత్రుఁ డుద యించెను. కువలయము=(1) కలువ, (2) భూ చక్రము. మిత్రుఁడు= (1) సూర్యుఁడు, (2) స్నేహితుఁడు. సూర్యుఁడుదయింపగాఁ గలువలు వికసించుటయు స్వభావము. ఇచ్చో ట మైత్రికిఁ గారణము చెప్పలేదు. కావున విరుద్ధము.")

విరూప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతివస: చూ, విష.

విరూపము. సం. విణ. 1. విరుద్ధరూపము: చూ, వైరము; 2. వంకయైనది: చూ, వేల్లితము. 3; 3. చేసి: చూ, విషమము. 2.

విరూపాక్షలింగము. అం: చూ, జ్యోతిర్లింగములు.

విరూపాక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శేషికంఠి: చూ, శివుఁడు.

విరేచనము. సం. వి. అ. న. 1. పాసనము: చూ, పాటువు. 4 (రోగము 1-గి.); విణ. 2. కా లగుచు: చూ, పరగోఁగు.

విరోచనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సూర్యుఁడు; 2: చూ, హిమాంశువు; 3: చూ, వహ్ని. 1; 4. ప్రహ్లాదునికొడుకు: చూ, సూనుఁడు. 1; 5: చూ, రూ-విరచనుఁడు.

విరోధనము. సం. వి. అ.న. పర్యవస్థ, పరస్పరా టు: చూ, విరోధము. 1.

విరోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. పగ: చూ, వైరము. 1; 2; పాటు: చూ, ఖండితము; 3. ఆక్షేపం కి: చూ, సంరోధము; 4. ఎదురాటు: చూ, ప్రాతిలోమ్యము. 1; అం. 5: చూ, విరోధాభాసము.

విరోధాభాసము. అం: చూ, అలంకారము. 3 ("పరస్పర విరుద్ధమును అర్థాంతరము చేఁ బరిహరించుట, విరోధముగా నున్నట్లు గాన్పించి విరోధములేకుంట విరోధాభాస ము. ఉదా,— ఈ రెండు హంసపత్రికాక్ష రంబయ్యె హంసపత్రికాక్షరంబయ్యె; మిత్ర తేజోహారియయ్యె నారాజు మిత్రతేజోహారి యయ్యె. ఇచట మిత్రతేజోహారియైనవాఁ డమిత్రతేజోహారియగుట విరోధము న్నుదించినది. మిత్రతేజోహారి యనఁగా=సూర్యునియొక్క వలెఁ దేజ స్సుచే మనోహరుఁడైన వాఁడనియు, అమి త్రతేజోహారి యనఁగా=శత్రువుల తేజ స్సును హరించువాఁడనియు నర్థముఁ జెప్పు ట వలన విరోధముపోయినది గావున విరో ధాభాసము.")

విరోధి. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, శత్రువు; అం. 2: చూ, సంవత్సరములు.

విరోధించు. సం. అ. క్రి: చూ, మాఱుకొను.

విరోధికృత్తు. అం: చూ, సంవత్సరములు.

విర్రు. దే. వి: చూ, రూ-విఱుగు.

విఱిగి. దే. వి: చూ, రూ-విగిరి.

విఱిచికట్టు. దే. స. క్రి. (చేతులను) వెనుకకు విఱిచికట్టు: పెడరెక్కలకట్టు. [స్ఫోటించు.

విఱియు. దే. అ. క్రి. రూ-విరియు: చూ,

విఱివి. దే. వి. (రూ-విరివి-విరివిడి) 1. వితానము, విస్తృతి. మార్క. 2, ఆ. 165: చూ, పేరాళము; విశే. 2: విస్తృతము: చూ, సుర. (3).

విఱివోలు. దే. వి. విక్షేపము: చూ, సైరము

విఱుగఁబడు. వ్యా. అ. క్రి. 1. గర్వించు: చూ, హంకరించు: 2. ఓడు: చూ, వెనుదీయు.

విఱుఁగఁబాటు. వ్యా. వి. 1. గర్వించుట: చూ, హంకారము; 2. ఓడుట: చూ, వీఁక. 7.

విఱుగడ. దే. వి: చూ, విరామము. 1.

విఱుగనిబియ్యము. దే. వి. దివెసఁబ్రాలు: చూ, బియ్యము. ౧. (విఱుగని బియ్యపుగింజలను తలపైపుసుకు వ్రేళ్లతో త్రోసికొనుచు శ్రీరామకీర్తనముచ్చరించుచు శ్రీరామకోటి నిలెక్కింతురు.)

విఱుగు. దే. వి. 1. (రూ-విఱుగుడు-విఱుగబాటు-విఱుపు-విఱ్ఱ) అపజయము: చూ, వీఁక. 7, 2. తునియుట. ప్రబో. 5, ఆ. 171: చూ, స్ఫోటము. 1; అ. క్రి. 3. తునియు: చూ, పెలగు; 4. ఓడు: చూ, వెనుదీయు; 5. పాకముచెడు: ముఱియు.

విఱుగుడు. దే. వి. 1. అపజయము: చూ, వీఁక. 7; 2. విఱిగినవస్తువు, "పాలవిఱుగుడు": విఱుపు; విశే. 3. విఱుగైనది. "నల్లమందుకువిఱుగుడు కొంటిరసము."

విఱుచు. దే. స. క్రి. విఱుఁగఁజేయు: నుసలు. (సం)-భంజించు. తద్వి-(తె)-విసుర్వించు.

విఱుపు. దే. వి. 1. విఱుచుట: విఱుగుడు. (సం) ప్రహారము, భంజనము; విశే. 2: చూ, విఱుగుడు. 2

విఱ్ఱవీఁగు. దే. అ. క్రి. మిక్కిలినిక్కు.

విలంఘించు. సం. స. క్రి: చూ, రూ-లంఘించు.

విలంబనము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-విలం బము. 1-2.

విలంబము. సం. వి. అ. పుం. అతిక్రమము, అ సత, అలసము-ఆలస్యము, కార్యప్రద్వే ము, కౌసీద్యము, క్షేపము, జడత, జా ము, జాలము, జిహ్మగము-జిహ్మము, బద్ధ ము, మంథరము, మందరము, మందము, వి నము, విలంబనము, స్త్యానము. (తె).- అ ఒల్ల, ఆలసము, ఈడుపు, ఓపమి, కన్కు తి-కుక్కుర్తి-కన్కుటితి-కన్కుత్రి-కకూ రితి-కకూర్తి-కకూటితి-కకూ చెండితనము, జినుఁగు, జిలుఁగు, జేడ జెబ్బు, జీరుపుడు, జోగు, జోపిరము, జో ము, జోలము, తపచ్చ-తనుప్ప, తరితీపు, మసము, తొండుతనము-తొండొరుతన దుండుబలితనము, దండన, ఒశసరి, నట్టు, నేఁత, వాలి, పాలుమాలిక, పాల్మాలి ప్రాలుమాలిక-ప్రాల్మాలిక, ముంకుతన మక్కువతనము, మసలిక, మదలతనము, వ గుడు-మాలుగు-మాల్గు, వాలుగుడు, మెత (వా. మెతక)-మెదుక-మెదువు, మెత్త టు, వ్రేలుట, సోమరితనము; తద్వి.-కా క్షేపము, కాలయాపనము, కాలవిలంబ యాపనము. (విశే) అలసమైనది అనుటక శీతము. ("చూ, స్త్యానము."); 2. వ్రేల విలంబనము; అం. 3: చూ, రూ-విళంబ

విలంబితము. సం. వి. అ. న. 1. లయప్రాణ నృత్తగీత వాద్యములయందు చౌకపు ము: చూ, స్వరము. 2; విశే. 2. జోగుగ 3. వ్రేలునది. [స్పృశ్యము.

విలంభము. సం. వి. అ. పుం. ఈవి:

విలక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. కారణము యునికి: చూ, స్థానము. 1; విశే. 2. వ నది: భిన్నము. (తె).- వేరపు, విద్ద 3. విశేషమైన లక్షణముగలది.

విలక్షణము. సం. విణ. 1: చూ, కొలఁదిలేని, 2. చూ, సిగ్గరి.

విలగ్నము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. నడుము: చూ, కౌను. 1; విణ.2. చేక్కొనఁగా తగిలినది

విలపనము సం. వి అ. న: చూ, వాచేగడము

విలపించు. సం. అ. క్రి: రూ-విలాపించు, ఆక్రోశించు. (తె) -అడలు, అంగలాఱుచు- అంగలార్చు, అఱచు, ఉపతపించు, కిర్రించు, గోలు, వనరు, వాపోవు

విలము. వై. వి.=బిలము: చూ, రంధ్రము. 1.

విలయము. సం. వి. అ. పుం. ప్రళయము: చూ, సంవర్తము.

విలవిల. దే వి. రూ-విరవిర, 1. తప్పుకొనుట యందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ; వై. వి. 2.=విహ్వల. (తె)-వెగ్గలము, రూ-విరవిర. (సం).—విహ్వలత.

విలవిలపోవు. ప్వ. అ. క్రి: చూ, విహ్వలించు.

విలసనము. సం. వి. అ. న. 1. క్రీడ: చూ, రూ-విలాసము. 1; 2 ప్రకాశము: చూ, వెలుతురు. 1.

విలసితము. సం. విణ. 1. క్రీడితము; 2 ప్రకాశితము. చూ, వెలుతురు. 1.

విలసిల్లు. సం. అ. క్రి 1. ప్రకాశించు: చూ, పావడిల్లు; 2. ఒప్పు: చూ, రంజిల్లు.

విలాతి. దే. వి. రూ-విలాయతి. య. 4, ఆ 123: చూ, దేశము.

విలాపనము. అం: చూ, అస్త్రములు.

విలాపము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వాచేగడము.

విలాపించు. సం.అ. క్రి: చూ, రూ-విలపించు.

విలాయతి. దే. వి: చూ, రూ-విలాతి.

విలాసము. సం. వి. అ. పుం. 1: కేళి, క్రీడ, క్రీడనము, ఖేల-ఖేల, దేవనము-దేవనము, లీల, విపంచి-విపంచిక, వినోదము, విలసనము. (తె).—అలవోక, ఆట, ఆట్లాట, కేళి, కోడిగము-కోడిగము, గొంటి-గొంటి, గొంటరి, గొట్టి, చిటకము-చిట్టకము-చీటకము, చెలులాట-చేరలాట-చేరలాటము-చేల్లాట-చెల్లాటము, తుల్లాట, నాటకము, పంతు. తద్వి.— కకేళి, కరపత్రిక, కరపాత్రము, కలహాం, జలక్రీడ, వ్యాత్యుక్షి. (తె).-చెల్లఁగొట్టాట-చెల్లు, పోరు, చిమ్ముటాట, ఓకాట-ఓకాటము, ఆ. [illegible], గాలాటలు; 2. క్రియా. (తె) -[illegible]: కన్నెనము-కూర్డనము-ఖన్ననము, క్రీడ, క్రీడనము, కేళి, ఖేల-ఖేల. (తె)-[illegible], ఆంకు; తద్వి.—(గ) గోపాలునిక్రీడ -(చూ. రాసము); (ఆ) (చూ, సరాగము); (3).- చూ, పరిక్రీడ: 2 =స్త్రీల సహాజాలంకారములకు సత్యభావములవ (తె) — అగ్గలిక, అలవోక, అవ్వరు-వొవు-పావురు-ఘాము, ఎమ్మె, ఒయ్యారము-ఒయ్యారము-ఒయారము, కులుకు, కేరడము, గనుపు-గొనవు-[illegible], చిటకము-చిట్టకము-చీటకము, చిట్టాలు చేతలు, చిన్నెము-చిన్నె, టెక్కు, టెవి, టెక్కు-టెక్కు, టెక్కరము, నిక్కు, నీటు, పొలుపు, బింకారము, బిత్తరము, బెళుకు, బెడఁగు-బెడఁగు-బెళకు-బెళఁకు, మస, మిటారము, మిటారింపు, మురిపెము, మురువు, లకి, సగ, సొగసు-సొ ంపు, సొగసు, హరి, హొయలు-హొరంగు-హొరంగు. ("చూ, హొరఁగు."); అం. 3. ప్రియసందర్శనాదులచేతను ప్రమాదాలోకనాది క్రియావిశేషము నొనర్చ శృంగారచేష్టావిశేషము: చూ, శృంగారచేష్టలు; 4: చూ, ఉద్ధతి; దే. వి. (1) జాబుమీఁద వ్రాసెడు చిరునామ: చూ, శిరోనామము. (ఇది అన్య దేశ్యము.)

విలాసి. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, మన్మథుఁడు; 2: చూ, హిమాంశువు; 3: చూ,

విఱిచికట్టు. దే. స. క్రి. (చేతులను) వెనుకకు విఱిచికట్టు: పెట్రికొలికికట్టు. [స్ఫోటించే.
విఱిచియు. దే. అ. క్రి. రూ-విరియు: చూ,
విఱివి. దే. వి. (రూ-విరివి-విరివిడి) 1. వితానము, విస్తృతి. మార్క. 2, ఆ 165: చూ, పేరాళము; విణ. 2: విస్తృతము: చూ, నురి. (3).
విఱివోటు. దే. వి. విద్వేషము: చూ, వైరము.
విఱుగఁబడు. ద్వ అ. క్రి. 1. గర్వించు: చూ, హంకరించే; 2. ఓడు: చూ, వెనుదీయు.
విఱుఁగబాటు. ద్వ. వి. 1. గర్వించుట: చూ, హంకారము: 2. ఓడుట: చూ, వీఁక. 7.
విఱుగడ. దే. వి: చూ, విరామము. 1.
విఱుగనిబియ్యము. దే. వి. దీనెఁబ్రాలు: చూ, బియ్యము. గ. (విఱుగని బియ్యపుగింజలను తనవైపునకు వ్రేలితో త్రోసికొనుచు శ్రీరామనామ జపము నుచ్చరించుచు శ్రీరామకోటి నిలెక్కింగురు.)
విఱుగు. దే. వి. 1. (రూ-విఱుగుడు-విఱుగబాటు-విఱుపు-విర్గు) అపజయము: చూ, వీఁక. 7; 2. తునియుట. పరిభా. 5, అ. 171: చూ, స్ఫోటము. 1; అ. క్రి. 3. తునియు: చూ, సెలగు; 4. ఓడు: చూ, వెనుదీయు; 5. పాకము చెడు: మురియు.
విఱుగుడు. దే. వి. 1. అపజయము: చూ, వీఁక.7; 2. విఱిగినవస్తువు, "పాలవిఱుగుడు": విఱుపు; విణ. 3. విఱుపైనది. "సల్లమందుకువిఱుగుడు శొంఠిరసము."
విఱుచే. దే. ప్రే. విఱుఁగజేయు: నుసలు. (సం).-భంజించే. తద్వి.-(తె)-విగుర్వించే.
విఱుపు. దే. వి. 1. విఱుచుట: విఱుగుడు.(సం) ప్రహరము,భంజనము;విణ.2:చూ,విఱుగుడు.2
విఱ్ఱపీఁగు. దే. అ. క్రి. మిక్కిలినిక్కు.
విలంఘించే. సం. స. క్రి: చూ,రూ-లంఘించే.

విలంబనము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-విలంబము. 1-2.
విలంబము. సం. వి. అ. పుం. అతిక్రమము, అలసత, అలసము-అలస్యము, కార్యప్రద్వేషము, కౌసీద్యము, క్షేపము, జడత, జాడ్యము, జాలము, జిహ్మగము-జిహ్మము, బద్ధకము, మంథరము, మందరము, మందము, వితానము, విలంబనము, స్త్యానము. (తె).- అల్ల, ఒల్ల, ఆలసము, కొడుపు, ఓసమి, కస్కరితి-కసక్రి-కస్కటితి-కస్కత్తి-కస్కరితి-కస్క-ర్తి-కస్కటితి-కస్కత్తి, చేండితనము, జినుఁగు, జిలుఁగు, జేడను, జేబ్బు, జేరపుడు, జోగు, జోపిరము, జోష్యము, జోలము, తడవు-తడువు, తరితీపు, తామసము, తొండుతనము-తొండరాతనము, దుండుబలితనము, దండన, దళసరి, నట్టు, నానేఁత, వాలి, పాలుమాలిక, పాల్మాలిక-పాప్రిలుమాలిక-పాప్రిల్మాలిక, నుంపుతనము, మక్కువతనము, మసలిక, మదలతనము,మాలుగుడు-మాలుగు-మాల్గు, మాలుగుడు, మెతుక (వా. మెతక)-మెదుక-మెదువు, మెత్తబాటు, వ్రేలుట, సోమరితనము; తద్వి.-కాలక్షేపము, కాలయాపనము, కాలవిలంబము, యాపనము. (విణ) అలసమైనది అనుటకు.-శీతము. ("చూ, స్త్యానము."); 2. వ్రేలుట; విలంబనము; అం. 3: చూ, రూ-విళంబము.
విలంబితము. సం. వి. అ. న. 1. లయప్రాణము, నృత్తగీత వాద్యములయందు చాకపుకాలము: చూ, స్వరము. 2; విణ. 2. జోగుగలది; 3. వ్రేలునది. [స్పృగ్యము. 3.
విలంభము. సం. వి. అ. పుం. ఈవి: చూ,
విలక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. కారణములేని యునికి: చూ, స్థానము. 1, విణ. 2. వేఱైనది: భిన్నము. (తె).- పొరపు, బిడ్డము; 3. విశేషమైన లక్షణముగలది.

విలక్షుఁడు. సం. విణ. 1: చూ, తెలివరి; 2. చూ, సిగ్గరి.
విలగ్నము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. నడుము: చూ, పిఁగు. 1; విణ.2. చిక్కుకొనినది.
విలపనము. సం. వి. అ. న: చూ, వాచేగడము
విలపించు. సం. అ. క్రి: రూ-విలాపించు, ఆఘోషించు. (తె).-అడలు,అంగలారుచు-అంగలార్చు, అఱచు, ఉప్పతించు, క్రిందు, ట్రోలు, వనరు, వాపోవు.
విలము. వై. వి.-బిల: చూ, రంధ్రము. 1.
విలయము. సం. వి. అ. పుం. ప్రళయము: చూ, సంవర్తము.
విలవిల. దే. వి. రూ-విరవిర. 1. తన్నుకొనుట యందగుధ్వన్యనుకరణము: చూ,హూహూ; వై. వి. 2.=విహ్వల. (తె)-తొగ్గలము, రూ-విరవిర. (సం).—విహ్వలత.
విలవిలవోవు. ద్వి. అ. క్రి: చూ, విహ్వలించు.
విలసనము. సం. వి. అ. న. 1. క్రీడ: చూ, రూ-విలాసము. 1; 2 ప్రకాశము: చూ, వెలుతురు. 1.
విలసితము. సం. విణ. 1. క్రీడితము; 2. ప్రకాశితము: చూ, వెలుతురు 1.
విలసిల్లు. సం. అ. క్రి 1. ప్రకాశించు: చూ, హవణిల్లు; 2. ఒప్పు: చూ, రవణించు.
విలాతి. దే. వి. రూ-విలాయతి. య. 4, ఆ 123: చూ, దేశము.
విలాపనము. అం: చూ, అస్త్రములు.
విలాపము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వాచేగడము.
విలాపించు. సం.అ. క్రి: చూ, రూ-విలపించు.
విలాయతి. దే. వి: చూ, రూ-విలాతి.
విలాసము. సం. వి. అ. పుం. 1: కేళి. క్రీడ, క్రీడనము, ఖేర-ఖేల, దేవనము-దేవనము, లీల, విపంచి-విపంచిక, వినోదము, విలసనము. (తె).—అలవోక, ఆట, ఆట్లాట, కేళి, కోడిగము-కోడిగము, గొండ్లి-గొంట్లి, గొంటిలి, గొళ్లి, చిటకము-చిట్టకము-చీటకము, చెలాలాట-చేరలాట-చేరలాటము-చేర్లాట-చేర్లాటము, తుళ్ళాట, నాటకము, వంతు. తద్వి.— ౧. కకేళి, కరపత్రిక, కరపాత్రము, కహేల, జలక్రీడ, వ్యాత్యుక్షి. (తె).-చెల్లుబోరాట-చెల్లబోరు, నీటియాట, నీరాట-నీరాటము, ౨: కేళి, గాథావటి; 3. క్రియ. (తె) -తేగి; ర: కుర్దనము-కూర్దనము-ఘుర్దనము, క్రీడ, క్రీడనము, కేళి, ఖేర-ఖేల. (తె)-కేళి, వంతు; తద్వి.—(౧)గోపకులక్రీడను.-(చూ, రాసము); (౨): (చూ,సువాసము); (3): చూ, వసక్రీడ; 2=వెంకు యౌవనాదులవలనఁగలుగు గర్వచేష్ట లీల (తె).— అగ్గలిక, అలవోక, అవుసు-ఔసు-హావుసు-హౌసు, ఎమ్మె, ఒయారము-ఒయ్యారము-ఒయారము, కులుకు, కేరడము, గునుపు-గొనపు-గోటు, చిటకము-చిట్టకము-చిటకము,చిట్టంటుచేతలు,చిన్నెము-చిన్నె, టీకు, టెవి,టెక్కు-తెక్కు,తెక్కెము, నిక్కు, నీటు, పొలుపు, బిటారము, బిత్తరము, బులుపు, బెడఁకు-బెడఁగు-బెళకు-బెళఁగు, మన, మిటారము, మిటారింపు, మురిపెము, ముసువు, లలి, వగ, వెళకు-వెళుకు, సొగసు, హళి, హొయలు-హొరంగు-హొరఁగు. ("చూ, హొరఁగు."); అం. 3. ప్రియాసందర్శనాదులచేతనగు యౌవనలోకనాగి క్రియావిశేషరూపమైనశృంగార చేష్టావిశేషము: చూ, శృంగారచేష్టలు; 4: చూ, ఉద్ధత; దే. వి. (1) జాబుమీఁద వ్రాసెడు చిరునామా: చూ, శిరోనామము. (ఇది అన్య దేశ్యము.)
విలాసి. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, మన్మథుఁడు; 2: చూ, హిమాంశువు; 3: చూ

విటిచికట్టు. దే. స. క్రి. (చేతులను) వెనుకకు విటిచికట్టు: పెట్రికాలికికట్టు. [స్ఫోటించే.

విటియు. దే. అ. క్రి. రూ-విరియు: చూ,

విటివి. దే. వి. (రూ-విరివి-విరివిడి) 1. వితానము, విస్తృతి. మార్క. 2, ఆ. 165: చూ, పేరాళము; విశ. 2: విస్తృతము: చూ, నుర. (3).

విటివోటు. దే. వి. విద్వేషము: చూ, వైరము.

విఱుగఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. గర్వించు: చూ, హంకరించు; 2. ఓడు: చూ, వెనుదీయు.

విఱుఁగబాటు. ద్వ. వి. 1. గర్వించుట: చూ, హంకారము; 2. ఓడుట: చూ, వీఁక. 7.

విఱుగడ. దే. వి: చూ, విరామము. 1.

విఱుగనిబియ్యము. దే. వి. దీవెనఁబ్రాలు: చూ, బియ్యము. ఉ. (విఱుగని బియ్యపుగింజలను తనపై పునకు వ్రేలితో త్రోసికొనుచు శ్రీరామశబ్దమునుచ్చరించుచు శ్రీరామకోటి నిలెక్కింతురు.)

విఱాగు. దే. వి. 1. (రూ-విఱుగుడు-విఱుగబాటు-విఱుపు-విర్గు) అపజయము: చూ, వీఁక. 7; 2. తునియుట. వ్రిభా. 5, ఆ. 171: చూ, స్ఫోటము. 1; అ. క్రి. 3. తునియు: చూ, పెలగు; 4. ఓడు: చూ, వెనుదీయు; 5. పాకము చెడు: ముఱియు.

విఱుగుడు. దే. వి. 1. అపజయము: చూ, వీఁక. 7; 2. విఱిగినవస్తువు, "పాలవిఱుగుడు": విఱుపు; విశ. 3. విఱుపైనది. "పల్లమందుకువిఱుగుడు కొంతిరసము."

విఱుచు. దే. ప్రే. విఱుఁగఁజేయు: నుసలు. (సం)-భంజించు. తద్వి.-(తె)-విసుర్వించు.

విఱుపు. దే. వి. 1. విఱుచుట: విఱుగుడు. (సం) ప్రసరము, భంజనము; విశ. 2: చూ, విఱుగుడు. 2

విఱ్ఱవీఁగు. దే. అ. క్రి. మిక్కిలినిక్కు.

విలంఘించు. సం. స. క్రి: చూ, రూ-లంఘించు.

విలంబనము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-విలంబము. 1-2.

విలంబము. సం. వి. అ. పుం. అతిక్రమము, అలసత, అలసము-ఆలస్యము, కార్యపరిద్వేషము, కౌసీద్యము, క్షేపము, జడత, జాడ్యము, జాలము, జిహ్మగము-జిహ్మము, బద్ధకము, మంథరము, మందరము, మందము, వితానము, విలంబనము, స్త్యానము. (తె).- అల్ల, ఒల్ల, ఆలసము, [illegible], [illegible], [illegible], చేందితనము, [illegible], [illegible], జేడను, జెబ్బు, జేపుడు, జాగు, [illegible], జాప్యము, జోలము, [illegible], [illegible], తామసము, [illegible], దుండుబతితనము, [illegible], [illegible], నట్టు, నాసేత, వాలి, [illegible], [illegible], [illegible], మస్కవతనము, మసలిక, మసలతనము, మూలగుడు-మూలుగు-మాల్గు, మూలుగుడు, మెతుకు (వా. మెతక)-మెగుక-మెగుపు, మెత్తబాటు, వ్రేలుట, [illegible]; తద్వి.-కాలక్షేపము, కాలగూహనము, కాలవిలంబము, యాపనము. (విశ) అలసమైనది అనుటకు.- శీతము. ("చూ, స్త్యానము."); 2. వ్రేలుట; విలంబనము; అం. 3: చూ, రూ-విళంబము.

విలంబితము. సం. వి. అ. న. 1. లయపరిణామము, నృత్తగీత వాద్యములయందు చూకపుకాలము: చూ, స్వరము. 2; విశ. 2. జోగుగలది; 3. వ్రేలునది. [స్రగ్ధ్వము. 3.

విలంభము. సం. వి. అ. పుం. ఈవి: చూ,

విలక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. కారణములేని యునికి: చూ, స్థానము. 1; విశ. 2. వేరైనది: భిన్నము. (తె).- వారపు, విద్దము; 3. విశేషమైన లక్షణముగలది.

విలక్షుండు. సం. విణ. 1: చూ, వెఱపరి; 2: చూ, సిగ్గరి.

విలగ్నము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. నడుము: చూ, పిఁగు. 1; విణ.2. చేక్కఁగా తగిలినది.

విలపనము. సం. వి. అ. న: చూ, వాచేగడము.

విలపించు. సం. అ. క్రి: రూ–విలాపించు, ఆఘోషించు. (తె).–అడలు, అంగలారుచు–అంగలార్చు, అఱచు, ఉప్పతించు, క్రిందు, లోలు, వనరు, వాచోరు.

విలము. వై. వి.=బిల: చూ, రంధ్రము. 1.

విలయము. సం. వి. అ. పుం. ప్రళయము: చూ, సంవర్తము.

విలవిల. దే. వి. రూ–విరవిర. 1. తన్నుకొనుట యందగుధ్వన్యనుకరణము: చూ, హాహా; వై. వి. 2 =విహ్వల. (తె)–బెగ్గలము, రూ–విరవిర. (సం).—విహ్వలత.

విలవిలపోవు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, విహ్వలించు.

విలసనము. సం. వి. అ. న. 1. క్రీడ: చూ, రూ–విలాసము. 1; 2 ప్రకాశము: చూ, వెలుతురు. 1.

విలసితము. సం. విణ. 1. క్రీడితము; 2. ప్రకాశితము: చూ, వెలుతురు. 1.

విలసిల్లు. సం. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించు: చూ, పావణిల్లు; 2. ఒప్పు: చూ, రవణించు.

విలాతి. దే. వి. రూ–విలాయతి. య. 4, ఆ. 128: చూ, దేశము.

విలాపనము. అం: చూ, అస్త్రములు.

విలాపము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వాచేగడము.

విలాపించు. సం.అ. క్రి: చూ, రూ–విలపించు.

విలాయతి. దే. వి: చూ, రూ–విలాతి.

విలాసము. సం. వి. అ. పుం. 1: కేళి, క్రీడ, క్రీడనము, ఖేర–ఖేల, దేవనము–దేవనము, లీల, విపంచి–విపంచిక, వినోదము, విలసనము. (తె).—అలవోక, ఆట, ఆట్లాట, కేళి, కోడిగము–కోడిగెము, గొంట్లి–గొంట్లి, గొంజిలి, గొళ్ళి, చిటకము–చిట్టకము–చీటకము, చెఱలాట–చేరలాట–చేరలాటము–చేర్లాట–చేర్లాటము, తుళ్ళాట, నాటకము, ర ం తు. తద్వి.— ౧. కకేళి, కరపత్రిక, కరపాత్రము, కహేల, జలక్రీడ, వ్యాత్యుక్షీ. (తె).–చెల్లుపోరాట–చెల్లుపోరు, నీటియాట, నీరాట–నీరాటము; ౨: కేళి, గాఢావటి; 3. క్రియ. (తె).–కేళి; ర: కుర్దనము–కూర్దనము–ఖుర్దనము, క్రీడ, క్రీడనము, కేళి, ఖేర–ఖేల. (తె) –కేళి, రంతు; తద్వి.–(౧)గోపకులక్రీడను.–(చూ, రాసము); (౨.) (చూ, సువారము); (3): చూ, వనక్రీడ; 2 =నెపము. యౌవనాదులవలనఁగలుగు గర్వచేష్ట లీల. (తె).—అగ్గలిక, అలవోక, అవుసు–ఔసు–హావుసు–హౌసు, ఎమ్మె, ఒయారము–ఒయ్యారము–ఓయారము, కులుకు, కేరడము, గునుపు–గొనపు–గోటు, చిటకము–చిట్టకము–చీటకము, చిట్టంటు చేతలు, చిన్నియ–చిన్నె, టీకు, టీవి, టెక్కు–తెక్కు, టెక్కెము, నిక్కు, నీటు, పొలుపు, విటారము, విత్తరము, బులుపు, బెడఁకు–బెడఁగు–బెళఁకు–బెళఁగు, మస, మిటారము, మిటారింపు, మురిపెము, మురువు, లలి, వగ, వెళుకు–వెళుకు, సొగసు, సోళి, హొయలు–హొరంగు–హొరఁగు. ("చూ, హొరఁగు."); అం. 3. ప్రియాసందర్శనాదులచేతనగు యానావలోకనాది క్రియావిశేషరూపమైనశృంగారచేష్టావిశేషము: చూ, శృంగారచేష్టలు; 4: చూ, ఉద్ధత; దే. వి. (1) జేబుమీఁద వ్రాసెడు చిరునామా: చూ, శిరోనామము. (ఇది అన్య దేశ్యము.)

విలాసి. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, మన్మథుఁడు; 2: చూ, హిమాంశువు; 3: చూ

విష్ణువు; 4: చూ, శివుఁడు; 5: చూ, వహ్ని. 1; విణ. 6: (తె).- వన్నెకాఁడు, వన్నెలాఁడు. [మ. హాస్యరసమైకథ.)

విలాసిక. అం: చూ, నాటికలు (ఒకటేయంక

విలాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. విలాసవతియైన ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 3: చూ, వేశ్య; అం. 4: చూ, నాటికలు. (ఒకటేయంకము. హాస్యరసమైనకథ.)

విలియా. వా. వి. రజోవు: చూ, పరబార్లా.

విలియావేయు. దే.స.క్రి.సరిచూచు, ఏర్పఱచు.

విలీనము. సం. విణ.—వెన్న. కరఁగిననేయియగునది,కరఁగినది: చూ, లీనము.2.[ఉ.1,ఆ.103.

విలు. దే. వి. ధనువు: చూ, రూ-విల్లు. హరి.

విలుంఠనము. సం. వి. అ. న. హాస్తుకము: చూ, లుంఠనము. 1

విలుకాఁడు. దే. విణ. ధన్వి, వింటివాఁడు, రామా 5, ఆ. 315: చూ, మన్మథుఁడు.

విలుకాఁడు. దే విణ.—పై.—

విలుకాని స్థానములు. అం: సమము, వైశాఖము, మండలము, ఆలీఢము, ప్రత్యాలీఢము. (చూ, స్థానము. 4.)

విలుచు. దే. స. క్రి. రూ—విల్చు. 1. వెలయిచ్చి కొను:కొను.(సం).—క్రయించు;2. అమ్ము: చూ, విక్రయించు.

విలుదాలుపు దే. విణ: చూ, రూ-విల్లుదాలుపు.

విలుదాల్పు. దే. విణ.—పై.—

విలువ. దే. వి: చూ, వెల. 1. స్వా. 1,ఆ. 72.

విలువకాఁడు. దే. వి. కొనువాఁడు: రూ-విల్వకాఁడు. శెట్టికాఁడు. (సం) క్రయికుఁడు—క్రాయికుఁడు.

విలువరమ్మడు. వా. వి: చూ, బానిస. 1.

విలేపనము. సం. వి. అ. న. 1. పూఁతపూసికొనెడు చందనాది; 2. చందనాదులపూఁత: చూ, సమాలంభము. 1.

విలేపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—జెలవ. కాఁపుడు గంజి, పేయము: చూ, సాదము. (1)

విలోకించు.సం.స క్రి.ఆలోకించు: చూ,వీక్షించు

విలోకితము. అం: చూ, దృష్టిక్రియలు.

విలోచనము. సం. వి. అ. పుం. సృణి: చూ, బాణము. 1-౩గ.

విలోమము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉరక్కు: చూ ఘనకము; 2. పాము: చూ, సర్పము; విణ 3. అవరోహణక్రమముగలది: చూ, తలడవు. 2; అం. 4: చూ, శబ్దాలంకారములు 5: చూ, వృత్తము. 1. ("సారంగరదాలఃవడ, యూరవమాగామరపతి- యాదవమాకాధారారిహాధర శడగక,సారసమారాధవతమసారదమోదా.")

విలోముఁడు. సం. వి. అ.పుం: చూ,వరుణుఁడ

విల్చు. దే. స. క్రి: చూ, రూ-విలుచు. 1- హరిశ్చ. 4, ఆ. 77.

విల్లము. సం. వి. అ. పుం:ఆవాపము - ఆవాపన ఆధారము, ఆలవాలము—ఆవాలము, కేదారము, తల్లము, ద్విజసృప, పరివాపన (తె).—కుదురు, పాది, పాగు

విల్లు. దే. వి. రూ—విలు:చూ,బాణము. 1-3 (ఇందులభేదములు.—తడవిల్లు, వెదురువిల్లు, సెలసువిల్లు మం)

విల్లుదాలుపు. వా. వి. (రూ—విలుదాలుపు-వి దాల్పు): చూ, మన్మథుఁడు.

విల్వకాఁడు. దే. వి: చూ, రూ-విలువకాఁడు. విక్రి. 1, ఆ. 83.

వివక్ష. సం. వి.ఆ.స్త్రీ. చెప్పనిచ్ఛ: చూ,వాం

వివక్షించు. సం. అ. క్రి. చెప్పనిచ్ఛించు: చ వాంఛించు. [వాచ్య

వివక్షితము. సం. విణ. చెప్పనిచ్ఛించినది: చ

వివక్షితాన్యపరవాచ్యము. అం: చూ, ధామూలధ్వని. [విస్తర

వివక్షితార్థప్రతిపాదనము. అం: చూ, ఇతివ

వివత్సువు. సం. విణ. (ఉ). చెప్పనిచ్ఛించేవాఁడు: చూ, వాంఛితుఁడు.

వివచ్ఛేము. వై. వి.=భీభత్స. రూ—విక్వచ్ఛేము: చూ, భీభత్సము.

వివధము. సం. వి. అ. పుం. 1. కావడి: చూ, స్కంధాటిక; 2. తోవ: చూ, మార్గము. 1; 3: రూ—వీవధము, కల-కళ, ధుర్-ధురి, గుగువు, భరము-భారము. (తె).-పూటము, ప్రూటు, పొది-పొదుక, బరువు-బలువు-బళువు, బారకము, బెడఁద, మోపిక. మోపు, మోపుదల, వేఁక-వేఁకన, వేఁకము, వేఁగు ("చూ, వేఁగు") తద్వి.—౧: (తె) మోఁత; ౨: (తె).—అడిగము.

వివరణము. సం. వి. అ. న.=వివరము, వయినము: చూ, వ్యాఖ్యానము.

వివరము సం. వి.అ న. 1: చూ, రంధ్రము.1; 2. దూషణము: చూ, సెగ్గింపు; వై. వి. (1)=వివరణ: చూ, వ్యాఖ్యానము; వా. (2): లోపయినము-లోవైనము, తబిసీలు-తబ్సీలు.

వివరించే వై స. క్రి. 1. వర్ణించే: చూ, శబ్దించే; 2: చూ, విమర్శించే. కాశీ. 2,ఆ. 105; 3. ఆలస్యముచేయు. యు. 4, ఆ. 88: అండగొట్టు, అండగొను, అలయు, అసరచేయు, అలసించే,ఒప్పరికించే కన్నడించే, జోగడు, జోగుచేయు, తడయు, తరితీపుసేయు, తామసించే, తెగడు, తోఁచే, నట్టుకొట్టు, నుసలు, వంటించే, పాలుమాలు-పాల్మాలు- పాల్గుమాలు-పాల్మాలు, బద్దకించే, మసలు, వాలూరు. (సం).-ఉపేక్షించే. [వైవర్ణ్యము.

వివర్ణత. సం. వి. అ. స్త్రీ. వెల్లఁబాటు: చూ,

వివర్ణుఁడు. సం. విణ. 1. వెల్లఁబాటినవాఁడు; 2. అధముఁడు: చూ, హీనుఁడు; 3. మూర్ఖుఁడు: చూ, స్తబ్ధుఁడు.

వివర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. చుట్టివచ్చుట: చూ, వేష్టనము. 1; 2. నృత్యము: చూ, వ్యంజకము. 1; 3: చూ, సమూహము.

వివర్తితము. అం. 1: చూ, పుటక్రియలు; 2: చూ, కరణములు; 3: చూ, అధరము. 6.

వివర్ధనము. సం. వి. అ. న. విశేషవర్ధనము: చూ, వృద్ధి 1; 2: చూ, సమృద్ధి; 3. అభ్యుదయము: చూ, శుభోదయము.

వివశము. సం. విణ. స్వవశముగాని బుద్ధిగలది: (తె).-బిమ్మటి.

వివశుఁడు. సం. విణ. 1: చూ, అరిష్టదుష్టధీమంతుఁడు; 2. స్వవశముగాని బుద్ధిగలవాఁడు.

వివస్వంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. 1: చూ, సూర్యుఁడు; 2: చూ, వేలుపు; అం. 3: చూ, ఆదిత్యులు. [(1) (దేశములు.)

వివస్వతి. అం. సూర్యుని పట్టణము: చూ, సీమ.

వివహము. అం: చూ, వాయువులు.

వివాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. (సం).-వ. తగవు: చూ, వ్యాజ్యము; అం. బ. 2: చూ, వివాదములు.

వివాదములు. అం: అప్పుపుచ్చుకొనుట, సొమ్ము దాఁచుట, ఒకరి సొమ్మును తాను అమ్ముట, ఉమ్మడిబేరము, ఇచ్చినదాని మరలించుట, జీతమియ్యమి, ఒప్పుకొని మాఱుఁబడుట, క్రయ విక్రయములుచేసి తిరుఁగఁబడుట, స్వామిభృత్యన్యాయము, సీమా నిర్ణయము, దండవాక్పారుష్యములు, దొంగతనము, బందిపోటులోనగు సాహసము, స్త్రీసంగ్రహణము, భార్యాభర్తృక్రమము, దాయభాగము, ద్యూతము, ప్రాణిద్యూతము. (18.)

వివాహమగు. మి. స. క్రి. (నిర్వ. 2, ఆ. 35): (తె).- పెండిలియగు- పెండ్లియగు; పెండిలియాడు—పెండ్లాడు— పెండ్లియాడు; పెండిలిసేయు- పెండ్లిసేయు.

వివాహము. సం. వి.అ. పుం. 1: ఉత్పాదనము, ఉద్వాహనము, ఉద్వాహము, ఉపయమము-ఉపయామము, కరగ్రహణము, కల్యాణము, కౌతుకము, దారకర్మ, నివేశము, పరిణయము, పాణిపీడనము, పాణిగ్రహణము, రణరణము, వాధుక్యము, శుభము, హస్తగ్రహణము. (తె).- కాలుద్రొక్కు- కాల్ద్రొక్కు, కేల్పట్టు, చెట్టపట్టు, చేపట్టు, చేపట్టి కాలుద్రొక్కు, పెండిలి- పెండ్లి- పెళ్లి. తద్వి.-: మాఱుమనువు; అం. 2: చూ, కర్మములు, అం.బ. 3: చూ, వివాహములు.

వివాహములు. అం: బ్రాహ్మము, దైవము, ఆర్షము, ప్రాజాపత్యము, అసురము, గాంధర్వము, రాక్షసము, పైశాచము. (8).

వివాహితుఁడు. సం. విశే. పెండ్లిచేసికొనినవాఁడు: ఉదూఢుఁడు, ఊఢుఁడు.

వివిక్తము. సం. విశే. 1. ఏకాంతము: చూ, రహస్యము, 1; 2: విభిన్నము; 3. పవిత్రము: చూ, శుద్ధము. 3; 4.వివేకముగలది.

వివిధము. సం. విశే. అనేకవిధములుగలది: నానారూపము, పృథగ్విధము, బహువిధము.

వివిధాలప్తిలాపనము. అం: చూ, సుగుణములు.

వివీతము. సం. వి. అ. పుం. పసులుమేయుకంచె. కంచియ-కంచె: చూ, భూమి. 1-20.

వివృతము. సం. విశే. 1. తెఱవఁబడినది; 2. వికసించినది: చూ, హసితము. 1; అం. 3: చూ, ముఖక్రియలు; 4: చూ, కటిక్రియలు.

వివృతోక్తి. అం: చూ, అలంకారము. 3. ("శ్లేషతో దాఁచినది వివరించుట. ఉదా.-వృషభము పరక్షేత్రము వదలిపొమ్ము.")

వివృత్తము. అం: చూ, కరణములు.

వివేకము. సం. వి. అ. పుం. 1. దేహాత్మాదివిభేదజ్ఞానము: చూ, వ్యాఖ్యానము. 2; 2. విభేదము; 3. విచారము: చూ, హం. 1(యోచన.)

వివేకి. సం. వి. సి. పుం. 1 విచారణచేయువాఁడు, విశే. 2. వివేకము గలవాఁడు: (తె).—ప్రోడ-ప్రోడఁడు; అం. 3: చూ, కృతికర్త; 4. గణపతి, పాపశ్రాద్ధార్థవిజ్ఞాని: చూ, కృతికర్త. [పాండు. 4, అ. 159.

వివేకించు. సం. స. క్రి: చూ, విమర్శించు. 1.

వివేచనము. సం. వి. అ. న. వివేకించుట.

వివేచనీయము. సం. విశే. వివేకింపఁదగినది.

వివేచించు. సం. అ. క్రి: చూ, వివేకించు.

వివ్వచ్చేము. సై. వి. బీభత్సు: గా, గు-వివచ్చేము.

వివ్వచ్చేఁడు. సై. వి. బీభత్సు. అర్జునుఁడు: చూ, సుధిదేవ్రిసుఁడు.

విశంకటము. సం. వి.అ.విరివిగలది: చూ, సుడి.(3)

విశదపడు. మి. అ. క్రి.వ్యక్తము: చూ, విశదమగు.

విశదపఱచు. మి. స. క్రి: చూ, విదితమగు.

విశదమగు. మి. అ. క్రి: విశదపడు. (తె).— అచ్చుపడు-ఏపడు- ఏర్పడు, తెలియు, తేటపడు, తేఱకొను, తేలు, పసఁగు, పొడు.

విశదము. సం. విశే. 1. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6; 2 స్పష్టమయినది: చూ, స్పష్టము.

విశదీకరించు. సం. స. క్రి. స్పష్టము చేయు.

విశయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వాసస్థానము: చూ, గీడుపట్టు. 3; 2: చూ, సంశయము.

విశరఘాతము. సం. వి. అ. పుం. చంపుట: చూ, హింస. 1.

విశరము. సం. వి. అ. న. —పై—

విశల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తిటిగొట్టు*: చూ, హలిని; 2. తిప్పతీఁగ*: చూ, సోమవల్లి; 3. తెల్ల తెగడ*: చూ, సర్వానుభూతి; 4: అతపత్రిక, ఉగుంబరపర్ణి, కుంభము, చిత్రి, చిత్రకపత్రిక, గాంబవతి, గాంబవి, దంతి, నికుంభము, ప్రత్యక్శ్రేణి, మకూలకము-మకూలము-ముకూలకము, రేచని, వృకట్రు, వృకట్రుము, శీఘ్ర. (తె).—

దంతి-దంతె, వెన్నవెదురు*; 5: వటపత్రిక. (తె).—కుక్కపాల*; 6. తేలుమణి*: చూ, వృశ్చికము. 2; 7, నీరుపిప్పలి*: చూ, శకులాదని. 2; (చూ, శొండి, పిప్పలి. 1-3.) 8: గోతుంబి (బ) (తె) పాపర. చిన్నపాపర, పిన్నపాపర*. (చూ, సుపూరము); విశ 9. శల్యములేనిది.

విశల్యకరణి. సం: వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొక ఓషధి.* : చూ, వృక్షము. (దీనితో చేరనవి - సంధానకరణి, సావర్ణ్యకరణి, సంజీవకరణి)

విశసనము. సం. వి అ. న. చంపుట: చూ, హింస. 1; పుం. 2. కత్తి: చూ, రిష్టి. 2; అం. 3: చూ, నరకములు.

విశసించు. సం. స క్రి చేం పు: చూ, సంహరించు.

విశాఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కాకర: చూ. సుషవి. 1; అం. 2: రూ—విశిఖ విశాఖా నక్షత్రము: చూ, రిక్క.

విశాఖము. సం వి. అ. న. 1. విలుకాడు రెండు కాళ్లనడుమ జేనెడెడము గలుగ నిలుచుట. చూ, సమపదము; పుం. 2. (నూలువడికెడు) కదురు: చూ, తర్కువు; విశ. 3 శాఖలులేనిది.

విశాఖుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. షణ్ముఖుడు: చూ, స్కందుడు; 2. బిచ్చగాడు: చూ. వేడువాడు. 1 (యాచకుడు.)

విశాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. కావలివారు పర్యాయక్రమమున పరుండుట: ఉపశాయము; 2. పర్యాయము: చూ, విధము. 1.

విశారదుడు. సం. విశ. 1. విద్వాంసుడు: చూ, సుధి; 2. నేర్పరి: చూ, సమర్థుడు; 3. చదువుకొన్న శిష్యుడు: చూ, వ్యక్తుడు. 1.

విశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పెద్దపాపర*: చూ, సుపూరము; 2. ఉజ్జయిని: చూ, దేశములు; 3. విరివియైనది: చూ, సురి (3); అం. 4: చూ, గాంధారగ్రామగత మూర్ఛనలు.

విశాలత్వక్కు. సం. వి. చ్. పుం. ఏడాకుల అరటి.*: చూ, సువర్ణకదళి. (రంభ. 2-రా.)

విశాలము. సం. వి. అ. న. 1 అటకమామిడి*: చూ, మామిడి; విశ. 2: చూ, విశాల. 3; అం, 3: చూ, దండవ్యూహములు.

విశాలముఖసాయకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, పాలమ్ము.

విశాలాక్షి. సం. వి ఈ స్త్రీ 1: చూ, హైమవతి (పార్వతి); 2. విశాలములైన కన్నులు గల ఆడుది: చూ, స్త్రీ.

విశిఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రాజమార్గము: చూ, మార్గము. 1, 2. పాఱ: చూ, ముద్గరము; అం. 3: చూ, రూ-విశాఖ. 2.

విశిఖము. సం. వి. అ పుం. 1: చూ, బాణము. 1; 2. చిల్లకోల: చూ, సర్వల; విశ 3. శిఖలేనిది.

విశిష్టము. సం. విశ. 1. కూడుకొన్నది: చూ, సహితము; 2. మిక్కిలి శిష్టమైనది; 3: చూ, విశీర్ణము. 2.

విశిష్టాద్వైతము. అం: చూ, మతములు.

విశీర్ణము. సం. విశ. 1. వదలినది. (తె).—వలవలన; 2. శుష్కించినది, శాతము, శితము: చూ, వానము. 6.

విశుడు. సం. వి. శ్. పుం. 1. కోమటి: చూ, వైశ్యుడు; 2: చూ, మనుష్యుడు.

విశృంఖలము. సం. విశ. అడ్డులేనిది: అనర్గళము, అనివారణము, అనిరుద్ధము, అబాంధము, అబాధకము, అబాధము, అయంత్రితము, ఉద్దామము, నిరంకుశము, నిరర్గళము, నిర్విఘ్నము (తె).—అడేమిడి, నిరుకళము.

విశుద్ధము. అం. 1: చూ, షట్చక్రములు; 2: చూ, చక్రములు.

విశుద్ధాంగుడు. సం. విశ: చూ, జో. 8.

విశేషకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1: నొసటిబొట్టు. (సం): లలామము, లోచనము, విశేషము.

కై తద్వి.—౧. గుఱ్ఱము నొసటి బొట్టువకు.—లలామము; ౨. నీటిబొట్టునకు.-వశిరము_వసిరము, స్తోకము ("చూ, బొట్టు."); విణ. 2. విశేషింపఁజేయునది; అం. 3: చూ. అలంకారము. 3. (కారణముచే విశేషభావమల రించేట. "ఉదా.—నెలవోడను జలజంబులు నెమ్మొగంబులు దెలియంబడెను.")

విశేషణము. అం. 1. గుణవాచకశబ్దము,ఉపాధి. (తద్వి.—సహజ, తత్సమ, దేశ్య, సంబంధ విశేషణములును, మఱియు సర్వనామవిశేషణములు నిర్దిష్టము, అనిర్దిష్టము, సంఖ్యార్థకము, సంఖ్యేయార్థకము, పూరణార్థకము అని యైదువిధములు ఇత్యాది.); అ. న. 2:ఉపసర్జనము, అంగభూతము.

విశేషప్రాసలు. అం. (చూ, ప్రాస)("ర-ఋ; ల-ళ-డ; ది-ధ; న-ణ. ఇవిసరిగాను ప్రయోగములంజొప్పట్టుటంబట్టివిశేషప్రాసలయ్యె")

విశేషము. సం. వి. అ. పుం. 1. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2; 2: చూ, భేదము; 3: అంగము,అపఘనము,అవయవము, గాత్రము,ప్రతీకము. తద్వి.—౧: (తె). దొమ్మ. ౨. (కరచరణాదులన్నియు దీనియందు వర్తించును. ప్రధానభాగములు.— తల, మొండెము, కాళ్లు చేతులు); 4. వింతరూపము: (తె).— మేలు; 5. నొసటిబొట్టు: చూ, విశేషకము. 1; అం. 6: చూ, అలంకారము. ౪(విశేషోక్తి.—కారణముండియుఁ గార్యముకలుగకుండుట. "ఉదా.—౧ మదనదీపము వెలుఁగుచున్నను మదిని స్నేహక్షయంబు కాకున్నది; ౨ రాజా! నీబాణవర్షములచేఁ గురిసియు శత్రుభార్యల యానందనస్యములు వృద్ధిపొందుటలేదు.")

విశేషించు. సం. అ. క్రి. అతిశయించు: చూ, సందడించు. 2.

విశేషోక్తి. అం: చూ, విశేషము. 6.

విశేష్యములు. అం. వస్తువాచక శబ్దముల (తద్వి.—౧ కేవలనామము, ౨ జాతివిశేష్యము, 3 సంజ్ఞావిశేష్యము, ౪ గుణవిశేష్యము,౫ తద్ధితములు,౬ క్రియావిశేష్యములు ౭ భావార్థకము, ౮ కృదంతములు, ౯ మహత్తు-మహతి-అమహత్తు,౧౦విధకత్తులుఇత్యాది.

విశ్రమము. సం. వి. అ.పుం. రూ-విశ్రామము 1. పద్యవిరామము: చూ,యతి; 2 [illegible] చూ, విశ్రాంతి. [సుస్పష్ట. (

విశ్రమించు. సం. అ. క్రి. [illegible]: చూ

విశ్రాంతము. సం. విణ. [illegible].

విశ్రాంతి. సం. వి. ఇ. పుం.1.ఒకానొకగుఱ్ఱము చూ, హాయము; 2: చూ, విరామము. 1 అం 3: చూ, యతి. [స్పష్టము. (

విశ్రాణనము. సం. వి. అ. న. ఈవి: చూ

విశ్రామము.సం.వి.అ పుం:చూ, రూ-విశ్రమము

విశ్రావము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలిప్రసిద్ధి చూ, సంభావన. 3.

విశ్రుతము. సం. విణ. 1. మిక్కిలిప్రసిద్ధికెక్కినది: చూ, సంభావన. 3;2. ప్రవహించినది

విశ్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ప్రసిద్ధి: చూ సంభావన. 3; 2. ప్రవాహము: చూ, వెల్లువ

విశ్రుతుఁడు. సం. విణ. 1. ఖ్యాతుఁడు, ప్రతీతుఁడు, ప్రథితుఁడు, విఖ్యాతుఁడు, విత్తుఁడు (అన్య): వై. (తె).— దొర, పేరుపొందినవాఁడు, పేరైనవాఁడు, మంతుకెక్కినవాఁడు, వాసికెక్కినవాఁడు, వాసినవాఁడు; 2. తెలియబడినవాఁడు.

విశ్లేషము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎడఁబాటు చూ, వ్యాశ్లేషము. 1; 2. ఒడఁగూడమి

విశ్వ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1: చూ, భూమి. 1 2. అతివస: చూ, విష.

విశ్వంభర. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, విశ్వ. 1

విశ్వంభరుఁడు. సం. వి.అ. పుం. 1: చూ, విష్ణువు. 1; 2. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

విశ్వకద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1 వేఁట కుక్క: చూ, శునకము; 2: చూ, సివంగి. 2; 3 ధ్వని: చూ, స్వరము. 2; విశే. 4. దుర్జనుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

విశ్వకర్మ. సం. వి. న్. పుం. 1. రూ-విశ్వకర్ముఁడు. దేవశిల్పి: చూ, స్వర్ణకారుఁడు; 2: చూ, సూర్యుఁడు; 3 ఒక ముని: చూ, సన్యాసి.

విశ్వకర్ముఁడు. సం. వి. న్. పుం: చూ, విశ్వకర్మ 1. హరి. ఉ. 4, అ. 45

విశ్వకేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. (రూ-విశ్వకేతుఁడు, ఋశ్యకేతుఁడు- ఋశ్యకేతువు.) 1. మన్మథునికొడుకు: అనిరుద్ధుఁడు, ఉషాపతి, కామసుతుఁడు, కేదంతి. (తె).— అంచేయేసుఁగు మావంతుబిడ్డ; 2: చూ, మన్మథుఁడు.

విశ్వగుణాదర్శము. అం. (దీనిని వేంకటాధ్వరి వ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

విశ్వజనీయము. సం. విశే. సర్వజనులకుహితమైనది.

విశ్వజిత్తు. అం: చూ, తానములు (రహీనతానములు.)

విశ్వతోముఖము సం. వి. అ. న. 1. బ్రహ్మము: చూ, హంసుఁడు. 2; విశే. 2. అంతట వ్యాపించినది: చూ, వ్యాప్తము. 1.

విశ్వదేవి. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("మ, మ, య, య. 8 యతి. 12 ఛందస్సు")

విశ్వధారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, హరిప్రియ. 2 (భూమి. 1.)

విశ్వనాథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాశీక్షేత్రమునందు నివసించియుండు శివుఁడు: చూ, శివుఁడు. (అన్నపూర్ణాదేవిభర్త.)

విశ్వప్సువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, వహ్ని. 1.

విశ్వబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-విశ్వల. బిబిలిక*: చూ, హ్రస్వగవేధుక.

విశ్వబోధుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

విశ్వభేషజము. సం. వి. అ. న: చూ, శుంఠి.

విశ్వము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, శుంఠి; 2: చూ, లోకము. 1; విశే. 3. సమస్తము: చూ, సర్వము.

విశ్వరూపుఁడు. సం. వి అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

విశ్వరేతసుఁడు. సం. వి.స్. పుం: చూ, బ్రహ్మ 1.

విశ్వల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-విశ్వబల*.

విశ్వసనీయము. సం. విశే. విశ్వసింపఁదగినది.

విశ్వసించు. స. స. క్రి: (తె).—అనుకొను, నమ్ము, నమ్ము. [విష్ణువు. 1.

విశ్వసుందరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ,

విశ్వసృజుఁడు. సం. వి. క్. పుం. (రూ-విశ్వసృట్టు:) చూ, బ్రహ్మ. 1. భా. 4, అ. 67.

విశ్వస్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, విధవ; విశే. 2. విశ్వసింపఁబడినది: విస్రబ్ధము.

విశ్వాత్మ. సం. వి. న్. పుం: చూ, బ్రహ్మ. 1.

విశ్వామిత్రము. అం 1: చూ, దర్భలు; వా. 2. మోసము

విశ్వామిత్రుఁడు. అం. 1: చూ, సన్యాసి; 2: చూ, సప్తఋషులు; 3: చూ, మహర్షులు.

విశ్వాసతంత్రము. అం: చూ, పంచతంత్రములు.

విశ్వాసము. సం. వి. అ. పుం.=విసువాసము: అపవాదము—అవవాదము, ఉదానము, నిహ్నవము, ప్రణయము, ప్రత్యయము, విస్రంభము. (అవ్య).—ఆశ్. (తె).—నచ్చిక-నచ్చిగ, నమ్మకము-నమ్మిక-నమ్మిగ, విసువాసము.

విశ్వాసి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్)=విసువాసి. విశ్వాసముగలవాఁడు: (తె).-విసువాసి.

విశ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గణదేవతా విశేషము (వీరు పదుగురు: చూ, విశ్వేదేవులు).

విశ్వేదేవులు. అం. వసుబంధులు, క్రతుదక్షులు, కాలకాములు, ధురిविలోచనులు, పురూరవార్ద్రవులు (10) (చూ, కార్తికి.) తద్వి.— (చూ, వసువు. 12; వేలుపు.)

విష. సం. వి. అ. స్త్రీ: అతివిష-అపవిష, అరుణ, ఉపవిష, కాశ్మీరజ, గరము, గుణప్రియ, ఘుణప్రియ, ఘుణవల్లభ, నిర్విష, ప్రతివిష, ప్రవిష, భంగుర, భృంగి, భృంగుర, మహౌషధము, మాద్రి, లఘువల్లభ, విరూప, విశ్వా, శృంగి-శృంగిక, శ్వేతవచ. (తె).—అతివస*. తద్వి.—౧. ఒకరకము అతివసకు.—కణికారి, గర్భసుత్తు; ౨: ఇంద్రాణి, రక్తవచ. (తె).—ఎఱ్ఱవస; 3: మంగళ్య, శ్వేతవచ, హైమవతి. (తె).-తెల్లవస; ౪: కచ్చోరము, కర్చూరము, గంధ, గంధపత్రి, గంధపలాశి, గంధమూల, గంధమూలకము, గంధమూలి, గంధమూలిక, గంధవధువు, గంధశటి, గంధోళి, గోలోమి, శటి. (తె).—నల్లయతివస; ౫: గ్రంథిక. (తె).—పచ్చవస, ౬: గరము, గరళము, వత్సనాభము, విషము, విషసంజ్ఞకము, శృంగి, హాలాహలము; ౭: ఉగ్ర, ఉగ్రగంధ, కాంగ, కుక్కుటమస్తకము, క్షుద్రపత్రి, గానిని, జీవ, లోమశ, వచ, శతపర్విక. (తె).—వజే-వస, నల్లవస.* ("చూ, హైమవతి.") [ణిక. 1

విషఘ్న. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిన్ననీలి*: చూ, విషా

విషణి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకపాము: చూ, సర్పము.

విషణ్ణము. అం. (స్తంభమువలెఁగదలకుండుట): సంచారీభావమునఁబుట్టినదృష్టులు.

విషణ్ణుఁడు. సం. విణ. విషాదమునొందినవాఁడు.

విషదివ్యము. సం. వి. అ. న: చూ, దివ్యములు.

విషదుఁడు. అం: చూ, అలతాయి. 2.

విషధరము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సర్పము; 2. మబ్బు: చూ, స్తనయిత్నువు (మేఘము. 1.)

విషధరుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శివుఁడు; విణ. 2. విషముధరించినవాఁడు.

విషధారి. సం. వి. ఇ. పుం. =విసదారి: చూ, సర్పము.

విషధి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, సముద్రము.

విషనాశని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: అంజలిక, అఖువిషఘ్న, కర్కోటి, ఖరి-ఖరము, ఖరాగరి, ఖుజ్జాకము, గరాగరి, గరి, గర్దభము, జీమూతము, దేవతాడి, దేవతాళము, వేణి. (తె).- ఎఱ్ఱపగడ, పేగపకడ, డంగి, డావర, డావరడంగి-దావరడంగి, దేవతాడి*. [ము. 1.

విషచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. తేలు: చూ, వృశ్చిక

విషప్రవిష్టాంశము. అం: చూ, షష్ట్యంశములు.

విషమగీతోఁదుస్తగీతి. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("ఇంద్రగణము, రెండుసూర్యగణములు, తిరిగి ఇంద్రగణము, రెండుసూర్యగణములు, మూడవగణాద్యక్షరము యతి.")

విషమచతుర్భుజము. అం: చూ, అతుల్యలంబము.

విషమచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. ఏడాకులఁటి*: చూ, విశాలత్వక్కు.

విషమము. సం. విణ. 1. సమముకానిది: ఓజము, ఝంప, విరూపము. (తె).— ఎగుడుదిగుడు, ఎచ్చెతగ్గు-హెచ్చెతగ్గు, ఒడుదొడుకు, ఒఱకటము-ఒఱకాటము, ఒఱగడము-ఒఱగడ్డము, ఓగుసాగము, దూఁగుడు, సెరడు, చేసి; వి. అ. పుం. 2. బాణమునకు చిక్కని మృగము: అజావయుక్కు; అం. 3. తాళప్రాణ కళాభేదము: చూ, స్వరము. 3; 4: చూ, తాళగ్రహములు; 5. (విషమాలంకారము): చూ, అలంకారము. 3. (కార్యవిరుద్ధమగు కార్యముగల్గినను ననర్థము గలిగినను విరూపములగువానికి సంఘటన గలిగినను విషమాలంకారము. ఇది ముత్తెఱఁగులు గలది. "ఉదా.—విషధారవలె నల్లనగు నీ కత్తివలన గంగాప్రవాహమువలెఁ దెల్లనగు కీర్తిఁగలిగె. ఇదివిరుద్ధకార్య విషమాలంకారము; ఉదా.— ఎలుక యొకవెదురుపెట్టె పాముపెట్టెలోఁ దానుదినుటకుఁ దగినభక్ష్యమున్నదని యది కొఱకఁగా భక్ష్యము లేక

-పోవుటయేగాక దానిలోఁగల పాములకను విసెను. ఇది యనర్థ విషమాలంకారము; ఉదా.— అకటకటా! రత్నమయ రాజపీఠాధిష్ఠాతలగు నీ శత్రురాజు లెక్కడ? కంటకపాషాణ సంకలితంబులగు పర్వతనివాసము లెక్కడ? ఇది విరూపఘటన విషమాలంకారము.")

విషమములు అం: చూ, అమృతవిషమాక్షరములు.

విషమశరుఁడు సం. వి. అ. పుం. బేసికయిమన జోడు: చూ, మన్మథుఁడు.

విషమసీసము. అం: చూ, వృత్తము. 1. (ఇది సీసపద్య భేదము.)

విషమసూచికము. అం: చూ, ఏకవింశతిస్థానకములు. [ములు.

విషమాంబుకీర్ణ. అం: చూ, అశ్వసంచారమార్గ

విషమాక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

విషమాయుధుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విషమశరుఁడు.

విషమించు. సం అ. క్రి. 1: చూ, విరోధించు: వా. 2. వ్యతిరేకించు; 3. బాధించు: చూ, హింసించు. 2

విషము. సం. వి. అ. పుం, న.=విసము. 1. గరళము: చూ, సంగరము. 6; న. 2: చూ, సలిలము; అం. 3: చూ, విషయము. 5.

విషముష్టి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1: ఉరుకాలిక, కాకమర్దకము-కాకమర్దము, కాకస్ఫూరము, కోకస్ఫూరము, మహాకాళ, ముష్టి. (తె).—ముసిఁడి-ముసిణి. తద్వి.— అనుముష్టికము, కాంజీరము, కాకోదరము, కింపాకము, కేశముష్టి-కేశముష్టిక, క్షుపముష్టి, విషవృక్షము*; అం. 2: చూ, తైలములు.

విషయపీడ. అం: చూ, వింశతి విగ్రహములు.

విషయప్రీతి. అం: చూ, చతుర్విధ ప్రీతులు.

విషయము. సం. వి. అ. పుం. 1. గ్రంథాదుల చేతఁ దెలియఁబడిన యంశము: ప్రస్తవము; 2. లౌకికార్థము; బ 3. ఇంద్రియార్థము: చూ, హృషీకము, (హృషీకము, విషయి, ఇంద్రియము అనునవి ఇంద్రియముల పేళ్లు) ("గోచరా ఇంద్రియార్థాశ్చ" విషయముల పేళ్లు); 4 గోచరము: చూ, స్మృతి. 1; 5: చూ, దేశములు; 6: చూ, పాయకట్టు; అం. 7: చూ, అనుబంధములు.

విషయములు. అం: చూ, విషయము. 3.

విషయసూచిక. సం. వి. అ. న: అనుక్రమణిక. తద్వి.—౧. అవతారిక (గ్రంథమునకు ముందు వ్రాయఁబడు తదుత్పత్తి క్రమము.); ౨. ఉపోద్ఘాతము (ఉదాహరణము); ౩. పీఠిక (గ్రంథము మొదట వ్రాసెడు దానిపుట్టుపూర్వోత్తరము); ౪. భూమిక (రచనము) మఱియు తెలుఁగున [illegible] అని కొందఱు వాడుచున్నారు.)

విషయి. సం. వి. న్. న. 1 ఇంద్రియము: చూ, విషయము. 3; పుం. 2. రాజు: చూ, హంసుఁడు. 5 (రాజా. 1.); 3 మరుఁడు: చూ, స్వాదుధన్వుఁడు (మన్మథుఁడు); 4. విషయాసక్తుఁడు; 5. ఆరోపింపఁబడినది.

విషయించు. సం. స. క్రి. రమించు: చూ, సంభోగించు.

విషయీకరించు. సం. స. క్రి: అభిసరించు, ఉద్దేశించు. (తె).—కొడయు, గుఱించు.

విషయోచ్ఛ్వసంతుఁడు. సం. విశః చూ, బలపుకాఁడు.

విషవాదము. అం: చూ, కళలు.

విషవృక్షన్యాయము. అం. విషవృక్షమైనను పెంచి తాను ఛేదింపఁగూడదను రీతి. [ముష్టి*.

విషవృక్షము. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష

విషవైద్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాములవాఁడు: చూ, వ్యాళగ్రాహి.

విషసంజ్ఞకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష*.

విషస్పృక్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (విషస్పృక్కు—అని కొందఱు) కందురీఁగ: చూ, మక్షిక.

విషాణము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. కొమ్ము: చూ, శృంగము. 1; 2. ఏనుఁగు కొమ్ము: చూ, శృంగము. 1; 3. పందికోఱ: చూ, శృంగము. 1 (చూ, పల్లు. 1.)

విషాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ 1: అజశృంగి, ఇందీదీవరము, ఉత్తమకన్య, ఉత్తగవారుణి, కరంభ, యుగ్మఫలి. (తె) — ఇట్టుపు-జట్టుపు-దుట్టుపు-దుట్టువు. *. (మేఁకకొమ్ముల వంటి ఫలములుగలది.); 2. మేఁకకొమ్ము: చూ, శృంగము. 1; 3. పిన్నపాల*: చూ, సుమంగళ; న్. పుం. 4. ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1; 5. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి.

విషాణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1.పిన్ననీలి*: చూ, శ్రీఫలి. 2; 2. సులితడ*: చూ, మహాబల.

విషాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఖేదము: చూ, శోకము; అం. 2. (విషాదనము): చూ,అలంకారము. 3 (అభిలార్థమునకు వైరుధ్యము గల్గుట. "ఉదా.—దీప మొగసన ద్రోయఁబోవనంతలో నారిపోయె."; 3:చూ,సంచారీభావములు. ("అప్పూఁబోడికి పువ్వులు మరుశరంబులు, చంద్రికిరణములు బాఁకులు నై యుండె నీఁకనేమి చేయువచ్చేను. భూవరునకు దయ యుదయించేదాయేఁగదా."); పుం. 4. అపరాధ ధనహాన్యాదులచే ఉపాయముతోఁచేక మనసునఁ గలిగెడు ఖేదము: (చూ, విషాదము. 1.)

విషాదించే. సం. అ. క్రి. 1. ఖేదపడు (అపరాధ ధనహాన్యాదులచే ఉపాయముతోఁచేక మనసున ఖేదపడు.): చూ, శోకించే.

విషామృతము. సం. వి. అ. న: అసురము.

విషు. అం. (వృష): చూ, సంవత్సరములు.

విషువత్తు. సం. వి. త్. న. (రూ-విషువము; రేయిపగలు సమమైనకాలము:చూ,పర్వము.

విషువము. సం. వి. అ. న. —పై.—

విషూచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ:చూ,రూ—విషూ

విషూచిక. సం.వి.అ. స్త్రీ. వమనవిరేచనవా (తె) కలరా, (మి). మరిడివ్యాధి: ("
స్ఫోటకము.)

విష్కంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడ్డ చూ, సంగోధము; 2: అగరవిష్కంభి, శము, ఘటిక, పరిఘము, వరుటము. (తె అడ్డుగఱ్ఱ- అడ్డుగుఱ్ఱ, గడియ-గడె-గడి మ్రాను- గడెమ్రాను, మొకగము-మొ రము. తద్వి.- (తె).- గొంది, గొండెవ గొండెము- గొస్టెము-గొళ్లెము, చిల 3.నాటకాంగభేదము: చూ, వ్యంజకము. (నాటకము. 1-౧); 4. యోగులబంధవి ము; 5. విరివి: చూ, సౌరాశవము; అం. చూ, యోగములు; 7: చూ, కరణము 8: చూ, సూత్యము. ("జరిగిన జరుగుచే మధ్యమపాత్రలచేఁ జెప్పఁబడునది. ఉత్త పాత్రలు రాజామాత్యులు. మధ్యమపాత్ర పురోహిత బ్రాహ్మణాదులు. విటశ పరిభృతులు నీచపాత్రలు. విష్కంభ శుద్ధము సంకీర్ణము నని ద్వివిధము. శే సంస్కృతపాత్రయము శుద్ధము. సంస్కృ ప్రాకృత మిశ్రముయు సంకీర్ణము.")

విష్కిరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పులుఁ చూ, పక్షి; 2: చూ, శకుంతి. (కాఁకో 3. కోడి: చూ, సెలుకాలుది (పుంజో 4. నెమలి: చూ, శిఖి. 2.

విష్టపము. సం. వి. అ. న: చూ, లోకము.

విష్టరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆసనము: చు సింహాసనము; 2. దర్భపిడికిలి: చూ, హ ము (పిడి. 1.); 3. మ్రాను: చూ, వృక్షవ

విష్టరశ్రవుఁడు. సం. వి.స్. పుం:చూ,విష్ణువు.

విష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కూలి: చూ, స శిక. 2; 2.—వెట్టి. కూలిలేనిది: చూ, వె

3. పని: చూ, వ్యాపారము. 1; 4: చూ, వ్యాపారి. 2; 5: చూ, వెట్టివాఁడు.

విష్ఠ. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, రూ-విష్ఠి.

విష్ఠి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ మలము: చూ, కశ్మలము.1.

విష్ఠించు. సం. అ.క్రి: శర్ధించు. (తె).—ఏరుగు, బయలువెడలు. తద్వి.—త. (తె).—కాజియుపడు, తినుకు; ౨. పారు-పాఱు;

విష్ణవేనమః. అం: చూ, ఓమ్. (వేష్టి=వ్యాప్నోతి విశ్వం; వేషతి=సిఞ్చతి, ఆప్యాయతే విశ్వమితి; విశతిసర్వభూతాని అత్రేతి; విశధాతో ప్రవేశనాత్.) [స్వరము. 2

విష్ణుకీర్తనము. సం. వి. అ. న. కకీర్తనము: చూ,

విష్ణుక్రమము. అం: చూ, తానములు (రి-ధ-హీనతానములు.)

విష్ణుక్రాంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-విష్ణుక్రాంతము*. తద్వి.-౧. దింటెనకు.—అశ్వఖురము, ఆస్ఫోట-ఆస్ఫోతము, కాలింది-కాళింది, గవాక్షి, గవాదని, గిరికర్ణి-గిరికర్ణిక. చారిణి, రాధ, విష్ణుక్రాంత-విష్ణుక్రాంతము, శ్వేతచందన, సూర్వ్యిక, స్థాణుకర్ణిక. (తె).-గింటెన-దింటెన, తెల్లగింటెన; ౨. ఎఱ్ఱ విష్ణుక్రాంతకు.—అతిమేచక, అపరాజిత, విష్ణుక్రాంత-విష్ణుక్రాంతము; 3. నల్లవిష్ణుక్రాంతకు.—అతిమేచక, అపరాజిత, కాంభోజిక, గిరికర్ణి-గిరికర్ణిక, గిరిశాలిని, నగ్నచ్ఛద (సర్మచ్ఛద), నీలపుష్పము, నీలపుష్పి, వనిత, విష్ణుక్రాంత-విష్ణుక్రాంతము, స్థూలపుష్పి. (తె). నల్లగింటెన-నల్లదింటెన. (మి). నల్ల విష్ణుక్రాంత.*

విష్ణుక్రాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1.-పై.-; అం. 2: చూ, కరణములు; 3: చూ, తానములు (నిహీనతానములు.)

విష్ణుక్షేత్రము. అం: చూ, ఋషభము. 3.

విష్ణుచక్రము. అం. 1: చూ, శాయమానములు; 2: చూ, అస్త్రములు (బాణము. 1-30)

విష్ణుపంచాయుధములు. అం: శంఖము, చక్రము, గద, ఖడ్గము, శార్ఙ్గము (5) (చూ, బాణము. 1-29.)

విష్ణుపదము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకసము: చూ, నుగవర్త్మము; 2. పాలకడలి: చూ, సముద్రము; 3. ఆవులమంద: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు 38.).

విష్ణుపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గంగ: చూ, నది; 2: చూ, ద్వారక; 3. రవిసంక్రమణవిశేషము. [చూ, గ్రహసమయములు.

విష్ణుపూజాసమయము. అం. (జయముగలుగున.):

విష్ణురథము. సం. వి. అ. పుం: చూ, హరివాహనుఁడు.

విష్ణువు. సం. వి. ఉ. పుం. (విశ్వమును వ్యాపించియుండువాఁడు)=వెన్నుఁడు. (ఇతని సారథి దారుకుఁడు, తేరు శతానందము, గుఱ్ఱములు శైన్య సుగ్రీవ మేఘపుష్ప వలాహకములు). 1: అ, అంశుమంతుఁడు, అక్షరుఁడు, అచ్యుతుఁడు, అజితుఁడు, అజుఁడు, అధోక్షజుఁడు, అనంతశయనుఁడు, అనంతుఁడు, అపరాజితుఁడు, అరరుఁడు, అరిష్టనేమి, అరిష్టసూదనుఁడు, అవ్యక్తుఁడు, అవ్యయుఁడు, అశ్వత్థుఁడు, ఆ, ఆత్మభువు, ఆదిదేవుఁడు, ఆదివరాహుఁడు, అనిర్హ్వాతుఁడు, ఇందీవరుఁడు, ఇంద్రావరజుఁడు, ఇంద్రావరుఁడు, ఈరుఁడు, ఉ, ఉచ్చదేవుఁడు, ఉపేంద్రుఁడు, ఊర్ధ్వదేవుఁడు, ఋతధాముఁడు, ఏ, ఏకశృంగుఁడు, క, కంసజిత్తు, కంసారాతి, కంసహా, కపి, కపిలుఁడు, కమలాప్తుఁడు, కామతాత, కాలనేమియవనారి, కాలనేమిరిపువు, కాలింగుఁడు, కుందుఁడు, కుమోదకుఁడు, కుస్తుభుఁడు, కూర్మరాట్టు (ఆదికూర్మమగువిష్ణువు), కృష్ణుఁడు, కేశటుఁడు, కేశవుఁడు, కేశి, కేశిసూదనుఁడు, కేశిహాసుఁడు, కైట

భజిత్తు, కైటభహాసుఁడు, కైటభారి, కోమఁడు, కోలకంతుఁడు, కౌస్తుభవక్షుఁడు, క్రతుపురుషుఁడు, ఖగాసనుఁడు, ఖగేంద్రధ్వజుఁడు, గదాగ్రజుఁడు, గదాధరుఁడు, గదాభృత్తు గది, గరుడధ్వజుఁడు, గిరిధరుఁడు, గోపతి, గోపాలకుఁడు, గోపాలుఁడు, గోపేంద్రుఁడు, గోవర్ధనధరుఁడు, గోవిందుఁడు, చక్రధరుఁడు, చక్రపాణి, చక్రభృత్తు, చక్రి, చతుర్భుజుఁడు, చతుష్పాణి, చాణూరసూదనుఁడు, చిరజీవి, జ, జగన్నాథుఁడు, జనార్దనుఁడు, జన్మకీలుఁడు, జలశాయి, జహ్నువు, జినుఁడు, జిష్ణువు, తమోఘ్నుఁడు, త్రికకుత్తు, త్రిధాముఁడు, త్రిపాత్తు, త్రివిక్రముఁడు, దశరూపభృత్తు, దశావతారుఁడు, దామోదరుఁడు, దాశార్హుఁడు, దేవకీనందనుఁడు, దైత్యారి, ధరణీధరుఁడు, ధేనుకసూదనుఁడు, ధ్రువుఁడు, నగధరుఁడు, నరకజిత్తు, నరకాంతకుఁడు, నరాయణుఁడు-నారాయణుఁడు, నళినేశయుఁడు, నిరాకారుఁడు, నృసింహుఁడు, నృహరి, పద్మగర్భు, పద్మనాభుఁడు, పరమపురుషుఁడు, పరమేశ్వరుఁడు, పాండవాభీలుఁడు, పీతాంబరుఁడు, పుండరీకాక్షుఁడు, పునర్వసువు, పురాణపురుషుఁడు, పురుషోత్తముఁడు, పూతనాసూదనుఁడు, ప్రభువు, బకవైరి (శ్రీకృష్ణుఁడు), బభ్రువు, బలిధ్వంసి, బహురూపుఁడు, బ్రహ్మ, భగవానుఁడు, భూజాని, భూమణుఁడు, మ, మధురిపువు, మధుసూదనుఁడు, మనువు, మాధవుఁడు, మాయ, మారదుఁడు, ముంజకేశుఁడు, ముకుందుఁడు, మురమర్దనుఁడు, మురారి, మూర్తి, యజ్ఞపురుషుఁడు, యశోదేయుఁడు (శ్రీకృష్ణుఁడు), రంతిదేవుఁడు, రాహుమూర్ధభిదుఁడు, లక్ష్మీనారాయణ-లక్ష్మీనారాయణుఁడు, లక్ష్మీపతి, వటువు, వనమాలి, వరాహుఁడు, వర్ధమానుఁడు, వామనుఁడు, వారిశుఁడు, వాసుఁడు, వాసుదేవుఁడు, వాసువు, విక్రముఁడు, విధువు, విరించి, విరింముఁడు, విశ్వంభరుఁడు, విశ్వరూపుఁడు, విశ్వసుందరుఁడు, విష్టరశ్రవుఁడు, విష్వక్సేనుఁడు, వ్యాళశ్రువు, వృషాకపి, వృష్ణి, వేధ, వైకుంఠుఁడు, వ్యవస్థానుఁడు, శంఖధారి, శంఖపాణి, శంభువు, శతధాము, శశబిందువు, శతానందుఁడు, శతావర్తి, శార్ఙ్గి, శిపివిష్టుఁడు, శివకీర్తనుఁడు, శీంగాయనుఁడు, శేషశయనుఁడు, శేషి, శౌరి, శ్రీగసుఁడు-శ్రీగస్సుఁడు, శ్రీధరుఁడు, శ్రీనివాసుఁడు, శ్రీపతి, శ్రీమంతుఁడు, శ్రీవత్సలాంఛనుఁడు, శ్రీవరాహుఁడు, శ్రీనగుఁడు, శ్రీహరి, షడ్బిందువు, సదాశనుఁడు, సదాయోగుఁడు, సనాతనుఁడు, సరసిజనాభుఁడు, సహస్రపాదుఁడు, సాత్వతుఁడు, సింహశరయనుఁడు, సింధువృషుఁడు, సీతాపతి (శ్రీరాముఁడు), సుయామునుఁడు, సోమగర్భుఁడు, సోమసింధువు, స్వభువు, స్వాయంభువు, స్వర్ణబిందువు, హంసుఁడు, హరి, హృషీకేశుఁడు, హేమశంఖువు. (తె. వ) — అడుగు చెన్నటిలాఁడు, అడుగు వాఁకి గలాఁడు, అలఁగాఁపు (అలకాఁపు — అలఁగాఁపరి — అలకాఁపరి), ఇత్తిదాల్పుబావ, ఉద్దకేలుగలాఁడు, ఎదమచ్చగలసామి, కడలియల్లుఁడు, కన్నఁడు, కన్నయ్య, కటివేలుపు-కటివేల్పు, కత్తెనెచ్చెలి, కత్తినెస్తి, కవ్వపుమలదాల్పు, క్రొన్ననవిలుకానితండ్రి, గట్టుతాలుపు, గరుడిరవుతు, చెట్టుఁగైదువజోదు, చెట్టువాల్జోదు, చేట్టువాలుదారి, తమ్మికంటి, తరిదాలుపు, తతిగట్టుదారి, తామర పొక్కిలివాఁడు, తెలిదమ్మికంటి, తెలిదీవిమన్నీఁడు, నలమేనిదొర, నల్లనయ్య, నిడుపడుపొన్పుకోఁడు, పక్కి—

డాళ్వేలుపు, పచ్చేవలువదారి, పదివేసముల సామి, పసిఁడిపుట్టముదాల్పు (పసిఁడివలువ దాల్పు), పాలకడ లల్లుఁడు, పాలమున్నీటి యల్లుఁడు, పుడమినంటు, పుట్టువడుగు, పుడమిరా, పులుఁగుతత్తడిరాతు, పెనుమాళ్లు, పొట్టిపడుగు, ప్రొద్దునెలకనుగోయి, బటువుఁగైదువుజోగు, బమ్మతండ్రి, బమ్మదేవరతండ్రి, బూరఁగొమ్ముతుపాసి, మామమామ, మొసలివాఁయొంట్లదాల్పు, రక్కసులగొంగ, లచ్చిమగఁడు, వలమురితాలుపు, వెన్నదొంగ, వెన్నముచ్చు, వెన్నుఁడు, వేగంటి సైఁదోడు, వేయితలమేలువాఁడు, సంకుదారి, సిరిపరుఁడు, సోఁకుమూఁకలగొంగ. ("చూ, హృషీకేశుఁడు."); అం. 2: చూ, ఆదిత్యులు; 3: చూ, మూర్తులు; 4: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు; 5: చూ, వసువులు.

విష్ణుస్మృతి. అం: చూ, స్మృతులు(మూలస్మృతులు.)

విష్ణ్వర్చకుఁడు. సం. వి అ. పుం: చూ, పూజారి 2

విష్ణ్వాయుధములు. అం: చూ, విష్ణుపంచాయుధములు. [రము. 1.

విస్ఫారము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-విస్ఫా

విష్యుఁడు. సం. విశే. విషముచేత చంపఁదగినవాఁడు

విష్వక్సేన. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రేంకణము*: చూ, సన్నకగురివు.

విష్వక్సేనప్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పాఁచితీఁగ*: చూ, శైవలము; 2: చూ, లక్ష్మి. 1.

విష్వక్సేనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విష్ణువు. 1; 2. విష్ణుసేనాధిపతి: చూ, సైనికుఁడు.

విసంధి. అం: చూ, వాక్యదోషములు.

విసంవాదము. సం. వి. అ. పుం. ముందు ఒప్పుకొని పిమ్మట లేదని వాదించుట: చూ, శబ్దము. 2.

విసదారి. వై. వి.=విషధారి: చూ, సర్పము.

విసన. వా. వి: చూ, విసనకఱ్ఱ. [అనికొందఱు)

విసనకఱ్ఱ. ద్వ. వి. వీవన: చూ, సురఁటి. (వై.

విసనకఱ్ఱగాలి. ద్వ. వి. వీవనగాలి: చూ, వాయువు.

విసపాల. ద్వ. వి. ఒక మంగు చెట్టు: చూ, వృక్షము.

విసపాలవిత్తు. ద్వ. విశే. నాశకుఁడు: చూ, వేరువిత్తు.

విసపువేఁతరి. ద్వ. వి: చూ, శివుఁడు.

విసపుమేతరి బలువెంకి ద్వ. వి. శివాద్రి: చూ, పర్వతము. ౯. [కర్ణి*.

విసబొంది. ద్వ. వి. రూ- విసబొద్ది: చూ, విద్ధ

విసబొద్ది. ద్వ. వి. —పై.—

విసముంగలము. వా. వి. లక్ష్మీనారాయణ*: చూ, సుఖదర్శనము.

విసము వై. వి.=విష. 1. విషము. యు. 1, అ. 29: చూ, సంగరము. 6; 2. నీరు: యు. 1, అ. 29: చూ, సలిలము.

విసముదాల్పు. ద్వ. వి: చూ, విసదారి.

విసరణము. సం. వి. అ. న. పరిసరణము: చూ, శిబిరము. [2: చూ, సమూహము.

విసరము. సం. వి. అ. పుం. 1. —పై.—;

విసరాకడ. ద్వ. వి. మల్ల యుద్ధములోని మెలఁకువ: చూ, విన్నాణములు (మల్లబంధములు)

విసరి. వై. వి: చూ, వేసఁగి.

విసరియాడు. ద్వ. స. క్రి: చూ, విసరు. 6.

విసరివేయు. వా. స. క్రి. గిరాటువేయు, పయిచే-వైచే. (సం) —విక్షేపించే: చూ, వైచే.

విసరు. వై. వి.=విసృ. 1. ఆడించుట. హరి. ఉ. 5, అ. 149; 2. వీచుట. స్వా. 3, అ. 9; 3. వేయుట. అని. 3, అ. 77; 4. శస్త్రవిద్యాభేదము. (చూ, కాయమానములు.); ఆ. క్రి. 5. బయలుపడు. యు. 5, అ. 86: చూ, పుట్టు. 2; 6. గాలివీచే. రాజ. 1. అ. 92: ఆరుచే-ఆర్చు, వీచే, వీరెంచే, విసరియాడు. తద్వి.— వీసాళించే. (సం).— పరిమళించే; 7: చూ, వెలువించే; 8. వేయు:

చూ, వైచు. 3; 9. అడించు: చూ, విదళించు; 10. మిక్కిలిభేదించు: చూ, సెలగు; 11. ఖండించు: చూ, సెలగు; 12: చూ, స్ఫోటించు; 13: చూ, సలించు; వా. 14. (పప్పు, బియ్యము లోనగువాని) విసరు.

విసరుమెన. అం: చూ, విన్యాణములు (మల్లబంధములు.)

విసరులు. అం. (చూ, మల్లబంధములు): ధారు, ధాణు, ధోణ, ఉద్ధడ, అంత్రిటీక, టీక, నాట్య, ధారుధాణు, ఝూటు, ధాటుకపాలు, ధారకపాలు, ధాణుధారు, కరాళ, ధాణుధాక. (గ౪.) మఱియొకవిధమున.—ఎడమ దుసు పరువడి, కుడియడుగు పరువడి, కదలు పరువడి, దాటడుగుపరువడి, కోపుపరువడి, అంత్రిటీక, నాట్యము, ధారు, ధాణు ధోడ, ఉరుదోడ, ఝూటు, ధాణుకపోలు, ధారుక ధారుక, ధాకుధాణ, ధాకఝూటు. (౧౫) అని కొందఱు): చూ, పరువళ్లు. (పరువళ్లు విసరులు ఒకటే అని కొందఱు.)

విసర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. త్యాగము: చూ, స్పర్శము. 3; 2. విడుపు: చూ, విమోచనము; 3. మలవిసర్జనము; 4: చూ, దక్షిణాయనము. 1; 5: చూ, వాస్తుక్రియలు; 6. ః=విసర్గము; (ం అనుస్వారము. ః=విసర్గము. ఈరెండును ఉభయములు.)

విసర్గలుప్తము. అం: చూ, వాక్యగతదోషములు.

విసర్గుఁడు. వా. సం. ఓణ: చూ, గూనుఁడు.

విసర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. ఈవి: చూ, స్పర్శము. 3; 2. విడుపు, చూ, విమోచనము. 3: ఉత్తేజనము. (తె).—పుచ్చుట.

విసర్జనీయము. సం. వి. అ. పుం. 1. రెండు సున్నలు: అభినిష్టానము; విణ. 2. విడువఁదగినది: విసర్గము. (తె).—విడి.

విసర్జనీయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఉదస్తుఁడు.

విసర్జించు. సం. అ. క్రి: అపనయించు, ఉత్సర్జించు, త్యజించు, నిరసించు, నివర్తించు, పరిత్యజించు, పరివర్జించు, పరిహరించు, వర్జించు. (మి):-అపసరిల్లఁజేయు. (తె):—ఈఁగు-సీఁగు, ఉక్కఁబట్టు, ఉజ్జగించు, ఉజ్జనచేయు, ఉడుగు-ఉడుపు, ఉరువు, ఎడఁబాపు, ఎడఁబాయు, ఎడపు, ఎడపెట్టు, ఎడయు, ఎడలు, ఏదు, ఏవగించు, ఓసరించు, కడపు, డిగఁద్రావు- డిగ్గఁద్రావు-దిగఁద్రావు, దిగ్గఁద్రావు, డిగనాడు-డిగ్గనాడు- దిగనాడు—దిగ్గనాడు, తక్కు, తొలగు-తొలపు, తొలఁగించు, దిగవిడుచు, పాచు, పాయు, పోయు, బగళంబు సేయు— బగళము సేయు- బగళమ్ము సేయు, మాను, రోయు, వడచు-వదుచు, వదలు, విడఁద్రొక్కు, విడనాడు, విడుచు, డు, వేయు.

విసర్జిత. అం: చూ, దేశీయక్రియలు.

విసర్పణము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రసరణము: చూ, శిబిరము; 2. కండూత్యాదిప్రసరణము.

విసవిస. దే. వి. 1. త్రిప్పుట నవ్వుట ముసరుట విసరుటల యందగు ధ్వన్యనుకరణము. అని, 4, అ. 76; రామా. 1, అ. 153; రాజ. 1, అ. 92: చూ, హూహూ; వై. విణ. 2.=ప్రసర. ప్రసరించునది. సై. 3, అ. 72.

విసవు. దే వి. రూ-విసుగు- విసుపు- విసువు, రేచిక్క- అసహ్యము: చూ, రోఁత. 2

విసారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1;న.2. కొయ్య: చూ, వేత్రము. 1.

విసిపలక. ద్వ. వి. వరుండెడు పెద్దపలక.

విసిమాలు. దే. అ. క్రి. మిక్కిలివిసుగు.

విసుగు. దే. వి. 1. రేచిక్క: చూ, రూ-విసవు. అ. క్రి. 2: అలయు, ఇసడిల్లు, కళాసించు, వేసరు-వేసారు. (సం)-నిర్వేదించు.

విసుపు. దే. వి. రేచిక్క: చూ, రూ-విసవు.

విసుమానము. వై. వి.=విస్మయ. ఆశ్చర్యము. పర. 1, ఆ. 102: చూ, వింత. 1; విణ. 2. ఆశ్చర్యకరమైనది. కాశీ 4, ఆ. 173: చూ, వింత. 1.

విసువాసము. వై. వి:=చూ, విశ్వాసము.

విసువాసి. వై. వి:=చూ, విశ్వాసి.

విసువు. దే. వి, అ. క్రి: చూ, రూ—విసుగు. (రేచికన్నకు.—ప్వా. 3, ఆ. 66.)

విస్ఖలనము. సం. వి. అ. న: చూ, విగళనము.

విస్మృతము. సం. విణ: చూ, రూ—విస్తృతము.

విస్మృత్వరుఁడు. సం. విణ. మఱచిపోయెడి స్వభావముగలవాఁడు: విస్మృమరుఁడు.

విస్మృమరుఁడు. సం. విణ.— వై.—

విస్పష్టము. సం. విణ. 1. విసరివేయఁబడినది; విక్షిప్తము; 2. విడువఁబడినది: చూ, హీనము. 6; అం. 3: చూ, అధరము. 6; 4: చూ, గాయకదోషములు.

విస్తర. వై. వి.=విస్తార-రూ-విస్తరి.

విస్తరంట. ద్వ. వి. —వై.—

విస్తరము. సం. వి. అ. పుం. 1. శబ్దవిస్తృతి; 2. విరివి: చూ, హేరాళము; 3: చూ, స్నేహము. 1; 4. పీఠము: చూ, సింహాసనము; అం. 5: చూ, గాయకదోషములు; 6: చూ, గుణములు.

విస్తరి. వై. వి.=విస్తార. రూ-విస్తర. విస్తరంట, అంట, ఆకు, కుట్టుడాకు, చేదర, పులియ-పుల్లియ-పుల్లె, పుల్లాకు: (సం).—అరరిము, ఛదనము-ఛదము, దళము, పత్రిపాత్రము, పత్రము, పర్ణము, పలాశము. తద్వి.—గ. అంటాకు, పులియ-పుల్లియ-పుల్లె, పుల్లాకు. (సం).—ఉచ్ఛిష్టపత్రము; ఉ: తామరపాకు. ఇత్యాది.

విస్తరించే. సం.స.క్రి:వ్యాపించుచునే,ప్రస్తరించే

విస్తరిల్లు. సం. అ. క్రి. విరివియగు.

విస్తారము. సం. వి. అ. పుం. 1. విరివి: చూ, హేరాళము: 2. పొదపెరిగెట్టు: చూ, వృక్షము; న. 3. అధికము:చూ,హెచ్చు. 2.

విస్తీర్ణము. సం. విణ. 1. విరివియైనది(లే)నింగడము: చూ, సురి. (2); అం. 2: చూ, ఆరోహివర్ణగతాలంకారములు; 3: చూ, అవరోహివర్ణగతాలంకారములు; వా. విణ. 4: చూ, వైశాల్యము. 2.

విస్తు. దే. వి. పుస్తు: చూ, వాసన. ..

విస్తృతము. సం. విణ: రూ—విస్మృతము, వితతము, తతము: చూ, విస్తీర్ణము. 1.

విస్ఫారము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ—విస్ఫారము, వింటిమోఁత: చూ, స్వరము. 2; విణ. 2. మిక్కిలి అధికమైనది: చూ, హేరాళము.

విస్ఫారితము. సం. విణ. 1. ప్రకాశమొందినది: చూ, శోభితము; 2. కదలింపఁబడినది: చూ, వేల్లితము. 2. [చూ, వహ్ని. 1.

విస్ఫులింగము. సం. వి. అ. పుం. అగ్నికణము:

విస్ఫూర్జితము. సం. విణ. మిక్కిలి ప్రకాశమొందినది: చూ, శోభితము.

విస్ఫోటము. సం. వి. అ. పుం.పొక్కు, బొబ్బ: చూ, వ్రణము.

విస్మయము.సం.వి.అ.పుం.1.=విసుమానము: చూ, వింత. 1; 2. గర్వము: చూ, హంకారము: విణ. 3. ఆశ్చర్యకరమైనది: చూ, వింత. 1; అం. 4. (ఆశ్చర్యము): చూ, రసస్థాయీభావములు. [ర్గతము: చూ, విస్మృతి.

విస్మరణము. సం. వి. అ. న. మఱపు, అంతః

విస్మితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, విస్మయము.1.

విస్మితుఁడు. సం. విణ. 1. ఆశ్చర్యము పొందినవాఁడు; అం. 2: చూ, దృష్టులు.

విస్మృతము. సం. విణ. విస్మృతినొందినది. అంతర్గతము.

విస్మృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: ఉద్దానము, పరవశము, పారవశ్యము, వికారము, వికృతి, విక్రియ, విస్మరణము. (అవ్య) —అనో. (తె).—అస్ను-అస్నువు, ఒల్లబోక, కాడు, చొక్కు, తెపపుమఱపు, నివ్వెర-నివ్వెఱ-నివ్వెఱగు, నివ్వెఱపాటు, బరవసము-బరువసము, మరుపు-మఱపు-మఱుపు, మయిమఱపు-మెయిమఱపు-మైమఱపు, విఠాకు, సొగపు, సొగసు, సొగయిక, సొలపు, సోలము. ("చూ, సోలము.") తద్వి:-మాఱు రూపువకు: చూ, వికారము. 1-3.

విస్మృతినొందు.మి. అ. క్రి: పరవశమగు.(తె).-అస్నుకొను, ఎరగొను, తేలగిలబడు, తేలగిలు-తేలగిల్లు, తేలు, నివ్వెరపడు, సొగయు. ("చూ, సొగయు.")

విస్రంభము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విశ్వాసము; 2. వధము: చూ, హింస. 1; 3: చూ, స్నేహము. 1; 4. కేళీకలహము, నర్మకలహము: చూ, పోరము. 2 (యుద్ధము.); 5. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు. 1.

విస్రబ్ధము. సం. విశ. 1. నమ్మఁబడినది: చూ, విశ్వస్త. 2; 2. అణఁగినది: చూ, స్తబ్ధము.1; 3. శాంతినొందినది, శమితము: చూ, శాంతము. 3; క్రి. విశ, అ. వ. 4. అత్యంతము: చూ, హెచ్చు. 3.

విస్రము. సం. విశ: చూ, ఆమగంధి.

విస్రవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. జర: చూ, స్థావిరము.

విస్వరము. అం: చూ, గాయకదోషములు.

విస్వరుఁడు. సం. విశ. భేదపడిన కంఠస్వరము కలవాఁడు.

విస్సందు. అం: చూ, కాయమానములు.

విహంగన్యాయము. అం. ఒకానొక న్యాయము.

విహంగమ. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, విహంగిక.

విహంగమము. సం. వి. అ. పుం. రూ-విహంగము-విహగము. పులుఁగు: చూ, పక్షి. (ఇది 'వి' అను పక్షి.)

విహంగము. సం. వి. అ. పుం. 1.—పై.—; 2: చూ, బాణము. 1; విశ.3. ఎగురునది.

విహాగము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-విహంగమము.

విహగణము. సం. వి. అ. న: చూ, విహారము.

విహరించు. సం. అ. క్రి. పరిభ్రమించు, పరివర్తించు, ఘూర్ణిల్లు, భ్రమరించు, సంచరించు. (తె):—గుబ్బటిలు-గుబ్బటిల్లు, డిందుపడు, తిరుగు-తిరుపు-తిర్గు, తిరుగుడుపడు, దిమ్ముపట్టు, దిమ్ముపడు, పగఁగు, మలయు ("చూ, సంచరించు.")

విహర్త. సం. విశ. (ఋ. ఈ. ఋ) విహారము చేయువాఁడు: విహారి.

విహసితము. సం. వి. అ. న. మృదుధ్వనిగలనవ్వు. (ఇది మధ్యమము.): చూ, హాస్యములు. (చూ, హాసము. 1.)

విహస్తుఁడు. సం. విశ. 1. నెమ్మదిలేని మనస్సుగలవాఁడు; 2. వేదువుకొన్నవాఁడు: చూ, సుధి.

విహాపితము. సం. వి. అ. న. ఈవి: చూ, స్పృగ్యము. 3.

విహాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆకసము: చూ, సురవర్త్మము.

విహాయసము. సం. వి. అ. పుం, న. రూ-విహాయస్సు. 1. —పై.—; పుం. 2: చూ, పక్షి.

విహాయస్సు. సం. వి. స. పుం: చూ, రూ-విహాయసము. 1-2.

విహాయితము. సం. వి. అ. న: చూ, విహాపితము.

విహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేడుకగాఁదిరుగుట: చూ, సంచారము; 2. త్రిప్పుట: చూ, విభ్రమము. 1; 3. తోఁట: చూ, పూఁదోఁట (వనము. 2.); 4. బౌద్ధాలయము, చైత్యము: చూ, సదనము. 1.

విహారి. సం. విశ. (న్. ఈ. న్): చూ, విహర్త-

[illegible]. సం. విణ. = [illegible]బడినది: అపాఙ్‌క్తము. అదిష్టము.

[illegible] అం. మాటాడఁ[illegible]గిన కాలమందు సిగ్గుచే మాటాడకుండునట్టి స్త్రీయొక్క శృంగారచేష్టా విశేషము: చూ, శృంగార చేష్టలు.

విహృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ చూ, విహారము. 1.

విహ్వలత. సం. వి ఆ. స్త్రీ.=విలవిల.బాధపడుట. తపన: చూ, విలవిల. 2.

విహ్వలించు. సం. అ. క్రి. భయాదులచేత అవయవముల స్వాధీనముతప్పినవాఁడగు: (తె)- పెలుకుఱు- పెల్కుఱు, జెగ్గలించు-జెగ్గల్లు, క్రమ్మఱు,విరివిరవాఱు,విరివిరిపోవు,విలవిలపోవు.

విహ్వలుఁడు.సం.విణ. విహ్వలతఁబొందినవాఁడు.

విళంగాదిరసాయనము.అం:చూ,రసాయనములు.

విళంగిలు. దే. వి. బ. 1. తిట్లు (అప్రి): చూ, శాపము. 1; వా. 2. హేళనతోఁ గూడిన మాటలు. [ప్రాణిలక్షణము.

విళంబము. అం. రూ-విలంబము: చూ, లయ

విళంబి. సం. వి. న్. పుం. 1. విలంబము చేయువాఁడు; అం. 2: చూ, సంవత్సరములు.

వీ

వీండ్రు. దే.స. ఇదమర్థకప్రథమాబహువచనము.

వీఁక. దే. వి. 1. గర్వము. భో. 3, ఆ. 200: చూ, హుంకారము; 2. ఉత్సాహము: చూ, సన్నాహము. 2; 3: చూ, విజృంభణము; 4: చూ, విధము. 1. రామా. 3, ఆ. 137; 5: చూ, శౌర్యము. భార. ద్రోణ. 1, ఆ. 200; 6. ఉన్నతి. కళా. 2, ఆ. 61: చూ, సోఁగ; 7. యుద్ధమునలనఁబొఱుట: యు. 1, ఆ. 123: ఇఱుగుట, ఈగుట, ఓట మి-ఓటము-ఓటు-ఓటుపాటు, ఓడు, ఓల, ఓలచెంగనాలు, చెంగనలు-చెంగనాలు, తనుపు, [illegible], [illegible]పాటు, [illegible]పాటు, [illegible]- [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]. (సం).—అపజయము, పరాజయము. (విణ) (సం).—పరాస్తము; 8: చూ, వాచేగడము;9. సామ్యము:చూ, సమానము.2.

వీఁగియాడు. దే. అ. క్రి: చూ, సలిపు.

వీఁపు. దే. వి. 1. మధ్యభాగము: కవుచు-కౌను, నడుకౌన-నడుమంతరము- నడుమంత్రము, నడుము-నడ్మి, నెన్నడుము, ముయ్యము, లేఁగౌను. (సం).—అవలగ్నము, మధ్యమము- మధ్యము, వలగ్నము. విలగ్నము. త్రిద్వి.— ౧: ఏరొండి; ౨: లేఁగౌను; అ. క్రి. 2 చూ, సలిపు; 3. అపజయపడు:చూ, వెనుదీయు; 4. యత్నించు: చూ, సమకట్టు. 2; 5: తొంగలించు, నిక్కు, నిగుడు-నివుడు, నిగుడుదించు, పొంగలించు- పొంగారు, మిటారించు.

వీఁడు దే. స. ఈశబ్దమునకు మహదర్థక ప్రథమైకవచనరూపము. (ఈమనుష్యుఁడు.)

వీఁపు. 1. పృత్త, వెను-వెన్ను, వెనుకమేను. (సం).- పృష్ఠము. త్రిద్వి.— ౧. మ్యాగముల వీఁపునకు.—(సం) పిచిండము; ౨. మధ్యభాగమునకు: (చూ, వీఁగు. 1); 3. అపర భాగమునకు: (చూ,వెనుక. 1); అం.2:చూ, తాడితాంగములు;3:చూ,కళలుండుస్థలములు.

వీకాశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రకాశము: చూ, వెలుతురు. 1; 2. ఏకాంతస్థలము: చూ, స్థానము. 1;3.దుర్లభము: చూ, ఔక్కసము.3.

వీకాశ్యుఁడు.సం.విణ.=వెక్కసి: చూ,వెక్కసి. 1.

వీసు. దే. వి. 1: చూ, వీఁక. 6; 2: చూ,వీఁక. 1. ప్రా. 4, ఆ. 27; 3: చూ, వీఁక. 5.

వీక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వీక్షణము.

వీక్షణము. సం. వి. అ. న: అవలోకనము, ఆదర్శ

నము, ఆదర్శము, ఆలోకనము, ఆలోకము, ఈక్ష, ఈక్షణము, గోవు, జామదగ్న్య, జ్యోతి, ద, దర్శనము, దర్శము, దృక్కు, దృశ, దృష్టి, నిధ్యానము, నిబోధనము, నిరీక్షణము, నిరూపణము, నిర్వర్ణనము, ప్రేక్ష, ప్రేక్షణము, లక్షణము, లోకనము, వీక్ష, సూచన, స్వప్నము. (అన్య).-ఆజ్. (తె):—కంట, కనుకలి, కనుట, కనుఁబాటు, కన్ను, కానుపు-కాన్పు, చూటిక్కు- చూడిక్కు- చూడికి, చూపు, నిగా, పొడ, పొడగానుపు- పొడగాన్పు. ("చూ, స్వప్నము. 3.") తద్వి — ౧. అరకంటిచూపునకు.—ఆకేకర; ౨. ఉగ్రదృష్టికి -(తె) పోరిచూపు; ౩. ఎదురుచూచుటకు.-నిరీక్షణము, ప్రతీక్షణము; ౪. కడకంటికొఱఁగిన చూపునకు.- (తె) గిల్లచూపు, మెల్ల, మెల్లచూపు; ౫. కుత్సితమైన చూపునకు.—కదీక్షణము; ౬. జ్ఞానదృష్టికి.—(తె) లోచూపు; ౭: (తె) తేరిచూపు; ౮. ప్రథమ దృష్టికి.-(తె) ఎలగోలచూపు, మొందటి చూపు; ౯. భేదదృష్టికి.—(తె) పోరిచూపు; ౧౦. వంకర చూపునకు.-(తె) ఓరచూపు, వాలుచూపు; ౧౧. విశదముగాఁజూచుటకు — పరిదర్శనము; ౧౨. సన్ననిచూపునకు.— వలజము. (తె).—సన్నచూపు; ౧౩: సమదృష్టి; ౧౪: సమీక్షణము; ౧౫: సర్వదృష్టి, బూ. (తె).-పాముచూపు; ("చూ, స్వప్నము. 3.")

వీక్షావిభ్రమము. సం. వి. అ. పుం. చూపుయొక్క విలాసము.

వీక్షించు. సం. స. క్రి: అభిదర్శించు, అభివీక్షించు, అవలోకించు, అలక్షించు, ఆలోకించు, ఉద్వీక్షించు, దర్శించు, దృష్టించు, నిరీక్షించు, పరివీక్షించు, లక్షించు, సమవీక్షించు, సముద్వీక్షించు. (తె).-ఆదికొను, కను, కనుఁగొను- కన్గొను, కన్నువేయు, కనివేయు, కవియు, కవియుఁదంచు, కాంచు-కాఁచు, చూచు, తిలకించు, పరసించు, నిగడు, పొడగను, పొడగాంచు, పొడచూచు, మొగపడు. ("చూ, సముద్వీక్షించు.") తద్వి -౧: ప్రతీక్షించు, లక్షించు. (తె) -అఱుము, ఎదురుచూచు, కనిపెట్టు-కనుపెట్టు, కాఁచు, చూపెట్టు, తలపడు, పాటించు, వేచు; ౨: కటాక్షించు. (తె).- కేకరించు, కడకంటఁజూచు, కడకంటిచూపుఁజూచు; ౩: ఆలోకించు, విలోకించు, ౪: (తె).- పులపాడుచు-పులప్పాడుచు; ౫: రూపించు; ౬: చేక్కుఁగఁజూచు, పారుచూచు, పాఱఁజూచు. ("చూ, సముద్వీక్షించు.")

వీక్షితము. సం. విణ. చూడఁబడినది: దృష్టము, గోచరము: చూ, స్పష్టము.

వీక్ష్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఆశ్చర్యము: చూ, వింత. 1; విణ. 2. చూడఁదగినది: దర్శనీయము, దృశ్యము, ప్రేక్షణీయము: చూ, స్పష్టము; 3. ఆశ్చర్యకరమైనది: చూ, వింత. 1.

వీఘానస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యజ్ఞమునందు పిండివేఁచుగిన్నె: చూ, హరివాణము (పాత్రము. 6.) [వానప్రస్థము. 3.

వీఘానసము. అం. వానప్రస్థభేదము: చూ,

వీచయనము. సం. వి. అ. న. వెదకుట: చూ, సమీక్షణము. 2.

వీచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: ఉత్కలిక, ఊర్మి-ఊర్మిక, జలకరంకము, జలలత, తరంగము, థ, భంగము. (తె):—అక్కలి, అల, కడలు, కర, కరండము-కరడము, కరడు, తరఁగ, తఱి, తెర, తొలఁకు, వాఁగులు. తద్వి.— ౧. చిన్నఅలకు.— తవాయి, తళ్ళు, వెంటికరడు; ౨. పెద్దఅలకు.—ఆర్గళము, ఉల్లోలము, ఊర్మి, కల్లోలము. (తె).—పెద్దయల, కడలు, దొరగడము, పెత్తఱులు, పోతుకరడు; (విణ): ఉత్తరంగము. ("చూ,

సముద్రము"); ఇ, పుం, స్త్రీ. 2. అప్ర కాశము; 3: చూ, స్వల్పము; 4. సుఖము: చూ, సంతోషము; 5. ముంగురులయుంగ రములు; 6. పంక్తి: చూ, శ్రేణి. 1; 7. నర కము: చూ, సంహారము. 2 (నరకములు); 8. చలనము: చూ, స్ఫారము.1 (లోలము.1.)

వీచిమాలి. సం. వి. న్. పుం: చూ, సముద్రము.

వీచు. దే. స. క్రి. 1. ఉచ్చాటనముచేయు. ఆం, భా. తృ. 116: చూ, వెళ్ళగొట్టు; 2. అ. క్రి, స. క్రి.=వీజ. గాలివిసురు: చూ, విసరు.6. స్వా. 5, ఆ. 71.

వీచోపులు. దే. వి. (వీచు+చోపులు) వింజా మరలు. స్వా. 5, ఆ. 71: చూ, సురటి.

వీజనము. సం. వి. అ.న.విసనకఱ్ఱ: చూ, సురటి.

వీటతటము. దే. విణ.=వ్యత్యయము: చూ, రూ- విటతటము.

వీటతాటనము. దే. విణ.—పై.—

వీటతాటము. దే. విణ.—పై.—

వీటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.1.=వీడ్యము-వీడెము- విడియము-వీడియము: చూ, విడెము; దే. వి. (1) కొల్ల: చూ, లూటీ. 4. (చూ, యుద్ధము. 4.)

వీటిఁబుచ్చు. దే. ప్రే. వీటిఁబోవఁజేయు.

వీటిఁబోవు. దే. అ. క్రి. 1. (హరి. ఉ. 7, ఆ. 105): అగడుపడు, అసికపడు, అఱడిపడు, అఱడిపెట్టు, అఱడిపోవు- ఱఱడివోవు, తిట్టుపడు, దూఱుపడు. (మి).—నిందింపఁ బడు; 2. నష్టమగు. భాగ. 1, స్కం. 423: చూ, నురుగు. 1; 3: చూ, వ్యర్థమగు.

వీటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=వీడ్యము-వీడెము- విడియము-వీడియము-విడెము: చూ, వీటి.1; దే. వి. (1). శరీరమునుపగుల్చురోగము. చూ, పితము. 1.

వీటికాపేటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తాంబూలవా ని: చూ, హడపము. 1. (పక్కలాకుపెట్టె అనియు) [పంకోప్తి.

వీటివాఁడు. దే. వి. ఒకానొకబొమ్మరి: చూ,

వీడియము. వై. వి=చూ,వీటిక. 1. తద్వి — పోఁ కపొడి.

వీడు. దే. వి. 1. పురము. వసు. 6, ఆ.37: చూ, దేశము; 2. కట్నము. వసు. 6. ఆ 37: చూ, నూడిద; 3. దండువిడిసినచోటు. పా. 2, ఆ.37: చూ,స్కంధావారము. 1; 4 దండు: చూ, సేన. 1; 5 అపమిత్యకము: చూ, విని మయము; 6. పథికజనసమూహము: చూ, సమూహము; 7. దొమ్మరవాండ్ర గుంపు: చూ, సమూహము; అ. క్రి. 8. భేదమగు: చూ, వేఱుపడు; 9 వదలు: చూ,సడలు. 6; 10: చూ, విశదమగు; 11: చూ, వర్ధిల్లు; స. క్రి. 12: చూ, విసర్జించు; అం. ప్రే. 13. వీడఁజేయు.

వీడుకొను. దే. స. క్రి. రూ-వీడ్కొను. 1.పో యివచ్చెదనని చెప్పుకొని వదలు. కై. 1, ఆ. 104: చూ,సడలు.6; 2.వదలు: చూ, సడలు.6.

వీడుకొలుపు. దే. ప్రే. రూ-వీడ్కొలుపు.

వీడుకోలు. దే. వి. రూ-వీడ్కోలు. 1: చూ, విమోచనము. ఉ, హరి. 3, ఆ. 147; 2. పోవ ననుజ్ఞ. (సం).—ఆమంత్రణము; 3: చూ, సాపు. భో. 4, ఆ. 54.

వీడుచు. దే. ప్రే. వీడఁజేయు: చూ,రూ-విడుచు.

వీడుజోడాడు. ద్వ. అ. క్రి. మాఱుపాటుపొం దు. ఉ, హరి. 4, ఆ. 213.

వీడుజోడు. ద్వ. విణ: చూ, రూ-విజ్జోడు.

వీడుపట్టు. దే. వి. 1. శిబిరము: చూ, స్కంధా వారము. 1; 2: చూ,విడిది. 2; 3: ఆటపట్టు, నట్టు, నెలవు, పట్టు, బిడారము- బిడారు, మనికి-మన్కి, మనుకువ, విడిపట్టు- (సం)- వాసస్థానము. ("చూ, సదనము-1."),

నము, ఆదర్శము, ఆలోకనము, ఆలోకము, ఈక్ష, ఈక్షణము, గోవు, జామదగ్ని, జ్యోతి, ది, దర్శనము, దర్శము, దృక్కు, దృశ్, దృష్టి, నిధ్యానము, నిబోధనము, నిరీక్షణము, నిరూపణము, నిర్వర్ణనము, ప్రేక్ష, ప్రేక్షణము, లక్షణము, లోకనము, వీక్ష, సూచన, స్వప్నము. (అవ్య).-ఆక్. (తె):—కంట, కనుకలి, కనుటు, కనుఁబాటు, కన్ను, కానుపు-కాన్పు, చూట్కి-చూడ్కి-చూడికి, చూపు, నిగా, పొడ, పొడగానుపు-పొడగాన్పు. ("చూ, స్వప్నము. 3.") తద్వి — ౧. అరకంటిచూపునకు.—ఆకేకర; ౨. ఉగ్రదృష్టికి—(తె) పొరిచూపు; 3. ఎదురుచూచుటకు.—నిరీక్షణము, ప్రతీక్షణము; ౪. కడకంటికొఱఁగిన చూపునకు.- (తె) గిల్లచూపు, మెల్ల, మెల్లచూపు; ౫. కుత్సితమైన చూపునకు.—కదీక్షణము; ౬. జ్ఞానదృష్టికి.—(తె) లోచూపు; ౭: (తె) తేరిచూపు; ౮. భ్రమ దృష్టికి.-(తె) ఎలగోలచూపు, కొందిటిచూపు; ౯. భేదదృష్టికి.- (తె) పొరిచూపు; ౧౦. వంకర చూపునకు.-(తె) ఓరచూపు, వాలుచూపు; ౧౧. వికసవఱచి చూపుటకు — ప్రదర్శనము; ౧౨. సన్ననిచూపునకు.- వలజము. (తె).—సన్నచూపు; ౧౩: సమదృష్టి; ౧౪: సమీక్షణము; ౧౫: సర్వదృష్టి, బూ. (తె).-పాముచూపు; ("చూ,స్వప్నము.౩.")

వీక్షావిభ్రమము. సం. వి. అ. పుం. చూపురొయ్యి విలాసము.

వీక్షించే. సం. స. క్రి: అభిదర్శించే, అభివీక్షించే, అవలోకించే, అలక్షించే, ఆలోకించే, ఉద్వీక్షించే, దర్శించే, దృష్టించే, నిరీక్షించే, పరివీక్షించే, లక్షించే, సంవీక్షించే, సముద్వీక్షించే. (తె).-అడికొను, కను, కనుఁగొను-కన్గొను, కన్నువేయు, కలిచేయు, కలియు,కలియుఁబెంచే, కాంచు-కాంచే, చూచే, తిలకించే, పరికించే, పొడగను, పొడగాంచే, పొడచూచే, మొగపడు ("చూ, సమున్వీక్షించే.") తద్వి -౧: ప్రతీక్షించే, లక్షించే. (తె) -ఎదురుచూచే, కనిపెట్టు-కనుపెట్టు, కాచే, చూపెట్టు, తలపడు, పాటించే, వేచే; ౨: కటాక్షించే. (తె).- కేకరించే, కడకంటఁజూచే, కడకంటిచూపుఁజూచే, 3: ఆలోకించే, విలోకించే, ౪: (తె).- పులపొడుచే-పుల్పొడుచే; ౫: రూపించే; ౬: చేక్కుఁగఁజూచే, పారువఁజూచే, పాఱజూచే. ("చూ, సముద్వీక్షించే.")

వీక్షితము. సం. విశే. చూడఁబడినది: దృష్టము, గోచరము: చూ, స్పష్టము.

వీక్ష్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఆశ్చర్యము: చూ, వింత, 1; విశే. 2. చూడఁదగినది: దర్శనీయము, దృశ్యము, ప్రేక్షణీయము: చూ, స్పష్టము; 3. ఆశ్చర్యకరమైనది: చూ, వింత. 1.

వీఘానస. సం. వి. అ. స్త్రీ. యజ్ఞమునందు పిండివేయఁబోగిన్నె: చూ, పరివాణము (పాత్రము. 6.) [వానప్రస్థము. 3.

వీఘానసము. అం. వానప్రస్థభేదము: చూ,

వీచయనము. సం. వి. అ. న. వెదకుట: చూ, సమీక్షణము. 2.

వీచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: ఉత్కలిక, ఊర్మి-ఊర్మిక, జలకరంకము, జలలత, తరంగము, ధ, భంగము. (తె):—అక్కలి, అల, కడలు, కర, కరండము-కరడము, కరడు, తరఁగ, తెజె, తెర, తొలఁకు, వాఁకులు. తద్వి.— ౧. చిన్నఅలకు.— తవాయి, తల్లు, పెంటికరడు; ౨. పెద్దఅలకు.—అర్గళము, ఉల్లోలము, ఊర్మి, కల్లోలము. (తె).— పెద్దయల, కడలు, దొరగడము, పెత్తఱులు, పోతుకరడు; (విశే): ఉత్తరంగము. ("చూ,

సముద్రము"); ఇ, పుం, స్త్రీ. 2. అప్రకాశము; 3: చూ, స్వల్పము; 4. సుఖము: చూ, సంతోషము; 5. ముంగురులయుంగరములు; 6. పంక్తి: చూ, శ్రేణి. 1; 7. నరకము: చూ, సంహారము. 2 (నరకములు);
8. చలనము: చూ, స్ఫారము. 1 (లోలము. 1)

వీచిమాలి. సం. వి. న్. పుం: చూ, సముద్రము.

వీచే. దే. స. క్రి. 1. ఉచ్చాటనముచేయు. అం, భా. తృ. 116: చూ, వెళ్ళగొట్టు; 2. అ. క్రి, స. క్రి.=వీజ. గాలివిసురు: చూ, విసరు. 6. స్వా. 5, ఆ. 71.

వీచోపులు. దే. వి. (వీచే+చోపులు) వింజామరలు. స్వా. 5, ఆ. 71: చూ, సురటి.

వీజనము. సం. వి. అ. న. విసనకఱ్ఱ: చూ, సురటి.

వీటతటము. దే. విణ.=వ్యత్యయము: చూ, రూ-విటతటము.

వీటతాటనము. దే. విణ. — పై. —

వీటతాటము. దే. విణ. — పై. —

వీటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=వీడ్యము-వీడెము-విడియము-వీడియము: చూ, విడెము; దే. వి. (1) కొల్ల: చూ, లూటీ. 4. (చూ, యుద్ధము. 4.)

వీటిఁబుచ్చు. దే. ప్రే. వీటిఁబోఁజేయు.

వీటిఁబోవు. దే. అ. క్రి. 1. (హరి. ఉ. 7, ఆ. 105): ఆగడుపడు, ఆశికపడు, అఱడిపడు, అఱడిపెట్టు, అఱడిపోవు- లఱడివోవు, తిట్టుపడు, దూఱుపడు. (వి).—నిందింపఁబడు; 2. నష్టమగు. భాగ. 1, స్కం. 423: చూ, నురుగు. 1; 3: చూ, వ్యర్థమగు.

వీటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=వీడ్యము-వీడెము-విడియము-వీడియము-విడెము: చూ, వీటి. 1; దే. వి. (1). శరీరమునుపగుల్చురోగము. చూ, సితము. 1.

వీటికాపేటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తాంబూలదాని: చూ, హంసపము. 1. (పక్కలాకులతిత్తి అనియు) [సంశోకి. త్రి.

వీటివాఁడు. దే. వి. ఒకానొకబొమ్మరి: చూ,

వీడియము వై వి=చూ, వీటిక. 1. తద్వి — పోఁకపొడి.

వీడు. దే. వి. 1. పురము. వసు. 6, ఆ. 37: చూ, దేశము; 2. కట్నము. వసు. 6. ఆ 37: చూ, నూడిద; 3. దండువిడిసినచోటు. పా. 2, ఆ. 37: చూ, స్కంధావారము. 1; 4. దండు: చూ, సేన. 1; 5. అపమిత్యకము: చూ, వినిమయము; 6. పథికజనసమూహము: చూ, సమూహము; 7. దొమ్మరవాండ్రగుంపు: చూ, సమూహము; అ. క్రి. 8. భేదమగు: చూ, వేఱుపడు; 9 వదలు: చూ, సడలు. 6; 10: చూ, విశదమగు; 11: చూ, వర్ధిల్లు; స. క్రి. 12: చూ, విసర్జించు; అం. ప్రే. 13. వీడఁజేయు.

వీడుకొను. దే. స. క్రి. రూ-వీడ్కొను. 1. పోయివచ్చెదనని చెప్పుకొని వదలు. జై. 1, ఆ. 104: చూ, సడలు. 6; 2. వదలు: చూ, సడలు. 6.

వీడుకొలుపు. దే. ప్రే. రూ-వీడ్కొలుపు.

వీడుకోలు. దే. వి. రూ-వీడ్కోలు. 1: చూ, విమోచనము. ఉ, హరి. 3, ఆ. 147; 2. పోవననుజ్ఞ. (సం).—ఆమంత్రణము; 3: చూ, సాపు. భో. 4, ఆ. 54.

వీడుచే. దే. ప్రే. వీడఁజేయు: చూ, రూ-విడుచే.

వీడుజోడాడు. ద్వ. అ. క్రి. మాఱుపాటుపొందు. ఉ, హరి. 4, ఆ. 213.

వీడుజోడు. ద్వ. విణ: చూ, రూ-విజ్జోడు.

వీడుపట్టు. దే. వి. 1. శిబిరము: చూ, స్కంధావారము. 1; 2: చూ, విడిది. 2; 3: ఆటపట్టు, పట్టు, నెలవు, పట్టు, బిడారము- బిడారు, మనికి-మన్కి, మనుకువ, విడిపట్టు-(సం)-వాసస్థానము. ("చూ, సదనము-1."),

వీకుపడు. స్వా. అ. క్రి. చూ పీనుపడు-వీక్ష్వడు. 1. భేదపడు: చూ, నేలుపడు; 2. చూఱు పడు-మార్గ్యము: చూ, నే-లపడు; ౩: చూ, సంగ్రమించు.

వీకుపడు. ద్వా. అ. క్రి —పై.—

వీడెము. వై. వి = : చూ, రూ-విడెము.

వీడ్కొను. దే. స. క్రి: చూ, రూ- వీడుకొను. ఉ,హరి. 4. ఆ. 171: రామా 5, ఆ 220.

వీడ్కొలుపు. దే క్రి: చూ, రూ-వీడుకొలుపు. క శా. 2, ఆ. 20.

వీడ్కోలు. దే. వి: చూ, రూ-వీడుకోలు. (పోవ సనుజ్ఞకు -లక్ష్మీ. 2, ఆ. 43)

వీడ్పాటు. ద్వా. వి: చూ, రూ-వీడుపాటు. కళా. 3, ఆ. 246.

వీడ్యము. వై. వి = : చూ, రూ-విడెము.

వీడ్వడు. ద్వా అ. క్రి: చూ. రూ-వీడుపడు. (నూఱుపడుటకు.-భో.5, ఆ. 249; భేదపడు టకు—విక్రి. 4, ఆ. 198)

వీణ. సం. వి ఆ. (స్త్రీ) =వీణియ-వీణె-వీనియ-వీనె. (స్వరము దీనియందుఁబుట్టును) 1: ఆలాపిని, కంఠకూణిక, కంఠగుళిక, ఘోష వతి, చండాలిక, వల్లకి, విపంచి, సునహా. (తె).—దండియ—దండె, వీణియ-వీణె-వీనియ-వీనె. (చూ, స్వరము. 2.); తద్వి శేషములు.—౧. నారదునివీణ (నూఱుతం తులవీణ):-మహతి; ౨. సరస్వతివీణ:-కచ్ఛ పి, కేళికలు; ౩: దైవీవీణ (మనుష్యగాత్రము;) ౪. విశ్వావసునివీణ:-బృహతి; ౫: ముఖ వీణ. (తె) మొగవీణె; ౬. చిన్నముఖవీణకు: (తె) మోగచెంగు-మోర్సింగు; ౭: పినా కిని; ౮. ఏడుతంతులవీణ:-పరివాదిని, సప్త; ౯: అష్ట; ౧౦: ఏకాదశి; ౧౧: త్రయో దశి; ౧౨: చతుర్దశి; ౧౩: మహతి (చూ, వీణ. ౧); ౧౪: కండోలవీణ, కండోలి, కటో లవీణ, కిన్నర-కిన్నరి, ఛండాలవల్లకి, చాం డాలిక, దండిక, సిద్ధకిన్నర. (తె).—కిన్నె ర, మాలవీణె, సారంగి, సిద్ధకిన్నెర; ౧౫: కలావతి-కళావతి-తుంబుర. (తె). తంబుర-తంబురా-తంబుఱ-తంబుఱా, దండియ-దండె; ౧౬: కపిలాసిక; ౧౭: ఔదుంబరము; ౧౮: కుంచ; ౧౯: ఆనకము, ఆహతము, కవచము, గుంజ, తమటము-తమ్మటము, పటహము, ఘూర్ణానకము. (తె).—తప్పట-తప్పెట. కనకతప్పెట, డప్పు, తమటము; ౨౦: (తె) చేతముకు; ౨౧: తూర్యగంజ, తూర్యము, ద్రిగడము; ౨౨: ఖంజరి; ౨౩: ఘుంట. (తె): గంట; ౨౪: ఘుర్ఘరము, ఘుర్ఘురి-ఘుర్ఘురి, ఘుర్ఘరిక; ౨౫: కాదం బరము; ౨౬: రౌంధము, వీరణము. (తె).-వీరాణము, రంబు, రుంజే, డంగురము; ౨౭: ఆహికము, దుందుభి, నాంది, భేరి, నుషిరము. (తె) బేరి, (చూ, స్వరము.2.); ౨౮: ఆనీకస్థము, వీరమర్దలము-వీరమర్ద ళము. (తె).—మద్దల-మద్దెల; ౨౯: అంక్య ము; ౩౦: ఆలింగ్యము; ౩౧: ఊర్ధ్వకము; ౩౨: ఆతోద్యము; ౩౩: మృదంగము; ౩౪: ఖపుటము; ౩౫: మడ్డువు; ౩౬: కలాహ కము, కాకసుండము, కహాల-కాహళ-కా హళము-కాహలము, కాహాక, కాహళి-కాహళిక, తుహూణము, తుహాళ, లూపక, కోహళము, ఘుగఘుఘుము, గఫ్ఫరిక. (తె).—కాళెము-కాళె, కొమ్ము, కొమ్ము బూర, గవుడ-గౌరు, నఫిరి, బాకా, బూ ర, బూరగొమ్ము; ౩౭: ఢోలము. (తె).-డోలా-డోలు; ౩౮: (తె) తిపిరికిన్నెర; ౩౯: (తె) తిరుచిన్నము, సన్నగాళె; ౪౦: పుడు పము; ౪౧: కోణము; ౪౨: గంధతూర్యము; ౪౩: డిండిమము. (తె).—రాయిడిగిడిగిడి, డమామి, డమాయి, డమారము-డమ్మారము, డవిణ; ౪౪: కాంస్యము, ఝల్లరి, డ, సమ

రుకము, డమరువు, పణవము, హుడుక్క— హుడుక్కము, సూత్రకోణకము (తె) — ఉడుక-ఉడుక్క-హుడుక- హుడుకు, డమరుగము, డుక్క, డుప్పుడక్క—డుబుడక్క. బుడిబుడుక్క—బుడుబుడుక్క, పంబ; ౪౫: చర్మవాద్యములలోనగునవి:— గంధతూర్యము; మాచికము; తద్వి.-(తె). ఉరుము; కడవతీటు-కడువతీటు; కయిసుడి-కైముడి; కవడె—కవిడి; కరిది; గిడిగి, గిడిబిడి, గిడియ; గుమ్మెట—గుమ్మెత; చేక్క; తుడుము; నరిగ—నరిగజేము; బీకము; మోగ్రిలు; ౪౬: బేగంటలోనగునవి:—కరటము; ఘనము; జయఘంట; ఝర్ఝరము; కాంస్యతాళము.తద్వి — ఘా. (తె) గంట; లట్వ. (తె) చిటిక; చిటితాళము-చిరితాళము, లట్టువ; చెంగు; జేగంట; పిడిగంట; లట్టువ; గిరిగిటలు—గిర్గిటలు; కైతాళము, తాళము, మయ్యంకి; ౪౭: చల్లి; ౪౮: రాగాలపెట్టె, హార్మోనియము; ౪౯. రాగాలపెట్టె (గ్రామాఫోను);౫౦: ఆనద్ధము. (తె). తోలువాయిదము. (చూ, స్వరము. 2.); ౫౧: నాగస్వరము. (తె).—నాగసరము—నాగసారము, మంగళకోళ్ళు, సన్నాయి; ౫౨: నఫీరు. (చూ, స్వరము. 2); ౫౩: పుటభేదము. (చూ, స్వగము. 2); ౫౪: ప్రియవాదిక; ౫౫: గుంజ. (తె) సితారు; ౫౬: మురళి, వంశము, వంశి, వేణువు. (తె).—తూంతకొమ్ము, పిల్లగ్రోలు, పిల్లనగ్రోలు — పిల్లఁగ్రోవి — పిల్లనఁగ్రోవి, మైలకోవి, వాసిగ్రోలు—వాసెగ్రోలు, వాసియ—వాసె;౫౭: కమఠము, కరటము, కుడువము, కాహళి, గోముఖము, సర్జసము. (చూ, స్వరము. 2);౫౮: (తె) జీనుఁగ్రోవి, నాగసరము— నాగసారము, బుఱ్ఱ, మగిడి, మవురి—మౌరి, సన్నాయి; ౫౯: (తె) జిడిడిక-జిమలిక-జిమళిక-జిమళిగ; ౬౦: కౌశికతాలము, కౌశికధ్వని, ఖపురము, ఘటి, ఢ, ఢక్క, యశఃపటము, విజయఢక్క, విజయ మర్దలము. (తె).—ఢంక-ఢంకా-ఢక్క—ఢక్కి-ఢక్కి, ఢవిణ—ఢవిణ; ౬౧. నిస్సాణము-నిస్సానము. (తె) నిస్సహాణము; ౬౨ వాద్యముఖము:- పుష్కరము; ౬౩ వీణాగ్రము:-(తె) నేరుపు; ౬౪. వీణాగ్రోలాటువు. (తె).—గుబ్బకాయ; ౬౫. వీణసర్వాంగము:—కోలంబకము; ౬౬ వీణలోగలుగు వాద్యమునకు.—వాద్యము. థ. (తె).— వాద్దము, వాయిదము, వాపు, వాయింపు;౬౭ అవ్రు మెడ గంటును-(తె): లాడుగు; ౬౮: కోణము, దంతము. (తె) — కొడుపు; ౬౯. నాగసారములోవగు వాద్యములజేత. (తె).—మేళము; ౭౦: ఆహికము, సుషిరము. (తె).— తార, బూరగ, సింగినాదము. (చూ, స్వరము. 2); ౭౧: (చూ, రేడియో); ౭౨: (చూ, వీణాదండము); ౭౩: (చూ, వీణానుబంధము.); ౭౪. రుద్రవీణ.("ఉదా.—రుద్రవీణను ౧౨ యిండ్లుకలవు. ఈ యిండ్లలో శుద్ధస్వరములేదు. తారకషడ్జము ౧ కూడా చేరిరా అయ్యెను. మిశ్రస్వరములు ౪ కూడా చేరి ౧౨ స్వరములయ్యెను. తక్కిన మిశ్రస్వరములు ౪ ఉన్నవి. అవి యీ ౧౨ యిండ్లలోనే పలుకుచుండుటచేత వాటికి ఇండ్లు వేఱుగ నుండనక్కరలేదు.

రుద్రవీణ :—

శు| రి|	చ|రి శు|గా	ష|రి సా|గా	అం| గాం|	శు| మ|	ప్ర మ|

పం	శు| దై|	చ|దై శు|ని	ష|దై కై|ని	కా|ని	తారక షడ్జము

ఈ ప్రకారము రుద్రవీణలో ౧౨ ఇండ్లు

వీడుపడు. ద్వా. అ. క్రి. రూ-వీడుపడు-వీడ్పడు.
1. భేదపడు: చూ, వేఱుపడు; 2. మాఱు
పడు-మార్పు: చూ, వేఱుపడు; 3: చూ,
సంభ్రమించు.

వీడుపడు. ద్వా. అ. క్రి. —పై.—

వీడెము. వై. వి = : చూ, రూ-విడెము.

వీడ్కొను. దే. స. క్రి: చూ, రూ- వీడుకొను.
ఉ, హరి. 4. ఆ. 171: రామా. 5, ఆ. 220.

వీడ్కొలుపు. దే. క్రి: చూ, రూ-వీడుకొలుపు.
కళా. 2, ఆ. 20.

వీడ్కోలు. దే. వి: చూ, రూ-వీడుకోలు.
(పోవ ననుజ్ఞకు -లక్ష్మీ. 2, ఆ. 43)

వీడ్పాటు. ద్వా. వి: చూ, రూ-వీడుపాటు.
కళా. 3, ఆ. 246.

వీడ్యము. వై. వి = : చూ, రూ-విడెము.

వీడ్వడు. ద్వా. అ. క్రి: చూ, రూ-వీడుపడు.
(మాఱుపడుటకు.-భో.5, ఆ. 249; భేదపడు
టకు—విక్రి. 4, ఆ. 198)

వీణ. సం. వి ఆ. (స్త్రీ).=వీణియ-వీణె-వీనియ-
వీనె. (స్వరము దీనియందుఁబుట్టును)
1: ఆలాపిని, కంఠకూణిక, కంఠగుళిక, ఘోష
వతి, చండాలిక, వల్లకి, విపంచి, సువహ.
(తె).—దండియ-దండె, వీణియ-వీణె-
వీనియ-వీనె. (చూ, స్వరము. ౨.); తద్వి
శేషములు.—౧. నారదునివీణ (నూఱుతం
తులవీణ):-మహతి; ౨. సరస్వతివీణ:-కచ్ఛ
పి, కేసకల; ౩: దైవీవీణ(మనుష్యగాత్రము;)
౪. విశ్వావసునివీణ:-బృహతి; ౫: ముఖ
వీణ. (తె) మొగవీణె; ౬. చిన్నముఖవీణకు:
(తె) మొగచెంగు-మోర్చింగు; ౭: పినా
కివి: ౮, ఏడుతంతులవీణ:-పరివాదిని, సప్త;
[illegible] ౧౦: ఏకాదశి; ౧౧: త్రిసరో
[illegible]; ౧౨: మహతి (చూ,
[illegible] కండోలవీణ, కండోలి, కటో
[illegible] చండాలవల్లకి, చాం

గానిక, పంక్తిక, [illegible]. (తె).— కిన్నె
ర, సూలపిల్లె, సారంగి, [illegible]; ౧౪:
[illegible] (తె). [illegible]-
తంబురా-తంబుర-తంబూరా, దండియ-
దండె; ౧౬: కపిలాసిక; ౧౭: పొంగుంబరము;
౧౮: కుంచ; ౧౯: ఆనకము, ఆహతము,
కపచము, గుంజ, తమటము-తమ్మటము,
పటహము, భూర్జానకము. (తె) —తప్పట-
తప్పెట, కనకతప్పెట, డప్పు, తమటము;
౨౦: (తె) చేతముకు; ౨౧: [illegible],
తూర్యము, దగ్గడము; ౨౨: [illegible];
౨౩: ఘంట. (తె): గంట; ౨౪: ఘుర్ఘరము,
ఘుర్ఘరి-ఘుర్ఘురి, ఘర్ఘరిక; ౨౫: కాదం
బరము; ౨౬: రొంఢము, [illegible]. (తె).-
వీరాణము, దంబు, గుంజి, డంబురము;
౨౭: ఆహితము, దుందుభి, నాంది, భేరి,
సుషిరము. (తె) బేరి, (చూ, స్వరము.౨.);
౨౮: అనీకస్థము, పిరమగ్దలము-పిరమగ్ద
ళము. (తె).—మద్దల-మద్దెల; ౨౯: ఆంకిక్య
ము; ౩౦: ఆలింగ్యము; ౩౧: ఊర్ధ్వకము;
౩౨: ఆతోద్యము; ౩౩: మృదంగము; ౩౪:
ఖురము; ౩౫: మడ్డువు; ౩౬: కలావా
కము, కాకతుండము, కహల-కాహళ-కా
హళము-కాహలము, కాహక, కాహలి-
కాహళిక, కుహణము, కుహళి, తూణిక,
కోహళము, ఖరముఖము, గర్భిరిక.
(తె).—కాళిము-కాళె, కొమ్ము, కొమ్ము
బూర, గవురు-గౌరు, నఫిరి, బాకా, బూ
ర, బూరగొమ్ము; ౩౭: ఢోలము. (తె).-
డోలా-డోలు; ౩౮: (తె) తిపిరకిన్నెర;
౩౯: (తె) తిరుచిన్నము, సన్నగాళె; ౪౦: కుడు
పము; ౪౧: కోణము; ౪౨: గంధతూర్యము;
౪౩: డిండిమము. (తె).—రాయిడిగిడిగిడి,
డమామి, డమాయి, డమారము-డమ్మారము,
డవిణ్ణ, ౪౪: కాంస్యము, ఝల్లరి, డ, సమ

రుకము, డమరువు, పణవము, హుడుక్క—హుడుక్కము, నూత్రికోణకము. (తె) — ఉడుక-ఉడుక్క—హుడుక- హుడుకు, డమరుగము, డుక్క, డుబుడక్క—డుబుడక్క, బుడిబుడుక్క—బుడుబుడుక్క, పంబ; ౪౫. చర్మవాద్యములులోనగునవి:— గంధతూర్యము; చూచికము; తద్వి.-(తె). ఉరుము; కడరతీటు-కడువతీటు; కయిసుడి-కైముడి; కపడె—కవిడి; కరిది; గిడిగి, గిడిబిడి, గిడియ; గుమ్మెట—గుమ్మెత; చేక్క; తుడుము; నరగ—నరగజేము; బీకము, మొర్రిలు; ౪౬: జేగంటలోనగునవి:-కరటము; ఘనము; జయఘంట; ఝర్ఝరము, కాంస్యతాళము.తద్వి— ఘా. (తె) గంట; లట్వ. (తె) చిటిక; చిటితాళము-చిరితాళము, లట్టువ; చెంగు; జేగంట; పిడిగంట; లట్టువ; గిరిగిటలు—గిర్గిటలు; కైతాళము, తాళము, మయ్యంకి; ౪౭: చల్లి; ౪౮: రాగాలపెట్టె, హార్మోనియము; ౪౯. రాగాలపెట్టె (గ్రామఫోను);౫౦: ఆనద్ధము. (తె). తోలువాయిదము. (చూ, స్వరము. 2.); ౫౧: నాగస్వరము. (తె).—నాగసరము—నాగసారము, మంగళకాళ్ళు, సన్నాయి; ౫౨: నపీరు. (చూ, స్వరము. 2); ౫౩: పుటభేదము. (చూ, స్వరము. 2); ౫౪: ప్రియవాదిక; ౫౫: గుంజ. (తె) సితారు; ౫౬: మురళి, వంశము, వంశి, వేణువు. (తె).—తూంతకొమ్ము, పిల్లిగ్రోలు, పిల్లనగ్రోలు — పిల్లఁగ్రోవి — పిల్లనఁగ్రోవి, మైలకోవి, వాసిగ్రోలు-వాసెగ్రోలు, వాసియ-వాసె;౫౭: కమఠము, కరటము, కుడుపము, కాహళి, గోముఖము, సర్జరసము. (చూ, స్వరము. 2);౫౮: (తె) జీనుఁగ్రోవి, నాగసరము- నాగసారము, బుఱ్ఱ, మగిడి, ముఖరి—మోరి, సన్నాయి; ౫౯: (తె) జిమిడిక-జేమలిక-జిమళిక-జెమళిగ; ౬౦: క్రోశతాలము, క్రోశధ్వని, ఖపురము, ఘటి, ఢ, ఢక్క, యశఃపటము, విజయఢక్క, విజయ మర్దలము. (తె).—డంక-డంకా-డక్క—డక్కి—డక్కీ, దవిణ-డవిణ; ౬౧. నిస్సాణము-నిస్సానము. (తె) నిస్సహాణము; ౬౨ వాద్యముఖము:- పుష్కరము; ౬౩ వీణాగ్రము:-(తె) మేరువ; ౬౪. వీణాగ్రకలాటువు. (తె).—గుబ్బకాయ; ౬౫. వీణసర్వాంగము:—కోలంబకము; ౬౬. వీణలోగలుగు వాద్యమునకు.—వాద్యము, ఢ. (తె).— వాద్దము, వాయిదము, వావు, వాయింపు;౬౭. ఆవు మెడ గంటకు-(తె): లొడుగు; ౬౮: కోణము, దంతము. (తె) — కొడుపు; ౬౯. నాగసారములోవగు వాద్యములజేత. (తె).—పేంళము; ౭౦: ఆహీకము, సుషిరము. (తె).— తార, బూరగ, సింగినాదము. (చూ, స్వరము. 2.); ౭౧: (చూ, రేడియో); ౭౨: (చూ, వీణాదండము); ౭౩: (చూ, వీణానుబంధము.); ౭౪. రుద్రవీణ.("ఉదా.—రుద్రవీణకు ౧౨ యిండ్లుకలవు. ఈ యిండ్లలో శుద్ధస్వరములేదు. తారకషడ్జము ౧ కూడాచేరి ౭ అయ్యెను. మిశ్రస్వరములు ౪ కూడాచేరి ౧౨ స్వరములయ్యెను. తక్కిన మిశ్రస్వరములు ౪ ఉన్నవి. అవి యీ ౧౨ యిండ్లలోనే పలుకుచుండుటచేత వాటికి ఇండ్లు వేఱుగ నుండనక్కరలేదు.

రుద్రవీణ :—

శు। రి।	చ।రి శు।గా	ష।రి సా।గా	అం। గాం।	శు। మ।	ప్రి మ।

పం	శు। దై।	చ।దై శు।ని	ష।దై కై।ని	కా।ని	తారక షడ్జము

ఈ ప్రకారము రుద్రవీణలో ౧౨ ఇండ్లు

లోనే ౧౬ స్వరములు పలుకుచున్నవి. ఆధారశ్రుతిలోనే మంద్రషడ్జము పలుకుచున్నది. గనుక దానికి యిల్లుపనిలేదు"); 21. అచ్యుతరాయవీణ. "ఉదా.— రుద్రవీణకంటె స్థాయాలు హెచ్చుగా పలికించవలెనని అచ్యుతరాయలువారు వీణలో ౨౪ యిండ్లు పెట్టించి షడ్జమతంత్రిలో ౨ స్థాయాలును కడమతంత్రులలో కడమమూఁడవదగు మంద్రస్థాయి పలుకునట్లు ఏర్పఱచియున్నారు. ఎట్లనఁగా ఆధారశ్రుతిలోనే మందరషడ్జము పలుకుచున్నది గనుక మెట్టుపనిలేదు.

అచ్యుతరాయవీణ:—

స।	చ। రి	సా॥ గా	అం	శు	ప్రి
రి।	శు। గా।	ష। రి	గాం	మ	మ

పం	శు	చ. ధై	ష. ధై	కా। ని	తారక
	ధై	శు. ని	కై. ని		షడ్జము

పైస్థాయి:—

శు	చ।రి శు	ష-రిసా	అం	శు	ప్రి
రి	గాం	గాం	గాం	మ	మ

పం	శు	చ-ధై	ష-ధై	కా।	తారక
	ధై	శు ని	కై॥ని	ని।	షడ్జము

సారణితంత్రి రెండవస్థాయి యైన తారక షడ్జము మెట్టునుంచి క్రిందు వీణమేరువు వఱకు ౧౨ మెట్లుంచితే కడమతారకస్థాయి పలుకుచున్నది. సందు తక్కువయగుటవల్లను అత్యుచ్చముగాఁబలుకు స్థాయి యాటచే గాత్రము చేరని హేతువువలనను, వాయించుటకు వీలులేక మొదటి మందరస్థాయి యితరతంత్రులు మెట్లమీఁదుగాఁ బట్టి చూపుచున్నారు. ఈయచ్యుతరాయవీణ మేళగించేక్రమము, వీణక్రింది మేరువునుండి పైమేరువు వఱకు త్రాడు కొల్తయెత్తి యీ త్రాటిలోనివి ... యున్న భాగములలో ౨౪ మెట్లుంచితే ఐదు స్థాయి ... తంత్రులలోనే ౨ స్థాయాలు పలుకుచున్నవి." ఇత్యాది. (మిగతవానికి "చూ, స్వరము. 2."); 2. మొఱుపు: చూ, విపస్త్రి; అం. 3: చూ, ప్రణవనాదములు.

వీణకరిసె. వా. వి: చూ, వీణాగండము.

వీణము. దే. వి. రూ—వీణాము. సన్నబట్ట: చూ, వస్త్రము.

వీణాఖ్యము. అం: చూ, తంత్రులు.

వీణాగండము. సం. వి. అ. పుం: కకుభము, కారు, ప్రసేవకము, ప్రసేవము. (తె).— ఒళగు-ఒళవు, పొళవు, కరిడ, కరిప, వీణ కరిసె (చూ, వీణ. ౭౨.)

వీణాదులుతతములు. అం: చూ, వాద్యములు.

వీణానుబంధము. సం. వి. అ. పుం: ఉపనాహము, నిబంధనము. (తె) బిరడ. (చూ, వీణ. ౭౩.)

వీణాము. దే. వి. 1: చూ, రూ—వీణము. జై. 3, ఆ. 11, 2: చూ, నిచోళము. 1.

వీణారచనము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("మొదటిచరణమున త, జ, వ, స గురువును, రెండవచరణమున త, జ, స, భ, గగమును, మూఁడవ చరణమున త, జ, న, భ, సగణమును, నాలుగవచరణమున భ, జ, స, జ, న గురువును గలిగి మొదటి మూఁడుచరణముల పదింటను, నాల్గవ చరణమున పదునొకొండవ యింటను యతిగలది")

వీణావాదనకౌశలము. అం: చూ, సుగుణములు.

వీణావాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వీణవాయించు వాఁడు: వైణికుఁడు.

వీణియ. దే. వి. 1. కస్తూరి మృగముయొక్క కస్తూరియుండెడి బొడ్డుకాయ: రూ—వీణె నై. వి. 2.—వీణా. రూ—వీణె: చూ, వీణ కళా. 5, ఆ. 215.

వీణె. దే. వి, వై. వి=: చూ, రూ-వీణియ.
వీణెకాఁడు. ద్వ. వి: చూ, వీణావాదుఁడు.
వీతంసము. సం. వి.అ. పుం: చూ, రూ-వితంసము.
వీతదంభుఁడు. సం. విణ: చూ, అకల్మషుఁడు.
వీతము. సం. వి. అ. న. 1. అంకుశముపోటు; 2. సత్తువలేనియేనుఁగు: చూ, హస్తి. 1; 3. సత్తువలేని గుఱ్ఱము: చూ, హయము; విణ. 4. పోయినది: చూ, హితము. 3.
వీతరాగి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, విరాగుఁడు.
వీతరాగుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.
వీతసము. సం. వి. అ. పుం. ప్రిబ్బలిక: చూ, సహస్రవేధి. 2.
వీతసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—వై.—
వీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మేలుపడుట; 2. జిగి: చూ, వెలుతురు. 1; 3. తిండి: చూ, సాపాటు; 4. పరుగు: చూ, సంచారము (ప్రధావనము); 5. పోక: చూ, సంచారము; 6. క్రొవ్వు: చూ, కామిక; 7. గుఱ్ఱము: చూ, హయము. (పుం. అనికొందఱు.)
వీతిహోత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1; 2: చూ, సూర్యుఁడు.
వీతుఁడు. సం. విణ శాంతుఁడు: చూ, సహనుఁడు.
వీతెంచు. దే. అ. క్రి: చూ, విసరు. 6. (స్వార్థమున తెంచు.)
వీది. వై. వి.=వీథి. ఇండ్లవరుసల రెంటికి నడిమిత్రోవ, వేసుప: చూ, మార్గము. 1;
వీధి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. (వీథి)=వీది. 1: చూ, వీది; 2. ఇండ్లవరుస; 3. వరుస: చూ, శ్రేణి. 1; 4. రాజమార్గము: చూ, మార్గము. 1; 5. అంగళ్లవాడ: చూ, మార్గము. 1; అం. 6: చూ, దశరూపకముల లక్షణములు. (కథ కల్పితము. ధూర్తవిటుఁడు నాయకుఁడు, పూర్ణశృంగారము ప్రధానరసము. కైశికివృత్తి. ఏకాంకము. ముఖనిర్వహణములు సంధులు. హయ, హాస్యము, సిక్కోక్తియుండును.)
వీధిసారకి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, శివ్రుఁడు.
వీథులయందు వీణ్లను జేల్లించుట. అం: చూ, శోభనములు. [తము.
వీధ్రము. సం. విణ. గగగరిక్తైనది: చూ, శోభి
వీనిచ్చు. దే. స. క్రి: చూ, విను. 2. [4, అ. 3.
వీనియ వై. వి.=విణా (రూ-వీనె): చూ, వీణ. య.
వీను. దే. వి. 1. చెవి: చూ, శ్రోత్రము. 1; 2. ప్రసిద్ధి: చూ, సంభావన. 3.
వీనుమిగులు. దే అ. క్రి. ప్రసిద్ధికెక్కు. పాండు. 3, ఆ. 132: చూ, వెలయు. 4.
వీనులకంటి. దే. వి: చూ, సర్పము. నీలా. 2, ఆ. 37.
వీనులపండువ. జా. చెవుల కింపుగానుండునది. "వీనులకుఁ బండువసేయు" (కవికర్ణ రసాయనము.) [వోవుట.
వీనులుచిల్లులువోవుట. జా: చూ, చెవులు చిల్లులు
వీనె. వై. వి.=వీణా: చూ, వీణ. (రూ-వీనియ.)
వీప్స. సం. వి.ఆ. స్త్రీ. లిప్స, ఒకటివెనుకనొకటి వ్యాపింపనిచ్ఛ: చూ, వాంఛ.
వీయము. దే. వి: చూ, రూ-వియ్యము. 1-2.
వీరెు. దే. వి. రూ-లీరెు. పోఁకచెక్క. ఆంధ్ర. పదా. 6-68: చూ, పోఁక. గా.
వీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మగఁడుఁ గొడుకులునుగల ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. కల్లు: చూ, సుర. 2: 3. కైలాసపర్వతము: చూ, హిమాలయము (పర్వతము. గా.)
వీరంధరము. సం. వి. అ. పుం. 1. నెమలి: చూ, శిఖి. 2; 2. వీరంధరమను నది: చూ, హ్రాదిని (నది); 3. పులులజేగడము: చూ, కారము. 2 (యుద్ధము); 4. తోలుతోఁ గప్పినది.
వీరకత్తియ. వై. వి. (వీరము+కత్తియ) రూ-వీరకత్తె. నీలా. 3, ఆ. 87: చూ, వియ్యంపురాలు.

వీరకత్తె. వై. వి: చూ, రూ-వీరకత్తియ.
వీరకము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, వస్త్రము; 2: చూ, కోఁతి. 1; 3. వీరకమను దేశము: చూ, పీఁట. (1) (దేశములు.); 4. గుడ్డగూబగుడ్డు: చూ, సకినంపుఁబులుఁగు; 5. తాఁబేలు: చూ, వృత్తము. 4. [అ. 87.
వీరకాఁడు. వ్య.వి: చూ, వియ్యంకుఁడు. నీలా.3,
వీరజయంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యుద్ధమునందలి వీరుల నృత్యము: చూ, భ్రంజకము. 1.
వీరడి. దే. వి. తిక్క: చూ, వెఱ్ఱి. 1.
వీరణము. సం. వి. అ. న. 1. అవురుగడ్డి*: చూ, తృణము. 1; 2.=వీరాణము: చూ. వీణ; (వీరణము వైకృతమనికొందఱు.)
వీరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కంఠమూనొసటిగుంట. (చూ, వావిక.)
వీరతరము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వీరణము. 1.*; పుం. 2: చూ, బాణము. 1.
వీరతరువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. వేఱుమద్దిచె*: చూ, సాలము; 2. కర్కరము*: చూ, [illegible]. [కట్టుకొనెడు తాయెత్తు.
వీరతాయెత్తు. వా. [illegible] వి. వీరులుబిరుదుగా
వీరతృణము. సం. వి. అ. న: చూ, వీరతరము. 1,*.
వీరధన్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, మన్మథుఁడు.
వీరపత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వీరునిభార్య: చూ, సహధర్మచారిణి (భార్య.)
వీరపానము. సం. వి. అ. న: రూ-వీరపానము. యుద్ధమునకుబోవునపుడుగాని కడనగాని వీరులు త్రాగెడు [illegible]: చూ, సరకము. 2.
వీరప్రసూ. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. [illegible]
వీరభద్రపళ్లెరము. వా. [illegible] వి. [illegible] పెద్ద పళ్లెము: చూ, [illegible] (పాత్రము. [illegible])
వీరభద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. [illegible] [illegible] [illegible]

రుద్రులలోనొకఁడు; 3. వీరభద్రుఁడను వహ్నిమఘుఁడు.
వీరభద్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. అశ్వమేధయాగపుగుఱ్ఱము: చూ, హయము; 2. అవురుగడ్డి*: చూ, హరిత (తృణము. 1.); 3: చూ, శ్రేష్ఠము; 4. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2.
వీరమద్దియలు. వై. వి. బ.=వీరముద్రిక-వీరమర్దళ-వీరమధ్య. (రూ-వీరమద్దెలు-వీరముద్దియలు-వీరముద్దెలు.) 1. శత్రువీరులపేళ్లు నడుమఁజెక్కి కూరులు బిరుదుగా కాలివ్రేలిని ధరించెడు ముద్రికలు: చూ, భూషణము. 2-౧౦-(౧౦); 2. స్త్రీలుకాలిపెద్ద వ్రేలిని ధరించెడు ముద్రికావిశేషము. యు.4, అ.90: చూ, భూషణము. 2-౧౦-(౧౦).
వీరమద్దెలు. వై. వి.=—వై.—
వీరమధ్యములు. సం. వి. అ. న. బ.=వీరమద్దియలు.—వై.— (2వ అర్థమునకు.—ఉ. హరి. 5, అ. 19.)
వీరమర్దళము. సం. వి. అ. న.=—వై.—
వీరము. సం. వి. అ. న. 1. కుంకుమపువ్వు: చూ, సహస్రశిఖము. 1; 2. పులికడుగు: చూ, శంఖము. 1; వి.గ. 3: చూ, శ్రేష్ఠము; అం. 4: చూ, రసములు; 5: చూ, రసదృష్టులు; 6: చూ, అగ్నులు. (చూ, ఉపాగ్నులు); 7: చూ, శానములు (రి-ధ-క్రీడాశానములు.); వై. వి. (1): చూ, రూ-వీరము.
వీరముద్దియలు. వై. వి. బ.=వీరముద్రిక: చూ, రూ-వీరమద్దియలు. (2వ అర్థమునకు.—వై. రి. అ. 44.)
వీరముద్దెలు. వై. వి.బ.=—వై.—[—వై.—
వీరముద్రిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.=వీరమద్దియ.
వీరముష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కోమట్లను [illegible] జీవించెడు బిచ్చగాఁడు;

వా. 2. వీరభద్రోత్సవమునందు భక్తితో తన వైపుణ్యమును జూపు ఒకతెగవాఁడు.

వీరరేణువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, వృకోదరుఁడు.

వీరవిక్రమము. అం: చూ, జన్యతాళములు (తాళప్రాణకళాభేదము.)

వీరవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏఱుమద్ది*: చూ, వీరతరువు. 1; 2. నల్లయిరుగుడు*: చూ, శింశుప; 3. జీడి*: చూ, స్ఫోటకోఘ; 4. మహాశతావరి*: చూ, శతమూలి; 5: చూ, స్వాదురస. 1. *; 6. క్షీరకాకోలి*: చూ, సుమంగళ; 7: గృహకన్య.(తె) — కలబంద— కలుబంద.* [నొకతెగవాఁడు.

వీరవైష్ణవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణుభక్తులలో

వీరశైవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివభక్తులలో నొకతెగవాఁడు.

వీరసువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. వీరునిఁగన్నతల్లి: చూ, సవిత్రి. 1. (ఇది వీరమాత)

వీరసైన్యము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వెల్లుల్లి*.

వీరస్కంధము. సం. వి. అ. పుం. దున్నపోతు: చూ, సైరిభము (మహిషము.)

వీరహుంకారము. సం. వి. అ. పుం. కూఁతము: చూ, స్వరము. 2.

వీరహుఁడు. సం. వి. న్. పుం. ఉత్సాహరహితుఁడై గార్హపత్యాగ్నిని విడిచినవాఁడు.

వీరాఖ్యము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లగానుగు*: చూ, శాదఘ్నము.

వీరాణము. వై. వి.=వీరణము. డంగురము: చూ, వీణ. 1—౨౬. [చూ, సంయోగము.

వీరాయితము. సం. వి. అ. న. పురుషాయితము:

వీరాశంసనము. సం. వి. అ. న. రూ—వీరాశసనము. భయంకరమైన యుద్ధభూమి: చూ, హరిప్రియ 2 (భూమి. 1.)

వీరాశసనము. సం. వి. అ. న. —పై.—

వీరాసనము. సం. వి. అ. న. 1. దేనిమీఁదను ఆనుకొనక కూర్చుండుట: చూ, ఆసనములు; 2. రాత్రి క్షేత్రము కాచుట చేతఁబట్టుకొని వీరాసనము నందు నిలువఁ బడక యుండుట.

వీరుఁడు. సం. విణ. 1. పోతరి: చూ, శూరుఁడు; 2: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు; 3 చూ, వీరభద్రుఁడు.

వీరుధము. సం. వి. ధ్. స్త్రీ. 1. రూ—వీరుత్తు. వల్లరము. తద్భ.— పొదకు.— ఆస్కందము. అస్తంబము, ఉష్ట్రిక, కంటకి, గహనము, గుల్మము, గుచ్ఛకము— గుచ్ఛము, స్తంబము (తె).—ఈరము— ఈఱము— ఈఱిమి— పొదలు, గుండు, చిట్ట-జిట్ట, చెట్టు, తుప్ప, పొద, పొంచము, డొంక, తుప్ప, పుట్ట, పొద, పొదరు తద్భ.— కాసమర్దము. (చూ, వృక్షము.) 2. చిగురుఁగొమ్మ: చూ, శాఖ. 1; 3. తీఁగ: చూ, వృక్షము. [(మి).—పంచకపటల *

వీర్యజనక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: పందర్ం

వీర్యము. సం. వి. అ. న. 1: పరాక్రమము. రుషి: చూ, శౌర్యము; 2: చూ, రేతస్సు. 1; 3. తేజము: చూ, వెలుతురు. 1; 4. ప్రభావము: చూ, శక్తి 1; అం. 5: చూ, గుణములు.

వీలికేఁడి. దే. విణ. 1: చూ, రూ— వేలిఁకేఁడి. 2. 2. అవివేకి: చూ, స్తబ్ధుఁడు; 3. వెఱ్ఱిది: వెంగలి— వెంగళి— వెకలి— వెక్కలి— వెడఁగు, వేలికేఁడి.

వీలు. దే. వి. 1. అనుకూల్యము: చూ, స్నేహము. 1; వా. 2. (మాటలాడుటలోని వెటకారపు పోకడలు వానియందుండు) [పదము: విణ. 2. అనుకూలము; అ. క్రి. 3. ఉపయోగించు: జై. 6, ఆ. 197: చూ, వినియోగించు.

వీలుపడు. ద్వి. అ. క్రి: చూ, సరిపడు.

వీవ. అం: చూ, ఉపవీతములు.

వీవధము. సం. వి. అ. పుం. 1. కావడి: చూ, స్కంధాటిక; 2. త్రోవ: చూ, సృతి. 1 (మార్గము. 1.); 3. బరువు: చూ, రూ—వివధము. 2.

పీరకత్తె. వై. వి: చూ, రూ-పీరకత్తియ.

పీరకము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, వస్త్రము; 2: చూ, చోచ. 1; 3. పీరకమను దేశము: చూ, సీమ. (1) (దేశములు.); 4. గుడ్ల గూబగుడ్లు: చూ, సతినంపుడుబులుగు; 5. తాడిబేలు: చూ, వృక్షము. 6. [అ. 87.

పీరకాడు. దృ.వి: చూ, వియ్యంకుడు. సీలా.3,

పీరజయంతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. యుద్ధము నందలి వీరుల నృత్యము: చూ, వ్యంజకము. 1.

పీరడి. జే. వి. తిక్క: చూ, వెఱ్ఱి. 1.

పీరణము. సం. వి. అ. న. 1. అవురుగడ్డి*: చూ, తృణము. 1; 2. వీరణము: చూ, వీణ; (వీరణము వైకృతమనికొందఱు.)

పీరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కంకణము వెండటిగుంట. (చూ, వాలిక.)

పీరతరము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వీరణము. 1.*; పుం. 2: చూ, బాణము. 1.

పీరతరువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. [illegible]: చూ, [illegible]; 2. [illegible]: చూ, [illegible]. [[illegible]

పీరతాయెత్తు. వా. ము. వి. వీరులు [illegible]

పీరతృణము. సం. వి. అ. న: చూ, వీరతరము. 1.*

పీరధన్వుడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, మన్మథుడు.

పీరపత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వీరుని భార్య: చూ, సవాధర్మిణి (భార్య.)

పీరపానము. సం. వి. అ. న. రూ-వీరపానము. యుద్ధమునకు ముందటగాని కడపటగాని వీరులు [illegible]: చూ, పానము. 2.

పీరపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సిందూరి *.

పీరప్రతిజ్ఞ [illegible]. వా. ము. వి. [illegible]

[illegible]

[illegible]

రుద్రులలో నొకడు; 2. వీరభద్రుడను పరిమళుడు.

పీరభద్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. అశ్వమేధ యాగపుగుఱ్ఱము: చూ, హయము; 2. అవురు గడ్డి*: చూ, వారిత (తృణము. 1.); 3: చూ, శ్రేష్ఠము; 4. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2.

పీరమద్దియలు. వై. వి. బ.-వీరముద్రిక-వీరమర్దళ- వీరమద్య. (రూ-వీరమద్దెలు- వీరముద్దియలు-వీరముద్దెలు.) 1. శత్రువీరుల మీఁద నడుము కెక్కి కూరులు చిరుదుగా కాలివ్రేలిని ధరించెడు ముద్రికలు: చూ, భూషణము. 2-౧౦-(౧౦); 2. స్త్రీలుకాలి పెద్ద వ్రేలిని ధరించెడు ముద్రికావిశేషము. య.4,అ.90: చూ, భూషణము. 2-౧౦-(౧౦).

పీరమద్దెలు. వై. వి.—పై.—

పీరమద్యములు. సం. వి. అ. న. బ.-వీరమద్దియలు.—పై.— (2వ అర్థమునకు.—శు. మారి. 5, అ. 19.)

పీరమర్దళము. సం. వి. అ. న.—పై.—

పీరము. సం. వి. అ. న. 1. కుంకుమపువ్వు: చూ, [illegible]. 1; 2. పులికడుగు: చూ, [illegible]. 1; విశే. 3: చూ, శ్రేష్ఠము; అం. 4: చూ, రసములు; 5: చూ, రస [illegible]; 6: చూ, అగములు. (చూ, [illegible]); 7: చూ, శాసనములు (8-ధ-[illegible] శాసనములు.); వై. వి. (1): చూ, రూ-వీరము.

పీరముద్దియలు. వై. వి. బ.-వీరముద్రిక: చూ, రూ-వీరమద్దియలు. (2వ అర్థమునకు.— వై. 8, అ. 44.)

పీరముద్దెలు. వై. వి.బ.—పై.—[—పై.—

పీరముద్రిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.-వీరమద్దియ.

పీరముష్టి. సం. వి. [illegible]. పుం. 1. [illegible] [illegible]

వా. 2. వీరభద్రోత్సవమునందు భక్తితో తన నైపుణ్యమును జూపు ఒకతెగవాఁడు.

వీరరేణువు. సం. వి.ఉ. పుం:చూ, వృకోదరుఁడు.

వీరవిక్రమము. అం: చూ, జన్యతాళములు (తాళప్రాణకళాభేదము.)

వీరవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏఱుమద్ది*: చూ, వీరతరువు. 1; 2. నల్లయిరుగుడు*: చూ, శింశుప; 3. జీడి*: చూ, స్ఫోటకోఫ; 4. మహాశతావరి*: చూ,శతమూలి; 5: చూ, స్వాదురస. 1.*; 6. క్షీరకాకోలి*: చూ, సుమంగళ; 7: గృహకన్య.(తె) _ కలబంద- కటుబంద.* [నొకతెగవాఁడు.

వీరవైష్ణవుఁడు. సం. వి. అ.పుం. విష్ణుభక్తులలో

వీరశైవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివభక్తులలో నొకతెగవాఁడు.

వీరసువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. వీరునిఁగన్నతల్లి: చూ, సవిత్రి. 1. (ఇదె వీరమాత)

వీరసైన్యము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వెల్లుల్లి*.

వీరస్కంధము. సం. వి. అ. పుం. దున్నపోతు: చూ, సైరిభము (మహిషము.)

వీరహుంకారము. సం. వి. అ. పుం. ఱంకె: చూ, స్వరము. 2.

వీరహుఁడు. సం. వి.న్. పుం. ఉత్సర్గేష్టిసేఁజేసి గార్హపత్యాగ్నిని విడిచినవాఁడు.

వీరాఖ్యము. సం. వి. అ. పుం. తీఁగెకానుగు*: చూ, శాదఘ్నము.

వీరాణము. వై. వి.=వీరణము. ఢంగురము:చూ, వీణ. 1-ఇట. [చూ, సంయోగము.

వీరాయితము. సం. వి. అ. న. పురుషాయితము:

వీరాశంసనము. సం. వి. అ. న. రూ-వీరాశసనము. భయంకరమైన యుద్ధభూమి: చూ, హారిప్రియ 2 (భూమి. 1.)

వీరాశసనము. సం. వి. అ. న. —పై.—

వీరాసనము. సం. వి. అ. న. 1. దేవిమీఁదను ఆనుకొనక కూర్చుండుట: చూ, ఆసనములు; 2. రాత్రి ప్రొద్దుకు [illegible] చేతఁబట్టుకొని పొద్దు [illegible] రాకలే రయుండుట.

వీరుఁడు. సం. విశే. 1. పోతరి: చూ, శూరుఁడు;2: చూ,శ్రేష్ఠుఁడు;3: చూ,వీరభద్రుఁడు.

వీరుధము. సం. వి. ధ్. స్త్రీ. 1. రూ-వీరుత్తు; వల్లరము. తద్వి.- పొదకు.- అస్కంధము. అస్తంబము, ఉస్త్రిక, కంటకి, కవచము. గుల్మము, గుచ్ఛకము- గుచ్ఛము, స్తంబము. (తె).-ఈరము- ఈఱము- ఈఱుమి- ఈళ్లు, గుండు, చిట్ట-జిట్ట, చెట్టు, [illegible], డొంక, తుప్ప, పుట్ట, పొద, పొదరు. తద్వి.— కాసమర్దము. (“చూ, వృక్షము.”). 2. చిగురుఁగొమ్మ: చూ, శాఖ. 1; 3. తీఁగె: చూ, వృక్షము. [(మి).-వంశరపనస.*

వీర్యజనక. సం. వి. అ. స్త్రీ: వరవరం

వీర్యము. సం. వి. అ. న. 1: పరాక్రమము: చూ, శౌర్యము; 2: చూ, రేతస్సు. 1; 3. తేజము: చూ, వెలుతురు. 1; 4. ప్రభావము:చూ, శక్తి 1; అం. 5: చూ,సుగమములు.

వీలిఁడి. దే. విశే. 1: చూ, రూ- వీతిఁడి. 1; 2.అవివేకి: చూ, మూర్ఖుఁడు; 3. వెఱ్ఱిది:వెంగలి- వెంగళి- వెకలి- వెక్కలి- వెడఁగు;సేతిఁడి.

వీలు. దే. వి. 1. అనుకూల్యము: చూ, ప్రస్తావము. 1; వా. 2. (ఆటలాడుటలోని పని సక్రమతిలోనగు వానియందుండు) (ప్రయోగము. విశే. 2. అనుకూలము; అ. క్రి. 3.ఉపయోగించే.జై .6, అ. 197: చూ, వినియోగించే.

వీలుపడు. ద్వి. అ. క్రి: చూ, సరిపడు.

వీవ. అం: చూ, ఉపవీతములు.

వీవధము. సం. వి. అ. పుం. 1. కావడి: చూ, స్కంధాటిక; 2. త్రోవ: చూ, సృతి. 1 (మార్గము. 1.); 3. బరువు: చూ, రూ-వివధము. 3.

వీవన. వై. వి.=వ్యజన (డే. అని శ. ర.) రూ–వీవెన. :చూ, సురఁటి. కళా. 8, ఆ. 227.

వీవలి. గే. వి. గాలి; చూ, వాయువు.

వీవెన. వై. వి.=: చూ, రూ–వీవన.

వీసబడి. దే. వి. (వీసము + బడి) గ్రామము నందు భాగపరికారము గలిగిన భూస్వాతంత్ర్యము.

వీసము. దే. వి. రూకలో 1/16 భాగము.

వీసర. ద్వ. వి. (వీసము+అర) రూ–వీసరము. కొఱఁత: చూ, వెలితి.

వీసరపడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, వ్యర్థమగు.

వీసరపోవు. ద్వ. అ. క్రి. —పై.— పర. 4, ఆ. 206.

వీసరవోవు. ద్వ. అ. క్రి.—పై.—

వీసరము. ద్వ. వి: చూ, రూ–వీసర.

వీసియ. వై. వి. రూ–వీసె, ⅛ మణుగు, 120 తులములు, నలుబది పలములు.

వీసె. వై. వి.—పై.—

వు

వు. దే. అవ. 1. నామపదముల మీఁదను, క్రియాపదములమీఁదను వచ్చెడు ప్రత్యయము. "విష్ణువు" "వచ్చేచేనావు" మొ; వా. 2. పదాదినిషిద్ధాక్షరములలో నొకటి: చూ, శ. 5 (రూ–వూ.)

వుచ్చే. వా. అ. క్రి: చూ, రూ–పుచ్చే. 5. (అప్రి.)

వూ

వూ. వా. అవ: చూ, రూ–వు. 2.

వృ

వృత. [illegible] చూ, వృత్తి [illegible] [illegible] –[illegible] [illegible] 11 [illegible] (. 1 . [illegible]) . 8 . [illegible]

వృంతపరిణామఫలము. పా. [illegible]డిమామిడిపండు: చూ, గుంజికాయలు [వసంతకడిమి*.

వృంతపుష్పకము. సం. వి. అ. పుం: చూ,

వృంతము. సం. వి. అ. న. 1. తొంగ, ప్రసవబంధనము, బంధనము. (తె): –కాఁడ, కామ, తొడిమ–తొడిమె, బొండిగ. తద్వి.— (తె): గటికమ్మ–గజిగమ్మ, మదురుకమ్మ; 2. చూచుకము: చూ, స్తనము; 3. ఘటోదకధార; 4. ధార, అంచు. [చూ, వార్తాకము.

వృంతాకము. సం. వి. అ. పుం. నీరువంగ*:

వృకధూపము. సం. వి. అ. పుం. కృత్రిమధూపము: చూ, వాసన. 1–2.

వృకధూమకము. సం. వి. అ. పుం. కటుపత్రము, పప్పణము–పర్పటము– పర్పణము, ఘృతధూపకము. (తె) పాపట *.

వృకము. సం. వి. అ. పుం. 1: అభయుక్కు, అరణ్యశునకము, ఈహామృగము, కోకము, తస్కరము, సాలావృకము. (తె): —అడవికుక్క, గొఱియలనూఁడు, తోఁడేలు–తోఁడేలు–తోఁడేలువు, మేఁకతిండి. ("చూ, సాలావృకము."); 2. కుక్క: చూ, శునకము; 3: చూ, వృక్క. (ఇదొక డుపులోని జఠరాగ్ని అనికొందఱు); 4. దుందిలము*: చూ, కోణకము *.

వృకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాఠ*: చూ, విద్ధకర్ణి.

వృకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సూర్యుఁడు; 2. పెద్దకడుపువాఁడు: చూ, పెక్రిఁకటివాఁడు (లంద); 3. దీనుఁడు: చూ, వెఱపరి.

వృకోదరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: కట్ప్రవణుఁడు, కిర్మీరజిత్తు, కిర్మీరభిత్తు, కిర్మీరసూదనుఁడు, కీచకజిత్తు, కీచకభిత్తు, కీచకారాతి, కీచనిసూదనుఁడు, గుణకారుఁడు, గుణుఁడు, జయంతుఁడు, జరాసంధజిత్తు, డ, నాగబలుఁడు, బకజిత్తు, బకవైరి, భీమసేనుఁడు, భీముఁడు, వల్లవుఁడు, వీరకే.

ణువు, సామీరి, హిడింబజిత్తు. (తె).-కరు వలిపట్టి, గాడుపుఁబట్టి (గాడుపుపోఁలి, గాలిపోఁలి), తెమ్మెరకొడుకు, తోఁడేటి కడుపు పేటి, వడముడి, వలిమొలక, విసుమనుమఁడు. ("చూ, హిడింబజిత్తు")

వృక్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. (రూ-వృకము-వృక్కము- వృక్క్య- వృక్క్యము- బుక్క-బుక్కము, వృత్తు) కౌ్రితాదులయందు ప్రసిద్ధమైన శో్రిష్ఠ మాంసము: అగ్రిమాంసము, 2. దంతి*: చూ, విశల్య. 4; వా. 3. మూత్రపిండము: రూ-వృక్కము- వృక్క్య.

వృక్కము. సం. వి. అ. పుం, న. —పై.—

వృక్ణము. సం. విణ. 1. విఱిగినది: భుగ్నము. రుగ్ణము-రుగ్నము; 2.కోయఁబడినది: కృత్తము, ఛాతము, ఛితము, ఛిన్నము, దాతము, దితము, లుప్తము, లూనము. తద్వి.-౧. విఱిగినది.-(తె) చింపి; ౨. నఱకఁబడినది.—ఆస్ఫోటితము, ఉద్ఘాటితము, ఖండితము, ఛేదితము, నికృత్తము, భేదితము, ముషితము, వర్ధితము, విచ్ఛిన్నము, వృత్తము.

వృక్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వృక్క. 1-3.

వృక్షకము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సురపాది*; న. 2. కర్కాటకశృంగిపండు.

వృక్షధూపము. సం. వి. అ. పుం. దేవదారు బంకతోఁజేసిన ధూపద్రవ్యము: శ్రీవాసము, శ్రీవేష్టము. (చూ, రాజార్హము.)

వృక్షపర్ధానిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సురలి*.

వృక్షము. సం. వి. అ. పుం. (ఛేదింపఁబడునది.): అంఘ్రిపము, అగము, అగము, అద్రి, అనోకహము; కరదుమము, కరీరువు, కుజము, కుటము, కుటి, కుతి, కుతము, కుఠాటంకము, కుఠారము-కుఠారువు, కుబ్జకము, కుబ్జము, కోటరము, క్షమ్, క్షితిరుహము, క్ష్మాజము, చంకరము-చంకురము, జర్ణము, తరము, తరువు, ద్రుమము, ద్రువు, నగము, పలాశి, పాదపము, ఫలవంతము, ఫలి, ఫలితము, ఫలినము, ఫలిని, భూజము, (౧) మహీరుహము, మహీరుహము, వనస్పతి, విటపి, విష్టరము, విష్టి, శాఖి, శిఖరి, శిఖి, శృంగి, సాలము, స్థిరము. (తె. వ):— కొయ్య, చెట్టు, పుడమిపుట్టు, మాఁకు- మ్రాఁకు, మాను-మ్రాను. ("చూ, స్థిరము. 2") ౧: (చూ, ఏక, ద్విబీజదళవృక్షము); ౨: (చూ, ఏకబీజదళము); ౩: సంజీవకరణి, సంధానకరణి, విశల్యకరణి, సావర్ణ్యకరణి; ౪: ఓషధి. (తె).—చెట్టు, మందాను, మూలిక; తద్వి.-(౧): పుంగవము (౨): (తె).-పరిపుష్టము; (౩): (తె) పూఁచెవులాగు; (౪): (తె) ఫల్లెన; ... చూ, వీరుధము. 1.); ౬. కొమ్మలులేని చెట్టునకు —కీలము, ద్రుమము. (... స్థాణువు. (తె).-... మొద్దు, మొర్దు, మోట, మోటు, మోడు, మోడు; ౭. ... లేని చెట్టునకు.-విటపము, విసారము; ౮. గొడ్డుచెట్టునకు.-అవకేశి, ... అంఘ్రిస్కంధము, (తె). చెట్టు మొదలు; ౧౦. అంకురమునకు.—(చూ, మొక్క ...) ... తికి.- (తె) ... హి.(తె) ... కాండము చెట్టు:-వనస్పతి ... గర్భత్తు, ... తి.వతతి) ... తివ్వ- ... ఇరావతి, ఉదుంబరావతి; కత్తము; కట్టె; ... కదంబి; కాండీరము; కాకాండ్; దేవదారి; ... ల్రీ ...

టాయి; పెంకి; చిక్కుఁడు కుటుంబము; (౧) ఎక్కుడుఁదీఁగకు.-లత-లతిక; (౨) చెట్టు చేట్టుకొని యెదిగెడు తీఁగకు.- లత-లతిక; (౩) పెనఁగొన్న తీఁగకు.- ప్రసవు, లతా ప్రతానని; (౪) సా ను ల ము ం గి ట వెు ల చి న తీఁ గ కు.— కుత్కీలము; (౫). పుష్పించిన తీఁగకు.—కణిచి-కణీచి. (చూ, లత.); (౬). పూలచెట్టునకు.— సుగంగము; ౧౬: శాల. (తె): పేరుటు రము, పేరెవ; ౧౭. సంస్కృతములో వాడఁబడు కొన్ని రకముల చెట్లు.—అల సము; ఉన్మత్తము; ఋషభము; కంచుకి; కంటలము; కటుపత్రిక; కనీయసి; కపిత్థ పర్ణి; కరాళికము; కరణి-కరుణి, కర్కటము; ర్మరంగము; కవాటవక్త్రము; కవిక; కారి- ర్య; కాలంకతము, కిలాసఘ్నము, కీచ ; కీరకము; కీలసంస్పర్శము; కుజము; ఘ; కులాహకము-కు లా హ ల ము; ుకము; క్షితిరుహము; గజారి; గవేళక; గుల్మిని; చర్పటము; చికురము; జీవంజీ వము; పృథివీపతి; పేచిక; మహిషి; మేఘనా దము, వరాపర (చూ, భండీరము.2); రత్నపు రుష, వగపర్ణిని; ద్రుమము; వృషభము-వృ షము; సదాపుష్పి; సిందూరపుష్పి ఇత్యాది; ౧౮. తెనుఁగున వ్యవహరింపఁబడు కొన్ని రకముల చెట్లు:—అంకెన; అగండ్రిపాకు; అబ్బెంద; అ యి లా ర ము- ఐలారము; అల్లి; అ డా లు; ఇబ్బెడ; ఉట్లబొద్ది; ఉ ల్ల ం గి; ఉ వ్వ; ఊ క న బొ ద్దు; ఊ ట బు డ్డి చె క్కు; ఊ టి; ఊ వ; ఎంగుస; ఎద్దుముట్టె; ఎనుపపోఁకాలు; ఏద; ఒడిఘామర; ఒద్ది; ఒలిదామర; కట్టెపోఁప కన్నెకొమలి; కాజి; కుందెన; కుసుమ; కొమ్మనగోర; కొల్లి; గంటెకాము; గబ్బిస; గాపుకోడి; గుంపెన; గున్న, గుబ్బిరి; గా జే; చీకిరేను; చెక్కచెట్టు; చెంగుగు; చెక్కకూర, చేక్కలి; చౌకుచెట్టు; టెల్ల- టెక్ల; జివ్న-దివ్న; తమ్మి; తొండ్లి; నాగ దాళి; నిరుకడము; సీరిజే; సీరుపాది; నూ క; నెక్కుర; పట్టెడ; పరిమికంప; పలువే రు; పూరుదొన్నె; పూలి; పెక్కలి; పెద్దా కుచెట్టు, పొజేర్రిను; పాడపత్రి; పోకరి; బందారు; బగిస; బరగడము; బాఁవనబూరి; బాదము-బాదాము; బొప్పాయి-బొబ్బాయి, (మదనానబ); మంజరి; మడికట్టు; మడి మాడ్పు; మిరెపకాండరి; ముక్కిడి; ముక్కు దాడిమ; ముక్కుముంగర; ముగ్గ; మొనకట్టు; మోవి; రావి; జాతినార- జాతిపాఁచి; వల్లరసి; విపపాల; సుంకేసలము మొదలగు నవి లెక్కకు మించియున్నవి. ("చూ, స్థిరము. 2.")

వృక్షరుహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వృక్షాదని*.

వృక్షవాటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1: చూ, వన ము. 2-౭; 2: చూ, వనము. 2-౯.

వృక్షాదనము. సం. వి. అ. పుం. 1: ఖటము, టంక-టంకము, కాశ్మీరము, కూటము, వృక్షాదనము, శంకుల. (తె).-ఉలి, ఉలిమి, కాసెయులి, జాతియులి. తద్వి.- ౧: (సం) పత్రపరశువు, వృశ్చనము. (తె). చీరణము- చీర్ణము; ౨. (తె): రేకచీరణము; ౩. (తె): గోరుచీరణము; ౪. (తె): పొట్టింపుచీరణ ము; ౫: (తె): అకురాయి; ౬. టంక-టంక ము; ౭: (తె) పోడసుత్తె; ౮. అల్పశంఖ లిక:.. తాడకు. (తె). సుత్తియ-సుత్తె; ౯: (చూ, వృశ్చనము) ("చూ, సుత్తె."); 2. రాధి*: చూ, శ్యామలము. 2.

వృక్షాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: రూ-వృక్షాదిని- అంధగుళూచి, కాకరుహ, కామిని, కామవృ

క్షము, కోమలవల్లిక, గంధమాదని, జీవంతి-జీవంతిక, పరాన్నభుక్కు, వంద (వందక-వందాకము-వందాకి, వందారము), వృక్షరుహ. (తె):- బదనిక- బవనిక- వదనిక, వదియ-వడ. తద్వి.- (తె) తూటిబదనిక*.

వృక్షాధిరూఢము. అం. 1: చూ, జాతస్మరాలింగనములు; 2: చూ, అలింగనములు. [శుక్లిక.

వృక్షామ్లము సం. వి. అ. న. చింతపండు: చూ,

వృజినము. సం. వి. అ. న. 1. (శిష్టులచేత వర్జింపఁబడునది.): అంకము, అంహస్సు, అకము, అఘము, అతిసర్జనము, అపుణ్యము, ఆగము, ఏనము - ఏనస్సు, కక్షము, కణ్వము, కదనము, కర్బురము-కార్బురము, కలనము, కల్కము, కలుషము-కల్మషము-కల్మాషము, కాలుష్యము-కుల్మషము-కిల్బిషము, కష్టము, కిణ్వము, కిల్కము, కూటము, కృచ్ఛ్రము, కృష్ణము, ఖలము, తూస్తము, దురితము, దుష్కృతము, దోషము, పంకము, పాతకము, పాపము-పాప్మము, ప్రత్యవాయము, వ్యసనము, శల్యము, హింస. (అవ్య):—కు. (తె. వ):-కలంక-కలగకు-కళంకు, కలఁక-కలగుండు-కలగుడు, కలషే-కలుశే, కసటు, కావలము, కీడు, కొడిమె, కొఱగామి, కొల, గోసు, దొసఁగు-దోసఁగు, దోసము, నెరసు, నేరమి, ప్రావ. తద్వి.-ం: చూ, మహాపాతకములు. (మఱియు).—కన్నము, పాతకము, ప్రదోషము; 2. పాపముగలది. (విణ).—కష్టము, కాపాశము.("చూ, హింస.4."); పుం. 2. క్లేశము: చూ, శోకము; విణ. 3. వక్రము: చూ, వేల్లితము. 2.

వృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వరించుట: వరణము, వరము; 2. చుట్టువేసిన వెలుగు: చూ, వెలుగు; 3. చుట్టుట: చూ, వేష్టనము.1.

వృతుఁడు. సం. విణ. వరింపఁబడినవాఁడు.

వృత్త. అం; చూ, వృత్తము. 1. ("న-స-త-గగ. 7 యతి. 11 ఛందస్సు.")

వృత్తకంటకము. సం వి.అ. పుం: చూ, విరజాజి*.

వృత్తకర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కరుబూజాదోస *: చూ, హరివాలుకము.

వృత్తచటకము. సం. వి. అ. పుం. ఒకఊరఁబిచ్చుక: చూ, కళంతి (పిచ్చుక.)

వృత్తపత్రము.సం.వి.అ.న:(తె).-వన్నెవెదురు*.

వృత్తపర్ణము. సం. వి. అ. న: (తె).—ఆకుమడుపు, మడుఁగు, మడుపు. [కణము.

వృత్తపర్ణి.సం.వి ఈ. స్త్రీ తెల్లజీనము*: చూ,

వృత్తపుష్ప. సం.వి.ఆ.స్త్రీ.కదలి*:చూ,రంభ.2.

వృత్తప్రాసనీసము. అం: చూ, వృత్తము, 1. (సీసపద్య భేదము:- "ప్రతిపాదమునను రెండవయక్షరము ఒకటిగానుండి వృత్తమునకు ప్రాసమున్నట్లే యుండునది.")

వృత్తమల్లిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. బొడ్డుమల్లె*: చూ, హసంతి. 2.

వృత్తము. అం. (విశేషాంశములకు అప్పకవీయములోని ౪,ఆ. 216-217-218-219మున్నగు పేరాలఁజూడుము.) 1. పద్దియము-పద్దెము, పద్యము: చూ, శ్లోకము. (చూ, ఛందస్సులు.) (పద్యపాదమునకు.—చరణము, పదము). తద్విశేషములు.—వృత్తాదులు:-అంబురుహము, అపరాజితము, అలసగతి, అశ్వగతి, అశ్వలలిత, అష్టమూర్తి, అష్టదళపద్మబంధము, అసంబాధ, ఆపాతలిక, ఆర్యాగీతి, ఇంద్రవంశము, ఇంద్రవజ్ర, ఇల, ఉపేంద్రవజ్ర, ఉపజాతి, ఉత్సుకము, ౧ ఉపస్థితము, ౨ ఉపస్థితము (శిఖండివిరుతము), ఉత్పలమాల, ఉత్సాహ, ఉపచిత్ర, ఉద్ధతము, ఉత్కళిక, ఉద్గీతి, ఉపగీతి, ఉదీచ్యవృత్తి, ఏకరూప, ఏకా

త్కరి, ఏకపాది, ఔపచ్ఛాందసము, కంకణ
బంధము, కందము, కనకలత, కన్య, కమలన
గీతి, కమలవిలసితము, కరిబృంహితము,
కర్ణాటచతుష్పద, కలితాంతము, కవి
కంఠభూషణము, కవిరాజవిరాజితము, కాం
తి, కుండలినాగబంధము, కుమారలలిత(లలిత),
కుసుమవిచిత్రము, కుసుమితలతావేల్లిత,
కేతుమతి, కౌముది, క్రౌంచపదము, క్షమ,
క్ష్మాహారము, ఖచరప్లుతము, ఖడ్గబంధము
గజవిలసితము, గుచ్ఛబంగము, గోమూత్రికా
బంధము, చంచరీకావళి. చంద్రకళ, చంద్ర
రేఖ, చంద్రవదన, చంద్రవర్త్మ, చంద్రశ్రీ,
చంద్రిక, చంపకకేసరి, చంపకమాల, చంప
కమాలి, చక్రబంధము, చక్రవాళము, చతు
ర్విధకందము, చతుష్పద, చపల, చారుహా
సిక, చిత్రపదము, చిత్రబంధము, జఘన
చపల, జలదము, జలధరమాల, జలోద్ధతగతి.
తనుమధ్య, తన్వి, తరలి, తరళ, తరువోజ,
తురగము, తురగవల్గనము, తేటగీతి, తోట
కము, తోదకము, త్రిపద, త్రిభంగి, త్ర్య
క్షరి, దండకము, దక్షిణాంతిక, దోదకము,
ద్రుతవిలంబితము, ద్విపద, ద్విరదగతి, ద్వ్యక్షరి,
ధరణి, ధరణిధరగతి, ధవళము, ధృతమధ్య,
నంద, నందిని, నదీప్రఘోషము, నర్కుటము,
నలిని, నవనందిని, నాగరము, నారాచము,
నారి, నారీముఖము, నిరోష్ఠ్యము, నిశ, పంచ
చామరము, పంచపాద, పంక్తి, పణవము, పద
భ్రమకము, పద్మకము, పద్మనాభము, పద్య
భ్రమకము, పథ్యాకందము, పరాంతిక, పరా
వతి, పవడగీతి, పాలాశదలము, పృథ్వి,
ప్రగుణ, ప్రభాకలిత, ప్రభాతము, ప్రభు
వృత్తము, ప్రమాణి, ప్రమితాక్షరము,
ప్రమాదితవదన, ప్రవర్తక, ప్రహరణకలిత,
ప్రహర్షిణి, ప్రహేయము, ప్రాచ్యవృత్తి,
ప్రియంవద, ప్రియకాంత, ప్రీతి, ఫలసద

నము, బంధురము, భద్రకము, భాస్కర
విలసితము, భుజంగప్రయాతము, భుజంగ
శిశురుతము, భుజంగవిజృంభిత, భూతిలకము
భూనుతము, భోగివిలసితము (విలసితము),
భ్రమరవిలసితము, మంగళమహాశ్రీ, మంజరి
మంజుభాషిణి, మందాక్రాంతము, మణిగణ
నికరము, మణిదీపిక, మణిభూషణము, మణి
మాల, మణిరంగము, మత్త, మత్తకోకిల, మత్తమ
యూరము, మత్తహంసిని, మత్తాక్రీడ, మత్తే
భవిక్రీడితము, మదనదర్పణము, మదనవి
సితము, మదనవృత్తము, మదరకము, మధ
మతి, మధుర, మధురగతి, మధురాక్కర
మధ్యాక్కర, మనోజ్ఞ, మనోరమ, మనోహ
వృత్తము, మయూరసారి, మలయజమ
మహాక్కర, మహాస్రగ్ధర, మానిని, మా
కాచతుర్విధకందము, మాలికాబంధము
మాలికావృత్తము, మాలిని, ముఖచప
మృగీ, మేఘవిలసితము, మేఘవిస్ఫూర్జితమ
మేదిని, మౌక్తికమాల, రగడ, రతిప్రియము
రథగమనమనోహరము, రథోద్ధతము, రమ
కము, రసాలి, రుక్మవతి, రుచిరము, లం
గ్రాహి, లయవిభాతి, లయహారి, లాక్షు
లోల, వంశపత్రపతితము, వంశస్థము, వ
సీసము, వనమంజరి, వనమయూరము, వ
హము, వసంతతిలక, వసుధ, వసుమ
వాతోర్మి, వారాంగి, విచికిలిత, విచిత్రవ
విజయభద్రము, విజయమంగళము, వితా
వితాళచతుష్పద, విద్యున్మాల, విప
విపుల, విభూతి, విమానము, వియోగిని, వి
మము, విశ్వదేవి, విషమగీతులందు సెత్తుగీ
విషమసీసము, వీణారచనము, వృంత, వృ
వృషభగతి, వృత్తప్రాససీసము, వేగ
వైతాళీయము, వ్రీడ, శరభక్రీడ, శశి
శార్దూలవిక్రీడిత, శాలిని, శిఖరిణి, శుద్ధ
తి, శ్యేని, శ్రీరమణము, శ్రీవృత్త

షట్పద, సతి, సమగీతి, సమసీసము, సమాని, సరసిజము ౧, సరసిజము ౨, సరసాంక వృత్తము, సర్వతోభద్రబంధము, సర్వతఃప్రాససీసము, సర్వలఘుసీసము, సాక్షీవృత్తము, సావిత్రి, సింహరేఖ, సీసము, సుందరి, సుకాంతి, సుకేసరము, సుగంధి, సుమంగలి, సుముఖి, సులలిత, సువాల, స్రగ్ధర, స్రగ్విణి, (స్త్రీ), స్వాగతము, హంసమాల, హంసరుతము, హయప్రచారము, హరనర్తనము, హరిగతి, హరిణగతి, హరిణి, హలముఖి. ఇత్యాది ("చూ, శబ్దాలంకారములు, హేతువు 2."); సం. వి. అ. న. 2. నడత: చూ, సమయము. 2; 3. జీవనము: చూ, స్థితి. 5; పుం 4: (చూ, తాఁబేలు), జలగుల్మము, జలబిల్వము, పంచగూఢము, పంచాంగము, పీవరము, పీవరకము, కమ్; విణ. 5 = వట్రి- వట్రిన- వట్రువ: కుండలము, నిస్తలము, పరిమండలము, వర్తులము, వలయము, వృత్తము. (తె).- ఉంట- ఉండ- ఉండ్రము, గుండ్రము, గుడుసు, బంటువు, బవిరి-బవ్రి, బిల్ల, బొంగు, వట్రి-వట్రిన- వట్రువ, సై: తద్వి.- ౧: (చూ, బింబము.); ౨: (చూ, మాత్రి (1).); 3. వృత్తాంశమునకు.-మాత్రి; ౪: చూ, పఱదగుడి; 6. కొంచెము గట్టిదైనది: చూ, వృత్తము. 10; తద్వి.–గట్టిదనమునకు.–ములుచేసనము (చూ, బెడిదము.5.); 7. కడచినది: ఉల్లంఘితము, భూతము; 8. చేచ్చినది: చూ, సమాప్తము.2; 9. (గుండువలె) వట్రువైనది: చూ, వృత్తము.5; 10. మిగులఁగట్టిది:- వ్యాయతము: చూ, బెడిదము. 5; 11. చుట్టఁబడినది: చూ, సంవృతము. 2; పా. 12: (చూ, వృత్తము. 5.) (ఇందలి శాస్త్రపరిభాషాపదములు:- విక్షేపవృత్తము, పరివృత్తము, మహావృత్తము, అంతర్వృత్తము, నవబిందువృత్తము, అర్ధవృత్తము.) ఇత్యాది. [జాతులు. 5–౧ర పంక్తి.

వృత్తములు. అం. 1: చూ, వృత్తము.1; 2: చూ, వృత్తము

స్తకము. సం. వి అ. న. వట్రువముస్తె*: చూ, హరిత (చూ, ముస్తకము, తృణము.1.)

వృత్తసంఖ్య. అం: చూ, షట్ప్రత్యయములు. ("ఈఛందంబునందిన్ని వృత్తములు పుట్టెనను. ఎన్నవఛందంబున కనుగుదునో అన్ని గురువులడ్డముగానిడి వానిక్రింద ౧-౨-౪-౮ ఇట్లు రెట్టించిచేచి వచ్చి తుది సంఖ్యను రెట్టించేఁగా వృత్తసంఖ్య వచ్చును")

వృత్తాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. వర్తమానము: చూ, సమాచారము. 2; 2. కథ: చూ, సమాచారము. 2; 3. అంతయు: చూ, సర్వము; 4 ఏకాంతము: చూ, గైగ. 2 (రహస్యము); 5. ప్రక్రియ: చూ, వ్యాపారము. 1; 6. ప్రస్తావము: చూ, శంసనము.1; 7: ఉదాహరణము, ఉదాహరము- ఉదాహారము, ఉపన్యాసము, ఉపపత్తి, ఉపోద్ఘాతము, దృష్టాంతము, నిదర్శనము, ప్రామాణ్యము, వాఙ్ముఖము. (అవ్య).- అథ, అహో. (తె).- కరి, గుత్తి, చాటువ, తెలివిడి, తేటగను.

వృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నడవడిక: చూ, సమయము. 2; 2 జీవనోపాయము: చూ, స్థితి. 5. (ఇతిచతుర్విధము:- కృషి, పాశుపాల్యము, వాణిజ్యము, సేవ); 3. వివరణగ్రంథము. : చూ, కావ్యస్వరూపము; అం. 4. అభిధాది:- అభిధ, లక్షణ, వ్యంజన (చూ, అభిధ.): చూ, వృత్తులు; 5. కైశిక్యాది: చూ, వృత్తులు.

వృత్తిమంతము. అం: చూ, శస్త్రములు.

వృత్తులు. అం. 1: భారతి, సాత్వతి, కైశికి, ఆరభటి. (ఇ). వీనివివరము లాయాపదములకడఁ జూడవలయును.); 2. మనుజ వృత్తులు:– (చూ, వృత్తి. 2.)

వృత్త్యనుప్రాసము. అం: చూ, అలంకారము. 3. ("ఒకటి రెండు మూఁడు మొదలగు నక్షరములు సంఖ్యానియమము లేకుండఁ దిరిగి తిరిగి వచ్చుట. అనఁగా కడదాఁక నొకే యక్షరము వచ్చుట. ఉదా.—నందనందన వందనమిందు వదన." "అఖండ భూమండల ప్రచండ రిపు ప్రకాండ వరకుండల" ధర్మజరాజ సూయము): చూ, శబ్దాలంకారము (హేతువు. 2.)

వృత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. చీఁకటి: చూ, శ్యామిక. 1; 2. కొండ: చూ, హిమాలయము(పర్వతము); [చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

వృత్రహుఁడు. సం. వి. న్. పుం. ఇంద్రుఁడు:

వృత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శత్రువు; 2. అహి: చూ, సురారి (రాక్షసుఁడు. 1.)

వృథ. సం. అవ్య.=విత—వితా. వృథాశబ్దమునకు తెనుఁగున హ్రస్వముగా వచ్చిన రూపము: చూ, వ్యర్థము. [స్వా. 4, ఆ. 87.

వృథా. సం. అవ్య.=విత-వితా.—పై.—

వృథావృథా. సం. అవ్య. వితావిత. మిక్కిలి వ్యర్థము: చూ, వ్యర్థము.

వృద్ధ. సం. వి. అ. స్త్రీ: పలిక్ని. (తె).—పెరుఁగు-పెర్గు-పెరువు-పెర్వు, ముదియుది-ముద్ది, ఎనుబదియేండ్లకు పైఁబడిన ముసలిది: చూ, స్త్రీ. [చూ, వాయసము.

వృద్ధకాకము. సం. వి. అ. పుం. మాలకాకి:

వృద్ధకుమారవరన్యాయము. అం. ఒక న్యాయము,

వృద్ధతరుణీన్యాయము. అం. ఒక న్యాయము.

వృద్ధదారకము. సం. వి. అ. పుం. బొద్ది*: చూ, శ్యామము. 7.

వృద్ధదారుకము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

వృద్ధదారువు. సం. వి. ఉ. పుం.—పై.—

వృద్ధము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, తాపువ్వు; విశే. 2. వృద్ధిఁబొందినది: ఏధితము, జరఠము, జరఠము. పరివృద్ధము, ప్రౌఢము, (తె).—పెరుఁగు-పెర్గు-పెరువు, పెర్వు, పుటపుటన, ముదురు, ముది. తద్వి.—ముదిసినది..(తె)డొక్కు..("చూ, స్థావిరము.1.")

వృద్ధవారకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-వృద్ధదారకము *.

వృద్ధవేశ్యాన్యాయము. అం. ఒక న్యాయము.

వృద్ధశ్రవుఁడు. సం. వి. స్. పుం: చూ, వృత్రహుఁడు.

వృద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అభివృద్ధి: చూ, హెచ్చు. 2; 2: చూ, సమృద్ధి; 3. అభ్యుదయము: చూ, శుభోదయము; 4.=వడ్డి. ఉషి, కల-కళ, కలాంతరము, లాభము. (తె). తేమానము, పాయిదా, బోరిది, వడ్డి-వడ్డీ; (ఇది చతుర్విధము. ౧. రోజువారీ వడ్డీకి.-కాయిక, సాంకాలిక; ౨. నెలవడ్డీకి.—కాలిక-కాళిక; ౩. అడిగినప్పుడిచ్చెడు వడ్డీకి.-కారిత. (తె). ఒడఁబాటువడ్డి; ౪. వడ్డీకి వడ్డి.-చక్రవృద్ధి); 5. గుణకారము: చూ, హెచ్చవేఁత; 6. కాంతి: చూ, దద్రువు; 7. శమ్, బుద్ధి*: చూ, రాజార్హము. 1-3; అం. 8: చూ, యోగములు; 9: చూ, ఉదయత్రయము, 10: చూ, వర్గములు. 2. [బరాయించు.

వృద్ధిచేయు. మి. స. క్రి: వృద్ధియగు. (తె).—

వృద్ధిజీవనము. సం. వి. అ. న: అర్థప్రయోగము, కుత్సీరము, కుషీదము-కుసీదము, వృద్ధిజీవిక..(తె).-వడ్డిబ్రతుకు.

వృద్ధిజీవిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.—

వృద్ధియగు. మి. స. క్రి: చూ, వృద్ధిచేయు.

వృద్ధు. సం. విశే. రూ-వృద్ధుఁడు. 1. ఎనుబదియేండ్లకు పైఁబడిన ముసలివాఁడు: చూ, స్థవిరుఁడు; 2. తెలిసినవాఁడు: చూ, సుధి.

వృద్ధుఁడు. సం. విశే.—పై.— [వృద్ధు (8)

వృద్ధులు. అం: జ్ఞానవృద్ధు, తపోవృద్ధు, వయో-

వృద్ధ్యాజీవి. సం. విశే: చూ, వార్ధుషికుఁడు.

వృధ్యాజీవుఁడు. సం. విణ: చూ, రూ-వృధ్యాజీవి.
వృశ్చికకుట్టితము. అం: చూ, కరణములు.
వృశ్చికకోరన్యాయము. అం. వొంగవానిఁ దేలుఁగుట్టినసురీతి.
వృశ్చికము. సం. వి. అ. పుం. 1: అళి-అలి-ఆలి, కర్కటకము, కాలిక, కుశీలము, ఖర్జూరము, ద్రుణము-ద్రుణి-దూర్ణము-ద్రోణము, వృధాకువు, వలీనము, వస్కవాటిక, విషపుచ్ఛము.(తె). — తేలు, పొట్టియ, వలపురుగు. (అళిని=ఆఁడు తేలు). తద్వి.— ౧. ఆళి, దూర్ణము-ద్రోణము. (తె). ఆకుతేలు=ఎఱ్ఱతేలు; ౨. తేళ్లపుట్టకు.— ఝరి; 3. నల్లని పెద్దతేలునకు:-షడ్బిందువు. (తె). పుట్టతేలు, మండగబ్బ-మండ్రగబ్బ; ౪: వృశ్చికము. (తె):-ఇమపతేలు, ఎనుప తేలు, నల్లతేలు; ౫. తేలుకొండిముల్లునకు.- (చూ, అలము. 2.); 2: అలము-ఆలము-ఆళిము, అహిదంష్ట్రి, ఉష్ట్రధూమము, కర్కశ, కాకోలి-విశల్య, వృశ్చికాలి, శూకము. (తె). — తేలుకొండి, తేలుమణి, తేలుమొన*; 3. వృశ్చికరాశి: చూ, రాసులు. 4. కందుకీఁగ: చూ, సరఘ (మక్షిక. ౭.); 5. గొంగళిపురుగు: చూ, శూకకీటము,6. త్రొగలిజేరు*: చూ, శోధఘ్ని.
వృశ్చికరాశి. అం: చూ, వృశ్చికము. 3.
వృశ్చికరేచితము. అం: చూ, కరణములు.
వృశ్చికవానరన్యాయము. అం. అనలేకోఁతి. అందుపైఁ దేలుకుట్టిన వికారచేష్టలు మఱికొన్ని యెక్కువచేయునను రీతి.
వృశ్చికవిదూషకన్యాయము. అం. హాస్యగానికిఁ దేలుఁగుట్టినయెడల నదియును హాస్యమే యనుకొందురను రీతి.
వృశ్చికాలి. సం. వి. ఇ.పుం: చూ, వృశ్చికము. 2.
వృశ్చికాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. —పై.—
వృశ్చీవము. సం. వి. అ. న: పునర్నవము, వృశ్చీవము, ముల్లాకుతాయి: చూ, వృక్షాదనము. 1. (ఇందుల విశేషములకు: చూ, వృక్షాదనము. 1.)
వృష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. ఎలుకజీడి*: చూ, స్ఫోటకోఘ; 2. దురదగొండి*: చూ, శూకశింబి; 3. పిన్ననీలి*: చూ, రంజని; అం. 4: చూ, సంవత్సరములు (వృషసంవత్సరము అని కొందఱు.) [చూ, శ్వసనము. 3.
వృషగంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గాడిదగడపర*:
వృషణము. సం. వి. అ. పుం: అండకము, అండకోశము, అండము, అండసీమ, కోశకము-కోశము-కోషము, ఫలకోశము, బీజము, ముష్కము.(తె): పచ్చి-పిచ్చి-పిచ్చె, బీజము, వట్ట, వట్టకాయ. (తద్వి..: చూ, వట్టవాఁడు.)
వృషణశ్వము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రునిగుఱ్ఱము: చూ, హయము.
వృషదంశకము. సం. వి. అ. పుం. రూ-వృషదంశకము: చూ, మార్జాలము.
వృషధ్వజుఁడు. సం. వి. అ. పుం.: చూ, శివుఁడు.
వృషభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇంద్రాక్షము*: చూ, శృంగి. 7.
వృషభక్రీడితము. అం: చూ, కరణములు.
వృషభగతి. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("నవవిధరగడలలో నొకటి. ఇరువది యొనిమిదిమాత్రలు గలిగి పదునేనవ మాత్రయే యతిగాగల వృత్తము: చూ, రగడ.")
వృషభజాతి. అం: చూ, అంతరజాతిత్రయము.
వృషభధ్వజుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.
వృషభము. సం. వి. అ. పుం.=బసవన్న. 1: చూ-వృషము-ఋషభము, అక్షధూర్తిలము, అనడ్వాహము, అహహంలిహము- అవహంలివహము, ఉక్షము, ఉదర్థి, ఋషభము, కంబళి, కకుద్మంతము, గంధమైథునము, గవరాజము, గోనాథుఁడు, గోవు, గోవృషము, వంధి,

పుంగవము, బలీవర్దము, భద్రము, వహతి, వహతువు, వాహము, విషాణి, వృషము, శాంకరము, శాక్కరము, శిఖి, సౌరభము, సౌరభేయము. (తె).—ఆఁబోతు, ఆలపోతు, ఆలకోఁడు, ఎద్దు, గడిపోతు, గిత్త, గిబ్బ, గోణి, గోద, పోతు, బసవఁడు-బసవన-బసవన్న, ముడిగిబ్బ. తద్విశేషములు.—౧. అచ్చుపెద్దునకు: ఇంద్రుఁడు, ఇట్చరము, ఇడ్వరము, ఇత్వరము, గోపతి, ఘోణము, ఘ, ధవళము, మహోక్షము, షండము. (తె).—అచ్చుపెద్దు, ఆఁబోతు, గడిపోతు, గిబ్బ, బసవఁడు, బసవన-బసవన్న, ములవిలుకాని తేరు, ముక్కంటియావు, ఱంకెలిడు మెకము; ౨: (తె).—గంగి, గంగిరెద్దు-గంగెద్దు; ౩: ఆర్షభ్యము. (తె).—జేన్నియ-జేన్నె; ౪: దమ్యము, వత్సతరము. (తె).—కోడియ-కోడె, కోడెదూడ, గిత్త, గిబ్బ; ౫: జరద్గవము; ౬: (తె). గుజ్జు; ౭: దండము; ౮: తండువు, నంది. (తె). తెలిగిబ్బ; ౯: (తె).—తణగాపెద్దు; ౧౦: గోకులికము; గోగుణికము; ౧౧: తుబరము—తూబరము: ౧౨: జాతోక్షము; ౧౩: (తె).—గోనెపెద్దు; ౧౪: గోవు, ప్రాసంగ్యము, శాకటము; ౧౫: ప్రష్ఠవాహము, యుగపార్శ్వకము, యౌగ్యము; ౧౬: సర్వధురీణము. (తె).—మోటబరి; ౧౭. నస్తితము, నస్యోతము; ౧౮: త్రివత్సము; ౧౯: (తె).—నట్టి; ౨౦. బరువుమోయు ఎద్దు.—ధురంధరము- ధురీణము-ధుర్యము-ధూర్వహము; ౨౧. బరువుమోయునది.—ధురంధరము— ధురీణము-ధుర్యము-ధూర్వహము; ౨౨: కూటము; ౨౩: (తె).—ఢిత్తి; ౨౪: (తె).—పప్పు; ౨౫: కడంగరీయము; ౨౬: అడవియావునకు:—గవయము, గవాలూకము; ౨౭: (తె.)—మువ్వకోడె, మువ్వపసరము. ౨౮: మహోక్షము (తె).—దొడ్డయెద్దు; ౨౯: వాలికము, (తె) —దుక్కిటెద్దు; ౩౦ ఎడ్లగుంపునకు:—ఔక్షకము. (తె).—ఎడ్లగుంపు, కదుపు. ("చూ, వాలికము"); 2. రూ-ఋషభము, వృషభరాశి: చూ, రాసులు; 3: రూ-ఋషభము పృథివీపతి, వృసము*: చూ, వృక్షము; 4: రూ-ఋషభము, విష్ణుక్షేత్రము, వేంకటాచలము. (తె).—తిరుపతి, తిరుమల: చూ, పర్వతము; విణ. 5. ఉత్తరపదమైనచో శ్రేష్ఠము ("కవివృషభుఁడు"); అం. 6. (శుభావర్తములు): చూ, అగంటుకములు 653 పొరట; 7: చూ, దిక్పాల వాహనములు.

వృషభరాశి. అం: చూ, వృషభము. 2.

వృషభాసనము. అం: చూ, ఏకవింశతిస్థాపకములు.

వృషభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ-ఋషభి. 1: చూ, విధవ; 2: చూ, స్వైరిణి.

వృషమధ్యము. అం: చూ, హిందోళజభాషలు.

వృషము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, వృషభము. 1; 2. పుణ్యము: చూ, సుకృతము. 2; 3. ఎలుక: చూ, మూషికము; 4. అడ్డసరము*: చూ, వైద్యమాత; 5. ఒకఓషధి*: చూ, వృషభము. 3; 6. వాస్తుస్థానవిశేషము.

వృషలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. శూద్రి: చూ, స్త్రీ; 2. కన్యక: చూ, స్త్రీ; 3. ప్రౌఢాస్త్రీలు: చూ, స్త్రీ; 4. చచ్చుబిడ్డలు గలది: చూ, స్త్రీ.

వృషలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శూద్రుఁడు; 2. చంద్రగుప్తుఁడు; 3. పాపాలముద్ద: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

వృషలులు. అం: ఔపాసనాగ్నికార్యములు చేయనివారు, సంధ్యోపాసనములు సలుపనివారు, వేదాధ్యయనము చేయనివారు. (3)

వృషస్యంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, వృషము. 4.*.

వృషశత్రువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

వృషస్యంతి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. కాముకి: చూ, స్త్రీ

వృషాంకము. సం. వి. అ. పుం. 1. నల్లజీడి*: చూ, స్ఫోటకశోఫ; విణ. 2: చూ, సాధ్యము 2

వృషాంకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శివుఁడు; 2: చూ, సజ్జనుఁడు; 3: చూ, వినాయకుఁడు. 1.

వృషాంచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

వృషాకపాయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ 1: చూ, లక్ష్మి. 1; 2: చూ, పార్వతి; 3. ఇంద్రుని భార్య, శచి: చూ, భార్య. 1-౭; 4. అగ్ని భార్య, స్వాహా: చూ, సహధర్మిణి (భార్య. 1-౨); 5. తిప్పతీఁగె*: చూ, సోమవల్లి; 6. పిల్లపీఁచర*: చూ, శతావరి.

వృషాకపి. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చూ, విష్ణువు 1; 2: చూ, శివుఁడు; 3: చూ, వహ్ని. 1.

వృషాభిఘాతము. అం: చూ, వ్యాకరణబంధములు (చూ, అదూషితములు).

వృషాయణము. సం. వి. అ. పుం: చూ, పిచ్చుక.

వృషాహారము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వృషదంశకము.

వృషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వీర్యవృద్ధిగలవాఁడు; స. పుం. 2: చూ, సహస్రాక్షుఁడు; విణ. 3. ఉత్తరపదమైనచో శ్రేష్ఠుఁడు: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు. [సోన. (వాన. 1.)

వృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ వర్షము: చూ,

వృష్ణి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పొట్టేలు: చూ, మేషము. 1; 2.=వేల్పుఁడు. గొల్లవాఁడు: చూ, వేల్పుఁడు; 3 కృష్ణుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 4: చూ, వహ్ని. 1; 5: చూ, సహస్రాక్షుఁడు; 6. పాషండుఁడు: చూ, సర్వలింగి.

వృష్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఉసిరిక*: చూ, శ్రీఫలి.

వె

వెంకఁడు. వై. వి.=వేంకట. ఒకానొక పేరు.

వెంగలి. వై. విణ.=వ్యంగ్య-వికల. రూ-వెంగళి. 1. మూఢుఁడు. ఉ, హరి. 5, ఆ. 281: చూ, స్తబ్ధుఁడు; 2. జడుఁడు. కళాం. 1, ఆ. 68: చూ, స్తబ్ధుఁడు; 3. ఉన్మాదుఁడు: చూ, వెఱ్ఱివాఁడు; 4. వెఱ్ఱిది చూ, పిచ్చిఁది 3.

వెంగలికత్తు. ద్వ. విణ. వెఁబరకత్తు. మూఢాగ్రేసరుఁడు: చూ, స్తబ్ధుఁడు.

వెంగళి. వై. విణ=వ్యంగ్య: చూ, రూ-వెంగలి. (వెంగళప్ప)

వెంగళితనము. వై. ఓ: చూ, వెఱ్ఱి. 1.

వెంగినాడు బ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఆంధ్రులు, బ్రాహ్మణులు. ("తూర్పుకనుములకు దిగువ కృష్ణా గోదావరీనదులకు మధ్య ప్రదేశమునందు వెంగి పురములోని వారు. వీరిలో కొందఱు ఋగ్వేదులు. కొందఱు కృష్ణయజుర్వేదులును శుక్లయజుర్వేదులును నైయున్నారు. ఆపస్తంబ ఆశ్వలాయన కాత్యాయన సూత్రములవారు.") [సరస్వ. 1.

వెంచె. దే. వి. మడుఁగు, హ్రదము: చూ,

వెంచెము. దే. వి.—పై.—

వెంట. దే. వి. 1. దారి: చూ, మార్గము. 1; 2: చూ, సహాయము; 3: చూ, వేఁట. ఉ, హరి. 2, ఆ. 140; 4: చూ, విధము. 1; 5. తలఁపు. ఉ, హరి. 4, ఆ. 257: చూ, స్మృతి. 1; 6. కార్యము: చూ, వ్యాపారము. 1; ద్రి. 7: చూ, వెంబడి. 1; 8: చూ, వెంబడి. 3.

వెంటము. దే. వి. కుతూహలము, తమి: చూ, వ్యసనము. 8.

వెంటి. దే. వి. కసవుపిరి, పిరి, తొంట: చూ, సూత్రము. 1. తద్వి.—గడ్డివేంటికి.— కసవుఁగుప్ప, గడ్డిమేటి, గడ్డివామి, వామి. (సం).— గరశము, వరండము.

వెంటిగొను. దే. అ. క్రి: అల్లిబిల్లికొను, ఉగ్గులువాఱు, గుంజాలాడు, చిక్కుముళ్లాడు, తిరితీపు

లాడు, దొమ్ములాడు, పిరిగొను, పిరిపీఁకులాడు, పిరువీఁకుసేయు — పిరువీఁకులుసేయు, పీఁకులాడు, పెనఁకువలుగొను, పెనఁగఁబడు, పెనఁగాడు, పెనఁగు, పెనఁగులాడు, పెనఁగొను, పోరాడు, పోరితమాడు, మలగొను, మలయు, మల్లడిగొను, మల్లడించే, మల్లాడు, ముడివడు, ముష్టిరిగొను, మెలిగొను, మెలివడు, లాగులాడు, వడిగొను. (చూ, వడివేయు.)

వెంటినలుఁగు. వా. వి: మండెవెంటినలుఁగు.

వెంటుక. వా. వి: చూ, రూ — వెండ్రుక. (అప్రి). పాంబ. మా. 15. "గీవువెంటుక ముక్కకైనపనికిరావు." [(చూ, ముంగిస.)

వెంట్రువ. దే. వి. ఒకరకము ముంగి: బభ్రువు

వెండి. దే. వి. 1. రజితము: చూ, లోహము. 1; అవ్య. 2. మఱి: చూ, వెండియు; 3. పిమ్మట: చూ, వెనుక. 1. (ఇదియు సువర్ణకాంతము నగును: చూ, సు.)

వెండికొండ. ద్వ. వి. = శివాద్రి: చూ, పర్వతము.

వెండిగుండు. ద్వ. వి. 1. — పై. —; 2. వెండిగుండువలె నుండుటచే కుక్కకియ్యఁబడిన పేరు. స్వా. 4, ఆ. 32: చూ, సివఁగి. 2.

వెండికొండదునీఁడు. ద్వ. వి: చూ, శివుఁడు. సా. 1, ఆ. 3.

వెండిజేందెము. ద్వ. వి. పెండ్లిజేందెము: చూ, యజ్ఞసూత్రము. (ఉత్తరజేందెము పైఁడి జేందెముఅని కొందఱు. ఇందు బంగారువెండి కలసి యుండును.)

వెండిమించుకొండ. ద్వ. వి: చూ, వెండికొండ.

వెండియు. వా. అవ్య. (కళా. 6, ఆ. 19; ఉ, హరి. 1, ఆ. 84.): అప్పటి, ఇఁక — ఎప్పటి, క్రిన్న, క్రిమ్మట, క్రిమ్మఱ, పదంపడి — పదపడి, పోరి, ఋసువడి, మగుడ, మరల — మరలఁ, మఱియును, మాటికి, వెండి, పారి. (సం) — ఆవృత్తి, పునః. (వి) — తడవ, తరవాయి, మారు, వేళ, తోయము, పారి, మాఱు, రువ్వము — రువ్వు, వల్లె, విడుత, సారి. (సం) — ఆవర్తనము, ఆవృతి, ఆవృత్తి, వారము, విరోధము, శశ్వత్తు. (చూ, శశ్వత్తు 1–3.) (చూ, మరలఁబాటు.)

వెండ్రుక. దే. వి: కురులు, నెఱ — నెఱక, (బ) బొమ్మె, ఎంట్రుక, వెంటుక, వెఱక, వేనలి. (సం) — అంకురము, అంగజము, అంగరుహము, అక్షము, అస్రము — అస్రము, ఆశము, ఋూ, కంజము, కచము, కుంతలము, కేశము, కోపాతకము, గోవు, చరుగము, చికురము, చిహురము, తనురుహము — తనూరుహము, రోమము, వాలము, వేనలి, శిరోజము, శిరోరుహము. తద్విశేషములు. — ౧:(సం). అక్షిపత్త్రము, పక్ష్మము; ౨. పక్షిత్రివ్వాడుకు. —(సం). పత్త్రము; 3. గ్రుచ్చుడుకు. — ఉన్ని, త్రివ్వుడు, బొమ్మె. (సం). — రోమము; ౪. కేశసమూహమునకు. — జడ, నెఱి. (సం). కైశ్యము, కచపక్షము, కచపాశము, కచహస్తము, కుంతలపక్షము, కేశకలాపము, కేశపక్షము, కేశపాశము, కేశహస్తము, కైశికము — కైశ్యము, వాలహస్తము (చూ, సమూహము); ౫: (సం). — కక్షరోమము; ౬: (సం) — కేశరము — కేసరము. (తె) జూలు, లేవు; ౭: (సం) కేసరము. (తె) జడ, జూటు, జూలు; ౮: కురులు, నెఱికురులు, ముంగురులు. (సం) — అరాళవాలము, అలకము — అళకము, కర్కరాలము, కురలము — కురుళము, ఘుంకరము, చూర్ణకుంతలము, భ్రమరకము — భ్రమరము; ౯. అప్పుడిమి పెండ్రుకకు. — కొరి. (సం). — అర్మము, పల్లవు; ౧౦: (సం). — అపమాలము; ౧౧. పిల్లజోట్టుకు. (చూ, సిక); ౧౨: శిఖకు. — (చూ, సిక); ౧౩: చింపిరి, జొంపోరు, బరికె; ౧౪: పిలక; ౧౫: జొంజోఱు వెండ్రుకలు; ౧౬: (సం) ఝుల్లరికి

౧౭: తల; ౧౮: ఆతు. (సం) శష్పము; ౧౯: నర. (సం).—పలితము: ౨౦. ముడికి: (చూ, ముడి. 2-3.); ౨౧. స్నానాది సంస్కారముచేత గరగరిక్రైనతలవెండ్రుకకు.- (సం). శిరస్యము, శీర్షణ్యము; ౨౨. మూతిపై వెండ్రుకలకు:- చూ, శ్మశ్రువు. 1; (కేశమునకును రోమమునకును స్వల్పభేదము కొన్నిచోట్ల మోపట్టైడి. రోమమునకు.-ఉ, హరి. 2, ఆ. 100.) (చూ, వేసలి.)

వెండ్రుకఁగట్టఁబడుట. జా. నిరసించేట. "కామతూఁపులు వెండ్రుకఁగట్టఁబడును." (విజయవిలాసము.)

వెంపర. దే. వి. 1: చూ, హింస. 1; 2. పీడనము: చూ, సమ్మర్దము; 3. భేదనము: చూ, స్ఫోటము. 1.

వెంపరలాడు. దే. స. క్రి. 1. పీడించే: చూ, హింసించే. 2; 2. భేదించే: చూ, వేఱుపడు; 3. బారిసమరు. జై. 3, ఆ. 101: చూ, హింసించే. 3.

వెంపలి. దే. వి: (సం).- ఇత్తుపుంఖము, చారటి, బాణపుంఖి, మణికాచము, శరపుంఖ. తద్వి.— ౧: తెల్లవెంపలి. (సం).- కాండపుంఖ, శరపుంఖ, శ్వేతపుంఖ; ౨. (తె): ములువెంపలి. (సం).—కంటకపుంఖి, కంటపుంఖ, కంటాలువు, ఖండపుంఖిక.*.

వెంబ. దే. వి. విశాలము "బిందెమూతి వెంబగానున్నది.": చూ, సుర. (3).

వెంబడి. దే. వి. 1: అంత, అనుగలము, ఊటట, ఒంటింపు, తోడరిక, తోడు, తోడునీడ, తోడుపాటు- తోడ్పాటు, తోవాసము, పక్క- పక్కము, బాసట, మద్దత్తు, వెంట, వెన్నడి, వెన్నాన, సాయము-సావాసము. (సం).-అనుబంధము, అనురోధము, అనువర్తనము, అనుశయము, అనుసరణము, అనుసారము, సహాయము-సాహాయ్యము. (అన్య): శిఖ్యత్తు. తద్వి.- (సం). అనుగతి, అనుగమనము, అనుగమము.; (విణ.).-వావిరి. ("చూ, సహాయము"); దక్రి 2. పృష్ఠతోర్థకము: చూ, వెనుక. 1; 3. పశ్చాదర్థకము:(వెంట.(సం).అనంతరము: చూ, వెనుక 1.("చూ, సాహాయ్యము.")

వెంబడించి పరుగెత్తించే. వా. అ. క్రి: తఱుము, రొప్పు.

వెంబడించే. దే. స. క్రి: రూ- వెంబళించే. ఎగచే-ఎగుచే- ఎవుచే- ఎయిదు- ఎద్దు, తగులు-తవులు- తొలు, తఱుము, తోదరు, పాఱఁదోలు, పిఱుఁదుకొను, వెనుకొను- వెన్కొను, వెనుచేఱుచే, వెగుతవులు-వెన్తవులు, వెనుదన్ను-వెన్నుదన్ను, వెన్నంటు, వెన్నడించే, వెన్నడికొను, వెన్నాడు.(సం).— అనుగమించే, అనుబంధించే, అనువర్తించే, అనుసరించే.

వెంబడించేవాఁడు దే. విణ: చూ, సైదోడు.

వెంబర. దే. విణ. 1. దుష్టుఁడు. రసి. 5, ఆ. 111: చూ, వ్యాధుఁడు. 2; 2. దుష్టురాలు. రసి. 5. ఆ. 111: చూ, స్త్రీ; 3. మూఢుఁడు. ప్రభు. 18, ఆ: చూ, స్తబ్ధుఁడు.

వెంబరవిత్తు. దే. విణ. 1. దుష్టాగ్రేసరుఁడు; 2: చూ, వెంగలివిత్తు.

వెంబళించే. దే. స.క్రి: చూ, రూ-వెంబడించే.

వెకలి. వై. విణ.=వికల. రూ-వెక్కలి-వెంగలి-వెంగళి,వెడఁగు,వెడద.1: చూ, వెఱ్ఱివాఁడు; 2. మూఢుఁడు. ఉ, రా. 7, ఆ. 328: చూ, స్తబ్ధుఁడు; 3. వెఱ్ఱిది: చూ, వేఱిఁడి. 1; 4.ఆసక్తుఁడు.పాండు.3,ఆ.62: చూ,లుబ్ధుఁడు.

వెకలితనము. ద్వ. వి: చూ, వెఱ్ఱి. 1.

వెకవెక లు. వా. వి. బ. వెఱ్ఱినవ్వులోనగువానియందగుధ్వన్యనుకరణము: చూ, హాహాహా.

వెకిరింత. వై. వి: చూ. హాసకము.

వెక్కు. దే. వి. 1. వేఁడిమి: చూ, సంజ్వరము; వై. వి. 2.=హిక్కా. (దేశ్యమని శ. ర) ఎక్కిలి: చూ, హిక్క. 1; దే. వి. 3 జ్వరము: చూ, రోగము 1.

వెక్కలి. వై. విశే.=వికల. 1: చూ, రూ-వెకలి 1-2-3-4; 5.=హిక్కా: చూ, వెక్కు. 2.

వెక్కసపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. దుస్సహత్వము నొందు. హరి. పూ. 5, ఆ 14: వెక్కసించు; 2: చూ, వెక్కిరించు 2.

వెక్కసపాటు. ద్వ. వి. వెక్కసపడుట. భార. విరా. 5, ఆ. 112.

వెక్కసము. 1. వై. వి.=వికాశ. (దేశ్యమని శ. ర) వెగటు: చూ, వైరస్యము; దే. విశే. 2. అధికము. రామా. 7, ఆ. 16: చూ, పేరాశము; 3: అరిది, కడిది, గగనము, గొట్టు, బంగారము-బంగారు, బాఁతి-బ్రాఁతి, మంచు. (సం) — అప్రాప్యము, దుర్లభము, వికాశము. (వి) అప్రాప్తి; 4: అరిది, డెప్పరము-దెప్పరము, మిడిమేలము. (సం). గురువు, దుర్భరము, దుర్వహము, దుస్సహము.

వెక్కసములు. దే. వి. బ. దుస్సహవచనములు

వెక్కసి. వై. విశే.=వికాశ. (వెక్కసము+ఇ) 1: వెక్కసీఁడు (సం) ఆక్షేపకుఁడు, దుస్సహుఁడు, వికాశుఁడు; 2. దుస్సహురాలు: చూ, స్త్రీ. (దేశ్యమని శ. ర)

వెక్కసించు. వై. అ. క్రి.=వికాశ (దేశ్యమని శ. ర): చూ, వెక్కసపడు. 1.

వెక్కిరించు. వై. అ. క్రి. 1: వెక్కిరింతలాడు. భో. 5, ఆ. 253; 2. ఒకరియొక్క వేషభాషా చేష్టల ననుకరించి అపహాస్యము చేయు. ఆని. 1, ఆ. 12; వెక్కిరించు, గేలికొట్టు, [illegible], వెక్కసపడు (చూ, హేళనము చేయు); స. క్రి. 3. వరియాచేకము సేయు: చూ, హసించు.

వెక్కిరింత. వై. వి.=వికార. రూ-వెక్కురు. వెక్కిరించుట, అపహాస్యము: చూ, హాస్యము. 1.

వెక్కిరింతలాడు. ద్వ. స. క్రి: వెక్కిరించు.

వెక్కిలి. వై. వి.=హిక్కా. (రూ-వెక్క-వెక్కళి-వెక్కు-ఎక్కిలి): చూ, హిక్క 1. (దీనినే విదాహామని కొందఱు) [ఎక్కిళ్లు).

వెక్కిళి. వై. వి.=—వై.—(బ. వెక్కిళ్లు-

వెక్కు. వై. వి 1 =—వై.—హరి. ఉ, 8, ఆ. 113; అ. క్రి. 2. వెక్కిలివిడుచు: వెగచు; 3. ఏడ్చినపుడు వెక్కిలివలెధ్వనించు. నిర్వ. 2, ఆ. 24: వెగచు.

వెక్కురు. వై. వి.=వికార: చూ, రూ-వెక్కిరింత.

వెక్కుడు. దే. వి. కుండలక్రిమము, కుండలదుర్మము*: అంగుళీబీజము.

వెక్కురు. వై. వి. 1.=వికార: చూ, వెక్కిరింత; విశే. 2.=వికారీ. వికారము పట్టినవాఁడు, భాగ. 7, స్కం. 254; 2. వికృతము: చూ, వికారి. 2.

వెగచు. దే. అ. క్రి. 1: చూ, వెక్కు. 2. విక్రి. 6, ఆ. 120; 2: చూ, వెక్కు. 3.

వెగటు. వై. వి.=వికట. 1. రోత. పా్య. 2, ఆ. 63: చూ, వైరస్యము; విశే. 2. వైటుంకు. పర. 3, ఆ. 37: చూ, విరసము. 2; 3. కనరు, వికటగంధము: చూ, సుగంధము.

వెగడు. దే. వి. 1. ఆశ్చర్యము: చూ, వింత. 1; 2. తల్లడము. లక్ష్మి. 2, ఆ. 107: చూ, లోలము. 1; 3: చూ, వ్యత్యయము. మార్క. 2, ఆ. 34; నిర్వ. 8, ఆ. 119.

వెగడుపడు. ద్వ. అ. క్రి. తల్లడపడు: చూ, సలించు. భార. ఆది. 2, ఆ. 131.

వెగ్గలము. దే. విశే. అధికము: చూ, పేరాశము.

వెగ్గలీఁడు. దే. విశే. (వెగ్గలము+ఈఁడు) అధికుఁడు, కాశీ. 5, ఆ. 116: చూ, హీనాహీనములు.

వెచ్చించు. వై. స. క్రి. వెచ్చముచేయు. శై.7, ఆ. 188: చూ, వెచ్చపెట్టు.

వెచ్చ. దే. వి. 1. వేఁడిమి. భాగ. 4, స్కం. 77: చూ, సంజ్వరము. 2; 2. జ్వరము: చూ, రోగము.1; విశే.3. వేఁడి: చూ, సంజ్వరము. 2.

వెచ్చఁదనము. దే. వి: చూ, వెచ్చ. 1.

వెచ్చకాఁడు. ద్వ. వి. (వెచ్చము + కాఁడు) 1: చూ, విటుఁడు; విశే.2. మిక్కిలి వెచ్చము చేయువాఁడు: చూ, స్థూలలక్షుఁడు. 2.

వెచ్చన. దే. వి. రూ-వెచ్చ- వెట్ట. 1. వేఁడిమి: చూ, సంజ్వరము. 2; విశే. 2. వేఁడి: చూ, సంజ్వరము. 2. (విశే అయినపుడు కడపటి అకారమునకు ఇకారము వచ్చెడి. "వెచ్చని కన్నీరు, వెచ్చనిగాలి." వెం)

వెచ్చపడు. వై. అ. క్రి. 1: వెచ్చపోవు; ప్రే. 2. వెచ్చపఱచు.

వెచ్చపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1. వెచ్చించు. విక్రి. 2, ఆ. 163: చూ, వ్యయించు; వా. 2. ఏదోయొకరీతినికానిమ్ము; 3. కాఁచు.

వెచ్చపోవు. ద్వ. అ. క్రి: వెచ్చపడు. పర. 4, ఆ. 148: చూ, వ్యయించు.

వెచ్చము. వై. వి. 1.=వ్యయమ్. ఖర్చు: చూ, వ్యయము. 1; 2. ఇంటికివాడుకొనుటకు కావలసిన చిల్లరసరకులఅప్పు: దినవెచ్చము, వాడకము; 3.=విజయము. గెలుపు: చూ, విజయము. 1.

వెచ్చు. దే. వి. 1. ఉష్ణము: చూ, సంజ్వరము2; అ. క్రి. 2: చూ, సంతాపించు.

వెజ్జు. వై.వి.=వైద్య. మందరి: చూ, సంచికట్టు.1.

వెజ్జోరాలు. వై. వి.=వైద్యా. వైద్యురాలు: చూ, సంచికట్టు. 4. [(రూ-ఎటకారము.)

వెటకారము. వా. వి: చూ, హేళనము. (అప్రి)

వెట్ట. దే. వి. 1. ఉష్ణము: చూ, సంజ్వరము. 2; 2: చూ, వెట్టకారు; విశే. 3. వేఁడి. ఉ, రా. 6, ఆ. 48: చూ, సంజ్వరము. 2.

వెట్టకారు. ద్వ. వి. గ్రీష్మ ఋతువు: చూ, మాసద్వయము.

వెట్టచెవ్రులతపసి. ద్వ. వి. ఉగ్రశ్రవుఁడు.

వెట్టము. దే. వి: చూ, శత్రువు.

వెట్టి. వై. వి.=విష్టి. కూలిలేక చేసెడుపని. ఉ, హరి.5, ఆ. 89: (సం).—అమిజి–ఆమిజి, విష్టి.

వెట్టికారు. ద్వ. వి: చూ, రూ- వెట్టకారు.

వెట్టిగొను. ద్వ. స. క్రి. వెట్టిచేయించు.

వెట్టివాఁడు. ద్వ. వి: రూ-వెట్టీఁడు, భారిక, అమిజికాఁడు. (సం).-కర్మకారుఁడు.

వెట్టీఁడు. ద్వ. విశే. (వెట్టి + ఈఁడు). —వై.—

వెడ. దే. విశే. 1. తూఁడు: చూ, సహస్రపత్త్రము; 2: చూ, స్వల్పము; 3: చూ, వ్యర్థము. రామా. 6, ఆ. 49; 4: చూ, వికారి. 2. భాగ, 3, స్కం. 982; 5 లొచ్చెము. భార. విరా. 2, ఆ. 174: చూ, శబ్దము. 2; క్రి. విశే. 6. ఇంచుక: చూ, స్వల్పము.

వెడఁగు. దే. వి. 1. అవివేకము. అచ్చ. సుం. కాం. 90: చూ, వెఱ్ఱి. 1; 2: చూ, వికారము. 1-3; విశే. 3. అవివేకి. భార. ఆది. 6, ఆ. 279: చూ, స్తబ్ధుఁడు; 4. ఉన్మాదుఁడు: చూ, వెఱ్ఱివాఁడు; 5: చూ, వేఁటేఁడి. 2.

వెడఁగుతనము. దే. వి: చూ, వెఱ్ఱి. 1.

వెడఁగుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. అవివేకమునొందు; 2. జడత్వమునొందు. నిర్వ. 10, ఆ.78: వెడఁగురుపడు; 3. వికారమునొందు.

వెడఁగుపాటు. ద్వ. వి. వెడఁగుపడుట. (జడత్వమునొందుటను.- ప్రభా. 1, ఆ. 28.)

వెడఁగురుపడు. ద్వ.అ.క్రి: చూ, వెడఁగుపడు.2.

వెడఁద. దే. విశే. 1: చూ, వెడఁగు. 4; 2. విరివియైనది: చూ, విశాలము. 3.

వెడఁదనోటిమెకము. ద్వ. వి: చూ, సింహము.

వెడఁదమోముమెకము. ద్వ. వి. —వై.—

వెడఁదవాతియమ్ము. ద్వ. వి. (వెడఁగవాయి + అమ్ము) పాఱవాతి యమ్ము: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1-౩౬.) భార.విరా.5,ఆ.149.
వెడజోణతనము. ద్వ. వి: చూ, సంశయము.
వెడబము. వై. వి.=విడంబ. (దేశ్యమనిశర) అనృతము: చూ, వితథము.
వెడలఁగ్రిక్కుట. వా. వి. 1: చూ, వాంతి; 2. అభిప్రాయమును వెల్లడించుట.
వెడలఁబడు.ద్వ.అ.క్రి:చూ,వెడలు.జై.1,ఆ.106.
వెడలఁబాటు. ద్వ. వి: వెడలుట, వెలువడుట-వెల్వడుట. (సం).-అపకర్షణము, ఉద్యానము, నిర్గతి, నిర్గమనము, నిర్గమము, నిష్క్రమము, నిష్క్రాంతి, నిస్తరణము, నిస్సరణము, వణము. (అవ్య) అప. (విశే):-అపకృష్టము, నిష్కాసితము.
వెడలఁబాఱు. దే. అ. క్రి: చూ, వెడలు. హరి. పూ. 7, ఆ. 16. [చూ, వెళ్లగొట్టు.
వెడలించు. దే. స. క్రి. ఉచ్చాటనముచేయు:
వెడలు. దే. అ. క్రి. బయలువెడలు:చూ,సాగు.
వెడలుచు. దే. ప్రే. (య. 3, ఆ. 46): రూ-వెడల్చు-వెలలుచు-వెలుచు-వెల్చు.
వెడలుట. దే. వి: చూ, వెడలఁబాటు.
వెడలుపు. దే. వి. రూ-వెడల్పు. 1: చూ,వైశాల్యము. 1; వా. 2. వెడలుపుబట్టు, పరిణాహము: చూ, వస్త్రము. 1-౨3.
వెడల్చు. దే. ప్రే: చూ, రూ-వెడలుచు.
వెడల్పు. దే. వి:చూ,రూ-వెడలుపు. [ధుఁడు.
వెడవింటి. దే. వి. (వెడ + విల్లు): చూ, మన్మ
వెడవిలుకాఁడు. దే. వి.-వై.-రామా. 6,ఆ.147.
వెడవిలుతుఁడు. దే. వి. —వై.—
వెడవిల్కా-నిబాబా. దే. వి: చూ, శుకము.
వెడవెడ. దే. విశే. 1. అత్యల్పము:చూ, స్వల్పము; క్రి. విశే. 2. సూక్ష్మముగ; 3. మందముగ; 4.మృదువుగ.భార. ఉద్యో.2,ఆ.111.

వెడ్డరి. దే. విశే: చూ, వంచకుఁడు.
వెడ్డు. దే. వి. 1. కపటము: చూ,సూక్ష్మము.2. 2: చూ, వంచన. ప్రభా. 3, ఆ. 10.
వెడ్డువెట్టు. దే. స. క్రి: (సం)- విడంబించు. భో. 5, ఆ. 130: చూ, వంచించు.
వెణప. దే. విశే: చూ, రూ-వెడఁద.2.
వెణుతురు. వై. వి.= వేల్లంతర.*: రూ- వెలుతురు.(సం).-కదరము, కరీరము, క్రకచము, క్రకరము, గ్రంథికము, గ్రంథిలము, గూఢపత్రము,పీరతరువు,వేల్లంతర (వేల్లంతరము.).
వెత.వై.వి.=వ్యథా:చూ,శోకము.నీలా. 2,ఆ.47.
వెతకు. దే. స. క్రి. (ఉ, రా. 4, ఆ. 6): రూ-వెదకు-వెనకు- వెమకు, అరయు-అరయు, ఒరయు, గాలించు, గుద్దలించు, దేవు, తడవు, పరికించు, పుడుకు కోరయు. (సం).—అన్వేషించు, గవేషించు, చర్చించు, విచారించు,శోధించు. [చూ,వెత.
వెతారము. వై. వి=వృథా. (దేశ్యమని శ. ర):
వెద. దే. వి. 1. కొఱ్ఱ. అచ్చ. సుం, కాం. 34: చూ, వేనలి. 2; 2: విత్తడము, విత్తుట, నాటు, నాట్నము. (సం).—ఉప్తి,బీజము, బీజావాపము, వపనము, వాపము, వికీరణము. (అవ్య)—ఆట్; 3. గోమహిష్యాది ప్రథమగర్భము: చోఁడి, చూలు. (సం).—ఉపచరము-ఉపసరము, ప్రజనము; 4.పక్షి గర్భాధానము.నీలా.3,ఆ.10:చూ, సంయోగము. ౧3; 5. గోమహిష్యాదులు చూలొనట్టి కాలము: చూఁడి-చూఁడు-చూలు. (సం)-ఉపచరము-ఉపసరము, ప్రజనము. 6. పశుఋతువు.
వెదకిపట్టు. దే. స. క్రి: చూ, కనిపట్టు.
వెదకు. దే. స. క్రి: చూ, రూ-వెతకు. భార. ఉద్యో. 1, ఆ. 338.
వెదకుడు. దే. వి: చూ,సమీక్షణము.2. [కొను.
వెదకులాడు.వా.స.క్రి. 1. దేవులాడు; 2. వెదకు

వెదకెడువాఁడు. దే. విణ:(సం) -అనుపది,అన్వేష్ట.
వెదగొట్టు. దే. వి. విత్తులువెదవేసెడుగొట్టు.
వెదచల్లు. దే. స. క్రి. 1: కులుకు, చల్లు: చూ, సంప్రోక్షించు; 2. వ్యాపింపఁజేయు. ప్రభా. 4, ఆ. 54. [పా. 1, ఆ. 56.
వెదచిందు. దే. అ. క్రి: చూ, వ్యాపించు.
వెదపెట్టు. దే. స. క్రి. విత్తులుచల్లు. మార్క. 4, ఆ. 41: చూ, వెదచల్లు. [ధేనువు. ౨౭.
వెదమొదవు. దే. వి. వెదావు, సంధిని: చూ,
వెదావు. దే. వి. -పై.-(రూ-ఎదావు)
వెదికిలఁబడుఁదొడుకు. దే. వి. కామధేనువు. చూ, ధేనువు.౮.
వెదురు. వై. వి. 1.=వేణువు*: గడ- గెడ: (సం).- కంటకము, కంబి, కర్మారము, కార్ముకము, కిలాటి, ఖలము, తృణకేతువు, తృణధ్వజము, త్వక్సారము- త్వచిసారము. తేజనము, మస్కరము, మృత్యుబీజము, యవఫలము, వంశము. వేణువు, శతపర్వము, సతీలము. తద్వి.-౧: కణాదిబొంగు, దండియ-దండె,పల్లకీబొంగు, బొంగు, బొంగు వెదురు: ౨: చేపాటికఱ్ఱ, (సం): భల్లుంగము, 3: నల్లవెదురు. (సం): కృష్ణసారకము; ౪: (సం).-కీచకము, ధ్వనిద్వేణువు; ౫: (సం). శతఘ్ని; ౬: వాస- వాసము.
వెదురుకంపజొట్టి. ద్వ. వి. ఒక పిట్ట: చూ,పక్షి.
వెదురుకోల. వా. వి: చూ, రంభము.
వెదురుపాలు. వై. వి. 1. త్వక్షీరము*: చూ, వంశరోచన; 2: వెదురుప్పు.
వెదురుపిచ్చిక. ద్వ. వి. ఒకపిట్ట: చూ, పక్షి.
వెదురుప్పు. ద్వ. వి: చూ, వెదురుపాలు. 1_2.
వెదురుబియ్యము. వా. వి: (సం).- వైణవము.
వెదురుమిడుత. ద్వ. వి. ఒకానొకమిడుత: చూ, శలభము.
వెదురుమొలక. ద్వ. వి: చోళకి, కమఠము, కరీరము: చూ, మొక్క. 1-౫.
వెదురువిల్లు. ద్వ. వి. వెదురు బద్దలతోఁజేసిన విల్లు: గిలకబద్ద,వింటిబద్ద. (బాణము.1-౩౭) (చూ, విల్లు)
వెనప.వా. వి.1:చూ, రూ_విధవ;2.నిష్ప్రయోజకుఁడు: చూ, వ్యర్థె; 3. దుష్టుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.
వెనక. ద్వ. వి, విణ, ది: చూ, రూ-వెనుక.1.
వెనకయ్య. వై. వి.= వినాయక: చూ, వినాయకుఁడు.
వెనకయ్యతల్లి. ద్వ. వి: చూ, పార్వతి.
వెనకయ్య వెనకయ్య.ద్వ. వి:చూ, స్కందుఁడు.
వెనకు. దే. స. క్రి: చూ, వెతకు. య.2, ఆ.76.
వెనకుఁడు. దే. వి: చూ, వెనకుడు.
వెను. దే. వి, అవ్య: చూ,రూ-వెన్ను.1_2_3_4.
వెనుఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. రూ- వెన్బడు. 1.విషాదించు భార. విరా. 2, ఆ.60: చూ, శోకించు; 2. దుఃఖించు. నిర్వ. 7, ఆ. 157: చూ, శోకించు.
వెనుఁబాటు. ద్వ. వి. రూ-వెన్బాటు. 1. విషాదము. భార. విరా.1, ఆ.103:చూ,శోకము; 2. దుఃఖము. భార. ఉద్యో. 2, ఆ. 295. చూ, శోకము.
వెనుక. ద్వ. వి. రూ-వెనక-వెన్క. 1. పశ్చాద్భాగము: అండ, అపతల, అవల- అవ్వల- ఆవల, ఆదట, పజ్జ, పిదప, పుత్త, మయి- మెయి-మే-మై,వీఁపు,వెంట,వెను-వెన్ను- వెనక-వెన్క. వెనుకమేను, వెనుకల, సంగడి. (సం).—అపరభాగము, పల్యము, పశ్చాద్భాగము, పార్ష్ణి, పృష్ఠము. తద్వి.— ౧. (విణ) పశ్చాద్భాగమున నున్నది:- వెనక-వెన్క, వెనుకటిది, పింగలి, పిదప,పెడ.(సం).పశ్చిమము;౨. పృష్ఠగోష్ఠకమునకు:-(అవ్య)రూ-వెనక-వెన్క. వెను

కల, అంత, అంతట, అవతలి, ఆదట, ఐద, కలయ-కలయఁగ, క్రిన్న, తరువాత-తరువాయి, తర్వాత, పదంపడి-పదపడి, పిదప, పిమ్మట, మఱి, వెంబడి, వెన్న. (సం). (అవ్య) అనంతరము, అపరము, అథ, అథో, యత; 3. (అవ్య). పశ్చాదర్థకమునకు:—రూ-వెనక-వెన్క, వెంట; ౪. దండువెనుకకు:-(సం). పార్ష్ణి; ౫. వెనుకవ్రక్కకు.—(సం). పుచ్ఛము; ౬: (చూ, వీఁపు.); ౭: (చూ, వెంబడి.). ("చూ, కెలు.") 2. పూర్వకాలము. రామా. 6, ఆ. 198: చూ, లోను. 2; 3. పడమటిదిక్కు. యు. 5, ఆ. 30: చూ, పారిత్తు. 1; 4. ఉపేక్ష: భో. 6, ఆ. 370: చూ, నయాటు; విణ. 5. ముందటిది. జై. 4, ఆ. 108: చూ, తొలి. 7.

వెనుకంజవేయు. దే. అ. క్రి: చూ, వెనుదీయు.1.

వెనుకఁబోవువాఁడు. దే. విణ: చూ, సహాయుఁడు.1.

వెనుకచిక్కు. దే. అ. క్రి. వెనుకనుండు: వెనుకపడు. [వెనుచూపుమెకము.

వెనుకచూపులమెకము. ద్వ. వి: చూ, రూ-

వెనుకటిది. దే. విణ. పశ్చిమము: చూ, వెనుక.1.

వెనుకటిపని. దే. వి. అపరకర్మము.

వెనుకటివాఁడు. దే. వి. (వెనుక+వాఁడు) 1. తమ్ముఁడు: చూ, సహోదరుఁడు; విణ. 2. వెనుకనున్నవాఁడు: పింగలి. (సం):-పాశ్చాత్త్యుఁడు. [2: చూ, సంకోచించు.

వెనుకదీయు. దే. అ. క్రి. 1: చూ, వెనుదీయు;

వెనుకద్రొక్కు. దే. అ. క్రి: చూ, వెనుదీయు.

వెనుకపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1: వెనుకచిక్కు; 2. ధనము వెచ్చేముకాక కూడఁబడు.

వెనుకపాటు. ద్వ. వి. వెనుకపడుట. స్వా. 3, ఆ. 28.

వెనుకమేను. దే. వి: చూ, వీఁపు. 1.

వెనుకమ్రాను. దే. వి. ఏతపుబానకు నీళ్లెత్తువాఁడు కూర్చుండుటకై నిలువుకాళ్లమీఁద అడ్డముగా నుంచినమ్రాను.

వెనుకల. ద్వ. వి: చూ, వెనుక. 1.

వెనుకవేయు. దే. స. క్రి. ధనము వెచ్చేము చేయక కూడఁబెట్టు: చూ, సేకరించు. 2. [ము. 2.

వెనుకుట. దే. వి. రూ-వెనుకుడు: చూ, సమిత్క్షణ.

వెనుకుడు. దే. వి.—పై.—(రూ-వెన్కుడు)-

వెనుకొను. దే. స. క్రి. రూ-వెన్కొను: చూ, వెంబడించు. మార్క. 2, ఆ. 312.

వెనుచేయు. దే. స. క్రి.—పై.—ఉ, రా. 3, ఆ. 401. [వెన్తవులు).

వెనుతవులు. దే. స. క్రి.—పై.—(రూ-

వెనుచూపుమెకము. దే. వి: చూ, వెలుఁగుబంటి.

వెనుదన్ను. దే. అ. క్రి. 1. వెనుకనిల్చు: రూ-వెన్నుదన్ను; స. క్రి. 2: చూ, వెంబడించు. (రూ-వెన్నుదన్ను.)

వెనుదీయు. దే. అ. క్రి. వెనుకకుమరలు. యుద్ధమువలనఁబాఱు. ఉ, రా. 7, ఆ. 132: చూ, మ్రొక్కు. (7)

వెనుదీయువాఁడు. వా. వి: (సం).-భయత్రుతుఁడు, కాందిగ్భూతుఁడు, కాందిశీకుఁడు.

వెనువెంట. దే. దని. మిక్కిలివెంబడి.

వెన్క. దే. వి, విణ, దని: చూ, రూ-వెనుక.. (పశ్చాద్భాగమునకు.-విజ. 3, ఆ. 206.)

వెన్కుడు. దే. వి: చూ, రూ-వెనుకుడు.

వెన్కొను. దే. స. క్రి: చూ, రూ-వెనుగొను.

వెన్తవులు. దే. స. క్రి. రూ-వెనుతవులు.—పై.—

వెన్న. వై. వి.-నవనీత. (వెల్ల+నేయి) పెరుఁగుచిలికిరొత్తినది: మిసిమి. (సం). కట్వారము, దధిత్థము, దధిఫలము, దధిసారము, నవనీతము, నవోద్ధృతము, సరజము. ("చూ, స్తన్యము.")

వెన్నంటు. దే. స. క్రి: చూ, వెంబడించు.

వెన్నచెఱకు. వా. వి: వెన్నదేవికూర. *

వెన్నడాయి. ద్వ. వి. ఒకపిట్ట: చూ, పక్షి.

వెన్నడి. దే. వి: చూ, వెంబడి. 1. హరి. పూ. 3, ఆ. 210. [ఉ, హరి. 3, ఆ. 107.

వెన్నడించే. దే. స. క్రి: చూ, వెంబడించే.

వెన్నడికొను. దే. స. క్రి.—పై.—

వెన్నతోడ. జా. చిన్నప్పటినుండియు. "వన విల్తుశాస్త్రంబు మినుకులావర్తించే వని వెన్నతోడఁబెట్టినదిమాకు."(మనుచరిత్రము.)

వెన్నదేవికూర. ద్వి. వి: వెన్నచెఱకు*.

వెన్నదొంగ. ద్వి. వి. నవనీతచోరుఁడు. వెన్నముచ్చు, కృష్ణుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

వెన్నదొంగయన్న. ద్వి. వి. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు. [సై. 6, ఆ. 120.

వెన్నపడిదము. ద్వి. వి: చూ, భక్ష్యము.

వెన్నపాలకాయ. ద్వి. వి.—పై.—

వెన్నపూస. ద్వి. వి; వెన్నముద్ద.1. [7, ఆ. 81.

వెన్నప్పము. వై. వి: చూ, భక్ష్యము. కళా.

వెన్నమడుగు. ద్వి. వి. ఒకరకముబట్ట: చూ, స్థూలశాటకము (వస్త్రము.)

వెన్నముచ్చు. ద్వి. వి: చూ, వెన్నదొంగ.

వెన్నముద్ద. ద్వి. వి. 1:వెన్నపూస;2. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు.

వెన్నముద్దకోడి. వా. వి. ఒకపిట్ట: చూ, పక్షి.

వెన్నముద్దలు. ద్వి. వి. బ. 1. శాలిధాన్యవిశేషము: చూ, ధాన్యము; 2. (బ): చూ, వెన్నముద్ద. 1.

వెన్నమెఱుఁగు. ద్వి. వి: చూ, భక్ష్యము.

వెన్నయుండ. ద్వి. వి: చూ, భక్ష్యము.

వెన్నవెదురు. వై. వి. 1. తతిగొజ్జు*: చూ, విశల్య. 1; 2. దంతి*: చూ, విశల్య. 4.

వెన్నాడు. దే. స. క్రి: చూ, వెంబడించే.

వెన్నాన. దే. వి. 1: చూ, సహాయము; 2: చూ, వెంబడి.

వెన్నిచ్చు. ద్వి. అ. క్రి: చూ, వెనుదీయు.

వెన్ను. దే. వి. రూ—వెను. 1: కంకి, కండె. (సం).—కణిశము, సస్యమంజరి. తద్వి.—౧: గడ్డలకాఁడు; ౨: గడ్డలు; ౩: జిట్ట; ౪: (చూ, పాటకఱ); 2: చూ, వీఁపు; 3. ఇంటినడికొప్పు: చూ, సదనము. 1; వా. అవ్య. 4. పృష్ఠతోర్థకము: చూ, వెనుక. 1.

వెన్నుఁడు. వై. వి.=విష్ణు: చూ, విష్ణువు. 1.

వెన్నుకట్టె. ద్వి. వి. పృష్ఠబంధము.

వెన్నుగంట. ద్వి. వి. కేశబంధవిశేషము: చూ, వేనలి.

వెన్నుగాఁడి. దే. వి: చూ, వెన్నుబద్ద.

వెన్నుచూపుట. జా. ఓడిపోవుట. "మున్నుగని వానికిఁదన వెన్నుఁజూపవిూకై." (ధర్మజ రాజసూయము). [వెనుదన్ను. 1-2.

వెన్నుదన్ను. దే. అ. క్రి, స. క్రి: చూ, రూ-

వెన్నునంటు. ద్వి. వి. అర్జునుఁడు: చూ, సుభద్రేశుఁడు.

వెన్నువడుగుపాప. ద్వి. వి. గంగ: చూ, నది.

వెన్నువరదము. వై. వి. గరుడుఁడు: చూ, హరివాహనుఁడు.

వెన్నునికోడుకురాణి. వై. వి: చూ, సరస్వతి.

వెన్నునిటెంకి. ద్వి. వి: చూ, సముద్రము.

వెన్నునిమడుంగుపాన్పు. ద్వి. వి. శేషఫణి: చూ, సర్పము.

వెన్నునివలకన్ను. ద్వి. వి: చూ, సూర్యుఁడు.

వెన్నునెడమకన్ను. ద్వి. వి:చూ, హిమాంశువు.

వెన్నునెదకొమ్మ. ద్వి. వి: చూ, లక్ష్మి. 1.

వెన్నుపట్టె. ద్వి. వి. 1: చూ, వెన్నెముక; 2: చూ, వెన్నుబద్ద.

వెన్నుపాన్పు. ద్వి. వి. శేషఫణి: చూ, సర్పము.

వెన్నుపాము. దే. వి. మజ్జారజ్జువు, సుషుమ్నా నాడి, కశేరుకనాడి.(చూ, నాడులు.3.).

వెన్నుపూస. దే. వి: చూ, వెన్నెముక.

వెన్నుబద్ద. దే. వి. ఇంటినడికొప్పుమ్రాను: వెన్నుగాఁడి, వెన్నుపట్టె, వెన్నుమ్రాను

వెన్నుమాగ్రిను. దే. వి: చూ, వెన్నుబద్ద.

వెన్నుమచ్చేదునీఁడు. ద్వ. వి. అర్జునుఁడు: చూ, సుభద్రేశుఁడు.

వెన్నునలమోపు. ద్వ. వి: చూ, సూర్యుఁడు.

వెన్నుముక. దే. వి: కోలెముక-కోలెమ్ము-కోలెమ్ముక- క్రోలెముక, పూసయెముక, వెన్నుపట్టె, వెన్నుపూస. (సం). ఆధారదండము, పీకవింశన్మహామణి, కశేరుక-కషేరుక-కసేరుక, గాంగేయము, వంశము: (చూ, శల్యము. 1.) (ఇందుకు సంబంధించిన శాస్త్రపరిభాషాపదములు.- కశేరుక పిండము,కశేరుక చక్రము, కశేరుకా సంధి ప్రవర్తనకము, గ్రైవేయ కశేరుకము, పృష్ఠకశేరుకములు- పృష్ఠమణి- హృదయకుహరమండలి వెన్నుపూసలు, కశేరుక పత్రికము, కటిమణి-కటికశేరుక- నడ్డిపూసలు, కశేరుకా పృష్ఠకంటకము, కశేరుకాబాహువు. ఇత్యాది.)

వెన్నెల. ద్వ. వి. (వెల్ల + నెల) 1: చందిరిక, నెలవెలుఁగు, రేయెండ. (సం).- కత్ఫ్యము, కామవల్లభ, కార్తికోత్సవము, కైరవి,కౌముది, చంద్రశాల, చంద్రిక, చాంద్రి, చార్వి, జ్యోత్స్న-జ్యోతిస్న, జ్యోతిస్నిక-జ్యోతిస్నికి, హరిచందనము. తద్వి.- పండువెన్నెల, తలిపి వెన్నెల. (చూ, పున్నమ) ("చూ, హరిచందనము. 2"); 2. నది: చూ, వాణిగలు; 3. నది విశేషము: చూ, వాణిగలు.

వెన్నెలకారు. ద్వ. వి. శరదృతువు: చూ, మాసద్వయము.

వెన్నెలకుప్పలు. ద్వ. వి. బ: చూ, బాలక్రీడ.

వెన్నెలకోలు. ద్వ. వి. నది: చూ, వాణిగలు.

వెన్నెలగుత్తి. ద్వ. వి: చూ, హిమాంశువు.

వెన్నెలచిన్నిపువ్వులు. ద్వ. వి. బ.నదివిశేషము: చూ, వాణిగలు.

వెన్నెలనారి. ద్వ. వి. మన్మథుని అయిదవది యగు వింటియొక్క-నారి. (దీనిబాణములు.- మొదలిజొన్న, దిరిసనము, మొగలిపూలు) : చూ, స్థావరము. 1.

వెన్నెలపిట్ట. ద్వ. వి: చూ,వెన్నెలపులుఁగు.

వెన్నెలపులుఁగు. ద్వ. వి: చందమామపులుఁగు, నిప్పుఁదిండి, నిప్పులనుమ్రింగుపులుఁగు, నెలత్రావడము, నెలపులుఁగు - నెలపుల్గు, మంచుత్రాగుడుపులుఁగు, వన్నియలపిట్ట, వన్నెపులుఁగు, వెన్నెలపిట్ట,వెన్నెలపులుఁగు. (సం).—ఊతిథము, గుండ్రాలము, చ,చకోరకము ,చకోరము, జీవంజీవము-జీవజీవము, జ్యోత్స్నాప్రియము. తద్వి.—చకోరముల గుంపునకు. (సం).—చాకోరము.

వెన్నెలప్రోవులు. ద్వ. వి బ: చూ, వెన్నెలకుప్పలు.

వెన్నెలరాయఁడు. ద్వ. వి: చూ, హిమాంశువు.

వెన్నెలఱేఁడు. ద్వ. వి. —పై.—

వెన్బడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, రూ—వెనుఁబడు. (విషాదించుటకు.- భార. ఆది. 2, ఆ.9.)

వెన్బాటు. ద్వ. వి: చూ, రూ-వెనుబాటు. (విషాదమునకు.- భార. విరా. 2, ఆ. 105.)

వెన్వెంట. దే. ద్ర.మిక్కిలిసంబడి: చూ,వెంబడి.

వెప్పు. దే. వి. ఉష్ణము. స్వా. 4, ఆ. 60: చూ, సంజ్వరము. 2.

వెమ్ము. దే. అ. క్రి. తపించు: చూ,సంతాపించు.

వెయి. దే. స. రూ-వెయ్యి-వే-వేయి: చూ, సహస్రము. (చూ, సంఖ్య)

వెయ్యి. దే. వి. —పై.—

వెరఁగు. దే. వి: చూ,రూ—వెఱఁగు. 1-2-3. (వింతకు.-ప్రభా. 4, ఆ. 47.)

వెరఁజోడు. దే. స. క్రి. జోరకొను: వెరజో.

వెరఁజో. దే. స. క్రి. —పై.—

వెరవరి. దే. విశ. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు (ఇతఁడె ఉపాయశాలి.)

వెరవిఁడి. దే. విశ. ఉపాయహీనుఁడు.

వెరవు. దే. వి. రూ-వెరువు. 1: అనువు,ఇమ్ము, ఉత్తి, ఉపమ, ఎత్తు, ఎత్తుగడ, ఒడికము,

ఒఱపు, కీలు, జీతనము, జిత్తు, తెఱకువ, తంతు, దీమసము, నెప్పు, పొక్కు, మందు, మేవడి, వజ్జె, వయినము-వైనము, వయిపు-వైపు, వలను, వళవు. (సం):- అంగము, ఉపమ, ఉపాయము, క్రియ, గండకము-గండము, గతి, తంత్రము, తీర్థము, ద్వారము, నిస్తరణము, నిస్సరణము, ముఖము, యుక్తి, యోగము, విధానము. తద్వి.— ౧ ఉపాయములు నాలుగు.- సామ, దాన, భేద, దండములు; ౨. ఉపాయములు ఏడు.- సామ, దాన, భేద, దండ, మాయ, ఉపేక్ష, ఇంద్రజాలములు; 3. ఉపాయములు ఆఱు.- సామ, దాన, భేద, నతి, ఉపేక్ష, రసాంతములు; 2. జీవనోపాయము. హరి. పూ. 7, అ. 130: చూ, స్థితి. 5; 3: చూ, విధము. 1. య. 2, అ. 92; విశే. 4. యుక్తము. ఉ, హరి. 4, అ. 168: చూ, యోగ్యము. 2; 5. వశము. నిర్వ. 3, అ. 5: చూ, స్వాధీనము.

వెరవేకి. ద్వ. వి. విరహతాపము. హరి. ఉ. 7, అ. 190: చూ, సంతాపము.

వెరసి. దే. వి. 1. లెక్క మొత్తము: చూ, సంకలనము; విశే. 2. కడపటిది. కళా. 5, అ. 78: అంత, కడగొట్టు. (సం).-అంతము, అంతిమము, అంత్యము, ఉత్తమ, చరమము, జఘన్యము, పశ్చిమము, పాశ్చాత్త్యము, సాంతము, సాకల్యము. (అవ్య).-కించ. ("చూ, సాకల్యము.")

వెరసు. దే. వి. రూ-వెరుసు. అంకెలలోనగువాని సంకలనపువంక్తులు. "పుట్టువెరసు, టంకాలవెరసు" మొ. [అ. 61.

వెరువు. దే. వి: చూ, రూ-వెరవు. విక్ర. 7,

వెరుసు. వా. వి: చూ, రూ-వెరసు.

వెఱ. దే. వి. 1. రూ-వెఱఁగు-వెఱపు-వెరఁగు, భయము: చూ, సాధ్వసము; 2: చూ, వింత. 1.

వెఱఁగు. దే. వి. రూ- వెరఁగు. 1. భయము: చూ, సాధ్వసము; 2: చూ, వింత. 1. జై. 1, అ. 114; 3: చూ, వెఱవెఱపాటు. ఉ, హరి. 5, అ. 83.

వెఱఁగుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1: అక్కజపడు: చూ, వెఱఁగొందు. 1. భార. అర. 7, అ. 158; 2: తటకాపడు: చూ, వెఱఁగొందు. 2.

వెఱఁగుపడువాఁడు. వ్వ. విశే. విస్మయాన్వితుఁడు.

వెఱఁగుపాటు. ద్వ. వి: చూ, వెఱఁగు. 1-2-3. (వింతకు.-భార. విరా. 5, అ. 126.)

వెఱఁగొందు. దే. అ. క్రి. 1: అక్కజపడు, అచ్చెరుపడు- అచ్చెరువుపడు, అబ్బురపడు- అబ్రపడు, అరుదందు, వెఱఁగుపడు. (మి).-అద్భుతపడు, ఆశ్చర్యపడు; 2: ఉబ్బరపోవు, తటకాపడు, నివ్వెరపడు, ముడుగు, విచ్చేపడు, వెఱఁగుపడు. (మి):-చేష్టలుడుగు. ("చూ, స్రుక్కు (6)")

వెఱక. దే. వి: చూ, పెండ్రిక.

వెఱచేఱచు. దే. అ. క్రి. భయపడు: చూ, స్రుక్కు. (6).

వెఱచే. దే. అ. క్రి.— పై.— ఉ, హరి. 6, అ. 134; రామా. 2, అ. 13.

వెఱపరి. దే. విశే. 1: అదురుగుండియ—అదురుగుండె, అళుకరి, కోళె, పంద, పిఱికి, బెడిదుఁడు. (సం).—అధీరుఁడు, అశూరుఁడు, ఆతంకితుఁడు, అపోగండుఁడు, ఉగ్రంపశ్యుఁడు, ఉగ్రుఁడు, కాకరూకుఁడు, కాకలూకుఁడు, కాతరుఁడు, ఘోరుఁడు, చకితుఁడు, త్రిస్నువు, దీనుఁడు, భయంకరుఁడు, భయశీలుఁడు, భీకరుఁడు, భీరుకుఁడు, భీరువు, భీలుకుఁడు, భీముఁడు, భీష్ముఁడు, భేలుఁడు, విక్లబుఁడు, విలక్షుఁడు, వృకుఁడు, శంకితుఁడు. తద్వి.—౧. భయమును పుట్టించేవానికి:-భయంకరుఁడు, భీకరుఁడు, భీముఁడు; ౨. భయపడినవాఁడు:—దరితుఁడు, దీనుఁడు; 2. భయశీలురాలు: చూ, స్త్రీ.

వెఱపించు. వా. స. క్రి: అంకించు, అడలఁగొట్టు, అడలించు, అదరించు-అదలించు, అదలు, అదలుచు-అదల్చు, ఆడించు, ఆరుచు-ఆర్చు-ఆలుచు, కంకు, గదుము, గదుముకొను, గద్దించు, జంకించు, జంకెయొనర్చు, జళిపించు, బెదరించు, విసరు. (సం).— అధిక్షేపించు, తర్జించు, నిర్భర్త్సించు. (ము) భయపెట్టు. [2. భయములేనిది.

వెఱపిఁడి. దే. విశే. 1. భయములేనివాఁడు;

వెఱపు. దే. వి. భయము: చూ, సాధ్వసము.

వెఱపుఁదీర్చికాపాడినవాఁడు. అం: చూ, పితలు.

వెఱబొమ్మ. దే. వి. పక్ష్యాదులకు వెఱపు పుట్టుటకై భీకరాకారముగఁ బ్రతిష్ఠించెడు ప్రతిమ. విక్రి. 2, ఆ. 179. (గండారపుబొమ్మ అని కొందఱు): చూ, హరిణి. 3.

వెఱవెఱపాటు. ద్వ. వి: తటకా, నివ్వెర-నివ్వెఱ-నివ్వెఱఁగు, నివ్వెఱపాటు, బెచ్చు, వితాకు, వెరఁగు-వెఱఁగు. (సం).— నిశ్చేష్టత. (చూ, విభ్రమము. 1.)

వెఱ్ఱి. దే.వి.1.(ఉ, హరి. 4, ఆ. 48): ఉమాదము- ఉమ్మాదము, కయివు- కైవు, తిక్క- త్రిక్క, పిచ్చె, పిచ్చి, పిచ్చితనము, రింబ-రిబ్బ-రిమ్మ, పీరడి, వెంగళితనము-వెకలితనము, వెడఁగుతనము, వేదుఱు, వేలాకోలము, సీసము. (సం).— ఉన్మాదము-చిత్తవిభ్రమము, పిత్తము, పైత్రమము("చూ, సీసము. 2."); (పిచ్చికిని వెఱ్ఱికిని కొద్దిభేదము కలదనికొందఱు); 2. అవివేకము. రామా. 6, ఆ. 152: చూ, స్వాపము. 3; 3. తిక్క, పిచ్చివాఁడు, లేమరి, పీరఁడి-పీఱఁడి, వెంగలి-వెంగళి, వెకలి-వెక్కలి, వెడఁగు, వెడఁద, వెఱ్ఱివాఁడు, వేదుఱు, వేఱిఁడి. (సం).—ఉన్మత్తుఁడు, ఉన్మదితుఁడు, ఉన్మదిష్ణువు, ఉన్మాదవతుఁడు, ఉన్మాదవంతుఁడు-ఉన్మాదవతుఁడు, ఉన్మాదుఁడు, కార్యకూటుఁడు. తద్వి. పుట్టువెఱ్ఱి; 4. అవివేకి: చూ, స్తబ్ధుఁడు 5. వికారము గలవాఁడు: భీభత్సుఁడు 6. వివేకములేనిది: వెఱ్ఱిబాగులు.

వెఱ్ఱికుక్క. దే. వి. పిచ్చికుక్క: చూ, శునకము

వెఱ్ఱిచెఱకు. దే. వి. చెఱకువంటి యొకానొక గడ్డి*: చూ, తృణము. 1.

వెఱ్ఱిజిల్లేడు. దే.వి.అలర్కము*: చూ, వికిరణము

వెఱ్ఱితుమ్మ. దే. వి. ఒకరకముతుమ్మ*: చూ, విట్ఖదిరము.

వెఱ్ఱిదీరెరోఁకలితలఁజొట్టుమన్నట్టు. జా. రోఁకలితలఁజొట్టుమనుటచే వెఱ్ఱి తీరలేదనుట "వెఱ్ఱిదీరె రోఁకలిఁ దలఁజొట్టుమన్న క్రిఁగా." (కళాపూర్ణోదయము.)

వెఱ్ఱినిమ్మ. దే వి. ఒకానొకనిమ్మ*: చూ, నిమ్మ

వెఱ్ఱినీళ్లమేలువాఁడు. దే. వి. బలరాముఁడు చూ, హలాయుధుఁడు.

వెఱ్ఱినీళ్ళు. ద్వ. వి. బ. మద్యము. అచ్చ. యు కాం. 231: చూ, సుర. 2.

వెఱ్ఱిపుచ్చ. దే. వి. ఒకరకముపుచ్చ*: చూ హరివాలుకము. [హీలమో

వెఱ్ఱిబచ్చలి. దే. వి. ఒకరకముబచ్చలి*: చూ

వెఱ్ఱిబాగులు. దే. వి. 1: చూ, వెఱ్ఱి. 2: చూ, వెఱ్ఱి. 6. [గవేధు

వెఱ్ఱిబీఱ. దే. వి చేఁదిబీఱ*: చూ, హ్రీ

వెఱ్ఱిమేడి. దే. వి: కాకిమేడి, కుక్కమేడి, బమ్మమేడి- బొమ్మమేడి- బ్రిమ్మమేడి (సం).—అరాజి, అద్యుదుంబరి, కాకోదుంబరము- కాకోదుంబరిక- కాదుంబరిక, కుష్ఠఘ్ని, కృష్ణోదుంబరిక, ద్రోదుంబరిక, చిత్రాంగధము, జఘనేఫల్గుష, మలపువు, మలయువు, వాయసి (చూ, మేడి. 1.) (కాకిమేడి=వాయసి కుక్కమేడి=మలపువు, మలయువు.)("హేమదుగ్ధకము.")

వెఱ్ఱిమొగము. వా. వి. తెలివిలేనివాఁడు: చూ, స్తబ్ధుఁడు.

వెఱ్ఱియావలు. దే.వి.బ. తెల్లావలు: చూ, సర్షపము.

వెఱ్ఱివాఁడు. దే. విశే. పిచ్చివాఁడు: చూ, వెఱ్ఱి. 3

వెఱ్ఱెత్తు. వా. అ. క్రి: తిక్కగొను, పిచ్చెత్తు.

వెల. దే. వి. 1. కొనువస్తువులు లోనగువానికిచ్చెడు విలువ (అమ్మెడువస్తువులులోనగు వానికిఁజెప్పెడుధర): అగ్గువ, అమ్మకము, అమ్మడు, కిమ్మతు-కిమ్మత్తు, ఖరీదు, జెట్టి, తెగుబడి, దర, బేగము, మొల్లమి-మొల్లము, రో-రోయి. (సం.).—అపక్రయము, అవక్రయము, అర్ఘము, అర్ఘువు, క్రయము, పణము, భృతి, మూల్యము, రుచకము, రోకము, వస్నము, విక్రయము, విపణము, శూలము. (అన్య):- ఓ; తద్వి.- ఎండిన మాంసముయొక్క వెలకు.- శౌష్కలము; 2. పందెము. ఉ, హరి. 3, ఆ. 112: చూ, వ్యవహారము. 4.

వెలందుక. వై.వి.=వనితా: చూ, రూ-వెలఁదుక.

వెలఁగ. దే. వి. 1. (సం. వ).— అక్షస్యందము, కపిప్రియము, కపిత్థము-కబిత్థము, కరంజఫలకము, కరభవల్లభము, కాతిస్యఫలము, ఖరపాదాఢ్యము, గంధఫలము, గ్రంథిఫలము, గ్రాహి, చిరపాకి, దంతశతము, దధితము, దధిఫలము, దధిసారము, పుష్పఫలము, మన్మథము. తద్వి.— ౧. నల్లవెలఁగకు.- (సం).- టంకము; ౨: పుల్లవెలఁగ. (సం): వ్యాఘ్రపాదము; 3: ములువెలఁగ. (సం).-కంటకపిత్థము, కశేరుకము, గ్రంథిలము, చతురశ్రికము, వ్యాఘ్రపాదము. (౨-3లకు భేదములేదని కొందఱు) (పైపెంకు కండకాయజాతిలోనిది.); అం.2: చూ, దోహదశాస్త్రము. (తేనె నెయ్యి బెల్లము పాలు దీనికి పంచి దొరవులు.)

వెలఁది. వై. వి. 1.=వనితా. (దేశ్యమని శ-ర) ఆఁడుది. విజ. 1, ఆ. 146: చూ, స్త్రీ; 2.=వనితా. (దేశ్యమని శ-ర.) గరగరికయైన ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; దే. వి. 3. ధాళధళ్యము. విజ. 1, ఆ. 195; విశే. 4. నిర్మలము. భో. 2, ఆ. 96; స్వా. 3, ఆ. 31: చూ, శుద్ధము. 3; 5. ప్రసన్నము: చూ, శుద్ధము. 8

వెలఁదుక. వై. వి.=వనితా. రూ- వెలందుక. (దేశ్యమని శ-ర): చూ, వెలఁది. 1-2. అచ్చ. సుం, కాం. 61

వెలచు. వై. స.క్రి: చూ, రుద్దు. పర. 4, ఆ. 186.

వెలనాడు. దే. వి. రూ-వెల్నాడు. ఒకానొక దేశము: చూ, సీమ (1) (దేశములు.)

వెలపట. దే. ద్ర: చూ, రూ-వెలపల.

వెలపలుండు. వా. అ. క్రి. 1. ఋతుమతియగు: చూ, సమర్తాడు; 2. బయటనుండు.

వెలపల. వా. ద్ర. 1: చూ, వెలపట; 2. ఎడమ: చూ, సవ్యము. 2.

వెలపోవు. దే. అ. క్రి: అమ్ముడువోవు.

వెలమ. దే. వి. శూద్రజాతి విశేషము: దొర. (మి) పద్మవెలమ, (సం) పద్మనాయకుఁడు. (వీరు గౌరవముగ పిలిపించుకొనుటయందును తమ నామముతుదను గౌరవచిహ్నముగా 'గారు' లోనగువానిని పెట్టుకొనుట యందును ఇష్టముగలవారు)

వెలమసంది. దే. వి: రూ-వెలమసంది, వెలమ, చివికివెలమ, చెలికవెలుఁగు. (సం).—కాక, కాకకల, కాకజంఘ, జీవన-జీవని, లోమశ*.

వెలయాలు. దే. వి. (వెల + ఆలు): చూ, వేశ్య.

వెలయించు. దే. స. క్రి: వెల్లడించు, వెల్లడిచేయు. (సం).—ఆవిష్కరించు, ప్రకటించు.

వెలయు. వై. అ. క్రి. 1. ఒప్పు: చూ, సమ్మతించు; 2.=విలస్. ప్రకాశించు: చూ, వావజిల్లు; 3. ప్రసన్నతనొందు. హరి. పూ. 6,

ఆ. 95: తిలకించే, తెలియు, తేఱు; 4. ప్రసిద్ధికెక్కు. మార్క. 2, ఆ. 340: పొంపిరివోవు, మీసుమిగులు; 5. ప్రకాశితమగు. భార. విరా. 4, ఆ. 75: చూ, నుబ్బు. 2.

వెలయెలనాగ. దే. వి: చూ, వెలయాలు.

వెలరారు. ద్వ. అ. క్రి. 1 తెల్లనగు: చూ, వేవు, 2: చూ, వెలవెలఁబాఱు.

వెలరు. వై. వి. = ధవళ. తెల్లన: చూ, వర్ణము. 6.

వెలరువాఱు. ద్వ. అ. క్రి. 1. తెల్లనగు. లక్ష్మీ. 3, ఆ. 131: చూ, వేవు; 2: చూ, వెలవెలఁబాఱు.

వెలలఁబన్ను. ద్వ. స. క్రి: చూ, వెళ్లగొట్టు.

వెలలు. దే. అ. క్రి. రూ-వెడలు. భార. ఉద్యో. 1, ఆ. 126: చూ, సాగు.

వెలలుచే. దే. ప్రే: చూ, రూ-వెడలుచే.

వెలవ. వై. వి. = విలేపి. కాఁపుదుగంజి, పేయము: చూ, సాదము. (1).

వెలవెలఁది. దే. వి: చూ, వెలయాలు.

వెలవెలఁబాఱు. ద్వ. అ. క్రి. వివర్ణమగు. స్వా. 5, ఆ. 62: రూ- వెలవెలనగు-వెలవెల్లనగు-వెలవెలనవోవు- వెలవెలఁబోవు, వెలరారు-వెలరువాఱు, వెలుకఁబాఱు, వెల్లఁబాఱు, వెల్లనగు, వెల్వెలఁబాఱు, గాజువాఱు, తెలతెలఁబోవు, తెలతెలవాఱు, డిల్లపడు-డీలుపడు-డిల్లపోవు, నీరువిడుచే, పుల్లసిలు-పుల్లసిల్లు, విన్నఁబడు, విన్నఁబోవు. తద్వ.— వెలువెలుకఁబాఱు-వెల్వెలుకఁబాఱు.

వెలవెలఁబోవు. ద్వ. అ. క్రి. —పై.—

వెలవెలన. వై. వి: చూ, వెలవెలపాటు. (విణయందు.—పంచ. వేం. 1, ఆ. 221.)

వెలవెలనగు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, వెలవెలఁబాఱు. పంచ. నా. 5, ఆ. 19. [4, ఆ. 125.

వెలవెలనవోవు. ద్వ. అ. క్రి. —పై.— శకుం.

వెలవెలపాటు. వై. వి: చూ, వైవర్ణ్యము.

వెలవెల్లనగు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, వెలవెలఁబాఱు.

వెలారించే. దే. స. క్రి. రూ-వెలారుచే-వెలార్చు. 1: చూ, వెళ్లగొట్టు; 2: చూ, వెలిపుచ్చు.

వెలారుచే. దే. స. క్రి. —పై.— (బయలుగా వఱచే అనుటకు.-కళా. 2, ఆ. 117.)

వెలార్చు. దే. స. క్రి. —పై.—

వెలి. దే. వి. 1. బహిఃప్రదేశము: చూ, వెలుపల. 1; 2. వెలివేయుట. (సం). ఆంత్య, బహిష్కరణము, బహిష్కారము; 3. దేహముయొక్క బహిః ప్రదేశము; 4. బయలుపాటు. పాండు. 3, ఆ. 53; విణ. 5. బాహిరము, బాహ్యము. మార్క. 3, ఆ. 368: చూ, స్పష్టము; వై. వి. 6. = ధవళ. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; విణ. 7. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6; అవ్య. 8: చూ, వెలపల. 1.

వెలికత్తె. వా. వి. తోపనంగొలవి.

వెలికత్తెరనేల. ద్వ. వి. కంకరమన్నుకలిసిన భూమి: చూ, హరిప్రియ. 2 (భూమి. 1.)

వెలికి. దే. వి: చూ, వెలిచే*.

వెలికిలు. దే. అ. క్రి. 1. వీఁపుక్రిందగు, తిరుగఁబడు; 2. వీఁపుక్రిందుగా పరుండు. హరి. పూ. 8, ఆ. 135.

వెలిగడ. ద్వ. వి. మెట్టనేల: చూ, హరిప్రియ. 2 (భూమి. 1.) [1-౫.

వెలిగారము. వై. వి. గవ్యచాకము: చూ, లవణము.

వెలిగిడ్డి. వై. వి. కామధేనువు: చూ, ధేనువు.

వెలిగుల్ల. వై. వి. కూఁతకైదువు, శంఖము: చూ, సంకు. 1.

వెలిగొండ. ద్వ. వి. కైలాసము: చూ, పర్వతము.

వెలిగొఱు. ద్వ. వి. ఐరావతము: చూ, హస్తి.

వెలిఁగుక్క. దే. వి. రతికూజితము: చూ, స్వరము. 2.

వెలిచే. దే. వి. పిండీతకము*, చూ, శ్వసనము. 3.

వెలిచేండ్రి. ద్వ. వి: ఉండ్రి- ఉండ్రిన- ఉండ్రిన-ఉండ్రిస, ఉలిఁబూను, కంపుఁదుమ్మ, చండ్ర, తెల్లతుమ్మ, వెలితుమ్మ. (సం). అనసా—

రము, అవతోరము, అహిమారకి, అరిమేదము, అహిమేదము, కంటకి, కంటకీద్రుమము, కదరము, కల్పకము, కాంభోజము, కాంభోజి, కార్ముకము, కుబ్జకంటకము, కుష్ఠఘ్నము, కుష్ఠహృత్తు, కుష్ఠారి, కుహరము, క్రిమిశాత్రవము, క్షితిక్షమము, ఖదిరము, ఖదిరాసారము, గండకారి-గండకాలి, గాయత్రి, గిరిమేదము, గువాకము-గూవాకము, గోధాస్కంధము, తిక్తశాకము, దంతధావనము, ధవము, బాలతనయము, రోహిణి, విట్ఖదిరము, శ్యామసారము, సారము, సోమవల్కము.* ("చూ, సోమవల్కము.")

వెలిచేవి. దే. వి. అంకాట: చూ, వ్యభిచారము. 2.

వెలిచేపుల్ గన్నతొయ్యలి. ద్వ. వి. అంకులాఁడి. వేం. ఆం. 84: చూ, స్వైరిణి.

వెలిబిత్తరి. అం: చూ, కాయమానములు. [క.1.

వెలిచియ. దే. వి. రూ-వెలిచె-వెల్చె: చూ, వర్తి

వెలిచె. దే. వి.—పై.—

వెలితి. దే. వి. రూ-వెల్తి. 1: జీబు, దట్టము, వలపల-వలపలన-వలుచేవ-వల్చన. (సం).-విరళము; 2. న్యూనము: చూ, సొడ్డు. 1. తద్వి.—తొట్టి, రిక్తు, వీసర-వీసరము: చూ, సొడ్డు. 1; 3. తఱచేఁదనములేమి; విణ. రూ-వెల్తి. 4. తక్కువైనది; 5. తఱచేకానిది.

వెలితిప్ప. వై. వి: చూ, వెలిగొండ.

వెలితిమానిసి. ద్వ. వి. అల్పుఁడు: చూ, హీనుఁడు.

వెలితుమ్మ. ద్వ. వి: చూ, వెలిచేండ్రి *.

వెలిదమ్మి. ద్వ. వి. తెల్లదమ్మి. విజ. 2, ఆ. 194: చూ, సహస్రపత్రము.

వెలిదుక్కి. దే. వి. వానతడిదుక్కి. దుక్కి: చూ, సేద్యము. (చూ, రొంపిదుక్కి.)

వెలినాడుబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఆంధ్రులు: చూ, బ్రాహ్మణులు. ("కృష్ణయజుర్వేదులా ఆపస్తంబసూత్రమును, ఋగ్వేదులు ఆశ్వలాయన సూత్రమును, శుక్లయజుర్వేదులా కాత్యాయన సూత్రమును, అయి ఆశ్వలాయనులకును ఆపస్తంబులకును సంబంధములు గలిగియున్నవి. ఈ వెలినాడులు నైజాము రాజ్యములోఁ జేరిన యాంధ్రదేశమున నుండువారు. వల్లభమతోద్ధారకుఁడను వల్లభాచార్యులీ వెలినాడులలోనివాఁడు, వీరిలో మూఁడు తెగలుగలవు. (౧) శుద్ధవెలినాడులు, (౨) పేరుంబేడి వెలినాడులు, (3) వెలినాడులు. మొదటిరెండును లౌకిక వైదికముల యందు వర్తించువారు. మూఁడవతెగ గ్రామపాచకాది పురోహిత వృత్తిగలవారగుటచే కొంతకాలము వఱకు నింద్యముగఁ జూడఁబడిరి.")

వెలిగోటిమెకము. ద్వ. వి: చూ, వెలుఁగుబంటి.

వెలిపము. దే. వి, విణ: చూ, రూ-వలిపము.

వెలిపుచ్చు. దే. స. క్రి: కక్కు, పెట్టు, బయలుపఱచు, బుగులుపుచ్చు, వెలారించు, వెలారుచు-వెలార్చు, వెలిపుచ్చు. (మి) బహిరంగపఱచు. [స్వా. 2, ఆ. 73.

వెలిపెట్టు. దే. స. క్రి: చూ, వెలివేయు.

వెలిబిత్తరి. అం: చూ, కాయమానములు.

వెలిమాడు. దే. వి. విదేశముల కంపఁబడు ధాన్యాదులు. (చూ, లోమాడు.)

వెలిమావు. ద్వ. వి. ఉచ్చైశ్శ్రవము, ఇంద్రుని గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

వెలిమిడి. ద్వ. వి. (వెలి + మిడుగు) రూ-వెల్మిడి. పంచ. నా. 1, ఆ. 384: చూ, భస్మము.

వెలిమొట్ట. ద్వ. వి. ఒకచేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

వెలిమొన. అం: చూ, మొనలు.

వెలిమ్రాను. ద్వ. వి: చూ, వేలుపుఁజెట్టు.

వెలియాలపోతురాతు. ద్వ. వి: చూ, శివుఁడు.

వెలియాలు. దే. వి: చూ, రూ-వెలయాలు. అం, భా. ద్వి. 111.

వెలియు. దే. అ. క్రి. 1. వానకురిసి నిలుచు; 2. పోయయెత్తిపోవు.

వెలియునికి. దే. వి. (వెలి + ఉనికి) పరదేశము నందలి యునికి: చూ, ప్రవాసము. 2.

వెలిరతి. అం: చూ, రతి (సమరతులు).

వెలిపడు. వా. అ. క్రి: చూ, పాయపడు.

వెలివాఁడు. దే. వి. 1. మాల: చూ, సురియాళువు; 2. భ్రష్టుఁడు: చూ, సురియాళువు.

వెలివాడ. ద్వి. వి. మాలపల్లె: చూ, సీమ (1) (దేశములు.)

వెలివాడవాఁడు. ద్వి. వి: చూ, వెలివాఁడు. 1. కాశీ. 7,ఆ.241. [చేట్టుపాటించెడుపోఁగు.

వెలివాలు. దే. వి. వేఁటాడెడుచోట బయట

వెలివిరియు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-వెల్లివిరియు; 2: చూ, ముమ్మరించు; 3: చూ, వ్యాపించు; 4. ప్రకటితమగు; 5: కొదరు, చెదరు.

వెలిసరు. దే. అ. క్రి. ప్రకాశితమగు. పంచ. వేం. 4, ఆ. 14: చూ, సుబ్బు. 2.

వెలివెల్గు. ద్వి. వి: చూ, హిమాంశువు.

వెలివేయఁబడు. వా. అ. క్రి: బహిపడు.

వెలివేయు. దే. స. క్రి: బహివెట్టు, వెలిపెట్టు.

వెలిసె. దే. వి. పటలప్రాంతము: ఇంటిచూరు: చూ, సదవము. 1.

వెలు. దే. వి. వృత్తియందు వెలికివచ్చెడు ఆకేశము. "వెలువల."

వెలుఁగు. దే. వి. 1. కిరణము: చూ, హాయనము. 2; 2. ప్రకాశము: చూ, వెలుతురు. 1; 3. (అచ్చ. అ, కాం. 42): ఎండ. (సం).—ఆతపము, ఆభాసము, ఆలోకనము, ఉష్ణము, ఉద్యోతము, ఓజస్సు, ఘర్మము, ద్యోతము, ప్రకాశము, రాదృ ము: తద్వి.—౧: పొటము; ౨: ఈరెండ-కీరెండ; 3. పొడ. యెండ; అ. క్రి. 4. ప్రకాశించు: చూ, హవణిల్లు; 5. (మార్క. 7, ఆ. 57): అడిచిపడు, ఎగసిపడు, ఎరియు, కనలు, కమరు-కమలు, కాలు, చిటచిటమను, చిటచిటలాడు, చిఱచిఱలాడు, చేరమేరవోవు, తనుకు, తీండ్రించు, దరికొను, మండిపడు, మండు, మటమటలాడు, మాఁడు, ముసముస మను-ముసముసయను, మెలకు. (సం) జ్వలించు. (మి).—దగ్ధమగు. (స. క్రి).—దహించు. తద్వి.—౧: (వి)ఎఱమంట; ౨: బగ్గమను.

వెలుఁగుబంటి. దే.వి: రూ-వెలుఁగుమంటి-ఎలుఁగుబంటి (ఎలుఁగుమంటి), ఎలుఁగు-ఎల్గు-ఎలువ, ఎలుఁగుగొడ్డు, ఎల్లువెలినోటిమెకము, ఇబ్బందిగాఁడు, పుట్టకాఁపు, పుట్టకూటిమెకము, పుట్టకూడుదిండి, పుట్టకూడుమెక్కు-మెకము, బొచ్చెమెకము, బొల్లిమోరమెకము, మొంగము తెలుపుమెకము, లేదు, వెనుకచూపులమెకము, వెనుచూపుమెకము, వెలినోటిమెకము. (సం).—అక్షము, అచ్ఛభల్లము, అచ్ఛము, ఋక్షము, గుహాశయము, భల్లము-భల్లుకము-భల్లూకము-భాలూకము, మృగదంశకము-తద్వి.-ఏదడి. (చూ, భల్లము. 2.)

వెలుఁగుమంటి. దే. వి.—పై.—

వెలుఁగుఱేఁడు. దే. వి. ద్యుపాంపతి: చూ, సూర్యుఁడు.

వెలుఁగొందు. దే. అ. క్రి: చూ, వెలుఁగు. 4.

వెలుక. ద్వి. వి. (వెలి+ఉక) తెల్లన: చూ, వర్ణము. 6. [బాలు. పాండు. 4, ఆ. 35.

వెలుకఁబాఱు. ద్వి. అ. క్రి: చూ, వెలవెలఁ

వెలుగు. దే. వి: రూ-వెల్గు, ఆలవ, కంచియ-కంచె, కంచెకోట, కంచెగోడ, కంపకోట, కంపగోడ, కట్టువ, కల్ల-కల్లి, కాట్రగడ, తడుకు, దడి, తెట్టు-తెట్టువు. (సం).—

అపహాలిక, అవేష్టకము, ఓక, ఓద్యోలి, దశాలి, పాంచీనము, పాంచీరము, వాటము, క్షేప్తము. తద్వి.—౧: కరగోడ, కోరడి, గోడకాలు; ౨: (సం).—కుంబ; 3: చూ, మఱుంగుగోడ. ("చూ, సరాతి.")

వెలుచే. దే. వి. రూ—వెల్చు: చూ, సర్పము.

వెలుచు. దే. స. క్రి: రూ— వెలలుచే- వెల్చు. 1: కడపు, తోలు—త్రోలు, నడపు, నూకు, చేఱపు, ఘూరగించు; ప్రే. 2: చూ, వెడలుచు. ఉ, హరి. 5, ఆ. 112; 3. (నూలు) తోఁడు: మెట్టు, తోఁడు.

వెలుతురు. దే. వి. రూ—వెల్తురు. 1: ఒప్పు, కళుకు-కళ్కు, గచ్చు, చెన్ను, చెలువము-చెలువు-చెల్వు, చాయ, జిగి, జోతి, జోత-జోతము-జోతాము-జోతి, డంబు, డాల్-డాలు, తీండ్రి, తుఱంగలి, తులకింపు, తెలివి, తేజో, తొంగలి, తొలఁకు, దవురు-దౌరు, పగటు, పిసాళము, పొలపము, పోసనము, బాజో, బిత్తరము, మించు, మిన, మిస, మెఱఁగు-మెఱుఁగు, మెఱపు- మెఱుపు, మేని, మొక్కలి, రంగు, రాణి, రువాణము, వంచియ-వంచె, వన్నియ-వన్నె, వెలుఁగు, వేఁడి, సిరి, సెర, సొంపు, సోయగము. (సం. ప):—అంశువు, అభిఖ్య, అభిరుచి, అర్చి, అర్చిస్సు, అభ, ఆభాసము, ఇద్ధము, ఈశానము, ఈహ, ఉద్దీపనము, ఊము, ఉల్లసము-ఉల్లాసము, ఊర్మి, ఓజస్సు, కకుప్పు, కచ, కమ, కలహము, కాంతి, కాశకము, కాశము, కాసువు, కేతువు, గోవు, చార్వి, ఛవి, ఛాయ, జ్యోతి, త్విట్టు, దీప్తి, ద్యుతి, ద్యోతము, ధామము, నీకాశము, ప్రకాశము, ప్రభ, భా, భాతి, మయూఖము, మహస్సు, రశ్మి, రుక్కు-రుచి, శోకము, శోచిస్సు, వర్చస్సు, వర్ణము, విలసనము, వీకాశము, వీతి, వీర్యము, వ్యవాయము, శమ్, శోచిస్సు, శోభ, శ్రీ, సహము. (అవ్య):-అపి, ఇ, ఇదానీమ్, ఏ, చ. తద్వి.—౧. అధికప్రకాశమునకు.- జిగ్గు, తలుకు-తళుకు, తళతళ, నిగనిగ, నిగ్గు,పస, తెళఁకు-తెళుకు, మినమిన, మిలమిల, మెఱఁగు-మెఱుఁగు, రవరవ. (సం):-క; ౨. నిప్పునందలి యధికప్రకాశమునకు.- కనకన; 3: చాయ. (సం).-ఛాయ, శోభ; ౪. ఎంక జిగికి.- (సం) —ఝల్లి-ఝల్లిక; ౫. వజ్రకాంతికి:-తనుపు-తన్పు; ౬: ఎఱ్ఱనిజిగి, బిడి. (సం).- అరుణాభము, రక్తకాంతి; ౭. కృత్రిమ పద్మరాగకాంతికి.-బిడి; ౮. మిసిమి; ౯: (సం).—పరిస్ఫోటనము; ౧౦: చాయ, నీడ. (సం) ఛాయ; ౧౧: పొడనీడ. (విణ) ౧౨. వెలిగినది:-ఘృతము, దీప్తము; ౧౩. వెలిగించునది:-ఉద్దీపకము, దీపకము; ౧౪. వెలిగింపఁబడినది:-ఇద్ధము, ఉద్దీపితము, ఉద్యోతితము, ఉద్భాసితము, ఉపశోభితము, ఉల్లసితము, ప్రకాశితము, రాజితము, విలసితము; ౧౫. కాఁచఁబడినది:-తప్తము, శ్రాణకృతము; ౧౬. తపింపఁజేయఁబడినది:- ఇద్ధము, ఉత్తప్తము, శ్రాణ. (తె).— ఉదిరి (వి). కాంతివిశేషమునకు—రవరవ; వై. వి 2.—వేల్లంతరా.*: చూ, రూ—వెలుతురు

వెలుపల. దే. వి. (వెలి+పల). 1. (ఉ, హరి 6, ఆ. 28): రూ—వెల్పల, బయలు-బంలు—బైలు. మయిదానము—మైదానము, మెన, వెలి, వెల్లడి. (అవ్య) వెలపట-వెలపట వెలి, బయట, వరపట. (సం).—అంతరము తద్వి:-బంగనబయలు, బటాకబయలు-బటాయలు—బట్టబయలు; విణ. 2. వెలిదైనది. కళా. 8, ఆ. 152. [వెలుపించు—వెల్పించు

వెలుపలించు. దే. స. క్రి: రూ—వెల్పలించు

వెలుపలుండుట. దే. వి. బహిష్ఠయగుట: చూ, సమర్త.
వెలుపించు. దే. స. క్రి: చూ, వెలుపలించు.
వెలుపు. దే. వి: చూ, రూ-వెడలుపు.
వెలుపుడు. దే. వి: తోడుడు.
వెలుమ. దే. వి: చూ, వెలమసంది.*
వెలుమసంది. దే. వి.—పై.— [సస్యము. 1.
వెలువడము. దే. వి. రూ-వెల్వడము: చూ,
వెలువడములు. దే. వి. బ: చూ, ధాన్యము.
వెలువడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. ప్రకాశితమగు: చూ, సుబ్బు.2;2.బయలుదేఱు: చూ, పోగు.
వెలువడుట. ద్వ. వి. రూ-వెల్వడుట: చూ, వెడలఁబాటు.
వెలువరించు. ద్వ. ప్రే: రూ-వెల్వరించు, వెలువఱుచు. స్వా. 4, అ. 48.
వెలువఱుచు. ద్వ. ప్రే.—పై.—
వెలువెలుకఁబాఱు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, రూ-వెల్వెలుకఁబాఱు.
వెలువెల్ల. వా. వి. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6.
వెల్కఁబాఱు.ద్వ.అ.క్రి: చూ,రూ-వెలుకఁబాఱు.
వెల్గు. దే. వి: చూ, రూ- వెలుగు.
వెల్చ. దే. వి: చూ, రూ-వెలుచే.
వెల్చు. దే. స. క్రి. ప్రే: చూ, రూ-వెలుచు.
వెల్చె. దే. వి: చూ, రూ-వెలిచె.
వెల్తి. దే. వి, విణ: చూ, రూ-వెలితి.
వెల్తురు. దే. వి, పై. వి: చూ, రూ-వెలుతురు.
వెల్నాడు. దే. వి: చూ, రూ-వెలనాడు.
వెల్పల. దే. వి: చూ, రూ-వెలుపల.
వెల్పలించు. దే. స.క్రి: చూ, రూ-వెలుపలించు.
వెల్మ. దే. వి: చూ, రూ-వెలమ.
వెల్మిడి. ద్వ. వి: చూ, రూ-వెలిమిడి.
వెల్ల. పై. విణ. 1.=వలక్షు. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6; 2. కర్షణము.
వెల్లంకి. దే. వి: చూ, లోష్టము. నిర్వ. 10, అ. 122; "వడకి తేరపోయి వేరు వెల్లంకి."

(క్షేత్రీయపదములు).
వెల్లఁగొమ్ముల మెకము. ద్వ. వి: చూ, హస్తి.
వెల్లఁబాటు. పై. వి: చూ, వైవర్ణ్యము.
వెల్లఁబాఱు. ద్వ. అ. క్రి. 1: చూ, వేవు; 2. వైవర్ణ్యమునొందు: చూ, వెలవెలఁబాఱు.
వెల్లచేఱుపు. ద్వ. వి. సున్నపుపూఁత: చూ, సమాలంభము. 1.
వెల్లజక్కి సామి టెంకి. ద్వ. వి: చూ, స్వర్గము.
వెల్లజోల్గలవీఁడు.ద్వ. వి.—పై.—[చూ, స్పష్టము.
వెల్లడి. పై. వి. 1: చూ, వెలుపల; 2. ప్రసిద్ధి:
వెల్లడించు. వా. స. క్రి: పచరించు, పగటు, వెల్లడిచేయు. (సం) ప్రకటించు.
వెల్లడిచేయు. వా. స. క్రి.—పై.—
వెల్లదమ్మి. ద్వ. వి: చూ, రూ-వెలిదమ్మి.
వెల్లన. పై. వి.=వలక్షు. తెల్లన: చూ, వర్ణము.6.
వెల్లనగు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, వెల్లఁబాఱు. 1-2. భార. అర. 6, అ. 245.
వెల్లనిడాల్గలయింతి. ద్వ. వి: చూ, సరస్వతి.
వెల్లపోలిక. ద్వ. వి. క్షుద్రజలచరము: చూ, మత్స్యము. 1.
వెల్లముత్తైదువ. ద్వ. వి: చూ, సరస్వతి.
వెల్లయెలుక. ద్వ. వి. రూ-ఎల్లెలుక: చూ, మూషికము. [చూ, స్వైరిణి; 2: చూ, వేశ్య.
వెల్లాటకత్తియ. ద్వ. వి. రూ-వెల్లాటకత్తె:
వెల్లాటకత్తె. ద్వ. వి.—పై.—
వెల్లాటకము. ద్వ. వి. ప్రసిద్ధి: చూ, స్పష్టము.
వెల్లి. పై. వి. 1=వలక్షు. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; దే. వి. 2: చూ, వెల్లువ. 1; 3. అధికప్రవాహము: చూ, వెల్లువ. 1; 4. కాలువ-కాల్వ, తెర, తెరతెర-తెరలు, దొంతర, పరంపర, వరుస. (సం).—ఊర్మి, ఓఘము, ధార, పరంపర, ప్రవాహము (క్రమపద్ధతి యని కొందఱు.)
వెల్లిక. దే. వి: చూ, వెల్లువ. వసు. 4, అ. 52.

వెల్లిగొను. దే. అ. క్రి. 1: ఓడిగిల్లు, జాలుకొను, జాలువాఱు, తొట్టు, తొరఁగు‒ తొరుఁగు, పరఁగు, పార్తెంచు, పాఱు‒పాఱు, పాఱు తెంచు, వరదవాఱు, పఱ్ఱొడ్డు, వెలివిరియు‒ వెల్లివిరియు, వెల్లివొడుచు, వెల్లువగట్టు. (సం).—ప్రవహించు; 2. పరంపరగా వెడలు. పా. 5, ఆ. 16; ప్రే. 3. వెల్లిగొలుపు.

వెల్లివాఁక. ద్వ. వి. గంగ: చూ, నది.

వెల్లివిరి. దే. వి. ప్రకటితము.

వెల్లివిరియు. దే. అ. క్రి. రూ‒వెలివిరియు, 1: చూ, వెల్లిగొను. తద్వి.— నీటిబొట్టులో నగునవి ఎగిరిపడు.‒ చెదరఁబడు, చెదరు, బెగ్గిలు‒బెగ్గిల్లు; 2. ఊలుకు. భార. విరా. 2, ఆ. 146: చూ, స్రుక్కు. 6; 3: చూ, వ్యాపించు; 4. ప్రకటితమగు. అచ్చ. యు, కాం. 501; 5: కొదరు, చెదరు; 6: చూ, ముమ్మరించు.

వెల్లివొడుచు. దే. అ. క్రి: చూ, వెల్లిగొను.

వెల్లుల్లి. ద్వ. వి. (వెల్ల + ఉల్లి) తెల్లఉల్లి*: చూ, సుకందము. 1.

వెల్లువ. దే. వి: అంపాచౌరము, ఓడిక, జేక్కర, నిట్ట, నీళ్లపాఱుడు, పఱత‒ పఱతి‒పఱద‒ పఱప, పాఱుడు, వరద‒వఱద, వఱ్ఱు, వెల్లి, వెల్లిక, వేగము. (సం).— అంబుసరణము, అంభశ్చారము, అట్టము, ఊర్మి, ఓఘము, పూరము, ప్రవాహము, ప్రవృత్తి, వనము, విసృతి. (అవ్య).‒ఆరము. తద్వి.—౧ అధిక ప్రవాహమునకు.‒పెనువెల్లి, ముంపు, ముఱుగుడు, వరద, వెల్లి ‒ వెల్లువ. (సం). రయము, ప్రవాహము; ౨. అల్పప్రవాహమునకు.— జాలు‒జాలువు; 2. అధికప్రవాహము: చూ, వెల్లువ. 1‒౧; 3: చూ, సేన. 1. య. 3, ఆ. 38; 4. ఇటికగోడల యింటిచూరు: చూ, సదనము. 1. [2. మడుఁగుకట్టు.

వెల్లువగట్టు. దే. అ. క్రి. 1: చూ, వెల్లిగొను 1;

వెల్లెలుక. ద్వ. వి: చూ, రూ‒వెల్లయెలుక.

వెల్వడము. దే. వి: చూ, రూ‒వెలువడము. రసి. 1, ఆ. 48. [భార. ఆది. 6, ఆ. 174.

వెల్వడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, రూ‒వెలువడు.

వెల్వరించు. ద్వ. ప్రే: చూ, రూ‒వెలువరించు.

వెల్వెలఁబాఱు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, రూ‒ వెలవెలఁబాఱు.

వెల్వెలుకఁబాఱు. ద్వ. అ. క్రి. మిక్కిలి వెలుకఁబాఱు: రూ‒ వెలువెలుకఁబాఱు: చూ, వెలవెలఁబాఱు.

వెల్వెల్ల. వై. విశే. (వెల్ల + వెల్ల) మిక్కిలి వైవర్ణ్యము: చూ, వైవర్ణ్యము.

వెస. వై. వి. 1.=వాజ. వేగము: చూ, స్యదము; ద్రి. క్రి. విశే. 2. శీఘ్రముగ: చూ, స్యదము. [శోకము; 2: చూ, విపత్తు.

వెసనము. వై. వి.=వ్యసన. 1. జిజ్ఞాస: చూ,

వెసల. దే. వి. వంటకుండ. విజ. 2, ఆ. 150: చూ, హరివాణము (భాండము. 8‒3);

వెళకు. వై. వి.=విలాస. రూ‒వెళుకు: చూ, విలాసము. 2.

వెళుకు. వై. వి.=—వై.—

వెళ్లగొట్టు. వా. స. క్రి. ఉచ్చాటనముచేయు. సాంబ. మా. 27: వీచు, వెడలించు, వెలలఁ బన్ను, వెలారించు‒వెలారుచు‒వెలార్చు.

వెళ్లు. దే. అ. క్రి. రూ‒వెడలు. 1. ధావనమొనర్చు: ఉఱుకు, ఊడనిఁబాడు, ఊడు, ఓడిగిల్లు, ఓడు, కదలు, దుయ్యు‒దూయు‒ దూర్యు, పరుగిడు, పరుగుగొను, పరుగువాఱు, పరుగుపెట్టు, పరుగెత్తు, పరువిడు, పరువుగొను, పరువువాఱు, పరువెట్టు, పరువెత్తు, పాఱు, పాటాడు, పేరెమువాఱు, సురఁగు. (సం):‒ఉపధావించు, ప్రధావించు. (మి) ధావనమొనర్చు. తద్వి.‒ గునుకు.

("చూ, సురుఁగు. 2."); 2. నిర్గమించే: పోవు: చూ, సాఁగు. 2; 3. గమనించే: చూ, సాఁగు. 2.

వే

వే. దే. స. 1 రూ-వేయి: చూ, సహస్రము; విశే. 2. అనేకము. "వేమాఱులు." : చూ, పేరాళము; వై. క్రి. విశే.3: చూ, స్వదము.

వేంకటాచలము. సం. వి. అ. పుం. 1. తిరుమల: చూ, ఋషభము. 3; అం. 2: చూ, క్షేత్రములు. (అనుబంధములో చూ,1332 పొరట.)

వేంకటేశ్వరస్వామి. సం. వి. న్. పుం. తిమ్మప్పఁడు: చూ, వేలుపు.

వేంచేయు. వా. అ. క్రి. 1: చూ, వచ్చే. 2; 2. గమనించే, పోవు. భాగ. 4, స్కం. 211: చూ, వెళ్లు. 3; 3: చూ, కూర్చుండు; 4. నివసించే: చూ, వసించే.

వేండ్రము. దే. వి. తాపము. భాగ. 7, స్కం. 315: చూ, సంతాపము.

వేంబరించే. వై. వి.=వ్యాపన: చూ,వ్యాపించే.

వేఁకటి. దే. వి. రూ-వెక్కటి: చూ, భ్రూణము.

వేఁకరము. దే. వి. ఉపద్రవము: చూ, విపత్తు.

వేఁకరి. దే. వి. (వేఁకము + అరి) కిరాతభేదము: చూ, వ్యాధుఁడు. 1. [చూ, రోగము. 1.

వేఁకి. దే. వి. జ్వరము. ఉ, హరి. 6, ఆ. 77:

వేఁగి. వై. వి. 1: చూ,వేగుజాము; దే. 2: చూ, సర్జకము.2*; అం. 3: చూ, సీమ(1)(దేశములు.)

వేఁగిస. దే. వి: చూ, సర్జకము. 2.*

వేఁగు. దే.అ.క్రి: చూ, సంతాపించే.విజ.3,ఆ.25.

వేఁచు. దే. ప్రే. వేఁగజేయు: వేఁగించు, గోలించు, వ్రేలించే. (సం).—భర్జించే.

వేఁపుట. వా. వి: (సం).— భర్జనము, భృష్టి.

వేఁట. 1. వేఁకపోతు [illegible]మేషము. 1; షికారు. (సం).-ఆఖేటము, ఆచ్ఛోదనము-ఆచ్ఛోదనము, ఖేటము, గోకర్ణము, మృగయ, మృగవ్యము. (ఇది ద్వివిధము.- మృగములవేఁట, పక్షులవేఁట. అందు మృగముల వేఁట:-ఏఁదువేఁట, గంటవేఁట, తెరవేఁట అని త్రివిధము.-పక్షులవేఁట:- పాది- పాది వేఁట-పారివేఁట, విడివేఁట అని ద్వివిధము) (ఏదువేఁట ఆఖేలనము. విడివేఁటడేగవేఁట); అం. 4: చూ, కామజంబులు; 5. (వేఁటాడుట) : చూ, వ్యసనములు.

వేఁటకాఁడు. దే. వి. 1: బోయ, వలకాఁడు; వేఁటగిరి, వేఁటరి, షికారీ. (సం).—ఆఖేటకుఁడు, ఖట్టికుఁడు, జాలికుఁడు, జీవాంతకుఁడు, మృగయుఁడు, వాగురికుఁడు, శాకునికుఁడు. తద్వి.— తెరవేఁటకాఁడు; విశే. 2: చూ, సంహారకుఁడు. అచ్చ. అ, కాం. 42.

వేఁటకుక్క. ద్వ. వి. 1. విశ్వకద్రువు: చూ, శునకము; 2: చూ, సివఁగి. 2.

వేఁటగిరి. దే. వి: చూ, వేఁటకాఁడు.

వేఁటతెర. ద్వి. వి; తట్టి, తెర.

వేఁటపల్లియ. ద్వ.వి. బోయపల్లె.చూ,దేశములు

వేఁటపల్లె. ద్వ. వి: —పై.— కాశీ. 4, ఆ. 60

వేఁటపిట్ట. ద్వ. వి. దీమపుపిట్ట: జెలగండె, దీము-దీము.

వేఁటరి. దే. వి: చూ, వేఁటగిరి.

వేఁటలాడు. దే. స. క్రి. 1. అడవియందు మృగములను పక్షులనువధించే: చూ, సంహరించే 2. వధించే. భార. ఉద్యో. 4, ఆ. 144: చూ సంహరించే.

వేఁటాడు. దే. స. క్రి. —పై.—

వేఁడఁబడినవాఁడు. వా. విశే: (సం) —అభ్యర్థితుఁడు, ప్రార్థితుఁడు.

వేఁడి. దే. వి. 1. తాపము. లక్ష్మీ. 2, ఆ 118: చూ,సంతాపము; 2. వేఁడిమి. వై.

ఆ. 70: చూ, సంజ్వరము. 2; 3. చేఱుకు. భార. అర. 4, ఆ. 245: చూ, స్వేదము; 4. పరితాపము. మార్క. 7, ఆ. 84: చూ, వాఁడిమి; 5. ప్రకాశము: చూ, వెలుతురు. 1; విణ. 6. ఉష్ణము. సా. 3, ఆ. 79: చూ, సంజ్వరము. 2; 7. ఎక్కడనున్నాఁడు. భో. 1, ఆ. 74: ఏఁడి-ఏఁడీ-(బ) ఏరి-ఏరీ. (దీనికి నీరుశబ్దము పరమగునపుడు డివర్ణలోపము చేపట్టెడు. మార్క. 3, ఆ 254.)

వేఁడికంటి. దే. వి. (వేఁడి + కన్ను) ఉగ్రాక్షుఁడు. య. 1, ఆ. 16: చూ, శివుఁడు.

వేఁడికొను. దే. స. క్రి: రూ-వేఁడుకొను, వేఁడు, అడిగికొను-అడుగుకొను, అడుగు-అడ్గు, కొసరు, బతిమాలు-బ్రతిమాలు-బతిమాలుకొను, సాఁగఁదీయు. (సం).—అభ్యర్థించే, అర్థించే, ప్రార్థించే, యాచించే. తద్వ.—(చూ, వేఁడు 4.)("చూ, స్తుతించే.").

వేఁడికోలు. దే. వి. రూ-వేఁడుకోలు: చూ, యాచన.

వేఁడిమి. దే. వి. వేఁడి-వేండ్రము. 1. కాఁక, తాపము. భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 197: చూ, సంతాపము; 2. వెచ్చన: చూ, సంజ్వరము. 2. తద్వ.-(విణ). వేడిమిగలది యనుటకు.-(చూ, సంజ్వరము. 2); 3. పరితాపము: చూ, వాఁడిమి.

వేఁడిమిలేనివాఁడు. దే. విణ: (సం).-అనుష్ణుఁడు.

వేఁడివెలుఁగు. దే. వి: చూ, సూర్యుఁడు. భో. 4, ఆ. 351.

వేఁడివేలుపు. దే. వి. రూ-వేడివేల్పు. 1. -పై.- రామా. 7, ఆ. 180; 2: చూ, వహ్ని. 1. వసు. 4, ఆ. 12.

వేఁడివేల్పు. దే. వి. —పై.—

వేఁడు. దే. స. 1. ఏపురుషుఁడు: రూ—ఎతఁడు-ఏతఁడు, ఎవఁడు-ఎవ్వఁడు- ఎవ్వాఁడు-ఏవాఁడు-ఏఁడు. (రామా. 7, ఆ. 192); తద్వ.—ఏ పురుషుఁడు: రూ-ఎతఁడు-ఏతఁడు-ఎవఁడు- ఎవ్వఁడు- ఎవ్వాఁడు- ఏవాఁడు-ఏఁడు; 2. ఎవ్వఁడును: రూ- ఎతఁడు-ఏతఁడు-ఎవఁడు-ఎవ్వఁడు-ఎవ్వాఁడు-ఏవాఁడు-ఏఁడు, ఎల్లవాఁడు; స. క్రి. 2. ప్రార్థించే: చూ, వేఁడికొను; 3: చూ, వాంఛించే. భార. విరా. 4, ఆ. 200; 4: అడిగికొను, అడుగుకొను, అడుగు-అడ్గు, తిరిపెమెత్తికొను. (సం):—భిక్షించే, యాచించే. (చూ, వేఁడికొను.)

వేఁడుకొను. దే. స. క్రి: చూ, రూ-వేఁడికొను.

వేఁడుకోలు. దే. వి: చూ, రూ-వేఁడికోలు.

వేఁడువాఁడు. దే. విణ. 1: చూ, యాచకుఁడు; 2: (సం).—ప్రార్థకుఁడు.

వేఁత. దే. వి: చూ, రూ—వ్రేఁత.

వేఁదుఱు. దే. వి. 1. ఉన్మాదము. లక్ష్మీ. 5, ఆ. 12: చూ, వెఱ్ఱి; విణ. 2. మూఢుఁడు: చూ, స్తబ్ధుఁడు; 3: చూ, వెఱ్ఱివాఁడు.

వేఁపి. దే. వి. రూ-ఏపి. కుక్క. (బేపి అని కొందఱు): చూ, శునకము.(ఇది వేఁగుధాతు కృదంతము.)

వేఁపు. దే. వి. రూ-వేఁపుడు-వ్రేఁపు-వ్రేఁపుడు. (సం).—భర్జనము, భృష్టి.

వేఁపుడు. దే. వి. 1.—పై.—; 2. వేఁచెడు చట్టి: చూ, పాత్రము. 6_రగ; విణ. 3. వేఁచినది.

వేఁపుడుచట్టి. దే. వి: చూ, వేఁపుడు. 2.

వేఁపుడుపిండి. దే. వి. జ్యోతిర్గంధ, వల్లరి: చూ, సాదము (1).

వేఁబోక. దే. వి: చూ, రూ-వేగుఁబోక.

వేకువ. దే. వి: చూ, వేగుజాము.

వేకువతానము. వ్యు. వి. ప్రాతస్స్నానము, అవగాహము: చూ, స్నానము.

వేగ. దే. వి. 1. వడి: చూ, స్యదము; 2. త్వర. భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 25: చూ, సంభ్రమము; క్రి. విశే. 3. త్వరితము: చూ, స్యదము; ద్రి. 4. ఝుడితిత్యర్థకము: చూ, స్యదము.

వేగంటి. దే. ద్రి. (వే + కన్ను) ఇంద్రుఁడు. రామా. 6, ఆ. 104: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

వేగంటికచ్చేరి. దే. వి: చూ, స్వర్గము. సాంబ. దే. 16.

వేగంటికొమరుఁడు. ద్వి. వి. అర్జునుఁడు. సాంబ. దే. 16: చూ, సుభద్రేశుఁడు. [డు. 1.

వేగంటిగొంగ. దే. వి. రక్కసుఁడు: చూ, శాత్రుసుఁ

వేగంటియెక్కుడు. దే. వి. ఐరావతము: చూ, హస్తి.

వేగంటిరాతు గావించినదశి. వా. వి: చూ, సముద్రము.

వేగంటిసైదోఁడు. దే. వి: చూ, విష్ణువు. 1. సాంబ. దే. 4.

వేగన్నులసామి. ద్వి. వి: చూ, వేగంటి.

వేగపడు. మి. అ. క్రి. త్వరపడు: చూ, సంభ్రమించు.

వేగపాటు. మి. వి: చూ, సంభ్రమము.

వేగమధ్యము. అం: చూ, సౌవీరజభాషలు. (చూ, ఉపవిద్యలు. 419 పుట.)

వేగము. సం. వి. అ. పుం. 1. సత్త్వ: చూ, శక్తి. 1; 2. ప్రవాహము: చూ, పల్లవ, 3.=వేగ-వే-వేగిరము. వడి: చూ, స్యదము; 4. విసృష్టఫలము; 5. మలమూత్రాది ప్రవృత్తి; విశే. 6. త్వరితము. హరి. ఉ. 1, ఆ. 75: చూ, స్యదము.

వేగరంజి. అం: చూ, టక్కజభాషలు.

వేగరి. దే. వి. రూ-వేగురి: చూ, వేగువాఁడు.

వేగవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: అశ్వంతరి; అం. 2: చూ, వృత్తము. 1. ("వేసిపాదము లందు మూఁడుపగణములున్న ఒకగురువును, సరి పాదంబుల భ-భ-భ-గగములున్న. 7 యతి.")

వేగి. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, హాయము; విశే. 2. వడిగలది: చూ, సత్వరము; వై. వి.(1)=వ్యాఘ్రి. పులి: చూ, శార్దూలము.

వేగించు. దే. అ. క్రి. జాగరముచేయు. పర. 3, ఆ. 219.

వేగినాటిబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఆంధ్రులు. (వీరు ఋగ్వేదులు. ఆశ్వలాయన సూత్రము వారు.)

వేగిరకత్తియ. వై. విశే. త్వరగలది (ఆఁడుది). రూ-వేగిరకత్తె: చూ, స్త్రీ.

వేగిరకత్తె. వై. విశే.—పై.—విజ. 3, ఆ. 206.

వేగిరకాఁడు. ద్వి. విశే. (విజ. 3, ఆ. 206): అత్రిగాఁడు, తమకి, తుజోగు, పరవాది,. వడికాఁడు. (సం)—అరుఁడు, చపలుఁడు,. జవనుఁడు, జవుఁడు, తరస్వి, ప్రజవి,. వ్యగ్రుఁడు.

వేగిరపడు. వై. అ. క్రి: చూ, సంభ్రమించు.

వేగిరపాటు. వై. వి: చూ, సంభ్రమము. భార. విరా. 2, ఆ. 48-61. [విరా. 5, ఆ. 267.

వేగిరపెట్టు. ద్వి. స. క్రి. త్వరపఱచు. భార.

వేగిరము. వై. వి. 1.=వేగ. వేగము. శీఘ్రము. ఉ, హరి. 6, ఆ. 22: చూ, స్యదము; 2. త్వర. సై. 4, ఆ. 82: చూ, సంభ్రమము. [క్రి. విశే. 3. త్వరితము. పాండు. 4, ఆ. 153: చూ, స్యదము. [కళా. 3, ఆ. 115.

వేగిరించు. వై. అ. క్రి: చూ, సంభ్రమించు.

వేగు. దే. వి. 1: చూ, వేగుజోము; 2. రాజ్య సమాచారము. రామా. 7, ఆ. 49: కొట్టిక కోటి; 3: చూ, వేగువాఁడు; అ. క్రి. 4. ఉదయమగు: చూ, వేవు. తద్వి.—తెల్లగా తెల్లవాఱుటకు.- తెలతెలవాఱు- తెలతెల్ల

వాఱు; 5. శుభోదయమగు: రూ- వేగు. హరి. పూ. 9, ఆ. 87.

వేగుఁజుక్క. ద్వ. వి. శుక్రుఁడు. రామా. 2, ఆ. 102: చూ, రాహువు. 2-గా.

వేగుఁజుక్కవారము ద్వ. వి. శుక్రవారము: చూ, వారములు. [129: చూ, వేగుజాము.

వేగుఁబోక. దే. వి. రూ-వేఁబోక. నై. 7, ఆ.

వేగుజాము. ద్వ. వి. (కళా. 4, ఆ. 112);రూ-వేవుజాము, చీఁకటి, తెల్లవాఱుగ, తెల్లవాఱె, తెల్లవాఱుగడ, పొద్దు- ప్రొద్దు, ప్రేవు, పఱువాయి, వేకువ, వేఁగి, వేగు- వేవు, వేఁబోక-వేగుఁబోక, వేవిన. (సం).-అహర్ముఖము, ఉషఃకాలము, ఉషస్సు, ఉషము, ఔషసి, కల్యము-కాల్యము, తుషారాత్యయము, గోపీతము, గోసంగము, గోసర్గము, గోసము, నిశాంతము,ప్రత్యూషము-ప్రత్యూషము,ప్రభాతము, వ్యుష్టము, సాయోత్సవము. (అవ్య).-ఉపాంసమ్. ("చూ, సూర్యోదయము.")

వేగురిక్క. ద్వ. వి: చూ, వేగుఁజుక్క.

వేగురు. దే. స. బ. వేయిమంది. రూ-వేవురు. (వేయికి సహస్రార్థక బహువచనాదేశము.)

వేగురుఁజుక్క. ద్వ. వి. (వేగు + చుక్క): చూ,రూ-వేగుఁజుక్క. పా. 2, ఆ. 58.

వేగురులు. దే. వి. బ:చూ, వేగరి. (ఇట్లు వేగులవారు-వేగులు-వేగువారు.)

వేగువాఁడు. దే. వి. చారుఁడు. రా. యు, కాం. 172: చూ, సందేశహారుఁడు.

వేచు. దే. అ. క్రి. 1. గర్వించు: చూ, హంకరించు; స. క్రి. 2: చూ, ప్రతీక్షించు.

వేచెంగలపాగ. దే. వి. సహస్రఫణుఁడు: చూ, సర్పము.

వేటు. దే. వి. రూ-వ్రేటు- వేఁత- వ్రేఁత. 1. వేయుట; 2. దెబ్బ: చూ, హతి.

వేట్క. దే. వి: చూ, సంతోషము.

వేడబము. వై. వి. 1. బొంకు: చూ, వితథము; 2 కుతూహలము: చూ, వ్యసనము. 8; 3.=విడంబనమ్. దగా: చూ, వంచన; 4.=విడంబనమ్: చూ, వేసము. కాశీ. 5, ఆ.75; 5.=విడంబనమ్. మాయ. ఉ, రా. 5, ఆ. 228: విడంబన-విడంబనము: చూ, మాయము. 1. తద్వి.—(సం) యక్షిణి.

వేడము. వై. వి.=వేలా. మండలాగ్రము: రూ-వేలము. [కళా. 6, ఆ. 222.

వేడించు. వై. స. క్రి =వేష్టన: చూ, వేష్టించు.

వేడు. దే. అ. క్రి: చూ, వాంఛించు.

వేడుక. దే. వి. రూ-వేడ్క. 1: చూ, సంతోషము; 2: చూ, వాంఛ. భో. 4, ఆ 235; 3. కుతూహలము: చూ, వ్యసనము. 8; 4:రూ-వేడ్క. (సం):-వినోదము; 5.వినోదకార్యము:చూ,గోష్ఠి. 2-3; విశ. 6. వినోదకరము. "అది విన విన వేడుక."

వేడుకకత్తియ. ద్వ. వి. రూ- వేడుకకత్తె- వేడ్కకత్తె. 1. జారిణి: చూ, స్వైరిణి; 2: చూ, వేశ్య. [3, ఆ. 31.)

వేడుకకత్తె. ద్వ. వి. -పై.-(వేశ్యకు.- రాజ.

వేడుకకాఁడు. దే. వి. రూ-వేడ్కకాఁడు. 1.జారుఁడు. శకుం. 4, ఆ. 44; ఉ, రా. 4, ఆ. 204: చూ, విటుఁడు; వా. 2. ఆనందుఁడు:చూ, హృష్టుఁడు;విశ. రూ-వేడ్కకాఁడు. 3. కుతూహలపరుఁడు; 4. అపేక్షకుఁడు; 5. క్రీడాసక్తుఁడు.కాశీ. 6, ఆ. 50; 6. వినోదకరుఁడు.

వేడుకచెలి. దే.వి:చూ,వేశ్య. పాండు. 2,ఆ.13.

వేడుకజూదము. ద్వ. వి. కరిఖలము; చూ, వ్యవహారము. 4.

వేడుకపడు. ద్వ. అ. క్రి. రూ-వేడ్కపడు. 1.కుతూహలపడు; స. క్రి.2:చూ,వాంఛించు.

వేడుకసేయు. ద్వ. అ. క్రి. —పై.— రూ—వేడ్క—సేయు. [పరివేష్టింపఁజేయు.
వేడెపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. (వేడెము + పెట్టు)
వేడెము. వై. వి.=వేష్టన. 1. వేచితము: చూ, హయము; 2. మండలగతి.
వేడ్క—. దే. వి, విణ: చూ, రూ—వేడుక.
వేడ్క—కత్తె. ద్వ. వి: చూ, రూ—వేడుకకత్తియ.
వేడ్క—కాఁడు. దే. వి, విణ: చూ, రూ—వేడుకకాఁడు.
వేడ్క—కోమ. దే. వి: చూ, వేశ్య.
వేడ్క—పడు. ద్వ. అ. క్రి, స. క్రి: చూ, రూ—వేడుకపడు.
వేడ్క—సేయు. —పై.—
వేణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అనేక ప్రవాహములయొక్క కూడిక: చూ, సంభేదము. 1; ఇ, ఈ. స్త్రీ. 2.=వేనలి. సర్పాకారముగ అల్లినజడ: రూ—ప్రవేణి, వేణిక. తద్వి.—(తె).—సింపిణి: చూ, వేనలి; ఈ. స్త్రీ. 3. కాలువ: చూ, ప్రదిని. 2 (నది.); 4. డాపరడంగి*: చూ, విషనాశని.
వేణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వేణి. 2.
వేణివేధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జలగ: రక్తప, శుక్తి: చూ, బుడ్డపిడుఁదు.
వేణీసంహారము. అం. (ఈగ్రంథమును భట్టనారాయణుఁడువ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.
వేణుకము. సం. వి. అ. న. రూ—వైణుకము. 1. ఏనుఁగును పొడిచెడి బరికోల: చూ, తోతి. 4 (బాణము. 1—౨౧—౭౮); 2. పసులను దోలెడుమునికోల: చూ, సిల్లు.
వేణుకాఖ్యము.అం:చూ,తిర్యక్కరణబంధములు.
వేణుగోత్రము. అం: చూ, గోత్రము. 13.
వేణుధ్మఁడు. సం. వి. అ. పుం. పిల్లంగ్రోవియూఁదువాఁడు: చూ, వైణవికుఁడు.
వేణునాదానములు.అం:చూ, వ్యవహారపదములు.
వేణులావకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: కటకారుఁడు, కులకుఁడు—కులికుఁడు—కులుఁడు, కులశ్రేష్ఠుఁడు—కులశ్రేష్ఠి, బురుడుఁడు. (తె).—ఏతుల, చేఁపల్లువాఁడు, దబ్బవాఁడు, మేదరవాఁడు—మేదరి. [ములు.
వేణువిదారితము. అం: చూ, ఉత్తానకరణబంధ
వేణువు. సం. వి. ఉ. పుం.=వెదురు. 1: చూ, వెదురు; 2. పిల్లంగ్రోవి: చూ, వీణ. 1—౫౬; 3. ఒకరాజు: చూ, హంసుఁడు. 5 (రాజు); అం. 4: చూ, అవరోహివర్ణగతాలంకారములు; 5: చూ, ఆరోహివర్ణగతాలంకారములు; 6. చూ, సంచారివర్ణగతాలంకారములు; 7: చూ, ప్రణవనాదములు; 8: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు (బాణము. 1)
వేతనము. సం. వి. అ. న. జీతము: చూ, సంబళిక. 2.
వేతసన్యాయము. అం. ప్రబ్బలిచెట్టు ఏటిరొడ్డుననుండి నీరువచ్చినపుడు వంగి నీరు పోయినపుడు మరలనిలఁబడునను రీతి.
వేతసము. సం. వి. అ. పుం. ప్రబ్బలి*: చూ సహస్రవేధి. 2.
వేతస్వంతము. సం. విణ. (త్. ఈ. త్) మిక్కుటమైన ప్రబ్బలుగలది (దేశము.)
వేత్తృ. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ) తెలిసినవాడు: చూ, సముద్ధుఁడు. [హస్తుఁడు
వేత్రధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వేత
వేత్రము. సం. వి. అ. న. 1: ఛడి, యష్టి, పకము, శబ్దపతి. (తె):—చివర—చివ్వ, చేకఱ్ఱ, చేపక—చేవ్వ—జావ్వ, జాఁక, పేజావ్వ, పేపబెత్తము, పేము—ప్రేము, బరిబెత్తము—బెత్తు, బ్రిద్ద, రువ్వ, లాతము—లాతాము, సజ్జినకోల, తద్వి.— ౧. రౌవేత్రమునకు.—ఔశీరము, దండము, వేత్రవ (తె).—ఉండకోవి, లాతము—లాతావ

౨: (తె).—గొణుకుకఱ్ఱ; ౩: కరము, దండము, లఘుడము. (తె).— దుడ్డు-దుడ్డు, దుడ్డుఁగఱ్ఱ, దుడ్డుఁగోల, లగుడము_ లవుడి, లాఠీ, లోడి; ౪: (తె).— బడియ- బడె; ౫: కాష్ఠము, దాఁడువు, విసారము. (తె).- కఱ్ఱ, కొయ్య; ౬:- (చూ, వెదురు.) ("చూ, సమిధ."); పుం. 2. బెత్తపుచెట్టు: ఉండకోల, పేము_ప్రేము, బెత్తము- బెత్తు, బ్రిద్ద, సజ్జనకోల. (సం).— అర్క- మచ్చంది, అర్పము. తద్వ.-(తె).-వేవపాద.

వేత్రవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొకనది: చూ, నది. 1563 పొరట.

వేత్రహస్తుఁడు. సం. వి. అ.పుం: వేత్రధరుఁడు, ప్రతిహారి-ప్రతీహారి- ప్రతిహారుఁడు-ప్రతీహారుఁడు. (తె).—కటిక, కట్టిక, కటికవాఁడు- కటికివాఁడు- చోపుదారుఁడు, నకీబు, పడిహారి-పణిహారి- పడిహారుఁడు-పణిహారుఁడు, (బ) బ్రిద్దలవారు, రిక్కలు.

వేదండము. సం.వి.అ.పుం.ఏనుఁగు: చూ, హస్తి.

వేదకబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఆచార్యఅను బ్రాహ్మణులు.

వేదకాలము. పా. ("వేదకాలముక్రీస్తు పూర్వము 1200 సంవత్సరములకు దాఁటదని మోక్షమూలరును, 1500 సంవత్సరములని మేగ్డోనలును, 2000 సం॥రములని విట్నీపండితుఁడును, 2800 సం॥రములని బ్రిన్‌హోపరును, 4000 సం॥రములపైమాటయని జాకోబీపండితుఁడును వక్కాణించెను." ప్రాచీనార్యావర్తదేశమునకు నాలుగు సరిహద్దులుగా నాలుగుసముద్రములును మున్నొకకాలమున నుండినట్లును యీసముద్రము లంతరింపక పూర్వము ఋగ్వేదము పుట్టెనని దాసుగారనిరి. దీనినిబట్టి లక్షయేండ్లనవచ్చెను. కావున వేదకాల నిర్ణయమున నిర్వివాదమైన సిద్ధాంతము లేదు.") [బ్రహ్మ. 1.

వేదగర్భుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నలువ: చూ,

వేదన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: రూ-సంవేదము. (తె. వ).—చిమ్మ, నొవ్వి-నొవ్వు-నోవి_నోవు. తద్వ.—౨: (తె).— చిమ్మచిట్లు; ౩: అమానస్యము- అమనస్యము. (తె).— బిడ్డకుట్టు; 3: కారణ, కారిక, యాతన, విఘణి. (తె).—కాఁతియ, తినుకు, తీపు; 2. తెలివి: చూ, హృల్లేఖము. 2; అం. 3: చూ, బౌద్ధశాస్త్ర స్కంధములు.

వేదనాస్కంధము. అం: చూ, వేదన. 3.

వేదభాష్యములు. అం: ఋగ్భాష్యము (సాయణాచార్యకృతము.), సామవేద ఋగ్భాష్యము (భారతస్వామి కృతము.), కృష్ణయజుర్వేద భాష్యములు (భట్టభాస్కర మిశ్రుఁడు వ్రాసెను.), శుక్లయజుర్వేద భాష్యములు (మహీధరాచార్య విరచితము), ఉపనిషద్భాష్యములు శంకరులు, ఆనందతీర్థులు, జయతీర్థభిక్షువు, విశ్వేశ్వరతీర్థులు, నరసింహాయతి, కృష్ణాచార్యాదులును, శరాది భాష్యములు కొన్నిఁటికి వ్యాసతీర్థ, వేదేశ భిక్షుక, శ్రీనివాసాచార్యాదులు టీకావివరణాగులును, ఛాందోగ్య మాండూక్యాదులు కొన్నింటికానందతీర్థుల భాష్యముగాక రాఘవేంద్రయతికృతయర్థ సంగ్రహములుఁగూడ గలవు. విద్యాధిరాజాది మునీంద్రులు ఛాందోగ్యాదులకుభాష్యములు వ్రాసిరి. ఇత్యాది.)

వేదము. సం. వి. అ. పుం. (దీనిచేత ధర్మాధర్మముల నెఱుఁగుదురు): ఆమ్నాయము, ఆపారము, ఋషి, ఛందస్సు, నిగమము, ప్రవచనము, బ్రహ్మ-బ్రహ్మము, శాఖి, శివము, శ్రుతి. (తె).— ఉడివోనిపలుకులు, చేదువు, తొలిచేదువులు- తొలువేదువులు- తొల్పదువులు, తొలుఁబలుకులు, తొలుమి-

ముకులు, పెనుమినుకులు, ప్రాఁగబ్బములు, ప్రాఁజేదువులు, ప్రాఁతఁబలుకులు, ప్రాఁబలుకులు- ప్రాఁబల్కులు, ప్రామినుకులు- ప్రామిన్కులు, మినుకులు- మిన్కులు, మొదటిపలుకులు; తద్వి.- ౧: చూ, వాఙ్మయము; ౨: చూ, బ్రాహ్మణములు; ౩: చూ, తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణము, తైత్తిరీయ సంహిత; ౪: చూ, ఉపనిషత్తులు 7-9-11-13; 8-10-12-14; ౫: చూ, ఋగ్వేదము; ౬: చూ, యజుర్వేదము; ౭. (మంత్రము): చూ, అథర్వణవేదము; ౮. (ఉద్గీథము, గాంధర్వి): చూ, సామవేదము; ౯: చూ, మహావిద్యలు; ౧౦. వ్యాసప్రోక్తమైన ఐదవవేదము: భారతము; ౧౧. వేదోపాంగములు.- మీమాంస, న్యాయశాస్త్రము, పురాణము, ధర్మశాస్త్రము (స్మృతి): (చూ, ఉపవిద్యలు 15-16-17-18); ౧౨:- చూ, వేదాంగములు; ౧౩: చూ, ఉపనిషత్తులు; ౧౪. వేదస్వరములు:- ఉదాత్తము, అనుదాత్తము, స్వరితము: (చూ, స్వరము. 2); ౧౫. అష్టకమునకు ప్రశ్నలును ప్రశ్నకు అనువాకములును అనువాకములలోనుండి కండికలు లేక పంచాశత్తులుగాను విభజింపఁబడినవి. (౧): అష్టకము. (తె). అట్టము- అట్టము; (౨): ప్రశ్న-ప్రశ్నము. (తె).- పన్నము; (౩): అధ్యాయము, అనువాకము. (తె).—అజ్జము; (౪): పంచాశత్తు లేక కండిక. (తె) పనస (ఏఁబదిపదముల సమూహము); ౧౬. కొన్ని యనువాకముల గల వేదభాగమునకు.— ప్రపాఠకము; ౧౭: అగ్నిహోత్రివి - ఆరాధించు వేదభాగమునకు.—అగ్నిముఖము; ౧౮: చూ, అంతర్యామి బ్రాహ్మణము; ౧౯. ద్రావిడ వేదములోనిభాగమునకు.—ప్రాకారము; ౨౦. ప్రకరణముల సమాహారమునకు:—ఆహ్నికము; ౨౧. యజుర్వేదమునందలి పరాయితములో మూఁడవ అష్టకమునందు ఒకపన్నమునకు.— అష్టకము, ఋక్-ఋక్కు. (తె).—అజ్జము, అట్టము-అట్టము; ౨౨. వేదభాగమునకు:—తంత్రము, శాఖ: ౨౩: అసాత్రిమణి; ౨౪. వేదవాక్యమునకు.—(తె). మిడియ; ౨౫. వేదపాఠమునకు.—బ్రహ్మయజ్ఞము; ౨౬. సామవేదప్రకరణమునకు.—ఉద్గీథము; ౨౭. సామవేదభాగమునకు.— ఉద్గీథము; ౨౮. బ్రహ్మయొక్క మొదటిజ్ఞాత రూపమైన వేదమునకు.—శోపజ్ఞము; ౨౯. సామవేదవేత్తకు - గిష్ణుఁడు (వు); ౩౦ వేదాంతమునకు.—ఉపనిషత్తు, ధర్మము, నైగమము, వేదాంతము; ౩౧: చూ, కల్పము. 15; ౩౨: చూ, కల్పసూత్రములు; ౩౩: చూ, ఓమ్; ౩౪: చూ, గాయత్రి; ౩౫: చూ, మంత్రము; ౩౬. వేదమునందు కొంతిభాగమునకు సంహిత. ఇత్యాది; జా. 2. ప్రమాణము. "వారివచోగుంభము వేదమే కప్రలవారింపందరంటే." (శ్రీనివాసవిలాసము.)

వేదముఖ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. జివ్వాజిపిల్లి: చూ, మార్జాలము. 1-3 (పునుఁగుఁబిల్లి అని కొందఱు.) [చూ, షడ్గ్రంథ.

వేదముఖ్యము. సం. వి. అ. పుం. కఠోరము*;

వేదవతి. అం: చూ, మాళవ పంజమిజభాషలు.

వేదశాఖలు. పా. ఋగ్వేదమునకు 21 శా, సామ 1000 శా, యజు 101 శా (కొందఱిమతము 109), అథర్వ 9 శా (కొందఱిమతమున 15 శా. గలవు.) (వీనికన్నిటికి నొక్కొక్క యుపనిషత్తు కలదని చెప్పుచే ముక్తికోపనిషత్తు 108 ఉపనిషత్తులను చూపినది. ఇవి సటీకములు.): చూ, ఉపనిషత్తులు.

వేదశాస్త్రాభ్యాసము. అం; చూ, వినయమువులు.

వేదస్వరములు. అం: చూ, వేదము. 1-౧౮.

వేదాంగములు. అం: చూ, ఉపవిద్యలు. (1. శిక్ష.- వర్ణస్వరస్థాన ప్రయత్నాదులను శిక్షించునది; 2. వ్యాకరణము.— ప్రకృతిప్రత్యయ పదస్వరూప తదర్థాదులు వివరించునది; 3. ఛందస్సు.- మంత్రముల వృత్తలక్షణములను నిరూపించునది; 4. నిరుక్తము - శబ్దముల యర్థములను నిరపేక్షముగా నిర్వర్తించునది; 5. జ్యోతిషము.— యాగాదుల యాచరణమునకును, తదర్థసిద్ధికిని దగిన గ్రహనక్షత్రాదుల యుదయాస్తమయాదులను దెలుపునది; 6. కల్పము.— యాగప్రయోగమును సమర్థించునది.) [1-౩౦.

వేదాంతము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వేదము.

వేదాంతి. సం. వి. న్. పుం. 1. వేదాంతము తెలిసినవాఁడు: గిష్ణుఁడు(ు), బ్రహ్మవాది. తద్వి.—౧: చూ, వేదము. 1-౨౯; ౨. వేదము తెలిసినవానికి.- త్రైవిద్యుఁడు; 2. బ్రహ్మచారి: చూ, వటువు. [ఉపదేశకులు.

వేదాధ్యయనము చేయించినవాఁడు. అం: చూ,

వేది. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. 1. యజ్ఞాదులకై చేదరముగా నేర్పఱచినతిన్నె: చూ, వేదిక; 2. తిన్నె: చూ, వేదిక; 3. ముద్దుటుంగరము: చూ, పావణిక. 2 (భూషణము.2-౧౨-(౨)); ఇ. న్. పుం. 4. విద్వాంసుఁడు: చూ, సుధి; న్. 5. నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1; విణ. 6. తెలిసినవాఁడు: చూ, సమర్థుఁడు.

వేదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: అంకపాళి-అంకపాళిక, జాంగలము, వితర్ది, వేది, వేదిక. (తె).- అరఁగు-అరుఁగు-అఱుఁగు, జగతి, జగిలె-జగ్గిలె-జవిలె, తిన్నియ-తిన్నె-తీనియ-తీనె. తద్వి.—౧:- చూ, వేది. 1; ౨. రత్నఖచితవేదికకు.— ఏ; 3: హాస్తినఖము; ౪: (తె).—పుట్టకోట; ౫. లోపలితిన్నెకు.-వరండము; ౬. యజ్ఞమున వేదికమధ్యమునకు.—వరండము.

వేదిమధ్యము. అం: చూ, యతిప్రాణము.

వేదీశుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వేది. 5.

వేదు. దే. వి. 1. గంధము: చూ, వాసన; 2. వికటగంధము: చూ, వాసన; 3: చూ, వైరస్యము; బ. 4. వెగటుమాటలు.

వేదోదయుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సూర్యుఁడు.

వేద్యము. సం. విణ. తెలియఁదగినది: జ్ఞేయము, జ్ఞాతవ్యము.

వేధ. సం. వి. స్. పుం. 1. నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1; 2. వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 3. విద్వాంసుఁడు: చూ, సుధి. [సిరము.

వేధకము. సం. వి. అ. పుం. కర్పూరము: చూ,

వేధము. సం. వి. అ. పుం. తొలిపుచ్చుట.

వేధముఖ్యకము. సం. వి. అ. పుం. రూ- వేదముఖ్యకము: చూ, షడ్గ్రంథ*.

వేధించు. సం. స. క్రి. 1: తూఁటాడు; 2. బాధించు: చూ, హింసించు. 2.

వేధితము. సం. విణ. 1. తొలిపుచ్చఁబడినది; 2. బాధింపఁబడినది: చూ, హింసితము.

వేధ్యము. సం. వి. అ. న. 1. గుఱి: చూ, సూటి. 1 (లక్ష్యము. 1.); విణ. 2. తొలిపుచ్చఁదగినది.

వేనలి. దే. వి. కేశము: చూ, వెండ్రుక. 1; తద్వి.—౧.=వేణి: కొప్పు, కొప్పెద, తుఱుము, వెద. (సం).—కబరి-కవరి, కరవి, కూటకము, కేశవేశము, కేశగర్భకము, ధమ్మిల్లము-ధమ్మిల్లము, మౌళి; ౨: తుఱుము. (సం).—కుసుమగర్భకము, కేశబంధము, కురుంభము; 3: గంటు, దుయ్యముడి-దూముడి- దూయముడి, ముడి. (సం).—కేశకలాపము, గ్రంథి; ౪: కీలుగంటు-కీల్గంటు (కీలుజెడ-కీల్జడ, కీలుముడి—

కీల్మ్రుడి); ౫: అల్లికజడ, జిగ, సిరి, వేనలి. (సం). కవుర్య, కుధము, కోటిరము, జట, ప్రవేణి, వేణి, వేణిక; ౯: పింపిణీ. (చూ, వెండ్రుక.) [సంఖ్య. 1.

వేనవేలు. దే. విశ. బ. పెక్కు-వేలు: చూ,

వేను. దే. వి. చోటుమాట: చూ, శబ్దము. 2.

వేపథువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. (చూ, లోలము. 1-౧): కంపము. (తె) వడుకు, వడఁకు; 2. స్వరకంపము. [ము. 1 (లోలము. 1.)

వేపనము. సం. వి. అ. న. కంపనము: చూ, స్ఫార

వేపితము. సం. విశ. కంపితము: చూ, స్ఫారము. 1 (చలితము.) [సరి. 2 (మగ్గము.)

వేమము. సం. వి. అ. పుం. నేతపలక: చూ,

వేమరు. దే. ద్రి. క్రి. విశ. మాటిమాటికి. రూ-వేమారు-వేమఱు-వేమాఱు: చూ, శశ్వత్తు. 1.

వేమఱు. దే. ద్రి. క్రి. విశ.—పై.—

వేమారు. దే. ద్రి. క్రి. విశ.—పై.—

వేమాఱు. దే. ద్రి. క్రి. విశ.—పై.—

వేము. దే. వి: వేఁప*. (సం).—అరిష్టము, అర్క-పాదపము, అవటము, కషాయి, కాకేష్టము, కైటర్యము, ఛర్దనము, చీర్ణపర్ణము, నింబము, పారిభద్రము, పిచుమందము-పిచుమర్దము, పూలకిము, సర్వతోభద్రము, సాలము, హింగునిర్యాసము. తద్వి.—౧: పెద్ద వేము. (సం).—కాకాండము, కాకాంధము, కార్ముకము, కేశముష్టి, కైటర్యము, మహానిష్టము, హిమద్రుమము; ౨: తురక వేము*. ("చూ, హింగునిర్యాసము.")

వేయంచేలవాలు. ద్వ. వి. శతారము, విష్ణుచక్రము: చూ, బాణము. 1-౭౨-౭౫. (ఆఁడ వజ్రాయుధము.)

వేయి. దే. సం. చూ, రూ-వే. 1.

వేయిచేతులదొరకొడుకు. ద్వ. వి. కార్తవీర్యార్జునుఁడు: చూ, సహస్రబాహువు.

వేయిమొంగలపాగగలదిట్ట. ద్వ. వి: చూ, శివుఁడు.

వేయిచేతులదిట్ట. ద్వ. వి. సహస్రకరుఁడు: చూ, సూర్యుఁడు.

వేయు. దే. స. క్రి. రూ-వేయు: చూ, వైచు. 1-2-3; 4. విగవిసము: చూ, విసర్జించు; 5. పెట్టు: చూ, హావణించు; 6. (దెబ్బ) కొట్టు: చూ, రూ-వేయు. 1; 7. నఱకు: చూ, రూ-వేయు. 2; 8: పొడుచుకొను: చూ, రూ-వేయు. 3.

వేరమి. వై. వి.=వైరమ్. (రూ-వేరము): చూ, వైరము. భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 74.

వేరము. వై. వి. 1.—పై.—; 2. వేగము: చూ, స్యాగము.

వేరు. దే. వి. 1. చెట్టుయొక్క-మూలము: గడ్డ-గెడ్డ, దుంప, మోసు. (సం).—అంఘ్రి, చరణము, నేత్రము, పదము-పాదము, బుధ్నము-బ్రిధ్నము, మూలము, శఫము. తద్వి.—౧. ద్విబీజదళవృక్షములవేరు.-కుంకటివేరు, కూఁకటివేరు (తల్లివేరు); ౨. ఏకబీజదళ వృక్షముల వేళ్లు.—(గుబురువేళ్లు,) జల్లివేళ్లు, నారవేళ్లు; ౩. పసుపుగడ్డవు.—కొమ్ము; ౪: అల్లమునకు.-(చూ, శృంగబేరము); ౫: శలాటువు; ౬: (చూ, సన్నరాష్టము); ౭: (చూ, వృక్షము); స. ఏ. 2. అన్యము. భార. ఉద్యో. 2, ఆ. 116: చూ, వేఱు. 3.

వేరుపడు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-వేఱుపడు.

వేరుపనస. ద్వ. వి. వేరునందు పండు పండెడు పనస*: (సం).—అంఘ్రిపనస, బహిర్గంధిఫలము. తద్వి.—౧: పనస. (సం) —కంటకఫలము-కంటకిఫలము-కంటఫలము-కంటాఫలము-కంటకాలము, చంపకోల్వము, పనస, మురజఫలము; ౨: కొమ్ముపనస. (సం).—కాష్ఠ .౩: (చూ, పంపరపనస); ౪:

(చూ, పుల్లపంపరపనస); 3. పూయక కాచెడు పనసచెట్టునకు.-(సం).-వనస్పతి.

వేరుపరువు. దే. వి. కడుగు: చూ, శోధనము.

వేరువిత్తు. దే. విణ. 1. నాశకము: చూ, సంస్థ.3; 2: చెఱుచువాఁడు, తుట్టు, విసపాలవిత్తు. (సం).-నాశకుఁడు.

వేర్పడు. ద్వి. అ.క్రి: చూ, రూ-వేరుపడు.

వేర్పాటు. ద్వి. వి. 1: చూ, రూ-వేఱుపాటు. 1; 2: చూ, వైరము.

వేఱడము. దే. వి: చూ, వేఱుపాటు. 1.

వేఱయినవాఁడు. దే. విణ: రూ-వేఱైనవాఁడు, అంది పొందనివాఁడు, ఉన్నవాఁడు, ఎడకడవాఁడు, ఎడవాఁడు, ఎదురు, ఒండొకఁడు, ఒకరుఁడు-ఒకరువుఁడు, ఒకోఁడు-ఒకోరుఁడు-ఒకోరువుఁడు, ఒకఁడు-ఒక్కఁడు, ఒక్కరుఁడు-ఒక్కరువుఁడు, ఒక్కొఁడు-ఒక్కొరుఁడు-ఒక్కొరువుఁడు, ఒడ్డు, కడవాఁడు, తేగకాఁడు, పరాయివాఁడు, మఱియొకఁడు, రిత్తకాఁడు, వింతవాఁడు. (సం. వ).— అన్యతరుఁడు, అన్యుఁడు, ఇతరుఁడు, పరుఁడు.

వేఱెడి. దే. విణ. 1. వెఱ్ఱివాఁడు: చూ, వెఱ్ఱి 3; 2: వెఱ్ఱిది: చూ, వీఱేఁడి. 3; 3. అవివేకి. భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 107: చూ, స్తబ్ధుఁడు.

వేఱేఁడించు. దే. స. క్రి. అవివేకమొందఁజేయు.

వేఱిమి. దే. వి: చూ, వేఱుపాటు. 1.

వేఱు. దే. వి 1: చూ, వేఱుపాటు. 1; 2. (భేదము) చతురుపాయములలో నొకటి: చూ, ఉపాయములు; స. ఏ. 3. (భార. విరా. 1, ఆ. 76.) :రూ-వేరు, అన్నెము, ఎడకడ, ఎరవు, ఒండు, ఒండువలను, ఒకటి, కడమ, తక్కు, పరాయి, పఱ, పెర-పెఱ, మఱియొకటి, మాఱు, లాఁతి, వింత.

వేఱుపడు. ద్వి. అ. క్రి: రూ-వేరుపడు-వేర్పడు-ఏరుపడు-ఏర్పడు, ఎడఁబాయు-పెడఁబాయు, ఎడచుగు, కత్తిరిల్లు, కెడయు, కెడించు, గాతికలఁగు, గివురు, చెంగు, తెగుపడు, తొట్రిలు-తొట్రిల్లు, పాయు, ప్రవిచ్చు, సేటాడు, మార్పడు-మాఱుపడు, విజ్జోడుపడు, విరిపోటుసేయు, వీడు, సీడుపడు-వీడువడు, వీడ్వడు, సెంపరలాడు, వేఱుపోవు. (సం).— భేదిల్లు. తద్వి.-అతలకుతలపడు, ఉత్తలపడు, ఎదురెక్కు, తగఁబడు, తారుమారగు-తాఱుమాఱువడు, పల్లటిలు-పల్లటిల్లు. (మి).— వ్యత్యస్తమగు. ("చూ, స్ఫోటించు.")

వేఱుపఱచు. వా. స. క్రి: చూ, విభజించు.

వేఱుపాటు. ద్వి. వి. రూ-వేర్పాటు. 1. భేదము: చూ, వ్యత్యయము. తద్వి.- పృథగ్భావమునకు.- (సం).— పార్థక్యము; 2: చూ, వైరము. [(ప్రే. వేఱుపుచ్చు.)

వేఱుపోవు. దే. అ. క్రి: చూ, వేఱుపడు.

వేఱుబందము. ద్వి. వి. వేఱుపాటు: చూ, వ్యత్యయము.

వేఱువేఱగు. వా. అ. క్రి:(సం)-ప్రత్యేకించు.

వేఱువేఱు. వా. వి: విడిపట్టు. (సం).— ప్రత్యేకము.

వేఱుసేయు. దే. స. క్రి. విభాగముచేయు.

వేఱైనవాఁడు. దే. వి: చూ, రూ-వేఱయినవాఁడు.

వేల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చెలియలికట్ట: చూ, రోధస్సు; 2. పొలిమేర: చూ, సీమ. 1; 3. ఉప్పెన: చూ, సముద్రము; 4. రాజభోజనము: చూ, సాపాటు; 5. అనాయాసమరణము: చూ, సావు; 6. వ్యాధి: చూ, మానువు. 4 (రోగము. 1.); 7. బుధునిభార్య: చూ, సహధర్మిణి (భార్య. 1-ర౦.).

వేలము. వై. వి. 1.=వేలా: చూ, రూ-వేడము; 2: శిబిరము: చూ, స్కంధావారము. 1;

3. వేగము: చూ, స్వేదము; 4: రూ-ఏలము-ఏలాము, పాట, సేలు. "వేలము పాడు చేస్నారు." [2: చూ, రూ-వేళంకోళము.

వేలాకోలము. దే. వి. 1: చూ, వెఱ్ఱి. 1; వా.

వేలిమి. దే. వి. రూ-వ్రేల్మి. 1: చూ, హోమము; 2: చూ, యజ్ఞము. [వేలిమికఱ్ఱ.)

వేలిమికట్టియ. ద్వ. వి: చూ, సమిధ. 1. (ఇట్లు

వేలిమిబొట్టు.ద్వ.వి.రక్ష:చూ,సిగరి.1(భస్మము).

వేలు, దే. వి. రూ-వ్రేలు. 1. అంగుళి: చూ, హస్తము; 2. అంగుళము: చూ, హస్తము; స. బ. 3. వేయికి బహువచనరూపము. "పదివేలు, అయిదువేలు."; అ. క్రి. 4: చూ, వ్రేలాడు; 5. మునకవేయు: చూ, స్నానమాడు.

వేలుచు, దే. స. క్రి. హోమాగ్నియందు నేయి మొదలగువాని సమర్పించు: రూ-వేల్చు.

వేలుపు. దే. వి: రూ-వేల్పు. అంకుఁడు, ఈసరుఁడు, వేదలుకాఁపు, చావనివారు, జన్నపుఁదిండి, జియ్య, జేజ-జేజే, తక్కురుఁడు-ఠాకురు, తెలుగంటి, తొలిపేల్పు పగతురు, దయ్యము, దేవర-దేవుఁడు, పల్కుటల్గుమేటులు, బాసవాలు, బాసవాలు దిట్టరులు, బుదుఁడు, మింటితెరువరి, ముదియనివారు, మూపోకలాఁడు, వినుదిమ్మరి, నుకులు. (ఇందుకొన్ని బహువచనపదములు చూపఁబడెను.)(సం).-అగ్నిముఖుఁడు, అదితినందనుఁడు, అనిమిషుఁడు, అనిమేషుఁడు, అప్రమేయుఁడు, అమరుఁడు, అమర్త్యుఁడు, అమృతాంధసుఁడు, అమృతుఁడు, అస్వప్నుఁడు, ఆదితేయుఁడు, ఆదిత్యుఁడు, ఊ, ఋ, ఋభువు, ఋషి, ఌ, క్రతుభుజుఁడు, ఖగుఁడు, ఖచరుఁడు (ఖేచరుఁడు), గీర్వాణుఁడు, తక్కురుఁడు, త్రిదశుఁడు, త్రిదివేశుఁడు, దానవారి, దివిజుఁడు, దివిషదుఁడు, దివౌకసుఁడు, దేవుఁడు, దైత్యారి, దైవతము, దైవము, నిర్జరుఁడు, నిర్గణుఁడు, నిలింపుఁడు, పూజితుఁడు, బుధుఁడు, బృందారకుఁడు, మరుత్తు, లేఖుఁడు, విబుధుఁడు, వివస్వంతుఁడు, సుపర్వుఁడు, సుమనస్సు, (బ)సురలు.తద్వి.-గ(సం) -వియచ్చరుఁడు, ౨: (సం).—కృత్తి, కృత్య, దేవత; ౩: తిమ్మప్ప, తిమ్మప్పఁడు. (సం).—వేంకటేశ్వరస్వామి; ౪: దేవగణ విశేషము:—కార్తికి, కుబేరుఁడు(చూ, దేవతాభేదము.); ౫: దేవతలగుంపునకు.—(సం) విబిన్నత్కము;౬:చూ, దేవతలు.(చూఅనుబంధములో); 2. దేవతాస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 3: చూ, జ్యోస్యము.

వేలుపుఁజెట్టు. దే. వి: ఈగిమ్రాను (ఈవిమ్రాను), ఈవులమ్రాను, కడలికానుపు, జోల్మొలక, తెలుగంటిమ్రాఁకు, తెల్లమ్రాను, పుడుకుమ్రాను, పెట్టుఁజెట్టు, మింటిఁజెట్టు, మేచ్చేలచెట్టు, వాడనిపువ్వులమ్రాను, వినుమ్రాను, వెలిమ్రాను, వేలుపుమ్రాను-వేల్పుమ్రాను. (సం. ప).—అబ్జము, అబ్ధిజము, కల్పకము, కల్పపాదపము, కల్పము, కల్పవృక్షము, దేవతరువు, పారిజాతకము-పారిజాతము, మందారము, సంతానము, హరిచందనము. (ఇవి 5—మందారము, పారిజాతము, సంతానము, కల్పవృక్షము, హరిచందనము.)

వేలుపుఁదెరువు. దే. వి. రూ-వేల్పుఁదెరువు: చూ, సురవర్త్మము. [బ్రహ్మ. 1.

వేలుపుఁబెద్ద. ద్వ. వి. సురజ్యేష్ఠుఁడు: చూ,

వేలుపుగమికాఁడు. దే. వి. 1.—పై—; 2: చూ, స్కందుఁడు.(రూ-వేల్పుగమికాఁడు.);

వేలుపుగాణ. ద్వ. వి. రూ-వేల్పుగాణ. గంధర్వుఁడు. (చూ, దేవతాభేదము).

వేలుపుగిడ్డి. ద్వ. వి. కామధేనువు. కాశీ. 6, ఆ. 61: చూ, ధేనువు. [డు: చూ, సన్యాసి.
వేలుపుజడదారి. ద్వ. వి. సురమౌని. శారదుఁ
వేలుపుటావు. దే. వి. రూ-వేల్పుటావు: చూ, వేలుపుగిడ్డి.
వేలుపుటెంకి. దే. వి: చూ, రూ-వేల్పుటెంకి.
వేలుపుటేఱు. దే. వి. రూ-వేల్పుటేఱు. సురనిమ్నగ, గంగ: చూ, నది.
వేలుపుటేలిక. దే. వి: చూ, వేలుపుఱేఁడు.
వేలుపుటొజ్జ. ద్వ. వి. బృహస్పతి: చూ, సురాచార్యుఁడు. [ద్విషుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.
వేలుపుదాయ. ద్వ. వి. రూ-వేల్పుదాయ. సుర
వేలుపుబానిస. ద్వ. వి. రూ-వేల్పుబానిస చూ, వేశ్య. [స్కృతము. 1.
వేలుపుబాస. ద్వ. వి. దేవభాష: చూ, సం
వేలుపుబోనము. ద్వ. వి. రూ-వేలుపులబోనము-వేల్పుబోనము-అమృతము: చూ, సుధ. 1.
వేలుపుమల. ద్వ. వి. రూ-వేల్పుమల. సురాలయము, మేరుపర్వతము: చూ, పర్వతము.
వేలుపుమానికము. ద్వ. వి. చింతామణి, ఈవులరతనము: చూ, రత్నములు. ౧౦.
వేలుపుమావు. దే. వి: చూ, రూ-వేల్పుమావు.
వేలుపుమ్రాను. దే. వి: చూ, రూ-వేల్పుమ్రాను.
వేలుపురాయఁడు. దే. వి. ఇందుృఁడు, సురపతి: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.
వేలుపుఱేఁడు. దే. వి.-పై.-(రూ-వేల్పుఱేఁడు.)
వేలుపుసాని. ద్వ. వి. రూ-వేల్పుసాని: చూ, సోదికత్తియ. [హస్తి.
వేలుపులగారు. ద్వ. వి. ఐరావతము: చూ,
వేలుపులబోనము. ద్వ. వి. 1: చూ, హిమాంశువు; 2: చూ, రూ-వేలుపుబోనము.
వేలుపులమామకపేరిఁటి వెలఁదిమగఁడు. ద్వ. వి. :చూ, వేలుపుగమికాఁడు. 2. [పర్వతము.
వేలుపులయిల్లు. దే. వి. మేరుపర్వతము: చూ,

వేల్పు. దే. స. క్రి: చూ, రూ-వేలుచు.
వేల్పు. దే. వి: చూ, రూ-వేలుపు. (దేవతా స్త్రీకి.-భార. ఆది. 3, ఆ. 79; భార. ఆర. 2, ఆ. 102.)
వేల్పుఁదెరువు. దే. వి: చూ, రూ-వేలుపుఁదెరువు.
వెల్పుఁబెద్ద. ద్వ. వి: చూ, రూ-వెలుపుఁబెద్ద.
వేల్పుగమికాఁడు. దే. వి: చూ, రూ-వేలుపుగమికాఁడు.
వేల్పుగాణ. ద్వ. వి: చూ, రూ-వేలుపుగాణ.
వేల్పుగిడ్డి. ద్వ. వి: చూ, రూ-వేలుపుగిడ్డి.
వేల్పుటావు. దే. వి: చూ, రూ-వేలుపుటావు.
వేల్పుచెలులు. ద్వ. వి. అచ్చెరలు.
వేల్పుటెంకి. దే. వి. 1: చూ, స్వర్గము; 2. గుడి, దేవళము: చూ, సదనము. 1.
వేల్పుటేటిమగఁడు. ద్వ. వి: చూ, శివుఁడు.
వేల్పుటేటిసవతి. ద్వ. వి: చూ, పార్వతి.
వేల్పుటేటిసవతికొడుకు. ద్వ. వి. కుమారస్వామి: చూ, స్కందుఁడు.
వేల్పుటేఱు. దే. వి: చూ, రూ-వేలుపుటేఱు.
వేల్పుడు. దే. వి. పూజ: చూ, సపర్య. [మగఁడు.
వేల్పుదణిఁగన్నతఁడు. ద్వ. వి: చూ, వేల్పుటేటి
వేల్పుదాయ. ద్వ. వి: చూ, రూ-వేలుపుదాయ.
వేల్పుదొరతేజి. ద్వ. వి. ఉచ్చైశ్శ్రవము: చూ, హయము.
వేల్పుబానిస. ద్వ. వి: చూ, వేశ్య. [బోనము. 1-2.
వేల్పుబోనము. ద్వ. వి: చూ, రూ-వేలుపుల
వేల్పుమల. ద్వ. వి: చూ, రూ-వేలుపుమల.
వేల్పుమావు. దే. వి: చూ, వేల్పుదొరతేజి.
వేల్పుమ్రాను. దే. వి: చూ, వేలుపుఁజెట్టు.
వేల్పురాచూక్క. ద్వ. వి. శ్వేష్ఠ, తొలిచిక్కు: చూ, రిక్క.
వేల్పుఱేఁడు. దే. వి: చూ, రూ-వేలుపుఱేఁడు.
వేల్పులకూడు. దే. వి. అమృతము: చూ, సుధ. 1

వేల్పులబోనము. ద్వ. వి: చూ, రూ-వేలుపుల బోనము. 1-2.
వేల్పులమిత్తి. దే.వి.అడవిపంది: చూ, సూకరము.
వేల్పులమొగము. ద్వ. వి: చూ, వహ్ని. 1.
వేల్పులసాని. ద్వ. వి:చూ, రూ- వేలుపుసాని.
వేల్పువెజ్జు. ద్వ. వి. 1. మందరి: చూ, వైద్యుఁడు; వా. 2. దేవవైద్యుఁడు: చూ, వైద్యుఁడు.
వేల్పునువారంపువిడిది. ద్వ. వి:చూ, సముద్రము.
వేల్మి. దే. వి: చూ, రూ- వేలిమి. [వెణుతురు.
వేల్లంతర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=వెలితురు*: చూ,
వేల్లజము. సం. వి. అ. న: అరిసానామము, ఉషణము-ఊషణము, కఫవిరోధి, కృష్ణము, కేవలద్రవ్యము, కోలకము, ధార్తపత్తనము, మరిచము, మూషణము.(తె).— మిరియము-మిరెము-మిర్యము* (మిరియాలచెట్టునకును, మిరియమను గింజెకునుగూడఁజెల్లును)తద్వి.- వేశ్యాకన్య. (తె).-పిల్లమిరియము.
వేల్లనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వేష్టనము; 2: చూ, సలనము (లోలము).
వేల్లము. సం. వి. అ.న: చూ, వాయువిడంగము*.
వేల్లితము. సం. వి. అ. న. 1. ప్లుతము: చూ, పాయము; విశ. 2. కదలింపఁబడినది: ఆకంపితము, చలితము, ధుతము-ధూతము, ప్రేంఖితము, విధుతము-విధూతము, విస్ఫారితము. (తద్వి.-వంకరైనది, వంకరలోనగువానికి.- చూ, వేల్లితము.3);3. వంకరయైనది: (విశ) ఆరాళము, అష్టవక్రము, ఆవిద్ధము, ఊర్మి, ఊర్మిమత్తు (ఊర్మిమంతము), కరాళము, కుంచితము, కుటిలము, కుటిల-కుటిలము, క్ష్వేడము, గ్రంథి, జిహ్మము, నతము, భంగురము, భుగ్నము, మంథరము, వక్రము, వికటము, విచ్ఛిన్నము, వినత, విరూపము, వృజినము. (తె) ఈఱతాఱు, ఒరగు-ఒఱగు, ఓఱప, ఒత్తియ్య-ఒత్తె, ఓర, గోడి, చొక్కలి, చొట్ట-సొట్ట, సెటి, మలఁక, వంకర, వంపు, వక్కరము, వాఁక; తద్వి.- ౧. వంగినది అనుటకు.—(తె).—వంపు: చూ, వక్రిమము. 2, ౨: అత్యరాళము. (తె).—వంకరటింకర; 3. (విశ) మిక్కిలి వంకరయైనది (మాట) (తె).—ఎకసకియము-ఎకసకెము- ఎకసక్కియము- ఎకసక్కెము-ఎకసెకియము-ఎకసెకెము- ఎకసెక్కియము-ఎకసెక్కెము- ఎక్కసకియము, ఎక్కసకెము- ఎక్కసక్కియము- ఎక్కసక్కెము-ఎక్కసెకియము-ఎక్కసెకెము- ఎక్కసెక్కియము-ఎక్కసెక్కెము. (సం. ప).—వికట-వికటము; ౪. ఏటివంకరకు.- వక్రము; ౫. (వి) వంకరకు.—వంకము, వక్రిమ-వక్రిమము. (తె).—ఈచే, ఏచే- ఏస, ఏటవాలు, ఒరగు-ఒఱగు, కొంకర, చొట్ట-సొట్ట, టొంప-టొంపు, డొంకు, సెరి-సెటి, రోటు, వంక, వంకర, వంపు, వక్కరము. [చూ, పర్వతము.
వేవన్నెలపసిండిగట్టు. ద్వ. వి. మేరుపర్వతము:
వేవిన. దే. వి: చూ, వేగుజాము.
వేవిలి. దే. వి. 1. పొలము. పర. 2, అ. 163: చూ, భూమి. 1-౪౨, ౪౫; 2. దున్నని పొలము: చూ, పారిప్రియు (భూమి. 1)
వేవిలిపొలము. దే. వి. నిరుడుదున్నిన పొలము చూ, పారిప్రియు (భూమి. 1.)
వేవిల్లు. దే. వి. బ. భక్షణవస్తు వాంఛాతిశయ రూపగర్భలక్షణ విశేషము. యు. 4, అ. 9 పర. 2, అ. 169: గంట్లము, బయికలు బయ్యంకలు-బైకలు. (సం).—దోహదము దౌహృదము.
వేపు. దే. అ. క్రి: రూ-వేగు, తెలవాఱు-తెల్లవాఱు, తెలతెలవాఱు-తెలతెల్లవాఱు, పాఱు-తెలుపువాఱు, పల్లటిలు-పల్లటిల్లు,

లుకఁబాఱు, పాలు, పూడతెంచే, పాడుచే, వెలుకఁబాఱు-వెల్కఁబాఱు, వెలరారు-వెలరవాఱు, వెల్లఁబాఱు, వెల్లనగు. [ఆ.349.

వేపురు. దే. స.బ: చూ, రూ-వేగురు. భార. అర.2,

వేపుజోము. ద్వ. వి: చూ, రూ-వేగుజోము.

వేవెలుఁగు. దే. వి. రూ-వేవెల్గు. సహస్రాంశువు: చూ, సూర్యుఁడు.

వేవెల్గు. దే. వి.—పై.—

వేశంతము. సం. వి. అ. పుం. నీళ్లుగలచిన్న పల్లము, పడియ: చూ, సరస్సు.

వేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేశ్యలవాడ: వేశ్యము. (విటులవాడకు పేరు): చూ, సదనము. 1; 2. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1; 3: చూ, వేషము. 1-2.

వేశవారము. సం. వి. అ. పుం. రూ-వేషవారము-వేసవారము, ఉపస్కరము, సంభారము. (తె. ప).—మసాలా, సంబారము-సంబారు-సంబారువు.

వేశ్మజాలము. సం. వి. అ. న. ఇండ్లవరుస: చూ, సదనము. 1.

వేశ్మము. సం. వి. న్. న. ఇల్లు: చూ, సదనము.1.

వేశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (అలంకారము చేత ప్రకాశించునది): అన్యబంధుర, అసుర, ఋచ్ఛర, కణేర-కణేరువు-గణేరువు, కామరేఖ, కావేరి, కాకూల, కుంభ, కైరాలి, క్షుద్రి, గణిక, గ్రామీణ, నటి, పణ్యాంగన, బంధుర, భుజిష్య, భోగిని, మసుర-మసూర, రూపాజీవ, వసుల, వాటివధూని, వారకాంత, వారవాణి, వారస్త్రీ, వారాంగన, విలాసిని, శూల. (తె. ప):- ఆటవెలఁది, గడనకత్తె, గడనపడఁతి, గడించుపడఁతి, తొత్తు, పడపుఁగొమ్మ (పడపుఁజేడియ-పడపుచేడియ), పడుపుకత్తియ, పెల్లాటకత్తె, పొత్తుటాలు, భోగపుచేడియ, భోగముది, భోగములేమ, మానికదారి, ముండ, మేల్దాపరి, రంజి-లంజియ-లంజె-లంజెత, రేచెల్వ, లోవెలఁది, లయ్యా, వాడపడిసె, వెలయాలు-వెలియాలు, వెలయొలనాగ, వెలవెలఁది, వెల్లాటకత్తియ-వెల్లాటకత్తె, వేడుకకత్తియ-వేడుకకత్తె, వేడుకచెలి, వేడ్కకోమ, వేలుపుబానిస-వేల్పుబానిస, సాని. తద్విశేషములు.— ౧. కన్నెతికమైన వేశ్యకు.-కాదరి.(తె)సాని; ౨.కన్నెతికము కాని వేశ్యకు.-వేశ్యాకన్య.(తె).పడుచే; ౩. స్వర్గమందుండునొక వేశ్యకు.-అనంగలతిక; ౪.ఆటమేళమునకు.-నాగవాసము. (తె).— మేజోవాణి-మేజువాని; ౫. వేశ్యాసమూహమునకు.-గాణిక్యము, నాగవాసము. (తె)ముండలు; ముండ్లగుంపు; ౬: పింగళ.

వేశ్యము. సం. వి. అ. న: చూ, వేశము. 1.

వేశ్యాకన్య. సం.వి.ఆ. స్త్రీ: పిల్లమిరియము: చూ, శ్యామము.2; వా. 2.భోగముపిల్ల: చూ, వేశ్య.

వేశ్యాకాంతన్యాయము. అం. భోగముదానికి మగఁడు ఒకఁడు ఏర్పాటులేదను రీతి.

వేశ్యాపుత్రజనకన్యాయము. అం. భోగముదాని కొడుకునకుఁదండ్రియెవఁడో తెలియదనురీతి.

వేషణము. సం. వి. అ. పుం: కర్కశము, కాశమర్దము-కాసమర్దకము-కాసమర్దము, కాసఘ్ని, కాసారి, గాంగేరుకము. (తె).—కసింద-కసివెంద, కారకసివింద, బలుసు.* తద్వి.—(తె). కొండకసింద. *.

వేషము. సం. వి. అ. పుం. రూ-వేశము. 1=వేసము. వస్త్రభూషణాద్యలంకారము, కైసేఁత. (మజ్జనానులేపనమాల్య వస్త్రాభరణముల చేత నిది పంచవిధము) : చూ, భూషణము.2; 2=వేసము. స్త్రీలులోనగు వారివలె వేయువేషము. : చూ, భూషణము. 2; తద్వి.—

మాలువేషమునకు.-భూమిక. (తె).— బూమియు-బూమె: చూ, వేసము.

వేష్టనము. సం. వి. అ. న. 1. చుట్టుకొనుట; చూ, సంవృతము; 2. పాగ: చూ, నీసకము.1; 3. చెవివెలుపలిభాగము.

వేష్టము. సం. వి. అ. పుం. 1. చుట్టువెలుగు: చూ, వెలుగు; 2. చెట్టుబంక (చూ, బందన.)

వేష్టించు. సం. స. క్రి: ఆవరించు, పరివేష్టించు, (మి.) ఆవరించుకొను. (తె.): అరికట్టు, ఉమ్మలించు, ఒమ్మ్రు, ఒలయు, కమ్ము, క్రమ్ము, క్రమ్ముకొను, గిఱికొను, గుండుకొను, గువ్వాళరికొను, గువ్వాళోలుకొను-గువ్వాళోల్కొను, చుట్టివచ్చు, చుట్టు, చుట్టుకొను, చుట్టువాఱు, తట్టుముట్టాడు, తిరిగివచ్చు, తిరుగు-తిరువు-తిర్గు, తిరుగువాఱు, దావలించు, పరవంజో, పరిగొను, పిరిగొను, పొదిగొను, పోఁగువాఱు, ప్రమ్ము, బలయు, మేఁగు-మ్రేఁగు- మేవు-మ్రేవు, వేడించు, తద్వి.—౧(తె). అట్టాడు; ౨.(తె) క్రాలు; 3.(పాము) చుట్టుకొనుటకు:-(తె):—పెట్టెవెట్టు, పెనఁగు, బ్రిమరిదిరుగు, బ్రిమరివాఱు, సుడియు, సుడివడు, సుళ్ళు. ("చూ,సుళ్ళు. 15.") (చూ,వ్యాపించు)

వేష్టితము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, హల్లీసకము, విణ; 2. చుట్టుకొనఁబడినది: చూ, సంవృతము; అం. 3: చూ, ఉత్తానకరణబంధములు.

వేష్టన.వా.వై.వి.=వేష్టన.దోవతి: చూ,వస్త్రము.

వేసఁగి. వై. వి.=వైశాఖ. రూ-వేసవి, విసరి. గ్రీష్మర్తువు: చూ, మాసద్వయము.

వేసఁగిగాలి. వా. వి. చారవాయువు: చూ, వాయువు.

వేషగాఁడు. ద్వ. విణ. (వేసము+కాఁడు) స్త్రీలు మొదలయినవారి వేషములు వేయువాఁడు.

వేసట. దే. వి. అలసట: చూ, శ్రమము. 1.

వేసడ. దే. వి. ఒకానొకదేశ: చూ, శ్యేనము.

వేసడము. దే. వి. 1.—వై.— స్వా. 4, ఆ. 58. (రూ-వేస్త్రము.); వై. వి. 2=వేసర కంచరగాడిద; సంకటగార్దభము. వై. 2, ఆ. 118: చూ, రాసభము.

వేసము. వై. వి =వేష. 1: కోలము, బారిసము, బేసము, బోరిసము, వాలకము, వేడబము. (సం).-వేషము. తద్వి.—చూ, వేషము. 2; 2. అలంకారశోభ: చూ,భూషణము. 2.

వేసరపుదండ. అం: చూ, దండలు.

వేసరము. సం. వి. అ. పుం. 1.=వేసడము: చూ, రాసభము; దే. వి. (1): చూ, శ్రమము. 1; వై. వి. (1).=వ్యాసటికా. కంచెరగాడిద: చూ, వేసగము. 1. [వ్యాపాడవ.

వేసరపాడవజభాషలు. అం: ౧ నాంది, ౨ బా

వేసరపాడవజవిభాషలు. అం: ౧ పార్వతి, ౨ శ్రీకంఠి.

వేసరి. దే. విణ.1:నచ్చుకాఁడు, ముక్కుకోయ్య. (సం).—బాధకుఁడు; అం. 2: చూ, టక్కజభాషలు; 3: చూ, హిందోళజ భాషలు.

వేసరించు. దే. పే్రి. శ్రమపఱచు. భాగ. I, స్క-౦. 468.

వేసరు. దే. అ. క్రి. రూ-వేసారు. 1. దుఃఖించు: చూ, శోకించు; 2: చూ, శ్రమపడు; 3. నిర్వేదించు: చూ, విసుగు. 2; 4: కంటగించు, కంటగిలు-కంటగిల్లు, నొగులు, నొచ్చు, నోయు, మ్రిందు.

వేసలు. దే. వి. చిన్నకుండ: చూ, భాండము.3.

వేసవారము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-వేశవారము.

వేసవి. వై. వి.=వైశాఖ: చూ, రూ-వేసఁగి.

వేసారు. దే. అ.క్రి: చూ,రూ-వేసరు 1-2.3.4-

వేస్త్రము. దే. వి: చూ, రూ-వేసడము.

వేహత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. చూలుపడినపిమ్మట ఆఁబోతు పైకొనుటచే ఈచుకపోయినఆవు: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు.)

వేళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తఱి: చూ, సమయము.

వేళంకోళము. దే. వి. రూ—వేలాకోలము—వేళాకోళము. పరిహాసము: చూ, హాళి.

వేళము. క్రి. విణ. త్వరితముగ, పొసపొస: చూ, స్యదము.

వేళాకోళము. దే. వి. 1. చిక్కు, చికమక: చూ, సిక్కు. (3); 2: చూ, రూ—వేళంకోళము; విణ. 3. చిక్కయినది.

వేళావళి. అం: చూ, పంచమపాదవజభాషలు. (చూ, ఉపవిద్యలు. 419 పొరట)

వేళావళ్యపాంగములు, అం: చుంబి, ఛాయ, కాంత, ప్రతాపము (4) (చూ,అంగము. 9)

వై

వై. సం. అవ్య. 1. పాదపూరణము; 2. ఓయి, ఓసి: చూ, సంబోధనార్థకములు; 3. ఊఱడించుట: చూ, సమాశ్వాసము; 4. వాక్యారంభము; 5. ప్రఖ్యాతుఁడు: చూ, విశ్రుతుఁడు; 6. సొంపగువ్యాపారము: చూ, వ్యాపారము; 7. నిశ్చితమగుపని: చూ, వ్యాపారము.

వైకక్షకము, సం. వి. అ. న. రూ—వైకక్ష్యకము. జేందెమువలె వేసికొనెడు పూదండ: చూ, పావడిక. 2 (భూషణము. 2.)

వైకక్ష్యకము. సం. వి. అ. న.—పై— [నది.

వైకల్పికము.సం. విణ. (అ). వికల్పముచేతకలిగి

వైకల్యమగు. మి. అ. క్రి: వికలమగు (తె).—అరుమాడగు-అఱుమాడగు, ఎడలు, గమ్మెవిచ్చెగు, నొగులు, బెడియు, బెనుకు.

వైకల్యము. సం. వి. అ. న: ఊకము, వికలము, విధురము. (తె).—అరుమాడు_అఱుమాడు, గమ్మెవిచ్చె.

వైకుంఠము. సం. వి. అ. పుం. వాసుకము, అక్షయలోకము, విష్ణుస్థానము: చూ, స్వర్గము.

వైకుంఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విష్ణుఁవు. 1; 2: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

వైకృతము. సం. విణ.వికృతినొందినది (వికృతి= వికారము) తద్భవరూపము. (ప్రాకృతసమమును సంస్కృతప్రాకృతభవమునైనపదము)

వైఖరి.సం.వి.ఈ.స్త్రీ. వాక్యరూపమైనవాక్కు.

వైఖానసబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, శ్రీవైఖానస బ్రాహ్మణులు.

వైఖానసము. అం: చూ, కల్పసూత్రము.

వైఖానసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వానప్రస్థుఁడు: చూ, సన్యాసి; 2. విష్ణ్వర్చకులలో నొకఁడు.

వైగుణ్యము. సం. వి. అ. న. విగుణత్వము.

వైఘు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మధురమండలములోని యొకానొకనది: చూ, హ్రాదిని (నది.)

వైచక్షణ్యము. సం. వి. అ. న. విచక్షణత-విచక్షణత్వము.

వైచిత్రి. సం. వి.ఈ. స్త్రీ:చూ, వైచిత్ర్యము-

వైచిత్ర్యము. సం. వి. అ. న. విచిత్రత. విచిత్రత్వము: వైచిత్రి.

వైచు. దే. స. క్రి. రూ—వయిచు. 1: గిరాటువేయు, ఱువ్వు-ఱువ్వు-ఱూవు, విసరియాడు, విసరివేయు. తద్వి.—కులుకు, చిమ్ము, తిమ్ము, వాలార్చు, వెదచల్లు; 2. ఎగురవేయు: వేయు. (సం). విక్షేపించు; 3. పడవేయు. పంచ. నా. 4, ఆ. 18: వేయు.

వైజననము. సం. వి. అ. పుం. ప్రసవమగునెల-

ఉల్బము, పాడ్రునెల-పాడ్రులనెల: చూ, మాసము. [నగరు: చూ, సదనము. 1.

వైజయంతము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుని

వైజయంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. టెక్కెము: చూ, సిడము. 1; 2. విష్ణుమాలిక: చూ, వావణిక. 2 (భూషణము. 2.); 3. విష్ణు ప్రాకారము; 4: రూ-వైజయంతిక, అగ్ని మంథని, అపరాజిత, ఏలాపత్రము, కకోలకము, కటుకము, కటురోహిణి, కరోలకము-కరోలికము, కర్ణిక, కాండరుహా-కాండేరుహా, కృష్ణఫలము, కేతువు, కోరకము-కోలకము, కోషఫలము, గంధవ్యాకులము, జయ, జయంతి, తకోలకము, తర్కారి, నాదేయి. (తె. వ.)—తక్కలి-తక్కిలి-తక్కిడి- తక్క-తక్కడ-తక్కెడ-తక్కల-తక్కెల.*. తద్వి.—తకోలఫలమునకు—కకోలకము, కులము, కృతఫలము, కోళఫల-కోళఫలము, గంధవ్యాకులము. *

వైజయంతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, వైజయంతి. 4*. [వాడు: పతాకి.

వైజయంతికుడు. సం. విణ. టెక్కెముపట్టు

వైజాత్యము. సం. వి.అ న.విజాతిత్వము;విజాతి.

వైజ్ఞానికుడు. సం. విణ.=విజ్ఞాని. నేర్పరి: చూ, సమర్థుడు.

వైజోతి వై. వి: చూ, రూ-వయిజోతి.

వైజోతితొండ. ద్వ. వి: చూ, రూ-వయిజోతి తొండ. పంచ. వేం. 1, ఆ. 763.

వైడము. దే. క్రి. విణ. రూ-వైళము-వయిళము. శ్రీఘ్రముగ: చూ, వ్యదము.

వైడూర్యము. సం. వి. అ.న.రూ-వైడూర్యము. పిల్లికన్నురతనము: చూ, రత్నములు.

వైణవము. సం. వి. అ.న:(తె) వెదురుబియ్యము.

వైణవికుడు. సం. వి. అ. పుం: వేణుధ్ముడు.

వైణికుడు. సం. వి. అ. పుం:=వీణెకాడు, బయకాడు. (సం). — వీణావాదుడు.

వైణుకము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-వేణుకము. 1—2. [చూ, సంహారకుడు.

వైతంసికుడు. సం. వి. అ. పుం. కటికవాడు:

వైతనికుడు. సం. వి. అ. పుం. కూలివాడు: చూ, సంబళకాడు.

వైతరణి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. 1. నరకమునందుండెడి నిప్పులయేఱు: చూ, ప్రోదిని (నది); 2. రాక్షసులతల్లి: చూ, సవిత్రి. 1; అం. 3: చూ, నరకములు.

వైతాళీయవృత్తము. 1. ("బేసిపాదంబులనాఱు లఘువులును ర-వ గణములును, సరిపాదంబుల యెనిమిదిలఘువులును ర-వ గణములును యుండవలెను. ఒకప్పుడు రెండు లఘువులకు బదులు గురువును బెట్టవచ్చును. ఈ నియమము వైతాళీయ వృత్తములకన్నిటికిని జెల్లును. యతులు బేసిపాదంబుల యేడింటను, సరిపాదంబుల తొమ్మిదింటను నుండవలెను. ఈజాతివృత్తములు తొమ్మిది.— దక్షిణాంతిక, ఔపచ్ఛాందసము, ప్రవర్తక (వర్తక), అపాతలిక, పరాంతిక, వైతాలీయము, చారుహాసిక, ప్రాచ్యవృత్తి, ఉదీచ్యవృత్తి (9).)

వైతాళికుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేకువను రాజులకు మేలుకొలుపులు పాడువాడు: ఘంటాశబ్దుడు, ఘాంటికుడు,చాక్రికుడు, బోధకరుడు; విణ. 2: ఉద్బోధకుడు. (తె).—మేలుకొలుపువాడు.

వైదగ్ధి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వైదగ్ధ్యము. నేర్పు: చూ, సామర్థ్యము. 1; అం. 2: చూ, వృత్తులు.

వైదగ్ధ్యము.—వై.—(చూ, నాయకగుణములు.)

వైదర్భి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నలునిభార్య, దమయంతి; చూ, సహధర్మిణి(భార్య.1–౪౯); 2 శ్రీకృష్ణునిభార్య రుక్మిణి: చూ, సహధర్మిణి (భార్య. 1_౭౦); అం. 3: చూ, రీతులు; 4: చూ, కావ్యరీతులు.

వైదికబ్రహ్మచారి. అం: చూ, వటువు: చూ, బ్రహ్మచారులు.

వైదికము. సం. విణ. 1. వేదమునందుఁ జెప్పఁబడినది; వా. వి. 2. తద్దినము, ఆబ్దికము. (తె).— ఏఁడుడి: చూ, సాంవత్సరికము; 3. బ్రాహ్మణకృత్యము; 4. బ్రాహ్మణవృత్తి (వేదమునకు సంబంధించినది).

వైదికవాఙ్మయము. వా. వి: చూ, వాఙ్మయము

వైదికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేదము తెలిసిన బ్రాహ్మణుఁడు: చూ, స్వస్తిముఖుఁడు; వా. 2. పండితుఁడు: చూ, సుధి.

వైదుషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: రూ - వైదుష్యము, పాండితి, పాండిత్యము, వైశారద్యము.

వైదుష్యము. సం. వి. అ. న. -వై.-[దూర్యము.

వైదూర్యము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-వై

వైదేహకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బట్టువాఁడు: చూ, వంది; 2: చూ, వర్తకుఁడు.

వైదేహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, సీత; 2. వర్తకురాలు: చూ, స్త్రీ; 3. గోరోజనము: చూ, సౌంగధ్యము (రాజార్హము. 1-౩౩); 4: చూ, పిప్పలి*.

వైద్యబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, అముగోత్ర బ్రాహ్మణులు. 656 పొరట.

వైద్యమాత. సం. వి. బు. స్త్రీ. అడ్డసరము*: చూ, సింహాస్యము.

వైద్యము. సం. వి. అ. న. రోగచికిత్సా శాస్త్రము. (చూ, ఉపవిద్యలు 415 పొరట): ఆయుర్వేదము, క్రియ, చికిత్స, చికిత్సితము. (చూ, శాస్త్రములు.); తద్వి.— ౘచూ, మందు.)

వైద్యశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆసుపత్రి— అస్పత్రి: చూ, సదనము.1.

వైద్యశాస్త్రము. అం: చూ, శాస్త్రములు.

వైద్యశాస్త్రస్కంధములు. అం: ఆదానము, నిదానము, చికిత్స. (౩)

వైద్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=వెజ్జు: అగదంకారుఁడు, అబ్జుఁడు, అబ్ధిజుఁడు, అమృతహస్తుఁడు, అమృతుఁడు, గుల్మ్యుఁడు, చికిత్సకుఁడు, జీవదుఁడు, జైవాతృకుఁడు, దోషజ్ఞుఁడు, ధన్వంతరి, భిషక్కు, రోగహారి. (తె).—మందరి, మందులవాఁడు, వెజ్జు, వేల్పువెజ్జు, సంచికట్టు. తద్వి.— దేవవైద్యునకు –(తె).—వేల్పువెజ్జు.

వైద్యులతూనికలు. పా. (Apothecaries' weights)

		వ.	తు.
20 గ్రెయినులు=	1 స్క్రూపులు.	0—	0 1/9
3 స్క్రూ=	1 డ్రాము	0—	03
8 డ్రా=	1 ఔన్సు	0—	2 2/3
12 ఔన్సులు=	1 పౌను (lb)	10—	2

పరా:—(ఈపౌను, ఔన్సు, గ్రెయినుటా్రయితూనికలె)

వైద్యులద్రవమానపుకొలతలు. పా. (Apothecaries Liquidmeasures.)

50 మినిములు (చుక్కలు)=	1 ద్రవడ్రాము
8 ద్రవడ్రాములు=	1 ద్రవఔన్సు
20 ద్రవఔన్సులు=	1 పైంటు
1 టీస్పూను (చంచా)=	1 ద్రవడ్రాము
1 డెసర్టుస్పూను=	2½ ద్రవడ్రాములు
1 టేబిలు స్పూను=	4 ద్రవడ్రాములు

పరా:—(ఒక ద్రవఔన్సు వర్షపునీరు ఒక ఔన్సు అవార్డు పాయిజ్ తూనిక.)

వైధనిక. సం. వి ఆ. స్త్రీ. రత్నముఁదొలిచునట్టి సూది: ఆస్ఫోటని, లాస్ఫోటని, ఆవిధము-అవిద్ధము, కూర్చి. (తె. ప).—

ఇరివిలి, ఒడిస-ఒడిసియ-ఒడిసె, తోర వణము, పిడిసాన, పోగర, బరమా-బుర మా-బురుమా. ("చూ,నూడి.") [శృంగము·

వైధవ్యము.సం.వి.అ.న.ముండమోపితనము:భర్తృ

వైధాత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైద్యశాస్త్ర కర్తయగు సనత్కుమారుఁడను దేవర్షి, సన త్కుమారుఁడు: చూ, సన్యాసి. [స్త్రబ్ధుఁడు.

వైధేయుఁడు. సం. విణ. మూర్ఖుఁడు: చూ,

వైధృతి. అం: చూ, యోగములు.

వైనతేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గరుడుఁ డు: చూ, హరివాహనుఁడు; 2. అనూరుఁడు: చూ, సూరసూతుఁడు; అం. 3:చూ, ప-రి- హీనతానములు (తానములు.)

వైనము. వై.వి.=: చూ, రూ-వయినము.

వైనాయికుఁడు. సం. వి. అ.పుం:చూ,బుద్ధుఁడు.

వైనీతకము. సం. వి. అ. పుం. 1. రథశిబికాది పరంపరా వాహనము; 2. తేరుమోకు: చూ, సూత్రము. 1; 3. అనేకులు మోయునట్టి యందలములోనగునది: చూ, సవారి.

వైన్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పృథుచక్రవర్తి, ఆదిరాజు: చూ, రాజో. 1. [వ్యత్యయము.

వైపరీత్యము. సం. వి. అ. న.విపరీతత్వము:చూ,

వైపు. దే. వి: చూ, రూ-వయిపు.

వైపుకాఁడు. దే. విణ:చూ,రూ-వయిపుకాఁడు.

వైపుల్యము. సం. వి. అ. న. విపులత్వము: చూ, సూర (3).

వైభవము. సం. వి. అ. పుం. విభవము: చూ, సంపత్తి. 1; పా. 2. ఉపమానములు.- ఇం ద్రుఁడు. [చూ, వనము. 1.

వైభ్రాజము. సం. వి. అ. న. దేవోద్యానము:

వైమనస్యము. సం. వి. అ. న. విమనోభావము, దుఃఖమునొందిన మనసుగలవానితనము.

వైమాత్రేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సవతితల్లి కొడుకు: చూ, సూనుఁడు.

వైమానికుఁడు. సం. విణ. విమానమెక్కి సంచ రించువాఁడు.

వైమాలము. దే. విణ: చూ, రూ-వయిమాలము.

వైముఖ్యము. సం. వి. అ. న. విముఖత్వము, పరాఙ్ముఖత్వము: చూ, వదనము. 2-ట.

వైయర్థ్యము. సం. వి. అ. న. వ్యర్థత, వ్యర్థత్వము.

వైయాకరణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: వ్యా కరణజ్ఞుఁడు; విణ. 2. వ్యాకరణసంబంధము గలవాఁడు.

వైయాఘ్రము. సం. విణ. పులితోలు కప్పఁబడి నది (రథము.) [దిట్టతనము: చూ, స్థిరము.

వైయాత్యము. సం. వి. అ. న. వియాతత్వము,

వైరంజి. అం: చూ, టక్కజభాషలు.

వైరనిర్యాతనము. సం. వి. అ. న: చూ,వైరశుద్ధి.

వైరము. సం. వి. అ. న.=వేరమి: అనుశయము, అభ్యాగమము, అరివీర్యము, ఋతి, ద్వే షము, పక్షము, ప్రతియోగము, విద్వేష ణము, విద్వేషము, విరోధము. (అవ్య).— అజ్, ఛా, నజ్, (తె. వ).—అంకపొం కములు-అంకపొంకాలు,అంకాపొంకములు- అంకాపొంకాలు, అరివేరము-అరివేరము- ఆర్వేరము, ఈరస-ఈరసము, ఈసు, ఒం టమి, ఒంటరము, ఒడ్డారము, ఒమ్మమి, ఒల్లమి, కంటు, కరకరి, కిట్టమి-గిట్టమి, గొదగొద, చేఁతరికము, దేసము, పగ, మచ్చ రము, మచ్చరికము, విరిపోటు, వేరమి- వేరము, వేర్పాటు-వేఱుపాటు, సూడు- (వా):—కావేషము, హాక్కన్ను (అక్క న్ను.). తద్వి.—౧. పర్యవస్థ, విరోధనము; ౨. (విణ).—అపకటము, విరుద్ధము, విరూ పము. (తె).-అవగడము, 3: చూ,వైరశుద్ధి.

వైరవులు. దే. వి: చూ, రూ-వయిరవులు.

వైరశుద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపచితి, ప్రతీ కారము, ప్రతియత్నము, వైరనిర్యాతనము-

(తె) —పగయాఁగుట, నూడు.

వైరస్యము. సం. వి. అ. న. విరసత్వము: (తె).—వెగటు, చేదు, వెక్కసము.

వైరాగి. సం.వి. న్. పుం. బైరాగి: చూ, సన్న్యాసి.

వైరాగ్యన్యాయము. అం. ఒకానొక న్యాయము.

వైరాగ్యము. సం. వి. అ. న. 1. విరాగత్వము, విషయేచ్ఛారహితత్వము: కైవల్య, భగము. (అవ్య).—ఆ; అం. 2: చూ, ఐశ్వర్యములు; షా. 3. దీనికి ఉపమానము.—మహర్షులు.

వైరారోహము. సం. వి. అ. పుం. అంతకంతకు చలమెచ్చెడి గొప్పయుద్ధము: చూ, పోరము. 2 (యుద్ధము. ౧౭.)

వైరాలు. దే. వి: చూ, రూ-వయిరాలు.

వైరి. సం. వి. న్. పుం: చూ, శత్రువు.1.

వైరించు. సం.అ.క్రి. పగగొను: చూ, నూడుకొను.

వైరూప్యము. సం. వి. అ. న. విరూపత, విరూపత్వము.

వైల. దే.వి: చూ, రూ-వయిల. [విలక్షణత్వము.

వైలక్షణ్యము. సం. వి. అ. న. విలక్షణత,

వైలక్ష్యము. సం. వి. అ. న. విలక్షత్వము, విస్మయాన్వితత్వము.

వైవధికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కావడిమోసెడువాఁడు (చూ, భారవాహుఁడు.)

వైవర్ణ్యము. సం. వి. అ. న. 1: కాలిక, వివర్ణత. (తె).—కాలిక, వెలవెలన, వెలవెలపాటు, వెల్లఁబాటు, విన్నన, విన్నఁబాటు. తద్వి.—వెల్వెల్ల; అం. 2: చూ, సాత్త్విక భావములు.

వైవశ్యము. సం. వి.అ. న. వివశత, వివశత్వము.

వైవస్వతుఁడు. సం. వి. అ. పుం.1: చూ, యముఁడు; 2. శని: చూ, రాహువు. 2; అం. 3: చూ, మనువులు.

వైవాహికఘటంబులు. సం. వి. అ. పుం. బ. అయిరేని: చూ, హరివాణము (భాండము.౩.౨.)

వైవాహికము. సం. విణ. వివాహసంబంధమైనది: ఔద్వాహికము, వైవాహేయసము.

వైశసము. సం. వి. అ. న. కీడు: చూ, హాని. 2.

వైశాఖము. సం. వి. అ. పుం. 1 = వేసఁగి.ఎండకారు. వైశాఖమాసము: చూ, మాసములు; 2: కరఘర్షణము, కరధర్షణము, కరఘర్షి, క్షుబ్ధము, ఖజ, ఖజకము, తక్రాటము, దండము, దధిచారము, మంధరము, మంథము, మంథనము, మంథానము. (తె).— కవ్వము, తరిగోల. తద్వి.—కవ్వపు గుత్తికి.- ౧. కుటరి. (తె).—గుత్తికవ్వము; ౨: (తె).—ముద్దకవ్వము; అం. 3: చూ, పుంస్థానకములు; 4: చూ, విలుకానిస్థానము. (వైశాఘము అనికొందఱు.)

వైశాఖరేచితము. అం: చూ, కరణములు.

వైశాఖి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విశాఖానక్షత్రముతోఁ గూడినపున్నమ: చూ, హరివాసరము (పున్నమ.) [2 నేర్పు: చూ, సామర్థ్యము.1.

వైశారద్యము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వైదుషి;

వైశాల్యము. సం. వి అ. న: ఉరరి-ఉరి-ఊరరి-ఊరి-ఊరరి, పరిణాహము. (తె).—పట్టు, వరపు-వరుపు, విప్పు, విరివి, విరివిడి, వితివి, వెడలుపు-వెడల్పు-వెలుపు; 2. పొడుగును వెడల్పుచేత గుణించఁగా వచ్చినసంఖ్య (ఏరియా): విస్తీర్ణము, చతురము, చతురస్రము. (తె).—చేదరము, చేవుకము-చౌకము. తద్వి.—నాలుగుమూలలుగలభాగము:-విస్తీర్ణము, చేతురము, చతురస్రము. (తె).—చేదరము, చేవుకము-చౌకము.

వైశికము. సం. వి. అ. న. 1. కపటము: చూ, వ్యాజము. 1; 2. భోగముతనము; విణ. 3. భోగముదానిది; 4. దూష్యము; అం. 5. చూ, సప్తాధికరణములు (చూ, కామము 816 పుట.)

వైశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బహువేశ్యోపభోగరసికుఁడు: కుంభుఁడు. (తె). —ముండరి. (చూ, విటుఁడు); అం. 2: చూ, నాయకులు.

వైశేషికము. సం. వి. అ. పుం. సప్తపదార్థములను చెప్పునట్టి తర్కశాస్త్రము.

వైశేషికాంశ. అం. ఏగ్రహంబునకైనను షోడశవర్గు చేయగా పదుమూఁడువర్గములు స్వవర్గంబులు వచ్చెనేని వైశేషికాంశయగును.

వైశేషికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సప్తపదార్థములను చెప్పునట్టితర్కశాస్త్రము నెఱిఁగినవాఁడు.

వైశ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కోమటిది: అర్య, అర్యి, వాసెత, విడంగ: (చూ, భార్య. 1-౪౧); 2. కోమటికులము: చూ, సంతతి. 1; 3. బౌద్ధదేవి: చూ, స్వాహా. 2. [పతము. (3)

వైశ్యవృత్తి. అం: కృషి, వాణిజ్యము, పాశు

వైశ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. =వాసె: అర్యుఁడు, ఊరవ్యుఁడు, ఊరుజాఁడు, ఊరూత్థుఁడు, కాయుఁడు, కార్పటికుఁడు, కుబేరుఁడు, ద్విజన్ముఁడు, ద్విజాఁడు, భూమిస్పృశుఁడు, వణిక్కు, విట్టు, విశుఁడు. (తె). —కోమటి, తోడపుట్టువు, తోడబిడ్డ, నల్లనయ్య, నాణెకాఁడు, బచ్చు, బేరి, బేహారి- బేహారి, మూఁడవకొలము మనిసి, సంసారి. తద్వ.—౧. (తె) వాసె; ౨. (తె) వయిశోతి-వైశోతి; 3. కోమటిపేరున కనుబంధము. (సం) శ్రేష్ఠి. (తె). సెట్టి. (చూ, 980 పొరట.); ౪: చూ, గుప్త: (చూ, శర్మ.)

వైశ్యులు. అం: చూ, మనుష్య వర్ణములు.

వైశ్రవణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు. [బ్రాహ్మణము.

వైశ్వదేవకాండములు. అం: చూ, తైత్తిరీయ

వైశ్వదేవము. సం. వి. అ. న. 1. విశ్వదేవతలను పూర్చి చేసెడు హోమాది: చూ, కర్మములు; విణ. 2. విశ్వదేవ సంబంధమైనది.

వైశ్వదేవసమయము. అం. (అశుభము): చూ. గ్రహసమయములు.

వైశ్వానరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వహ్ని. 1.

వైషమ్యము. సం. వి. అ. న. విషమత్వము: (తె) ఒడుదొడుకు, వేఱిమి: చూ, వ్యత్యయము.

వైషయికము. సం. విణ. 1. విషయసంబంధమైనది; అం. 2: చూ, పేరుపంచకము. [నములు.

వైష్ణవము. సం. వి. అ. న. 1. విష్ణువే దేవుఁడు అను ఒక మతము: చూ, మతములు; విణ. 2. విష్ణు సంబంధమైనది; అం. 3. విష్ణుప్రతిపాద్యము. (౬ అంశములు ౭౦౦౦ శ్లోకములు): చూ, పురాణములు; 4: చూ, పుంస్థానకములు.

వైష్ణవబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఆంధ్రులు. 653 పొరట. (వీరు కృష్ణయజుర్వేదులు. ఆపస్తంబసూత్రప్రవర్తకులు. శ్రీపాంచరాత్రోక్త పంచసంస్కారపరులై వైష్ణవేష్ట్యాదికములొనర్చి వైష్ణవత్వమునొంది విశిష్టాద్వైత మతప్రవర్తకులైనవారు) [వచ్చెనేని వైష్ణవాంశ.

వైష్ణవాంశ. అం. పదివర్గంబులు స్వవర్గంబులు

వైష్ణవి. అం: చూ, మాతృకలు.

వైష్ణవీభైరవతంత్రము. అం: చూ, తంత్రములు.

వైష్ణవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణుభక్తుఁడు, తిరుమడి: చూ, స్వస్తిముఖుఁడు. 1.

వైసారిణము. సం. వి. అ. పుం. చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

వైసిక. వై. వి: చూ, రూ-వయిసిక.

వైస్వర్యము. సం. వి. అ. న. 1. విస్వరత్వము, ఎలుఁగుయొక్క శాలుపాటు; అం. 2: చూ, సాత్త్వికభావములు.

వైహాయనము. సం. విణ: చూ, వైవాహికము.

వైహాయసి. అం: చూ, ముఖరజ్జువులు.

వైహాళి. దే. వి. పెద్దసభ: చూ, సభ. 2.

వైళము. దే. క్రి. విణ: చూ, రూ-వయిళము.

వొ

వొ. వా. అప. పదాది నిషిద్ధాక్షరములలో నొకటి: చూ, ళ. 5. (వాడుకయందువొంక, వొంగు,వొంచ,వొడి,వొడ్డు,వొద్దు,వొమ్మంగి యను గ్రామము, వొట్టి, వొల్లమ్మ ఇత్యాది పదములు కలవు. ఇవి నిషిద్ధములు.)రూ-వొ.

వో

వో. వా. అప: చూ, రూ-వొ.

వోఢ. సం. వి. ఋ. పుం. 1: చూ, సారథి; 2. మోపుమోయువాఁడు: (తె).—మోపరి. (చూ, భారవాహుఁడు)

వోదము. సం. విణ. తడిసినది: చూ, స్తిమితము.2. (తడియుటకు.-చూ, స్తేమము)

వోదూరు. వా. వి. (ఓదూరు, ఓంకారపురము) ద్రాక్షారామమునకు చెంతనున్న గ్రామము. ('వో' నిషిద్ధము)

వ్య

వ్యంగకము. సం. వి. అ. పుం. కొండ: చూ, పర్వతము.

వ్యంగము. సం. వి.అ. పుం.1. కప్ప: చూ,హరి.12.

వ్యంగుఁడు.సం.విణ.కొనటి: చూ,సూరనూతుఁడు

వ్యంగ్యము. సం. వి. అ. పుం. 1=వెంగలి. వ్యంజనచేతఁ దెలియఁదగిన యర్థము; విణ. 2.= వింగడము: చూ, వ్యత్యయము.

వ్యంజకము. సం. వి. అ. పుం: అభినయము, ఆకృతి, చేష్ట, చేష్టితము, భావబోధకము, సంజ్ఞ.(తె).-చేసన్న. (అర్థము నువ్యక్తము గాఁజేయునది అభినయము=దీనిచేత నభిముఖముగా నర్థము పొందింపఁబడును. హస్తవిన్యాసాదులచేత భావార్థమును దెలుపుట.)(చూ, నాటకము.)(చూ, ఉద్ధతము.2.) 1. తద్విశేషములు:-(౧) నాట్యము ఆఱువిధములు.- ౧ తాండవము, ౨ నటనము, 3 నాట్యము, ౪ లాసము- లాస్యము, ౫ నృత్తము, ౬ నర్తనము; (౨) అభినయములు:-౧ఆంగికము, ౨ వాచికము, 3 ఆహార్యము,౪ సాత్త్వికము;(3)(చూ,అసంయుతహస్తములు); (౪):- (చూ, సంయుతహస్తములు);(౫):-(చూ,నాట్యోపయోగములైన యంగములు); (౬) (చూ, అభినయములు); (౭):-(చూ, నృత్యములు): (౮): (చూ, నృత్తహస్తములు; (౯):(చూ,అనుభావము); ౧౦. భాండోపరి నృత్తమునకు.—ప్రేంఖ, ప్రేంఖణము. (తె) పెరవణి-పేరణి-పేరిణి-పేరణము-పెక్కణము, ప్రెక్కణము-బెక్కణ; ౧౧: (చూ, భావములు); ౧౨: (చూ, ఉపవిద్యలు 417 పొరటలో 14 గాంధర్వవేదము); ౧౩. వాక్యార్థమునభినయించుటకు.-అంగవిక్షేపము, అక్షజము, అధిష్ఠానము, నర్తనము, నాటకము, నాట్యము, నృత్తము, నృత్యము, విష్కంభము. (తె. ప).-ఆట, ఎడాటము, కేళిక, కోపు, గొండిలి-గొండ్లి- గొంళ్ళి, చిందు, నట్టువ-నట్టువము- నట్టువు, నాటకము, పాతరలు, మలఁపు; ౧౪ కుండలాకారనృత్యమునకు.-కుండలి. (తె).-గొండిలి-గొండ్లి-గొంళ్ళి; ౧౫ కోలాటమను నృత్యమునకు.— వేష్టితము, హల్లీసకము. (తె).-కొట్టము, కోలాట-కోలాటము; ౧౬. మాంతగనాట్యమునకు.- (తె): చిందు, చిందువాలు; ౧౭. అభినయాది భేదములు.-సంస్కృతమున వాడఁబడునవి:- అంజలి; అరాళము; అర్ధచంద్రము; అర్ధపతా

కము; అలపద్మము; అవహిత్థము; ఉత్తానవంచితము; ఉత్సంగము; ఊర్ణనాభము; కటకాముఖము; కపిత్థము; కర్కటము; కర్తరీముఖము. కర్తరీస్వస్తికము; కలశము, చతురము; గజదంతము; డోలము; తామ్రచూడము; త్రికకుత్తు; భావబోధకము, భ్రమరము; మకరము; ముకుళము; ముష్టి; మృగశీర్షకము; రింఖ; లాంగూలము; వర్ధమానము; వివర్తనము; విష్కంభము; శిఖరము; శుకతుండము, సందంశము; సర్పశిరము. (తెనుగున వాడఁబడున వి.) కరణము; కుఱుచేలు; గుజేరాతి; చౌసరి, జక్కిణి; పదచౌళి; బోగమాట; ౧౮. వీరులనృత్యమునకు.- వీరజయంతిక; ౧౯. మల్లరంగమునకు.-(తె): పెక్కణము; ౨౦. నృత్తగీతవాద్యమునకు.— తౌర్యత్రికము, లాస్యము; ౨౧. కపటనాటకమునకు.—నటనము (మిగతవానికి "చూ, హల్లీసకము."); 2. వ్యంగ్యార్థమును దెలిపెడి శబ్దము: చూ, శబ్దము. 2.

వ్యంజన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకశబ్దవృత్తి: చూ, వృత్తి. 4. (చూ, అభిధ) (చూ, వ్యంజనములు.

వ్యంజనము. సం. వి. అ. న. 1. కూర: చూ, శాకము. 1; తద్వి.—౧. (తె) దప్పళము, కోశింబు, తొందళము; ౨: (తె). పులుసుఁగూర-పుల్లఁగూర; 3: చూ, లేహ్యము; 4: చూ, సంభారము; 2. ఆలుమగలగుఱి: చూ, భగము. 12; 3. గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1; 4. మీసము: చూ, శ్మశ్రువు; బ. 5. హల్లులు, పొల్లులు. హల్లుల నిజరూపములకు వ్యంజనములు (పొల్లులు) అని పేర్లు. ఉదా.—క్, ఖ్, గ్, చ్, ట్, శ్, మ్, య్, ర్ మొ; 6. పర్యగ్నికరణాది పశుసంస్కారము: చూ, వహ్ని. 1.

వ్యంజనముల. అం: శబ్దశక్తిమూలము, అర్థశక్తిమూలము, ఉభయశక్తిమూలము (3).

వ్యంజనయతులు. అం: చూ, యతులు.

వ్యంజితము. సం. విణ. బయలుపఱుపఁబడినది: ఆవిష్కృతము, ప్రకటితము, ప్రకాశము, బహిరంగము; తద్వి.—బయలుపడినది.—: ప్రకాశము, బహిరంగము. (చూ, శోభితము.)

వ్యంసకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వంచకుఁడు.

వ్యంసికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మాయాకారుఁడు, గారడివాఁడు: చూ, వ్యాళగ్రాహి.

వ్యంసితము. అం: చూ, కరణములు.

వ్యక్తము. సం. విణ. 1. తెల్లమైనది: చూ, స్పష్టము; 2. తెలియఁబడినది: చూ, స్పష్టము; అం. 3: చూ, లక్ష్యములు.

వ్యక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. జాతికివేఱై జాతికి ఆశ్రయమైన రూపము. [2: చూ, సమర్థుఁడు.

వ్యక్తుఁడు. సం. విణ. 1: చూ, విశారదుఁడు. 3;

వ్యగ్రుఁడు. సం. విణ. 1. వేగిరపడువాఁడు: చూ, వేగిరకాఁడు; 2. ఒకటతగిలిన మనసు గలవాఁడు. [చూ, సురఁటి.

వ్యజనము. సం. వి. అ. న.=వీవన. విసనకఱ్ఱ:

వ్యడంబకము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదము*: అమండము—ఆమండము, ఉచకము, ఉత్తానపత్రకము, ఏరండము, కలభి, గంధర్వహస్తకము—గంధర్వహస్తము, చంచువు, చిత్ర, చిత్రకము, త్రిపుటీఫలము, డింబము, పంచాంగులము, మండము, రుచకము, రుబుకము, వర్ధమానము, వాతఘ్నము, వ్యాఘ్రపుచ్ఛము. (తె).—ఆముదపుఁజెట్టు. తద్వి.—౧: ఉత్తానపత్రకము, గక్తైరండము, వ్యాఘ్రము, వ్యాఘ్రతలోపము, హస్తిపర్ణి. (తె)—పేరాముదపుఁజెట్టు; ౨: వనయేరండము. (తె) అడవియాముదము; 3: అతిబల, ఉరుబుకము— ఉరుబూకము. ఋష్యప్రోక్త:-ఋశ్యప్రోక్త, (తె)

చిట్టాముదపుఁజెట్టు. తద్వి.—ముత్తవపుల గమనకు:-(చూ, సహదేవ.)

వ్యతికరము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్షోభము: చూ, సంతాపము; 2. ఆపద, వ్యసనము: చూ, విపత్తు; 3. పరస్పరమేళనము.

వ్యతిక్రమము. సం. వి. అ. పుం. క్రమవిపర్యయము, అక్రమము.

వ్యతిరిక్తము. సం. విశ. 1. వేఱుపడినది: చూ, విభాజితము; 2. మాఱుపడినది.

వ్యతిరేకము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేఱు: చూ, వ్యత్యయము; అం. 2. వ్యతిరేకాలంకారము: చూ, అలంకారము. 3. ("ఉపమానోపమేయములందొకదానికి విశేషము విరుద్ధముగఁజెప్పుట. ఉదా.—నగములవలె ధీరులున్నతులెగాని ప్రకృతికోమలులు.")

వ్యతిరేకుఁడు. సం. వి. అ.పుం: చూ, శత్రువు. 1.

వ్యతీపాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధమున వెనుదీయుట: 2. అత్యుత్పాతము; అం. 3. (వ్యతీపాత్తు): చూ, యోగములు.

వ్యత్యయము. సం. వి. అ. పుం: అతిక్రమము, అతిపాతము, అత్యయము, అత్యాదానము, అవాచీనము, ఆలస్యము, ఉపాత్యయము, ఉల్లంఘనము, చపలత, పర్యయము, ప్రపంచము, వికటము, విపర్యయము, విపర్యాసము, వైపరీత్యము, వ్యంగ్యము, వ్యత్యాసము, వ్యాఘూర్ణనము. (తె).— అకటవికటము-అకటావికటము, అదవద, అల్లకల్లోలము-హల్లకల్లోలము, ఈరతార, ఉత్తలము, ఎడమదుగు—ఎడమదువు, ఒఱవ,కక్కిరిబిక్కిరి, గచ్చేబిచ్చే, చిదగొద, తడఁబాటు,తబ్బిబ్బు, తాఱుమాఱు-తాఱుమాఱు, తిబిరి, తిరుగుడు, తుటారము, తెఱపుమఱపు, పల్లట-పల్లటము, పెడ, మాఱుదల, మాఱుపాటు, మించే దల, మీఱుట, వింగడము, విటతటము-విటతాటనము- విటతాటము- వీటతటము- వీటతాటనము-వీటతాటము, వీడుపాటు, వీడాటు, వెగటు. తద్వి.-౧. వైషమ్యము. (తె). ఒదుదొదుకు, వేటిమి; ౨: అంతరము, అ[illegible] భేదము, అవచ్ఛేదము, ఆపీతము, ఉపజా[illegible]ము, గండకము, ఛిన్నము, ప్రకారము భిద, భేదము, వర్ణము, విశేషము, వ్యతిరే[illegible]ము, వ్యత్యయము, వ్యవచ్ఛేదము. (అవ్య). అంతరము, ఎ; (తె) —అరమర-అఱమర అరమరము, అరమరిక-అఱమరిక, అఱ, ఎ[illegible] మదుగు-ఎడమదువు, ఎరవు, కేవీను, చిమర, పెనవు, పొరపు, బిద్దము, బెరుక మెరమెర, రెండు, వాసి, వింగడము, వి పోటు, వేర్పాటు, వేఱడము, వేటిమి,వేఱ వేఱుపాటు, వేఱుబండము; ౩:-(చూ, వ స్తము. 1.). ("చూ, హల్లకల్లోలము' (చూ, యద్వ; చూ, అహో. (తె) మారు ల-మాఱుదల; (సం).—అథ-అథో.)

వ్యధికరణతత్పురుషము. అం. భేదమయినయా[illegible] రముగలది: చూ, సమాసము.

వ్యత్యస్తమగు. మి. అ. క్రి: చూ, వేఱుపడ

వ్యత్యస్తము. సం. విశ. వ్యత్యాసపడినది, తడ బడినది: విపరీతము, విపర్యము.

వ్యత్యాసము. సం. వి.అ. పుం: చూ, వ్యత్యయము

వ్యథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—వెత- వతారవ బాధ: చూ, శోకము.

వ్యధము. సం. వి. అ. పుం. తొలిపుచ్చుట.

వ్యధికరణము. అం: చూ, పూర్వవాదములు.

వ్యథితము. సం. విశ. 1. బాధింపఁబడినది: చు వేధితము, బాధితము; 2. తొలిపుచ్చఁబడిన

వ్యధ్వము. సం. వి. అ. పుం. చెడ్డత్రోవ: చు స్మృతి. 1 (మార్గము 1-౯.)

వ్యపదేశము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి కళ

ము: చూ, వ్యాజము. 1.

వ్యపదేశిన్యాయము. అం. ఒకనికి నొక్కఁడె కొడుకున్నయెడల వానినే జ్యేష్ఠుఁడనియు వానినే కనిష్ఠుఁడనియు వ్యవహరించిన రీతి.

వ్యపేతము. సం. విణ. మిక్కిలితొలఁగినది: చూ, విమోచనము.

వ్యభిచరించు. సం. అ క్రి. 1. తప్పిచరించు; 2: బజారించు, ఱంకాడు, ఱంకువోవు.

వ్యభిచారగుణములు. అం: పరస్త్రీలఁదలఁచుట, వారితో నేకాంతమాడుట, వారిదోషముల నెన్నుట, వారితోఁబరిహాసమాడుట, వారి సైగసేయుట, వారినిఁ బొందఁగోరుట, వారి పొందునకైఁ బ్రయత్నించుట, అందుకుఁ దిగినచేష్టలను గనఁబఱచుట. (8)

వ్యభిచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. తప్పిచేరించుట; 2: (తె).— చీఁకటితప్పు, పంపు, పడుచేఁజేఁత, పడుపు, పయాట, బజారుము- బాజారుము, మిండరికము, రంకు- ఱంకాట-ఱంకు, రిజోలా, లోఁదప్పు, వలిచేవి.

వ్యభిచారీభావములు. అం: చూ, సంచారీభావములు. [చూ, స్వైరిణి.

వ్యభిచారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఱంకుటాలు:

వ్యయ. అం: చూ, సంవత్సరములు.

వ్యయము. సం. వి. అ. పుం. 1.=వెచ్చము: అపచితి. (తె).—ఖర్చు, తగులుడు, తగులుదల, తగులుబడి, పెట్టుబడి, వాడకము, వెచ్చము; అం. 2. వ్యయస్థానము. లగ్నమునకుపండ్రెండవ యిల్లు: చూ, భావములు.

వ్యయించు. సం. స. క్రి: కొట్టుపడు, చిందు, వెచ్చించు, వెచ్చపెట్టు. తద్వి.—(అ. క్రి).- వెచ్చపడు, వెచ్చపోవు.

వ్యయితము. సం. విణ. వెచ్చింపఁబడినది.

వ్యర్థభాషణుఁడు. సం.విణ. (తె)పలావళికాఁడు.

వ్యర్థమగు. వి. అ. క్రి: (తె).— ఆఱడిపడు, ఆఱడిపెట్టు, ఆఱడిపోవు- ఆఱడివోవు, ఈటువోవు, ఉడివోవు, గొడ్డువోవు, చెన్నఁటివోవు, పొనుఁగువడు, పొనువడు-పొన్వడు, పొలివోవు, పొలువడు- పొల్లవడు-పొల్లవడు, పొల్లవోవు, బీఱువడు, బీఱువాఱు, బీఱువోవు, ముండమోయు, మేల్కానఁబోవు, రిత్తవోవు, వమ్మువోవు, వీటిఁబోవు, వీసరపడు, వీసరపోవు-వీసరవోవు, నుడిపోవు.

వ్యర్థము. సం. విణ. 1.=వమ్ము- వాయము: అప్రయోజకము, అప్రయోజనము, నిరుపయోగము, నిరర్థకము, నిష్ప్రయోజకము, ముధ. (అవ్య).—వృథ-వృథా. (తె.వ).— ఆటమట- అటమటము, అటమర, అడి, ఆఱడి, ఈటు, ఉడి, కాకు, చెనఁటి- చెన్నఁటి, పొల్ల-పొల్లు, పోరచి, ప్రోచి కోలు, బీఱు, మొక్క, లేబరము, వమ్ము, వయ్యము-వాయము, వెడ.(అవ్య).—వితవితా. తద్వి.—వృథావృథా, వ్యాహతము. (తె) —తెకతేర, వితావిత; అం. 2: చూ, అర్థదోషములు. [వ్యసనములు.

వ్యర్థముగసొమ్ము వినియోగించుట. అం: చూ,

వ్యర్థుఁడు. సం. విణ: చూ, వ్రిజె.

వ్యవక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాఁచు*: చూ, శైవాలము. [రద్దు. (మైనస్ "—")

వ్యవకలనము. సం. వి. అ. న. తీసివేఁత,

వ్యవకలితము. సం. విణ. తీసివేయఁబడినది.

వ్యవచ్ఛిన్నము. సం.విణ.వ్యవచ్ఛేదమునొందినది.

వ్యవచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఖండించుట; 2. భాగించుట; 3: చూ, భాగహారము; 4. తారతమ్యము: చూ, వ్యత్యయము; 5. బాణగమనము.

వ్యవధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కప్పు: చూ, స్థగనము; 2. మఱుఁగు: చూ, స్థగనము.

వ్యవధానము. సం. వి. అ. న: అవకాశము. (తె) తెఱప-తెఱపి: చూ, సందు. 6; 2. కప్పు: చూ, స్థగనము; 3. మఱుఁగు: చూ, స్థగనము.

వ్యవధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. మేర: చూ, సీమ. 1; 2: చూ, వ్యవధానము. 1.

వ్యవసాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రయత్నము: చూ, సన్నాహము. 2; 2. కృషి: చూ, సేద్యము.

వ్యవసాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్): చూ, సేద్యకాఁడు. తద్వి.-(తె):—పాలికాఁపు, పాలిచేట్టము, పాలివాఁడు, పాలేరు, పాలేరువాఁడు.

వ్యవసితము. సం. వి. అ. న. 1. నిశ్చయము: చూ, సత్యము. 1; 2: చూ, వ్యవసాయము. 2; విణ. 3. అనుష్ఠింపఁబడినది; 4. నిశ్చయింపఁబడినది: చూ, స్థితము. 3; 5. మోసపుచ్చఁబడినది: నికృతము.

వ్యవస్థ. సం. వి. అ. స్త్రీ. శాస్త్రనిరూపిత.

వ్యవస్థానుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు 1.

వ్యవస్థితము. సం. విణ. వ్యవస్థ చేయఁబడినది.

వ్యవహరించు. సం. అ. క్రి. 1. వివాదము చేయు; స. క్రి. 2. వాడుక చేయు.

వ్యవహర్త. సం. వి. ఋ. పుం. 1. న్యాయాధిపతి: చూ, స్వామి. 3; 2. వ్యవహరించువాఁడు: కార్యకర్త, కార్యదర్శి, కార్పూరి, భటుఁడు, వ్యావహారికుఁడు. (తె) పనివాఁడు, వితమరి, హరువుకాఁడు-హర్వుకాఁడు. తద్వి.-మహాశూద్రుఁడు.

వ్యవహారపదములు. అం: ఇవి పదునెనిమిది:- ౧. ఋణాదానము, ౨ నిక్షేపము, ౩ సీమావివాదము, ౪ స్వామిపాల వివాదము, ౫ అస్వామి క్రయము, ౬ దత్తాప్రదానికము, ౭ క్రీతానుశయము, ౮ సమయానపకర్మము, ౯ వేతనాదానము, ౧౦ ద్యూతసమాహ్వయము, ౧౧ వాక్పారుష్యము, ౧౨ దండపారుష్యము, ౧౩ సాహసము, ౧౪ విక్రయాసంప్రదానము, ౧౫ సంభూయ సముత్థానము, ౧౬ స్తేయము, ౧౭ స్త్రీసంగ్రహణము, ౧౮ స్త్రీపుంసయోగము (అన్యాయవాదిని శిక్షించి న్యాయవాదిని రక్షించుటకై నిర్ణయములను తేల్చి ఆ ప్రకారము జేయుటఁగలందులకుపయోగించెడివై యున్నవి. ఇవి వ్యాజ్యములనఁబడుచున్నవి. ఇందుకు బంగాళా పండితులు హూణప్రభుపోషితులై సకల విధ సందేహ పరిహారకములుగా జగన్నాథ తర్క పంచాననీయము, జీమూతవాహనీయము అను ప్రబలగ్రంధములఁజేసెరి. ఇత్యాది: చూ, ధర్మములు; (జాతిధర్మములు.)

వ్యవహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. తగవు: చూ, యుద్ధము; 2. న్యాయము: చూ, సత్యము. 1; 3. వాడుక, పాడి, మందలింపు; 4. జూదము: అక్షవతి. అపహారము, ఆకర్షము, కైతవము, గ్లహము, చుంచురి, తింతిడి, దాయము, దురోదరము, దేవనము, ద్యూతము, నృత్తము, పణము, ప్రాయము, సభ. (తె).— ఒడ్డనము, ఒడ్డు, జూజము-జూదము-నెత్తకమ్ము, నెత్తము, పందియము- పందెము-పన్నిదము, పాళి, ముడియ, రో-రోయి, వెల. తద్వి.—౧: కరిఖలము, క్రీడాద్యూతము. (తె).— వేడుకజూదము; ౨: పాటకము; ౩: (తె) నెత్తము, సొగటము-సొగటాలు; ౪: (తె) పులిజూదము; ౫: దాయము; ౬: అక్షము, ఆకర్షము, ఆశి, దేవకము, దేవనము, చేలని, పాశకము, శారము, శారి. (తె).— అడ్డపాళులు-అడ్డసాళ్లు, కవటాలు, కాయ, నట్టు, పాచికలు, పాచిక-పాసిక, సారె, సొగటము-సొగటాలు; ౭: ప్రాణిద్యూతము, సమాహ్వయము; ౮: (తె) పగడసాల్లు

౯. జూదమాడెడి పలకకు:-చూ, శారిఫలము; ౧౦. సారెలపోఁతకు.-(తె): పాళి; ౧౧. జూదమాడెడి కంబళికి:-పర్యారీణము: ౧౨. పాచికలు గవ్వలులోనగువాని పొర్లికకు.- (తె) -పన్నిదము; ౧౩. పందెములోని ధనాదికమునకు.-పణము. (తె).— పందియము-పందెము-పన్నిదము; ౧౪. పాచికల మీఁది ఒంటిచుక్కకు.— (తె): పగడ, వ్రాయి; ౧౫. జూదములోని జేగడమునకు.-పణము; ౧౬. జూదముల భేదములు:— కిరికము; చరము; నయము; ౧౭. తెనుఁగునవాడఁబడుపందెము:-సోళాందొప్పి-సోళాఁదొప్పి-సోళాదొప్పి; ౧౮: చుంచులికి; ౧౯. పగడపాలకాయకు.-(తె): సారె; 5.=బేరము-బేహారము- బేవరము, వ్యాపారము: చూ, వర్తకము. 1.

వ్యవహారి. సం. వి. ఇ. పుం.=బేహారి-బేరి. వర్తకుఁడు: చూ, సార్థవాహుఁడు.

వ్యవహితము. సం. విణ. వ్యవధానముగలది.

వ్యవాయము. సం.వి. అ.న. 1. తేజము: చూ, వెలుతురు. 1; పుం. 2. మెఱుఁగు, కప్పు: చూ, స్థగనము; 3. గ్రామ్యధర్మము: చూ, సంయోగము.

వ్యష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సమిష్టిలేమి: ఒంటరిపాటు. "వ్యష్టిసోదరులు."

వ్యసనము. సం. వి. అ. న. 1.=వెసనము. ఆపద: చూ, విపత్తు; 2. ఆసక్తి: చూ, వాంఛ; 3. పాపము: చూ, వృజినము: 4.=వెసనము. దుఃఖము: చూ, శోకము; 5. అపాయము: చూ, హాని. 2; 6. నిష్ఫలమైన ప్రయత్నము: చూ, సన్నాహము. 2; 7. దైవము వలననియునిష్టఫలము; 8: కుతూహలము. (తె) తమ్మి, ఫళావళి, వెంటము, వేడబము, వేడుక-వేడ్క (చూ, వలపు. 2.)

వ్యసనములు. అం: (కామక్రోధముల వలనఁ బుట్టిన దోషములు) [ఇవి యేడు.—౧ పానము (కల్లుద్రాగుట), ౨ స్త్రీలఁగోరుట, ౩ మృగయ (వేఁటాడుట), ౪ ద్యూతము (జూదమాట) (ఇవి కామమువలనఁబుట్టినవి.), ౫ వాక్పారుష్యము (కఠినముగఁబలుకుట), ౬ దండపారుష్యము (కఠినదండనము), ౭ అర్థదూషణము (ధన మూఱక ఖర్చుచేయుట) (ఇవి కోపమువలనఁ బుట్టినవి.)]: సప్తవ్యసనములు.

వ్యసనార్తుఁడు. సం. విణ: ఉపధూపితుఁడు, ఉపప్లుతుఁడు, ఉపరక్తుఁడు. [బ్బ అనునవి.

వ్యసనాశ్చర్యము. వా. గ. అబ్బ- అబ్బా. అబ్బ

వ్యస్తము. సం. విణ. 1. వేఱుపడినది: భిన్నము. తద్వి.—ప్రభిన్నము; 2. వ్యాకులతఁబొందినది; 3. వ్యాపించినది: చూ, హిండితము.

వ్యళీకము. సం. వి. అ. న. 1. ఇష్టములేనిది(పని): అప్రియము, అళీకము, వ్యళీకము; 2: అకార్యము, కటువు, కాకృత్యము, కాపీనము, దుర్గుణము, దౌరాత్మ్యము, దౌర్జన్యము, దౌష్ట్యము, ద్రోహము, సాహసకృత్యము. (తె).— అఱగొండెతనము-అఱగొండెము-అఱగొట్టైము, అఱగొడ్డియము-అఱగొడ్డెము, కానిపని, కొఱగామి, గొట్టు, చెడ్డపని, జోలిమి, దుండగము, గుండతికము, దుడుకు, మొఱకడము; 3. అచ్చెరుపాటు: చూ, వింత. 1; 4. అసత్యము: చూ, వితథము; 5. బాధ: చూ, శోకము; 6: చూ, సిగ్గు; 7. మోసపుచ్చుట: చూ, వంచన; 8. మన్మథావేశముచేఁ జేయఁబడిన కామినీ జనాపరాధము, కాముని యపరాధము; 9. పండినపంట: చూ, సస్యము. 1; పుం.-10: చూ, సముద్రము. [చూ, విటుఁడు.

వ్యళీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. లంజెకాఁడు:

వ్యా

-వ్యాకరణజ్ఞానము. అం: చూ, సుగుణములు.

వ్యాకరణజ్ఞుఁడు. సం. విశే: చూ, వైయాకరణుఁడు. వయ్యాకరణుఁడు (అనికొందఱు.)

-వ్యాకరణము. సం. వి. అ. న. 1: శబ్దశాస్త్రము: ఉ, తంత్రము, లక్షణము, వ్యాకృతి. (తె).-లక్కనము-లచ్చనము: చూ, శాస్త్రములు; అం. 2: చూ, శాస్త్రములు; 3: చూ, ఉపవిద్యలు. 2; 4: (చూ, వేదాంగములు) ఇది ఋగ్వేద-సామవేద-కృష్ణ యజుర్వేద-శుక్ల యజుర్వేద అథర్వ ప్రాతిశాఖ్యములు అని 5 విధములు.

వ్యాకరణములు. అం: 1. శాక్త-శంభు-కుమార-ఇంద్ర- సూర్య- చంద్ర- స్మర - వాత్స్యాయన-అగస్త్య వ్యాకరణములు (9). తద్వి.-ఁ:చూ, చూర్ణి. 1; 2:సంస్కృతము, ప్రాకృతము, సౌరసేని, మాగధి, పైశాచి, చూళిక, అపభ్రంశము, ఆంధ్రము. (8).

-వ్యాకీర్ణము. సం. విణ. 1. చెదరినది:చూ, హిండితము; అం. 2: చూ, వాక్యగతదోషములు.

వ్యాకులము. సం. విణ. 1. కలఁతనొందినది: వ్యాకులితము, పింజము, పింజరము. (తె).-కలంక, తటమట, తల్లడపాటు, తల్లడింపు; అం. 2: చూ, గాయకదోషములు.

వ్యాకులితము. సం. విణ: చూ, వ్యాకులము. 1.

వ్యాకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వేఱుపఱుచేట; 2. విశదపఱుచేట; 3. భాషాంతరపఱుచేట; 4: చూ, వ్యాకరణము.1.

వ్యాకోచము. సం. విణ. విరి, వికసించినది: చూ, నుర. (3). (రూ- వ్యాకోశము-వ్యాకోషము.)

వ్యాకోచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, సంపుల్లము.

వ్యాకోశము. సం. విణ: చూ, రూ-వ్యాకోచము.

వ్యాకోషము. సం. విణ.—పై.—

వ్యాక్షేప. సం. కి. ఆ. స్త్రీ. అర్థవివరణము.

వ్యాఖ్యాత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ): చూ, ఆఖ్యాయకుఁడు.

వ్యాఖ్యాతము. సం. విణ. 1.వ్యాఖ్యానముచేయఁబడినది; 2. చెప్పఁబడినది: చూ, సంభాష్యము. తద్వి.-వంకరమాటకు.-(చూ,శబ్దము.2.)

వ్యాఖ్యానము. సం. వి. అ. న.=వక్కణ: వివరణము.(తె).-ఒక్కణ-వక్కణ-వక్కణము-వక్కన- వక్కాణ- వక్కాణము, ఏరుపాటు-ఏర్పాటు,కడమట్టు, వయినము-వైనము, వివరము.

వ్యాగూఢము. అం: చూ, ముఖరజ్జువులు.

వ్యాఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1:చూ, విఘ్నము; 2. దెబ్బ: చూ, హతి; అం. 3: చూ, యోగములు; 4: చూ, అలంకారము. 3.- ("మంచిచేతనే చెడ్డచేసినట్లు చెప్పుట. ఉదా:-ఏవి లోకప్రియములో వానిచేతనే మదనుఁడు హింసించుచున్నాఁడు.")

వ్యాఘూర్ణనము. సం.వి. అ. న. తిరుగుడు:చూ, వ్యత్యయము.

వ్యాఘూర్ణితము. సం. విణ. తిరుగుడుపడినది: ఆఘూర్ణితము. ఆవృత్తము, ఉద్భ్రాంతము, పరిఘూర్ణము. [వ్యాఘ్రము. 2. *.

వ్యాఘ్రతలోపము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ,

వ్యాఘ్రనఖము. సం. వి. అ. న: కరంజము-కరజము-కరిజాఖ్యము, ఘృతపూర్ణకము, చక్రకారకము. (తె).— పులిగోరు*; 2. పులిగోరుఅనునగ:చూ, భూషణము. 2; 3. ఒకానొక గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము. 1-౨౮; 4. ఒకానొకనఖక్షతము: చూ, స్ఫుటత (నఖక్షతము.)

వ్యాఘ్రపాదము. సం. వి. ద. పుం. 1. ములు

బెలఁగ*: చూ, బెలఁగ. 1; 2. పుల్లవెలఁగ*: చూ, బెలఁగ. 1.

వ్యాఘ్రపుచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదము*: చూ, వ్యడంబకము.

వ్యాఘ్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేఁగి. పులి, వాలము-వాలాము: చూ, శార్దూలము. తద్వి.- పులిపిల్లను.-(సం) అగ్హ్రము; 2. పెద్దాముదపుఁజెట్టు*: చూ, వ్యడంబకము; 3. వాఁకుడు*: చూ, స్పృశి; 4. ఉత్తరపదమైనచో శ్రేష్ఠము: చూ, శ్రైష్ఠ్యము; అం. 5: చూ, గతులు; 6: చూ, ఆసనములు. [న్యాయము.

వ్యాఘ్రముఖ న్యాయము. అం. ఓకానొక

వ్యాఘ్రాటము. సం. వి. అ. పుం: కర్కరాక్షము, కలాటీనము, కాలకంఠము, క్షిపశ్యేనము, ఖంజనము, ఖంజలేఖము, ఖేగమనము, చాటకైరము, భరద్వారము-భారద్వాజము. (తె).—ఏటిరింత-ఏట్రింత, కూకఁటిగువ్వ, చోకలిపిట్ట, నల్లచ్చిగాఁడు, పసులపోలిగాఁడు, పులుఁగులగదుమరి, పోలఁడు, పోలిగాఁడు, మంగలపిట్ట: (చూ, శకుని; పక్షి.)

వ్యాఘ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాఁకుడు*: చూ, స్పృశి. [న్యాయము.

వ్యాఘ్రోపవాసన్యాయము. అం. ఒకానొక

వ్యాజనింద. అం: చూ, అలంకారము. 3 ("నిందవలెనున్న స్థితి. ఉదా.- బ్రహ్మనఁబని లేదు. వానియొక శిరమె నలియఁజేసిన శివునవవలయుఁగాని.")

వ్యాజము. సం. వి. అ. పుం. 1: అపదేశము, అయోగము- ఆయోగము, ఆటోపము, ఉపధి- ఉపాధి, కపటము- కాపట్యము, కల్కము, కాకరూకము - కాకలూకము, కుక్కుటము, కుచోద్యము, కుసృతి, కూటము, కూర్చ, కూర్చము, కైతవము, ఖేటము, గజనిమీలనము, గహ్వరము, గుహ్యము, చంద్రికాంతము, ఛద్మము, ఛలము, జంభము, జాలకము, జాలము, దంభము, నికృతి, నిభము, నిహ్నవము, నేమము, పదము, పారిహార్యము, భూమిక, మిష, లక్షము, వైశికము, శాఠ్యము, సత్రము, సూక్ష్మము, హారీతము. (తె).-అడిగొంటుతనము, ఉక్కివము, ఓల, కన్ను, కవుడు-కాడు, కిటుకు, కీలు, కువాడము-కువాళము-కువ్వాడము, కయిపు-కైపు, గజేను, గబ్బ-గబ్బి, గవురు-గౌరు, గుబును, గుట్టు, చిటకము- చిట్టకము-చీటకము, జిత్తు, టవళిక, టాటోటు, తవళి, డంబము, డంబు, డబ్బు, తచ్చేన, దుత్తూరము, నయగారము, నెపము- నెవము, పిక్కు, పాచ్చెము, పొర, బవంతము, బూమియ-బూమె, మడత, మతకము, మెలఁత, వయిసిక-వైసిక, వెడ్డు, సట, సాకము, సాకు, సెగ్గింపు. తద్వి.—కుసృతి, నికృతి. ("చూ, హారీతము. 2."); 2. చెడ్డతనము; అం. 3: చూ, అలంకారము. 3. ("తనగుట్టు బైటఁబడకుండఁ దచ్ఛిహ్నములకు పొత్యంతరకల్పనమొనర్చుట. ఉదా.- చెలిచోఁచితివా! మూర్ఛాయాసము చేతనుమీ చెమ్మటపట్టినది.")

వ్యాజస్తుతి. అం: చూ, అలంకారము. 3. ("నిందచేస్తుతి, స్తుతిచే నిందతోఁచఁ జెప్పుట. ఉదా.—గంగ! నీకు వివేకమెక్కడిది? పాపులనె స్వర్గమొందింతువు.")

వ్యాజోక్తి. అం: చూ, వ్యాజము. 3.

వ్యాజ్యగాఁడు. దే. వి. వివాదపడినవాఁడు.

వ్యాజ్యము. దే. వి. (వ్యాజ్జము) తగవు-తగువు, దావా, పెనఁకువ - పెనుఁకువ, వాదు. (చూ, యుద్ధము).

వ్యాడము. సం. వి. అ. పుం.=వాలము: చూ, రూ—వ్యాళము. 1-2-3-4.

వ్యాడాయుధము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వ్యాఘ్రినఖము 1; 2: చూ, వ్యాఘ్రినఖము. 3.

వ్యాత్యుక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జలక్రీడ: చూ, విలాసము. 1.

వ్యాదీర్ఘము. అం: చూ, చిబుక క్రియలు.

వ్యాధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. తెవులు: చూ, రోగము. 1; 2. చెంగల్వకోష్టు*: చూ, వాలుకము.

వ్యాధిఘాతము. సం. వి.అ. పుం: చూ, ఱేల*.

వ్యాధితుఁడు. సం. విశ. 1: అపటువు, అభ్యమితుఁడు, అభ్యాంతుఁడు, ఆతురుఁడు, ఆమయావి, ఉష్ణకుఁడు,గది, గ్లానుఁడు, గ్లాస్నువు, పాశి, మందుఁడు, రోగి, వికృతుఁడు, వ్యాధిస్థుఁడు. (తె).-తెగులుగొంటు-తెవులుగొంటు-తెవ్లుగొంటు, నొప్పిగుంటి, నోవరి. తద్వి.- ౧: జ్వరితుఁడు; ౨: అతిసారకి; ౩: శోధరోగి, శోఫరోగి. (తె)-ఉలుపఁడు-ఉల్పఁడు-ఉలుపి, వాపి; ౪. మందుభాయి; ౫: కచ్ఛురుఁడు, పామనుఁడు.

వ్యాధిస్థుఁడు, సం. విశ.—పై.—

వ్యాధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కోయవాఁడు: అల్పతనువు, ఆక్షేపకుఁడు, కంకుఁడు, కిరాతుఁడు, గుహుఁడు, గైరికుఁడు, చంచుఁడు (చంచువు), నిలింపుఁడు, పులిందుఁడు, భిల్లుఁడు, మృగయుఁడు, మృగవధాజీవుఁడు, మృగాజీవుఁడు, మృగాదనుఁడు, లుబ్ధకుఁడు-లుబ్ధుఁడు, వింధ్యుఁడు, శబరుఁడు, శైలికుఁడు. (తె)-అకరి, అనాడి, ఎనకరి, ఎఱుక, ఎఱుకవాఁడు, ఏఁకరి, ఏనాది, కొరపంజి, కోయ, కోయవాఁడు, చెంచే, చెంచేవాఁడు,చొతిగాఁడు, పటరి, పట్టవాఁడు, పరికి,బోయ-బోయఁడు- బోయి, వేఁకరి, సింగఁడు. తద్వి.—౧: కొండవాఁడు; ౨: నిషాదుఁడు; పుల్కసుఁడు-పుల్కసుఁడు- పుక్కసుఁడు; ౩: (తె). మంచులవాఁడు; 2: ౧. జాత్యాచారాదులచేత నిందితుఁడు:-దుష్టుఁడు, దురాచారుఁడు. (తె) అడిబండ, ౨. కుత్సితుఁడు (కుటిలహృదయము గలవాఁడు. ఇందులఁ బర్యాయపదములు ప్రయోగానుసరణినిబట్టిఁ గొన్నిచోట్ల ౧వ అర్థముయొక్క భావమును చూపట్టును.): అణకుఁడు-అణుకుఁడు, అధముఁడు, అధిక్షిప్తుఁడు, అన్యజుఁడు, ఆనేడమూకుఁడు, ఆనేడుఁడు, అపరాద్ధి, అభీకుఁడు, అర్వంతుఁడు, అస్పుఁడు, అలక్ష్మణుఁడు, అవద్యుఁడు, అపముఁడు, ఆతతాయి, ఉగ్రుఁడు, ఏడమూకుఁడు, కంకరుఁడు, కంకుఁడు, కంసుఁడు, కటినుఁడు, కఠోరుఁడు, కఠోలుఁడు, కపాలుఁడు, కపురుషుఁడు, కర్కోటకుఁడు, కలాదుఁడు, కాహళి, కిష్కువు, కీటకుఁడు, కీనాకుఁడు, కుజనుఁడు, కుటిలుఁడు, కుతాకువు, కుత్తు, కుత్సితుఁడు, కుపూయుఁడు, కుశాలి, కుహుఁడు, కృతాంతుఁడు, కృపణుఁడు, కృష్ణకర్ముఁడు, కృష్ణవర్త్మ, కొటిలుకుఁడు, క్రూరుఁడు,క్షారితుఁడు, క్షేపుఁడు, ఖంఖటుఁడు, ఖర్పరుఁడు, ఖర్వుఁడు, ఖలుఁడు, ఖేటుఁడు, గంధవహుఁడు-గంధవాహుఁడు, ఘనాఘనుఁడు, చపలుఁడు, చలుఁడు, చుంబకుఁడు, ఝాణి, ఢుండుకుఁడు, తామసుఁడు, తుచ్ఛుఁడు, దహనుఁడు, దురాత్ముఁడు, దుర్జనుఁడు, దుర్మతి, దుర్మదుఁడు, దురాత్రర్ధుఁడు, దుర్విధుఁడు, దుర్హృదుఁడు, దుశ్శీలుఁడు, దుష్టుఁడు, దోషకారి, దోషి, ద్రోహి, నారంగుఁడు, నికృష్టుఁడు, నిష్ఠురుఁడు, పరాకుఁడు, పాండుపృష్ఠుఁడు, పాంసనుఁడు, పాపి, పాపిష్ఠుఁడు, పాప్రుఁడు, పిశునుఁడు, ప్రతికృష్టుఁడు, ప్రతిక్షిప్తుఁడు, భీభత్సుఁ

డు, భండుఁడు, భ్రిష్టుఁడు, మ్లేచ్ఛుఁడు, రేపుఁడు-రేపఁడు, విశ్వకద్రువు, వృషలుఁడు, వెధవ, శఠుఁడు, శిశ్విదానుఁడు, శుంఠ-శుంఠుఁడు. (అవ్య).-అః. (తె. వ.)-అడిగొంటు-అడిగొట్టు, అరజోతి-అఱజోతి, అఱవ, అలఁతి, అవదగాకి, అకతాయి, ఆట్టుఁడు, ఆలరి, ఉక్కివుఁడు, ఉలిపి, ఉలిపికట్టె, ఉలిపిగొట్టు, ఎల్లిదుఁడు, ఏతరి, ఒఱటు, ఒఱపిఁడి, కటికి, కట్టఁడి, కట్టిఁడి, కఱతలాఁడు, కఱటి, కఱకరి, కల్లరి-కల్లరీఁడు, కావరి, కావరుఁడు, కిగ్గాడి-కిగ్గాడీ-కీగాడి, కుచ్చితుఁడు, కూళ-కూళుఁడు, కుట్టుతేలు, కేడ, కొంటె, కొద్దికాఁడు, కొయ్యద్రిప్పు, కొఱతనుఱుకు, గట్టివ-గట్టివా, గడుసరి, గడుసు, గరాసు, గుంటగొయ్య, గొంటరి, గొంటు, గొంటుకాఁడు, గొడ్డ, గోవు, చిలిపి, చిలుమువాఁడు, చెట్ట, చెడగరము-చెనగరము, చెడుంగఁడు, చెడుగు, చెడుజాతి, చెనఁటి-చెన్నఁటి, చెరపంజోట-చెరపనచేట, చెరికి, చేట్లకొఱవి, చేండి, టంకు, టక్కరి, టవలి, టవలికాఁడు, టాటోటు, టాటోటుకాఁడు, తవలికాఁడు, తక్కులాఁడు, తఱ్ఱ-తఱ్ఱు, తిప్పకాయ, తుంట-తుంటరి, తులువ, తూఁట-తూఁటరి-తూఁడరి, దుండగీఁడు, దుండెకాఁడు, దుడుకఁడు, దుడ్డె, దోసకారి, దోసి, నరకఁడు, నాలిబూతము, నాలిముచ్చు, నీచు, పడిసేటు, పరుస, పలుగాకి-పల్గాకి, పలుగు-పలువ, పాట్లరి, పాడెగట్టు, పాలసుఁడు, పాపి, పింజోరి, పిసాళి, పెంకి (పెంకియ)-పెంకె, పెఱగాయ, పొఱువ, పోడునఁడు, పోకిరి, పోకలాఁడు, పోఁచేవాఁడు, పోతెవాఁడు, ప్రల్లదకాఁడు-ప్రల్లదీఁడు-ప్రల్లదుఁడు, ప్రామిడి, బండ, బండగుఁడు, బండఁడు, బరికాయ, బాకిళ్లమారి, బిగాది, బిఱుసైనవాఁడు, బెట్టిదుఁడు, బెడిమఁడు, బేరజేము, బోలు, మల్లకుఁడు, ముడికాఁడు, ముప్పె, ములుచే, మొండికట్టె, మొక్కటీఁడు, మొక్కలి, మొక్కలికాఁడు, మొక్కలీఁడు, మోటవాఁడు, రాలుగాయ, లాగ, లండి-లండీ-లంజు, లండుఁబోతు, లాకలూకాయ, లోడారివాఁడు, వాజెమ్మ, వెంబర, సుడియ, సుద్దులమారి, సొరదోఁకి. తద్వి.-౧: అఘాయువు, అఘుఁడు, అభిపన్నుఁడు, కల్కుఁడు, కుశుఁడు, క్రూరుఁడు, ఘాతకుఁడు, దోషి, పాపాత్ముఁడు, పాపి, పాపిష్ఠుఁడు, పాపుఁడు, పృథగ్జనుఁడు. (తె).-దోసకారి, పాపాలముద్ద; ౨: పాపిష్ఠుఁడు; ౩: (తె).-తిలకొట్లమారి, ప్రిల్లటీఁడు-ప్రిల్లదీఁడు-ప్రిల్లదుఁడు; ౪: ఉపదూషితుఁడు; ౫: కద్వదుఁడు, గర్హ్యవాది; ౬: గర్హ్యుఁడు, నింద్యుఁడు.

వ్యానకరణబంధములు. అం: ఇవి ౨౧:-(అందు అదూషితములు ౧౦, భావదూషితములు ౧౧. అదూషితములకు.- చూ, అదూషితములు; భావదూషితములకు.- చూ, భావదూషితములు.)

వ్యానతము. అం.-వై.-(చూ, అదూషితములు.)

వ్యానము. సం. వి. అ. పుం. 1. (వ్యానవాయువు) శరీరమంతటను వ్యాపించినవాయువు: చూ, వాయువు; అం. 2: చూ, ప్రాణములు.

వ్యాపకము. సం. విణ. పరిచారము, వెరపు: చూ, వ్యాపనము.

వ్యాపకుఁడు. సం. విణ: అవఘుటుఁడు.

వ్యాపనము. సం. వి. అ. న. వ్యాపించుట: చూ, సంవృతము.

వ్యాపనీయము. సం. విణ. వ్యాపింపఁదగినది, వ్యాప్యము: చూ, సంవృతము.

వ్యాపాదనము. సం. వి. అ. న. 1. చేంపుట: చూ, హింస. 1; 2. ద్రోహముతలంచుట. : చూ, స్మృతి. 1 [పు: చూ, స్మృతి. 1.

వ్యాపాదము. సం. వి. అ. పుం. ద్రోహముతలం

వ్యాపాదితము. సం. విణ. 1. చంపంబడినది చూ, సూదితము; 2. ద్రోహముతలంపంబడినది.

వ్యాపారము. సం. వి. అ. పుం. 1. పని: అర్థము, ఆయోగము, ఆస్పదము, ఉజ్జృంభితము, కర్మము-కర్మవు, కార్యము, క్రియ, చేష్ట, ప్రక్రియ, ప్రయోజనము, లీల, విజ్ఞానము, విధము, విష్టి, వృత్తాంతము, వ్యాపృతి (అవ్య).-అధి. (తె).— అక్కఱ, అగవు, కర్జము, కఱత, కారియము, కెలసము, చేంత, చైదము-చైది, చేక్కటి, తీఱమి, పని, పోరామి, వెంట. తద్వి.—౧. ప్రయోజనమునకు.-అర్థము, ఉద్యానము, ఉపకృతము, కరణము, కార్యము, క్రియ, ప్రయోజనము, ఫలము, వ్యాప్తి. (తె).— అక్కఱ, కొఱ, జోలి, పని, బెరుకు; ౨. చేయుటకు.— కారిక, కృత్యా, కృతి; ౩: కర్మ, కృతి, కృత్యా, క్రియ, విధానము, విధి; ౪: దుష్కార్యము. (తె).—క్రొవ్విదము; ౫: కాలీనము; ౬:(వి॰) కారకము; ౭: ఆహితము, ఉద్ధృతము, కృతము, ప్రణీతము. (తె).— చెయిదము-చెయిది-చెయ్దము-చెయ్ది-చెయువు-చెయ్వు; ౮: కరణీయము; ౯: అపదానము, వై; ౧౦: సొంపగుపనికి.— వై; ౧౧: (తె).— కొఱ; ౧౨. మంచి పనికి: సుకర్మము; 2. ఉద్యోగము: చూ, సన్నాహము. 2; వా. 3: చూ, వర్తకము. 1.

వ్యాపారి. సం. వి. న్. పుం. 1. మాధ్వబ్రాహ్మణుండు (మాధ్వబ్రాహ్మణులు.); విణ. 2. (న్. ఈ. న్) వ్యాపారముగలవాండు: చూ, సార్థవాహుండు.

వ్యాపి. సం. విణ. (న్. ఈ న్) వ్యాపించువాండు.

వ్యాపించు. సం. అ. క్రి: (చూ, వేష్టించు). అభివ్యాపించు, ప్రసరించు, ప్రసరిల్లు, (మి)ఘునమగు. (తె. ప): అపరు, అడపడెంచు, అగ్గమిల్లు. అఱుక్రమ్ము, అలము, అలముకొను, అలయించు, అవసులించు, ఆముకవియు, ఆముకొను, ఉసికొను, ఎపకొను, ఒత్తు, ఒదువు-పొదువు, ఒలయు, కడలుకొను-కడల్కొను, కడలొత్తు, కప్పు, కప్పుదెంచు, కమియు, కలకొను, కవించు- కవియించు, కవిచేయు, కవియు, కవియుదెంచు, క్రమ్ము, గుడికొను, గుదిగొను, చిందు, చిట్టాడు, చిలుకు, చెరలాడు, జీరువాఱు, డీకొను-దీకొను, తఱుము, తారసించు, తారసిలు-తారసిల్లు, తిప్పురుకట్టు- తిప్పురులుకట్టు, తీంగలువాఱు, తొట్టు, తొట్టుకొను, త్రోయు, దట్టమగు, నిగిడారు, నిగుడు-నిఘుడు, నివ్వటిలు-నివ్వటిల్లు, నూలుకొను-నూల్కొను, నెరయు-నెఱయు, పంచోరించు, పచేరించు-పచోరించు-పసరించు, పటవశించు, పయికొను-పైకొను, పయిపడు-పైపడు, పరంగు-పరువు-పర్వు-పఱంగు, పఱచు, పారు- పాఱాడు, పిక్కటిలు- పిక్కటిల్లు, పిసాళించు, పురికొను, పేరు, పొంపిరివోవు, పొక్కు, పొలయు, ప్రబ్బు, బలకరించు, బుగులుకొను, బెరయు-బెలయు, మట్టాడు, మలయు, ముసురు, ముసురుకవియు, ముసురుకొను, మూంగంబాఱు, మూంగు, మొగియు, ఱంపిలు-ఱంపిల్లు, లాంచు, వఱలు, విజ్జో, విరియంబాఱు, వెదచిందు, వెల్లివిరియు-వెల్లివిరియు, సందుకొను, సోమించు. తద్వి.—౧ (తె): క్రిక్కిఱించు, క్రిక్కిఱియు; ౨:(తె) చూ, మొగరించు; ౩: (తె) సోడుముట్టు.

వ్యాపృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, వ్యాపారము. 1.

వ్యాపృతుఁడు. సం. విణ. 1. వ్యాపారమునొందినవాఁడు.

వ్యాప్తము. సం. విణ. 1. వ్యాపించినది: చూ, సంవృతము; 2. ప్రసిద్ధికెక్కినది: చూ, సంభావన. 3; 3. పొందఁబడినది: చూ, సంసక్తము; 4: చూ, సంపూర్ణము.

వ్యాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అభివ్యాప్తి: చూ, సంవృతము; 2. ప్రసిద్ధికెక్కుట: చూ, సంభావన. 3; 3. పొందుట: చూ, సంసక్తము.

వ్యాప్యము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వ్యాధి. 2.*; విణ. 2: చూ, వ్యాపనీయము.

వ్యాభుగ్నము. అం: చూ, ముఖక్రియలు.

వ్యామము. సం. వి. అ. పుం. 1: దండము, న్యగ్రోధము, యుక్తము, యుగము, యుతము, వ్యాయామము. (తె) బార; 2. పొగ: చూ, నీసకము. (1). [హము: (చూ, వలపు. 2.)

వ్యామోహము. సం. వి. అ. పుం. అత్యంతమో

వ్యాయతము. సం. విణ. 1. దృఢమైనది: చూ, వృత్తము. 10; 2. దీర్ఘమైనది, లంబము: చూ, సోగ. 3; 3. అధికమైనది: చూ, హెూరాళము; 4. వ్యాపారముగలది.

వ్యాయామము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శ్రమము. 1; 2: చూ, సాము. 3; 3. బార: చూ, వ్యామము. 1; 4: నిలుచుట: (తె).— నిలక, నిలుగు, నిలువు-నిల్వు, నిలువు.

వ్యాయోగము. అం: చూ, రూపకములు. ("కథ ఒకనాటిది ప్రసిద్ధము. ధీరోద్ధతుఁడు నాయకుఁడు. వీరమారసము. సాత్వతివృత్తి. గర్భావమర్శ సంధులులేవు. సేనాసంబంధమైనది గనుక స్త్రీలె యుండరాదు. ఉండిరాశృంగార హాస్యములులేని ఒకరిద్దఱుమాత్రమే.) (చూ, దశరూపకముల లక్షణములు). [హస్తి.

వ్యా[illegible]ము. సం. వి. అ. న. మదపుటేనుఁగు: చూ,

వ్యాలోలము. సం. విణ. పరిఘూర్ణము, మిక్కిలి చలించునది: చూ, స్ఫారము. 1 (లోలము. 1; వలితము. 3.)

వ్యావర్తకము. అం: చూ, హస్తప్రాణములు.

వ్యావర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. వెనుకకుమరలుట; 2. చుట్టుట: చూ, సంవృతము.

వ్యావర్తము. అం: చూ, దృష్టిక్రియలు.

వ్యావర్తితము. అం: చూ, హస్తకరణములు.

వ్యావహారికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మంత్రి: చూ, సచివుఁడు; విణ. 2. వ్యవహారము తెలిసినవాఁడు: చూ, వ్యవహర్త; 3.—బేహారి. వర్తకుఁడు: చూ, సార్థవాహుఁడు; అం. 4: చూ, జాతులు.

వ్యావృతము. సం. విణ. 1. రూ—వ్యావృత్తము. వెనుకకుమరలినది; 2. చుట్టఁబడినది: చూ, సంవృతము. (ఇందుకు సంబంధించిన దానికొఱకు "చూ, సంవృతము.") [సోఁకుడు. 1.

వ్యావృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కొఱవిదయ్యము: చూ,

వ్యావృత్తము. సం. విణ: చూ, రూ—వ్యావృతము, 1–2; అం. 3: చూ, సంచారివర్ణగతాలంకారములు.

వ్యాసంగము. సం. వి. అ. పుం మిక్కిలిఆసంగము.

వ్యాసక్తుఁడు. సం. విణ. మిక్కిలి ఆసక్తిఁగొన్నవాఁడు.

వ్యాసపీఠము. సం. వి. అ. పుం. రామాయణాదులనుంచి చదువుకొనుట కనువగు రెండు చెక్కలకూర్చికగల పీఠము.

వ్యాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. విరివి: చూ, హెూరాళము; 2. ఏదేని యొకచరిత్రాంశము.

వ్యాసమాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ: శంతనునిభార్య: చూ, భార్య. 1–౫ర.

వ్యాససంహిత. అం: చూ, సంహితలు.

వ్యాసస్మృతి. అం: చూ, మూలస్మృతులు.

వ్యాసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పరాశరుని కొడుకు: ద్వైపాయనుఁడు, మాఠరుఁడు: చూ, సూనుఁడు. 1; 2. చిరజీవి: చూ, సన్యాసి.

వ్యాహతము. సం. విణ. 1. మిక్కిలికొట్టఁబడినది (చూ, ప్రహతము. 1); 2 తెక తేర: చూ, వ్యర్థము. [శబ్దము. 2.

వ్యాహారము. సం. వి. అ. పుం. పలుకు: చూ,

వ్యాహృతము. సం. విణ. వచింపఁబడినది: చూ, సంభావ్యము.

వ్యాహృతి. సం. వి ఇ. స్త్రీ 1: చూ, వ్యాహారము; 2. ఒకానొక మంత్రము: చూ. హృద్యము 5

వ్యాళగ్రాహి. సం. వి. న్. పుం. పాములవాఁడు: అహితుండికుఁడు, కాళికుఁడు, గారుడికుఁడు, చక్రాటుఁడు, జాంగలికుఁడు-జాంగులికుఁడు, జీవకుఁడు, తాంత్రికుఁడు, నరేంద్రుఁడు, వర్తకుఁడు, విషవైద్యుఁడు, వ్యాళగ్రాహుఁడు. (తె).— కుడిమిగాఁడు_కుడిమివాఁడు, పాములవాఁడు. తద్వి.— గారడివానికి:- అన్యజుఁడు, ఆన్యజుఁడు, ఇంద్రజాలికుఁడు- ఐంద్రజాలికుఁడు, కథాప్రసంగుఁడు, కాపటికుఁడు, కుహకజీవి, కుహారి, కౌసృతికుఁడు, జాంగలికుఁడు-జాంగులికుఁడు, డాంబికుఁడు, ప్రతిహారకుఁడు- ప్రతిహారికుఁడు-ప్రాతిహారకుఁడు, మంత్రికాఁడు, మాయాకారుఁడు, మాయావి, మాయి, మాయికుఁడు, వ్యంసకుఁడు, సౌభికుఁడు. (తె).— కయిలాటకాఁడు-కైలాటకాఁడు, గారడి-గారడివాఁడు-గారడీఁడు, జిగజెంత, టంకు, టకటంకు-టకటొంకు, టక్కరి, టక్కులాఁడు, టెక్కులాఁడు, తవలికాఁడు, డాంబికుఁడు, తక్కరి, తక్కులాఁడు, బూటకీఁడు- బూటకుఁడు, మటుమాయకాఁడు, మటుమాయలాఁడు, మతకరి, మాయకాఁడు, మాయదారి, మాయపోఁడు, మాయలమారి, మాయలాఁడు.

వ్యాళగ్రాహుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—వై.—

వ్యాళము. సం. వి. అ. పుం. రూ-వ్యాడము. 1. పాము: చూ, సర్పము; 2 =వాలాము. పులి: చూ, శార్దూలము; 3. తులువయేనుఁగు: చూ, హస్తి; విణ. 4 క్రూరమైనది: కరాళి, వక్రము: చూ, పాధ్వసము. (చూ, రౌరవము. 2.) [వ్యాడాయుధము

వ్యాళాయుధము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ—

వ్యాళీముఖము. అం: చూ, తతవాద్యములు.

వ్యు

వ్యుత్క్రమము. సం. వి. అ. పుం. క్రమవిపర్యయము, వ్యతిక్రమము.

వ్యుత్థానము. సం. వి. అ. న. 1 అడ్డపాటు: చూ, సంరోధము; 2. సమాధినుండిమరలుట; 3. ప్రతికూలవర్తనము; 4: చూ, స్వాతంత్ర్యము.

వ్యుత్పత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. శాస్త్రాదిజన్యపరిజ్ఞానము: చూ, వ్యుల్లేఖము. 2; 2. శబ్దసంభవ ప్రకారము.

వ్యుత్పన్నుఁడు. సం. విణ శాస్త్రాదిజన్యపరిజ్ఞానముకలవాఁడు: ప్రహితుఁడు.

వ్యుత్పాదకము. సం. విణ. వ్యుత్పత్తిని కలిగించునది.

వ్యుషితము. సం. వి. అ. న. వేరిది-వేర్ది-వేడ్డి చూ, పాదము. (1).

వ్యుష్టము. సం. వి. అ. న. 1. వేకువ: చూ వేగుజాము; విణ. 2. వేగినది.

వ్యుష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ప్రయోజనము: చూ, వ్యాపారము. 1; 2: చూ, సమృద్ధి.

వ్యూ

వ్యూఢము. సం. విణ. 1. వ్యూహముగా ఉంచఁబడినది (సేన); 2. ఉంచఁబడినది: అధిక్షిప్తము, ఆయస్తము, ఆవిద్ధము, ఆహితము, ఉచితము, ఉపహితము, నిహితము, న్యస్తము, పర్యుషితము, ప్రణిహితము, వాసంతము, విన్యస్తము; 3. దట్టమైనది: చూ, సాంద్రము. 2; 4. విశాలమైనది: చూ, నుర. (3).

వ్యూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=నేఁత. నేయుట: వాణి, వాపము. (తె).—అనికి, అల్లకము, అల్లి_అల్లిక, అల్లుడు, నేఁగ. [హో భేదములు.

వ్యూహపార్ష్ణి. అం. ప్రత్యాసారము: చూ, వ్యూ

వ్యూహభాగము. అం:చూ, ప్రకరణములు

వ్యూహము. సం. వి అ. పుం.1. మిక్కిలిఊహ: చూ, ఆలోచన. 3; 2: (తె).— ఒడ్డణము_ఒడ్డన_ఒడ్డనము_ఒడ్డము_ఒడ్డు, మొగరము - మొగ్గరము, మొన, మోహరము. తద్వి.—౧. వలయాకారముగఁదీర్చిన వ్యూహమునకు.-మండలము: ౨: బండిమొగ్గరము; ౩. దండవ్యూహమునకు.—(తె) వరుసమొగ్గరము. (చూ, వ్యూహములు); ౪: చూ, సమూహము; ౫: చూ, విన్యాసము. 2.

వ్యూహములు. అం. ఇందు ప్రధానవ్యూహములు.-శ్యేనము, సూచి, వజ్రము, శకటము, మకరము, ధ్వజము, పద్మవ్యూహము, క్రౌంచవ్యూహము మొ॥

వ్యూహాంగములు. అం: (చూ, గురుమతమునవ్యూహాంగములు; చూ, శుక్రమతమున వ్యూహాంగములు.) (పృష్ఠము 9_10.)

వ్యూహభేదములు. అం. (వ్యూహశాస్త్రము): దండ, భోగ, మండల, అసంహత వ్యూహములును చక్రగోమూత్రికాదులు వీనియవాంతరభేదములు. మఱియొకవిధమున:—ప్రకృతి, అసంహత, భోగ, మండలప్రధానవ్యూహములును గురుమతమునవ్యూహాంగములు శుక్రమతమున వ్యూహాంగములు (అనికొందఱు). తద్వి.—౧. పద్మము; ౨: బలవిన్యాసము; ౩. వ్యూహపార్ష్ణి, ప్రత్యాసారము ఇత్యాది. [స్త్రములు)

వ్యూహశాస్త్రము. అం. —వై.— (చూ, శా-

వ్యో

వ్యోకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇనుముచేయువాఁడు: చూ, స్వర్ణకారుఁడు; 2. కమ్మరి: చూ, స్వర్ణకారుఁడు.

వ్యోమకేశుఁడు. సం. వి. అ పుం. వినుసిగదేవర: చూ, శివుఁడు.

వ్యోమచారి. సం. వి. న్. న: చూ, పక్షి.

వ్యోమధూమము. సం. వి. అ పుం: చూ, మేఘము. 1. [భారతి.

వ్యోమనాసిక. సం వి. ఆ. స్త్రీ: గరుద్వ్యోధి,

వ్యోమపదము. అం: చూ, ఉత్తానకరణబంధములు.

వ్యోమము. సం. వి. న్. న. 1. ఆకసము: చూ, సురవర్త్మము; 2. నీరు: చూ, సలిలము.

వ్యోమయానము. సం. వి. అ. న. ఆకాశమందు తిరుగెడు విమానము: చూ, విమానము 1.

వ్యోమాభుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

వ్యోషము. సం. వి. అ. న: చూ, త్రికటుకము.

వ్ర

వ్రంత. దే. వి. రూ-వరఁత. 1. పల్లము: చూ, రంధ్రము. 1; 2. ఏఱు: చూ, నది; 3. కొండకాలువ, ఝురము: చూ, నది.

వ్రిక్క. వై. వి. ముక్క: చూ, శకలము. 4.
వ్రిక్కలించు. వై. స. క్రి. తునుమాడు: చూ, సెలగు.
వ్రిక్కలింత. వై. వి: చూ, వ్రిచ్చేట.
వ్రిక్కవారు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, వ్రిక్కవాఱు.
వ్రిక్కవాఱు. ద్వ. అ. క్రి: కోఁతపడు, చీలు, తునియు, తునుఁగు, తూఁటకట్టు, తుగ్రింగు, తెగ్రిగు, తెగ్రియ్యు, తెగ్రివ్వు, నఱుసుడుపడు, పెరుగు, మురియు, మోఁదుపడు-మోడ్పడు, విఱుగు, వ్రిక్కవారు, వ్రియ్యఁబడు. వ్రియ్యవాఱు, వ్రియ్యు, ("చూ, స్ఫోటించు.") [చూ, సెలగు
వ్రిచ్చు. వై. స. క్రి.=వ్రిక్చు చీల్చు, భేదించు:
వ్రిచ్చేట. వా. వి. చీల్చుట, విదరము: చూ, స్ఫోటము. 1.
వ్రిజము. సం. వి. అ. పుం. 1. పసులమంద: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు); 2. పసులకొట్టము: చూ, సదనము. 1; 3: చూ, సమూహము; 4. త్రోవ: చూ, మార్గము. 1.
వ్రిజ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అటాట్య: చూ, సంచారము; 2 ప్రయాణము: చూ, సంచారము; 3. ఒకతెగ: చూ, సమూహము.
వ్రిణము. సం. వి. అ. పుం, న: అరుస్సు, ఈమ, ఈర్మము, ఉపనాహము, కందము, గండము, త్వక్కుండురము, పిటకము- (పీటకము). (తె).— కురుపు-కుఱుపు, గడ్డ-గెడ్డ, పుండు. తద్వి.—౧: (తె) ఎఱ్ఱగడ్డ, నెత్తురుగడ్డ; ౨: గతి, నాడి, నాడీవ్రణము. (తె): నాడి, నారికుఱుపు, సెలపుండు; ౩:కక్షారువు; ౪: చూ, విదర్చిక; ౫: (తె) చెల్లజొండు; ౬: (తె). జెంతికపుండు, లూటీ-లూటీ; ౭: భగంధరము; ౮: (తె) మండలూటి - మండిలూటీ; ౯: (తె) పోఁద; ౧౦: గులి, విస్ఫోటము. (తె).— గంజిగుల్ల, గుల్ల, చెమటకాయ, చెమరకాయ, పొక్కు, బొబ్బ; ౧౧: (తె) కప్పకుఱుపు; ౧౨:(తె). గోరుచుట్టు, పుప్పి-ప్రుప్పి; ౧౩: కంఠమాల, గండమాల,గలగండము-గళగండము. (తె). వలయము, ౧౪: మసూరి-మసూరిక; ౧౫: పూరము, వ్రితిసరము; ౧౬: కేమము, పాటనము. (తె) పుంగుడు, పులిపిరి, పులిపులి, పులిపిరికాయ-పులిపురికాయ; ౧౭: కచము; ౧౮: (తె). సూద; ౧౯: పిచ్చు; ౨౦: కుసుమ; ౨౧. (పుం):కిణము; ౨౨.రణము. (తె). లాడి; ౨౩. (తె) అనాసపుండు; ౨౪: ముక్కల్లము. (తె) ముక్కు, ముక్కనగాయు; ౨౫: (తె) రాచేపుఱుపు, రాచపుండు; ౨౬:(మి)దొడవ్రిణము:-(తె).లూటి-లూటీ. ౨౭:నలుకు,గాయము: చూ,హతి. (ఇందుకు సంబంధించిన శాస్త్రపరిభాషాపదములు-.ఖరవ్రిణము; విలంబివ్రణము-జీర్ణవ్రిణము; పామావ్రిణము; సమ్మృద్ధవ్రిణము; అంకురితవ్రిణము; వాతరక్తవ్రిణము; విషమాణవ్రిణము-మానుడువ్రిణము; రక్తాసిదోషవ్రిణము-నిజవ్రిణము; దాహవ్రిణము; శోధోత్పాదక (వాపు) వ్రిణము; దుష్టవ్రిణము-శ్శోభితవ్రిణము; సారూజవ్రిణము; వేధకవ్రిణము; వ్రిసర్పివ్రిణము; ధ్వంసకవ్రిణము; రక్తపైత్తికవ్రిణము; శుద్ధవ్రిణము-సామాన్యవ్రిణము, శోధోత్పాదకవ్రిణము; ఫిరంగోపదంశజవ్రిణము; క్షయజవ్రిణము; సిరాజవ్రిణము- సిరావృద్ధిజవ్రిణము; పూతివ్రిణము, నిశ్శక్తవ్రిణము; వ్యాపకవ్రిణము ఇత్యాది)
వ్రితతి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. 1. రూ-వ్రితతి.

తీఁగ *: చూ, వృక్షము; 2. విరిఁ: చూ, పోఁ రాశిము.

వ్రతమాచరించే. సం. స. క్రి. నోఁచే, నోము.

వ్రతము. సం. వి. అ. పుం. 1: నియమము, పుణ్యకము, సంయమనము. (తె):-జేన్ని యజేన్నె, నేమము, నోము, బతము, బాస. (వ్రతములు.—౩౬౫ వ్రతములుకలవు.౧ లక్షవర్తివ్రతము; ౨. పండ్రెండు దినములలో ముగింపఁదగినవ్రతము.— ప్రాజాపత్యము ఇత్యాది); అం. 2: చూ, పాళములు.

వ్రతముచెడ్డ సుఖముదక్కదు. లో. "వ్రతము చెడ్డ సుఖముదక్కదటన్న వచోనిరూఢి." (వై జయంతీవిలాసము).

వ్రతసూత్రము. సం. వి. అ. న: కంకణము, కౌతుకము, వ్రతినరము. (తె).—తోరము. ("చూ, సూత్రము. 1.").

వ్రతి. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, యజ్ఞకర్త; 2: చూ, అనువ్రతుఁడు.

వ్రతిభేదములు. అం: ఋషి, స్నాతకుఁడు, యతి, స్థాండిలుఁడు, ద్వయాతిగుఁడు, మూలికుఁడు, లోచకుఁడు, ఔర్వుఁడు, ఖఫుటుఁడు (౯). [లము. 4.

వ్రిష్వ. వై. వి.=వ్రిశ్చ. చీలిక: చూ, శకలము. 4.

వ్రియ్య. వై. వి.—వై.—

వ్రియఁబడు. వై. అ. క్రి: చూ, ప్రక్కవాఱు.

వ్రియ్యబము. వై. వి: చూ, వ్రియ్య.

వ్రియ్యవాఱు. ద్వ. అ.క్రి: చూ, వ్రక్కవాఱు.

వ్రియ్యు. వై. అ. క్రి.—వై.—

వ్రశ్చనము. సం. వి. అ. న. 1. భేదనము; చూ, స్ఫోటము; 2. పత్రిపరశువు, వృశ్చనము. (తె).-అకుటాయి (చూ, వృక్షాదనము. 1.)

వ్రా

వ్రాఁకుడు. వై. వి.=వ్యాఘ్రీ.రూ-వాఁకుడుశ్చు చూ, స్పృశి.

వ్రాఁత. దే. వి. 1: దస్తూరి, వ్రాయసము, వ్రాయి. (సం).-అక్షరసంస్థానము, ఆలేఖనము-ఆలేఖ్యము, ఉత్పాదనము, లిఖితము, లిపి-లిబి, లేఖ, లేఖనము. (అన్య).-ఆర్ట్. తద్వి.—౧: చిత్తరువు. (సం).-ఆలేఖనము- ఆలేఖ్యము; ౨: బిలుగు, తీఁగమోడి- మోడి; (సం) — చీరము; 3: చూ, సంతకము; ౪: చూ, వ్రాలు; ౫: (సం). లేఖ్యము; ౬: ముసాయిదా. ౭: సాపు; వా. 2: చూ, వ్రాలు. 2.

వ్రాఁతకాఁడు. దే. విఙ: లేకరి, వ్రాయసకాఁడు, మునిసి-మునిషి, రాయసకాఁడు. (సం).-అక్షరచరణుఁడు, అక్షరచుంచువు, కిరకుఁడు-కిరికుఁడు, లిపింకరుఁడు-లిపికరుఁడు-లిపికారుఁడు, లిపీకరుఁడు, లేఖకుఁడు, వర్ణి. తద్వి.—చూ, సంవ్రతి.

వ్రాఁతచావిడి. దే. వి. వ్రాసెడుచోటు: చూ, గ్రంథకుటి. (చూ, సదనము. ౬౫).

వ్రాఁతపని. దే. వి. 1. రంగువేయువాఁడు వస్త్రములయందుమేలయందు రంగుతో వ్రాసెడు చిత్రము; 2. అక్షరములులోనగువానిని వ్రాసెడు-చిత్రము.

వ్రాఁతబల్ల. దే. వి. వ్రాసికొనెడుపలక.

వ్రాఁతసాకిరి. ద్వ. వి. లిఖితుఁడు:చూ, సాక్షి.

వ్రాజె. వా. వి: అంబేద, ఈబరి, ఈబరిగొట్టు, ఎంగిలికాయ, ఎంబన్న, ఎపగొట్టు, ఏబరాసి, కలుమ్రిచ్చె, కానివాఁడు, కిర్గాడి, కొఱగానివాఁడు, కొంపచెఱుపు, గలపడింపు, గొడ్డుఁబోతు, చేపట, చూపుగుఱ్ఱము,

డాకూళ్లమారి, దూబ, నడపీనుఁగు, నేరఁబోతు, పీతమ్మ, పెంటగాడిద, పెడ కొక్కులగొడ్డు, పెయ్యమ్మ, బచ్చెవ్వ, బికారి, బికాసి, మూసనముదికి, మోటవాఁడు, లేకి, లేకివాఁడు, వాజెమ్మ. (సం).—అంతర్గతుఁడు, అకౌశలుఁడు, అక్షముఁడు, అధృష్టుఁడు, అప్రయోజకుఁడు, అమిత్రుఁడు, కింజుఁడు, కింపాకుఁడు, క్షణుఁడు, క్షుద్రుఁడు, త్వాష్ట్రుఁడు, దివాభీతుఁడు, నిష్ప్రయోజకుఁడు, ప్రబుద్ధుఁడు, మందుఁడు, విధవ, వ్యర్థుఁడు, శాలీనుఁడు.

వ్రాతము. సం. వి. అ. పుం. గుమి: చూ, సమూహము. [న్యాయము.

వ్రాత్యసంస్కారన్యాయము. అం: ఒకానొక

వ్రాత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఉపనయనాదిసంస్కారములేని బ్రాహ్మణుఁడులోనగువాఁడు: చూ, స్వస్తిముఖుఁడు.

వ్రాయసకాఁడు. దే. వి: చూ, వ్రాఁతకాఁడు.

వ్రాయసము. దే. వి. 1: చూ, వ్రాఁత; 2. జాబు: చూ, లేఖ.3.

వ్రాయి. దే. వి. 1: చూ, వ్రాఁత; 2. అక్కరము: చూ, వర్ణము. 1; 3. పాచికమీఁది బొట్టు: చూ, వ్యవహారము; 4. గీటు: చూ, రేఖ. 3.

వ్రాయు. దే. స. క్రి: రూ-రాయు, గీచు, గీయు. (సం).—లిఖించు- లిఖియించు. తద్వి.—సవరుచు, పూజెనేయు. (సం).—చిత్రించు.

వ్రాయుట. అం: చూ, అవధానములు.

వ్రాలు. దే. వి. 1: చూ, సంతకము. తద్వి.—౧: గోలునుమోడి; ౨. ఇతరులవ్రాలునకు.-దస్తూరీ; 3. చేవ్రాఁతకు.-దస్తూరీ;2. వ్రిస్తు నుదుట వ్రాసిన వ్రాఁత: వ్రాఁత; అ. క్రి. 3: రూ—వాలు, అత్తమిల్లు, ఇగ్గు-ఈగు, ఒడ్డగిలు-ఒడ్డగిల్లు, ఒరగఁబడు, ఒరగు-ఒఱగు-ఒఱవు, ఒరగువోవు-ఒఱగువోవు, ఒఱగఁబడు-ఒఱవఁబడు, ఓరగిల్లు-ఓరవోవు, కైయిజోలు-కైజోలు,కయివ్రాలు-కైవ్రాలు, కొంగోడువడు, కొంగోడువోవు, చేరు, చోగిలు-చోగిల్లు, చోఁగు-సాఁగు, తట్టువిఱుగఁబడు,తొంగు, తొప్పరిలఁబడు, తొప్పఱిలు-తొప్పఱిల్లు- తొప్పఱు, తొరఁగు- తొరుఁగు, దొరగిలు-దొరగిల్లు, దొరు, సాల్వడు. (మి):-అవనతమగు. తద్వి.—దండాకారముగావ్రాలు:- చోఁగు- సాఁగు; 4 మీఱు: చూ, సందడించు; 5. పక్షులుక్రిందికిదిగు, కొమ్మపైవ్రాలు, నేలపైవ్రాలు, ప్రక్కపై పరుండు:చూ, వ్రాలు. 3; 6. తగ్గు, ఒత్తగిల్లు, ఓరగిల్లు: చూ, సుక్కు. 9.

వ్రాలుచు. దే. ప్రే. వ్రాలఁజేయు. రూ—వ్రాల్చు.

వ్రాల్చు. దే. ప్రే.—పై.—

వ్రి

వ్రిడ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1.=బిడియము: చూ, సిగ్గు; అం. 2: చూ, వృత్తము. 1. ("ఒక్కొక్కపాదమునకు ఒకయగణము, ఒకగురువునుగలదై] వాల్గవఛందస్సునందుఁబుట్టినవృత్తము").

వ్రిలు. కే. అ. క్రి. 1. చీలు: చూ, స్ఫోటించు; 2. చ్యుతమగు. సాం. మాన. 40: చూ, వీడుకొను.

వ్రిలుపడు. ద్వ. అ. క్రి. దౌర్బల్యముఁబొందు.

వ్రీహి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. వడ్లు:చూ, ధాన్య.

ము; 2. ఎఱ్ఱవడ్లు: చూ, ధాన్యము. ౪౧; ౫౦. ౪: చూ, దర్భలు.

వ్రీహ్యాగారము. సం. వి. అ. న: చూ, వంటసాల.

వ్రే

వ్రే. దే. వి. గొల్లకులము. (వ్రేఁడు-వ్రేత.)

వ్రేఁక. వా. వి. 1. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2; 2. బరువు: చూ, భారము. 1.

వ్రేఁకటి. దే. వి. (వ్రేఁగు + కట్టు) రూ-వేఁక టి: చూ, భూ్రణము. 1. తద్వి.-వాఁగడుపు.

వ్రేఁకటివాఁడు. వా. వి. వృకుఁడు: చూ, లంద.

వ్రేఁకన. దే. వి. బరువు: చూ, భారము 1.

వ్రేఁకము. దే. వి. 1. —పై.—; 2. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2.

వ్రేఁగు. 1. బరువు: చూ, భారము. 1; అ. క్రి. 2: రూ-వేఁగు, తపించు: చూ, సంతాపించు; 3. శుభోదయమగు: చూ, రూ-వేఁగు. 5

వ్రేఁగుపడు. ద్వ. అ. క్రి. భారమునొందు, భారపడు. [వ్రేలుచు-వ్రేల్చు.

వ్రేఁచు. దే. ప్రే. రూ-వేఁచు. వ్రేగఁజేయు:

వ్రేఁడు. పై. వి.=వృష్ణి. (దేశ్యమని శ. ర.): అలఁగాపరి-అలకాఁపరి-అలకాఁపు, కాటిపావఁడు, కిలారి-కీలారి, గొల్లకిలారి-గొల్లకీలారి, గొల్ల-గొల్లఁడు, గొల్లవాఁడు, పసిగాఁపు, పసిమసపరి, పసులకాఁపరి, పసులవాఁడు. (సం)-అనుగవీనుఁడు, ఆభీరుఁడు, ఔరభి్రకుఁడు, కోమలుఁడు, గోత్రుఁడు, గోధుమాఁడు, గోపాలుఁడు, గోపుఁడు, గోసంఖ్యుఁడు, ఘోషుఁడు, టంకుఁడు-టకుఁడు, దోగ్ధ, పల్లవుఁడు, వృష్ణి. తద్వి.— ౧: ఎఱ్ఱగొల్ల. (సం) మహాశూద్రుఁడు; ౨: పూనిగొల్ల; ౩: (సం) శూద్రుఁడు.

వ్రేఁత. దే. వి. రూ-వేఁత-వేటు-వ్రేటు 1. వ్రేయుట: 2. దెబ్బ. నిర్వ. 4, అ. 56: చూ, హతి.

వ్రేఁపు దే. వి: చూ, రూ- వేఁపు-వ్రేఁపుడు.

వ్రేఁపుడు. దే. వి.—పై.—

వ్రేటు. దే. వి: చూ, రూ-వ్రేఁత. [వ్రేయు. 1.

వ్రేటుగొను. దే. స. క్రి. కొట్టు: చూ.

వ్రేత. దే. వి. గొల్లత-గొల్లెత-గొల్లది, మందపోరియాలు. (సం).—ఆభీరి, గోపి, గోపిక, గోపాలి, పార్వతి, మహాశూద్రి, రాధ. తద్వి.—ఒకానొకగోపికకు.—(సం). పార్వతి.

వ్రేతలమేలువాఁడు. దే. వి: చూ, విష్ణువు 1.

వ్రేపల్లియ. ద్వ. వి గొల్లపల్లె: చూ, దేశము. 1516 పొరటలో. ౬.

వ్రేపల్లె. ద్వ. వి.—పై—

వ్రేయు. దే. స. క్రి: రూ-వ్రేయు. 1: అంచు, అడుచు, కొట్టు, కొను, చేదు్ర, చేయుచు, చోఁగఁటగొను, జేపురు-జౌరు, తాటించు, తాపించు, నుఱుపు, పులుము, పెట్టు, బాఁదు, బాఁదుకొను, మొత్తు, మోఁదు, రాకించు, రుత్తు, లగాయించు, వ్రేటుగొను. (సం): తాడించు, ప్రహరించు, వాయించు; 2. నఱకు: చూ, ఛెలగు. భార. ఆది. 4, అ. 13; 3: కొను, పాడుచు; 4: చూ, రూ-పైచు. 1; 5: చూ, రూ-పైచు. 2; 6: చూ, రూ-పైచు. 3; 7. దిగవిడుచు; చూ, విసర్జించు; 8. పెట్టు: చూ, హాపణించు.

వ్రేలఁబడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, రూ-వ్రేలాడు.

వ్రేలాడు. ద్వ. అ. క్రి: రూ- వ్రేలఁబడు-వ్రేలియాడు. ఈఁదులాడు, ఊరియాడు, ఊఁగాడు- ఊగాడు, ఊఁగు-ఊపు, ఊఁగులాడు, ఊటాడు, తుంపెసలాడు, తూఁగాడు-తూఁగియాడు-తూఁగు-

డింపులువోవు, విత్రరించే, వేలు, వ్రేలు, వ్రేలుకాడు. (సం).-ఆందోళించే.

వ్రేలినగ. వా. వి. అంగురీయకము: చూ, భూషణము. 12-(౨).

వ్రేలియాడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, రూ-వ్రేలాడు.

వ్రేలు. దే. వి, అ. క్రి: చూ, రూ-వేలు.

వ్రేలుకాడు. దే.అ. క్రి: చూ, రూ-వ్రేలాడు.

వ్రేలుచే. దే. స్రే. రూ-వ్రేల్చు. 1. వ్రేలఁజేయు; 2. కడుగు-కడువు- కడ్గు-కణఁగు, తొడయు. (సం) ప్రక్షాళించే.

వ్రేలుట. వా. వి. ఆలస్యము: చూ, విలంబము.1.

వ్రేలుడు. దే. విశ. వ్రేలాడినది: లంబితము. తద్వి. ౧: (వి).-(సం).—లంబనము-లంబము. (తె): డింపు-దింపు; ౨. (వి) మిక్కిలి వ్రేలుడుకు.—(సం): ప్రలంబము; 3. (విశ) వ్రేలాడునది:-అవలగ్నము, లంబమానము-లంబము.

వ్రేలుబొట్టన. వా. వి: చూ, బాలక్రీడ.

వ్రేలుమడఁచేట. జా. లెక్కపెట్టుట. "వ్రేలుమడఁచి యొక్కని నెతఁగింపుము." (నీతిచంద్రిక—విగ్రహము.)

వ్రేలుమిడి. దే. వి: రూ—వ్రేల్మిడి-వ్రేల్మిడి, చిటిక-చిటికె, చిటికెరింత. (సం).— అజి, క్షణము, క్షణికము, క్ష్వెడి, ఛోటిక, త్రుటము-త్రుటి: చూ, స్వరము. 2; 2 భూతి: చూ, భస్మము.

వ్రేల్చు. దే. స్రే: చూ, రూ-వ్రేలుచే.

వ్రేల్నడి. వా. వి: చూ, రూ—వ్రేలుమిడి. తద్వి.— అంగుళిపోటనము-అంగుళిస్ఫోటనము, ప్రచ్ఛటి.

వ్రేల్మి. వా. వి: చూ, రూ-వేలిమి. 1-2.

వ్రేల్మిడి. దే. వి. రూ-వెలిమిడి-వెల్మిడి: చూ, రూ-వ్రేలుమిడి. 2.

వ్రేళ్లు. పా. దీనికి ఉపమానములు.—పద్మపు రేకులు, చిగుళ్లు, పెసరకాయలు, పగడపు తీఁగలు.

వై

వ్రైహేయము. సం. విశ. వ్రీహిపంట పెట్టఁదగినది (నేల): చూ, భూమి. 1-౯౧.

శ

శ. ఒకయక్షరము. అం. 1: చూ, బూ. 21; 2: చూ, తాలవ్యములు. 1; 3: చూ, ఊష్మములు.

శమ్. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శివుఁడు; 2: చూ, శిష్యుఁడు; 3. రాజో: చూ, హంసుఁడు. 5; 4. తాఁబేలు: చూ, వృత్తము. 4. (తాఁబేలు); 5. చిన్నసలుచేట; స్త్రీ. 6. దేవపూజ: చూ, సపర్య; 7: చూ, శక్తి. 1; 8: చూ, వెలుతురు; 9. రమ: చూ, హీర. 2. (లక్ష్మి. 1); 10: చూ, శైశ్య్వము; 11: చూ, శాస్త్రము; 12: చూ, శుభము. 1; 13. కీర్తి: చూ, సమాఖ్య; 14: చూ, బాణము. 1-౧౬; 15: చూ, స్వర్గము; న. 16. కోరినవస్తువు; 17. బుద్ధి*: చూ, వృద్ధి. 7; విశ. 18. సుందరము: చూ, హృద్యము; 19. ఎదుటలేనిది; పుం. 20: చూ, శకునము; 21: చూ, శాంతము; 22: చూ, సంతోషము; అవ్య. 23: చూ, సంతోషము; 24: చూ, శుభము. 1; 25: సుందరము: చూ, హృద్యము.

శంక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, సంశయము; 2 —జంకు: చూ, వెఱపు; 3: చూ, రొంచన; అం. 4. చూ, సంచారిభావములు. ("తన చెలికత్తెలుపలుకుచుండఁ జిలుకలుపలుకుచున్నవోయనియునిగ్గుటద్దముం గాంచి కలు

వక్షోజద్వోయనియొనచ్చెలితలఁకుచుండె.")

శంకరనారాయణము. అం: చూ, క్షేత్రములు

శంకరాభరణము. సం. వి. అ. న. ఒకరాగము: చూ, స్వరము. 2.

శంకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శివుఁడు; విణ. 2: చూ, శుభంకరుఁడు.

శంకానివృత్తి. వా. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అనుమానరాహిత్యము; 2. మలవిసర్జనము చేయుట.

శంకించు. సం. అ. క్రి. రూ-శంకిల్లు 1: చూ, సందేహించు; 2: చూ, భయపడు.

శంకిల్లు. సం. అ. క్రి —పై.—[2: చూ, వెఱపరి.

శంకితుఁడు. సం. విణ. 1: చూ, సంశయాళువు;

శంకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ; రూ-శంఖిని

శంకుల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడకత్తు, అడకత్తెర, అడకొత్తు, పోఁకొత్తు. (సం): పూగదళని; 2. ఉలి: చూ, వృక్షాదనము. 1.

శంకువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. మోడు: చూ, వృక్షము: 2. మేకు: చూ, శూలము. 8; 3. నీరుపంది: చూ, సూకరము; 4. ఒకానొకసంఖ్య: చూ, సంఖ్య. 1; అం. 5: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు (ఆయుధములు, బాణము. 1.) [భూషణము. 2

శంఖచరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చేర్చుక్క: చూ,

శంఖచూడము. అం: చూ, రి_ధ_హీనతానములు (తానములు.)

శంఖద్రావకము. అం: చూ, ద్రావకములు.

శంఖధారి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, శంఖపాణి.

శంఖనఖము. సం. వి. అ. పుం. నత్తగుల్ల: చూ, సంకు. 1. [చూ, విష్ణువు. 1.

శంఖపాణి. సం. వి. ఇ. పుం. వలమురితాలుపు:

శంఖశృంఖాది తైలము. అం: చూ, తైలములు.

శంఖపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శంఖపుష్పిక*: చూ, కుక్కకంద.

శంఖపుష్పిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, శంఖపుష్పి.*

శంఖభస్మము. అం: చూ, భస్మములు.

శంఖమర్దళము. అం: చూ, తంత్రములు.

శంఖము. సం. వి. అ. పుం, న.=సంకు. 1: చూ, సంకు. 1; పుం. 2 నొసటిరెముక: చూ, శల్యము. 1; 3. గజదంత మధ్యభాగము, కటము: చూ, హస్తి; 4. ఒకానొక నిధి (దుఃఖమును శమింపఁజేయునది): చూ, లిబ్బి. 2; 5. ఒకపాము: చూ, సర్పము; 6. నఖమనెడి గంధద్రవ్యము: (శంఖసామ్యము గలది): చూ, రాజార్హము. తద్వి:— కంబువు, జలజము, దీర్ఘనిస్వనము, శంఖము, వారిభవము. *; అం. 7: చూ, సంయుతహస్తములు; 8: చూ, సుషిరవాద్యములు; 9: చూ, పంచమహావాద్యములు; 10: చూ, విష్ణ్వాయుధములు; 11: చూ, నిధులు; 12: చూ, ప్రణవవాదములు; 13: చూ, సంఖ్యాభేదములు (శంకువు).

శంఖస్మృతి. అం: చూ, మూలస్మృతులు.

శంఖావర్తి. అం: చూ, అశుభావర్తములు.

శంఖిఁడి. అం: చూ, స్త్రీజాతులు.

శంఖిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: రూ-శంకిని, కేశిని, చోరపుష్పి. (తె).-ఎఱచిపిడుక, కట్ల-కట్లి-కట్లె, కడిల-కడిలము, పద్మపుఁదీఁగ; 2. గయ్యాళి: చూ, స్త్రీ. (ఇదరాక్షసజాతి అఁడుది): 3. బౌద్ధదేవి: చూ, స్వాహా. 3. (చూ, భార్య. 1-౪౦); అం. 4: చూ, స్త్రీజాతులు ("దృఢమైన కుటిలకేశములును, దీర్ఘస్తనములును, దీర్ఘదంతములును, క్షీరగంధమును, రూక్షస్వరమును, పాదసౌభాగ్యమును, కలహప్రియత్వమును గలిగియుండునది.")

శంఖినీనాడి. అం: చూ, నాడులు.

శండము. సం. వి. అ. పుం, న: చూ, షండము. 1

-శండుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=షన్నగండు: చూ, షండుఁడు.

-శంప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రూ-సంప: చూ, విద్యుత్తు; 2. శంఖధ్వని: చూ, స్వరము. 2.

-శంపాకము. సం. వి. అ. పుం. రేల*: చూ, సువర్ణకము. (రూ-సంపాకము-శమ్యాకము.)

-శంబము. సం. వి. అ. పుం. 1. వజ్రాయుధము: చూ, బాణము. 1; 2. రోఁకలిపొన్ను: చూ, శంబరము. 4; విశే. 3. సుఖముకలది: చూ, సుఖము. [మూ్రిను*: చూ, శాకోటము.

-శంబరదారువు. సం. వి. ఉ. పుం. పెద్దటేఁకు

-శంబరము. సం. వి. అ. న. రూ- సంవరము. 1. నీరు: చూ, సలిలము; పుం. 2. చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1; 3. ఎఱ్ఱనిచిన్నజింక: చూ, హరిణము. 1; 4. రోఁకలిపొన్ను: శంబము. (తె). పొన్ను, బొందియ. తద్వి.—౧ ఏనుఁగుకొమ్మునకువేసెడు పొన్నునకు.—కటకము; ౨. బండికల్లుబోవగువాని మొనను వేసెడు లోహవలయమునకు:- (తె): తొడవు.

-శంబరారి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, మన్మథుఁడు.

-శంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎలుకజీడి*: చూ, స్ఫోటశోఫ. [చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

-శంబరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకరక్కసుఁడు:

-శంబలము. సం. వి. అ. పుం, న. 1.=సంబడము: చూ, రూ-సంబళము; 2: చూ, మాత్సర్యము; 3. తీరము: చూ, రోధస్సు.

-శంబాకృతము. సం. విశే. రెండుచోళ్లుదున్నినది (నేల), నిడివియొకచోలును అడ్డమొకచోలును దున్నినది (అనికొందఱు.) రూ-సంబాకృతము: చూ, భూమి. 1.

-శంబుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రామునిచేతఁ జచ్చిన శూద్రతపస్వి: చూ, సన్న్యాసి; 2: చూ, శంబరుఁడు.

శంబుకము. సం. వి. అ. పుం, ఆ. స్త్రీ. రూ-శంబూకము-శాంబుకము-శంబువు. 1. కవ్వచిప్ప: చూ, సంకు. 1; అ. పుం. 2: రూ-శంబూకము, కణిక. (తె).-నూక. తద్వి.-౧: (తె) పూనూక; ౨: (తె) గండ్రినూక, ముదురునూక; ౩: (తె) చీరు, చెప్పు; ౪: (తె) రవ-రవ్వ-అవ-అవ్వ; ౫: (తె) చిట్టు; ౬: (తె) దూగర-దూవర; ౭: కంజాకము, కంబూకము. (తె).— తవుడు-తౌడు; ౮: (తె) ముక్కలు (ముక్కల్లు.); 3. ఏనుఁగు కుంభస్థలముకడచోటు: చూ, హస్తి.

శంబూకము. —పై.— [డు. 1.—2.

శంబూకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శంబుఁ

శంభళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=సంబళి. వేశ్యావిటసంధానకర్త్రి: అభ్యండి, అర్జుని- అర్జుని, ఆర్థతి, ఆగ్వాది, ఇజ్జ్య, కర్ణిక, కార, కిరాతి, కుంభదాసి, కుట్టని, గణేరుక, ఘటదాసి, ఘటోడ్డిక, చుందరి, దూతి_దూతిక, బడబ-వడవ, మాధవి, వాణిని, విభావరి, సంచారిక. (తె).— ఎడకత్తియ- ఎడకత్తె, కుంటికత్తె-కుంటినకత్తియ_ కుంటినకత్తె-కుంటెనకత్తియ_కుంటెనకత్తె, కొమ్మతారుపుగుల్ల, తాపికత్తియ- తాపికత్తె, తారుపుకత్తియ-తారుపుకత్తె, తార్పుకత్తియ_తార్పుకత్తె, తారుపుది, దొంతకత్తియ_దొంతకత్తె, బడవ, బొంతకత్తియ, బోటి, బోటికత్తియ, వంతకత్తియ, సంబరి.

శంభువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1: చూ, శివుఁడు; 2: చూ, విష్ణువు. 1; 3: చూ, బ్రహ్మ. 1; 4: చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

శంభువ్యాకరణము. అం: చూ, వ్యాకరణములు.

శంస. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. మాట: చూ, శబ్దము. 2; 2: చూ, స్తోత్రము; 3: చూ, వాంఛ.

శంసనము. సం. వి. అ. న. 1. చెప్పుట: ఆఖ్యానము, ఆముఖము, ఆరంభము, కీర్తనము, నిదేశము, నిర్దేశము, పర్వము, పరిసంగము, ప్రసక్తి, ప్రస్తావము, వృత్తాంతము, శుశ్రూష. (తె) — అంట-అనుట, చెప్పుట. తద్వి. — ౧. స్పష్టముగాఁ బలుకుటకు.—(తె) నిగదము-నిగాదము; ౨. చెప్పినది మరలఁజెప్పుటకు.—(తె).— తోడుపు. (చూ, శబ్దము. 2.); 2. స్తుతించుట: చూ, స్తోత్రము; 3. ఇచ్ఛించుట: చూ, వాంఛ.

శకటము. సం. వి. అ. పుం. న.=చెకడా. బండి: అనస్సు, కణిచి-కణీచి, కుటీరము, కుబ్రము, కూబరి- కూవరి, చంకరము-చంకురము, చక్రపాదము, చక్రి, నేత్రము, రథము, స్యందనము. (తె):— అరదము, తేరు, బండి. తద్వి.—౧: (తె) కట్టుబండి; ౨. ఇంద్రరథమునకు.— అపరాజితము, కౌతుకము; 3: బ్రహ్మరథము; ౪. విష్ణురథమునకు.—శతానందము; ౫. దేవతలరథమునకు.—చూ, విమానము; ౬: పుష్పరథము, పుష్యరథము: ౭. యుద్ధరథమునకు.-శతాంగము, స్యందనము; ౮. తేలికగాఁ బోవురథమునకు:-త్వాష్ట్రి, రథి, లఘ్వి; ౯.కప్పఁబడిన రథమునకు:— కాంబలము, కాంబళము, కూవరి; ౧౦. దేవతాదుల కుపయుక్తమగుబండికి:—(తె) బండి; ౧౧: ధూమశకటము. (తె):-కమ్మిబండి, కమ్ములపైబండి, కేకలబండి, పొగబండి, రైలు; (ట్రాము మొ.); ౧౨: (తె)సారటు; ౧౩: (తె) గిలకబండి; ౧౪: (తె) గూఁడుబండి; ౧౫: (తె) పెట్టెబండి; ౧౬: (తె) కచ్చడము, చెకడా; ౧౭: అమటము, గంత్రిరథము, (తె): పెంటబండి; ౧౮: కంబళిరథము, కర్ణీరథము, డయనము, ప్రవహణము, ౧౯: కంబళివాహ్యకము- కంబలి వాహ్యకము, కణి, గంత్రి-గాంత్రి, గంత్రీరథము. (తె): కంచేరము, కొలారుబండి-కొల్లారుబండి-కొల్లాబండి, గాడి-గాడీ, గొల్లెనబండి, పాటబండి, హాయలుబండి; ౨౦: నేమి, ప్రధి. (తె): నెమ్మి-నెమ్ము, కమ్మి, దాకల్లు; ౨౧. బండికన్నునకు:-(చూ, బండికన్ను); ౨౨: రథకట్యా-రథకడ్యా, రథ్యా; ౨౩. టాకుబండికి: (తె) మసిలె; ౨౪:- టాంగా: (చూ, బండి.); వా. 2. శకటు. (తె) సగటు; పుం. 3. రెండువేలపలముల పరిమాణము: చూ, పరిమితి; 4. తినాసము *: చూ, స్యందనము. 2; అం.5:చూ, భోగవ్యూహములు.

శకటవ్యూహము. సం. వి. అ. పుం: చూ, బండిమొగ్గరము.

శకటాస్యము. అం. 1: చూ, భూచారులు; 2: చూ, భౌమమండలములు; 3: చూ, కరణములు.

శకటి. అం: చూ, కకుజభాషలు.

శకటు. వా. వి. చేదరంగములోనిజంతువు:చూ, శకటము. 2. (ఇది ఐమూలగానడచును.)

శకము. సం. వి. అ పుం. 1. ఒకని పరిపాలనతోఁజేరిన వత్సరము: చూ, సంవత్సరములు; 2. ఒక దేశము:చూ, దేశములు; 3.ఒక జాతి.

శకములు. అం: యుధిష్ఠిర, విక్రమార్క, శాలివాహన, విజయాభినందన, నాగార్జున, కలిభుజశకములు (6).

శకలము. సం. వి. అ. న. 1. చెట్టుమీఁదిపట్ట: చూ, వల్కము-వల్కలము. తద్వి.— ౧: చూ, వడదోలు 1; ౨: చూ, వడదోలు.2. ("మా, బెరడు".); 2. నార, బెరడు:

-చూ, వల్కలము. 2; 3. గన్యము: చూ, రాగద్రవ్యము; పుం. న, 4: రూ-శాకలము, -అర్ధము, ఆస్ఫోటనము, ఖండము, తోదనము, త్వష్ట, భాగము, భిత్తము, వల్కము, వికిరము, శల్కము. (తె).— అరవరలు-అఱవఱలు, అరవుడు-అరువుడు, ఇండె, ఇడుపు, ఈరిక, కనియ-గనియ-గనె, గండ్రలు-గండ్రికలు, చిందఱ, చిందఱవందఱ, చిదుగ, చిప్ప, చీరిక-చీలిక, చెక్క, తుంట, తుండము-తుండు-తుండె-తుండెము, తునక-తునుక, తునియ-తునె, తుగ్గింపు-తుగ్గింపుడు, నగ్గు, నెఱియ-నెఱె-నెఱ్ఱియ-నెఱ్ఱె, నేమము, పచ్చేడి, పఱియ-పఱియ-పఱె-పఱ్ఱియ-పఱ్ఱె, పలక, పలుకు-పల్కు, పాయ, పగ్గు-పగ్గప్పు, బద్ద-బద్దర-బ్రిద్ద-బ్రిద్దర, బిల్ల, ముక్క, మురియ, ముఱు, మొటిక-మొట్టిక, మోసు, రవ-రవ్వ, వందఱ, వకవకలు-వకావకలు, వ్రిక్క, వ్రయ్య, వ్రయ్యలము. తద్వి.— ౧: (తె) బద్ద; ౨: (తె) చెక్క; ౩: లవము: (తె).- రవ-రవ్వ; ౪: సూక్ష్మఖండములు. (తె) -అరవరలు-అఱవఱలు, కడికండలు, తుందునుకలు- తుత్తునియలు, తుమురు; ౫: (తె) పాయ, ౬: పీలుపు; ౭. బంగారులోనగువాని చీలికకు: స్ఫారము.

-శకలి. సం. వి. న్. పుం: చూ, రూ-శకిలి.

-శకాహ్వావళి. అం: చూ, పంచమపాదపజాంతరభాషలు.

-శకిలి. సం. వి. న్. పుం. చేప: చూ, మత్స్యము. 1.

-శకుంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పులుఁగు: చూ, పక్షి; 2. చేమురుకాకి: చూ, భాసపము. 1; 3. ఒకపురుగు: చూ, పురుగు.

శకుంతి. సం. వి. ఇ. పుం. పక్షి: శకుంతము, వంశాకువు. తద్వి.— ౧: బంగాళము; ౨: (తె) పద్దకంకణము; ౩. పకాగ్రింగము; ౪: పరకేము, ౫: విష్కిరము; ౬: వృత్తచటకము; ౭: సూచీముఖము; ౮: బిలబిలాఖులు; ౯: (తె) బేరుండము, ౧౦: (తె) ముక్కుపూరెడు; ౧౧: బలిభుక్కు; ౧౨: రథాంగము, రథాంగాహ్వయము; ౧౩: రామదాసు; ౧౪: లావిల; ౧౫: మంజులము; ౧౬: భద్రిము; ౧౭: (తె) పాదిగువ్వ: ౧౮. పెద్దపెంటికొక్కెరకు.—బిసకంఠిక; ౧౯. పెంటికొక్కెరకు—బిసకంఠిక; ౨౦. పెద్దకొక్కెరకు.—బలాకము; ౨౧. కొక్కెరకు.—బలాకము; ౨౨. పక్షిలోనగువానిపిల్లకు.—పిల్లాకము, పోతము, పీలుకము, శాబకము. (తె) కందు, పిలక-పిలుక-పిల్ల, బోద-(బోదలా- బోదు-బోదులా- బోదె.) (చూ, శిశువు); ౨౩. (తె) పెంట; ౨౪. గుగ్గిడ్డునకు: చూ, పేశీకోశము; ౨౫: (తె) నీర్పిచ్చుగాఁడు; ౨౬. నల్లపిచ్చుకకు.—శ్యామ; ౨౭. పిట్టకు— సుపర్ణము. (చూ, పక్షి)

శకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. (నాయికామాత్రవిదితవిప్రియకారి): చూ, నాయకులు. 2; 2. ఒకరాజు: చూ, రాజు. 3-22.

శకుటము. సం. వి. అ. పుం.(తె) అడవిచేమ*. తద్వి.-౧. చేమకు:—ఆలుకము, ఆలువు-ఆలూవు. (తె) చేమ;౨: (తె) నల్లచేమ.

శకునము. సం.వి.అ.న.1.శుభసూచకమునిమిత్తము. (తె) వలను, సకినము;పుం.2.(రూ-శకుంతి-శకుంతము-శకుని) పిట్ట: చూ, పక్షి; 3 =సకినంపుఁబక్కి: చూ, సకినాలఁబులుఁగు.

శకునగహితములు. అం: దేవునిదర్శనము, స్వస్త్రీ సంగమము,నిత్యకర్మానుష్ఠానము,తీర్థయాత్ర, పుణ్యక్షేత్రయాత్ర, భోజనము, శయనము, గురుసేవ, భిక్షుకసేవ, అర్థకర్మము. (10)

శకునశాస్త్రము. అం. 1: చూ, మహావిద్యలు. (చూ, ఉపవిద్యలు 4-(3, చూ, వేదము, శాస్త్రములు.)

శకుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నల్లపిచ్చుక: చూ, పిచ్చుక; ఇ. పుం. 2. పులుఁగు: చూ, పక్షి: 3. దుర్యోధనుని మేనమామ; అం. 4: చూ, కరణము. 14; 5: చూ, దుష్టులు.

శకునుఁడు. అం: చూ, దుష్టులు.

శకుల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: అరణ్యవాసిని, అతపత్రిక, కపిత్థపత్ర, కుపకాలుక, క్షుద్ర, ఖురపత్రిక, గౌరి, ఘోలి-ఘోళి, ఛిద్ర, జాతి, ఘురసి, శల్కపత్రిక. (తె): గచ్చెలి, చేఁతరాసి - చేఁతలాసి*. తద్వి - మహాఘురసి. (తె) పెద్దచేఁతరాసి. *.

శకులము. సం. వి. అ. పుం. (రూ-శకలము-శకుళి-శల్కి) బేడిసచేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

శకులాక్షకము. సం. వి. అ. పుం. తెఁగగతిక*, తెల్లగతిక (అనికొందఱు): చూ, తృణము. 1.

శకులాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: అంజని, అశోక, అశోకరోహిణి, కటంభర-కటుంభర, కటుక-కటుకము, కటుకరోహిణి-కటురోహిణి, కటువు, కట్వి, కాష్ఠవల్లిక, కృష్ణ, కృష్ణభేద-కృష్ణభేది, కేదారకటుక, కైతవము, చక్రగుచ్ఛము, చక్రాంగి, తపస్విని, తిక్త, తీవ్ర, మత్స్యపిత్త, రోహిణి, వక్రాంగి. (తె): అసోగము *; 2: అనంత, పేదపిప్పలి*: చూ, కొండి. 1 (పిప్పలి. 1-8.)

శకులార్భకము. సం. వి. అ. పుం. గడిశము, కుచ్చెమీను,పిల్లవంటిమీను, జెల్ల (అనికొందఱు): చూ, మత్స్యము. 1.

శకులి. సం. వి. న్. పుం. రూ-శకలి-శకిలి- చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

శకృత్కరి. సం. వి. ఇ. పుం. ఏఁడాదిలోపు దూడ, వత్సము: చూ, ధేనువు.

శకృత్తు. సం. వి. త్. న. పురీషము: చూ, శమలము.

శక్కరి. సం.వి.ఇ.పుం.ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1-

శక్తావస్థ. అం: చూ, అవస్థలు (వక్రించియుండు గ్రహము శక్తావస్థను బొందును. శుభగ్రహములకు వక్రము గలిగినపుడు ధైర్యము, సుఖము, శుభము గలుగును.)

శక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1.=సత్తి: అనుభావము, అవధి, అ, ఉపక్రమము, ఊర్జ-ఊర్జము, ఓజస్సు, క్రమము, ఖర్మము, గోత్రము,ఘనము,తరము-తరస్సు, తేజము-తేజస్సు, దాక్ష్యము, ధృష్టము, ద్యుమ్నము, ద్రవిణము, ధిష్ణ్యము, నిర్వాహము, పక్షము, పరాక్రమము, పరాక్రాంతి, పర్యాప్తము, పాటవము, పింజము, పిండము, పుష్టి, పౌరుషము, ప్రభవము-ప్రభావము, ప్రాణము, బలము, బీజము, భగము, భవము-భావము, లలామము,విక్రమము,వీర్యము,వేగము,శమ్,శాకము,శుష్మము,శౌర్యము, సత్వము, సహము, సారము, స్థామము, స్థేయము, స్థౌల్యము. (తె): అలవు, అవకాశము, ఆవాలు, ఆనిక, అనువు, ఉఁటిది, ఊట, ఊనిక, ఒమ్ము, ఓపిక, ఓపు, కొమ్ము, కొవ్వు, ఖుద్ది, గండు,గడి, చిక్కన, చేగ-చేవ, జెవ, జోరు-జోఁటు, డంక, తాత్రి, దిట-దిట్ట - దిట్టము, దిటవు, దిమాకు, నిగరము, పించే-పీఁచము, పూఁపు, బలిమి-బల్మి, బలుపు-బల్పు, బలువు, లా-

తృ, లేవ, సత్తు - సత్తి-సత్తు- సత్తువ, హొమ్ము. తద్వి.—౧: అతిశక్తత, విక్రమము, విక్రాంతి; ౨: పౌరుషము. (తె).—గండు, గెండ, గెండకము, పంతము, ప్రాయి, మగఁటిమి—మగఁటిమి, మగతనము. 2. సుజనుపటిమకు.—సాధుశక్తి; ర. బలము గలది :— చూ, శ్లాఘ్యము; 2 = సత్తి. గౌరి: చూ, పార్వతి. 1; 3. చిల్లకోల: చూ, సర్వల (బాణము. 1.); అం. 4. ప్రభుత్వాదిశక్తులు. ఇచ్ఛాది.—ఇచ్ఛాశక్తి, జ్ఞానశక్తి, క్రియాశక్తి. ఇచ్ఛాశక్తికి దివ్యశక్తియనియు పేరు: చూ, త్రయము; 5. ఉత్సాహాది.—ఉత్సాహము, ప్రభుత్వము, మంత్రము: చూ, త్రయము; 6. సత్త్వాది.—సత్త్వము, రజస్సు, తమస్సు: చూ, త్రయము; 7: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు (ఆయుధములు); 8: చూ, గుణములు; 9: చూ, దిక్పాలాయుధములు; పుం. 10. వశిష్ఠపుత్రుఁడు: చూ, మానుఁడు. 1; 11.=సత్తి. పిశాచము: చూ, పోఁకుడు. 1.

శక్తిత్రయము. అం: చూ, శక్తి. 4.

శక్తిధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్కందుఁడు.

శక్తిభైరవతంత్రము. అం: చూ, తంత్రములు.

శక్తిహేతికుఁడు. సం. వి. అ. పుం: శాక్తికుఁడు- శాక్తీకుఁడు.

శక్తుఁడు. సం. విణ: అండీరుఁడు, అంసలుఁడు, అతిబలుఁడు, ఉదారుఁడు, ఉపోఢుఁడు, ఊర్జస్వలుఁడు, ఊర్జస్వి, ఓజస్వ్యుఁడు, ఔజసికుఁడు, కుండీరుఁడు, క్షముఁడు, తరస్వి, బలవంతుఁడు, మహాబలుఁడు, బలుఁడు, మాంసలుఁడు, యువ. (తె).- కలవాఁడు, బంటోతు, బలితుఁడు, బలిమికాఁడు, బలియుఁడు, బలిసినవాఁడు, బలువుఁడు, బల్లిదుఁడు, బళాయి, బొనుక, బోరంపోతు, మొక్కఁడు, మొద్దఁడు, మొద్దు, మోటవాఁడు, లావరి. [చూ, మాతృకలు.

శక్తులు. అం: చూ, శక్తి. 3-4-5-6; తద్వి:-

శక్యము. సం. విణ: అఘాటము, వశము, సాధ్యము. (తె). అయితి-ఐతి, అలవి, కొలఁది—కొల్ది, తరము—తలము, వల్ల, వసము.

శక్రధనువు. సం. వి. స్. న. ఇంద్రాయుధము: (చూ, బాణము. 1.)

శక్రపాదపము. సం. వి. అ. పుం. దేవదారువు*: చూ, సూక్ష్మదారువు.

శక్రపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వెన్నవెదురుకూర*: చూ, హాలిని.

శక్రభవనము. సం. వి. అ. న: చూ, స్వర్గము.

శక్రవల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: (తె) బుడ్డకాకర* ("చూ, సువవి. 1.")

శక్రవృక్షము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వత్సకము*. [సహస్రాక్షుఁడు.

శక్రుఁడు. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రుఁడు: చూ,

శక్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఏఱు: చూ, నది; 2. వడ్డాణము: చూ, భూషణము. 2; అం. 3: చూ, ఛందస్సులు.

శచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇంద్రుని భార్య; వృషాకపాయి: చూ, భార్య; 2. పిల్లపీఁచెర*: చూ, శతమూలి.

శచీదేవి. అం: చూ, దిక్పాలభార్యలు.

శచీపతి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, శక్రుఁడు.

శటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శఠి*: చూ, షడ్గ్రంథ.

శటిరము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రోషము.

శఠత్వము. అం: చూ, అజ్ఞానదాయకములు.

శఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ-శటి*.

శఠుఁడు. అం. 1: చూ, నాయకులు. 2; పుం. 2. మధ్యస్థపురుషుఁడు; విశ. 3.=చిట్టకట్టె: చూ, స్తబ్ధుఁడు; 4. కుత్సితుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

శణపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బ్రాహ్మి: చూ, సోమిదకూర. [చూ, శణము. 1.

శణపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పచ్చజేనము*:

శణపుష్పిక. సం. వి. అ. స్త్రీ: కింకిణి, ఘంటారవ. (తె): కారుజేనము, గిలక-గిలగిచ్చే, గిలిగిచ్చే- గిలుగిచ్చే- గిలగింత- గిలగిల- గిలిగిట్ట. *.

శణము. సం. వి. అ. న. 1.=జేనము-జనుము. (సం)కటుతిక్తకము.తద్వి.—ఁ:చూ, వృత్తపర్ణి; ౨: చూ, శణపుష్పిక; 2: చూ, బాణము. 1; 3. తెల్ల*: చూ, తృణము 1; 4. వేరుపనస*: చూ, పనస. 2.

శణసూత్రము. సం. వి. అ. న. రూ-సణసూత్రము. జేనపనారతో నల్లిన వలత్రాడు, పవిత్రకము: చూ, సూత్రము. 2.

శతకము. సం. వి. అ. న. 1. నూఱుపద్యముల గ్రంథము: చూ, సంపుటము. 3; విశ. 2 నూఱుసంఖ్యగలది: చూ, సంఖ్య. 1.

శతకోటి. సం. వి. ఇ. పుం.1. వజ్రాయుధము: చూ, బాణము. 1; అం. 2: చూ, సంఖ్యాభేదములు.

శతఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నాలుగుమూరల నిడివిగల యినుపముండ్లకట్ట: చూ, వెదురు. 1-౧(; 2. కానుగు*:చూ, శాదఘ్నము.

శతద్రువు సం.వి.ఉ.స్త్రీ:ఒకనది.రూ-శతద్రువు. (పుత్రశోకదుఃఖితుఁడై కంఠంబున రాయిఁ గట్టుకొని తనయందు దుమికిన వశిష్ఠునిఁజూచి నూఱుపాయలుగాఁ బ్రవహించినది): చూ, నది. [1; 2: చూ, శక్రుఁడు.

శతధృతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చూ, బ్రహ్మ.

శతపత్రము. సం. వి. అ. న. 1. తామర: చూ, సహస్రపత్రము; పుం. 2. నెమలి: చూ, శిఖి. 2; 3. బెగ్గురు: చూ, సారసము; 4: దార్వాఘాటము. (తె): బెబ్బులుఁగు, మానిపుక్కిటి పులుఁగు, మానుపోటుపు, మానికోటుపులుఁగు- మ్రానికోటుపులుఁగు, మ్రానుగోయిల, మ్రాను తొలుచుపిట్ట, వడ్రంగిపిట్ట-వడ్లంగిపిట్ట; 5. రాచిలుక: చూ, శుకము.

శతపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ:చూ, సేమంతి*.

శతపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కట్లజెఱ్ఱి, నల్లజెఱ్ఱి: చూ, సర్పము; 2. చెవిచొరుపాము: చూ, సర్పము; 3. రోకటిబండ: చూ, సర్పము; 4: చూ, ఆవర్తములు; 5: చూ, ఆగంతుకములు. [చూ, భార్య.

శతపర్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శుక్రునిభార్య:

శతపర్వము. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, వెదురు*; 2.ఒకరకము చెఱకు*: చూ, రసాలము. 3.

శతపర్విక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గఱిక*:చూ, తృణము. 1; 2. వస*: చూ, వస.

శతపర్వేశుఁడు. అం. శుక్రగ్రహము: చూ, రాహువు. 2. [బ్రాహ్మణులు.

శతపస్త్రిబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, శాలీన

శతపుష్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=సదాప*: చూ, సదాప. [చూ, హయమారకము.

శతప్రాసము. సం. వి. అ. పుం. గన్నేరు*:

శతబిందువు. సం. వి. ఉ. పుం:చూ,విష్ణువు. 1.

శతభిషము. సం. వి. జ్. స్త్రీ. (రూ-శతభిష-శతభిషక్కు): చూ, రిక్క.

శతమన్యువు. సం. వి. ఉ. పుం:చూ, శక్రుఁడు.

శతమానము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, పలము. 2; 2. కర్షద్వయము; 3. నూటికొలఁది; వా. పుం; న. 4. పుస్తె: చూ, మంగళసూత్రము (సూత్రము. 1); పుం. వ. 5. ఫలావళి

మిశ్రమైనవెండి. తూమెడుధాన్యము మొదలైనవి (అనికొందఱు): చూ, లోహము. 1.

శతము. సం.వి. అ. న. నూఱు: చూ, సంఖ్య.1.

శతమూలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: అభీరుపత్రి, అభీరువు, అహేతువు, ఆహేతువు, అహిజిహ్వక, ఇందీవరి, ఊర్ధ్వకంటక, ఋష్యప్రోక్త- ఋష్యప్రోక్త, కాంచనకారిణి, కార్ష్ణి, కేశిక, తుంగిని, ద్వీపిశత్రువు, ద్వీపిన, నారాయణి, బహుసుత, భిత్తిక, భీరువు, వరము, వరి, వృషాకపాయి, శచి, శతావరి, సూక్ష్మపత్రి. (తె): చేల్లగడ్డ, పిల్లపిచ్చెర- పిల్లపీఁచెర- (పిల్లిపీఁచెర.). తద్వి.- మహాశతావరి, పీవరి. వీరవృక్షము. (తె): పెద్దపీఁచెర.

శతర్చులు. అం: మధుచ్ఛందుఁడు, మేధాతిథి, శునశ్శేపుఁడు, హిరణ్యస్తూపుఁడు, కణ్వుఁడు, ప్రస్కణ్వుఁడు, సవ్యుఁడు, నోధసుఁడు, పరాశరుఁడు, గోతముఁడు, కుత్సుఁడు, కశ్యపుఁడు, కక్షీవంతుఁడు, పరుచ్ఛేపుఁడు, దీర్ఘతముఁడు, అగస్త్యుఁడు. (16): (చూ, సూక్తద్రష్టలు)

శతవక్త్రము. అం: చూ, శస్త్రములు.

శతవీర్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. తెల్లగఱిక*: చూ, తృణము. 1.

శతవేధి. సం. వి. న్. పుం. పుల్లప్రబ్బలి*: చూ, సహస్రవేధి.

శతహ్రద. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. మెఱుపు: చూ, విద్యుత్తు; 2. వజ్రాయుధము: చూ, బాణము. 1.

శతాంగము. సం. వి. అ. పుం. స్యందనము: చూ, శకటము. 1.

శతానందము. సం. వి. అ. పుం. విష్ణురథము: చూ, శకటము. 1. (రథము. 1.)

శతానందుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, బ్రహ్మ. 1; 2: చూ, విష్ణువు. 1.

శతారము. సం. వి. అ. న: చూ, శతహ్రద. 2.

శతావధానము. సం. వి. అ. పుం. భిన్నాభిప్రాయముల నూటింటి నొక్కసారి వెలిఁబుచ్చుశక్తి: చూ, అవధానములు.

శతావధాని. సం. వి. ఇ. పుం: భిన్నాభిప్రాయముల నూటింటి నొక్కసారి వెలిఁబుచ్చు శక్తిగల మేధావి): చూ, అవధాని.

శతావరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పిల్లపీఁచర*: చూ, శతమూలి; 2: చూ, శచి. 1.

శతావర్తి. సం. వి. న్. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

శతాహ్వయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెద్దసదాప *: చూ, సదాప.

శతేపంచాశన్న్యాయము. అం. ఒకన్యాయము.

శతోదరము. అం: చూ, శస్త్రములు.

శత్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1: (శత్రుఁడు). అభిఘాతి, అభిమాతి, అభియాతి, అమిత్రుఁడు, అమృష్యుఁడు, అరాతి, అరి, అరుఁడు, అసహనుఁడు, అసహ్యుఁడు, అసుహృత్తు, అహి, అహితుఁడు, ఋ, కల్లోలుఁడు, కైరవుఁడు, ఛిత్వరుఁడు, జిఘాంసువు, జీవదుఁడు, దస్యుఁడు, దుర్హృదుఁడు, ద్విషత్తు- ద్విషుఁడు, ద్వేషణుఁడు- ద్వేషి.- ద్వేష్యుఁడు, పరిపంథి, పరుఁడు, ప్రతిపక్షుఁడు, ప్రతియోగి, ప్రతిరోధి, ప్రతీపుఁడు, ప్రత్యనీకుఁడు, ప్రత్యర్థి, రిపువు, విద్విషుఁడు, విద్వేషి, విపక్షుఁడు, విమతుఁడు, విరోధి, వృత్రుఁడు, వైరి, వ్యతిరేకుఁడు, శాత్రవుఁడు, సపత్నుఁడు. (తె. ప).— ఎదిరి_ఎదురు, ఒంటనివాఁడు, కంటు, గొంగ, గొట్టు, తొలఁగుబావ, దాయ, పగ, పగతుఁడు- పవతుఁడు, (బ) పగఱు, పగవాఁడు, బరి, మచ్చరి, మాఱు, మాఱుతుఁడు- మాఱుతుఁడు_మార్తుఁడు, వెట్టమా, సూడు, సూడుకాఁడు. తద్వి.—గ: అల్పశత్రువు, కంట

కుఁడు, క్షుద్రశత్రువు; ౬: అహితుఁడు; ౩: ద్వేష్ట; ౪: ద్వేష్యుఁడు. (తె): పగ దారి; ౫: అక్షిగతుఁడు, అభియోక్త, అభి యోగి, అభ్యమిత్రీణుఁడు- అభ్యమిత్రీ యుఁడు-అభ్యమిత్ర్యుఁడు, ప్రతిపక్షుఁడు, ప్రతిరోధి, ప్రతివాది, ప్రత్యర్థి, ప్రత్యుద్గ తుఁడు.(తె):పగదారి;2. దగ్గఱత్తిపోవువాని దేశమునకుఅవలిదేశపురాజు. (శత్ర్వాది రాజ మండలము.—శత్రుమిత్రులు, శత్రుమిత్రులు, శత్రుమిత్రమిత్రులు, పార్ష్ణిగ్రాహుఁడు, ఆక్రం దనుఁడు, ఆసారులిరువురు, మధ్యముఁడు, ఉ దాసీనుఁడు వీరుపన్నిద్దఱు); అం. 8: చూ, భావములు.

శత్రువుతోడి సంధులు. అం: కోశప్రధానహే తుకము, దండప్రధానహేతుకము, భూమి ప్రధానహేతుకము అనునవి.

శని. అం.=సని-సెని: చూ, రాహువు. 2.

శనివారము. అం: చూ, వారములు.

శనైశ్చరుఁడు అం: చూ, శని.

శపథము. సం. వి. అ. పుం: అభియోగము, కటము, ప్రత్యయము, ప్రమాణము, భాష, శపనము, శాపము, సత్యము. (తె): ఒట్టు- వట్టు, పాటి, పూనిక- పూనికి- పూన్కి, బాస. (చూ, శాపము. 1.)

శపనము. సం. వి. అ. న. —పై.—

శపించు. సం. స. క్రి: రూ—శాపించు, ఆక్రో శించు, శాపించు. (తె): కంకు, కంకులుపె ట్టు, దోకు, తిట్టాడు, తిట్టు, సాపించు- సెపియించు.

శఫము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱములోనగు వానిగొరిసె: పింఛుకుఁ; 2. చెట్టువేరు: చూ, వేరు. 1. [దుచేప: చూ, మత్స్యము. 1.

శఫరము. సం. వి. అ. పుం. ప్రోష్ఠి: ఎగసిపడె

శఫరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—(స్వలింగ మనికొందఱు).[చేప: చూ, మత్స్యము. 1.

శఫరాధిపము. సం. వి. అ. పుం. ఇల్లిశమను

శబరము. అం: చూ, దేశములు.

శబరాలయము. సం. వి. అ. పుం. బోయపల్లె, పక్కణము: చూ, దేశములు.

శబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శబరస్త్రీ: చూ, స్త్రీ.

శబరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆకులుకట్టు కొని యడవియందు తిరిగెడువాఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 1, 2: చూ, శివుఁడు.

శబలము. సం వి. అ. పుం. 1. చిత్రవర్ణము: చూ, వర్ణము. 6; విశ. 2. చిత్రవర్ణము గలది: చూ, వర్ణము. 6; అం. 3: చూ, నరకములు. [వన్నెయావు: చూ, ధేనువు.

శబలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ-శబలి. పైది

శబళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ —పై.—

శబ్దగుణము. సం. వి. అ. పుం. ఆకాశము: చూ, సురవర్త్మము. [శ్రోత్రము.

శబ్దగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. చెవి: చూ,

శబ్దదోషములు. అం: చూ, పదదోషములు- (దోషములు.) [2: చూ, రవణుఁడు. 2.

శబ్దనుఁడు. సం. విశ. 1: చూ, రవణుఁడు. 1;

శబ్దము. సం. వి. అ. పుం. 1.=సద్దు. ధ్వని- చూ, స్వరము. 2; తద్వి.—ం. (తె). వాకొనుట-వాకుప్రచ్చుట, ౨: ప్రసంచము, ("చూ, స్వరము. 2"); 2. వ్యాకరణ శిక్షితమైనమాట (శబ్దముఅనఁగా ఆక్రోశిం పఁబడునది. ఆస్వాదింపఁబడునది. స్పృశిం పఁబడునది. ఇంద్రియములను బంధించునది. అర్థము నెఱింగించునది): ఇడ, ఉక్తి, కల్యా ణానువు, గిర, గోవు, జ, పదము, ఫణితము- ఫణితి, భాష, భాషణము, భాషితము, ముఖము, లపనము, లపితము, వచనము- వచ స్సు, వాకు-వాక్కు, వాచకము, వాచము,

వాణి, వ్యాహారము, వ్యాహృతి, శంస, శ్రుతి, సంభాషణము, సంవిత్తు. (అవ్య): అక్, ఇ, బు, బూ, గీ. (తె): కరుదు-కఱద, దబ్బు, నుడి-నుడు-నొడి, నుడికారము-నొడికారము, నుడుగు-నుడువు-నొడుగు-నొడువు, పలుకు-పల్కు, బాస, మాట, ముక్క, వాకు, సాకు, సుద్ది. తద్విశేషములు:—౧: అత్యర్థమధురము, అమృతవాక్కు: చూ, సాంత్వము; ౨: అనక్షరము, పరిఘోషము; ౩: అబద్ధము. (తె) బద్దు-బద్దుర. (చూ, వితథము.); ౪: అపభ్రంశము, అపశబ్దము, అశ్లీలము, కలాపము, గ్రామ్యము, దురాలాపము. (తె): చెడ్డమాట, చెనుపరి, తొచ్చియము-తొచ్చెము, వెడ; ౫: అపలాపము, అపహ్నవము, అవేలము, జనాంతికము, నిహ్నవము. (తె): అటమట, నానుడి-నానుడు, మఱుఁగుమాట, వేసు, సామెత; ౬: అరుంతుదము, మర్మస్పృక్కు; ౭: అవిస్పష్టము, మ్లిష్టము; ౮: అనులాపము, ముహుర్భాష; ౯: అతివాదము, ఉక్తి, కంటకము, కఠినము, కఠినోక్తి, కర్కశవాక్యము, కోపోక్తి, గజనిమిలిక, నిష్ఠురము, పరుషము, పరుషోక్తి, పారుష్యము, ప్రలాపము, రుషోక్తి, విప్రలంభము, విప్రలాపము, విరసోక్తి, విసంవాదము. (విణ): శుక్తము. (అవ్య): ఊమ్. (తె): ఈఱతాఱలు, కంకర, కంటకము, కంటసము, కచ్చె, కట్టెవిరుపుమాట, కరసు-కరుసు, కఱకు-కఱుకు, కల్ల, కాఱులు, కాఱొడ్డెము, క్రొవ్విదము, గండ్రలు, గెంటసము, గొడ్డి, చిడిపి, టుటారము, దురుసు, పగటు, పదరు, పరుసదనము, పరుసనము, పురుసు, పలుసము, పిఱుము, పైటుకుమాట, పెడకట్టెమాట, ప్రల్లదము, బెట్టిదము, బెడిదము, బేరజేము, మొఱకు-మొఱ్ఱ. (చూ, పరుషము); ౧౦: ఆదేశము, ఆమ్నాయము, ఉపదేశము, ఓఘము, చటుచాటుని, చటువు, పరిభాష, సంగతము, సంప్రదాయము, సామము, సుప్రలాపము, స్వాంతనము, హితవచనము, హృదయంగమము. (తె): జెల్లింపుమాట, మంచి, మంచిమాట; ౧౧: ఆభాషణము, ఆలాపనము, ఆలాపము, ప్రవచనము, పరిభాషణము, సంభాషణము, సంలాపము. (తె): నిందుమాట; ౧౨. ఉచ్చరణము, ఉచ్చారణము, ఉల్లేఖము. (తె): పలుకుబడి-పల్కుబడి; ౧౩: ఉచ్చైర్ఘుష్టము, ఘోషణ (తె): జెట్టుపరి-జెట్ట్రిసరి; ౧౪: ఉత్ప్రాసము, ఉపాలంభము, ఉల్లుంఠనము, పరిభాషణము. (తె): ఉల్లకట్టు, ఉల్లసము, పాడుమాట; ౧౫: ఉత్సాదనము; ౧౬: కింవదంతి, కోవాళము, జనశ్రుతి, ప్రవాదము, లోకోక్తి, వదంతి. (తె): ఉత్తమాట, గాలిమాట, నానుడి-నానుడు-నానొడి-నానోడు, ఫుకారు, పొక్కిపోవడి, పొక్కు, బజేఱు, బాస, సామిత-సామెత, సుబ్బు; ౧౭: (తె) కేరడము; ౧౮: క్లిష్టము; ౧౯: (తె) కోఱడము; ౨౦: కాసువు; ౨౧: కుత్స్యము; ౨౨: కురుకుంచిత; ౨౩.గ; ౨౪: గద్గదము; ౨౫.(విణ) ఆఖ్యేయము, గద్యము, వాచ్యము; ౨౬: గుహ్యభాషితము; ౨౭: (తె) గుటగుటు; ౨౮: (తె) గంబెసము; ౨౯: (తె) గయాళము-గయ్యాళము; ౩౦: (తె) గడ్డపాంకము; ౩౧. గ్రస్తోక్తి: (తె) కొచ్చెమాట, కొతుకు-కొదుకు, గచ్చె-గ్రచ్చె, తొందఱమాట, పదరు; ౩౨: (తె) చేదువు; ౩౩: (తె): చిచ్చి-చిచ్చీ; ౩౪: (తె) చీవాట్లు; ౩౫: (తె) చెవ్వాకు; ౩౬: (తె) చిపట

మాట; ౩౭. వక్రోక్తికి:- జల్పము. (తె): ఒడ్డారము, ఒరగొడ్డియము- ఒరగొడ్డెము- ఒఱగొడ్డియము- ఒఱగొడ్డెము- వఱగొడ్డము, కేరడము, వంకరమాట, (బ)సడుగు; ౩౮: జ్యోక్స్య; ౩౯: (తె) జిడికిరింత; ౪౦: టు; ౪౧: తప్పు; ౪౨: తప్పి; ౪౩: (తె) తియ్యము-తీయము; ౪౪: (తె) తొకతొక; ౪౫: (తె) తొక్కు; ౪౬: (తె) తోడు (చూ, శపథము. 1.); ౪౭: తుంబకము. (తె): నంగి, నంగిమాట; ౪౮: దాయము; ౪౯: నికృతి, నిగ్రహము; ౫౦: నిదేశము. (తె): చెప్పుడుమాట; ౫౧: నిజము (తె): నిజేము; ౫౨: నిరూహము; ౫౩: (తె) పదరు; ౫౪: (తె) పల్లెమాట; ౫౫: (తె) పేలాపన; ౫౬: ప్రిజ్ఞ. (తె): పగ్గియ-పగ్గె, బింకము; ౫౭: ప్రశంస; ౫౮: ప్రలాపము, స్వప్నభాషణము. (తె): పదరు, పయిజో, పలవరము-పలువరము, పలవరింత-పలువరింత-పలవరింపు-పలువరింపు, పలుము, పలువ, పల్లఅపులు, పల్లదము-ప్రల్లదము, ప్రేలడము (ప్రేలుడు), రజ్జో, రొంజోడు-రొండుడు-రొడ్డుడు-రొల్లి, రోఁజోడు, పదావళి; ౫౯: (తె) పలుకరింత- పల్కరింత-పలుకరింపు; ౬౦: భర్త్సనము; ౬౧: మధ్యము; ౬౨: మన్మనము; ౬౩: (తె) ములికి-ముల్కి; ౬౪: (తె) మెలిక్కుఅము; ౬౫: (తె) మాట (ప్రతిజ్ఞావచనము); ౬౬: (తె) లాచోరీమాట; ౬౭: సంకులము; ౬౮: (చూ, వ్యంజకము. 1.); ౬౯: (తె) వాహిని; ౭౦: (చూ, శంసనము. 1.); ౭౧: (విణ) చెప్పఁబడినది: అభిహితము, అవగీతము, ఆఖ్యాతము, ఇర, ఇలఖళ, ఉక్తము, ఉచ్చరితము, ఉదితము, ఉద్గాహితము- ఉద్గ్రాహితము, ఉల్బణము, ఉల్లాపము, ఉళతి- ఉపతి-ఉర్ష- ఋళతి, కథితము, కల్యము, కానుష్, జటాజ్వాలము, జల్పితము, నిరస్తము, నిరుక్తము, ఫణితము, ప్రస్తుతము, భాషితము, రౌగ్యము, లపితము, వ్యాఖ్యాతము, వ్యాహృతము, సంభావ్యము. తద్వి.—(౧). చెప్పఁదగినది: చూ, శబ్దము. 2-౨౭; (౨): జల్పితము; (౩): వివక్షితము; (౪): శబ్దితము; (౫): ధ్వనితము: చూ, రవణము. 1; ౭౨: చూ, సూనృతము. ("చూ, సంభావణము.") (చూ, స్వరము. 2.); అం. 3: చూ, ఇంద్రియార్థము-ఇంద్రియవిషయములు; 4: చూ, ప్రత్యక్షప్రమాణములు; 5: చూ, రసవదలంకారములు; 6: చూ, ప్రకృతులు.

శబ్దపతి. సం. వి. ఇ.న. చేతికఱ్ఱ: చూ, వేత్రము. 1.

శబ్దశక్తిమూలము. అం: చూ, వ్యంజనములు.

శబ్దశక్తిమూలానురణనరూపవ్యంగ్యము. ళ. అం: చూ, సంలక్ష్యక్రమవ్యంగ్యము. [ణము. 1.

శబ్దశాస్త్రము. సం. వి. అ. న: చూ, వ్యాకర

శబ్దహీనము. అం: చూ, వాక్యదోషములు.

శబ్దాతిదేశము. పా. (ఉదా.—వాక్యము. ఒక చిట్టెలుక విచ్చలవిడిగా సంచరించుచు సింగమునకు నదరిపాటున నెదురుపడెను.")

శబ్దాధిష్ఠానము. సం. వి. అ. న. చెవి: చూ, శ్రోత్రము.

శబ్దాలంకారములు. అం: (చూ, అలంకారము 3 లో 1-2; 1-2-3-4-5-6. మీనివివరము లాయాపదములకడఁ జూచుకొనవలయును: చూ, యమకము. 3.): ఛేకానుప్రాసము, వృత్త్యనుప్రాసము, లాటానుప్రాసము, పునరుక్తవదాభాసము, యమకము (ఇందుపదయమకము, పాదయమకము, ముక్తపదగ్రస్తము, సింహావలోకనము), అంత్యనియమము, పునరు

క్త్రవదాభాసము ఇత్యాది.(మణికము)'-చక్రబంధము, చాపబంధము, గోమూత్రికాబంధము, నాగబంధము, అష్టదళపద్మబంధము, షోడశదళపద్మబంధము, మురజబంధము, కంకణబంధము, సర్వతోభద్రము-సర్వతోభద్రబంధము, ఖడ్గబంధము, క్షురికాబంధము, హలబంధము, ఛత్రబంధము, గుచ్ఛబంధము, త్ర్యక్షరి, మత్స్యబంధము, పుష్పమాలికాబంధము, రథబంధము, గోపురబంధము, ఏకాచ్కము, సర్వలఘువు, నిరోష్ఠ్యము. నిస్తాలవ్యము, నిష్కంఠ్యము, నిర్దంత్యము, నిర్మూర్ధన్యము, నిరంతస్థము, నిరూష్మకము, ఏకాక్షరము, ద్వ్యక్షరము, సర్వశ్లోకయమకము, అంతర్లాపిక, అచలజిహ్వ, అనులోమము, విలోమము (మిగతవానికి "చూ, హేతువు. 2.")

శబ్దావధానము. అం: చూ, కళలు.

శబ్దించు. సం. అ. క్రి: ఆఘోషించు, గర్జించు, ఘోషించు, ధ్వనించు, నాదించు, హుంకరించు. (తె. ప): అఱచు-అరచు-అఱుచు-అర్చు, ఉగ్గడించు, ఊళియు, ఎలుఁగించు, ఒఱలు, కరాళించు, కిచకిచకొట్టు, కిచకొట్టు, కిలకొట్టు, కిలారించు, కిలారుచు-కిలార్చు, కుట్టు, కూపెట్టు, కూయు, కెరలు, క్రిందిలు-క్రిందిల్లు-క్రిందు, క్రేఁటు, క్రోలుచు-క్రోల్చు, గఱగఱలాడు, గీపెట్టు, గుండ్రలుకొలుపు, గోడగించు, చిటుకను-చిటుక్కను-చిటుకురను, చెలఁగు, చప్పుడించు, చేఱుకగు, జడియు, తివురు, పెళపెళయను, బిబ్బిరించు-బిబ్బిరిల్లు, బెక్కొట్టు, బొబ్బరించు, బోరుకలఁగు, బోరుకొను, మలుగు- మూలుగు- మూల్గు, మొగకట్టు, మొత్తుఁగు- మొఱవు, మ్రోఁగు-మ్రోయు-మ్రోవు, రవళించు-రవాళించు, రొదాళించు, రొప్పు, ఱంపిలు-ఱంపిల్లు, లొటలొటమను, వాఁగు, వాకొను, వాపోవు. తద్వి.— ౧ ఘోషలు బొబ్బరించు: అఱచు- అఱుచు- అర్చు, శబ్దించు: ౨: (తె) కిలకిలఁబలుకు, కిలకిలలాడు, కిలారించు, కిలారుచు- కిలార్చు, కెగకొట్టు; ౩:(తె)కేకరించు(1); ౪: (తె)కేకరించు(2); ౫: (తె) క్రేఁటు, క్రేఁటుకొను; ౬: (తె) గుండ్రలుకొలుపు, గూండ్రించు; ౭. పులికూయు: (తె) గాండ్రించు, గాండ్రిలు-గాండ్రిల్లు; ౮. ఎలుఁగుకూయు: (తె) గాండ్రించు, గాండ్రిలు- గాండ్రిల్లు, రొప్పు. ౯: (తె) గీపెట్టు; ౧౦: ఘుర్ఘురించు; ౧౧: ప్రతిధ్వనించు (తె): ఎదురుమ్రోయు, మాఱుచెలఁగు, మాఱుమ్రోయు; ౧౨: (తె) బావురుమను; ౧౩: (తె) బెకబెకలాడు; ౧౪: (తె) ముసముసమను-ముసముసయను; ౧౫: (చూ, రొల్లు. 2); ౧౬: (తె) ఱంతిలు-ఱంతిల్లు; ౧౭: (తె) లొట్టవేయు; ౧౮: చెప్పు, వచించు: ఉచ్చరించు, భాషించు, వచించు-ప్రవాచించు, శబ్దించు, సంభాషించు. (తె) అను, ఆడు, ఉగ్గడించు, ఎత్తు, గోడగించు, చిటుకుపొటుకుమను, చెలఁగు, చెప్పు, డాఁగురించు, తడవు, తలపెట్టు, దబ్బు, నుడుగు-నుడువు-నొడుగు-నొడువు, పలుకరించు-పల్కరించు, పలుకు-పల్కు, పేరుకొను-పేర్కొను, పేరుగుర్చు, బాసాడు, మంచలించు, మాటాడు, మునుకు, వక్కణించు- వక్కాణించు-వాకొను, వాక్రుచ్చు, వాప్రుచ్చు. తద్వి.— (౧) ఏదేని యొకవిషయమును విస్తరించిచెప్పు: ప్రసంగించు; (౨) నిద్దురలేపి మాటాడు.— (తె) పలుకరించు-పల్కరించు; (౩) పిలుచు

మాటాడు.—(తె) పలుకరించు-పల్కరించు; (౪) ప్రస్తావనకు తెచ్చు.—ప్రసంగించు, ప్రస్తావించు; (౫) మాటాడించు.—(తె) పలుకరించు-పల్కరించు, మాటాడించు; (౬) వ్యతిరేకముగా సంభాషించు:-(తె) ఎదురాడు, మాఱాడు, మాఱుపలుకు; (౭) స్పష్టముగా చెప్పు.—నిగదించు. ("చూ, హుంకరించు.")

శబ్దితము. సం. విణ. శబ్దము చేయఁబడినది: చూ, శబ్దము. 2. తద్వి.— మ్రోయునది: చూ, రవణము. 1. (చూ, శబ్దము. 2.)

శమంతకము. సం. వి. అ. పుం. విష్ణుహస్తమునందలి మణి: చూ, రత్నములు.

శమథము. సం. వి. అ. పుం. శాంతి: చూ, శాంతము. 1.

శమథుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, మంత్రి 1.

శమనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, శమథము; 2. రూ-శసనము: చూ, వధము.

శమనస్వస. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. యమునానది (యముని చెల్లెలు అనికొందఱు): చూ, నది.

శమనుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, యముఁడు.

శమము. సం. వి. అ. పుం. రూ. శాంతి. 1: చూ, శమథము; అం. 2: చూ, రసస్థాయీభావములు; 3: చూ, మానసికపూజాకుసుమములు.

శమలము. సం. వి. అ. న: అమేధ్యము, అవస్కరము, ఉచ్చారము, కల్కము, కిట్టము, గూథవర్చస్కము, గూథము, ఝిల్లిక, పురీషము, మలము, వర్చస్కము, వర్చస్సు, విట్టు, విష్ఠ, విష్ఠి, శకృత్తు, శమలము, శోదనము. (తె): పీయుగడము, పీయుగు, చెంబట్టిక- చెంబట్టికి, నింకిరి, నింపిరి, పియ్యి, పీయి, పిసరు, మసటు-మస్టు, సలగము. తద్వి.— ౧ పురాతన మలమునకు.—చిరిక; ౨: కర్ణగూథము, కర్ణజమలము, కర్ణమలము, కర్ణవిట్టు, కర్ణ్యము, కల్కము, తోక్మము, పింజూషము, (
గుబిలి-గులిబి-గులిమి—గుల్మి; ౩: (
పుట్టు; ౪: కంకష్ఠ్యము, కాచనికము, ద
మలము, పుష్పిక. (తె): పండ్లపాఁచి, పాఁచు
ప్రాఁకుడు, పాఁచి-ప్రాఁచి, బంపు;
లింగమలమునకు.— పుష్పిక; ౬: (చూ,
నామలము); ౭. దంతమలమునకు:-పిప్పి
౮: దూషి-దూషిక, దూషము, అశ్రు
(తె): పుసి-పుసె; ౯. మలసామాన్యము
అత్యుషిత, కల్కము, కిట్టము. (చూ,
ములు.); ౧౦: (తె) ఒంటినుస్న:
(విణ) గూవము; ౧౨: (తె) గొబ్బెనుచె
నుచ్చు, పెంటిక- పెంట్రిక- పెంటు
రొచ్చు; ౧౩: (తె) లద్ది; ౧౪: (తె)
౧౫. గ్రహణికి.—(చూ, రోగము. 1-
(౧) (౨)); ౧౬. పందిలోనగువాని మ
నకు.—(తె) గొద్ది- గొద్దియు—గొద్దె;
గోమయమునకు.—(చూ, పిడక. ౪,

శమాంతకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, మన్మథు

శమాదిషట్కము. అం: చూ, సాధన
ష్టయము.

శమాదులు. అం: శమము, దమము, ఉపరతి
తితిక్ష, సమాధానము, శ్రద్ధ (6) (చూ, శ
షట్కము.)

శమి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. 1.= జంబ-జంబు-జమి
కచరిఫల, కట్వామ్లిక, కర్కరాహ్వ,
నసారి, కేశమథని, కేశహంత్రి, కేశహ
ఫల, గోపఘోంట, చీన, జీవంతి, తపనతన
న్యగ్రోధము, మంగళ్యా, వహ్నిగర్భ,
శితశివము, సక్తుఫల. (తె): జంబ, జం
జమ్మి; *. తద్వి.—శమీరము. (తె):
జమ్మి*; 2. పెసలులోనగువాని పైపొ
చూ, శింబ; విణ. 3. (స్. ఈ. స్.) శ

గలవాఁడు: చూ, సహనుఁడు. [క్కు. 4.
శమించే.సం.అ.క్రి.=సమయు.అడఁగు: చూ, స్రు

శమితము. సం.విణ.శమించినది: చూ, శాంతము.1.

శమీరోహుఁడు. సం. వి. అ పుం: చూ, శివుఁడు.

శమీధాన్యము. అం. మినుములు పెసలులోనగు కాయధాన్యములు: చూ, ధాన్యము.

శమీరము. సం. వి. అ. పుం. నేలజమ్మి*: చూ, శమి. 1.

శమ్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: యుగకీలకము. (తె): తమిరె; 2. యజ్ఞపాత్రవిశేషము: చూ, పాత్రము. 6; 3 =సెమ్మె. దీపస్తంభము: చూ, స్తంభము.

శమ్యము. అం: చూ, సశబ్దక్రియలు.

శమ్యాకము. సం. వి. అ. పుం. ఱే*: చూ, సువర్ణకము.(రూ-శంపాకము-సంపాకము.)

శయదీపము. సం. వి. అ. న.=చేదివియ. కరదీపము: చూ, దివిటి.

శయనము.సం. వి.అ.న.1. పడక: చూ, శయ్యా.1; 2. నిద్ర: చూ, స్వప్నము. 2; 3. సురతము: చూ, సంయోగము; అం. 4: చూ, శకున రహితములు. [చూ, గ్రహసమయములు.

శయనసమయము. అం. (సౌభాగ్యవిహీనము):

శయనించే. సం అ. క్రి: రూ-శయించే (తె): అత్తమిల్లు, తెండు, తెనమణు, తెన్నుండు, తేఁడు, తొంగు, తొన్నుండు, పండు, పండుకొను, పడు, పన్నుండు, పరుండు, పవడించే-పవళించే- పవ్వడించు-పవ్వళించే.

శయనీయము. సం. వి. అ. న. 1. పడక: చూ, శయ్యా. 1; విణ. 2. శయనింపఁదగినది: చూ, శయ్యా. 1. [సందుకా.

శయపేటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చేపెట్టె: చూ,

శయము. సం. వి. అ. పుం. 1.=చే-చెయ్యి-చేయి. పంచశాఖము, పాణి: చూ, హస్తము; 2. పడక: చూ, శయ్యా. 1; 3: చూ, సర్పము.

శయాలువు. సం. వి. అ. పుం. రూ-శయాళువు. 1. కుక్క: చూ, శునకము; 2. నక్క: చూ, సృగాలము; 3. కొండచిలువ: చూ, సర్పము; విణ. 4. నిదురపోతు: చూ, శయితుఁడు.

శయాళువు. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

శయించే. సం. అ. క్రి: చూ, రూ-శయనించే.

శయితుఁడు. సం. విణ: శయాలువు-శయాళువు-నిద్రాణుఁడు (నిద్రాళువు), సుప్తుఁడు, స్వప్నకుఁడు-స్వప్నక్కు. (తె) నిదురపోతు-నిద్దురపోతు. తద్వి.-చూ, సుప్త్యన్మఖుఁడు.

శయువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, శయాలువు.3.

శయ్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.1.=సెజ్జ: ఆస్తరణము, ఆస్తరము, ఔశీరము, కశిపువు-కసిపువు, తల్పము, పిచండము, మందుర, శయనము, శయనీయము, శయము, స్వాపము. (తె), ఒత్తు, తలిమము-తలిపము, దడిబము-దడిమము-దడిపము(దలిపము), పడక-పడుక, పక్క, పరపు-పరుపు-పఱపు-పఱుపు, పరియంకము, పలంగు, పవళింత-పవళింపు-పవ్వళింపు, పానుపు-పాన్పు, మెత్త, సెజ్జ. తద్వి.—౧. శయ్యపైపఱుపునకు: (తె) లేబ, లేపు; ౨. చిగుళ్లులోనగువాని సెజ్జకు: ప్రస్తరము, సంస్తరము. (తె): సెజ్జ; 3: హంసతూలికాతల్పము. (తె): అంచెగరులపాన్పు; ౪: (విణ) శయనింపఁదగినది: శయనీయము; ౫. మంచమునకు.—అవసక్థిక, ఆసంది-ఆసంధి, కర్ణవంశము, ఖట్వ, ఖట్వికా, ఖట్వా, విమద్య, పరికరము, మంచము. (తె): కంకటి-కంగటి, పానుపు-పాన్పు, మంచము. తద్వి.—(౧): రవమంచము. (తె): నకినలమంచము-నకిసెలమంచము; (౨): పట్టికామంచము. (తె): పటెమంచము- పట్టెమంచము- పట్టెడమం

చేము; (౪): (తె) చప్పరమంచేము; (౫). లఘుఖట్వికకు: పర్యంకము-పల్యంకము. (తె).- పరియంకము, పలంగు, పలకము, పక్కి, (ఇది చిన్న మంచేము); (౬): చతుష్పథము; (౭) మంచేపుపట్టెకు: (తె) పట్టియ-పట్టె; (౮) మంచేపు వేటిని మనసు: పట్టిక; 2: చూ, విధము. 1; 3. పదగుంభనము (వచ్చిన యర్థమె రాకుండ శబ్దములు మరలమరలఁ బ్రయోగించి చెప్పుట.); 4: చూ, కావ్యస్వరూపము.

శరండము. సం. వి. అ. న. 1.=సరడు. మెడనగ: చూ, హావళిక. 2 (భూషణము. 2-౬-(౨౬)); 2. తొండ: చూ, సరటము.

శరండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జాదరి: చూ, పందెకాఁడు.

శరగమనగుణదోషవిభాగము. అం: చూ, ప్రమేయములు.

శరగ్రహణహస్తప్రతిపాదనము. అం: చూ, ప్రమేయములు.

శరజన్ముఁడు. సం. వి. న్. పుం. రెల్లుమొలి: చూ, స్కందుఁడు.

శరణము. సం. వి. అ. న. 1. రూ-శరణి. దిక్కు, చేరుగడ: చూ, సంరక్షణము; 2. రూ-శరణి. రక్షణము: చూ, సంరక్షణము; 3. ఇల్లు: చూ, సదనము; 4. చంపుడు, వధము: చూ, హింస. 1; 5. నతి: చూ, హణిగలు.

శరణీయుఁడు. సం. విణ: అభిపన్నుఁడు, శరణ్యుఁడు. (తె) ఎరఁగుడుకాఁడు.

శరణి. సం. వి. ఈ. న. 1: చూ, రూ-శరణము. 1; 2: చూ, రూ-శరణము. 2; 3. శరణాగతి; 4: చూ, శరణము. 5.

శరణ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గాలి: చూ, వాయువు; విణ. 2: చూ, శరణీయుఁడు.

శరత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. రూ-శరద. 1: చూ, ఋతువులు. (ఆశ్వయుజకార్తికమాసములు): చూ, మాసద్వయము; 2. ఏఁడాది: చూ, సంవత్సరము.

శరద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, శరత్తు.

శరధారి. సం. వి. ఇ. పుం.=సరదారు-సర్దారు: శూరుఁడు: చూ, హంవీరుఁడు.

శరధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చూ, సముద్రము; 2. అమ్ములపొది: చూ, బాణము. 1.

శరనిధి. సం. వి. ఇ. పుం. —పై.—

శరపుంఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గా-శరపుంఖము. 1. వెంపలి*: చూ, వెంపలి; 2. తెల్లవెంపలి*: చూ, వెంపలి.

శరప్రయోగ సమయాసమయ నిరూపణము. అం: చూ, ప్రమేయములు.

శరభక్రీడ. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("చంద్రశ్రీచ్ఛాయను ప్రథమచరణమును, విశాలవృత్తఛాయను కడమ మూఁడుచరణములును నడచును.)

శరభము. సం. వి. అ. పుం. 1.=సెరబము. (ఎనిమిది కాళ్లుగలిగి సింహమును జంపెడు మృగము): చూ, సెరబము; 2. ఒంటెపిల్ల, కరభము: చూ, శృంఖలకము (లొట్టిపిట్ట.)

శరభలీలము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

శరభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శరభుఁడనుకోఁతి: చూ, వానరము.

శరము. సం. వి. అ. న. 1.=సరుదు-సరము: చూ, బాణము. 1; 2. రెల్లు*: చూ, తృణము. 1; 3. నీరు: చూ, సలిలము; 4. మీఁది పెరుఁగు (అడుగు పెరుఁగు ద్రప్పము, నడిమి పెరుఁగు ఘనము, మీఁది పెరుఁగు శరము): చూ, ద్రవ్యము: 5: అతిఖరము, ఇక్షుగంధ, ఇక్షురంక, క్షురము, గంధోత్కట, పోటగళము, భద్రముంజము, ముంజేక్షువు. (తె): కాకివెదురు, కుందు రెల్లు*. (చూ, తృణము. 1).

శరమోచనప్రకారము. అం: చూ, ప్రమేయములు.

శరవ్యము. సం. వి. అ. న. గురి: చూ, లక్ష్యము. 1.

శరవ్యాపారయోగ్యతిథివారాది వివరణము. అం: చూ, ప్రమేయములు.

శరాఫల. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, శ్రీతాళము*.

శరాభ్యాసము. సం. వి. అ. పుం. విలువిద్య నేర్చుట: ఉపాసనము. [పరిమేయములు.

శరాభ్యాసోచితమాసోపన్యాసము. అం: చూ,

శరారి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: ఆటి-ఆడి-ఆతి, పిప్పలము. (తె): ఆడెలు-ఆడేలు, శిగాతు-బాతువు. తద్వి.—౧: (తె): అడవిబాతు, కాకిబాతు; ౨: (తె): గూడబాతు.

శరారువు. సం. విశే. 1. చంపునది: చూ, హింస్ర. 2; 2. చంపుస్వభావముగలవాఁడు: చూ, హింసకుఁడు. [చూ, నది.

శరావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొకనది:

శరావము. సం. వి. అ. పుం, న.=సావ. మూఁకుడు: చూ, పాత్రము. 6.

శరాశరాసనగ్రహణ పౌర్వాపర్యసూచనము. అం: చూ, పరిమేయములు.

శరాసనము. సం. వి.అ. న.రూ-శరావాసము-శరాసము, విల్లు, ధనుస్సు: చూ,బాణము.1.

శరీరము. సం. వి. అ. న. (నశించునది) 1: అంగము, అజిరము, అపఘనము, అవతారము, ఆకారము, ఆకృతి, ఆత్మ, ఉత్సేధము,ఘ్రా, కరణము, కర్మ, కలాపము, కళేబరము, కాయము, ఘటి, ఘడి, కులము, కులాయము, కోశము, క్షత్రము, క్షపణ్యువు, క్షేత్రము, ఖగము, గాత్రము, చకము, తనువు, దేహము, ధామము, పంజరము, పురము, భూతాత్మము, మూర్తి, రథము, వపువు, వర్ష్మము, విగ్రహము, సంహననము, స్కంధము. (తె): ఒడలు-ఒళ్లు, ఓలము, నెమ్మయి-నెమ్మేను, పై, బొంది, మయి-మెయి-మే-మేను-మై. తద్వి.—౧. కోమలశరీరమునకు.—అంగము; ౨. దిగంబరదేహమునకు:(తె): బరిమేను; 3: చూ, ఇ. 11; ౪: శేతాళము; ౫: (చూ, పిండము. 7.); ౬: (చూ, అంగి. 2); ౭: (చూ, శల్యము. 1.); ౮: (చూ,ఎముకలగూఁడు);౯: (చూ, కండరములు.); ౧౦: చూ, సంధి 7, 14;అం. 2: చూ, దేహము. 3; 3: చూ, దేహము. 4.

శరీరశాస్త్రము. అం: చూ, శాస్త్రములు.

శరీరమాద్యంఖలు ధర్మసాధనమ్. లో. దేహము ధర్మములను సాధించువానిలో మొదటిది. *ఉదా. "శరీరమాద్యంఖలు ధర్మసాధన" మ్మని ప్రాజ్ఞులు వక్కాణింతురు" (నీతిచంద్రిక.)

శరీరములు. అం: స్థూలము, సూక్ష్మము. (2).

శరీరి. సం. వి. న్. పుం. 1. జంతువు: చూ, సత్త్వము. 10; విశే. 2. శరీరముకలవాఁడు: దేహి, జంతువు, జగత్తు (స్సు) పు, జన్తి. (తె): మయితాలుపు-మెయితాలుపు-మేతాలుపు-మేనుతాలుపు-మైతాలుపు. తద్వి.—౧: అల్పతనువు, కిరాతుఁడు, కృశ్ని. (తె): అలిపిరి-అల్పిరి; ౨: పరివారము-పరీవారము; 3: (చూ, ప్రాణి. 1.), ౪: చూ, మానుఁడు. 2.

శరీరిశరీరసంబంధము. అం: చూ, సంబంధములు.

శరులు. అం: "శ, ష, స." లు.

శర్కర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=చేక్కర. (రూ-శర్కరము-శర్కరిలము- శర్కరావంతము-శార్కరము-శార్కరిలము.): ఖండము, ఖేటము, గుడశర్కర, గుడోద్భవ, పంచసారము, మత్స్యండి - మత్స్యండి, మాధవీరసాల, సితఖండము. (తె): ఇసుకపులకండము, కండ, కండచేక్కర, కలకండ-కల్కండ, చేక్కరపంచదార, చేక్కర, నవాతు, పంచదార, పటికబెల్లము, పులకండము-పులకండము, పులోజో, బాతు, తద్వి.—౧: కఠిన, ఖండజము, గండోలము, గుడము, గులము, గూడము,

స్వాదువు. (తె) అచ్చె, చెఱకడము, బెల్లము; ౨: (తె) మంచిబెల్లము; 3: పణిదము, పాకము. (తె) పాగు; ౪: (తె) తాటిబెల్లము; ౫: (తె) పెద్దాపురి; ౬: మహాశ్వేత, మధుజ, ౭: (తె) కరుగు—కరుపు, పోంత అచ్చె; ౮: (తె) సీసా; 2. మొరపనేల: చూ, భూమి. 1—౯౨; 3: (తె) పెంకు, పెంచి— పెంచిక— పెంచే, ఓడుబిల్ల. తద్వి.—బంగాళా పెంకు; 4. పర్యాయ: చూ, శకలము. 4; 5. తెవులువగ: చూ, రోగము. 1.

శర్కరాంకము. సం. వి. అ. పుం: (తె) కమ్మ నిమ్మ, తియ్యనిమ్మ. *. తద్వి.—౧: ఐరావతము, పారేవతము, రుద్రాక్షము, రైవతకము. (తె): ఈడ, ఎఱ్ఱకిత్తలి; ౨: చక్రవాకముఖప్రియము, నారంగము, సుగంధము. (తె): కంచెయీడ; 3: ఖారీభము, మహాపారేవతము, సువర్ణపారేవతము. (తె): పెద్దయీడ; ౪: (తె) చిట్టీడ; ౫: కమల, కమలాఫలము, నాదేయి. (తె): కమలాపండు, కిత్తలి; ౬: కిమ్మీరము, నాదేయి. (తె): నారదబ్బ; ౭: (తె) కోలదబ్బ; ౮: (తె) దూదిదబ్బ; ౯: (చూ, దబ్బ 4); ౧౦: (తె) బత్తాయి, బత్తాయినారింజ; ౧౧: అధివాసము, ఐరావణము—ఐరావతము, కంటకి, కర్మి, కిమారము—కిర్మీరము. కిర్మీరత్వక్కు, గంధపత్రము, గంధాఢ్యము, గోస్తనము, గోరక్ష—చకార్ధివాసి, చోళకి, తిలభావి, దంతశఠము, నాదేయు, నాగరంగము—నారంగము, నారదము, భూమిజంబుక. (తె): నారింజ; ౧౨. నిమ్మకు:—వక్త్రశోధనము. తద్వి.—బొజ్జనిమ్మ. (చూ, నిమ్మ).

శర్కరాసవము. లం; చూ, ఆసవములు.

శర్కరిలము. సం. విశ. మొరపనేల: చూ, శర్కర. 2. [దుమట: చూ, వాయువు.

శర్ధము. సం. వి. అ. న. అపానవాయువు వి

శర్ధించే సం. అ. క్రి. 1.అపానవాయువు విడుచే; వా. 2: చూ, విష్ఠించే.

శర్మ. సం. వి. న్. పుం. రూ—శర్మము. బ్రాహ్మణుల పట్టపుఁబేరు "విష్ణుశర్మ." (వర్మ=క్షత్రియుల పట్టపుఁబేరు; గుప్త=వైశ్యుల పట్టపుఁబేరు, దాస=శూద్రులపట్టపుఁబేరు.)

శర్మము. సం. వి. న్. న: చూ, సంతోషము; పుం. 2: చూ, శర్మ; విశ. 3. సంతోషము కలది: చూ, సంతోషము.

శర్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రూ—శార్వరి. శ్యామ, సంధ్యారాత్రి: చూ, రాత్రి 1; 2. వసువు: చూ, వర్ణము. 6. 3. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

శర్వాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, పార్వతి. 1.

శర్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం; చూ, శివుఁడు.

శలకము. సం. వి. అ. పుం.=చెలగము: చూ, సాలెపురుగు.

శలభము. సం. వి. అ. పుం: చీరకము, పతంగము. (తె): మిడత—మిడుత. తద్వి.—౧. (తె) ఆకుపురుగు, ఆకుమిడుత; ౨: త్రికంటువు. (తె) దివ్వార్పుపులుఁగు—దివ్వెఆర్పుఁబుర్వు— దివ్వెయార్పు (దీనినే మిడతఅని కొందఱు); 3: (తె) పెదురుమిడుత.

శలము. సం. వి. అ. పుం, న.=సెల. 1. ఏదుపందిముల్లు: చూ, సితాగ్రము; పుం. 2. ఏదుపంది: చూ, సూకరము.

శలలము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, శలము. 1; పుం. 2: చూ, శలము. 2.

శలవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, శలము. 1; న్. పుం. 2. చూ, శలము. 2.

శలాక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1=సలాక. 1.గోడసులోనగువాని కమ్మి: చూ, పంకాంకము

2. వీణలోనగువాని వాయించెడు కొడుపు:- నఖము, పరివాదము- పరీవాదము, శారిక, (తె): కొడుపు, గోరు, నుడిగోరు. (చూ, నఖము); 3.=సలాక. ఏసణి, శల్యము.(తె): కడ్డి-కడ్డీ, కోపు, గసిక, పాళము- పాళా, వాగలు, సలాక. తద్వి.—౧ (తె): శ్వేడ; ౨: (తె) గజము; 4: చూ, బాణము. 1; 5. ఎముక: చూ, శల్యము. 1; 6.=సలుగు. ఏదుపంది: చూ, సూకరము; 7. మంగ*: చూ, శ్వపనము.

శలాటువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఒకానొక వేరు: చూ, వేరు. 1; విణ. 2. పండనిది (కాయ) - (తె): అలము, కాయ, పచ్చికాయ. తద్వి.—౧: (తె) దోరకాయ; ౨: (తె) పసరుగాయ; ౩: (తె) పసుగాయ; ౪: క్షారకము, జాలకము, బాలశలాటువు. (తె) అలము, కసుగాయ, కసురు, పిందె-పిందియ-పిందె, పచ్చికాయ, పూఁబిందియ-పూఁబిందె, పూప, లేఁతకాయ; ౫: (తె) కుక్కమూతిపిందె; ౬: (చూ, ఫలము. 1); ౭: (చూ, ఫలములు.)

శలుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అస్థివిగ్రహుఁడు, తుండి, నంది, నందీశ్వరుఁడు, నాడీదేహుఁడు, భృంగి, భృంగిరిటుఁడు, భృంగీశ్వరుఁడు.

శల్కము. సం. వి. అ. న. 1.=చెక్కు. తునుక: చూ, శకలము. 4; 2: చూ, నార. 1-2-3-4. (చూ, బెరడు; చూ, వల్కలము; చూ, శకలము. 1-2.); 3. చేఁపపొలుసు: చూ, శల్కము. 2.

శల్మలి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. రూ-శాల్మలి. 1: చూ, నరకములు; 2. బూరుగు*: చూ, రూ-శాల్మలి. 1; 3. రూ-శాల్మలి. ఒకద్వీపము: చూ, లంక. 1.

శల్యకము. సం. వి. అ. పుం. ఆసువ: చూ, సూకరము.

శల్యకాష్ఠము. సం. వి. అ. న.=సెలకట్టె, బా ము: చూ, పేంతి. 4 (బాణము. 1.) [

శల్యపంజరము.సం వి.అ.పుం:చూ, ఎముకలగు

శల్యపర్వము. అం: చూ, పర్వములు. 2.

శల్యము. సం. వి. అ. న. 1: అస్థి, గ్రా, కీ ము, కుల్యము, భవ్యము, శలాక. (తె): మికె-ఎముక-ఎమ్ముక-ఎమ్ము, ఎఱక, మ్మ, సెమ్మ, బొమిక, బొఁకె, ముక్క క్క, ముదుసు.తద్వి.—౧: అళి, శంఖము.(తె నొసటియెముక; ౨: కంపళము, కపాల కరంకము, కరోటము-కరోటి-(కరోటీ), ర్పరము- ఖర్పరము, కోలము, శుక్తి. (తె కట్టెర, కప్పెర, చిప్ప, తలపాలు, పిం పుచ్చి-పుచ్చియ-పుచ్చె, పునుక-పున పుఱియ-పుఱ్ఱియ-పుఱ్ఱె, పెంకు, పెం పెంచిక-పెంచె, పెరక, బుఱ్ఱ, బొ బొచ్చె, బోఁకి, బోలె; 3: కపికందుక మస్తికాస్థి, శిరోస్థి; ౪: (తె) కొంకి, పె కొంకి; ౫: (తె) (చూ, కొంకి. 4); (చూ, ఎముకలగూడు); ౭: కోరక సంధి: (తె): అతుకు, ఇంటె, ఎముకకీ కీలు, టంకపుహాడి, పూస, మాటు; (వస్తు యొక్కరంధ్రములఅతుకునందునుపర్తించుచో ౯: (తె) చిప్ప, సోఁకాలిచిప్ప; ౧౦: తుర్రు; ౧౧: (చూ, వెన్నెముక.); చూ, పక్కక; ౧౨: (చూ, మహాశంఖమ ౧౩: (చూ, ముదుసు); ౧౪: త్రికము.(టికము-తికము, ముచ్చె, ముడుసు, పూస; ౧౫: (తె) ముకుదూలము-ము దూలము, ముక్కుకంబము; ౧౬: చూ, ప ము.ఇత్యాది;2: చూ, శల్యకాష్ఠము; 3.=

క, చూ, శలాక. 3; 4: చూ, విసము. 1; పుం, న. 5 = సెల్లుఁడు-చిల్ల-చీల-సీల-సెల, బాణపుములికి (లేక) మేకు, వసి: చూ, శూలము; 6. చిల్లకోల: చూ, సర్వల (చూ, బాణము. 1.); పుం. 7. ఏదుపంది, ముండ్లపంది-ములుపంది: చూ, సూకరము; 8. మంగ*: చూ, శ్వసనము; 9. దోసము: చూ, వృజినము; అం. 10. చూ, తంత్రములు.

శల్యములు. అం: చూ, ధాతువులు. [రాజు. 1.

శల్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకరాజు: చూ,

శల్లకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఏదుపంది: చూ, సూకరము; 2. అందుగు*: చూ, రూ-సల్లకి.

శవము. సం. వి. అ. న. 1. నీరు: చూ, సలిలము; పుం, న. 2.=సబము; కటము, కుణపము, కుణపి, కుముదము, క్షితివర్ధనము, పూయము, స్థాగము. (తె): పీనుఁగు-పీన్గు, బడుగు, సవము-సబము-సబరము. తద్వి.— ౧: మృతజీవుఁడు; ౨: జీవన్మృతుఁడు; 3: జీవచ్ఛవము; ౪: ఆకారుఁడు, పరాసువు, పరేతుఁడు, ప్రమీతుఁడు, ప్రాప్తపంచత్వుఁడు, ప్రేతుఁడు, మృతుఁడు, సంస్థితుఁడు. (తె):—చేనిపోయినవాఁడు.

శవయానము. సం. వి. అ. పుం: అంకశయ్య, ఆసంది, ఖట్టి-ఖట్టిక, ఖటువు, కాష్ఠమల్లము, ఖాచి, ఖాటము, ఖాటి, వారుడము, శవవాహనము. (తె): కంపరము, కటుగు-కటువు, పాడె, బడియ-బడె. తద్వి.—మృతినొందిన పవ్యానులను తీసికొనిపోయెడి వాహనమునకు:—బ్రహ్మరథము. (చూ, మృతశయ్య.)

శవవాహనము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

శశకపింజలన్యాయము. అం. ఒక న్యాయము.

శశకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-శశము. 1.

శశజాతి. అం: చూ, అంతరజాతిత్రయము.

శశధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శశి: చూ, హిమాంశువు.

శశము. సం. వి. అ. పుం. 1: రూ-శశకము. (తె): కుందెలు-కుందేలు, చెవులపిల్లి, చెవులపోతు; 2. బోళము: చూ, సారగంధము. 3; 3: చూ, లొద్దుగు *. [లేదనురీతి.

శశవిషాణన్యాయము. అం. చెవులపిల్లికి కొమ్ము

శశవిషాణము. జా. లేనిది. "దేశాంతరమందున్న నాఁటి నాకుశలమో శశవిషాణము" (నీతిచంద్రిక-విగ్రహము) "శశవిషాణంబు దీర్ఘమై" (కవికర్ణరసాయనము)

శశశృంగము. సం. వి. అ న: (తె). కుందెనకొమ్ము, కుందేటికొమ్ము.

శశాంకుఁడు. సం. వి. అ పుం: చూ, శశధరుఁడు.

శశాదనము. సం. వి. అ. పుం. (కుందేటినిభక్షించునది) డేగ: చూ, శ్యేనము.

శశి. సం. వి. న్. పుం: చూ, శశధరుఁడు.

శశికళ. వా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చంద్రకళ- (తె): నెలతునియ, నెలపాలు, నెలవీసము. (చూ, చంద్రకళలు, చూ, హిమాంశువు.)

శశిబిందువు. అం: చూ, మహారాజులు.

శశివదన. అం: చూ, వృత్తము. 1 (ఒకనగణము ఒకయగణము. 6వ ఛందస్సు).

శశోర్ణము. సం. వి. అ. న. కుందేటి తుప్పకంబళి: చూ, రల్లకము (కుందేటి వెండ్రుక అనికొందఱు.)

శశ్వత్తు. సం. అవ్య: అభీక్ష్ణము-అభీక్ష్ణము, అసకృత్తు, అజస్, పునఃపునః, ముహుః. (తె):—అఱమడి, అఱిమఱి, చీటికిమాటికి, పలుమరు-పలుమఱు-పలుమారు-పలుమాఱు-పల్మరు-పల్మఱు-పల్మారు-పల్మాఱు, మాటికి, మాటిమాటికి, మాఱు, వేమరు-వేమఱు-వేమారు-వేమాఱు-సారె-సారెకు, సారెసారెకు. (ఇవి ముహురర్థకమందును, అసకృదర్థకమం

చును కూడఁ జెల్లును.) (చూ, వెండియు); 2. ఎల్లప్పుడు, సదా: చూ, సతతము. 2; 3. మఱియు: చూ, వెండియు; 4: చూ, వెంబడి.1.

శష్కులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=చెక్కిలము: చూ, భక్ష్యము; 2. బయటిచెవి: చూ, శ్రోత్రము.

శష్పము. సం. వి. అ. న. 1. లేఁతకసవు*: చూ, తృణము. 1; 2. శాంభవి, నల్లగఱిక*: చూ, తృణము. 1; పుం. 3. అప్పటప్పటికి వికసించెడు బుద్ధియొక్క హాని, ప్రతిభాహాని: చూ, హాని.2; వా.ని.అ.న. 4 స్త్రీపురుషుల గుఱుల చేట్లువంటియుండు వెండ్రుకలు: చూ, వెండ్రుక. 1.

శసనము. సం. వి. అ. న. యజ్ఞమునందలి పశువధము: రూ- శమనము, పరంపరాకము, ప్రోక్షణము.

శస్తము. సం. వి. అ. న. 1. మేలు: చూ, శుభము. 1; విణ. 2. శుభకరమైనది: చూ, శుభము. 1; 3.=సిస్తు. స్తుతింపఁబడినది: చూ, స్తోత్రము; 4. శ్రేష్ఠమైనది: చూ, శ్రైష్ఠ్యము

శస్త్రకారుఁడు. సం. విణ: చూ, కుశారువు. 2.

శస్త్రమార్జకుఁడు. సం. వి.అ పుం. (రూ-శస్త్రమార్జుఁడు): ఆయుధములు కడుగువాఁడు: చూ, సానలవాఁడు.

శస్త్రమార్జుఁడు. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

శస్త్రము. సం. వి. అ. న. 1. అస్త్రము: చూ, బాణము. 1; 2. ఇనుము: చూ, లోహము.1.

శస్త్రములు. అం. ఇవి 47:-సత్యవంతము, సత్యకీర్తి, ధృష్టి, రభసము, ప్రతిహారతరము, పరాఙ్ముఖము, అవాఙ్ముఖము, లక్ష్యాలక్ష్యవిషమము, దృఢనాభము, సునాభము, దశాక్షము, శతవక్త్రము, దశశీర్షము, శతోదరము, పద్మనాభము, మహానాభము, సునాభకము, దుందునాభము, జ్యోతిషము, కృశనము, నైరాశ్యము, విమలము, యోగంధరము, హరిద్రము, దైత్యము, ప్రశమనము, శుచిర్బాహువు, మహాబాహువు, నిష్కలి, విరుచి, సార్చిర్మాలి, ధృతిర్మాలి, వృత్తిమంతము, పిత్ర్యసౌమనసము, విధూతము, మకరము, కరవీరకనము, ధనధాన్యము, కామరూపము, కామరుచి, మోహనము, మారణము, జృంభకము, సర్వనాభము, సంతానము, వరణము, రుచిరము. (ఈ శస్త్రములును అస్త్రములును కామరూపములనియు భృశాశ్వుని పుత్రులనియు శ్రీ మద్రామాయణము బాలకాండములో విశ్వామిత్రముని శ్రీ రామచంద్రునకు ఉపదేశించినట్లు చెప్పఁబడియున్నది.)(చూ, బాణము. 1; చూ, అస్త్రములు; చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు; చూ, ఉపవిద్యలు) [నములు)

శస్త్రశ్లోకము. అం: చూ, నిహీనతానములు (తా

శస్త్రాజీవుఁడు. సం. విణ. ఆయుధములచేత బ్రదుకువాఁడు: ఆయుధికుఁడు, ఆయుధీయుఁడు, కాండపృష్ఠుఁడు, కాండస్పృష్ఠుఁడు, స్పృష్టకాండుఁడు. తద్వి —శస్త్రి.

శస్త్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చేరకత్తి: చూ, రిష్టి. 2(బాణము. 1.); 2. మాదిగకత్తి: చూ రిష్టి. 2; విణ. 3. శస్త్రముధరించువాఁడు చూ, శస్త్రాజీవుఁడు.

శా

శాంకరము. సం.వి.అ.పుం.ఎద్దు: చూ, వృషభము.1

శాంఖికుఁడు. సం. వి అ. పుం. 1.=సంకులవాడు. (సం): శాంబవికుఁడు. జంగమాఁడు అ. కొందఱు); 2 శంఖమునూఁదువాఁడు.

శాండిల్య. అం: చూ, గోత్రము. 13.

శాండిల్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. మారేడు: చూ, శ్రీఫలము; అం. 2: చూ, కల్పసూత్రము

శాండిల్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శాండిల ముని: చూ, సన్యాసి; అం. 2: చూ, శాస్త్ర

పరివర్తకులు. [దృష్టులు.

శాంత. అం: చూ, సంచారిభావమునఁ బుట్టిన

శాంతనవుఁడు. సం. వి. అ. పుం: శాంతనదంతుఁడు, గంగాజుఁడు, గంగాపుత్రుఁడు, గంగాసుతుఁడు, గాంగేయుఁడు, గాంగుఁడు, గాంగాయని, గాందినీసుతుఁడు, దేవవ్రతుఁడు, పురావసువు, భీష్ముఁడు, స్వేచ్ఛామృత్యువు.

శాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. శాంతరసము: చూ, రసములు; 2: ఉపశమము, ఉపశాంతి, క్షమ, క్షమ, క్షా, క్షాంతి, ప్రశాంతి, మర్షము, విస్రబ్ధము, శమ్, శమథము, శమనము, శమము, శాంతి, శామనము, సహనము, సహము. (తె): అడకర, ఓపిక, ఓపు, ఓరిమి, ఓరుపు-ఓర్పు, డిందుపాటు, తాలిమి-తాల్మి-(తాళిమి), తాళిక, తెఱప, నిమ్మళము, నిమ్మళి, నెమ్మది, పటిమ, మెత్తన, సయిఁపు-సైఁపు, సయిఁపుడు- సైఁపుడు, సయిరణ-సైరణ; విణ. 3. శమించినది:-శమితము, శాంతము; తద్వి.—క్షమను. (తె): తాళిక; అం. 4: చూ, రసదృష్టులు, 5: చూ, వేళావళ్యుపాంగములు. పా 6. దీనిఉపమానము:—ధర్మరాజు.

శాంతములేనిచేదువు. అం: చూ, నిరర్థకములు.

శాంతారము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరకముచెఱుకు*: చూ, సుకుమారము. 1.

శాంతావస్థ. అం: చూ, అవస్థలు. 5. (శుభవర్గములయందున్న గ్రహములు శాంతావస్థనుబొందును.—శాంతము, వినయము, విద్య, సంపత్తిగలుగును.)

శాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కామక్రోధాదిరాహిత్యము: చూ, శాంతము. 2; అం. 2: చూ, షడ్రి-హీనస్థానములు (చూ, స్థానములు, సర్వస్థానములు.) పా. 3. దీనిఉపమానము:-భూమి; వా. బ. 4. శాంతులు:—గ్రహశాంతి, నక్షత్రశాంతి, గృధ్రశాంతి మొదలగునవి; విణ. 5. ముగిసినది: చూ, సమాప్తము.

శాంతించే. సం. అ. క్రి: సహించే. (తె): ఓర్టు, తాళికయగు, తాళు, తాళుకొను, సంచే-సయిఁచే-సైఁచే.

శాంతిపర్వము. అం: చూ, పర్వములు. 2.

శాంతుఁడు. సం. విణ: చూ, సహనుఁడు.

శాంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మాయ. (ఇంద్రజాలాదులు): చూ, మాయము. 1; 2. రతీదేవి, మన్మథునిభార్య: చూ, సహధర్మిణి (భార్య. 1–౮౭.)

శాంభవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, పార్వతి. 1; 2. శష్పము, నల్లగఱిక*: చూ, తృణము. 1; అం. 3: చూ, ముద్రలు.

శాంభవీయము. అం: చూ, కల్పసూత్రము.

శాకకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కూరలువండువాఁడు: కటంపకుఁడు-కటంబకుఁడు.

శాకటము. సం. వి. అ. పుం. 1. బండియెద్దు: చూ, వృషభము. 1; విణ. 2. బండిని. (బండిచేమోయఁదగినది) బరువు: ఆచితము. (తె): బండిబరువు.

శాకటికన్యాయము. అం. ఒకన్యాయము.

శాకద్వీపము. అం: చూ, ద్వీపములు. [వార్తాకము.

శాకబిల్వకము. సం. వి. అ. పుం. వంగ*: చూ,

శాకము. సం. వి. అ. న. 1. కూర. (చూ, వ్యంజనము. 1.): తద్వి.—(౧: కడంబము-కదంబము. కలంబము; ౨: కట్వరము; ౩: వ్యంజనము; ౪: శిగ్రువు; ౫: కుకురము; ౬: సితావరము; ౭: హారితకము); (తె) కూర, కూరకాడ, కూరనార: తద్వి.—౧: (తె) కలగూర; ౨: (తె) కలగలపు-కలగల్పు, కలుసుఁగూర; ౩: (తె) తియ్యగూర; ౪: అనుపానము;

౫: కుకుభ, రాగిణి (చూ, మారిషము); ౬: జాజూత; ౭: (తె) అలము, కూర; ౮: వృక్ష; ౯: నాడి. (తె) కూరకాడ; ౧౦. ఈనెకు: శిర-సిర (చూ, పొరక. 2.); పుం. 2.=టేఁకు. పెద్దటేఁకుమ్రాను*: చూ, శాకోటము; 3. చిఱుటేఁకు*: చూ, హంజిక; 4 = టేఁకు. టేఁకుదీవి: చూ, లంక. 1; వా. 5: (తె) తాలింపు; 6: చూ, శక్తి. 1.

శాకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొక పిశాచ స్త్రీ: చూ, సోఁకుడు. 1; 2. పెరుఁగుతోఁటకూర*. చూ, మారిషము. తద్వి.—౧. కొయ్యతోఁటకూరకు.-విష్నుశాఖము; ౨. ఎఱ్ఱతోఁటకూరకు - గుంజరి-గుజ్జరి-గుర్జరి, గుడకరి, రాగిణి.*.

శాకునము. సం. వి. అ. పుం. 1.శకునశాస్త్రము. చూ, శాస్త్రములు; విణ 2. శకునసంబంధమైనది. [చూ, వేఁటకాఁడు.

శాకునికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జీవాంతకుఁడు:

శాకోటము. సం. వి. అ. పుం: రూ-శాఖోటము, ఆపంచనఖము, కుష్ఠఘ్నము, కైశిక్యము,క్షీరనాశకము-క్షీరనాశము, క్షురచ్ఛదము, గంధమూలఘ్నము, గవాక్షి, గృహద్రుమము,ఘూకావాసము, పాలితము, వరదారువు. (తె): పెద్దటేఁకుమ్రాను, సిందురము. ("చూ, హంజిక"); తద్వి.—౧. టేఁకునకు: (చూ, సర్వతోభద్ర); ౨. పాలతేఁకునకు: (చూ, సర్వతోభద్ర)); 3, చిఱుతేఁకునకు: (చూ, హంజిక); ౪:గుమ్ముడుకు: (చూ,సర్వతోభద్ర.)*.

శాక్కరము.సం.వి.అ.పుం.ఎద్దు:చూ,వృషభము.1

శాక్తము. అం: చూ, మతములు.

శాక్తవ్యాకరణము. అం: చూ, వ్యాకరణములు.

శాక్తికుఁడు. సం. వి. అ. పుం: రూ-శక్త్యాయుధమును ధరించినవాఁడు: రూ-శాక్తీకుఁడు.

శాక్తీకుఁడు.సం.వి.అ.పుం: చూ,రూ-శాక్తికుఁడు.

శాక్తుఁడు. సం.వి అ.పుం. శక్తిమతప్రవర్తకుఁడు.

శాక్తేయబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, బ్రాహ్మణులు. (శైవబ్రాహ్మణులలోనొకతెగ. ఋగ్యజుస్సామశాఖా ప్రవర్తకులై అశ్వలాయన కాత్యాయనాపస్తంబాది సూత్రములకుఁ జెందినవారు. తంత్రోపాసకులు. "సర్వంఁశక్తిమయంజగత్." అను శక్తియందు సర్వసృష్ట్యాది కర్తృత్వమును స్థాపించి అర్ధనారీశ్వరుఁడగు శివునియందలి శక్త్యంశమును విశేషము విశ్వసించి వామాచారసంప్రదాయము నవలంబించియున్నవారు): చూ, శైవబ్రాహ్మణులు.) [చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

శాక్యముని. సం. వి.ఇ. పుం. శాక్యబుద్ధదేవుఁడు:

శాక్యసింహుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

శాఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1:కిర్మి, ప్రకాండము, ప్రలంబము,లత,విటపము,శిఖ.(తె):కొమ-కొమ్మ-కొమ్మ, మండ, రేట. తద్వి.—౧.శాఖ, స్కంధశాఖ. (తె): కవట, పెద్దకొమ్మ, పెనుఁగొమ్మ; ౨: ఉపశాఖ. (తె): కళ, గోల చివక, చివర, చివ్వ, చేవక, చేవ్వ, జేబర-జెబర, జొంపము, బలుగు, మండ, మట్ట, మెణత, మెల్లె, రివట, రివ్వ, రెంబ-రెబ్బ-రెమ్మ, రొట్ట, రేట, సురిగ-సురిగె, సెల, సెలగ, సెలగొమ్మ, సోగ; 3: చమరి, వీరుధము; ౪: పల్లవము, మంజరి, వల్లరి, విటపము; ౫. వితతశాఖకు:- (తె) మండ; ౬. రెండుకొమ్మలమొదలుపకు:-(తె) పలవకొమ్మ, పంగ, పలప, పాయగొమ్మ, ప్రగ్గ; ౭: (తె) మట్ట; ౮. మ్రానునకు:- చూ, స్కంధము. 2; 2. వేదభాగమునకు:- చూ,వేదము. ౨.౨; 3. చేయి: చూ,హస్తము; వా. ౫. 4: చూ, శాఖలు.

శాఖలు. అం: (చూ, నాడులు. 1; చూ, గోత్రములు 13; చూ, వాఙ్మయము: చూ, వేదము.)

శాఖాచంక్రమణన్యాయము. అం. ఒకకొమ్మమీఁదనుండియింకొకకొమ్మ యెక్కునరీతి.

శాఖాచంద్రన్యాయము. అం. ఆకాశమందున్న చంద్రుఁడు చెట్టుకొమ్మ దగ్గఱగానుండెనని చూపించినరీతి.

శాఖాదండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అన్యశాఖాపాఠకుఁడు: చూ, సంతచెప్పువాఁడు.

శాఖానగరము. సం. వి. అ. పుం. ఉపనగరము, పేఁట: చూ, పేంట. 4–5. [వానరము

శాఖామృగము. సం. వి. అ. పుం. కోఁతి: చూ,

శాఖి. సం. వి. న్. పుం. 1. చెట్టు (కొమ్మలుగలది): చూ, వృక్షము; 2. వేదము: చూ, వేదము. 1; 3. తురక: చూ, మ్లేచ్ఛుఁడు; విణ. 4. అంతర్భాగములుగలది.

శాఖోట. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, రూ_శాఘోట*.

శాఖోపశాఖలు. జా. 1. ఒకకొమ్మకు బయలుదేరిన మఱికొన్ని చిన్నకొమ్మలు; 2. ఒకమాటవెంబడి దానితోఁగలసిన మఱియొకమాట. "శాఖోపశాఖవారి, వైఖరిఁదెలుపంగ." (శంతనూపాఖ్యానము.)

శాఘోట. సం. వి. అ. స్త్రీ: (రూ_శాఖోట_శాఘోటము_శ్యాఘాటము_శ్యాఘోట_ష్యాఘాటము), అధోపుష్పి, అధోముఖి, కరచ్ఛద_కరచ్ఛదము, కర్కటచ్ఛద, కాళకోజ్యము, క్షురిక, ఖరపత్రి, గోజిహ్వా, చరచ్ఛద, జలవర్ధనము, ఝూబుకము, పిచులము, భూతవాసము, సిందూరపుష్పి. (తె): పక్కియ_పక్కి_పర్కి_పర్కి_పర్కి, బరివెంక.* (చూ, శాకోటము)

శాఘోటము. సం. వి. అ. పుం. 1.—పై.—; 2: చూ, రూ_శాకోటము.

శాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=జేడక. రూ_శాటిక. 1. యతిలోనగువారిబట్ట: చూ, వస్త్రము. 1–౮౭; 2. దుప్పటి: చూ, వస్త్రము. 1–౧౦౬.

శాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.—

శాఠ్యము. సం. వి. అ. న. శఠత్వము, కపటము: చూ, సూక్ష్మము. 2.

శాడ్వలము. సం. విణ: చూ, రూ_శాద్వలము.

శాణతనము. వా. మి. వి: చూ, సమర్థనము (జాణతనము అని కొందఱు).

శాణము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ_శాణి, శానము.=సాన. ఒఱగల్లు: చూ, సాన. 1.2–3.

శాణి. సం. వి. ఇ. పుం =సాన: చూ, రూ_శాణము. 1. (చూ, రత్నములు.)

శాణికుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సానలవాఁడు.

శాణితము. సం. విణ. సానపెట్టఁబడినది: చూ, శాతము. 2

శాతకుంభము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు: చూ, లోహము. 1; 2. ఉమ్మెత్త.*: చూ, హాలాపుష్పము. [(అంగము. 9)

శాతనీపరాటి. అం: చూ, పరాట్యుపాంగములు.

శాతము. సం. వి. అ. న. 1. రూ_సాతము. సుఖము: చూ, సంతోషము; విణ. 2. వాఁడిచేయఁబడినది: ఉత్తేజితము, క్ష్ణుతము, క్ష్ణుతము, తేజితము, నిశితము, నిశాతము, శాణితము. (తె): వాఁడి; 3. కృశించినది: చూ, విశీర్ణము. 2. [వృక్షము.

శాతల. సం. వి అ. స్త్రీ. అంతిక అనుఓషధి.*: చూ,

శాతలము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

శాతాతపస్మృతి. అం: చూ, మూలస్మృతులు.

శాతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రూ_ఛ్యాతుఁడు_ఛాతుఁడు, అమాంసుఁడు, అర్భకుఁడు, కృశుఁడు, క్షైవాత్మకుఁడు, దుర్బలుఁడు. (తె):

అతగుఁడు, ఎముకలవట్టు, చిక్కినవాఁడు, వల్లికనరము, పేద, బక్క, బక్కవాఁడు, బడుగు-బడువు, బెండుమానిసి, వక్కికట్టియ-వక్కికట్టె. (చూ, బీదవాఁడు)

శాతోదరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కృశించిన కడుపుగలయాఁడుది. (కడుపు కృశించియుండుట భాగ్యవతీలక్షణము): చూ, స్త్రీ; 2. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

శాత్రవము. సం. వి. అ. న 1. శత్రుత్వము; 2. శత్రుసమూహము. [చూ,శత్రువు.

శాత్రవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పగవాఁడు:

శాదఘ్నము. సం. వి. అ. పుం: అంగారవల్లి-అంగారవల్లిక, అవకీర్యకము, ఆమిషము, ఉదకీర్యము, కరంజకము-కరంజము, కాకభాండి, క్షుద్రరస, ఖలము, గుచ్ఛకరంజము, గుచ్ఛి, చిరిబిల్వము, ఛాయాప్రియము, ఛిత్తి, తమాలము, తిక్తగుంజ, ధృతమాలకము, నక్తమార (ల) ము, మంజరీపుష్పము, మహాకరంజము, మాతృనందనకము- మాతృవందనకము, లాజపుష్పము, విద్ధకర్కటి, సరఘ. (తె): కానుగు-క్రానుగు. తద్వి.— ౧: కంటఫల-కంటఫలము, మర్కటి, లతాకరంజము, వజ్రబీజకము, వీరాఖ్యము. (తె): తీఁగెకానుగు; ౨:షడ్గ్రంథము. (తె):గంట్లకానుగు; 3: అంగారమంజరి-అంగారమంజి, అంగారవల్లరి, కరతాళిక, కాకఘ్ని, కాకస్త్రీ, కుబేరాక్షి. (తె): నిప్పువన్నెగుత్తులకానుగు. ౪: వల్లికరజము. (తె): తోఁతివన్నెకానుగు·

శాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. లేఁతపచ్చిక, శష్పము*: చూ, హరిత (తృణము. 1.); 2: కట్టరము, కిర్దమము-కర్దమము, కీర్తి, చికిలీలము, జంబాలము, జలకల్కము, జలేంద్రము, దమము, నిషద్వరము, పంకము, పద్ధతి, పలలము, పలితము. (తె): అడుసు, అవుఁజ
జోఁజో, అసలు, ఉబ్బలి-ఉమ్మలి, ఊ
ఒండు, కేజో, చేదుకు-చేవుకు-చాకు, జే
కు-జొకు, జోతుకు, దమ్ము, పంకి, బం
బందన, బాడి-బాడియ, బాడె, బుర
బెండడి, రొంపి, రొచ్చు-లొచ్చు, వం
డు-వండు, సుబ్బలి తద్వి.—౧: గొప్పబు
దకు.-ఘనజంబాలము, చులకము; ౨: నీ
తోనుండుబురదకు.-దిలాఢ్యము, పంకక
టము; 3: (తె) పుట్టు; ౪: వానబురదకు
(తె) కర్షమము, పంకము. (తె) రొంపి,
తాడు; ౫: తూములనుండిపాఱెడి ము
బ ం ద కు.— (తె) రొచ్చు-లొచ్చు
౬:ఎండినబురదకు.(తె)-వండ-వండలి-వండ

శాద్వలము. సం. విశే. 1.లేఁతపచ్చికకలదేశ
వల్లరము. (తె): కడిమిడి: చూ, దేశము

శానము. సం. వి. అ. పుం. స్వర్ణచ్ఛేదనసాధ
విశేషము: చూ, సాన-శాణము.

శానీనబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఉత్కళబ్రా
హ్మణులు. (ఉత్కళులలో నొకతెగవా
శుక్లయజుర్వేదులై మాధ్యందినశాఖకుఁజెం
నవారును, కృష్ణయజుర్వేదులై ఆపస్తంబస
త్రము కలవారునై యున్నారు): చూ
బ్రాహ్మణులు.

శాపము. సం. వి. అ. పుం. 1: అకరణి, అవ
రము, అభియోగము, అభిషంగము-అభిష
గము-అభీషంగము, అవాచ్యము, ఆక్రో
నము-ఆక్రోశము, ఆక్షేపము, ఇంద్రకో
ము, క్షారణము, గాలనము, గాలి,చోద్యవ
పరిగ్రహము,లంభనము.(అన్య):కజ్.(తె)
సరు-కసురు, జోకు, తిట్టాట, తిట్టు, బం
టు-బండాటము, బండు ,బడవ-బడవా,
స, బూతు, బూతుమాట, లంబిడి-లంబ్డి
మిడి-లమ్డి, విశంగీలు. తద్వి.—౧:ఆక్షార

ఇ: (తె) బండబూతు; 2. ఒట్టు: చూ, శపథము.

శాపించే. సం. స. క్రి.=సాపించే_సెపియించే, తిట్టు: చూ, రూ_శపించే.

శాబకము. సం. వి. అ. పుం. రూ-శాబము. పిల్ల, కూన: చూ, శిశువు.

శాబకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శిశువు.

శాబము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-శాబకము.

శాబరము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-సాబరము. లొద్దుగ*: చూ, హేమపుష్పకము (లొద్దుగు.); 2. శివకృత తంత్రవిశేషము: చూ, తంత్రయులు); విశ. 3. శబరసంబంధమైనది.

శాబాను. వా. వి: చూ, రూ-సెబాను.

శాబ్దము. సం. విశ. 1. శబ్దసంబంధమైనది; అం. 2: చూ, తార్కికప్రమాణములు; 3: చూ, ప్రత్యక్షాది ప్రమాణములు. [తెలిసినవాఁడు.

శాబ్దికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శబ్దశాస్త్రము శాబ్దిలక్ష్యశరాభ్యాసవిలాసము. అం: చూ, ప్రమేయములు.

శామనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, శాంతి. 2; 2. వధము: చూ, హింస. 1. [సస్యము. 1.

శామాకము. సం. వి. అ. పుం.=చోమలు: చూ,

శామిత్రము. సం. వి. అ. న. 1. జేన్నము: చూ, హోమము. 3 (యజ్ఞము); 2. పశుబంధనము; 3 యజ్ఞపాత్రము: చూ, హరివాణము (పాత్రము. 6-రశి.) [మిడి*: చూ, ప్రస. 1.

శార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=చోటు. రేఖ, జీడిమా

శారంగము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వానకోయిల.

శారద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, సరస్వతి; 2. గౌరి: చూ, హైమవతి (పార్వతి.)

శారదగాఁడు. మి. వి: చూ, హాస్యగాఁడు.

శారదము. సం. వి. అ పుం. 1 పచ్చేపెసర*: చూ, స్తంబకరి (పెసర. 14.); పుం. 2. ఏఁడాది: చూ, సంవత్సరము; 3. ఏఁడాకులరఁటి: చూ, సువర్ణకదళి (రంభ. 1. ర); విశ. 4. శరత్కాలమందుఁబుట్టినది; 5 క్రొత్తది: చూ, హాస; 6. ప్రతిభ లేనిది: చూ, నిష్కా. 2.

శారది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఏఁడాకులరఁటి*: చూ, శారదము. 3; 2. నీరుపిప్పలి*: చూ, శొండి.

శారభటము. సం. వి. అ. పుం. దివసముయొక్క నాలుగవభాగము: చూ, దినభాగములు (చూ, వాసరము.)

శారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిత్రవర్ణము: చూ, హారితము. 1 (వర్ణము. 6-ర.); 2. జూదపుసారె: చూ, వ్యవహారము. 4_ఒ; 3. గాలి: చూ, వాయువు; విశ. 4. చిత్రవర్ణము కలది: చూ, హారితము. 1. (వర్ణము. 6-ర.)

శారి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1.=సారియ. గోరువంక పిట్ట: చూ, శారిక. 1; 2. యుద్ధార్థము ఏనుఁగుమీఁదఁబఱచిన పల్లము: చూ, హస్తి; 3. వ్యవహారవిశేషము; పుం. 4.=సారె. జూదపుసారె. సొగటాలకాయ: చూ, వ్యవహారము. 4.

శారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=సారియ-సారె: రూ-శారి, ఉత్క్రోశము, కలహప్రియ, కాహాలప్రియ, కురరము, గోకిరటి-గోకిరాటి, గోకిరాటిక, గోరంకువు, గోరాండిక, గోరాటక-గోరాటి, గారిక-గారీక, చిత్రనేత్ర, చిత్రపాద, చిత్రలోచన, చిత్రాక్షి, వచ. (తె): గొరంకి_గొరక-గొరవంక-గొరవక-గొరువంక-గోర_గోరంక_గోరంకి_గోరఁకి-గోరవంక-గోరింక-గోరువంక-గోర్వంక, బట్టికాఁడు, సారియ-సారె. తద్వి.—ఐ: కాదంబరి. (తె): అఁడుగోరింక (చూ, పక్షి); ఇ: కుణప్తి, విట్సారిక. (తె): పీతిగో

లిపంక; 2. నఖక్షతము: చూ, స్ఫుటక; 3. వీణ లోనగువాని వాయించెడుకోడుపు, నఖము, కోడుపు: చూ, కలాక.

శారిఫలము. సం. వి. అ. పుం, న. జూదమాడెడుపీట: అష్టాపదము. (తె) చదరంగపుపలక, నెత్తపుపలక–నెత్తపలక, పలక, పాళి, పాళియ-పాళీ-పాళె. (చూ, వ్యవహారము. 4–౯).

శారిబ. సం. వి. అ. స్త్రీ: అనంత, ఉత్పల, ఉత్పలశారిబ, కన్యాగోపి, కరాళత్రిపుట, కాలానుసారి, కాష్ఠ, కాష్ఠగోష్ఠ, కృష్ణవల్లి–కృష్ణవల్లిక, గోపవధువు, గోపి, చందన, శతానిక-ప్రతానిక, ఫణిజిహ్వక, బస్తాంద్రి, వధువు, శారద, శ్యామ-శ్యామము. (తె): గూడపాల, దూడపాల, మామెన. తద్వి.— ౧: సుగంధ-సుగంధి, గోపవల్లి, మూలభద్ర. (తె): సుగందిపాల; ౨: ఉత్పలశారిబ, కాష్ఠశారిబ, గంధమూల, గోపి, సుగంధిమూల. (తె): తెల్లసుగందిపాల, మావలి; 3: కృష్ణ, కృష్ణమూలి. (తె): నల్లసుగందిపాల; ర:(తె) అడవిమామెన*.

శారీరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంఠస్వరము: చూ, స్వరము. 2; విణ. 2. శరీరసంబంధమైనది: శారీరకము, కాయికము.

శారీరి. అం: చూ, ష-రి-హీనతానములు (తానములు) (చూ, సర్వతానములు)

శారీరికము. సం. విణ. శరీరసంబంధమైనది: చూ, శారీరము. 2.

శార్కరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాలనురుగు: నురగ–నురుగు, ఖడ్గికము: చూ, స్తన్యము; విణ. 2. మొరముగలది (నేల): చూ, హరిప్రియ. 2 (భూమి. 1–౯౨.)

శార్ఙ్గదేవప్రోక్త సంగీతరత్నాకరము. అం: చూ, భరతశాస్త్రగ్రంథములు.

శార్ఙ్గదేవుఁడు. అం: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు.

శార్ఙ్గము. సం. వి. అ. న.=సింగిణి. 1. విష్ణువుయొక్క విల్లు: చూ, హేతి. 4; విష్ణుపంచాయుధములు (బాణము 1–౭౮.); 2. విల్లు: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1–3౭.); విణ. 3. శృంగసంబంధమైనది.

శార్ఙ్గి. సం. వి. న్. పుం. శార్ఙ్గమను ధనుస్సుకలవాఁడు, విష్ణుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

శార్దూలము. సం. వి. అ. పుం. పులి: కర్బురము, కర్వరము, గుహాశయము, ఘోరదర్శనము, చండకము, తరస్వి, ద్వీపి, పంచనఖము, పుండరీకము, పృదాకువు, భయానకము, వ్యాఘ్రము, వ్యాడము-వ్యాళము, శ్వాపదము. (తె): కోల్పులి, చౌఁజలమెకము, తెఱవుగాఁచరి, దువ్వి-దువ్వు, పసితిండి, పులి, పెద్దపులి, బల్‌చౌఁజలిమెకము, బెబ్బులి, మువ్వగలవన్నెమెకము, మువ్వన్నెమెకము, మెకములతిండి, వాలము-వాలాము, వేగి. తద్వి.—౧. ఆఁడుపులికి:-కర్బురి; ౨. పులిపిల్లకు:-అర్వాము; 3: అల్పశార్దూలము, చిత్రకము, చిత్రకాయము, చులుకము, ద్వీపి, పృదాకువు. (తె): చిఱుత, చిఱుతగండు, చిఱుతపులి–చిఱుపులి, దువ్వి-దువ్వు; ర: అకుచిఱుత; 2. ఏటిప్రింత: చూ, వ్యాఘ్రాటము; అం. 3. శార్దూలవిక్రీడితము: చూ, వృత్తము. 1. ("మ, స, జ, స, త, త, గ. 13 యతి. 21 ఛందస్సు.")

శార్దూలవాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పూర్వజైనవిశేషము: చూ, బుద్ధుఁడు.

శార్దూలవిక్రీడితము. అం: చూ, వృత్తము. 1. (చూ, శార్దూలము. 3.)

శార్దూలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకఅసురుఁడు: చూ, సురారి (రాక్షసుఁడు. 1.);

2. (ఉత్తరపదమైన-నో) శ్రేష్ఠుఁడు: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు.
శార్వరము. సం. వి. అ. న. 1. కటికచీఁకటి: చూ, శ్యామిక. 1; విణ. 2. చంపునది:చూ, హింస్రి. [న్.పుం. 2:చూ, సంవత్సరములు
శార్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, రాత్రి;
శాల. సం. వి. అ. స్త్రీ.=సాల. 1. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1; 2. చావడి: చూ, సదనము. 1; తద్వి.-౧. ఇంటిలోనిభాగము: చూ, సదనము. 1; ౨. పసువులసాల: చూ, సదనము. 1; 3. పెనుఁగొమ్మ: చూ, శాఖ. 1-౧; 4. ఒకచెట్టు: (తె) పేరుటురము, పేరెడ*: చూ, వృక్షము.
శాలంకాయనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నందికేశ్వరుఁడు, తాండవతాలికుఁడు.
శాలపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ-సాలపర్ణి *. [చూ, రూ-సాలభంజిక.
శాలభంజిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కొయ్యబొమ్మ:
శాలము. సం. వి. అ. పుం. వేగముగాఁబోయెడుచేప: చూ, మత్స్యము. 1.
శాలవము. సం. వి. అ. పుం. లొద్దుగ*: చూ, హేమపుష్పకము. (లొద్దుగు.)
శాలామృగము. సం.వి.అ.పుం 1. కుక్క: చూ, శునకము; 2. నక్క: చూ, సృగాలము.
శాలావృకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-సాలావృకము.
శాలి. సం. అవ.న్, 1. ఒకప్రత్యయము. "బుద్ధిశాలి, ధీశాలి" మొ; వి. ఇ. పుం. 2. వరి. శాలియనుసస్యము: చూ, సస్యము. 1; 3. గంధమార్జాలము: చూ, సూచకము. 5 (మార్జాలము.); విణ, 4: చూ, హృద్యము
శాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1.=సాలె-సాలీఁడు; చూ, సాలెవాఁడు; 2: చూ, సుంకరి.
శాలిని. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("మ, త, త, గగములు. 7 యతి. 11 ఛందస్సు")
శాలివాహనరాజు. సం. వి. న్. పుం. కుమారపాలుఁడు: చూ, రాజో. ౮౦.
శాలివాహనశకము. అం: చూ, శకములు. [ము.
శాలిహోత్రము.సం.వి.అ.పుం.గుఱ్ఱము:చూ,హయ
శాలిహోత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకసిద్ధుఁడు: చూ, సిద్ధుఁడు. [చూ, వ్రీశె.
శాలీనుఁడు. సం. విణ. దిట్టతనములేనివాఁడు:
శాలువు. వా. వి: చూ, రూ-సాలువు.
శాలూకము. సం. వి. అ. న. 1. తామరమొదలగువానిదుంప: చూ, సహస్రపత్రము; 2: జాజీఫలము, జాతిఫలము, జాతికోశము. (తె) జాజికాయ.
శాలూరము. సం. వి. అ. పుం. రూ-సాలూరము, కప్ప: చూ, హరి. 11.
శాలేయము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సదాప*; 2. అడవిసదాప*: చూ, సదాప; విణ. 3. (రాజనములు పండునది) పొలము: చూ, హరిప్రియ. 2 (భూమి. 1.)
శాల్మలి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. రూ-శల్మలి. 1: కంటకాసి, కంటకి, కంటద్రుమము, కదళి, కర్కశ, కుకూటి-కుక్కుటి, చిరజీవి, చిరాయువు, తూలఫల, దీర్ఘాయువు, దురారోహ,పిచులము,పిచ్ఛిల,పుష్పరమ్యత్వక్క, పూరణి, మాతులద్రుమము, మోచ, రక్తపుష్పిక, వయస్థ, శారద. (తె): బూరుగ-బూరుగు-బూరువు *. తద్వి.-౧: కాశాల్మలి, కుశాల్మలి, హంసమోచ. (తె): పిన్నబూరుగు; ౨: (తె) కుక్కబూరుగు; 3:కూటశాల్మలి, రోచనము. (తె): కొండబూరుగు, వారిజేము. *; 2: చూ, ద్వీపములు. (ఇందులనదులకు: చూ, నది (౨) ౨); 3: చూ, హరివాహనుఁడు; 4: చూ,నరకములు.
శాల్మలిఫలాటువు. సం. విణ. (ఉ): కర్కటము. (తె): బూరుగుకాయ.

శాల్మలీవేష్టము. సం. వి. అ. పుం: అజమోద, నిర్యాసము, పిచ్ఛ, మోచారసము. (తె): బూరుగుబంక. [(శాశితుఁడు అనియు)

శాశిత. సం. వి. ఋ. పుం: చూ, శాస్త. 3

శాశ్వతము. సం. విణ: అక్షయము, అక్షీణము, అప్రతిహతము, ధ్రువము, నిత్యము, సదాతనము, సనాతనము స్థాణువు, స్థిరము (తె) నిజము, నిలుపు, నిలువరము-నిలువారము-నిలవరము-నిల్వరము, నెప్పు, పొలుపు, వెక్కలము-మెగ్గలము, సతము. తద్వి.—౧: ప్రతిష్ఠితము; ౨: అనశ్వరము, అవశ్యము, ఆద్యంతరహితము, నిత్యము, శాశ్వతము; ౩: క, క్షతము, జమ్, ధ, దురత్యయము, నిజము, నియతము, నిరత్యయము, శుచి; ర. నిలుకడైనది:- చూ, స్థిరము. 4.

శాశ్వతుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అక్షరుఁడు, సదాతనుఁడు, సనాతనుఁడు, స్థిరుఁడు. (తె): చెడనివాఁడు. (చూ, స్థిరుఁడు ")

శాష్కులుఁడు. సం. విణ: చూ, టీ-శౌష్కులుఁడు.

శాష్కులికము. సం. వి. అ. న. చేక్కులముల సమూహము: చూ, సమూహము (భక్ష్యము).

శాష్కులికుఁడు. సం. విణ: ఆమిషాశి, మాంసాశనుఁడు, మాంసాహారి. (తె): కాచేమేపరి, పొలసుదిండి. తద్వి.— శాష్కులుఁడు-శౌష్కులుఁడు.

శాసకుఁడు. సం. విణ. శాసించువాఁడు: శాస్త.

శాసనము. సం. వి. అ. న. 1. రాజు తానుదానము చేసిన భూమికై వ్రాసియిచ్చిన కవులు, భూదానధర్మశాసనపుపట్టా (అనికొందఱు), రాజశాసనము, శిలాశాసనము (అనిమఱికొందఱు); 2. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు; 3. శిక్షించుట: చూ, శిక్ష. 2; 4. ఆక్ట్సు, చట్టము, లా; చూ, శాస్త్రములు; వా. 5: ఫర్మానా-ఫర్వానా; వా. 6. ఉల్లు, వియ్యులు, వీలు. "మరణశాసనము"; 7. ఏర్పాటు: చూ, సత్యము. 1.

శాసించు. సం. స క్రి. 1. ఆజ్ఞాపించు, విధించు: చూ, సెలవిచ్చు; 2: చూ, శిక్షించు; 3. తిట్టు: చూ, శపించు.

శాస్త. సం. వి. ఋ పుం. 1: చూ, బుద్ధుఁడు. 1; విణ. 2. శాసించువాఁడు: శాసకుఁడు; 3: శిక్షకుఁడు, అన్వవసాయవంతుఁడు, దేశకుఁడు, శాసిత, శాసితుఁడు, సంసక్తుఁడు.

శాస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ 1. శాసనము: చూ, శిక్ష. 2; 2: చూ, శాస్త్రము. 1. [సన్యాసి.

శాస్త్రకృత్తు. సం. వి. త్. పుం. ఋషి: చూ,

శాస్త్రప్రవర్తకులు. అం: శివుఁడు, పార్వతి, బ్రహ్మ, విష్ణువు, నందీశ్వరుఁడు, దత్తిలుఁడు, కోహలుఁడు, యాజ్ఞవల్క్యుఁడు, నారదుఁడు, హనుమంతుఁడు, వినాయకుఁడు, కుమారుఁడు, బృహస్పతి, అర్జునుఁడు, రావణుఁడు, బాణాసురుఁడు, ఉషాకన్య, ఉత్తర, వశిష్ఠుఁడు, భారద్వాజుఁడు, చ్యవనుఁడు, శాండిల్యుఁడు, శుక్రుఁడు, గౌతముఁడు, శార్ఙ్గదేవుఁడు, సోమేశ్వరుఁడు, అభినవగుప్తుఁడు మొదలగువారు.

శాస్త్రము. సం. వి. అ. న=చట్టము. (దీనిచేత శిక్షింపఁబడును.) 1. నియమన గ్రంథము: కల్పము, కార్మ్మికము, కోశము, తీర్థము, దర్శనము. దృష్టాంతము, పురుషము, ప్రస్థానము, మతము, శమ్, శాసనము, శాస్తి, శ్రుతము, సంహిత. తద్వి.— ౧: (చూ, శాసనము. 8.); ౨: (చూ, శాస్త్రములు.) ౩: (చూ, శాసనము. 4); 2. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు; విణ. 3. శస్త్రమువలనఁగలిగినది; అం. 4: చూ, వాసనలు.

శాస్త్రములు. అం. 1: (షట్ శాస్త్రములు:- శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందస్సు, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము. (తర్కము, వ్యాకరణము, ధర్మము, మీమాంస, వైద్యము, జ్యోతిషము

అని మతియొకక్రమము); 2: చూ, విద్యలు. 3: చూ, ఉపవిద్యలు; 4: చూ, వాఙ్మయము; 5: చూ, వేదము; (౧. శిక్ష=దండనము; ౨. వ్యాకరణము=తంత్రము, లక్షణము, వ్యాకరణము. (తె): లక్కణము-లచ్చనము.) (తద్విశేషములు.-౧ కకుప్పు; ౨ పరిమాణము; 3 సాముద్రికము; ౪ హోర; ౫ వాస్తు; ౬ మల్ల; ౭ సూత; ౮ వైద్య; ౯ శకున; ౧౦ స్వర (శారీర); ౧౧ శకునశాస్త్రాదులు ఉపవిద్యలు అను శబ్దమునందుఁ జూడఁవలయును.); (చూ, శాస్త్రము. 1.)

శాస్త్రలక్షణములు. అం: స్వరము, వర్ణము, పదము, ధాతుకృత్తులు, తద్ధితములు, కృత్ప్రత్యయములు, తద్ధితము, కారకము, సమాసము. (10)

శాస్త్రవిదుఁడు. సం. విణ. (ద్). శాస్త్రము తెలిసినవాఁడు: అంతర్వాణి, ప్రామాణికుఁడు. శాస్త్రి.— తద్వి.—జైనశాస్త్రజ్ఞానము వారికుఁడు.(చూ, సమస్థుఁడు.)[ఉపదేశకులు.

శాస్త్రాభ్యాసము చేయించినవారు. అం: చూ,

శాస్త్రి. సం. వి. న్. పుం: చూ, శాస్త్రవిదుఁడు.

శాస్త్రీయము. సం. విణ. శాస్త్రసంబంధమైనది.

శాస్యము. సం. విణ. శాసింపఁదగినది.

శి

శింఘాణము. సం. వి. అ. న. రూ-సింహాణము. 1. ఇనుపచిట్టెము: చూ, లోహము. 1-౧౫. తద్వి.—మండూరము; 2. రూ-సింఘాణము-సింహాణము. (తె):-చీమిడి, చీఁదు; 3. కాచపాత్రము, అవిలి: చూ, హరివాణము (పాత్రము. ౮-౫.)

శింజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వింటినారిమ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2; 2. అందెలమ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2.

శింజానము. సం. విణ. శింజయనుధ్వనిగలది.

శింజితము. సం. వి. అ. న. భూషణములమ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2.

శింజిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వింటినారి: చూ, స్థావరము. 1; 2. కాలియందె: చూ, భూషణము. 2.

శింబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెసలులోనగువానిపైపొట్టు: రూ-శింబి-సింబ-సింబి, శమి, డాకిని, డుండువు. (తె) కాయ, పొట్టు, బుస్సి. బూగర. తద్వి.—౧: పెసరపొట్టు; ౨: కందిపొట్టు; 3: సెనగపొట్టు. మొ. (చూ, బరడు. 1.) (చూ, పెసర.) [సమ్మెట.

శింబలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=సంబెళ: చూ,

శింబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=చెమ్మ. (తె) చెమ్మ, తంబ- తమ్మ*. తద్వి.—వల్మీకశింబి. (తె): పుట్టచెమ్మ, పుట్టతమ్మ.*; 2: చూ, రూ-శింబ. [పెసర*.

శింబికము. సం. వి. అ. పుం. నల్లపెసలు: చూ,

శింశప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-శింశుప*.

శింశుప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: రూ-శింశప, అగరువు-(అగురువు), కాముకము, కాలానుసార్యము, కృష్ణశార-కృష్ణశారము- కృష్ణసారకము, కృష్ణసారము, గురునాభము, జొంగకము, తీక్ష్ణసారము, నటము, పిచ్ఛిల, పరిసారణి, బింబచ్ఛద, భస్మగర్భ, మండలచ్ఛదము, మహాశ్యామము. (తె):-ఇరుగుడు-ఇరువుడు, నల్లదిరిసెనము (అనికొందఱు) *. తద్వి.—౧: కృష్ణశింశుప, నీపము, వీరవృక్షము. (తె): నల్లయిరుగుడు; ౨: కపిశింశప-కపిశింశుప, కపిల, భస్మగర్భ. (తె): కంపిఱుగుడు-కంపుటిరుగుడు; 3: కపిలశింశుప, కపిలాక్షి, కుశింశప-కుశింశుప, సారిణి- (తె) పచ్చయిరుగుడు; ౪: శ్వేతపత్రము-

(తె) తెల్లయిరుగుడు.* (ఇరుగుడు-రూ-ఇబు
గుడు)

శింశుమారము. సం. వి. అ. పుం. రూ-శిశుమా
రము. 1. మొసలి: చూ, మత్స్యము. 1-3;
2. నీరుకోఁతి: చూ, వానరము; 3. నీరు
దిమ్మరి: చూ, మత్స్యము. 1-౧౦.

శిక్కుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అవ్యవసాయవం
తుఁడు, శా స్త్ర.

శిక్యము. సం. వి. అ. న.=చిక్కము. 1. కావ
డియుట్టి (తె): ఉట్టి, చిక్కము; 2. కావ
డిమట్టు: కాచము. (తె): ఉట్టి, కావడిమ
ట్టు. తద్వి.—త్ర్యింగటము; 2.=చిక్కము.
ఒకరకముకావడియుట్టి: (తె) ఉట్టి, చిక్క
ము; 3. ఏనుఁగుచేను మొనలఁబుట్టెడిమదము:
చూ, గజమదములు. [కాచితము.

శిక్యితము. సం. విశే. ఉట్టియందుంచేఁబడినది:

శిక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూ, షండగము
లు, చూ, అంగము. 9: చూ, వేదాంగము
లు: చూ, ఉపవిద్యలు, చూ, వాఙ్మయము).
1. దోషనివృత్తికిశిక్ష:- పాచనము, ప్రాయ
శ్చిత్తము.(తె): పాచితము-ప్రాచితము; 2.
శిక్షించుట: అపచితి, క్రియ, దండనము,దం
డము, దమథము, నిష్కృతి, పాచనము,
ప్రాయశ్చిత్తము. (తె) దిద్దుగడ, దిద్దుడు,
దిద్దుపాటు, దిద్దుబడి, పాచితము-ప్రాచిత
ము. తద్వి.—౧: ఉపగ్రహము, కరమరి,
బంది. (చూ, బంది); ౨: (తె) వగకము;
3. విద్యాభ్యాసము; అం. 4: చూ, మహా
విద్యలు; బ. 5: చూ, శిక్షలు.

శిక్షలు. అం. "అంగోపాంగోప వేదములు పదునా
లుగును వేదమునకుపకరించెడిరీతి.— శిక్ష వే
దముయొక్క అకారము మొదలుకొని హకా
రముదనుక నున్న 50 అక్షరములయొక్క ప
లికెడిరీతిని స్వర, కాల, స్థాన, ప్రయత్న
అను ప్రధానముల నైదుప్రకారములచేత
నేర్పాటుగా నేర్పడినగ్రంథము. అవి
9ప్రధానశిక్షలు, 9 ఉపశిక్షలు మహర్షులచేఁ
జేయఁబడియుండె.శంభు-పాణినీయ-వ్యాస-
భారద్వాజ-సర్వసమ్మతశిక్షఅని. ఈలాగున
నేవీనికి భాష్యములుకలవు. (చూ, వేదాంగ
ములు.) (పాణినీయశిక్షయను పేరఁబ్రసిద్ధమై
న శిక్షాగ్రంథమే వేదాంతశిక్ష. ఇది సర్వవే
దసంబంధమైనది) పాణిని-వ్యాస-భరద్వా
జ-వ్యాళి-వ్యాళి-వాల్మీకి-కౌహల-కాలనిర్ణ
య-బోధాయన-సర్వసమ్మతి-సిద్ధాంత-ఆర
ణ్య-హారితనామకములైన 13 శిక్షలు నెల్ల
వేదములకు సంబంధించినవి; శమానశిక్ష ఋ
క్శాఖాసంబంధము; నారద-గౌతమ-లోమ
శశిక్షలు 3 ను సామశాఖాసంబంధములు;
అపిశలి-శంభు-స్వర-ఆత్రేయశిక్షలు 4 ను
కృష్ణయజుశ్శాఖకుసంబంధములు; యాజ్ఞవ
ల్క్య- వశిష్ఠ- కాత్యాయన- పరాశర-
మాండక్య-అమోఘనందినీ- లఘ్వమోఘనం
దినీ-అమరేశమాధ్యందినీ-లఘుమాధ్యందినీ-
కేశవ-కేశవకారికా-మల్లశర్మ-స్వరభక్తి-
స్వరాష్టక-షోడశశ్లోకీ- అవసాననిర్ణయ-
క్రమసంధాన-గళదృక్- మనస్స్వార-ప్రా
తిశాఖ్య-ప్రదీప-వేదసూత్రపరిభాషా- వేద
పరిభాషాకారికా-యజుర్విధాన- క్రమకారి
కాశిక్ష 25ను మఱిరెండును శుక్లయజుశ్శా
ఖాసంబంధములు. శిక్షలమొత్తము48శ్లోకశిక్ష-
కపిల-కాలాది శిక్షలుకలవట." (చూ, ఉప
విద్యలు.)

శిక్షాకాలములు. అం: ఉపదేశకాలము, నిద్ర,
స్ఖలితము, దుష్టచేష్ట, బడబాలోకనౌత్సుక్య
ము, వితతహోషితము, సంతాపనము, దురు
ద్ధానము, విమార్గగమనము, భయము, శిక్షా
త్యాగము, చిత్తచాంచల్యకాలము (12).

శిక్షాత్యాగము. అం: చూ, శిక్షాకాలములు.

శిక్షించు. సం. స. క్రి: శాసించు (తె) దండించు, దిద్దు, మందలించు.

శిక్షితాక్షరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అక్షరముఖుఁడు, కాలాక్షరికుఁడు, కావ్యకర్త.

శిక్షితుఁడు. సం. విశే. 1. శిక్షింపఁబడినవాఁడు: ఆమ్నాతుఁడు, శాసితుఁడు, దండితుఁడు, వినీతుఁడు. తద్వి.—౧. దండించువానికి:- దండుఁడు; ౨. దండింపఁదగినవానికి:—దండ్యుఁడు; 2. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు.

శిఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 =సిగ. జొట్టుముడి: చూ, సిగ. 3; తద్వి.—జొట్టునకు.— శిఖ (చూ, సిగ. 3); 2. నెమలిసిగ: చూ, సిక. 1; 3. జ్వాల: చూ, హుతాశనుఁడు (వహ్ని 1-౨౬); 4. కొన: చూ, సుద; 5. ఊడ: చూ, శిఫ. 1; 6. కొమ్మ: చూ, శాఖ. 1; 7. తతిగొట్టి*: చూ, హాలిని; 8. కిరణము: చూ, హాయనము. 2; 9. కాకపక్షము, పిల్లజొట్టు: చూ, సిగ. 3; 10. సిగబంతి: చూ, భూషణము. 2.

శిఖండకము. సం. వి. అ. పుం. 1. పిల్లజొట్టు: చూ, సిగ. 3; 2: చూ, రూ-శిఖండము.

శిఖండము. సం. వి. అ. పుం: రూ-శిఖండకము, శిఖండి, కలాపము, పింఛము, పిచ్ఛము, బర్హము. (తె):— పించియము-పించెము-పీఁచేము, పెంచేము, పురి.

శిఖండి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడవిమొల్ల*: చూ, హారిణి. 5; న్. పుం. 2. ధృష్టద్యుమ్ని నియన్న; 3. నెమలి: చూ, శిఖి. 2; 4. నెమలిపురి: చూ, శిఖండము; 5. కోడి: చూ, సెలుకాలుది (పుంజో.); 6. అమ్ము: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1.)

శిఖండిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లగురిజె*: చూ, శ్వేతపాకి.

శిఖధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పూర్వజైనవిశేషము: చూ, బుద్ధుఁడు.

శిఖరము. సం. వి. అ. పుం, న. 1.=సిగరము. కొండకొన: ఐ, ఐక్యము, కంకణము, కూటము, కూలము, జిష్ణువు, శృంగము, శేఖరము. (తె): కొండకొన, కొండకొమ్మ, కొండసిక, కొపురు, కొప్పరము-కొపళ్ము, కొమ్మ, పేటు, మోరు, సిగరము. తద్వి.— ౧: కపిశృంగము, ౨: ప్రాగ్భారము. (చూ, సుద); 2.=చివర. చెట్టుకొన: చూ, సుద; 3.=చివర. మంచేపుకోడుకొన: చూ, సుద; 4.=చివర. కొన: చూ, సుద; 5. కచ్చే (అని కొండలు) (చూ, వలి. ౧-౨-3-౪); 6. పండిన దానిమ్మవిత్తువంటి కెంపుతునుక; 7. శిలావిశేషము: చూ, స్థూలోచ్ఛ్రయము (రత్నములు); 8. అభినయ హస్తవిశేషము: చూ, వ్యంజకము. 1; అం. 9: చూ, అసంయుత హస్తములు. [పార్వతి. 1

శిఖరవాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గౌరి: చూ,

శిఖరాస్త్రము. అం: చూ, అస్త్రములు.

శిఖరి. సం. వి. న్. పుం. 1. కొండ: చూ, పర్వతము; 2. చెట్టు: చూ, వృక్షము; 3. ఉత్తరేను*: చూ, శైఖరికము; 4: చూ, మొక్క-ము. *. [వికీరణము. 2.

శిఖరికము. సం. వి. అ. పుం. జిల్లేడు*: చూ.

శిఖరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=సిగరి. చేల్లత్రలుసు: చూ, సిగర; 2: చూ, వృత్తము. 1. ("య, మ, న, స, భ, వగణములు. 13 యతి. 17 ఛందస్సు."); 3. ఉత్తమస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 4: రోమరాజి, రోమావళి, కాలిక. (తె): ఆరు-ఆలు, నూఁగారు-నూఁగాలు; 5. మల్లె*: చూ, హసంతి. 2;

శిఖలు. అం: బ్రహ్మశిఖ. ఇంద్రశిఖ, యమశిఖ, వరుణశిఖ, కుబేరశిఖ (5) [చూ, సెమ్మె-

శిఖాతరువు. సం. వి. ఉ. పుం. దీపస్తంభము:

శిఖాఫలము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సీకాయ.

శిఖావంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1

శిఖావళము. సం.వి.అ.పుం. నెమలి:చూ, శిఖి. 2.

శిఖి. సం. వి. న్. పుం. 1. అగ్ని:చూ, వహ్ని. 1; 2. నెమలి: అపస్వన్యము, అర్జునము, అహిద్విషము,అహిభుక్కు, క, కంబు, కలధ్వని, కలాపి, కాంతపక్షి, కాలకంఠము, కాలాపుఁడు, కుండలి, కుమారవాహిని, కృకవాకువు, కేకాలము, కేకావలము, కేకి, గంధవహము, గరవ్రతము-గలవ్రతము, చంద్రికి, చిత్రపక్షము, చిత్రపింగలము, చిత్రపింఛకము, చిత్రమేఖలము, నీలకంఠము, బర్హి, బర్హిణము, భుజంగభుక్కు, మధుకము, మయూరము, మేఘనాదానులాసి, లాసకము, విష్కిరము, వీరంధరము, శతపత్త్రము, శిఖావళము. (తె. వ):— కన్నులుగలపక్కి, కప్పుఁగుత్తుకపుల్గు, చిలువతిండి, జొట్టుఁబులుఁగు, నట్టుపులుఁగు-నట్టువపులుఁగు-నట్టువపిట్ట, నమిలి-నమ్మి-నెమ్మి-నెమలి-నెమిలి-నెమ్మిలి-నెవిలి, పాఁపమేపరి, పాఁపమేపుడు, పురిడిపిట్ట, పురిపులుఁగు, పురివిదర్పు పిట్ట, పురివిప్పియాడెడుపులుఁగు. తద్వి.—౧. ఆఁడునెమిలికి.—కేకి; ౨. తెలమయూరమునకు:—గురుంటకము, తెలమయూరము; ౩. నెమిళ్లగుంపునకు.—మాయూరము; 3. కోడి: చూ, నెలుకాలుది (పుంజో); 4. చెట్టు: చూ, వృక్షము; 5. కేతువు: చూ, రాహువు. 2; 6. అమ్ము:చూ, బాణము. 1; 7. ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1; విశే. 8. సిగగలవాఁడు.

శిఖికర్పూరన్యాయముఅం:ఒకానొకన్యాయము.

శిఖిగ్రీవము. సం. వి. అ. న. మయిలుతుత్తము: చూ, రసాంజనము.

శిఖిధ్వజము. సం. వి. అ. న: చూ, పొగ.

శిఖిధ్వజుఁడు.సం.విశే. కేతువు:చూ, రాహువు.2.

శిఖిముఖి. సం. వి. న్. పుం. చెకుముకిరాయి: చూ, స్థాలోచ్చయము. 1 (రత్నములు. ౧౨-(౧).)

శిఖివాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, [స్కందుఁడు.

శిగ్రుజము. సం. వి. అ. న. మునగవిత్తు.

శిగ్రుపుష్పాదిరసాయనము. అం: చూ, రసాయనములు.

శిగ్రువు.సం.వి.ఉ.పుం.1 మునగ*:అక్షీబము-అక్షీబము-ఆక్షీబము, అసారము, అపదంశక్షమము, కటుకందము, కాక్షీవకము, కాక్షీవము, కామిపీళము, కృష్ణగంధ, కృష్ణశిగ్రువు, క్షమాదంశము, గంధకము, ఘటచ్ఛదము, ఘనపల్లవము, ఘనపుష్పము, చక్షుష్యము, తీక్ష్ణగంధము, బహుళపల్లవము, మోచకము-మోచము, యువతి, శోభాంజనము. (తె): మునగ-మునుగ*. తద్వి.—౧ మునగకాయకు.—శాలకము; ౨. మునగవిత్తునకు.—గరాత్మకము, శ్వేతమరిచము; 3: ఉదది, శమి, గృంజనము, మురంగి, మూలకదళ, వనశిగ్రువు, సునాభము, హారితము. (తె): అడవిమునగ, కారుమునగ- కార్మునగ*; ౪: కృష్ణబీజము, కేసరి, గర్భపాతకము, గుగ్గులువు, గుడశిగ్రువు, మధుశిగ్రువు, రక్తశిగ్రువు, రక్తశోభాంజనము. (తె): ఎఱ్ఱమునగ, తీమునగ-తీయమునగ-తియ్యమునగ.*; 2. కూర: చూ, శాకము. 1.

శితద్రువు.సం.వి.ఉ.స్త్రీ:చూ, రూ-శతద్రువు.

శితము. సం. విశే. 1. వాఁడియైనది: కటువు, తీక్ష్ణము, ప్రచండము, రౌద్రము. (తె) చేఱుకు, వాలారు, వాలిక. తద్వి.—వాఁడిచేయఁబడినది అనుటకు (చూ, శాతము. 2.); 2. బక్కదైనది: చూ, విశీర్ణము. 2.

శితశూకము. సం. వి. అ. పుం. యవధాన్యము: చూ, ధాన్యము. ౩౫. [చూ, న్యూర్జకము.

శితసారకము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మికి*:

శితాగ్రము. సం. వి. అ. న. చెట్టుముల్లు: చూ, రూ-సితాగ్రము.

శితి. సం. విశే. (ఇ). 1. తెల్లనిది: చూ, హరితము. 1. (వర్ణము. ౬-౫-(౧).); 2. నల్లనిది: చూ, వర్ణము. ౬-౬-(౧).

శితికంఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కంఠకంఠుఁడు: చూ, శివుఁడు.

శిఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శుక్రుఁడు: చూ, రాహువు. 2.

శిథిలము. సం. విశే. 1. సంధులువదలినది: శైథిల్యము, శ్లథము. (తె) ఆఱుంగుల్లు-అఱువుల్లు; అం. 2: చూ, మూషిరజ్జువులు. [పిపీలిక.

శిథిలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=చెద-చెదలు: చూ,

శిద్ధాంశ.అం (సిద్ధాం):శచూ,షోడశవర్గ.("లగ్నమును ౨౪ సమభాగములు చేయుటకే సిద్ధాంశ యని పేరు. శిద్ధాంశకనుఁగొనవలసిన గ్రహమే రాశియందెన్నవభాగమునందున్నదో తెలిసికొనవలెను. అట్లుగ్రహము ఓజరాశియందున్నయెడల సింహాదిగను. యుగ్మరాశియందున్నయెడల కర్కాటకాదిగను బయిఁజెప్పినరీతిని ఆగ్రహమేరాశియందెన్నవ భాగమునందున్నదనిఁగనుఁగొనఁబడునో యన్నవ రాశి శిద్ధాంశయనఁబడును. ఆరాశ్యధిపతియే శిద్ధాంశాధిపతి")

శిపిశిష్టుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విష్ణువు. 1; 2: చూ, శివుఁడు; 3: చూ, బట్టతలవాఁడు; 4: చూ, కుష్ఠి.

శిప్రి. సం.వి.ఆ.స్త్రీ.గంగ: చూ,హ్రదిని (నది.)

శిఫ. సం. వి, ఆ. స్త్రీ. 1: రూ-శిఫము, అవరోహము, జట, బుధ్నము, మూలము. (తె) ఊడ, పడుగొమ్మ (చూ, వేరు.); 2. పడుగొమ్మ; 3. తామరదుంప: చూ, సహస్రపత్రము; 4: చూ, మాంసి. 1; 5. ఏఱు: చూ, హ్రదిని (నది.)

శిఫము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-శిఫ. 1.

శిబి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. హింసించెడిపశువు; 2. శిబిచక్రవర్తి: చూ, రాజో. ౩౨.

శిబిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పల్లకి: చూ, సవారి.

శిబిరబ్రాహ్మణులు. అం. సారస్వతులలోని మూఁడవతెగవారు: చూ, ఆమగోత్ర బ్రాహ్మణులు (బ్రాహ్మణులు)

శిబిరము. సం. వి. అ. న. 1. దండువిడిసినచోటు: చూ, స్కంధావారము. 1; 2. డేరా: చూ, సదనము. 1. ~

శిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నరము: చూ,రూ-సిర. 1; 2. ఈనె: చూ, శాకము. 1-౧౦. (పారశ.)

శిరఃకంపనము. అం: చూ, గాయకదోషములు.

శిరఃక్రియలు. అం: ధుతము, విధుతము, ఆధూతము, అంచితము, కంపితము, అకంపితము, పరావృత్తము, అవధూతము, అధోముఖము, నికుంచితము, ఉత్క్షిప్తము, లోలితము, పరివాహితము, సమము, ఆలోలితము, ఉద్వాహితము, సౌందర్యము (17) (చూ, శిరోభేదములు).

శిరము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-శిరసు-శిరస్సు-శీర్షము.=సిరసు: ఉత్తమాంగము, క, కంబు, కరంకము, కరణత్రాణము, ఛ, తిరువు, మస్తకము-మస్తము, ముండము, మూర్ధము, వరాంగము, శిరసు-శిరస్సు—శీర్షము. (తె): అవుదల-బొదల, తల, తలకాయ, తలాటము, నెత్తి, నెత్తికాయ, పోలు, బుఱ్ఱ, బుఱ్ఱకాయ, పిరము-సిరము. తద్వి.—౧. తలవెనుకటిభాగమునకు.—అవటువు, కృకాటిక,ఘాట-ఘాటము-ఘాటి—

ఘాటిక, సీమ. (తె) పెడతల; ౨: (తె) బోడిగుండు, బోడితల; 3. (వెండ్రుకలు గొరుగఁబడిన) తల: (తె) గుండు; ౪. బ్రహ్మరంధ్రమునకు: చూ, సోదు; ౫. లోమెదడు:-వరుటము. (తె) లోమెడ. ౬: శిరోధి (చూ, మెడ. 1.); ౭: (చూ, మెదడు): 2. పిప్పలివేరు: చూ, శౌండి; స్. న. 3 రూ-శిరసు-శిరస్సు. తల: చూ, శిరము. 1; 4. శిఖరము: చూ, నుద; 5. సేనాగ్రము: చూ, సేన. 1; 6. బుద్ధి: చూ, ప్రజ్ఞ. 2; 7: చూ, శ్రైష్ఠ్యము; 8. చెట్టు కొన: చూ, సుక; అం. 9: చూ, తాడితాంగములు; 10: చూ, లక్షణాంగములు. (తల:-"బుడుపులుగలిగినరములుగనఁబడుచే మిక్కిలిరొండినట్లున్న దరిద్రుఁడై కష్టము ననుభవించును. విశాలమైనరాజేగు. మచ్చేయున్న రాజ్యలాభమగు"); 11: చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు. ("శిరమునడుమ సుడియున్న విధవయగు. విరివియైన నల్పాయువగు."): 12: చూ, నాట్యోపయోగములైన యంగములు. (చూ, శిరఃక్రియలు-శిరోభేదములు) 13: చూ, శరీరాంగములు.

శిరశ్చాలి. అం: చూ, గతివిశేషములు.

శిరసావహించే. సం. స. క్రి. 1. తలయందు ధరించే: చూ, స్వీకరించే. 3; వా. 2. అంగీకరించే: చూ, సమ్మతించే; 3. తీసికొను.

శిరస్కము. సం. వి. అ. న. 1. కిరీటము: చూ, సీసకము 1; 2.కవచము: చూ, వారవారణము.

శిరస్త్రము. సం. వి. అ. న. — పై. —

శిరస్త్రాణము. సం. వి. అ. న. — పై. —

శిరస్యము. సం. వి. అ. పుం. స్నానాదిసంస్కారముచేత గరగరికయైన తలవెండ్రుక: చూ, వెండ్రుక. ౨౧.

శిరస్స్యూతము. సం. వి. అ. న. ఉన్మత్తకము, పాదములదాఁక నుండెడిఅంగి: చూ, వస్త్రము.

శిరాలుఁడు. సం విశే. లావునరములుగలవాఁడు.

శిరీషపత్రి. సం. వి. అ. స్త్రీ. గినియా*: చూ, శుకనాసము. 1.

శిరీషము. సం. వి. అ. పుం.=గిరిసెనము*: ఈశవాచకము, కపీతనము, కర్ణపూరము, తర్ణకము, భండి-భాండి-భండిగము-భండీరము, భండీలము, వాటిక, శుకము, శ్యామవర్ణ. (తె):—గిరిసెము, దిరిసన- దిరిసనము- దిరిసెనము- దిరిసెము. (తెల్ల దిరిసెనము- నల్లదిరిసెనము అని ద్వివిధము)

శిరోగృహము. సం. వి. అ. న. చంద్రశాల, సజ్జ: చూ, సదనము. 1.

శిరోగ్రీవము. సం. వి. అ. న. ముచ్చిలిగుంట మీఁది బుడిపి: రూ-శిరోగ్రీవము, కాలకలము, కృకము. (తె) బుడిపి-బుడ్పి.

శిరోగ్రీవము. సం. వి. అ. న. — పై. —

శిరోజము సం వి. అ పుం: చూ, శిరోరుహము.

శిరోధి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మెడ: చూ, శిరము. 1-౬ (మెడ. 1.)

శిరోనక్షత్రము. వా. సం. వి. అ. న. ఆకాశమధ్యముందున్న రిక్క. (ఆకాశమునం దుత్తరమునఁ గ్రిందుగ ధ్రువనక్షత్రముండును. ఇది యెప్పుడును గదలనిది. ధ్రువనక్షత్రమున కెదురుగనిలబడి ధ్రువనూత్రముగుండ నాకాశ మధ్యభాగమును జూడఁగ తనభ్రూమధ్యమునకు సరిగ నేనక్షత్రముగనిపించునో యది యశిరోనక్షత్రము.): చూ, సత్తు.1.(రిక్క)

శిరోనామము. సం. వి. న్. న.=చిరునామ-చిఱునామ, మతలబు. (సం): విలాసము.

శిరోభారము. సం. వి. అ. పుం: కంబాధ—కబాధ, కఘాతము. (తె): పీరు, తలరోత, తలనొప్పి, తలయేరు- తలేరు(లు.)

శిరోభేదములు. అం. 1: సమము, ఉద్వాహితము, అధోముఖము, ఆలోలితము, ధుతము, కంపితము, పరావృత్తము, ఉత్క్షిప్తము, పరివాహితము (9) (చూ, శిరః క్రియలు, శిరము. 10.)

శిరోరత్నము. సం. వి. అ. పుం. తలమానికము: చూ, స్థూలోచ్చయము. 1. (రత్నములు. ౧౦-(౪).)

శిరోరుహము. సం. వి. అ. పుం. 1. శిరోజము: చూ, వెండ్రుక; అం. 2: చూ, లక్షణాంగములు. (పురుషుని తలవెండ్రుకలు.- "దీర్ఘములైన దీర్ఘాయువును నైశ్వర్యమును గలుగును. విరళములై నునుపులై పింగళవర్ణములై తుమ్మెదలవలె నీలములై ఇప్ప ఆకులవలెనున్న సుఖవంతుఁడగును."); 3: చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు. (స్త్రీజోట్టు:-"వంకలై నుదుట వ్రాలుచున్న భోగియును సుఖియుననగు. వంకరలైనఁబూజ్యురాలగు, విస్తారములైనఁబ్రశస్తము. కురుచలైనఁ బతిని సంపన్నునిగాఁజేయును. సన్ననై నలుపుగలిగియున్నఁబతిప్రియయగు. ఇంద్రనీలసమములై దీర్ఘములైనునుపుగలిగిన సుఖవంతురాలును ధనధాన్యసమృద్ధురాలుననగు, ఊర్ధ్వములైనను రక్తవర్ణములైనను నత్యంత దరిద్రురాలగు, కపిలవర్ణములై కురుచలై నుదుట నంటియున్న నప్రశస్తురాలగు. లంబములైన దరిద్రపతియు దుఃఖవతియునగు")

శిరోష్ఠి. సం. విణ. కపికందుకము: చూ, శల్యము. 1.

శిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రాయి: చూ, రత్నములు. ౧౦; 2. కడప క్రింది త్రొక్కుడుఁగమ్మి: (తె) మండిగము; 3.=సెల, కొండకాలువ: చూ, సెలయేఱు. (చూ, నది.)

శిలము. సం. వి. అ. న. కోఁతకోసిన మళ్లయందు రాలిపడిన వెన్నులోనగువాని యేఱుకొని బ్రతుకుట: రూ-సిలము.

శిలాకుట్టకుఁడు. సం. విణ: చూ, రాతిపనివాఁడు.

శిలాక్షరము. జా. స్థిరమైనఅక్షరము: చూ, శిలాశాసనము.

శిలాజతువు. సం. వి. ఉ. న. 1.=సిలాజిత్తు: చూ, సిలాజిత్తు; అం. 2: చూ, భస్మములు.

శిలాపాకి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. గురిగింజె*: చూ, శ్వేతపాకి. (గురిజెపూస అని కొందఱు.)

శిలాపుత్రము. సం. వి. అ. పుం. పొత్రము: చూ, రత్నములు. ౧౭-(౧౦)

శిలాఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, శ్రీతాళము*.

శిలాలిసూత్రములు. అం: చూ, భరతశాస్త్రగ్రంథములు.

శిలాశాసనము. జా: శిలలమీఁదఁ జెక్కఁబడిన యక్కరాదులెట్లు శిథిలముగాకయుండునో అట్లు ఎన్నటికిని మార్పుఁజెందక శాశ్వతముగ నుండునది. స్థిరమైనది. "అన్న మాట యన్న మనమ్మున శిలాశాసనమ్ముగఁ దలంచుచుండెదరు." (ధర్మజ రాజసూయము); "అనతి యిచ్చెనా యది శిలాశాసనము." (విజయవిలాసము); "పలుకుశిలాక్షరంబు." (రామాభ్యుదయము.)

శిలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుఎఱ్ఱ. గండూపది: చూ, సోరంగి (మత్స్యము. 1-౪౧.)

శిలీంధము. సం. వి. అ. న. 1. అరఁటిపువ్వు: చూ, సుమము; పుం. 2. పుట్టగొడుగు, రూ-శిలీంధ్రము: చూ, సర్పాక్షి. 2.

శిలీంధ్రకము. సం. వి. అ. పుం: అర్శోఘ్ని, ఖలిని, ఛత్రి, తాళమాలిక, ముసలి, వారాహి. (తె): నేలతాడి-నేలతాడు*.

శిలీంధ్రము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-శిలీంధము. 2.

శిలీముఖము. సం. వి. అ. పుం. 1. అమ్ము: చూ,

-హేతి. 4 (బాణము. 1.); 2. తుమ్మెద: చూ, షట్పదము.

శిలేషుమానవాస్త్రము. అం: చూ, అస్త్రములు.

శిలోచ్చయము. సం. వి. అ. పుం. కొండ: చూ, పర్వతము.

శిలోద్భవము. సం. వి. అ. న. ఇనుము: చూ, [లోహము. 1.

శిలౌకసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుడుఁడు: చూ, హరివాహనుఁడు.

శిల్పకము. అం: చూ, నాటికలు (1_3.4 అంకములు. రంగము శ్మశానము, నాయకుఁడు ద్విజుడు, ప్రతినాయకుఁడు చండాలుఁడు, ఇంద్రజాలము, ఆశ్చర్యము రసము.)

శిల్పకారి. సం. విశే. (ఇ): చూ, స్వర్ణకారుఁడు.

శిల్పకారుఁడు. సం. విశే. —పై.—

శిల్పకుఁడు. అం. 1. యమకాదులం జెప్పువాఁడు: కృతికర్త, శిల్పి; 2: చూ, జాతులు.

శిల్పము. సం. వి. అ. న. 1. చిత్తరువు వ్రాయుటలోనగు శిల్పులపని: కల-కళ, కారుజము, (తె) కొలు, పంచాణము, పని; 2. నృత్య గీతవాద్యాది చతుష్షష్టి బాహ్యక్రియలు; 3. ఆలింగనాది చతుష్షష్ట్యభ్యంతర క్రియలు.

శిల్పి. సం. వి. న్. పుం. 1. వడ్లంగిలోనగు వాఁడు (చూ, శిల్పులు); 2: చూ, శిల్పకుఁడు; విశే. 3. శిల్పికారుఁడు: చూ, స్వర్ణకారుఁడు.

శిల్పిని. అం. 1: చూ, దూతీ చతుష్టయము; 2: అభిసారిక.

శిల్పిశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పట్టడ: చూ, సదనము. 1.

శిల్పిశాస్త్రము. అం. చూ, కళలు. (చూ, ఉపవిద్యలు.)

శిల్పులు. అం: వడ్లంగి, సాలె, మంగలి, చాకలి, మచ్చి (5). తద్వి:-౧ చిత్రకరుఁడు-చిత్రకారుఁడు, రంగాజీవుఁడు, వర్ణాటుఁడు, వర్ణి. (తె) మచ్చి; ౨: (చూ, మాదిగ.)

శివ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, పార్వతి. 1; 2. నక్క: చూ, సృగాలము; 3. ఉసిరిక*: చూ, శ్రీఫలి. 1; 4: అజ్ఝట, అమల, ఉత్తమ, గూఢపత్రి, ఝుట, తమాలము, తామలకి, తాలి, తాలీశివ, తాలీసపత్రము, భూధాత్రి, భూమ్యామలకి, వితున్నకము. (తె) నేలయుసిరిక*; 5. కరక*: చూ, హరీతకి; 6: చూ, శమి. 1*; 7. చిఱుబొద్ది*: చూ, విద్ధకర్ణి; 8. బౌద్ధదేవి: చూ, స్వాహా. 2. (భార్య 1-౧౧.)

శివంకరుఁడు. సం. విశే: చూ, శుభంకరుఁడు.

శివకము. సం.వి.అ.పుం.1. పసులఁగట్టుగూటము: చూ, స్తంభము. 1; 2. మేకు: చూ, శూలము.

శివకీర్తనుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

శివక్రియ. అం: చూ, క్రియాంగములు (అంగము. 9.)

శివతాతి. సం. విశే. (ఇ): చూ, శివంకరుఁడు.

శివదూతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, పార్వతి.1.

శివదూతీయము. అం: చూ, తంత్రములు.

శివధర్మము. అం: చూ, ఉపపురాణములు.

శివపరిచారికలు. అం: చూ, పరిచారిక.

శివపూజాసమయము. అం: చూ, గ్రహసమయములు (శత్రుజయము.)

శివభద్రము. అం: చూ, కావ్యనాటకములు.

శివమల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. బకపుష్పము*: చూ, శ్రీవల్లి; 2. క్షుపకము. (తె) హోరాదెన-హోరాదెఱము*.

శివమల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లజిల్లేము*: [చూ, వికీరణము.

శివమాడు. ఏ. అ. క్రి. (దేవతావేశముచేతఁగాని గ్రహపీడచేతఁగాని) తలవిసరు.

శివము. సం. వి. అ. న. 1. మంగళము: చూ, శుభము. 1; 2. సుఖము: చూ, సంతోషము; 3. నీరు: చూ, సలిలము; పుం. 4: చూ, వేద

ము; 5: చూ, మోక్షము. 1, 6: చూ, యోగములు; 7. తియ్యమామిడి*: చూ, సహకారము (మామిడి. 3.); 8. నాఁగుదోస*: చూ, వారివాలుకము; 9. గుగ్గిలము*: చూ, మహిసాక్షి; 10. మేకు: చూ, శూలము. ‡;11 ఇసివము. దేవతావేశము: చూ, సివము; విణ. 12. శుభకరము: చూ, శుభము. 1.

శివరాత్రి. సం. వి. ఇ. పుం. మాఘబహుళత్రయోదశి: (తె) బూది. (చూ, హరివాసరము.)

శివలింగము. అం: చూ, సంయుతహస్తములు.

శివవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, లింగిదొండ*.

శివశక్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకమహాయోగురాలు; 2. సోమాలమ్మయను గ్రామదేవత: చూ, (మహాలక్ష్మి.)

శివాంశ. అం. (పదునొకండు వర్గంబులు స్వవర్గంబులు వచ్చుట.) [పర్వతము.

శివాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. వెండికొండ: చూ,

శివాననములు: అం. (శివునిపంచముఖములు): ఈశాన, తత్పుర, వాసుదేవ, సద్యోజాత, అఘోరములు. (5) [చూ, మేషము. 1.

శివాప్రియము. సం. వి. అ. న. మేఁకపోతు:

శివార్చకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, పూజారి.

శివాలము. సం. వి. అ. న: చూ, శైవలము*.

శివాలయము. సం. వి. అ. పుం. శివునియిల్లు: చూ, సదనము. 1; అం. 2: చూ, సంతానములు.

శివుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (బ్రహ్మానందస్వరూపుఁడును నిర్వికారుఁడును గనుక శయించియుండువాఁడు. ఇతనియందు సజ్జనమనస్సులుండును. సాధువుల మనస్సులయందు శయనించి యుండువాఁడు. శివమనఁగా శుభము దానితోఁగూడినవాఁడు. శుభములనిచ్చువాఁడు.): అ, అంధకరిపువు, అంబరాంబరుఁడు, అంబరీషుఁడు, అంబుధీషుధి, అక్షరుఁడు, అగ్నిదృక్కు, అచ్యుతుఁడు, అజితుఁడు, అజుఁడు, అద్భుతశ్వానుఁడు, అద్రివాసుఁడు, అథర్వణుఁడు, అధ్యాఘుఁడు, అనఘుఁడు, అనాదిజటిలుఁడు, అనంగ్ఘుఁడు, అపగల్భ్యుఁడు, అపరాజితుఁడు, అబ్జవాహనుఁడు, అబ్దుఁడు, అభతుఁడు, అభవుఁడు, అభీకుఁడు, అరరుఁడు, అరుఁడు, అరుణాభుఁడు, అర్ధనారీశుఁడు, అర్ధనారీశ్వరుఁడు, అర్హుఁడు, అవ్యక్తుఁడు, అవ్యయుఁడు, అష్టమూర్తి, అసమనేత్రుఁడు, అస్థిహారుఁడు, అహిభూషణుఁడు, అహిర్బుధ్న్యుఁడు, ఆ, ఆత్మభువు, ఇ, ఈశానుఁడు, ఈశుఁడు, ఈశ్వరుఁడు, ఉ, ఉగ్రాక్షుఁడు, ఉగ్రుఁడు, ఉమాపతి, ఉమాప్రియుఁడు, ఉమేశుఁడు, ఊ, ఊర్ధ్వరేతసుఁడు, (ఊర్ధ్వరేతుఁడు), ఊర్ధ్వలింగుఁడు, ఋ, ఌ, ఏకపాత్తు, ఐ, ఓంకారేశ్వరుఁడు, కంకటకుఁడు, కంఠేకాలుఁడు, కటప్రువుఁడు, కఠమర్దుఁడు, కపర్ది, కపాలభృత్తు, కపాలిక, కపిశాంజనుఁడు, కలానిధి, కల్మాషకంఠుఁడు, కామధ(ధు)క్కు, కామధ్వంసి, కామాంతకుఁడు, కామారి, కాలంజరుఁడు, కాలకంఠుఁడు, కాలకాలుఁడు, కాలకూటాశనుఁడు, కాలాంతకుఁడు, కాళీపతి, కాళీశుఁడు, కాలుఁడు, కాశీనాథుఁడు, కీలుఁడు, కురంగపాణి, కుహానుఁడు, కూటకృత్తు, కృకరుఁడు, కృత్తివాసుఁడు, కృశానురేతసుఁడు, కృష్కరుఁడు, కేదారుఁడు, కేశభువు, కైలాసనికేతనుఁడు, కైలాసమందిరుఁడు, కోకనదుఁడు, కోకిలుఁడు, కౌశికీపతి, క్రతుధ్వంసి, క్రీడాకిరాతుఁడు, క్రీడాయుధము, క్రోడుఁడు, క్షోణీరథుఁడు, ఖండపరశువు-ఖండపర్శువు, ఖండేందుశుభికుఁడు, ఖకుంతలుఁడు, ఖట్వాంగభృత్తు, ఖట్వాంగపాణి, ఖట్వాంగి, ఖరువు, గంగాధరుఁడు, గజాసురారి, గణాధిపతి, గణాధి

పుఁడు, గణేశుఁడు, గయుఁడు, గరళకంఠుఁడు, గిరిధన్వుఁడు, గిరిశుఁడు-గిరీశుఁడు, గుడాకేశుఁడు, గుహాకేతుఁడు, గుహ్యగురువు, గోపతి, గోపాలకుఁడు, ఘ, ఘనవాహనుఁడు, ఘోరుఁడు, ఙ, చ, చండిలుఁడు, చంద్రమౌళి, చంద్రశేఖరుఁడు, చంద్రసూర్యాగ్నిలోచనుఁడు, చంద్రాపీడుఁడు, ఛన్నవీరుఁడు, జ, జగద్యోని, జటాచీరుఁడు, జటాటంకుఁడు, జటాటీరుఁడు, జయంతుఁడు, జిష్ణువు, జీమూతుఁడు, జోటింగుఁడు, టంకటీకుఁడు, ఠ, డ, తమోఘ్నుఁడు, త్రిధాముఁడు, త్రియంబకుఁడు, త్రినేత్రుఁడు, త్రిపురదహనుఁడు, త్రిపురాంతకుఁడు, త్రిలోచనుఁడు, త్ర్యంగటుఁడు, త్ర్యంబకుఁడు, త్ర్యక్షుఁడు, ద, దిగంబరుఁడు, దృగాయుధుఁడు, దేవమణి, ధన్వంతరి, ధరణీశ్వరుఁడు, ధర్మవాహనుఁడు, ధూర్జటి, ధ్రువుఁడు, నందివర్ధనుఁడు, నాగకంకణుఁడు, నారాయణుఁడు, నిరాకారుఁడు, నిశ్రేయసుఁడు, నీలకంఠుఁడు, నీలలోహితుఁడు, పంచముఖుఁడు, పంచాననుఁడు, పంచాస్యుఁడు, పరమేశ్వరుఁడు, పశుపతి, పళ్యశ్ఫాలుఁడు, పాంశుచందనుఁడు, పింగళుఁడు, పింగాక్షుఁడు, పినాకి, పునర్వసువు, పురహరుఁడు, పురారి, పురుషోత్తముఁడు, ప్రమథాధిపతి, ప్రహాసుఁడు, ఫాలుఁడు, బభ్రువు, బహురూపుఁడు, బుధ్నుఁడు, బ్రధ్నుఁడు, భగవానుఁడు, భగాలి, భద్రుఁడు, భర్గుఁడు, భవుఁడు, భస్మాంగుఁడు, భీముఁడు, భీష్ముఁడు, భూతేశుఁడు, భృగువు, భైరవుఁడు, భాతికుఁడు, మ, మహాకాలుఁడు, మహాదేవుఁడు, మహానలుఁడు, మహేశ్వరుఁడు, మారదుఁడు, మిహిరాణుఁడు, మృడుఁడు, మృత్యుంజయుఁడు, రుద్రుఁడు, రైవతుఁడు, వటమూలగుఁడు, వటుకుఁడు, వరవృద్ధుఁడు, వామదేవుఁడు, వాముఁడు, విభుఁడు, విరించి-విరించుఁడు, విరూపాక్షుఁడు, విశ్వనాథుఁడు, విషధరుఁడు, విషమాక్షుఁడు, వీధిసారథి, వృషధ్వజుఁడు, వృషాంకుఁడు, వృషాంచరుఁడు, వృషాకపి, వ్యోమకేశుఁడు, శమ్, శంకరుఁడు, శంభువు, శబరుఁడు, శమిరోహుఁడు, శర్వుఁడు, శితికంఠుఁడు, శిపివిష్టుఁడు, శూలపాణి, శూలి, శైలిధన్వుఁడు, శ్రీకంఠుఁడు, సంధ్యానాటి, సదాగతి, సదాతినుఁడు, సదాశివుఁడు, సర్వజ్ఞుఁడు, సర్వతోముఖుఁడు, సర్వేశ్వరుఁడు, సాంబుఁడు, సావిత్రుఁడు, సుప్రసాదుఁడు, సోముఁడు, స్థాణువు, స్మరహరుఁడు, స్వభువు, స్వయంభువు, హంసుఁడు, హరుఁడు, హీరకుఁడు. (అవ్య):— ఆధి. (తె. వ):— అంగమొలవేల్పు, అగ్గికంటి, అయిదుమోములవేల్పు-ఐదుమోములవేల్పు, అఱవదిమోములవేల్పు, ఆఁబోతురవుతు, ఈసరుఁడు, ఎత్తులకెకిమీఁడు, ఏనుఁగుఠాకానిగొంగ, కడదెసంగా చెడిరా, కడలిబత్తులికదునేదారి, కప్పుమైదువపెనిమిటి, కఱకంటుఁడు-కఱకంఠుఁడు, కాటిఱేఁడు-కాటేఱ్రేఁడు, కుత్తుగఁగందువాఁడు, కొండయల్లుఁడు, కొండమల్లయ్య, కొండఱటిజంగయ, కోడెరవుతు, గట్టువిలుకాఁడు-గట్టువిల్కాఁడు-గట్టువిలుతుఁడు-గట్టువిల్తుఁడు, గట్టువిల్దారి, గిత్తతత్తడిఱేఁడు, గిబ్బరౌతు, గుజ్జుకొమరునకుఁదండ్రి, గుజ్జువేల్పుతండ్రి, గుబ్బలివిలుకాఁడు, చిచ్చఱకంటి, చిలువతాలుపు, చిలువదారి, జక్కులఱేని చెలికాఁడు, జెడదారి, జెడముడిజంగము, జన్నఁపుఁగొంగ, జన్నంపువేఁటకాఁడు, జేముడంట, జాబిలితాలుపు-జాబిలితా

ల్పు, జింకతాలుపరి-జింకతాలుపు, తడవుఁగనిన పట్టిఁగన్నయ్య, తిగపోఁ్రలుదాయ, తిగపోఁ్రలువేఁటకాఁడు, తుదిదిక్కు-టెంకి, తెలివేల్పు, తెల్లనిదొర, తోఁడుకుసామి, తోల్జంగమయ్య, తోలుదాలుపు-తోలుదాల్పు, దిసమొలవేల్పు-దిస్సమొలవేల్పు, నల్లనైదువగేస్తు, నింగిసిగ, నెలతాలుపు-నెలతాల్పు, పాఁపతొడవులవేలుపు, పుడమితేరెక్కు-వాఁడు, పునుకచేట్టులదణి, పునుకతాలుపు, పునుకదారి, పునుకకంచేమువాఁడు, పొడకోకఁగట్టుప్రోడ, పొడలగింటెముదాల్పు, బుడంతనెలతాల్పు, బూచులఱేఁడు, బూఁతనాదుఁడు, బేసికంటి, బేసికంటివేల్పు, మడికానుపులఱేఁడు, మరునిపూఁడు, మిక్కిలికంటివేల్పు, మిత్తిగొంగ, మిత్తిమిత్తి, మిత్తివేఁటకాఁడు, మిత్తిసూఁడు, మినుసికగలాఁడు, మినుసిగవేల్పు, మిన్నువాఁకతాలుపు, మిన్నేటితాలుపు, ముక్కంటి, ముక్కోఁటికలకంటు, ముమ్మొనవాలుదాలుపు, ముమ్మొనవాల్దంట, మేలిమిమెట్టువిల్కాటి, లిబ్బిదొరచెలి, వలిమలల్లుఁడు, వలరాజుసూఁడు, వాఁకితాలుపు, విసజొట్టుదేవర, విసువాఁకమోపరి, విసుసిగదేవర, విన్నిగతుపాసి, విసపుమేతరి, వెండికొండదునీఁడు, వెలయాలపోతురాతు, వేఁడికంటి, వేయంచులపాఁగగలదిట్ట, వేల్పుటేటిమగఁడు, వేల్పుదణిగన్నతఁడు, సత్తిరా, సామేనుగరితదాలుపు, సెకకంటి, సెగకంటిజోదు. తద్వ్య. ౧. నాగపట్టణములోని శివుఁడు:- కాయారోహణేశ్వరుఁడు; ౨. పాతాళమఁదలి సర్వవనమునందుండు శివుఁడు:-అజవిూఘుఁడు; 3. పానవట్టముమీఁది శివమూర్తి:-లింగము. ర:(చూ, రుద్రులు, చూ, ఆదిత్యులు.); అం. 2: చూ, శాస్త్రపవిత్రకులు.

శివునియష్టమూర్తులు. అం: (అష్టమూర్తులు.) పృథివ్యప్తేజో వాయ్వాకాశములు, సూర్యచంద్రులు, సోమయాజి. (8)

శిశిర. అం: చూ, భాషాంగములు.

శిశిరము. సం. వి. అ. పుం, న. 1: చూ, మాసద్వయము, చూ, ఋతువులు (మాఘఫాల్గుణమాసములు); పుం. 2. చల్లన: చూ, శైత్యము; విణ. 3. చల్లనిది. (పద్మముల కాంతిఁ జెఱచునది.): చూ, హిమము. 3.

శిశుకము. సం. వి. అ. పుం. 1.=నిసుగు-నిసువు: చూ, శిశువు; 2. ఉలుచేమీను: చూ, మత్స్యము. 1.

శిశుఘాతిని సం.వి.ఈ.స్త్రీ: చూ, పడుచులతిండి.

శిశుత్వము సం. వి. అ. న: చూ, శైశవము.

శిశుపాలవధ. అం. (మాఘుఁడురచించెను): చూ, కావ్యనాటకములు. [మారము. 1-2-3.

శిశుమారము. సం. వి. అ. న: చూ, దూ-శింశు

శిశువు సం. వి. ఉ. పుం.=సిసువు, నిసుఁగు-నిసువు (మిక్కిలి నిద్రపోవునది): అనేడమూకుఁడు, అపత్యము, అపోగండఁడు-అపోగండఁడు, అర్భకుఁడు, అవలగ్నుఁడు, ఉత్తానశయుఁడు, కనిష్ఠుఁడు, కనీయుఁడు, కుష్మాండుఁడు, క్షీరకంఠుఁడు, ఖేలకము, గర్భము, డింభము, డింభుఁడు, తోకము, పాకుఁడు, పృథుకము, పృథుకుఁడు, పోతుఁడు, ప్రసవము, యవీయసుఁడు, బాలకుఁడు, శిశుకము, సంతతి, సంతానము, స్తనంధయ-స్తనంధయుఁడు. (తె): అడ్డపట్టుపాప, అడ్డపాప, ఎఱగందు, కందు-కందువు, కసుఁగందు, కున్న, కుఱ్ఱ-కుఱ్ఱఁడు, కూన, చేంటిపాప-చేంటిపాపఁడు, చేంటిపిల్ల, చంటివాఁడు, చిటికాఁడు, చోలి-చోలు, చేతిబిడ్డ, దుడ్డ, నిసుఁగు-నసువు, నెత్తురుకందు-నెత్రుకందు, పట్టి, పరచేంటివాఁడు, పసిపాప, పసి

బిడ్డ, పాప, పాలపాపఁడు, పిల్ల, పూప, బిడ-బిడ్డ-బిడ్డె.బుడుత-బుడుతఁడు, బురక-బురకఁడు, బుజ్జఁడు,సన్నఁడు, సన్నపాపఁడు,సిసువు. తద్విశేషములు.—౧.కడుపులోని పిల్లకు.—గర్భము. (తె): చేవిలివాఁడు-చేవిలె వాఁడు; ౨: (తె) ఎత్తుబిడ్డ; ౩. పశుపక్ష్యాదుల పిల్లకు.— కణకము. (తె): కందు, కూన, కొదమ, గున్న, నిసుఁగు-నిసువు, పిల్ల, బోద, బోదలా, బోదు-బోదులా (చూ, పక్షి); ౪. పిన్నవయసు వానికి.—కొమరుఁడు—కొమారుఁడు, కొమిర: కోడెకాఁడు (కోడీఁడు); ౫. బాలునకు.—(పదునారేండ్లకు లోఁబడినవాఁడు): అపటువు, అర్భకుఁడు, ఈలి, కిశోరుఁడు, కుతపుఁడు, కుమారుఁడు, క్షీరకంఠుఁడు, డింభుఁడు, దారకుఁడు, పోగండుఁడు, బాలకుఁడు, బాలిశుఁడు, బాలుఁడు, మాణవకుఁడు, మూఢుఁడు, వటుకుఁడు, వత్సుఁడు, వాలుఁడు, శాబకము, శాబకుఁడు, శాబము, శిశుకము. (తె): అబ్బాయి, అబ్బి, కందు, కున్నఁడు, కుఱ్ఱ-కుఱ్ఱఁడు, కొండిక-కొండొక, కొండికవాఁడు, చిన్న, చిన్నవాఁడు, చిఱుత-చోఱ-చోర-చోఱ, చోఱవాఁడు, తింగణా, దుడుకఁడు, దుడ్డె, నవ్వ, పడుచఁడు, పడుచే, పయిద-పైద, పసివాఁడు, పాప, పాపఁడు, పిన్న, పిన్నవాఁడు, పిల్లకాయ, పిల్లగాఁడు, పిడుచేఁడు, పోఱఁడు, పోటిగాఁడు, బిడ్డ-బిడ్డఁడు, బుడుత- బుడుతఁడు, బొట్టియ-బొట్టియఁడు, బొట్టె-బొట్టెఁడు, బోడిక,లేఁత; ౬.ఎనిమిదేండ్లలోపు బాలునకు.—కుమారుఁడు, శేశవుఁడు; ౭: గర్భాష్టమఁడు; ౮. విశాఖపట్టణప్రాంతపు బాలునకు:—(తె) గుంట-గుంటఁడు, బొట్టియ-బొట్టె- బొట్టియఁడు- బొట్టెఁడు; ౯. బాలురగుంపునకు.-మాణవ్యము. (ఆఁడుదానికి:—చూ,యౌవనభేదములు; చూ,స్త్రీ.)

శిశ్నము. సం. వి. అ. పుం. (భగముతోఁగూడునది): ఉత్తమాంగము, ఉపస్థ,కందర్పముసలము, కామలత, కామాంకుశము, కోశము, గిరిసారము, చపము, జఘన్యము, ధ్వజము, మేఢ్రము, మేహనము, లాంగలము,లాంగూలము, లింగము, వరాంగము, శేఫము, సాధనము. (తె): కామ, కోల, పుల్లి, పిల్లల గలిగించుకామ, బడ్డు, బుల్ల, బెల్లము, మగగుఱి, లొట్ట, లొట్టకాయ. తద్వి.—మగవానికామచివరకు:—మణి.

శిశ్విదానుఁడు. సం. వి. 1: చూ, సదాచారుఁడు;2.దురాచారుఁడు: చూ,వ్యాధుఁడు.2.

శిష్టకరణబ్రాహ్మణులు. అం. సారస్వతులలోని రెండవతెగవారు: చూ, ఆచార్యఅను బ్రాహ్మణులు.

శిష్టకారోణొబ్రాహ్మణులు. అం.ఉత్కళులలోనొకతెగవారు. సామవేదులు, సామవేదశిష్టులనియుఁ జెప్పఁబడుదురు. వీరిది కాత్యాయనసూత్రము. గౌడబ్రాహ్మణులుసాధారణముగా లేని ప్రదేశములందు కొందఱు ద్రావిడపురోహితులవుండా వైదికకర్మలను నడిపించుకొని యజుర్వేదమును ఆపస్తంబమును అనుసరించుచున్నారు. వీరుపట్టనాయకో యను పౌరుషనామము ముఖ్యముగగలవారు. (పట్టనాయకో అనఁగా విద్యాగురువు) మఱియు మహంతో పాత్రో, పాండితో, మొంత్రి అను పౌరుషనామములుగలవు. వీరి వృత్తి మంత్రిత్వము ఉపాధ్యాయత్వము, గంజాము విశాఖపట్టణము జిల్లాప్రాంతములలో గ్రామకరిణీకపు పనులలోనున్నారు. కొందఱు మీసములుంచెదరు: చూ, ఉత్కళబ్రాహ్మణులు (చూ, బ్రాహ్మణులు)

శిష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు.

శిష్టుఁడు. సం. విణ. 1. సదాచారసంపన్నుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు; 2: చూ, విధేయుఁడు; 3. ఆజ్ఞాపింపఁబడినవాఁడు.

శిష్టకరణము. అం: చూ, శిష్టకరణబ్రాహ్మణులు.

శిష్టుకృష్ణమూర్తికవి.పా. ఇతఁడు క్రీ. శ. 1790 సం॥రమున కాకినాడ కనతిదూరమున నున్న గొల్లపాలెమున జన్మించెను. వీనిది ఆపస్తంబ సూత్రము. వశిష్ఠసగోత్రము. ఈతఁడు ధునాతన పండితకవులయందగ్రగణ్యుఁడు. సంగీతసాహిత్యకళావిశారదుఁడు. అభినవ కాళిదాస బిరుదాంకితుఁడు. బహు గ్రంథ రచయిత. గొప్పపురాణవేత్త. బహురాజాస్థానములయందు సమ్మానితుఁడై యనేక కవితాచమత్కారములంజూపిన విద్వత్కవి. (ఈతనిచరిత్ర మీయాంధ్రవాచస్పత్య కర్తచే ఆమూలాగ్రము సమగ్రముగా వ్రాయఁబడినది. అచిరకాలములోనే ప్రకటింపఁబడును.)

శిష్యవరణము. అం: చూ, ప్రమేయములు.

శిష్యుఁడు. సం. వి.అ.పుం.=సిసువుఁడు. 1: అంతేవాసి, ఉపసేదివంతుఁడు, కాపటికుఁడు, కార్పాటికుఁడు, ఛాత్రుఁడు, శుశ్రూషకుఁడు. (తె): చేట్టు, బంటు, సిసువుఁడు. తద్వి.—క్రొత్తశిష్యునకు.- క్రియాకారుఁడు, ప్రాథమకల్పికుఁడు, శక్ష, శైక్షుఁడు; అం. 2: చూ, పుత్రులు.

శిస్తు. వా. వి: చూ, రూ-సిస్తు. 1.

శీ

శీకరము. సం. వి. అ. పుం. 1: అంబుకణము, తుంతుర్వము. (తె): తుంపర-తుంపురు-తుపర-తుప్పర- తూర- దూగర- దూపర. తద్వి:—చూ, వమథువు. 1; అం. 2. ఏనుఁగు తొండము చివరయందు పుట్టెడుమదము: చూ, గజమదములు.

శీఘ్రము. సం. వి. అ. న. 1. నీరుపట్టివేరు*: చూ, సేవ్యము; 2. బండికంటియాకు: అరమ. (తె): అంచే, ఆకు; క్రి. విణ. 3. త్వరితముగ: చూ, స్యదము; విణ. 4. వడిగలది: చూ, స్యదము. [సీత. 2

శీత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాఁగటిచాలు: చూ,

శీతకము. సం. వి. అ. పుం. చేలికాలము, సీతి-సీతు-సీతువు: చూ, సంవత్సరము (మాసద్వయము. ౬.)

శీతకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చందమామ: చూ, హిమాంశువు (ఇట్లు శీతభానుఁడు, శీతమయూఖుఁడు, శీతాంశుఁడు).

శీతకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సోమరి.

శీతనగము. సం. వి. అ. పుం. పలిమల: చూ, పర్వతము.

శీతపిత్తహార. సం.వి.ఆ.స్త్రీ.ఉప్పి*: చూ, లవణి.

శీతభీరువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. మల్లె*: చూ, వాసంతి. 2.

శీతము. సం. వి. అ. న. 1.=సీతి-సీతు-సీతువు. చల్లన: చూ, శైత్యము; 2.=సీతువు. చలికాలము: చూ, శీతకము, పుం. 3: ప్రబ్బ*: చూ, సహస్రవేధి. 2; 4. చలిగాలి: చూ, వాయువు; 5. విరిగి*: చూ, శ్లేష్మాతకము; విణ. 6. చల్లనిది: చూ, హిమము. 3; 7. అలసమైనది: చూ, విలంబము. 1; అం. 8: చూ, కాలములు.

శీతల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చొక్కాణ*: చూ, సోఖిదము; 2: (రూ-శీతళ) చూ, పొంగటి పనస*.

శీతలము. సం. వి. అ. న. 1. పర్వతధాతువిశే షము; 2. చందనము: చూ, సౌరభ్యము (వాసన. 1.): పుం. 3: చూ, శీతల.1.*. (ఈయర్థమునందిది ఆ. (స్త్రీ).): విశ. 4. చే ల్లనిది: చూ, హిమము. 3. [శీతము.4.

శీతలవాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. చేలిగాలి: చూ,

శీతలించే. సం. అ. క్రి: చూ, శైత్యించే.

శీతశమనము. సం. వి. అ. న. అగురువు: చూ, రాజార్హము.

శీతశివము. సం. వి. అ. న. 1. ఇందుప్పు: చూ, సౌవర్చలము (లవణము. 1-౨౦.); 2: చూ, జాపువ్వు; పుం. 3. జేమ్మి*: చూ, శమి. 1; 4. అడవిసదాప* (ఈ యర్థమునందిది ఆ. (స్త్రీ).): చూ, సదాప.

శీతసహా. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ): చూ, సదాప*.

శీతసారము. సం. వి. అ. పుం: కాండపుష్ప, కాండపుష్పి, క్రియము, పత్త్రూరప్రియము, బ్రిహ్మి-బ్రాహ్మి, మండూకపర్ణి, మత్స్యాక్షి, లోహమారకము, వనౌషధి, వయస్థ, సోమవల్లరి. (తె): పొన్నగంటి*.

శీతళ. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ): చూ, రూ-శీతల. 1.

శీధువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. పక్వమైనచెఱకు రసమునఁజేసిన కల్లు: చూ, సుర. 2; 2. ఏనుఁగుకన్నులయందలిమదము. రూ- సీ ధువు: చూ, గజమదములు. [లాంగలము.

శీరాంగము. సం. వి. అ. న. నాఁగటిదుంప: చూ,

శీర్ణము. సం. విశ. 1. సడలినది; 2. సన్నగిల్లిన ది. తద్వి—సన్నమగునది:-నలిగొట్టు.

శీర్ణరోమము. సం. వి. అ. న. స్థౌణేయము: చూ, రాజార్హము. [సీసకము. 2.

శీర్షకము. సం. వి. అ. న.=సీసకము: చూ,

శీర్షచ్ఛేద్యుఁడు. సం.విశ. తలకొట్టఁదగినవాఁడు.

శీర్షణ్యము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, శీర్షకము; పుం. 2: చూ, శిరస్యము.

శీర్షము. సం. వి. అ. న. తల: చూ, శిరము. 1.

శీర్షోదయపృష్ఠోదయరాసులు. అం. మిథున-సింహ-కన్య-తుల-వృశ్చిక-కుంభములు శీర్షోదయరాసులు. మేష-వృషభ-కర్కాటక-ధనుర్మకరములు పృష్ఠోదయరాసులు. మీనముభయోదయము.

శీలనము. సం. వి. అ. న. దివ్యపరిబంధములో పరీక్ష, పరిశీలనము: చూ, శోధనము. 1.

శీలము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, స్వభావము; 2: అనూకము. (తె): ఆలుడి, మంచినడత.

శీలములేనియాఁడుది. అం: చూ, నిరర్థకములు.

శీలించే. సం. అ. క్రి. 1. వాడుకపఱచే; 2: చూ, విమర్శించే; 3: చూ, శోధించే.

శీలితము. సం. విశ: చూ, చీర్ణము.

శు

శుంఠ. సం.విశ.=శుంఠ.రూ-శుంఠుఁడు. 1: చూ, వ్యాఘుఁడు. 2; 2. విద్యలేనివాఁడు.

శుంఠి. సం. వి. ఈ. (స్త్రీ). 1.=సొంటి: చూ, సొంటి; అం. 2: చూ, కటుకములు.

శుంఠీద్వయము. అం: సొంటి, అగలుసొంటి.(2).

శుంఠుఁడు. సం. విశ.=శుంఠ: చూ, రూ-శుంఠ.

శుండ. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ). 1. రూ-శుండము-శుండాలము-తొండము: చూ, హస్తి; 2.కల్లు: చూ, సుర. 2; 3. కల్లుత్రాగెడి యిల్లు: చూ, సదనము. 1; 4. నీరేనుఁగు: చూ, హస్తి; 5.అర్కమందారము, ఆళము, వికిరణము. (తె): ఉచ్చింత-ఉచిఁత-ఉచ్చిఁత-ఉస్తె. తద్వి.—గా: అలర్కము, వసువు. (తె): ముండ్లయుచ్చిఁత-ముండ్లముస్తె, ములుచిఁత-ముల్లుచిఁత, ముల్లముస్తె*; 6: చూ, వేశ్య-

శుండాలము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి.

శుండానూచీన్యాయము. అం: ఒకానొక న్యాయము.

శుంభపురి. అం. ఏకచక్రపురము: చూ, దేశములు.

శుంభము. సం. వి. అ. న. త్రాడు: చూ, సూత్రము. 1.

శుంభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకఅసురుఁడు, శంబరుఁడు, శంబుఁడు, శంబూకుఁడు: చూ, సురారి (రాక్షసుఁడు. ౪)

శుకతుండము. అం. 1. అభినయహస్తవిశేషము. (చూపుడు వ్రేలిని కనుబొమ్మవలె వంచి బొటనవ్రేలుఁగూర్చి యుంగరపువ్రేలు వట్ల వంచి నడిమివ్రేలును చిటికెనవ్రేలు నున్నతోన్నతములుగాఁ బట్టినది.): చూ, వ్యంజకము, 1—౧౭; 2: చూ, అసంయుతహస్తములు.

శుకనాసము. సం. వి. అ. పుం. 1: అగస్తి, అగస్త్యకము, అగస్త్యము, అతసి, ఉమ, కుటజము, క్షౌమి, చోరతుండువు, ముని. (తె): అగసి-అగిసియ-అవిసి-అవిసియ-అవిసె*. తద్వి.—౧: వనయగస్తి. (తె) అడవియవిసె; ౨: లాలని. (తె) ఎఱ్ఱఅగిసె-ఎఱ్ఱగిసె; 3: ముతంగి, వంగసేనకము. (తె) తెల్లగిసె; ౪: కటభి, క్షైడర్య, క్షుమ, మసృణ. (తె) నల్లగిసియ, నూనెయగిసె; ౫: సీమఅగిసె; ౬: క్షుద్రశ్వేత, పళిరము-పసిరము, శిరీషపత్రి. (తె) గిరియ; ౭: కిణిహి, శిరీషపత్రి, సునాభము. (తె) తెల్లగిరియ; ౮: కిణిహి, క్షుద్రశిము. (తె) నల్లగిరియ (గిరియనే అగిసెఅని నల్లగిసెఅని కొందఱు.); 2. దుండిగగము*: చూ, శోణకము.

శుకము. సం. వి. అ. న. మాచి*: చూ, వాయసి. 1; పుం. 2. ౧ చిలుక: బుతువు, కీరము, కుమారము, కోకిలము, చిరి, చిరాయువు, మేధావి, లాటము, వచ-వచము, వాగ్విహారి. (తె): చెక్కెరతిండి, చేదువులపులుఁగు, చిలక-చిలుక-చిల్క, తొగరు ముక్కుపులుఁగు, తొగరుమోముపుల్గు, పచ్చఱెక్కలపిట్ట, పచ్చెదిలుతునితేజి, పండురతిబుడఁట, పలుకుఁదత్తడి, పలుకులపులుఁగు, పులుకానిపులుఁగు, బట్టికాఁడు, మరుతేజి, మోదుగుమొగ్గపుల్గు, రామతమ్మ, వెడవిల్కానిబాగా. తద్వి.—౧: (తె) పెంపుడుచిలుక; ౨: శతపత్రము. (తె). రాచిలుక; 3. చిలుకలగుంపునకు.—శౌకము; 3. దిరిసెనము*: చూ, శిరీషము; 4. స్థౌణేయకము: చూ, రాజార్హము.

శుకవర్ణి. అం: చూ, అనువర్ణములు.

శుకవాహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పచ్చవార్వపుజోదు: చూ, మన్మథుఁడు.

శుకశారికాప్రలాపము. అం: చూ, ఉపవిద్యలు. 1.

శుకసంహిత. అం: చూ, తంత్రములు.

శుకి. అం: చూ, సుషిరవాద్యములు.

శుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వ్యాసునికొడుకు: చూ, సూరుఁడు. 1; 2. రావణునిమంత్రి: చూ, సచివుఁడు.

శుక్కా. సం. వి. చ. (స్త్రీ). వగపు: చూ, శోకము.

శుక్తము. సం. వి. అ. న. 1: అభిషుతము, అవంతిసోమము, ఆరనాళకము-ఆరనాళము, కలి, కాంచికము-కాంజికము, కాంజి, కుంజలము-కుజలము, కుల్మాభిషుతము, కుల్మాషము-కుల్మాసము, గృహామ్లము, గృహశోరకము, గృహిణి, తండులాంబువు, తండులోదకము, తుషోదకము, ధాన్యామ్లము, వీరము, శుక్తము, శుక్లసారము, సిద్ధజలము, సౌవీరము. (తె): కూటినీళ్లు, పులగలి, పులికడుగు, పుల్లనీళ్లు. తద్వి.—౧: తండురీణము. (తె) కడుగు-కడ్డు, కలి, కాఁడి, కుడితి, పసగడుగు;

౨: (తె) ఒరగడుగు; ౩: (తె) కూరాడు, కూటినీళ్లు, తరవాణి (చూ, సాదము. (1).); ౪: శుక్తము; ౫: (విణ) (తె) పులి; ౬. (తె) పులిమెట్టు, మెట్టు, మెడుద, సిరకా. ("చూ, సౌవీరము. 1.") (చూ, సలిలము); 2: ఆమిషము-ఆమిషము-ఆమీషము, ఉద్ధసము, కర్దమము, కీరము, కుల్యము, క్రవ్యము, గోనసము, జ, జరూధము, జాంగలము, తరసము, పలము, పలలము, పిశితము, మాంసము, శల్కము. (తె): అరుచి, ఈరు-ఈరువు, ఎఱచి, కండ, కలిమము, కవుచే-కాచే-కాను, క్రొవ్వు, చిప్ప, చియ్య, నంజేడు, పెరసు, పొల-పొలను-పొలు (చూ, సాదము(1).). తద్వి.—౧. శ్రోత్రమునందు ప్రసిద్ధమైన మాంసమునకు:-బుక్కము; ౨: చూ, పప. 1; ౩. మాంసపుముద్దకు:- అర్బుదము, పేశి. (తె) కండ, దొబ్బ-ద్రొబ్బ, ముక్క; ౪. మాంస రజ్జుకు.- (చూ, కండరము); ౫: (చూ, సిర.1.); ౬. గోమాంసమునకు.- (తె) పెద్దపాల; ౭. కడుపులో నొకప్రక్కనుండెడి ఎఱ్ఱని మాంసమునకు.- కిమలము, క్లోమము, తిలకము; ౮: దుర్మాంసమునకు.- (తె) కుదుప, తస్స; ౯. ఉప్పుచేసిరి యొండఁబెట్టిన మాంసమునకు- (తె) ఉప్పుకండ-ఉప్పుఁగండ; ౧౦. ఎఱవేసిన మాంసమునకు.-తత్సము; ౧౧. దంతముల చుట్టునుండు మాంసమునకు.-(తె) చిగురు; ౧౨. విషము తిన్న పశువుయొక్క మాంసమునకు:-గృంజనము; ౧౩. పొగచిన మాంసపు ముక్కకు.-అభిషవము; ౧౪. ఎండిన మాంసమునకు.-ఉత్తప్తము, వల్లూరము, శుష్కమాంసము; ౧౫. ఇనుప సలాకను గ్రుచ్చి కాల్చినమాంసమునకు:- ఉత్తప్తము, శూల్యము. (తె). కఱకుట్లు-కఱుకుట్లు-కఱ్ఱకుట్లు-కఱ్ఱుకుట్లు; ౧౬. ఖండినంజేడుకు-వల్లూరము. ("చూ, సిర.1 "); పుం. 3: అంబ్లము- అమ్లము-అమ్లము, చుక్రము, పాచనము. (తె): పులి-పులును-పుల్ల-పుల్లన; విణ. 4. పుల్లనిది: (తె) పులి-పుల్ల-పుల్లన; 5. పరుషమైనది: చూ, శబ్దము.2; 6. పవిత్రమైనది: చూ, సమీచీనము. 2.

శుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ముత్తెపుఁజిప్ప, సీపి: చూ, సంకు. 1; 2. శంఖము: చూ, సంకు. 1; 3. నత్తగుల్ల: చూ, సంకు. 1; 4. పెంచిక: చూ, శల్యము. 1; 5. ఏనుఁగుజేలగ: చూ, వేణివేధిని; 6. గుఱ్ఱపుసుడి: చూ, సుడి; 7. నేత్రరోగము: చూ, హానువు 4 (రోగము); 8 నఖమనుగంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము; అం. 9: చూ, ఆవర్తరూపములు.

శుక్తిమంతము. సం. వి. త్. పుం. కులాచలము: చూ, కులపర్వతములు (పర్వతము.)

శుక్త్యంబుబిందున్యాయము. అం. ముత్యపుచిప్పలోఁ బడ్డ నీటిబిందువు ముత్యమగునను రీతి.

శుక్రమతమున వ్యూహాంగములు. అం: పక్షము, మధ్యము, పృష్ఠము, ప్రతిగ్రహము, కోటి [చూ, గురుమతమున వ్యూహాంగములు. (అనుబంధములో చూడుము).]

శుక్రము. సం. వి. అ. న. 1. (స్త్రీసందర్శనాదులచేత జాఱునది): చూ, రేతస్సు. 1; 2. కంటిపువ్వు: చూ, హార్షణము. 8; పుం. 3. జ్యేష్ఠమాసము: చూ, మాసములు; అం. 4: చూ, లక్షణాంగములు (పురుషుని రేతస్సు.-స్ఫటికమువలె తెల్లనై సుగంధమైనను, పద్మగంధమైనను, మదిరాగంధమైనను నృపతియగు. తేనెవాసనదైనను, మత్స్యగంధమైనను స్త్రీసంతతి గల్గును. ధనవంతుఁడగును. దుర్గంధమైన గోసమూహముగలవాఁ

జను. లాక్షాగంధమైనభోగి. మాంసగంధమైన దొంగ. వసగంధమైన వ్యవసాయకుఁడు. కటుగంధమైన దుర్బలుఁడు. దుర్గంధమైనను క్షారగంధమైనను నిత్య దరిద్రుఁడు. శీఘ్రముగశుక్లముపతనమైన దీర్ఘాయువు.చిరకాలపతనమైన నల్పాయువగు.) (శుక్లము=శుక్రము అని కొందఱు.)

శుక్రులుఁడు. సం. విశే. వీర్యవృద్ధిగలవాఁడు.

శుక్రవారము.అం.భృగువారము:చూ,వారములు.

శుక్రశిష్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అసురుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

శుక్రసంహిత. అం: చూ, సంహితలు. (చూ, వాఙ్మయము; చూ, వేదము.)

శుక్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1.=సుక్కురుఁడు-చుక్క. భార్గవుఁడు: చూ, రాహువు. 2; 2. నిప్పు: చూ, వహ్ని. 1; అం. 3: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు.

శుక్ల. అం: చూ, సంవత్సరములు.

శుక్లకంద. సం. వి. అ. స్త్రీ: కంబుమాలిని, కంబుపుష్పి, మిత్తి, శంఖపుష్పి-శంఖపుష్పిక*.

శుక్లపక్షము. అం. శుద్ధపక్షము:చూ, శుక్లము.3.

శుక్లపాటల. సం. వి. అ. స్త్రీ. తెల్లకలిగొట్టు*: చూ, స్థాలి. 2.

శుక్లబ్రాహ్మణులు. అం. కన్యాకుబ్జులలో నొక తెగవారు. మాధ్యందినశాఖ. శుక్లయజుర్వేదము. గౌతమసూత్రము. ఈ శాఖలుగలవారై భోజనాదులు కలిగికొందఱును, సంబంధములుగలవారొకకొందఱునై ఒకరికంటె మఱియొకరు అధికులమనుకొనుచున్నారు: చూ, కన్యాకుబ్జులు (బ్రాహ్మణులు.)

శుక్లము. సం. వి. అ. న. 1. వెండి: చూ, లోహము. 1; పుం. 2. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; 3. శుక్ల (శుద్ధ) పక్షము, మాసమునందు పూర్వపక్షము. (చూ, పక్షము. 1.)- తద్వి.-బహుళము. (చూ, పక్షము. 1.); విశే. 4. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6; అం. 5: చూ, ధాతువులు.

శుక్లవాల గౌడబ్రాహ్మణులు. అం. గౌడులలో నొకతెగవారు. శుక్లయజుర్వేదులు. కాణ్వమాధ్యందినశాఖలవారు. వీరిలో 'జోష్షీలు' 'ఒఝులు' అను రెండుశాఖలుకూడ గలవు: చూ, గౌడులు. [చూ, శుక్తము. 1..

శుక్లసారము. సం. వి. అ. పుం. పులికడుగు:

శుక్లయజుశ్శాఖా ప్రవర్తకులు. అం: వాజసనేయ, జాబాల, బౌధాయన, కాణ్వ, మాధ్యందిన, శాఫేయ, తాపనీయ, కపోల, పౌండరవత్స, ఆవటిక, పరమావటిక, పారాశర్య, వైణేయ, అర్ధ, బౌద్ధేయ అనునవి. (అనుబంధములో: చూ, కృష్ణయజుశ్శాఖా ప్రవర్తకుల శాఖలు.)

శుక్లిక. సం. వి. అ. స్త్రీ: అమ్లామ్లిక-అమ్లిక-అమ్లిక, అమ్లకము, అమ్లదళము, కృష్ణామ్లము, గురుపత్రి, ఘనచ్ఛాయ, చండము, చారిత్ర, చించ, చుక్రి-చుక్రము, తింతిడ, తింతిడి-తింతిడిక- తింతిడీకము- తింతిళి-తింతిళిక-తింత్రిణి- దంతశఠము, బహుపత్ర, సంధ్య. (తె): చింత*. తద్వి.- ౦:అమ్లము, చుక్రి, చుక్రము, చుక్రామ్లము, చుక్లము, చూడామ్లము, తింత్రిణీకము, వృక్షామ్లము. (తె)- చింతపండు; ౨. బరడుతో నుండుచింతపండును.-ఉట్టి, చింతఉట్టి, చింతగుల్ల.

శుచి. సం. వి. ఇ. పుం. 1.=చిచ్చు.నిప్పు: చూ, వహ్ని. 1; 2. ఉపధాశుద్ధుఁడైన మంత్రి: చూ, సచివుఁడు; 3. శృంగారరసము: చూ, రసములు; 4. గ్రీష్మఋతువు: చూ, మాసద్వయము; 5. జ్యేష్ఠమాసము: చూ, మాసము

లు; 6. ఆషాఢమాసము: చూ, మాసములు; 7. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; 8: చూ, రేత స్సు. 1; విణ. 9. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 8; 10. అనుపహతమైనది. (నాశమునొందనిది): చూ, నేగి; 11. పరిశుద్ధమైనది: చూ, శుద్ధము. 3; 12: చూ, శాశ్వతము; వి. 13. మడి: చూ, వర్తనము. 1.

శుచిత్వము. పా. (దీనికి ఉపమానము.—అగ్గి.)

శుచిర్భానువు. అం: చూ, శస్త్రములు.

శుద్ధజాతులు. అం: చూ, అంశములు.

శుద్ధతానములు. అం. ఇవి 28:—సహీనతానములు 7; రిహీనతానములు 7; పహీనతానములు 7; నిహీనతానములు 7: చూ, తానములు. 1376 పొరట.

శుద్ధనాంది. అం. నాందిద్వివిధము:—శుద్ధనాంది, క్రియానాంది. (కేవల పద్యపూర్వక దేవతాస్తుతి శుద్ధనాంది. ఈస్తుతిపద్యమునం"దాశీ, ర్నమస్క్రియా, వస్తునిర్దేశ" ములలో నొకటియుండును): చూ, నాంది.

శుద్ధపద్ధతి. అం: చూ, ఉద్ధతము.

శుద్ధభిన్న. అం: చూ, భిన్నపంచమజభాషలు.

శుద్ధమధ్య. అం: చూ, మధ్యమగ్రామగతమూర్ఛనలు.

శుద్ధమాళవి. అం: చూ, మాళవకైశికిజభాషలు.

శుద్ధము. సం. వి. అ. పుం.=సుద్దము. 1. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; విణ. 2. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6; 3. పరిశుద్ధమైనది: చూ, సమీచీనము. 2; 4. దోషములేనిది: చూ, సమీచీనము. 2; 5. కేవలము: చూ, సర్వము; అం. 6. సూచ్యములైదింటిలో నిడగు విష్కంభము. శుద్ధము సంకీర్ణమునని ద్వివిధము. అందుశుద్ధ మొకటి: చూ, సూచ్యము (చూ, విష్కంభము. 8.); 7: చూ, ఆశ్వాసంచారమార్గములు; 8: చూ, భిన్నషడ్జకజభాషలు.

శుద్ధమూర్ఛన. అం: చూ, అవాంతరభేదములు.

శుద్ధమాళి. అం: చూ, పంచమషాడవజభాషలు.

శుద్ధవరాటి. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("మ-స-జ-గురువులు. 6యతి. 10 ఛందస్సు.")

శుద్ధాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంతఃపురము: చూ, సదనము. 1; 2. అంతఃపురస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 3. రాజుయొక్క యేకాంతస్థలము: చూ, స్థానము. 1; 4. వెనుకటి తొట్టికట్టు: చూ, సదనము. 1.

శుద్ధాచమనము. సం. వి. అ. న: ఆచమనము, ఆచాంతి, ఆపోశనము, ఉపస్పర్శనము—ఉపస్పర్శము. (తె) అపోసానము—అపొసనము—అపోసనము—అపోసము, వారుపు—వార్పు.

శుద్ధాత్మ. అం: చూ, ఆత్మలు.

శుద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=సుద్ది. శుద్ధిచేయుట: చూ, శోధనము. 1; 2. మార్జనము: చూ, రుద్దుడు.

శుద్ధుఁడు. సం. విణ: అగ్ని, అమలుఁడు, అర్యుఁడు—ఆర్యుఁడు, ఆప్తుఁడు, ఆచార్యుఁడు, పరిశుద్ధుఁడు, పవిత్రుఁడు, పావకుఁడు, పావనుఁడు, పూతాత్ముఁడు, పూజనీయుఁడు, పూజ్యుఁడు, పూతుఁడు, ప్రతీక్ష్యుఁడు, ప్రయతుఁడు, మహనీయుఁడు. (తె): అయ—అయ్య, అయగారు— అయ్యగారు— అయవారు—అయ్యవారు, నాన్న, నాయన, బాబయ్య, బాబు, సుద్దికాఁడు. ("చూ, సన్మానితుఁడు.")

శుద్ధులు. అం: మనశ్శుద్ధి, వాక్శుద్ధి, భాండశుద్ధి (3).

శునకము. సం. వి. అ. పుం: కుక్క. (ఇట్టుటుఁదిరుగునది): అరతత్రపము, అస్థిభక్షము, ఇంద్రమహకామకము, ఉదగ్రధము, కపిలము, కుకురము—కుర్కురము, కుక్కుటము,

కుక్కురము, కృతజ్ఞము, కాలేయకము, గ్రామమృగము, గృహమృగము, దీర్ఘసురతము, పత్రిఖరము, భషకము, భైరవుఁడు, మండలము, మండలి, మృగదంశకము, రతనాలిట్టు, రతపత్రిణము, వక్రపుచ్ఛము, వాంతాదము, విలోమము, వృకము, శయాలువు-శయాళువు, శాలామృగము, శుని, శ్వానము, సారమేయము, సాలావృకము-శాలావృకము, సూచకము. (తె): ఏపి-వేఁపి, కుక్క, జోగిలము, మొఱుగుపాకు మెకము, తద్వి:—౧. ఆఁడుకుక్కకు.-తుంబురి, శుని, సరమ; ౨: (తె) నీరుకుక్క; ౩: అలర్కము, యోగిలము. (తె) పిచ్చికుక్క, వెఱ్ఱికుక్క; ౪: సరమ; ౫: విశ్వకద్రువు. (తె): జోగిలము,జోడఁగి-జోఁణఁగి.-సోనంగి, వేఁటకుక్క; ౬. మొఱిగెడికుక్కకు:-సూచకము. (తె) రేసు-ఱేఁచే; ౭: (తె) ఊడుపకుక్క; ౮: (తె) కంచెమేపమారము; ౯:(తె) కాఱ్చిచ్చు; ౧౦: (తె) గడివోతు; ౧౧:(తె) దొంగలమిండగీఁడు; ౧౨: (తె) బురుకఁడు; ౧౩: (తె) మొఱసడము; ౧౪: (తె) రణబేరు; ౧౫: చూ, పిడఁగి. 2; ౧౬: శునీరము.

శునాసీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

శుని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కుక్క: చూ, శునకము; ఈ. స్త్రీ. 2. ఆఁడుకుక్క: చూ, శునకము.

శునీరము. సం. వి. అ. పుం. ఆఁడుకుక్కలసమూహము: చూ, శునకము. ౧౬.

శుభంకరుఁడు. సం. విణ: అరిష్టతాతి, ఉపకర్త, ఉపకారి, భ్రా, క్షేమకర్త, క్షేమకారుఁడు, క్షేమంకరుఁడు, గోప్తుఁడు, మద్రంకరుఁడు, శంకరుఁడు, శివంకరుఁడు, శివతాతి. (తె) అక్కఱకాఁడు, మేలుకాఁడు, మేలుచేయువాఁడు. తద్వి.—కృతజ్ఞుఁడు.

శుభంయువు. సం. విణ. (ఉ). శుభముతోఁగూడుకొన్నవాఁడు: శుభాన్వితుఁడు. [శుభము 4.

శుభకరము. సం. విణ. మంగళ్యము: చూ,

శుభకృత్తు. అం: చూ, సంవత్సరములు.

శుభదంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ-శుభ్రదంతి-సుదంతి. వాయువుదిక్కునందలి ఆఁడేనుఁగు: చూ, హస్తి; విణ. 2. చక్కనిపండ్లుగలది.

శుభము. సం. వి. అ. న. 1. సేమము: అరిష్టము, అవ్యయము, ఋతి, కల్యాణము, కుశలము-కుసలము-కుసలము, కౌతుకము, క్షు, క్షేమము, గోజాకరికము, వ, పరిణామము, భద్రము, భవము-భకారకము-భవుకము-భవితవ్యము, భవిష్యము, భవ్యము, భావుకము, మంగళము, రిష్టము, శస్తము, శివము, శుభము, శ్వశ్శ్రేయసము, శ్రేయము. సుకృతము, సూనృతము, స్వస్తి. (అవ్య): అథ-అస్తు, తథా, ఈ, శమ్. శుభము. (తె):-చేల్లన, నెమ్మి, వంతు, బాగు, బనిసి-బైసి, మేల్-మేలు, లగ్గు, లెస్స, వాసి, సేమము, సోబనము. తద్వి.—౧. పైపైవచ్చిన మేలునకు.-కౌతుకము("చూ, స్వస్తి.") (శుభముకానిది=కృతాంతము);౨: పతాక, సౌభాగ్యము; పుం. అం. 2: చూ, యోగములు; 3. ఏడరత్నులపొడుగును తొమ్మిదియరత్నుల నిడుపును పదియరత్నుల వెడల్పునుగల యేనుఁగు (ఇది క్షేమకరము): చూ, హస్తి; అం. 4: చూ, తారలు; విణ. 4. మంగళకరమైనది: ఉపకార్య, కల్యాణము, ద్రవ్యము, భద్రము, మంగళ్యము, శస్తము, శివము, శుభకరము, శుభము, శ్వశ్శ్రేయసము. (తె): తిరు, మేలు; అవ్య. 5. మేలు: చూ, శుభము. 1; వి. అ. న. 6: చూ, వివాహము. (వా.)

శుభలేఖ. వా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: లగ్నపత్రిక.

శుభాంశము. అం: చూ, షష్ట్యంశములు.

శుభాంశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (రూ-శుభాంశువు-శుభ్రాంశువు- శుభ్రమాంశుఁడు-శుభ్రాంశుఁడు): చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు.

శుభాగతమగు. మి. అ. క్రి: (తె) అచ్చివచ్చు-అయివచ్చు-ఐవచ్చు,ఒమ్మికచ్చు,మేలైవచ్చు.

శుభాగతము. సం. వి అ. న: (తె) అచ్చుదల.

శుభాగముపంచకము. అం: చూ, తంత్రములు.

శుభావర్తములు. అం. అశ్వశాస్త్రములోనివి:-ఆవర్తములు శుభములని-యశుభములని ద్వివిధము. శుభావర్తములలో దశధ్రువలు ప్రసిద్ధములు: (చూ, ధృవస్థానములు: చూ, ఆవర్తరూపములు. ఇవిగాక మిగిలిన శుభావర్తములకు ఆగంతుకములని నామములు: చూ, ఆగంతుకములు. 65తెపొరట)

శుభోదయము. సం. వి. అ. పుం:అభ్యుదయము. వివర్ధనము, వృద్ధి. (తె): తెలుపు, మేలుకనుపు-మేల్కనుపు, మేలుకొలుపు- మేల్కొలుపు. తద్వి.—(స. క్రి.) ప్రబోధించు.

శుభ్రవంతి. అం: చూ, దిగ్గజభార్యలు.

శుభ్రము. సం. వి. అ. న. 1: అభ్రకము, అభ్రము, అమలము, ఖమ్, గిరిజము, గిరిజామలము, గైరికము, నిర్మలము, నీరకము, పర్వతోద్భూతము, విమలము. (తె): కాకిబంగారము, బేగడ, ముచ్చెబంగారు; పుం. 2. తెలుపు: చూ,వర్ణము.6;అం. 3: చూ, రోగములు; విణ. 4. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము.6; 5. ప్రకాశించునది: చూ, శోభితము; వా. 6. ఒబ్బిడి; 7 పరిశుభ్రము; 8. నిర్మలము.

శుభ్రాంశువు.సం.వి.ఉ. పుం: చూ,శుభాంశుఁడు.

శుల్కము. సం. వి. అ. పుం, న. 1.=సుంకము: సుంకము. (తె) అసువు, దానము, సుంకము (చూ, పిస్తు. 1.); 2.=సంకు: కన్యాశుల్కము. (తె): ఉంకువు, ఉంకువ-ఉంకువు, ఓలి, పయిఁడి-పైఁడి, ప్రెండి, సంకు-సంకుము, సుంకము; (శుల్కము కన్యాశుల్కము వరశుల్కముఅని ద్వివిధము.); 3.=సంకు. వేశ్యకిచ్చెడి రోయి: భోగము. (తె): పయిఁడి-పైఁడి, భోగము, రో-రోయి-రోయివి; అం. 4: చూ, తంత్రములు.

శుల్కహారి. సం. వి. ఇ. పుం.=సుంకరి. పన్ను వసూలుచేయువాఁడు: చూ, సుంకరి.

శుల్బపత్రిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. జీవపత్రిక*: చూ, శకుల.

శుల్బము. సం. వి. అ. న. 1. రాజి: చూ, లోహము. 1; 2. త్రాడు: చూ, సూత్రము. 1; 3=చెంబు. చేతిపాత్రము: చూ, వారివాణము (పాత్రము 6-౧౭.)

శుశ్రూష. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. వినవిచ్ఛ: చూ, వాంఛ; 2: చూ, సేవ. 1; 3. చెప్పుట:చూ, శంసనము. 1.

శుశ్రూషకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శుశ్రూషచేయువాఁడు: చూ, శిష్యుఁడు. [భావము (4)

శుశ్రూషలు. అం: ఆత్మ, అంగము, స్థానము,

శుషిర. సం. వి. అ. స్త్రీ. రూ-సుషిర. సుష్వగుత్తిక*: చూ, రాజార్హము.

శుష్కగోమయము. సం. వి. అ. పుం: చూ, పిడక. తద్వి.—౧.ముద్దపిడకకు — (తె) ముటము-మూటము; ౨.అప్పుడు పుట్టినదూడ పేఁడకు.—(తె): రేణము. (చూ,శమలము.)

శుష్కతటాకమత్స్యన్యాయము. అం. ఒకన్యాయము. [సొరుగాకు.

శుష్కపత్రము, సం. వి.అ. న. ఎండాకు: చూ,

శుష్కమాంసము. సం. వి. అ. న. వల్లూరము: చూ, శుక్తము. 2.

శుష్కము. సం. వి. అ. న. 1. వంటచెఱకు: చూ, సమిధ. 2;విణ. 2. ఎండినది: అస్కం

డనము, కాహళము, శుష్మము. (తె): అరవరలు, ఇంకుట-ఇంకుడు, నిట్టు-నిట్రు; 3: కేవలము: చూ, సర్వము; 4. వట్టిది: చూ, శూన్యము. 1.

శుష్కాశని. అం: చూ, అస్త్రములు.

శుష్కించు. సం. అ. క్రి. 1. ఇంకు: చూ, శోషించు. 1; 2. ఎండు: చూ, శోషించు. 2. తద్వి.-మిక్కిలిఎండు:- (తె) వఱువట్టుగొను.

శుష్కీభవించు. సం. అ. క్రి.—పై.—

శుష్మము. సం. వి. న. న. 1. బలిమి: చూ, శక్తి. 1; 2. తేజస్సు: చూ, వెలుతురు. 1; న. పుం. 3. నిప్పు: చూ, వహ్ని. 1; వి. 4. ఎండినది: చూ, శుష్కము. 2; 5. కేవలము: చూ, సర్వము; 6. వట్టిది: చూ, శూన్యము. 1.

శూ

శూకకీటము. సం. వి. అ. పుం. 1: కండోఘ్నము, కంబళము, వృశ్చికము. (తె): కంబళిపురుగు, గొంగళిపురుగు; 2. కడుఁదురీఁగ: చూ, మక్షిక; 3. నల్లతేలు: చూ, వృశ్చికము.

శూకధాన్యము. అం. యవలులోనగునది: చూ, స్తంబకరి (ధాన్యము. 3 ౫.)

శూకపుట్టము. సం. వి. అ. పుం. రూ-శూకాపుట్టము. నీలము: చూ, రత్నములు.

శూకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. తేలుకొండి: చూ, వృశ్చికము. 2; 2. వరిముల్లు: చూ, సితాగ్రము; 3. కనికరము: చూ, హార్దము. 2.

శూకరము. అం: చూ, నరకములు.

శూకలము. సం. వి. అ. పుం. శిక్షింపఁబడిన దుష్టాశ్వము: చూ, హయము.

శూకశింబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-శూకశింబి-శూకశింబిక, అజహా, అవ్యండ, ఆత్మగుప్త, ఋశ్య, ఋశ్యప్రోక్త-ఋష్యప్రోక్త, ఋషభి, కండుర-కండూర, కండూకరి, కండువు, కచ్ఛూమతి, కపికచ్ఛుర, కపికచ్ఛువు-కపీకచ్ఛువు, కపిచ్రిభ, కపిరోమఫల, కరీర, కులక్షయ, ఖంఖ, గర్భఘాతిని, గాత్రభంగ, గుప్త, జహా, జాంగలి, దూలవిగ్రహ, ప్రావృషాయణి, మర్కటి, లోమశ, వింఖ, వృష. (తె): తీఁటకోవెల, దురదగొండి, దురదగోవెల, దూలకొండి-దూలగొండి, దూలగోవెల*. తద్వి:-గ: పిన్నదూలగోవెల; అ: మహాత్మగుప్త. (తె) పెద్దదూలగోవెల *.

శూకశింబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—

శూకశింబిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.—

శూకాపుట్టము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-శూకపుట్టము.

శూద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. శూద్రజాతిఆఁడుది: వృషలి; 2. శూద్రజాతి: చూ, సంతతి. 1.

శూద్రకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్నిమిత్రుఁడు: చూ, రాజు.

శూద్రబ్రాహ్మణులు. అం: "కృషిసేవాధమాచారో ధాన్యసంగ్రహతత్పరః। గోపోషణవిశేషజ్ఞస్సవిప్రశ్శూద్రఉచ్యతే." (కృషిసేవాపరులై అధమమగు ఆచారపరులై ధాన్యసంగ్రహామందతిలోలులై గోపోషణపరులై కుక్షింభరణపారీణులగువారే శూద్రబ్రాహ్మణులు: చూ, దశవిధబ్రాహ్మణులు.

శూద్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. శూద్రునిభార్య: చూ, భార్య. 1-౫౯; 2. శూద్రస్త్రీ: చూ, స్త్రీ.

శూద్రులు. అం: చూ, మనుష్య వర్ణములు.

శూద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: అవరవర్ణుఁడు, కర్మవజ్రుఁడు, తపప్రియుఁడు, జఘన్యజుఁడు, దాసుఁడు, పద్యుఁడు, వృషలుఁడు-

(తె): అడుసుపుట్టువు-అడుసుఁబుట్టువు, కలపతాల్పు, కాఁపు, కాలిపుట్టువు, చేవుదరి-చాదరి, తుదకులము నేర్పరి, నాలవకొలము వాఁడు, మినువాఁకతోఁబుట్టువు. తద్వి.—౧: (తె) దాసరి; ౨: (తె) తవిదుదాసరి; 3: (తె) తెలగా (బ.) తెలగలు-తెలగాలు; ౪: (తె) బలిజె- బలిజెవాఁడు-బజ్జెవాఁడు; ౫: (తె)నాయఁడు; ౬: (తె)రెడ్డు; ౭:(తె) కమ్మలు;౮: సచ్ఛూద్రుఁడు; ౯ గొల్లకు:-చూ, వేఁడు; మొదలగువారు); అం. 2: చూ, జాతులు; 3: చూ,మనుష్యవర్ణములు;4: చూ, చేతనరత్నములు.

శూనాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుక్కరొయిక్కపాలు: చూ, స్తన్యము;బ. 2.పాముగుడ్లు·

శూన్య. సం.వి.అ.స్త్రీ.మల్లె*: చూ, వాసంతి 2.

శూన్యనివేశనము. అం: చూ, అష్టవర్గము.

శూన్యమగు. వి. అ. క్రి: (తె). ఈటువోవు, ఉత్తదగు, రిత్తవోవు, వట్టిదగు.

శూన్యము. సం. వి, అ. న. 1.=సున్న. ఏమియు లేమి: అపదార్థము, అభావము, ఖ, ఖమ్, ఖంబు, త, వ, రిక్తకము, రిక్తము, రిష్టము, వశికము, వితానము, తుచ్ఛము-తుచ్ఛ్రము, సూవము. (అవ్య): అ, అన-అనా, కిమ్, నఞ్. (తె): ఈటు, ఉత్త, ఉళక్కి-ఉళ్లక్కి-హుళక్కి, ఎద్దడి, కాకు, కీత, కుందేటికొమ్ము, గొడ్డు, చెనఁటి-చెన్నఁటి, దోయిడి, నిప్పచ్చరము, పచ్చచుపాడు, పాడు, బయలు, బరిగి, బీడు, బెబ్బె, బొప్పటము, బొల్ల, రిచ్చ, రిచ్చపాటు, రిత్త, లేదు, లేబరము, లొటారము, వట్టి, సున్న, సోడు. తద్వి.—౧. రాహిత్యము. (తె): లేమి-లేమిడి-లేవడి; ౨: కాకాదు, లేలేదు; విశ. 2: (వి) ఎత్తుభారము. (తె) పాడు; అం. 3: చూ, సంచారిభావమునఁబుట్టిన దృ

ష్టులు; 4: చూ, పారిజాతయానము.

శూరణము. సం. వి. అ. పుం. కంద*: చూ, రూ-సూరణము.

శూరసేనము. అం: చూ, దేశములు.

శూరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సూర్యుఁడు; 2. ఒకానొకగొల్లవాఁడు: చూ, శౌరిఁడు; విశ. 3.=చేఁటకరి. యుద్ధమునకు భయపడనివాఁడు: చూ, వాంవీరుఁడు. 2: 4. పాణ్డుఁడు: చూ, సమర్థుఁడు; వా. 5: బిరుదాఢ్యుఁడు. (తె) బిరుదాయత్తు, బిరుదారి-బిరుదులాఁడు.

శూర్పకారాతి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, పుష్పదుధన్వుఁడు (మన్మథుఁడు.)

శూర్పణఖ. సం. వి. అ. స్త్రీ.=చేప్పనక-చేప్పనాక-చేప్పనాతి- సుప్పనక - సుప్పనాక, సుప్పనాతి, చేటగోళ్లబోటి, రావణుని సోదరి: చూ, రాక్షసి.

శూర్పము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. రూ-సూర్పము, ప్రస్ఫోటనము. (తె) చేట. తద్వి.-బాలికలాడుకొనుచిన్న చేటకు.-(తె) మొంటె-మొఱఁటె- మొఱఁటి-మొంటి; 2. రెండుమున్తలకొలఁది. [కర్ణి:చూ, ద్రోణి. 3.

శూర్మి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. లోహప్రతిమ.

శూల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1=సూల. కొఱ్ఱు. చూ, శూలము. 4; 2: చూ, వేశ్య; 3. డొక్కయందలిపోటు: చూ, శూలము. 5; వా. వి. 4. వాతదోషము.

శూలదృక్కు. సం. వి.హ్.స్త్రీ:చూ,పార్వతి. 1.

శూలపాణి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, శివుఁడు.

శూలము. సం. వి. అ. న. 1. అమ్మకము: చూ, వెల. 1; పుం, న. 2. మూమొనవాలు: చూ, బాణము. 1; 3. శ్రీలమను బాణము: చూ, బాణము. 1; 4. రూ-శూల, అచలము, కీలము, కేల, శంకువు, శల్యము, శివకము, శివము, స్థాణువు. (తె): కొఱు-కొఱ్ఱు, గసి

గసిక, గూటము-గూటాము, చీల, జెంజెడ, మేకు, వసి, సీమ. తద్వి — (తె) తలచీల; (గుండుసూది, తీఁగమేకు, వాసముమేకు, ద బ్బనము, సూది మున్నగునవియీజాతియందు చేరును.); 5. శూల, డొక్కలోనిపోటు: చూ, వానువు. 4 (రోగము. 1.); 6: చావు: చూ, సావు; 7: చూ, సిడము; అం. 8: చూ, ము ప్పదిరెండాయుధములు; 9: చూ, యోగములు.

శూలాకృతము. సం. విణ. కఱకట్లు: చూ, శు క్తము 2.

శూలి. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, శూలపాణి; విణ. 2. శూలాయుధముధరించినవాఁడు; 3. శూలరోగి.

శూలించే. వా అ. క్రి. డొక్కలోనొప్పియెత్తు.

శూలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: నాగిని, మత్స్యా క్షి, లక్ష్మి. (తె) గొల్లజిడ్డు, నాగురు-నావురు*.

శూలుచితము. అం: చూ, ఉత్తానకరణబంధములు.

శూల్యము. సం. విణ: చూ, శూలాకృతము.

శృ

శృంఖల. సం. వి. అ. స్త్రీ. రూ-శృంఖలము.= సంకెల-సంకళియ. 1. మగవాని మొలనూలు: చూ, నూత్రిము. 1; 2. ఏనుఁగుకాలిసంకె ల: అంకుకము, అందువు, కలాపకము, త్రి యి, త్రిపది, నిగడము-నిగళము, పారి, (తె) ఒరిజే-ఒరిజె, గొలుసు, చేరు-చేఱు, బారి-బారీ; 3. కాలియినుపగొలుసు: అందు కము, నిగడము-నిగళము, పారి, రూ-శృం ఖలి-శృంఖలిక-శృంఖలిక. (తె) సంకళియ-సంకెల, అరదండ-(బ) అరదం డాలు, గొలుసు, చేరు-చేఱు, బారి-బారీ, (బ) బేడీలు. తద్వి. —౧. చేతియినుపగొలుసు: (చూ, శృంఖల. 3.); ౨. నడుమునకుఁగట్టెడి గొలుసు: కటిశృంఖల, చిత్తిక.

శృంఖలకము. సం. వి. అ. పుం. కాళ్లకు బ్రాం దకొయ్యవేసిన యొంటెపిల్ల: శృంఖలము (చూ, లొట్టిపిట్ట.). తద్వి. — ౧. ఒంటెకు:- అంబొష్టము; (చూ, లొట్టిపిట్ట); ౨. ఆఁడు ఒంటెకు:- (తె) వామి (చూ, లొట్టిపిట్ట); 3. ఒంటెపిల్లకు:— శరభము: (చూ, లొట్టిపిట్ట.)

శృంఖలము. సం. వి. అ. పుం, న: చూ, శృంఖ ల 1-2-3; 4: చూ, శృంఖలకము.

శృంఖలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, శృంఖల. 3.

శృంఖలితము. సం. విణ. సంకెలవేయఁబడినది.

శృంఖలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, శృంఖల 3.

శృంఖలిక. సం వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-శృంఖలిక.

శృంగకాద్యభ్రియోగము. అం: చూ, తంత్రములు.

శృంగనాదము. సం. వి. అ. న. = సింగినాదము. కొమ్మువాద్యము: చూ, సింగినాదము.

శృంగబేరము. సం. వి. అ. న: రూ-శృంగిబేర ము, ఆర్ద్రికము-ఆర్ద్రిము, ఓలము-ఓల్లము, కందరము, కటుకందము, కటుభంగము, క టుభద్రము, కటూత్కటకము-కటూత్క ము, గుల్మమూలము, భేషజము. (తె) అల్ల ము. తద్వి. —౧: తృణపుష్పిక. (తె) కొం డల్లము; ౨: (తె) కస్తూరిపసుపు, మామిడి అల్లము (చూ, వేరు. 1.) (చూ, సొంటి.) (దేశవాళీఅల్లము, రంగూను (విదేశపు) అల్ల ము మున్నగునవి కలవు.) [చూ, సుమంగళి.

శృంగబేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కోలపాల*:

శృంగభస్మము. అం: చూ, భస్మములు.

శృంగము. సం. వి. అ. న. 1. కూణిక, లలాను ము, విషాణము: చూ, పోనువు. (చూ, ప ల్లి. 1.). తద్వి. —ఏనుఁగుకొమ్మునకును, మేఁ కకొమ్మునకును; పందికోఱకును, ఎద్దులోన గువానికొమ్మునకును: చూ, పోనువు (పల్లి. 1.); 2. కొండకొమ్ము: చూ, శిఖరము;

3: నాళము. (తె): అండియ-అండె,కొమ్ము, చిమ్మనగొట్టము, చిమ్మనగ్రోవి, పింజెనగ్రోవి, బుఱటకొమ్ము-బుఱ్ఱటకొమ్ము- బుఱ్ఱకొమ్ము; 4. గుఱుతు: చూ, లక్షణము; 5. దొరతనము: చూ, స్వారాజ్యము; 6. ప్రధానత్వము: ప్రాధాన్యము, పుం. 7. జీవకమను గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము; అం. 8: చూ, సుషిరవాద్యములు.

శృంగాటకము. సం. వి. అ. న. 1. చేదుకము: చూ, మార్గము. 1-౧౭; పుం. 2. జలకంటకము, త్రిశృంగము. (తె) పందిగడ్డ, పరికి, పరికెగడ్డ;అం.3: చూ,అసంయుతహస్తములు.

శృంగారచేష్టలు. అం: భావము, హావము, హేల, విలాసము, మాధుర్యము, ధైర్యము, విభ్రమము, లీల, కిలకించితము-(కిలికించితము-కీలికించితము), మోట్టాయితము, లలితము, విచ్ఛిత్తి, బిబ్బోకము, విహృతము, చకితము, హసితము, కుట్టమితము-కుట్టిమితము, కుతూహలము (18). తద్వి.—౧: ప్రాగల్భ్యము; ౨: (తె)బయకారము.

శృంగారతిలకము. అం: చూ, రూపకములు.

శృంగారనాయకచతుష్టయము. అం. (శృంగారనాయకులు): అనుకూలుఁడు, దక్షిణుఁడు, ధృష్టుఁడు, శఠుఁడు (4) (చూ, నాయకులు.)

శృంగారభూషణము.అం. (భాణుఁడు(వానెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

శృంగారము. సం. వి. అ. న. 1. గందపొడి: చూ, సురుము; 2. లవంగపువ్వు: చూ, శ్రీసంజ్ఞము (లవంగము); 3: చూ, సిందూరము; పుం. అం. 4:చూ,రసములు; న. 5. ఏనుఁగుఅలంకారము: చూ,హస్తి; 6.=చొకాటము, అందము:చూ, సౌందర్యము, 7.=సింగారము, అలంకారము, కైసేఁత:చూ, భావనిక. 2(భూషణము. 2.); 7.సురతము:చూ, సంయోగము; అం. 8:చూ, జన్యతాళము

శృంగారయోని.సం.వి.ఇ.పుం: చూ,మన్మథుఁడు

శృంగారవనము. సం. వి. అ. న. ఉద్యానవ తోఁట: చూ, పూఁదోఁట (వనము. 2

శృంగారి. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, విటుడు 1; 2. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి. 3. పోఁ మ్రాను*: చూ, స్రింసి. 1 (పోఁక); వి 4. శృంగారముగలవాఁడు: చూ, సౌంద వంతుఁడు. [భావణించె

శృంగారించె. సం. స. క్రి.=సింగారించె: చు

శృంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రూ-శృంగి అతివస*:చూ, విష; 2. పాఁపమీను, కొ చేఁప: చూ, మత్స్యము 1; 3. శృంగిక కము-శృంగీకనకము, కడియ లోనగు భూషణరూపమైన బంగారు: చూ హొన్ను (లోహము. 1-౫); న్. పు 4. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి; 5. కొండ: చూ పర్వతము, 6. మ్రాను: చూ, వృక్షవ 7. వృషభమనెడియోషధి*: ఇంద్రాక్షవ వృషభ; వా. 8.=సింగి. చెంబేది: (తె) గి; 9.=సింగి. ఎఱుకుది: (సం) శృంగి; వి 10. కొమ్ముగలది; అం. 11: చూ, వర్ణ తములు. 1-2.

శృంగిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, శృంగి. 1.

శృంగికనకము. సం. వి. అ. న: చూ, శృంగి.

శృంగిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆవు: చూ ధేనువు; 2.=సింగాణి-సింగిణి, శృంగధ న్సు: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1-3

శృంగిబేరము. సం. వి. అ.న:చూ, రూ-శృం బేరము. * [శృంగికనక

శృంగీకనకము. సం. వి. అ. న: చూ, రు

శృగాలము. సం. వి. అ. పుం. నక్క: చ రూ-సృగాలము. [లోనగున

శృతము. సం. వి.౩. కాఁచఁబడినది (పాలు మొ

శే

శేఖరము. సం. వి. అ. పుం. 1. సిగదండ: చూ, భూషణము. 2; 2. బాసికదండ, బాసికము: చూ, వావణిక. 2 (భూషణము. 2-౧౧-(౧౪.)); 3.=సిగరము: చూ, శిఖరము. 1.

శేఖరించే. సం. అ. క్రి. గొప్పపడు. పంచ. నా. 1, ఆ. 308: చూ, సమ్మానించే.

శేఫము. సం. వి. అ. పుం, స్. న. (రూ-శేప ము-శేపస్సు-శేఫము-శేవము.) మగగుఱి: చూ, శిశ్నము. [వావిలి.

శేఫాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లవావిలి*: చూ,

శేముషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బుద్ధి: చూ, వ్యాల్లేఖము. 2. [చూ, శ్వేతపుష్పము.

శేలుద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. ఉలిమిడి*:

శేలువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, శ్లేష్మాతకము*.

శేవధి. సం. వి. ఇ. పుం. రూ-సేవధి, నిధి: చూ, లబ్ధి. 2.

శేవలము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-శైవలము*.

శేవాలము. సం. వి. అ. న.—పై.—

శేష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=సేసలు. అనుగ్రహించి యిచ్చిన అక్షతలు లోనగునవి: చూ, సేసఁబ్రాలు; 2. అనుగ్రహించి అక్షతలు లోనగువానినిచ్చుట.

శేషము. సం. వి. అ. పుం, న. 1: అవశేషము, అవసాయము, భక్తి. (తె) కడమ, తక్కు, నిలవ-నిలువ-నిల్వ, బాకి-బాకీ, మిగత-మిగితి, మిగులు-మిపులు, లోతక్కువ, సచ్చేము-సాచ్చెము. తద్వి.—౧. (విణ) మిగిలినది అనుటకు.—అవశిష్టము, ఖిలము, చోక్షము, చోచము, పరిశిష్టము, శేషము, సారాంశము. (తె) నికరము, నిగ్గు, మిగిలినది, సాచ్చెము; ౨: యాచితకము. (తె): ఎరవు-ఎరువు, చేబదులు, పరచి, బాకీ. రో-రోయి; 3. ధాన్యాదులఋణమునకు.-ఋణము. (తె): అరువు-ఎరవు-ఎరువు, బాకి; పుం. 2. వధము: చూ, హింస. 1; విణ. 3. మిగిలినది: చూ, శేషము. 1.

శేషశయనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రూ-శేషసయనుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

శేషసయనుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

శేషాచలము. సం. వి. అ. పుం. తిరుమల. (ఇట్లు శేషశైలము, శేషాద్రి మొ.): చూ, తిరుపతి.

శేషి. సం. వి. న్. పుం. అంశి. సర్వస్వతంత్రుఁడైన శ్రీమన్నారాయణుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

శేషించే. సం. అ. క్రి: అవశేషించే. (తె): ఉండు, చిక్కు, నిలుచే-నిల్చు, మిగులు.

శేషిశేషసంబంధము. అం: చూ, సంబంధములు.

శేషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సహస్రఫణములుగల సర్పరాజు: చూ, సర్పము; 2. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు. 1.

శై

శైక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. క్రొత్తగావేదమునారంభించిన శిష్యుఁడు: చూ, శిష్యుఁడు. 1.

శైఖరికము. సం. వి. అ. పుం: అపామార్గము, అర్ధశయ్య, కటుమంజరిక, కాండీరము-కాండీరి, కిణి, కిణిహి, కీశవల్లి-కీశవల్లి, కీశపర్ణము-కీశపర్ణి-కేశపర్ణి, కుబ్జము, కోశాతకి, ఖరమంజరి, క్షవకము, క్షారమధ్యము, దురభిగ్రహము, ధామార్గవము, ప్రత్యక్పర్ణి-ప్రత్యక్పుష్పి, మయూరకము, వశిరము-వశిరము, శిఖరి. (తె) ఉత్తరేణి-ఉత్తరేను. తద్వి.—అపామార్గము, అష్టారక్తము, కపిప్పలి, క్షుద్రాపామార్గకము-క్షుద్రాపామా-

గ్గము, రక్తభిది. (తె) ఎఱ్ఱఉత్తరేణి*. (ఽం తరోగములుహరించును.)

శైత్యము. సం. వి. అ. న. 1. చేలువ: చూ, హిమము. 1; 2: శిశిరము, శీతము. (తె) ఇగము-ఇవము-ఈము, ఇవక, ఇవతాళిం పు, చేలవ-చేలువ-చేల్వ, చేలి, చేలిమిరి-చే ల్మిరి, చేలువడి, చేల్ల-చేల్లన, జేలుబు-జేలు వు, తనుపు-తన్పు, నజ్జో, వలి, వలిపిరి, సీతి-సీతు-సీతువు.

శైత్యించే. సం. అ. క్రి: శీతలించే. (తె) ఇవ తళించే-ఇవతాళించే, చేల్లనగు, చేల్లవడు, తనుపారు, తనువడు, వలిగొను.

శైథిల్యము. సం. వి. అ. న: చూ, శిథిలము.

శైనేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం: సాత్యకి.

శైబికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బోయ: చూ, వ్యాధుఁడు. 1. (బెస్తఅనికొందఱు.)

శైలగోశ్రేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేలతంగేడు*: చూ, హేమపుష్పకము. 3.

శైలదీర్ఘకోణము. సం. వి. అ. న: అడవ, కోన.

శైలధన్వుఁడు. సం. వి. న్. పుం: చూ, శివుఁడు. (శైలిధన్వుఁడు అనికొందఱు)

శైలపూగము. సం. వి. అ. పుం. కారుపోఁక*: చూ, పోఁక. ౧.

శైలము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, రసాంజనము; 2: చూ, తాపువ్వు; పుం. 3: చూ, పర్వతము; అం. 4: చూ, ఆసనములు. [ము.

శైలశిబిరము. సం. వి. అ. పుం. కడలి: చూ, సముద్ర

శైలాలి. సం. వి. న్. పుం: చూ, శైలూషుఁడు.

శైలూషము. సం. వి. అ. పుం. మారేడు*: చూ, శ్రీఫలము.

శైలూషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నట్టువురాలు: నర్తకి, లాసకి-లాసిక. (తె) ఆటకత్తియ-ఆటకత్తె: (చూ, స్త్రీ: చూ, ఆటవెలఁది.)

శైలూషుఁడు. సం. వి. అ. పుం: కుశాశ్వకుఁడు, కలాయనుఁడు, కృశాశ్వి, గీష్ణువు-గేష్ణువు, నటుఁడు, నర్తకుఁడు, రంగాజీవుఁడు, లాసకుఁడు. (తె) ఆటకాఁడు, నట్టు-నట్టుగుఁడు-నట్టువుఁడు-నట్టువకాఁడు-నట్టువాఁడు-నట్టువ-నట్టువు. తద్వి.—౧: కుశీలవుఁడు; ౨: (తె) కోణంగి-కోణాంగి, కోణంగివాఁడు; 3:(తె) బిద్దెమువాఁడు; ౪:(విణ) నర్తకుఁడు.

శైలేయము. సం. వి. అ. న. 1. ఇందుప్పు: చూ, సౌవర్చలము (లవణము. 1-౭౦); 2. మురయను గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము; 3: అశ్మపుష్పము, కాలానుసార్యము, వలితము, వృద్ధము, శీతశివము. (తె) రాపువ్వు, తాతిపూవు, తాపువ్వు*; పుం. 4. తేఁటి: చూ, షట్పదము; 5: కాలేయము.*: చూ, నదాప; విణ. 6. తాతితోసరియైనది.

శైలేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, పార్వతి.1.

శైవబ్రాహ్మణులు. అం. "వీరు శివపూజావృత్తి గలవారు. కృష్ణయజుశ్శాఖీయులు. ఆదిశైవులు. శైవవిశిష్టాద్వైతమతస్థులు. శ్రీకంఠ శివాచార్య సంప్రదాయులు. బోధాయన సూత్రము. కొందఱు ఆపస్తంబసూత్ర ప్రవర్తకులునుగలరు. వీరిలో అంతర్వేదితెగవారు కంచితెగవారు తిరువాలంగాడుతెగవారు వాలాజీపేటతెగవారని నాలుగుతెగ లుగలవు. వీరాంధ్రదేశమున గోదావరీ తీరమందుత్పత్తియై సామాన్యముగా ఆంధ్రదేశమందును విరివిగా దక్షిణదేశమందును వ్యాపించియుండిరి. శివాచార్యులు గురుకులు దీక్షితులు భట్టరు అనుబిరుదులుగలవారు. ఆత్మార్థ పరార్థ పూజలయందు శివుని ప్రధానముగా సర్చించేమే శివాలయ ప్రాకారాభ్యంతరమందుగల గణపతికుమారసారశాస్త్ర

దిమూర్తులను శివునియొక్క అవినాభావసంబంధముతో నర్చించెదరు. శివాలయమునకు వేరుగానున్న అన్యదేవతల నారాధింపరు. మతకోంపలు అద్వైదికులు ఉత్కళవంగదేశములనుండి వచ్చి నైజాంరాష్ట్రమందును అక్కడక్కడ ఆంధ్రదేశమందును శివార్చనచేయుచుండిరి. వీరికిని శైవబ్రాహ్మణులకును సహభోజనబాంధవ్యములులేవు."(చూ, బ్రాహ్మణులు; చూ, శాక్తేయబ్రాహ్మణులు; చూ, పట్టురబ్రాహ్మణులు; చూ, ముత్తదుబ్రాహ్మణులు.)

శైవము. సం. వి. అ. న. 1. శివుఁడే దేవుఁడను ఒకమతము: చూ, మతములు; విం. 2. శివసంబంధమైనది; అం. 3: చూ, పురాణములు (24000 శ్లో. వాయుదేవుఁడుకర్త. శివప్రతిపాద్యము.); 4: చూ, ఏకవింశతిస్థావకములు.

శైవలము. సం. వి. అ. న: (గా—శివాలము—శేవలము- శైవాలము-శైవలి, అత్యూహము, అరకము, ఆకాశమూలి, కార్త్రి, కావారము, కుంభి-కుంభిక-కుంభికము, కుతృణము, కుష్ఠహారి, ఖమూలిక-ఖమూలి, గాంగేయము, గ్లపిష్ట-ఘృష్టి, జంబాలము, జగ్గరము, జలకేశము, జలనీలి, జలవల్కలము, జలాంచలము, నీలిక, బదర, మంజులము, వారాహి, వారిచత్వరము, వారిపర్ణి, వారిమూలి, వితున్నకము, విష్వక్సేనప్రియ, వ్యవక. (తె): నీటిపాఁచి. తద్వి—౧: (తె) ఆకుపాఁచి; ౨: (తె) తీఁగపాఁచి, నాఁచు; 3: (తె) తుంటికూర, తూఁటి, తూఁటికూర—(తూఁడికూర, తూఁడుకూర); ౪: ఘృష్టి, విష్వక్సేనప్రియ. (తె) నీరాకు, పాఁచి-పాఁచి, పాఁచితీఁగ, పెద్దపాఁచి, బవర; ౫. మాతిపాఁసడుకు.-(తె) పాఁకుడు—పాఁకుడు.*;

("చూ, సహస్రపత్రము."); 2: పద్మకా
ము, పత్రాంగము, పద్మకము, పన్నగము

శైవలి. సం. వి. ఇ. న: చూ, రూ-శైవలము. 1.

శైవలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏఱు: చూ, న

శైవవైష్ణవమతసాంప్రదాయములను బోధించి
వారు. అం: చూ, ఉపదేశికులు.

శైవాలము. సం. వి. అ. న. నీటిపాఁచి*: చూ
రూ-శైవలము. 1.*. [భక్తుఁ

శైవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివభక్తుఁడు: చూ

శైశవము. సం. వి. అ. న. 1. చిన్నతనము
బాల్యము, శిశుత్వము. (తె):—అలరుపా
ము, చిన్నకాలు, చిన్ననాఁడు-చిన్నటనా
డు, చిన్నతనము, చిన్నరికము-చిన్నతికప
పడుచుతనము, పిన్నతికము, పెన్నటనాఁడ
పిన్ననాఁడు; 2. బాల్యదశ: గోద్దాలవ
(చూ, దశలు.) [పాధ్యాయులతనవ

శైష్యోపాధ్యాయిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. శిష

శొ

శొంఠి. వా. వి.రూ—శుంఠి=సొంటి: చూ,సొం
(చూ, శృంగబేరము.) (పిండి శొంఠికం
దేశవాళిశొంఠి ప్రశస్తము).

శో

శోకము. సం.వి. అ. పుం. 1.=మోపురు. (ప
మరణాదిదుఃఖములచేత తపించుట): ఆక
దనము, అక్రందము, కందనము, కష్టము
మాంతకము, క్రందనము, క్రందితము,
ము, ఖేదము, తమము, (మి) దుఃఖపా
ప్రలాపము, మన్యువు, రాగము, రుదిత
రోదనము, లాపము, విచారము, వియమ
వియామము, విషాదము, వృజినము, వ్య

ము, వ్యళీకము, శుక్కు, సంకటము, సాద
ము. (తె): అడలు, అలంత, ఉమ్మ-ఉమ్మల
ము-ఉమ్మలిక-ఉమ్మలికము, ఏడుపు-ఏడ్పు,
కనికరము, కస్తి, కుందు, కుతి, కుతిలము,
గోడు, చేమ్మ, చోకురు, జోలి, నెట్టు, నె
వ్వగ-నెవ్వయు, పగ, పగపు, పదావళి, పవ
ట, (మి) సంకటపాటు, సుర్కు. తద్విశే
షములు.—౧. దుఃఖమునకు. (దీనియందు
ఇంద్రియములు దుష్టములౌను. దుష్టముగా
ఖేదపెట్టునది):-అంకము, అకము-అఘము.
అతిథి, అత్యయము, అన్వాసనము, అపమర్ద
ము, అభిష్యందము, అమానశ్యము-అమనస్య
ము, ఆర్తి-ఆర్తి, అహోబత, అస్రువు, ఆధి,
ఆబాధ, ఆవాపము, ఆశ్రవము, ఉద్వేగము,
ఊర్మి, కూటము, కృచ్ఛ్రము, కృతి, క్లేశము,
క్వాథము, గహనము, గహ్వరము, తాపము,
దుఃఖము, పరంపర, పీడ, ప్రసూతిజము,
ప్రైషము, బాధ, విచారము, వ్యథ, సంకట
ము, హింస. (అవ్య): ఆ, ఇ, ఈ. (తె.వ):-
అంగడ, అంగలారుపు-అంగలార్పు, అటమ
ట, అటమటింపు, అడజేడి, అడలు, అలందు
రు-అలందురు, అలంత, అలమట, అలుగుల-
అలుగులము, అల్లట, ఆటుపోటు, ఇడుమ,
ఉత్తలపడుట, ఉత్తలపాటు, ఉమ్మలము-
ఉమ్మలింపు-ఉమ్మలిక-ఉమ్మలికము, ఎడ
రు, ఎర, ఏంపు, ఒంజిలి-ఒందిలి, ఒత్తడి,
కక్కసము, కన్నఱ, కలకటి, కసటు-కస్తి,
కారియ-కాతియ, కిసమస, కుందు, కుతికలపా
టు-కుతిలపాటు-కుతిల, కుసి, కొందలము, కోల
డము, గంటి.గొడవ, గోడు, జేడి, తొందర-
తొందఱ, తొక్కట-తొక్కటము-త్రొ
క్కట, త్రొక్కటము, తొక్కటపాటు-
త్రొక్కటపాటు, త్రిక్కు, దావంతము,
దుసుకు, దురపిల్లు, దూఁకరి, దొసుకు, నచ్చు,

నలంక-నలంకువ-నలుకువ, నవంత, నెగుల-
నెవులు, నొగులు-నొవులు, నొలి, నొప్పి-
నొవ్వ-నొవ్వు-నోవి-నోవు, పిరుసీంకు-పిర్వీం
కు, పొక్కు, బాద, బాము, బారి, బెడంద,
వంత, వందురు, వగ, వాపోక, వెత, వెతా
రము, వెచంబాటు-వెన్నాటు, వెసనము,
(మి) సంకటపాటు, సణుగు, సలువు, సేగి,
సుర్కు; ౨. మనోవ్యథకు.— అంబరము,
ఆధి, ఆపద, ఉపరాగము, విపత్తు, వ్యథ,
వ్యసనము, సంగరము. (తె):— అంగద, అం
గలారుపు-అంగలార్పు, ఆద, అరటము-అరా
టము, కుళ్ళగింత, జోలి, తుందుడుకు, నించె
లి-నెంజిలి, పిమ్మట, పొక్కడ, బిమ్మటి,
మనికితపాటు, ముచ్చిరితనము, మెరమెర,
వంత (చూ. విపత్తు); ౩. శరీరపీడకు:—
అశ్మంతము, అభీలము, కష్టము. గహనము,
సంకటము, (మి) సంకటపాటు; ౪. సం
కటమునకు:-అవిధి, సంకటము. (అవ్య):
అయొ, అజ్, ఈ, ఏ. (తె. వ):-అనరు,
ఇంటరము-ఇంట్రము, ఇక్కట్టు, ఇక్కము,
ఇక్కుపాటు, ఇజోకు, ఇమ్ముదప్పు, అఱకడ
ము-ఇఱకటము-ఇఱకాటము-ఇరుకటము-
ఇరుకాటము-ఇఱుకు, ఒడుదొడుగు, ఒఱ
కటము-ఒఱకాటము-ఒఱగడము-ఒఱగడ్డ
ము, ఒఱకము, కక్కసము, చిక్కు, జేడ్డ,
తసకలి, తొక్కట-తొక్కటము-త్రొక్క
ట-త్రొక్కటము, నిక్కచ్చి, పోరామి,
మొట్టుపాటు, సంగడము, (మి) సంకటపా
టు; ౫. విరహవ్యథకు.-సంకటము, (తె)
బెంగ, (మి) సంకటపాటు; ౬. కష్టము
నకు.-అంకము, ఆదీనవము, అభీలము, అళి,
ఉపాసనము, కష్టము, కాహళము, క్రిమము,
సంకటము. (తె. వ):—అందెబందెలు, అగ
బాటు, అల్లట, అవళి, ఇడుమ, ఇడుమాడే,

ఇబ్బంది, ఎవ్వ, కక్కసము, కడగండ్లు, కడిఁది, కాఱియ, కొడిమె-కొడిప-గొడిప, గండు, చిక్కు, చోఁకుమ, చోఁద, డెప్పరము, తొగ, పల్లటము, పాటు, పాము, పీనుఁగుపెంట, బడప; ౭. రాగద్వేషాదిప్రియుక్తమగుదుఃఖమునకు.—ఆదీనవము; ౮. బలాత్కారముగా నరకమునందు ద్రొబ్బటవలని బాధకు:-అజావు; ౯.అత్యధికదుఃఖమునకు.—(తె) వంచేకరపాటులు; ౧౦.బాధించేటకు.—హింస, హింసనము. (తె) హోరామి; ౧౧. ఆపదకు:—(చూ, విపత్తు); ౧౨. (విశే) కష్టముగలది:—కష్టము; ౧౩. (విశే) శోకమునొందినది: అయస్తము, ఆర్తము, క్లిశితము, క్లిష్టము, క్లేశితము, ఖిన్నము, దుఃఖితము. (తె). ఒంజిలి_ఒందిలి, చీకాకు. తద్వి.—శోకింపఁదగినది అనుటకు:— చూ, శోచ్యము; ౧౪. దుఃఖార్థకము.— అహహ_అహహో-అహో_అహో, ఖలు, ఏ, హా. (తె): అకటె-అటొ-అటో-అక్టె-అక్టే; ౧౫. వ్యధార్థకము.—హా; ౧౬. పీడార్థకము.—హా; ౧౭. విచారార్థకము.—ఏ; ౧౮. తాపమునకు.—(చూ, సంతాపము.); ౧౯:శోచనము. (చూ, సుక్కు.(1). (2).) (ఇవి అన్నియు కొద్దిభేదము కలవి); ౨౦. 2. స్థాయీభావము: చూ, రసస్థాయీ భావములు; 3: చూ, షడూర్మ్ములు. (చూ, ఊర్మ్ములు.)

శోకించే. సం. అ. క్రి =శోకించే. (పుత్రమరణాది దుఃఖముచేత తపించే): విచారించే, విషాదించే. (తె).— అడలు, అడలుకొను, అలఁగు, ఉమ్మలికించే-ఉమ్మలించే, కనికరించే, కుందు, చోఁకురుపడు, దురపిల్లు, ప్రేముడించే, మచ్చిరు, వగచే, వనరు, వేసరు-వేసారు. తద్వి.—౧. రోదించేటకు:—ఆక్రందించే, (వి)దుఃఖపడు, రోదించే, శోకించే. (తె) అడలు, అఱచే, అవురుమను, ఏడు-ఏడుచే-ఏడ్చు, కనికరించే, కూపెట్టు, కూయు, గీపెట్టు, గుదగుదలాడు, చికిలు, జాకించే, జాలిఅయిడు, వగచే, వాచేఱచే, వాపోవు; ౨:-(చూ, విలపించే); 3. దుఃఖించేటకు.—దుఃఖించే, శోకించే, (తె): అంగలారుచే-అంగలార్చు, అలఁదురు, ఉమ్మరించే-ఉమ్మరించే-ఉమ్మలికించే, (వి) కష్టపడు, కుందు, కుల్లు-క్రుల్లు, క్రుళ్లగించే, గోడాడు, జోలిగొను, జోలిఁబడు, (వి) దుఃఖపడు, దురపిల్లు, పల్లటిల్లు, పొక్కు, బావురుమను, మనికితపడు, మచ్చిరు, వందురు, వగచే, వెనుఁబడు-వెన్బడు, వేసరు-వేసారు, సలించే, సుక్కఁబడు-సుక్కు ౪: చింతించేటకు:—చూ, సుక్కు. 11; (ఇవి అన్నియు కొద్దిభేదము కలవి)

శోచనము. సం.వి.అ.న.వగచేట:చూ,శోకము.1.

శోచనీయము. సం. విశే. శోకింపఁదగినది: శోచ్యము,శోచితవ్యము:(చూ,శోకము.1-౧౩.)

శోచితవ్యము. సం. విశే.—పై.—

శోచిష్కేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జ్వలనుఁడు: చూ, వహ్ని. 1.

శోచిస్సు. సం. వి. స్. న. 1. వెలుఁగు: చూ, వెలుతురు. 1; 2. సూర్యకిరణము: చూ, హాయనము. 2.

శోచ్యము. సం. విశే. శోకింపఁదగినది: చూ, శోచనీయము. తద్వి. శోకింపఁబడినది అనుటకు.—:(చూ, శోకము. 1—౧౩.)

శోణకము. సం. వి. అ. పుం: రూ-శోనకము-శోణము-శ్యోనాకము-స్యోనాకము, అరలువు-అరులువు, ఋక్షము, కట్వంగము, కుటంనటము-కుటన్నటము, శేశటము, జంబుకము, డింటిక, ఉండుకము, దీర్ఘవృంతము, నటము, పత్రోర్ణము, మండూకపర్ణము, మహానింబము.వృకము, శుకనాసము.-

(తె): దుండిగము-దుండిలము- దుందిలము- దుండుకము- దుందుకము, పెద్దమ్రాను, పెనుమ్రాను *.

శోణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎఱుపు: చూ, వర్ణము. 6; 2. ఎఱ్ఱనిగుఱ్ఱము: చూ, హయము; 3. నదవిశేషము: చూ, సముద్రము; తద్వి.—ఒకానొకనది: చూ, నది: 4. నిప్పు: చూ, వహ్ని. 1; 5. దుండిగము*: చూ, రూ-శోణకము; 6. కేళటమను బాణము. శోషము-శోషణము (అనికొండఱు): చూ, మన్మధబాణములు; విణ. 7. ఎఱ్ఱనిది: చూ, వర్ణము. 6; అం. 8: చూ, వర్ణములు (అశ్వశాస్త్రములోనివి.) [చూ, భూమి. 1

శోణమృత్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱమన్ను:

శోణరత్నము సం. వి. అ న. కెంపు: చూ, స్థాలోచ్ఛయము (రత్నములు ౨)

శోణితము. సం. వి. అ. న. 1. నెత్తురు: చూ, రక్తము. 1; అం. 2· చూ, లక్షణాంగములు. ("లత్తుకవలెనున్న ధనియును భోగియునగు. పగడమువలె నునుపుగలిగిన రాజగు. పద్మపత్రి సమమైన బహుకన్యకలు గలిగి సతత దుఃఖియగు. గోమయవర్ణము, శ్యావ, ఉష్ట్ర, మహిషరక్తసమమైన నిర్ధనుఁడగు.); 3 బాణపురమను దేశము: చూ, దేశములు; 4 చూ, ధాతువులు.

శోణిమ. సం. వి. న్. పుం. రూ-శోణిమము. ఎఱుపు: చూ, వర్ణము. 6.

శోణిమము. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

శోధము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-శోధము.

శోధకుఁడు. సం. విణ: కారణికుఁడు, పరీక్షకుఁడు, పరీక్షాళకుఁడు.

శోధఘ్ని. సం వి. ఈ. స్త్రీ: కటిల్లకము-కతిల్లకము-కఠిల్లము, జీవలోధని, పునర్నవ, పూరణము, పూరము, వర్షాభువు, శోథఘ్ని.

(తె).—గలజేర-గలజేరు-గలిజెర-గలిజెరు-గలిజేరు*. తద్వి.—౧: దీర్ఘపత్రిము, విటాలిక, వృశ్చికము.(తె) తెల్లగలిజేరు; ౨: కృష్ణ, నీలపునర్నవ. (తె) నల్లగలిజేరు; 3: కఠిల్ల, యోగ్య, వర్షకేతువు. వికషము. (తె) ఎఱ్ఱగలిజేరు; ర: పావనము (తె) పచ్చగుంటగలిజేరు.*

శోధన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, శోధనము.

శోధనము. సం. వి. అ. న. 1 =సోదన. (రూ-శోధన.) శుద్ధిచేయుట: దానము, ధావనము, పరిశీలనము, పరిశుద్ధి, పరిశోధనము, పరీక్ష, శీలనము, శుద్ధి, శోధన, సమ్మార్జనము (తె). కడుగు-కడ్గు, గాలింపు. తెలుపు, మడుఁగు-మడుపు- మడ్గు-మాఱుఁగు-మాఱుపు. వడిఁగట్టు, వేరుపరుపు, సుద్ది, సోదన. తద్వి —క్షాళనము, ప్రక్షాళనము.(తె) కడుగుట; 2 పరిష్కరించుట: పరిష్కారము, పరిష్కృతి; 3: చూ, వెదకుడు; 4. మలము: చూ, శమలము. 1.

శోధని. సం. వి ఈ. స్త్రీ. చీఁపురుకట్ట: చూ, సమ్మార్జని.

శోధము సం. వి. అ. పుం. వాఁపు. చూ, శోఫ.

శోధరోగి. సం. విణ: చూ, శోఫరోగి.

శోధించు. సం. స. క్రి. 1. (కడుగుటలోనగువానిచే) శుద్ధిచేయు. తద్వి —ప్రక్షాళించుట కు:-(తె) కడుగు - కడ్గు - కడుపు, తొడయు, సుద్దిచేయు, 2. పరిష్కరించు: చూ, సవరించు. 2; 3: చూ, వెదకు; 4 పరిశోధించు, పరిశీలించు: చూ, విమర్శించు. 1; 5: చూ, సోదించు.

శోధితము. సం. విణ. శోధింపఁబడినది: అపవస్కరము, నిర్ణిక్తము, నిశ్శోధ్యము, మృష్టము, సంసృష్టము, సమ్మృష్టము (చూ, శోభితము. 2) తద్వి —క్షాళితము, ప్రక్షాళితము. తద్వి.—౧. కానిది:-ఉపచితము, జ్వలితము,

దీప్తము, నిర్దగ్ధము, పరిజ్వలితము; ౨. ప్రకాశించినది:-పరిజ్వలితము; 3. కాల్పఁబడినది: చూ, ప్లుష్టము.

శోధ్యము. సం. విణ. 1. శోధింపఁదగినది; వా. 2. ఆశ్చర్యమైనది:చూ, వింత. 1. [కము*.

శోనకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-శోణ

శోఫ. సం.వి. ఆ. స్త్రీ. (పుం. అనికొందఱు)= సోఫు-సోబె: రూ-శోఫము, కిలాసము, శోఫము- శోథము, శోషము, శ్వయథువు, సిధ్మ-సిధ్మము. (తె) ఉలుపడ-ఉల్పడ, ఊఁద-ఊఁదు, కులుపు, జోబ, బొల్లి, వాఁపు, సిబ్బియము-సిబ్బెము, సోఫు-సోబ-సోబు, సోబియ-సోబె. (రోగము. 1)

శోఫము. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

శోఫఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ:చూ, శోథఘ్ని*.

శోఫరోగి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్) సోబెరోగము గలవాఁడు: చూ, వ్యాధితుఁడు.

శోభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వస్త్రభూషణాది పరియుక్తమైనకాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 2. కాంతి: చూ, వెలుతురు 1; 3 ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ; 4. మిక్కిలిశోభ: చూ, సుషమ. 1.

శోభకృత్తు. అం: చూ, సంవత్సరములు.

శోభనము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, యోగములు; వా. 2.=సోబనము. గర్భాధానము, చూ, సంయోగము; 3.=సోబాన. పెండ్లిపాట; విణ. 4. సుందరము: చూ, హృద్యము.

శోభనములు. అం: ముక్కుమెత్తించుట, వీధులయందు నీళ్ళుజల్లించుట, పూవులనిండించుట, గోడలయందుఁ జిత్రములు వ్రాయించుట, మకరతోరణములు గట్టించుట, ఆట, పాట, వాద్యము. (8)

శోభాంజనము. సం. వి. అ పుం:చూ, శిగ్రువు*.

శోభించు. సం. అ. క్రి. రూ-శోభిల్లు. ప్రకాశించు: చూ, హావణిల్లు.

శోభిల్లు. సం. అ. క్రి. —పై.—

శోభితము. సం. విణ. ప్రకాశమొందినది: జ్వలితము, పరిజ్వలితము, భ్రాజితము, విస్ఫారితము. తద్వి.— ౧. మండినది అనుటకు.—జ్వలితము, పరిజ్వలితము; ౨. ప్రకాశించునది అనుటకు.-ఉల్బణము, తరళము, భాసురము, రోచనము, విలసితము, శుభ్రము; (చూ, వెలుతురు. 1); 3. ప్రకటింపఁబడినది అనుటకు.-ఆవిష్కృతము, స్ఫుటితము: (చూ, వ్యంజితము.); ౪. ప్రకాశించుచున్నది అనుటకు.—ద్యోతమానము, భాసమానము; ౫. మిక్కిలిప్రకాశమొందినది అనుటకు.-ఉదర్చి, విరాజమానము, విస్ఫూర్జితము, సుషమ; ౬. గరగరికైనదిఅనుటకు.-వీధ్రము: (చూ, శోధితము); ౭. ప్రకాశముగలదిఅనుటకు.—(తె) పిసాళి.

శోషణము. సం. వి. అ. న. 1. శోషిల్లుట: ఆస్కందనము, శోషము. (తె) ఇంకుట, ఇంకుడు; పుం. 2.ఒకానొకమన్మథబాణము: చూ, శోణము. 6.

శోషము. సం. వి. అ. పుం. 1. శోఫరోగము: చూ, శోఫ; 2. క్షయరోగము: చూ, హాసువు. 4 (రోగము. 1-౧౦); 3: చూ, శోషణము. 1; అం. 4:చూ, శోణము.6; 5: చూ, అస్త్రములు.

శోషించు. సం. అ. క్రి. రూ-శోషిల్లు. 1.చిక్కు: చూ, సొటసొటవోవు; 2. ఎండు: చూ, సొటసొటవోవు.

శోషిల్లు. సం. అ. క్రి.—పై.—

శౌ

శౌంఠ్యము. సం. వి. అ. న. కుంఠత్వము,మూఢత్వము: (తె) సొడ్డు.

శౌండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, పిప్పలి. 1.*. తద్వి.—౧. గజపిప్పలికి.-భవ్య: ౨. నీరుపిప్పలికి:-అనంత, విశల్య: చూ, పిప్పలి. 1-3; 3. పిప్పలివేరునకు.-శిరము, సిరము. (చూ, పిప్పలి. 1.)

శౌండికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కల్లుఅమ్మువాఁడు: చూ, సురాజీవి; 2: చూ, సమర్థుఁడు.

శౌండుఁడు. సం. విశ. సుమాళి, లొట్టిముచ్చు, తాగుఁబోతు, పాయి, కల్లుత్రాగుటలోనగు వానిచే మత్తిల్లినవాఁడు: చూ, సోమరి.

శౌకము సం.వి.అ.న.-చిలుకలగుంపు: చూ, శుకము.

శౌక్తికేయము. సం. వి. అ. న. ముత్యము: చూ, మూలోచ్చయము (రత్నములు. ౧.)

శౌక్లికేయము. సం. వి. అ. పుం. విషభేదము: చూ, సంగరము. 6. [2. శుక్లకర్మము.

శౌక్ల్యము. సం. వి. అ. న. 1. శుక్లభావము;

శౌచము. సం. వి. అ. న. 1. నైర్మల్యము: చూ, సమీచీనము. 2; అం. 2: చూ, సాత్త్వికగుణములు; 3: చూ, యోగయమాంగములు.

శౌచములు. అం: బాహ్యము, అంతరము (2).

శౌద్ధోదని. సం. వి. ఇ. పుం. శాక్యబుద్ధదేవుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

శౌనకీయము. అం: చూ, కల్పసూత్రములు.

శౌరసేని. అం: చూ, ప్రాకృతభాషాభేదములు. (చూ, భాషలు)

శౌరి. సం. వి. ఇ. పుం. కృష్ణుఁడు: చూ, విష్ణువు.1.

శౌర్యము. సం. వి. అ. న. 1. శూరత్వము: చండిమ, ఝు, పరాక్రమము, విక్రమము, వీర్యము. (తె): అగ్గలిక-అగ్గలికము, అలుము, ఇలుపడి-ఇల్వడి, ఉక్కు, ఏడ్తెఱ, కడిఁది, కడిమి-కడ్మి, కడుఁదు, కలుకు, గట్టి, గురుసు, గోవారి, చేటుకు, డాక, దండ, తెతి, పూఁపు, పెంపు, పొసుపు, పోటు, బంటుతనము, బింకము-బింకెము, బిగువు, బీరము, మగఁటిమి, మగతనము, మగపాటి-మగపాడి, మూతి, మొక్కలము-మొగ్గలము, వడి, వడిగలతనము, వడితనము, వాఁడి-వాఁడిమి, వాని, విడి, వీఁక-వీఁకు, సోను-సోనము; 2: నేర్పు, ప్రౌఢిమము: చూ, సామర్థ్యము. 1.

శౌర్యవంతుఁడు. సం. విశ. దండి: చూ, సమర్థుఁడు.

శౌల్కికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శుల్కాధ్యక్షుఁడు: చూ, సుంకరి. [చూ, స్వర్ణకారుఁడు.

శౌల్బికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాగిపనివాఁడు:

శౌష్కలము. సం. వి. అ. పుం. ఎండిన మాంసముయొక్క వెల: చూ, వెల. 1.

శౌష్కలుఁడు. సం. విశ. రూ-శాష్కలుఁడు. ఎండినమాంసము తినువాఁడు: చూ, శాష్కులికుఁడు.

శ్చ్యో

శ్చ్యోతము. సం. వి. అ. పుం. జలధార, కాలువ (అనికొందఱు): చూ, స్రవము.

శ్మ

శ్మశాన కుసుమన్యాయము. అం. ఒకానొక న్యాయము.

శ్మశానము. సం.వి. అ.న.—మసనము: అంకశయ్య, అంతశయ్య (అంతశ్శయ్య), కటము, చితి, దిబ్బ, చైత్యము, పితృవనము, ప్రేతవనము, రుద్రభూమి. (తె) ఒలికి, ఒలికికాఁడు, ఒలుకులమిట్ట, కాడు, మసనము, వలికి, వల్లకాడు. తద్వి.—— శ్మశానమతి, చిత-చితి-చిత్య-చిత్యము, చైత్యము. (తె) సాద, సార.

శ్మశానవైరాగ్యము. అం ఒకానొక వైరాగ్యము: చూ, వైరాగ్యములు.

శ్మశ్రువు. సం. వి. ఉ. న. 1:=మీసము. మీస- (సం) వ్యంజనము. (మూతిపై వెండ్రుకలు): చూ, వెండ్రుక; తద్వి.-౧. పెరిగినమీసము గడ్డములకు.-కూర్చము; ౨. గడ్డమును మీసమును.-గడ్డము; 3. గడ్డమునకు.-(తె) గడ్డము, గడ్డువ: చూ, చంబుకము; ౪: (తె) బావురు గడ్డము; ౫: (తె) పిల్లగడ్డము; ౬: (తె) మేకగడ్డము; అం. 2: చూ, లక్షణాంగములు. (మీసలు.-కొనలుగలిగి మృదువులై సూక్ష్మములైనదుఃఖి. కపిలవర్ణమైనశూరుఁడగు. తుమ్మెదలవలె నీలములై దీర్ఘములైనరాజగు. ముందు మీసమువచ్చినపిమ్మట గడ్డము వచ్చిన దీర్ఘాయువగు. వ్యత్యయమైన అల్పాయువగు.)

శ్యా

శ్యామ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=చౌన-చేమ. యౌవనమధ్యస్థురాలు: చూ, స్త్రీ. (చూ, యౌవనభేదములు); 2. యమున: చూ, పవిత్రనది (నది. (8).); 3. నల్లపిచ్చుక: చూ, కలవింకి (పిచ్చుక); 4. రేయి: చూ, శర్వరి. 1 (రాత్రి. 1.); 5. నల్లతెగడ*: చూ, సర్వానుభూతి; 6. నీలి*: చూ, శ్రీఫలి. 2; 7. పేంకణము*: చూ, సన్నకదుర్వు; 8. బావంచి*: చూ, సోమరాజి; 9. మామెన*: చూ, శారిబ. [రూ-శ్యామాకము.

శ్యామకము. సం. వి. అ. పుం.=చేమలు: చూ,

శ్యామము. సం. వి. అ. న. 1. ఇందుప్పు: చూ, లవణము. 1; 2. అరోణాసామము, ఉపణము-ఊషణము, కఫవిరోధి, కృష్ణము, కేవలద్రవ్యము, కోలకము, ధార్మపత్తనము, మరీచ్యము, మూషణము, వరిష్టము. (తె) మిరియము - మిరెము - మిర్యము: చూ, వెల్లజము. తద్వి. ౧: వేశ్యాకన్య. (తె) పిల్లిమిరియము; ౨: (తె) చేలువమిరియము, తోఁకమిరియము; 3: శ్వేతమరిచము. (తె) తెల్లమిరియము; ౪. మిర్యాలచెట్టునకు.—ఉపణము-ఊషణము, వల్లిజము: (చూ, వెల్లజము); పుం 3. ఆకుపసుపు: చూ, హరితము. 1 (వర్ణము 6-౭); 4. నలుపు: చూ, వర్ణము. 6; 5. మబ్బు: చూ, మేఘము. 1; 6. కోయిల: చూ, సాఁకుడుపులుఁగు; 7. అజగ, ఆవేగి, బుత్తిగంధ, కోతరపుష్పి, క్షుతవిధ్వంసి, గుంజకము, ఛగల, ఛగలాండి, ఛాగలాంత్రిక, జాంగము, వృద్ధదారకము-వృద్ధదారుకము-వృద్ధదారువు-వృద్ధవారకము. (తె) బొద్ది, బొద్దికూర*; 8. ప్రయాగయందలిమఱ్ఱి*: చూ, స్కంధజము; 9. మామెన*: చూ, శారిబ; విణ. 10. ఆకుపచ్చనిది: చూ, హారితము. 1(వర్ణము.6-౭); 11. నల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6.

శ్యామలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లతెగడ*: చూ, సర్వానుభూతి.

శ్యామలము. సం. వి. అ. పుం. న. 1 =చేమన. నలుపు: చూ, వర్ణము. 6; 2. అశ్వత్థము, అమలము, కపీతనము, కుంజరాశనము, కుంభజము, కృష్ణావాసము, కేశవాలయము, కేశవావాసము, క్షీరద్రుమము, గజభక్షకము, గజాశనము, గుహ్యపుష్పము, చలదళము, చలపత్రము, చైత్యద్రువు, చైత్యము, చైత్యవృక్షము, చైత్రపాదము, దీర్ఘాయువు, నారాయణము, పవిత్రకము, పిప్పలము, ప్లక్షము, బోధి, బోధిద్రుమము, మంగళ్యము, రోహి, వనస్థ, వహ్నిగర్భకము, వృక్షాదనము, శ్రీవృక్షము, (తె) కండ్లరావి, రాగి-రావి*. తద్వి.—౧. కండ్లరావికి.-అశ్వత్థిక-(అశ్వద్థిక), అశ్వత్థసన్నిభ, కంబూష, నేత్రాశ్వత్థము. (తె

కండ్లరావి; ౨. గంగరావికి.-క్రిముకము, తూదము, తూలము, పూగము, బ్రహ్మచారి, బ్రహ్మణ్యము, బ్రహ్మదారువు, యూపము. (తె) గంగరావి*; వి॥. ౩. నల్లనిది: చూ వర్ణము. ౬. [శిరీషము.

శ్యామవర్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దిరిసెన*: చూ,

శ్యామలాంబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=సోమాలమ్మ శ్యామలాదేవి: చూ, మహాలక్ష్మి. ౩.

శ్యామలాదేవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సోమాలమ్మ 1 — పై —; అం. 2: చూ, దిక్పాలభార్యలు

శ్యామసారము. సం వి. అ. పుం: చూ, వెలిచండ్రి.*. [చూ, రాహువు. 1.

శ్యామాంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుధుఁడు.

శ్యామాకము. సం వి. అ. పుం.=చామలు. రూ- శ్యామకము: చూ, ధాన్యము. ౨౦.

శ్యామిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: అంధకారము, అంధము, ఆంధిక, అకల్పకము, కజ్జలము, కాలిక, ఖలుష్కి-, తమము, తమి, తమిస్రము-తామిస్రము, తమసము, తామసి, తిమిరము, ధ్వాంతము, పాణింధమము, మేచకము, వృత్రము. (తె): ఇరులు-ఇర్లు, కప్పు, గుయ్యారము, చీఁకటి, చీఁకు-చీకు, చీకువాలు, మబ్బు, మయిల-మైల. తద్వి.—౧: అంధతమసము(అంధాతమసము), గాఢాంధకారము, తమస్రి, శార్వరము, సంతమసము. (తె): కటికచీఁకటి, గబ్బుచీఁకటి, చిమ్మచీఁకటి, పెంజీఁకటి, పొడిచీఁకటి, మసక-మసకన, మునిచీఁకటి, ముతచీఁకటి-ముతిముతిచీఁకటి; ౨: తగ్గినచీఁకటికి:— అవతమసము. (తె) కప్పిరి, పొడిచీఁకటి, మసమసన; ౩: (తె) కనుచీఁకటి; 2. కందు: చూ, వర్ణము. ౬.

శ్యాలకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. భార్యతోడఁ బుట్టినవాఁడు: రూ-శ్యాలుఁడు- స్యాలకుఁడు-స్యాలుఁడు, కుంభిలుఁడు; అం. 2: చూ, గయాపిండ దానార్హులు.

శ్యాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భార్యతోడఁబుట్టినది: రూ-శ్యాలిక.

శ్యాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శ్యాలకుఁడు.

శ్యావము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోఁతివన్నె: చూ, వర్ణము. ౬; విశే. 2. కోఁతివన్నెగలది: చూ, వర్ణము. ౬.

శ్యే

శ్యేతము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెలుపు: చూ, హరితము. 1 (వర్ణము. ౬-౫.); విశే. 2. తెల్లనిది: చూ, హరితము. 1 (వర్ణము. ౬-౫.)

శ్యేనము. సం. వి. అ. పుం: కపోతారి, క్రూరము, గ్రాహకము, ఘాతి, పత్రి, మృగేంద్రచటకము, శశాదనము. (తె) డేగ. తద్వి.— ౧: క్షితిజము. (తె) వేసడ-వేపడము-వేస్త్రము; ౨: వారణము. (తె) వయిల-వైల; ౩: (తె) సారణము, సాలువము-సాళువ-సాళ్వము; ౪: (తె) అడుజో-అణుజో, కడుజో-కణుజో: ౫: (తె) ఈలగ్రద్ద; ౬: (తె) ఓరణము; ౭: (తె) కంచె మించె; ౮: (తె) కపసరము-కణసెరము-కనిసెరము; ౯: (తె) కురుజో; ౧౦: (తె) గిడ్డు-గిద్దు; ౧౧: (తె) చేంచేడము- చెంచేడము- చెంచెడము; ౧౨: (తె) చోఁపగద్ద: ౧౩: (తె) జెలకట్టియ-జెలకట్టె, జెలాకంటె-సెలకట్టియ-సెలకట్టె; ౧౪: (తె) జోలి-జోలియ- జోలె; ౧౫: (తె) జోవడము; ౧౬: (తె) తళుకు; ౧౭: (తె) తోఁచిగాఁడు, తోనికాఁడు; ౧౮: (తె) నేలాఁపు: ౧౯: (తె) బయిరి-బైరి; ౨౦: (తె) బాఁజో; ౨౧: (తె) బెళఁ

క-వెలుగు; అం: (తె) లగడు-లగుడు. (చూ, పక్షి); 2. తెలుపు: చూ, వర్ణము.6; అం. 3: చూ, వ్యూహములు; 4: చూ, సంచారివర్ణ గతాలంకారములు.

శ్యేని. అం: చూ, వృత్తము. 1 ("ర-జ-ర-వ గణములు. 7 యతి. 11 ఛందస్సు.")

శ్యో

శ్యోనాకము. సం. వి. అ. పుం-దుండిగము*: చూ, రూ-శోణకము.

శ్ర

శ్రంధుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు.1.

శ్రథనము. సం. వి. అ. న. 1. కట్టు: చూ, బంధము. 1; 2. కూరుపు: చూ, సంధానము. 1; 3. విడుపు: చూ, విమోచనము.

శ్రద్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=జేడ్డు: దీక్ష. (తె) అక్కఱ; 2. ఆసక్తి: చూ, వాలి (వాంఛ); 3.=నడ్డ: చూ, నూటి. 1 (లక్ష్యము. 1.); అం. 4: చూ, శమాదులు.

శ్రద్ధధానుఁడు. సం. విశ. శ్రద్ధగలవాఁడు: ఆస్తికుఁడు, శ్రద్ధదాళుఁడు-శ్రద్ధదాళువు-శ్రద్ధాళుఁడు-శ్రద్ధాళువు, శ్రద్ధావంతుఁడు. (తె) అక్కఱగండఁడు, ఓపికగలవాఁడు, పాటుమానిసి-పాట్లమారి.

శ్రద్ధదాళుఁడు. సం. విశ.—పై.—

శ్రద్ధదాళువు. సం. విశ.—పై.—

శ్రద్ధావంతుఁడు. సం, విశ.—పై.—

శ్రద్ధాళుఁడు. సం. విశ.—పై.—

శ్రద్ధాళువు. సం. విశ. 1.—పై.—; ఈ. స్త్రీ. 2. వేవిళ్లుగల ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ. (గర్భిణి.); విశ. 3. శ్రద్ధగలది.

శ్రద్ధావతి. అం: చూ, దిక్పాలపట్టణము.

శ్రమణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక యతి: చూ, సన్యాసి; విశ. 2. నింద్యజీవనముగలవాఁడు. [శ్రమపెట్టు.

శ్రమపడు. మి. అ. క్రి. ఆయాసపడు: చూ,

శ్రమపఱచు. మి. స. క్రి: చూ, శ్రమపెట్టు.

శ్రమపెట్టు. మి.స.క్రి: ఆయాసపెట్టు, ప్రయాసపెట్టు, శ్రమపఱచు. (తె): అలఁగఁజేయు, అలఁచు, అలసటపెట్టు, అల్లటపెట్టు. ఏడాటలాడించు, తాఁకించు. తద్వి.—శ్రమపడు అనుటకు.—(చూ, బాధపడు.): అలయు, అలసటపడు, అలుగులపడు, ఓలాకుపడు, గాసిలు-గాసిల్లు, చీకాకుపడు, నలఁగు, పడు, పాటుపడు, ప్రేముడించు, బడలు, బడలుపడు, లంపటపడు, లోలాయపడు, వేసరు-వేసారు, సరమగొను, సేదగొను, (మి) ఆతురపడు, ఆయాసపడు, ప్రయాసపడు, శ్రమపడు.

శ్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1: ఆదీనవము, ఆయాసము, ఆస్రవము, కాశి, క్లమము, తాంతి, ప్రయాసము, వ్యాయామము. (తె): అతలకుతలము-అతలాకుతలము, అలఁత, అలకువ, అలజడి-అల్జడి, అలపు-అలవు, అలయిక, అలసట, (మి) ఆయాసపాటు, ఇజోకు, ఇసుము, ఓలాకు, కాకు, కుసిగుంపులు, గాసి, చిరాకు, చీకాకు, చెకుర్పు-చెమర్పు, జేంజోటము, తపతప, డప్పి-డప్పి-డప్పిక, తంట-తంటా, తహతహ, నలఁక-నలఁకువ-నలఁగుడు, నిక్కచ్చి, నొగులు-నొవులు, నొగులు-నొవ్వులు, నొప్పి, నొవ్వి-నొవ్వు-నోవి-నోవు, పాటు, బడలిక, బవవసము, బాదరబంది, లంపట, లాయిలాసా,

వడ, వేసట, సరమ, సేద, సోమ. తద్వి.— ౧. దుఃఖరూపమైన విచారమునకు.— సెగులు-సెవులు; ౨ మిక్కిలి అలపు: పరిశ్రమము. (తె) అలవు, ఉటారము, హొంత; ౩: చూ, వేదన; 2. అలవాటు: చూ, స్వభావము; 3:=సాము, గడసాదన, గరిడి-గరిడీ. (సం) వ్యాయామము; 4.=చెమట: చూ, స్వేదము; 5.=సరమ. కష్టము: చూ, శోకము; 6.=సొమ్మ. మూర్ఛ: చూ, సొమ్మ; అం. 7: చూ, సంచారీభావములు. ("అమ్మగనింజూచిన యమ్మగువకునొడలెల్ల నాయాసకలితంబై చంద్రుంజూచిన చంద్రకాంతపుబొమ్మవలె స్వేదబిందు సంపూరితంబయ్యె.")

శ్రయణము. సం వి. అ. న: చూ, శ్రాయసు.1

శ్రవణము. సం. వి. అ. న. 1.=చెవి: చూ, శ్రోత్రము; 2: ఆకర్ణనము, శ్రుతి. (తె) వింట-వినికి-విన్కి-వినుకలి-విన్కలి- వినికిడి. తద్వి.—౧. అనుశ్రుతి, ఉపశ్రుతి, చిత్రోక్తి, పుష్పశకటి; ౨: శ్రావణము; 3: కొద్దిగావినుట, సవసవ; అం. పుం, ఆ. స్త్రీ. 3. తూపురిక్క: చూ, రిక్క; 4: చూ, అధమక్షేత్రములు; 5: చూ, భక్తిరసములు.

శ్రవణరంధ్రములు. అం: చూ, రంధ్రములు.

శ్రవణీయము. సం. విశ. వినఁదగినది: శ్రవ్యము-శ్రావ్యము, శ్రోతవ్యము, సంశ్రవణీయము (అనికొందఱు). [శ్రోత్రము.

శ్రవము. సం. వి. అ. పుం, స. న. చెవి: చూ,

శ్రవిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధనిష్ఠ: చూ, రిక్క.

శ్రవిష్ఠాజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుధుఁడు: చూ, రాహువు. 2.

శ్రవ్యము. సం. విశ. 1. వినఁదగినది: చూ, శ్రవణీయము; అం. 2. (ఇది ప్రబంధాదికము): చూ, కావ్యము. 4.

శ్రా

శ్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=సేద: అపరతి, ఆగతి, ఉపరతి, ఉపరమము- ఉపరామము, పరిశ్రాంతి, విశ్రమము-విశ్రామము. (తె): ఉడుకువ-ఉడుక్కువ, ఊరట-ఊఱట. (చూ, విరామము. 1.)

శ్రాంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యతి: చూ, సన్యాసి; విశ. 2. శాంతిఁబొందినవాఁడు; 3. అలసినవాఁడు: మిసిమంతుఁడు.

శ్రాణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కాఁపుడుగంజి: చూ, సాదము (1); విశ. 2. కాచఁబడినది: ఇద్ధము, ఉత్తప్తము, తప్తము, ప్రతప్తము, శృతము. (తె) ఉదిరి; 3. పక్వమైనది: చూ, సంస్కృతము. 5.

శ్రాద్ధకర్మము. అం: చూ, శవపరిహితములు.

శ్రాద్ధదేవుఁడు. సం.వి. అ.పుం: చూ, యముఁడు.

శ్రాద్ధము. సం.వి. అ. న. 1. కాలపాత్రనియమముల చేతఁజేసెడు శ్రాద్ధబోధిత పితృకర్మము. (అంత్యకర్మాదులు.) తద్విశేషములు.— ౧. మొదటివత్సరమున చేచ్చినవారింగూర్చి ప్రతిమాసమునను జేయు శ్రాద్ధకర్మము: అన్వాహార్యము, మాసికము; ౨. చేచ్చినవారింగూర్చి సంవత్సరాంతమునఁ జేయు శ్రాద్ధకర్మము: సంవత్సరికము-సాంవత్సరికము. (తె) ఏఁడుడి; ౩. చేచ్చినవారింగూర్చి ప్రతివత్సరమునను జేయు శ్రాద్ధకర్మము: ఆబ్దికము, ఆర్యకము, తద్దినము, తిథి, దివసము, ప్రత్యాబ్దికము, వైదికము, సాంవత్సరికము- సంవత్సరీకము. (తె) ఏఁడుడి; ౪: చూ, సపిండీకరణము; ౫: చూ, షాణ్మాసికము; ౬: చూ, షోడశము. 2. (ఇందుల విశేషములు.—ఆగ్నేయము, సాత్యము, సంప్రేషణము, మాసికము)

(చూ, కర్మములు.) (చూ, సాంవత్సరికము); విశే. 2. శ్రద్ధతోఁగూడినది.

శ్రాద్ధములయందు మాంసపరిగ్రహము. అం: చూ, కలియుగవర్జ్యములు.

శ్రామము. సం. వి. అ. పుం: చూ, మాసము. 1.

శ్రాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. శ్రయణము. ఆశ్రయించుట: చూ, సన్నిధానము. 2; విశే. 2. శ్రీసంబంధమైనది.

శ్రావటికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గొడుగుపట్టెడువాఁడు: ఛాయాకరుఁడు.

శ్రావణము. సం. వి. అ. న. 1. వినిపించుట: చూ, శ్రవణము. 1; అం. పుం. 2. శ్రావణమాసము: చూ, మాసములు.

శ్రావణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. బోడతరము*: చూ, హాపుష; 2. శ్రవణానక్షత్రముతోఁ గూడిన శ్రావణపౌర్ణమి.

శ్రావణిక. అం. శ్రావణమాసము: చూ, సంవత్సరము (మాసములు.)

శ్రావ్యము. సం. విశే. 1. వినఁదగినది: చూ, శ్రవణీయము; అం. 2: అనూచ్యము దృశ్యము శ్రావ్యము అని ద్వివిధము. అందు శ్రావ్యమొకటి. ("చూడఁదగినది దృశ్యము; శ్రావ్యము సర్వశ్రావ్యము నియతశ్రావ్యమునయ్యె సర్వశ్రావ్యము (ప్రకాశము) నియతశ్రావ్యము (స్వగతము) కొందఱు దరినున్నవారికి వినఁబడుట యనియు నందురు.")

శ్రి

శ్రితుఁడు. సం. విశే. 1. ఆశ్రితుఁడు; 2: చూ, సేవితుఁడు.

శ్రీ

శ్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=సిరి-సీ-తిరు. శ్రీదేవి: చూ, లక్ష్మి. 1; 2.=సిరి-సీ-తిరు. సంపద: చూ, సంపత్తి. 1; 3.=సిరి. ఐశ్వర్యము: చూ, సంపత్తు. 1; 4: చూ, త్రివర్గము. 1 (ధర్మార్థకామములు); 5. వృద్ధి: చూ, హెచ్చు. 2; 6. శోభ: చూ, వెలుతురు. 1; 7. అలంకరణము: చూ, భూషణము. 2; 8. కీర్తి: చూ, సమాఖ్య. 1; 9. బుద్ధి: చూ, వ్యాల్లేఖము. 2; 10: చూ, సరస్వతి; 11. విషము: చూ, సంగరము. 6; 12. ఉపకరణము: చూ, సాధనము. 2; 13. మారేడు*: చూ, శ్రీపర్ణము; పుం. 14. శ్రీయను రాగము: చూ, స్వరము. 2; స్త్రీ. 15. బౌద్ధదేవి: చూ, భార్య. 1—౭౧.

శ్రీకంఠి. అం: చూ, వేసరషాడవజరిభాషలు.

శ్రీకంఠిక. అం: చూ, భిన్నషడ్జకజభాషలు.

శ్రీకంఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

శ్రీకరుఁడు. సం. విశే. 1. సంపత్కారుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు; 2. శ్రీరాగము పాడువాఁడు; 3: చూ, విష్ణువు. 1.

శ్రీకారరేఖాప్రోధి. అం: చూ, చిత్రవర్ణములు.

శ్రీకార్యము. సం. వి. అ. న. గుడిపారుపత్తెము (చూ, రపము. 1.) [మ. 2.

శ్రీకాళహస్తీశుఁడు. సం. విశే: చూ, కలింగుఁ

శ్రీకీర్తి. అం: చూ, జన్యతాళములు.

శ్రీకృష్ణాయనమః. అం. (కృష్ణః=కర్షతి=ఆత్మసాత్కరోతి, ఆనన్దత్వేన భక్తానాంమనః పరిణమయతి) భక్తులయొక్క మనస్సును ఆనందమయముగాఁ జేయు వస్తుప్రకోటికి నమస్కారము: చూ, ఓమ్.

శ్రీఖండము. సం. వి. అ. పుం.=సిరిగంధము. శ్రీగంధము: చూ, వాసన. 1.

శ్రీగంధము. సం. వి. అ. పుం.=సిరిగందము. 1: చూ, శ్రీఖండము; అం. 2: చూ, గంధములు.

శ్రీగర్భుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు 1

శ్రీఘట్టము. సం. వి. అ. పుం.=సిరిగట్టు: చూ, శ్రీశైలము. [చూ, స్తన్యము

శ్రీఘనము. సం. వి. అ. న. మీఁగడపెరుఁగు:

శ్రీఘనుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

శ్రీచూర్ణము. సం. వి. అ. న: చూ, తిరుచూర్ణము.

శ్రీతాళము. సం. వి. అ. పుం ఒకరకము తాడి* కుంతాళము-కుంతాళి, గుడపాకి, గూఢపాకి, తృణపుష్పిక, బృహస్కంధము, మహాతాళి, మృదుఫలము, శరాఫల, శిలాఫల, హింతాళి. (తె) కోఁగాడు. తద్వి.— ౧. తాడికి:—అక్షము, కరపత్రిపంతము, కాలము, కుశికము, తరురాజము, తాళ-తాళము-తాళి, పత్రిల, లాంగలము, లేఖ్యపత్రికము, వరాంగన. (తె) తాటి, తాడి-తాడు-తాఁడు; ౨. పెద్దతాడికి.— (మి) రామతాడు; 3: (తె): మునుఁగుబోండ*; ౪. తాటిపండునకు:—చోచము. ౫. ఈఁదాడికి: చూ, హింతాలము.

శ్రీదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (సంపదనిచ్చేవాఁడు.) 1: అర్థపుఁడు, అర్భకుఁడు, అసిధరుఁడు, ఇచ్ఛావసుఁడు, ఏకకుండలుఁడు, ఏకపింగళుఁడు-ఏకపింగుఁడు, ఏలబిలుఁడు-ఐలబిలుఁడు, ఓ. కిన్నరేశుఁడు-కిన్నరేశ్వరుఁడు, కుండలి, కుతనువు, కుబేరుఁడు, కుహువు, కైలాసనాథుఁడు, కైలాసౌకసుఁడు, గుహ్యకేశ్వరుఁడు, చకోత్రిఘుఁడు, జాతిదైత్యుఁడు, త్రిశిరుఁడు, త్ర్యంబకసఖుఁడు, ధనకేలుఁడు, ధనదుఁడు, ధనాధిపుఁడు, నరవాహనుఁడు, నిధినాథుఁడు, నృపతి, పిశాచకి, పుణ్యజనేశ్వరుఁడు, పౌలస్త్యుఁడు, మనురాట్టు, మనుష్యధర్ముఁడు, యక్షరాట్టు, యక్షుఁడు, రత్నగర్భుఁడు, రాజరాజు, వసువు, వైశ్రవణుఁడు, శ్రీమంతుఁడు, శ్రేష్ఠుఁడు, శ్వేతోదరుఁడు, సత్యసంగరుఁడు, సరస్వంతుఁడు. సోముఁడు, హర్యక్షుఁడు. (తె): కాయకంటి (కాయకన్నొటి), గిబ్బరాతుపకుఁడు, గుడ్డికన్నాదుసా, గొల్ల, చోగకాఁడు, జెక్కినీఁడు, జెక్కులతోఁడు, తత్తడినెక్కుదంట, పయిఁడితోఁడు-పైఁడితోఁడు-పసిఁడితోఁడు, బాబాకాతు, మానిసికాతు, ముక్కంటిచెలి, రాజేరాజు-రారాజు-రాతోఁడు, రొక్కపుదొర, రొక్కముతోఁడు, లిక్కిదొర, లిబ్బులకొంటి, వడజెక్కలిక, వాసిఁడు; 2: చూ, సంపన్నుఁడు; అం. 3: చూ, దిగధిపతులు. [సర్పము.

శ్రీధరము. సం. వి. అ. పుం.=సీదరము: చూ,

శ్రీధరాయనమః అం. (శ్రీధరః=శ్రియంధరతి) కీర్తిపహించిన వస్తువుకొఅను నమస్కారము: చూ, ఓమ్.

శ్రీధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విష్ణువు. 1: 2 బుద్ధదేవుఁడు: చూ, సన్యాసి (బుద్ధుఁడు. 1)

శ్రీనందనము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

శ్రీనివాసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విష్ణువు 1; 2: వెంకటేశ్వరుఁడు. (తె) తిమ్మప్ప, తిమ్మప్పఁడు.

శ్రీపతి. సం. వి. ఇ. పుం 1: చూ, విష్ణువు. 1; 2: చూ, రాజు. 1. [హాజ్జీ.

శ్రీపదము. సం. వి. అ. పుం. బోదకాలు: చూ,

శ్రీపర్ణము. సం. వి. అ. న. 1: అగ్నిమంథము, అరణి, కటుశృంగాలము, కణిక-గణిక, కాంచనపుష్పి, గంధకుసుమ, గంధపత్ర-గంధపత్రిక, గంధఫేని, గంధపుష్పి, గంధశాక

ము, గంధాఢ్య, గణికారిక, గౌరసువర్ణము-గౌరసౌవర్ణము, జయ, పావకము. (తె): కూరనెల్లి, నెల్లి, తక్కడ-తెక్కడ. తద్వి.—౧: అగ్నికము, అరణి, తపనము. (తె): చిఱునెల్లి, పిన్ననెల్లి; ౨: వనాగ్నిమంథము. (తె): అడవినెల్లి.*; 2. తామర*: చూ, సహస్రపత్రము; పుం. 3. మారేడు*: చూ, శ్రీఫలము.

శ్రీపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గుమ్ముడు*: చూ, సర్వతోభద్ర; 2. టేఁకు*: చూ, సర్వతోభద్ర; 3. పాఁపరబుడమ*: చూ, సర్వతోభద్ర.

శ్రీపర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.—

శ్రీపాంచరాత్రబ్రాహ్మణులు. అం. వీరు ద్రావిడులలో నొక తెగవారు. ఏకాయన యజుశ్శాఖాప్రవర్తకులు. కాత్యాయన సూత్రానుష్ఠాతలు. వైదికులు. భగవచ్ఛాస్త్రోక్తపంచసంస్కార దీక్షాపరులు. ఆత్మార్థపరార్థయజనముల నారాయణునితప్ప యితరదైవముల నారాధింపని ఏకాంతవైష్ణవులు. వీరుదక్షిణదేశమందు విస్తారముగను క్వచిత్క్వచిదాంధ్రదేశమునను క్వచిత్ కన్నడదేశమునను గనుపించుచున్నారు: చూ, ద్రావిడులు.

శ్రీపుత్రము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

శ్రీపుత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సిరిచూలి: చూ, మన్మథుఁడు.

శ్రీఫలము. సం. వి. అ. పుం: కంటకము, కర్కటాహ్వము, కర్కటకము, గంధపత్రము, గంధఫలము, గోహరీతకి, గోహితము, బిల్వము, మంగళ్యము, మాలూరము, పత్రపాకి, శాండిల్యము, శ్రీపర్ణము, శ్రీవృక్షము, శైలూషము, (తె): బిలుపము, మారెడు-మారేడు*. తద్వి —౧. గంధగర్భము. (తె) కొండమారేడు*; ౨. మారేడుపండునకు.—బిల్వము. (తె) బిలువము.

శ్రీఫలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: అనంత, అమలకికము, అమృత, అమృతఫల, అసన, ఆమలకము-ఆమలకి, కయస్థ-కాయస్థ, కర్షఫల, కాష్ఠధాత్రీఫలము, కూపాండక, కోరంగము, క్షుద్రజాతిఫలము, క్షుద్రామలకము, గుల్మ-గుల్మి, జాతి, తిష్యఫల, దివ్య, ధన్య, ధాత్రి, మండ, రంగ, రాధ, వయస్థ, వృష్య, శివ. (తె) ఉసిరిక, నెల్లి*. తద్వి.—౧: పుల్లయుసిరిక; ౨: రాచయుసిరిక*; 3. ఉసిరికకాయకు.— గంధమూలిక; 2: అస్పృశ, కాల, కాలి, కుత్సల, కృష్ణ, కేశి, క్రీతకిక, క్లీతకిక, గంధపుష్ప, గ్రామీణ, చండాలి, డోల, దుర్గ, ద్రోణి, నీలము, నీలి-నీలిని, బహుక-మధుపర్ణి, రంజని-గజని, రేవ, శ్యామ-(తె): అవిరి, నీలి*. తద్వి —౧: అజలోమ, ఆలకము, కేశార్హ. (తె) పెద్దనీలి, పెద్దవిరి; ౨: చండాలిక, విషఘ్న, విషాణిక, వృష. (తె): పిన్ననీలి.* (చూ, రంజని.)

శ్రీభాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ=తివాసి. చిత్రాసనము: చూ, సాకూకము (రల్లకము.)

శ్రీమంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. బొట్టుగు*: చూ, శ్రీమాన్; విణ. 2. సంపదగలది: శ్లీలము; 3. ఒప్పిదముగలది, వలువు: చూ, హృద్యము. 2.

శ్రీమంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. 1: చూ, విష్ణువు. 1; 2: చూ, శ్రీదుఁడు; 3: చూ, సహస్రాక్షుఁడు; విణ. 4.=సిరిమంతుఁడు, లక్ష్మణుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు; 5. ఒప్పిదముగలవాఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు. 2.

శ్రీమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=సీమాటి, భాగ్యశాలిని: చూ, సౌభాగ్యవతి.

శ్రీమలిబ్రాహ్మణులు. అం: చూ. ఘూర్జరబ్రాహ్మణులు. ("ఘూర్జర బ్రాహ్మణులలో

నొక తెగ. శుక్లయజుర్వేదులు. విష్ణుమతస్థులు. వీరిలో ననేక తెగలు కలవు. మాఘుఁడను కవి యీ తెగలోని వాఁడు.")

శ్రీమాన్. సం. వి. న్. పుం. 1. తిలకము*, మంజరి, శ్రీమంతము: చూ, నువ్వు (నువ్వులు). తద్వి.—౧. పెద్దనువ్వునకు.—మహాతిలము. (తె) పెద్దనువ్వు; ౨. పొట్టినువ్వునకు—(తె) పొట్టినువ్వు; 3. నూఁబొడికి.—పిష్టకము; ౪. నువ్వుపువ్వునకు.—వజ్రపుష్పము; 2. శ్రీమంతునిబిరుదు; 3. విష్ణుభక్తులయొక్కయు శ్రీవైష్ణవులయొక్కయు బిరుదు.

శ్రీముఖ. అం: చూ, సంవత్సరములు.

శ్రీముఖము. సం. వి. అ. న. (గురువు మున్నగు పెద్దలువ్రాసిపంపెడు) శుభలేఖ.

శ్రీరంగఁడు. సం. వి. అ. పుం.=సిరంగఁడు. శ్రీరంగనాథుఁడు. (తె).—సంబెరుమాళ్లు, రంగఁడు, సిరంగఁడు-సీరంగఁడు.

శ్రీరంగము. సం.వి.అ.పుం.=సిరంగము. ఉభయకావేరీలమధ్యమునసుండు ఒక దివ్యక్షేత్రము. దీనినే వైకుంఠమందురు: రంగము: చూ, క్షేత్రములు.

శ్రీరమణము. అం: చూ, వృత్తము. 1. (ఇదిరుగ్మవతీఛాయను తొలిచరణమున్ను, దోదకవృత్తఛాయను కడమ చరణములున్ను నడచును.)

శ్రీరాగము. అం: చూ, పురుషరాగములు. (స్వరము. 2.)

శ్రీరామావతారము. అం. (శ్రీరాముము): చూ, అవతారములు. (రావణుఁడను రాక్షసరాజు భూలోకమంతయు జయించెను. వానికందఱును భయపడుచుండిరి. శ్రీరాముఁడు తన భార్యయగు సీతతోను, తమ్ముఁడగు లక్ష్మణునితోను, దండకాటవినిఁ దిరుగుచుండెను. అందే పర్ణశాలలో నొంటిగానున్న సీతను రావణుఁడెత్తుకొని పోయెను. రామలక్ష్మణులు సీతకొఱకు వెదుకఁగ సీత రావణుని లంకలో నుండినట్లు తెలిసెను. రామలక్ష్మణులు వానరులసహాయమున సముద్రమును దాఁటి రావణుని, వానికొడుకులు మొదలగువారినిఁ జంపిఁ సీతనుదీసికొని అయోధ్యకు వచ్చిరి. ఇదియె రామావతారము.

శ్రీరాముఁడు. అం. 1.=సీరాముఁడు. ఏకవీరుఁడు, ఐక్ష్వాకుఁడు, కపిప్రభుఁడు, కపిరథుఁడు, కాకుత్స్థుఁడు, కౌశలేయుఁడు, కౌశికప్రియుఁడు, కౌసల్యాజని, క్షీరశీష్ణుఁడు, ఖరధ్వంసి, దశకంఠజిత్తు, దాశరథి, నాథుఁడు, పురందరుఁడు, రఘునాథుఁడు, రఘురాముఁడు, రామచంద్రుఁడు, రామభద్రుఁడు, రాముఁడు, సీతాపతి. (తె) రాగవుఁడు, సీరాముఁడు; అం. 2: చూ, మహారాజులు.

శ్రీలము. సం. వి. అ. పుం: చూ, శూలము. 3.

శ్రీలుఁడు. సం. విశ. 1: చూ, సంపన్నుఁడు; 2: చూ, సజ్జుఁడు. 2.

శ్రీవత్సము. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు రొమ్మునందలి మచ్చ, లాంఛనము: చూ, లక్షణము. 1-౨3; 2. సురంగిభేదము: చూ, రంధ్రము. 1.

శ్రీవత్సలాంఛనుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1. [6-2

శ్రీవత్సగోత్రము. అం: చూ, గోత్రము. 13.

శ్రీవరాహుఁడు. సం.వి.అ. పుం: చూ, విష్ణువు.౨.

శ్రీవరుఁడు సం వి.అ.పుం =సిరివరుఁడు. -వై-

శ్రీవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: అటికము, ఊర్జకము, ఏకాష్ఠిలము, కంటవల్లి, కాకనామము, కాకశీర్షము, కుసలి, క్రిమపూరకము, పాశుపతము, బకపుష్పము, బకము-బాకము, వల్లిక, వసుకము, వసుపట్టము, వసువు*; 2: చూ, లింగదొండ*.

శ్రీవాసము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, వృక్షధూపము; 2. తామర*: చూ, సహస్రపత్త్రము.

శ్రీవృక్షకము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱము ఱొమ్మునందుఁగల సుడి: చూ, సుడి; అం. 2: చూ, శుభావర్తములు.

శ్రీవృక్షకి. సం. వి. న్. పుం. శ్రీవృక్షకమను సుడిగల గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

శ్రీవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. మారేడు*: చూ, శ్రీఫలము; 2. రావి*: చూ, శ్యామలము. 2; అం. 3: చూ, అశ్వోత్పత్తులు.

శ్రీవృత్తము. అం: చూ, వృత్తము. 1. (పాదమునకు ఒక్కొక్క యక్షరము గురువుగాఁగల మొదటి ఛందస్సునందు పుట్టినవృత్తము. ఉదా.—"శ్రీ-గో-పా-లా")

శ్రీవేష్టము. సం.వి. అ.పుం: చూ, శ్రీవాసము.1.

శ్రీవైఖానస బ్రాహ్మణులు అం. (వైఖానస బ్రాహ్మణులు): చూ, ద్రావిడులు (ద్రావిడులలో నొక తెగ. వీరు ఏకాయనయజుశ్శాఖీయులు. వైఖానససూత్రానుష్ఠాతలు. వైదికులు. భట్టాచార్యులు అను బిరుదముకలవారు. గర్భచక్రాంకన పరులు. ఆత్మార్థయజనమును శ్రీశాస్త్రోక్త పరార్థయజనముల నారాయణునితప్ప యితరదైవముల నారాధింపని ఏకాంతవైష్ణవులు. వీరు ద్రావిడ, ఆంధ్ర కన్నడదేశములందున్నారు.)

శ్రీవైష్ణవబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ద్రావిడులు ("యజుర్వేదులు కొందఱును, ఋగ్వేదులు కొందఱును, సామవేదులు కొందఱును, శుక్లయజుర్వేదులొక కొందఱును కలరు. ఆశ్వలాయన ఆపస్తంబ బోధాయన ద్రాహ్యాయన కాత్యాయనసత్యాషాఢాదిసూత్రప్రవర్తకులై శ్రీపాంచరాత్రోక్త పంచసంస్కారపరులై. వైష్ణవేష్ట్యాదులచే శ్రీవైష్ణవులని ప్రసిద్ధిఁజెందినవారు. వీరిలో వడవాలా తెంగలయను సంప్రదాయభేదములచే ద్రావిడ ప్రబంధప్రాధాన్యముగల వారొకకొందఱును వేదమును ప్రబంధములురెండును ప్రధానమను వారుకొందఱునునై పురశిఖాదిభేదములతో వర్తింపుచు అందఱును విశిష్టాద్వైత ప్రవర్తకులై యున్నారు.")

శ్రీశైలము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక శ్రేష్ఠపర్వతము: శ్రీఘట్టము, సిరిగట్టు: చూ, హిమాలయము (పర్వతము); అం. 2. చూ, లింగములు.

శ్రీసంజ్ఞము. సం వి అ న దేవకుసుమము*: వరాళము: చూ, లవంగము. తద్వి.— లవంగపు పువ్వునకు _శృంగారము

శ్రీసర్వదండిని. అం: చూ, తంత్రములు.

శ్రీహస్తిని. సం. వి. ఈ స్త్రీ. గురుగు, భూరుండి*: చూ, హస్తిని.

శ్రు

శ్రుతమగు. సం. స. క్రి: చూ, విను. 2.

శ్రుతము. సం. వి. అ. న. 1. వినికి: చూ, శ్రవణము. 2; 2. శాస్త్రము: చూ, శాస్త్రము. 1; విశే. 3. వినఁబడినది.

శ్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, వేదము; 2. చెవి: చూ, శ్రోత్రము; 3. వినికి: చూ, శ్రవణము. 2; 4.=సుతి. సంగీతమందలి మేళగింపు: చూ, సుతి. 2; 5.=సుతి. కంఠస్వరాదులకు సహాయమగు తంత్రి లోనగువాని ధ్వని: చూ, సుతి. 3; 6.=సుతి. ఒలిచి సుతిపోయుట చేర్పఱచిన తోలుతిత్తి: ఉపాంగము. (తె) తిత్తి, సుతి (చూ, సంచి); చూ, సుతి. 4; 7.=సుతి. కొలిమితిత్తి (అని కొందఱు): చూ, భస్త్రి; 8.=సుద్ది. వృత్తాం

తము: చూ, సమాచారము. 2; 9: చూ, శబ్దము. 2; అం. 10: చూ, రసవదలంకారములు; 11: చూ, అష్టాదశపదార్థములు.

శ్రుతికారి. సం. వి. ఇ. పుం.=సుతివాఁడు, తిత్తినూఁదువాఁడు: చూ, సుతికాఁడు.

శ్రుతులు. అం. (శ్రుతిస్థానములు.) (చూ, ఉచ్చ్రితము): తీవ్రము, కుముద్వతి, దయావతి, ఛందోవతి మందము, రంజనము, రక్తిక, రౌద్రి, క్రోధను, వజ్రిక, ప్రసారిణి, ప్రీతి, మార్జని, క్షితి, రక్తా, సందీపనము, ఆలాపి, మదంతి, రోహిణి, రమ్యా, ఉగ్రి, క్షోభిణి. (22)

శ్రే

శ్రేణి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1: ఆళి-ఆళీ-ఆలి-ఆవళి-ఆవలి, ఘట, ఛాయ, ధోరణి, పంక్తి, పాళి, పిచ్చు, వారము, వీచి, వీథి, సరణి. (తె): అంచె (బ). ఓలి, చాలు-చాలుపు-చాల్పు, తరబడి, తరము, తోరణ, దొంతి, దోర, పదుగు, బరి, బవుఁజో-బాఁజో, బంతి, బారు, మొనము-మున్నము, రాజి, రాజిక, రేక, వంతు, వరుస, సంతతి, సారిది, సాలపు, సోరి. తద్వి.—౧. చేకట్లచాలుకు.—(తె) చేకట్లచేలు; ౨. ఉత్పంక్తికి.—ఉత్పంక్తి. (తె) అడుకు, దొంతర-దొంతి, దోర, పేరుపు-పేర్పు, వరుస; 3. క్రిక్కిఱిసిన పంక్తికి.—రాజి. (తె) లేక; ౪. ఇండ్లవరుసకు.—వాటము, వాటిక. (తె) వాడ (చూ, మార్గము. 1.); 2 సమానులైన శిల్పులవరుస: చూ, స్వర్ణకారుఁడు; 3. బొక్కెన: చూ, హరివాణము. (పాత్రము. 6-౨౫.); అం. 4. శ్రేణి, మాల, క్రమము, పరంపర. ౧. ఆరోహశ్రేణి, ఉచ్ఛశ్రేణి; ౨. పరిచ్ఛిన్నశ్రేణి; 3. అవరోహణశ్రేణి; ౪. అపసృతశ్రేణి; ౫. అనంతశ్రేణి. మొ.

శ్రేణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుడారము: చూ, సదనము. 1. [రాజవిశేషము.

శ్రేణుఁడు. సం. వి అ పుం. మగధదేశీయ

శ్రేయము. సం. వి. స్. న. రూ—శ్రేయస్సు-శమ్. 1: చూ, శుభము 1, 2 ధర్మము: చూ, సుకృతము. 1, 3. చూ, మోక్షము. 1; 4. ముఖ్యము: చూ, శ్రైష్ఠ్యము; విణ. 5 శ్రేష్ఠమైనది: చూ, శ్రైష్ఠ్యము.

శ్రేయసి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. 1. కరక*: చూ, హరీతకి, 2 గజపిప్పలి*. చూ, పిప్పలి 1-౨; 3. చిఱుబొద్ది*. చూ, పిడ్ధకర్ణి.

శ్రేయస్సు సం వి.స్.న,విణ: చూ రూ-శ్రేయము.

శ్రేష్ఠిగు. ని. అ. క్రి: (తె) ఉరు-ఉఱు.

శ్రేష్ఠము. సం విణ ముఖ్యము: చూ, శ్రైష్ఠ్యము.

శ్రేష్ఠవాచకములు. అం: మతల్లిక, మచర్చిక, ప్రకాండము, ఉద్ఘము, తల్లజము. (5)

శ్రేష్ఠి. సం. వి. న్. పుం. 1. కులమునందు శ్రేష్ఠుఁడైనశిల్పి: చూ, స్వర్ణకారుఁడు; 2 కులశ్రేష్ఠుఁడైనవాఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు; 3.=సెట్టి కోమటిపేరునకు అనుబంధము: చూ, వైశ్యుఁడు.

శ్రేష్ఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు; విణ. 2. మేలిమిఁబొందినవాఁడు: అగ్రగణ్యుఁడు, అగ్రజన్ముఁడు, అగ్రతస్సరుఁడు, అగ్రసరుఁడు-అగ్రేసరుఁడు, అగ్రిముఁడు, అగ్రియుఁడు-అగ్రీయుఁడు-అగ్రుఁడు (అగ్ర్యుఁడు). అనవరార్ధ్యుఁడు-అనవరార్ధ్యుఁడు, అనుత్తముఁడు, అనుత్తరుఁడు, ఉత్తముఁడు, ఉదీచ్యుఁడు, ఋషభుఁడు, జ్యాయుఁడు, నాయకుఁడు, పరార్థ్యుఁడు, పారమార్థికుఁడు, పుంగవుఁడు,

పున్నాగము, ప్రధానుఁడు, ప్రబర్హుఁడు, ప్రముఖుఁడు, ప్రవరుఁడు, ప్రవేకుఁడు, ప్రాగ్రహరుఁడు-ప్రాగ్ర్యుఁడు, బృందారకుఁడు, మల్లుఁడు, ముఖ్యుఁడు, యువ, వరిష్ఠుఁడు, వరీయుఁడు, వరుఁడు, వరేణ్యుఁడు, వర్యుఁడు, వీరుఁడు, వృషుఁడు, శార్దూలుఁడు, సత్తముఁడు, సార్థవాహుఁడు, స్థపతి. (తె): అనుఁగు, కన్నాకు, గమికాఁడు, గామిడి, గాప్రమణి, జెట్టి, తలకట్టు, దొడ్డవాఁడు, నాఁడెకాఁడు-నాణెకాఁడు, పెగడ-పెగ్గడ-ప్రెగ్గడ-పెవడ, మాసటి-మాసటీఁడు-మాస్టీఁడు, మేటరి, మేటి, మేలుబంతి, మొదటివాఁడు, వాసుదు. తద్వి.—ఉత్తమోత్తముఁడు, పరాత్పరుఁడు, వరీయుఁడు. ("చూ, వాసుదు. 1.")

శ్రై

శ్రైష్ఠ్యము. సం. వి. అ. న. శ్రేష్ఠత్వము: అకరము, ఉత్కర్షము, ఔత్కృష్ట్యము, కల్యము, కుంజరము, తంత్రము, నాగము, ప్రధానము, లక్ష్మము, లలామము, వీరభద్రము, వ్యాఘ్రము, శమ్, శిరము, శ్రేయము-శ్రేయస్సు, సింహము. (తె) అణిము, ఎక్కువ, ఒసపరి, తరము, తలకట్టు, నేటు, పచ్చేరణ, మంచి, మిహి, మేలుబంతి-మేల్బంతి. తద్వి.—౧ (విణ) శ్రేష్ఠమైనది:-అంగి, అగ్రణి, అగ్రము-అగ్రిమము-అగ్రియము-అగ్రీయము-అగ్ర్యము, అతిశోభనము. అనవద్యము, అనవరార్థ్యము, అనుత్తమము, అనుత్తమము, అనుపమ, అర్ఘ్యము, అవదాతము, ఉత్తమ-ఉత్తమము, ఉత్కృష్టము, ఉదారము, ఏకము, కకుత్తు-కకుదము, కుతూహలము, జ్యేష్ఠము, తిలకము, నాగరికము, నికరము, పరమము-పరము, పరార్థ్యము, ప్రశస్కాలము, ప్రథమము, ప్రబర్హము, ప్రశస్తము, ప్రముఖము, ప్రాగ్రహరము-ప్రాగ్ర్యము, భద్రము, ముఖ్యము, వరము, వరేణ్యము, వర్యము, వీరము, వృషభము, శస్తము, శ్రేయము-శ్రేయస్సు, శ్రేష్ఠము, సంస్కృతము, సత్తమము, సత్తు, సారము. (అవ్య):-ఆ, అభిక్ష్ణము-అభీక్ష్ణము, ఉరు. (తె. వ):-ఎక్కుడు, కన్నాకు, కుంకటి-కూఁకటి, తలమానికము, తల్లి, నయము, నిగరము-నిగారము, పెద-పెద్ద, మిక్కిలి, మిన్న, మిహి, మీసరము, మేటి, మేలు, మేలుతరము, మేలుబంతి-మేల్బంతి, మొగము, రకము, లెస్స, వంచే-వంచేము, సావిరి, సిరాజీ; ౨. మిక్కిలి యురువైనది:-అర్ఘ్యము, పరిష్ఠము.

శ్రో

శ్రోణి. సం. వి. ఇ ఈ. స్త్రీ: అవరోహము, ఆరోహము, కకుద్మతి, కటకము, కటీరకము, కలత్రము-కళత్రము, కాంచీపదము, ఖల్లము, జ, జఘనము, నితంబము, ప్రోథము. తద్వి.—౧. మొలస్థానమునకు. (తె) మొత్త; ౨. పిఱుఁదులయున్న తికి.- కటిప్రోథము, స్ఫిక్కు; ౩. పిఱ్ఱఁదిమీఁదిగుంటను.-కుకుందరము, కూపకము, కూపము. (తె): గుంట-గుంత; ౪. కటిప్రదేశమునకు: కకుద్మతి, శ్రోణిఫలకము. (చూ, మొల. 1.) (ఇవి పలకలవలెనుండు శ్రోణి.)

శ్రోణిఫలకము. సం. వి. అ. న: చూ, శ్రోణి.౪.

శ్రోణుఁడు. సం. విణ. పిమ్మ్మేకకుంటు: చూ, సూరసూతుఁడు.

శ్రోత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ): (తె) వినువాఁడు.

శ్రోతవ్యము. సం. విణ. వినఁదగినది: శ్రవణీయము, శ్రావ్యము.

శ్రోత్రము. సం. వి. అ. న: కర్ణము, కుహరము, ధ్వనిగ్రహము, శబ్దగ్రహము, శబ్దాధిష్ఠానము, శ్రవణము, శ్రవము, శ్రుతి. (తె): ఉలివు లాగ, చెవి, జోము-జోనుగు, లాఁగరి, వీను. తద్వి.— ౧. బయటిచెవికి.—శష్కులి; ౨. చెవి వెనుకటిభాగమునకు —(తె): పెడ అం. 2: చూ, ఇంద్రియములు.

శ్రోత్రశృంగన్యాయము. అం. ఒక న్యాయము.

శ్రోత్రియబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, మైథిలులు (మైథిలులలో నొక తెగ. కృష్ణయజుర్వేదులు సామవేదులు ఋగ్వేదులునై ఆపస్తంబ గోభిల ఆశ్వలాయన శాఖాప్రవర్తకులునై యున్నారు.)

శ్రోత్రియము. సం. విణ. 1. కొద్దిపన్ను (క్వేటి రెంటు) గల యీనాముభూమి; అం 2: చూ, ఇంద్రియములు.

శ్రోత్రియుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేదముఁజదివిన బ్రాహ్మణుఁడు, ఛాందసుఁడు: చూ, స్వస్తిముఖుఁడు. 1.

శ్రౌ

శ్రౌతము. సం. వి. అ. న. 1. గార్హపత్యాహవనీయ దక్షిణాగ్నులు. (చూ, వహ్ని.): చూ, అగ్నులు; విణ. 2. వేదమునందు విధింపఁబడినది. [గముగల పూర్ణోపమాభేదము.

శ్రౌతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇవాదిశబ్దప్రయో

శ్రౌషట్. సం. అవ్య. (స్వాహా, శ్రౌషట్, వౌషట్, వషట్, స్వధా అను నీయైదును దేవతలకు హవిస్సు నిచ్చుటయందు వర్తించును. "అగ్నయే స్వాహా, అస్తుశ్రౌషట్, శిఖాయై వౌషట్, వషట్కరోతి, స్వధా పితృభ్యః".)

శ్ల

శ్లక్ష్ణుఁడు. సం. విణ: చూ, రూ శ్లక్ష్ణుఁడు.

శ్లక్ష్ణత్వక్కు. సం. వి. చ్. స్త్రీ. ఏఱుజోజి:*: చూ, సుభిక్ష. [నూత్రము. 1.

శ్లక్ష్ణము. సం విణ. సన్నపునూలుపోఁగు: చూ,

శ్లక్ష్ణుఁడు. సం. విణ. రూ—శక్ష్ణుఁడు-శ్లక్ష్ణుఁడు. 1. అల్పుఁడు: చూ, హీనుఁడు; 2: ప్రియంవదుఁడు, ప్రియవాది. (తె). ఇచ్చకాలమారి, ఇచ్చకుఁడు, ఇచ్చగొండి.

శ్లథము. సం. విణ: శిథిలమయినది: జగ్గరము-జర్జరితము-జర్జరీకము, శిథిలము. (తె) వదులుబాటు.

శ్లా

శ్లాఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: 1. ప్రశంస, మిక్కిలిస్తుతి: చూ, స్తోత్రము; 2. పరిచర్య: చూ, సేవ; 3. ఇచ్ఛ: చూ, కోరి (వాంఛ.)

శ్లాఘన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, శ్లాఘ. 1.

శ్లాఘనీయము. సం. విణ: చూ, శ్లాఘ్యము.

శ్లాఘించు. సం. స. క్రి. ప్రశంసించు: చూ, స్తుతించు. [నీయము. (తె) మెచ్చ-

శ్లాఘ్యము. సం. విణ. శ్లాఘింపఁదగినది: శ్లాఘ

శ్లి

శ్లిష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కౌఁగిలింత: చూ, సంశ్లేషము.

శ్లిష్టము. సం. విణ. శ్లేషతోఁగూడినది.

శ్లీ

శ్లీలము. సం. విణ. సంపదగలది: చూ, సంపన్నము. 1.

శ్లే

శ్లేష. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కలయిక: చూ, సంయోగము; అం. 2: చూ, రూ-శ్లేషము; 3. రూ-శ్లేషము. కావ్యగుణములలో నొకటి: చూ, గుణములు, కావ్యగుణములు.

శ్లేషము. అం 1(శ్లేష): చూ, అలంకారము. 3("ఒక వాక్యమునకే యర్థాంతర కల్పనము చేయుట. ఇది ప్రకృత అప్రకృత ప్రకృతాప్రకృత భేదముచే త్రివిధము. ఉ. మమ్మ మాధవుఁ డేలుత. ఉ. మాదవ, మాధవ.") ("ప్రకృతాప్రకృతములకు శబ్దమాత్ర సామ్యము కలిగి రెండుపక్షములయందు రెండర్థముల నిచ్చునది శ్లేషాలంకారము. ఉదా.—ఉచ్చతరులచే నొప్పమీఱుచు మంజులతలచే మించు కొమ్మల కాకరంబగు నవ్వరంబారామంబు కడింది నొప్పమీఱు". ఇచట సమానధర్మము లేకున్నను నగరమునకును నారామమునకును నుచ్చతరులచే నొప్పమీఱుచు మించు ఇత్యాది శబ్దములు రెండుపక్షములయందు సమానముగా నుండుటవలన శ్లేషాలంకారము. ఉచ్చతరులచేతన్=మిక్కిలి ధనవంతులైన వారిచే=పురపరము. పొడవగు చెట్లచే=ఆరామపరము. మంజులతలచే=మృదులత్వముచే, మించు=ఒప్పుచున్న, కొమ్మలకు=స్త్రీలకు, అనిపురపరము. మంజులతలచే=మృదువగు తీఁగలచే, మించు=ఒప్పుచున్న. కొమ్మలకు=వృక్షశాఖలకు. అని యారామపరము."); 2: చూ, శ్లేష. 3.

శ్లేష్మణుఁడు. సం. విణ: చూ, శ్లేష్మలుఁడు.

శ్లేష్మనాడి. వా. వి. కఫనాడి: చూ, వాతనాడి.

శ్లేష్మప్రకృతి. అం: చూ, ప్రకృతిత్రయము.

శ్లేష్మము. సం. వి. న్. పుం. అవలాశము, కఫము, కసామయము, కల్కము, ఖటము-ఖేటము-ఖేటకము. (తె): కళ్ల-కళ్లి-కళ్ల, తెమడ. (చూ, రోగము. 1) తద్వి.-చూ, శింఘాణము; అం. 2: చూ, దోషములు.

శ్లేష్మలుఁడు. సం. విణ. శ్లేష్మరోగముగలవాఁడు: శ్లేష్మణుఁడు.

శ్లేష్మాంతకము. సం వి. అ. పుం. 1: చూ, రూ-శ్లేష్మాతకము; 2 ఒకమందు.

శ్లేష్మాతకము. సం. వి. అ. పుం: రూ-శ్లేష్మాంతకము-శ్లేష్మాతము, ఉద్దాలము, కందరటము, కర్బుదారకము, కర్బురటము, కోలకము, గంధపుష్పము, బహువారకము-బాహువారకము, వసంతకుసుమము, లేఖశాటము, శీతము, శేలువు.(తె)—విరిగి-విరిగె-విరివి-విరి-విఱిగి-విఱవి.*. (నక్కెరు-సీమనక్కెరు అనియు వాడుక.)

శ్లేష్మాతము. సం. వి. అ. పుం —పై.—

శ్లో

శ్లోకము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంస్కృతపద్యము. ఛందోబద్ధమైన వృత్తము (పూర్వాఁబదు నది): కారిక, గాథ, ఇ, పద్యము, వృత్తము. (తె): పద్దియము-పద్గె-పద్దెము. (చూ, వృత్తము. 1.); 2. కీర్తి: చూ, సమాఖ్య.

శ్వ

శ్వగడి. సం. విణ. వేఁటకుక్కల గుంపువాఁడు.

శ్వదంష్ట్రి. సం. వి. అ, స్త్రీ. పల్లేరు*: చూ, స్వాదుకంటకము.

శ్వనము. అం: చూ, తానములు.

శ్వనాడికము. సం. వి. అ. న. అటకమామిడిక: చూ, మామిడి. [చూ, సురియాసపు

శ్వపచుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చండాలుఁడు

శ్వపుచ్ఛన్యాయము అం. కుక్కతోఁక యెంత వంచికట్టినను వంకర తీఁదను రీతి.

శ్వభోజనము. అం: చూ, నరకములు.

శ్వభ్రము. సం. వి. అ. న. 1. బెజ్జము: చూ. రంధ్రము. 1; 2. ఏనుఁగుకుబట్టు పల్లము: చూ, వారి. 4. [చూ, శోఫ.

శ్వయథువు. సం. వి. ఉ. పుం. వాఁపురోగము:

శ్వవృత్తి. సం.వి. ఇ స్త్రీ.కొలువు: చూ, సేవ. 1

శ్వశితము అం: చూ, రతిధ్వనులు.

శ్వశురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అలుమగల తండ్రి: గురువు, పూజ్యుఁడు. (తె):— మామ; వా. 2: చూ, పూజ్యుఁడు. 2.

శ్వశురులు. సం. వి. అ. పుం.(బ).అత్తమామలు.

శ్వశుర్యుఁడు. సం. వి అ. పుం. 1. మగనిఅన్న: (తె) బావ, బావగారు; 2. భార్యఅన్న: బావ, బావగారు. [(తె) అత్త.

శ్వశ్రువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. అలుమగలతల్లి:

శ్వశ్రూభిక్షాన్యాయము. అం. కోడలు లేదనిన దానముపక్షముతెగిలి అత్త స్వతంత్రురాలై తాను లేదనిన రీతి.

శ్వశ్శ్రేయసము. సం. వి.అ.న. 1: చూ,శుభము.1; 2. సుఖము: చూ, సంతోషము; 3. ముక్తి: చూ, స్వర్గము. 2 (మోక్షము. 1.); విశే. 4. శుభకరము: చూ, శుభము. 4.

శ్వసనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, శ్వాసము.1; పుం. 2. గాలి: చూ, వాయువు; 3. మంగ*: అరాళము, కంఠము, కట (ఠ) హాటకము, కరహాటకము, కులకము, గాలవము, గాళము, ఛగలాండి, జగలము, తస్కరము, తుండి, పిండీతకము, బస్తాంద్రి, మదనము, మరువకము, వృషగంధిక, శల్యకము. (తె).— గాడిదగడప, చోరకాసి, కోరకాసిదెబ్బ, మంగ - మ్రంగ. తద్విశేషములు —గా: కృష్ణపిండీతకము, కృష్ణపిండీతకము.(తె) నల్లమ్రంగ. తె: కరహాటము, క్షుద్రము, మహాపిండీతకము, మహాపుత్రజీవి, స్థూలఫలము. (తె): పెద్దమ్రంగ*; 3 జేమురపు:— (చూ. జేము. 1. *.) (ఇందుకొన్ని ప్రతులలో కానవచ్చు కడ గల "శ్వసనము 2" ను "శ్వసనము 3" అని సవరించుకొనవలయును".)

శ్వసథన్యాయము అం. ఒకానొక న్యాయము.

శ్వసితము. సం. వి. అ న. 1: చూ, శ్వాసము.1; 2. బాహ్యరతియందు హస్తతాడనము వలనఁ కలిగిన యొకానొకధ్వని: చూ, స్వరము. 2; అం. 3: చూ, చుంబకక్రియలు.

శ్వా

శ్వాఫూటము. సం. వి. అ. పుం. బరిసెంక*: చూ, శాఫోట.

శ్వాఫోట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. —పై.—

శ్వానజిహ్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అపుచెముడు*: చూ, సువిరేచని. [ట*: చూ, వాయింట.

శ్వానబర్బర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుక్కవాయింట

శ్వానమకరన్యాయము. అం. మొసలి నీటిలోనుండియేనుఁగునైనలాగును. కానిపైకివచ్చిన కుక్కచే భంగపడునను రీతి. [కునకము. 1.

శ్వానము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క: చూ,

శ్వానమైథునము. సం. వి. అ. న. 1. కుక్కరతి: చూ, సంయోగము; వా. 2.లంకెపీడని చిక్కు. "ప్రవిశే శ్వసుఖ మాప్నోతి నిర్గమే ప్రాణసంకటమ్."

శ్వాపదము. సం. వి. అ. పుం. 1. వ్యాఘ్రము: చూ, శార్దూలము; 2. హింసించెడి పశువు.

శ్వావత్కృక్షి. అం: చూ, దండవ్యూహములు.

శ్వావత్తు. అం.—పై.— [సూకరము.

శ్వావిధము. సం. వి. ధ్. పుం. ఏదుపంది: చూ,

శ్వాసకాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉబ్బసముతోడిదగ్గు: చూ, హనువు. 4 (రోగము. 1—౧౦; దగ్గు. 1.); 2. ఉబ్బసమును పుట్టించెడిదగ్గు: చూ, హనువు. 4 (రోగము. 1—౧౦; దగ్గు. 1.)

శ్వాసబంధము. సం. వి. అ. పుం: యాకము, (తె) ఊపిరికుట్టు, ఒగరుపు—ఒగర్పు

శ్వాసము. సం. వి. అ. పుం. 1: ఆవి, శ్వసనము. (తె) ఊదుపు—ఊద్పు, ఊపిరి, ఊరుపు—ఊర్పు, గుక్క—గ్రుక్క, గ్రుక్కిలి, సరము. తద్వి.—౧. వేఁడియూపిరికి:— ఆశుశుక్షణి, ఉష్ణనిశ్వాసము; ౨: ఆశ్వాసము, ఉచ్ఛ్వాసము, ఉద్గ్రాహము, ఉద్వహనము, ఊర్ధ్వశ్వాసము, ఘుటము, ప్రాణము. (ప్రాణవాయువు). (తె): ఎగఊపిరి, (చూ, వాయువు); ౩: పీనశము—పీనసము, ప్రతిశ్యాయము. (తె): పడిసెము, ముక్కుతెవులు, రొంప; ౪: ఊపిరికుట్టునకు.—(చూ, రోగము. 1: చూ, హనువు. 4); 2. గాలి: చూ, వాయువు; 3. దగ్గు: చూ, హనువు. 4 (రోగము. 1—౧౦); అం. 4: చూ, లక్షణాంగములు. (ఊపిరి పద్మగంధమైన భూపతియగు.)

శ్వి

శ్విత్రము. సం. వి. అ. న. తెల్లపులుము: చూ, సితము 1.

శ్విత్రి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్) శ్విత్రరోగముగలవాఁడు: (చూ, కుష్ఠి).

శ్వే

శ్వేత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గవ్వ: చూ, వరాటకము. 1; 2. కట్లతీఁగ*: చూ, శంఖిని; 3. తెల్లకలిగొట్టు*: చూ, స్థాలి. 2.

శ్వేతకంటకారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తెల్లవాఁకుడు*: చూ, వాఁకుడు; 2. శ్లాఘ్యాశ్లాఘ్యగుణోత్కర్షసారము.

శ్వేతకరవీరము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లగన్నేరు*: చూ, హయమారకము.

శ్వేతకాంభోజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లగురిజె*: చూ, శ్వేతపాకి.

శ్వేతకుటజము. సం. వి. అ. పుం. పాలకొడిస*: చూ, వత్సకము. ౧. [చూ, సుగంధికము.

శ్వేతకుఠేరకము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లగగ్గెర*:

శ్వేతకేతుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

శ్వేతగరుత్తు. సం. వి. త్. పుం. తెలిపిట్ట: చూ, హంస. [చూ, సుషవి.

శ్వేతజీరకము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లజీలకఱ్ఱ:

శ్వేతఖురి. అం: చూ, చిత్రవర్ణములు.

శ్వేతతులసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లతొళసి*: చూ, హరిప్రియ.

శ్వేతద్వీపము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంద్రునియేనుఁగు: చూ, హస్తి; 2: తెల్లదీవి (చూ, లంక. 1.); తద్వి.—౧. జంబూద్వీపమునకు—వర్షము; ౨: సింహళము. (తె) సింగళము. (చూ, ద్వీపములు. లంక. 1.)

శ్వేతపత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, హంస; 2. తెల్లయిరుగుడు*: చూ, హస్తి.

శ్వేతపాకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: ధ్వాంక్ష, మధుశ్రవ, శిఖండిని, శ్వేతకాంభోజిక. (తె): తెల్లగురిగింజ—తెల్లగురిజె*. తద్వి.—౧. గురి

వెందకు.—అంగారవల్లి - అంగారవల్లిక. అజ్ఝటాఫల, ఉత్తుండిక, కణీచి-కణీచి-కనీచి, కాంచి, కాంభోజి, కాకచించ-కాకచించి-కాకచించిక, కాకజంఘు, కాకణంతి-కాకణంతిక, కాకతిక్త, కాకతుండి-కాకతుండిక, కాకదక, కాకనచి, కాకనాశిక, కాకపీలి, కాకపీలువు, కాకధంజి, కాకరక్త, కాకస్వాహా, కాకాదిని, కుంచిక, కృష్ణచూడిక, కృష్ణరక్తకము, కృష్ణరక్తిక, కృష్ణల, కృష్ణలకము, కృష్ణశీర్షక, గుంజ, చించి, చూడామణి, తామ్రిక, తిలబీజ, తులాబీజము, మార్కవల్లి, వరాసవ, వాయసి, శార్దేష్ట, శితిక, శిలాపాకి, శీర్షాహ్వ, స్తిల. (తె) గురిగింజె-గురుగింజె-గురిజె-గురివెంద; 2. బండిగురివెందకు.—అంగారవల్లి - అంగారవల్లిక, ఉత్తుండకి, కాంభోజి, కాకతిక్త, కాంతుండిక, గార్గేష్ట, మాధవి, వాసంతిక. (తె)బండిగురిగింజె-బండిగురివెంద- బండిగురుగింజే- బండిగురువెంద; 3. పూలగురివెందకు.—అతిముక్తకము-అతిముక్తము,ఉదుంబరము,కపిశ-కపిశి, కాముకకాంత, కాముకము. పుండ్రకము-పుండ్రము, మాధవి, లత, వసంతదూతి, వరాళ్రియము, వాసంతి. (తె): పూలగురిగింజె-పూలగురివెంద*; ర: అధ్యక్షము, కాలగుంజ, కృష్ణకాంభోజి, కృష్ణపాకి, కృష్ణల, కృష్ణలకము, శితికని. (తె): నల్లగురిగింజె*; ౫: కాకిణి. (తె) ఎఱ్ఱగురిజె*. (ఇవె గురివెందఅని కొందఱు) [చూ, వెంపలి.

శ్వేతపుంఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లవెంపలి*:

శ్వేతపుష్పము. సం. వి. అ. పుం: అవగణము, అశ్మరీఘ్న, కుమారకము-కుమారము, కృష్ణతాలము, తమాలము, తిక్తశాకము, పీతపుష్పము, మారుతాపహ, వరణము-వరుణము, శేలుదుమము, సేతువు. (తె): ఉమకమాను, ఉలిమిడి-ఉలిమిరి, మాపెలఁగ, మెంగలింగ.*.

శ్వేతబాహువు. అం: చూ, చిత్రవర్ణములు.

శ్వేతబిందుకము. సం. వి. అ. పుం. నిష్పావము అను పైరుధాన్యము (ఇవె అనుములు): చూ, ధాన్యము. [చూ, హింగుళి.

శ్వేతబృహతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లములక*:

శ్వేతమరిచము. సం. వి. అ. న. 1 మునగవిత్తు: చూ, శిగ్రువు; 2. తెల్లమిరియము: చూ, శ్యామము. 2.

శ్వేతము. సం. వి. అ. న. 1. వెండి: చూ, లోహము. 1; 2. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; 3. ఒకద్వీపము: చూ, లంక. 1; 4. కైలాసపర్వతము: చూ, హిమాలయము (చూ, పర్వతము. ౫.); 5. తెల్లపులుము: చూ శ్వేత్రము; 6. సీసము: చూ, లోహము.1-౬; 7. శంఖము: చూ, సంకు. 1; 8. తెల్లమబ్బు: చూ, స్తనయిత్నువు (మేఘము. 1); 9: చూ, దివభాగములు (వాసరము); 10: చూ, మృగముదము; విశ. 11. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము.6; అం. 12: చూ, వర్షపర్వతములు. 1-2;

శ్వేతముఖుఁడు. సం. విశ: చూ, వరంగి.

శ్వేతమృగాండజము. సం. వి. అ. న: చూ, మృగమదము. తద్వి.—౧. కస్తూరికి:—లత.

శ్వేతయూకము. సం. వి. అ. పుం. చీరపేను: చూ, యూకము. [విశ.

శ్వేతవచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లవస*: చూ,

శ్వేతవాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అర్జునుఁడు: చూ, శుభదేవుఁడు; 2. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు. [చూ, సర్షపము.

శ్వేతసర్షపము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లావలు:

శ్వేతసురస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లవావిలి*.

(సం): భూతవేశి. (తె) పుల్లవావిలి: చూ, వావిలి. [గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

శ్వేతహయము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుని

శ్వేతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శుక్రుఁడు: చూ, రాహువు. 2; 2: చూ, సితుఁడు.

శ్వేతేక్షువు. సం. వి. ఉ. పుం. తెల్లచెఱకు*: చూ, సుకుమారము. 1-౨.

శ్వేతోత్పలము. సం. వి. అ. న. తెల్లగలువ*: చూ, సహస్రపత్రము. [చూ, శ్రీదుఁడు.

శ్వేతోదరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు:

ష

ష. ఒకయక్షరము. అం. 1: చూ, మూర్ధన్యములు (మూర్ధము=తల) (చూ, ఋ. 17.); 2: చూ, ౠ. 21; 3: చూ, ఊష్మములు.

షండత్వము. సం. వి. అ. న: క్లీబము, నపుంసకత్వము, వర్షము, షండము. (తె) ఊబ, పేడితనము.

షండము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. రూ-శండము. తామరపువ్వులోనగువాని సమూహము. (భ్రమరములకు మకరందము నిచ్చేవది): చూ, సహస్రపత్రము; పుం. 2. ఆఁబోతు: చూ, వృషభము. 1; న. 3: చూ, షండత్వము; పుం. 4. పేడి: చూ, హెగ్గడి. 2.

షండుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=సన్నగండు. (రూ-శండుఁడు-సండుఁడు): చూ, హెగ్గడి. 2

షటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గంట్లకచోరము*: చూ, షడ్గ్రంథ.

షట్కము. సం. వి. అ. న.=చేక్కు: ఋతువు, కర్త్రము, కారకము. (తె): ఆఱు, ఇత్తిగ-ఇరుతిగ-ఇత్రిగ, ఇరుమూఁడు, ఐదునొకటి, చేక్కు: ఆఱంకములుగలవి.- చక్రవర్తులు, దర్శనములు, శరీరాంగములు, శాస్త్రములు, వాద్యములు, ఋతువులు, మతములు, అరిషడ్వర్గములు, కర్మములు, ఈతిబాధలు, గుణములు (సంధీత్యాది), శమాదులు, గుణములు (శక్త్యాది), ఐశ్వర్యములు, అభిజ్ఞలు, విద్యలు, కారకములు, కాండలు (కాండములు), వర్గములు, శకములు, చక్రములు, లక్షణములు, తాళాంగములు (అంగప్రాణములు), తాళమార్గములు (మార్గప్రాణములు), వేదాంగములు, స్త్రీశిక్షకులు, ఆతతాయులు, భావవికారములు, సంఖ్యలు, ఉపాయములు, ఊర్ములు, ప్రాకృతభాషాభేదములు, అకృతసాక్షులు, స్త్రీధనములు, షట్కర్మములు, షట్కాలములు, షల్లింగములు, షట్కాళలు. జాతకభాగమున:- షష్ఠాష్టమవ్యయములు, షడ్వర్గు, షడ్బలము ఇత్యాది.

షట్కర్ముఁడు. సం. వి. న్. పుం. యజనయాజనాధ్యయనాధ్యాపన దానప్రతిగ్రహము లనెడు షట్కర్మములుగల స్మార్తబ్రాహ్మణుఁడు, గృత్సుఁడు: చూ, స్వస్తిముఖుఁడు.

షట్చక్రములు. అం: చూ, చక్రములు. (అజ్ఞాతచక్రము అని మఱియొకటిగలదు.)

షట్తారక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కృత్తిక: చూ, రిక్క. 1.

షడ్జగ్రామగత మూర్ఛనలు. అం: తారమంద్ర, రజని, ఉత్తరాయత, శుద్ధషడ్జ, మత్సరకృత్తు, అశ్వక్రాంత, అభిరుద్గత (7).

షడ్జగ్రామము. అం: చూ, గ్రామములు.

షడ్జభాష. అం: చూ, భిన్నషడ్జకజభాషలు.

షట్తాళము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

షట్పద. అం: చూ, వృత్తము. 1. (ఇంద్రగణములాఱును, ఒక చంద్రగణమును గలిగి మూఁడవ గణాద్యక్షరము ఆఱవగణాద్యక్షరము యతిగలది.)

షట్పదము. సం. వి. అ. పుం: (ఆఱుకాళ్లు గలది.): అళి, అధిపికము, అళిపకము, ఇం

డిండిరము, కలాపునాది, కలాలాపము, కాలాపునాది, కింకిరము, కృష్ణదేహము, గంధమాదనము, గంధవాహము, గాతువు, గుంజకృత్తు, ఘుండము-ఘుండము, చంచరీకము, ద్విరేఫము, పుష్పంధయము, పుష్పకీటకము, పుష్పలిహము, బంభరము, భసలము, భృంగము, భ్రమణము, భ్రమరకము-భ్రమరము, మధుకరము, మధుకేశటము, మధుపము, మధుకము, మధులిహము, మధువ్రతము, మధుసూదనము, మిళిందము, రేణువాసము, రోలంబము-లోలంబము, శిలీముఖము, శైరేయము, సారంగము. (తె. ప):-జుంటముకాళి, జుమలిముకాళి-జుమిలిముకాళి, తుమ్మెద, తేటి, తేనియతిండి-తేనెతిండి, నెరయొంటరి, పగడచావంచేయుడుగులుగల పక్షి, బమపుర్వు, బమి, మురునల్లి, ముద్దుగలకాళ్ల పురువు, మొగరంబము, విరితేనెతాగ్రివుడు, రేతలి. తద్వి.—కంటక, గండోలి-గంధోలి, గృహిణి. (తె):-ఎట్టతుమ్మెద; అ: భృంగరాజము. (తె): గండుతుమ్మెద, మానీగ.

షట్పదాహము. సం. వి. అ పుం: చూ. సంపెఁగ. *.

షట్పల. అం: చూ, ఘృతములు.

షట్పలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: (తె) ఆఱుపలము-ఆఱ్పలము. [(షట్పుతాపుత్రితాళము).

షట్పితాపుత్రిక. అం: చూ, తాళకళలు.

షట్ప్రజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విటుఁడు.

షట్ప్రత్యయములు. అం: ౧ వృత్తసంఖ్య. ౨ ప్రస్తారము. ౩ నష్టలబ్ధి, ౪ ఉద్దిష్టము, ౫ గురులఘుక్రియ, ౬ అధ్వవిభాగము. (6)

షట్ప్రస్థి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆఱుకుంచములు.

షట్స్వరయుక్తరాగములు. అం (షాడవములు): చూ, రాగములు.

షట్సుతాపుత్రితాళము. అం. (ఇది అఘోరమునఁబుట్టిన షట్పుతాపుత్రితాళము): చూ, ముఖ్యకళాపాత్రిణము. (చూ, తాళకళలు).

షడభిజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ పుం: చూ. బుద్ధుఁడు.

షడాననుఁడు. సం. వి. అ. పుం. షణ్ముఖుఁడు: చూ, స్కందుఁడు.

షడూషణము. అం: పంచకోలము (శొంఠి, చవ్యము, మోడి. పిప్పళ్లు. చిత్రమూలము) తో మిరియము చేర్చిన షడూషణము

షడ్గుణములు. అం: (చూ, గుణములు): చూ, సంధి.

షడ్గ్రంథ సం. వి. అ స్త్రీ 1 రూ-షడ్గ్రంథి-షడ్గ్రంథిక, గంధమూలి. వనప్రు. షటి. (తె): గంట్లకచోరము. తద్వి —౧: కచోరి-కచ్చూరము- కచ్చుర- కచ్చూరకము- కచ్చూరము- కర్చూరకము- కర్చూరము, కర్పూరకము-కర్చూరము-కర్చము, కాల్పకము, గంధమూల- గంధమూలము - గంధమూలి-గంధమూలిక, గంధాహ్వము, గంధాళి, చీరము, చీరి, చోరకము, తప్పురి, ద్రావిడకము-ద్రావిడము, పర్ణి, పలాశి, పలాశము-పాలాశము, వేదముఖకము-వేధముఖ్యకము, శటి-శఠి, సామసంభవము.—(తె): బట్టకసింద, కచోరకము- కచోరము, కప్పురపుసెండ*. తద్వి.—౧. అడవికచోరమునకు — గంధమూలము; ౨. నల్లకచోరమునకు —(చూ. రాజాన్గము. 1-౧3. (ఇది చోరమను గ్రంథ్యము అనికొందఱు.); ౩. కొండసెండకు.— క్రోధన, పిశున, చండ, చర్మచోర, గంధమూలము, వంద. (తె): కొండసెండ. *; ౨. వస*: చూ, విస.

షడ్గ్రంథము. సం. వి. అ. పుం. గంట్లకాచుగు.*. చూ, శాదఘ్నము. [చూ, రూ-షడ్గ్రంథ.*:

షడ్గ్రంథి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ-షడ్గ్రంథిక:

షడ్జకైశిక. అం: చూ, జాతులు. (అంశములు.)

షడ్జమధ్యము. అం.—పై.—

షడ్జము. సం. వి. అ. పుం. 1.ఒకస్వరము: చూ, స్వరము. 2.(షడ్జము:-షట్=నాశిక, కంఠ, వక్ష, తాలు, జిహ్వా, దంతములను నీయాఱు స్థానములందు, జము=పుట్టినది): చూ, సప్త స్వరములు (సంగీతసర్వములు.)

షడ్జోదీచ్యవ. అం: చూ, జాతులు (అంశములు)

షడ్ఢకుఁడు. సం వి. అ. పుం =సడ్డకుఁడు. తోడి యల్లుఁడు: చూ, సడ్డకుఁడు.

షడ్బలము. అం: (స్థాన, దిక్, చేష్టా, కాల, దృక్, నైసర్గికబలములు) (6).

షడ్బిందువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1.మండ్రిగబ్బ: చూ, వృశ్చికము. 1; 2: చూ, విష్ణువు. 1.

షడ్భాగము. సం వి. అ. పుం. 1. కప్పము: చూ, సిస్తు. 1; 2. మిడుఁగురు: చూ, వహ్ని. 1-౧౮.

షడ్వర్గపురి. అం: చూ, పురులు.

షడ్వింశతి. సం. స. ఇరువదియాఱు.

షడ్వింశబ్రాహ్మణము. అం. ఇందు 6 ప్రపాఠకములు, 68 ఖండములు, 520 గ్రంథములు గలవు. (చూ, సామవేద బ్రాహ్మణము; బ్రాహ్మణము.)

షణ్ముఖి. అం: చూ, ముద్రలు.

షణ్ముఖుఁడు. సం.వి.అ.పుం: చూ,షడాననుఁడు.

షరతు. వా. వి. 1. యేర్పాటు; 2. కాలపరిమితి; 3. ఒడంబడికె; 4. హద్దు.

షరా. వా. వి. (రిమార్కు.) 1. చిట్టచివర వ్రాయువాక్యములు; 2. అనుబంధము.

షరాఖత్తు. వా. వి. పాలికాఁపుతనము.

షరాబు. వా. వి. 1. నాణ్యాదులనుకొని అమ్ము వర్తకుఁడు; 2. కోఠీదారుఁడు; 3. సాహుకారు; 4. చిల్లరమార్చువాఁడు; 5.ధనికుఁడు.

షరాయి. వా. వి. లాగు: చూ,వస్త్రము. 1-౧౦.

షర్టు. వా. వి. లోపలిధరించేచొక్కాయి: చూ, వస్త్రము. 1-౯.

షర్బత్తు. వా. వి. చేలువనిచ్చేతియ్యనిపానకము.

షష్టి. సం. స. 1. అఱువది (60) (రూ.షష్ఠిఅని కొందఱు); ఈ. స్త్రీ. 2: చూ, పార్వతి. (రూ-షష్ఠి అని కొందఱు.)

షష్టిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.అ. పుం. అఱువదిదినములలో పండెడుధాన్యము: చూ, స్తంబకరి (ధాన్యము.) [(పొలము.)

షష్టిక్యము. సం. విశ. షష్టికలు పండునేల

షష్ట్యంశ. అం: చూ, షోడశవర్గ ("లగ్నమును 60 సమభాగములు చేయవలెను. అట్లుచేసిన షష్ట్యంశములగును. షష్ట్యంశ కనుఁగొనవలసిన గ్రహమేలగ్నమునందెన్నవ భాగమునందుండెనో తెలుసుకొనవలెను. అట్టిగ్రహమున్న రాసి యోజరాసియైయినయెడల మొదటిదగు ఘోరాంశము మొదలుగను యుగ్మరాసియైయినయెడల నఱువదియవదగు నిందురేఖాంశము మొదలుగను, గ్రహమెన్నవభాగమునందున్నదని గనుఁగొనఁబడెనోయన్నవ భాగము షష్ట్యంశ యనఁబడును): (చూ, షష్ట్యం (ష్ఠ్యం) శములు.

షష్ట్యం(ష్ఠ్యం)శములు. అం. ఇవి60:-ఘోరాంశము, రాక్షసాంశము, దేవభాగాంశము, కుబేరాంశము, రక్షోగణాంశము, కిన్నరాం,భ్రష్టాం,కులఘ్నాం, గరళాం,అగ్నిసంఘాం,మాయాం, ప్రేతపురీశాం, అపాంపత్యం, దేవగణాం, కాలాం, ఆదిత్యాం, అమృతాం, చంద్రాం, మృద్వం, కోమలాం, పద్మాం, లక్ష్మీశాం, వాగీశాం, దిగంబరాం, దేవాం, ఇంద్రాం, కలినాశాం, క్షితీశ్వరాం, కమలాకరాం, మందాత్మజాం, మృత్యుం,కాలాం, దేవాగ్న్యం, ఘోరాం, అమయాం, కంటకాం, సుధాం, అమృతాం, పరిపూర్ణచంద్రాం, విషప్రదష్టాం,కలినాశాం,ముఖ్యాం,

వంశక్షయాం, ఉత్పాతకాం, కాలరూపాం, సౌమ్యాం, మృద్వ్యం, సుశీతలాం, దంష్ట్రాకరాళాం, ఇందుముఖాం, ప్రవీణాం, కాలాగ్న్యం, దండాయుధాం, నిర్మలాం,శుభాం, అశుభాం, అతిశీతలాం, సుధాపయోధ్యం, భ్రమణాం, ఇందు రేఖాంశములు (60) (ఈ అంశములలో అంశనామమునుబట్టి వాటికి సమమైన శుభాశుభ ఫలములను జూచుకొనవలయును.)

షష్ఠము.సం.విణ.ఆఱవది. (షష్టముఅనికొందఱు).

షష్ఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పక్షమునందు ఆఱవతిథి: చూ, హరివాసరము; 2. రూ-షష్ఠి గౌరి: చూ, పార్వతి.

షష్ఠీవిభక్తి. అం. "కీ-కు-యొక్క- లో-లోపల": చూ, విభక్తులు.

షహరు. వా. వి. పట్టణము.

షా

షాడబము. సం. వి. అ. పుం. మధురాదిరసము.

షాడవము. సం. వి. అ. పుం. ఆఱుస్వరములు గలరాగము: చూ, స్వరము. 2.

షాడ్గుణ్యము. అం. 1. ఐశ్వర్యవీర్యాది భగవంతుని షడ్గుణములు; 2. సంధివిగ్రహాది రాజషడ్గుణములు: చూ, గుణములు. [ననుఁడు.

షాణ్మాతురుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, షడా

షాణ్మాసికము. సం. వి. అ. న. ఆఱవనెలయందుఁజేసెడు మాసికము: చూ, శ్రాద్ధము. 1.

షికారీ. వా. వి: చూ, వేఁటకాఁడు.

షికారు. వా. వి. 1: చూ, వేఁట; 2. దేహపరిశ్రమకును, చల్లగాలికినిఁబోవుట: చూ, సంచారము. (షైరందురు).

షిద్గుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విటుఁడు.

షు

షుమారు. వా. వి.1.సుమారు;2. ఒడతెఱంగము.

షురువు. వా. వి. ఆరంభము.

షో

షోడశకర్మములు. అం: చూ, కర్మములు.

షోడశదళపద్మబంధము. అం: చూ, శబ్దాలంకారములు.

షోడశమహారాజులు. అం: చూ, మహారాజులు.

షోడశము. సం. వి. న. త్రి. 1. పదునాఱు; వా. 2. మరణించిన వారికి పదునొకండవరోజునఁజేయు శ్రాద్ధము: చూ, శ్రాద్ధము; విణ. 3. పదునాఱవది. (పదునాఱంకములు గలవి:-మహారాజులు, కర్మములు, ఉపచారములు, మహాదానములు, హేయగుణములు, వికారములు, కళాస్థానములు, దానములు, మానసికపూజాకుసుమములు, ఋత్విజులు, చంద్రకళలు ఇత్యాది)

షోడశవర్గు. అం: ౧ క్షేత్రము, ౨ హోర, ౩ ద్రేక్కాణము, ౪ చతుర్థాంశ, ౫ సప్తమాంశ, ౬ నవమాంశ, ౭ దశమాంశ, ౮ ద్వాదశాంశ, ౯ షోడశాంశ, ౧౦ వింశాంశ, ౧౧ శిద్ధాంశ, ౧౨ భాంశ, ౧౩ త్రింశాంశ; ౧౪ ఖవేదాంశ, ౧౫ అక్షవేదాంశ, ౧౬ షష్ట్యంశ. (వీని వివరములా యాపదములకడఁ జూచుకొనవలయును.)

షోడశసంధులు. అం: కపాలసంధి, ఉపహారము, సంతానము, సంగతము, ఉపన్యాసము, ప్రతీకారము, సంయోగము, పురుషాంతరము, అదృష్టతరము, ఆదిష్టము, ఆత్మామిషము, ఉపగ్రహము, పరిక్రియ, ఉచ్ఛిన్నము, ప

రదూషణము, స్కంధోపనీయము. (16)

షోడశాంశ. అం: చూ, షోడశవర్గు. ("లగ్నమును 16 సమభాగములు చేయుటయే షోడశాంశ, షోడశాంశఁగనుఁగొనువలసిన గ్రహమేరాసి యందెన్నవ భాగమునందున్నదోఁ గనుఁగొనవలెను. అట్టి గ్రహమున్న రాశి చరరాసియైనయెడల మేషాదిగను, స్థిర రాశియైన యెడల సింహాదిగను, ద్విస్వభావరాశి యైన యెడల ధనురాదిగను బయినఁజెప్పిన ప్రకారము గ్రహమెన్నవ భాగమందున్నదనిఁ గనుఁగొనఁబడెనో నన్నవరాసి షోడశాంశ. ఆరాశ్యధిపతియేషోడశాంశాధిపతియగును.")

షోడశార్చి. సం. వి. న్. పుం. శుక్రుఁడు: చూ, రాహువు. 2_ఁ.

షోడశి. అం: చూ, తానములు(సహీనతానములు.)

షోరీబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, కపూరియె బ్రాహ్మణులు.

ష్ఠి

ష్ఠివనము. సం. వి. అ. న. రూ-ష్ఠీవనము. ఉమియుట, తూపాడుచేట.

ష్ఠీ

ష్ఠీవనము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-ష్ఠివనము.

స

స. ఒకయక్కరము. సం. వి. అ. పుం. 1. గాలి: చూ, వాయువు; అం. 2: చూ, దంత్యములు; 3: చూ, ఊష్మములు.

సం. ఇది సంస్కృతమునందలి సమ్ అను నుపసర్గమునకు హల్లు పరమగుచో మకారమునకు అనుస్వారము వచ్చిన రూపము. ఇది సంస్కృత విశేష్య విశేషణములకు ముందున్నప్పుడు 'చేక్కసి' 'మిక్కిలి' అనియు, క్రియలకు ముందున్నప్పుడు 'చక్కగా' ననియు అర్థముగలదియగు చున్నది. (ఉదా — సంకటము=ఇచేట 'సం' అనునది ధాత్వర్థమును ఇఱుకు అను నర్థమునకు మార్చినది; సంకరము=ఇచేట ధాత్వర్థమును గలిసిపోయినదియను నర్థమునకు మార్చినది; సంకలనము=ఇచేట నిరర్థకమైనది; సంకల్పము=ఇచేట ధాత్వర్థమును మనోవ్యాపారముగా మార్చినది; ఇట్లు సంక్షయము, సంక్షోభము, సంక్షోభించు, సంగుప్తము, సంగూఢము, సంగోపనము, సంఘటన, సంఘటిల్లు, సంఘట్టనము, సంచరించు, సంచలనము, సంచలించు, సంఛన్నము, సంతుష్టి, సంతుష్టుఁడు, సందర్శనము, సందర్శించు, సంపూర్ణము, సంపూర్తి, సంప్రాప్తి, సంప్రాశించు, సంప్రీతి, సంప్రేరణము, సంభ్రాంతము, సంయుక్తము, సంయుతము, సంయోగము, సంరక్షకుఁడు, సంరక్షణము, సంరక్షించు, సంరక్ష్యము, సంరోధము, సంరోధించు, సంవర్ధించు, సంవిభాగము, సంవిభాగించు, సంవేది, సంశుద్ధి, సంశోధనము, సంశోధించు, సంశోధ్యము, సంస్తంభనము, సంస్తంభయిత, సంస్తుతము, సంస్తుతి, సంస్తుత్యము, సంస్థాపనము, సంస్థాపించు, సంస్థాపితము, సంస్మరణము, సంస్మృతి మొ.)

సంకట. వా. వి. పణద్రవ్యము: చూ, సరకు.2.

సంకటగార్దభము. సం. వి. అ. పుం.=కంకర గాడిద: చూ, హయము (రాసభము.)

సంకటపడు. మి. అ. క్రి. ఇంటరిపడు: చూ, సంతాపించే. [హింసించే. 2.

సంకటపఱచే. మి. పే్రి ఇంటరిపఱచే: చూ,

సంకటపాటు. మి. వి. 1. ఇఱుకుపాటు: చూ, శోకము; 2. కష్టము: చూ, శోకము: 3. దుఃఖము: చూ, శోకము, 4. మనోవ్యథ: చూ, శోకము; 5. విరహవ్యథ: చూ, శోకము; 6. ఏడుపు: చూ, శోకము.

సంకటము. సం. వి. అ న.=సంగడము –పై.–; వా. 7. సవాయిరోగము: చూ, రోగము 1—౬; 8. తెవులు: చూ, రోగము. 1.

సంకటి. దే. వి. చోడిఅంబలి, తోఁప: చూ, పాదము. (1).

సంకరమగు. మి. అ. క్రి: (తె) అత్తుకొను, ఎనియు, కలిసికొను, కత్తరిఁగలయు.

సంకరము. సం. వి. అ. పుం. 1: (తె) కత్తిరి, తొత్తటము; 2:అవకరము, కటంగరము, సంకరిమము. (తె): ఇంటిపెంట, కసవు, కసవుఁగుప్ప, గాదముపట్టు, చెత్త, తుక్కు—తుక్కుడు, పెంట (పనికిమాలినది.=తుక్కుడు; ఎరువుకుప్ప=పెంట). తద్వి.—గడ్డిమేటికి:–చూ, వెంటి; 3 పాలును నీరుకలసిన విధమునసైన అర్థాలంకారముయొక్క పరస్పరసంబంధము; విణ. 4 వర్ణసాంకర్యముగలది: (తె) కత్తరి;అం.5: చూ,రసవదలంకారములు.

సంకర్షణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు.

సంకలనపుగుఱుతు. వా. మి. వి. ప్లస్సు.(+): (ఇందుకు వ్యతిరేకము "మైనస్సు.–").

సంకలనము. సం. వి.అ. న. పంఖ్యలనుకూర్చుట: అన్వితము, ఐక్యము, యోజితము. (తె): అంతకము, అంతు, కలపడము, టోకు, తల, మెట్టు, మొత్తము, వెరసి. తద్వి.—లెక్క కలియకూడినది:–యుక్తము, యుతము.

సంకలితము. సం. విణ. 1. కూర్పఁబడినది (సంఖ్య); 2. భూమియందు పాతినది.

సంకలితరత్నాకరము. అం: చూ, భరతశాస్త్రగ్రంథములు.

సంకలియ. పై. వి.=శృంఖలికా: చూ, రూ–సంకెల. (అరదండాలకు.–వర్గ. 7, అ.65.)

సంకల్పజన్ముఁడు. సం. వి. న్. పుం: చూ, మన్మథుఁడు.

సంకల్పజుఁడు. సం. వి. జ్. పుం.—పై.—

సంకల్పభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

సంకల్పయోని. సం. వి. ఇ. పుం.—పై.—

సంకల్పము. సం. వి. అ. పుం. 1: ఆకలనము కల్పనము, కళము, గణన, పరిగణనము, సంస్కారము. (అవ్య): కిము. (తె): (చూ, యోచన); ఎత్తికోలు, ఎనిక–ఎనికె–ఎన్నిక, గడ–గడన, గణుతి. (చూ, యోచన); 2: చూ, యోచన; అం. 3: చూ, ద్వాదశావస్థలు; 4: చూ, అవస్థ.

సంకల్పించే. సం. స. క్రి (భగవంతుఁడు) ఎంచే. అనుమానించే, ఆలోచించే, ఊహించే, గమనించే, భావించే, మానసించే, యోచించే,వితర్కించే,సంభావించే. (తె): ఉజ్జగొను, ఉజ్జాయించే, ఎంచే, ఏకతమాడు, చిత్తగించే,తడుము, తలఁచే–తల్చు, తలఁపుచేయు, తలపోయు, మండలించే, మదించే, వగచే,

సంకల్పించుట. అం: చూ, మన్మథావస్థలు.

సంకసుకుఁడు.సం విణ చూ,రూ–సంకుసుకుఁడు.

సంకాశము. సం. విణ.1.సమానమైనది: చూ, సమము.2;2.సమీపమైనది: చూ, సమీపము. 2

సంకిలియ.పై.వి.=శృంఖలికా: చూ,రూ–సంకెల.

సంకీర్ణము. సం. విణ. 1. ఒకటితోనొకటి కలసినది: చూ, సంకులము. 2; 2. వ్యాపించినది, సంకులము: చూ, హిండితము; అం. 3: చూ, శుద్ధము. 6. (సంస్కృత ప్రాకృత

మిశ్రము సంకీర్ణము.); 4: చూ, జాతికిర్రియలు; 5: చూ, తాళజాతులు.

సంకు. వై. వి.=శంఖ. 1: కూఁతకైదువు, చిందము, చేట్టువాల్జోదు, నీరుపుట్టువ-నీరుపుట్టువు, లచ్చిదోరటూరఁగొమ్మ, వలమురి, వెలిగుల్ల. (సం): అబ్జము, కంబువు, జలకరంకము, జలజము, దరము, వారిజము, శంఖము, శుక్తి, శ్వేతము,సూచికాముఖము. తద్వి.—౧. అర్జునుని శంఖమునకు.—(సం) దేవదత్తము; ౨. ఇంద్రుని శంఖమునకు.—(సం) ఝుంఘుకము, లాటి; 3. కుబేరుని శంఖమునకు.-(సం) జాతివైద్యము;౪. దగ్ధరాజాశంఖమునకు.-(సం) అనంతవిజయము; ౫. యముని శంఖమునకు.-(సం) ఇలింగము; ౬. విష్ణుశంఖమునకు.-వలమురి. (సం)పాంచజన్యము; ౭. శివునిశంఖమునకు.-(సం) కుముదము; ౮. సూర్యునిశంఖమునకు.-(సం)గాంగవరితము; ౯. శ్రేష్ఠమైన శంఖమునకు —(సం) కంబూత్తమము, కంబోజము-కంభోజము-కాంభోజము; ౧౦ వలయాకారపు శంఖమునకు-చేట్టుగుల్ల; ౧౧: ఆలిచిప్ప, కప్పచిప్ప, కాకిచిప్ప, గుల్ల, చిప్ప. (సం): కంబువు, కృమిశుక్తి, క్షుద్రశుక్తి,జలశుక్తి, వారిజము, శంబుకము-శంబూకము; ౧౨: గటిచిప్ప, చిప్ప, సీపి. (సం): ముక్తాస్ఫోటము, శుక్తి; ౧౩: నత్తగుల్ల, గుల్ల. (సం): కంబువు, క్షుద్రకంబువు, క్షుద్రశంఖము, క్షుల్లకము, జలడింభము, దుశ్చరము, శంకమండుకము, శంఖనఖము, శుక్తి; ౧౪: గవ్వ. (సం) వటము, వరాటము, వరాటిక; ౧౫. తాఁబేటిచిప్పను:-చిప్ప, చారను. (సం) వరకము; 2.=శుల్క.-కన్యాశుల్కము: చూ, శుల్కము. 2; 3. వేశ్యకిచ్చెడు రోయి: చూ, శుల్కము. 3.

సంకుచించే.సం.అ.క్రి: చూ, రూ-సంకోచించే.

సంకుచితము. సం. విశ. సంకోచము నొందినది: కుంఠితము, ముడిగితము, ముకుళితము.

సంకుడు. వై. వి.=శుల్క-: చూ, రూ-సంకు.2-3.

సంకుదారి. వై. వి.=శంఖధారి: చూ, విష్ణువు.1.

సంకుమదము. సం వి అ. పుం. జెవ్వాజి: చూ, రాజాగ్హము. 2-౧౪;౪౩-(౧.)

సంకులము. సం. విశ. 1. పూర్వోత్తర విరుద్ధమైనది (మాట): చూ, శబ్దము. 2; 2. ఒకటితోనొకటి కలసినది: ఆకీర్ణము, సంకీర్ణము. (తె) సందడి; 3. వ్యాపించినది, సంకీర్ణము: చూ, పిండితము. [చూ, యుద్ధము.

సంకులరణము. సం. వి అ. పుం, న. దొమ్మి:

సంకులవాఁడు. వా. విశ.=శాంఖిక: శాంఖికుఁడు, కాంబవికుఁడు.

సంకులు. వై. వి. బ. శంఖవలయములు.

సంకువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ.=జేంగు. జెవ్వాజి-జెవ్వాజిపిల్లి. (సం) మదని.

సంకుసుకుఁడు. సం. విశ: రూ-సంకసుకుఁడు, అస్థిరుఁడు.(తె)కంతిరివాఁడు-కంతిరీవాఁడు.

సంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, ఛందస్సులు; 2. అగ్నిసంకారము: చూ, వహ్ని. 1.

సంకెల. వై. వి.=శృంఖలా. రూ—సంకలియ-సంకిలియ. 1. కాలికట్టగు ఇనుపగొలుసు: చూ, శృంఖల. 3; 2. ఏనుఁగుకాలిగొలుసు: చూ, శృంఖలము. 2; 3. చేతియినుపగొలుసు: చూ, శృంఖల. 4.

సంకేతము. సం. వి. అ. పుం. 1: అభిఖ్య, అభిధానము, అభిధేయము, ఆఖ్య, ఆహ్వ, ఆహ్వయము, గోత్రము, నామధేయము, నామము, ప్రవరము, లక్షణము-లక్ష్మణము, లాంఛనము, సంజ్ఞ, సంవిత్తు, సమాహ్వయము. (తె): పేరు; 2. నిలుకడగలది: ధ్రువము, నియమ

ము, నిరూఢి, పరిభాషణము, స్థిరము. (తె): ఏరుపాటు-ఏర్పాటు, కట్టడ-కట్టడి, కడ ముట్టు, గరువతనము, నిమితము—నీతకము-నీతము, నేమకము—నేమము, పడితరము, బవిసి-బైసి. ("చూ,స్థిరము. 5"); 3.ఒడంబాటు: చూ, సమ్మతి. 1; 4: చూ, రహస్యము. 1; 5. సయిగ, బాస: చూ, సైగ. 1; అం. 6: చూ, హస్తపాణములు.

సంకేతించే. సం. స. క్రి. 1. పేరుపెట్టు, నామకరణముచేయు; 2. ఏర్పాటుచేయు.

సంకోచపిశునము. సం. వి. అ. న. కుంకుమ పువ్వు: చూ. వహ్నిశిఖము. 1.

సంకోచము. సం. వి. అ. న. 1. కుంకుమపువ్వు: చూ, వహ్నిశిఖము. 1; పుం. 2 =జంకి ముకుళీభావము: సంక్షేపము, సంగ్రహము. (తె): అరవాయి, ఓట, కొంకు, కొతుకు, కొసరు, జంకు-జంకె-జంకెన, ఫుయిలోట—ఫుయిలోటము, బిమ్మటి, ముదముద, మొగమాట-మోమోట-మోమోటము. ("చూ, సిగ్గు"); 3. సంక్షేపము: చూ, సంగ్రహము. 2; 4. ఒకానొక చేప: చూ, సొరంగి (మత్స్యము. 1); 5: చూ, మొగమాట.

సంకోచించే. సం. అ. క్రి: రూ—సంకుచించే. (తె): అరవాయిగొను, అలంగు, ఓటిల్లు, ఓడు, కొంకు, కొంచించే-కొంచే-కొంజో, కొతుకు—కొదుకు, కొతుకుపడు, కొసరు, గుక్కిలుమిగ్రింగు— గుక్కిళ్లుమ్రింగు, గుక్కుమిక్కుమను, జంకించే-జంకు, ఫుయిలోడు, ముడుగు, మొగమోడు—మోమోడు, వెనుకదీయు, సుక్కు. ("చూ, సుక్కు. 13.") [చూ, సహస్రాక్షుండు.

సంక్రందనుండు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుండు:

సంక్రమణము. సం. వి. అ. న. 1. సూర్యుండు ఒకరాశినుండి మఱియొకరాశికి ప్రవేశించుట: చూ, సంక్రమణములు; 2. చేక్కంగా నడచుట: సంక్రమము-సంక్రామము-సక్రమము. [ము, మకర సంక్రమణము (2).

సంక్రమణములు. అం: కర్కాటక సంక్రమణ

సంక్రమము. సం. వి. అ.పుం, న. రూ-సంక్రామము. 1. నీటికట్టగోనగునది, వరణము: చూ, సేతువు. 1; 2: చూ, సంకరము. 2; పుం. 3: చూ, సంక్రమణము. 2.

సంక్రమించే. సం. అ. క్రి. 1. ప్రవేశించే, చొచ్చే: చూ, సోంకు. 4; 2. (ఆస్తిలోనగునవి) కలియు. తద్వ.—అ. క్రి: చూ, సంయుక్తమగు.

సంక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మేషాదిసంక్రమణము: చూ,సంక్రమణము.1; వా. 2.మకరసంక్రమణము, పొంగటిపండుగ: చూ, సంక్రమణములు. [మణము. 2.

సంక్రామము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సంక్ర

సంక్షిప్తము. సం. విణ. సంక్షేపింపఁబడినది: చూ, సంగ్రహము. 2.

సంక్షేపణము. సం. వి.అ. న. సంక్షేపపఱచుట.

సంక్షేపమగు. మి. అ. క్రి. అడుమేకొను: చూ, సంక్షేపించే

సంక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సంగ్రహము. 2 (ఉటంకము.); అం. 2: చూ, గుణములు.

సంక్షేపించే. సం. స. క్రి. సంక్షేపముచేయు: సంగ్రహించే. (తె): అడుమేకొను, ఉటంకించే, ఎత్తు, టూకించే, ముడుమేకొను (మి. అ. క్రి.) సంక్షేపమగు. [సంతాపము.

సంక్షోభము. సం. వి. అ. న. క్షోభము: చూ,

సంక్షోభించే. సం. అ. క్రి:-ప్రక్షోభించే, క్షోభించే. (తె):—అక్కిలిపడు, అదవదపడు,

అతిమతిపడు, ఉడ్డాడు, ఉత్తలపడు, కలఁకఁబాఱు–కలఁగఁబాఱు, కలఁగఁబడు, కలఁగు, కలఁతపడు, కలగుండుకొను–కలగుండుపడు, కలగొను, కలవరపడు, కలవరపోవు, కలుచేపడు, కళవళపడు, కళవళించు, కాదుపడు–కాడ్పడు, కొందలించు, కొందలపడు, గగ్గోలుపడు, గజిబిజించు, గలబరించు, చివుక్కురుమను, చెమ్మలుచెట్టు, చెమ్మలువాఱు, తలరు, తిరువడు, తెగచు, తెరలు, దురపిల్లు, పుల్లసిలు–పుల్లసిల్లు, పాటివోవు, లొగ్గడిల్లు, నుడివడు. తద్వి.—(స. క్రి.):– ఉడ్డాడించు, తిరిపెట్టు.

సంఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: అంకము, గణన–గణనము, సంఖ్యానము, (తె): అంకియ–అంకె, (బ) ఒంట్లు, లెక్క. తద్విశేషములు:– ౧: ఒకటికి.–(చూ, వంచి); ౨: రెండునకు:–(చూ, రెండు); ౩. మూఁడునకు–(చూ, రెండొకటి); ౪. నాలుగునకు.– (చూ, నాలుగు); ౫. ఐదునకు— (చూ, పంచకము. 2.); ౬. ఆఱునకు:–(చూ, షట్కము); ౭. ఏడునకు:–(చూ, సప్తకము); ౮. ఎనిమిదికి:–(చూ, దచ్చి); ౯. తొమ్మిదికి:–గ్రహము, వర్షము, ఖండము, నవకము: (చూ, ముమ్మాఁడు); ౧౦. పదికి:–(చూ, పది (1.).); ౧౧. పదునొకటికి:—(చూ, పదునొకటి); ౧౨. పండ్రెండునకు:– (చూ, ముచ్చోకము.) మొ; ౧౩: శతము. (తె) నూఱు, వంద; ౧౪. (విణ): శతకము; ౧౫. నూటికంటె అధికసంఖ్యగలది: పరశ్శతము; పరస్సహస్రము; పరోయుతము; (తె) వేనవేలు. ఇత్యాది; ౧౬:–(చూ, సహస్రము. 1.); ౧౭: అయుతము. (తె) నూఱువందలు, పదివేలు; ౧౮: నియుతము, లక్ష. (తె) నూఱువేలు; ౧౯. పదిలక్షలకు.–ప్రయుతము; ౨౦. నూఱులక్షలకు.–కోటి; ౨౧. పదికోట్లకు.– అర్బుదము, దశకోటి (తె). పదికోట్లు; ౨౨. పదియర్బుదములకు.–న్యర్బుదము; ౨౩. సంఖ్యామానము.–(ఏకము, దశము, శతము, సహస్రము, దశసహస్రము, లక్ష, దశలక్ష, కోటి, దశకోటి, శతకోటి, అర్బుదము, న్యర్బుదము, ఖర్వము, మహాఖర్వము, పద్మము, మహాపద్మము, క్షోణి, మహాక్షోణి, శంఖము, మహాశంఖము, క్షితి, మహాక్షితి, క్షోభము, మహాక్షోభము, నిధి, మహానిధి, పర్వతము, అత్యంతము, పరార్థము, అనంతము, సాగరము, అవ్యయము, అచింత్యము, అమేయము, భూరి, మహాభూరి ఇత్యాది.); ౨౪. సమసంఖ్యకు. (తె) దొర; ౨౫. లెక్కపెట్టఁబడినది అనుటకు:– అంకవిద్య, అంకితము, గణితము, సంఖ్యాతము; అం. 2. (బ): చూ, సంఖ్య 1–౨౩; 3. విచారణ, ఉత్థానము, చర్చ: చూ, సమీక్షణము. 2. తద్వి.—౧: (చూ, విమర్శనము); ౨:–(చూ, యోచన.); 4. దేహవిలక్షణమైన ఆత్మజ్ఞానము; అం. 5: చూ, ప్రస్తార ప్రత్యయప్రశ్నము; 6: (చూ, సంఖ్య. 1) (చూ, గణితశాస్త్రము) (ఇందుకు సంబంధించిన శాస్త్రపరిభాషా పదములు.— వియుక్తసంఖ్య– శుద్ధసంఖ్య– సాధారణసంఖ్య–నిరూపాధికసంఖ్య; యుగళాత్మకసంఖ్య; ముఖ్యసంఖ్య– ప్రత్యయరహితసంఖ్య– మూలాంకము–సంఖ్యార్థము; మితసంఖ్య; యుక్తసంఖ్య, మిశ్రసంఖ్య–సమహితసంఖ్య–సంయుక్తసంఖ్య–వ్యావహారికసంఖ్య; ఉపలక్షితసంఖ్య; సమసంఖ్య; సమసమసంఖ్య; సమవిషమసంఖ్య; సంకలితసంఖ్య; భిన్నసంఖ్య; కరణిసంఖ్య; సంకీర్ణసంఖ్య; స్వతస్సిద్ధక్రమసంఖ్య–ఏకాదిక్రమసంఖ్య; ఋణసంఖ్య; విషమసంఖ్య; విషమవిషమసంఖ్య; స

చ్ఛము; పూర్ణసంఖ్య-సంఖ్యనిధి; ఉత్తమసంఖ్య-దృఢాంకము; బహుభుజాకారసంఖ్య; ధనసంఖ్య; పరిధానసంఖ్య; సజాతీయసంఖ్య; శుద్ధసంఖ్య; మూలకసంఖ్య; వ్యుత్క్రమసంఖ్య-వాస్తవ్యసంఖ్య: సంబంధిసంఖ్య; త్రిభుజాకారసంఖ్య; అభిన్నసంఖ్య. వెం.)

సంఖ్యము. సం. వి. అ. న: చూ, యుద్ధము.

సంఖ్యాతము. సం. విశ: చూ, సంఖ్య.1-౭౫

సంఖ్యానము. సం. వి. అ. న. గణనము: చూ, సంఖ్య. 1.

సంఖ్యాబద్ధము. అం: చూ, మహాకావ్యము.

సంఖ్యాభేదములు. అం. (సంఖ్యామానము): చూ, సంఖ్య. 1-౭3. తద్వి.—౧: (చూ, లబ్ధము.)

సంఖ్యావంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. 1. పేదు వరి: చూ, విద్యావంతుఁడు; విశ. 2. లెక్కపెట్టఁబడినవాఁడు: గణ్యుఁడు. [గణనీయము.

సంఖ్యేయము. సం. విశ. లెక్కపెట్టఁదగినది:

సంగడము. వై. వి. 1.=సంగతమ్. కూడిక: చూ, సంయోగము. 2. దండు: చూ, సేన. 1; 3. కుతూహల్యయ సంగతము. ఆం. భా. ద్వి. 243; 4: చూ, సమీపము. 1; 5. పరిగ్రహము, పరిజనము, పరివారము. (తె) తోయము, బలఁగము-బలగరము- బల్గము, మంది, రాణువ, సవరణ-సవరణము; 6. జేత: చూ, సమానము. 2; 7: చూ, స్నేహము; 8=సంకట. ఇంటరము: చూ, శోకము; దే. వి. 9. జెట్టిపాదన కుపయోగమైన యినుప గుండు అను మల్లవిద్యా సాధనము. (చూ, కంబము. 2.)

సంగడి. వై. వి. 1. రెండు తాటిబొండులు జతగా కట్టిన తెప్ప: చూ, హోడము; 2. వైపు: చూ, పార్శ్వము. 2; 3.=సంగత-సగంధ: చూ, స్నేహితుఁడు; 4: చూ, రూ-సంగడము. 7; 5: ఉజ్జి, ఉద్ది, కవ, కవలి, గెడ, జంట, జత, జమట, జమిలి-జమిలి-జమిడి, జోక, జోడు, జోడుకోడియ-జోడుకోడె, డంట, దొందము, దోయి, రెండు, సంగడము. (సం):-ద్వంద్వము, ద్వయము, ద్వయి, ద్వితయము, ద్వైతము, మిథునము, యమకము, యమళము-యామళము, యుగము, యుగళము, యుగళి, యుగ్మము, యుతకము, సంచారిక; 6: చూ, సమూహము; 7: చూ, విధము. 1; 8: చూ, సమీపము.1; 9: చూ, వెనుక. 1.

సంగడికాఁడు. ద్వ. వి. (రూ-సంగజేఁడు-సంగాడి- సంగాతి- సంగాతకాఁడు) చూ, స్నేహితుఁడు.

సంగడీఁడు. ద్వ. వి.—పై.— రాజ 2,ఆ. 30.

సంగతము. సం. వి. అ. న. 1.=సంగడము-సంగాతము: చూ, స్నేహము. 1; 2. చేరిక: చూ, సంయోగము; విశ. 3. యుక్తమైనది: (తె): పొత్తు, పొసఁగ, బాగు, వలను, వాటము. తద్వి.— :- (చూ, యోగ్యము. 2.); 4. యుక్తియుక్తము (వాక్యము); 5. చేరికయైనది: పొత్తు. (సం) ప్రత్యాసన్నము: చూ, సమీపము; అం.6: చూ, షోడశసంధులు.

సంగతి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చేరిక, పొత్తు: చూ, సంయోగము; 2. జ్ఞానము: చూ, వ్యాల్లేఖము. 2; వా. 3. కథ: చూ, సమాచారము. 2. [మదువు: చూ, సరస్సు. 1.

సంగమడుగు ద్వ. వి. ఊరికి దగ్గఱగానుండు

సంగమము. సం. వి. అ. పుం. కలయిక: చూ, సంయోగము. [సంగము (3)

సంగములు. అం: అంతస్సంగము, బాహ్య

సంగమించు. సం. స. క్రి. 1. కూడు, దనియు: చూ, సక్తమగు. 1; 2. అంటుకొను: చూ, సంధించు. 3.

సంగమము. సం. వి అ. పుం. రూ-సంగమము. కూడిక: చూ, సంయోగము.

సంగరము. సం. వి. అ. న. 1: (తె) జేమ్మిసండు; పుం. 2: చూ, యుద్ధము; 3. ప్రతిజ్ఞ: చూ, స్పర్ధ. 4; 4: చూ, సమ్మతి. 1; 5. ఆపద: చూ, విపత్తు; 6. విషము: అహిఫేనము, ఉపధానము, కలాకూలము, క్ష్వేడము-గరదము, గరళము, తీక్ష్ణము, మ,మధురము. రసము, రసాయనము, విషము(విశము), శల్యము, (స్త్రీ). (తె): చిలుము, నంజో, మందు, విసము, హాలాహలము. తద్వి..గు:- (చూ, మందు. 1-రా; 3). ౨. విష భేదములు.-కర్కోటకము; కాకోలము, కార్పణ్యము, కాలకూటము; కిల్బిషము; కుష్ఠము; కేశరము-కేసరము; గరము; గరళము; గోమేధికము; దారదము; బ్రహ్మపుత్రము; వత్సనాభము; వత్సనాభి-వసనాభి; వాలుకము; శౌక్లికేయము; సౌరాష్ట్రికము; హాలహలము-హలాహలము-హాలాహలము-హాలాహలము-హాలాహలము-హలహలము-హాలాహాలము, కారుజము, నాభి,(మి)అడవినాభి; 3: (తె) సుజ్జుపుజోంగ; ర. మందుల భేదములు.-మేషము; రసాయనము; వల్లూరము. ఇత్యాది. [స్నేహితుఁడు.

సంగాడి. వై. వి. సంగత-సగంధ: చూ,

సంగాతకత్తియ. వై. వి. రూ-సంగాతకత్తె-స్నేహితురాలు: చూ, (స్త్రీ).

సంగాతకాఁడు. ద్వ. వి: చూ, స్నేహితుఁడు.

సంగాతము. వై. వి.=సంగతమ: చూ, స్నేహము.

సంగాతి. వై.వి.=సంగత-సగంధ (సంగాతము+ఇ): చూ, సంగాతికాఁడు.

సంగి. సం.విశే. (న్.ఈ.న్) సంగముకలవాఁడు.

సంగీతకావ్యములు. అం. (గీతగోవిందములో నగునవి.) వీటియందు విశేషముగాఁ బగ కవిత్వము దొరలును. శార్ఙ్గదేవవిరచితమైన సంగీతరత్నాకరమందు నాల్గవదియైన ప్రబంధాధ్యాయమునందు వివరింపఁబడియున్నది: చూ, కావ్యములు. (కావ్యనాటకములు.)

సంగీతచూడామణి. అం: చూ, భరతశాస్త్రగ్రంథములు.

సంగీతమనుకువల. మి. వి: ఒకవల: చూ, వల. 1.

సంగీతము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రేక్షణార్థము జరిగెడు తౌర్యత్రికము. (ఇది మార్గమని దేశియని ద్వివిధము. మార్గము బ్రహ్మాదులచేత మహేశ్వరునియొద్దనుంచి వెదకి తేఁబడి భరతాదులచే ప్రయోగింపఁబడినది. దేశి దేశదేశమునందలిజనులకుహృదయరంజకమైన విధముగా నేర్పడినది.) (సంగీతము=౧. మార్గము (ఈశ్వరప్రణీతమై భరతఋషిచే బ్రకటింపఁ బడినది), ౨. దేశ్యము (ఆయా దేశములయందు వాడుకగలిగి మనోహరమయినది) అని ద్వివిధము. ఇందుకు శ్రుతి లక్షణము, త్రిస్థాన లక్షణము, వీణావిషయము, మేళకర్తృరాగముల ప్రస్తారము, జన్యరాగములు, మూర్ఛనాప్రస్తారచక్రము అనగా జన్యరాగ ప్రస్తారము, అంగములు, న్యాసాంశసంగ్రహములు, వాది-సంవాది-వివాది- అనువాది స్వరములు, పదవిధగమకములు, వీణాదశప్రాణములుఇత్యాదివిభాగములుగలిగియున్నది.): చూ,స్వరము. 2; చూ, రాగములు; చూ, వీణ; 2. గానము: (చూ, గేయము); అం. 3: చూ, అవధానములు. [శాస్త్రగ్రంథములు.

సంగీతసారసంగ్రహము. అం: చూ, భరత

సంగీతస్వరములు. అం: చూ, స్వరము. 2. (చూ, సప్తస్వరములు.)

సంగీర్ణము. సం. విశే. అంగీకరింపఁబడినది, ఇ

య్యుకొనఁబడినది: చూ, సమ్మతము.

సంగుప్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

సంగోరు. ద్వి. వి (సగము + కోరు) పంటయందుసగము కోరు: మేడిపాలు, మేడికోరు. (చూ, కిస్తు. 1.)

సంగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమ్యగ్రహణము; 2: కల్పనము, క్లప్తి, చయము, పులాకము, రచనము, సంకోచము, సంక్షేపము, సంచయము, సమసనము. సమహరణము, సమాహారము, సమాహృతి. (తె): ఉటంకము, టూకి, ముక్తసరి-ముక్తసరు, సేకరము; తద్వి.— (విణ): (చూ, సంక్షిప్తము.); 3 సంక్షిప్తగ్రంథము: చూ, సంపుటము. 3

సంగ్రహించు. సం. స. క్రి. 1.=సేకరించు. గడించు. చేకొనఁగా గ్రహించు: చూ, స్వీకరించు; 2: చూ, సంక్షేపించు; వా. 3. కూడఁబెట్టు: చూ, సంధించు. 3

సంగ్రాహము. సం. వి. అ. పుం 1. అరిగపిడి: చూ, రిష్టి 2; 2. పిడికిటఁబట్టుట: ముష్టిబంధము; 3. పిడికిలి, ముష్టిబంధము: చూ, పిడి.1.

సంఘము. సం వి. అ. పుం. 1. గుమి, మంది: చూ, సమూహము; 2. సమితి: చూ, సమూహము. (చూ, పరిషత్తు.); 3 ప్రాణిసమూహము, పరివారము: చూ, సంగడము. 5

సంఘర్షము. సం. వి. అ. పుం.1. ఒరయిక: చూ, సమ్మర్దము; 2. పోటి: చూ, స్పర్ధ. 1; 3. గాలి: చూ, వాయువు

సంఘాటకము. అం: చూ, చిత్రబంధములు.

సంఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సమూహము; 2. గట్టిదెబ్బ: చూ, హతి; 3. రూ-సంహారము. ఒకానొకనరకము: చూ, సంహారము. 2(నరకములు.) [కట్టు: చూ, సంతవకట్టు.

సంఘీభవించు. సం. అ. క్రి. గుంపుగూడు, పిండు

సఙ్కర్షణాయనము. అం: చూ, ఓమ్. (సఙ్కర్షణః=సమ్యక్ పాపాని దుఃఖాని కర్షతీతి.)

సంచము. సం. వి. అ. పుం. పుస్తకపు సంచిక: చూ, సంపుటము. 3.

సంచయానము. సం.వి.అ న.1.చచ్చినవారి కర్మారంభపుదినమున వారియెముకలు ప్రోగుచేయుట, చిన్నదినము (అని వాడుక); 2. ప్రోగుచేయుట.

సంచయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రోగు: చూ, రాశి. 1. తద్వి.— వడ్లరాశికి వలజయు (చూ, రాశి 2): 2: చూ, సంగ్రహము. 2; 3: చూ, సమూహము; 2 =సంచిక. కొన్ని పత్రముల పుస్తకము: చూ, సంపుటము .3.

సంచరణము. సం. వి. అ. న: పయనము: చూ, సంచారము.

సంచరించు. సం. అ. క్రి: అభిచరించు. చరించు, భ్రమరించు. (తె): ఆడు, కిఱుకుపాఱుచు, కుమ్మరిలు-కుమ్మరిల్లు-కుమ్మరు, చిట్టాడు, చెరలాడు, తారు, తిరుగాడు-తిరుగు-తిరువు-తిర్గు, త్రిమ్మరు, నడయాడు, పొలయు, పొలపాడు-పొలసియాడు, మట్టాడు, మలఁగు, మలయు, మిట్టాడు, మిడుకు, మెదలు, మెలఁగు. తద్వ — భిక్షులో నగువాని కొఱకుతిరుగు.-పర్యటించు (చూ, విహరించు)

సంచారము. సం. వి. అ. పుం: అంగనము, అవగమము, అభినిర్యాణము, అపసితము, ఇంగితము, ఉత్థానము, ఉద్వేగము, గతము, గతి, గమనము-గమము, చారము, వృత్తి, ప్రయాణము, ప్రస్థానము, యాత్ర, యానము, వీతి, వ్రజ్య, సంచరణము, సరము, సృతి (తె) అరుగుడమ్ము-అరుగుడు, ఏగడము-ఏగుడు, కమాను, కడలడము, కదలిక, కదలిపోక, కదలుడు, చేనుట, చేమదేరుట, తరలిక-తరలుడు-తెరలుడు, నడ-నడక-నడపు-నడుపు, నడయాట, పయనము-పయినము-పైనము,

పోక-పోకడ. తద్విశేషములు.- ౧. వేటకై గాఁడిరుగుట (సికారు) కు.-శ్రా, చరికిముము, వాహ్యాళి, విహరణము-విహారము. (తె): అబిసీలు, అసివాలు, ఆరట, ఆరటపాటు, ఈరువాలు, చెరలాటము-చెలలాట-చెలగాటము, మలయిక, వయాళి-వయ్యాళి, షికారు-సికారు, స్వారి; ౨. మందపాద విన్యాసమునకు.- పరిసారము. (తె): పచేరము-పచేరు-పచోరు-పసారము-పసారు, లేఁబోక; ౩. పాదవిన్యాసవిశేషమునకు-(తె) బజ్జీడి; ౪. భిక్షు లోనగువానికొఱకు తిరుగుటకు.- అటట్య-అటాట్య, పర్యటనము, వ్రజ్య. (తె) అడుగుకోలుతిరుగుడు; ౫: ఈ, చరణము-చారణము, చలనము, రథ, దిగ్భ్రమము, పర్యటనము, పేరింఖ-పేరింఖణము, పరిచారము, పరివ్రజ్య, భ్రమణము, భ్రమము, వలనము, విహారము. (అవ్య) వా. (తె) కిఱుకు, క్రిక్కు, తిరుగలి, తిరుగు-తిరుగుడు-తిర్గు-తిఱుగుడు, తిరువు-తిరువు, త్రిప్పు, దిమ్మ-దిమ్మ, పొలయిక, బ్రిమరి, మెలఁకువ, మెలఁపు; ౬. పుణ్యక్షేత్రములంగూర్చి పోవుటకు.- యాత్ర; ౭. పరుగునకు.-వీతి: (చూ, ప్రధావనము.); ౮. ఓడప్రయాణమునకు - (తె) పబురు; ౯. యుద్ధయాత్రకు.- (తె) సాది; ౧౦. గిరగిర తిరగడమునకు.-ఘూర్ణి, పరిభ్రమము, భ్రమము; ౧౧. వర్తనమునకు.-(చూ, సమయము. 2.)

సంచారి. సం. వి. న్. పుం. 1. శృంగారభావవిశేషము: చూ, భావములు; విణ. 2. సంచరించువాఁడు: మందుఁడు.

సంచారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కుంటెనకత్తె: చూ, శంభళి; 2. జతి: చూ, సంగడి. 5, 3. మూచేమేట; మూసుకొనుట-మూర్కొనుట. (సం) ఆఘ్రాణము.

సంచారివర్ణము. అం: చూ, వర్ణచతుష్కము.

సంచారి వర్ణగతాలంకారములు. అం:చూ, అలంకారము. 3.

సంచారిభావమువఁబుట్టిన దృష్టులు. అం: శూన్య, మలిన, శ్రాంత, లజ్జ, శంకిత, విషణ్ణ, లలిత, ముకుళ, అర్ధముకుళ, గ్లాన, జింహ, కుంచిత, వితర్కిత, అభితప్త, ఆకేకర, వికాస, విభ్రాంత, విప్లుత, త్రస్త, మదిర. (20).

సంచారిభావములు. అం. (వ్యభిచారిభావములు. రసోత్పత్తికి సహాయములై పుట్టుచు నశించుచుండునవి) ఇవి 33:-నిర్వేదము, శ్రమము, దైన్యము, జాడ్యము (జడత), గ్లాని, త్రాసము, శంక, ఆర్తి, దోషము (అమర్షము), గర్వము, ఆవేగము, ధృతి, స్మృతి, చాపలము, ఉగ్రత్వము, అవహిత్థ, త్రప, విషాదము, మదము, ఉత్సుకత్వము, మతి, నిద్ర, మోహము, బోధము, వ్యాధి, మోదము, ఆలస్యము, వితర్కము, సుప్తి, అసూయ, ధ్యానము, భ్రమము (ఉన్మాదము), విస్మృతి (అపస్మృతి, మఱుపు) (33) (వీనివివరములాయాశబ్దములకడఁ జూచుకొనవలయును.)

సంచి. దే. వి: రూ-సంచీ, అసిమి, గోతము-గోతాము, గోనియ-గోనె, గోనెసంచి, తిత్తి, పటా-పట్ట-పట్టా, మాత్ర, (సం) గోణి. తద్వి.-౧: బెడక, బెతక, పట్నము; ౨: బెడక: ౩: విత్త; ౪: సుడిసంచి; ౫: మలఁగ; ౬. వంచియ-వంచె; ౭: అక్షైక వంచియు-వంచె, ౮: వంటరము, సంచికట్టు; ౯: పల్లము, పల్లవము; ౧౦: గోతము-గోతాము, జోలియ-జోలియము-జోనె-జోలెము. బాసము; ౧౧: గోతము-గోతాము; ౧౨: కట్లసంచి; ౧౩: చేట్ట; ౧౪: జోలియ-జోలె; ౧౫: జేబు; ౧౬: ఎద్దుమీఁద నీళ్లుతెచ్చెడి

తోలుసంచి: చూ, తగడము;౧౭: దూపా_త్రి; ౧౮: మాత్రి; ౧౯: సలగ మొదలగునవి.

సంచిక. వై. వి.=సంచయ. రూ-సంచికె. చూ, సంపుటము. 3.

సంచికట్టు. దే. విణ. 1. సంచికట్టుకొని యదే పనిమీఁదపరివర్తించువాఁడు: చూ, వైద్యుఁడు; వా. 2. మందులసంచి, పంటరిము: చూ, సంచి; 3. పుస్తకములలోనగువాని వస్త్రము; 4: చూ, వెజ్జోరాలు; వా. స. క్రి. 5. సంచిమూతిని బిగించు.

సంచికె. వై. వి.=సంచయ: చూ, రూ-సంచిక.

సంచితము. సం. విణ. 1. (పోగుచేయఁబడినది: చూ సమూహము; 2 కూడఁబెట్టఁబడినది, వ్యక్తము: చూ, సంసక్తము; అం. 3. ఆగామిసంచిత ప్రారబ్ధములు మూఁడింటిలో నొకటి: చూ, త్రయము.

సంచిమొదలు. దే. వి. (పాండు. 1, ఆ. 111): అసలు, ఓలము, బండవలము-బండాలము, మొదలిసొమ్ము, మొదలు. (సం) నీవి, పరిగ్రహము, పరిపణము, పరిమాణము, భాండము, మూలధనము, మూలము.

సంచీ. దే. వి: చూ, రూ సంచి.

సంచేయము. సం విణ. సంచయముచేయఁదగినది.

సంచేకరము. వై. వి =సత్యంకార. పెట్టుబడిసొమ్ము: రూ-సంచేకరువు-సంచేకారము, అచ్చేకారము-అచ్చోకారము-అచ్చోరము, బజోవా-బయానా. (సం) అచ్ఛంకారము, సత్యంకారము. (అ౦) అడ్వాన్సు.

సంచేకరువు. వై. వి.=సత్యంకార. —వై.—

సంచేకారము. వై. వి = —వై.—

సంచేము. దే. వి.·బంగారు: చూ, లోహము. 1.

సంచో. దే. వి. 1. జోడ: చూ, సూచన. 1; 2: చూ, సౌందర్యము; 3: చూ, విధము. 1

సంచుపాటు. వా. వి. గొనబుపాట: చూ, స్వరము 2.

సంజనము. సం. వి. అ. న. నాలుగింట్లబవంతి: చూ, సదనము. 1.

సంజయము. అం: చూ, దండవ్యూహములు.

సంజాములుంప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆఁడుమేఁక: చూ, మేషము. 1.

సంజీవకరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఓషధివిశేషము: చూ, వృక్షము; అం. 2: చూ, కరణులు.

సంజీవనము. అం: చూ, నరకములు.

సంజీవి. సం. విణ. (క. ఈ. న్) జీవమును కలుగఁజేయునది.

సంజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 =సన్న-సైగ. చేయి లోనగువానితోడి సైగ: చూ, సైగ. 1; 2. పేరు: చూ, సంకేతము. 1, 3. తెలివి: చూ, హృల్లేఖము. 2; 4: చూ, పరిభాష. 1-2; 5. గాయత్రి: చూ, వ్యాప్యము. 5 (మంత్రము. 1); 6 సూర్యునిభార్య: చూ, భార్య. 1-౬౪; అం. 7: చూ, బౌద్ధశాస్త్రస్కంధములు.

సంజ్ఞపనము. సం. వి. అ. న. 1 చంపుట: చూ, హింస. 1; 2 విన్నవించుట: విజ్ఞాపనము, విజ్ఞప్తి, సంజ్ఞప్తి. (తె). విన్నపము, బోణి-బోణీ, మనవి, మొఱ్ఱ. విన్నపము.

సంజ్ఞపితము. సం. విణ. చంపఁబడినది.

సంజ్ఞప్తి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. 1. చంపుట: చూ, హింస. 1; 2. విన్నవించుట: చూ, సంజ్ఞపనము. 1.

సంజ్ఞువు. సం. విణ. (ఉ): (తె) కంకటికాళ్లవాఁడు, గాడిదకాళ్లవాఁడు, ముట్టికాళ్లవాఁడు, ముడికాళ్లవాఁడు. తద్వి.—ప్రజ్ఞుఁడు, ప్రజ్ఞువు, ప్రగతజానుకుఁడు, (తె) దొడ్డికాళ్లవాఁడు, పంగటి కాళ్ళవాఁడు.

సంజ్వరము. సం. వి. అ. పుం. 1 కాఁక: చూ, సంతాపము. 1; 2. వేఁడిమి: ఉష్ణము, క్రూ

రము, గ్రీష్మము, ఘు, ఘర్మము, తపనము, తిగ్మము, నిదాఘము. (తె): ఊరుపు-ఊర్పు, ఎండ, మేఁబుకు, తీండ్రి, వడ, వెక్క, వెచ్చ-వెచ్చఁదనము- వెచ్చన-వెచ్చు, వెట్ట, కావ్వు, వేఁడి-వేఁడిమి, సెక-సెగ-సెవ, సేక-సేకము. తద్వి.—౧. అత్యుష్ణమునకు. ఖరము. (తె): కట్టాగి, మేస్పెలుకు, నికాఁక; ౨. ఇంచుక వేఁడికి.—కదుష్ణము, కవోష్ణము, కోష్ణము, మందోష్ణము. (తె) ఇసుమంతకాఁక, గోరువెచ్చ-గోర్వెచ్చ; ౩. మిక్కిలి వేఁడిమి కలది:—తీవ్రము. (తె) -ఉగ్గడుపు; ౪. ఇంచుక వేఁడిమి కలది:—ఓష్ణము-ఓష్ణ్యము, కదుష్ణము, కవోష్ణము, కోష్ణము, మందోష్ణము. (తె) మిడి; ౫. వేఁడిమిగలది:—ఉష్ణము, ఊష్మలము, తిగ్మము, తీక్ష్ణము, తీవ్రము. (తె) కాఁక-క్రాఁక, చుఱుకు, తీండ్రము, మిడి, వెచ్చ, వెట్ట, వేఁడి-వేఁడిమి; అం. 3: చూ, ద్వాదశావస్థలు.

సంజె. వై. వి.=సంధ్యా-సందా, రూ-సంద-సందె. సాయంకాలము: చూ, సందెజోము; 2. కేదారము: చూ, భూమి. 1-౪౨.

సంజెవడు. వై. అ. క్రి. సంధ్యాకాలమగు.

సంజోయిషీ. వా. వి. సముజోయిషీ: చూ, సమాధానము. 4.

సంజోక. ద్వ. వి. (సగము + జోక) ఉభయ ముఖములయందు తాఁకెడి కొనముడిగల డుబుడక్కనడిమి త్రాడు: చూ, సూత్రము. 1.

సండీనము. సం. వి. అ. న. చెట్టు మొదలగువానిమీఁది కెగురుట; తద్వి.—౧. మీఁదికిఁ బోవుటకు.—ఉత్క్రమణము, ఉద్గతి, ఉద్గమము, డయనము. (తె). ఎగపు-ఎగుపు-ఎగవు-సెగవు, బల్లటి-బల్లటీ; ౨ పైకెగురుటకు.—ఉడ్డీనము; ౩. మొదటి ఎగురునకు.—ప్రడీనము; ౪: (చూ, సంపాతము. 2.)

సంత. దే. వి. 1. చెంత: చూ, సమీపము. 2— వై. వి. 2. నిర్ణయింపఁబడిన దివసమునందుం చెడి యంగళ్ల వరుస: కటంకనము (చూ, పసారము, సదనము. 1); 3. వేదపాఠము: పఠనము, విద్య: చూ, విద్య; 4. పాఠముయొక్క వల్లె, వేదముయొక్క వల్లె: రువ్వ, వల్లె. (సం): ఆవర్తనము, ఆవర్తము, ఆవృత్తి, కంఠపాఠము, చింతన, మననము; 5=సంధానము: అనువు, కూర్పు, చేరిక: చూ, సంధానము.

సంతకము. దే. వి. వ్రాఁతకర్తయొక్క చేతివ్రాలు-చేవ్రాలు, దస్కతు, దస్తూరీ, వ్రాలు. (చూ, వ్రాఁత, వ్రాలు.)

సంతగోల. వా. వి. గొప్పధ్వని: చూ, స్వరము. 2.

సంతచెప్పు. ద్వ. స. క్రి. వేదము వల్లించు: వాచించు: చూ, పఠించు

సంతచెప్పువాఁడు. ద్వ. వి: చూ, పాఠకుఁడు. తద్వి.—౧ వేదాధ్యయనమందు సహపాఠికి.—(సం) సబ్రహ్మచారి; ౨. సహపాఠికి.-(సం) సబ్రహ్మచారి, సతీర్థ్యుఁడు.

సంతతము. సం. క్రి. విశ. అ. న. రూ-సతతము. 1 ఎల్లప్పుడు: చూ, రూ-సతతము. 2; 2. ఎడతెగనిది: రూ-సతతము, అచ్ఛిన్నము (అవిచ్ఛిన్నము), అజస్రము, అనవతరము-అనారతము, అనిశము, అపరస్పరము, అవిరతము, అశ్రాంతము, అహరహము, ధ్రువము, నిత్యము, నిరంతరము, శశ్వత్తు. (వి) కలకాలము. (అవ్య) సదా, సర్వదా, సిద్ధము. (తె): అనయము, అప్పసము, అటిముటి, ఎడతెగక, ఎడపక, ఎల్లపుడు-ఎల్లప్పుడు, ఓరంతప్రొద్దు, జేడి, జొంపము, నిచ్చ-నిచ్చలు, వాలాయము-వాలెము (చూ, మతిమతి. 2).

సంతతి. సం. వి. ఇ. త్రి. 1. (దీనిచేత విస్తరింపఁబడును.):=సంతు: అనూకము, అన్వయము, అన్వవాయము, అభిజనము, ఆమ్నాయ

-ము, కార్మ్రికము, కులము, చరణము, జనన
ము, జాతి, జాము, గోత్రము, నిధనము, పరి
షత్తు, ప్రజ, ప్రవరము, వంశము, వర్ణము,
సంతానము, స్యూతి. (తె):—కదుపు, కొల
-ము, పజే, పదుగు-పదుపు-పదువు, పరుస,
మంది, పొందటిపుట్టుక, వంగడము-వంగస
-ము, సంతు. తద్వి.—౧. బ్రాహ్మణకులమున
కు.-కపిలము. (తె) బాపనకొలము; ౨. క్ష
త్రియ వంశమునకు.-(తె) రాచకొలము;
౩. వైశ్యకులమునకు.-వైశ్య; ౪. శూద్రకుల
మునకు-శూద్రి; ౫ సంకరజాతికి —(తె)
పలుపట్టడ; ౬. పుత్రపౌత్రాది పరంపరా
రూపవంశమునకు.- అపత్యము, కులము,
గోత్రము, పరంపర, సంతతి, సంతానము.
(తె). కొలము, సంతు; ౭. జనమునకు.-ఆన
ర్తము, మస్, లోకము, జనము, ప్రజ (తె)
పజే, మంది; ౮. చెడుకులమునకు—నిష్క్రి
యము; ౯. కుటుంబమునకు: చూ, సంసార
ము. 1; 2.=సంతు. బిడ్డ (బిడ్డలు) చూ,
శిశువు; 3: చూ, సంతతి. 1-౬; 4. వరుస:
చూ, శ్రేణి 1; 5. విరివి: చూ, విరివి. 2,
6 పలుపట్టడ: చూ, సంతతి. 1-౫. [గము.

సంతన. వై. వి =సంధానమ్. చేరిక: చూ, సంయో

సంతనకట్టు. ద్వ. అ. క్రి. 1: అంటలుగట్టు, గమికొను, గుంపుగూడు, దాటుకట్టు, పిం డుగట్టు, పొదిగొను, ప్రోగుపడు, ముంపుగొ ను. (సం): పుంజీభవించు, సంఘీభవించు.

సంతనచేయు. వై. స. క్రి. ప్రోగుచేయు.

సంతపడు. వై. అ. క్రి. ఒద్దికపడు.

సంతపఱచు. ద్వ. ప్రే. ఒద్దికపఱచు. పంచ. నా. 5, ఆ. 13: చూ, సరిపఱచు.

సంతపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1.—వై.— పంచ. నా. 1, ఆ. 562; వా. 2. సంతరోజునఅంగ ళ్లను తెఱచు; 3. గోలచేయు.

సంతప్తము. సం. విణ. మిక్కిలి తాపమునొందిన
వది. రూ-సంతాపితము, తాపితము, దూన
ము, ధూపాయితము-ధూపితము. (తె): చిం
దఱవందఱ. (చూ, శ్రాణ. 2.)

సంతమసము. సం. వి. అ న. అంతటనిండినచీఁ కటి: చూ, శ్యామిక. 1.

సంతరించు దే. స. క్రి. 1. పోషించు: చూ, సంరక్షించు; 2: చూ, సరిపెట్టు. 1; 3. సం గ్రహించు: చూ, స్వీకరించు; 4. కలిగించు; 5. రచించు: చూ, సృజించు; 6. అవధరిం చు: చూ, స్వీకరించు.

సంతర్జనము. అం: చూ, ఖేదత్రయము.

సంతర్పణము. సం. వి. అ. న. తృప్తిపఱచుట. (సంతర్పణ=ఉచితముగ భోజనముపెట్టుట.)

సంతసపడు. వై. అ. క్రి: చూ, సంతసించు.

సంతసపఱచు. మి. స. క్రి: ఆరాధించు.

సంతసము. వై. వి.=సంతోష: చూ, సంతోషము.

సంతసించు. వై. అ. క్రి. రూ-సంతసిల్లు: చూ, సంతోషించు.

సంతానము. సం. వి. అ. పుం. 1. బిడ్డ: చూ, శిశువు; 2. పుత్రపౌత్రపారంపర్యము: చూ, సంతతి. 1-౬; 3. కులము: చూ, సంతతి. 1; 4. కుటుంబము: చూ, సంసారము. 1; అం. 5: చూ, కల్పవృక్షములు; 6: చూ, షోడశ సంధులు; 7: చూ, శస్త్రములు; 8: చూ, ఆగమములు.

సంతానములు. అం. (సప్తసంతానములు): తటా కము, నిధి, అగ్రహారము, దేవాలయము, వనము, ప్రబంధము, పుత్రుఁడు. (౭.)

సంతానిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాలమీఁదిమీఁ గడ: చూ, స్తన్యము.

సంతాపనము. అం: చూ, అస్త్రములు.

సంతాపము. సం. వి. అ. పుం 1: అరిపీర్యము, ఆలోడనము, ఉద్వేజనము, ఉపతాపము,

క్షోభము, పరితాపము, విచారణ, విచారము, విప్రతిపత్తి, సంక్షోభము, సంజ్వరము. (తె):-అంకిలి-అక్కిలి, అదవద, అటమటి, అరివేరము-అరివేరము-అర్వేరము, ఉత్తలము, కరకరి, కలఁకువ, కలగుండు, కలఁత, కలఁకపాటు, కలవఁబడి, కలవరము, కలావన-కలావము, కలుతే, కళవళము, కొందలపాటు, కొందలము, గగ్గోలు, గలబ-గలభా, గజిబిజి, గబ్బాటు, గసిబిసి, గుప్పనగూర, గోడప, చిందఱవందఱ, చిల్లుపోల్లు చివుక్కురుమను, చీఁదఱ, చెదరు, చోపు-చోపుడు, జిడ్డు-తికమక, తిక్కటముక్కట. తుందుడుకు, లొగ్గడి. తద్వి.—౧. విచారమునకు—అ, అతంకము, కష్టకష్టము, తపనము, తాపము, పరితాపము, విచారము, వ్యతికరము, సంక్షోభము, సంతాపము (తె): అక్కసము, అబ్బాటు, అద, అరటము-అరాట-అరాటము, అవి, ఉడుకు-ఉడుకుట, ఉత్తలము, ఉగిల, ఒఱపు, ఒల్లఁబోక, కంది-కందు, కాఁక-కాఁక-కాఁగుడు-కాఁగుడు, కొర్ల.గోవరు, చిచ్చు, చిటచిట. జాపరము, తనుకు-తనుకు, తుందుడుకు, తుకతుక, దగ, దోసుకు, మండాటము, మాఱుకువ, మల్లగి, వంత, వగ, వడ. వేండ్రము, వేఁడి-వేఁడిమి, సెక-సెగ-సెవ-సేకము; ౨. విరహతాపమునకు.—(తె) వేవేఁకి; 3. మన్మథతాపమునకు.—(తె) వలకాఁక, వలవంత; ౪:-(చూ, సంజ్వరము. 2); ౫. (అవ్య) సంతాపార్థకమునకు.—(చూ, సంతాపార్థకములు). (తె):-అంగద, అకట-అకటకట- అకటకటా- అకటా-అక్కట-అక్కటకట-అక్కటకటా-అక్కటక్కటా-అక్కటా, అబ్బ-అబ్బబ్బ- అబ్బబ్బా-అబ్బా, అయయొ- అయయో-అయో-అయ్యయొ-అయ్యయో- అయ్యయ్యో-అయ్యలు-అయ్యో-అయ్యో, ఆకట, ఏఁజెల్ల, ఒచ్చెల-ఒచ్చెల్ల-ఓచెల-ఓచెల్ల, కట-కటా-కట్ట-కట్టా, కదగ-కదరె-కదరే, చెల్ల-చెల్లరె-చెల్లరే, చెల్లఁబో, నల్లవో-నల్లవో, నేఁజెల్ల; ౬:-(చూ, శోకము); అం. 2: చూ, సంతాపార్థకములు; 3: చూ. అవస్థలు. 1.

సంతాపార్థకములు. అం: (సంతాపము) "అకట, అయ్యో, ఇసీ, ఓచెల్ల, చెల్లఁబో, హా, కట్టా, కటకట" అనునవి: (చూ, సంతాపము. 2.)

సంతాపించు. సం. అ. క్రి. మిక్కిలితపించు: తపించు, పరితపించు, విచారించు, సంకటపడు. (తె):-అగటుపడు, అరటించు-అరాటించు-అరాటపెట్టు, ఇంట్రిపడు, ఇఱుకుపడు, ఉత్తలపడు, ఉడికిల్లు, ఉడుకాడు, ఉడుకు, ఉదిరిగొను, ఉదిలకొను-ఉదిలగొను, ఉరియు, ఎరియు, కందు, కక్కసపడు, కములు, గుజగుజలాడు, గుజగుజపోవు-గుజగుజలుపోవు, చిక్కుపడు-చిక్కువడు, కాఁగు-కాఁగు, గోవరువోవు, తనుకు, తొక్కటపడు-తొక్కటపడు, దుఃపల్లు, దూపటిలు-దూపటిల్లు, దూపించు, దూపిలు-దూపిల్లు, నులిగొను, పొగులు-పొవులు, పేరిలు, మండాడు, మఱుఁగు. మలయు, మల్లడిగొను, మిడుకుమిడుకను, ముట్టుపడు, మునుకు, వందు, వడఁగొట్టు, వడగొను (వడఁగొను).(మి) విచారపడు, వెచ్చు, వెమ్ము, వేఁగు-వేఁగు.

సంతాపితము. సం. విణ: చూ, రూ-సంతప్తము.

సంతు. వై. వి.=సంతతి. 1. సంతానము: చూ, సంతతి. 1; 2. కులము: చూ, సంతతి. 6.

సంతృప్తి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. మిక్కిలి తృప్తి: చూ, సౌహిత్యము.

సంతోసము. వై. వి.=సంతోష. (రూ-సంతోసము-సంతసము): చూ, సంతోషము.

సంతోషపడు. మి. అ. క్రి. ఇంపగు

సంతోషము. సం. వి. అ. పుం.=సంతసము: చూ, హ్లాదనము. (సంతోషమునకును తద్విశేషములకును చూ, "హ్లాదనము".)

సంతోషించు. సం. అ. క్రి: అనుమోదించు, అభినందించు, ఆనందించు, ఆమోదించు, ఉత్సేకించు, ఉల్లసిల్లు, పరిణమించు, ప్రమోదించు, హర్షించు, హ్లాదించు. (తె): అంకించు, అలరు, ఇంపారు, ఉబ్బు, ఎలరుచు-ఎలర్చు ఒడఁబడు, కేరు, చెలఁగు, తనియు కొను, తలిరుచు-తలిర్చు, తివురు, తులకించు, పొంగారు-పొంగు, పొంపిరివోవు, సంతసపడు, సంతసిల్లు, సంతోసించు, హరుసించు తద్వ — ౧. మిక్కిలి సంతోషించు:- పరితోషించు (తె) కడలుకొను-కడల్కొను, ఉప్పొంగు; ౨.సంతోషపెట్టు:-(స. క్రి.)(తె)అలరించు. ("చూ, హ్లాదించు.")

సంతోషియగుట. అం: చూ, నియమములు.

సంతోసము. వై.వి =సంతోష: చూ, సంతోషము.

సంతోసించు వై. అ. క్రి: చూ, సంతోషించు

సంతోసిల్లు వై. అ. క్రి.—పై —

సంత్రాసము. అం: చూ, శిక్షాకాలములు.

సంథానము. సం. వి. అ. న.=సంతన. కూర్పు: చూ, రూ-సంధానము. 1.

సంద. వై. వి.=సంధ్యా-సంధా. రూ-సంజె. సంధ్యాకాలము: చూ, సందెగోము.[త్రికరీతి.

సందంశన్యాయము. అం. కాలుతో నొక్కుట

సందంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-సందంశి, కంకముఖము, దంశిక. (తె) కాలు, నీరుకాలు, పటకారు-పటుకారు-పట్టుకారు; అం. 2. (సదంశము): చూ, అసంయుతహస్తములు; 3: చూ, వ్యంజకము.1—౧౩; 4: చూ, నరకములు.

సందంశి. సం. వి.ఇ. పుం: చూ, సందంశము. 1.

సందడి. దే. వి. 1 జనసమ్మర్దము, దొంపడి, రాటము, రాటు: చూ, స్వరము 2; 2. జనసమూహధ్వని, దొందడి: చూ, స్వరము. 2. 3 అతిశయము. పంచ. పేం. 5, ఆ. 6: చూ, హెచ్చు. 2; విశ. 4: చూ, సంకులము. 2.

సందడించు. దే అ. క్రి. 1. చేవ్యాకుచేయు; సందడిగొను, సందడిపడు. రూ-సందడిల్లు; 2. అతిశయించు-అతిశయిల్లు, ఉత్సేకించు, ఉద్రేకించు, విశేషించు (తె): రూ-సందడిల్లు, అగ్గలించు, అడరు. అడరుకొను, అసలారు, ఆగుబ్బతిలు, ఆగుబ్బుకొను, ఉట్టిపడు. ఉత్పతిల్లు-ఉప్పొంగు, ఉబుకు, ఉబ్బరించు ఉబ్బు, ఎకదొట్టు, ఎక్కు, ఎలరారు, ఎలరుచు-ఎలర్చు, ఎసఁగు, ఎసరు-ఏసరు, ఎసవు, ఏచు, ఒడ్డగిలు-ఒడ్డగిల్లు, ఏపారు, కడలుకొను-కడల్కొను, కడుకొను-కదుకొను, కదురు, కెరలు, కొసరు, కొవ్వరించు, క్రిందుకొను, క్రిక్కిఱియు, గడ్డుకొను, గుదిగొను, గుబ్బతిలు-గుబ్బతిల్లు, గుమ్మలువారు, గొదకొను, చిలుకు, చెంగలించు, జడిగొను. జొబ్బిలు జొబ్బిల్లు. తనరారు-తనరు-తనరుచు-తనర్చు, తలిరుచు-తలిర్చు తుఱఁగలించు తుఱఁగలిగొను, తొంగలించు, తొట్టగిలు-తొట్టగిల్లు, తొలఁకాడు తొలఁకు, తొరగు, దయివారు. దుద్దెసకొను, నెట్టుకొను, పంబు-పమ్ము, పయికొను, పయిపడు, పరిఢవిల్లు, పిక్కటిలు-పిక్కటిల్లు, పిచ్చెపించు, పెంపుమీఱు, పెనుపడు, పెల్లుకొను, పేరు, పేరుచు-పేర్చు, పైకొను, పైపడు, పొంగారు-పొంపిరివోవు, పొటకరించు, పొగుపడు, ప్రబలు-ప్రబ్బు, బలకాయించు, బలకొను, బలుపుకొను-బల్పుకొను, బొంపిరిపోవు, మల్లడించు, మించు, మిగులు, మిటారించు, మీఱు, ముజిపడు, ముమ్మరిం

చే, మరియఁబడు, ములుసూపు, మూరిఁబోవు, మూరు, మెండుకొను, మేటిల్లు, ఉంపిలు-ఉంపిల్లు, ఉేరయు, వెలివిరియు-వెల్లివిరియు, వాలు-వ్రాలు, సందడిగొను, సందడిపడు, సరికడచు; 3: కందు, కారుకొను-కార్కొను-కాలుకొను, చిలివిలిపోవు, నలువగు, నల్లఁబాఱు, నల్లనగు, నల్లపడు; వా. 4. అల్లరినిఅడఁచు.

సందడికాఁడు. దే. వి. 1: చూ, సామాన్యుఁడు; 2. కలివిడిగ నుండువాఁడు.

సందడిగొను. దే. అ. క్రి: చూ, సందడించు. 1-2. (ప్రే. సందడిగొలుపు)

సందడిపడు. దే. అ. క్రి —పై.—భాగ. 5 స్క. 2, ఆ. 118.

సందడిల్లు. దే.అ.క్రి: చూ,రూ-సందడించు.1-2.

సందరము. వై. వి.=సముద్ర. (రూ-సంద్రము-సంద్రుఁడు.): చూ, సముద్రము.

సందరాతిరి. వై. వి.=సంధ్యారాత్రి: చూ, రాత్రి (శర్వరి. 1)

సందర్భము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రబంధము యొక్క మార్పు; 2. పువ్వులలోనగువవిగ్రుచ్చుట; 3 ప్రబంధము: చూ, సంపుటము. 3: 4. తతి: చూ, సముదయము. 1.

సందర్భించు. సం. అ. క్రి. సముదయమగు.

సందష్టకము. అం: చూ, అధరము. 6.

సందానము. సం. వి. అ. న. 1. పసులనుగట్టెడు దామెన: చూ, మాత్రము. 1; 2. ఏనుఁగు మోఁకాలిక్రింది చోటు: చూ, హస్తి.

సందానితము. సం. విశే. 1. కట్టఁబడినది: చూ, సితము. 4, 2. కూర్పఁబడినది:చూ,సందితము.

సందాపము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ—సంద్రావము.

సంది. వై. వి. 1. సందిలి, దండచేయి, ప్రగండము. అం, భా. ద్వి. 138: చూ, హస్తము; 2.=సంధి: చూ, సంధి. 10; 3.=సంధి. సందు: చూ, రంధ్రము.1;4.=సంధి; అతీతము*; 5.=సంధి. రాజీ: (చూ, రాజీ. 3.); 6.=సంధి: చూ, సన్నిపాతము. 1.

సందికడియము. ద్వ. వి. కేయూరము: చూ, భూషణము. 2-౧౨-(౧).

సందిగ్ధము. సం. విశే. 1. సందేహమైనది; అం. 2. శబ్దదోషములలోనొకటి: చూ, కావ్యదోషములు. ("సందేహమునకు స్థానమగుపదము. ఉదా.—సమరధరిత్రి సందీపిత జయశాలి పురందరమతి విక్రముండు రాముండు." ఇచట జయశాలి యనునది పురందరునకు విశేషణమా ? రామునకు విశేషణమా యని సందేహము గలుగుచున్నది."); 3: చూ, సంధిదోషములు. ("ఒకశబ్దమిా పదముతో నన్వయించునా, యాపదముతో నన్వయించునా యను సందేహము కలుగునట్లు వ్రాయరాదు. ఉదా.—లక్ష్మణుఁడు రాముని యింటికిఁ బోయెను. అతఁడు మిక్కిలి సుకుమారుఁడు. అతఁడనఁగా రాముఁడా లక్ష్మణుఁడా యను సందేహము కలుగుచున్నది. ఇది బహుజనులు చూడనపేక్షించు చిత్రవస్తు ప్రదర్శనశాలలోని ప్రతిమ. బహుజనులు చూడనపేక్షించునది యేది ? శాలయా ప్రతిమయా ? ఇది చిత్రవస్తు ప్రదర్శనశాలలోనుండు బహుజనులు చూడనపేక్షించునది ప్రతిమ. 'ప్రదర్శనశాలలోనుండు' ననునది బహుజనులకు విశేషణమా ? తిక్కనసోమయాజి గొప్పకవి. భాస్కరరామాయణమను గ్రంథమును రచియించినమంత్రిభాస్కరుఁడీతనితాత. అతని తండ్రి కొమ్మన్న. అతనితండ్రి, ఎవని తం

డిస్ ? తిక్కనతండ్రియా భాస్కరునితండ్రియా ?" ఇత్యాది.)

సందితము. సం. విణ. రూ-సంధితము-సంధానితము: చూ, రూ-సందానితము. 1-2.

సందిదండ. ద్వి. వి: చూ, సందికడియము.

సందియపడు వై. అ. క్రి.=సందేహ: చూ, సంశయించు.

సందియము. వై.వి.=సందేహ: చూ,సంశయము.1.

సందిలి. దే. వి: చూ, సంది. 1. [రింజే. 1.

సందిలిపట్టు. వా. వి. ఒకరకముపట్టు: చూ,

సందీపనము. సం.వి.అ: పుం.అవ*: చూ,సర్షపము.

సందీపము. అం: చూ, ఋత్విజులు.

సందు. వై. వి. 1. సందర్భము: చూ,సమయము. 1; 2.=సంధి. ఒడపి: చూ, రంధ్రము. 1; 3 ఆఁడుగుత: చూ, భగము. 12; 4. మధ్యకాలము: ఎడరు, సందుకట్టు; 5. ఇఱుకువీది: బంక. (సం) రంధ్రము: చూ, మార్గము.1-౫; 6.=సంధ: ఉసి, ఎడతెఱపి-ఎడతెర్పి, ఎడ-ఎడము, ఎసలిక, తీఁతిక, తీఱుగడ, తీఱుపాటు, తీఱుబడి, తెఱప-తెఱపి,పట్టు, బిడువు. (సం): అంతరము, అవకాశము, అవధి, మధ్యము, వ్యవధానము, వ్యవధి (అవ్య) అంతరము; వా. 7. తప్పించుకొను ఉపాయము; 8. రెండువిధములుగ తప్పించుకొను ఉపాయము, దోసందు: చూ, సందుపాళి; 9. దొంగదారి. "దొంగకుదొంగకినదీ సందు.": చూ, సందు. 5; 10. రెండులోనగుపస్తువులరొక్క చేరికభాగము. "పడిపోయిన సస్తువుకొఱకుపెట్టెలసందునవెదకుము."

సందుఁడు. వై. వి.=స్కంధః: చూ,స్కందుఁడు.

సందుకట్టు. ద్వి. వి. ఎడరు: చూ, సందు. 4.

సందుకా. వా. వి. చిన్నపెట్టె. రూ-చేందుకాపెట్టె- చేందుగపెట్టె, చేందుగు-చేందువ, సురుగు. (సం) శయపేటి. తద్వి.—౧. పెట్టెకు.-పెట్టి-పెట్టిక-పెట్టియ-పెట్టె, పేడు, బదరికము, మంజేస-మందస-మందసము. (సం): పిటకము, పేట, పేటకము, పేటి-పేటిక, మంజూష; ౨. వల్లకివడిమిపెట్టెకు:-చూ, సందుకా. ౧; ౩. బండిపరము మీఁదిపెట్టెకు:-చూ, సందుకా. ౧; ౪. పాముచుట్టుకొను పెట్టెకు:-చూ, సందుకా. ౧; ౫. బట్టలపెట్టెకు.-బట్టలపెట్టె, బొక్కిస. ౬: బీరువ-బీరువా; ౭: అలమారు; ౮: బొట్టుపెట్టె; ౯: బోనముపెట్టె; ౧౦: (సం) బోషాణము-భోషాణము; ౧౧: లక్కపెట్టియ-లక్కపెట్టె. (సం) లాక్షాపేటి; ౧౨ సంపుపెట్టెకు.-(సం) వినత; ౧౩: చూ, సొరుగు.

సందుకొను. ద్వి. అ. క్రి. 1: చూ, వ్యాపించు; స. క్రి. 2. కూడు: చూ, సంయుక్తమగు; 3. అలము, కొను, పుచ్చుకొను, పరిగ్రహించు: చూ, స్వీకరించు.

సందుగొందులు. వా. వి. బ. ఇఱుకువీధులు.

సందుగొట్టు. ద్వి. అ. క్రి. (బిడ్డలకు) సంధిదోషమంతగులు: చూ, సందుదవులు.

సందుదవులు. ద్వి. అ క్రి. —పై.—

సందుదోసము. వా. వి. బిడ్డలకు యూనసంధియందుఁ గలుగు బాలగ్రహదోషము.

సందుపాళి. వా. వి. కాళీసమయము. తద్వి.— ౧: దోసందు, ౨: సందు

సందువంకలు. వా వి. 1.స్త్రీగండపక్షతములు. వేం. అం. 75: చూ, స్ఫటత (నఖక్షతములు); అం. 2. (సందుసీసము): చూ,విన్నాణములు.

సందుసీసకము. అం: చూ, సందువంకలు. 1.

సందుసీసము. అం. —పై—

సందె. వై. వి.=సంధ్యా-సంధా. రూ-సంజె-సంద-సందె: చూ, సందెజోము.

సందెజోము. వై. వి: అరసంజె-అసరసంజె-అసు

రసంజె-అసరసందె, ఎఱసంజె, పెత్తురుఁబ్రొద్దు, పుంట-పుంటె-పురంట-పురఁట-పూఁటు, పొద్దు-ప్రొద్దు, మాపు, మునిమాపు-మునుమాపు, లేఁబ్రొద్దు, వాలుప్రొద్దు, సంజె-సంద-సందె. (సం) అరుణము, అసురసంధ్య, ఉషఃకాలము, దినాంతము, పితృప్రసువు, ప్రదోషము, రజనీముఖము, సంధ-సంధ్య, సాయంకాలము, సాయము. తద్వి —(చూ, కాలములు.)

సందెబొందె. వా. వి. ఒకానొక బాహుభూష

సందెమల్లియ. వై. వి. రుద్రాక్షతీఁగె*: రుద్రాక్షి.

సందేశము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సమాచారము 2.

సందేశహరుఁడు. సం. వి. అ. పుం సమాచారము కొంపోఁబోవువాఁడు: అపసర్పుఁడు, అయథార్థవర్ణుఁడు, ఉదాస్థితుఁడు, గూఢపురుషుఁడు, చరుఁడు-చారుఁడు, జంఘాకరికుఁడు, ప్రణిధి, యథార్థవర్ణుఁడు, యథార్హవర్ణుఁడు, వార్తావహుఁడు, వార్తికుఁడు, స్పశుఁడు. (తె) కొటికాఁడు-కొట్టికాఁడు-కోటికాఁడు-గొట్టికాండ్రు, తీరుపరి-తీర్పరి, దాడికాఁడు, పడవాలు, బాతిని, వేగరి, (బ) వేగురులు-వేగులు, వేగువారు-వేగులవారు. తద్వి.—ఁ: (చూ, గృహపతి, 4.); ఃి: (చూ, రాయబారి.)

సందేహము. సం. వి. అ. పుం =సందియము; చూ, సంశయము; అం. 2: చూ, అలంకారము. 3. ("అవునోకాదో తెలియకుండుట. ఉదా.—నీమొగము పద్మమో చంద్రుఁడో నేనెఱుంగ.")

సందేహావస్థ అం: చూ, సందేహము. 2.

సందేహించు. సం. అ. క్రి: చూ, సంశయించు.

సందోహము. సం. వి. అ.పుం.=బృందము. గుమి: చూ, సమూహము.

సంద్రము. వై. వి=సముద్ర. రూ—సందరము: చూ, సముద్రము.

సంద్రావము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమువలనఁ బాఱుట: రూ-సందావము, అపక్రమము, అపయానము, ఉద్ద్రావము, ద్రవము, పలాయనము, ప్రదరము-ప్రద్రావము, విద్రవము-విద్రావము, విప్రయాణము. (తె): ఆటమర, ఆటమరింపు, ఈడఁబోక. తద్వి.-వెనుకకుతిరుగుటకు.—(తె) పెడమరలు-పెడమర్లు-పెడమలు.

సంద్రుఁడు. వై. వి =సముద్ర: రూ-సందరము-సంద్రము: చూ, సముద్రము.

సంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ప్రతిజ్ఞ: చూ, స్పర్థ. 4; 2 మేర: చూ, సంధ్య. 4, 3 =సందె రూ-సంధ్య: చూ, సందెజోమా.

సంధాత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు) కూడుపరి: చూ, సంధాయకుఁడు.

సంధానకరణి. అం. 1. ఒకానొక ఓషధి*: చూ, వృక్షము; అం. 2: చూ, కరణులు.

సంధానక్రమవివరణము. అం: చూ, ప్రమేయములు.

సంధానము. సం. వి. అ. న. 1.=జేతను: అనుసంధానము, కల-కళి, ఘటన, యోగము, యోజన-యోజనము, శ్రిధనము. (తె):-కూరుపు-కూర్పు, జేతను, పోవణ, సంత. తద్వి.—అనయము, నయనము-నయము. (తె) పొందించుట, పొందింపు; 2. బాణము వింటినారియందు కూర్చుట; 3. కల్లుతేట: చూ, సురామండము. 4. కల్లుసేయుట; 5: చూ, దైవఘటన; 6 ఏనుఁగుమోఁకాలికిక్రింది చోటు: చూ, హస్తి; 7. పసులఁగట్టెడుదామెన: చూ, సూత్రము. 1; అం. 8: చూ, యానపంచకము.

సంధానవసనఖండము. సం. వి. అ. న: (తె) అతుకు-అదుకు, అస్తరు-అస్తరువు, కుట్టు-కుట్టుడు, మాసిక. (చూ, వస్త్రము.)

సంధాయకుఁడు. సం. విణ: సంధాత, ఘటకుఁడు. (తె): కూరుపరి-కూర్పరి, పొసఁగుడుగాఁడు, ముడికాఁడు. తద్వి.—పొందించువానికి.—ఆనేత. (తె): పొందించువాఁడు

సంధాయయానము. అం: చూ, యానములు.

సంధాయాసనము. అం: చూ, ఆసనము. 4.

సంధి, సం. వి. ఇ. పుం. 1. కూడిక: చూ, సంయోగము; 2.=సంది. రాజ. శత్రువులతోడి పొందు. (ఇది కోశప్రధానహేతుకము, దండప్రధానహేతుకము, భూమి ప్రధానహేతుకము అని త్రివిధము.) తద్వి.—సఖ్యము, సాప్తపదీనము. (తె): ఎడ, తీరు-తీఱు, తెఱఁగు, పొందు, మాడి (చూ, సాప్తపదీనము. 2.); 3.=సందు. బిలము: చూ, రంధ్రము. 1; 4. సొరంగము: చూ, రంధ్రము. 1; 5. ఆఁడుగుఱి: చూ, భగము. 12; 6=సంది. జెన్ని అను రోగము: చూ, సన్నిపాతము. 1: 7. ఎముకలకూడిక :చూ,శల్యము. 1; (చూ, సంధి. 14.); 8: టంకము. (తె) అతుకు-అదుకు, టంకపుపాడి, మాటు; 9 =సంది అటీతము*: చూ, సంది. 4; అం. 10. చూ, గుణములు. 3. (సంధి, పోటు, పోక, ఉనికి, కెంట, అండ); 11. ముఖాది: చూ, సంధులు; వ్యా. 12. పూర్వాపరస్వరంబులకుఁ బరస్వరంబేకాదేశంబగుట సంధి; 14: (చూ,సంధి 7) శేలు (ఇందుకుసంబంధించిన శాస్త్రపరిభాషాపదములు.- అక్షకాంసఫలకసంధి; గుల్ఫసంధి; ప్రితరసంధి, చూడావలయ దంతచూడాసంధి, ఉదూఖలసంధి- ఉఖలాముసలకసంధి; కరకూర్పాంతరీయసంధి, కరతలసంధి; ఖల్లకోరసంధి; పరపకాప్పృష్ఠకకేరుకసంధి; శిరోగ్రీవసంధి; కూర్పరసంధి; ఉదూఖలసంధి; సందంశకోరసంధి; దళనోదూఖలసంధి; శ్రోణిసంధి; పాదతలసంధి; పశ్చిమకపాలచూడానలయసంధి; పశ్చిమకపాల దంతచూడాసంధి; కరాంగుళీసంధి; ప్రకోష్ఠాన్తరీయసంధి; పరస్పరకోరసంధి; గ్రస్తనీవనీసంధి; అంససంధి; అక్షకోరకసంధి; పాదకూర్పాంతరీయసంధి; జానుముండసంధి; జంఘానుజంఘాస్థిసంధి: చక్రకోరసంధి. ఇత్యాది. (చూ,శల్యము.1: చూ, శరీరము.)

సంధించు. సం. అ. క్రి. రూ-సంధిల్లు. 1. కూడు: అతుకు-అదుకు-ఒత్తగిల్లు, కూడు, కూరుచు-కూర్చు, కూడు. (“చూ, సక్తమగు. 1.”); 2: అనురక్తమగు, ఇష్టమగు,రుచించు. (తె) అతుకు-అదుకు, ఇగురొత్తు, ఎక్కు-, కూరుచు-కూర్చు, చిగురొత్తు, ప్రియుండవు-ప్రియపడు, ప్రేముడించు, వలయు, నచ్చు-నైఁచు : (చూ, సక్తమగు. 1.); స. క్రి. 3: అనుసంధించు, నిబద్ధమగు, బంధించు, మిశ్రీకరించు, యోజించు, సంగమించు, సంగ్రహించు. (తె): అతికించు-అతుకువేయు, అతుకు-అదుకు, అడ్డపెట్టు, ఈడుపెట్టు, ఎసకట్టు, ఒత్తు, కట్టు, కలుపు, కూడఁబెట్టు, కూడు, కూరుచు-కూర్చు, జతచేయు, జోడించు,మాటు, వెనుకవేయు, సంతరించు, సమకట్టు, సవరించు, సేకరించు. తద్వి.—ఁ: అన్వయించు (తె) అతుకుచేయు, పొందికపఱచు-పొందుపఱచు, పొంకించు; 2. (బాణము) సంధించు:—(తె) తొడుగు-తొడువు-తొడ్గు; 3.నిర్బంధించు, నిబంధించు, బంధించు. (తె) కట్టు, వాలయించు-వాలాయించు, 4. నిర్బంధ

పడు అనుటకు:—(తె) చెఱపడు, చెఱపోవు; ౫. కట్టఁబడినవగు: (చూ, కట్టు. 13); ౬ (చూ, చేరుచే.)

సంధిచేయుట. అం. (సంధి): చూ, గుణములు 3.

సంధితము. సం. విశే. సంధింపఁబడినది.

సంధిత్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సంధింపనిచ్ఛ: చూ, వాంఛ. [వాఁడు (చూ, వాంఛితుఁడు.)

సంధిత్సువు. సం. విశే. (ఉ). సంధింపనిచ్ఛగల

సంధిదోషములు. అం: ౧ ఉత్వసంధి, ౨ ఇత్వసంధి, 3 అత్వసంధి, ౪ దుష్ప్రకృతికసంధి, ౫ కళలకుఁదుష్ప్రతముఁగూర్చుట, ౬ నేయార్థము, ౭ అప్రసిద్ధము, ౮ అప్రతీతము, ౯ దూరాన్వయము, ౧౦ సందిగ్ధము, ౧౧ అప్రయుక్తము, ౧౨ అసమర్థము, ౧3 అపసంస్కృతము, ౧౪ అశ్లీలము, ౧౫ విరుద్ధము. (చూ, దోషములు)

సంధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఎదావు: చూ, ధేనువు; 2. అకాలమునఁబిదుకనిచ్చెడు యావు: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు.)

సంధిన్యాయము. అం. ఒకానొకన్యాయము.

సంధిప్రచ్ఛాదితము. అం: చూ, అవరోహివర్ణగతాలంకారములు. [1-2-3.

సంధిల్లు. సం. అ. క్రి: చూ, రూ-సంధించే.

సంధివికల్పము. అం: చూ, ప్రకరణములు.

సంధివిగ్రహము. అం: చూ, తంత్రములు.

సంధుక్షణము. సం. వి. అ. న. రాఁజేఁబెట్టుట.

సంధుక్షితము. సం. విశే. రాఁజేఁబెట్టఁబడినది.

సంధులు. అం: (చూ, నాటకసంధులు, ఇతివృత్తవిస్తరము.) 1: ప్రతిరూపకమునకు సంధులైదు. సంధియనఁగా నొకేప్రయోజనముతోనన్వయించే కథలకవాంతర ప్రయోజన సంబంధము. బీజాదులైదుఅర్థప్రకృతులు. అరంభాదులైదునవస్థలు. (౧) అరంభబీజములచే ముఖసంధి, (౨) యత్నబిందువులచేఁ బ్రతిముఖసంధి, (3) ప్రాప్త్యాశాపతాకలచే గర్భసంధి, (౪) నియతాప్తి ప్రకరులచే విమర్శసంధి, (౫) ఫలాగమ కార్యములచే నిర్వహణసంధి యేర్పడియె. (చూ, బీజము. 7.); 2: అచ్సంధి, హల్సంధి, మిశ్రసంధి. (3)

సంధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=సంజె-సంజ. ప్రొద్దుపొడుచుటకు ముందైదు గడియలవఱకును ప్రొద్దుఁగుంకినవెనుక మూఁడుగడియలవఱకునుగల కాలము: చూ, సంధ్యాకాలము; 2. రూ-సంధి. చేరిక: చూ, సంయోగము; 3. ప్రతిజ్ఞ: చూ, స్పర్థ. 4; 4. మేర: చూ, సీమ. 1; 5. ఒకానొకనది: చూ, నది; 6. పుష్పవిశేషము: కరహాటము. (తె): కస్తురిపట్టియలు-కస్తురిపట్టెలు; 7. చింత*: చూ, శుక్లక; 8: చూ, సంధ్యావందనము. పాండు. 3, ఆ. 12; అం. 9: చూ, విద్యుత్తు.

సంధ్యానటి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, శివుఁడు.

సంధ్యారాత్రి. సం. వి. ఇ. పుం.=సందరాతిరి: చూ, సందరాతిరి.

సంధ్యావందనము. అం. (సంధ్య.) సెస్సగాభగవంతునియందు మనస్సునిలుపుట. (ఇదిత్రివిధము.-ప్రాత-మాధ్యాహ్నిక-సాయంకాల సంధ్యావందనములు.)

సంప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెఱుపు: చూ, విద్యుత్తు.

సంపంగి. వై. వి.=చంపక: రూ-సంపెంగ-సంపెఁగ-సంపఁగియ-సంపఁగె-సంపెఁగి, చేమపకము, తుమ్మెదకంటు, బంగరు. (సం): కనకము, కాంచనము, కాంచనచ్ఛలము, కుసుమాధిరాట్టు, కుసుమాధిపము, క్షౌద్రము, చంపకము, చాంపేయము, రమ్యము, వనదీపము, షట్పదాహము, సురభి, హేమపుష్పము.* తద్వి.—౧: నేలసంపెఁగ. (సం): భూచంపకము*; ౨. సంపంగి మొగ్గను:—

(సం) గంధ, గంధఫలి, గంధమోహిని, చంపకలిక; 3. సంపంగిపువ్వు. (సం) చంపకము.

సంపఁగియ వై. వి =చంపక: చూ, రూ-సంపంగి.*

సంపఁగె వై. వి.= —పై.—

సంపంగిమొగ్గ. వా. వి: చూ, సంపంగి. 2.

సంపంగిపువ్వు. వా. వి: చూ, సంపంగి. 3.

సంపంగిపూవన్లు. అం: చూ, ధాన్యము.

సంపతిల్లు. వై. అ. క్రి: చూ, సమృద్ధమగు.

సంపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: రూ-సంపత్తు-సంపద, అదృష్టము, ఆప్తి, ఉపపత్తి, ఐశ్వర్యము, కృతాంతము, చరిము, దిష్టము, దైవము, నంద, నియతి. భగము, భవితవ్యము, భవిష్యము, భాగధేయము, భాగము, భాగ్యము, భూతి, లక్ష్మి, విధి, విపాకము, విభవము, వైభవము, శ్రీ. (తె): కలిమి-కల్మి, రీవి, వడవి, పోఁడిమి-పోడిమి, ప్రాపు, పోల్పిది, ఒగి-బవిసి-బయిసి-బైసి, లచ్చి, సొదరు, సిరి, సీ. తద్వి.—ం. ఐశ్వర్యమునకు.-భూతి; 2. వస్త్రభూషణాదుల శోభకు.—భాగ్యము, లక్ష్మి: 2: చూ, సమృద్ధి: 3. (సంపద): చూ, ఐశ్వర్యములు.

సంపత్తు. సం వి. ద. స్త్రీ: చూ, రూ-సంపత్తి. 1-2-3; 4. గుణోత్కర్షము: చూ, శ్లాఘము. 3; 5. హారభేదము: చూ, హారణిక. 2 (భూషణము. 2.); అం. 6: చూ, తారలు. [1-2-3.

సంపద. సం. వి. ద. స్త్రీ: చూ, రూ-సంపత్తి.

సంపద్వేష్టకతాళము. అం. 1: చూ, ముఖ్యకళాప్రాణము. (ఇది తత్పురుష ముఖమునఁ బుట్టిన సంపద్వేష్టక తాళము); 2: చూ, తాళకళలు.

సంపన్నము. సం. విశే. 1.సంపదతోఁగూడినది. తద్వి.—సంపన్నగలది.—శీలము; 2. సమృద్ధమైనది: సమృద్ధము. (తె) ఒదుగు-ఒదువు, పుంజి; 3. సాధింపఁబడినది: ఉత్థము.

సంపన్నుఁడు. సం. విశే: అంశుమంతుఁడు, ఆపృష్టసంపదుఁడు, అప్పృష్టశాలి, అర్థవంతుఁడు, అర్థి, ఆస్తిమంతుఁడు, ఆఢ్యుఁడు, ఇనుఁడు, ఇభ్యుఁడు, ఈశ్వరుఁడు, ధనవంతుఁడు, ధని, ధనికుఁడు, భాగ్యసంపన్నుఁడు, భాగ్యశాలి, మహాపురుషుఁడు, లక్ష్మీశుఁడు, లక్ష్మీవంతుఁడు, శ్రీకరుఁడు, శ్రీమంతుఁడు, శ్రీమంతుఁడు, శ్రీలుఁడు, శ్లీలుఁడు, సుకృతి. (తె) అచ్చెకపు, ఆస్తికాఁడు, కలవాఁడు, గుణపోవి, చెట్టిపుట్టినవాఁడు, పిడికిడుగల వాఁడు, సిరిమంతుఁడు. తద్వి.—ం. గొప్ప ధనికునకు —అర్థికర్త, సమృద్ధుఁడు; 2. సదాచారసంపన్నునకు.—శిష్టుఁడు.

సంపరాయము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-సాంపరాయము. 1-2-3.

సంపరాయికము. సం. వి. అ. న. రూ-సాంపరాయికము: చూ, యుద్ధము.

సంపర్కము. సం. వి అ. పుం. 1. కలయిక: చూ, సంయోగము; 2. చేరిక (సంపర్కములకు.—ం: చూ, ఆత్మసంపర్కము; 3: చూ, గోత్రము 13.): చూ, సంయోగము; వా. 3: అదిష్టము, అకుపకుడి, ఉచ్ఛిష్టము, ఉద్గీర్ణము, జుష్టము, ఫేల-ఫేలి, భుక్తోజ్ఝితము. (తె) ఎంగిలి.

సంపాకము. సం. వి. అ. పుం. రూ-శంపాకము-శమ్యాకము. ఫేల*: చూ, సువర్ణకము.

సంపాటము. సం వి. అ. పుం. 1:కపాలనాలిక, కార్పాసనాసిక, తంతుకాష్ఠము, తర్కు-తర్కువిశాఖము. (తె) కదురు, తెక్కడి; దే. వి. (1) చెక్కడపు పనియందు ఒమ్ముచేయుట అందు చెక్కడు రత్నములను లక్కతోఁ గూడఁ జేర్చి తూఁచెడి లూనిక.

సంపాతము. సం.వి.అ. పుం. 1. వేఱ్ఱునిపాటు; 2. ఒకానొక పక్షిగతి: చూ, సండీనము.

సంపాదకుఁడు. సం. విశే. సంపాదించు వాఁడు: ఆర్జకుఁడు, వసట్కర్త (తె): గడించే వాఁడు.

సంపాదనము. సం. వి. అ. న: ఆర్జన-ఆర్జనము, ఉపార్జనము. (తె) గడన, పడపు.

సంపాదించే సం. స. క్రి. 1: ఆర్జించే, ఉపార్జించే. (తె) కొల్లగొను, గడించే, జోక చేయు, పడచే, పడయు; వా. 2. కొల్ల పెట్టు.

సంపాదితము. సం. విశే. సంపాదింపఁబడినది: ఆర్జితము, ఉపార్జితము, కల్యము.

సంపాద్యము. సం. విశే. సంపాదింపఁదగినది.

సంపాసారి. వై. వి. కోమటి: చూ, వైశ్యుఁడు.

సంపీడనము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలి యదుముడు: చూ, సమ్మర్దము.

సంపు. వై. వి. 1: చూ, సమృద్ధి; క్రి. 2. రూ-చెంపు: చూ, సంహరించే.

సంపుటము. సం. వి. అ. పుం. 1. బరణి: చూ, హరివాణము (పాత్రము 6); 2. ముకుళనము; 3: పుస్తకము, ఉత్థానము, కవిత, కోశము, కాశికి, గ్రంథము. (తె): పొత్తము, పొస్తకము-పొస్తుకము, బుక్కు, వహి. తద్వి.— ౧: కావ్యము, కృతి, ప్రబంధము, సందర్భము. (తె) కబ్బము, పొత్తము; ౨: లెక్కల పుస్తకమునకు.— (తె) వహి, పొత్తము; తద్వి.— (౧) కడితము, కవిలియ-కవిలె; (౨) (తె): దండకవిలియ; 3: సంగ్రహము, సమాహృతి; ౪: (చూ, వార్తికము. 1.); ౫: శతకము; ౬: భాష్యము; ౭: భూగోళము; ౮: సంచయము-సంచము. (తె) సంచిక-సంచిక; ౯: సూత్రము; ౧౦: అధ్యాయము, కాండము, పటలము, వర్గము, సర్గము; (తె) అక్షము, (అవ్య) అవి; ౧౧: అంతాది గ్రంథమునకు.-ప్రతిమాల; ౧౨: అసలు గ్రంథమునకు.-మాతృక; ౧౩: ప్రవహ్లిక, ప్రహేళిక; ౧౪: చూర్ణి-చూర్ణిక (మహాభాష్యము); ౧౫: చూర్ణి, చూర్ణిక; ౧౬: పుస్తకము; ౧౭: గృహ్యము; ౧౮: పరిచ్ఛేదము, ఆశ్వాసము, పరివర్తనము-పరివర్తము, ప్రకరణము, గ్రంథసంధి (పర్వము. పర్వములు=భారతపర్వములు), సంగ్రహము, స్థానము; ౧౯: (తె) చిందు: ౨౦: (తె) నవల; ౨౧: ఏకగ్రంథమునకు.-పక్కిక; ౨౨: ప్రజ్ఞాపత్రిక మొదలగునవి; 4=సంబెళ. పాందాను: చూ, సంబెళ; అం. 5: చూ, తిర్యక్కరణబంధములు; 6: చూ, చుంబనములు; 7: చూ, సంయుతహస్తములు. [సుశ్రుత(8)].

సంపుటించే. సం. స. క్రి. ముకుళించే: చూ,

సంపూర్ణత. వా. సం. వి. అ. న. నిండుట, పూర్ణత: ఆభోగము, పరిపూర్తి, పరిపూర్ణత, పూరణము. (తె) నెరవు-నెఱవు, నెఱి, నిండు: చూ, సంపూర్ణము.

సంపూర్ణమగు. మి. అ. క్రి. పూర్ణమగు, పూర్ణీభవించే. (తె): ఆరు-జొబ్బిలు-జొబ్బిల్లు, తొట్టు, దీటుకట్టు, దీటుకొను, నిండఁబడు, నిండారు, నిండు, నిండుకొను, నినుపారు, నివ్వటిలు-నివ్వటిల్లు, నెరయు-నెఱయు, పడు, పిక్కటిలు-పిక్కటిల్లు, పూడు, పూరగిల్లు, పూరటిల్లు, బూరటిలు-బూరటిల్లు, బ్రింగు, మెండుకొను. తద్వి.—పల్లము మట్టిచే నిండు అనుటకు:—పూడు.

సంపూర్ణము. వా. సం. విశే: పూర్ణము, పరిపూర్ణము, ఉపపన్నము, వర్ధితము, వ్యాప్తము, సమాప్తము. (తె) నిండు, నెరవు-నెఱవు, బొంపిరి, రెప్పము. తద్వి.—౧. నిండింపఁబడినది.—దుగ్ధము, భర్తి, భృతము, పూరితము,

పూర్ణము, పూర్తము, పౌర్ణిమము, భర్తి, భృతము. (తె) బరాబరి; 2: (చూ, సమృద్ధి.); 3: (చూ, సర్వము.). [నెఱకాఁడు.

సంపూర్ణుఁడు. సం. విణ: పూర్ణుఁడు. (తె)

సంపృక్తము. సం. విణ: చూ, సంయుక్తము.

సంపెఁగ. వై. వి.=చంపక*: చూ, రూ-సంపంగి. [ణము. 2—38.

సంపెఁగదండ. వా.ద్వి.వి: కసువు:చూ, భూష

సంపెఁగలు. వై. వి. బ: చూ, ధాన్యము.

సంపెట. వై. వి. 1: చూ, మునికోల. 2; 2.=శింబళి. సంజెళ్ళ, పెద్దముత్తె: చూ, రూ-సమ్మెట.

సంప్రతి. దే. వి. లెక్క సరిచూచే పెద్దకరణము: అయకాఁడు, ముసద్ది, లెక్కవాఁడు. (సం) కరణము, కాయస్థుఁడు, కూటకృత్తు, గణకుఁడు-గణికుఁడు, గాంధికుఁడు, పంజీకారుఁడు, లేఖకుఁడు (చూ, సచివుఁడు). తద్వి.— 1: చూ, లేఖకుఁడు; 2: (మి) సానికరణము.

సంప్రతించే. దే. స. క్రి: చూ, సరిచూచే.

సంప్రత్యయోగము.అం:చూ, ప్రేమపంచకము.

సంప్రదానము. సం. వి. అ. న. 1. వషట్కారకములలో నొకటి; 2. చక్కనియీవి:చూ, స్పర్శము. 3. అం. 3: చూ, కారకములు; 4; చూ, అలంకారము. 3.

సంప్రదాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. గురుపారంపర్యము:చూ,ఆమ్నాయము.3; 2:చూ, హితవచనము. [యుక్తమని) సమర్థించుట.

సంప్రధారణ. సం.వి.అ. స్త్రీ. (దేని నేని యిది

సంప్రధారణము. సం. వి. అ. న. వ్యవహారము నందు నిశ్చయమును బుట్టించునట్టి లిఖిత సాక్ష్యాదులు.

సంప్రపాతనము. అం: చూ, నరకములు.

సంప్రయోగము. సం. వి. అ. పుం. 1.చక్కని ప్రయోగము; 2. మూలికలతోఁ జేసెడియుచ్చాటనాది క్రియ;3 రతి:చూ, సంయోగము.

సంప్రవేశనము. అం: చూ, కళలు.

సంప్రసారణము. సం. వి. అ. న. "ఇ-ఉ-ఋ-ౡ వర్ణములు య-వ-ర-ల వర్ణములకు మాఱుగా వచ్చుట."

సంప్రహారము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, యుద్ధము; 2. గమనము: చూ, సమయము. 2.

సంప్రాప్తధనోత్సర్గము. అం:చూ,దానపంచకము.

సంప్రాప్తము. అం: చూ, దానపంచకము.

సంప్రేషణము. సం. వి. అ. న. ద్వాదశాహశ్రాద్ధము: చూ, శ్రాద్ధము.

సంప్రేషము. సం. వి. అ. పుం. నియోగము, పనుపు: చూ, సెలవు 1.

సంప్రోక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. సేకము, చిలుకరించుట:ఉత్సేకము,పరిసేకము, ప్రోక్షణము, వాస్తుకము,సేకము,సేచనము. (తె) చల్లకము, చల్లుట; 2. పరిశుద్ధిచేయుట; 3 దైవాదులను ప్రతిష్ఠించుట.

సంప్రోక్షించే సం. స. క్రి. 1: ఉత్సేకించే, ప్రోక్షించే(తె)ఒలుకు,కులుకు,గుప్పు,చల్లు, చిలికించే, చిలుకరించే,చిలుకు, పింజించే, విత్తు, వెదచల్లు, వెదపెట్టు; 2.పరిశుద్ధిచేయు.

సంఫుల్లము. సం. విణ. చక్కఁగా విరిసినది. ఉజ్జృంభితము, ఉత్ఫుల్లము — ఉత్ఫల్లము, ఉద్బుద్ధము, ఉద్భిన్నము, ఉన్నిద్రము,ఉన్ముద్రము, ఉన్మిషితము—ఉన్మీషితము, ఉన్మీలితము, కందళితము, ప్రఫుల్లము—ప్రఫుల్లము, ఫుల్లము, ప్రబుద్ధము, వికచము, వికచస్ఫుటము, వికసితము, వికస్వరము, విజృంభితము, స్ఫుటము, స్మితము, స్మేరము. (వి) వ్యాకోచి:తద్వి.—విరియునది.-ఉజ్జ్వలము, వికస్వరము. (చూ, నుడి. (3).)

సంబ. వై. వి.=చర్మకషా: చూ, సంబరేను*.

సంబంధజుఁడు. అం: చూ, స్వపక్షము వారు. (చూ, అభిధేయము.)

సంబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1: గంధము, సంసర్గము. (తె) చుట్టము-చుట్టరికము-చుట్టతనము, తోడుసు, పట్టు, పాఁగెము, వాసు, వావి. తద్వి.— బంధుసమూహమునకు.-బంధుత; 2. కూడిక: చూ, సంయోగము; బ. 3: చూ, సంబంధములు; 4: చూ, సంసృష్టి.

సంబంధములు. అం. 1: నవవిధ సంబంధములు.- ౧ పితృపుత్ర. ౨ రక్ష్యరక్షక, 3 శేషిశేష, ౪ భర్తృభార్యా, ౫ జ్ఞాతృజ్ఞేయ, ౬ స్వస్వామి, ౭ శరీరశరీరి, ౮ ఆధారాధేయ, ౯ భోక్తృభోగ్య సంబంధములు; 2: చూ, అనుబంధములు.

సంబంధవర్జితము. అం: చూ, వాక్యగతదోషములు

సంబంధవాక్యము. అం: చూ, వాక్యములు. (సంబంధసర్వనామముతోఁగూడినది.)

సంబంధావ్యయములు. అం: "ఏ, ఆ; ఏడ, ఆడ; ఎట్లు, అట్లు; ఎందుకు, అందుకు" అనునవి.

సంబంధి. సం. వి. న్. పుం. 1: కలితుఁడు, బంధువు, మారదుఁడు. (తె): గాదిలి, చుట్టము, చుట్టలు-చుట్టాలు, బందుగు-బందుగుఁడు-బంధువు-బంధువుఁడు, (బ) మంది. తద్వి.- ౧. పెండ్లిచుట్టమునకు —వారయాత్రికుఁడు; ౨. దూరపుచుట్టమునకు —(తె) అంతలపొంతలవాఁడు- అందిపొందినట్టివాఁడు- అందిపొందువాఁడు-అందుపొందువాఁడు, దూరపు చుట్టము; విశే. 2. సంబంధముగలవాఁడు

సంబంధించు. సం. అ. క్రి. సంబంధపడు.

సంబడము. వై. వి.=శంబల. రూ-సంబళము. 1. జీతము: చూ, సంబళిక. 2; 2. బత్తెము, కయిజీతము — కైజీతము: చూ, సంబళిక 2; 3. దారిబత్తెము: చూ, సంబళిక. 2.

సంబరించు. దే. అ. క్రి. రూ-సంబళించు. 1. పల్లవించు; 2: తెప్పిర్లు: చూ, నేకరించు.

సంబము. సం. వి. అ. పుం. వజ్రాయుధము: చూ, బాణము. 1.

సంబరము. వై. వి. రూ-సంబ్రము. 1: చూ, సంతోషము; 2.=సంభ్రమ: చూ, సంభ్రమము; 3: ఉత్సవము, ఉద్ధూషణము, ఉద్ధర్షము, ఉద్ధవము, కౌతుకము, కౌముది, క్షణము, పర్వము, మదనము, మహము-మహస్సు. (తె) అంపు, ఆమని, ఆమెత, తద్దె, తిరునాళ్ల-తిరునాళ్లు, పండుగ-పండుగు—పండువ— పండువు, పబ్బము-పర్బము, పరువము, అంతు, సాకము. తద్వి.—౧. ఔశనము, యాత్ర. (తె) జాతర—జాత్ర; ౨: భక్తి. (తె) కొలుపు-కొలువు-కొల్వు, సేవ; 3: (తె) తంతు; ౪: (తె) తేవ, ౫: (తె) సాకము; ౬: (తె) పాఁజువేఁట; ౭: (తె) పబ్బము-పర్బము, ౮: (తె) సిపము. [చూ, మన్మథుఁడు.

సంబరారి. సం. వి. ఇ. పుం. రూ-శంబరారి:

సంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఎలుకజీడి*: చూ, స్ఫోటశోఫ; దే. అవ్య. (1): రూ-సంబళి; తొలఁగుము; వై. వి. (2)=శంఫళి. కుంటెనకత్తె: చూ, శంభళి.

సంబరేణి. వా. ద్వి. వి: చూ, సంబరేను*.

సంబరేను. ద్వి. వి: రూ-సంబరేణి, సంబ (సం): చర్మకష, భూరిఫేన, విమల, సప్తల, సాతల*.

సంబలము. సం. వి. అ. పుం, న. రూ—శంబలము: చూ, సంబడము. 1—2—3.

సంబవులు. వై. వి. బ. 1. పావకోష్ణు: చూ, సమ్మాళిగలు; 2. పాదరక్షలు: చూ, సమ్మాళిగలు.

సంబళకాఁడు. ద్వి. వి: కర్మకరుఁడు, కర్మణ్యభుజుఁడు, కింకరుఁడు, భరటుఁడు, భరణ్య

భుజుఁడు, భృతకుఁడు, భృతిభుజుఁడు, వైత నికుఁడు. (తె) కూలివాఁడు, జీతకాఁడు, పరవృఁడు (కూలివాఁడు=రోజుకూలి తీయు వాఁడు;జీతకాఁడు=నెలజీతముతీయువాఁడు.)

సంబళము. వై. వి.=శంబలి: చూ, రూ—సంబర ము. 1–2–3. (చూ, సంబళిక. 2);

సంబళి. దే. అవ్య: చూ, రూ—సంబరి (1).

సంబళించు. దే. అవ్య: చూ, సంబడించు.

సంబళిక. వై. వి.=శంబల. (దే. అని శ.ర.) 1. దారిబత్తెము: సంబళము—సంబడము;2: బత్తెము: కయిజీతము-కైజీతము,నాతము,బత్తియము—బత్తెము, సంబడము-సంబళము, మోయిను. (సం)పాథేయము, శంబలము-సంబలము, తద్వి.—ం. కూలికి:—కూలి, జీతము, బత్తి,బాడిగ,సంబడము-సంబళము,సంబళిక. (సం) అవక్రియము, కర్మణ్య, జీవితము, నిర్వేశము, పణము, భక్తి, భరణము-భరణ్యము, భర్మము, భృతి, భృత్య. వస్నము, విష్టి, వేతనము; ౨: నిలువుజీతము; 3:(సం) భిక్షు, భిక్షము; 3. వక్కలాకులతిత్తి: చూ, హడపము. 1. [కృతము.

సంబాకృతము. సం. విణ: చూ, రూ-శంబా

సంబాగువు. దే. వి. అరడ: చూ, హోడము.

సంబాధము. సం. వి. అ.పుం. 1. ఇఱుకు: చూ, విడిక్కు; 2. ఆఁడుగుఱి: చూ, భగము. 12.

సంబారము. వై. వి.=సంభారః. (రూ-సంబారు-సంబారువు) ఉప్పు మిర్చి చింతపండు లోనగునవి: చూ, వేళవారము.

సంబారు. వై. వి.= —వై.—

సంబారువు. వై. వి.= —వై.—

సంబావులు. దే. వి. బ: చూ, ధాన్యము.

సంబాళించు. వై. స. క్రి. 1: ఆదుకొను, ఆలకించు—ఆలించు, కొనియాడు, గారవించు, చేకొను, పాటించు, ముద్దాడు. (సం): ఆదరించు, ఆలక్షించు; 2 వెలిజేయు:చూ, సిద్ధి నొందించు. [1-2.

సంబాళిగలు. వై. వి. బ:చూ, రూ-సంబవులు.

సంబుద్ధి సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, సంబోధనము.

సంబుద్ధుఁడు. సం వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

సంబెళ. వై. వి. 1 =సంపుట. (దే. అని శ. ర.) వక్కలాకులతిత్తి: చూ, హడపము; 2.=శంబలి. (దే అని. శ. ర.) (రూ-సమ్మెళ-సమ్మెట-సంపెట) చర్మయష్టి: చూ, సమ్మెట.

సంబోధనము. సం. వి. అ. న. 1: అభిమంత్రణము, అహోబత, ఆకారణ- ఆకారణము, ఆక్రందనము. ఆక్రందము, ఆమంత్రణము, ఆవాహనము, ఆహవము, ఆహ్వ, ఆహూతము, ఆహ్వానము, కందనము, క్రందనము, క్రందితము, కేతనము, సంబుద్ధి, హూతి (అవ్య): అంగ, అహో, అ, అజ్, ఏ, ఐ, ఓ, ఔ. (తె. ప): అమతి, అమతింపు, అమిత-అమితి-అమెత, ఓ, కైసన్న, చీరుడు, పిలుపు, పిలుపుడు, పేరుకొనుట—పేర్కొనుట, పేరుకోలు—పేర్కోలు. తద్వి.—ం. దూరమునుండి పిలుచుటకు.—(అవ్య) హు; ౨. పిలువఁబడ్డది:—ఆహూతము, హూతము; అం. 2: చూ, సంబోధనార్థకములు.

సంబోధనార్థకములు. అం:అంగ,పాట్,ప్యాట్, భో-భోః, హే, హై,వై.(తె):—ఓ-ఓయి, ఓరి, ఓసి. తద్వి.—హల.

సంబోధించు. సం. స. క్రి: అభిమంత్రించు, అమంత్రించు, ఆహ్వానించు, నిమంత్రించు, మంత్రించు. (తె): అమతించు,చీలు,పిలుచు, పిల్చు, పేరుకొను-పేర్కొను, మంతిపించు.

సంబ్రిము. వై. వి.=సంభ్రమ; చూ, రూ—సంబరము.

సంభజించు. సం. స. క్రి. 1. కొలుచు: చూ, సేవించు; 2: భజించు, భాగించు.

సంభరించు. సం.స. క్రి. మోచు: చూ, భరించు. 1.

సంభరుక. సం. వి. అ. స్త్రీ. రూ-సంభరువు. పావలు: చూ, సమ్మాళిగలు.

సంభరువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ —పై.—

సంభవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుట్టుక: అ, అవతారము, ఆవిర్భావము, ఉత్పతనము, ఉత్పత్తి, ఉదయము, ఉద్గతి, ఉద్గమము, ఉద్భవము, ఉద్భేదము, ఉపపత్తి, జ, జననము, జని, జనువు, జన్మము, జాతము, జాతి, ధామము, ప్రతిపాదనము, ప్రభవము, భవము, భావము, భూతి, యవని. (అన్య) అజ్. (తె):—ఉప్పతి, కనుబడి, పుట్టు, పుట్టుక-పుట్టుగు-పుట్టువు, పుట్టుబడి, బాము, మేను. తద్వి.—౧. పుట్టించుటకు.— ఆసాదనము, ఉత్పాదనము, ఉపపాదనము. (తె) కలిగించుట, కలిమి-కల్మి, పుట్టించుట; ౨. పూర్వజన్మము, ప్రసవము, ప్రాదుర్భావము, అనూకము, సంసారము; 2. కారణము: చూ, హేతువు. 1; 3. కూడిక: చూ, సంయోగము; 4. ఆధేయమాధారమును మీఱకుండుట; అం. 5: చూ, ప్రత్యక్షాదిప్రమాణములు; 6: చూ, రసవదలంకారములు.

సంభవించు. సం. అ. క్రి. రూ-సంభవిల్లు, అవతరించు_అవతరిల్లు, అవతారమెత్తు, అపాదిల్లు, అవహించు—అవహిల్లు, ఆవిర్భవించు-ఆవిర్భవిల్లు, ఉత్పాదిల్లు, ఉద్భవించు, ఘటిల్లు, జనించు, జన్మించు, ప్రభవించు, ప్రాదుర్భవించు, లభించు, లాభించు, సంసరించు (తె):—అడరు, అడరుకొంచు, ఎత్తు, అత్తుకొను, అపాదిల్లు, అమతిలు_అమతిల్లు, ఆరు, ఉప్పతిల్లు, ఊరు, ఎత్తు, ఎలయు, ఒందు, ఒట్టు, ఒదవు, ఒనరు, ఒలయు, కదురు, కలుగు_కల్గు, కలువు, కూరు, గండరించు, చెందు, తట్టు, తనుకు, తలకొను, తలకొనుకొంచు, తేరు_తేఱు, తేలువాఱు, తొట్టగిలు-తొట్టగిల్లు, తొడరు, తొరలు, తొలకరించు-తొల్కరించు, దొరయు, నివ్వటిలు-నివ్వటిల్లు, పట్టు, పనుగొను, పనుపడు, పన్ను, పన్నుపడు, పయికొను—పైకొను, పాటిలు-పాటిల్లు, పుట్టు, పెట్టు, పొంపిరివోవు, పొటము, పొడతెంచు, పోఱు, బెరయు, మొదివడు, మూఁడు, మెయికొను—మేకొను, మొనయు, మొలతెంచు, రకొ్కను-రెకొ్కను, లాభించు, వటిలు-వటిల్లు, వాత్తు. తద్వి.—౧. ఉన్నట్టుండికలుగు.-(తె) ఉట్టిపడు; ౨. మొలకెత్తుఅనుటకు.—అంకురించు, కందళించు. (తె) ఈరికలెత్తు. కొరగించు, తలయెత్తు, మొలకెత్తు, మొలచు-మొలుచు-మొల్చు; 3. పుట్టించుఅనుటకు.—ప్రసవించు. సృజించు. (తె) ఈను, కను, కలిగించు, కొలుపు, నీల్గాడు, పడచు, పడయు; ౪. సృష్టిచేయు:—చూ, సృజించు. (చూ, సిద్ధించు).

సంభళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ-శంభళి.

సంభారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేకూఁగా భరించుట; 2 చేకూఁగాధరించుట; 3: చూ, సమూహము; 4—సంబారువు. పదార్థసంచయము: చూ, వేళవారము; 5. సర్వపూర్ణత్వము.

సంభావన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1: చూ, సన్మానము; 2. తలపు: చూ, వాకిలి; 3. ప్రసిద్ధి: అపదేశము, ఆవిష్కరణము, ఆవిష్కృతి, ఆవిష్క్రియ, ఆశువు, ఖ్యాతి, టంకారము, నిరూఢి, ప్రకటనము, ప్రఖ్యాతి, ప్రతిఖ్యాతి, ప్రథ, ప్రథితి, ప్రత్యయము, ప్రశస్తి, ప్రసిద్ధి, రూఢి, విఖ్యాతి, వ్యాప్తి. (అన్య) అని. (తె) అల-

అల్ల-పొల, టంకారము, పేరు, మంతు, వన్నియ-వన్నె, వాసి, పీసు. సిస్తు. (చూ. స్పష్టము). తద్వి.-౧ అభిపన్నము. ఖ్యాతము. పరాగము, విఖ్యాతి; ౨. (విణ) ప్రసిద్ధి కెక్కినది అనుటకు.-ఘుష్టము, నిరూఢము, పరికాశము, ప్రతీతము, పరిథ, ప్రథితి, ప్రశస్తము, పరిసిద్ధము, పరికటము-ప్రాకటము, ప్రోథము, రూఢము, విజ్ఞాతము, విశ్రుతము, విశారిదము, వ్యాప్తము, విశ్రుతము. (తె) పొలవము. (చూ, సమాఖ్య.); 3. (విణ) ప్రసిద్ధి కెక్కఁదగినది అనుటకు.-పరిశస్త్యము; 4: చూ, దక్షిణ. 1; అం. 5. (సంభావనము): చూ, అలంకారము. 3 (ఇతరుని గుణములు వర్ణింపఁబోటకుఁగల యశక్తిని సూచించుట. ఉదా.— "నీగుణములు శేషుఁడై యెన్నఁగలఁడు").

సంభావనము. అం: చూ, సంభావన. 5.

సంభావనీయము. సం. విణ. సంభావింపఁదగినది.

సంభావించు. సం. అ. క్రి. 1. చక్కఁగా తలఁచు: చూ, సంకల్పించు; స. క్రి. 2 = సంబాళించు: చూ, సన్మానించు.

సంభావితము. సం. విణ. 1. చక్కఁగా తలఁపఁబడినది; 2. సన్మానింపఁబడినది.

సంభావ్యము. సం. విణ. సంభవింపఁదగినది: (అవ్య) కిల.

సంభాషణము. సం. వి. అ. న. 1. చక్కఁగా మాటాడుట: చూ, శబ్దము. 2; 2. మాటాడుట: చూ, శబ్దము. 2; వా. 3. పరస్పర సంభాషణము: చూ, సల్లాపము.

సంభాషించు. సం. అ. క్రి. చక్కఁగా మాటాడు: వచించు, వాచించు, భాషించు. (తె) మాటాడు, వాక్రుచ్చు: చూ, శబ్దించు. తద్వి — పరస్పరము సంభాషించు: చూ, సల్లాపించు.

సంభాష్యము. సం. విణ. పరివచనీయము, వ్యాహృతము, చక్కఁగా మాటాడఁదగినది: చూ, శబ్దము. 2-౭౧. తద్వి.—౧: భాష్యము, వక్తవ్యము; ౨: ఆఖ్యేయము, గద్యము, వక్తవ్యము, వ్యాఖ్యాతము. (చూ, శబ్దము. 2.)

సంభూతము. సం. విణ. పుట్టినది: ఆవిర్భూతము, ఉద్భిన్నము, ఉత్థితము, ఉత్థము, ఉత్పతితము, ఉత్పన్నము, ఉదితము, ఉన్నతము, ఉద్భూతము, ఉపోఢము, జాతము, ప్రసూతము, ప్రభూతము, ప్రసూనము, ప్రాదుర్భూతము. తద్వి.—౧. కలిగింపఁబడినది అనుటకు.-ఆపాదకము, ఆవహము, ఉత్పాదకము, ప్రతిపాదకము, భూతము; ౨ పుట్టిన రూపము కలది అనుటకు.—జాతరూపము; 3. మొలక యెత్తినది అనుటకు.—అంకురితము-అంకూరితము, ఉత్థము, కందళితము, పల్లవితము, రూఢము; ౪ (వి) మొలకయెత్తుటకు:-రూఢి. (తె) బోదు; ౫. అన్యునుపుట్టినది:-సమూఢము.

సంభూతుఁడు. సం. విణ: అభ్యుదితుఁడు, ఉదితుఁడు, జాతకుఁడు, సముత్పన్నుఁడు. (తె): పుట్టినవాఁడు. [పదములు.

సంభూయసముత్థానము. అం: చూ, వ్యవహార

సంభూయాసనము. అం: చూ, ఆసనములు.

సంభూయము. అం: చూ, యానపంచకము.

సంభూయయానము. అం: చూ, యానము. 2.

సంభృతము. సం. విణ. 1. చక్కఁగా భరింపఁబడినది; 2. చక్కఁగా ధరింపఁబడినది.

సంభృతి. సం. వి. ఇ. (స్త్రీ) 1. చక్కఁగా భరించుట; 2. చక్కఁగా ధరించుట: తద్వి.— ఉంచుటకు -అభిన్యాసము, అభ్యాధానము, ఆధానము, ఉపాధానము, ధరణము, ధృతి, నిధానము, న్యాసము, పరాసనము, విన్యాసము. (తె) ఉంచుట, పెట్టుకోలు, తాలుపు-తాల్పు.

సంభేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. నదీసంగమము: (తె) కూడిక. తద్వి.—అనేక ప్రవాహములయొక్క కూడికను.—వేణి; 2. వికసించుట; 3. కూడిక: చూ, సంయోగము.

సంభోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచిసుఖము: చూ, హ్లాసనము, 2. సురతము: చూ, సంయోగము.

సంభోగించు. సం. అ. క్రి: కామించు, భోగించు, మోహించు, రమించు-రమియించు, విషయించు. (తె) క్రియ్యఁబడు, క్రియ్యు, గెంటాడు, తనువులుకొను-తవులుకొను-తొలుకొను, తమకపడు, మచ్చికపడు, మరులుకొను, వలచు. తద్వి.-విషయమిథునముకూడు.- (తె) పొరలు-పొర్లు.

సంభ్రమము. సం. వి. అ. పుం.=సంబరము. (చలనము గలుగును. పరస్పర్య దర్శనాదుల వలనఁబుట్టిన కొంతత్వవికారము అని కొందఱు): ఆటోపము, ఆడంబరము, ఆరంభము, ఆవశము, ఆవేదనము, ఆవేగము, ఉపతాపము, ఊర్మి, ఉగ్రహము, త్వర, సంరంభము, సంవేగము, సంవేశము, స్ఖలనము, హళహళి-హాళాహళి-హళాహళిక. (అవ్య) అతి, అరరె. (తె):- అక్కళు, అక్కళపాటు, అత్తరము, అదవదలు, అరిమురితనము, అటమటీ, అలజడి-అల్లడి, ఆతురత-ఆత్రము, ఉత్తలపడుట, ఉత్తలపాటు, ఉత్తలము, కనుకని-కన్కని, కప్పరపాటు, కప్పరము, కళవళపాటు, కళవళము, కసమస-కసిమసి, చిందిలిపాటు, చిడిముడి, చిడిముడిపాటు, చిఱచిఱ, జోఁక, తంతిపు, తత్తరపాటు-తత్తఱపాటు, తత్తఱ-తత్తరము-తత్తఱము, తమకము, తమి, తరము, తఱతఱ, తహతహ, తికమక, తిరుగుడు—తిఱుగుడు, తీవరపాటు, తొందర-తొందఱ, తొందరపాటు-తొందఱపాటు, తొట్రు, దడదడ, దడబడ-దడబిడ, దులదుల, పడటము-పడలు, పల్లటము-పల్లటము, పెలుచ-పెలుచన-పెల్చన, బుడిబుడిపి, వగ, వేగ, వేగపాటు, వేగిరపాటు, వేగిరము, సంబరము-సంబ్రము, సగ్గిసముగ్గిసలు, హోరాట. తద్వి.—గ. తొట్రుపాటుకలది. (విణ) ఉత్తాలము; ౨. గగుర్పాటునకు.—: చూ, రోమాంచము; 2. భయము: చూ, సాధ్వసము; 3. ఆదరణ: చూ, సన్మానము.

సంభ్రమించు. సం. అ. క్రి: అవసరపడు, ఆటోపించు, త్వరపడు, భ్రమించు, సంరంభించు, స్ఖలించు; (తె):— అగడుపడు, అదరు, అదరుదించు, అబ్బాలాడు, అటమటపడు, ఉద్ధుకుడుచు (ఉద్ధగుడుచు), ఉత్తలపడు, ఉగడించు-ఉరడించు, ఉరవడించు-ఉరవణించు, ఉవ్విళులాడు-ఉవ్విళ్ళూరు, ఉవ్విళ్ళుగొను, ఊటాడు, ఊలమాలగుడుచు, ఒదరు, కప్పరపడు, కళవళపడు, కళవళించు, కెరలు, క్రాలు, క్రేఁటు, క్రేఁటుకొను, గిజగిజగొను, గిజిగిజీలాడు, గొదకొను, చిందిలిపడు, చిడిముడిపడు, చిఱ్ఱుబోడుచు, జోకించు, తడఁబడు, తడవాడు, తత్తఱపడు, తత్తఱించు, తత్తటిలు-తత్తటిల్లు, తమకపడు, తమకించు, తమికొను, తఱతఱలాడు, తఱలు, తఱుము, తలరు, తహతహపడు, తికమకగొను, తికమకలాడు, తిమురు-తివురు, తీవరపడు, తొందరపడు, తొట్రుగిలఁబడు-తొట్రిలఁబడు, తొట్రిలు-తొట్రిల్లు, తొట్రుకొను, తొట్రుపడు, తొదరు, తొలఁగబడు, తొరపడు, నిగుడు-నివుడు, పంటించు, పదరు-పదురు, బమ్మరించు, బమ్మరిలు-బమ్మరిల్లు, బమ్మెరపోవు-బొమ్మరవోవు, బాతళించు, బుడిపడు, బ్రమయు, లుకలుకలాడు, వీడుపడు-వీడువడు, వేగపడు, వేగిరపడు, వేగిరించు. తద్వి.— (స. క్రి.) తహతహపెట్టు-

-ంముఖము. అం. (సమ్ముఖము): చూ, హస్తపరి చారములు. [హస్తపరిచారములు.

సంముఖాగతము. అం. (సమ్ముఖాగతము): చూ,

సంమృష్టము. సం. విణ. ఽస్త్రాదుల చేతశోధింపఁబడినది. [ము. 4.

సంయతము. సం. విణ కట్టఁబడినది: చూ, ఏత

సంయతుఁడు. సం. వి. అ పుం. శౌర్యాద్యపరాధమున బొండకొయ్య మొదలగు దాని చేతఁ గట్టఁబడినవాఁడు: కీలితుఁడు.

సంయత్తు. సం. వి.త్. పుం,(స్త్రీ): చూ, యుద్ధము

సంయమనము. సం. వి. అ న. 1. బంధనము: చూ, బంధము. 1; 2: చూ, పరిత్రము; అం. 3: చూ, ఉత్తాన కరణబంధములు.

-సంయమని. అం. 1. యమునిపట్టణము: చూ, దేశములు; 2: చూ, దిక్పాలపట్టణములు

సంయమము. సం. వి. అ. పుం. రూ-సంయామము. 1. హింసాదులవలననిరమించేట; యమకము, యామము; 2. పరితాదులకంగమై తోలిదినము చేయఁదగిన యాచారము.

సంయమి. సం. వి. న్. పుం. 1. ముని: చూ, సన్న్యాసి; విణ. 2. సంయమముగలవాఁడు.

సంయామము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ- సంయమము. [చూ, భక్ష్యము.

సంయావము. సం. వి అ. పుం. సొరుసత్తులు:

సంయుక్తమగు. మి. స. క్రి: చూ, సక్తమగు. 1.

సంయుక్తము. సం. విణ. కూడుకొన్నది: చూ, సహితము.

సంయుగము. సం. వి. అ. పుం: చూ, యుద్ధము.

సంయుతము. అం: చూ, అభినయ హస్తములు.

సంయుతహస్తములు. అం. (రెండుచేతులతోఁ బట్టవలసినవి.): ౧ అంజలి, ౨ కపోత, ౩ కర్కట, ౪ స్వస్తిక, ౫ డోల, ౬ పుష్పపుట, ౭ ఉత్సంగ, ౮ శివలింగ, ౯ కటకావర్ధన, ౧౦ కర్తరీస్వస్తిక, ౧౧ శకట, ౧౨ శంఖ, ౧౩ చక్ర, ౧౪ సంపుట, ౧౫ పాశ, ౧౬ కీలక, ౧౭ మత్స్య, ౧౮ కూర్మ, ౧౯ వరాహ, ౨౦ గరుడ, ౨౧ నాగబంధ, ౨౨ ఖట్వ, ౨౩ భేరుండ, ౨౪ అవహిత్థము (చూ, అసంయుత హస్తములు=ఒక చేతితోఁ బట్టఁదగినవి) (ఈ అసంయుత సంయుతహస్తములలో 'బాంధవ్య హస్తములు ౧౧:- ౧ దేవతాహస్తములు ౧౬, ౨ దశావతారహస్తములు ౧౦, ౩ నవగ్రహహస్తములు ౯, ౪ చతుర్వర్ణహస్తములు ౪, ౫ ప్రసిద్ధరాజహస్తములు ౧౬, ౬ పుణ్యనదీహస్తములు ౧౪, ౭ వృక్షహస్తములు, ౮ శిరోభినయహస్తములు ౨౨, ౯ పక్షిహస్తములు ౨౨, జలజంతుహస్తములు ౧౨.): చూ, వ్యాంజకము 1.

సంయోగమగు. సం.స.క్రి: చూ, సంయుక్తమగు.

సంయోగము. సం. వి. అ. పుం. (స్త్రీపురుషుల కలయిక) అనుషంగము, అన్వయము, అభిభావితము, ఆయతి, ఆసక్తి, ఇష్టి, ఉపపత్తి, ఉపసృష్టకము, ఉపస్థానము, ఉపక్లిప్తి, ఊర్ధ్వగము, కామకళ, కామకేళి, కామపత్ని, మటారము, కుసీగము, క్రీడారత్నము, గ్రామ్యధర్మము, త, త్రిశ్చదరికము, ధర్మితము, నిధువనము, నిషంగము, పరిష్వక్తి, మేళకము, మేళనము, మేళము, మైథునము, యుక్తి, యుతకము, యోగము, రతము, రతి, రహస్సు, లంగము, వసంతమూతము, వ్యవాయము, శయనము, శృంగారము, ..., సంగతము, సంగతి, సంగమము, సంగము, సంధి, సంధ్య, సంపర్కము, సంప్రయోగము, సంభవము, సంభేదము, సంభోగము (భోగము), సంసక్తి, సంసర్గము, సంసృష్టి, సన్నిపాతము, సమాగమము, సమితి, సమ్మేళనము, సాంగత్యము, సాహిత్యము, సురతము, హింసనము. (తె):— మగచెయ్యులు, మగవనులు, మాళ

పోదుములు, అంటు, కలయిక-కలియిక, కలప-కలువ, కవయూట, కూటమి, కూడిక, చేరిక, చేట్టతికము, జీగను, జోటిపని, జోలి, త్రొక్కు- త్రొక్కుడు, దనివు, పెనఁకువ-పెనుఁకువ, పయిసరము-పైసరము, పొందిక, పొత్తు, పొరలిక-పొర్లిక, పొర్లుట, మరుపని, మసకము, మేడము, రంతు-అంతు, లంకియ-లంకె, వలరాచేపని, సంగడము, సంతన, సకేళము-సమేళనము, సయ్యొద్ద- సయ్యొద్ద - సయ్యోద్దె, సోళగింపు

తద్వి.- ౧. పునస్సంధానమునకు:- అబ్రహ్మచర్యకము, ఔపాసనము, కామోత్సవము, గర్భాధానము, నిషేకప్రస్తుతము, నిషేకము, శోభనము. (తె) కలపడము, కలుపుట; ౨: ఉపరతి, పురుషాయితము, విరాయితము. (తె) పయూట-పైయాట, పయికూటమి-పైకూటమి, మగపాడి, మగలాగు, మగపోల్కి-కూటమి - మొగపోల్కి-కూటమి; ౩. పరస్త్రీ సంగమమునకు -కలిమము; ౪. మునుల సంభోగమునకు.-ఖుంజనతరము; ౫. వేశ్యాసంభోగమునకు.- (తె) లంజెతికము; ౬. రత్యుత్ప్రీతికి.— (తె) తిమ్మది(తి)య్యము; ౭. కుక్కలకలియికకు.- శలాదము, శ్వానమైథునము; ౮. గుఱ్ఱముల కూడికకు.—(తె) మావు; ౯. చిలుకలకూడికకు.—అళీకము; ౧౦. నెమిళ్ళకలయికకు.—అపవాదము; ౧౧. పాములరతికి.— (తె) మసకము, మసకలుపాఱుట; ౧౨. కోఁతులసంగమమునకు.-వలీసంగమము; ౧౩. పక్షిరతమునకు.—(తె) త్రొక్కు, త్రొక్కుడు, పొర్లుట, మెట్టు, పెద; ౧౪. తుమ్మెదలమైథునమునకు.—తిక్తవారము. ౧౫. నాయికకు ప్రియ వియోగకాలమందు మన్మథావేశముచేఁగలిగెడు చేష్ట:-తిపనము (చూ, రతిబంధములు). ("చూ, హిండనము"). (ఇందుఁ గొన్ని పదములు చేరికకును, కొన్ని పదములు స్త్రీ పురుషులకలయికకును, కొన్ని పదములు రెండర్థములయందును వర్తించును; అం. ౨: చూ, షోడశసంధులు; ౩: చూ, భోగములు.

సంయోగమేరువు. అం: చూ, ప్రస్తారప్రత్యయ. ప్రాణములు.

సంయోజితము. సం. విణ. మఱియొకదానితోఁ కూర్పఁబడినది: ఉపాహితము.

సంరంభము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సంభ్రమము.

సంరంభి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) సంరంభముగలవాఁడు.

సంరంభించు. సం. అ. క్రి: చూ, సంభ్రమించు.

సంరక్షకుఁడు. సం. విణ: అవిత, అక్రిందనుఁడు, అక్రిందుఁడు, ఉదాస్థితుఁడు, ఊ, గురువు, గోపుఁడు, గోప్త, త్రాత, ధాత, పరిపోషకుఁడు, పాత, పోషకుఁడు, పోష్ట, ప్రతిపాలకుఁడు, భర్త, రక్షకుఁడు, రక్షి. (తె):— చేరువకాఁడు, పెనుపరి, ప్రోపరి, మనుపరి. తద్వి.— అరక్షకుఁడు, ఉదాస్థితుఁడు, ఊ, యామికుఁడు (తె): అరెకుఁడు, కాచేవాఁడు, కావరి, కావలివాఁడు, గోలుకాఁడు, గస్తీలు, తలవరి-తలారి, బంటు. తద్వి.—పరిపోషితుఁడు.

సంరక్షణము. సం. వి. అ. న: అవనము, ఊతి, ఇుకారము, కుబ్రము, క్షణము, గుప్తి, గోపనము, గోపీథము, ఛాయ, ణ, త్రాణము, దానము, పరిత్రాణము, పరిపోషణము, పావము, పాలకము, పాలనము, పూర్తము, పోషణము, ప్రతిపాలనము, భోగము, ముండనము, యంత్రణము, రక్షణము, రక్షము, శరణము-శరణు, సాదము. (అవ్య):—అవ, యత, ఊ, బూ, కీనము. (తె):—అద్దికము, అలన,

ఇల్లడ-ఇల్లడము, ఉక్కణము, ఏడుగడ-ఏడ్గడ, ఏలుబడి-ఏల్బడి, కాపాడుట, కాపు, కాపుగడ, కావలి, కుయి-కుయ్యి-కూయి, కూలు, కొనియాట, కోవరము-కోవురము, గస్తి, గస్తు, తొన, నీడ, పారా, పాలియము-పాళెము, పోసనము, పెనుపు, ప్రోదిది, బలకరము-బళకరము. తద్వి.—౧.శత్రువు శత్రువచ్చుటను తెలిసికొనుటకై యుంచే కావలి:- ఉక్కళము, కోవరము-కోవురము; ౨.భయాదరక్షకమునకు.-ఫ; ౩.భయమునుపోఁగొట్టుటకు.-ఫ; ౪. గోరక్షణమునకు.-(తె) పసిమనువు; ౫. మస్నేత పరిభుత్వమునకు.-కదీశత్వము; ౬. సైన్యరక్షణమునకు.-గుల్మము;౭:శరణము,పాదము, దిక్కు. (తె) చేరగడ.

సంరక్షించు. సం. స. క్రి. చేకొఁగాకాపాడు; అధ్యక్షించు, పరిపాలించు, పాలించు, పరిపోషించు, పోషించు, ప్రతిపాలించు, భరించు, రక్షించు. (తె) అఁగు, ఏదు, ఏలు, ఏలుకొను, ఓము, కాచు, కాపాడు, కొనియాడు, తడవు, పెంచు, పెనుచు, ప్రోచు, ప్రోదిసేయు, బ్రతికించు, మనుచు, మనుపు, సంతరించు, సాఁకు.

సంరక్షింపఁబడు. మి. అ. క్రి: (తె) ప్రోవడు.

సంరబ్ధము. సం. విణ. సంరంభము నొందినది.

సంరావము. సం. వి. అ. పుం. మ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2.

సంరూఢము. సం.విణ. పెరిఁగినది.

సంరోధము. సం. వి. అ. న: అంగుళితోరణము, అభ్యంతరము, అర్గళము, అవరోధము, ఆక్షేపణ-ఆక్షేపణము, ఆచ్ఛాదనము, ఆతంకము, ఆసేధము, ఉపరోధము, ఉపసర్గము, ఊహము, క్షే, గడము, నిగ్రహము-నిగ్రాహము, నియంత్రణ, నిరోధనము, నిరోధము, నిషేధము, రోధనము, రోధము, వారణము, విఘాతము, విఘ్నము, విరోధము, విష్కంభము, వ్యాఘాతము, హస్తవారణము. (అవ్య):-అలమ్, అక్, కు. (ఉప) అవ. (తె):— అంకిలి, అటకాపు, అడ్డంకి, అడ్డకట్ట, అడ్డగాలు, అడ్డగింత, అడ్డగింపు, అడ్డపాటు, అడ్డపెట్టు, అడ్డము, అడ్డవాట్లు, అడ్డి- అడ్డు, అడుగు ట్ట- అడ్డుగుట్ట, అఁక, ఆటంకము, అఁపు, ఎడ, ఎడ్డము, ఒడ్డు, గెంటుట, గొడవ, తపశివ. తగులము, తడ, తడకట్టు, త్రోపుడు,నిట్టు, నూకుడు, పుడక, బందు, మున్ను, ముంకము, ముంకు. తద్వి.—చూ,విఘ్నము.

సంరోధించు. సం. స. క్రి: అవరోధించు, ఆక్షేపించు, ఆసేధించు, ఉపరోధించు, నిరోధించు, నివారించు, ప్రతిబంధించు, ప్రతిరోధించు, ప్రతిషేధించు, రోధించు, వారించు. (తె) అంకిలిపెట్టు, అటకాయించు,అడ్డకట్టు, అడ్డగించు, అడ్డపెట్టు, అత్తు, అరికట్టు, అఁకట్టు, అఁకపెట్టు-అఁకవెట్టు, అఁకరొనరించు, అఁగించు,అఁగు, అఁపుచేయు, అను, ఉడిగించు, ఉడుపు, ఒడ్డు, చెఱగొను, డెక్కు, తటాయించు, తడకట్టు, నిలుపు-నిల్పు, మల్లుకట్టు. తద్వి:—౧ (చూ, నిషేధించు.); ౨: (తె) మట్టగించు, మట్టు, మట్టుకొను, మట్టుకోలుకొను- మట్టుకోల్కొను, మట్టుకోలుపట్టు, మట్టుకోలుపఱచు.

సంలక్ష్యక్రమవ్యంగ్యము. అం: శబ్దశక్తిమూలానురణనరూపవ్యంగ్యము. ౨, అర్థశక్తిమూలానురణనరూపవ్యంగ్యము. ౩, ఉభయశక్తిమూలానురణనరూపవ్యంగ్యము. ౧. (ధ్వనిభేదములు ౧౩౭ను సంకరములతోఁ గూడిన ౫౩౦౪ను వీటితోఁగూడిన కావ్యము

కూడ ధ్వనియనిపించుకొనును. ఇదే యుత్తమకావ్యము. ధ్వనిలేని కావ్యము మధ్యమమును గుణీభూతవ్యంగ్యము ననిపించుకొనును. ధ్వని స్ఫుటముగాఁ దోఁచేఁబడనిది యధమకావ్యమును చిత్రము ననిపించుకొనును.)

సంలాపము. సం. వి. అ. పుం. ప్రీతితోడి పరస్పర సంభాషణము: చూ, సంభాషణము.

సంవత్సరము. సం. వి. అ. పుం. అబ్దము, ఆవర్తము, ఉర్వటము, ఋతువృత్తి, క, కాలగ్రంథి, గడి, ఛ, మాసమానము, యుగాంశకము-యుగాంసకము, వత్సము, వత్సరము, వర్షము, శరత్తు-శరద-శారదము, సంవత్తు, సమ, హాయనము. (తె) ఏఁడాది-ఏఁడు, సాలు. తద్వి.— ౧.-చూ, మాసద్వయము (ఋతువులు); ౨.-చూ, మాసములు; ౩.-చూ, సంవత్సరములు.

సంవత్సరములు. ౬౦: ప్రభవ, విభవ, శుక్ల, ప్రమోదూత, ప్రజోత్పత్తి, ఆంగీరస, శ్రీముఖ, భావ, యువ, ధాత, ఈశ్వర, బహుధాన్య, ప్రమాది, విక్రమ, వృష, చిత్రభాను, స్వభాను, తారణ, పార్థివ, వ్యయ, సర్వజిత్తు, సర్వధారి, విరోధి, వికృతి, ఖర, నందన, విజయ, జయ, మన్మథ, దుర్ముఖి, హేవిళంబి, విళంబి, వికారి, శార్వరి, ప్లవ, శుభకృత్తు, శోభకృత్తు, క్రోధి, విశ్వావసు, పరాభవ, ప్లవంగ, కీలక, సౌమ్య, సాధారణ, విరోధికృతు, పరీధావి, ప్రమాదీచ, ఆనంద, రాక్షస, నల, పింగళ, కాళయుక్తి, సిద్ధార్థి, రౌద్రి, దుర్మతి, దుందుభి, రుధిరోద్గారి, రక్తాక్షి, క్రోధన, అక్షయ. (60) ("భగవంతుఁడు నారదునికోరికపై యొకతటాకంబు నిర్మించె. అందుభగవంతుఁడు స్నానమాచరించె. పిదప నారదుఁడుస్నానమాచరింప నాతఁడు నొకయువతియై వెలువడివచ్చి ప్రాగ్జ్ఞానంబు మఱచి యచ్చోటి కాననంబున విహరించుచుండెను. ఇట్లుండ నాయరణ్యనాయకుం డప్పతిం జూచి మోహించి, యామెను వివాహమాడి! యామెతోఁ గొన్నిదినములు గ్రీడింప నాయిరువురకును అఱువదిమందిపుత్రు లుద్భవించిరి. నీమహిమవలనఁ బుట్టిన అఱువదిమందిపుత్రుల గతి దుర్గతిగాకుండ సద్గతిఁ జెందునటుల ననుగ్రహింపుఁడని శ్రీమన్నారాయణుని వేఁడ నవ్విశ్వంభరుండు నో నారదా విచారింపకుము. నీపుత్రులను ప్రభవాదుల నామంబులుగ నొనర్చితిని. గాన లోకంబున నాచంద్రార్కస్థాయిగఁ బ్రతిసంవత్సరంబున నీకొమరులయం దొక్కొక్కని పేరఁ బఱంగుచుఁ బ్రతిష్ఠఁ జెందిన లోకంబున లోకులవలన వాకొనఁబడు నట్లు వరమిచ్చె నారదమహామునినియొప్పటియట్లనుగ్రహించెను. అందువలన సంవత్సరముల కీపేళ్లు కలిగెనని పురాణోక్తమయి యుండెను"); తద్వి.— ౧ అనేకసంవత్సరములకు-(తె) పుండ్లు-పూఁడులు; ౨: (తె) మూఁడేఁడు-మున్నేఁడు; ౩: ప్రసంవత్సరము; ౪: శకము; ౫: (తె) నిరుడు; ౬: (తె) అయిందా; ౭: (తె) హాలుసాలు; ౮: (తె) తిసాలా; ౯. వసంతఋతుప్రభవ.- ఆకారము, కాలము (చూ, మాసద్వయము); ౧౦. శ్రావణమాసమునకు.— శ్రావణికము; ౧౧. సంవత్సరము ఐదువిధములు.— ౧ చాంద్రమానాబ్దము, ౨ నాక్షత్రమానాబ్దము, ౩ సౌరమానాబ్దము, ౪ బార్హస్పత్యమానాబ్దము, ౫ సావనమానాబ్దము. ఇత్యాది.

సంవత్సరీకము. వా. సం. వి. అ. న. చేచ్చిన వారింగూర్చి సంవత్సరాంతమునం జేయు శ్రాద్ధకర్మము: చూ, సాంవత్సరికము.

సంవసనము. సం. వి. అ. న. రూ-సంవసనము: చూ, వసక్రియ. [1-2-3-4

సంవరము. సం. వి. అ. న. చూ, రూ-శంబరము

సంవర్తకము. సం. వి. అ. న. బలరాముని నాఁగలి: చూ, హలము. [చూ, హలాయుధుఁడు.

సంవర్తకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరాముఁడు:

సంవర్తనము. అం: చూ, అస్త్రములు.

సంవర్తస్మృతి. అం: చూ, [illegible]స్మృతులు.

సంవర్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. కల్పము, కల్పాంతము, క్షయము, ప్రళయము-ప్రళయము, యుగాంతము, విలయము. తద్వి— యుగాంతము, మహాప్రళయము; 2. ఒకానొక మేఘము: చూ, మేఘము. 1; 3: అక్షము, అవహేతము, కరసంవర్తకము, కర్షఫలము. కలి, కలిందము, కలిద్రుమము, కల్కము, కల్కి, తుషము, భూతావాసము, రోమహర్షణము, విభీతకము, హార్యము. (తె). తాండ్రి-తాఁడి-తాఁడె*; అం. 4; చూ, మేఘములు.

సంవర్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. క్రొత్త తామర పూరేకు: రూ-సంవృత్తిక, ణ, నవదళము. (తె) కచ్చు, తామర రేకు, పూరేకు-పూ రేకు, రేక-రేకు-రేకు: (చూ, సహస్రపత్రము.) [సన్యాసి.

సంవర్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకముని: చూ,

సంవర్థించు. సం. క్రి: వర్థించు. (తె) పెంచు-పెనుచు.

సంవర్థితము. సం. విణ: ఉపబృంహితము.

సంవసథము. సం. వి. అ. పుం. గ్రామము. (తె) ఊరు: చూ, సీమ (1) (దేశములు.)

సంవహము. అం: చూ, వాయువులు.

సంవాదము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సమాచారము 2; వా. 2: వాదము. (తె) మల్లగుల్లము, వాదు, వాదులాట. [దము-అంగమర్ద

సంవాహకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంగమర్దుఁ

సంవాహనము. సం. వి. అ. న. 1 అంగమర్దనము, అంగమర్దనము, మైప్రసము, మర్దనము. (తె) పట్టుట, పిసికివేయుట, పిసుకుట. (చూ, సమ్మర్దనము): 2. చేతులుగా మోసికొని పోవుట.

సంవిత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తెలివి: చూ, హృల్లేఖము. 2; 2: చూ, సమాచారము. 2.

సంవిత్తు. సం. వి. ద. స్త్రీ. 1: చూ, సంవిత్తి 1, 2. పేరు: చూ, సంకేతము. 1; 3. పందెము: చూ, స్పర్ధ. 4; 4: చూ, సమ్మతి. 1; 5. ఆచారము: చూ, సమయము. 2; 6: చూ. యుద్ధము; 7. సంభాషణము: చూ, కథనము.2

సందల్లుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-సావిదల్లుఁడు.

సంవిభాగించు. సం. స.క్రి: విభాగించు, పాలించు, భజించు-సంభజించు. (తె) పంచు-పనుచు, పాలుగొను-పాల్గొను, పాలుపఱచు, పాలుపెట్టు, పంగడించు, వేఱుపఱచు.

సంవీక్షించు. సం. స.క్రి: సమువ్వీక్షించు: చూ, వీక్షించు.

సంవీక్షణము. సం. విణ: చూ, సమీక్షణము. 2.

సంవీతము. సం. వి. అ. న. 1. హారమువలె వేసికొన్న జందెము: చూ, యజ్ఞసూత్రము: విణ. 2. చుట్టుకొనఁబడినది: చూ, సంవృతము.

సంవృతము. సం. విణ. చుట్టుకొనఁబడినది: అవకుంఠితము, అపావృతము, అవృతము, ఉద్వేష్టితము, నివారితము, పరిగణితము, పరిక్షిప్తము, పరివృతము, పరీతము, మానరము, రుద్ధము, వలయితము, వలితము, విశ్వతోముఖము, వృత్తము, వేష్టితము, వ్యాప్తము, వ్యావృతము-వ్యావృత్తము, సంపూర్ణ

ము, సంధీకము. తద్వి.— ౧. చుట్టుటకు - అత్కము, అభివ్యాప్తి, అవకుంఠనము, ఆక, ఆకము, ఉద్వేష్టనము, పరిచారము, పరిదక్షిణము, పరిసరము-పరిసారము, పరిసర్పణము, ప్రావరణము, వ్యాపకము, వ్యాపనము, వ్యాప్తి, వ్యావర్తనము, హిండనము. (తె):— అవఘళము, చుట్టు, చుట్టుట, చుట్టుదల, నెరపు-నెఱపు, నెరవు-నెఱవు, పంచారము, పటవణి, పరవు, పసరింపు, పసరు, పయిపాటు-పైపాటు, పెనఁకువ-పెనఁకువ, పిసాళము, పొలపము, పొలయిక, ములక, మునుఁగు-మునుఁగుడు. (చూ, వ్యవధానము. 3.); ౨. చుట్టుకొనుటకు - పరివేష్టనము, పరివేశము-పరివేషము, ప్రదక్షిణము, వరణము, వివర్తనము, వృతి, వేల్లనము, వేష్టనము. (తె) పరి, వలచుట్టు, వలను; ౩. చుట్టుకొనిపచ్చుటకు-పరిక్రియ, పరిసర్పము, పరిసర్య, పరివర్తనము-పరివర్తము-పరీవర్తము, పరిసారము-పరీసారము; ౪. చుట్టుకొనియుండుటకు -పరిక్షేపము; ౫. వ్యాపింపఁదగినది అనుటకు.-వ్యాపనీయము, వ్యాప్యము; ౬. ధూళి పొందలగువానిచే కప్పఁబడినది అనుటకు _ గుంఠితము, రూషితము; ౭. అంతట వ్యాపించుటకు-పరిసరణము, శిబిరము, సమ్మార్జనము. (తె) పచేరింపు.

సంవృత్తిక. సం.వి.అ. స్త్రీ: చూ, రూ-సంవర్తిక.

సంవృద్ధి. సం. వి. ఇ. పుం ఎక్కుఁగా పెరుగుట: చూ, ఉపబృంహణము.

సంవేగము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సంభ్రమము.

సంవేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. సుఖదుఃఖాదులను తెలిసికొనుట: చూ, రూ-వేదన; 2 వాదిప్రతివాదుల పరస్పరప్రాగల్భ్యము.

సంవేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. పీఠము: చూ, సింహాసనము. 1; 2. నిద్ర: చూ, స్వప్నము; 3: చూ, సంభ్రమము.

సంవేశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, మొగపాలు 1-2-3 (చూ, సదనము. 1.)

సంవ్యానము. సం. వి. అ. న. 1. ఉత్తరీయము: చూ, వస్త్రము; 2. బట్ట: చూ, వస్త్రము.

సంశప్తకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తిరుగనని ఒట్టుఁబెట్టుకొని యుద్ధము చేయువాఁడు: రూ-సంసప్తకుఁడు.

సంశయము. సం. వి. అ. పుం. 1: అనుమానము, త్రుటి, ద్వాపరము, భ్రమ, యూతకము, లింగము, విచికిత్స, వితర్కము, విశయము, శంక, సందేహము (అవ్య) అపి, ఆ, అహో, కిమ్ను, కిముత. (తె) అరగలి, అరమర-అఱమర-అఱమఱ-అరమరిక-అఱమరిక-అఱమచిక-అరముగము, ఊగియాట, గుమాను, నొడలదొంతి, పానలు, ములికితము, మెరమెర, వెడజాణతనము, సందియము. (అవ్య). ఓఁ; అం. 2: చూ, అర్థలోపములు.

సంశయాపన్నమానసుఁడు. సం. విశే: చూ, సాంశయికుఁడు.

సంశయార్థకములు. అం: "అకో, ఏమో, ఒకో, ఒకొక్కొ, ఓ, కాఁబోలు, నల్లవో." అనునవి.

సంశయాళువు. సం. విశే. (ఉ): చూ, సాంశయికుఁడు.

సంశయించు. సం. అ. క్రి: అనుమానించు, వితర్కించు, శంకించు, సందేహించు. (వి) అనుమానపడు. (తె) అంజాయించు, అరగలిగొను, మెరమెరపడు, సందియపడు.

సంశయిత. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ) సంశయించువాఁడు. [చూ, సన్నిధానము 2.

సంశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్రయము:

సంశ్రయించు. సం. స. క్రి: చూ, ప్రాపుగొను.

సంశ్రవణీయము. సం. విణ: చూ, శ్రవణీయము.
సంశ్రవము. సం. వి. అ. పుం. అంగీకారము: చూ, సమ్మతి. 1.
సంశ్రితము. సం. విణ. ఆశ్రయింపఁబడినది.
సంశ్రుతము. సం. విణ. అంగీకరింపఁబడినది: చూ, స్వీకృతము. 1. [శ్లేషింపఁబడినది.
సంశ్లిష్టము. సం. విణ కౌఁగిలింపఁబడినది, సం
సంశ్లేషమగు. సం. స. క్రి: చూ, సంయుక్తమగు.
సంశ్లేషము. సం. వి. అ పుం. 1: అంకపాళి- అంకపాళిక, అంగపాలి-అంగపాళి, ఆలింగనము, ఆశ్లేషము, ఉపగూహనము, కోలము, క్రోడీకరణము, క్రోడీకృతి, డిండీరము, పరిరంభము, పరిష్వంగము, లయము, శ్లిష, పాలి (లి). (అవ్య) అజ్. (తె):-కవుఁగిలి కౌఁగిలి-కవుఁగిలింత - కౌఁగిలింత, కవుఁగిలింపు-కౌఁగిలింపు, లంకియ-లంకె. తద్వి.— ౧: కట్యాశ్లిష్టకము, ౨: క్షీరనీరము; ౩: కుస్తిష్కము; ౪:-చూ, ఆలింగనములు; అం. 2. (భిన్నహల్లులసంయోగము): చూ, హస్త క్రియలు. [కౌఁగిలించే
సంశ్లేషించే. సం. స. క్రి: (తె) కవుఁగిలించే-
సంసక్తము. సం. విణ. కదిసినది, పొందఁబడినది: అంచితము, అంజసము, అధిగతము, అనుగతము, అపటాంతరము- అపదాంతరము, అభిగతము, అవగతము, అవాప్తము, అవ్యవహితము, ఆగతము, ఆత్తము, ఆనీతము, ఆపన్నము, ఆపితము, ఆప్తము, ఆసాదితము, ఇతము, ఉదూఢము, ఉపలబ్ధము, ఉపాగతము, ఉపాత్తము, ఉపపన్నము, ఊఢము, కలితము, గృహీతము, నిర్విష్టము, పరిగణితము, పరివృతము, పరిణీతము-ప్రణీతము, ప్రాప్తము, భావితము, భూతము, లబ్ధము, వాహసము, విత్తము, విన్నము, వ్యాప్తము, సక్తము, సనాథము. (వి). అధిగమము, కలన, వ్యాప్తి, సమధిగమము, సమన్వితము. (తె) (వి): అంగుబడి, సెగవు, పొందుట, పొందుపాటు, పాలపము. తద్వి.— ౧. పొందినది.—సమాగతము; ౨. పొందఁదగినది.-చూ, లభ్యము. 1; ౩. పొందింపఁబడినది: చూ, నీతము. 3; ౪. కూడుకొన్నది: చూ, సహితము; ౫. కూడఁబెట్టఁబడినది: పృక్తము, సంచితము.
సంసక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కదియిక, చేరిక: చూ, సంయోగము.
సంసక్తుఁడు. సం. విణ: చూ, కాశిత.
సంసత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. కొలువుకూటము: చూ, సభ. 2. [శప్తకుఁడు.
సంసప్తకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-సం
సంసరణము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, సంసారము; 2. బాట: చూ, సృతి. 1 (మార్గము. 1.); 3. పట్టణమునుండి వెడలుట; 4 గవను, కసవు: చూ, వారిత. 1 (తృణము. 1); 5. ఇఱుకు లేక దండునడచేట; 6. యుద్ధప్రారంభము.
సంసరించే. సం. అ. క్రి. పుట్టు: చూ, సంభవించే.
సంసర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సంబంధము. 1; 2. చేరిక, సంసృష్టి: చూ, సంయోగము.
సంసారగురువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, మన్మథుఁడు.
సంసారము. సం. వి. అ. పుం. 1. (రూ-సంసరము-సంశరము) ఆలుబిడ్డల తోడియునికి (చూ, సంతతి. 1.): ఆజవంజవము, కష్టకారము, కుటుంబము, దుఃఖము, పునర్భవము, ప్రపంచము, భవము, లోకము, సంతానము, సంసరణము, సంసృతి. (తె) ఇల్లడ-ఇల్లడము, కాఁపురము, లంబి-లంబీ-లెంబి, విడిముట్టు; 2. పుట్టుక: చూ, సంభవము. 1.
సంసారి. సం. వి. న్. పుం. సంసారముగల గృహస్థు. (చూ, యజమానుఁడు.)

సంసిద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, స్వభావము; 2. చక్కనిసిద్ధి: చూ, సిద్ధి. 1; 3. ముక్తురాలు: చూ, స్త్రీ.

సంసు. వా. వి: చూ, సమయము. 1.

సంసృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, సంసారము. 1.

సంసృష్టము. సం. విణ. 1. సంసర్గమునొందినది, కలిసినది: కదంబకము, కదంబము, కబరము, కరంబము, కరంబితము, కలవము, మిశ్రము, మిశ్రితము, మిళితము; 2. వస్త్రములోనగు వానిచే శోధింపఁబడినది: చూ, శోధితము.

సంసృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తిలతండులములు కలిసినవిధమున నైన అర్థాలంకారముయొక్క పరస్పరసంబంధము: సంబంధము; 2. సంసర్గము: చూ, సంయోగము; అం. 3: చూ, రసవదలంకారములు.

సంస్కరించు. సం. స. క్రి. దిద్దు: చూ, సవరించు. 2; 2. వక్కాణముచేయు: (తె) వండు. తద్వి.—కూరాకు నీళ్లిగురపొర్లించి వండుటకు.– (తె) (వి) పొరటు; 3. (శవమును) దహనముచేయు; 4. శుద్ధిచేయు.

సంస్కారము. సం. వి. అ. పుం. 1. గంధమాల్యాదులచేత వస్త్రతాంబూలాదులయొక్క సంస్కారము: అధివాసము. (తె) చక్కఁజేయుట; 2. (శవమును)దహనముచేయుట:_ సంస్క్రియ. తద్వి.-మృతిసంస్కారమునకు.- సాధనము; 3: అనుభూతార్థస్మృతి; 4: చూ, సంకల్పము. 1; 5. పాకము: చూ, సూపకారము; 6: చూ, ప్రతియత్నము: 7: అభిఘారము. (తె) తాలింపు: చూ, సాతాళింపు; అం. 8: చూ, బౌద్ధశాస్త్రస్కంధములు.

సంస్కారములు. 1. (దశవిధ సంస్కారములు): గర్భాధానము, పుంసవనము, సీమంతము, జాతకర్మము, నామకరణము, అన్నప్రాశనము, కర్ణవేధనము, కేశఖండనము, అక్షరస్వీకారణము, ఉపనయనము (10); 2: తాపము, పుండ్రము, నామము, మంత్రము, వైష్ణవేష్టి. (5).

సంస్కృతభవము. పా: చూ, ప్రాకృతము.

సంస్కృతము. సం. వి. అ. న. 1. వేలుప్రబాస, దేవభాష: చూ, భాషలు (చూ, ఉభవిద్యలు) తద్వి.—భోటజభాషకు.–మాంగళి; విణ. 2. చక్కఁగాచేయఁబడినది; 3. చక్కఁజేయఁబడినది; 4. అలంకరింపఁబడినది; 5. వ్యాకరణశిక్షితమైనది; 6. వక్కాణముచేయఁబడినది, తావితోఁబెనచినది: పొనఁటినది–పొరఁటినది, కయిమాలోనగు వానిచేత సాతాళింపఁబడినది; 8: చూ, శ్రేష్ఠము; అం. 9: చూ, వ్యాకరణములు; 10: చూ, భాషలు.

సంస్కృతసమము. పా: చూ, ప్రాకృతము.

సంస్క్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చక్కఁజేయుట; 2. (శవమును) దహనముచేయుట: చూ, సంస్కారము. 2.

సంస్తంభించు. సం. స. క్రి: చూ, స్తంభించు.

సంస్తరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిగుళ్లులోనగు వానిచేత నేర్పఱుపఁబడినపడక: చూ, సెజ్జ. 2. యజ్ఞము: చూ, హోమము. 3 (యజ్ఞము).

సంస్తవము. సం. విణ. 1: పరిచయము, పరిచితి, ప్రణయము, ప్రతీతి, విభావము. (తె): ఎఱుక, సెలవు–సెళవు, పాఁతతికము. తద్వి– (విణ) పరిచితము; 2. చక్కనిస్తుతి.

సంస్తావము. సం. వి. అ. పుం. 1. యజ్ఞములయందు బ్రాహ్మణులు వేదబుక్కులు చెప్పెడుచోటు: చూ, స్థానము. 1; 2. యజ్ఞములయందు బ్రాహ్మణులు వేదబుక్కులను చెప్పుట.

సంస్త్యయము. సం. వి. అ. పుం. (రూ–సంస్త్యా

యము) 1. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1:2: చూ, సన్నివేశము. 1.

సంస్త్యాయము. సం. వి. అ. పుం.—వై.—; 3. విరివి: చూ, పేరాశము; 4: చూ, సమూహము.

సంస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉనికి: చూ, స్థానము. 1; 2: మర్యాద, ధారణ, స్థితి: చూ, స్థితి. 3; 3. నాశము: అత్యయము, అపచితి, అవసాదము, ఉపహతి, క్షి, క్షయము, క్షితి, ధ్వంసము, నాశము, నిధనము, నిరోధము, నిర్వాణము, నిష్ఠ, పరాభవము, ప్రధ్వంసము, రుజ, లయము, లవము, విగమము, విధ్వంసము, వినాశము. (అవ్య) అతి. (తె):— ఒబ్బిడి, కాడు, చేగణ, చేటు, తలమాటు, తెగుదల, తోమ్మాడు, తుంగుడు, నిప్పచ్చే-నిప్పచ్చే రము, పలాయలు, పాడు, పెంపు, పొలియిక, పోకడ, రుత్తి, వమ్ము, వేరువిత్తు. (చూ, సేగి. 4); 4. చావు: చూ, సావు; 5. పోలిక: చూ, సమానము. 2; అం. 6: చూ, తానములు (నిహీనతానములు.)

సంస్థాత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు) చక్కగా నిలుచుండువాడు.

సంస్థానము. సం. వి. అ. న. 1. ఊరిచుట్టునుండు బయలు: చూ, సన్నివేశము. 1; 2. చతుష్పథము: చూ, స్మృతి. 1 (మార్గము. 1-౦౭.); 3. చావు: చూ, సావు; 4: చూ, స్వరూపము.

సంస్థితము. సం. విణ. 1. చచ్చినది: పరేతము, ప్రమీతము, ప్రాప్తపంచత్వము, ప్రేతము, మృతము, వృత్తము, సమాప్తము. (తె) అసువు; 2. చక్కగా ఉండినది: భాసంతము.

సంస్థితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చావు: చూ, సావు; 2. చక్కనియునికి: చూ, స్థానము. 1.

సంస్థితుఁడు. సం. విణ. చనిపోయినవాఁడు: చూ, శవము. 2.

సంస్పర్శ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: ఆఘారి-ఆఘారిక, కపికచ్ఛుఫలోపమము, ఖదిరవల్లి, ఖాతకము, గుచ్ఛపత్రిము, చక్రివర్తిని, జంతుకృత్తు-జతుకృత్తు, జతుక, జతూక, జననీ, జని, జనూక, తరక, దారి, దార్వి, ధాయ్య, ధారి, ధార్య, మూచపత్రి, ముష్మరి, రజని. (తె) కోరింద-కోరిండా-కోరెండ, కోరిందపాద*. [చూ, స్పర్శము. 1.

సంస్పర్శము. సం. వి. అ. పుం. చక్కనిస్పర్శము: సంస్పృశించు. సం. సం. క్రి. తాఁకు: చూ, స్పృశించు. [మేఘము. 1.

సంస్ఫాలము. సం. వి. అ. పుం మగగొఱ్ఱె: చూ,

సంస్ఫోటము. సం. వి. అ. పుం: చూ, యుద్ధము.

సంహతము. సం. విణ. 1. చక్కఁగాఁ జేరినది; 2. దృఢసంయోగముగలది: దృఢసంధి; అం. 3: చూ, చిబుకక్రియలు; 4: చూ, ఏకవింశతిస్థానకములు.

సంహతలము. సం. వి. అ. పుం. రూ-సింహతలము. మొక్కుటకు వ్రేళ్లుచాఁచి కూర్చిన చేదోయి: చూ, హస్తము. 1.

సంహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, సమూహము.

సంహననము. సం. వి అ. న. మేను: చూ, శరీరము.

సంహరణము. సం. వి. అ. న. చంపుట: చూ, హింస 1.

సంహరించు. సం. స. క్రి. చంపు: అఘాతించు, ఘాతించు, పొరిక్షించు, వధించు, విఘాతించు, విశసించు, సమాప్తించు, హింసించు. (తె):—కదపు, కసిమసగు, కూలుచు-కూల్చు, కెడపు, గావుపట్టు, చంపు-సంపు, చక్కడుచు, చక్కాడు, చట్టలుచీరు, చేదపు, చేదుము, చేగజగొట్టు, చావఁజాచు, చిలుకుమార్చు, చెండు, తునుము-తున్ము, తునుమాడు-తున్మాడు, తూలించు, తెగఁజాచు, తేలుచు-తేర్చు, తుంచు, తుళ్లు

డంచు, తెగిక్కొను, తెగికోలుకొను, తోగిము, దురుము, దోరచు-గోర్చు, నాను మడచు, నుగ్గాడు, నులుపు, నులుము-నులుమాడు, నులుము చేయు, నులుము, నేలగలుపు, పగదెంచు,పరిమాలుచు-పరిమార్చు, పింసేమన్నిగొను, పీచేమణచు, పెంపెరలాడు, పెంపు, పొగరుసూన్చు, పొడవడచు, పొరిగొను, పొరిసూరుచు- పొరిమార్చు-పొరిమాలుచు-పొరిమాలుచు-పొరిమాల్చు, పొరిపుచ్చు-పొరివుచ్చు, బలిపెట్టు, బలివారు, మగియించు, మట్టుపెట్టు, మడియించు, మడుపు, మదమడచు, మన్నిగొను, మారిమపలు, వడిపెట్టు, వడివేయు, వేటలాడు, వేటాడు, సదమదమొనర్చు, సదమదము సేయు, సరిగొను, సరిపెట్టు.

సంహ_ర్త. సం. విణ: చూ, సంహారకుడు.

సంహారకుడు. సం. విణ: ఆఘాతుడు, కాటికుడు, ఖట్టికుడు, మాంసికుడు, వైతంసికుడు, సంహ_ర్త. (తె):— కటిక-కట్టిక, కటికవాడు-కటికివాడు, కసాయి, వేటకాడు, సూనకాడు, సూనరి.

సంహారము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సంహననము; 2. ఒకానొకనరకము: చూ, నరకములు తద్వి:—నరకమునకు.-కుజము,దుర్గతి, నరకము, నారకము, నిరయము, వీచి, సంఘాతము. (తె) బిద్ద- బిద్దె, బిస్త, రౌరవము-రోవరము.

సంహిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వర్ణసంయోగము; 2. వేదమునందుకొంతభాగము. "తైత్తిరీయసంహిత": చూ,వేదము; 3: చూ,శాస్త్రము; విణ. 4. సంధింపబడినది.

సంహితలు. అం:వ్యాస,శుక,వసిష్ఠసంహితలు (3)

సంహూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనేకులుచేరిపిలిచిన పిలుపు: చూ, హూతి.

సంహృతము. సం. విణ. సంపాదింపబడినది.

సంహృతి. సం. వి.ఇ. స్త్రీ:చూ, సంహరణము.

సకర్మకకర్తృప్రయోగము.అం: చూ,ప్రయోగము.

సకలము. సం. విణ. 1: చూ, సర్వము; 2. కలతోగూడినది; తద్వి.—కలతపెట్టబడినది: క్షుబ్ధము, క్షోభితము, అనచ్ఛము, ఉద్వేజితము. (తె) గజిబిజి.

సకలాతు. దే. వి. రూ-సకళాతు. 1. మేలైన కంబళి: చూ, పాశూకము (రల్లకము); వా. 2: చూ, జేరత.

సకలాత్మ. అం: చూ, ఆత్మలు.

సకళాతు. దే.వి. చూ, రూ-సకలాతు. 1-2.

సకి. వై. వి. రూ-సకియ=సఖి. 1. చెలికత్తె: చూ, సఖి. 1; 2. ఆడుది: చూ, స్త్రీ.

సకిన. వై. వి. 1.=శకున. రూ-సగిన. వసు. 6, అ. 74: చూ, సకినంపుబులుగు. 2. కీచుకీచు మనుధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 3. బొమ్మ. (బొమ్మకును బొమ్మలలోనిరకములకును): చూ, శారిణి. 3; 4. కీచుబిల్ల: చూ, సురమాలి (లోడు. 2-౩.)

సకినంపుబక్కి. వై. వి.=శకునపక్షి: చూ, సకినంపుబులుగు.

సకినంపుబులుగు. ద్వి. వి: గుబిలి-గుమిలి, గుబ్బలికాడు-గుబ్బిలికాడు, చిలుకగూబ-చిలుంగూబ, డబ్బ, పగటిచీకు, పయిడికంటి-పయిడికంటె-పైడికంటి-పసిడికంటి-పసిడికంటె, బంగారుకంటి, సకినంపుబక్కి, సకిన-సగిన, సకినాలపులుగు. (సం):—కనకాక్షి, గృహమాచిక, జతుని, నిశాచరి, నిశాటనము, పింగళ, శకునము. తద్వి.— ౧. గుడ్లగూబకు.-కొరడు, కోటడు, గుడ్ల, గుబ్బలి, గుడ్లగూబ-గుడ్డిగూబ-గుబ-గూబ, పగలుగానవిపుల్గు," పలుగు

పిట్ట, పవటిగుడ్డిగూబ, పులుఁగు, పులుఁగు పిట్ట, పెద్దపులుఁగు, బుండ్రము, బుఱ్ఱేవు (బుఱ్ఱేక). (సం): ఉలూకము, కాకభీరువు, కాకరుకము - కాకరూకము - కాకలూకము, కాకారి, కాకోదరము, కౌశికము, ఖరచ్ఛదము, ఘు, ఘుర్ఘురకము - ఘుర్ఘురము, ఘుర్ఘురకము, ఘూకము, ఘోరదర్శనము, దివాంధము, దివాభీతము, నక్తంచరము, నక్తకము, పేచకము, హీక్కు; ౨. నల్లగుడ్లగూబకు - కృతమాలకము - కృతమూలకము; 3. గుడ్లగూబగుడ్డునకు - (సం) వీరకము.

సకినము. వై. వి.=శకున. 1: చూ, శకునము. 1; 2. శుభాశుభసూచకవాక్కు: చూ, శబ్దము. 2.

సకినలమంచేము. ద్వ. వి. రూ - సకినెలమంచేము. రవమంచేము: చూ, శయ్య. 1.

సకినాలపులుఁగు. ద్వ. వి: చూ, సకినంపుఁబులుఁగు.

సకినెలమంచేము. ద్వ. వి: చూ, రూ - సకినలమంచేము. [3, ఆ. 117.

సకియ. వై. వి.=సఖీ: చూ, రూ - సకి. వను.

సకిరింత. దే. వి. గుబ్బపుకూఁత, (రూ - సకిలింత - సకిలింపు - సకిలింత): చూ, హేష (స్వరము 2.)

సకిలించే. దే. అ. క్రి: చూ, హేషించే.

సకిలింత. దే. వి: చూ, రూ - సకిరింత.

సకిలింపు. దే. వి. — పై. — అం, భా ద్వి. 197.

సకుఁడు. వై. వి.=సఖు: చూ, స్నేహితుఁడు.

సకృత్ప్రజము. సం. వి. అ. పుం. కాకి: అఘాయువు, అన్యవాహము, అరిష్టము, అస్వపుట్, ఆత్మఘోషము, ఉత్క్రోశము, ఉలూకారి, ఏకదృష్టి, ఏకాక్షము, కంటకము, కటుఖాదకము, కరటము, కాకము, కాణము, కాణుకము, కులింగము, కృష్ణము, కౌశికారాతి, గూఢమైథునము, గృహబలిభుక్కు, ఘూకారి, చిరజీవి, చిరాయువు, దీర్ఘాయువు, ద్రోణము, ధ్వాంక్షము, ధ్వాంక్షము, ర
జంఘము, పరభృత్తు, పికవర్ధనము, పిశున
బలము, బలిపుష్టము, బలిభుక్కు, బలిః
మౌకలి - మాద్గలి, వాయసము, వికము, సు
కము. (తె): — కాకి, గమికాఁడు - గుమి
డు, మెల్లకంటి. తద్వ — ౧. ఆతాపి. (
అళ్లకోస, ముదికాకి; ౨: కురుకము, శకు
ము. (తె) చెమరు - చెమరుఁగాకి - చెమ
కాకి - చెమురుకాకి - చెమర్కాకి; 3: అ
కాకము, వాదోణవాయసము, శైలజక
ము. (తె) కొండకాకి; ౪. పిచులము,
ము, మద్గువు. (తె) నీరుకాకి; ౫: అసుర
ఐంద్రము, కాకాలము - కాకోలము, క
కాకము, కూరరావి, ద్రోణకాకము, చ
ణము, వృద్ధకాకము. (తె) బొంతకాకి, వ
కాకి; ౬: బుభుక్షితకము, కాణము, ధూంత
ము. (తె) తెలికాకి, తెల్లకాకి, పాలకా
౭. కాకులగుంపునకు — కాకము.

సక్తఫల. సం. వి. అ. (స్త్రీ). జేమ్మి*: చూ, శమి.

సక్తమగు. మి. స. క్రి: అధిగమించే, ఆసా
చే, ఏకీభవించే, గ్రహించే - పరిగ్రహించ
నిర్వహిల్లు, ప్రాపించే - ప్రాప్తించే, లం
చే, సంగమించే, సంయుక్తమగు, సాశ
చే. (తె): — అంటు, అందు, అగు - అ
అతుకు - అదుకు, అత్తు - హత్తు, అత్తుకొ
ఊను, ఎనయు, ఎయిదు - ఎద్దు, ఎలయ
ఏలు, ఏలుకొను, ఒంటు, ఒంటుకొను, ఒ
దు, ఒలయు, కదియు, కను, కలయఁబ
కలయు - కలియు, కలవడు, కలుగు - కల్గు
కలువు, కాంచే, కూడు, కూరు, కొఱ
క్రిక్కిఱియు, గెబ్బు, చేను - సను, చొం
చేరు, తారుకొను - తార్కొను, తొడ
దనియు, దనుకు - దనుక్కు, దూఁకొను, దొ

యు, నయించే, పడమే, పడయు,పాటించే, పెనఁగు, పెరయు-బెరయు, పొందించే, పొందు, పొరయు-పొఱయు, ప్రిబ్బు, మెలఁగు, మెలయు, మేకొను, మేళగించే-మేళవించే, సందుకొను. తద్వి.—౧: చూ, సంక్రమించే. 2; ౨. భాగ్యముపొందు.—(తె) కను. [చూ, సంసక్తము.

సక్తము. సం. విశ. ఒకటతగిలినది (మనను):

సక్తువు. సం. వి. ఉ. పుం.=సత్తు. పేలపిండి: చూ, సాదము. (1).

సక్రమము. సం. వి. అ. పుం. క్రమముతప్పకుండుట. (వ్యతిరేకము అక్రమము.)

సక్థి. సం. వి. ఇ. న: చూ, తొడ. తద్వి.—తొడమీఁదివెలుపలిభాగము. (తె)జబ్బ.

సఖి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=సకియ. (చూ, స్త్రీ.); న్. పుం. 2: చూ, స్నేహితుఁడు; 3: చూ, సహాయుఁడు; అం. 4: చూ, దూతీచతుష్టయము; 5: చూ, నాయికలు.

సఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1=సకుఁడు: చూ, స్నేహితుఁడు; 2: చూ, సహాయుఁడు.

సఖ్యము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, స్నేహము; 2. సాప్తపదీనము: చూ, సంధి. 2; అం 3: చూ, భక్తిలక్షణములు.

సగంధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1.=సంగడీఁడు: చూ, స్నేహితుఁడు; 2: అంశకుఁడు, కలాదుఁడు, జ్ఞాతి, దాయాదుఁడు, బంధువు, భాగస్థుఁడు, సగోత్రుఁడు, సనాభి, స్వజనుఁడు. (తె) దాయ, పాలికాఁపు, పాలిచుట్టము, పాలివాఁడు. తద్వి.—౧. ఏడుతరములలోపలి జ్ఞాతికి.—సపిండుఁడు; ౨: భాగస్థుఁడు. (తె) పాలికాఁపు; విశ. 2.గంధముతో కూడినవాఁడు.

సగటు. వై. వి. 1.=శకట. శేవరంగమునందు శకటము, శకటు. ద్యూతశకటము: చూ, శకటము. 2; 2: రూ-సగుటు, సరాసరి.

సగటుసమూరు.వా.అవ్య.సరాసరికంటె హెచ్చే

సగటురమారమి. వా. అవ్య. సరాసరికి కొద్ది హెచ్చేతగ్గ. [దా": చూ,అష్టగణలక్షణము.

సగణము. అం. (2 లఘువులు + 1గురువు) "సర

సగతు. దే. వి. గుజ్జుపుసల్లముమీఁద కెంపులుచిగుళ్లును, పచ్చలు ఆకులును, రవలుపూవ్వులును గానంతరించి యేర్పఱచినబంగారుతీఁగ మోడిపని. (చూ, ఉల్లారు.)

సగము. వై. వి.=సామి. (దీనికి వృత్తియందువాల్లుపరమగుచో వికల్పముగ నంత్యవర్ణ లోపము. "సగపాలు."): రూ-సవము-సాము-సాబాలు-సావాలు, అర్ధ-అర్ధము, అర-అఱ. (సం) అర్ధము, సమాంశము. తద్వి.—కొంతభాగమునకు.—(సం) ఊనము, ఖండము.

సగర్భ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకతల్లికడుపునఁబుట్టిన తోఁబుట్టువు:చూ, సహోదరుఁడు.

సగలము. అం. (స + గల) "పరమావాస": చూ, ఉపగణములు.

సగిన. వై. వి.=శకున: చూ,రూ-సకిన.

సగిలించే. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-సకిలించే.

సగిలింత. దే. వి: చూ, రూ-సకిలింత.

సగుటు. దే. వి: చూ, రూ-సగటు. 2.

సగుణజపము. అం: చూ, నియమములు.

సగోత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జ్ఞాతి: చూ, సగంధుఁడు. 2.

సగోత్రులు. అం: చూ, జ్ఞాతులు.

సగ్గారి. వై. వి.=సృగాల. రూ-సగ్గాలము. నక్క: చూ, సృగాలము.

సగ్గాలము. వై. వి.=—వై.—

సగ్గించే. వా. స. క్రి: అక్కళించే.

సగ్గిసముగ్గిసలు. దే. వి. బ. ఉద్దుగుడుపు: చూ, సంభ్రమము.

సగ్గు. దే. అ. క్రి. 1. అడఁగు. రూ—సగ్గు: చూ, సుగ్రుక్కు. (4); 2. తగ్గు. రూ-సగ్గు: చూ, సుగ్రుక్కు. (9.)

సగ్గుబియ్యము. దే. వి. ఒకానొకకృత్రిమధాన్యము: చూ, సేసఁబాలు.

సగ్గడ. దే. వి. చెంబు: చూ, పాత్రము. 6.

సగ్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బంతికుడుపు, రూ-సజగ్ధి: చూ, సాపాటు.

సచివుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రాజసహాయుఁడు: అమాత్యుఁడు, కుమారుఁడు, కుల్యుఁడు, గృహపతి, తీర్థము, తీర్థుఁడు, దివాను, ధీసచివుఁడు, నియోగి, పాత్రము, ప్రధాని, ప్రధానుఁడు, మంత్రి, మూర్ధాభిషిక్తుఁడు, వ్యావహారికుఁడు, శమథుఁడు. (తె):—నిజోగి-నియోగి-నియ్యోగి, పెగడ-పెగ్గడ-ప్రగ్గడ-ప్రెగడ-ప్రెగ్గడ-ప్రెవడ, మంతిరి, మంతు, వజీరు-వజీరుఁడు-వజ్జీరు-వజ్జీరుఁడు, హాజీబు. తద్వి.—౧. బాణాసురునిమంత్రి.—కుంభాండుఁడు; ౨. బుద్ధిసహాయునకు:—అనుజీవకుఁడు; ౩. విభీషణునిమంత్రి.—అనలుఁడు; ౪. రావణునిమంత్రి.—శుకుఁడు; ౫. ఉపధాకుద్ధుఁడైనమంత్రి.—శుచి; ౬: చూ, సంపత్రి; 2: చూ, స్నేహితుఁడు; 3: చూ, సహాయుఁడు. 1.

సచివులు.అం:చూ,నాయకసఖులు (నాయకులు.)

సచ్చెము. దే.వి. రూ-సాచ్చెము. చిల్లరరొక్కము.పంచ.వేం.1,అ. 763:చూ, శేషము 1.

సచ్చే. సే. అ.క్రి.రూ—చేచ్చే:చూ, సమయు.1.

సచ్ఛూద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తగిన మంచియాచారముగలశూద్రుఁడు:చూ,శూద్రుఁడు.

సజగ్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, సగ్ధి.

సజొవు. వా. విణ. తిన్నని.

సజ్జ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కవచము:చూ, వారవారణము; 2. అలంకరణము: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2.)

సజ్జక. సం. వి. అ. స్త్రీ.=సజ్జె. పడకిల్లు: చూ, సదనము. 1.

సజ్జన. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఏనుఁగును ఎక్కుటకు చేయునపుడు మెడనుగట్టెడితాడు: చూ, హస్తి.

సజ్జనము. సం. వి. అ. న. 1. బెత్తములవారు సందడిలేక తొలఁగించుట; 2 శిబిరరక్షణముకొఱకుఁ జొట్టఁబెట్టిన వెలుగులోపసనది; 3. రేవు. (చూ, రేవు. 1.)

సజ్జనుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=సనువు. మంచికులమునందుఁబుట్టినవాఁడు: అభిజాతుఁడు, ఆముష్యాయణుఁడు, అమ్నాతుఁడు, ఆర్యుఁడు, ఇజ్యుఁడు, ఉచితుఁడు, ఉచితజ్ఞుఁడు, ఉత్తమాంగుఁడు, ఉత్తముఁడు, ఉదంతుఁడు, ఉదారుఁడు, కులజుఁడు, కులసంభవుఁడు, కులికుఁడు, కులీనుఁడు, కులుఁడు, కుల్యుఁడు, కాలేయకుఁడు-కాలేయుఁడు, కౌల్యుఁడు, క్షుణ్ణుఁడు, ధనికుఁడు,పాత్రుఁడు,బీజ్యుఁడు, మహాకులుఁడు-యోగ్యుఁడు, విజ్ఞాతుఁడు, వృషాంకుఁడు, వృత్తోపన్నుఁడు, శ్రేష్ఠి, సభ్యుఁడు, సత్కులప్రసూనుఁడు, సద్వంశోద్భవుఁడు, సాధువు, సుజనుఁడు. (తె) మంచి,మంచివాఁడు, తెస్సవాఁడు, సనువు, సాదు. తద్వి.—౧: శ్రేష్ఠుఁడు, హంసుఁడు; ౨: (తె) టంకు; 3: (చూ, కూత్తముఁడు); ౪: సత్తముఁడు, సర్వోత్తముఁడు, సాధీయానుఁడు.

సజ్జిక. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ,సజ్జాకారము.

సజ్జితము. సం. విణ 1. కవచముతొడిగినది; 2.అలంకరింపఁ బడినది: ఉపస్కృతము, పరిష్కృతము, పరిసిద్ధము, సంస్కృతము.

సజ్జుఁడు. సం. విణ. 1. కవచము తొడిగినవాఁడు; 2: అలంకృతుఁడు, ఉదాత్తుఁడు, పరి

ష్కృతుఁడు, పరిసాధితుఁడు, భూషితుఁడు, మండితుఁడు, శ్రీమంతుఁడు, శ్రీలుఁడు. (తె) ఒప్పిదుఁడు, కైసేఁతకాఁడు.

సజ్జె. దే. వి. 1. బుట్ట: బుట్టలరకములు.—౧: జల్లిగంప; ౨: గూడ; 3: గంప. (సం) కండోలకము-కండోలము; ౪: ఎండుపుఁదట్ట, దాఁగర, పల్లిక. బుంగ, సిబ్బి, పల్లిక. (సం) ప్రసేవము, బిలకము, స్యూతము-స్యోతము, స్యూనము-స్యోనము; ౫: పూఁబాళ; ౬. వైష్ణవుల తిరుమణికాటాకులబుట్టకు.-గూడ, తిరువగూడ; ౭: జెంగిడి, తట్ట; వై. వి. 2.=సజ్జికా. అఱ, వాసగృహము: చూ, సదనము. 1; 3. పురిటిల్లు: చూ, సదనము. 1; 4.=సజ్జకా. మేడ: చూ, సదనము. 1; 5.=సజ్జమ్. యత్నము: చూ, సన్నాహము. 2; 6. గంటిచేను*: చూ, సస్యము. 1.

సజ్జకము. దే. విణ. మనోజ్ఞము. వసు. 2, ఆ. 12: చూ, హృద్యము.

సజ్జకట్టు. ద్వ. వి: చూ, సన్నాహము. 2.

సజ్జకాయ. వా. వి: చూ, లింగకాయ.

సజ్జెనకోల. ద్వ. వి. (సజ్జె + కోల) బెత్తము: చూ, వేత్రము.

సజ్జరసము. వై. వి.=సర్జరస: (సం): అరాళము, కనకలోద్భవము, కలకలము, కలలజము, గళము, తాలము, బహురూపము, యక్షధూపము, సర్జరసము, సర్వరసము.

సజ్జలు. వై.వి.బ.=సర్జ. గంటెలు: చూ, ధాన్యము.

సజ్జాకారము. వై. వి.=సర్జక్షార. ఒకచెట్టువఁదీయునుప్పు. (సం): సర్జకాక్షారము, సర్జక్షారము: చూ, లవణము. 1-2. (చూ, సౌవర్చలము.)

సజ్జోరము. వై. వి.=సామజాగారమ్. ఏనుఁగుశాల, ఏకరా: చూ, సదనము. 1.

సజ్జ. కా. వి. 1. జట్టు. కొందఱుజట్టుగూడుట. "అల్లరిసజ్జో".; 2. కొన్నివస్తువుల కూడిక.

సట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=జడ. రూ-జట. సన్నాసులజడ: చూ, వేనలి; 2. జాలు: చూ, వెండ్రుక. 1; వై. వి (1) కపటము: చూ, వ్యాజము. 1; వా. (2). జాఱుట: (తె) సడలు; (3).=శ్లథ. వదలుట: (తె) సడలు.

సడ. వై. వి. 1.=శ్రద్ధ. రూ-సడ్డ: చూ, వాంఛ; దే. వి. 2.దట్టమగు నాఱువరుస: తసి, సడయి.

సడపు. దే. స. క్రి: (సం) అపహరించు-అపహరించు. (తె):-అంకించు, అంటుకొనిపోవు, అటమటించు, అడగోలుకొను - ఒడగోలుకొను, అఁచికొను, ఎత్తికొను, ఎత్తు, ఎగవేయు, ఒలుచు, కవ్వు, కొను, కొల్లకొట్టు, కొల్లగొను, కొల్లపెట్టు, కొల్లలాడు-కొల్లాడు, గిలుగాడు-గిలుబాడు, గిలుబుకొను, గిలుబుసేయు, గెబ్బు, చూఱకొను, చూఱలాడు-చూఱాడు, దాఁపరించు, దొంగిలించు-దొంగిలు, దొడ్డగొను, దోఁచు, నాఁచు, పఱిగొను, ముచ్చిలించు-మ్రుచ్చిలించు, ముచ్చిలు-మ్రుచ్చిల్లు, లాగుకొను; (అ. క్రి.) ఉలివడు-ఒలివడు, దోపుఁబోవు.

సడయి. దే. వి: చూ, రూ-సడ. 2.

సడలించు. వై. ప్రే: చూ, డీలించు.

సడలు. వై. వి. రూ-సళ్లు. 1. ఊడుట; 2. జాఱుట: చూ, సట (2); 3. వదలుట: చూ, సట. (3); అ. క్రి. 4: రూ-సళ్లు, అగులు-అవులు-ఔలు, ఉరలు, ఊఁచు, ఊడు, ఒలుకు, కాఱు, చిందు, డుల్లు-డొల్లు, పడు, పెకలు, ప్రిదులు, రాలు, విదురు-విదులు, (సం) గళితమగు, స్ఖలించు; 5: రూ-సళ్లు, ఊడు, జరగు-జరుగు-జాఱు, జాఱువాఱు, డిగఁబడు-దిగఁబడు, దుసికిలు-దుసికిల్లు, ప్రిదులు, విడియు, విడిపడు-విడువడు; 6. రూ-సళ్లు, ఈడు, ఉరలు, ఉరలుకొను, ఊడు,

జారు, ప్రిదులు, వదలు-వదులు, విడియు, విడివడు_విముపడు, విడు, విడిపోవు,విరియఁబడు, విరియఁబారు, విరియు, వీడు, వీడుకొను_వీడ్కొను, వ్రీలు, సడలువడు. (వి) చ్యుతమగు. (ఇట్లు సడిలు అనికొందఱు.)

సడలుచు. వై. ప్రే. రూ-సడల్చు,సడలఁజేయు.

సడల్చు. వై. ప్రే. —పై.—

సడలువడు. వై. అ. క్రి. 1: చూ, రూ-సడలు. 6; ప్రే. 2. సడలువఱుచు.

సడవ. దే. వి. త్రోవ: చూ, మార్గము. 1. (సడప అని కొందఱు.)

సడి. దే. వి. 1. ఆఘోషణము: చూ, స్వరము. 2; 2. నింద: చూ, సెగ్గింపు; 3. అగౌరవము: ఎకసకియము-ఎకసకెము-ఎకసక్కెయము-ఎకసక్కెము-ఎకసెకియము-ఎకసెకెము-ఎకసెక్కెయము- ఎకసెక్కెము- ఎక్కసకియము-ఎక్కసకెము- ఎక్కసక్కెయము-ఎక్కసక్కెము- ఎక్కసెకియము-ఎక్కసెకెము_ఎక్కసెక్కెయము-ఎక్కసెక్కెము-ఒచ్చెము, బదనామి, బన్నము, సుడి-నొడి, బాడుదల. (సం) అకీర్తి, అగౌరవము, అపకీర్తి, అపఖ్యాతి, అపప్రథ, అపయశము, అప్రతిష్ఠ, అభియోగము, అభిషంగము, అమర్యాద, అవనుతి, అవమర్యాద, అవమానము, దుర్యశము, భంగము,భంగి. (సెగ్గింపునకు వర్తించునని కొందఱు.); 4.జాడ: చూ, సూచన. 1; 5. సద్దు, చేప్పుడు: చూ, సడి. 1.

సడించు. దే. స. క్రి. దంచు.

సడింపులు. దే. వి. బ. 1. ఎపటిపోఁతలుగా దంచిన బియ్యము: చూ, పేసఁబ్రాలు (బియ్యము); 2. రూ-సడ్డింపులు, సాదింపులు, సడుగులు.

సడికియ. దే. వి. రూ-సడికియ్య-సడికె. క్క-మెడతాడు: చూ, సూత్రము. 1.

సడికియ్య. దే. వి.—పై.—

సడికుడక. దే. వి: చూ, భక్ష్యము.

సడికె. దే. వి: చూ, రూ_సడికియ.

సడిసన్న. వా. వి.నిర్లక్ష్యము: చూ, హేళనవు

సడుగు. దే. వి. (బ. సడుగులు): చూ, శబ్దము.

సడుగులు. దే. వి. 1. —పై.—; 2. కటిప్రశమునందలి కీళ్ళు; 3: చూ, సడింపులు.

సడ్డ. వై. వి. 1.=శ్రద్ధ. అక్క—ఱ. రూ—స చూ, వాంఛ; 2. గణుతి: చూ, సూటి.

సడ్డకుఁడు. వై. వి.=షడ్డకః. జేగిలెఁడు-జేగికాఁడు, తోడియల్లుఁడు. (సం) షడ్డకుఁడ

సడ్డచేయనిది. వా. వి: చూ, చీరికిఁగొననిది.

సడ్డసేయు. వై. స. క్రి: చూ, లెక్కసేయు.

సడ్డింపులు. వా. వి. బ: చూ, రూ-సడింపుల

సణసూత్రము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ శణసూత్రము. [2: చూ, సనుకు.

సణుగు. దే. వి. 1. బాధ: చూ, శోకము; వ

సత. వై. స.=సప్త.రూ—సత్తా: చూ,సప్తకము.

సతతపసులలెంకి. ద్వ. వి. దేవగంగ. వేం, ఆ 17: చూ, నది.

సతతము. సం. క్రి. విశే. అ. న.=సతతమ 1. ఎల్లప్పుడు. కళా. 5, ఆ.194: చూ, రూ సంతతము. 2; విశే. 2. ఎడతెగనిది: చూ రూ_సంతతము. 2.

సతతోద్ధితము. అం; చూ, గుణములు. (సత్వము, రజము, తమము ఈమూఁడుగుణముల సాధ్వసస్ఫురితము, సతతోద్ధితమను భేదముల నాలువిధములగును.)

సతవాలుకలదునీడు. ద్వ. వి. సప్తజిహ్వుఁడు. అగ్ని. సాంబ. దే. 12: చూ, వహ్ని. 1.

సతనాల్కలజేజే. ద్వ.వి.—పై.—

సతము. వై. వి.=సతత. నిరంతరము: చూ, శాశ్వతము.
సతహంమాదణి. ద్వ. వి: చూ, సూర్యుడు. అం, పదా. సుర. 21. [హింసింపు. 2.
సతాయించు. వా. స. క్రి. బాధించు: చూ,
సతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పతివ్రత: చూ, సాధ్వి. 1; 2: చూ, పార్వతి; అం. 3: చూ, భోగములు (అష్టభోగములు.); 4: చూ, వృత్తము. 1. ("ఒకజగణము, రెండుగురువులు. 5వఛందస్సు")
సతీనకము. సం. వి. అ. పుం. రూ-సతీలకము. లంకసేల: చూ, హరిప్రియ. 2 (భూమి.1.)
సతీర్థ్యుడు. సం. వి. అ. పుం. కూడచదువువాడు: చూ, సహపాఠి.
సతీలకము. సం. వి.అ.పుం: చూ, రూ-సతీనకము.
సతీలము. సం. వి. అ. న: చూ, వెదురు *.
సతృట్టు. సం. విణ. దప్పిగొన్నవాడు: తక్షితుడు, తృషితుడు.
సత్కరించు. సం. స. క్రి: చూ, సన్మానించు.
సత్కారము. సం. వి. అ.పుం: చూ, సన్మానము.
సత్కులప్రసూనుడు. సం.విణ: చూ, సజ్జనుడు.
సత్కులప్రసూత. అం: చూ, మదనములు.
సత్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, సత్కారము.
సత్కృతుడు. సం. విణ. సత్కరింపబడినవాడు: చూ, సన్మానితుడు.
సత్క్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సన్మానము.
సత్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉనికి: చూ, స్థానము. 1; 2. మంచితనము: చూ, సత్వము. 1; వై. వి. (1)=శక్య. రూ-సత్తువ. బలము: చూ, శక్తి.1;(2)=సప్త.చూ, సప్తకము.
సత్తకము. అం: చూ, నాటికలు. (అంకములెన్నియైనసరే. భాషపాకృతము.)
సత్తమము. సం. విణ: చూ, శ్రేష్ఠము.

సత్తముడు. సం. విణ. 1. అందఱికంటె మంచివాడు; సర్వోత్తముడు: చూ, సజ్జనుడు; 2. అందఱికంటె పూజ్యుడు; 3: చూ, శ్రేష్ఠుడు.
సత్తరము. వై. వి.=సత్రప. అన్నదానగృహము (ధర్మశాలలనికొందఱు); చూ, సదనము.1.
సత్తరువు. వై. వి.=—వై.—
సత్తా. వై. స.=సప్త. ఏడు: చూ, రూ-సత.
సత్తి. వై. వి. 1=శక్తి. రూ-సత్తువ: చూ, శక్తి. 1; 2.=శక్తి. అమ్మక: చూ, పార్వతి; 3 =శక్తి. చిల్లకోల: చూ, సర్వల (బాణము. 1.); 4.=శక్తి. కాళి: చూ, పార్వతి; 5. పతిష్ఠనికొడుకు: చూ, సూనుడు. 1; 6.=శక్తి. పిశాచము: చూ, సోకుడు. 1.
సత్తికాలువు. ద్వ. వి. శక్తిధరుడు, కుమారస్వామి: చూ, స్కందుడు.
సత్తిదొరవేనలి. ద్వ. వి. ఆకాశము: చూ, సురవర్త్మము. [పదా .సుర. 14.
సత్తిసెచ్చెలి. ద్వ. వి: చూ, లక్ష్మి. 1. అం.
సత్తిరా.వై.వి: చూ, శివుడు. అం, పదా. సుర.10.
సత్తిరావగము. ద్వ. వి: చూ, మన్మథుడు అం, పదా. సుర. 20.
సత్తు. సం. వి. త్. న. 1. నక్షత్రము: చూ, రిక్క; తద్వి.— ౧. అర్థ్రిక.-అభ్రకము; ౨. పుసర్వసునకు.—వసుధ; ౩. ఆకాశమధ్యమందున్న చుక్క.—శిరోనక్షత్రము; విణ. 2. ఉన్నది; 3. తెలివరి: చూ, విద్వాంసుడు; 4. పూజింపదగినది: గంగ, సిరి, పూజ్యము, మహితము. (అన్య) కన్న. (తె) గంగి. సాగ; 5: చూ, శ్రేష్ఠము; 6. నిజము: చూ, సత్యము; 7. సాధువు, మంచిచూ, సామర్థ్యము. 2; అం. 8: చూ, భక్ష్యములు; దే. వి. (1) సీసము: చూ, లోహ

ము. 1; వై. వి. (2)=సత్త్వమ్. బలము: చూ, శక్తి. 1;(3)=సత్యమ్. నిజము: చూ, సత్యము. 1; (4)=సక్తు. పేలపిండి: చూ, సాదము (1).

సత్తువ. వై. వి=సత్వ. రూ-సత్తువ. బలము: చూ, శక్తి. 1. [సస్యము. 1.

సత్తెనంగ. దే. వి. ఒకానొకసస్యము: చూ,

సత్పథము. సం. వి. అ. పుం 1. మంచితోవ: చూ, మార్గము. 1; 2. వత్సతమ్రార్గము: చూ, స్మృతి. 1 (మార్గము. 1)

సత్ప్రతిపక్షము. అం: చూ, పంచోత్తరవాదము.

సత్ప్రవర్తనము. సం. వి. అ. న. మంచినడత: చూ, సమయము. 2.

సత్యంకారము. సం. వి. అ. పుం.=సంచేకరువు క్రయవిక్రయముల గట్టిమాట: అచ్ఛంకారము, ప్రధానము, సత్యాకృతి, సత్యాపనము- (తె): అచ్చేకారము-అచ్చోకారము-అచ్చోరము, సంచేకరము-సంచేకారము-సంచేకరువు, బజానా-బయానా, అడ్వాన్సు.

సత్యకీర్తి. అం: చూ, శస్త్రములు.

సత్యనిత్యత. అం: చూ, సుజ్ఞానదాయకములు.

సత్యము. సం. వి. అ. న. 1.=సత్తు. (సత్పురుషుల యందుఁబుట్టినది.): ఉదాస్థితము, ఔచిత్యము, ఋ, తథ్యము, యథార్థము, వాస్తవము, సమీచీనము, సమ్యక్కు. (అవ్య) యథాతథమ్, యథార్థమ్. (తె) ఉన్నరూపు, ఒప్పు, కలతెఱఁగు, కలరూపు, నికము-నిక్కము-నిక్కువము, నిజము, నిబద్ధి-నిబ్బది-నిబ్బద్ది, నిలవరము-నిలువరము-నిల్వరము, నేటు, సత్తు. తద్వి.—౧. న్యాయమునకు.- ఆసైకనము, అక్షేపము, అర్థము, ఉత్సర్గము, కల్పము, తథ్యము, దేవనము, దేశరూపము, నయము, నిగరము, నీతి, న్యాయము, ప్రమాణము, యుక్తి, వ్యవహారము, సమంజసము. (తె) తేకటి, తగవు-తగువు, తల, తీరు-తీరువు-తీర్పు, నాయము-నేఁ ము, నెతి, పాటి, పాడి, మరియాద, సో క: ౨. నిశ్చయమునకు.-అంతము, అనుభా ము, అరము, అవధారణము, అవసాయము ఇతిహాసము, కారము, కూటము, క్లృప్తి, ని తము, నియతి, నిగమనము, నియమ నిర్ణయము, నిర్ధారణము, నిర్మాణము, నిశ యము, నిష్కర్ష, నికాశము, పరిచ్ఛిత్తి పరిగ్రహము, యంత్రణము, యతి, రూఢి వినియోగము, వ్యవసితము, శాసనము, సమ ధి, సర్గము, సారము, సూత్రము. (అవ్య అ, అపి, ఆమ్, ఔమ్, ఖలు, చ, త, తథా తు, ని, ను, యత్, వా. (తె) అచ్చుపాటు ఏరుపాటు-ఏర్పాటు, కట్టుపట్టు, కరా గణి, చిక్కపట్టు, దిట్టము, నిచ్చయము నిశ్చలము, నిరుకు, పా-పో-పొమ్ము, బ మేర, రూఢి, విట్టము. (అవ్య) ఔఁ; 3 నా యముతోఁగూడినది:-అర్థ్యము; ౪. యోగ మందువర్తించుటకు-కచ్చిత్; ౫. నిశ్చయ ర్థకమందు వర్తించేను అనుటకు.-(తె) కా న్నె, సుమి-సుమ్మీ, సూ; 2. ఒట్టు: చూ శపథము; 3. (సత్యము) కృతయుగము: చూ యుగము. 1; పుం. 4. సత్యలోకము: చూ లోకములు; విశే. 5. నిజమయినది: ఆత్తప బుతము, తథ్యము, భూతము, యథార్థము రుటము, సత్తు, సత్యము, సత్యవతి, సమీ నము, సమ్యక్కు. (తె) నికము-నిక్కువ తద్వి.—నిశ్చయింపఁ బడినది అనుటకు. చూ, స్థితము. 3; పా. 6. దీనికి ఉపమా ము:-హరిశ్చంద్రుఁడు; అం. 7: చూ, సాత్త్వి కగుణములు; 8: చూ, యోగయమాంగముల

సత్యలక్ష్మీప్రయోగము. అం: చూ, తంత్రముల

సత్యలోకము. అం: చూ, ఊర్ధ్వలోకములు.

సత్యవంతుఁడు. సం. విణ. న్యాయస్థుఁడు: తటస్థుఁడు, సత్యవచనుఁడు.

సత్యవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వ్యాసునితల్లి (శంతనునిభార్య): చూ, మాత. 1; 2. శంతనునిభార్య: చూ, భార్య; 3. నారదునిభార్య: చూ, భార్య; 4. సోమెదకూర: చూ, సోమెద; విణ. 5. సత్యముగలది: చూ, సత్యము. 5. [చూ, శ్రీదుఁడు.

సత్యసంగరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు:

సత్యాకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.= సంచేకరువు: చూ, సత్యంకారము. [సన్యాసి.

సత్యాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. అగస్త్యుఁడు: చూ,

సత్యానృతము. సం. వి.అ. న. వాణిజ్యము: చూ, సార్థవాహము (వర్తకము. 1.)

సత్యాపనము. సం. వి.అ.న: చూ, సత్యంకారము.

సత్యాలబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, నేపాళదేశపు బ్రాహ్మణులు.

సత్యాషాఢము. అం: చూ, కల్పసూత్రము.

సత్యాస్త్రము. అం: చూ, అస్త్రములు.

సత్రికాయ. వా. వి. 1 వదలివేయఁబడిన అదనపుకాయ; 2. లెక్కలోఁచేరనికాయ; 3 తోడుగానుండెడివాఁడు.

సత్రము. సం. వి. అ. న. 1.=సత్తరువు. అన్నప్రదానగృహము, ధర్మశాల (అనికొందఱు): చూ, సదనము. 1; 2. సత్రియాగము: చూ, యజ్ఞము; 3. ఎడతెగనియీవి: చూ, స్పర్శము. 2; 4. అడవి: చూ, విపినము; 5. కపటము: చూ, వ్యాజము. 1; విణ. 6. మంచివారిని కాపాడునది.

సత్రియాగము. సం. వి. అ. పుం. (సత్రము) 13 మొదలు 100 దినములవఱకు జరుగునొక యజ్ఞము: చూ, హోమము. 3 (యజ్ఞము.)

సత్రి. సం. వి. న్. పుం. ఎడతెగక దానముచేయువాఁడు: చూ, స్థూలలక్షుఁడు (వదాన్యుఁడు.)

సత్త్వము. సం. వి. అ. న. 1.=సొత్తు. సత్త (సం) భూతి; 2 =సత్త. సత్తువ. దేహబలము. చూ, శక్తి. 1; అం. 3. సత్త్వగుణము: చూ, గుణములు; న. 4: చూ, స్వభావము; 5. మనస్సు: చూ, హృదయము. 1; 6. ప్రయత్నము: చూ, సన్నాహము. 2; 7. ఉనుకు చూ, ప్రాణము; 8. పృథివ్యాదిద్రవ్యము: 9. పిశాచాది: చూ, సోఁకుడు. 1; పుం. వ. 10: జంతువు, జగన్ను (త్ను) వు, జన్మి, జన్యువు, జీవము, ప్రాణి, శరీరి. (తె):— మయితాలుపు-మెయితాలుపు-మేతాలుపు-మేనుతాలుపు-మైతాలుపు.

సత్వరము. సం. క్రి. విణ. అ. న. 1. త్వరితము: చూ, స్యదము; విణ. 2. వడికలది: చూ, స్యదము.

సత్వాలు. అం: చూ, ద్వాదశసత్వాలు.

సత్వవంతము. అం: చూ, శస్త్రములు.

సత్వవచనుఁడు. సం. విణ: చూ, సత్యవంతుఁడు.

సత్సంగమము. అం: చూ, సుజ్ఞానదాయకములు.

సద. వై. వి.=ఛద. ఆకుమీఁదినూఁగు: చూ, సితాగ్రము.

సదంశము. అం: చూ, అసంయుతహస్తములు.

సదనము. సం. వి. అ. న. 1. రూ-సదస్సు. (దీనియందుందురు.): ఆగారము, అయనము, అవస్త్యము, అవసథము-ఆవసథము, అధి, ఆయతనము, ఆలయము, ఆశ్రయము, ఆవాసము, ఉటజము, ఉదవసితము, ఓకము-ఓకస్సు, కన్యాటము, కాంతము, కానసము, కిర్మి, కుటము-కూటము, కులము, కేతనము, కోశము, క్షణము, క్షయము, క్షితి, క్షేత్రము, గృహము, గేహము, ఛద్మము, ధామము, ధిష్ణ్యము, నికాయము-నికాయ్యము-నీకాయ్యము, నికేతనము-నీకేతనము, నిర్వృతము, నిలయము, నివసతి, నివసనము-నివాసనము-నివాసము, నివేశము, నిశాంతము,

ప్రస్తము, పురము, ప్రతిక్రియము, భవంతి, భవనము, మందిరము, వనము, వరూధము, వస్థము-వస్త్యము, వాసకము, వాసము, వాసగృహము, వాస్తువు, వేశము—వేశ్మము, శరణము, శాల, సదము-సదస్సు, సద్మము, సభ, సంస్త్యయము- సంస్త్యాయము, స్థానము. (తె. ప):—ఆదరువు, ఇక్క—ఇక్కువ, ఇమ్మ, ఇరవు-ఇరువు, ఇరవుపట్టు (ఇరువుపట్టు), ఇలు—ఇల్లు, ఉనికిపట్టు, కొంప, గీము, టెంకి-తెంకి, ఠాణి—ఠాణియ-ఠాణె. ఠావు—తావు, తావలము, తిరుమాళిగ, తొట్టికట్టు, దీమసము-దీము, నట్టు, నెలవు, బవంతి, మట్టు, మనికి—మన్కి, మనికిపట్టు, మనుకువ, లోఁగలి—లోఁగిలి, వలతి, సాల. తద్విశేషములు.—౧. అంతఃపురమునకు.—అ, అమ్, అంతఃపురము-అంతఃపురి, అవరోధనము- అవరోధము, ఇ, నిష్కుటము, శుద్ధాంతము. (తె): అంతిపురము, అంతిపురి, రాణివాసము; ౨. అంగడికి.—ఆపణము, క్రయారోహము, క్రియ్యము, జన్యము, నిషద్య, పింత, విపణి, హట్టము. (తె):—అంగడి, అంగళ్లవాడ, గంజో, గిడ్డంగి, చిల్లరదుకాణము, దుకాణము, పచారము—పసారము-పసారు, పేంట—పేఁట, బజారు-బాజారు, మణిగ-మణిగె-మలిగ-మళిగ-మళిగె; తద్వి—(౧) ఉప్పుఅమ్మెడిచోటునకు. (తె) అళము: (౨) కొనుటకు అంగడియందు పరచఁబడిన (సరకు): క్రియ్యము; (౩) సంతలోని యంగళ్లవరుసకు.—కచంకనము. (తె) సంత; ౩: అచ్చుఆఫీసునకు.— ముద్రాక్షరశాల-ముద్రాశాల. (తె) అచ్చుకూటము-అచ్చుఁగూటము; ౪: అల్పహర్మ్యము. (తె) అటక-అటుక-అట్టుక-అట్టువ, గడెంచె, మసెల; ౫. అగ్నిశాలకు.—శగేహము; ౬. అత్తింటికి.—(పురుషునకు భార్యపుట్టినయిల్లు=అత్తిల్లు (స్త్రీకి భర్తపుట్టినయిల్లు=అత్తిల్లు):- (తె) అత్తిల్లు; తద్వి.—(౧) స్త్రీకి అత్తిల్లు.—(తె) చొచ్చినయిల్లు-చొచ్చిసిల్లు, మెట్టినిల్లు; (౨) పుట్టినిల్లు—పుట్టిల్లు; (౩) అభిజనము, ఆకరము, జన్మభూమి; ౭ అట్టడికి. అట్టము, అట్టాలకము, క్షోమము, క్షౌమము, తల్పము, రణగృహము. (తె): అట్టడి-అట్టెడి, అట్టము, కొత్తడము-కొత్తళము-కొత్తడము-కొత్తళము, బురుజు. తద్వి.—(౧) కోటకొమ్మకు—కపిశీర్షకము, కపిశీర్షము, క్రముశీర్షము, ఖోడకశీర్షకము. (తె) కొమ్మ, కోటకొమ్మ; ౮. అడవిలోనియిల్లు.—కాకి; ౯: ఆయుధశాల, ఆయుధాగారము (తె) అంపసాల; ౧౦. ఆసుపత్రికి.—వైద్యశాల. (తె): ఆసుపత్రి—ఆస్పత్రి; ౧౧. ఇంద్రుని నగరునకు.— వైజయంతము; ౧౨. ఇంటియొక్క పైకప్పునకు.—(తె) మాఁడు; ౧౩. ఇటికగోడల యింటిచోనకు.—(తె) వెల్లువ; ౧౪. ఇంటిచోటునకు పోతము; ౧౫. ఇంటికొనకు.—కలాచి పరికోష్ఠము. (తె) ఇంటికొన; ౧౬. ఇంటివరుసకు.—వేశ్మజాలము; ౧౭. ఇంటికప్పునకు.—కలటము, కుటలము, కుటంకము, కుటుంగకము, కూటాగారము, ఛది, పటలము. (తె) ఇంటికప్పు, కప్పు, చూరు, టొపారము, నడికొప్పు, పరువు, పెంగడ, పెన్ను. తద్వి.—(౧) (తె):-పెడక-పెడక; (౨) చాలము. (తె) చిప్పపెడక-చిప్పపెణక; (౩) అలిందము, గృహైకదేశము. (తె) ఇంటిచోపా, తావారము-తాళ్వారము; ౧౮. వాసగృహమునకు.—అంతర్గృహము, అపవరకము, కోట్టము, కోష్ఠము, శుద్ధాగారము, భోగగృహము, వాసగృహము

శయనగృహము, సజ్జక. (తె) ఆయినిల్లు-పనిల్లు, అఱ-అఱ్ఱ, అటపట్టు, నట్టు, నెలవు, పట్టు, పడకగది, పడకయిల్లు-పడకటిల్లు-పడుకటిల్లు, బస, బిడారము-బిడారు, మనికి-మన్కి, మనుకువ, విడిమట్టు, వీడుపట్టు; ఓవర-ఓవరి, గది, లోఁగిలి-లోఁగిలి, నట్టి, నట్టిల్లు, సజ్జ. ౧౯. ఇంటియందు కొంతభాగమునకు.—శాల. (తె) సాల; ౨౦. ఇరుగుపొరుగుల ఇల్లునకు.—ప్రతివేశము; ౨౧. ఉపశాలకు.—(తె): వాజే; ౨౨. ఏనుఁగుసాలకు.—చతురము, సామజాగారము. (తె) ఎకరా, మొగసల-మొగసాల-మోసల-మోసాల, సజ్జోరము; ౨౩. ఒకరకము చేవికవంటిఇంటికి.-కుత్రము, కుద్రము, కోద్ఘాటము, గోపము, జవాశ్రయము, పిఠరము, మంటపము-మండపము; కూటము-కూటాము, చేవిక-చేవికము-చేవిక, చేవిరె, చావడి, పడసాల, మండపము, మెల్లా, రచ్చ, రచ్చకొట్టము, రచ్చపట్టు; తద్వి.—మండపి; ౨౪: కుండలు చేయు చోటునకు:-కుంభశాల; ౨౫. కమ్మరిసాలకు.—ఆవేశనము, శిల్పిశాల. (తె) కంసాలకొట్టము, పట్టడ; తద్వి —(౧): అన్యాసనము, కారుగృహము; ౨౬. కోఁతిగూఁటునకు.—ఆశాబంధము, మర్కటగృహము. (తె) కోఁతిగూఁడు, కోఁతిటెంకి, తద్వి.—(౧) కాకిగూఁడునకు.-వర్తనికము, వర్తరూకము; (౨): కులాయము, కులాయిక, జాలకము, నీడము. (తె) పిట్టగూఁడు, పిచ్చుకగూఁడు, గూడు;(౩) పంజరము. (తె) గూఁడు, పంజేరము; ౨౭: కుక్కుటమండపము, ముక్తిమండపము; ౨౮. కచ్చేరిలో పనివానికి:-(చూ, సభ. 2); ౨౯. కిటికీకి.-(చూ, వాతాయనము. 1.); ౩౦. కోశానే

తయందలి పెచ్చుకపుటిల్లునకు. (తె): చేప్రకళి-చాకళి; ౩౧. కోటమొదలగువానికి.—గుల్మము; ౩౨. కోటకొమ్మమీఁదిఅవయవమునకు.—(తె) తట్టుచేయి; ౩౩. క్రింది కప్పునకు.—(తె) చూరు; ౩౪. గోపురము వలె పొడవుగా కట్టిన కట్టడమునకు.—(తె) మెంచెమిద్దె; ౩౫. గుడికి.—ఆయతనము, ఆలయము, చైత్యము, చైత్రము, కిరికము, కులీరము, దేవాలయము, ప్రాసాదము. (తె) కోయిల-కోవెల, గుడి, దేవళము, వేలుపుటెంకి; తద్వి. (౧):—అల్పదేవాలయమునకు.—మందిరము. (తె) దద్దడము-దద్దళము, మచ్చు; (౨) వర్తులదేవాలయమునకు.-(తె) గుడి; (౩) విష్ణ్వాలయమునకు.-కగేహము, గోపురము; (౪) బ్రహ్మయిల్లునకు -కగేహము; (౫) యమునియిల్లునకు.-కగేహము: (౬): శివాలయము; (౭) శివునియొక్కయు వృషభముయొక్కయు మండపమునకు.-గోష్టము; (౮):(తె) మసీదు; ౩౬. గుఱ్ఱాలసాలకు -అశ్వశాల, ఆలాయము, మందుర, వాజిశాల-వాజిశాలము. (తె) ఆయము, పాగ-పాగా, మండడి, లాయము, సాహిణము; తద్వి.—మందువా; ౩౭. గృహోద్యపరభాగమునకు:-సన్నివేశము; ౩౮. గృహమునందేకదేశము.-పిండము; ౩౯. త్రైబరికి:-గ్రంథకుటి, భాండాగారము; ౪౦. గుడారమునకు.-ఉద్గీథము, ఉపకారిక, ఉపకార్య, ఔపకార్యము, కుటరువు, కేణిక, గుణలయనిక-గుణలయని, గుణవతి, గుల్మి, పటకుటి, శిబిరము, శ్రేణిక, స్థూలము. (తె. వ):- గుండారము-గుడారము-గూడారము-గుడారు-గూడారు, గొరిజే-గొటిజే, గొల్లియన-గొల్లెన, చేప్పరము-చేపప్రము, డేర-డేరా, దేరిజే-దేరిజే-

తద్వి. (౧) అల్పపటగృహమునకు.- (తె) గుమ్మత, గొల్లియన-గొల్లెన; (౨) మహాపటగృహమునకు.-స్థూలము. (తె) గొప్పగుడారము, నవగోజే, (౩) ఇరుప్రక్కలవంత్రగాళాలవలె నేర్పఱచిన చిన్నగుడారమునకు.-(తె) అసిమిగొల్లెన; (౪): కాగారము. (తె) గాలియిల్లు; (౫) గుడిసెకు.-కుటము, కుటి, కుటిక, కుటిరము-కుటీరము, తృణాలయము. (తె) ఇలవరము-ఇలారము-ఇలువరము-ఇలువారము-నిలువరము-నిలువారము-నిల్వరము, గుడిస-గుడిసె-గుడుసు, పల్లి; (౬) చిన్నగుడిసెకు:-(తె) పచ్చి; (౭) కాగారము. (తె) చెడ్డయిల్లు; (౮) పొదరిల్లునకు.-కక్షము, కుంజము, కుండంగము-కుడుంగము, గహ్వరము, చత్వరము, ఝాటము, ఝాటలి, దంతము, నికుంజము, మంజులము. (తె) ఈరము-ఈఱము-ఈఱమి, జొంపము, తీఁగయిల్లు-(తీఁగెయిల్లు.) పొద, పొదరిల్లు-పొదరుటిల్లు; (౯) వంకరకొంకరయింటికి.-గోముఖము; (౧౦) పర్ణశాలకు.-ఆశ్రమము, ఉటజము, కుటుంగకము, పర్ణశాల. (తె) ఆకుటిల్లు, గూఁడు, తోఁట, మునులయిల్లు; (౧౧) గరుత్మంతునియింటికి.-ఉత్తమాంగము; (౧౨) శిష్యాదులయింటికి.-ఆశ్రమము; (౧౩) చిన్నయింటికి.—(తె) కొంప, టొంప, బొంప; (౧౪) చిన్నజలయంత్రగృహమునకు.—జలహము; (౧౫) స్నేహితునియింటికి.—చర్వణము; (౧౬): (తె) చేటకొల్లారు; (౧౭): (తె) బొమ్మరిల్లు; (౧౮): (తె) మోచేతిముప్పుటిల్లు, మోఁచేతివంపుటిల్లు; (౧౯): (తె) ఓరపాక, దోరపాక, మోరపాక, పొదలి; (౨౦): తృణకుటి. (తె) పూరిగుడిసె, పూరిల్లు; (౨౧): (తె) చేట్టిలు-చేట్టిల్లు; (౨౨): (తె) దంపుటిల్లు; (౨౩): జలయంత్రనికేతనము; (౨౪): (తె) టంకసాల; (౨౫): భూగృహము. (తె) నేలమలె-నేలమాళిగ-నేలమాలె; (౨౬): (తె) మల్లసాల; (౨౭) చెప్పులు కుట్టువానియిల్లు: కచకి; (౨౮): కాయము, పానీయశాలిక, ప్రప. (తె) చలివందిరి-చలిపందిలి-చలిమపందిలి-చలిబిందల-చల్లబిందల; తద్వి.—కాయమానము. (తె) పందిరి-పందిలి; (౨౯): (తె) చప్పరము-చప్రము, కురాళము; (౩౦): ఘూటీపాక, ఘట్టము, (తె) చేవుకి-చౌకి, సుంకరిపెట్టు; (౩౧): (తె) మట్లచేవిక; (౩౨): (తె) పూఁటకూళ్లయిల్లు, పంటపూఁటియిల్లు. (౩౩): ఆమ్యావము, ఆపానము, గంజ, గంజిక, పానగోష్ఠిక, మదస్థానము, మదిరాగృహము. (తె) కల్లంగడి, కల్లుపాక; ఏలము-ఏలాము; (౩౪): మంగలియింటికి:—ఖురకుటి, ఖురగృహము, ఖురగ్రహము, నాపితశాల, నాపితశాలిక; (౩౫): అరిష్టము, ప్రసవగృహము, సూతికాగృహము-(సూతీకాగృహము) (తె) పురుటిల్లు; (౩౬) వ్రాసెడిగదికి—గ్రంథకుటి; (౩౭): సత్రమునకు.—ఆపవర్జనము, ప్రతిశ్రయము, మంటపము, సత్రము. (తె) చెలువు, చావడి, సత్తరము-సత్తరువు, లంగరుకానా; (ఇవి ధర్మశాలకును వర్తించును); (౩౮): (తె) మందుపట్టడి; (౩౯) తలవాకిలిచావడికి.— (సం) సంవేశని. (తె) పెంగసల-పెంగసాల-మోసల-మోసాల(ఇవినగరతలవాకిటి చావడికినివర్తించును); (౪౦) తలవాకిటి ప్రక్కగదికి. (తె) ఉలంకు, లంక; (౪౧) తలవాకిలికి.—చూ, ద్వారము; (౪౨): గృహపోతకము, వాస్తువు; (౪౩) వాకిటికావలి యింటికి.—(తె) కాణాచె; (౪౪) షావుకారుఇంటికి.—

(తె) కొఠే; (౪౫) అనుకూలమగుశాలకు.—(తె) కొట్టము-కొట్టాము; (౪౬) వసారాకు.—(తె) పంచే, పంచేపాక, పంచేపాళి, పంచోది, వసార-వసారా; (౪౭) వంటయింటికి.—అట్టశాల, పాకస్థానము, మహానసము, రసవతి. (తె) కుసిని, పానసము-బానసము, బోనపుటిల్లు, మల్లసాల, వంటకొట్టము, వంటయిల్లు-వంటిల్లు, వంటసాల, సువారంపుటిల్లు; (౪౮) నైరృతిమూలయింటికి.—అశ్వసామము; (౪౯) యజ్ఞశాలకు.—ఆయతనము, చైత్యము; (౫౦) సన్న్యాసులు పరదేశులు నివశించే ఇంటికి.—ఆశ్రియము, చైత్యము, నిలయము, ప్రవ్రిజ్య, మఠము. (తె) మటము; ౪౧. ముందువాలోగిలికి.—చతుశ్శాలము, సంజనము, భవంతి, భువర్లోకము, సర్వతోభద్రము. (తె) కొలారము-కొలారు-కొల్లారము-కొల్లారు, చేవుసాల-చావసాల, చేట్టుకొల్లారము-చేట్టుకొల్లారు, చుట్టుమాలియ-చేట్టుమాలె, బకంతి, మండువాలోగిలి. తద్వి.— (౧) వాకిలికిని తద్విశేషములకును "చూ, వాకిలి."; (౨) దిడ్డిగంతకు.— (తె) దిడ్డి, దిడ్డిగంత, దిడ్డివాకిలి; (౩) ఇంటిమొదటిద్వారమునకుం-బహిర్ద్వారము.(తె) తలవాకిలి; (౪) దొడ్డిగుమ్మమునకు—పక్షకము. (తె).—దిడ్డి, దిడ్డిగంత, దిడ్డివాకిలి, దొడ్డివాకిలి, పెరటిగుమ్మము; (౫): (తె) బొడ్డుజెవిక, మండువా; (౬) సింహద్వారమునకుంగల చిన్నవాకిలికి.—ఖడక్కిక, పక్షద్వారము; ౪౨. ధాన్యాదిగృహమునకు.—కృదరము, పల్లము: చూ, పంటసాల; ౪౩. వేశ్యలవాటికు.—వేశము-వేశ్మము; ౪౪. వేశ్యాగృహమునకు.—గోత్రము; ౪౫. బంగారుఇల్లు:—ఇయాంసము, స్వర్ణగృహము; ౪౬. గరిడీశాల.—ఖరలము, ఖలూరిక-ఖళూరిక-ఖురళము-ఖురళి. (తె) గరిడి-గరిడీ; ౪౭. పట్టుసాలెవానియింటికి—కర్తిక; ౪౮. ప్రత్యేకమైనగదికి.—(తె) ఎడసాల; ౪౯: రామానుజకూటము; ౫౦. సభాగృహమునకు.—కుటి, కుటిక, కుటీరము, వాసము, శాల, సభ (చూ, సభ.); ౫౧. పశువులశాలకు.—గోగోష్ఠము, గోగ్రంథి, గోశాల-గోశాలము, గోష్ఠము, గోధనము, గోస్థానకము, గోచరము. (తె) కొట్టము-కొట్టాము, దొడ్డి, మంద. తద్వి.— (౧) గోష్ఠీనము-గాష్ఠీనము; ౫౨. వాద్యశాలకు.—కోణము; ౫౩. ఇంటిలోపలి వాకిలికి.— అంతర్ద్వారము, ప్రచ్ఛన్నము. (తె) లోవాకిలి; ౫౪. ముంజూరునకు.—గోపానసి, చూడ, నీవ్రము, వలభి, వలీకము. (తె) ఎలిసె-చెలిసె, కొణిగ-కొణిగె, చూరు, మోరుపట్టె, తోప, ముంజూరు, లోపవాచూరు. తద్వి.—గొప్పులు; ౫౫: నాట్యశాలకు.—ఆనర్తము, క్రీడాస్థానము, నర్తనశాల, నాట్యశాల.(తె) ఆటపట్టు, ఆటపాకచావడి, నట్టువ, నాటకసాల; ౫౬: గృహవిశేషము:— గృహపోతకము, వాస్తువు. తద్వి.— (౧): నవరంగము; (౨): వాకిటిముందటి పంచేపాకకు.—(తె) ఇడుపు, పొదికట్టు; (౩) హావిర్గృహమునకు ముందున్న సభాగృహము:—ప్రాగ్వంశము; ౫౭. బందీగాళ్ళుపంపిణీయింటికి.—(తె) బందెగాళ్ళ; ౫౮. కారాగృహమునకు.—ఉపగ్రహము, కరమరి, కవరకి, కార, కారాగారము, కారావేశ్మ, క్రియ, గుప్తి, గ్రాహము, చారము, నిగ్రహము, నీవి, ప్రగ్రహము, బంది, బంధకము, బంధనము, బంధనాలయము,

బంధము. (తె): ఆఁక, కయిదు-కైదు, గండారు, గిడ్డంగి, చెఱ, చెఱసాల, జెయిలు, బంది, బందియ-బందె, బందికానా-బందెఖానా-బందిగము, బయ్యారము; ౫౯. పరదేశవాసమునకు.—ప్రవాసము; ౬౦. పాఠశాలకు.—కాలేజి, కాలేజీ, పాఠశాల, పల్లెలు. (తె) బడి; ౬౧. సంతపోటుకు.-గుజిరీ-గుజిరీ-గుజ్జరి-గుజ్జరీ; ౬౨. పలుచేదరపుపోటుకు.—చూ, ముంగిలి. 2; తద్వి.-(౧) వెనుకటితోట్టికట్టునకు.—శుద్ధాంతము; ౬౩. గోడకు క్రిందుగానిర్మించిన క్షుద్రశాలకు.-(తె)పాడలి; ౬౪. పాకకు.—శాల.(తె) పాక-ప్రాక, మండువా, సాల; ౬౫. రాజగృహము (మేడ):—అట్టాలకము, ఉపకారిక, ఉపకార్య, ఉపణర్య, ఖసంచారిపురము, చంద్రశాల, జాని, దూష్యము, పురము, మాలిక, రాజసదనము, రుచకము, శిరోగృహము, సౌధము, హర్మ్యము. (తె):—అంతస్తు, ఉప్పరిగ-ఉప్పరిగె, ఓవరి, నగరు-నగళు-నవరు, ప.మాలు, మాడుగు, మాలియ-మాలె, మేడ, మేల్లు, మేలుమచ్చు-మేల్మచ్చు, పటారము-పటారు, సజ్జె, హవేలి. తద్వి.—(౧) పడమటఁదక్కఁగక్కిన మూఁడుదిక్కులవాకిళ్లుగల రాజగృహమునకు.-నంద్యావర్తము, ప్రాసాదము; (౨) దేవగృహమునకు.-నగరు, మందిరము. (తె) నవరు; (౩) తూర్పువాకిలిగల రాజగృహమునకు.-స్వస్తికము; (౪) నాలుగుదిక్కుల వాకిండ్లుగల రాజగృహమునకు.- సర్వతోభద్రము; (౫) రాజగృహరచనకు.—పిచ్ఛందనము; ౬౬.చోటునకు.- (చూ, స్థానము. 1); ౬౭. వీడుపట్టునకు.-(చూ,వీడుపట్టు. 3.); ౬౮:చూ, ప్రేతచోవిడి; 2. నీరు: చూ, సలిలము.

సదమదమగు. దే. అ. క్రి: ఇఁజియు, ఉక్కు, చేదియు, చిదియు, చితుకు, నలఁగు-నలుఁగు, నలియు, నుగ్గు, నుగ్గులువాఱు, మాఱుగు, మెదుగు, మ్రిందు.

సదమదము. వై. విశ.=సమ్మర్ద. (దే.అని శ.ర.) 1. సంహారము: చూ, హింస. 1; విశ. 2.నలఁగినది. వసు. 4. ఆ. 23. [చూ, సంహరించు.

సదమదముసేయు. ద్వ. స.క్రి. 1.నలఁపు;2 చెంపు:

సదమదమొనరించు. ద్వ. స. క్రి.—పై.—

సదమదమొనర్చు. ద్వ. స. క్రి.—పై.—

సదము. సం. వి. న. స్త్రీ. రూ-సదను-సదస్సు. 1 సభ: చూ, సభ. 2; 2. రాజసభ: చూ, సభ. 2; 3. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1.

సదరు. వా. విశ. పైనవ్రాయఁబడినది. "సదరుసొమ్ము."

సదరుబోయలు. దే. వి. బోయలలోనొకజాతి.

సదర్థవాదము. అం. (సదర్థవాక్య): చూ, అర్థవాదము. [చూ, సదమదము. 1.

సదసద. వై. వి.=సమ్మర్ద. (దే అని శ. ర.):

సదను. సం. వి. న. స్త్రీ.=చేదురు: చూ, రూ-సదము. 1—2—3.

సదస్సు.—పై.—

సదస్యము. సం. వి. అ. పుం. పెండ్లి మూఁడవనాటి బ్రాహ్మణుల మహాదాశీర్వాదపుసభ: చూ, సభ. 2.

సదస్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యజ్ఞవిధిపరీక్షాధికారి; 2. సభికుఁడు: చూ, సభాస్తారుఁడు.

సదా. సం. అవ్య. ఎల్లప్పుడు: చూ,సతతము. 2.

సదాగతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. గాలి: చూ, వాయువు; 2. ముక్తి: చూ, మోక్షము. 1; 3: చూ, సూర్యుఁడు; 4. సర్వేశ్వరుఁడు: చూ, శివుఁడు.

సదాచారము. అం: చూ, సుజ్ఞానదాయకములు.
సదాచారుఁడు. సం. విణ. మంచినడవడిక కలవాఁడు: అకృష్ణకర్ముఁడు, అక్లిష్టకర్ముఁడు, శిశ్విదానుఁడు. (సదాచారి అని కొందఱు)
సదాటు. దే. విణ. దృఢము: చూ, స్థిరము.
సదాతనము. సం. విణ: చూ, శాశ్వతము.
సదాతనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విష్ణువు. 1; విణ. 2: చూ, శాశ్వతుఁడు.
సదానీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కరతోయ: చూ, నది.
సదాప. వై. వి.=శతపుష్ప.*: అతిచ్ఛత్రి, అవాక్పుష్పి, కారవి, కారవీచి, గణిక, ఘోష, ఛత్రి, మంగళ్య, మధుర, మాధవి, మిసి, శతపుష్ప, శతాహ్వాయ, సితచ్ఛత్రి. తద్వి.—౧. అడవిసదాపకు.—దీర్ఘపర్ణిక, నిశ్రేయము, మధురిక, మిశ్రేయ-మిశ్రేయము, శాలేయము, శీతశివము, శీతసహ, శైలేయము. (తె) అడవిసదాప, కాప్పి; ౨. పెద్దసదాపకు.—మసి, శతాహ్వాయ; (తె) నొక్కుము, పెద్దసదాప; ౩. పిన్నసదాపకు.-వన్యశతప్రసూన*. [వికీరణము.
సదాపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జిల్లేడు: చూ,
సదాభగవదనుస్మరణము. అం: చూ, భక్తులు.
సదాముస్తై. వై. వి. ఒకానొకచెట్టు: చూ, వృక్షము.
సదాయోగుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.
సదానృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బైరాగులలో నగువారికిచ్చెడువంటసామగ్రి.
సదాశివుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.
సదుర్లప. అం: చూ, సుషిరవాద్యములు.
సదృక్షము. సం. విణ. సరి, సమానము: చూ, సుసమ. 2.
సద్గుణములు. అం: ౧ సత్యము, ౨ మంచిమాట, ౩ హితము, ౪ ప్రియోజనముగాఁబలుకుట (ఇవి వాక్సద్గుణములు), ౫ తీర్థయాత్ర, ౬ తపస్సు, ౭ దానము (ఇవి శరీరమున్నే సలుపఁబడు సద్గుణములు), ౮ సద్భక్తి, ౯ నిరాశ, ౧౦ తపోచింత (ఇవి మనస్సుయొక్క సద్గుణములు).
సదృశప్రీతి. అం: చూ, చతుర్విధప్రీతులు.
సదృశము. సం. విణ. 1. సరి. (రూ-సదృక్కు-సదృక్షము) సమానము: చూ, సుసమ. 2; 2. తగినది: చూ, సమీచీనము. 4 (యోగ్యము. 2.)
సదేశము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, సమీపము. 1; విణ. 2. సమీపమైనది: చూ, సమీపము. 2.
సద్దు. వై. వి.=శబ్ద. చేప్పుడు: చూ, స్వరము. 2.
సద్యోధానశక్తి. అం: చూ, నియమములు.
సద్మము. సం. వి. న్. న. 1. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1; 2. నీరు: చూ, సలిలము.
సద్యము. సం. న్. అవ్య. అప్పుడు. (సం) తత్క్షణము.
సద్యస్కాలము. సం. వి. అ. పుం: ఏకపదము.
సద్యోజాతముఖమునఁబుట్టిన పంచత్పుటశాఖము. అం: చూ, ముఖ్యకళాప్రాణము.
సద్యోజాతుఁడు. అం: చూ, శివాననములు.
సద్యంకోచ్ఛవుఁడు. సం. విణ. అముష్యాయణుఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు.
సధర్మము. సం. విణ. (న్.) 1: చూ, సమానము. 2; 2. ధర్మముతోఁగూడినది.
సధి. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.
సధ్రీచుఁడు. సం. విణ. (చ్. ఈ. చ్) కూడఁబోవువాఁడు: చూ, సహాయుఁడు. 1.
సనందసంహిత. అం. (సనకసంహిత); చూ, తంత్రములు.
సనకసంహిత. అం.—వై.—
సనగ. వై. వి.=చణక. 1. ఒకసస్యము: చూ, రూ-సెనగ: చూ, సస్యము. 1.
సనగలు. వై. వి. బ: చూ, ధాన్యము.

సనత్కుమారము. అం. (సనత్కుమారీయము): చూ, ఉపపురాణములు.

సనత్కుమారసంహిత. అం: చూ, తంత్రములు.

సనత్కుమారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైద్య శాస్త్రకర్తయగు మహర్షి, వైధాత్రుఁడు: చూ, సన్న్యాసి.

సనదు. వా. వి. రూ-సన్నదు. 1. దానపత్రము; 2. ఆజ్ఞాపత్రము; 3. యోగ్యతాపత్రము; 4. (ప్లీడర్లకిచ్చే) సనదు లేక పట్టా.

సనాతనము. సం. విణ: చూ, సదాతనము.

సనాతనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, బ్రహ్మ. 1; 2: చూ, విష్ణువు. 1; 3: చూ, శివుఁడు; విణ. 4: చూ, శాశ్వతుఁడు.

సనాథము. సం. విణ. కూడుకొన్నది: చూ, సంసక్తము.

సనాభి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. జ్ఞాతి: చూ, సగంధుఁడు; విణ. 2: చూ, సమానుఁడు.

సనాభుఁడు. అం: చూ, జ్ఞాతులు.

సని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పూజ్యులను సత్కారపూర్వకముగ నొకకార్యమున నియోగించుట; వై. వి. (1)=శని: చూ, రాహువు.2.

సనివారము. మి.వి.శనివారము: చూ, వారములు.

సనిష్ఠేవము. సం. విణ. తుంపరకలది (మాట); అంబూకృతము.

సనీడము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, సమీపము. 1; విణ. 2. సమీపమైనది: చూ, సమీపము. 2; 3. నీడముతోఁగూడినది.

సను. దే. అ. క్రి. రూ-చను. 1. గమనించు. చూ, సాగు. 2; 2. యుక్తమగు: చూ, సరిపడు. 2; 3: కడచు, కడతేఱు, కడపంబడు, గతపడు, చెల్లు, జరగు-జరుగు, పోవు, పోవుచెంచు, మీఱు. (మి) కృతపడు. (సం) గతించు, సరించు; 4: చూ, సక్షము గు. 1; 5. చెల్లు: చూ, సిద్ధించు; 6. రూపేను: చూ, సమయు. 1.

సనె. దే. వి. (రూ-సన్నె-సన్నెకలు-సనికలు- సన్నికల్లు - సన్నెకల్లు - సన్నెగల్లు నూఱుతాయి: చూ, రత్నములు. ౨౫.

సనెకలు. దే. వి.—వై.—

సన్న. వై. వి.=సంజ్ఞా. చేసన్న: చూ, సైగ.

సన్నగండు. వై. వి.=షండ. నపుంసకుఁడు చూ, హెగ్గడి. 2.

సన్నకదుబ్రు. సం. వి. ఉ. పుం. (దీనికి నోదకిరియగిరి)*: అంకోలగిరి, కటువు, కపుష్పము, కాంత, కామిని, కారంభ, శాంగి, కృష్ణపుష్పి, గండఫలి-గండఫగంధఫలి, గుంద్రి, గోవండని-గోవండి చాలము, పటము, పియాలము-పియాళి పిరియాలము- పిరియాళము- పిరియాళు పిరియంగువు, పిరియకము, ఫలి, ఫలిని, ధురామ్లఫలము, మహిళ-(మహేళ),రస దరము, రాజాదనము, లక్ష్మి, లత, వరవర్ణిని, విష్వక్సేన, శ్యామ. (తె):-కడము-పేరింకణము-పేరింకనము, పెలి, మోరటి, సేళము. *.

సన్నగాఁడు. జే. వి. 1: చూ, చీమ; 2. అల్పుఁడు: చూ, హీనుఁడు. [వారము

సన్నగాలి. దే. వి. మందమారుతము: చ

సన్నగాశె. ద్వ. వి. తిరుచిన్నము. వాద్యవిము: చూ, వీణ. ౩౯.

సన్నగిలు. దే. అ. క్రి. రూ-సన్నగిల్లు. 1. లించు: చూ, సాటసాటవోవు; వా. 2. పురుపుల్లవలె సన్నముగా అగు; 3. "రాఁబడి సన్నగిల్లెను."

సన్నచూపు. వా. వి. పలజము: చూ, వీక్షణ

సన్నజీలకఱ్ఱ. వా. వి. కణజీరకము*: నుసవి. 2—౨.

సన్నతము. అం: చూ, కరణములు.
సన్న(దనము. దే. వి. 1. అల్పభావము: కొంచె తనము; 2: చూ, సన్నన.
సన్నదు. వా. వి: చూ, రూ-సనదు.
సన్నద్ధుఁడు. సం. విశే. 1. కవచముతొడిగిన వాఁడు; 2. ప్రియత్నపడినవాఁడు.
సన్నన. దే.వి. సన్న(దనము, అలుపము, సూక్ష్మము: చూ, స్వల్పము.
సన్నపాకులగన్నేరు. వా. వి. శతకుంతము.*.
సన్నపిల్లి. ద్వ. వి: చూ, సాలెపురుగు.
సన్నపువల.వా.వి. రూ-సన్నవల. ఒకానొకవల: చూ, వల. 1. [హీనుఁడు.
సన్నపువాఁడు. దే. విశే. అల్పుఁడు: చూ,
సన్నపుబట్ట. వా. వి. సూక్ష్మవస్త్రము: చూ, వస్త్రము. [చూ, సహ. 2.
సన్నపూలములుగోరంట. ద్వ. వి. సహాచరి*:
సన్నమండెగలు. ద్వ. వి. బ. శాలిధాన్యము: చూ, ధాన్యము.
సన్నము. సం. వి. అ. న. 1. అల్పము: చూ, స్వల్పము; విశే. 2. కృశించినది: చూ, సార ఫు; వై. వి. (1)=శ్లక్ష్ణమ్. అల్పము, సూక్ష్మత్వము: చూ, స్వల్పము; విశే. 2. సూక్ష్మము: చూ, స్వల్పము. (వృత్తియందంత్యవర్ణము వికల్పముగ లోపించెను. 'సన్నగాలి.')
సన్నయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెనుకనున్న దండు: చూ, సేన. 1; 2: చూ, సముదాయము. 2; 3: చూ, సమూహము.
సన్నయేలకి. ద్వ. వి: చూ, సూక్ష్మైల*.
సన్నరాష్టము. ద్వ. వి: రూ-సన్నరాస్నము, కారేలకి, దుంపరాష్టము, దుంపరాస్న. (సం) ఏలాపర్ణి, గంధనాకులి, పలంకష, ఖదిర, యుక్తరస, రాస్న, సువహా*. (శ్లేష్మహరము.)
సన్నరాస్నము. ద్వ. వి: చూ, సన్నరాష్టము.
సన్నవల. వా. వి: చూ, రూ-సన్నపువల.
సన్నవాఱు. దే. అ. క్రి: చూ, సన్నగిలు.
సన్నసన. వై. విశే. (సన్న + సన్న) మేలుకప: చూ, సులభము.
సన్నహనము. సం. వి.అ. న. రూ-సన్నాహము. కవచము: చూ, వారవారణము; 2. ప్రియత్నము: చూ, రూ-సన్నాహము. 2.
సన్నిహితము. సం. విశే. ప్రియత్నింపఁబడినది.
సన్నాయి. దే.వి. నాగసరము: చూ, వీణ. ౫౧.
సన్నాయ్యము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-సాన్నాయ్యము.
సన్నాసి. వై. వి.=సన్యాసి.యతి: చూ, సన్యాసి.
సన్నాహపడు. మి. అ. క్రి: చూ, సిద్ధపడు.
సన్నాహము. సం. వి. అ. పుం. రూ-సన్నహనము. 1. కవచము: చూ, వారవారణము; 2. యత్నము: అధ్యవసాయము, అభియోగము, అవశ్యము, అవష్టంభము, ఆకర్షము, ఆడంబరము, ఆడగము, ఆత్మ, ఆభోగము, ఆయత్నము, ఆయాసము, ఆరబ్ధము, ఆస్థ, ఈహా, ఉత్థానము, ఉత్సాహము, ఉద్గమము, ఉద్యమము, ఉద్యోగము, ఊర్జము, ఓజస్సు, కారము, కియదేతిక, కృతి, క్రియ, గురణము-గూరణము, జిగీష, తదాముఖము, పదము, పరాక్రమము, పరిత్యుత్క్రమము, ప్రియత్నము, ప్రయోగము, ప్రారబ్ధము, భగము, ముఖము, యతనము-యత్నము, వ్యవసాయము, వ్యాపారము, సత్వము, సన్నహనము, సముత్థానము, సర్గము. (అవ్య).—అధ (అథ)-అథో (అథో), అజ్, ఉప, ఓమ్, కించ. (తె):—అంగద, అగ్గలిక, అచ్చేలము, ఆయతము-ఆయితము-ఆయిత్తము, ఆరంబము, ఆరడము, ఆరబము, ఉరా

కింపు, ఉదియ-ఉద్దియ, ఉబ్బకము, ఉవ్వు, ఊఁకు-ఊఁకువ, ఎత్తనగోలు, ఎత్తికోలు, ఎత్తు, ఎత్తుగడ, ఎలసము, ఒడుపు, ఒడ్డు, ఓజె, కట్టాయితము, కడంక-కడఁక-కణఁక, కదలిక, కదలు, కెలసము, కొమ్మ, కోలుతల-కోల్తల, గమకము, జేతన-జేతనము-జేతను, జోక, తల, తలపాటు, తారసము, తూకము, తూకు, తొడరు-తొడరువు, నెట్టు, పింపిళ్లు, పింపిసలు, పూనిక-పూనికి-పూన్కి, పూఁపు, పొంపు, బరవసము, బోగు, ముని, మునుకువ, ముస్తాదు-ముస్తీదు, ముస్తాబు-ముస్తీబు, మేకోలు, మేగలి, మొక్కలము-మొగ్గలము, మొంగి, మొనకట్టు, మొనపు, లలి, వీఁక, సజ్జె, సజ్జెకట్టు, హాళి, హెచ్చరిక, హోదా. తద్వి.—౧ యుద్ధప్రయత్నమునకు.—ఊనము; ౨ నిష్ఫలయత్నమునకు:-వ్యసనము; 3. అభిముఖముగా స్వీకరించుటకు.—అభ్యాదానము, ఆరంభము, ఉద్ఘాతము, ఉపక్రమము, పరికరము, ప్రక్రమము, ప్రారంభము, యోగము. (తె) దొరకోలు, తరవాయి; ౪. ఆరంభింపఁబడినది అనుటకు.—ప్రక్రాంతము, ప్రస్తుతము.

సన్నాహము చేయు. మి. స. క్రి: ఆయితము చేయు-ఆయిత్తము చేయు.

సన్నాహ్యము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమునకుఁ దగినయేనుఁగు: చూ, హస్తి.

సన్ని. దే. వి. రూ-సన్నీ. తుపాకికొనను చెక్కియుండెడు బాఁకువంటికత్తి: చూ, హేతి 4 (రిష్టి. 2.) [చూ, సమీపము. 1.

సన్నికర్షణము. సం. వి. అ. న. సమీపించుట:

సన్నికర్షము. సం. వి. అ. పుం. చేరువ: చూ, సమీపము. 1.

సన్నికల్లు. వా. వి: చూ, రూ-సన్నెకల్లు.

సన్నికల్లుదాఁటఁగనే పెండ్లియాగునా ? లో. అడ్డదనిభావము. "ఉదా. ఈతఁడొక్కఁడు లేకున్నను మనకొక్కకొంతరాదు. సన్నికల్లుదాచినంతనే పెండ్లి చిక్కునా ?" (నీతిచంద్రిక-విగ్రహము.)

సన్నికృష్టము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, సన్నికర్షము; విశే. 2. సమీపించినది: చూ, సమీపము. 2.

సన్నిధానము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, సన్నికర్షము; 2: అధికరణము, అవలంబనము-అవలంబము, అవష్టంభము, ఆధారము, ఆలంబము, ఆశయము-ఆశ్రయము, ఆసంగము, ఉపసర్పణము, ఉపాశ్రయము, నివాతము, పరాయణము, ప్రతిశ్రయము, శ్రాయము, సంశ్రయము. (తె): అండ, అదరువు, ఆనిక, ఆసరా, ఊఁత, ఊఁతము, ఊనిక, ఏలుబడి, కుదురు, చేపట్టు, తాపు, తావలము, దండ, దండగోల, దిక్కు, దెస, పట్టు, ప్రాపు, సరిగ. తద్వి.—ఆశ్రయించుటకు.-శ్రయణము.

సన్నిధి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, సన్నికర్షము.

సన్నిపాతము. సం. వి. అ. పుం. 1.—జెన్ని: సంధి, శ్లేదువు. (తె) జెన్ని, సంది. (చూ, రోగము. 1.); 2. కలయిక: చూ, సంయోగము; అం. 3: చూ, సశబ్దక్రియలు.

సన్నిభము. సం. విశే. సమానము: చూ, సుసము. 2.

సన్నివిష్టుఁడు. సం. విశే. 1. సమీపించినవాఁడు; 2. కూర్చున్నవాఁడు. [లంకారములు.

సన్నివృత్తము. అం: చూ, సంచారివర్ణగతా

సన్నివేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. పట్టణము లోనగువాని చేట్టుతాతినబయలు: సంస్త్యాయము-సంస్త్యాయము, సంస్థానము; 2. గృహాద్యవర భాగము: చూ, సదనము. 1.

సన్నిహితము. సం. విశే. సమీపించినది: చూ, సమీపము. 2.

సన్నిహితరాజులు. అం: చూ, ఈతిబాధలు.
సన్నిహితుఁడు. సం. విణ: అంతేవాసి. (తె) దగ్గఱవాఁడు.
సన్నీ. దే. వి: చూ, రూ-సన్ని.
సన్నుతము. సం. విణ. మిక్కిలిస్తోత్రము చేయఁబడినది: చూ, స్తుతము.
సన్నుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చక్కనిస్తోత్రము: చూ, స్తుతి. [చేయు: చూ, స్తుతించు
సన్నుతించు. సం. స. క్రి. చక్కఁగాస్తోత్రము
సన్నె. దే. వి.రూ-సనె:చూ,రత్నములు. ౨౫.
సన్నెకలు. దే. వి. —పై— (రూ-సన్నికలు-సన్నికల్లు.)
సన్నెకల్లు. దే. వి.—పై.—
సన్నెరము. సం. వి. అ. పుం. పాదరసము: చూ, సూతము. [సన్మానము.
సన్మననము. సం.వి. అ. న. గౌరవించుట:చూ,
సన్మానము. సం. వి. అ. పుం: రూ-సమ్మానము, అ, అమ్, అంతరము, అభిగ్రహము, ఆదరణ-ఆదరణము, ఆదరము, కాష్ఠ, ఉపచారము, గౌరవము, ధారణ, నిగ్రహము, పురస్కారము, ప్రతిపత్తి, ప్రతిష్ఠ, ప్రీతి, బహుమతి, బహుమానము, బహూకరణము, బహూకృతి, భగము, మర్యాద, మానన, సంభావన, సంభ్రమము, సత్కారము, సత్క్రియ, సంస్థ, స్థితి. (అవ్య) అంతరము, అతి, కిము, తు. (తె) ఇనాము, ఉగ్గడ-ఉగ్గడు-ఉగ్గడు, ఉడుగర, ఒఱపు, ఒసఁగు, కట్టడ, కర, కొనియాట, గడి, గడువు,గరువు, గరువము, గారబము- గారము-గారవము-గారాబము - గారాబు-గారాము-గారవింపు, గొప్ప, గొప్పతనము, డంబము, డంబు-డబ్బు-డాబు, పడికట్టు, పరువు, పెంపు, పెత్తనము, పెద్దతనము, పెద్దతికము, పేరిమి-పేర్మి, బగిసి-బయిసి-బిగిసి-బైసి, బటాబూరము, బెట్టు, బెత్తు, మన్నన, మన్నింపు, మన్నిక, మరియాద, మెచ్చు, మెఱవడి, మేర, మేలిమి, మొగ్గు, మోతాదు, లంబు తద్వి.—౧. (అన్యదే): ఆబూరు; ౨: సన్మానము. (చూ, సామర్థ్యము. 2.); 3. గుణగౌరవమునకు.-సౌరభ్యము.
సన్మానించు సం. స. క్రి: రూ-సమ్మానించు, అభిమానించు, ఆదరించు, గౌరవించు, బహూకరించు, సంభావించు, సత్కరించు. (తె) మన్నించు.
సన్మానితము. సం. విణ. 1. గౌరవింపఁబడినది: సమ్మానితము, మానితము; 2. సమర్పింపఁబడినది: చూ, సన్యస్తము. 2.
సన్మానితుఁడు. సం. విణ. పూజింపఁబడినవాఁడు: అపచాయితుఁడు, అంచితుఁడు, అపచితుఁడు, అబలుఁడు, అభిరూపుఁడు, అభ్యర్చితుఁడు, అర్చితుఁడు, అర్హితుఁడు, అర్హుఁడు, ఉచితజ్ఞుఁడు, ఉచితుఁడు, ఉత్తమాంగుఁడు, పూజనీయుఁడు, పూజితవ్యుఁడు, భగవంతుఁడు. తద్వి.-౧. పూజింపఁదగినవానికి — పూజ్యుఁడు, ప్రతీక్ష్యుఁడు, మామకుఁడు, మారిషుఁడు; ౨.గొప్పవానికి.-ఆపులుఁడు,మహనీయుఁడు; (తె): అయ్యగారు, గొప్పవాఁడు, 3. పేర్పరికి:-(చూ, సమర్థుఁడు); ౪. సత్కరింపఁబడినవానికి.—సత్కృతుఁడు.
సన్మార్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచిత్రోవ: చూ, మార్గము. 1; 2. మంచినడవడిక: కల్యాణగోత్రము (చూ, సమయము. 2.)
సన్మృతీకరణము. అం: చూ, స్థితకరణబంధములు.
సన్య. వై. వి.—సంజ్ఞా. చేసన్న: చూ, సన్న. ఆం, భా. ద్వి. 295.
సన్యసించు. సం. స.క్రి. కామ్యకర్మలనువిడుచు.
సన్యస్తము. సం. విణ. 1. సన్యసింపఁబడినది:

2.సమర్పింపఁబడినది: అంచితము, అపచాయితము, అపచితము, అర్ధితము, ఋశితము, పురస్కృతము, పూజితము, మతము, మానితము, సన్మానితము, సమ్మానితము. తద్వి.—సమర్పింపఁదగినది అనుటకు: నివేదితము. (చూ, సపర్య.)

సన్యాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. కామ్యకర్మముల విడుపు; అం. 2 చూ, ఆశ్రమము. 2.

సన్యాసి. సం. వి. న్. పుం.=సన్న్యాసి (సన్న్యాసాశ్రమము కలవాఁడు): అచ్ఛదనుఁడు, అనాతకి-అనాథకి, ఆచార్యుఁడు, ఊర్ధ్వరేతసుఁడు, ఋషి, కంజారుఁడు, కర్మంది, కర్మసన్యాసికుఁడు, కాంతారుఁడు, కామధ(ధు)క్కు, జాపకుఁడు, తపస్వి, తపోధనుఁడు, తాపసుఁడు, దులి, నాకువు, నిరాహారి, న్యంకువు, పరివ్రాజకుఁడు, పరివ్రాట్టు, పారాశరి, పారికాంక్షి, ప్రవ్రజితుఁడు, భిక్షుఁడు-భిక్షువు, మస్కరి, ముని, మునీంద్రుఁడు, మౌని, యతి, యమి, వాచంయముఁడు, విరాగి, విరాగుఁడు, వీతరాగి, శాస్త్రకృత్తు, శ్రాంతుఁడు, సంయమి, సాధువు, సుఖి, సత్యవచనుఁడు. (తె) అడవికాఁపు, అడవిసెలవరి, అడవిసెలవు, ఆరివేరపుఁదపసి, ఒంటికాఁడు, కావిగోఁచిదారి, కావితాలుపు, కావులగలాఁడు, కుండగోలదాల్పు, గోణముదారి, జడదారి-జడలదారి, తపసి-తబి-తబిసి, నిరాబారి, బాసవాలు, బాసవాల్దొర, బీడ, బైరాగి-వైరాగి, బోడ, బోడి, ఱసి, విన్నాణి, సన్నాసి. తద్విశేషములు.-౧. సప్తఋషులకు.—చూ, గోత్రము. 13 (1118 పొరట); (౧): కశ్యపుఁడు; (౨): అత్రి; (౩): భరద్వాజుఁడు; (౪): విశ్వామిత్రుఁడు, కౌశికుఁడు-కౌషికుఁడు, గాధిజుఁడు, గాధిభువు, గాధేయుఁడు; (౫): గౌతముఁడు-గోతముఁడు, శతానందుఁడు; (౬): జమదగ్ని; (౭): వశిష్ఠుఁడు, అరుంధతీవాసుఁడు, కారకుఁడు, కుంభయోని, కుంభసంభవుఁడు; (౮): అగస్త్యుఁడు, అగస్తి, అగ్నిమారుతి, ఔర్వశేయుఁడు, కలశీసుతుఁడు, కాఽకుఁడు, కుంభజుఁడు, కుంభయోని, కుంభసంభవుఁడు, కటజుఁడు, ఘటయోని, ఘటోద్భవుఁడు, దీప్తాగ్ని, యామ్యుఁడు, వాతాపిసూదనుఁడు, వారుణి, వింధ్యకూటుఁడు, విశ్వకర్మ, సత్యాగ్ని, సముద్రచులుకుఁడు. (తె) ముఱుఁకందు; ౨. సప్తాధికరణశాస్త్రములనురచించిన మునులు.—దత్తకముని.=వైశికము; చారాయణముని.=సాధారణము; సువర్ణనాభముని.=సాంప్రయోగికము; ఘోటకముఖముని.=కన్యాసంప్రయుక్తకము; గోనర్దీయముని.=భార్యాధికారము; ఘోటికాపుత్రముని.=పారదారికము; కూచిమారముని.=ఔపనిషదికము రచించెను; ౩. నారదునకు.- కపివక్త్రుఁడు, కలహప్రియుఁడు, కలహాశనుఁడు, కలికారకుఁడు, కలితాపనుఁడు, కలిప్రియుఁడు, నారదుఁడు, పిశునుఁడు, విధాత్మభువు. (తె) ఆరివేరపుఁదపసి, కయ్యపుఁదిండి, కలనతపసి, పోరుదిండి, పోరాగిరపుదంట, పోరాగిరపుదిండి, ముల్లయతి, వేలుపుజడదారి; ౪. వాల్మీకికి.-కవి, కవిజ్యే(ష్ఠుఁడు)ష్ఠము, కవిరామాయణుఁడు, కవివాల్మీకి, కుశి, కుశీలవుఁడు, కుశీవశుఁడు, ప్రచేతసుఁడు-ప్రచేతుఁడు-ప్రాచేతసుఁడు, వల్మీకసంభవుఁడు, వాల్మికి-వాల్మికుఁడు-వాల్మీకి-వాల్మీకుఁడు. (తె) పుట్టచూలు, పుట్టపుట్టువు, బోదియచూలి; ౫. వరరుచికి.- కాత్యాయనుఁడు, కాత్యుఁడు, పునర్వసువు, మేధాజిత్తు, వరరుచి; ౬. వ్యాసునకు.-కానీనుఁడు, కృష్ణుఁడు, కృష్ణుఁడు,

కృష్ణద్వైపాయనుఁడు, చిరజీవి, వ్యాసుఁడు; ౭. పాలకాప్యమునికి.—కరేణుభువు, కరేణుసుతుఁడు, రుచిరాసుతుఁడు; ౮. కణాదమునికి.—కణాదుఁడు, కాశ్యపుఁడు, కృతకోటి; ౯. కౌండిన్యమునికి.—కౌండిన్యుఁడు, విష్ణుగుప్తుఁడు; ౧౦. వాత్స్యాయనమునికి.—కౌటిల్యుఁడు, చణకాత్మజుఁడు, చాణక్యుఁడు, వల్మీకసంభవుఁడు, వాత్స్యాయనుఁడు; తద్వి.—సురలోకమునందు వాత్స్యాయనమునికి:—వల్మీకపునస్సంభవుఁడు; ౧౧. దిగంబరసన్యాసికి.—అవధూత, అవధూతుఁడు (చూ, దిగంబరుఁడు. ౩.); ౧౨. భిక్షుకసన్యాసికి.—ధర్మధ్వజి, భిక్షుకుఁడు—భిక్షువు, లింగవృత్తి, లింగి, వర్ణి, వర్ణిలింగి. (తె) బిచ్చగాఁడు, తాటదమ్మఁడు; ౧౩. పతంజలిమునికి.—గోనర్దీయుఁడు, పతంజలి; ౧౪. శాక్యమునికి.—కులిశాసనుఁడు, మహాశ్రమణుఁడు, సర్వార్థసిద్ధుఁడు, సిద్ధార్థుఁడు; ౧౫. ఉత్తమపదము పొందినసన్యాసికి.—పరమహంస, హంసుఁడు; ౧౬. పాణిని యను మునికి.—పాణిని—పానిని; ౧౭. కపటతపస్వికి.—ఛద్మతాపసుఁడు, బైడాలవ్రతికుఁడు, పర్యాభిసంధి; ౧౮. శ్రీధరుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు; ౧౯. మునులు.—అంగిరసుఁడు—అంగిరుఁడు; అంతేవసాయి; అథర్వుఁడు; ఆత్రేయుఁడు; అధిగవుఁడు; ఉపత్యుఁడు; ఉదంకుఁడు; ఉదాస్థితుఁడు; ఉద్దాలకుఁడు; ఉపవర్షుఁడు; ఋజాకాయుఁడు; ఋభువు; ఋశ్యశృంగుఁడు—ఋష్యశృంగుఁడు; ఔర్వుఁడు; కతకుఁడు; కణ్వుఁడు; కపిలుఁడు; కహోళుఁడు; కాండర్షి; కాశిరాజు; సుధోద్భవుఁడు; కుంజరుఁడు; కుటపుఁడు; కుటీచగకుఁడు, కుటీచకుఁడు; కుశికుఁడు; కుహనుఁడు; కోహాళుఁడు; క్రతువు; ఖపుటుఁడు; గార్గ్యుఁడు; గాలవుఁడు; గోవు; చ్యవనుఁడు; జటి; జహ్నువు; త్రికండి; దక్షుఁడు; దమనుఁడు; నరుఁడు; నిర్ముక్తుఁడు; నిర్వాణుఁడు; పర్వతుఁడు; పుండరీకుఁడు; పునర్వసువు; పులస్త్యుఁడు; పులహుఁడు; భట్టారకుఁడు; భృగువు; మందూకుఁడు; మతంగుఁడు; మరీచి; మైత్రావరుణి; లిఖితుఁడు; వని, వానప్రస్థుఁడు; వైఖానసుఁడు; వైధాత్రుఁడు; శంబుఁడు—శంబూకుఁడు; శ్రమణుఁడు; సంవర్తుఁడు; సనత్కుమారుఁడు; సురర్షి; హాలభృతుఁడు; హారీతుఁడు; (౧)(తె) వైష్ణవసన్యాసికి.—జియ్యరు; (౨)(తె) మహంతు; (౩)(తె) జంగాల. ఇత్యాది.

సన్యాసిరోహపాన్యాయము. అం. ఒకానొకన్యాయము.

సపత్ని. సం వి. ఈ. స్త్రీ.=సవతి: చూ, భార్య.

సపత్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శత్రువు.

సపది. సం. అవ్య. శీఘ్రముగ: చూ, స్యదము.

సపము. వై. వి.=శవ. (రూ—సబము—సబరము): చూ, శవము. ఆం. పదా. సర. 98.

సపరి. వై. వి.=శబరి. రూ—సబరి: చూ, నది.

సపర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: అంచనము, అధివాసము, అపచయము, అపచితి, అభ్యర్చన, అర్ఘ్యము, అర్చ, అర్చకత్వము, అర్చన—అర్చన—అర్చనము, అర్హణ, ఆరాధన—ఆరాధనము, ఇజ్య, ఇష్టి, క్రియ, పురస్కారము, పూజ, పూజనము, విధానము. (అన్య): అతి, అజ్. (తె) కయిసేఁత—కైసేఁత, చేసుబడిక, పూజ—వేల్పుడు. తద్వి.—౧: (మి) తిరువారాధనము; ౨: అంతర్యాగము; ౩: దేవపూజకు.—శమ్; ౪. (విణ): చూ, సన్నస్తము. 2; ౫ నిలుచుండిచేయుసేవకు: (తె) నిలువుఁగొలుపు. (చూ, ఉపచారములు 1-2.)

-సపాట. దే. వి. రూ-సపాటము, చదను-చదును, వరము, పాటి, మట్టము, సవరన. (సం) సమము.

-సపాటము. దే. విణ — పై.—

సపిండీకరణము. సం. వి.అ. న. చేచ్చినవంౘ్రెండవదినమునందు చేసెడు సంవత్సరాంత శ్రాద్ధము: చూ, శ్రాద్ధము. 1.

సపిండులు. సం. వి. అ. పుం. బ. 1. ఏడుతరములలోపలి జ్ఞాతులు (చూ, గయాపిండదాతార్హులు): చూ, సగంధుఁడు; అం. 2: చూ, జ్ఞాతులు. [గాౘ్రతౌగుట: సహపానము.

సపీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పదిమంది చేరియొకటి

సప్త. సం. వి. అ. స్త్రీ.=సత్త. ఏడుతంతులుగల వీణె, పరివాదిని: చూ, వీణె.

సప్తఋషులు అం: చూ, మహర్షులు (చూ, గోత్రము 18. చూ, సన్యాసి)

సప్తకము. సం. వి. అ. న. 1: వనము. (తె) ఏడు, చేఘ్ఱపగడ, సత-సత్త- సత్తా. (తద్వి.—ఏడునకు సంబంధించిన సంఖ్యాసూచకములు.— ౧ వ్యసనములు, ౨ సంతానములు, ౩ కులపర్వతములు, ౪ సభాంగములు, ౫ రాజ్యాంగములు, ౬ ఉపాయములు. ౭ మహర్షులు, ౮ సముద్రములు, ౯ ద్వీపములు, ౧౦ ఊర్ధ్వలోకములు, ౧౧ అధోలోకములు, ౧౨ స్వరములు, ౧౩ తాళములు, ౧౪ మాతలు (మాతృకలు), ౧౫ విభక్తులు, ౧౬ జిహ్వలు, ౧౭ వాయువులు, ౧౮ విద్యుత్తులు, ౧౯ ధాతువులు, ౨౦ స్వపక్షములవారు, ౨౧ నిరర్థకములు, ౨౨ రాజలక్షణములు, ౨౩ నష్టములు, ౨౪ పుణ్యనగరములు, ౨౫ పిండదాతలు (గయాపిండదాతార్హులు), ౨౬ అశ్వోత్పత్తులు, ౨౭ అవరణములు, ౨౮ వారములు, ౨౯ సప్తమండలములు:—వాయుమండలము, వరుణమండలము, చంద్రమండలము, సూర్యమండలము, నక్షత్రమండలము, అగ్నిమండలము, జ్యోతిర్మండలము; ౩౦: చూ, మేఘములు; ౩౧: సప్త విధచిరజీవులు:—అశ్వత్థామ,బలిచక్రవర్తి, వ్యాసమహర్షి, హనుమంతుఁడు, విభీషణుఁడు, కృపాచార్యుఁడు, పరశురాముఁడు; ౩౨ సప్తనాయువులకు: —చూ, వాయువు.) ఇత్యాది; విణ. 2. ఏడవది: సప్తమము, సప్తమి.

సప్తకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏడుపేటలుగల ఆఁడుదాని మొలనూలు: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2-2.)

సప్తగుప్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం:చూ,సూర్యుఁడు.

సప్తచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. ఏడాకులపొన్న*: చూ, సురపొన్న.

సప్తజిహ్వలు. అం. (జిహ్వలు.): కాళి, కరాళి, విస్ఫులింగిని,ధూమ్రవర్ణ, విశ్వరుచి,లోహిత, మనోజవ. (7) (చూ, సప్తకము 1)

సప్తజిహ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సతనాల్కలజేజే, అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.

సప్తతంతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. జన్నము: చూ, యజ్ఞము. 2: చూ, సూత్రము. 1.

సప్తతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, డెబ్బది.

సప్తదీధితి. సం. వి.ఇ.పుం:చూ,సప్తజిహ్వుఁడు.

సప్తనదీసంగమము. అం: చూ, క్షేత్రములు.

సప్తపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సప్తపదములసమాహారము.

సప్తపర్ణము. సం. వి. అ. పుం. ఏడాకులరఁటి*: చూ, రంభ. 2; 2. ఏడాకులపొన్న*: చూ, సురపొన్న.

సప్తప్రకృతిభాగము. అం: చూ, ప్రకరణములు.

సప్తమండలములు. అం: చూ, సప్తకము. 1.

సప్తమము. సం. విణ. ఏడవది: చూ, సప్తకము. 2.

సప్తమాంశ. అం: చూ, షోడశవర్గ (ఏమువర్గంబులు స్వవర్గంబులు వచ్చెనేని సప్తమాంశ యగును. ఏగ్రహమునకు సప్తమాంశకనుఁగొనవలెనో యా గ్రహమే రాశియెందెన్నవ భాగమందుండునో కనుఁగొని నాభాగసంఖ్య నొకచోటనుంచుకొనుము. ఆ గ్రహము బేసి రాసియందున్నయెడల నా బేసరాసి మొదలుగను, సరిరాసియందున్నయెడల నా సరి రాసికి సప్తమరాశి మొదలుగను పైనుంచుకొనిన భాగసంఖ్యను లెక్కించ నేరాసివచ్చునో యారాసి సప్తమాంశ యనఁబడును. ఆరాశ్యధిపతి సప్తమాంశ్యాధిపతి యగును)

సప్తమి. అం. 1. పక్షమునందు ఏడవతిథి: చూ, తిథులు (హరివాసరము); విణ. 2 ఏడవది: చూ, సప్తకము. 2; అం. 3 చూ, విభక్తులు.

సప్తల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, విరజాజి*; 2. కలిగొట్టు*: చూ, స్థాలి. 2; 3. గురిజె*: చూ, శ్వేతపాకి; 4: చూ, సంబరేను*; 5. ఏఱువావిలి*.

సప్తవిధబుద్ధులు. అం: (చూ, వ్యాల్లేఖము. 2) ౧ పండ, ౨ మేధ, ౩ చార్వి, ౪ చత్వ, ౫ గృహీత, ౬ శ్రౌతి, ౭ ప్రతిభ. (౧ పండ=తత్త్వముఁదెలిసికొనఁదగినబుద్ధి; ౨ మేధ=విన్నవానిని మఱువకుండుబుద్ధి; ౩ చార్వి=ఊహాపోహాలందు నేర్పుగలబుద్ధి; ౪ చత్వ=విషయములను జక్కఁగానడిగి వినుగులేక వినుటయందు ఓర్పుగలబుద్ధి; ౫ గృహీత=చెప్పినవానిని తప్పక గ్రహించుటయందు శక్తిగలబుద్ధి; ౬ శ్రౌతి=గురుశుశ్రూషాసహాయముగలబుద్ధి; ౭ ప్రతిభ=ఏదేనొకవిషయమును పలుకఁదలఁచినప్పుడు వాగ్ధోరణి కలిగి సమయోచితముగ స్ఫురితిస్మృతి జోసాముభవములు చెప్పులఁజూపి విను వారు ప్రశ్నలు సేయఁగోఁచేకపోవుట లేక విష యములను దెల్పుటయందు శక్తిగలబుద్ధి)

సప్తవ్యసనములు. అం: చూ, సప్తకము 1 (వ్యసనములు): జూదమాడుట, స్త్రీలఁగోరుట, కల్లుత్రాగుట, వేటాడుట, కఠినముగఁబలుకుట, ధనమూలక ఖర్చుచేయుట, కఠినదండనము. (మొదటినాలుగును సామునువలనను, మిగతమూఁడునుకోపమువలనను బుట్టును.)

సప్తశతి. అం. (700): చూ, మహాకావ్యము.

సప్తస్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రూ—సప్తాశ్వుఁడు: చూ, సూర్యుఁడు. [(చూ, సంతానములు)

సప్తసంతానములు. అం: చూ, సప్తకము. 1.

సప్తసముద్రములు. అం. ఒకానొకదానము: చూ, దానములు. [లు (స్వరము. 2.)

సప్తస్వరయుక్తరాగములు. అం: చూ, రాగము

సప్తస్వరములు. అం: (చూ, సప్తకము. 1) (స్వరములు) షడ్జము (స), రిషభము (ఋషభము) (రి), గాంధారము(గ), మధ్యమము (మ), పంచమము (ప), ధైవతము (ధ), నిషాదము (ని) (7): చూ, స్వరము. 2.

సప్తహస్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సప్తజిహ్వుఁడు.

సప్తాంగములు. అం. (సభాంగములు): చూ, రాజ్యాంగములు (చూ, సప్తకము. 1)

సప్తాధికరణములు. అం: చూ, కామము: చూ, 815 పొరట.

సప్తార్చి. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, సప్తజిహ్వుఁడు; విణ. 2. క్రూరదృష్టిగలవాఁడు.

సప్తాశ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రూ—సప్తస్వుఁడు: చూ, సూర్యుఁడు.

సప్తాహము. అం. 1: చూ, రిహీనతానములు (తానములు); వా. వి. 2. ఏడురేయింబవళ్లు చేసెడు దేవునిసేవ.

సప్తి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. గుఱ్ఱము: చూ, హయము; 2. సూర్యనిరథాశ్వము: చూ, హయము.
సప్తోపాయములు. అం: చూ, ఉపాయము. 4.
సప్పుపుఁజెక్క. వై. వి. ఆశ్లేష, అసిలేరు చూ, రిక్క.
సప్పము. వై. వి.=సర్ప. పాము: చూ, సర్పము.
సప్పి. వా. వి. రూ-చేప్పి: చూ, రోగము. 1
సప్లయి. వై. విణ.=సఫలమ్. ఫలముతోఁగూడినది: చూ, సఫలము.
సప్లై. వై. విణ.= —పై.—
సఫలము. సం. విణ:=సప్లయి-సప్లై, సరవరా, సవరణ, సార్లా, సరుదుబాటు. సర్దుబాటు (సం) అమోఘు, సార్థకము.
సఫేదు. వా. వి. 1. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; 2. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము 6.
సబడి. వై. వి.=సబిల. రూ—సబరి-సబళము-సబళి-సబిడి—సబిడీ. ఈఁటెవంటి ఆయుధము: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1.) (చూ, సబళము. 1_2.)
సబబు. వా. వి. కారణము: చూ, హేతువు. 1.
సబము. వై. వి.=శవ: చూ, శవము.
సబరము. వై. వి = —పై —
సబరి. వై. వి. 1.=శబరి. శబరీనది: చూ, పౌ్రదిని (నది); 2.=సబిల, సబళ: చూ, సబడి.
సబళము. సం. వి. అ.న. సబరి (జే. అని శ.ర.) 1: చూ, సబడి; అం. 2: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు.
సబాము. వై. వి.=స్వభావ: చూ, స్వభావము.
సబాసు. దే. అవ్య: చూ, రూ-సెబాసు. ఆం, భా. తృ. 66. [ఆం, భా. ద్వి. 217.
సబిడి. వై. వి.=సబిల-సబళ: చూ, రూ-సబడి.
సబిడీ. వై. వి.=—పై.—(ఇట్లు సబిరిఅనియు)
సబిలము. సం. వి. అ. న=సబరి: —పై.—
సబురు. వా. వి. 1. ఓడప్రయాణము: చూ, సంచారము; 2. ప్రయాణము: చూ, సంచారము.
సబ్బంతు. దే. వి. 1. అబద్ధము: చూ, వితథము; 2. అనేకభేదములుగలది: రొక్కా-రొక్కములు. (సం) ఉచ్చావచము, నైకభేదము.
సబ్బిడి వా. వి. చేఁతకుఁదనములేమి: సబ్బిడితనము.
సబ్బిడితనము. వా. వి. —పై —
సబ్బిణి. వా. వి. 1.=సఖ్వణి. సప్పరాలు; 2. ఆమాయకురాలు. శుక. 4, ఆ. 42 (నైజాము దేశమునను వాడుక).
సబ్బు. దే. వి. జిడ్డుపోఁగొట్టెడు ఒకరకము క్షారము. "సబ్బుబిళ్ళ": తద్వి.— క్షారము, చేవుకారము-చౌకారము. [ధాన్యము.
సబ్బుబియ్యము. వా.వి. కృత్రిమధాన్యము: చూ,
సబ్రహ్మచారి. సం. వి. న్. పుం. 1. వేదాధ్యయనమునందు సహపాఠి: చూ, సంతచెప్పువాఁడు; 2. సహపాఠి: చూ, సంతచెప్పువాఁడు.
సభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1; 2. కొలువుకూటము (రాజసభ) కు:- ఆస్థ, ఆస్థానము, ఆస్థాని, గోష్ఠి, ఘట, చైత్యము, ధర్మాధికరణము, పరిషత్తు, మండలి, సంసత్తు, సదము, సదసు-సదస్సు, సమజ్ఞ, సమజ్య, సమితి. (తె) అంగడి, అజారము, ఓలగము, కూటము-కూటాము, కొలువు-కొల్వు, కొలువుకూటము, చేవరు-చేసరు, చావడి, దర్బారు, దివాణము, నడసాల, రచ్చ, సాల, హజారము-హాజారము-హజారు. తద్విశేషములు.—౧. గ్రామస్థులుచేరి వ్యవహారము చేయుచోటునకు.—ఆస్థ, ఆస్థానము, ఆస్థాని, గోష్ఠి, ఘట, పరిషత్తు, సదము-సదసు_సదస్సు, సభ, సమజ్య, సమితి-సంసత్తు. (తె) అంగడి, ఓలగము, కచేరి-కచ్చేరి, కొలువు-కొల్వు, క్రింత, రచ్చ, రచ్చకొట్టము. తద్వి.-౧. న్యాయాధిపతినాశ్ర

యము విచారించుచోటు.—కాలీచి(కోర్టు), గోష్ఠి, ఘట, (తె) అంగడి, కచేరి—కచ్చేరి, దివాణము; ౨. పెద్దసభకు.—గోష్ఠి, ఘట, మహాస్థానము. (తె) ఒడ్డోలగము, పేరోలగము, వైహాళి; ౩. వివాహములోని ఆటకచ్చేరికి.—(తె) చేదురు; ౪. జమీందారీ మున్నగువారల కచ్చేరికి.—(తె) రాణా; ౫. పరిషత్సభకు.—గోష్ఠి, పరిషత్తు, సమజ్య, సభ, సమితి; ౬. పడమటి మున్నీటినడుమనుండు వరుణుని సభకు.—అరవిందాలయము; ౭: చూ, సదస్యము; ౮. దేవసభకు.—దేవసభ, సుధర్మ—స్వధర్మ; ౯: చూ, సమూహము; 4. జూదము: చూ, వ్యవహారము. 4.

సభయము. అం: చూ, దృష్టాలు.

సభర్తృక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మగనాలు, అయిదువ: చూ, స్త్రీ.

సభాంగములు. అం: చూ, రాజ్యాంగములు (చూ, అంగము 9: చూ, సప్తాంగములు)

సభాజనము. సం. వి. అ. న. 1. చుట్టములలోనగువారి నాలింగనాదులచేత సంతోషపెట్టుట: ఆనందనము, ఆపృచ్ఛనము, ఆమంత్రణము; 2. యాత్రాదులయందు బంధువులలోనగువారి యనుజ్ఞపడయుట.

సభాపీఠము. సం. వి. అ. పుం. రచ్చబంతి: చూ, సింహాసనము.

సభాసదుఁడు. సం. వి. ద్. పుం. సభయందుండుధర్మజ్ఞుఁడు: సభాస్తారుఁడు, సభికుఁడు, సభ్యుఁడు.

సభాసప్తాంగములు. అం: చూ, సభాంగములు.

సభాస్తారుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సభాసదుఁడు.

సభికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1.—పై:—; 2. జూదమాడించువాఁడు; 3. న్యాయవాది: చూ, స్వామి. 3.

సభ్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. హోమరహితాగ్ని: చూ, వహ్ని. 1; అం. 2: చూ, అగ్నులు.

సభ్యుఁడు. సం. విశే. 1. సభయందుండువాఁడు: ప్రాశ్నికుఁడు; 2. మంచివాఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు; 3: చూ, సుకృతి. 1.

సమ. సం వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఏఁడాది: చూ, సంవత్సరము; విశే. 2. సమానము: చూ, సుసమ. 2; 3. సమస్తము: చూ, సర్వము; 4 సాధువు: చూ, సజ్జనుఁడు.

సమంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 (అంతటవ్యాపించునది): అరుణ, అరణ్యవల్లి, కాండీరి, కాల్య, కాలభాండిక, కాలమేశి—కాలమేషి—కాలమేశిక—కాలమేషిక, చండాకరి, చిత్రపర్ణి, చిత్రలత, జాతుధాతకి, భండి—భండీరి—భాండి, మంజిష్ఠ—మాంజిష్ఠము, మండూకపర్ణి, యోజనవల్లి, వికస. (తె) మంజేటి *. తద్విశే. మహామంజిష్ఠకు.—రుహా; 2. ముడుఁగుఁదామర *: చూ, సోఁకుడుముడుఁగు.

సమంజసము. సం. వి. అ. న. 1. న్యాయము: చూ, సత్యము. 1; 2. న్యాయముతోఁగూడినది: భజమానము. యుక్తము, వాస్తవికము, సత్యవతి (చూ, సత్యము. 1.) [చూ, స్నుహి.

సమంతదుగ్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జెముడు *:

సమంతభద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు. [చూ, వహ్ని. 1.

సమంతభుక్కు. సం. వి. జ్. పుం. అగ్ని:

సమకట్టు. ద్వి. వి. 1. కవచము: చూ, వారవాణము; అ. క్రి. 2. యత్నించు: అంగవించు, అగ్గలించు, అడరు, అడరుదెంచు, అప్పళించు, ఆరంభించు, ఉంకించు, ఉదియుకొను, ఉద్దియుసేయు, ఊఁకించు, ఊఁకు, ఊఁకువగు, ఎత్తికొను, ఒగ్గు, ఒడికట్టు, కడఁగు, కడుకొను, కదలు, కయికొను—కైకొను, కేరు, కొనకొను, కోలుకొను—కోల్కొను

గమకించే, గుఱుకొను, గొనకొను, చేగు, చేకొను, చెలఁగు, జేతనపడు, తకొ్కను, తఱిగొను, తలకొను, తలపడు, తలపెట్టు, తివురు, తూకొను, తొడఁగు, తొడరు, తొ్రిప్పే, దొరకొను, నుపలు, పెట్టుకొను. పట్టు, పూను, పయికొను-పైకొను, పాలుపడు-పాల్పడు, పూంచే-పూఁచే, పెఱుగు, పేటనఁబెట్టు. పోవు మలయు, మేకొను, మొకొ్కలించే, మొంగియు, మొందలుకొను, మొందలు పెట్టు, మొనకట్టు, మొనకొను, మొనయు, వసిగొను, వీఁగు. సాగు. (సం) ఆరంభించే, ఉత్సహించే-ఉత్సాహించే, ఉద్యమించే, ఉద్యోగించే, ఉపక్రమించే, ప్రయత్నించే, ప్రారంభించే, యత్నించే: స. క్రి. 3: అనువుచేయు, అలవరించే - అల్వరించే, జోకచేయు, పన్ను. (మి) సిద్ధపఱచే; 4. సంగ్రహించే: చూ, స్వీకరించే; 5. ఏర్పఱచే: చూ, సృజించే; 6. అగునట్లుచేయు: చూ, సలుపు. 2.

సమకట్టుట. ద్వ. వి. యత్నించేట: చూ, సన్నాహము. 2. ఆం, భా. ద్వి. 205.

సమకుఱు. ద్వ. అ. క్రి. (రూ-సమకూఱు-సమకూడు-సమకొను.) 1. లభించే. భాగ. 4, స్కం 247: చూ, సంభవించే; 2: చూ, సిద్ధించే.

సమకూడు. ద్వ. అ. క్రి.—పై.—

సమకూఱు. ద్వ. అ. క్రి.—పై.—

సమకూరుచే ద్వ. ప్రే. సమకూరఁజేయు: రూ-సమకూర్చు.

సమకూర్చు. ద్వ. ప్రే.—పై.—

సమకొను. ద్వ. అ. క్రి: చూ, సమకుఱు. 1-2.

సమకొల్పు. ద్వ. ప్రే. 1. లభింపఁజేయు; 2. సిద్ధింపఁజేయు; 3. సిద్ధపఱచే; 4. పహించే, సవరించే: చూ, స్వీకరించే. 1.

సమకోలు. ద్వ. వి. 1. అంగీకారము: చూ, సమ్మతి. 1: 2. సిద్ధించేట; 3. లభించేట.

సమక్షము. సం. విణ నయనేంద్రియగోచరమైనది, ఎదుటిది.

సమగీతి. ఆం: చూ, వృత్తము. 1. (ఇదివఢ్యాకండముచ్చాయను నడచును)

సమగ్రము. సం. విణ. సమస్తము: చూ, సర్వము.

సమగ్రిమ సం. వి. న్. పుం. సమగ్రత-సమగ్రిమము.

సమగ్రిమము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

సమచతుష్కము. సం. వి. అ. న:=చేపాకము, వలుచేదగము.

సమజము. సం. వి. అ. న. 1. అడవి: చూ, విపినము; పుం 2. పశువులగుంపు: చూ, సమూహము.

సమజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (రూ-సమాజ్ఞ.) 1: చూ, సభ. 2; 2. కీర్తి: చూ, సమాఖ్య. 1.

సమజ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.—

సమత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=సవతు-సామెత. సమత్వము, పోలిక: చూ, సమానము. 2; ఆం. 2: చూ, గుణములు; 3: చూ, కావ్యగుణములు.

సమతలము. వా. వి. సమక్షేత్రము, సమప్రదేశము. ధరాతలము. (ఇందుకు సంబంధించిన శాస్త్రపరిభాషాపదములు:-సరళ (రేఖా) భూమి; సరళ (రేఖా) త్రికోణమితి; కాల్పనిక సమక్షేత్రము; సమభూమి; సమాంతర సమతలము; ఉత్తరణ సమతలము, ఛేదక సమతలము; పదార్థవిభాజక సమతలము; తిర్యక్ సమక్షేత్రము; మూలసమక్షేత్రము; లంబసమతలము; యథాదర్శసమతలము; చిత్రభూమిక సమక్షేత్రము; ఊర్ధ్వసమతలము; సమతలదర్పణము) ఇత్యాది.

సమతలతాడనము. ఆం: చూ, తాడనములు.

సమతాళము. ఆం: చూ, అన్యతాళములు.

సమదండ. అం: చూ, దండలు.

సమదర్శి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్) సర్వభూతములను సమముగాఁజూచేవాఁడు.

సమదృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సర్వభూతములను సమముగాఁజూచే: చూ, వీక్షణము.

సమధికము. సం. విణ. మిక్కిలి యధికమైనది: చూ, హేరాళము (ఇట్లు ఉపసర్గముతోఁ గూడిన పదములు.—సమరూఢము, సమాలోకించే, సమావృతము, సమాశ్రయము, సమాశ్రితము, సమాసాదనము, సమాసాదితము, సమాసాద్యము, సముచితము, సముత్థితము, సముత్పన్నము, సముత్సృతము, సముదితము, సముదిమము, సముద్గీర్ణము, సముద్ధతము, సముద్ధరణము, సముద్గృతము, సముద్భవించే, సముద్భూతము, సముద్యతము, సముద్వృత్తము, సమున్నతము ఇత్యాదులూహ్యంబులు) [సంసక్తము.

సమధిగమము. స. వి అ. పుం. పొందుట: చూ,

సమనఖము. అం: చూ, కరణములు.

సమను. వా. వి. విచారణకొఱకు న్యాయాధిపతి పంపిన కాగితము. [సంసక్తము.

సమన్వితము. సం. విణ. కూడుకొన్నది: చూ,

సమపదము. సం. వి. అ. న. విలుకాఁడు రెండు కాళ్లతో సమముగా నిలుచుట. (తద్వి:—ఆలీఢము; ప్రత్యాలీఢము; సమపదము; విశాఖము; మండలము.)

సమపఱచే. మి. స. క్రి: చూ, సరిపఱచే.

సమపాదము. అం. 1: చూ, పుంస్థానకములు; 2: చూ, ఉత్తానకరణబంధములు; 3: చూ, భూచారులు; 4: చూ, ఏకవింశతిస్థానకములు.

సమభివ్యాహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెప్పినది (తిప్పిచెప్పుట; 2. అత్యంతము: చూ, హెచ్చు. 2.

సమభూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సమస్థలము, ఆజి: చూ, భూమి. 1. (చూ, సమతలము.)

సమము. సం. విణ. 1: చూ, సపాటము; 2: చూ, సర్వము; అం. 3: చూ, అలంకారము. 4. ("కారణకార్యములకు సమత్వము. ఉదా.— "నీరజాతటనీచప్రవరుటప్రవణము నీకుచితమె కమల!"); 4: చూ, వక్షక్రియలు; 5: చూ, చరణక్రియలు; 6: చూ, పుటక్రియలు; 7: చూ, దండక్రియలు; 8: చూ, భ్రామమండలములు; 9: చూ, అశ్వసంచారమార్గములు, 10: చూ, శిరఃక్రియలు; 11: చూ, దృష్టిక్రియలు; 12: చూ, గ్రహపాణులు; 13: చూ, యతిప్రాణములు; 14: చూ, విలకాని స్థానములు; 15: చూ, దృష్టిభేదములు. 16: చూ, శిరోభేదములు; 17: చూ, దండలు.

సమయపడు. మి. అ. క్రి. సంకేతితమగు.

సమయము. సం. వి. అ. పుం. 1: అంతరము, అధ్వము, అనేహస్సు, అవష్టుప్పు, అవధి, అవసరము, ఉదారము, కటము, కాండము, కాలము, క్షణము, ఘ, దిష్టము, పర్యాయము, ప్రక్రమము, భూకము, ము, వితానము, విధి, వేళ, సందర్భము. తద్వి.— ఉదుంబరావతి.(తె):—అంకె, అజ్జ—ఎజ్జ—అదను, హాదను, కారు, కయికట్టు—కైకట్టు—గోపు, చో, తతి, తరవాయి, తరుణము, తఱి, తల, తోయము, నాఁడు, నెమము, పదను, పాళము, పూఁట, పొద్దు—ప్రొద్దు, వడి, సందు, సంను, సావి, సేపు; 2: అనుష్ఠానము, అచరణము, ఆచారము, క్రాంతి, క్షి, గగనము, గతి, గమనము, ఛందస్సు, చరణము, చరిత—చరితము—చరిత్ర—చరిత్రము—చారిత్రము, చర్య, చేష్టితము, ధర్మము, ప్రక్రియము, ప్రవర్తనము, ప్రవాహము,

ప్రవృత్తి, యాపనము, వర్తనము, హానము, వృత్తము, వృత్తి, సంవిత్తు, సాధనము. (అన్య) అధి. (తె) నడక, నడత, నడపు, నడవడి-నడువడి- నడవడిక, నడితి-నడ్తి, నాటకము, నెఱి, పోక, పోకడ, మనువు, వగ, వడి. తద్వి.— ౧:- చూ, సన్మార్గము. 2; ౨: సత్ప్రవర్తనము. (తె) ఇలువడి-ఇల్వడి, మంచినడత; 3. కులాచారమునకు - ప్రచారము; ౪. శుచియైయుండుటకు.— (తె) మడి; ౫. కపటప్రవర్తనమునకు.— (తె) నటనము, పోకడ, మిషా, వచేరణ; ౬. గమనమునకు.—సంప్రహారము; 3. చూ, శపథము. 4: చూ, సిద్ధాంతము. 1; 5. బుద్ధి: చూ, వ్యాల్లేఖము. 2; 6: సంకేతము: చూ, సైగ (రహస్యము. 1.); 7 =సమ్మె. ప్రతిజ్ఞ: చూ, స్పర్ధ. 4; 8. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు.

సమయానుక్రమము. అం: చూ, వ్యవహారపదములు.

సమయు. వై. అ క్రి.=శమ. చేయు: ఇలుగు- ఈలుగు- ఈల్గు, ఉక్కడఁగు, ఉక్కు, ఉక్కుమడఁగు, ఏగు, కడగొట్టు, కడచేను- కడచను, కడతేఱు, కివ్వ, కూలు, కొడయు, క్రుంగు, గండడఁగు, గంతుకొను, గతపడు, గిట్టు, గీటడఁగు, గుటుక్కను, చెచ్చు- చచ్చు, చెను-సను, చెల్లు, టెక్కుమొగరఁ గొట్టు, డమ్మను-డామ్మను, డింక వేయు డింకాకొట్టు, డింకి వేయు, డింకీకొట్టు, డింకు, ఢమ్మను-ఢామ్మను, తీరు-తీఱు, తుదిముట్టు, తెగటాఱు, తెగు, తెఃలు-తెఱలు, తేఱు, తొలఁగు, త్రుంగు, త్రుళ్లు, త్రెగు, త్రెగియు, త్రెళ్లు, దోరు, నీలుగు-నీల్గు, పడు, పిలుకుమారు-పిలుకుమాలు, పెద్దనిద్దురపోవు, పొడవడగు, పొరిమాలు, పొలివోవు, పొలియు, పొలివోవు, పోవు, బిద్దు, బ్రుంగు, మక్కు, మడయు-మడియు, మనుఁగు-మనువు, ముగియు, మునుఁగు, ప్రుందు, మ్రగ్గు, రూపడఁగు, రూపఱు, రూపుమాయు. తద్వి.—(ప్రే). - ఉక్కడఁచు, చెంపు-సంపు: చూ, సంహరించు. (సం): అంతరించు, మరణించు; 2. అడఁగారు, ఉపశమిల్లు: చూ, న్రుక్కు. 4. 3 =శమ్. నశించు : అడఁగు-అణఁగు, అత్తమిల్లు, అఱు- ఆఱు, ఆవియు, ఇంకించు, ఎత్తుపడు, ఎత్తువోవు, ఏను, కడచేయు, కడచు. కడతేఱు, కడివోవు, కుంటుపడు, కోలుపడు-కోల్పడు, కోలుపోవు, గిట్టు, చెడు, తీఱు, తీఱుపడు, తోడువోవు, త్రుంగు, త్రుంగుపడు, నఱఁగు, నాశిరిల్లు, పరియు, పఱివోవు, పాడఱు, పాడువడు-పాడువాఱు, పొడవడఁగు, పొనుగుపడు, పొనుపడు-పొన్పడు, పొలియు, పొలివోవు. పోకాడు, పోవు, బుగివోవు, మచ్చుమాయు, మలఁగు, మాయు, మాఱు, మాలు, మొక్కు-ముక్కు, మునుఁగు-మున్గు, ముసించు, మూరిఁబోవు, రూపడఁగు, రూపఱు, రూపుమాయు, రూపు చెడు, సరిపోవు, సరియగు. (సం)—అంతరించు, అస్తమించు, ఖిలీభవించు, నశించు, లయించు. తద్వి —౧. నాశమగు —గాసియగు, పొకారు-పోకారు, పిలుకుమారు-పిలుకుమాలు; ౨. నాశనముచేయు.-పొకారుచేయు-పోకారుచేయు, మార్చు. [చూ, చావు.

సమయుట. వై. వి. చావు. అం, భా.ద్వి. 225:

సమరత. వై. క.=సమరతి-సమర్త. స్త్రీ ప్రథమఋతువు. క్రొత్తముట్టు: చూ, రేతస్స్నా. 1-౪. [మైనది: చూ, రతి. 4.

సమరతి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. ఉపరతికివ్యతిరిక్త

సమరధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకవిలుకానితో పట్టిగా నిలిచిపోరెడు యోధుఁడు:

చూ, హంవీరుఁడు. 2; అం. 2: చూ, రథిక చతుష్టయము. [యుద్ధము.

సమరము. సం. వి. అ. పుం, న. పోరు: చూ,

సమరసము. సం. వి.అ. పుం. 1. సమానరాగము; 2. అభేదము: అత్యర్థమధురము, అద్వైతము, అభిన్నత, అభేదత్వము, అభేదము, ఇష్టోక్తి, ఉపలాలనము, ఏకత్వము, కేనారము, లాలనము, సంధి, సాంత్వము. (తె): అచ్చికబుచ్చిక-అచ్చికబుచ్చికము-అచ్చికబుచ్చికలు, కలగలపు-కలగల్పు, కలుపుఁగోలు. కల్పుఁగోలు-కలుపుఁగోలుతనము-కల్పుఁగోలుతనము, పొందు, బుజ్జగము, బుజ్జగింత-బుజ్జగింపు, బుజ్జనము, బెల్లింపు, బెల్లింపుమాట, మంచి, మచ్చిక-మచ్చికె-మచ్చిగ; (చూ, విణ. సాంత్వము. 3). తద్వి.— ౧. సమీకరణము; ౨. (విణ) సమీకృతము; 3: చూ, సల్లాపము; అం. 3: చూ, లత్త్యములు.

సమర్త. వై. వి.=: చూ, రూ-సమరత. తద్వి.- ౧. వెలుపలుండుట; ౨. ముట్టుత కు:— చూ, స్త్రీ.

సమర్తాడు. వై. అ. క్రి =సమర్త (దే అనిశ.ర): అంటగు, అంటుదగు, అంటుపడు, ఈడేఱు, కడకుఁబోవు, కొంగుమాయు, చెఱఁగు మాయు, బట్టగు, బయలువెడలు, మొగ్గవిచ్చు, వెలుపలుండు, (మి) బుతుమతియగు, బహిష్ఠయగు, రజస్వలయగు.

సమర్థకుఁడు. సం. విణ. 1. వరమునిచ్చువాఁడు; 2: చూ, వరదుఁడు. 1.

సమర్థనము. సం. వి. అ. న. 1. పట్టినదితెగినట్టు వెలవేర్చుట: నైపుణము-నైపుణి-నైపుణ్యము, పాటవము. (తె): అజ్జ, నేరుపు-నేర్పు, బోటితనము, (మి) శాణతనము. (తె) జాణతనము అనికొందఱు); 2: చూ, సిద్ధాంతము.1.

సమర్థము. సం. విణ. 1. అన్వయయోగ్యమైన యర్థముగలది: ఉష్ణము, చోక్షము, యోగ్యము; 2. హితమయినది: చోక్షము, హితము. (తె) ఇతము, బాగు (చూ, స్నేహము. 1.); 3. సమర్థమైనది: ఉష్ణము, చోక్షము, యోగ్యము. (తె) బిరుదు, వటారి-వరారి.

సమర్థించు. సం. స. క్రి. పట్టినది తగినట్టు నెఱవేర్చు: చూ, సిద్ధిఁబొందించు.

సమర్థుఁడగు. మి. స. క్రి: (తె) గడిదేఱు.

సమర్థుఁడు. సం. విణ. (పట్టినది తగినట్టు నెఱవేర్చువాఁడు.): అగ్రియ్యుఁడు, అణుకుఁడు, అనధిష్ణుఁడు, అనూచానుఁడు, అభిజ్ఞుఁడు, అభ్యర్హితుఁడు, ఆలంకర్మీణుఁడు, అనుతీటలుఁడు, ఉద్దామరుఁడు, ఉత్తాలుఁడు, ఉద్భటుఁడు, ఉపాయశాలి, ఉపేత, ఉల్లాఘుఁడు, ఉష్ణుఁడు, ఊష్మలుఁడు, కటారుఁడు, కలింగుఁడు, కల్యుఁడు, కుక్కుటుఁడు, కుర్వాణుఁడు, కుశలము (కుశలుఁడు)-కుశలుఁడు (కుశలవంతుఁడు), కృతకర్త, కృతకర్ముఁడు, కృతముఖుఁడు, కృతహస్తుఁడు, కృతి, క్రియావంతుఁడు, క్షముఁడు, క్షేత్రజ్ఞుఁడు, గీష్పతి, గుణజ్ఞుఁడు, గుణవంతుఁడు, గుణాకరుఁడు, గుణి, చంగుఁడు, చేటుఁడు, ఛేకుఁడు, దక్షిణుఁడు, దక్షుఁడు, దర్పకుఁడు, ద్రావకము (ద్రావకుఁడు), ధన్వి, నిపుణుఁడు, నిష్ణాతుఁడు, పంచముఁడు, పటువు, ప్రగల్భుఁడు, ప్రభువు, ప్రయోజకుఁడు, ప్రవణుఁడు-ప్రవీణుఁడు, ప్రాజ్ఞుఁడు, ప్రోహుఁడు, ప్రౌఢుఁడు, యుక్తుఁడు, విచక్షణుఁడు, విజయి, విజ్ఞుఁడు, విడంగము, విదగ్ధుఁడు, విశారదుఁడు, వేత్త, వేది, వైజ్ఞానికుఁడు, వ్యవస్తుఁడు, శిక్షితుఁడు, శూరుఁడు, శౌండికుఁడు, సూత్థానుఁడు, సోడ, (తె.

వు):—అనువరి, అరుహుఁడు, ఉత్తుఁడు, ఉద్దికాఁడు, ఉపమిరి, ఓపువాఁడు, కఱకరి, కలుదులాఁడు, గట్టివాఁడు, గాశకుఁడు, గెలుపుకాఁడు, చేఁతకాఁడు, చేదురుఁడు, చేసువాఁడు, చోలుమానిసి, చోలువాఁడు, జగజెంటు, జోణ-జోణుఁడు, తవర, తీరుపరి-తీర్పరి, తెలివికాఁడు, దంట, దిట్ట, నెప్పరి నెఱవాది, నేరుపరి-నేర్పరి, నేరుపుకాఁడు-నేర్పుకాఁడు, నేరుపులాఁడు, ప్రోడ-ప్రోడఁడు, బిరుదు, బోటు, మేపడికాఁడు, వటారి-వతారి-వతర, వయిపుకాఁడు-వైపుకాఁడు, వలఁతి, వస్తాదు, విన్నాణి, వెరపరి. తద్వి.—౧: కీలుఁడు; ౨: అంతర్వాణి, శాస్త్రవిదుఁడు, శాస్త్రి; 3: చూ, సన్మానితుఁడు; ౪: శౌర్యవంతుఁడు. (తె) దండి; ౫: చూ, సమిత్సుకారి.

సమర్పణము. సం. వి. అ. న. పూజాద్రవ్యాదుల నొసంగుట: అర్పణము, ఔపహారికము, నివేదనము, నైవేద్యము. (తె) అప్పగింత, అప్పనము, ఇల్లడ-ఇల్లడము, ఎర, ఒప్పగింత, ఒప్పన-ఒప్పనము. (చూ, సిస్తు. 1.)

సమర్పించు. సం. స. క్రి. 1: అర్పించు, నివేదించు. (తె):— అప్పగించు, ఒప్పగించు, ఒప్పఁజెప్పు (ఒప్పచెప్పు), ఒప్పించు; 2: అభ్యర్చించు, అర్చించు, ఆరాధించు, పురస్కరించు, పూజించు, యజించు-యజియించు. (తె):—ఆమతించు, కయిసేయు-కైసేయు.

సమర్యాదము. సం. వి. అ. న. 1. చేరువ: చూ, సమీపము. 1; విశే. 2. సమీపమైనది: చూ, సమీపము. 2; 3. మర్యాదతోఁగూడినది.

సమవకారము. అం: చూ, దశరూపకముల లక్షణములు.

సమవర్తి. సం. వి. న్. పుం. 1. యముఁడు: చూ, హరి. 5; విశే. 2. అంతటసమముగా వర్తించువాఁడు.

సమవాకారము. సం. వి. అ. పుం. నాటకభేదము: చూ, రూపకములు. (కథకల్పితమేని ప్రఖ్యాతమేని కావచ్చును. దేవాసురాదులు ౧౨ నాయకులు. వీరమురసము. సాత్వతి వృత్తి. అవమర్శ సంధి లేదు. మూఁడంకములు. ప్రథమాంకమునఁ గపట, పురనిరోధ, రణాగ్ని, జ్వలన, విరోధాదులఁదెల్పు మూఁడు హోములు కథ. ద్వితీయాంకమున హోముకథ. తృతీయాంకమున వర్గహోముకథ.): చూ. దశరూపకములలక్షణములు. చూ, నాటకము.)

సమవాయము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సమూహము; 2. కూడినసంబంధము: సన్నయము.

సమవేతము. సం. విశే. కూడినసంబంధమునొందినది.

సమష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సమస్తము: చూ, సర్వము; విశే. 2. కలసియుండునది.

సమష్టిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఏఱువంగ*: చూ, వార్తాకము; 2: గండీరము. (తె) తురుజే *.

సమసకము. వై. వి.=సమాసకము. శుద్ధాంధ్రపదముల సమాసము: (సం) సమాసకము.

సమసనము. సం. వి. అ. న. 1. సంక్షేపము: చూ, సంగ్రహము; వై. వి. (1)=సమాసః చూ, సమాసము.

సమపము. అం: చూ, విన్నాణములు.

సమసీసము. అం. 1.—వై.—; అం. 2: చూ, వృత్తము. 1. (సీసపద్యభేదము.—కొన్నిపాదంబులందు యతులును, కొన్నిపాదంబులందు ప్రాసయతులునుగలది.) [కములు.

సమసూచికము. అం: చూ, ఏకవింశతిస్థానకములు.

సమస్తము. సం. విశే: చూ, సర్వము.

సమస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: సమాసార్థం. (తె) కయిపదము-కైపదము.

స-మ-హీనతానములు. అం: చూ, తానములు

సమాంగకము.అం. చూ, తిర్యక్కరణబంధములు.

సమాంశము. సం. వి. అ. న: చూ, సగము.

సమాంసమీన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏఁటేఁటనీను డియావు: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు)

సమాకర్షి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్) దూరముగా వ్యాపించునట్టిది (పరిమళము): నిర్హారి.

సమాఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: అభిఖ్య, ఈమ, కీర్తన, కీర్తి, ఖ్య, ఖ్యాతి, జు, ప్రతిష్ఠ, భగము, యశము-యశస్సు, వర్ణము, శ్రీ, శ్లోకము, సమజ్ఞ-సమాజ్ఞ, సుప్రతిష్ఠ. (తె) అసము, కీరితి, పేరు, పొగడిక, పొగడికోలు, పొగడిత-పొగడ్త, బవిసి-బైసి. (విణ) వాసికెక్కినది.—ఖ్యాతము; 2. జాతికట్టు పాటు: (తె) బందుకట్టు.

సమాగతము. సం. విణ 1. చేకూఁగావచ్చినది; 2. పొందినది: చూ, సంసక్తము.

సమాగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేకూని రాక; 2. పొందిక: చూ, సంయోగము; 3. చేరిక: చూ, సమీపము. 1.

సమాఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, యుద్ధము; 2. వధము: చూ, హింస. 1.

సమాచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేకూఁగా నడపుట; 2. ఇంచుకసత్యమైన కల్పితగ్రంథము: ఇతిహాసము, ఉదంతము, ఉపసత్తి, ఉపాఖ్యానము, కథ, కథాప్రసంగము, గాథ, ఘు, చరిత-చరితము-చరిత్ర-చరిత్రము-చారిత్రము, పురావృత్తము, ప్రవృత్తి, వర్తమానము, వార్త, వృత్తాంతము, శ్రుతి, సంగతి, సందేశము, సంవాదము, సంవిత్తి, సూక్తి. (అవ్య) కచ్చిత్. (తె):—అట్టుపుట్టానవాలు, ఊబును-ఊసు, కత-కద-కద్దా, కబురు, చిట్టు, జోలి, తొల్లింటికత-పోలుపొందు, మాట, ముచ్చట, వక్కాణము, సుద్ది. తద్వి.— ౧: కిల. (తె) వాడుక; 2. (తె) కమ్మసుద్ది; 3: పూర్వికుల పుణ్య చరిత్రమునకు —గాథ; 4. ముందుగాఁజెప్పెడి వాగ్విశేషమునకు.—గాథ; 5. ప్రబంధకల్పన.

సమాజము. సం. వి. అ. పుం. పశువులకంటె నితరమైన మనుష్యాది సమూహము: చూ, సమూహము; 2. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి.

సమాజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సమాఖ్య. 1.

సమాధానపడు. మి. అ. క్రి. సమ్మతిపడు:చూ, సమ్మతించు

సమాధానము. సం. వి. అ. న. 1. చేకూఁగా ఉంచుట; 2. అంగీకారము: చూ, సమ్మతి. 1; 3. యూపస్తంభము యొక్క మధ్యభాగము; వా. 4: ఉత్తరము, ప్రతివచనము, ప్రతివాక్యము, ప్రత్యుత్తరము. (తె) మఱుమాట-మాఱుమాట-మార్మాట, సంజాయిషీ; అం. 5: చూ, శమాదులు.

సమాధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చైత్రము, మనోలయము, స్థాపనము. (తె) గోరి; అం. 2: చూ, యోగాంగములు; 3: చూ, అలంకారము 3 (కారణాంతరమువలనఁ గార్య సౌకర్యము. ఉదా.—"కులటయుత్సాహపడునంతనూర్యుఁడస్తమించె"); 4: చూ, గుణములు (కావ్యగుణములు); 5: చూ, సమర్థనము. 2; 6. నియమము: చూ, సత్యము. 1 7: చూ, సమ్మతి. 1; 8. అర్థోత్కర్షహేతు జపాదరము.

సమాధులు. అం: అంతరాలోక్యానువిధము, అంతరాశబ్దానువిధము, నిర్వికల్పము, బాహ్యాదృశ్యానువిధము, బాహ్యశబ్దానువిధము. (5)

సమానమగు. మి. అ. క్రి: అనుగలమగు, తుల్యమగు. (సం) అవఘళించు. (తె) ఉద్దించు, ఊలు, ఈడుపడు, ఎనయు, కడియు, దో

మువాఱు, జోడువడు, దీటుకొను, దొరయు, పురుడించు, పోలు, బాదరించు, మక్కళించు, సరికట్టు, సరితూగు, సరిదాఁకు, సరివడు, సరిపోలు, సరిపోవు, సరియగు, సోమించు.

సమానము. సం. వి. అ. పుం. 1. (సమానవాయువు) నాభియందలి వాయువు: చూ, వాయువు; విణ. 2: అంతరము, అనుకరణము, అనుకారము, అనుకృతి, అనుహరము-అనుహారము, అకృతి, ఉత్సర్గము, ఉప, ఔపమ్యము, చిలువాయనము, జాతి, ధ, తుల్యము, తౌల్యము, ధర్మము, పర్యాయము, ప్రతికారము, బింబము, సంస్థ, సధర్మము, సమత, సమానము, సాదృశ్యము, సాధారణ, సామ్యము, సామాన్యము, స్థానము, స్పర్ధ. (అవ్య):—అను, ఏవమ్, నఞ్, ప్రతి. (తె):—అనుగలము, ఈడు, ఉజ్జి-ఉద్ది-ఉద్దియ, ఎన, ఎనయిక, ఒర, చోయ, జత, జోక, జోడు, జోడుకోడియ-జోడుకోడె, తరబడి, తరము, దినను-దినుసు, దీటు, దొర, నెట్టె, పాటి, పాడి, పురుడు, పోలిక-పోలికి-పోల్కి, బడికోలు, బదులు, బోటి, మచ్చు, మాదిరి-మాదిరి, మాఱు, వంటి, వంతు, వరుస, వీఁక, సరి, సరిపోటు, సవతు, సాటి, సాటిక, సాటువ. తద్వి.—౧: చూ, ఉపమ. 4; ౨: యథా; ౩: అనుకారి, అవస్థితము, ౪: అతిదేశము, ప్రతి. (అవ్య) అతి. (తె) తొరలు, బదులు, మారు-మాఱు-మాఱట; ౫: చూ, సుషమ. 2; ౬: చూ, సామ్యము. 1; 3. ఒకటి; 4. యోగ్యత: చూ, సామర్థ్యము. 2; అం. 5: చూ, ప్రాణములు; వై. వి. (1)—సమానమ్: చూ, సమ్మతి. 1.

సమాని. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("ర-జ-వ. 8వ ఛందస్సు.)

సమానుఁడు. సం. విణ. ప్రిఖ్యుఁడు. బాదరాయణుఁడు, సనాభి. (తె) ఉద్దికాఁడు-ఉద్దీఁడు, జతగాఁడు, జోడుకోడియ-జోడుకోడె, పురుడు (పురుఁడు), పోటిగాఁడు.

సమానోదర్యుఁడు. ఒకతల్లి కడుపునఁబుట్టిన తోఁబుట్టువు: చూ, సహోదరుఁడు.

సమాపకము. సం. విణ. 1. (వాక్యము)ముగించేది. (వాక్యమును ముగించేనిది అసమాపకము.); 2. చంపునది: చూ, హింసక.

సమాపనము. సం. వి. అ. న. 1. ముగించుట: 2. చంపుట: చూ, హింస. 1. [సమాలు-

సమాప్తపునరాత్తము. అం: చూ, వాక్యగతదో

సమాప్తమగు. మి. అ. క్రి: చూ, సరిపోవు. 3.

సమాప్తము. సం. విణ. 1. ముగిసినది: పర్యవసితము, శాంతి, సితము. (తె) సరి (చూ, సమాప్తి); చూ, సంస్థితము; 2. చచ్చినది: 3. నిండు: చూ, సంపూర్ణము.

సమాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: అపవర్గము, అవసానము, అవసాయము, అవసితము, అవస్థితము, అస్తము, ఉత్థానము, నిష్ఠ, నివృత్తి, పర్యవసానము, వ, సాతి. (తె):—తీఱుగడ, తీఱుదల, తేఱుగడ, నెఱవేఱుట, మాక్రాయింపు, ముగింపు, ముగియిక, సరి. తద్వి:—(విణ) చూ, రచము. 2; 2. చావు: చూ, సావు. [2. చంపు: చూ, సంహరించు.

సమాప్తించు. సం. స. క్రి. 1: (తె) ముగించు;

సమాప్యము. సం. విణ. 1. ముగియఁదగినది; 2. పొందఁదగినది.

సమాలంభము. సం. వి. అ. పుం: చందనము లోనగువానిపూఁత: రూ-సమాలభనము, అంగరాగము, అనులేపనము, అవలేపము, ఆకర్షణము, కరణము, కషాయము, కుడ్యము,

కుస్తిప్పు, _ము, శ్లేషము, ఝిల్లిక, ఇ., ద్రవ్యము, లిపము, లేపనము-లేపము, వర్ణకము, వర్ణము, విచ్ఛిత్తి, విమర్దనము, విలేపనము, స్థాసకము. (తె):—గంధపటక, గందపట్టి యు-గంధపట్టె, గచ్చు, చేట్ట, పట్టు, పూఁత, మైపూఁత. తద్వి.— ౧: (తె) ఓరు, గచ్చు, గారపూఁత, పట్టియ-పట్టె; ౨:(తె) పాలగచ్చు, పాలగార, పాలసున్నము, పూఁత; ౩: సన్నసున్నపుపూఁతను.- లేపనము, ఉపలేపనము, (తె) మణిగాసనము; ౪: ఉప లేపనము, గోమయము. (తె) అలుకుట, మెత్తు; ౫. పలుచేసైన గచ్చు పూఁతను.-(తె) రవకారము; ౬. కుంకుమాదుల పూఁతను.-చర్చ, చర్చిక, చర్చిక్యము-చార్చిక్యము. (తె) పూఁత, బచ్చెన; ౭.ఎఱ్ఱమట్టిపట్టెలకు.-(తె) ఓరు, గచ్చు, గారపూఁత, పట్టియ-పట్టె; ౮: (తె) కళాయి; ౯: (తె) మలాము-మలాము- మెలాము-మెల్లాము; ౧౦: (తె) లప్పము-లెప్పము; ౧౧: (తె) తెల్లచేఱపు; ౧౨. (మి) వజ్రవార; ౧౩:(తె) పన్నియ-పన్నె; ౧౪: చూ, సోద; 2.నలుఁగుపెట్టుట:రూ-సమాలభనము.

సమాలభనము. సం వి. అ. పుం.— పై.—

సమావర్తము, అం: చూ, కర్మములు.

సమావృత్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేదాధ్యయనానంతరము ఇఁక గృహస్థుఁడవుకమ్మని గురువు చేఁ ననుజ్ఞ పొందినవాఁడు.

సమావేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకచోట కూడనుండుట; 2. ప్రవేశము: చూ, సాహసము. 1.

సమావేశితము. సం. విశే. 1. ఒకచోటకూడ నుండినది; 2. ప్రవేశించినది.

సమాశ్రయము. అం: చూ, షడ్గుణములు.

సమాశ్రితుఁడు. అం: చూ, స్వసత్త్వమువారు.

సమాశ్వాసము. సం. వి. అ. పుం: అనునయము, అవహారము, ఆశాబంధము, ఆశ్వాసము, ఆశ్వాసము, ఉచ్ఛ్వాసము, నిర్వృతి, ప్రశ్రయము, సాంత్వనము. (అవ్య) అయి, అహహా-అహహో, కిల, ఖలు. (తె) ఊఁటు, ఓదారుపు-ఓదార్పు, సాకతము.

సమాశ్వాసించె. సం. స. క్రి: అనునయించె, ఆశ్వసించె-ఆశ్వాసించె. (తె) ఊఁఱడించె, ఊఱాఁటుచె-ఊఱార్చు, ఓదారుచె-ఓదార్చు, కుస్తరించె. [పాళి (వాంఛ.)

సమాసంజనము. సం. వి. అ. న. తగులము: చూ,

సమాసంజితము. సం. విశే. తగిలినది.

సమాసకము. సం. వి. అ. పుం.=సమసకము:. (తె) సమసకము.

సమాసములు అం. (సమర్థములగుపదముల యేకీభావము.):= (తె) సమసనము.౧ తత్పురుష, ౨ కర్మధారయ, 3 బహువ్రీహి, ౪ ద్వంద్వ, ౫ ద్విగు, ౬ అవ్యయీభావసమాసములు. ౧ తత్పురుషసమాసము. (౧) ప్రథమాత (లేక) ఏకదేశసమాసము, (౨) ద్వితీయాత, (౩) తృతీయాత, (౪) చతుర్థీత, (౫) పంచమీత, (౬) షష్ఠీత, (౭) సప్తమీతత్పురుషము; ౨. కర్మధారయ సమాసము. (౧) విశేషణపూర్వపదకర్మ, (౨) విశేషణోత్తరకర్మ లేక మయూరవ్యంసకము లేక విశేష్యపూర్వపదము, (౩) విశేషణోభయపదకర్మ, (౪) సంభావనపూర్వపదకర్మ, (౫) ఉపమానపూర్వపదకర్మ, (౬) ఉపమానోత్తర కర్మ లేక ఉపమిత, (౭) భిన్నపూర్వపదకర్మ, (౮) అవధారణలేక రూపక, (౯) త్రికపూర్వకర్మ, (౧౦) మధ్యమ పదలోపికర్మ; ౩. బహువ్రీహిసమాసము. (౧) విశేషణపూర్వపదబహు, (౨) ద్వితీయాబహు,

(౩) తృతీయాబహు, (౪) షష్ఠీబహు, (౫) వ్యధికరణబహు, (౬) ఉపమానబహు, (౭) నఞ్పూర్వపదబహు, (౮) సహపూర్వపదబహు, (౯) సంఖ్యోభయపదబహు, (౧౦) దిగంతరాళబహు; ౪. ద్వంద్వసమాసము. (౧) ద్విపదసమాహార లేక సమాహారద్వంద్వము, (౨) ఇతరేతర లేక ద్విపదద్వంద్వ, (౩) బహుపదద్వంద్వము; ౫ ద్విగువు (౧) సామాన్య లేక ఇతరేతరద్విగువు, (౨) సమాహారద్విగువు, (౩) సంఖ్యోభయపదద్విగు, (౪) తద్ధితార్థద్విగువు; ౬. అవ్యయీభావము; ౭ ప్రకీర్ణకములు. (౧) కృద్వృత్తి, (౨) తద్ధితవృత్తి, (౩) ఏకశేషవృత్తి, (౪) అలుక్సమాసము. తద్వి.— (౧) అపత్యార్థకతద్ధితము, (౨) సంబంధార్థక తద్ధితము, (౩) వికారార్థకతద్ధి. (౪) భవార్థకతద్ధి, (౫) భావార్థకతద్ధి. (౬) మతుబర్థక లేక మత్వర్థకతద్ధితము. ఇత్యాది; మఱియు — ౮. సమాసములు త్రివిధము:— (౧) సాంస్కృతిక, (౨) మిశ్ర, (౩) ఆచ్ఛికసమాసములు. (౧) సాంస్కృతికసమాసము:—(ఎ) పదములన్నియు పూర్తిగా సంస్కృతముగా నుండునది, (బి) రెండుపదములును తత్సమములు; (౨) మిశ్రసమాసము. ఇందొక తత్సమపదమును, ఒక తెలుఁగుపదమును ఉండును; (౩) ఆచ్ఛికసమాసము.—ఇందు రెండును తెలుఁగుపదములు. ఇత్యాది.

సమాసాదితమత్తల్లి. అం: చూ, భూచాగులు.

సమాసాద్యము. సం. విణ. పొందఁదగినది: చూ, లభ్యము. 1.

సమాసోక్తి. అం: చూ, అలంకారము. 3. (ప్రస్తుతవర్ణనంబునన ప్రస్తుతముఁదోఁచుట. ఉదా. "అనురక్తుఁడై చంద్రుఁడైంద్రిముఖము చుంబించె.")

సమాసార్థ. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, సమస్య.

సమాహరణము. సం. వి. అ. పుం. రూ-సమాహారము. 1. చెదరినవి ఒకటిగా ప్రోగుచేయుట; 2: చూ, సంగ్రహము.

సమాహారము. సం. వి. అ. పుం.— పై.—

సమాహితము. సం. విణ. 1. సమ్మతము: చూ, స్వీకృతము. 1; 2 చూ, రసవదలంకారములు.

సమాహితుఁడు. సం. విణ. 1. చేక్కఁగా ఉండఁబడినవాఁడు; 2. అంగీకరింపఁబడినవాఁడు; 3 సమాధియందున్నవాఁడు.

సమాహృతము. సం విణ. సంక్షేపింపఁబడినది.

సమాహృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సంక్షిప్త గ్రంథము: చూ, సంపుటము 3; 2: చూ, సంగ్రహము.

సమాహ్వయము. సం. వి. అ. పుం 1. పేరు: చూ, సంకేతము. 1; 2. ప్రాణిద్యూతము: చూ, వ్యవహారము.4; 3: చూ, హారము. 2 (యుద్ధము)

సమికము. సం. వి.అ.న: చూ, రూ-సమీకము.

సమిత. సం. వి. ఆ స్త్రీ: రాజాదనము, వానప్రస్థము, సమిత్తరువు.*: చూ, మోదుగు.

సమితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, సమూహము; 2. పోరు: చూ, యుద్ధము; 3: చూ, సంయోగము; 4: చూ, సభ. 2.

సమిత్తరువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, సమిత*.

సమిత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. పోరు: చూ, యుద్ధము.

సమిధ. సం. వి. ధ్. స్త్రీ: 1. ఇంధనము, ఇధ్మము, ఏధము-ఏధస్సు, కాండము, కృపీటము. (తె) చితుకు-చిదుగు, పుడక-పుడుక, పుల్ల, వేలిమికట్టియ-వేలిమికట్టె. తద్వి.— ౧: (తె) పేడు, బ్రద్ద; ౨. ఇంధనసమూహమునకు:-వంటచెఱకు, వంటసరకు; 2: చూ,

వంట చెఱకు; 3. అడ్డుతగులుట. "పానకము లోని సమిధవలె". [వస్నా. 1.

సమిధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని: చూ,

సమీకము. సం. వి. అ. న. రూ-సమికము: చూ, సమిత్తు. 1.

సమీకరణము. సం. వి. అ. న. ఒకటిగాఁ జేయుట: చూ, సమరసము. 2.

సమీకృతము. సం. విశే. ఒకటిగాఁ జేయఁబడినది: చూ, సమరసము. 2.

సమీక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. చక్కఁగాఁ జూచుట: చూ, వీక్షణము. 2: అన్వీక్షణము, అన్వేషణ-అన్వేషణము, గవేషణ, గోకర్ణము, చర్చ, నిరూపణము, పరీష్టి, పర్యేషణ, మార్గణ-మార్గణము-మార్గము, మృగణ, మృగము, విచయనము, విచారణ, విమర్శనము, శోధనము, సంఖ్య. సంవీక్షణము. (తె) అరయిక, అరియుట-అరయుట, తడవుట-తడవుడు, దరియాప్తు-దర్యాప్తు, వెమకుట-వెమకుడు, పరికించుట, రోయుట, వాకబు, వెదకుడు, వెనుకుట-వెనుకుడు-వెన్కుడు. తద్వి.— రాజ్యతంత్రవిచారణకు — ఉత్థానము, చర్చ, విచారణ. (అవ్య) కిము. (శ్రాద్ధాదులయందు బ్రాహ్మణుని వెదకుట యందును వర్తించును.)

సమీక్ష్యకారి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్) ఏపని యేనియుఁ జక్కఁగా యోచించి చేయువాఁడు: చూ, సమర్థుఁడు.

సమీచీనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, సత్యము. 1; 2. పరిశుద్ధమైనది: అకల్మము, అనఘము, అమలము, అమ్లానము, అవదాతము, అయస్తము, ఇద్ధము, ఉజ్జ్వలము, ఉత్పూతము ఉల్లాఘము, గౌరము, చోక్షము, ధ, నిర్దోషము, నిర్మాల్యము, పరిపూతము, పరిశుద్ధము, పవిత్రము, పావనము, పుణ్యము, పూతము, పవిత్రగ్రము, ప్రసన్నము, మేధ్యము, విమల, వివిక్తము, శుచి, శుక్తము, శుద్ధము. (తె).— అచ్చము, అచ్చటము, గరగర, తెలి, తేట, తేరినది, నిచ్చలము, మడి-మడుఁగు-మడుపు- మద్దు-మణుఁగు-మణువు, నుద్దము. తద్వి.—౧. నిర్మలత్వమునకు.-(వి) నిర్మలము, నైర్మల్యము, పేయము, శౌచము. (తె) అచ్చికము, అచ్చు, గరగరిక, తెలివి, తేట, తేర-తేరు-తేలు, పలిపము-పల్పము-వెలిపము, వెలఁది, పాపు, సొంపు, సొచ్చెము. (చూ, శుద్ధము.); 3: అచ్ఛాచ్ఛము; 4. తగినది, సారము: చూ, యోగ్యము. 2.

సమీపము. సం. వి. అ. న. (సంగతమైన జలము నుగలది. లక్షణచేత సమీపమందు వర్తించును): అంకము, అగ్రము, అభితము, అభ్యగ్రము, అభ్యర్ణము, అభ్యాగమము, అభ్యాశము-అభ్యాసము, అభ్యుపగమము, ఆసన్నము, ఉపకంఠము, ఉపహ్వరము, ఉపాంతము, ఉపాశ్రయము, కంఠము, కుమారము, చక్రవాటము, నికటము, నిదేశము, నిర్దేశము, పరిసరము, పారము, పార్శ్వము, ప్రాంతము, మూలము, పదేశము, సనీడము, సన్నికర్షము, సన్నికృష్టము, సన్నిధానము, సన్నిధి, సమర్యాదము, సవిధము, సవేశము, సాన్నిధ్యము, సామిప్యము - సామీప్యము, (అవ్య):— అను, ఉప, ఏ, హిరుక్కు. (తె):—అంచే, అంచు, అంజే, అండ, అందికోలు, అఱు-అఱ్ఱు, ఒద్ద-వద్ద, కడ, కురంట, కుఱఁగట, కుఱఁగలి, కేవ, గరిడి, గెడ, చేక్కు, చోయ, చెంగట, చెంగలి, చెంత, చేయలఁతి, చేరిక, చేరు, చేరుగడ, చేరువ, చేరుబడి, చేరువ-చేర్వ, చేవాటు, టోకు, డగర-డగ్గర-డగ్గఱ-దగ్గఱ, డాపు-దాపు, తడ, తటి, తారసము, దండ, దరి, పంచే,

ష్టి, పాలు, పొంత, పొందిక, పొక్కి, పొరుగు-పొరువు-పొర్గు, పొత్తు, మందట, సంగడము, సంగడి, సంత, సరస. తద్వి.—౧. సమీపించుటకు:-ఉపగమము, సన్నికర్షణము; (తె) దండపాటు; ౨ (విశే) సమీపించినది:-అంగము, అంతము, అంతికము, అంతిమము, అందిక, అదూరము, అభ్యగ్రము, అభ్యర్ణము, అభ్యాశము-అభ్యాసము, అవష్టబ్ధము, ఆసన్నము, ఉపకంఠము, ఉపాంతము, ఉపోఢము, తటస్థము, నికటము, నికటస్థము, ప్రత్యాసన్నము, సంకాశము, సంగతము, సదేశము, సనీడము, సన్నికృష్టము, సన్నిహితము, సమర్యాదము, సమీపము, సవిధము, సవేశము. (తె) అందుపాటు, చేరుగడ, చేరువ; ౩. అతిసమీపమునకు.-అంతికతమము, నేదిష్ఠము, నేదీయాంసము. (తె) అందుకోలు, దాదాపు; ౪. సమీపమునందు:-ఆరాత్.(తె) అరత-అఱుత.

సమీపించు సం. అ. క్రి: తటస్థించు. (తె) అంటసిలు-అంటసిల్లు-ఇఱియు, ఎడతాఁకు, ఎలయు, ఒడఁగూడు, ఒలయు, కదియఁబడు, కదియు, కాలుద్రొక్కు- కాల్ద్రొక్కు, కిట్టు, కినియు, కూడఁబడు, చేరు, డగ్గఱించు-దగ్గఱించు-డగ్గఱు-దగ్గఱు, డాకొను, డాయు, తఱియఁబడు, తఱియు, తారసించు-తారసిలు-తారసిల్లు, తారు, దండపడు, దాకొను, దాపించు, దాయు, పెనఁగూడు, పెనఁగుపడు, పెనఁగొను, పొలయు.

సమీరణము. సం. వి. అ. న. 1. చక్కఁగాపోవుట; 2. పాఱవేయుట; పుం. 3: ఇంద్రమరువకము, జంబీరము, ప్రస్థపుష్పము, ఫణిజ్ఝకము-ఫణిర్జ్ఝకము, మరువకము, సురభి. (తె) మరువము, వాసనమొలక*: (చూ, రాజారా-వా ము. 2-౪౨.)

సమీరణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, వాయువు; 2. బాటసారి: అధ్వగుఁడు, అధ్వనీనుఁడు, అధ్వన్యుఁడు, అంగామీనుఁడు, ఇత్వరుఁడు, గంత, గంతవ్యుఁడు, గంతువు, గమథుఁడు-గమి, గాంతుఁడు, ఢ, పథికుఁడు, పాంథుఁడు, ప్రోషితము, యాత, యాతువు, యాయి, వర్త్మకుఁడు, సహాతువు, వాటచారి. (తె):— చోప్పరి, జోడకాఁడు, తెరువరి, పులుగరి-పుల్లరి, పొలపరి, పోవువాఁడు, బాటసారి. తద్వి —౧: పారదేశికుఁడు; ౨: కార్పటికుఁడు.

సమీరము సం.వి.అ. పుం: చూ, సమీరణుఁడు.1.

సమీరితము. సం. విశే. 1.చక్కఁగాపోయినది; 2. పాఱవేయఁబడినది.

సమీరుఁడు సం.వి.అ.పుం: చూ, సమీరణుఁడు.1.

సమీహితము. సం. విశే. కోరఁబడినది: చూ, వాంఛితము. [స్తేమము.

సముందనము. సం. వి. అ. న. తడియుట: చూ,

సముఖము. సం. వి.అ.న.ఎదురు:చూ, ముఁగ.1;

సముఖుఁడు. సం. విశే.మాటలమారి:చూ, వక్త.1.

సముఖమున రాయబారమేల? లో. ఎదుటనుండ మధ్యవర్తులేల? "ఉదా.—మా, ఘాతకుఁడోర్వరాదు సముఖంబున నేటికి రాయబారముల్." (సారంగధర చరిత్ర).)

సముచిసూదనుఁడు. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

సముచ్చయము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెదరిన వాని నొకటిగా ప్రోగుచేయుట: (అవ్య) అపి. తద్వి.— (అవ్య) సముచ్చయార్థకమునకు.—వా; అం. 2:చూ, అలంకారము. 3. (బహుభంగులొకమూకెకల్గుట. "ఉదా.— నీరిపులుచేత్తురు. వెనుక దిగ్గదురు. పారిపోదురు".)

సముచ్ఛ్రియము. సం. వి. అ. పుం. రూ-సము చ్ఛ్రాయము. 1 మిక్కిలిపొడుగు: చూ, సోగ. 2; 2: చూ, వైరము. 1.
సముచ్ఛ్రాయము. సం.వి. అ. పుం. —పై.—
సముచ్ఛ్రితము. సం. విశే. మిక్కిలిపొడుగైనది: చూ, సోగ. 3. [హీనము. 3.
సముజ్ఝితము. సం. విశే. విడువఁబడినది: చూ,
సముతు. దే. వి 1.కట్టుపాటు: చూ, బంధము.1; 2. తాలూకాలో నొక భాగము.
సముతుపడు. ద్వ. అ. క్రి. పట్టుపడు: చూ, స్వవశమగు (లోఁబడు).
సముత్థానము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రయత్నము: చూ, సన్నాహము; 2. వ్యాధినిర్ణయము: చూ, రోగము. 1.
సముత్పింజము. సం. విశే. రూ-పింజలము. మిక్కిలి కలిగినసేన మొదలగునది: చూ, సేన.1.
సముదక్తము. సం. విశే. పయికెత్తఁబడినది: ఉద్ధృతము, ఊర్ధ్వము.
సముదయము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, యుద్ధము; 2: చూ, సమూహము; 3. వేకువని యుదయము.
సముదాయము. సం. వి. అ. పుం. (రూ-సముదాయము-సమవాయము) 1: చూ, యుద్ధము; 2: చూ, సమూహము.
సముదాయవాక్యము. అం: చూ, వాక్యము. ౧-౨.
సముదాయించు. దే. స. క్రి. ఓదార్చు.
సముద్గకము. సం. వి. అ. పుం. 1. బగణి: చూ, హరివాణము (పాత్రము. 6); అం. 2: చూ, తిర్యక్కరణబంధములు.
సముద్గము. అం: చూ, అధరము. 6. [రుఁడు.
సముద్దారు.వా.వి.సముతుఅధికారి:రూ-సముద్దా.
సముద్దారుఁడు. వా. వి.—పై.—
సముద్ధతుఁడు. సం. విశే. గురువుచేశిక్షింపఁబడనివాఁడు: అవినీతుఁడు, ఖట్వారూఢుఁడు, దుర్వినీతుఁడు. (తె) ఉదుటుమిడుత, తలక్రొవ్వుమారి, పల్లటీఁడు, పల్లదకాఁడు, పల్లదీఁడు-పల్లదుఁడు.
సముద్ధూళించు. సం. స. క్రి. (విబూది) పూసికొను: చూ, పూసికొను. 2.
సముద్భాషించు. సం. స. క్రి: చూ, స్తుతించు.
సముద్రకిట్టన్యాయము.అం.ఒకానొకన్యాయము.
సముద్రచులుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగస్త్యుఁడు: చూ, సన్యాసి.
సముద్రనవనీతము. సం. వి. అ. న. పాలకడలివెన్న, చందురుఁడు: చూ, హిమాంశువు.
సముద్రమధురబిందున్యాయము. అం. సముద్రములో నొక తేనెచుక్కవేసినఁ దియ్యఁబడునా యను రీతి.
సముద్రమథనము. జా. సముద్రమును మథించుట. "సెలవేలని పనికై యత్నించుట సముద్రమథనము వంటిది."
సముద్రము. సం. వి. అ. పుం. (చంద్రోదయమువలన మిక్కిలి క్లేదమును బొందునది అనఁగా వృద్ధిబొందునది. అంతట సంతోషమునిచ్చునది. ఈశ్వరాజ్ఞతోఁగూడుకొనియుండునది.)=సందరము-సంద్రము-సందురుఁడు: రూ-సముద్రుఁడు, అంబుధి-అంభోధి-అంభోనిధి, అంభోరాశి, అకూపారము, అగస్త్యమూత్రము, అపాంపతి, అపారపారము-అవారపారము, అబ్ధి, అబ్ధి, అర్ణవము, అర్ణోరాశి, ఇందుజనకుఁడు, ఉదధి, ఉదగ్ధి, ఉదన్వంతము, ఉదాకరము, ఊర్మిమాలి, కంధి, కంధి, కచంగలము, కబంధము, కమలము, కీలాధి, కూపారము, కూలంకపము, కృపీటపాలము, క్షోణిప్రాచీరము, గంగాధరము, జవధి, జలధి-జలనిధి, జలరాశి, జలాకరము, జలార్ణవము, జలేందుఁడు, జలేశుఁడు, రుషధ్వజుఁడు, తరణి, తర్షము,

త్రిమి, తీవరుఁడు, తోయధి, దారదము, ద్వీపి, ధరణీప్లవము, నదము, నదీనము, నీరధి, పయోధి, పయోరాశి, పరాంగము, పాథోధి-పాదోధి-పాదోనిధి, పాథోధి-పాథోనిధి, పారావారము, పుండిరము, మకరాలయము, మహాప్రాచీరము, మహాశయుఁడు, మాలంకషము, మిత్రద్రువు, యాదఃపతి-యాదసాంపతి, యాదోనాథుఁడు, రత్నగర్భుఁడు, రత్నాకరము, వాంకము, వారాన్నిధి, వారాశి, వారిధి, వారిరాశి, వార్ధి, వాహినీపతి, వ్యలీకము, శరధి, శైలశిబిరము, సరస్వంతము, సరిత్పతి, సాగరము, సింధువు. (తె. ప):— ఏటిఱేఁడు, ఏరు(ఱు)లమగఁడు, కడలి, చేందునయ్య, నీటికుప్ప, నీటిరాసి, నీటిఱేఁడు, నీరుతిట్ట, నీరువామి-నీర్వామి, పుడమిముద్దియకోక, పుడమిమొలనూలు, ప్రాఁయేఱు, మబ్బుపువ్వులవెల్లి, మామమామ, ముక్కంటియమ్మలపాది, మున్నీరు, మొగులువిరిపొది, రతనపుగని, రతనాలపంట, రాతితాలుపరిగా రాపుమామ, రేయింతిమామ, లచ్చితండ్రి, వెన్నునికొంకి, వేగంటికాతుఁగావించినదణి, వేల్పునువారంపువిడిది, సందరము-సంద్రము-సంద్రుఁడు. తద్విశేషములు.— ౧. సముద్రపు నురుగునకు.-అబ్ధికఫము, కారుజము, జలహాసము, డిండీరము, తండకము, పరంజము, ఫేనము. (తె):—నుచ్చిల్లు, నురుఁగు-నురువు-మరువ్వు; ౨. సముద్రమథనమునఁ బుట్టినవి.-(అమృతము-ఐరావతము-సుర-అమృతకలశతోడి మహాలక్ష్మి-ఘృతాచి-రంభ-మేనక-చిత్రరేఖ-మోహిని-మదన-కాంతిచంద్రిక-కుమారియను నప్సరసలు. అష్టనిధులు (జీవసహితులు) ఉచ్చైశ్శ్రవము మొదలగువాఁడు తెల్లనిగుఱ్ఱములు-కనకదండము- కామధేనువు-కల్పవృక్షము-సూర్యకాంతమణి-శ్యమంతకమణి-కౌస్తుభమణి-శ్వేతచ్ఛత్రశంఖము-పుష్పకవిమానము-నందిఘోషమను రథము-హాలాహలము మొ.); ౩. సప్తసముద్రములకు.- చూ. సముద్రములు; ౪. సముద్రములు.— (బాల్టిక్, ఉత్తర, మెడిటరేనియన్-ఏడ్రియాటిక్, ఏజిన్, నల్ల, కాస్పియన్, ఎఱ్ఱ, అరేబియా, పచ్చ, జపాన్, కారిబీన్, బేరింగు, మధ్యధరా, ఫసిపిక్, అట్లాంటిక్కు-ఆర్కిటిక్, అంటార్కిటిక్కు, హిందూమహాసముద్రములు. (ఇవి శీర్షికాపదములలోఁజేరలేదు); ఇందు మహాసముద్రములు అయిదు:-ఉత్తర, దక్షిణ, ఫసిఫిక్కు, అట్లాంటిక్కు, హిందు మహాసముద్రములు) మఱియు:- నదవిశేషములు:-ఝర్ఘరము; శోణము; హిరణ్యబాహము; సరస్వంతము; మఱియు హిందూదేశమునకు తూర్పున బంగాళాఖాతము (ఆంధ్రమహాసముద్రము) మొదలగునవి కలవు); ౫. సముద్రతరంగములకు.- చూ. వీచి. 1; ౬. సముద్రపుపోటుపాటులలో పోటునకు.-(౧) ఉల్బణము, వేల (తె) ఉప్పెన, ఉబుకు, పొంగు, పోటు; (౨) పాటు.

సముద్రములు. ఆం: ౧. లవణ:- క్షారసింధువు, క్షారాబ్ధి, క్షారోదము, లవణము, లవణాకరము, లవణార్ణవము, లవణోదము. (తె) ఉప్పుఁగడలి; ౨. ఇక్షు:- ఇక్షుసముద్రము, ఇక్షూదము. (తె) ఇంచుపాలకడలి, చెఱుకుకడలి; 3. సుర:-సురాకరము, సురార్ణవము, సురోదము. (తె) కల్లువెల్లి, కల్లుసంద్రము; ౪. సర్పి:-ఘృతోదము, సర్పిరర్ణవము, సర్పిరాకరము. (తె) నేతిసంద్రము; ౫. దధి (పెరుఁగు):—దధ్యాకరము, దధ్యార్ణవము, దధ్యుదము; ౬. క్షీర:-కలశాబ్ధి, కలశోదధి, కలసోదధి, క్షీరము, క్షీరాకరము, క్షీరాబ్ధి, దుగ్ధాకరము, దుగ్ధార్ణవము, విష్ణుపదము

(తె) ఆఱువసంద్రము, జిడ్డుకడలి-జిడ్డుకడలి, జిడ్డునీర్వాయి, పాలకడలి-పాల్కడలి, పాలమున్నీరు, పాలవాఁగు, పాలవెల్లి, పాలసంద్రము, పాలేఱు; ౭. జల (మంచినీళ్లు):- జలాకరము, జలార్ణవము, స్వాదూదము. తద్వి.— (౧) సముద్రములవిస్తీర్ణములు:-౧ లవణ=2 లక్షలయోజనములు, ౨ ఇక్షు= 4 ల. యో; 3 సురా=8 ల. యో; ౪ సర్పి=16 ల. యో; ౫ దధి=32 ల. యో; ౬ క్షీర=64 ల. యో; ౭. జల=128 ల. యోజనములు. (౨) జలమునకు - చూ, సలిలము; (౭): చూ, సముద్రము.

సముద్రయానము. అం: చూ, కలియుగవర్జ్యములు.

సముద్రాంత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. తీఁటకసింద*: అనంత, కంటకాలుకము, కచ్ఛుర, కునాశకము, క్షుద్రేంగుది, గర్దాఫలము, గ్రావాణి, దురాలభ, దుస్పర్శ, ధన్వయాసము, యవాసము, యాసము, రోదని, వికంటకము. (తె) తీఁటకసింద-తీఁటకసివింద-తీఁటకసిపెంద, తీఁటకోవెల, రేగడిదూల*; 2. పిక్క*: చూ, స్పృక్కా; 3. ప్రత్తి*: అనగ్నిక, ఆచ్ఛాదనఫల, కర్పాసము-కార్పాసము-కర్పాసి-కార్పాసి-కార్పాసిక, తురండనాళి-తురండనాళిని, క్రిముకము, తుండికేరి-ధగము, పింజ, బదర-బదరి, వమని, వస్త్రనా(మము)మాని, సూత్రపుష్పము. (తె) దూది, పత్తి-ప్రత్తి. తద్వి.—౧: అతిబల, కుష్ఠసత్త్వు, భారద్వాజి. (తె) అడవిప్రత్తి; ౨: రక్తకార్పాసము. (తె) ఎఱ్ఱప్రత్తి; 3. విత్తుతీసిన ప్రత్తికి.-ఖుంజ, తూలము, పిచుతూలము, పిచువు, బదరి. (తె) దూది, పత్తి-ప్రత్తి; ౪: క్రిముకము, బదరము. (తె) ప్రత్తికాయ; ౫. లక్కదూదికి.-పుతిక; ౬. మఱికొన్ని వకముల ప్రత్తిచెట్లు:-(తె) కొండప్రత్తి; జెడప్రత్తి; పయిఁడిప్రత్తి- పైఁడిప్రత్తి- పుల్లప్రత్తి.*; ౭. ప్రత్తిజెడకు.-బదరము.

సముద్రియము. సం. విణ. సముద్రముది.

సముద్రుఁడు. సం.వి. అ. పుం: చూ, సముద్రము.

సముద్వీక్షించు. సం. స. క్రి: చూ, వీక్షించు.

సముద్వృత్తము. అం: చూ, తారాక్రియలు.

సమున్నతము. అం: చూ, పార్శ్వక్రియలు.

సమున్నద్ధుఁడు. సం. విణ. 1. గర్వించినవాఁడు: చూ, హేరంబుఁడు; 2. చేదువని తన్ను చేదువరిగా నెంచుకొనువాఁడు: చూ, సుధీ; 3. పుట్టినవాఁడు: చూ, సంభూతుఁడు.

సమున్నము. సం. విణ. తడిసినది: చూ, స్తేమము.

సమున్నయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెనుకనున్నదండు: చూ, సేన. 1; 2: చూ, సమవాయము. 2.

సమురక్తము. సం. విణ. ఎత్తఁబడినది: ఉద్ధృతము, ఊర్ధ్వము.

సమూఢము. సం. విణ. 1. ప్రోగుచేయఁబడినది: సంచితము; 2. అప్పుడు పుట్టినది: చూ, సంభూతము; 3. వంగినది, వంపు: చూ, వేల్లితము. 3.

సమూరువు. సం. వి. ఉ. పుం. రూ-చమూరువు. తెల్లనిజోలును లావు మెడయును పెఱఁగెక్కిన నున్నని పెండ్రికలును గలిగి గోధుమవర్ణముగా నైనను కృష్ణవర్ణముగా నైనను ఉండెడు మృగవిశేషము. (దీనితోలును జనులుపయోగించుకొందురు): చూ, హరిణము.

సమూలము. సం. వి. అ. న. ఆమూలాగ్రము: చూ, సర్వము.

సమూహము. వా. సం. వి. అ. న. గుంపు: అగ్రము, అకరము, అకలనము, ఆమ్నాతము, ఉచ్చయము, ఉచ్ఛ్రితము, ఉత్కరము, ఉపకారము, ఓఘము, కదంబకము, కదంబము, కపాలము, కలాపము, కాండము, కాయము, కురుంబము, కులము, గణము,

గుచ్ఛము, గుల్మము, గ్రామము, ఘట, చక్రము, చక్రవాళకము, చయము, చిత, చితి, ఛట, జాతము, జాలము, ఝాటము, ఝా, త, తతి, దండము, దాఘ, ధట్టము, నికాయము, నికరము, నికురుంబము, నిచయము, నివహము, పటలము, పటలి, పరికరము, పరిషత్తు, పిండము, పిండి, పిచ్ఛ, పూగము, పేటిక, ప్రకరము, ప్రచయము, బృందము, మండలము, మండలి, రింఛోళి, వంశము, వనము, వరండము, వారము, వితతి, వితానము, వివర్తనము, విసరము, వ్రజము, వ్రజ్య, వ్రాతము, వ్యూహము, సంఘము, సంఘాతము, సంచయము, సందోహము, సంభారము, సంస్త్యాయము, సంహతి, సన్నయము, సభ, సమవాయము, సమితి, సముదయము-సముదాయము, స్కంధము, స్తోమము. (తె. వ):-అంట (బ. అంటలు), అట్టియ, అత్తము, కందువ, కూటువ-కూటువు, గడ, గమి, గుంపు, గుబురు-గుమురు, గుమి, చేరువ, జేంజో, జట్టు, జోక, తోళా, తల, తుటుము, తుట్టియ-తుట్టె, తుడుము, తెగ, తెట్టువ, తెట్టె-తెట్టెము, తెబక, తెరలిక, తెవ, తోగ, తోట్టు-తోట్టువ, తోయము, త్రుట్టియ-త్రుట్టె, దండు, దడము, దాటు, దిమ్మ, దిమ్ము, నుతిక, పరి, పరుప, పఱపెండు, పయికము-పైకము, పొట్లము, పోతము, పోది, బారు, బిందము, మూంపు, మూకా, మూఁక, మేళము, మొగి, మొత్తము, మొల్లమి-మొల్లము, రొక్కము, లంపు, లాటు, లేక, లోంపు, సంగడి. తద్విశేషములు.—౧. సజాతీయ సమూహమునకు.—యూథము, వర్గము, వర్గువు, సహోయత, సార్థము. (తె) తెగ; ౨. రాజ్యాంగములు కాపాడువారి సమూహమునకు.-అనీకస్థము, రక్షివర్గము; ౩. ప్రమథులసమూహమునకు.—గణము, గోకర్ణము; ౪.జనసమూహాదులకు:—గ్రామత, జనత, ధూమ్యా, పాశ, గళ్యా ఇవి ప్రత్యేకముగా నాయాసమూహములు.- (తె) జట్టు; ౫. లంబాడీలగుంపునకు.—తండము. (తె) తండా; ౬. పథికజనసమూహమునకు.-సార్థము, హారి. (తె) పరుప, వీడు, సాతు; ౭. పశుసమూహమునకు.—సమజము, సార్థము. (తె) సాతు; ౮. సమూహవాచకములు.—కేశపక్షము, కేశపాశము, కేశహస్తము: (చూ, పక్షము. 13); ౯. పశుపక్షిసమూహమునకు.— యూథము; ౧౦. యువతీజనసమూహమునకు — యౌవతము; ౧౧. ప్రాణిసమూహమునకు.—పరివారము, మాత్ర, సంఘము. (తె) గుమి, మంది; ౧౨. వర్తక జనసమూహమునకు.-సార్థము. (తె) సాతు; ౧౩. ముసలులగుంపునకు.-వార్ధకము; ౧౪. దొమ్మరవాండ్రసమూహమునకు.-(తె) వీడు; ౧౫. పశువులకంటె నితరమైన మనుష్యాది సమూహమునకు.—సమాజము; ౧౬:- చూ, అథర్వణము; ౧౭. చేక్కిలములసమూహమునకు.-శాష్కులికము.

సమూహ్యము. సం. వి. అ. పుం. యాగాగ్ని యందుపయోగింపఁదగిన పేరు: ఉపచాయ్యము, పరిచాయ్యము: చూ, వహ్ని. 1.

సమృద్ధము. సం. విణ: సంపన్నము. (తె) ఒదుగు-ఒదువు, పుంజి.

సమృద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: అభిష్యందము, ఉపగ్రహము, ఉపయోగము, ఋద్ధి, ఏధ, ప్రధ్మాని, తుష్టి, పుష్టి, ప్రాప్తి, విధ, వినియోగము, వివర్ధనము, వృష్టి, సంపత్తి-సంపత్తు-సంపద. (తె. వ): ఆమని, ఒదుగు-ఒదువు, ఒదుగుబడి-ఒదువుబడి, ఒద్దిక-ఒద్దె, తొమ

సతంబర-తామరతంపము- తామరదంపము, తోరహత్తు, దండి, నింపాది, నింపు, నిసుపు, పస, పసిక, పుంజి, పెంపు, మస్తు, సంపు, సొంపు. తద్వి.—౧ లెక్క పెట్టలేనన్ని:- బహుళము. (తె) చాల-చాలా, బోలెడు: (చూ, పోరాళము); ౨. గోమహిష్యాది సమృద్ధి:-మాధవి.

సమృద్ధుఁడు. సం. విశ. 1. మిక్కిలిసంపదగల వాఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు. [సహితము.

సమేతము. సం. విశ. కూడుకొన్నది: చూ,

సమేలము. వై. వి.=సమ్మేళన. రూ-సమేళము. ఒద్దిక: చూ, స్నేహము; 2. చేరిక: చూ. సంయోగము. [యోగము.

సమేళనము. వై. వి.=సమ్మేళనమ్: చూ, సం

సమేళము. వై. వి.=:చూ,రూ-సమేలము. 1-2.

సమోర్వి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. చేపను-చేదును: చూ, భూమి. 1. [చూ, వస్త్రము.

సమ్మకరలచీర. వా. వి. ఆఁడుదాని కట్టుబట్ట:

సమ్మతము. సం. విశ. సమ్మతియైనది: చూ, స్వీకృతము. 1. తద్వి.—(ఇందుకు సంబంధించిన విశేష్యపర్యాయపదములను "సమ్మతి. 1" కడఁ జూచుకొనవలయును)

సమ్మతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: అంగీకారము, అంగీకృతి, అనుమతము, అనుమతి, అనుమోదము, అభిమతము, అభ్యుపగమము, అస్తుంకారము, అగుపు, ఆశ్రవము, ఉపగమము, ఉపశ్రుతి, ఉరరీకృతి, దత్తత, నియమము, ప్రతిజ్ఞ, ప్రతిజ్ఞానము, ప్రతిశ్రవము, మతము, సంకేతము, సంగరము, సంవిత్తు, సంశ్రవము. (అవ్య) అతి, అథ (అథ)-అథో (అథో), అథకిమ్, అస్తు, అజ్, అమ్, ఉరరి, ఉరి, ఊరరి, ఊరి, ఊరురి, ఏవమ్, ఓమ్, ఔ, పరమము. (తె. వ):—ఇచ్చగింత, ఇప్పికోలు, ఇయ్యకోలు-ఈకోలు-ఈయకోలు, ఉంకు, ఎక్కరారు, ఒడఁబడిక,ఒడఁబాటు, ఒప్పికోలు. ఒప్పుకోలు, ఒప్పు, కయికోలు-కైకోలు, దత్తు, మంజూరు, మయికోలు-మెయికోలు. మేకోలు-మైకోలు, మయివడి-మెయివడి-మైవడి, మేముడు, మోజో, రాజీనామా, లాగు, సమకోలు, సమానము. (అవ్య) అౘ, అగుఁగాక, అవు-ఔ, అవుఁగాక-ఔఁగాక, అవును-ఔను, అవులెమ్మ-ఔలెమ్మ, అవులే-ఔలే, ఊఁ, కాత-కావుత,మంచిది, మాబాగు, వల్లె, సరి-సరే, హైసరే. తద్వి.— ౧. జనసమ్మతికి.-(తె) అల్లారుముద్దు; ౨: అర్థాంగీకారము; (ఇందుకు సంబంధించిన విశేషణ పర్యాయపదములకు "సమ్మతము" కడఁజూడఁబడిన "స్వీకృతము" మేదవలయును.); 2. అనుజ్ఞ: చూ, సెలవు 3. ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ

సమ్మతించు సం. అ. క్రి: రూ-సమ్మతిల్లు, అగీకరించు, అనుమతించు, అనుమోదించు శిరసావహించు, స్వీకరించు, (మి) ఇష్టపడు సమాధానపడు. (తె. వ):—అడరు, అడఁరెంచు, అమరు, అలరారు-అలరు, అలుపు అరు,ఇయ్యసేయు, ఎనయు, ఎలరారు, ఎఁగు, ఒనరు, ఒప్పారు-ఒప్పు, కొఱలు, కొంపు, క్రాలు, చేను, చెలఁగు, తవణిల్లు, డిండు డు, తగు, తనరు-తనరుచు-తనర్చు, తలఁకుఱఁగలించు, పరఁగు, పరిఢవిల్లు, పొనరు-పొనరు, పొలుచు, పొలుపారు-పొలరు, పొసఁగు, పోలు, మెయినరు, రహించు రాణించు, వఱలు, వెలయు, సవరిల్లు, (క్రి):—అమరుచు-అమర్చు, ఇచ్చగించు, యియ్యకొను-ఈకొను-ఈయకొను, ఊఁకొను

ను - ఊరల్కొను, ఒడఁబడు, ఒప్పుకొను, డిందుపడు, నూలుకొను, మెయికొను.

సమ్మదము. సం. వి. అ. పుం. సంతోషము: చూ, హ్లాదనము.

సమ్మర్దము. సం. వి అ. పుం. 1.=సగమదము: అభిమర్దము, అవమర్దము, ఆపీడము, కర్షము కషణము, ఘర్షణము, ఘృష్టి, దండము, నిఘట్టనము, పరిమళము, పీడనము, మర్దనము, పమనము, సంఘర్షము, సంవాహనము. (తె.వ):- అదుముడు, అమ్మొత్తు, అలుగుఁ_అలుగుఁము, ఈఁడ్రము, ఒత్తడము, ఒత్తడి. ఒత్తు_ఒత్తుడు, ఒర, ఒరపిడి_ఒఱపిడి, ఒరయిక - ఒఱయిక - ఒఱయిక, కరిసనము - కరిసెనము_కర్సనము, కుక్కుడు, గజిబిజి - గసిబిసి, గులగుల, నలఁగుడు, నలపుట, నొగ్గడము, పట్టు, పటిపటి, రాపిడి - రారాపిడి, రాపు - రారాపు, రాయిడి, అంపు, ఊపిడి, ఊపు (ఊపుడు), వెంబర. తద్వి.—౧: చూ, సంవాహనము; ౨: సంపీడనము (తె) ఒత్తారవు; 3: (తె) రామంజాడి - రామనిదాడి; 2: చూ, యుద్ధము.

సమ్మర్దించు. సం. స. క్రి: ఘర్షించు, పీడించు. మర్దించు, యమించు. (తె స.) కరిసించు, దండడిపెట్టు, నూఱు, పిసుకు, మెదించు - మేదించు - మెదుచు, రాపిడి చేయు, రాపాడు, రాయి. తద్వి.—౧: చూ, పిసుకు. 1; ౨: చూ, పిసుకు. 2; 3: చూ, పిసుకు. 3; ౪: చూ, పీడితమగు; ౫. అణిచు: చూ, మాపు. 9; ౬: చూ, రుద్దు.

సమ్మర్దితము. సం. విణ: నిష్పిష్టము, పీడితము, మర్దితము. (తె) గజిబిజి - గసిబిసి, మల్లామడి.

సమ్మాననము. సం. వి. అ. న. గౌరవించుట: చూ, సన్మానము. [చూ, సన్మానము.

సమ్మానము. సం. వి. అ. పుం. గౌరవము:

సమ్మానించు. సం. స. క్రి: చూ, సన్మానించు. తద్వి:- చూ, శ్లాఘించు.

సమ్మానితము. సం. విణ: చూ, సన్మానితము. 1.2.

సమ్మార్జనము. సం. వి. అ న. 1: చూ, శోధనము; 2: చూ, రుద్దుడు; 3: (తె) ఊడుపు - ఊడ్పు, తుడుపు - తుడ్పు.

సమ్మార్జించు సం. స. క్రి: మార్జించు. (తె) ఊడుచు - ఊడ్చు, చేరు, చిమ్ము, తుడుచు - తుడ్చు, తొడయు, తోడుచు, మాసు పాసు - పాపు. (చూ, రద్దు.)

సమ్మార్జని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: అతాయి, ఊహని, ఝూటము, వర్ధని, శోధని. (తె) చీఁకిలి, చీఁపురు, చీఁపురుకట్ట, పారక. తద్వి.- ౧. చీఁపురుముల్లునవు. - (తె) పూతిక; ౨. కళ్లముతుడిచెడు కట్టు:- పాలికట్ట; 3: చూ, మలారము.

సమ్మాళిగలు. వై.వి.బ ఒకరకము చెప్పులు: రూ- సంబాళిగలు. తద్విశేషములు -౧: అగవాళ్లు, అడక, అకు చెప్పు, ఉద్దము (బ. ఉద్దాలు), ఊడుపు - ఊడ్పు, ఓరచ్చు, ఓగట్టెచెప్పు, కవుసు - కొను, గుమ్మళి, చెప్పు, మలకడము, మలఁకవాలు, మెట్టు. (సం) పాదరక్షు; ౨: గొడుగుపావలు; 3: పయిజోలు_పైజోలు; ౪: పాఁకోడు, పాగ - పాగా - పావ - పావా, పావకోడు - పావుకోడు, పోనూడు. (సం) అవస్కరము, ఉపానహము_ఔపానహ్యము, పాదుక - పాదుకము, పాదుపు, పంథరుక - పంథరువు; ౫: బిల్లచెప్పులు; ౬: సంబవులు, సంబాళిగలు_సమ్మాళిగలు; ౭: (సం) కంపు, పార్ష్ణిత్రి, మోచక, మోచని. (తె) పాపాను - పాపోసు - పాయపోసు, ముచ్చె, మొజోళు: కిఱుఁ చెప్పు - కిఱ్ఱుఁ చెప్పు (కిఱ్ఱుమెట్టు); ౯: కోశి - కోపి; ౧౦: (సం) అనుపదీన, ఉపానహ

ము-ఔపానహ్యము; ౧౧. పాదరక్షులలోపల కాలికి వేయుజోడుకు -మేజోడు; ౧౨. రోగవాగములు-రోగవాగలు. ఇత్యాది.

సమ్మితము. సం. విశ. 1. సమానమైన పరిమితి గలది; 2. సమానము: చూ, సుషమ. 2.

సమ్మితత్వము. అం: చూ, గుణములు.

సమ్మియ. వై. వి.=సమియ: రూ-సమ్మె-సమ్మతు, జాతికట్టుపాటు: చూ, బంధము. 1.

సమ్మోదము. సం. వి. ద్. (స్త్రీ). మిక్కిలిసంతోషము: చూ, సంతోషము.

సమ్మూర్ఛనము. సం. వి. అ. న. 1. మిక్కిలి మూర్ఛనొందుట: చూ, సొమ్మ; 2. శిబిరము, ప్రసరణము, అంతట వ్యాపించుట: చూ, సంవృతము.

సమ్మె. వై. వి.=: చూ, రూ-సమ్మియ.

సమ్మెట. వై. వి. 1.=శింబళి. రూ-సంపెట-సంబెళ-సమ్మెళ. (సం) అయోఘనము, కూటకము, కూటము, ఘనము, చర్మయష్టి, ముద్గరము, లోహశర్మటి, శింబళి; వై. వి. 2: చూ, మునికోల.

సమ్మెళ. వై. వి.=చూ, రూ-సమ్మెట. 1.

సమ్మేళనము. సం. వి.అ. న.=సమేళనము: చూ, సంయోగము. [శోధితము.

సమ్మృష్టము. సం. విశ. శోధింపఁబడినది: చూ,

సమ్యక్కు. సం. వి. చ్. న. 1. నిజము: చూ, సత్యము. 1; విశ. 2. నిజమయినది: చూ, చూ, సత్యము. 1.

సమ్రాట్టు. సం. వి. జ్. పుం. తనయాజ్ఞ చేరాజులను శిక్షించి రాజసూయయాగము చేసిన మండలేశ్వరుఁడు: చూ, రాజా. ౫.

సయాట. వై. వి.=సహాటన. (ద్వ అని శ. ర.) (రూ-సయాటము - సయ్యట-సయ్యాట-సయ్యాటము). 1. పరిహాసము: చూ, హాళి. 5; 2. లీల: చూ, హాళి. 5; 3. (స్త్రీ) పురుషుల పరిహాసము: చూ, హాళి. 5; వా. 4. అశ్రద్ధ: అలవోక, అసడ్డ, అలము, ఒప్పరికము కక్కురితి-కక్కుర్తి-కక్కుఱితి-కక్కుఱ్తి కక్కూరితి-కక్కూర్తి-కక్కూఱితి-కక్కూఱ్తి, కన్నడ, కన్నళవు, కీటు, కేరడము చేదరు, తరితీపు, మందమేలము, ముప్పాకిలు, వెనక-వెనుక-వెన్క. (సం. వ) అశ్రద్ధ, ఉపేక్ష, లీల.

సయాటము. వై. వి.= —పై.—

సయాతము. వై. వి. సొతంతరము: చూ, స్వతంత్రమ

సయి. వై. వి. (ఉప). సహశబ్దార్థకము: రూ-సై

సయింపు. వై. వి.=సహన: చూ, సహనము. 1

సయింపుడు. వై. వి.= —పై.—

సయిఁచే. వై. అ. క్రి: చూ, రూ-సైఁచే.

సయిఁదము. దే. వి. గోదుమపిండి.

సయిఁపు. వై. వి.=సహన. రూ-సైఁపు: చూ సహనము. 1.

సయిఁపుడు. వై. వి.= —పై.—

సయికము. దే. వి. రూ-సైకము. 1. సూక్ష్మత్వము: చూ, స్వల్పము; విశ. 2: చూ సూక్ష్మము.

సయికిలు. వా. వి. బయిసికిలు-బైసికిలు: చూ రూ-సైకిలు. (చూ, శకటము.)

సయిగ. వై. వి.=సంజ్ఞా: చూ, రూ-సైగ.

సయితము. వై. అవ్య.=సహితమ్: చూ, రూ సైతము.

సయితుఁడు. వై. వి.=సవిత్రు: చూ, సూర్యుఁడ

సయిదోడు. ద్వ. వి: చూ, రూ-సైదోడు.

సయిను. వా. వి: చూ, రూ-సైను.

సయిరణ. వై. వి.=సహనమ్. చూ, రూ-సైర

సయిరించే. వై. అ. క్రి: చూ, రూ-సైరిం

సయ్యాట. వై. వి.=సహాటన: చూ, రూ-సయాట. (ద్వ అని శ. ర)

సయ్యాట. వై. వి.= :చూ, రూ-సయ్యాట.
సయ్యాటము. వై. వి.=—వై.—
సయ్యాటించే. ద్వ. స. క్రి: చూ, హసించే.
సయ్యొద్ద. ద్వ. వి. (సయి + ఒద్ద) చేరిక: చూ, సంయోగము.
సయ్యోద్ద. ద్వ. వి.—వై.—
సయ్యొద్దె. ద్వ. వి.—వై.—
సరంగు. దే. వి: అరకాటి, ఓడంగి, ఓడమాలి, కర్ణకారుఁడు, చెంబడివాఁడు, తండెలు-తండేలు, పడవవాఁడు, పల్లెవాఁడు, పీలి కాఁడు, మరకాఁడు, మర్కారి, మాలికాఁడు, మాలిమి, మాలిమికాఁడు, రేవుబోయ. (సం. వ):—అభీరుఁడు, కర్ణధారుఁడు, నావికుఁడు, నియామకుఁడు, పోతవహుఁడు-పోతవాహుఁడు.
సరంజామ. వా. వి. వస్తుసామగ్రి. "పెండ్లి సరంజామ సిద్ధపఱచిరి"
సరంబీ. వా.వి. బల్లలకూర్పుమిద్దె; చూ.మిద్దియ.
సరకట్టు. ద్వ. వి. (సరము + కట్టు) వీణెమెట్టు: చూ, సోపానము.
సరకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కల్లు: చూ, సుర. 2; 2. కల్లుత్రాగెడుగిన్నె: చూ, పాత్రము. 6-ర; 3. కల్లుత్రాగుట: చూ, స్వాదనము; తద్వి.-౧: వీరపాణము-వీరపానము; ౨: కల్లుమీఁది ఆస: అనుతర్షణము-అనుతర్షము. (తె.) కల్లాస; 3: అనుతర్షణము-అనుతర్షము. (తె) కల్లువడ్డన, కల్లువడ్డింపు.
సరకు. దే. వి. 1: చూ, చిల్లర. 1; 2: తరబడి, తరము, దినుసు-దినుసు-దినుస్సు, బండము, రకము, సంకట. (సం) అర్థము, పదము, పదార్థము, వస్తువు, విషణి. (అవ్య) అపి. తద్వి. ౧. (సం) మహాధనము; ౨: (సం) రచకము; 3. గణుతి: చూ, సూటి. 1. (లక్ష్యము. 1.)
సరకుగొను. దే. స. క్రి: చూ, లెక్క-సేయు.1.
సరకుసేయు. దే. స. క్రి.—వై.—
సరగ. వై. క్రి. విశ.=సార్గ్. శీఘ్రముగ: చూ, సృదము.
సరగము. సం. వి. అ న.=సరిగె. తావళపుఁబూస: చూ, హూరమంజి (పూస.)
సరగు. వై. వి.=సార్గ్. పడి: చూ, సృదము.
సరఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తేనెటీఁగ: చూ, మక్షిక; తద్వి.—౧: అడవిదోమకు.-(తె) అడవిదోమ: (చూ, మశకము. 1); ౨ చిన్న దోమకు.-(తె) నుసము-నుసుము (చూ, మశకము. 1); 3: తీక్ష్ణతుండము. (తె) నల్లదోమ: (చూ, మశకము. 1); ౪. దోమకు.—కటుకీటకము. (తె) మూఁగ, రొమ్మెపురుగు. (చూ, మశకము. 1.); ౫. కషాయిక, జలజ. (తె) నీరుదోమ, నీరుపట్టుదోమ. (చూ, మశకము. 1); ౬. కందురీఁగకు.-వృశ్చికము. (చూ, మక్షిక. ౨.)
సరజము. సం. వి. అ. న.నవనీతము: చూ, వెన్న.
సరటము. సం. వి. అ. పుం: అండజము, కంటకాగారము, కులాహకము, కృకలాశము-కృకలాసము, కృకవాకువు, కృకూలాసము, క్రకచపాదము, గాత్రసంకోచి, జాహకము, దురారోహము, బహుదూరము, శరండము. (తె) తొండ. తద్వి.—౧ మైలచోయతొండకు.—దుష్పృష్ఠ; ౨: అండజము, ఇ్భాకామరూపి, కృకలాశము-కృకలాసము-కృకవాకువు, కృకూలాసము, చిత్రబింబము-బింబకము-బింబము. (తె) ఊసరవెల్లి-ఊసరిల్లి, వయిజోతితొండ-వైజోతితొండ.
సరటాలు. వా. వి: చూ, భక్ష్యము.
సరటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కులంత్థిక-కులత్థిక*. (తె) ఉలవలు. *; తద్వి శేషములు.—౧ అడవియులవలకు.—అరణ్యకులత్థము-అరణ్య

కూళుత్థము, కాలవృంతము, కుంభకారి, కుల
త్థ-కులత్థిక, కుకుబిల్వకము, కులాలి, చక్షుష్య-
చక్షుష్యము. (తె) అడవియులవలు, తప్పెట.
(చూ, ధాన్యములు.) [షణము. 2.
సరడు. వై. వి.=శరండః. మెడనగ: చూ, భూ
సరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. త్రోవ: చూ, మార్గము. 1; 2.=సరవి. వరుస: చూ, శ్రేణి. 1.
సరదా. వా. వి. ఆనందము: చూ, సంతోషము.
సరదారు. వై. వి. 1.=శరదారీ: చూ, శూరుఁడు; 2. రావుత్తుఁడు: చూ, సాది. 1.
సరదు. దే. స. క్రి. సమభాగముగాపంచు. పర. 4, ఆ. 236: సరసు.
సరపణి. దే. వి. గోలుసు: చూ, భూషణము. 2.
సరపరా. వా. వి: చూ, సప్లై.
సరఫరా. వా. వి. —సప్లై.—
సరబడి. ద్వ్య. వి. 1. ద్వారము. పంచ. నా. 1, ఆ. 282: చూ, వాకిలి; 2: చూ, స్నేహము.
సరమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. విభీషణునిభార్య: చూ, భార్య; 2. ఆఁడుకుక్క: చూ, శునకము; 3. వేలుపుకుక్క: చూ, శునకము. 1; వై. వి. (1)=శ్రమ: చూ, శ్రమము.
సరమగొను. ద్వ్య. అ. క్రి. శ్రమపడు: చూ, శ్రమపెట్టు.
సరము. సం. వి. అ. పుం. 1.=సరి. హారము: చూ, భూషణము. 2. (దీనినే చేరు, బొందు అని కొందఱు వాడెదరు); 2. మీఁదిపెరుఁగు: చూ, స్తన్యము; 3. గమనము: చూ, సంచారము; వై. వి. (1)=స్వర. రూ—సారము. ముక్కుగాలి: చూ, శ్వాసము; (2)=స్వర. నాదము. షడ్జాది. రూ—సారము: చూ, స్వరము. 2; (3)=శర. అమ్ము: చూ, బాణము. 1.
సరయువు. సం. వి. ఉ. పుం. గాలి: చూ, వాయువు.
సరవడి. దే. వి: ఈడిక, వేరుగుడు.

సరవి. వై. వి.=సరణి. 1. క్రమము: చూ, విధము. 1; (దే. అని శ. ర.); దే. వి. 2. దారి: చూ, మార్గము. 1.
సరవెంద. దే. వి: సెగవెంద, సెరవు, సెరవంజి. (సం) క్షూరకము, క్షావకము, క్షవకము, క్షుద్విబోధకము, జానకము, తీక్ష్ణగంధము. *
సరషపము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ—సర్షపము *.
సరస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తెల్లతెగడ*: చూ, సర్వానుభూతి; విశే. 2. రసముతోఁగూడినది; దే. వి. (1). చేరువ: చూ, సమీపము. 1; (2) అర్ధాసనము. [(వ్య.-విరసము.)
సరసము. సం. వి. అ. న: (తె) బిత్తరము.
సరసర. వై. క్రి. విశే. 1. మిక్కిలిశీఘ్రముగ: చూ, స్యదము; వి. 2. రూ-చేరచేర: చూ, హూహూ.
సరసాంక. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("స-జ-స-న-యగములు. 10 యతి. 15వ ఛందస్సు.")
సరసాలింగనములు. అం: చూ, ఆలింగనములు.
సరసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కొలను: చూ, రూ—సరస్సు. 1.
సరసిజనాభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పద్మనాభుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1. [చూ, బ్రహ్మ. 1.
సరసిజభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తమ్మిచూలి:
సరసిజము. సం. వి. అ. న. 1. కమలము: చూ, సహస్రపత్రము; అం. 2: చూ, వృత్తము. 1. (గ. "భ-స-గురువు. 7వఛందస్సు"; వ. "స-త-జ-న-న-న-న-స. 10-18 యతులు. 24వ ఛందస్సు.")
సరసీరుహము. సం. వి. అ. న: చూ, సరసిజము. 1.
సరసు. దే. స. క్రి: చూ, సరదు.
సరసుఁడు. సం. విశే: శృంగారచేష్టలుగలవాఁడు: (తె) నుగుడి.

-సరస్వంతము. సం. వి. త్. పుం. 1. కడలి: చూ, సముద్రము; 2. ఒకానొక నదము: చూ, సముద్రము.

-సరస్వంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. 1. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు; 2: రసజ్ఞుఁడు, రసికుఁడు; 3. తెలిసినవాఁడు: ఆహితలక్షణుఁడు, అహితలక్షణుఁడు, కృతలక్షణుఁడు: (చూ, సుధి.)

-సరస్వతి. సం.వి. ఈ. స్త్రీ. (బ్రహ్మలోకమందు బ్రహ్మసరస్సు నాశ్రయించి నది రూపముగాఁ బ్రవహించినది) 1: అనుష్టుప్పు, ఆదిత్య, ఈ, ఉక్తి, ఐందవి, కభార్య, కాదంబరి, కామాయమోహిని, కామాయవల్లభ, గీ, గీర్దేవి, గోవు, గౌరి, జూ, పుస్తము, బ్రాహ్మి, భగవతి, భారతి, భాష, మహాలక్ష్మి, వర్ణరూపిణి, వాకు-వాక్కు, వాణి, వారి, శారద, శ్రీ, సావిత్రి. (తె:) అంచెతత్తడి చెలియ, కలనతపసితల్లి, చేదువుల పడఁతి, చేదువుల చెలఁది, తలవాకిటను మెలఁగు చెలువ, తూటిగానపు తేజీగలబోటి, నలువరాణి-నల్వరాణి, పలుకుఁజెలి-పల్కుఁజెలి, పొత్తముమత్తో, పొత్తు-పొత్తువు, మినుకుఁజేడియ, లచ్చికోడలు, వెన్నునికోడుకురాణి, వెల్లమ్మత్తైదువ; 2. పలుకు: చూ, శబ్దము. 2; 3. నది: చూ, హ్రదిని (నది); 4. సరస్వతి యనునది: చూ, నది; 5. ఆవు: చూ, ధేనువు; 6. శ్రేష్ఠమైనస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 7. మనువుపెండ్లాము: చూ, భార్య; అం. 8: చూ, ఆదిశక్తులు. [హిత్యము.

-సరస్వతీస్తనద్వయము. అం: ౧ సంగీతము, ౨ సాసరస్వతీహస్తాలంకారములు. అం: ౧ అక్షమాల, ౨ శుకము, ౩ కమలము, ౪ పుస్తకము.

-సరస్సు. సం.వి.స్. న. (ప్రవహించునది) 1: రూ- సరసి, అబ్ధి, అవతారము, ఆధారిణము, ఆశయము, ఔలానము, కమలిని, కాసారము, కుండము, కుముదిని, కుముద్వతి, సఁడము-కూలము, కైరవిణి, కోట్టారము, ఘాతము, జ, జలాశయము, జలాష్టీవి, తటాకము-తటాగము-తడాగము, నలిని, పద్మాకరము, పద్మిని, పుష్కరిణి, బిసిని, వనబంధము, విదారకము, సరోజిని, సరోవరము. (తె) చెఱువు, తామరబావి, తిరుకొలను-తిరుకొళంబు, నీరుబెంకి, మడుఁగు-మడువు-మడ్గు- మణుఁగు-మణువు, లొండు, లోట. తద్విశేషము లు.—౧: ఆధానము, జలాధారము, సరము, పద్మాకరము, హ్రదము. (తె) మడుఁగు-మడువు-మడ్గు-మణుఁగు-మణువు, వెంచే-వెంచేము; ౨: క్రీడాసరస్సు:— ఖేలాకూలము. (తె) కళకుళి-కళాకూళి- కేళకుళి-కేళకూళి-కేళాకుళి-కేళాకూళి; ౩: ఖాతము-ఖాత్రము, చతుష్కి, పుష్కరిణి. (తె) కలువకాకట్టు; ౪. చతురశ్రమైనకోనేటికు-అవతారము, కోట్టారము, జలకూపి, దీర్ఘిక, పుష్కరిణి, వాపి. (తె) కట్టుదొన, కోనెఱు-కోనేఱు; ౫. కుబేరుని క్రీడాసరస్సుకు.—అచ్ఛోదము; ౬: మానసము. (తె) తలఁపుకేళాకూళి; ౭: (తె) నల్లమడుఁగు; ౮: (తె) సంగమడుగు; ౯. కలువలకొలనుకు.—దివాకీర్తము; ౧౦: (తె) బొడ్డనబావి; ౧౧: స్నానముచేయు తటాకప్రదేశమునకు— అవతారము, ఘటము, తీర్థము. (తె) నీరాటరేవు-నీళ్లాటరేవు-నీలాటిరేవు, రేవు; ౧౨. ఏటినడుమ లోతుగలచోటుకు.—హ్రదము; ౧౩: కూపకము, కూపము, జలాంబిక, దీర్ఘిక, పల్వలము, చవివాహి, పిండపుష్పము, వాపి. (తె) డిగియ-డిగ్గియ-దిగ్గియ, దొరవి-దొరువు (దొర్వు), వడబావి, బావి; ౧౪: అల్పసర

న్న, పల్వలము, వేశంతము. (తె) కుంట, కొలఁకు—కొలఁకువు, కొలకు—కొల్కు, పచ్చికపడియ—పడిగము—పడె, మేచే, లట్టు; ౧౫. నుయ్యికి:—అంధువు, అవటము—అవటువు, అరఘట్టము, ఉదపానము, కారోత్తరము. కూపము, కోట్టారము, ఖటము, చవీనాహి, చుంటు—చుంటి, చూడ, చూడకము, చూతకము, జలాంబిక, తమసము, ప్రహి, వికిరము. (తె) చేఁదబావి (చేఁదుడుబావి), నుయి—నుయ్యి—నూయి—నూయి, బావి. తద్వి.—(౧) అంధకూపము; కర్కరాంధకము, ఖటముఖటము. (తె) పాడునుయ్యి; (౨) చతురశ్రముగు నూయికి.—కోట్టారము. (తె) కుండి—కుండియ—కుండె—కుండీ; (3): (తె) గరిసెబావి; (౪): (తె) ఆటడిగ్గియ; (౫): (తె) ఇటకనూయి—ఇటుకనూయి; (౬): కూపకము, విదారకము. (తె) పిల్లనూయి; (౭): (తె) ఒఱలనూయి; (౮): (తె) చెలమ; 2. రూ—సారసము. నీరు: చూ, సలిలము.

సరళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-సరళము. తెల్లతెగడ*: చూ, సర్వానుభూతి.

సరళదేవదారుబంక. ద్వ. వి: చూ, ఆజ్యము. 2.

సరళదేవదారువు. సం. వి. ఉ. పుం: చిత-చిద*.

సరళము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, వృక్షధూపము; 2: చూ, రూ-సరళ.*; విణ. 3. ఔదార్యముగలది; 4. వంకరకానిది: (తె) సాపు; అం. బ. 5: చూ, సరళములు.

సరళములు. అం. "గ, జ, డ, ద, బ" లు (ఇవి మృదూచ్చారణగలవి.)

సరళుఁడు. సం. విణ: ఉదారుఁడు, దక్షిణుఁడు.

సరాగము. సం. విణ. 1. రాగముతోఁగూడినది; దే. వి. (1) ఒద్దిక: చూ, స్నేహము.

సరాతి. దే. వి. గోడవలె గుడారముచుట్టు నేర్పఱచిన తెర, కనాతిగోడ: చూ, మఱుఁగుగోడ. తద్వి.—వాకిటిలోపలి ప్రక్కగోడకు.—(తె) మొత్త. [సరాబు.

—బు. వా. వి. నాణెముల పరిశీలకుఁడు: రూ-

సరాసరి. ద్వ. వి. (సరసిన + సరి) సరసిమోడగానైన సమత్వము: సగటు-సగుటు (ఏవరేజి)

సరాళము. సం. విణ: చూ, రూ—సరళము. 3-4.

సరి. వై. వి. 1.=సర. హారము: చూ, భూషణము. 2; 2. వస్త్రములు నేయుటకు సవరించిన తంతుసమూహము. ఆం, భా. ద్వి. 155. తద్వి.—౧. నేతసరిత్రొక్కుడు పలకకు.—(సం) వాయుదండము, వేమము: చూ, మగ్గము; ౨: (తె) నేడుకఱ్ఱ; 3: చెండు, తావడము, బంతి. (సం) ఆహారము, ఇరిపకము, కందుకము— కందుకము, కజ్జలము, గిరి, గిరిగుడము, గిరియాకము, గువాకము—గూవాకము, గేండుకము—గేందుకము— గేండూకము—గేండువు, చోరనాగుడము, పిండము, పిండు (పిండువు). తద్వి.—౧. (తె) పుట్టచెండు, పోటనబంతి; ౨: పూచెండు, పూబంతి—పూలబంతి; వై. విణ. 4. (ఏ)=సదృశ: చూ, సమానము. 2; 5. లెస్స: చూ, ఆరోగ్యము. 2; 6: చూ, సమాప్తము; 7. వేక్కసైనది: ఋజువు, ప్రగుణము: చూ, సుషమ. 2. (చూ, హృద్యము); దే. వి. 8. పగుల్లువాఱినసందు: గండి—గండిక, పరియ; 9: గండి—గండిక, పడఁకు—పణఁకు, సంధి; 10: వేక్కుఁదనము, వేక్కుటి, వేక్కస, చోయు, జేవరవ, తిన్నన (చూ, హృద్యము); క్రి. విణ. 11. పూర్ణముగా; అవ్య. 12. అంగీకారార్థకము: చూ, సమ్మతి.

సరించు. సం. అ. క్రి. పోవు: చూ, సను. 8.

సరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=సరిగ-సరిగె. నూఱుపేటలహారము: చూ, హావళిక 2 (భూషణము. 2)

సరికట్టు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, సరిపడు. 1–2–3–4.

సరికడచు. ద్వ. అ. క్రి. 1. మందుమించు; 2. మీఱు, అతిశయించు: చూ, సందడించు.

సరిగ. వై. వి. 1.=సర-సరిక. రూ—సరిగె. హారము. తావళపుఁబూస (అనికొందఱు): చూ, భూషణము. 2; 2.=సర్క్: రూ—సరిగె, జరత, జరపోసు, జరి—జరీ, జలతారు, తగటు—తగడు, పైరాణి—పైఠిణీ, రేకు—ఱేకు, సకలాతు. తద్వి.——ఁ: లడి; ౨: వరకు—వరము; 3: జరబాజోనకు:—చూ, వస్త్రము; 3: కండియ—కండె, పుత్తడ; క్రి. విశ. 4. చూ, సరిగా. [ఉ. అం, భా. తృ. 111.

సరిగనెదిరించు. వా. స. క్రి: చూ, మాఱుమప

సరిగస్తు. వా. వి. (షహర్ గస్తు) ఊరేగింపు. (నిజాము వాడుక).

సరిగా. వా. క్రి. విశ: రూ—సరిగ, అసలార, ఒప్పుగా, చక్కఁగా, బాగుగ (బాగుగా).

సరిగాలి. వా. వి. చూషకము: చూ, వాయువు.

సరిగె. వై. వి.=సర. సర్క్: చూ, రూ—సరిగ. 1—2—3. [చూ, సంహరించు.

సరిగొను. ద్వ. స. క్రి. చంపు, రూపుమాపు:

సరిచేయు. వై. స. క్రి. 1. నాశముచేయు: చూ, సరిపెట్టు; వా. 2. బాగుచేయు; 3. నుగ్గులు లేకుండ చేయు.

సరిచూచు. వై. స. క్రి: చూ, సంభ్రమించు.

సరిటెంకణము. వా. వి: చూ, హాణిగలు.

సరితరము. దే. వి. భూమిని సారమునుబట్టి తరగతులుగా నేర్పఱచుట.

సరితాళంపుమొన. అం: చూ, మొనలు.

సరితూఁగు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, సమానమగు.

సరిత్తు. సం. వి. త్. (స్త్రీ): చూ, నది.

సరిత్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. ఏటిఱేఁడు: చూ, సముద్రము. [ణము. 2.

సరిదండ. వా. వి. శేయూరము: చూ, భూష

సరిదాఁకు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, సరిపడు. 1-2-3.

సరిదీయు. వా. స. క్రి: (సం) సాఁచు.

సరిపడు. వై. అ. క్రి. 1. అనుకూలపడు: అమరు, అవటిల్లు, ఇందు, ఇముడు, ఒంటు, ఒడఁబడు, ఒదవు, ఒవరుపడు, ఒనరుపెట్టుకొను, ఒమ్ము, ఒప్పు—ఓపు, గిట్టు, జతపడు, జతించు, పొందుపడు, పొత్తుపడు, పొసరుపడు, పొసఁగు, మెయికొను, వాటపడు, వీలు, వీలుపడు, సరికట్టు, సరిదాఁకు, సూటిపడు, (ప్రే) అవటించు, (మి) అనుకూలపడు, ఆనుకూల్యమగు, ఉపయుక్తమగు. (సం) అనుకూలించు, అవహించు, ఉపయోగించు; 2. యుక్తమగు: అత్తు—హత్తు, అత్తుకొను, అనువుపడు, అమరు, అయిరకొను—ఏరకొను, అలవడు, ఉరు-ఉఱు, ఎచ్చు, ఒదవు, ఒనరు, ఒప్పు, ఓజపడు, కలుగు-కల్గు-కలువు, కుదురు, కూడు, కొను, కొలఁపు, గుణపడు, చక్కఁబడు, చను-సను, చెల్లు, చొప్పడు, చొప్పిల్లు, జతపడు, జోకపడు—తగు-తప్పు-తా, తీరు-తీఱు, నిగుడు-నిక్కుడు, నూలుకొను-నూల్కొను, పొసఁగు, పోలు, బాగుపడు, మక్కళించు, వచ్చు-వర్తించు, వలయు, సరికట్టు, సరిదాఁకు, సూటిపడు, (మి) యుక్తమగు, మాత్రపడు. (సం) ఉపకరించు; 3. సరిపోలు: చూ, సమానమగు.

సరపణి. ద్వ. వి. (రూ-సరిపెణ-సరిపణి-సరిపణీ-సరిపెన) బంగారులోనగువానిగొలుసు: చూ, భూషణము. 2.

సరిపణి. ద్వ. వి.—పై:—

సరిపణీ. ద్వ. వి.—పై.—

సరిపఱచు. వా. ప్రే: చూ, సరిపెట్టు.

సరిపఱుచు. వా. ప్రే.—పై.—

సరిపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1. ఈడుపఱచు, ఉద్దిం

చు, గావుపట్టు, జేతపడుచు, జోడాచేయు, లనుకు, వలకట్టు, సంతపెట్టు, సంతపడుచు, సంతిరించు, సరిచేయు, సరిపడుచు-సరిపడు చు; 2: చేంపు: చూ, సంహరించు.
సరిపెణ. ద్వ. వి: చూ, రూ-సరపణి.
సరిపెన. ద్వ. వి.—వై.— [భా. ద్వి. 302]
సరిపోటు. వా. వి: చూ, సాదృశ్యము. (అం,
సరిపోలు. వా. అ.క్రి: చూ,సరిపోవు. 1.(అ|వ)
సరిపోవు. ద్వ. అ. క్రి. 1. సరిపోలు: చూ, స మానమగు; 2. చూ, సమ్మతించు; 3: అయి పోవు-ఐపోవు, కడచేను, కడతెగు, కడతే లు, కడముట్టు, కడవెళ్లు, తేలు, ముగియు, ముట్టు, మూఁడు, (మి) సమాప్తమగు; 4. స రించు:చూ, సమయు. 3; పేర్చి. 5,సరిపుచ్చు.
సరిపొద్దు. వై. వి. సగమురాతిరి: చూ, రాత్రి.
సరిబిత్తరము. అం: చూ, విన్నాణములు.
సరిబేసులు. ద్వ. వి. బ: చూ, బాలక్రీడ.
సరిమిడిమానిసి. వా. వి. శౌర్యవంతుఁడు: చూ, శూరుఁడు.
సరియ. దే. వి. 1. పసుళ్లువారిననందు: చూ, స రి. 8; 2: చూ, రంధ్రము. 1.
సరియను. ద్వ. అ. క్రి. 1. నశించు: చూ, సమ యు. 3; వా. 2: చూ, సమానమగు.
సరియించు. దే. స. క్రి. అఖండమునకు నూనె సిద్ధముచేయు.
సరిహద్దు. దే. వి. పొలిమేర: చూ, సీమ. 1.
సరీసృపము. సం.వి.అ.పుం:చూ, రూ-సర్షపము*.
సరీసృపము. సం. వి. అ. పుం. పాము: చూ, సర్పము.
సరుకు. వా. వి: చూ, రూ-సరకు. 2.
సరుగు. దే. అ. క్రి: చూ, వర్ధిల్లు.
సరుగుడు. వా. వి: ఈలచెట్టు.
సరుగుడుకఱ్ఱ (పేడు). వా. వి. ఒకరకమువంట కట్టె: చూ, సమిధ. 2.

సరుడు. వై. వి. 1. సరిహద్దు: చూ, సీమ. 1: 2.=శర. అమ్ము: చూ, బాణము. 1; 3.= శర. గతిలేనిశరము: చూ, బాణము. 1.
సరుదు. దే. వి: చూ, సరుడు. 1.
సరువడము. వా. వి. ముద్ద, పిండము, పిడుచే: చూ, పాదము (1).
సరె. వా. వి. 1: చూ, రంధ్రము. 1; అవ్య. 2. అంగీకారార్థకము: చూ, సమ్మతి. 1.
సరే. వా. అవ్య. అంగీకారార్థకము. అం, భా. తృ. 75: చూ, సమ్మతి. 1.
సరేను. దే. వి. ఒకరకముబంక:(సం) వజ్రము.
సరోజము. సం. వి. అ. న. కమలము, పద్మము, తామర: చూ, సహస్రపత్రము.
సరోజి. సం. వి. న్. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.
సరోజిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, సరోజ ము; 2. తామరకొలను: చూ, సరస్సు. 1.
సరోరుహము. సం. వి. అ. న:చూ, సరోజము.
సర్కారు. వా. వి. ప్రభుత్వమువారు.
సర్గచ్ఛాయ. అం. ఒకరకముదానము: చూ, దానములు. 2.
సర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. అధ్యాయము: చూ, సంపుటము. 3-౧౧; 2. విసర్గము, విస ర్జనము: చూ, విమోచనము; 3. నిశ్చయము: చూ, సత్యము. 1; 4. ఉత్సాహము: చూ, సన్నాహము. 2; 5. అజ్ఞానము, వలపు (అని కొందఱు): చూ, స్వాపము. 3; 6: చూ, స్వభావము; 7. సృజించుట: సృజన, సృష్టి (ఇది తొమ్మిదివిధములు.— మహత్సర్గము, అహంకారసర్గము, భూతసర్గము, ఇంద్రియ సర్గము, దేవసర్గము (ఇది యష్టవిధము.), తమస్సర్గము (ఇవియాఱు ప్రాకృతములు.), వనస్పత్యాదిసర్గము (ఇది షడ్విధము.), తిర్య క్సర్గము (ఇది యష్టావింశద్విధము.), మను ష్యసర్గము (ఇవి మూఁడు వైకృతములు).

కుమారగ సర్గంబనియొకటిగలదు. అదితదంత ర్భూతంబ. భిన్నంబుగాఁగైకొన్న యెడ దశవిధసర్గంబగు. (ఇదిపురాణలక్షణములలో నొకటి): చూ, పురాణము. 6.

సర్జకము. సం. వి. అ. పుం. 1. మధుకరము, జీవకమను గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హ ము. 1-౧౬; 2: అలకప్రియము, అశనము-అసనము, కామ్యము, కాలకంఠము, కాల స్కంధము, జీవకము, జీవము,పీతసారకము, పీతసాలము, ప్రియకము, బంధూకపుష్పము, బంధూకము. (తె) వేఁగి-వేఁగిస*. తద్వి.— ఎఱ్ఱవేఁగిసకు:-గోమూత్రి (చూ, రాజార్హ ము. 1-౧౬).

సర్జకాక్షారము. సం. వి. అ. పుం.=సజ్జీకారము. ఒకచెట్టునందీసెడుఉప్పు, సర్జక్షారము: చూ, సౌవర్చలము (లవణము. 1-౭.)

సర్జక్షారము. సం. వి. అ. పుం.=—పై.—

సర్జము. సం. వి. అ. పుం. 1. మద్ది*: చూ, సాలము. 3, 2.=సజ్జెలు. తద్వి.-౧. ఒకసస్యము: చూ, సస్యము. 1; ౨: చూ, ధాన్యము. ౧౧.

సర్జరసము. సం. వి. అ. పుం. 1.=సజ్జీరసము. రూ-సర్వరసము. యక్షధూపము: చూ, సజ్జె రసము; 2. వాద్యభాండము, చూ, వీణె.

సర్దుకొను. వా. స. క్రి. సవరించుకొను.

సర్దుట. వా. వి. 1. సవరించుట; 2. ఇచ్చుట, పుచ్చుకొనుట. "నీసొమ్ము నాకుసర్దుము. నాసొమ్ము నీకు సర్దుదును." :చూ, సరుదు బాటు.

సర్దుబాటు. వా. వి. —పై.—

సర్పగంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ:ఈశ్వరి, కామా ది, నాగమదని, సర్పగంధిక. (తె) ఈసరి*. (తెల్లఈసరి, నల్లఈసరి అని ద్వివిధము)

సర్పగ్రాహుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వ్యాళగ్రాహి.

సర్పచతురము. అం: చూ,అసంయుతహస్తములు.

సర్పదృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: బూ. (తె) పా ముచూపు: చూ, సర్పము.[చూ, సూరణము.

సర్పనాశము. సం. వి. అ. పుం. అడవికంద*:

సర్పఫణన్యాయము. అం ఒకానొకన్యాయము.

సర్పబందుకత్తెర. అం: చూ, పరుపల్లి.

సర్పమాచికాకశ. సం.వి.ఆ.స్త్రీ:చూ, వాయసి.

సర్పము. సం. వి. అ. పుం.=సప్పము. (చరించే నది): అండజము, అగిమము-అగము, అఘా యువు, అవ్యథము, అహి, ఆశీవిషము, ఇ, ఈ, ఉదానము, ఉరంగము-ఉరగము, ఐరా వతము, కంచుకి, కంబళుఁడు, కచాకువు, కపాలము, కర్ణవర్జితము, కాకోదరము, కుం డలి, కుంతము, కుంతలము, కుంభీరము, కుం భీనసము, కుతాపువు, కుముదము, కుహనము, కుహరము, గరళముఖము, గూఢపాత్తు (గూ ఢపాదము), గూఢాంఘ్రి, గోకర్ణము, గోన ర్దము, చక్రధరము, చక్రి, చక్షుశ్రవము, చారము, చికురము, చిత్రిము, జలరుండము-జలారుండము, జిహ్మగము, తామసము, దం దశూకము, దర్వీకరము, ద్విరంఘువు, ద్విజము, ద్విజాతి, ద్విజిహ్వము, ద్విరసనము, దీర్ఘ పృష్ఠము, ధనంజయము, నాగము, నీలకంఠ ము, పద్మము, పన్నగము, పవనాశనము, పింగళము, పృదాకువు, ఫణ-ఫణము-ఫణి, ఫుల్లకికము, బిలేశయము, భాండపుష్పము, భుజంగమము-భుజంగము-భుజగము, భోగి, మండలి, లేలిహానము-లేలీహానము, విపన్న ము, విలోలము, విషధరము, విషధారి, విషా స్యము, వ్యాడము-వ్యాళము, శంఖము, శయ ము, సరీసృపము, స్ఫటి. హరి. (తె. వ) కంటివినికి (కంటివినిక్కి), కంటివినక్కరి, కనువినికి, కానగానడుగులుగల మేటి, గా డుపుమేపరి, గాలిదిండి, గాలిమేఁతరి, గాలి

మేవరి, గుడ్డికానువు, చేట్టుపురుగు, చిలువ-చిల్వ, చేట్టచేట్టుకొనెడుదిట్ట, తాఁచే-త్రాఁచే, తొట్టు, నాగుఁబాము, నాగులు, నాగువ్రు, నిడుదవెన్ను, నిడుపడు, పడగదారి, పాము, పుట్టకాఁపరి-పుట్టకాఁపు, పుట్టదిట్ట, పుట్టపెట్టెసట్టు, పుట్టమనెడుగబ్బి, బుసకొట్టుపుట్టువు, బొక్కబెరడు, బొక్కలాఁడు, మంచిపాము, ముక్కంటిసొమ్ము, రెండునాల్కలుగలది, లాఁగడాఁగుడు, వినుకలికంటి, విసదారి, విసముదాల్పు, వీనులకంటి, వెలుచే-వెల్చ, సప్పము, సీదరము-సీద్రము. తద్విశేషములు:—౧. ఆదిశేషువునకు - అనంతుఁడు, అహిపతి, అహీంద్రుఁడు, అహీనుఁడు, ఆదిశేషుఁడు, ఇంద్రుఁడు, ఓ, కంబళుఁడు, కద్రూసూతుఁడు, కర్కోటకము, కర్కోటము, కళీయుఁడు-కాళీయుఁడు, కాలింగుఁడు-కాళింగుఁడు, కృష్ణసర్పరాజు, క్ష్వేడము, గరళముఖము, తక్షకుఁడు, ద్విజరాజు, ధరణీధరుఁడు, వాసుకి, శేషుఁడు, సర్పరాజు. (తె. వ):-కవ్వంపునులతరితాడు, చిలువఱేఁడు, డిండి, తడవులనిడుపడు-తడువుల నిడుపడు, తరిగట్టుతాడు, నాగఁడు, పల్వాలుగలదొర, పాఁపఱేఁడు, పుడమితాలుపు, వెన్నుపాన్పు, వెన్నునిముడుంగు పాన్పు, సీదరపుఁబెద్ద-సీదరంపుఁబెద్ద-సీద్రంపుఁబెద్ద; ౨. నల్లత్రాఁచునకు.-అజగర్దము, అరగర్దము, అలగర్దము-అలగర్ధము, అలిగర్దము-అళిగర్దము, కాలసర్పము, కృష్ణసర్పము, మహాసర్పము. (తె. వ) నల్లత్రాఁచు-నల్లబాఁచే; తద్వి.-(తె) మిడినాగు-మిడునాగు; 3. అష్టనాగములు:- అనంతుఁడు, వాసుకి, తక్షకుఁడు, శంఖపాలుఁడు, కులికుఁడు, పద్ముఁడు, మహాపద్ముము, కర్కోటకుఁడు; ౪. కొన్ని రకముల సర్పములు.—(౧) ఏలాపుత్రము; (౨) ఐరావతము; (3) కాకోలము; (౪) కుహరము; (౫) పుష్కరము; (౬) బలాహకము; (౭) దేవయోనిసర్పములు:— కాలీయము; కౌరవ్యము; ఖరరోమ; మహానీలుఁడు; మహాపద్మము; మఱియు:—అశ్వతరము; చిత్రధార్తరాష్ట్రుఁడు - ధృతరాష్ట్రుఁడు మొ; (౮). కులకము-కులికము. (తె) పసిరికపాము; (౯) కుక్కుటాభము, కుక్కుటాహి; (౧౦) కుంభీనసము; (౧౧) కుళీలము; (౧౨) అహీరణి-ఆహిరిణి, దుందుభము, ద్విముఖాహి, రాజిలము. (తె) రెండుతలలపాము, ఇరుఁదలపాము, పూడుఁబాము; (౧3) మాతులము, మాలుధానము. (తె) నెత్తురుపొడ, నెత్తురుపెనుపొడ, మనుఁడిండి, ముఱ్ఱుఁబాము; (౧౪): (తె) పొడ, పొడపాము; (౧౫) అంజనిక, అశ్వలాల, బ్రిహ్మసర్పము, బ్రాహ్మణి, రక్తపుచ్ఛిక, హాలాహలము-హాలహలము - హాలాహలము. (తె) అవికిరి, ఉల్లిక, నలికండ్లపాము, నలికిరి, నలికిఁచే, నల్లిక, మిండ, మిద్ద; (౧౬): (తె) కప్పరియలుంగుపాము; (౧౭): (తె) కాటుకఱేకులపాము, పురిపెంజెర; (౧౮): (తె) పింజెర, పెరజే; (౧౯): (తె) తాటికట్టెడ, తాటిగిఱిపాము-తాడిగిఱిపాము; (౨౦). కొండచిలువకు:—అజగరము, ఉద్దండపాలము, ఉన్నతము, ఉలూకి, కాకపి, కులికము, కొక్కుటకందలము, గోనసము-గోనాసము, చక్రిమండలి, తిలిత్సము (తిలిత్సము-తిలీత్సము), వాహసము, శయాలువు-శయాళువు, శయువు. (తె) కొండచిలువ, తిప్పతిమ్మరి, పెనుఁబాము; తద్వి.-తునుపెంజెర; (౨౧) కపిలము;

(౨౨) వానపామునకు.—కించులికము-కించులుకము-కించోళికము, కునువు, క్షితిజంతువు, క్షితినాగము, గండూపదము, గండూపది, భూనాగము, మహీలత, వర్షాభువు (తె) ఎఱ-ఎఱ్ఱ, వానకోయిల, వానపాము, వానపేగు; (౨౩): గండూపది, శిలి. (ఆఁడుఎఱ్ఱ అనివాడుక); ౨౪: వికచము; ౨౫: నిర్ముక్తము, ముక్తకంచుకము; ౨౬: (తె) ముకసపుఁబాము; ౨౭. నీరుపామునకు.—అజగర్దము-అరగర్దము- అలగర్దము-అలగర్ధము, అలిగర్దము-అళిగర్దము, కాలకండకము, జలవ్యాళము. (తె) నీరుకట్టియ-నీరుకట్టె-నీర్కట్టె, నీరుతుట్రి, నీరుకొత్త, నీరుపాము, బురదపాము; ౨౮: (తె) గడ్డిపాము; ౨౯: (తె) జెఱిపోతు-జెఱ్ఱిపోతు, జెఱ్ఱి; ౩౦: (తె) తుట్టెపురుగు; ౩౧: (తె)దాసరిపాము; ౩౨: (తె) పలుగుడుఁబాము; ౩౩: (తె) పుల్లురుకుపాము; ౩౪: (తె) బొక్కెరెండు;౩౫.పన్నగులతల్లికి.—కద్రువ; ౩౬. గర్భస్థక్రిమికి.—(తె) ఎమిడిక, ఏటికపాము; ౩౭. పాముపడిగెభాగమునకు.—కీలాలము, దర్వి, ఫణి, భోగము. (తె) పటము, పడగ-పడిగ-పడిగె; ౩౮. ఆఁడుపామునకు.—కుంభీనసి, భోగిని. ౩౯: ఋ, సర్పదృష్టి. (తె) పాముచోపు; ౪౦: శతపది. (తె) రోఁకటిబండ; ౪౧: కర్ణజలూక-కర్ణజలౌకము, కారస్కరాటిక, క్షుద్రజంతువు, ధారిక, శతపది. (తె) కాళ్ళజెఱ్ఱి, చెవిచొరుపాము, నల్లజెఱ్ఱి; ౪౨. కట్లుగల పెద్దజెఱ్ఱికి.—క్షుద్రజంతువు, శతపది. (తె) కట్లజెఱ్ఱి, కట్టెడ, కట్లపాము, కట్లపురుగు; ౪౩. సరస్వతిజెఱ్ఱికి.—కుటరాజము. (తె) మెఱుఁగుజెఱ్ఱి; ౪౪: ఆధాతువు, ఆధారిక, ధారిక. (తె) ఎఱ్ఱజెఱ్ఱి, జెఱి-జెఱ్ఱి, జెఱిపోతు (జెఱ్ఱిపోతు.); ౪౫: (తె) పాపది-పాముది; ౪౬. పాముయొక్క శరీరమునకు.—భోగము. [చూ, లోహము.1.

సర్పయూతము. సం. వి. అ. పుం. బంగారు:

సర్పరాజు. సం.వి.అ.పుం.వాసుకి:చూ,సర్పము.

సర్పశిరము. అం. (సర్పశీర్షము) 1: చూ, అసంయుతహస్తములు; 2. అభినయవిశేషము: చూ, వ్యంజకము. 1.

సర్పశీర్షము. అం.—పై.—

సర్పాంకుశము. అం: చూ, కాయమానములు.

సర్పాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: కార్తస్వ, గండాలి, గంధనాకులి, చేలి, ఛత్రాకి, నకులేష్ట, నాకులి, నాగసుగంధ, రాస్న, సుగంధిక, సువహ. * తద్వి.—గంధనాకులి; చిత్రాక్షి; 2 పుట్టగొడుగు*.అహిచ్ఛత్రము, కరకము, కురవకము, గోమయచ్ఛత్రము, గోమయచ్ఛత్రిక, గోలాసము, ఛత్రి, ఛత్రాకము, భూస్ఫోటము, వశాకోహము, శిలీంధము-శిలీంధ్రకము-శిలీంధ్రము. (తె) కుక్కగొడుగు, పుట్టకొక్కు, పుట్టగొడుగు, పుట్టచేర్పు. *.

సర్పారామయము. అం: చూ, తానములు.

సర్పి. సం. వి. న్. న. 1. రూ-సర్పిస్సు. నెయ్యి, చేవేమురు: చూ, హవిస్సు. 2; 2. నీరు:చూ, సలిలము;3.—శేప్పి-సప్పి:చూ,రోగము. 1—౧౪; అం.4:చూ, సముద్రములు.

సర్పిణి. అం: చూ, దేశీయక్రియలు.

సర్పితము. అం: చూ, కరణములు.

సర్పిరర్ణవము. సం.వి.అ.పుం:చూ, సముద్రములు.

సర్పిరాకరము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

సర్భ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాయము: చూ, మంచు. 1—౫. [భూమి. 1.

సర్వంసహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పుడమి: చూ,

సర్వక్షారము. సం. వి. అ. న. క్షారమేలకము: చూ, లవణము. 1-౧౧.

సర్వగము. అం: చూ, గతివిశేషములు.

సర్వజనీనము. సం. విణ. 1. సమస్తజనులకు సంబంధమైనది; 2. సమస్తజనులకు హితమైనది.

సర్వజిత్తు. అం: చూ, సంవత్సరములు.

సర్వజ్ఞానోత్తమము. అం: చూ, తంత్రములు.

సర్వజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, బుద్ధుఁడు; 2: చూ, శివుఁడు; విణ. 3. సమస్తము నెఱిఁగినవాఁడు: చూ, సుధి.

సర్వతఃప్రాససీసము. అం: చూ, వృత్తము. 1. (సీసపద్యభేదము.— "అన్ని పాదంబులందును ఒకటే ప్రాసయతిగాఁగలది.")

సర్వతానములు. అం: చూ, తానములు.

సర్వతోభద్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. గుమ్ముడు*: కంభారి-గంభారి-గంభారిక, కాశ్మద్వీపము, కాశ్మరి-కాష్మరి-కాశ్మర్యము-కాష్మర్యము, కాశ్వరి, కుంచఫల, కుంభాండము-కుంభాండి, కుముద, కృశానువు, కృష్ణ, కృష్ణవృంతిక, కేలికిలము, కైటర్యము-కైడర్యము, గోపభద్ర-గోపభద్రిక, ఘనవాసము, ఘృణావాసము, భద్రపర్ణి, మధుపర్ణి-మధుపర్ణిక, శ్రీపర్ణి-శ్రీపర్ణిక. (తె) గుముడు-గుమ్ముడు, పెగ్గుమ్ముడు-పెద్దగుమ్ముడు*. తద్విశేషములు:— ౧. తెల్ల నేలగుమ్ముడుకు.— ఇక్షుగంధ, ఇక్షువల్లి, ఇభాశ్వప్రియ, ఋక్షగంధిక, క్షీరకంద-క్షీరకందము, క్షీరవల్లి, క్షీరవిదారి-క్షీరవిదారిక, క్షీరశుక్త-క్షీరశుక్ల, గంధఫల, రసాల, విదారి. (తె) పాలగుమ్ముడు-పాల నేలగుమ్ముడు, తెల్ల నేలగుమ్ముడు; ౨. నల్ల నేలగుమ్ముడుకు.—అపరాజిత, ఇభాశ్వప్రియ, శాలింగము, క్రోష్ట్రి-క్రోష్ట్రి-క్రోష్ఠి, భూమికర్కారువు, మహాశ్వేత. (తె) నల్ల నేలగుమ్ముడు; 3. పినగుమ్ముడుకు.-కట్ఫలము, కుంభి, కుంభిపాకి, కాఫలము, కుముది-కుముదిక, కృష్ణగర్భము, కైడర్యము, క్రకచపత్త్రము, మహాఫలము, శ్రీపర్ణి-శ్రీపర్ణిక. (తె) పినగుమ్ముడు. (ఇది టేఁకు-తేఁకు అని కొందఱు); ౪: క్రకచపత్త్రము, గృహద్రుమము. (తె) పాలటేఁకు-పాలతేఁకు; ౫. పెద్దటేఁకునకు: చూ, శాకోటము; ౬. పాఁపరబుడమకు.-కట్ఫల, కృష్ణవృంత, గంభారి, గజచిర్భిట, శ్రీపర్ణి, శ్రీపర్ణిక, సర్వభద్రిక. (తె) పాఁపరబుడమ. (దీనినే పెగ్గుమ్ముడు-పెద్దగుమ్ముడు అని కొందఱు.); ౭: రోగహారి. (తె) పెండ్లిగుమ్మడి, బూడిదగుమ్మడి; ౮. గుమ్మడికి.—కకుభాండము, కర్కారువు, కుష్మాండము-కుష్మాండి, కుష్మాండీకము-కూశ్మాండకము-కూశ్మాండము-కూష్మాండకము-కూష్మాండము, గర్భపాతన, చిత్ర, చిత్రకము. (తె) గుమ్మడి * తద్వి.—(౧): (మి) సూర్యగుమ్మడి. (ఇందులపదములకు "చూ, మహాఫలము" అని చూపఁబడెను. అట్టిచోట్ల "చూ, సర్వతోభద్ర" అని చేసుకొనవలయును.)

సర్వతోభద్రన్యాయము. అం. ఒక న్యాయము.

సర్వతోభద్రబంధము. అం: చూ, సర్వతోభద్రము. 3.

సర్వతోభద్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాలుగుదిక్కుల వాకిండ్లుగల రాజగృహము: చూ, సదనము. 1; 2: చూ, వేము *; అం. 3. శబ్దాలంకార విశేషము: చూ, శబ్దాలంకారములు; 4: చూ, తానములు; 5: చూ, అసంయుత హస్తములు; 6: చూ, మండలవ్యూహములు.

సర్వతోభద్రాసనము. అం: చూ, ఆసనములు.

సర్వతోముఖము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకసము: చూ, సురవర్త్మము; 2. నీరు: చూ, సలిలము; అం. 3: చూ, అసంహతవ్యూహములు.

సర్వతోముఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆత్మ: చూ, హంసుఁడు; 2: చూ, బ్రహ్మ. 1; 3: చూ, శివుఁడు.

సర్వత్ర. సం. అవ్య. అంతట: చూ, సర్వము.

సర్వదర్శి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

సర్వదా. సం అవ్య. ఎల్లప్పుడు: చూ, సంతతము. 2.

సర్వదుంబాలాయీనాము. వా. విశ. పన్ను లేని మాన్యము: చూ, భూమి. 1.

సర్వధారి. సం. వి. న్. పుం: చూ, సంవత్సరములు.

సర్వధురీణము. సం. వి. అ. పుం. అన్నిబరువు లను మోసెడిఎద్దు: చూ, వృషభము. 1.

సర్వనాథము. అం: చూ, శస్త్రములు.

సర్వనామములు. అం: చూ, పదములు.

సర్వభక్షకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1. [మ*: చూ, సర్వతోభద్ర.

సర్వభద్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాఁవరబుడ

సర్వభాషాపరిజ్ఞానము. అం: చూ, సుగుణములు.

సర్వమంగళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, పార్వతి.

సర్వమాయాదమనము. అం: చూ, అస్త్రములు.

సర్వము. సం. స: అఖండము, అఖిలము, అనూనకము, అనూనము, అభిన్నము, అవికలము, అశేషము, కార్త్స్న్యము, కృత్స్నము, కేవలము, నిఖిలము, నిశ్శేషము, న్యక్షము, పూర్ణము, మాత్ర, విశ్వము, వృత్తాంతము, శుద్ధము, శుష్మము-శుష్మ్రము, సకలము, సమ, సమగ్రము, సమము, సమష్టి, సమస్తము, సమూలము. (అవ్య) అథ - అథో, సర్వత్ర. (తె) అంత, అంతవట్టు, అన్ని, ఇమ్ము, ఊఁచేముట్టు, ఏకాండము, ఏకోను, చొంరపోఁత, దరోబస్తు, యావత్తు. (అవ్య) అంతటికి, ఊవ్వోత్తు, ఎల్ల, ఎల్లవెంట, ఎల్లవెంటను.

సర్వరసము. సం. వి. అ. పుం. రూ-సర్జరసము.= సర్జరసము: చూ, సర్జరసము.

సర్వల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-శర్వల. చిల్లకోల: చూ, బాణము. 1-3అ: విశిఖము, శక్తి. (తె) సత్తి. తద్వి.- చేఁపలుఁబొడుచు చిల్లకోలను.—(తె) మంటము-మంగాము.

సర్వలఘువు. అం: చూ, శబ్దాలంకారములు.

సర్వలింగి. సం. వి. న్. పుం. వేదబాహ్యుఁడు: పాషండి, పాషండుఁడు, వృష్ణి.

సర్వవేదుఁడు. సం. వి. స్. పుం. సమస్తధనమును దక్షిణగానిచ్చి విశ్వజిదాది యజ్ఞములు చేసినవాఁడు.

సర్వశాస్త్రము. అం: చూ, శాస్త్రము. 2.

సర్వశ్లోకయమకము. అం: చూ, శబ్దాలంకారములు.

సర్వసాధకము. సం. వి. అ. పుం. రథాంగము*: చూ, స్యందనము.

సర్వసామ్రాజ్యము. అం: చూ, తంత్రములు.

సర్వస్వదక్షిణము. అం: చూ, తానములు (గహీవతానములు)

సర్వాంగీణము. సం. విశ. 1. ఎల్లఅవయవముల సంబంధముతోఁ గూడినది; 2. ఎల్లఅవయవములయందు వ్యాపించినది.

సర్వానుభూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తెల్లతెగడ*: అరుణ, కాలమేషి, కాలింగిక, కుంభము, కుటరుణ, కువటగంధిని, క్షీరాహ్వము, త్రిఖుటము, త్రిపుట, త్రిభండి, త్రివృత-త్రివృత్తు, పీతదుగ్ధ, పూతికావ్యము, మలయు, రేచని-రోచని, విశల్య, సరస, సరళ-సరళము. (తె) అలిది-అళిది-హాళిది, తెగడ, తెల్లతెగడ *. తద్విశేషములు:-గః నల్లతెగడను.—అంబష్ఠ, అర్ధచంద్ర, కాల, కాల

-పేయి, కాలమేషిక, పాలింది, పాలిని, పీత దుగ్రిపు, మసూరవిదళ, శ్యామ, శ్యామలత, సుషేణిక. (తె) నల్లతెగడ *.

సర్వాన్నీనుఁడు. సం. విణ. 1. అందఱియన్న మును భుజించువాఁడు; 2. అన్నివిధములైన యన్నమును భుజించువాఁడు. (చూ, భక్షకుఁడు.)

సర్వాభిసారము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమున కుసమస్తబలమునాయిత్తపడుట:సర్వౌఘము.

సర్వార్థసిద్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శాక్యబుద్ధదేవుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు.

సర్వార్థసాధిని. సం వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, పార్వతి.

సర్వాలింగము. అం: చూ, ఆలింగనములు.

సర్వాలియొబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, కఘూరియొ బ్రాహ్మణులు. [చూ, రాత్రి.

సర్వావసరము. సం. వి. అ. పుం. అర్ధరాత్రి:

సర్వే. వా. వి. (ఇంగ్లీ) భూమికొలత.

సర్వేశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఈశ్వరుఁడు: చూ, శివుఁడు; 2. సార్వభౌముఁడు: చూ, రాజు. 5 (రాజో. ౭.)

సర్వోక్తము. అం: చూ, ఆగమములు (ఉపవిద్యలు)

సర్వోత్తముఁడు. వా. సం. విణ: చూ, సత్తముఁడు 1.

సర్వౌఘము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సర్వాభిసారము.

సర్షపము. సం. వి. అ. పుం. రూ—సరిషపము (క్రూసిఫరే కుటుంబములోనిది. దీని పుష్పమందలి ఆకర్షణపత్రములు క్రాసుగలిగి నాలుగు ఉండును)*: అసురి–ఆసురి, కటువు, కృష్ణ, కృష్ణసర్షపము, కృష్ణిక, క్షవకము, క్షవము, క్షుతాభిజననము–క్షుతాభిజనము–క్షుధాభిజననము, తీక్ష్ణగంధ, తీవ్రి, నాస, నాసికాపేదనము, రాజసర్షపము, రాజిక, నందీపనము, సర్షపారాజి. (తె) ఆబలు–ఆవాలు, సాసువులు. తద్వి.—౧.ఆవగింజెలకు (నల్లావాలు):—కటుస్నేహము, కదంబము, తంతుభము, తుంతుభము, తంతుస్నేహము, సరషపము–సరిషపము; ౨. తెల్లావాలకు.—కదంపదము–కదంబకము–కదంబము, కుష్ఠనాశినము, గురుఘ్నము, గౌరము, గౌరసర్షపము, దురాధర్షము, శ్వేతసర్షపము, సిద్ధార్థము. (తె) తెల్లావలు–తెల్లావాలు, పట్టియావలు; 3. కుఱుచేతివాలకు.—కుట్టావలు.

సర్షపారాజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆవ*: చూ, సర్షపము. [కరణము: చూ, హాహాహూ.

సల్లు. దే. వి. నుర్రుక్కుటయందగు ధ్వన్యను

సల. దే. వి. ఏటికాలువలలోనగువానినీళ్ళు అవతలికిఁ బోవుటకు నడుమ నడ్డముగా నిలిపెడు జిల్లితడక. [2. రెండున్నరతూము.

సలక. కో. వి. 1. చిన్నగోనె: చూ, సంచి;

సలగ. దే. వి. 1. సలగపాఱు, పొఱచిప్ప: రూ—సలప; 2: చూ, రూ—సలుగ. 1-2-3-4.

సలగము. వై. వి. 1. విఘ్న: చూ, శమలము. 1; అం. 2. (స + లగ) "కరుణాకరా": చూ, ఉపగణములు. [ఉపగణములు.

సలము. అం. (స + ల) "పరమాత్మ": చూ,

సలనము. వై. వి.—చలన. కదలుట, పేల్లనము: చూ, లోలము. తద్వి.—ఇంచుకకంపమునకు.—(సం) స్పందము. (చూ, విక్షిప్తము.)

సలలము. అం. (స + లల) "కరుణింపుమి": చూ, ఉపగణములు.

సలవ. దే. వి: చూ, రూ—సలుగ. 1-2-3-4.

సలసల. దే. వి. క్రాఁగుటయందును తెర్లుటయందును నగుధ్వన్యనుకరణము: చూ, హాహాహూ.

సలహా. వా. వి. 1. ఉపాయము; 2. ఆలోచన: చూ, యోచన.

సలాక. వై. వి.—శలాకా. బంగారాదులోనగువాని సన్నని కమ్మి: చూ, శలాక.

సలాపము. దే. వి. సముద్రములో ముత్యాలు చిప్పలేఱుట.

సలాము. పా. వి. (మహమ్మదీయుల) నతి: చూ, హాణిగలు.

సలి. దే. వి. సందడి: చూ, స్వరము. 2.

సలించు. వై. అ. క్రి.=చల. చలించు: అటమటించు, అదరు (అదురు-అదరుచు-అదర్చు-అదురుచు-అదుర్చు-అదుర్చు), అల్లలనాడు-అల్లలాడు-అల్లల్లాడు-అల్లాడు, అసియాడు, ఆడు, ఇసితింతలువాఱు, ఉరలంబాఱు, ఉరియాడు-ఉరియు, ఉఱ్ఱటలూగు-ఉఱ్ఱట్లూగు, ఉఱ్ఱూతలూగు, ఉలియు, ఉలివాడు, ఊగు, ఊటాడు, ఔఘళించు, కత్తరిల్లు, కదలాడు-కదలు, కసరు-కసురు, క్రాలు, గెంటించు, గెంటు, చెంగలించు, చిందిలు, చిట్టాడు, చేడ్పడు, జెంపాడు, జేడియు, జేవ్వాడు, తకపికలాడు, తడంబడు, తత్తఱించు-తత్తఱిలు-తత్తఱిల్లు, తమకించు, తమకు, తఱలు, తలంకించు-తలంకు, తలడించు-తల్లడించు, తలడిల్లు-తల్లడిలు-తల్లడిల్లు, తలరు, తల్లడకుడుచు, తల్లడపడు, తుంపెసలాడు, తుంపెసలుగునియు, తుప్పలుదూలు, తూగాడు-తూగియాడు-తూగు, తూలంబాఱు, తూలాడు-తూలియాడు-తూలు, తెమలు, తొడంబడు, తొనంకు, తొలంకాడు-తొలంకు, నట్టాడు, నడయాడు, పంకించు, పదరు, పల్లటిలు-పల్లటిల్లు, బిత్తరపోవు, బిత్తరించు, బెగ్గలు-బెగ్గల్లు, బెడంకు-బెణంకు-బెళంకు, మిడుకు, మినుకు, వడంకు-వణంకు, విసరు, వీగియాడు-వీగు, వెగడుపడు, సుడివడు, సురుగు. (సం) చంచలించు, చలించు, సారించు. తద్వ్య—గ: కులుకు, గునియు, గునిసాడు, వూయు; ౨: నునులు, మెదలు.

సలితము. దే. విణ. అల్పము: చూ, స్వల్పము.

సలిగ. దే. వి. ప్రాపు: చూ, సన్నిధానము. 2.

సలితము. జే. వి. కొలువుడు కానిని కొలువు నుండి తొలఁగియుంట: పీలితము (కొలువునందు చేర్చుకొనుట లావణము.) [చూ, పుంజ

సలిలకుక్కుటము. సం. వి. అ. పుం. నీరుకోడి.

సలిలము. సం. వి. అ. న. నీరు. (ప్రవహించునది.) అంకురము, అంధము, అంపి, అంబు-అంబువు, అంభస్సు, అప్పు, అమృతము, అర్ణము, ఆనర్తము, ఇర, ఉదకము, ఋతము. ఏ.ఓ,క, కందకము, కంబళము, కంబు, కబంధము-కమంధము, కమలము, కర్బురము-కార్బురము, కాండము, కీలము, కీలాలము, కులీనసము, కుశము, కృత్స్నము-కృత్స్నము, కృపీటము, కోమలము, క్రోడము, క్షుణదము, క్షురము, క్షీరము, క్షౌద్రము, గోవు, ఘనరసము, ఘనసారము, ఘృతము, చంద్రము, జ, జడము, జలము, జీవనము-జీవనీయము, తోయము, నలినము, నారము, నీరము, పయస్సు, పవిత్రము, పాథస్సు, పానీయము, పాథ్యము, పావనము, పిప్పలము, పుష్కరము, పేయము, భువనము, మధువు, మేఘపుష్పము, రసము, వనము, వసువు, వాజము, వారి, విషము, వ్యోమము, శంబరము, శరము, శవము, శ ము, సదనము, సద్మము, సరస్సు, సర్పి, సర్వతోముఖము, సారము, సోమము, స్యందము, హారి. (అవ్య) అధి, కీనము, కీలము. (తె. ప):— జెలకము, జోలు, తడి, నీరు, మొగులువిరి, విసము. తద్విశేషములు.— గ: చూ, సముద్రము; చూ, సముద్రములు; ౨. జలసమూహము నకు అమ్మయము, ఆపము-ఆపస్సు-ఆప్యము, జలమయము, జలవికారము. (తె) నీటి ప్పు—నీరుకుప్ప, నీటిరాసి; ౩. జలాదికము: పాద్యము; ౪. ఓడకు మించిననీరునకు.— అతిను, అతినౌక; ౫: (తె) పొఱునీరు

౬. మహర్షుల స్నానోదకమునకు:— ఇ, తీర్థము; ౭. త్రాగఁదగిన జలమునకు.—(తె) కుడినీరు, బొబ్బ, మంచినీరు; ౮. ఇంచుక వేఁడినీరునకు.— కోష్ణజలము; ౯: (తె) చేన్నీళ్లు (చేలినీళ్ళు); ౧౦. కొండయూట నీరునకు:—(తె) జొంపు. (చూ, సెలయూట); ౧౧: (తె) కలంకనీరు; ౧౨: (తె) చేఁతినీరు; ౧౩: ప్రసవజలము. (తె) ఉబ్బనీరు-ఉమ్మనీరు; ౧౪: ఊషజలము. (తె) కమ్మనీరు; ౧౫: ఉపాంశువు; ౧౬. జలకణమునకు.— కశీకరము; ౧౭. జలకణసమూహమునకు.— (తె) చిమ్మ; ౧౮. ఉప్పునీళ్లకు.— కిట్టిబము; ౧౯. ప్రశస్తజలమునకు.— మొగిలి(లు)విరినీరు; తద్వి.— (మూత్యమునందలి శుభ్రమైన నీరునకు.— సుపానీయము. (తె) సుపాణి-సుప్పాణి; ౨౦. ద్రవరూపమునకు.— (తె) చేలచేలన; ౨౧: (తె) చిలువ; ౨౨: క్షీరనీరము; ౨౩: అవీచి; ౨౪. నూతినీరునకు.— కౌపము. ౨౫: క్షుద్ర. (తె) పులినీరు; ౨౬: (తె) జేల్లు-దల్లు; ౨౭: (తె) జేవ్వు; ౨౮: (తె) తోడుఁబాలు; ౨౯: మూత్రపు నీరునకు:— పాణి; ౩౦: జలరుండము-జలారుండము; ౩౧: పన్నీరము, హిమాంబువు. (తె) గొజ్జెంగినీరు, పన్నీరు, పూనీరు; ౩౨: అశ్రము-అస్రము-అశ్రువు-అస్రువు-అస్రము, అరామశాకము, ఊపక్రము, కల్కము, నేత్రాంబువు, రోదనము. (తె) కన్నీరు-కన్నునీరు, నీరు; ౩౩: (తె) కలయంపి, కలపడము, కలాపి, చౌనపి-సానిప-సానిపి-సానుపు, పేఁడనీళ్లు-పేన్నీళ్లు; ౩౪: పానకము; ౩౫: చుకము; ౩౬: క్షతజము, పూయనము, పూయము. (తె) చీము; ౩౭:(చూ, వసంతము(1)); ౩౮: (చూ, శుక్లము. 1); ౩౯: (చూ, నది.)

సలీసు. వా. వి: చూ, సులభము.

సలుగ. దే. వి. (రూ-సలగ-సలవ-సలుగ-సెలగ) 1. కొలుచునపుడు నిర్ణీతసంఖ్య ముగిసినతోడనే గుఱుతుకై దోయిటితో వెత్తిపోసెడు ధాన్యపుకుప్ప; 2. కొలుచువానికి పుట్టికింతయని యిచ్చెడు పెచ్చుధాన్యము: కొలగారము; 3. పెచ్చు: చూ, హెచ్చు. 1; 4. రూపాయలు లోనగువవి యెంచునపుడు నిర్ణీతసంఖ్య ముగిసినతోడనే గుఱుతుకై యొత్తియుంచెడు రూపాయలోనగునది.

సలుగు. వై. వి.—శలాకా. రూ-సలువు. ఏదుపంది: చూ, సూకరము.

సలుపరించు. దే. అ.క్రి: చూ, రూ-సరుపరించు.

సలుపు. దే. వి. 1: చూ, శోకము; 2: చూ, రూ-సళుపు; ప్రే. 3: రూ-చేలుపు, ఒనరించు-ఒనరుచు-ఒనర్చు, కాఁజేయు, కావించు, చేయు, తవణించు, పన్ను, పొనరుచు-పొనర్చు, సమకట్టు, సవరించు. (సం) చరించు, నిర్వహించు, నిర్వహిల్లు, నిర్వర్తించు.

సలువ. దే. వి: చూ, రూ-సలుగ. (హెచ్చైనకు.—పర. 4, ఆ. 175.)

సలువు. వై. వి.—శలాకా: చూ, రూ-సలుగు.

సల్లక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-సల్లకి *-

సల్లకము. సం. వి. అ. పుం.—వై.—

సల్లకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—చిల్ల: రూ-శల్లకి-సల్లక-సల్లకము, అంబుప్రసాదకము-అంబుప్రసాదము, అశ్వమాత్రి, ఇక్ష్వాకువు, ఇభభక్ష్య, కతకము, కపి, కపిచము-కపిశము, కపినామము, కపిల, కపిలోమ, కాంతకుట్మలము, కాలానుసారి, కిశోరము, కుంతి, కుందురుకి-కుందురుకి, కురక, కృక్రిమము, కృత్రిమము, ఖభ్రాంతి, గంగాచిల్లి, గంధనాకులి, గంధపత్రి, గంధఫల, గంధమూల, గజభక్ష-గజభక్ష్య, గజవల్లభ, గజాశన, చతుష్పద్యము,

చంత్రైలాఖ్యము, ఛలము, ఛన్నరుహా, తురుష్కము (చూ, రాజావ్గము. 1-౧౫.), దోషగాగ్రిహాము, నిర్జర, పార్వతి, పిండకము, పిండము, పిణ్యాకము, మహాధనము, మహీరణ, ముర, మురము, మోచ, యాదోమూత్రి, రస, రసాలము, రేణుక, వల్లకము, వల్లకి, శైలేయము, సిల్హము, సిహ్లాకము- సిహ్లాకి, సిహ్లాభూమిక, సిహ్లము, సుగదుగ్రిప్రు, సురభి, సువహా, సుగ్రివ, హాగ్రిదిని. (తె.వ్య:- అందుగు-అందువు, ఎటవారె, చిల్ల, చిల్లమడ్డి, మురము. *. (చూ, రాజావ్గము. 1-౧; 1.౩౦.). తద్వి.—౧. చిల్లగింజేకు.—కతకము, కతఫలము, గుచ్ఛఫలము. (తె):—ఇందుగు-ఇందువు, ఇన్నుగ, చిల్ల, చిల్లగింజే; ౨: యావనము. (తె) చిల్లమడ్డి.

సల్లపనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, రూ-సల్లాపము; అం. 2: చూ, నాటికలు (1-3-4 అంకములు. యుద్ధము, కలహము, మోసము చేయునాయకు:డు.)

సల్లాపకము.—పై.—

సల్లాపము. సం. వి. అ. పుం. పరస్పరసంభాషణము: రూ-సల్లపనము-సల్లాపకము, రాసము, లాపము, సంభాషణము. (అవ్య) బు. (తె) గుసగుస, ముచ్చట, ముసగెస. (చూ, సమరసము. 2) (చూ, సాంత్వము. 3.)

సల్లాపించే. సం. స, క్రి. పరస్పరము సంభాషించే: చూ, సంభాషించే.

సవ. దే. వి. (రూ-సవడి-సవ్వడి-సడి-సావ) జాడ: చూ, సూచన. 1.

సవడి. దే. వి.—పై.—

సవతాలు. ద్వ. వి. సవతి, పేరలు: చూ, భార్య.

సవతి. వై. వి.=సపత్ని.—పై.— [సవితి]. 1.

సవతితల్లి. ద్వ. వి. మాఱుతల్లి, విమాత: చూ,

సవతు. వై. వి. ఏ.=సమతా. 1. సమత్వము: చూ, సామ్యము; విశ. 2. సాటి: చూ, సమానము. 2.

సవదండవల. ద్వ. వి. ఒకానొకవల: చూ, వల.1.

సవదరించే. వై. స. క్రి. వహించే: చూ, స్వీకరించే 3.

సవనము. సం వి. అ. న. 1. జేన్నము: చూ, హోమము. 3 (యజ్ఞము.); 2: చూ, స్నానము; 3: చూ, సోమపానము.

సవము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, యజ్ఞము; 2. కల్లుతేట: చూ, సుర (3); వై. వి. (1)=సామి: చూ, రూ-సగము.

సవయస్కు:డు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, స్నేహితు:డు. 1; విశ. 2. సమానవయస్సు గలవా:డు. [ము; 2. చెదునైనది.

సవర. దే. విశ. 1. చేక్కనైనది: చూ, హృద్య

సవరచేయు. ద్వ. స. క్రి. 1. చేక్క:నఁజేయు: చూ, సవరించే; 2. చెదునుచేయు.

సవరణ. దే. వి. రూ-సవరణము. 1: చూ, సేన. 1; 2. పరివారము: చూ, సంగడము. 5; 3: చూ, సౌమ్యము. 1; 4. వాహనాద్యలంకరణము: దిద్దుగడ, దిద్దుడు, దిద్దుపాటు, దిద్దుబడి, 5: సవరింత.

సవరణము. దే. వి.—పై.—

సవరణచేయు. ద్వ. స. క్రి. వాహనాదులనలంకరించే: చూ, సవరించే.

సవరణించే. దే. స. క్రి.—పై.—

సవరన. దే. వి. 1. చేక్క:న: చూ, సౌందర్యము, 2. చెదును: చూ, సపాటము.

సవరపుమెకము. వై. వి.=చమరీమృగ: కుచ్చేల మెకము, జల్లిపొరమెకము, జల్లితో:క మెకము, జల్లిమెకము, జల్లివాలుమెకము. (సం) చమరము, టు. తద్వి.— పెద్దజల్లిమెకము. (సం) సృమదము.

సవరము. సం. వి. = చమరీ. 1. చమరీమృగము తోఁక: (చూ, వాలము. 1.); 2. (కొప్పులో పెట్టుకొను) వెండ్రుకలచుట్ట; 3 = చామర. వింజామరము: చూ, సురఁటి.

సవరలు. దే. వి. చెంచు. శబరజాతివారు.

సవరాతిరి. ద్వ. వి. అర్ధమురేయి. అం. పదా. సు. 50: చూ, రాత్రి.

సవరించు. దే. స. క్రి. 1. అలంకరించు: చూ, సింగారించు; 2. అలవరించు-అల్వరించు, ఏర్చు, ఒత్తు, కుస్తరించు, చేకూఁజేయు, చేకూఁబఱచు, చేకూఁబెట్టు, తీరుచు-తీర్చు-తీఱుచు, దిద్దు, దీటుకొను, పచేరించు, వగ చెందు, సవరణచేయు, సవరణించు, సవరింత సేయు, హావణించు. (సం.) పరిష్కరించు, శోధించు, సంస్కరించు. తద్వి.— వగదాగు; 3. కూర్చు: చూ, సంధించు. 3; 4. తాల్చు, వహించు: చూ, స్వీకరించు 3; 5. చేయు, ఒనరించు: చూ, సలుపు.

సవరింత. దే. వి. సవరించుట: సవరణ-సవరణము.

సవరింతసేయు. ద్వ. స. క్రి: చూ, సవరించు. 2.

సవరిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. అందమగు: 2: చూ, సమ్మతించు.

సవరుచు. దే. స. క్రి. చిత్రించు: చూ, వ్రాయు.

సవర్చల. సం. వి. అ. (స్త్రీ): చూ, రూ-సువర్చల*.

సవసవ. వా. వి. కొద్దిగావినుట. అం, భా. తృ. 30: చూ, శ్రవణము. 2.

సవాణము. వా. వి: చూ, సావ్రణము.

సవాయి. దే. వి. 1. మేహరోగము: చూ, రోగము. 1-ఓ; 2. పడవపెద్దమోకు: చూ, సూత్రము. 1.

సవారి. వా. వి. పార్శ్వముల మఱుఁగుగలపల్లకి: రూ-సవారీ. తద్వి.— ౧. పార్శ్వములు మఱుఁగులేనిపల్లకీకి.-అందలము. (సం) ఆందోళము.-ఆందోళనము-ఆందోళిక: ౨. కురిచీ వంటిపల్లకీకి.-ఆలంకి, మేనా; 3. పెండ్లిపాలక్కికి.-పల్లకి-పల్లకీ-పాలకి-పాలకీ-పాల్కీ, పెండ్లిపాలకి. (సం) చతురంతయానము, దోళ, పల్యంకము, పల్యంకిక, శిబిక; ౪. ఒకరకముపాలక్కికి:-(సం) ఇత్య; ౫. యుద్ధమునకుఁ గుపోవు యానము. (సం).— పల్యంకము; ౬. అనేకులుమోయు వాహనమునకు.-(సం) వైనీతకము; ౭. మనుష్యవాహనమునకు.-కంకేరథము; ౮: తూఁగుటుయ్యాల, తూఁగుమంచము; ౯: కట్ల-కట్లి-కట్లీ-కట్లె, కట్లమంచము. (సం) ఆప్యాయానము-యాప్యయానము; ౧౦: ఉయాల-ఉయేల-ఉయ్యాల-ఉయ్యాల-ఉయ్యాల-ఉయ్యేల- ఊయల- ఊయాల-ఊయెల-ఊయేల, ఉయ్యాలతొట్టి, చేవుతా-చాతా, డోలి, తొట్టిల-తొట్టెల-తొట్ల-తొట్లియ-తొట్లె, లాలి.

సవారీ. వా. వి. —పై.—

సవాలు. వా. వి: ప్రత్యుత్తరముకొఱకు వేసెడు యుక్తిప్రశ్న. తద్వి.— ప్రశ్నకు:-అడుగుట, అడ్డసాగులు-అడ్డసాల్లు, ఉదుట. (అవ్య) ఆ, ఆ, ఎ, ఏ, ఎట్టూ- ఎట్టెటూ-ఎట్టెట్టూ, ఏమి-ఏమీ, ఓ, ఓహో-ఓహోహో. (సర్వ) ఏ-ఏ. (సం) అనుయోగము, ఆకలనము, కథంకథిత, చోద్యము, పృచ్ఛ, ప్రశ్న, ప్రశ్నము, హుం, (విణ):—అనుయుక్తము, కిమ్. (అవ్య):-అతి, అథ-అథో, అపి, ఆ, అహో, ఉ, ఉతాహో, ఊమ్, కచ్చిత్, కిమ్ను, కిమ్, కిముత, కింస్విత్తు, ను. (చూ, ప్రశ్నార్థకములు.) (చూ, సోదియ).

సవాలుచేయు. వా. స. క్రి. యుక్తితోఁగూడిన ప్రశ్నచేయు. తద్వి.— అడుగు-అడ్గు-అడుగు, ముదలించు. (సం) పృచ్ఛించు, ప్రశ్నించు.

సవి. దే. అవ్య. ఇత్యర్థకము: అని, సవి-సావి.

సవిత. సం. వి.ఋ. పుం. రూ. సవితృఁడు.=సయితుఁడు. 1: చూ, సూర్యుఁడు; 2. తండ్రి: (తె) అన్న, అప-అప్ప, అబ్బ, అయ-అయ్య, అయగారు-అయ్యగారు- అయవారు- అయ్యవారు, కన్నయ్య, జియ్య, తాపరు, తండిరి-తండ్రి, నాన్న-నాయన, పితర-పితరుఁడు, బాబయ్య. బాబు. (సం). అర్యుఁడు, అవుకుఁడు, గురువు, జనకుఁడు, జన్యుఁడు, జ్ఞాతి, తాత, పిత, పితామహుఁడు, వప్త, సవయిత, వప్త. తద్వి.—౧. తండ్రులు అయిదుగురికి:- చూ, పితలు; ౨: (తె) పినతండ్రి, పిన్నయ్య, బాబయ్య-బాబు; ౩: (తె) పెదతండ్రి, పెద్దయ్య; ౪. తండ్రితోఁబుట్టినవానికి:— గురువు; ౫:దుర్యోధనునితండ్రి:- ధృతరాష్ట్రుఁడు; ౬. నిషేకవివాహాదులు చేయించేతండ్రికి:-గురువు; ౭. తల్లితల్లికి సంబంధించినవారికి.-చూ, సవిత్రి. 1; చూ, మాత. 1, ౮. తండ్రితండ్రికి.—చూ, పితామహుఁడు, ౯: ప్రపితామహుఁడు. (తె) ముత్తాత; ౧౦: ప్రప్రపితామహుఁడు; ౧౧. తల్లితండ్రికి: చూ, మాతామహుఁడు; ౧౨: ప్రమాతామహి; ౧౩: ప్రమాతామహుఁడు; ౧౪: ప్రపితామహి; 3. హస్త: చూ, రిక్క-;4:చూ,గయాపిండదానార్హులు.

సవితృఁడు. సం. వి. ఋ. పుం.=సయితుఁడు: చూ, సవిత.

సవిత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తల్లి: చూ, మాత. 1. తద్వి.—౧. బిడ్డను గన్నతల్లికి: బిడ్డతల్లి: చూ, మాత. 1; ౨. విమాత. (తె) మాఱుఁదల్లి, సవతితల్లి;3. రాక్షసులతల్లికి:- వైతరణి: చూ, మాత. 1; ౪. దక్షునితల్లికి:- మారిష;౫. గరుత్మంతునితల్లికి:—వినత, సుపర్ణ;౬. వీరునిఁగన్నతల్లికి:-వీరసువు; ౭. బలరాముని తల్లికి:—రోహిణి; ౮: (తె) పెదతల్లి- పెద్దతల్లి: ౯. తల్లితల్లికి: చూ, మాతామహి; ౧౦. శిశుపాలుని తల్లికి.— సాత్వతి; ౧౧. రాహువుతల్లికి.—సింహి; 2. ఆవు: చూ, ధేనువు.

సవిధము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, సమీపము. 1; విణ. 2. సమీపమైనది, సవేశము: చూ, సమీపము. 2.

సవిశేల. వా. వి: చూ, ఇఁద్రవల్లి. 2.*

సవిషము. అం: చూ, నరకములు.

సవురు. దే. వి. రూ. సౌరు. 1: చూ, విధము. 1; 2: చూ, సౌందర్యము; విణ. 3: చూ, హృద్యము.

సవృష్టికము. సం. వి. అ. న. గాలితోఁగూడిన వాన: చూ, వాన. 1.

సవేశము. సం. వి, విణ: చూ, సవిధము. 1-2.

సవ్యకరము. అం: చూ, ప్రచారములు.

సవ్యజానువు. అం: చూ, ప్రచారములు.

సవ్యభిచారము. అం:చూ,పంచోత్తరవాదములు.

సవ్యము. సం. విణ. 1. ఎడమ: ఉపష్టువు, ధ, ప్రసవ్యము, వామము. (తె) ఎడమ, డా-దా, డాకడ, డాపల-దాపల, పుఱ్ఱి, ఒడ్డ, లొడ్డ; 2. కుడి: అపసవ్యము, అపాచి-అవాచి, ధ, దక్షిణము, ప్రసవ్యము.(తె) కుడి, వలఁతు-వలను, వలపల, వెలపల. (చూ, హారిత్తు. 1.); 3: అపష్టువు, అపసవ్యము, ప్రతికూలము, ప్రతీకము, ప్రతీపము, ప్రసవ్యము, వామము, విఘాతము. (తె) అగడము, చెఱుపు. తద్వి.—విపరీతము.

సవ్యసాచి. సం. వి. న. పుం.=కవ్వడి. అర్జునుఁడు: చూ, సుభద్రేశుఁడు.

సవ్యేష్ఠుఁడు. సం. విణ. (రూ-సవ్యేష్ఠుఁడు. సవ్యేష్ఠ, సవ్యేష్ట్రుఁడు): చూ, సారథి.
సవ్యోత్తరము. అం: చూ, పరిచారములు.
సవ్వడి. దే. వి. (సవ + వడి): చూ, రూ-సవడి.
సశబ్దక్రియలు. అం: ధృవము, శమ్యము, తాళము, సన్నిపాతము. (4).
ససి. వై. వి. 1.=సస్యమ్. (రూ-సస్సి-సస్సియ-సస్సియము-సస్సెము) పైరు: చూ, సస్యము. 1; దే. వి. 2. బాగు: చూ, సౌందర్యము; 3. ఆరోగ్యము: చూ, పథ్యము. 1; 4.నిగ్గు: చూ, సారాంశము; విణ. 5. పరిక్షిప్తము, బాగైనది: చూ, హృద్యము; 6. ఆరోగ్యమైనది: (సం) ఉల్లాఘము, కల్యము, నిరాతంకము, నిరామయము, వార్తము. (ఈ పదము లకడ (చూ, ససి. 6.) అని సవరించుకొనవలయును.); 7. నిగ్గుగలది.
ససువు. దే.విణ.=సజ్జన. సాధువు: చూ,సజ్జనుఁడు.
ససా్కని. దే. వి. రెండుడబ్బులనాణెము.
సస్న. వా. వి. చేసన్న: రూ-సన్న-సవ్న: చూ, సైగ. 1—౧. [వెన్ను.
సస్యమంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎన్ను: చూ,
సస్యము. సం. వి. అ. న. రూ-శస్యము.=ససి-సస్సి-సస్సియ-సస్సియము-సస్సెము. 1: (తె) ఆరబము, పంట, పుంజి, పయిరు-పైరు.(సం) కలమము-కళమము, పలజము. (ఇందుకు సంబంధించిన విశేషములకు "చూ, స్తంబకరి"); 2. వృక్షాదిఫలము.
సస్యసంవరము. సం. వి.అ. పుం. 1.మద్ది*:చూ, సాలము. 3; 2. నల్లమద్ది *:చూ,సాలము.3.
సస్యసంహారి. వా. సం. వి. ఇ. న. సస్యముల నాశనముచేయు పురుగు: (తె) పచ్చే: చూ, పురుగు. తద్వి.—౧. సాలగ్రామము లోపల నుండి తొలిచెడుపురుగు:-వజ్రకీటము; ౨. తవుటిపురుగునకు.— (తె) ముక్కుపురుగు; 3. తెల్లనిక్రిమికి.—(తె) లద్దిపురుగు, లద్దిపిప్పి; ౪: (తె) ముడికొన్కు; ౫. పట్టుపురుగునకు.—వస్త్రాభువు: (పురుగు ౫.); ౬: (తె) సీతాకోకచిలుక (పురుగు.)
సస్సెము. వై. వి.=సస్యమ్:చూ, సస్యము.1-2.
సహా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, నేలుంతి*; 2. పిన్నగోరంట*: కర్ణిక, కుమారి, కేశరంజని, తరణి. (తె) పిన్నగోరంట. తద్విశేషములు:—౧: యావాధిక, రక్తకము. (తె) ఎఱ్ఱగోరంట, కొమ్మిత్త-కొమ్మిత్త, కొరవి, కొరవి, పెద్దగోరంట; ౨: కురవకము. (తె) ఎఱ్ఱపూల పెద్దగోరంట; 3: అమ్లానము-అమ్లాయనము-ఆమ్లానము, కంటకురంటకము, కూర్మపృష్ఠము,ఝుంటి(ఝుంటి), సైరేయకము. (తె) తెల్లగోరంట; ౪:అగ్గగళము, కంటకురంటకము,కంటాగ్గగల ఝుంటి, (ఝుంటి),దాసి,నీలి,నీలిఝుంటి, బాణ-బాణము,(తె) అరుదొండ,నల్లగోరంట;౫: అంగారకము, కింకిరాతము, కుకటకము, కురంటకము, కోదండము, నాగరము, మధువు, మహాసహా. (తె) గోరంట, పచ్చగోరంట, మయిదమైద, మైదగోరంట; ౬: కంటకురంటకము,ఝుంటి(ఝుంటి),సైరేయకము.(తె)ముల్లగోరంట; ౭:కురవకము,ఝుంటి(ఝుంటి,)రక్తఝుంటి. (తె) ఎఱ్ఱములుగోరంట; ౮: సహాచరము, సహాచరి, కుకటకము. (తె) పచ్చముల గోరంట; ౯: సహాచరి. (తె) సన్నపూలముల గోరంట; ౧౦: ఇక్షుక, ఇక్షుకనము, కాండకర, బాణ. (తె) తిప్పతెల్లి*; 3. పిల్లపెసర*: చూ, పెసర; 4. నేల: చూ, భూమి. 1; వా. అవ్య. 5. రూ-సహా-కూడ: చూ, సైతము.

సహకారము. సం. వి. అ. పుం. తియ్యమామిడి: (సం) శివము *: చూ, మామిడి. తద్వి.— ౧ మామిడికి:—వసంతదూతము, వసంతద్రుమము; ౨. జీడిమామిడికి:—చూ, స్రవ; ౩. అంబాళమునకు.—(సం) వర్షపాకి.

సహకారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్): చూ, సహాయుఁడు.

సహక్రీడ, సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సయ్యాట. 1.

సహగమనము. సం. వి. అ. న. 1. కూడఁబోవుట; 2. భార్య భర్తతోఁగూడ చితిఁజొచ్చుట: అనుమరణము, సహమరణము. (తె) సాగుమానము.

సహచరచ్యుతము. అం: చూ, అర్థదోషములు.

సహచరము. సం. వి. అ. పుం. (రూ—సహాచరము—సహాచరి) పచ్చపూవులములు గోరంట*: చూ, సహ. 2.

సహచరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. స్నేహితురాలు: చూ, స్త్రీ; 2. పెండ్లాము: చూ, సహధర్మిణి (భార్య); ఈ. స్త్రీ. అ. పుం. 3. సన్నపువ్వుల ములుగోరంట *: చూ, సహ. 2; 4. పచ్చపూలములుగోరంట*: చూ, సహ. 2; విణ. 5. కూడఁదిరుగునది.

సహజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తోడఁబుట్టినది.

సహజము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, స్వభావము; విణ. 2. కూడఁబుట్టినది; అం. 3: చూ, భూక్రియలు.

సహజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తోడఁబుట్టినవాఁడు: చూ, సహోదరుఁడు.

సహదేవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: అతిబల, ఓదనాహ్వయ, కల్యాణిని, కేశవర్ధని, కేశారుహ, ఖల, వాట్యాలకము, సహదేవి, (తె):—చిట్టాముట్టి, ముత్తవపులగము (ఇది చిన్నముత్తవపులగము) తద్వి.—(తె) పెద్దముత్తవపులగము. *. (ముత్తవపులగము వద్దగల చిట్టాముదముఁజెట్టు అను పదమును కొట్టివైచి "చిట్టాముట్టి" అనిసవరించుకొనవలయును.)

సహదేవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—

సహదేవుఁడు. అం: చూ, పాండవులు.

సహధర్మిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అగ్నిసాక్షిగా పెండ్లాడిన పెండ్లాము: చూ, భార్య. తద్విశేషములు.—౧. మొదటి పెండ్లామునకు.—అధివిన్న, అధ్యూఢ, కృతసాపత్నిక. (తె) మొదటి పెండ్లాము; ౨ అగ్నిభార్యకు.—వృషాకపాయి; ౩. కుబేరుని భార్యకు.—యక్షిణి. (తె) జక్కిని (భార్య. 1—౧౦.); ౪. శ్రీకృష్ణునిభార్యకు.—వైదర్భి; ౫. జమదగ్నిభార్యకు.—రేణుక; ౬. నలునిభార్యకు.—వైదర్భి; ౭. బుధునిభార్యకు.—వేల; ౮. మన్మథునిభార్యకు.—శాంబరి; ౯. మేదరవానిభార్యకు.—(తె) మేదరసాని; ౧౦. యక్షునిభార్యకు —యక్షిణి. (తె) జక్కిని; ౧౧. యమునిభార్యకు.—ఐరావతి, యమపత్ని; ౧౨. బలరామునిభార్యకు.—రేవతి; ౧౩. వాయుపుభార్యకు.—అంజన; ౧౪. వీరునిభార్యకు.—వీరపత్ని; ౧౫. రాక్షసునిభార్యకు.—అసురి (చూ, స్త్రీ); ౧౬. సుబ్రహ్మణ్యేశ్వరునిభార్యకు.—(సం) వల్లి. (దేవసేనయను మఱొక భార్యయున్నకలదు.): (చూ, భార్య.)

సహనము. సం. వి. అ. న. 1.—సయిఁపు—సైపు, ఓరుపు—ఓర్పు: చూ, శాంతము. 1; విణ. 2. ఓర్పునది. తద్వి.—ఓర్వఁబడినది:—సోఢము.

సహనుఁడు. సం. విణ: క్షంత, క్షమిత, క్షమావంతుఁడు, క్షమి—క్షమిత, తితిక్షువు, ప్రశాంతుఁడు, వరదుఁడు, పితుఁడు, శమి, శాంతుఁడు, సహిష్ణువు, సోఢ. (తె) ఓరుపరి—ఓర్పరి, తాలిమికాఁడు.

సహపాఠి. సం. వి. న్. పుం. కూడఁజదువువాఁడు: ఏకగురువు, సతీర్థ్యుఁడు, సహాధ్యాయుఁడు.

సహపానము. సం. వి. అ. న: చూ, సపీతి.

సహభావినుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఏకపక్షుఁడు: చూ, సహాయుఁడు. 1.

సహమరణము. సం. వి. అ. న: చూ, సహగమనము. 2.

సహము. సం. వి. స్. పుం, న. స్. న. 1. బలిమి: చూ, శక్తి. 1; స్. న. 2. వెలుఁగు: చూ, వెలుతురు. 1; 3. వేగము: చూ, స్యదము; అ. పుం. 4. ఓర్పు: చూ, సహనము. 1; స్. పుం. 5. మార్గశీర్షమాసము, అగ్రహాయణికము: చూ, మాసము. 1; 6. హేమంతఋతువు: చూ, మాసద్వయము.

సహవాసము. సం. వి. అ. పుం.=సావాసము. 1. కూడనుండుట. (తె) సోబతు; 2: చూ, స్నేహము.

సహవాసి. సం. వి. ఇ. పుం.=సావాసి. ఖోజ్జా: [చూ, సావాసి.

సహసంచారిక. అం: చూ, దూతీచతుష్టయము.

సహసావిదధీతనక్రియాం. లో. పనినిఁ దొందరగాఁ జేయఁగూడదు. "ఉదా.— ఏపను సాహసంబడియేయొక్క కార్యంబు చేయఁజేనదు. "సహసావిదధీతనక్రియా." మని నీతికోవిదులు వక్కాణింతురు." (నీతిచంద్రిక.)

సహస్యము. సం. వి. అ. పుం. పుష్యమాసము: చూ, మాసము. 1.

సహస్రదంష్ట్రము. సం. వి. అ. పుం. వేయికోఱలుగలచేఁప, పాఠీనము: చూ, మత్స్యము. 1.

సహస్రధేనువు. అం. ఒకరకముదానము: చూ, దానములు. 2.

సహస్రపత్రము. సం. వి. అ. న. తామర* (వేయిరేకులుగలది): అంకతి, అంబుజము, అంబురుహము, అంభోజము, అంభోజిని, అంభోరుహము, అప్సుజము, అబ్జము, అరవిందము, అర్కబంధువు, ఇందీవరము, ఋూ, ఓ, కంకము, కంజము, కంజాతము, కజము, కమలము, కహారము, కుశేశయము, గంభీరము, జలజము, తామరసము, తోయజము, తోయరుహము, నలము, నలినము-నలీనము, నళికము-నాళికము-నాళీకము, నీరజము, పంకరుహము-పంకేరుహము, పంకజము-పంకేజము, పద్మము, పయోజము, పుష్కరము, బిసప్రసూనము, మహోత్పలము, రాజీవము, వనజము, వారిజము, శతపత్రము, శ్రీపర్ణము, శ్రీవాసము, సరసిజము, సరసీరుహము, సరోజము, సరోజిని, సరోరుహము, సారసము. (తె):—అసలుఁబుట్టువు, తమ్మి, తామర, నీటిపుట్టుగు-నీటిపుట్టువు. తద్విశేషములు.— ౧. మెట్టతామరకు.—అంఘ్రిపద్మము, అతిచర, అవ్యథ, అవర్త, కాశ్మీరము, ఖదిర, గండకాలి, గంధమాలి, గజాశన, చారటి, పద్మ, పద్మచారణి, పుష్కర-పుష్కరము, మూలము, లక్ష్మి, లక్ష్మీగృహము, సమంగ, సిత, స్థలపద్మిని. (తె): అడుగుదమ్మి, నేలతమ్మి, నేలతామర, పయిఁడితామర-పైఁడితామర, బయలుదామర, మెట్టతమ్మి, మెట్టదామర; ౨. తెల్లదామరకు.— పుండరీకము, పుండ్రము, సితాంభోజము. (తె) తెలిదమ్మి-తెల్లదమ్మి-వెలిదమ్మి, తెల్లదామర; 3. ఎఱ్ఱతామరకు.—కమలము, కుముదము, కోకనదము, జలము, ముకుందము, రక్తపద్మము, రక్తాంబుజము. (తె) ఎఱ్ఱతామర, కెందమ్మి-కెందామర, చెంతమ్మి, చెందామర; ౪. అంతరదామరకు.—(మి) అంతరదామర. (సం) అంతరవల్లి, ఆకాశవల్లి, ఖగవల్లి, ఖవల్లి, జలవల్లి. (తె). నాఁచుపగ, నీరుగొలిమిడి; ౫. మడుఁగుఁదామరకు.—అవ్యథ, ఖదిర—

-పరి, గండకారి—గండకాలి, గంధకారి, నమ
స్కారి. (తె) అత్తపత్తి, పాత్తిదామర,
ముడుఁగుఁదామర—ముణుఁగుఁదామర, ముఁ
గుడుఁదామర, సోఁకుడుముడుఁగు; ౬: కమ
లబీజము, పద్మబీజము, క్రౌంచాదని, గాలో
ఢ్యము; ౭. తామరగుంపునకు.-కుందిని, నలిని,
నాళికము- నాళీకము, శండము-షండము.
(తె) తామరతంపము-తామరదంపము, తా
మరతంపర; ౮. తామరదుంపకు.—కంటకా
హ్వాయము, కందము, కమలకంద, కరహాట
ము, కరోట్కటకి, కర్దటము, జాలకము, పద్మ
కంద-పద్మకందము, బిసిని, వజ్రికంఫలము,
శాలూరము. (తె) తామరదుంప. (అల్లిదుంప
యిందుఁజేరును.). తద్వి.— మెట్టతామరదుం
పకు.-కాశ్మీరము, పౌష్కరము; ౯. తామ
రలోనగువాని కాడకు.—ఉపనాహము, కం
దారము, కాండము, కోరకము, క్రోలు,
క్రోవి, క్రౌంచాదనము, నభము, నాళము,
నాళి, పద్మలతాశిఫ, బిసము, మృణాళము.
(తె):—కమ్మ, కాఁడ, కామ, తూఁడు,
పిడ. తద్వి.—తామరతీఁగెకు.—కందారము,
కమలిని, నలిని, పద్మిని, బిసము, బిసిని, సు
పర్ణ. (తె) తామరతీఁగె; ౧౦. తామరపువ్వు
నకు.-అంభోజము, అప్సుజము, అబ్జము, కు
శేశయము. (తె) తామరపువ్వు; తద్వి.—
(౧) తామరదుద్దుకు.—కర్ణిక, బీజకోశము,
మధ్యమ, వరాటకము, వరాటిక. (తె) తా
మరదుద్దు, తామరపూప, దిమ్మె, దుద్దు, మి
ద్దియ—మిద్దె, ముద్దు, ముద్దె; (౨) తామరదు
ద్దులోనగువానిచుట్టునుండువది (కేసరము):-
అలిమకము-అలిముకము, కాంచనము, కింజ
ము-కింజలము-కింజల్కము, కేశరము-కేస
రము, గౌరము, చాంపేయము, పత్రము,
వలాసకము. (తె) అకరు-అకరువు-అకరు
వు, కరులు, పూదారము; (౩): ౯. (తె)
తామరతేకు. (చూ, సంవర్తిక); (౪): తా
మర కాయకు.—వజ్రికము; ౧౧. నానావర్ణ
ములుగల కమలమునకు.—కందసుందరము, జ
లిక; ౧౨. కలువకు.—ఉత్పలము, ఉదకము,
కందోత్థము, కంబోత్థము, కంపోత్థము, కు
లము, కుముదము, కువలయము—కువలము—కు
వేలము, కైరవము. (తె) కలవ—కలువ-కల్వ
తొగ—తొవ—తోవ. తద్వి.—(౧) ఎఱ్ఱఁగలు
వకు.-(ఇంచుక యెఱుపును తెలుపును గలిగి
మిక్కిలి పరిమళముగల కలువ.): అలిప్రియ
ము, కల్హారము — కహ్లారము, కృష్ణకందము
కోకనదము, రక్తసంధ్యకము, రక్తోత్పలము
రోచన, లక్ష్మీగృహము, సౌగంధికము, వ
ల్లకము. (తె):— ఎఱ్ఱఁగలువ, కెందొగ
(కెందొవ), చెంగలువ-చెంగల్వ, చెందొగ,
చెందొవ; (౨) కాకికలువకు.—కాకాఖ్యము
కాకోత్పలము, క్షుద్రోత్పలము, హ్రస్వాం
గము. (తె) అల్లిపువ్వు, కాకికలువ; (౩) తె
ల్లకలువకు.-కందమూలము, కందోటము, కహ్లా
రము, కుముదిని, కుముదము, కైరవము, గం
ధసోమము, గర్దభకము-గర్దభము, గర్దభాహ్వ
యము, చంద్రకాంతము, ధవళకైరవము,
పున్నాగము, శ్వేతోత్పలము, సితోత్పలము,
(తె) తెల్లకలువ - తెల్లకల్వ - తెల్లఁగలువ;
(౪) నల్లఁగలువకు.—ఇందీవరము, ఇలిందక
ము, ఉత్పలము, కందోటము, కర్ణపూరము
కువము-కువలము-కువలయము, నీలాంబుజన్మ
ము, నీలాబ్జము, నీలోత్పలము. (తె) నల్లక
లువ-నల్లఁగలువ-నల్లఁగల్వ; (౫) కలువతూర
కు.-కంచటము-కంచడము. (తె) నీటిపూస;
(౬) కలువపువ్వుకు.-కువము- కువలము-కువేల

ము, డోలాబ్జము. (౭) అనేకరంగులు గల కలువపువ్వునకు.— కూవలము; (౮) కలువపువ్వుల పోగునకు.— కుముదవతి, కుముదిని, కుముద్వతి; (౯) కలువకాయకు:-కుంభికము; (౧౦) వాసనగల కలువకు.—సురభి

సహస్రపాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విష్ణువు. 1; 2: చూ, సూర్యుఁడు.

సహస్రబాహువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, హైహయుఁడు.

సహస్రము. సం. స. అ. న. 1:రూ—సాహస్రము. (తె) పదినూఱులు, వెయి-వెయ్యి-వే-వేయి: చూ, సంఖ్య. 1;అం. 2: చూ, సంఖ్యాభేదములు. 3: చూ, ఆగమములు (చూ, ఉపవిద్యలు.)

సహస్రవీర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గణిక*: చూ, తృణము. 1.

సహస్రవేధి. సం. వి. ఇ. న్. న. 1. ఇంగువ: చూ, హింగువు; న్. పుం. 2: అభ్రపుష్పము, కలనము, గంధపుష్పము, చుక్రము, నిచులము, రథము, వంజులము, వానీరము, విదులము-విధులము, వీతసము-వీతసి, వేతసము, శీతలము. (తె) ప్రబ్బ-ప్రబ్బలి-ప్రెబ్బ-ప్రెబ్బలి. తద్వి.—౧. నీరుప్రబ్బలికి.— అంబువేతసము, అంభోజిని, కుంభి, తూదప్రపర్ణము, జలవేతసము, నాదేయము, నిచులము, పరివ్యాధము, పారి, విదులము-విధులము, సూత్రపత్రి, హారి. (తె) నీరుప్రబ్బ-నీరుప్రబ్బలి; ౨. పుల్లప్రబ్బలికి.— అమ్లవేతసము-అమ్లవేతనము, గుల్మకేతువు, చుక్రము, శతవేధి, సహస్రవేధి. (తె) చుక్క-, చుక్కకాఁడ, పుల్లప్రబ్బ-పుల్లప్రబ్బలి, పుల్లబచ్చలి. *; విణ. 3. వేయింటిని వేధింపునది. [చూ, సూర్యుఁడు.

సహస్రాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. వేవెలుఁగు:

సహస్రాక్షుఁడు.సం.వి.అ.పుం.ఇంద్రుఁడు(వేయికన్నులు గలవాఁడు): అక్షియోనికుఁడు, అగ్ని, అగ్రధన్వుఁడు, అరుక్కుఁడు, అహిద్విషుఁడు, అహిహ, ఆఖండలుఁడు, ఇంద్రుఁడు, ఉలూకుఁడు, ఋభుక్షుఁడు, ఓ, కక్షిలాక్ష్వుఁడు, కమలుఁడు, కోటీరుఁడు, కాక్షేయకుఁడు, కౌశికుఁడు, ఖదిరుఁడు, గోత్రభిదుఁడు, గోపాణి, గోపాలుఁడు, గోవిందుఁడు, ఘనవాహనుఁడు, ఘనాఘనుఁడు, జంభభేది, జంభారి, జగత్పతి, జిష్ణువు, జీమూతుఁడు, తపస్తంక్షుఁడు-తపస్తక్షుఁడు, తుషారాట్టు- తుషారాహుఁడు, దివస్పతి, దుశ్చ్యవనుఁడు, దాల్మి, నముచిసూదనుఁడు, నాకేశుఁడు, నాథుఁడు, పర్జన్యుఁడు, పాకశాసనుఁడు, పాకారి, పురందరుఁడు, పురుహూతుఁడు, పులోమజిత్తు, పృతనాషాట్టు, ప్రయాగుఁడు, ప్రాచీనబర్హి, బలసూదనుఁడు, బలారాతి, బలారుఁడు, బలిసూదనుఁడు, బిడౌజుఁడు, మఖవంతుఁడు —మఘవంతుఁడు, మఖవుఁడు—మఘవుఁడు, మరుత్వంతుఁడు, మహేంద్రుఁడు, మేఘవాహనుఁడు, లేఖర్షభుఁడు, వజ్రి, వాసవుఁడు, వాస్తోష్పతి, విశ్వంభరుఁడు, వృత్రహుఁడు, వృద్ధశ్రవుఁడు, వృషుఁడు, వృష్ణి, వైకుంఠుఁడు, శక్రుఁడు, శచీపతి, శతధృతి, శతమన్యువు, శునాసీరుఁడు, శ్రీమంతుఁడు, సంక్రందనుఁడు, సముచిసూదనుఁడు, సుత్రాముఁడు, సునాసీరుఁడు, సురపతి, సూత్రధారుఁడు, స్వరాటు—స్వరాట్టు—స్వారాట్టు, హరి, హరిహయుఁడు. (తె. ప):—ఇంతికాపుంజో, ఒడలిచూపాడయుఁడు— ఒడలుచూపాడయుఁడు, కతి, కొండపగతుఁడు, కొండరెక్కలు గొట్టినదణి, గట్టుదాయ, చాదంతిరౌతు

మీఁడు, జేడదారియింటికోడి, జేమిలిరేఁ బదుల జేన్నములు చేసిన మేటి, జేజే, తలఁ పుమానికముగలాఁడు, తలఁపుతాయిసంత రించినదొర, తూరుపుదణి, తూరుపుఱేఁడు, తెలిఁగంటిఱేఁడు, నిక్కు—పీనులజెక్కి—నెక్కు—రాతు, నిలువెల్లఁజోపుల నెలయువాఁడు, నూఱంచులకత్తిచేఁగాంచు జోదు, నూఱు జేన్నముల సోమాసి, బటువాల్రాయఁడు, శాసవాల్దొర, మబ్బురవుతు, మలగొంగ, మొగులెక్కి—పోరిడ, మొదటిదిక్కు—నుబా దారి, మైఁగనురా, వినుపోల్దొర, విప్పుఱె ప్పలఱేఁడు, వెన్నునన్న, వేగంటి, వేగన్ను లసామి, వేలుపుచేలిక, వేలుపుఱేఁడు-వేల్పుఱేఁడు, సురతాణి, సోమాసిపెట్టుఁజెట్టు.

సహస్రారము. అం. చక్రములలోనొకటి (ఇది తలయందుండును): (చూ, చక్రములు.)

సహాటనము. సం. వి. అ. న.=సయాటము. స్త్రీపురుషుల సహక్రీడ: చూ, హోళి. 5.

సహాధ్యాయుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సహపాఠి.

సహాయత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సహాయుల సమూహము: చూ, సమూహము.

సహాయము. సం. విణ. 1.=సాయము: చూ, వెంబడి; అం. 2: చూ, అంగపంచకము.

సహాయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తోడైన వాఁడు: అనుగంత, అనుగుఁడు, అనుచరుఁడు, అనుపదుఁడు, అనుప్లవుఁడు, అనుయాయి, అనుసారి, అన్వక్షు—అన్వక్షుఁడు, అభిచరుఁడు-అభిసరుఁడు, ఏకపక్షుఁడు, ఏకీయుఁడు, పక్షము (పక్షుఁడు), సహభావినుఁడు, సఖి—సఖుఁడు, మంత్రి, సచివుఁడు, సహకారి, సధ్ర్యంచుఁడు, సఖి. (తె) తోడివాఁడు, తోడు, వెంబడించువాఁడు, వెనుకఁబోవువాఁడు, వెనుకటివాఁడు, సయిదోడు—సైదోడు; 2: చూ, స్నేహితుఁడు.

సహోరువు. దే. వి. జూదమునందలి పరిభాష: చూ, భాష. 1.

సహించు. సం. స. క్రి. 1: చూ, శాంతించు; 2: క్షమించు-క్షమియించు. (తె): ఓరుచు—ఓర్చు, కాచు, తాళు, తాళుకొను, నిలుపోపు-నిలువోవు, మన్నించు, సయిఁచు-సైఁచు.

సహితము. సం. విణ.=సైతము. కూడుకొన్నది: అన్వితము, ఆసక్తము, పరిహ్వము, ప్రాప్తము, యుక్తము, యుతము, లగ్నము, విశిష్టము, సంపృక్తము, సంయుక్తము, సనాథము, సమన్వితము, సమేతము. (తె) చేరుగొండి, ప్రాప, వాటము. తద్వి.—౦ కూడఁబడినది:— అత్యాహితము, అనుబద్ధము, అన్వితము-అన్వీతము, అవిచ్ఛిన్నము, ఆసక్తము, ఉపేతము, పరిహ్వము, రతము, సంపృక్తము, సంయుక్తము. (తె) అవటము. అవ్య (1) (తెనుగున) సహార్థకమునకు.—చూ, సైతము. ("ఈశ్వరుఁడు సహితము నిర్దోషుఁడుగాఁడు".)

సహిష్ణువు. సం. విణ. (త). రూ-సహిష్ణువు. ఓర్పువాఁడు: చూ, సహనుఁడు.

సహీనతానములు. అం: (చూ, తానములు.) అగ్నిష్టోమము, అత్యగ్నిష్టోమము, వాజపేయము, షోడసి, పౌండరీకము, అశ్వమేధము, రాజసూయము (౭)

సహృదయుఁడు. సం. విణ. మంచిమనసుగల వాఁడు: బుద్ధిమంతుఁడు, మనసరి, మనస్వి, మనీషి. (తె) మంచివాఁడు: చూ, సుధి.

సహోక్తి. అం: చూ, అలంకారము. 8. ("కూడాయనిఁజెప్పుట. ఉదా.—నీకీర్తిశత్రులతోఁబా దిగంతముల నాక్రమించె.")

సహోఢజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గర్భిణిగానుండి తెలిసిగాని తెలియకఁగాని వివాహముచేసికొన్న భార్యయందుఁబుట్టిన యొకొడుకు: చూ, సూనుఁడు. 1 (చూ, పుత్రులు.)

సహోదరి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తోడఁబుట్టినది (అక్క లేక చెల్లెలు): జామి, భగిని, యామి, సోదరి, స్వస. (తె) ఆఁడుఁదోడు, తోడఁబుట్టు-తోడఁబుట్టుగు-తోడఁబుట్టువు- తోఁబుట్టు-తోఁబుట్టుగు-తోఁబుట్టువు, తోడిచూలు, తోడు. తద్వి.—౧. పెద్దఅక్కకు.-కులి. (తె) పెద్దఅక్క; ౨. అక్కకు.-అగ్రిజ, అగ్రిమ, అర్య, అవంతి, ఆగ్రియ, జ్యేష్ఠ, పూర్వజ. (తె) అక-అక్క, అత్త, అవ-అవ్వ; ౩. నాట్యపరిభాషయందు అక్కకు.-అంతిక-అత్తిక; ౪: (తె) చిన్నఅక్క; ౫. చెల్లెలుకు.-అనుజ, అవరజ, కనిష్ఠ-కనిష్ఠిక, కనీయసి, కన్యక, జఘన్యజ, యవీయసి. (తె) చెలియలు-చెలెలు-చెల్లియ-చెల్లియలు-చెల్లె-చెల్లెలు; ౬. చిన్నచెల్లెలుకు-అవరజ, కనిష్ఠ, కనిష్ఠిక, కన్యస. (తె) చిన్న.

సహోదరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: ఆక్రందుఁడు, భ్రాత, సహజుఁడు, సోదరుఁడు-సోదర్యుఁడు. (తె) తోడఁబుట్టు-తోడఁబుట్టుగు-తోడఁబుట్టువు-తోఁబుట్టు-తోఁబుట్టుగు-తోఁబుట్టువు, తోడిచూలు, తోడు, తోడునీడ, సైఁదోడు. తద్వి.—౧. పెద్దఅన్నకు.-అగ్రజన్ముఁడు, అగ్రజుఁడు, అగ్రియుఁడు-అగ్రీయుఁడు-ఆగ్రియుఁడు, అర్యుఁడు, [అవరజుఁడు, కోకుఁడు, జ్యాయుఁడు, జ్యేష్ఠుఁడు, పూర్వజుఁడు. (తె) అన-అన్న-అవ్వ, పెద-పెద్ద, మొదటివాఁడు; ౨ అన్నకు. (తనకంటె పెద్దవాఁడు):—(చూ, సహోదరుఁడు. ౧.); ౩. తమ్మునకు.- అంత్యుఁడు, అనుజుఁడు, అవరుఁడు, అవరజుఁడు, కనిష్ఠుఁడు, కనీయుఁడు, కన్యసుఁడు, కేళటుఁడు, జఘన్యజుఁడు-జఘన్యుఁడు, పాశ్చాత్యుఁడు, భ్రాత, యవీయసుఁడు, యూనుఁడు. (తె) కడవాఁడు, చిన్న, తంబి, తమ్ముడు-తమ్మువాఁడు, తుదివాఁడు, పింగలి, వెనుకటివాఁడు; ౪. చిన్నతమ్మునకు.-కన్యసుఁడు. (తె) చిన్న (చూ, సహోదరుఁడు. ౩.); ౫. తమ్ముఁడు పెండ్లియాడియుండఁగ పెండ్లిలేనిఅన్నకు:-కులి; ౬. మగనితమ్మునకు.-బ్బు, దేవరుఁడు-దేవృఁడు. (తె) మఱఁది; ౭. మగనిఅన్నకు.-దేవరుఁడు-దేవృఁడు. (తె) బావ; ౮. కుత్సితమైనసోదరునకు:-కసోదరుఁడు; ౯. ఒకతల్లి కడుపునఁ బుట్టిన తోఁబుట్టువునకు.- సగర్భ్యుఁడు, సమానోదర్యుఁడు.

సహ్యము. సం. వి. అ. న. 1. రోగములేమి: అనామయము, ఆరోగ్యము, కల్యత్వము, పాటవము, లాఘవము. (తె) వాసి, సవి; 2. సుఖము: చూ, హ్లాదము; పుం. 3. సహ్యమను కొండ: చూ, హిమాలయము (పర్వతము); విణ. 4. సహింపఁదగినది; అం. 5: చూ, దేశములు.

సళిం.చు: దే. అ. క్రి. దుఃఖించు: చూ, శోకించు.

సళువరించు. దే. అ. క్రి. వ్రణములోనగునది పోఁబెత్తు: రూ-సలువరించు, సళువు.

సళువరింత. దే. వి. వ్రణములోనగువానిపోటు: సళువు-సలువు. [సళువరించు.

సళువు. దే. వి. 1.—పై.—; అ. క్రి. 2: చూ, సళువు. దే. విణ. భారమైనది: రూ-సలువు.

సళ్లు. వై. అ. క్రి. రూ-సడలు. 1. ఊడు: చూ, రూ-సడలు. 4; 2. జోలు: చూ, రూ-సడలు. 5; 3. వదలు: చూ, సడలు. 6.

సా

సా. వై. విణ.—సామి. వృత్తియందు సామిశబ్దమునకు అంత్యవర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము. "సాఁబాలు, సామేను." మొ.

సాంకవము. సం. వి. అ. పుం. జెవాజి. సంకు

సదము: చూ, సౌగంధ్యము (చూ, రాజార్థము. ౨-౧౭; ౭౩-(౧).)

సాంకాలిః. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రతిదినము వచ్చెడిపడ్డి: చూ, వృద్ధి. 4 [డినది.

సాంకేతికము. సం. విణ. సంకేతమువలన నేర్ప

సాంఖ్యము. అం: చూ, యోగములు. ("సాంఖ్యశాస్త్రము.—పృథివి, అప్పు, తేజస్సు, వాయువు, ఆకాశములను మహాభూత పంచకమును, గంధ, రస, రూప, స్పర్శ, శబ్దంబులనుమహాభూతగుణపంచకమును, త్వక్కు, చక్షుస్సు, శ్రోత్ర, జిహ్వాఘ్రాణములను జ్ఞానేంద్రియ ప్రపంచకమును, వాక్, పాణి, పాద, పాయు, ఉపస్థలను కర్మేంద్రియ ప్రపంచకమును, మనస్సు, బుద్ధి, అహంకారము, ప్రకృతియుఁగూడిచతుర్వింశతితత్త్వంబులయ్యె. జీవుఁడు పంచవింశకుండయ్యె. ఇట్టిపంచవింశతితత్త్వంబులంగూడి పరమాత్మ షడ్వింశకుండయ్యె. ఇట్టి పరమాత్మయందు నిష్ఠఁగలుగుట సాంఖ్యంబు అననొప్పు.")

సాంఖ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, అశబ్దవాది.

సాంగకము. అం: చూ, అసంయుతహస్తములు.

సాంగత్యము. సం. వి. అ. న. కూడిక: చూ, సంయోగము.

సాండబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, కఫూరియొ బ్రాహ్మణులు.

సాంతపనము. అం: చూ, కృచ్ఛ్రము. 7.

సాంతోబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఉత్కళబ్రాహ్మణులు (ఈసాంతోలు (1) గువాతోరియాసాంతో, (2) నాందోసాంతో, (3) చింకిణోవణియా సాంతో, (4) బోత్సోసాంతో, (5) సార్బాబాడియాసాంతో అను అయిదు భేదములు గలిగియున్నారు. వీరుసామఅథర్వణవేదశాఖలకుఁ జెందినవారు.)

సాంత్వనము. సం. వి. అ. న. ఓదార్పుట: చూ, సమాశ్వాసము.

సాంత్వము. సం. వి. అ. న. 1. సామోపాయము: చూ, సామము. 3; 2. దాక్షిణ్యము: చూ, హార్దము. 2; విణ. 3. మిక్కిలి మధురమైనది (వాక్కు): రూ-స్వాంతము, అమృతవాక్కు, అత్యర్థమధురము, సంగతము, హృదయంగమము. (తె) అచ్చికబుచ్చిక-అచ్చికబుచ్చికము, బుజ్జగము-బుజ్జగింత-బుజ్జగింపు. బుజ్జము, బెల్లింపు. (చూ, (వి) సమరసము. 2.) తద్వి.—చూ, సల్లాపము (చూ, శబ్దము. 2.)

సాందృష్టికము. సం. వి. అ. న. అప్పుడుగలిగిన ఫలము: చూ, లాభము. 1.

సాంద్రము. సం. వి. అ. న. 1. అడవి: చూ, విపినము; విణ. 2. దట్టమైనది: అచ్ఛేద్యము, ఉమ్మ్యానకము, ఉద్ధురము, ఘనము, ఘనరసము, ఘనాఘనము, నిబిడము, నిబిరీసము, నిరంతరము, పిండము, పిండితము. (తె) అచ్చేము, ఎగ్గడము, కటికి, కద్దుము, కాఱు, గాటము, గుబురు-గుమురు, గెంటెము, చిక్కఁదనము, చిక్కన, జీబు, జోజోరు, దట్టము, దప్పము, దళము, దళసరి, నిద్దము, నెగ్గడము, పొంపిరి, బవరి-బవిరి, ముందము, మెదుక, మెల్లమి-మెల్లము. తద్వి.—౧. అచ్ఛిన్నము, అచ్ఛేద్యము, నిబిడీకృతము; ౨: (తె) పొంపిరి; 3. మెత్తనైనది:-కోమలము, బాలేయము. (తె) నయము, మెల్లమి. (చూ, సుకుమారము. 2.); 4. ఎడతెగనిది:-అచ్ఛిన్నము, అచ్ఛేద్యము, అభేద్యము, అనవరతము-అనారతము, అనుస్యూతము, అవిచ్ఛిన్నము, అవిరతము, అశ్రాంతము, ఘనము, నిత్యము, నిరంతరము, సంతతము, సతతము.

సాంధ్యము. సం. విణ. సంధ్యాసంబంధమైనది.

సాంపరాయము. సం. వి. అ. పుం. రూ-సంపరాయము. 1: చూ, యుద్ధము: 2: చూ, విపత్తు; 3: అనాగతము, ఆగామి, ఆయతి, ఉదర్కము. (తె) మీఁదు, రాఁగలతఱి.

సాంపరాయికము. సం. వి. అ. న. రూ-సాంపరాయము-సంపరాయము, పోరు: చూ, యుద్ధము.

సాంప్రతము. సం. అవ్య. 1. యుక్తము: చూ, యోగ్యము. 2; 2: అద్య, అద్యత్వము, అధునా, ఇదానీమ్, ఏతర్హి, ప్రస్తుతము. (తె) ఇత్తఱి, ఇపుడు-ఇప్పుడు-ఇప్డు; 3. కూడ: చూ, సైతము.

సాంప్రయోగిక. అం: చూ, సప్తాధికరణములు.

సాంబము. అం: చూ, ఉపపురాణములు.

సాంబ్రాణి. ద్వ. వి. 1. సంబరేను చెట్టువలనఁ గలిగెడు ధూపద్రవ్యవిశేషము. తద్వి. గవ్వసాంబ్రాణి: చూ, రాజార్హము; వై. వి. 2. ఉత్తమాశ్వము. రూ-సామ్రాణి: చూ, హయము. [వర్తి. 1.

సాంబ్రాణివత్తి. ద్వ. వి. ఊఁదువత్తి: చూ,

సాంయాత్రికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఓడవర్తకుఁడు: పోతవణిజుఁడు. [నేర్పుగలవాఁడు.

సాంయుగీనుఁడు. సం. విశ. యుద్ధమునందు

సాంవత్సరికము. సం. వి. అ. న. రూ-సంవత్సరీకము. 1: చూ, శ్రాద్ధము; విశ. 2. సంవత్సరాంతమున జరుగునది (శ్రాద్ధము). (తె) ఏఁడుండి. (ఏఁటేఁడు అనియు వాడుక.)

సాంవత్సరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: కార్తాంతికుఁడు, కాలజ్ఞుఁడు, క్షణదుఁడు, గణకుఁడు, గ్రంథికుఁడు, జ్ఞాని, జ్యోతిషికుఁడు, మౌహూర్తికుఁడు, మౌహూర్తుఁడు, సిద్ధాంతి, సైద్ధాంతికుఁడు. (తె): జోసి, జోస్యుఁడు. తద్వి.— జ్యోతిషిక స్త్రీకి:-గణకి.

సాంశయికుఁడు. సం. విశ: సంశయాపన్నమానసుఁడు, సంశయాళువు.

సాంశసంఖ్య. వా. వి. అంశము అనఁగా ఒకటి యొక్క భాగము వానితోఁ గూడినసంఖ్య సాంశసంఖ్య. అర పాతిక మొదలయినవి అంశములు ఒకటిన్నర రెండుంబాతిక మొదలైనవి సాంశసంఖ్యలు. ఇవిభిన్నములనఁబడును.

సాఁకు. దే. స. క్రి. 1. పెంచు: చూ, సంరక్షించు; 2. కాపాడు: చూ, సంరక్షించు.

సాఁకుడుపులుఁగు. ద్వ. వి. కోయిల: కెంపుకంటి, కెంపుకనులపులుఁగు, కోగెల-కోయిల-కోవెల, చిగురాకుదిండి, తలిరుదిండి, తలిరుమేఁతరి, పరితము-బరితము, పెంపుడుగువ్వ, మావికొమ్మయిలుపులుఁగు. (సం. వు):— అధిపికము, అలిమకము-అళిమకము, కలకంఠము, కలఘోషము, కలధ్వని, కాకపుచ్ఛము, కాకపుష్టము, కాకలీరవము, కామజానము, కామతాలము, కామాంధము, కాలజ్ఞము, కింకిరము, కుహూకంఠము, కుహూముఖము, కుహూరవము, కోకిలము, గండశైలము, ఘోషయిత్నువు, జర్జరము, తామ్రాక్షము, ధ్వాంక్షపుష్టము, పంచమము, పరభృతము, పికము, మధుకంఠము, వంగము, వనప్రియము, వలాపకము, వసంతఘోషి, వసంతదూతము, వాసంతము, శ్యామము, తద్వి.—ఁ: ఆఁడుకోయిల.(సం) కాదంబరి; శి. పికములగుంపునకు.—పైకము; 3: గండుగోయిల, పోగరుగోయిల, మగకోయిల. (సం)గంధర్వము, గాతువు; 4: చూ, స్తోకము. 2.

సాఁగఁదీయు. దే. స. క్రి. 1: చూ, పేఁడికొను; 2: పొడిగించు. (సం) ఉత్తంభించు.

సాఁగఁదీయుట. వా. వి. పొడిగించుట: (సం) ఉత్తంభనము.

సాఁగు. దే. వి. 1. అడుగునఁ ద్రాడుగట్టిన కటారియలుఁగువంటి యాయుధము: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు; అ. క్రి. 2. దీర్ఘమగు: రూ-చోఁగు, నిగుడు-నివుడు, నిడుచేను, పెరుఁగు-పెర్గు, పెరువు-పెర్వు, పొడవగు. (సం) ఉద్దండించు (మి) దీర్ఘమగు; 3. రూ-చాఁగు, వాలు: చూ, వ్రాలు. 3: 4. రూ-చోఁగు. దండాకారముగ నేలకు వ్రాలు: చూ, వ్రాలు. 3. [ఉద్దంతుఁడు.

సాఁగుడుమానిసి. ద్వ. వి: పొడగరి. (సం)

సాఁడు దే. వి. రేతస్సు: చూ, రేతస్సు. 1.

సాఁతు. దే. వి. గోనెలు నేయువారిజాతి.

సాకతము. దే. వి. 1. ఊఱడింపు. నిర్వ. 9, ఆ. 46: చూ, సమాశ్వాసము; 2: చేపట్టు. (సం) అనుగ్రహము, అభ్యుపపత్తి, ఆగ్రహము, కీర్తి, గ్రహము, ప్రసాదము.

సాకము. దే. వి. 1. నెపము: చూ, వ్యాజము. 1; 2. ఉత్సవము: చూ, సంబరము. 3; 3. ఒకానొక ఉత్సవము: చూ, సంబరము. 3.

సాకల్యము. సం. వి. అ. న. సకలత్వము: చూ, పెరసి. 2. [చూ, సాక్షి.

సాకి. వై. వి.=సాక్షి. రూ-సాకిరి-సాకె:

సాకిరి. వై. వి.=—వై.—

సాకిరిబోను. వా. వి. ఒకరకము బోను: చూ, బోను.

సాకు. దే. వి: చూ, సాకము. 1.

సాకురుండము. సం. వి. అ. పుం: కర్బులఫలము.

సాకె. వై. వి.=సాక్షి: చూ, రూ-సాక్షి.

సాకేతము. అం. 1. అయోధ్యాపట్టణము: చూ, దేశములు; 2: చూ, క్షేత్రములు.

సాక్షాత్కరించు. సం. అ. క్రి: గోచరించు. (మి) ప్రత్యక్షమగు. (తె) అగపడు-అగ్గపడు, అనిపించు, కంటఁబడు, కనఁబడు, కనిపించు, కనుపట్టు-కన్పట్టు, కానఁబట్టు, కానఁబడు, కానిపించు-కాన్పించు, కోలుపడు-కోల్పడు, చూపట్టు, పొడకట్టు, పొడచూపు, పొలుచు. (చూ, లోఁబడు).

సాక్షాత్కారము. సం. వి. అ. పుం. ప్రత్యక్షము: చూ, స్పష్టము. [వాఁడు.

సాక్షాత్కృతుఁడు. సం. విశే. సాక్షాత్కరించిన

సాక్షి. సం. విశే. (స్త్రీ. ఈ. న.)=సాకిరి. 1. ఏదేనియొక కార్యమును కనిగాని వినిగాని తెలిసి చెప్పువాఁడు: (తె) ఎల, కరి, సాకి-సాకిరి-సాకె. తద్వి.— ౧: గూఢసాక్షి. (తె) గుట్టుసాకిరి; ౨: ఉత్తరసాక్షి. (తె) మీఁదిసాకిరి; ౩: కూటసాక్షి; ౪: యదృచ్ఛాభిజ్ఞుఁడు. (తె) దబ్బాటుసాకిరి; ౫: స్మారితుఁడు. (తె) తలఁపుసాకిరి; ౬: లిఖితుఁడు. (తె) వ్రాఁతసాకిరి; అం. 2. (బ): చూ, సాక్షులు.

సాక్షులు. అం. వీరు పదునొక్కండ్రు:—అందు కృతసాక్షు లేవురు, అకృతసాక్షు లార్వురు:—కృతసాక్షులు:—లిఖితుఁడు (వ్రాఁతసాకిరి), స్మారితుఁడు (తలఁపుసాకిరి), యదృచ్ఛాభిజ్ఞుఁడు (దబ్బాటుసాకిరి), గూఢుఁడు (గుట్టుసాకిరి), ఉత్తరుఁడు (మీఁదుసాకిరి); అకృతసాక్షులు:—గ్రామస్థులు, ప్రాడ్వివాక లేఖకసభ్యులు, రాజు, కార్యాధికారి, వాదిచేఁ బంపఁబడిన వాఁడు, (కులవివాదములయందు) కులమువారు; కృతసాక్షులు అనఁగా నిర్ణయించుకొనఁబడిన సాక్షులు. అకృతసాక్షులు అనఁగా నిర్ణయించుకొనఁబడని సాక్షులు.): చూ, సాక్షి. 1-2.

సాక్ష్యము. సం. వి. అ. న. 1. సాక్షి కని విని తెలిసిచెప్పిన వాక్యము: ప్రామాణ్యము. తద్వి.—౧. ప్రయోగము. (తె) తారకాణ-తారకాణము-తారుకాణము-తార్కాణ-తార్కాణము, మూదల-మూదలిక, రుజువు; 2. ఏకాదశాహశ్రాద్ధము: చూ, శ్రాద్ధము.

సాగనంపు. దే. స. క్రి. (ప్రయాణమై పోవు వారిని) కొంతదూరము దీసికొనిపోయి విడుచు.
సాగరము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సముద్రము; 2. ఏనుఁగు చెవియందలి మదము: చూ, హామిక: అం. 3: చూ, గజమదములు; 4: చూ, సంఖ్యాభేదములు; దే. వి. (1) నెయ్యినూనె మొదలగు వవి నింపిన సిద్దెలజోడు: చూ, సిద్దియ. [సెలవిచ్చు.
సాగవేయు. దే. స. క్రి. పుచ్చు, పంపు: చూ,
సాగించు. వా. స. క్రి. 1. నడపు: చూ, వెలుచు; 2. జరిగించు.
సాగు. దే. వి. 1. కృషి: చూ, వ్యవసాయము. 2; అ. క్రి. 2. రూ-చౌగు, అరుగు-అర్గు, అరుగుదెంచు-అరుదెంచు, ఎత్తు, ఎళ్ళు-వెళ్లు, ఏగు, ఏగుదెంచు-ఏతెంచు, కుందు, గెలుచు, చేను-సను, చేనుదెంచు, జీగగు-జీరగు, తరలు-తర్లు, తారు, తూఁగు, తెరలు, తొలఁగు, నడచు-నడుచు, నడతెంచు, పయనించు, పరఁగు, పెకలు, పెల్లగిలు-పెల్లగిల్లు, పొకాలు-పోకాలు, పోవడు, పోవు, బయలుదేఱు, బయలువెడలు, బెండగిల్లు, మట్టాడు, విచ్చేయు, విజయంచేయు-విజయముచేయు, వెడలఁబడు, వెడలఁబాఱు, వెడలు-వెలలు, వెలువడు-వెల్వడు, వేంచేయు. (సం) గమనించు, గమించు-గమియించు, నిర్గమించు, ప్రయాణించు. తద్వి.—వెళ్లు; 3. ప్రవర్తించు, కొలు: చూ, వర్తించు; 4. యత్నించు: చూ, సమకట్టు. 2; 5: జరుగు, జీరువాఱు, తొట్టు, దొరయు, మెలఁగు.
సాగుచేయు. ద్వ. స. క్రి. 1. అయుపఱచు, సాగుబడిచేయు, వ్యవసాయముచేయు; 2. నడిపించు, కృషిచేయు.
సాగుపాటు. ద్వ. వి. జరుగుఁబాటు: చూ, స్థితి. 5.
సాగుబడి. ద్వ. వి. 1. —పై.—; 2. కృషి: చూ, సాగు. 1.
సాగుబళా. వా. వి. ఒకరకమునతి: చూ, హాణిగలు.
సాగుమానము. వా. వి: చూ, సహగమనము. 2.
సాచి. అం: చూ, దృష్టిక్రియలు.
సాచివ్యము. సం. వి. అ. న. సచివత్వము.
సాచీముఖము. అం: చూ, ఉత్తానకరణబంధములు.
సాజాత్యము. సం. వి. అ. న. సజాతిత్వము.
సాజము. వై. వి.—సహజ : చూ, స్వభావము.
సాట. దే. వి. రూ-సాటా. ఒకవస్తువునిచ్చి మఱొకటికొనుట లేక మార్చుకొనుట: చూ, వినిమయము. 1.
సాటా. దే. వి. —పై.—
సాటాకోటి. దే. వి. పరివర్తనపుబేరము.
సాటి. దే. విశ. 1. తోత్రము. అం, పదా. 5-5: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1-ర్రా.); వి 2. రూ-సాటిక-సాటువ: చూ, సమానము. 2; 3: చూ, రూ-జోటి. [ముఖ్య, టంటం.
సాటింపు. వా. వి: చాటాచాట, టముకు-ట
సాటిక. దే. విశ: చూ, రూ-సాటి (స్వార్థమున కప్రత్యయము.
సాటువ. దే. విశ. —పై.—
సాడూ. హిం. వి. షడ్డకుఁడు. (నిజామువాడుక.)
సాటువు. దే. విశ. —పై.—
సాతము. సం. వి. అ. న. సుఖము: చూ, సంతోషము.
సాతల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సంబరేను*.
సాతాని. వా. వి: రూ-చాతాని, చాతనివాఁడు.
సాతాను. వా. వి. (అం. పదా. నర. 21.): చూ, రూ-పైతాను. [బోయు, పొగచు.
సాతాళించు. వా. స. క్రి: తాళించు, తిరుగఁ
సాతాళింపు. వా. వి: తాళింపు, తిరుగఁబోత-తిఱుగఁబోత, పాటన, పొగపు-పొగుపు. (సం). అభిఘారము, ప్రక్షేపము, సంస్కారము.
సాతి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అవసానము: చూ, సమాప్తి. 1; 2. దానము: చూ, స్పర్శము.

3. సన్నపుబట్ట, దుకూలము: చూ, స్థూలశాటకము (చూ, వస్త్రము. 1_3ర.)

సాతు. వై. వి.=సార్థమ్. 1. వర్తకజనసమూహము: చూ, సమూహము; 2. జంతుసమూహము: చూ, సమూహము; 3. తెరువరులగుంపు: చూ, సమూహము.

సాత్యకి. సం. వి. ఇ. పుం: శైనేయుఁడు.

సాత్వతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. శిశుపాలునితల్లి: చూ, సవితృ. 1; అం. 2: చూ, వృత్తులు. (కొంచెము కోమలమై వీరభయానక రసములను దెలుపు నర్థరచన. ఇచేటగూడ నక్షరములు మిశ్రములై యుండును. ఉదా.— "ఔరౌరా! ఎదురైన యోధవీరుల నతిభయాపాదిరై నతనధనుర్దండయి నెక్కువెట్టి నిషంగంబుల నిషుసంచయంబు వెలువరించుట తెలియకుండ ధారాధరంబువోలె బాణపరంపర లరులపైఁ గురియించె.")

సాత్వతుఁడు. సం.వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

సాత్వి(త్త్వి)క గుణములు. అం: అహింస, అస్తేయము, సత్యము, శౌచము, బ్రహ్మచర్యము, ఇంద్రియ నిగ్రహము, అక్రోధము, అనసూయ (అనూయ) (8).

సాత్త్వికభావములు. అం: చూ, భావములు. (చూ, వ్యంజకము. 1.) ఇతరులయందుఁ గల సుఖదుఃఖాదులఁజూచి తామునట్లసుఖదుఃఖాదులనుభవించుట. ఇది సామాజికులు మొదలగు సహృదయులందుఁగూడఁ గలుగవచ్చును. ఈసాత్త్వికభావ మెనిమిది విధములు.— ౧ స్తంభము = కదలకుండుట, ౨ ప్రళయము = వశముఁదప్పుట, ౩ అశ్రువు = కన్నుల నీరువెడలుట, ౪ రోమాంచము = ఒడలు గగుర్పొడుచుట, ౫ స్వేదము = ఒడలుచెమర్చుట, ౬ విస్వరత్వము = గద్గదికపడుట, ౭ కంపము = ఒడలువణఁకుట, ౮ వివర్ణత్వము = ఒడలు రంగుమాఱుట. ఉదా.— ౧. అయ్యారే! యయ్యింతి ప్రియునుం గాంచి చెయ్వు మొలచి రత్నపుబొమ్మయై నిలచినది (స్తంభము); ౨. అయ్యింతి నేమనవచ్చును! తనతోఁ బుట్టిన మదియే వశముగాకుండెను (ప్రళయము); ౩. తొలుకారువానచే ముత్తెపుఁజిప్పల ముత్తెంబులు గలుగనట్లు తొలిచూపున నయ్యింతి కన్నుఁగవనశ్రుపూరంబు తోరంబయ్యె (అశ్రువు); ౪. బాగుబాగు! తొలుకారున నేలం బైరు లంకురించినట్లు రోమంబులు మేనం గగుర్పొడిచె (రోమాంచము); ౫. తడవునకుం బ్రియునాలోకించిన యక్కోమలికిం బాండురగండపాళిం జెమట చినుకులు చంద్రకాంతశిలల జలబిందు సందోహంబునుం బోలె వెడలసాఁగెను (స్వేదము): ౬. ఆచ్చెలి ప్రియునకు వార్తంబు తెంచుచో దూతికకు నప్పలుక్కులన్నియు వేఱింతిచేనుగ్గడింపఁబడునట్లు వినవచ్చినవి (విస్వరత్వము); ౭. అద్దిరయ్యా! యిమ్ముద్దులగుమ్మ ప్రియుని నుద్దులనుడువుచో గాలిఁజలించు మాంతియుం బోలెఁ దూలిచలించుచుండెను (కంపము); ౮. ఓ సుందరాంగా! యాసుందరి నెగులేమని చెప్పవచ్చును! తొల్లిలచ్చియుం బోలె నుండునది పలుకులచెలి తెలిడాలుం దాల్చి చెలికత్తెలకును గుఱుతు సేయ నలవిగాకయున్నది (వైవర్ణ్యము.) [ఋషులు.

సాత్త్వికత్వము. పా. దీనికి ఉపమానము:—

సాత్త్వికము. సం. వి. అ. పుం. 1. రోమాంచాదికము; విణ. 2. సత్త్వగుణమువలనఁగలిగినది; అం. 3: చూ, అభినయము. (స్వగత, పరగత, దుఃఖసుఖాదిభావముల సూచించునది

సాత్త్వికము. ఇది స్తంభ రోమాంచాదులు గలది.) [వ, విరజస్తముఁడు

సాత్త్వికుఁడు. సం. విణ. సత్త్వగుణప్రధానుఁడు:

సాద. వా. వి: చూ, సానిక.

సాదన. వై. వి.=సాధన. 1.అభ్యాసము. కళా. 7, ఆ. 34: చూ, స్వభావము; 2. శరభ్యాసము. సా. 2, ఆ. 125: చూ, స్వభావము.

సాదనకాఁడు. ద్వ. వి. 1: చూ, సాదనజోదు,1; 2: చూ, సాదనజోదు. 2.

సాదనజోదు. వై. వి. 1: జెట్టి, మాసటి-మాసటీఁడు-మాస్టీఁడు-వస్తాదు, సాదనకాఁడు. (సం) మల్లుఁడు; 2.శస్త్రదక్షుఁడు. ఆం,భా. ద్వి. 203: మాసటి-మాసటీఁడు-మాస్టీఁడు, సాదనకాఁడు.

సాదనము. సం. వి. అ. న. 1. ఇల్లు: చూ,రూ-సదనము. 1, 2 ప్రసత్తి: చూ, సాదము. 1.

సాదము. సం. వి. అ. పుం. 1: రూ-సాదనము, ప్రసత్తి, ప్రసాదము; 2. విషాదము: చూ, శోకము. 1; 3. శరణము: చూ, సంరక్షణము; 4. గతి, దిక్కు: చూ, సంరక్షణము; దే. వి. (1)=ప్రసాదము: ఓగిరము-ఓయిరము-ఓరెము, ఓమటి, కూడు, తిండి, దోముటి, పసదనము-పసాదము, బువ్వ, బోనము, బోసనము, మెతుకు-మెదుకు, వంటకము. (సం) అంధస్సు, అట్టము, అన్నము, అమృతము, అయస్సు, అశనము, అపూప్యము, ఆహారము, ఓదనము, కశిపువు-కసిపువు, కురువు, కూరము-కూర్రము, క్షుద్మ, గర్భము, గారిత్రము, జీవాతువు, తల్పము, దీదివి, పాథస్సు, ప్రసాదనము, భక్తము, భిస్స. తద్వి.—౧. దేవతల కియ్యఁదగిన యన్నమునకు.-తళిగ-తళియ.(సం)అమృతము,హవ్యము; ౨. పితృదేవతలకిచ్చెడుఅన్నములోనగువాని ముద్ద: కవ్యము. తద్వి —(౧): (సం) పార్ణ-పారణము-పార్వణము, పిండము; (౨). శ్రాద్ధకాలమందు నిమంత్రితులు భుజించిన పిమ్మట విస్తరకు ముందఱవేసెడి అన్నము- (సం) వికిరము; 3. భగవంతుఁడు లోనగువారిచే భుక్తపరిశిష్టమైన అన్నాదులు:- (సం) ప్రసాదము; ౪. అగ్నిలో వేల్వఁదగిన పక్వాన్నము:- ఇగిరిక-ఇగిరికె-వీగిరిక. (సం) అగ్నిహోత్రము, చరువు, వషట్కృతము, సాన్నాయ్యము, హవి, హవిస్సు-హవిష్యము-హవ్యము; ౫: (సం) రాజాన్నము; ౬. పెండ్లిమూఁడవనాటిబువ్వము'— పాకెన-పాకెన్న-పాకెన-పాకెన్న. (సం)పాకాన్నము; ౭. పెండ్లినాలవనాటి బంధుజనపజ్ఙ్క్తి:— బువ్వంబంతి-బువ్వముబంతి- బువ్వము, హరిబువ్వము (చూ, సాపాటు); ౮. యజ్ఞార్థమైన అపూపము —(సం) తృప్తము, పురోడాశము. తద్వి.—(౧) సోమలతరసము-(సం) తృప్తము, పురోడాశము; ౯. పితృతిథులయందలి భోజనము:-(సం) బ్రాహ్మణార్థము; ౧౦: అన్నపురాశి. (సం) కుంభము; ౧౧: పాలుచేర్చి పొంగించిన అన్నము:- పొంగలి తద్వి.—అత్రము, క్షీరాన్నము, క్షైరేయి-(క్షైరేయము), పరమాన్నము, పాయసము, పారలౌకికము; ౧౨: పులగము, పొంగలి. (సం) కృసరము, పులకము-పులాకము; తద్వి.—(సం) తిలౌదనము, త్రిసర; ౧౩: కలవంటకము, కిచిడీ-కిచ్చేడి; ౧౪: పూఁటకూళ్లు; ౧౫: చెడ్డకూడునకు.—(సం) కదన్నము. తద్వి.—(౧): చద్ది-చలిది-చల్ది. (సం) ఉషితము, కల్యజగ్ధి, కల్యవర్తము, పర్యుషితము, ప్రాతరాశము, ప్రాతర్భోజనము, వ్యుష్టము; (౨): ఒడిపిలి; ౧౬. పక్వాన్నవిశేషము:- కర్పూరనాళిక;

౧౭. అన్నవస్త్రములకు:-కూడుగుడ్డ. (సం) కశిపువు-కసిపువు; ౧౮: ఆబూతి, పెనుతిండి. (సం) ఆభుక్తి; ౧౯: పొట్టకూడు; ౨౦. కడిగొలఁదిఅన్నము:—భిక్ష-భిక్షుఁము; ౨౧: పులికూడు. (సం) మాధవకబళము-మాధవకగము; ౨౨ రెండవతూరి పెట్టఁదగిన భోజనపదార్థము:—మాఱు; ౨౩. అన్నపుపిడుచే (ముద్ద)కు.—అంట, అడ,అడమర, కరుడు, దొబ్బ-ద్రొబ్బ, పిండలి, పిడచే-పిడుచే, పేరుడు, ముద్ద, సరువడము. (సం) కబళము, గ్రాసము, పిండము; ౨౪. ఏనుఁగున కిచ్చెడుఅన్నపుముద్దకు:—(సం) కరికవలము, పులకము, విధము, విధానము; ౨౫ పులియాహారము:—పులికూడు; ౨౬. పులిసినయన్నము:—పులికూడు; ౨౭: పులియోగ-పులిహోర-పులిహోర; ౨౮. దారిలోనియన్నము:-(సం) అధ్వాన్నము; ౨౯: గుజ్జనగూళ్లు-గుజ్జనగూళ్లు; ౩౦: చిమిడిక, లగడ-లగుడు; ౩౧: మాఁడన్నము:-మాఁడు. (సం) ఝిల్లి-ఝిల్లిక, దగ్ధిక, భిస్సట; ౩౨: ఇలి, మెతుకు-మెదుకు, రెల్ల. (సం) పులాకము, సిక్థము. తద్వి.—ఎండిన మెతుకు.—వఱుగు; ౩౩: దినగోల, దినబత్తెము. తద్వి.— బత్తియము-బత్తెము, బరాతము; ౩౪: పిండి, సత్తు. (సం) కదంబము, కరంబము, క్షిప్రికము, ఖచితకము, చతుష్పథ్య, జంబిక, పిష్టము, సక్తువు; ౩౫: జేరబు, పేలపిండి, సత్తుపిండి. (సం) ఖాజికము, చూర్ణకము, లాజ, సక్తువు; ౩౬. పెరుఁగుతోఁ గలిపిన పేలపిండికి.—(సం) కరంభకము, కరంభము, కర్కసారము; ౩౭: వేఁపుడుపిండి. (సం) కేరలి, కైరవి, చంద్రిక; ౩౮: తోఁప, పిండికూడు, సంకటి; ౩౯: సోఁపుఁబిండి (సం) చమసి; ౪౦. నుకియలలోనగు వాని మాఁతపిండి:—తోఁపు; ౪౧. స్ఫోటకాదులలో పోలేరమ్మకు కొట్టెడి పిండి:-తుప్పిళ్లుపిండి; ౪౨. మెంతి జీలకఱ్ఱలోనగు వాని కూరపిండి:—దుంబొడి; ౪౩: నూవుపిండి. (సం) పలలము; ౪౪: చలిమిడి-చేలిమిడి, పాకపుచేలిమిడి; ౪౫: పిట్టు, వాసెనకుడుము, వాసెనపోలె. (సం) పిష్టము; ౪౬: పిండిపోఁక, (మి) లగడపిండము; ౪౭: అటకలి, చిక్కసము, నలుఁగు-నలుఁగుడు, నలుఁగుఁబిండి, నున్ని. (సం) ఉత్సాదనము, ఉద్వర్తనము, వరాగము, స్నానము, స్నానీయము; ౪౮. అటుకులు: చూ, పృథుకము. 2; ౪౯: పేలలు-పేలాలు - ప్రేఁబ్రాలు-ప్రేలలు. (సం) అక్షతలు, ఉత్తుషము, ఖుదిర, ఖాజికము, లాజ; ౫౦. పిండికిఁబెట్టు ఎసరు:-కొట్రి; ౫౧: అత్తెసరు-ఎత్తెసరు, ఎసరు. (సం) కోష్ణజలము, నఖంపచము; ౫౨: చిట్టుడుకునీళ్లు, పొంగునీళ్లు. (సం) ఈధ్రము; ౫౩: గంజి, వారుపు-వారుపుడు-వార్పు. (సం) అన్నరసము, ఆచామము, నిస్రావము, మండము, మాసరము, స్రావము. తద్వి.—(౧). గంజిపైమీఁగడ:-గంజి, తోరక. (సం) ఆచామము, పిచ్ఛ; (౨). కాఁపుడుగంజికి:-అంబలి, జావ, వెఁవ. (సం) అంబకళము, ఉష్ణిక, గటక, పేయము, యవాగువు, మంథము, విలేపి, శ్రాణ; (౩). మెతుకులుగల గంజి:-పేయగంజి; ౫౪. పక్షుల తిండి:-పొంగలి; ౫౫. పశ్వాదులతిండి:—కాణము-ఖాణము, దాణ. (సం) ఖాదనము; ౫౬. గుఱ్ఱపుతిండి:—రవాణము; ౫౭: దొంగమేఁత, లంపు; ౫౮. తరవాణి: చూ, శుక్తము. 1-3; ౫౯. మాంసాహారమునకు.-చూ, శుక్తము. 2; ౬౦. బియ్యముచేఁచి వండిన

యన్నము:—సాజై.(చూ, సాపాటు) (చూ, భత్యము.)

సాదరు. వా. వి. 1. వాడకపుసామ్ము; 2. కలిమి: చూ, సంపత్తి. 1.

సాదా. వా. విశ. వన్నెచిన్నెలులేనిది.

సాది. సం. వి. న్. పుం. 1: అశ్వవాహుఁడు. అశ్వారూఢుఁడు, అశ్వారోహుఁడు, అశ్వికుఁడు–ఆశ్వికుఁడు, ఆరోహుఁడు, వరారోహుఁడు, వాహకుఁడు, హయారోహుఁడు. (తె) గుఱ్ఱపురౌతు, జెగిలికాఁడు. తద్వి.—ఁః రవుతుకు.—రాహుతు–రాహుతుఁడు–రాహుత్తుఁడు. (తె) జెగిలికాఁడు, రవుతు–రాతు–రావుత–రౌత–రావు–రావుతు–రావుత్తు–రాహుతు, సరదారు, సాని. (ఇది గుఱ్ఱపు రౌతునకును జెల్లును); ౹: (తె) బేగరి; 2. మావటీఁడు: చూ, హస్త్యారోహుఁడు; 3. తేరుగడపువాఁడు: చూ, సారథి.

సాదించే. వా. స. క్రి. విరామములేక రోఁ కఠినోక్తులచేబాధించే.

సాదిత్తరుళ. వా. వి.వస్త్రిసాదింవవలెనని కోరుట. (ద్రావిడపరిభాషావదము.)

సాధు. వై. వి.=1. సాధువైవగోమహిష్యాదికము. భార. ఉద్యో. 2, అ. 13: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు); విశ. 2. మంచిది: చూ, సామర్థ్యము. 2; 3. మంచివాఁడు: చూ, సాధువు. 3.

సాదుసత్తి. వై. వి.=సాధుశక్తి. సుజనులసత్త్వ.

సాదృశ్యము. సం. వి. అ. న. పోలిక: చూ, సామ్యము. 1.

సాధకము. సం. విశ. సాధించేవది.

సాధనచతుష్టయము. అం: నిత్యానిత్యవస్తువివేకము, ఇహాముత్రార్థఫలభోగ విరాగము, శమాదిషట్కము, ముముక్షుత్వము. (4)

సాధనము. సం. వి. అ. న. 1.=సాదన. సాధించుట. 2: ఉపకరణము, కరణము, కారణము, పరికరము, పరిగ్రహము, శ్రీ. (తె) ఎత్తళి, కొఱముట్టు, పడమ్పు, పనిముట్టు, ముట్టు. తద్వి.—పరిస్పందము; 3. ఉపాయము: చూ, వెరవు. 1; 4. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3; 5. వధము: చూ, హింస. 1; 6. మృతిసంస్కారము: చూ, సంస్కారము. 2; 7. గమనము: చూ, సమయము. 2; 8. అనుగమనము: చూ, వెంబడి; 9. ఋణదానము: చూ, స్వర్గము. 3; 10. నివర్తనము: చూ, మరలఁబాటు; 11.దండు: చూ, సేన. 1; 12. మగగుఱి: చూ, శిశ్నము;అం. 13: చూ, తారలు; న. 14=సాదన. కరాభ్యాసము: చూ, స్వభావము; 15.=సాదన. అభ్యాసము: చూ, స్వభావము.

సాధనములు. అం: చూ, సాధనచతుష్టయము.

సాధనీయము. సం. విశ. సాధింపఁదగినది.

సాధనోపాయము. అం. (ఉపాయము): చూ, అంగపంచకము.

సాధర్మ్యము. సం. వి. అ. న: చూ,సాదృశ్యము.

సాధారణ. సం. విశ. 1. సామాన్యము: చూ, సామ్యము. 1; 2: చూ, సమానము. 2; అం. 3: చూ,సప్తాధికరణములు(చూ, కామము816 పుట); 4: చూ, సంవత్సరములు.

సాధారణధర్మము. అం: చూ, ఉపమ. ("ఉపమానోపమేయములు రెంటియందుఁగలిగినది. [దేనిచేత రెండువస్తువులకుసామ్యముగల్గునో యది.] సాధారణధర్మము: అదియెందుఁ 'తెలుపు' లోకమున వ్యాపించుటయను రెండుధర్మములై యున్నది. అవియుపమేయమగుకీర్తియందును నుపమానమగు వెన్నెలయందును గలిగియుండుటచే సమానధర్మమని చెప్పఁబడును. ఇట్లు నాలుగును కలిగి యుపమ

న్నది పూర్ణోపమయనంబడును. వీనిలో నొకటిగాని రెండుగాని మూఁడుగాని లోపించినది లుప్తోపమ. నాలుగును లోపించినచో నలంకారమేయుండదు. ఇట్టి లుప్తోపమలలో లోపించినవి తోఁచుచుండును. ఉదా.— ౧. వానిమోము చంద్రసుందరమై యున్నది ఇచటఁజంద్రుఁడుపమానము, మోముపమేయము, సుందరత్వము సాధారణధర్మము. ఉపమావాచకము లేదు. కావుననిది వాచకలుప్త; ౨. పద్మముఖుఁడు. ఇచటనుపమానమగుపద్మము. ఉపమేయమగు ముఖమును గలవు. ఉపమావాచకము, సాధారణధర్మమును లోపించినవి. కావునధర్మవాచకలుప్త; 3. అతఁడు చంద్రునివలె నుండెను. అతఁడుపమేయము, చంద్రుఁడుపమానము, వలె యుపమావాచకమును జెప్పఁబడినవి. సాధారణ ధర్మమగు నాహ్లాదకరత్వము జెప్పఁబడలేదు. కావున ధర్మలుప్త. ఇట్లు తక్కినవి యూహ్యంబులు.) [చూ, సామాన్యము.

సాధారణము. వా. సం. విణ. సాధారణమైనది:

సాధారణి. అం: చూ, సౌవీరజభాషలు.

సాధారణ్యము. సం. వి. అ. న. సాధారణత్వము.

సాధించే. సం. స. క్రి: చూ, సిద్ధినొందించే.

సాధితుఁడు. సం. విణ. 1. దండుగపుచ్చుకొనఁబడినవాఁడు; 2. సాధింపఁబడినవాఁడు.

సాధిష్ఠము. సం. విణ. 1. మిక్కిలిపదిలము: చూ, స్థైర్యము. 1; 2. మిక్కిలిమంచిది: చూ, సామర్థ్యము. 2. [చక్రములు.

సాధిష్ఠానము. అం. 1: చూ, భక్తులు; 3: చూ,

సాధీయసుఁడు. సం. విణ. (స్. ఈ. స్) 1. మిక్కిలిదిటవుగలవాఁడు; 2. మిక్కిలిమంచివాఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు.

సాధువాదము. అం: చూ, సామపంచకము.

సాధువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1: చూ, బుద్ధుఁడు; 2: చూ, సన్న్యాసి; విణ. 3 =సాదు. మంచివాఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు; 4. చక్కనివాఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు; 5. వడ్డికిచ్చి బ్రదుకువాఁడు: వార్ధుషికుఁడు, కుసీదుఁడు, వృద్ధ్యాజీవి-వృద్ధ్యాజీవుఁడు; 7. మంచి, సత్తు: చూ, సామర్థ్యము. 2; 8. చక్కనిది: చూ, హృద్యము. [సుపటిమ.

సాధుశక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ =సాదుసత్తి సుజ

సాధ్యము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, యోగములు; విణ. 2. సాధింపఁదగినది: వృషాంకము, సాధనీయము: (వి): చూ, శక్యము.

సాధ్యములు. అం 1: చూ, సిద్ధములు. (శాస్త్రముచేగలిగినవి సాధ్యములు. ఉదా.— రాముఁడు, కలఁకులు, గోఁగు, వచ్చెఁగార్యము, వేఁపచెట్టు; సాధ్యఖండములు. ఉదా:— రాముండు, కలంకులు, వచ్చెంగార్యము, వాండ్రు), సాధ్యపూర్ణములు. సిద్ధములు సాధ్యములు అని బిందువులు రెండేసివిధములు: చూ, బిందువులు; 2. సాధ్యములఘువు.

సాధ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గణదేవతావిశేషము. (వీరు పన్నిద్దఱు.—మనువు, హనుమంతుఁడు, విష్ణువు, ధర్ముఁడు, నారాయణుఁడు మొదలగువారు); విణ. 2. సాధింపఁదగినవాఁడు.

సాధ్వసము. సం. వి. అ. న. భయము: అధైర్యము, ఆక్షేపము, ఆతంకము, ఉద్వేగము, ఉద్వేజనము, ఙ, చకితము, చలనము—చాలనము, డ, ఢ, ఞ, త్రాసము, దరము, భయము, భీ, భీతి, శంక, సంభ్రమము, హుం. (అవ్య). అతి, బూ. (తె) అంజిక, అడలు, అడుకు, అదరు—ఆదురు, అదరుగడ, అరవాయి, అలుకు-ఆలుకు—అల్క, అదుర్దా,

ఉత్తలపడుట, ఉత్తలపాటు, ఉత్తలము, ఉదిల, ఉదుగు, ఉలుకు, ఎడరు, ఎద, ఓజే, ఓట, ఓటమి, కన్నోటు, కొంకు, గగ్గోలు, గిలి, గుబులు, గోరము, జంకు_జంకెన, జేదుపు, జలదరింపు, జళుకు, జోలి, జోవడము, డాపు-దాపు, డింబము, తలంకు, తలంకు, తలరు, తల్లడింపు, తల్లడము, తేఁకువ, దళుకు, దిగులు, వంగు, పర్వా, పుయిలోట, పిఱికికండ, పేదర్కి_పేదటిమి, బీతు, బెంబేలు, బెగడు-బెగ్గడు, బెగ్గలము-బెగ్గలికము, బెగ్గిలుట, బెట్టిదము, బెదరు, వెరఁగు_వెఱ-వెఱఁగు-వెఱపు, హడలు. తద్వి.___౧.భయంకరత్వమునకు.-(తె) బెడిదము; ౨. భయంకరమునకు.___ (తె) బెడిదము, వాలు: చూ, ఘోరవము. ౨; ౩. మిక్కిలివెఱపునకు.-అత్యాహితము, మహద్భయము-మహాభయము. (తె) నివ్వెర-నివ్వెఱ-నివ్వెఱఁగు-నివ్వెఱపాటు; విశే. ౪. వెఱపునొందినది.-ఉద్విగ్నము, త్రస్తము, దీర్ణము, భీతము. (తె) బీద; ౫.క్రూరమైనది:-వక్రిము, వ్యాళము.

సాధ్వసస్ఫురితము. అం: చూ, సతతోద్ధితము.

సాధ్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పతివ్రత: చూ, స్త్రీ; అం. 2: చూ, వృత్తము. 1. ("భ-న-జ-న-స-న-న-భ-గురువులు. 8-15-22 యతులు. 25వ ఛందస్సు.")

సాన. వై. వి.=శాణ. 1. మణులు మెఱుఁగులు పోరా చెడుతాయి! ఒరగల్లు_ఒఱగల్లు, కరసాన, టీకము. (సం) శానము-శాణము-శాణి, కషము-కసము, కషీక, కషోపలము, నికషము. :(చూ, రత్నములు); 2. కత్తులు లోనగునవి నూరెడుతాయి: (సం) శాణము_శాణి-శానము. (చూ, రత్నములు.); 3. గంధము తీసెడుతాయి: (సం) నికషము, శాణము-శాణి-శానము (చూ, రత్నములు.)

సానకత్తి. వై. వి. (సాదు + కత్తి) సాదనచేయుకత్తి: చూ, రిష్టి. 2. [మంతము.

సానమంతము. సం. వి. న్. పుం: చూ, రూ-సాను

సానము. వా. వి: చూ, నారాచి.

సానలవాఁడు. వా. వి. మణులను బాగుచేయువాఁడు: పూసలవాఁడు. (సం) అసిధావకుఁడు, కషుఁడు, మణికారుఁడు, శస్త్రమార్జకుఁడు-శస్త్రమార్జుఁడు, శాణికుఁడు.

సాని. వై. వి.=స్వామిని. రూ-చౌన-చాని. 1. భోగముది: చూ, వేశ్య. "ఆ. అయ్యారె సాని యొకతె వాని సందుకొనియె." (భల్లాణచరిత్రము. 3, ఆ.); 2. రాహుత్తుఁడు: చూ, సాది. 1; 3. కన్నెతికమైన వేశ్య: చూ, వేశ్య; 4. (గౌరవార్థమునందు) అధిపురాలు, ప్రభుభార్య. భార. ఆది. 7, ఆ. 222: చూ, స్వామిని; 5. (ఉత్తరపదమగుచో) భార్య- "మేదరసాని, దొరసాని": చూ, భార్య; 6. (నామబిరుదముగా వచ్చుచో) అమ్మ లేక అంబ లేక దేవి. "ముద్దుసానికి......లక్కసానికిన్" (భాగవతము 1, స్కం. 24.); శాసనపద్యము:___ "నూరమసానికిన్ బృహస్పతినిభుం డుద్భవించె బుధబంధునిదానుఁడుగంటడిమ్మహిన్." శాస. గుంటూరుమండలము. నాదెండ్ల-మూలస్థానేశ్వరాలయమునందలి యొకజాతిపైనఁ జెక్కఁబడియున్నది.; 7. వృత్తిగలస్త్రీ. "మంత్రిసాని, నాతిసాని, నాగవసాని."; 8. దేశవిశేషము. "కురాసాని రౌమము."; 9. దేవదాసి. "సానిపెండ్లి యొప్పుడు" భీమేశ్వరపురాణము. 1, ఆ. 113; "భీమేశుండు సాని వాడ కరుగున్" భీమేశ్వరపురాణము. 1, ఆ. 112; 10. గృహనామము. "పెమ్మసాని, అల్లసాని." (చూ, పెద్దబాలశిక్ష. అనుబంధములో.)

సానిక. దే. వి. మట్టికంచేము, మల్ల, పాద, పడ్డెము: చూ, పాత్రము. 6. [చూ, సంప్రతి.

సానికరణము. మి.వి. కరణముల క్రిందికరణము:

సానిప. వా. వి. వాకలితుడిచి కళ్లాపు వేయుట. రూ–సానిపి – సానుపు – సాన్పి – సాన్పు (నిజాం రాష్ట్రమున వాడుక.)

సానిపి. వా. వి. —పై.—

సానివాఁడు. వా. వి. వ్యభిచరించిన స్త్రీలవలన జీవించే కులములోనివాఁడు, భోగమువాఁడు (అని కొందఱు)

సానుపు. వా. వి: చూ, రూ–సానిప.

సానుమంతము. సం. వి. న్. పుం.కొండ: చూ, పర్వతము.

సానువు. సం. వి. ఉ. పుం, న. 1. కొండనెత్తము: చూ, హిమాలయము (పర్వతము); 2. కొన: చూ, నుద. 1; 3: చూ, విపినము; 4. త్రోవ: చూ, మార్గము. 1.

సాన్నాయ్యము. సం. వి. అ. న. రూ–సన్నాయ్యము, హవిస్సు, దధిపయోరూపమైన హవిస్సు (అనికొందఱు): చూ, హవిస్సు. 1.

సాన్నిధ్యము. సం. వి. అ. న. సామీప్యము: చూ, సమీపము.

సాన్పి. వా. వి: చూ, రూ–సానిప.

సాపడు. దే. స క్రి: రూ–పసాదపడు, అను, ఆరగించు, ఆరోగణమొనర్చు, కుడుచు–కుడుచు, క్రోలు, తిను, దూకొను, దొరలు, నంజు, నములు–నములు, పడు, బాపుకొను, బోనేయు, మెక్కు, మెసఁగు–మెసవు. (సం) అభ్యవహరించు, అనుభవించు, ఆస్వదించు–ఆస్వాదించు, అహరించు–ఆహరించు, ప్రాశించు, భక్షించు, భుజించు, భోగించు. తద్వి.—౧: చూ, మ్రింగు; ౨. మ్రింగక ఊరకనములు.—కొదువు; 3: ఎంగిలితిను:–గఱుకు–గదుకు.

సాపత్న్యము. సం. వి. అ. న. సపత్నీత్వము.

సాపాటు. దే. వి: ఆరగింత–ఆరగింపు, ఆరోగణము–ఆరోగిణము. ఎర–ఎఱ, కుడి, కుడుపు, గాతి, తింట, తిండి, బాతు, బుత్తి–బూతి, బోనము, మెసవుట. (సం) అభ్యవహారము, అశనము, అష్టి, ఆరోహణము, ఆశీరము, ఆహారము, ఆహ్నికము, ఖాదనము, గర, గరణము, గిలనము–గిళనము, గిళి, గీర్ణి, ఘసి, జంధము, జగ్ధి, జేమనము, దేహయాత్ర, నిఘసము, న్యాదము, ప్రత్యవసాయము, ప్రాశనము, భక్షణము, భుక్తి, భోగము, భోజనము, లేపము, లేహము, వీతి. తద్వి.—౧: కడి, ముద్ద. (సం) కబళము–కవళము, కవళము, గండోలము–గడోలము, గుడేరకము, గుడేరము, గ్రాసము; ౨. వ్రతాదులచే నియమముతోఁ జేయు భోజనము:– పిక్క–ప్రొద్దు; 3: చూ, గదుసు; ౪. ఉపవాసముండి మఱునాఁడు చేయుభోజనము: (సం) పారణ–పారణము; ౫: (సం) సగ్ధి, సజగ్ధి (తె) పొత్తు, పొత్తుగుడుపు; ౬. వివాహచతుర్థదినబంధుజనసజగ్ధి: చూ, సాదము (1); ౭: చూ, శేషము; ౮: విందు; ౯. రాజభోజనము:–(సం) వేల; ౧౦: చూ, మ్రింగుడు.

సాపాటురాముఁడు. వా. వి. తిండిపోతు.

సాపించు. వై. స. క్రి –శాప ఇట్టు: చూ, శపించు.

సాపు. వా. వి. (రూ–సాఫు.) 1. నిర్మలము: చూ, సమీచీనము. 2; విణ. 2. నునుపుగలది: చూ, స్నిగ్ధము. 2; 3. వంకరలేనిది: (సం) సరళము; 4. తుడిచి చేక్కఁజేసినది: చికిలి, 5. చిత్తుచేసి అందముగావ్రాసినది: చూ, వ్రాఁత.

సాపుచేయువాఁడు వా. వి: చూ, చికిలివాఁడు.

సాప్తపదీనము. సం. వి. అ. న. 1. సఖ్యము, చెలిమి: చూ, స్నేహము. 1; వా. 2: సంధి,

సఖ్యము. (తె) ఎడ, తీరు-తీఱు, తెఱఁగు, పొందు, ముడి.

సాఫల్యము. సం. వి. అ.న. సఫలత, సఫలత్వము.

సాఫు. వా. వి: చూ, రూ-సాపు. (అప్ర.)

సాబాలు. వా. వి. రూ-సావాలు: చూ, సగము.

సామంజస్యము. సం. వి. అ.న. సమంజసత్వము.

సామంతరాగోల. దే. వి. ఒకానొక ఆయుధము: చూ, బాణము. 1-౧౫-(౧).

సామంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక దేశమునెల్లను చేరికనున్న రాజు: చూ, రాజు. 1.

సామకృతి. అం: చూ, గౌడకృతి.

సామగ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సమగ్రత; 2. రూ-సామగ్ర్యము. (తె) బండసలము, సామాను. (చూ, సరకు.2; చూ, సాధనము.2.)

సామజము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి; విణ. 2. సామవేదమువలనఁ బుట్టినది.

సామజాగారము. సం. వి. అ. న.=సజ్జోరము. ఏనుఁగుసాల: చూ, సదనము. 1.

సామపంచకము. అం: పరస్పరోపకార దర్శనము, గుణకీర్తనము, అన్యోన్య బంధుపరివచనము, ఆయతసంప్రదర్శనము, సాధువాదము(5).

సామము. సం. వి. న్. న. (సామవేదము) (పాపమును నశింపఁజేయునది) సామ్ని, స్వరవర్తనము: చూ, వేదము. (చూ, వాఙ్మయము); 2. మంచిమాట: చూ, శబ్దము. 2; అం 3. అనుకూల పరివర్తనరూపమైన యొక యుపాయము, సౌజన్యము: చూ, సామపంచకము (చూ, సాంత్వము); 4: చూ, ఉపాయములు. (నాయకుఁడు నాయికయొక్క కోపమును పోఁగొట్టునపుడు ఉపయోగించెడి ఉపాయము.)

సామములు. అం: చూ, సామపంచకము.

సామరస్యము. సం. వి. అ. న. సమరసత్వము.

సామరి. ద్వ. వి. (సాము + అరి) సాము నేర్చిన వాఁడు.

సామర్థ్యము. సం. వి. అ. న. 1. నేర్పు: ఆరభటి, ఇభనిమీలిక, ఉద్ఘాటితజ్ఞ, ఉద్భ్రమము, ఉద్వేగము, కియదేహిక, చమత్కారము, చాతురి, చాతుర్యము, దమురువు, పరాక్రమము, పుంభావము, ప్రజ్ఞ, ప్రతిపత్తి, ప్రావీణ్యము, ప్రౌఢి-ప్రౌఢిమ-ప్రౌఢిమము, భంగి, లాటము, విజ్ఞానము, వైదగ్ధి-వైదగ్ధ్యము, శౌర్యము, హేవాకము, (తె) ఒప్పు, కందువ-కందువము, కలితనము, చేదురు, చౌలిక, చౌలుబడి, చెతురు, నలువు, నేమి, నేరుపు-నేర్పు, పగ్గియ-పగ్గె, పటిమ, పస, పసిక, పోహణ, బండవలము-బండారాలము, మెఱవడి, లావు, వలను, విన్ననువు, విన్నాణము. తద్వి.— ౧: కౌశలము-కౌశల్యము, చతురిమ; ౨: మిక్కిలి చాతుర్యమునకు.- (తె) జోదుకజోదుకంబు; 2: అగ్గత-అగ్గత-అగ్గతి, గరిమ-గరిమము, ఉపపత్తి, నిర్మాణము, మహత్తు, మాహాత్మ్యము, యోగ్యత, సత్తు, సమానము, సాధువు.(అవ్య) కీనము, (తె) ఉరవు-ఉఱవు, ఒఱపు, గొప్పతనము, దొడ్డతనము, దొనరు, మంచి. తద్వి.— (విణ). మిక్కిలిమంచిది.-సాధిష్ఠము. (తె) సాదు.

సామవిధానబ్రాహ్మణము. అం. మూఁడు ప్రపాఠకముల చిన్నగ్రంథము: చూ, సామవేదబ్రాహ్మణము.

సామవేదబ్రాహ్మణము. అం. ఇది 8 విధములు.- ప్రౌఢము, షడ్వింశము, సామవిధి, ఆర్షేయము, దేవతాధ్యాయము, ఉపనిషత్తు, సంహితోపనిషత్తు, వంశము: చూ, బ్రాహ్మణములు.

సామవేదము. అం. సామ్ని: చూ, సామము1-2-3.
సామసంభవము. సం. వి. అ. పుం: చూ, పద్మ్రింధ*.
సామసంహిత. అం. ఇది పూర్వార్చిక ఉత్త రార్చిక అని రెండు ప్రధానభాగములు. (పూర్వార్చిక 5 అధ్యాయములు 59 ఖండములు. అనఁగా మొదటి 4 అధ్యాయములో ఒక్కొకటి పండ్రెండేసి ఖండములు. 5 అధ్యాయములు. 11 ఖండములు; ఉత్తరార్చిక 21 అధ్యాయములు. 120 ఖండములు. ఇందధ్యాయముల ఖండముల లెక్క నియతముగా లేదు: పూర్వార్చిక - ప్రకృతితంత్రములు.- ఆగ్నేయము-బహుసామి-ఏకసామి- బృహతి-త్రిష్టుపు-అనుష్టుపు- ఇంద్రపుచ్ఛము-పవమానము-అరుణము- శుక్రియము-మహానామ్ని అనునవి. ఇవియే ప్రకృతిసామములు; ఉత్తరార్చిక.-ఊహతంత్రములు, రహస్య తంత్రములు, దశరాత్రము, సంవత్సరము, ఏకాహము, అహీనము, సత్రము, ప్రాయశ్చిత్తము, క్షుద్రముఅనునవి. ఇవియే విషయ భేదమునుబట్టి యూహ సామములు రహస్య సామములని ద్వివిధముఇత్యాది.)[దువాఁడు.
సామాజికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సభయందుం
సామాను. వా. వి: చూ, సామగ్రి. 2.
సామాన్య. అం. 1. సర్వసాధారణనాయిక: చూ, నాయికలు, చూ, స్వీయ; 2. సామాన్యవేశ్య.
సామాన్యనిరుక్తి. అం: చూ, పంచోత్తరవాదము
సామాన్యము. సం. వి. అ. న. 1. పోలిక, సాధారణ: చూ, సామ్యము. 1; విణ. 2: సాధారణము. (తె) ప్రాయికము;అం. 3:చూ, అలంకారము. 3. ("సామ్యముకంటె విశేషము లేకుండుట. ఉదా.—తమ్మికొలంకులఁ ధూఁకొన్న చెలులమోములు తెలియఁబడవు.")
సామాన్యవాక్యము. అం. (సమాపకక్రియలతోఁ గూడినది): చూ, వాక్యములు.
సామాన్యుఁడు. సం. విణ: (తె) కొంచెకాఁడు, చిల్లరకాఁడు, సందడికాఁడు.
సామి. వై. వి.=స్వామి. 1. కుమారస్వామి: చూ, స్కందుఁడు; 2. భర్త: ఇంటాతఁడు-ఇంటియాతఁడు, ఒడయఁడు-ఒడయుఁడు, చెలువుఁడు, పెనిమిటి-పెన్మిటి, మగఁడు-మొగఁడు-మొగుఁడు, పువ్వు, ఱేఁడు.(సం)కాంతుఁడు, గోప్తుఁడు, జామాత, ధవుఁడు, పతి, పరిణేత, ప్రాణనాథుఁడు, ప్రాణేశుఁడు, ప్రియుఁడు, ప్రేయసుఁడు, భర్త, వస్త, వరయితా, వరుఁడు, వల్లభుఁడు. తద్వి — ౧. ఉపపతి కి మాఱుమగఁడు: చూ, విటుఁడు; ౨ మాఱుమనువుమగఁడు.—(సం) అగ్రెదిధిషువు, దిధిషువు; 3. బిడ్డలుగన్నమాఱుమనువు దాని మొదటి బ్రాహ్మణభర్త: అగ్రెదిధిషువు: ర: చూ, మారిషుడు. 1; 3.=స్వామి ప్రభువు: చూ, స్వామి. 1; 4: చూ, రాజ్యాంగములు (స్వామి.)
సామిత. వై. వి =సమతా. రూ-సామెత. 1. పురాణోక్తి; 2. దృష్టోక్తి; 3. లోకోక్తి: చూ, - శబ్దము. 2.
సామితల్లి ద్వ. వి: చూ, పార్వతి. ఆం. భా. ప్ర.41.
సామిప్యము. సం. వి. అ. న. రూ-సామీప్యము: చూ, సాన్నిధ్యము. [హిమాలయము (పర్వతము.)
సామిమల. వై. వి. కుమారస్వామికొండ: చూ,
సామిసామేనుచేకొన్నచాన. ద్వ. వి: చూ, సామితల్లి.
సామీప్యము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, సాన్నిధ్యము, అం. 2: చూ, ముక్తిచతుష్టయము.
సామీరి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ఆంజనేయుఁడు: చూ, వానరము; 2. భీముఁడు: చూ, వృకోదరుఁడు.

సాము. వై. వి. 1 = సమాంశము: చూ, సగము; 2.=శ్రిము. పరిశ్రిమము, వ్యాయామము: చూ, శ్రిమము. 3 [చూ, రిక్క.

సాముకంటిచుక్క. ద్వ.వి. పూర్వఫల్గుని, పుబ్బ:

సాముద్రిము. సం. వి. అ. న. 1. భాగ్యసూచకరేఖాలక్షణము; విశ. 2. సముద్రమునఁబుట్టినది (ఉప్పు): చూ, లవణము. 1.

సాముద్రికము. సం. విశ. భాగ్యసూచకరేఖాలక్షణమును తెలుపునది (శాస్త్రము) (చూ. లక్షణాంగములు. చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు.) చూ, లక్షణము. 1; 2 సముద్రిసంబంధమైనది.

సాముద్రికశాస్త్రము. అం: చూ, శాస్త్రములు.

సామెత. వై. వి.=సమతా: చూ, రూ-సామిత.

సామేనుగతీతదాల్పు. ద్వ. వి: చూ, శివుఁడు.

సామ్న. అం. సామవేదము: చూ, వేదము.

సామ్యము. సం. వి. అ. న. సమత్వము, పోలిక: చూ, సమానము. 2. తద్వి.—(అవ్య) ఇవార్థకము.—తోపాటు, పోలె, వలె, బలె. (సం) ఇవ.

సామ్రాజ్యము. సం. వి. అ.న. సమ్రాట్టుతనము

సామ్రాణి. వై. వి. ఉత్తమాశ్వము. రూ—సాంబ్రాణి. జై. 7, ఆ. 146: చూ, హయము.

సామ్లపుష్పఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: అవిగ్నము—అవిగ్నము, కరమర్దకము-కరమర్దము-కరామర్దము-కరమర్ది, కరవంది_కరవింద, కరాంబుకము, కరాంబుజము, కరామ్లకము, కృష్ణపాకఫలము, కృష్ణపాకము, కృష్ణము, క్షీరఫల, క్షీరబల, పాకకృష్ణము, వరాళకము, సుషేణము. (తె) ఓఁక-ఓకలివె, కరివె, కలివి-కలివె, పుల్లకలివె*. తద్వి.— కృష్ణఫలము. (తె) కలివెపండు.

సాయంకాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. మునిమాపు: చూ, సందెజాము. తద్వి.—ః: సాయంసంధ్య. (తె) మలుసంజె—మలుసంజ; అం. 2: చూ, కాలములు.

సాయంకాలసంధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సంధ్యావందనము. [—వై.—

సాయంకాలసంధ్యావందనము. సం. వి. అ. పుం.

సాయంతనము. సం. విశ. సాయంకాలసంబంధమైనది.

సాయంశ్రిము. అం: చూ, కాలములు.

సాయంసంధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మలుసంజె: చూ, సాయంకాలము.

సాయకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అమ్ము: చూ, బాణము. 1; 2. కత్తి: చూ, రిష్టి. 2.

సాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. సాయంకాలము: చూ, సందెజాము; 2. అమ్ము: చూ, బాణము. 1; వై. వి. (1)=సహాయమ్. తోడు: చూ, వెంబడి. [చూ, సుంకము. 1.

సాయరు. వా.వి.బండ్లులోనగువానిమీఁదిపన్ను:

సాయించు. వా. అ. క్రి. హితవగు.

సాయిబు. వా. వి: చూ, రూ-సాహెబు.

సాయిల. దే. వి: చూ, రూ-సావలి.

సాయిలాపాయిలా. వా. అవ్య. తేలికగా.

సాయుజ్యము. సం. వి. అ. న. 1. సహయోగము, దేవభూయము; అం. 2: చూ, ముక్తిచతుష్టయము. [జోము.

సాయోత్సవము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వేగు

సారంగము. సం. వి. అ. పుం. రూ—శారంగము. 1 ఇఱ్ఱి: చూ, హరిణము; 2. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి: 3. తుమ్మెద: చూ, షట్పదము. తద్వి.—మానిఁగ: చూ, షట్పదము; 4. వానకోయిల: చూ, స్తోకము. 2; విశ. 5. చిత్రవర్ణముగలది: చూ, హరితము. 1 (వర్ణము. 6-ర-(ం); అం. 6: చూ, స్త్రీరాగములు.

సారంగవర్ణి. అం: చూ, చిత్రివర్ణములు.

సారంగి. దే. వి. 1. వాద్యము: చూ, వీణ; అం. 2: చూ, తతవాద్యములు.

సారఘము. సం. వి. అ. న. 1. నేయివంటి వర్ణముగల తేనె: పౌత్తికము. తద్వ — ౧. తేనెకు.—అర్ఘ్యము, కీలాలము, కుసుమాసవము, క్షౌద్రము, ఛాత్రము, పుష్పరసోద్భూతము, మధువు, మాక్షికము, మాధవి. (తె) కురుజు, కురుజుతేనె, జున్ను, తేనియ–తేనె; (కురుజుతేనె. ఇది తద్విశేషమని కొందఱు); ౨. భ్రమరములుఁ గూర్చిన తెల్లని తేనెకు.— భ్రామరము; 3. తైలవర్ణముగల తేనెకు.– తారమాక్షికము; ౪. పుట్టలో పుట్టిన పసుపువచ్చని తేనెకు.— ఔద్దాలము, ఔద్దాలకము–ఔద్దాలికము, ఛాత్రికము. (తె) తొఱ్ఱతేనె, తొలతేనె, పుట్టతేనె; ౫: (తె) కొండతేనె; ౬. చెఱకుతేనెకు —ఐక్షురము, ఖరము; ౭. పూఁదేనెకు:–చూ, సుమనోరజము; ౮. పెరుఁగులో కలిపిన తేనెకు.– మధుపర్కము; ౯. తేనెతెరకు.—చూ, మధుపటలము; 2. పూఁదేనె: చూ, సారఘము. 1–౭; అం. ౩: చూ, మధువులు. (మధువు. 5.)

సారటు. వా. వి. గుఱ్ఱపుబండి: చూ, శకటము. 1.

సారణ. సం. వి. అ. స్త్రీ: రూ–సారణి–ప్రసారణి, కటంభర–కటుంబరము, చారుపర్ణి, చారుపుష్పి, ప్రతానిక, భద్రజల, భద్రపర్ణి, భద్రశ్రీ, రాజబల, సుప్రసార, సుప్రసారణి. (తె)గొంతెమగొరు,లంజెసవరము *

సారణము. సం. వి. అ. పుం. 1. అతిసారరోగము: చూ, రోగము. 1; దే. వి. (1) ఒకరకము డేగ: చూ, శ్యేనము.

సారణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకరక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1. తద్వ.—చూ, సోఁకులఱేఁడు.

సారణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కాలువ: చూ, ప్రదిని (నది); 2: చూ, సారణ*; 3—సారె. షడ్జస్వరముఁబలికెడితంతి: తంత్రి. (తె) తంతి, సారె. తద్వ.–అనుసారణి (చూ, వీణ; చూ, స్వరము. 2; చూ, సూత్రము. 1–౩౧.)

సారథి. సం. వి. ఇ. పుం: క్షత్త, చోదకుఁడు, దక్షిణస్థుఁడు, నియంత, యంత, ప్రాజిత, వోఢ, సవ్యేష్టుఁడు–(సవ్యేష్ఠ్రుఁడు–సవ్యేష్ఠ–సవ్యేష్ఠుఁడు), సాది, సూతుఁడు. (తె) తేరుపూన్పరి. తద్వ.—౧ శ్రీకృష్ణుని సారథికి.. దారుకుఁడు; ౨ ఇంద్రుని సారథికి.– మాకరి, మాతలి, వరుణాత్మజుఁడు, సుజనుఁడు; ౩ పల్లము వేయని గుఱ్ఱముమీఁద నెక్కువాఁడు: (తె) బరిగిరౌతు.

సారము. సం. వి. అ. న. 1. నీరు: చూ, సలిలము; 2. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3; 3 న్యాయ్యము: చూ, సమీచీనము. 4 (యోగ్యము. 2.); పుం. 4. బలిమి: చూ, శక్తి. 1; 5. మజ్జ. (తె) చేగ–చేవ; 6. ఎముకలయందలి నేయి, మజ్జ, సారము. (తె) మూలగ: చూ, స్నేహము. 2; 7.—చౌరు–చేరు–చేఱు. కాఁచిన చింతపండురసము: చూ, సూపము (యూపము); 8: చూ, వెలిచేండ్ర*; విణ. 9: చూ, శ్రేష్ఠ్యము; అం. 10: చూ, అలంకారము. 3 ("ఉత్తరోత్తరోత్కర్షము. ఉదా.— తేనె యొతీపి. అంతకన్నసుధ. అంతకన్న కవివాక్యము.") [శుపకము.

సారమేయము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క: చూ,

సారవము. సం. విణ. సరయూనది సంబంధమయినది. [వాకంట."

సారవా. వా. వి: చూ, రూ–సారువా. "సార

సారసనము. సం. వి. అ. న. 1. మూఁడుపేటలుగల ఆఁడుదాని మొలనూలు: చూ, భూషణము. 2 (పావణిక. 2); 2. రూ–సారసనము. కవచము దొడిగినవాని నడికట్టు: చూ, వస్త్రము.

సారసము. సం. వి. అ. న. 1. తామర: చూ, సహస్రపత్రము; పుం. 2: కలాంకురము, కురంకరము–కురంకురము, కుశేశయము, కోపచంచువు, గోనర్దము, పుష్కరము–పుష్కరాహ్వము, లక్ష్మణము, శతపత్రము. (తె) ఉయ్యాలచేలుఁబులుఁగు, ఉయ్యాలపులుఁగు (ఉయ్యెలచేలుపిట్ట, ఉయ్యెలపురుగు), పెగ్గురు–బెగ్గురు–బెగ్గురము, వలికి. తద్వి.—ఆఁడుబెగ్గురుకు.—గోనంది.

సారస్యము. సం. వి. అ. న. సరసత్వము.

సారస్వతము. సం. విణ. సరస్వతీసంబంధమయినది.

సారస్వతులు. అం: చూ, బ్రాహ్మణులు (౧. వీరిలో మొదటి తెగకు.—చూ, కపూరిరియె బ్రాహ్మణులు. 729 పొరట; ౨. వీరిలో రెండవ తెగకు —చూ, ఆచార్యే అను బ్రాహ్మణులు. 654 పొరట; 3. వీరిలో మూఁడవ తెగకు.— చూ, అమగోత్రబ్రాహ్మణులు. 656 పొరట.) [సారాయి.

సారా. వై. వి.=సుర. కాఁచినకల్లు: చూ, రూ.

సారాంశము. వా. విణ. 1. నికరమైనది: ఖిలము. (తె) నికరము, నిగ్గు, ససి; 2. ప్రధానాంశము. ["సారాయిసోఁకు."

సారాయి. వై. వి.=సుర: చూ, సుర. 2.

సారాయితిత్తి. వై. వి: తత్తెర.

సారాలంకారము. అం: చూ, సారము. 10.

సారి. దే. వి. 1.తడవ: చూ, పెండియు; వై. వి. 2. యుద్ధయాత్ర: చూ, సంచారము.

సారించు. పం. స. క్రి. 1: తెఱచు; 2: చూ, చోఁపు. 3; 3. వినరు: చూ, సలించు; 4. సరినొత్తు: చూ, సరిదీయు.

సారిక. అం: చూ, దూతీచతుష్టయము.

సారిణి. సం. వి.ఈ.స్త్రీ. కపిలశింశుప.* : చూ, శింశుప.

సారియ. వై. వి.=శారికా. గోరవంక: చూ, శారిక. [కము. 1–౬.

సారు. దే. వి. నాట్యగతిభేదము: చూ, నాట

సారువ. దే. వి. 1. ఎక్కుటకును బరువెక్కించుటకును పొడుగుగా కట్టినవెదురు వేయించెడి యినుకలోనగువానిదబ్బ. పను. 2, ఆ. 57; ఉ, హరి. 4, ఆ. 229: మేరు–మేరువు; 2.అడ్డకట్టు: చూ, సేతువు 1; 3: చూ, పరంజా; వా 4 శిఖరమునందుండెడి మణి: మేరు–మేగువు; 5 హారమధ్యమందు వ్రేలెడుమణి: మేరు–మేరువు

సారువా. దే. వి: రూ–సారవా, మొదటిపంట, తొలుకారు, ముక్కారు, ముక్కారుపంట. తద్వి:-చూ, రెండవపంట.

సారూప్యము. సం. వి. అ. న. 1. సమానరూపత్వము; అం. 2: చూ, ముక్తిచతుష్టయము.

సారె. దే. వి. 1. (బ) వీణెమెట్లు: చూ, సారణి. 3; 2. కూఁతున త్తవారింటికిఁబంపునపుడు పెట్టెడు సామగ్రిలోనగునవి; 3: కుమ్మరసారె; వై. వి. 4 =శారి. పాచిక: చూ, వ్యవహారము. 4; 5.=శారి. సొగటాలకాయ: చూ, వ్యవహారము. 4; 6.=శారిక. రూ–సారియ. గోరువంక. వై. 3, అ 103: చూ, శారిక. 1; 7. తడవ: చూ, పెండియు; ద్రి. 8. చీటికిమాటికి. పా. 3, ఆ. 37: చూ, శశ్వత్తు; 9. అప్పటి. ఆం, భా. త్ర. 69: చూ, పెండియు; అం. 10: చూ, సారు.

సారెకు. దే. ద్రి. మాటిమాటికి. పా. 1, ఆ. 51; పా. 1, ఆ. 73: చూ, శశ్వత్తు.

సారెసత్తు. దే. వి. జంతిక, సంయానము: చూ భక్ష్యము. [డితమందు)

సారెసారెకు. దే. ద్రి: చూ, సారెకు. (ఆమ్రే

సార్దూలము. అం: చూ, భావదూషితములు.

సార్వీర్మాలి. అం: చూ, శస్త్రములు.

షార్జంటు. వా. వి. భటులమీఁదియుద్యోగి.
షార్ద్రము. సం. విణ. తడిసినది. చూ, స్తిమితము.
షార్థకము. సం. విణ. 1: సఫలము, అమోఘము; 2: చూ, సిద్ధము. 3.
షార్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. జంతుసమూహము: చూ, సమూహము; 2 = సాతు. వర్తకజనసమూహము: చూ, సమూహము; 3.= సాతు. తెరువరులగుంపు: చూ, సమూహము; విణ. 4. అర్థముతోఁగూడినది.
షార్థవాహము. సం. వి. అ. పుం సత్యానృతము: చూ, వర్తకము.
షార్థవాహుఁడు. సం. వి అ పుం. 1. వర్తకుఁడు: ఆపణికుఁడు, ఉదంతుఁడు, ఊ, క్రియవిక్రియికుఁడు, నిగముఁడు, నైగముఁడు, పణ్యాజీవుఁడు, వణిక్కు-వణిజుఁడు-వాణిజుఁడు, వర్తకుఁడు, విసీతుఁడు, విపణి, విష్టి, వైదేహకుఁడు, వ్యవహారి, వ్యాపారి, స్వాధ్యాయి. (తె.) గవరగౌర, పచారి, బెహారి-బేహరి- బేహారి, బేరి, సాహు, సాహుకారి_సాహుకారు, సెట్టి, సౌదాగరు; విణ. 2. ముఖ్యుఁడు: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు. 2.
షార్లా. దే. విణ: చూ, నల్లయి.
షార్వభౌమము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తరపు దిక్కునందుండెడి యేనుఁగు: చూ, హస్తి
షార్వభౌముఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చక్రవర్తి, సమస్తభూమిని నేలురాజు, రాజేరాజో: చూ, రాజో. 1; అం. 2: చూ, దిగ్గజములు.
షాల. వై. వి.=శాల: చూ, శాల. 1-2.
షాలంకలు. వా. వి. బ: చూ, ధాన్యము.
షాలంకృతకన్యాదానము. అం. (కన్యాదానము) వరునకు కన్యనిచ్చి చేయుు వివాహము: చూ, దానములు. 2. (వరశుల్కము లేనిది.)
సాలంకృతలక్ష్మీప్రతిమ అం. ఒకానొకదానము: చూ, దానములు. 2.
సాలంకృతసప్తాచలము. అం.—పై.—
సాలంకృతహేమవృషభము. అం.—పై.—
సాలగ్రామతీర్థ పరిగ్రహము. అం: చూ, సుజ్ఞానదాయకములు. [ములు.
సాలగ్రామపూజ. అం: చూ, సుజ్ఞానదాయక
సాలగ్రామము. సం. వి. అ పుం. విష్ణుమూర్తిచిహ్నిత శిలావిశేషము: చూ, రత్నములు. ౫ర.
సాలపద్మము. అం: చూ, అసంయుతహస్తములు.
సాలపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: రూ-శాలపర్ణి అంశుమతి, అతిగుహ, కండబహుళ, కామత, కాలపర్ణి, కుముద, గుహ, త్రిగుణ, త్రిపర్ణిక, ధృవ (ధ్రువ), పీతని, విదారి, విదారిగంధ, సౌమ్య, స్థిర. (తె) ముయ్యాకుపొన్న, మువ్వంచోకు*.
సాలభంజిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. వస్త్రపింతకాష్ఠాదులచేత చేయఁబడినబొమ్మ: రూ-శాలభంజిక, కురంటి, దారుగర్భ, దారుపుత్రిక: చూ, హరిణి. 3.
సాలము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, వృక్షము; 2: చూ, ప్రాకారము; 3. మద్ది*: ఇంద్రికకుభ, కుశికము, కృష్ణవల్కలము, గంధవృక్షకము, చండకూకము, జఘనచ్ఛదనము, దధి, ధనంజయము, సస్యసంవరము. (తె) మద్ది. తద్వి.—ఁ. ఏఱుమద్దికి.-అంకపాళి, అర్జునము, ఇందుకకుభ, ఇంద్రద్రుమము-ఇంద్రద్రుపు, కకుభము, కరవీరకము, కలలజోద్భవము, కాంతేయము, కులాలము, కృష్ణసారథి, గాండీవి, ధన్వి, నదీసర్జము (నదీసర్జకము), ఫాల్గునము, వీరతరువు, వీరవృక్షము. (తె) ఏఱుమద్ది; ౨. నల్లమద్దికి.-అజకర్ణము, అశ్వకర్ణకము-అశ్వకర్ణము, ఈతిశమనము,

కార్ప్యమ్-కార్ష్యము, కాశికము, రథద్రుమము, సర్జము, సస్యసంవరము. (తె) ఇనుమద్ది, ఏపె, వల్లమద్ది*.

సాలామిశ్రి. దే. వి. ఒకరకము మందువస్తువు.

సాలావృకము. సం. వి. అ. పుం. రూ-శాలావృకము. 1. కుక్క: చూ, శునకము; 2. కోఁతి: చూ, వానరము; 3. తోఁడేలు: చూ, వృకము; 4 నక్క: చూ, సృగాలము.

సాలియ. వై. వి.=శాలిక-జాలిక: రూ-సాలె: చూ, సాలెవాఁడు.

సాలీఁడు ద్వ. వి. (సాలె + ఈఁడు) 1-వై-పంచ. నా. 1, ఆ. 166 (వైకృతమని పురుషోత్తమ కవీయము); 2: చూ, సాలెపురుగు. చంద్రా.3, ఆ. [త్సరపుది.

సాలీయాన. వా. విణ. రూ-సాల్యానా. సంవ

సాలు. వై. వి.=శాలువు (రూ-సాలువ-సాలువు) (దేశ్యమని శ.ర) 1. సూక్ష్మవస్త్రము: చూ, వస్త్రము; 2. రాంకవము, సాలువు: చూ, వస్త్రము; 3.జోమూరు. అం, భా. ద్వి. 152: చూ, వస్త్రము; వా. 4. ఏఁడాది, ఏఁడు. "పాలుసాలు" : చూ, సంవత్సరము. 1.

సాలువ. వై. వి.=రూ-సాలువు: చూ, రూ-సాలు. 1-2-3. [చూ, శ్యేనము

సాలువము. వా.వి. (రూ-సాళువము-సాళ్వము):

సాలువు. వై. వి.=:చూ, రూ-సాలువ. (సూక్ష్మ వస్త్రమునకు.-శకాం. 4, ఆ. 119.)

సాలె. వై. వి. 1. సాలెవానికులము; 2: చూ, సాలెవాఁడు, అం. 3: చూ, శిల్పులు.

సాలెగూఁడు. వా. వి: సాలెపట్టు, పాదట్టు, బూసి. (సం) ఆశాబంధము, జాలపటము, జాలికపటము.

సాలెపట్టు. వై. వి.=జాలపట. —వై—

సాలెపురుగు. వై. వి. బొడ్డునందలి నూలువిడిచి నేఁత నేసెడి యొకపురుగు: ఈఁగపులి, చెలగము, చెలఁది, చెలఁదిబల్లి, జాలికాఁడు, తాండ్రిపురుగు, నేఁతపురుగు, పాదాండ్రి, పాజా్ట్రపురుగు-పావోట్టుపురుగు సన్నపిల్లి, సాలీఁడు, సాలెపురుగు, సేవబల్లి, సోనబల్లి. (సం)అష్టాపదము, ఊర్ణనాభము, ఊర్ణనాభి, ఊర్ణాయువు, ఊర్ణినహి, కింతనువు, కీశోరము, క్రిమి, జాలకృత్తు, తంతునాభము, తంతువాయము, దిగ్బంధము, దూషిక, మర్కటకము-మర్కటము, లత, లూత, లూషిక, శలకము.

సాలెవాఁడు. ద్వ. వి. రూ-సాలీఁడు, సాలియ-సాలె-నేఁతకాఁడు, నేఁతరి, మగ్గరి. (సం) శాలికుఁడు, కువిందుఁడు, కృవి, జాలికుఁడు, తంతువాయుఁడు. తద్వి.—౧: జాండ్రి, జేండ్రి, జేండ్రివాఁడు, దేండ్రివాఁడు, దేవాంగి; ౨: తొగట, తొగటవాఁడు; ౩: పటుసాలె-పట్టుసాలె- పట్టుసాలియ-పట్టుసాలె, పట్టుసాలెవాఁడు, పట్నూలవాఁడు; ౪: కయికోలవాఁడు-కైకోలవాఁడు-కైకలవాఁడు; ౫: కరిణబత్తుఁడు-కరిణీబత్తుఁడు-కరిణెబత్తుఁడు, కరిణవాఁడు- కరిణెవాఁడు, (బ) కరిణలు-కరిణెలు.

సాలెవానిపనిముట్లు. వా. వి: చూ, మగ్గము.

సాలోక్యము. సం. వి. అ. న.1. సమానలోకత్వము; అం. 2: చూ, ముక్తిచతుష్టయము.

సాలోమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిన్నమల్లంగి*: చూ, హస్తికంద.

సాల్వడు. ద్వ. అ. క్రి. (సాలు + పడు) 1. నిస్సారమగు. భార. ఆది. 2, ఆ. 83: చూ, తెట్టగిలఁబడు; 2. సాఁగు. భార, అర. 3, ఆ. 384: చూ, వ్రాలు. 3; పే్రి. 3. పాల్పడు. విక్రి. ౯, ఆ. 80.

సాల్వము. అం. రూ-శాల్వము: చూ, దేశములు. 33.
సావ. వై. వి.=శరావ. మూఁకుడు: చూ, హరివాణము (పాత్రము. 6-౪౬.)
సావనమానాబ్దము. అం. ముప్పది సూర్యోదయములుగల కాలము. ఇట్టి పండ్రెండు మాసములుగలది సావనమానాబ్దము. ఇదియు సర్వత్రవాడఁబడుచున్నది. ఇది 360 దినములుగలది: చూ, సంవత్సరములు. [రాజాఙ్గము.
సావనము. సం. వి. అ న. సిహ్లకము: చూ,
సావమర్శము. అం: చూ, విమర్శనము.
సావలి. దే. వి: రూ-సాయిల-సావలీఁడు, జోలి, డుబుడక్కవాఁడు, బుడుబుడుక్కవాఁడు- బుడుబుడుక్కలవాఁడు.
సావలీఁడు. దే. వి.-వై.-(స్వార్థమున ఈఁడు)
సావాలు. వై. వి.=సమాంశము. రూ-సాబాలు: చూ, సగము. [వెంబడి.
సావాసము. వై. వి.=సహవాస. పొత్తు: చూ,
సావాసి. వై. వి.=సహవాసి. (సావాసము + ఇ) సావిడల్లుఁడు. ఉ, హరి. 3, ఆ. 134: చూ, హెగ్గడి. 2.
సావి. దే. వి. 1. కాలము. కాశీ. 7, ఆ. 40: చూ, సమయము. 1; అవ్య. 2: చూ, రూ-సవి. నై. 4, ఆ. 104; అం. 3: చూ, దృష్టిభేదములు.
సావిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, మంత్రసాని.
సావిత్రము. సం. వి. అ. పుం. దినముయొక్క ఐదవభాగము: చూ, వాసరము(దినభాగములు).
సావిత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పలుకుఁజెలి: చూ, సరస్వతి; 2. గట్రాచూలి: చూ, పార్వతి; 3. సత్యవంతునిభార్య: చూ, భార్య; అం. 4: చూ, దానములు; 5: చూ, వృత్తము. 1. ("రెండుమగణములు. 6వ ఛందస్సు")
సావిత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 ఒకవసువు; 2. ముక్కంటి; చూ, శివుఁడు.

సావీరి. అం: చూ, సౌవీరజభాషలు.
సావు. దే. వి: రూ-చావు, ఈల్గుట, కడ, గిట్టింపు, గీటడంగుట, చెక్కడఁగుట, తుది, తెగుట, త్రుంగుట, త్రెళ్ళుట, పెద్దనిదుర-పెద్దనిద్దుర-పెన్నిదుర, పొలియిక, మడియుట, మిత్తి, పీడుకోలు-పీడ్కోలు, సమయుట. (సం) అంకశయ్య, అంతము, అంతశ (శ్వ)య్య, అచింతము, అత్యయము, అభావము, అభ్యాగమము, అశ్నంతము-అశ్వంతము-అస్వంతము, కాలధర్మము, కాలము, చైత్రము, త్రుటనము, దిష్టాంతము, దృష్టాంతము, దేహయాత్ర, నాశము, నిధనము, నిమీలనము, నిర్యాణము, నిస్సరణము, నిహతి, పంచత్వము, పరిసరము, పరిమీలనము, పరిశయము, ప్రాయము, మరణము, మారకము, మృతము, మృతి, మృత్యువు, శూలము, సంస్థ, సంస్థానము, సంస్థితి, సమాప్తి, హనువు, హరి, హింస. తద్వి.—౧ అనాయాసమరణమునకు:-అపమృత్యువు, వేల. (తె) కాకిచావు; చూ, అనాయాసమరణజాతకుఁడు. 639పుట; ౨: అనుమరణము; 3: ఉపమూషితము; ౪: కామృతి, దుర్మరణము.
సాశూకము. సం. వి. అ. న. కంబళి: చూ, రల్లకము తద్వి.—౧ మేలైనకంబళికి:- (తె) సకలాతు-సకళాతు; ౨ ఏనుఁగుమీఁదఁబఱచెడి రొత్తి కంబళికి.-వర్ణచిత్రము (వర్ణచిత్రాది). (తె) లేవ; 3. తివాసీకి: స్త్రీ భాసి. (చూ, రల్లకము)
సానువులు. దే. వి, బ. ఆవాలు: చూ, సర్షపము.
సాస్నా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, గంగడోలు.
సాష్టాంగనమస్కారము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకనతి: చూ, హాణిగలు.
సాహసకృత్యము. సం. వి. అ.న. చోరవైనపని: చూ, వ్యళీకము. 2.
సాహసము. సం. వి. అ. న. 1: అభినివేశము,

ఆవేశనము-ఆవేశము, ర, నివేశము, ప్రతిపత్తి, ప్రవృత్తి, ప్రవేశము, ప్రేంఖణము, సమావేశము. (తె) కపంక, చేతాకు, చొరవ, తెంపి-తెంపు, తెగువ. తద్వి.—కర్కశము; అం. 2. దండము. దండోపాయము: చూ, ఉపాయములు; 3: చూ, వ్యవహార పదములు. [చూ, కావ్యనాటకములు.

సాహసాంకము. అం. (పరిమళుఁడు వ్రాసెను):

సాహసించు. సం. అ. క్రి: (తె) తెగఁబడు, తెగఁబాఱు, తెగించు, తెగు-త్రెగు-త్రెయ్యు.

సాహసికుఁడు. సం. విశ: ఉద్దండుఁడు, పటువు, విదగ్ధుఁడు. (తె) ఉటంకి-ఉటంకు, చేఱుకరి, చొరవకాఁడు, చొఱవరి, తెంపరి, తెగుదారి. తద్వి.—ప్రదిష్టుఁడు. (దిట్టఁడుశబ్దముకడనున్న పర్యాయపదములు కొన్ని యిచ్చోటను వర్తించునవికొందఱు.) (చూ, హంవీరుఁడు. 2) [హము: చూ, అధర్వణము.

సాహస్రము. సం. వి. అ. న. సహస్రములసమూ

సాహస్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రూ-సాహస్రి. సహస్రబలమునకధికారి.

సాహాయ్యము. సం. వి. అ. న. సహాయత్వము. తోడ్పాటు: చూ, వెంబడి.

సాహిణము. దే. వి. గుఱ్ఱపుసాల. స్వా. 1, ఆ. 40: చూ, సదనము. 1.

సాహిణి. దే. వి. (సాహిణము + ఇ): గుఱ్ఱపువాఁడు. స్వా. 4, ఆ. 28: గుఱాలగోవ, గులవ, గులాము-గుల్లాము, మందడీఁడు. (సం) అశ్వపాలకుఁడు, కుమారుఁడు, మందురకుఁడు, వల్లభపాలకుఁడు. (చూ, సాది. 1.)

సాహితి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ - సాహిత్యము. [కములు.

సాహిత్యకావ్యములు. అం: చూ, కావ్యనాట

సాహిత్యదర్పణము. అం. (విశ్వనాథుఁడు వ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

సాహిత్యము. సం. వి. అ. న. 1: అ, అర్థజ్ఞానము, సాహితి. (తె) కూడిక; 2. కూడిక: చూ, సంయోగము; 3: చూ, సుగుణములు.

సాహిత్యరత్నాకరము. అం. (వారణాశి బ్రహ్మభట్టువ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

సాహు వా. వి. సాహుకారి-సాహుకారు, సెట్టి, వర్తకుఁడు. పాండు. 3, ఆ. 18: చూ, సార్థవాహుఁడు. 1.

సాహుకారి. వా. వి:—పై.—

సాహుకారు. వా. వి.—పై —

సాహేబు. వా. వి. (రూ- సాయిబు-సాబు.). ప్రభువు: చూ, స్వామి. 1.

సాహేబు. వా. వి.—పై.—

సాహో. వా. అవ్య. కటికవారుచేసెడు హెచ్చరిక. అని. 4, ఆ. 4. [నపైనరాగమేళనము.

సాళగము. సం. వి. అ. న. తిలతండులన్యాయము

సాళగించు. వా. అ. క్రి. మిళితమగు: చూ, సక్తమగు. (సం. అనికొందఱు.)

సాళగింపు. వా వి. మేళనము: చూ, సంయోగము. (సం. అనియు.)

సాళువము. దే. వి: చూ, రూ-సాళ్వము. 1.

సాళ్వఁడు. దే. వి. సాళ్వమను డేగవలె పాఱివేఁటాడుటచే కుక్కకియ్యఁబడిన పేరు: చూ, సివఁగి. 2.

సాళ్వము. దే. వి. 1. ఒకరకముడేగ: చూ, శ్యేనము; అం. 2: చూ, దేశములు.

సి

సింగఁడు. వై. వి.=సింహః. 1: నరసింహము, నృసింహుఁడు, నృహరి. (తె) నరసింగఁడు, నరసింగము, మానిసిసింగము; 2 =సింహ. ఎఱుకువాఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 1; 3 =సింహ: చూ, సింహము—

సింగనాదము. వా. వి. కంటినల్లగుడ్డు: చూ, లోచనము. తద్వి.—కన్నుసను.- (సం):-వి.

సింగన్నదాటులు. వా. వి: చూ, బాలక్రీడ

సింగపుంబీటి. వై. వి.=సింహపీఠ: చూ, సింహాసనము.

సింగపుదండ. అం: చూ, దండలు,

సింగపుగొంగ.వా.వి: చూ, సెరబము.సాంబ.తి.4.

సింగపురాసి. వై.వి.=సింహరాశి: చూ, రాసులు.

సింగము. వై. వి.=సింహమ్. భార. విరా. 2,ఆ. 330: చూ, సింహము; 2. పనో త్తరఘటిత శ్రేష్ఠవాచకము. "రాచేసింగము"; అం. 3: చూ, దండలు. [ఆం, పదా. సుర.౧౧.

సింగముసెక్కుదంట. ద్వ. వి: చూ, పార్వతి.

సింగరవళి. వై. వి=సింహారావమ్, ఆం, పదా. నర. 114: చూ, స్వరము. 2.

సింగళము. వై. వి.=సింహళ. సింహళద్వీపము: చూ, శ్వేతద్వీపము. 2 (లంక. 1.)

సింగాణి. వై. వి.=శార్ఙమ్-శృంగిణి. (రూ-సింగిణి-సింగిణీ) 1. శృంగధనువు: చూ, విన్నాణములు; 2. ధనువు: చూ, బాణము. 1-32; 3. ఒకరకము కుక్కపేరు. సా. 1, ఆ 92: చూ, సివంగి. 2.

సింగారపుందోంట. ద్వ.వి. ఉద్యానవనము: చూ, వశానుతోంట (వనము. 2.)

సింగారము, వై. వి.=శృంగార. 1. అలంకారము, కైసేత: చూ, మాపణిక. 2 (భూషణము. 2.); 2. అందము: చూ, సౌందర్యము; 3. మంజులము.ఆంధ్ర.సం.మా. 52: చూ, హృద్యము.

సింగారి. వై. వి.=శృంగారి. శృంగారవతియగు ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

సింగారించు. వై. స. క్రి.=శృంగార: అలవరించు-అల్వరించు, కయిసేయు-కైసేయు, పుస్తరించు, దిద్దు, పారాణించు, సవరించు, హవణించు. (సం) అలంకరించు, శృంగారించు.

("చూ, హవణించు.")

సింగి. వై. వి.=శృంగి. 1. చెంచుది. (సం) శృంగి; 2.=సింహ. ఎఱుకుది. (సం) శృంగి. (చెంచు:-చూ, వ్యాధుఁడు. 1)

సింగిణి. వై. వి.=శార్ఙమ్: చూ, రూ-సింగాణి.

సింగిణీ. వై. వి.=శృంగిణి. —వై.— రాజ. 2, ఆ. 134.

సింగితమునుకుకల. వా. వి. ఒకవల: చూ, వల. 1.

సింగినాదము. వై. వి. 1.=శృంగనాద. కొమ్ము వాద్యము. పొడ దుప్పికొమ్ముతోఁ జేయఁబడిన రొగులనుషిర వాద్యవిశేషము (అనికొందఱు) కళా. 2, ఆ. 48: చూ, స్వరము. 2, వా. వి. 2. పేళనాదులయం దుపయోగించెడిద. "సింగినాదము జీలకఱ్ఱ".

సింగిలీకకము. దే.వి.(వా.సింగిలీకము) పెద్దనల్లకోఁతి: చూ, హనుమంతుఁడు (వానరము.) (సం. అనికొందఱు.)

సింగులు వా. వి. బ. బొందిలీలనియు, బాలాజీలనియు వాడఁబడెడి యొకజాతివారు.

సింగోట. దే. వి. ఒడ్డగ, దివిదారికొమ్ము, రెండుత్తికొమ్ములను ఇరుప్రక్కల మొనలుగా జేర్చబిగియేర్పఱచినమల్లసాధనము: చూ, రూ-చింగోటి: చూ, బాణము. 1-౧౫-(౧).

సింఘాణము. సం. వి. అ. న=చీమిడి: చూ, రూ-శింఘాణము. 2. [యొ బ్రాహ్మణులు.

సింఘేపాలె్రబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, కపూాలి

సిందుకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వావిలి *.

సిందురము. వై. వి. 1.=సిందూరమ్. చెందిరము, నాగసంభవము. నీలా. 2, ఆ. 22: చూ, వహ్నిశిఖము. 1; 2.=సిందువార: చూ, నుపవా (వావిలి). * వసు. 3, ఆ. 149; 3. ఖరచ్ఛదము *: చూ, శాకోటము.

సిందువారకము. సం. వి. అ. పుం. సిందురము: చూ, సిందురము. 2.

సిందువారము. సం. వి. అ. పుం. —వై.—

చూ, వావిలి. *. (దీనికి దోహదక్రియముఖానిలము.) [చూ, శాఖోట.

సిందూరపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బరివెంక *:

సిందూరము. సం. వి. అ. న. 1. (రూ-సింధురము_సింధూరము)=చేందురము-చెందిరము-సిందురము: చూ, వహ్నిశిఖము. 1; పుం. 2: చూ, సిందువారము *; వై. వి. (1)= సిందూరమ్. చెందిరము: చూ, వహ్నిశిఖము. 1. [ఏనుఁగు: చూ, హస్తి.

సింధుకము. సం. వి. అ. పుం. (రూ-సింధురము)

సింధురము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

సింధుదేశస్త్రీ. సం.వి.ఈ.స్త్రీ: చూ, దేశస్త్రీలు. చూ, స్త్రీ. [డు: చూ, హిమాంశువు

సింధునందనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁ

సింధువారకము. అం: చూ, అనువర్ణములు.

సింధువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. సింధునది: చూ, నది; పుం. 2: చూ, సముద్రము; 3. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి; 4 పడమర గాఁబాఱెడి యేఱు: చూ, నది; అం. 5. సింధుదేశము: చూ, దేశములు. ౫౫.

సింధువృషుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

సింధుశయనుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

సింధుస్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సింధుదేశపు ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

సింధూరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: వీరపుష్పి *.

సింబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-శింబ.

సింబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—

సింహకేళి. సం. వి. ఇ. పుం. పూర్వమైన విశేషము: చూ, బుద్ధుఁడు. [నాదము. 1.

సింహగర్జనము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సింహ

సింహఘంటాన్యాయము. అం. సింహము మెడనున్న గంట యెవ్వరువిప్ప లేరనురీతి [తలము.

సింహతలము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-సంహ

సింహద్వారము. సం. వి. అ. న. తలవాకిలి, మహాద్వారము: చూ, సదనము. 1.

సింహనందనము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

సింహనాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. సింహగర్జనము. ఏనుఁగులు మొదలయినవి భయపడుటకై వీరులు చేసెడు ధ్వని: చూ, స్వరము 2; అం. 2: చూ, జన్యతాళములు.

సింహపర్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అడ్డసరము *: చూ, సింహాస్యము.

సింహపీఠము. సం వి. అ.న: చూ, సింహాసనము.

సింహపుచ్ఛి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నక్కతోఁకపొన్న *: చూ, సృగాలవిన్న; 2. క్రోష్టుపుచ్ఛిక. *: చూ, సురపొన్న.

సింహము. సం. వి. అ. పుం =సింగము-సింగఁడు: అగౌకసము, అతుల్యవిక్రమము, కంఠీరవము, కరభీరము, కరిదారకము, కరిమాచలము, కలంకషము, కేశరి-కేసరి-కేశిత్షువు, ఖేచరము, గజమాచలము, గజమోటనము, గజరిపువు, గజారి, గుహాశయము, గోవర్ధనము, జటిలము, ధవళమృగము, నగౌకసము, పంచముఖము, పంచాసనము, పంచాస్యము, పారీంద్రము, మృగరాజు, మృగరిపువు, మృగస్వామి, మృగేంద్రము-మృగేంద్రుఁడు, రోహితము, హరి, హరితము, హర్యక్షము. (తె. ప):—ఏనికతిండి, ఏనుఁగుఁగొంగ, గుబ్బలిపట్టిగుత్తము, జేడలమెకము, తెల్లనోటిమెకము, తెలమొగము మెకము, తెలవామెకము, తెలి మెకము, తెల్లడాలు మెకము, నెరసరి-నెఱసరి, పచ్చకన్నుల మెకము, బాకినోటిమెకము-బాకినోరు మెకము, బొబ్బమెకము, మెకములసామి, మెకములఱేఁడు, రెంటత్రొగుడుదిండి, వెడఁదనోటి మెకము, వెడఁదమోము మెకము, సింగఁడు-సింగము. తద్వి.—౧. తృణసింహమునకు.—కుటారువు; ౨. మృగవిశే

పమునకు.—రాజీవము; 3:-చూ, మృగము.1; 2. సింహరాశి: చూ, రాసులు; 3. (ఉత్తర పదమైనచో) శ్రేష్ఠము: చూ, శ్రేష్ఠము; అం. 4: చూ, ఆసనములు.

సింహముఖము. అం: చూ, అసంయుతహస్తములు.

సింహముఖి. సం. వి. ఈ. (స్త్రీ): చూ, సింహాస్యము*.

సింహరథ. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ): చూ, పార్వతి

సింహరేఖ. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("ర-జ-గగములు. 8 వ ఛందస్సు.").

సింహలీలము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

సింహవిక్రమము. అం: చూ, ఉద్ధితకరణబంధములు.

సింహవిక్రము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

సింహవిక్రీడితము. అం. 1.—పై—; 2: చూ, కరణములు. [చూ, హాయము

సింహవిక్రాంతము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము.

సింహసంహననుఁడు. సం. విశ సర్వాంగసుందరుఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

సింహళము. అం.=సింగళము. 1. రావణునిపట్టణము, లంక: చూ, దేశములు. ౫౩; 2: చూ, శ్వేతద్వీపము. 2.

సింహాకర్షితము. అం: చూ, కరణములు.

సింహాణము. సం. వి. అ. వ: చూ, రూ-సింఘాణము. 1-2-3.

సింహారావము. సం. వి. అ. న.=సింగరవళి. సింహగర్జనము: చూ, స్వరము. 2.

సింహావలోకనన్యాయము. అం. సింహము కొంతదూరముపోయి తిరిగిచూచునట్టిరీతి.

సింహావలోకనము. అం. 1: చూ, శబ్దాలంకారములు; 2: చూ, యమకము. ౩-౪.

సింహాసనము. సం. వి. అ. న. సింహముఖ మేర్పఱచిన స్వర్ణమయమైన యున్నతపీఠము: సింహపీఠము. (తె) సింగపుఁబీఁట. తద్వి.—౧: చూ, సింహాసనములు; ౨: చూ, ఆసనములు; ౩. పీఁటకు.—ఆసంది-ఆసంధి, ఆసనము, ఆస్తరణము, ఆస్తరము, ఉపాసనము, ఔశీరము, కూర్చ, ఖట్టిక, పట్టము, పీఠము. (తె) గద్దియ-గద్దె, పీఁట; ౪: (తె) ముక్కాలిపీఁట-ముక్కాలిపీఁట (ముక్కాలిపీఁట-ముక్కాలిపీఁట.); ౫. భోజన పాత్రయుంచుబల్లకు.—(తె) ఎడ్డెన; ౬. కత్తెరకాళ్లమనుపుబల్లకు.—(తె) కట్టుబల్ల; ౭: (తె) పలక, బల్ల, మేజా; ౮: కనకాసనము; ౯: (తె) కురిచీ-కుర్చీ; ౧౦: (తె) తుఱుసుపీఁట; ౧౧. ఎద్దు వెన్నుపై వేయుపీఁట:—(తె) తారపీఁట-తారాపీఁట; ౧౨: ధర్మాసనము; ౧౩. కాళ్లుంచుకొనెడుపీఁటకు.—పాదపము. (తె) మోగా; ౧౪. ఉత్కృష్టపీఠమునకు.—పీఠిక; ౧౫: (తె) పెండ్లిపీఁట; ౧౬: ఓడ్యాణము; ౧౭: సభాపీఠము. (తె) రచ్చబండ, రచ్చబల్ల.

సింహాసనములు. అం: రాజ్య, భాష్య, మంత్రి సింహాసనములు (3).

సింహాసనాంశ. అం. అయిదువర్గంబులు స్వవర్గంబువచ్చెనేని సింహాసనాంశయగు.

సింహాస్యము, సం. వి. అ. పుం: అటరుషము-అటరూషము, కంఠీరవి, భిషఙ్మాత, భిషజామాత, వాజిగంధక, వాజిదంతకము, వాశకము-వాసకము-వాశము-వాసము, వాసిక, వృషము, వృషవాన, వైద్యమాత, సింహపర్ణ, సింహముఖి, సింహావర్ణ, సింహి, సింహిక, సితకర్ణి. (కన్నడమున.— అడ్డసరదగిడ). (తె) అడ్డసరము. తద్వి.—అంబష్ఠము. (తె) బరుసడ్డసరము *.

సింహి. సం. వి. ఈ. (స్త్రీ). 1.—పై.—*; 2.ములక*: చూ, హింగుళి; 3.రాహుపుతల్లి: చూ, పవిత్రి. 1.

సింహిక. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ): చూ, సింహాస్యము.*

సింహాండము. సం. వి. అ. పుం.=చెముడు*: చూ, స్నుహి; 2. బొమ్మజెముడు * (ఇది బ్రహ్మజెముడు. దీనికి ఇంగ్లీషు వారీనడుమ రొకమందు నుపయోగించి సమూలముగా నశింపఁజేయు చున్నారు.) (దీనిమట్టలపై ముండ్లు తీసివైచి కుమ్ములోనుడికించి అగుంజోను రాచిన కీళ్లనొప్పులు హరించును. పండ్లలోనిగుంజో పక్షులకాహారము): చూ, స్నుహి.

సిక. వై. వి.=శిఖా. రూ—సిగ. నెమిలిజొట్టు: కూఁకట, చెంచే, నెమ్మిజొట్టు. (సం) చూడ, మయూరము, శిఖ; తద్వి. —౧. పిల్లజొట్టుకు.—కుంకటి–కూఁకటి, చిప్పకుంకటి–చిప్పకూఁకటి, చెంచే, జొంజోరు, జొంజోరుసిక, జొట్టు, పిల్లజొట్టు, రూ-సిగ. (సం) అ. అవచూడము, కవరకి, కవరము, కాకపక్షము, కేశపాశి, చూడ, చూలిక, జూటము, పాశము, మాళి, వంది, శిఖండకము. (చూ, వెండ్రుక); ౨. సిక ముడికి.—ముచ్చేట, ముచ్చేటముడి, రూ—సిగ; 3. వెండ్రుకలముడికి.—చూ, వేనలి. 3 (చూ, ముడి 3); ౪. రాజులముడికి.—కొండియ–కొండె; ౫. జొట్టు ముడికి.—రూ-సిగ, కొడి. జెడముడి. (సం) జూటము, శిఖ; ౬. జొట్టుకు.—రూ—సిగ. (సం) అ, శిఖ; ౭. కొప్పునకు.—వేనలి. ౧; ౮. కీలుముడికి.—చూ, వేనలి. ౪; ౯. జెడకు.—చూ, వేనలి. ౫; ౧౦:-కేశము లోనగువానికి:—చూ, వెండ్రుక. 1; ౧౧:-చూ, ముడి. 2; ౧౨. కొండెసిగకు.— సేసకొప్పు; ౧3. శివునిజెడముడికి.—(సం) జూటము; ౧౪: (తె) జోపపము, గిరజో-గిలజో.

సికత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఇసుకనేల.(రూ-సికతావతము–సైకము - సైకతిలము): చూ, భూమి. 1–౯౬; 2. శర్కర, శర్కరిలము, మొరపనేల: చూ, హరిప్రియ. 2 (భూమి. 1-౯౭); 3. ఒకరోగము: చూ, రోగము. 1_౧; 4: వాలుక. (తె) ఇసక-ఇసుక, ఇసుము, ఇసులు, ఉసుక, కఱకుదుమ్ము.

సికతిలము. సం. విశే. ఇసుకగలది(నేల): చూ, రూ-సికత. 1.

సికస్తు. వా. విశే. శిధిలమయినది.

సికా. వై. వి.= శిఖర. ముద్ర: అచ్చు, శేప్ప, ముద్దరముద్దు, మొహరు. (సం)ముద్ర.తద్వి.—ఉంగరముమీఁది సంజ్ఞాక్షరములకు.—అచ్చు, శేప్ప, ముద్దు, మొహరు. (సం) ముద్ర.

సికాయుంగరము.ద్వ.వి. మొహరుగలఉంగరము: చూ, భూషణము. 2-౧౨-(౨). [స్వారి-

సికారు. వా. వి. రూ—షికారు: చూ, రూ—

సిక్తము. సం. విశే. తడిసినది: చూ, స్తిమితము 2.

సిక్థకము. స. వి అ. న. రూ-సిక్థము, మదనము, మధూచ్ఛిష్టము. (తె) మయినము-మైనము.

సిక్థము. సం. వి. అ. న. 1.—పై —; పుం. 2. మెతుకు: చూ, పాదము(1) [వస్త్రము.

సిక్థవస్త్రము. సం. వి. అ. న. మైనపుగుడ్డ: చూ,

సిక్యము. సం. వి. అ. న. ఏనుఁగుయొక్క స్తనాగ్రనందలిమదము: చూ, హామిక (చూ, హస్తి.)

సిగ. వై. వి.=శిఖా. 1: చూ, సికాయచెట్టు; 2 నెమ్మిజొట్టు: చూ, సిక. 1; 3. పిల్లజొట్టు: చూ, సిక; (జొట్టునకు సంబంధించిన వానికన్నిటికి: "(చూ,) సిక. 1; చూ, వెండ్రుక. 1; చూ, వేనలి.")

సిగదండ. వా. వి. శేఖరము, వతంసము: చూ, భూషణము. 2-౧౧-(౧)

సిగబంతి. ద్వ. వి.—పై.—

సిగపట్లు. జా. ఒకరిజొట్టునొకరుపట్టుకొని పోరాడుట. "పలుకులు వాదు రేపి సిగపట్లకు డగ్గఱచేసి." (కువలయాశ్వచరిత్ర.)

సిగపువ్వులుజొట్టుట. జా. స్వేచ్ఛగానుండుట.

"అభయం బనునది సిగపూవులు జొత్తె."
(ధర్మజరాజనూయము.)

సిగము. వై. వి.=శివ. (దేశ్యమని శ. ర) దేవతావేశము: చూ, రూ-సివము.

సిగర. వై. వి.=శిఖరిణి. రూ-సిగరి, చేల్లపులు సు. పాండు. 4, అ. 184: చూ, స్తన్యము (మజ్జిగ. ఒ.)

సిగరము. వై. వి.=శిఖరమ్. (రూ-సిగము.) పర్వతశిఖరము: చూ, శిఖరము. 1.

సిగరి. వై. వి. 1: చూ, భస్మము. తద్వి.—౧.భస్మమునకు.—(సం) రసాల; ౨.ఔపాసనాగ్నిమసికి.—మేదావి; 3. కట్టెనిప్పుమీఁది నిగుఱునకు.—రొయి- రొయ్యి - రోఁత బూడిద; ౪. రత్నకు.—వేలిమిబొట్టు.

సిగరెట్టు. వా. వి. ఒకరకము పొగచుట్ట:తద్వి.-౧. పొగచుట్ట; ౨. బీడి. (ఇందులరకములు పోలకలవు.)

సిగు. దే. వి: చూ, రూ-సిగ్గు.

సిగ్గరి. దే. విణ. (సిగ్గు + అరి) 1.లజ్జగలవాఁడు: పుచ్ఛేడీక, సిబ్బితికాఁడు. (సం) అపత్రిష్ణువు, త్రపిష్ఠుఁడు, లజ్జాశీలువు, విలక్షుఁడు, హ్రీమంతుఁడు; 2. సిగ్గుగలది (ఆఁడుది): పుచ్ఛేడీక, సిగ్గరికత్తియ-సిగ్గరికత్తె, సిబ్బితికత్తె: చూ, స్త్రీ.

సిగ్గరికత్తియ. ద్వ. వి.—వై.—వసు.4.అ. 23.

సిగ్గరికత్తె. ద్వ. వి.—వై.—

సిగ్గఱు. దే. అ. క్రి. (సిగ్గు + అఱు) సిగ్గుచెడు.

సిగ్గిఁడి. దే విణ. (సిగ్గు + ఇఁడి) 1. లజ్జచెడినవాఁడు; 2. లజ్జచెడినది. తద్వి.—తృణము, నిర్లజ్జము.

సిగ్గు. దే. వి: రూ-సిగు, ఈల, కసరు- కసురు, నాన, పుచ్ఛేటిక - పుచ్ఛేడిక – పుచ్ఛేడీక, పుచ్ఛేడీకతనము, పుయిలోట, బిడియము-బిడెము, బొసుకు, లజ్జ,సిబ్బితి-సిబ్బెత-(సం) చోదనము, డ, త్రప, మందాక్షము, లజ్జ, వ్రీడ, వ్యళీకము, హ్రిణీయ, హ్రీ-తద్వి.—౧: (సం) అపత్రప; ౨: చూ, సంకోచము. 2; 3: చూ, సిగ్గుపాటు.

సిగ్గుఁజెందు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, సిగ్గుపడు.

సిగ్గుపడు. ద్వ. అ క్రి: సిగ్గుఁజెందు, సిగ్గువోవు, లజ్జించు.

సిగ్గుపాటు. ద్వ. వి. సిగ్గుపడుట: చూ, సిగ్గు.

సిగ్గువిడుమేట. అం. 1: చూ, దశావస్థలు;2: చూ, మన్మథావస్థలు. [2, అ. 90.

సిగ్గువోవు. దే. అ. క్రి: చూ, సిగ్గుపడు. లక్ష్మీ.

సిచయము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, వస్త్రము; 2. చింపి: చూ, వస్త్రము.

సిడము. దే. వి. 1. (రుక్మి. 3, అ. 65; ఉ, హరి. 4, అ. 212): జెండా, టక్కియము-టక్కెము-టెక్కియము- టెక్కెము-టెక్కము, డాల్-డాలు, పడగ. (సం) కందళి-కదళి, కేతనము, కేతువు, చిహ్నము, చీనము, జయంతి, ధ్వజము, పతాక,లలామము, వైజయంతి, కూలము. తద్వి.—ఇందుని టెక్కెమునకు.—ఝర్ఝరము-జర్ఝరము;2.ధ్వజస్తంభము. 1. నిర్వ. 6, అ. 91: చూ, స్తంభము. 1.

సిడి, దే.వి.1.అంకుశము: చూ, హేతి.4 (బాణము 1-౩౧.); 2. ఏతపుమ్రాను; 3. సిడులపోతరనాటిన స్తంభముమీఁది యడ్డమ్రాను. పాండు. 3, అ. 77. (ఇదిగంపసిడి, గాలపుసిడి అని ద్వివిధము): (బ) చూ, సిల్లు.

సిడిముడి. వా. వి: చూ, రోషము.

సిడులు. దే. వి. బ. తోఁత్రము: చూ,రూ-సిల్పు-

సిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చక్కెర: చూ, శర్కర; 2. తెల్లగఱిక*: చూ, తృణము.1.

సితపాటల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లకలిగొట్టు*: చూ, స్థాలి. 2.

సితచ్ఛత్త్రి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సదాప*.

సితవర్ణి. సం.వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, సింహాస్యము*.

సితము. సం. వి. అ. న. 1. తెల్లపులుము: పుండరీకము, శ్విత్రము. (తె) పాండరము–పాండురము. తద్వి.—౧. కాళ్ళు చేతులు పగిలిన కుష్ఠువునకు.—పాదస్ఫోటము, విపాటిక, విపాదిక, పీటిక, సిహుల్లిక; (తె) పలుగుడు; ౨. మండలాకార కుష్ఠమునకు.—(తె) తామర–దామర-దామెర, పడతామర–(పాడతామర)పోడదామర; 3. ఎఱ్ఱపులుమునకు.—శ్విత్రము, శ్వేతము. (తె) ఎఱ్ఱపులుము; ౪. కుష్ఠభేదములు.—కాకణము; కాపాలము; కాశ్మీరజము; కోఠము; పిచువు; వాతికము (ఇవి అష్టాదశ కుష్ఠులలోఁ జేరును); ౫ కుష్ఠమునకు.—అరుణము, అవలక్షణము, ఉదుంబరము-ఔదుంబరము, కపాలము, కుశికము, కుష్ఠము, గదాఖ్యము, గదాహ్వయము, మండలము, రామము, శ్విత్రము. (తె) ఊలుపు-ఊలుము, కుష్టు, తెస్సు, పులుము, పెద్దరోగము. ఇత్యాది; పుం. 2. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; విణ. 3 తెల్లనిది: చూ, వర్ణము 6; 4. కట్టఁబడినది: అవష్టబ్ధము, ఆవద్ధము, ఉద్గాహితము, ఉద్గ్రథితము, ఉద్గ్రాహితము, కీలితము, నద్ధము, నిబద్ధము, నియమితము, పరిణద్ధము, బద్ధము, మూతము, మూర్ణము, యంత్రితము, సందానితము, సందితము, సంయుతము; 5. ముగిసినది: అవసితము, సమాప్తము. తద్వి..–చూ, సమాప్తి. 1.

సితవాలుకము. సం. వి. అ. పుం. గురుగు *: చూ, హాస్తిని.

సితవీర్య, సం.వి.ఆ. స్త్రీ. జీలుగు*: చూ, స్వర్ణపుష్పి.

సితశివము. సం. వి. అ. న. ఇందుప్పు. రూ–శీతశివము: చూ, సౌవర్చలము(లవణము.1_౨౦.)

సితాగురువు. సం. వి. ఉ. న. కృధనకము: చూ, రాజార్హము.

సితాగ్రము. సం. వి. అ. న. చెట్టుముల్లు: రూ–శితాగ్రము, కంటకము, ణ, తరునఖము, దళసూచి, ద్రునఖము, ద్రుమరము, పత్రసూచి, రాంకిలము. (తె) ములు-ముల్లు, వసి. తద్వి.—౧. ముండ్లసమూహమునకు — కాంటకము. (తె) ముండ్లగుంపు; ౨: (తె) ముండ్లడొంక; 3. ముండ్లపొబ్బునకు.—(చూ, వెలుగు): కంటకాదిభారము. (తె) ఈడిక, ఊఁచే, ఎఱ్ఱము, కంప-క్రింప, తొడుగఱ–తొడుగఱ్ఱ, తొడుగు-తొడ్గు-తొడువు, ముండ్లముండ, ముండ్లకంచె, ముండ్లదుబ్బు, సుడుము (చూ, ప్రాచీనము. 1); ౪. వరిముల్లునకు.—కింశారువు శూకము. (తె) వరిముల్లు; ౫. నీవారాది శూకమునకు.—కంటకము. (తె) ములు–ముల్లు, వసి; ౬. తేలుముల్లునకు.— చుంబకము. (తె) ములు–ముల్లు, వసి; ౭. తేనుముల్లునకు.— చుంబకము. (తె) ములు–ముల్లు, మొల్ల. ౮. ఏదుపందిముల్లునకు.—శలము, శలలము, శలవి. (తె) సెల, సోన; ౯. మునికోలచివరముల్లునకు.—(తె) సెల; ౧౦: (తె) నూఁగు, నూఁగుడు, సద, సోన; ౧౧: సూదిమొన.

సితాభము. సం. వి. అ. పుం. రూ–సితాభ్రము. కర్పూరము: చూ, సిరము. (1).

సితాభ్రము. సం. వి. అ. పుం —పై.—

సితాయ. వా. వి. రూ–చితాయ: చూ, వీణ.

సితార్జకము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లతొళసి *: చూ, హరిప్రియ. ౩–౧.

సితావరము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరకపుకూర, కుకూరము: చూ, శాకము. 1.

సితాసితవర్ణి. అం: చూ, అనువర్ణములు.

సితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శుక్రుఁడు: చూ, రాహువు. 2; విణ. 2. తెల్లనివాఁడు: చూ, శ్వేతుఁడు. 2. [చూ, సేవ్యము.

సితోసీరము. సం. వి. అ. పుం. వట్టివేరు *:

సిద్దకిన్నెర. వై. వి.=సిద్ధకిన్నర. తంత్రీవాద్యము: చూ, వీణ.

సిద్దాయము. వై. వి.=సిద్ధాయము. 1. వెచ్చపు సొమ్మునందుకూడఁబెట్టినధనము: చూ, హిరణ్యము. 3; 2. కప్పము: చూ, సిస్తు. 1.

సిద్ది. వా. వి. మంచిబలముగల సీగ్రోజాతివాఁడు: రూ-సిద్దీ. "సిద్దికి బుచ్చివేషము."

సిద్దియ. వా. వి. బుంగవలె తోలుతోకుట్టినది: రూ-సిద్దె. తద్వి.— ౧. పెద్దసిద్దెకు -(సం) కుతుకు; ౨. సగకుతో నున్న చేతిసిద్దెకు.— బొణిగ; ౩. సిద్దెలజోడుకు.-(సం)సాగరము.

సిద్దీ. వా. వి: చూ, రూ-సిద్ది.

సిద్దె. వా. వి: చూ, రూ-సిద్దియ.

సిద్ధకిన్నర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=సిద్దకిన్నెర: చూ, సిద్దకిన్నెర. [చూ, శుక్తము. 1.

సిద్ధజలము. సం. వి. అ. పుం. బియ్యపుకడుగు:

సిద్ధపఱచు. మి. అ. క్రి. ఆయిత్తముచేయు: చూ, సమకట్టు. 3.

సిద్ధభైరవతంత్రము. అం: చూ, తంత్రములు.

సిద్ధమగు. మి. అ. క్రి. సన్నాహమగు. (సం) సంఘీభవించు. (తె) అమరు, ఆయితపడు-ఆయిత్తపడు, చేరు, జేకొనుపడు, దాఁటుకట్టు, నడుముకట్టుకొను, పొదిగొను, మూంపుగొను, రచ్చెగొను, సంతనకట్టు.

సిద్ధము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, యోగములు; విణ. 2. ఆయిత్తమైనది: ఆలాయము, ప్రస్తుతము. (తె) అలవడుట, అలవాటు, ఆయితము-ఆయిత్తము, తయారు; 3. ఈడేఱినది: తటస్థము, నిర్వృత్తము, నిష్పన్నము, నిష్పాదితము, సార్థకము. (తె) బాగు. తద్వి:-౧. నిష్పాద్యము: ౨: ప్రభావసిద్ధము; 4. ఎడతెగనిది: చూ, సతతము. 2; 5.వండఁబడినది; అం. 6: చూ, ఆసనములు.

సిద్ధములు. అం: చూ, సాధ్యములు. (మాటలతోఁబుట్టిన సున్నలు సిద్ధములు. ఉదా.— కల్గి, మేఁక, కాఁసె, తేఁటి, తోఁట సిద్ధఖండములు. అందము, ఇందు, కొండ, చెంచు, గొంతి మొదలగునవి సిద్ధపూర్ణములు): చూ, బిందువులు.

సిద్ధసింధు. సం.వి.ఉ.స్త్రీ. దేవగంగ: చూ, నది.

సిద్ధాంతభాగము. పా.(దీనివలన గ్రహగమనము, గ్రహభేదములు, గ్రహణములు, గ్రహయోగములు మొదలగునవి కనిపెట్టఁబడును. పంచాంగము దీనివలనఁజేయఁబడును: చూ, ముహూర్తభాగము చూ, జాతకము.)

సిద్ధాంతము. సం. వి. అ. పుం 1. స్థిరమైనపక్షము: ఉత్తరపక్షము, కృతాంతము, రాద్ధాంతము, సమయము, సమర్థనము, సమాధి; 2. నవవిధజ్యోతిషగ్రంథములు: చూ, తంత్రము. 6.

సిద్ధాంతలక్షణము. అం: చూ, పూర్వవాదములు.

సిద్ధాంతి. సం. వి. న్. పుం 1. నవవిధజ్యోతిషగ్రంథములను తెలిసినవాఁడు: చూ, సాంవత్సరుఁడు; 2. తత్వశాస్త్రమును తెలిసినవాఁడు.

సిద్ధాంతీకరించు. సం.స. క్రి. సిద్ధాంతముచేయు.

సిద్ధాయము. సం. వి. అ. పుం.=సిద్దాయము. కప్పము: చూ, సిస్తు. 1. [సర్షపము.

సిద్ధార్థము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లావలు: చూ,

సిద్ధార్థి. అం: చూ, సంవత్సరములు.

సిద్ధార్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శాక్యబుద్ధదేవుఁడు: చూ, సన్యాసి. ౧౮ (బుద్ధుఁడు).

సిద్ధాశ్రమము. అం: చూ, క్షేత్రములు.

సిద్ధాసనము. అం: చూ, ఆసనములు.

సిద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: అపవర్గము, ఉత్సవము, నిష్పత్తి, నిష్పాదనము, పరిసాధనము. (తె) ఈడేఱుట, నెఱవేఱుట. తద్వి.—౧ సంసిద్ధి: చూ, స్వభావము; ౨: చూ, సిద్ధము; 2. బుద్ధియను గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము; అం. 3: చూ, రోగములు; 4: చూ, అంగపంచకము.

సిద్ధించు. సం. అ. క్రి: తటస్థించు, నిష్పాదించు, ఫలించు, లాభించు. (తె):— అమరు, అలవడు, ఇగవొందు, ఈడేఱు, ఉరుపడు, ఎక్కు, ఏరుపడు-ఏర్పడు, ఒడఁగూడు, ఒనగూడు, కడముట్టు, కొనసాగు, చెల్లు, చేకుఱు- చేకూరు—చేకూఱు, చేకూడు, చేతవులు, చేపడు, చేరు, జేతపడు, తలకూడు, తలపడు, తీరు-తీఱు, దాపరించు, దాపురముగు, దొరకు, దొరకొను, నివ్వటిలు—నివ్వటిల్లు, నెరయు- నెఱయు, నెఱవేఱు, నెఱిపడు, పట్టు, పన్ను, పొంకపడు, పొందికపడు, పొసఁగు, ప్రాఁబడు, బెరయు, మూరిఁబోవు, సను, సమకుఱు, సమకూఱు, సమకూడు, సమకొను (చూ, సంభవించు.)

సిద్ధిత్రయము. అం: ప్రభావసిద్ధి, మంత్రసిద్ధి, ఉత్సాహసిద్ధి. (3).

సిద్ధినొందించు. మి. స. క్రి: (తె) ఈడేఱుచు, నెఱవేఱుచు - పూరగించు, సంబాళించు. (సం) పూరణించు, సమర్థించు, సాధించు.

సిద్ధియాలబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, నేపాళదేశపుబ్రాహ్మణులు.

సిద్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సిద్ధులు. 2; 2. వ్యాసాది. తద్వి.—సిద్ధభేదములు:- శాలిహోత్రుఁడు.

సిద్ధులు. అం. 1. (అణిమాదిసిద్ధులు. ఐశ్వర్యములనఁగలుగు భేదములు):-౧ అణిమ=సూక్ష్మముగఁజేయునది; ౨ మహిమ=(మహిమము) గొప్పగఁజేయునది; 3 గరిమ=(గరిమము) గురువుగనొనర్చునది; ౪ లఘిమ=(లఘిమము) చుల్కఁగఁజేయునది; ౫ ప్రాప్తి= ఇష్టసిద్ధిఁజేయునది; ౬ ప్రాకామ్యము=(పరీప్సి) నిర్విఘ్నముగ మనోరథ సంచారముఁగాంచుట; ౭ ఈశిత్వము=సర్వాతిశాయిత్వ గల్గుట; ౮ వశిత్వము=ఇంద్రియములు వశముగుట(ఇట్టి యష్టైశ్వర్యసిద్ధులొంది దత్తాత్రేయ కార్తవీర్యులు ప్రసిద్ధినొందిరి); 2: —౧ అదృశ్యము=చూచువేండ్రఁగాన రాకుండుట; ౨. పరకాయప్రవేశము=ఒక శరీరమునుండి వేఱొక నిర్జీవశరీరమున జీవునిఁబ్రవేశింపఁజేయుట; 3. ఆకాశగమనము=ఆకసమునఁదిరుగుట; మఱియు. ౪:-మజ్జనము, అనులేపనము, మాల్యము, వస్త్రము, ఆభరణము (5); 8:- (విశ్వావసుప్రభృతులు): చూ, దేవతాభేదము.

సిధ్మము. సం. వి. న్. న. రూ-సిధ్మ. 1.=సిబ్బియము-సిబ్బెము: చూ, శోఫ. తద్వి.—ముఖసిధ్మమునకు - (తె) మంగు-మంగుడు-మాఁగు.

సిధ్మల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉప్పుఁజేఁప: చూ, మత్స్యము. 1; విశ. 2: చూ, సిధ్మము. 2.

సిధ్మలుఁడు. సం. విశ. సిబ్బెముగలవాఁడు: కిలాసి.

సిధ్యము. సం. వి. అ. న. (రూ—సిద్ధము.) పుష్యమి: చూ, రిక్క. [చూ, వనము. 2.

సిధ్రకారణము. సం. వి. అ. న. దేవోద్యానము:

సిధ్రికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. లింగపట్టు*: చూ, పట్టు 1-౪. తద్వి.—౧ కొమ్ముపట్టు[illegible].— యపీయసి; ౨ పట్టు[illegible].—వారము. *

సినీవాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చంద్రకళ కానవచ్చెడియమావాస్య: చూ, సూర్యేందు సంగమము; 2: చూ, పార్వతి.

సిపాయి. వా. వి. మానిసి, కాలిబంటు, భటుఁడు: చూ, హాంపీరుడు. 2. [గ్యతావచనము.

సిపారసు. వా. వి. 1. యోగ్యతాపత్రిక; 2. యో

సిప్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు.

సిబ్బంది. వా. వి. సైన్యము: చూ, సేన. 1.

సిబ్బి. దే. వి. 1. ఇత్తడిమట్టిలోనగువాని మూఁకుడు: చూ, పాత్రము. 6; 2: చూ, పల్లిక; 3. తక్కెడసిబ్బి: చూ, స్యోనము.

సిబ్బితి. దే. వి. రూ–సిబ్బెత: చూ, సిగ్గు.

సిబ్బితిక త్రై. ద్వ. విణ. సిగ్గుగలఅఁడుది: చూ, స్త్రీ.

సిబ్బితికాఁడు. దే. విణ: చూ, హ్రీమంతుఁడు. కళా, 4, ఆ. 66. [గంప: చూ, సజ్జె.

సిబ్బిపల్లిక. వా. వి. మూతివెడల్పుగల చిన్న

సిబ్బిమనిమెకము. వా. వి: చూ, హస్తి.

సిబ్బియము. వై. వి.=సిధ్మ. రూ–సిబ్బెము: చూ, శోఫ.

సిబ్బెము. వై. వి.=— వై.—

సిభాండి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: (ని) అగ్నిమేడి. (తె) అగ్గిమేడి*.

సిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: రూ–శిర, తంత్రి, త్రిపుటము, ధమని, నాడి. (తె) నరము, నారి. తద్విశేషములు—౧ (ఇవి శీర్షికావదములుగ చేర్పలేదు):- మజ్జాతంతువులు (జ్ఞానతంతువులు, నాడులు):-గతివర్ధకమజ్జాతంతువు, శోధక, నియామక, గతివాహక, రసవిమోచక, జ్ఞానవాహకమజ్జాతంతువులు. ఇత్యాది; ౨: (తె) పాలచేర్లు; ౩. (తె) బీరనరము–బీఱనరము; ౪. పెడతలనరమునకు.—మన్య. (తె) మన్న-మన్ని; ౫. సన్నపునరమునకు.— స్నస, వస్నస, వహోరువు, స్నాయువు; 2. ఈనె, శిర: చూ, శాకము. 1–౧౦.

సిరంగఁడు. వై. వి.=శ్రీరంగ: చూ, శ్రీరంగఁడు.

సిరంగము. వై. వి.=శ్రీరంగ: చూ, శ్రీరంగము.

సిరకా. వా. వి. పులిమెట్టు: చూ, శుక్తము. 1.

సిరదము. వా. వి: చూ, చీనము.

సిరము. సం. వి. అ. పుం. 1 పిప్పలికట్టె: చూ, శౌండి (పిప్పలి. 1.); విణ. 2. చేల్లనిది విక్ర. 4, ఆ. 162: చూ, హిమము. 3; వై. వి. (1)=శిరస్సు. తల. వసు. 3, ఆ. 149 చూ, శిరము. 1; (2) కపురము–కప్పురము–కప్రము, గంబుర–గంబురా–గంబురము – గంబురా–గంబూర–గంబూరము, చేలియిసుక, నెల. (సం) ఇందునామము, ఇందువు, ఓషధీశము, కపిశృంగము, కల్పకము, కర్పూరము, కారమిహిక, కుముదబాంధవము, గ్లౌ, ఘనరసము, ఘనసారము, చంద్రభస్మము, చంద్రసంజ్ఞము, చంద్రాహ్వము, నిశాపతి, భూతికము–భూతీకము, రసకర్పూరము, రేణుసారము, విధువు, వేధకము, సితాభము–సితాభ్రము, సోమము, హిమవాలుక, హిమాహ్వయము. తద్వి.—౧: నెలపత్తి, పచ్చకప్పురము; ౨: పొరతికప్పురము. [ము. 1.

సిరసు. వై. వి.=శిరస్సు. రూ–సిరము: చూ, శిర

సిరస్తాదారు. వా. వి. 1. తలయందు పూచీని పెట్టుకొని మోయువాఁడు; 2. లెక్కలు పరీక్షించెడి యధికారి; 3. పూచీదారు.

సిరా. వా. వి. కలముతో కాగితములోనగువాని వ్రాయు ద్రవపదార్థము: తద్వి:— ఊదాసిరా. (పలురంగుల సిరాలుకలవు.)

సిరాజి. దే. వి. 1. కలధౌతవస్త్రము. ఆం, భా. ద్వి. 155: చూ, వస్త్రము; 2. పరివాళము:

చూ, రత్నములు; 3. ఒకానొక దేశము. రూ-సిరాజీ: చూ, సీమ (1) (దేశములు); విణ. 4. శ్రేష్ఠమైనది: చూ, శ్రైష్ఠ్యము.

సిరాజీ. దే. వి. 1: చూ, రూ-సిరాజి. 3; విణ. 2: చూ, రూ-సిరాజి. 4; 3. సంపూర్ణమగు నాణెముకలది.

సిరాణము. గ్రా. వి. ఆయుధవిశేషము. ఉ, హరి. 4, ఆ. 212: చూ, బాణము. 1.

సిరి. వై. వి. 1.=శ్రీ: చూ, లక్ష్మి; 2.=శ్రీ: చూ, సంపత్తి. 1; 3. శోభ: చూ, వెలుతురు. 1; వా. 4. వీధిబడియందు ముందువచ్చినవానికి చెప్పెడు గుఱుతు. (రెండవవాని గుఱుతుచేక్క, మూడవవాని గుఱుతు దెబ్బ. మొ.)

సిరికమ్మి. వా. వి: చూ, లచ్చికమ్మి.

సిరిగందము. వై. వి. 1.=శ్రీగంధ. చందనము. కళా. 6, ఆ. 252: చూ, వాసన. 1; 2.శ్రీ చందన వృక్షము*. వసు. 3, ఆ. 149: చూ, సుగంధము.

సిరిగట్టు. వై. వి.=శ్రీఘట్టు: చూ, శ్రీశైలము.

సిరిచూలి. ద్వ. వి. శ్రీపుత్రుడు: చూ, మన్మథుడు.

సిరిపిల్ల. ద్వ. వి. —వై.— వేం. అం. 8.

సిరిమంతుడు. వై. విణ.=శ్రీమాన్. శ్రీమంతుడు, భాగ్యవంతుడు:చూ,సంపన్నుడు.

సిరిరామోకాలొడ్డనేల. లో. సంపదవచ్చేనపుడడ్డినను రాకమానదు. "ఉదా.— సిరిరామోకాలొడ్డనేల ? మనపాలింటి పుణ్యస్వరూపంబు సన్నిహితంబయి వట్టితని పాప్రిపు దొరకినది." (నీతిచంద్రిక-విగ్రహము.)

సిరివరుడు. వై. వి.=శ్రీవర: చూ, విష్ణువు. 1.

సిరిసింగణావత్తి. ద్వ. వి. రూ-సిరిసింగణావత్తి: చూ, బాలక్రీడ. (ఇందులఆటలలోని తొమ్మిక్కుడుబిళ్ల ఆటనుగురించినకథ:--: ఇందుగలగళ్లు ౯:—౧. వేద వేదాంగ వేదాంత పురాణేతిహాస చౌషష్టి కళాదులైన సకల విధ మహోన్నతోత్తమ విద్యలుసుతొలి; ౨. తద్విద్యా సంపూర్ణ పరిశ్రమ ఫలభూత వినయ సౌశీల్యాది గుణగణము మలి; ౩. సద్గుణ విశేష సంజనితేష్టా, పూర్త, శాంతి, పౌష్టిక నామస్వపర సర్వమంగళ ప్రధాన సత్కర్మానుష్ఠానము మంగళము; ౪. తదనుష్ఠాన జనిత మహామాహాత్మ్యకారణ, సకల ప్రాణిహృదయోద్గత, సుఖానంద హేతుసత్పాత్రత గుప్పచ్చి; ౫. తత్పావనపాత్రత్వాయాచిత, సంప్రాప్త ధన ధాన్యకారణ భార్యాపుత్ర గృహారామ కేదార రాజాశ్రయాది రూపక ప్రమాదహేతు సంసారము కిరుకు; ౬. తత్సంసార యాతనానుభవ సంభవా శాశ్వతతుచ్ఛ సుఖత్యాగనామక వైరాగ్యము చిన్నన్న; ౭. తద్విరక్తిజాత పరబ్రహ్మజ్ఞానము పెద్దన్న; ౮. తత్సుజ్ఞాన కృత భక్తి ధ్యానమిళితద్వైత భావస్ఫుట నిశ్చల సమాధికొండ; ౯. తపమునస్క సమాధిసంప్రాప్త నిస్సీమపరదేశము సాయుజ్యనామకమైన కోరాభాయి. జీవుడు తుచ్ఛనవద్వారములలో సంచరించి మొదటి ప్రకృతిలో నెట్లునటించెనో అట్లే పంచాశ్రమరూపములగు నీ యుత్తమ నవద్వారముల సంచరించి ప్రకృతిమహాదూర ప్రణవస్వరూపుడు గానగలనని భావధ్వని. రాకపోకలలో సర్వదా మనస్సు (బిళ్ల) సంధులలో చిక్కకొనకూడదు. కల్పాంత పునస్సృష్టి వేళలో ధన సంసారమగు కిరుకు, జన్మపరంపరా హేతుకర్మకాండమైన మంగళము. వీనిరెంటి వా

సనలలోను బడఁగూడదు. ఒంటికాలియాట, అతి పరిశ్రమ, నిరుపమాన నిశ్చలత్వ శ్రద్ధాహేతువేగదా? (వైకుంఠపాళీయం దెంతో విశేషార్థముగలదు. ఇత్యాది)

——

—— వర్తుల బాలఖేలనము. ——

౧. సత్వము. ఆటాడెడు పురుషుఁడు. స్థూలదేహధారియగు జీవుఁడు; ౨ రజస్సు. అతని చేతిలోని బిళ్ళ మనస్సు; ౩ తమస్సు. అతఁడు పొందటనిల్చిన చోటు. మాయామయప్రకృతి నామకనిస్సీమ విశాలప్రపంచము. ఈ మూఁడును ఖేలనసాధక ప్రధానవస్తుత్రయము. సకలప్రధాన గుణత్రయ స్వరూపము.

——

—— స్త్రీపక్ష భావవిమర్శ. ——

౧. సకలగుణప్రవర్తన బీజముగు తల్లితొలి; ౨. తదభివృద్ధికారకుఁడైన తండ్రిమలి; ౩. సర్వమంగళమూలమనుకొనఁబడు పెండ్లిమంగళము; ౪. తత్పతిక్షేమకారణ, సుఖానందప్రద బాల్యప్రీత మహోత్సవాదికము గుప్పచ్చి; ౫. తదనంతర నిరంతర కష్టసుఖమిళిత సంసారముకిరుకు; ౬—౭. తత్సంసారసుఖ నుసాధనాభరణ, పరికర, ప్రపవస సహాయస్ను పాదానాదిప్రద సోదరద్వయము చిన్నన్న పెద్దన్నలు; ౮. తత్సోదర సహాయముచే సంసారభారము తేలికకాఁగా వార్థకమందు పావకాళముగాఁజేయు, పతిభక్తి, పరిచర్యా, ఘనప్రతానుష్ఠాన తీర్థయాత్రాది సత్కర్మానుష్ఠానముకొండ; ౯. తత్ప్రతిప్రత్య, పత్యాజ్ఞాచరితయాత్రాది ఫలరూపక స్వర్గలోకము కోరాభాయి. స్త్రీకిపురుష జన్మమెత్తనిదే మోక్షము లేదందురు. అట్టి స్వర్గస్థిత పుణ్యస్త్రీ పురుషుఁడై పుట్టుటకు క్రిందికి దిగునప్పుడును, "బ్రహ్మచర్యాదేవ ప్రవ్రజేత్" ను బృహదారణ్యవాక్యముచే పూర్వకాలంబున బ్రహ్మచారిణులుగానుండి పోవుస్త్రీలకు నీవిధి చెల్లెడిది. పశ్చిమదేశములందిప్పుడునుగలదు. క్రిందికి దిగునప్పుడు కష్టతరసంసారమగు కిరుకులోను, బంధకమగు మంగళములోను, సంధులలోను మగవానివలెమనస్సు (బిళ్ల) పడు వాసన తగులనీయఁగూడదని ముఖ్యభావధ్వని. (బాలక్రీడ-బాలికాక్రీడ అనుశబ్దములకు సంబంధించిన యాటలన్నియు నొక్కొక్కకథననుసరించి యేర్పడినవైయున్నవి. మచ్చెనకు ఈతొక్కుడుబిళ్లనుగుఱించినకథయొక్కటిమాత్రము వివరింపఁబడినది.)

సిరిసింగణాలకత్తి. ద్వ. వి.— వై.—

సిల వా. వి. రూ—సెల. నీరుపట్టుతావు: చూ, సెల. 9.

సిలము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ—శిలము.

సిలాజితు. వై. వి.=శిలాజతువు: రూ-సిలాజిత్తు. (సం) అర్థ్యము, అశ్మజము, కారుజము, గిరిజము, గైరేయము, శిలాజతువు. (ఇదియొక అంగడిమందుదినుసు).

సిలాజిత్తు. వై. వి.=— వై.—

సిలుగు. దే. వి. 1. ఉపద్రవము. హరి. ఉ. 9, ఆ. 47: చూ, విపత్తు; 2. అశుభము. ఆం, భా. ప్ర. 99: చూ, హాని. 2;

సిలువ. దే. వి. క్రీస్తునుబంధించివధించినకొయ్య.

సిహ్లము. సం. వి. అ. పుం =చిల్ల. చిల్లపుడ్డి: చూ, రాజాశ్వము. 1-౧ (సల్లకి)

సివఁగి. దే. వి. రూ—చివఁగి—సివ్వఁగి—చివ్వంగి—చివ్వఁగి, మెకములతిండి. (సం) తరక్షువు, మృగాజీవము; 2. సివఁగివలె నుండుటచే కుక్కకియ్యఁబడినపేరు. స్వా. 4, ఆ: (సం) పూత్యండము. (తె) కస్తురి-కస్తూరి; గబ్బి;

చిటికాఁడు; చిటిలింగఁడు; చెంగలువ; జెట్టి; పులియఁడు; పోతురాజు, బూచిగాఁడు; బూతనాదుఁడు; మల్లెలగుది; రాహుత్తి; వంకిగుండు; వేఁటకుక్క; సాళ్వుఁడు; సింగాణి-సింగిణి-సింగిణీ; (సం) విశ్వకద్రువు. మొ. (చూ, శునకము.)

సివము. వై. వి.=శివ: రూ-సిగము. (సం) శివము. తద్వి.— చూ, సంబరము.

సివముఎత్తు. వా. అ. క్రి. దేవతావేశమగు, రూ-సివమెత్తు: చూ, పూను. 4.

సివమెత్తు. వా. అ. క్రి —పై.— [విసా.

సివా. వా. అవ్య రూ-సివాయి. తప్ప, కాక. (సం)

సివారు. వా. వి మవుంజె-మూంజె. గ్రామము నకు చేరియుండెడి చిన్నఊరు. (కరపసివారుపేపకాయల పాలెము)

సివిలు. వా. విణ. ఆస్తినిగుణించినది.

సివ్వఁగి. దే. వి: చూ, రూ-సివఁగి.

సిసలు. వా. వి. తిరము: చూ, స్థిరము.

సిసువరకము. వై. వి.=శుశ్రూష: చూ, సేవ. 1. (1)

సిసువు. వై. వి.=శిశు. బిడ్డ: చూ, శిశువు.

సిసువుఁడు. వై. వి =శిష్య: చూ, శిష్యుఁడు.

సిసృక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. సృజింపనిచ్ఛ: చూ, వాంఛ. [వాఁఛు: చూ, సిసృప్సువు.

సిసృక్షువు. సం. విణ. (ఉ). సృజింపనిచ్ఛగల

సిసృప్స. సం. వి. అ. స్త్రీ. పోవనిచ్ఛ: చూ, వాంఛ.

సిసృప్సువు. సం. విణ. (ఉ). పోవనిచ్ఛ గలవాఁడు: (చూ, వాంఛితుఁడు).

సిస్తు. దే. విణ: అప్పన-అప్పనము, అరి, అడికోలు, ఒప్పన-ఒప్పనము, కప్పము, కూలి, కోరు, తీరువ, పంగము, పంజి, పగిడి- పగిది, పడుగు, పన్ను, పఁచేము, బడి, బెగడ, బెడిగ-బేడిగ-బేడిక, వరి, సిద్దాయము, హాసీలు. (సం) అయము-ఆయము, అభిషవము, కరము, పణము, బలి, భాగధేయము, శిస్తు, షడ్భాగము, సిద్ధాయము తద్వి — ౧. జమీందారు ప్రభుత్వమువారికి కట్టెడుపన్ను. (వా) పేష్కసు; ౨. నేలయొడయుని ధాన్యభాగము.— మేఁడికోరు, మేఁడిపాలు; 3. సేద్యకాఁపు ధాన్యభాగము.— మేఁడికోరు, మేఁడిపాలు; ౪. రాజుల దర్శనపుకానుక.— చేకానుక, చేదర్సెనము, దరిసెనము-దర్సెనము. (సం) దర్శనము; ౫. రహస్యముగానిచ్చేలంచము.— (సం) అంతస్థ; ౬. కాలరి-కాలారి, దారిపన్ను; ౭. సైవేద్యమునకు.— చూ, సమర్పణము; ౮: అనుపు, దాణము, సుంకము. (సం) గుణము, శుల్కము; ౯: విరళము—విరాళము; ౧౦. గ్రామసేవకుల జీతములపైపన్ను.— లవాజీమా; ౧౧. శవముపై పన్ను.— బూడిదపన్ను; ౧౨. సాయరు; ౧౩. కన్యాశుల్కము: చూ, శుల్కము; ౧౪: వరశుల్కము; ౧౫. వ్యవసాయపు నీటిపన్నులు ౪ విధములు:—(౧) హస్తప్రవర్తిమ=చేతిత్రిమచే నీరుపాటించేకృషికి 1/5వ వంతుపన్ను; (౨) స్కంధప్రవర్తిమ=ఎడ్లసాయముచే నీరుపాటించేకృషికి 1/4వ వంతుపన్ను; (౩) స్రోతయంత్రప్రవర్తిమ=వాయుయంత్రాదికముచే నీరు పాటించేకృషికి 1/3వ వంతుపన్ను; (౪) వాతప్రవర్తిమ= "శ్లో. వాతప్రవృత్తిమనందిని వంధాయనేన, తటాక, కేదారారామ షండవాపానాం, సస్యవణ భాగోత్తరిక మన్యస్వా యథోపకారందద్యుః॥ (చాణక్య నర్థశాస్త్రము శివ భాగము). నదులు చెఱువులు వీట్లవలని క్రింది పంటలు 3 లేక ౪వ వంతుపన్ను; ౧౬. వ్యాపారపుపన్నులు:-(౧) శుల్కము=వ్యాపారసుంకము; (౨) వర్తిని=మార్గసుంకము; (౩) గుల్మదేయము=సైనికసుంకము; (౪) భాగము=దిగుమతి వస్తుసుంకము. సొంపలగునవి; 2. అందము; చూ, సౌందర్యము; వా.

3.=శస్త. ప్రశస్తము: చూ, సంభావన. 3.

సిహుల్లిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. విపాదిక: చూ, సితము. 1.

సిహ్లకము. సం. వి. అ. న: చూ, సిల్హము.

సిహ్లకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—

సిహ్లభూమిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.—పై.—

సిహ్లము. సం. వి. అ. న.—పై.—

సిళ్లు. దే. వి. బ. (భాగ. ఆర. 6, ఆ. 175): రూ-సిడులు, ఆరెగోల, బరి, బరిగోల, ముద్దీఁకె, మునికోల, ములకాలకఱ్ఱ, ములుకోల-ముల్లుగోల, వరియ, సాటి. (సం) తోత్త్రము, తోదనము, ప్రతోదము, ప్రాజనము. తద్వి.—౧: సెలగోల; ౨: కొరడా. (చూ, బాణము. 1-౪౯.)

సీ

సీ. వై. వి.=శ్రీ. సిరి. 1: చూ, సంపత్తి; 2. లచ్చి: చూ, హీర. 2 (లక్ష్మి. 1.)

సీకాయ. వై. వి.=శిఖఫల. (దే అని శర): శిఖాఫలము. [భా. ద్వి 70.

సీకాయచెట్టు. వా. వి: చూ, సిగ. 1. అం,

సీకారి. వై. వి. (య. 4, ఆ. 12): గాణ, గాణుఁడు, పాటకాఁడు, పాటరి, బయకాఁడు, లయకాఁడు. (సం) కుశీలవుఁడు, గాత, గైణికుఁడు, గంధర్వులు, గాయకుఁడు, వర్ణాటుఁడు. (చూ, సుగుణములు.)

సీకు. వా. వి. సిక్కు, జబ్బు, వ్యాధి, రోగము.

సీత. సం. వి అ. స్త్రీ. 1. శ్రీరామునిభార్య, శ్రీ మహాలక్ష్మి: మహీసుత, వైదేహి. (తె) మున్నుకానుపు: చూ, భార్య. 1-౬౦; 2: అనంత, భూమిజ, రూ-శీత. (తె) వరజో, చాలు, నాఁగటిచాలు: చూ, భూమి; 3. గంగ: చూ, హ్రాదిని. 2 (నది); అం. 4: చూ, కన్యకలు.

సీతభేది. సం. వి. ఆమవిరేచనము: చూ, రోగము. 1.

సీతాకోకచిలుక. దే. వి. చిత్రవర్ణముగలిగి చేటలవలెనుండు పెద్దరెక్కలుగల యొక పురుగు: చూ, సస్యసంహారి (పురుగు.)

సీతాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సీతాదేవిమగఁడు: చూ, శ్రీరాముఁడు; 2: చూ, విష్ణువు. 1.

సీతాఫలము. సం. వి. అ. పుం. 1. సీతాఫలపుపండు; 2. సీతాఫలపుచెట్టు.

సీతాభోగములు. సం. వి. అ. పుం. శాలిధాన్యము: చూ, ధాన్యము.

సీతి. వై. వి.=శీతమ్. రూ-సీతు-సీతువు. 1: చూ, శైత్యము; 2. చలికాలము: చూ, శీతకము.

సీతు. వై. వి.=శీతమ్.—పై.—

సీతువు. వై. వి.=—పై.— [చూ, సేవ్యము. 1.

సీతోసీరము. సం. వి. అ. పుం. వట్టివేరు*:

సీత్కారము. సం. వి. అ. న. చలిసోఁకువానివలని బాధచేఁగలిగెడుధ్వని: చూ, స్వరము. 2.

సీత్కృతి. అం: చూ, రతిస్వనములు.

సీత్యము. సం. విణ. ఒకసారిదున్నినది (నేల), హల్య: చూ, హారిప్రియ 2 (భూమి. 1-౯౯.)

సీదరపుఁబెద్ద. వై. వి. శేషఫణి. అం, భా. ప్ర. 147: చూ, సర్పము. (రూ-సీద్రింపుఁబెద్ద.)

సీదరము. దే. వి. 1. రూ-సీద్రము, ఎద్దడి, నాదారు, నిప్పచ్చి-నిప్పచ్చరము, నెవ్వ, పంజె, పంజెతనము, పేదఱికము-పేదఱిమి, పేదఱికము, ప్రాయిఁడి, బీఁటతనము, లిగాడు, లేమి-లేమిడి-లేవడి. (సం) అభాగ్యము, ఆర్భకము, బూ, దరిద్రము, దుర్గతి; వై. వి. 2. రూ-సీద్రము=శ్రీధర, విషధారి: చూ, సర్పము; 3. (వసు. 1, ఆ. 97): రూ-సీద్రము, కుపసము(కుప్పసము)-కుబుసము-కూసము, పొర, పోరువ. (సం) అహిరూపభృతు, కం

చుకము, కింశుకము, నిరోష్ఠికము.
సీదరంపుఁబెద్ద. నై. వి: చూ, రూ-సీదరపుఁబెద్ద.
సీదా. వా. విణ: చూ, పూరా. "బాకీసీదాను."
సీద్రింపుఁబెద్ద. నై. వి: చూ, రూ-సీదరపుఁబెద్ద.
సీద్రము. దే. వి: చూ, రూ-సీదరము. 1-2-3.
సీధుపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, ధాతకి*: చూ, సుభిక్ష.
సీధువు. సం. వి. ఉ. పుం. చూ, రూ-శీధువు.2.
సీనా.వా.వి.మెత్తనివంచేదార:చూ, శర్కర.1.
సీను. వా. వి. నాటకాదులలో ముందు వేయు తెర. (ఇది పలురంగులతో వేయఁబడినబొమ్మలతో నొప్పుచుండును): చూ, వస్త్రము.
సీపి. వా. వి. ముత్యపుఁజిప్ప: చూ, సంకు 1.
సీమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎల్ల. రూ-సీమము: అణి-ఆణి, అవధి, అఘాటము-అఘాతము, ఆయత్తి, ఇర, ఋుళము, కరి, కాదంబరము, కాష్ఠ, పరిచ్ఛేదము, ప్రమాణము, ప్రాంతరము, మర్యాద, మిర, వేల, వ్యవధి, సంధ్య. (తె) ఎల్ల, కరి, కాఁడిగట్టు, గడి, గుఱుసు, గుఱుతు, దరి, పులిమేర-పొలిమెర-పొలిమేర, మండడి, మండల, మేర, రీతి, వఱ, సరుడు-సరుదు, సరిహద్దు, హద్దు. తద్వి.—౧. దేశసీమ, గ్రామసీమ, క్షేత్రసీమ, గృహసీమ అని సీమచతుర్విధము. అది అయిదు విధము లైన చిహ్నములు గలది. (౧) ధ్వజిని (వృక్షములులోనగువవిచిహ్నములుగాగలది); (౨) మత్స్యిని (తటాకాదిజలస్థానము చిహ్నము గాగలది); (౩) నైధాని (తుషాంగారాది విధానము చిహ్నము గాగలది); (౪) భయవర్జిత (అభిజ్ఞానముకొఱకు అర్థి ప్రత్యర్థులేర్పఱచిన చిహ్నము.); (౫) రాజశాసననీత (రాజుస్వేచ్ఛచే నిర్మించినచిహ్నముగలది); వా. 2 దేశము.చూ, సీమ. (1) (చూ, దేశములు); (చూ,సీమ 1 అని చూపఁబడినచోట్ల "దేశములు" అనుదానికి సంబంధించినవానికి "చూ, సీమ (1)"); 3. పెడదల:చూ, శిరము. 1; 4 పరిమడి: చూ, భూమి. 1; దే. వి. (1). దేశము: చూ, దేశములు. తద్వి — ౧. పట్టణమునకు.— (సం) నిగమము, పత్తనము, పుటభేదనము, పురి, స్థానీయము; ౨. ఊరనకు.— పలియ-పాలియము. (సం) నివసనము, నివృత్తు-నీవృత్తు, పల్లి, పరిపసధము, ప్రతివసధము, సంవసధము; ౩. దేశమునకు.— నేల. (సం) నివృత్తు-నీవృత్తు; ౪. చిన్నపట్టణమునకు.—పాలియము-పాళెము; ౫. పాళెగాని పట్టణమునకు.—(తె) పాలియము-పాళెము - పాళెముపట్టు; ౬. పాటలీపుత్రమునకు.— పట్టణము; ౭. చిన్న ఊరనకు.— పలస; ౮. ఉపగ్రాముల గుంపునకు.-పాయకట్టు. (సం) విషయము; ౯. కుబేరునిపట్టణమునకు.-(సం)వస్వోకసార, ప్రభ; ౧౦. అమరావతీ పట్టణమునకు - (సం) వస్వోకసార; ౧౧. సూర్యుని పట్టణమునకు.- వివస్వతి; ౧౨. కరవాకపట్టణమునకు.-రేవు (రేవాడు); ౧౩. రావణుని పట్టణమునకు.-లంక; ౧౪. ఓకానొక పట్టణమునకు.- మువ్వ-మూవ; ౧౫. దక్షిణకాశీయను పుణ్యక్షేత్రమునకు.-రామేశ్వరము. (కోటిఫలి యనియు కొందఱు.) (చూ, క్షేత్రములు 1332 పొరట); ౧౬. వైదూర్యమణిపుట్టెడిదేశమునకు.-విదూరము-విదూరము; ౧౭. జమిలోనిభాగమునకు.-పరగణా; ౧౮. శూన్యగ్రామమునకు.-పాడు; ౧౯. పూరీపట్టణమునకు.-పూరి-పూరీ; ౨౦. నగరమునకు:-పెంట-పేట; ౨౧. కాంచీపట్టణమునకు.-పెరుమాళ్ళకోయిల; ౨౨. శరావతీ ప్రాంత్యదేశమునకు.-(సం) ప్రాచ్యము; ౨౩. యమపురమునకు.-(సం) ప్రేతపురము; ౨౪.-

మక్కా-పట్టణమునకు.-మక్కా; ౨౫. భారతవర్షపు నడిమి దేశమునకు.- (సం) మధ్యదేశము, మధ్యమము; ౨౬. చండాలవాటికకు - మాలపల్లె, వెలివాడ; ౨౭ తురకదేశమునకు.- (సం) మ్లేచ్ఛదేశము; ౨౮. బురదగల దేశమునకు.- (సం) పంకిలము; ౨౯. కొన్ని దేశములు.- (సం) పుళిందము; నిషధము; సహ్యము; శూరసేనము; విదేహము; వీరకము; సురాష్ట్రజము, సుహ్మ. ఇత్యాది (తెన్గుగ వాడఁబడు దేశములు):—(తె) వెలనాడు-వెల్నాడు; (తె) వేఁగి; (తె) సిరాజి-సిరాజీ; (తె) సూతిని; ౩౦. వంగదేశమునకు.- (సం) పుండ్రము; ౩౧. యవనుల దేశమునకు.—(సం) యవనము; ౩౨. రాజ్యమునందు కొంతభాగమునకు.—పంటియము-పంటెము, వణిశము, తాలూకా, పరగణా; ౩౩. రాజునకు లోఁబడిన దేశము.— రాజ్యము; ౩౪. రాజుగలది(దేశము):-(విణ)రాజవంతము; ౩౫. మంచిరాజులుగలది (దేశము):-(విణ) రాజన్వంతిము; ౩౬. కాశీపట్టణము: పెనుమసనము; ౩౭. వరుణునిపట్టణము:-సుఖ. (చూ, దేశములు.); (2). ప్రదేశము: చూ, స్థానము. 1; (3) ఇంగ్లండు రాజ్యము. పంచ, నా. 4, ఆ. 8: చూ, దేశములు.

సీమంతమండనము. సం. వి. అ. న: చూ, వహ్నిశిఖము. 1.

సీమంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాపట: చూ, నేస.3; 2: సీమంతోన్నయనము: (తె) పువ్వుల ముడుపు-పూలముడుపు (చూ, కర్మములు.)

సీమంతిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

సీమంతోన్నయనము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సీమంతము. 2.

సీమఅగిసె. వా. వి. ఒకరకము అగిసె *: చూ, కుకనాసము. 1.(రూ-సీమయగిసె.)

సీమకరక. వా. వి. చిన్నరకము కరక*: చూ, హరీతకి. [యు: చూ, బాణసంచు.

సీమటపాకాయ. వా. వి. చిన్నరకము టపాకా

సీమరేఁగుపండు. వా. వి: చూ, యాపిల్ పండు.

సీమవంగ. వా. వి. టొమేటో*: చూ, వంగ.

సీమాటి. వై. వి.=శ్రీమతి, భాగ్యశాలియైన యాఁడుది, సౌభాగ్యవతి: చూ, స్త్రీ.

సీమానిర్ణయము. అం: చూ, వివాదములు.

సీమావివాదము. అం: చూ, వ్యవహారపదములు.

సీరపాణి. సం. వి. ఇ. పుం. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు.

సీరము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాఁగలి: చూ, లాంగలము; అం. 2: చూ, ఆసనములు.

సీరాముఁడు. వై. వి.=శ్రీరాము: చూ, శ్రీరాముఁడు.

సీరాముసేన. వై. వి.=శ్రీరామసేనా. అపరిమితము (రామదండు).: చూ, హారాళము. (మి. అనికొంపలు).

సీరాసనము. అం: చూ, ఆసనములు.

సీరి. సం. వి. న్. పుం: చూ, సీరపాణి.

సీల. వై. వి. శల్య. (దేశ్యమని శ. ర.) మేకు. రూ-చీల: చూ, శూలము.

సీలమండ. దే. వి: రూ-చీలమండ, గుత్తి, గుదిబోరుసు, మండ. (సం) కూర్పరము, గుడ్ఫము-గుడ్ఫము, గుల్ఫము-గుల్భము, ఘుంటకము-ఘుటము, ఘుటిక, చరణగ్రంథి. తద్వి.—సీలమండబుసిపికి —(సం) ఘుటికా-ఘుటిక. ("చూ, హజ్జే.")

సీలితము. వా. వి: చూ, సలితము. అం, భా. వ్య. 228.

సీవనము. సం. వి. అ. న. 1; (బట్ట) కుట్టుట: చూ, స్యూతి. 1; వై. వి (1)=సేవన(బట్ట) కుట్టుట: చూ, స్యూతి. 1.

సీవిరి. దే. వి. రూ-సీపురు. 1. అలపట్టము: చూ, మూరెపాను; 2. వింజామరము: చూ, సురఁటి; 3. కట్ట: చూ, సుర. 2.

సీసకము. సం. వి. అ. న. 1. సీసము, సత్తు: చూ, లోహము. 1; 2. శ్రీలము: చూ, శూలము. 3; వై. వి. (1)=శీర్షక. (దేశ్యమని శ.ర) కిరీటము: గొగ్గి, చేవుతు-చాతు, జోవ, టోపి-తోపి-తొప్పి, డెక్క, తలకట్టు, తలపాగ, తుపారము, పాగ-పాగా, బొమికము-బొమ్మికము, బొమిడికము-బొమిడీకము-బొమ్మిడికము-బొమ్మిడీకము. (సం) ఉత్తంసము, ఉపభృత్తు, ఉష్ణీషము, కిరీటము, కోటీరము, గోలకము-గోళకము, చోలండుకము-చోలోండుకము, తిరీటము, బంధురము, మకుటము-ముకుటము, మౌళి, శిరస్కము, శిరస్త్రము, శీర్షకము (చూ, వస్త్రము. 1-45.) తద్విశేషములు.—1. తలపాగకు.-(సం) ఉష్ణీషము, చోలండుకము-చోలోండుకము, పరివేష్టనము, వేష్టనము, వ్యామము. (తె) తలకట్టు, తలచుట్టు, తలపాగ, పరివట్టము, పాగ-పాగా, 2. గుండుపాగకు.—సెట్టియము-సెల్లెము; 3. టోపీకి.—చేవుతు-చాతు, జోవ, టోపి, డెక్క, తుపారము, తొప్పి-తోపి, తలకట్టు, పాగ-పాగా. (సం) ఉష్ణీషము, చోలండుకము-చోలోండుకము, వేష్టనము; (2) మల్లబంధవిశేషము, (సీసము, సముసము-సమసీసము). ఉ, హరి. 3, ఆ 64: చూ, సమసీసము (ఇదె విన్నాణములలోని సమసీసమని కొందఱు.)

సీసము. సం. వి. అ. న. 1. సత్తు: చూ, సీసకము. 1; అం. 2: చూ, లోహములు; అం.3: చూ, వృత్తము. 1. ("ఇంద్రగణములు 6, సూర్యగణములు 2. వరుసనే మొత్తము 8 గణములు. 4 గణము లొకదళము. 2 దళములందు యతి. అనఁగా పేర్వేరు-3 ల యొక్క 5-7 ల యొక్క ప్రథమాక్షరములు మైత్రినందును. తుదను తేఁటగీతిగాని ఆటవెలఁదిగాని చేర్పవలెను. "శ్రీవిష్ణు, పాదాబ్జ, సేవకులెల్లరు సిద్ధులతోఁగూడి చెలఁగుచుంద్రు."); దే. వి. (1): చూ, సీసకము. (2); (2): చూ, వెజ్జీ; (3): చూ, రోషము. (బాలచంద్రోదయము.)

సీసా. వా. వి: గాజుబుడ్డి, గాజుకాయ, సీసాకాయ.

సీసాకాయ. వా. వి.—పై.—

సీసామూఁత. వా. వి. బిరడా.

సు

సు. సం. ఉప. 1. మంచి. మిక్కిలి అనునర్థము ను తెలుపునది. (1. సుఖము=ఇచట 'సు' అనునది ఖ శబ్దముతో సమసించి సౌఖ్యార్థము నిచ్చినది; 2. సుగమము=సుఖముగ అనునర్థముకలది; 3. సుగుణుఁడు=ఇచట గుణశబ్దముతో సమసించి మేలైన యను నర్థమునిచ్చినది; 4. సులభము=ఇచటఁ దేలిక యను నర్థముకలది; 5. సులోచనము=ఇచట మంచియను నర్థముకలది ఇత్యాది.); అవ్య. 2: (చూ, బలవత్.)

సుంకము. వై. వి.=శుల్కమ్. అప్పనము. 1. అమ్ముడు సరకులకుగాను దొరతనమువారి కిచ్చెడిపన్ను (వృత్తియందు వికల్పముగ అంత్యవర్ణలోపము. ఉదా.-సుంకసరకు.): చూ, పిస్తు. 1; 2. ప్రతిబంధము, అడ్డగింత: చూ, సంరోధము; 3. కన్యాశుల్కము. అం, పదా. నర. 103: చూ, శుల్కము. 2.

సుంకరి. వై. వి.=శుల్కహారి (ద్వ. అని శ.ర): అనుపరి, శేవరి, బిల్లుకలక్టరు, సుంకరీఁడు-సుంకీఁడు, (సం) అకరికుఁడు, శాలికుఁడు, శుల్కహారి, శౌల్కికుఁడు. తద్వి.-లంచగొండి.-

సుంకరిమెట్టు. వా. వి. ఘట్టము, పన్నుపుచ్చుకొను చోవడి: చూ, సదనము. 1.

సుంకరీఁడు. ద్వ. వి. (సుంకరి + ఈఁడు): చూ, సుంకరి.

సుంకీఁడు. ద్వ. వి. (సుంకము + ఈఁడు)-పై.-

సుంకు. దే. వి. 1. సస్యకుసుమము, జొన్నలో నగువాని కంకిమీఁదిపూఁత: చూ, సస్యము. 1; 2. పెండ్లియందు పళ్లెరమునఁబోసి వధూవరులమీఁద చెరుగు బియ్యము, రామా. 8. ఆ. 67: చూ, సేసఁబ్రాలు; పై. వి. 3. ప్రతిబంధము: చూ, సుంకము. 2.

సుంకేసలము. దే. వి. ఒక చెట్టు: చూ, వృక్షము.

సుంత. దే. విశే. ఇంచుక-ఇసుమంత: చూ, స్వల్పము.

సుందరకాండము. అం: చూ, కాండములు.

సుందరగాత్రత్వము. అం: చూ, సుగుణములు.

సుందరము. వా. విశే. 1. రూప్యము: చూ, హృద్యము. 2; 2: చూ, సౌందర్యము.

సుందరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చక్కనియాఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; అం. 3: చూ, కంతకిరియలు; 4: చూ, గ్రీవాభేదములు; అం. 5: చూ, వృత్తము. 1. ("భ-భ-ర-స-వ. 9 యతి. 14వ ఛందస్సు")

సుందరుఁడు. సం. విశే. చక్కనివాఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

సుకందకము. సం. వి. అ. పుం. 1. నీరుల్లి*: అమృతోద్భూతము, అమృతనిర్గమము, అరుణపలాండువు, అవటము, కృమిఘ్నము, గుడాకేశము, పలండువు-పలాండువు, ముఖదూషణము, మృదుద్భూతము, యవనష్టము. (తె) ఉల్లి, ఉల్లిగడ్డ ఎఱ్ఱగడ్డ, ఎఱ్ఱయుల్లి, నీరుల్లి. తద్వి.—౧. (తె) తెల్లనీరుల్లి; ౨. దుద్రుమము-దుర్ద్రుమము, లతార్కము. (తె) పచ్చనీరుల్లి; 3. వెల్లుల్లికి:— అరిష్టము, అసిగ్లాడికము, ఉగ్రగంధము, కటుకందము, కశిగ్లాడువు, క్రిమిఘ్నము, కోలకందము, ఖపురము, గృంజనము, దీర్ఘదళము, మహాకందము, మహౌషధము, మ్లేచ్ఛకందము, రసోనకము, లశునము (లసునము), వీరసైన్యము. (తె) ఉల్లి, తెల్లఉల్లి, తెల్లగడ్డ, వెల్లుల్లి*. ("ఉల్లి చేసిన మేలు తల్లియైనను చేయదు" నీరుల్లి రసము కండ్లవ్యాధులు తగ్గించును. పొరలుకోయును. "ఆంధ్రవాచస్పత్యకర్త"కండ్లకిది మహోపకార మొనరించెను. వెల్లుల్లివేఁడిమినిచ్చును. శ్లేష్మము హరించును); 2. మట్టుకాఁకర*: చూ, సుషవి.

సుకత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒట్టియ: చూ, ధేనువు.

సుకబోగులు. అం: చూ, ధాన్యము.

సుకము. పై. వి.=సుఖ. రూ-సుగము. సౌఖ్యము: చూ, సంతోషము.

సుకర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రూ-సూకర. సాధువైనయావు: చూ, ధేనువు; విశే. 2: చూ, సులభము. (వా. సుకరము.)

సుకర్మము. సం. వి. న. న. 1. మంచిపని: చూ, వ్యాపారము. 1; అం. పుం. 2: చూ, యోగములు.

సుకలుఁడు. సం. విశే. దాతయుభోక్తయునైన వాఁడు.

సుకల్పము. సం. అవ్య. మంచికల్పము: వా.

సుకవాసి. పై. విశే.=సుఖవాసీ. కష్టపడక సుఖముగ నుండువాఁడు, భోగి: చూ, సుఖి. 2.

సుకాంతి. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("ఒక్కొక్క పాదమునకు ఒక జగణము ఒక గురువును గలదై నాలుగవ ఛందస్సునందుఁ బుట్టిన వృత్తము.")

సుకారి. దే. వి. ఎద్దులమీఁద సరకెత్తించుకొని

యూయూరు తిరిగి వర్తకము చేసెడి యొకనీచ జాతి. [కాష్ఠవల్లిక*.

సుకాష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: కటుకవల్లి, ఖట్వి,

సుకిని. వై. వి. 1.=సుఖిని. సుఖవతి: చూ, స్త్రీ; 2.=సుఖుని. రూ-సుకుని, సుకియ, సున్ని: చూ, భక్ష్యము.

సుకియ. వై. వి.=సుఖుని: చూ, సుకిని. 2.

సుకుని. వై. వి.=సుఖుని. —వై.—

సుకుమార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సుయాము, అరఁటి*: చూ, రంభ. 2.

సుకుమారము. సం. వి. అ. పుం. 1. నలుపుగల సినయొత్తుచెఱకు*: కోకిలేక్షువు, పుండ్రము, పుండ్రేక్షువు; ఇక్షువిశేషములు.—౧. పొట్టి కణుపుల చెఱుకునకు.-ఖర్వకాండము, ఖర్వగ్రంధీక్షువు; ౨. కోశ్రేష్ఠేక్షువు, తేజనకము, శ్వేతేక్షువు. (తె) తెల్లచెఱకు; 3. అనిక్షువు, ఇక్షునాళిక, కృష్ణేక్షువు, కోకిలేక్షువు. (తె) నల్లచెఱకు; ౪. బంగారుచెఱకునకు.- (తె) బంగారము-బంగారు; ౫. తెలుపుకలసిన పచ్చచెఱకునకు.- కాంతారకము-కాంతారము-కాంతారి. (తె) అడవిచెఱకు; ౬. చెఱకునకు.-అసిపత్రము, ఇక్షువు, కర్కటకము-కర్కటము, కర్కరిక, కర్కశము, కాంతారము, కాదంబము, కోపకారము, ఖడపత్రము, ఘనమూలము, గుడతృణము, గుడత్రిణము, గుడదారువు, గుణమూలము, పౌండ్రకము, మధుతృణము, రసాలకము, రసాలము, సుపత్రికము. (తె. ప).— ఇంచే, ఇంచేమ్రాను, కన్నులమండ, కన్నులమ్రాను, చెఱకు-చెఱుకు, తియ్యమాను-తియ్యమ్రాను, తుంట, ముత్తెపుఁబంట; ౭. మఱికొన్నిరకముల చెఱకులు:-(౧) కేశకారము, కోశకారము-కోపకారము; (౨) కరంకశాలి; (౩) ఖండము; (౪) నేపాళము-నేపాళిక; (౫) పయోధరము; (౬) శతపర్వము; (౭) శాంతారము; (౮) గుడపాకయోగ్యమైన యిక్షువునకు.— (తె) వంటచెఱకు; (౯) వెదురువంటి చెఱకునకు.-వంశజ; (౧౦) చెఱకుచివరకు:-(తె) వాడెడవ; విణ. 2. మెత్తనిది: క్షుణము, మృదువు, మృదులము, మ్రదిమము, సౌకుమార్యము. (తె) కవట, గోము, చిక్కఁదనము, చిక్కన, చిగురు-చివురు, జీవర-జీవరన, తలిరుము, నయగారము, నయము, నవకము, నవురు-నారు, నూఁగు, పసి, పిదపిద-పిదపిదన, ప్రూప, పోదు, మవ్వము, మిసిమి, మిహి, మెతక-మెతుక-మెత్త, మెత్తఁబాటు, మెత్తన, మెత్తనిది, మెదువు, మెలపు-మెల్పు, మొలక, లేఁత, సున్నితము. (చూ, సౌందర్యము. 3)

సుకుమారరసాయనము. అం: చూ, రసాయనములు.

సుకురుసిసులు. వై. వి. బ.=శుక్రశిష్యా. రాక్షసులు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

సుకులు. వై. వి. బ: చూ, వేలుపు.

సుకృతము. సం. వి. అ. న. 1: ధర్మము, ధర్మువు, పుణ్యము, భగము, భాగ్యము, వృషము, శమ్, శ్రేయము-శ్రేయస్సు. (తె) బాగము, మేలు; 2. మంగళము: చూ, శుభము.1; విణ. 3. చక్కఁగాఁజేయఁబడినది: పరిష్కృతము, సంస్కృతము; శద్వి.— (౧) చక్కఁబెట్టఁబడినది.-పరిష్కృతము; (౨) మేలయినది.-ఉత్తాలము, భాగ్యము. (చూ, హృద్యము).

సుకృతి. సం. విణ. (న్. ఈ.న్). 1. మెఱపేఱిన పనికలవాఁడు: కృతకృత్యుఁడు, ధన్యుఁడు, పుణ్యవంతుఁడు, సభ్యుఁడు. (తె) బంగరుకొండ, మంచివాఁడు; 2. భాగ్యవంతుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు; అం. 3: చూ, ఛందస్సులు.

సుకేతనము. అం. కేతువు: చూ, రాహువు. 2.
సుకేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మంచితలవెండ్రుకలవాఁడు: కేశవుఁడు, కేశి, కేశికుఁడు. (తె) పెన్నె(ఱు)లవాఁడు.
సుకేసరము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("న-జ-భ-జ-రగణములు. 11యతి. 15వఛందస్సు.")
సుకోలి. దే. వి. సురకోలి, సుబాణము: చూ, బాణము. 1-రగు.
సుక్కు-రాచోరిసిసువులు. వై. వి. బః=శుక్రశిష్యా. చూ, రా-సుకురుసిసులు. వేం, అం. 22.
సుక్కు-రుఁడు. వై. వి.=శుక్రి. శుక్రుఁడు: చూ, రాహువు. 2.
సుఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వరుణునిపట్టణము: చూ, సీమ. (1); అం. 2: చూ, గాంధార గ్రామగత మూర్ఛనలు.
సుఖదర్శనము. సం. వి. అ. పుం: లక్ష్మీనారాయణ, విసమంగలము*. (దీనిఆకులు వేరు వమనకారి. "ఇపికాక్" అనే ఇంగ్లీషుమందునకు బదులుగా వాడెదరు. దీనిఆకులపాగ దోమలకు విషము.")
సుఖదుఃఖములు. అం; చూ, మంచిచెడ్డలు.
సుఖము. సం. వి. అ. న. 1.=సుకము-సుగము-సోము. సౌఖ్యము (సుఖము=సంతోషము): చూ, సంతోషము; 2. ఖంబు: చూ, స్వర్గము; విణ. 3. సౌఖ్యముగలది: శంబము. (తె) వసతి, ఉసులు, బాగు, భోగి.
సుఖవర్చకము. సం. వి. అ. పుం. సజ్జీకారము: చూ, లవణము. 1.
సుఖవాసి. సం. వి. న్. పుం. 1: తీవ్రగంధము. (తె) కారుబుడమ*: చూ, బుడను. 1; విణ. 2.=సుకవాసి, భోగి: చూ, సుఖి. 2.
సుఖి. సం. వి. న్. పుం. 1. యతి:చూ, సన్యాసి; విణ. 2. సుఖముగలవాఁడు: భోగి, సుఖవాసి. (తె) భోగి, సుకవాసి.
సుఖావతీశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకబుద్ధుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు.
సుఖించు. సం. అ. క్రి. సుఖపడు: భోగించు. (తె) బులియు, సొగియించు. (చూ, సంతోషించు.) [చూ, స్త్రీ.
సుఖిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=సుకిని. సుఖవతి:
సుగందిపాల. వై. వి.=సుగంధిపాల గోపవల్లి*: చూ, శారిబ.
సుగంధము. సం. వి. అ. పుం. 1: కంచుకి, కుష్ఠారి, గందకము, గంధకము, గంభీరము, గ్రంథికము, చందనము, పటీరము, మలయజము, యామ్య, వాయసము. (తె) అగరుమ్రాను, సిరిగందము*; 2. అశోకము. *: చూ, హేమపుష్పము; 3. అంటుప్ప: చూ, లవణము. 1; 4. (చూ, వాసన. 1)గందము: అంగరాగము, ఆమోదము, ఉదయము, ఏకాంగము, కటువు, కషాయము, గందము, గంధ, గంధకము, గంధము, గంధరాజము, గంధసారము, గంధాఢ్యము, చందనము, తనము, పటీరము,పరాగము, పిష్టసౌరభము, బలము, భద్రశ్రీ, మాలయము, వర్ణకము, వాసన, శ్రీఖండము, సురభి. (తె) కంపు, కనరు, గందము, గబ్బు, గవులు-గౌలు, పూఁత, మంచిగందము, వలపు, వేదు; 5. పరిమళము: చూ, వాసన. 1; 6.కంచెయీడ*: చూ, శర్కు-రాంకము; 7: చూ, మెంగలి*; అం. 8: చూ, అర్చన.
సుగంధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. నూఁగువోస*: చూ, హరివాలుకము; వా. 2: చూ, సుగంధికము* (సుగంధి ఆవుసుగంధి-గేదెసుగంధి అని ద్వివిధము. ఆవు సుగంధి శరీరమందలి పురుగునుచంపి మోహమును అణచి దేహకాంతిని యిచ్చేను.); విణ. 3. ఇంపైన వా

సనఁగలది; అం. 4: చూ, వృత్తము. 1. ("ర-జ-ర-జ-రగణములు. 9 యతి. 15 వ ఛందస్సు")

సుగంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చూ, సర్పాక్షి*.

సుగంధికము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లగగ్గెర*: అర్జకము, క్షుద్రతులసి, క్షుద్రపత్రము, క్షుద్రపర్ణము, గరఘ్నము, మాలకము, శ్వేతకుబేరకము, సుగంధి. (తె) తెల్లగగ్గెర; తద్వి.-౧. నల్లగగ్గెరకు.—కరాళము, కాలమానము, కాలమాలము, కుబేరకము, కుబేరజము, కృష్ణమల్లిక, కృష్ణమూలిక, కృష్ణార్జకము, గంధపుష్ప, పర్ణాస-పర్ణాసము, సురసము. (తె) నల్లగగ్గెర; 8. గగ్గెరకు.—అర్జకము, కటచ్ఛదము, కటిల్లకము, కఠింజరము-కరాళము, కుబేరకము, కుబేరజము, గంధబిల్వ, పర్ణాస-పర్ణాసము. (తె). గగ్గెర *.

సుగంధిమూల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మానలి, గోపి, గంధమూల *: చూ, శారిబ.

సుగతుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

సుగము. వై. వి.=సుఖమ్: చూ, రూ-సుకము.

సుగుడి. దే. విణ: (పం) సగముఁడు. ప్రా. 4, ఆ. 91; సారం. 2, ఆ. 117.

సుగుణములు. అం: వ్యాకరణ జ్ఞానము, నిఘంటు ప్రావీణ్యము, ఛందోభేదవివేకము, అలంకారకౌశలము, రసభావపరిజ్ఞానము, దేశాటనజచాతుర్యము, సర్వభాషా పరిజ్ఞానము, కళాశాస్త్రజ్ఞానము, తూర్యత్రయకౌశలము, హృద్యశారీరశాలిత్వము, లయతాళకళాజ్ఞానము, అనేకకాకువివేకము, ప్రతిభావిశేషశాలిత్వము, సుందరగాత్రత్వము, దైశికరాగజ్ఞానము, రాజసభాజిష్ణుత్వము, రాగద్వేషరాహిత్యము, సాహిత్యము, ఉచితజ్ఞత, ధాతువిచక్షణత్వము, పరచిత్తపరిజ్ఞానము, ప్రబంధప్రాగల్భ్యము, ఝడితిగీతనిర్మాతృత్వము, పదకవితారచనావైదగ్ధ్యము, త్రిస్థానగమనప్రౌఢి, వివిధాలప్తిలాపనము, అవధానము, వీణాకౌశలము మొదలగునవి. (ఇట్టి సుగుణములు కలిగియున్నవాఁడే గాయకోత్తముఁడు: చూ, సీకారి.)

సుగుణాఢ్యత్వము. అం: చూ, నాయకస్వరూపము.

సుగ్గడితము. వై. విణ =సుఘటితము (దేశ్యము అని శ. ర) గడితము. తలచే నేఁతగలది (వస్త్రము). వసు. 5, ఆ 81: చూ, వస్త్రము.

సుగృహము. సం. వి. అ. పుం: కరండము-కారండవము, కామికము, గాంత్రిసంప్లవము, చంచిసూచి, ప్లవము, మహాపక్షము, సుపార్శ్వము. (తె) కన్నియలేడి-కన్నెలేడి-కన్నెలేడు-కల్నెటుఁడు.).

సుగ్రీవము. సం. వి. అ. పుం. 1. కృష్ణుని తేరిగుఱ్ఱములలో నొకటి: చూ, హయము; అం. 2: చూ, ఆదిత్యములు.

సుగ్రీవాజ్ఞ. జా. దృఢమైనశాసనము. అతిక్రమింపఁగూడనిసెలవు. "మీయాజ్ఞ సుగ్రీవాజ్ఞగాఁ దోఁచుచున్నది." (ధర్మజ రాజసూయము.)

సుగ్రీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక కోఁతి, వాలితమ్ముఁడు, ప్రొద్దుఁగొడుకు: చూ, వానరము; విణ. 2. మంచి మెడగలవాఁడు.

సుఘటితము. సం. వి. అ. న.=సుగ్గడితము: చూ, సుగ్గడితము.

సుచకము. సం. వి. అ. పుం. మొటిగెడికుక్క: [చూ, శునకము.

సుచరిత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పతివ్రత: చూ, స్త్రీ.

సుచేలకము. సం. వి. అ. పుం. 1. సన్నకోక, వలిపము: చూ, వస్త్రము; విణ. 2. మంచివస్త్రముకలది.

సుజనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 ఇంద్రుని సారథి: చూ, సారథి; 2. మంచి మనుష్యుఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు.

సుజాత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంచికులమునఁ బుట్టినయాఁడుది: చూ, స్త్రీ.

సుజ్ఞానదాయకములు. అం: క్షమ, సత్సంగమము, సదాచారము, సత్యనిత్యత, హరికీర్తనము, అర్జనము, అహింస, తులసీసేవనము, సాలగ్రామపూజ, సాలగ్రామతీర్థపరిగ్రహము, స్వధర్మపరత, పురాణశ్రవణ పఠనకథనములు, స్నానసంధ్యాజపహోమ స్వాధ్యాయములు, గురువందనము. (౧౪)

సుడాలము. సం. వి. అ. పుం. అశ్వధా గా విశేషము. సా. 2, ఆ. 101: చూ, హయము.

సుడి. దే. వి: తిడి. (సం) ఆరణి, కులహండకము. తద్వి.—౧. ఎద్దులోనగువాని మెడపై తప్పుసుడికి.—పొరకసుడి; ౨. గాలిసుడికి.—సుడి-సుడిగాలి, సుర, సురగాలి. (సం) అసంగిని, వాతమండలి, వాతాలి, వాత్య (చూ, వాయువు); 3. గుఱ్ఱపుసుడికి.—గుఱ్ఱపుసుడి. (సం) ఆవర్తము, శతపము, ధ్రువ, రోచమానము, శుక్తి. (చూ, హయము); తద్వి.—గుఱ్ఱము బొమ్మనందలి సుడికి.—(సం) శ్రీవృక్షకము; ౪. నీటిసుడికి.—నీటిసుడి, సుడి. (సం) అంభసాంభ్రమము, అంభోభ్రము, ఆవధి, ఆవర్తము, కణలాభము, కలంకురము, కుళహండకము, జలగుల్మము, జలరుండము- జలారుండము, టు, ఝుల్లరి, పత్రిఝంకారము, పురోటి, వదాలము, వాయుగుల్మము; ౫. బుకారమునకు.—పటుత్ర, పటుత్రసుడి; ౬. భ్రూమధ్యావర్తమునకు.—సుడి. (సం) ఊర్ణ; ౭. మెడపైసుడికి.—సుడి. (సం) ఊర్ధ్వస్థితి, ఫరుషికము; ౮. నీటియందచ్చోటచ్చోట పడెడు గోతులవంటివల్లమునకు.—వరకము; ౯. బాటలనడుమ్మఁగన్గొడిగోతులభాగమునకు.—వరకము. (వా బ.)ఘాటీలు. ఇత్యాది.

సుడిఁబడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, రూ-సుడివడు. 1–2–3. [చూ, రిప్టి. 2.

సుడికత్తి. వా. వి. చక్రము. వేం, ఆం. 18: సుడిగట్టు. ద్వ. వి. చక్రవాళపర్వతము. య.1, ఆ. 6: చూ, పర్వతము.

సుడిగాలి. దే. వి. వాత్య: చూ, సుడి.

సుడిగొట్టు. దే. వి. గాలి: చూ, వాయువు.

సుడిగొట్టుజోణ. ద్వ వి.—పై —వేం,ఆం.13.

సుడిగొను. దే.స.క్రి. చుట్టుకొను:చూ, వేష్టించు.

సుడిగోరు. ద్వ. వి తంతిమీటుబంగారులోనగు గోరు, కొడుపు, నఖము: చూ, శలాక.

సుడియ. దే. వి. 1. తమలపాకుల బరువునందు నగము; విణ. 2.తులువ:చూ, వ్యాఘ్రుఁడు. 2.

సుడియడిదము. దే. వి. చక్రము. ఆం, భా.వ్ర. 52: చూ, సుడికత్తి.

సుడియు. జే. అ. క్రి. 1. చుట్టిచుట్టిపోవు. మార్క. 6, ఆ. 218; 2. చుట్టుకొను. హరి.ఉ, 8, ఆ. 47: చూ, పెట్టిపెట్టు.

సుడివడు. ద్వ. అ. క్రి. రూ-సుడిఁబడు. 1.చుట్టుకొను. స్వా. 3, ఆ. 28: చూ, పెట్టిపెట్టు; 2. కలఁతపడు: చూ, సంక్షోభించు; 3. చలించు. రామా. 3, ఆ.85: చూ,సలించు.

సుడివాలు. ద్వ. వి: చూ,సుడియడిదము. అచ్చ-బాల, కాం. 62.

సుడివోవు. దే. అ. క్రి: చూ,వ్యర్థమగు.

సుదుము. దే. వి. 1. నూలుగొట్టెలగుంపు; 2. కంటకాదిభారము; చూ, ప్రాచీనము. 1. (అనుబంధములో చూడుము) (చూ, సిరాగ్రము. 3).

సుత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కూఁతురు: చూ, సూన. 1; దే. అవ్య. (1) ప్రభృత్యర్థకము, మొదలుకొని. "ఆదిసుత, నాటిసుత"; వా.

వి. (2) చివర. "ఆకుసుత, కొమ్మసుత.": చూ, సుద.

సుతనువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. కోమలమైన దేహముగల ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

సుతరాము. వా. అవ్య: బొత్తిగా: రూ-సుతలాము, తమాము. "సుతరాము నామాట వినఁడు."

సుతలము. అం: చూ, అధోలోకములు.

సుతలాము. వా. అవ్య. చూ, రూ-సుతరాము.

సుతశ్రేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎలుకచెవి*: చూ, స్ఫోటశోఫ.

సుతి. వై. వి.=శ్రుతి. 1. కొలిమితిత్తి: చూ, భస్త్రి; 2.=శ్రుతి. షడ్జాదిస్వరారంభ కారణమైన హ్రస్వమాత్రిక శబ్దవిశేషము: చూ, శ్రుతి. 4 (చూ, స్వరము. 2.); 3.=శ్రుతి. కంఠస్వరాదులకు సహాయమగు తంత్రిలోనగువాని ధ్వని: చూ, శ్రుతి. (చూ, స్వరము. 2); 4.=శ్రుతి. ఒలిచి సుతిపోయుట కేర్పడినతోలు. (తె) బెరడు. (సం) శ్రుతి (చూ, బెరడు.) [(సం) శ్రుతికాఁడు.

సుతికాఁడు. ద్వ. వి: ఒత్తుకాఁడు, తిత్తికాఁడు.

సుతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కొడుకు: చూ, సూనుఁడు. 1; 2. రాజో, హంసుఁడు: చూ, (రాజో. ౧.); అం. 3: చూ, అష్టైశ్వర్యములు.

సుత్తియ. దే. వి. రూ-సుత్తె, తాడఘు: చూ, వృక్షాదనము. 1. తద్వి.— ౧. బంగారు నఱకెడియులికి. చీనము- చీనాము- సేనము; ౨: సవాణము- స్రావణము. మొదలగునవి.

సుత్తె. దే. వి.—పై.—రా, వి. 1, అ. 9.

సుత్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. సోమలతనుకొట్టి పిడుచేట; 2: చూ, సోమపానము; 3. తానము: చూ, స్నానము. 1.

సుత్రాముఁడు. సం. వి. న్. పుం. రూ-సూత్రాముఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

సుత్వుఁడు. సం. వి. న్. పుం. యజ్ఞమునందు సోమలతనుకొట్టి పిడుచువాఁడు.

సుద. దే. వి: అంచు, కడ, కడపట, కడపల, కొన-కోన, కొమ్మ, కొస, చిల్ల, చివర, తల, తుద, తుది, తెగువల, మిట్టతుదు, మొను, మొగ, మొన, సుత. (సం) అంతము, అగ్రము, అణి, అవధి, అవసానము, అవసానము, ఇ, కోటి, కోణము, ఘటము, నిష్ఠ, శిఖ-శిఖరము, శిరము, శిరసు-శిరస్సు, సానువు. (అవ్య) అరము. తద్వి.—౧. చిట్టచివరకు.—కట్టకడ, కొట్టకొన, చిట్టచివర, తుట్టతుద; ౨. గోడపైచివరకు.—(సం) కపిశీర్షకము, కపిశీర్షము; ౩. విస్తరిచివరకు.—ఏకన; ౪. వృక్షాగ్రమునకు.-కొన. (సం) గృధ్రశీర్షి, శిరము, శిఖరము; ౫. కొండకొనకు:-చూ, శిఖరము; ౬. మంచెపుకోడుకొనకు.-(సం) శిఖరము.

సుదంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక బుద్ధశిష్యుఁడు, ఏకచారిణుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు.

సుదతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చక్కనిపలువరుసఁగల ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

సుదర్శనము. సం. వి. అ. న. 1. అమరావతీపట్టణము: చూ, దేశములు; పుం. 2. విష్ణుచక్రము, సుదర్శనచక్రము, లోకపావనము: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1.): 3. మేరుపర్వతమునందలి నేరేడు*: చూ, సురభీపత్రి.

సుదర్శనరసాయనము. అం: చూ, రసాయనములు.

సుదామ. సం. వి. ఆ. న. [ఇంద్రుని ఏనుఁగు: చూ, హస్తి.

సుదామనము అం: చూ, అస్త్రములు.

సుదాయము. సం. వి. అ. పుం. పెండ్లియందు అల్లునికి ఆఁడుబిడ్డకు నిచ్చెడి అరణము: యౌతకము. [చూ, వాసరము. ౧౬.

సుదినము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తమాహము:

సుదూరము. సం. విణ. మిక్కిలి దూరము, దవీయము, దవిష్ఠము: చూ, విప్రకృష్టము.

సుద్ద. వై. వి =సుధా. తెల్లమన్ను: చూ, భూమి. 7—౭౦

సుద్దగించు. వై. వి. బంగారు లోనగువానిని సుద్దతో పిట్టసల్లపు బులెక సుద్దరంగుచేసి.

సుద్దము. వై. విణ.=శుద్ధ. పరిశుద్ధమైనది: చూ, సమీచీనము. 2.

సుద్ది. వై. వి. 1.=సుద్రితి-సూక్తి. వార్త: చూ, సమాచారము. 2; 2.=శుద్ధి. మడుఁగు—మడుపు-సుద్దు-పుటంగు-మణుపు. (సం) పరిశుద్ధి: చూ, శోధనము. 1; 3. మాట: చూ, శబ్దము. 2.

సుద్దిగాఁడు. ద్వ.వి.పరిశుద్ధుఁడు: చూ, శుద్ధుఁడు

సుద్దిచేయు. వై. స. క్రి. శుద్ధనఱచు: చూ, శోధించు.

సుద్దులమారి. వా వి: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

సుద్దులకొమారుఁడు. వా. వి. గొల్లసుద్దులు మొదలగునవి చెప్పి జీవించువాఁడు. [పాడుట)

సుద్దులు. వా. వి. బ. గొల్లసుద్దులు (కృష్ణలీలలు

సుధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: అబ్ధినవనీతము, అమృతము, అహిశోబత, ఋ, ఐరావణము, ఐరావతము, కంజము, ఘు, పీయూషము-పేయూషము, లేహ్యము. (తె) వేలుపుబోనము—వేల్పుబోనము—వేల్పులబోనము; 2.పాలు: చూ, స్తన్యము; 3: చూ, సున్నము; 4. ఔషధము*: చూ, స్నుహి; 5. చోఁగ*: చూ, స్రవ; 6. ఇటిక: చూ, స్థూలోచ్చయము. 1. (రత్నములు. ౭.)

సుధర్మ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చూ-స్వధర్మ, దేవసభ: చూ, సభ. 2_౯.

సుధాంగుఁడు సం.వి.అ.పుం: చూ, సుధాంశువు.

సుధాంశము. అం: చూ, సప్తస్వ(ద్వ్య)కములు.

సుధాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు.

సుధాకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం —వై.—

సుధాదరివము. నా. సం.వి. అ. న. 1. నాలుక: అలన (చూ, రసన. 1.); తద్వి. ౧. కొండనాలుకకు—ఘంటిక, పలు, సూన. (చూ, రసన. 1); ౨. కమ్మిక్కి—అమర, కాళి, గలగము. (తె) ఉమి-ఉమ్మి; 3. శైత్యము కోఁటిబ్రతికినయుమ్మి.- (చూ, శ్లేష్మము) (తె) కల్ల—కల్లి—కల్లె-గల్ల, తెగఁడు;ర. నాలుకపసుపుకి —కులకము-కులుకము, జిహ్వామలము, రసనాపలము. [శములు.

సుధాకమోదర్ధ్యంశము. అం: చూ, సప్తస్వ(ద్వ్య)

సుధాగ్రహాదిన్యాయము. అం. సున్నముఁ బడిసిన పసుపు ఎఱ్ఱఁబడునటురీతి.

సుధావర్తి. సం. వి. న్. పుం: చూ, సుఖాసతీర్థ్యుఁడు. [గ్రంథములు.

సుధాసంగ్రహము. అం: చూ, భరతశాస్త్ర

సుధాహరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుడుఁడు: చూ, హరివాహనుఁడు.

సుధి. సం. వి. ఇ. పుం. పండితుఁడు: అక్షరజ్ఞుఁడు, అతివక్త, అభిజాతుఁడు,అభిరూపుఁడు, అర్థజ్ఞుఁడు, అర్హుఁడు, ఆత్మజ్ఞుఁడు, ఉదీచ్యుఁడు, ఋషి, కలానిధి, కవి, కవివేది, కష్టి, కృతి, కృష్టి, కోవిదుఁడు, క్షుణ్ణుఁడు, జ్ఞ, జ్ఞాని, దాముఁడు, దీర్ఘదర్శి, దోషజ్ఞుఁడు, ధీమంతుఁడు, ధీరుఁడు, పండితుఁడు, పరిమాత, ప్రవక్త, ప్రాజ్ఞుఁడు, ప్రాప్త

రూపుఁడు, బుధుఁడు, బుద్ధుఁడు, మనీషి, మేధావి, రసజ్ఞుఁడు, లబ్ధవర్ణుఁడు, వక్త, వాగ్మి, వాచోయుక్తిపటుఁడు, విందువు, విచక్షణుఁడు, విదురుఁడు, విద్వాంసుఁడు, విపశ్చితుఁడు, విశారదుఁడు, వృద్ధు-వృద్ధుఁడు, వేది, వేధ, సంఖ్యావంతుఁడు, సత్తు, సుమనస్సు, సుముఖుఁడు, సురూపుఁడు, సూరి. (తె. వ):—ఎఱుకకాఁడు, చేసువరి, చేదువులయ్య, తెలివరి, తెలివికాఁడు-తెల్వికాఁడు, పెద-పెద్ద, బుదుఁడు. తద్వి.—౧. చిత్తతత్త్వము నెఱింగినవానికి.—భావకుఁడు; ౨. నాట్యపరిభాషయందు పండితునకు.—భావుఁడు; 3. చేదువనితన్ను చేసుపరిగా నెంచుకొనువానికి.—సమున్నద్ధుఁడు; ౪: చూ, సరస్వంతుఁడు; ౫: చూ, సర్వజ్ఞుఁడు; ౬: చూ, సహృదయుఁడు; ౭: చూ, కోవిదుఁడు; ౮. చేమవుకొన్నవానికి.—విహస్తుఁడు. [ఋషి: చూ, సన్యాసి.

సుధోద్భవుఁడు. సం. వి. అ పుం. కాశిరాజను

సునాభకము. అం: చూ, శస్త్రములు.

సునాభము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెల్లగినియ, కిణిహి*: చూ, శిరీషపత్రి; 2. అడవిమునగ*: చూ, శిగ్రువు; అం. 3: చూ, శస్త్రములు.

సునామణి. వా. వి. 1. చేదివివినిపించేట; 2. సవరణ, సొసాయింపు, నెఱవేరుట; 3: చూ, సునితి.

సునాముఖపత్రాసవము. అం. చూ, ఆసవములు.

సునాముఖి. వా. వి. ఒకానొక అంగడిమందు. (సునాముఖీ అను విరేచనకారి).

సునాయాసము. సం. విణ. మిక్కిలిసులభము: చూ, సులభము.

సునాసీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (రూ. సునాశీరుఁడు-శునాసీరుఁడు-శునాశీరుఁడు.) ఇంద్రుఁడు: చూ, వహాసాత్రుఁడు.

సునితి. వా. వి. 1. తురకలఉపనయనము. సునామణి, రూ—సున్నతి-సున్తి; 2. నష్టము, కోయుట, కోఁత. "నీదానా సునితీ అయినది" సున్నతి—సున్తి.

సునిశ్చితుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

సునిషణ్ణకము సం. వి. అ. న. పులిచింత*: అంబ, అంబష్ఠ, అమ్లలోణిక—అమ్లలోణిక, ఆమ్లిక, ఆమ్లము, కుచాంగేరి, క్షుద్రపత్రి, క్షుద్రామ్ల, గాంగేరి, చాంగము, చాంగేరి, చుక్రిక-చుక్రిక, గుదము, దంతశఠ, వాపాసము, వితున్నము (తె) నీరుచెంచేలి, పులిచించేలము, పులిచింత, పులిచించేలి-పులిచించేలి-పులిచెంచలి. తద్వి —చెంచేలికూరకు.—అరణ్యవాస్తుకము, కుణంజము-కుణంజరము-కుణంజి-కుఋంజము, వనవాస్తుకము. (తె) చెంచేలి.*.

సున్న. వై. వి. 1. నిండుసున్న: (సం) అనుస్వారము, పూర్ణానుస్వారము, బిందువు. తద్వి.—౧. సున్నచుట్టుటకు.—బుజే. (సం) కుండలీకరణము; ౨. సున్నయొక్క చుట్టుగీఁతకు.—(సం) పరిధి; 3. చెక్కకు.—గుండు, చెక్క, బొట్టు; ౪: చూ, అనుస్వారము; ౫: చూ, పూర్ణానుస్వారము; ౬: (చూ, అరసున్న.); 2.=శూన్యమ్. ఉత్త: చూ, శూన్యము. 1; 3. మణిదోషవిశేషము: చూ, రత్నములు.

సున్నగిలు. వై. అ. క్రి: రూ. సున్నగిల్లు.

సున్నగిల్లు. వై. అ. క్రి. గుండ్రమగు: రూ—సున్నగిలు.

సున్నచుట్టు. వా. స. క్రి. 1: (సం) కుండలించు; 2 జయములేకపోవు. "వానిపరీక్ష సున్నచుట్టెను" (సున్నఁజుట్టుఅనియు)

సున్నచుట్టుట. వా. వి. 1. (సం) కుండలీకరణము; 2. జయములేమి.

సున్నితి. వా. వి: చూ, రూ-సునితి.

సున్నపుఁగాయ. ద్వ. వి. సున్నముంచేకొను కరండము.

సున్నము. వై. వి=చూర్ణము. సుల్లలభస్మము: చూర్ణము, ఛుర, సుధ. ("చూ, సోద.") తద్వి.—మెత్తనిగచ్చేసున్నముసన.-మెఱుఁగుసున్నము.

సున్నసున్నంగలిసె. జా. నశించిపోయెను. "పనులన్నియుం సున్నసున్నంగలిసెనని యప్పుడఁదేలిచి యొప్పగింతురు" (ధర్మజరాజనూయము)

సున్ని. వై. వి.=చూర్ణ. 1. నలుఁగుఁబిండి: చూ, సాదము. (1); 2: చూ, సుకిని.

సున్నితి. వా. వి: చూ, రూ-సునితి.

సుపత్రికము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, మొగలి*; 2. చెఱకు*: చూ, సుకుమారము.1-ఒ.

సుపథము. సం. వి. న్. పుం. మంచిత్రోవ: చూ, మార్గము. 1.

సుపర్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.గరుత్మంతునితల్లి: చూ, సవిత్రి. 1; 2. తామరతీఁగ: చూ, సహస్రపత్రము. ౯. [హరివాహనుఁడు

సుపర్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుడుఁడు: చూ,

సుపర్ణము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాలపిట్ట: చూ, శకుంతి. ౨౬. (పాలపిట్ట.); 2. ఆలు*: చూ, సువర్ణకము. [వేణువు.

సుపర్వము. సం. వి. న్. పుం. వెదురు*: చూ,

సుపర్ణాఖ్యము. సం. వి. అ. పుం: అహికేసరము, ఇభసంజ్ఞ, ఇభాఖ్యము, కనకము, కనకాహ్వము, కాంచనము, కాంచనాహ్వయము, కారుజము, కేశరము-కేశరి, కేసరము-కేసరి, ఖరఘాతనము, చాంపేయము, నాగకేసరము (నాగకింజల్కము), నాగము, నాగాఖ్యము (నాగాహ్వము), పుష్పరోచనము, హేమము. *.

సుపర్వుఁడు. సం. వి. న్. పుం. దేవత: చూ, వేలుపు.

సుపాణి. వై. వి. రూ-సుప్పాణి సుపానీయ. 1. (ముత్యమునందలి) శుభ్రమైననీరు: చూ, సలిలము ౧౯; 2. (శుభ్రమైన నీరుగల) ముత్యము: చూ, రత్నములు. ౧౯.

సుపానీయము. సం. వి. అ న.=సుపాణి-సుప్పాణి: చూ, సలిలము. ౧౯.

సుపార్శ్వకము. సం. వి. అ. పుం. కలజువ్వి*: రూ-సుపార్శ్వము, కందరాలకము-కందరాలము, కపీతనము, కవచము, గర్దభాండము, గర్ధము, నంది, ప్లక్షము. (తె) కలజువ్వి-కలుజువ్వి, పచ్చజువ్వి తద్వి.— జువ్వికి.- కమండలువు, కమండలుపదము, కలాపి, గర్దభాండము, చామపర్ణనము, జటి, పర్కటి, పలాశి, ఓష్ఠలచ్ఛదము, పీతనము, ప్లక్షము, ప్లవము, శృంగి, (తె) జువ్వి.

సుపార్శ్వము. సం.వి. అ, పుం. 1.—పై.—*; 2: చూ, సుగ్రహము.

సుపుష్ప.సం.వి.ఆ.స్త్రీ: చూ, రూ-సుపుష్పము.

సుపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-సుపుష్ప, కశేరుకము, కపిత్థము, కోశకారము, మధురము. (తె) కొట్టిగడ్డ, గొట్టి, నమ్మదుంప, నమ్మి*; 2 దానిమ్మ*: చూ, రక్తబీజము; 3. ధాతకి*: చూ, సుభిక్ష.

సుపూరము. సం. వి. అ.పుం. మాతులుంగము*: ఇంద్రవల్లి, కటభి, కారభి, కేశరామ్లము-కేసరామ్లము, కేసరి, గిరిజ, గుంజము, గోవర్ధనము, ఛోలంగము, పూరకము, ఫలపూర్ణము, బీజపూరము, మాదిఫలము-మాదీఫలము, మాధవి, మాతులుంగము, మాలుంగము, రుచకరుచకము, లుంగి, స్ఫుహ్యము. (తె) ఇలింద-ఇల్లంద-ఇల్లింప, దూసినిమ్మ, బొల్లిపూప, మాదిపలము- మాదీపలము.

తద్వి.— ౧. ఫుల్లమాడీఫలమునకు.— కేసర పూరకము, గుంజ, లుంగము *; ౨. పెద్ద పొంగరకు.—ఇంద్రవల్లి, ఇంద్రవారుణి, ఇంద్రవారుణిక, ఇంద్రసాహ్వ, ఐంద్రి క్షుద్రఫల, క్షుద్రసహా, గజచిర్భట-గజచిర్భిట, గణకర్ణిక, గవాదని-గవ్యాదని, గోడుంబ-గోడుంబిక, విశాల, సుపూరము. (తె) పెద్దపొంగర*.

సుప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నిద్ర: చూ, స్వప్నము. 2; 2. నిద్రయందలివగము: చూ, స్వప్నము. 2; 3. తిమ్మిరి: చూ, స్వాపము. 4; అం. 4: చూ, సంచారిభావములు. ("అప్పువ్వులఁబోడి నెవ్వగకానితో నెవ్వియొవ్వియో లీలావిశేషంబులందేలి పూఁబాన్పునకు నిదురతమిని మేనివాత్తించెను.")

సుప్తుఁడు. సం. విశే. నిద్రించినవాఁడు: చూ, శయితుఁడు. [చూపేవాఁడు: ఉత్తానుఁడు.

సుప్త్యున్ముఖుఁడు. సం. విశే. నిద్రించుటకెదురు

సుప్పనక. వై. వి.=శూర్పణఖా: చూ, శూర్పణఖ.

సుప్పనాక. వై. వి.=—పై.—

సుప్పనాతి. వై. వి.=—పై.—

సుప్పాణి. వై. వి. (సుప్ప + పాణి)=సుపాణియు: చూ, రూ-సుపాణి. 1-2.

సుప్రతిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కీర్తి: చూ, సమాఖ్య. 1; అం. 2: చూ, ఛందస్సులు.

సుప్రతిష్టము. అం: చూ, అసంహతవ్యూహములు.

సుప్రతీకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఈశాన్యపుదిక్కునందలి యేనుఁగు: చూ, హస్తి; విశే. 2. మంచియవయవములుగలది; అం. 3: చూ, దిగ్గజములు.

సుప్రభేదము. అం: చూ, ఆగమములు(ఉపవిద్యలు).

సుప్రలాపము. సం. వి. అ. పుం. మంచిమాట: చూ, శబ్దము. 2.

సుప్రసాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు

సుబా. వా. వి. రాజ్యమునందొకగొప్పభాగము

సుబాణము. సం. వి. అ. న. పెద్దపిరంగి, సుశోలి, సురశోలి: చూ, బాణము. 1-౮౫. (దే అనికొందఱు.)

సుబారము. అం: చూ, సుభారము.

సుబేదారు. వా. వి. 1. సుబాకుప్రభువు; 2 సేనలో నొకయధికారి. [మి: చూ, స్కందుఁడు

సుబ్బఁడు. వై. వి.=సుబ్రహ్మణ్య. కుమారస్వా

సుబ్బలి. వై. వి.=జంబాల. పంకము, అడుసు చూ, శాదము. 1. (ఇందులవిశేషములు "చూ, శాదము. 2").

సుబ్బు. వా. వి గాలిమాట, జనశ్రుతి: చూ, శబ్దము. 2; అ. క్రి. 2: ఏదుపడు-ఏర్పడు, కొఱలు, బయలుపడు-బయల్పడు, బయిగు-బైలగు, బయలుమెఱయు, బయలువోవు, బాహిరపోవు, బుగులుపోవు, మెఱయు, విరు, వెలయు, వెలివిసరు, వెలువడు-వెల్వడు

సుబ్రహ్మణ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=సుబ్బఁడు చూ, సుబ్బఁడు.

సుభగ. సం. విశే. 1. మనోహరురాలు. సుంద చూ, స్త్రీ; 2. భాగ్యవంతురాలు, సీమంతి చూ, స్త్రీ. [రుఁడు

సుభగుఁడు. సం. విశే=సొబగుఁడు: చూ, సుం

సుభద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అర్జునునిభార చూ, భార్య; 2. గుమ్మడి*: చూ, సర్వతోభద్ర. [విశేష

సుభద్రము. సం. వి. అ. పుం. స్వరగ్రామము

సుభద్రేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అర్జునుఁడు ఏకవీరుఁడు, ఐంద్రుఁడు, కపిధ్వజుఁడు కర్ణజిత్తు, కర్ణారి, కిరీటి, కృష్ణుఁడు, శ శాత్మజుఁడు, గాండీవి, గుడాకేశుఁడు, వు, జిష్ణువు, ధనంజయుఁడు, ధన్వి, నరుఁడు

పార్థివుఁడు, పార్థుఁడు, ఫల్గునుఁడు-ఫాల్గునుఁడు, బీభత్సుఁడు, వార్త్రఘ్నుఁడు, విజయుఁడు, శ్వేతవాహనుఁడు, సవ్యసాచి (తె. వ) కట్టి, కవ్వడి, కిరీడి, గెలుపుపేరుగలాఁడు, గెలుపుబాస యొడయఁడు, మచ్చెన్నుఁడు, వివ్వచ్చుఁడు, వెన్నునంటు, వెన్నమచ్చెదునీఁడు, వేగంటికొమరుఁడు. తద్వి.–ం. జయుఁడు (చూ, యుధిష్ఠిరుఁడు); ౨: (చూ, పాండవులు.)

సుభారము. అం: చూ, విమానములు.

సుభాషితుఁడు. సం. వి.అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

సుభిక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏఱుజాజి*: అగ్నిజ్వాల, అఫల, కుంజర, కుముద, గుంజర, గుచ్ఛపుష్పి, ధాతకి, ధాతుపుష్పిక, పార్వతీయము, మధువాసిని, మధుహేతువు, యమళచ్ఛదము, రక్తపుష్పిక, శ్లక్ష్ణత్వక్కు, సీధుపుష్పి, సుపుష్పము. (తె) ఆడె, ఆరె, ఆరెపువ్వు, ఏఱుజాజి *.

సుభిక్షము. సం. విణ. సులభభిక్షముగలది. (దుర్భిక్షము లేనిది యనుట.)

సుమ. వై. అవ్య.=స్మ. (రూ–సుమా–సుమి–సుమీ–సుము– సుమ్మి– సుమ్మా–సుమ్మి-సుమ్మీ-సుమ్ము-సూ–సూవె.) చూడుమి.

సుమంగలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ముత్తయిదువ: చూ, సువాసిని; అం. 2: చూ, వృత్తము. 1. (“స-జ-స-న-గురువులు. 8యతి. 13వ ఛందస్సు.)

సుమంగళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పాలకూర*: ఉత్తమ, కర్పణి, కర్షణి-కర్షిణి, కాంచనక్షీరి, క్షీరకాకోలిక- క్షీరకాకోలి, క్షీరవిషాణిక, క్షీరశుక్ల, క్షీరాణి, క్షీరావి-క్షీరావిక, క్షీరి-క్షీరిణి, గర్భిణి, చక్షుష్య, జీవ, జీవంతి, జీవకాలిక, జీవని, జీవనీయ, దుగ్ధిక, పయస్య, పార్వతి, మధురస, మధువు, మధుస, మధుస్రవ, నలక్ష్మి, విషాణి, శాకశ్రేష్ఠి, శుక్ల. (తె) చిఱుపాల, తీఁగపాల-తీఁగెపాల, పాలకూర, పిన్నపాల, ముసుపాల*;. తద్విశేషములు.–ం. పాలచెట్టునకు.–కపీజ్యము, కపీష్టము, క్షీరవృక్షము, క్షీరిక, పయస్య, ఫలాధ్యక్షము, రాజాదనము, వీరవృక్షము. (తె) పాల; ౨. ఇప్పకు.–పలాసకము: చూ, వానప్రస్థము. 2; 3. నీరిప్పకు.–మధూలకము: చూ, వానప్రస్థము. 1_ం; ర. కోలపాలకు.–అర్కపుష్పిక, చిత్రపత్రిక, పోటగళ, పయస్య-వయస్య, శృంగబేరి. (తె) కోలపాల*; 2. మంగళకరమైన యాఁడుది: చూ, స్త్రీ. [స్సు. 2.*.

సుమన. సం. వి. ఆ స్త్రీ: చూ, రూ–సుమన

సుమనము. సం. వి. అ. పుం. గోదుములు: చూ, స్తంబకరి (ధాన్యము.)

సుమనస్సు. సం. వి. స. స్త్రీ. 1. పువ్వు: చూ, సుమము; 2. జాజి*: కేతకి, గోకంటకము, జాతి, జీరణము, తిలభావిని, ప్రియంవద, మాలతి, స్థపుట*. తద్వి.—ం: (తె) తీఁగజాజి; ౨. జాజిపత్తిరికి.–జాతికము, స్థైర్యము. (తె) జాజిపత్తిరి–జాజిపత్రి, జాపత్తిరి_జాపత్రి; 3. జాజికాయకు.–కోశము–కోషము, సురభి. (తె) జాజికాయ; పుం. 3. దేవత: చూ, వేలుపు; 4. విద్వాంసుఁడు: చూ, సుధి.

సుమనోరజము. సం. వి. స. న: కింజల్కము, పరాగము, మధువు, మధూలిక. (తె) పుప్పొడి, బుక్కము. తద్వి.— ఆసవము, కౌసుమము, క్షౌద్రము, పుష్పరసము, మకరందము, మరందము, మధువు, మధూళి, మాధ్వి, రజస్సు. (తె) కమ్మనీరు, పూఁదేనియ-పూఁదేనె-పూవుఁదేనియ. (చూ, సారఘము.)

సుమము. సం. వి. అ. న. పువ్వు: రూ–కుసుమము

ము, ఆర్తవము, కుందము, పీలువు, పుష్పము, ప్రసవము-ప్రసూనము, లతాంతము, వనము, సూనము. (తె) అలరు, నన, పుష్పము, పువు-పువ్వు-పూ-పూవు, విరి. తద్వి.—౧: చూ, పూగుత్తి (చూ, స్తబకము); ౨. తాడి, కొబ్బరి, ఈఁత, వరిలోనగు ఏకబీజదళ వృక్షజాతిపూఁతకు.-(తె) పువ్వార-పువ్వాగము; ౩. తాటిపూవువలెఁ బట్టియుండెడు నూఁగుపూవునకు -(తె) బొందపువ్వు; ౪. లాంగలపుష్పమునకు.—లాంగలము; ౫. అరఁటిపువ్వునకు: శిలీంధము-శిలీంధ్రము, కదళీకుసుమము. (తె) అరఁటిపువ్వు (అంటిపువ్వు); ౬. పుష్పవిశేషములు.—(౧): రామబాణము; (౨): (తె) బాశెలు; (౩): (చూ, పాటకము); (౪) అవ జాతిపువ్వునకు -(చూ, అవ. 8); (౫) గులాబీజాతిపువ్వునకు.-(చూ, గులాబీకుటుంబము); (౬). చిక్కుడుజాతి పువ్వునకు.—(చూ, చిక్కుడు కుటుంబము); (౭). తుమ్మజాతి పువ్వునకు.—(చూ, తుమ్మకుటుంబము); (౮): (చూ, సువర్ణము. 4)

సుమా. వై. అవ్య.=స్మ: చూ, రూ-సుమ.

సుమారు. వా. వి. 1. కొంచెము హెచ్చు. తద్వి.—హెచ్చుతగ్గునకు.— ఇంచుమించు, రమారమి-రమారమి; 2. తాగిమత్తెక్కియుండుట. "వాఁడు సుమారు మీఁద నున్నాఁడు."

సుమాళము. దే. వి. 1. సుఖము: చూ, సంతోషము; 2. మూర్ఛ: చూ, సొమ్మ; 3. సంతోషాదులవలనఁ గలిగెడు పారవశ్యము: మసరు. (సం) ఆవేశనము, ఆవేశము.

సుమాళి. దే. విశే. (సుమాళము + ఇ) శౌండుఁడు, సుమాళముగలవాఁడు. ఉ, హరి. 3, ఆ. 113: చూ, సోమరి.

సుమాళించు. దే. అ క్రి. మత్తించు: చూ, హంకరించు (మబ్బుకొను.)

సుమి. వై. అవ్య.=స్మ: చూ, రూ-సుమ.

సుమిత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దశరథుని భార్య (లక్ష్మణునితల్లి): చూ, భార్య.

సుమీ. వై. అవ్య =1: చూ, రూ-సుమ; 2: నిశ్చయార్థకము. ఆం, భా. త్రి. 68. రూ-సుమ్మీ, కానుస్మి, సూ: చూ, సత్యము. 1.

సుము. వై. అవ్య.=స్మ: చూ, రూ-సుమ. [డు.

సుముఖసువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, సుభాహారుఁ

సుముఖి. అం. 1: చూ, గాంధారగ్రామగత మూర్ఛనలు; అం. 2: చూ, వృత్తము. 1. ("న-జ-జ-వగణములు. 7 యతి. 11వ ఛందస్సు.")

సుముఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గరుత్మంతుని కొడుకు: చూ, సూనుఁడు. 1; 2. ఒక నాగకుమారుఁడు; చూ, సూనుఁడు. 1; 3: చూ, వినాయకుఁడు. 1; 4. పండితుఁడు: చూ, సుధి; విశే.5 చక్కని ముఖముగలవాఁడు.

సుమేరువు. సం. వి. ఉ. పుం. బంగారుకొండ, రూ-మేరువు: చూ, పర్వతము. ౨౨.

సుమ్మ. వై. అవ్య =స్మ: చూ, రూ-సుమ.

సుమ్మా. వై. అవ్య.=—పై.—

సుమ్మి. వై. అవ్య.=—పై.—

సుమ్మీ. వై. అవ్య.=—పై.—

సుమ్ము. వై. అవ్య.=—పై.—

సుయామ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అరఁటి*: చూ, సుకుమార (రంభ. 2.) [విష్ణువు. 1.

సుయామునుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ,

సుయోధనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గాంధారేయుఁడు, దుర్యోధనుఁడు. (తె) రాజరాజు, రారాజు, రాజేఁడు.

సుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రూ-సురి. మద్యపానపాత్రము: చూ, పాత్రము. 8-ర; 2.=

సారా: అరిష్టము, అళి, ఆసవము, ఇర, ఐరేయము, కత్తోయము, కపిశి-కపిశీక, కలం-కల్యము, కశ్యము, కాదంబరి, కాపిశము, కాపిశాయనము, కాపిశాయిని, కామాలిక, కాలిక, కీకటము, గంధమాదని, గంధవతి, గంధోత్తమ, చషకము, చింతాయన, తరళ, దైత్య, పరిస్రుత, ప్రసన్న, మదిర, మద్యము, మధువు, మధూళి, మాధవకము, మాధవి-మాధ్వి, మాద్వీకము-మాధ్వీకము-మార్ద్వీకము, మాధురి, వీర, శీధువు, శుండ, హాలిప్రియ, హాల. (తె) కలు-కల్లు, కోపు, చొక్కునీరు, గొట్టు, మదురువు, వెఱ్ఱినీళ్లు, సారా-సారాయి, సీవిరి-సీవురు. తద్విశేషములు.—౧. (తె) బగందు-బ్రాంది; ౨ ఆరెపువ్వుతోనగువానితోఁ జేసినకల్లునకు—మైరేయము; ౩. ఇప్పకల్లునకు.—మాధవకము-మాద్వీకము-మార్ద్వీకము; ౪. ద్రాక్షకల్లునకు-మాధవకము-మాద్వీకము, మార్ద్వీకము; ౫. తాలకి, తాలతి. (తె) తాటికల్లు; ౬. చెఱకుకల్లు: ఆసవము, కాదంబరము, మైరేయము, శీధువు; ౭. ఒకరకపుసారాయికి:-ఆసురి, గౌడి; ౮. మద్యపిష్టమునకు:-జగలము, మేదకము. (తె) పెల్లిము; ౯. సురాబీజమునకు.-కిణ్వము, నగ్నహువు; ౧౦: (తె) తేనెసారాయి; ౧౧. కడిమిపూలకల్లునకు.-కాదంబరము; ౧౨: (తె) కూటిసారా; ౧౩: (తె) కొబ్బరికల్లు; ౧౪: సురాగ్రము; సురామండము. (తె) కల్లుమీఁగడ; ౧౫. సున్నము కలిసిన కల్లునకు.-(తె) చోరు; ౧౬: కోహలము; ౧౭: చషకము; ౧౮: కడంగము; ౧౯: (తె) బీరు; ౨౦: కురసము; ౨౧. సురామండమునకు.—అభిషవము, ఆసవము, కారోత్తమము, నవము, సురామండము. (తె) కల్లుతేట. (చూ, సుర. 2-౧౪); ౨౨: వైపుల్యము; పుం. 3: చూ, కేలుపు; ఆం 4: చూ, సముద్రములు; దే. వి. (1) గాలిసుడి: చూ, సుడి. ౨; (2) గాలి: చూ. వాయువు; విశ. 3. పెద్దది:-బృహలము, బృహన్వు, బృహతి, మహతి-మహితము. (తె) (వి) ఓసు, గొప్ప, (విశ) కంచి, కోర, గంగ, గండు, గండ, గజ, గనప, గఱువ, జేగ-జేగా-జాగా-జేగ-జేగము, తారు, దండ, దొడ్డ-కొడ్డు, నాగ, పఱి, పెడ, పెద-పెద్ద, పేరు, బలు-బలువు, బాన, బీఱ, బుఱ్ఱ, బొంత, బొద్ది, బోరు, మలచేము, హుఱుమత్తు-హుమ్మత్తు. (చూ, సోగ). తద్విశేషములు.— ౧. విరివియైనది:-అపావృతము, అతతము, ఉచ్ఛ్రితము, ఉత్తాలము, ఉత్థితము, ఉపచితము, ఉపయుక్తము, ఉరువు, ఊరీకృతము, ఋద్ధము, ఓతప్రోతము, జృంభితము, ౯, తతము, పల్లవితము, పృథువు, ప్రవృద్ధము, మంథరము, రుంద్రము, వికట-వికటము, వితతము, విపులము, విశంకటము, విశాల-విశాలము, విసృతము-విస్తృతము, విస్తీర్ణము, వ్యూఢము. (తె) అచోటము, ఒడ్డు, ఒఱ్ఱు, పరపు, వింగడము, విరళి, విరి, వెంబ, వెడఁబ; ౨. ఎడముగలది:—బహులువు, రుంద్రము: ౩. విస్తరింపఁజేయఁబడినది:—చిపిటము; ౪. చిమ్మఁబడినది:-కీర్ణము; ౫. పెద్దపనుట:—ఊరు; ౬. చక్కఁగావిరిసినది:-చూ, సంఫుల్లము; (విశ) వ్యాకోచము-వ్యాకోశము-వ్యాకోపము; (వి) వ్యాకోచి; ౭. విరివికి: చూ, హేరాళము; ౮: చూ, వృద్ధము. 2; ౯: (వి) చూ, సమృద్ధి.

సురంగ. సం. వి, ఆ. స్త్రీ. 1.=సొరంగము: చూ, రంధ్రము. 1; దే. వి. (1) సొరంగము: చూ, రంధ్రము. 1.

సురంగము. సం. వి. అ. పుం. 1=సొరంగము:

చూ, రూ-సురంగి. 1, 2. ఒకరకముపువ్వుల మొక్క*: చూ, వృక్షము.

సురంగాహి. సం.వి. ఇ. పుం: చూ, పోరసఁడు 2.

సురఁటి. దే. వి. (సుర+అంటు) (కళా. 8, ఆ. 150). 1: రూ-సురఁటీ, వట్టియు-వట్టె, విసనకఱ్ఱ, వీవెన. (సం) ఉత్క్షేపణము, తాళవృంతము, వీజనము, వ్యజనము. తద్వి.—౧: కుంచియు-కుంచె, జేమిడకిచోపు, జిల్లి. జిల్లెడ, పింజోపురి-పింజోపురము, పిచోపు, సురఁటా, సురఁటి-సురఁటీ (పరి భా. 2, అ. ౫). (సం): —చామరము, అవచూలకము- అవచూలిక ము-అవచూలికము, కౌశికము, కుంచము, చేలరము, చామరము-చామరము-చామరి, ప్రకీర్ణకము, రోమగుచ్ఛము; ౨ జెండాను వేలాడఁబెట్టునది —అవచూలకము-అవచూలకము- అవచూలికము; 3. నీళ్ళఁదుచెలసంటి యొకరకపు విసనకఱ్ఱ:-(సం) గబగ్గము; ౪. యజ్ఞము సందలి విసనకఱ్ఱను.—(సం) ధవిత్రము; ౫. చామరదండమునకు —(సం) బలి; ౬. వస్త్రముతోఁ గుండ్రముగాఁజేసిన విసనకఱ్ఱకు.—అలకట్టము, పరిపట్టము, సివిరి-సీవురు, సూరెపాను-సూరెపాన్పు. (సం) ఆలావర్తము, వ్యజనము; 2. పారావతవిశేషము: చూ, రూ-సురఁటీ 1. [సాంబ. కే. 18.

సురఁటివీవనలఁబుట్టు. ద్వ. వి: చూ, వాయువు.

సురఁటీ. దే. వి. రూ-సురఁటి. 1. పావురము: ఒడ్డిక, పారవము- పారువము- పారువాయి-పార్వము-పావురము- పావురాయి. (సం) కపోతము, కలకంఠము, కలధ్వని, కలరవము, కామి, కోకదేవము, ఖరప్రియము, గృహకపోతము, గృహనాశనము, చిత్రకంఠము, ఘుల్లకంఠము, పారావతము, మదోత్కటము. తద్వి.—౧. నీటిపావురమునకు.—(సం) కోపి; ౨. ఆఁడుపావురమునకు.—(సం) కామిని; 3. పావురముల గుంపునకు.—(సం) కాపోతము: ౪. పావురాయి భేదములు.—ఒడ్డి-ఒడ్డిము; కూకీ; చేపల్లటి; జిట్టి; దూరుబారు; నేలపల్లటీ; పల్లటీ; పేడగువ్వ; బకదాసి; బుఱ్ఱపిట్ట; లకోరీ; సుర్కటీ. (సం) అర్ధపారావతము: ఘులఘులారవము. (మి): అంపరపల్లటీ; 2. వింజామరము: చూ, సురఁటి. 1; 3. చూ, సుర్కటి. 1—౪.

సురకాని. వ్య. వి. కానిలో నాల్గవభాగము. (బ్రిటిషు నాణ్యపు కానికి నాలుగు దమ్మిడీలు అని కొన్నిచోట్లను, మూఁడుదమ్మిడీలు (మూఁడుపైసలు) అని కొన్నిచోట్లను హాలీ నాణ్యమునకు నిజాం రాష్ట్రములో అణాకు ఆఱుపైసలనియు వాడుదురు. (చూ, రువ్వ. 1-౨) (ఇక్కడ సురశబ్దమునకు వ్యతిరేకలక్షణచే చిన్నయని యర్థము.)

సురకోలి. దే. వి. పెద్దపిరంగి (సుకోలి) చూ, బాణము. 1-౪౫.

సురక్రోవి. వా. వి. అగ్నిప్రసరణాయుధము. ఆం, భా. ద్వి. 218: చూ, బాణము. 1-౧ (దీనినే సురకోలిఅనికొందఱు.) [ణము. 1.

సురక్షారము. సం. వి. అ. న. సురువు: చూ, లవ

సురగవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కామధేనువు, వేల్పుటావు: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు. ౮.)

సురగాలి. దే. వి. సుడిగాలి (ఇట్లు సురకరువలి) జై. 5, ఆ. 88: చూ, సుడి. ౨.

సురగి. వై. వి.=శిఖరిణి. రూ-సురిగి. మల్లె*: చూ, హసంతి. 2. [చూ, సురాచార్యుఁడు.

సురగురువు. సం, వి. ఉ. పుం. బృహస్పతి:

సురజ్యేష్ఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేలుపుఁబెద్ద: చూ, బ్రహ్మ. 1.

సురటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొక రాగము: చూ, స్వరము. 2. (చూ, సురటియనికొంద ఱు.); వా. వి. (1) రూ - సురటి-సురటీ: చూ, రూ-సుర్రటి; (2) చూ, రూ-సుర్రటీ.

సురటీ. వా. వి: చూ, రూ-సుర్రటి. (సురటీ అనికొందఱు.)

సురతము. సం. వి. అ.న.రతి: చూ, సంయోగము.

సురతాణి. వై. వి. 1. ఇంద్రుడు: చూ, సహస్రాక్షుడు; 2: (సం): ఇంద్రాణి, ఇంద్రపతి.

సురతాణిలగ్గ. వా. వి: చూ, లగ్గ.

సురతుడు. సం. విశ. దయగలవాడు: అంతుమంతుడు, అభిపన్నుడు, ఉదాత్తుడు, ఉన్నుడు, కారుణికుడు, కృపాళువు, దక్షిణుడు, దాక్షిణ్యుడు, దయాపరుడు, దయాళువు, బీభత్సుడు, వరదుడు. (తె) అక్కటి. తద్వి.—కనికరించదగిన వానికి.—తాత. [చూ, నది.

సురదీర్ఘిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ:

సురద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. చిల్ల*: చూ, సల్లకి.

సురద్విషుడు. సం. వి ష. పుం. (రూ-సురద్విట్టు) వేల్పుదాయ: చూ, రాక్షసుడు. 1. (ఇట్లు సురారి.)

సురనిమ్నగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సురదీర్ఘిక.

సురపతి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, సురతాణి. 1.

సురపాది. దే. వి: (సం) వృక్షము, సురపాలి, కాకాంగము*. (కాకిదొండ అని కొందఱు)

సురపాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—

సురపున్నాగము. సం. వి. అ. పుం=సురపొన్న*: కాంచనము, కాంభోజము, కుంభీకము, కేశరము-కేసరము, కేశరి-కేసరి, కేశవము, తుంగము, దేవవల్లభము, నమేరువు, నాగము, పున్నాగము, పురుషము, స్థిరచ్ఛాయము. (తె) పొన-పొన్న, సురపొన్న*. తద్వి.—౧. కోలపొన్నకు.— అంఘ్రిపర్ణి—అంఘ్రిపర్ణిక, కదళి-కదళము, కలశి-కలసి, కలశిక్లీతని, క్రోష్టుపుచ్ఛి-క్రోష్టుకపుచ్ఛిక-క్రోష్టుపుచ్ఛిక, క్రోష్టుకమేఖల, ఖగశత్రువు, గుహా, చిత్రపర్ణి, పృథక్పర్ణి, పృశ్నిపర్ణి, సింహపుచ్ఛి (తె) కోలపొన్న, నేలపొన్న, పొర్లుగాడి, రేకటిబండ.*; ౨. ఏడాకులపొన్నకు.-అయుగ్మపర్ణము, గంధిపర్ణము, గుచ్ఛపత్రము, గుచ్ఛపుష్పము- గుత్సకపుష్పము, సప్తచ్ఛదము, సప్తపర్ణము, సువర్ణచ్ఛదము. (తె) ఏడాకులపొన్న*.

సురపొన్న. వై. వి =సురపున్నాగ*: చూ, సురపున్నాగము.

సురభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కామధేనువు: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు); 2. ఆవు: చూ, ధేనువు; 3. అందుగు*: చూ, సల్లకి; (చూ, రాజార్హము. 1-30); న. 4. బంగారు: చూ, లోహము. 1; 5. వాసనగల కలువ*: చూ, సహస్రపత్రము; పుం. 6. వసంతఋతువు: చూ, మాసద్వయము (ఋతువులు); 7. చైత్రము; చూ, మాసము. 1; 8: చూ, సంపెంగ*; 9. జాజికాయ: చూ, సుమనస్సు. 3; స్త్రీ. 10. ఘ్రాణతర్పణము: చూ, వాసన. 1; 11. వాసనమొలక: చూ, సమీరణము(రాజార్హము. 2_౨౫; చూ, సురభి 3.); విశ. 12. మంచివాసనగలది: కషాయము, తిక్తము, సురభిళము: చూ, వాసన. 1_౧౯. (చూ, సురభి. 10); 13 మనోజ్ఞమయినది: చూ, హృద్యము.

సురభిపత్రి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాజజంబువు*- (కన్న-దొడ్డనేరళ్ళ): కోకిలేష్ట, జంబువు

మహాజంబువు (బృహజ్జంబువు), మహాఫల, రాజజంబువు, సురస. (తె) అల్లో నేరెడు-అల్లో నేరేడు-అల్లో నేరెడు- అల్లో నేరేడు, పెద్ద నేరేడు. తద్వి.—౧. నేరేడుకు.—ఋూ, జంబువు, జంబూలము. (తె) అల్లో నేరెడు—అల్లో నేరేడు—అల్లో నేరెడు- అల్లో నేరేడు, నేరెడు—నేరేడు; ౨ నేల నేరేడుకు.—ఐరావతము, కాకజంబుక, కాకజంబువు, కావ్యజంబువు, క్షుద్రఫల, జంబూటము, నాదేయి, భూమిజంబుక, భూమిజంబువు, లకుచము, లికుచము. (తె) కాకి నేరెడు-కాకి నేరేడు, గజేనిమ్మ, జేన్న, డహువు, నక్క-నేరేడు, నేల నేరేడు, పిన్న నేరేడు; 3. నీరు నేరేడుకు.-జలజంబువు, స్నిగ్ధపల్లవము. (తె) నీరు నేరేడు; ౪: (తె) నాగ నేరేడు; ౫. నేరేడుపండుకు.—జంబువు; ౬. మేరుపర్వతమునందలి నేరేడుకు.-సుదర్శనము.

సురభిసాయకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, మన్మథుఁడు. [సురభి. 12.

సురభిళము. సం. విణ. మంచివాసనగలది: చూ,

సురభీకరించు. సం. స. క్రి. వాసనగల దానిని గాఁజేయు. [వర్ణ. ము. 6.

సురమాయి. దే. విణ. మిక్కిలి నల్లనిది: చూ,

సురమాలి. దే. విణ. గాలినించినది (దిండు). నీలా. 3, ఆ. 90: చూ, లోడు. తద్వి. కీచే బిళ్ళకు.—సకిన.

సురయాలువు. ద్వ. వి:చూ, రూ—సురియాలువు.

సురర్షి. సం. వి. ఇ. పుం. నారదాది దేవర్షి: చూ, సన్యాసి.

సురలత, సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, శశివదన.

సురళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సురలితీఁగె*: రూ—సురళి, కాళశ్యామ, పుజపుట, కుబ్జపుష్ప, జంతుకారి, జతుక, మహాశ్యామ, స్నిగ్ధపత్ర. తద్వి.—౧. కృష్ణమహా, కృష్ణవల్లి-కృష్ణవల్లిక. (తె) కమ్మెరాకుతీఁగె, నల్లతీఁగె; ౨: తాంబూలవల్లి-తాంబూలవల్లిక, తాంబూలి, నాగవల్లి; 3: (తె) ఆకు, తమలపాకు—తములపాకు. (ఈ ౧-౨-3 అను నవి ప్రత్యేకమైనవనియు సురలితీఁగెకు సంబంధించినవి కావు అనియు కొందఱు.)

సురలు. సం. వి.అ. పుం.బ. దేవతలు:చూ,సుర.శి.

సురలోకము. సం. వి. అ. పుం. వేల్పుఁబ్రోలు: చూ, స్వర్గము.

సురవర్త్మము. సం. వి. న్. పుం. ఆకాశము: అంగణము, అంతరిక్షము—అంతరీక్షము, అంబరము, అజము, అనంగము, అనంతము, అపవర్జనము, అభ్రము, అళీకము, ఆకాశము, ఆనందము, ఊకేళము, ఊమము, ఊర్ధ్వము, ఋ, ఏ, కంచుకము, (గగనము, తారాపథము, దివము, దివి) కార్బురము, ఖమ్-ఖంబు, గంగాధరము, ఘనాశ్రయము, ఘూమము, జూ, నభము, నాకము, నిరాకారము, నిరోత్మకము, నీరంధ్రము, పుష్కరము, బహుళము, భంబు, భువనము, మహాబిలము, మేఘద్వారము, తూలము, రోదసి, లేఖగము, వి, వియత్తు, విష్ణుపదము, విహాయము.విహాయసము—విహాయస్సు, వ్యోమము, శబ్దగుణము, సర్వతోముఖము. (తె) అప్పతాత, ఆకసము, ఉప్పరము, ఉప్పరవీది, గాలితండ్రి, చేపలు, చుక్కలతెరువు, దివము—దివి, నింగి, బయలు—బయిలు—బైలు, మబ్బుత్రోవ, మిను—మిన్ను, మొగులుదారి, వేలుపుఁదెరువు-వేల్పుఁదెరువు,సత్తిదొరవేవలి. తద్వి.—ఆకాశమండలమునకు.-ఖగోళము.

సురస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: ఋా, నాగమాత; 2: చూ, సర్పాక్షి*; 3.రాజజంబువు*; చూ,

సురభిపత్రి; 4. కృష్ణతులసి*: చూ, హరిప్రియ. 3.

సురసము. సం. వి. అ. పుం. 1. నల్లగగ్గెర*: చూ, సుగంధికము; విణ. 2. తియ్యనిది: మధురము, స్వాదువు. (తె) కమ్మ, తియ్య, తీయ, తీపి-తీపు. (వి) మాధుర్యము, రుచి, విపాకము. (తె) తీపి. [(సురళితీఁగె.)

సురళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ-సురలి.*

సురాకరము. సం. వి. అ. పుం. కల్లుకడలి: చూ, సముద్రము. [చూ, సుర. 2-౧౮.

సురాగ్రము. సం. వి. అ. న. కల్లుమీఁగడ:

సురార్ణవము. సం. వి. అ. పుం. చూ, సురాకరము.

సురాచార్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బృహస్పతి: అంగిరసుఁడు-అంగీరసుఁడు, ఇరేనుఁడు, ఓ, కలసీసుతుఁడు, గీరథుఁడు, గీర్పతి-గీష్పతి, గురుఁడు-గురువు, చిత్రశిఖండిజుఁడు, జీవుఁడు, దీదివి, ధిషణుఁడు, ధీమంతుఁడు, బృహస్పతి, వచసాంపతి, వాక్పతి, వాగీశుఁడు, వాచస్పతి, వినాయకుఁడు, సురగురువు, సూరి. (తె) సుడుగుఱేఁడు, వేలుపుటొజ్జ. తద్వి.—౧. ఉపాధ్యాయునకు.—బోధకుఁడు. (తె) టీచరు(మేస్టరు); ౨: వస్తాదు; 3. గానవిద్యోపాధ్యాయునకు.-(తె) బయకాఁడు. (మిగతవానికి: చూ, ఋంతులు. 1); 4. బృహస్పతి గ్రహము: గోరదుఁడు, గోవిందుఁడు, తథ్యానుజుఁడు, ద, బృహస్పతి: చూ, రాహువు. 2.

సురాజీవి. సం. వి. ఇ. పుం: అనుతీబలుఁడు-అనుతీవలుఁడు, ఇక్షుకుట్టకుఁడు, కల్యపాలుఁడు- కల్యాపాలుఁడు, ధ్వజముఁడు, మండహారకుఁడు, శౌండికుఁడు, సౌరికుఁడు. (తె) ఈడిగ, కబ్బిలి, కబ్బిలివాఁడు, గమళ్ళవాఁడు - గవుండ్లవాఁడు, గౌండవాఁడు-గౌండ్లవాఁడు, గవుఁడు-గౌఁడు, చిటిగాఁడు, సెంకళ్ళి.

సురాటము. అం: చూ, విన్నాణములు.

సురాపానము. అం. 1: చూ, సప్తవ్యసనములు. 2: చూ, మహాపాతకములు.

సురామండము. సం. వి. అ. పుం. 1. కల్లుతేట: చూ, సుర 2-౨౧; 2. కల్లుమీఁగడ: చూ, సుర 2-౧౮.

సురారి. సం. వి. ఇ. పుం. రావణుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1. తద్వి.—వలాహకుఁడు, వృత్రుఁడు, శార్దూలుఁడు, కుంభుఁడు: (చూ, రాక్షసుఁడు. 1.)

సురాలయము. సం. వి. అ. పుం. మేరువు: చూ, హిమాలయము (పర్వతము. ౨౨.)

సురాష్ట్రజము. సం. వి. అ. పుం. 1. తొగరి: చూ, ధాన్యము. ౨౭. (కందులకు.- (సం) వర్ణి. (తె) కంది.); 2. తొగరిమన్ను: అఢకి, కక్ష, కరవీరభుజ, కాక్షి, కాంస్య, ఖర్పరము, తాళకము, తువరి, మృత్తాలకము-మృత్తాలకము, మృత్తిక, మృత్తు, మృత్స, మృత్స్న. (తె) తుస్సి-తుస్స, తొగరి-తొవరి. (చూ, భూమి. 1-౧౬); 3. అడవి తొగరితీఁగె*: (చూ, ధాన్యము. ౨౭); తద్వి.—౧ పొట్టికందులకు: కాతువరిక. (తె) పొట్టికందులు; ౨: (తె) కొండకంది; 4 సురాష్ట్రజదేశము, సురాష్ట్రము(అనికొందఱు): చూ, దేశములు.

సురాసవము. అం: చూ, ఆసవములు.

సురాళము. దే. వి. 1. భూతాద్యావేశజనిత శిరోభ్రమణము: తద్వి.—దిగదుడుపు, బలాదూరు, మురాళము; 2. కోపావేశము.

సురాళించే. దే. స. క్రి: దిగఁదుడుచే, దిగఁదీయు, బడిదిగ్చు, బలియు, మురాళించే.

సురాళింపు. దే. వి. దిగఁదుడుపు, బడిసివాటు.

సురి. వై. వి.=క్షుర-ఛురికా. (రూ-సురియ-సూరె-సుర-సురకత్తి-సూరకత్తి- చేర-చేరి-చేరు

యు-చేరె-చేరకత్తి-చోరకత్తి - చోర-చోరి-చోరీ) చిన్నకత్తి: చూ, రూ-సురియ.

సురిగ. దే. వి. రూ-సురిగె. చిన్నకొమ్మ: చూ, శాఖ. 1. [చూ, వసంతి. 2

సురిగి వై. వి.=శిఖరిణి. రూ-సురగి. మల్లె:

సురిగె. దే. వి: చూ, గిరా- సురిగ.

సురియ. వై. వి.=ఛురికా. చిన్నకత్తి, కఠారము: కళా. 3, ఆ. 108; ఉ, హరి. 4, ఆ. 212: చూ, రిష్టి 2.

సురియాళు. ద్వ. వి: చూ, రూ-సురియాళువు.

సురియాళువు. ద్వ. వి. మాలవాఁడు: కడజాతి వాఁడు, గోసంగి, తోచే, తోటి, పాణసి, మాల-మాలఁడు, మాలవాఁడు, వెలివాడ వాఁడు, వెలి వాఁ డు, సురయాళువు-సురియాళు-సురెయాళు. (సం) అంతావసాయి-అంతేవసాయి-అంతేవాసి, అంత్యజాతుఁడు, అంత్యుఁడు, కథాప్రసంగుఁడు, చండాలుఁడు-చాండాలుఁడు, జనంగముఁడు, దివాకీర్తి, నిషాదుఁడు, పంచముఁడు, పుక్కసుఁడు-పుల్కసుఁడు-పుల్కసుఁడు, ప్లవుఁడు, శ్వపచుఁడు. తద్విశేషములు.—౧. మాలది. (సం) చండాలి; ౨. అగడుగాఁడు, వెలివాఁడు, వెలివాడవాఁడు, చీవాట్లమారి, రోఁతలమారి. (సం.) అధరీణుఁడు, అపధ్వస్తుఁడు, అపగీతుఁడు, అవరీణుఁడు, చండాలుఁడు, ధిక్కృతుఁడు, నిందితుఁడు, పరిత్యక్తుఁడు, (భ్రష్ట(భ్రిష్టు). భ్రష్టుఁడు; ३: దూఱఁబడువాఁడు. (సం) నిందితుఁడు, బ్రహ్మబంధువు; ४: ఉభయభ్రష్టుఁడు. (తె) రెండిటికిఁ జెడినవాఁడు.

సురుఁగు. దే. అ. క్రి. 1. అదృశ్యమగు, నష్టమగు: కనఁబడక పోవు, కానుపడు- కాన్పడు, చెడు, చేతవులు, లోటువోవు, వమ్ము వోవు, వీటిఁబోవు. (చూ, లాఁచే. 2 పాఱు: చూ, వెళ్లు. 1; 3. జోడగాఁబ 4. కదలు: చూ, సలించే; 5. మ్లానమగు. భా. తృ. 107: చూ, సుక్కు. 14.

సురుగు. వా. వి. 1. చేందుకాపెట్టె: చూ, దుకా; 2: చూ, సొరుగు (చూ, సందు

సురుగుడు. దే. వి. 1. ఒకానొక యొత్తు చెక్క; 2: (సం) అర్కలత, జాతధా వా. 3. సురుగుడుకాయ. [(చూ, బొ

సురుగుడుకాయ. వా. వి: చూ, సురుగుడ

సురుడు. దే. వి. దివిటీకి మాఱుగా కాల జోంజెము: చూ, జొంజేము.

సురుప్పు. వా. వి. సురక్షారము. ఆం, భా. 256: చూ, లవణము. 1—౨౨. [చోఁదు

సురుమా. వా. వి. ఒకరకము కాటుక. (

సురుము. దే. వి: ఊసి-నుసి, కళుకు-కళ్కు డ, గుబగుబ, చూరు, తురుము-తుఱుమ గ్గు, నలి, నఱుము, నుగ్గు, నుఱుము, నూచే-నూచేము, పరుము, పొడి-పొడు పొడుము. (సం) క్షోదము, క్షోదితము, చ ము. తద్వి.— ౧: నూఱుట, పొడిసేయ (సం) అవచూర్ణనము, అపధ్వంసము, ము, పేషణము; ౨: గంధపుఁబొడి-గం డి-గందవొడి, బుక్క-బుక్కా-బుక్కా (సం) చూర్ణము, పటవాసకము, పిష్టాత వాసయోగము, శృంగారము; 3. పండ్ల కి-పలుగఱ; ४. అసుఱాయిపొడికి-ౘ డి; ५: చూ, సున్నము; ౬: చూ, రేణు

సురుముచేయు. దే. స. క్రి: నఱుమాడు-ము, నుఱుమాడు-నుఱుము, నుఱుముచే పప్పుచేయు (పిండిచేయు), పొడిసేయు

సురూపుఁడు. సం. విణ. 1. చక్కనివాఁడు: సౌందర్యవంతుఁడు; 2. పండితుఁడు:

సురె. వై. వి.=ఛురికా: చూ, రూ-సురి.
సురెయాళు. ద్వ. వి: చూ, రూ-సురియాళువు.
సురేకారము. ద్వ. వి. రూ-సూరేకారము. ఒక రకము తెల్లఉప్పు: చూ, లవణము. 1.
సురోదము. సం. వి. అ. పుం. కల్లుకడలి: చూ, సముద్రము.
సుఱసుఱ. దే.వి. (సుఱసుఱ). 1.సుర్రుకూటయందగుధ్వన్యనుకరణము. నిర్వ. 7, అ. 84: చూ, హూహూ; 2. అంకలివేయుట యందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ; 3. మండుట యందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ.
సులభము. సం. విశ.=చేలకన-సులువు. సుఖముగా లభించేనది: లాఘవము, సుకర, సౌకర్యము. (తె) చేలకన, చెచ్చెర, (విశ) (వి) లగువు, లాగి, లేను, సన్నసన, సలీను, సులువు-సుళువు. తద్వి.— ౧. మిక్కిలిచేలంకనకు.-సునాయాసము, సౌకర్యము; ౨. పయిపయిగ-పైపైగ; 3: (చూ, లాఘవము. 1.)
సులువు. వై. విశ.=సులభ. రూ—సుల్వు 1.—వై.—; 2. శీఘ్రము: చూ, స్వదము; 3: చూ, లాఘవము. 1; నా. 4. ఆరోగ్యము.
సులోచనము. సం. వి. అ. న. కంటిజోడు: (తె) ముక్కద్దము.
సుల్తాను. వా. వి. తురుష్కప్రభువు. "ఢిల్లీసుల్తాను."
సుల్వు. వై. విశ: చూ, రూ-సులువు.
సువర్చల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రూ-సవర్చల*: చూ, సూర్యానువర్తిని; 2. సూర్యునిభార్య: చూ, భార్య. 1-౬ర.
సువర్చలము. సం. వి. అ. న: చూ, సుఖవర్చకము.
సువర్ణకదళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బంగారుఅరంటి*: చూ, రంభ. 2.తద్వి.—౧. అరంటికి.-లోచకము; ౨. ఏడాకులరంటికి.- విశాలత్వక్కు, విషమచ్ఛదము, శారదము, శారది. (చూ, రంభ. 2.)

సువర్ణకము. సం. వి. అ. పుం. రేల*: అనీకస్థము, ఆరగ్వధము-అర్గ్వధము, ఆరివేరము, ఆరేవతము, కర్ణాభరణకము, కర్ణి, కర్ణికారము, కుష్ఠసూదనము, కృతమాలము, గోమయోద్భవము, చక్రపరివ్యాధము, చతురంగులము, రాజవృక్షము, రైవతకము, వ్యాధిఘాతము, శంపాకము-సంపాకము-శమ్యాకము. (తె) రేల-రేల.
సువర్ణచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. ఏడాకులపొన్న*: చూ, సురపున్నాగము.
సువర్ణనాభము. అం: చూ, సప్తాధికరణములు (చూ, కామము 816 పుట)
సువర్ణపారేవతము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దయీడు*: చూ, శర్కరాంకము.
సువర్ణభస్మము. అం: చూ, భస్మములు.
సువర్ణము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-స్వర్ణము. బంగారు: చూ, లోహము. 1. (సువర్ణము= ఇరువది రూకల యెత్తుగల బంగారము. 80 గురిగింజల యెత్తు. ఫలము=ఎనుబది రూకల యెత్తు. 320 గురిగింజల యెత్తు); 2. అరవరా: పిచువు, హిరణ్యము. (తె) మాడ, సొన్నము; సొన్న; 3. ధనము: చూ, హిరణ్యము.2; 4 ఒకరకముపువ్వు: చూ, సుమము. ౬(౮); 5. నల్లఅగలు: చూ, రాజార్హము. 1-౧౫; విశ. 6. మంచివర్ణముగలది; అం. 7: చూ, దానములు.
సువర్ణాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: కర్ణ. *.
సువర్లోకము. అం: చూ, ఊర్ధ్వలోకములు.
సువల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారుగచ్చ*: చూ, సోమరాజి.
సువహా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆందుగు*: చూ, సల్లకి; 2. కారేలకి*: చూ, సన్నరాష్ట్రము; 3: ఈక్షితప్రియము, ఈపనక్తము, కాంక్షితప్రియము, కాకాండము, గోధాపది, చర్మాత్రము. (తె) చెప్పుటట్ట-చెప్పుతట్ట*; 4; న

ల్లవావిలి*: చూ, వావిలి. ౫. తద్వి.—వావిలికి.—సిందురము, సిందువారకము. 5: చూ, సశ్వాక్షి*; 6: చూ, వీణ; విణ. 7.సుఖముగ పోవఁదగినది. [వము. 6.

సువారంపుటిల్లు. వా. వి. అడసాల: చూ, సద

సువారంపువాఁడు. వా. వి. అడబాల: చూ, సూపకారుఁడు.

సువారము. వై. వి.=సూపకార. వంట. రామా. 7, అ. 107: చూ, సూపకారము

సువాల. ద్వ. వి. (రూ-సువ్వలాల-సువ్వాల-సువ్వి.) (సువ్వి + అలతి) సువ్వియను పదముతో ఆలాపముచేసి పెండ్లిండ్లయందు ఆఁడువారు పాడెడిపాట: చూ, స్వరము. 2; అం. 2. ఒకానొకవృత్తము: చూ,వృత్తము.1.

సువాసన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వాసన. 1.

సువాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ-స్వవాసిని. 1.ముత్తయిదువ: చూ, స్త్రీ; 2. పుట్టినింట నుండెడి యాఁడుది: చూ, స్త్రీ.

సువిరేచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆకుజెముడు*: దళస్నుహి, పత్రిస్నుక్కు, పత్రిస్నుహి, వజ్రిద్రుపు, వజ్రి, శ్వానజిహ్వా. తద్వి.—చూ, స్నుహి *.

సువ్రత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సులభముగా పిదుకఁదగినయావు: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు.); విణ. 2. మంచివ్రతముగలది.

సువ్వలాల. ద్వ. వి. (సువ్వి + అలతి + అలతి): చూ, రూ-సువాల.

సువ్వాల. ద్వ. వి. (సువ్వి + అలతి)—వై.—

సువ్వారుఁడు. వా. వి. అడబాల. అం, పదా. నర. 24: చూ, సూపకారుఁడు.

సువ్వి. దే. వి. దంచేటయందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ.

సుశబ్దత. అం: చూ, గుణములు.

సుశవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ-సుషవి.

సుశిమము. సం. వి. అ. న: చూ,రూ-సుషిమము.

సుశీతలాంశము. అం: చూ, షష్ట్యంశములు.

సుషమ. సం. వి. అ. పుం. 1. మిక్కిలిశోభ: చూ, శోభ. 4 (వెలుతురు. 1.); విణ. 2.సరిసమానమైనది: ఋజువు, తులితము, ప్రకాశము,ప్రగుణము,ప్రతీకాశము, భూతము, సంకాశము, సదృక్షము, సదృశము, సన్నిభము, సమ, సమ్మితము. (తె) చేదరము, బరాబరి, సరి; 3. మనోజ్ఞమైనది: చూ, హృద్యము. 2.

సుషవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ-సుశవి. 1.కాఁకర*: కండురము,కటిల్లకము-కఠిల్లకము-కఠిల్లము, కాండకటుకము, కారవల్లి, కారవేల్లకము-కారవేల్లము, విశాఖ. (తె) కాఁకర, పొట్ల*; తద్వి.—౧: కర్కటకి. (తె) గొడ్డుఁగాఁకర; ౨: కర్కోటకి, కర్కోటము, ఫలపూరకము, వాయసి,సుకందకము. (తె) పొట్టికాఁకర, మట్టుకాఁకర; 3. (తె) కొమ్ముకాఁకర; ర: చిరాయువు, వాతాయువు. (తె) ఊరకాఁకర; ౫: మహాకారవేల్లము. (తె) పెద్దకాఁకర; ౬. అడవికాఁకరకు..ఉత్పలపూరక, కంకణ్యము, కంకసి, కందఫల, కర్కోటకి, కుడుహుంచి, క్షుద్రకారలిక (క్షుద్రకారవేల్లము-క్షుద్రకారవల్లి), వనకారవేల్లము, వాయసి. (తె) అడవికాఁకర, ఆఁగాఁకర; ౭: శక్రవల్లిక. (తె) బుడ్డకాఁకర*; 2. జీలకఱ్ఱ: అజాజి, ఉత్తరాపథము, కటుక, కణ, కరము, కృష్ణ, కృష్ణసఖి, జరణము, జీరకము, జీరణ-జీరణము, జీరము. (తె) జిలకఱ-జిలకఱ్ఱ-జీలకఱ-జీలకఱ్ఱ; తద్వి.—౧.నల్లజీలకఱ్ఱకు-ఉపకుంచి(భి)క,కారవి,కాల,.కాలి-కాలి-కాలిక, కుంచిక-కుంజిక, కృష్ణ, కృష్ణజీరకము, క్షోణి, ఘోష, ఛత్రి, జీరణ-జీరణము-జీర

ము, పృథువు-పృథ్వి, శూలఘ్న, శూలకుంచిక, శోభకుంచిక, సుశవి-సుషవి. (తె). నల్లజీలకఱ్ఱ-నల్లజీలకఱ్ఱ, సోఁపు; 2. సన్నజీలకఱ్ఱకు.—కణజీరకము, క్షుద్రజీరకము, క్షుద్రజీవము. (తె) సన్నజీలకఱ్ఱ; 3. తెల్లజీలకఱ్ఱకు.—కణజీరకము, కణాది, గౌరజీరకము, జరణము, శ్వేతజీరకము. (తె) తెల్లజీలకఱ్ఱ; 3: క్షుపాలువు, పానీయాలువు.* (ఒకరకము కంద అని కొందఱు.)

సుషవికాఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: పానీయవల్లి, రాజిరాజి. (తె) అరెతీఁగ. *.

సుషి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (రూ-సుషిరము-సుశిరము) బెజ్జము: చూ, రంధ్రము. 1.

సుషిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-సుశిర. గువ్వగుత్తిక*: చూ, రాజార్హము. 1-రా.

సుషిరము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, రూ-సుషి; పుం. 2. కిక్కిస: చూ, హరిత. (తృణము. 1.); విశే. 3. బెజ్జముగలది; 4.(రూ-శుషిరము) పిల్లంగ్రోవిలోనగువాద్యము: చూ, వాద్యములు. (దీనినే అహికమని కొందఱు: చూ, వీణ. చూ, స్వరము. 2.) (చూ, సుషిరవాద్యములు)

సుషిరవాద్యములు. అం: పాలిక, కాహళి, వానము, ముకులి, మధుకరి, వంశము, శంఖము, శుక్తి, శృంగము, సదుర్లపి. (10.)

సుషుప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఒళ్లెఱుంగని నిద్ర: చూ, స్వప్నము. 2; అం. 2: చూ, అవస్థలు.

సుషుమ్న. అం: చూ, నాడులు.

సుషుమ్ననాడి. అం.—పై.—

సుషేణము. సం. వి. అ. పుం. కలివి *: చూ, సామ్లపుష్పఫల. [చూ, సర్వానుభూతి.

సుషేణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లతెగడ *:

సుష్ఠు. సం. అవ్య. 1. మిక్కిలియనునర్థమందు. వర్తించును: చూ, బలవత్; వా. 2. మంచితనము.

సుసారము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రనీలము: చూ, రత్నములు.

సుస్తి. వా. వి. 1. తెవులు: చూ, రోగము. 1; 2. సోమరితనము: చూ, స్త్యానము. (విలంబము. 1.); 3. అశ్రద్ధ.

సుహృత్సమ్మితము. అం. (పురాణము): చూ, కావ్యము 5 (శాస్త్రములు.)

సుహృదుఁడు. సం. వి. ద్. పుం. 1. చెలికాఁడు: చూ, స్నేహితుఁడు; 2: చూ, హృదయాళువు; అం. 3: చూ, సుహృదులు.

సుహృదులు. అం: చూ, రాజ్యాంగములు(చూ, సప్తాంగములు. అంగము. 9.)

సుహోత్రుఁడు. అం: చూ, మహారాజులు.

సుహ్మ. అం. ఒకానొకదేశము: చూ, సీమ. (1) (దేశములు.)

సుళువు. వై. విశే.=సులభ: చూ, రూ-సులువు.

సుళ్లమారి. దే. విశే. 1. సుడులుగలవాఁడు; 2. చేట్లబెట్టువాఁడు.

సూ

సూ. వై. అవ్య. 1.=స్మ. చూడుమి: చూ, రూ-సుమ; 2. నిశ్చయార్థకము, సుమీ. ఆం, భా. తృ. 88: చూ, సత్యము. 1.

సూకరము. సం. వి. అ. పుం. పంది: ఆఖునికము, ఆఖువు, ఆరువు, ఆసురి, కమలాసనము, కాకరూటి, కిటి, కిరము, కిరి, కుందారము, కుఖనకము, కుముఖము, కోలము, క్రోడము, గృష్టి-ఘృష్టి, గ్రాహము, ఘోణి, చక్రముఖము, జలప్రియము, దంష్ట్రాయుధము, దంష్ట్రి, పోత్రి, రోమశము, స్తబ్ధరోమము, స్థూలనాసము. (తె) ఊరపెకము, ఊఁదుమెకము, ఒంటరి, ఒంటరికాఁడు, ఒంటికాఁడు, కొమ్మకాటు, కొమ్ముకాఁడు, గుర్గురిం

చేమేకము, గుఱ్ఱురింత, గూటి, చేర్పరించే మెకము, చేప్పరింత, జోగిలంబులమిత్తి, పంది, పీటవెట్టుమెకము, ముట్టెమెకము, ముస్తెలమేపరి. తద్విశేషములు.— ౧: గ్రామసూకరము, విట్చరము. (తె) ఊరబంది; ౨. ఏదుపందికి.–శలలము–శలము, శలలి-శల్లకి, శలాక, శల్యకము-శల్యము, శ్వావిధము. (తె) ఏదు, ఏదుపంది, నెలవంది, ముండ్లపంది–ములుపంది, సలుగు-సలువు; ౩.నీరుపందికి –ఆలస్యము, కచ్ఛపసంస్థానము, కుటిచరము, ఘోషికము, శంకువు. (తె) నీరుపంది (చూ, జలసూకరము, జలరూపము; చూ, మత్స్యము. 1-3.); ౪. కచ్ఛ, వరాహి–వారాహి. (తె) ఆడుపంది; ౫. ఆదివరాహమునకు.–(తె) తొలుపంది–తొల్పంది; ౬: శల్యకము. (తె) ఆళుగ–ఆళువ, ఇబ్బంది; ౭. కొంకణదేశపు ఆళువకు: కంగాళువు, కాసకందము, కాసాలువు; ౮. కోడెవయసుగల పందికి.–(తె) పొల్లరము; ౯.అడవిపందికి.–ఏకచరము, ఏకలము, వనసూకరము, వాలమృగము. (తె) అడవిపంది, అడవిరాజు, ఏకలీడు, ఏతలము, బంటుమెకము, మొట్టిమెకము, మోటదోరమెకము, మోటుమెకము, మోటువామెకము, లోబంటరి-లోబంటరి, వాలుమెకము, వేల్పులమిత్తి; ౧౦: (చూ, వరహావతారము); ౧౧. పందికొఱచివరకు.-ఫలము; ౧౨. పందికొఱకు:–చూ, పల్లు 1-౨; ౧౩. పందిమూతికి.–పోత్రము.

సూకరీప్రసవన్యాయము. అం. ఒక న్యాయము.

సూక్తద్రష్టలు. అం: శతర్చులు, మధ్యములు, క్షుద్రసూక్తులు, మహాసూక్తులు. (౪).

సూక్తములు. అం: నారాయణసూక్తము, పురుషసూక్తము, శ్రీసూక్తము, భూసూక్తము, నీళాసూక్తము (5).

సూక్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=సుద్ది. వృత్తాంతము: చూ, సమాచారము. 2. [సూక్తేౖ.అ.

సూక్ష్మ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పత్రిల*: చూ,

సూక్ష్మఖండములు. సం. వి. అ. న. బ. తుత్తునియలు: చూ, శకలము. 4.

సూక్ష్మతండులములు. సం. వి. ఆ. న. బ: గసకము. (తె) గసగసలు-గసగసాలు.

సూక్ష్మదళాపరిమాణము. అం: చూ, విదళలక్షసూక్ష్మదళలుకట్టుపద్ధతి.

సూక్ష్మదారువు. సం. వి. ఉ. పుం. దేవదారువు*: అమిావత్కము, ఉచ్ఛ్రితము, కాష్ఠదారువు, కిలింజము, కిలిమము, కృమిఘ్నము, దారువు, దేవకాష్ఠము, దేవదారువు, ద్రుకిలిమము, ద్రుమము, పారిజాతకము, పారిజాతము, పారిభద్రము, పీతదారువు, పూతికాష్ఠము, పూతిదారువు, భద్రదారువు, వరచందనము, శక్రపాదపము. (తె) దేవదారి. తద్వి.— బాడిదచెట్టుకు. – అంసరంగికము, కపికచ్ఛ్వము, నింబతరువు, పారిభద్రము (అనికొందఱు), రోహిణము, వారిజము. (తె): బాడిద– బాడిదము–బారిజము–బారిదము–భారిసము– వారిజము—వారిదము. *.

సూక్ష్మపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రామదూతి అను ఒకరకముతొళసి*: చూ, హరిప్రియ.

సూక్ష్మఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గురుగు *: చూ, హస్తిని.

సూక్ష్మము. సం. వి. అ. న. 1. అధ్యాత్మము, బుద్ధి: చూ, వ్యాల్లేఖము. 2; 2. కపటము: చూ, వ్యాజము. 1. తద్వి.—కపటప్రపంచమునకు.—(తె) మెలక; పుం. 3. అణువు: చూ, స్వల్పము; విణ. 4. సన్నము, అలకవ,

పయికము—పైకము: చూ, స్వల్పము; 5. పరమాత్మ: చూ, హంసుఁడు; అం. 6: చూ, అలంకారము. 3. ("ఇతరుల భావమెఱింగిన భావగర్భిత చేష్ట: ఉదా.—నేను గనుఁగొను మెండఁదనపుఁగాళి మణింగచము చేఁగప్పె"); అం. 7: చూ, శరీరములు; 8: చూ, లక్ష్యములు; 9: చూ, ఆగమములు (ఉపనిషత్తులు)

సూక్ష్మేల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సన్నయేలకి.* వయస్థ*: చూ, పిల్లి.

సూచకము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సూచి; 2 నక్క: చూ, సృగాలము. 3. కుక్క: చూ, శునకము; 4. కాకి: చూ, సకృత్ప్రజము; 5. పిల్లి: చూ, మార్జాలము. తద్వి— పూతిమార్జాలమునకు:— లోమశము, శాలి; 6. తెలియఁజేయుట: అభిధాయకము, ఆవేదనము, సూచన. (తె) ఎఱుక, తెలుపుడు- తెల్పుడు; 7. మొఱిగెడి కుక్క: చూ, శునకము.

సూచకుఁడు. సం. విణ. 1. కొండెము చెప్పువాఁడు: కర్ణేజపుఁడు, ద్విజిహ్వుఁడు, పిశునుఁడు. (తె) అంగుడుదుడిపి-అంగుడుదుడుపు, ఇల్లాముల్లి, ఒరుదలకాఁడు, కొండగీఁడు, కొండియుఁడు-కొండీఁడు (కొండెకాఁడు)- కొండెగీఁడు, చాడీకోరు, చాడీగొట్టు, తంటలమారి-తంటాలమారి, తపకలి, బందులమారి; 2. బోధచేయువాఁడు: అనుశాసకుఁడు, ఉపదేశకుఁడు, ఉపదేష్ట, బోధకుఁడు. (తె) నేర్పువాఁడు; 3. పేచీకోరు: చూ, లడాయిగాఁడు.

సూచన. సం. వి ఆ. స్త్రీ. 1: భాము. (తె) ఆచోకి—ఆచోకి, ఇమ్ముల, కొనగడ, ఎచ్చెరిక-హెచ్చెరిక, కఁదువ, కన్ను, చేయు-చేయు, చొప్పు, జాడ, తాపి-తాపీ, పత్తా, పోరువ, పులుగు, పొలకువ, పొలము, పోబడి—పోవడి, సంచో, సడి, సవ-సవడి—సవ్వడి, సావ. తద్వి.—౧. కాలిజాడకు.— పదగతి; 2. గురిమొత్తు; 3. తెలుపుట: చూ, సూచకము. 6; 4 వేూషు: చూ, వీక్షణము.

సూచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. (రూ సూచిక—సూచిని-సూచ) కూర్చిక: చూ, సూది; అం. 2: చూ, అసంయుత హస్తములు; 3: చూ, చరణక్రియలు; 4: చూ, అంగహార ప్రయోగములు; 5: చూ, ఋగ్విధాన ప్రయోగములు; 6: చూ, దండప్రయోగములు; 7: చూ, కరణములు; 8: చూ, అకారాదారలు.

సూచించు. సం. స. క్రి. 1. జాడగా తెలియఁజేయు: (తె) ఎఱఁబోయు; 2. తెలియఁజేయు.

సూచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=సూచి: చూ, సూది; విణ. 2. తెలియఁజేయునది.

సూచితము. సం. విణ. 1. జాడగా తెలుపఁబడినది, ఉచితము: చూ, స్పష్టము; 2. తెలుపఁబడినది, ఉచితము: చూ, స్పష్టము.

సూచినుకు. హా. వి. అబ్బధారావర్షము. ఆం భా. ఉ. 7౪: చూ, సోన (వాన. 1.)

సూచియానము. సం. వి. అ. న (రూ—సూచీవము — సూచీవయనము - సూచీవానము): చూ, సూయాణము. 2.

సూచీనము సం. వి. అ. న.—పై.—

సూచీవయనము. సం. వి అ. న.—పై.—

సూచీవానము. సం. వి. అ. న.—పై.—

సూచీకటాహన్యాయము. అం. ఒకసనివానికి గాబాకటియు, సూదొకటియు చేయమని చెప్పఁగొంతకాలమునకు సూదియిచ్చి గాబమ్మని దొందరచేసినపుడు రెంటిలో నొకటి నిచ్చియుండ రెండవదానికి యింత తొందర యేల యనినకేతి.

సూచీపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. వలీవకము: చూ, మొగలి. తద్వి.—మొగలికి:— స్త్రీ భూషణము:— (చూ, స్వర్ణకేతకి).

సూచీముఖభేద్యము. జా. దట్టము గానున్నది. సూదితో భేదింపఁదగినది. "పిరిఁగి సూచీముఖాభేద్యంబులగు నంధకార ధారాచ్ఛటల్గ్రాఁకొనిన." (పాండురంగమాహాత్మ్యము)

సూచీముఖము. సం. వి. అ. పుం. 1 అమ్ము: చూ, బాణము. 1; 2. ఒకానొకపక్షి: చూ, శకుంతి (పక్షి): అం. 3. అభినయ హస్త విశేషము. (తక్కిన వ్రేళ్లు ముడువఁబడి ముక్కుమోవ నిలువుగా చాఁపఁబడిన చూపుడు వ్రేలుగలది, సూచి): చూ, వ్యంజకము. 1; 4: చూ, బాణాగ్రములు.

సూచీవానకర్మ. అం: చూ, ఉపవిద్యలు (సూదులచేతఁ గుట్టు పనివిశేషము.)

సూచీశతపత్రన్యాయము. అం. నూఱుతామరరేకులు ఒకదానిపై నొకటియుంచి సూదితోఁ గసిక్కున గ్రుచ్చగా నన్నియు నొక్కమాఱు చిల్లుపడినట్లు కాన్పించునట్లుకాని నూఱును నూఱుకాలములయందుఁ జిల్లులుపడినవి అతిసూక్ష్మమగుటచేఁ దెలియదను రీతి.

సూచ్యము. అం: విష్కంభము, చూళిక, అంకాస్యము, ప్రవేశకము, అంకావతరణము (5) (వీని యర్థవివరణాదులా యాపదముల క్రిద జూపఁబడెను)

సూటి. దే. వి. 1. గుఱి. రామా. 2, ఆ. 70: సడ్డ, సరకు. (సం) వేధ్యము, క్రిద్ధ: చూ, లక్ష్యము. 1; 2: చూ, విధము. 1. నిర్వ. 8, ఆ. 74.

సూటికాఁడు. దే. విశే. 1. అంపకాఁడు: చూ, విలుకాఁడు (అనుబంధములో చూడుము); 2: అంపకాఁడు, గుఱికాఁడు. (సం) కృతపుంఖుఁడు, కృతముఖుఁడు, కృతహస్తుఁడు, సుప్రయోగవిశిఖకుఁడు; 3: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

సూటిపడు. ద్వి. అ. క్రి. 1. సరిదాఁకు. వసు. 2, ఆ, 97: చూ, సరిపడు. 1; 2. యుక్తముగు: చూ, సరిపడు. 2.

సూడకములు. అం. (చూ, తాళము. 3. తాళములు): ధ్రువము, మఠ్యము, రూపకము, త్రిపుట, జంపె, అట, ఏకము (7).

సూడించె. దే. అ. క్రి. పగగొను. విక్ర. 8, ఆ. 53: సూడుకొను.

సూడిగము. దే. వి. 1. వాలకము, ఆఁడుదాని చేతిగాజో. కాశీ. 5, ఆ. 145: చూ, భూషణము. 2; 2. చేతికడియము. అచ్చ. సుం, కాం. 184: చూ, భూషణము. 2 (బ.సూడిగములు.)

సూడిద. దే. వి. కానుక. హై. 3, ఆ. 73. రూ__సూడిదె: అప్పనము, ఉడుగర, ఉపాయము, ఉలుప-ఉలుపా, కట్టనము-కట్నము, కయికానుక-కైకానుక, కానిక-కానికె-కానుక-కాన్క, చందా, దాయము, పగిడి-పగిది, పావడము, పొరచి, లంచము, వాతికాను, వీడు. (సం) ఆమిషము, ఉత్కోచము-ఉత్కోశము, ఉపగ్రాహ్యము, ఉపచారము, ఉపద, ఉపదానము, ఉపప్రదానము, ఉపహారము, ఉపాయనము, కరదము, ఛాయ, దండము, ప్రదేశనము, ప్రాభృతము, బలి, లంచము. (చూ, సిస్తు. 1.)

సూడిదె. దే. వి —పై—

సూడు. దే. వి. 1 ఈర్ష్య: చూ, హంస. 7; 2. ప్రతివైరము. అం, భా. ప్ర. 135: చూ, వైరము; 3. పగవాఁడు: చూ, శత్రువు. 1; 4. పగ: చూ, వైరము.

సూడుకాఁడు. దే. వి. పగవాఁడు: చూ, శత్రువు. 1; 2: అసహనుఁడు, అసహిష్ణుఁడు-అసహిష్ణువు, అసూయాపరుఁడు, ఈర్ష్యాళువు-ఈర్ష్యాలువు, కుశాకువు, కుహకుఁడు-కూహకుఁడు-కుహనుఁడు, విరతిశీలుఁడు. (తె) ఈసుకాఁడు, ఉడుకుఁబోతు, ఏవకాఁడు, ఓర్వలేనివాఁడు.

సూడుకొను. దే. అ. క్రి. 1. పగగొను. భో. 3 ఆ. 37: ఈరసించు, ఒడ్డారించు, కంటగించు, పగఁబట్టు, పగగొను, మచ్చరించు-మచ్చరికించు, సూడించు, సూడుపట్టు. (సం) ద్వేషించు, విద్వేషించు, విరోధించు, విషమించు, వైరించు. 2. (మి) అసహనపడు. (తె) ఈరసించు, కాంతాళపడు; వా. 3. చేలపట్టు, చేలగొడుచు, చేలముకొను, చేలపోరు, మచ్చరించు-మచ్చరికించు (సం) అగ్రహించు; వా. 3. గర్భముధరించు (అని కొందఱు.) [8, ఆ 50: చూ, సూడుకొను.

సూడుపట్టు దే. స. క్రి. విరోధించు. సై

సూతకము. సం. వి. అ. న. 1. జాతాశౌచము. (తె) పురుడు; 2. మైల: చూ, మృతాశౌచము; పుం, న. 3: చూ, సూత్రము.

సూతపుత్రకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అంగరాజు, అంగాధిపుఁడు, అర్కనందనుఁడు, ఏకవీరుఁడు, కర్ణుఁడు, ఘటోత్కచాంతకుఁడు, చంపేశుఁడు, యువరాజు, రాధేయుఁడు, వసుషేణుఁడు. (తె) పొద్దుఁగొడుకు, పొద్దుఁబట్టు, పొద్దుకూన, పొద్దుచూలి. (సూతపుత్రుఁడు అని కొందఱు.)

సూతము. సం. వి. అ. పుం. పాదరసము: అమరము, అశోకము, చపలము, ఖేచరము, చతంగము, పారతము, పారదము, బలము, ముకుందము, రదము, రసధాతువు, రసము, రాసము, రుద్రశుక్లము, శిరోత్తమము, సన్నేరము. (తె) పాదరసము.

సూతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కుట్టు: చూ, స్యూతి. 1; 2: ప్రసవము, ప్రసూతి, మానము. (తె) కానుపు-కాన్పు, పెనపము. తద్వి.—గి. పశ్వాదుల యీనికకు.—ప్రసవము. (తె) ఈనిక; 3. గర్భస్రావమునకు.—(తె) కట్టుక-కట్టుగ; 3. పశుగర్భస్రావమునకు.—(తె) కట్టుక-కట్టుగ; 4. గోగర్భస్రావమునకు.—గువాకము - గూవాకము - గువాకువు.

సూతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: జాతపత్యా-జాతాపత్య, ప్రజాత, ప్రసూత. (తె) పురుటాలు-పురుటియాలు, బాలింత-బాలెంత, బాలింతరాలు, బాలెంతరాలు, బిడ్డతల్లి (చూ, స్త్రీ).

సూతికాగృహము. సం. వి. అ న (రూ-సూతీకాగృహము) పురిటియిల్లు: చూ, సదనము. 1.

సూతిని. దే వి. సూతిని యను దేశము. నీలా. 3, ఆ. 90: చూ, సీమ (1)-అగా.

సూతుఁడు. సం వి. అ పుం. 1 తేరుగడపువాఁడు: చూ, సారథి. 2. ఒట్టువాఁడు: స్తుతిపాఠకుఁడు, స్వస్తివాచకుఁడు: చూ, వంది; 3. వడ్లంగి: చూ, స్వర్ణకారుఁడు.

సూత్థానుఁడు. సం. విశ 1. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు; 2. శక్తిమంతుఁడైనవాఁడు: చూ, మహావీరుఁడు. 2. [భేదములు.

సూత్రగ్రాహకుఁడు. అం: చూ, హయపాలక

సూత్రతంతువు సం. వి. అ. పుం. ప్రస్త్రి, మంగళసూత్రము: చూ, భూషణము. 2.

సూత్రధారుఁడు. సం వి. అ. పుం.1. ఆటాడించువాఁడు: (తె) కీలుకాఁడు, జంత్రకాఁడు, తారి-దారి-దారిదారి; 2. నడిపించువాఁడు; 3. వడ్లంగి, సూతుఁడు: చూ, స్వర్ణకారుఁడు; 4. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు; అం. 5. నాటకకథను నడిపించువాఁడు: చూ, నటి.

సూత్రపడు. మి. అ. క్రి. చేతపడు: చూ, పరిపడు. 1. [సూతపుత్రకుఁడు.

సూత్రపుష్పకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ,

సూత్రపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. ప్రత్తి: చూ, సముద్రాంత. 3.

సూత్రము. సం. వి. అ. న. 1. పూలిపోగు: అల్పము, ఊర్ణ, క్షుల్లకము, క్షుల్లము, త

తువు, తనువు, దభ్రము, శ్లక్ష్ణము. సూక్ష్మము, స్తోకము. (తె) అలుపము, తంతువు. నూలు, పోఁగు-పోగుఁ-పోగు-ప్రోవు, పోఁచె-పోఁచె. తద్విశేషములు.—౧. బ్రహ్మసూత్రమునకు.—బ్రహ్మసూత్రము. (తె) ముసాన్ఞలు-మూసాన్యులా, మూప్పిరి,ము ప్పేట; ౨. పట్టుపురుగు నేసెడు పట్టునూలునకు.—(తె) పొట్టునూలు, పొత్తు; ౩. పట్టునూలునకు.—పట్టము (తె) పట్టు, దసిలీ, బురుసా, మొగ్గపట్టు; ౪. ఎఱ్ఱపట్టునకు.—(తె) బురుసా; ౫. సూలెతునుకకు.—పత్త్రము; ౬. నూలిపెను త్రాడునకు.—ధటిని; ౭. నూలుపిడికి.—(తె) పొగడ, పిడి; ౮. దూరదూరముగా పోయిన నూలిపోఁగునకు.—(తె) పొలు పోఁగు; ౯. ముప్పదియొనికెల నూలునకు.—(తె) పుంజెము; ౧౦: (తె) కండియు-కండె, నూలుకండె, పుత్తడ, సరిగ; ౧౧: పంటెను తీసి చేట్టిన నూలునకు.—(తె) ఈరె; ౧౨. ఎఱ్ఱ నూలునకు.—(తె) తోఁగరు; ౧౩. పొడుగుపోఁగునకు—(తె) ఓతము; ౧౪. గట్టినూలిపోఁచెలకు.—(తె) చెవికెలు; ౧౫. జందెమునకు.—(చూ, సూత్రము. 1-౧): ఉత్తరీయము. ఉపవీతము, పవిత్రము, బ్రహ్మసూత్రము, యజ్ఞసూత్రము, యజ్ఞోపవీతము, సప్తతంతువు, సూత్రము. (తె) జందియము-జందెము, జన్నిదము, పోఁచె-పోఁచె; ౧౬. మెడను దండవలె వేసెడు జందెమునకు.—కంఠలంబితము, నివీతము; ౧౭: (చూ, పవిత్రసూత్రము): భుజిష్యము. (తె) డోరము-దోరము; ౧౮. సందిటఁ గట్టుకొనెడు తోరము:-(తె) దండచేరు; ౧౯. యోగులు జందెమువలె వేసికొనెడు పట్టులోనగువాని పట్టెకు.—పరికరము, పర్యంకము-పల్యంకము, పర్యస్తిక, యోగపట్టము. (తె) ఒడ్డాణము, జోగపట్టియ-జోగపట్టె-జోగిపట్టియ-జోగిపట్టె. యోగపట్టె; ౨౦. ఎద్దుమెడపైననాని మెడను గట్టెడు పట్టెడకు.—(తె) పట్టెడ; ౨౧. ఎడ్లకొమ్ములకుఁ గట్టెడు కుచ్చులతోలు త్రాడుకు.—(తె) తలసాకు, పగ్గము-ప్రగ్గము; ౨౨. మంచెపుపట్టెడకు.—(తె) నవారు, పట్టెడ, ౨౩. దూదిపెట్టెకు - తూలనాసిక, తూలనాళిక, పంజి-పంజిక. (తె) దూదిపెట్టె, ఏకు; ౨౪. త్రాడునకు.—అక్షీషువు, కశశ, -ఛదిరము, పాశము, గర్జువు, గశ్త్రి, వటము, వటి, పంభము (తె) కంబకత్రాడు, కొబ్బరిత్రాడు, చేరాడు, చేరు-చేఱు, త్రాడు-త్రాడు, దామము, పగ్గము-ప్రగ్గము, బొందు, పసము; ౨౫. బట్టలారవేసికొనుటకుఁ గట్టిన త్రాడునకు-దండిక. (తె) దండియ-దండయము-దండెము-దణ్ణెము; ౨౬. జట్టికోలఁ బకరణమునకు:—(తె) చేరత్రాడు; ౨౭. మంచెము అల్లెడు త్రాడునకు: (తె) నులిక-నులక; ౨౮. కపిలెబొక్కెనతోఁ గట్టుకట్టెడు త్రాడునకు.-తొండపుఁద్రాడు-తొండాపుఁద్రాడు; ౨౯. జేనవసారతోన ల్లినవల త్రాడునకు.— పవిత్రకము, శణసూత్రము; ౩౦. ఉరిత్రాడునకు.-(తె) దామర; ౩౧. తంతువునకు (వీణెలోనగువానికి వేసెడు ఉక్కుతీఁగెలకును వర్తించెను):—సుబ్రము,తంతువు. (తె) తంతి, తీఁగ-తీఁగియ-తీఁగె, తీవ-తీవియ-తీవె. (చూ, సారణి. ౩.); ౩౨ మెడత్రాడునకు.- గ్రైవము-గ్రైవేయకము-గ్రైవేయము; ౩౩. సెమలియాకల దారమునకు: (తె) సెట్టము - సెట్టియము - సెట్టెము; ౩౪. బొంగరపుత్రాడునకు:—(తె) జాలి-జాలియ-జాలె; ౩౫. పెద్దపెద్దదూలములు పెరియుత్రాళ్ళకు.-(తె) (బ): జడ్డికపుత్రాళ్ళు; ౩౬. పెక్కుతలలుగల నిడివిత్రాడునకు.—దా

ము. (తె) దామెన; ౩౭. పాలుపితుకునప్పుడు వెనుకటికాళ్లు కలిపికట్టు త్రాడుకు.- (తె) గుదిత్రాడు, బందము; ౩౮. చిలుకకావిత్రాడుకు.-(తె) చిలకత్రాడు-చిలుకత్రాడు; ౩౯. ఏనుఁగునడుమునఁ గట్టెడు తోలుమోకుకు -కక్ష, కక్షము, కక్ష్య, చూష, దూష్య, వరత్ర. (తె) నడికట్టుత్రాడు, పటకా; ౪౦. లావుత్రాడుకు.- వరాటకము. (తె) మోకు, పడము; ౪౧. కవ్వమును దిగిలించేటకై కరిగంబమునందుఁ గట్టెడు త్రాళ్లు.- (తె) అఁకత్రాళ్లు, చేల్లగుదులు, చేల్లత్రాళ్లు తఁత్రాడు, త్రివ్వత్రాడు, పగ్గము-ప్రగ్గము; ౪౨. సిరియెక్కించిన త్రాడుకు.-(తె) జిట్టత్రాడు-జిట్టుత్రాడు; ౪౩. కర్ణాటకపు తుపాకుల చెవియందుంచి నిప్పుముట్టించెడు త్రాడుకు - (తె) జోనకి; ౪౪. పక్షులనుబట్టెడు త్రాడుకు.- (తె) తిరుగుడుత్రాడు; ౪౫. శ్యేనరజ్జువునకు -(తె) తోరము-దోరము; ౪౬. ముంజెగడ్డి మొలత్రాడుకు.-క్షోణి-క్షోణీ, మౌంజి, (తె) ముంజి; ౪౭. వేనివేని కట్టియాడ్చెడి త్రాళ్లకు.-పంబుఁదాళ్లు; ౪౮. పట్టుత్రాడుకు.- రాగసూత్రము; ౪౯. సాలెవాఁడు పడుగు నీడ్చికట్టెడు త్రాడుకు.-(తె) పగ్గము-ప్రగ్గము; ౫౦. రథాదులను లాగెడు త్రాడుకు.- పరంపరావాహనము, వైనీతకము. (తె) పగ్గము-ప్రగ్గము; ౫౧. మెట్టెలీవలరానీని త్రాడుకు.-(తె) పెణ్ణంపు; ౫౨. చెట్టెక్కువాని కాలిత్రాడుకు.- (తె) బందము, గుదిత్రాడు. ౫౩. తాళ్లపనివారు దిండు ప్రక్క కొయ్యలకుఁగట్టెడి బిగిదారమునకు.-(తె) మెఱిదారము; ౫౪. గోనెలలో నగునవికట్టెడు త్రాడుకు.-(తె) పురి-ప్రురి; ౫౫. గడ్డిత్రాడుకు.-(తె) తొంట, పిరి-పురి, పేంటి; ౫౬. కుప్పనూర్పునందు ఎడ్లను పసకుఁ గట్టెడి పలుపునకు.- (తె) బంతికట్టు, బంతికట్టుపలుపు; ౫౭. కాళ్లకట్టుత్రాడుకు.-(తె) ప్రుంజేము; ౫౮. దాన్యముపట్టిన గోనెలకుకట్టెడి త్రాడుకు.-(తె) ప్రుస, పురికొస-పురికోస, ౫౯. పిట్టలఁ బోలుచేయుటకు.- (తె) పిట్టదిమ్మె; ౬౦. కేఁబత్రాడుకు.- (తె) పోఁగు-పోగ్రుఁగు - పోగు. పుఁత్రాడు; ౬౧. త్రాడు (లేక) పూనికకోలత్రాడుకు.- ప్రగ్రహము-ప్రగ్రాహము, రాగసూత్రము; ౬౨. కట్టెలమోపుకట్టెడి త్రాడుకు.- (తె) పిగువాళ్లు; ౬౩. నాథము. (తె) ముకుఁదాడు-ముక్కుత్రాడు; ౬౪. పురుషుని కటిసూత్రమునకు.- అందుకము, కటిసూత్రము, శృంఖల-శృంఖలము, గోవణంత్రాడు, మొలత్రాడు, మొలనూలు; ౬౫. పశుకంఠరజ్జువు -కబంధము, పుళము, నిదానము, యోక్త్రము, యోత్రము, పసువు, సందానము-సంధానము (తె) కన్నియ-కన్నె, కన్నెత్రాడు, తగులు, తలుగు-తల్గు, పలుపు-పలువు, లంకియ-లంకె, లంకెపలుపు, పల్లె; ౬౬. గుఱ్ఱములోనగువాని కళ్లెములో నగువానియందు తగిల్చియాడ్చిపట్టెడు త్రాడుకు.-ప్రగ్రహము- ప్రగ్రాహము. (తె) పగ్గము-ప్రగ్గము; ౬౭. గుఱ్ఱము మెడఁగట్టెడుత్రాడుకు.-(తె) పలుపు; ౬౮. గుఱ్ఱముకాళ్ళఁగట్టుత్రాళ్లకు -(తె) పాలసత్రాళ్లు-పాలాసత్రాళ్లు; ౬౯. త్రాళ్లసమూహమునకు.—గళ్య, గ్రామత, జనత, ధూమ్యా, పాశ్య; ౭౦. చేఁపలగాలపు త్రాడుకు.- వరండము; ౭౧. చిలుకడత్రాడుకు.- మేఖల; ౭౨. పడవపెద్దమోకుకు.- (తె) సవాయి; ౭౩: సప్తతంతువు; ౭౪. మాలలుచేయుననప్ప నూలుకు.-(తె) మాలనూలు; ౭౫. నాలుగు

గ్రేళ్లకుమేట్రితీసిన నూలుచేట్టను.-(తె) విచ్చు; ౨౬. మృగములను పక్షులను బట్టెడు ఉరిత్రా డుకు.—వితంసము.— వీతంసము; ౨౭. కుక్క- మెడత్రాడుకు.-(తె) సడికియ.-సడికియ్య- సడికె; ౨౮. వేలుపట్టుకు.— మొకమలు.-మొ కమాలు; ౨౯. డుబుకక్క-నడిమిత్రాడుకు.- (తె) సంజోక; ౩౦: చూ, అగ్గిబొద్దు; ౩౧: చూ, వాకొన. 1; ౩౨: చూ, వాకొ న. ౨; ౩౩: చూ, వాకొన. 3; 2. శాస్త్రాది సూచవాగ్రంథము: చూ, సంఘటము. 3; 3. జేన్నిదము: చూ, సూత్రము. 1; 4. ఏర్పాటు: చూ, సత్యము. 1; అం. బ. 5: చూ, సూత్రములు.

సూత్రములు. అం: కల్పసూత్రములు, గృహ్య సూత్రములు, ధర్మసూత్రములు (3): చూ, కల్పసూత్రము.

సూత్రశాటకన్యాయము. అం. నూలుతో బట్టనే సెనఁగా నూలును బట్టగానేసెనని యర్థము అను రీతి.

సూత్రాభిషేకము. అం: చూ, అభిషేకము.

సూత్రించు. సం. స. క్రి. సూత్రవలుచు.

సూదంటుఱాయి. ద్వ. వి. అయస్కాంతము: చూ, రత్నములు. ౬.

సూదనము. సం. వి. అ. న. 1. చంపుట: చూ, హింస. 1, విణ. 2. చంపునది: చూ, హింస్రస. 2.

సూదము. సం. వి. అ. పుం. వండినపప్పు: చూ, సూపము.

సూది. వై. వి.—సూచి: కూర్చిక, సూచి; తద్వి.— ౧: కాగితములుకుట్టెడుపిడిగలపెద్దసూదికి.—కం టాణి.—కంటాళము, కంఠాణి; ౨. చేఁపలనుఁగు చ్చునట్టిసూదికి:. కోపు; 3. గోనెలుకుట్టెడుసూ దికి:-దబ్బడము-దబ్బనము; ౪: అనుపసూది, గుండుసూది; ౫. మాదిగచెప్పులుకుట్టుసూది కి.-ఆరె, ఎడారె, టెంకియ-టెంకె, చిలుక యారె. (సం) చర్మభేదిక; ౬. తాటాకులకు బెజ్జముచేసెడి పనిముట్టుకు.- (తె) టెంకి; ౭. మేఁకలకాలిగుట్టలలోని ముల్లుతీసెడు సూదికి -(తె) మన్నెముల్లు; ౮. రత్నములఁ దొలిపుచ్చెడిసూదికి.- చూ, వై గ ని క; ౯ చిత్తగుపువ్రాయు పోగరకు.-కూర్చి.

సూదిగొంటు వై. వి లతాపూగము: చూ, పోంపి. 1 (సూదిగొంటు పక్క-అని కొందఱు)

సూదితము. సం. విణ. చంపఁబడినది: జ్ఞపితము, నిబర్హితము, నిహతము, వ్యాపాదితము, సం జ్ఞపితము, సంహృతము. తద్వి.—౧. (యజ్ఞ మునందు) వధింపఁబడినది:—అపాకృత ము, ఉపసంపన్నము, పరిహితము, ప్రోక్షి తము; ౨. చంపునది:—చూ, హింస్ర. 2.

సూదిమల్లె. వై. వి సన్నమల్లెః: చూ, మాసంతి. 2.

సూదిమొన. వా. వి. సూదియొక్క-చివర: చూ, పిణాగ్రము.

సూదిరాయి. ద్వ. వి: చూ, సూదంటుఱాయి.

సూదుఁడు. సం. విణ. వంటవాఁడు: చూ, సూపకారుఁడు.

సూన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కూఁతురు: అంగ జ, ఆత్మజ, ఆత్మభువు, ఉద్వహ, కన్య, కుమారి, కుమారిక, ఝల-ఝాలి, తనయ, తనుజ, దుహిత, నందన, పుత్రిక, మాలిక, వశ, సుత, సూను. (తె. వ): అమ్మాయి, ఆఁడుపడుచు, ఆఁడుబిడ్డ, కన్నియ-కన్నె- కన్య, కూఁతు-కూఁతురు, కుమారిత-కొమరి త-కొమరితె-కొమరె - కొమారి - కొమారిత- కొమారితె-కొమార్త - కొమార్తె - కొమిరె, పట్టి, బిడ్డ-బిడ్డె, బుల్లి, బొట్టియ-బొట్టె, మేపుట్టువు. తద్విశేషములు.—౧. ఇతరుని వలన తన భార్యయందుపుట్టిన కన్య-క్షేత్రి జ; ౨. తల్లితోడఁబుట్టినదానికూఁతురు.— మాతృష్వసేయి-మాతృష్వస్రీయి; 3. ఇంద్రు

ని కూఁతురు:- జయంతి; ౪. కాశిరాజపుత్రిక:- కవేరజ; ౫. కుబేరునికూఁతురు:- ఓటమాలిని, మదిర; ౬. జనకమహారాజుకూఁతురు:- ఊర్మిళ; ౭. ద్రుపదరాజుకూఁతురు:- కాళిక, ద్రౌపది, పంచమి, పాంచాలి, పార్షతి. (తె) ద్రోవది-ద్రోపది; ౮. (నాట్యపరిభాషయందు) రాజుకూఁతురు:- భర్తృదారిక; ౯. బాణాసురునికూఁతురు- ఉష, బాణాత్మజ; ౧౦. విరటునికూఁతురు:- ఉత్తర; ౧౧. విష్ణుచిత్తునికూఁతురు:- గోద; ౧౨. మనుమరాలు:- (చూ, మనుమరాలు); ౧౩. మనుమరాలు కూఁతురు:- ప్రపౌత్రిక. (తె) ఇనుమనుమరాలు, మునిమనుమరాలు-ముమ్మనుమరాలు; ౧౪. భాగ్యవతికూఁతురు:- సౌభాగినేయి; 2. కొండనాలుక: లంబిక, వట: చూ, రసన. 1; (చూ, నోగము. 1-౪); 3. వధస్థానము; అం. 4. పంచసూనములు:- కండని (రోలు), పేషణి (సన్నికల్లు), చుల్లి (పొయ్యి), ఉదకుంభి (నీళ్లకడవ), మార్జని (పొరక): చూ, స్థానము. 1.

సూనగాఁడు. మి. వా. విశే. చంపువాఁడు: చూ, సూనరి. (కటికవాఁడు అని కొందఱు).

సూనజీవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (దీనివిత్తులు గర్భోత్పత్తి కలుగఁజేయును. శుక్లవృద్ధి చేయును); అక్షఫలము, అర్థసిద్ధి, కుమారజీవము, కృతజిజ్ఞము, గర్భండము, గర్భకరము, పుత్రంజీవకము, పుత్రజీవము, పుత్రజీవ*.

సూనము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రసవము: చూ, సూతి. 2; 2. రూ-ప్రసూనము. పువ్వు: చూ, సుమము; 3. అంకుశము: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1-౨౧); విశే. 4: చూ, శూన్యము. 1.

సూనరి. వై. విశే.=సూనాకర. 1. చంపువాఁడు: చూ, హింసకుఁడు; 2. పూలమ్మువాఁడు, మాలకరి-మాకరి. (సం) మాలకరుఁడు-మాలాకారుఁడు, మాలి, మాలికుఁడు, వనార్చకుఁడు. (చూ, మాలకరి. 1); 3 సున్నము పూయువాఁడు, తాపీవాఁడు: చూ, సూనరి.

సూనాకరుఁడు. సం. విశే.=సూనరి: చూ, సూనరి. 1-2.

సూనుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. 1 (సూనువు) కొడుకు: అంగజుఁడు, ఆత్మజుఁడు, ఆత్మనీనుఁడు, ఆత్మభువు, అనుబంధుఁడు (వు), ఉద్వహుఁడు, కుత్తు, కుమారకుఁడు-కుమారుఁడు, కులధారకుఁడు-కులాధారకుఁడు, జీవసుఁడు, జైవాతృకుఁడు, జ్యోతి, ట, ఢ, తనయుఁడు, తనూజుఁడు-తనూజాఁడు, తనూభవుఁడు, దాయాదుఁడు, ద్వితీయుఁడు, నందనుఁడు, పుత్త్రకుఁడు, భూతుఁడు, వర్ణుఁడు, సుతుఁడు. (తె. వ) అబ్బాయి, కన్నకొడుకు, కుఱ్ఱ-కుఱ్ఱఁడు, కొడుకఁడు-కొడుకు-కొడుకు, కొమరుఁడు-కొమారుఁడు, పట్టి, పేరుఁడు, బిడ్డ-బిడ్డఁడు-బిడ్డె, బురకఁడు, బొట్టియ-బొట్టియఁడు-బొట్టె, మేపుట్టువు. తద్విశేషములు.-౧:- పండ్రెండుగురు పుత్త్రులకు:- చూ, పుత్త్రులు. 1; ౨ ఐదుగురు పుత్త్రులకు:- చూ, పుత్త్రులు. 2; 3. ధర్మపత్నిపుత్త్రునకు:- ఉరస్యుఁడు-ఔరసుఁడు-ఔరస్యుఁడు; ౪. తండ్రినిఁబోలిన కొడుకునకు.- మనోజవసుఁడు-మనోజవుఁడు; ౫. శూద్రవనితయందు బ్రాహ్మణుని వలనఁ బుట్టినకొడుకు:- పారశవుఁడు; ౬. శూద్రస్త్రీయందు క్షత్త్రియునకుఁ బుట్టినకొడుకు.- క్షత్త; ౭. దేవరాదిన్యాయము ననుసరించి భర్త మున్నగువారిచేత నియమింపఁబడిన భార్యయందు ఇతరుని

వలనఁబుట్టినకొడుకు - క్షేత్రజుఁడు; ౮. విధవకు అంకుమగనియందుఁ బుట్టిన కొడుకు. - గోలకుఁడు - గోళకుఁడు - గోలుఁడు; ౯. పరస్త్రీవలనఁ బుట్టినకొడుకు.— పారస్త్రైణేయుఁడు; ౧౦. భర్త యనుమతిలేక అంకుఁబోయికన్నకొడుకు.—గూఢజుఁడు, గూఢోత్పన్నుఁడు; ౧౧. చెడిపోయిన బ్రాహ్మణస్త్రీకొడుకు.—కుండకీటుఁడు; ౧౨. అవివాహితపుత్రికకు.— కన్యకా జాతుఁడు, కానీనుఁడు; ౧౩. మగఁడుండఁగా అంకుమగనికిఁ బుట్టినకొడుకు.—కుండుఁడు, గూఢజుఁడు. (తనభార్యయందు కన్యాత్వమున రహస్యముగా నితరునికిఁబుట్టిన కొడుకు అని కొందఱు); ౧౪. తల్లిదండ్రులయొద్ద వెలకు కొన్న కొడుకు.—కాండపృష్ఠుఁడు, కృత్రిముఁడు, క్రీతసుఁడు, క్రీతుఁడు; ౧౫. దత్తపుత్రకు.—దత్తకుఁడు, దత్తుఁడు; ౧౬: చూ, అంకులాఁడికొడుకు. బంధులుఁడు, (తె) లంజెకొడుకు, వలువిత్తు; ౧౭. భిక్షమెత్తెడి పతివ్రత కొడుకు.—కాలటిసేయుఁడు - కాలటేయుఁడు - కాలటేరుఁడు; ౧౮. ప్రసిద్ధికెక్కిన గోత్రముగలకొడుకు.—ఆముష్యాయణుఁడు; ౧౯. తల్లిదండ్రులలోఁగల పెద్దలననుసరించి నడచేకొనుకొడుకు.—అనుబంధుఁడు; ౨౦. మనుమనికొడుకు.—నప్త, నప్త్రి, పరంపరుఁడు, ప్రపౌత్రుఁడు. (తె) ఇనుమనుమఁడు, మునిమనుమఁడు; ౨౧. నాటకమందుపయోగించే కొడుకు.—కుమారుఁడు; ౨౨. ఒకతల్లికొక్కకొడుకు:—అర్జునుఁడు; ౨౩. (నాట్యపరిభాషయందు) ఇతరరాజుకొడుకు.—గోస్వామి; ౨౪. తోడఁబుట్టినదానికొడుకు:— భగినీపుత్రుఁడు, భ్రాతృజుఁడు, భ్రాతృవ్యుఁడు, భ్రాత్రీయుఁడు. (తె) మేనల్లుఁడు; ౨౫. మనుమనికి కొడుకుకొడుకు:— చూ, మునిమనుమఁడు. 1; ౨౬. కూఁతురు కొడుకు:—చూ, మనుమఁడు. 2; ౨౭ పినతల్లి కొడుకు.—మాతృష్వసేయుఁడు - మాతృష్వస్రీయుఁడు; ౨౮. దాసీపుత్రకు:—క్షత్త, దాసేయుఁడు, దాసేరుఁడు. (తె) లంపతొ, లంపతొవాఁడు; ౨౯. ఇంద్రుని కొడుకు.— ఇంద్రపుత్రుఁడు, ఐంద్రుఁడు, కాకాసురుఁడు, జయంతుఁడు, జయుఁడు, పాకశాసని; ౩౦. కుబేరునికొడుకు:—నలకూబరుఁడు; ౩౧. కపునికొడుకు:—అతిథి; ౩౨. కుంభకర్ణునికొడుకు.— నికుంభుఁడు; ౩౩. గరుత్మంతునికొడుకు.— సుముఖుఁడు; ౩౪. నాగకుమారుఁడు:— సుముఖుఁడు; ౩౫. పరాశరునికొడుకు.— వ్యాసుఁడు; ౩౬. భరతమహారాజుకొడుకు.—అంగదుఁడు; ౩౭. యమునికొడుకు.—కుముదుఁడు; ౩౮. పార్వతికొడుకు — కాలేయుఁడు; ౩౯. ధృతరాష్ట్రునికొడుకు - ధార్తరాష్ట్రుఁడు; ౪౦. వరుణునికొడుకు.—పుష్కరుఁడు; ౪౧. వశిష్ఠుని కొడుకు. (తె) శక్తి; ౪౨ రుద్రపుత్రుఁడు:—భైరవుఁడు; ౪౩. రావణునికొడుకు.—మేఘనాధుఁడు; ౪౪. విరాటునికొడుకు.—ఉత్తరుఁడు; ౪౫. శ్రీకృష్ణునిపుత్రుఁడు.—చారుగర్భుఁడు, చారుగుప్తుఁడు, చారుబాహువు, చారువిందువు; ౪౬. సుకేతుఁడను రాక్షసునికొడుకు.—మాలి; ౪౭. సూతుని కొడుకు.— కథకుఁడు; ౪౮. హిరణ్యకశిపుని కొడుకు.—ప్రహ్లాదుఁడు, హ్లాదుఁడు; ౪౯. చంద్రునికొడుకు.—వర్చస్సు; ౫౦: చూ, సహోఢజుఁడు; ౫౧. ప్రహ్లాదుని కొడుకు:—విరోచనుఁడు; ౫౨. ప్రద్యుమ్నుని కొడుకు: చూ, విశ్వకేతుఁడు

౧౩. సవతితల్లికొడుకు — వైమాత్రేయుఁడు; ౧౪. వశిష్ఠుని కొడుకు.— శక్తి; ౧౫. వ్యాసుని కొడుకు — శుకుఁడు; ౧౬. శ్రీరాముని కొడుకులు.— ౧. కుశుఁడు, ౨. లవుఁడు; ౧౭. భాగ్యవతి కొడుకు :— సౌభాగినేయుఁడు; 2. తమ్ముఁడు: చూ, సహోదరుఁడు; 3. రవి: చూ, సూర్యుఁడు.

సూనువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. కూఁతురు: చూ, సూన. 1.

సూనృతము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, శుభము 1; విణ. 2. ప్రియమును సత్యమునైనది(మాట): చూ, శబ్దము. 2-౭౨.

సూన్మదుఁడు. సం. విణ. పిచ్చివాఁడు: చూ, వెఱ్ఱి. 3.

సూన్మాదుఁడు. సం. విణ. ఉన్మాదరోగవిశిష్టుఁడు.

సూన్యమధ్యము. సం. వి. అ. న. కిక్కిసకసవు, విభీషణము*: చూ, తృణము. 1.

సూపకల్కము. సం. వి. అ. పుం. పలుచేరుపప్పు: చూ, సూపము. 3.

సూపకారము. సం. వి. అ. పుం.=సువారము. వంట: అన్నసాధనము, పచ, పచనము, పాకము, విపాకము, సంస్కారము. (తె) ఉడుకు, బానసము, వంట, సువారము. తద్వి.— (తె) ఉడుకాటము, ఉడుకుట.

సూపకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అగంధనికుఁడు, ఆంధసికుఁడు, ఆగాలికుఁడు, ఓదనికుఁడు, గుణుఁడు, పాచకుఁడు, వర్ణవుఁడు. వల్లవుఁడు, సూదుఁడు, సూపుఁడు. (తె, అడబాల, కుండగోకరి, బానసీఁడు, పూఁటకాఁడు, బానసీఁడు, బోనకాఁడు, వంటపూఁటివాఁడు, వంటరి, వంటలవాఁడు, వంటవాఁడు, సువారంపువాఁడు. తద్వి.— ౧. హీనజాతులకు వంటచేయువాఁడు — (తె) కుసినివాఁడు; ౨. పిండివంటలు చేయువాఁడు.— అపూపికుఁడు, కాందవికుఁడు, కాందుకుఁడు, భక్ష్యంకారుఁడు—భక్ష్యకారుఁడు.

సూపతంత్రము. అం: చూ, తంత్రములు.

సూపధూపనము. సం. వి. అ. న. ఇంగువ: చూ, హింగువు.

సూపపదము. సం. వి. అ. న. లేశము: చూ, స్వల్పము.

సూపము. సం. వి. అ. పుం. వండినపప్పు: సూపము, కటాహము, కర్పరము. (తె) పప్పు, బేడలు, పచ్చపప్పు. తద్వి.— ౧. శిరిఘృత. (తె) పైరిపప్పు: ౨. పణ్యాకము. (తె) నానఁబప్పు, పసపప్పు; ౩. సూపకల్కమునకు.సూపకల్కము. (తె) పలుచేరుపప్పు; ౪. కందులుగానిగువాని పప్పునకు.— విదళనము; ౫. పప్పుకట్టునకు.— సారము: చూ, యూషము; ౬: (తె) కడుగుసారు, లచ్చించారు.

సూపాంగము. సం. వి. అ. న: చూ, సూపధూపనము.

సూపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వంటవాఁడు: చూ, సూపకారుఁడు.

సూయనము. సం. వి. అ. న.=సూయాణము. శత్రుభీకరదండయాత్ర: చూ, సూయాణము.

సూయానము. సం. వి. అ. న.=— వై.—

సూయాణము వై. వి. వైరిభయంకర దండయాత్ర. భార. విరా. 2, ఆ. 320. (వామనకోశమునందు.— సూయాణము.=సూచీనమ్-(సూచీ యానమ్ - సూచి యాన - సూచీ వయన,) లేసుఅల్లిక. సూదిలో దారముగ్రుచ్చి బెజ్జములుగల అట్టలపైఁ గాని, ప్రత్యేకముగా అల్లికయం దేర్పడునట్లు హస్తలాఘవముతోఁ జిత్రించి లేసుపనియందు

జాతి పెను నిపుణత్వపు వస్త్రముగాని, కాలాప మొదలగునాని యంచులయందును మూలలయందును రచించిన లేసువంటి నిట్టుపని యుండి సొగసుపూవులుగాని గలిగియుండెడి కుట్టుపని)

సూరకత్తి. వా. వి. చూరకత్తి. చూ, రిష్టి. 2.

సూరణము. సం. వి. అ. పుం. కందః: రూ. శూరణము, అర్శోఘ్నము, అర్శోఘ్నీ, ఉల్లుపు, ఓలము–ఓల్లము, కందసూరము–కందమూలము, కంద–కందము, కందలత్, కందవర్ధనము, కందసూరణము, కందార్హము, కందూరము, చిత్రదండకము, పిలుకము. (తె) ఇంజేటి–ఈఁజేటి, కంద, కందగడ్డ (కందదుంప).తద్వి.–౧. అడవికందకు.–దార్వి, మూలాకందము, మూలము, వనతుసరు, సర్పనాశము.(తె)అడవికంద,కారుకంద–కాఱుకంద; ౨: మధురకంద. (తె) తియ్యకంద, చిగడము–చిరుగడము, చిరుపడము; 3: అర్హము, ఖాఖుసము, పిండాలువు. (తె) చేఁదుకంద; ౪:కందాఢ్యము,కందాలువు, ధరణీకందము. (తె) ఊరఁగంద, పాటికంద; ౫:కరవీరకందసంజ్ఞ, తైలకంద; ౬: కనరుకందకు.— ఘాంఠికకంద, మహాకందము. (తె) దుసరకంద; ౭: కృష్ణాలువు, నీలాలువు. (తె) నల్లకంద; ౮.వారాహీకందకు.—కులినాశనము, క్రోడకన్య, మహావీర్యము, వారాహీకంద; ౯: (తె) ఫల్లకంద; ౧౦: గంధనాకులి *.

సూరసూతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతుని యన్న (సూర్యసారథియగు నసూరుఁడు): సూర్యసూతుఁడు, అరుణుఁడు, అనూరుఁడు, కాశ్యపి, గరుడాగ్రజుఁడు, తద్వి.—౧. తొడలులేనివానికి.— అంగవికలుఁడు, అసూరుఁడు–అనూరువు, అరుణుఁడు, అశ్మకుఁడు, కాకుఁడు, కారవుఁడు, కాశ్యపి.- కాశ్యపుఁడు, ఖోడుఁడు–ఖోరుఁడు–ఖోలుఁడు,గరుడాగ్రజుఁడు,తార్క్ష్యాగ్రజుఁడు, ప్లవగుఁడు, విమణ్యుఁడు, వైనతేయుఁడు, శ్రోణుఁడు, సూరసూతుఁడు. (తె. వ) కుంటు, పిచ్చికకుంటు–పిచ్చుకకుంటు–సిచ్చికుంటు.- పిచ్చుకుంటు, లేజాలనివాఁడు, ౨: చూ, వికలాంగుఁడు.

సూరి. సం. వి. ఇ. పుం.1.రవి: చూ,సూర్యుఁడు; 2 బృహస్పతి: చూ, సురాచార్యుఁడు; ఇ. న్. పుం. వి. పండితుఁడు: చూ, సుధీ.

సూరిగుమ్మడి. వా. వి. పొట్టిగుమ్మడి *: చూ, సర్వతోభద్ర.

సూరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ.-శూరుఁడు: చూ.సూర్యుఁడు; (1) వై. వి=సూర్య: చూ, సూర్యుఁడు.

సూరె. వై. వి.=సూనికా: చూ, రూ.-సురియ.

సూరెగిలు. దే. అ. క్రి. వ్రక్కలౌదుగు. భో. 7, ఆ. 84: రూ—సూరెగిల్లు.

సూరెగిల్లు. దే.అ.క్రి.— వై.— నిర్వ.6,ఆ.103.

సూరెపాను. దే. వి. అలకట్టము. రూ.-సూరెపాన్పు: చూ, సురఁటి.

సూరెపాన్పు. దే. వి.— వై.—

సూరెపుటము. వై. వి.=సూర్యపట, మేల్కొగమలు.

సూరెలు. దే. వి. బ. వైపు: బాజో, ఆట్ట, అక్కు, (ఇం) సయిడ్లు–సైడ్లు: చూ, పార్శ్వము. 2. (చూ, వ్రక్క. 2.); 3. ఉభయపార్శ్వములు. ఆం, భా. త్రి. 25: ఇరుకెలంకులు–ఇరుకెలఁకులు–ఇరుఁగెలఁకులు–ఇరుగడలు, ఇరుచెక్కయలు, ఇరుదెసలు, ఇరుపక్కియలు, ఇరువ్రక్కలు, ఇరుబగులు, ఇరుపాయిలు–ఇరుమేయిలు, ఇరుమేరలు, ఇరువంకలు. (సం) అభితము.

సూరెకారము. ద్వి. వి: చూ,రూ. సురెకారము.

సూర్పము. సం. వి. అ.న:చూ, రూ.-శూర్పము.

సూర్మి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. లోహపుప్రతిమ. రూ.-శూర్మి. తద్వి.-అయఃప్రతిమకు:- (చూ, పాత్రము. 8–౫౧): చూ, హారిణి.కి-

సూర్యకాంతము. సం. వి. అ. పుం. సూర్యరశ్మి తగులుటచే నిప్పుకలిగెడు ఒకఱాయి: చూ, స్ఫాలోచ్చయము (రత్నములు.)

సూర్యకాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, సూర్యానువర్తిని *.

సూర్యకాంతము. అం: చూ, తానములు.

సూర్యగణములు. అం: చూ, గణము. 4.

సూర్యగుమ్మడి. వా. మి. వి. సూరిగుమ్మడి*: చూ, సర్వతోభద్రి.

సూర్యగ్రహణము. అం: (తె) పొద్దుపట్టు. ఇది త్రివిధము.—పూర్ణగ్రహణము, పక్షగ్రహణము, కంకణగ్రహణము. (చూ, గ్రహణము)

సూర్యతనయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాళింది, యమునానది: చూ, నది. 1568 పుటట.

సూర్యపుటము. సం. వి. అ. పుం.=సూరెపుటము: చూ, సూరెపుటము. [వహ్నిశిఖము. 1.

సూర్యకర్తసంజ్ఞము. సం. వి. అ. న: చూ,

సూర్యవ్యాకరణము. అం: చూ, వ్యాకరణములు.

సూర్యశతకము. అం. (మయూరుఁడు వ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

సూర్యసావర్ణికమనువు. అం: చూ, మనువులు.

సూర్యస్వరేణువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. సూర్యుని భార్య: చూ, భార్య. 1-౬౮.

సూర్యానువర్తిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: ఆదిత్యభక్త, కపార్థము, కపోతచంక, కపోతవము, జామాత, పార్వతీయము, బ్రహ్మసువర్చల, గవిభక్త, సవర్చల-సువర్చల, సూర్యకాంతి. (తె) తీఁగమెఱుఁగు, నింగిమిరి, పొద్దుతిరుగుడు*.

సూర్యుఁడు సం. వి. అ పుం.= సూరుఁడు. (వ్యాపారములయందుఁ బ్రేరేపించేవాఁడు): అంజిష్ఠుఁడు-అంజిష్ణుఁడు- అంజిష్ణువు, అండజుఁడు, అంబరీషుఁడు, అంశుధరుఁడు, అంశుమంతుఁడు, అంశుమాలి, అంశువు, అద్రి, అధ్వగుఁడు, అపరప్రియుఁడు, అబ్జబాంధవుఁడు, అబ్జుఁడు, అబ్ధిజుఁడు, అమిత్రుఁడు, అరిందముఁడు, అరుణుఁడు, అర్కుఁడు, అర్యముఁడు, అలి, అశ్వాధిపుఁడు, అశీతాంశుఁడు, అశ్వగ్ధ్నుఁడు, అసురుఁడు, అహఃపతి, అహస్-అహర్పతి, అహఃకరుఁడు-అహస్కరుఁడు, ఆదిత్యుఁడు, ఆశీరుఁడు, ఇంద్రుఁడు, ఇనుఁడు, ఉదధి, ఉపరిధి, ఉద్యోతుఁడు, ఉష్ణగరశ్మి (ఉగ్రరశ్మి). ఋతువు, క, కంజసుఁడు-కంజారుఁడు, కపి, కపిలద్యుతి, కమలాప్తుఁడు, కమలాసనుఁడు, కర్మసాక్షి, కలాపుఁడు, కలిందుఁడు, కసాకుఁడు (ఘ., కాలకృత్తు. కాలి, కాశ్యపేయుఁడు, కిరణమాలి, కిశోరుఁడు, కీశుఁడు, కుంజరుఁడు, కుణాండు కుతపుఁడు, కుథాసువు, కుమారాయుతుఁడు, కుహాసువు, కృతాంతజనకుఁడు, కోకబంధువు, క్షీదుర్మేఁడు, ఖ, ఖగుఁడు, ఖచరుఁడు, ఖద్యోతి, ఖతిలకము (ఖతిలకుఁడు), ఖద్యుతుఁడు-ఖద్యోతుఁడు- ఖద్యోతనుఁడు, ఖమణి, ఖరకరుఁడు, ఖరాంశుఁడు (ఖరాంశువు), ఖల్యుఁడు, ఖేలి, గగనధ్వజుఁడు, గగనాధ్వగుఁడు, గభస్తి, గభస్తిమంతుఁడు, గభస్తిహస్తుఁడు, గరుత్తు-గరుత్మంతు, గోపతి, గోవు, గ్రహపతి, గ్రహరాజు, చండాంశువు, చక్రబంధువు, చక్రబాంధవుఁడు, చరణుఁడు, చిత్రభానువు, చిత్రరథుఁడు, ఛాయాప్రియుఁడు, జగచ్చక్షువు, జలతస్కరుఁడు, జలదమర్శుఁడు, జ్యోతి, తపనుఁడు-తపానుఁడు. తపువు, తపోవహ్నుఁడు-తమోపహుఁడు, తిమోనుత్తు-తిమోనుదుఁడు, తమోఘ్నుఁడు, తరణి-తర్ణి, తర్దువు, తష్టుఁడు, త్రయీతనువు, త్విషాంపతి, దినకరుఁడు, దినప్రణి, దినమణి, దివాకరుఁడు, ద్వాదశాత్ముఁడు, ద్యుమణి, ధన్వంతరి, ధామనిధి,

నారాయణుఁడు, నిదాఘకరుఁడు, పతంగుఁడు, పద్మపాణి, పద్మబాంధవుఁడు, పద్మినీవల్లభుఁడు, పావకుఁడు, పితువు, పీతువు, పూషుఁడు, ప్రతిదివుఁడు, ప్రద్యోతనుఁడు, ప్రభాకరుఁడు, బ్రధ్నుఁడు, భగుఁడు, భట్టారకుఁడు, భా, భాకోశుఁడు, భాతువు, భానుమంతుఁడు, భానువు, భానేయుఁడు, భాముఁడు, భానుఁడు, భాస్కరుఁడు, భాస్వంతుఁడు, భాస్వరుఁడు, మండలి, మంధుఁడు, మిహిరుఁడు-మిహిరుఁడు, మార్తండుఁడు-మార్తాండుఁడు, మిత్రుఁడు, మృతండుఁడు-మృతాండుఁడు, రవి, లోకబాంధవుఁడు, వశిరుఁడు, వికర్తనుఁడు, విభాకరుఁడు, విభావసుఁడు, వియన్మణి, విరోచనుఁడు, వివస్వంతుఁడు, విశ్వకర్మ, వీతిహోత్రుఁడు, వృకుఁడు, వేదోదయుఁడు, శూరుఁడు-సూరుఁడు, సదాగతి, సప్తసప్తుఁడు, సప్తాశ్వుఁడు, సరోరుహాప్తుఁడు, సవిత-సవితృఁడు, సహస్రపాదుఁడు, సహస్రాంశువు, సూనుఁడు, సూరి, హంస, హంసుఁడు, హరి, హరిదశ్వుఁడు, హిరణ్యగేతుఁడు-హిరణ్యరేతసుఁడు, హేలి-హేళి. (తె. ప). ఇరులుగొంగ, ఇనుమేఁపరి, ఇవుసూఁడు, ఎండదొర, ఎండఱేఁడు, ఎఱ్ఱనివేలుపు, ఏడుగుఱ్ఱముల తేరుసెక్కజోదు, కలఁజేవరుల తెన్ను, కలువలదాయ, కాఁకవెలుఁగు, కెంపురాగాముల ఱేఁడు, కేదలుమానికము, చేలిదాయ, చాయపెనిమిటి (చాయమగఁడు), చీఁకటిగుండెదిగులు, చీఁకటిగొంగ-చీఁకటుల గొంగ, చెయువులసాకిరి (చెయ్వుల సాకిరి), జక్కవలయింటు, జక్కవలఱేఁడు, జగముకన్ను, జగముచుట్టము, జేయుతండ్రి, జేవునయ్య, తమ్మిచెక్కిలిగింత, తమ్మిచుట్టము, తమ్మిదొర, తమ్ములవింటు, తమ్మివాల్గంటిమగఁడు, తామరచెలి, తొగకొమ్మతొలఁగుబావ, తొగసూఁడు, దుగపదిరూపుల దుండగీఁడు, నెఱజోదు, పగటిజ్యోతి, పగటివేలుపు-పగటివేల్పు, పగలింటిదొర, పగలుసేయుపలంతి, పచ్చగుఱ్ఱములగలాఁడు, పచ్చవారువుజోదు-పచ్చవార్వపుజోదు, పనులసాకిరి, పొద్దు-ప్రొద్దు, ప్రాఁజెగువుల పెట్టెలు, ప్రాఁబలుకుల తెంకి, ప్రాఁబలుకు సామ్ము పెట్టె, బాగమేనుల తోడ, బాగరూపులవేలుపు, మింటితెలుపరి, మినుకులబరణి, మినుకుటెక్క, మబ్బుపసవాల్గీము, మువ్వన్నెకాఁడు, మువ్వేలుపులయిక్క, మొక్కసొక్కసామి, మొదలిగాము, రేకంటు, రేవెల్గజోదు, వినుకెంపు, వినురతనము, వెన్నునివలకన్ను, వెన్నునివలమోపు, వెలుఁగుఱేఁడు, వేఁడివెలుఁగు, వేఁడినేలుపు-వేఁడివేల్పు, వేయిచేతులదిట్ట, వేవెలుఁగు-వేవెల్గు, సతహాఁమాదణి, సయితుఁడు, సూరుఁడు, సెకవెలుఁగు. తద్వి.—౧. రాహుగ్రస్తుఁడైన సూర్యుఁడు.—ఉపగ్రస్తకుఁడు; ౨. పన్నిద్దఱు సూర్యులలో నొకఁడు.—అంశుఁడు; 3: (చూ, గ్రహములదశాపరిమాణాదులు 1188 పొరట.), ౪: చూ, అగ్నులు; అం. 2: చూ, మూర్తులు; 3: చూ, గ్రహములు.

సూర్యేందుసంగమము. సం. వి. అ. పుం. (దీనియందు సూర్యచంద్రులకు సంగమము కలదు): అమ-అమా, అమావస-అమావసి-అమావాసి-అమావశ్య-అమావాస్య- అమి, ఇందుక్షయము, దర్శము, పంచదశి. (తె. ప) అమవస-అమాస. తద్వి.—౧. చంద్రుఁడు కానరాని యమవస.—కుహువు-కుహూవు; ౨. చంద్రుఁడు కానవచ్చెడి యమవస.—సినీవాలి.

(చూ, తిథులు): చూ, హరివాసరము; 2.తిథి: చూ, తిథులు: చూ, హరివాసరము; 3. పౌర్ణమి: చూ, పున్నమ.

సూర్యోదయము. సం. వి. అ. పుం. అరుణోదయము, ఉదయము, ప్రీ, (స్త్రీ)ఘోషము. (తె) ఎఱసంజె, తొలిసంజె (చూ, వేగుజాము.) [విష్ణుక్రాంత.

సూర్యిక. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ). దింటెన *: చూ,

సూల. వై. వి=శూల.శూలము. కుట్టు. కుట్టు సూల, గర్భకుహరమందుపోటు: చూ, హాను వు. 4 (రోగము 1.)

సూలిచేకట్లు. దే. వి. ఒకరకము కంకణము: చూ, భూషణము. 2౧౨-(౨౭).

సూవె. వై. అవ్య=స్మ; చూ, సూ-సూ-1.

సూసకతురాయి. వా. వి. (స్త్రీ)లు తలను ధరించెడు తిరుగుడుబిళ్ల: చూ, భూషణము. 2. ౧౧-(౨౦.)

సూసకము. దే. వి.—వై—

సూసరి. దే. వి: గారకాఁడు, తాపివాఁడు-తాపీవాఁడు,సూసరి.(సం)ఖండపరశువు, వలగండ్రుఁడు, లేపకుఁడు. తద్వి.—ఇటికలతో గోడ పెట్టువానికి.-(సం) కుడ్యకారుఁడు. (మట్టి గోడ పెట్టువాఁడు=కుడ్యకారుఁడు.)

సృ

సృక్వము. సం. వి.న్. న.=పెలవి. రూ-సృక్వి. పెదవిమూల: చూ, వాతెఱ.

సృక్వి. సం. వి. ఇ. న.—వై.—

సృక్విజములు. అం: చూ,శుభావర్తములు (అగంతుకములు) (చూ, 853 పొరట.)

సృగము. సం. వి. అ. పుం. 1. భిండివాలము, పొఁగు: చూ, బాణము. 1-౬౧; అం. 2: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు.

సృగాచితము. అం: చూ, నాటికలు (ఒకశ్రేయాంకము, గానము, సంభాషణగలది.)

సృగాలము. సం. వి. అ. పుం=నగ్గాలము. (మాంసమును దినునది.): రూ-శృగాలము (శృకాలము), అఘోరము, కటఖాదకము,క్రోష్టు-క్రోష్టువు, గోమాయువు, ఘోరము, ఘోరరాసము, ఘోరరాసి, జంబుకము, జంబి, జలసూచి,నాకము-న్రాకము,నీలంగువు,ఫేరము,ఫేరువు,భీరువు,భూరిమాయము-భూరిమాయువు, మృగధూర్తకము, వంచకము,శయాలువు-శయాళువు, శివ, శాలామృగము, శాలావృకము - సాలావృకము, సూచకము. (తె-వ):—అలమెకము, ఊశమెకము, ఎండ్రిమెక్కు-మెకము, ఎండ్రిమేతరి, కయ్యాలమెకము, నక్క, నరియఁడు, పిక్కుమెకము, బుద్దిమెకము, పఱడు, నగ్గారి, నగ్గాలము. తద్వి.—౧: గృండీరము. (తె) పెద్దనక్క, పఱడు; ౨. గంధిలము. (తె) ముదినక్క, పఱడు; 3. కిఖి-కిఖీ-ఖిఖి, ఖింఖిరము. (తె) ఓడినక్క, కొంకనక్క, గుంటనక్క, పొట్టినక్క; ర. ఆఁడునక్కకు.—క్రోష్ట్రి-క్రోష్ట్రి, ఖుంఖిరి, వామి.

సృగాలవిన్న. సం. వి. అ. (స్త్రీ). క్రోష్టువిన్న, ధావని, లాంగూలి, సింహపుచ్ఛి. (తె) నక్కతోఁకపొన్న *.

సృజన. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ). సృష్టి, సృజించుట: చూ, సర్గము. 7;

సృజించు. సం. స. క్రి. సృష్టిచేయు, లేనిది కలుగఁజేయు: ఆపాదించు, కల్పించు, నిర్మించు, నిర్ణయించు, నిశ్చయించు, నిష్కర్షించు, రచించు-రచియించు, విరచించు, విధించు. (తె. క):-అచ్చుకట్టు, ఏర్చు, ఏర్పఱచు, కడగట్టు, కలిగించు, గడించు, గుతించు,

చేయు, పన్ను, పొలుపుచ్చు, సమకట్టు. తద్వి.—౧: చూ, సంభవించు; ౨. విశేషముగా రచించు:—విరచించు.

సృజ్యము. సం. విశే. సృజింపఁబడినది: అసృష్టము.

సృణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏనుఁగు కుంభస్థలము నందు పొడిచెడి ఆయుధము: అంకుశము, ఆతోద్యము, ఆయానము, కంపరము, కుంభచ్ఛేదము, పటకము, విలోచనము, వేణుకము—వైణుకము, సూనము. (తె) అంకుసము, సిడి.(చూ, హేతి. 4. ౬). తద్వి.—హాస్తికర్ణ వేధనాస్త్రము:— కర్ణవేధని, కర్ణార, సిలి. (చూ, బాణము. 1. ౨౧).

సృణిక. సం. వి. ఆ స్త్రీ. రూ-సృణీక. చొంగ: చూ, స్యందిని.

సృణీక. సం. వి. ఆ స్త్రీ.—పై—

సృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. త్రోవ: చూ, మార్గము. 1. తద్వి.—౧. దుర్గమునకు.—రోద్ధు, వీవధము, సంసరణము, స్వస్తికము; ౨. మహాపథమునకు.—రాజమార్గము; 3. చెడ్డత్రోవకు.—వ్యధ్వము; ౪. చతుష్పథమునకు—(సం) సంస్థానము; ౫. నక్షత్రమార్గమునకు.—సత్పథము; 2. పోక, గమనము: చూ, సంచారము.

సృదాకుపు. సం. వి. ఉ. పుం. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.

సృమరము. సం. వి. ఉ. పుం. పెద్ద చమరమృగము: చూ, సెబరము.

సృష్టము. సం. విశే. 1.=చిట్టి సృజింపఁబడినది: ఆపాదితము, ఉత్పాదితము. (చూ, విరచితము); 2. విడువఁబడినది: చూ, హీనము 3; 3. నిశ్చయింపఁబడినది: చూ, స్థితము. 3; 4. అధికమైనది: చూ, హేరాళము.

సృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సృజన, సృజించుట: చూ, సర్గము. 7, 3: చూ, స్వభావము; అం. 3. సృష్టిస్థితిలయములలో నొకటి.

సృష్టికరణము. వా. సం. వి. అ. పుం. లౌకికుఁడైన బ్రాహ్మణుఁడు: చూ, శిష్టకరణము.

సృష్టిభేదములు అం: అండజములు, స్వేదజములు, ఉద్భిజ్జములు, జరాయుజములు (4).

సృష్టిసర్గములు. అం: మహత్సర్గము, అహంకారసర్గము, భూతసర్గము, ఇంద్రియసర్గము, దేవసర్గము, తమస్సర్గము, వనస్పత్యాదిసర్గము, తిర్యక్సర్గము, మనుష్యసర్గము.

సె

సెంటు. వా. వి. 1. ఒకరకము అత్తరు; 2. 1/10 కుంచెడు భూమి, 1/100 ఎకరము భూమి. (రూ-సెంటు) ("సెంటుమీటరు" మొ.)

సెంసెస్సు. వా. వి. శిష్టవిధి.

సెక. వై. వి.=శిఖా. రూ-సెగ-సెవ. 1. జ్వాల, మంట: చూ, వహ్ని. 1; 2. తాపము: చూ, సంతాపము; 3. ఉష్ణము: చూ, వేఁడిమి; వా. 4. సెకసంకటమను తెవులు. రూ-సెగ: చూ, రోగము. 1-౬.

సెకకంటి. ద్వ. వి. (సెక + కన్ను): చూ, శివుఁడు.

సెకను. వా. వి. 1: చూ, రెప్పపాటు; 2. 1/60 నిమిషము; 1/3600 గంట. [తిత్క్షణము.

సెకను సెకను. వా. వి: (సం) అనుక్షణము, ప్రతి

సెకవెలుఁగు. ద్వ. వి. ఉష్ణరశ్మి. య. 1, ఆ. 45: చూ, సూర్యుఁడు.

సెగ. వై. వి.=శిఖ: చూ, రూ-సెక. 1-2.3-4.

సెగకాఁడు. ద్వ. వి. శిఖావంతుఁడు, అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.

సెగ్గము. దే. వి. (రూ-సెగ్గింపు-సెగ్గు-సెగ్గెము). 1. రేఁత. హరి. ఉ. 7, ఆ. 198: చూ, సెగ్గింపు.

సెగ్గించు. దే. స, క్రి. రోయు. భాగ. 3, స్క-౦, 981: అడిపోసికొను, ఆడు, ఆడుకొను

ఆరడిసేయు, ఈసడించు, ఎంచు, ఎగ్గాడు, ఎగ్గులాడు, ఎన్ను, ఏప, ఏవగించు, ఒదరు, కరాళించు, గోసడుచు, చెడనాడు, తిట్టు, తెగడు, దిసంతడుచు, దిసంతుకొట్టు-దిసంతులు కొట్టు, దూఱు, పదరు, పలుకు-పల్కు, పోనాడు, ప్రిబ్బు, రోయు, అవ్వాడు. (సం. వ) అధిక్షేపించు, ఆక్షేపించు, కుత్సించు, గర్హించు, దూషించు, నిందించు, లంభించు. (చూ, హేళనము చేయు.)

సెగ్గింపు. దే. వి దూఱు: అంకము, అగడారు-అగడు-అపడు, అసడి, ఆట, ఆడిక, ఆడికోలు, ఆరడి-అఱడి, ఆవము, ఈసడము, ఈసడింపు, (బ) ఎగ్గులు, ఏవ-ఏవగింపు-ఏవము, ఓకరి, ఓకరింత-ఓకిలి-ఓకిలింత, కళంకు, కింకిరి, కింకిరిపాటు, కొడిమె, గోరపన, గోరము, గోసు, డాబా, డొగరు, తిట్టు, తిట్టుపాటు, తుట్ట, తెగడిక-తెగడు, దిసంతు, దూరు-దూఱు, నేప, పగచేటు, పదరు, పలుకు-పల్కు, ప్రిబ్బు, ప్రియి, మాట. రట్టు, రొచ్చు, రొయి-రొయ్యి, రోత, రోయి, అట్టడి-అట్టు, అవ్వ, బొచ్చు, బోత, బోయి, పట్టిమాట, వాజె, వాదు, సడి, సెగ్గము-సెగ్గు-సెగ్గెము. (సం. వ):-అఖిలము, అధిక్షేపము, అపనింద, అపవాదము-అపవాదము, అభియోగము, అభిశంసనము, అభిశస్తి, ఆర్తనము, అవగీతము, అవధ్వంసము, అవర్ణము, అవలేపము, అవాచ్యము, ఆక్షేపము, ఉపక్రోశము, ఋతీయ, ఏనము-ఏనస్సు, కలంకము-కళంకము, కుత్స, కుత్సనము, కౌలీనము, క్రిప, క్షేపము, గర్హ, గర్హణము, ఘృణ, జన్యము, జుగుప్స, దూషణము, నింద, నిర్వాదము, పరివాదము-పరీవాదము, రంభ్రము, లంభనము, విద్రవము, వివరము, హ్రిణీయ. (అవ్య):—ఆ, ఛీ, ఋ-ఋూ, కిమ్, కు, హా. తద్వి.—౧. తిరస్కరింపబడినది: అవగణితము, అవమతము, అవమానితము, పరిభూతము, హేలనము- హేళనము. (చూ. ౨. గు 2); ౨. ఊరక మోపిన నిందను.— అపవా ఋ-అపవాఱు, అపనింద, అపవాదము. కాని మాట. నిరాధనింద (సం): అభిశంసనము, అభిశాపము. అపవాదము. మిథ్యాభిశంసనము; 3. అరోపితమైన నిందను (కై) అగాపు; ర. చూ. వ్యాజము.

సెగ్గు దే. వి.—పై.—

సెగ్గెము దే. వి.—పై —ఆం.భా.సి. 115.

సెజ్జ. పై. వి.=శయ్య. 1. పడక. భో. 2, అ. 61: చూ, శయ్య.1; 2.పం స్తరము, ప్రస్తరము. చిగుళ్లు గోసు వానిసెజ్జ చూ, శయ్య. 1-ఆ.

సెట్టి. దే. వి.=శ్రేష్ఠి. 1. కోమట్లు లోనగువారి గట్టపుఁబేరు: చూ, వైశ్యుఁడు: 2. వర్తకుఁడు : చూ, సార్థవాహుఁడు. (శేరు కలిగియు వాడుక).

సెట్టిగ. పై. వి: చూ, సెట్టిబలిజె.

సెట్టిబలిజె పై. వి: ఈండ్రి, ఈడిగ, సెట్టిగ (చూ, సురాజీవి)

సెట్టు. వా. వి. 1. కొన్ని వస్తువుల (పుస్తకముల) మొత్తము; స. క్రి. 2 వాఁచు, "నీళ్ళపైలో సెట్టు"; 3. ఉంచు, "నీదగ్గఱ సెట్టు."; 4. సెట్టు. "బల్లమీఁద సెట్టు" 5. (రహస్యముగా) ఉంచు "ఈమాట నీవు నన్నులో సెట్టు."

సెనగలు, పై. వి. [బ.=చణక. రూ-సనగలు. 1.(సం) అశ్వాశము, కంటి, చణకము, కృష్ణచంచుకము, హరిమంథకము-హరిమంథజము, తద్వి.—౧. గుండ్రిసెనగలకు:-కలాయము, లంక; ౨: కలాయము. (తె) బోడసెనగలు; 3. చిఱుసెనగలకు:—గభోలికము, గూఢపు

ష్పకము, మంగళ్యకము-మంగళ్యము, మసు
ద-మసూర. (తె) చిఱిసెనగలు-చిఱుసెనగలు; అం. 2: చూ, ధాన్యము.

సెనగపొట్టు. వా. వి: చూ, శింబ.

సెపించు. సై. స. క్రి.=శాప. రూ-సెపియించు: చూ, శపించు

సెపియించు. సై. స. క్రి.=—పై.—

సెబాసు. వా. అవ్య. రూ-సబాసు. బళీ: చూ, రూ-సేబాసు.

సెబ్బర. దే. వి. రూ-సెబ్రి. 1. చెడుగు: చూ, రౌరవము. 2. విశే. 2. చెడ్డది.

సెబ్రి. దే. వి.—పై.—

సెమ్మె. సై. వి.=శమ్యా: దివియకంబము-దివెకంబము-దివ్వియకంబము-దివ్వెకంబము- దీవియకంబము. (సం) కౌముదీద్రువు, దీపవృక్షము, దీపస్తంభము, శమ్యా, శిఖాతరువు. (చూ, స్తంభము 1.) [చూ, వెలుతురు. 1.

సెర. దే. వి. 1. నేత్రమునందలి రేఖ; 2. కాంతి:

సెరగు. దే. వి. ఆపద. భార. ఆది. 8, ఆ. 119: చూ, విపత్తు.

సెరబము. సై. వి.=శరభ: అడివప్రమెకము, ఎనిమిదడుగులమెకము, ఏనుఁగులగొంగనూడు, కటికమెకము, చేప్రగంటి-చాగంటి, దబ్బికాళ్ల మెకము, దబ్బియడుగుల మెకము, మీఁగండ్ల మెకము, సింగపుఁగొంగ. (సం. ప):- అష్టపాత్తు-అష్టాపదము, ఉత్పాదకము, ఉత్పాత్తు, ఊర్ధ్వపాదము, ఊర్ధ్వలోచనము, కుంజరారాతి, ఖడ్గము, ఖడ్గి, గండకము, గండము, గంధర్వము, గజారి, గవయము, డింగరము, నగౌకసము, వనోత్సాహము, వార్ధ్రాణసము-వార్ధ్రీణము, శరభము, శశము, సృమరము. తద్వి.—పటుప్రవయసు పెద్దకొమ్ములుగల మృగమునకు.—గంధర్వము.

సెరవంజి. వా. వి: చూ, సరవెంద.*.

సెల. సై. వి.=శిలా. 1. అంబుజన్మదేశము. ఆం, భా. ద్వి. 30; 2.=శిలా. శిలానది. కొండకాలువ. (సం) శిలః చూ, సెలయేఱు; 3. ఉపశాఖ. ఆం, భా. ద్వి. 46: చూ, శాఖ. 1; 4.=శల్య: చూ, బాణము. 1. (పంచ. వేం. 3, ఆ. 104); 5. బాణముములికి; 6.=శల. ఏదుపందిముల్లు; (చూ, సితాగ్రము. 2.): 7.=శల్య. మునికోల మొదలగు వాని చివర యుండు ఇనుపముల్లు: చూ, సితాగ్రము; 8. వ్రణమునందు చీము వెడలెడు రంధ్రము. పా. 2, ఆ. 87; ఉ. హరి. 4, ఆ 213. 9. నీరుపుట్టుతావు: సిల.

సెలకట్టియ. సై. వి. గా-సెలకట్టె=శల్యకాష్ఠ. ఉ, హరి. 4, ఆ. 213: చూ, బాణము. 1; 3 బాణమువలె వేగముగాఁబాఱునట్టి శ్యేనము. స్వా. 4, ఆ. 57; జేలకట్టె (అనికొందఱు): చూ, శ్యేనము; అం. 3: చూ, మధ్యదిరెండాయుధములు.

సెలకట్టె. సై. వి.=—పై —

సెలగ. దే. వి. 1. ఉపశాఖ: చూ, శాఖ. 1; వా. 2: (రూ-సలగ-సలగపాఱ) పాఱచివ్ప; 3: చూ, సలుగ. 1-2-3-4.

సెలగత్తి. ద్వి. వి. (సెలగు + కత్తి.) కల్లుగీఁచేవాని కత్తి. అచ్చ. యు, కాం. 28: చూ, పోతి. 4 (రిష్టి. 2.)

సెలగు. దే. స. క్రి: రూ-చెలగు-సెలవు, అఱపఱనేయు, ఉత్తరించు, కనుప్రగొట్టు, కనిమసగు, కోరాడు, క్రొద్దాడు, గండ్రించు, చెక్కడచు, చెక్కాడు, చెక్కుచేయు, చోఁగలగొను, చించు, చిందఱవందఱచేయు, చిదుము, చీరు-చీఱు, చెండాడు, చెండాచెండాడు, చెలగు, చెల్లు, తఱుగు-తఱువు, తీసివేయు, తుండించు, తునుమాడు-తువ్వా

దు, తునుము-తున్ము, తెగఁగొట్టు, తెగవేయు, త్రివు-త్రివ్వు, త్రివ్వటించు, దుమ్మురేఁచు, నఱకు-నఱుకు, నుగ్గాడు, పరిమారుచు-పరిమార్చు, పాలాఁచు, ప్రిచు, మురికొను, మొత్తు, రేయు, వందలలాడు, విర్గ-విఱుగు, వేయు-వ్రేయు, వ్రక్కలించు. (సం) ఖండించు, ఛేదించు, దళించు. (చూ, వ్రక్కలాఱు.) తద్వి.—మిక్కిలిఖండించుటకు.—(సం) విదళించు. [శాఖ: చూ, శాఖ. 1.

సెలగొమ్ము. దే. వి. (సెలగ + కొమ్ము) ఉప

సెలగోల. ద్వ. వి. గొల్లవాఁడు పసులమేపెడు (దోలెడు) కోల. హరి. పూ. 5, ఆ, 255: చూ, సిల్లు

సెలపంది. ద్వ. వి. ఏదుపంది, ముండ్లపంది: చూ, సూకరము.

సెలపు. దే. వి: చూ, రూ-సెలవు. అం, భా. ద్వి. 192.

సెలపుండు. ద్వ. వి. నారికులుపు: చూ, వ్రణము.

సెలయు. దే. అ. క్రి. 1: చూ, విజృంభించు. పాండు. 1, ఆ. 203; స. క్రి. 2: ఏయు, కులుకు, చిదుము, చిమ్ము, చెలయు, తీయు, వయిచు-వైచు, విసరు, వేయు. (సం) ప్రయోగించు. (చూ, వైచు. 1.)

సెలయూట. ద్వ. వి. (సెల + ఊట): కొండయూట. (సం) ఉత్సము, ప్రస్రవణము. తద్వి.—ఊట, జెల, బుగ్గ, మొగ్గ.

సెలయేఱు. ద్వ. వి. పర్వతమునుండి పాఱెడు నది. పా. 2, ఆ. 87; స్వా. 4, ఆ. 37: చూ, నది (గ).

సెలవడు. వై. అ. క్రి. సెలవేయు: రూ-సెలవాఱు.

సెలవాఱు. ద్వ. అ. క్రి.—వై.—స్వా. 3, ఆ. 40.

సెలవి. వై. వి.=సృక్వి-స్రిక్వి, ఓష్ఠాంత్య భాగము. పెదవిమూల. స్వా. 2, ఆ. 7: చూ, వాతెఱ.

సెలవిచ్చు. దే. స. క్రి. (సెలవు + ఇచ్చు) ఆజ్ఞాపించు. వై. 8, ఆ. 4: అంపు-అంపించు, అంపు, అనుచు (అనుప్పు), అనుపు, ఆనతిచ్చు, ఆనతియిచ్చు, కట్టుపాటుచేయు, సెవి-చు, పంచు, పంతగించు, పంపించు-పంపు, పంపువెట్టు, పనిగొను, పనిపంచు, పనుప-పరమాయించు, పుచ్చు, పుత్తెంచు, పుట్టి-చు, పురమాయించు, పురికొలుపు, మందలి-చు, మొదలవెట్టు, వలయు, సాగవేయు (సం) ఆజ్ఞాపించు, ఆదేశించు, కథించు, నియమించు, విధించు, శాసించు.

సెలవిల్లు. దే. వి. సెలనుబద్దలవిల్లు: రూ-సెలనువిల్లు

సెలవు. దే. వి. 1. ఆజ్ఞ: అప్పణ-అప్పన, ఆఁక, ఆన, ఆనతి, ఉత్తరువు, కట్టడ, తోడు, దురా-దురాయి, పంపు, ప-పనుపు-పన్పు, పర్వానా, బరాతము, ము-ల, రజా, హద్దు. (ఇం) ఆర్డరు, వారంటు (హిం) హుకుం. (సం) ఆమ్, అనుజ్ఞ, అ-జ్ఞానము, అనుశాసనము, అపవాదము-అవాదము, అభ్యనుజ్ఞ, ఆజ్ఞ, ఆజ్ఞప్తి, ఆజ్ఞాపనము, ఆదేశము, ఊహ, నిదేశము, నియో-ము, నియోగము, నిరోజనము, నిర్దేశము, విధానము, విధాయకము, విస్రంభము, శాసనము, శాస్త్రము, శిష్టి, సందేశము, స-యము, సమ్మతి, హవము, (అవ్య) ఆజ్ఞ-ఖలు, చ; 2. ఉపయోగము. భారి. విరా 1, ఆ. 239: చూ, సెలవు. 1; 3: చూ, ఆవిడుపు. 2; స. క్రి. 4: చూ, రూ-సెల-హరి. 2, ఆ. 161. [4, ఆ. 52

సెలసు. దే. వి. ఒకరకముచెట్టు. పంచ. వే

సెలసువిల్లు. దే. వి: చూ, రూ-సెలవిల్లు.

సెలుకాలుది. వా. వి. ఒకరకముపుంజు. తద్వి కోడికి.—(సం) విష్కిరము, శిఖండి: చూ పుంజు.

సెల్లా. వై. వి.=చేల. అంచుకమ్ములులేని తెల్లబట్ట: చూ, వస్త్రము. [ఆది. 7, ఆ. 20

సెల్లుఁడు. వై. వి.=శల్య. శల్యుఁడు. భా

సెవ, వై. వి.=శిఖ: చూ, రూ-సెగ.

సే

సేకము. సం. వి. అ. పుం. 1. చల్లుట: చూ, సంప్రోక్షణము. 1; 2. తడుపుట: చూ, స్తేమము; వై. వి.=శిఖ. (1) తాపము: చూ, సంతాపము; (2) ఉష్ణము. పంచ. వేం. 1, ఆ. 688: చూ, వేఁడిమి.

సేకరము. వై. వి.=స్వీకార. సంగ్రహము: చూ, స్వీకారము. 2.

సేకరించు. దే. అ. క్రి. 1. అపాయమునుండి తేలు. స్వా. 4, ఆ. 115: తెప్పరిలు-తెప్పిరిల్లు-తెప్పిఱు-తెప్పిర్లు-తేఱు, సంబడించు-సంబళించు; వై. స. క్రి. 2.=సంగ్రహ. కూడఁబెట్టు. సంగ్రహించు: చూ, సంధించు 3.

సేగి. దే. వి. 1. అశుభము: చూ, హాని. 2; 2. దుఃఖము: చూ, శోకము; 3. ఆపద. రామా. 3, ఆ. 144: చూ, విపత్తు; 4. నష్టి. హరి. పూ. 5, ఆ. 233: తుట్టు, దండుగ-దండువ-దండుగు-దండువు, పాలి, పోకు, బొత్త, లుగసాను-లుగ్గాను, వడుసుడి, వారడి. (సం) దండము, నష్టి. తద్వి.—౧. రెట్టింపు దండుగకు:-(సం) ద్విపాద్యము; ౨. నాశము నొందినది:— అంతరితము, ఉపహతము, నష్టము, శుచి; ౩. నాశము చేయఁబడినది.-ధ్వంసితము; ౪. (వి) నాశమునకు:-చూ, వంస్థ. 3.

సేచకము. సం. వి. అ. పుం. 1. మబ్బు: చూ, మేఘము. 1; 2. చల్లునది. తద్వి.-౧. చల్లఁదగినది:—పరికీర్ణము; ౨. చల్లఁబడినది:-అవకీర్ణము; 3. తడుపునది. తద్వి.—తడిసినది:—చూ, స్తిమితము.

సేచనము. సం. వి. అ. న. 1. చల్లుట: చూ, సంప్రోక్షణము. 1; 2. తడుపుట: చూ, క్షేమము; 3. ఓడలోఁజొచ్చిన నీళ్లు వెలికిఁ బాఱఁజిమ్మెడు బొక్కెన: చూ, పాత్రము. 6.

సేదుకత్తి. దే. వి. సాలెవానిసాధనము: చూ, సరి. 2 (మగ్గము.)

సేతుబంధనము. అం: చూ, అష్టవర్గము.

సేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. నీటికట్ట: ఆళి-ఆళి, బధ్యము, దుర్గసంచరము, వరణము-వారధి, సంక్రమము. (తె) అడ్డకట్ట, అన-అనకట్ట-ఆనకట్ట, కట్ట, కట్టుఁగొమ్మ, పొర్లు కట్ట, సారున. తద్వి.—౧. మడికి వేసిన గట్టు.—(తె) ఎక్కలము, కరగ, కురిమిడి, కురిమిడిగట్టు, గట్టు, గనిమ-గనిమె, వడవ, వరుజో; ౨. కత్తవతో వేసినగట్టు.—కత్తవ-కత్తువ, కట్ట, గట్టు (ఇది కాలువ చెఱువులోనగువానిగట్టు); 3. నీళ్లుపాఱుటకుఁ గట్టిన ఆనకట్ట:-ఖేయము; ౪: చూ, లాకు; ౫. వంతెనకు.—పిండిలము, వరణము, వారధి. (తె) అట్టెడ, వంతెన; 2. ఉలిమిరి*: చూ, శ్వేతపుష్పము. [శ్రమము.

సేద. వై. వి.=స్వేద. శ్రాంతి, బడలిక: చూ,

సేదగొను. ద్వ. అ. క్రి. బడలు. అచ్చ. అ, కాం. 40: చూ, వేసరు. 2.

సేదదేరు. వా. అ. క్రి. బడలిక తీర్చుకొను: కదురు, కోలుకొను-కోల్కొను, తెప్పవడు, తేఱు, తేఱుకొను, నిమ్మళించు, రకొను-రెకొను.

సేద్యకాఁడు. ద్వ. వి. పైరుపెట్టువాఁడు: ఆరకాఁడు, కమతకాఁడు- కమతీఁడు-కమ్మతీఁడు, పంటకాఁపు, రయితు-రైతు. (సం) కర్షకుఁడు-కార్షకుఁడు- కార్షికుఁడు-కార్షుఁడు, కీనాశుఁడు, కుటుంబి, కృషకుఁడు-కృషికుఁడు, కృషాణుఁడు, కృషిబలుఁడు-కృషీవలుఁడు, క్రిష్ట, క్షేత్రాజీవుఁడు, వ్యవసాయి, సైరికుఁడు, హలాయుధుఁడు, హాలి, హాలికుఁడు-హాలికుఁడు.

తద్వి.— విత్తెడువానికి.—వత్త. (తె) విత్తెడువాఁడు.

సేద్యము. వై. వి. పైరుపెట్టుట: కమఠము-కమ్మతము, కరిసనము—కరిసెనము—కరిసెము- కర్సనము-కరిసె, కిసుక, తెగుబడి, దుక్కి, పంట, సాగు, సాగుబడి. (సం) అన్నృతము, కర్షణము, కృషి, కృష్టి, క్లేశము, ప్రమృతము, మహోధనము, వ్యవసాయము. తద్వి — ౧. తేలికదుక్కికి.— ఒరచోలుదుక్కి— ఒఱచోలుదుక్కి; ౨. నీరాసరావంటకు.—పల్లపుఁబంట; ౩. యజ్ఞార్థమైన దుక్కికి.—(సం) కర్షువు; ౪: రొంపిదుక్కి, కుదవ; ౫: వెలిదుక్కి; ౬: పంట, మహసూలు-మహసూలు; ౭. దున్ని సిద్ధము చేసిన పొలము: (తె) సేద్యము.

సేన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1: అనీకము, అనీకిని, ఉత్థానము, కటకము, చక్రము, చమువు-చమూవు, తంత్రము, దండము, దళము, ధట్టి, ధాటి, ధ్వజిని, పటలము, పతాకిని, పరివారము-పరీవారము, పృతన, బలము, వరూథిని, వాహిని, సాధనము, సైన్యము, స్కంధావారము. (తె) ఎట్టపోగు, కూటువ, చేవలము, చేరువ, రాజా, తత్తబడ, తంటము (తుట్టిము-తుట్టె-తుట్టియ-తుట్టె, తుడుము), తోయము, దండము, దండు, దడము, దళా, దళము, దాఁటు, దాడి, దుమారు, పటాలము, పరి, పాళియము—పాళెము, పొట్లము, పవుఁజో—ప్పౌఁజో, బలువిడి—బల్విడి, మూఁక, మొన, రాణువ, లష్కరు, వాఁగు, వీడు, వెల్లువ, సంగడము, సవరణ-సవరణము, సిబ్బంది. తద్వి.—౧. సేనావిశేషములు—అక్షౌహిణి; అనీకిని; గణము; గుల్మము; చమువు; పత్తి; పృతన; వాహిని; సేనాముఖము. (చూ, సేనాలక్షణము) (వీని వివరములాయా పదములకడఁ జూడనగు); ౨. సేనాముఖమునకు.— ఇర, చమూముఖము, తలతంత్రము, నాసీరము, శిరము, సేనాగ్రము, సేనాముఖము. (తె) పడవలము, మునుము-మున్ను, మొన; ౩. దండులోని అల్లరిజనమునకు.—(తె) పెండారిమూఁక; ౪. పిఱికిబలమునకు.—(తె) కూటువమూఁక; ౫. యుద్ధసన్నద్ధసేనకు — ప్రచక్రము.(తె) కూరుమొన; ౬. చతురంగబలసేనకు.— (తె) పరి, పరిగము (చూ, చతురంగములు, చతురంగము.); ౭. సేనవెనుక దండునకు.—కూలము, సన్నయము—పయున్నయము; ౮. మాఱుదటనుండి రక్షించెడు సేనకు.—పార్ష్ణిగ్రము; ౯. కలఁతపాటిన సేనకు.—పింజలము; ౧౦. సేనాగ్రమునకు:—శిరము, సేనాగ్రము;౧౧. సేన వెనుకటివిక్కునకు:—ప్రతిపరము;౧౨. సేన యొడ్డుటకు — చూ, వ్యూహము; వా. విశే. (1) బహుకాలపరిమాణము. "వాఁడొంపచ్చి సేనసేపైనది"; (2) ఎక్కువ, చాల. "వాఁడు సేనఅన్నము తిన్నాఁడు" "వాఁడు సేనమంచివాఁడు." (సేనా=చాలా.)

సేనము. దే. వి. రూ—చీనము-చీనాము. చిన్నయులి. బంగారునఱుకెడియులి (అనికొండఱు): చూ, సుత్తియ (వ్యుత్పాదనము. 1.)

సేనాంగములు. అం: రథ, గజ, తురగ, పదాతి చతుష్టయము: చూ, అంగము. 9 (చూ, నాలుగంకములు.)

సేనాగ్రము.సం.వి.అ.న.శిరము: చూ,సేన.1-౧౦.

సేనాని. సం. వి. ఇ, ఈ. పుం. 1. కుమారస్వామి: చూ, స్కందుఁడు; ౨. సేనాధిపతి, మహాసేనుఁడు: చూ, సైనికుఁడు.

సేనాముఖము. సం. వి. అ న. 1. పదమూలము: చూ,సేన..1.౧-౨; మూఁడురథములు, మూఁడేనుఁగులు, తొమ్మిదిగుఱ్ఱములు, పదునేనుగురుకాల్బలముగల సైన్యము: చూ, సేనాలక్షణము

సేనాలక్షణము. అం. పత్తి మొదలక్షౌహిణిపర్యంతమైన సేనకుఁగలరథగజాశ్వపదాతి సంఖ్యా వివరము.

శ్లో. అక్షౌహిణ్యా మిత్యధికై । స్సప్తత్యా చాష్టభిశ్శతైః । సంయుక్తాని సహస్రాణి । రథానా మేకవింశతిః । ఏవమేవగజానాంతు । సంఖ్యాసంకీర్తితంబుధైః । పంచషష్టిసహస్రాణి । షట్శతానిదశైవతు । సంఖ్యాతా స్తురగా స్తజ్ఞై । ర్వినారథ్యై స్తురంగమైః । నృణాంశత సహస్రంతు । సహస్రాణినవైవతు । శతానిత్రీణిచాన్యాని । పంచాశత్తుపదాతయః॥" ఇత్యక్షౌహిణీలక్షణముచ్యతే॥

	సేనపేరు	గజములు	రథములు	అశ్వములు	కాలిబంట్లు
1	పత్తి	౧	౧	౩	౫
2	సేనాముఖము	౩	౩	౯	౧౫
3	గుల్మము	౯	౯	౨౭	౪౫
4	గణము	౨౭	౨౭	౮౧	౧౩౫
5	వాహిని	౮౧	౮౧	౨౪౩	౪౦౫
6	పృతన	౨౪౩	౨౪౩	౭౨౯	౧౨౧౫
7	చమువు	౭౨౯	౭౨౯	౨౧౮౭	౩౬౪౫
8	అనీకిని	౨౧౮౩	౨౧౮౭	౬౫౬౧	౧౦౯౩౫
9	అక్షౌహిణి	౨౧౮౭౦	౨౧౮౭౦	౬౫౬౧౦	౧౦౯౩౫౦

సేపు. వా. వి. కాలము: చూ, సమయము. 1. (అంత, ఇంత, ఎంత, కొంత, ఇంకొక, చాల, గంట మున్నగుపదములు సేపుతోఁజేరి కాలనిర్ణయమును సూచించుచున్నవి.)

సేబాసు. దే. అవ్య. ప్రశంసనార్థకము. "క. సేబాసు బళానిసున్." కృష్ణా. 3, ఆ: చూ-సెబాసు-సబాసు-శాబాసు, అజ్జ, అజ్జర- అజ్జరే- అజ్జారె-అజ్జారే, (మి) అజ్ఝా-అజ్ఝార-అజ్ఝారే; అద్దిటి-అద్దిటియ్య, అద్దిఱ, అర-అరే-అరె, అహాసు-హాసాసు, ఏ-ఏ, ఓహో-ఓహోహో, ఓహోర-ఓహోరే, ఔ, చెంగుబళి, చేఁగు-చేఁగుర-చేఁగురే, పుర-పురే, బలా-బలారా-బలార-బలారే, బలే, బళా-బళార-బళారే, బళి-బళిర-బళిరయ్య-బళిరా-బళిర-బళిరే-బళీ-బళీర-బళీరే-బాపు-బాపుర-బాపురే, మజ-మజా-మజ్జ-మజ్జర-మజ్జరే-మజ్జా-మజ్జారె-మజ్జారే, (మి) మజ్ఝా; మమ్మ-మమ్మర-మమ్మరే.

మమ్మా—మమ్మాౕరె—మమ్మాౕరే, మా, మాయా, మాయారె—మాయారే, మెర, మేల్—మేలు, రె.-రే. (సం) తావత్, భల్లారె—భల్లారే, భళిరె—భళిరే. తద్వి:—చూ, ప్రశంసార్థకములు.

సేమంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=చేమంతి*: రూ—సేమంతిక, సేవంతి, శతపత్రిక. (తె) చేమంతి-సేమంతి; వై. వి. (1)=సేవంతి*: చూ, సేమంతి. 1; తద్వి.—౧. రక్తసేవంతిక. (తె) ఎఱ్ఱచేమంతి; ౨. కురంటకము. (తె) పచ్చచేమంతి. *.

సేమంతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.=చేమంతి.-వై.-

సేమము. వై. వి.=క్షేమమ్. 1. బాగు: చూ, శుభము. 1; 2. ఉన్నదిచెడకుండుట.

సేరి. దే. వి. 1. హెచ్చుపరిమితిగల సాగుబడి: రూ—సేరీ; 2. ఈనామకాని పొలము (శ. ర.): రూ—సేరీ

సేరీ. వా. వి.—వై.—

సేరు. దే. వి. 80 తులముల యెత్తుపడి: కుడుపము, సవల, మాన-మానిక-మానిక, ముంత. (సం) అంజలి, కుటుపము, కుడపము-కుడపము, మానము. తద్వి.-కుడపపరిమాణము.—మానెడు. (వీసెకు సేర్లు 5. సేరుకు ఫలములు 8. ఫలమునకు తులములు 3; సేరు=80 డబ్బుల పడియెత్తు; మంచేము=4 సేర్లు అనికొందఱు.)

సేల. వై. వి.=చేల: చూ, వస్త్రము. యయ. ౩, అ.98.

సేలు. దే. వి: చూ, రూ—సాలు. 1-2-3; అఁ. 4: చూ, చేలము. 4.

సేవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కొలువు: అన్వాసనము, ఆలోకనము, ఉపచారము, ఉపస్థానము, ఉపాసన—ఉపాసనము, ఉపాస్తి, చాటూక్తి, పరిచర్య, పరిచారము, పరీష్టి, శుశ్రూష, శ్లాఘ, సేవనము. (తె) ఉడిగము-ఊడిగము—ఊడిగెము-ఊడెము, కొనియాట, కొల్చుము, కొలువు-కొల్వు, చాకిరి, సిసువరకము. తద్వి.—౧. కైంకర్యమునకు (సం) భక్తి, భజన-భజనము; ౨. మిక్కిలి సేవకు:—పింజలము-సమూత్పింజలము; 3: శ్వవృత్తి. (తె) నవుకరి (నౌకరి-నవుఖరి—నౌఖరి.); ౪: భిక్ష-భిక్షము; అం. 2: చూ వృత్తులు (మనుజ వృత్తులు); వై. వి. (సిసువరకము. అం, భా. ద్వి. 173: చూ సేవ. 1; (2): చూ, సంబగము; (3)=సేకా: చూ, సేవిక. అం, భా. ద్వి. 255.

సేవంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=చేమంతి*: చూ రూ—సేమంతి. (సేవంతిక అని కొందఱు

సేవకము. సం. వి. అ. పుం. వీణకరిప, పత్రికము: చూ, స్వరము 2. (చూ, వీణాదండవీణ. ౭౨.)

సేవకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అనుజీవకుఁడు, అనుజీవి, అర్థి, ఉపాసకుఁడు, కర్మకరుఁడు, కర్మి, కింకరుఁడు, కుర్వంతుఁడు, కురణుఁడు, ఖరుఁడు, గుప్తి, గోప్యకుఁడు, గోప్యుఁడు, చేడకుఁడు, చేడుఁడు, చేటకుఁడు, జీవకుఁడు, దాసుఁడు, నిరాజ్యుఁడు, నిర్వాణుఁడు, పరిచారకుఁడు, పేష్యుఁడు, భటుఁడు, భృత్యుఁడు, పంచుఁడు, సేవి.(తె. ప):—అడియరి, అలెగాఁడు, ఊడిగీఁడు, కొలువుకాఁడు-కొలువుడుకాడు-కొల్వాడుకాఁడు, గుండఁడు, గులాజీతగాఁడు, డింగరీఁడు (డింగరుఁడు), నౌకరు, (నవుఖరు-నాకరు-నౌఖరు), పనివాఁడు, పాత్రిఁత, బంటు, బంటతు, (బంట్రొతు), బానసీఁడు-బానసీఁ బోడిక, లెంక-లేఁక, వరవు, వరవుఁ, తద్వి.—౧. పాదసేవకునకు.—(తె) బానసీఁడు-బానసీఁడు; ౨. మన్నితసేవకుఁడు సేవకుఁడు; 3. కుదువయుంచిన బానసీఁడు:—అడత్తుఁడు. (తె) లంకమాఁ ర. మంకరికిందిబంటు: (తె) కొలు

డు; ౫. వంచేనుకాఁచియుండు సేవకుఁడు (తె) వడిగాపు; ౬. పెంపుడుబంటు.— పరజాతుఁడు-పరాచితుఁడు, పరిస్కందుఁడు, పరైధికుఁడు; ౭. పూజచేయువానికి:— చూ, పూజారి. 1; ౮. విష్ణుపూజచేయువానికి:—చూ, పూజారి. 2; ౯. శివార్చకునకు:—చూ, పూజారి. 3; ౧౦. పోలీసు బంటోతునకు.—దండపాశికుఁడు. (తె) పోలీసు; ౧౧: చూ, విధేయుఁడు; ౧౨. చిల్లరపనులు చేయు బంటునకు:—(తె) మేటి; విశే. 2. కొలుచువాఁడు.

సేవకురాలు. మి. వి. దాసి, సోట: చూ, పరిచారిక. (చూ, స్త్రీ) (చూ, బానిస.)

సేవధి. సం. వి. ఇ. పుం. రూ—శేవధి: చూ, నిధి. 2.

సేవనము. సం. వి. అ. న: 1. కొలువు: చూ, సేవ. 1; 2. (సీవనము అనికొందఱు.) బట్ట కుట్టుట: చూ, స్యూతి.

సేవస్యావృత్తి. అం: చూ, అనుభావర్తములు.

సేవి. సం. వి. న్. పుం. కొలువుడుకాఁడు: చూ, సేవకుఁడు.

సేవించు. సం. స. క్రి: ఉపచరించు, ఉపాసించు, పరిచరించు, భజించు, సంభజించు, సంభవించు. (తె) ఓలగించు, కొలుచు.

సేవిక. సం వి. ఆ. స్త్రీ.=సేవియ. హై. 6, అ. 20: చూ, భృత్యము.

సేవితము. సం. విశే. సేవింపఁబడినది (కొలువఁబడినది): జుష్టము, వనిత, నిషేవితము. తద్వి.—సేవించునది:- భజమానము.

సేవితుఁడు. సం. విశే. సేవింపఁబడినవాఁడు: ఉపచరితుఁడు, ఉపాసితుఁడు, వరివసితుఁడు-వరివస్యితుఁడు—వరివస్యితుఁడు, శ్రితుఁడు

సేవియ. వై. వి. రూ—సేవి=సేవికా. వై. 8, ఆ. 204: చూ, సేవిక.

సేవె. వై. వి.=:చూ, సేవియ, ఉ. 3, ఆ. 83.

సేవ్యము. సం. వి. అ. న.=చవ్య. 1. వట్టివేరు*: అభయము, అమృణాళకము - అమృణాళము., అవదాహము, ఇష్టకాపథము, ఉశీరము-ఔశీరము, కంభువు, నలదము, మృణాలము, లఘులయము, లయము, లాజము, లామజ్జకము, సీతోసీరము. (తె) వటివేరు-వట్టివేరు, అవురుగంటివేరు. తద్వి.—౧. తెల్లవట్టివేరునకు.-జలాశయము, లామజ్జకము. (అని కొందఱు): (తె) తెల్లవట్టివేరు; ౨. నీరువట్టివేరునకు: అమృణాళకము—అమృణాళము, అవదాహము, ఇష్టకాపథము, జలాశయము, లఘులయము, లయము, లామజ్జకము, శీఘ్రము, సేవ్యము (దీనిని తెల్లవట్టివేరు అని కొందఱు.); 2. చవ్యకము*: చూ, కరికణావల్లి; విశే. 3. సేవింపఁదగినది: జిష్యము, భజిష్యము; దే. వి. (1) దున్ని సిద్ధము చేసిన పొలము: సేద్యము.

సేవ్యుఁడు. సం. విశే. ఉపాసింపఁదగినవాఁడు: ఉపాస్యుఁడు. తద్వి.—పరిచర్య చేయువాఁడు:- పరిచార్యుఁడు.

సేస. వై. వి.బ.1. అక్షతలు. వసు. 6, ఆ. 28. చూ, సేసఁబ్రాలు; 2. అక్షతలను ధాన్యము: చూ, స్తంబకరి(ధాన్యము); వై. వి 3 కేశవీధి, పాపట. (సం) కేశపద్ధతి, సీమంతము.

సేసఁబ్రాలు. ద్వ. వి. తలఁబ్రాలు. (చూ, బియ్యము) తద్వి—౧. పసుఁపునోటవేసెడు బియ్యము:- వాయి బియ్యము; ౨. అనుగ్రహించియిచ్చిన అక్షతలులోనగునవి:—(సం) శేష; 3. ఎవటిపోఁతలుగాదంచిన బియ్యము:—సడింపులు; ౪. పొట్టుపిడిపిడని బియ్యము: - మెతికలు-మెఱుకులు; ౫: లక్క-పాడి, లక్క-బియ్యము; ౬: సగ్గుబియ్యము.

సేసకొప్పు. న్వ. వి. కొండెసిగ: చూ, సిక.

సేసలు. వై. వి. బ.=శేష: చూ, సేస. 1-2.

సేళము. దే. వి. కారంభి, పేరింకణము*: చూ, పక్షికద్రువు.

సై

సై. వై.ఉప.రూ-సయి.=సహ. సహార్థకము. "సైదోడు" వెం. (చూ, సైతము)

సైంధవము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. ఇందుప్పు: చూ, లవణము. 1; పుం. 2. గుఱ్ఱము: చూ, హయము; విణ. 3. సింధువునఁ బుట్టినది; అం. 4: చూ, టక్కజ భాషలు.

సైంధవలడ్డు. జా. అడ్డము. (పానకములోని పుడకవంటిది.)

సైంధవలవణము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సైంధవము. 1; అం. 2: చూ, క్షారములు.

సైంధవవరాటి. అం: చూ, వరాట్యుపాంగములు (అంగము. 9.)

సైంధవి. అం. 1: చూ, పంచమజభాషలు; 2: చూ, మాళవ కైశికజభాషలు; 3: చూ, భిన్నషడ్జకజభాషలు. [రాహువు. 1.

సైంహికేయుఁడు. అం: రాహుగ్రహము: చూ,

సైఁచు. వై.అ.క్రి,స.క్రి.=సహన.రూ-సయిఁచు. 1. ఓర్చుకొను: చూ, సహించు; 2. రుచించు; చూ, సంధించు. 2; స. క్రి. 3.=సహన. ఓర్పు: చూ, శాంతించు.

సైఁదము. దే. వి. గోదుమపిండి: రూ-సయిఁదము. [చూ, సహనము. 1.

సైఁపు. వై. వి. ఓర్పు. శాంతము, రూ-సయిఁపు:

సైఁపుడు. వై. వి. -సై.-(రూ-సయిఁపుడు.)

సైకతము. సం. వి. అ. న. 1. ఇసుకదిబ్బ: చూ, భూమి. 1; 2. ఇసుకనేల: చూ, భూమి. 1. [(తె) ఇసుకదారి.

సైకతశాకము. సం. వి. అ. వ. ఒకానొకకూర:

సైకము. దే. వి. 1. రూ-సయికము.విజ. 2, ఆ. 48: చూ, స్వల్పము; విణ. 2. సూక్ష్మమైనది: (సం) అగురువు, కనిష్ఠము. (తె) చిన్నది; తద్వి:-౧.సన్నమైనది :- పలుచే; ౨. (విణ.) పలుచేసైనది:-పలచే-పలుచే,బద్ధ.

సైకిలు. వా. వి. రూ-సయికిలు, బయిసికిలు- బైసికిలు (చూ, బండి.)(ట్రయిసికిలు=మూఁడుచక్రములబండి)

సైగ. వై. వి.=సంజ్ఞ. 1: రూ-సయిగ, బాస, మంతనము. (సం) సంకేతము, సంజ్ఞ (కంటితోను చేతితోను, తలతోను, ఒకవిధమైన స్వరముతోను చూపెడి తెలుపులు సైగలనఁబడును.) తద్వి.-౧. చేసన్న, సన్న. (సం) సన్య-సన్య; ౨. కనుసైగకు-కన్నన్న, జాడ; 2: చూ, రహస్యము.తద్వి. ౧.-రహస్యమునకు.(సం) వృత్తాంతము, సమయము; రహస్యార్థమందు :-(వి) అస్పష్టత, అవ్యక్తము, ఉపహ్వరము; (విణ) అస్పష్టము, అస్ఫుటము; (అవ్య) ఉపాంశు. (చూ, రహస్యము.)

సైడ్డు. వా. వి. రూ-సయిడ్డు: చూ, సూరెలు.1.

సైతము. వై. అవ్య.=సహిత. రూ-సయితము. (క్రి) ఒకట-ఒక్కట-ఒకొట-ఒక్కొట, కూడ, తో-తోడ-తోడుత-తోడుతో, తోడుతోడ-తోడ్తో-తోడ్తోడ, వెంగమున. (సం) సు,సహ-సహా, సహితము, సాంప్రతము. [డునది: చూ, నది.

సైతవాహిని. సం. వి.ఈ.స్త్రీ. బాహుద యను

సైతాను. వా. వి. రూ-సయితాను. 1. పిశాచములకుఅధిపతి; 2. వెంటనంటి వదలని వాఁడు. [సహోదరుఁడు. 1.

సైదోడు. ద్వ. వి. రూ-సయిదోడు: చూ,

సైద్ధాంతికుఁడు. సం. విణ. సిద్ధాంతము తెలిసిన వాఁడు: చూ, సాంవత్సరుఁడు.

సైనికుఁడు. సం. వి. అ. న. 1: ఖడ్గికుఁడు.

దండనాయకుఁడు, దళపతి, ధన్వి, వాహినీపతి, సేనాధిపతి. (తె) గమికాఁడు, చేరువకాఁడు, దణాయఁడు, దణి-దణియ-దణె, దళవరి-దళవాయి-దళ్వాయి, దొర, పడవాలు - పడాలు, మొనకాఁడు, మోటుకాఁడు, సోల్జరు. తద్వి.-౧. గొప్పసేనగలవాఁడు.- మహాసేనుఁడు; ౨. విష్ణు సేనాధిపతికి.-విష్వక్సేనుఁడు; 3. చిన్నసేనకు అధిపతికి - (తె) జెంగిలి, జెంగిలిగమికాఁడు; విణ. 2. సేనతోఁ జేరినవాఁడు.

సైను. వా. వి. రూ-సయిను: చూ, వస్త్రము.

సైన్సు.వా.విణ-రసాయనశాస్త్రసంబంధమైనది.

సైన్యము. సం.వి.అ. న రూ-సైనికము. 1. సేనతోఁగూడియుండుబలము (అనికొండఱు): చూ, సేన. 1; పుం. 2. కృష్ణుని తేరి గుఱ్ఱములలో నొకటి: చూ, హయము. అం. 3: చూ, రథ్యములు; విణ. 4. సేనతోఁగూడినది.

సైమంతికము. సం. వి. అ. న. కుంకుమపువ్వు: చూ, వహ్నిశిఖము. 1.

సైరంధ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, గట్టివాలు; 2. అంతఃపురకావలికత్తె: చూ, స్త్రీ; 3. సంకరజాతిఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

సైరణ. వై. వి.=సహన. రూ-సయిరణ: చూ, సహనము. 1. [నిర్వ. 3, ఆ, 78.

సైరించు. వై. అ. క్రి: చూ, రూ-సయిరించు.

సైరికము. సం. వి. అ. పుం. 1. దుక్కిటెద్దు: చూ, (చూ, హాలికము. వృషభము. 1-౩౯); విణ. 2. సీరసంబంధమైనది (సీరము=నాఁగలి). [చూ, సేద్యకాఁడు.

సైరికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. హాలికుఁడు:

సైరిభము. సం. వి. అ. పుం. దున్నపోతు: తటాద్దము, లాలికము, శీరస్కంధము. తద్వి: ౧. గవలమునకు.-సైరిభము (అనికొందఱు), కాసరము. (తె) కారుపోతు-కాఱుపోతు-కాఱెనుఁబోతు, కాఱుదున్న: (చూ, మహిషము.1-౨); ౨. అడవిదున్నకు.-వనమహిషము. (తె) అడవిదున్న: (చూ, మహిషము); 2. నాకము: చూ, స్వర్గము.

సైరేయకము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లగోరంట*: చూ, సహ. 2; 2. ములుగోరంట*: చూ, సహ. 2.

సైలరు. వా. వి. ఓడమీఁదపనిచేయువాఁడు.

సొ

సొంటి. వై. వి.=శుంఠి. ఎండినఅల్లము, పక్వముచేసి రొండించిన అల్లము: (సం) ఊషణము-ఊషణము, కటభంగము-కటుభంగము-కటుభద్రము, కటూత్కటకము-కటూత్కము, కఫారి, జనార్దనము, నాగరము, మహౌషధము-మహౌషధి, విశ్వభేషజము, విశ్వము, శుంఠి, శొంఠి. తద్వి.-చూ, శృంగబేరము.

సొంటిపిక్క. వా. వి. పిక్క తొడలోనగు చోట్లను వ్రేళ్లతో నొక్కి కదుముగట్టునటుల చేయుట: తొడపాశ(సె)ము.

సొంటు. వై. వి.=శుంఠ. తప్పు: అయిపు-ఐపు, అవగడము, అగడము, ఎగ్గు, ఒప్పమి, కల్ల, కీడు, గొడవ, జోలము, డొగరు, తప్పితము-తప్పిదము, తప్పు, తీఁపురము, దబ్బఱ, దుండగము, దుండతీకము, దుడుకు, దోసము, నెవము-నెవము-నేవము, నెరను, నేరమి-నేరము, వంక, సొడ్డు. (సం):—అంకము, ఆతకర్ణము, అత్యయము, అనయము, అపరాధము, అవకటము, అగము, ఏనము-ఏనస్సు, కిల్బిషము, ఛిద్రము, జఘనము, దంభము, దోషము, మంతువు. తద్వి.—౧. పరిమాణముచేసి తప్పుచెప్పిన నేరము.—(సం) అపరి

పూణము; ౨. పెద్దలయెడలచేసినతప్పు:— (సం) అపచారము. [సొతంతరము.

సొంతము. వై. విణ.=స్వతంత్రి: చూ, రూ—

సొంపిలు. దే. అ. క్రి. రూ-సొంపిల్లు. అందగించు, సొంపగు: చూ, రమ్యమగు.

సొంపిల్లు. దే. అ. క్రి.—పై.—

సొంపు. దే. వి. 1. ప్రసన్నత: చూ, సమీచీనము. 2; 2. కాంతి. ఆం, భా. ప్రి. 80: చూ, కెలుతురు. 1; 3. ఆనందము: చూ, సంతోషము. గామా. 4, ఆ. 8; 4. సుఖము: చూ, సంతోషము. రాజా. 5, ఆ. 132; 5: చూ, సౌందర్యము; 6: చూ, సమృద్ధి. మార్క. 8, ఆ. 207. [చూ, సొగటు.

సొక్కు. వై. వి.=ముఖ. ఇంచుక విపరీతస్మృతి:

సొగటము. ద్వ. వి. బ. పగడాలసాలు: చూ, ద్యూతవ్యాపారము. 4-3-౬. [—పై—

సొగటాలు. ద్వ. వి. బ. (సొగపు + ఆటలు)

సొగటు. దే. వి. (అని. 3, ఆ. 122): సొక్కు—చొక్కు, వాడు. (సం) క్లమథము, క్లమము, గ్లాని. (ఇవి స్మృతియందును వర్తించును.) [ఆ. 149: చూ, విస్మృతి.

సొగపు. వై. వి.=ముఖ. పారవశ్యము. వై. 3,

సొగయిక. వై. వి.=ముఖ.—పై.—

సొగయు. వై. అ. క్రి.=ముఖ. రూ-సొగియు. 1. చొక్కు. పరవశత్వమునొందు. భార. ఉద్యో. 4, ఆ. 329: చూ, విస్మృతినొందు; 2. మూర్ఛిల్లు. మార్క. 6, ఆ. 203: చూ, సొమ్మసిల్లు.

సొగసు. వై. వి. 1. యౌవనాదుల వలనఁగలుగు గర్వచేష్ట: ఆం, భా. ప్రి. 139: చూ, విలాసము. 2; 2: చూ, సౌందర్యము; 3: చూ, సొగపు.

సొగసుఁగాంచు. వా. అ. క్రి: ఇంపొందు.

సొగసుకత్తె. వై. వి. 1. విటకత్తె: చూ, స్వైరిణి; విణ. 2. అందగత్తె, అందకత్తియ, రూపరి, రూపసి: చూ, స్త్రీ.

సొగసుకాఁడు. ద్వ. వి. 1. విటకాఁడు: చూ, విటుఁడు; విణ. 2. అందగాఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు. [లక్ష్మి, 1. ఆ.

సొగియించు. వై. అ. క్రి: చూ, మఱపించు.

సొగియు. వై. అ. క్రి.=ముఖ. 1. ఇంపగు: సమ్మోదించు; 2. గ్లానపడు, వాడు. ఆం, భా. శృం. 107: చూ, మ్రిక్కు. 14.

సొచ్చెము. వై. వి. పెంపు: చూ, హెచ్చు. 1; 2.=స్వచ్ఛ—చోక్ష. నిర్మలము, గరగర: చూ, సమీచీనము. 2; 3.=చోష. మిగులు: చూ, శేషము. 1; విణ. 4. మిగిలినది: చూ, శేషము. 1. [స్వమా: చూ, సొదము. (1).

సొజ్జె. దే. వి. పెద్యము పేఁచినవండిన యొ

సొజ్జెబూరె. ద్వ. వి: చూ, భక్ష్యము. శకు. 7, ఆ. 81. [హో. 2 (వింత).

సొజ్జెము. వై. వి.=చోద్య. సోద్యము: చూ,

సొటసొట. దే. వి: చకచకలు, చలచలన—చల్పలిక.

సొటసొటలాడు. వా. అ. క్రి: చూ, సొటసొటవోవు.

సొటసొటవోవు. దే. అ. క్రి. ఎండు: రూ—సొటసొటలువోవు, అడుగంటు, ఆఱు, ఇంకు, ఇగురు-ఇవురు, ఇఱుకు-ఇముకు-ఈఁకు, ఈచు, ఉజ్జగిలు (ఉజ్జగిల్లు), ఎండు, కాటువోవు, క్రిల్లపడు, చొండు, డిందు, డొంకు, డొందు, తడితీయు, దయ్యు, నవయు, నీరింకు, బిక్కటిలు-బక్కటిల్లు, మిడుకు, ముక్కు, వక్కు, వట్టు, వడియు. (సం) శోషించు-శోషిల్లు, హారించు, తద్యః— ౧. చిక్కు అనుటకు.—ఉడుగు, ఊఁచపడు, ఊచఁబోవు, ఊసరిల్లు, ఒసుడుక అగు, క్రియ్యు, కుర్రియ్యఁబాఱు, కుర్రియ్యు, చిక్కు, డయ్యు, తీయు, త్రిడువడు, నకనకఁబడు, నకనకలాడు, నకనకలుగుడుచు—నకనకల్గుడుచు, నవయు, పీకువాఱు, బక్కటిలు-బక్కటిల్లు, వక్కు, వట్టు, వడియు, సన్నవాఱు

సొటసొటవోవు- సొటసొటలువోవు. (సం) కృశించు; ౨. కొంచెపడు అనుటకు.—ఇటియు, కొంచెపడు, మందగించు, వలియు, సన్నగిలు-సన్నగిల్లు, సన్నవాఱు. (సం) కృశించు, మందీభవించు. (ఎండు-చిక్కు-కొంచెపడు వీటి పర్యాయములు గూడ దీనికిఁ జెందవచ్చునని కొందఱు). [3, ఆ. 62.

సొటసొటలువోవు. దే. అ. క్రి.—వై.—విజ.

సొట్ట. దే. వి: రూ-చొట్ట. కుంటి-కుంటు.

సొట్టపడు. దే. అ. క్రి: కుంటుపడు.

సొడ్డు. దే. వి. 1. న్యూనత. హ. 2, ఆ. 108: అచ్చిక-అచ్చికము, అరవాయి, అఱ-అఱగొఱ, ఒచ్చెము, ఒట్టు, కడమ, కీడుపాటు-కీడ్పాటు, కీఱ, కుందళము, కుందు, కొంచియము-కొంచెము, కొద-కొదవ, కొదుక, కొఱ, కొఱఁత, కొఱఁతపాటు, గఱగొఱ, గుఱికొండి, చేవుక-చౌక, డిందు, డిగు-డిగ్గు-డిగుడు-డిగ్గుడు-దిగుడు-దిగ్గుడు-దిగువాయి, తక్కు, తక్కువ, తక్కువపాటు, తగ్గు, తగ్గుదల, నిముకళా, నులుసు, పొచ్చెము, పెరికి, మట్టము, మట్టు, ములుచే-ముల్చు, మొఱక, లులి, లొచ్చు, లొజ్జ, లొసుకు, లోఁకువ(లొక్కు), లోటు, విన్నన, వెలితి-వెల్తి. (సం):—అపకర్షము, అపచయము, అపచితి, అపహారము, ఇతరము, క్షయము, క్షితి, లుక్కు, లులి, లోపము, హైన్యము. (విణ) నీచము, న్యూనము. (అవ్య) ఊన. తద్వి: తొఱ్ఱిరివ్వ, పీసర-పీసరము, వెలితి-వెత్తి; వా. 2. ముందుగ తినువాఁడు పందెగానితో వలుకుమాట. "నీమీఁద నేను సొడ్డు వేసితిని"; వై. వి. 3.=శౌంఠ్య: శుంఠత్వము, మూఢత్వము: చూ, శౌంఠ్యము; 4.=శౌఁత్య. తస్య: చూ, సొంటు.

సొతంతరము. వై. వి.=స్వతంత్ర. 1: చూ, స్వతంత్రము; 2. లక్ష్యములేమి, నిర్లక్ష్యము

సొత్తు. వై. వి.=స్వత్వము. 1. హక్కు: చూ, స్వతంత్రము; 2.=సత్వమ్. సొమ్ము: చూ, హిరణ్యము. 3.

సొద. వై. వి.=చితా. పీనుఁగును గాల్చుటకుఁ బేర్చిన కట్టెలలోనగువాని ప్రోగు: చూ, శ్మశానము.

సొన. దే. వి. 1. గుడ్డులోని జెన: రూ-జిన-జెన; 2. బెండలోనగువానిమీఁది నూఁగు. హ్యా. 6, ఆ. 27: చూ, సితాగ్రము; 3. ఊట కాలువ: చూ, ప్రదిని (నది. (౧౧).); విణ. 4.=స్రవణ. స్రవించేనది.

సొనచిక్కుడు. దే. వి. ఉలవకాయలవలెకాసెడి ఒకానొక చిక్కుడు. (చూ, చిక్కుడుకుటుంబము)

సొనాయి. వా. వి: చూ, రూ-సొన్నాయి.

సొన్న. వై. వి.=స్వర్ణమ్. (రూ-సొన్నా-సొన్నము. హొన్ను.) 1. బంగారము: చూ, లోహము. 1; 2. అర్ధదీనారము, మాడ. విజ. 2, ఆ. 8: చూ, సువర్ణము. 2.

సొన్నము. వై. వి.=—పై.— (బంగారుకు-విజ. 2, ఆ. 88; మాడకు.-జై. 8, ఆ.194.)

సొన్నా. వై వి.=—పై.—(వృత్తియందు మువర్ణలోపమును అంత్యవర్ణమునకు దీర్ఘంబునగు. ("సొన్నాటంకము.")

సొన్నాపట్టెరుమాలు. వా. వి. ఒక రకము రుమాలు: చూ, రుమాలు. [చూ, వీణ.౫౧.

సొన్నాయి. వా. వి: రూ-సనాయి-సొనాయి:

సొన్నారి. వై. వి. (సొన్నము+అరి)=స్వర్ణకార. అగసాలెవాఁడు: చూ, స్వర్ణకారుఁడు (ద్వా. అని. శ. ర). (వైకృత దీపికలో వై. అని శ. ర.).

సొపాదాబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, మహారాష్ట్రులు. (సామవేదులు, ద్రాహ్యాయణసూత్రీయులు, తాటిచెట్ల పైరునబెట్టెదరు. ఇతర బ్రాహ్మణులు వీరితో సహపంక్తి

భోజనాదులను చేయకగాని శీఘ్రమూత్రము తాగ్రుసురు.) [2: చూ, హృద్యము.

సాబగు. వై. వి. 1.=శుభగ: చూ, సౌందర్యము;

సాబగుఁడు. వై. వి. 1: చూ, విటుఁడు; 2.=శుభగ. భార. ఆర. 3, ఆ. 160: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

సాబను. దే. వి: బడబనోలు.

సామక. వై. వి.=శ్రమ: చూ, సొమ్మ.

సొమ్మ. వై. వి.=శ్రమ-మూర్ఛ: (చూ, రోగము. 1-౨౨.) అగసావు, ఒల్లము- కల-కళ, కళబుట్టుట, చొక్కు, బవిళి-బాళి, బ్రిమరి, మెయిమఱపు-మేయురు (ఱు)పు, సుమాళము, సామక, సారగు-సారుగు, సాలగు-సాలవు, సొలిమిడి. (సం): కశ్మలము, నిర్వేశము, ప్రతిఘము, ప్రళయము, మూర్ఛ, మోహనము, మోహము. తద్వి.—౧. కాకితీపు, కాకిసొమ్మ; ౨. మిక్కిలి మూర్ఛనొందుటకు.—(సం) సమ్మూర్ఛనము. (చూ, విస్మృతి.) [అచ్చ. యు, కాం. 180.

సొమ్మగొను. ద్వ. అ. క్రి: చూ, సొమ్మసిల్లు.

సొమ్మల్ఁబోవు. ద్వ. అ. క్రి.—వై.—అం, భా. ద్వి. 109. [ర, ఆ. 153.

సొమ్మవోవు. ద్వ. అ. క్రి.—వై.—పారి. పూ.

సొమ్మలవోవు. ద్వ. అ. క్రి.—వై.—ఉ, హరి. 4, ఆ. 242.

సొమ్మసిలు. వై. అ. క్రి: రూ—సొమ్మసిల్లు, ఎడఁజెందు, ఒల్లఁబోవు, కళఁబుట్టు, కొఱవోవు, చొలయు, తాళితాఁకు, బాహిరపోవు, బిమ్మటివోవు, మైమఱచు, సొగయు, సొమ్మగొను, సొమ్మలవోవు-సొమ్మవోవు, సారుగు, సొలయు, సుర్కు. (సం) మూర్ఛిల్లు.

సొమ్మసిలినవాఁడు. ద్వ. వి: అంగవికలుఁడు, అపస్మారి, మూర్ఛాలుఁడు, మూర్ఛితుఁడు, మూర్ఛుఁడు.

సొమ్ము. వై. వి. 1: చూ, భూషణము. 1; 2.=స్వమ్. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3; 3. గోధనము. అచ్చ. బాల, కాం. 88: చూ, హిరణ్యము. 3; 4. అధీనవస్తువు. హరి. ఉ. 6, ఆ. 125: చూ, స్వతంత్రము.

సొమ్ముదాఁచుట. అం: చూ, వివాదములు.

సొమ్మువినియోగించుట. అం: చూ, సప్తవ్యసనములు. [సాద. అం, భా. ద్వి. 225.

సార. దే. వి 1: చూ, రూ-సాఱు*; 2: చూ,

సారంగ. వై. వి.=సురంగా. (రూ-సారంగము): వానము, సారి, సారియ: చూ, రంధ్రము. 1.

సారంగము. వై. వి.=—వై.—

సారకాయ. వా. వి. (పై పెంకు కండకాయ.): అనపకాయ (అనబకాయ), తిపిరి, పదరు: చూ, సాఱ. [చి గొప్పగా చెప్పుట.

సారకాయకోఁతలు. వా. వి. అబద్ధములు కల్పిం

సారగు. దే. వి. 1. మూర్ఛ: చూ, సొమ్మ; అ. క్రి. 2. లీనమగు. లక్ష్మీ. 2, ఆ. 75.

సారదోఁకి. దే. వి. దురాచారుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

సారపు. దే. విశే. బక్కటల్లినది. ఉ, రా. 5, ఆ. 100: ఊపరము, ఎముకలవట్టి, గిటగిటన, బకేడా, బక్క, బడుగు-బడువు, వక్కు. (సం) కృశము, శాతము.

సారము. వై. వి =స్వర. 1. కంఠధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 2. షడ్జాది: చూ, స్వరము. 2

సారి. వై. వి.=సురంగా: చూ, సారంగ (చూ, రంధ్రము. 1.)

సారిది. దే. వి. 1. వరుస: చూ, శ్రేణి. 1; 2 రీతి: చూ, విధము. 1; 3: చూ, అనుక్రమణిక

సారియ. వై. వి.=సురంగా: చూ, సారంగ (చూ, రంధ్రము. 1.)

సారుగాకు. వా. వి. ఎండాకు, చొక్కాకు చొరుగు-చొరువు-సొగుసు. (సం) శుష్కపత్రము. (చూ, పర్ణము. 1-౧.) తద్వి.— ఆకునకు.—(సం) బర్హము: చూ, పర్ణము. 1

సొరుగు, వా. వి. 1.—హై.—; 2. పెట్టెలోని విభాగము: రూ—సొలుగు - చొలుగు-సురుగు. (చూ, సందుకా); దే. వి. 3. మూర్ఛ: చూ, సొమ్మ; అ. క్రి. 4. పడలు. ఆం, భా. తృ. 107· చూ, సొగియు. 2; 5. మూర్ఛిల్లు. ఉ, రా. 3, ఆ. 275: చూ, సొమ్మసిల్లు.

సొర. దే. వి. 1: రూ—సొర-సొఱ, అనప—(అనప), అనుగి-అనుగము, అనుసు. (సం) అలాబువు.అలాబువు, అలుక, తుంబి-తుంబిక, పిండి, పుష్పఫల*. తద్వి.—ఁ: చేఁదియానుగు, చేఁదిసొర, చేఁదుసొర, చేఁదుఅనుగు, వదరు. (సం) అర్జుని, ఇక్ష్వాకువు. ఊష, కటుతిక్తిక, కటుతుంబి, కటుకాలాబువు, కుంబకాలుగము, కుంభతుంబి, క్షీరకర్మ, తిక్తాలాబువు, పింఛఫల; ఆ పెద్ద చేఁదు అనుగు:—క్షత్రిధనము, తిక్తబీజ. (ఇది నాగసొర పుకారమఅనరొండలు); 3: సొలానుగు. (సం) దుగ్ధతుంబి; ర. కూర అనపకు.—(తె): చూ, సొరకాయ; 2. సొరయను చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1;

సొరచేఁప. వా. వి: చూ, సొర. 2.

సొలుగు. వా. వి. రూ—చొలుగు: చూ, రూ—సొరుగు. 2.

సొల్ల. దే. వి: చూ, రూ—సొర. 1_2 (తుంబిక.—పంచ. వేం. 1, అ. 487.) [సొమ్మ.

సొలఁగు. వా. వి. రూ—సొలపు. మూర్ఛ: చూ,

సొలపు: దే. వి. 1. వంక్తి. ఆం, భా. ద్వి· 88: చూ, శ్రేణి. 1; 2. మూర్ఛ: చూ, సొమ్మ; 3. పారవశ్యము: చూ, సొగపు; 4. వైముఖ్యము. విజ. 3, అ. 13: చూ, పదనము. 2-౬, [6, అ 225.

సొలయిక. దే. వి: చూ, సొలపు. 4. కళా.

సొలయు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ—చొలయు. (సొగ్గపోవు.—పారి, ఉ. 1, అ. 185; మనుచరిత్ర.—"సొలయుట విపదో" (సాంఖ్యోపాఖ్యానము); వైముఖ్యము నొందు.—పూజనములయందు సొలయు. భాగ. అను. 4,అ;వైరస్యమునొందు.—లక్ష్మీ.5.అ. 142.)

సొసిమిడి. దే. వి. మూర్ఛ: చూ, సొమ్మ.

సొ(చొ)ల్లు బుర్ర. వా.వి. పనికిరాని మాటలు.

సౌంజ. దే. వి. రూ—సన్న, జాడ: చూ, సూచన.

సౌపాయించు. దే. స.క్రి. 1: చూ, హెచ్చరించు: నా. 2. సజ్జ చేయు.

సౌసాబాజీ. నా. వి. సవరణ. "నా నికార్యము సౌసాబాజీ అయినది."

స్రో

సో. సం. వి. ఓ. (స్త్రీ). దుర్గ: చూ, పార్వతి.

సోఁకు. దే. వి. 1. గాలి. ఆం, పదా. సుర. 35: చూ, వాయువు; 2. పిశాచము: చూ, సోఁకుఁడు. 1; 3. సోఁకుడు: చూ, స్పర్శము. 1; అ. క్రి. 4 ఆవేశించు, (గ్రహము) ఆవేశించు: ఈఁగు, ఎలయు, ఒలయు,కూరుకొను-కూర్కొను, చొబ్బిలు-చొబ్బిల్లు-చొచ్చు, చొత్తెంచు, చొరఁబడు, చొఱఁబాఱు, గూడుకొను, తూఱఁబడు, తూఱు, దూఱు, దూఱు, నడుచొచ్చు, పొలయు, లోఁగు-లోఁవు. (సం) ఆవేశించు, ప్రవేశించు,సంక్రమించు;5.తగులు: చూ,లంకించు. 1.

సోఁకుఁజోక్కు. ద్వ. వి. మూల: చూ, రిక్కు.

సోఁకుటొజ్జ. ద్వ. వి. (సోఁకు + ఒజ్జ): చూ, శుక్రుఁడు. 1.

సోఁకుడు. వా. వి: చూ, సోఁకు. 3.

సోఁకుఁడు. దేవి: (చూ, సోఁకుఁడు 2715పొరట)

సోఁకుడు ముడుఁగు. దే. వి. ఒకానొక ఓషధి, అత్తపత్తి*. (సహస్రపత్రము 2వ అర్థము కడపటి పర్యాయములు దీనికివర్తించును.): చూ, సహస్రపత్రము. 2.

సోఁకుదయ్యము. ద్వ. వి. స్పర్శనము: చూ, వాయువు.

సోఁకుమూఁకలగొంగ. ద్వ.వి. విష్ణుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1. ఆంధ్ర సం. దే 7.

సోఁకుమూఁకలదంటి. ద్వ. వి. నైరృతి, ఆంధ్ర. సం. దే. 20: చూ, సోఁకులఱేఁడు.

సోఁకులఱేఁడు. దే. వి: కోనఱేఁడు, నల్లగ్రోలునట్టి రెంకి, నల్ల బ్రాఁపువాఁడు, సోలను దిండి (సోలదిండి), మూలయేలుసేగ్వరి, మూలఱేఁడు, రక్కసి, రక్కసుఁడు, రాతిరి తిరుగుమేటి, రేదిరిమ్మరీఁడు, సోఁకు మూఁకలదంటి. (సం.) అంకుమంతుఁడు, అక్షఫుఁడు–అసృఫుఁడు, అసిధరుఁడు, అశరుఁడు–అసురుఁడు, కర్బురుఁడు–కర్బూరుఁడు–కర్వూరుఁడు, కాలాభుఁడు, కీకసాశ్మజుఁడు, కోణపుఁడు–కౌణపుఁడు, జలగోహితుఁడు, నికషాత్మజుఁడు, నిరృతి–నైరృతి–నైరృతుఁడు, నీలాంబరుఁడు, పలంకషుఁడు, పుణ్యజనుఁడు, యాతుధానుఁడు, రక్తపుఁడు, రక్షస్సు, రాక్షసుఁడు. రాత్రించరుఁడు–రాత్రిచరుఁడు: (చూ, రాక్షసుఁడు.1.)

సోఁకుఁడు. దే. వి. (రసి. 4, ఆ. 48) 1.దయ్యము: ఎత్తు, కాలియ, కొఱవిదాల్పు, గాము, గాలి, దగర–దగ్గర–దగిర, దయ్యము, దెయ్యము, దెత్తి, దెగడి, పిశాచము–పిసాసి, పీనుఁగుఁదిండి, బూచేము, బూచి, బూచివాఁడు, బూఁచేము, బూతము, మరులు, సోఁకు.(సం):–కపిశాపుత్రుఁడు, కాపిశేయుఁడు(యము), గ్రహము, దైవము, పిండకము, పిశాచము, బేతాళము, భూతము; తద్వి.–౦: కొఱవి దయ్యము. (సం) వ్యాకృతి; ౨.పిశాచభేదములు:–(సం)కూష్మాండము, ఖేటము, వసేతుఁడు, ప్రేతము; 3. అంతరపిశాచమునకు.–(సం) గంధర్వము; ౪. బాలురకుసోఁకు గ్రహమునకు.– (సం). ఖాటి; ౫.పిశాచపల్లభునకు.–మరులఱేఁడు;౬.ఆఁడుదయ్యమునకు.–పిసాసి, సత్తి. (సం)జా, ఢాకిని, డాకిని, సక్తుక, శక్తి, శాకినీ, హాసంతి; ౭. పిశాచాది:–సత్త్వము; 2. గ్రహావేశము, విజ. 3, ఆ. 35: (సం) ఆవేశనము–ఆవేశము; 3. అంటు: చూ, స్పర్శము. 1; 4.రక్కసుఁడు.అచ్చ.బాల, కాం 104: చూ, రాక్షసుఁడు. 1; తద్వి.–౦. రాక్షసస్త్రీలకోక్షేపసూచకము.– సూ. రాక్షసి; ౫: లంక. లంకిణీ అచ్చ, యుద్ధ, కాం. 221.

సోఁగు. వై. వి.=[illegible]. నరసిం. కాండ. ౩, ఆ. 188: చూ, భూషణము.–౩–2. (చెవి.)

సోఁపు. దే. వి. పల్లకటక జ్ఞ: ఆం, ఛా. ద్వి. 208: చూ, సుషమ. 2.

సోఁపుఁబిండి. ద్వ.వి చమరి: చూ, సాపము (1).

సోగ. దే. వి. 1. ఉపశాఖ (ఆం భా. స్వ. 57): చూ, శాఖ. 1; 2. దైర్ఘ్యము. భార. విరా. 2, ఆ. 83: ఎత్తు, కొపురు, కొప్పరము, కోల, కోలన, కేరిడ్లు, తెగ, నిక్కు, నిక్కుడు, నిట్టు, నిడివి, నిడుద, నిడుపు, పొడగు–పొడవు–పొడుగు–పొడువు, పొగరు–పావరు, వాసి, పీఁక, పిక. (సం)అక్ష, ఆవాహము, ఆయతి, ఆయామము, ఆరోహము, ఉచ్ఛ్రయము–ఉచ్ఛ్రాయము, ఉత్సర్గము, ఉత్సర్జనము, ఉత్సేధము, ఉదయము, ఉద్దంతురము, ఉన్నతి, ఉపచయము, విరళము. తద్వి.–౦. మిక్కిలి పొడుగుకు.–(సం) సముచ్ఛ్రయము–సముచ్ఛ్రాయము; ౩: ఉన్నతత్వము, ఔన్నత్యము; విశే. 8. పొడుగైనది:–ఉత్తాణి, ఎగుడు, ఎగువ, ఎత్తరము, ఎత్తగ(రు)వు, ఎత్తు, జేంపు, తనరుపు–తనర్పు, నిడివి, నిడుద, నిడుపు, పెద–పెద్ద, పొడగు–పొడుగు–పొడవు–పొడువు, మిట్ట, మిడి, మిఱ్ఱు, మూర. (సం) ఆయతము, ఆరోహము, ఉచ్ఛ్రితము, ఉత్తాలము, ఉత్తుంగము, ఉదగ్రము, ఉద్దండము, ఉద్ఘాతము, ఉద్భూతము, ఉన్నతము, ఊర్ధ్వము, తుంగము, దీర్ఘము, పరిభూ

తము, పాళింపు, మాసరము, వ్యాయతము. తద్వి.--మిక్కిలి పొడవైనది. (సం) సముచ్ఛ్రితము. [అని కొందఱు)

సోజెరు. వా. వి: చూ, సైనికుఁడు. (సోల్జరు

సోటిక. వా. వి. న్యాయము: చూ, సత్యము. 1.

సోడా. వా. వి. ఒకరకము ఉప్పు: చూ, సౌవర్చలము (లవణము—1.) [సోడావాటరు.

సోడానీరు. వా. వి. ఒకరకము త్రాగెడినీరు.

సోడావాటరు. వా. వి. —పై.—[కాణము.

సోడాషాపు. వా. వి. సోడానీరు అమ్మెడు దు

సోడు. దే. వి: రూ—చోడు, ఉచ్చి, అవుదల—జౌదల, నడినెత్తి, నడుగుంట, నుచ్చెవ, మాడపట్టు. (సం) బ్రహ్మరంధ్రము: (చూ, శిరము. 1.)

సోడుముట్టు. దే. స. క్రి. అంతట వ్యాపించు. అం, భా. తృ. 133: చూ, వ్యాపించు.

సోఢ. సం. విశే. 1. ఓపువాఁడు: చూ, సమర్థుఁడు; 2. ఓర్పరి: చూ, సహనుఁడు.

సోఢము. సం. విశే. 1. ఓర్వఁబడినది. (అపరాధములోనగునది): చూ, సహనము. 2.

సోణము. దే. వి. నాసామూలము.

సోత్ప్రాసము. సం. వి. అ. న. 1: ఎత్తిపొడుపు, దెప్పు-దెప్పుడు; 2. పరిహాసమాటలోఁగూడినమాట: ఆచ్ఛురితకము, సోల్లుంఠనము: చూ, హాస్యము. 1.

సోద. దే. వి: కంకరి, కళాసగందపడి, బెందడి, కేసొద, తెవ్వము. (సం) లేపము. (చూ, సమాలంభము. 1.)

సోదకులు. అం: చూ, జ్ఞాతులు.

సోదన. వై. వి.—శోధనా. 1. గాలింపు: చూ, శోధనము; 2. శకునార్థము రామాయణము మొదలైన గ్రంథములయందు దారమువేసి శోధించుట. [చూ, సహోదరి.

సోదరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తోడఁబుట్టినది:

సోదరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తోడఁబుట్టినవాఁడు: చూ, సహోదరుఁడు; అం. 2: చూ, స్త్రీగతకులు.

సోదర్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

సోదా. వా. వి. వెదుకుట (సెర్చి). శోధన.

సోదించు. వై. స. క్రి. శోధనచేయు: ఉండఁజూచు, ఒరయు, జల్లించు. (సం) పరీక్షించు, పరిశీలించు, శోధించు. (చూ, విమర్శించు. 1.)

సోదికత్తియ. వై. వి: రూ—సోదెకత్తియ—సోదెకత్తె, ఎఱికెత-ఎఱుకత, ఎఱుకసాని, కొరవంజి, జోగిణి, పట్రిది, వేలుపుసాని—వేల్పులసాని(వేల్పుసాని). (సం) ఈక్షణిక, దైవజ్ఞ, యోగిని, విప్రశ్నిక: (చూ, స్త్రీ.)

సోదియ. వై. వి.—చోద్యమ్. రాగల మేలు కీడులనుగూర్చి చేయు ప్రశ్న: రూ—సోద, ఎఱుక, గద్దియ-గద్దె, తల, రంగము, సవాలు. (సం). స్మృతి.

సోదు. వై. వి.—పై.—ప్రభా. 5, ఆ. 120.

సోదెకత్తె. వై. వి: చూ, రూ—సోదెకత్తియ.

సోదెము. వై. వి.—చోద్య. రూ—సోద్దెము. 1. ఆశ్చర్యము, చిత్రము: చూ, వింత. 1; విశే. 2. ఆశ్చర్యకరమైనది, చిత్రమైనది: చూ, వింత. 1.

సోద్దెము. వై. వి, విశే.—పై.—

సోధ్రికము. సం. వి. అ. పుం: (తె) బిళ్ల. *

సోన దే. వి. 1. వర్షము, వృష్టి: చూ, వాన. 1; తద్వి.—అల్పధారావర్షమునకు.—సూచిసుకు: చూ, వాన. 1; 2. అల్పవర్షము: చూ, వాన. 1.

సోనంగి. దే. వి. రూ—దోనంగి. శునకజాతి: చూ, శునకము. 1. [తిర్య. 8.

సోనబల్లి. వా. వి: చూ, సాలెపురుగు. సాంబ.

సోన్మత్తుఁడు. సం. విశే. మత్తెక్కి మేనెఱుఁగనివాఁడు: రూ—సోన్మాదుఁడు.

సోన్మాదుఁడు. సం. విశే.—పై.—

సోపనము. వై. వి.—సోపానమ్: చూ, సోపానము.

సోపప్లవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాహువుచేత పట్టఁబడిన వాఁడు (చంద్రుఁడు లేక సూర్యుఁడు.)(చూ, గ్రహణము.)

సోపానము. సం. వి. అ. న.=సోపనము. రూ-సోపాసనము, ఆరోహణము, పట్టభంగము. (తె) చీడి, తంతియు-తంతె, తావ, తావరము, తుతె, పడికట్టు, పావంచే, పావటి, మెటిక-మెటికె-మెట్టిక-మెట్టు, మేలుకట్టు, సరకట్టు, సోపనము. (ఇవి అన్నియు వీణ మెట్టునందును వర్తించేను.)

సోపు. వై. వి.=సోఫ. పాడ, వాపు, రూ-సోబు, సోబియు-సోబె: చూ, శోఫ.

సోపుదారికేక. వా. వి. జాగ్రత్త కొఱకు వేయు కేక.

సోపుదారివాఁడు. వా. వి. జాగ్రత్త కొఱకు కావలియుండు వాఁడు.

సోబ. వై. వి.=శోఫ: చూ, శోఫ.

సోబతు. వా. వి. తోడుగానుండుట: చూ, సహవాసము. 1. (స్తోబతు అనియు)

సోబనము. వై. వి.=శోభన. మంగళము: చూ, శుభము. 1.

సోబాన. వై. వి.=శోభన. శోభనకాలపు పెండ్లిపాట.

సోబియ. వై. వి.=శోఫ. రూ-సోబె: చూ, శోఫ.

సోబు. వై. వి.=— పై.—

సోబె. వై. వి.=— పై.—

సోబెవాఁడు. వా. వి: చూ, సిధ్మలుఁడు.

సోమ. వై. వి.=శ్రమ. 1: చూ, శ్రమము. 1; 2.=స్తోమ. పరాక్రమము: చూ, శౌర్యము.

సోమకర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: (తె) కరచ్చే, కరబూజా-కర్బూజా. (తెలపనిచ్చెదు ఒకానొక దోస.)

సోమగర్భుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

సోమజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుధుఁడు: చూ, రాహువు. 2.

సోమధార. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ: చూ, పాద్రిదిని. 2. (నది). [గ్రంథములు.

సోమనాథీయము. అం: చూ, భరతశాస్త్ర

సోమపానము. సం. వి. అ. న. పుల్లతీఁగెరసము పిండుట: అభిషవము, నిషేవణము, సవనము, సుత్యా.

సోమపీతి. సం. వి. న్. పుం. (రూ-సోమపీథి-సోమపీవి.) యజ్ఞమునందు సోమపానము చేయువాఁడు: చూ, సోమయాజి.

సోమపీథి. సం. వి. న్. పుం.— పై.—

సోమపీవి. సం. వి. న్. పుం.— పై —

సోమపుఁడు. సం. వి. అ. పుం.— పై.—

సోమము. సం. వి. అ. పుం. 1. తిప్పతీఁగ*: చూ, సోమవల్లి; 2. జలము: చూ, సలిలము; 3. కర్పూరము: చూ, సిరము; 4. దినము యొక్క పదునొకండవ భాగము: చూ, వాసరము (దినభాగములు); అం. 5: చూ, తానములు (రి-హీనతానములు); 6: చూ, తానములు (గహీనతానములు); వై. వి. (1)=స్తోమ: చూ, సోమ. 2.

సోమయజ్ఞములు. అం: (చూ, యజ్ఞము, చూ, మహాయజ్ఞములు) అగ్నిష్టోమము, అత్యగ్నిష్టోమము, అతిరాత్రము, అప్తోర్యామము, వాజపేయము (5).

సోమయాజి. సం. వి. న్. పుం. 1.=సోమాసి. యజ్ఞము చేసినవాఁడు: ధర్ముఁడు, యజ్వ, సోమపీతి-సోమపీథి-సోమపీవి. (తె) సోమాసి; 2: చూ, సురాజీవి; అం. 3: చూ, మూర్తులు.

సోమరాజము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సోమరాజి*.

సోమరాజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారుగచ్చే*: అవల్గుజము, కాంతిద, కాలమేషి, కుష్ఠనాశిని, కృష్ణ, కృష్ణఫల, కృష్ణఫలి, క్రిమిఘ్ని, చంద్రరేఖ, చేలువు, పూతిఫలి (పూతీఫలి), వాకూచి-వాకోచి- వాగుజి- వ్యాకోచి, శ్యామ, సువల్లి, రూ-సోమరాజము-సోమ

రాజిక, సోమవల్లిక. (తె) కలుఁగచ్చె, కారుగచ్చె, క్రాలుఁగచ్చె-క్రోలుఁగచ్చె, బావంజి. తద్వి.— ౧. గచ్చకు:— కాలపత్రి, "కళింగద్రుకర, యక్షాక్షి*, వసంతదూతి (తె) గచ్చె-గెచ్చె-గ్రచ్చె; ౨ గచ్చకాయకు.—(తె) బత్తిక.

సోమరాజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—వై.*—

సోమరి. ద్వ. విశే. (సోము + అరి): అలుచె, చెండి, చెండిపోతు, డిమ్మరి-దిమ్మరి-దిమ్మరీఁడు, తొండు, తొండొరు, దుండుబలి, నచ్చుకాఁడు, నలితిండికాఁడు, బద్దుగుఁడు, బద్యుఁడు, మత్తుఁడు, మదట, మదల, మస్తువాఁడు, మాలగఁబోతు-మాలుగఁబోతు, మెదుక, సుమాళి. (సం) అనుష్ణుఁడు, అలసము, అలసుఁడు, ఆలస్యుఁడు, కుంఠుఁడు. కుఠుఁడు, ఖపురుఁడు, జాల్మి, తుందపరిమృజుఁడు, ధీహారుఁడు, మందుఁడు, శీతకుఁడు, శౌండుఁడు, స్వైరుఁడు. తద్వి.— కల్లుత్రాగుటలోనగువానిచే మత్తిల్లినవాఁడు.— ఉత్కటుఁడు, ఉన్మనుఁడు, ప్రమత్తుఁడు, మత్తుఁడు, మృదువు. (తె) తాగుఁబోతు-త్రాగుఁబోతు, పాయి, లొట్టిముచ్చు.

సోమరితనము. ద్వ. విశే: చూ, విలంబము. 1.

సోమలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=సోమిద*: అస్పృళ, ఇందులేఖ, గుల్మవల్లి, గోధావని. (తె) పుల్లతీఁగ.

సోమవల్కము. సం. వి. అ. పుం.=సోని. 1: చూ, వెలిచెండ్రు*; 2. తేఁకు*: చూ, మాంజిక. [చెండ్రు.*.

సోమవల్కలము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వెలి

సోమవల్లరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=సోమిద. బ్రాహ్మి *: చూ, సోమిదకూర; 2. పొన్నగంటి*: చూ, శీతసారము.

సోమవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=సోమిద. తిప్పతీఁగ*: అనంత, అమర, అమృత, అమృతలత, ఇందులేఖ, కందసుదూచి, కాంజిక, కాంచజాత-కుండలి. కుల్య, క్షుదరిజీర. గుడచి-గుడుచి-గుడూచి, గులూచి-గుళూచి, చంద్రిక, చక్రలక్షణ, ఛిన్న, ఛిన్నరుహా, జీవంతి-జీవంతిక, తంత్రి-తంత్రిక, దేవనిర్మిత, నిర్జర, మధుక, మధుపర్ణి, వత్సాదని, వయస్థ, విశల్య, వృషాకపాయి. (తె) తిప్పతీఁగ-తిప్పతీఁగె, సోమిద.

సోమవల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: కారుగచ్చె: చూ, సోమరాజి.

సోమవారము. సం. వి. అ. పుం. ఇందువారము: చూ, వారములు. [చూ, విష్ణువు. 1.

సోమసింధువు. సం. వి. ఉ. పుం. వెన్నుఁడు:

సోమసూత్రము. సం వి. అ. న. 1. పానవట్టమునుండి నీళ్లుపోవుదారి; 2. సోమసూత్రమువంటి ముఖభాగముగలిగిన ఒకానొకలోహపాత్రము: చూ, హరివాణము(పాత్రము.6.)

సోమాలమ్మ. వై. వి.=శ్యామలాంబ: చూ, మహాలక్ష్మి. 3. తద్వి:- శివశక్తి.

సోమాసి. వై. వి.=సోమయాజి: చూ, సోమయాజి.

సోమాసిపెట్టుఁగొట్టు. ద్వ. వి. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

సోమాస్త్రము. అం: చూ, అస్త్రములు.

సోమించు. వై. అ. క్రి. 1: చూ, వ్యాపించు; 2: చూ, విజృంభించు; 3. పరాక్రమించు; 4=సమ. రూ—సామించు. ఉద్దించు: చూ, సరిపోలు. [కూర.

సోమిందు. వై. వి. బ్రాహ్మి*: చూ, సోమిద

సోమిద. వై. వి. తిప్పతీఁగ*: చూ, సోమవల్లి.

సోమిదమ. వై. వి. సోమయాజిభార్య: రూ—సోమిదమ్మ-సోమిసాని— సోమెసాని, ఒజ్జెసాని. (ఆంధ్ర. పదా. పర. 11.)

సోమిదము. దే. వి. బ్రిమ్మి*: చూ, సోమిద.

సోమిదమ్మ. వై. వి: చూ, రూ-సోమిదమ.

సోమిసాని. వై. వి. (సోమిద + సాని)-వై.-

సోము. వై. వి. 1.=సుఖము. సంతోషము: చూ,

హ్లాదనము; విణ. 2. ఆసక్తము: చూ, వాంఛ.

సోముడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చంద్రుడు: చూ, హిమాంశువు; 2: చూ, శివుడు; 3: చూ, శ్రీరాముడు; 4: చూ, వాయువు; 5. పితృదేవత; 6: చూ, వానరము; అం. 7: చూ, వసువులు; 8: చూ, రుద్రులు.

సోమెన. వై. వి. సోమెదకూర*: చొక్కనా. బ్రిమ్మి, రూ—సోమింద, సోమినము, సోమిద (సం):—అన్నప, అపరాజిత, అపసపర్ణి, కపోతబంక, కపోతవేగ, జయ, జయంతిక, బ్రాహ్మి, మత్స్యాక్షి, వయస్థ, వాతకము, వాతకి, శణపర్ణి, శీతల—శీతలము, సత్యవతి, సోమవల్లరి.

సోమెదకూర. వా. వి.—పై.—

సోమెపాని. వై. వి: చూ, రూ—సోమిసాని.

సోమేశ్వరుడు. అం: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు.

సోమోద్భవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. నర్మదానది: చూ, నది.

సోయగము. దే. వి. 1. అందము: చూ, సౌందర్యము; 2. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1.

సోరంగి. దే. వి. ఒకానొక చేప: చూ, మత్స్యము. 1. తద్వి.—౧. మొట్టచేపకు.—మొట్ట; ౨. తంకునాగమునకు.—(సం) వరుణపాశము; 3. ఆడుఎట్టకు—(సం) శిలి; 4: (సం) సంకోచము. (చూ, మత్స్యము. 1.)

సోరణ. దే. వి: సోరణగండి— సోరణగండె— సోర్ణగండి, రూ—సోరణము. చిన్నకిటికీ (అనికొందఱు): చూ, వాతాయనము. 1.

సోరణగండి. దే. వి.—పై.—ఉ, రా. 6, ఆ.

సోరణగండె. దే. వి.—పై.—

సోరణము. దే. వి.—పై.—(య. 1, ఆ. 97.)

సోరి. వా. వి. రూ—సోరిది: చూ, శ్రేణి. 1.

సోరు. దే. వి. సురువు: చూ, లవణము. 1.

సోర్ణగండి. దే. వి: చూ, రూ—సోరణగండి, భార. ఉద్యో. 3, అ.

సోల. దే. వి పదునాలుగుసబ్బులయెత్తు వస్తువు వట్టెడు ఒకానొకమానము, ఇరువది తులముల యెత్తు వస్తువుపట్టెడు ఒకానొకమానము, ¼ శేరు: (సం) నికుంచకము.

సోలపద్మకము. అం. (సోలపల్లవము, అళిపద్మకము): చూ, అసంయుక్త హస్తములు.

సోలపల్లవము. అం.—పై.—

సోలము. దే. వి. 1. మత్తు. విగ్ర. 8, ఆ. 80 చూ, మోమిక; 2. చొక్కు. ఆక్కి. 2, అ విక్రి. 1, అ: చూ, విస్మృతి.

సోలింత. దే. వి. వివశత్వముకొందివాట్లుట.

సోలు. దే. అ. క్రి. వివశత్వముకొందివాట్లు చెనయు, మ్రింగు, మ్రొగ్గు, ఊగు, (మ లుదెంచే, వాడివాట్లు. [సము. 2

సోల్లుంఠనము. సం. వి. అ. న: చూ, సోత్ప్రా

సోల్లుక. అం: చూ, ఆనద్ధవాద్యములు.

సోళ్లాందొప్పి. దే. వి. ఒకరకముజోనము: రూ. సోళ్లాందొప్పి—సోళ్లానొప్పి: చూ, వక్షోహారము. 4.

సోళ్లానొప్పి. దే. వి.—పై.—(అనికొందఱు.

సోళ్లాదొప్పి. దే. వి.—పై.—

సోళు. దే. వి: చూ, శూన్యము. అం, భా. తృ. 15

సౌ

సౌందర్యము. సం. వి. అ. న. 1 అందము. వేకనదనము. (చూ, హృద్యము): ఉజ్జ్వలము కర్కము, కలింగము, కాంతము, కోమలచారిమము, పల్లవము, రూపము, లక్ష్మీపత్రువు, పర్వము, వర్ణము, వర్ణి, వర్ష్మము, శృంగారము, సౌరభ్యము. (తె) అంగము అంగు, అందగింపు, అందము, అచ్చు, అమము, అమరిక, ఆహ్లాదనము, అవ్వను—జొన హావును—హాను, అసకము, ఇంపు—ఇంపు ఇమ్ము, ఉమటు. ఎమ్మె, ఒసపము, ఒత

ఒప్పిదము, ఒప్పు, ఒయారము-ఒయ్యార
ము-ఓయారము, ఒఱపు, కయిపు-కైపు,
కలికి, కుదిరిక-కుదురు, కొమరు, కోపు,
కోమలికము, గరగరిక, చెందు, చెక్కు,
చెక్కఁదనము, చెక్కన, చెన్ను, చెలువము-
చెలువు, చొక్కము, జిగ్గు, జోను-జోనుపు,
జోక, తేప, తీరు, తెలుఁగు, తోరము, త్రె
వ్వన, దుస్తు, నసుపు, నయ-నయము, నలు
పు, నవరు, నెయ్యమి-నెయ్యము, నెఱి, పసందు,
పసను, పాటి, పాటింపు, పూవు, పొంకము,
పొవరు, పొలుపు, ప్రోఁడి-ప్రోడి, ప్రోఁడిమి-
ప్రోడిమి, ప్రిన్నఁదనము, బాగు, బెళఁగు,
ముద్దు, మురువు-మురివ్వు, మేలు, రకము,
రమణ-రవణ, రహి, రాణ, రువాణము,
రూపు, వన్నియ-వన్నె, వలను, వాసి, విం
గడము, సంపె, సవరన, సవురు-సౌరు, ససి,
సింగారము, సిస్తు, సొంపు, సొగసు, సొబ
గు, సోయగము, హంగు, హవణ, హవణిం
పు. తద్వి.—౧. కామరూపము; ౨. (విణ)
ప్రియమైనది:— (చూ, ముద్దు 5);
3. (విణ) అందమైనది:—(చూ, హృద్యము);
2 సౌందర్యమునకు ఉపమానములు.—నల
కూబరుఁడు, జయంతుఁడు, వసంతుఁడు, చం
ద్రుఁడు, నలుఁడు; అం. 3: చూ, శిరః
క్రియలు; 4: చూ, మదములు.

సౌందర్యవంతుఁడు. సం. విణ: అనుపముఁడు,
ఆకారవంతుఁడు, కంతుఁడు, కమనుఁడు,
కాంతుఁడు-కామనుఁడు, బృందారకుఁడు,
మనోజ్ఞుఁడు, రమణుఁడు, రూపవంతుఁడు
లక్ష్మీవంతుఁడు, శృంగారి, సాధువు, సుంద
రుఁడు, సుభగుఁడు. (తె. వ) అందగాఁడు,
అప్పనుకాఁడు— ఓపనుకాఁడు-హొవునుకాఁ
డు-హొనుకాఁడు, ఇంపైనవాఁడు, ఎమ్మె
కాఁడు, ఒయారికాఁడు-ఒయ్యారికాఁడు,
ఒంపరి, ఒపరి, గుమ్మఁడు, గలిబికాఁడు, గొన
బుకాఁడు, గోటుకాఁడు, చిగిలికాఁడు, చి
న్నెలాఁడు, చూడగలవాఁడు, చోపరి,
చెన్నుఁడు, చెలువుఁడు, చేందురుఁడు, జిగి
లికాఁడు, నీటుకాఁడు, ప్రిన్ననివాఁడు,
బాగరి, మానైనవాఁడు, ముద్దులాఁడు, రూ
పరి, రూపసి, లాడువాఁడు, వగకాఁడు,
వగలాఁడు, వన్నెకాఁడు, వన్నెలాఁడు,
సూటికాఁడు, సొగసుకాఁడు, సొబగుఁడు.
తద్వి.—౧. అభిరూపుఁడు, ప్రాప్తరూపుఁ
డు, సురూపుఁడు; ౨. సర్వాంగ సుందరు
నకు.—సింహసంహననుఁడు.

సౌందర్యవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: అంగన, కో
మల, చక్షుష్య, రూపరి—రూపసి, విలాసిని.
(తె). అంచ(ఁగ)కత్తియు-అంద(ఁగ)కత్తె, ఎమ్మె
లాఁడి, ఒయారి-ఒయ్యారి-ఓయారి, ఒయారి
కత్తె-ఒయ్యారికత్తె, ఒఱపులాఁడి, కలికి-కల్కి,
కొమరాలు, చిన్నెలాఁడి, బయారి, బిటా
రి-మిటారి, రూపరి, రూపసి, వగకత్తె,
వగలాఁడి, వన్నెకత్తియు-వన్నెకత్తె, వన్నె
లాఁడి, సొగసుకత్తె. (చూ, స్త్రీ.)

సౌందర్యోత్పాదనము. అం: చూ, భేదత్రయము.

సౌకర్యము. సం. వి. అ. న. 1: (రూ-సుకర
ము) మిక్కిలిచేలుకన, సుసాధ్యము:
చూ, సులభము. తద్వి.—౧. సులువునకు.—
సౌకర్యము: చూ, సులభము; 2. సుకరభావము.

సౌకుమార్యము. సం. వి. అ. న. 1. సుకుమార
త్వము: చూ, సుకుమారము. 2; అం. 3: చూ,
గుణములు; 3: చూ, గుణములు; 4: చూ,
కావ్యగుణములు.

సౌక్ష్మ్యము. అం: చూ, గుణములు.

సౌఖశాయనికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రాజు
లను నిద్రమేలుకొలుపువాఁడు; విణ. 2.
సుఖనిద్రయా యని ప్రశ్న చేయువాఁడు.

సౌఖ్యము. సం. వి. అ. న. 1. సుఖము, సహ్య

ము: చూ, హ్లాదనము; 2. ఆనందము, సంతోషము: చూ, హ్లాదనము.

సౌగంధికము. సం. వి. అ. న. 1. చెంగలువ*: చూ, సహస్రపత్రము; 2. కామంచి: చూ, తృణము. 1; పుం. 3. పద్మరాగము, మాణిక్యము. (ఇది ఆంధ్రమునందుఁ బుట్టినది. అశోకపుచిగురు డాలుగలది. మధ్యమజాతిరత్నము.): చూ, రత్నములు; 4 గంధకము-గంధికము, గంధము. (తె) గంధకము. [పుల వర్తకుఁడు.

సౌగంధికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సుగంధవస్తు

సౌగంధ్యము. సం. వి. అ. న: చూ, వాసన. 1. తద్వి—ం: (చూ, రాజార్హము. 1.); ౨. కంకుష్ఠము వెడు గ్రంధ్యము.—వరవర్ణి; ౩. గోరోజనమునకు.—వరవర్ణిని, వైదేహి; ౪. బుద్ధికి.—వసువు; ౫ జవాదికి.—సాంకవము (రాజార్హము. 2—౧౪; ౪3—(౧).); ౬: చూ, హింగుళము.

సౌచికము. సం వి. అ. పుం. కూర్చిక, తున్నవాయము. (తె) అతుకు-అదుకు.

సౌచికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుట్టుపని చేయువాఁడు: కూర్చకుఁడు-కూర్పకుఁడు, తున్నవాయుఁడు, వస్త్రభేదకుఁడు. (తె) కుట్రపువాఁడు, దరిజీ-దర్జి, దర్జివాఁడు, చిప్పిచిప్పవాఁడు.

సౌజన్యము. సం. వి. అ. న సుజనత్వము (మంచితనము చేయుటకు.—చూ, సామము. 3.)

సౌత్రామణి. అం: చూ, తానములు (నిహీన తానములు.)

సౌత్రామణేష్టి. అం: చూ, హవిర్యజ్ఞములు.

సౌదాగరు. వా. వి. 1. గుఱ్ఱముల బేరగాఁడు; 2. వర్తకుఁడు: చూ, సార్థవాహుఁడు.

సౌదామని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చూ-సౌదామిని-సౌదామ్ని: 1. ఒకఅప్సరస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 2. మెఱుపు: చూ, విద్యుత్తు; 3. ఒకానొకమెఱుపు: చూ, విద్యుత్తు.

సౌదామిని. సం వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, సౌదామని.

సౌదామ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—వై.—

సౌదాయికము. సం. వి. అ. న. తల్లిదండ్రులచేత నేనియు అన్నదమ్ములచేత నేనియు నియ్యఁబడు స్త్రీధనము: చూ, హిరణ్యము.

సౌదాసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కల్మాషపాదుఁడు: చూ, రాజు. 1.

సౌధము. సం. వి. అ. పుం, న. నగరు, రాజగృహము, మేడ: చూ, సదనము. 1.

సౌధసోపానన్యాయము. అం. చీడీలన్నియు నెక్కకుండ నొక్కసారి మేడ యెక్కుట కష్టమనురీతి. [కలి: చూ, కోకలి.

సౌనందము. సం. వి. అ. పుం. బలరాముని రోఁ

సౌనంది. సం వి. న్. పుం. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు.

సౌనికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మృగపక్ష్యాదులను జంపి విక్రయించి జీవించువాఁడు.

సౌపానము. సం. వి. అ. న: చూ, సూ-సోపానము. (వాడుక)

సౌప్తికము. సం. వి. అ. న. 1. నిద్రించుచోటలో నగు సమయములందు శత్రువుల పైఁబడి చంపుట: అవస్కంధము. (తె) మూచ్చిలిపోటు: చూ, హింస. 1; అం. 2: చూ, పర్వములు.

సౌభాగినేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భాగ్యవతి కూఁతురు: చూ, సూన. 1—౮౪.

సౌభాగినేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భాగ్యవతికొడుకు: చూ, సూనుఁడు. 1—౫౭.

సౌభాగ్యకృత్తు. అం: చూ, తానములు (సర్వ తానములు.)

సౌభాగ్యము. సం. వి. అ. న. 1. సుభగత్వము, పతాక: చూ, శుభము. 1—౫; 2: చూ, వెలిగారము, అం. 3: చూ, యోగములు.

సౌభాగ్యవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భాగ్యశాలిని, శ్రీమతి, పేరంటి: చూ, స్త్రీ.

సౌభికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రజాలికుఁడు: చూ, వ్యాళిగ్రాహి. [బుట్టుఁదనము.
సౌభ్రాత్రము. సం. వి. అ. న. మంచితోఁ
సౌమనస్యము. సం. వి. అ. న. 1. సుమనోభావము; 2. శ్రాద్ధమునందు పిండదానానంతరము బ్రాహ్మణ హస్తమునందిచ్చెడు పుష్పదానమంత్రము; అం. 3: చూ, అస్త్రములు.
సౌమిత్రి. సం. వి. ఇ. పుం. లక్ష్మణుఁడు, రామానుజుఁడు. (తె) లక్కుమనుఁడు-లక్కుమన్నుఁడు-లక్కుమయుఁడు, లచ్చనుఁడు-లచ్చుమఁడు, హూన్నచోయగలాఁడు.
సౌమ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ముయ్యాకుపొన్న*: చూ, సాలపర్ణి; అం. 2: చూ, సంవత్సరములు. [హ్మణము.
సౌమ్యకాండము. అం: చూ, తైత్తిరీయబ్రా
సౌమ్యత. సం. వి. ఆ. వ. (తె) తిన్నన, మయివడి-మెయివడి-మైవడి.
సౌమ్యము. సం. విణ. (తె) తిన్న, సవరణ-సవరణము.
సౌమ్యాంశము. అం. 1: చూ, షష్ట్యంశములు; అం. 2. కర్మములు; 3: చూ, ఉత్తానకరణబంధములు; 4: చూ, ఖండములు.
సౌమ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బుధగ్రహము, రౌహిణేయుఁడు, బుధుఁడు: చూ, రాహువు, 2; విణ. 2. తిన్ననివాఁడు; 3. ఒప్పినవాఁడు; 4. సోముఁడు దేవతగాఁ గలవాఁడు.
సౌరభము. సం. వి. అ. న. 1. ఆమోదము: చూ, వాసన. 1; 2. కుంకుమపువ్వు: చూ, వహ్నిశిఖము. 1; 3. బోళము: గంధరసము, గాంధారము, గోపము, గోలము-గోళము, గోపము, జాతీరసము-జాతీరసము, పిండము, ప్రాణము, బోలము, రసగంధము, రసము, రసాలము, శశము. (తె) బాలెంత బోలు-బాలెంతబోలు- బాలెంతబోళము, బోళము; పుం. 4. ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1; అం. 5: చూ, తానములు (సర్వతానములు.)
సౌరభేయము. సం. వి. అ. పుం. బలీవర్దము, ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1.
సౌరభేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆవు: చూ, ధేనువు. తద్వి.—౧. ఆవునకు.—పయస్విని, పావని, మాత, వసువు (ధేనువు); ౨. కామధేనువునకు.—సుగవి, సుగవి; ౩. సులభముగాఁ బిదుకఁదగిన యావునకు.—సువ్రత; ౪. సాధువైన గోమహిష్యాదికము.—(తె) సాదు; ౫. ఆవునకుఁ బుట్టినదూడకు.—రౌహిణేయము. (తె) లేగ; ౬. ఏఁటేఁట ఈనెడియావునకు.—సమాంసమీన; ౭. అకాలమునఁ బిదుక నిచ్చెడి యావునకు:—సంధిని; ౮. వంకరకొమ్ములఆవునకు.—వక్రశృంగి; ౯. ఆవుదూడల గుంపునకు.—వాత్సకము; ౧౦. ఆవులమందకు.—పష్ణుకదము, వ్రజము. (తె) మంద; ౧౧. చూలుపడిన వెనుక ఆఁబోతుపై కొనుటచే యీచుకపోయిన యావునకు:—వేహత్తు; ౧౨. పాగచూలుగల ఆవునకు.—(తె) మైలావు (ధేనువు. ౨౮); ౧౩ తొలుచూలావునకు.—పలిక్ని, ప్రష్ఠౌహి-ప్రష్ఠౌహి. (తె) నిరుడిమానియావు, పడ్డ, పెయ్యపు; ౧౪. సమృద్ధిగ పాలిచ్చే యావునకు.—నైచికి (తె) పాడియావు, పాలావు, మజ్జిరి; ౧౫. పెక్కుఈఁతలీనిన యావునకు.—పరేష్టుక, బహుసూత; ౧౬. గోమహిషజాతికి.—పసులము, పాదబంధనము; ౧౭. పెద్దపొదుగుగలయావునకు:—పీనోధ్ని, పీవరస్తని; ౧౮. ఆవులమందమందున్నచోటునకు.—(తె) పెంట-పెంటె; ౧౯. (ఈనఁబోవు సమయమున) పొదుగుచేసిన యావునకు.—ప్రస్తుతి; ౨౦. పసులదొడ్డికి.—(తె) పెఁటకట్టు: చూ, (సదనము. 1); ౨౧. పాలువిడిచిన యావుదూడ

వు.—(తె) పెయ్య. పెయ; ౨౨. చిన్నచిన్న మచ్చలుగల యావునకు.—(తె) పొడలావు; ౨౩. తెల్లమచ్చలయావునకు.-(తె)బట్టా(ట్టా)వు; ౨౪. కపిలగోవునకు — బభ్రువు; ౨౫. తఱపిదూడకు- బష్కయము; ౨౬. ఆవు పాడుగునకు — బాణము; ౨౭. తఱపియావునకు.—(తె) బుఱ్ఱి; ౨౮. దూడచేచ్చి పాలిచ్చెడు ధేన్వాదికములకు.—(తె) మల వ; ౨౯. ఆవుయొక్క శిరఃప్రదేశమునకు.- నైచికము.

సౌరభ్యము. సం. వి. అ. న. 1. చూ, వాసన.1. తద్వి — చందనమునకు-శీతలము; 2. ఒప్పిదము: చూ, సౌందర్యము; 3. గుణగౌరవము: చూ, సన్మానము.

సౌరమానాబ్దము. అం. సూర్యుఁడొక రాశియందు సంచరించుకాలము సౌరమాసము. ఇట్టి ౧౨. మాసములుగలది సౌరమానము. ఈ సౌరమానము శేషాచలమునకు (పెదతిరుపతి) దక్షిణ భాగమందు వాడఁబడుచున్నది. ఇది ౩౬౫ దినముల ౬ గంటలు గలది): చూ, మానములు

సౌరము. అం. 1. ఒకానొక మతము: చూ, మతములు; 2: చూ, ఉపపురాణములు; 3: చూ, అస్త్రములు.

సౌరసేని. అం: చూ, వ్యాకరణములు.

సౌరాష్ట్రమహామంత్రము. అం. సూర్యోపాసన మంత్రము: చూ, మంత్రము.

సౌరాష్ట్రపంచమి. అం: చూ, టక్కజభాషలు.

సౌరాష్ట్రము. సం. వి. అ. న. 1. కంచు: చూ, పసిడి (లోహము. 1. 3); పుం. 2. సౌరాష్ట్రదేశము: చూ, దేశములు; 3. సౌరాష్ట్రమనెడి రాగము: చూ, స్వరము. 2, అం. 4: చూ, భూర్జన్యపాంగములు.

సౌరాష్ట్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కరవీరకఅను పద్యము: చూ, సస్యము. 1

సౌరాష్ట్రికము. సం. వి. అ. పుం. 1. విషభేదము: చూ, సంగరము 6; విశే. 2. సౌరాష్ట్ర దేశసంబంధమైనది.

సౌరి. సం. వి. ఇ. పుం 1. రూ-సౌరుఁడు,శని: చూ, రాహువు. 2; 3.యముఁడు: చూ,హరి.5.

సౌరికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కల్లరి, కల్లమ్మువాఁడు: చూ, సుధాజీవి.

సౌరు. దే. వి. రూ సవురు. 1: చూ, వికము. 1; 2: చూ, సౌందర్యము. నీలా. 3, అ; 3: చూ, హృద్యము.

సౌవర్చలము. సం. వి. అ న సౌవర్చలవణము: చూ, లవణము. 1-4. తద్వి —౧. (తె) సోడా; 2. ఉప్పునకు — వాసిజము: 3. వంటయుప్పునకు —విడంగము; 4. ఇందుప్పునకు.—శీతశివము, శైలేయము, సితశివము.

సౌవర్చలవణము. సం. వి. అ. న.—పై.—

సౌవర్ణకరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, వృత్తము; 2: చూ, కరణులు.

సౌవిదల్లుఁడు. సం. వి అ. పుం. అంతఃపుర కావలివాఁడు: రూ-సౌవిదల్లుఁడు, అండీరుఁడు, అంతఃపురపాలకుఁడు, అధ్యక్షుఁడు-అధ్యక్షుఁడు, ఇజ్యుఁడు, ఉదుంబరుఁడు, కంచుకి, కక్ష్యావేక్షకుఁడు, కర్షధర్ముఁడు, క్లీబుఁడు- క్లీవుఁడు, గృక్షి, గోపతి, తుబరుఁడు-తూబరుఁడు, తృతీయప్రకృతి-తృతీయాప్రకృతి, ధర్షవరుఁడు, ధర్షుఁడు, నపుంసకుఁడు, షండుఁడు—పండుఁడు-శండుఁడు-సండుఁడు, మాహిష్యుఁడు, వర్షధరుఁడు, వర్షధర్షుఁడు, వర్షవరుఁడు, సౌవిదుఁడు, స్థపతి, స్థాపత్యుఁడు, పేడకుఁడు_పేడుఁడు. (తె :— అంగబోల-అంగబోలుఁడు, అన్నగశి_అన్నగలి-అన్నగుస, ఆడంగి, ఊబ, ఊబవాఁడు, ఎగ్గడి-ఎగ్గడీఁడు_హెగ్గడి- హెగ్గడికాఁడు- హెగ్గడీవాఁడు—

హెగ్గడీఁడు, కొజ్జ-కొజ్జా, దూబ, పంద, సన్నగండు, సానాసి. తద్వి.—౧. నపుంసకత్వమునకు.—అక్షతము, క్లీబము, నపుంసకము, షండము. (తె) కొజ్జ-కొజ్జా, పేడి; ౨. ప్రాయమున గడ్డము మీసము రానివానికి.— తుబరుఁడు - తూబరుఁడు, మత్కుణుఁడు; 3. అంతఃపుర కావలికత్తెకు:—ఎగ్గడికత్తె-హెగ్గడికత్తె, హెగ్గడి, వక్కారాలు. (చూ, స్త్రీ.)

సౌవిదుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

సౌవీరజభావలు. అం: సౌవీరి, వేగమధ్యము, సాధారణి, గాంధారి. (చూ, ఉపవిద్యలు 419 పుట.)

సౌవీరదేశస్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దేశస్త్రీలలో నొకతె: చూ, స్త్రీ.

సౌవీరభస్మము. అం: చూ, భస్మములు.

సౌవీరము. సం. వి. అ. న. 1. పులియఁబెట్టిన కడుగునీళ్లు: చూ, శుక్తము. 1; 2: అంజనము, అంజని, ఆఖుపాషాణము, ఇలిపాషాణము, ఏకవీరము, కపోతకము-కాపోతసారము, కాపోతము, కాపోతాంజనము, కృష్ణము, ఘుటి, ఘుటిని, దుగ్ధపాషాణము, నీలాంజనము, యామునము, యామునేయము, సౌవీరసారము, స్రోతోంజనము. (వి) ఉల్లిపాషాణము. (తె) కాటుకరాయి. తద్వి.—౧. గంధపాషాణమునకు.—గంధకము, గంధపాషాణము, గంధమాదనము, గంధమోదనము, గంధాశ్మము, గంధికము,(వి) గంధమాదనము; ౨. కర్పూరమణి; 3. రేఁగుపండు: చూ, రేఁగు. 1. (చూ, ఫలములు.); పుం. 4. సౌవీరదేశము: చూ, దేశములు. ౫౬.

సౌవీరసారము. సం. వి. అ. న. కపోతాంజనము: చూ, సౌవీరము. 2.

సౌవీరి. అం. 1: చూ, షూ-సౌవీరి; 2: చూ, మధ్యమగ్రామగత మూర్ఛనలు.

సౌశీల్యము. సం. వి. అ. న. సుశీలత్వము.

సౌష్ఠవము. సం. వి. అ. న. 1. సుష్ఠుభావము; 2. నాట్యాంగవిశేషము: చూ, నాటకము. 1-౧.

సౌహార్దము. సం. వి. అ. న. సుహృద్భావము, మైత్రి: చూ, స్నేహము. 1.

సౌహార్ద్యము. సం. వి. అ. న.—పై.—

సౌహిత్యము. సం. వి. అ. న: అవనము, ఆశితంభవము, ఆతర్పణము, ఆప్యాయనము-ఆప్యాయము, ఆలింపన, ఆశితంభవ, ఉతంతిక, కశలము, తర్పణము, తృప్తి, పర్యాప్తము-పర్యాప్తి, ప్రీణనము. (తె) ఆదట, ఆపోశ, ఆపోవుట, చాలు, తనివి-తనవు, తనుపు-తన్పు. (అవనము, తర్పణము, ప్రీణనము అనునవి (విణలు.) (చాలు=పర్యాప్తి: చూ, హృల్లేఖము. 2;) (అనిశొందలు). తద్వి.— మిక్కిలి తృప్తికి.—సంతృప్తి.

సౌహృదము. సం. వి. అ. న. మైత్రి: చూ, స్నేహము. 1.

సౌహృదయము. సం. వి. అ. న:—పై.—

సౌహృద్యము. సం. వి. అ. న.—పై —

స్క

స్కందపురాణము. అం: చూ, యా-స్కాంద పురాణము.

స్కందము. అం. —పై.—

స్కందుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=కందుఁడు-సందుఁడు: అగ్నిభువు, ఉమాసుతుఁడు, ఈమోద్భవుఁడు, ఔ, కార్తికేయుఁడు, కుక్కుటధ్వజుఁడు, కుమారకుఁడు-కుమారుఁడు, కృశానుధ్వజుఁడు, కృత్తికాసుతుఁడు, క్రౌంచదారణుఁడు, క్రౌంచారాతి, క్రౌంచారి, గంగాజుఁడు, గంగాసుతుఁడు, గా

గాయని, గాంగుఁడు, గాంగేయుఁడు, గుహుఁడు, తారకజిత్తు, పార్వతీనందనుఁడు, బాహులేయుఁడు, మహాసేనుఁడు, విశాఖుఁడు, శక్తిజన్ముఁడు, శక్తిధరుఁడు, శిఖివాహనుఁడు, షడాననుఁడు, షడ్వక్త్రుఁడు, షణ్ముఖుఁడు, షాణ్మాతురుఁడు, సుబ్రహ్మణ్యుఁడు, సేనాని, స్వామి. (తె. వ):—అగ్గిచూలి, ఆఱుమోముల వేలుపు, కందుఁడు, కొంచెమలఁగొట్టిన జోణఁడు, కొమరసామి—కొమరుసామి, కొమరుఁడు, గట్లయేలికమనుమఁడు, గుజ్జువైదోడు, జమిలిముత్తల, జొట్టుపిట్టతాలుపు, తీఁగపేరికల్కిమగఁడు, నెమ్మిరవుతు, పుంజోదాలుపు, బారకయిపోటరి, ముద్దయ్య, ముద్దుగల తల్లులబిడ్డఁడు, రిక్కరక్కసులమిత్తి, వెల్లిచూలి, విప్పుగండ్ల వెంత్తము ఉడవాలు, వెనకయ్య వెనకయ్య, వేలుపుగమికాఁడు—వేల్పుగమికాఁడు, వేలుపులమూఁకపేరిఁటి వెలఁదిమగఁడు, వేల్పుటేటి సవతికొడుకు, సందుఁడు, సత్తితాలుపు, సామి, సుబ్బఁడు, సెగపాఁపఁడు: (చూ, వినాయకుఁడు. 1.)

స్కంధజము. సం. వి. అ. పుం. మఱ్ఱి*: కర్మజము, కాంచనము, క్షీరద్రుమము, క్షీరము, క్షీరి, జటి, ధ్రువము, నంది, న్యగ్రోధము, పాదరోహము, బహుపాత్తు—బహుపాదము, యక్షావాసము, రక్తఫలము, రోహి, వటము, వనస్పతి, విటపి. (తె). మఱ్ఱి—మఱ్ఱు. తద్వి.—౧. నల్లమఱ్ఱికి.—క్షీరకాష్ఠ, గుటిక, నదీవటము, వజ్రివృక్షము, వటకము, (వటి). (తె) నల్లమఱ్ఱి. *; ౨. ప్రయాగలోని మఱ్ఱికి.—శ్యామము; ౩. (మఱ్ఱిపండు సవృంతపుష్ప సమూహపరిణామ ఫలము: చూ, గుంజకాయలు.)

స్కంధపట్టిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.—గంధపట్టె. తలుపునకమర్చెడు గండపట్టె. (తె) గండపట్టియ—గండపట్టె.

స్కంధఫలము. సం. వి. అ. పుం. కొబ్బరి*: కరకాంభము, కూర్చకేసరము, కూర్చకేసరము, కూర్చశేఖరము, కోశకారము, కోశకఫలము, ఘటోదకము, జీరసద్రువు, తృణరాజము, నారికేళము—(నారికేళము—నారికేళి—నారికేలి—నాళికేరము—నాడికేరము—నాళికేరము—నారికేరము), బాల, మత్కుణము, మహాప్రాంశువు, లాంగలి, వరాకోహి. (తె) కొబ్బరి—కొబ్బెర, టెంకాయ—తెంకాయ, టేమ్రాను—తేమ్రాను, తేఁజెట్టు, నారికడము—నారికెడము—నారికేడము. తద్వి.—౧. పొట్టికొబ్బరి చెట్టునకు.—అఖండుకము, ఖండుకము. (తె) గుజ్జునారికెడము, చెనఁగి—చెన్నంగి—చెన్నఁగి, పొట్టిటెంకాయ; ౨: అగ్నికము, స్వర్ణము. (తె) ఎఱ్ఱచెన్నంగి; ౩. కొబ్బరిబొండమునకు.—చూ, బొండము: (తె) కొబ్బరిపండు, కొబ్బరికాయ, టెంకాయ—తెంకాయ, ముక్కంటిపండు. (సం) చోచ—చోచము, జలకరంకము, పయోధరము, వరకోశి; ౪. కొబ్బరిపుచ్చికి.—పుచ్చి—పుచ్చియ—పుచ్చె: (చూ, ఏకబీజకము; చూ, ఏకద్విబీజకవృక్షములు; చూ, గుంజకాయలు. (కొబ్బరిపండు అవిదీర్ణ కఠినఫలము.)

స్కంధము. సం. వి. అ. పుం.—కందము. (రూ—స్కందము—స్కందస్సు): అంసము, బుజా, దో, దోష, నితంబము, ప్రగ్రీవము, ప్రవేష్టము, బాహ—బాహు—బాహువు, భుజశిరస్సు, వాహము. (తె): అరక—అఱక—అఱకడ—అఱకడము, ఎఱక, కంసము, కొప్పరము, చేప్ప—జబ్బ, బుజె—బుజెము, మూఁపు, రెట్ట. తద్వి.—౧. ఎద్దుమూఁపురమునకు.—అంసకూటము, కకుత్తు—కకుదము, వహము.

(తె) ఊఁపురము_ మూఁపురము, ముడి; 2. ఏనుఁగుమూఁపునకు._ ఆసనము; 3. పాముచే మిక్కిలి గట్టిపడినభుజమునకు.-(తె) కండె_ కండెము; 4. భుజము తుదకు._ కలాచిక, పరికోష్ఠము; 5. వెనుకకు త్రిప్పిన భుజమునకు.- (తె) పెడకేలు; చూ, హస్తము. 1-30.); 2. చెట్టుబోదె:— కాండము, దండకము, దండము, పత్రి, ప్రకాండము. (తె) బోదియ_ బోదె, మొండెము, మొద్దు. మాను-మ్రాను. (మ్రాని మోడునకును వర్తించేను): (చూ, శాఖ. 1_౮.). (కందలోనగు దుంపలును, చిక్కుడులోనగు తీఁగెలును స్కందములనఁబడును.); 3. పోరు: చూ, యుద్ధము; 4: చూ, సమూహము; 5: చూ, శరీరము; అం. 6. (మూఁపు): చూ, లక్షణాంగములు. (పురుషునకు:_వృషభస్కంధమైన మహాభోగియగు. గజస్కంధమైనధన్యుఁడగు. కదళీస్కంధమైన రాజసమానుఁడగు.); 7. (మూఁపు): చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు. (స్త్రీకి.- కుడినుడియున్నఁ బుత్రవతియగు. రోమమున్న నమంగళమగు.); 8: చూ, హస్తక్షేత్రములు; 9: చూ, ఆదానము. 3.

స్కందములు. అం. 1: చూ, ఔషధ స్కంధము; 2. స్కంధపంచకము: చూ, స్కంధము. 9.

స్కంధశాఖ. సం.వి. ఆ. స్త్రీ: మ్రాని మొదటి కొమ్మ. (తె). కవట, పెద్దకొమ్మ, పెనుఁగొమ్మ: చూ, శాఖ. 1.

స్కంధాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: కావటి, వివధము. (తె) కావడి. తద్వి.-(తె) కావడిబద్ద. (అని కొందఱు).

స్కంధావర్తి. అం: చూ, అశుభావర్తములు.

స్కంధావారము. సం.వి.అ.పుం. 1. దండు విడిసిన చోటు: ఆసారము, ఉద్గీథము, నివేశము, పాటకము, పరిసరణము, విసరణము, విసరము, విసర్పణము, వేలము, శిబిరము. (తె) పాళెము_ పాళె-పాళెము, బిడారము_బిడారు, విడిదల, విడిది, విడిపట్టు, విడిసుట్టు, వీడు, వీడుపట్టు. (దండువిడియుచోటు= స్కంధావారము. దండునందొక్కొక్కఁడు విడిసినచోటు= శిబిరము ఇట్లు విభజన.). తద్వి._అంతట సేన వ్యాపించుటకు._ పరిసరణము_ పరిసరణి; 2. దండు: చూ, సేన. 1.

స్కంధావారనివేశవిధి. అం: చూ, పరికరణములు.

స్కంధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దశార్ణదేశపు రాజు: చూ, హంసుఁడు. 5. (చూ, రాజు. 1.) (చూ, ఆసనము. 1; స్కంధములు.)

స్కంధోపనీయము. అం: చూ, షోడశసంధులు.

స్కన్నము. సం. విణ. జారినది: చూ, స్ఖలితము. 1.

స్కా

స్కాందపురాణము. అం. (రూ- స్కందపురాణము- స్కందము_ స్కాందము.). 1: చూ, పురాణములు. (కుమారస్వామికృతము. ౧,౦౦,౦౦౦ శ్లోకములుగలది); 2: చూ, ఉపపురాణములు.

స్కాందము. అం: చూ, స్కాందపురాణము.

స్కీ

స్కీము. వా. వి. పద్ధతి. (సిలబస్.)

స్కూ

స్కూలు. వా. వి: పాఠశాల, కాలేచి, కాలేజీ. (తె) బడి. తద్వి.—(మి)పెద్దబడి. (వా. బడి.)

స్కే

స్కేలు. వా. వి. 1. కొలత; 2. కొలబద్ద: తద్వి.—బిట్టు.

స్ఖ

స్ఖలనము. సం. వి. అ. న. 1. తొట్రు: చూ, సంభ్రమము; 2. జారుడు. జాఱుపాటు: ఆవేగము, గళనము, భ్రేశము, భ్రంశము, రింగణము_రింఖణము, (అవ్య) అజ్. (తె) ఉరియాట, కళవళపాటు, కొంకుపాటు, గదుగుడు, జేరుగుడు, జారు_జారుడు_జాఱుడు, జాఱుపాటు_జాఱుపు, జీరుకు_జీర్కు, జీఱుకుపాటు, తొందగ_తొందఱ, తొట్రిల్లుట, తొట్రు, తొట్రుపాటు. తద్వి._ ౧. మిక్కిలిజాఱుటకు._విగళనము, విస్ఖలనము; ౨. జాఱినది._చూ, స్రస్తము; ౩. వెనుదీయుటకు._ఛలము.

స్ఖలించు. సం. అ. క్రి. 1. జాఱు, జేఱగు_జేఱుగు: చూ, సడలు. ౬; 2. తొట్రుపడు: చూ, సంభ్రమించు.

స్ఖలితము. సం. విశే. 1. జాఱినది: చూ, స్రస్తము; 2. తొట్రుపడినది. (తొట్రుపాటు గలది._ఉత్తాలము); అం. ౩: చూ, శిక్షాకాలములు.

స్ఖా

స్ఖాలిత్యము. సం. వి. అ. న. స్ఖలితభావము: కుంఠము, ప్రమాదము, భ్రమ. (తె) అదమఱుపు, ఏమఱిక, ఏమఱుపాటు, జాఱుపాటు, తెక్కులి, పరవా, పరాకు, పొర, పొరపాటు, మఱపు_మఱుపు, మోస_మోసము, విరాకు. తద్వి._అనవధానత, ఉత్ప్రేక్ష.

స్టా

స్టాంపు. వా. వి. 1. దస్తావేజు, పత్రము; 2. తపాలుబిళ్ల. (లేబిలు.)

స్టీ

స్టీమరు. వా. వి. పొగయోడ: చూ, పోడము

స్టే

స్టేషను. వా. వి. ప్రయాణికులు లోనగువార నిలుచోటు.

స్తం

స్తంబకరి. సం. వి. ఇ. పుం: నీతము, భోగ్యము (తె) కొలుచు: చూ, ధాన్యము. ధాన్యవి వములున్ను, మఱియు ఇందుకు సంబంధి చిన విశేషాదులున్ను:_౧: ఉమాకటము (తె) బుసి,బూగర; ౨. ఎగరఁబోఁతకు._ చూ, పవనము. ౩; ౩: (తె) ఓదియ-ఓ పన; ౪: (తె) కారు, కారువడ్లు; ౫: కు ములు, భంగము, మాతులము, మాతులా మాతులి. (తె) జనుము; ౬: (తె) నిమూకళా ౭: (తె) నీరువరి; ౮: (తె) మరువ ౯: పొట్టుపోయి బ్రిద్దలైనవడ్లు.— (పప్పు; ౧౦: (తె) పాలుబావ; ౧౧: (పిప్పి; ౧౨: (తె) పిసికిళ్లు; ౧౩. ముం పంటకు.—పునర్వసు. (తె) పు ౧౪: పులాకము; ౧౫: పూకము, బహుళీ తము; ౧౬: (తె) పోటకందులు; ౧౭: (పొడిగలు; ౧౮: మఘు. (తె) మొక్కం మొక్కజొన్న, జొన్న; ౧౯: (తె) ము పెసలు; ౨౦: (తె) మాగజేరు, మా మాష; ౨౧: (తె) మొలకోలికి; ౨౨: (మ్రిక్కి; ౨౩: వార్తము; ౨౪: శూక వ్యము; ౨౫: (తె) సేసలు; ౨౬: స్తంబ సస్య విశేషములు (పైరుల భేదములు)._

౧: (తె) అఱకము, ఉద్ది, చోడి, తమిదె-తమిఁజె-తవిఁద- తవ్విఁద- తవ్వెఁదె, రాగి; ౨: సర్జము. (తె) గంటి-గంటె, సజ్జ; ౩: (తె) అరికె, అరుక-అరుగ-అరులు-అళ్లు; ౪: గవటిక,వరకము. (తె) పెద్దారుగ, వరగ; ౫: ఉలవ; ౬: కరవీరక, సౌరాష్ట్రి; ౭: కర్యాగిభోగి. (తె) కప్పురబోగి; ౮: ఊటకల్లు; ౯: (తె) కాంబోది; ౧౦: (తె) కారామల్లు; ౧౧: (తె) కారు, కారువడ్లు. ౧౨: కువటిధ్యాకము; ౧౩: కుసుమ. (తె) కుంకుమ; ౧౪: కుస్తుంబరి: ౧౫: కేసరి; ౧౬: (తె) కొండకంది; ౧౭: (తె) కొండజొన్న: ౧౮: కోద్రవము; ౧౯: (తె) గాలిగుంట; ౨౦: జొనకము - జొవళము - జొనాళము. (తె) జొన్న, మొక్కలు; ౨౧: తోక్రము; ౨౨: గంటె చేను లోనగువాని పైరుకు.—తృణము; ౨౩: సస్యదండముకు.—దండము. (తె) దంటు; ౨౪: యావనాళాదదండముకు.—దండము. (తె) దంటు; ౨౫: జొన్నకఱ్ఱకు.—దండము. (తె) దంటు; ౨౬. (తె) దివసరి: ౨౭: (తె) దిగ్గోలు; ౨౮: నువు—నువ్వు—నూ—నూవు; ౨౯: (తె) పదుపరి; ౩౦: (తె) ప్రియంగు; ౩౧: (తె) బలుసుత్తి; ౩౨: (తె) బుడమ; ౩౩: (తె) బొబ్బర; ౩౪: (తె) మెట్టజీలుఁగు; ౩౫: (తె) మొలకొలికి; ౩౬: రాజాన్నము. (తె) రాజనములు; ౩౭: లస; ౩౮: (తె) వంకియ—వంకి; ౩౯: (తె) బుసుకుజొన్న; ౪౦: వనజ; ౪౧: వర; ౪౨: (తె) వెలువడము—వెల్వడము; ౪౩: శారదము; ౪౪: శ్యామాకము. (తె) చామ; ౪౫: షష్టిక; ౪౬: (తె) సత్తెనవంగ; ౪౭: సుమనము. (తె) గోదుమ (చూ, సస్యము; చూ, స్తంబకరి; చూ, ధాన్యము అను చోటఁగల పదములన్నియు. ధాన్యాదులకు సంబంధించినవై యుండును.)

స్తంబఘనము. సం. వి. అ. పుం. (రూ- స్తంఘ్నము- స్తంబహనము.) వరిపైరు లోనగుని కోయు పనిముట్టు (చూ, లవిత్రము (గుద్దలి అని కొందఱు)

స్తంబఘ్నము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

స్తంబము. సం. వి. అ. న. 1. వరిలోనగువా గంట: చూ, స్తంబకరి(చూ, ధాన్యము)చూ చోటఁగల.); 2. బోదలేని చిన్న చెట్టు: చూ వీరుధము. 1. [వా

స్తంబేరమము. సం. వి. అ. పుం: ఏనుఁగు: చూ

స్తంభనము. సం. వి. అ. న. 1: అవష్టంభము స్తంభము. (అవ్య) అజ్. (తె) మ్రానుపడుటు; 2. మంత్రశక్తిచేత అగ్నిలోనగువా శక్తి నణఁగఁజేయుట): చూ, విద్యలు.(చూ ఉపవిద్యలు). [కంబవల్లి

స్తంభబలి. సం. వి. ఇ. పుం.—కంబవల్లి: (తె

స్తంభము. సం. వి. అ. పుం. 1.—కంబము: అ; ర, అలానము, కపోతము, క్ష్వోడము, కుటము గుంధము, గుత్సము, స్థూణ. (తె) కంబము కుంద, కూచేము, గడ-గెడ, గుంజె, గూట ము-గూటాము, తలగుంజె, నిట్ట,నిట్టరాడు. నిటారిడు, మొకరము-మొక్కరము, రాట రాడు. తద్విశేషములు.— ౧. చోపాస్తంభముకు.—అల్పస్థూణ; ౨. ధ్వజస్తంభముకు.—ఉచ్ఛ్రితము, గరుడస్తంభము. (తె గరుడకంబము; ౩. పసులఁగట్టెడు గూటపకు.—కీలకము,శివకము; ౪. కుక్కనుగట్టెడు కొయ్యకు.—(తె) కట్టుఁగంబము, క ణత-కొణతము; ౫. మంచము లోనగువా కంబముకు.—కుట్యాంగము. (తె) కాలు కోడు, మంచెపుకోడు; ౬. చెఱకురాట్న కంబములు.—(తె) గుండ్రిలు; ౭. దీపక స్తంభముకు:—చూ, సెమ్మె; ౮. ఏనుఁ లోనగువాని కంబము:—అక్షోభము, అల

నము, బంధస్తంభము. (తె) కట్టుఁగంబము; ౯. నిడుపాటికోలకు.—(తె) గడ—గెడ; ౧౦. పసులఁగట్టుటకు కళ్లమునఁబాఁతినగుంజకు.— మేధి. (తె) కట్టుగొఱ్ఱు, గుంజ; ౧౧. గృహప్రధాన స్తంభమునకు.— కపారము—కపోరము, గృహస్థూణము. (తె) తలగుంజ, నిట్టరాడు-నిట్రాడు; ౧౨. ఓడనడిమికంబమునకు.—కూపకము, కూపము, గుణవృక్షకము, చూతకము. (తె) ఓడకొయ్య, ఓడకంబము, ఓడకొండికంబము, గడ-గెడ; ౧౩: (తె) గుదిగుంజలు; ౧౪: (తె) గుదియకఱ్ఱలు; ౧౫: (తె) తిరుపడికోల; ౧౬: తోఁకగుంజ; ౧౭: తోరణస్తంభము, వాందీకము; ౧౮: కుకరి, దండవిష్కంభము. (తె) చెల్లరాడు, తరిగంబము; ౧౯: (తె) నిలువుగాళ్లు; ౨౦: పతాక; ౨౧: పాదిక; ౨౨: పిఠరము; ౨౩: (తె) సిడము; ౨౪: (తె) పోటి, పోటుఁగంబము, పోటుఁగోల; ౨౫: (తె) మొంగరము-మొంగ్గరము, మొంగరాడు; ౨౬: యూపము. (తె) పాలకొయ్య, పాలగుంజ; ౨౭: చూ, మదనచేతులు; 2. మ్రానుపాటు: చూ, స్తంభనము. 1; అం. 3: చూ, సాత్త్వికభావములు.

స్తంభయిత. సం. విణ. స్తంభించేవాఁడు.

స్తంభించే. సం. స. క్రి: సంస్తంభించే. (తె) కల్లుపడు, చెట్టుపడు, పుల్లపడు, మ్రానుపడు-మ్రాన్పడు, మ్రానుదేఱు, మ్రానుపిలు-మ్రానుపిల్లు, మ్రానుసెందు, రాపడు; అం. ప్రే. 2. మ్రానుపడఁజేయు.

స్తంభితము. అం: చూ, ఊరూక్రియలు.

స్తంభిని. అం: చూ, తంత్రములు.

స్తనంధయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాలుద్రావెడు ఆఁడుబిడ్డ, చంటిపాప: చూ, శిశువు.

స్తనంధయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాలుద్రావెడు మగబిడ్డ, మగబిడ్డ: చూ, శిశువు.

స్తనక్షీరము. సం. వి. అ. పుం. అంబాళమాశీ: చూ, మామిడి. 2.

స్తనము. సం. వి. అ. పుం.=చేన్ను—చేను: ఉరోజము, కుంచము, కుచము-కూచము, ప్రలంబము. (తె) ఎదపుట్టువు, గుబ్బ, చేను-చేన్ను, చోచి, బాయి, తద్వి.—౧. కుచయుగమునకు.—(తె) చేనుదోయి-చేన్నుదోయి-చేన్దోయి; ౨. స్త్రీ స్తనము.—కుంచము-కూచము, పయోధరము, వక్షోరుహము; బ. (తె) పాలిండ్లు; (ఉరోజము, కుంచము-కుచము-కూచము, ప్రలంబము. (తె) ఎదపుట్టువు, గుబ్బ, చేను-చేన్ను, చోచి యివియును స్త్రీ స్తనమందు వర్తించును); ౩. (స్త్రీ పురుషాదుల) స్తనము.— స్తనము. (తె) చేను-చేన్ను; ౪. చేనుమొనకు.—ఉరోభృత్తు, కుచాననము, క్రితువు, చుచుకము—చుచూకము-చూచుకము-చూచువు, వృంతము, స్తనాగ్రము. (తె) అంచేలు (ఏ. అంచే), కాము, చేనుగొన, చేనుముక్కు, చేనుమొన, చేనుమోము, బొగడ, ముకు—ముక్కు; ౫. అవుచేన్నకు.—చీరము; ౬. చేనుమొనచుట్టుగల నల్లని చోటుకు:— (తె) చేనుమఱు; ౭: మొంగలియాఁడకు:— (తె) చేను—చేన్ను; ౮. ఆఁడియాఁడకు.— (తె) చేను—చేన్ను; ౯. గొఱ్ఱె మెడచేన్నులకు.—మణి; ౧౦. మేఁక మెడక్రింది చేన్నులకు.—అజాగళస్తనము, కబళము; ౧౧: చూ, స్తనములు. (చూ, స్తన్యము).

స్తనములు: అం. 1. (పురుషుని స్తనలక్షణము): చూ, లక్షణాంగములు. (ఉన్నతములై కనుపుగలిగిన కూర్చుఁడు. నిర్మాంసములై కఠినములైన దుఃఖి. మధ్యభాగ మెడదైయున్న దీర్ఘాయువు. స్వల్పమయిన నల్పాయువు. గుంతలుగనున్న రాజు. కొనలు లావుకాకున్న నపుత్రకుఁడు.); 2. స్త్రీ స్తనలక్ష

నాములు): చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు. (బంగారు చెంబువలెవర్తులవైబిగువులై కాంతిగలిగిన పతిధన్యుఁడగు. సమములైయున్న సుదృఢములైబలిసియున్నను భాగ్యవతియును రాజపత్నియునునగు. జేక్కవపిట్టవలెనున్న నునునువులై క్షీరరోమరహితములైనను సుఖవతియగు. ఎడమచేన్ను మీఁద నల్లనిమచ్చయున్న పుత్రవతి సుఖవతియగు, స్వల్పములై శీతలములై ఎడములై నిర్మాంసములై తిత్తులఁబోలినవై తేజోహీనములైన శుభహీనురాలగు. దీర్ఘములైన పవ్రిశస్త్రురాలగు. విషమములైన దరిద్రురాలగు. మధ్య నుడియున్నను పైన రోమమున్నను స్థూలములైనను వ్రేలాడుచున్నను విధవయు దరిద్రురాలునునగు.) (చూ, స్తనము.)

స్తనయిత్నువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. మబ్బు: (చూ, మేఘము.) పనమూతము, వారిదము, జలధరము. తద్వి.— తెల్లమబ్బునకు.— శ్వేతము; 2. ఉఱుము: చూ, స్తనితము.

స్తనవృంతము. సం. వి. అ. పుం. నల్లమామిడి*: చూ, మామిడి. [చూ, చూచుకము.

స్తనాగ్రము. సం. వి. అ. పుం. చన్ను అంచు:

స్తనితము. సం. వి. అ. న. 1: గర్జ, గర్జనము, గర్జము, గర్జి, గర్జితము, ఘనస్వరము, ఘర్ఘరము, ఘోషము, పరిఘోషము, పర్జన్యము, మేఘనాదము, రసితము, స్తనయిత్నువు, స్వనితము. (తె) ఉఱుము, జోఱుకు: (చూ, స్వరము. 2). తద్వి.— భూమిలోని యుఱుమునకు.— గాతువు: (చూ, స్వరము. 2); అం. 2: చూ, రతిధ్వనులు.

స్తన్యము. సం. వి. అ. న; పయస్సు. (తె) చను(ఁబా)పాలు, బాయి. తద్వి.— ౧. పాలకు.— అవదోహము, ఊధస్యము-ఔధస్యము, క్షీరము, గోరసము, ఘృతము, దుగ్ధము, పయస్సు, పుంసవనము, పేయము, మధువు, సుధ. (తె):— చంకము, పాఁడి, పాయి, పాలు, పోసనము-పోసనాలు; ౨: (తె) సుమ్మపాలు; 3. ఇవురఁగాఁచిన పాలకు.— ఆమిక్ష, (తె) ఆనవాలు—ఆనాలు, చిరువాలు—చిఱువాలు; ౪. ఈనిన అయిదాఱు దినములలోని పాలకు —ఆమిక్ష. ఆశీరము, కిలాటము-కిలాటి, కూర్చిక, క్షీరవిక్కృతి, పెయూషము-పీయూషము. (తె) ఆనవాలు—ఆనాలు, జున్ను, జున్నుగడ్డ, జున్నుఁబాలు, ముఱ్ఱు-మూఱ్ఱు, ముఱ్ఱుఁబాలు; ౫. పాలపైనురుగునకు.- కార్కరికము-కార్కారికము. (తె) నురగ—నురుగు; ౬. పాలవిఱుగుడునకు— ఆమిక్ష, ఆశీరము, కిలాటము-కిలాటి. (తె) కూకు, పాలవిఱుగుడు; ౭. గొఱ్ఱెపాలకు.— అవిక్షీరము, అవిదూషము, అవిసోఢము. (తె) గొఱ్ఱెపాలు; ౮. పాలమీఁదిమీఁగడకు.— క్షీరరసము, క్షీరసారము, మండము-మండాము, సంతానిక. (తె) మస్తు, మింగడ- మీఁగడ- మీవడ; ౯. పాలయొక్కవికారము (నెయ్యి, పెరుఁగు, చేల్ల) నకు.— పయస్య; ౧౦: (తె) పాలకుప్ప; 11. మక్కపాలకు.— శూనారము; 12. మఱ్ఱిలోనగు చెట్లపాలకు.— (తె) పాలు; 13. మృగముల చేనుపాలకు.— (తె) పూరి; 14. గేదపాలపై నురుగుకు.— ఖర్గికము (చూ, స్తన్యము ౫.); 15. వెన్నకు.— చూ, వెన్న: చూ, హైయంగవీనము. 1-3; 16. పెరుఁగునకు.— అధ్మాత్రము, క్షీరజము, దధి. (తె) కలుపు, తయిరు-తైరు, పెరుఁగు-పెర్గు, పెరువు-పెర్వు; 17. మిశ్రదధికి.— (తె) కలపు-కలుపు; 18. పెరుఁగుగడ్డకు.— (తె) కుదప-కుదుప; 19. అడుగుపెరుఁగుకు.— ద్రిప్సము. (తె) కుంపెరుఁగు; 20. నడిమి పెరుఁగునకు.- ఘనము; 21. మీఁది పెరుఁగునకు.— ద్రప్సము, శరము, సరము; 22. మీఁగడ పెరుఁగు

కు.—అశ్యోఘ్నము, మంగళ్యము, శ్రీఘనము. (తె) మీఁగడపెరుఁగు; 23. ఐదుదినములపెరుఁగుకు.—తరుణాధి; 24. పెరుఁగుమీఁదితెట్టెకు.—కాదంబరము, దధిమండము, మస్తువు. (తె) తెట్టి-తెట్టియ-తెట్టె-తెట్టువ-తొట్టి-తొట్టువ, మింగడ-మీఁగడ-మీఁడ; 25 పెరుఁగుచిదపకు.—(తె) కుదప-కుదుప; 26. మీఁగడతీసిన పెరుఁగుకు:—బుసము-బుసము; 27. కొన్ని సంబారులు చేర్చిన పెరుఁగుకు.—మార్జిక; 28. నీళ్లుకలిసిన పెరుఁగుకు.—దప్పము; 29. మజ్జిగకును తద్విశేషములకును.— మజ్జిగకు.—మార్జిక, మోరట, రసాయనము. (తె) మోరి—మోరు (చూ, మజ్జిగ. 1980 పొరట.); 30. మెంతిమజ్జిగకు.—(చూ, మజ్జిగ. ౬): రసిక. (తె) సిగర-సిగరి; 31. పొదుఁగునకు.—అద్యశ్వీనము, ఆపీనము, ఊధము. (తె) పొది, పొదుఁగు-పొదువు; 32. అవుపొదుఁగునకు.—బాణము, వాదము.

స్తబకము. సం. వి. అ. పుం. వల్లరి, మంజరి. (తె) రాగుత్తి: చూ, సుమము. (చూ, పూగుత్తి.)

స్తబ్ధము. సం. విశే. 1. అణఁగినది: నిభీనము, నిశ్చింతము, విస్రబ్ధము. (తె) లొటి-లొట్టి. తద్వి.—లోపలణఁగినది.—అంతర్భూతము. (తె) అడకము, ఇమిడిక, తీలు; 2. మొద్దిగినది. [మూకగము.

స్తబ్ధరోమము. సం. వి. స. పుం. పంది: చూ,

స్తబ్ధుఁడు. సం. విశే. తెలివిలేనివాఁడు: అజుఁడు, అజ్ఞాని, అజ్ఞుఁడు—అజ్ఞాఁడు, అర్భకుఁడు, అవివేకి, ఇతరుఁడు, కింపాకుఁడు, కుంఠకుఁడు, జడుఁడు, డింభుఁడు, నిర్గ్రంథుఁడు, పామరుఁడు, బాలిశుఁడు, బుద్ధిహీనుఁడు, ఖేలుఁడు, మందుఁడు, ముగ్ధుఁడు, మూఢుఁడు, మూర్ఖు-మూర్ఖుఁడు, యథాజాతుఁడు, లింపాకుఁడు, షండ, వర్ణి, వివర్ణుఁడు, వైధేయుఁడు, హేడుఁడు. (తె)—అక్కు-పక్కు. అబ్బకాఁడు, ఉక్కుఁడు, ఎడ్డియ—ఎడ్డె-ఎడ్డఁడు, ఎఱుకలేనివాఁడు, ఏగు, కంకరతల, కఱటి, కూళుఁడు, గొడచేర్పు, గోల, చెల్లచెప్పఁడు, జెజ్జె, జెజ్జెమ్మ, తెలివిలేనివాఁడు, దుడ్డు, పాలముఁడు, పిసాళి, పెంకి-పెంకె, పెచ్చొరి, పెడకట్టె, పెడపరకట్టె, పెయ్య-పేయ, పెరుచే, పేల, బొప్పఁడు, మంకు, మడియఁడు, మడ్డి, మద్దుఁడు, మలుచే-మూల్చి, మొండి (మొండరి, మొండికట్టె), మొంము, మొక్కలి-మొక్కలీఁడు-మొక్కలుఁడు, మొద్దు—మొద్దఁడు, మొప్పియ—మొప్పె, మొరను, మొఱకు—మొఱకుఁడు, మొఱటు, మొఱ్ఱి, మోట, మోటు, మోఱకు—మోఱకుడు, మోరిడు, వీఱిఁడి-వెఱిఁడి, వెంగలి—వెంగళి, వెంబర, వకలి-వెక్కలి, వెడఁగు. తద్వి.—౧. వెడఁద, వెఱ్ఱి, వెఱ్ఱివాఁడు, వెఱ్ఱిబాగులు, వెఱ్ఱిమొగము, వేఁదుఱు; ౨. మూఢాగ్రేసరుఁడు.—(తె) వెంగలివిత్తు, వెంబరవిత్తు.

స్తమితము. సం. విశే. తడిసినది: చూ, రూ-స్తిమితము. 2. [గడిక: చూ, స్తోత్రము.

స్తవము. సం. వి. అ. పుం. రూ-స్తవము. పొ

స్తవము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

స్తి

స్తిమితము. సం. విశే.—తిమితము. 1. కదలనిది: చూ, స్థావరము. 3; 2. తడిసినది: ఆర్ద్ర—ఆర్ద్రము, ఉత్తము, ఉన్నము, క్లిన్నము, తిమితము, నోదము, సమున్నతము, సిక్తము, రూ-స్తమితము. తద్వి.—౧. తడువఁబడినది:—ఉక్షితము, ఉత్తప్తము; ౨. మిక్కిలి తడిఁ

గలది:-(తె)దుమదుము; 3. తేమగలది.—(తె) తడి, తెమ్మ-తేమ; ౪. తడుపునది.—సేచకము; ౫. తడియుటకు.—చూ, స్తేమము.

స్తు

స్తుతము. సం. విణ. స్తోత్రము చేయఁబడినది: చూ, స్తోత్రము.

స్తుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. స్తవము: చూ, స్తోత్రము.

స్తుతించు. సం. స. క్రి. స్తోత్రము చేయు: అంకించు. అభినందించు, అభిష్టుతించు, నుతించు, ప్రణుతించు, ప్రశంసించు, భూషించు, వందించు, వర్ణించు, సముద్భూషించు.(తె):- అగ్గించు, ఎంచు, కయివారము సేయు-కైవారము సేయు, కొండాడు, కొనియాడు, గణుతించు, పిచ్చెలించు, పేరుకొను-పేర్కొను, పొగడు-పొవడు, వలయు. తద్వి.—౧. మిక్కిలి స్తుతించు.—పరిస్తుతించు, సన్నుతించు; ౨: చూ, వేఁడికొను; 3: శ్లాఘించు. (తె) మెచ్చు.

స్తుతిపాఠకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బట్టువాఁడు: చూ, సూతుఁడు. 2. (వంది); అం. 2: చూ, సభాంగములు.

స్తుత్యము. సం. విణ. స్తోత్రము చేయఁదగినది: ఈడ్యము, కీర్తనీయము, పణితవ్యము, పణ్యము. తద్వి.—నవ్యము, శ్లాఘ్యము-శ్లాఘనీయము. (తె) మెచ్చు, మెచ్చులాఁడి.

స్తుభజము. అం: చూ, శుభావర్తములు(చూ, ఆగంతుకములు 658 పొరట)

స్తూపము. సం. వి. అ. పుం. 1. మట్టిలోనగువానిదిబ్బ; 2.—తూపి. దేవాలయవిమానము.

స్తే

స్తేనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దొంగ: చూ, హారకుఁడు.

స్తేమమగు. మి. అ. క్రి: ఆర్ద్రింబగు. (తె) ఇవముకొను, ఊరు, తడియు, తోఁగు, నాను. తద్వి.—(తె) చెమరుచు-చెమర్చు, చెమ్మగిల్లు, చెమ్మయొలుకు, తేమగిల్లు, నెమ్మకొను, పదనుకొను.

స్తేమము. సం. వి. అ. పుం.—తెమ్మ-తేమ. తడియుట: ఆర్ద్రిత, క్లేదము, తేమనము—తేమనము. ద్రవము, రసము, సముందనము. (తె) ఈకవ, ఈమిరి, చెమ్మ, చోదుగు, తడి, తనుపు-తన్పు, తెమ్మ—తేమ, తోఁగు, నెమ్మ, బంకెన, పదను. తద్వి —౧. కొంచెముతడికి.—(తె)ఒరవద(దు)ను, సెరపదును; ౨. తడుపుటకు.—సేకము, సేచనము.(చూ, స్తిమితము.3.)

స్తేయము. సం. వి. అ. న. రూ-స్తైన్యము. 1. దొంగతనము: చూ, హారణము. 1; అం. 2: చూ, వ్యవహారపదములు.

స్తేయి. సం. వి. న్. పుం. చూ, స్తేనుఁడు.

స్తై

స్తైన్యము. సం.వి.అ.న: చూ, రూ-స్తేయము.1-2.

స్తో

స్తోకకము. సం. వి. అ. పుం. చాతకము: చూ, స్తోకము. 2.

స్తోకము. సం. వి. అ. న. 1. నీటిబొట్టు: చూ, విశేషకము. 1; పుం. 2: రూ-స్తోకకము, అంబుజము, అభ్రజము. కాలానుశాదీ, ఖల్లము, ఖల్లి, ఘనతోలము, చాతకము, జాతూత్యాహము, దివోకసము-దివౌకసము, ధారాటము, వర్షారంభపారిజావ్రతము, సారంగము-శారంగము. (తె) వానకోయిల,

వానసెచ్చెలి. తద్వి:—చూ, సాఁకుడుపులుఁగు; 3. సన్నని నూలుపోఁగు: చూ, సూత్రము. 1; విశే. 4. అల్పము: చూ, స్వల్పము; 5. కొనియాడఁబడినది: చూ, స్తోత్రము.

స్తోత్రము. సం. వి. అ. న. పొగడ్త: అభిజనము, అభినుతి, అభిమానము, అర్థవాదము, అకల్పకము, ఆశీస్సు, ఈడ, కీర్తనము, కూర్చము, ఖ్యాతి, గుణవర్ణనము, గోకర్ణము, నవనము, నవము, నుతి, ప్రశంస, ప్రణయము, ప్రశిద్ధి, ప్రార్థన—ప్రార్థనము, వందనము, వర్ణనము, వర్ణము, వికత్థనము, శంస, శంసనము, శ్లాఘన, స్తవనము-స్తవము, స్తుతి. స్తోమము. (అవ్య). అయి, అథ-అథో, అతి, అ, ఎ, ఏ. (తె) అగ్గలింపు, అగ్గింపు, అడుగుకోలు, అకలింపు, ఉగ్గడింపు, కయివారము-కైవారము, కొనియాట, కొసరు, గడన, గణుతి, పొగడిక, పొగడికోలు, పొగడిత-పొగడు-పొగడ్త-పొవుడు, బడాయి, మెచ్చు, మెప్పు తద్వి.—౧. బట్టువానిస్తోత్రము వక -అలోకనము, కయివారము-కైవారము; ౨. మిక్కిలిస్తుతికి.—ప్రణుతి, ప్రస్తుతి, శ్లాఘ-శ్లాఘన, సన్నుతి; 3. (విశే) స్తుతింపఁబడినది:—అభినుతము, అభిష్టుతము, అవగీర్ణము, ఈడితము—ఈళితము, కుశము, నుతము, పణాయితము - పనాయితము- పణితము- పనితము-ప్రణుతము - ప్రస్తుతము వర్ణితము, శస్తము, సన్నుతము, సోక్తము; ౪. (అవ్య) ప్రార్థించేటను తెలుపును:— ప్ర, సు: (చూ, యాచన); ౫. ఆత్మస్తుతికి.— (తె) రజ్జన-రజ్జా; ౬. మిక్కిలి స్తోత్రము చేయఁబడినది:—స్తుతము.

స్తోమము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సమూహము; 2: చూ, స్తోత్రము; 3. యజ్ఞము: చూ, హోమము 3 (యజ్ఞము); అం. 4: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు.

స్త్యా

స్త్యానము-సం. వి. అ. పుం. ఆలస్యము: చూ, విలంబము. 1. తద్వి.—సోమరితనముకు-(తె) నుస్తి.

స్త్రీ

స్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—ఇంతి. ఆఁడుది.(దీనియందు గర్భము కూర్పఁబడును.) అంగన, అబల, అలివేణి, ఇలా, కన్య, కర్త్రి, కల్య, కాంత, కామిని, కురంగనయన, గజయాన, చేటి-చేటిక, జాని, జోష-యోష, తనుమధ్య, తన్వి: తరళేక్షణ, తరుణి-తలుని, తలోదరి, తోయజాక్షి, దయిత, నారి, నితంబిని, పురంధ్రి, ప్రమద, బాల, బాలిక, బింబోష్ఠి, భామ, భామిని-భావిని, భీరువు, మహిళ, మానవతి, మానిని-యువతి, యువని, యోషిత-యోషిత్తు, రామ, వధుక, వధువు, వనిత, వశ, వామలోచన, విలాసిని, శర్వరి, శాతోదరి, సీమంతిని, సుందరి, సుతనువు, సుదతి, సైరంధ్రి. (తె): అతివ, అన్ను-అన్నువ, అలరుఁబోఁడి, ఆఁటది—ఆఁడది—ఆఁడుది, ఆఁడుకూఁతురు, ఆఁడుపుట్టువు, ఆఁటు, ఇంచుఁబోఁడి, ఇంతి, ఇగురుఁబోఁడి, ఉగ్మలి, ఉవిద, ఎలనాఁగ, ఒప్పులాఁడి, కత్తియ-కత్తె, కన్నియ-కన్నె-కన్య, కలికి-కల్కి, కలువకంటి, కొమ-కొమ్మ-కోమ, కోమలి, క్రాలుగంటి, గుమ్మ, గొంతి—గోతి, గోల, చాన, చామ, చిగురుఁబోఁడి (చిగురుఁబోణి), చిలుకలకొలికి, చెలి, చెలియ, చెలువ-చల్వ, చేడియ-చేడె, జోటి—జోటిక, తమ్మికంటి, తలిరుఁబోఁడి, తియ్యఁబోఁడి, తీఁగఁబోఁడి (తీఁగెఁబోఁడి), తెర

చు-తెఱవ, తొగకంటి, తొయ్యలి-తోయలి, నడఁబోఁడి, నవల-నవలా, నాతి-నాతుక, నెలఁత—నెలఁతుక, పడఁతి—పడఁతుక-పణఁతి-పణఁతుక, పయిదలి-పైదలి, పువుఁబోఁడి-పువ్వారుఁబోఁడి—పూఁబోఁడి-పూవుఁబోఁడి, పొలఁతి-పొలఁతుక-పొలితి-పొలుతుక-పొల్తి-పొల్తుక, పోలి, ప్రోయాలు, బిత్తరి, బోటి-బోడియ, బోణి-బోణీ, మగువ, ముచ్చెకంటి, మడఁతి-మడఁతుక, మానిసి, మించుఁబోఁడి-మించుఁబోణి, మిటారి, ముగుద, ముదిత-ముదియ-ముద్దియ, ముద్దుగుమ్మ, మెఱుఁగుఁబోఁడి, మెలఁత-మెలఁతుక-మెల్త-మెల్తుక, రేమ, లలఁతి, వాలుగకంటి-వాలుగకంటి-వాల్గంటి, విరిఁబోఁడి, వెలఁది-వెలఁదుక, సకి-సకియ. తద్విశేషములు.—౧. పెండ్లికాని పడుచునకు.— అధినగ్నిక, అనాగతార్తవ, అనూఢ, అలకనంద, కన్య, కన్యక, నగ్నిక, పాకము, బాలిక, వధూటి, వరద, వృషలి. (తె) అమ్మాయి, అమ్మి, ఆఁడుపాప, కన్నియ-కన్నె-కన్య, కొండిక, చిన్నది, పడుచు, పిన్నపాప, పిల్ల, పోతి, బుల్లి. తద్వి.—(౧) ఎనిమిదేండ్లవఱకు పెండ్లిలేని పడుచు:— కుమారి, కూకువు; (౨) పెండ్లికాని పదేండ్ల పడుచు:—గౌరి. (తె) పడుచు, పోతి; ౨: అన్యస్త్రీ, పరస్త్రీ. (తె) ఒకత-ఒకతి-ఒకతుక-ఒకతె, ఒకరిత-ఒకరితి-ఒకరితె, ఒకర్త-ఒకర్తి-ఒకర్తు-ఒకర్తుక-ఒకర్తె, ఒకోత-ఒకోతి-ఒకోతుక-ఒకోతె, ఒకోరిత-ఒకోరితి-ఒకోరితె, ఒకోర్త-ఒకోర్తి-ఒకోర్తు-ఒకోర్తుక-ఒకోర్తె, ఒక్కత-ఒక్కతి, ఒక్కతుక-ఒక్కతె, ఒక్కరిత-ఒక్కరితి-ఒక్కరితె, ఒక్కర్త-ఒక్కర్తి-ఒక్కర్తు-ఒక్కర్తుక-ఒక్కర్తె, ఒక్కోత-ఒక్కోతి-ఒక్కోతుక-ఒక్కోతె- ఒక్కోరిత-ఒక్కోరితి-ఒక్కోరితె, ఒక్కోర్త-ఒక్కోర్తి-ఒక్కోర్తు-ఒక్కోర్తుక- ఒక్కోర్తె, ఓర్త-ఓర్తి-ఓర్తు-ఓర్తుక-ఓర్తె, వింతరాలు; ౩: (ముఖ్యమగు) దేశస్త్రీలకు.— అంగదేశస్త్రీ, అనూపదేశస్త్రీ, ఆంధ్రదేశస్త్రీ, అవంతిదేశస్త్రీ, ఉత్కలదేశస్త్రీ, కర్ణాటకదేశస్త్రీ, కామరూపదేశస్త్రీ, కాశ్మీరదేశస్త్రీ, కోసలోత్తరదేశస్త్రీ, గాంధారదేశస్త్రీ, గౌళదేశస్త్రీ, ఘూర్జరదేశస్త్రీ, ద్రవిడదేశస్త్రీ, పాటలీదేశస్త్రీ, పాండ్యదేశస్త్రీ, బాహ్లీకదేశస్త్రీ, మలయదేశస్త్రీ, మళయాళదేశస్త్రీ, మహారాష్ట్రదేశస్త్రీ, లాటదేశస్త్రీ, వంగదేశస్త్రీ, వనదేశస్త్రీ, సింధుదేశస్త్రీ, సౌవీరదేశస్త్రీ; ౪. విధవాస్త్రీ:—అనాథ, ఋషభి-వృషభి, గిరిక, గండ, జాలిక, వింతనువు, విధవ, విశ్వస్త, వైధవ. (తె) అవద, అలకి, తెంపి, ముండ, ముండమోపి, ముసుకు-ముసుఁగుమోపి; తద్వి-బాలవిధవకు:—చత్వరిక. (తె) కుంక (కుంకి); ౫. దిక్కులేనిది:—అనాథ, విధవ, (తె) అవద, అలకి; ౬. అందకత్తెకు.—చూ, సౌందర్యవతి; ౭. పూజ్యస్త్రీకి.— ఆర్య, ఆర్యాణి, కమల, పూజ్యస్త్రీ, భగవతి. (తె) అక-అక్క, అమ-అమ్మ, అవ-అవ్వ, అమ్మగారు-అమ్మగారు-అమ్మవారు, ఆయీ; ౮. అంతఃపురస్త్రీకి.— అంతఃపురకాంత, అవరోధనము, అవరోధము, అసూర్యంపశ్య, గుప్త, శుద్ధాంతము. (తె) రాణివాసము, దొరసాని. తద్వి.—అంతఃపుర కావలికత్తెకు.—సైరంధ్రి(చూ, పోడిదల్లుఁడు); ౯: అధికురాలు. (తె) అక్కజోరాలు; ౧౦: శాక్యముని భార్యకు.—అనూపి

ర్(చూ, సహధర్మిణి); ౧౧: ఆజ్ఞానువర్తిని, ఆజ్ఞానుసారిణి; 12: గొడ్డురాలుకు.— అశిశ్వి, స, వంధ్య, వృషలి. (తె) గొంజె, గొడ్డు, గొడ్డురాలు - గొడ్రాలు; తద్వి.—(తె) పుట్టుగొడ్డు; 13. ఊవ లేనిది (ఆఁడుది):—అవ్యక్తరాలు; 14. ఈడేఱనిది (ఆఁడుది):—అవ్యక్తరాలు, 15. సోదకత్తెకు.—ఈక్షణిక, కిరాతి, దైవజ్ఞ, యోగిని, విప్రశ్నిక. (తె) ఎఱుకత-ఎఱుకత, ఎఱుకసాని, కొరవంజి, జోగిణి, జోగురాలు, పట్రికి, వేలుపుసాని-వేల్పులసాని, సోదకత్తియ-సోదకత్తె-సోదికత్తియ-సోదికత్తె; 16: ధనిక, ఉత్తమ, పతివ్రత, మత్తకాశిని, మానవతి, వరవర్ణిని, వరారోహ, సాధ్వి, సుచరిత్ర. (తె) ఈలువుటాలు, కొత్తడి-క్రొత్తడి-గొత్తడి, గరిత; 17: ఉపాధ్యాయ-ఉపాధ్యాయాని-ఉపాధ్యాయి-ఉపాధ్యాయిని. (తె) పంతులమ్మ; 18. మాచకమ్మకు.—బుషభి, పోట. (తె) మాచకమ్మ-మాసకమ్మ; తద్వి.—బొమ్మలు గల మాచకమ్మకు.—(తె) కొమ్ము మాచకమ్మ; 19: ఏకపత్ని, చిరంటి, పతిపత్ని-పతివత్ని; పునిస్త్రీ (పుణ్యస్త్రీ), రోచన, వరవర్ణిని, వరాంగన, వరారోహ, సభర్తృక. (తె) అయిదువ-ఐదువ, అయిదువరాలు-ఐదువరాలు, కొత్తడి-క్రొత్తడి-గొత్తడి, మగనాలు, ముక్కిణా, ముగతి, ముత్తయిదువ-ముత్తైద-ముత్తైదువ; 20. కణేర, హస్తిని; 21. ఏడు మొదలు ఎనిమిది వత్సరముల వెంలక జీవ్వనము గలది:— కన్యక; 22. కర్త్రి, క్రియావతి; 23: కళింగ, నితంబిని; 24: క. (తె) ఎవత-ఎవతి-ఎవతుక-ఎవతె-ఎవరిత-ఎవరితి-ఎవరితె-ఎవర్త-ఎవర్తి-ఎవర్తుక-ఎవర్తె-ఎవ్వత-ఎవ్వతి-ఎవ్వతుక-ఎవ్వతె-ఎవ్వరిత- ఎవ్వరితి-ఎవ్వరితె-ఎవ్వర్త-ఎవ్వర్తి-ఎవ్వర్తుక-ఎవ్వర్తె; 25: కారంభ. (తె) పోకలాఁడి; 26: కాహళి-కాహలి, గంధాఢ్య, చిరంటి, తరుణి-తలుని, ధనిక, యువతి, యౌవని, వయస్థ. (తె):— ఎలనాఁగ, కొమరాలు, గుబ్బలాఁడి, గుబ్బెత, చామ, జవరాలు, జవ్వని, తల్లి, పడుచు-పడుచుది; 27: (చూ, స్త్రీ. 58) కుటహారిక, కుటి, దాసి, పరిచారిక. (తె) ఇంటిపాప, ఉంపుడుకత్తియ-ఉంపుడుకత్తె (చూ, పరిచారిక. ౧); తద్వి.—కర్మకరి. (తె) ఊడిగపుకత్తె; 28: కరవీరి, కుటుంబిని, పుత్రవతి, పురంధ్రి; 29. భిక్షమెత్తుకొనుపతివ్రతకు.— కులట; 30. తల్లిదండ్రులచే నిచ్చి పెండ్లి చేయఁబడినయాఁడుది:— కులపాలిక, కులస్త్రీ, యామి; 31. వ్యభిచారము లేమిచే తనకులము కాపాడుఆఁడుది:-కులపాలిక, కులస్త్రీ, కుల్య, జామి, యామి; 32. సామాన్యరాలునకు:— (తె) కొంచెకత్తె; 33. అల్పురాలునకు —(తె) కొంచెకత్తె; 34: కుంభకర్త్రి-కుంభకారి; 35 మంచికులమున బుట్టినది:—సుజాత; 36. కాముకికి.— ఇచ్ఛావతి, కలతూలిక, కాముకి, వృషస్యంతి. (తె) మూఁటినంగ; 37: (తె) కొల్లకత్తె, దొగ్గకత్తె; 38: కోటవి-నగ్నిక. (తె) ఉచ్చమల్లి; 39: క్రోధన, చండి-చండిక, భామిని, (మి) కోపకత్తె. (తె) పిసాళి; 40: (తె) కీలుబొమ్మ-కీల్బొమ్మ, జంత్రము; 41. వాఁడి ముక్కు గలయాఁడుది:— ఖరణస-ఖరణసా-ఖురణస-ఖురణసా; 42. మంగళకరమైనది:— సుమంగళి; 43. అంగహీనయగుఆఁడుది:— క్షుద్రి; 44. నాట్యమాడుఆఁడుది:—క్షుద్రి; 45. హింసించెడు ఆఁడుది:—క్షుద్రి; 46. పరవేశ్మస్థాలంకరణకర్తృస్త్రీ:— గంధకారిక, సైరంధ్రి. (తె) గట్టివాయి-గట్టి

వాలు; తద్వి.—(౧) ధూర్తరాలు:—(తె) గట్టిద-గట్టిదానా-గట్టివాయి- గట్టువా- గట్టివాలు-గట్టువాలు, గయాళి-గయ్యాళి, జెంత-జెంతె-జెంత, జోరాత, దండులంజె, దుడ్డె, బజారి-బాజారి, టాంగ; (౨) దుష్టురాలు:-(తె) గొంటి, చెడుగు, దోసకారి, పాలసురాలు, పల్లదురాలు, పాత్రిమిడి, వెంబగ, వెక్కసి; (౩) సంకరజాతిస్త్రీ:-సైరంధ్రి; 47. చీరకట్టనికన్నియ:—గౌరి; 48. గాయని. (తె) గాణి-గాణీ, పాటకత్తె. 49. (తె) గడుసు, గరాసు, గద్దరి, గద్దకత్తె, చెడుగు, టక్కరి, టాటోటు, టాటోటుకత్తె, దోసకారి, వంగ, వంగనాచి, నాలిబూతము, పిసాళి, బేరజేము, లండి-లండీ-లంగము, లండుబోతు. తద్వి:—(తె) పాడుముండ, (మి) పాడువిధవ; 50: గౌడలి, జెఱ్ఱి, హలిక్న. (తె) ముదియది, ముసలిది, ముద్ది: చూ, వృద్ధ; 51. (తె) చెఱపనచేట; 52: (తె) చివ్వలాండి, జగడగొండి, జగడాలమారి; 53: కర్మకరి, చేటి-చేటిక, చేడి-చేడిక, దాసి, పరిచారిక, భుజిష్య. (తె) ఊడిగపుకత్తె, గులాము, చేడియ-చేడె, తొత్తు, పాదిక, బానిస. (చూ, బానిస); (చూ, స్త్రీ. 27); 54. ప్రేమగల ఆండుది:—చండి, ప్రియ; 55. కోపమునట్టి ఆండుది:-చండి; 56. దేవవేశ్యలకు.—(దేవతాస్త్రీలు అని కొందఱు); అప్సర-అప్సరస, అలంబుస; ఊర్వసి-ఊర్వశి-ఊర్వసి; చిత్ర; చిత్రరేఖ; తిలోత్తమ; మంజుఘోష; మేన, మేనక; రంభ, సుకేశి, సురాంగన, హరిణి, హాహాహూహువులు. (తె): (బ).—అచ్చెరలు, చెలిగంటియన్నులు, తెలిగంటులు, మిసమిటారులు, వినులంజెలు, వేలుపులు-వేల్పులు, వేల్పుచెలులు, (చూ, వేలుపు.2.); తద్వి.—(౧) దేవతాస్త్రీ.-గంగ; (౨) దేవత. (తె) వేలుపు; (౩): సౌదామని-సౌదామిని; (౪) యోగిని. (తె) జోగి; (౫) అలంబుస, (౬) మోహిని; 57. పంచకురాలు.—(తె) జజ్జరకత్తియ-జజ్జరకత్తె, జాజరకత్తె, టక్కరి-తక్కరి, తాటకత్తె, బెల్లి; 58. (తె) భ్రమకలది:—డిమ్మరి-దిమ్మరి; 59. మత్తుకలది:—సిద్ధి. (తె) డిమ్మరి-దిమ్మరి, మదట; 60: జాతపత్య-జాతాపత్య, సూతిక. (తె) పురుటాలు-పురుటియాలు, బాలింత-బాలెంత, బాలింతరాలు-బాలెంతరాలు, బిడ్డతల్లి; తద్వి.—బిడ్డలుగన్న ఆండుది:—జాతిపత్య-జాతాపత్య, బహుసుత; 61. కొనియున్నది.—(తె) జెట్టికత్తియ; తద్వి.—కొనునది:—(తె) జెట్టికత్తియ; 62: (తె) జగజంత-టక్కులాండి-తక్కులాండి-పెక్కులాండి, మాయలాండి; 63. భిక్షకురాలు.—జోగురాలు; 64: తత్సతి. (తె) ఆకె, ఆపె-ఆమె, ఆబిడ-ఆబిడె-ఆవిడ, ఆయకె-అయక్క, ఆయువ-ఆయమ; 65. ఈపూజ్యస్త్రీ:—(తె) ఈకె, ఈపె-ఈమె, ఈబిడ-ఈబిడె, ఈయమ-ఈయమ్మ; 66. తప్పుగలది:—(తె) దోసి; తద్వి:—పాపిష్ఠరాలు:—(తె) దోసి; 67. మంచి మనస్సుగల ఆండుది:—త్రియి; 68. కుటుంబముగల ఆండుది:—త్రియి; 69. చెవిళ్ళుగలది.—గోవాదవతి-దోవాళవతి, శ్రద్ధాళువు; 70: (తె) తెగులుగొంటు-తెవులుగొంటు-తెవ్లుగొంటు; 71: (తె) తిండికత్తియ-తిండికత్తె, తిండిపోతు; 72: (తె) తేరకత్తియ-తేరకత్తె, రిత్తకత్తె; 73. మృతసువాసినికి.—శాకిని. (తె) జక్కిణి-జక్కిని, నాగిని, పేరంటాలు-పేరంటలు-పేరంటాలు, ముత్తయిదువ-ముత్తైదువ-ముత్తైద-ముత్తో; 74. పతింవర, వర్య, స్వయంవర; 75. పేశలము-

ప్రాజ్ఞ, ప్రాజ్ఞి. (తె) చేదుర—చేసురాలు, జాణ, తెలివికత్తె, నెప్పరి, నేరుపులాఁడి; 76. పేరఁటమునకు వచ్చిన ముత్తైదువ:— పేరంటాలు—పేరఁటలు— పేరంటాలు; 77. ప్రియురాలు:- దయిత, ప్రణయిని; 78: తాంబూలదాయిని. (తె) అడపం, అడపకత్తియ—(అడపకత్తె); 79 దిట్టతనముగలది:— (తె) తుటారి—తుటారికత్తియ—తుటారికత్తె, 80. పారుష్యముగలది:—(తె) తుటారి-తుటారికత్తియ-తుటారికత్తె; 81.(తె) నాగవసాని-నాగవ్వసాని, నాగసాని-నావసాని, నావసాని; 82. నిష్కళ-నిష్కళి విగతార్తవ. (తె) ముట్లుడిగినది; 83: (తె) పూఁటకూళ్లమ్మ, వంటలక్క; 84. జీతమునకు వండెడి ఆఁడుది:—(తె) వంటలక్క; 85: సువాసిని, సుమంగలి, స్వవాసిని. (తె) పేరఁటలు-పేరంటాలు-పేరఁటాలు, ముత్తైదువ. (చూ, స్త్రీ 73 76.); 86. ఖేల, ముగ్ధ-ముదిత. (తె) గోల, బేల, మూగుద-ముద్ద, ముద్దరాలు, ముద్దియ. తద్వి.—ముద్దుగుమ్మ-ముద్దులగుమ్మ-ముద్దులాఁడి, 87: పుష్పలావిక. (తె) గట్టి వాల్ బోటులు; 88. స్నేహితురాలు:—ఆళి-ఆలి-ఆళి, దయిత, ప్రియకాంత, ప్రియురాలు, ప్రేయసి, వయస్య, సఖి, సహచరి, స్నేహితురాలు. (తె) అంటుకత్తియ-అంటుకత్తె, అనుఁగుకత్తె, చెలి, చెలికత్తియ-చెలికత్తె-చెలిమికత్తియ-చెలిమికత్తె, చెలిమరి, జోటికత్తియ-జోటికత్తె, నంటుకత్తె, ననుపుకత్తె, నెచ్చెలి, నెయ్యరి, నెయ్యురాలు, నేస్తురాలు, నేస్తకత్తియ-నేస్తకత్తె, పొత్తుకత్తె, బోటి-బోటికత్తియ-బోటికత్తె, సంగాతకత్తియ-సంగాతకత్తె, సకి-సకియ; (చూ, స్త్రీ 77.); 89. మాధురాలు:—(తె) పొలసురాలు, వెరసరకత్తె, మొద్దు, మొఱకత్తె, మోటు, మొఱ్ఱి; 90. రామ; 91. ఆకాశగంగ స్వామిని:— మందాకిని; 92. పిశాచస్త్రీ:—డాకిని; 93: మహేల (మహేళ); 94. ఆత్మస్తుతిపరురాలు:—(తె) గజ్జెలాఁడి; 95. వ్యర్థభాషణురాలు:— (తె) కజ్జెలాఁడి; 96. రసికురాలు:— రసిక; 97. సమర్తాయినది:—ఆవి, ఆత్రేయి, ఉదక్య, ఋతుమతి, త్రిరాత్రి, దుష్టరజ, పుష్పవతి, మలినాస్యము, మలిని, రజస్వల, రాక, స్త్రీధర్మిణి. (తె) ముట్టు-ముట్టుత, నెలగుమాసినది; 98. వీరకైకు.—(చూ, పయ్యంకురాలు); 99. సుగఁడు బిడ్డలుగలది:—వీర; 100: (తె) బూమెకత్తియ-బూమెకత్తె, బూమెలాఁడి; 101: (తె) పెట్టెమురాలు, పెడిదురాలు; 102: భీరువు. (తె) వెఱపుపోతు, వెఱవరి; 103: నిరతము, లోల (తె) మాప్పదియా తొండ్లఁ; 104: సుఖిని. (తె) సుకిని; 105: సుదతి; 106: నర్తకి, బంధకి, లాసక-లాసిక, శైలూషి. (తె) ఆటకత్తియ-ఆటకత్తె, ఆటది, ఆటవాలఁది, గొండిలి-గొండ్లి-గొండ్లి, పాతరకత్తె, పాతరలు, పాతరి; 107. బ్రాహ్మణస్త్రీకి—(తె) పాఱుంటక్క, పాఱుత, బాఁపత, బాఁపనక్క, బాఁపనది; తద్వి:—అమ్మగారు-అమ్మవారు; 108: (తె) పేదరాలు, బీద; 109: వృషలి, శూద్రి. (తె) కాఁపత-కాఁపది-కాఁపుది (వృషలి=కన్యక; గొడ్రాలు; చేపేఁడుబిడ్డలు కలది); 110: ప్రౌఢ. (తె) ఉరిదు, గట్టివయసుది, గాలకురాలు, నడుఁబ్రాయపుది, ప్రౌఢ. తద్వి.—(గ) తరుణము. (తె) ఎల, కోడె, పడుచుపిల్ల; (ఘ)(తె) పదునాలుగేండ్లయాఁడుది:— ఆర్య; 111. ఉపద్రవము చేయు ఆఁడుది:—(తె) రాయిడికత్తె; 112: ప్రియంతురాలు. (తె) అత్తె.

డీక, సిగ్గరి, సిగ్గరికత్తియ—సిగ్గరికత్తె, సిబ్బితికత్తె; 113: అంజని; 114: అచండి, 115: అనింద; 116: అవినీతి; 117: అభీర, 118: అశ్వి; 119: అసిక్ని; 120: అలివేణి; 121: ఆచార్యా; 122: ఆచార్యాణి—ఆచార్యాని; 123: ఆసురి; 124: ఆయిని; 125: ఆలకి; 126: ఉత్క; 127: ఉత్తమ; 128: ఉన్నిని; 129: ఉపకారిక; 130: ఊః; 131: ఊర్మిళ; 132: ఋ; 133: ఋషభి; 134: కనకాంగి; 135: కదళీవంధ్య (చూ, వంధ్యలు); 136: కరభోరు; 137: కర్పూరగంధి. (తె) కప్పురగంధి; 138: కలావతి—కళావతి; 139: కాంత; 140: కాకవంధ్య (చూ, వంధ్యలు); 141: కాత్యాయని; 142: కామిని; 143: కాముక; 144: కాహలజఙ్ఘ. 145: కిన్నరి; 146: కిమిల; 147: కిరాతి; 148: కురంగనయన; 149: కేశిని; 150: కోటరి (కోటలి); 151: కోపన; 152: గజయాన; 153: గార్గి; 154: గణికి; 155: గిరిక; 156: ఖండిత; 157: క్షత్రియ—క్షత్రియాణి; 158: చారుపవిత్ర, మానోపవాసిని; 159: జాని; 160: జీ; 161: జీరసువు; 162: తనుమధ్య; 163: తన్వి; 164: తపస్విని; 165: తరళేక్షణ; 166: తిలపుష్పనాసిక; 167: తోయజాక్షి; 168: ధగిడీ; 169: ధన్య; 170: నాయిక; 171: నితంబిని; 172: పార్ష్ణి; 173: పావని; 174: పాళి; 175: ప్రమద; 176: బాలమ; 177: బింబోష్ఠి; 178: భామిని; 179: భావిని; 180. మానవతి; 181. మాలతి; 182: మానిని; 183. రంభ; 184: లాలస; 185: వరూథిని; 186: వర్య; 187: వర్బటి; 188: వలజ; 189: వరారోహ; 190 విదుషి; 191: వైదేహి; 192: శబరి. (తె) చెంచిత; 193: శాతోదరి; 194: శిఖరిణి; 195: శ్యామలోచన; 196: విశాలాక్షి; 197: వనిత; 198: కృశాంగి; 199: హంసయాన. (తె.) అంచెయాన; 200. (తె) అబల; 201: (తె) అలసురాలు; 202: (తె) కొండికత్తె; 203: (తె) చొగపకత్తియ (చొరవకత్తె); 204: (తె) జోజికత్తియ – జోడకత్తియ—జోడకత్తె; 205: యోగిని. (తె) జోగిణి: చూ, స్త్రీ, 90); 206: (తె) ఎల్లాపికత్తియ—ఎల్లాపికత్తె; 207: సెట్టికసీల; 208: తంగన; 209: (తె) తాలిమికత్తియ—తాలిమికత్తె; 210: (తె) తిరుగుబోతు; 211: (తె) తగులాటకత్తె; 212: (తె) తలుసలి; 213: తనుకులాడి; 214: (తె) తరవుకత్తె; 215: (తె) తొడుసు; 216: (తె) దబ్బఱకత్తియ—(దబ్బఱకత్తె); 217: (తె) దండవకత్తియ—దండనకత్తె; 218: (తె) పెట్లమారి; 219: (తె) పగతురాలు; 220: (తె) పింజారి—పెంజారి; 221: (తె) పేతమ్మ; 222: (తె) బంకెత; 223: (తె) బజీగడుసుది; 224. (తె) బేరకత్తె; 225: (తె) బొంకులాడి; 226: (తె) బోయత—బోయెత; 227: (తె) బిబ్బి; 228: (తె) బుజ్జి; 229: (తె) బూబు; 230: (తె) మునిముచ్చు; 231: (తె) ముద్దులాడి; 232: (తె) రాబోడి; 233: (తె) రంపెలాడి; 234: (తె) వితాకు; 235: (తె) వేగిరకత్తియ—వేగిరకత్తె; 236: వామ; 237: మృగాక్షి; (తె) లేడికంటి; 238: (తె) కటారికత్తియ—కటారికత్తె; 239. సరస్వతి; 240. మఱికొన్ని స్త్రీ విశేషములు:—(తె) అలరుబోడి, ఇంచుబోడి, ఇగురుబోడి, ఒప్పులాడి, కలువకంటి, కీలుబొమ్మ—కీలుబొమ్మ, కులుకులాడి, కొమరె—కొమిరె, కోమలి, క్రాలుగంటి, గమ్మలాడి, గుంట, చిగురుబోడి—చిగురుబోణి, చిన్నెలాడి, చిలుకుక, చిలుకలకొలికి, చెలువ—చెల్వ, చోఱ

చుఱుక, జక్కవచంటి, తమ్మికంటి, తలిరుఁబోఁడి, తియ్యఁబోఁడి–తీఁగఁబోఁడి– తీఁగఁబోఁడి, తెలిగంటి, తొగకంటి, ననఁబోఁడి, నాఁడెకత్తె–నాణెకత్తె, నీటుకత్తియ–నీటుకత్తె, పువుఁబోఁడి-పూఁబోఁడి-పూవుఁబోఁడి, పువ్వారుఁబోఁడి, పొన్నికొమ్మ, బంగారుబొమ్మ, బాగులాఁడి, బిత్తరి, మచ్చెకంటి, మించుఁబోఁడి–మించుఁబోఁణి, మిటారి, మిసిమింతురాలు, మెచ్చులాఁడి, మెఱుఁగుఁబోఁడి, (మి)లతకూన, (తె)వన్నెకత్తియ–వన్నెకత్తె–వన్నెలాఁడి, వాలుఁగంటి–వాలుచకంటి–వాల్గంటి, విరిఁబోఁడి, వెలఁది, వెలఁదుకసింగారి; 241: శ్రీమతి, సుభగ, సౌభాగ్యవతి, (తె) సీమాటి; 242: (తె) వానెత; 243: సుందరి, సుభగ; 244: శ్యామ; 245: పుట్టినింటనుండెడి యాఁడుది:—సువాసిని, స్వవాసిని; 246: స్త్రీత్వము. (తె)ఆఁటు, ఆఁడతనము–ఆఁడుతనము; 247: సుతనువు;

248 స్త్రీజాతులు:—

జాతి.	అనుకూల పురుషుఁడు.	ఇష్టమగు జాము.	ఇష్టమగు బంధములు.	కళాస్థానములు	ప్రియ తిథులు.	దేవతాస్త్రీ. మనుష్యస్త్రీ.
౧. పద్మిని	పాంచాలుఁడు	4 వ జాము	పంకజాసనము	పిఱుఁదులు, నాభి, తొడలు	ఏదైన మంచి తిథి	శచీదేవి రుక్మిణీదేవి
౨. చిత్తిని	కూచిమారుఁడు	1 వ జాము	నాగరాఖ్యము	నొసలు, ముంగురులు, కన్నులు	2-4-6-8 10-12 తిథులు	మేనక ద్రౌపది
3. శంఖిని	భద్రుఁడు	3 వ జాము	వేణుధారణము	పెదవి, పిక్కలు, చెక్కులు	30, 1, 11, 13, 14 తిథులు	తార సత్యభామ
౪. హస్తిని	దత్తుఁడు	2 వ జాము	స్కంధపాద యుగళము	కుచములు చంకలు	3-7-9-15 తిథులు	తిలోత్తమ రాధ

అం. 2: చూ, సప్తవ్యసనములు; 3: చూ, వింశతివిగ్రహములు; 4: చూ, కామజంబులు; 5: చూ, భోగములు; 6: చూ, చేతనరత్నములు; 7: చూ, వృత్తము. 1 ("రెండు గురువులు ఒక్కపాదము. అటుల నాలుగు పాదములునుగల రెండవ ఛందస్సునందుఁబుట్టినవృత్తము.")

స్త్రీకేసరము. వా. వి: చూ, అండకోశము. 3.

స్త్రీఘోషము. సం. వి. అ పుం. వేకువ: చూ, సూర్యోదయము (వేగుజాము.)

స్త్రీజాతులు. అం. (పద్మిని, చిత్రిణి, శంఖిని, హస్తిని) : చూ, స్త్రీ 248. [స్త్రీ.

స్త్రీత్వము. సం. వి. ఆఁడుతనము, ఆఁడు: చూ,

స్త్రీధనములు. అం: అధ్యగ్నికృతము, అధ్యావాహనికము, ప్రీతిదత్తము, భ్రాతృసౌదాయకము, మాతృసౌదాయకము, పితృసౌదాయకము. (6).

స్త్రీధర్మిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ 1. ముట్టుది: చూ, స్త్రీ; అం. 2. స్త్రీమదము: చూ, మదములు.

స్త్రీపర్వము. అం: చూ, పర్వములు.

స్త్రీపుంసయోగము. అం: చూ, వ్యవహారపదములు.

స్త్రీప్రజాసంధ్య. అం: చూ, సంధ్యలు.

స్త్రీబాలరాజు. అం: చూ, తంత్రములు.

స్త్రీభాషి. సం.వి.ఈ. స్త్రీ: చూ, ఆఁడంగి. 2.

స్త్రీభూషణము. సం. వి. అ. న. మొగలి*: చూ, సూచీపుష్పము (మొగలి.)

స్త్రీమదము. అం: చూ, మదములు (స్త్రీధర్మిణి 2.)

స్త్రీరక్షకులు. అం: తండ్రి, కొడుకు, సోదరుఁడు, పినతండ్రి, పెదతండ్రి, మేనమామ (6)

స్త్రీరాగములు. అం: (చూ, రాగాంగములు, చూ, స్వరము. 2, చూ, పురుషరాగములు): దేశాక్షి, ఘూర్జరి, దేశి, తోడి, దేవక్రియ, ఆందోళి, దేవగాంధారి, గౌళ, గుండక్రియ, ఆహిరి, లలిత, బిలహరి, కురంజి, ధన్యాసి, పూర్వగౌళ, వరాళి, నాట, భల్లాతకి, మలహరి, సారంగ, రామక్రియ, కన్నడ, మంగళకౌశిక, నారాయణి. (24)

స్త్రీలఁగోరుట. అం: చూ, వ్యసనములు.

స్త్రీలక్షణము. అం: చూ, కళలు.

స్త్రీలక్షణాంగములు. అం. (స్త్రీలకు సుఖదుఃఖాద్యనుభవములఁ దెలియఁజేయఁదగు నాపాదమస్తక పర్యంతముగల లక్షణాంగములు. వివ: 1. పాదరేఖలు, 2. పాదతలములు, 3. పాదనఖములు, 4. పాదాంగుళములు, 5. ప్రపదము, 6. పార్ష్ణులు, 7. గుల్ఫములు, 8. గతి, 9. జంఘలు, 10. రోమము, 11. జానువులు, 12. ఊరువులు, 13. భగము, 14 కటి, 15. స్ఫిక్కులు, 16 జఘనము, 17. నాభి, 18. కుక్షి, 19. పార్శ్వములు, 20 మధ్యము, 21. వళులు, 22. రోమావళి, 23. వక్షము, 24. స్తనములు, 25. జత్రులు, 26. స్కంధములు, 27. భుజములు, 28. కక్షములు, 29. మణిబంధములు, 30. కరపృష్ఠములు, 31. కరతలములు, 32. కరాంగుళులు, 33. కరాంగుళనఖములు, 34. హస్తరేఖలు, 35. పృష్ఠము, 36. కంఠము, 37. ముఖము, 38. చిబుకము, 39. అధరము, 40. దంతములు, 41. స్వరము, 42. జిహ్వ, 43. తాలువులు, 44. ఉత్తరోష్ఠము, 45. హనువులు, 46. కపోలములు, 47. హసితము, 48. నాసికము, 49. నేత్రములు, 50. తారములు, 51. భ్రువులు, 52. కర్ణములు, 53. లలాటము, 54. శిరము, 55. శిరోరుహములు, 56. అంగము, 57. దేహవర్ణము, 58. దేహగంధము (58) (వీనిలక్షణాదులు లాయాపదముల కడఁజూడనగు.)

స్త్రీలింగము. అం: చూ, లింగములు. [స్త్రీ.

స్త్రీలు. అం.బ: ఆఁడంగులు, ఆఁడువారు. (చూ,

స్త్రీసంగమము. అం: చూ, ప్రకాశింపఁజేయఁగూడనివి. [ములు; 2: చూ, వివాహములు.

స్త్రీసంగ్రహణము. అం. 1: చూ, వ్యవహారపద

స్త్రీసల్లాపసమయము. అం. (భోగముఫలము): చూ, గ్రహసమయములు.

స్త్రీసాముద్రికము. అం: చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు. [తము

స్త్రీస్థానకములు. అం. అశ్వక్రాంతము, అయము

స్త్రై

స్త్రైణము. సం. వి. అ. న. 1. స్త్రీస్వభావము: చూ, స్వభావము; విణ. 2. స్త్రీసంబంధమైనది.

స్థ

స్థండిలము. సం. వి. అ. న. 1. వ్రతముపూనినవాఁడు పండుకొనుటకు దర్భాదులచేత సంస్కరింపఁబడిన భూమి: చూ, భూమి. 1; 2. అగ్నిహోత్రమునుంచుటకై సంస్కరించిన-చోటు: చూ, భూమి. 1; వా. 3. సొత్తు.

స్థండిలశాయి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, రూ-స్థండిలుఁడు.

స్థగనము. సం. వి. అ. న. కప్పు: అంతరిము, అంతర్ధ-అంతర్ధి, అంతర్ధానము, అపవారణము, అపిధానము, అవగుంఠనము, అవగ్రహణము-అవగ్రహము, అవరోధము, అవచ్ఛదము-అవచ్ఛాదము, అచ్ఛాదనము, ఆవరణము, గడము, ఛదనము, తిరోధానము, పిధానము, పరిచ్ఛదము. పరిచ్ఛాదనము, యవనిక, లోపము, వర్ణము, వస్త్రాచ్ఛాదనము, విరింగిణి, వ్యవధ, వ్యవధానము, వ్యవాయము, (అవ్య) అపి, అత్. (తె) అడ్డపాటు, అడ్డము, అడ్డి, అడ్డాఁక, ఇఱుము, ఎడరు, ఓలము, కిలిమి, కనుమరువు, కప్పు-కప్పడము, చెఱుపు, చోటు, తెర-తెఱ, తెరపి-తెఱపి, పొదుగుడు-పొదువు, బందు, మఱుఁగు-మఱువు, మాటు, మాయి, మునుకు, మునుఁగు-మానుఁగుడు, మువు, మూఁత, మూయి, మూయుట తద్వి.— 1. తిరోభావము; 2: (చూ, స్థాపనము.)

స్థగనముచేయు. మి. స. క్రి, కప్పు: (సం) ఆచ్ఛాదించు, పరిచ్ఛాదించు. (తె) అంకెగొను, అప్పళించు, కదించు-కదియించు, కప్పు, కమ్మరించు, దబ్బువెట్టు, పొదుగు-పొదువు, పాఁము, మూయు. తద్వి.—(తె) పాఁతు, పూడుచు-పూడ్చు. (సం) నిక్షేపించు.

స్థగితము. సం.విణ. కప్పఁబడినది: అపావృతము, ఆచితము, ఆచ్ఛాదితము, చిత, ఛన్నము, ఛాదితము, పిహితము, పూర్తము, పరిచ్ఛన్నము, పరిచ్ఛాదితము, మీలితము, వర్షితము.

స్థపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. శిల్పివిశేషము; 2. బృహస్పతి సవనముచేతయజించినవాఁడు; 3. అంతఃపురకావలివాఁడు: చూ, సౌవిదల్లుఁడు; విణ. 4: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు.

స్థపుట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జాజి* : చూ, సుమనస్సు. 2. [న్నతమునైనది.

స్థపుటము. సం. విణ. మధ్యానతము ప్రాన్తో

స్థలపద్మిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మెట్టతామర*: చూ, సహస్రపత్రము.

స్థలము. సం. వి. అ. న.—తలము, రూ-స్థలి. మెట్టనేల: చూ, భూమి. 1; 2. చోటు: చూ, స్థానము. 1.

స్థలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—

స్థవిరుఁడు. సం. విణ. ముసలివాఁడు: జరంతుఁడు, జరుఁడు, జినుఁడు-జీనుఁడు, జీర్ణుఁడు, జ్యాయుఁడు, జ్యేష్ఠుఁడు, దశమిస్థుఁడు, దీర్ఘాయువు, దీర్ఘాయుష్మంతుఁడు, ప్రవయుఁడు, వర్షీయుఁడు, వృద్ధు-వృద్ధుఁడు, (తె): అరగడము, డొక్క-డొక్కు, పన్ను, పెద-పెద్ద, పెద్దవాఁడు, పెరుఁగు-పెరువు-పెర్వు, ముదుక-ముదుక-ముదుకఁడు, ముత్త, ముది, ముదిమివాఁడు-ముది

వాఁడు, ముదిసినవాఁడు, ముదుక, ముదుసరి-ముదుసలి_ముసలి, ముసలివాఁడు. తద్వి.—మిక్కిలివృద్ధుఁడు:—ఆయుష్మంతుఁడు, చిరజీవి, జైవాతృకుఁడు, దశమి, దీర్ఘాయువు, దీర్ఘాయుష్మంతుఁడు, పూర్ణాయుర్దాయవంతుఁడు, శతానీకుఁడు.

స్థవిష్ఠము. సం. విణ. మిక్కిలిస్థూలము, గరిష్ఠము, బలిష్ఠము, బలీయము: చూ, స్థూలము. 4.

స్థవీయము. సం. విణ. (న్. ఈ. న్) రెంటికంటె మిక్కిలిస్థూలము: చూ, స్థూలము.4.

స్థా

స్థాండిలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వ్రతముచేత భూమిమీఁదఁబరుండువాఁడు: రూ-స్థండిలశాయి. (చూ, వ్రతి. 2); అం. 2: చూ, గతిభేదములు. [క్రాంత*.

స్థాణుకర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, విష్ణు

స్థాణుప్రకీర్ణ. అం: చూ, అశ్వసంచారమార్గములు

స్థాణువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. మేకు: చూ, శూలము. 4; 2: చూ, శివుఁడు; పుం. న. 3. కొమ్మలులేని చెట్టు, మోడు: చూ, వృక్షము; విణ. 4. స్థిరమైనది: చూ, శాశ్వతము; అం. 5: చూ, ఆసనములు.

స్థాణ్వాసనము. అం: చూ, స్థాణువు. 5.

స్థాత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.): వర్తిష్ణువు, వర్తనుఁడు. (తె) ఉండువాఁడు.

స్థాతవ్యము. సం.విణ. ఉండఁదగినది: అలస్యము.

స్థానకములు. (అం: చూ, పుంస్థానకములు. ౬. చూ, స్త్రీ స్థానకము 3.)

స్థాననిఘంటువు. అం. లగ్నము_తను, ద్వితీయము_మారకము, తృ-ఆయు, చతు_సూత్ర, పం_తపయః, ష_శత్రు, స_కళత్ర, అ_ఆయుః, నవ_భాగ్య, దశ_రాజ్య, ఏకా_లాభ, ద్వాదశము_వ్యయస్థానము. [ములు.

స్థానపాలకుఁడు. అం: చూ, హయపాలకభేద

స్థానబలము. అం: చూ, షడ్బలములు. (౧. ఉచ్చ, ౨. స్వక్షేత్ర, 3. మూలత్రికోణ, ౪. మిత్రక్షేత్ర, ౫. స్వనవాంశ, ౬. తన ద్రేక్కాణ, ౭. తన ద్వాదశాంశ, ౮. తన త్రింశాంశ, ౯. తన షోడశాంశలయందున్నట్టియు గ్రహములు స్థానబలముకలవాని.)

స్థానము. సం. వి. అ. న. 1.=ఠాణా-ఠానము. తావు. చోటు: అంకము, అధివాసము, అవదేశము, అవస్థానము, ఆ, ఆశయము, ఆశ్రయము, ఆసనము, ఆస్పదము, ఓకము.ఓకస్సు, కాష్ఠ, క్షేత్రి, కులాయము, క్షి, క్షితి, క్షేత్రము, ఖలము, గాధము, తటము, తటి, ధామము, ధిష్ణ్యము, నిష్ఠ, నీడము, పదము, పాళి, ప్రతిష్ఠ, ప్రదేశము, భువి_భూమి, వసతి, వసనము, వసి, వాసము, సంస్థ, సత్త్ర, స్థలము, స్థలి, స్థానము, స్థితి. (తె.ప):—ఇక్క, ఇక్కువ, ఇమ్ము, ఇరవు-ఇరువు, ఉనికి, ఉనుకువ, ఎడ-ఎడము, కంగవ, కందువ, కట్టు, కడ, కలఁకు, కలను, కలిమి_కల్మి, గరిడి, చేకట్టి, చేక్కి, చేపట్టు, చో, చోటు, జోగా, టెంకి-తెంకి, ఠాణా, ఠాణి-ఠాణియు_ఠాణె, టావు-తావు, తావు, తల, తలము, తానకము-తానము, తావలము, నట్టు, నిట్ట, నిలుకడ-నిల్కడ, నెట్టు, నెవ్వి, నెల, నెలకువ, (నెలఁకువ), నెలవు, నేల, పట్టు, పొలము, బస, చట్టు, మనికి-మన్కి, మనికిపట్టు, మనుకువ, వలతి, సీమ. తద్విశేషములు.—౧: ఉత్థానము. (తె) :—ఇఱుకటము-ఇఱుకాటము-ఇఱుకటము-ఇఱుకాటము, ఇఱుకు; ౨ మంచితావు.— ఓక్యము, సంస్థితి; 3. నది మొదలగువాని నడిమి ప్రదేశము.— కచ్ఛము; ౪. పసులగట్టుచోటు.—(తె)

కట్టుమట్టు; ౫. ఊనికితావు.— కట్టుమట్టు; ౬. నీటిరొంపిగల్గు యాటగలతావు.— జలబిల్వము. (తె) కసిము; ౭. ఏనుఁగును కట్టుచోటు.—గజబంధని; ౮. జెట్లుసాదన చేయుచోటు—అక్షవాటము; ౯. నాలుగు కాలువలు కలియుచోటు.— జలగుల్మము; ౧౦. గోవులు తిరుగుచోటు.—గోష్పదము; ౧౧. కష్టమును గలిగించేతావు.—కష్టస్థానము, వారకము; ౧౨. పోఁగూడనితావు.— పే, (కలిలము, కష్టము, గహనము, దుర్గము); ౧౩. మేఁకలనుగోయుతావు:—కటి; ౧౪. కాఁపురమునకు.— (చూ, విడిమట్టు); ౧౫. ఆలుబిడ్డలతోడి యునికికి.— (చూ, సంసారము. 1); ౧౬. పుట్టినచోటు:— (తె) పుట్టు; ౧౭. ఇంటి వెనుకటిచోటు:— వాటిక, పృష్ఠము. (తె) దొడ్డి, పెడలు, పెరడు–పెళ్లు; ౧౮. తెలివికి మొదటి చోటు:—ప్రభవము; ౧౯. ఓడలు చేసెడు చోటు: (తె) బోది; ౨౦. కొండలోనగు వాని మీఁది ఉబ్బు అగుచోటు.—(తె) చోటు; ౨౧. దుర్గమ స్థలము.— (చూ, మాన్యము. 2); ౨౨. నడిమిచోటు:—(తె) ముంగిలి; ౨౩. మూఁడుప్రదేశములు — (తె) ముచ్చెట్లు; ౨౪: మూఁడు ఎల్లలు కలియుచోటు: (తె)ముయ్యేలగుట్ట; తద్వ:- మూఁడుదారులు కలియు చోటునకు:— ముయ్యేలగుట్ట (చూ, మార్గము. 1.); ౨౫. నుంకముతీయుచోటు:-(తె) సుట్టు; ౨౬. భోగమువాండ్రు ఆటతావు: (తె) మేజోవాణి; ౨౭: వధస్థానము, అఘాతనము–అఘాతము, సూన. (తె) చంపుడుగట్టు; ౨౮. ఏకాంతస్థలము:—వివిక్తము; ౨౯. రాజుల ఏకాంతస్థలము.—శుద్ధాంతము; ౩౦. నీచస్థానము.—గభీరము; ౩౧. ప్రదేశమునకు.— చూ, భూమి.1; ౩౨. పరదేశమందలియునికికి.— వసనము; ౩౩. కారణములేనియునికికి.—విలక్షణము. ౩౪: (తె) కందువ, బస, పొలుఁగు, మఱుఁగుచోటు, అంతరువు, అంతస్తు, ఓలము; ౩౫. యజ్ఞములయందు బ్రాహ్మణులు వేదఋక్కులు చెప్పెడుచోటు —సంస్థానము; (చూ, సదనము. 1; చూ, భూమి. 1); 2. ఇల్లు: (చూ, సదనము. 1); 3. క్షయ–స్థాన–వృద్ధులు మూఁడింటిలోనొకటి: (చూ, వర్గములు. 1); 4. విలుకాని యుద్ధమువ్వేళ నిలువు (ఇది పంచవిధము.—ప్రత్యాలీఢము, ఆలీఢము, సమపదము, వైశాఖము, మండలము.); 5. పోలిక: (చూ, సమానము. 2); 6. కర్మవిభాగము; అం. 7: (చూ, కుమారులు; 8: చూ, ఉదయతిథియము; 9: చూ, వింశతివిగ్రహములు; 10: చూ, వర్గములు (చూ, స్థానము 1)

స్థానావతి. సం.వి.ఇ.పుం: మధ్యవర్తి.(తద్వ:— దూత, దూతుఁడు. (తె) రాయబారి, కాలరి).

స్థానాపత్యప్రయోగము. అం: చూ, తంత్రములు.

స్థాని. సం. విశే. (న్. ఈ. న్) స్థానముకలది.

స్థానికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. స్థానముకధ్యక్షుఁడు; 2. గుడిపారుపత్తెకాఁడు: చూ, స్వామి. 3.

స్థానీయము. సం. వి. అ. న. పట్టణము, పొలిమేర చూ, సీమ. (1)-౧. (దేశములు.)

స్థానోపసంవ్యానము. అం: చూ, ప్రసేయములు.

స్థాపకుఁడు. సం. విశే. స్థాపించేవాఁడు.

స్థాపత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పెగ్గడి: చూ, సోవిదల్లుఁడు.

స్థాపనము. సం. వి. అ. న. 1—తావు. స్థాపించుట: ఆధానము, ఉట్టంకణము, ఉపాధానము. (తె) కట్టుట. (చూ, స్థగనము.); 2: చూ, సమాధి. 1; 3: పుంసవనము.

స్థాపని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విలుకాఁడు: చూ, విద్ధకర్ణి.

స్థాపించు. సం. స.క్రి. స్థాపనము చేయు: తాచు, తాపించు, నిలుపు. తద్వి.—చక్కఁగా స్థాపనము చేయు.—ప్రస్థాపించు.

స్థాపితము. సం. విణ. 1. నిలుపఁబడినది: ఉట్టంకితము, ప్రోథము. తద్వి.—౧. బుత్తము; ౨: ప్రస్థాపితము; 2. నిశ్చయింపఁబడినది: కేవలము, క్లప్తము, నిశ్చితము, నిరూఢము, నిర్ణీతము, రూఢము, వ్యవసితము, స్పష్టము, స్థితము. (తె) అచ్చము.

స్థామము. సం. వి. న్. న, శరీరబలము: చూ, [శక్తి. 1.

స్థాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్) = తాయి. 1. ఉండునది, కదలనిది: చూ, స్థిరము; అం. 2: మధ్యము, మంచము, తానము. (3).

స్థాయివర్ణము. అం: చూ, వర్ణ చతుష్కము.

స్థాయీభావము. అం. రసస్థితస్యాదుత: చూ, భావములు (" ఈ సముద్రమందెన్ని నదులు గలిసినను వానివలఁచి సముద్రమే కాన్పించినట్లు సంచారీభావములు పొందలగునవి మధ్యమధ్య నెన్నివచ్చినను వానివలఁచితానే కాన్పించునది.")

స్థాయీభావములు. అం: చూ, భావములు, (రస స్థాయీభావములు.) [కారము. 3.

స్థాయీవర్ణగతాలంకారములు. అం: చూ, అలం

స్థాయుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక గ్రామమున కధికారి: చూ, స్వామి. 3.

స్థాలము. సం. వి. అ. న = తలియ. కంచము. భోజనపాత్రము: చూ, పాత్రము. 6.

స్థాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1 = తెలిగ. తలియ, వంట కుండ, లోవి: చూ, భాండము. 3; 2. కలిగొట్టు*. అంబువాసిని, అమోఘ, కర్బుర, కాచస్థాలి, కామదూతి, కామవృంత, కాల, కాలవృంత, కాలస్థాలి, కాష్ఠకుంభి, కుంజర, కుంభి, కుబేరాక్షి, కుయతరుక్ష, క్షీరి, గజ పాదపము, గద, పాటలి, పావని, ఫలేరుహా, సప్తల. (తె) కలిగొట్టు, పాదిరి-పాదిలి-పాదలి, పాల. తద్వి.—౧. తెల్లకలిగొట్టు కు;—కాష్ఠపాటల-కాష్ఠపాటలి, శుక్లపాటల, శ్వేత, సితిపాటల. (తె) తెల్లకలిగొట్టు: ౨: నేలకలిగొట్టుకు.—కుంభి, భూపాటలి, (తె) నేలకలిగొట్టు; 3 కలిగొట్టుపువ్వునకు — పాటలము.

స్థాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, స్థాలము.

స్థాలీపాకము. అం: చూ, పాకయజ్ఞములు.

స్థాలీపులాకన్యాయము. అం. ఉడుకు చున్నకుండలోని అన్నమునకు ఒక మెతుకును పట్టి చూచుట అను రీతి.

స్థావరము. సం. వి. అ. న. 1. వింటినారి: అక్షమము, గవ్య-గవ్యము, గుణము, జీవ, జ్యా, ప్రతికాయము, వ్యధ్యము, భారవము, మౌర్వి, లోచనము, శింజిని, హన్నము. (తె) అరి, అల్లియ-అల్లె, ఎక్కు-ఎక్కుడు, గొనము-గొనయము, తెగ, నారి, మోపు, వల్లియ-వల్లె. తద్వి.—౧. మౌర్వీ మధ్యతంతుబంధము.—(తె) అరితోసి-అరిపోసి, కూర్పరి: ౨. వింటినారిని చెవిదాఁక తిగుచుట.—పూర్ణము; 3. తోలునారికి.—(తె) తరటు-కః: చూ, (తె) కురువేరుదంటినారి; ౫: (తె) చిగురుటల్లె; ౬: చూ, (తె) వెన్నెలనారి; పుం. 2. కొండ: చూ, పర్వతము; విణ. 3.—తావరము. కదలనిది: చూ, స్థిరము.

స్థావిరము. సం. వి. అ. న. వృద్ధత్వము; జర, జర్ఝరికము, జాని, జ్యాని, వార్ధకము, వార్ధక్యము. (తె) కారు, పెత్తనము-పెద్దతనము, పెద్దరికము, ముది, ముదితనము, ముదిమి, ముదురు, ముదుసరితనము, ముప్పు, ముసలితనము. (చూ, స్థవిరుఁడు.)

స్థాసకము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేతనిడినకుంకుమములోనగునది; 2. కుంకుమములోనగు వాని

పూఁత: చూ, పమాలంభము; ౩. నీరులో నగువానియందలిబుగ్గ: చూ, స్ఫోటకము. 1.

స్థాస్నువు. సం. విణ. (ఈ. బహుకాలము ఉండునది): చూ, స్థిరము.

స్థి

స్థితకరణము. అం.(లలనారత్నముకూర్చునప్పుడు పురుషుని పైకొనికూడుట): చూ, రతిబంధములు.

స్థితకరణబంధములు. అం: యుగపదము, వితర్థితము, మార్కటకము, ఘట్టితము, వస్త్రీకరణము, పరిస్ఫుటము, ఉద్గ్రీవము, జాఘనము. (8) (చూ, రతిబంధములు.)

స్థితము. సం. విణ. 1. ఉన్నది; 2. నిలుచున్నది; 3. నిశ్చయింపఁబడినది: చూ, స్థాపితము. 2; 4. ప్రతిజ్ఞచేయఁబడినది; అం.5. చూ, రతులు.

స్థితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఉనికి: చూ, స్థానము. 1; 2. కూర్చుండుట: ఆసన-ఆసనము, ఆసిక, ఆసితము, ఆస్య, ఉపవేశము. (తె) కూరుచుండుట, ఉనికి, నిలుకడ; 3: ధారణ, మర్యాద, సంస్థ, స్థైర్యము. (తె) ఉనికి, నిలకడ_నిలుకడ-నిల్కడ, నిలువు-నిల్వు, పదిలము, పొలుపు-పొల్పు; 4. మేర, మర్యాద: చూ, సన్మానము; 5. బ్రతుకు: అనుధారణము, ఆజీవము, ఉచ్ఛ్వాసము; ఉజ్జీవనము, కాయకము, జీవనము, జీవము, జీవవృత్తి, జీవాతువు, జీవిక, నిర్వాహము, పిండము, పరివర్తనము, పరివృత్తి, వర్తనము, వార్త, వృత్తము, వృత్తి. (తె):— జరుగుబడి, జరుగుబాటు, బ్రతుకు-బ్రదుకు, బ్రదిమి-బ్రదిమిడి, బ్రదుకుఁదెరువు, మనికి_మన్కి, మనుగడ, మనువు, మన్కి, మెలఁకువ, సాగుపాటు, సాగుబడి. తద్వి.— ధాన్యాదికము ఏఱుకొని బ్రదుకుట.— ఉంఛము, ఋతము. (తె) ఏరికబ్రదుకు; ౨. పరిగఏఱుకొనువృత్తి.— (తె) పరిగబ్రదుకు; ౩. ఆఁడుదాని బ్రదుకు:— వర్ణాటము; ౪. బ్రదుకుఁదెరువునకు.—పిండము (చూ, స్థితి. 5.); ౫. జీవనోపాయమునకు.— (చూ, వృత్తి. 2.) (తె) వెరవు_వెఱవు; అం. 6. సృష్టిస్థితిలయములయందొకటి.

స్థిర. సం. వి ఆ. స్త్రీ. 1. నేల: చూ, భూమి. 1; 2. మురయ్యాకుపొన్న*: చూ, శాలపర్ణి.

స్థిరచక్రుఁడు సం. వి. అ. పుం. పూర్వ్యదైన విశేషము: చూ, బుద్ధుఁడు.

స్థిరచిత్తుఁడు. సం. వి. అ. న. అనన్యవృత్తి, ఏకతానుఁడు, ఏకసర్గుఁడు, ఏకాగ్రుఁడు, ఏకాగ్ర్యుఁడు, ఏకాయనగతుఁడు, ఏకాయనుఁడు, ఐకాగ్ర్యుఁడు.

స్థిరచ్ఛాయము. సం. వి. అ. పుం. పమేరువృక్ష*: చూ, సురపున్నాగము.

స్థిరపడు. మి.అ.క్రి: (తె) ఇరవారు, ఇరవుకొను, ఇరవుపడు, కుదురు, కుదురుపడు_కుదర్పడు, జీతపడు, జతించు, డక్కొను, తావుకొను, తిరపడు, నాటు-నాటుకొను, నెక్కొను, పెట్టుకొను, నెలకొను_నెలవుకొను, పట్టుకొను, పదిలపడు, పాదుకొను, పొందుకొను, పొలుచు_పొల్చు. తద్వి.— చూ, మట్టుపడు.

స్థిరపఱచు. మి. స. క్రి: (తె) పదిలించు.

స్థిరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండ: చూ, పర్వతము; 2. చెట్టు: చూ, వృక్షము; 3: చూ, మోక్షము. 1; విణ. 4. తిరము. నిలుకడైనది (చూ, శాశ్వతము. 1-౧, ౨.౨.౩.): అచలము, అచ్యుతము, ఉత్థము, ఉద్ధురము, దృఢ, ధ్రువము, నిష్ప్రపము, స్థాయి, స్థావరము, స్థిరము. (తె) ఇట్టలము, ఇరవు-ఇరువు, ఒక్కు, ఉత్తది, కొదవ, చేగ-చేవ, జిగటు,

చిరము, దిట్ట, పొలుపు-పొల్పు, బటువు, పదాటు, సి స లు. (చూ, స్థైర్యము. 1). తద్వి:—౧: చూ, సిద్ధాంతము; ౨: స్థైర్యము; 3: చూ, స్థావరము. 8; ౪. బహుకాలముఉండునది:— స్థాస్నువు; 5. ఏర్పాటైనది: చూ, సంకేతము. 2

స్థిరములు. అం. "పరుష సరళేతర హల్లులు" (చూ, ఊష్మములు)

స్థిరవారము. అం. శనివారము, మందవారము: చూ, వారములు.

స్థిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శనిగ్రహము: రాహువు. 2; 2. చపలత్వము లేనివాఁడు: అచపలుఁడు; 3: అచలుఁడు. (తె) కట్టుపకాను; 4: చూ, శాశ్వతుఁడు. తద్వి.— స్థేయుఁడు.

స్థా

స్థూణ. సం. వి. అ. స్త్రీ 1: చూ, స్తంభము. 1; 2. ఇనుపప్రతిమ: చూ, అయఃప్రతిమ.

స్థూణాకర్ణము. అం: చూ, దండవ్యూహములు.

స్థూణానిఖనన్యాయము. అం. స్తంభ మెుక చోటఁ బాఁతి దిట్టముగానున్నదో లేదోయని చేచేటకై యూఁపెడురీతి.

స్థూరి. సం. వి. న్. పుం. బరువుమోసెడు గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

స్థాలకంటకము. సం. వి. అ. పుం. ములుగోలిమిడి, తూలకంటకము*: చూ, మొంగబీర.

స్థాలచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం. అమ్ము: చూ, బాణము. 1. [నారాచము.

స్థాలనాసము. సం. వి. అ. పుం. పంది: చూ,

స్థాలపుష్పము. సం. వి. అ. పుం: (తె) మూడెన*.

స్థాలపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పల్లడం టెన*: విష్ణుక్రాంత.

స్థూలఫలము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దబుర్రగ*: చూ, శ్వసనము. 3. [ధాన్యము.

స్థూలమధ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. యవలు: చూ,

స్థూలమధ్యము. సం. వి. అ. స్త్రీ.—పై.—

స్థూలము. సం. వి. అ. న. 1. గుడారము: చూ, సదనము. 1; తద్వి.—మహావటగృహమునకు:- స్థూలము (అని కొందఱు); విణ. 2.—తోరము. బలిసినది: చూ, స్థూలము.4; 3. తెలివిలేనిది: మగ్ధు; 4. లావైనది, బలిసినది: ఉచ్ఛ్రితము, ఉత్ఫుల్లము, ఉదూఢము, కుంటకము, గరిష్ఠము, దృఢము, బలిష్ఠము, బలీయము, స్థవిష్ఠము, సపీయము. (తె) ఉతిది, ఒమ్మి, కడిఁది, కరకటి, గడితము, గమకము, గాత్రము, తొట్ట, తోరము, పొతక, పొత్తర-పాత్ర, బంబ, బలితము, బలువిడి, బల్లిదము, బూర, బెరసు, బొనుక, మండము, ముగుర—ముదుర- మొదుగు, మొద్దు, లంబు, లావు, వలము, వలంద—వల్ద, హొమ్మి- (వి):—గడితము; అం. 5: చూ, శరీరములు.

స్థూలలక్షుఁడు. సం. విణ. మిక్కిలి యీవికాఁడు: సత్రి: చూ, వదాన్యుఁడు.

స్థూలశాటకము. సం. వి. అ. న. 1. దుప్పటి: చూ, వస్త్రము; 2. ముదుగుకోఁక: చూ, వస్త్రము. తద్వి.—౧. సన్నపుబట్టకు.—సాతి; ౨: (తె) పెన్నముడుగు.

స్థూలహస్తము. అం:—తోరహస్తము.

స్థూలారుంధతీన్యాయము అం. అరుంధతీనక్షత్రము చిన్నదగావున దానిని జూపుటకై పెద్దనక్షత్రము నొకదానిని జూపించి దాని సమీపమున నున్నదని చూపునట్టిరీతి.

స్థూలావర్తి. అం: చూ, అనుభావర్తములు.

స్థాలించే. సం. అ. క్రి. దక్కమూపెట్టు, బలియఁ బుబ్బు, ఒళ్లువెట్టు, కండపట్టు, పొదలుకొను, బలియు, వలమగు.

స్థూలోచ్చయము. సం వి.అ. పుం.1. పెద్దఱాయి: చూ, రత్నములు (౪౯.) తద్విశేషములు.— ౧. రత్నమునకు.—ఏనువు; ౨. (తె) రుబ్బుగుంట, రుబ్బుఱోలు; 3: (తె) రుబ్బుగుండు, రుబ్బుపొత్రము; ౪: ఉదూఖలము, ఉలూఖలము, కండని. (తె) ఱోలు-ఱోలు ; ౫. కెంపునకు.—లోహితకము, శోణరత్నము; ౬. వజ్రమునకు.—లోహజిత్తు; ౭. చెకుముకిఱాయికి:—శిఖిముఖి; ౮. తలమానికమునకు.—శిరోరత్నము; ౯. ముత్యమునకు.—శౌక్తికేయము; ౧౦. సూర్యకాంతము; ౧౧. పగడమునకు.—వల్లికము; ౧౨. పటికమునకు.—(తె) లెంట; ౧౩: (తె) వంటరాయి; ౧౪. కెంపుదోసమునకు.—లశునము; తద్వి. రత్నదోషమునకు.— విచ్ఛాయము. (తె) విచ్ఛాయ; ౧౫. శిలావిశేషమునకు.—శిఖరము; ౧౬. ఇటికకు.—సుధ; ౧౭: (తె) వాటురాటు. (చూ, రత్నములు); 2. బొటిమ: అవగండము, కచ్ఛపి, యువగండము, వదనఖర్జువు, వరండకము, వరండము. (తె) బొటిమ-పొంటిమ-పొంటిమె. (చూ, పొంటిమ. 1); 3. పెనుఁగునడితరపునడ: చూ, వాస్తి; 4. అసాకల్యము.

స్థే

స్థేకము. సం. వి. అ పుం: ఛేకము, దీపకము. (తె) జిలగంటె, దీపము-దీము, వేఁటపిట్ట.

స్థేమము. సం. వి. స్. న. శరీరబలము: చూ, శక్తి. 1.

స్థేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: కులవృద్ధుఁడు, గురువు, చక్రి, పురోధ, పురోధసుఁడు, పురోహితుఁడు-పౌరోహితుఁడు, బ్రహ్మ. (తె) ఒజ్జ. తద్వి.—అధర్వణుఁడు, యాజకుఁడు, యాజ్ఞికుఁడు. (తె) ఒజ్జ; 2. తీర్పరి: చూ, స్వామి. 3; విశే. 3. మిక్కిలిస్థిరుఁడు

స్థై

స్థైర్యము. సం. వి. అ. న. 1. స్థిరత్వము: ఆత్మ, ఊర్జితము, దార్ఢ్యము, దృఢము, ధృతి, ధైర్యము. (తె. వి):—ఇట్టలము, ఉక్కు, ఉదిరి, ఉదుట, ఉఱ్ఱది, ఒఱపు, కటికి, గట్టి, గడుసు, చిక్కన, జెట్టెస. తరపు, తాలిమి-తాల్మి, తేఁకువ, దిటము-దిటవు, దిమ్మరు, దీమసము-దీవసము, నేటు, పట్టు, పదిలము, బరవసము-బరువసము, బిగి, బిగితము, బిగువు, బిట్టు, బిఱ్ఱ, బెట్టిదము, మున్నలక, మొఱపడి, మొక్కలము-మొగ్గలము, రుటము, సదాటు. (చూ, స్థిరము). తద్వి.— మిక్కిలి పదిలమునకు.—సాధిష్ఠము, పుం. 2. జోవత్రి: చూ, సుమనస్సు. 2-౨; విశే. 3. నిలుకడ: చూ, స్థితి. 3.

స్థౌ

స్థౌణేయము. సం. వి. అ. పుం. 1. గండివనము*: చూ, రాజార్హము. 1-౩౯; 2. మాచిపత్రి*: కాకపుష్పము, కుక్కురము, పుష్పము, బర్హపుష్పము-బర్హిపుష్పము, బర్హము. (తె) మాచి, మాచిపత్తిరి-మాచిపత్రి.

స్థౌరము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱముమీఁదిపనిమోపెడి బరువు: చూ, హయము.

స్థౌరి. సం. వి. స్. పుం. యా-స్థూరి. బరువుమోసెడి గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

స్థౌల్యము. సం. వి. అ. న. 1. బలము: చూ, శక్తి. 1; 2. స్థూలభావము: చూ, శక్తి. 1.

తద్వి .— ౧. బలముగలది:—పూర్ణము; ౨.మిక్కిలిబలముగలది:—ప్రబలము, బలవంతము, బలిష్ఠము. బలీయము, (తె) తోగము బలితము, బల్లిదము-(చూ, శక్తి. 1.)

స్థ్నూరి. సం. వి. స్త్రీ. పుం: చూ, రూ—స్థూరి.

స్న

స్నపనము. సం. వి. అ. న. మునుక: చూ, స్నానము.

స్నపితము. సం. విణ. స్నానముచేసినది.

స్నవము. సం. వి. అ. పుం. రూ—స్రవము—స్రావము, కాఱుట: చూ, స్రవము.

స్నస. సం. వి.అ.స్త్రీ. సన్నపునరము: చూ, సిర.

స్నా

స్నాతకము. సం. వి. అ. న.వివాహోత్పూర్వము బ్రహ్మచారి చేసికొను ఒకవ్రతము.

స్నాతకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. స్నానవ్రతశీలుఁడు: ఆప్లుతుఁడు (చూ, వ్రతి. 2);౨. ౩: వ్రతభేదము: (చూ, వ్రతి. ౩); ౩: చూ, గతిభేదములు.

స్నాతకులు. అం: మీరుతొమ్మండ్రు.—౧.సంతానార్థియై పెండ్లిచేసికొనఁదలఁచి తదర్థమయి ధనముపభిలషించువాఁడు;౨. తనకున్న ద్రవ్యమంతయు యజ్ఞమునందు బ్రాహ్మణులకొసంగి దరిద్రుఁడయి ధనమునుకోరువాఁడు, ౩. యజ్ఞార్థమయి ధనము నపేక్షించువాఁడు; ౪. గురుదక్షిణార్థమయి ధనము కోరువాఁడు;౫-౬. పితృమాతృసంరక్షణార్థము ధనము నపేక్షించువాఁడు; ౭. బాటసారి; ౮. రోగి; ౯. వేదవ్రతనార్థము వలయుసౌకర్యముల నభిలషించువాఁడు)

స్నాతుఁడు. సం. విణ. స్నానముచేసినవాఁడు: ఆప్లుతుఁడు. (తె) మునిఁగినవాఁడు, మునుఁగువాఁడు.

స్నానమాడు. మి. అ. క్రి: తీర్థమాడు. (సం) అవగాహించు, విగాహించు. (తె) ఆడు, ఓలలాడు-ఓలాడు, క్రుంకు, తేలు, తోఁగు, నీరాడు, నీరుపోసికొను, నీళ్లాడు, బోరుకాడు-బోర్కాడు, బ్రుంగు, మునుఁగు-మున్గు, తేలు-వ్రేలు. (వ్రే. ఓలలాడు) తద్వి.—(తె) వసుపాడు.

స్నానము. సం. వి. అ. న. 1.—తానము. మునుక: అభిషవము, అభిషేకము, అవగాహనము, అవగాహము, అప్లవము(అప్లావము), ఉపస్పర్శనము-ఉపస్పర్శము, గాహనము- గాహము, నిమజ్జనము, విగాహనము, విగాహము, సవనము, సుక్య, స్నపనము. (తె) క్రుంకు, జలకము, తలమునుక—తలమున్క, తానము, తీర్థమాట, నీరాట-నీరాటము, బుడక-బుడుక, మజ్జనము, మునక-మునుక. తద్విశేషములు. ౧: (మి) తిరుమజ్జనము; ౨:కంఠస్నానము; ౩: అవగాధము, పాత్రస్నానము. (తె) వేడువతానము; ౪: అపస్నానము, మృతస్నానము; ౫: (తె) ముట్టునీళ్లు; ౬: (తె) మాఱునీళ్లు; ౭: మంగళస్నానము; ౮: అంగసంస్కారము, అంగసంస్కృతి, అంగసంస్క్రియ, అభిషిక్తము, అభ్యంగనము, అభ్యంజనము, పరికర్మము, మ్లంతగనము. (తె) తలగడుగు, తలంటు—తలయంటు; ౯. మునిఁగినది:—గాహితము, విగాహితము, విగాఢము, మగ్నము. (తె) బుంగుడు; 2. స్నానీయము, సలుఁగుపిండి: (చూ, పాదము. 1-౮౭); ౩. ౩: చూ, ఉపచారములు, ౪: చూ, భోగములు. (అష్టభోగములు.) [జ్ఞానదాయకములు.

స్నానసంధ్యాజపహోమములు. అం: చూ, నూ

స్నానసమయము. అం. (ఫలము, ధైర్యము): చూ, గ్రహసమయములు.

స్నానీయము. సం. వి. అ. న: చూ, స్నానము. 2.

స్నాయువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ: చూ, స్నస. (చూ, కండరములు)

స్ని

స్నిగ్ధపల్లవము. సం. వి. అ. పుం. నీరునేరేడు*; చూ, సురభిపత్రి. 3.

స్నిగ్ధము. సం. విణ. 1. స్నేహముగలది; (తె) నిద్దము; 2.=నిద్దము. నునుపుగలది, సాపు: చిక్కణము, మసృణము. (తె) నయము, నిద్దము–నిద్దా, నునుపరి, నునుపు, నున్న; 3. చిక్కనగలది: మసృణము (తె) చిక్కన, జిగట, జిగురు, జిడ్డు, జిగిలి, నయము, నిద్దము, నునుపు, నున్న, నున్ననిది, మిసిమి, మిహి. (చూ, స్నిగ్ధము. 2.); అం. 4: చూ, దృష్టులు; 5: చూ, ఆగమములు.

స్నిగ్ధవృంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కమ్మరాకుతీగె*: చూ, సురలి.

స్నిగ్ధవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. నల్లమామిడి*: చూ, మామిడి. ౨.

స్నిగ్ధుడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్నేహితుడు.

స్ను

స్నుక్కు. సం. వి. చ. స్త్రీ. జెముడు*: చూ, స్నుహి.

స్నుతము. సం. విణ. కారినది, రేణము: చూ, స్రవము. [చూ, పర్వతము.

స్నువు. సం. వి. ఉ. పుం: కొండచాత్తము:

స్నుష. సం. వి. అ. స్త్రీ: వధువు, వధూటి. (తె) కోడలు, పెండ్లికూతురు. తద్వి.— మేనకోడలుకు.— స్వస్రీయ.

స్నుషాత్యము. సం. విణ: చూ, కోటరము. (1)

స్నుహా. సం. వి. ఆ: స్త్రీ: చూ, రూ- స్నుహి.*.

స్నుహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: రూ–స్నుహా, కృష్ణసారకము, గండీరము, గుల, మహావృక్షము, వజ్రతుండము, సమంతదుగ్ధ, సింహుండము, స్నుక్కు, సుధ. (తె) చెముడు–జెముడు, (జెముడు). తద్వి.—౧. యామళకంటకము, వజ్రము. (తె) కోలజెముడు; ౨: దళస్నుహి, పత్రస్నుక్కు, వ్యాసజిహ్వ, సువిరేచని. (తె) ఆకుజెముడు; ౩: (తె) బొంతజెముడు; ౪: వజ్రకంటక, సింహుండము. (తె) బొమ్మజెముడు; ౫: అలంబుసము, త్రికంటకము, వజ్రిక. (తె) ములుజెముడు*.

స్నే

స్నేహము. సం. వి. అ. పుం. 1.=నెమ్మి–నేయమి–నేస్తము: అజర్యము, అనురక్తి, అనురాగము, అవహానము, అభిగమనము, అభిగమము, అభిమానము, అనుకూల్యము, అనుగుణ్యము, ఆప్తి, ఆబంధము, ఆయత్తి, ఇష్టము, ఉపగ్రహము, ఉపధానము, ఉపలబ్ధి, ఏకకంఠత్వము, ఏకీభావము, ఐకకంఠ్యము, ఐకమత్యము, ఐక్యము, కామగుణము, గృధ్నుత, గ్రహణము, ఛ, పరిచయము, ప్రణయము, ప్రతియత్నము, ప్రియత, ప్రియము, ప్రీతి, ప్రేమ–ప్రేమము, మమకారము, ముదిత, మైత్రి, మైత్ర్యము, రక్తి, రతి, రసము, రాగము, విస్తరము, విస్రంభము, సంగతము, సఖ్యము, సహవాసము, సౌహార్దము–సౌహార్ద్యము, సౌహృదము–సౌహృదయము–సౌహృద్యము, స్నైగ్ధ్యము, హార్దము, హితము,

(విశే.) అనుకూలము, అనుగలము, ప్రతీకము, పరిసవ్యము. (తె. వి):—అంటు, అనుఁగుఁదనము, అరితి, అర్మిలి, అల్లిబిల్లిక, అల్లిబిల్లి, అపము, ఆదట, ఆపటము, ఇచ్ఛ్చకము, ఇతము, ఇతవు-హితవు, ఇమిడిక, ఇమ్ము, ఇరవు-ఇరువు, ఎనయిక, ఎమ్మిక, ఎలమి, ఎలసము, ఒంటు, ఒండొరులమిక, ఒందిక-ఒద్దిక, ఒవరిక, ఒనరు, ఒమ్మిక, ఒరిమ-ఒరిమి-ఒరిమిక, ఒలిమె, కాయువు-కాయ్వు, కూరిమి-కూర్మి, కెలవు, గాదిలి, గారము-గారవము, గారవింపు, గారాబము-గారాము-గారాబు, చేనవు-చేనువు, చేట్టతికము, చెలికారము, చెలిమి-చెల్మి, తమకము, తరితీపు, తియ్యము-తీయము, నంటు, ననుపు, నయగారము, నెనరు, నెమ్మి-నెమ్మిక, నెయ్యమి-నెయ్యము-నేయము, నేస్తము, పల్లాయనము, పెరము-పెరిమ-పేరిమి-పేరిమె-పేర్మి, పొంకము, పొంతము, పొందిక, పొందు, పొత్తు, పొనరు, పొసఁగుడు, పోరామి, ప్రావ, ప్రేముడి, బాఁతి-బ్రాఁతి, బాళి, మందెమేలము, మక్కువ, మచ్చిక-మచ్చికె-మచ్చిగ, మతికము, మనుకువ, మయివడి-మెయివడి-మైవడి, మాలిమి, ముద్దు, మెచ్చు, మెప్పు, మేలు, రమణ-రవణ-రాణ, రహి, లలి, లియ్యము, లోల్లాపొత్తు, వంటు, వలఁతి, వలను, వల్ల, వీలు, సంగడము-సంగడి, సంగాతము, సమేలము-సమేళము, సరబడి, సరాగము. (ఇందు వి. విశే. పదములు కలిసియున్నవి.). తద్వి.—౧. తీరని ప్రేమకు.—(తె) మరులు; ౨. హితమైనది:—సమర్థము, హితము. (తె) చెలిమి; ౩: చూ. వాత్సల్యము; ౪. నూనెనెయ్యిలోనగునది: (తె) వేమురు, మెఱుఁగు. తద్విశేషములు.—౧. నూనె.—తైలము. (తె) అంటునూనియ-అంటునూనె, నూనియ-నూనె, మంచినూనె; ౨ నెయ్యికిని నెయ్యికి సంబంధించినవానికిని:—చూ. హవిస్సు. 1; ౩: తిల్యము. (తె) నూనియ-నూనె, నువ్వులనూనె; ౪: (తె) చేలిదిమూట, చిట్టాముదము; ౫: కర్పూరతైలము, కర్పూరస్నేహము. (తె) కప్పురపునూనె; ౬: (తె) గజ్జినూనె; ౭: (తె) వేఁపనూనె; ౮: కరపర్ణము, రక్తైరండము. (తె) పేరాముదము; ౯: క్షారతైలము. ౧౦: (తె) కొఱ్ఱివ్వ; ౧౧: (తె) చేందినీ అత్తరు; ౧౨: అవబోధము, పరిబోధనము. (తె) అత్తరు-అత్తరువు, తావినూనె; ౧౩. సంపెఁగనూనెకు.—(తె) పూనూనె; ౧౪. సంపెఁగ మొదలగువానిఁజేర్చి చేసిన తైలము.—(తె) కమ్మనూనియ-కమ్మనూనె, తేఁ వేమురు; ౧౫. వెన్న కాఁచినమడ్డికి.—కల్కము, కుక్కకము, ఖిలము, గళికము, బంధురము. (తె) గసి, మడ్డి, పుచ్చ్చు; ౧౬: (తె) గోఁకుడు, గోదారి; ౧౭: సర్జరసమునూనె.—కరాళము; ౧౮: (తె) మెఱుఁగుడునూనె-మెఱుఁగునూను, వార్నీషు; ౧౯: (తె) వంటచేమురు; ౨౦: ఈవంజి, కిరసనాయిలు-కిరసనాయిలు, మట్టినూనె (చూ. కిరసనాయిలునీళ్లు.); ౨౧: ఏరండతైలము. (తె) ఆముదము-ఆముదము-దివ్వచేమురు; ౨౨: అస్థిస్నేహము, మజ్జ, సారము. (తె) ఊట, ఎమ్ముకట్ట, చెక్కయము-చెక్కము, నెనడు, మూలగ; ౨౩. తైలములు:-శరపుంఖారి, లక్ష్మీనారాయణ, లాక్షారి, ధన్వంతరి, పంచార్కం, పాశ్చాత్య, నింబ, విషముష్టి, కేతకి, స్నేహార్కం, నారాంతక, ప్రాతిక, భూశాగ, భృంగామలక, కర్పూర, మట్టి, మైనము ఇత్యాది.

స్నేహాశము. సం. వి. అ. పుం. దీపము: కజ్జలధ్వజము, గృహమణి, జటాజ్వాలము, దశాకర్షి, దశేంధనము, దీపకము, దీపము, దీపిక,

దీపాతిలకము, ప్రదీపము. (తె) జిగటాలు, జ్యోతి, తిర్లిక, తిర్వాళిక, దివ్వెము, దివియ-దివె-దివ్వియ-దివ్వె-దివ్వ-దీవియ — దీవె. వంజో. తద్విశేషములు:—౧: ఆకాశదీపము; ౨: కరదీపిక, తమోనుత్తు (తె) అగ్గిఁబోడి; 3: ఇంగిలాయ, ఇలాయి-ఇలాయి; కరదివియ-కరదివ్వియ-కరదివ్వె; ౪: కాగడ-కాగడా; ౫: కాలుదివియ, నడదివియ; ౬: కోలదివియ—కోలదివ్వె; ౭: చేదివియ, చేవెలుఁగు; ౮: జిగతీజ్యోతులు, మోబత్తులు; ౯. జోంజేము-జోంజోము; ౧౦: తూఁటకట్టు; ౧౧: దివటి-దివటీ-దివిటి-దివిటీ-దివియ-దివె—దివ్య-దివ్వటి- దివ్వటీ- దివ్విటి-దివ్విటీ-దివ్వెటి-దీటి-దీవటి-దీవిటి; ౧౨: నిచ్చెన దివ్వెవంజో-నిచ్చెనవంజో; ౧౩: వంజాయి-వంజో-వముజో; ౧౪: వగలొత్తులు; ౧౫: వెనువంజే; ౧౬: మషాలు; ౧౭: మహజ్యోతులు. మఱియు (లాంపు, లైటు, లాంతరు, విద్యుద్దీపములు మున్నగునవి కలవు.) (చూ, విద్యుత్తు)

స్నేహార్క—తైలము. అం: చూ, తైలములు.

స్నేహించు. సం. అ. క్రి: పరిచయించు. (తె) నమ్ముపడు, నెయ్యమాడు, పొత్తుసేయు, మచ్చికపడు, మరగు.

స్నేహితుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—నెయ్యుఁడు, నేస్తు: ఆక్రందుఁడు, అప్తుఁడు, ఇష్టుఁడు, పక్షము, ప్రత్యయితుఁడు, ప్రియుఁడు, ప్రేయసుఁడు, బంధువు, మిత్రుఁడు, వయస్యుఁడు, సఖి, సఖుఁడు, సగంధుఁడు, సచివుఁడు, సవయస్కుఁడు, సహచరుఁడు—సహృదుఁడు, సహాయుఁడు, స్నిగ్ధుఁడు, (తె. వ):—అంటు-వంటు, అంటుకాఁడు-వంటుకాఁడు, అనుఁగు, ఊద్దికాఁడు—ఊద్దీఁడు, కలవాఁడు, చేనవరి, చేట్టు-చేట్టము, చెలి, చెలికాఁడు, చెలిమరి, చెలివుఁడు, నచ్చినవాఁడు, నమ్మకకాఁడు—నమ్మకాఁడు, నమ్మినవాఁడు, నమ్మువాఁడు, నెచ్చెలి, నెయ్యరి, నెయ్యుఁడు—నేయుఁడు, నేస్తకాఁడు, నేస్తి—నేస్తు: పల్లాయనంటువాఁడు—వల్లాయనము వాఁడు, పక్కము, పొందు, పొందుకాఁడు, పొత్తుకాఁడు, బోటిగాఁడు, మిత్త, పంగడికాఁడు-సంగడీఁడు—సంగాడి, సంగాతకాఁడు-సంగాతి, సకుఁడు. తద్వి.—౧. కొత్తస్నేహితుఁడు:—వయస్యుఁడు; ౨. అంతరంగిక స్నేహితుఁడు.— అంతరంగుఁడు, ఆప్తుఁడు; 3. హితవుచెప్పు వాఁడు:—క్షముఁడు, హితవుఁడు-హితుఁడు. (తె) ఇతవరి-హితవరి, ఇతవుఁడు; విశే. 2. చెలిమిగలవాఁడు.

స్నేహితురాలు. సం. వి. సఖి: చూ, స్త్రీ.

స్నై

స్నైగ్ధ్యము. సం. వి. అ. న. స్నిగ్ధభావము: చూ, స్నేహము. 1.

స్ప

స్పందము. సం. వి. అ. పుం. ఇంచుక కంపము: చూ, చలనము.

స్పరికము. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్పర్శము.

స్పర్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పోటీ: కక్ష, ఘర్షి, ప్రతిస్పర్థ, సంఘర్షము. (అవ్య) హూమ్. (తె) పంతము, పద్దు, పోటి, పోరితము, మచ్చేరికము; 2. పోలిక: చూ, సమానము. 2. 3. క్రిమసమున్నతి; 4.—పంతము: అభినివేశము, కక్ష, కటము, క్రియాకారము, వివాదము,

ప్రతిజ్ఞ, ప్రతినివేశము, భాషణము, భావ, సంగరము, సంధ, సంధ్య, సంవిత్తు, సమయము, వాతము. (తె) పంతము-పంతు, పట్టు, పట్టుదం, పట్టుదల, పద్దు, పూనిక-పూనికి-పూన్కి, ప్రతిన, బాస, బిరుదు, రవరవ, వంతు, వాశి. తద్వి:—బయిసుక-బైసుక.

స్పర్ధించు. సం. అ. క్రి: ప్రతిస్పర్ధించు. (తె) పోటీచేయు.

స్పర్ధాళువు. సం. విశే. (పు). స్పర్ధగలవాఁడు.

స్పర్శనము. సం. వి. అ. న. 1. తాఁకుడు: చూ, రూ-స్పర్శము; 2. ఈవి: చూ, రూ-స్పర్శము. 3. పుం. 8. గాలి: చూ, వాయువు.

స్పర్శనాడులు. అం: చూ, నాడులు.

స్పర్శము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-స్పర్శనము-స్పరిశము, ఆలంభము, ఉపస్పర్శనము, ఉపస్పర్శము, ఘట్టనము, స్పృక్తి, స్పృష్టి, సంస్పర్శము, స్పృక్కు, స్పృష్టి. (తె) అంటు చెనకు, తాఁకు-తాఁకుడు, తొట్టు, ముట్టు, సోఁకు-సోఁకుడు; విశే. 2. తాఁకునది; వి. 3. ఈవి: అంహతి, అతిసర్జనము, అపవర్జనము, అపవర్గము, అపసర్జనము, ఇజ్య, ఇష్టి, ఉత్సర్గము, ఉత్సర్జనము, చ్యుతి, త్యాగము, దత్తము, దానము, దాయము, ధార, న, నిర్యాతనము, నిర్వపణము-నిర్వాపణము, నిసర్గము, పుణ్యము, ప్రతిపాదనము, ప్రాదేశనము, వర్జనము, వితరణము, వితీర్ణి, విగళము-విరాళము, విలంభము, విశ్రాణనము, విసర్గము, విసర్జనము, విహాపితము, సాతి, స్పర్శనము. (అవ్య) అవ. అజ్. (తె) ఈగి-ఈవి, ఒసఁగు, చోగము, తెగువ, తేగము, దార, పుడికిరింత-పుణికిరింత-పుడుకరింత, పుడిగ-పుడుకు-పుడుగ-పుణుకు, పున్నెము, పెట్టు-పెట్టుడు, విడుపు-విడుపు. తద్వి:— ౧. ధనదానమునకు.— (తె) కొంపాడి; ౨: పారితోషికము. (తె) పసదనము; ౩: చేకొనియీవికి.—సంప్రదానము; ౪. ఎడతెగనియీవికి.— ప్రదానము; సత్రము; ౫. ఋణదానమునకు—సాధనము; ౬. ఫలమునుగోరిచేయు దానమునకు.—కామ్యదానము, ప్రవారణము; 4. తపింపఁజేయువ్యాధి: చూ, రోగము. 1-౫; ఇ. 5: చూ, కవర్గము; అం. 6: చూ, ఇంద్రియవిషయములు; 7: చూ, ప్రకృతులు.

స్పర్శములు. అం. (క-చ-ట-త-ప వర్గముల యైదు భేదములు): చూ, కవర్గము.

స్పర్శవేధి. సం. వి. న్. పుం.=పరసవేది-పరుసవేది: చూ, పరుసవేది.

స్పశము. సం. వి. అ. పుం. పోరు: చూ, యుద్ధము.

స్పశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేగులవాఁడు: చూ, సందేశహారుఁడు; 2. పులితోఁడను వీనుఁగుతోఁడను పోట్లాడెడువాఁడు: స్పృశుఁడు.

స్పష్టకాలింగనము. అం: చూ, ఆలింగనములు.

స్పష్టత. సం. వి. అ. న: చూ, అచ్ఛత.

స్పష్టము. సం. విశే.=చేట్టము. వెల్లడియైనది: అత్తము, అవగతము, అవసితము, అవస్థితము, ఉపలబ్ధము, ఉల్బణము, కలితము, క్లిప్తి, గతము, గోచరము, జ్ఞాతము, పరిగణితము, పరిస్ఫుటము, పరిచరము, ప్రతిపన్నము, ప్రతీతము, ప్రత్యక్షము, ప్రవ్యక్తము, బాహ్యము, బుధితము, బుద్ధము, మనితము, మితము, విత్తము, విదితము, విన్నము, విశదము, వీక్షితము, వ్యక్తము, సాక్షాత్కారము, స్ఫుటము. (వి) కలన. (ఇవి పరస్పరసంబంధముగలపదములు). (తె) ఇమ్ముగ, చిట్ట, తెల్ల, తెల్లమి-తెల్లము, తేట, పత్తెచ్చెము, బాహాటము-బాహాటము, బాహిరము-బాహ్యము, వెలి, వెల్లడి, వెల్లాటకము, (వి) ఎఱుఁగుట. (చూ, సంభావన. 8). తద్విశేషములు.— ౧. మిక్కిలిస్పష్టము:- (తె) తేటతెల్లి; ౨. కనఁబడినది, చూడఁబడినది:—ఆలోకి

తము, గోచరము, దృష్టము, నిరీక్షితము, ప్రదర్శితము, ప్రేక్షితము, వీక్షితము; ౩. చూడఁబడినది:- ఆదర్శితము, దర్శితము; ౪. విశదముగా చూడఁబడినది:—పరిదర్శితము; ౫. చూడఁదగినది:—దర్శనీయము, దృశ్యము, ప్రేక్షణీయము, వీక్షణీయము; ౬. చక్షురాదీంద్రియ గోచరమైనది:—అధ్యక్షము, అభివ్యక్తము, ఉపాత్తము, ఉచితము, ఐంద్రియకము, వ్యక్తము, సూచితము; ౭. జాడగా తెలుపఁబడినది: సూచితము; ౮. తెలియఁదగినది:—జ్ఞాతవ్యము, జ్ఞేయము, వేద్యము.

వ్యక్తీకరించు. సం. స. క్రి. తెలియఁజెప్పు: ప్రతిపాదించు.

స్పృ

స్పృక్కా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=వక్కా—పిక్కా రూ—స్పృక్కా*: లఘువు, వధువు: చూ, రాజార్హము. 1-౩౭.

స్పృక్కు. సం. వి. న్. స్త్రీ. తాఁకుడు: చూ, స్పర్శము. 1.

స్పృశము. సం. విణ. స్పృశింపఁదగినది.

స్పృశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాఁకుడు*: కంటకశ్రేణి, కంటకారి-కంటకారిక, కంటతనువు, కత్య, కచ్ఛుర, కురువు, కులి, క్రాంత, క్రోడచర్మి, క్షుద్ర, క్షుద్రకంటకి, గోజాకరికము—గోజాగరికము, దుస్పర్శ, నిదిగ్ధిక, ప్రచోదని, బహుప్రతిక, బృహతి, రాష్ట్రిక, వంగము, వ్యాఘ్రము, వ్యాఘ్రి. (తె) వాఁకుడు-వ్రాఁకుడు. తద్వి.—౧. తెల్లవాఁకుడుకు —కటువార్తాకి, కపటేశ్వరి, క్షుద్రదూతి, క్షుద్రఫల, క్షుద్రవార్తాకి, క్షుద్రహింగులిక, క్షేత్రిజ, క్షేత్రదూతి, గర్దభి, దుఃస్పర. (తె) తెల్లవాఁకుడు; ౨. నేలమూలకను:—రామమూలక: చూ, హింగులి. ౩.

స్పృశించు. సం. స. క్రి: సంస్పృశించు. (తె) అంటు, అదుకు—అదుకు, అప్పళించు, చెనకు, చెనయు, తగులు—తవులు—తాలు, తలకడు, తాఁకు, తొట్టు, దసుకు-దస్కు, ముట్టు. తద్వి.— ౧. శత్రుభుజముదాఁకు.— (తె) ముట్టు; ౨. మర్మముదాఁకు.-(తె) ముట్టు.

స్పృశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేగులవాఁడు. రూ-స్పర్శుఁడు-స్పశుఁడు: చూ, సందేశహరుఁడు; 2: చూ, స్పశుఁడు. 2.

స్పృష్టకాండుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శస్త్రజీవుఁడు.

స్పృష్టకము. అం: చూ, అజాతస్మరాలింగనములు.

స్పృష్టము. సం. విణ. స్పృశింపఁబడినది: ఉపస్పృష్టము.

స్పృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (రూ—వృష్టి) తాఁకుడు: చూ, స్పర్శము.

స్పృహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ.

స్పృహణీయము. సం. విణ. కోరఁదగినది: స్పృహ్యము.

స్పృహ్యము. సం. వి.అ.పుం. 1. మాదీఫలము*: చూ, సుపూరము; విణ. 2. కోరఁదగినది: స్పృహణీయము.

స్ప్రి

స్ప్రిష్టి. సం వి. ఇ. పుం. రూ-స్ప్రష్ట. తపింపఁజేయురోగము, ఉపతప్త: చూ, రోగము. 1-౫.

స్ఫ

స్ఫట. సం. వి.ఆ. స్త్రీ.=పటము—పడిగె. రూ—స్ఫటము, స్ఫోట, దర్వి, ఫణి. (తె) పటము, పడగ-పడిగ—పడిగె: చూ, సర్పము.

స్ఫటము. సం. వి. అ పుం —పై.—
స్ఫటి సం. వి. న్. పుం. పాము: చూ, సర్పము.
స్ఫటికము. సం. వి. అ. పుం. పటిక. రూ— స్ఫాటికము. పటిక పుటాయి: చూ, స్ఫూలొచ్ఛేదనము (రత్నములు. 12—(8).

స్ఫా

స్ఫాటికము. సం. వి. అ. పుం. పటికము (పూస), పలుగు (టాయి). మెఱయునది.
స్ఫాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వృద్ధి: చూ, హెచ్చు 2.
స్ఫారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చలనము, వీచి, వేపనము: చూ, లోలము. 1. తద్వి.—౧. కదలించేటకు.— విధువనము— విధూవనము— విధునము—విధువనము— విధూన్యము—విధూతి— విధూయము—విధన్యము—విధావ్యము. (చూ, లోలము. 1); ౨. చలించినది:—(చూ, చలితము) వేపితము; 3. మిక్కిలి చలించినది: ఘూర్ణము. వ్యాలోలము; 2. బంగారు లోనగువాని చీలిక: చూ, శకలము. 4; విశ. 5. అధికమైనది: చూ, పారళము.

స్ఫి

స్ఫిక్కు. సం. వి. చ్. జ్. స్త్రీ. రూ— స్ఫిచము—స్ఫిజము. 1. పిఱ్ఱుదులరుమ్మటి: చూ, శ్రోణి; అం. 2: చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు.
స్ఫిగావర్తి. అం: చూ, అనుభావవర్తములు.
స్ఫితము. సం. విశ. రూ— స్ఫిరము. స్ఫీతము, అధికమైనది: చూ, స్ఫారము. 3.
స్ఫిరము. సం. విశ.—పై.—

స్ఫీ

స్ఫీతము. సం. విశ: చూ, రూ— స్ఫితము.

స్ఫు

స్ఫుటత. అం: చూ, నఖక్షతములు. తద్విశేషములు —౧. కుచనఖక్షతములు:—(తె) సెలమురియడుగు; ౨. కంఠనఖక్షతములు:—(తె) మెంగలిరేకు; 3. నఖక్షతములు:—శారిక; ౪. వక్రగండనఖక్షతములు: (తె) సందురంకలు; ౫. నఖక్షతవిశేషమునకు.— వ్యాఘ్రనఖము [స్ఫోటము. 1.
స్ఫుటనము. సం. వి. అ. న. భేదించుట: చూ,
స్ఫుటము. సం. విశ. 1. స్పష్టమయినది: చూ, స్పష్టము; 2 వికసించినది: చూ, సంఫుల్లము.
స్ఫుటి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. పగిలిన గోసకాయ: చూ, హరివాలుకము.
స్ఫుటితము. అం: చూ, చుంబనములు. ('స్ఫురితము' అని కొందఱు)
స్ఫురణము. సం. వి. అ. న. 1. రూ—స్ఫరణము, స్ఫూర్తి. అదురుట; 2. ఉపస్థితి, స్ఫూర్తి. (తె) తోఁచుట, వస.
స్ఫురించు. సం. అ. క్రి. 1 అదురు, చలించు: చూ, సలించు; 2. అవపాటు, తోఁచు, పొలుపోవు.
స్ఫురితము. సం. విశ. 1. అదిరినది; 2. తోఁచినది; అం. 3: చూ, చుబుకక్రియలు; 4: చూ, గమకములు; 5: చూ, చుంబనములు; 6: చూ, భ్రూమండలములు; 7: చూ, రతిబంధములు.
స్ఫులింగము. సం. వి. అ. పుం. అగ్నికణము: చూ, వహ్ని. 1.
స్ఫులింగలక్ష్మి. అం: చూ, తంత్రములు.

స్ఫూ

స్ఫూర్జకము. సం. వి. అ. పుం. వల్లురుమ్మిక*: అంజనము, అతిముక్తకము, అతిముక్తము,

కాకతిందుకము, కాకపీలుకము, కాకస్ఫూర్జము, కాకాండము, కాకేందువు, కులకము, ప్లవము. (తె) కాకితుమ్మికి, చిట్టితుమికి, నల్లతుమికి, పిన్నతుమికి; తద్వి.—౧. కోఁతితుమికికి.— పారావతము; ౨. నీరుతుమికి.— కాకపక్షము, దీర్ఘపత్రికము. (తె) నీరుతుమికి; ౩. పెద్దతుమ్మికి.— కాంజికురుంబ — కురుంబిక, కాండిన్నము, క్షుపపత్రి, గాలవము, చిత్రాక్షుపము, తీక్ష్ణగంధము, మహాద్రోణము. (తె) ఏనుఁగు తుమ్మి, పెద్దతుమ్మి; (ఇది దేవతుమ్మి అని కొందఱు.); ౪. తుమ్మికి.— అధిచ్ఛత్రిము, ఇందువు, కాలస్కంధము, కురంటక, కురండకము, కుంభయోని, కుటజము, కుతుంబకము, కుపీలువు, కేందువు, తిందుకము, తుంబి, ద్రోణము, రావణము, శితసారకము, ము (తె) తుమిక–తుమికి–తుమ్మి–తుమ్మిక–తుమ్మికి*.

స్ఫూర్జధువు. సం. వి. ఉ. పుం. వజ్రధ్వని: చూ, స్వరము. 3.

స్ఫూర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అదురుట: చూ, స్ఫురణము. 1; 2. తోఁచుట: చూ, స్ఫురణము. 2.

స్ఫే

స్ఫేష్ఠము. సం. విణ. మిక్కిలిఅధికమైనది: చూ, స్ఫారకము.

స్ఫో

స్ఫోటకము. సం. వి. అ. పుం.=పాటకము–పోటకము–పోడకము, బొబ్బరోగము, మసూచి–మసూచిక–మసూరిక–మసూరిక, మహామ్మారి–మారి. (తె) పాటకము–పోటకము–పోడకము. తద్వి.—౧. (తె) ఆట్లమ్మ, పొంగు, పొంగుటమ్మ; ౨: చూ, విషూచిక.

స్ఫోటము. సం. వి. అ. పుం. 1. భేదించుట: అవదారణము, ఖననము, దళనము, దారణము, పరిస్ఫోటనము, పాటనము, ప్రదరము, ప్రభేదనము, భిద, భేదనము, భేదము, వర్ధనము, విదరము, విదారణము, విచ్ఛేదనము, స్ఫుటనము. (తె) చీల్చుట, పజ్జిలు–పజ్జెలు, విఱుగు–విర్గు, వెంపర, వ్రక్కలింత, వ్రయ్యుట; తద్వి:—౧: (తె) గీఱుకు, పగులు, పేఁటు, బీఁర, బీఁట, బీఁటిక, వంగుడు, వగులుడి. ౨:-(చూ, హతి); 3:-(చూ, శకలము 4.); 2: అంబుస్ఫోటము, కబుద్బుదము, గండము, బుద్బుదము, స్థాపకము. (తె) నీరుకాయ, నీరుబుగడ, నీరుబుగ్గ, నీరుబుడ్డ, బుక్క–బుగ్గ, బుడ్డ. తద్వి.—పర్వతాదులపై కుబుకు నీటిబుగ్గ.—(తె) బుక్క.

స్ఫోటశోఫ. సం వి. అ. స్త్రీ. జీడి*: అగ్ని, అగ్నిముఖము, అగ్నిముఖి, అరుష్కరము, అరుష్కరము, అగ్నోపహితము, కృమిఘ్నము, క్షయకరము, తపనము, దహనము, భల్లాతకి, రక్షోఘ్నము. (తె) జీడి. నల్లజీడి (అని కొందఱు). తద్వి.—౧. ఎలుకజీడికి — ఉపచిత్రి, ఉసరి, బుషిత్రివ, కపికచ్ఛువు, కలభము, క్రిమికంటకము, చిత్రి, చుంచువు, చుంచురము, ద్రవంతి, న్యగ్రోధి, పత్రశ్రేణి, ప్రత్యక్శ్రేణి, మూసలి, మూషకపర్ణి–మూషకపర్ణి, రండ, రుండి, రుష, వంతి, వృష, శంబరి–సంబరి, శ్రావణి, సుతశ్రేణి. (తె) ఎలుకచెవి, ఎలుకచెవిపల్లిక, ఎలుకజీడి, ఎలుకజీడిపల్లిక, ఎలుకమొక్క; ౨: వృషాంకము. (తె) నల్లజీడి.

స్ఫోటించు. సం. స. క్రి. పగులు: :ఆస్ఫోటించు, ఛేదించు, నిర్భేదించు, భేదిల్లు, (మి) ఖండితమగు. (తె):— అగలించు, అగలు-అగులు, అవియు, అవిసిపోవు, ఇండివాయు, ఇడియు, ఊడు, ఎడలు, కుంటుపడు, చిటులు-చిట్లు, చిఱుఁగు-చిరుఁగు, చీలు, తునియు, తునుఁగు, తూఁటకట్టు, తెగు-తెగు, తెగిపోవు, పగులఁబాఱు, పగులు-పవులు-పాఱు, పగుల్లువాఱు, పఱియువాఱు, పాఱుపడు, పికులు-పిగులు, పిక్కటిలు-పిక్కటిల్లు, పీరు-పీలు, పెకలు, పెరుగు, బీఁటగిలు-బీఁటగిల్లు, బీఁటలువాఱు, బీఁటలువోవు, విచ్చు, విరివాయు-విరియఁబాఱు, విరియు-విఱియు, విసరు, వ్రీలు :(చూ, సెలగు); (చూ, వ్రక్కవాఱు);(చూ, వేఱుపడు.). తద్విశేషములు:—౧. పెల్లగించు:— అభ్యుద్ధరించు, ఉత్పాటించు, ఉత్పాదించు, ఉద్ధరించు, పరిస్ఫోటించు, భేదించు, విదారించు. (మి.) ఉన్మూలితమగు, విదారితమగు. (తె):-అగలు,చిందఱసేయు-చిందఱలుసేయు, చిట్టుముట్టాడు; ౨: (తె)—పీఁకు, పుచ్చు, పెకలు, పెరుకు-పెరుక్కు, పెఱుకు, పెల్లగిలు-పెల్లగిల్లు, పెండగిల్లు, మెఱుకు, పెండ్రించు, ౩. పశువులు గోళ్లతో కెల్లగించు:— ఉన్మూలించు.(తె) కెలకు,కెల్లగించు, కొక్కరించు, గీఱు, గుద్దలించు, తోఁడు, నుఱుము, ౪.వస్త్రాదికమును భేదించు:— (తె) ఉత్తరించు, కత్తిరించు-కత్రించు, చించు, చింపు, చిదుము, చీలుచు-చీల్చు, త్రించు; ౫.నొవ్వనాటు:-స్ఫోటించు (తె) ఊఁటు, తమ్ము, దూటు, పొడుచు, మీటు, మెఱుము.

స్మ

స్మ. సం. అవ్య.—చూమి-సుమ్మీ—సుమ-సుమా, చూడుమి.

స్మయము. సం. వి. అ. పుం. 1. గర్వము: చూ, హంకారము; 2. ఆశ్చర్యము: చూ, వింత. 1.

స్మరకూపము. సం. వి. అ. పుం, న. ఆఁడుగుఱి: చూ, భగము. 12. [లు.

స్మరచక్రము. అం: చూ, ఉత్తానకరణబంధము

స్మరణము. సం. వి. అ. న. 1. తలఁపు: చూ, స్మృతి. 1; 2. జ్ఞప్తి, తెలివి: చూ, హ్రస్వ్లక్ష్మము. 2; అం. 3: చూ, భక్తిలక్షణములు.

స్మరవ్యాకరణము. అం: చూ, వ్యాకరణములు.

స్మరహరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

స్మరాంకుశము. సం. వి. అ. పుం. పెంచిదిద్దిన గోరు. (చూ, నఖము. 1.)

స్మరాంగారము. సం. వి. అ, పుం, న. ఆఁడుగుఱి: చూ,భగము. 12. తద్వి.—౧. ఉపస్థలోని లింగనాడికి.—(తె) లింగనాడి; ౨. పెంగ్గవాఁలిన యుపస్థకు -దళితకోశము.

స్మరించు. సం. స. క్రి. స్మరణముచేయు: (తె) తలఁచు-తల్చు.

స్మరుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—మరుఁడు: చూ, మన్మథుఁడు.

స్మర్త. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) స్మరించువాఁడు: తలఁచువాఁడు.

స్మా

స్మారికుఁడు. సం. విశే. 1. తలఁపుసాక్షి: చూ, సాక్షి; అం. 2: చూ, కృతసాక్షులు; 3: చూ, సాక్షులు.

స్మార్తము. సం. వి. అ. న. 1. స్మృత్యుక్తకర్మము; విశే. 2. స్మృతిసంబంధమైనది.

స్మి

స్మితము. సం. వి. అ.న,అం. 1. అధరమునందు మాత్రము ప్రకాశించెడు చిఱునవ్వు (ఇది యుత్తమము): చూ, హాస్యములు; సం. విణ. 2: చూ, సంఫుల్లము.

స్మితి. సం. వి. ఇ. (స్త్రీ).—హై.—

స్మృ

స్మృతము. సం. విణ. తలఁపఁబడినది: అభిప్రేతము, ఇతము.

స్మృతి. సం. వి. ఇ. (స్త్రీ). తలఁపు: అభిప్రాయము, అంతర్గ్యము, ఆకూతము-ఆకూతి, అధ్యానము, ఆశయము, ఆళి, ఇంగము, ఉద్దేశము, ఉద్బోధము, గహనము, కూతము, ఛందము, చింత, జ్ఞప్తి, తాత్పర్యము, ధ్యానము, భావము, మతము, మతి, విషయము, స్మరణము, గోచరము(అని కొందఱు). (అవ్య).—అని, అవ, అ, అమ్, ఏ, ఓ, కిల, తు. (తె) ఎడాటము, గుఱి, తలఁపు, దేనము, వెంట, తద్వి.— 1. వ్యాపాదనము-వ్యాపాదము: ౨: అహోపురుషిక-అహోపౌరుషిక-అహోపురుషిక-అహోపౌరుషిక; 2: చూ, ధర్మశాస్త్రము (చూ, స్మృతులు); 3. బుద్ధి: చూ, ప్రజ్ఞేశము. 2; 4. ఎఱుక: చూ, సోఁ; అం. 5: చూ, అలంకారము. 3 (స్మృతిమత్తు అని కొందఱు) ("ఒక వస్తువును జూచి నప్పుడు ప్రియమైన పూర్వవస్తువట్టిదేయని జ్ఞాపకము వచ్చుట. ఉదా.—పద్మమును జూడఁగానే కాంత మొగము జ్ఞాపకముపట్టినట్టయినది"); 6: చూ, సంచారీ భావములు. ("అల్లవాఁడు గోదావరీ పరిసరంబున మన మిరువురు మొకకేళీకొదమతో జేరిపిన యాటలు నా హృదయంబున నాటుకొని యుండెనని రామునికెఱిఁగింపుము.")

స్మృతికర్తలు. అం: కశ్యపుఁడు-అత్రి-భరద్వాజుఁడు-విశ్వామిత్రుఁడు-గౌతముఁడు-జమదగ్ని-వసిష్ఠుఁడు అను ఏడుగురు ఋషులును, అంగిరసుఁడు-ఉశనసుఁడు-ప్రజాపతి-విష్ణువు-యముఁడు-బృహస్పతి-సంవర్తుఁడు-దేవలుఁడు-నారదుఁడు-ముద్గలుఁడు-పరాశరుఁడు-మనువున నుపంచెండ్రుఁడు గురును ఋగ్వేదసూత్రవిద్వత్తులు- యాజ్ఞవల్క్యుఁడు శుక్లయజుస్సుతో సంబంధము గలవాఁడు. హారీతుఁడు-శంఖుఁడు-లిఖితుఁడు-వ్యాసుఁడు-పులస్త్యుఁడు-శాతాతపుఁడు-దక్షుఁడు మొదలగువారు పురాణేతిహాసములకు సంబంధులు. ఆపస్తంబుఁడు-అశ్వలాయనుఁడు-బోధాయనుఁడు-గోభిలుఁడు- సత్యాయనుఁడు ననువారు సూత్రకర్తలలోనివారు. ఇంకను గొందఱుస్మృతికర్తలుకలరు. వీరందఱిచేఁ జేరను స్మృతులున్నవి. (చూ, మూలస్మృతులు, స్మృతులు. (చూ, ఋత్విజుఁడు.)

స్మృతులు. అం: చూ, మూలస్మృతులు. (వీనినే వేఱొక విధమున.—మను, అత్రి, విష్ణు, హారీత, యాజ్ఞవల్క్య, ఉశన, అంగిరస, యమ, ఆపస్తంబ, సంవర్త, కాత్యాయన, బృహస్పతి, పరాశర, వ్యాస, శంఖ లిఖిత, దక్ష, గౌతమ, శాతాతప స్మృతులు. (18.)

స్మే

స్మేరము. సం. విణ. 1. కొంచెమునవ్వినది; 2. వికసించినది: చూ, సంఫుల్లము.

స్యం

స్యందనము. సం. వి. అ. న. 1. కాఱుట: చూ, స్రవము; 2. నీరు: చూ, సలిలము; పుం-

3. తినాసము*: అతిముక్తకము, అతిముక్తము, కాముకము, కుబ్జకము, చిత్రకృత్తు, తినిశము, నేమి, రథద్రుమము, వంజులము, శకటము, సర్వసాధకము. (తె) తినాసము, నెమ్మి; పుం, న. 4. శతాంగము యుద్ధరథము (అనికొందఱు): చూ, శకటము. 1.

స్యందనారోహుఁడు. సం. విణ. రథమునెక్కువాఁడు; రథమునెక్కి యుద్ధముచేయువాఁడు (అనికొందఱు): రథి, రథి, రథికుఁడు, రథిరుఁడు. (తె) జెగిలెకాఁడు, తేరుకాఁడు

స్యందము. సం.వి.అ.పుం.కాఱుట: చూ, స్రవము.

స్యంది. సం. విణ. (న్. ఈ. న్) స్రవించునది: చూ, స్రవము.

స్యందిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: సృణిక-సృణీక. (తె) చొంగ, జొల్లు, లాలతన్య్వ-౧ చూ, బ్రహ్మబిందువు; ౨. పాముయొక్క-జొల్లు:- పిచ్ఛ.

స్యదము. సం. వి. అ పుం. వేగిరము:అంజస్సు, ఓకము, కాకోదరము, కుంతలము, గమకారిత్వము, జవనము, జవము, జా, తరము-తరస్సు, ప్రసరము, రంహస్సు, రథసము, వేగము, సహము. (విణ):-అరము, అవిలంబనము, అవిలంబితము, ఆశువు, ఉచ్చండము, క్షిప్రము,చపలము,చాపలము, జవనము-జవము,తీవ్రము, తూర్ణము,త్వరితము,మ్రితము, యవాని,రంహస్సు,లఘువు,వాజము,శీఘ్రము, సత్వరము,సహము (క్రి.విణ.):—అరము,అవిలంబనము-అవిలంబితము, ఆశువు, క్షిప్రము, చపలము- చాపలము, జీవనము, జవము, తూర్ణము, త్వరితము, ద్రుతము, లఘువు, శీఘ్రము, సత్వరము.(తె) చెచ్చెర- చెరచెర, తుఱుతు, దడదడ, దఃరున, చరిగె, వే, వేళము, వడియిళము - వైళము - వైడము. (అవ్య) అంజస, అచిరాత్, అహ్నాయము, అంతఃపనము, ఝుటితి-ఝుడితి, ద్రాక్, మంక్షు, సపది, సాప్రక్కు. (అవ్య)(తె):— జెడిలి,బిట్టు, బిట్టుబిన్ల.(అవ్య.క్రి.విణ)(తె): తురితము, తురితు. నింకిత్, పొసపొస. (వి) (తె):—అంకపొంకములు- అంకపొంకాలు- అంకాపొంకములు-అంకాపొంకాలు, అక్షచిపాటు, అప్పళము, ఉద్దవడి-ఉద్దవిడి, గొరగొర, చేఱుకు, జేరుగురు-జేరువురు- జేగూఖ-జేగ్గు, జేఱజేఱ, తరమిడి, తరవు, తిపుట, తివురు, తీవరము, తుఱుతు-తుఱ్ఱు, తొర, దడదడ, దుగము, నెప్పరము, నెప్పళము, పఱవు, బిపబిప, రవరవ, రింగు, రివ్వు, వడి, వెస, వేఁడి, వేగ-వేగము, వేగిరము, వేరము, వేలము, సరగు. (తె) (అవ్య):—ఎకాయెకి; (ధ్వ):—క్రించేర, క్రిక్కున, క్రిచ్చేఱ, క్రిన్ను-క్రిన్నున, గుప్పున-గుబ్బ (బ్బు)న-గొబ్బున, గ్రక్కున-గ్రక్కున, గ్రిద్దన, గ్రమ్మన - గ్రమ్మున, చట్టన, చేఱ్ఱ్యన, చివ్వున, చెచ్చెర, చెరచెర, జేరీవ, జేరీలున, జేఱున, జిఱ్ఱున, జివ్వున, డిగ్గన, తటాన- తటాలున, తటుకున - తటుక్కున- తడుకున,తురీవ, తెప్పదెరలఁగ, తెవ్వున, దబ్బున, దారున, దిగ్గన-దిగ్గున, దురదుర, దెబ్బున,బిరబిర-బిఱబిఱ,బిరాన- బిఱాన, బీఱీన-బీఱీలున, బోరన, రివ్వున- రివ్వున, వెస, వేగ; తద్వి.—౧. వాయువేగమునకు.—అపరాజయు, వాయుధాటి. ౨ మిక్కిలివడికి.—(విణ) క్షేపిష్ఠము, క్షేపీయము, రయము. (తె) ఈ రవడి- ఈరువడి-ఈఱువడి, నెవ్వడి, హుటాహుటి; విణ. 3. వేగముగలది: తూర్ణము, త్వరితము, ద్రుతము. (తె) ఉగ్గడువు, తులా చే, తొర, నులివు-నుల్వు, హుటాహుటి౪ ర. మిక్కిలి శీఘ్రముగ.-(తె) సరసర- ౫. విజయముకు తేనివడికి:- (తె) దడదడ

౬. వేగముగాఁబోవుటకు:—జూతి,౭: చూ, సంభ్రమము.

స్యన్నము. సం. విణ. కాఱినది, స్రుతము: చూ, స్రవము.

స్యా

స్యాలకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ—శ్యాలకుఁడు.

స్యాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-శ్యాలిక.

స్యాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సా—శ్యాలకుఁడు.

స్యూ

స్యూతము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ—స్యూనము—స్యోతము. పల్లిక, దాఁగర: చూ, సజ్జి. 1, విణ. 2. కుట్టఁబడినది: ఉతము—ఊతము, ఘటితము.

స్యూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: రూ—సూతి, ఊతి, వానము. (తె) కుట్టు, కుట్టుడు, చిమ్మ, పొడుచేట, పొడుపు. తద్వి.—౧. మడుపు కుట్టునకు.—(తె) చీనీకుట్టు; ౨: (తె) తిబ్బి, డిబ్బి (అనికొందఱు); 3. బట్టకుట్టుటకు.—సీవనము, సేవనము. (తె) సీవనము; 2: చూ, సంతతి. 1.

స్యూనము. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్యూతము. 1.

స్యో

స్యోతము. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్యూతము. 1.

స్యోనము. సం. వి. అ. పుం—పై.—

స్యోనాకము. సం. వి. అ. పుం. రూ—శ్యోనాకము*: చూ, శోణకము.

స్ర

స్రంసనము. సం. వి. అ. న. క్రింద పడుట.

స్రంసి. సం. వి. న్. న. పోఁక*: శ్వం గాది. (చూ, పోఁక.). ౧. తోఁటపోఁకకు.—లఘుకము, ౨. లతాపూగము.—రాజవము. (తె) నూదిగొంటు; 3. నిడుపుతోడి మొగల పోఁకకు.—రామపూగము; ౪. పోఁక చెక్కకు.—పూగఖండము, వల్కము. (తె) లీరిము—పీరిము, వక్క; ౫: పరాగ్రము.(చూ, పోఁక *); పుం. 2. గోనుగు*: చూ, స్వాదుమజ్జాఫలము (వరగోఁగు); విణ. 3. క్రిందపడునది.

స్రగ్గు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-సగ్గు.

స్రగ్ధర. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("మ—ర—భ—న—య—య—యగణములు. 8—15 యతులు. 21 ఛందస్సు.") [గలవాఁడు.

స్రగ్వి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్) పూదండ

స్రగ్విణి. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("నాలుగు రగణములు. 7 యతి. 12 ఛందస్సు.")

స్రజము. సం. వి. జ్. స్త్రీ. పూలదండ. హారము: చూ, హావణిక. 2. (చూ, భూషణము. 2—32).

స్రవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. చేఁగ* రూ—స్రువ, కటంభర, కర్మకరి, కలమము, కిశోరము, కుచండిక, గోకర్ణి, గోవల్లి, గౌరశాకము, ఘనరసము, ధనశ్రేణి, పాటల, బహువల్కము. మధురస, మధుశ్రేణి, మధూలిక, మూర్వ, మోరట, వసంతదూతి, సుధ. (తె) చేఁగ, చేగ, దేవి. తద్వి.—చారకము, చారము, వనగుప్తము, వనప్రియము. (తె) చేఁఱు, జీడిమామిడి, పెంకుమామిడి.

స్రవంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తరంగిణి, ఏఱు: చూ, నది; 2: అసంక్రియ, రుదంతి*.

స్రవణము. సం. వి. అ. న.—స్రా. న. కారుట: చూ. స్రవము.

స్రవద్గర్భ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అవతోకః చూ. ధేనువు; అం. 2: చూ. వంధ్యలు.

స్రవము. సం. వి. అ. పుం. కారుట: రూ-స్రావము-స్రవణము, పరిస్రావము-ప్రస్రావము, విస్రవము, శ్చ్యోతము, స్నవము, స్యందనము, స్యందము, స్రుతి. (తె) కారుట. తద్వి.—1. కారినది.—రీణము, స్నుతము, స్యన్నము, స్రుతము; 2. స్రవించునది.—స్యంది; 3. కారునది: స్రావకము; 4. మిక్కిలి కారుటకు.—అభిష్యందనము.

స్రవించు. సం. అ. క్రి. రూ-స్రవియించు. (తె) ఊట్లు, ఊరలు, ఊడు, ఒలుకు, ఓడిగిల్లు, కరఁగు, కరఁగుపడు, కయివ్రాలు-కైవ్రాలు, కారు, గీలు, చినుకు, జల్లించు, జారు, జొబ్బిలు-జొబ్బిల్లు, తొంగలించు, తొట్టు, తొరఁగు-తొరుఁగు, దిగువారు, వడియు, వారు. తద్వి.—1. స్రవియించు, ద్రవించు. (తె):—ఊరు, నీరూరు; 2. పాలుద్రవించు, స్రవియించు, ద్రికించు. (తె) చేఁపు.

స్రవియించు. సం. అ. క్రి.—పై.—

స్రష్ట. సం. వి. ఋ. పుం. సలువ: చూ. బ్రహ్మ. 1.

స్రస్తము. సం. విణ. జారినది: గళితము, చ్యుతము, ధ్వస్తము, భ్రష్టము, స్కన్నము, స్ఖలితము. తద్వి.—విగళితము.

స్రా

స్రాక్కు. సం. అవ్య.—సరగ. శీఘ్రము: చూ. స్యదము.

స్రావకము. సం. విణ. కారునది: చూ. స్రవము.

స్రావణము. దే. వి. అగసాలెవాని కొలముట్టు రూ—సవాణము: చూ. సుత్తియ.

స్రావము. సం. వి. అ. పుం. 1. కారుట: చూ. రూ—స్రవము; 2.—రోగ. నూకలగంజి: చూ. పాదము. (1)-43.

స్రావి. దే. వి: చూ. సూ—సరవి. 2.

స్రు

స్రుక్కఁబడు. ద్వి. అ. క్రి. దుఃఖించు: చూ. శోకించు. (స్వార్థమునకడు).

స్రుక్కు. సం. వి. క. స్త్రీ. 1. మిక్కిలివంటి యజ్ఞోపకరణము, జుహువు: చూ. పాత్రము.6; దే.వి. (1) దుఃఖము: చూ. శోకము; (2) ఏడుపు: చూ. శోకము; (3) చికముక, చిక్కు, మాసిక, వరఁకు, వేళాకోళము; అ. క్రి. (4) ఉపశమించు - ఉపశమిల్లు, క్షయించు, క్షీణించు, విశ్రమించు, శమించు, (తె):—అక్కళించు, అడఁగారు-అణఁగారు, అడఁగు-అణఁగు, అత్తమిల్లు, అఁగు, అఱు, ఇందు, ఇముడు, ఇఱికికొను, ఉడిఁగిల్లు, ఊఱడు, ఓరుచు-ఓర్చు, కుందు, కుదియు, క్రుంగఁబడు-క్రుంగిలు-క్రుంగు, గోడివడు, చెల్లారు, డయ్యు (దయ్యు), డిందు, డిందుపడు, డొంకు, తగ్గు, తమాయించు, తారు, తీలగు, తీలుపడు, తూలు, తేఱు, పొలివోవు, మట్టుపడు, మడఁగు-మడ్గు, మణఁగు-మణుఁగు, మలఁగు, మునుగు, ముగ్గు, ముప్పటిలు-ముప్పటిల్లు, మ్రగ్గు, లోఁగు-లోవు, వారు, సగ్గించు, సగ్గు-స్రగ్గు, సమయు. తద్వి.—1: చూ. వంగు; 2: (తె) ఇలుకు; (5) దుఃఖించు: చూ. శోకించు; (6): (మి) అధైర్యపడు, భయపడు, (సం) ఉద్వేగిల్లు, శంకించు, భీతిల్లు. (తె) అంజు, అడలు, అదరు- అదలు, అరవాయిగొను, అలుకు-అల్కు, అళుకు-అళ్కు, ఉలుకు,

ఎడపడు, ఓడు, కొంకు, కోఁచేవాఁటు, గుబ్బుమను, గ్రక్కుతిల్లు, జంకు, జడియు, తలఁకు, దగ్గఱిలు-దగ్గఱు-దగ్గిర్లు, పంచొడించు-పంచోళించు, పిచ్చిలించు, పిఱువడు, పుల్లగిలు-పుల్లగిల్లు, పొక్కు, బీతుకొను, బెంబేలుపడు, బెగడు, బెగడుపడు, బెగ్గడిలు-బెగ్గడిల్లు-బెగ్గడు, బెగ్గలించు-బెగ్గిలు-బెగ్గిల్లు, బెదరు, బెదరుపడు, వెఱచెఱచు, వెఱచు, వెలివిరియు-వెల్లివిరియు. తద్వి.—మిక్కిలి భయపడు.—నివ్వెఱపడు; (7): చూ, వెనుదీయు. 1. నిర్వ. 5, ఆ. 122: ముకుళించు, ముకుళీభవించు, (8): సంపుటించు. (తె) కొరగించు, ముడుఁగు, ముడుఁచు, ముడుఁగఁబాఱు, ముడుచు (9)తగ్గు, తగ్గించు. (భో. 1, ఆ 101.):ఉపశమించు-ఉపశమిల్లు, లోపించు, హరించు. (మి) అనర్థకముగు. (తె) అడఁగు, అణఁగు, అఱు, అఱుగు-అఱుగుపడు, ఊరఁబోవు, ఎత్తువోవు, ఓరుచు, ఓర్చు, కడఁబడు, కడమపడు, కీడుపడు-కీడ్పడు, కుంటుపడు, కుందు, కుదియు, కులుచేపడు, కొంచెపడు, డిగు-డిగ్గు, డిగ్గుపడు, డుఁకు, తక్కువపడు, తగ్గు, తఱుఁగు-తఱువు, తీఱు, తొరుగుపడు, పొలుపడు-పొల్పడు, పొలువడు-పొల్లువడు-పొల్లువడు, పొల్లవోవు, ప్రిదులు, మందటిలు-(మందటిల్లు), మాను, ముడుఁగు; వట్రిపడు, వ్రాలు, సగ్గు-స్రగ్గు; (10): మాడుతపడు; (11) (మి):—అనుతాపపడు, పశ్చాత్తాపపడు. (తె):—అలమటపడు, అలమటించు, అలమరించు-అలమరు, తలపోయు, తలరు, నొచ్చుకొను, బెగ్గిలు-బెగ్గిల్లు, వగచు. (సం) చింతించు-చింతిల్లు: చూ, శోకించు; (12). మూర్ఛిల్లు: చూ, సొమ్మసిల్లు; (13): చూ, సంకోచించు; (14): మ్లానమగు. (తె) వడలు, వాడఁబాఱు, వాడు, సుడుఁగు, సొగియు, సొమసు; (15) చుట్టుకొను: చూ, వేష్టించు.

స్రుక్కులు. దే. వి.బ. కముపుమీఁదిముడతలు: చూ, వళి. 1.

స్రుచావృక్షము. సం.వి.అ.పుం. మాలువెలఁగ: రూ—స్రువావృక్షము: చూ, వెలఁగ. 3.

స్రుతము. సం. విశే. రూ—స్నుతము. కాఱినది: చూ, స్రవము,

స్రుతి. సం. వి. ఇ. (స్త్రీ). కాఱుట: చూ, స్రవము.

స్రువ. సం. వి. ఇ. (స్త్రీ). 1. అందుగు*: చూ, సల్లకి; 2. చేఁగ*: చూ, రూ—స్రువ.

స్రువము. సం. వి. అ. పుం. స్రుగ్భేదము, జూహువు: చూ, పాత్రము. 6.

స్రువావృక్షము. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్రుచావృక్షము*. (ఇది మాలువెలఁగ, పుల్లవెలఁగ అనురెంటికిని జెందును.)

స్రో

స్రోతఘ్ని. సం. వి. ఈ. (స్త్రీ): చూ, సజ్జోకారము.

స్రోతస్విని. సం. వి. ఈ. (స్త్రీ). నిమ్నగ, ఏఱు: చూ, నది.

స్రోతస్సు. సం. వి. స్. న. 1.జలప్రవాహము: చూ, వెల్లువ; 2: చూ, స్రోతస్విని; 3. నీరువచ్చెడితూము: చూ, వాహసము. 4.ఇంద్రియము;5.తొండముచివర: చూ, హస్తి.

స్రోతోంజనము. సం. వి. అ. న. నీలాంజనము: చూ, సౌవీరము.

స్రోతోనిమ్నన్యాయము. అం. నీరువల్లమెఱుఁగును. నిజము దేవుఁడెఱుఁగును అనురీతి.

స్రోతోవహము. అం: చూ, యతిప్రాణము.

స్లే

స్లేంటింగు. వా. వి. ఏటవాలు.

స్లేటు. వా. వి. రాతిపలక.

స్వ

స్వకము. సం. విణ: స్వకీయము, స్వము: చూ, స్వతంత్రము.

స్వకీయము. సం. విణ.—పై.—

స్వక్షేత్రము. అం: చూ, గ్రహముల దశాపరిమాణములు. [చూ, హిమాంశువు.

స్వచమసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు:

స్వచ్ఛందము. సం. విణ: చూ, స్వతంత్రము.

స్వచ్ఛందుఁడు సం. విణ: అపావృతుఁడు, అప్రావృతుఁడు, ఉద్దాముఁడు, ధీరుఁడు, నిరవగ్రహుఁడు, భుజిష్యుఁడు, స్వతంత్రుఁడు, స్వైరి-స్వైరుఁడు. (తె) అడ్డపాటులేనివాఁడు, అడ్డములేనివాఁడు, ఇచ్ఛనుండువాఁడు

స్వచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; విణ. 2. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6; 3.—చొక్కము—సొచ్ఛము. స్వచ్ఛమైనది: చూ, హృద్యము. 2: (చూ, సమీచీనము. 2)

స్వజనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జ్ఞాతి, సగోత్రుఁడు: చూ, సగంధుఁడు. 2

స్వతంత్రత. సం. వి. అ. న. ఛత్రభంగము: చూ, స్వతంత్రము.

స్వతంత్రము. సం. విణ. 1.—సొంతము: అప్రావృతము, ఆత్మీయము, నైజము, వ్యక్తానము, స్వకము, స్వకీయము, స్వచ్ఛందము, స్వము, స్వత్వము, స్వరుచి, స్వాతంత్ర్యము, స్వాయత్తము. (అన్య) అంతరము. (తె) అనాయత్తము, సొంతము. తద్వి.—స్వతంత్రభావమునకు.—ఛత్రభంగము, స్వతంత్రత. (తె) ఇష్టువు, విచ్చలవిడి, సయాతము, సొత్తు, సొమ్ము, సొంతంతము; అం. 2: చూ, ద్వైదీభావద్వయము. [తానుగాపెర్వడు.:

స్వతంత్రించు. సం. అ. క్రి. ఒకరియనుమతిలేక

స్వతంత్రుఁడు. సం. విణ: చూ, స్వచ్ఛందుఁడు.

స్వత్వము. సం. వి. అ. న.—సొత్తు 1; చూ, స్వతంత్రము; 2. సొమ్ము: చూ, హిరణ్యము. 3.

స్వదీనచుంబనన్యాయము. ఆ. తనదీనముని ముద్దుపెట్టుకొనఁగా మీసములు తెగఁగాలినవని అనెడురీతి.

స్వదూనపోషిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బుద్ధుని భార్య, అనంత (చూ, భార్య. 1.౮౧.)

స్వధర్మ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ—సుధర్మ: చూ, సభ. 2-౫.

స్వధర్మపరత. అం: చూ, సుజ్ఞానదాయకములు.

స్వధర్మము. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్వభావము.

స్వధితి. సం. వి. ఇ. పుం. గండ్రగొడ్డలి, పరశువు: చూ, ముద్గరము 1—3.

స్వనము. సం. వి. అ. పుం. రూ—స్వానము. మ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2

స్వనితము. సం. వి. అ. న. 1. ఉఱుము: చూ, స్తనితము; విణ. 2. మ్రోసినది: రణితము.

స్వపతుమువారు. అం: (వీరు ఏడుగురు:—చూ, అభిధయము.)

స్వపనము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ—స్వప్నము.

స్వప్నకుఁడు. సం. విణ. నిద్రించినవాఁడు: చూ, శయితుఁడు.

స్వప్నక్కు. సం. విణ. (జ్)—పై.—

స్వప్నభాషణము. సం. వి. అ. న. నిద్రయందు లిబలుపరింత: చూ, శబ్దము. 3—౫౮.

స్వప్నము. సం. వి. అ. పుం. (రూ—స్వపనము—స్వాపనము—స్వాపము) 1. కల: ఆదర్శనము, దర్శనము. (తె) కల, కలవరము, కలవరింత—

కలవరింపు—కలువరించు-కలువరింపు, కలవలము. తద్వి.—౧ దుస్స్వప్నమునకు.—తు; ౨. కన్నుకలకు.—(తె) నిక్కులు; 3 కునికిపాటునకు.—అవస్యందనము, కౌసీద్యము, ఖమీలనము, తంద్రి-తంద్రి-తంద్రిక, ప్రమీల. (తె) కునికిపాటు, తంపర, తూగు, మఱచిపాటు; ౪. త్రివిధావస్థలలో నొకటి:- చూ, అవస్థలు: ౫: చూ, సుషుప్తి; ౬. ఒకరకము నిద్రకు.—కించితము; ౭. నిద్రయందలి వధకు.-సుప్తి; ౮. స్వప్నభాషణమునకు.—పలవరము: చూ, శబ్దము. 2, 2. నిద్ర: (స్వపనము- స్వాపనము- స్వాపము.) సంవేశము, సుప్తి, నిద్ర.(తె)కురుకు (కురుకు)- కూరుకు-కూర్కు, కూరుకుపాటు-కూర్కుపాటు, గురుక, తండగ, తూగు, నిదుర- నిద్దుర. తద్విశేషములకు.- చూ, స్వప్నము. 1; 3. చూపు: చూ, వీక్షణము; అం. 4: చూ, అవస్థలు.

స్వభాను. అం: చూ, సంవత్సరములు.

స్వభావక్రియ. అం: చూ, క్రియాంగములు (అంగము. 9.)

స్వభావము. సం. వి. అ. పుం.=స్వభావము: అంతము, అనూకము, అధ్యసనము, అభ్యాసము, అయనము, ఆమ్నాయము, ఉచ్చట, ఉపచారము, ఉపపత్తి, కాయము, గుణము, జీవము, తత్త్వము, ధర్మము, నిజము, నిసర్గము, నైజము, పరిశ్రయము, ప్రకృతి, భావము, రూపము, వర్ణము, శీలము, శ్రియము, సంసిద్ధి, సత్త్వము, సర్గము, సహజము, సాధనము, సిద్ధి, సృష్టి, స్వధర్మము, స్వరూపము. (అవ్య)అజ్. (తె):—అభ్యసనము, అలవడుట, అలవాటు, గొనబు, నిజము, పాడి, మామూలు, వాడుక, వాడుదల, సహజము, సాజము, సాదన. తద్వి.—౧. శరాభ్యాసమునకు.—సాధనము. (తె) సాదన; ౨. రూపునకు: చూ, స్వరూపము; 3. స్త్రీ స్వభావమునకు —స్త్రైణము; ౪. స్వభావముచేతఁగలిగినది:—స్వాభావికము. (తె) నైజము.

స్వభావసాత్త్వము. అం: చూ, ప్రేమపంచకము

స్వభావోక్తి. అం: చూ, అలంకారము 3. ("జాత్యుచితవేషభాషల వర్ణించుట. ఉదా.— లేళ్లు చెవులు నిక్కించి కోళ్లుదాఁటుచు జంచకత్తులఁజూచెడు.")

స్వభువు. సం. వి. ఊ. పుం. 1 వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 2. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు; 3 నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1.

స్వము. సం. వి. అ. పుం, న. 1 =సొమ్ము. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 8, 2: తాను; విణ. 3. తనది, స్వకీయము, స్వీయము: చూ, స్వతంత్రము.

స్వయమ్. అం: చూ, దూతీచతుష్టయము.

స్వయంకృషి. అం: చూ, అష్టకష్టములు.

స్వయంగ్రాహము. అం: చూ, దానపంచకము.

స్వయంగుప్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, పుత్రులు. 1—౧౨.

స్వయంపాకము. సం. వి. అ. న. 1. ఒకపూఁట బత్తెము; 2. వ్రతాదులయందు బ్రాహ్మణుల కొసంగు వంటపదార్థము; 3. నియమస్థులగు బ్రాహ్మణులకొసంగు వంటపదార్థము.

స్వయంభువు. సం. వి. ఊ. పుం. (రూ—స్వభువు-స్వయంభూ.) 1: చూ, బ్రహ్మ. 1; 2: చూ, విష్ణువు; 3: చూ, శివుఁడు; 4: చూ, మన్మథుఁడు; 5. ఒకానొక బుద్ధశిష్యుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు.

స్వయంవర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పతింవర, వర్యా: చూ, స్త్రీ.

స్వయంవరము. సం. వి. అం. పుం. తనంతట మగని వరించుట.

స్వరజతులు. అం. (సర్వజతులు): చూ, స్వరము. 2.

స్వరనేత్రాంగవికారము. అం: చూ, భస్త్రలు.
స్వరవర్తనము.అం.సామవేదము: చూ, సామము.
స్వరము. సం. వి. అ. పుం.=స్వరము.(ఉచ్చరింపఁబడునది). 1. అకారాది హకారాంతము దనుక యేఁబదిరెండక్షరములును స్వరములగు సంబంధులు అనఁబడును; 2. స్వరము వెలువడఁగానె ధ్వని (శబ్దము) పుట్టును. ధ్వని=స్వరము (అని కొందఱు). (రెంటికిని అవినాభావసంబంధము.): అభిలాపము, ఆరభటము-ఆర్భటము-(ఆర్భాటము), ఆరభటి-ఆర్భటి, ఆరవము-ఆరావము, కాహళము, కుణిందము, కుహారితము, క్రుష్టము, క్ష్వేడము, గరుత్తు, ఘు, ఘోష, జ, ఝు, ట, ఢక్క, ణ, ధ్వని, ధ్వానము, న, నదము-నాదము, నినదము-నినాదము, నిర్ఘోషము, నిర్హ్రాదము-నిహ్రాదము, నిస్వనము-నిస్వానము, పదము, పరిఘోషము, పాటకము, మృదంగము, రణనము, రణము, రణితము, రవము, రసితము, రాసము, వాద్యము, విరావము, విశ్వకద్రువు, శబ్దము, సంరావము, స్వనము-స్వానము. (తె. వి):—అలికిడి-అలుకుడు-అల్కుడు, (అళుకుడు), ఆర్భాటము, ఉరవలి, ఉలి, ఉలివు-ఉలివుడు-ఉలుకుడు, ఓలి, క్రిందు, గందరగోళము-గండ్రగోళము, గలిబిలి, గోలగోల, చేప్పుడు (చేష్ట), చిమ్మటబుఱ్ఱు, జాదు, చ్రియి, మెడిదము, మెంరపము, మొఱయిక, మ్రోఁగుడు, మ్రోఁత, రంతు, రవడి-రవలి-రవళి-రవాళి-అవళి, రొద, రొదాళము, రంకె-అంకియ-అంకె, వాఁగుడు, సద్దు, సడి, సలి, హాజ్జము-హాయిదము-హాద్దము, హాపు, హాయింపు. తద్విశేషములు.—౧. వేదస్వరములు:—ఉదాత్త-అనుదాత్త-స్వరితములు; ౨. గాయక దోషములులేని పాటకాండ్రు-అఱువిధములున్నాను.—(౧)ఘనము, (౨) గాగాలాపము, (౩) మధ్యమకాలము, (౪) తండాగ్రయెత్తు, (౫) పల్లవి, (౬) పద కీర్తన; వర్ణములు, స్వరజతులు, రాగమాలికలు; ౩. షడ్జాది.—స-రి-గ-మ-ప-ధ-ని (గ్రామము): చూ, సప్తస్వరములు; (౧) షడ్జము=షట్. నాశిక, కంఠ, వక్షు, తాలు, జిహ్వా, దంతములను నీయాఱుస్థానములందు, జము=పుట్టినది; (స) (తె) నెమలిస్వరము; (౨) ఋషభము=ఋషించినది. ఎద్దుస్వరము తో సామ్యముఁబొందునది. (రి); (౩) గాంధారము=గాంధార దేశములో రంజకమై పుట్టినది. (గ); (౪) మధ్యమము. క్రౌంచస్వరము. క్రిందిమూఁడు శ్రుతులకు మీఁదిమూఁడు శ్రుతులకు నడిమిది. (మ);(౫) పంచమము=నాభి సముద్గతుఁడై హృత్కంఠమూర్ధ్నములందుఁ దిరిగెడు వాయువు పంచమ స్వరస్థానప్రాప్తిచేత పంచముఁడనిపించు కొనెను; దానియందుఁ బుట్టిన స్వరము పంచమము (ప); (౬) ధైవతము.=ధీమంతుల సంబంధి గనుక ధైవతము. (తె) గుఱ్ఱపుస్వరము(ధ); (౭) నిషాదము.=మనస్సు దీనియందు నిషాదించెను. (కూర్చుండును). (ని); (మిగిలిన నీస్వరలక్షణములెల్ల మిగత విశేషాంశములయందుఁ జూడందగు); ౪: చూ,వీణ; ౫. వీణాదివాదనమునకు.—క్రోణము, క్వణనము-క్వణము-క్వాణము-నిక్వణము-నిక్వాణము; ౬. వీణాతంత్రులవలనఁబుట్టెడి స్వరక్రియాభేదము:—ఉష్ణి, కుబ్జిక, కూర్మిక; ౭. సరిగమాది వర్ణ సందర్భము:—అలంకారము; ౮. షడ్జ స్వరములను బలుకు రెండవది.:(రెండవ సారణి) అనుసారణి; ౯. సంగీతములోనిమూర్ఛ భేదము:—కాకలీయుత-కాకల్యంతరయుక్త; ౧౦. ధ్రువాదిభేదబద్ధ సంగీతమునకు.-గీతము; ౧౧. స్వరజాతులకు-షడ్జకైశిక, షడ్జోదీచ్యవ, షడ్జమధ్యమ, గాంధారోదీచ్యత, రక్తగాంధారి, కైశికి, మధ్యమోదీచ్యవ, కర్మా

రవి, గాంధారపంచమి, అంధ్రి, నందయంతి; ౧౨. సప్తస్వరముల కాలపరిమాణము:— అమ్ (చూ, వర్ణము); ౧౩. సంగీతశ్రుతి జాతివిశేషము:— ఆయతి; ౧౪. సంగీతగమక భేదమునకు.— ఉత్ఫుల్లము; ౧౫. సామగానమునకు.— ఉద్గీథము; ౧౬. సంగీతవాద్యముల ధ్వనులకు.— తక, ధిమి, కిట, ఝణము; ౧౭. సంగీతమునకు.— కీర్తన, గమ్, గ, గంధర్వము—గాంధర్వము, గాథ, గానము, గీతము, గీతి, గేయము, చారము, రాగము, వర్ణాటము, సంగీతము. (తె) పాట; తద్వి.— అల్లోనేరెడు-అల్లోనేరేడు—అల్లోనేరెడు-అల్లోనేరేడు; ౧౮. నోటితో పాడెడు సంగీతమునకు.— అనిబద్ధవంతము; ౧౯. సంగీత సప్తస్వరసమూహమునకు.— కవాటము. (తె) పాటరవళి; ౨౦. రాగాదియుక్తముగ స్వరస్థానములయందు మెట్లు కుదుర్చుట.— మేళము; ౨౧. నృత్తగీతవాద్యముల విలంబ ద్రుత మధ్యమానములు.— ఓఘము, ఘనము, తత్వము; ౨౨. నృత్తగీతవాద్యములయందు చూపు కాలము:— లయప్రాణము, విలంబితము; ౨౩. క్షణమాత్రస్థాయికి:— క్షణికము; ౨౪. ఎడమచేతి తంతిమీటునకు.— తలము; ౨౫. వీణాదిస్వరమునకు.— ప్రక్వణము—ప్రక్వాణము. (తె) పలుకు-పల్కు; ౨౬. వెనుకటిచరణములయందలి యుద్ధము ననుసరించి సంగీతము మొదట చెప్పెడు వాద్యము.— పల్లవము; ౨౭. స్వరస్థాయి: (తె) తాయము—తాయి; ౨౮. వీణాదిచతుర్విధవాద్యధ్వని.— వాదనము. (తె) వాదు; ౨౯. నృత్తగీతవాద్యములు సమముగానుండుటకు.— లయ; ౩౦. తానశబ్దపూర్వకముగు రాగాలాపమునకు:— తానము. (తె) తందనము. (చూ, తానములు); ౩౧. వాద్యచతుష్టయము.— తతము, అనద్ధము, సుషిరము, ఘనము (అతోద్యము=ఘనము); ౩౨. అయిదు స్వరములతోఁ గూడిన రాగము:— ఔడవము—ఔడవము; ౩౩. గంధర్వగానమునకు.— ఋజిగానము, గాంధర్వము; ౩౪. అనుదాత్తస్వరవిశేషమునకు.— నిహతము, ప్రచయము (చూ స్వరము ౨-౧); ౩౫. గానసాట్యయోగ్యశబ్దసంతతికి.— (తె) జతి; ౩౬. స్వరవిన్యాసభేదము.— గమకము; ౩౭. వీణ కంఠము వీనియందలి ధ్వనివిశేషము.— అనేకపస్వరము. (తె) వీనుఁగుసొరము; ౩౮: చూ, స్త్రీరాగములు; ౩౯: పురుషరాగములు:— భైరవి, మాళవి, బంగాళ, హిందోళ, రాగమంజరి, శ్రీరాగము, గౌరి, భూపాళ. (8); ౪౦. స్వరస్థానము తప్పఁజెప్పినస్వరము:— అపస్వరము; ౪౧. పల్లవివెంబడి చరణమునకు.— అనుపల్లవము, అనుపల్లవి; ౪౨. తాళమానలఘు చతుష్టయకాలము.— నిశ్శబ్దము; ౪౩. పదునాలుగు అక్షరములుగలతాళవిశేషము.— ధ్రువము; ౪౪. కొన్నిరకములతాళములు:— (చూ, రాగములు; చూ, తానములు; చూ, తాళము. 2.) ఆనందభైరవి, అరభటి, ఆరభి, ఋషభము, కకుభము, ఘురటి, కల్యాణి, కాంభోజి, దర్బారు, ధవళము, నాట, పంచాలి-పాంచాలి. (తె) పంచే-పంజేళము, మలహరి, మోహన, వషట్కర్త, వసంతము, శంకరాభరణము, శ్రీరాగము (శ్రీ), సౌరాష్ట్రము, హిందోళము; (తె). జోవడి-జోవళి; ఇత్యాది. తద్విశేషములు.— హిందుస్థానీ రాగ తాళవివరములు:— (ఇవి శీర్షికా పదములుగ చేర్పలేదు.) పురుషరాగములు ౬. వీట్లలో నొక్కొక్కదానికి ఆఱుగురు భార్యలచొప్పున ౩౬. స్త్రీరాగములు పుట్టినవి. ఇందువలన "ఛేరాగ్ ఛత్తీస్

రాగ్ని" అనిచెప్పెదరు. కడమరాగములు వీటిబిడ్డలు: పురుషరాగముల పేళ్లు. ౧ మేఘ్, ౨ సిరి, ౩ దీపక్, ౪ హిందోల్, ౫ మాల్ కౌన్, ౬ భైరో. తక్కిన ౩౬ రాగ్నులు వీటి భార్యలు. తక్కినవన్ని యుబిడ్డలు.

— *సప్తస్వరముల పేరులు *—

షరజ్	రిగవ్	గధార్	మద్దం	పంచం	ధైవత్	నిఖాద్
స	రి	గ	మ	ప	ధ	ని
రి	గ	మ	ప	ధ	ని	ధ
గ	మ	ప	ధ	ని	ధ	ప
మ	ప	ధ	ని	ధ	ప	మ
ప	ధ	ని	ధ	ప	మ	గ
ధ	ని	ధ	ప	మ	గ	రి
ని	ద	ప	మ	గ	రి	స

ఈ స్వరములకు ఎక్కువ తక్కువలనుబట్టి వికృతమేర్పడును. ఇత్యాది.—రాగకాలములు, రాగములు.—ఉదయము మొదటి జాముని పాడవలసిన రాగములు:—

బిలావల్, అలయాబిలావత్. అలయ్యా, గౌడబిడావల్, సుద్ బిలావల్, నట్ బిలావల్, సువాబిలావల్, సుగరై బిలావల్, సువా, సుగరై, కోకబ్ బిలావల్, నట్ నారాయన్, సురట్ బిలావల్, బిరారా.

రెండవజాముని:—

బరారాతోడి, తోడి, హుసాతోడి, దేస్ తోడి, సింధుతోడి, సావరి, అసావరి, బరహన్స్, బరహన్స్ సారంగ్.

మూడవజాముని:—

సారంగ్, సురట్ సారంగ్, జల్ సారంగ్, బస్ సీసారంగ్, మద్ మావద్, గౌడ్ సారంగ్, బిందాబన్ సారంగ్, నట్ సారంగ్.

నాలుగవజాముని:—

నట్, పరకీనట్, మళలానట్, ఛయ్యానట్, మేఘునట్, భీంపలాస్, ధనాశలీ, పూర్వీ, పూర్వా, పూర్వీ, మారో, గౌడ్, గౌరి, గౌరా.

అయిదవజాముని:—

సిరి, జయత్ సిరి, మాలీ, మాల్ సిరి, గౌడ్ సిరి, సిరిపంత్, భాకా, మోహనకల్యాన్, కల్యాన్, శ్యామ్కల్యాన్, అమీర్ కల్యాన్ అమీర్ నట్. యమన్ కల్యాన్, యమన్, యమినా. దీపక్, దీపక్ కల్యాన్, కామోద్, జామూద్, కామోద్, కల్యాన్, జామోద్ కల్యాన్; కోకబ్ కల్యాన్, భూపాలీ, భూపాలీ కల్యాన్, భూప్ కల్యాన్, జంఝోటి, మేఘ జంఝోటి.

ఆఱవజాముని:—

శంకర్, కాలంగడా, బహారానంద్, కాఫీ, ములాతాసికాఫీ, బేహాగ్, శంకరబేహాగ్, దూద్ బచన్ బేహాగ్, జజావంతి, ఖంమాజ్, శుద్ ఖంమాజ్, నాయకీ, నాయకా, పీలో, పట్ మంజరీ, కానడా, జోగికానడా, బూందీకానడా, జద్దీకానడా, మియ్యాకానడా, బాకేసిరికానడా, బాగేశ్వరి, దర్బార్, రాష్ట్రా, షహానా, అధానా, కేధార్.

ఏడవజాముని:—పరజ్, సోహని, లలిత్, బసంత్, మాధో, బంగాలీ, మంగల్, హిండోల్, మాల్ కౌన్, కంధార్, గంధార్.

ఎనిమిదవజాముని:—

దేశగాంధార్, దేశగిరి, గోజరి, రాంకలీ,

టన్ కల్లీ, పూల్ కల్లీ, గైరో, పీతరింభైరో, సేబాస్, భూపాల్, బోహార్, వేహావ్, దేవగిరి. తిరుగ నుడయాదిగా నీరాగములను పైఁజెప్పిన ప్రకారము పాడవలయును. ఇత్యాది వివరములకు సంగీతశాస్త్రమే ఆధారము; ౪౫. వ్యంగ్యపరిధానముగుశబ్దము:— ధ్వని; ౪౬. ధ్వనుల భేదములు:—(౧): విష్ణు కీర్తనము, శకీర్తనము; (౨) వివాహప్రియుక్తమంగళవాద్య ధ్వని.— ప్రియవాదిక; (౩) జయజయయను ధ్వనికి —డ, ఢ, జయభేరి. (తె) జేజేకి; (౪) హేల. (తె) ఏల, ఏలపాట; జంపాలు, జోలపాట, జోల, జోవ; సువ్వలాల-సువ్వాల; (౫) రథము పోవునప్పటి మ్రోఁత:—(తె) తిడిమ్మి; (౬) ఊతి; (౭) ఝుంఝు; (౮): (తె) నపీరు; (౯): హుంకారము, హుంకృతి; (౧౦) గోవుల ధ్వనికి:-(తె) ఊల; (౧౧) తస్కరసంకేతధ్వనికి.—(తె) ఈల, ఊల-ఊళ; (౧౨): కంఠధ్వని, కంఠము, కఠము, కుహరము, రవము, రావము, శారీరము. (తె) అఱపు-అఱుపు-అఱుపు, ఎలుఁగు-ఎల్గు-ఎలువు, కూఁత, గొంతు-గొంతుక, రవము, సొరము; (౧౩) ఆర్తకంఠధ్వని, ఉత్క్రోశము, ఉద్ఘోషము, క్రందనము. (తె. వ.) అఱపు-అఱుపు-అరుపు-అఱుపు-అర్పు, ఏడుపు-ఏడ్పు-ఏలుపు, కుయి-కుయ్యి-కూయి, కూఁక, కూఁత, మొఱ-మొఱ్ఱ-మొఱపు, మొఱుఁగు-మొఱుపు, వంత, వాపోక; (౧౪): ప్రణాదము. (తె) అరుపు-అఱుపు-అర్పు-అఱ్ఱాపు, బొబ్బ, బొబ్బరింత, బొబ్బాటము, బొబ్బెట్టు; (౧౫) అవ్యక్త మధురధ్వనికి.—అరజము, కంఠళము, కలకంఠము, కల-కళ, కలము, కలధౌతము, కలధ్వని, కాకలి, కాహళము, గుంజ, గుండకము, హాసము; (౧౬): వివరీతధ్వని:—

(తె) ఆలగోడు-ఆలగోడు, పెడబొబ్బ, మొత్తుకోళ్లు; (౧౭) పెద్దకూఁతకు.—ఉన్నాదము. (తె) అరపు-అఱపు-అఱుపు-అఱుపు, కేక, ఉంకె; (౧౮): అవ్యక్తనిస్వనము, మర్మరము. (తె) మొఱమొఱ; (౧౯): సల్లాపము. (తె) గుసగుస; (౨౦) మరణసమయపుకేక.—(తె) కడకేక; (౨౧): గద్గదస్వరము, గద్గదిక (గాద్గద్యము). (తె) ఈరెలుఁగు, కీఁచు, కుఱుచే, గగ్గు, గున్యకుత్తిక, డగ్గుత్తిక, తీఁగరొలుఁగు-(తీఁగెరొలుఁగు); (౨౨): ఆలప్తి-ఆలాప్తి, ఆలాప్తి, ఆలాపనము-ఆలాపము. (తె) ఆలతి-ఆలత్తి, ఆళరి, ఓడము; (౨౩): గుంపువపుట్టిన పెద్ద మ్రోఁతకు.—ఆరజము, కలకలము-కళకళము, కోలాహలము, సంరావము. (తె) అంబలము-అలబలము, ఎలగోలు, కొలకొల, గొలకు-గొలగొల-గొల్లు, రచ్చ, రొద, రొదాళము, ఉంతు, ఉంపు, హాళావళి; (౨౪) వినికిరాని కేక.—(తె) పొలికేక; (౨౫) పొలిమేరకేక:—(తె) పొలికేక; (౨౬) అనురాగపుకేక:—ప్రణాదము; (౨౭) ధ్వనియుక్తరోదనము:—క్రందనము, క్రందితము, క్రుష్టము; (౨౮): తలలోనుండి రాఁబడిన మ్రోఁతకు:—తారము; (౨౯) యుద్ధమందలి భటులమ్రోఁత:—ఆడంబరము, క్రందనము. (తె) పెడబొబ్బ; (౩౦) సైన్యముచే దఱిసినప్పటి శబ్దము:—ఆకులము, ఘుంజము; (౩౧) యుద్ధారంభ వాద్యధ్వని:—అర్ధతారము, పటహము; (౩౨) గోవులగీతము:—గీతి; (౩౩): అశరీరవాక్కు, అశరీరవాణి, అశరీరి, ఆకాశవాణి; (౩౪) గుసగుసధ్వని.—గుంజనము, గుంజితము; (౩౫) ఇంచుకంత చేప్పుడు:—(తె) చీటుచిటుకు; (౩౬) గద్గదకంఠసాధుధ్వని:—(తె) గ్రొటు; (౩౭) విద్రియందలి ధ్వని:—(తె) గుఱక-గుఱాక—

గుబు-గుబ్బు; (౩౮) ఓర్వలేనితనమున ఆడి పోసుకొనుటకు.—అఘోషణము. (తె) ఊ ళ్పత, గుపాఱు, గోరవ, రంతు, రట్టడి, రట్టు, రద్ది, రద్దు, రవ-రవ్వ, సడి; (౩౯); (తె) కర్రిందు, గజిబిజి, గలిబిలి, గసిబిసి, దొందడి, దొమ్మి, రాటము, రాటు, అొ మ్చే, సందడి; (౪౦): (తె) కొండవలుకు; (౪౧) వింటినారి మ్రోతకు.—ఆస్ఫాకర ణము, కింజ, గుణధ్వని, టంకారము, ధను ష్టంకారము, విష్ఫారము-విస్ఫారము, శింజ; (౪౨):(తె)లాలి,లాలిపాట;(౪౩);ఎక్కుల గాలిచేప్పుడు:—(తె)రింగు-తింగు, ఉవ్వు; (౪౪) నడిమివ్రేలిని పెద్ద వ్రేలితోఁగూర్చి ధ్వనింపఁజేయుట:—(తె) చిటిక-చిటికె, చిటికరింత, నెటిక-నెట్టిక, వ్రేల్లుండి; (45) క్ష్విడి, త్పటము, త్పటి. (తె) చిటిక-చిటికె, చిటికరింత, నెటిక-నెట్టిక, వ్రేల్లుండి; (46) కళావిహీనముగ చేప్పుడు:— (తె) డిబ్బు; (47) బాజోలధ్వనికి.—(తె) బాజోలు; (48): (తె) సంతగోల; (49) పీడాధ్వనికి.—కుంథనము. (తె) మూలుగు-మూలుగు-మూల్గు; (50) అచేతనవస్తువులొ కదానితోనొకటి తాఁకుటచే కలుగుధ్వని:— (తె) చేప్పుడు-చేడ్పు; (51) వానచేప్పుడు:—ఘర్ఘరము. (తె) ఓలు; (52) గర్భము మ్రోఁత:—ఘర్ఘరము; (53) వాద్యముల చేప్పుడు:—ఝుంకృతము, తూర్యము; (54) జలవిహ్వృత సమయధ్వని:—(తె) ఓల; (55): కిలకిల, హర్షస్వనము; (56) తనధ్వనికి.—ఆత్మఘోషము; (57): వీరహుంకారము, (తె) ఊలుము; (58): గాలివిసరుట వలన గలిగినధ్వనికి.-ఝూత్కృతము; (59): జలుహస్త్యాదుల ఎక్కుఁడేచేప్పుడు:— ఛ, (తె): రివ్వు-తివ్వు; (60)నిప్పులమంటఁమ్రోఁతకు.—చటితము. (తె)రవరవ; (61)(విణ) మ్రోసినది:—రణితము; (62) కీళ్లు విఱుగుటచేఁ గలుగు ధ్వనికి.—(తె) పెటికె; (63) ఆకులు లోనగువాని మ్రోఁతకు:— మర్మరము. (తె) మొఱమొఱ; (64) చెడుగుడు ఆటకూఁతకు:—(తె) బిల్లి (అల్లిబిల్లి చెంగలనాత్); (65) అలంకరణములధ్వనికి.—ఆఘూర్ణితము, జీన, భూషణధ్వని, శింజితము; (తె) నగలచేప్పుడు; (66) అందెల చేప్పుడుకు.—ఝుంకృతము, శింజ; (67) గొలుసులధ్వనికి:—ఖణ్ఖృతము; (68) అయుధధ్వనికి.—ఖణ్ఖృతము; (69): (తె) గొనబుపాట, సంచెపాట; (70) భూగర్జనము:—గాతువు; (71) శబ్దమాత్రమునకు.—కాహళము; (72) పాముకొక్కికి.—కాహళము; (73) చెడ్డపీనధ్వనికి:—కార్తస్వరము;(74) బిడ్డలు నిద్ర లేచేనప్పటి మూలుగు:—(తె) కిదుకు; (75) బిడ్డలమూలుగు:—(తె) కిదుకు; (76) ఘంటఁచేప్పుడుకు.—ఠ; (77) ఘంటా అనురాగమునకు—ఘంటు; (78) మద్దెల లోనగువాని మ్రోఁతకు—ఆతంకము, అనకము, గుండిలము, గుందలము. (తె) అరపు-అఱపు-అఱుపు-అఱుపు; (79) మురజధ్వనికి:—మార్జన; (80) కొమ్ముపాద్యమునకు:—(తె) సింగినాదము; (81) చర్మాచ్ఛాదితమర్దలాది వాద్యమునకు.-అవనద్ధము; (చూ, వీణె ౧౦); (82) సుషిరవాద్యమునకు.—ఆహికము, సుషిరము. (తె) తారః (83) మృదంగరవము:—(తె) దిందిం-దిమిదిమి-దిముకు; (84) డిండిమధ్వనికి.— డిండి; (85) పిల్లనఁగ్రోవిలోనగువాని ధ్వనికి.— జమ్, జంజని, త; (86) తప్పెట ధ్వనికి.—టింటి; (87) ఢక్కాధ్వనికి.— టట్టరి; (88) లంపావాద్యమునకు.—టట్టరి; (89) మృగపక్ష్యాదులధ్వనికి.—రుతము, రుతి, వాశితము-వాసితము; (90) కంచుమ్రోఁ

తకు.—(తె) కంగు; (91) మృదంగాదివాద్యమునకు.—వాద్యము. (తె) వాజ్జెము–వాద్దెము, వాపు, వాయింపు, వాయిదము (చూ, స్వరము. 2-౭౮); (92) ఢంబనాదమునకు.—ఢణవము, పాృంగణము; (93) అతిదారుణధ్వనికి.—కర్రిందు, గోల, రంపి, రంపు–అంపు–అంతు–అంతె, రగ్గి; (94) మాఱుమోృఁతకు.—ప్రతిధ్వానము, ప్రతిశ్రుతి. (తె) మఱుమోృఁత–మాఱుమోృఁత; (95): (తె) పెళపెళ; (96) ప్లుతస్వరమునకు —ప్లవము, ప్లుతము; (97) ధ్వన్యనుకరణములకు: చూ, హూహూ; (98): మంద్రము; (99) అవ్యక్తవాక్యము:—కాహళము; (100): చూ, తానములు; (101) శింఢిమధ్వని:—గురుమర్దలము; (102) తుపాకి పిరంగిలోనగువాని ధ్వనికి.—(తె) ఆగాదు; (103) కుండమీఁది వాద్యమునకు.—కమఠము; కరతాళధ్వనులకు:—(104) కరతాళము, కరతాళి, కర్దిరి, కలంకవ, కులక్కము, తాలమర్దలము; (105) శంఖధ్వనికి.—కాంబవకము, ఖఙ్, డ, శంప–సంప; (106) ఝర్ఝరమను ధ్వనికి.—ఝ; (107): చూ, జన్యతాళములు; (108) పెద్దఘుల్లీరవమునకు:—కర్ఝుల్లీరవము; (109) కటంబధ్వనికి —కటంబము; (110): (తె) గొబ్బిళ్లు; (111) దుఃఖభయాదులచేతఁగలుగు ధ్వని వికారమునకు.—కాకువు; (112) స్వరములలోని భేదములు—కల్లత్వము, ఘర్ఘరి; (113); పక్షిధ్వనికి.—కూజితము. (తె) పలుకు–పల్కు; (114): గంభీరము; (115): సింహగర్జనము, సింహనాదము, క్ష్వేడ, క్ష్వేడితము, క్ష్వేళ, క్ష్వేళితము, గర్జ, చుకాృరము. (తె) బొబ్బ, సింగరవళి–సింగావళి; (116) ఏనుఁగు ధ్వనికి.—కరి[illegible]ము, గర్జ, గర్జము–గర్జితము, [illegible] ఘీంకృతము–ఘీంకృతి, [illegible]; (117) ఏనుఁగు పెద్దకూఁతకు.—కాఫీటాృరవము; (118) వ్యాఘ్రధ్వనికి.—గర్జ. (తె) కోటరింపు, బొబ్బరింత; (119) నక్కకూఁతకు.—(తె) ఊళ–ఊళ; (120) కుక్కకూఁతకు.—బుక్కనము, భషణము. (తె) బొంయి–బొయ్యి, మొఱఁగు–మొఱుఁగు–మొఱుఁగుడు–మొఱువు; (121): (తె) పేఁకసారము; (122) పందికూఁతకు:—ఘుర్ఘురము. (తె) గుటగుట, గురగర; (123): వీణ, కంచము వీని యందుఁబుట్టిన ధ్వనికి.—అనేకపస్వరము. (తె) ఆఁబోతుసారము, ఏనుఁగుసారము; (124): ఆవులు లోనగువాని ధ్వనికి.—అంభ, చిత్కృతము. (తె) అంబా–అంబే–ఉంబ; (125) కోతిధ్వనికి.—(తె) ఉఱ్ఱు; (126): ఉత్పలము, కాకధ్వని. (తె) కాకికూఁత, కావు; (127) నెమలికూఁతకు—కకూజితము, కేక. (తె) కిప, కీక, కేకిస, కేస; (128) హంసధ్వనికి.—క్రేంకృతము; (129) కొంగధ్వనికి.—క్రేంకృతము; (130) కోకిలధ్వనికి.—కుహరితము – కూహరితము, కుహువు – కుహూవు, కోకిలము, మణితము–మాణితము; (131) గుడ్లగూబధ్వనికి.—(తె) గూండ్రు; (132) తుమ్మెద ధ్వని:—ఝార్త్రికి, గుంజనము, గుంజితము, ఝంకారము–ఝంకృతి; (133) ఈలపురుగు ధ్వనికి.—ఝిల్లి – ఝిల్లిక. (తె) ఈల, చిమ్మటబుఱ్ఱు, జిఱ్ఱు; (134) రతికాలమందలి గళరవము:—కుహరితము, కూజితము, మణితము–మాణితము, రతికూజితము. (అవ్య) ఆనో. (తె) కూకీపలుకు, గిలకుపలుకు, పావురపుఁబల్కు – పావురాఁయిల్కు, పెల్లుఁగుక్కరవపలుకు, లోఁగుక్కుఁ, పెలిగుక్కు. తద్వి.—౧. ఘూ(ఘూ)త్కృతి; శ్వసితము. (చూ, రతిధ్వనులు); (135) పరుకంఠరవమునకు.—అరపు–అఱపు–అఱుపు—

కజాపు, రంకె-అంకియు-అంకె; (136) గు ఱ్ఱపుసకిలింతకు.—హేష. (తె) సకిలింత-సకిలింత-సకిలింపు; (137) గాడిదకూఁతకు.—ఘ. (తె) ఓండ్రి; (138) సప్తస్వరముల యొక్క ఆరోహణావరోహణములు :-మూర్ఛన; (139) సంగీతమునందలి గీత:-వర్ణము; (140) పంచమస్వరధ్వని:-వసంతదూతము; (141) నాదములు.—(౧) ప్రణవనాదము; (౨): (చూ, అట. 3;):అటతాళము; (142) వీణకరిపకు.—సేవకము (చూ, వీణాదండము); (143) వజ్రిఘట్టనవలని ధ్వనికి.—వజ్రనిర్ఘోషము (వజ్రనిష్పేషము); (144) వజ్రిధ్వనికి:-నిర్ఘాతము;(145) కీఁచుకీఁచుమను ధ్వనికి.—సకీన; (146) చెలిబాధకు:—సీత్కారము; (౧౪౭) ఆఱుస్వరముల రాగము కు.—షాడవము; 3. ముక్కుగాలి: చూ, వాయువు;అం.4: చూ, లక్షణాంగములు.(పురుషునకు.—"హంసస్వరమైన ధన్యుఁడగు. మేఘస్వరమైన రాజగు. భృంగస్వరమైన భోగియగు. క్రౌంచస్వరమైన భాగ్యవంతుఁడగు. దుందుభిస్వరమైన సౌఖ్యముగు. ఖరస్వరమైన నిర్ధనుండగు. కాకస్వరమైన పాతకుడుండగు.")5: చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు. (స్త్రీకి.—"తీక్ష్ణము, అతిగంభీరము, అతిమధురములయినను, కోకిల హంస.వీణాస్వరములఁబోలినను అష్టపుత్రులఁగనును ...బుద్ధైనపుత్రవతియగు. కొంగ-చక్రవాక ము... కోకిలధ్వనులఁబోలినను రమ్యమైనను ధనధాన్యవృద్ధియగు. గాడిదధ్వనిఁబోలిన బిడ్డలు లేనిదై విధవయగు."); 6: చూ, అష్టాదశ పిచార్ధములు. [గ్రంథములు.

స్వరమేళకళానిధి. అం: చూ, భరతశాస్త్ర

స్వరయతులు. అం: చూ, యతులు.

స్వరరాగసుధారసము. అం: చూ, భరతశాస్త్రగ్రంథములు.

స్వరవల్లి. అం: చూ, భిన్నపస్తకగ్రంథాలు.

స్వరశాస్త్రము. అం. ముడియెఁడమ ముక్కుగంధ్రముల వెడలు వాయువు సూర్య చంద్రి స్వరములను పేరుఁ జెంది సకలశుభాశుభములను లోకవ్యవహారములను విచితకాలమును తెలియఁజేయునది, ప్రత్యక్ష ప్రమాణము: చూ, శాస్త్రములు.

స్వరాటు. సం. వి. ట్. పుం. రూ-స్వరాట్టు. 1. బ్రహ్మము: చూ, పాంసుఁడు, 2. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

స్వరాట్టు. సం. వి. ట్. పుం.—సై.—

స్వరితము. అం: చూ, వేదస్వరములు.

స్వరువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. వజ్రాయుధము: చూ, బాణము. 1; 2. యూపస్తంభము యొక్క తునుక; 3 అమ్ము: చూ, బాణము. 1; 4. జన్నము: చూ, యజ్ఞము; విణ. 5: చూ, స్వతంత్రము.

స్వరూపము. సం. వి. అ. న: (చూ, స్వభావము.) తద్వి.—రూపునకు.—ఆకారము, ఆకృతి, తత్త్వము, తలము, బలము, రూపకము, రూపము, స్వభావము, (అన్య) అనో. (తె) అడ, ఈరువు-ఈఱువు, నిలువు,పోడ, పోడవు, పోలిక-పోల్కి, పొడగు-పొడుగు-పొడువు-ఠీవు.

స్వర్గము. సం. వి. అ. పుం. (లెస్సగా సుఖము సుభవింపఁబడునది). 1: అక్షయలోకము, అభ్రము, అపరోధము, అపరోహము, ఇంద్రలోకము, ఇడ, ఊర్ధ్వలోకము, ఋభుక్షాకరము, ...లకము, కుంబు, ఖుష్, ఖోలకము, ...గతి, జీవంతిక, త్రిదివాలయము, గులావి, ... త్రివిష్టపము, దివము, యము, త్రిదివము, ... కము,భరమపదము, దేవలోకము, నభము, ... తము, నన్నాకము, వానుకము, ధ్వని... ము. (తె. సురలోకము, స్వర్గము; (90) ... లైము వు) వేవేపట్టు-

దివము, దివి, వినుపోత్రిలు,-విన్నుపోత్రిలు-వెన్ప్రోలు, వినువలను-విన్వలను, వెల్లజెక్కుసాని టెంకి, వెల్లదొల్లలవీడు, వేగంటిక చ్వేరి, వేల్పు టెంకి; ౨. ముక్తి, శ్రేయసము: చూ, మోక్షము. 1; అం. ౩: చూ, లోకములు.

స్వర్గలోకమునుబొందు జాతకుఁడు. పా. ౧. లగ్నాధిపతి గురునితోఁ గలిసినను, గురుక్షేత్రమందున్నను (పాపగ్రహసంబంధము లేకుండ నుండవలెను), ౨ వ్యయాధిపతి వ్యయమందుండి శుభులతో సంబంధముండినను, ౩ ఉచ్చగ్రహములతోఁ గలిసినను, ౪ వ్యయమందు శుభులున్నను, ౫ శుభగ్రహములచే వ్యయస్థానము చూడఁబడినను స్వర్గలోకమును బొందుదురు.

స్వర్గస్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్వర్గమును బొందినవాఁడు. తద్వి:— చూ, పరేతుఁడు.

స్వర్గారోహణపర్వము. అం: చూ, పర్వములు.

స్వర్ణకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=సొన్నారి. (బంగారుఁ జేయువాఁడు) అగసాలె: కనకకారుఁడు, కలాదుఁడు, కలాపుఁడు, కాటిలుకుఁడు, గాంగికుఁడు, నాడింధముఁడు, పంచాణుఁడు, పశ్యతోహరుఁడు, మాపకుఁడు, రుక్మకారకుఁడు, లోహకారుఁడు హేమకారుఁడు. (తె. ప) అగసాలె, ఓజె, కంసాలి-కమసాలి-కమసాలె, కమ్మటీఁడు, కొమ్మకాఁడు, పటకారుఁడు, పౌరసి, పొన్నారి, సొన్నారి. తద్వి.—౧. దేవశిల్పికి.—మయుఁడు, విశ్వకర్త-విశ్వకర్ముఁడు; ౨. శిల్పికుల ప్రధానుఁడు:—కారుకుఁడు, కులకుఁడు, కులికుఁడు, కులుఁడు, కులశ్రేష్ఠి-కులశ్రేష్ఠుఁడు, కృత్స్నవు, శిల్పి, శిల్పకారి-శిల్పకారుఁడు, శ్రేష్ఠి; 3. వడ్లవానికి.—కారుకుఁడు, కారువు, కాష్ఠతక్షుఁడు (కాష్ఠ...కాష్ఠ తక్షుఁడు), గ్రామతక్షుఁడు, యర్ధచంద్రాకోష్ఠుఁడు, త్వష్ట-(త్వష్ట్రి), రథకారుఁడు, వర్ధకి, శిల్పి, సూత్రుఁడు, సూత్రధారుఁడు. (తె. ప) వడ్రంగి-వడ్ల-వడ్లంగి, వడ్లబత్తుఁడు, వడ్లవాఁడు; ౪. కంచేరికి.—కాంస్యకారుఁడు, కామంధమి, కారంధమి. (తె) కంచేరవాఁడు, కంచేరి; ౫. రాగిపనివాఁడు:—తామ్రకుట్టకుఁడు, శౌల్బికుఁడు; ౬. ఇనుము చేయువాఁడు:—వ్యోమకారుఁడు; ౭. కమ్మరి:—వ్యోమకారుఁడు; ౮. (తె) మద్దకమ్మరి; ౯. సమానమైన శిల్పులవరుసకు:—శ్రేణి; ౧౦: (తె) తట్రి-తట్రి; ౧౧: చూ, శిల్పులు.

స్వర్ణకేతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: కామఖడ్గదళ. (తె) బంగరుమొగలి* (చూ, మొగలి.)

స్వర్ణక్షీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: కంకుష్ఠ, కషిణి, పటుపర్ణి, పయస్య, హిమావతి-హైమవతి. (తె) రెడ్డివారినానఁబాలు; 2: అవ్యాజపత్రిక, క్షేమము, క్షేమిని, గజకర్ణము, గజపోనకము, చండ, చోదనహరి, దుష్పత్రము, ధనహారి, బృహచ్ఛదము. (తె) బలురక్కసి-బలురక్కస*. తద్వి:-చూ, రక్కస.

స్వర్ణక్షీరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: కంకుష్ఠము, కంకుష్ఠారేచని, కాకకృష్ణ, కృష్ణగంధ, క్షీరిణి*.

స్వర్ణగృహము. సం. వి. అ. న. బంగారపుటిల్లు: చూ, సదనము. 1.

స్వర్ణది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ: చూ, నది: చూ, వ్రాఁజని. తద్వి.—౧. పరిఖకు.—అఖాతము, అఘాటము, ఖాతకము, ఖాతభువు, ఖేయము, ఘాతిక, గడము, దేవఖాతకము, ప్రతికూపము, పరిఖ. (తె) అగడిత-అగడ్త, కందకము, దవంత్రి; ౨. ఏటికి.—నేత్రము, పయస్విని, పావని, భగవతి, భూమిజ; 3. చిన్నకాలువకు.—(తె) పరి, బోదియ-బోదె; ౪. నదిలోనుంచి చీలిపోయిన పాయకు:-(తె) పాయ; ౫. క్షీరనదికి.—(తె) పాలేఱు; ౬. పినాకినియనునదికి.—

పినాకిని. (తె) పెన్న: ౭. ఏటివంపునకు.— చక్రిణి, పుటభేదము; ౮. నర్మదానదికి:- పూర్వగంగ; ౯. ఆకాశగంగకు.—(తె) పాడుగుమడుగు; ౧౦. కాలువకు.—సారణి; ౧౧ పశ్చిమసముద్రమునకుం బడు వరుణోద్యానదికి.—బుసి; ౧౨. పాతాళమునందలియేఱుకు.—భోగవతి; ౧౩. నదీప్రాంతమునకు:- చూ, మడి. 1; ౧౪. మాలికయనునదికి.— మాలిక; ౧౫. నదులపేళ్లు—రహస్య, రాక. ఇత్యాది. (చూ, నది.)

స్వర్ణదీధితి. సం. వి.ఇ.పుం.అగ్ని: చూ, వహ్ని.1

స్వర్ణధేనువు. అం: చూ, దానము. 2

స్వర్ణపక్షుఁడు. సం. వి.అ.పుం.గరుడుఁడు: చూ, హరివాహనుఁడు. [చూ, శర్కరాంకము.

స్వర్ణపారేవతము: సం. వి అ. న. పెద్దయీడ*:

స్వర్ణపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: ఉత్క్రాంత, సితవీర్య: (తె) జిలుగు-(జిల్గు)-జీలుగు, బెండు, బొందుబెండు. *. [చూ, విష్ణువు. 1.

స్వర్ణబిందువు. సం. వి. ఉ. పుం. వెన్నుఁడు:

స్వర్ణము. సం. వి. అ. న. 1.=సొన్నము-సొన్నా. బంగారు: చూ, లోహము. 1; పుం. 2. ఎఱ్ఱటెంకాయచెట్టు: చూ, స్కంధఫలము; అం. 8: చూ, దానము. 2.

స్వర్ణరంజకము. అం: చూ, అసంయుతహస్తములు.

స్వర్ణవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: కనకప్రభ, కాకాండి, కాకాండోల, కంగని, మహాజ్యోతిష్మతి. (తె) పెద్దమాలేరు; తద్వి.—మాలేరుకు:- అగ్నిభాస, అనలప్రభ, ఆరోహము, కంగుణి, కంగునీపత్రి, కటభి, కాకవల్లరి, కాకాయువు, కింశుక, క్షుద్రశ్యామ, జ్యోతిర్లత, జ్యోతిష్మతి, జ్యోతిష్కాస, జ్యోతిష్కా, పణ్య, పారావతాంఘ్రి, లత. (తె) ఉప్పరింత-ఉప్పిరింత, ఎక్కుడుఁదీఁగ, మాలేరు-మాలేరు, మెంటపుఁదీఁగ.

స్వర్ణస్తేయము. అం: చూ, మహాపాతకములు.

స్వర్భానువు. సం. వి. ఉ. పుం. రాహుగ్రహము: చూ, రాహువు. 1. తద్వి.—కేతువునకు.—వికచము: చూ, రాహువు. 1.

స్వర్లోకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్వర్గము.

స్వర్వైద్యులు. అం: అశ్వినీదేవతలు (అశ్వులు)

స్వల్పదురాలభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిన్నరేగటిదూల*: కత్తు, కరభప్రియ, కరభాదని, కషాయ, కునాశకము, క్షుద్రదురాలభ, క్షుద్రదుస్పర్శ, గంధారి, చోదని, యవాసము, యాసము, యాసలత.*. తద్వి.— రేగడిమాలకు.—చూ, సముద్రాంత *.

స్వల్పము. సం. వి ణ. కొంచెము: అంశువు, అణిమ, అణీయము, అణువు, అత్యల్పము, అనుబంధము, అల్పము, అల్పిష్ఠము, అల్పీయము, ఇయాంసము, కణము, కణిక-కణికము, కణిష్ఠము, కణీకము, కణీయము-కణీయము-కణీయస్సు. కాకము, కీలము, కృశము, క్షుద్రము, క్షుల్లకము, ఖర్వము, ఖలము, ఖుల్లకము, గంధము, ఛాయ, టుంటకము, తనువు, త్రుటి, దరము, నఞ్ (నఙ్), మాత్ర, రేణువు, లవము, లేశము, వీచి, సంగ్రహము, సూక్ష్మము, సూపపదము, స్తోకము. (అవ్య) అ, అవ, ఆఙ్, ఆత్, ఈషత్, కిమ్, కించిత్తు, కు. (తె) అన్నువ, అలక-అలకన. అల్కన, అలఁతి, అలుపము, అసదు, ఈసు, ఉలి, ఎల, ఒకింత-ఒక్కింత, కన్నియ-కొన్న, కపిడి, కాకి, కింగిరి, కిముడు, కీసర, కుఱుకుఱు, కొంచియము- కొంచెము, కొద్ది, గిటగిటన, గుడిగుడి, గుల్ల, గొలకము, గోరు, చికిచికి, చిటి-చిట్టి, చిడిపి, చిడుగు, చిదుర, చిన-చిన్న, చిని-చిన్ని, చివ్వ, చితి-చిఱు-చిఱుత, చిలిపి-చిలుక, చెణుకు, చెనఁటి-చెన్నఁటి, జినుఁగు, జిలిబిలి, జిలుఁగు, ధ్వని[illegible], తని, తిబిరి, తుక్కు, తేకము; (90) [illegible]ము, దడి

ము.—దడివము-దలివము, నజ్జు, నలుసు, నలి, నీరు, నుఱి, నుసి, పిన-పిన్న, పిల్ల, పిసరు, పున్న, పులు-పుల్లు, పొటిపొటి, బుచ్చి, బుడిబుడిపి, బొమ్మ, మాతి, రవ, లిగాడు, లే, లేత, వెడ, సన్నఁదనము, సన్నన, సన్నము, సయికము-సైకము, సలికము, హాల్క. తద్వి.—౧. బహుస్వల్పమునకు—కనిష్ఠము, క్షోదిష్ఠము, క్షోదీయము, లేశము. (తె) (అవ్య) ఇంచించుక, ఇంచుక, ఇంచుకంత, ఇసుమంత, ఒకింత, కొంత, కీస, కొండిక-కొండొక, చిటిపొటి, చిన-చిన్న, చిని-చిన్ని, గోరంత, బుల్లి, రవంత-రవ్వంత, రొంత, వెడవెడ, నంత, ౨. కొంచెముకొంచెమునకు.—(అవ్య) అల్పశః. (తె) చిలుకచిలుక, కొద్దికొద్ది, పొటిపొటి, మూటిమూటి.

స్వవశమగు. మి. అ. క్రి: (తె) సమతుపడు: చూ, లోఁబడు. [చూ, స్వాధీనము.

స్వవశము. సం. వి. అ. న. తనవశము, వశము:

స్వవాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ. సువాసిని. 1. పేరంటాలు: చూ, స్త్రీ; 2. పుట్టినింట మంగెడి యుఁడుది: చూ, స్త్రీ.

స్వవిరము. అం: చూ, సంచారి వర్ణగతాలంకారములు. [చూ, సహోదరి.

స్వస. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. తోఁడఁబుట్టినది:

స్వసమ్ముఖతలము. అం: చూ, హస్తపరిచారములు.

స్వస్తి. సం. ఇ. (అవ్య): చూ, శుభము.

స్వస్తికచ్ఛము. అం: చూ, సంయుతహస్తములు.

స్వస్తికము. సం. వి. అ. పుం. 1. తూర్పువాకిలి గల [illegible] రాజగృహము: చూ, సదనము. 1; 2. [illegible]చేమకము: చూ, స్మృతి. 1 (మార్గము.1); 3. [illegible] భుజబంధవిశేషము; 4. మంగళవస్తువు; 5. [illegible]ము గ్ధ స్త్రీ హస్త విన్యాసవిశేషము; 6. [illegible]ముదొక్క పడగమీఁదివంపయిన మొనలుగల [illegible] యర్ధచంద్రాకారపు వల్లని రేఖ; అం. 7. చూ, అసంయుతహస్తములు; 8 చూ, బహుపరిచారములు; 9: చూ, ఏకవింశతిస్థానకములు; 10: చూ, సంయుతహస్తములు.

స్వస్తికరేచితము. అం: చూ, కరణములు.

స్వస్తికాసనము. అం: చూ, ఆసనములు. (ఆసన విశేషము—చటువు.) తద్వి.—బ్రహ్మాసనము.

స్వస్తిముఖము. సం. వి. అ. పుం. జోబు; చూ, లేఖ, 3.

స్వస్తిముఖుఁడు. సం. వి. అ పుం. 1. బ్రాహ్మణుఁడు: అగ్నిముఖుఁడు, అగ్రజన్ముఁడు, అగ్రజుఁడు, అధర్వుఁడు, ఏకశుఁడు, కుతపుఁడు, ఘోషయత్నువు, చతుష్పథుఁడు, ద్విజన్ముఁడు, ద్విజాతి, ద్విజుఁడు, ధరామరుఁడు, బాడబుఁడు, బ్రహ్మ, బ్రాహ్మణుఁడు, భూదేవుఁడు, భూసురుఁడు, వచక్నువు, విప్రుఁడు, శమీగర్భుఁడు, షట్కర్ముఁడు. (తె. వ):—ఇరుఁబుట్టువు, తొలుజాతివాఁడు, దుగపుట్టుక, నేలవేలుపు, పాఱుఁడు, పాఱువాఁడు, పుడమివేలుపు, బాఁపఁడు, బాఁపనయ్య, బాఁపనవాఁడు, బాఁపనుఁడు, బొమ్మఁడు, మిన్కులచేదువరి. తద్విశేషములు—౧. వేదాధ్యయన సంపన్నుఁడు:—వైదికుఁడు, గృత్స్నుఁడు, శ్రోత్రియుఁడు, షట్కర్ముఁడు; ౨. భుజింపుమేఁడఁగా మూంమఱేచిపోయిన బ్రాహ్మణుఁడు:—బ్రహ్మఘ్నుఁడు; ౩. జాతిమాత్రోపజీవియైన బ్రాహ్మణుఁడు:—బ్రాహ్మణబ్రువుఁడు; ౪. విద్యాంసుఁడును సత్కర్మపరుఁడునైన వంశకర్తవలనఁబుట్టిన విప్రుఁడు:—బ్రాహ్మణాయనుఁడు; ౫: వ్రాత్యుఁడు; ౬. విష్ణుభక్తుఁడు:—వైష్ణవుఁడు:—(తె) తిరుమడి; ౭. అధర్వణవేదము తెలిసిన బ్రాహ్మణుఁడు:—అధర్వణాఁడు; ౮. అనూ

చానుఁడు; ౯. రజస్వల కన్యను పెండ్లియాడిన బ్రాహ్మణుఁడు:— అపాంక్తేయుఁడు; ౧౦. కపట బ్రాహ్మణుఁడు:—కంకుఁడు,కరటుఁడు; ౧౧. విప్రనామానుబంధము:— భట్టు, శర్మ. (తె) బొట్టి–బొట్టు; ౧౨. పూజ్యుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు:— (తె) అయగారు–అయ్యగారు–అయవారు–అయ్యవారు; ౧౩.యజ్ఞార్హములైననియమములవడుబ్రాహ్మణుఁడు:—(తె) జన్నిగట్టు; ౧౪:(చూ, బ్రాహ్మణులు 1932—1938 పొరటలు); 2. బట్టువాఁడు: చూ, సూతుఁడు (వంది).

స్వస్త్రీసంగమము. అం: చూ,శకునరహితములు.

స్వస్థమగు. మి. అ. క్రి: (తె) తేలు, తేలుకొను, తెక్కను.

స్వస్థము. సం. విణ. నెమ్మదిగా నుండునది: (తె) తిన్న, తిమ్మ, నిమ్మళము, వాసి. తద్వి.—స్వస్థతకు.— ప్రసాదము, స్వాచ్ఛము, స్వాస్థ్యము. (తె) తిన్నన–తిమ్మన.

స్వస్థావస్థ. అం: చూ, అవస్థలు (స్వక్షేత్రమందున్న గ్రహము స్వస్థావస్థ యందుండును. ఖ్యాతి, సుఖము, సంతానము, ధనము గలుగును) [చూ, స్నుష.

స్వస్రీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మేనకోడలు;

స్వస్రీయుఁడు. సం. వి. అ.పుం, భాగినేయుఁడు. (తె) మేనల్లుఁడు–మేనయల్లుఁడు,(చూ, మేన. (1).); తద్వి.—౧. చెల్లెలికొడుకు:— కానిష్ఠినేయుఁడు; ౨. తోఁబుట్టువు కొడుకు.—భాగినేయుఁడు.

స్వస్వామిసంబంధము. అం: చూ, సంబంధములు.

స్వా

స్వాంతము. సం. వి. అ. న. 1. మనస్సు: చూ, హృదయము. 2; 2. బుజ్జగించుట: చూ, భూ–సాంత్వము. 2; 3. గుహ: చూ, రంధ్రము. 1.

స్వాగతము. సం. వి. అ. న. 1. కుశల ప్రశ్నము: కౌశలి; 2: సుఖముతోడి రాక; అం. 3: చూ, వృత్తము. 1. ("ర–న–భ–గగ. 7 యతి. 11 వ ఛందమ్ము. ఉదా.—స్వాగతం బెరఁగు–శౌరికి నెంతే." [చూ, శాఘోట.

స్వాఘాటము. సం. వి. అ. పుం. బరివెంక*:

స్వాచ్ఛ్యము. సం. వి. అ.న. స్వస్థత: చూ, స్వస్థము.

స్వాతంత్ర్యము. సం.వి.అ.న: చూ, స్వతంత్రము.

స్వాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సంజ్ఞాదేవి: చూ, భార్య 1–౬౪. తద్వి.—యముని భార్యకు.—వరుణ సుత; అం. 2. కరువలిచిక్క–స్వాతి: చూ, రిక్క.

స్వాత్త్వికము. అం: చూ, అభినయములు.

స్వాదనము. సం. వి. అ. న: ద, పానము, ప్రీతి, సరకము. (తె) ఆనిక, త్రాగుడు, త్రావుడు. తద్వి.—కల్లుత్రావుటకు:—అనుతర్షణము—అనుతర్షము, సరకము. (అవ్య) కచ్చిత్. (తె) కల్లుత్రాగుట.(చూ, సరకము.3).

స్వాదము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, రుచి.1; 2. రుచిచూచుట. [చూ, లీఢము.

స్వాదితము. సం. విణ. పానముచేయఁబడినది:

స్వాదుకంటకము. సం. వి. అ. పుం.1.పల్లేరు*: కంటకిఫలము, కంటఫలము, క్షురకము, క్షురము, పలంకష, వనశృంగాటము,శ్వదంష్ట్ర* (తె) పల్లెరు–పల్లేరు. తద్వి:—పెద్దపల్లేరునకు.–అశ్వదంష్ట్ర, ఇక్షుగంధ, క్షురాంగము, గోకంటకము, గోక్షురకము, గోఖురము, గోఖురి, త్రికంటకము, మహాపలంకష. (తె) ఏనుఁగుఁబల్లేరు, పెద్దపల్లేరు.*; 1. మొల్లగొలఁగ*: చూ, వెలఁగ 1–3.

స్వాదుధన్వుఁడు. సం. వి. న్. పుం. తియ్యనివిల్లుకాఁడు: వ, విషయి, పూర్వకారాతి, [illegible] గారయోని: చూ, మన్మథుఁడు.

స్వాదుపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. అరుణ్డ* చూ, రక్తఫల.

స్వాదుఫల. సం. వి. అ. స్త్రీ: ద్రాక్ష, కృష్ణగోస్తని, ప్రియాల, మధురస, మృద్వీక-మృద్వీక, స్వాదురస, స్వాద్వి. (తె): —ద్రాక-ద్రాక్ష*. తద్వి: —చూ, లికుచము. 2; 2. ఆరుగొండ*: చూ, రక్తఫల; 3. రేగు*: చూ, రేగు. 1. తద్వి. —కానరేగునకు. —చూ, వికంకతము.

స్వాదుమజ్జాఫలము. సం. వి. అ. పుం. గోగు*: చూ, వరగోగు తద్వి. —గి. కొండగోగునకు. —రాజాహ్వయము. (చూ, వరగోగు): 2. గొనుగునకు. —సంశి.

స్వాదురస. సం. వి. అ. స్త్రీ: కబలి, కాయస్థ, కాక, కాకోలి, కృష్ణ, గాడదేశిక, ఘృతమండ, మాంసి, వయస్థ, వాయసోలి, క్షీరవృక్షము. (తె) కారుకొత్తి, కారుకొల్లి (కారుగొలిమిడి), తప్పెట, మాడె, మాడి. (అడవియులవ అనికొందఱు). *; 2. ద్రాక్ష*. చూ, స్వాదుఫల.

స్వాదువు. సం. వి. ఉ. న. 1. బెల్లము: చూ, శర్కర. 1; 2. స్వాదువనుగంధ ద్రవ్యము, గంధధూమజము: చూ, రాజార్హము. 2—రం; విశే. 3. ఇంపయినది: చూ, హృద్యము; 4. గరగరికైనది; 5. తియ్యనిది: చూ, సురసము. 2.

స్వాదూదము. సం. వి. అ. పుం. మంచినీళ్ల సముద్రము; చూ, సముద్రములు. 2

స్వాద్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ద్రాక్ష*: చూ, స్వాదుఫల. 1.

స్వాధిష్ఠానము. అం. (సాధిష్ఠానము) దేహ్నమునయందలి షట్చక్రములలో నొకటి: చూ, చక్రములు (షట్చక్రములు.) [స్వాధీనము.

స్వాధీనత. సం. వి. అ. న. వశము: చూ,

స్వాధీనపతిక. అం. స్వాధీనుఁడైన పెనిమిటిగల నాయిక: చూ, నాయికలు.

స్వాధీనప్రకటనము. వా. వి: చూ, ఖండగుత్త-

స్వాధీనము. సం. వి. అ. పుం: అధీనము, ఆయత్తము-ఆయత్తి, గృహ్యకము, గృహ్యము, ఛందము, ప్రత్యయము, వశము, స్వవశము, స్వాధీనత. (వి. విశే) వశ. (తె) అంకెయ-అంకె, అగ్గము, ఇల్లడ, ఒళవు, కైవసము, చేవల్తి, జోక, దక్కోలు, పాలు, మస్తరు, లాక్కు, లోఁకువ, లోను, వలఁతి, వసము, వెరవు-వెరువు. తద్వి. —ఒకరికి లోఁబడినది (స్వతంత్రముకానిది): —అవగ్రహము, అస్వతంత్రము, గృహ్యకము, గృహ్యము, పరవశము, పరాధీనము.

స్వాధీనముచేయు. మి. స. క్రి చూ, వశపఱచు.

స్వాధీనుఁడు. సం. విశే. తనకులోఁకువైనవాఁడు: వశి.

స్వాధ్యాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేదాధ్యయనము: అధీతి, అధ్యయనము, ఉపక్రమము, జపము; 2. ఆమ్నాయము: చూ, వేదము; 3. జపము: అక్షరము, జపము (జాపము), తపము-తపస్సు, మంత్రావృత్తి. (తె) కాఁక-క్రాఁక, తబము; అం. 4: వాచికము, ఉపాంశువు, మానసికము (3).

స్వాధ్యాయి. సం. వి. న్. పుం. 1. వేదాధ్యయనము చేయువాఁడు: అధ్యాపకుఁడు, ఉపాధ్యాయుఁడు, గణి, గురువు, తద్వి: —ఛాందసుఁడు, వైదికుఁడు, శ్రోత్రియుఁడు; (చూ, స్వస్తిముఖుఁడు. 1.); 2. వర్తకమునందలి వర్తకుఁడు: చూ, సార్థవాహుఁడు.

స్వానము. సం వి. అ. పుం. రూ-స్వనము, ధ్వని, మ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2.

స్వాపతేయము. సం. వి. అ. న. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3. [స్వప్నము. 1-2.

స్వాపనము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-

స్వాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిద్ర: చూ, స్వప్నము. 2. తద్వి. —కలక: చూ, స్వ

ప్నము. 1; 2. శయనము: చూ, శయ్య. 1; 3: అజ్ఞత, అజ్ఞత్వము, అజ్ఞానము, అవిద్య, అవివేకము, అవిమృష్టి, జడము, జలము, సర్గము. (తె) ఎడ్డెతనము, ఎఱుంగమి, కాఱు, తెలివిలేనితనము, నేరమి, పిస, పిసి, మఱకువ, మఱపు, వెడఁగు, వెఱ్ఱి; 4. తిమ్మిరి: ఊన్మాథము, తిమిరము–తిమ్మిరము, సుప్తి. (తె) తిమిరి–తిమ్మిరి–తిమురు, బోను.

స్వాభావికము. సం. విణ. స్వభావముచేతఁ గలిగినది, నైజము: చూ, స్వభావము.

స్వాభావికి. అం: చూ, నాసికాక్రియలు.

స్వామి. సం. వి. న్. పుం. 1.=సామి. ఒడయుఁడు (చూ, రాజు. 1–2–3.): అధిపతి–అధిపుఁడు, అధిభువు, అధీశుఁడు, అధీశ్వరుఁడు, అర్యుఁడు, ఇనుఁడు, ఈశితుఁడు, ఈశుఁడు, ఈశ్వరుఁడు, ఉదాస్థితుఁడు, కలిమూలకుఁడు, కాంతుఁడు, నాథుఁడు, నాయకుఁడు, నేత, నేతృఁడు, పతి, పరిపాలకుఁడు, పరివృఢుఁడు–పరీవృఢుఁడు, లక్ష్మీపతి, వరుఁడు, వల్లభుఁడు, ప్రభువు, విభుఁడు. (తె. వ):—ఎకిమీఁడు, ఏలిక, ఏలినవాఁడు, ఒడయఁడు–ఒడయుఁడు, గమికాఁడు, జియ్య, తాకురు, తీరువరి–తీర్వరి, దణి–దణియు–దళె, దేవర, దొర, నాయకుఁడు–నాయఁడు, పజువు, మగఁడు, మన్నెవారి, మన్నియ – మన్నె – మన్నియఁడు–మన్నీఁడు–మన్నెఁడు, మన్నెకోఁడు, మన్నెకాఁడు, మన్నెవాఁడు, మానిసికోఁడు, మేటి, రా–రాజు, రాయఁడు–కోఁడు, బాపు, సర్కారు, సామి, సాయిబు–సాహెబు–సాహేబు. తద్వి.—౧. పన్నిద్దఱుంటుల కధిపతికి.—నాయకుఁడు; ౨. గొప్ప ప్రభువునకు.—అధీశుఁడు, అధీశ్వరుఁడు, మహేశ్వరుఁడు; 3. గృహస్థునకు.—వాస్తవ్యుఁడు: చూ, యజమానుఁడు. 1; 2. కుమారస్వామి: చూ, స్కందుఁడు; విణ. 3. న్యాయాధికారి: అక్షదర్శకుఁడు, అతిమాత్రికుఁడు, అధికారి, అధికుఁడు, అధికృతుఁడు, అధ్యక్షుఁడు, అభిజాతుఁడు, ఉద్భటుఁడు, నైయాయికుఁడు, న్యాయాధిపతి, న్యాయాధికారి, యజమానుఁడు, వ్యవహర్త, సభికుఁడు, స్థేయుఁడు. (తె. వ) తగవరి (తగుపరి), తీరువరి–తీర్వరి, పెడనెల. తద్వి:—౧. అధికుఁడు అనుటకు:— (తె) మిండఁడు–మిండగాఁడు–మిండగీఁడు, మిక్కిలివాఁడు; ౨. మహాంతు క్రింది యధికారి:—స్థానికుఁడు. (తె) పారుపత్తెకాఁడు, పారుపత్తెదారు, మణివకాఁడు, మనియకాఁడు; 3. నియమించెడి యధికారికి:—కోలుకాఁడు; 4. ఒక గ్రామమున కధికారి:— స్థాయుకుఁడు; అం. 4: చూ, రాజ్యాంగములు (చూ, అంగము. 9.)

స్వామిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ=సాని. పట్టపుదేవి. రాజుభార్య (అని కొందఱు): దేవి, ప్రభ్వీణి, మహిషి, రాజ్ఞి. (తె) ఏలికసాని, ఒడయురాలు, దేవరి–దేవేరి, దొరసాని, పట్టపుదేవి, రాణి, సాని.

స్వామిపాల వివాదము. అం: చూ, వ్యవహారపదములు.

స్వామిభృత్యన్యాయము, అం: చూ, వివాదములు.

స్వామ్యము. సం. వి. అ. న. సొంతము: చూ, స్వతంత్రము.

స్వామ్యములు. అం: దాన, వినిమయ, జల, తరు, పాషాణ, నిధి, నిక్షేపములు (7).

స్వాయంభువమనువు. అం: చూ, మనువులు.

స్వాయంభువము. అం: చూ, ఆగమములు (చూ, ఉపవిద్యలు)

స్వారాజ్యము. సం. వి. అ. న. స్వర్గలోకపు దొరతనము. తద్వి.—ఆధిపత్యము, ప్రభుత్వము, ప్రాభవము, మహత్త్వము, మహోద

యము, రాజ్యము, వశము, వాల్లభ్యము, శృంగము. (తె) అడదడి, దొరతనము, నాయంకరము.

స్వారాట్టు. సం. వి. జ్. పుం. స్వర్గలోకాధిపతి, ఇంద్రుడు; చూ, సహస్రాక్షుడు.

స్వారి. దే.వి.రూ-సికారు: చూ, సంచారము. ౧.

స్వారోచిషమనువు. అం: చూ, మనువులు.

స్వార్థము. పా. ఏధాతువునకేది నిశ్చితమైన యర్థమో యదిస్వార్థము. వర్తమాన, భూత, భవిష్య, త్తద్ధర్మములని స్వార్థమున నాలుగు కాలములు కలవు.)

స్వాశ్రితావనసమోనహిధర్మః. లో. ఆశ్రితుల రక్షించే టలోసమమగు ధర్మము లేదుగదా? "ఉదా.—తత్వజ్ఞులెప్పుడును హింసకుంగ డుదవ్వుగఁజరియించుచుందురు. "స్వాశ్రితావన సమోనహిధర్మః" యనివేదము. (నీతిచంద్రిక-విగ్రహము)

స్వాస్థ్యము. సం. వి. అ. న. ప్రసాదము, స్వస్థత: చూ, స్వస్థము.

స్వాహా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అగ్నాయి, అగ్నిభార్య: చూ, భార్య. 1-౪౧; 2.బుద్ధుని భార్య: చూ, భార్య.1-౪౦;అం. 8: చూ, దిక్పాల భార్యలు.

స్వి

స్విత్రము. సం. వి. అ.న. పులుము: చూ, సితము. 1-౫.

స్విన్నము. సం. విణ. స్వేదముతోఁగూడినది.

స్విష్టకృత్తు. అం: చూ,రిహీనతానములు (చూ, తానములు)

స్విస్తికము. అం: చూ, పరిచారములు.

స్వీ

స్వీకరించు. సం. స. క్రి. 1. అంగీకరించు: చూ, సమ్మతించు; 2. పుచ్చుకొను: అనుగ్రహించు, గ్రహించు, గ్రహియించు, పరిగ్రహించు, సంగ్రహించు. (తె) అందు, అందుకొను, అవ్వళించు, అలము, ఇఱుకుకొను, ఎత్తు, కమచు, కయికొను-కైకొను, కొను, క్రోలు, చేకొను, చేపట్టు, తోడుకు, పట్టు, పుచ్చు, పుచ్చుకొను, పుడుకు-పుఱుకు, సందుకొను. తద్వి.—రాఁబట్టు, సమకట్టు, సేకరించు; 8: అవధరించు, ధరించు, వహించు. (తె) అలవరించు-అల్వరించు, అఁగు, ఆదుకొను, అను, అనుకొను, ఉంచికొను-ఉంచుకొను, చోతు, తలకొను, తాలుచు-తాల్చు, నుసలు, పరిఢవించు, పాటించు, పూను-ఊను, పెట్టు, పెట్టుకొను, మోచు, సంతరించు, సమకొల్పు, సవరించు, హవణించు. తద్వి:—శిరసావహించు. [చువాఁడు: వహి.

స్వీకర్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ) స్వీకరిం

స్వీకారము. సం.వి. అ. పుం. 1. అంగీకారము: చూ, సమ్మతి. 1; విణ. 2.—సేకరము: అభినివేశము, అభ్యుపగమము, అభ్యుపపత్తి, ఆగ్రహము, ఆదానము, గ్రహణము, గ్రహము-గ్రాహము, పరిగ్రహణము, పరిగ్రహము, పురస్కారము, ప్రతిగ్రహము, సంగ్రహము. (అవ్య) అజ్. (తె) ఎత్తు, కయికోలు-కైకోలు, చేయి, పట్టు-పట్టుట, పట్టుదల, పట్టువల, పుచ్చికోలు-పుచ్చుకోలు, సేకరము. తద్వి.—౧. (తె): చూ, లాగు. 1; ౨. ముక్తసరుసకు:—చూ, సంగ్రహము. 2.

స్వీకృతము. సం. విణ. 1. అంగీకరింపఁబడినది (చూ, సమ్మతి.1): అంగీకృతము, అభిపన్నము, అభిమతము, అనుమతము, ఉపగతము,

ఉపశ్రుతము, ఉరరీకృతము- ఉరీకృతము- ఊరీకృతము, ప్రతిజ్ఞాతము, మతము, విదితము, సంగీర్ణము, సంశ్రుతము, సమాహితము, సమ్మతము. (తె) ఒడఁబాటు; 2: గృహీతము, పరిగృహీతము. తద్వి.—౧. పుచ్చుకొనఁదగినది:— గ్రాహ్యము, పరిగ్రాహ్యము; ౨. సంగ్రహింపఁబడినది:—ఆచితము.

స్వీకృతుఁడు. సం. విణ. పుచ్చుకొన్నవాఁడు: ప్రతిగృహీతుఁడు. తద్వి.— పుచ్చుకొనువాఁడు (గ్రహించేవాఁడు):— గ్రహీత, గాయకుఁడు, గ్రహయాళువు, గ్రహీతుఁడు, గ్రాహకుఁడు, గృహయాలువు, గృహీత.

స్వీయ. అం. 1. పతియందుమాత్రము అనురాగముగల నాయిక: వాణిని (చూ, నాయికలు). [(1). "వివిధశృంగారరమణీయలైనరమణీమణులు:—౧స్వీయ, ౨పరకీయ, ౩సామాన్యలను ముత్తెఱఁగులు. ౧ స్వీయ వివాహమాడినది. ఇదే ముగ్ధ, మధ్య, ప్రగల్భయను భేదములుఁగలది. (౧) ముగ్ధాభేదంబులు:— అజ్ఞాతయౌవన ౧, జ్ఞాతయౌవన ౧, నవోఢ ౧, విస్రబ్ధనవోఢ ౧= ౪. ఇది పండ్రెండేండ్ల వయసుగలిగి యౌవనోదయముందుచున్నది; (౨) మధ్యాభేదంబులు:— మధ్యధీర ౧, మధ్యాధీర ౧, మధ్యధీరాధీర ౧, మధ్యధీరాజ్యేష్ఠకనిష్ఠ౧, మధ్యాధీరాజ్యేష్ఠకనిష్ఠ ౧, మధ్యధీరాధీరా జ్యేష్ఠకనిష్ఠ ౧=౬. ఇది పదుమూఁడేండ్లు మొదలు పదునెనిమిదేండ్లదనుక వయసుగల్గి యౌవనోదయమైనది. ఇదిపతి యన్యసతీసక్తుఁడైనను కోపించక తన పాతివ్రత్యభావము తప్పకయుండును. (౩) ప్రగల్భాభేదంబులు:—ప్రగల్భధీర ౧, ప్రగల్భాధీర ౧, ప్రగల్భధీరాధీర ౧, ప్రగల్భధీరాజ్యేష్ఠకనిష్ఠ ౧, ప్రగల్భాధీరాజ్యేష్ఠకనిష్ఠ ౧, ప్రగల్భాధీరాధీరాజ్యేష్ఠకనిష్ఠ ౧, సురతప్రియ ౧, సురతానందమోహిత౧=౮. ఇది పదునెనిమిదేండ్లు కుమించిన వయసుగలిగి సంపూర్ణయౌవనముచే వెలయునది. దీనికి రతికళాజ్ఞానము మెండు. వీని విభాగక్రమము.— అజ్ఞాతయౌవన— తనకు యౌవనప్రాదుర్భావమైనదని తెలియకుండునది; జ్ఞాతయౌవన—తనకు యౌవన ప్రాదుర్భావమైనదని తెలియునది; నవోఢ— లజ్జాభయపరాధీన రతిగలది. విస్రబ్ధనవోఢ—కొంత రతిపరిచయముగలది; మధ్యధీర—అన్యస్త్రీ సంభోగమువలన పతియందు వ్యంగ్యముగా కోపప్రకాశము చేయునది; మధ్యాధీర—అన్యస్త్రీ సంభోగమువలన పతియందవ్యంగ్యముగా పరుషవాక్యములు పలుకునది; మధ్యధీరాధీర—అన్యస్త్రీ సంభోగమువలన పతియందు వ్యంగ్యవచనంబుచేయుచే వెంటనే అవ్యంగ్యమైన కోపచేష్టగలది; జ్యేష్ఠకనిష్ఠ—ఇద్దఱి భార్యలయందు పడఁతికిఁగల యధిక న్యూనస్నేహమువలన నేర్పడునది. అట్టి సమయములో తన యందుఁగల న్యూనస్నేహంబు నెఱిఁగి పతియందుకోపప్రకాశము చేయుటలో పైనఁ జూపిన ధీరాధీరాదిలక్షణంబులుగల యది; ప్రగల్భధీర.— అన్యస్త్రీ సంభోగముచేసి వచ్చిన పతియంగురత్యుదాసీనభావముగలది; ప్రగల్భాధీర— అన్యస్త్రీ సంభోగముచేసి వచ్చిన పతియందు తర్జనతాడనాదులు చేయునది; ప్రగల్భధీరాధీర—అన్యస్త్రీ సంభోగముచేసి వచ్చిన పతియందు రత్యుదాసీనభావము గలిగి తర్జనాదులు చేయునది. జ్యేష్ఠకనిష్ఠాది భేదంబులు ప్రగల్భకుంగలవు. తనయందుండు న్యూనస్నేహము నెఱిఁగి పతియందు కోపప్రకాశము చేయుటలో ప్రగల్భకుఁ జెప్పియుండు ధీరాధీరాదిలక్షణంబులు గలయది."; (2): చూ, పరకీయ. ("ఇందనేక

భేదంబులుండినను ప్రాచీనోక్తంబులై ప్రసిద్ధములైన కొన్ని భేదంబులు గలవు. అవే వన:—౧. గుప్త:—జారసురతమును గోపనము చేయునది. ఇది త్రివిధము:—(౧) వృత్తసురతగోపన=జరిగినజారసురతమును గోపనము చేయునది. (౨) వర్తిష్యమాణ సురతగోపన=జరుగఁబోవు జారసురతమును గోపనము చేయునది. (౩) వృత్తవర్తిష్యమాణ సురతగోపన=జరిగిన జారసురతమునుజరుగఁబోవు జారసురతమునుగోపనము చేయునది. ౨. విదగ్ధ=తనమనోభిప్రాయమునితరులకుఁ దెలియకుండఁగ జారునికిమాత్రముఁ దెలుపునది. ఇది ద్వివిధము:—(౧) వాగ్విదగ్ధ=వాక్చాతుర్యముచేఁ దెలుపునది; (౨) క్రియావిదగ్ధ=క్రియలచేతఁ దెలుపునది, ౩. లక్షిత=కొంత బయలుపడిన జారసురత వ్యాపారము గలది; ౪. కులట=బహుపురుషానురాగముగలది; ౫. అనుశయాన=సంకేతస్థానా సందర్భమును చింతించునది. ఇందులో ౩ భేదములు.—(౧) వర్తమాన సంకేత స్థలాసందర్భమును చింతించునది. (౨) భావిస్థాన సంకేతస్థలాసందర్భమును చింతించునది. (౩) పతిప్రాప్తమైన సంకేతస్థలమును అసందర్భముచేత పొందఁజాలక చింతించునది: ౬. ముదిత=తనకుసమయము దొరికినదని జారునికిఁ దెలుపుటకు సంతోషించునది; ౭. సాహసిక=పతి సమీపమునందుండఁగా పతిని వంచించి జారునితో రతి సల్పునది; ౮. ప్రతిభాచతుర=తనఱంకుతనము కొంత బయలుపడినను సమయోచితముగా తెలియరాకుండఁగ 'కలగని మేలుకొంటిని' అని బొంకువలె బొంకునది; ౯. అనుభావచతుర=తన జారత్వమును అభిలషించి శోధనము చేసి తనయందు పతికి కనికరము పుట్టించునది."; (౩): చూ, సామాన్య. 1. (సామాన్య=ద్రవ్యనిమిత్తంబుగ సకల పురుషులయందనురాగముగలది. ఇది ౧. జాతి సామాన్య, ౨. ఆగంతుకసామాన్య, ౩.గూఢ సామాన్యఅనిత్రివిధము. ౧. జాతిసామాన్య=అవివాహితులురాలుగాక తన జాతిరీత్యా పైనఁజెప్పిన లక్షణంబులుగలయది: ౨ ఆగంతుక సామాన్య=వివాహితయై వెనుక పతిని విడిచి విచ్చలవిడిగా పైనఁజెప్పినప్రకారము వర్తించునది; ౩ గూఢసామాన్య=వివాహితురాలై గాని కాకగాని పతి గతించిన వెనుక గాని యింటివారి అనుమతిమీఁద పైఁజెప్పిన లక్షణ ప్రకారము గూఢముగా సంచరించి ద్రవ్యమును సంపాదించి పోషకులకుఁదెచ్చి యిచ్చునది. ఈగూఢ సామాన్యను ప్రాచీనులంగీకరింపలేదుగాని మనుధర్మశాస్త్రములో ఈస్త్రీయొక్క రతిని పురుషునికి వ్యభిచారదోషజనకముగాఁ జెప్పలేదు. గాన నిది సామాన్యలో నంతర్భావముగాఁ జెప్పఁబడియె. (చూ, నాయికలు 1585 పొరట. మఱియు నాయికలలో ౯. తమోభిసారిక=చీఁకటిలో ప్రియునిఁగూర్చి పోవునది. ఇట్లనేక భేదంబులూహ్యంబులు. మఱియు నాధునికు లేర్పఱచిన నాయికలు. ౧. ప్రవత్స్యత్పతిక, ౨ ప్రవసత్పతిక, ౩.సమాగమిష్యత్పతిక, ౪. సమాగచ్ఛత్పతిక అని నల్వురు గలరు. (౧) ప్రవత్స్యత్పతిక=ప్రియుఁడూరికిఁ బోవుచున్నాఁడని భావివిరహమును గూర్చి దుఃఖించునది; (౨) ప్రవసత్పతిక=దేశాంతరముఁ బోయెడు ప్రియునింజూచి భావివిరహమును గుఱించి దుఃఖించునది; (౩) సమాగమిష్యత్పతిక=ప్రియుఁడు దేశాంతరమునుండి రాఁబోవునని సంతోషించునది; (౪) సమాగచ్ఛత్పతిక=ప్రియుఁడు దేశాంతరమునుండి వచ్చుచుండఁగా చూచి సంతోషించునది. ఈనాయికల ప్రసిద్ధలక్షణములతో ఈఅవాంతర భేదములు చేరియుండునని

ఉపశ్రితము, ఉరరీకృతము- ఉరీకృతము- ఊరీకృతము, ప్రతిజ్ఞాతము, మతము, విదితము, సంగీర్ణము, సంశ్రితము, సమాహితము, సమ్మతము. (తె) ఒడఁబాటు; 2: గృహీతము, పరిగృహీతము. తద్వి.—౧. పుచ్చుకొనఁదగినది:— గ్రాహ్యము, పరిగ్రాహ్యము; ౨. సంగ్రహింపఁబడినది:—ఆచితము.

స్వీకృతుఁడు. సం. విశే. పుచ్చుకొన్నవాఁడు: ప్రతిగృహీతుఁడు. తద్వి.— పుచ్చుకొనువాఁడు (గ్రహించేవాఁడు):— గ్రహీత, గాయకుఁడు, గ్రహయాళువు, గ్రహీతుఁడు, గ్రాహకుఁడు, గృహయాలువు, గృహీత.

స్వీయ. అం. 1. పతియందుమాత్రము అనురాగముగల నాయిక: వాణిని (చూ, నాయికలు).[(1). "వివిధశృంగారరమణీయలైనరమణీమణులు:—౧స్వీయ, ౨పరకీయ, ౩సామాన్యలను ముత్తెఱఁగులు. ౧ స్వీయ వివాహమాడినది. ఇదే ముగ్ధ, మధ్య, ప్రగల్భయను భేదములుగలది. (౧) ముగ్ధా భేదంబులు:— అజ్ఞాతయౌవన ౧, జ్ఞాతయౌవన ౧, నవోఢ ౧, విస్రబ్ధనవోఢ ౧= ౪. ఇది పంన్రెండేండ్ల వయసుగలిగి యౌవనోదయమందుచున్నది; (౨) మధ్యా భేదంబులు:— మధ్యధీర ౧, మధ్యాధీర ౧, మధ్యధీరాధీర ౧, మధ్యధీరాజ్యేష్ఠకనిష్ఠ౧, మధ్యాధీరాజ్యేష్ఠకనిష్ఠ ౧, మధ్యధీరాధీరా జ్యేష్ఠకనిష్ఠ ౧=౬. ఇది పదుమూఁడేండ్లు మొదలు పదునెనిమిదేండ్లదనుక వయసుగల్గి యౌవనోదయమైనది. ఇదిపతి యన్యాసక్తుఁడైనను కోపింపక తన పాతివ్రత్యభావము తప్పకయుండును.(౩) ప్రగల్భా భేదంబులు:— ప్రగల్భధీర ౧, ప్రగల్భాధీర ౧, ప్రగల్భధీరాధీర ౧, ప్రగల్భధీరాజ్యేష్ఠకనిష్ఠ ౧, ప్రగల్భాధీరాజ్యేష్ఠకనిష్ఠ ౧, ప్రగల్భాధీరాధీరా జ్యేష్ఠకనిష్ఠ ౧, సురతప్రియ ౧, సురతానందమోహిత౧=౮, ఇది పదునెనిమిదేండ్లు కుమించిన వయసుగలిగి సంపూర్ణయౌవనముచే వెలయునది. దీనికి రతికళాజ్ఞానము మెండు. వీని విభాగక్రమము.— అజ్ఞాతయౌవన— తనకు యౌవనప్రాదుర్భావమైనదని తెలియకుండునది; జ్ఞాతయౌవన= తనకు యౌవన ప్రాదుర్భావమైనదని తెలియునది; నవోఢ= లజ్జాభయపరాధీన రతిగలది. విస్రబ్ధనవోఢ—కొంత రతిపరిచయముగలది; మధ్యధీర=అన్యస్త్రీ సంభోగమువలన పతియందు వ్యంగ్యముగా కోపప్రకాశము చేయునది; మధ్యాధీర=అన్యస్త్రీ సంభోగమువలన పతియందువ్యంగ్యముగా పరుషవాక్యములు పలుకునది; మధ్యధీరాధీర= అన్యస్త్రీ సంభోగమువలన పతియందు వ్యంగ్యవచనంబుచేయుచే కంటనేఅవ్యంగ్యమైన కోపచేష్టగలది; జ్యేష్ఠకనిష్ఠ=ఇద్దఱి భార్యలయందు పడఁతికిఁగల యధిక న్యూనస్నేహమువలన నేర్పడునది. అట్టి సమయములో తన యందుఁగల న్యూనస్నేహంబు నెఱిఁగి పతియందుకోపప్రకాశము చేయుటలో పైనఁ జూపిన ధీరాధీరాదిలక్షణంబులుగల యది; ప్రగల్భధీర= అన్యస్త్రీ సంభోగముచేసి వచ్చిన పతియందురత్యుదాసీనభావముగలది; ప్రగల్భాధీర= అన్యస్త్రీ సంభోగముచేసి వచ్చిన పతియందు తర్జనతాడనాదులు చేయునది; ప్రగల్భధీరాధీర=అన్యస్త్రీ సంభోగముచేసి వచ్చిన పతియందు రత్యుదాసీనభావము గలిగి తర్జనాదులు చేయునది. జ్యేష్ఠకనిష్ఠాదిభేదంబులు ప్రగల్భకుంగలవు. తనయందుండు న్యూనస్నేహము నెఱిఁగి పతియందు కోపప్రకాశము చేయుటలో ప్రగల్భకుఁ జెప్పియుండు ధీరాధీరాదిలక్షణంబులు గలయది."; (2): చూ, పరకీయ. ("ఇందానేక

భేదంబులుండినను ప్రాచీనోక్తంబులై ప్రసిద్ధములైన కొన్ని భేదంబులు గలవు. అవేవన:—౧. గుప్త:-జారసురతమును గోపనము చేయునది. ఇది త్రివిధము:—(౧) వృత్తసురతగోపన=జరిగిన జారసురతమును గోపనము చేయునది. (౨) వర్తిష్యమాణ సురతగోపన=జరుగఁబోవు జారసురతమును గోపనము చేయునది. (౩) వృత్తవర్తిష్యమాణ సురతగోపన=జరిగిన జారసురతమును జరుగఁబోవు జారసురతమును గోపనము చేయునది. ౨. విదగ్ధ=తన మనోభిప్రాయము నితరులకుఁ దెలియకుండఁగ జారునికి మాత్రముఁ దెలుపునది. ఇది ద్వివిధము:—(౧) వాగ్విదగ్ధ=వాక్చాతుర్యముచేఁ దెలుపునది; (౨) క్రియావిదగ్ధ=క్రియలచేతఁ దెలుపునది. ౩. లక్షిత=కొంత బయలుపడిన జారసురత వ్యాపారము గలది; ౪. కులట=బహుపురుషానురాగము గలది; ౫. అనుశయాన=సంకేతస్థానాసందర్భమును చింతించునది. ఇందులో ౩ భేదములు.—(౧) వర్తమాన సంకేత స్థలాసందర్భమును చింతించునది. (౨) భావిస్థాన సంకేతస్థలాసందర్భమును చింతించునది. (౩) పతిప్రాప్తమైన సంకేతస్థలమును అసందర్భముచేత పొందఁజాలక చింతించునది: ౬. ముదిత=తనకు సమయము దొరికినదని జారునికిఁ దెలుపుటకు సంతోషించునది; ౭. సాహసిక=పతి సమీపములో నుండఁగా పతిని వంచించి జారునితో రతి సల్పునది; ౮. ప్రతిభాచతుర=తనయందు తనము కొంత బయలుపడినను సమయోచితముగా తెలియరాకుండఁగ 'కలగని మేలుకొంటిని' అని బొంకువలె బొంకునది; ౯. అపలాపచతుర=తన జారత్వమును అపలపించి రోదనము చేసి తనయందు పతికి కనికరము పుట్టించునది."; (౩): చూ, సామాన్య. 1. (సామాన్య=ద్రవ్యనిమిత్తంబుగ సకల పురుషులయం దనురాగము గలది. ఇది ౧. జాతిసామాన్య, ౨. ఆగంతుకసామాన్య, ౩. గూఢసామాన్య అని త్రివిధము. ౧. జాతిసామాన్య=అవివాహితులు రాలుగాక తన జాతిరీత్యా పైనఁజెప్పిన లక్షణంబులుగలయది: ౨ ఆగంతుక సామాన్య=వివాహితరై వెనుక పతిని విడిచి ఇచ్ఛలవిడిగా పైనఁజెప్పిన ప్రకారము వర్తించునది; ౩ గూఢసామాన్య=వివాహితురాలై గాని కాకగాని పతి గతించిన వెనుక గాని యింటివారి అనుమతిమీఁద పైఁజెప్పిన లక్షణ ప్రకారము గూఢముగా సంచరించి ద్రవ్యమును సంపాదించి పోషకులకుఁదెచ్చి యిచ్చునది. ఈగూఢ సామాన్యను ప్రాచీనులంగీకరింపలేదుగాని మనుధర్మశాస్త్రములో ఈస్త్రీయొక్క రతిని పురుషునికి వ్యభిచారదోషజనకముగాఁ జెప్పలేదు. గాన నిది సామాన్యలో నంతర్భావముగాఁ జెప్పఁబడియె. (చూ, నాయికలు 1585 పొరట. మఱియు నాయికలలో ౯. తమోభిసారిక=చీఁకటిలో ప్రియునిఁగూర్చి పోవునది. ఇట్లనేక భేదంబులూహ్యంబులు. మఱియు నాథునికు లేర్పఱచిన నాయికలు. ౧. ప్రవత్స్యత్పతిక, ౨ ప్రవసత్పతిక, ౩. సమాగమిష్యత్పతిక, ౪. సమాగచ్ఛత్పతిక అని నల్వురు గలరు. (౧) ప్రవత్స్యత్పతిక=ప్రియుఁడూరికిఁ బోవుచున్నాఁడని భావివిరహమును గూర్చి దుఃఖించునది; (౨) ప్రవసత్పతిక=దేశాంతరముఁ బోయెడు ప్రియునింజూచి భావివిరహమును గుఱించి దుఃఖించునది; (౩) సమాగమిష్యత్పతిక=ప్రియుఁడు దేశాంతరమునుండి రాఁబోవునని సంతోషించునది; (౪) సమాగచ్ఛత్పతిక=ప్రియుఁడు దేశాంతరమునుండి వచ్చుచుండఁగా చూచి సంతోషించునది. ఈనాయికల ప్రసిద్ధలక్షణములతో ఈఅవాంతర భేదములు చేరియుండునని

చేసుకొని వాటివాటియొక్క, అవాంతర భేదముల నిరూఢిచేసి నామనిర్దేశము చేసి కొనవలయును."]; 2: చూ, మానవతి. 3 [(౧) "మానవతి = ప్రియునియందన్యస్త్రీ ప్రియుక్తముగాఁ గోపించుటయును దానికిఁ బ్రియుఁడు చేయు ముకశ్శాంతియును బట్టి చేయునది. ఇది లఘుమాన, మధ్యమాన, గురుమాన అని త్రివిధము. (౨) తృప్త, అతృప్త, తృప్తాతృప్త అని ముగ్గురు నాయికలు గలరు; (౩) మఱియు గర్వితలలో అయిదు భేదంబులు:- సౌందర్యగర్విత, ప్రేమగర్విత, విద్యాగర్విత, యౌవనగర్విత, కులగర్విత; (౪) అన్యాపరభోగదుఃఖిత; (౫) ఉత్తమ, మధ్యమ, అధమ; (౬) పద్మిని, చిత్తిని, శంఖిని, హస్తిని. (చూ, స్త్రీ); ఇత్యాది. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నీవిషయమింతటితో ముగింపఁబడియె")

స్వీయము. సం. విణ. తనది: చూ, స్వతంత్రము.

స్వై

స్వేచ్ఛ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఇచ్ఛవచ్చినట్లు: ఇష్టము, కామము, టకము, నికామము, పర్యాప్తము, ప్రకామము, యథేచ్ఛత, యథేచ్ఛము, యథేష్టము, యదృచ్ఛ, స్వైరిత. (తె) అలవోక, ఇంపు-ఇంబు, ఒనరు, విచ్చలవిడి. (విణ): యథేప్సితము.

స్వేచ్ఛావృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, యథాకామి.

స్వేచ్ఛామృత్యువు. సం. వి. ఉ. పుం. భీష్ముఁడు: చూ, శాంతనవుఁడు.

స్వేదజము. సం. విణ. చెమటవలనఁ బుట్టినది. (పురుగు లోనగునది.)

స్వేదజములు. అం: చూ, సృష్టిభేదములు.

స్వేదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెనము: చూ, పాత్రము. ౮-౩౯.

స్వేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెమట: ఘర్మము, తనురసము, నిదాఘము, పీనము, శ్రమస్రవణము, విపాకము, శ్రమము. (తె) చెమట-చెమ్మట, చెమర-చెమరు. తద్విశేషములు.— కొంపు, ముఱికిచెమట; 2. చెమటపోయుట; అం. 3: చూ, సాత్త్వి(త్త్వి)కభావములు.

స్వై

స్వైరి. సం. విణ. (న. ఈ. న): చూ, స్వతంత్రుఁడు.

స్వైరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఱంకులాఁడి: అర్జుని-అజ్జుని, అసతి, ఇత్వరి-ఈత్వరి, బుషభి-వృషభి, కర్షణి-కషణి, కలతూలిక, కులట, చర్షణి, ధిష్ణ, జార, జారిణి, డింబిక, త్రిప, దిక్చారిణి, ధర్షణి, ధృష్టలంజ, నిశాచరి, పాంశుల-పాంసుల, పుంశ్చలి, బంధకి, ముక్త, లంజ-లంజిక, వండ, వాంఛిని, విటి, శుండ. (తె. వ.) అంటిగది, అంటుకత్తియ (అంటుకత్తె), ఆపగలది, గుడిసెవాటు, చెడిప-చెడిపె, చెప్పతో బుల్లి, జేలభి, తిరుగుఁబోతు, పసుపుకత్తె, పసగూటి, బజారి-బాజారి, బసవి-బసివి, మిండకోర-మిండలకోర-మిండలకోరి, మిండత, ముండ, రంకుటాలు-ఱంకుటాలు-రంకులాఁడి-ఱంకులాఁడి, ఱంకుఁబోతు, రంకెత-ఱంకెత, లాఁగ, లండ, లంక, లంజి-లంజియ-లంజె, లంబిడి-లంబ్డి-లమ్మిడి-లమ్డి, వాదపదిని, విటకత్తె, విటుకులాఁడి, వెలిచేవ్రుల్ గన్న తొయ్యలి, వెలిచారవతి, వెల్లాటకత్తియ-వెల్లాటకత్తె, వేడుకకత్తియ-వేడుకకత్తె, సొగసుకత్తె. తద్వి.— శివదాసియై వ్యభిచరించు స్త్రీ:— బసవి-బసివి.

స్వైరిత. సం. వి. అ. స్త్రీ. యథేచ్ఛత: చూ, స్వేచ్ఛ.

స్వైరుఁడు. సం. విణ. 1. స్వైరి: చూ, స్వతంత్రుఁడు; 2: చూ, సోమరి.

హ

హ. ఒకయక్షరము. సం. అవ్య. 1. పాదపూరణమందువచ్చెడి ప్రత్యయము. "రామం 'హ' ప్రాహలక్ష్మణః." 'తు-హి-చ-స్మ-హ-వై.' ఈ ఆఱును పాదపూరణమందు వర్తించును; 2. పూజ: (చూ, సపర్య); 3. పరిణామము: చూ, వికారము. 1;4. నింద: చూ, సెగ్గింపు; అం. 5: చూ, కంఠ్యములు; 6: చూ, తాలవ్యములు; 7: చూ, ఊష్మములు.

హంకరించు. వై. అ. క్రి.=అహంకార: ఎగసిపడు, గర్వించు, గరువపడు, తరితీపుసేయు, తిమురు, తెగటు, తుళ్లియాడు, తుళ్లు, నిక్కు, నిట్టనీలుఁగు, పొంగు, మురియు, మెకమెకపడు, రేఁగు, విక్కు, విఱియఁబడు, విఱుగఁబడు, వేఁచు. (సం.ప) అహంకరించు, అహమించు, ఆటోపించు, ఉత్సేకించు, గర్వించు, దర్పించు. తద్వి.—సుమాళించు: చూ, మబ్బుకొను.

హంకారము. వై. వి. అహంకార.గర్వము: అదటు, అసము, అఱు, ఉదుటు, ఎగవు, ఎగసిపాటు, ఏతు, ఏపు, ఒయారము-ఒయ్యారము, కండకావరము, క్రొవ్వు, గబ్బు, గరువము, గురువతనము, గెబ్బు, గోరింపు, డంబు, డబడబ, తరితీపు, తిమురు, తెగటు, తెగనీలుఁగుట, త్రిక్కు, తుళ్లింత, తుళ్లు, దిమాకు (ధిమాకు), దుడుకు, నిక్కు, నీటు, సెగవు, పింఛేము, పిలుకు, పీఁచేము, పురి, పొంగు, పొగరు, పొనరు, పోతరము, ప్రల్లఁదనము, ప్రల్లదము, బడాయి, బింకము-బింకెము, బిగి, బిగువు, బిఱ్ఱు-బిఱ్ఱు, బీరము, బెట్టిదము, బెట్టు, బెట్టుసరి-బెట్టుసరి, మదము, మల్లరము, మిట్టిపాటు, మిడి, మిడివేలము, మిడిసిపాటు, మురి, మురిపము-మురిపెము, మురువు, ముఱకము, మెకమెకపాటు, రాలిపాటు, విరగఁబాటు, విఱుగఁబాటు, వీఁక, వీఁకు. (సం.ప.) అంతుకము, అభిమానము, అవలేపము, అవశ్యాయము, అవష్టంభము, అహంకారము, అహంకృతి, అహంక్రియ, అహంత, అహంభావము, ఆటోపము, ఆరంభము, ఉచ్ఛ్రట, ఉత్సవము, ఉత్సేకము, ఉద్ధతి, ఉద్ధృతి, ఉద్వృత్తి, ఊష్మము, కూర్చము, క్ష్వేళము, ఖురువు, గండము, గంధము, గర్వము, గుహ్యము, చిత్తోన్నతి, ఢ, టంకము, దండము, దర్పము, ధ్వజము, నాసీరము, మదము, మానము, విస్మయము, స్మయము. తద్వి.—1. గర్వభేదము:—(సం) జాలిక: 2. విద్యాగర్వము:—(సం) ఇరాద్ధత్యము; 3. అధికగర్వము:— ఉక్కురోసము, తెగనీలుఁగుట; 4. నడమేటయందలినిక్కు:—టీవు, టీవి.

హంక్షము. అం: చూ, చక్రములు.

హంగామా. వా. వి. 1. కొంతకాలము ఉండు; 2. ఒకవిధమగు అధికారము; 3. నిగవా.

హంగామీ. వా. వి. పెత్తనదారీ.

హంగు. వా. వి. 1. అలంకరించిన అలంకారము, ముస్తాబు; 2. రీతి: చూ, విధము. 1.

హంజిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. (హంజికా=రోగమును బోఁగొట్టునది): రూ—భంజిక, అంగారవల్లి-అంగారవల్లిక-అఙ్గారవల్లి, కంజక, కటి, కాలిందీ-కాళింది, కాసజిత్తు, కృష్ణబర్బరకము, ఖరశాకము, గంధపత్రము, గరఘ్నము, గర్దభశాఖ-గర్దభశాఖము-గర్దభశాఖి, పద్మ, బర్బరము (బర్బరకము), బాలేయశాకము, బ్రాహ్మణయష్టిక (బ్రహ్మయష్టి), (బ్రాహ్మ

జి), బ్రాహ్మి, భార్గి, వందకము, వర్ధనము, శాకము. (తె) ఎరువంటి, గంటుబారంగి, చిఱుతేఁకు, వంజియ-వంజె, భారంగి*. (తద్వి.—౧: చూ, శాకోటము. ౧–౨–3–౪.); ౨. టేఁకుకు.—క్రకచపత్రము, సోమవల్కము. (తె) టేఁకు–తేఁకు, తోఁటి*.

హంజే. వై. వి. రూ–అంజే–హజ్జే, పాదము: రూ–చూ, హజ్జే.

హండ. సం. వి అ. (స్త్రీ). రూ–హండా–హండీ.=అండా–అండి–అండీ, వెడల్పునోరుగల పెద్ద లోహ (మట్టి) పాత్రము: చూ, పాత్రము. ౬–౧.

హండా. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ).—పై.—

హండి(డీ). సం. వి. ఈ. (స్త్రీ).—పై.—

హండే. సం. అవ్య. (సంబోధనార్థకమైన అవ్యయము) నీచురాలిని పిలుచుటయందు వర్తించును.

హంత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ): చూ, హింసకుఁడు.

హంవీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. క్షత్రియుఁడు: చూ, రాజా. ౧. తద్వి.—శరీరము దాఁచేనిబంటునకు—సూర్తానుఁడు; విణ. 2. శూరుఁడు: ఊర్థరుఁడు, కలి, గండీరుఁడు, గండుఁడు, చండుఁడు, ణ, దమనుఁడు, రోధ, రోధవరుఁడు, యోధుఁడు, యోద్ధ, విక్రాంతుఁడు, వియాతుఁడు, వీరుఁడు, శూరుఁడు. (తె. వ) ఉక్కడీఁడు, ఉక్కరి, ఉక్కుతునియ, ఎక్కటి, కట్టుపకాని, గండఁడు, గడుసరి, చేలుమానిసి, చేలుకరి, చేలుకట్టీఁడు, జెట్టి, తెంపరి, దునీఁడు–దునిదారు–దునెదారి–దునేదారి, దుముదారి, దొర, నెఱసరి, పాలసుఁడు, పోటరి, పోటుకాఁడు, పోటుబంటు, పోటుమగఁడు, పోటుమానిసి, బంటు, మగఁడు, మగవాఁడు, మనసరి, మానటి–మానటీఁడు–మాన్టీఁడు, మిడిమాని, మొక్కలి–మొక్కలీఁడు–మొక్కలాఁడు, మొనకాఁడు, మొనవరి, వజీరు–వజీరు–వజ్జీరుఁడు–వజ్జీరుఁడు–వజ్రీఁడు; వటారి–వఠారి, వడికాఁడు, వడిగలవాఁడు, వడివాఁడు, వాఁడిగలాఁడు, వాఁడిమగఁడు, వాలుమగఁడు, సరదారు, సరిమిడిమానిసి, సిపాయి, హంవీరుఁడు. తద్వి.—౧. నీటిలో శూరుఁడు:—కశూరుఁడు; ౨. శూరులకెల్ల శూరుఁడు:—(తె) గండరగండఁడు; 3: మహారథుఁడు, మానిసి: చూ, భటుఁడు. 1; ౪: చూ, సమరఘుఁడు; ౫: చూ, సాహసికుఁడు; ౬. రథికచతుష్టయము:—అతిరథ, మహారథ, సమరథ, అర్ధరథులు (4); ౭: చూ, దిట్టఁడు; ౮. యుద్ధమునకు భయపడని వాఁడు: అరిందముఁడు–హరిందముఁడు. (తె) దుడ్డు; వై. విణ. (1)=హంవీర. హూర్ఛుఁడు. ఆం. పదా. వర. 39: చూ, హంవీరుఁడు. 2.

హంస. సం. వి. అ. పుం. 1.=అంచే. (చలించే పది): అజవాహనము, కలకంఠము, కవీశ్వరుఁడు, క్షీరాశము, వక్రపక్షము, చక్రాంగము, జాలపాదము, జ్యేష్ఠము, ధవళపక్షము, యమి, శ్వేతగరుత్తు, శ్వేతపత్రము. (తె. వ):—అంచే, తూఁడుదిండి, తెలిపిట్ట, తెల్లనిపిట్ట, తొలకరిగల్లుగువ్వ, తొలకరిసూడు, నలువతేజి, నల్వజక్కి, పాలునీరునెఱిఁగేయుపక్కి, మదికొలంకుపులుఁగు, మదికొలనుచొక్కపుపిట్ట, వానజోలిపుల్గు. తద్వి—౧. ఆఁడుహంసకు.—గండోలి–గంధోలి, చక్రాంగి, వరట–వారట, హంసి–హంసిక; ౨. ఎఱ్ఱనిముక్కు కాళ్లుగలహంసకు:—కలహంస–కలహంసము, రాజహంస, హంస–హంసము. (తె) రాయంచే (చూ, రాజహంస 1–2–3 అర్థములు దీనికి వర్తించును.); 3. మధురముగాఁ బలికెడిహంసకు.—అధూసరచ్ఛదము, కలహంస–కలహంసము, కాదంబము, రాజహంస, హంస–హం

సము; ౮. మాసిన ముక్కుకాళ్లుగల హంసము.—మల్లికము, మల్లికాక్షము; ౯. నల్లని ముక్కుగల హంసము.— ధార్తరాష్ట్రము. (ఇందలి ౧–3 అర్థములలోని హంస–హంసము అను శబ్దములు హంసయొక్క విశేషము అనిగ్రహించేది.); 2. యోగివిశేషము: చూ, యోగి; 3. పరమాత్మ: చూ, హంసుఁడు; 4. తెల్లగుఱ్ఱము: చూ, హయము; 5. మంత్రవిశేషము: చూ, మంత్రము. 1; 6. శరీరవాయువిశేషము: చూ, వాయువు; 7: మత్సరము, మాత్సర్యము, అంకము, అక్షాంతి, అమర్షము, అసహనము, అసహిష్ణుత, అసహ్యత, ఈర్ష్య–ఈర్ష్య, రాగము, శంబలము. (విణ) కుహనము. (తె) ఈరస–ఈరసము–ఈను, ఓఁద, ఊసివాసము, ఎరుసు, ఓర్వమి, కడుపుబ్బు, కడుపుమంట, కనుపూఁద, కనుకుట్టుఁదనము, కరకరి, కరకొమ్మ, కాంతాళము, చేలవకారము, చేలము, మచ్చరము, మచ్చరికము, సూడు; 8. (ఉత్తరపదమైనచో) శ్రేష్ఠము. "రాజహంస"; అం. 9: చూ, కూజితములు.

హంసకము. సం. వి. అ. పుం, న. (హంసవలెఁ బలుకునది) కాలియందె (శేక) కాలికడియము: చూ, భూషణము. 2. (హంసక పాదకటకశబ్దములు కాలిసొమ్ము పేళ్లనికొందఱు). (పాదకటకము=కాల్లకడియము.)

హంసతూలికాతల్పము. సం. వి. అ. న. అంచెగరులపాన్పు: చూ, శయ్య. 1.

హంసనాదము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

హంసపక్షము. అం: చూ, అసంయుతహస్తములు.

హంసపదన్యాయము. అం: చూ, ఒకానొకన్యాయము.

హంసపదము. సం. వి. అ. పుం.=అంచెపదము: యా=హంసపాదము, అధ్యాహారము, ఊహము, తర్కము. (తె) అంచెపదము, (వా) హంసపాదు.

హంసపాదము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

హంసపాది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=అంసపాదిక. (మిశ్రమనికొందఱు): కాకాండము, కాంక్షితపిష్టము, కీటపాది–కీటపాదిక, కీటమాత, కీటమారి, కీటమాలిక, గోధాపది, గ్రిష్మసుందరి, ఘృతమండలిక, ఘృతమంధ, చర్మాగము, త్రిపత్రిక, త్రిపాది, ధృతరాష్ట్రపది, రక్తపాది. (తె) అంసపాది, చెవ్వటట్టి.

హంసపాదు. వా. వి: చూ, హంసపదము.

హంసబకన్యాయము. అం. కొంగలలో హంసయున్న దాని పేరు చిత్తులు గాన్పింపఁ వనురీతి.

హంసమాల. అం: చూ, వృత్తము 1. ("స–ర–గురువులతోఁ గూడినదై ఏడవఛందస్సునఁ బుట్టిన వృత్తము")

హంసము. సం. వి. అ. పుం: చూ, హంస. 1–౨, 3.

హంసమోచ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పిన్నబూరుగు*: చూ, శాల్మలి. [చూ, స్త్రీ.

హంసయాన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ =అంచెనడపః

హంసరథుఁడు. సం. వి. అ. పుం =అంచెరవుతుః చూ, బ్రహ్మ. 1.

హంసరాహుత్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై —

హంసరుతము. అం: చూ, వృత్తము. 1 ("మ–న–గగములతోఁ గూడినదై 8వ ఛందస్సునందుఁబుట్టిన వృత్తము.")

హంసవాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, హంసరథుఁడు.

హంసాయి. వా. వి. 1. ఇరుగుపొరుగువాఁడు; 2. పెత్తనముగలిగియుండుట; 3. సరిహద్దుదారు.

హంసాస్యము. సం. వి. అ. పుం: చూ, అసంయుతహస్తములు.

హంసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుహంస: చూ, హంస. 1.

హంసిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.—పై.—

హంసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1.రవి:చూ, సూర్యుఁడు; 2. జీవుఁడు: అంతరము, అంతర్యామి, అకరణము, అక్షము, అక్షరము, అజము, అవ్యక్తము, ఆత్మ, ఇంద్రుఁడు, ఈశ్వరుఁడు, క, కాయస్థ-కాయస్థుఁడు, కేవలుఁడు, క్షేత్రజ్ఞుఁడు, జీవకుఁడు, జీవము, జీవాత్మ, జీవి-జీవుఁడు, జ్ఞ, తత్త్వము, తురీయము, దేహి, నిష్కామయము, నిరాకారుఁడు, పరబ్రహ్మము, పరమము, పరమాత్మ-పరమాత్ముఁడు, పరుఁడు, పురుషుఁడు, ప్రధానము, ప్రాణి, బ్రహ్మము, భావము, భూతము, మ, ముద్గలుఁడు, రవి, వసువు, వి, విశ్వతోముఖము, సూక్ష్మము, స్వరాటు-స్వరాట్టు, హంస. (అవ్య) ఓమ్. (తె) ఆతుమ, మిఁడుకు. తద్వి.— ౧. తత్త్వజ్ఞుఁడు; ౨: జితేంద్రియుఁడు, వినీతుఁడు; ౩: ఆత్మవీరుఁడు, చేతనము, ప్రాణి; 3. విష్ణుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 4. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు; 5. లోభగుణములేనిరాజు: చూ, రాజు. 1; తద్వి.—౧. రాజునకు.—విషయి, శమ్, నుతుఁడు; ౨. ఒక రాజునకు.—వేణువు; 3. సార్వభౌమునకు.—సర్వేశ్వరుఁడు; ౪. దశార్ణదేశపురాజునకు.—స్కంధుఁడు; 6. మత్సరములేనివాఁడు; 7. ఉత్తమసన్న్యాసి: చూ, సన్న్యాసి; 8. (ఉత్తరపదమైనచో) శ్రేష్ఠుఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు; 9. మత్సరుఁడు (అనికొందఱు.)

హక్కన్న. వా.వి. రూ—అక్కన్న. 1. పగ: చూ, వైరము. 1; 2. కోపము: చూ, కోపము. "నీమీఁద నాకు హక్కన్నతీరలేదు."

హక్కు. వా.వి. సొంతము. "స్వరాజ్యము నా జన్మహక్కు."

హక్కుదారు. వా. వి. ఆస్తికర్త.

హకీకతు. వా. వి. కొరవార్తమగుపడము.

హజారము. దే.వి: రూ—అజారము—హజాఱము—హాజారము—హాజాఱము—హాజారు, హజారు, ఎకరా, తలచోవడి, తలదువారము, తలవాకిలి, తలసాల, నడవ, మొగలివాకిలి, మొగసల—మొగసాల—మోసల—మోసాల. (సం) అళిందము—అలిందము, ప్రఘణము—ప్రఘాణము, ముఖశాల: చూ, సదనము. 1.

హజాఱము. దే. వి.—పై.—

హజారు. దే. వి. 1.రూ—హుజూరు. ఆస్థానము. రా. వి. 5, ఆ 38: చూ, సభ.2; వా. 2: చూ, హజారము.

హజ్జ. దే. వి. రూ—హంజె. కాలు చాఁచిపెట్టిన యడుగు: అంగ, అంజె—అంజె, అజ్జ, అడుగు—అడుగు—అడ్గు, కాలు, మెటికె, మెట్ట. (సం) అ, అప్. అంఘ్రి, క్రమము, చరణము, పదము, పాదము, పది, పూర్వపక్షము, మూలము. తద్వి.—౧. బోదకాలు, పుట్టకాలు. (సం) అలసము, పాదవల్మీకము, శ్లీపదము; ౨: ముడుకు, ముడుసు, మోఁకాలు. (సం) జానువు; 3. కుడిపాదమునకు:—నిండుఁగాలు; ౪: చూ, సీలమండ; ౫: వాటుఁగాలు; ౬: పట్టెకాలు; ౭: మరగాలు; ౮: పెడగాలు; ౯. (సం) ప్రజంఘాగ్రము; ౧౦: చూ, మడమ; ౧౧: చూ, పిక్క; ౧౨: చూ, తొడ; ౧౩: మీఁగాలు. (సం) పాదాగ్రము, ప్రపదము; ౧౪: ప్రపదము. (తె) ముంగాలు; ౧౫: పంగ; ౧౬: అడుగిడుటకు.—క్రమణము, క్రమము, క్రాంతి. [మార్గము.1.

హట్టము. సం. వి. అ. పుం. అంగడివీధి: చూ,

హట్టవిలాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (హట్టమునందు పట్టణపువీధి యందొప్పునది) నఖమనెడు గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము. 1—౨3.

హట్టాధ్యక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంగడిపారుపత్తెకాఁడు: పికర్మికుఁడు.

హఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. పట్టుదల: చూ, ప్రతిజ్ఞ. 1;2. (దీనియందుదొష్టయ్య చేయు

మరు) బలాత్కారము: కార, ఖప్పము, నిర్బంధము, బలాత్కారము. (అవ్య) అపి; (తె.వ) అట్టాఁక, కడ్డాయము, కఱకటి, కెక్కస, గడ్డు, గ్రిటు, చెఱ, జోరావరి, నికటము, నిక్కచ్చి, బంది-బందె, బలవంతము, బలిమి-బల్మి, బలువిడి-బల్విడి, బోము, వాలాయము-వాలెము. తద్వి.—౧. కపలమెదలఁగూడని కట్టునకు.—కట్టు, బారి, మట్టడము-మట్టణము-మట్టడి; ౨. మిక్కిలి నిర్బంధించుటకు:—అ, ఇబ్బంది; 3. ధనాదికములకై నిర్బంధము: (తె) తరువు; అం. ౪.యోగచతుష్టయము నందొకటి: చూ, యోగములు. [సాధించువాఁడు.

హఠవాది. సం. విణ. (న్. ఈ. న్) పట్టుపట్టి

హఠాత్తు. వా. అవ్య. రూ-అఠాత్తు: చూ, డబ్బాటు.(తెలుఁగుఅనిబాలచంద్రోదయము వ్రాసిన శబ్దరత్నాకర కారుఁడు.)

హడపము. దే. వి. 1. వక్కలాకులసంచి. (పంచతంత్రము. ౧-౫౭౯): రూ-అడపము, ఆకుసంబెళ, కరతిత్తి, తాంబాళము, తిత్తి, పరదము, పాందాను, పట్రము, సంబళిక-సంబెళ. (సం): కరంకము, కల్మని, తాంబూలదాని, వీటికాపేటిక, సంపుటము. (చూ, పాత్రము. ౪-౨౧.); ౨. మంగలి పొది: రూ-అడపము, కైపాల, పొది. (సం) ఖురకుటి. తద్వి.—కత్తులతిత్తికి:—తిత్తి. [సాధ్వసము.

హడలు. వా. వి. రూ-అడలు, భయము: చూ,

హణిక. దే. వి అవధానము. ఆంధ్ర, పదా. చర. 12: చూ, హెచ్చెరిక.

హణిగలు. దే. వి. బ. నతివిశేషము. ౧. నతిభేదములు:—(తెనుఁగున వాడఁబడునవి):—కేకిసలు, కైలాటము, కైవారపుచేతులు, కొల్పుడుచేయి, గిడిగిళ్లు, గొండీలు, గొణిగలు, గొబ్బిళ్లు, గోవిందములు, చిన్నిపువు-చిన్నిపువ్వు-చిన్నిపూవిక, చేవిప్పు, జోడాలు-జోడిళ్లు-జోబిళ్లు, డింగిళ్లు, తీవనకోల, నతిజోబిళ్లు, నివాళికరములు, నేరకల్లులు, పరపుకరము, పింపిసలు-పింపిళ్లు-పింపిసలు, పొరలుదండము, మస్నెలు, మస్నెల, పెస్నెలచిన్నిపువ్వులు, సరిటెంకణము, సాగింత, సాగుబళా; ౨. వేదాధ్యయనకాలమందలి మ్రొక్కు:-(సం) బ్రహ్మాంజలి; 3. గోత్రనామములుచెప్పి పాదములు సోఁక మ్రొక్కుట:—అభివాదనము, పాదగ్రహణము,ప్రణిపత్తి-ప్రణిపాతము.(తె): ఏటికోళ్లు; ౪. దేవతానమస్కారము:-(సం) నియమము; ౫. నమస్కారమునకు:—ఎరఁగుడు-ఎఱఁగుడు, ఏటికోళ్లు, ఒరిగ, కయిదోఁపులు-కైదోఁపులు, కేకిసలు, కేలుమొగుట-కేల్మొగుట, కేలుమొగుపు-కేల్మొగుడ్పు, కేలుమొగ్గ-కేల్మొగ్గ, కేలుమోడుపు-కేలుమోడ్పు, కేల్మోడుపు-కేల్మోడ్పు, కయిమోడుపు (కయిమోడ్పు)- కైమోడుపు (కైమోడ్పు), కోపు, గిడిగిళ్లు,గొబ్బిళ్లు, చోఁగిలింత, చిన్నిపువు-చిన్నిపువ్వు, చిన్నిపూవిక, చిన్నిబూచె, చెంగనలు-చెంగనాలు, చేమోడుపు-చేమోడ్పు, చేవిప్పు, జే, జేజే, జోహారు-జోహారుపు-జోహారు-జోహారువు, జోత-జోతము-జోతాము, టెంకణము-డెంకణము, తొంగలిపాట్లు, దండము, దీవనకోల, పదుశాటు, పిడికిలింత, మొక్కు-మ్రొక్కు-మ్రొక్కుడు, మొగుపు-మొగుపు, మోడుపు-మోడ్పు, పెస్నెలు, పెస్నెలకోలు, సలాము. (సం) అంజలి, అత్యయము,అభినం(వం)దనము,నతి,నమస్కారము, నమస్కృతి, నమస్సు, ప్రణతి, ప్రణామము, వందనము, వినతి,శరణము,శరణు.

హాతస్వరపరాటి. అం: చూ, పరాట్యుపాంగ్యములు (చూ,అంగము. ౨.)

హాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. దెబ్బ: అభిఘాతము, అభ్యాగమము, అఘాతము, ఉద్ఘాతము, ఘాతము, తాడనము, పరిఘము, పరిస్ఫోటనము, ప్రహారము-ప్రహారము, విఘాతము, వ్యాఘాతము, సంఘాతము. (తె.ప) అడుపు, అటు, కొట్టు, గాత, తాఁపు, దెబ్బ, నలుకు-నలుకుడు-నలుకు-నలుకుడు, నిడ్డ, పెట్టు, మొత్తు, మోదు, లత్త, లాటు, వాటు, వేటు-వ్రేటు, వేఁత-వ్రేఁత. తద్వి ౨. గాయమునకు.—అవదానము-అవదానము, కుట్టనము, క్షతి, ఖండనము, గాయము, ఛేదనము, ఛేదము, దితి, నికృంతనము, వర్ధనము, విచ్ఛిత్తి, విచ్ఛేదనము. (తె) తెగుడు, తెగుబడి, నలుకుడు-నలుకు-నలుకుడు, పక్కలింత, పరిచ్ఛేట; ౨: పరిఘము. (తె) మాఱుదెబ్బ; 3: వర్ధనము, విదరము. (తె) వక్కలింత, పరిచ్ఛేల: చూ, స్ఫోటము. 1.

హాతుఁడు. సం. విణ. 1: అహతుఁడు. (తె) కొట్టఁబడినవాఁడు; 2. మనస్సు చెడినవాఁడు: ప్రతిబద్ధుఁడు, ప్రతిహతుఁడు, మనోహతుఁడు.

హాత్తము. వై. వి.—హస్తః: చూ, హస్తము.

హాత్తి. వై. వి.—హస్తి. రూ-అత్తి. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి.

హాత్తు. గే. వి. 1. రూ—అత్తు. మైనపుగుడ్డ: చూ, వస్త్రము; అ. కి. 2. రూ-అత్తు: చూ, సరిపడు. 2. [చూ, హింస. 1.

హాత్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. చంపుట, హననము: చూ, హింస. 1.

హాదను. దే. వి. రూ—అదను. కాలము: చూ, సమయము. 2. [1; 2. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు.

హాద్దు. దే. వి. 1. మేర, ఎల్ల: చూ, సీమ.

హాననము. సం. వి. అ. న: చూ, హత్య.

హానుక్రియ. అం: చూ, క్రియాంగములు: (చూ, అంగము. 8).

హానుమ. వై. వి.—హనుమాన్. రూ-హనుమఁడు-అనుమఁడు: చూ, వానరము.

హానుమంతసేవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ధరించువస్త్రవిశేషము.

హానుమంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం.—అనుమఁడు-హనుమ-హనుమఁడు.1: చూ, హనుమ. తద్వి.—పెద్దసల్లకోఁతికి:—(తె) సింగిలీకము; అం. 3: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు.

హానుమంతునెదుట కుప్పిగంతులు వైచినట్లు. లో. "హనుమంతునెదుట నా కుప్పిగంతుల న్నట్లు నాయెదుట నా బింకంబులును బోలకంబులును". (ధర్మజరాజసూయము.)

హానుమఁడు. వై. వి.—హనుమాన్. రూ—అనుమఁడు: చూ, హనుమంతుఁడు.

హానుమానుఁడు. సం. వి. త్. పుం.—వై.—

హానువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. (రోగమును బోఁగొట్టునది.) నఖము నెడు గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము. 1—౨3; 2. మరణము: చూ, చావు; 3. ఆయుధము: చూ, బాణము. 1; 4: వ్యాధి, జేల, రుగ్మత, రుజ-రుక్కు (చూ, రోగము. 1). తద్వి.—౧. యోనిపుట్ట లింగపుట్ట మొదలగువ్యాధికి.—వల్మీకము; ౨.కడుపులోనిబల్లకు.—విద్రధి; 3. పాసనమునకు.—విరేచనము; ౪. నేత్రరోగమునకు.—శుక్తి (చూ, హర్షణము.8); ౫. డొక్కనొప్పికి:— శూల— శూలము. (తె) సూల; ౬. క్షయకు.—విశోషము, శోషము, శ్వాసము; ౭. ఉబ్బసముతోఁగూడిన దగ్గుకు:—శ్వాసకాసము; ౮. ఉబ్బసమును పుట్టించెడి దగ్గుకు:—శ్వాసకాసము: పుం. స్త్రీ.5.(భక్ష్యమునునమలునది.) చెక్కిలిమీఁది భాగము, చలిదాడలు, కటుమరలు: చూ, బుగ్గ (చూ, పార్శ్వము. 2.); అం. 6: చూ, అధమక్షేత్రములు;7(బ). (బుగ్గలు

శోమమున్న నవగ్రిశ స్త్రము: చూ, స్త్రీలక్ష ణాంగములు. [హనుమంతుఁడు.

హనూమంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం: చూ, రూ-

హనూషుఁడు. సం. వి. ష్. పుం: యమదూత, తృపాటుఁడు. (త్రి. శే. 1౬. పొరట): చూ, యముఁడు. [ప్లావగము. 1.

హన్నము. సం. విశే. మూర్ఛ, గొనము: చూ,

హన్నుఁడు. సం. విశే. విసిష్ఠించినవాఁడు, విడువఁబడినవాఁడు, విడియాకుల నందినవాఁడు.

హన్యావర్తి. అం: చూ, అనుభావర్తములు.

హాపుష. సం. వి. అ. స్త్రీ. బోడతరము*: కచ్ఛఘ్ని, కఫఘ్ని, కూలహలము, క్రోడచూడ, పలంకష, ముండి, మూండిని, శ్రావణి. (తె) బోడతరము. తద్వి.—పెద్దబోడతరమునకు.— కదంబపుష్పి, దేవగడ్డలి, భిన్నగ్రంథిక, మహాముండిని, మహాశ్రావణిక. (తె) పెద్దబోడతరము.

హాపుష్ప. సం వి.అ.స్త్రీ.చూ, రూ-హాపుష.*.

హాహూంబావతు. వా. వి. అన్నిబావతులు: రూ-అమూంబావతు.

హామేషా. వా. క్రి. విశే: చూ, రూ-అమేషా.1-2.

హాయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అశ్వని: చూ, రిక్క.

హాయగతులు. అం: (చూ, హాయము. ౬ ౪.) (౧) ఔపవాహ్యకగతులు= యుద్ధసమయగతులు; (౨) సన్నాహ్యగతులు=శాంతసమయమందలి స్వారికి సంబంధములగుగతులు.

హాయగ్రీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణ్వవతారవిశేషము: చూ, అవతారములు; 2. దైత్యవిశేషము.

హాయజీవనమారకము. సం. వి. అ. పుం. అదియూధిక, అరక్తమాల, ఊడుపుష్పము, ఓఢ్రపుష్పము, ఓఢ్రము, ఓష్ఠపుష్పము, జప, జవ, జపాపుష్పము, నాదేయి, పిండము, బాలపుష్పిక, రుద్రపుష్పము, శేవ. (తె) దాసనము. తద్వి:-పిండపుష్పము. *.

హాయనము. సం. వి. అ. పుం, న. ఏఁడాది: చూ, రూ-హాయనము. 1.

హాయపాలకభేదములు. అం: (౧) సూతగ్రాహకుఁడు=నవరుపని చేయువాఁడు; (౨) బంధకుఁడు=గుఱ్ఱంబులంగట్టువాఁడు; (3) యావశికుఁడు=తృణమును గొని తెచ్చువాఁడు; (౪) విధాపాచకుఁడు=గుగ్గిళ్లు లోనగునవి వండువాఁడు; (౫) స్థానపాలకుఁడు=అశ్వశాలారక్షకుఁడు; (౬) కేశకారుఁడు=రోమములను గత్తిరించి నునుపుచేయువాఁడు; (౭) జాంగలికుఁడు=ఆహారాదులం బరీక్షించువాఁడు. [ము*: చూ, మినుము.

హాయపుచ్ఛి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాఱుమినుము

హాయప్రచారము. అం: చూ, వృత్తము.1(చూ, రగడ) ("నవవిధరగడలలోనొకటి. ఒక్కొక్కపాదమునందు నాలుగు సూర్యగణములు గలిగి మూఁడవగణాద్యక్షరము యతిగాఁ గలవృత్తము.")

హాయమారకము. సం. వి. అ. పుం. (కళవంటి కొమ్మలచేత గుఱ్ఱములను పీడించునది.) గన్నేరు*: కరవీరము, కృకరము, చండాతము, పిచులము, ప్రతిహాసము, శతప్రాసము. (తె) గన్నేర-గన్నెరు-గన్నేరు. తద్వి —౧. అంబుజము, అబ్జము, ఇజ్జలము-హిజ్జలము, క్షూరము, గణేశకుసుమము, నిచులము. (తె) ఎఱ్ఱగన్నేరు; ౨: ప్రచండము, శ్వేతకరవీరము. (తె) తెల్లగన్నేరు; 3: నాగగన్నేరు; ౪: చండాతము. (తె) పచ్చగన్నేరు, వాడగన్నేరు; ౫ సన్నపాకులఎఱ్ఱగన్నేరుకు.— కుష్ఠఘ్నము, చండకము, లఘుదము.*.

హాయము. సం. వి. అ. పుం. (శీఘ్రముగాఁ బోవునది.) గుఱ్ఱము: అ, అర్వంతము, అర్వము, అశ్వము, ఇరావతము, ఏకశఫము, కంఖాణము, కాండము, కింకిరము, కింధి, కిల్కి, కిల్వి, కీకటము, కుధరము-కువరము, కేశరి-

కేసరి, ఖురవు, ఖేంఖాణము, గంధర్వము-గాంధర్వము, ఘోటకము, ఘోట్టాణము, చామరి, జూహురాణము-జూహూరాణము, టారము, తుక్ఖారము, తురంగమము-తురంగము-తురగము, ధారాటము, పాకలము, పార్థివము, పీతి-పీతి, ప్రకీర్ణకము, ప్రయాగము, బ్రహ్మాంగభువు, మరుద్రథము, ముద్గభుక్కు, యయువు, రాజస్కంధము, లలామము, వాజి, వాతాయనము, వహము-వాహము, విమానము, శాలిహోత్రము, శ్రీపుత్రము, సప్తి, సింహావిక్రాంతము, సైంధవము, హరి, హరికాంతము, హేష్ఠి. (తె.వ):—కిలాతము, కుదిర-కుదిరము, గుండు, గుఱము-గుఱ్ఱము, గోడా, జెక్కు, తట్టు-తట్టువ-తట్టువము-తట్టువా, తత్తడి, తురకి, తేజి—తేజీ, నడగఁడు, పటాణి (పరాణి), బాబా, మావు, వారయు—వారువము—వార్వము-వావురము, హుమా-హుమాయి. తద్విశేషములు:—౧.ఆఁడుగుఱ్ఱమునకు:—అశ్వ, కరభి, ఘోటి-ఘోటిక, తురగి, ధేనుక, ప్రిమత్రి, బడబ. (తె) అశ్వతి, ఆఁడుగుఱ్ఱము, గోడిగ; ౨. సూర్యరథాశ్వమునకు.—ఐరావతము, కృష్ణహయము, మార్మ్మరము, వాతాటము, సప్తి, హరితము; 3. విష్ణురథాశ్వమునకు.— బలాహకము—వలాహకము; ౪: అశ్వమేధీయము, క్రతుపశువు, యయువు, యాయావరము, వీరభద్రము; ౫. ఉత్తమాశ్వమునకు.—అజానేయము, జాత్యము, వాతాశ్వము. (తె) పేరాది, సాంబ్రాణి—సామ్రాణి; ౬: ఇంద్రాయుధము. (తె) కాటుకకంటిగుఱ్ఱము; ౭. పంచకళ్యాణిగుఱ్ఱమునకు:-పంచభద్రము, పంచాంగము, పంచాంగపుష్పితము; ౮: అరట్టజము—ఆరట్టజము, పారశీకము-పారసీకము—పారసీకము; ౯. రాజోగుఱ్ఱమునకు.-

ఉసైంధవము; ౧౦. ఇంద్రునిగుఱ్ఱమునకు.—ఉచ్చైశ్రవము, కర్కము, బిలము, వృషణము, శ్వేతహయము. (తె) చేవలతేజి, జోలుపుట్టువు (జోల్పుట్టువు), తెల్లతేజి, నిక్కువీనులజెక్కు (నిక్కువీన్వావురము), నీరుపుట్టువు, వెలిమావు, వేల్పుదొరతేజి, వేల్పుమావు; ౧౧. శ్రీకృష్ణుని రథాశ్వము—పుష్పకము; ౧౨. పూజ్యాశ్వము(ఉన్నతరాజి):(తె) తేజీ—తేజీ, పడవలము, పడివాగె; ౧౩: బాహ్లీకము—బాహ్లీకము; 14: వనాయుజము—వానాయుజము; 15: కలహము, తిలకము, నీలాశ్వము. (తె) నల్లగుఱ్ఱము, నీలఁడు; 16: కలీవము. (తె) పచ్చగుఱ్ఱము; 17: ఎఱ్ఱగుఱ్ఱమునకు.—కియాహము, కుటమంగళము, గేహవర్ణము, రక్తాశ్వము; 18: నీటిగుఱ్ఱమునకు.—కసైంధవము, జలారము; 19: కర్త్తలాణము. (తె) కత్తలాన—కత్తలాని, కత్తళఁడు; 20. (తె): అరబ్బి-హరబ్బి, కచ్ఛి, తురికి, పఠాణి (పటాణి); 21: చోన్కము, సింధువారము; 22: అర్వము. (తె) జీన్నఁడు, తెలుపగుఱ్ఱము.23: (తె) కయిసఁడు—కైరఁడు; 24. రథాశ్వమునకు:-రథ్యము. తద్వి.—మూఁడురథ్యములు.—(సైన్యము, సుగ్రీవము, మేఘపుష్పము, వలాహకము (4).); 25. మోసడిగుఱ్ఱము:—వినీతము; తద్వి.—(౧). పృష్ఠ్యము, స్థూరి-స్థౌరి—స్థౌరి; (౨): స్థౌరము; 26. మట్టపుగుఱ్ఱమునకు.-(తె) టాంగణము; 27. గుఱ్ఱపుకట్టు (పచ్చితాశ్వము) నకు:—దండము. (తె) జోవడము—జోవళము, తట్టు-తట్టువ—తట్టువము—తట్టువా, కూటు; 28. శిక్షింపఁబడిన దుష్టాశ్వమునకు:—కూశలము; 29: అంబరీషము, కిశోరము, కుమారము. (తె) గుఱ్ఱపుపిల్ల; 30: పడిగాపోపుగుఱ్ఱము:—జవనము; 31: విశ్రాంతిమనుగుఱ్ఱము:—విశ్రాంతి; 32. పార్జాహ గుఱ్ఱము.—

ఉపావృత్తము, లుఠితము; 33. రశ్మియను గుఱ్ఱము:—రశ్మి; 34: కాంభోజము; 35: (తె) జిరాగుఱ్ఱము; 36: పచ్చేలగుఱ్ఱమునకు:—(తె) పూచిఁపూవు; 37. సత్తువలేని గుఱ్ఱము:—వీతము; 38: (తె) బొల్లఁడు; 39. మూషకవాయమునకు:—(తె) మోటు; 40: హంస; 41: మల్లికాక్షము; 42: శ్రీవత్సకి; 43: శోణము; 44: హరితము-హరిత్తు; 45: హలహలము; 46: హేమము; 47: (దీనికి ఉత్పత్తి సప్తవిధము.—దీని యొమ్మ్రముడి శ్రీవత్సము; మెడనుడి రోచమానము; నిలువుముడి పురుషకము; దీనియగ్రిభాగము పలకము; ఖురము పుటము; గతిఃకాంతి; కవచము కంబళము, జయనము ప్రఖరము; మునికోల ప్రతోదము; పగ్గమురశ్మి; ప్రాల్లి కలుఁతనము); 48. అఁడుగుఱ్ఱపుమోలుకు: (తె) చేవి; 49: గుఱ్ఱపుఅలంకారము:—అశ్వాభరణము, అదానము, గండము, భాండము. (తె) గుఱ్ఱపుతొడవు. (చూ, భూషణము. 2.); 50: గుఱ్ఱపుమెడగంటకు.—గ్రీవాఘంట, ఘుర్ఘుర; (చూ, వీణె); 51:అశ్వవాల. (తె) గుఱ్ఱపుతోఁక, లవిటి; 52:గుఱ్ఱపుసుడికి:—ఆవర్తము. (తె)గుఱ్ఱపుసుడి; తద్వి.— అశ్వపృష్ఠావర్తమునకు:—కతమము; 53. గుఱ్ఱపువడుమునకు.—అల్పసరము, కశ్యము; 54.గుఱ్ఱముయొక్కపశ్చాత్ప్రదేశము:-పంచకము; 55. గుఱ్ఱపుజీనుకు వేయు అలంకారము:—(తె) అంకిసీడు; 56. గుఱ్ఱపు పల్లమునకు,—పల్యయణము- పల్యయనము-పలాల్యణము-పళ్యాణము. (తె) జీని, పల్లన-పల్లనము, పల్లము-పల్లాయణము; 57.గుఱ్ఱము పల్లముమీఁది మెత్తకు:—(తె) జీనము, జీనము, జీను, మెత్త.తద్వి:—గుఱ్ఱము పల్లమునకు క్రిందవేసెడు మెత్తకు:—(తె) చీనము (అనికొండఱు); 58. గుఱ్ఱముమీఁది గంతజోలిక బిగఁగట్టెడు వాఱుకు.—కక్ష్య. (తె) టంగు-తంగు. టంగువాఱు-తంగువాఱు, తట్టము, పొట్టపట్టెడ: (చూ, వరత్రి)); 59. గుఱ్ఱపుమెడసమీపపుచోఁటు:-నిగాళము; 60. గుఱ్ఱములసరుసకు —అశ్వపంక్తి, అశ్వాతరము. (తె) పాగ-పాగా-బాగా; 61 గుఱ్ఱముల గుంపునకు.—అశ్వము, అశ్వీయము. (తె) గుఱ్ఱపుమూఁక; 62. గోడిగల గుంపుకు:— బాడబము; 63 గుఱ్ఱమును తోముటకు:—(తె) మాలీషు; 64. గుఱ్ఱపు నడకలు:—(చూ, ధారలు):—(౧):ఆస్కందితము. (తె) కదము, రవ, రవగాలు, రవాలు, మెంనగాలు; (౨): ధౌరితకము-ధోరితకము. (తె) జోడన, దవ్వడు-దౌడు; (3): రేచితము, ప్రేంఖ. (తె) జాఱెము-జాళియ-జాళియము-జాళె-జాళెము, నటవాలు-నట్టువాలు-నట్వాలు, పేర-పేరెము, బవిరి, వేడెము; (౪): వల్గితము-వల్గితరము, లంఘనము. (తె) గంతు, చేవుకము-చౌకము-చౌకళము-చేవుకళింత-చౌకళింత-చౌకళింపు, తటటు, దాఁటు, దుముకు, పల్లటి-పల్లటీ; (౫): ప్లుతము. (తె) దువాళము-దువాళి, నిబ్బరము, పుటము. మఱియు:—(౬): అంతరఖురి; (౭): ఖండఖురి; (౮): ఖురః; (౯): ధార; (౧౦): రింఖ; (౧౧)నీచగతికి.—(తె) ఉలుక్కు,లుఁక; (౧౨)మురళి. (తె) మురువనడ; (13) సర్వమువలెపోయెడి అశ్వగతికి:-భంజళి-భంజళిక. (తె) అడ్డవేడెము;(14): ఖుంజ; (15): చఁకురము; 65. గుఱ్ఱపు కాలుకు:చూ, సాది. 1; 66.గాడిదకు:—చూ, రాసభము. తద్వి.—(౧) అఁడుగాడిదకు.—కామి; (౨) కంకరగాడిదకు.—సంకటగార్దభము; 67, కవచమునకు: చూ, వారవాణము (చూ, వస్త్రము.)]

హయశాస్త్రము. సం. వి. అ. న. అశ్వములకు గలుగు సావర్తములు, వానిస్థానములు, వర్ణములు, వానిఫలములు, స్థానములు, శిక్షాకాలములు, సంచారమార్గములు మొదలగు లక్షణలక్ష్యములఁ దెలియఁజేయు హయలీలావతి, భోజరాజీయము, రేవంతోత్తరము, అశ్వశాస్త్రము, హాలాస్యమాహాత్మ్యము నందొక ప్రకరణము మొదలగు గ్రంథంబులెల్ల నిప్పటికాలమున నచ్చిద్రము లగుటవలన నాలక్షణలక్ష్యముల నెఱుఁగుట దుస్తరంబు గనుంగొను. అయినను గొన్ని విషయములు వివరింపఁబడియె: (చూ, ధ్రువస్థానములు ౧౦, (1547) పొరట); అవర్తరూపములు; అగంతుకములు; అశుభావర్తములు; శుభావర్తములు; వర్ణములు; అనువర్ణములు; చిత్రవర్ణములు, ముఖరజ్జువులు; శిక్షాకాలములు; గుణములు; అశ్వసంచారమార్గములు; గతివిశేషములు; ధారలు; ధారలలో భేదములు, చూడుము. ఇత్యాది.): చూ, శాస్త్రములు.

హయశిరము. అం: చూ, అస్త్రములు.

హయాము. వా. వి. 1. అధికారము; 2. కాలము.

హయారోహణశరమోక్షణలక్షణము. అం: చూ, ప్రమేయములు.

హయారోహుఁడు. సం. విణ: చూ, సాది. 1.

హరకత్తు. వా. వి. ఆటంకము, అడ్డు.

హరణము. సం. వి. అ. న. 1. దొంగతనము: అపహరణము, అపహారము, అపహృతి, అభిగ్రహణము, అభిగ్రహము, అభిహారము, అవహారము, చుర-చౌరి-చౌరిక, చౌర్యము, తస్కరము, ప్రతిరోధము, మోష, స్తేయము, స్తైన్యము, హింస, హృతి. (అవ్య) ఉరు. (తె) అటమటింపు, ఒలి, ఒలుపు, గిలుగాడుట, గిలుబాడుట, గిలుబు-గిలుపు, గిలుబుకోలు, చేవాఁడి, చోరి, తెక్కలి, తెరువాటు, దాఁపరము, దారము, దావరము, దావా, దొంగతనము, దొంగపని, దొంగటీకము, దోఁగురు, దోపడము (దోపడము), దోఁపిడి-దోఁపు (దోఁపుడు), నాఁచికోలు, పచ్చియము-పచ్చెము, బందిపట్టు, బందిపోటు, మోస-మోసము, ముచ్చిమి, ముచ్చిలి, లంకింపు, వల్లడి. తద్వి.—దొంగిలింపఁబడినది:—చోరితము; 2.=అరణము. (స్త్రీచేత స్వాతంత్ర్యమున హరింపఁబడునది.) బిడ్డకిచ్చెకానుక: ఉపదానము, జామిషము, దాయము, యౌతకము-యౌతకము, సుదాయము. (తె) అరణము: (చూ, సూడిద.); 3: భాగహారము, వ్యవచ్ఛేదము; 4: చూ, జామిషము; 5. హరించుట: చూ, హరణము. 1; అం. 6: చూ, రోగములు.

హరతంత్రము. అం: చూ, తంత్రములు.

హరనర్తనము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("ర-స-జ-జ-భ-ర. 9-14 యతి. 18 వ ఛందస్సు.")

హరబ్బి. దే. వి. 1. హరబ్బీదేశము: చూ, దేశములు; 2. హరబ్బీగుఱ్ఱము: చూ, హయము. (రూ-అరబ్బి.)

హరరోసనము. అం. (హరిః=భక్తానాం పాపం హరతీతి) భక్తులయొక్క పాపములను హరించు వస్తువులకొఱకు నమస్కారము: చూ, ఓమ్.

హరషము. సం. వి. అ. పుం.=హరసః చూ, రూ-హర్షము.

హరసము. వై. వి.=హర్ష.—పై.—

హరి. సం. వి. ఇ. పుం. 1, విష్ణుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 2. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు; 3. (చీఁకటినిఁ బోఁగొట్టువాఁడు) రవి: చూ, సూర్యుఁడు; 4. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు; 5. యముఁడు: అంతకుఁడు, అతిబలుఁడు, అమతి, అరతుఁడు, ఔదుంబరుఁడు, క, కంకుఁడు, కర్మకరుఁడు, కాలకంఠుఁడు, కాలకంజుఁడు, కాలకుద్ధుఁడు,

కాలాభుఁడు, కాళిందీసోదరుఁడు, కాలుఁడు, కీనాశుఁడు, కృతాంతుఁడు, కోణాశ్వుఁడు, గుప్తి, చిత్రగుప్తుఁడు, జనార్దనుఁడు, జీవితేశుఁడు, దండధరుఁడు, దండి, దండుఁడు, ధర్మరాజు, ధర్ముఁడు, పరేతరాట్టు, పాశి, పితృదేవత, పితృపతి, పృథివీపతి, ప్రాణనాథుఁడు, మ, మందుఁడు, మహిషవాహనుఁడు, యమరాట్టు, యముఁడు, యమునాభ్రాత, వరంధరుఁడు, వైవస్వతుఁడు, శమనుఁడు, శ్రాద్ధదేవుఁడు, సమవర్తి, శౌరి. (తె. వ):—గుదియతాలుపు, జముఁడు, జమునతోఁబుట్టు (జమునసైదోఁడు), దక్షిణంపురాయఁడు, దుంతరవుతు, పితరదొర (పితరులదణి), పెతరులసామి, పోతుగుఱ్ఱమగలాఁడు, పోతురాతు, ప్రొద్దుకూన, ప్రొద్దుఁగొడుకు, ప్రొద్దుచూలి, మిత్తి. తద్విశేషములు:—౧. యమకింకరునకు:—చండుఁడు (మహాచండుఁడు); ౨. యముని వద్ద లెక్క వ్రాయువానికి:-చిత్రగుప్తుఁడు; 3. యమదూతకు.—తుపాటుఁడు, హనూషుఁడు; ౪. పితృదేవతలు:—అగ్నిచిత్తుఁడు, అగ్నిమాలుఁడు, అగ్నివాహనుఁడు, అగ్నిష్వాత్తుఁడు, కవ్యవాలము, కుమారాత్తుఁడు, (బ)పంచగోత్రస్థులు, జలపరిదుఁడు, నలుఁడు; అం. 5: చూ, దిగధిపతులు; ౬. పుం. 6.(గజాదులను హరించునది) సింగము: చూ, సింహము; 7: చూ, హయము; 8: చూ, వానరము; 9: చూ, సర్పము; 10: చూ, వాయువు; 11. కిరణము: చూ, హోయనము. 2; 12. కప్ప: అగ్నిసహము, అజిరము, అజిహ్మము-అజిహ్వము, అలిమకము-అళిమకము, కంఠభర, కటిల్లకము, కటురవము, కాకాహి, కృతాలయము, కేందుకము, కోకాహము, గూఢవర్చస్సు, గోమి, చక్రి, దర్దురము, నందకము, పుండరీకము, ప్లవంగమము—ప్లవంగము-ప్లవగము—ప్లవము, భేకము, మండూకము, రేకము, వర్షాభువు, శలాటకము, వ్యంగము, శాలూరము—సాలూరము. (తె) కప్ప, చెలికాఁడు, దాఁటరి. తద్విశేషములు:—౧: (తె) ఈలుకుడుఁగప్ప; ౨: (తె) పదరుఁగప్ప; 3: కరటము. (తె)గోండ్రుకప్ప, గోఁదురు, గోఁదురుఁగప్ప, పెద్ద కప్ప; ౪.ఆఁడుకప్పకు - భేకి, వర్షాభువు, వర్షాభ్వి; 13. చిలుక: చూ, శుకము; 14. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1; 15. అశ్వని: చూ, రిక్క; 16. నీరు: చూ, సలిలము; 17. నీరుబ్రబ్బలి*: చూ, సహస్రవేధి. 2; విష. 18. పచ్చనిది: చూ, వర్ణము. 6; 19. బంగారువర్ణముగలది: చూ, వర్ణము. 6 (బంగారువర్ణము—కపిలవర్ణము); అం. 20 హరివర్షము; చూ, వర్షములు; 21: చూ, గతులు. వా. 22. మోక్షముకొఱకు ప్రాణముఁ గోల్పోవునప్పుడు స్మరించెడి మంత్రము. "వాని ప్రాణము హరియనిన మఱుచేటిదినమున వానిగుట్టునీకు తెలియక పోదు.": చూ, ప్రాపు; 23. భగవన్నామము.(పాపములనుహరింపఁజేయునది) "హరియను రెండక్షరములు హరియించును పాతకములు...హరి శ్రీకృష్ణా. (కృష్ణశతకము.)

హరించు. సం. అ. క్రి. 1. అడఁగు. (జై. 1, అ. 80): చూ, నుక్కు. (9); అం. హరి 2. అడఁచు.

హరిందముఁడు. వా. సం. వి. అ. పుం. అరిందముఁడు: చూ, హంవీరుఁడు.

హరికీర్తనము. అం: చూ, సుజ్ఞానగాయకములు.

హరికేన్‌లాంతరు. వా. వి. పెద్దగాలిలోఁగూడ దీపమునుఆరిపోకుండఁజేయు లాంతరు: చూ, లాంతరు.

హరిక్రాంతము. సం. వి. అ. వ. గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

హారిగ. దే. వి. కేడెము. (ప్రై.6, అ. 189): రూ-అరిగ, అడ్డనము (అడ్డ౦-అడ్డణము)-ఒడ్డనము, కేడము-కేడియము-కేడెము-కేవడము, డాల్-డాలు, డాలువాలు, దడిగ, ఫలక-పలుక, బద్దపరి-బిర్రుపరి. (సం) అందనము, అడ్డాణము, ఖడ్గాపీటము, ఖేటకము, ఖేటము, చర్మము, తాలము, ఫలకము, ఫలము. తద్వి:—౧: పసుఖేటము; ౨: (తె) చిల్లోటి, చిల్లోటికేడము-చిల్లోటికేవడము. (చూ, మునికోల. 2.); 3. (తె) కటిక.

హారిగతి. అం: చూ, వృత్తము. 1. (నవవిధరగడలలో నొకటి. "నల-స-భ-గ గ"ములలో నెవ్వైనను రెునిమిది గలిగి యయిదవ గణాద్యక్షరము యతిగాఁగల వృత్తము.): చూ, రగడ.

హారిగృహము. అం. శంభపురి: చూ, దేశములు.

హారిగోలు. దే. వి. రూ-అరిగోలు: చూ, వహోడము.

హారిచందనము. సం. వి. అ. న. 1. చెందిరము: చూ, సిందూరము. 1; 2: చూ, వెన్నెల; పుం, న. 3. పసుపువన్నెగల చందనము (మామిడిపండు వాసనగల పసుపువన్నెగల చందనము). (పసుపువన్నె=కపిలవర్ణము.) గోశీర్షము, కృష్ణతామ్రము: చూ, వాసన. 1-౭; అం. 4: చూ, వేలుపుఁజెట్టు. (ఇంద్రుని సంతోషింపఁ జేయునట్టిది)

హారిణ. అం: చూ, గతులు.

హారిణక్రీడనము. సం. వి. అ.న: చూ, బాలక్రీడ.

హారిణగతి. అం: చూ, వృత్తము. 1. (ఒక్కొక్కపాదమునందు పదునాలుగుమాత్రలు గలిగి రెునిమిదవ మాత్ర యతిగాఁగల వృత్తము.): చూ, రగడ.

హారిణప్లుతము. అం: చూ, కరణములు.

హారిణము. సం. వి. అ. పుం, స్త్రీ. 1. జింక (మనస్సును హరించునది): అజినయోని-అజినయోని, ఏకపీరుఁడు, కురంగము-కురంగము, కృష్ణసారము, గౌరము, ఘో ము, మృగము, ఇగుపు, వలనము, వాతయువు, సారంగము. (తె. వు) ఇఱ్ఱి, జింక దుప్పి, నుఱిగొమ్ముల మెకము, పిఱికిమెకము మెకము-మొగము, లేటి-లేడి. తద్విశేషములు:—౧. దుప్పికి.—పృషతము-పృషత్తు (తె) కారుగొమ్ముమెకము, దుప్పి, సా మేను మెకము, పొడలమెకము; ౨. ఆఁడుదుప్పికి:—హరిణి. (తె) పిడి, పెంటిజింక 3. ఆఁడుజింకకు:—మృగి. (తె) లిగుఁ లేటి-లేడి; ౪. మగజింకకు.—(తె) లేటి లేడి; ౫. తెల్లని వెండ్రుకలును పొత్త తోలునుగల యిఱ్ఱికి.—రంకువు; ౬. గా కెదురునడిచెడి యిఱ్ఱిపంటిమృగమునకు:— జని, వాతప్రమి, వాతమృగము, వాతాయువు ౭. పెద్దకన్నుల నల్లలేడికి.—ఏణి; ౮. పె కన్నుల యిఱ్ఱికి.—ఏణము; ౯. ఎఱ్ఱని చి జింకకు.—శంబరము-సంబరము; ౧౦. కొ చెము పొడవుగల జింకకు.—కరంగవ ౧౧. చిత్రవర్ణముగలిగి యజ్ఞమునకుఁదగినయి కి.—కృష్ణము, నిరంజనము; ౧౨. యజ్ఞ నకుఁదగిన చిత్రవర్ణపులేడికి.—కృష్ణశా ము-కృష్ణసారకము-కృష్ణసారము (ఇఱ్ఱి లేడి అనికొండఱు); ౧౩. బోయవాని రొుడనుబ్రిక్కి గాయము చేయఁబ జింకకు.—ఉత్తరేగ్మము; ౧౪. శివుని యిఱ్ఱికి.—కమలము, కోమలము; ౧౫. పదియంగుళముల పొడవుగల యిఱ్ఱికి. చీన-చీనక-చీనము, చీని; ౧౬: గో మృగము. (తె) కడంజో-కడఁజో-కడి కణఁజో-కణితి-కణుజో; ౧౭. హరిణభేద ములు:—(౧): కందళి-కదళి; (౨) కురం ము-కురంగము; (౩): ప్రియకము; (౪) లపృష్ఠము; (౫): చమూరువు-సమూరువు,

ము.(తె)దుప్పి;(౬):(తె) బుఱ్ఱజింక;(జింక= ఇఱ్ఱి; దుప్పి=చమూరువు; లేడి=జింక; అని వాడుక); 2. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6;పుం 3. (మనస్సును హరించేదగు.) పసుపుతోఁ గూడిన తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; విణ. 4. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6; అం 5: చూ, గతులు. [మూర్ఛనలు.

హారిణాశ్వ. అం: చూ, మధ్యగ్రామగత

హారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుజింక: చూ, హరిణము. 1; 2. ఒకయప్సరస్త్రీ: చూ, వేలుపులు; 3 బంగారుప్రతిమ:కిర్మి, పుత్త్రిక. (తె) పుత్తడి తద్విశేషములు:— ౧. విష్ణ్వాదిమూర్తులకు సప్రతిమముగా శిలాదులచేతఁజేసిన ప్రతిమకు:—అర్చ, పాంచాలి—పాంచాలిక, పుత్త్రి, ప్రతికృతి, ప్రతిచ్ఛాయ, ప్రతినిధి, ప్రతిబింబము, ప్రతిమ, ప్రతిమానము, ప్రతియాతన, బింబము, బేరము, మూర్తి, విగ్రహము. (తె. ప) చిట్టె, చిత్తరువు, పతిమ, పుత్తడి, బొమ్మ—బొమ్మ, సకిన-సగిన; ౨. లోహపుబొమ్మకు:—కిర్మి,పుత్త్రిక,ప్రతిక,సూర్మి-సూర్మి; ౩.తగరపుబొమ్మకు.-త్రపుసము-తాపుసము; ౪. సున్నపుగచ్చు బొమ్మకు.—అంజలికారిక; ౫: అయఃప్రతిమ. (తె) ఇనుపపమిడె, ఇనుపబొమ్మ (చూ, పాత్రము. ౪-౫౧: చూ, సూర్మి); ౬. కనపుతోఁజేసినబొమ్మకు.—చంచ; ౭. రంగుబొమ్మకు.—(తె) బజిగేడి; ౮: (తె) గంధారపుబొమ్మ, పెజుబొమ్మ; ౯. కొయ్యబొమ్మకు.—కురంటి, దారుగర్భ, దారుపుత్త్రిక, శాలభంజిక-సాలభంజిక; ౧౦. వ్రాసినబొమ్మకు:—చిత్రము. (తె) చిత్తరువు; 4: చూ,వృత్తము.1 ("న, స, మ, ర, స, వగణములు. 12 యతి. 17 వ ఛందస్సు."); 5.అడవిమొల్ల*: అంబష్ఠ, గంధపత్రి, గణిక, గుణోజ్వల, యూధిక, వన యూధిక, వాసంతి (వాసంతిక), శిఖండి, (తె) అడవిమొల్ల, పేఱుమల్లియ (పేఱుమల్లె). (మొల్లకు:— చూ, వాసంతి.2.); విణ. 6. అకుపచ్చేవర్ణముగలది: చూ, వర్ణము. 6.

హారిణిజాతి. అం: చూ, అవాంతరజాతులు.

హారిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గఱిక*: చూ, తృణము. 1. తద్విశేషములు:—౧. తెల్లగఱికకు.—నాడి, మంగళ; ౨. తుంగకు:—శీరదము; 3. నీవారతృణమునకు:—(తె)నీరుపక్కి; ౪. లేఁతకసవునకు.—బాలతృణము,శాదము; (తె) నల్లగఱిక, పచ్చిక, పసిరిక,లేఁగసవు; ౫. అగ్నిచేఁట్టు పండిన దర్భకు.—పరిస్తరణము; ౬. పర్పటమునకు:-(తె) పిచ్చికకాలు;3.తృణకాండమునకు.—(తె) పుడక-పుడుక,పుల్ల;౮.తృణమ్రిముమునకు: (తె) పుజుమ్రము; ౯: (తె) పెద్దగఱిక; ౧౦. తృణశ్రేణికి.—(తె)పొలఁకు; ౧౧. మంచికదిసిన గడ్డికి.—(తె) పోఁచు-పోఁపు; ౧౨. ఒకరకము పచ్చికకు — (తె) పొత్తరమల్లె; ౧౩.కుథమనుదర్భకు.—ప్రస్తరము;౧౪.గంధతృణము (వాసనగడ్డి)నకు.—స్లపము, భూతికము-భూతీకము; ౧౫. దర్భకు.—బర్హి-బర్హిస్సు; ౧౬. పెద్దకిక్కిసకు.—బృహన్నలము; ౧౭: ప్రహ్మమేఖలము; ౧౮. నాగముస్తెకు.—భద్రము; ౧౯. కామంచికసవుకు.—భూతికము-భూతీకము; ౨౦. చీఁపురుకసవుకు.— భూతికము - భూతీకము; 21. ముంజికసవునకు:—మేధ్యము; 22. ముంజదర్భకు.—యజ్ఞియము, మౌంజము. (తె) జెన్నియు—జెన్నె, పొనిక, ముంజి; 23. కిక్కిసకసవుకు.—విభీషణము; 24. అభ్రూరుగడ్డికి —శీరభద్రము; 25. ముస్తకు.— నాగరము, పికరము, వనజము,వరాహము,వల్లి, వారిదము; 26. పటుప్రమముస్తెకు —వృత్తమస్తకము; 27. తృణతతివిశేషమునకు —(తె) శేవంది, పంద - పందియు-పందె-పన్నియ—

నస్నె;28.గవనుకు.—సంసరణము;29: (చూ, ముస్తకము, తృణము. 1.)

హారితకము. సం. వి. అ. న. (పచ్చనై యుండు నది) కూర, శాకము, (గుర్రపు: చూ, వ్యంజనము. 1.

హారితదక్షిణపాది. అం: చూ, చిత్రవర్ణములు.

హారితపత్రిక. సం. వి. ఆ స్త్రీ: గారుత్మతపత్రిక. ప్రాని, బర్హపుష్పము-బర్హిపుష్పము. బర్హము. (తె) పచ్చాకు*.

హారితమంజరి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ:(తె)కుప్పెంట*.

హారితము.. సం. వి. అ పుం. 1. (మనస్సును హరించేవది.) ఆకుపచ్చన(రూ—హరి—హరిత్తు-హారితము): చూ, వర్ణము. 6. తద్విశేషములు.—౧. చిత్రవర్ణమునకు.—శారము; ౨. చిత్రవర్ణముకలది:—శారము; 3. ఆకుపసుపునకు.-శ్యామము; ౪. ఆకుపచ్చనిది:—శ్యామము; ౫. తెలుపునకు.— శ్వేతము; ౬. తెల్లనిది:—శితి, శ్వేతము. (చూ, వర్ణము. 6); ౭. పచ్చగుఱ్ఱము:చూ, హయము; 3. పచ్చపిట్ట: రూ-హారీతము.(తె) గిజిగాడు-గిజ్జిగాడు, పచ్చపిట్ట, పచ్చపులుగు, పసిరిక, పసిరికపిట్ట, పసుపుపిట్ట, పసుపుముద్ద; 4. పచ్చపెసర*: చూ, పెసర; 5: చూ, సింహము; 6. అడవిమువగ*: చూ, (గుర్రపు; విణ. 7. ఆకుపచ్చనిది: చూ, వర్ణము. 6; అం. 8: చూ, వర్ణములు (అశ్వశాస్త్రములోనిది.)

హారితసగోత్రము. అం. (అంగీరస, అంబరీష, యువనాశ్వ): చూ, గోత్రము. 13.

హారితస్మృతి. అం: చూ, మూలస్మృతులు.

హారితాగ్రకర్ణి. అం: చూ, చిత్రవర్ణములు.

హారితాళకము. సం. వి. అ. న.—హారిదళము-ఆరిదళము: చూ, హరిదళము.

హారితాళము. సం. వి. అ. న.—పై.—

హరిత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. 1. (తపస్సులను హరించేనట్టిది. దీనిచే నజ్ఞానము హరింపఁబడును.) దిక్కు: ఆశ, ఐ, కకుప్పు, కాష్ఠ, గోవు, దిక్కు-దిశ-దిశ. (తె) ఆస, కడ, కెలఁకు, కెలను, చేక్కటి, చెఱఁగు,దిక్కు, దెస-దిస్స-దెస, వంక, వలఁకు—వలఁకువు, వలను. తద్విశేషములు (చూ, దిక్కులు):- ౧. తూర్పునకు.—పూర్వదిశ, పూర్వ, ప్రాగ్దిశ, ప్రాచి, ఐంద్రి. (తె) తూరుపు-తూర్పు-తూరుపు, తొలుదెస, ౨. దక్షిణమునకు:—(చూ, సవ్యము. 2.)అనుత్తరము, దక్షిణము, యామ్య. (తె) కుడి, దక్కినము, వలకడ, వలను, ఎలవల, ఎలపు; ౩. పడమరకు.—ప్రతీచి, వారుణి, పశ్చాద్భాగము. (తె) పడమట—పడమర, వెనక - వెనుక - వెన్క; ౪. ఉత్తరదిక్కునకు:—(చూ, సవ్యము. 1) ఉత్తరము. (తె) దాకడ, బడుగు-బడువు, వడదెస; ౫: ఆగ్నేయము; ౬: నైరృతి; ౭: అనంతి, వాయవ్యము. (తె) మూఁడవమూల; ౮: ఈశాన్యము, పూర్వోత్తర; ౯: మొదటి దిక్కుది:—పూర్వము, పౌరస్త్యము; ౧౦. తూర్పుదిక్కునందలిది:-ప్రాచ్యము; ౧౧. పడమటిది:-పశ్చిమము; ౧౨. (పండుకొనునప్పుడు) తలయుంచేకోడి దిక్కునకు.—(తె) తలగడ, తలయంపి, తలాట, తలాటి -తలాఁడ— తలాఁడు—తలాఁపి—తలాఁపు—తల్లఁడ—తల్లఁపి; ౧౩. మూలమూలకు.—(చూ, కోణము, చూ, ఏంగిలు); ౧౪. రెండుదిక్కులనడుమ సందు:— చూ, విదిక్కు; పుం. 2. ఆకుపచ్చరంగు: చూ, వర్ణము. 6; 3. పచ్చగుఱ్ఱము, హారితము: చూ, హయము; 4: చూ, సింహము; పుం, న. 5. గఱిక: చూ, తృణము. 1; విణ. 6. ఆకుపచ్చనిది: చూ, వర్ణము. 6.

హరిదశ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (పచ్చనికాంతిగల గుఱ్ఱములుగలవాఁడు)రవి: చూ, సూర్యుఁడు.

హారిదళేను. వై. వి. గూ-హారితాళమ్.-అరిదళము. కాశీ. 1, అ. 122: రూ-అరిదళము. (సం. చ):-అలంతాళము, ఆలము-అళము, కనకప్రభము, కనకరసము, కర్బూరము, కాంచనకము, గోదంతము, గోరోచము, చిత్రాంగము, తాలము, తాళకము, దళము, నటభూషణము, పింజరము, పిండాలకము, పీతనము, ఫులకము, బిడాలకము, హరితాళకము, హారితాళము-హరితాళము.

హారిదాసు. వా.వి. రామదాసు: చూ, హరిభక్తుడు.

హారిద్ర. సం. వి. ఆ స్త్రీ. 1. పసుపు, నిశాహ్వ: చూ, వర్ణము. 6; అం. 2: చూ, అంజనములు. (హారిద్రము అని కొందఱు.)

హారిద్రము. అం: చూ, శస్త్రములు.

హారిద్రకము. సం.వి. అ.పుం: చూ, హారిద్రువు *.

హారిద్రాభము. సం. వి. అ పుం. 1. పసుపు రంగు: చూ, వర్ణము. 6; విశ. 2. పసుపు వర్ణముగలది: చూ, వర్ణము. 6.

హారిద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. మ్రానిపసుపు*: అంకపీళి, కటంకట, కటంకటేరి, కర్కటిని, కర్బూరకము-కర్బూరకము, కాంతిదాయకము, కామవతి, కాలీయకము-కాలేయకము-కాలేయము, కాల్పకము, కాల్పము, కాల్యకము, కాష్ఠ, కుసుంభకము, దారుహరిద్ర, దార్వి, నిశ, పచంపచ, పర్జని-పర్జని, పీతదారువు, పీతద్రువు, పర్గ్రహము, వరచందనము, హారిద్రవము. (తె. వ) ఎఱ్ఱకసింద, మానిపసుపు-మానుపసుపు-మ్రానిపపసుపు-మ్రానుపసుపు.

హారినామసంకీర్తనము. అం: చూ, రాజలక్షణములు.

హారిన్మణి. సం. వి. ఇ. పుం. పచ్చ, మరకతము: చూ, రత్నములు.

హారిపర్ణము. సం. వి. అ. పుం. ముల్లంగి: చూ, హస్తికంద.

హారిప్రియ. పఱ. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వెన్నెపెదకొమ్మ: (హరికిప్రియయురాలు): చూ, లక్ష్మి.1; 2 పుడమి: లిగువు, వలజ, విశ్వధారిణి: చూ, భూమి. 1. తద్విశేషములు:-౧. యుద్ధభూమికి.-రంగము; తద్వి-(౧) భయంకరమైన యుద్ధభూమికి.-వీరాశంసనము-వీరాశసనము; ౨. మాషములు పండునది (పొలము):-మాషీణము (మావ్యము); 3. యవలుపండు పొలమునకు.-యవక్యము, యవ్యము, షష్టిక్యము; ౪. లంకనేలకు.-సతీనకము-సతీలకము; ౫. కర్పూరభూమికి-సికత. (తె) మొరపనేల-మొరపునేల-మొరసునేల: 6.గనిముచేరికనేలకు.-(తె) ముడల: 7: పెసలుపండుపొలము:-మౌద్గీనము; 8. బావుల నీళ్లు పోఱించి పండించెడిపొలము.-(తె) మాలుము; 9. గనికి:-యోని; 10. వరిమడికి.-రాజిక, వలజము (చూ, భూమి. 1-౮౫); 11, మన్నుకు.-రోడశి; 12. ఇల్లు మొదలగునవి యేర్పఱుపదగినభూమికి:-వాస్తువు. (తె) లోగిలి; 13. ఇసుకతోc గూడిన కరవానకు. (తె)-లంక; 14. పాగాకు ప్రత్తిపండెడు నేలకు.-(తె) లంక; 15. ఒకసారి దున్నిననేలకు.-సీత్యము; 16. కంకరమన్ను కలిసిననేలకు.-(తె) జలికత్తిరనేల; 17. మెట్టనేలకు.-(తె) వెలిగడ; 18. దున్నని నేలకు.-(తె) బీడిలి: 19. నిరుడుదున్నినపొలమునకు.-(తె) బీవిలి; ౨౦.రాజేనాలుపండెడుపొలమునకు-శాలేయము; 3. తులసి*: కఠిల్లకము, కఠిల్లము, కాయస్థ, కాసఘ్నము, చక్రపర్ణి, తులసి, దేవదుందుభి, పావని, బృంద, రాజమాత. (తె) తొలసి-తొళసి. తద్విశేషములు:-౧: కటుపత్రము, కుతేరజము, గంధపత్రము, గంధవహాలము, శ్వేతతులసి, సితార్జకము. (తె) తెల్లతొళసి; ౨: కాండమణి, రామతులసి, రామదూతి, మాత్మపర్ణి; 3: కృష్ణ

తులసి, కరాళకము, కాలతులసి, కృష్ణ, కృష్ణార్జకము, గంధతులసి, బహుమంజరి, సురస. (తె) నల్లతొళసి; ౩: కువకము. (తె) అడవితొలసి; ౪: గంధసామము, గంధఫణిజ్జకము. (తె) ఎఱ్ఱతొళసి (ఇది రక్తతులసి); ౫: ఫణిజ్జకము. (తె) కుక్కతొళసి; ౬: భూతులసి. (తె) నేలతొళసి; 4. ఏకాదశి: చూ, హరివాసరము.

హరిబువ్వము. దే. వి. బువ్వంబంతి_బువ్వము: చూ, పాదము (1)-౬.

హరిభక్తి. అం: చూ, రాజలక్షణములు.

హరిభక్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణుభక్తుఁడు: (తె) ఆరువారు-ఆళ్వారు. తద్వి.—రామదాసు, హరిదాసు.

హరిమంథకము. సం. వి. అ. పుం. చణకము: (గుఱ్ఱములచేతఁ దినఁబడునది: చూ, సెనగలు.

హరిమంథజము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

హరిరక్ష. సం వి. ఆ. స్త్రీ. తలంటు అయిన పిదప జలముతలమీఁదఁ జిమ్ముచు చేయు ఆశీర్వాదము: శ్రీరామరక్ష.

హరిలాంఛనము. సం. వి. అ. పుం. పీత: ఆరువు, ౨, కర్కటకము, కర్కటము, కర్కము, కుటరువు, కురుపిల్లము, కులిరము-కులీరము-కుళీరము, జలబిల్వము, పీతము, ముఖాస్త్రము, వహి. (తె) ఎండ్రికాయ-ఎండ్రకాయ, ఎంట్రిక-ఎండ్రిక-ఎండ్రి, నండ్రికాయ, పీత. తద్వి.—ఏర్వారువు.

హరివర్షము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వర్షములు. (చూ, ఇలావృతము).

హరివాణము. సం. వి. అ. పుం.—అరివాణము. చిన్నపళ్లెము, తట్ట: చూ, పాత్రము. 6. తద్విశేషములు:—౧. బరణికి:-వస్నము, సంపుటము, సముద్గకము; ౨. గిండికి:-వరణము; 3. పెద్దపళ్లెరమునకు:—(మి) పీరభద్రపళ్లెరము; ౪. బొక్కెనకు.—తేజీ; ౫. యజ్ఞపాత్రికు.—శామిత్రము; ౬. కాచపాత్రికు.—సింఘాణము-సింహాణము; ౭. పెంబునకు —గుల్బము; ౮. రాజద్వారాదులయందుంచఁబడెడి పూర్ణకలశమునకు.—పూర్ణకుంభము, భద్రకుంభము; ౯. వస్తుసంపూర్ణపాత్రికు.—పూర్ణపాత్రము; ౧౦. కలశమునకు —వర్గిరిపరము; 11: భోజనపుటి. (తె) భోజనపుటిక; 12. నీళ్లుత్రాగెడి గిన్నెకు.—(తె) పేలా; 13. తమ్మపడిగముకు.—పతిగ్రాహము; 14. అంచుకంచముకు.—(తె) మండకంచము; 15. కుప్పిశపాత్రమునకు.—(తె) బోఁకి; 16. చెక్కలములు లోనగువాని నెత్తుటకుపయోగించు దళమునకు.—(తె) చేట్రిము, బుత్తెన; 17. స్వర్ణనూటమునకు.—(తె) బంగారుకంచ; 18. వెండ్రవెలవెలబలపు జాతితోఁ జేయఁబడిన పాత్రమునకు:—(తె) మణిగ; 19. దీపపుప్రమిదకు.—మల్లకము; 20. గాదెవంటికాఁగు:—(తె) రంజణ-రంజణి; 21. ఓడలోఁ జొచ్చిన నీటిని వెలికిజిల్లెడు పాత్రమునకు:— సేచకము; 22. దొప్పకు.-పుటము, పుటి; 23. వంటపాత్రమునకు:—భాండీ; 24. కొత్తయిత్తడిపాత్రముల సమూహమునకు.—(తె) బణ్ణాము; 25. పెద్దతెడ్డునకు-మహారురసి; 26: సోమపాత్రము; 27. చిన్నమూతిపాత్రికు:—(తె) లట్టము, లడ్డిగ-లడ్డిగము; 28. చిన్నపాత్రికు.-(తె) లోటి; 29. నీళ్లుతెచ్చేకొను పాత్రమునకు.—(తె) లోవి, లోహాండి; 30. యజ్ఞమునందు పిండివేఁచుగిన్నెకు.—పిచి; 31. గంజాయిపొఁగఁబట్టెడు పాత్రమునకు.—(తె)లాహిరీపొదము; 32. (తె) సున్నపుఁగాయ; 33. మట్టికంచమునకు.— మల్లకము. (తె) మల్ల; 34. కుండకు.—వార్డి; 35. వంటకుండకు.—(తె) పెసల; 36. మూఁ

కుడుకు—(తె) సొన; 37. పతిపుబానకు.—మోటగూన, మోటబాన. (చూ, పాత్రము 8; చూ, భాండము. 3.)

హరివాలుకము. సం. వి. అ. న. నూఁగుదోస*: ఇష్టగంధము, ఏలవాలుకము_ఏలావాలుకము, ఐతేయము, కచామోదము, కపిత్థత్వక్కు, కర్కటము, కాందిక, కుంతలోశీరము, కుష్ఠగంధి, గంధత్వక్కు, దుర్వర్ణము, వాలుకము, శివము, సుగంధి. (తె. ప):—కూఁతురుబుడము, నూఁగుదోస_నూదోస. తద్విశేషములు:—౧. దోసకు:—ఇర్వారువు-ఈర్వారువు, ఉర్వారువు- ఉర్వారుకము, ఏర్వారువు, కర్కటి-కర్కటీ, కర్కరి-కర్కాలి. (తె) దోస; ౨. పెద్దదోసకు.—రాజకర్కటి, కాలింగి. (తె) పెద్దదోస; 3. నక్కదోసకు.—కటుదళ, కమండలువు, కర్కచిర్భటి, క్షుద్రామ్ల, క్షేత్రజ, చిర్భటి_చిర్భిటి-చిర్భటము, వాటికి, శశాండులి. (తె) నక్కదోస; ౪. తియ్యదోసకు.—కుఁకర్కటి, కుశ, మధుకర్కటి, మధుబీజపూరము. (తె) తీయదోస; ౫. చేఁదుదోసకు.—క్షేత్రరుహా, ఛదిని, త్రిపుష, మూత్రఫల, వాలుంగి-వాలుంగిక, వాలుకీకర్కటి. (తె) చేఁదిదోస; ౬. ములుదోసకు.—త్రిపుకర్కటి, రోమశి. (తె) ములుదోస, ములుదోసతీఁగె; ౭. కరుబూజాదోసకు.—అతిక్తఫల, అదద్భుజ, వృత్తకర్కటి. (తె) కరుబూజాదోస. (కరుబూజా పుచ్చే అనికొందఱు.); ౮. పగిలిన దోసకాయకు.— ఇర్వారుకర్తిక, స్ఫుటి; ౧౦. దోసకాయకు:—బాల్వాంగి; ౧౧ ఒకరకముపుచ్చేకు:-వెత్తిపుచ్చే. (చూ, పుచ్చే.)

హరివాసరము. అం. ఏకాదశి; తిథులకు:— ౧:(తె) పాడ్యమి. (సం) ప్రతిపత్తు, వహ్ని దేవత; ౨: ద్వితీయ, విదియ; 3: తృతీయ. (తె) తదియ-తద్దె; ౪: చతుర్థి, చవితి; ౫: పంచమి; ౬: షష్ఠి; ౭: సప్తమి; ౮: అష్టమి; ౯: నవమి; ౧౦: దశమి; ౧౧: ఏకాదశి, హరివాసరము; ౧౨: ద్వాదశి. (తె) బోడసి; 13: త్రయోదశి; 14: చతుర్దశి. (తె) బూదె; 15: చూ, పున్నమ; 16: చూ, సూర్యేందుసంగమము. తద్విశేషములు:—(౧) జయతిథి.—విజయ. (౨) సంపూర్ణకళలతోఁగూడిన పున్నమకు:— రాక; (3). శివరాత్రి. (తె) బూదె, పున్నమతోఁగూడినవి:—చైత్రి; వైశాఖి; జ్యేష్ఠి, ఆషాఢి; శ్రావణి; భాద్రపది; ఆశ్వయుజి; కార్తికి; మార్గశీర్షి; పౌషి; మాఘి; ఫాల్గుణి (ని). ఇత్యాది.

హరివాహనుఁడు. సం. వి. అ. న. గరుత్మంతుఁడు: అమృతాహరణుఁడు, అరిందముఁడు, అరుణావరజుఁడు, అహిద్విషుఁడు, అహిభుక్కు, ఇంద్రజిత్తు, ఇంద్రారి, ఉన్నతీకుఁడు, ఉపచార్యుఁడు, కశ్యపనందనుఁడు, కామాయువు, కాశ్యపి, కిరాతాశి, క్షేమకృత్తు, క్షేమము, ఖ, ఖగపతి, ఖగాంతకుఁడు, ఖగేంద్రుఁడు, ఖగేశ్వరుఁడు, గజకూర్మాశి, గరుడుఁడు, గరుత్మంతుఁడు, తార్క్ష్యుఁడు, ద్విజరాజు, నాగాంతకుఁడు, నాగాశనుఁడు, పక్షిసింహుఁడు, పన్నగాశనుఁడు, భుజగాశనుఁడు, రథాయనుఁడు, వజ్రతుండుఁడు, వినతేయుఁడు, వినాయకుఁడు, విరాట్టు, విష్ణురథము, వైనతేయుఁడు, శాల్మలి, శివాకనుఁడు, సుధాహరుఁడు, సుపర్ణుఁడు, సుముఖసువు, స్వర్ణపక్షుఁడు. (తె. ప):—క్రిడిచెలితేరు, గరుటామంతుఁడు-గరుటాలమంతుఁడు, గరుటి-గరుడి, చిలువతిండి, చిలువపోఁతరి, చక్కనుదుటిపిట్ట, తల్లివేసటఁబాపినదంట, తుట్టెపురుగుగుంపు గొంగ, తెలిగంటిబోవము, తెచ్చినలావరి, తెలిమోముపక్కి, తొడుఱు

లేనివాని సైఁదోడు, నల్లనయ్యరవాలు, పక్షిరాయఁడు, పాఁపమేఁపరి, పాఁపమేపుఁడు, పాములమేఁతరి, పాములవేఁటగాఁడు, పులుఁగులదొర, పులుఁగుబొల్లఁడు, పులుఁగుఱేఁడు, వెంకిరివడి, బొల్లిగద్ద-బొల్లిఁగద్ద, బొల్లినెమ్మొగముపిట్ట, మరునయ్యతేజి, మేలిచ్ఛాయపులుఁగు, వెన్నువడగ, వెన్నువరదము. తద్విశేషములు:—౧. గద్దకు.—కంకము, గృధ్రము, దాక్షాయ్యము-దాక్షాయ్యము, దీర్ఘదర్శి, దూరదర్శి. (తె) గద్ద గ్రద్ద; ౨.(తె) తెల్లగద్ద; ౩: ఆతాపి, ఆటాయి-ఆడాయి, కంఠనీడకము, కువలాయుశము, క్షుయి, చిరంభణము, చిల్లము, చుల్లము. (తె) చింద, చీఁద, చీపుర, పిన్నగ్రద్ద, పీఁగ్రద్ద, పీతిరిగ్రద్ద; ౪. ఒకరకము పెద్దగ్రద్దకు:—(తె) బందు, బోరువ; ౫: గృధ్రరాజము, జటాయువు; ౬: కంకణము-కంకణాయి: (చూ, లోహపృష్ఠము); ౭: (తె) పెన్నడపులుఁగు: చూ, లకుముకి; ౮: (తె) వరుగు; ౯: (తె) బందు, బోరువ.

హారిశ్చంద్రుఁడు. అం: చూ, చక్రవర్తులు.

హారిహయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (పచ్చనిగుఱ్ఱములు గలవాఁడు.) ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

హారిహరము. అం: చూ, క్షేత్రములు-తీర్థవిశేషములు. (చూ, 1382 పుట).

హారీతస్మృతి. అం: చూ, స్మృతులు.

హారీతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (రోగములుహరించునది.) కరక*: అనంత, అభయ, అమృత, అమోఘ, అవ్యథ, కల్య, కాయస్థ, చేతకి-చేతనకి-చేతుకి, పాచని, పూతన, రేచకి, వయస్థ, శివ, శ్రేయసి, హైమవతి. (తె) కరక. తద్వి.—సీమకరక*. (శ్లేష్మహరము. విరేచనకారి). [తాళము.

హారీతాళము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-హరి

హారుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

హారువు. దే. వి. 1. మనోజ్ఞత: చూ, హృద్యము 2. నాణెమైనది: చూ, వ్యాపారము. 1; విశే. 3. మనోజ్ఞము. అప్ప. అ, కాం. 4: చూ హృద్యము; వి. 4. నాణెము. అప్ప. కిష్కిం కాం. 1: (చూ, లోహము. 1.): నాఁ ము-నాణియము-నాణెము. (సం) కలధౌతము-కలధౌతము, నాణకము, రూప్యము రౌప్యము. తద్వి.—రెండుకానుల నాణెవ నకు.—(తె) వయికము-పైకము.

హారువుకాఁడు. దే. వి. రూ-హరువుకాఁడు కర్మదక్షుఁడు, వితమరి: చూ, వ్యవహర్త. 2

హారుషము. వై. వి.=హర్షః. రూ-అరసము ఉ, రా. 2, అ. 134: చూ, హ్లాదనము.

హారుసించె. వై. అ. క్రి: చూ, సంతోషించె

హారేణువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. (హాలారేణువు అనికొండఱు. రోగములను హరించునది) రేణుకయను గంధద్రవ్యము: చూ, రాజ ర్షము. 1-3 శ; పుం. 2. లంకలు. (గుండనిపెనగలు అనియు నాఁగుదోసఅనియు కొందఱు): చూ, లంకపొలము (చూ, భూమి. 1

హార్కా-రా. వా. వి. వార్తాహరుఁడు: చు వేగువాఁడు.

హార్మ్యము. సం. వి. అ. న. (మనస్సును హరించునది.) (రూ-హార్మ్య) మిద్దెటిల్లు, (ధనికుల) మేడ: చూ, సదనము. 1.

హార్యక్షము. సం. వి. అ. పుం. పచ్చకన్ను సింకము: చూ, సింహము.

హార్యక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు.

హార్వకాఁడు. దే. వి: చూ, రూ-హారువుకాఁడు

హార్ష. అం: చూ, మూళశక్తికభావులు.

హార్షకుఁడు. సం. విశే. సంతోషింపఁజేయువాఁడు: చూ, హృష్టుఁడు.

హర్షణము. సం. వి. అ. న. 1. సంతోషించుట: చూ, హ్లాదనము; పుం. 2: చూ, రోగములు; 3. ఒకానొక నేత్రరోగము. తద్వి.- ౧. గిరి; ౨: తిమిరము; ౩: (తె) కీసర, పర, పార; ౪: నేత్రరోగమునకు.—అభిష్యందము, అభిసంధము, అర్జునము, అర్బుదము, అగ్రిమము, కచ్ఛము, కాచము, కుంచనము, శోథము, పిచ్చటము, పిష్టకము, బిడాలము, శుక్తి. (తె) కంటితెవులు; ౫: (తె). అయిర-ఐర, అవిరి, కంటికలఁక, కలఁక; ౬. (తె): కండకన్నులు; ౭: (తె) కాయ; ౮: కంటిపువ్వునకు.—శుక్రము; ౯. కంటినొప్పికి:- మంథము; (చూ, రోగము. 1.)

హర్షణుఁడు. సం. విశే. సంతోషించువాఁడు: చూ, హృష్టుఁడు.

హర్షమాణుఁడు. సం. విశే. సంతోషమునొందిన మనస్సుగలవాఁడు: చూ, హృష్టుఁడు.

హర్షము. సం. వి. అ. పుం. రూ-హరుసము, (సంతోషము=హర్షము): చూ, హ్లాదనము.

హర్షస్వనము. సం. వి. అ. న. కిలకిల: చూ, స్వరము. 2.

హర్షి. సం. విశే. (న్. ణీ. న్). సంతోషముగలవాఁడు: చూ, హృష్టుఁడు.

హర్షించు. సం. అ. క్రి=హరుసించు. 1: చూ, సంతోషించు; 2: చూ, సమ్మతించు.

హల. సం. అవ్య. చెలికత్తెనుగూర్చి పిలుచుట: చూ, సంబోధనార్థకము.

హలంతములు. అం. హల్లుఅంతమునందుఁగలవి. "ఉదా—దిక్, రాజన్, చంద్రమస్, మరుత్, రాట్ ఇత్యాది

హలబంధము. అం: చూ, శబ్దాలంకారములు.

హలభృతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఉపవర్షమహాముని: చూ, సన్యాసి.

హలము. సం. వి. అ. న. 1. రూ-హాలము (భూమినిగీఱునది). నాఁగలి.(బలరామునిహలము సంవర్తకము): చూ, లాంగలము. తద్విశేషములు.—౧. పాదటమునకు.—(తె) గుంటక-గుంటుగు-దింతు-ద్రింతు, పాపటము—పోకనము; ౨: (తె) మెట్టగుంటక; ౩: కలుకోలకు:- ఫాలము, ఫలము: చూ, కలుగోల. 2; అం. 2: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు.

హలముఖి. అం: చూ, వృత్తము. 1.("ర-న-స. 9వ ఛందస్సు.")

హలహలము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-హాలాహలము. 1.

హలాపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. ఉమ్మెత్త*: ఉదర్కము, ఉన్మత్తము, కంటకిఫలము, కంటఫలము, కంతము, కనకము, కనకాహ్వయము, కాంచనము, కాంచనాహ్వయము, కార్యపుటము, కావాళాపుష్పము, కితవము, కూటకృత్తు, కైటర్యము, ఖలము, గ్రామ్యము, గ్రాహి, ఘంటికము, చలపత్రికము, జాంబూనదము, జాతరూపము, దుత్తూరము-ధుత్తూరము-ధుర్తూరము-ధుస్తూరము-ధూర్తము, ధవము, బృహత్పాటలి, మదనము, మాతులము, శాతకుంభము, హాటకము, హేమము. (తె. వ) ఉమ్మెత-ఉమ్మెత్త. తద్విశేషములు:—కృష్ణధుత్తూరము, కృష్ణపుష్పము, కృష్ణపుష్పిక, క్రూరధూర్తము, త్రిపుష్పి, పుష్పిమోహిని, మోహిని, హేమిక. (తె) నల్లఉమ్మెత్త*.

హలాయుధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బలరాముఁడు. (నాఁగలి ఆయుధముగాఁ గలవాఁడు.): అచ్యుతాగ్రజుఁడు, అనంతుఁడు, ఏకకుండలుఁడు, కామపాలుఁడు, కాలభృత్తు, కాళిందీకర్షణుఁడు, కాళిందీభేదనుఁడు, కాళింది, గుప్తచరుఁడు, తాలధ్వజుఁడు, తాలభృత్తు, తాలాంకుఁడు, నీలాంబరుఁడు, ప్రలంబఘ్నుఁడు, ఫాలుఁడు, బలదేవుఁడు, బలభద్రుఁడు, బలరాముఁడు

(అనుబంధములో చూడుము), బలుఁడు, భేదనుఁడు, మధుప్రియుఁడు, ముసలి, రాముఁడు, రుక్మిదారి, రేవతీరమణుఁడు, రౌహిణేయుఁడు, శేషుఁడు, సంకర్షణుఁడు, సంవర్తకుఁడు, సీరపాణి, సౌనంది, హలిహాలుఁడు. (తె. వ):—ఒంటిపోఁగు, కవ్వపుటేటిగొంగ, కలపతాల్పు, జమునగొంగ, తాటిడాల్ దొర, తాటిపడగవాఁడు, తెల్లనిదొర, తెల్లనిమయిదంట, దుక్కివాలుదాలుపు, నలుపుగింటెము దాల్పు, నల్లపలువ దాలుపు, నాఁగటిజోదు, నాఁగలివాల్ జోదు, బలియుఁడు, రోఁకలితాల్పు, వెన్నదొంగయన్న, వెల్లిసిల్ల మేలువాఁడు. (ఇతని నాఁగలిసంవర్తకము, రోఁకలి సౌనందము); 2. మడఁకదున్నువాఁడు: హాలికుఁడు, హలి: చూ, వ్యవసాయి.

హాలాహలము. సం. వి. అ. పుం: చూ, హాలాహలము. (కడుపులో నొకపర్యాయము చీల్చుచున్నట్లును, ఒకపర్యాయము లేనట్లును నుండునది. తాటాకువంటి యాకృతిఁగలిగి నల్లనై గోస్తనాకృతియైన గుత్తులుగలిగి సమీపమందుండెడి వృక్షముల దహించునది. ఇది హిమవత్పర్వత కిష్కింధాదులయందుండును.); 2: చూ, బల్లి; 3. నలికెఁచు: చూ, సర్పము. [చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

హాలాహలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకబుద్ధుఁడు:

హాలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నాఁగలి: చూ, లాంగలము. 1; వి. పుం. 2. (నాఁగలి ఆయుధముగాఁగలవాఁడు) బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు. 1; 3: చూ, హలాయుధుఁడు. 2.

హాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, హాలి. 2.

హాలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నిటపమను తఁటిగొట్టు*: అగ్నిశిఖ, అనంత, కలికాలి, గర్భపాతని—గర్భపాతిని, విశల్య, శిఖ. (తె) చెన్నచెర్ల, చెన్నచెఱకు, తరిగొట్టు—తతిగొట్టు, పొత్తిగడ్డ, నాఁగటిచాలుకూర, పొత్తి, వెన్నదేవికూర; 2. శక్రపుష్పియను తఁటిగొట్టు*: అనంత, ఫలిని, విశల్య, శక్రపుష్పి. (తె) చెన్నచెర్ల, చెన్నచెఱకు, తరిగొట్టు—తతిగొట్టు, పొత్తిగడ్డ, నాఁగటిచాలుకూర, పొత్తి, వెన్నదేవికూర, వెన్నవెదురు, వెన్నవెదురుకూర; 3. కలికాలియను తఁటిగొట్టు*: ఇంద్రపుష్పి, కలికాలి, గోస్తని, ఫలిని, లాంగలి—లాంగలికి. (తె) పిన్నచెఱకు.

హాలిప్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (బలభద్రునికిఁ బ్రియమైనది.) కల్లు: చూ, సుర. 2.

హాలిప్రియము. సం. వి. అ. పుం. (మద్యస్థానముగుటచేత బలభద్రునికిఁ బ్రియమైనది.) కడిమి*: అలువు—అలూవు, కదంబము, కర్ణపూరము, జాలము, నీపము, పులకము, ప్రావృషేణ్యము, ప్రియకము, వృంతపుష్పకము, హరిద్రము. (తె):—కడకు, కడవ, కడమ, కడిమి—కడ్మి, కొరవి. తద్వి.—౧. ఉమాప్రియము, కలంబము, కాదంబర్యము, మరవకము, కేలివృక్షము, ధారాకదంబము, నీపము. (తె) నీరుకడిమి, మొగులుకడిమి; ౨: ధూమకదంబము, ధూళికదంబము. (తె) బట్టకడిమి; 3: భూకదంబము. (తె) నేలకడిమి; ౪: వసంతకడిమి, వాసంతి*.

హాల్పు. వా. విశే. అల్పము: చూ, స్వల్పము.

హాల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నాఁగళ్లసమూహము: చూ, లాంగము. 1; విశే. 2. నాఁగటిచేత ఒకతూరి దున్నినది (పొలము): చూ, భూమి. 1.

హల్లకము. సం. వి. అ. న. చెంగలువ*: చూ, సహస్రపత్రము. (సంతోషమును చేయునది. దీనియందు తుమ్మెద తిరుగును.)

హల్లకల్లోలము. దే. వి. రూ-అల్లకల్లోలము. జై. 2, ఆ. 33: చూ, వ్యత్యయము.

హల్లీసకము. సం. వి. అ. న. వేష్టితము. స్త్రీలు పెక్కండ్రు చేరి మండలాకారముగా తిరుగుచు చేయు నృత్యము. (నాటికలు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి, 1 అంకము, 1 పురుషుఁడు, 8—10 స్త్రీలు. నాట్యగానములు: చూ, నాటికలు.) (చూ, వ్యంజకము. 1.)

హల్లులు. వా. వి.బ. కకారాది హకారాంతము వఱకుఁగల యక్షరములు.

హావణించు. దే. క్రి. 1. అలంకరించు. (కళాం. 1, ఆ.65): చూ, సింగారించు; 2. ధరించు: చూ, స్వీకరించు. 3:3. చేకొఁబఱచు: చూ, సవరించు; 4: ఉంచు, ఊఁదు, గుప్పించు, గుప్పు, తగులఁగట్టు, తగులఁబెట్టు, పెట్టు, వేయు. (సం) కీలించు, విన్యసించు.

హావణింపు. దే. వి. 1. అలంకరణము: చూ, భూషణము. 2;2. మనోజ్ఞము: చూ, హృద్యము.

హావణిక. దే. వి. 1. అవధానము: చూ, హెచ్చరిక; 2 అలంకారము: సింగారము. (సం): — మాత్రి. వర్ధమానము, శృంగారము, సజ్జ: చూ, భూషణము. 2. తద్విశేషములు: — ౧. కంఠభూషలు: —(౧) మెడతీఁగకు.— (సం) మాలిక; (౨) ముత్యాలదండకు.—(సం) ముక్తావళి, ముక్తాహారము, లత; (౩) హారాదుల ముఖభాగమునకు.- మొగపు; (౪): ముప్పేట పేరు; (౫) హారమునకు:—(సం) మాలిక—మాలికము-మాల్యము, రజతము, వటము, స్రజము; (౬): (సం) సంభత్తు; (౭) ఏడుపేటల ముత్యాల హారమునకు:-(సం) లంబనము; (౮) నూఱుపేటల హారమునకు.- (సం) యష్టిక, లతిక, సరిక, హారము, హారి; (౯) వనమాలకు.—తోఁటమాలియ—తోఁటమాల, తోమాలియ-తోమాల, పూదండ, మాలిక—మాల. (సం) ప్రితిరసము, వనమాల; (౧౦), వేనూఱు పేటలుగల హారమునకు.— విజయచ్ఛందము; (౧౧). కంఠమాలకు.— (సం) కలయము; (12). విష్ణుమాలికకు- వైజయంతి; (13). మొలనగ (పరడు) కు:- (సం) కరండము. ౨. కటిభూషలు:—(౧) పదియాఱు పేటలుగల ఆఁడుదాని మొలనూలుకు.—(సం) రశన-రసన; (౨) ఏడుపేటల మొలనూలుకు.—(సం) సప్తకి; (౩) ఎనిమిది సరముల మొలనూలుకు.—(సం) మేఖల; (౪) మూఁడు సరముల మొలనూలుకు.— (సం) సారసనము; (౫) మొలనూలుకు.— (సం) కాంచి, మేఖల, రశన-రసన, సప్తకి, సారసనము; ౬. స్త్రీల మొలనూళ్లు:—ఇవి ౫:— ౧. రశన, ౨. మేఖల, ౩. కాంచి, ౪. సప్తకి, ౫. సారసనము; ౩. కర్ణభూషలు:—(౧) మకరకుండలములకు.- మొసలివాపోఁగులు, మొసలివారొంట్లు; (౨) పూఁగమ్మకు.—వతంసము, (౩) చెవినగకు .— (సం) లోచకము; ౪. శిరోభూషలు:—(౧). (తె) తమలపాకు; ౫. ముఖభూషలు:—(౧). ముఖభూషకు:- మొగపుతీఁగె; (౨): చిన్నవాండ్రి నుదుటినగ:—రారేక; (౩) నాసికమునకు.—లలామకము, శేఖరము. (తె) నాసికదండ; (౪) రాజ్యాభిషేకకాలమున నొసటఁగట్టెడు పట్ట:—(సం) పట్టము, పట్టి; ౬. అంగుళీభూషలు:—(౧) చేతివ్రేలి నగ:— మెండియము-మెండెము; (౨) ఉంగరమునకు. ఉంగరము-ఉంగు. (సం) వాలకము; (౩) పదుగుంగరముకు.—(సం) పటువు; (౪) ముద్దుటుంగరముకు.—(సం) పవి. ౭. భూషణభేదములు:—(౧) బిడ్డలకు కొండెయందుఁగట్టెడు రావాకువంటి పతకమునకు:- రారేక; (౨) ఆఁడుదాని చేతిగాజ (సూడిగము) కు:—(సం) వాలకము. 2; (౩) జీవ.

(అనుబంధములో చూడుము), బలుఁడు, భేదనుఁడు, మధుప్రియుఁడు, ముసలి, రాముఁడు, రుక్మిదారి, రేవతీరమణుఁడు, రౌహిణేయుఁడు, శేషుఁడు, సంకర్షణుఁడు, సంవర్తకుఁడు, సీరపాణి, సౌనంది, హాలిహేలుఁడు. (తె. వ):—ఒంటిపోఁగు, కవ్వుటేటిగొంగ, కలశతాల్పు, జమునగొంగ, తాటిడాల్దొర, తాటిపడగవాఁడు, తెల్లనిదొర, తెల్లనిమయిదంట, దుక్కిపాలుదాలుపు, నలుపుగింటెము దాల్పు, నల్లవలువ దాలుపు, నాఁగటిజోదు, నాఁగలివాల్జోదు, బవిరయుఁడు, రోఁకలితాల్పు, వెన్నదొంగయన్న, హొజ్జీసిల్ల మేలువాఁడు. (ఇతని నాఁగలి సంవర్తకము, రోఁకలి సౌనందము); 2. మడఁక దున్నువాఁడు: హాలికుఁడు, హాలి: చూ, వ్యవసాయి.

హాలాహలము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-హలహలము. (కడుపులో నొకపర్యాయము చీల్చుచున్నట్టును, ఒకపర్యాయము లేనట్టుండునది. తాటాకువంటి యాకృతిఁగలిగి నల్లనై గోస్తనాకృతిరైన గుత్తులుగలిగి సమీపమందుండెడి వృక్షముల దహించునది. ఇది హిమవత్పర్వత కిష్కింధాదులయందుండును.); 2: చూ, బల్లి; 3. వలికేఁచే: చూ, సర్పము. [చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

హాలాహలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక బుద్ధుఁడు:

హాలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నాఁగలి: చూ, లాంగలము. 1; వి. పుం. 2. (నాఁగలి ఆయుధముగాఁగలవాఁడు) బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు. 1; 3: చూ, హలాయుధుఁడు. 2.

హాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, హాలి. 2.

[illegible] సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. విటపములు లతి అగ్నిశిఖ, అనంత, కలిహారి, గర్భపాతని—గర్భపాతిని, విశల్య, శిఖ. (తె) చెన్నచెర్ల, చెన్నచెలకు, తరిగొట్టి-తటిగొట్టి, పొత్తిగడ్డ, నాఁగటిచాలుకూర, పొత్తి, వెన్నజేవికూర; 2. శక్రపుష్పియను తటిగొట్టి*: అనంత, ఫణిని, విశల్య, శక్రపుష్పి. (తె) చెన్నచెర్ల, చెన్నచెలకు, తరిగొట్టి-తటిగొట్టి, పొత్తిగడ్డ, నాఁగటిచాలుకూర, పొత్తి, వెన్నదేవికూర, వెన్నవెదురు, వెన్నవెదురుకూర; 3. కలికారియను తటిగొట్టి*: ఇంద్రపుష్పి, కలికారి, గోస్త్రీ, ఫలిని, లాంగలి-లాంగలికి. (తె) పెన్నచెలుసు.

హాలిప్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (బలభద్రునికిఁ బ్రియమైనది.) కల్లు: చూ, సుర. 2.

హాలిప్రియము. సం. వి. అ. పుం. (మద్యస్థానమగుటచేత బలభద్రునికిఁ బ్రియమైనది.) కడిమి*: ఆలువు-ఆలూవు, కదంబము, కర్ణపూరము, జాలము, నీపము, పులకము, ప్రావృషేణ్యము, ప్రియకము, వృంతపుష్పకము, హరిద్రము. (తె):—కడపు, కడవ, కడమ, కడిమి-కడ్మి, కొరవి. తద్వ.—౧. ఉమాప్రియము, కలంబము, కాదంబర్యము, కురవకము, కేలివృక్షము, ధారాకదంబము, నీపము. (తె) నీరుకడిమి, మొగులుకడిమి; ౨: ధూమకదంబము, ధూళికదంబము. (తె) బట్టకడిమి; 3: భూకదంబము. (తె) నేలకడిమి; ౪: వసంతకడిమి, వాసంతి*.

హాల్కు. వా. విశే. అల్పము: చూ, స్వల్పము.

హాల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నాఁగళ్లసమూహము: చూ, లాంగలము. 1; విశే. 2. నాఁగటిచేత ఒకతూరి దున్నినది (పొలము): చూ, భూమి. 1.

హాల్లకము. సం. వి. అ. న. చెంగలువ*: చూ, పహాసప్రత్రము. (సంతోషమును జేయునది. దీనియందు తుమ్మెద తిరుగును.)

హాల్లకల్లోలము. దే. వి. రూ-అల్లకల్లోలము. శై. 2, ఆ. 33: చూ, వ్యత్యయము.

హాల్లీసకము. సం. వి. అ. న. వేష్టితము. స్త్రీలు పెక్కండ్రు చేరి మండలాకారముగా తిరుగుచు చేయు నృత్యము. (నాటికలు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి, 1 అంకము, 1 పురుషుఁడు, 8—10 స్త్రీలు. నాట్యగానములు: చూ, నాటికలు.) (చూ, వ్యంజకము. 1.)

హాల్లులు. వా. వి.బ. కకారాది హకారాంతము వఱకుఁగల యక్షరములు.

హావణించు. దే. క్రి. 1. అలంకరించు. (శకాం. 1, ఆ.85): చూ, సింగారించు; 2. ధరించు: చూ, స్వీకరించు. 3:3. చక్కఁబఱచు: చూ, సవరించు; 4: ఉంచు, ఊఁదు, గుప్పించు, గుప్పు, తగులఁగట్టు, తగులఁబెట్టు, పెట్టు, వేయు. (సం) కీలించు, విన్యసించు.

హావణింపు. దే. వి. 1. అలంకరణము: చూ, భూషణము.2;2. మనోజ్ఞము: చూ, హృద్యము.

హావణిక. దే. వి. 1. అవధానము: చూ, హెచ్చరిక;2 అలంకారము: సింగారము.(సం):— మాత్రి, వర్ధమానము, శృంగారము, సజ్జ: చూ, భూషణము. 2. తద్విశేషములు:— ౧. కంఠభూషలు:—(౧) మెడతీఁగకు.—(సం) మాలిక; (౨) ముత్యాలదండకు.—(సం) ముక్తావళి, ముక్తాహారము, లత; (౩) హారాదులముఖ భాగమునకు.–మొగపు; (౪): ముప్పేట పేరు;(౫) హారమునకు:–(సం) మాలిక–మాలికము–మాల్యము, రజతము, వటము, స్రిజము; (౬): (సం) సంవత్తు; (౭) ఏడుపేటల ముత్యాల హారమునకు:–(సం) లంబనము; (౮) నూఱుపేటల హారమునకు.–(సం) యష్టిక, లతిక, సరిక, హారము, హారి; (౯) వనమాలకు.—తోఁటమాలియ–తోఁటమాల, తోమాలియ–తోమాల, పూవండ, మాలిక–మాల. (సం) ప్రతిరసము, వనమాల; (౧౦), ఏనూఱు పేటలుగల హారమునకు.—విజయచ్ఛందము; (౧౧). కంఠమాలకు.—(సం) కలయము, (12). విష్ణుమాలికకు-వైజయంతి; (13). మెడనగ (సరడు)కు:—(సం) కరండము. ౨. కటిభూషలు:—(౧) పదియాఱుపేటలుగల ఆఁడుదాని మొలనూలుకు.—(సం) రశన–రసన; (౨) ఏడుసరముల మొలనూలుకు.—(సం) సప్తకి; (౩) ఎనిమిది సరముల మొలనూలుకు.—(సం) మేఖల; (౪) మూఁడుసరముల మొలనూలుకు.—(సం) సారసనము; (౫) మొలనూలుకు.—(సం) కాంచి, మేఖల, రశన-రసన, సప్తకి, సారసనము;౬. స్త్రీల మొలనూళ్లు:—ఇవి ౫:— ౧. రశన, ౨. మేఖల, ౩. కాంచి, ౪. సప్తకి, ౫. సారసనము;౩. కర్ణభూషలు:—(౧) మకరకుండలములకు.–మొసలి వాపోఁగులు, మొసలివాయొంట్లు;(౨) త్రాఁగమ్మకు.—వతంసము, (౩) చెవినగకు .— (సం) లోచకము; ౪. శిరోభూషలు:—(౧). (తె) తమ్మలపాకు; ౫. ముఖభూషలు:—(౧). ముఖభూషకు:–మొగపుతీఁగె; (౨): చిన్నవాండ్రి నుదుటినగ:—రారేక; (౩) బాసికమునకు.—లలామకము, శేఖరము. (తె) బాసికదండ; (౪) రాజ్యాభిషేక కాలమున నొసటఁగట్టెడు పట్టు:—(సం) పట్టము, పట్టి; ౬. అంగుళీభూషలు:—(౧) మోఁపుడువ్రేలి నగ:—మెండియము–మెండెము; (౨) ఉంగరమునకు.—ఉంగు-ఉంగు. (సం) వాలకము; (౩) పదుగుంగరమునకు.—(సం) పటువు; (౪) ముద్దుటుంగరమునకు.—(సం) [illegible] ౭. భూషణభేదములు:—(౧) బిడ్డలకు కొండెయుండఁగట్టెడు రావాకుపంటి పతకమునకు:—రారేక; (౨) ఆఁడుదాని చేతిగాజు (గాజు-గము)కు:—(సం) వాలికము. 2; (౩) [illegible]

బిళ్లకము.—వాలపాళ్య; (౫) జెంజెమువలె వీసికొనెడు పూదండ:—వైకక్షకము-వైకక్ష్యకము; (౬) గుత్తిపునగకు —రుచకము.

హావణిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించు. పంచ. వేం. 1. ఆ. 70: అలరారు, ఉరడించు-ఉరణించు-ఉరళించు-ఉరవడించు-ఉరవణించు, కాయు, చెంగలించు, చెల్లగు, తనుకు, తిలకించు, తిండ్రించు-తీడరించు, తుఱంగలించు, తుఱంగలిగొను, తులకించు, తేజరిలు-తేజరిల్లు, తొంగలించు, తొలకు-తొలకాడు-తొలకియాడు, దగదగమను, పిసాళించు, బిత్తరములాడు, బిత్తరించు, మెఱచు, మెఱయు, మెఱుంగు, వరగలించు, వఱలు, వెలయు, వెలుగు, వెలుగొందు. (సం) ఉద్యోతించు-ఉల్లసిల్లు, జ్వలించు, ద్యోతించు, ప్రకాశించు, విద్యోతించు, విలసిల్లు, శోభించు-శోభిల్లు. తద్వి.—౧. నివ్వుమిక్కిలి ప్రకాశించు:—కనకనమను, కనకనలాడు; ౨. మిక్కిలి ప్రకాశించు:—తళుకొత్తు; 2: చూ, విజృంభించు.

హావణు. దే. వి. ఒప్పిదము. విజ. 1, ఆ. 194: చూ, సౌందర్యము.

హావనము. సం. వి. అ. న: చూ, హోమము. 1.

హావనీయము. సం. విణ. హోమముచేయఁదగినది: హోమ్యము.

హావము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు; 2. పిలుపు: చూ, సంబోధనము; 3: చూ, యజ్ఞము.

హావళాశ్రాహ్మణులు. అం: చూ, మహారాష్ట్రులు. ("బ్రాహ్మణితో కాఁపురము చేసిన యొక బ్రాహ్మణునిసంతతి. దక్షిణమహారాష్ట్రదేశమున వీరిని చూడనగు. వీరు ఋగ్వేదులు, ఆశ్వలాయన సూత్రానుష్ఠాతలు."): చూ, బ్రాహ్మణులు. [2. అధీనము.

హాహాలా. హా. వి. 1. శరీరబలము; 2. హావలా;

హావి. సం. వి. స్. ఇ. న: చూ, రూ-హవిస్సు.

హావిర్యజ్ఞములు. అం: దర్శపూర్ణమాసేష్టి, చాతుర్మాస్యేష్టి, పశుబంధేష్టి, సౌత్రామణేష్టి, ఆగ్రయణేష్టి. (5)

హావిష్యము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-హవిస్సు. 1-2; వా. 3. గొప్ప. "నీతప్పునకు నీ హావిష్యము భవిష్యను ఉంచేరు."

హావిస్సు. సం. వి. స్. న. 1. అగ్నిహోత్రమునందు వేల్చుటకు ఇవురఁబెట్టిన యన్నము. హవి, సాంనాయ్యము-సాన్నాయ్యము: చూ, సాదము. (1)-౮; 2. నెయ్యి: అంబ, అభిఘార, అమరాళనము, అమృతక, అమృతము, అఘారము, ఆజ్యము, ఆయువు, ఉజపము, ఘృతము, జవనీయము, తోయదము, సర్పి, హవి, హావిష్యము, హోమ్యము. (తె) చేచేమురు, నెయి - నెయ్యి - నే-నేయి. తద్వి.—౧. ఆవునెయ్యికి.—గోఘృతము, హైయుంగవీనము; ౨. కాచి తేటిన నెయ్యికి.—(తె) తేట; 3. పెరుఁగులోఁగలపఁబడిననెయ్యికి.—పృషదాజ్యము; ౪.నెయ్యి నూనెలోనగువాని తేట:—మండము; ౫. ఘర్మఘృతమునకు.—(తె) తెలి; ౬: ఆజ్యధార, ఇర. (తె) నేతిచోలు; ౭: చూ, హైయుంగవీనము. 1-2-3.

హావురా. వా. వి: చూ, రూ-హహారా.

హావును. దే. వి. రూ-హాను-అవును- ఔను. 1. సొగసు: చూ, సౌందర్యము; 2. ఒయ్యారము: చూ, విలాసము.

హావునుకాఁడు. ద్వ. విణ. రూ-హానుకాఁడు-ఔనుకాఁడు- అవునుకాఁడు. 1: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు; 2: చూ, విటుఁడు; 3: భోగి. (తె) బోగి. [సదనము. 1.

హావేలి(లీ.). వా. వి. నగరు, రాజు కుచెఁదినది: చూ

హవ్యము. సం. వి. అ. న. దేవతలకిఁదగినయన్నము: చూ, సాదము (1).

హావ్యవహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (హవిస్సును వహించువాఁడు.) అగ్నిహోత్రుఁడు: చూ, వహ్ని. 1. (రూ-హవ్యవాహనుఁడు).

హవ్యవాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

హసంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (నిప్పులచే నవ్వుదానివలెనుండునది.) కుంపటి: రూ-హసని. అంగారణి- అంగారిణి-అంగారి, అంగారధాని-అంగారధానిక, అంగారపాత్రి, అంగారశకటి, అంగారిక, అంగారిత, ఉఖ. (తె) ఇనుపగోలెము, కమటము- కమ్మటము, కుంపటి, కుమురు, బంగల, సుంగటి, వయ్యంది. తద్విశేషములు:— ౧. పొయ్యికి.—అంతిక, అధిశ్రయిణి, అశ్నంతము-అశ్మంతము-అస్వంతము, ఉత్థానము-ఉద్ధానము-ఉధ్మానము-ఉధ్యానము, చిత, చుల్లి-ఘుల్లి, జాతి, మలకారిక. (తె)పొయి-పొయ్యి-ప్రొయి-ప్రొయ్యి; ౨. నాలుగైదుపాత్రములు వేఱు వేఱుగాఁబెట్టినట్లేర్పఱచిన పొయ్యికి:— అలెపొయ్యి, గాఁడి, గాఁడిపొయ్యి; 3. ఎత్తుడుపొయ్యి గడ్డలకు.—(తె) ఎత్తుగడ్డలి, పొక్కలి; ౪. మూఁడురకముల ప్రొయ్యిలు:-(౧)గడ్డపొయ్యి (౨)గాఁడిపొయ్యి;(3)గుంటప్రొయ్యి;౫ ఊఁదేలుప్రొయ్యికి.—(తె)బోను;౬. మూఁడురాళ్లుపెట్టినపొయ్యికి: (తె) పొక్కలి; ౭. పొయ్యిగోరునకు.—పతుము; 2. మల్లె*: అష్టపత్రిక, అష్టాపది, అళిసుహృత్తు, ఉదకము, కర్దమి, కుందము, కూటపుష్పము, కోశిక-కోషిక, గవాక్షి, తృణశూన్య-తృణశూన్యము, తృణశూల్య-తృణశూల్యము, త్రిపుట, భూపతి, మధురము, మల్లిక, మాఘ్యము, ముద్గరము, విచికిలము, శిఖరిణి, శీతభీరువు, శూన్య. (తె) తోఁటమొల్ల, మల్లియ-మల్లె, మొల్ల, మురగి-మురిగి. తద్విశేషములు:—౧. మొల్లకు.—కుందము, కూటపుష్పము, జాతి, మాఘ్యము, మాలతి. (తె) తోఁటమొల్ల, మొల్ల, మొల్లతీఁగె; ౨: ముకుంద. (తె) ఎఱ్ఱమల్లె; 3: హేమపుష్పిక. (తె) పచ్చపూమొల్ల; ౪: (తె) తీఁగమల్లియ; ౫: నాగమల్లిక. (తె) నాగమల్లియ- నాగమల్లె - నాగుమల్లియ; ౬: పెద్దమల్లెకు.—(తె) పెడమల్లె; ౭: బాలయనుమల్లెకు.—బాల; ౮: కుమారిక, వృత్తపుష్పి, వృత్తమల్లిక. (తె) గుండుమల్లె, బొండుమల్లె; ౯: (తె) సూదిమల్లె;౧౦. మల్లెపువ్వునకు.— మకురము-ముకురము. (తె) మల్లెపువ్వు; 11. అడవిమల్లెకు.— ఆఖేటము, ఆస్ఫోట-ఆస్ఫోటము, ఆస్ఫోటి, కాకవల్లి, గిరిక, వ్రికుట్యము. (తె) అడవిమల్లె; 12. వానాకాలపుమల్లెకు.—వార్షిక; 13. అడవిమొల్లకు.—చూ, హారిణి. ౮; 14. విచికిలమనుమల్లెకు:—విచికిలము; 15: వసంతమల్లిక, వసంతదూతి; 16: సువాకము-సువాకువు-సూవాకము. (తె) మల్లెమొగ్గలు; ౧౭. కుందలతకు:—మల్లెతీఁగె*; 3. పిశాచస్త్రీ: చూ, భూతము.

హాసదు. దే. విశే. 1. దొడ్డవాఁడు (అప్రి): చూ, శ్రేష్ఠుఁడు. 2; వై. విశే. 2. అసత్. అల్పుఁడు: చూ, హీనుఁడు.

హసనము. సం. వి. అ. న. 1. నవ్వు: చూ, హాస్యము. 1; 2. హాస్యరసము: చూ, రసములు.

హాసని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుంపటి: చూ, హసంతి. 1.

హాసనీమణి. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.

హాసము. సం. వి. అ. పుం. (జనులను నవ్వించునది) రూ- హసనము-హాసము-హాస్యము-హాసిక: చూ, రూ- హసనము. 1-2.

హసాదు. దే. అవ్య. రూ-అసాదు, గొప్పవారి యాజ్ఞను విధేయులు మంచిదని యంగీకరించెటయందు వమెచ్చనది, ప్రశంసనార్థకము: చూ, సెబాసు. [ము: చూ, వస్త్రము.

హసావళి, దే. వి. కప్పడు దుప్పటి, నిచోళ

హసించు. సం. అ. క్రి. నవ్వు, హాసముచేయు: రూ-హాసించు, అపహసించు, ఆక్షేపించు, పరిహసించు. (తె. వ):—అడకించు—అణకించు, ఆలిగొను, ఎంచు, ఏరు, కేరడిసేయు—కేరిణిసేయు, గుంజెనునగు. గేలికొట్టు, చెంగలించు, చెక్కిలించు, తచ్చనసేయు, నగు—నవ్వు, పరియాచకముచేయు, పిసాళించు, మేలమాడు, వెక్కిరించు, సయ్యాటించు. తద్వి.—౧ దేహముదురగా కన్నీళ్లుకారఁగానవ్వు.—అపహసించు; ౨. పెద్దనవ్వు నవ్వు:—పరిహసించు.

హసితము. సం. విశే. 1. వికసించినది: ఉదంచితము, ఉదిక్తము, జృంభితము, దళితము, పుష్పితము, ప్రఫుల్లము, ఫుల్లము, వికచము, వికసితము, విజృంభితము, వివృతము, వ్యాకోచము, స్ఫుటము, స్మేరము. (తె) విరి; 2. నవ్వునది; వి. అ. న. 3. పండ్లు తెలియక నవ్వెడునవ్వు. (ఇదియు స్మితమువలె ఉత్తమము): చూ, హాస్యము; 4: చూ, హాస్యములు; 5. (నవ్వు): చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు (దరహాసముఁ గలిగిన అంగులాఁడి యగు.); 6: చూ, ఆరోహివర్ణగతాలంకారములు; 7: చూ, శృంగారచేష్టలు.

హస్త. అం. కయిసాటిచుక్క: చూ, రిక్క.

హస్తకరణములు. అం: ఆవేష్టితము, ఉద్వేష్టితము, వ్యావర్తితము, పరివర్తితము. (4.)

హస్తకవచము. సం. వి. అ. న. ఆత్రము: చూ, వారవాణము.

హస్తక్రియలు. అం: విసర్గము, ధూనము, రక్షణము, సంశ్లేషము, మోక్షణము, విక్షేపము, ఆందోళనము, నిగ్రహము, పరిగ్రహము, ఆకర్షణము, వికర్షణము, వియోగోత్కర్షణము, తాడనము, మోటనము, భేదనము, ఛేదనము, స్ఫోటనము, ఆహ్వానము, తర్జనము, తోదనము (20).

హస్తక్రియాభేదములు. అం: (చూ) బాహుప్రచారములు (10), హస్తప్రచారములు (15), హస్తకరణములు (4), హస్తక్షేత్రములు (3), ఉత్తమక్షేత్రములు (3), మధ్యమక్షేత్రములు (2), అధమక్షేత్రములు (4), మతాంతరమందు హస్తక్షేత్రములు (12), అసంయుతహస్తములు (45), సంయుతహస్తములు (32), నృత్తహస్తములు (28), హస్తప్రాణములు (12).

హస్తక్షేత్రములు. అం: 1. ఉత్తమ, మధ్యమ, అధమక్షేత్రములు. (3); 2: ఉభయపార్శ్వములు, అగ్రము, పృష్ఠభాగము, ఊర్ధ్వము, అధోభాగము, లలాటము, శ్రవణము, స్కంధము, వక్షము, నాభి, కటి, శిరము, ఊరుద్వయము. (13.)

హస్తగ్రహణము. సం. వి. అ. న. 1. పెండ్లి, చేపట్టుట: చూ, వివాహము; 2. కరగ్రహణము. (తె) చేపట్టు.

హస్తచలనము. అం: చూ, కళలు.

హస్తతలము. సం. వి. అ. పుం. 1. అరచేయి: చూ, హస్తము. 1; అం. 2: చూ, లక్షణాంగములు. (అరచేయి:—కఠినములైన స్త్రీలోలుఁడగు. మృదువులైన దరిద్రుఁడగు. పనిచేయక చేతులు కఠినస్వభావములైన ధనియగు. పొడుగువ్రేళ్ళు కాంతిగల్గి చలువైయున్న రాజగు. లోతుగనున్న ధనియగు. మెఱుఁగులేకున్న దరిద్రుఁడగు. సమములుగాక రూక్షములైన ధనభాగ్యహీనుఁడగు.)

హస్తత్రాణము. సం. వి. అ. న: చూ, హస్తకవచము.

హస్తవారణము. సం. వి. అ.న. రూ. హస్తవారణము. చంపవచ్చినవాని నడ్డుట. రూ—హస్తవారణము, పరిత్రాణము, పర్యాప్తి.

హస్తపుచ్ఛము. సం. వి. అ.న. హస్తాంగుళుల(వ్రేళ్ల)క్రింది భాగము. [శాస్త్రములోనిది.]

హస్తపుపాదులు. అం: చూ, శకవీతములు (మల్ల

హస్తస్వస్తికములు. అం: చూ, అసంయుతాంగములు. (పురుషునకు:—హస్తస్వస్తికము పైమచ్చయున్న కులవర్ధనుడగు.)

హస్తపరిభాగములు. అం: ఉత్తానము, అధస్తలము, పార్శ్వతలము, అగ్రతస్తలము, స్వపక్షాభిముఖము, ఊర్ధ్వగతము, అధోగతము, పార్శ్వగతము, అగ్రగతము, సంముఖాగతము, పరాఙ్ముఖము, సంముఖము, ఊర్ధ్వముఖము, అధోముఖము, పార్శ్వతోముఖము. (15)

హస్తప్రాణములు. అం: ప్రసారణము, కుంచితము, రేచితము, పుంఖితము, అపవేష్టితము, ప్రేరితము, ఉద్వేష్టితము, వ్యావర్తకము, పరివర్తము, సంకేతము, చిహ్నము, పదార్థటీక. (12).

హస్తభరా. అం: చూ, తతవాద్యములు.

హస్తభూష. సం. వి.ఆ. స్త్రీ. మురుగు: చూ, భూషణము. 2.

హస్తభేదము. అం: చూ, నృత్యములు.

హస్తము. సం. వి. అ.పుం. 1.= హస్తము (చో చేఁబడిన అరచెయ్యిగల మోఁచేతికి దిగువనున్న ప్రదేశము. దీనిచేత వస్త్రాదులు కొలువఁబడును) చేయి: అళ, ఐ, ఐక్యము, కరము, కరస్నువు, కులి, కుశాలి, గుడము, పంచశాఖము, పరిహారము, బాహ, బాహు—బాహువు, భుజ, భుజము. (తె):—కయి—కై, కేలు, చెట్టు, చెయి—చెయ్యి—చై—చేయి, బుజము, హస్తము. తద్విశేషములు:—౧. చంకకు.—కక్షము, కక్ష్య, కణము, దోర్మూలము, బాహుమూలము. (తె) చంక—చంకిలి—చంక్కిలి, చేతిసంది; ౨. మోఁచేతికి మీఁదిభాగమునకు.— ప్రగండము. (తె) దండచేయి—దండచేయి, సందిలి. (స్కంధసంధి?. చూ, సంహాతము); ౩. ముంజేయికి.—[illegible], జఘనము, ప్రకోష్ఠము, మణి. (తె) మణికట్టు—మణికట్టు—మునికట్టు, ముని, ముంగేలు; ముంజెయి—ముంజెయ్యి—ముంజే—ముంజేయి; ౪. మణికట్టునుండి వ్రేళ్లకొనవరకుండిన చేయికి.—కంగులము, పంచశాఖము, పాణము—పాణి, ప్రతలము, సంహస్తము, శయము; ౫. ఇంచుకవ్రేళ్లుగల అఱచేయికి.—చపుటము—చపేటము—చప్పటి, చపేటము, తలము. (తె) చేచప్పట; ౬. కరకృత్యప్రభాగమునకు.—(తె) నిడుచేయి, మీఁజేయి; ౭. అఱచేయికి.—ఉత్క్షిప్తము, కరతలము, కింజి, ఖజ, చపటము—చపేటము. తాలము. ప్రతలము, ప్రహస్తము; హస్తతలము (చూ, హస్తము. ౧—౪,౫) (తె) అఱచెయి—అఱచెయ్యి—అఱచేయి. అఱ—అఱచెయి—అఱచెయ్యి—అఱచేయి, చేప్పట, లోచెయి—లోచెయ్యి. (చూ, హస్తము.1—౪, ౫); ౮. పద్మమువంటిహస్తమునకు:—(తె) కేలుదమ్మి; ౯. హస్తాగ్రమునకు:—(తె) కేగయి; ౧౦. కౌగిలిబిగించెడి హస్తమునకు:—అమృతహస్తము; ౧౧. శివునిహస్తమునకు.—వల్లూరము; ౧౨. ఈచేఁబోయిన చేయికి:—(తె) తొంటచేయి; ౧౩. చేరెడునకు.—చులుకము, నికుబ్జము, పాణి, ప్రసృతి. (తె) చేర—చేఱ—చేరెడు; ౧౪. పుడిసిలికి:—చులుకము, ప్రసృతి. (తె) కొడిద—కొడిదిలి—కొణిదిలి, పుడిసలి—పుడిసిలి; ౧౫. కుదియఁబట్టిన చేతిలో పగముపరిమాణమునకు:—(తె) పుడిసెడు; ౧౬. దోసిలికి:—అమ్, అంజలి, పుటితము. (తె) అంజిలి—అంజిలిక, దోయిలి—దోసిలి; ౧౭. లాడిలికి:—ప్రదేశము—ప్రాదేశము.(తె)

హసాదు. దే. అవ్య. రూ—అసాదు, గొప్పవారి యాజ్ఞను విధేయులు మంచిదని యంగీకరించేటయందు వచ్చేపది, ప్రశంసనార్థకము: చూ, సేబాసు. [ము: చూ, పత్త్రము.

హసావళి. సే. వి. కప్పుడు దుప్పటి, నిచోళ

హసించు. సం. అ. క్రి. నవ్వు, హాసముచేయు: రూ—హాసించు, అపహసించు, ఆక్షేపించు, పరిహసించు. (తె. వ):—ఆడకించు—అవకించు, అలిగొను, ఎంచు, తేరు, కేళిడిసేయు—కేళిసేయు, గుంజెనునుగు, గేలిగొట్టు, చెంగలించు, చెక్కలించు, తచ్చనసేయు, నగు—నవ్వు, పరియాచకముచేయు, పిసాళించు, మేలమాడు, వెక్కిరించు, సయ్యాటించు. తద్వి.—ం దేహముదురగా కన్నీళ్లుకాఱఁగానవ్వు.—అపహాసించు; ౨. పెద్దనవ్వునవ్వు:—పరిహాసించు.

హసితము. సం. విణ. 1. వికసించినది: ఉదంచితము, ఉద్రిక్తము, జృంభితము, దళితము, పుష్పితము, ప్రఫుల్లము, ఫుల్లము, వికచము, వికసితము, విజృంభితము, వివృతము, వ్యాకోచము, స్ఫుటము, స్మేరము. (తె) విరి; 2. నవ్వునది; వి. అ. న. 3. పండ్లుతెలియక నవ్వెడునవ్వు. (ఇదియు స్మితమువలె సత్త్వము): చూ, హాస్యము; 4: చూ, హాస్యములు; 5. (నవ్వు): చూ, స్త్రీ లక్షణాంగములు (దరహాసముఁ గలిగిన అంకులాఁడి యగు.); 6: చూ, ఆరోహివర్ణగతాలంకారములు; 7: చూ, శృంగారచేష్టలు.

హస్త. అం. కయిసాటిచుక్క: చూ, రిక్క.

హస్తకరణములు. అం: ఆవేష్టితము, ఉద్వేష్టితము, వ్యావర్తితము, పరివర్తితము. (4.)

హస్తకవచము. సం. వి. అ. న. అత్రము: చూ, వారవాణము.

హస్తక్రియలు. అం: విసర్గము, ధూవనము, రక్షణము, సంశ్లేషము, మోక్షణము, విక్షేపము, ఆందోళనము, నిగ్రహము, పరిగ్రహము, ఆకర్షణము, వికర్షణము, నిరోగోత్కర్షణము, తాడనము, పాటనము, ఛేదనము, భేదనము, స్ఫోటనము, ఆంహానము, ప్రజ్ఞనము, తోదనము (20).

హస్తక్రియాభేదములు. అం: (చూ) బాహుప్రచారములు (10), హస్తప్రచారములు (15), హస్తకరణములు (4), హస్తక్షేత్రములు (3), ఉత్తమక్షేత్రములు (3), మధ్యమక్షేత్రములు (2), అధమక్షేత్రములు (4), మతాంతరమందు హస్తక్షేత్రములు (12), అసంయుతహస్తములు (45), సంయుతహస్తములు (32), నృత్తహస్తములు (29), హస్తప్రాణములు (12).

హస్తక్షేత్రములు. అం: 1. ఉత్తమ, మధ్యమ, అధమక్షేత్రములు. (3); 2: ఉభయపార్శ్వములు, అగ్రము, పృష్ఠభాగము, ఊర్ధ్వము, అధోభాగము, లలాటము, శ్రవణము, స్కంధము, వక్షము, నాభి, కటి, శిరము, ఊరుద్వయము. (13.)

హస్తగ్రహణము. సం. వి. అ. న. 1. పెండ్లి, చేపట్టుట: చూ, వివాహము; 2. కరగ్రహణము. (తె) చేపట్టు.

హస్తచలనము. అం: చూ, కళలు.

హస్తతలము. సం. వి. అ. పుం. 1. అరచేయి: చూ, హస్తము, 1; అం. 2: చూ, లక్షణాంగములు. (అరచేయి:—కఠినములైన స్త్రీలోలుఁడగు. మృదువులైన దరిద్రుఁడగు. పనిచేయక చేతులు కఠినస్వభావములైన ధనియగు. పొడుగువ్రేళ్ళు కాంతిగల్గి చతురమైయున్న రాజగు. లోతుగనున్న ధనియగు. మెఱుఁగులేకున్న దరిద్రుఁడగు. సమములుగాక రూక్షములైన ధనభాగ్యహీనుఁడగు.)

హస్తత్రాణము. సం. వి. అ. న: చూ, హస్తకవచము.

హస్తధారణము. సం. వి. అ.న. రూ. హస్తవారణము. దెబ్బవచ్చినపుడు అడ్డుట: రూ—హస్తవారణము, పరిత్రాణము, పర్యాప్తి.

హస్తపృష్ఠము. సం. వి. అ.న. హస్తాభినయములు (నాట్యమున) హస్తవిన్యాసము. [నాట్యశాస్త్రములోనిది.]

హస్తప్రచారము. అం: చూ, హస్తకృతములు (?)

హస్తస్వస్తికములు. అం: చూ, అప్రధానాంగములు. (ఘటాపనటుడు:-హస్తస్వస్తికముప్పైముచ్చేదమున్నకులలక్షణము.)

హస్తప్రచారములు. అం: ఉత్తానము, అధస్తలము, పార్శ్వతలము, అగ్రతస్తలము, స్వస్తికములు, ఊర్ధ్వగతము, అధోగతము, పార్శ్వగతము, అగ్రగము, సంముఖాగతము, కరయోజనము, సంముఖము, ఊర్ధ్వముఖము, అధోముఖము, పార్శ్వతోముఖము. (15)

హస్తప్రాణములు. అం: పరిసారణము, కుంచితము, రేచితము, పుంఖితము, అపవేష్టితము, ప్రేరితము, ఉద్వేష్టితము, వ్యావృత్తము, పరివృత్తము, సంకేతము, చిహ్నము, పదార్థటీక. (12).

హస్తభేదం. అం: చూ, తలవాద్యములు.

హస్తభూషణ. సం. వి.ఆ. స్త్రీ. మురుగు: చూ, భూషణము. 2.

హస్తభేదము. అం: చూ, నృత్యములు.

హస్తము. సం. వి. అ. పుం. 1.= హత్తము (చో చేఁబడిన అరచెయ్యిగల మోఁచేతికి దిగువనున్న ప్రదేశము. దీనిచేత వస్త్రాదులు కొలువఁబడును) చేయి: అళ, ఐ, ఐక్యము, కరము, కరన్నువు, కలి, కుశాలి, గుడము, పంచశాఖము, పరిహారము, బాహ, బాహు—బాహువు, భుజ, భుజము. (తె): —కయి—కై, కేలు, చెట్ట, చెయి—చెయ్యి—చై—చేయి, బుజము, హత్తము. తద్విశేషములు:—౧. చంకకు.- కక్షము, కక్ష్య, కటము, దోర్మూలము, బాహుమూలము. (తె) చంక—చంకిలి—చక్కిలి, మడిసంది, ౨. మోఁచేతికి మీఁదిభాగమునకు.— ప్రగండము. (తె) దండచే—దండచేయి, సందిలి. (సృగసంది, చూ, సంహాతము); ౩. ముంజేయికి.- కళ, కిష్కువు, జఘనము, ప్రకోష్ఠము, మణి. (తె) మడికట్టు—మణికట్టు - మనికట్టు, మని, ముంగేలు, ముంజెయి—ముంజెయ్యి—ముంజే—ముంజేయి; ౪. మణికట్టునుండి వ్రేళ్లకొనలు గూడినచేయికి.- కంగులము, పంచశాఖము, పాణము—పాణి, ప్రతలము, సంప్రహస్తము, శయము; ౫. సాచినవ్రేళ్లుగల అఱచేయికి.—చపటము-చపేటము—చర్పటి, చర్పటము, తలము. (తె) చేప్పటు; ౬. కొనవ్రేళ్ల భాగమునకు.- (తె) పెడచేయి, మీఁజేయి; ౭ అఱచేయికి.— ఉద్ఘము, కరతలము, కింజి, ఖజ, చపటము—చపేటము, తాలము, ప్రతలము, ప్రహస్తము, హస్తతలము (చూ, హస్తము. ౧—౪,౫) (తె) అరచెయి—అరచెయ్యి—అరచేయి—అఱ—అఱచెయి—అఱచెయ్యి—అఱచేయి, చేప్పటు, లోచెయి-లోచెయ్యి. (చూ, హస్తము.1—౪,౫); ౮. పద్మమువంటిహస్తమునకు:-(తె) కేలుదమ్మి; ౯. హస్తాగ్రమునకు:—(తె) కేగయి; ౧౦. కోగిని బ్రదికించే హస్తమునకు:-అమృతహస్తము; ౧౧ శివునిహస్తమునకు.—పల్లారము; ౧౨. ఈచేఁబోయిన చేయికి:—(తె) తొంటచేయి; ౧౩. చేరెడునకు.—చులుకము, నికుబ్జము, పాణి, ప్రసృతి. (తె) చేర—చేర—చేఱ—చేరెడు; ౧౪. పుడిసిలికి:—చులుకము, ప్రసృతి. (తె) కొడిద—కొడిదిలి—కొణిదిలి, పుడిసలి-పుడిసిలి; ౧౫. కుదియఁబట్టినచేతిలో పగముపరిమాణమునకు:—(తె) పుడిసెడు; ౧౬. దోసిలికి:—అమ్, అంజలి, పుటితము. (తె) అంజిలి—అంజిలికి, దోయిలి—దోసిలి; ౧౭. లొడితిలికి:—ప్రదేశము—పాదేశము. (తె)

లాడిత–లాడితిలి; ౧౮. తర్జని మొదలైన నాలుగువ్రేళ్ల అడ్డకొలతకు.—ప్రదేశము–ప్రాదేశము, భిత్తి. (తె) బెత్తిలి; ౧౯. చాఁచఁబడిన బొట్టనవ్రేలి చూపుడువ్రేలి నడిమికొలతకు:—ప్రదేశము–ప్రాదేశము. (తె) జోట్ట–జోట్టిలి–జోట్టె–జోత్త–జోత్తిలి–జోత్తె; ౨౦: ముష్టి, ముష్టిబంధము, సంగ్రాహము. (తె) పిడి–పిడికిలి, గబ్బిలి–గుప్పిలి; ౨౧. పిడికిలి పట్టుటకు.—ముష్టిబంధము, సంగ్రాహము; ౨౨: చేదోయికి:—సంహతలము, సింహతలము; ౨౩. దర్భపిడికిలికి.—విష్టి ౨౪. వంచఁబడినవ్రేళ్లుగల పుడిసిలికి:—(తె) కమి, కమికిలి, కుప్ప, చిట్టిలి, లప్ప; ౨౫. వ్రేలుకు.—అంగుళము–అంగుళి, అంగుష్ఠము, కరపల్లవము, కరశాఖ. (తె) వేలు–వ్రేలు తద్విశేషములు:—(౧) బొట్టనవ్రేలుకు:—అంగుళము, అంగుష్ఠము. (తె) అంగుటము–ఉంగుటము, పెద్దవ్రేలు, పెనువ్రేలు, బొటనవ్రేలు–బొటమనవ్రేలు–బొటవ్రేలు–బొట్టనవ్రేలు–బొట్టవ్రేలు, వేలు; (౨): తర్జని, ప్రదేశని–ప్రదేశిని. (తె) చూపుడువ్రేలు, జోట్టనవ్రేలు–జోట్టవ్రేలు–జోట్టెనవ్రేలు–జోత్తనవ్రేలు–జోత్తెనవ్రేలు, ముత్తనియవ్రేలు, పెండేఁడు; (౩): అనామిక. (తె) ఉంగరపువ్రేలు, దబ్బవ్రేలు; (౪): కణిక, కర్ణిక, మధ్యమ–మధ్యమము. (తె) నడిమివ్రేలు–నడివ్రేలు, నిడివ్రేలు; (౫): కనిష్ఠ, కనిష్ఠిక, కనీని–కనీనిక, ఊర్మిక. (తె) చిటికెన, చిటికెనవ్రేలు–చిటివ్రేలు–చిట్టివ్రేలు, పిల్లవ్రేలు; ౨౬. చిటికె చాఁచినమూరకు:—అరత్ని, రత్ని. (తె) పిడిమూర; ౨౭. రెండుచేవలకొలఁదికి:—కరము, కిష్కు–త్రు, హస్తము. (తె) మూర, మూరెడు; ౨౮. మోఁచెయ్యికి.—కఫణి–కఫోణి–కఫోణి, కీలము, కూర్పరము–కూర్పరము, కూబరము, కూరరము. (తె) మోఁచేయి–మోఁచెయ్యి–మోఁచేయి; ౨౯: చూ, నఖము, పునర్నవము; ౩౦. హస్తపరిమితార్థములు:—(తె) జిట్టెడు, జొత్తెడు, జేనెడు, నల్లెడు, పిడికెడు, పుడిసెడు, బారెడు, బెత్తెడు, మానెడు; ౩౧. భుజశిరస్సునకు:—చూ, స్కంధము; 2. కొండము: చూ, కుండము. 1; 3. మూర: చూ, హస్తము. 1—27; 4. (కేశపర్యాయములకు వెనుక వచ్చినపుడు) వానిసమూహము. "కేశహస్తము, కేశపాశము, కేశపక్షము".

హస్తములు. అం. 1: దక్షిణహస్తము, వామహస్తము; 2: చూ, నాట్యోపయోగములైన యంగములు (చూ, అంగము. 9)

హస్తరేఖలు. అం. 1. పురుషలక్షణాంగములు ౫౮ లో నొకటి: చూ, లక్షణాంగములు. 2. స్త్రీలక్షణాంగములలో నొకటి: చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు. (హస్తరేఖల విషయము విస్తారము. ఇందుకు సాముద్రిక శాస్త్రము చూడఁదగు. గ్రంథ విస్తరభీతిచే నిట వివరించలేదు.)

హస్తలాఘవము. అం: చూ, ఐంద్రజాలికము.

హస్తవారణము. సం. వి. అ. న. 1. చేతితో అడ్డగించుట: చూ, సంరోధము; 2. కొట్టెడువాని హస్తమునుబట్టి నిలుపుట; 3. కొంట వచ్చినవానినడ్డగించుట: చూ, హస్తధారణము.

హస్తాంగుళములు. అం: చూ, లక్షణాంగములు. ("పురుషునికి:—చేయి సగమువంచిన వ్రేళ్ల సందులు లేకున్న శుభలక్షణవంతుండగు. వంకరలై రొదముల్లైన దరిద్రుండగు. కుఱుచలై నరములుగనుపించు బావకర్ముండగు")

హస్తాంగుళనఖములు. అం: చూ, లక్షణాంగములు. ("పురుషునికి:—వంకరలై తెల్లనై యున్న దుఃఖవంతుఁడగు. పుష్పితమైన దుష్టుఁడును భోగవర్జితుఁడును నగు. పచ్చగనున్న బ్రహ్మఘ్నుఁడగు. అర్ధ్రిపుష్పములవలె

మను పుగలిగి తామ్రవర్ణములైన రాజీగు. వర్తులములైన నైశ్వర్యప్రదము. పుష్టితములైన శుభగత్వము. మొనలు వంకలై త్రిశూలసమములై అగపియున్న దరిద్రుఁడగు.")

హస్తాగ్రము. సం. వి. అ. న. కేల్గొనయి: చూ, హస్తము.

హస్తాభరణము. అం: చూ, కాయమానములు.

హస్తావలంబము. సం. వి. అ. పుం. చేదండ: చూ, భూషణము. 2.

హస్తి. సం. వి. న్. పుం.=అత్తి-హత్తి, ఏనుఁగు: అదీనము, అనేకపము, అరాళము, అనుర ము, ఇభము, ఋ, కంజరము-కంజారము, కంబువు, కక్షీవంతము, కటి (కటీ), కపటి, కపి, కరటి, కరభి, కరి, కరేణువు, కర్ణికి, కాలింగము-కాళింగము, కుంజరము, కుంభి, కునాసికము, కూబరము, కృష్ణము, క్రోడము, గజము, గిరి, గిరిమానము, గూఢముష్కము, చందిరుఁడు, చక్రపాదము, జలకాంక్షము, జీమూతము, దంతావళము, దంతి, దీర్ఘమారుతము, ద్విపము, ద్విపాయి, ద్విరదము, నాగము, పద్మి, పిండపాదము, పిప్పలాశనము, పీలువు, పుష్కరము-పుష్కరి, పేచకి, పేచిలము, మతంగజము, మహామరము, మహామృగము, రాజీవము, లతాలకము, వరాంగము, వారణము, విలోమజిహ్వ, విషాణి, శుండాలము, శూర్పకర్ణము, శూర్పశ్రుతి, శృంగారి, శృంగి, సమాజము, సామజము, సారంగము, సింధుకము, సింధురము, సింధువు, స్తంబేరము. (తె. వ):—అత్తి-హత్తి, ఇరుదంతి, ఎక్కుడుమెకము, ఏనిక-ఏనుఁగు-ఏన్గు, గబ్బుచెంపమెకము, గొప్పబొజ్జమెకము, గొప్పయజ్జమెకము, గౌరు, చెయ్యిగలమెకము-చేగలమెకము, చేటచెవులమెకము, పలుఁగొమ్ములమెకము, బలునంజెమెకము, బలుబొజ్జిమెకము, బల్తలమెకము, రెంటతాగుడు, రెంటతాగుడుమెకము, వెల్లఁగొమ్ములమెకము, సిబ్బిమునిమెకము. తద్విశేషములు:—౧. అష్టదిగ్గజములు:—ఐరావతము, పుండరీకము, వామనము, కుముదము, అంజనము, పుష్పదంతము, సార్వభౌమము, సుప్రతీకము. (౮); ౨. దిగ్భేదస్త్రీగజములు:—అభ్రమాతంగము; (౨) దక్షిణమునకు:—అంగద, పింగళ; (3) పడమరకు.—అంజనము, అంజనిక, తామ్రకర్ణి, తామ్రపర్ణి; (౪) ఉత్తరమునకు—అంగన, అంజన; (౫) ఆగ్నేయమూలకు.—కపిల; (౬) నైరృతిమూలకు.—అనుపమ, కుముదము; (౭) వాయవ్యమూలకు.—శుభదంతి-శుభ్రదంతి; (౮) ఈశాన్యమూలకు.—అంజనావతి; 3. గజజాతులు—(౧) భద్రము (రాజెక్కెడి ఏనుఁగు) తద్వి:—ఉపవాహ్యము=ఔపవాహ్యము, పక్షము. (తె) పట్టపుటేనుఁగు; (౨) మందము (యుద్ధకాలమందు వాహనయోగ్యమైనది). తద్వి.—పన్నహస్తము; (3) గోకర్ణము, మృగము (అడవియందు తిరుగునది); ఈత్రివిధగజములకును మానభేదముచే అరాళము, అత్యరాళము, మహన్మము, కనిష్ఠము, వామనము అని నామములు కలవు. (చూ, గజశాస్త్రము 1035 పొరట). మఱియు పిష్టకము, వ్యాళము, పూతనము, మాత్సకము, మాయుకము, పంచమంగళము మున్నగు గజభేదములనేకములు కలవు. గజముయొక్క:—(1) శిరఃపిండములు కుంభములు. (2) కుంభములక్రిందిచోటు అరత్నము-ఆరత్నము, కుంభసంధి (అనికొందఱు), ప్రతిసరము. (3) వానినడిమిచోటు విదువు. (4) చెక్కిలికటము, గండము (అని కొందఱు). (5) నొసలు అవగ్రహము. (6) కనుగ్రుడ్డు ఈషిక. (7) కడకన్ను (కడగంటి

చోటు) నిర్యాణము. (8) కర్ణమూలము చూళిక. (9) దంతమూలమునకు [illegible]. (10) దంత మధ్యము [illegible]. (11) అడ్డముగా [illegible] బడిన రొమ్ము దెబ్బ పరిణాహము. (12) [illegible] నాసికసంఘము. (13) పిన్న [illegible]. (13) [illegible] క్రిందిచోటు [illegible]క్షము. (14) వాహిత్థము క్రింది రొమ్ముల [illegible] నడిచోటు [illegible]. (15) తొండము [illegible] గుండ. (16) తొండము చివర కర్ణిక. (17) తొండమునుండి వచ్చు తుంపురులు వమథువు. (18) ముఖమునందలి బొట్టుగుంపు పద్మకము. (19) మూఁపుఆసనము. (20) మోఁకాలు ప్రోత్రము. (21) మోఁకాలి క్రిందిచోటు సందానము. (22) పిక్కలనుండి [illegible]చోటు ఆయస్కారము. (23) [illegible] భాగము. (24) ముందటి [illegible] దంతభాగము. (25) ముందటికాళ్లు పిక్కలు [illegible] గాఁగలచోటు గాత్రము. (26) వెనుకటి కాళ్లపిక్కలు [illegible]గాఁగలచోటు అవరము. (27) మెడనుగట్టెడు గొలుసు కలాపకము. (28) కాళ్లఁగట్టెడు గొలుసు [illegible]. (29) నడుమునఁగట్టెడు మోకు వరత్ర. (30) దీనిని ఆయితము చేయునప్పుడు మెడను గట్టెడు త్రాడు సజ్జన (31) వీఁపుమీఁదఁ బఱచే కంబళము విధానము. (32) గంతకారి. (33) ఇది నీళ్లమునుఁగుట నిర్యాణము. (34) దీనిఅలంకారము శృంగారము, భూతి (అనికొందఱు). (35). దీనిఁబట్టుటకు త్రవ్వెడు పల్లము అవపాతము. (36) దీనికిఁగలిగెడు పిత్తజ్వరము పాకలము. (37) మదము దానాది దానాదులు. ౘా. (చూ, మదములు. 2990 పొరలు.). ఇందుకుసంబంధించిన మఱికొన్ని విశేషములు:— (38) ఏనుఁగుయొక్క మందబుద్ధి వర్ణించుటకు .— అవినయాల. (39) ఏనుఁగు కన్నులయొక్క మాంసా-

ది భాగమునకు.— [illegible] (40) [illegible] వడ్డముగాఁ గూడిన పిదప (ఏనుఁగు)నకు:—(విశ) [illegible] (41) ఏనుఁగు [illegible]నకు.- పాదము. (42) తనకు [illegible] యొంటిగాఁ దిరిగెడు ఏనుఁగకు:— [illegible]. (43) సేనాపతికిని, రాష్ట్రియునకును [illegible] ఏనుఁగునకు.— [illegible]. పిన్న రొమ్ములుగల ఏనుఁగకు.—(?) [illegible]— మొక్క-డి; (45) ఏనుఁగుకొమ్మునకు.— [illegible], విషాణము. (చూ, హస్తి (54)). (46) ఏనుఁగుకనదకు: [illegible]. (47) ఏనుఁగుకాలు ప్రోత్రము. [illegible]. (48) తొండమునకు.— [illegible], కర్ణిక, [illegible], పుష్కరము, [illegible]. (?) తొండము చివర. (49) [illegible] ఏనుఁగునకు.— యూథనాథము, యూథపతి (?) [illegible]. (50) ఏనుఁగును కట్టు [illegible]నకు.— గజబంధని (చూ, స్థానము. 1-2). తద్వి.—(1) ఏనుఁగును బట్టెడు చోటునకు.— వారి; (2) ఏనుఁగును బట్టెడు పల్లమునకు.— చూ, వారి. 6. (51) ఏనుఁగు [illegible]నకు.— స్థూలోచ్ఛ్రయము. (52) ఏనుఁగుల గుంపునకు.— ఘట-ఘటితము, గజత, హాస్తికము. (53) ఏనుఁగు కాలి కట్టుపునకు.— చరణపర్యము, ప్రోత్రహము. (54) ఏనుఁగు కుంభస్థలముకడ చోటునకు.— శంబుకము - శంబూకము. (55) ఏనుఁగుతోఁక కొనదలునకు.- పేచకము. (56) గజకుంభమునకు:— పిండము. (57) కొలఁదికి రెండురత్నులుకొఱవడిన ఏనుఁగునకు:— కనిష్ఠము. తద్వి.— ఏడురత్నుల పొడుగును తొమ్మిదిరత్నులనిడుపును పదియగత్నుల చుట్టుకొలతగల ఏనుఁగునకు.— భద్రము. (58) ఏనుఁగుదంతమునకు:— ఈశాదంతము, [illegible], కుంజము, గజదంతము, జీవదంతము, నా-

గదంతము, మహాదంతము. (తె) కొమ్ము. (చూ, పల్లి. 1.); తద్వి.—(౧). ఏనుఁగు జీవించియుండఁగా కోసియెత్తిన దంతమునకు.—జీవదంతము. (౨) కొమ్ములులేని యేనుఁగునకు.—మత్కుణము; (59) నిర్మించిన ఏనుఁగునకు.—కల్పితము. (60): నారాచము, శుండ. (తె) నీరేనుఁగు. (61) ఏనుఁగుమీఁది పీఠమునకు.—కల్యాణము. (తె) అంబారి, చేవుడోలు—చౌడోలు, పల్లవ—పల్లవము, హౌవుదా—హౌదా. (62) ఏనుఁగును కట్టు స్తంభమునకు:—కరిబంధము, పారిబద్ధి. (63) ఏనుఁగు కుంభస్థలమునకు.—కుంభము, ఘటము. (తె) కుండ. (64) విఱిగినపల్లుగల యేనుఁగునకు.—ఖండపరశువు. (65) ఏనుఁగు ముక్కునకు.—కరము, తుండము, శుండ—శుండము, హస్తము. (తె) కయి—కై, కేలు, చెయి - చెయ్యి—చే—చేయి, తొండము. (66) మగయేనుఁగునకు:—పుష్కరి. (తె) కొమ్మయేనుఁగు. (67) ఆఁడేనుఁగుయొక్క అంతర్భాగమునకు.—ఇ. (68) సత్తువలేని యేనుఁగునకు—వీతము. (69) లేఁతఏనుఁగుపిల్లకు.—కరిజము, కరిపోతనము, కరిశాబకము, కలభము—కళభము, కారుజము, కుతపము, విక్రము. (తె) ఎత్తుగున్న, కొదమయేనుఁగు, గున్న. తద్వి.—పోతము, బాలము, విక్కము. (70) కొన్నిరకముల ఏనుఁగులు:—(౧) కంబోజము—కంభోజము—కాంభోజము. (౨) కశేరువు. (౩) కుబ్జము. (౪) పిష్టకము. (71) వయస్సునుబట్టి ఏనుఁగులు:— (౧) 5 సం॥బాలము, (౨) 10 సం॥ పోతము. (౩). 14 సం॥ఇభేరము. (౪). 15 సం॥ కపోతము. (౫). 16 సం.॥కుతపము. (౬). 17 సం.॥అపోది. (౭). 19 సం.॥తుండి. (౮) 20 సం.॥కలభము, విక్కము. (౯). 30 సం.॥కలభము—కళభము. (72) మత్త గజమునకు.—అంకుశదుర్ధరము, ఆలానము, ఉపాశ్రితము, ఋషభము, గంధగజము, గంధమాదనము, గంభీరవేది, గర్జితము, చాలకము, తుంగభద్రము, ప్రభిన్నము, మత్తము, మదకలము, మదహస్తి, వ్యాలకము. (తె) మదటయేనుఁగు, మదపుటేనుగు, మదహస్తి. (73) మదమువిడిచిన ఏనుఁగునకు.—ఉద్ధానము, ఉద్భ్రాతము, ఉద్వాంతము, ఉపపన్నము, గతసన్నకము, నిర్మదము. (74) హింసించు (చంపు) నట్టి మదపుటేనుఁగునకు.—ఘనాఘనము. (75) ఆఁడేనుఁగునకు.—ఇ, ఇభి, ఇభ్య, కచ, కటంభర, కటుంబరము, కరిణి, కరేణువు, కుంజర—కుంజరి, కుంభిని, కుమూద, గణిక, గణేరువు, ధేనుక, నర్తకి, పద్మిని, పుష్కరిణి, బంధకి, వరాంగము, వశ, వాశిత—వాసిత, హస్తిని. (తె) ఆఁడేనుఁగు, పిడియేనుఁగు. (76) ఇంద్రుని ఏనుఁగునకు.—అభ్రమాతంగము, ఇరావణము, ఈ, ఐరావణము, ఐరావతము, గజాగ్రణి, చతుర్దంతము, పున్నాగము, భద్రరేణువు, మందావరము, శ్వేతద్విపము, సుదాము, హస్తిమల్లము. (తె. వ) అడవిపుట్టువు, వేదలయేనుఁగు—వేదలయేన్గు, చేవుదంతి—చౌదంతి, జోలుపుట్టువు—జోల్పుట్టువు, తెల్లయేనుఁగు, నీరుపుట్టువు, మబ్బుమావరి, వెందటిహస్తి, వెలిగౌరు, వేగంటియెక్కుడు, వేలుపులగౌరు.

హస్తికంద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముల్లంగి *: అర్ధమార్దవము, కటిమూలము, కుంజరక్షారమూలము, కురకందకము, కుష్ఠహంతి, క్షారకము, గిరివాపి, గజకంద, గృంజనము, నీలకంఠము, మూలకము, హరిపర్ణము, హస్తిదంతకము. హిలమోచి—హిలమోచిక. (తె) ముల్లంగి. చిలకకూర—చిలుకకూర—చిల్కకూర (అవి కొంద అు.). తద్విశేషములు:— ౧. చిన్నముల్లంగికి.—కర్కటము, క్షుణక

మూ, క్షుద్రమూలకము, చరకామల, పిండమూలము, బాలేయము, విష్ణుగుప్తఫలము, విస్రము, సాలోమ. (తె) పిన్నముల్లంగి; 2: మహామూలకము. (తె) పెద్దముల్లంగి.* (చూ, సూరణము.)

హస్తికము. అం: చూ, ఆసనములు.

హస్తికర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: గజకర్ణి. (తె) ఏనుఁగుచెవిచేమ. * (ప్రసవించిన స్త్రీలకు దీని ఆకులు ఆముదములో వెచ్చచేసి పొత్తికడుపునఁగట్టిన మైలరక్తము జారీయగును.)

హస్తిదంతకము. సం. వి. అ. పుం. ముల్లంగి*: చూ, హస్తికంద.

హస్తినఖము. సం. వి. అ. పుం. (ఏనుఁగుగోరు వలెనుండునది) పట్టణము వాకిట గొబ్బున శత్రువులు రాకుండునట్లు నిమ్నోన్నతముగా చేసిన మట్టితిన్నె: మూలకము, మూలము. (తె) తిన్నె, దిబ్బ, (చూ, భూమి. 1-౯౯): చూ, వేదిక.

హస్తినపురము. అం. రూ-హస్తినాపురము-హస్తిని, హస్తినిపురము-హస్తినీపురము, ఢిల్లి: చూ, దేశములు. ౨౦. 1518 పొరట.

హస్తినాపురము. అం.—పై.—

హస్తిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడేనుఁగు: చూ, హస్తి (75.); 2: చూ, హస్తినపురము; 3. హస్తినీజాతిస్త్రీ: (ఊర్ధ్వములైన యల్పకేశములు, వక్రస్తనములు, ఉన్నతదంతములు, మధుగంధము, గూఢస్వరము, ఊరుసౌభాగ్యము, ద్రవ్యమందుకోర్కె కలిగియుండునది.): చూ, స్త్రీ; 4. గురుగు*: కరటుకము, కురకటము, కురుటకము, కృష్ణపిచుకము, భూరుండి, మస్తకమంజరి, శ్రీహస్తిని, సితవాలుకము, మూత్రఫల. (తె) గురుగు, గురుగువల్లిక *; అం: 5: చూ, స్త్రీజాతులు; 6: చూ, అవాంతరజాతులు.

హస్తినిపురము. అం: చూ, రూ-హస్తినపురము.

హస్తినీపురము. అం.—పై.— [రోహుఁడు.

హస్తిపకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, హస్త్యా

హస్తిపదన్యాయము. అం. ఏనుఁగడుగులోనన్ని జంతువులయడుగులు నిముడునను రీతి.

హస్తిపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱాముదము*: చూ, వ్యాడంబకము.

హస్తివల్లము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుని యేనుఁగు: చూ, హస్తి.

హస్తిమశకన్యాయము. అం. ఏనుఁగునకును దోమకును నెంతయంతరమో అంతయనురీతి.

హస్తిశుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: అస్థిసంహారము, వజ్రవల్లి, వజ్రాక్షి, వనాలిక. (తె) నల్లేరు*.

హస్త్యారోహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (ఏనుఁగు నెక్కువాఁడు): ఆధోరణుఁడు, ఆరోహుఁడు, గజాజీవుఁడు, నిషాది, మహామాత్రుఁడు, యంత, వరారోహుఁడు, సాది, హస్తిపకుఁడు. (తె. ప) బరికాఁడు, మావంతి, మావంతు, మావటి, మావటికాఁడు, మావటివాఁడు-మావటీఁడు, మావతుఁడు. (పీన్గుకాపరి అనికొందఱు.)

హాళఁది. వై. వి.=హరిద్రా. రూ-అళఁది-అడఁది-అలిది-హాళిది: చూ, వర్ణము. 8.

హాళహాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. త్వర. రూ-హాళహాళిక-హాళాహాళి. ఉ, రా. 6, ఆ. 18: చూ, సంభ్రమము. 1.

హాళహాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.—

హాళాహాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.—పై.— విజ. 1, ఆ. 165; 2. శూరత్వము. సా. 2, ఆ. 175: చూ, శౌర్యము. 1; దే. వి. (1) కలకలధ్వని, నీలా. 8, ఆ: చూ, స్వరము. 2.

హాళిది. వై. వి: చూ, రూ-హాళఁది.

హాళ్లి. కొ. అవ్య. ఏమియును లేదనుటయందు వర్తించేను. (హాళ్లికిహాళ్లి=సున్నకు సున్న): చూ, శూన్యము. 1.

హా

హా. సం. అవ్య. 1. ఆశ్చర్యమును తెలుపునది: చూ, వింత. 1; 2. వ్యథ దుఃఖము పీడలోనగు వానిం దెలుపునది: చూ, శోకము. ౧౪—౧౫—౧౬.

హాకీము. వా. వి. 1. యజమాని; 2. వైద్యుఁడు.

హాజర్. వా. వి. వచ్చుట, ఉండుట, నిలుచుట.

హాజరుపట్టీ. వా. వి. (అటెండెన్సు రిజిస్టరు) 1. వచ్చినవని వారలకొఱకేర్పడిన మస్తరు పాత్రము; 2. బడికివచ్చిన బాలబాలికల హాజరుపాత్రము.

హాజోరము. దే. వి: చూ, రూ-హాజోరము.

హాజోలము. దే. వి.—పై—

హాటకగర్భుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1.

హాటకము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు: చూ, లోహము. 1; 2. ఉమ్మెత్త*: చూ, హాలాపుష్పము.

హాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తక్కువయగుట; 2. కీడు: అనయము, అనర్థము, అపకారము, అపకృష్టి, అపచయము, అపచితి, అపనయము, అపాయము, అమంగళము, అరిష్టము, అశుభము, ఖలీకారము, గండము, ప్రళయము, భంగము, మోసము, రిష్టము, రిష్టి, విప్రకారము, వైశసము, వ్యసనము. (అవ్య.) అహాత్. (తె. ప):—అలు, ఇబ్బంది, ఎగ్గు, ఎడరు, ఒంజిలి-ఒండిలి, ఒప్పమి, ఓగు, ఓటమి, ఓటు, కీడు, కోలుపాటు-కోల్పాటు, చెట్టు, చెడిది, చెడుగు, చెడ్డ, చెఱుపు-చెఱుపు, చేట, చేటు, చేటుపాటు-చేట్పాటు, చేడి, చేడిది, చేఁతలికము, దగరము-దగరము, దుండగము-దుండతికము, దెబ్బర-దెబ్బరము, దోసము, పడప, బెడఁద, మొక్కపు, మోసపాటు, పిలుసు, పెబ్బర-స్వబ.
సేగి. తద్వి.—అప్పటప్పటికిని వికసించెడు బుద్ధియొక్క హానికి.—కప్పము; వా. 3. చేఁపట: చూ, హింస. 1.

హానికాఁడు. మి. గుణ: అపకారి. (తె) రాయిడికాఁడు.

హాఫిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: ఉజ్జృంభణము, ఉపప్రష్టిక, జృంభ, జృంభణము-జృంభము, జృంభితము. (తె) ఆవరింత-ఆవలింత-ఆవురింత-ఆవులింత.

హామిక. వై. వి. రూ-ఆమిక-ఆము, అడిబీరము, కావరము, క్రొవ్వు, గర్వే, దిమ్ము, మంపు, మత్తా-మత్తు-మస్తు, మయికము-మైకము. (సం) ఉత్కటము, శీతి. తద్వి.—౧. ఏనుఁగుచెక్కిలి మదము.—కటారము; ౨. ఏనుఁగుతొండము చివరమదముకరశీకరము; ౩. ఏనుఁగుహృదయమదము..చిక్కణము; ౪. ఏనుఁగుమదమునకు.-గండకుసుమము; ౫. ఏనుఁగుమదములకు.—(చూ, మదములు.)

హామీ. వా. వి. పూచీ, బాధ్యత, జామీను.

హామీదారు. వా. వి: చూ, లగ్నకుఁడు. 1.

హాయనము. సం. వి. అ. పుం, న. (వరుసగా ఋతువులను విడచేనది.) రూ-హాయనము: చూ, సంవత్సరము; 2. కిరణము (సూర్యచంద్రాదుల కిరణములయందు వర్తించును.): అంశము, అంశువు, అభీషువు-అభీశువు-అభీషువు-అభీషుపు-ఆభీషువు, అర్చి-అర్చిస్సు, ఇయాంసము, ఈవ్వం, ఉస్రము, ఋషి, ఓజస్సు, ఔస్రము, కరము, కిరణము, గభస్తి, గోవు, గ్రీవము, ఘృణి, ఘృష్టి, ఛవి, త్విట్టు, దీధితి, ద్యుతి, ధృష్టి, పదము-పాదము, పృశ్ని, భంబు, మయూఖము, మరీచి, రశ్మి, వసువు, శిఖ, హారి. (తె. ప):—కలుకు-కల్కు, చేయి, తళుకు-తళుకు-తళ్కు, త్రాడు, నిగ్గు, మించు, మిసు

ను, వెలుఁగు, వెలుఁగు. తద్వి.—౧. సూర్యకిరణమునకు.—ఇంద్రాయుధము, ఉస్ర, కకిరణము, కఘృణి, గభస్తి, ట, భా, భానువు, భామము, రుక్కు, రుచి, రోచిస్సు, శోచిస్సు, హేతి; ౨. చంద్రకిరణమునకు.—ఇ; ౩: (తె) సొగకట్టి; ౪: (తె) నీరుకాల్వ; పుం. ౫. హాయనమను ధాన్యము: చూ. ధాన్యము.

హాయి. దే. వి. 1. సుఖము, సౌఖ్యము: చూ. హ్లాదనము; 2. అపరిమితసుఖము: చూ. హ్లాదనము.

హారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దొంగ. (అన్నిరకములగు దొంగలనువర్తించును): అపహర్త–ఆహర్త–అపహారుఁడు–అపహారకుఁడు, ఐకాగారికుఁడు, కలముఁడు, కుంభిలుఁడు–కుంభీరుఁడు–కుంభీలుఁడు, కులంభరుఁడు, ఖర్పరుఁడు, చ, చోరుఁడు, చౌరుఁడు, ఝష, త, తస్కరుఁడు, దస్యుఁడు, దివాభీతుఁడు, పరాస్కంది, పాటచ్చరుఁడు, ప్రతిరోధి, మలిమ్లుచుఁడు, మోషకుఁడు, లుంటాకుఁడు, శంకిత వర్ణకుఁడు, స్తేనుఁడు, స్తేయి, హారి. (తె. వ):—ఎతుబరికాఁడు–ఎత్తుబరికాఁడు, కొల్లకాఁడు, చోరకారుఁడు, చేపాఁడికాఁడు, జోజరకాఁడు, డొంగ–దొంగ, తపలి, తెక్కలికాఁడు, దాఁపరీఁడు, దొడ్డకాఁడు, దోఁపరి, దోఁపిడికాఁడు, దోఁపుకాఁడు (దోఁపుడుకాఁడు), దోఁచేవాఁడు–దోయువాఁడు, నాఁచే, పచ్చిదొంగ, పచ్చికాఁడు, బరి, మచ్చరి, ముచ్చు–ముచ్చు, వేదిమ్మరి–వేదిమ్మరీఁడు, లోపాడికాఁడు, వల్లడికాఁడు, వాఁడికాఁడు. తద్విశేషములు:—౧. మాటలదొంగకు:-(తె) ముడియవిడుపు–ముడియవిడుపు, ముల్లెయవిప్పు (ముల్లెయవిప్పువాఁడు); ౨. కన్నగానికి:—ఖనికుఁడు, కపికుఁడు (కక్షికుఁడు), ఖనకుఁడు, ఖానిలుఁడు, సంధిలుఁడు, సురంగాహి. (తె) కన్నగాఁడు, కన్నడీఁడు, గండిదొంగ, గజిముచ్చు, గడిదొంగ (ఒక పాతేఁకి నదొంగ), పచ్చిదొంగ, బందకాఁడు–బందికాఁడు, బొక్కలాఁడు; ౩. దారిదొంగకు:—చిల్లాభుఁడు, పరిపంథి. (తె) ఎడతోవకాఁడు, ఏనాది, తెరువాటుకాఁడు, తెరువాటీఁడు, దారిదొంగ, దాలరి–పోపరి; ౪. నమ్మించి దొంగిలించేదొంగ:—(తె) దొరకుసన్నాసి, దొరకోలుసన్నాసి; ౫. పెద్దదొంగకు:—(తె) గజముచ్చు, గరిడిముచ్చు, జెట్టిదొంగ, మారిముచ్చుగోర; ౬. అడవిదొంగకు.—(తె) ఎల్లాఁపి; ౭: (తె) కత్తెరదొంగ; ౮. శ్లోకార్థచోరునకు:— కుంభిలుఁడు; ౯. కావ్యచోరునకు:— చంద్రరేణువు; ౧౦. చెంపకోఁసేదొంగకు.—కుజంభిరుఁడు–కుజంభలుఁడు–కుజంభిలుఁడు, వర్ధ్మచారుఁడు; ౧౧: (తె) తడకదోపరి–తడికదోపరి–తడికెదోపరి; ౧౨. పరిహరించేవాఁడు:—పరిహారి, హారి; ౧౩. (తె) ఎల్లాఁపికత్తియ; ౧౪: (తె) కొల్లకత్తె, దొడ్డకత్తె; ౧౫. ఎదురుగా దొంగిలించేవాఁడు:—పశ్యతోహరుఁడు. (తె) మానిముచ్చు; ౧౬. ఎదురుగా దొంగిలించేనది (స్త్రీ):—పశ్యతోహారురాలు:— (తె) మానిముచ్చు; ౧౭: (విణ)—ప్రహారకుఁడు, ప్రహారి; ౧౮: పగటిదొంగకు.—కుసుమాలుఁడు, చోరుఁడు; ౧౯: (విణ) లుంటాకుఁడు; ౨౦: ఎఱుఁగఁదగినదొంగకు:-గోత్రుఁడు; 2. జూదరి:—అక్షదేవి, అక్షధూర్తుఁడు, అజగలుఁడు, అపభికుఁడు, అక్షకుఁడు, కితవుఁడు, కృష్ణభోజకుఁడు, కృష్ణకోవాఘుఁడు, దురూదరుఁడు–దురోదరుఁడు, ద్యూతకారుఁడు, ధూర్త–ధూర్తుఁడు, శరండుఁడు. (తె. వ).—జూజకాఁడు–జూదకాఁడు, జూజరి–జూదరి,

శాస్త్ర, ఖండెకాఁడు - ఖండెపుకాఁడు. తద్వి.—జోదపునకు:— చూ, వ్యవహారము. 4; విణ. 2. గోఁమేకొనువాఁడు: చూ, హారకుఁడు. 1—౧౭, ౧౮.

హారతి. వై. వి.=ఆరాత్రికమ: ఆరతి-ఆర్తి. నీరాళి-నీరాళిక-నివ్వాళి-నివ్వాళిక, మంగళహారతి-మంగళారతి. (సం) ఆరాత్రికము, నీరాజనము, మంగళార్తి. తద్వి.—యుద్ధసన్నద్ధుఁడైన పరిభుసకిచ్చేహారతికి:- లోహాభిసారము-లోహాభిసారము.

హారతికర్పూరము వై. వి. హారతికొఱకుపయోగించెడి తెల్లని సుగంధద్రవ్యము: చూ, సిరము. (2)

హారము. సం.వి.అ. పుం. 1. (దీనిచేత మనస్సు హరింపఁబడును) ముత్యాలదండ. రూ-హారి. ముక్తావళి. నూటయెనిమిది పేటల ముత్యాల పేరు: చూ, హావళిక. 2 (చూ, భూషణము 2.). తద్వి.—విజయచ్ఛందము: చూ, హావళిక. 2 (చూ, భూషణము. 2); 2=అలము: చూ, యుద్ధము. యుద్ధమునకు.—సమాహ్వయము. తద్వి.-౧. కల్లజగడమునకు.-(తె) లేనిమాట; ౨. బోట్లాటకు.—వలజము, వాదము; 3. ఆట్లాటజగడమునకు — విస్రంభము; ౪. పులులజగడమునకు.— వీరంధరము; ౫. గొప్పయుద్ధమునకు - వైరాలోహము; విణ. 3. హారసంబంధమైనది: చూ, (వి) భేదము. 3.

హారి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పథికజనసమూహము: చూ, సమూహము; విణ. 2. మనోజ్ఞమైనది: చూ, హృద్యము; న. ఈ. న. 3. దొంగ. పరిహారి (అనికొందఱు): చూ, హారకుఁడు. 1-౧౨; 4. హరించువాఁడు, నశించువాఁడు; 5. హారముగలవాఁడు: హారి.

హారిద్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడిమి*: చూ, హారిప్రియము; 3. పసుపురంగు: చూ, వర్ణము. 8; విణ. 3. పసుపురంగుగలది: చూ, వర్ణము. 6.

హారీతము. సం. వి. అ. పుం. 1 పచ్చెపిట్ట: చూ, హారీతము 3; 2. కపటము: చూ, వ్యాజము. ౧. [మునిః చూ, సన్యాసి.

హారీతుఁడు సం. వి. అ పుం. హారీతుఁడను

హారువు. దే. వి. జోడముసందలిపరిభాష: చూ, భాషలు

హార్దము. సం. వి. అ న. 1. (హృదయమందుఁ బుట్టినది.) చెలిమి: చూ, స్నేహము. 1; 2. ప్రేమ-ప్రేమాతిశయనికరము: చూ, దయ. 1. తద్వి —దాక్షిణ్యము, విరాళి. సాంత్వము. (తె) మొగమాట-మొగమాటము-మొగమోట-మొగమోటము - మోమోట-మోమోటము-మొగమిచ్చు.

హార్యము. సం. వి అ. పుం. 1. తాండ్రి*: చూ, విభీతకము; విణ. 2. హరింపఁదగినది.

హాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సారాయి: చూ, సుర. 2.

హాలము. సం. వి. అ. పుం. నాఁగేలు: చూ, రూ-హలము.

హాలహాలము. సం. వి. అ. పుం, న. రూ-హాలాహలము. నలికండ్లపాము: చూ, సర్పము; 2. బల్లి: చూ, రూ-హాలాహలము. 2; 3. ఒకానొకవిషము: చూ, సంగరము. 8.

హాలాహలము. సం. వి. అ. పుం. 1. విషము. (రూ- హాలాహలము-హాలాహలము-హాలహాలము-హాలాహలము-హాలహలము-హలహలము): చూ, సంగరము. 8. తద్విశేషములు.-౧. ఒకానొక విషము; ౨. ఇందుకు సంబంధించిన వానికి:— చూ, సంగరము. 8; 2. బల్లి: రూ- హాలహాలము, అంజనము, అండజము, కుడ్యమత్స్య, కుడ్యమత్స్య, కోశము, గృహగోళ, గృహగోధిక, గృహగోలిక, గృహాలిక, గృహోలిక, చికురము, జ్యేష్ఠ-దైవజ్ఞ, పల్లి,

ముసలి, హాలహాలము-హలహాలము-హలాహాలము.(తె) బల్లి. తద్వి.—౧. శకునములు చెప్పెడుబల్లికి.—(తె) గవురు-గౌరు, గవుళి-గౌళి; ౨. కాటుకబల్లికి:—అంజనాధిక, అంజనిక. (తె) కాటుకబల్లి; ౩. తెల్లబల్లికి:—కుండ్రిణాలి, కుంద్రిణ (తె) తెల్లబల్లి; పుం, న. ౪. హాలాహలమను విషము: చూ, రూ-హాలాహలము. 1.

హాలికము. సం. వి. అ. పుం. దుక్కిటెద్దు, సైరికము: చూ, వృషభము. 1.

హాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం.రూ-హలికుఁడు: చూ, సేద్యకాఁడు.

హలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు.

హాలుపాలు. వా. వి. ఈసంవత్సరము: చూ, సంవత్సరము.

హాలుపాలుమక్తా. వా. వి. ఈసంవత్సరపుపంట.

హాలెము. దే. వి. అత్యంతము: చూ, మిక్కిలి.

హావడి. దే.వి.రూ-హావళి-ఆవడి:చూ, విపత్తు.

హావము. సం. వి. అ. పుం. 1. భ్రూనేత్రాది వికారములచేత కొంచెము తెలియఁదగినమనోవికారము: కిలకించితము-కిలికించితము. తద్వి.—గాంభీర్యము; అం. ౨: చూ, శృంగారచేష్టలు.

హావళి. దే. వి: చూ, రూ-హావడి.

హొస. దే. వి, విణ. క్రొత్త. (అం, భా. తృ. ౨౩):కన్నియ-కన్నె-కన్య, క్రొత్త, మిహి. (సం) అక్లిష్టము, అభినవము, అయాతయామము, ఆధునికము, నవము, నవీనము, నవ్యము, నూతనము-నూత్నము, ప్రత్యగ్రము, ముగ్ధ, శారదము.

హాసము. సం. వి. అ.పుం. 1: చూ, రూ-హాస్యము; ౨. (జనులను నవ్వించునది) హాస్యరసము: చూ, రసములు; ౩: చూ, రసస్థాయీభావములు.

హాసించు. సం అ.క్రి.నవ్వు: చూ, వెక్కిరించు. ౩.

హాసీలు. వా. వి. పన్ను: చూ, సిస్తు.

హాసువు. సం. వి. అ. న. దంతము: చూ, పల్లు.1. తద్వి:—౧. పల్లునకు.—రదకము; ౨. ఏనుందతిపల్లునకు.— రాజదంతము; ౩. ఏనుఁగుకొమ్మునకు.—చూ, హస్తి (౪౫-౫౭.); ౪. మేఁకకొమ్మునకు.—విషాణి; ౫. పందికోఱకు.—దంష్ట్రి, విషాణము. (తె) కోఱ, పందికోఱ; ౬. ఎద్దులోనగువాని కొమ్మునకు:—(తె) కొమ్ము (చూ, పల్లు 1.)

హాస్తికము. సం. వి. అ. న. ఏనుఁగులగుంపు: చూ, హస్తి.

హాస్యకరుఁడు. సం. విణ: చూ, వికటకవి.

హాస్యకరులు. అం: చూ, సప్తాంగములు (చూ, అంగము. ౪.)

హాస్యగాఁడు. మి. వి. శారదగాఁడు. (సం) కేళికిలుఁడు, కేళికిలుఁడు, పరిహాసకుఁడు, వాసంతికుఁడు. (తె) పరియాచకుఁడు.

హాస్యము. సం. వి. అ. న. 1. నవ్వు: రూ-హాసము, ఛ, స్మితి. (తె) అలరింత, ఇకిలింత, కేరింత, దిసంత, నగవు-నగు-నవు-నవ్వు-నా. తద్విశేషములు:—౧: చూ, హాస్యములు; ౨. చిఱునవ్వునకు.—ఈషద్ధసితము, దరహాసము, మందస్మితము, మందహాసము, స్మితము. (తె) అల్ఁతినగవు, ఎలనవ్వు, చిఱునగవు-చిర్నగవు-చిర్నవ్వు-చిఱునవ్వు, మూసినగవు-ముసిముసినగవు-ముసిముసినవ్వు, లేనగవు; ౩: అపహసితము-అపహాసము-అపహాస్యము; ౪. అపృతరసమువలనఁ బుట్టినవవ్వు:—ఘుర్ఘురము; ౫. తలయాడించుచేసిననవ్వు:—ప్రకాశము; ౬. శిరఃకంపముతోఁ గూడిన నవ్వు:—ప్రహసితము; ౭: అట్టహాసము, ప్రహాసనము. (తె) పెదనవ్వు.—పెద్దనవ్వు; ౮. లోలోననవ్వు.—అంతర్హాసము,

ఉద్వర్ధనము. (తె) లోనవ్వు; ౯. ఎత్తిపొడు చేసేనవ్వుటకు:—ఆచ్ఛురితకము, సోత్ప్రాసము, సోల్లుంఠనము. (తె) ఎత్తిపొడుపు, దెప్పు; ౧౦: (తె) ఎకతాళి. (చూ, హాళి. 5.)

హాస్యములు. ౬౦: స్మితము, హసితము, విహసితము, పరిహసితము, అపహసితము, అతిహసితము. (6) (చూ, హాస్యము.)

హాసీలు. వా. వి. పన్ను: చూ, సిస్తు. 1.

హాహా. సం. అవ్య: చూ, హా-హా. 1-2.

హాహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక దేవగాయకుఁడు. (గానము చేయునప్పుడు హాహాయనుశబ్దమును పలికెడువాఁడు): హుహువు-హూహువు: చూ, సీకారి. (గానమే ధర్మముగాఁగలవారు గంధర్వులనియును గలరు.)

హాళి. దే. వి. 1. సంతోషము: చూ, హ్లాదనము; 2. కాంక్ష: శ్రద్ధ, శ్లాఘ, సమాసంజనము: చూ, వాంఛ; 3. ఉత్సాహము: చూ, యత్నము; 4. ఒయారము: చూ, విలాసము. 2; 5. ఎగతాళి: ఆట, ఎకతాళి-ఎగతాళి, ఎకిలింత-ఎక్కిరింత, కేరడము, కేళి-గేళి, కోడిగము-గోడిగము, కోరడము-గోరడము, గెగ్గలు-గేలి, తచ్చేన-తెచ్చేన, త్రిస్తరి, నగుఁబాటు-నవ్వుఁబాటు, నవ్వు, నవ్వుటాల(లు)— నవ్వులాట, పరాచికము-పరియాచికము- పరేచికము, పిసాళము, మందెమేలము, మేలము, వేలాకోలము- వేళంకోళము-వేళాకోళము, (వి. విశ) ఎకసకెయము-ఎకసకెము-ఎకసక్కెయము-ఎకసక్కెము-ఎకసెకెయము-ఎకసెకెము-ఎకసెక్కెయము-ఎకసెక్కెము-ఎక్కసకెయము-ఎక్కసకెము-ఎక్కసక్కెయము-ఎక్కసక్కెము-ఎక్కసెకెయము-ఎక్కసెకెము-ఎక్కసెక్కెయము-ఎక్కసెక్కెము. (సం. వ.) కేళిముఖము, క్రీడ, క్రీడనము, ద్రవము, నర్మము, పరిహాసనము-పరిహాసము-పరీహాసము, ప్రహాసనము, బర్కరము, రాసము. (చూ, విలాసము.). తద్వి:- ౧. స్త్రీపురుషులపరిహాసమునకు:- కౌతుకము, సహోటనము. (తె) సయాట-సయాటము-సయ్యాట-సయ్యాట-సయ్యాటము; ౨. వేరలాటమునకు.—చూ, విలాసము. 1; 3. లీలకు.—(తె) సయాట-సయాటము-సయ్యాట-సయ్యాట-సయ్యాటము; ౪. కందుకాదిక్రీడకు.—(తె) మందెమేలము, సయాట-సయాటము-సయ్యాట-సయ్యాట - సయ్యాటము: చూ, విలాసము. 1-౪; వా. వి. 6. నిజాము దేశపు నాణెమునకుఁ బేరు: (చూ, బీజీ, కల్దారు. అనుబంధములో చూడుము.)

హి

హి. సం. అవ్య. పాదపూరణమందు వచ్చెడి అవ్యయము. " అహంహియాస్మి నగరమ్ " (తు-హి-చ-స్మ-హ-వై ఈయాఱును పాదపూరణమందువర్తించును.)

హింగుది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: రూ—ఇంగుదము—ఇంగుది, కోశ్రేష్ఠఫలము, తాపసతరువు. (తె) గార, తవసి*.

హింగునిర్యాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంగుదరసము; 2. వేప*: చూ, వేము.

హింగుపత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: మరుపత్రి*.

హింగువు. సం. వి. ఉ. న.—ఇంగువ. 1. ఉగ్రగంధము, జంతుకము—జతుకము, దారవము, పింగ, బాహ్లీకము—బాహ్లీకము, రామఠము, సహస్రవేధి, సూపధూపనము, సూపాంగము. (తె):—ఇంగువ; 2. ఇంగువ*: ఉగ్రగంధము, కేళరము—కేసరము, గౌరి, పిణ్యాకము, పృథువు-పృథ్వి. (తె) ఇంగువ.* (ఇందులకు పదములన్నియు 1-వ యర్థమునకుఁ జెందును అని కొందఱు.)

హింగుళము. సం. వి. అ. పుం.=ఇంగిలికము. రాగద్రవ్యవిశేషము: అగురువు, కపిశీర్షకము, కురువిందము, చూర్ణపారదము, జాతిలింగము, దరదము-దారదము, రంజకము, రంజనము, రసగర్భము. (తె. వ):—ఇంగలము-ఇంగిలికము-ఇంగిలీకము, కొండకావిరాయి. (చూ, సౌగంధ్యము. ౬.)

హింగుళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: కంటకవృంతాకి, దుష్ప్రధర్షణి, బృహతి, బంటాకి, వార్తాకి, సింహి. (తె. వ) ములక-ములుక, వాళింగి.*. తద్విశేషములు:—౧: శ్వేతబృహతి. (తె) తెల్లములక; ౨: మహావార్తాకి. (తె) పెద్దములక; 3. నేలములకకు.—(తె) నేలములక-నేలములగ-నేలములుక, చిన్నములక, రాములక. (చూ, వాఁకుడు; చూ, సింహి. ౨.)*; ౪. కవ్రిములకకు:—(చూ, వార్తాకము. 1-౫). [నీరుగన్నేరు.*

హింజలము. సం. వి. అ. పుం. ఇలసము. (తె)

హిండనము. సం. వి. అ. న. 1. వ్యాపించుట, వ్యాప్తి: చూ, వ్యాపనము; 2: అఘూర్ణనము, ఘూర్ణనము, యంత్రము. (తె) జంతరము-జంత్రము, తిరుగుడు-తిఱుగుడు, తిరుగుడుచీల, తిరుగుడునొక్కు-తిఱుగుడునొక్కు, మర-మఱ. తద్విశేషములు:— భ్రమణమునకు:-చూ, సంచారము. 1; 3. భ్రమణము: చూ, హిండనము. 2; 4. సురతము: చూ, సంయోగము. 1.

హిండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గౌరి: చూ, పార్వతి.1.

హిండితము. సం. విణ. వ్యాపించినది: అప్రగుణము, అకులము, చితము, వ్యస్తము, వ్యాప్తము. (తె) పొలపము. (తె) విణ. ఆకులత, ఆకులపాటు. (చూ, సంవృతము). తద్వి.—౧. వ్యాపనముగలది:—(తె) పిసాళి; ౨. ఒకటితో నొకటి కలసినది:—ఆకీర్ణము, సంకీర్ణము, సంకులము.

హింతాలము. సం. వి. అ. పుం.=ఈఁదాడు. గిఱకతాడు*: కోకము, గర్భస్రావము, తృణరాజము, ప్రలంబము, లతాంకూరము. (తె) ఈఁదాడి(ఈదాఁడు) -ఈఁదు, గిరకతాడి-గిరకతాడు-గిఱకతాడు. తద్విశేషములు:—౧: పిండి; ౨: అల్పాష్ఠి; 3: కోలకర్కటిక; ౪: ఖర్జూరి, ఖర్జూరు, గిరిపీలువు, పరూషి, మధుఖర్జూరిక, మృదుఫలము. (తె): చిట్టీఁత-చిట్టీఁదు; ౫: (తె) ఇండు, ఈఁత, ఈఁది, ఈఁదు. ౬. మధ్యఖర్జూరమునకు.-అశ్వభక్ష్య; ౭. పేరీఁదుకు.—ఖరస్కంధ, ఖర్జూరము, గాతువు, చీర్ణపర్ణము, పరూషము, పాండువు, శోషణము, వికచము. (తె. వ) ఉబ్బలి, కజూరము-కజ్జురము-కర్జూరము (గజ్జూరము), పేరీఁదు;౮. హింతాళఫలమునకు:—కిరిటి. (పైనఁజూపిన పర్యాయపదములు శీర్షికలయినచోటుల "చూ, మధుఖర్జూరిక" అనిఁజూపఁబడెను గాని పొరపాటున "మధుఖర్జూరిక" 1992 పారటలో శీర్షికాపదముగఁజూపలేదు. గాన "మధుఖర్జూరిక" అను పదము అనుబంధములోఁజూపఁబడినది. అక్కడ చూపవలసిన విషయము చేట పొందుపఱుపఁబడినది.)

హిందూమతము. అం: చూ, మతము. 7.

హిందూమహాసముద్రము. అం: చూ, సముద్రములు.

హిందోళజభాషలు. అం: వేసరి, భూతమంజరి, వృషమధ్యము, మధ్యవిత్తు, భిన్నవరాళి, గౌడి, మాళవవేసరి, చేవాటము, ఓంజలి.(9)

హిందోళము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక రాగము. (దీనిని శిశిరవసంతఋతువుల సంధిని పాడుదురు): చూ, స్వరము. 3; అం. 2: చూ, పురుషరాగములు.

హింస. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చంపుట: అపసర్జనము, అపాసనము, అభిమరము, అభిమా-

నము, అయోధనము, ఆరంభము, ఆలంభము, ఉజ్జాసనము, ఉద్వాసనము, ఉన్మంథనము-ఉన్మంథము-ఉన్మాథము, ఉపసంహారము, కారణము, కారము, క్రథనము, క్షణనము, ఖజ, ఘాతము, దండము, నికారణము, నిబర్హణము, నిరసనము-నిరాసనము, నిర్యాతనము, నిర్వాపణము, నిర్వాసనము, నిర్గ్రంథనము, నిశారణము, నిషూదనము, నిస్తర్హణము, నిహననము, నిహింసనము, పరాసనము, పరిఘము, పరివర్జనము, పింజము, ప్రతిఘాతనము, ప్రమథనము, ప్రమాపణము, ప్రవాసనము, బంధనము, మారణము, వధము, వపువు, వర్జనము, విదారణము, విశరఘాతము, విశసనము, విస్రంభము, వ్యాపాదనము, శమనము, శరణము, శసనము, శేషము, సంజ్ఞపనము, సంజ్ఞప్తి, సంహరణము, సంహారము, సంహృతి, సమాఘాతము, సమాపనము, సాధనము, సూదనము, హననము, హత్య, హాని, హింసనము. (అవ్య.) ఆక్. (తె. వ) కొల, చంపుడు, చేక్కాట, చోఁగరలాట, చిదుముట, జేడుపు, తునుముట, తుంచుట, మర్దాట, పగదంచుట, పరిమార్పు, పించేమడపు-పీఁచేమడపు, పొరిగొనుట, బారి, బిల్కుమార్పు, వెంపర, సదమదము, సదపద తద్వి శేషములు:— నిద్రించినపుడు శత్రువులపైఁబడి చంపుట:—అవస్కంధము, సౌప్తికము. (తె) మ్రిచ్చిలిపోటు; 2. దొంగతనము: చూ, హరణము. 1; 3. బాధించుట: చూ, శోకము; 4. పాపము: చూ, వృజినము. 1; అం. 5: చూ, అజ్ఞానదాయకములు. (హింసము అనికొందఱు.).

హింసకుఁడు. సం. విణ. హింసించువాఁడు: ఉన్మాథుఁడు, కషి, కష్టకారకుఁడు, కుఘా కుత్రు, కుపాకువు, క్రూరుఁడు, ద్రుహుఁడు, ఘాతుకుఁడు, నృశంసుఁడు, పాపుఁడు, హిండాకరుఁడు, బాధకుఁడు, మారకుఁడు, హంత. (తె. వ) కనుకట్టు, నచ్చేకాఁడు, ముక్కుకోయ్య, పల్లడికాఁడు, వేసరి. తద్వి.— ౧. చంపువానికి.—(తె) సూదకాఁడు, సూనరి; ౨. నఱకువానికి.—కుట్టకుఁడు, (వి) ఛేదించువాఁడు. (తె) నఱకువాఁడు; 3: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

హింసనము. సం. వి. అ. న. 1. చంపుట: చూ, హింస. 1; 2. బాధించుట: చూ, శోకము.

హింసాకర్మము. సం. వి. న్. న. హింసయేఫలముగాఁగలిగిన యథర్వణవేద విహితమైన హోమాదికర్మము: కార్మణము, మూలకర్మము. (తె) చిల్లింగి.

హింసించు. సం. స. క్రి. 1. చంపు: చూ, సంహరించు. 2: కారించు, పీడించు, బాధించు, విషమించు, వేధించు. (తె) ఉడికించు-ఉడికిలించు, ఏఁచు, కక్కసపెట్టు, కక్కసించు, కటిలపెట్టు, గాసిఁబెట్టు, చికపికలాడు, తల్లడపెట్టు, నొంచు, నొగులుచు-నొగుల్చు, నొప్పించు, పసగరగొను, పిరువీఁకసేయు-పిరువీఁకులుసేయు, పీఁకిపిండెట్టు, పొరిము, వెఱపరలాడు, సతాయించు. తద్వి.—౧. (వి) బాధపఱుచు, సంకటపఱుచు; ౨: (వి) అఱపరపెట్టు, (తె) తొందరచేయు, నచ్చుపెట్టు; 3: (తె) బారిచుసరు, వెంపరలాడు.

హింసితము. సం. విణ. బాధింపఁబడినది:—అర్తితము, అర్దితము, కీర్ణము, కృతము, ప్రతిపన్నము, బాధితము, విద్ధము, వేధితము. తద్వి.—౧. బాధించునది:—బాధకము. (తె) గొడ్డగము. (చూ, క్రూరము 2, కర్కశము); ౨. బాధింపఁదగినది:—బాధ్యము.

హింస్రి. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నల్లయుప్పిగోడ చూ, లవణి; విణ. 2. చంపునది: ఘుసిరిము,

శరారువు, శార్వరము, సమావశము, సూదనము. తద్వి.__ ౧. చంపుటకు.__ చూ, హింస. 1; ౨. చంపఁబడినది:__చూ, మారితము.

హింసారువు. సం. విణ. స్వభావముచేతనే చంపువాఁడు: ఘాతుకుఁడు, శరారువు.

హిక్క. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1.=ఎక్కిలి (పైత్యమునఁ బుట్టునది. దప్పి లోనగువానిచేఁ గలుగు తెవులు.): అనుబంధ, క్షవథువు, విదాహము. (తె) ఎక్కిలి–వెక్కిలి–వెక్కిలి–వెక్కిళి–వెక్కిలి– వెక్కిళి – వెక్క–వెక్కు; 2. పైఁడికంటియనుపక్షి: చూ, పకినంపుఁబులుఁగు.

హిజోరు. దే. వి: చూ, రూ- ఇజోరు.

హిజిరి. వా. వి. మహమ్మదీయశకము.

హిజ్జలము. సం. వి. అ. పుం. రూ-ఇజ్జలము. ఎఱ్ఱగన్నేరు*: చూ, హయమారకము.

హిడింబజిత్తు. సం. వి. త్. పుం.భీమసేనుఁడు: చూ, వృకోదరుఁడు.

హిడింబారమణుఁడు. సం. వి, అ. పుం. ఆంజనేయుఁడు: చూ, వానరము.

హితకారి. సం. వి. ఇ. పుం.=ఇతకరి: క్షముఁడు, హితుఁడు. (తె) ఇతకరి-ఇతవరి, ఇతవుఁడు, హితవుఁడు: చూ, స్నేహితుఁడు.

హితము. సం. విణ. 1. వెనుకటికి మేలుచేయునది: ఆశీస్సు. (తె) మంచితని; విణ. 2. ధరింపఁబడినది: గృహీతము, ధృతము.తద్వి. - ధరింపఁదగినది:__ధర్తవ్యము, భార్య; 3.పోయినది: అత్తము, అపగతము, అభ్యక్తము, గతము, యాతము, వీతము. తద్వి:__ప్రగతము, విగతము; 4.=ఇతము. హితవైనది, పథ్యము: చూ, స్నేహము. 1; అ. న. వి. చెలిమి: చూ, స్నేహము. 1.

హితపడు. వి. అ. క్రి: చూ, సాయించు.

హితవచనము. సం. వి. మంచిమాట, కల్యము, రోగ్యము: చూ, శబ్దము. 2.

హితవరి. వై. విణ. (హితవు + అరి)=హితకారి: చూ, హితకారి.

హితవు. వై. విణ.=హిత. రూ-ఇతవు-ఇతము. చక్షుష్యము, హితవుకలది: చూ, స్నేహము.1.

హితవుఁడు. వై. విణ.=హిత: చూ, హితకారి.

హితుఁడు. సం. విణ.=హితవుఁడు.__వై.__

హితావళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముష్ఠమనుమందు: చూ, మందు. 1. [సుమంగళ.

హిమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పాలకూర*: చూ,

హిమకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు. [రిక్క.

హిమదీధితి. అం. మృగశీర్షానక్షత్రము: చూ,

హిమద్యుతి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, హిమకరుఁడు.

హిమద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దవేము*: చూ, వేము. [మా, హిమము.1.1-౧.

హిమని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ-హిమాని:

హిమము. సం. వి. అ. న. 1.=ఇగము-ఇవము. మంచు: అవశ్యాయము, ఇంద్రాగ్ని, ధూమము, ఋూ, ఖజలము, ఖనిశాజలము, తుషము, తుషారము, తుహినము, నిహారము-నీహారము, ప్రాలేయము, మిహిక-మిహిక, రజనీజలము, వరంధకము, హిమని-హిమాని, హిమిక. (తె.వ): ఇగము-ఇవము, ఈము, పొగమంచు, మంచు. తద్వి.__౧. మంచుపడుసమూహమునకు.__మహిళిక, ధూమిక, హిమని-హిమాని, హిమసంహతి. (తె) మాడమంచు; ౨. పిడుగునకు:__భిత్తిక: చూ, పిడుగు; 3: చూ, చేలిపిడుగు; 2. చందనము: చూ, వాసన. 1: విణ. 3. చల్లనిది: అనుష్ణము, జడము, తుషారము, శిశిరము, శీతము, శీతలము, సీరము, సుషీమము.

హిమకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చెలిపులుఁగు: చూ, హిమాంశువు.

హిమగ్రస్తుఁడు. సం. విణ. మంచుచేతఁగొట్టఁబడినవాఁడు: జడుఁడు. [కరుఁడు.

హిమధాముఁడు. సం. వి. న్. పుం: చూ, హిమ

హిమవంతము. సం. వి. త్. పుం. 1. మంచుకొండ. (మంచుగలిగినది. ఇది కింపురుషవర్షమునకు దక్షిణమందు మేరగాయుండునది.): చూ, పర్వతము; అం. 2: చూ, కులపర్వతములు; 3: చూ, వర్షపర్వతములు.

హిమవత్పర్వతము.—పై.— [చూ, సిరము.

హిమవాలుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కర్పూరము:

హిమసంహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. హిమాని. చూ, హిమము. 1. [సలిలము.

హిమాంబువు. సం. వి. ఉ. న. పన్నీరు: చూ,

హిమాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. చంద్రుఁడు (చల్లని కిరణములు గలవాఁడు): అంశుమంతుఁడు, అత్రిజాతుఁడు, అత్రినేత్రభువు, అబ్జారి, అబ్జుఁడు, అబ్ధిజుఁడు, అబ్ధినవనీతుఁడు, అమతి, అమృతనిర్గముఁడు, అమృతాంశువు, అవలక్షగువు(ఁడు), ఆత్రేయుఁడు, ఇందుఁడు, ఇభుఁడు, ఈరుఁడు, ఉడుపుఁడు, ఉద్గీథుఁడు, ఊశి, ఏకత్రింశుఁడు, ఏణతిలకుఁడు, ఓషధీశుఁడు, ఔషగ్రస్తిశుఁడు, కంఠీరవుఁడు, కలాదుఁడు, కలానిధి, కలాపతి, కలాభృఁడు, కలాపూర్ణుఁడు, కలాభృత్తు, కళానిధి, కుముదబాంధవుఁడు, కుముదినీపతి, కుముదేశుఁడు, కువలయప్రియుఁడు, కైరవి, కైశికుఁడు, కౌముదీపతి, క్లేదుఁడు—క్లేదువు, క్షపాకరుఁడు, క్షపాపతి, క్షీరాబ్ధిజుఁడు, క్షీరాబ్ధితనయుఁడు, క్షీరోదనందనుఁడు, ఖగుఁడు, ఖచమసుఁడు, గోపతి, గోవు, గౌరుఁడు, గ్రహరాజు, ఘామఁడు, చ, చందిలుఁడు, చందిరుఁడు, చంద్రమసుఁడు, చంద్రుఁడు, చిత్రాటీరుఁడు, చిత్రిశుఁడు, ఛాయాభృత్తు, ఛాయామృగధరుఁడు, జయంతుఁడు, జర్ణుఁడు, జలజుఁడు, జీమూతుఁడు, జైవాతృకుఁడు, జ్యోతి, తపస్సుఁడు, తమోనుత్తు—తమోపహత్తు, తమోఘ్నుఁడు, తమోపహుఁడు, తారాపీడుఁడు, తిథిప్రణి, తుంగీపతి (తుంగీశుఁడు), తుషారకరుఁడు, త్రినేత్రచూడామణి, ధ, దక్షజాపతి, దశాశ్వుఁడు, దర్శవిపత్తు, దాక్షాయణీపతి, దాక్షాయణీరమణుఁడు, దోషాకరుఁడు, దోషాచరుఁడు, ద్విజపతి, ద్విజరాజు, నక్షత్రేశుఁడు, నారాయణుఁడు, నిశాకరుఁడు, నిశాపతి—నిశిపతి, నిశామణి, పక్షచరుఁడు, పక్షజన్ముఁడు, పక్షజుఁడు, పర్వధి, ప్రహాణేమి, మ, మృగపిప్లుఁడు, మృగాంకుఁడు, యజ్వపతి, రజనీకరుఁడు, రాజరాజు, రాజు, రాత్రిమణి, రోహిణీశుఁడు, వరాళి, వలక్షగుఁడు, వికసుఁడు, విధువు, విబుధుఁడు, విరోచనుఁడు, శశధరుఁడు, శశి, శశాంకుఁడు, శీతకరుఁడు, శుభాంశుఁడు—శుభాంశువు—శుభ్రమాంశుఁడు—శుభ్రాంశుఁడు—శుభ్రాంశువు, శ్వేతవాహనుఁడు, సముద్రనవనీతుఁడు, సింధునందనుఁడు, సిప్రుఁడు, సుధాంగుఁడు, సుధాంశువు, సుధాకరుఁడు, సోముఁడు, స్వచమనుఁడు, హారి, హిమకరుఁడు, హిమద్యుతి. (తె. ప):—ఎదఁగందు, కందుగలదుండగీఁడు, కడలిమీఁగడముద్ద, కడలిచిన్న, కతిచేల్పుడాకన్ను, కలకంతుతలమానికము, కలకంతుతలయేటు, కలువరాయఁడు, కలువవిందు, కవమ్లుదాయ, చందమామ—చందురమామ, చందు, చందురుఁడు, చలివెలుఁగు—చలివెల్గు, చలువజోతి, చలువతేఁడు—చలువలతేఁడు, చోటుబోటులబావ, చీఁకటిమిత్తి, చీఁకటిసెరువిత్తు, చుక్కలగమికాఁడు, చుక్కలదొర,

చుక్కలఱేఁడు, చెంగలువనెచ్చెలి, జక్కవగొంగ, జక్కవకవదివ్వె, జడదారికన్నువ, జోదిలి-జోదిల్లి, జింకతాలుపరి-జింకతాలుపు, తపసికన్నువ, తమ్మిపగతుఁడు, తమ్ములపగవాఁడు, తలమగరాతురాయి, తొగచెలికాఁడు, తొగఱేఁడు, తొగవిందు, నిసివెలుఁగు, నీరుపుట్టువు, నెత్తమ్మిదిమ్మలనిదురమందు, నెల, పంటపైరుల దొర, పదార్పళ్లదొర, పయిరులయొకిమీఁడు-పైరులయొకిమీఁడు, పాలకడలివెన్న, పాల్కడలిపట్టి, పుట్టుకచెల్వజోతి, పెనుకాఁకరాజోడు, పొద్దుజంట, పొద్దుజోడు, పొద్దుజోడుజోడె, బిత్తరిజింకదాల్పు, బూతములసామి, మందురా, మరుమామ, మామమామబావ, ముక్కంటితలపువ్వు, మూన్నాటిపట్టి, మునుచీఁకటులవిచ్చె మొగ్గ, రాజో, రిక్కలనంటు, రేజవరాలిమగఁడు, రేజోతి, రేదొర, రేపాలఁతిమగఁడు, రేయినెల్లు-రేవెలుఁగు-రేవెల్లు, రేఱేఁడు, లచ్చియన్న, లచ్చితోఁనెడమకన్ను, లేటిమైగలమేటి, వలివెలుఁగు-వలివెల్లు, వెన్నముద్ద, వెన్నునెడమకన్ను, వెన్నెలగుత్తి, వెన్నెలరాయఁడు, వెలివెల్లు, వేలుపులబోనము, సిరియన్న. తద్విశేషములు:—౧. బాలచంద్రునకు:—(తె) నెలకూన, నెలవంక; ౨: చూ, పున్నమ.

[వంతము.

హిమాచలము. సం. వి. అ. పుం: చూ, హిమ

హిమాని. సం. వి.ఈ.స్త్రీ: చూ, రూ—హిమని.

హిమాలయము. సం. వి. అ. పుం. శీతనగము: చూ, హిమవంతము. (చూ, పర్వతము). తద్విశేషములు:— ౧. కొండకు:—భూధరము, మరువు, వృత్రిము; ౨. వెండికొండకు:—వజ్రాలయము, వీర, శ్వేతము(చూ, పర్వతము౯.); ౩. వరుణపర్వతమునకు.—వరుణము; ౪: వింధ్య. (తె) వింజము (చూ, పర్వతము. ౨౮.); ౫. ద్రోణపర్వతమునకు. (తె) మందుమల(చూ, పర్వతము౧౯); ౬. క్రౌంచపర్వతమునకు.—మాల్యవంతము (చూ, పర్వతము౧౮); ౭. మేరుపర్వతమునకు.—రత్నసానువు, సురాలయము(చూ, పర్వతము ౨౨); ౮. శ్రీఘట్టము, శ్రీశైలము. (తె) సిరిగట్టు; ౯. సహ్యము; ౧౦. కుమారస్వామికొండకు:—(తె) సామిమల; ౧౧. పర్వతశిఖరమునకు.—(తె) కేటు, కొమరు(చూ, శిఖరము 1); ౧౨. పర్వతమునందు పుట్టినది:— (విశే) పార్వతీయము; ౧౩. పర్వతసంబంధమైనది:— (విశే) పార్వతము; ౧౪. కొండనడుమునకు.—మేఖల(చూ, పర్వతము౧౨); ౧౫. కొండనెత్తమునకు.—వప్రము, సానువు(చూ, పర్వతము ౧౩); ౧౬: ద్రోహణము.

హిమావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రెడ్డివారినానబాలు*: చూ, స్వర్ణక్షీరి.

హిమాహ్వయము. సం. వి. అ. న. కర్పూరము: చూ, సిరము. [హిమము. 1.

హిమిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. మంచు: చూ,

హిరణ్మయము. అం: చూ, వర్ణములు.

హిరణ్యగర్భము. అం: చూ, మహాదానములు.

హిరణ్యగర్భుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (గర్భమందు హిరణ్యముగలవాఁడు) నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1.

హిరణ్యము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారము: చూ, లోహము. 1; 2. మాడ: సువర్ణము, నిష్కము. (తె) మాడ, అరవరా, సొన్న—సొన్నము—సొన్నా. తద్వి.— నూటఱువదిమాడలకు.—నిష్కము(చూ, సువర్ణములు); 3. ధనము: అర్థము, ఆదాయము, ఋక్థము—రిక్థము, ఋ, కటప్రివము. సుహిలము, గోత్రము, గ్రంథము, జ్యోతి, ద్యుమ్నము, ద్రవిణము, ద్రవ్యము, ధనము, నిధనము, పణము, భోగము—భోగ్యము, మాత్ర, రాయి

ము, రుక్మము, రై, లోకము, వసువు, వస్తువు, వామము, విత్తము, విధానము, విభవము. సాధనము, సారము, సువర్ణము, స్వత్వము, స్వము, స్వాపతేయము. (తె):— ఆస్తి, ఒడమి-ఒడమె, కాసు, చొక్కట్టు, డబ్బు, దనము, దస్తు, నగదు, నెలగ, పయికము-పైకము, పయిఁడి-పైఁడి, పసిఁడి, పెంగు, బుడుపు, మొల్లము, రూక, రొక్కము, రో, లవక, లిబ్బి, విడిముడి, సొత్తు, సొమ్ము. తద్విశేషములు:—౧. ఆర్జితవిత్తమునకు:—(తె) వడపు; ౨. దాఁచికొన్నసొమ్మునకు:—కుండము,(తె) చిలువాసము,దాఁపురము. (చూ, లిబ్బి,వంటసాల, విత్తము.); ౩.దొంగసొత్తునకు:—లుప్తము-లోప్తము-లోప్త్రము; ౪. కొసటకిచ్చినసొమ్మునకు:—(తె) కొనుమొదలు; ౫. మంచి నడవడికకు పూఁటగాఁగట్టిన ధనమునకు:-(తె)టీపు;౬. కైతులలోనగువారివలన పోఁగుచేసిన సొమ్మునకు:. (తె)దస్తు;౭.వసూలుచేసినసొమ్మునకు:(తె) బస్తు; ౮.మృత్పాషాణాదివస్తువునకు:-అర్థము; ౯. పంచుకొనఁదగిన తండ్రిసొత్తునకు:-దాయము;౧౦.చేతివెలకు:-(తె) నగదు, రొక్కము; ౧౧. వెచ్చపు సొమ్ము వందుకూడఁబెట్టినధనమునకు:-(తె)సిద్దాయము; ౧౨. పెట్టుపెండట సరకు అమ్మగా వచ్చినసొమ్మునకు:—(తె)బోణీ;౧౩. గోధనమునకు:(తె)సొమ్ము; ౧౪.స్త్రీధనమునకు:—సౌదాయికము; 4. గవ్వ: చూ, పంకు. 1; 5: చూ, రేతస్సు.1;అం.6:చూ, దానములు.

హిరణ్యరేతస్సుఁడు. సం. వి. స. పుం. 1.అగ్ని (హిరణ్యమే రేతస్సుగాఁగలవాఁడు): చూ, వహ్ని. 1; 2: చూ, సూర్యుఁడు.

హిరణ్యరేతుఁడు. సం. వి. స. పుం.—పై—

హిరణ్యవాహము. సం. వి. అ. పుం. శోణనదము, శోణము: చూ, సముద్రము.

హిరలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లయుప్పి*: చూ, లవణి. 2.

హిరుక్. సం.అవ్య.పాయుటయందువర్తించేను.

హిలమోచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ- హీలమోచిక *. (హిలమోచిఅనియు.)

హింవాకము. సం. వి. అ. పుం.దేహముముద్దుచేకొనినపిల్లి: చూ, మార్జాలము.

హిహీ. దే.అవ్య ఇసీ-ఇహిహీ:చూ, హూహూ.

హీ

హీ. సం. అవ్య. అహో. ఆశ్చర్యార్థకము:చూ, వింత. 1.

హీనతానములు. అం: చూ, తానములు.

హీనమగు. మి. అ. క్రి: చూ, లులివడు.

హీనము. సం. విణ. 1. తక్కువైనది: అంత్యము, అణకము, అధమము, అధరము, అపకృష్టము, అర్వము, అవద్యము, అవమము, ఊనము, కంకరము, కచ్చరము, కనీసము, కాండము, కుత్సితము, కుప్రాయము, క్షామము, క్షితము, క్షీణము, ఖర్వము, ఖలము, ఖేటము,గర్హ్యము, చేల-చేలము, నికృష్టము, నైచ్యము, న్యక్షము, న్యూనము,పరిక్షీణము, యాప్యము, (అవ్య) అను. (తె. వ):—(వి) అడుగు-అడ్గు, అసదు, ఆలి, ఈరు, కడ, కనీసము, కొలుకు, కీడు, చిలిపి, తున్న, దాబ, నాలి, పిచ్చి, బీడు, లాలూచి. (విణ) కొఱుదు, కుక్క, కుచ్చితము, కుటిల, కూళతనము, కైలాటము, గొంటు, చెనఁటి-చెన్నఁటి,టకటొంకు, నాలి, బలుచే, బిదవ, పొచ్చెము, పొటిపొటి, మందము, మట్టము, మసలిక, ముఱి, మొదుక, మొదుపు,లొచ్చు, లొజ్జ, వెలితి; 2. దూఁడఁదగినది: జఘన్యము, దూష్యము, నింద్యము, నృశంసము, రేఫము, వక్తవ్యము, వాచ్యము. (తె)

అగడు, పాచ్చెము, రట్టడి–అట్టడి–రట్టు.అట్టు.తద్వి:-చూఱ(నిందింప)ఁబడినది:- అధిక్షిప్తము, అవగీతము, అవధ్వస్తము, గర్హితము, నికృతము, పురస్కృతము; 3. విడువఁబడినది: అపనీతము, అవధ్వస్తము, ఉజ్ఝితము, ఉత్సర్జితము, ఉత్సృష్టము, కిశోరము, కీర్ణము, త్యక్తము, త్యజితవంతము–త్యాజితవంతము, ధుతము–ధూతము, నిర్ధూతము, నిర్వ్యూఢము, నిస్తుషితము, పరిచ్యుతము, పరిత్యక్తము, పరివర్జితము, పరిహృతము, ముక్త–ముక్తము, వ్యూఢము, యాతయామము, రహితము, విరహితము, విధుతము–విధూతము, సముజ్ఝితము. (తె) తొలఁగింపు, మినహాయింపు. తద్వి—౧. విడువఁబడనిది:—అవిముక్తము; ౨. అనుభవించి విడువఁబడినది:—యాతయామము; 3. విడువఁదగినది:—త్యాజ్యము, దేయము, పరిత్యాజ్యము, పరిహార్యము–పారిహార్యము, వర్జనీయము, వర్జ్యము, విసర్జనీయము, హేయము; 4: చూ, హాంతము.2.

హీనుఁడు.సం.విణ.తక్కువపడినవాఁడు.అధముఁడు,అధరుఁడు,అపశదుఁడు–అపసదుఁడు, అర్వాచీనుఁడు, అల్పుఁడు,అవటువు, ఇరుఁడు, ఇత్వరుఁడు, కటుంటుకుఁడు, కట్టుఁడు, కనిష్ఠుఁడు, కనీయుఁడు, కీచకుఁడు, కూరదృక్కు, క్షుద్రుఁడు,క్షుల్లకుఁడు, క్షోదిష్ఠుఁడు, ఖలుఁడు,ఖుల్లకుఁడు–ఖుల్లుకుఁడు,ఖేటుఁడు, గర్హ్యుఁడు, గోననుఁడు,చపలుఁడు,చేలుఁడు, జంబుకుఁడు,జఘన్యుఁడు,జఘన్యజుఁడు, జాల్మఁడు, నిహీనుఁడు, నీచ–నీచుఁడు, న్యక్కుఁడు, పాపుఁడు, పామరుఁడు,పిశునుఁడు, ప్రుల్కసుఁడు–ప్రుల్కనుఁడు, పృథగ్జనుఁడు, పాపివృత్తుఁడు, మందుఁడు, యాప్యుఁడు, వివర్ణుఁడు, శక్లుఁడు, శ్లథుఁడు. (తె. ప్ర) అనద, కడ, కించే–కిరించే–కిరించేఁడు, కొంచెకాఁడు, కొద్దివాఁడు, గొఱకు, చిల్లరకాఁడు, తక్కువవాఁడు, దూబ, దాసిబిడ్డ, నీచే, పాదలి, పెయ్య–పేయ, పారిడ్యాకుఁడు, లల్లిగాఁడు, వెలితిమానిసి, సన్నగాఁడు–సన్నపుగాఁడు, హాసదు. తద్వి.—పామరుఁడు.—గోండుఁడు.

హీనోపమము. అం: చూ, అర్థదోషములు.

హీర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చీమ: లత, లూతః చూ, పిపీలిక; 2. లచ్చి: విచర్చిక, కప్ప. (తె) సీ: చూ, లక్ష్మి. 1.

హీరకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు.

హీరము.సం.వి.అ.పుం.వజ్రము: చూ,రత్నములు.

హీరింగు. వా. వి. వాయిదా. (హియరింగు.)

హీలమోచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, ఐచ్చేలి. తద్వి శేషములు:—పుల్లబచ్చేలికి:—ఛేదము, దనస్థ, వరుణనూరణ–వరుణనూరణము, వల్లి. (తె) వెఱ్ఱిబచ్చేలి *.

హీలమోచిక. సం. వి. అ. స్త్రీ: రూ–హీలమోచిక. (తె):–చిలకకూర–చిలుకకూర–చిల్కకూర. *. (దీనినే పుల్లంగి అని కొందఱు: చూ, హస్తికంద.)

హు

హుం. సం. అవ్య. 1. క్రోధాదులందు ప్రయోగింపఁబడు వితర్కము, వివేకము: చూ, రోషోక్తి; 2. ఊ. ప్రశ్నార్థకము: చూ, సవాలు; 3. కోపమందు ప్రయోగింపఁబడు: చూ, కోపము; 4. వెఱపించుటయందు ప్రయోగింపఁబడు: చూ, వెఱపు.

హుంకరించు. సం. స. క్రి. హుంకృతిచేయు: చూ, గర్జించు.

హుంకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. హుమ్మను ధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 2=ఊఁకర, ఊఁ కొట్టుట. (సం) హుంకృతి.

హుంకారించు. సం. అ. క్రి. హుంకారము చేయు.

హుంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1_2: చూ, హుంకారము. 1_2; అం. 3: చూ; రతిధ్వనులు.

హుండి. వా. వి. రూ_హుండీ. 1. వెంటనే సొమ్ము చెల్లించుము అనెడి పత్రిక: చెక్కు; 2. దేవళములలో ముడుపులు వేయు డిబ్బి.

హుండీ. వా. వి —పై.—

హుకుము. వా. వి. 1. ఆజ్ఞ. 2. అధికారి యాజ్ఞాపత్రము. "హుకుంతాబే."

హుజూరు. వా. వి. సమక్షము, సముఖము.

హుటాహుటి. దే. వి. 1. గమన వేగము; చూ, స్యదము; 2. వడి: చూ, స్యదము; విణ. 3. వేగవంతము; చూ, స్యదము.

హుడుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=ఉడుక. డుబుడక్క: చూ, వీణె; వై.వి.(1)=హుడుక్కా: చూ, హుడుక. 1.

హుడుకము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

హుడుకు. వై. వి.=హుడుక్కము.—పై.—

హుడుక్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1—పై.—; అం. 2: చూ, అనద్ధవాద్యములు.

హుడుక్కము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

హుడువు. సం. వి. ఉ. పుం. మగగొఱ్ఱె: చూ, మేషము. 1. తద్వి.—కొండ గొఱ్ఱెకు.—రోహిషము (చూ, మేషము 1)

హుతభుక్కు. సం. వి. క్. పుం. 1. అగ్ని హోతుఁడు: చూ, వహ్ని. 1; స్త్రీ. 2.కృత్తిక: చూ, రిక్క.

హుతభుక్ప్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అగ్నిభార్య, స్వాహా, ఆగ్నాయి: చూ, భార్య.

హుతము. సం. విణ. హోమము చేయఁబడ్డది: చూ, ఇష్టము. 7. తద్వి.—హుతశేషమునకు:—పురోడాశము. [భుక్కు.

హుతవహుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, హుత

హుతాశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, హుతభుక్కు.2.

హుతాశనుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.— తద్వి.—జ్వాలకు.—శిఖ.

హుతాశుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై—

హుమా. దే. వి. రూ—హుమాయి. గుఱ్ఱము: చూ, హయము. [178.

హుమాయి. దే. వి.—పై.—ఉ, రా. 2, అ.

హురుమంజి. దే. వి.—మౌక్తికము: చూ, రత్నములు. తద్వి.—గుం:— చూ, పూస. 1_2—3_4; 2. రంధ్రముగల ముత్యము:— (తె) పూస (చూ, పూస. 5); 3. తాళబ్రొంబూసకు:—(సం) సగరము.

హురుమత్తు. దే. విణ. గొప్ప, పెద్ద. రూ—హుర్మత్తు—హుర్ముత్తు: చూ, సుర. (3)

హురుముంజి. దే. వి. రూ— హుర్ముంజి—హురుముంజీ. ఒక దేశము: చూ, దేశములు.

హురుముంజీ. దే. వి. —పై—

హుర్ముంజి. దే. వి.—పై.—

హుర్మత్తు. దే. వి: చూ, రూ—హురుమత్తు.

హుర్ముత్తు. వా. వి.—పై.—

హుషారు. వా. వి. 1: బందోబస్తు, జాగ్రత్త; 2. కనువిప్పు: చూ, మేలుకొలు, 3. హెచ్చరిక (హుషారుఅనియు.)

హుహువు. సం. వి. ఉ. పుం. రూ—హూహువు. ఒక గంధర్వుఁడు: చూ, పికారి.

హుళక్కి. దే. వి. రూ—హుళికి—హుళిక్కి—హుళ్లి. 1 అబద్ధము: చూ, వితథము; 2. అసత్యము: చూ, వితథము; 3. రూ—ఉళక్కి. అభావము: చూ, శూన్యము. 1.

హుళికి. దే. వి.—పై.—

హుళిక్కి. దే. వి.—పై.

హూ

హూ. దే. వి. అవులించేట యందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ.

హూణము. సం. వి. అ. పుం. చూ. దేశములు.

హూతము. సం. విణ. పిలువఁబడినది, ఆహూతము: చూ. సంబోధనము. 1-అ.

హూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రూ-సంహూతి. పిలుపు: చూ. సంబోధనము.

హూరేణువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ. రాజార్హము.

హూహువు. సం. వి. ఉ. పుం. హూహూయనిపాడెడి ఒకదేవగాయకుఁడు: చూ. సీకారి.

హూహూ. దే. వి. చేరియందగు ధ్వన్యనుకరణము. భాగ. 4, స్కం. 648. తన్వి.—అమ్మచ్చు, అనురునురు-అన్నురు, అవురు, ఇన్నా, ఇహిహీ, ఉమేక్కు, ఉచ్చిచ్చిరె-ఉచ్చిచ్చిరే, ఉడుకుట, ఉఱ్ఱు, ఉల్లల, ఉసురుసురు-ఉసురు-ఉస్సు-ఉస్సురు-ఉసూరు-ఉస్సురుస్సురు, ఓంబాయి, కకకకలు, కచిక్కు, కటకట, కటపెట, కటుక్కు, కతిల్లు, కతుక్కు, కవకవ, కరకర-కఱకఱ, కఱుక్కు, కలకల, కలుక్కు, కళపెళ, కవకవ, కవ్వోయము, కాండఱి-కాండురి, కావు, కికకిక-కికాకిక, కిచేకిచే, కిటకిట, కిఱకిఱ, కిఱ్ఱు, కిలకిల, కివకివ, కిసాలువ, కీచుచు, కుతకుత, కులకుల, కే, కై, కొక్కొరొకో-కొక్కొరొకొ, కో, కోవు, కోహో, కుఱింగు, కేరిరా, కేరివు, ఖంగుఖంగు, గడగడ-గణగణ-గనగన, గణిల్లు, గబాలు, గబీగుబీ, గబీలు, గపగప, గమ్మత్తు, గఱగఱ, గఱ్ఱు, గలగల-గళగళ, గల్లు-గల్లుగల్లు, గింగురు, గిజిగిజి, గిటగిట, గిరగిర, గిఱుక్కు-గిఱ్ఱు, గిలగిల, గిలుకు, గుటగుట, గుటుకు-గుటుకుగుటుకు-గుటుకుగుటుకు-గుటుక్కు, గుడగుడ, గుడిగుడి, గుడుక్కు, గుడుగుడు, గునగున, గుప్పు, గుబగుబ, గుబాలు-గుబీలు-గుభేలు, గుబ్బు, గుమగుమ, గుమ్మత్తు, గుఱక-గుఱుక-గుఱు-గుఱ్ఱు, గుఱుగుఱు, గుఱ్ఱుగుఱ్ఱు, గులగుల, గొటగొట, గొణగొణ, గొఱగొఱ, గొలగొల, గొండిరి, గోలుగోలు-గొల్గొలు, చెంగు, చేకచేగ, చేటాలు-చేటిల్లు, చేరచేర, చేళో చేలో-చెలో-చెళో చెళో, చిటచిట, చిటపొట, చిటాలు, చిటుకుపొటుకు, చిమచిమ, చిలచిల, చిల్లు, చివచివ, చివుకుచివుక్కు, చుంయి, చుమ్చు, చుఱచుఱ, చుఱుకు-చుఱుక్కు, చుఱ్ఱు, చెళ్లు, చొటచొట, చొడచొడ, చొఱచొఱ, జగ్గు, జఱజఱ, జలజల, జల్లు, జవజవ, జవు జవ్వు-గొజవ్వు, జిఱ-జిఱ్ఱు-జిఱజిఱ, జిఱ్ఱు, జిల్లు, జివ్వు, జివ్వురు, జుంజుం, జుఱుకు, జుఱ్ఱు, జోన్నవ్వ, జొటజొట, జొఱు జొఱు, టంటం (టముకు-టమ్కు), టివు, ఠంగు, ఠంగుఠింగు, డబ్బుడబ్బు, డులడుల, డూహో, తకతక, తటతట, తటాలు, తపతప, తళతళ, తళుక్కు, తిమిడి, తుకతుక, తుటుక్కు, తుపుక్కు, తుప్పు, తుఱ్ఱు, తుస్సు-తుస్సుస్సు, తూ, తెకతెక, తొటతొట, తొట్టు, దగదగ, దబదబ, దబాదిబ్బ, దబ్బు, దిగదిగ, దిగ్గు, దిబదిబ, దిరదిర, దిద్దిర, దిన్ను, దు, దుడిదుడి, దుమా, దుముక్కు, దూ, దూబూచి, దొడదొడ, దొప్పు దొప్పు. (సం) ధగద్ధగ, ధుగూత్కారము, ధూధూ, ధే, ధై ధై. (తె) నడునడు, నఱుక్కు, నిగనిగ, నెగ్గురు, నెటుకురు, నెళినెళి, పకపక-పకాపక, పకీలు, పటపట, పటుకు-పటుక్కు, పటేలు, పఱపఱ, పఱ్ఱు, పలపల-పల్పల-పళపళ-పలపలన-పల్పలవ, పిలపిల, పుటపుట, పుటుక్కు, పుతపుత, పురపుర, పులుకుపులుకు-పులుక్కుపులుక్కు, పునుకు-పునుక్కు, పెటపెట, పెటిల్లు, పెళపెళ, పెళ్లు, పొటపొట, పొటుకు-పొటుక్కు, పొలపొల, బంబం, బగబగ, బగీలు, బ.

...డబడ, బఱబఱ, బఱుకున—బఱుక్కున, ...ల్లు, బళ్లున, బొకురుబొకురు, బావురు, బిఱబిఱ్ఱు, బిస్సు, బుగబుగ, బుగులుబుగులు, బుటుకు-బుటుక్కు, బుడబుడ, బురబుర, బుఱ్ఱు, బుసబుస, బుస్సు, బొడబొడ, బొసబొస, బొళుకుబొళుకు, బొళుక్కు, బోరు, బ్రిల్లు, మటమట, మలమల, మిటమిట, మినమిన, మిలమిల, మిసమిస, మురముర, మూసమూస, రవరవ, రిక్కు, రెవరెవ. రెవ్వు, రివ్వు-రెవ్వు, లుబ్బు, లగాలగా, లటుక్కు, లబోలబో, లివలివ, లుకలుక, లుసుక్కు, లొటలొట, లొడలొడ, వజీవజీ, వటవట, వడవడ, వలవల, వికవిక-వికావిక, విజ్జి, విరవిర, విలవిల, విసవిస, వెకవెకలు, సరసర, సఱ్ఱు, సలసల, సుఱసుఱ, సువ్వాల, సువ్వి, హుఱా, హుఱాష్టు, హో, హోరు. మఱికొన్ని ధ్వన్యనుకరణములు:— ౧: (సం) అభిట్టారాకర్ణనము, అస్వాత్కారాచరణము, ఈ; ౨: కొక్కొరొకో-కొక్కొరోకో; (ఆ. కిరి.): ఆవసోపాలబవుడు, ఉఱుగొట్టు; ౩: పూర్వకవులచేఁ బ్రయోగింపఁబడిన ధ్వనిపోనగు అనుకరణములు:— (౧) నవ్వుట, (౨) అల్లుట, (౩) ఆడుట=జోగుట, (౪) ఏవ్వుట, (౫) నుఱుక్కుట, (౬) మాడుట, (౭) వేగుట, (౮) మంచుట, (౯) మోఁత, (౧౦) ఏడ్పు, (౧౧) చొచ్చుట, (౧౨) పొక్కుట, (౧౩) పొద్దుఁబొడుచుట, (౧౪) ఒలుకుట=కాఱుట, (౧౫) చినుకులుపడుట, (౧౬) ఉడుకుట, (౧౭) కూయుట, (౧౮) తెల్లవాఱుట, (౧౯) కొఱుకుట, (౨౦) పడుట, (౨౧) తేఁపుట, (౨౨) చూచుట, (౨౩) గులగుల, (౨౪) చుట్టుకొనుట, (౨౫) ఝుళంఝుళలు, (౨౬) కొంకులు, (౨౭) కప్పలు, (౨౮) పందులు, (౨౯) ఏనుఁగులు, (౩౦) సింహము, (౩౧) పెద్దపులి, (౩౨) గుఱ్ఱము, (౩౩) ఎద్దులు, (౩౪) గాడిద, (౩౫) కోళ్ళు, (౩౬) పాములు, (౩౭) పిల్లులు, (౩౮) కొంగలు, (౩౯) ఆఁబోతులు, (౪౦) మేఁకలు, (౪౧) ఎలుకలు, (౪౨) కొట్టుకొనుట, (౪౩) మద్దెలమ్రోఁత, (౪౪) మెఱయుట, (౪౫) నొక్కుట, (౪౬) ఘల్లుమనుట, (౪౭) జల్లుమనుట, (౪౮) తుమ్మెదలు, (౪౯) ఈఁగలు, (౫౦) ధ్యానములు, (౫౧) దంతములచేవ్యాప్తి ఇత్యాది; ౪. మఱికొన్ని శబ్దములనుకరణములవలెనుండియు కానొక యర్థవిశేషము నిచ్చుచున్నవి. ఉదా.— మనసు కళవళపడెను, చెకపికలాడెను, చిత్తము వకావకలయ్యెను, సొంపు సొటసొటవోయెను, బుడిబుడి మేడుపు, కొనుసకసకలాడెను, సెలసెల వెలఁబాఱెను, పలపల కన్నీరు గారించెను, తోపులు విలవిలఁబడెను, కస్తూరి ఘుగఘుగలు, బంగరునిగనిగలు, మెఱుపుల తళతళలు, పసిఁడిగాజుల మిసమిసలు, గర్వపుమిటమిటలు, శుకపికములు పిలపిలనెతేకౌ, పావటబొట్టు మెఱుకమునతికపికలు సేసె, గుసగుసలాడుట, ఠవఠవ, హుటాహుటి, ముసిముసినవ్వులు, మిడిమిడి యెండ, యడాయడిగా పఱతెంచె, మాటలు తొకతొకలై చెదరెను, గంటాల కిలకిలలు, కత్తి ఝుళిపించుట, "కట పెట తొటతొట గాలిదుపాట పాట చినుకులు ధరిత్రి పొడవట్లు పడన్ । సొట సొట నాకట సోలుచు । తటతటపడు చాతకముల దైన్యము వాపెన్", బుడిబుడిచేసు డించుట, రవరవలు వొడముట=కోపము, బిసి బిసి మాటలు, తెలతెల వాఱె, వెలవెలఁబాఱె, అంగంబు చకచకలు మెకమెకపాటు, మదిచివుక్కు మనెను, బొజ్జపుటపుటలాడెను ఇత్యాది; ౫: చూ. ఉపస్కారపదములు.(౩-౪ విశేషాంశములు

బాధాదర్శకమును ధ్వన్యనుకరణము; కలుగఁజేసెడు.);
౬: చూ, స్వరము. 2.

హాహాష్టం. (హహాస్సు. హాష్టం.) వా. వి. కాకి భోజనమువానిని మొగుడగొట్టుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హాహాహూహా.

హృ

హృతము. సం. విణ. హరింపఁబడినది: అపహృతము, ఆ త్తము, ఉపాత్తము, ముషితము-మూషితము. లద్వి.— తేఁబడినది;— ఆహృతము. [(అహృతి అనియు.)

హృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, హరణము. 1.

హృదయంగమము. సం. విణ. మనసుకింపైనది (మాట), సంగతము: చూ, శబ్దము. 2.

హృదయగతశల్యము. జా. బాధచేయునది. "ఒప్పిదంబున వీనికోడిన శరధులు హృదయశల్యవ్యథసెజియకున్నె." (కవికర్ణరసాయనము.)

హృదయము. సం. వి. అ. న.— ఎద-ఎడఁద. మనస్సు. రూ-హృది. (మనస్సులోనుండునది. విషయాదులచేత హరింపఁబడునది.): అంతరంగము, అంతఃకరణము, అనంగము, ఆత్మ, ఆశయము, అన్వనితము, ఇచ్ఛ, క, కర్మ, కాపీనము, గుహ, గూఢపదము, చిత్తము, చేతస్సు, చైత్యము, తనము, తురగము, మనసు-మనస్సు, మానసము, సత్వము, స్వాంతము, హృది. (తె.వ) అద, ఇచ్ఛ, ఉల్లము-ఉల్లల, ఎడ-ఎడఁద-ఎద్ద-ఎడ్డ-ఎద, కందనకాయ, గుండియ-గుండె-గుండెకాయ, డెందము-దెందము, తలఁపు, మది, మనము. తద్విశేషములు:—౧. కఠిన హృదయము గలది.—(తె) రాతిగుండె; ౨. పిశాచము పట్టిన మనస్సు గలది:—క్షిప్తవారము; ౩. దేవ హృదయము గలది:—కిరికము; ౪. మనసులో నుండునది:-అంతరంగము; ౫. గుండెకాయ: చూ, హృదయము. 1; (పెపసిగుండె వానికి ఎప్పుడు పంపుచుండును. ఇంగు నాలుగుగదులుం డును:— ౧. ఎడమకర్ణిక, ౨. కుడికర్ణిక, ౩. ఎడమజఠరిక, ౪. కుడిజఠరిక. ఊపిరితిత్తులయందు శుభ్రపరుపఁబడిన రక్తము గుండెయందు చేరును. దానినుండి ధమని (అయోర్టా) యను పెద్దరక్తవాహినిగుండ శరీరమంతటను వ్యాపించును. (చూ, ధమని. ౯. ఇది శారీరశాస్త్ర విషయము.): ౩. సొమ్ము: చూ, సత్త్వము; అం. 4: చూ, చక్రములు.

హృదయశంకువు. జా. బాధచేయునది: హృదయశూలము.

హృదయశూలము. జా.—పై— "నేను మీకు హృదయశూలమును" (ధర్మజరాజసూయము.)

హృదయావర్తి. అం: చూ, అశుభావర్తములు.

హృదయాళువు. సం. విణ. (ఉ): సుహృదుఁడు.

హృది. సం. వి. ద్. న: చూ, హృదయము. 1-2-3.

హృద్భేదతంత్రము. అం: చూ, తంత్రములు.

హృద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బుద్ధియనెడుఓషధి: చూ, రాజార్హము.

హృద్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. వశీకరణ వేద మంత్రము: చూ, మంత్రము. 1; విణ. 2. మనసు కింపైనది, మనోజ్ఞము: అంకతి, ఆంతము, అనఘము, అనుపము, అభిరామము, అభిరూపము, అభీష్టము, అమృతము, ఉజ్జ్వలము, ఉదాత్తము, కమనము, కమనీయము, కమ్రము, కాంతము, కామనము, కూబరము-కూవరము, చంగము, చారువు, చోక్షతరము, చోక్షము-చొక్షము, జాత్యము, ణ, తలిమము, ధవళము, నిర్భరము, బంధురము, పుణ్యము, పేశలము, ప్రిత్రిక్షిప్తము, బంధురము, మంజువు, మధురము, మనోజ్ఞము, మనోరమము, మనోహరము, ముగ్ధ, రమణీయము, రమ్యము,

ము, రామణీయము, రుచిరము, రుచ్యము, రూప్యము, లసువు, వలితము, వల్గువు, వామము, విమలతమ్, శాలి, శృంగారము, శోభనము, శ్రీమంతము, సాధువు, సుందరము, సురభి సుషమ, స్వాదువు, హారి. (అవ్య) ఆరాత్, శమ్. (తె. వి):—అనుఁగు, అలరు, ఆరజేము, ఇంపితము, ఇమ్ము, ఒడికము, ఒనరు, ఒప్పిదము, ఒఱపు, కలికి-కల్కి, కొమరు, గబకము, గరగరిక, గొనబు-గొనము, గోవ, చిని-చిన్ని, చిన్నరి-చిన్నారి, చిన్నరిపొన్నరి-చిన్నారిపొన్నారి, చెంపు, చేఁదు, చొక-చోకా, చొక్క-చోక్క, చొకాటము-చొక్కటము-చొక్కాటము, చొకారము-చొక్కారము, చొక్కపరము, చొక్కము, జోక, తిన్న-తిన్నన, తీరు-తీఱు, తోరము, నయము, నలువు, నిబ్బరము, పన్ను, పసను, పొంపు, పొన్నరి-పొన్నారి, పోలు, ప్రన్న, బాగు, బెడఁగు, బెళఁగు, మాను, ముద్దు, మురువు-మురివు, రకము, రమణ, లెస్స, వింగడము, విన్నాణము, సవర-సవరన, సవురు-సౌరు, సని, సింగారము, హరువు, హావణింపు. తద్విశేషములు:—౧. మిక్కిలి మనోజ్ఞమునది:—బృందిష్టము. (తె) అల్లారుముద్దు; ౨. చక్కనిది: (తె) చేక్క, జేవర, తిన్న. (వి) ఆర్జవము, ప్రగుణము. (తె) చేక్కన, చెక్కటి, చోయు, జేవరన, తిన్నన; ౩. మనోజ్ఞతకు.—మంజిమ-మంజిమము, మనోజ్ఞత. (తె) గొనబు, తిన్నన, ప్రసన్న, బంగారుమేఁడ, మాను, ముద్దు, హరువు. (సం) (అవ్య.) స; ౪. సరియైనది:—అజిహ్మము-ఆజిహ్మము, ఋజువు, ప్రగుణము; ౫. మెత్తైనది:—చూ, సుకృతము. ౩; ౬: చోక్షతరము. (తె) చొక్కపరము: చూ, సమీచీనము. 2 (చూ, స్వచ్ఛము. 8.); 8. మనస్సునకు ప్రీతికైనది (వస్తువు): చూ, హృద్యము. 3; ౪. మనస్సునందుఁ బుట్టినది (కోరిక): చూ, వాంఛ; 5. వశీకరణ వేదమంత్రము: చూ, మంత్రము. 1; తద్వి.—౧: వ్యాహృతి; ౨: గాయత్రి, సంజ్ఞ.

హృద్యశారీరశాలిత్వము. అం: చూ, సుగుణములు.

హృల్లేఖము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎడఁబాటు: అయోగము-ఆయోగము, ఆయుక్తకము, విచ్ఛిత్తి, విచ్ఛేదనము, విధురము, విప్రయోగము, విప్రలంభము, వియోగము, విరహము, విరోధము, విశ్లేషము. (అవ్య): అప. (తె): ఎడఁబాటు, ఎడయిక, విరాళి; 2. బుద్ధి: అంకము, అనుభవము, అపలబ్ధి, అభిజ్ఞానము, అభిమానము, అవగతి, ఆకలనము, ఆత్మ, ఆత్మజ్ఞానము, ఆయోగము, ఇంగము, ఇతము, ఇతిహాసము, ఉపజ్ఞ, ఉపలంభము, ఉపలబ్ధ, ఉపలబ్ధి, ఋ, క, కలాపము, కావ్య, కానువు, ఖంబు, గతి, గృధువు, గృహీతి, గ్రహణము, చత్వరి, చార్వి. చితి-చిత్-చిత్తు, చేతన, చైతన్యము, జ్ఞప్తి, జ్ఞానము, ధ, ణ, దర్శనము, దృక్కు, దృష్టి, ద్రవ్యము, ద్రవ్యాంగము, ధిషణ, ధీ, న, నిర్వేదము, నివేదనము, నిష్క్రమము, పండ, పరికరము, ప్రజ్ఞ, ప్రజ్ఞానము, ప్రతిపత్తి-ప్రతిపత్తు, ప్రణిధ, ప్రత్యయము, ప్రధానము, ప్రాజ్ఞ, ప్రేక్ష, బుద్ధి, బోధము, భగము, మంతువు, మతి, మనము-మనస్సు, మనీష, మాయ, మేధ, రహి, వికసనము-వికాసము, విజ్ఞానము, విద్య, విద్రవము, వివేకము, వేదన, శరము, శేముషి, సంఖ్య, సంగతి, సంజ్ఞ, సంపత్తు, సంవిత్తి-సంవిత్తు, సమయము, సూత్మము, స్మరణము, స్మృతి, హేవాకము. (అవ్య) అధ్యాత్మము—అధ్యాత్మికము, ఇతి. (తె. వ.):—అరువు, ఎఱుక-ఎఱుకువ, కఱద, గరగరిక, గురికొచ్చె, తెలుకువ-తెలుకువ, తెలివి-తెలివిడి, తేకువ, తేట,

నెజి, వర్గ, బుద్ధి, మది, రహి. తద్వ్య.— ౧. సామాన్యజ్ఞానమునకు:— బుద్ధి (తె) బుద్ది; ౨. నిష్ఫలమైన తరువాత నుండెడి తెలివికి. ఖేదము; ౩. బుద్ధికుశలతకు— (తె) చొరవ; శాస్త్రజ్ఞానమునకు:— వ్యుత్పత్తి. (అన్య) ఆజ్; ౫. శ్రవణేంద్రియముతోఁగూడు కొను బుద్ధికి.— ఆశ్రియము, ౬. ఇచ్ఛలేని బుద్ధికి:— క్షేపము, వికల్పము; ౭. చాలు ననెడి బుద్ధికి:— పర్యాప్తి. (తె) చాలు; ౮. దేహాత్మాది భేదజ్ఞానమునకు:(తె) తెలివి; ౯. మిక్కిలి తెలివికి:— పరిబోధము; ౧౦. యథార్థజ్ఞానమునకు:— ప్రమ, ప్రమితి; ౧౧. స్వాధీనముకానిబుద్ధికి:— (తె) చిమ్మటి; ౧౨. జ్ఞానవిశేషమునకు:— కేవలము; ౧౩. తెలివిగలది:— అర్థ్యము; ౧౪. సప్తవిధబుద్ధులకు:— చూ, సప్తవిధబుద్ధులు; ౩.అపూర్వార్థమును తెల్పిక్షించుట: అధ్యాహారము, ఊహము, తర్కము, యోచన. (తె) ఉజ్జి.

హృషితుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, హృష్టుఁడు,

హృషీకము. సం. వి. అ.న.(దీనిచేత సంతోషింతురు.): అక్షిగతము,? గోచరము, ఇంద్రియము, విషయి: చూ, ఇంద్రియార్థము, చూ, విషయము. ౩). తద్వ్య.— నేత్రాదికేంద్రియములు:— ఇందు జ్ఞానేంద్రియములు 5, కర్మేంద్రియములు 5=10. జ్ఞానేంద్రియములు:— త్వక్కు, చక్షువు, శ్రోత్రము, జిహ్వ, ఘ్రాణము; కర్మేంద్రియములు.— వాక్కు, పాణి, పాదము, పాయువు, ఉపస్థలు, మనస్సుతోఁ గూడ ఏకాదశేంద్రియములు.మఱిన్ని ఆకర్షణము, ఇంద్రియము, కరణము, ఖమ్-ఖంబు, గుణము లెం.)

హృషీకేశాయనమః. అం. (హృషీకేశః=హృషీకాణాం=ఇంద్రియాణాం, ఈశః=నియామకః) ఇంద్రియములను నియమించే పరమాత్మకొఱకు నమస్కారము: చూ, ఓమ్.

హృషీకేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చూ, విష్ణువు.I.

హృష్యమాణుఁడు. సం. విణ. సంతోషించుచున్న మనస్సుగలవాఁడు: చూ, హృష్టుఁడు.

హృష్టము. అం: చూ, దృష్టులు.

హృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ హ్లాదనము.

హృష్టుఁడు. సం. విణ. సంతోషించినవాఁడు. రూ—హృషితుఁడు, ఆనందుఁడు, ఉత్కుఁడు, ఉల్లాఘుఁడు, ఊర్జస్వలుఁడు, ఊర్జస్వి, తుష్టుఁడు, తృప్తుఁడు, నందనుఁడు, ప్రమనుఁడు, ప్రముదితుఁడు, ప్రహ్లన్నుఁడు, ప్రీతుఁడు, ముదితుఁడు, వికుర్వాణుఁడు, హృష్యమాణుఁడు, హృష్టమానసుఁడు. (తె) గెలివికాఁడు. తద్వ్య.— ౧. సంతోషముగలవాఁడు:— హ్లాషి; ౨ సంతోషించువాఁడు:— హ్లాదణుఁడు; 3. సంతోషింపఁజేయువాఁడు: హర్షకుఁడు.

హృష్యక. అం: చూ, మధ్యమగ్రామ గత మూర్ఛనలు.

హృష్టాంశము. అం: చూ, షష్ట్యంశములు.

హె

హెగ్గడి. వై. వి.—హేడక. 1. అంతఃపురకావలికత్తె: చూ, సౌవిదల్లుఁడు; 2.—అంతఃపురకావలివాఁడు: చూ, సౌవిదల్లుఁడు.

హెగ్గడికత్తె. వై. వి. అంతఃపుర కావలికత్తె. కళా. 2, అ. 69, రూ—ఎగ్గడికత్తె—హెగ్గడి: చూ, సౌవిదల్లుఁడు. [చూ, సౌవిదల్లుఁడు.

హెగ్గడికాఁడు. ద్వ. వి.అంతఃపుర కావలివాఁడు:

హెగ్గడివాఁడు. ద్వ. వి.—వై.—

హెగ్గడీఁడు. ద్వ. వి.—హేడక. (హెగ్గడి + ఈఁడు)—వై.—

హెచ్చరించు. దే. స. క్రి. 1: రూ-ఎచ్చరించు-ఎచ్చెరించు-ఎచ్చరికించు-హెచ్చరికించు, పలుకరించు-పల్కరించు, మందలించు, మూదలించు, సొసాయించు; అ. క్రి. 2. వృద్ధిఁ బొందు. ఆం, భా. తృ. 89: చూ, వర్ధిల్లు.

హెచ్చరిక. దే. వి. 1: రూ-ఎచ్చరిక-ఎచ్చరము-ఎచ్చరింత-ఎచ్చరింపు-హెచ్చరింపు, ఎడపదిలము, ఏద, ఏవ, పదిలము, పొణిమి, బరాబరి-బరాబరిక, హణిక-హవణిక. (సం. వ):—అవధానము, అవేక్ష, నిపతము-నిపాతము, పాతము, ప్రతిజాగరము, భద్రము. తద్వి.—పలుకరింత-పల్కరింత, పలుకరింపు; 2. రూ-ఎచ్చరిక, ఆమోకి: చూ, సూచన. 1; 3. ఉత్సాహము: చూ, సన్నాహము. 2; వా. 4: ప్రేరేపణ-ప్రేరేపణము, ఎక్కుట, డీకు-దీకు. (సం) ప్రేరణము.

హెచ్చరికపడు. దే అ. క్రి: రూ-ఎచ్చరికపడు. (సం) అవధరించు.

హెచ్చరికరించు. దే. స. క్రి. రూ-ఎచ్చరించు. చూ, రూ-హెచ్చరించు.

హెచ్చవేఁత. దే. వి: గుణకారము, అహతము, గుణము, గుణితము, క్షుణ్ణము, రితము, నిదిగ్ధము, నిహతము, పాలితము, పిండితము, పూరణము, పూరితము, వర్ధితము, వృద్ధి. తద్వి:—ఘుణము. (చూ, గణితశాస్త్రము.)

హెచ్చవేఁతగుఱుతు. వా. వి. ఇంటు. గుణకారపు గుఱుతు ×.

హెచ్చించు. దే. స. క్రి. ఎక్కుడించు.

హెచ్చిరిలు. దే. అ. క్రి. హెచ్చిరిల్లు-హెచ్చిలు-హెచ్చిల్లు-ఎచ్చిరిలు: చూ, వర్ధిల్లు.

హెచ్చిరిల్లు. దే. అ. క్రి.—పై.—

హెచ్చిలు. దే. అ. క్రి.—పై.—

హెచ్చిల్లు. దే. అ. క్రి.—పై.—

హెచ్చు. దే. వి. రూ-ఎచ్చు. 1. అధికము, ఉద్రేకము లు: చూ, హేరాళము. తద్విశేషములకు.—చూ, హేరాళము; 2. ఆధిక్యము, అగ్గలము: చూ, హేరాళము. తద్విశేషములకు:—చూ, హేరాళము; విణ. 3. అధికమైనది: చూ, హేరాళము; అ. క్రి. 4: (మి) అధికమగు. (తె) ఎచ్చు, కడచు, దళకొను-దళముకొను, దళగించు, దొట్టువాఱు, బలపడు, బలియు, మ్ముమ్మరించు. (సం) ప్రకోపించు

హెచ్చుగలవాఁడు. దే. విణ. అతిశయవంతుఁడు: (సం) అతిమాత్రుఁడు.

హెచ్చుతగ్గులు. వా. విణ. రూ-ఎచ్చుతగ్గులు: చూ, విషమము. 2.

హెచ్చురాయసతనము. వా. వి. పెంకితనము.

హెచ్చైనవాఁడు. వా. విణ. మేలుచేయి: చూ, సమర్థుఁడు.

హెడ్. హెడ్డు వా. విణ. 1. అధికారి; 2. యజమాని. "హెడ్ మేస్త్రరు, పోలీసు హెడ్డు" మొ.(రూ-హేడ్డు.)

హే

హే. సం. అవ్య: చూ, సంబోధనార్థకములు.

హేజీబు. దే. వి. మంత్రి: చూ, మంత్రి. 1.

హేడక్కుఁడు. సం. విణ.=హెగ్గడీఁడు: చూ, పావిదల్లుఁడు.

హేడుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1.—పై.—; విణ. 2. ఎడ్డె: చూ, మూర్ఖుఁడు.

హేడ్డు. వా. విణ. రూ-హెడ్-హేడ్డు.

హేతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అగ్నిశిఖ, నిప్పుమంట: చూ, వహ్ని. 1; 2. మంట: చూ, వహ్ని. 1; 3. సూర్యకిరణము: చూ, హాయనము. 2; 4. ఆయుధము: చూ, బాణము.1. తద్విశేషములు:— (గ) బాణమునకు సంబంధించినవి: గ. కూరబాణమునకు.—(తె) లకోరి-లకోరీ; ౨. వత్సదంతము; 3. ఇం

ప్రధనుస్సునకు.—వాల్మీకము; ౪. విష్ణుచక్ర
మునకు.—లోకపావనము, సుదర్శనము; ౫. వాఁ
డిగలబాణమునకు.— (తె) వాలికతూఁపు;
౬. ఏనుఁగుమబోడిచెడి బరిగోలకు.—వేణు
కము, వైణుకము. (చూ, సృణి); ౭. అలుఁ
గులేనియీఁటెకు.—(తె)బరికట్టె,బరిగమ్మి;
౮. బాణమునకు.—భల్లము, శల్యకాష్ఠము,
శిలీముఖము,శిఖండి; ౯.వజ్రాయుధమునకు-
(తె) మగమానికపురాలు, మగసాతివాలు;
౧౦.యుద్ధసాధనమునకు.—(తె)మున్ను;౧౧. శి
వునిశూలమునకు:—మహితము, లోహితము;
౧౨. విల్లుకు:—కార్ముకము; ౧౩. విష్ణువుయొక్క
విల్లుకు.—శార్ఙ్గము; ౧౪. ఈఁటెవంటి ఆయు
ధమునకు.—(తె)సబడి–సబిడి–సబిడీ–సబరి–
సబళము–సబళి; ౧౫. చిల్లకోలకు.—శర్వల,
శక్తి, విశిఖము. (తె) సత్తి; ౧౬. తోత్రము
నకు:(తె) సాటి; ౧౭. అంకుశమునకు.—సూ
నము. (తె) సిడి. (చూ, సృణి.); ౧౮. (తె)
పెడఁగవాతియమ్ము; ౧౯:శృంగిణి; (౨)రిష్టికి
సంబంధించినవి:— ౧. కల్లుగీఁచేవానికత్తికి:—
(తె) సెలగత్తి; ౨. తుపాకి కొనను చెక్కి
యుండెడి బాఁకువంటి కత్తికి: (తె)సన్ని–
సన్నీ; ౩. కత్తికి:—వాలము; ౪. కొంకికత్తి
కి.—వక్రము, ౫. శివునికత్తికి:—వజ్రహా
సము; ౬. పెద్దకత్తికి:—వరాకము, వరాశి–
వలాసి; (చూ, రిష్టి. 2; చూ, బాణము. 1.)

హేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కారణము
అ, అప్, అపదేశము, అర్థము, ఉపపత్తి,
ఉపాదానము, కారణము, కార్యము, గుంభ
ము, త, తంత్రము, తర్కము, తలము, నిబం
ధనము, నిమిత్తము, ప్రత్యయము, ప్రయో
జనము, బీజము, యోని, సంభ
వము. (అవ్య) అను, ఇతి, కిమ్, కిల, ఖలు,
చ, తత్, తు, యత. (తె. వి):—అక్కట,
కతము, కోపు, చోటి, పాదము–పెసము, పే
గము, కట్టు, గీసను, వయినము–వైపము, సబబు,
హేత్వర్థకమునకు—అటుగాన, కనక–కనుక,
కాఁగ, కావ, కాఁబట్టి, కావున; అని; ఎం
దువలన. తద్విశేషములు:—౧. ముఖ్యకారణ
మునకు.—ఉపాదానము; ౨. పుట్టుటకుకార
ణము:—ప్రభవము; అం. 2. హేత్వలం
కారము. కార్యకారణములకు హేతువుఁ జె
ప్పుట. ఉదా.—"చంద్రుఁడి కేమదవతీమాన
విచ్ఛేదనార్థముపయించెమం చె": చూ, అ
లంకారము 3; అలంకారములు మాయిమ
అలంకారము ౩ వ యర్థమందుఁజూపఁబడెను.
వానివివరము లాయాపదముల క్రిందికలందుఁ
జూడనగు. ఇంకను లెక్కకుమించినన్ని య
లంకారములుగలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే
కొన్నిమాత్రమేఁజూపఁబడెను:—(చూ, శ
బ్దాలంకారములు.) (చూ, అలంకారము 3.):
అంగాంగీభావసంకరము, అక్రమాతిశయోక్తి,
అత్యంతాతిశయోక్తి, అధేయపర్యాయము–
ఆధేయపర్యాయము, అధికతాద్రూప్యరూప
కము, అధికాభేదరూపకము, అనుక్తవిషయ
స్వరూపోత్ప్రేక్ష, అనుభయతాద్రూప్యరూ
పకము, అనుభయాభేదరూపకము, అనుప
లబ్ధి, అన్యత్వవ్యారోక్తము, అన్యత్వవ్యా
రోక్తి, అన్యద్వేషము, అన్యాతుల్యయోగిత,
అన్యావినోక్తి, అన్యాసంగతి, అపరాతుల్యయో
గిత, అపరాసంగతి, అపరివిషమము, అపహ్నుతి,
అప్రస్తుతతుల్యయోగిత, అప్రకృతానేకవిష
యశ్లేషము, అప్రస్తుత ప్రసంగము, అయో
గసంబంధాతిశయోక్తి, అర్థాంతరము, అర్థా
పత్తి, అశ్లాఘ్యగుణోత్కర్ష సారము, అపద
ర్థనిదర్శనము, అసి, అసిద్ధవిషయహేతూ
త్ప్రేక్ష, అసిద్ధవిషయఫలోత్ప్రేక్ష, ఆక్షే
పణ, ఆధారప్రమాణశబ్దము, ఆత్మతుష్టి

పరిమాణశబ్దము, ఆరోహి, ఉక్తవిషయస్వరూపోత్ప్రేక్ష, ఉన్నేయప్రశ్నోత్తరము, ఉపమ, ఉపమానలుప్త, ఊర్జస్వి, ఏకవాచకానుప్రవేశసంకరము, కారకదీపకము, కారణనిబంధనాప్రస్తుత ప్రశంస, కారణమాల, కార్యనిబంధనాప్రస్తుత ప్రశంస, కావ్యార్థాపత్తి, కైతవాపహ్నుతి, క్రమము, క్రియ, గుంఫము—గుంభము, గూఢోక్తి, చపలాతిశయోక్తి, చిత్రోత్తరము, ఛేకాపహ్నుతి, జాతి, నిష్కృతి, ప్రసిద్ధి, భావోక్తి, విగాలనము, విచిత్రము, శ్వేతకంటకాది ఇత్యాది. తద్వి.—౧. వాక్యాలంకారము:—ఖులు; ౨. కావ్యాలంకారము:—అర్థావృత్తి దీపకము; ౩. సంగీతాలంకారము:—అవరోహి. ఇత్యాది యొక్క సహాసర్యముఁ గానఁబడు చున్నవి.

హేతుశూన్యము. అం. (హేతురహితము). ఉదా.-"సతిగనుఁగొని భృంగపఙ్క్తిచేసు ఉంచెననన్": చూ, అర్థదోషములు.

హేతుసూచకములు. అం: అందున, అందుకు, ఇందున, ఇందుకు, ఎందున, ఎందుకు, కనుక, కాఁబట్టి, కావున-కాన, అందులకు మొదలగునవి.

హేతుస్కంధము. అం: చూ, ఔషధస్కంధము.

హేత్వాభాసలు. అం: సవ్యభిచారము, విరుద్ధము, సత్ప్రతిపక్షము, అసిద్ధము, బాధితము. (5)

హేమంతము. అం. 1.మార్గశీర్ష పుష్యమాసములు: చూ, ఋతువులు. (చూ, మాసద్వయము.)

హేమకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్వర్ణకారుఁడు.

హేమకూటము. సం. వి. అ. పుం. 1. తన నామముచేతనే ప్రసిద్ధికెక్కిన పర్వతము (బంగారుశిఖరములుగలది): చూ, పర్వతము; అం. 2: చూ, వర్షపర్వతములు; 3: చూ, కులపర్వతములు. [తద్వి.—పెత్తమేడి*.

హేమదుగ్ధకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, మేడి*.

హేమపుష్పకము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సంపెఁగ*; 2: శారిబము-సారిబము, కాలశము: చూ, లొద్దుగు*; 3. తంగేడు*: ఋషభశ్రేణి, గోరేఖకము, గోశ్రేణి, చారటి, చారుపుష్ప. (తె) తంగెడు-తంగేడు. తద్వి.—౧. అకుల్యము. (తె) నేలతంగెడు-నేలతంగేడు; ౨. శైలగోశ్రేణి. (తె) కొండతంగేడు*.

హేమపుష్పము. సం. వి. అ. పుం.*: అశోకము, ఉడుపుష్పము, కంకేళి-కంకోళి, కమనము-కామనము, కర్ణపూరము, కాంతాంఘ్రిదోహదము, కాంతాచరణదోహదము, కామకము, కేలికము, చిత్రకము, తామ్రపల్లవము, నటము, పీతశాఖము, మాలి, రక్తకము, వంజులము, సుగంధము. (తె. వ) అసోగము, కంగేలి. తద్వి.—౧. రక్తాశోకమునకు — రమము; ౨.అశోకపుష్పమునకు:-పిండిపుష్పము.* [పెల్లు: చూ, వాసంతి 2-3.

హేమపుష్పిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పచ్చపూ

హేమము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు: చూ, లోహము; 2. ఉమ్మెత్త*: చూ, మాలాపుష్పము; 3. హేమము అను గుఱ్ఱము: చూ, హయము. [వర్ణము. 6.

హేమరాగిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పసుపు: చూ,

హేమశంఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

హేమసాగర. సం వి. ఆ. స్త్రీ: పత్రబీజము, బీజపత్రము, బీజమాతృక. (తె) గాయపాకు, రణపాలాకు*. [చూ, పర్వతము.

హేమాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. బంగరుకొండ:

హేమాహేమీలు. దే. విశే: చూ, రూ-హేమాహే-

హేమాహేమలు. దే. విశే. 1: అతఘుఁడు, అఘకుఁడు, అధికృతుఁడు, ఉదాత్తుఁడు, ఉదారుఁడు, కైవల్యుఁడు, ఘనుఁడు. (తె) రూ—

హేమా-హేమీలు, అగ్రగణ్యుడు, గణుత, గొప్పవాడు, పెద-పెద్ద, ప్రేష్ఠుడు, మిండడు, మిక్కిలివాడు, వెగ్గలీడు. తద్వి.- మిక్కిలి ప్రసిద్ధిగాంచినవాడు:— (సం) గురువు.

హేమింపే. సం. అ. క్రి. బంగారగు.

హేముడు. సం. వి. న్. పుం. బుధగ్రహము: చూ, గ్రహము. 2.

హేయగుణములు. అం: కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మత్సర, డంభ, మాన, అతిమాన, సాహస్య, అజ్ఞాన, అహంకార, మమకార, పరిహాస, ఈర్ష్య, అసూయలు. (16).

హేయము. సం. విశే. విడువదగినది: చూ, హీనము. 3.

హేరంబము. సం. వి. అ. న.—ఎనుము: మహిషి (తె. వ) ఎనుపసరము, ఎనుపెంటి, ఎనుము-ఎనుము, గేదె, బర్రె. తద్వి.—మూడచేది పాలిచ్చెడిగేదెకు.—(తె) మలకగేడ.

హేరంబుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గణపతి: చూ, వినాయకుడు. 1; 2. శౌర్యముచే గర్వించినవాడు: అహంకారి, అహంయువు, ఉత్సిక్తుడు, ఉద్ధతుడు, ఉద్రిక్తుడు, కస్తబ్ధుడు, కృకలాసుడు, గర్వి, గర్వితుడు, గర్విష్ఠుడు, దృప్తుడు, రాజమల్లుడు, సమున్నద్ధుడు. (తె. వ):— ఉదురుమిడుక, గబ్బి, గరివి, తలసరి, పిక్కబోతు, పులసరి, పొగరుబోతు, బెట్టిదుడు, బెట్టు, మురికాడు, జాగ.

హేరవళి. దే. వి. రూ.—హేరావళి—హారవళి—హారవళి. వస్త్రకోశ: చూ, వస్త్రము.

హేరాము. దే. వి. హింసింపుట: చూ, శోకము.

హేరావళి. దే. వి: చూ, రూ.—హేరవళి.

హేరాళము. సం. విశే.—ఏరాళము. అధికము: అగ్రిమము, అతిమాత్రము, అతిరిక్తము, అతివేలము, అత్యంతము, అత్యర్థము, అదభ్రము, అనేకము, ఉత్కటము, ఉదాత్తము, ఉదారము, ఉదీర్ణము, ఉద్గాఢము, ఉద్భటము, గాఢము, తీవ్రము, దృఢము, నితాంతము, నిర్భరము, ప్రభూతము—ప్రభూతము, పులినము, పుష్కలము, ప్రకృష్టము, ప్రగాఢము, ప్రచురము, ప్రభూతము, ప్రాజ్యము, ఫలము, బహువు, బహులము, భారము, భూయస్సు, భూయిష్ఠము, భూరి, భారి, భృశము, మెండగము, విగ్రహము, శస్త్రాగము, సమృద్ధము, వ్యాయతము, స్పష్టము, స్థిరము, స్ఫారము, స్ఫిరము, స్ఫీతము, స్వతము. (తె. వ) అక్కజము, అదనము, గడ్డు, పురుపు, పెలుచన, పెల్లు, ప్రాతి, పొంకగు—పొడవు, బటాగము, బడు, బలము, బలువు, బాతి-బ్రాతి-బాడము, బెడగు(బెడగు), మలచేము, మా, మిక్కుటము—మిక్కుటము, మిక్కిలి, మిగులు, మున్నుగము, మేలు, లగ్గోడు, వలుమూలము—వైమూలము, వలదు, వానిరి. తద్వి.—౧: అత్యధికము, అత్యాసూధ్యము, వరిష్ఠము, విస్తారము, సమధికము, స్ఫేష్ఠము. (తె) ఇనుమిక్కిలి, మిన్నుముట్టము; ౨: (గాన):—అతి. (తె) అడి, నిలు; 3. బహుళమునకు.—బహుళము. (తె) ఈలుమి-ఈలము, ఒత్తడము, ఒత్తు, క్రిందు, గడితము, గమి, చిక్కన, తెలుచే-తెలుమే, దండడి, దట్టము, దళము, దళసరి, మునుము-మున్ను, మొత్తము, పెంల్లము, లొల్లి, వలము, వెక్కసము, వేకిర. విస్తారమునకు.—(ఇది బహుళమునకు చేరికగానుండునని కొందరు.): విస్తరము—విస్తారము, విష్కంభము, వ్యాసము, సంస్త్యాయము. (తె) విరివి, మిటిన్ని:—ఆయతి, కీర్తి, ఘనము, తనిమము, పల్లవము, ప్రస్కలము, పరికీర్ణకము, పరితతి, పరిథము-పరిథమము, పరిపంచము, బహుళము, ముష్కలము, వితతి, విశా

పము, సంతతి. (తె) ఇమ్ము, ఏరాళము, ఒడ్డు, గరుము, చాల-చాలా, తనరుపు-తనర్పు, తలచే-తలుచే నెరవు-నెఱవు, పరపు-పఱపు, పలు, పెక్కు, ప్రాడి, బారాడి, బాళి, బోలెడు, వలము, విగళి, విరివి-విరివిడి-విఱివి, వెడఁద-వెణఁద, వే, సీరాము సేన; 2. అనేకసంవత్సరములకు:-(తె) పూఁపులు-పూండ్లు; 2. హెచ్చినది:—అతిరిక్తము; 2. (వి): అధికము, అధిగమము, ఉద్దామము, ప్రకోపము, ప్రాప్తి, లాభము, విస్తారము, ప్రతతి. (అవ్య) ఉరు, ఉప, అధ-అగ్రో, అధి, ఉప, ఉరు, కిముత. (తె. వ):—(చూ, సుర. 3.): అంకపొంకములు-అంకపొంకాలు-అంకాపొంకములు-అంకాపొంకాలు, అగ్గలము, అడి, అపఘోషము, ఆగుబ్బు, ఆవళి, ఇట్టలము, ఉక్కసము, ఉగ్గడువు, ఉరవు-ఉఱవు, ఎక్కుడు, ఎక్కువ, ఎగుదల, ఎచ్చు-హెచ్చు, ఎదుగు-ఎదుగుడు, ఏరాళము (విణ అని కొందఱు), ఒడ్డు, ఒదుగు, కంచి, కటిక, కడిఁది, కోర, కోలు, గంగ, గజి, గవప, గనము, గమకము, గలువ, గాటము, గుర్వు, గొప్ప, జిగము, జిమ్ము, తారు, డంబు, తలచే-తలుచే, తొడతొక్కిడి, తోరము, దండి, దళము, దొడ్డ, దొడ్డు, నాగ, నిట్టలము, నిబ్బరము, నెరపు-నెరవు-నెఱపు-నెఱవు, పంచే, పలు, పుటపుటన, పెచ్చు, పెడ, పెద-పెద్ద, పెలుచే-పెలుచేవ-పెల్చు-పెల్చన, పెల్లిదము, పెల్లు, పేరు, పోటు, బడ, బలవము, బలు, బలువు, బాఁతి, బ్రాఁతి, బారాడి, బిట్టు, బెడఁగు-బెళఁగు, బెడిదము. బేడిపము, మలచేము, మిక్కుటము-మిక్కుటము, మిక్కిలి, మిగత-మిగిలి, మిమ్మటము, మీటు, ముమ్మరము, మెండు, మేలు, మొల్లము, మోపు, రవణము, లొడ్డు, లాఁతు, లొడ్డు, వలుద, వెక్కసము, వెగ్గలము, సలగ-సలుగ-సలువ, మర, సాచ్చము, హురుమత్తు-హుమ్మత్తు-హుమ్మత్తు, హెచ్చు; (ఇందుఁగొన్ని "హేరాళము" మొదటగల 'విణ. అధికము' అను దానికిని వర్తించునని కొందఱు.)

హేరిక. అం: చూ, టక్కజభాషలు.

హేల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. భ్రూనేత్రాది వికారములచేత వేఁకగా తెలియఁదగిన మనోవికారము: ఉత్కలిక; 2. హేలావతి: చూ, నది; 3. తిరస్కారము: చూ, హేళనము; 4.—ఏల. ఏలపాట: చూ, స్వరము. 2; అం. 5: చూ, శృంగారచేష్టలు.

హేలనము. సం.వి.అ.న: చూ, రూ-హేళనము.

హేలావుకుఁడు సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱములను విక్రయించువాఁడు: అశ్వవిక్రయికుఁడు, ఘోడావుక్కుఁడు.

హేలి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, సూర్యుఁడు.

హేవాకము. సం. వి. అ. పుం. 1. నేర్పు: చూ, సామర్థ్యము. 1; 2 తెలివి: చూ, ప్రాజ్ఞత్వము. 2.

హేవాకవర్ధని. అం: చూ, మాళవకైశికిజభాషలు.

హేవిళంబి. అం: చూ, సంవత్సరములు.

హేష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుఱ్ఱముయొక్క సకిలింత: రూ-హ్రేష, హేషితము. (తె. వ): — సకిలింత-సకిలింత-సగిలింత-సకిలింపు (చూ, స్వరము 2; చూ, హాహాహూ).

హేషించు. సం. అ.క్రి గుఱ్ఱముసకిలించు: (తె) కరాళించు, సకిలించు-సగిలించు.

హేషితము. సం. వి. అ. న: చూ, హేష.

హేష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

హేళనము. సం. వి. అ. న. తిరస్కరించుట (పరాభవము): రూ-హేలనము, అత్యాకారము, అనాదరము, అపిభవము, అభిభవము, అభియోగము, అభిషంగము, అవగణన, అవగ్రహణము, అవజ్ఞ, అవధీరణము, అవమతి, అవమానన, అవమానము, అవహేలనము-అవ

హేళనము, అనుత్కర్షణము — అనుగ్రహణము — అనూత్కర్షణము — అనూగ్రహణము, ఆత్తగంధనము, ఆత్తగర్వము, అవస్కందనము, క్షేపము, గంజనము, ఛీ, తిరస్కారము, తిరస్క్రియ, ధిక్క్రియ, ధర్షణము, ధిక్కారము, నికారము, నిరాకరణము, నిరాకారము, నిరాకృతి, నిరసనము — నిరాసనము — నిరాసము, నిర్లక్ష్యము, నిహ్నవము, న్యక్కారము, పరాభవము, పరాభూతి, పరిభవము పరీభవము — పరీభావము, పాంసనము, ప్రత్యాఖ్యానము, ప్రత్యాదేశము, భంగము, యాపనము, గిస్స(?), వహేళనము, విప్రకారము, హేల. (తె).— అలుసు — అలసు, అలాకు, అపుగడి — ఔరడి, ఉలక — ఉలకన, ఈసడింపు, ఎగ్గు, ఎల్లితము — ఎల్లిదము — ఏలిదము, ఒల్లఁబోక, కాకు, చేరడము, గీటు, చొర, తోరిపు, తోరిదోరిపు, బొచ్చె, వావను, సడిసన్న. (అవ్య):— అయితె, హా—హో. (చూ, సెగ్గింపు.). తద్విశేషములు;— ౧. తిరస్కరింపఁబడినది:— అవగణితము, అవగుణము, అవజ్ఞాతము, అధీరితము, అభిభూతము, అలక్ష్యము, అవమతము, అవమానితము, అవరీణము, తిరస్కృతము, ధర్షిత, ధిక్కృతము, నిరస్తము, నిరాసకము, పరిభూతము, హేళితము. (చూ, సెగ్గింపు); ౨. తిరస్కరింపఁబడునది:— అవధీరితము, తిరస్కృతము; ౩: (తె) లేవడి — లేవుడి; ౪: (తె) ఎటకారము (ఎటకారము): ౫: (తె) వేళాకోళము — వేళంకోళము — వేళాకోళము.

హేళనముచేయు. క్రి. అ. క్రి: అవమానపెట్టు, అవమానముచేయు. (సం) అవమానించు, తిరస్కరించు, పరిభవించు — పరాభవించు, భంగించు, లంకించు. (తె):— ఇడియఁగొట్టు, ఉలికించు, ఎగ్గించు, ఓటుపడు, ఓటుపోవు, ఓటువుచ్చు, కొక్కరించు, గేలి, గేలుసేయు — గేల్పడు — గేలుపోవు, చెండు, తరపు, తోము, పడు, పట్టు, పొడనడచు, పోఁగొట్టు, పోకడపెట్టు, పోకారుచు — పోకార్చు, పోనాడు, వెక్కసపడు, వెక్కిరించు. (చూ, సెగ్గించు). తద్వి.— పరిహాసమాడు:— పరిహాసించు. (తె) నేగురడుచు, చేదురపడుచు, తప్పునఁగాడు, తప్పునసేయు, తిరస్కరించు, పిసాళించు, రాకొట్టు.

హేలి. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చూ, సూర్యుఁడు; 2. ఆలింగనము: చూ, సంశ్లేషము.

హేళితము. సం. విణ. = ఎల్లితము — ఏలిదము: చూ: హేళనము.

హై

హై. సం. అవ్య: చూ, సంబోధనార్థకములు.

హైన్యము. సం. వి. అ. న. హీనత్వము. హీనత: చూ, వెలితి. 2.

హైమనము. సం. వి. అ. పుం. 1. మార్గశీర్షమాసము: చూ, మాసము. 1; విణ. 2. మంచుచేత కలిగినది: హైమము; 3. బంగారుచేత కలిగినది: హైమము.

హైమము. సం. వి. అ. న. 1. వేకువను మంచువలనఁగలిగిన జలము: చూ, సలిలము; విణ. 2. మంచుచేత కలిగినది: హైమనము; 3. బంగారుచేత కలిగినది: హైమనము.

హైమవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి: భగవతి, భవ్య, భైరవి, మాతంగి, విజయ, విశాలాక్షి, శారద, సావిత్రి: చూ, పార్వతి; 2. ఆకాశగంగ: చూ, నది; 3. కరక*: చూ, హారీతకి; 4 తెల్లవస*: చూ, వస; 5. రెడ్డివారి నానఁబాలు*: చూ, స్వర్ణక్షీరి.

హైయంగవీనము. సం. వి. అ. న. 1. తొలినాఁడు చిలికియెత్తిన అపువెన్న: చూ, మంథజము: చూ, వెన్న; 2. తొలినాఁడు చిలికి

యొత్తిన ఆవువెన్న కాఁచిననెయ్యి: చూ, హవిస్సు; 3. వెన్న: (చూ, నవ్వము): చూ, వెన్న. తద్వి.—అప్పుడు తఱచితీసిన వెన్నకు.— కలంబుటము, మంథజము.

హైరణ్యకము. అం: చూ, వర్ణ ములు.

హైరాను. వా. వి. విశేషపరిశ్రమ.

హైసరబాజ్జే. వా. వి. సంతోషముతోఁగూడిన వాక్యము. [సత్యము.

హైసరే. దే. అవ్య. యథార్థవచనము: చూ,

హైహాయనము. అం: చూ, దేశములు.

హైహయుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అర్జునుఁడు, కార్తవీర్యార్జునుఁడు, కార్తవీర్యుఁడు, బాహుసహస్రభృత్తు. (తె) వేయిచేతులు గలాఁడు.

హొ

హొంత. దే. వి. మిక్కిలిఅలవు. ఆది. 2 ఆ. 31: అలవు, తుటారము. (సం) పరిశ్రమము. (చూ, శ్రమము. 1–౨.)

హొంతకాఁడు. దే. వి. రూ—హొంతకారి. జగజెట్టి, జెట్టివాఁడు. (స్వా. 3, ఆ. 59.)

హొంతకారి. దే. వి.—పై.—

హొంబట్టు. దే. వి. బంగారుపట్టు: చూ, లోహము. 1.

హొన్నిత్తడి. ద్వ. వి. ఒకరకము ఇత్తడి: చూ, లోహము. 1.

హొన్ను. దే. వి. పొన్ను, బంగారు: చూ, లోహము. 1. (ఇది అన్యదేశ్యము. వృత్తియందంత్య వర్ణలోపము.) తద్వి:—౧. కంచే: (సం) సౌరాష్ట్రము; ౨. కడియములోనను భూషణ రూపమైన బంగారు:— (సం) శృంగి, శృంగికనకము—శృంగీకనకము; 3. తగరము:—విసమ్రము: (చూ, లోహము. 1, 2.)

హొన్నుచేయగలాఁడు. ద్వ. వి. శ్రీరాముని తమ్ముఁడు, లక్ష్మణుఁడు: చూ, లక్ష్మణుఁడు. 1.

హొమ్ము. దే. విశ. రూ—ఒమ్ము. 1. వలము: చూ, స్థూలము. 2; 2. బలిమి: చూ, శక్తి. 1.

హొయలు. దే. వి: చూ, హొరంగు.

హొయలుబండి. దే. వి. గాడీ: చూ, శకటము. 1.

హొరంగు. దే. వి. రూ—హొరఁగు. ఒయ్యారము: చూ, విలాసము. 2.

హొరఁగు. దే. వి.—పై.—

హొరలి. దే. వి: చూ, హారవళి. అం, భా. ద్వి. 154.

హో

హో. దే. వి. 1. పిలుచుట యందగుధ్వన్యనుకరణము: చూ, హాహూ; దే. అవ్య. 2.—ఆహో. ఆశ్చర్యమునందు వచ్చును: సొజ్జెము: చూ, వింత. 1.

హోడము. సం. వి. అ. పుం.—ఓడ: అబ్ధి, ఆరోహ్యము, కర్పరము, తరండము, తరట్టు, తరణము, తరణి, తరము, తరి, తరీష, తర్ణి, తర్తరీకము, తారటి, ప్రవహణము, యానపాత్రము, రోకము, వర్షాభువు, వహనము, వహిత్రము. (తె. వ):—ఓడ, కప్పలి, కలము, జోకు, జోగు, నావ, వాడ. తద్విశేషములు:—౧. రహదారిపడవకు:—అలవు-ఆలూవు, తరిక—తరికము, పోతము, ప్లవము, విమానము. (తె) కలము, జోగు, పడవ, బోటు; ౨. వేఁటుదాఁకెడు పుట్టిలోనగునవి. (ఇవి స్వల్పభేదములంబొంది యుండును):—అంబువాహిని, అజిరము, కాష్ఠాంబువాహిని, కోలము, ఘటిక, తర్షము, ద్రోణి. (తెలుఁగున వాడఁబడునవి):—అరిగోలు-హరిగోలు, అరిణ—అరిణు, ఉడుపము, కట్టు

మూ్రిను, చోను, చేపడవ, తెటిక–తేటిక–తేపిక–తెప్ప, గోని-దోనియా–దోనె, బల్లకట్టు, బుఱ్ఱకోనె, మున్వదోనె, సంగడి. మొదలగునవి; 3. నౌకావిశేషములు:–అగ్నిపుత్రకము, తరాన్థువు- తరాలువు. మొదలగునవి; 4. త్వరగాఁబోవునడవకు:—లాంచి; 5. యంత్రమునుబట్టి త్వరగాఁబోవు ఓడకు:–స్టీమరు; 6. చేక్కానికి:– చూ, పీలి. 2; 7. సంగడి తెడ్డుకు.—తరిచోదని.

హోత. సం. వి. ఋ. పుం. రూ–హోతృ, ఋగ్వేదము తెలిసిన ఋత్విక్కు, హోమముచేయువాఁడు: చూ, ఋత్విజుఁడు. 1; తద్వి:– హవిష్కర్త.

హోతృ. సం. వి. న్. పుం.—పై.—

హోదా. వా. వి. 1. ఉద్యోగము: చూ, సన్నాహము. 2; 2. పెత్తనము: చూ, రథము. 1.

హోమము. సం. వి. అ. పుం. 1. వైశ్వదేవము: హవనము. (తె) వేలిమి; 2. నేతిహోమము: ఆజ్యాహుతి. తద్వి:—అగ్నిహోత్రము, ఔపాసనము; 3. జన్నము, క్రతువు: చూ, యజ్ఞము. తద్విశేషములు:—1. యజ్ఞమునకు:–శామిత్రము, సంస్తరము, సవనము, స్తోమము; 2. అశ్వమేధయాగమునకు.—(తె) వారువపుజన్నము; 3: వాజపేయము; 4: సత్రయాగము, సత్రము; 4. దేవయజ్ఞము (ఇందుకు సంబంధించినవి:—వేదపాఠము, బ్రహ్మయజ్ఞము, హోమము, దేవయజ్ఞము). తద్వి:– చూ, యజ్ఞములు; 5: చూ, వర్ణములు(అశ్వశాస్త్రములోనివి.)

హోమ్యము. సం. వి. అ. న. 1. నెయ్యి: చూ, హవిస్సు; విశే. 2. హోమముచేయఁదగినది: హవనీయము.

హోర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఘటిక: అహోరాత్రము; దివసము. (తె) రేఁబగలు–రేపగలు: చూ, వాసరము; 2. రాశ్యర్థము; 3. లగ్నభేదము: చూ, లగ్నము. 1; 4. హోరాశాస్త్రము: చూ, శాస్త్రములు; 5. రేఖాభేదము; అం. 6: చూ, వర్గములు. 7: చూ, షోడశవర్గు. ("లగ్నమును రెండు సమభాగములుఁ జేసినయెడల హోర యను సంకేతముగుచున్నది. బేసిరాసులయిన మేష-మి-సిం-తు-ధ-కుంభములలోఁ బ్రథమ భాగమునకు రవిహోరయనియు, ద్వితీయ భాగమునకుఁ జంద్రహోరయనియుఁ జెప్పు. సరిరాసులయిన వృష-కర్క-కన్యా-వృశ్చి-మక-మీనములలోఁ బ్రథమభాగమునకుఁ జంద్రహోరయనియు, ద్వితీయభాగమునకు రవిహోరయనియుఁ జెప్పు.")

హోరాట. దే. వి. ఆటోపము: చూ, సంభ్రమము.

హోరాలగ్నము. అం. అహఃపరిమాణమును రాత్రిపరిమాణమును వేఱువేఱుగ 12 చే భాగింపవలెను. అట్లు భాగింపగావచ్చిన విభక్తములు హోరాపరిమాణములగును. జాతకుని జన్మలగ్నము పగటియందైన సూర్యోదయాది జననకాలమువఱకు నైన గడియలను, రాత్రియందైన సూర్యాస్తమయాది జననకాలమువఱకునైన గడియలను హోరాపరిమాణముచే భాగింపవలెను. అట్లు భాగింపగావచ్చిన విభక్తము నొకచోట నుంచుకొనుము. శేషము మిగిలినయెడల నట్టిశేషమును నొకటిగా భావించుకొని పై విభక్తముతోఁ గలుపుము. అట్లు కలుపఁగావచ్చిన మొత్తమును, జన్మలగ్నము బేసిరాసియైనయెడల జన్మలగ్నము మొదలు క్రమముగను, జన్మలగ్నము సరిరాసియైనయెడల జన్మలగ్నము మొదలు తలక్రిందుగను లెక్కపెట్టవలెను. అట్లు లెక్కపెట్టగ నేరాశియగునో యదియె హోరాలగ్నమగును.

హోరాహోరి. దే. క్రి. విశే. 1. అవిరామముగా.

స్వా. 3, అ. 94; అష్ట. 2. అవిచ్ఛిన్నార్థకము. అం, భా. త్రి. 72.

హోరు. వా. వి. గాలిలోనగు వానియందలి ధ్వన్యనుకరణము. "హోరుగాలి": చూ, హూహూ.

హోలబ్రాహ్మణులు. అం. (హోళబ్రాహ్మణులు): చూ, ఉత్కళబ్రాహ్మణులు. ("శుక్లయజుర్వేదులు. వాజసనేయశాఖ. వీరిని మహోహానులనియుఁ జెప్పెదరు. వీరు చాలామంది స్వయముగ భూమినిదున్ని పైరుపెట్టెదరు. హలికావృత్తి ప్రధానముగాఁగల వారగుటచే వీరికి హోళులను పేరు సార్థకముగాఁ గలిగినది. గంజాము, విశాఖపట్టణము జిల్లాలలో నయితము వీరినిఁ జూడవచ్చును: చూ, బ్రాహ్మణులు. [కి. అంతయు (హోల్.)

హోలు. వా. వి. 1. కాళీ; విశే. 2. కాళీగలది;

హోళి. దే. వి. 1. కామునిపండుగ కడపటి నాఁడు తగులబెట్టుటకై పోగుచేసెడి గడ్డి కంప; 2. ఫాల్గున బ ౧ నాఁడువచ్చేపండుగ అనఁగా రంగునీళ్లను (వసంతము) పరస్పరము చల్లుకొనెడిపండుగ. (అన్యదేశ్యము.)

హోళిగ. వా. వి: చూ, భక్ష్యము. తద్వి:— జంతికలు:—యంత్రపాశితము.

హోళిపండుగ. వ్యు. వి. కామునిపండుగ.

హౌ

హౌదా. వా. వి. రూ—హవుదా. ఏనుఁగుమీఁది అంబారి: చూ, హస్తి.

హౌను. దే. వి: చూ, రూ—హవును.

హౌనుకాఁడు. దే. విశే: చూ, రూ—హవునుకాఁడు.

హౌనుతోఁట. దే. వి: శృంగారవనము, విహారము, ఉపవనము. (తె) సింగారపుఁదోఁట: చూ, వనము. 2.

హ్య

హ్యః. సం. అవ్య. నిన్నటికి పేరు: (వి) అథరేద్యవు. (తె) నిన్న.

హ్ర

హ్రదగ్రాహము. సం. వి. అ. పుం. పీడుకపెనుసలిపిల్ల: చూ, మత్స్యము. 1.

హ్రసమానము. అం: చూ, సంచారివర్ణగతాలంకారములు.

హ్రదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏటినడుమలోఁతుగలచోటు, మడుఁగు, పెంచే: చూ, సరస్సు. 1; 2. లోఁతుగల నిడుపాటి పల్లము: చూ, సరస్సు.

హ్రదిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ- హ్రాదిని. 1, 2.

హ్రసిష్ఠము. సం. విశే. మిక్కిలి హ్రస్వమైనది: చూ, హ్రస్వము.

హ్రస్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కాఱుపెసర*: చూ, పెసర; 2: చూ, హ్రస్వగవేధుక *.

హ్రస్వగవేధుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బీఱ*. కాంగేరుకి-గాంగేరుకి, కృతచ్ఛిద్రి, కృతవేధన, కోశాతకి, జిబిలిక, ఝుష, నాగబల, విశ్వబల, విశ్వల, హ్రస్వ. (తె. ప):— బీకర, బీర—బీఱ, బీఱతీఁగె. తద్విశేషములు:— ౧. (తె) ఊరబీఱ; ౨: ఘృతకోశాతకి. (తె) నేతిబీఱ; 3: ఝషాకాల, నిరంకుశ, నిశాంకుశ, హ్రస్వగవేధుక. (తె) జిజిలిక, జిజిలికాబీఱ, జిబిలిక, జిలిబిలిక (హ్రస్వగవేధుక, నాగబల యిందుఁజేరువనికొందఱు.); ౪: మహాకోశాతకి, రాజకోశాతకి, కర్కోటకి. (తె) ఏనుఁగుబీఱ, పెద్దబీఱ; ౫. చేఁతిబీఱకు:—అచ్ఛిద్రి, కటుకోశాతకి, కృతచ్ఛేదన, కోశఫల, క్ష్వేడము, క్ష్వేళ, గజ

ప్రోదని, ఘోషకము—ఘోషకాకృతి, ఘోషము, జాంగలము, జాలిని, ధామార్గవము, (తె) అడవిబీర, ఆవడ, ఊరబీర, కార్బీర, చేఁతిబీర, నెత్తిబీర; ౬: (తె) మట్టుబీర; ౭: (తె) గుత్తిబీర; ౮. తచ్చేనిపువ్వులుగల ఆవడకు.—ముష్టజాలి *.

హ్రస్వపుష్పము. సం. వి. అ. న. పిన్నయిప్ప*: చూ, వానప్రస్థము. 2.

హ్రస్వము. సం. విణ. కుఱుచయైనది: వామనము—వామము. (తె) కుఱుచ, గిడస, గూను, నన్న, పొట్టి, పొఱడు, మట్టసము, మట్టము, మొంటెమ—మొంటిమె, వట్రము.

హ్రస్వములు. అం. (కుఱుచలు): "అ, ఇ, ఉ, ఋ, ఌ."

హ్రస్వశాఖాశిఫ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ. రూ—హ్రస్వశాఖాశిఫము.

హ్రస్వశాఖాశిఫము. సం. వి. అ. పుం. పొట్టికొమ్మలూడలుగల చెట్టు: రూ—హ్రస్వశాఖాశిఫ, కందరోద్భవ, కందర్పజీవము, కందిరి, కరపర్ణము, కామవృద్ధినామము, కాలాంజని, కృష్ణాంజని, కృష్ణాభ, క్షుద్రపాషాణభేద, క్షుప—క్షుపము, ఛిండ, లజ్జాలువు, శిఫ. (తె) గున్న. తద్వి.—క్షుపవిశేషమునకు.—ధత్తూరము—ధుస్తూరము—ధుత్తూరము.

హ్రస్వాంగము. సం. వి. అ. పుం. జీవకమను గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము; న. ౨. కాకికలంద: చూ, సహాసపత్రిము.

హ్రస్వోఁడు. సం. విణ: చూ, వామనుఁడు.

హ్రా

హ్రాదిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రూ—హ్లాదిని—హ్రాదిని. (హ్రాదము పొందునట్టిది.) వజ్రాయుధము: చూ, [illegible]. 1; 2. రూ—హ్రాదిని. (అవ్యక్తశబ్దముగలది) ఏఱు: చూ, నది. తద్వి.—౧. నదికి.—వహంతి, శిప్ర—శిఫ, సరస్వతి, సీత; ౨: శబరి—సబరి; ౩: సోమోద్భవ; ౪: వర్తరూకము; ౫: వాహిని; ౬: వైతరణి; ౭: వైఘు; ౮: విరంగరము; ౯: విరజ; ౧౦. సువర్ణము: నీనదికి.—(తె) మొగలేఱు; ౧౧: శ్యామ; ౧౨. కాలువకు:—వేణి; ౧౩. ఊటకాలువకు:—(తె) సోన. (చూ, స్వర్గది; చూ, నది) ఇత్యాది; 3. (అవ్యక్తశబ్దముగలిగినది) మెఱుపు: చూ, విద్యుత్తు; 4. అందుగు. (అవ్యక్తశబ్దముగలది): చూ, సల్లకి.

హ్రి

హ్రిణీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, సిగ్గు; 2. అసహ్యత: చూ, గోత. 2.

హ్రీ

హ్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సిగ్గుపడుట, లజ్జ: చూ, సిగ్గు.

హ్రీణము. సం. విణ. సిగ్గుకొందినది: లగ్నము, లజ్జితము, హ్రీతము.

హ్రీణుఁడు. సం. విణ: చూ, హ్రీతుఁడు.

హ్రీతము. సం. విణ: చూ, హ్రీణము.

హ్రీతుఁడు. సం. విణ: చూ, హ్రీమంతుఁడు.

హ్రీబేరము. సం. వి. అ. న. కురువేరు*: అంబునము, అనురము, ఉదీచ్యము, కంజలము, కేశము—కేశాంబునామము, కేశాహ్వయము, కేశి, జలము, జ్యేష్ఠము, బర్హి, బాలము—బాలకము, వర్ణిష్ఠము, వారి, వారిబేరము. (తె) కురువేరు—కురువేరు.

హ్రీమంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. లజ్జయే స్వభావముగాఁ గలవాఁడు: అపత్రపిష్ణువు, లజ్జాళువు. (తె) పుద్వేడీక, సిగ్గరి, పిబ్బితికాఁడు. తద్వి.—సిగ్గుపడినవాఁడు:— హ్రీణుఁడు, హ్రీతుఁడు, లజ్జితుఁడు.

హ్రీమంతురాలు. మి. వి. లజ్జయే స్వభావముగాఁగలది: చూ, స్త్రీ.

హ్రు

హ్రుణీయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఋతీయ: చూ, రోఁత. 2.

హ్రే

హ్రేష. సం. వి. అ. స్త్రీ. సకిలింత, గుఱ్ఱము సకిలించుట (అవ్యక్తముగా మ్రోయుట.). చూ, రూ—హేష.

హ్లా

హ్లాదనము. సం. వి. అ. న. సంతోషించుట, సంతోషము: అనుమోదము, అభిలాషము, అభినందనము, అహోబత, ఆకర్షము, ఆకల్యకము, ఆనందనము, ఆనందథువు, ఆనందము, ఆనందువు, ఆప్యాయనము, ఆప్యాయము, ఆమిషము, ఆమోదము, ఆరాధనము, ఆహ్లాదము, ఉత్కము, ఉచ్ఛ్వాసము, ఉత్సాహము, ఉత్సేకము, ఉద్ధర్షము, ఉద్భవము, ఉల్లసనము-ఉల్లాసము, క, కంబుకమ్, కల్లోలము, కియదేతిక, కుతుకము, కుతూహలము, కౌతుకము, ఖమ్, చిత్తపరిసన్నత, జన్య, తుష్టి, ధృతి, నిర్వాణము, నిర్వృతి-నిర్వృత్తి, పరితుష్టి, పరితోషము, పీనము, ప్రతీతి, ప్రమదము, ప్రమోదము, ప్రహ్లాదము, ప్రియము, ప్రీతి, ప్రేమ-ప్రేమము, భోగము, మదము, ముదము, రభసము, వీచి, శర్మము, శాతము, సాతము, సంతోషము, సమ్మదము, సుఖము, సౌఖ్యము, హర్షణము, హర్షము, హృష్టి. (అవ్య): అంగ, అంతి, అహహా-అహహో-అ, కమ్, కీనము, శమ్. (తె.శ):—అరసము-అరిసము- అరిసెము-అరుసము-అర్సము-హరుసము, అలరు, ఇంపు-ఇంబు-ఇమ్ము, ఉబ్బసము, ఉబ్బు, ఉనులు, ఎలమి, ఎలరుపు-ఎలర్పు, కెలసము, కొండాటము, గెలివి-గెలివిడి-గెల్వడి, చేక్కిలిగింత, తనరుపు-తనర్పు-తనుపు, తోసము, నెమ్మి, పండుగ-పండుగు-పండువ-పండువు, పదిలము, పొంగు, పోడిమి-పోణిమి, బరవసము-బరువసము, బులుపు, భోగము, రహి, వసతి, వేట్క-వేడ్క-వేడుక, సంతసము-సంతొసము-సంతోసము, సంబరము-సంబ్రము, సరదా, సుకము-సుగము, సుకులు, సుఖాళము, సొంపు, సోము, హాయి, హాళి. తద్విశేషములు:—౧. అధికోత్సాహమునకు.—కృతకర్మము, మహోత్సాహము. (తె) వీడ్డోలు; ౨. సుఖమునకు:—వీచి, శివము, శ్వశ్శ్రేయసము, సవ్యము, సుఖము, సౌఖ్యము; ౩. సంతోషముకలది:—శర్మము; ౪. సంతోషించేమేన్నది:—మోదమానము, ౫. సంతోషము నొందినది:—ఉల్లాఘము, నిర్వృతము, ప్రీతము, ముదితము; ౬. సంతోషింపనది:—నందకము; ౭. పాటలోనగునుఖమునకు.—కౌతుకము; ౮. ఆరోగ్యము

నము.—అనామయము, ఆరోగ్యము, కల్యత్వము, వార్తము; గా. మిక్కిలి సంతోషము. నము.—సమ్మదము; ౧౦. మంచిసుఖము. నము.—సంభోగము.

హ్లాదించు. సం. అ. క్రి: చూ, సంతోషించు.

హ్లాదుఁడు. సం. వి.అ. పుం. 1. రూ—ప్రహ్లాదుఁడు: చూ, పరమభాగవతోత్తముఁడు; 2. సంతోషముకలవాఁడు.

గద్య:—

శ్రీః

ఇది, శ్రీ గోదావరీ సముద్భూత తుల్యానదీతీర భీమమండల మండనాయమానాఖండమండితా
వాస భాసుర శ్రీకరకపుర నివాసానన్యసామాన్య "లక్ష్మీనారాయణీయ" నామకాచ్ఛిక
భాషాచార్యాది గ్రంథరచనా ధురంధర శ్రీలక్ష్మీనారాయణ దేవమహోదయపుత్ర,
శ్రీ మత్కౌశికసగోత్రాపస్తంబ సూత్రాన్విత సకలతంత్ర స్వతంత్ర కొట్ర
వంశభాసుర విబుధ జనాత్యంతహ్లాదయమాన సుబ్బమాంబా జగన్నాథార్య దత్త
పుత్ర సేతుశీతాచలఖ్యాత సంస్కృతాంధ్ర సంగీతాదిపాండిత్య సముజ్జ్వల
కీర్తి మత్స్వరస కవిరాజ శిష్ట కృష్ణమూర్తిబోధిత దేశిక ప్రశిష్య
శ్రీపరమేశ్వర వరప్రసాదలబ్ధ సారస్వత సుధాసారజనిత
యశోలతాంకూర "ఆంధ్ర వాచస్పతీ"త్యాది బిరు
దాంకిత శ్యామల కామశాస్త్రి ప్రణీతంబగు
"ఆంధ్ర వాచస్పత్యము" అను
ఆంధ్ర ప్రతిపదార్థపర్యాయపద
నిఘంటువు సర్వంబు—
సంపూర్ణంబు.
ఓం తత్సత్.
శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

ఆశీస్సు.

బ్రహ్మశ్రీ కొట్ర శ్యామల కామశాస్త్రిగారు సామాన్య సంసారిగానుండియు విద్యావంతులకును ధనికులకును ప్రభువులకును సాధ్యముకాని నిఘంటు యజ్ఞమును తామొక్కరే చేకొని సాగించి లోకమునకు మహోపకారం బొనరించిరి. కావున వీరిని పరమేశ్వరుండు ఆయురారోగ్య భోగభాగ్యాదు లొసంగి రక్షించుఁగాక! పిమ్మట వ్రాసిన దేవ చిట్టచివర నీయాశీస్సు నందించు భాగ్యముఁగూడ లభించుటచే నేనెంతయు ధన్యుఁడను. కావున ఆంధ్రులెల్లరును శాస్త్రిగారికి కృతజ్ఞులై తమ యాశీస్సుల నందఁజేయుదురుఁగాక!!

ఓం తత్సత్. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

శ్రీముఖ సంవత్సరము, కాకినాడ.

ఇట్లు,
సర్వశాస్త్రనిధి కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి.

శ్రీ లక్ష్మీ ముద్రాక్షరశాల, కాకినాడ.—1940.